Regeringens proposition 1988/89: 100

med förslag till statsbudget för budgetåret 1989/90

Prop.
1988/89: 100

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 22 december 1988 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Kjell-Olof Feldt

Propositionens huvudsakliga ändamål

Det i 1989 års budgetproposition framlagda förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90 visar en omslutning av 374 946 milj. kr. Detta innebär en ökning i förhållande till vad som nu beräknas för innevarande budgetår med 10 715 milj. kr. Budgetförslaget utvisar ett överskott på 423 milj. kr. Detta innebär ett budgetöverskott som är 10 534 milj. kr. mindre än vad som numera beräknas för innevarande budgetår.

I bilagorna 1–20 i budgetpropositionen redovisas regeringens förslag till de i statsbudgeten ingående inkomst- och utgiftsposterna närmare. I bilaga 1 behandlas dels den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen, dels budgetpolitiken och budgetförslaget.

Rättelse: S. 4 rad 7 nedifrån texten ändrad

Förslag till
Statsbudget för budgetåret 1989/90

Inkomster

Skatter		331 556 576 000
Inkomster av statens verksamhet		34 327 636 000
Inkomster av försåld egendom		32 800 000
Återbetalning av lån		6 051 466 000
Kalkylmässiga inkomster		2 978 410 000
	Summa kr.	**374 946 888 000**

Utgiftsanslag:		
Kungliga hov- och slottsstaterna	44 390 000	
Justitiedepartementet	5 068 444 000	
Utrikesdepartementet	13 547 839 000	
Försvarsdepartementet	30 060 680 000	
Socialdepartementet	104 512 306 000	
Kommunikationsdepartementet	16 478 254 000	
Finansdepartementet	21 978 403 000	
Utbildningsdepartementet	47 757 852 000	
Jordbruksdepartementet	5 014 155 000	
Arbetsmarknadsdepartementet	25 779 887 000	
Bostadsdepartementet	20 862 403 000	
Industridepartementet	2 552 820 000	
Civildepartementet	13 420 313 000	
Miljö- och energidepartementet	1 930 116 000	
Riksdagen och dess myndigheter	514 703 000	
Räntor på statsskulden, m. m.	58 000 000 000	
Oförutsedda utgifter	1 000 000	367 523 565 000
Beräknad övrig medelsförbrukning:		
Minskning av anslagsbehållningar	1 500 000 000	
Ökad disposition av rörliga krediter	500 000 000	2 000 000 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	5 000 000 000	5 000 000 000
	Summa kr.	**374 523 565 000**
Överskott		**423 323 000**
	Summa kr.	374 946 888 000

Specifikation av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1989/90

1989/90	Tusental kr.		
1000 Skatter:			
1100 Skatt på inkomst:			
1110 Fysiska personers inkomstskatt:			
1111 Fysiska personers inkomstskatt	73 514 000	*73 514 000*	
1120 Juridiska personers inkomstskatt:			
1121 Juridiska personers inkomstskatt	23 485 000	*23 485 000*	
1130 Ofördelbara inkomstskatter:			
1131 Ofördelbara inkomstskatter	1 100 000	*1 100 000*	
1140 Övriga inkomstskatter:			
1141 Kupongskatt	260 000		
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	40 000		
1143 Bevillningsavgift	5 000		
1144 Lotterivinstskatt	1 710 200	*2 015 200*	**100 114 200**
1200 Lagstadgade socialavgifter:			
1211 Folkpensionsavgift	50 986 000		
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	−4 261 000		
1231 Barnomsorgsavgift	11 877 000		
1241 Vuxenutbildningsavgift	1 397 000		
1251 Övriga socialavgifter, netto	−7 944 000		
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	176 375		
1281 Allmän löneavgift	1 835 000	*54 066 375*	**54 066 375**
1300 Skatt på egendom:			
1310 Skatt på fast egendom:			
1311 Skogsvårdsavgifter	400 000		
1312 Fastighetsskatt	5 550 000	*5 950 000*	
1320 Förmögenhetsskatt:			
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	2 414 000		
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	50 000	*2 464 000*	
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:			
1331 Arvsskatt	1 150 000		
1332 Gåvoskatt	260 000	*1 410 000*	
1340 Övrig skatt på egendom:			
1341 Stämpelskatt	4 220 000		
1342 Skatt på värdepapper	4 775 000	*8 995 000*	**18 819 000**

1989/90	Tusental kr.		
1400 Skatt på varor och tjänster:			
1410 Allmänna försäljningsskatter:			
1411 Mervärdeskatt	92 500 000	*92 500 000*	
1420, 1430 Skatt på specifika varor:			
1421 Bensinskatt	15 900 000		
1422 Särskilda varuskatter	1 100 000		
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	2 185 000		
1424 Tobaksskatt	4 950 000		
1425 Skatt på spritdrycker	5 950 000		
1426 Skatt på vin	2 440 000		
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	2 139 000		
1428 Energiskatt	15 730 000		
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1		
1431 Särskild skatt för oljeprodukter m. m.	1 461 000		
1432 Kassettskatt	181 000		
1433 Skatt på videobandspelare	256 000		
1434 Skatt på viss elektrisk kraft	1 010 000		
1435 Särskild skatt mot försurning	86 000	*53 388 001*	
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:			
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	200 000		
1442 Systembolaget ABs inlevererade överskott	140 000	*340 000*	
1450 Skatt på tjänster:			
1451 Reseskatt	438 000		
1452 Skatt på annonser och reklam	941 000		
1453 Totalisatorskatt	565 000		
1454 Skatt på spel	75 000	*2 019 000*	
1460 Skatt på vägtrafik:			
1461 Fordonsskatt	3 950 000		
1462 Kilometerskatt	3 200 000	*7 150 000*	
1470 Skatt på import:			
1471 Tullmedel	3 100 000	*3 100 000*	
1480 Övriga skatter på varor och tjänster:			
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	60 000	*60 000*	**158 557 001**
		Summa skatter:	**331 556 576**

1989/90	Tusental kr.		
2000 Inkomster av statens verksamhet:			
2100 Rörelseöverskott:			
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:			
2111 Postverkets inlevererade överskott	47 520		
2112 Televerkets inlevererade överskott	203 500		
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	0		
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	286 000		
2115 Affärsverket FFVs inlevererade överskott	49 000		
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade utdelning	500 000		
2117 Domänverkets inlevererade överskott	170 400		
2118 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	48 500		
2119 Statens vattenfallsverks inleverans av motsvarighet till statlig skatt	583 300	*1 888 220*	
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:			
2121 Vägverkets inlevererade överskott	43 000		
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	103 000	*146 000*	
2130 Riksbankens inlevererade överskott:			
2131 Riksbankens inlevererade överskott	4 000 000	*4 000 000*	
2150 Överskott från spelverksamhet:			
2151 Tipsmedel	1 485 600		
2152 Lotterimedel	1 060 396	*2 545 996*	**8 580 216**
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:			
2210 Överskott av fastighetsförvaltning:			
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	0		
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet	1 451 330		
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	0	*1 451 330*	**1 451 330**

1989/90	Tusental kr.	
2300 Ränteinkomster:		
2310,2320 Räntor på näringslån:		
2311 Räntor på lokaliseringslån	130000	
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	160	
2314 Ränteinkomster på lån till fiskerinäringen	8920	
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	159	
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	19	
2318 Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	7000	
2319 Ränteinkomster på kraftledningslån	0	
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	36	
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	135000	
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2630	
2324 Räntor på televerkets statslån	256001	
2325 Räntor på postverkets statslån	47260	
2326 Räntor på affärsverkets FFV:s statslån	23000	
2327 Räntor på statens vattenfallsverks statslån	2241000	*2851185*
2330 Räntor på bostadslån:		
2331 Ränteinkomster på egnahemslån	0	
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7000000	
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	180	
2334 Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	500	*7000680*
2340 Räntor på studielån:		
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	110	
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	7000	*7110*
2350 Räntor på energisparlån:		
2351 Räntor på energisparlån	350000	*350000*
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:		
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	5000	*5000*

1989/90	Tusental kr.		
2370 Räntor på beredskapslagring:			
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	636 645	*636 645*	
2380, 2390 Övriga ränteinkomster:			
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	0		
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	300		
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	0		
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	100		
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	15 000		
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	160		
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	1 800		
2392 Räntor på intressemedel	15 000		
2394 Övriga ränteinkomster	70 000		
2395 Räntor på särskilda räkningar i riksbanken	2 200 000		
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 539 000	*3 841 360*	**14 691 980**
2400 Aktieutdelning:			
2410 Inkomster av statens aktier:			
2411 Inkomster av statens aktier	640 010	*640 010*	**640 010**
2500 Offentligrättsliga avgifter:			
2511 Expeditionsavgifter	538 145		
2517 Trafiksäkerhetsavgift	–		
2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram	4 000		
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	1 520		
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	1		
2528 Avgifter vid bergsstaten	2 470		
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	91 415		
2531 Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	33 700		

1989/90	Tusental kr.		
2532 Utsökningsavgifter	106 600		
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	146 000		
2535 Avgifter för statliga garantier	127 525		
2536 Lotteriavgifter	3 500		
2537 Miljöskyddsavgift	24 400		
2538 Miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel	186 500		
2539 Täktavgift	11 900		
2541 Avgifter vid tullverket	116 000		
2542 Patientavgifter vid tandläkarutbildningen	6 200		
2543 Skatteutjämningsavgift	4 807 000		
2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar	13 858		
2545 Närradioavgifter	2 960		
2546 Avgifter vid registrering av fritidsbåtar	15 000	*6 238 694*	**6 238 694**
2600 Försäljningsinkomster:			
2611 Inkomster vid kriminalvården	165 000		
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	10 400		
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	300		
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	70 522		
2625 Utförsäljning av beredskapslager	600 000		
2626 Inkomster vid banverket	900 000	*1 746 222*	**1 746 222**
2700 Böter m.m.:			
2711 Restavgifter	306 284		
2712 Bötesmedel	241 800		
2713 Vattenföroreningsavgift	100	*548 184*	**548 184**
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet:			
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	431 000	*431 000*	**431 000**
	Summa inkomster av statens verksamhet		**34 327 636**

1989/90	Tusental kr.		
3000 Inkomster av försåld egendom:			
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.:			
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:	*0*		
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	0		
3115 Affärsverket FFV:s inkomster av försålda fastigheter och maskiner	0	0	
3120 Statliga myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:			
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	300		
3122 Vägverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 500		
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	0		
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader	2 500	*6 300*	**6 300**
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:			
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	1 000	*1 000*	**1 000**
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:			
3311 Inkomster av statens gruvegendom	21 000		
3312 Övriga inkomster av försåld egendom	4 500	*25 500*	**25 500**
	Summa inkomster av försåld egendom:		**32 800**
4000 Återbetalning av lån:			
4100 Återbetalning av näringslån:			
4110 Återbetalning av industrilån:			
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	160 000	*160 000*	
4120 Återbetalning av jordbrukslån:			
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	350		
4123 Återbetalning av lån till fiskerinäringen	37 744	*38 094*	

1989/90	Tusental kr.		
4130 Återbetalning av övriga näringslån:			
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	265		
4132 Återbetalning av luftfartslån	197		
4133 Återbetalning av statens lån till den mindre skeppsfarten	15 000		
4134 Återbetalning av kraftledningslån	0		
4135 Återbetalning av skogsväglån	67		
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	121 000		
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 500		
4138 Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	12 000	*150 029*	**348 123**
4200 Återbetalning av bostadslån m. m.:			
4211 Återbetalning av lån till egnahem	0		
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	3 500 000		
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer	800		
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	500	*3 501 300*	**3 501 300**
4300 Återbetalning av studielån:			
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	150		
4312 Återbetalning av allmänna studielån	9 000		
4313 Återbetalning av studiemedel	1 750 000	*1 759 150*	**1 759 150**
4400 Återbetalning av energisparlån:			
4411 Återbetalning av energisparlån	300 000	*300 000*	**300 000**
4500 Återbetalning av övriga lån:			
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	0		
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	0		
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	150		

1989/90	Tusental kr.		
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	6 000		
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	15 000		
4517 Återbetalning från Portugalfonden	20 000		
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	1 000		
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 000		
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	59 743		
4526 Återbetalning av övriga lån	40 000	*142 893*	**142 893**
		Summa återbetalning av lån	**6 051 466**
5000 Kalkylmässiga inkomster:			
5100 Avskrivningar och amorteringar:			
5110 Affärsverkens avskrivningar och amorteringar:			
5113 Statens järnvägars avskrivningar	0		
5115 Affärsverket FFV:s amorteringar	49 400		
5116 Statens vattenfallsverks amorteringar	1 026 500	*1 075 900*	
5120 Avskrivningar på fastigheter:			
5121 Avskrivningar på fastigheter	332 000	*332 000*	
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader m. fl.:			
5131 Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	122 000	*122 000*	
5140 Övriga avskrivningar:			
5141 Vägverkets avskrivningar	210 500		
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	334 550		
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för civilt totalförsvar	53 095	*598 145*	**2 128 045**
5200 Statliga pensionsavgifter, netto:			
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	793 000	*793 000*	**793 000**
5300 Statliga avgifter:			
5311 Avgifter för företagshälsovård	57 365	*57 365*	**57 365**
		Summa kalkylmässiga inkomster	**2 978 410**
		STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER	**374 946 888**

I. Kungliga hov- och slottsstaterna

A Kungliga hovstaten

1	Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning	16 750 000
		16 750 000

B Kungliga slottsstaten

1	De kungliga slotten: Driftkostnader, *förslagsanslag*	20 015 000
2	Kungliga husgerådskammaren, *förslagsanslag*	7 625 000
		27 640 000
	Summa kr.	**44 390 000**

A Justitiedepartementet m. m.

1	Statsrådsberedningen, *förslagsanslag*	21 148 000
2	Justitiedepartementet, *förslagsanslag*	41 120 000
3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	25 665 000
4	Information om lagstiftning m. m., *reservationsanslag*	1 132 000
5	Framtidsstudier, långsiktig analys m. m., *reservationsanslag*	10 912 000
		99 977 000

B Vissa tillsynsmyndigheter m. m.

1	Justitiekanslern, *förslagsanslag*	4 539 000
2	Datainspektionen, *förslagsanslag*	1 000
		4 540 000

C Åklagarväsendet

1	Riksåklagaren, *ramanslag*	16 465 000
2	Åklagarmyndigheterna, *ramanslag*	364 238 000
		380 703 000

D Domstolsväsendet m. m.

1	Domstolsverket, *ramanslag*	51 433 000
2	Allmänna domstolarna m. m., *ramanslag*	1 254 357 000
3	Allmänna förvaltningsdomstolarna, *ramanslag*	388 887 000
4	Försäkringsdomstolarna, *ramanslag*	60 658 000
5	Utrustning till domstolar m. m., *reservationsanslag*	19 800 000
		1 775 135 000

E Kriminalvården

1	Kriminalvårdsstyrelsen, *förslagsanslag*	90 175 000
2	Kriminalvårdsanstalterna, *förslagsanslag*	1 816 166 000
3	Frivården, *förslagsanslag*	259 481 000
4	Maskin- och verktygsutrustning m. m., *reservationsanslag*	10 100 000
5	Engångsanskaffning av inventarier m. m., *reservationsanslag*	20 150 000
6	Utbildning av personal m. fl., *reservationsanslag*	17 760 000
		2 213 832 000

F Rättshjälp m. m.

1	Rättshjälpskostnader, *förslagsanslag*		350 000 000
2	Rättshjälpsnämnderna, *förslagsanslag*		9 957 000
	Allmänna advokatbyråer:		
3	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
4	Driftbidrag, *förslagsanslag*	2 405 000	2 406 000
5	Vissa domstolskostnader m. m., *förslagsanslag*		65 500 000
6	Diverse kostnader för rättsväsendet, *förslagsanslag*		11 000 000
			438 863 000

G Övriga myndigheter

	Brottsförebyggande rådet:		
1	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	7 896 000	
2	Utvecklingskostnader, *reservationsanslag*	4 647 000	12 543 000
3	Bokföringsnämnden, *förslagsanslag*		3 217 000
	Brottsskadenämnden:		
4	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	3 306 000	
5	Ersättning för skador på grund av brott, *förslagsanslag*	8 500 000	11 806 000
			27 566 000

H Diverse

1	Svensk författningssamling, *förslagsanslag*	8 525 000
2	Bidrag till utgivande av litteratur på förvaltningsrättens område, *reservationsanslag*	50 000
3	Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m. m., *förslagsanslag*	2 496 000
4	Stöd till politiska partier, *förslagsanslag*	115 000 000
5	Allmänna val, *förslagsanslag*	1 757 000
		127 828 000
	Summa kr.	**5 068 444 000**

A Utrikesdepartementet m. m.

1	Utrikesförvaltningen, *förslagsanslag*	1 044 435 000
2	Utlandstjänstemännens representation, *reservationsanslag*	16 647 000
3	Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat, *reservationsanslag*	17 311 000
4	Kursdifferenser, *förslagsanslag*	1 000
5	Olönade konsuler, *förslagsanslag*	11 620 000
6	Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation, *förslagsanslag*	38 885 000
7	Nordiskt samarbete, *förslagsanslag*	1 588 000
8	Vissa nämnder m. m., *förslagsanslag*	630 000
9	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	6 260 000
10	Officiella besök m. m., *förslagsanslag*	8 743 000
11	Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m., *förslagsanslag*	3 740 000
		1 149 860 000

B Bidrag till vissa internationella organisationer

1	Förenta Nationerna, *förslagsanslag*	140 963 000
2	Nordiska ministerrådet, *förslagsanslag*	220 000 000
3	Europarådet, *förslagsanslag*	17 349 000
4	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), *förslagsanslag*	16 000 000
5	Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), *förslagsanslag*	21 000 000
6	Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m., *förslagsanslag*	7 012 000
7	Internationell råvarulagring, *förslagsanslag*	2 500 000
8	Övriga internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	3 543 000
		428 367 000

C Internationellt utvecklingssamarbete

1	Bidrag till internationella biståndsprogram, *reservationsanslag*	3 433 505 000
2	Utvecklingssamarbete genom SIDA, *reservationsanslag*	6 090 000 000
3	Andra biståndsprogram, *reservationsanslag*	1 647 334 000
4	Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), *förslagsanslag*	222 041 000
5	Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), *förslagsanslag*	21 830 000
6	Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), *förslagsanslag*	11 140 000
7	Nordiska afrikainstitutet, *förslagsanslag*	4 439 000
8	Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), *förslagsanslag*	6 708 000
9	Information, *reservationsanslag*	30 350 000
		11 467 347 000

D Information om Sverige i utlandet, m.m.

1	Svenska institutet, *reservationsanslag*	54 551 000
2	Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet, *reservationsanslag*	42 491 000
3	Övrig information om Sverige i utlandet, *reservationsanslag*	14 904 000
4	Utrikespolitiska Institutet, *reservationsanslag*	4 851 000
		116 797 000

E Utrikeshandel och exportfrämjande

1	Kommerskollegium, *ramanslag*	40 667 000
2	Exportfrämjande verksamhet, *reservationsanslag*	238 024 000
3	Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar, *förslagsanslag*	1 000
4	Krigsmaterielinspektionen, *förslagsanslag*	1 000
5	Interamerikanska utvecklingsbanken, *förslagsanslag*	21 500 000
6	Importkontoret för u-landsprodukter, *ramanslag*	17 665 000
7	Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet	2 000 000
		319 858 000

F Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m.m.

1	Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området, *reservationsanslag*	4 435 000
2	Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK), *förslagsanslag*	3 432 000
3	Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m.m., *reservationsanslag*	25 000 000
4	Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), *reservationsanslag*	17 070 000
5	Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning, *förslagsanslag*	13 498 000
6	Forskningsverksamhet vid Utrikespolitiska Institutet, *reservationsanslag*	2 175 000
		65 610 000
	Summa kr.	**13 547 839 000**

2 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100*

Rättelse: S. 30 rad 4 nedifrån Står: *reservationsanslag* 1 020 000 Rättat till: *förslagsanslag* 1 020 000 000

A Försvarsdepartementet m. m.

1	Försvarsdepartementet, *förslagsanslag*	39 010 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	3 000 000
		42 010 000

B Arméförband

Arméförband:

1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 7 055 000 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 2 145 000 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 135 000 000
		9 335 000 000

C Marinförband

Marinförband:

1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 2 221 000 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 1 891 000 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 110 000 000
		4 222 000 000

D Flygvapenförband

Flygvapenförband:

1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 3 407 000 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 5 241 000 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 377 000 000
		9 025 000 000

E Operativ ledning m. m.

Operativ ledning m. m.:

1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 799 000 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 207 500 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 122 000 000
4	Forskning och utveckling, *förslagsanslag*	* 87 000 000
		1 215 500 000

* Beräknat belopp

F Gemensamma myndigheter m. m.

1	Försvarets civilförvaltning, *förslagsanslag*	* 109 480 000
2	Försvarets sjukvårdsstyrelse, *förslagsanslag*	* 32 450 000
3	Fortifikationsförvaltningen, *förslagsanslag*	* 184 200 000
4	Försvarets materielverk, *förslagsanslag*	* 761 700 000
5	Gemensam försvarsforskning, *förslagsanslag*	* 366 580 000
6	Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt, *förslagsanslag*	* 42 850 000
7	Försvarets radioanstalt, *förslagsanslag*	* 267 300 000
8	Värnpliktsverket, *förslagsanslag*	* 119 000 000
9	Försvarets rationaliseringsinstitut, *förslagsanslag*	* 22 555 000
10	Försvarshögskolan, *förslagsanslag*	* 5 220 000
11	Militärhögskolan, *förslagsanslag*	* 51 150 000
12	Försvarets förvaltningsskola, *förslagsanslag*	* 13 120 000
13	Försvarets läromedelscentral, *förslagsanslag*	* 1 000
14	Krigsarkivet, *förslagsanslag*	* 8 940 000
15	Statens försvarshistoriska museer, *förslagsanslag*	* 14 870 000
16	Frivilliga försvarsorganisationer m. m., *förslagsanslag*	* 105 600 000
17	Försvarets datacentral, *förslagsanslag*	* 1 000
18	Kustbevakningen, *förslagsanslag*	* 197 700 000
19	Anskaffning av materiel till kustbevakningen, *förslagsanslag*	* 45 000 000
20	Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret, *förslagsanslag*	* 16 270 000
21	Reserv för det militära försvaret	* 165 513 000
22	Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, *förslagsanslag*	* 1 600 000 000
		4 129 500 000

G Civil ledning och samordning

1	Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	49 500 000
2	Civil ledning och samordning, *reservationsanslag*	70 000 000
3	Civilbefälhavarna, *förslagsanslag*	26 000 000
4	Signalskydd, *reservationsanslag*	6 000 000
5	Vissa telеanordningar, *reservationsanslag*	14 000 000
		165 500 000

H Befolkningsskydd och fredsräddningstjänst

1	Befolkningsskydd och räddningstjänst, *förslagsanslag*	610 900 000
2	Anläggningar för fredsorganisationen, *förslagsanslag*	21 400 000
3	Skyddsrum, *förslagsanslag*	525 370 000
4	Identitetsbrickor, *förslagsanslag*	1 025 000
5	Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m.m., *förslagsanslag*	4 000
		1 158 699 000

* Beräknat belopp

I Psykologiskt försvar

1	Styrelsen för psykologiskt försvar, *förslagsanslag*	8 760 000
		8 760 000

J Övrig varuförsörjning

1	Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*	231 733 000
2	Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*	101 370 000
3	Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m., *förslagsanslag*	1 000
		333 104 000

K Övriga ändamål

1	Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
2	Flygtekniska försöksanstalten, *förslagsanslag*	10 240 000
3	Beredskapsstyrka för FN-tjänst, *förslagsanslag*	34 285 000
4	FN-styrkors verksamhet utomlands, *förslagsanslag*	230 475 000
5	Övervakningskontingenten i Korea, *förslagsanslag*	3 965 000
6	Anläggningar m.m. för vissa militära ändamål, *reservationsanslag*	6 720 000
7	Nämnden för vapenfriutbildning, *förslagsanslag*	* 128 150 000
8	Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område, *förslagsanslag*	11 770 000
9	Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad verksamhet, *förslagsanslag*	1 000
		425 607 000
	Summa kr.	**30 060 680 000**

* Beräknat belopp

A Socialdepartementet m. m.

1	Socialdepartementet, *förslagsanslag*	29 131 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	28 660 000
3	Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet, *reservationsanslag*	40 112 000
4	Informationsförsörjning, *reservationsanslag*	1 270 000
5	Insatser mot aids, *reservationsanslag*	226 000 000
		325 173 000

B Administration av socialförsäkring m. m.

1	Riksförsäkringsverket, *förslagsanslag*	400 724 000
2	Allmänna försäkringskassor, *förslagsanslag*	513 000 000
		913 724 000

C Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m. m.

1	Allmänna barnbidrag, *förslagsanslag*	10 350 000 000
2	Bidrag till föräldraförsäkringen, *förslagsanslag*	2 004 000 000
3	Vårdbidrag för handikappade barn, *förslagsanslag*	750 000 000
4	Bidragsförskott, *förslagsanslag*	1 984 000 000
5	Barnpensioner, *förslagsanslag*	230 000 000
6	Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn, *förslagsanslag*	7 100 000
7	Bidrag till kostnader för internationella adoptioner, *reservationsanslag*	30 000 000
		15 355 100 000

D Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

1	Bidrag till sjukförsäkringen, *förslagsanslag*	7 811 000 000
2	Folkpensioner, *förslagsanslag*	58 080 000 000
3	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension, *förslagsanslag*	1 230 000 000
4	Vissa yrkesskadeersättningar m. m., *förslagsanslag*	2 500 000
5	Bidrag till ersättning vid närstående vård, *förslagsanslag*	4 500 000
		67 128 000 000

E Hälso- och sjukvård m. m.

1	Socialstyrelsen, *förslagsanslag*	180 970 000
2	Statlig kontroll av läkemedel m. m., *förslagsanslag*	1 000
3	Statens rättskemiska laboratorium, *förslagsanslag*	25 403 000
4	Statens rättsläkarstationer, *förslagsanslag*	29 368 000
5	Rättspsykiatriska stationer och kliniker, *förslagsanslag*	97 955 000
6	Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, *förslagsanslag*	6 940 000
7	WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar, *förslagsanslag*	2 019 000
8	Statens institut för psykosocial miljömedicin, *förslagsanslag*	3 800 000

	Statens bakteriologiska laboratorium:		
9	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
10	Centrallaboratoriuppgifter, *förslagsanslag*	41 763 000	
11	Försvarsmedicinsk verksamhet, *förslagsanslag*	4 346 000	
12	Utrustning, *reservationsanslag*	3 190 000	49 300 000
13	Bidrag till hälsoupplysning m. m., *reservationsanslag*		3 620 000
14	Epidemiberedskap m. m., *förslagsanslag*		15 574 000
15	Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut		10 900 000
16	Bidrag till allmän sjukvård m. m., *förslagsanslag*		4 556 682 000
17	Specialistutbildning av läkare m. m., *reservationsanslag*		34 990 000
18	Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig, *reservationsanslag*		65 865 000
19	Driftkostnader för beredskapslagring m. m., *förslagsanslag*		56 935 000
20	Investeringsersättningar enligt läkarutbildningsavtal m. m., *förslagsanslag*		133 000 000
			5 273 322 000

F Omsorg om barn och ungdom

1	Bidrag till kommunal barnomsorg, *förslagsanslag*	10 330 000 000
2	Bidrag till hemspråksträning i förskolan, *förslagsanslag*	34 000 000
3	Barnmiljörådet, *förslagsanslag*	4 173 000
4	Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, *förslagsanslag*	4 290 000
		10 372 463 000

G Omsorg om äldre och handikappade

1	Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m. m., *förslagsanslag*	3 062 850 000
2	Bidrag till färdtjänst, *förslagsanslag*	566 000 000
3	Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., *förslagsanslag*	37 513 000
4	Nämnden för vårdartjänst, *förslagsanslag*	34 928 000
5	Ersättning till televerket för texttelefoner, *förslagsanslag*	33 000 000
6	Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser, *förslagsanslag*	48 918 000
7	Kostnader för viss verksamhet för handikappade, *förslagsanslag*	38 977 000
8	Statens hundskola, *förslagsanslag*	1 000
9	Statens handikappråd, *förslagsanslag*	4 351 000
10	Bidrag till handikapporganisationer, *reservationsanslag*	70 619 000
11	Bilstöd till handikappade, *reservationsanslag*	262 127 000
12	Omställningsbidrag till hundskolan	1 600 000
		4 160 884 000

H Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

1	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, *reservationsanslag*	7 814 000
2	Bidrag till missbrukarvård m. m., *förslagsanslag*	860 000 000
3	Bidrag till organisationer, *reservationsanslag*	55 015 000
4	Utvecklings- och försöksverksamhet, *reservationsanslag*	32 276 000
		955 105 000

I Internationell samverkan

1	Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m. m., *förslagsanslag*	26 812 000
2	Vissa internationella kongresser i Sverige, *reservationsanslag*	723 000
3	Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer, *reservationsanslag*	1 000 000
		28 535 000
	Summa kr.	**104 512 306 000**

A Kommunikationsdepartementet m. m.

1	Kommunikationsdepartementet, *förslagsanslag*	21 915 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	5 300 000
3	Viss internationell verksamhet, *förslagsanslag*	6 950 000
		34 165 000

B Vägväsende

1	Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m., *förslagsanslag*	11 105 000
2	Drift av statliga vägar, *reservationsanslag*	5 460 000 000
3	Byggande av riksvägar, *reservationsanslag*	1 417 900 000
4	Byggande av länstrafikanläggningar, *reservationsanslag*	970 000 000
5	Bidrag till drift av kommunala vägar och gator, *reservationsanslag*	558 100 000
6	Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar, *reservationsanslag*	439 000 000
7	Tjänster till utomstående, *förslagsanslag*	35 700 000
8	Vägverket: Försvarsuppgifter, *reservationsanslag*	39 100 000
9	Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder, *reservationsanslag*	622 000 000
		9 552 905 000

C Trafiksäkerhet

1	Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant, *förslagsanslag*	1 000
2	Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m., *förslagsanslag*	1 000
3	Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande	29 400 000
4	Bidrag till reningsutrustning på nya lastbilar och bussar, *förslagsanslag*	112 500 000
5	Bidrag till reningsutrustning på äldre personbilar, *förslagsanslag*	50 000 000
		191 902 000

D Järnvägstrafik

1	Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar, *reservationsanslag*	2 595 000 000
2	Nyinvesteringar i stomjärnvägar, *reservationsanslag*	583 300 000
3	Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader, *förslagsanslag*	94 000 000
4	Särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar, *reservationsanslag*	25 000 000
5	Järnvägsinspektionen, *förslagsanslag*	10 300 000
6	Banverket: Försvarsuppgifter, *reservationsanslag*	42 400 000
7	Banverket: Omlokaliseringskostnader, *reservationsanslag*	18 000 000
8	Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik, *reservationsanslag*	455 000 000

9	Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier, *förslagsanslag*	1 000
		3 823 001 000

E Sjöfart

	Sjöfartsverket	
1	Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster, *förslagsanslag*	132 770 000
2	Fritidsbåtsregister, *förslagsanslag*	19 000 000
	Övriga sjöfartsändamål	
3	Transportstöd för Gotland, *förslagsanslag*	37 000 000
4	Handelsflottans pensionsanstalt, *förslagsanslag*	1 000
5	Handelsflottans kultur- och fritidsråd, *förslagsanslag*	1 000
6	Ersättning till viss kanaltrafik m. m., *förslagsanslag*	60 500 000
7	Stöd till svenska rederier, *förslagsanslag*	25 000 000
8	Bidrag till svenska rederier, *förslagsanslag*	550 000 000
9	Bro över Falsterbokanalen, *reservationsanslag*	26 400 000
		850 672 000

F Luftfart

1	Beredskap för civil luftfart, *reservationsanslag*	25 500 000
2	Ersättning för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland, *förslagsanslag*	14 500 000
3	Bidrag till kommunala flygplatser m. m., *reservationsanslag*	15 000 000
4	Civil trafikflygarutbildning, *reservationsanslag*	47 100 000
5	Statens haverikommission, *förslagsanslag*	1 000
		102 101 000

G Postväsende

1	Ersättning till postverket för befordran av tjänstebrev, *förslagsanslag*	574 290 000
2	Ersättning till postverket för tidningsdistribution	24 000 000
		598 290 000

H Kollektivtrafik m. m.

1	Transportrådet, *förslagsanslag*	24 210 000
2	Transportstöd för Norrland m. m., *förslagsanslag*	297 800 000
3	Riksfärdtjänst, *förslagsanslag*	*62 400 000
4	Ersättning till lokal och regional kollektiv persontrafik, *förslagsanslag*	34 000 000
5	Kostnader för visst värderingsförfarande, *förslagsanslag*	1 000

* Beräknat belopp

6	Köp av interregional persontrafik på järnväg, *reservationsanslag*	583 800 000
7	Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg, *reservationsanslag*	97 650 000
		1 099 861 000

I Transportforskning

1	Statens väg- och trafikinstitut, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till statens väg- och trafikinstitut, *reservationsanslag*	41 960 000
3	Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning, *reservationsanslag*	5 000 000
4	Transportforskningsberedningen, *reservationsanslag*	37 720 000
		84 681 000

J Övriga ändamål

1	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, *reservationsanslag*	108 655 000
3	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning, *reservationsanslag*	20 000 000
4	Statens geotekniska institut, *förslagsanslag*	1 000
5	Bidrag till statens geotekniska institut, *reservationsanslag*	12 019 000
		140 676 000
	Summa kr.	**16 478 254 000**

A Finansdepartementet m. m.

1	Finansdepartementet, *förslagsanslag*	75 190 000
2	Ekonomiska attachéer, *förslagsanslag*	3 196 000
3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	19 000 000
		97 386 000

B Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

1	Riksskatteverket, *förslagsanslag*	710 693 000
2	Regional och lokal skatteförvaltning, *förslagsanslag*	2 287 556 000
3	Kronofogdemyndigheterna, *förslagsanslag*	658 373 000
4	Stämpelomkostnader, *förslagsanslag*	2 812 000
5	Kostnader för årlig taxering m. m., *förslagsanslag*	114 925 000
6	Ersättning till postverket m. fl. för bestyret med skatteuppbörd m. m., *förslagsanslag*	52 000 000
		3 826 359 000

C Statlig lokalförsörjning

1	Byggnadsstyrelsen, *förslagsanslag*	1 000
2	Investeringar m. m., *reservationsanslag*	1 100 000 000
3	Inredning och utrustning m. m., *reservationsanslag*	20 000 000
		1 120 001 000

D Vissa centrala myndigheter m. m.

	Tullverket:		
1	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	874 026 000	
2	Anskaffning av viss materiel, *reservationsanslag*	3 775 000	877 801 000
3	Konjunkturinstitutet, *förslagsanslag*		18 866 000
4	Statens förhandlingsnämnd, *förslagsanslag*		4 613 000
5	Bankinspektionen, *reservationsanslag*		1 000
6	Försäkringsinspektionen, *reservationsanslag*		1 000
	Riksgäldskontoret:		
7	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	*49 786 000	
8	Vissa kostnader vid emission av statslån m. m., *förslagsanslag*	*61 600 000	111 386 000
			1 012 668 000

E Bidrag och ersättningar till kommunerna

1	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m., *förslagsanslag*	*14 511 000 000
2	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen, *förslagsanslag*	*879 172 000
3	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen, *förslagsanslag*	*450 000 000
		15 840 172 000

* Beräknat belopp

F Övriga ändamål

1	Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m., *förslagsanslag*	250 000
2	Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon, *förslagsanslag*	16 700 000
3	Bidrag till vissa investeringar, *förslagsanslag*	1 000
4	Exportkreditbidrag, *förslagsanslag*	1 000
5	Täckande av förluster till följd av vissa statliga garantier, *förslagsanslag*	1 000
6	Kostnader för vissa nämnder, *förslagsanslag*	1 478 000
7	Sparfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	18 385 000
8	Ränteersättningar m. m., *förslagsanslag*	1 000
9	Höjning av grundkapitalet i Nordiska investeringsbanken, *förslagsanslag*	45 000 000
		81 817 000
	Summa kr.	**21 978 403 000**

A Utbildningsdepartementet m. m.

1	Utbildningsdepartementet, *förslagsanslag*		40 620 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*		17 493 000
			58 113 000

B Skolväsendet

Centrala och regionala myndigheter m. m.

Centrala och regionala myndigheter m. m.

1	Skolöverstyrelsen, *förslagsanslag*		141 180 000
2	Länsskolnämnderna, *förslagsanslag*		155 891 000
3	Stöd för utveckling av skolväsendet, *reservationsanslag*		61 632 000
4	Statens institut för läromedel, *förslagsanslag*		23 916 000
5	Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m., *reservationsanslag*		10 815 000
6	Stöd för produktion av läromedel, *reservationsanslag*		4 587 000

För skolväsendet gemensamma frågor

7	Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet, *reservationsanslag*		38 885 000
8	Fortbildning m. m., *reservationsanslag*		78 552 000
9	Nationell utvärdering och prov, *reservationsanslag*		19 655 000
10	Särskilda insatser inom skolområdet		321 726 000

Det obligatoriska skolväsendet m. m.

11	Bidrag till driften av grundskolor m. m., *förslagsanslag*		17 022 000 000
12	Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m., *förslagsanslag*		44 091 000
13	Sameskolor, *förslagsanslag*		17 686 000
	Specialskolan m. m.:		
14	Utbildningskostnader, *förslagsanslag*	240 044 000	
15	Utrustning m. m., *reservationsanslag*	7 152 000	247 196 000
16	Bidrag till driften av särskolor m. m., *förslagsanslag*		710 555 000
17	Kostnader för viss personal vid statliga realskolor, *förslagsanslag*		1 000

Gymnasiala skolor m. m.

18	Bidrag till driften av gymnasieskolor, *förslagsanslag*		5 643 610 000
19	Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m., *förslagsanslag*		236 198 000
20	Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå, *förslagsanslag*		110 780 000

Investeringsbidrag

21	Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m., *reservationsanslag*		101 844 000
			24 990 800 000

C Vuxenutbildning

1	Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, *förslagsanslag*		1 211 593 000
	Statens skolor för vuxna:		
2	Utbildningskostnader, *förslagsanslag*	23 075 000	
3	Undervisningsmaterial m. m., *reservationsanslag*	5 215 000	28 290 000
4	Bidrag till studieförbunden m. m., *förslagsanslag*		1 119 828 000
5	Undervisning för invandrare i svenska språket m. m., *förslagsanslag*		331 722 000
6	Bidrag till driften av folkhögskolor m. m., *förslagsanslag*		564 905 000
7	Bidrag till viss central kursverksamhet		39 778 000
8	Bidrag till kontakttolkutbildning, *förslagsanslag*		4 080 000
			3 300 196 000

D Högskola och forskning

	Centrala myndigheter för högskolan m. m.	
1	Universitets- och högskoleämbetet, *förslagsanslag*	97 835 000
2	Redovisningscentralerna vid universiteten, *förslagsanslag*	1 000
3	Datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm, *förslagsanslag*	1 000
4	Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna, *förslagsanslag*	1 581 348 000
5	Vissa tandvårdskostnader, *reservationsanslag*	54 874 000
6	Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m., *reservationsanslag*	38 356 000
	Grundläggande högskoleutbildning	
7	Utbildning för tekniska yrken, *reservationsanslag*	992 522 000
8	Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, *reservationsanslag*	426 858 000
9	Utbildning för vårdyrken, *reservationsanslag*	431 675 000
10	Utbildning för undervisningsyrken, *reservationsanslag*	854 118 000
11	Utbildning för kultur- och informationsyrken, *reservationsanslag*	260 519 000
12	Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, *reservationsanslag*	547 392 000
13	Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m., *reservationsanslag*	200 871 000
	Forskning och forskarutbildning inom högskolan m. m.	
14	Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m., *förslagsanslag*	1 020 000 000
15	Forskningsanknytning av grundläggande högskole-utbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete, *reservationsanslag*	26 996 000

16	Humanistiska fakulteterna, *reservationsanslag*		272 602 000
17	Teologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		22 758 000
18	Juridiska fakulteterna, *reservationsanslag*		27 051 000
19	Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m., *reservationsanslag*		326 853 000
20	Medicinska fakulteterna, *reservationsanslag*		661 497 000
21	Odontologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		71 081 000
22	Farmaceutiska fakulteten, *reservationsanslag*		24 872 000
23	Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna, *reservationsanslag*		624 917 000
24	Tekniska fakulteterna, *reservationsanslag*		657 161 000
25	Temaorienterad forskning, *reservationsanslag*		26 767 000
26	Kungl. biblioteket, *reservationsanslag*		61 351 000
27	Samordning m. m. inom biblioteksområdet, *reservationsanslag*		12 143 000
28	Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål, *reservationsanslag*		30 691 000
	Övriga forskningsfrågor		
29	Forskningsrådsnämnden, *reservationsanslag*		52 738 000
30	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		124 354 000
31	Medicinska forskningsrådet, *reservationsanslag*		249 202 000
32	Naturvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		342 655 000
33	Polarforskning, *reservationsanslag*		12 639 000
34	Rymdforskning, *reservationsanslag*		27 300 000
35	Europeisk forskningssamverkan, *förslagsanslag*		259 907 000
36	Manne Siegbahninstitutet för fysik, *reservationsanslag*		16 059 000
37	Institutet för rymdfysik, *reservationsanslag*		25 880 000
38	Vissa bidrag till forskningsverksamhet, *reservationsanslag*		16 491 000
	Arkivet för ljud och bild:		
39	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	11 160 000	
40	Insamlingsverksamhet m. m., *reservationsanslag*	432 000	11 592 000
			10 491 927 000

E Studiestöd m. m.

1	Centrala studiestödsnämnden m. m., *ramanslag*		107 152 000
2	Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd, *förslagsanslag*		17 734 000
3	Studiehjälp m. m., *förslagsanslag*		2 030 400 000
4	Studiemedel m. m., *förslagsanslag*		2 107 000 000
5	Vuxenstudiestöd m. m., *reservationsanslag*		1 245 000 000
6	Timersättning vid vissa vuxenutbildningar, *förslagsanslag*		132 753 000
7	Bidrag till vissa studiesociala ändamål, *reservationsanslag*		104 587 000
			5 744 626 000

F Kulturverksamhet m. m.

	Allmän kulturverksamhet m. m.	
1	Statens kulturråd, *förslagsanslag*	18 339 000
2	Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m., *reservationsanslag*	90 137 000
3	Bidrag till samisk kultur	2 816 000
	Ersättningar och bidrag till konstnärer	
4	Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer	34 512 000
5	Bidrag till konstnärer, *reservationsanslag*	19 193 000
6	Inkomstgarantier för konstnärer, *förslagsanslag*	9 298 000
7	Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., *förslagsanslag*	64 380 000
8	Ersättning till rättighetshavare på musikområdet	3 000 000
	Teater, dans och musik	
9	Bidrag till Svenska riksteatern, *reservationsanslag*	153 282 000
10	Bidrag till Operan, *reservationsanslag*	186 671 000
11	Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter, *förslagsanslag*	1 000
12	Bidrag till Dramatiska teatern, *reservationsanslag*	99 675 000
13	Bidrag till Svenska rikskonserter, *reservationsanslag*	54 747 000
14	Bidrag till regional musikverksamhet, *förslagsanslag*	170 500 000
15	Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, *förslagsanslag*	277 377 000
16	Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper, *reservationsanslag*	40 000 000
17	Bidrag till Musikaliska akademien	2 202 000
	Bibliotek	
18	Bidrag till regional biblioteksverksamhet, *förslagsanslag*	25 476 000
	Bildkonst, konsthantverk m. m.	
19	Statens konstråd, *förslagsanslag*	4 016 000
20	Förvärv av konst för statens byggnader m. m., *reservationsanslag*	26 520 000
21	Utställning av nutida svensk konst i utlandet, *reservationsanslag*	1 303 000
22	Bidrag till Akademien för de fria konsterna	1 404 000
	Arkiv	
23	Riksarkivet och landsarkiven, *förslagsanslag*	96 857 000
24	Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv, *förslagsanslag*	18 950 000
25	Svenskt biografiskt lexikon, *förslagsanslag*	2 895 000
26	Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m., *reservationsanslag*	5 658 000

	Kulturmiljövård	
27	Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	63 188 000
28	Kulturmiljövård, *reservationsanslag*	47 999 000
29	Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
	Museer och utställningar	
30	Centrala museer: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	291 257 000
31	Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m., *reservationsanslag*	15 289 000
32	Bidrag till Skansen, *förslagsanslag*	13 248 000
33	Bidrag till vissa museer	17 618 000
34	Bidrag till regionala museer, *förslagsanslag*	43 049 000
35	Riksutställningar, *reservationsanslag*	23 282 000
36	Inköp av vissa kulturföremål, *förslagsanslag*	100 000
	Forskning	
37	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet, *reservationsanslag*	5 818 000
		1 930 058 000

G Massmedier m. m.

	Film m. m.	
1	Statens biografbyrå, *förslagsanslag*	5 350 000
2	Filmstöd, *reservationsanslag*	51 384 000
3	Stöd till fonogram och musikalier, *reservationsanslag*	8 617 000
	Dagspress och tidskrifter	
4	Presstödsnämnden och taltidningsnämnden, *förslagsanslag*	3 960 000
5	Stöd till dagspressen, *förslagsanslag*	476 300 000
6	Lån till dagspressen, *reservationsanslag*	87 500 000
7	Stöd till kulturtidskrifter, *reservationsanslag*	19 417 000
8	Stöd till radio- och kassettidningar, *reservationsanslag*	38 609 000
9	Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, *reservationsanslag*	6 384 000
	Litteratur	
10	Litteraturstöd, *reservationsanslag*	33 861 000
11	Kreditgarantier till bokförlag, *förslagsanslag*	1 000
12	Stöd till bokhandel, *reservationsanslag*	2 813 000
13	Distributionsstöd till fackbokhandel m. m., *förslagsanslag*	3 043 000
14	Lån för investeringar i bokhandel m. m., *reservationsanslag*	2 250 000

	Talboks- och punktskriftsbiblioteket:		
15	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	18 126 000	
16	Produktionskostnader, *reservationsanslag*	35 612 000	53 738 000
17	Bidrag till Svenska språknämnden, *förslagsanslag*		2 320 000
	Radio och television		
	Sveriges Radio m. m.**		
	Kabelnämnden:		
18	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	3 131 000	
19	Stöd till lokal programverksamhet, *reservationsanslag*	1 000 000	4 131 000
20	Närradionämnden, *förslagsanslag*		3 428 000
21	Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland, *förslagsanslag*		10 718 000
22	Bidrag till dokumentation av mediautvecklingen, *reservationsanslag*		348 000
			814 172 000

H Internationellt-kulturellt samarbete

	Kulturellt utbyte med utlandet	
1	Kulturellt utbyte med utlandet, *reservationsanslag*	9 090 000
2	Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m., *förslagsanslag*	20 100 000
3	Bidrag till internationella kongresser m. m. i Sverige, *reservationsanslag*	906 000
4	Bidrag till svenska institut i utlandet	8 720 000
		38 816 000

I Lokalförsörjning m. m.

1	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, *förslagsanslag*	12 144 000
2	Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m., *reservationsanslag*	377 000 000
		389 144 000
	Summa kr.	**47 757 852 000**

** Särskild prop. lämnas

A Jordbruksdepartementet m. m.

1	Jordbruksdepartementet, *förslagsanslag*	18 667 000
2	Lantbruksråd, *förslagsanslag*	4 868 000
3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	4 500 000
		28 035 000

B Jordbrukets rationalisering m. m.

1	Lantbruksstyrelsen, *ramanslag*	75 995 000
2	Lantbruksnämnderna, *ramanslag*	245 368 000
3	Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	40 000 000
4	Markförvärv för jordbrukets rationalisering, *reservationsanslag*	1 000
5	Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti, *förslagsanslag*	20 000 000
6	Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	7 900 000
7	Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m., *reservationsanslag*	1 700 000
8	Främjande av rennäringen, *reservationsanslag*	26 602 000
9	Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall, *förslagsanslag*	1 000
10	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, *reservationsanslag*	80 000 000
		497 567 000

C Jordbruksprisreglering

1	Statens jordbruksnämnd, *förslagsanslag*	* 28 097 000
2	Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden, *förslagsanslag*	2 799 000
3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, *förslagsanslag*	1 910 671 000
4	Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring, *reservationsanslag*	1 100 000
5	Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m., *förslagsanslag*	156 308 000
6	Prisstöd till jordbruket i norra Sverige, *förslagsanslag*	* 525 000 000
7	Statistik på jordbrukets område, *förslagsanslag*	1 000
		2 623 976 000

* Beräknat belopp.

D Skogsbruk

1	Skogsvårdsorganisationen, *förslagsanslag*		1 000
	Skogsvårdsorganisationen:		
2	Myndighetsuppgifter, *ramanslag*	238 972 000	
3	Frö- och plantverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
4	Investeringar, *reservationsanslag*	23 135 000	262 108 000
5	Bidrag till skogsvård m. m., *förslagsanslag*		248 000 000
6	Stöd till byggande av skogsvägar, *förslagsanslag*		55 000 000
7	Främjande av skogsvård m. m., *reservationsanslag*		12 900 000
8	Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare, *reservationsanslag*		20 000 000
			598 009 000

E Fiske

1	Fiskeristyrelsen, *förslagsanslag*	41 451 000
2	Fiskenämnderna, *förslagsanslag*	10 217 000
3	Främjande av fiskerinäringen, *reservationsanslag*	2 796 000
4	Bidrag till fiskehamnar m. m., *förslagsanslag*	2 424 000
5	Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen, *förslagsanslag*	1 000
6	Bidrag till fiskets rationalisering m. m., *förslagsanslag*	9 000 000
7	Lån till fiskerinäringen, *reservationsanslag*	40 000 000
8	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske, *förslagsanslag*	1 000
9	Prisreglerande åtgärder på fiskets område, *förslagsanslag*	1 000
10	Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m., *förslagsanslag*	1 000 000
11	Bidrag till fiskevård m. m., *reservationsanslag*	5 324 000
		112 215 000

F Livsmedelskontroll m. m.

1	Statens livsmedelsverk, *förslagsanslag*	76 792 000
2	Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m., *förslagsanslag*	1 000
3	Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
4	Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt, *reservationsanslag*	54 718 000
5	Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
6	Bidrag till statens utsädeskontroll, *reservationsanslag*	2 371 000
7	Bekämpande av växtsjukdomar och smittsamma husdjurssjukdomar, *förslagsanslag*	7 250 000
8	Lantbrukskemisk laboratorieverksamhet, *reservationsanslag*	6 885 000
9	Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000

10	Bidrag till statens maskinprovningar, *reservationsanslag*	6 109 000
11	Statens växtsortnämnd, *förslagsanslag*	362 000
12	Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
13	Bidrag till djurens hälso- och sjukvård, *reservationsanslag*	6 400 000
14	Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård, *förslagsanslag*	2 050 000
15	Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	4 169 000
		167 111 000

G Utbildning och forskning

1	Sveriges lantbruksuniversitet, *reservationsanslag*	514 097 000
2	Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruks-universitet, *förslagsanslag*	240 006 000
3	Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m., *reservationsanslag*	15 400 000
4	Skogs- och jordbrukets forskningsråd, *reservationsanslag*	126 734 000
5	Stöd till kollektiv forskning, *reservationsanslag*	47 600 000
6	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien, *förslagsanslag*	685 000
		944 522 000

H Diverse

1	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	30 400 000
2	Ersättningar för viltskador m. m., *förslagsanslag*	12 320 000
		42 720 000
	Summa kr.	**5 014 155 000**

A Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

1	Arbetsmarknadsdepartementet, *förslagsanslag*	43 302 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	22 506 000
3	Internationellt samarbete, *förslagsanslag*	18 694 000
4	Arbetsmarknadsråd, *förslagsanslag*	5 089 000
		89 591 000

B Arbetsmarknad m. m.

1	Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, *ramanslag*		1 995 428 000
2	Arbetsmarknadsservice, *förslagsanslag*		227 601 000
3	Arbetsmarknadsutbildning, *reservationsanslag*		2 469 234 000
4	Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, *förslagsanslag*		3 914 132 000
5	Sysselsättningsskapande åtgärder, *reservationsanslag*		1 891 000 000
6	Statsbidrag för ungdomslag, *förslagsanslag*		*1 004 000 000
7	Statsbidrag till inskolningsplatser, *reservationsanslag*		*250 000 000
8	Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer, *förslagsanslag*		14 310 000
9	Arbetsmarknadsverket: Anskaffning av utrustning, *reservationsanslag*		10 000 000
10	Tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindustrierna, *förslagsanslag*		20 000 000
	AMU-gruppen:		
11	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
12	Bidrag till vissa driftutgifter, *reservationsanslag*	16 300 000	
13	Investeringar, *förslagsanslag*	1 000	16 302 000
14	Arbetsdomstolen, *förslagsanslag*		8 041 000
15	Statens förlikningsmannaexpedition, *förslagsanslag*		1 366 000
16	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, *förslagsanslag*		48 000
17	Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar, *förslagsanslag*		1 000
			11 821 463 000

* Beräknat belopp

C Arbetslivsfrågor

1	Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, *förslagsanslag*	296 022 000
2	Arbetsmiljöinstitutet, *förslagsanslag*	78 036 000
3	Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur, *reservationsanslag*	3 628 000
4	Yrkesinriktad rehabilitering, *reservationsanslag*	646 324 000
5	Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, *förslagsanslag*	3 826 282 000
6	Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare, *reservationsanslag*	363 000 000
7	Bidrag till stiftelsen Samhall, *förslagsanslag*	3 604 000 000
		8 817 292 000

D Regional utveckling

1	Visst regionalpolitiskt stöd, *förslagsanslag*	1 000
2	Lokaliseringsbidrag m. m., *reservationsanslag*	362 000 000
3	Lokaliseringslån, *reservationsanslag*	100 000 000
4	Regionala utvecklingsinsatser m. m., *reservationsanslag*	690 000 000
5	Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m., *förslagsanslag*	1 000
6	Ersättning för nedsättning av socialavgifter, *förslagsanslag*	395 000 000
7	Sysselsättningsstöd, *förslagsanslag*	165 000 000
8	Expertgruppen för forskning om regional utveckling, *reservationsanslag*	4 414 000
9	Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden, *förslagsanslag*	2 400 000
10	Bergslagsdelegationen, *reservationsanslag*	3 000 000
		1 721 816 000

E Invandring m. m.

1	Statens invandrarverk, *förslagsanslag*	* 122 113 000
2	Informationsverksamhet, *reservationsanslag*	* 19 973 000
3	Åtgärder för invandrare, *reservationsanslag*	15 596 000
4	Översättningsservice, *förslagsanslag*	* 200 000
5	Överföring och mottagning av flyktingar m. m., *förslagsanslag*	* 1 212 000 000
6	Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m., *förslagsanslag*	1 957 500 000
7	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m., *förslagsanslag*	2 343 000
		3 329 725 000
	Summa kr.	**25 779 887 000**

* Beräknat belopp

A Bostadsdepartementet m. m.

1	Bostadsdepartementet, *förslagsanslag*	25 617 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	7 500 000
3	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *reservationsanslag*	1 276 000
		34 393 000

B Bostadsförsörjning m. m.

	Bostadsförsörjning	
1	Plan och bostadsverket, *förslagsanslag*	111 684 000
2	Länsbostadsnämnderna, *förslagsanslag*	65 292 000
3	Vissa lån till bostadsbyggande, *förslagsanslag*	40 000 000
4	Räntebidrag m. m., *förslagsanslag*	17 700 000 000
5	Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m., *förslagsanslag*	80 000 000
6	Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m., *förslagsanslag*	200 000 000
7	Bostadsbidrag m. m., *förslagsanslag*	1 345 000 000
8	Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m., *förslagsanslag*	335 000 000
9	Bidrag till förbättring av boendemiljön, *förslagsanslag*	15 000 000
10	Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m., *förslagsanslag*	75 000 000
11	Lån till allmänna samlingslokaler, *förslagsanslag*	5 000 000
12	Byggnadsforskning, *reservationsanslag*	136 000 000
13	Lån till experimentbyggande, *reservationsanslag*	20 000 000
14	Statens institut för byggnadsforskning, *förslagsanslag*	1 000
15	Bidrag till statens institut för byggnadsforskning, *reservationsanslag*	42 993 000
16	Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning, *reservationsanslag*	1 000 000
17	Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m., *reservationsanslag*	1 000
18	Information och utbildning m. m., *reservationsanslag*	14 900 000
19	Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador, *förslagsanslag*	56 000 000
20	Statens va-nämnd, *förslagsanslag*	3 182 000
		20 246 053 000

C Fastighetsdataverksamheten

1	Centralnämnden för fastighetsdata, *förslagsanslag*	69 538 000
2	Utrustning m. m., *reservationsanslag*	1 000 000
		70 538 000

D Lantmäteriet

1	Lantmäteriet, *förslagsanslag*	1 000
2	Plangenomförande, *ramanslag*	62 497 000
3	Landskapsinformation, *ramanslag*	177 555 000
4	Försvarsberedskap, *ramanslag*	3 461 000
5	Utrustning m. m., *reservationsanslag*	8 561 000
		252 075 000

E Idrott

1	Stöd till idrotten, *reservationsanslag*	259 344 000
		259 344 000
	Summa kr.	**20 862 403 000**

4 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100*

Rättelse: S. 50 rad 2 nedifrån Står: **47 080 000** Rättat till: **47 090 000**
S. 53 rad 14 Står: 1988 Rättat till: 1989

A Industridepartementet m. m.

1	Industridepartementet, *förslagsanslag*		27 788 000
2	Industriråd/industriattaché, *förslagsanslag*		930 000
3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*		7 300 000
4	Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling, *förslagsanslag*		6 200 000
			42 218 000

B Industri m. m.

	Statens industriverk:		
1	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	64 740 000	
2	Utredningsverksamhet, *reservationsanslag*	5 000 000	69 740 000
3	Sprängämnesinspektionen, *förslagsanslag*		1 000
4	Åtgärder för att främja industridesign, *reservationsanslag*		5 000 000
5	Främjande av hemslöjden, *förslagsanslag*		7 526 000
6	Stöd till turism och rekreation, *reservationsanslag*		115 950 000
7	Branschfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*		17 000 000
8	Småföretagsutveckling, *reservationsanslag*		182 500 000
9	Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m., *förslagsanslag*		10 000 000
10	Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin, *reservationsanslag*		85 000 000
			492 717 000

C Exportkrediter m. m.

1	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit, *förslagsanslag*	60 000 000
2	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m., *förslagsanslag*	50 000 000
3	Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder, *förslagsanslag*	100 000 000
4	Kostnader för viss kreditgivning hos Sveriges Investeringsbank AB, *förslagsanslag*	1 000 000
		211 000 000

D Mineralförsörjning m. m.

	Sveriges geologiska undersökning:		
1	Geologisk kartering m. m., *reservationsanslag*	79 149 000	
2	Utrustning, *reservationsanslag*	35 513 000	114 662 000
3	Bergsstaten, *förslagsanslag*		3 577 000
	Statens gruvegendom:		
4	Prospektering m. m., *reservationsanslag*	46 492 000	
5	Egendomsförvaltning m. m., *förslagsanslag*	6 070 000	52 562 000
6	Delegationen för samordning av havsresurs-verksamheten, *reservationsanslag*		1 660 000
			172 461 000

E Statsägda företag m. m.

1	Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB, *förslagsanslag*	30 061 000
2	Ränta på statens skuld till Norrbottens Järnverk AB, *förslagsanslag*	1 000
3	Räntestöd m. m. till varvsindustrin, *förslagsanslag*	200 000 000
4	Förlusttäckning till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg, *förslagsanslag*	30 000 000
		260 062 000

F Teknisk utveckling m. m.

	Styrelsen för teknisk utveckling:		
1	Teknisk forskning och utveckling, *reservationsanslag*	830 300 000	
2	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	82 963 000	913 263 000
3	Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet, *reservationsanslag*		27 995 000
4	Europeiskt rymdsamarbete, m. m., *förslagsanslag*		276 323 000
5	Bidrag till Tele-X-projektet, *förslagsanslag*		1 000
6	Nationell rymdverksamhet, *reservationsanslag*		37 813 000
7	Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete, *reservationsanslag*		1 000 000
8	Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*		1 000
9	Bidrag till statens provningsanstalt, *reservationsanslag*		38 075 000
10	Statens provningsanstalt: Utrustning, *reservationsanslag*		5 000 000
11	Statens mät- och provråd, *reservationsanslag*		6 667 000
12	Bidrag till vissa internationella organisationer, *förslagsanslag*		3 066 000
13	Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien		6 180 000
14	Bidrag till Standardiseringskommissionen		20 530 000

	Patent- och registreringsverket:		
15	Immaterialrätt m. m., *förslagsanslag*	4 000	
16	Bolagsärenden, *förslagsanslag*	2 000	6 000
17	Patentbesvärsrätten, *förslagsanslag*		8 442 000
18	Industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet, *reservationsanslag*		30 000 000
			1 374 362 000
		Summa kr.	**2 552 820 000**

A Civildepartementet m. m.

1	Civildepartementet, *förslagsanslag*		49 761 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*		29 300 000
3	Regeringskansliets förvaltningskontor, *förslagsanslag*		281 433 000
			360 494 000

B Statlig rationalisering och revision, statistik m. m.

1	Statskontoret, *ramanslag*		78 704 000
2	Anskaffning av ADB-utrustning, *reservationsanslag*		786 300 000
3	Riksrevisionsverket, *ramanslag*		128 268 000
4	Kammarkollegiet, *förslagsanslag*		15 083 000
5	Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet, *förslagsanslag*		1 000 000
	Statistiska centralbyrån:		
6	Statistik, register och prognoser, *ramanslag*	321 513 000	
7	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	321 514 000
8	Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering		749 000
9	Statens person- och adressregisternämnd, *förslagsanslag*		615 000
10	Viss information och utbildning, m. m., *reservationsanslag*		25 000 000
			1 357 233 000

C Statlig personalpolitik m. m.

1	Statens löne- och pensionsverk, *ramanslag*		40 778 000
2	Statlig personaladministrativ informationsbehandling, *förslagsanslag*		1 000
3	Statens arbetsgivarverk, *ramanslag*		40 600 000
4	Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering, *förslagsanslag*		28 000 000
5	Vissa trygghetsåtgärder för lärare, *reservationsanslag*		1 000
	Statens institut för personalutveckling:		
6	Bidrag till myndighetsuppgifter	18 587 000	
7	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	18 588 000
8	Bidrag till vissa utvecklingsåtgärder, *förslagsanslag*		21 500 000
9	Statens arbetsmiljönämnd, *förslagsanslag*		1 986 000
10	Kostnader för vissa nämnder m. m., *förslagsanslag*		1 125 000
11	Bidrag till Statshälsan, *förslagsanslag*		305 000 000
12	Viss förslagsverksamhet m. m., *förslagsanslag*		400 000
13	Vissa skadeersättningar m. m., *förslagsanslag*		1 000
14	Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån, *förslagsanslag*		30 000
15	Externa arbetstagarkonsulter, *förslagsanslag*		7 239 000
16	Administration av statens personskadeförsäkring, m. m., *förslagsanslag*		6 200 000
17	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m., *förslagsanslag*		2 784 000 000
			3 255 449 000

D Länsstyrelserna m. m.

1	Länsstyrelserna m. m., *förslagsanslag*	1 248 156 000
		1 248 156 000

E Polisväsendet

1	Rikspolisstyrelsen, *förslagsanslag*	604 996 000
2	Polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m., *förslagsanslag*	*211 469 000
3	Statens kriminaltekniska laboratorium, *förslagsanslag*	26 035 000
4	Lokala polisorganisationen, *förslagsanslag*	5 591 684 000
5	Utrustning m. m. för polisväsendet, *reservationsanslag*	210 858 000
6	Underhåll och drift av motorfordon m. m., *förslagsanslag*	130 197 000
7	Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg, *förslagsanslag*	1 000
8	Diverse utgifter, *förslagsanslag*	6 360 000
		6 781 600 000

F Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor

1	Marknadsdomstolen, *förslagsanslag*	3 034 000
2	Näringsfrihetsombudsmannen, *förslagsanslag*	8 198 000
3	Statens pris- och konkurrensverk, *förslagsanslag*	43 652 000
4	Konsumentverket, *förslagsanslag*	67 445 000
5	Allmänna reklamationsnämnden, *förslagsanslag*	10 301 000
		132 630 000

G Kyrkliga ändamål

1	Vissa ersättningar till kyrkofonden	28 500 000
2	Bidrag till ekumenisk verksamhet	810 000
3	Bidrag till trossamfund, *reservationsanslag*	55 515 000
4	Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor, *reservationsanslag*	1 813 000
		86 638 000

H Ungdoms- och kvinnoorganisationer m. m.

1	Statens ungdomsråd, *förslagsanslag*	5 447 000
2	Bidrag till centrala ungdomsorganisationer m. m., *reservationsanslag*	66 684 000
3	Bidrag till lokal ungdomsverksamhet, *förslagsanslag*	101 600 000
4	Stöd till internationellt ungdomsarbete, *reservationsanslag*	1 248 000
5	Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, *förslagsanslag*	3 029 000
6	Lotterinämnden, *förslagsanslag*	1 557 000
7	Stöd till arbetskooperation m. m., *reservationsanslag*	2 500 000
		182 065 000

* Beräknat belopp.

I Jämställdhetsfrågor

1	Jämställdhetsombudsmannen m. m., *förslagsanslag*	3 688 000
2	Särskilda jämställdhetsåtgärder, *reservationsanslag*	12 360 000
		16 048 000
	Summa kr.	**13 420 313 000**

A Miljö- och energidepartementet m. m.

1	Miljö- och energidepartementet, *förslagsanslag*	27 223 000
2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	15 000 000
		42 223 000

B Miljö

1	Statens naturvårdsverk, *förslagsanslag*	126 665 000
2	Miljövårdsinformation, *reservationsanslag*	9 169 000
3	Övervakning av miljöförändringar, m. m., *reservationsanslag*	58 992 000
4	Miljövårdsforskning, *reservationsanslag*	102 234 000
5	Åtgärder mot luftföroreningar och försurning, *reservationsanslag*	165 000 000
6	Särskilda projekt på miljövårdens område, *reservationsanslag*	27 500 000
7	Mark för naturvård, *reservationsanslag*	100 000 000
8	Vård av naturreservat m. m., *reservationsanslag*	52 143 000
9	Vård av hotade arter m. m., *reservationsanslag*	3 180 000
10	Restaurering av Hornborgasjön, *reservationsanslag*	3 500 000
11	Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
12	Bidrag till statens strålskyddsinstitut, *reservationsanslag*	24 532 000
13	Kemikalieinspektionen, *förslagsanslag*	1 000
14	Koncessionsnämnden för miljöskydd, *förslagsanslag*	13 130 000
15	Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond, *förslagsanslag*	17 000 000
16	Visst internationellt miljösamarbete, *förslagsanslag*	8 350 000
17	Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter, *reservationsanslag*	7 200 000
18	Åtgärder mot havsföroreningar, *reservationsanslag*	16 500 000
19	Utredningsverksamhet om CFC-föreningar, *reservationsanslag*	3 075 000
20	Internationella institutet för miljövänlig teknik m. m., *reservationsanslag*	25 000 000
		763 172 000

C Energi

	Statens energiverk:		
1	Förvaltningskostnader, *ramanslag*	44 638 000	
2	Utredningar m. m. och information, *reservationsanslag*	14 517 000	
3	Elsäkerhet m. m., *reservationsanslag*	1 000	59 156 000
4	Statens elektriska inspektion, *ramanslag*		11 004 000
5	Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet, *förslagsanslag*		1 000
6	Energiforskning, *reservationsanslag*		293 588 000
7	Visst internationellt energisamarbete, *förslagsanslag*		26 889 000
	Statens kärnkraftinspektion:		
8	Förvaltningskostnader, *reservationsanslag*	1 000	
9	Kärnsäkerhetsforskning, *reservationsanslag*	1 000	2 000
10	Statens kärnbränslenämnd, *reservationsanslag*		1 000

11	Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB, *reservationsanslag*		48 000 000
12	Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*		413 679 000
13	Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*		248 850 000
14	Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m., *förslagsanslag*		1 000
15	Åtgärder inom delfunktionen Elkraft, *reservationsanslag*		21 050 000
16	Främjande av landsbygdens elektrifiering, *reservationsanslag*		2 500 000
			1 124 721 000
		Summa kr.	**1 930 116 000**

A Riksdagen

1	Ersättningar till riksdagens ledamöter m. m., *förslagsanslag*	198 541 000
2	Riksdagsutskottens resor utom Sverige, *förslagsanslag*	12 300 000
3	Bidrag till studieresor, *reservationsanslag*	600 000
4	Bidrag till IPU, RIFO m. m., *förslagsanslag*	1 193 000
5	Bidrag till partigrupper, *förslagsanslag*	35 833 000
6	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	200 696 000
7	Utgivande av otryckta ståndsprotokoll, *reservationsanslag*	450 000
8	Riksdagens byggnader, *reservationsanslag*	18 000 000
		467 613 000

B Riksdagens myndigheter

1	Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen, *förslagsanslag*	20 735 000
2	Riksdagens revisorer och deras kansli, *förslagsanslag*	8 558 000
3	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	6 422 000
4	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet, *förslagsanslag*	11 375 000
		47 090 000
	Summa kr.	**514 703 000**

1 Räntor på statsskulden, m. m., *förslagsanslag* *** 58 000 000 000**

* Beräknat belopp

XVII. Oförutsedda utgifter

1 Oförutsedda utgifter, *förslagsanslag*	**1 000 000**

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds

Föredragande: statsministern Carlsson och statsråden Feldt, Johansson, Freivalds, Hjelm-Wallén, Gradin, R. Carlsson, Sigurdsen, Lindqvist, Hulterström, Engström, Bodström, Göransson, Hellström, Thalén, G. Andersson, Lönnqvist, Nordberg, Dahl

---

Proposition med förslag till statsbudget för budgetåret 1989/90

Statsministern anför:

Regeringen beslutade den 15 december 1988 en ändring i departementsförordningen (1982: 1177) som träder i kraft den 1 januari 1989. Ändringen innebär en ganska betydande omfördelning av ärendegrupper mellan departementen som en följd av de vid öppnandet av riksmötet 1988/89 anmälda förändringarna i regeringens sammansättning och arbetsfördelning. I sina huvuddrag innebär förändringen följande:

Till *civildepartementet* förs från justitiedepartementet ärenden om polisväsendet och från finansdepartementet pris- och konkurrensfrågor, frågor om näringsfrihet, konsumentpolitiska frågor samt frågor om avlöning och pension i offentlig anställning. Vidare förs till civildepartementet ungdomsfrågor och vissa lotteriärenden från jordbruksdepartementet samt jämställdhetsfrågor från arbetsmarknadsdepartementet. Till *finansdepartementet* förs från utrikesdepartementet frågor om konsolidering av utländska skulder samt ärenden om världsbanksgruppen, utom sådana ärenden som rör biståndspolitiska aspekter av världsbankens agerande i IDA-länder och i programländer för svenskt bistånd.

Kommunikationsdepartementet tillförs ärenden om registrering av fritidsbåtar från jordbruksdepartementet. *Bostadsdepartementet* tillförs idrottsfrågor från jordbruksdepartementet och *industridepartementet* tar från jordbruksdepartementet över frågor om rekreation och turism. Slutligen förs frågor om regionalpolitiken till *arbetsmarknadsdepartementet* från industridepartementet.

Riksdagen har bemyndigat regeringen att omfördela medel under berörda anslag till departementen m. m. under de olika huvudtitlarna på så sätt att den ändrade ärendefördelningen mellan departementen kan komma till uttryck i anslagsbelastningen under innevarande budgetår (prop. 1988/89: 25 bil. 4, FiU 8, rskr. 67).

Förslaget till statsbudget för nästa budgetår bör utformas med utgångspunkt i den nya departementsorganisationen. Som en följd av detta före-

dras de anslag, vilkas underliggande ämnesområden den 1 januari 1989 byter departementstillhörighet, redan vid dagens regeringssammanträde i underprotokollen för de nya departementen.

Statsråden föredrar härefter inriktningen av den ekonomiska politiken under nästa budgetår samt de frågor om statens inkomster och utgifter m.m. som skall ingå i regeringens förslag till statsbudget för budgetåret 1989/90. Anförandena och i förekommande fall översikter över förslagen redovisas i underprotokollen för respektive departement.

Statsrådet Feldt anför:

Med beaktande av de föredragna förslagen har ett förslag till statsbudget för nästa budgetår med därtill hörande specifikationer av inkomster och utgifter upprättats.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att beräkna inkomster och besluta om utgifter för staten i enlighet med det upprättade förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredragandena har hemställt om.

Regeringen beslutar vidare att de anföranden som redovisas i underprotokollen jämte översikter över förslagen skall bifogas propositionen enligt följande:

Finansplanen	Bilaga 1
Gemensamma frågor	Bilaga 2
Kungliga hov- och slottsstaterna (första huvudtiteln)	Bilaga 3
Justitiedepartementet (andra huvudtiteln)	Bilaga 4
Utrikesdepartementet (tredje huvudtiteln)	Bilaga 5
Försvarsdepartementet (fjärde huvudtiteln)	Bilaga 6
Socialdepartementet (femte huvudtititeln)	Bilaga 7
Kommunikationsdepartementet (sjätte huvudtiteln)	Bilaga 8
Finansdepartementet (sjunde huvudtiteln)	Bilaga 9
Utbildningsdepartementet (åttonde huvudtiteln)	Bilaga 10
Jordbruksdepartementet (nionde huvudtiteln)	Bilaga 11

Arbetsmarknadsdepartementet
(tionde huvudtiteln) Bilaga 12
Bostadsdepartementet
(elfte huvudtiteln) Bilaga 13
Industridepartementet
(tolfte huvudtiteln) Bilaga 14
Civildepartementet
(trettonde huvudtiteln) Bilaga 15
Miljö- och energidepartementet
(fjortonde huvudtiteln) Bilaga 16
Riksdagen och dess myndigheter
(femtonde huvudtiteln) Bilaga 17
Räntor på statsskulden
(sextonde huvudtiteln) Bilaga 18
Oförutsedda utgifter
(sjuttonde huvudtiteln) Bilaga 19
Beredskapsbudget för
totalförsvaret Bilaga 20

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Bilaga 1 till budgetpropositionen 1989

Prop.
1988/89:100
Bil. 1

Finansplanen

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till budgetpropositionen 1989 såvitt avser finansplanen

Finansplan

1 Den ekonomisk-politiska strategin

Omläggningen av den ekonomiska politiken hösten 1982 har tillsammans med en förbättrad världskonjunktur medfört en markerad omsvängning av Sveriges ekonomiska läge jämfört med krisåren i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Underutnyttjande av resurser och växande arbetslöshet har vänts till högt kapacitetsutnyttjande och i det närmaste full sysselsättning. Ett starkt pris- och kostnadstryck har blivit följden.

Detta medför nya uppgifter och nya problem. Den höga pris- och lönestegringstakten utgör ett allvarligt hot mot sysselsättningen och den ekonomiska stabiliteten. Den ekonomiska politikens främsta uppgift är därför i det kortare perspektivet att pressa tillbaka inflationen utan att arbetslösheten ökas, och i det medellånga perspektivet att skynda på produktivitetstillväxten och säkra en sådan internationell konkurrenskraft att full sysselsättning och tryggad materiell välfärd för hela folket kan värnas. För detta krävs en kombination av stram efterfrågepolitik och utbudsstimulerande åtgärder.

Den tredje vägen

Den ekonomiska politiken lades om 1982, i syfte att hävda sysselsättningen och förbättra det låga sparandet. Uppgiften var att både arbeta och spara

Sverige ur krisen. Den tredje vägens ekonomiska politik innebar i sitt inledande skede en kraftig förstärkning av konkurrenskraften. En devalvering av kronan underbyggdes av en stram budgetpolitik. Penningpolitiken och näringspolitiken lades om. Tillsammans med en förbättrad internationell konjunktur ledde detta till både ökad efterfrågan och förstärkt utrikeshandel.

Resultaten blev goda. Tillväxten ökade, produktiviteten steg, näringslivets lönsamhet förbättrades och investeringarna ökade. Bytesbalansen förstärktes, arbetsmarknaden började efter hand förbättras, den offentliga utgiftsökningen bringades under kontroll och budgetunderskottet minskades.

Inflationen kunde emellertid först gradvis bringas ned: 1983 uppgick den till 9 procent, 1984 till 8 procent, och 1985 till 7 procent. Under 1986 sjönk den till 4 procent – dock främst på grund av oljeprisfallet. Därefter steg inflationen igen, och 1988 beräknas den ha blivit 6 procent.

Inflationen har härigenom kommit att ligga på en nivå som överstiger den i våra viktigaste konkurrentländer, vilket medfört att konkurrenskraften gradvis har urholkats. Kapacitetsbrist har dessutom bromsat exporttillväxten.

Samtidigt har den privata konsumtionen ökat snabbt sedan 1984. Både 1986 och 1987 steg den privata konsumtionen med ca 4 procent i volym. Orsakerna är flera. För det första har realinkomstökningarna varit betydande, samtidigt som en stark stegring av förmögenhetsvärdena på bl.a. aktier och småhus ägt rum. För det andra har de stigande reallönerna och förmögenhetsvärdena bidragit till att hushållens optimism – och därmed villighet att belåna sina växande förmögenheter – ökat. För det tredje har avregleringen på kreditmarknaden gjort det möjligt för hushållen att kraftigt öka sin skuldsättning. Sammantaget har dessa faktorer medfört att hushållssparandet fallit och att den privata konsumtionen ökat snabbt, vilket i sin tur dragit med sig en stark ökning av importen.

Ekonomiska problem

Den svenska ekonomin uppvisade under 1988 en bild av påtaglig styrka. Arbetslösheten var bara drygt 1 1/2 procent, och reallöner och investeringar steg avsevärt. Detta läge ser ut att i stort sett bestå under 1989. Bytesbalansunderskottet ökar visserligen något och investeringstillväxten avtar, men arbetslösheten väntas förbli låg.

Denna bild döljer emellertid en rad problem.

1) Den snabba pris- och lönestegringstakten är inte långsiktigt förenlig med en ekonomi i balans. I långtidsutredningar och i andra sammanhang har det klargjorts att en fortsatt snabb pris- och lönestegringstakt medför en urholkning av konkurrenskraften, vilket på längre sikt försämrar bytesbalansen, ökar Sveriges skuldsättning i utlandet och medför att arbetslösheten åter börjar stiga.

I den preliminära nationalbudgeten räknas med en schablonmässig framskrivning av löneökningarna med 7 procent även 1989. Det bör understrykas att denna utveckling, om den realiseras, inte är förenlig med

den ekonomiska politikens långsiktiga mål. Politiken kommer därför att, såväl under 1989 som under de därpå följande åren, ges en sådan inriktning att inflationstendenser hålls tillbaka.

2) Det är fallande oljepriser, sjunkande dollarkurs och höjda exportpriser på världsmarknaden för bl.a. skogsprodukter som gjort att försämringen av bytesbalansen blivit begränsad. Lönekostnadernas snabba stegring medför att den förstärkning av konkurrenskraften som vanns genom devalveringen 1982 delvis har ätits upp. Samtidigt har produktiviteten utvecklats något svagare än i omvärlden. I längden kommer dock inte draghjälp utifrån, t.ex i form av sänkta oljepriser eller snabbt växande marknader, att kunna fortsätta att neutralisera en svag produktivitetsökning och alltför snabba lönestegringar.

3) Kapacitetsbrist hämmar produktionen. Detta gäller både arbete och kapital. Flaskhalsar driver upp priser och kostnader och bidrar till att den utlandskonkurrerande industrin inte förmår möta den efterfrågan som riktas mot svensktillverkade varor. Detta, tillsammans med det faktum att den svenska exportindustrin är relativt sett svag på vissa marknader som växer snabbt, leder till bytesbalansproblem.

4) Hushållssparandet är negativt. Detta beror bl.a. på omfattningen av de offentliga försäkringssystemen i kombination med de låga lånekostnaderna efter skatt. Det svaga hushållssparandet är en viktig faktor bakom det låga totala sparandet i Sverige.

5) Det offentliga sparandet har visserligen förbättrats kraftigt sedan början av 1980-talet, men det riskerar att försvagas under kommande år. Förstärkningen av statsbudgeten de senaste åren är delvis resultatet av stora nominella lönestegringar, som medfört automatiska ökningar av statens skatteintäkter. De senaste årens långtidsbudgetar och treårskalkyler visar emellertid risken för att det offentliga sparandet åter börjar försämras. Det finns också anledning att ägna stor uppmärksamhet åt de finansieringsproblem som kan komma att uppträda i socialförsäkringssektorn.

Den ekonomiska politikens inriktning

Den ekonomiska politiken under den kommande mandatperioden måste, mot denna bakgrund, inriktas på att dels dämpa den inhemska pris- och kostnadsstegringen, dels stimulera produktiviteten och den långsiktiga tillväxten.

Årets budgetförslag är stramt. Statsutgifterna ökar med mindre än 1%. För första gången sedan början av 1960-talet redovisas därmed ett förslag till en totalbalanserad budget. Den starka förbättring av statsfinanserna som har ägt rum de senaste åren är glädjande och i ett internationellt perspektiv anmärkningsvärd.

Särskilda åtgärder vidtas samtidigt för att under 1989 kyla ned överhettningen i byggsektorn i storstadsregionerna.

Regeringen kommer också att föreslå en indragning av vinstmedel från företagen. Detta bör ske genom att en särskild skatt tas ut på företagsvinsterna under år 1989. Skatten bör i huvudsak baseras på underlaget för vinstdelningsskatt och utgå med 15 %. Den särskilda vinstskatten bör inte

vara avdragsgill vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Genom den särskilda vinstskatten åstadkoms en vinstindragning om ca 3,5 miljarder kronor. I sammanhaget kommer regeringen vidare att föreslå att det fasta fribeloppet för vinstdelningsskatten – och därmed också för den särskilda vinstskatten – skall vara 2 milj. kr. (f.n. är det fasta fribeloppet 1 milj. kr.).

Detta torde verka dämpande på lönestegringstakten, redan under 1989, och framför allt under 1990. Det är nödvändigt att den nominella löneökningen begränsas. Skulle den fortsätta att öka i samma takt som under 1988, riskerar resultatet att bli en fortsatt hög inflation och en försämring av bytesbalansen.

Den strama finanspolitiken måste kombineras med åtgärder som dämpar kostnaderna, ökar utbudet och stärker produktiviteten i den svenska ekonomin. Sådana åtgärder spelar stor roll, såväl i det kortare, stabiliseringspolitiska perspektivet som i ett längre perspektiv.

Om kostnadssänkande, utbudsstimulerande åtgärder kombineras med en stram efterfrågepolitik kan inflationen dämpas utan negativa effekter på sysselsättningen. Den typ av åtgärder som då kommer i fråga har i sig ofta även långsiktiga, produktivitetshöjande effekter.

Sådana är synnerligen viktiga. I fortsättningen är det inte med hjälp av sänkta reallöner som den svenska exporten bör vinna sina framgångar på världsmarknaden. Tvärtom är uppgiften att löpande öka produktiviteten och höja kvaliteten på svensktillverkade varor och tjänster, så att utrymme skapas för ökande reallöner, stigande standard samt investeringar som kan förbättra miljön.

Mot den bakgrunden blir följande uppgifter angelägna för den ekonomiska politiken de närmaste åren:

- Regionalpolitiken aktiveras för att stimulera tillväxten i områden där det finns ledig kapacitet samt dämpa expansionen för att på så sätt motverka ytterligare flaskhalsar i storstäderna. Kompetenshöjning, utbildning i regionerna och en utbyggnad av infrastrukturen över hela landet är här av stor betydelse, liksom den skärpning av byggregleringen som tidigare genomförts.
- Det krävs en omfattande skattereform. Det nuvarande skattesystemet medför att löneökningarna drivs upp, att sparandet försvagas och att skatteplanering stimuleras. Skattesystemet misslyckas därmed också med att uppfylla de krav på utjämning och rättvisa som ställs. Därför måste skattesystemet förändras och göras mer rättvist. Arbete och sparande måste stimuleras genom lägre skattesatser och bredare skattebaser. Skatteplanering måste bekämpas. Kapitalbeskattningen skall skärpas och göras mer effektiv och neutral. Företagsbeskattningen måste reformeras, så att den blir mer neutral och stimulerar kapitalets rörlighet mer än i dag.
- Utslagningen från arbetslivet måste minskas. Dagens omfattande utslagning innebär mänskligt lidande, samtidigt som den är ekonomiskt kostsam och minskar arbetsinsatserna i samhället. Här kan viktiga insatser göras av den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen. Åtgärder för att minska långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar är också av stor vikt för att öka arbetskraftsdeltagandet.

- Arbetsmarknadspolitiken måste fortsätta att bedrivas aktivt och ytterligare förskjutas från efterfrågestimulans (beredskapsarbeten, rekryteringsstöd och ungdomslag) till utbudsstimulans i form av förmedlingsinsatser, utbildning och andra rörlighetsfrämjande åtgärder. Flyktingar och andra invandrare bör ges möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden snabbare än i dag.
- Arbetskraftsutbudet kan stimuleras även på andra sätt. Inte minst viktigt är det att förbättra incitamenten för de pensionärer som så önskar att fortsätta i arbetslivet. De förslag om förändrad beskattning av pensionärer som redan lagts fram är ett steg i den riktningen.
- Den offensiva industripolitiken måste drivas vidare, med sikte på att underlätta en smidig strukturomvandling. Detta är viktigt både för att omställning skall kunna ske i socialt acceptabla former och för att stimulera tillväxten i konkurrenskraftig industri. Ett centralt inslag i en sådan politik är insatser för att ta till vara de tillväxtmöjligheter som ett högt nyföretagande och en expansiv småföretagssektor ger.
- Infrastrukturen måste byggas ut, samtidigt som ökad hänsyn tas till kravet på en god miljö. Framför allt är en utbyggnad av kommunikationerna väsentlig. Här pågår en modernisering av statens järnvägar, vägnätet och inrikesflyget. Den modernisering av telenätet som nu sker är av stor betydelse för att få till stånd ett telekommunikationssystem som täcker hela landet och som gör det möjligt att sprida tillväxten mer jämnt.
- En ansvarsfull hushållning med naturresurserna är ett villkor för en god ekonomisk utveckling. Omvänt gäller att en framgångsrik ekonomisk politik är en förutsättning för en aktiv miljöpolitik. Detta innebär att miljön värnas genom förebyggande åtgärder och genom att skadade miljöer återställs. Miljöhänsyn måste prägla verksamheten i alla samhällssektorer.
- Det är angeläget att åstadkomma en högkvalitativ utbildning på alla nivåer och ett flexibelt utbildningssystem. Det behövs fler högt utbildade ingenjörer och forskare. Svenskt näringsliv har en hög FoU-andel, men den borde kunna omsättas i större produktivitetsförbättringar och fler innovationer. Åtgärder för att stimulera en bred användning av ny teknik inom näringslivet är därför viktiga. Samtidigt måste den unikt svenska formen av breddutbildning av de anställda i ny teknik drivas vidare och kvaliteten i den grundläggande utbildningen i skolan hävdas.
- Det är nödvändigt att slå vakt om och förstärka frihandeln för att hålla uppe konkurrenstrycket i den svenska ekonomin och hålla nere prisstegringarna. Avvecklingen av de kvantitativa handelsrestriktionerna för TEKO-produkter är ett exempel på en åtgärd i detta syfte.
- Svenska varor och tjänster måste få tillgång till den inre marknad som skall upprättas i Västeuropa 1992. Det är en central uppgift för politiken att göra Sverige delaktigt i de integrationssträvanden som nu pågår i Europa, så att vår export inte diskrimineras.
- Liberaliseringen av valutaregleringen bör fortsätta. De delar av regleringen som finns kvar har blivit allt mindre effektiva och tiden är mogen att i allt väsentligt avveckla dem. En förutsättning för avregleringen är att en fullgod skattekontroll kan upprätthållas.

- I åtskilliga branscher med begränsad konkurrens finns möjligheten att pressa priser och kostnader genom avregleringar, minskade subventioner och ökad konkurrens. Det gäller inte minst livsmedelssektorn och bostadssektorn. En särskild utredning får nu i uppgift att undersöka möjligheterna att skärpa konkurrensen på viktiga områden.
- Inom den offentliga sektorn torde finnas goda möjligheter att höja utbytet av de insatta resurserna. Betydande effektivitets- och välfärdsvinster borde stå att vinna genom strukturomvandling, som för över resurser från verksamheter och utgiftsområden med mindre välfärdsutbyte till aktiviteter med större effekter i form av rättvisare fördelning och större social trygghet.
- För att undvika skattehöjningar och dämpa inflationstrycket blir det nödvändigt att utforma en långsiktig strategi för hur de offentliga utgifternas ökning skall kontrolleras och hållas tillbaka. Inte minst viktigt blir det att analysera orsakerna till bakom de snabbt och automatiskt stigande kostnaderna i de stora transfereringssystemen, såsom sjukförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen och räntebidragssystemet.

I det följande redovisas riktlinjer och en rad förslag på dessa olika områden. De syftar till att lösa de problem den svenska ekonomin står inför i dag: överhettning och brist på kapacitet i stället för som tidigare stor arbetslöshet och svag efterfrågan. Nu är uppgiften att föra en politik för ökat utbyte av insatta resurser, dvs. effektivitet, samt tillväxt och balans.

För det krävs att ekonomin fungerar bättre. Stabiliseringspolitikens uppgifter ändrar karaktär, medan struktur- och allokeringsfrågor får en allt större betydelse. Så drivs den tredje vägens politik vidare. Målen för den ekonomiska politiken är oförändrade – full sysselsättning utan inflation, god ekonomisk tillväxt, balans i de utrikes affärerna och en rättvis fördelning av resurserna – men medlen måste anpassas till den nya ekonomiska situationen.

2 Den internationella ekonomin

Den ekonomiska utvecklingen i OECD-området var gynnsam under 1988. BNP-tillväxten uppgick till ca 4% för OECD-området som helhet och till ca 3,5% för Västeuropa. De farhågor som en tid hystes för att en lågkonjunktur skulle följa i börskrisens spår har inte besannats. Internationellt samordnade insatser för att åstadkomma en tillräcklig likviditet i det finansiella systemet bidrog till att mildra de negativa effekterna av börsfallen. Dessutom visade sig styrkan i den ekonomiska tillväxten från mitten av 1987 ha varit underskattad. Det tidigare oljeprisfallet och nedgången i inflationen gav bestående positiva effekter, vilket bidrog till att den internationella konjunkturen stärktes.

Tillväxten tycks nu i flera länder vara grundad på bättre produktivitetstillväxt och ökade investeringar. Näringslivets fasta investeringar växte 1988 med över 10% i OECD-länderna, vilket är en påtaglig förbättring jämfört med tidigare år under 1980-talet. Den ökade investeringsverksamheten

under 1988 kan delvis vara ett uttryck för att näringslivet – bl.a. genom det sätt på vilket börskrisen hanterades – har fått en större tilltro till stabiliteten i det ekonomiska systemet och dess förmåga att klara störningar. Sannolikt har också utbudsstimulerande åtgärder och insatser för en bättre fungerande ekonomi i flera länder bidragit till en starkare tillväxt och en större förmåga att klara störningar. Särskilt tycks detta gälla Västeuropa, där tillväxten tidigare under 1980-talet varit mycket svag.

Inflationsförväntningarna var fortsatt dämpade i många OECD-länder under 1988. I åtskilliga länder har den snabbare produktivitetstillväxten dessutom möjliggjort löneökningar utan ökad inflation. I Förenta staterna har en kraftig förbättring av sysselsättningsläget ägt rum utan att inflationen skjutit fart. Det motsatta gäller dock för Storbritannien, där en förbättring av arbetsmarknadsläget åtföljts av högre inflation.

Utvecklingen i OECD-länderna gynnades 1988 av att efterfrågan från länder utanför OECD-området, främst u-länderna, ökade. Till detta medverkade dels att anpassningsansträngningar i många skuldländer börjat ge resultat, dels att en rad råvarupriser höjts, främst för metaller och mineraler. För oljeexporterande u-länder har utvecklingen varit mindre gynnsam, då oljepriset fallit under året. En ljusning för dessa länder kan dock ses i att OPEC enats om produktionsnedskärningar, vilka kan leda till att oljepriset hålls uppe.

Utsikterna för OECD-länderna 1989

Vissa av de faktorer som sedan en tid stimulerat tillväxten är av övergående natur. Den starka kreditexpansion för hushållen som i flera länder följt på avregleringar av kreditmarknaderna kan inte förväntas fortsätta i samma omfattning. Den penningpolitiska åtstramning som successivt genomförts sedan början på sommaren 1988 kan väntas bidra till att dämpa expansionen. För de länder som nått ett högt kapacitetsutnytjande kommer tillväxten efter hand att anpassas till ökningen av produktionskapaciteten.

Samtidigt som flera tillväxtbefrämjande faktorer sålunda successivt klingar av är andra mer bestående. Åtgärder för att förbättra ekonomiernas funktionssätt har stor betydelse och kan förväntas bli ännu viktigare. Inte minst arbetet på att stärka den ekonomiska integrationen i Västeuropa kan visa sig bli mycket betydelsefullt.

För OECD-området som helhet förväntas, mot denna bakgrund, en BNP-tillväxt på ca 3% 1989 och 2,5% 1990. Det betyder att den mycket starka tillväxten det senaste året gradvis dämpas, men att den ändå blir tämligen god.

Utsikterna för den internationella ekonomin är dock osäkra. En risk är att inflationen åter börjar stiga i flera av de ekonomier som nu befinner sig i ett överhettat läge och att de finansiella marknadernas förtroende för regeringarnas förmåga att komma till rätta med inflationsproblemet därigenom försvagas.

I flera länder finns en beredskap för åtgärder som i god tid kan sättas in för att förhindra att en uppgång sker i inflationen och att inflationsförväntningar åter får fäste i ekonomierna. Det är önskvärt med tidiga och bestämda

ingripanden vid en inflationsuppgång. Annars är sannolikheten stor att räntorna stiger och växelkurserna ändras i en utsträckning och i en takt som riskerar att ge starkt negativa återverkningar på tillväxt och sysselsättning i världsekonomin.

Bedömningen som här görs om en inflationstakt på ca 4% för OECD-området de kommande två åren är således osäker. För svenskt vidkommande är det väsentligt att notera att flera av Sveriges viktigare konkurrentländer på världsmarknaden, däribland Förbundsrepubliken Tyskland, beräknas få en klart lägre inflation än detta genomsnitt.

En annan riskfaktor är obalanserna i det internationella handelsutbytet. Visserligen har obalanserna mellan USA, Japan och Västeuropa minskat under de senaste två åren, men utan ytterligare ekonomisk-politiska insatser är risken stor för att anpassningen nu bromsas upp. Även i detta fall kan resultatet bli att marknaderna driver fram skarpa kast i räntor och växelkurser.

För en sådan utveckling talar bedömningen att den inhemska efterfrågan i Förenta Staterna kommer att öka i stort sett i takt med övriga OECD-länders, efter att ha ökat långsammare under 1988. För Japans del förväntas tillväxten av den inhemska efterfrågan även fortsättningsvis ligga högt. För Förbundsrepubliken Tyskland, däremot, förväntas den inhemska efterfrågan de kommande två åren växa långsammare än OECD-genomsnittet med åtföljande risk för brist på anpassning. Det västtyska bytesbalansöverskottet, mätt som andel av BNP, har i själva verket ökat under senare tid.

Även med en mer optimistisk bedömning av den amerikanska externa anpassningen finns risker för stora balansproblem i Västeuropa. Länder som redan i utgångsläget har underskott i bytesbalansen riskerar att få ta en större del av anpassningsbördan än länder med överskott.

För att undvika att den externa anpassningen avstannar, liksom för att undvika en starkare inflationsutveckling, är det väsentligt att konsumtionstillväxten dämpas och att sparandet ökar i den amerikanska ekonomin. En finanspolitisk åtstramning i Förenta staterna framstår som nödvändig. Den nya administrationens viktigaste uppgift i det korta perspektivet blir därför att övertygande visa att man resolut angriper budgetunderskottet.

Det förblir en viktig uppgift för överskottsländerna att åstadkomma en utveckling av inhemsk efterfrågan som bidrar till att bytesbalansöverskotten minskar. Det skulle mildra bytesbalansproblemen för övriga länder i Västeuropa och inte utsätta dessa för krav på större åtstramningsåtgärder än vad den interna situationen påkallar.

Det finns också skäl att understryka allvaret i arbetslöshetssituationen. Arbetslösheten i OECD-området har kommit ned från en genomsnittlig nivå på nära 9% år 1983 till ca 7,5% 1988. Trots att de ekonomiska utsikterna inbegriper en fortsatt relativt stark produktionstillväxt, väntas emellertid inte arbetslösheten minska ytterligare. Speciellt svår är situationen i Västeuropa där arbetslösheten ligger kvar på över 10%.

En faktor som gör arbetslösheten särskilt svår att komma till rätta med är att regeringarna i flertalet länder menar att det ekonomiska läget försvårar generella insatser för att öka sysselsättningen. Sådana åtgärder skulle, fruktar man, riskera att underblåsa inflationen.

Den höga arbetslösheten har därmed fått en allt mer permanent och svårbemästrad karaktär. För att öka sysselsättningen blir det nödvändigt att genomföra strukturförändringar i OECD-länderna. Inte minst gäller detta sådana insatser som vi i Norden haft erfarenhet av, nämligen arbetsmarknadspolitiska åtgärder som syftar till att göra arbetsmarknaden mer effektiv och underlätta flexibilitet och rörlighet. Intresset för sådana insatser har ökat i flera länder, vilket kan inge förhoppningar om en mera ambitiös sysselsättningspolitik i vår omvärld.

Utvecklingsländernas problem

För utvecklingsländerna har det senaste året innehållit både positiva och negativa inslag. Deras samlade utlandsskuld, mätt som andel av exporten, har fortsatt att minska. Tillväxten är emellertid alltjämt svag bland utvecklingsländerna som grupp, och för många av de fattigaste är den lägre än befolkningsökningen. En varaktig förbättring av utvecklingsländernas situation beror både på deras egna anpassningsåtgärder och på den ekonomiska utvecklingen i industriländerna. Det är också angeläget att framsteg görs vad gäller avveckling av handelshinder. För de allra fattigaste länderna krävs ett betydande nettotillskott av resurser utifrån.

Skuldproblemen gör åtgärder som främjar tillväxten både i utvecklings- och industriländerna viktiga. Många medelinkomstländer har stora svårigheter att klara sin skuldtjänst, och det finns risk att viljan till fortsatt anpassning minskar om den ekonomiska tillväxten förblir långsam. Det är nödvändigt att inom ramen för den nuvarande skuldstrategin finna skuldlösningar och anpassningsprogram som kan accepteras av både långivare och låntagare. Det är också nödvändigt att uppnå en större medverkan från de privata bankerna.

För de fattigaste och mest skuldtyngda länderna är situationen fortfarande mycket svår. Dessa länder är i det närmaste helt utan kreditvärdighet och deras skulder fortsätter att stiga trots upprepade omförhandlingar. Under det gångna året har dock enighet kunnat nås, bl.a. inom valutafondens och världsbankens ram, om särskilda finansieringsinsatser för dessa länder. I den s.k. Paris-klubben nåddes också, bl.a. efter agerande från svensk sida, under 1988 en överenskommelse om särskilt förmånliga konsolideringsvillkor för de fattigaste och mest skuldtyngda länderna. Överenskommelsen gäller de länder i denna kategori som genomför av internationella valutafonden stödda strukturanpassningsprogram. Den bör kunna bidra till att underlätta deras situation.

3 Sveriges ekonomi

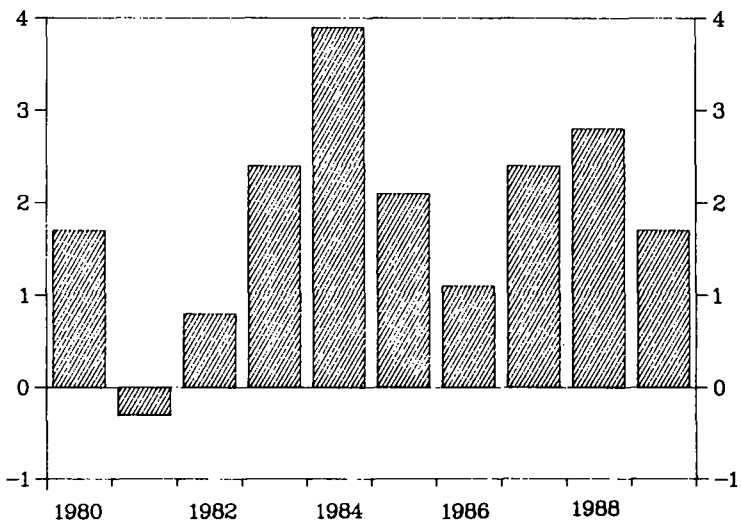
3.1 Utvecklingen 1988 och 1989

Bedömningarna av konjunkturutsikterna för 1988 har varierat kraftigt under det senaste året. Det gäller såväl den internationella utvecklingen som prognoserna för den svenska ekonomin. Det preliminära utfall för 1988 som

nu föreligger tyder på en starkare BNP-tillväxt än vad som förutsågs i början av året. BNP-tillväxten beräknas nu till 2,8% 1988. Den bars i högre grad upp av export och investeringar och i mindre utsträckning av privat konsumtion än vad som tidigare förutsågs. Pris- och lönestegringen blev större än vad som förutsågs i våras.

År 1988 blev det sjätte året i rad med en relativt god konjunktur, se diagram 1. Den genomsnittliga BNP-tillväxten under perioden 1982-1988 var 2,5% per år. Antalet sysselsatta har under samma period ökat med över 200 000 personer och den öppna arbetslösheten har reducerats från toppnivån på ca 3% 1983 till beräknade 1,6% 1988.

Diagram 1 BNP-tillväxt
Procentuell förändring

Försörjningsbalans

Den *privata konsumtionen* har ökat starkt under senare år. Mellan 1984 och 1988 steg den med sammanlagt 15%. Ökningstakten har emellertid gått ned något under 1988. Särskilt gäller det inköpen av s.k. sällanköpsvaror, för vilka ökningstakten dämpats från 8 à 9% per år 1986 och 1987 till ca 4% 1988. De senaste årens försämring av hushållens sparkvot beräknas ha upphört 1988.

En viktig förklaring till den starka konsumtionsökningen under senare år är den avreglering av kreditmarknaden som genomfördes i slutet av 1985. Avregleringen gjorde det lättare för hushållen att låna pengar. I kombination med förbättrade realinkomster, stigande förmögenheter och optimistiska förväntningar om framtiden resulterade avregleringen i en kraftig kreditexpansion. Nettoutlåningen från banker, finansbolag och bostadsinstitut till hushåll beräknas ha ökat med över 260 miljarder kr. under åren 1986-1988.

Det är naturligt att en avreglering av det slag som genomfördes i slutet av 1985 leder till att hushållens inköp av bilar och andra varaktiga varor ökar

under en övergångsperiod. Den avmattning i inköpen av sällanköpsvaror som har skett under 1988 och förväntningar om minskade bilinköp 1989 tyder på att anpassningen nu till väsentlig del har genomförts. Det talar för en svagare privat konsumtionsökning 1989 trots att hushållens realt disponibla inkomster beräknas öka i ungefär samma takt 1989 som 1988.

Vidare kan noteras att det blir allt dyrare att låna pengar. Under 1970-talet var realräntan efter skatt på vanliga hushållslån negativ. Under senare år har emellertid realräntan på hushållslån stigit påtagligt. Det är en följd dels av att räntenivån har stigit samtidigt som inflationen har sjunkit, dels av de avdragsbegränsningar som genomfördes i samband med omläggningen av inkomstskatten 1983-85. Den genomgripande reformering av skattesystemet som nyligen har aviserats kommer dessutom, främst till följd av sänkta marginalskatter, att innebära bättre skattevillkor för sparande och ytterligare begränsningar i värdet av ränteavdragen. Även detta torde redan på kortare sikt minska hushållens benägenhet att ta nya lån och därmed bidra till ett ökat sparande och en dämpning av utlåningsexpansionen. Den privata konsumtionen beräknas öka med knappt 2% 1989, se tabell 1.

Tabell 1 Försörjningsbalans

	Miljarder kr., löpande priser 1987	Procentuell volymändring		
		1987	1988	1989
BNP	1 005,2	2,4	2,8	1,7
Import	305,1	6,3	5,5	4,9
Tillgång	**1 310,3**	**3,4**	**3,5**	**2,5**
Privat konsumtion	526,3	3,8	2,7	1,9
Offentlig konsumtion	273,2	1,3	1,4	1,9
Bruttoinvesteringar	190,9	6,2	5,1	1,5
Lagerinvesteringar[1]	– 6,2	0,1	0,4	0,4
Export	326,1	2,5	4,2	3,2
Användning	**1 310,3**	**3,4**	**3,5**	**2,5**
Inhemsk efterfrågan	984,2	3,7	3,2	2,2
Nettoexport[1]	21,0	– 1,2	– 0,4	– 0,6

[1] Förändring i procent av föregående års BNP.

Den *offentliga konsumtionen* har under senare år ökat betydligt långsammare än den privata konsumtionen. Antalet statsanställda har minskat med ca 3 000 personer per år. Stigande inköp av varor och tjänster från näringslivet beräknas dock resultera i en viss ökning av den statliga konsumtionen 1989. Även inom den kommunala sektorn har expansionen under senare år varit betydligt långsammare än under 1970-talet. Under 1987 och 1988 ökade emellertid den kommunala konsumtionen med ca 2% per år. Även 1989 bedöms den kommunala konsumtionen öka med 2%. Expansionen kan dock komma att hållas tillbaka av brist på arbetskraft.

Bruttoinvesteringarna har ökat mycket snabbt 1987 och 1988. God lönsamhet, högt kapacitetsutnyttjande och optimistiska framtidsförväntningar har bidragit till denna utveckling. Kapacitetsutnyttjandet i byggsektorn är nu mycket högt. En rad åtgärder har sedan hösten 1986 vidtagits för att dämpa överhettningen i byggsektorn och öka utrymmet för bostadsbyggande.

Enkäter under hösten 1988 tyder på en fortsatt ökning av industriinvesteringarna 1989. Även bostadsbyggandet väntas ligga på en hög nivå. Minskade subventioner till ombyggnadsverksamheten och rambegränsningar väntas dock medföra en kraftig reducering av denna del av investeringarna 1989. Ökningstakten för de totala investeringarna bedöms bli svagare 1989 än 1988.

Dessa prognoser för konsumtion och investeringar innebär sammantagna att inhemsk efterfrågan ökar långsammare 1989 än 1988. Denna avmattning i efterfrågeökningen medför – tillsammans med den senare beskrivna utvecklingen av utrikeshandeln – att BNP-tillväxten beräknas stanna vid 1,7% 1989.

Konkurrenskraft och utrikeshandel

De svenska industriföretagens konkurrenskraft är fortfarande i väsentliga avseenden god. Lönsamheten är hög och har under 1988 stärkts ytterligare. Investeringsaktiviteten är omfattande och stigande. Kapaciteten byggs nu successivt ut och antalet sysselsatta i industrin ökar. Endast en tredjedel av industriföretagen uppger att bristande efterfrågan begränsar tillväxten. De flesta anger istället brist på arbetskraft och otillräcklig kapacitet vid produktionsanläggningarna som de främsta hindren för expansion.

I andra avseenden har dock utvecklingen de senaste åren blivit allt mer problematisk. Produktivitetsutvecklingen har varit svag. Lönekostnaderna har ökat betydligt snabbare än i konkurrentländerna. Även prisökningarna har varit större än i andra länder. Skillnaden har förstärkts det senaste året. Särskilt på hemmamarknaden har de svenska företagen höjt sina priser under 1988. Detta försvagar de svenska produkternas ställning jämfört med importvaror.

Den höga lönsamheten i näringslivet kan snabbt förbytas i stora problem om lönekostnadsökningarna fortsätter att vara högre än i omvärlden. Den nuvarande höga vinstnivån är till stor del en följd av att försäljningsvolymerna har ökat de senaste åren. En svagare volymutveckling framöver kan i kombination med höga lönekostnadsökningar snabbt pressa ned lönsamhet och investeringar. Försök att motverka denna press på lönsamheten genom att höja priserna kan lätt leda till ytterligare minskningar av försäljningsvolymen.

Den internationella utvecklingen beräknas leda till att marknaden för de svenska exportföretagen ökar med 5% 1989 när det gäller bearbetade varor. Till följd av i första hand kapacitetsbegränsningar i de svenska industriföretagen beräknas *exporten* av bearbetade varor öka något mindre eller med ca 4%. Andra delar av exporten beräknas utvecklas något svagare än exporten av bearbetade varor. Den samlade exporten av varor och tjänster skulle därmed kunna öka med ca 3%. *Importen* förutses öka långsammare 1989 än under tidigare år, på grund av att den inhemska efterfrågetillväxten mattas av.

Under 1988 har priserna i utrikeshandeln utvecklats på ett sätt som varit gynnsamt för Sverige. Stigande priser på skogsprodukter och fallande priser på oljeprodukter förstärkte handelsbalansen. Även under 1989 förutses en

förbättring av bytesförhållandet. Oljepriset har antagits bli i genomsnitt 15 dollar per fat.

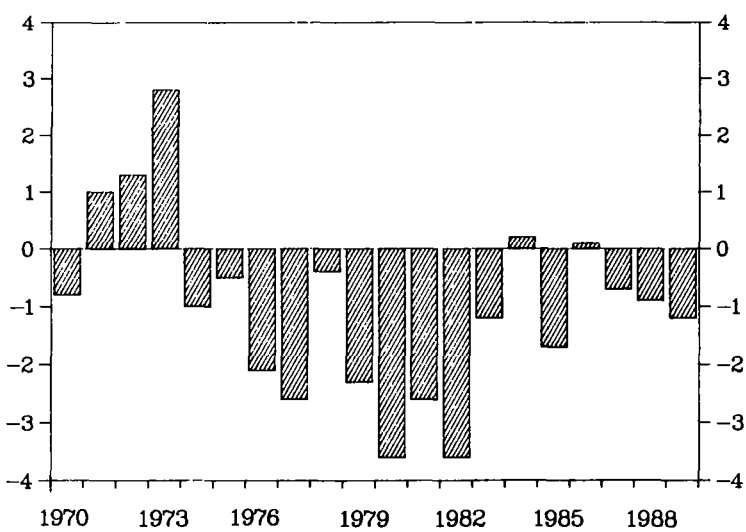
Handelsbalansen beräknas mot denna bakgrund ge ett betydande överskott även 1989, se tabell 2. Tjänste- och transfereringsbalansen beräknas däremot uppvisa ett ännu större underskott. De senaste årens kraftiga försämring av tjänstebalansen beror i första hand på ett stigande underskott i turistnettot, vilket beräknas öka till drygt 15 miljarder kr. 1989. Även transfereringsnettot beräknas försämras 1989. Detta följer av att ränteutgifterna ökar på grund av underskotten i bytesbalansen och en stigande internationell räntenivå.

Tabell 2 Bytesbalans
Miljarder kr., löpande priser

	1986	1987	1988	1989
Export av varor	265,1	281,4	306,1	332,3
Import av varor	232,6	257,4	279,9	305,5
Korrigeringspost	− 1,7	− 1,5	− 1,2	− 1,2
Handelsbalans	**30,8**	**22,5**	**25,0**	**25,6**
Tjänstebalans	− 4,5	− 3,8	− 7,4	− 8,8
Transfereringsnetto	−25,7	−25,4	−28,0	−30,9
Bytesbalans	**0,6**	**− 6,7**	**−10,4**	**−14,1**

Bytesbalansens underskott beräknas öka från ca 10 miljarder kr. 1988 till ca 14 miljarder kr. 1989. I detta sammanhang kan noteras att riksbanken har reviderat statistiken över tjänstehandeln för åren 1981-1987. Bytesbalansens utveckling enligt den nya statistiken redovisas i diagram 2.

Diagram 2 Bytesbalans
Procentandel av BNP

På den privata arbetsmarknaden präglades 1988 års avtalsrörelse av förbundsvisa förhandlingar. Avtalen inom de olika förbundsområdena uppvisar stora skillnader bl. a. i fråga om lönenivåer, kostnadsfördelning och avtalsperioder. Flertalet avtal är ettåriga, även om det förekommer tvåårsavtal i vissa branscher. Löneökningarna har i flera fall fördelats så att betydande kostnadsökningar uppstår 1989. Till de förbundsvisa avtalen kommer den lokala lönebildningen, som också uppvisar stora variationer mellan olika branscher.

Inom den kommunala sektorn träffades tvåårsavtal. Avtalen innebär måttliga lönenivåökningar för 1989. Kostnadsökningarna blir dock större genom att avtalen medför överhäng från 1988. Avtalen innebär vidare att förutsättningarna för en lokal lönebildning i kommunsektorn ökar. I vilken utsträckning detta leder till ökade lönekostnader i kommuner och landsting kan bedömas först när en samlad genomgång av de lokala förhandlingarna har skett.

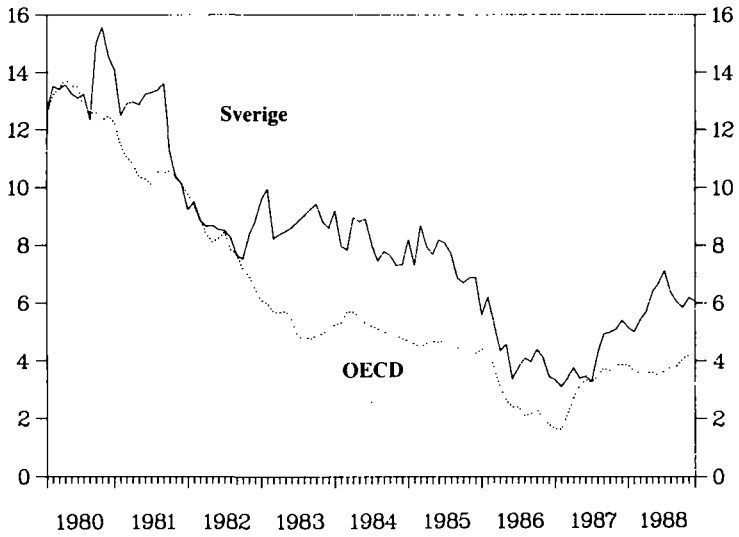
Inom det statliga området tecknades ettårsavtal. Avtalet innebär sammanlagda lönenivåökningar om 6,6%. Kostnaderna fördelas med 4,5% 1988 och drygt 2% 1989. Till de avtalade löneökningarna kommer också s. k. struktureffekter. Dessa löneökningar – som främst beror på att vissa regler i det statliga lönesystemet innebär automatiska lönepåslag efter viss tids tjänstgöring – har under senare tid uppgått till mellan 1/2 och 1% per år.

Såvitt nu kan bedömas uppgick lönekostnadsökningarna för hela arbetsmarknaden till ca 7,5% 1988. Detta innebär att löneökningstakten i Sverige fortsatte att väsentligt överstiga den i våra viktigaste konkurrentländer. Det bör dock understrykas att underlaget för att bedöma löneutvecklingen 1988 ännu är svagt. Löpande timlönestatistik finns bara för en liten del av arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsparternas statistik avser speciella tidpunkter och publiceras med betydande eftersläpning. Bedömningarna av löneutvecklingen får därför i huvudsak baseras på statistik över utbetalade lönesummor och arbetade timmar. Det medför betydande osäkerheter vid bedömningen av den svenska ekonomin.

Eftersom prognoser för lönekostnadsutvecklingen 1989 fortfarande saknas, baseras beräkningarna av utvecklingen i ekonomin på en schablonmässig framskrivning av löneökningarna med 7%. Den tillfälliga indragning av vinstmedel som nu föreslås kan bidra till att dämpa lönestegringstakten något, framför allt under 1990.

Konsumentpriserna har enligt preliminära bedömningar ökat med drygt 6% under 1988, vilket är ungefär 2 procentenheter mer än i OECD-området, se diagram 3. Ett schablonantagande om en timlöneökning på 7% 1989, måttliga importprisökningar och i stort sett oförändrade indirekta skatter beräknas leda till en viss dämpning av inflationen till 5 1/2% 1989.

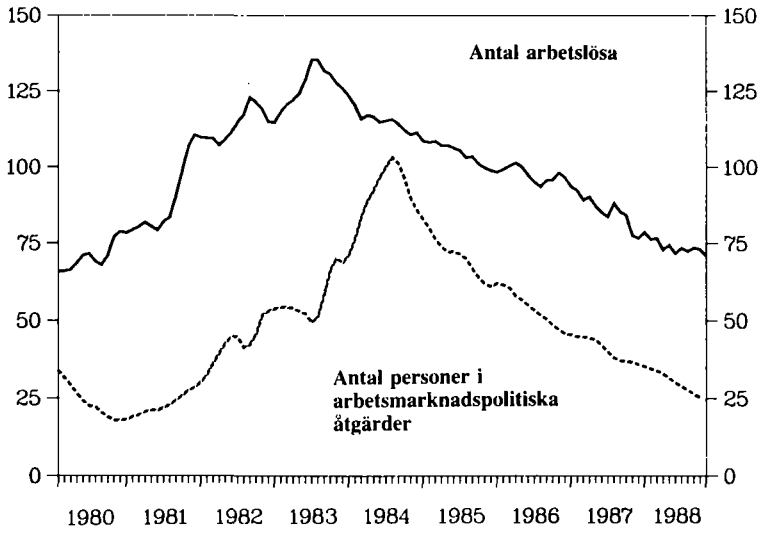
Diagram 3 Konsumentprisindex
12-månaders förändringstal, utfall t.o.m. november 1988 för Sverige och t.o.m. oktober för OECD.

Sysselsättning

Efterfrågan på arbetskraft har ökat påtagligt under det senaste året. Antalet sysselsatta ökade enligt preliminära bedömningar med ca 60 000 personer 1988. Arbetslösheten fortsatte att minska till 1,6% som genomsnitt för 1988, se diagram 4. Den starka utvecklingen på arbetsmarknaden är inte begränsad till storstadsområdena utan avser i stort sett hela landet. Det senaste året har arbetslösheten minskat i samtliga län.

Diagram 4 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder
Tusental personer, 3-månaders glidande medelvärde på säsongrensade värden

Anm.: Med arbetsmarknadspolitiska åtgärder avses beredskapsarbete, ungdomslag och rekryteringsstöd.

Produktionstillväxten hämmas i flera sektorer av brist på arbetskraft. I industrin uppgav 63% av företagen hösten 1988 att de hade brist på yrkesarbetare. Det är en nivå som inte uppmätts sedan mitten av 1970-talet. Även inom byggsektorn var bristen på arbetskraft uttalad. Antalet lediga platser i de privata och offentliga tjänstesektorerna var högre under hösten 1988 än ett år tidigare.

Även under 1989 förutses en hög efterfrågan på arbetskraft. Antalet sysselsatta beräknas öka med 35 000 personer och arbetslösheten bedöms bli fortsatt låg. Den starka utvecklingen på arbetsmarknaden kan även under 1989 väntas medföra problem i form av överhettning på delar av arbetsmarknaden med åtföljande svårigheter för företag och myndigheter att rekrytera arbetskraft.

Sparande

Den offentliga sektorns finansiella sparande har förbättrats kraftigt sedan 1982. Ett underskott på 40 miljarder kr. 1982 har förbytts i ett överskott på 34 miljarder kr. 1988. Detta kan helt hänföras till förbättringen av statsbudgeten.

Tabell 3 Finansiellt sparande
Miljarder kr., löpande priser

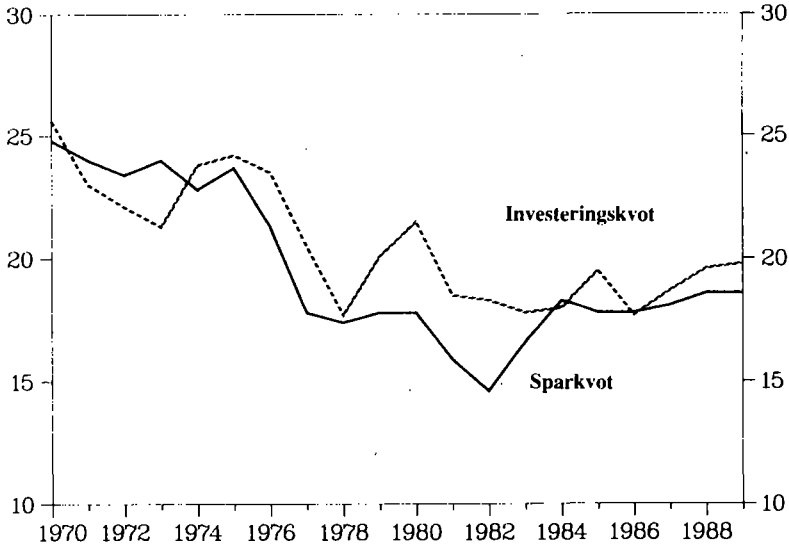
	1986	1987	1988	1989
Hushåll	0,2	– 13,1	– 15,3	– 11,1
Företag	6,4	– 18,4	– 29,2	– 32,3
Offentlig sektor	– 6,0	24,8	34,1	29,3
Summa	**0,6**	**– 6,7**	**– 10,4**	**– 14,1**

Anm.: Engångsskatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter 1987 är inte inkluderad.

De senaste två åren har emellertid förstärkningen av det offentliga sparandet motverkats av en ännu större försvagning av den privata sektorns finansiella sparande, se tabell 3. Företagens finansiella sparande har minskat med uppskattningsvis 36 miljarder kr. mellan 1986 och 1988, främst till följd av ökande investeringar. Även hushållens finansiella sparande har minskat de senaste två åren. Hushållens sparkvot minskade med drygt 2 procentenheter 1987 och var ungefär oförändrad 1988. Tillsammans med ökade investeringar i egna hem har detta medfört att hushållens finansiella sparande minskat med 15 miljarder kr. mellan 1986 och 1988.

Trots att bruttosparandet i den svenska ekonomin har fortsatt att öka 1987 och 1988 har det således inte räckt till för att uppväga den stigande investeringsnivån, se diagram 5. Därigenom har bytesbalansen försvagats något både 1987 och 1988. Även 1989 förutses en ökning av underskottet i bytesbalansen.

Diagram 5 Sparkvot och investeringskvot
Procent av BNI

Anm.: Sparkvot = bruttosparande som andel av bruttonationalinkomst (BNI), investeringskvot = bruttoinvesteringar och lagerinvesteringar som andel av BNI. Skillnaden mellan sparkvoten och investeringskvoten är lika med bytesbalansen som andel av BNI.

3.2 Utsikterna för 1990

I den redogörelse för konjunkturutsikterna som överlämnades till riksdagen i oktober 1988 redovisades även beräkningar för utvecklingen i den svenska ekonomin 1990. De baserades på en schablonmässig framskrivning av timlönerna med 7% 1990.

I den preliminära nationalbudgeten har dessa beräkningar reviderats och kompletterats med ett utvecklingsalternativ, som baseras på timlöneökningar på 4% 1990. En sådan löneutveckling motsvarar den som ägt rum i omvärlden de senaste åren.

Skillnaden mellan de båda alternativen väntas inte bli så stor vad gäller den reala utvecklingen 1990. Den privata konsumtionen väntas öka med ca 1 1/2% i båda fallen, något mer vid den högre löneökningstakten. En lägre löneökningstakt skulle däremot leda till en bättre konkurrenskraft och till starkare investerings- och exportutveckling. Den offentliga sektorn skulle få större möjligheter att klara prioriterade verksamheter, medan kraven på nedskärningar och omprioriteringar skulle mildras.

BNP-tillväxten väntas i båda alternativen bli ca 1 1/2% 1990, något högre vid den lägre löneökningstakten. Tillväxten består vid den lägre löneökningstakten i högre grad av kapitalbildning och i mindre utsträckning av privat konsumtion.

Läget på arbetsmarknaden torde bli fortsatt starkt i båda alternativen. Underskottet i bytesbalansen ökar något 1990 i båda fallen. Däremot uppstår en påtaglig skillnad när det gäller inflation och konkurrenskraft. Vid 4%

timlöneökning förutses även inflationen sjunka till 4%. Det innebär att pris- och lönestegringarna skulle komma ned till omvärldens nivå. De senaste årens successiva urholkning av devalveringsfördelarna skulle upphöra. Vid 7% timlöneökning beräknas inflationen ligga kvar på nivån 5 1/2%. Det skulle innebära en fortsatt högre pris- och löneökningstakt än i omvärlden, en fortsatt urholkning av konkurrenskraften och en försämrad lönsamhet.

En förlängning av den pris- och kostnadsutveckling som ligger i det högre lönealternativet skulle därför redan efter ytterligare något år ge utslag i vikande sysselsättning, stigande arbetslöshet och försämrad extern balans.

3.3 Arbetskraft och produktivitet under 1990-talet

De tidigare redovisade bedömningarna innebär att efterfrågan på arbetskraft i den svenska ekonomin fortsätter att vara hög under 1989 och sannolikt även under 1990. Mot bakgrund av de bedömningar som idag kan göras av arbetsutbudet finns det en risk för fortsatt brist på arbetskraft.

Arbetskraften under 1990-talet

Arbetskraftens tillväxt bestäms av befolkningstillväxten, invandringen och förändringar i arbetskraftsdeltagandet. Under 1970-talet var det främst kvinnornas inträde på arbetsmarknaden som ökade tillgången på arbetskraft. Denna faktor kommer inte att väga lika tungt under de kommande åren, eftersom den kvinnliga förvärvsfrekvensen nu är så pass hög. De stora årskullarna från 1960-talet kommer däremot att fortsätta att ge ett icke oväsentligt bidrag till arbetskraftens tillväxt de närmaste åren. Den inhemska befolkningens bidrag till arbetskraften beräknas därmed bli ungefär lika stort som tidigare under 1980-talet, 10-15 000 personer per år.

Under de senaste åren har invandringen ökat kraftigt och givit betydande bidrag till arbetskraften. En orsak är den ökade flyktinginvandringen, vars framtida utveckling emellertid är mycket svår att förutsäga. Sannolikt kommer dock nettoinvandringen även de närmaste åren ligga kvar på en hög nivå. Därmed skulle arbetskraften under 1990-talets första år sammantaget öka med ca 30 000 personer om året, vilket är en tillväxt av ungefär samma storleksordning som under 1980-talet.

Däremot finns det inte anledning att räkna med att antalet arbetade timmar per person fortsätter att öka under de närmaste åren. Den förlängda föräldraledigheten och ytterligare arbetstidsförkortning i form av en sjätte semestervecka motverkar den ökning av medelarbetstiden som en skattereform kan åstadkomma, åtminstone i det kortare perspektivet.

Detta kommer att lägga en restriktion på sysselsättningstillväxten, såväl i den offentliga sektorn som i näringslivet. De senaste fyra åren har sysselsättningen i näringslivet vuxit med 1 1/2% per år. En fortsatt tillväxt i den storleksordningen förutsätter en minskad offentlig sysselsättning – vilket riskerar att komma i konflikt med angelägna behov inom bl. a. vården och omsorgen.

Enligt de bedömningar av den ekonomiska utvecklingen som redovisades av Långtidsutredningen 1987, och som riksdagen senare ställde sig bakom,

krävs en fortsatt utbyggnad av de konkurrensutsatta delarna av det svenska näringslivet under 1990-talets första hälft. Detta innebär att sysselsättningen i dessa delar av ekonomin ej bör minska. Samtidigt ställs krav på en fortsatt ökning av sysselsättningen i den offentliga sektorn. Detta innebär att arbetskraften får svårt att räcka till för alla de anspråk som kommer att ställas från olika delar av den svenska ekonomin.

Även i ett ännu längre tidsperspektiv finns det anledning att räkna med brist på arbetskraft, vilket kan utgöra en restriktion för tillväxten. Under 1990-talet minskar gradvis de årskullar som står för en stor del av inflödet på arbetsmarknaden, vilket kan innebära problem. Det är de yngre, nyinträdande på arbetsmarknaden som i praktiken står för en stor del av rörligheten. Med de unga tillförs arbetsmarknaden också nya kunskaper. Mot denna bakgrund ökar kraven på arbetsmarknadens anpassningsförmåga och funktionssätt. Sannolikt ökar också behoven av vidareutbildning.

Efter sekelskiftet ökar antalet pensionärer. Försörjningsbördan ökar för dem som är i arbete. Problemet skärps ytterligare av att de yrkesverksamma ålderskullarna då minskar. Dessutom finns det anledning att förvänta sig ett fall i antalet arbetade timmar per sysselsatt till följd av rent demografiska faktorer. Sammantaget innebär detta att arbetskraftsutbudet, räknat i antal timmar, under senare delen av 1990-talet och under de första decennierna på 2000-talet kan komma att minska år för år.

Behovet av ökad produktivitet

Mot denna bakgrund är det under de närmaste åren motiverat att bedriva en stram finanspolitik för att hålla tillbaka efterfrågetrycket och att genomföra olika åtgärder för att öka tillgången på arbetskraft och kapital. Den kommande skattereformen blir av stor vikt för att stimulera arbetskraftsutbudet och råda bot på arbetskraftsbristen. Samtidigt görs ytterligare ansträngningar för att underlätta för handikappade och långtidsarbetslösa att få arbete och bättre ta till vara kvinnornas arbetsvilja och förmåga i mer kvalificerade arbeten.

I detta sammanhang finns det anledning att betona vikten av en god produktivitetsutveckling. Vid mitten av 1970-talet avtog produktivitetstillväxten i vårt land. Detta var inte unikt för Sverige. En stor del av västvärlden drabbades av samma problem. Under den därpå följande tioårsperioden var emellertid produktivitetstillväxten i Sverige lägre än genomsnittet för länderna i Västeuropa. Situationen har inte heller förbättrats under senare år, trots ett högt kapacitetsutnyttjande och en kraftig investeringsuppgång.

En snabbare produktivitetstillväxt är värdefull för den ekonomiska utvecklingen. Den gör det lättare att tillfredställa de många angelägna behov som finns. Förutsättningarna förbättras för att löntagarna skall kunna få en förbättrad köpkraft samtidigt som den offentliga servicen upprätthålls. Med en högre produktivitetstillväxt ökar också möjligheterna att få ned pris- och lönestegringarna.

Till detta kommer att problemen med brist på arbetskraft kan lindras. Ökad produktivitet innebär att en viss produktionsnivå kan uppnås med en mindre insats av arbetskraft.

Mot denna bakgrund är det en viktig uppgift att söka öka arbetskraftsutbudet och samtidigt öka produktiviteten i den svenska ekonomin. De riktlinjer och förslag för den ekonomiska politiken som redovisas i det följande är utformade med den avsikten.

4 Den ekonomiska politiken

4.1 Finanspolitiken

Finanspolitiken har under den senaste sexårsperioden förts med betydande stramhet. Syftet har varit att återställa balansen i statsfinanserna. I detta avseende har politiken varit mycket framgångsrik. Budgetåret 1982/83 var det statliga budgetunderskottet 86,6 miljarder kr. Budgetåret 1988/89 beräknas statsbudgeten uppvisa ett *överskott* på 11,0 miljarder kr. Därmed har också ett underskott i den offentliga sektorns finansiella sparande på drygt 6% av BNP 1982 förbytts i ett överskott motsvarande drygt 3% av BNP 1988.

Förbättringen av de offentliga finanserna har uppnåtts genom en kombination av stigande inkomster och dämpade utgiftsökningar. Den offentliga sektorns inkomster har i reala termer ökat med i genomsnitt 4,1% per år under perioden 1982-1988. Skattekvoten, dvs. skatter och avgifter som andel av bruttonationalprodukten, har stigit från ca 50% 1982 till ca 56% 1988.

En orsak till att den offentliga sektorns inkomster har ökat så starkt är att tillväxten i den svenska ekonomin har förbättrats. BNP har under perioden 1982-1988 ökat med i genomsnitt 2,5% per år. Därigenom har skatteunderlaget ökat och även statens skatteinkomster. En annan orsak är att de nominella lönerna har stigit snabbt. Progressiviteten i skatteskalorna har då gjort att skattesystemet kommit att verka som en s. k. automatisk stabilisator, som drar in köpkraft när lönerna stiger snabbt. En tredje orsak är beslut om höjning av vissa skatte- och avgiftssatser.

Den offentliga sektorns utgifter har ökat betydligt långsammare än inkomsterna. I reala termer har utgifterna ökat med 1,7% per år under perioden 1982-1988. Detta är en avsevärd nedgång jämfört med den föregående sexårsperioden. Under åren 1976-1982 ökade de reala offentliga utgifterna med 4,4% per år.

En närmare analys av utvecklingen visar att statens utgifter ökat ännu långsammare. I reala termer har statsutgifterna ökat med 0,6% per år mellan 1982 och 1988. En uppdelning av statens utgifter på olika ändamål ger vid handen att transfereringar till den privata sektorn (inkl. u-landsbistånd) har minskat med 0,1% per år, transfereringar till socialförsäkringssektor och kommuner har ökat med 2,5% per år, ränteutgifter med 0,3% per år och statlig konsumtion och investeringar med 0,2% per år.

Denna utveckling återspeglar en betydande återhållsamhet när det gäller statsutgifterna. Särskilt kan nämnas att statens stöd till industrin har minskat från drygt 12 miljarder kr. budgetåret 1982/83 till drygt 1 miljard kr. budgetåret 1987/88.

Socialförsäkringssektorns utgifter – vilka huvudsakligen består av allmän-

tilläggspension, sjukpenning och arbetslöshetsunderstöd – har däremot ökat med 6,4% per år i reala termer under perioden 1982-1988. En orsak till den snabba utgiftsökningen är att såväl antalet pensionärer som det genomsnittliga ATP-beloppet per pensionär har ökat. En annan orsak är ändrade regler i vissa försäkringssystem.

Även kommunernas utgifter har ökat under den senaste sexårsperioden. Dock har ökningstakten varit betydligt lägre än tidigare. Medan kommunernas utgifter i reala termer ökade med 2,8% per år 1970-1982 har ökningstakten begränsats till 1,7% per år 1982-1988.

Den måttliga ökningen av den offentliga sektorns utgifter har medfört att de som andel av BNP har minskat från 67 1/2% 1982 till 61 1/2% 1988, dvs. med 6 procentenheter.

Detta innebär att finanspolitiken under den senaste sexårsperioden har varit utomordentligt restriktiv. Detta var nödvändigt för att återställa balansen i de offentliga finanserna. Fortsatt stora underskott i statsbudgeten skulle ha lett till betydande underskott i bytesbalansen, höga räntenivåer och återkommande valutakriser.

Det var också nödvändigt att föra en stram finanspolitik för att dämpa pris- och löneökningstakten. Denna har också reducerats jämfört med slutet av 1970-talet och början av 1980-talet, men inte ända ned till de nivåer som gäller i omvärlden.

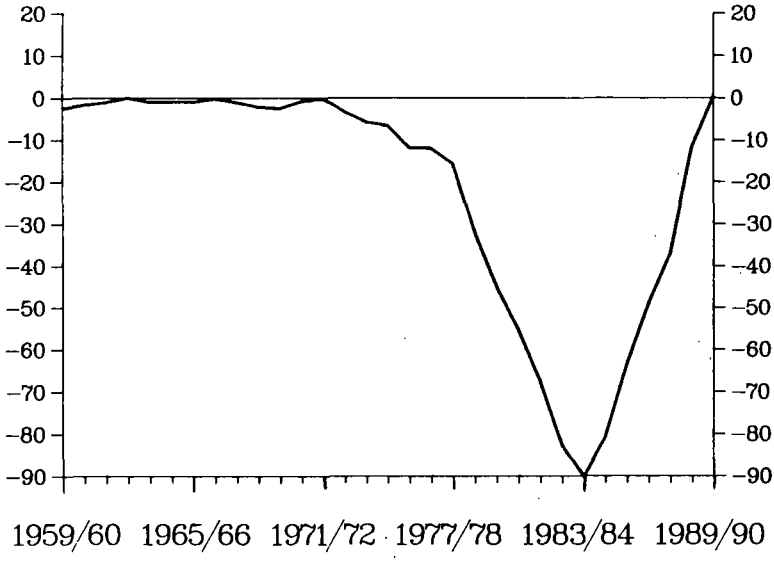
Slutligen var det nödvändigt att återställa sunda statsfinanser för att kunna bevara det svenska välfärdssystemet. Genom den politik som har förts har åtagandena till pensionärerna kunnat klaras, vissa sociala förmåner kunnat förbättras och en fortsatt måttlig utbyggnad i kommunerna kunnat finansieras.

Med hänsyn till den högkonjunktur som för närvarande råder – högt kapacitetsutnyttjande, brist på arbetskraft, högre pris- och löneökningar än i omvärlden och stigande underskott i bytesbalansen – bör finanspolitiken förbli restriktiv. Årets budgetförslag är utformat med den utgångspunkten.

Mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas statsutgifterna öka med 0,9% i reala termer. Det är framför allt tre områden som har prioriterats: kulturen, en utbyggnad av föräldraförsäkringen samt en sänkning av inkomstskatterna 1989. Insatser görs dessutom på miljöområdet, inom europasamarbetet och för de handikappade. Satsningarna på dessa områden har möjliggjorts genom ett stramt budgetarbete. Budgetförslaget för 1989/90 redovisar, som framgår av diagram 6, för första gången sedan 1962 en totalbalanserad statsbudget.

Den strama finanspolitiken bör drivas vidare även under kommande år. Därvid bör inte höjningar av skattetrycket användas som finanspolitiskt instrument. De åtgärder som nu föreslås vad gäller indragningar av företagens vinster har också avvägts så, att de ej leder till någon bestående ökning av skattebelastningen. Det totala skattetrycket bör inte stiga ytterligare. Höga skattesatser orsakar störningar i ekonomin, och skattehöjningar försvårar möjligheterna att få ned pris- och löneökningstakten i nivå med den i våra konkurrentländer.

Diagram 6 Budgetsaldo, budgetförslagen
Miljarder kr.

Samtidigt står delar av den offentliga sektorn till följd av automatiskt verkande regler samt befolkningsförändringar inför krav på betydande utgiftsökningar. Denna utveckling påskyndas av att allt fler pensionärer äger rätt till full ATP.

Ett starkt utgiftstryck finns redan på kort sikt. En framskrivning av endast de automatiska utgiftsposterna visar på betydande transfereringsökningar de närmaste åren. Samtidigt visar erfarenheten att det kan komma att ställas krav på ökade offentliga utgifter inom många områden som i dag inte kan förutses.

Mot denna bakgrund är det nödvändigt att utforma en mer långsiktig strategi för den offentliga sektorns utgifter. För att kravet på en stram finanspolitik och ett ökat sparande skall kunna förenas med kravet på att skattetrycket hålls nere, samtidigt som utgiftstrycket är starkt på vissa områden, krävs dels betydande insatser för att öka utbytet i form av välfärd av de resurser som sätts in i den offentliga sektorn, dels en övergripande strategi för de offentliga utgifterna.

En sådan utgiftsstrategi måste sätta ramar för den totala offentliga utgiftsökningen och samtidigt ange hur olika utgiftsområden skall prioriteras. En central uppgift blir att föra över resurser från områden med lägre välfärdstillskott till verksamheter med större utbyte. Allt detta kan sammanfattas i begreppet strukturförändringar inom den offentliga sektorn. Jag ämnar återkomma till utformningen av en sådan strategi i samband med vårens kompletteringsproposition.

4.2 Penningpolitiken

Penningpolitiken i de större industriländerna har det senaste året karakteriserats av höga realräntor och tendenser till åtstramning, men också av en betydande kreditexpansion. Till det senare har bidragit de avregleringar,

nationellt och internationellt, som varit förhärskande på kreditmarknaderna under senare år.

Den svenska penningpolitiken har i sina huvuddrag inte skiljt sig från det internationella mönstret. De nominella räntorna har hållits på en hög nivå, i allmänhet högre än i utlandet. Om hänsyn tas till den högre svenska inflationstakten, blir dock skillnaden mindre. Det strama ränteläget har motiverats av det mycket höga resursutnyttjandet och av hushållens fortsatt kraftiga låneefterfrågan. Även om lånen i stor utsträckning tycks ha varit inriktade på finansiella placeringar står det klart att kreditexpansionen byggt under den starka inhemska efterfrågeökningen. En fortsatt försvagning av bytesbalansen har skett, varför det även från externbalanssynpunkt ställts krav på en stram räntepolitik. I slutet av april 1988 såg sig riksbanken föranlåten att vidta vissa åtstramningsåtgärder. Det allmänna ränteläget höjdes och kassakrav infördes för finansbolag, samtidigt som motsvarande krav höjdes för bankerna. Regeringen införde särskilda betalningsvillkor för kreditköp.

Penningpolitiken kan således karakteriseras som stram i så måtto att räntan varit hög. Samtidigt har emellertid kreditexpansionen varit kraftig. Det senare torde i stor utsträckning vara en följd av den avreglering av kreditmarknaden som skett. Låntagarna har numera tillgång till en väl utvecklad kreditmarknad där konkurrensen fungerar bättre än tidigare. Uppenbarligen sker alltjämt en anpassning av låneportföljerna till de nya förhållanden som råder.

Avveckling av valutaregleringen

I 1986 års kompletteringsproposition förordades en väsentlig liberalisering av valutaregleringen i enlighet med vad riksbanken anfört i sitt yttrande över valutakommitténs betänkande. Riksdagen har anslutit sig till de riktlinjer som där angavs. Enligt dessa skulle kravet på utländsk upplåning vid direktinvesteringar i utlandet avskaffas, och det skulle bli möjligt för svenskar att investera i utländska fastigheter och att köpa utländska aktier. Detta program har nu till stor del genomförts. Riksbanken har härutöver på en rad områden genomfört liberaliseringar och förenklingar.

Erfarenheterna av den genomförda liberaliseringen är goda. En rad restriktioner som upplevts som besvärande för näringsliv och individer har avlägsnats utan att några allvarliga störningar uppkommit.

Alltjämt består dock betydande delar av valutaregleringen. Detta innebär bl.a. förbud för svenskar att göra placeringar i räntebärande värdepapper och bankdepositioner i utlandet och förbud för utlänningar att genomföra motsvarande placeringar i Sverige.

Motivet för valutaregleringen har varit en strävan att öka utrymmet för en penningpolitik som inriktas på inhemska mål och att skydda den svenska ekonomin från störningar utifrån och därmed vara ett stöd för stabiliseringspolitiken. Den långvariga användningen av valutaregleringen, den fortgående internationaliseringen av näringslivet och introduktionen av nya finansiella instrument gör att de kvarvarande delarna av regleringen har blivit allt mindre effektiva.

Samtidigt har den svenska ekonomin förstärkts avsevärt sedan början av 1980-talet. Budgetunderskottet har eliminerats, inflationen har nedbringats och bytesbalansunderskottet är väsentligt mindre. Den konkurrensutsatta delen av näringslivet, inte minst exportindustrin, är i dag mycket mer robust och lönsam. Detta har lett till att förtroendet för den svenska ekonomin och den ekonomiska politiken har ökat väsentligt.

De omfattande stockarna av utlandslån med åtföljande stora löpande amorteringar och möjligheten att förskjuta betalningar i utrikeshandeln gör vidare att valutaregleringen inte utgör det skydd mot valutaflöden i tider med valutaoro som den tidigare utgjort. Erfarenheten visar att i tider med orostendenser förtroendet endast kan återställas med generella åtgärder inom penning- och finanspolitiken.

Valutaregleringen ger dessutom upphov till snedvridningar som för med sig samhällsekonomiska kostnader. Svenskt näringsliv har i vissa avseenden hämmats i konkurrensen med utländska företag, inte minst på det finansiella området. Därtill kommer att regleringen inte slår likartat mot olika typer av företag. Inskränkningarna i de internationella koncernernas handlingsfrihet är relativt begränsade medan mindre och medelstora företag, särskilt de som enbart är inriktade på hemmamarknaden, påverkas mera kännbart.

Internationaliseringsprocessen pågår nu med stor kraft, inte minst på det finansiella området. Inom EG innebär strävandena att förverkliga den inre marknaden i början av 1990-talet bl.a. att valutaregleringarna i medlemsländerna i stort sett slopas. Det vore olyckligt om Sverige ställde sig vid sidan av denna utveckling.

Mot denna bakgrund bör liberaliseringen av valutaregleringen fortsätta. Tiden är mogen att i allt väsentligt avveckla de kvarvarande delarna av regleringen. Valutalagstiftning skall behållas endast i beredskapssyfte.

Det är dock viktigt att avvecklingen sker på ett sådant sätt att dels en god statistik över utrikesbetalningarna kan bibehållas, dels en fungerande skattekontroll kan upprätthållas. En tillfredsställande skattekontroll torde förutsätta att alla betalningar till och från utlandet går via valutabank. En sådan ordning bör kombineras med regler om uppgiftsskyldighet i fråga om vissa transaktioner.

Härutöver bör alla typer av utländska värdepapper som förvärvas av valutainlänning läggas i depå hos valutabank eller godkänd fondkommissionär. Även denna ordning bör kompletteras med viss uppgiftsskyldighet för den hos vilken depositionen har skett.

Förutsatt att riksdagen ansluter sig till den uppfattning som här redovisats, bör de konkreta beslut som direkt avser en fortsatt avveckling av valutaregleringen fattas av riksbanken. Detta kan ske inom ramen för nuvarande valutalag och valutaförordning. Som nämnts är det dock en förutsättning att skattekontrollen kan upprätthållas på en tillfredsställande nivå. I denna del behövs lagstiftning. Erforderliga förslag kommer att föreläggas riksdagen.

Hushållens skuldsättning fortsatte att öka under 1988. Detta får, som tidigare nämnts, främst ses som en anpassning till de möjligheter den avreglerade kreditmarknaden kan erbjuda. Den tidigare försämringen av hushållssparandet har dock upphört under 1988 och under 1989 förutses att sparandet ökar. Mot bakgrund av bl. a. det växande underskottet i bytesbalansen är det emellertid önskvärt med en kraftigare ökning av hushållssparandet.

Redan tidigare har riksdagen i sparstimulerande syfte beslutat om införandet av en ny sparform, ett s. k. ungdomsbosparande. Genom detta sparande, som startade den 1 december 1988, främjas finansieringen av ungdomars bostadsförvärv och bosättning. Riksdagen har vidare beslutat att en extrainsättning på 5 000 kr. i allemanssparandet skall tillåtas under tiden fr.o.m. december 1988 t.o.m. februari 1989.

Sänkningen av marginalskatterna 1989 utgör ett steg mot ett reformerat skattesystem, som kommer att innebära gynnsammare villkor för sparande och mindre gynnsamma villkor för lånefinansierad konsumtion.

Regeringen gav sommaren 1987 spardelegationen i uppdrag att kartlägga hushållssparandet och dess bestämningsfaktorer samt att föreslå åtgärder som kan leda till ett ökat hushållssparande. Huvudrapporten redovisas i början av 1989. Även hushållens skuldsituation har blivit föremål för utredning. Syftet med utredningen var bl. a. att föreslå åtgärder mot de sociala problem som kan uppstå som följd av en alltför stor upplåning för hushållen. Utredningen har nyligen överlämnats till regeringen, som nu bereder förslagen.

4.3 Fördelningspolitiken

Full sysselsättning är det främsta målet för den ekonomiska politiken. Sysselsättningen är av central betydelse för att åstadkomma en jämn och rättvis fördelning av levnadsvillkor. De senaste åren har den gynnsamma sysselsättningsutvecklingen medfört att allt fler medborgare fått arbetsinkomster och kunnat höja sin levnadsstandard eller minska sitt beroende av inkomstprövade bidrag. Jämställdheten har förbättrats genom att kvinnornas förvärvsfrekvens och genomsnittliga arbetstid fortsatt att öka. Detta ger en jämnare fördelning av löneinkomsterna mellan kvinnor och män. Allt fler kvinnor uppnår också full kvalifikationstid för ATP. En stark ekonomisk utveckling har således också visat sig vara bra för jämställdheten.

Arbetslösheten har fortsatt att minska under 1988. Fler ungdomar har fått arbete på den ordinarie arbetsmarknaden och antalet ungdomar i ungdomslag har nästan halverats sedan 1987. Andelen långtidsarbetslösa har minskat med en fjärdedel. Det betyder att färre utförsäkras från arbetslöshetskassan. Många som tidigare saknat eller haft otillräcklig egen arbetsinkomst har kunnat förbättra sin ekonomi. Det ger i sin tur färre nya socialhjälpstagare.

Regeringen har tillsatt en arbetsmiljökommission. Den har till uppgift att kartlägga de sämsta arbetsmiljöerna i landet och föreslå atgärder för att förbättra dem. Detta är en viktig uppgift för att minska orättvisor och kvardröjande eller nya klassklyftor. Förbättrad arbetsmiljö ökar produktivi-

teten och bidrar bl. a. till att minska sjukskrivningen och utslagningen från arbetsmarknaden.

Reglerna för ersättning till arbetslösa förändras i januari 1989. De fem karensdagarna i arbetslöshetsförsäkringen tas bort, och ersättningen blir i fortsättningen 90% av tidigare arbetsinkomst. Den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen höjs samtidigt till 450 kronor. Denna nivå skall i fortsättningen följa löneutvecklingen för industriarbetare. Dagpenningens högsta nivå har därmed höjts med 25% på ett och ett halvt år.

Särskilt betydelsefullt är att sysselsättningsutvecklingen varit så gynnsam i skogslänen. Möjligheterna till sysselsättning på hemorten har ökat. Samtliga skogslän visade 1988 positiva flyttningsnetton. Trenden har därmed vänt uppåt även i regioner som tidigare haft stora svårigheter. Den ekonomiska uppgången har fått en jämnare regional fördelning. Detta är ett utomordentligt viktigt bidrag till kampen för en rättvisare fördelning i vårt land.

Den höga efterfrågan på arbetskraft har förbättrat de anställdas position. Det finns nu goda förutsättningar att utnyttja detta för att förbättra arbetsmiljö och andra arbetsvillkor. Ett högt efterfrågetryck underlättar den strukturomvandling av näringslivet som är en förutsättning för fortsatta reallöneökningar. Den solidariska lönepolitiken och en konsekvent frihandelspolitik har stor betydelse för takten i denna utveckling. Samtidigt finns en risk att arbetskraftsbristen driver fram nominella löneökningar som är så stora att inflationen ökar och den internationella konkurrenskraften drabbas.

Det är därför viktigt, också ur fördelningspolitisk synvinkel, att pressa tillbaka prisökningarna och att göra olika insatser för att få inkomsterna att räcka till mer. Genom avvecklingen av de kvantitativa importrestriktionerna för TEKO-produkter och genom en omläggning av jordbrukspolitiken kommer TEKO-industrin och jordbruket att utsättas för hårdare internationell konkurrens. Detta borde dämpa prisutvecklingen på mat och kläder, vilket gynnar i synnerhet barnfamiljerna.

Den omfattande skattereform som planeras kunna genomföras från och med 1991 syftar bl. a. till att omfördela skatter från arbete till kapital. Lägre skatt på arbetsinkomster i allmänhet och inkomstökningar i synnerhet bör underlätta avtalsrörelserna och göra ökade arbetsinsatser mer lönande. Skattereformen kan därmed komma att ge ett väsentligt bidrag till en minskad inflation. Den kan också motverka den stora förmögenhetsomfördelning som inflationen drivit fram. Redan 1989 sänks inkomstskatterna.

För att se till att företagens ökade vinster inte skärper orättvisorna i förmögenhetsfördelningen, har löntagarfonder och förnyelsefonder givit de anställda del i kapitalbildningen. Beskattningen av aktier har skärpts. En engångsskatt på försäkringsbolagens förmögenheter har tagits ut. En rad likviditetsindragningar har genomförts; för närvarande har de stora företagen ca 7 miljarder kr. i särskilda konton i riksbanken.

Transfereringarna har en viktig roll när det gäller att jämna ut inkomster. För vissa hushållstyper är transfereringarna mycket betydande, t.ex för pensionärer och ensamstående med barn. Som ett led i fördelningspolitiken sker betydelsefulla förändringar av vissa transfereringar under 1989.

Pensionerna höjs extra mycket den 1 januari 1989. En uppjustering av

basbeloppet med 600 kronor utöver den sedvanliga värdesäkringen äger rum för att kompensera pensionärerna för den köpkraftsförsvagning de drabbades av efter devalveringen 1982. Denna uppjustering inverkar på över hundratalet olika ersättningar som är knutna till basbeloppet. Genom förändringar av reglerna för kommunalt bostadstillägg minskas dessutom de marginaleffekter som många pensionärer drabbas av om de får arbetsinkomster.

Den 1 januari 1989 höjs studiemedlen från 145% av basbeloppet till 170%. Bidragsdelen av studiemedlen ökas. Genom att årsavgiften vid återbetalning maximeras till fyra procent av den sammanräknade inkomsten blir det lättare för den studerande att förutse det ekonomiska utfallet av sina studier.

Familjepolitiken

En framgångsrik ekonomisk politik gör det nu möjligt att förstärka stödet till barnfamiljerna. Utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter, i synnerhet i mindre kommuner. Detta underlättar för småbarnsföräldrar att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap och ger dem möjlighet till mer stadigvarande arbetsinkomster. Samtidigt reformeras föräldraförsäkringen.

Föräldraförsäkringen är en hörnpelare i familjepolitiken. Genom en utbyggd föräldraförsäkring ges båda föräldrarna möjligheter att vara tillsammans med barnet under de viktiga första uppväxtåren. Föräldraförsäkringen bör nu byggas ut så att den täcker en ersättningsperiod på ett och ett halvt år. Utbyggnaden bör ske i etapper och vara helt genomförd den 1 juli 1991.

Den första etappen bör omfatta en utbyggnad av försäkringen med ytterligare tre månaders ersättning på sjukpenningnivå. Etappen genomförs den 1 juli 1989. Etapp två bör medföra att de 90 dagarna med ersättning på garantinivå byts ut mot ersättning på sjukpenningnivå. Denna etapp föreslås bli genomförd den 1 juli 1990. Etapp tre, slutligen, bör innebära att försäkringen utökas med ytterligare tre månader med ersättning på förälderns sjukpenningnivå. Denna etapp avses bli genomförd den 1 juli 1991.

Förslaget om utbyggd föräldraförsäkring ligger väl i linje med den svenska välfärdspolitikens bästa traditioner. Kvinnornas ökade insatser i förvärvslivet är av stort värde för landet. Utan deras arbetsinsatser skulle vare sig Sveriges näringsliv eller samhällsservice fungera. För familjen innebär kvinnornas förvärvsarbete ökade inkomster och därmed möjlighet att leva på en bättre ekonomisk standard. För kvinnorna innebär förvärvsarbete möjligheter till personlig utveckling och ekonomiskt oberoende. Kvinnorna har kommit till arbetsmarknaden för att stanna. Det är en viktig uppgift för den ekonomiska politiken att göra det möjligt för båda föräldrarna att förena förvärvsarbete med vård av barn.

Med den nu föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen ökas pappornas möjlighet att använda försäkringen. Det är viktigt för barnen att båda föräldrarna får möjlighet att aktivt delta i deras fostran. Samtidigt skapar reformen ökad valfrihet för föräldrarna och bidrar till ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Det blir lättare för den enskilde föräldern att använda försäkringen just när det passar honom eller henne bäst, eller för föräldrarna att sinsemellan fördela föräldraledigheten. Att föräldraförsäk-

ringen byggs ut enligt inkomstbortfallsprincipen ger också reella möjligheter även för föräldrar med vanliga inkomster och för ensamstående föräldrar att stanna hemma med sina barn.

4.4 Sysselsättningspolitiken

Arbetskraftsdeltagandet fortsätter att stiga. Antalet sysselsatta ökade med ca 60 000 personer 1988. Ungdomar i åldern 20-24 år svarade för en stor del av ökningen, vilket innebär att ungdomsarbetslösheten minskade starkt.

Arbetslösheten reducerades från 1,9% 1987 till 1,6% 1988. Arbetslösheten har minskat i samtliga län med störst nedgång i de norra delarna av landet. De regionala obalanserna har därmed minskat. Ett flertal sektorer och branscher uppger nu brist på yrkesutbildad arbetskraft och antalet obesatta vakanser är fortsatt högt. Länsarbetsnämndernas prognoser visar på en fortsatt stor efterfrågan i så gott som hela landet. Framför allt gäller det tillverknings- och byggnadsindustrin samt vårdsektorn.

Den starka sysselsättningsökningen de senaste åren har, tillsammans med en utveckling av arbetsmarknadspolitiken, medverkat till att antalet sysselsatta i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder har kunnat minskas kraftigt. Beredskapsarbetenas omfattning har kunnat minskas från drygt 40 000 personer 1984 till 15 000 1988. Ungdomslag och rekryteringsstöd har sammantagna reducerats från att omfatta drygt 50 000 personer 1984 till 15 000 personer 1988. Samtidigt vrids arbetsmarknadspolitiken mot mer utbildning och vidareutbildning, vilket inneburit att antalet personer i arbetsmarknadsutbildning har ökat.

Det finns för närvarande inga tecken på att arbetsmarknaden skulle försvagas. Produktionen i den svenska ekonomin väntas fortsätta att öka 1989 och inflödet av nyanmälda platser ligger fortsatt högt. Det talar för att sysselsättningstillväxten kommer att fortsätta även under 1989.

I regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder lades under hösten fram ett antal förslag i syfte att ta till vara det starka arbetsmarknadsläget för att hjälpa de arbetssökande som fortfarande har svårigheter att få arbete. Vidare lämnades förslag för att undanröja flaskhalsar i produktionen, vilka begränsar tillväxt och sysselsättning. Regeringen slog fast att arbetslinjen gäller, att kontantstöd och tillskapande av beredskapsarbeten skall minimeras och att större prioritet i stället skall ges åt utbudsstimulerande, aktiva insatser för att öka yrkesmässig och geografisk rörlighet.

Dessa åtgärder bör nu fullföljas. Det goda arbetsmarknadsläget bör utnyttjas för att så långt möjligt ge arbete åt dem med svagast ställning på arbetsmarknaden och ytterligare minska de regionala skillnaderna i sysselsättning. Detta skall ske samtidigt som de direkt sysselsättningsskapande åtgärderna på ekonomins efterfrågesida fortsätter att minska i omfattning. Lediga platser måste tillsättas snarast möjligt och vakanstiderna hållas nere.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet lägger senare denna dag fram förslag som innebär en fortsatt prioritering av arbetsmarknadens utbudssida, dvs. åtgärder för att vidga flaskhalsar och avhjälpa bristen på arbetskraft.

4.5 Skattepolitiken

Sedan regeringsskiftet år 1982 har det svenska skattesystemet varit föremål för omfattande förändringar. En av de mest betydelsefulla förändringarna var den skattereform som genomfördes 1983-1985 och som innebar att marginalskatterna sänktes samtidigt som underskottsavdragens värde begränsades. Denna reform har följts upp med ytterligare sänkningar av marginalskatterna, senast det beslut som riksdagen fattat för inkomståret 1989.

Till de viktigare reformerna inom skattepolitiken hör även den förenklade självdeklarationen. Andra förenklingar som genomförts är höjningen av schablonavdraget för löntagare till 3 000 kr., slopandet av sambeskattningen av B-inkomster och slopandet av den kommunala beskattningen av aktiebolag. Ett flertal åtgärder har också vidtagits i syfte att förhindra skatteplanering.

Även om flera av de förändringar som gjorts av vårt skattesystem under de senaste åren har varit förhållandevis omfattande kvarstår många grundläggande brister i vårt skattesystems uppbyggnad och sätt att fungera.

Därför har regeringen initierat en genomgripande reformering av vårt skattesystem, vilken omfattar såväl beskattningen av individer och företag som de indirekta skatterna. Tre parlamentariska utredningar ser f.n. över dessa områden. Det är angeläget att en skattereform genomförs så snart som möjligt. Avsikten är att utredningarna skall bli klara till juni 1989. Genomgripande reformer inom alla dessa tre områden skulle då kunna träda i kraft till inkomståret 1991. En fjärde parlamentarisk utredning ser samtidigt över frågan om miljöskatter.

Inriktningen av reformarbetet är densamma som styrt många andra länders skatteomläggningar. Lägre skattesatser, bredare skattebaser, en neutral och likformig beskattning samt enklare skatteregler bör vara de fyra grundpelarna för vårt nya skattesystem. Detta gäller såväl inkomstbeskattningen för individer som företagsbeskattningen, liksom även reformeringen av den indirekta beskattningen.

För företagsbeskattningen innebär detta att skattesatsen kommer att sänkas kraftigt samtidigt som olika former av reserveringsmöjligheter begränsas. Målet är att den framtida företagsbeskattningen skall bli mer effektiv och stimulera kapitalets rörlighet.

Även för den indirekta beskattningen är syftet att bredda basen, inte minst som ett led i anpassningen till vad som gäller inom EG. Basbreddningen bör ske genom att olika former av reduceringsregler och undantag från mervärdebeskattningen omprövas. Den breddade basen för mervärdebeskattningen bör kunna bidra till att finansiera en långtgående sänkning av inkomstskatterna för fysiska personer. En sådan reform skapar också större neutralitet vid valet av konsumtion mellan olika varor och tjänster.

Det är viktigt att vi återupprättar förtroendet för vårt skattesystem genom att utforma det så att det förmår att fördela skattebördan efter bärkraft och samtidigt stimulerar till arbete och sparande. Det är också viktigt att det sker utan obefogat dröjsmål. I detta ligger att skatteundandragande måste bekämpas. En rad åtgärder har vidtagits i detta syfte. Förslag läggs nu fram

om begränsning av avdragsrätten för reaförluster på aktier och liknande värdepapper. Härigenom förhindras olika former av skatteplanering som har sin grund i den fulla avdragsrätten för förluster vid korttidsinnehav av aktier m.m.

Slutligen är det nödvändigt att i detta arbete se till helheten och hela landets intresse av en väl fungerande ekonomi, och inte ge vika för de olika särintressen som ser sina privilegier hotade av en stor skattereform.

4.6 Åtgärder för effektivitet och ökad konkurrens

En övergripande uppgift för den ekonomiska politiken är att åstadkomma en god tillväxt och därigenom bidra till ett högre välstånd. Med en snabbare tillväxt i de samlade resurserna förbättras möjligheterna att öka det materiella välståndet. Samtidigt skapar en stark ekonomi förutsättningar för en effektiv och framåtsyftande miljöpolitik.

En snabbare resurstillväxt kan komma till stånd genom att antalet sysselsatta ökar. Som tidigare redovisats är emellertid möjligheterna på detta område begränsade. En viss ökning av det genomsnittliga antalet arbetade timmar kan visserligen tänkas ske, inte minst som en följd av den aviserade skattereformen. I motsatt riktning verkar emellertid bl. a. utbyggnaden av föräldraförsäkringen och planerna på en sjätte semestervecka samt på längre sikt den demografiska utvecklingen.

För att åstadkomma någon mer markant uppgång i resurstillväxten krävs därför i första hand ett effektivare produktionssystem, dvs. att de insatta resurserna används mer effektivt. Åtgärder som bidrar till att skärpa konkurrensen i den svenska ekonomin bör kunna medföra en förbättrad effektivitet och en högre tillväxt i arbetskraftens produktivitet. Samtidigt ger denna typ av åtgärder ett verksamt bidrag till inflationsbekämpningen.

Regeringen har under de senaste åren vidtagit ett antal åtgärder för att förbättra effektiviteten och öka möjligheterna för en stabil ekonomisk tillväxt i den svenska ekonomin. En skatteomläggning har genomförts, de finansiella marknaderna har avreglerats, ett stort antal avregleringar har genomförts på transport- och telekommunikationsområdena, beslut har fattats om att alla kvantitativa handelshinder på TEKO-området skall tas bort, ett arbete för att lägga om den svenska jordbrukspolitiken har inletts, ett antal åtgärder har vidtagits för att göra konkurrenspolitiken mer effektiv, industripolitiken har givits en offensiv inriktning, en omfattande omstrukturering av den statliga företagsamheten har genomförts och tyngdpunkten i arbetsmarknadspolitiken har förskjutits mot insatser för att öka utbudet av arbetskraft och förbättra arbetsmarknadens anpassningsförmåga. I det följande redovisas det fortsatta arbetet på några av dessa områden.

Utvecklingen inom EG

Beslutet i EG att till 1992 skapa full frihet för varor, tjänster, kapital och personer att röra sig över gränserna kommer att väsentligt påverka relationerna mellan de europeiska staterna. Arbetet för att förverkliga den inre

marknaden pågår nu med betydande intensitet och på bred front. Mellan EG och EFTA-länderna pågår diskussioner och förhandlingar om hur integrationen skall utsträckas till att omfatta hela Västeuropa. Sverige har också möjlighet att genom nationella beslut harmonisera sina regler med EGs.

Den ökade integrationen i Västeuropa kommer att öppna möjligheter för betydande ekonomiska vinster. Genom skärpt konkurrens skapas högre produktivitet och ökad tillväxt. Det är av stor vikt att också Sverige får del av denna ökade ekonomiska potential.

Riksdagen har på förslag av regeringen beslutat att Sverige, så långt som är möjligt inom de ramar som sätts av vår utrikes- och säkerhetspolitik, skall delta i den ekonomiska integrationen i Västeuropa. Regeringen genomför nu en kartläggning av vilka förändringar som krävs för att anpassa våra nationella regelsystem och lagar för att även vi skall bli delaktiga i denna inre marknad.

Som en följd av denna satsning föreslås nu en betydande resursförstärkning för det västeuropeiska integrationsarbetet under det kommande budgetåret. De totala medel som kommer att användas för integrationsarbetet och övrigt västeuropeiskt samarbete beräknas under det kommande budgetåret uppgå till ca 200 miljoner kr. Av dessa utgör 40 milj. kr. ett nytillskott, avsett bl. a. för Sveriges deltagande i EG:s olika forsknings- och utbildningsprogram. Förslag om den närmare fördelningen av dessa resurser kommer att läggas fram i kompletteringspropositionen.

De finansiella marknaderna

Under senare år har det skett en omfattande avreglering av de inhemska finansiella marknaderna. Det finns goda skäl att fullfölja denna process, som inneburit att krediter och risker i ekonomin förmedlas på ett mer effektivt sätt. Den snabba utvecklingen på det finansiella området ställer stora krav på en förnyelse av det regelverk som bestämmer verksamhetsvillkor, tillsyn och ägarfrågor på dessa marknader. För närvarande pågår en omfattande översyn och modernisering av regelverket. I det arbetet är det nödvändigt att noga väga in och ta hänsyn till den genomgripande integrationsprocess som nu sker inom EG. Detta är desto mer angeläget som varken försäkringsverksamhetskommitten eller kreditmarknadskommitten i sina betänkanden kunnat ta hänsyn till EG-utvecklingen i tillräcklig utsträckning.

Det är väsentligt att den svenska kapitalmarknaden ges en struktur som främjar konkurrens på lika villkor och som också möjliggör en anpassning till de rådande internationella utvecklingstendenserna. Detta är en ledstjärna i det pågående lagstiftningsarbetet och siktet bör vara högt ställt i dessa avseenden.

Konkurrenspolitik

Prisstegringstakten har under senare år varit betydligt högre än den genomsnittliga inflationen i de delar av den svenska ekonomin som är hemmamarknadsorienterade och som saknar mer betydande inslag av utländsk konkurrens. Särskilt har detta gällt de sektorer som omfattas av

regleringar och centralt förhandlade priser, såsom livsmedels-, bygg-, bostads- och transportsektorerna. Inom bygg- och byggnadsmaterielindustrin har företagssammanslagningarna och uppköpen under de senaste åren lett till minskad konkurrens och bidragit till den snabba kostnadsstegringen. Även de avtalade löneökningarna har under senare år tenderat att öka snabbare i de från utländsk konkurrens skyddade sektorerna. Kostnadsökningarna inom dessa sektorer tenderar att slå igenom starkare och snabbare på priserna. Mot denna bakgrund finns det särskilda skäl att granska just dessa delar av den svenska ekonomin.

Ett ytterligare skäl att skärpa den svenska konkurrenspolitiken är den pågående västeuropeiska integrationen. Den syftar till en ökad internationell handel och till att företag i olika länder skall kunna agera på lika villkor över gränserna. Vid överträdelser av gällande regler skall ett enhetligt sanktionssystem gälla i de skilda länderna. I ljuset av denna utveckling är utformningen av den svenska konkurrenspolitiken av avgörande betydelse. Utvecklingen på detta område kräver en hög beredskap från svensk sida.

Konkurrenspolitiken måste nu ytterligare förstärkas. Konkurrensfrågorna, såväl nationellt som internationellt, måste tillmätas en större betydelse. Vissa delsektorer inom den svenska ekonomin bör avregleras, handelshinder bör tas bort och konkurrens från utlandet uppmuntras, samtidigt som möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsande åtgärder bör förbättras. Konsumenterna skall också ha bättre tillgång till rättvisande prisinformation.

I regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder från hösten 1988 aviserades att en parlamentarisk arbetsgrupp skulle tillsättas för att lämna förslag till en ny livsmedelspolitik. Denna arbetsgrupp har nu inlett sitt arbete. Utgångspunkten för reformarbetet är att bättre tillgodose målen om en tryggad livsmedelsförsörjning, bra kvalitet på livsmedel och rimliga konsumentpriser, en rimlig levnadsstandard för jordbrukarna samt regional balans och en god miljö. Viktiga inslag i en reform av jordbruket är en gradvis avreglering av de inhemska marknaderna för livsmedel och en minskning av handelshindren på jordbruksområdet.

I samma proposition aviserades också tillsättandet av en utredning för att studera konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin och föreslå åtgärder för att förbättra konkurrensen. Chefen för civildepartementet kommer inom kort att föreslå direktiv för den kommande konkurrensutredningen.

4.7 Förnyelsen av den offentliga sektorn

En central uppgift under de kommande åren blir att utveckla den offentliga sektorns effektivitet, dvs. se till att de resurser som ställs till det gemensammas förfogande ger största möjliga välfärd. Under efterkrigstiden har utbyggnaden av sjukvården, skolan, omsorgen och förbättringen av socialförsäkringarna i allt väsentligt skett inom den offentliga sektorn och finansierats genom höjda skatter. Det har funnits goda skäl för detta. En jämnt fördelad grundtrygghet finns nu tillgänglig, som en rättighet för alla medborgare i vårt land. Detta är en omistlig tillgång för det svenska

samhället. Det har varit ett högt prioriterat mål för den ekonomiska politiken att bidra till att skapa de resurser som krävs för att värna denna välfärd. Det har också varit en av de största framgångarna för den tredje vägens ekonomiska politik att den offentliga sektorn och den generella välfärdspolitiken har kunnat tryggas i en värld där nedskärningar av samhällets insatser dominerat i många länder.

För att denna trygghet framgent skall kunna säkras och utvecklas, måste effektiviteten i den offentliga sektorn ökas. Med effektivitet avses då graden av måluppfyllelse, eller annorlunda uttryckt de välfärdseffekter som verksamheten åstadkommer. Dessa beror i sin tur delvis av produktivitetens – produktionen per satsad arbetstimme och investerad krona – utveckling. Ju mer produktiviteten kan förbättras i den offentliga sektorn utan att kraven på en god kvalitet åsidosätts, desto mer kan produktionen ökas och desto större blir möjligheterna att nå de mål vi satt upp för den offentliga verksamheten.

Tjänstesektorn, såväl den privata som den offentliga, är emellertid svår att automatisera. Det medför att produktiviteten, såsom vi mäter denna, tenderar att öka långsammare än i den varuproducerande sektorn. Därmed tenderar också skattetrycket att stiga. För att det skall bli möjligt att hålla nere skattetrycket, samtidigt som behoven inom åldringsvård, barnomsorg, m.fl. områden tillgodoses, krävs därför att de offentliga resurserna används så att effektiviteten i den offentliga sektorn ökas.

Samtidigt ändras gradvis medborgarnas krav på den offentliga sektorn. Den måste i högre grad än hittills kunna svara på krav om flexibilitet, hög kvalitet och anpassning till brukarnas individuella önskemål.

Det bör understrykas att detta inte innebär ett generellt krav på högre tempo eller sämre betalning för de offentligt anställda. Tvärtom handlar det om att öka de offentliganställdas möjligheter att göra ett gott arbete. Uppgiften är att förändra *organisationen* och ledningen av den offentliga verksamheten i några avgörande avseenden för att bättre kunna ta till vara de anställdas initiativkraft och arbetsglädje. Detta är också angeläget för att förbättra arbetsmiljön inom den offentliga sektorn. Det förutsätter samtidigt att verksamheten blir mindre styrd av centrala regler.

Den nödvändiga förnyelsen av den offentliga sektorn innebär dock främst att en koncentration till de mest prioriterade områdena för den offentliga verksamheten måste komma till stånd. Resurserna skall satsas på de verksamheter och välfärdssystem som visar sig ge det största utbytet i form av rättvis fördelning, välfärd och trygghet. Genom strukturförändringar inom den offentliga sektorn koncentreras resurserna till de områden där det är av särskild vikt att alla medborgare, oavsett inkomster eller ekonomisk ställning i övrigt, kan förses med likvärdiga och högkvalitativa tjänster. Det gäller bl.a. barnomsorgen, skolan, sjukvården och arbetsmarknadspolitiken.

I förnyelsen av den offentliga sektorn bör också ingå att andra tjänster, vilka lämnar relativt sett mindre bidrag till rättvisa och trygga levnadsvillkor för medborgarna, kan produceras av entreprenörer men enbart under förutsättning att detta blir billigare utan att kvaliteten blir lidande. Ett skäl till att detta skulle kunna bli möjligt, är att anbudsförfarande skärper konkurrensen, vilket torde kunna sänka kostnaderna.

Även inom den offentliga sektorn skulle ett inslag av konkurrens kunna

skapas genom att medborgarna tillåts att själva välja skola, sjukhus och vårdcentral i högre grad än i dag. Därmed ökas också konsumenternas valfrihet.

För att få till stånd en förnyelse måste personalens kompetens och initiativförmåga bättre tas till vara. Detta kan ske bl. a. genom en decentralisering av budgetansvar och befogenheter i kommuner och landsting.

Det är en huvuduppgift för den ekonomiska politiken att inleda ett arbete för att utveckla och förnya den offentliga sektorn. Nu är tiden inne att föra den offentliga sektorns utveckling över från efterkrigstidens utbyggnadsskede till ett utvecklingsskede med vad det innebär av strukturförändringar och effektivisering; allt i syfte att fortlöpande öka medborgarnas utbyte av de resurser som avdelats för produktion i den gemensamma sektorn.

5 Budgetpolitiken

5.1 Statsbudgeten

I budgetpropositionen i januari 1988 beräknade regeringen budgetunderskottet för budgetåret 1987/88 till 36,9 miljarder kr. Utfallet blev ett underskott på endast 4,1 miljarder kr.

För innevarande budgetår – 1988/89 – beräknade regeringen i budgetpropositionen 1988 budgetunderskottet till 11,9 miljarder kr. I den av riksdagen fastställda statsbudgeten för budgetåret 1988/89 bedömdes budgetunderskottet uppgå till 6,5 miljarder kr. Jag räknar nu med att statsbudgeten innevarande budgetår kommer att ge ett överskott med 11,0 miljarder kr.

Tabell 4 Budgetsaldot 1988/89
Miljarder kr.

	BP-88	Statsbudget	Nuvarande beräkning
Inkomster	341,4	347,1	364,2
Utgifter exkl. statsskuldräntor	299,3	299,6	300,4
Statsskuldräntor	54,0	54,0	52,8
Redovisat budgetsaldo	**–11,9**	**– 6,5**	**11,0**
Underliggande budgetsaldo	–20,1	–14,4	5,6

Som framgår av tabell 4 är det den kraftiga inkomstökningen som ger ett så mycket starkare budgetutfall än vad som tidigare beräknats. Inkomstökningen är en följd av avsevärt högre nominella löneökningar för år 1988 än vad som antagits i de tidigare beräkningarna. Den direkta effekten på statsbudgeten är ökade intäkter av inkomstskatt och mervärdeskatt. Temporärt förbättras alltså budgetsaldot. Samtidigt försämras emellertid genom de snabba löneökningarna villkoren för en långsiktigt sund ekonomisk utveckling med krav på god konkurrenskraft och uthållig balans i statsbudgeten.

En orsak till att statsbudgeten förstärks jämfört med förra budgetåret är också att ränteutgifterna för budgetåret 1988/89 beräknas bli förhållandevis låga. Detta beror på att bokföringsprinciperna för statsskuldsväxlar har

förändrats, vilket detta budgetår ger en positiv engångseffekt på ränteutgifterna på 7,0 miljarder kr. Denna effekt kommer inte att kvarstå nästa budgetår.

Trots denna engångseffekt uppgår statsskuldräntorna till 52,8 miljarder kr., vilket motsvarar ca 15% av de totala statsutgifterna. Detta är den årliga kostnaden för den statsskuld som skapades i och med de stora budgetunderskotten i slutet på 1970-talet och början på 1980-talet. Om denna tunga utgiftspost skall kunna minskas, krävs ordentliga överskott i statsbudgeten under en följd av år.

Tabell 5 Budgetsaldo för budgetåren 1982/83 och 1987/88–1989/90
Miljarder kr. och andel av BNP

	1982/83	1987/88	1988/89	1989/90
Inkomster	191,2	332,6	364,2	374,9
Andel av BNP (%)	28,6	31,7	31,7	30,6
Utgifter exkl. statsskuldräntor	229,6	283,3	300,4	316,5
Andel av BNP (%)	34,4	27,0	26,2	25,8
Statsskuldräntor	48,2	53,4	52,8	58,0
Redovisat budgetsaldo	**–86,6**	**– 4,1**	**11,0**	**0,4**
Andel av BNP (%)	–13	– 0,4	1,0	0,0
Underliggande budgetsaldo		– 7,0	5,6	– 3,0
Andel av BNP (%)		– 0,7	0,5	– 0,3

Av tabell 5 framgår att budgetsaldot för 1989/90 beräknas visa ett litet överskott. Bakom denna utveckling ligger att de reala statsutgifterna exklusive statsskuldräntor växer med endast 0,3% från innevarande budgetår, dvs. att de hålls i stort sett oförändrade. Samtidigt ökar dock utgifterna för statsskuldräntor, bl. a. till följd av att redovisningen av statsskuldväxlar lagts om. Även inklusive statsskuldräntorna växer emellertid statsutgifterna långsamt, nämligen med 0,9%.

Att budgetsaldot ändå inte förstärks ytterligare jämfört med budgetåret 1988/89 beror på statsintäkternas utveckling. Efter flera års stark ökning beräknas de nästa år minska, till följd av de inkomstskattesänkningar som beslutats för 1989 och de antaganden som gjorts om en nominell lönestegring på 4% 1990.

Att budgetpropositionen – för första gången på över ett kvartssekel – kan redovisa ett budgetförslag som är totalbalanserat, trots skattesänkningar och trots antaganden om dämpad lönestegringstakt 1990 vittnar om att utgiftsprövningen varit mycket stram. Prioriterade områden är satsningar på kultur och föräldraförsäkring samt att skapa finansiellt utrymme för inkomstskattesänkningarna 1989. Därutöver görs också vissa insatser för miljöpolitiken, EG-arbetet och för att förbättra de handikappades situation.

Likväl visar budgetförslaget på en fortsatt stark utgiftsstegring på några områden. Transfereringarna till hushållen har ökat mycket snabbt under 1980-talet. Också i årets budgetförslag beräknas de fortsätta att öka kraftigt. Den helt övervägande delen av utgiftsökningarna är automatik, dvs. volym- eller prisjusteringar inom ramen för existerande regelsystem. Som jag

tidigare redovisat avser jag att återkomma till dessa frågor i kompletteringspropositionen.

Statens lånebehov

Statens lånebehov har förändrats drastiskt under de senaste åren. I början av 1980-talet uppgick nettoupplåningen till 70-80 miljarder kr. per år, och fortfarande vid mitten av 1980-talet uppgick den till 50-60 miljarder kr. per år. Därutöver tillkom ett betydande behov av upplåning för att omsätta gamla lån. De senaste två åren har staten inte behövt göra någon nettoupplåning alls. I stället har en viss amortering av statsskulden kunnat ske. Statens begränsade lånebehov förväntas bestå framöver.

Det begränsade lånebehovet medför att statsskuldpolitiken i ökad utsträckning kan inriktas på att sänka statens upplåningskostnader genom en aktiv förvaltning av statsskulden. Även om staten inte längre har något behov av nettoupplåning, är bruttoupplåningsbehovet betydande på grund av att statsskuldens löptid förkortats alltmer under 1980-talet. För 1989 beräknas bruttoupplåningsbehovet för att kunna omsätta skulden bli omkring 160 miljarder kr.

Normen att staten inte skall låna i utlandet ligger fast. En betydande amortering, med 22 miljarder kr., skedde av statens utlandsskuld under 1988.

Utgiftsram för lönekostnader 1989

Villkoren för lönebildningen i offentlig och privat sektor måste bli mer likartade. Mot denna bakgrund har riksdagen lagt fast vissa budgetriktlinjer för staten. De innebär att statsmakterna inför varje avtalsrörelse skall lägga fast en ram för lönekostnadsökningar. För 1988 fastställdes denna ram till 4%. För att säkerställa personalförsörjningen i statsförvaltningen har regeringen givit kompensation för lönekostnadsökningar upp till sammanlagt 5,6%. Eftersom de faktiska lönekostnadsökningarna blev en procentenhet högre än 5,6%, har kravet på ökad produktivitet i de statliga myndigheterna i motsvarande mån skärpts. I vissa fall kommer detta att medföra personalinskränkningar.

En ny ram bör nu läggas fast för 1989. Det budgetförslag som här redovisas bygger på att löneutgifterna ökar med högst 5%. Om lönekostnadsökningarna överstiger denna procentsats måste de överskjutande kostnaderna finansieras genom ökad produktivitet. Myndigheterna bör få disponera de produktivitetsvinster som frigörs i den statliga verksamheten.

Den nu redovisade utgiftsramen innebär inte att statsmakterna försöker reglera löneökningarna för de statsanställda. Ramen är inte ett lönetak. De statsanställdas löne- och anställningsvillkor bör vara likartade med villkoren för andra jämförbara grupper på arbetsmarknaden. Det är dock de avtalsslutande parternas sak att reglera dessa frågor. Vad ramen anger är att finansieringen av lönekostnadsökningar som överstiger 5% 1989 måste ske på annat sätt än genom höjda skatter och ökade avgifter. Detta är en fråga som de avtalsslutande parterna inte förfogar över.

5.2 Den konsoliderade offentliga sektorn

Den konsoliderade offentliga sektorns finansiella sparande består av summan av det finansiella sparandet i staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn. För att få fram statens finansiella sparande måste statsbudgetens saldo justeras för bl. a. vissa finansiella transaktioner såsom återbetalning av lån, affärsverkens avskrivningar och valutavinster eller valutaförluster. I tabell 6 sammanfattas utvecklingen i den samlade offentliga sektorn.

Tabell 6 Finansiellt sparande i stat, kommuner och socialförsäkringssektor 1982/83 och 1987/88–1989/90
Miljarder kr.

	1982/83	1987/88	1988/89	1989/90
Staten	– 57,1	7,3	16,2	4,6
Kommunerna	0,8	– 6,8	– 8,5	– 3,6
Socialförsäkringssektorn	18,3	26,3	29,6	29,6
Summa	**– 38,0**	**26,8**	**37,3**	**30,6**
Andel av BNP (%)	– 5,7	2,7	3,3	2,5

Sparandet i staten har förbättrats kraftigt de senaste åren och är inte längre negativt. I kommunerna har verksamheten drivits med underskott och så beräknas fallet bli även under budgetåret 1989/90. Socialförsäkringssektorn har länge visat ett stort positivt finansiellt sparande. Det härrör nästan uteslutande från AP-fondens sparande. De andra delsektorerna inom socialförsäkringssektorn uppvisar ett sparande som ligger nära noll.

Den kommunala ekonomin

Kommunernas och landstingens betydelse i samhällsekonomin har blivit allt större. Under 1980-talet har den kommunala konsumtionen ökat med i genomsnitt 2% per år, vilket överskrider vad riksdagen angivit vara förenligt med en balanserad utveckling av samhällsekonomin. Behoven att dämpa den kommunala konsumtionsökningen accentueras nu också av bristen på arbetskraft och risken för att kommuner och landsting söker tillgodose behovet av personal genom att locka med stora nominella lönepåslag.

Situationen understryker betydelsen av att kommuner och landsting söker utnyttja de befintliga personalresurserna mer produktivt samtidigt som personalomsättningen bör nedbringas. Det är också väsentligt att genom omprioritering och omprövning av verksamheter öka effektiviteten och därmed dämpa behovet av nyanställningar. Riksdagen har tidigare angivit barnomsorgen samt vården och omsorgen av de äldre som de mest prioriterade områdena. Detta innebär inte att dessa verksamheter kan undantas från åtgärder för att öka effektiviteten. Tvärtom är det viktigt att sådana åtgärder vidtas. Det är också viktigt att staten visar stor återhållsamhet med att ställa krav på ny verksamhet i kommuner och landsting och i stället vidtar åtgärder som gör det möjligt för dessa att bättre utnyttja de tillgängliga resurserna. Mindre av detaljstyrning och mer av resultatstyrning, där krav på uppföljning och utvärdering får en betydligt större betydelse, måste prägla statens agerande.

Kalkyler visar att den kommunala sektorns finansiella sparande kan förbättras om lönekostnadsökningen blir låg. Det är således viktigt att den stora intäktsökning som kommer kommunerna till del år 1990 inte används för att snabbt öka den kommunala verksamheten eller kraftigt höja de nominella lönerna. Det bör också understrykas, att den nya lönebildningsmodell som börjat tillämpas i kommunsektorn – och som innebär att den lokala lönebildningen spelar en större roll – medför ett ökat ansvar för de enskilda kommunerna och landstingen att undvika sådana lönekostnadshöjningar som kan leda till krav på skattehöjningar.

Jag avser att efter ytterligare beredning av de kommunalekonomiska frågorna återkomma i 1989 års kompletteringsproposition till de åtgärder som erfordras för att få till stånd en balanserad utveckling i den kommunala sektorn.

Statsbudgeten och särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1988/89 och 1989/90

1.1 Beräkningsförutsättningar

Vid en beräkning av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället av stor betydelse. Riksrevisionsverket (RRV) har lämnat en beräkning av statsbudgetens inkomster. En sammanfattning av beräkningen bifogas till protokollet i detta ärende som bilaga 1.2. De antaganden som RRV grundat sina beräkningar på framgår av tabell 1.

Under slutskedet i arbetet med den preliminära nationalbudgeten har bedömningen av den ekonomiska utvecklingen reviderats. Med anledning härav räknar jag nu med något förändrade antaganden, vilka också återfinns i tabell 1. I övrigt finns ingen anledning att avvika från RRV:s beräkningsförutsättningar.

Tabell 1. Antaganden
Procentuell förändring

	1988 RRV	Föredragganden	1989 RRV	Föredragganden	1990 RRV	Föredragganden
Lönesumma	9,3	9,3	8,4	8,4	4,8	4,8
Konsumentpris, årsgenomsnitt	5,9	5,8	5,6	5,6	4,0	4,0
Privat konsumtion, löpande priser	8,9	8,7	7,8	7,9	5,7	5,6

1.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1988/89

RRV:s senaste beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1988/89 utgörs av verkets budgetprognos nr 2/3 från den 8 december 1988. Beräkningarna av inkomsterna för budgetåret 1988/89 redovisas också i verkets inkomstberäkning.

Inkomster

I sin inkomstberäkning har RRV för budgetåret 1988/89 beräknat inkomsterna till 364 565 milj. kr.

RRV har för sina beräkningar antagit att basbeloppet kommer att uppgå till 28 000 kr. för år 1989. Regeringen har sedan RRV:s beräkning gjordes fastställt basbeloppet till 27 900 kr. Detta medför att jag räknar ned statsinkomsterna på inkomsttiteln *Fysiska personers inkomstskatt* med 234 milj. kr. för innevarande budgetår.

I enlighet med vad jag anfört om den privata konsumtionens utveckling i löpande priser, räknar jag vidare ner inkomsterna på inkomsttiteln *Mervärdeskatt* med 100 milj. kr.

Sammantaget medför mina justeringar en beräknad minskning av inkomsterna med 334 milj.kr. jämfört med RRV:s beräkning. Ändringarna framgår av tabell 2.

Tabell 2. Ändringar i RRV:s beräkningar av statsbudgetens inkomster budgetåret 1988/89
Tusentals kronor

	RRV:s beräkning	Förändring enligt föredraganden
Inkomsttitel		
1111 Fysiska personers inkomstskatt	75 146 000	−234 000
1411 Mervärdeskatt	86 300 000	−100 000
Summa inkomster	**364 565 340**	
Summa förändringar enligt föredraganden		**−334 000**

RRV:s beräkningar föranleder i övrigt inte någon erinran från min sida. Sammantaget medför justeringarna av RRV:s beräkningar att jag beräknar inkomsterna för budgetåret 1988/89 till 364 231 milj. kr.

Utgifter

I statsbudgeten för innevarande år uppgår utgifterna till 353 567 milj. kr. RRV har i sin prognos beräknat de totala utgifterna till 354 226 milj. kr. Verket har beaktat tilläggsbudget I, där utgifterna uppgick till 463 milj. kr.

RRV har beräknat utgifterna för *statsskuldräntor* till 54,0 miljarder kr. En aktuellare beräkning ger vid handen att räntekostnaden beräknas bli något lägre. Jag beräknar dessa utgifter till 52,8 miljarder kr. Utgifterna framgår av tabell 3.

Tabell 3. Räntor på statsskulden budgetåret 1988/89
Miljarder kr.

Budgetår	Statsbudget	Nuvarande beräkning	Förändring
Räntor på inhemska lån m.m.	44,5	45,0	+0,5
Räntor på utländska lån	9,5	8,6	−0,9
Valutaförluster, netto	0,0	−0,8	−0,8
Summa	**54,0**	**52,8**	**−1,2**

När det gäller den beräknade belastningen under övriga anslag räknar jag upp *Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m.* och *Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m.m.* med 248 milj. kr. jämfört med RRV:s beräkning.

Enligt RRV kommer de totala *anslagsbehållningarna* på reservationsanslag under innevarande budgetår att minska med 1 005 milj. kr. för att uppgå till 24 345 milj. kr. Bedömningen är självfallet osäker, men jag accepterar tills vidare RRV:s beräkning som bl.a. baseras på uppgifter från de ansvariga myndigheterna. I tabell 4 redovisas utvecklingen av anslagsbehållningarna mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89.

Tabell 4. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1987/88 och 1988/89
Miljarder kr.

Huvudtitel	1987/88	1988/89
Utrikesdepartementet	7,6	7,9
Kommunikationsdepartementet	5,2	5,3
Arbetsmarknadsdepartementet	2,6	2,8
Industridepartementet	4,6	3,8
Miljö- och energidepartementet	2,7	2,2
Övriga huvudtitlar	2,7	2,3
Summa	**25,4**	**24,3**

Enligt RRV:s och min egen bedömning kommer utnyttjandet av *rörliga krediter* att öka med 200 milj. kr. under budgetåret 1988/89.

Jag vill också nämna att RRV för *tillkommande utgiftsbehov, netto* tar upp 3 miljarder kr. Jag har inga invändningar mot RRV:s beräkning.

Sammantaget beräknar jag därmed utgifterna under budgetåret 1988/89 till 353 274 milj. kr.

Tabell 5. Statsutgifterna budgetåret 1988/89
Milj. kr.

	Statsbudget	RRV	Föredraganden
Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor	292 567	296 021	296 269
Statsskuldräntor	54 000	54 000	52 800
Förändring i anslagsbehållningar	1 500	1 005	1 005
Ändrad disposition av rörliga krediter	500	200	200
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	5 000	3 000	3 000
Summa statsutgifter	**353 567**	**354 226**	**353 274**
Finansfullmaktsutnyttjande	–	–	–

1.3 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1989/90

Inkomster

RRV beräknar statsbudgetens totala inkomster till 376 394 milj. kr. för budgetåret 1989/90. I förslaget till statsbudget för nästa budgetår ingår ett antal förslag som påverkar statsbudgetens inkomster. I det följande redovisas de förändringar av RRV:s beräkningar som jag funnit nödvändiga.

I enlighet med vad jag anfört om det av regeringen fastställda basbeloppet har jag korrigerat ned inkomsttiteln *Fysiska personers inkomstskatt* med 305 milj. kr.

Med anledning av vad jag anfört om den privata konsumtionens utveckling i löpande priser, räknar jag ned inkomsttiteln *Mervärdeskatt* med 100 milj. kr. i förhållande till RRV:s beräkning.

Utöver vad som sagts ovan justerar jag, i enlighet med de förslag chefen för socialdepartementet och statsrådet Lindqvist senare idag kommer att presentera, ner inkomsttiteln *Sjukförsäkringsavgift, netto* med sammanlagt

1 902 milj. kr. Av detta belopp avser 1 970 milj. kr. ökade kostnader för den utbyggda föräldraförsäkringen. Besparingarna till följd av de åtgärder som föreslås inom tandvårds- resp. sjukförsäkringen beräknas till 42,5 resp. 25,5 milj. kr.

Chefen för kommunikationsdepartementet kommer senare idag att föreslå att trafiksäkerhetsverket finansieras fullt ut med avgifter fr.o.m. budgetåret 1989/90. Såsom framgår av förslaget minskar därmed belastningen på statsbudgeten med ca 30 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Samtidigt föreslås att inleveransen av vissa avgifter till inkomsttitel *Trafiksäkerhetsavgift* slopas, vilket ger ett inkomstbortfall om ca 61 milj. kr. budgetåret 1989/90. I stället föreslås en omsättningsbaserad inleverans till inkomsttitel *Övriga inkomster till statens verksamhet*, vilken beräknas motsvara ca 31 milj. kr. 1989/90. Samlat påverkas således inte statsbudgetens saldo av de här närmast redovisade förändringarna.

Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet har räknats upp med 872 milj. kr. Skälet är att dispositionen av överskottet från försäljningen av tomt m.m. i Tokyo beräknas ske under budgetåret 1989/90.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer idag att föreslå förändringar som medför ökade *Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet* med 17,4 milj. kr.

Sammanlagt innebär avvikelserna från verkets beräkningar en nedskrivning av inkomsterna för budgetåret 1989/90 med 1 447 milj.kr. Jag beräknar således statsbudgetens inkomster för budgetåret 1989/90 till 374 947 milj.kr. Förändringarna i förhållande till RRV:s beräkningar framgår tabell 6.

Tabell 6. Ändringar i RRV:s beräkningar av statsbudgetens inkomster budgetåret 1989/90

Tusental kr.

		RRV:s beräkning	Förändring enl. föredraganden
Inkomsttitel			
1111	Fysiska personers inkomstskatt	73 819 000	− 305 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	−2 359 000	−1 902 000
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	159 000	+ 17 375
1411	Mervärdeskatt	92 600 000	− 100 000
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet	579 330	+ 872 000
2517	Trafiksäkerhetsavgift	60 752	− 60 752
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	400 000	+ 31 000
	Summa inkomster	**376 394 265**	
	Summa förändringar enligt föredraganden		**−1 447 377**

Avslutningsvis vill jag redovisa förändringarna i indelningen av statsbudgetens inkomstsida i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90 (tabell 7).

Tabell 7. Förslag till förändringar i uppställningen av statsbudgetens inkomster 1989/90

Inkomsttitel/Inkomsthuvudgrupp/Inkomstgrupp		Förslag
1100	Skatt på inkomst	Namnändring
1143	Bevillningsavgift	Namnändring
1343	Tillfällig förmögenhetsskatt för livförsäkringsbolag, understödsföreningar och pensionsstiftelser	Upphör
1431	Särskild skatt för oljeprodukter m.m.	Namnändring
1435	Särskild skatt mot försurning	Namnändring
2116	Statens vattenfallsverks inlevererade utdelning	Namnändring
2119	Statens vattenfallsverks inleverans av motsvarighet till statlig skatt	Ny inkomsttitel
2122	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	Upphör
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	Namnändring
2533	Avgifter vid statens planverk	Upphör
3116	Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	Upphör
3125	Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader	Namnändring
4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	Namnändring
5100	Avskrivningar och amorteringar	Namnändring
5110	Affärsverkens avskrivningar och amorteringar	Namnändring
5115	Affärsverket FFV:s amorteringar	Namnändring
5116	Statens vattenfallsverks amorteringar	Namnändring
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för civilt totalförsvar	Namnändring

Utgifter

I mitt förslag till statsbudget för budgetåret 1989/90 uppgår utgifterna sammanlagt till 374 524 milj. kr. Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor svarar då för 309 524 milj. kr.

Schablonmässigt beräknas *anslagsbehållningarna* minska med 1 500 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Budgetutfallet, och därmed statens upplåningsbehov, påverkas även av förändringar i *utnyttjandet av rörliga krediter* hos riksgäldskontoret. Sådana krediter har enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa affärsverk, myndigheter och bolag. Sammantaget räknar jag schablonmässigt med en ökning av utnyttjandet av rörliga krediter med 500 milj. kr.

I syfte att förslaget till statsbudget så långt som möjligt skall visa en realistisk budgetbelastning förs på budgetens utgiftssida 5 miljarder kr. upp på posten *Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto*. Vid beräkningen av denna post har en uppskattning gjorts av sådana utgifts- och inkomstförändringar som inte förts upp på något annat ställe i budgeten.

Tabell 8. Statsutgifterna för budgetåret 1989/90
Milj. kr.

	Förslag till statsbudget
Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor	309 524
Statsskuldräntor	58 000
Förändring av anslagsbehållningar	1 500
Ändrad disposition av rörliga krediter	500
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	5 000
Summa statsutgifter	**374 524**

1.4 Statsbudgetens saldo för budgetåren 1988/89 och 1989/90

Med hänvisning till redovisningen i det föregående beräknas utfallet av statsbudgetens inkomster och utgifter för innevarande budgetår och förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90 såsom framgår av tabell 9 och tabell 10.

Sammanfattningsvis beräknas budgetöverskottet till 11,0 miljarder kr. för 1988/89 och till 0,4 miljarder kr. för 1989/90.

Tabell 9. Utvecklingen av statsbudgetens saldo budgetåren 1987/88–1989/90
Miljarder kr.

	1987/88	1988/89			1989/90
	Utfall	Statsbudget	Beräknat utfall		Förslag till statsbudget
			enligt RRV	enligt föredragande	
Inkomster	332,6	347,1	364,6	364,2	374,9
Utgifter exkl. statsskuldräntor	283,3	299,6	300,3	300,4	316,5
Statsskuldräntor	53,4	54,0	54,0	52,8	58,0
Saldo	**– 4,1**	**– 6,5**	**10,3**	**11,0**	**0,4**

Tabell 10. Förslag till statsbudget för budgetåret 1989/90

Inkomster:		
Skatter		331 556 576 000
Inkomster av statens verksamhet		34 327 636 000
Inkomster av försåld egendom		32 800 000
Återbetalning av lån		6 051 466 000
Kalkylmässiga inkomster		2 978 410 000
	Summa kr.	**374 946 888 000**

Utgiftsanslag:		
Kungl. hov och slottsstaterna	44 390 000	
Justitiedepartementet	5 068 444 000	
Utrikesdepartementet	13 547 839 000	
Försvarsdepartementet	30 060 680 000	
Socialdepartementet	104 512 306 000	
Kommunikationsdepartementet	16 478 254 000	
Finansdepartementet	21 978 403 000	
Utbildningsdepartementet	47 757 852 000	
Jordbruksdepartementet	5 014 155 000	
Arbetsmarknadsdepartementet	25 779 887 000	
Bostadsdepartementet	20 862 403 000	
Industridepartementet	2 552 820 000	
Civildepartementet	13 420 313 000	
Miljö- och energidepartementet	1 930 116 000	
Riksdagen och dess myndigheter m.m.	514 703 000	
Räntor på statsskulden m.m.	58 000 000 000	
Oförutsedda utgifter	1 000 000	367 523 565 000
Beräknad övrig medelsförbrukning:		
Minskning av anslagsbehållningar	1 500 000 000	
Ökad disposition av rörliga krediter	500 000 000	2 000 000 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	5 000 000 000	5 000 000 000
Summa kr.		**374 523 565 000**
Överskott		**423 323 000**
Summa kr.		374 946 888 000

2 Underliggande budgetutveckling

Den underliggande utvecklingen av statsbudgetens saldo erhålls om det redovisade saldot korrigeras för effekter som är av tillfällig art eller hänger samman med ändringar i redovisningsprinciperna. Det bör betonas att det ofta är en bedömningsfråga om en enskild post skall betraktas som en reguljär inkomst/utgift eller som en extraordinär effekt. Trots att avgränsningarna i de enskida fallen inte är helt självklara anser jag det ändå angeläget att redovisa en beräkning där de extraordinära effekterna uteslutits så statsbudgetens underliggande utveckling klargörs.

På inkomstsidan har bl. a. följande effekter betraktats som extraordinära vid framräkning av det underliggande budgetsaldot:

- vissa engångsvisa höjningar/sänkningar av skatter eller avgifter
- tillfälliga extra inleveranser från affärsverk till statsbudgeten
- utförsäljning av beredskapslager av olja.

På utgiftssidan har bl. a. följande effekter beaktats vid framräkning av det underliggande budgetsaldot:

- valutaförluster/vinster som uppstår vid amortering av statens utlandslån
- engångsvisa förändringar av redovisningsprinciperna för statsskuldväxlar
- rena budgetavlastningar, som t.ex. att räntekostnaderna för studielånen från och med år 1989 inte längre belastar statsbudgeten
- vidare att vissa affärsverk finansierar sina investeringar genom lån på kreditmarknaden eller direkt i riksgäldskontoret i stället för som tidigare över anslag på statsbudgeten.

Tabell 11 visar statsbudgetens underliggande utveckling under perioden 1987/88-1989/90.

Tabell 11. Underliggande budgetsaldo för budgetåren 1987/88–1989/90
Miljarder kr., löpande priser

	1987/88	1988/89	1989/90
Underliggande budgetsaldo	−7,0	5,6	−3,8
Andel av BNP (%)	−0,7%	0,5%	−0,3%

3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring

Det är vid en finansiell analys av intresse att studera hur likviditeten i ekonomin påverkas av statens inkomster och utgifter. Statens lånebehov bestäms *dels* av budgetutfallet och vissa kassamässiga korrigeringar av detta, *dels* av vissa inkomster och utgifter (utanför budgeten) på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken.

Statsskuldens förändring bestäms av statens lånebehov samt av de skulddispositioner som riksgäldskontoret gör.

Med det redovisade *budgetsaldot* som utgångspunkt krävs således en del justeringar för att erhålla *statens lånebehov* och *statsskuldens förändring*. I det följande redovisas kortfattat hur dessa begrepp är relaterade till varandra.

Statens lånebehov

1. Det redovisade budgetsaldot utgör utgångspunkt för kalkylen.

2. Korrigeringar görs då det förekommer skillnader mellan när transaktioner bokförs i myndigheternas redovisning och när de registreras på statsverkets checkräkning. Sådana skillnader uppstår dels genom att inkomster och utgifter bokförs vid en annan tidpunkt än motsvarande betalningar, dels genom att vissa transaktioner inte bokförs mot budgeten. Ett exempel på de sistnämnda är regeländringen den 1 juli 1987 beträffande statens förskottering av kommunernas kostnader för kommunalt bostadstillägg (KBT). Ändringen innebär bl. a. en engångseffekt i form av ett minskat lånebehov för staten i storleksordningen 3,6 miljarder kr. budgetåret 1987/88. Denna engångseffekt kommer dock inte till uttryck i förbättrat redovisat budgetsaldo.

3. Den tillfälliga engångsskatten på försäkringsbolag överfördes 1987, via en inkomsttitel på statsbudgeten, omedelbart till riksgäldskontoret för avskrivning mot statsskulden. Detta innebär att skatten inte påverkade budgetutfallet 1987 men den medförde däremot en minskning av statens lånebehov.

4. En del av statens kreditgivning går via riksgäldskontoret och redovisas inte på statsbudgeten. Exempel på detta är vissa krediter till de statliga affärsverken. Dessa krediter måste dock finansieras via statlig upplåning.

5. Genom en saldering av posterna 1–4 erhålls statens lånebehov.

Statsskuldens förändring

Statsskuldens förändring påverkas utöver statens lånebehov av transaktioner av dispositiv karaktär som riksgäldskontoret gör.

6. Skulddispositioner utgörs t. ex. av uppköp av statsobligationer, utbetalningar av förskott för inlösen av obligationer och premieobligationsvinster samt tillfälliga bokföringstransaktioner som påverkar statsskuldens storlek.

7. Genom att skulddispositionerna läggs till statens lånebehov erhålls ett rättvisande uttryck för statsskuldens förändring.

Tabell 12. Statens lånebehov (netto) budgetåren 1987/88-1989/90

	1987/88	1988/89	1989/90
1. Budgetsaldots betydelse för statens lånebehov	4,1	−11,0*	− 0,4*
2. Kassamässiga korrigeringar	− 4,5		
3. Tillfällig förmögenhetsskatt för försäkringsbolag m.fl.	− 8,4		
4. Riksgäldskontorets kreditgivning till vissa affärsverk	1,7	2,8	9,0
5. Statens lånebehov	− 7,1	− 8,2	8,6
6. Skulddispositioner	− 4,4	− 0,5	
– uppköp obligationer	(− 2,6)	(− 0,3)	
– övrigt	(− 1,8)	(− 0,2)	
7. Statsskuldens förändring	−11,6	− 7,7	8,6

* motsvarar budgetöverskott

4 Statliga garantier

4.1 Redovisning av statliga garantier

Riksrevisionsverket (RRV) har den 19 december 1988 redovisat verksamheten med statliga garantier. I tabell 13 sammanfattas uppgifterna. Redovisningen är kassamässig och avser tidpunkten den 30 juni 1988 utom för garantiramarna som avser tidpunkten den 1 juli 1988.

Gällande, av regeringen tilldelade *garantiramar* per den 1 juli 1988, uppgår till 155,2 miljarder kronor. Kreditgarantierna för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa står för den största ökningen under det gångna året. En kraftig minskning har beslutats i fråga om ramarna för industrigarantier och AB Aerotransport.

Gjorda *garantiutfästelser* uppgår till 124,9 miljarder kronor. Enligt gällande regler kan utfästelser för exportkreditgarantier lämnas till belopp som överstiger de fastställda garantiramarna eftersom endast en del av det utfästa beloppet normalt resulterar i garanterad kapitalskuld.

Större ökningar av utfästelserna kan noteras för Stadshypotekskassan. Minskningar i utfästelser förekommer bl.a. beträffande stöd till varvsföretag, exportkreditgarantier, ABA och industrigarantier.

Den garanterade kapitalskulden var den 30 juni 1988 97,2 miljarder kronor, varav grundfondförbindelser 28,5 miljarder kronor. Skillnaden mellan den garanterade kapitalskulden och gjorda garantiutfästelser beror till största delen på det faktiska utnyttjandet av exportkreditgarantierna.

Den *garanterade kapitalskulden* har ökat med 600 milj. kr. sedan den 30 juni 1987. Inom denna nettoökning svarar valutakursförändringarna för en minskning med ca 100 milj. kr. Beträffande valutakursförändringarna i exportkreditgarantierna föreligger inga uppgifter.

Teleinvest AB, Stadshypotekskassan och biståndssektorn svarar för de största ökningarna av kapitalskulden.

Även minskningar av den garanterade kapitalskulden förekommer. De mest betydelsefulla gäller stöd till varvsföretag, Statens vattenfallsverk, Svenska Petroleum Exploration och exportkreditgarantierna.

Utgifter till följd av infriade garantier – 1,4 miljarder kronor – härrör som framgår av tabell 13 främst från stödet till varvsföretagen och exportkreditgarantierna. Infriade exportkreditgarantier fördelade på berörda länder avser 186 milj. kr. Irak, 180 milj. kr. Brasilien, 132 milj. kr. Egypten, 113 milj. kr. Peru, 104 milj. kr. Angola, 79 milj. kr. Cuba, 70 milj. kr. Libyen, 66 milj. kr. Mexico.

Inkomster från garantiavgifter uppgår till ca 500 milj. kr. Inkomsterna genereras främst av exportkreditgarantierna. Garantiavgifterna har minskat med 30 milj. kr. Även om dessa garantiavgifter nu tas ut på nya garantier ger detta ännu inte något större genomslag eftersom stocken av äldre garantier är helt dominerande och inte i sin helhet avgiftsbelagd förrän år 1990.

Inkomster till följd av återbetalning av infriade garantier uppgår till drygt 600 milj.kr. Inkomster härrör främst från exportkreditgarantierna till bl.a. Irak, Polen och Turkiet. Betydande återbetalningar har även gjorts inom varvssektorn, t.ex. från Salén-koncernen, Consafe, Falkenbergs varv och Johansson Gruppen.

Tabell 13. Statliga garantier per den 30 juni 1988 (garantiram per 1 juli 1988, milj. kr.)

Garantier utfärdade av	Gällande garantiram per den 1 juli 1988 (statens risk)	Gjorda garanti-utfästelser per den 30 juni 1988	Garanterad kapitalskuld per den 30 juni 1988	Under budgetåret 1987/88 per den 30 juni 1988		
				Utgifter till följd av infriade garantier	Inkomster från garanti-avgifter	Inkomster till följd av återbetal-ningar av tidigare infriade garantier
Riksgäldskontoret	57 489,0	39 819,2	39 819,2	228,2	106,3	167,9
(varav grundfondsförb)	(28 576,0)	(28 471,0)	(28 471,0)	(0,0)	(55,2)	(0,0)
(varav varvsgaranti)	(18 417,0)	(9 105,2)	(9 105,2)	(228,2)	(49,6)	(167,9)
Statens vattenfallsverk	14 356,0	12 701,8	10 437,6	0,0	0,0	0,0
Televerket	12 510,0	12 510,0	11 848,0	0,0	0,0	0,0
Lantbruksverket	3 875,0	3 448,0	3 438,0	26,0	3,8	1,1
Statens industriverk	284,8	279,7	279,7	25,8	3,0	2,4
Statens järnvägar	615,0	505,0	485,0	0,0	0,0	0,0
Statens energiverk	439,0	143,3	143,3	0,0	2,6	0,0
Luftfartsverket	208,0	200,0	200,0	0,0	0,0	0,0
Övriga	682,0	419,0	327,3	10,4	1,2	0,3
Delsumma	90 458,8	70 026,0	66 978,1	290,4	116,9	171,7
Exportkreditnämnden	64 728,0	54 852,0	30 241,0	1 151,1	415,4	470,7
(varav bistandsgarantier)	4 728,0	4 278,0	3 491,0	44,1	75,2	1,3
Total summa	**155 186,8**	**124 878,0**	**97 219,1**	**1 441,5**	**532,3**	**642,4**

Summan av inkomsterna från garantiavgifter och återbetalningar för tidigare infriade garantier har i förhållande till utgifterna för infriade garantier resulterat i en nettokostnad på ca 300 milj. kr.

Garantier i utländska valutor redovisas till den kurs som gällde den 30 juni 1988. Hänsyn till senare kursfluktuationer har alltså inte tagits.

5 Utgiftsram för lönekostnadsökningar

I finansplanen 1987 (prop. 1986/87:100) framhöll regeringen att de grundläggande förutsättningarna för lönebildningen inom den privata och den offentliga sektorn av arbetsmarknaden bör bli mer likartade. Detta innebär bl. a. att löneökningar inom den statliga sektorn i ökande grad måste motsvaras av höjd produktivitet eller verksamhetsinskränkningar för att undvika skatte- eller avgiftshöjningar eller en försvagning av budgeten. Finansutskottet (FiU 1986/87:10) delade denna uppfattning. En stor majoritet i riksdagen anslöt sig till finansutskottets betänkande.

Regeringen föreslog mot denna bakgrund i den reviderade finansplanen 1987 (prop. 1986/87:150) en reformering av beräkningen i statsbudgeten av lönemedel för statligt reglerade tjänster. Förändringen innebär att regeringen inför varje avtalsrörelse skall klargöra vilket totalt utrymme för lönekostnadsökningar som kan anses föreligga för den statliga sektorn. Varje kostnadsökning som går utöver denna ram måste mötas med effektivitets- och produktivitetshöjande åtgärder eller besparingar. Riksdagen ställde sig bakom detta förslag (FiU 1986/87:30)

I finansplanen 1988 (prop. 1987/88:100) redovisades att regeringen för år 1988 fastställt en utgiftsram om 4%. Regeringen konstaterade samtidigt att det kunde bli nödvändigt med särskilda åtgärder om det visade sig att löneutvecklingen under avtalsperioden 1986-1987 medfört förvärrade personalförsörjningsproblem inom vissa områden. De av riksdagen fastlagda riktlinjerna för den statliga personalpolitiken (prop. 1984/85:219, AU 1985/86:6, rskr. 48) borde vara utgångspunkt för huruvida sådana åtgärder borde läggas till grund för medelsberäkningarna. Regeringen hemställde mot denna bakgrund om riksdagens bemyndigande att besluta om medelstilldelning för särskilda personalförsörjningsåtgärder i enlighet med vad som anförts. Riksdagen lämnade detta bemyndigande (FiU 1987/88:20).

Lönekostnadsökningarna till följd av det statliga löneavtalet för år 1988 uppgår till ca 6,6%. Enligt regeringens bedömning är insatser motsvarande en lönekostnadsökning av 5,6% nödvändiga för att undvika förvärrade personalförsörjningsproblem inom staten. Detta följer även de riktlinjer som riksdagen lagt fast för den statliga personalpolitiken. Regeringen har därför med stöd av nämnda bemyndigande beslutat att justera utgiftsramen för år 1988 till 5,6%.

Lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal kom sammanlagt att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1% (6,6-5,6). Det extra rationaliseringskrav som härigenom föranleds för budgetåret 1988/89 uppgår därmed till 1%. Till följd av detta reducerades förvaltningsanslagens

lönekostnader och statsbidrag i de delar medelsberäkningarna grundas på avtal inom det statliga reglerade området med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. Myndigheter inom försvarsdepartementets område liksom bidrag till arbetsmarknadspolitiska åtgärder har för budgetåret 1988/89 undantagits från tillämpningen av utgiftsramen (prop. 1987/88:100, bil. 1).

En ny utgiftsram bör nu – i enlighet med de budgetpolitiska riktlinjer som riksdagen ställt sig bakom – läggas fast för år 1989. Utgiftsramen bör i likhet med tidigare år omfatta förvaltningsanslag och statsbidrag i de delar medelsberäkningarna grundas på avtal inom det statliga reglerade området.

Det nu redovisade förslaget till statsbudget bygger på att löneutgifterna ökar med högst 5%. Detta är enligt regeringens budgetpolitiska bedömning de nya resurser som kan tillföras statsbudgeten för ökade lönekostnader som inte kan täckas av förbättrad effektivitet och ökad produktivitet. Myndigheterna bör dock utöver utgiftsramen få del i de produktivitetsvinster som kan frigöras i den statliga verksamheten.

6 Avveckling av tjänstebrevsrätten

Tjänstebrevsrätten innebär att statliga myndigheter kan skicka försändelser utan egen kostnad. Postverket ersätts för sina tjänster genom ett särskilt anslag under kommunikationsdepartementets huvudtitel. För budgetåret 1988/89 uppgår anslaget till 595 milj.kr.

Tjänstebrevsrätten kan uppfattas som en fri nyttighet av myndigheterna. Myndigheterna möts idag av en faktisk kostnad när andra medier, exempelvis teletekniken, används i informationshanteringen. Om myndigheten skall kunna göra en riktig prioritering mellan alternativa kommunikationsvägar måste också den enskilda myndigheten kunna påverka kostnaderna. För myndigheter som är avgiftsfinansierade är det naturligt att portokostnaderna, som andra produktionsfaktorer, finansieras genom intäkter från den avgiftsbelagda verksamheten.

En avveckling av tjänstebrevsrätten skall genomföras för samtliga myndigheter och i den takt som är praktiskt möjlig (prop. 1987/88:100 bil. 1 s. 56, FiU 20, rskr. 122). Fr.o.m. den 1 juli 1988 avvecklades tjänstebrevsrätten i ett första steg för 36 myndigheter.

För att kompensera de anslagsfinansierade myndigheterna för de utgifter avsaknaden av tjänstebrevsrätt innebär kommer varje myndighet att få ökade förvaltningsmedel. För myndigheter med verksamhet som finansieras med avgifter skall portokostnaden täckas av inkomsterna från avgifterna.

Avvecklingen av tjänstebrevsrätten föregås av mätningar av myndigheternas postmängder. Den 17 september 1987 uppdrog regeringen åt postverket att mäta postmängder för ca 160 myndigheter. Detta arbete har pågått under budgetåret 1987/88.

Jag föreslår att tjänstebrevsrätten upphör från och med den 1 juli 1989 för de 160 myndigheter, vars postmängder uppmättes under budgetåret 1987/88. Under resp. departementsområde redovisas vilka myndigheter som berörs av avveckling av tjänstebrevsrätten i detta andra steg.

7 Avveckling av de särskilda anslagen till Extra utgifter

Under de flesta huvudtitlar i statsbudgeten finns ett särskilt reservationsanslag till Extra utgifter uppfört. En genomgång av de kostnader som belastar dessa anslag har visat att merparten av kostnaderna lika gärna kan budgeteras och bokföras under departementens förvaltningskostnadsanslag.

Några särskilda reservationsanslag till Extra utgifter bör således inte upptöras i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90. Medel motsvarande vad som budgeterats under dessa anslag har beräknats under departementsanslagen eller, i förekommande fall, något annat lämpligt anslag.

8 Förvaltningen av postverkets likvida medel

Genom riksdagens beslut (prop. 1986/87:100 bil.1, FiU 10, rskr.122) har regeringen bemyndigats medge postverket rätt att självt förvalta sina likvida medel i enlighet med de riktlinjer som föredraganden angav i den nu nämnda propositionen (s. 75 f). Regeringen bemyndigades även att utfärda närmare bestämmelser bl.a. om de organisatoriska formerna för postverkets finansförvaltning.

Enligt riktlinjerna skulle finansförvaltningen bedrivas avskilt från postverksamheten i övrigt. Detta var en markering av den vikt som borde fästas vid finansförvaltningen och det krav på specialistkompetens som måste ställas på denna. I enlighet med regeringens beslut har därför en särskild placeringsdelegation bildats inom postverket.

Vad gäller *placeringen av postverkets likvida medel* framhöll föredraganden att en utgångspunkt för verksamheten borde vara att postverket inte skulle ta någon kreditrisk. Postverkets möjligheter att placera sina medel skulle därför vara begränsade till dels placering på inlåningsräkning i bank, dels förvärv av för den allmänna rörelsen avsedda skuldebrev som är utgivna eller garanterade av staten, kommun, bank, hypoteksinstitut eller kreditaktiebolag. Det förutsattes även att ränteriskerna i placeringsverksamheten skulle begränsas genom postverkets egen försorg.

Postverket placerar fr.o.m. den 1 juli 1987 sin överlikviditet på den svenska penningmarknaden i enlighet med vad jag nu har redovisat. Erfarenheterna av denna verksamhet är goda och har från resultatsynpunkt inneburit en klar intäktsförstärkning för postverket. En förutsättning för det framgångsrika resultatet har varit att postverket i sin placeringsverksamhet på ett smidigt sätt kunnat utnyttja de placeringsmöjligheter som funnits på dagslånemarknaden.

Den svenska penningmarknaden utvecklas alltjämt. Nya instrument och placeringsmöjligheter tillkommer fortlöpande. För postverket är det en nödvändighet att successivt kunna anpassa sin placeringsverksamhet till denna utveckling. Det gällande placeringsreglementet utformades med avsikt restriktivt med hänsyn till att postverket vid denna tidpunkt för första gången fick möjlighet att självt hantera sin överlikviditet. Mot bakgrund av

detta och då verksamheten hittills präglats av stor försiktighet och betryggande säkerhet anser jag, efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet, att postverkets möjligheter att placera sina likvida medel nu bör vidgas, utan att för den skull kravet på säkerhet i placeringarna eftersätts. De riktlinjer som riksdagen lagt fast för finansförvaltningen bör därför ändras så att det blir möjligt för regeringen att besluta om de ändringar i placeringsreglerna som föranleds av vad jag nu anfört.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som bilagor: Preliminär nationalbudget 1989 (Bilaga 1.1),
Utdrag ur riksrevisionsverkets inkomstberäkning (Bilaga 1.2),
Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen m.m. (Bilaga 1.3).

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag, att regeringen
dels föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
2. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat i det föregående,
3. för budgetåret 1989/90, i avvaktan på slutliga förslag i kompletteringspropositionen och i enlighet med vad jag har förordat i det föregående,
   a) beräkna statsbudgetens inkomster,
   b) beräkna förändringar i anslagsbehållningarna,
   c) beräkna förändringar i dispositionen av rörliga krediter,
   d) beräkna Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto,
4. godkänna de ändrade riktlinjerna för förvaltning av postverkets likvida medel,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

5. statliga garantier,
6. den fortsatta avvecklingen av tjänstebrevsrätten,
7. avvecklingen av de särskilda anslagen till Extra utgifter.

Innehåll

Finansplanen

1 Den ekonomisk-politiska strategin 1
2 Den internationella ekonomin 6
3 Sveriges ekonomi 9
3.1 Utvecklingen 1988 och 1989 9
3.2 Utsikterna för 1990 17
3.3 Arbetskraft och produktivitet under 1990-talet 18
4 Den ekonomiska politiken 20
4.1 Finanspolitiken 20
4.2 Penningpolitiken 22
4.3 Fördelningspolitiken 25
4.4 Sysselsättningspolitiken 28
4.5 Skattepolitiken 29
4.6 Åtgärder för effektivitet och ökad konkurrens 30
4.7 Förnyelsen av den offentliga sektorn 32
5 Budgetpolitiken 34
5.1 Statsbudgeten 34
5.2 Den konsoliderade offentliga sektorn 37

Statsbudgeten och Särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1988/89 och 1989/90 39
1.1 Beräkningsförutsättningar 39
1.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1988/89 39
1.3 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1989/90 41
1.4 Statsbudgetens saldo för budgetåret 1988/89 och 1989/90 44
2 Underliggande budgetutveckling 46
3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring 46
4 Statliga garantier 48
4.1 Redovisning av statliga garantier 48
5 Utgiftsram för lönekostnader 50
6 Avveckling av tjänstebrevsrätten 51
7 Avveckling av det särskilda anslaget till Extra utgifter 52
8 Förvaltningen av postverkets likvida medel 52

Hemställan 53

gotab Stockholm

Preliminär nationalbudget för 1989

Preliminär nationalbudget

Förord

Den preliminära nationalbudget, som härmed läggs fram, beskriver den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. 1990.

Nationalbudgeten bygger på material från fackdepartement och olika verk och institutioner. För bedömning av den internationella utvecklingen har material erhållits från bl.a. OECD. Beskrivningen av den svenska ekonomin baseras främst på material från statistiska centralbyrån och den prognos för 1989 som konjunkturinstitutet publicerade den 13 december 1988. Konjunkturinstitutet presenterade även översiktliga modellkalkyler avseende utvecklingen under 1990. Bedömningarna av utvecklingen under 1990 har dock i huvudsak gjorts inom finansdepartementet.

Det ekonomiska rådet och en grupp konjunkturexperter har hörts, men berörda personer bär inte något ansvar för de bedömningar, som görs i nationalbudgeten.

Ansvarig för den preliminära nationalbudgeten är statssekreteraren Gunnar Lund. Arbetet har letts av finansrådet Svante Öberg. Kalkylerna avslutades den 21 december 1988.

1 Sammanfattning

Internationella förutsättningar

De bedömningar av den internationella utvecklingen som gjordes i finansdepartementets oktoberrapport står sig fortfarande i stora drag. Den starka tillväxten under 1988 väntas fortsätta det närmaste året, vilket innebär att 1989 skulle bli det sjunde året i rad med relativt god tillväxt i industriländernas produktion. År 1990 beräknas tillväxten i OECD-området bli något svagare än under 1989. Tillväxten i våra nordiska grannländer väntas bli betydligt lägre än OECD-genomsnittet.

Prisstegringstakten inom OECD-området väntas tillta något de närmaste två åren, medan arbetslösheten väntas ligga kvar på ungefär oförändrad nivå. Till grund för beräkningarna ligger vidare antaganden om oförändrade valutakurser från början av december 1988 och ett råoljepris på 15 dollar per fat under prognosperioden, se tabell 1:1.

Tabell 1:1 Internationella förutsättningar

	1987	1988	1989	1990
BNP i OECD, %	3,3	4	3	2 1/2
Konsumentpriser i OECD (IPI årsgenomsnitt), %	3,6	3 3/4	4	4
Arbetslöshet i OECD, %	7,9	7 1/4	–	–
Råoljepris, dollar per fat	18,4	14,9	15,0	15,0
Dollarkurs i kr.	6,35	6,14	6,03	6,03

Källor: OECD och finansdepartementet.

Även om grundprognosen för den internationella ekonomiska utvecklingen är relativt gynnsam bör framhållas att det finns risk för en väsentligt sämre utveckling. En risk är att inflationen kan tillta mer än väntat och att det medför en ekonomisk-politisk åtstramning och ränteuppgång som kan leda till en lågkonjunktur i världsekonomin. En annan risk utgörs av betalningsobalanserna dels mellan de tre stora länderna Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland, dels inom Västeuropa. Svårigheter i anslutning till finansieringen av dessa obalanser kan leda till instabilitet på finans- och valutamarknader och likaledes leda till en konjunkturavmattning.

Löner och priser

Timlönerna beräknas ha ökat med 7,5% 1988. Detta innebär att Sverige fick löneökningar som översteg den i våra viktigaste konkurrentländer med drygt tre procentenheter. Sedan 1980-talets början har de nominella timlöneökningarna i våra viktigaste konkurrentländer gått ned från en ökningstakt på ca 10% till ca 4%, medan löneökningarna i Sverige de senaste åren legat på i genomsnitt 7,5%. Även den svenska prisökningstakten har under huvuddelen av 1980-talet legat över den i våra viktigaste konkurrentländer, skillnaden är nu ca 2 procentenheter.

För 1989 saknas ännu underlag för egentliga prognoser av löneutvecklingen. Liksom i finansdepartementets oktoberprognos baseras prognoserna för den svenska ekonomins utveckling på en beräkningsteknisk framskrivning av

löneökningarna med 7% 1989. Konsumentpriserna beräknas då öka med 5 1/2% 1989.

Två alternativ 1990

De svenska pris- och kostnadsökningarna ligger således klart över våra konkurrentländers. I längden är en sådan utveckling inte förenlig med de mål rörande full sysselsättning och samhällsekonomisk balans, som har ställts upp för den ekonomiska politiken. Att utvecklingen hittills ändå har varit förhållandevis gynnsam sammanhänger bl.a. med att devalveringarna 1981 och 1982 kraftigt förbättrade den svenska industrins kostnadsläge och lönsamhet samt att en betydande del av denna förbättring kvarstår och har en positiv inverkan på export och investeringar. Vidare har utvecklingen av oljepriser och valutakurser varit förmånlig för Sverige och efterfrågans sammansättning i den starka internationella konjunkturen har gynnat svensk industri.

I finansdepartementets oktoberrapport redovisades även vissa beräkningar för utvecklingen i den svenska ekonomin 1990. De baserades på en schablonmässig framskrivning av timlönerna med 7% även 1990. Dessa beräkningar har nu uppdaterats och kompletterats med beräkningar av utvecklingen under förutsättning att timlönerna stiger med 4% 1990, vilket motsvarar löneutvecklingen i omvärlden de senaste åren. Till följd av att många faktorer som påverkar den svenska ekonomins utveckling 1990 ännu är okända och svåra att förutse redovisas beräkningarna för 1990 mer översiktligt i kapitlen nedan.

Den största skillnaden mellan alternativen uppstår på kort sikt när det gäller inflation och konkurrenskraft. Vid 4% timlöneökning förutses att även inflationen begränsas till 4%. De senaste årens gradvisa försvagning av konkurrenskraften skulle därmed upphöra. Vid 7% timlöneökning förutses priserna stiga med 5 1/2% 1990. Det skulle innebära att pris- och löneökningstakten fortsatte att överstiga omvärldens i ytterligare ett år.

Försörjningsbalans

Den svenska ekonomin kännetecknades under 1988 av hög tillväxt, högt kapacitetsutnyttjande och brist på arbetskraft. *BNP–tillväxten* beräknas ha uppgått till 2,8% 1988, se tabell 1:2. Det närmaste året förutses en dämpning av tillväxten. Det beror på både en avmattning av den inhemska efterfrågeexpansionen och att produktionstillväxten på flera områden hämmas av högt kapacitetsutnyttjande och brist på arbetskraft. BNP beräknas öka med 1,7% 1989.

Den *privata konsumtionen* har de senaste åren ökat kraftigt, med sammanlagt ca 15% mellan 1984 och 1988. Denna expansionsperiod föregicks av en relativt lång period av stagnerande konsumtion. Den privata konsumtionen låg volymmässigt på samma nivå 1984 som 1976. Hushållen hade därigenom ett uppdämt konsumtionsbehov framför allt när det gäller vissa kapitalvaror. Detta tillsammans med den förbättrade realinkomstutvecklingen efter 1984, förmögenhetstillväxten, optimistiska förväntningar

Tabell 1:2 Försörjningsbalans

	Miljarder kr., löpande priser 1987	Procentuell volymförändring				
		1987	1988	1989	1990	
					Alt. 1	Alt. 2
BNP	1 005,2	2,4	2,8	1,7	1,7	1,4
Import	305,1	6,3	5,5	4,9	3,9	3,9
Tillgång	**1 310,3**	**3,4**	**3,5**	**2,5**	**2,3**	**2,0**
Privat konsumtion	526,3	3,8	2,7	1,9	1,5	1,7
Offentlig konsumtion	273,2	1,3	1,4	1,9	1,5	1,1
Stat	74,3	-0,6	0,6	1,6	0,0	0,0
Kommuner	198,9	2,1	1,7	2,0	2,0	1,5
Bruttoinvesteringar	190,9	6,2	5,1	1,5	2,5	1,7
Lagerinvesteringar[1]	-6,2	0,1	0,4	0,4	0,2	0,2
Export	326,1	2,5	4,2	3,2	3,2	2,7
Användning	**1 310,3**	**3,4**	**3,5**	**2,5**	**2,3**	**2,0**
Inhemsk efterfrågan	984,2	3,7	3,2	2,2	1,9	1,8

[1] Förändring anges i procent av föregående års BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

om den framtida inkomstutvecklingen och avregleringen av kreditmarknaden i slutet av 1985 torde ha medfört den kraftiga konsumtionsökningen mellan 1984 och 1988.

En viss avmattning av konsumtionstillväxten har noterats under 1988. Särskilt gäller det detaljhandelns försäljning av s.k. sällanköpsvaror. Den tidigare försvagningen av hushållens sparande beräknas ha upphört 1988. För 1989 förutses en fortsättning av dessa tendenser med en ytterligare dämpning av den privata konsumtionens ökningstakt och en viss återhämtning av hushållssparandet från den rekordlåga nivån det senaste året.

Den *offentliga konsumtionen* ökade med knappt 1 1/2% 1988, dvs. ungefär lika mycket som året dessförinnan. För 1989 beräknas en ökning med knappt 2%. Detta sammanhänger dels med att försvarets inköp förutses öka starkt, dels med uppjusterade expansionsplaner inom den kommunala sektorn. Beträffande kommunerna bör dock noteras att den planerade konsumtionsökningen kan bli svår att realisera till följd av brist på arbetskraft.

Bruttoinvesteringarna har sedan 1983 ökat med 5–6% per år med undantag för en tillfällig stagnation 1986. Det finns flera faktorer som talar för en fortsatt hög investeringstillväxt 1989, bl.a. det mycket höga kapacitetsutnyttjandet och den relativt goda lönsamheten under flera år i följd. Det höga kapacitetsutnyttjandet i byggbranschen och de åtgärder som har vidtagits för att dämpa överhettningen i branschen verkar dock återhållande på en fortsatt investeringsexpansion. Mot denna bakgrund förutses en dämpning av investeringsökningen 1989.

Skillnaden mellan de båda *lönealternativen 1990* väntas inte bli så stor när det gäller den realekonomiska utvecklingen. Den privata konsumtionen förutses öka med ca 1 1/2%, något mer vid den högre löneökningstakten. Däremot väntas både exporten och investeringarna öka något mer vid den lägre löneökningstakten och den bättre konkurrenskraft som den leder till. Även den offentliga konsumtionen förutses öka något mer om löneöknings-

takten dämpas. BNP förutses i båda alternativen öka med ca 1 1/2% 1990, något mer vid den lägre löneökningstakten.

Även om skillnaden mellan alternativen i den reala utvecklingen inte väntas bli så markerad 1990 leder en framskrivning av den högre pris- och löneökningstakten i alternativ 2 ytterligare något eller några år till vikande BNP-tillväxt och stigande arbetslöshet. Det har påvisats bl.a. i tidigare långtidsutredningar.

Under de senaste fyra åren har BNP-tillväxten främst burits upp av den privata konsumtionen, se tabell 1:3. Den privata konsumtionens *bidrag till BNP-tillväxten* har emellertid avtagit successivt de senaste två åren och den tendensen förutses fortsätta 1989 och 1990. Även bruttoinvesteringarna har svarat för betydande bidrag till BNP-tillväxten de senaste åren. Däremot har nettoexportens bidrag varit negativt varje år och förväntas bli så även 1989 och 1990.

Tabell 1:3 Bidrag till BNP-tillväxten
Procent av föregående års BNP

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	
						Alt. 1	Alt. 2
Konsumtion	**2,0**	**2,7**	**2,3**	**1,8**	**1,5**	**1,2**	**1,2**
Privat	1,4	2,3	1,9	1,4	1,0	0,8	0,9
Statlig	0,0	0,2	-0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
Kommunal	0,6	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Kapitalbildning	**0,1**	**-1,6**	**0,1**	**1,0**	**0,2**	**0,5**	**0,2**
Bruttoinvesteringar	1,1	-0,1	1,2	1,0	0,3	0,5	0,4
Lagerinvesteringar	0,6	-0,9	0,1	0,4	0,4	0,2	0,2
Nettoexport	-1,7	-0,6	-1,2	-0,4	-0,6	-0,3	-0,4
Summa BNP	**2,1**	**1,1**	**2,4**	**2,8**	**1,7**	**1,7**	**1,4**

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Bytesbalans

Den svenska utrikeshandeln har under 1988 gynnats av såväl en stark världsmarknadstillväxt som en förbättring av bytesförhållandet. Trots detta ökade underskottet i bytesbalansen med ca 4 miljarder kr. 1988, se tabell 1:4. Detta sammanhänger med att tjänste- och transfereringsbalansen försämrades med drygt 6 miljarder kr., medan handelsbalansen förbättrades med drygt 2 miljarder kr.

Tabell 1:4 Bytesbalans
Miljarder kr., löpande priser

	1986	1987	1988	1989	1990	
					Alt. 1	Alt. 2
Export av varor	265,1	281,4	306,1	332,3	355,6	356,3
Import av varor	232,6	257,4	279,9	305,5	329,3	330,4
Korrigeringspost	-1,7	-1,5	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
Handelsbalans	**30,8**	**22,5**	**25,0**	**25,6**	**25,1**	**24,7**
Tjänstebalans	-4,5	-3,8	-7,4	-8,8	-10,6	-10,7
Transfereringsbalans	-25,7	-25,4	-28,0	-30,9	-32,8	-32,8
Bytesbalans	**0,6**	**-6,7**	**-10,4**	**-14,1**	**-18,3**	**-18,8**

Källor: Statistiska centralbyrån, riksbanken, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Underskottet i bytesbalansen väntas öka till ca 14 miljarder kr. 1989. Importen beräknas fortsätta att öka i snabbare takt än exporten, som hämmas av det höga kapacitetsutnyttjandet i exportindustrin. Till följd av en fortsatt förbättring av bytesförhållandet förutses emellertid handelsbalansens överskott ligga kvar på en hög nivå. Underskottet i tjänstebalansen beräknas öka p.g.a. stigande utgifter för turistresor till utlandet och underskottet i transfereringsbalansen förutses öka p.g.a. allt större ränteutgifter och ökande u-landsbistånd.

För att bytesbalansen skall kunna få en mer positiv utveckling är det, mot bakgrund av den fortgående försämringen av tjänste- och transfereringsbalansen, nödvändigt med en fortsatt förbättring av handelsbalansen. Detta förutsätter att den svenska konkurrenskraften inte försvagas mer och att industrikapaciteten byggs ut ytterligare. Trots hög investeringsaktivitet är svensk industri fortfarande för liten för att undvika ett underskott i bytesbalansen vid fullt kapacitetsutnyttjande och full sysselsättning.

År 1990 förutses en ökning av underskottet i bytesbalansen till 18–19 miljarder kr. Det skulle innebära att bytesbalansunderskottet ökade för fjärde året i rad och detta trots att flera faktorer i den internationella utvecklingen har gynnat Sverige. Att skillnaden inte blir större mellan de båda alternativen illustrerar det faktum att en försvagning av konkurrenskraften först efter en viss tid ger utslag i bytesbalansen.

Sysselsättning

Läget på arbetsmarknaden kännetecknas alltjämt av ett högt efterfrågetryck. Sysselsättningen ökade under 1988 med ca 60 000 personer och arbetslösheten sjönk preliminärt till 1,6%. Det är framför allt sysselsättningen i tjänstesektorerna som ökat kraftigt. Enbart delbranschen uppdragsverksamhet m.m. svarar för en sysselsättningsökning på ca 20 000 personer. Även kommunerna ökade sin sysselsättning relativt kraftigt 1988.

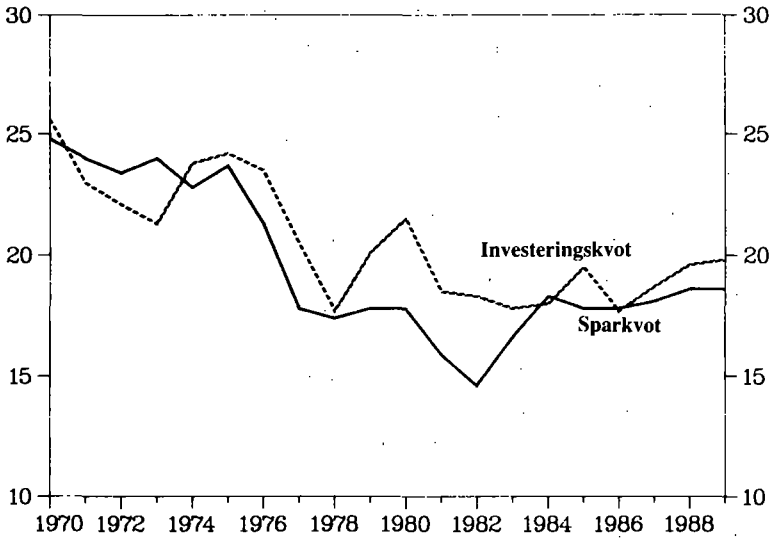
De prognoser som redovisats ovan tyder på en fortsatt god arbetsmarknad 1989. Även länsarbetsnämndernas bedömningar är påfallande positiva för det närmaste året. Sysselsättningen beräknas fortsätta att öka med ca 35 000 personer 1989 och arbetslösheten väntas ligga kvar på 1988 års nivå.

Även 1990 väntas sysselsättningen öka och arbetslösheten ligga kvar på en låg nivå. Det gäller i båda alternativen. Det är först om perspektivet sträcks ut ytterligare något år som en i förhållande till omvärlden högre svensk kostnadsökning medför en vikande sysselsättningsutveckling och risk för stigande arbetslöshet.

Sparande

Sparandet i den svenska ekonomin minskade dramatiskt till följd av försvagningen av statsfinanserna under andra hälften av 1970-talet och de första åren på 1980-talet. Mellan 1975 och 1982 sjönk den totala sparkvoten (uttryckt som bruttosparandet i procent av bruttonationalinkomsten, BNI) med nästan 10 procentenheter, från närmare 24% till drygt 14%, se diagram 1:1.

Diagram 1:1 Sparkvot och investeringskvot
Procent av BNI

Anm.: Sparkvot = bruttosparande som andel av bruttonationalinkomst (BNI), investeringskvot = bruttoinvesteringar och lagerinvesteringar som andel av BNI. Skillnaden mellan sparkvoten och investeringskvoten är lika med bytesbalansen som andel av BNI
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet

Konsumtionskvoten (dvs. privat och offentlig konsumtion i procent av BNI) ökade samtidigt med 10 procentenheter. Trots att investeringskvoten (uttryckt som summan av bruttoinvesteringar och lagerinvesteringar i procent av BNI) sjönk räckte det inte till för att upprätthålla balansen i utrikeshandeln. Bytesbalansens underskott steg till ca 4% av av BNI 1982.

Sparandet har sedan 1982 delvis återhämtat sig, men inte upp till de nivåer som rådde i början av 1970-talet. Sedan 1984 har sparkvoten varierat runt en nivå på ca 18%. Investeringskvoten har däremot ökat de senaste åren och förutses öka även 1989. Bruttosparandet i den svenska ekonomin räcker därmed inte till för att finansiera investeringarna. Bytesbalansen, som definitionsmässigt utgör skillnaden mellan bruttosparande och investeringar (inkl. lagerinvesteringar), beräknas följaktligen uppvisa ett underskott 1988, vilket förutses öka 1989.

Det stigande underskottet i bytesbalansen 1986–1989 sammanhänger således med att investeringskvoten ökar, *inte* med att sparkvoten faller och – vilket är samma sak – att konsumtionskvoten stiger. I viss mening är det mindre allvarligt med en ökad utlandsupplåning som beror på att investeringarna ökar än om den beror på att konsumtionen ökar, dvs. om Sverige lånar i utlandet för att finansiera investeringar än om landet lånar för att finansiera konsumtion. Samtidigt är det angeläget att uppnå både en högre investeringskvot och överskott i bytesbalansen. Det innebär att sparkvoten bör öka ytterligare från den nivå som nu uppnåtts.

Tabell 1:5 Finansiellt sparande
Miljarder kr., löpande priser

	1986	1987	1988	1989	1990	
					Alt. 1	Alt. 2
Offentlig sektor	-6,0	24,8	34,1	29,3	27,8	32,6
Hushåll	0,2	-13,1	-15,3	-11,1	-15,6	-14,8
Företag	6,4	-18,4	-29,2	-32,3	-30,5	-36,6
Bytesbalans	**0,6**	**-6,7**	**-10,4**	**-14,1**	**-18,3**	**-18,8**

Källor: Statistiska centralbyrån, riksbanken, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.
Anm.: Exklusive engångsskatten på försäkringsbolagen 1987.

Sparandets utveckling kan också belysas med utvecklingen av det finansiella sparandet i olika sektorer av den svenska ekonomin, se tabell 1:5. Det finansiella sparandet utgör för varje sektor skillnaden mellan bruttosparande och investeringar (inkl. lagerinvesteringar). Summan av de olika sektorernas finansiella sparande motsvarar bytesbalansen.

Den offentliga sektorns finansiella sparande har förstärkts markant de två senaste åren och beräknas 1988 ha uppgått till ca 34 miljarder kr. Det kommande året väntas en mindre försvagning av det offentliga sparandet.

Hushållssektorns sparande har de senaste åren försämrats i samband med den kraftiga utlåningsexpansionen. År 1989 förutses denna utveckling komma att vändas och hushållssparandet öka igen. Hushållens sparande är dock fortfarande negativt.

Företagens finansiella sparande har försvagats påtagligt de senaste två åren och en fortsatt försvagning förutses 1989. Bruttosparandet har visserligen ökat de senaste två åren och väntas öka även 1989, men investeringsuppgången är ännu större.

År 1990 förutses en fortsatt nedgång i den svenska ekonomins samlade finansiella sparande och därmed en fortsatt ökning i bytesbalansens underskott. Sparandets fördelning på sektorer väntas bli olika i de två alternativen. Den högre löneökningstakten i alternativ 2 leder bl.a. till ökade skatter och därmed ett högre sparande i den offentliga sektorn. Samtidigt leder den högre löneökningstakten till mindre vinster i näringslivet och därmed ett större sparandeunderskott i företagssektorn.

2 Den internationella utvecklingen

2.1 Allmän översikt

Utvecklingen i världsekonomin har varit gynnsam under det senaste året. De finansiella marknaderna har varit relativt stabila och den ekonomiska tillväxten hög. Inflationen har varit låg och den höga arbetslösheten har reducerats något.

BNP-tillväxten i OECD-området har under 1988 varit högre än tidigare förutsett. Sedan mitten av 1987 har den legat på omkring 4% i årstakt. Speciellt har de privata investeringarna utvecklats mycket dynamiskt under den senaste tiden efter att under 15 år ha ökat mycket långsamt. Med undantag för bl.a. våra grannländer Norge och Danmark har tillväxten varit ganska jämnt fördelad på olika länder i OECD-området.

Flera faktorer har bidragit till den stigande aktivitetsnivån i OECD-området. Förbättrade bytesförhållanden p.g.a. oljeprisfallet 1986 har, med viss tidsfördröjning, genom förbättrade realinkomster stimulerat efterfrågan. Lägre och relativt stabil inflation har skapat förtroende hos hushåll och industri. Företagens lönsamhet och finansiella ställning har förbättrats. Efter kursfallet på världens aktiemarknader hösten 1987 var penningpolitiken ackommoderande och förhindrade därmed negativa konsekvenser av börsfallet.

Tabell 2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder
Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD-områdets totala BNP i %[1]	1987	1988	1989	1990
De sju stora länderna					
Förenta staterna	45,5	3,4	4	2 3/4	2 1/4
Japan	15,3	4,3	5 3/4	4 1/2	4
Förbundsrepubliken Tyskland	7,2	1,8	3 1/2	2 1/4	2 1/2
Frankrike	5,9	2,3	3 1/2	2 3/4	2 1/2
Storbritannien	5,2	4,3	4 1/4	2 3/4	2 1/4
Italien	4,1	3,1	3 3/4	3 1/2	2 3/4
Canada	4,0	4,0	4 1/4	3	3
Norden					
Danmark	0,7	−1,0	1/2	3/4	1 1/2
Finland	0,6	3,8	4	2 1/4	2
Norge	0,7	0,5	3/4	2	2
Sverige	1,2	2,4	2 3/4	1 3/4	1 3/4[2]
Vissa andra OECD-länder					
Belgien	0,9	2,1	3 1/4	2 3/4	2 1/4
Nederländerna	1,4	1,3	2 3/4	2 1/2	2 1/2
Schweiz	1,1	2,3	2 3/4	2	2 1/4
Österrike	0,8	1,5	3 1/2	2 1/2	2 1/4
OECD-Europa	33,1	2,8	3 1/2	2 3/4	2 1/2
OECD-totalt	**100,0**	**3,3**	**4**	**3**	**2 1/2**

[1] 1985 års BNP, löpande priser och växelkurser.
[2] Alternativ 1

Källor: OECD och finansdepartementet.

Tabell 2:2 Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder
Årlig procentuell förändring av implicitprisindex för privat konsumtion

	1987	1988	1989	1990
De sju stora länderna				
Förenta staterna	4,5	4 1/4	4 1/2	4 1/2
Japan	–0,1	0	1	1
Förbundsrepubliken Tyskland	0,5	1 1/4	2 1/4	2
Frankrike	3,2	2 3/4	3	2 3/4
Storbritannien	3,8	4 1/2	5	5
Italien	4,8	5	4 1/4	4
Canada	3,7	3 1/2	3 3/4	4 1/4
Norden				
Danmark	4,1	5	4	3 1/2
Finland	4,1	5 1/4	4 1/2	4
Norge	8,1	6 1/2	4 1/4	4
Sverige	5,5	6	6	4[1]
Vissa andra OECD-länder				
Belgien	2,0	1 1/4	1 3/4	2
Nederländerna	–0,4	3/4	1	1 1/2
Schweiz	1,5	2	2 3/4	3
Österrike	0,9	2	2 1/4	2 1/2
OECD-Europa	3,7	4 3/4	4 3/4	4 1/4
OECD-totalt	**3,6**	**3 3/4**	**4**	**4**

[1] **Alternativ 1**
Källor: OECD och finansdepartementet

Trots den höga tillväxten av produktionen har inflationen varit förhållandevis stabil och är i flera länder fortsatt låg. Den kraftiga produktivitetstillväxten mellan 1987 och 1988 har bidragit till detta.

De externa obalanserna mellan de tre största industriländerna har minskat något. I Förenta staterna har exporten ökat mycket kraftigt under 1988 och underskottet i bytesbalansen har minskat jämfört med under 1987. I Japan har överskottet i bytesbalansen sjunkit medan Förbundsrepubliken Tysklands överskott stigit något. Man kan också notera att Storbritannien nu har ett stort underskott i sin bytesbalans.

Den ökande aktivitetsnivån i industriländerna har bidragit till en snabb expansion av världshandeln. Samtidigt har importen till området utanför OECD ökat 1988. Världshandeln beräknas ha ökat med ca 8%.

Under de närmaste åren väntas tillväxten mattas av. Kapacitetsutnyttjandet är nu högt i många länder och tecken på arbetskraftsbrist finns i flera länder. BNP-tillväxten kommer därför sannolikt att begränsas från utbudssidan.

Samtidigt förutses en viss avmattning av efterfrågetillväxten i flera OECD-länder. Finanspolitiken bedöms ha haft en i stort sett neutral effekt på BNP-tillväxten i OECD-området under 1988. Även under 1989 väntas finanspolitiken sammantaget verka neutralt, medan den strama inriktning som penningpolitiken getts sedan mars 1988 väntas fortsätta.

Den privata konsumtionen har under de senaste åren ökat kraftigt i många länder bl.a. till följd av avregleringen av kreditmarknaderna och ökade förmögenhetsvärden. Det förefaller troligt att konsumtionstillväxten mattas av något då hushållen anpassat sig till avregleringen och ökat sin skuldstock.

Tabell 2:3 Arbetslöshet i några OECD-länder
Procent av arbetskraften, årsgenomsnitt, standardiserade definitioner

	1986	1987	1988
Förenta staterna	7,0	6,2	5 1/2
Japan	2,8	2,8	2 1/2
Förbundsrepubliken Tyskland	8,0	7,9	7 3/4
Frankrike	10,4	10,5	10 1/4
Storbritannien	11,7	10,3	8 1/2
Danmark	7,8	7,8	8 1/2
Finland	5,2	5,1	4 3/4
Norge	2,0	2,0	3
Sverige	2,2	1,9	1 1/2
OECD-Europa	10,9	10,7	10 1/4
OECD-totalt	**8,2**	**7,9**	**7 1/4**

Källor: OECD och finansdepartementet

En viss ökning av sparkvoten har ägt rum under 1988 i bl.a. Förenta staterna och en viss ytterligare ökning bedöms vara trolig. Också den åtstramning av penningpolitiken som ägt rum under 1988 kan bidra till en dämpning av tillväxten för den privata konsumtionen.

Kapacitetsutnyttjandet i industrin är för närvarande högt och lönsamheten god i många OECD-länder. Detta talar för en fortsatt god investeringskonjunktur. Den högre räntenivån bedöms dock få en viss dämpande effekt på investeringarna, vilka väntas öka något långsammare under 1989 än under 1988. Sammantaget väntas BNP-tillväxten i OECD-området komma att uppgå till 3% 1989.

Trots det höga kapacitetsutnyttjandet väntas inflationstakten öka endast måttligt bl.a. till följd av att penningpolitiken bedöms verka återhållande. Arbetslösheten i OECD-området väntas ligga kvar på motsvarande omkring 7 1/4% av arbetskraften såväl 1989 som 1990.

Utvecklingen under 1990 blir bl.a. beroende av eventuella förändringar i den ekonomiska politiken i de största länderna. Några nämnvärda ytterligare förändringar i detta hänseende bedöms inte komma att äga rum i Japan eller Förbundsrepubliken Tyskland.

I Förenta staterna är situationen annorlunda. Där anvisar den s.k. Gramm-Rudman-Hollings-lagen att den federala budgeten skall vara i balans 1993. Om detta skall infrias blir vissa finanspolitiska åtgärder nödvändiga redan under 1989, vilket torde leda till en viss åtstramningseffekt under 1990. Samtidigt minskar därmed bördan på penningpolitiken och räntorna skulle kunna sjunka något. Den sammantagna effekten bedöms bli en något lägre ekonomisk tillväxt i Förenta staterna 1990 jämfört med 1989.

För OECD-området i dess helhet bedöms BNP-tillväxten komma att uppgå till 2 1/2% under 1990.

Om efterfrågetillväxten i OECD-området inte mattas under 1989 på det sätt som antagits ovan är risken för högre inflation påtaglig i flera länder. Det finns redan tendenser till överhettning i en del länder, bl.a. i Förenta staterna, Canada och Storbritannien. På sikt skulle resultatet härav troligen bli en kraftigare nedgång i konjunkturen i världsekonomin än eljest vore fallet. Högre inflation skulle nämligen med stor sannolikhet föranleda en

Tabell 2:4 Bytesbalanssaldo i några OECD-länder
Miljarder dollar

	1987	1988	1989	1990
Förenta staterna	-154	-135	-120	-110
Japan	87	78	75	70
Förbundsrepubliken Tyskland	45	46	50	50
Frankrike	- 5	- 6	- 6	- 5
Storbritannien	- 4	- 22	- 25	- 25
OECD-Europa	36	11	9	5
OECD-totalt	**- 49**	**- 60**	**- 50**	**- 50**

Källor: OECD och finansdepartementet

penningpolitisk åtstramning i ett flertal länder och den följande ränteuppgången skulle kunna leda till en mer markant sänkning av BNP-tillväxten.

De kvarstående stora externa obalanserna utgör fortfarande ett osäkerhetsmoment i världsekonomin. Underskottet i den amerikanska bytesbalansen har minskat och väntas minska ytterligare under prognosperioden. I förhållande till landets BNP bedöms det komma att ligga på ca 2% 1990. Överskottet i den japanska bytesbalansen förutses minska något fram till 1990. Överskottet i Förbundsrepubliken Tyskland förväntas däremot bli i bästa fall oförändrat i förhållande till BNP de närmaste två åren givet den ekonomisk-politiska inriktning som nu är känd. Om aktörerna på valutamarknaderna skulle bedöma att minskningen av de externa obalanserna går allt för långsamt skulle detta kunna yttra sig i ett minskat förtroende för dollarn. En dylik utveckling skulle också kunna leda till en penningpolitisk åtstramning med negativa konsekvenser för produktion och sysselsättning i världsekonomin.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

BNP-tillväxten i *Förenta staterna* beräknas ha uppgått till nästan 4% 1988. Den privata konsumtionen, som ökade mycket kraftigt mellan 1983 och 1986, har under de senaste två åren ökat i en måttligare takt. Investeringarna har däremot ökat starkare 1988 än under tidigare år. Under 1988 bidrog nettoexporten med ungefär en procentenhet till BNP-tillväxten. Bytesbalansen förbättrades med ca 25 miljarder dollar, och underskottet uppgick till ca 135 miljarder dollar 1988.

Den fortsatt höga inhemska efterfrågetillväxten i kombination med den kraftiga exportefterfrågan bidrog till en ökning av kapacitetsutnyttjandet och till en minskning av arbetslösheten, som nu ligger på en nivå omkring 5 1/2% av arbetskraften.

Efter börsfallet hösten 1987 fördes under några månader en expansiv penningpolitik i Förenta staterna, liksom i flertalet andra industriländer. Till följd av den höga ekonomiska tillväxten och den något ökande inflationen började den amerikanska centralbanken strama åt penningpolitiken i mars 1988, och man har därefter successivt stramat åt penningpolitiken under

följande månader. Detta har bl.a. kommit till uttryck i att de korta räntorna stigit med ca två procentenheter.

Det federala budgetunderskottet – som ökade kraftigt under 1980-talets första hälft – har reducerats något under de två senaste åren. Underskottet i den konsoliderade offentliga sektorn har minskat från motsvarande ca 3 1/2% av BNP 1986 till knappt 2% 1988.

Den ekonomiska tillväxten bedöms sakta av under 1989, bl.a. till följd av den stramare penningpolitiken. Till följd av det höjda ränteläget förutses investeringarna öka långsammare under 1989 än under 1988. En måttlig dämpning av den privata konsumtionens ökning kan också väntas.

Den amerikanska ekonomins konkurrenskraft har förbättrats avsevärt sedan 1985, vilket resulterat i en mycket kraftig ökning av exporten 1988. Exporten bedöms fortsätta att växa 1989 om än i långsammare takt än under 1988. Därmed förutses nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten dämpas till ca 1/2% 1989.

Sammantaget bedöms detta leda till en BNP-tillväxt om närmare 3% 1989. Arbetslösheten väntas ligga kvar på omkring 5 1/2%. Till följd av bl.a. det höga kapacitetsutnyttjandet bedöms inflationen öka något till 4 1/2% som årsgenomsnitt 1989.

En viss ytterligare dämpning i tillväxttakten förutses ske 1990. Den inhemska efterfrågetillväxten förväntas ligga på ungefär samma nivå som under 1988. Nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten bedöms däremot minska något när effekten av den dollardepreciering som ägt rum sedan 1985 klingat av. BNP-tillväxten bedöms uppgå till närmare 2 1/4% 1990, medan inflationen väntas ligga kvar på omkring 4 1/2% som årsgenomsnitt.

Japan

BNP-tillväxten i *Japan* beräknas ha uppgått till närmare 6% 1988. Detta var en ännu snabbare expansionstakt än under 1987 då den nuvarande uppgången i den japanska ekonomin inleddes. Under 1988 var det främst den privata konsumtionen och näringslivets investeringar som drog upp tillväxten. Även exporten ökade tämligen kraftigt, men p.g.a. en ännu kraftigare ökning i importen gav utrikeshandeln ett negativt bidrag till BNP-tillväxten också 1988. Överskottet i bytesbalansen minskade från ca 87 miljarder dollar 1987 till ca 78 miljarder dollar 1988.

Konsumentpriserna låg trots den höga aktivitetsnivån och en förhållandevis stark löneutveckling i stort sett stilla förra året. Arbetslösheten sjönk och uppgick till 2 1/2% i genomsnitt under 1988.

Trots de två stimulanspaket som genomfördes under 1987 har finanspolitiken varit i stort sett neutral, eftersom den starka ekonomiska utvecklingen ökat skatteintäkterna mer än förutsett. Penningpolitiken är fortfarande expansiv. Sedan början av 1987 ligger diskontot på en rekordlåg nivå (2,5%) och penningmängden har under samma period tillåtits öka förhållandevis kraftigt. En skärpning av penningpolitiken är inte att vänta så länge inflationen ligger kvar på nuvarande låga nivå.

Den ekonomiska expansionen förutses fortsätta i god takt både 1989 och 1990. En viss avsaktning av den inhemska efterfrågetillväxten är emellertid

att vänta. Detta gäller särskilt den privata konsumtionen, som förutses öka långsammare p.g.a. en sämre inkomstutveckling 1989 än 1988. Även investeringsökningen torde dämpas under 1989, främst beroende på att bostadsinvesteringarna tycks ha nått en toppnivå under 1988. Exporten förväntas emellertid fortsätta att växa i ungefär samma takt 1989 som 1988. BNP förutses växa med ca 4 1/2% 1989 och nästan lika snabbt 1990.

Till följd av dämpningen av den inhemska efterfrågans expansion kan bytesbalansöverskottet inte förväntas reduceras i samma utsträckning som under de senaste två åren. Inflationstakten antas förbli mycket låg förutsatt att råvarupriserna inte stiger i någon större omfattning.

Västeuropa

BNP-tillväxten i Västeuropa uppgick till ca 3 1/2% 1988. Investeringsaktiviteten var hög i flertalet länder. Tendenser till överhettning finns nu i några västeuropeiska länder, bl.a. i Storbritannien och i en del mindre länder. Arbetslösheten ligger dock fortfarande på en hög nivå, ca 10 1/4% av arbetskraften.

I *Förbundsrepubliken Tyskland* har tillväxten 1988 varit starkare än tidigare beräknat. Förbättrade exportutsikter, ökat kapacitetsutnyttjande och stigande vinster har bidragit till att framför allt investeringarna har tagit fart. Finanspolitiken har haft en expansiv inverkan på efterfrågan 1988 genom sänkningar av de direkta skatterna och ökade räntesubventioner syftande till att stimulera investeringarna i kommuner samt små och medelstora företag. Trots sänkningen av de direkta skatterna har den privata konsumtionen utvecklats förhållandevis svagt. BNP-tillväxten beräknas likväl ha ökat från knappt 2% 1987 till ca 3 1/2% 1988. Prisstegringstakten har ökat något främst till följd av en ökning av importpriserna under andra halvåret 1988.

Orderingången till den västtyska industrin från såväl utlandet som den inhemska marknaden har ökat markant under 1988. Konjunkturindikatorer pekar mot en viss försvagning under 1989. Ökningen av såväl konsumtionen som investeringarna förutses dämpas påtagligt 1989. Härtill bidrar en skärpning av finanspolitiken genom vissa skattehöjningar i början av 1989. Trots en viss dämpning av marknadstillväxten utomlands är en uppgång av exporttillväxten att vänta 1989 till följd av att konkurrensläget förstärkts. Importvolymökningen beräknas dämpas något från 1988. Därmed skulle bytesbalansutvecklingen i reala termer ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten 1989.

Redan beslutade inkomstskattesänkningar 1990 väntas medverka till en acceleration av den privata konsumtionen 1990. Tillväxten av den totala inhemska efterfrågan beräknas stiga från 2% 1989 till ca 3% i volym 1990. BNP-ökningen bedöms uppgå till omkring 2 1/2% 1990 mot drygt 2% 1989. Handelsbalansens överskott beräknas fortsätta att öka under de närmaste två åren.

Trots förstärkningen av BNP-tillväxten 1988-1990 jämfört med tidigare år under 1980-talet beräknas inte arbetslösheten komma att minska nämnvärt eftersom arbetskraftsutbudet förutses öka i takt med efterfrågan på arbets-

kraft. Prisökningarna beräknas ligga vid omkring 2% årligen under 1980-talets sista år.

Tillväxten i *Frankrike* beräknas ha uppgått till ca 3 1/2% 1988. Investeringarna var den starkaste efterfrågekomponenten med en ökning på nära 7%. Högt kapacitetsutnyttjande samt höga vinstmarginaler har bidragit till den höga investeringstakten. Exporten beräknas ha ökat med nästan 7% 1988. Den privata konsumtionen har utvecklats svagare p.g.a. måttliga realinkomstökningar och en stigande sparkvot. Den höga tillväxten har lett till att sysselsättningen har stigit och att arbetslösheten har sjunkit till något över 10%.

Den goda tillväxten väntas hålla i sig ett gott stycke in på 1989. Den inhemska efterfrågan hålls uppe av investeringarna, som fortsätter att stimuleras av ett högt kapacitetsutnyttjande, goda vinster och en sänkning av företagsbeskattningen. När dessa faktorer avtar i styrka förutses dock efterfrågetillväxten mattas av och ekonomin gå in i ett något lugnare skede. Byggnadsinvesteringarna visar redan tecken på avmattning. Den privata konsumtionen beräknas öka förhållandevis måttligt.

Bytesbalansen anses fortsatt utgöra ett problem. För 1988 beräknas underskottet till 0,6% av BNP, och någon påtaglig förbättring förväntas ej på kort sikt. På längre sikt torde dock den sedan ett par år fördelaktiga kostnadsutvecklingen ge utdelning i form av en viss ökning av marknadsandelarna för den franska tillverkningsindustrins export. Samtidigt väntas en lägre inhemsk efterfrågetillväxt leda till en dämpning av importen.

Sammantaget förutses en tillväxt på 2 3/4% 1989 och 2 1/2% 1990. Mot denna bakgrund finns en risk att arbetslösheten börjar stiga igen. Inflationen väntas ej överstiga 3%.

I *Storbritannien* beräknas BNP ha ökat med drygt 4% 1988. Tillväxten var baserad på en stark ökning av den privata konsumtionen och en kraftig uppgång på drygt 10% i de fasta investeringarna. Detta ledde till en kraftigt ökad import, vilket resulterade i att bytesbalansunderskottet tredubblades. Underskottet uppgick till nära 3% av BNP. Inflationen ökade stadigt under året upp till ca 6%. Som ett resultat av den starka expansionen i ekonomin föll arbetslösheten till ca 8 1/2% 1988.

Investeringsenkäter visar på fortsatt optimism inom näringslivet och detaljhandeln har ännu inte visat någon nämnvärd dämpning av försäljningsutvecklingen. Den strama penningpolitiken tillsammans med en lägre sysselsättningstillväxt och en hög inflation torde dock leda till en viss avmattning i den privata konsumtionens och investeringarnas tillväxt från mitten av 1989.

Utrikeshandeln förväntas även under 1989 verka neddragande på BNP-tillväxten. Importefterfrågan förutses dämpas som en följd av uppbromsningen av den inhemska aktivitetsnivån. Den appreciering av pundet som tidigare ägt rum och en snabbare uppgång av lönekostnaderna än i konkurrentländerna väntas leda till en fortsatt långsam exporttillväxt. Sammanlagt väntas detta inte leda till någon förbättring i bytesbalansunderskottet 1989. Mot denna bakgrund och givet en förväntat stram finans- och penningpolitik beräknas tillväxten dämpas till inte fullt 3% 1989. Efter en viss ytterligare ökning av inflationen i början av 1989, väntas prisökningstakten stabiliseras kring 5% mot slutet av året.

Med en förväntat lägre inhemsk efterfrågetillväxt och ett fortsatt negativt bidrag från nettoexporten förutses BNP-tillväxten dämpas ytterligare något 1990.

Norden

I Norden blev den ekonomiska utvecklingen det senaste året klart svagare än i resten av OECD-området. BNP-ökningen i de nordiska länderna sammantagna beräknas ha uppgått till ca 2% 1988. Bakom denna svaga utveckling ligger en sjunkande inhemsk efterfrågan i Danmark och Norge. I Finland däremot ledde en stark uppgång i den inhemska efterfrågan till en tillväxt om 4% 1988.

I *Danmark* fortsatte stagnationen under 1988. Den ekonomiska tillväxten beräknas ha uppgått till endast 1/2%. Som en följd av tidigare åtstramningsåtgärder fortsatte både den privata konsumtionen och investeringarna att minska. Nedgången i den inhemska efterfrågan samt en tämligen god exportutveckling resulterade i ett reducerat bytesbalansunderskott. År 1988 bedöms underskottet ha uppgått till motsvarande 2,5% av BNP. Konsumentpriserna beräknas ha stigit med 5% 1988. Till följd av den dämpade ekonomiska aktiviteten ökade arbetslösheten och uppgick till ca 8 1/2%.

Finanspolitiken har varit fortsatt stram under 1988 i syfte att minska underskottet i bytesbalansen och dämpa inflationen. Den starka lönekostnadsutvecklingen 1987 medförde en allvarlig försämring av den danska industrins kostnadsläge och regeringen vidtog i början av 1988 åtgärder för att förbättra företagens konkurrensförmåga.

Även 1989 väntas den ekonomiska tillväxten bli mycket svag. BNP-ökningen förutses uppgå till 3/4%. Den privata konsumtionen bedöms öka med ca 1% efter de två senaste årens fall. Regeringens åtstramningsåtgärder förväntas ha en dämpande effekt på investeringsutvecklingen även under 1989. Detta gäller särskilt bostadsinvesteringarna. Exporten väntas öka med drygt 3%. Någon större förbättring av bytesbalansen är inte att vänta bl.a. till följd av stigande räntebetalningar till utlandet.

Arbetslösheten bedöms öka till närmare 9 1/2% i genomsnitt 1989. Löneutvecklingen förutses bli lugnare det närmaste året än under 1988, vilket gör att en lägre inflationstakt är trolig under 1989. Konsumentpriserna väntas stiga med 4%.

En återhämtning av den inhemska efterfrågan framstår som trolig 1990 och kan väntas leda till en BNP-tillväxt om ca 1 1/2%. Inflationen bedöms sjunka till ca 3 1/2% 1990.

I *Finland* beräknas BNP ha ökat med ca 4% 1988. Särskilt den privata konsumtionen, stimulerad av bl.a. stora löneökningar och ökad kredittillgång, låg bakom denna utveckling. Även de fasta investeringarna ökade kraftigt under 1988. Nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten var emellertid negativt p.g.a. den kraftiga importökning som uppgången i den inhemska efterfrågan ledde till. Detta medförde också ett ökande bytesbalansunderskott. Konsumentpriserna steg med ca 5 1/2% 1988.

Finanspolitiken har fått en expansiv inriktning i och med de skattelättnader som ingår i den inkomstpolitiska uppgörelsen från augusti 1988.

Penningpolitiken är däremot fortsatt stram. Räntenivån har hållits hög för att förhindra en ytterligare försämring av bytesbalansen. Trots det höga ränteläget ökade hushållens kreditefterfrågan kraftigt under 1988.

Den ekonomiska tillväxten dämpas troligen 1989 både som en följd av en något långsammare ökning i den inhemska efterfrågan och en försämrad exportutveckling. BNP väntas öka med 2 1/4% 1989. Bytesbalansunderskottet bedöms öka ytterligare till drygt 15 miljarder mark, vilket motsvarar ca 3 1/2% av BNP. Till detta bidrar bl.a. den svagare exportökningen och ökade räntebetalningar till utlandet. Arbetslösheten väntas ligga kvar på 1988 års nivå, dvs. 4 3/4%. Inflationen väntas sjunka till 4 1/2% 1989 till följd av bl.a. den inkomstpolitiska uppgörelsen.

Även 1990 väntas den inhemska efterfrågetillväxten lämna det största bidraget till BNP-tillväxten, som förutses bli 2%. Inflationen bedöms sjunka ytterligare 1990.

Den ekonomiska utvecklingen i *Norge* var fortsatt svag under 1988 med en beräknad BNP-ökning om endast 3/4%. Liksom under 1987 minskade den inhemska efterfrågan som ett resultat av den åtstramningspolitik som förts sedan ett par år för att reducera inflationen och bytesbalansunderskottet. Exportvolymen ökade under året (särskilt exporten av traditionella varor), vilket i kombination med en minskande importvolym ledde till en förbättring av bytesbalansen. Konsumentpriserna fortsatte emellertid att stiga kraftigt. Den genomsnittliga prisökningen uppgick till 6 1/2% 1988. Den tidigare låga arbetslösheten (2% 1987) ökade 1988 till följd av stagnationen och uppgick under året i genomsnitt till ca 3%.

Som ett led i inflationsbekämpningen och strävan att reducera bytesbalansunderskottet stiftades våren 1988 en löneregleringslag. Denna gäller t.o.m. mars 1989 och innebär en begränsning av lönepåslagen till 1 krona per timme jämte vissa låglönejusteringar. I syfte att begränsa den genomsnittliga prisökningen till 4% 1989 har regeringen föreslagit en motsvarande begränsning av höjningarna av olika statliga avgifter och skatter.

Med hänsyn till risken för en ytterligare ökning av arbetslösheten har regeringen valt att inte ytterligare strama åt den ekonomiska politiken i budgetförslaget för 1989. Den inhemska efterfrågan väntas trots detta fortsätta att minska under 1989. Främsta anledningen är en nedgång i investeringarna. Den privata konsumtionen beräknas ligga kvar på en i stort sett oförändrad nivå 1989 jämfört med 1988. En ytterligare förbättring av bytesbalansen väntas under 1989, vilket beror på både en ökande exportvolym (framför allt för traditionella varor och oljeprodukter) och fortsatt minskande import. Utfallet är emellertid i hög grad beroende av oljepriernas utveckling. BNP-ökningen bedöms komma att uppgå till 2% både 1989 och 1990. Inflationstakten väntas dämpas till ca 4% båda åren.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Marknadstillväxt

Importen av bearbetade varor i OECD-länderna ökade med drygt 10% under 1988, vilket är betydligt mer än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten för ett år sedan. Efterfrågetillväxten för svensk exportindustri blev dock lägre eftersom efterfrågan i viktiga avsättningsländer som Norge och Danmark fortsatte att utvecklas svagt. Utanför OECD-området ökade åter importen starkt efter flera års dämpad utveckling. Efterfrågan är dock fortfarande svag i OPEC-länderna samt statshandelsländerna. Totalt sett uppgick marknadstillväxten för svensk exportindustri till 7% 1988.

Under 1989 och 1990 förväntas handeln mellan OECD-länderna fortsätta öka i en relativt god takt, dock något långsammare än under 1988. Utanför OECD-länderna bidrar främst den höga aktiviteten i de asiatiska s.k. NIE-ekonomierna (Sydkorea, Taiwan, Singapore och Hongkong) till att efterfrågan ökar tämligen kraftigt även under den närmaste två åren. För svensk exportindustri kommer en fortsatt låg efterfrågetillväxt i de nordiska länderna att medföra att den svenska marknadstillväxten blir lägre än ökningen av världshandeln även 1989 och 1990. Marknaden för svensk exportindustri förväntas öka med ca 5% såväl 1989 som 1990.

Tabell 3:1 Exportmarknadstillväxt, relativa priser, marknadsandelar och export av bearbetade varor
Procentuell förändring

	1986	1987	1988	1989
Exportmarknadstillväxt				
14 OECD-länder	8,7	5,1	6,7	5,0
Totalt	5,8	4,8	7,1	5,0
Priser				
14-OECD-länders importpriser, SEK	– 0,2	1,3	1,5	3,0
Svenska exportpriser, SEK	2,6	2,9	4,9	4,8
Relativpris	2,8	1,5	3,4	1,7
Marknadsandelar, volym				
14 OECD länder	– 2,4	– 0,7	– 3,0	– 0,8
Totalt	– 2,6	– 0,6	– 2,1	– 0,8
Exportvolym				
14 OECD länder	6,1	4,4	3,6	4,2
Totalt	3,0	4,2	4,8	4,2

Anm.: Exportmarknadstillväxt avser en sammanvägning av importökningen av bearbetade varor i olika länder. Som vikter har använts ländernas andelar som mottagare av svensk export av bearbetade varor. OECD-ländernas importpriser vägs samman på motsvarande sätt.
Källor: OECD, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Konkurrenskraft

Mellan 1987 och 1988 beräknas timkostnaderna inom svensk industri ha ökat med 7,5%, vilket är ca 3 procentenheter mer än genomsnittet för viktigaste konkurrentländer OECD-området. Växelkursförskjutningar har medfört en effektiv depreciering av den svenska kronan med 0,5%, vilket innebär att

skillnaden i timkostnadsökning, mätt i gemensam valuta, blev något lägre. Det är samtidigt troligt att den genomsnittliga produktivitetsökningen inom industrin har varit 0,5–1% högre bland våra konkurrentländer än i Sverige (det statistiska underlaget för denna bedömning ännu är mycket bräckligt). Detta innebär att den svenska industrins timkostnader per producerad enhet mellan 1987 och 1988 har ökat ca 3 procentenheter mer än i omvärlden mätt i gemensam valuta.

Bland våra viktigaste konkurrentländer hade bara Norge och Förbundsrepubliken Tyskland högre kostnader för arbetskraften än Sverige 1988. Då låg timkostnaderna i Sverige ca 12% högre än genomsnittet hos våra viktigaste konkurrentländer. År 1981 – före de två stora devalveringarna – låg den svenska timkostnaden nästan 30% högre i Sverige än bland konkurrentländerna. Efter 1983, då den svenska industrins kostnad för arbetskraften låg i paritet med omvärlden, har dock denna skillnad ökat varje år trots att den svenska kronan effektivt deprecierats något under denna period.

Trots den jämfört med omvärlden oförmånliga kostnadsutvecklingen för arbetskraft finns det flera förhållanden som tyder på att den svenska industrins konkurrenskraft för närvarande är tämligen god. I den senaste Konjunkturbarometern är det endast drygt 1/3 av företagen som anser att det är för låg efterfrågan som begränsar produktionen. Det är den lägsta siffran på 14 år.

Vidare har orderingången till svensk industri ökat mer än till industrin i våra viktigaste konkurrentländer under de senaste åren. Orderstocksomdömena, dvs. andelen företag som anser att orderstockarna är förhållandevis stora minskat med andelen företag som anser orderstockarna är för små, är för närvarande dessutom betydligt mer positiva inom svensk industri än i omvärlden.

Samtidigt har den förbättrade lönsamheten inom industrin använts för ökade investeringar i såväl maskiner och anläggningar som forskning och marknadsföring. Detta har inneburit en förstärkning av konkurrenskraften inom industrin.

Om man enbart ser till kostnadsutvecklingen för arbetskraft är den svenska exportindustrins goda konkurrenskraft anmärkningsvärd. En förklaring kan vara att andra kostnader som företagen har är mer förmånliga för svensk industri. Det statistiska underlaget för att mäta övriga kostnader är emellertid så pass dåligt att det omöjliggör en sådan jämförelse. Vidare kan det vara för grovt att mäta timkostnaden inom hela industrin vid en internationell jämförelse. Det kan vara mer relevant att jämföra timkostnaden inom vissa branscher eller hela den konkurrensutsatta sektorn. Den solidariska lönepolitiken har medfört att löneskillnaderna är mindre i Sverige än i omvärlden, vilket kan påverka jämförelserna.

För 1989 antas timkostnaden i Sverige öka med 7%, vilket är 2–3 procentenheter mer än hos konkurrentländerna. Produktivitetsökningen antas samtidigt att vara något lägre i den svenska industrin, vilket medför att skillnaden i timkostnadsökning per producerad enhet blir något större.

För 1990 utgår kalkylerna från två lönekostnadsalternativ. I det lägre alternativet förutsätts de svenska lönerna öka med 4%, vilket är ungefär samma löneökningstakt som hos våra konkurrentländer. Det är dock

sannolikt att de svenska producentpriserna trots detta kommer att öka något mer än i omvärlden under 1990 eftersom det brukar ta tid att anpassa prisökningarna nedåt. I det högre alternativet fortsätter de svenska lönerna att stiga med 7%, vilket innebär att löner och priser fortsätter att öka betydligt mer än hos konkurrentländerna.

Marknadsandelar och export

Som framgår av tabell 3:1 steg det svenska relativpriset för bearbetade varor med 3,5% 1988. En del av försämringen beror på att exportpriserna på järn och stål samt pappersvaror steg kraftigt till följd av den höga efterfrågan på dessa varor. Det är sannolikt att prisökningarna på dessa varor inte påverkar marknadsandelsutvecklingen i negativ rikting, men även om man exkluderar dessa varor steg det svenska relativpriset med 2–2,5%.

Den svenska exporten av bearbetade varor ökade med nästan 5% 1988, vilket innebär andelsförluster på drygt 2%. Andlesförlusterna måste betraktas som små med hänsyn till att stora delar av industrin har ett mycket högt kapacitetsutnyttjande och att arbetsmarknadskonflikten under början av året drog ned exportleveranserna med drygt 1%. Den starka investeringskonjunkturen utomlands har gynnat den svenska exportindustrin, speciellt järn- och stålverken samt maskinindustrin som ökat exporten kraftigt under året.

Tabell 3:2 Export av varor

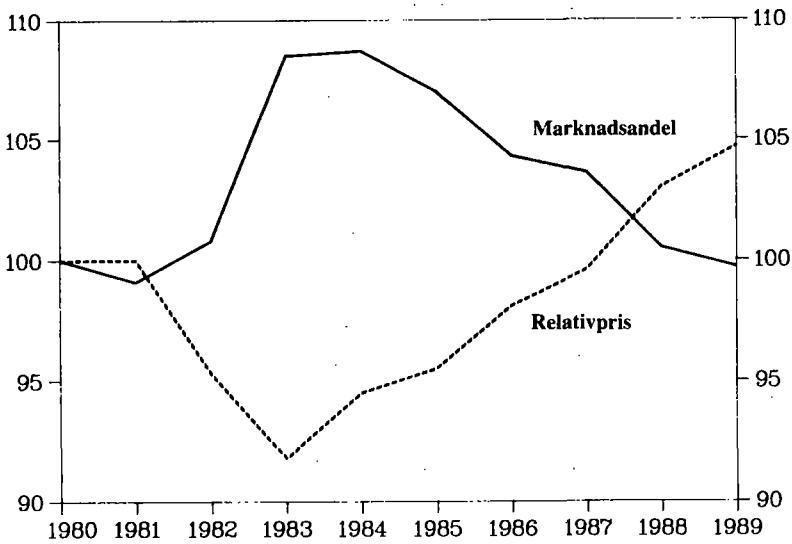
	Miljarder kr.			Volymutveckling, procent per år		Prisutveckling, procent per år	
	1987	1988	1989	1988	1989	1988	1989
Bearbetade varor	233,7	256,9	280,6	4,8	4,2	4,9	4,8
Fartyg	3,8	3,0	2,9	-25,0	-5,0	5,0	5,0
Petroleumprodukter	7,6	5,8	5,6	- 6,0	-2,0	-18,0	-3,0
Övriga råvaror	36,3	40,4	43,2	3,5	0	7,5	7,0
Summa varor	**281,4**	**306,1**	**332,3**	**3,7**	**3,2**	**4,9**	**5,2**

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Bland råvarorna har kraftiga ökningar noterats för pappersmassa samt ickejärnmetaller. Totalt sett ökade dock råvaruexporten endast med drygt 1% eftersom exporten av såväl petroleumprodukter som trävaror minskade kraftigt. Nedragningar av produktionskapaciteten samt den starka efterfrågan från hemmamarknaden har medfört att trävaruexporten minskat trots att efterfrågan från utlandet varit hög under året.

Under 1989 beräknas den svenska industrins marknadsandelar minska med knappt 1%. Andelsförlusten är i huvudsak hänförbar till att stora delar av exportindustrin har nått kapacitetstaket, vilket medför att exportleveranserna inte kan öka i takt med marknadstillväxten. Bristen på arbetskraft är också kännbar inom stora delar av exportindustrin. Under 1988 har andelsförlusterna delvis begränsats p.g.a. att lagren dragits ned kraftigt inom delar av industrin, speciellt i massaindustrin och järn- och stålverken. Neddragningar av samma storlek torde inte kunna upprepas under 1989

Diagram 3:1 Marknadsandel och relativpris för Sveriges export av bearbetade varor till 14 OECD-länder
Index 1980 = 100

Källor: Konjunkturinstitutet och finansdepartementet

eftersom lagren för närvarande är mycket små. En svagare efterfrågeökning från hemmamarknaden kan dock komma att medföra en viss överflyttning av resurser från hemmamarknad till exportmarknad och delvis motverka kapacitetsbristen inom exportindustrin. Exporten av bearbetade varor beräknas öka med drygt 4% 1988, medan råvaruexporten förväntas ligga kvar på 1988 års nivå.

Av diagram 3:1 framgår att de marknadsandelsvinster som uppnåddes efter devalveringarna 1981 och 1982 nu i stort sett har gått förlorade. Samtidigt är det så att svensk export under 1980-talet har kunnat utvecklas i samma takt som våra exportmarknader och det i en mycket expansiv fas i den internationella ekonomins utveckling. Den svenska exporten av bearbetade varor beräknas ha ökat med 42% under perioden 1982–1988. Sannolikt hade det inte varit möjligt utan den förbättring av konkurrenskraften som devalveringarna innebar.

För 1990 beräknas andelsförlusterna uppgå till knappt 1% i det lägre lönealternativet. I alternativ 2 väntas andelsförlusterna bli något större, delvis p.g.a. att produktionskapaciteten inte ökar i samma takt eftersom investeringarna förväntas bli lägre än i alternativ 1. Totalt sett beräknas varuexporten öka med drygt 3,5% i alternativ 1 och med 1/2% mindre i alternativ 2. Det bör noteras att skillnaden mellan alternativen skulle bli större om perspektivet sträcktes ut längre än till enbart 1990.

3.2 Importen

Importen av bearbetade varor beräknas ha ökat med ca 6,5% 1988. Eftersom den importvägda efterfrågan ökade med ca 6% innebär det att den svenska

hemmamarknadsindustrins marknadsförluster inskränkte sig till 1/2%, vilket är betydligt mindre än under de närmast föregående åren.

Den importekvation som normalt ligger till grund för importbedömningarna implicerar en importökning på 8,5-9%, dvs. ca 2% mer än det preliminära utfallet . Anledningen till den låga andelsförlusten är ännu inte kartlagd. Möjligen kan man tänka sig att de trendmässiga förlusterna av marknadsandelar som den svenska hemmamarknadsindustrin fått vidkännas de senaste åren har minskat. En annan förklaring kan vara att de delar av industrin som levererar varor till såväl hemma-som exportmarknaden prioriterat leveranserna till hemmamarknaden eftersom den höga inhemska efterfrågan drivit upp prisnivån.

Ett oroande tecken för framtiden är att verkstadsindustrins priser på hemmamarknaden stigit betydligt mer än importpriserna under 1988. Fram till och med november steg hemmamarknadspriserna med drygt 7 % medan importpriserna endast steg med 2 %.

För 1989 beräknas den importvägda efterfrågan öka med knappt 4%. Den lägre ökningstakten beror på att såväl den privata konsumtionen som investeringarna förväntas öka betydligt långsammare än under 1988. Importens inkomstelasticitet, fortsatt försämrade relativpriser samt en viss trendmässig andelsförlust för hemmamarknadsindustrin beräknas medföra att importen av bearbetade varor ökar med ca 5,5% 1989.

Under 1990 beräknas ökningen av den inhemska efterfrågan fortsätta avta. Ökningen av efterfrågan beräknas uppgå till drygt 3,5%, vilket förväntas medföra att importen av bearbetade varor ökar med knappt 5 %. I alternativ 2 kommer såväl export som investeringar att öka i en lägre takt än i alternativ 1. Detta medför en lägre inhemsk efterfrågan och därmed lägre import. Detta motverkas dock av att den privata konsumtionen ökar snabbare samt försämrade relativpriser. Dessutom medför den lägre investeringsutvecklingen i alternativ 2 en lägre produktionskapacitet även för hemmamarknadsindustrin.

Råvaruimporten ökade med endast drygt 1% 1988. Fortsatta neddragningar av oljelagren har bidragit till den låga ökningstakten. Däremot har importen av såväl livsmedel som icke järnmetaller ökat med över 10 %. En betydligt mindre neddragning av oljelagren 1989 än 1988 beräknas medföra en tillfällig press uppåt av råvaruimporten 1989 . Under 1990 förväntas den

Tabell 3:3 Import av varor

	Miljarder kr.			Volymutveckling, procent per år		Prisutveckling, procent per år	
	1987	1988	1989	1988	1989	1988	1989
Bearbetade varor	201,4	224,3	247,0	6,7	5,4	4,4	4,5
Fartyg	2,5	1,7	2,2	-35,0	15,0	6,0	10,0
Råolja	12,9	9,6	9,6	- 5,0	3,0	-22,0	-2,0
Petroleumprodukter	8,9	8,2	8,9	4,5	12,0	-12,0	-3,0
Övriga råvaror	31,7	36,1	37,8	4,0	0,5	9,5	4,5
Summa varor	**257,4**	**279,9**	**305,5**	**4,8**	**5,0**	**3,7**	**3,9**

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

låga inhemska efterfrågan medföra att importen av råvaror endast ökar med någon procent.

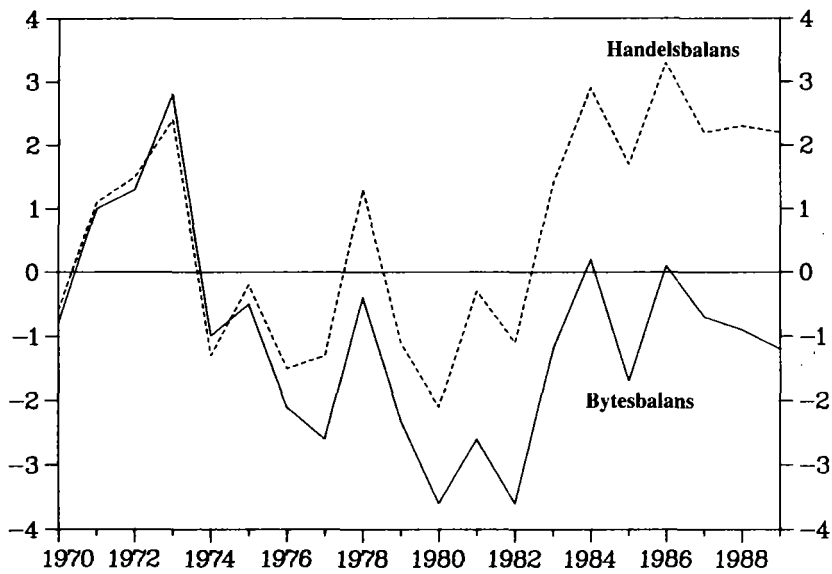
Totalt sett innebär detta att varuimporten ökar med ca 5 % både 1988 och 1989. För 1990 beräknas ökningen till knappt 4 % i båda alternativen.

3.3 Bytesbalansen

Enligt preliminära uppskattningar gav bytesbalansen ett underskott på drygt 10 miljarder kronor 1988. Det är en försämring med närmare 4 miljarder kr. sedan 1987. Fr.o.m. mars 1987 använder riksbanken ett heltäckande rapporteringssystem för tjänstehandeln. Detta rapporteringssystem har ersatt en enkätbaserad metod för skattning av tjänstehandeln med utlandet. Den skillnad som uppkom mellan de två mätmetoderna under 1987 har legat till grund för en revidering av statistiken bakåt i tiden. Revideringarna innebär att bytesbalanssaldot under perioden 1981–1987 nu beräknas ha varit totalt 12 miljarder kr lägre än enligt tidigare beräkningar.

Överskottet i handelsbalansen ökade med drygt 2 miljarder kr. 1988. Förbättringen i handelsbalansen kan hänföras till att fallande importpriser på råolja och petroleumprodukter medfört att underskottet i oljehandeln reducerades. Överskottet i handelsbalansen låg under 1988 fortfarande på en historiskt sett mycket hög nivå, oavsett om man mäter i löpande priser eller som andelar av BNP. Det är endast under 1986 som överskottet i handelsbalansen varit större.

Diagram 3:2 Handels- och bytesbalans
Procentandel av BNP

Källor: Riksbanken och finansdepartementet.

Tabell 3:4 Bytesbalans
Miljarder kr.

	1986	1987	1988	1989
Bearbetade varor	42,3	32,4	32,6	33,6
Råolja o. petroleumprodukter	-16,5	-14,3	-12,0	-12,9
Övriga råvaror	3,7	4,6	4,3	5,4
Fartyg	3,1	1,3	1,3	0,7
Korrigeringspost	-1,7	-1,5	-1,2	-1,2
Handelsbalans	**30,8**	**22,5**	**25,0**	**25,6**
Sjöfartsnetto	6,2	6,3	8,1	8,8
Övriga transporter	6,6	5,4	3,9	4,2
Resevaluta	-9,0	-11,1	-13,6	-15,4
Övriga tjänster	-8,2	-4,4	-5,8	-6,4
Tjänstebalans	**-4,4**	**-3,8**	**-7,4**	**-8,8**
Avkastning på kapital	-16,4	-16,6	-18,3	-20,5
Transfereringar	-9,5	-8,8	-9,7	-10,4
Bytesbalans	**0,6**	**-6,7**	**-10,4**	**-14,1**

Källa: Statistiska centralbyrån, riksbanken, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Försämringen av bytesbalansen mellan 1987 och 1988 beror således på att underskotten i tjänste- och transfereringsbalanserna ökade kraftigt. Bland tjänsterna steg underskotten kraftigt i posterna resevaluta, transporter (exkl. sjöfart) och övriga tjänster. Detta motverkades dock delvis av att överskottet i sjöfartsnettot steg med nästan 2 miljarder kr. till följd av att fraktpriserna ökade när världshandeln tog fart under andra halvåret 1987. Även transfereringsnettot försämrades. Den stigande räntenivån utomlands och underskottet i bytesbalansen medförde ökade räntebetalningar på utlandsskulden. Därtill kom att biståndet till utvecklingsländerna och andra transfereringsutgifter ökade.

Under 1989 och 1990 förväntas överskottet i handelsbalansen ligga kvar på ungefär samma nivå som 1988. Under 1989 beräknas varuimporten öka med nästan 2 procentenheter mer än varuexporten. Detta motverkas emellertid av att de svenska exportpriserna väntas stiga mer än importpriserna, dvs. att bytesförhållandet fortsätter att förbättras. Förbättringen av bytesförhållandet beror i huvudsak på att exportpriserna på pappersmassa samt järn och stål fortsätter att stiga i en snabb takt. Även exportpriserna på verkstadsvaror förväntas stiga betydligt mer än importpriserna.

Även 1990 beräknas importen öka mer än exporten, dock blir skillnaden betydligt mindre än under de föregående åren. Den lägre löneökningstakten i alternativ 1 samt en avmattning i efterfrågan på råvaror väntas medföra att exportpriserna inte ökar i samma takt som tidigare, vilket gör att förbättringen av bytesförhållandet blir tämligen obetydligt 1990. I alternativ 2 beräknas överskottet i handelsbalansen bli något lägre.

Underskottet i resevalutanettot fortsätter att stiga under 1989 och 1990. Försämringen förväntas dock ej fortsätta i samma takt som under de närmast föregående åren, utan inskränker sig till 1,5–2 miljarder kr. per år.

Kalkylerna utgår från att räntenivån från början av december 1988 kommer att bestå under prognosperioden, vilket innebär att den genomsnittliga utländska räntenivån blir 1,2 procentenheter högre 1989 än 1988. Den högre räntenivån samt den ökade skuldstocken medför att räntenettot försämras med nästan 3 miljarder kr. mellan 1988 och 1989. För 1990 bidrar skuldstocksökningen till att räntenettot försämras med 1,5 miljarder kr.

För 1989 skulle underskottet i bytesbalansen därmed stiga till 14 miljarder kr. En ytterligare ökning av underskottet med i storleksordningen 4 miljarder kr. förutses i båda alternativen 1990.

4 Industrin

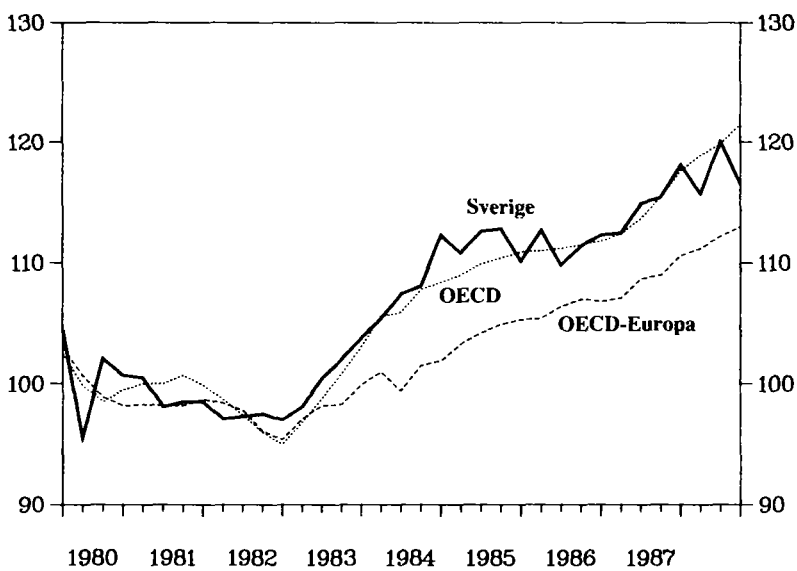
4.1 Produktion

Sedan 1980 har industriproduktionen i Sverige ökat med knappt 20%, se diagram 4:1. Utvecklingen i den svenska industrin har varit i stort sett parallell med utvecklingen i industrin i hela OECD-området, där den starka tillväxten i Förenta staterna och Japan har dragit upp genomsnittet. Svensk industri har emellertid under denna period utvecklats betydligt starkare än industrin i Västeuropa.

Den uppgång i industrikonjunkturen som påbörjades under andra kvartalet 1986 fortsatte under första halvåret 1988. Visserligen medförde arbetsmarknadskonflikten inom verkstadsindustrin att produktionen föll med ca 2% under första kvartalet 1988, men detta togs mer än igen under andra kvartalet. Under tredje kvartalet föll emellertid industriproduktionen åter något. Detta kan delvis tillskrivas det faktum att det höga kapacitetsutnyttjandet inom industrin medfört produktionsstörningar med underhållsstopp som följd inom delar av industrin.

Den under året kraftigt stigande orderingången till exportindustrin tyder på att den goda industrikonjunkturen kommer att bestå under den närmaste tiden. Tredje kvartalet 1988 uppgav nästan två tredjedelar av företagen i konjunkturbarometern att det var brist på produktionskapacitet som förhindrade ökad produktion, se diagram 4:2. Det är för närvarande främst bristen på arbetskraft som begränsar produktionen. Bristen på arbetskraft är speciellt besvärande inom verkstadsindustrin, medan det är främst maskin- och anläggningskapaciteten som begränsar produktionen inom skogsindustrin.

Diagram 4:1 Industriproduktion
Index 1980 = 100

Källor: OECD (Main Economic Indicators) och statistiska centralbyrån.

Enligt preliminära skattningar ökade industriproduktionen med knappt 4% 1988, vilket är samma ökning som under 1987, se tabell 4:1. Det bör dock framhållas att ca 1,5% av ökningen beror på att 1988 innehöll 3 arbetsdagar mer än 1987.

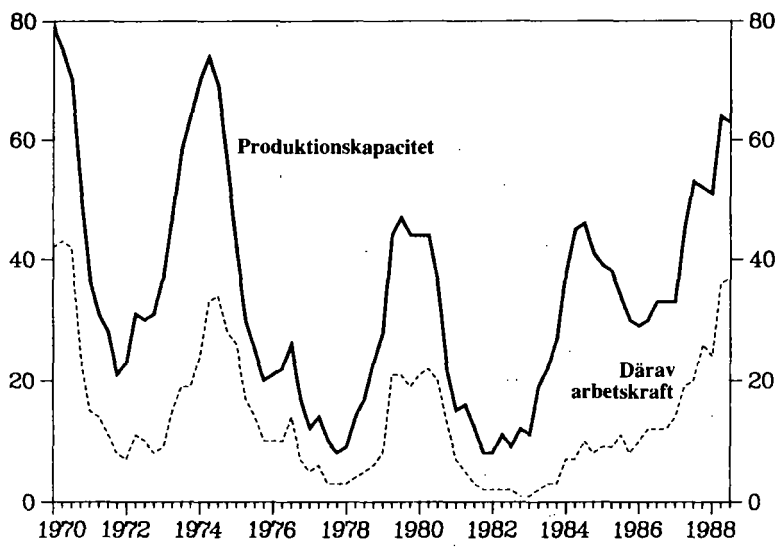
Den starka investeringskonjunkturen såväl utomlands som i Sverige har medfört att produktionen inom järn- stål och metallverken ökat med ca 5%. Även efterfrågan på papper har stigit mer än väntat, vilket medfört att produktionen dragits upp avsevärt inom massa- och pappersindustrin. Den strukturomvandling som ägt rum under senare år inom sågverksindustrin har inneburit betydande neddragningar av produktionskapaciteten och därmed medfört att produktionen minskat trots att efterfrågan varit mycket god.

Inom övrigsektorn har produktionen ökat kraftigt inom den kemiska industrin samt jord- och stenvaruindustrin, medan produktionen dragits ned inom textilindustrin och varven.

Under 1989 förväntas industriproduktionen öka med 2,5%, vilket är ungefär samma ökningstakt som under 1988 om man bortser från den del av ökningen under 1988 som berodde på ökat antal arbetsdagar. Enligt konjunkturinstitutets septemberbarometer är produktionsplanerna för första halvåret 1989 tämligen högt uppskruvade. Produktionen inom basindustrin beräknas öka i något lägre takt än genomsnittet, eller med knappt 2% under 1989.

Den kraftiga orderingångsökningen i verkstadsindustrin under loppet av 1988 skulle snarast tala för en mycket stark produktionsökning inom branschen. Vad som delvis talar mot detta är att kapacitetsutnyttjandet inom branschen för närvarande är mycket högt och knappast kan öka mer samt de uppenbara svårigheter man har att få tag i arbetskraft. Det kapacitetstillskott

Diagram 4:2 Produktionskapaciteten som trång sektor
Procentandel av samtliga företag

Källa: Konjunkturinstitutet

som förutses tillkomma avser dessutom främst transportmedelsindustrin, där efterfrågan sannolikt kommer att vika något under 1989. Produktionsplanerna inom transportmedelsindustrin är dessutom tämligen pessimistiska inför första halvåret 1989. Däremot är planerna mycket positiva inom maskin- och elektroindustrin. Totalt beräknas produktionen inom verkstadsindustrin öka med 2,7%. Inom övrigsektorn är det liksom under 1988 främst den kemiska industrin som förväntas öka produktionen.

År 1990 förväntas såväl en lägre inhemsk efterfrågeökning som en viss dämpning av efterfrågans tillväxt utomlands medföra att produktionen ökar i något långsammare takt. Nedgången torde i huvudsak avse basindustrin, medan verkstadsindutrin väntas öka sin produktion i nästan samma omfattning som under 1989.

Tabell 4:1 Industriproduktion
Procentuell volymförändring

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Basindustri	7,0	5,6	–1,0	–1,0	1,6	3,6	1,9
Verkstadsindustri exkl.varv	7,7	8,5	6,8	–0,2	3,9	4,0	2,7
Övrig industri	1,9	4,0	1,5	–0,8	4,9	3,7	2,6
Industri, totalt	**5,1**	**6,1**	**3,4**	**–0,5**	**3,9**	**3,8**	**2,5**

Anm: Basindustri omfattar gruvor, sågverk, massaindustri, pappersindustri samt järn-, stål- och metallverk.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

4.2 Lönsamhet

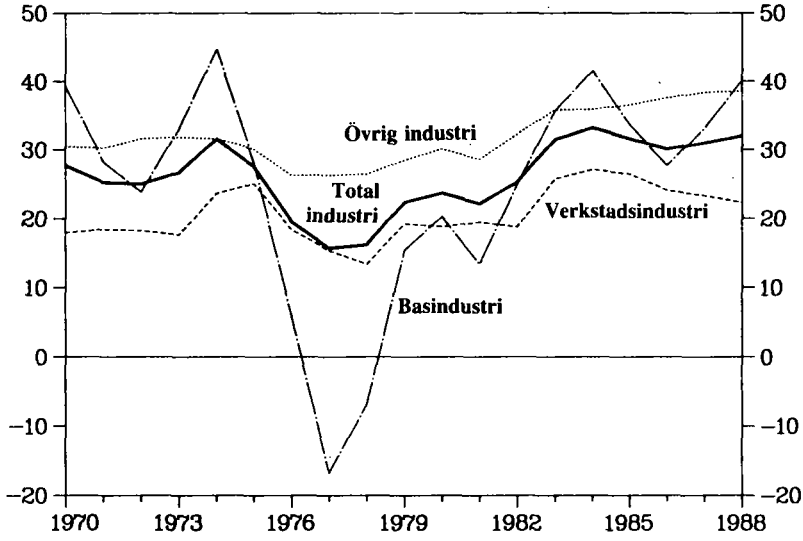
Industrins lönsamhet har varit stabilt hög under de senaste åren. Den har kommit upp i nivå med de bättre åren under tidiga 1970-talet, se bruttoöverskottsandelens utveckling i diagram 4:3. Den mest dramatiska återhämtningen sedan senare delen av 1970-talet har skett i basindustrin, där de stora variationerna i kapacitetsutnyttjandet och produktpriserna sätter sin prägel på lönsamheten. Återhämtningen har också varit påtaglig i de andra branscherna.

Förbättringen mellan krisåret 1978 och året 1987 framgår också av diagram 4:4, som enbart avser industriföretag med minst femtio anställda. Företagen har rangordnats från vänster till höger efter fallande bruttovinstandel respektive år och avståndet mellan kurvorna visar vinstandelens ökning mellan 1978 och år 1987.

År 1978 hade exempelvis den mest lönsamma fjärdedelen av företagen (första 25% i diagrammet) en vinstandel på minst ca 23%. Endast 77% av företagen gick med vinst, dvs., vinstandelen var noll eller negativ (förlust) för 23% av företagen. Eftersom även avskrivningarna skall täckas med bruttovinsten, kan de senare företagen betraktas som nedläggningshotade.

År 1987 hade vinstandelen för den mest lönsamma fjärdedelen av företagen stigit till minst ca 32%. Andelen företag med noll-vinst eller förlust hade sjunkit till ca 9%. Denna förbättring åstadkoms inte endast genom en lönsamhetsökning för tidigare existerande företag, utan också till en del

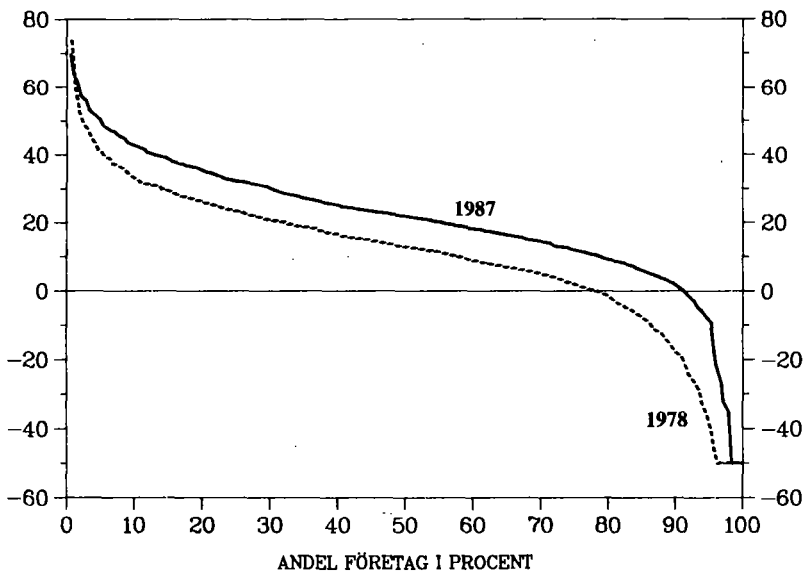
Diagram 4:3 Bruttoöverskottsandel i industrin
Procent

Anm.: Bruttoöverskottsandelen är driftsöverskott brutto som andel av förädringsvärdet. Uppgifterna avser industri exkl. petroleumraffinaderier och varv.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Diagram 4:4 Bruttoöverskottsandelens fördelning
Bruttovinst i procent av förädlingsvärdet

Anm.: Uppgifterna avser företag med minst 50 anställda.
Källa: Statens industriverk (SindData)

genom utslagning av de minst lönsamma enheterna under kostnadskrisen.

Återhämtningen i vinstmarginalen 1987 och 1988, efter två år av nedgång, har skett trots en dämpad produktivitetsökningstakt och en stigande ökningstakt i timlöne- och insatsvarukostnader per producerad enhet, se tabell 4:2. Återhämtningen beror på att prisökningarna har varit större än kostnadsökningarna. Bruttoöverskottsandelen har därigenom i stort sett nått upp till 1984 års höga nivå. Samma mönster väntas upprepas 1989, då emellertid ökningen i insatsvarukostnader per enhet och produktpriser väntas bli drygt en procentenhet lägre och lönekostnader per enhet nästan en halv procentenhet högre.

Tabell 4:2 Rörliga kostnader, produktpriser, marginaler per producerad enhet samt bruttoöverskottsandel

Procentuell förändring

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Insatskostnad	10,6	8,6	5,3	3,6	1,7	6,6	5,2
Lönekostnad[1]	0,8	5,1	8,8	6,2	3,0	4,7	5,1
Lönekostnad per timme	8,4	9,9	12,2	8,0	7,0	7,3	7,3
Produktivitet	7,6	4,5	3,2	1,7	3,9	2,5	2,1
Summa rörlig kostnad[2]	7,7	7,8	6,2	4,3	2,1	6,1	5,2
Produktpris	10,3	8,4	5,7	3,7	2,7	6,5	5,3
Marginal[3]	**2,4**	**0,6**	**–0,5**	**–0,6**	**0,6**	**0,4**	**0,1**
Bruttoöverskottsandel[4]	**31,5**	**33,2**	**31,6**	**30,1**	**31,0**	**32,0**	**32,2**

[1] Lönekostnad per timme avser löner inkl. kollektiva avgifter och icke varuanknutna indirekta skatter per arbetad timme. Produktivitet avser bruttoproduktion per timme.
[2] Med avdrag för icke varuanknutna subventioner.
[3] Förändring i procentenheter. Marginalen är driftsöverskott brutto i procent av de totala rörliga kostnaderna efter avdrag för icke varuanknutna subventioner.
[4] Driftsöverskott brutto som procentandel av förädlingsvärdet.

Anm.: Uppgifterna avser industri exkl. petroleumraffinaderier och varv.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Bakom den bild som tecknas för industrin som helhet ligger betydande skillnader i branschernas utveckling. Som framgår av diagram 4:3 har lönsamheten för industrin totalt dragits upp 1988 av utvecklingen inom basindustrin och den övriga industrin, medan verkstadsindustrins lönsamhet sjönk något. Olikt de andra branscherna har inte verkstadsindustrins marginal och bruttoöverskottsandel återhämtats 1987 och 1988 utan fortsätter nedåt. Detta kan i viss utsträckning bero på den tre veckor långa konflikten inom verkstadsindustrin i början av 1988. Beräkningarna tyder dock på att verkstadsindustrin inte kunnat höja produktpriserna i förhållande till enhetskostnaderna på samma sätt som basindustrin och övrig industri har kunnat. Detta gäller framför allt verkstadsindustrins prissättning på exportmarknaden. Verkstadsindustrins lönsamhet synes ha pressats mellan internationell konkurrens och inhemsk kostnadsutveckling.

Både skogsindustrin och resten av basindustrin (järn-, stål- och metallverk samt gruvor), har gynnats av den starka konjunkturen utomlands, vilket har medfört mycket kraftiga prisökningar på speciellt metaller och pappers-

massa. Även kemisk industri, som utgör en del av övrig industri, har berörts av en stark utlandkonjunktur. Andra delar av den övriga industrin, t.ex. byggämnesindustrin, har gynnats av den starka hemmakonjunkturen.

Osäkerheten om de många faktorer som inverkar på lönsamheten är för stor för att motivera en kvantifierad lönsamhetsprognos för delbranscherna 1989. De ovan beskrivna tendenserna under 1988 väntas dock i stort prägla lönsamhetsutvecklingen för såväl delbranscherna som industrin totalt även 1989. Mot bakgrund av den konjunkturavmattning som nu prognosticeras för 1990 torde de gynnsamma efterfrågeförhållanden som råder 1988 och 1989 komma att försvagas. Om i detta fall den hittillsvarande lönekostnadsutvecklingen fortsätter kan både verkstadsindustrins lönsamhet ytterligare försvagas och samma utveckling göra sig gällande i de andra delbranscherna.

Tabell 4:3 Resultat och räntabilitet m.m. för industrin

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Resultat, miljarder kr.						
Rörelseresultat exkl. värdestegrings vinster	39,9	45,4	44,1	53,0	54,0	61,9
Resultat efter kalkylmässig avskrivning	14,3	20,7	18,1	26,0	27,6	33,5
Finansiellt netto	-5,1	-1,5	3,4	4,9	6,2	7,3
därav: intäkter	16,5	20,1	25,3	26,7	27,1	28,1
kostnader	21,6	21,6	21,9	21,8	20,9	20,8
Resultat efter finansnetto	9,2	19,2	21,5	30,9	33,8	40,8
Resultat inkl. värdestegringsvinster[1]	41,4	35,5	38,3	41,2	50,1	59,9
Avkastning, procent						
på materiellt kapital[2]	13,5	10,3	9,2	9,3	10,6	12,0
Genomsnittlig intäktsränta	5,9	5,9	6,7	5,8	5,1	4,9
Räntabilitet, procent						
på totalt kapital	10,0	8,2	7,9	7,4	7,5	7,9
på eget kapital	12,3	9,7	9,6	9,1	9,7	10,8
"Real" räntabilitet på eget kapital[3]	2,9	1,5	3,6	5,7	4,5	4,2
Minnesposter, procent						
Andel finansiellt kapital	44,8	48,4	49,8	54,0	56,2	56,5
Soliditet	53,4	52,5	52,2	52,7	54,4	54,5
Genomsnittlig skuldränta	7,4	6,5	6,0	5,4	4,8	4,6
Riskfri ränta[4]	12,2	12,6	12,1	10,3	11,4	11,2

[1] Resultat efter finansnetto plus värdestegringsvinster på lager och fast kapital.
[2] Resultat efter avskrivning plus värdestegringsvinster i procent av återanskaffningsvärde på lager och fast kapital.
[3] Räntabiliteten deflaterad med KPI:s förändring dec.-dec.
[4] Genomsnittlig ränta på långa statsobligationer.

Anm.: Tabellen baseras på statistiska centralbyråns finansstatistik och nationalräkenskaperna. Till skillnad från finansstatistiken, som redovisar bokföringsmässiga värden, redovisas här kalkylmässiga resultat- och räntabilitetsvärden. Utvecklingen i stocken materiellt kapital baseras på lagerinvesteringarna och de fasta investeringarna enligt de övriga tabellerna.

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

De kalkylmässiga lönsamhetsberäkningar som presenteras i tabell 4:3 ger också en mycket positiv bild av lönsamhetsutvecklingen 1988. Resultatet efter kalkylmässig avskrivning och exkl. beräknade värdestegringsvinster på materiellt kapital steg mellan 1987 och 1988 med ca 6 miljarder kr. i löpande priser till 33,5 miljarder kr. Inklusive värdestegrinsvinster (differensen mellan tabellens två sista resultatrader) beräknas resultatet ha ökat med ca 9 miljarder kr. till 52,6 miljarder kr. Värdestegringsvinsternas andel av resultatet beräknas vara ungefär oförändrad mellan 1987 och 1988.

Detta resultat implicerar en avkastning på materiellt kapital på ca 12%, vilket kan jämföras med den drygt elva-procentiga räntan på långa statsobligationer. Liksom under tidigare år har företagens minskade lagerhållning bidragit till den förbättrade avkastningen. Lagrens andel av det materiella kapitalet har fallit från 17% 1983 till ca 11% 1988.

Räntabiliteten på totalt kapital beräknas ha kommit upp till nivån 1985. Ökningen mellan 1987 och 1988 är till stor del hänförbar till den ökade avkastningen på materiellt kapital. Den ökade räntabiliteten på eget kapital 1988 bedöms bero till övervägande del på räntabilitetsökningen på totalt kapital. Den genomsnittliga skuldräntan och soliditeten förutsätts vara närmast oförändrade. Nominellt beräknas räntabiliteten på eget kapital ha fortsatt att stiga mellan 1987 och 1988. Inflationsrensat har den däremot fortsatt att minska sedan toppåret 1986.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Sysselsättning

Arbetsmarknaden karaktäriserades under 1988 av en mycket stark efterfrågan på arbetskraft. Ett mått på detta är att antalet vid arbetsförmedlingarna nyanmälda lediga platser under 1988 ökade med 18% i förhållande till 1987 och var fler än vid den tidigare toppnivån 1980. Detta resulterade i en mycket kraftig expansion av sysselsättningen, en markant ökning av arbetskraftsdeltagandet och en påtaglig reduktion av arbetslösheten.

Antalet sysselsatta var i genomsnitt ca 60 000 fler 1988 än under 1987, en uppgång med 1,4%. Detta är den största förändringen mellan två årsgenomsnitt sedan 1979. Ökningen av antalet sysselsatta var emellertid ännu större i samband med högkonjunkturerna 1969-70 och 1974-75. Till skillnad från dessa år har emellertid antalet arbetade timmar per sysselsatt stigit 1988. Uttryckt i arbetade timmar är sysselsättningstillväxten 1988 (2,6%) den kraftigaste som har registrerats. Denna ökning påverkas dock av en kalendarisk effekt eftersom 1988 hade fler arbetsdagar än 1987. Frånräknat den kalendariska effekten ökade medelarbetstiden per sysselsatt med 1/2%. Det bör dock noteras att sysselsättningstillväxten var som kraftigast i slutet av 1987 och början av 1988. Därefter har sysselsättningen vuxit i en något långsammare takt.

Trots att sysselsättning och utbud av arbetskraft har ökat kraftigt har samtidigt bristen på arbetskraft vuxit till ett allvarligt problem. Antalet obesatta vakanser var 14% fler i november 1988 än ett år tidigare. Av konjunkturinstitutets barometer i september framgår vidare att andelen industriföretag som anger brist på yrkesutbildad arbetskraft ökat ytterligare och överstiger 60%. Arbetskraftsbristen är inte enbart en konsekvens av en låg arbetslöshet utan även uttryck för strukturella obalanser på arbetsmarknaden och att kraven på speciell utbildning och erfarenhet vid nyrekrytering av arbetskraft har ökat.

Tabell 5:1 Arbetsmarknad
Tusental personer (i åldrarna 16-64 år)

	Nivå	Förändring från föregående år					
	1987	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Sysselsättning:							
Jord- och skogsbruk	171	-10	-6	-9	-1	-3	-2
Industri	1 013	13	18	11	5	5	2
Byggnadsverksamhet	278	-7	-1	0	15	3	1
Privata tjänster	1 518	15	14	30	6	42	20
Kommunal verksamhet	1 154	34	23	-1	8	20	15
Statlig verksamhet	201	-4	0	-4	4	-7	-1
Totalt	**4 337**	**41**	**47**	**29**	**36**	**60**	**35**
Arbetskraften	4 421	28	38	23	22	49	35
Arbetslöshet	84	-13	-12	-8	-14	-11	0
% av arbetskraften	1,9	2,6	2,4	2,2	1,9	1,6	1,6

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och finansdepartmentet.

Den höga sysselsättningstillväxten korresponderar inte mot en i motsvarande grad hög produktionstillväxt. År 1988 ökade produktionen i stort sett i samma takt som sysselsättningen, vilket innebär att produktiviteten var i det närmaste oförändrad. Till viss del kan detta förklaras av den kalendariska effekten som beräknas vara större för sysselsättningen än för produktionen, särskilt i tjänstesektorn. Även frånräknat denna har emellertid produktivitetsökningen i likhet med de senaste åren varit svag. För hela perioden efter 1981 har BNP per arbetad timme stigit med i genomsnitt knappt 1%, vilket kan jämföras med 2,5% per år under 1970-talet. Till skillnad från under 1970-talet då medelarbetstiden per sysselsatt minskade med drygt 1 % per år har medelarbetstiden under 1980-talet stigit med i genomsnitt 1/2% per år. Detta har medfört att BNP per sysselsatt stigit ungefär lika snabbt under 1980-talet som under 1970-talet.

De tre senaste åren har näringslivets andel av sysselsättningen ökat markant. Av sysselsättningsexpansionen mellan 1987 och 1988 faller tre fjärdedelar på näringslivet.

Industrins sysselsättning har stigit under fem år i rad med sammanlagt ca 50 000 personer. Detta innebär att ungefär en tredjedel av den mycket kraftiga reduktion av sysselsättningen som inträffade under perioden mellan 1976 och 1982 (sammantaget 150 000 personer) har återhämtats.

För industrins del har produktiviteten under 1980-talet ökat i ungefär samma takt som under 1970-talet, med drygt 3% per år. Produktionstillväxten har emellertid samtidigt varit dubbelt så hög. Med hänsyn till att förutsättningarna för produktivitetstillväxt är gynnsammare vid en hög produktionstillväxt får industriproduktiviteten ändå anses ha utvecklats svagt under 1980-talet.

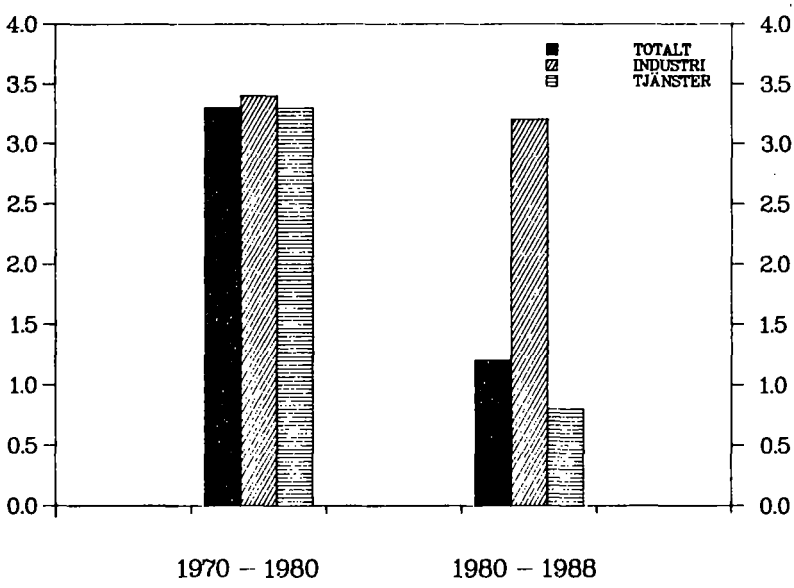
Under 1989 och 1990 väntas industriproduktionen växa i en successivt långsammare takt än 1988. Med hänsyn till att arbetskraftens utnyttjandegrad är mycket hög i utgångsläget, vilket bl.a. indikeras i statistiska centralbyråns kapacitetsutnyttjandemätningar, beräknas industrins produktivitet växa relativt långsamt. Det medför en viss sysselsättningsuppgång även 1989 och därefter en stagnation 1990.

Byggverksamheten har vuxit kraftigt de senaste tre åren. Efter den utomordentligt stora sysselsättningsuppgången 1987, då sannolikt många som tidigare varit sysselsatta i byggsektorn återvände dit, var ökningen av antalet sysselsatta måttligare under 1988. Bristen på arbetskraft fortsatte samtidigt att förvärras. Under 1989 och 1990 beräknas byggverksamheten växa i en något långsammare takt men efterfrågan på arbetskraft kommer ändå att vara hög, varför sysselsättningen väntas fortsätta växa något 1989 och sedan stagnera 1990.

Den sysselsättningsmässigt mest expansiva delen av arbetsmarknaden var 1988 den privata tjänstesektorn som stod för nästan 2/3 av den totala sysselsättningstillväxten. Den i relativa tal största expansionen uppstod inom delbranschen "uppdragsverksamhet m.m.", vilken innefattar konsultföretag, reklambyråer, bevakningsföretag etc. Denna delbransch omfattar en tiondel av den privata tjänstesektorn, men stod för närmare hälften av sektorns totala sysselsättningsökning.

Den sänkning av produktivitetstillväxten inom näringslivet, som skett

Diagram 5:1 Näringslivets produktivitet
Årlig procentuell förändring

Källa: Statistiska centralbyrån.

under 1980-talet i jämförelse med 1970-talet, faller helt på tjänstesektorn, se diagram 5:1. Förädlingsvärdet per arbetad timme i denna sektor steg under 1970-talet med i genomsnitt 3,3% per år, men har under 1980-talet vuxit med bara 0,8% per år. Det bör dock understrykas att det finns avsevärda problem förknippade med att mäta produktivitetsutvecklingen i tjänsteproduktionen.

Den privata tjänstesektorns sysselsättningsutveckling har under de senaste åren visat sig svår att förutsäga. Såväl den relativt svaga utvecklingen 1987 som den kraftiga expansionen 1988 var överraskande mot bakgrund av tjänstesektorns produktionsutveckling. I bedömningen av 1989 och 1990 har antagits att produktiviteten i tjänstesektorn växer i ungefär samma takt som genomsnittet för 1980-talet. Mot bakgrund av den förutsedda produktionsökningen i den privata tjänstesektorn beräknas därmed antalet sysselsatta öka med 20 000 personer 1989 och 10-12 000 personer 1990.

Trots påtagliga rekryteringsproblem i delar av den *kommunala sektorn* ökade antalet kommunalt sysselsatta markant 1988 efter en mycket svag utveckling under 1986 och 1987. Sysselsättningstillväxten nådde emellertid inte upp till nivån under perioden 1980–1985 då antalet sysselsatta ökade med i genomsnitt 28 000 per år.

Kommunernas åtaganden och planer inom bl.a. vård, barn- och äldreomsorg m.m. innebär på längre sikt en sysselsättningstillväxt av samma storleksordning som under 1988. Utvecklingen under 1989 och 1990 kommer emellertid att påverkas av den allmänt höga efterfrågan på arbetskraft, som väntas hålla tillbaka kommunernas möjligheter att expandera sysselsättningen. Prognosen innebär en långsammare sysselsättningstillväxt under 1989.

År 1990 antas sysselsättningsökningen bli större vid den lägre löneökningstakten i alternativ 1 eftersom kommunernas ekonomi då blir bättre än vid den högre kostnadsökingen i alternativ 2.

Tabell 5:2 Produktion och sysselsättning i timmar
Årlig procentuell förändring

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Näringslivet						
Produktion	5,0	2,1	0,8	2,7	3,2	1,8
Sysselsättning	0,4	1,4	0,3	2,1	2,8	1,1
Produktivitet	4,5	0,7	0,4	0,6	0,4	0,7
Industri						
Produktion	6,1	3,4	–0,5	3,9	3,8	2,5
Sysselsättning	1,2	–0,7	–0,8	–0,4	1,5	0,5
Produktivitet	4,8	4,1	0,2	4,3	2,3	2,0
Privata tjänster						
Produktion	2,9	2,3	2,3	4,2	5,1	2,1
Sysselsättning	1,0	1,9	1,5	1,9	4,0	1,3
Produktivitet	1,8	0,4	0,8	2,2	1,0	0,8
Offentliga tjänster						
Produktion	2,1	0,9	1,2	0,5	1,3	1,2
Sysselsättning	2,4	1,0	0,8	–0,2	2,1	1,1
Totalt						
Produktion (BNP)	**3,9**	**2,1**	**1,1**	**2,4**	**2,8**	**1,7**
Sysselsättning	**1,0**	**1,3**	**0,5**	**1,5**	**2,6**	**1,1**
Produktivitet	**2,9**	**0,8**	**0,6**	**0,7**	**0,1**	**0,5**

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Det finns idag inga påtagliga tecken på avmattning i arbetskraftsefterfrågan. De prognoser som redovisas ovan innebär en fortsatt sysselsättningsökning i stora delar av ekonomin. Nyanmälningen av lediga platser fortsätter att ligga på en hög nivå, även om ökningstakten reducerats något. Länsarbetsnämderna var i sina bedömningar i september över lag optimistiska om den allmänna arbetsmarknadsutvecklingen under 1989. Flera nämnder pekar på risken att bristen på arbetskraft ytterligare accentueras.

Sammantaget beräknas sysselsättningen öka med 35 000 personer 1989. Därtill väntas medelarbetstiden fortsätta öka 1989. År 1990 beräknas antalet sysselsatta öka med drygt 30 000 i alternativet med en lägre löneökningstakt, medan en fortsatt hög löneökningstakt kommer att medföra att sysselsättningsexpansionen bromsas upp. Medelarbetstiden räknat per sysselsatt påverkas under 1990 i neddragande riktning av den föreslagna förlängningen av föräldraledigheten.

5.2 Utbudet av arbetskraft

Arbetskraften beräknas ha ökat med 49 000 personer 1988. Av denna tillväxt kan drygt hälften tillskrivas en uppgång av arbetskraftsdeltagandet, medan resterande del förklaras av förändringar i befolkningens storlek och åldersammansättning.

Befolkningen i de yrkesaktiva åldrarna (16–64 år) beräknas ha ökat med 23 000 personer mellan 1987 och 1988. Merparten av denna ökning, uppskattningsvis 17 000 personer, kan tillskrivas nettoinvandringen. Enligt statistiska centralbyråns befolkningsstatistik uppgick nettoinvandringen till Sverige under de tre första kvartalen 1988, räknat för samtliga åldersgrupper, till drygt 21 000 personer, vilket var nästan lika många som under helåret 1987 och en fördubbling jämfört med 1986. Den höga nettoinvandringen är en följd av både en hög invandring, den högsta sedan 1970, och en relativt begränsad utvandring.

Både invandringens storlek och dess effekt på arbetskraftsutbudet är svår att förutsäga. I prognosen för 1989 och 1990 antas nettoinvandringen ligga kvar på en hög nivå, dock inte lika hög som under 1988. En mycket stor del av nettoinvandringen består av flyktingar, vilka kommer in i arbetskraften först efter en längre tidsperiod. Den höga nettoinvandringen under 1988 bidrar därför troligen till arbetskraftsutbudet först under 1989 och 1990. I propositionen i oktober 1988 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder föreslogs åtgärder, bl.a. inom ramen för platsförmedlingen, för att underlätta för invandrare att komma in på arbetsmarknaden.

Totalt sett beräknas befolkningen i de yrkesaktiva åldrarna öka med 22 000 personer både under 1989 och 1990. En något lägre nettoinvandring kompenseras av en högre inhemsk befolkningstillväxt.

Befolkningens åldermässiga sammansättning har under de senaste åren medfört att befolkningen i åldersgrupper med högt arbetskraftsdeltagande ökat medan den minskat i åldergrupper med lågt arbetskraftsdeltagande, exempelvis minskar befolkningen i de yngsta och äldsta åldergrupperna på arbetsmarknaden samtidigt som den ökar i åldersgrupperna mellan 40 och 50 år. Detta har i sig givit ett positivt bidrag till arbetskraften. Under 1989 och 1990 kommer denna effekt på arbetskraftsutbudet att bli något större än under 1988.

Arbetskraftsdeltagandet ökade markant 1988. I genomsnitt under året tillhörde 84% av befolkningen i åldrarna 16-64 år arbetskraften, vilket var drygt en halv procentenhet högre än under 1987, se tabell 5:3.

Tabell 5:3 Relativa arbetskraftstal för olika åldersgrupper
Årsmedeltal 1987 och förändring i procentenheter

	Nivå	Förändring					
	1987	1984	1985	1986	1987	1988	1989
16–19 år, män	44,6	– 0,3	0,9	– 0,2	– 2,6	0,8	0,0
kvinnor	48,4	0,4	1,5	– 2,2	– 1,1	1,0	0,0
20–24 år, män	81,9	– 1,0	0,1	– 1,3	– 1,1	2,3	0,5
kvinnor	80,0	– 0,2	0,6	– 0,1	– 1,8	0,7	0,5
25–54 år, män	94,7	1,6	0,3	0,1	– 0,1	0,1	0,0
kvinnor	90,4	1,1	0,8	0,9	0,1	0,4	0,2
55–64 år, män	74,9	– 0,9	– 0,2	– 0,5	1,0	0,0	0,1
kvinnor	64,1	– 0,1	0,3	1,5	2,7	1,0	0,9
Totalt	**83,4**	**0,2**	**0,8**	**0,3**	**0,1**	**0,6**	**0,3**

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU), konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Särskilt markant har arbetskraftsdeltagandet ökat i ungdomsgrupperna. För den yngsta åldersgruppen, ungdomar i åldern 16-19 år, har arbetskraftstalet stigit med nära en procentenhet 1988. För denna grupp har arbetskraftsdeltagandet under det senaste decenniet reducerats med mer än 10 procentenheter, till följd av att fler går i gymnasieskolan. Det förbättrade arbetsmarknadsläget kan ha inneburit att fler väljer att förvärvsarbeta och att arbeta vid sidan av studierna. Även för de äldre ungdomarna i åldern 20-24 år innebar första hälften av 1980-talet att arbetskraftsdeltagandet utvecklades mycket svagt. Orsaken var främst en kärv arbetsmarknad, vilket särskilt drabbade denna grupp. Den kraftiga uppgången av AK-talen 1988 skall ses mot bakgrund av att ungdomsarbetslösheten reducerats påtagligt. I prognosen för 1989 och 1990 har antagits att arbetskraftsdeltagandet inte fortsätter stiga för de yngre ungdomarna och ökar i en något mindre omfattning för de äldre.

De vuxna kvinnornas arbetskraftsdeltagande växer nu i en betydligt långsammare takt än under 1970-talet och början på 1980-talet. Undantaget är kvinnorna över 55 år, där arbetskraftsdeltagandet fortsätter att växa i relativt snabb takt. Denna utveckling avspeglar att potentialen för ett ökat kvinnligt arbetskraftsdeltagande successivt minskar i takt med att äldre generationer av kvinnor med lågt arbetskraftsdeltagande lämnar den yrkesaktiva befolkningen samtidigt som yngre generationer med högt arbetskraftsdeltagande når upp i högre åldrar. I prognosen för 1989 och 1990 antas kvinnornas AK-tal förändras på samma sätt som under 1988. För de vuxna männen har arbetskraftsdeltagandet ökat marginellt 1988 och beräknas bli oförändrat 1989 och 1990.

Sammantaget ger befolkningsförändringar och ökat arbetskraftsdeltagande en tillväxt av arbetskraften på 35 000 personer 1989 och runt 30 000 personer 1990.

5.3 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder

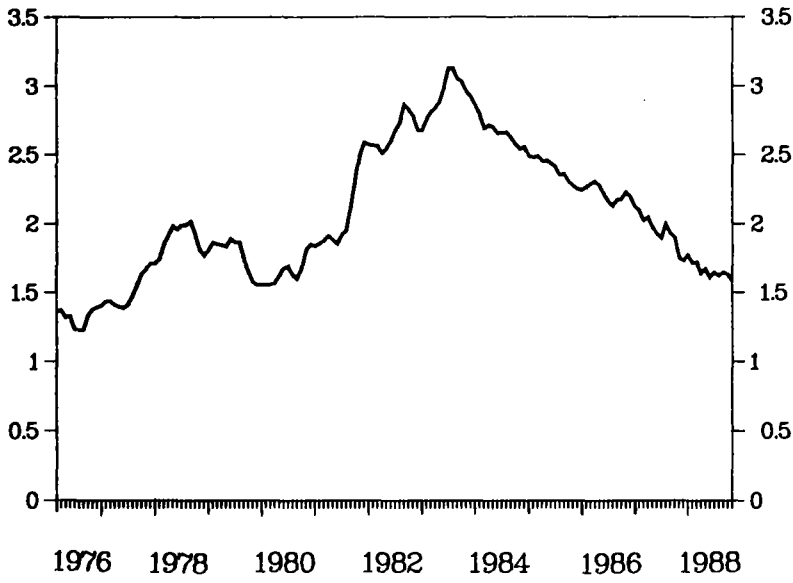
Under 1988 uppgick arbetslösheten preliminärt till i genomsnitt 1,6% av arbetskraften, vilket motsvarar drygt 70 000 personer. Detta innebär en nedgång från 1987 med 0,3 procentenheter och nästan en halvering jämfört med under 1983, då arbetslösheten var som högst.

Tabell 5:4 Relativ arbetslöshet i olika åldersgrupper
Procentandel av arbetskraften i respektive åldersgrupp

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
16–19 år	9,3	9,2	4,3	4,1	3,6	3,5	3,1
20–24 år	5,1	5,7	5,5	5,3	5,1	4,4	3,6
25–54 år	2,0	2,2	2,0	1,8	1,7	1,4	1,3
55–64 år	1,9	2,4	2,8	2,5	2,1	2,0	1,7
Totalt	**2,6**	**2,9**	**2,6**	**2,4**	**2,2**	**1,9**	**1,6**

Anm: Siffrorna för åren 1981-1986 har reviderats med hänsyn till omläggningen av mätmetod i AKU.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Diagram 5:2 Arbetslöshet
Procent, 3-månaders glidande medelvärde på säsongrensade värden

Källa: Statistiska centralbyrån (AKU).

Det outnyttjade arbetskraftsutbudet har emellertid reducerats mer än vad den öppna arbetslösheten indikerar. Antalet latent arbetssökande – dvs. personer som i arbetskraftsundersökningar uppger att de kan och vill arbeta, men av olika skäl inte aktivt söker arbete och därför inte räknas in i arbetskraften som arbetslösa – minskade från ca 50 000 personer 1987 till drygt 30 000 personer 1988, dvs. relativt sett betydligt mer än arbetslösheten. Detsamma gäller personer som är undersysselsatta av arbetsmarknadsskäl. Den gruppen minskade med drygt 40 000 personer, men omfattar fortfarande ca 180 000 personer.

Den arbetslöshet som kvarstår idag är i hög grad betingad av strukturella faktorer på arbetsmarknaden. En fortsatt hög arbetskraftsefterfrågan under 1989 väntas därför inte medföra någon nedgång av arbetslösheten under året. Prognoserna för utvecklingen av sysselsättning och arbetskraft 1990 innebär att arbetslösheten blir ungefär oförändrad.

Uppgången i efterfrågan på arbetskraft har haft spridning över hela landet. År 1988 reducerades arbetslösheten i samtliga län. Det skedde även en viss regional utjämning genom att arbetslöshetstalen sjönk något mer i skogslänen än i riket i övrigt trots att arbetskraften växte relativt sett mer i dessa län. Det finns dock fortfarande stora variationer i sysselsättningsgrad mellan länen. I skogslänen är 79% av befolkningen sysselsatt mot 84% i storstadslänen. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan t.ex. Stockholms och Norrbottens län är hela 10 procentenheter. Skillnader finns i samtliga åldersgrupper, men är särskilt markant för de äldre.

Såväl 1987 som 1988 minskade arbetslösheten för arbetskraften i åldrarna

20–24 år betydligt mer än för andra åldersgrupper. Tidigare år har arbetsmarknadsläget för denna grupp varit besvärligt. Under 1988 minskade arbetslösheten markant även för den yngsta åldersgruppen trots att omfattningen på ungdomslagen nästan halverades.

Under de senaste åren har det skett en förskjutning av tyngdpunkten i arbetsmarknadspolitiken mot mer utbudsinriktade åtgärder. Detta innefattar bl.a. en ökad omfattning på utbildnings- och rehabiliteringsinsatser och en förstärkning av platsförmedlingen, medan omfattningen på de sysselsättningsskapande åtgärderna har reducerats kraftigt. Ca 14 000 personer var sysselsatta i beredskapsarbete 1988, vilket var den lägsta nivån sedan 1970. Antalet ungdomar i ungdomslag, som 1984-85 uppgick till drygt 30 000 eller nära 20% av arbetskraften i åldrarna 18-19 år, var under 1988 ca 10 000. Sammantaget har de sysselsättningsskapande åtgärdernas omfattning reducerats till en tredjedel av toppnivån 1984.

Tabell 5:5 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder
Tusental, genomsnitt per år

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Sysselsättnings-skapande åtgärder	44	59	93	67	53	40	30
– beredskapsarbete	44	59	41	24	19	17	14
– ungdomslag	–	–	31	31	24	18	10
– rekryteringsstöd	–	–	21	12	10	6	5
Arbetsmarknads-utbildning (AMU)	35	38	37	33	34	36	40
Företagsutbildning[1]	4	5	2	3	4	3	5
Åtgärder för arbets-handikappade[2]	62	66	68	73	79	82	83
Totalt	**145**	**168**	**200**	**176**	**170**	**161**	**158**

[1] Utbildning vid permitteringshot, flaskhalsutbildning m m.
[2] Samhall, lönebidrag, arbetsmarknadsinstitut (AMI) och offentligt skyddat arbete.
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS).

Arbetsmarknadsutbildningen har däremot byggts ut under de senaste två åren och omfattade i genomsnitt drygt 40 000 elever 1988 mot 34 000 elever 1986. Denna uppgång skall ses mot bakgrund av den växande bristen på arbetskraft. Då arbetsmarknadsutbildningen hade sin största omfattning 1978–1979, gick i genomsnitt 50 000 personer i utbildning. Vid sidan av arbetsmarknadsutbildningen har även stödet till utbildning i företag, bland annat s.k. flaskhalsutbildning, under 1988 ökat i omfattning.

Trots en stigande efterfrågan på arbetskraft har antalet personer som är sysselsatta i speciella program för arbetshandikappade fortsatt att växa, om än i en långsammare takt än tidigare. Totalt omfattade denna typ av åtgärder 83 000 personer 1988, vilket var 15 000 fler än 1984. Antalet sysselsatta i Samhall, i offentligt skyddat arbete eller med lönebidrag har därmed blivit större än antalet personer som omfattas av sysselsättningsskapande åtgärder och arbetsmarknadsutbildning tillsammans.

6 Löner och priser

6.1 Löner

En preliminär bedömning av utfallet från 1988 års avtalsrörelse ger vid handen en genomsnittlig avtalsmässig kostnadsökning om drygt 4% mellan helåren 1987 och 1988. Den genomsnittliga löneglidningen uppskattas till drygt 3% 1988, dvs. ungefär lika mycket som den genomsnittliga löneglidningen föregående år. Sammantaget ger denna uppskattning en total genomsnittlig timlöneökning om 7,5% 1988, se tabell 6:1.

I den privata sektorn kännetecknades avtalsrörelsen 1988 av förbundsvisa förhandlingar. De avtalsmässiga löneökningarnas storlek, periodisering samt avtalsperiodernas längd varierar betydligt mellan olika avtalsområden. De flesta avtal på den privata sektorn är dock ettåriga.

Inom vissa branscher, främst i den privata tjänstesektorn, ger de förbundsvisa överenskommelserna en avtalsmässig löneökning som avsevärt överstiger den genomsnittliga avtalsmässiga löneökningen 1988. Enligt bl.a. den lönestatistik som produceras av Landsorganisationen i Sverige och Svenska Arbetsgivareföreningen gemensamt, den s.k. andrakvartalsstatistiken, samt parternas avtalsberäkningar gällande avtalade löneökningar som lagts ut efter andra kvartalet 1988, har lönekostnadsökningarna under 1988 för företag inom hemmamarknadssektorn, där inslag av utländsk konkurrens saknas, betydligt överstigit lönekostnadsökningarna inom exportindustrin.

Tabell 6:1 Timlöner och arbetskraftskostnader
Årlig procentuell förändring

	Samtliga löntagare			Industriarbetare				
	Avtal	Löne-glidning	Timför-tjänst	Avtal	Löne-glidning	Timför-tjänst	Sociala kost-nader	Arbets-krafts-kostnader
1980	7,4	1,9	9,3	6,1	3,2	9,3	0,8	10,2
1981	6,2	2,5	8,7	5,9	4,2	10,1	0,5	10,7
1982	4,6	1,5	6,1	4,1	3,5	7,6	0,2	7,8
1983	4,7	1,4	6,1	3,8	2,9	6,7	2,4	9,3
1984	5,7	2,4	8,1	6,2	4,1	10,3	-0,1	10,2
1985	4,2	3,2	7,4	3,8	3,7	7,5	0,2	7,7
1986	6,2	2,1	8,3	3,9	3,5	7,4	0,0	7,4
1987	3,6	3,5	7,1	..	..	6,4	0,6	7,0
1988	4,1	3,4	7,5	..	..	7,5	0,0	7,5

Anm.: Uppgifterna för samtliga löntagare baserar sig på lönesummestatistik. Uppgifterna för industriarbetare grundar sig på förtjänststatistik. Förtjänststatistiken har i förekommande fall kompletterats med engångsbelopp, som ej ingår i SCB:s statistik.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

I den kommunala sektorn träffades ett tvåårsavtal 1988. Den avtalsmässiga nivålöneökningen 1988 resp. 1989 uppgår till ca 8 1/2 % resp. drygt 3 %. Då en del av de avtalade löneökningarna för 1988 läggs ut vid olika tidpunkter under året blir den avtalsmässiga kostnadsökningen för 1988 lägre, ca 5 1/2 %. Detta ger i sin tur en kostnadseffekt, ett s.k. överhäng, till 1989. Den avtalsmässiga kostnadsökningen beräknas uppgå till ca 4 1/2% 1989. På motsvarande sätt skapas ett mindre kostnadsöverhäng till 1990. Avtalet på

den kommunala sektorn innebär vidare att förutsättningarna för en mer decentraliserad lönesättning inom kommuner och landsting ökar. Huruvida detta kommer att leda till ytterligare löneökningar på det kommunala området kan bedömas först när resultatet av de lokala förhandlingarna sammanställts.

Löneavtalet för den statliga sektorn är ettårigt och innebär en nivålöneökning om 6,6% 1988 och en kostnadslöneökning om ca 4,5%. Inför 1988 års avtalsrörelse angav regeringen i uppdrag till statens arbetsgivarverk en utgiftsram om 4% för medelsberäkningarna med hänsyn till 1988 års avtal för den statliga sektorn. För att inte personalförsörjningsläget inom statsförvaltningen skulle försämras justerade regeringen med stöd av riksdagens bemyndigande sedan upp denna ram till 5,6%. Då de totala nivålöneökningarna på det statliga området enligt 1988 års avtal uppgår till 6,6%, och således överstiger ramen med 1%, föranleder avtalet ett extra rationaliseringskrav motsvarande merkostnaderna. Vad avser löneutvecklingen 1989 inom den statliga sektorn bygger det budgetförslag som nu presenteras på att löneutgifterna ökar med högst 5%. Om lönekostnadsökningarna inom det statliga området 1989 överstiger denna procentsats måste merkostnaderna finansieras genom ökad effektivitet och produktivitet.

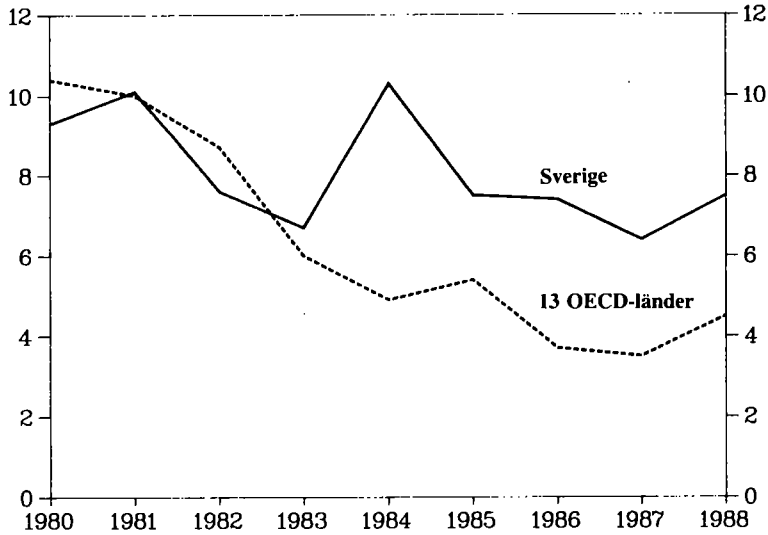
Enligt konjunkturinstitutets avtalsberäkningar ger överhänget till 1989, från de avtalsområden som har ettårsavtal, ett bidrag till den totala kostnadsökningen om drygt 1% 1989. Inkluderas även de tvåårsavtal som har slutits för 1988 och 1989 uppgår bidraget till den totala kostnadsökningen till drygt 2 1/2% 1989. Tvåårsavtalen beräknas därutöver ge upphov till ett begränsat överhäng till 1990. Bidraget från dessa till den totala kostnadsökningen uppskattas till ca 1/2% 1990.

Jämfört med förhållandena i omvärlden ligger timlöneökningarna i Sverige på en hög nivå, se diagram 6:1. I diagrammet jämförs timlöneutvecklingen i industrin i Sverige med timlöneutvecklingen i de länder (exkl. Spanien och Schweiz) som ingår i den svenska valutakorgen. De s.k. korgländerna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på världsmarknaden. Timförtjänsten för industriarbetare i Sverige bedöms ha ökat med 7,5% mellan 1987 och 1988. Timlönen för industriarbetare i OECD-området uppskattas ha stigit med ca 4 1/2% under motsvarande period. Även i Förbundsrepubliken Tyskland, som är den svenska industrins viktigaste konkurrentland på världsmarknaden, bedöms industriarbetarlönen ha ökat med ca 4 1/2% mellan 1987 och 1988. I andra viktiga konkurrentländer som Förenta staterna och Japan har ökningen av industriarbetarlönen varit något lägre. För 1989 uppskattas timlönen inom industrin i OECD-området stiga med ca 4%.

I den bedömning av den svenska och internationella ekonomins utveckling mellan 1988 och 1990 som presenterades för riksdagen i oktober 1988, gjordes en teknisk framskrivning av timlöneökningarna på 7% per år för 1989 och 1990. På de flesta avtalsområden har ännu inte löneavtal slutits för 1989. För 1990 har inga löneavtal slutits. Då underlag för prognoser för lönekostnadsutvecklingen 1989 ännu i betydande utsträckning saknas, antas timlönen, på basis av en mer schablonmässig framskrivning, öka med 7% 1989.

Bedömningarna avseende den svenska ekonomin 1990 är baserade på två

Diagram 6:1 Nominell timlön inom industrin
Årlig procentuell förändring, nationell valuta

Anm.: De 13 OECD-länderna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på världsmarknaden.
Källor: OECD, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet samt finansdepartementet.

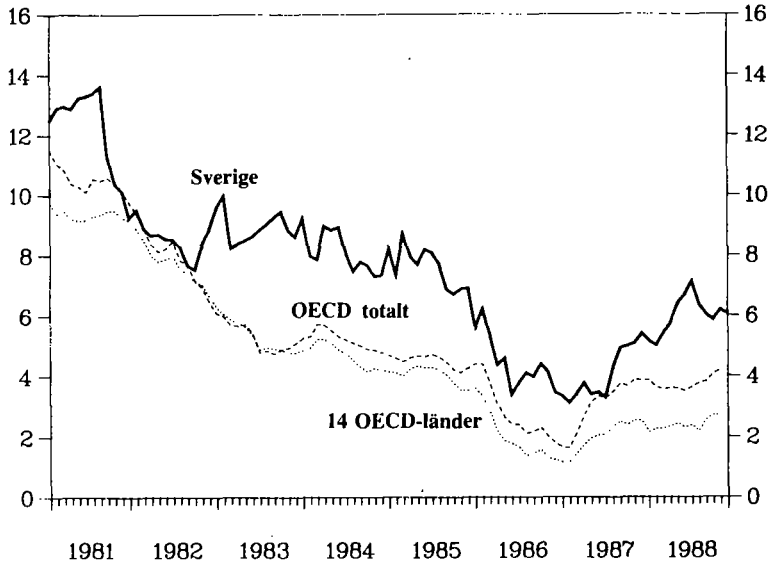
alternativ för timlönernas utveckling. I det ena alternativet (alternativ 1) antas timlönerna stiga med 4% 1990, dvs. ungefär samma ökningstakt som i våra konkurrentländer. I det andra (alternativ 2) antas timlönerna stiga med 7%, dvs. en i stort sett oförändrad ökningstakt jämfört med föregående år.

6.2 Priser

Från december 1987 till november 1988 har konsumentprisindex (KPI) stigit med 6,0%. Även inflationstakten beräknad som förändringen i KPI under de senaste 12 månaderna uppgick till 6,0%. KPI-ökningen under loppet av 1988 (dec. 1987–dec. 1988) beräknas uppgå till 6,3%, vilket innebär att förändringen mellan helåren 1987 och 1988 blir 5,8%.

I december 1987 ersattes det allmänna prisstoppet, som trädde i kraft januari 1987, av en skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar till statens pris- och konkurrensverk, (SPK). I april 1988 beslutade regeringen att fr.o.m. maj 1988 begränsa den allmänna skyldigheten att förhandsanmäla prishöjningar till att omfatta varu- och tjänsteområden motsvarande ca hälften av den privata konsumtionen. Enligt regeringsbeslut i juni 1988 upphävdes förhandsanmälningsskyldigheten fr.o.m. juli 1988, med undantag för byggnadsmaterial där anmälningsskyldigheten kvarstod t.o.m. december 1988. Därefter återgår SPK till en löpande pris- och konkurrensbevakning i enlighet med de generella riktlinjer regeringen tidigare fastställt. Prisstoppet och dess avveckling försköt prishöjningarna från första halvåret 1987 till hösten 1987 och de första månaderna 1988. Det medförde att inflationstakten mätt som prisökningen över de senaste 12 månaderna steg under våren och sommaren 1988 för att åter sjunka i början av hösten 1988.

Diagram 6:2 Konsumentprisindex
12-månaders förändringstal, utfall t.o.m. november 1988 för Sverige och t.o.m. oktober 1988 för OECD.

Anm.: De 14 OECD-länderna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på världsmarknaden.
Källor: OECD, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet samt finansdepartementet.

Inflationstakten i Sverige ligger fortfarande på en hög nivå, se diagram 6:2. I diagrammet jämförs prisutvecklingen i Sverige, räknat som 12-månaders förändringstal i KPI, med prisutvecklingen i hela OECD-området och i de länder (exkl. Spanien) som ingår i den svenska valutakorgen. De s.k. korgländerna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på världsmarknaden. Detta innebär att låginflationsländer som Förbundsrepubliken Tyskland och Japan ges stor vikt. För OECD-området har den privata konsumtionen i resp. land använts som vikt. OECD-området inkluderar några länder med mycket höga inflationstal vilket drar upp områdets medelvärde. Under loppet av 1988 beräknas konsumentpriserna i korgländerna resp. OECD totalt stiga med sammanlagt 2 1/2% – 3% resp. ca 4%. År 1989 och 1990 beräknas inflationen bli ca 4% per år i OECD-området.

I nedanstående tablå jämförs konsumentprisutvecklingen i Sverige med konsumentprisutvecklingen i hela OECD resp. i OECD-Europa mellan 1980

Konsumentprisernas och livsmedelsprisernas utveckling i Sverige och OECD 1980-1987.
Procentuell förändring mellan årsgenomsnitten.

	KPI totalt	Livs-medel	KPI exkl. livsmedel
Sverige	67,0	91,1	61,1
OECD-totalt	45,8	41,3	47,1
OECD-Europa	65,8	62,3	67,1

Källa: OECD.

och 1987. Under denna period har utvecklingen av KPI i Sverige överstigit KPI-ökningen i hela OECD och i OECD-Europa. Prisökningarna på livsmedel i Sverige har under denna period med bred marginal överstigit livsmedelsprisutvecklingen både i OECD totalt och i OECD-Europa. Prisökningarna på annat än livsmedel har däremot varit lägre i Sverige än i OECD-Europa mellan 1980 och 1987. Den kraftiga prisökningen på livsmedel har således varit en bidragande orsak till att inflationen har varit högre i Sverige än i omvärlden under 1980-talet.

För 1989 har prisutvecklingen bedömts utifrån prognoser och antaganden om arbetskraftskostnader, produktivitetsutveckling, importpriser m.m. Timlöneökningen antas, som tidigare nämnts, vara 7% 1989. En höjning av ATP-avgiften drar upp arbetskraftskostnaden med ytterligare 0,3 procentenheter 1989.

Utvecklingen av importpriserna förväntas bli måttlig. Prisökningen beräknas uppgå till knappt 4% 1989. Priset på råolja förutsätts ligga kvar på 15 dollar per fat under året. För posten bostäder ligger i prognosen en antagen hyresutveckling om 7% 1989. Kostnadsutvecklingen för egna hem förväntas bli lägre.

Jordbruksavtalet för 1988 innehåller en prisklausul, den s.k. "ventilen", som drar upp KPI i början av 1989. Detta har beaktats i prognosen. Endast en marginell förändring av indirekta skatter är beslutad för 1989, vilket har beaktats i prognosen.

Tabell 6:2 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring och bidrag därtill

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
KPI dec.-dec.	**8,1**	**5,8**	**3,2**	**4,9**	**6,3**	**5,5**
Därav hänförs till:						
Importpriser	1,6	0,0	- 1,3	0,7	0,8	0,7
Jordbrukspriser	0,4	0,5	0,3	0,5	0,5	0,6
Bostäder	1,9	1,5	0,7	1,2	1,7	1,3
Indirekta skatter	1,2	0,2	0,2	0,6	0,9	0,1
Diverse taxor	0,4	0,3	0,5	0,4	0,4	0,5
Övriga inhemska kostnader	2,6	3,3	2,8	1,5	2,0	2,3
KPI årsgenomsnitt	**8,0**	**7,4**	**4,2**	**4,2**	**5,8**	**5,6**
Implicitprisindex	8,3	6,9	4,6	5,5	5,9	5,9

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Under loppet av 1989 bedöms inflationen uppgå till ca 5 1/2%, se tabell 6:2. Mellan helåren 1988 och 1989 bedöms prisökningarna uppgå till drygt 5 1/2%.

För 1990 har bedömningen av prisutvecklingen gjorts i enlighet med de två olika timlöneantaganden som tidigare redovisats, och på basis av en mer kalkylmässig framskrivning. Timlönerna antas öka med 4% i alternativ 1 resp. med 7% i alternativ 2.

På kort sikt slår skillnaden i löneutveckling främst igenom på kostnads- och marginalutvecklingen i den skyddade sektorn. Skillnaderna i löneutveckling påverkar emellertid även den kostnadsutveckling som ligger till grund för prisutvecklingen gällande diverse taxor och, på något längre sikt, bostadspri-

ser och jordbrukspriser. Även importpriserna kan påverkas då den högre inhemska prisnivån i alternativ 2 möjliggör för företag att ta ut högre priser på importvaror på den svenska marknaden. Mot denna bakgrund uppskattas prisutvecklingen mellan helåren 1989 och 1990 till ca 4% i alternativ 1 resp. ca 5 1/2% i alternativ 2.

7 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

7.1 Hushållens disponibla inkomster

Sedan 1983 har hushållens realt disponibla inkomster ökat varje år. Bakom den utvecklingen ligger dels stigande reallöner och sysselsättning, dels en stark ökning av inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn. År 1988 beräknas de realt disponibla inkomsterna ha stigit med nästan 3%. Även 1989 väntas realinkomsterna öka i ungefär samma takt, se tabell 7:1.

Tabell 7:1 Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande

	Miljarder kr.			Procentuell förändring		
	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Löpande priser						
Löner	436,4	477,0	516,9	9,3	9,3	8,4
Företagsinkomster	56,1	60,9	66,2	11,8	8,5	8,7
Räntor och utdelningar, netto	-9,8	-14,6	-19,6	..	..	..
Inkomstöverföringar från offentlig sektor	199,9	225,5	251,5	9,8	12,8	11,5
Övriga inkomster	58,6	63,2	70,4	11,4	7,7	11,4
Direkta skatter, avgifter m.m.	232,0	257,6	279,9	14,2	11,0	8,7
Disponibel inkomst	**509,3**	**554,4**	**605,5**	**7,0**	**8,9**	**9,2**
Privat konsumtion	**526,3**	**572,2**	**617,5**	**9,5**	**8,7**	**7,9**
1980 års priser						
Disponibel inkomst	**293,2**	**301,6**	**310,9**	**1,5**	**2,8**	**3,1**
Privat konsumtion	**303,0**	**311,2**	**317,1**	**3,8**	**2,7**	**1,9**
Sparkvot, nivå i %	-3,3	-3,2	-2,0			

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Hushållens löneinkomster beräknas öka med ca 8 1/2% 1989 efter att ha ökat med drygt 9% per år de två senaste åren. Bakom den beräknade ökningen 1989 ligger de förutsättningar angående timlön och sysselsättning som redovisats i tidigare kapitel.

Inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn beräknas öka realt med 5 1/2 1989, se tabell 7:2. En rad förbättringar av de sociala förmånerna bidrar till den relativt kraftiga ökningen, liksom de ökande utbetalningarna från sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna. Basbeloppet höjs med 2 100 kr. till 27 900 kr. den 1 januari 1989. Därmed ökar basbeloppet med 8,1% mellan 1988 och 1989. Av basbeloppshöjningen utgör 600 kr. en extra höjning för att kompensera pensionärerna för den återstående delen av det devalveringsavdrag som gjordes 1984.

Föräldraförsäkringen byggs ut i flera steg genom att tiden för ersättning förlängs. En första utbyggnad med tre månader sker den 1 juli 1989. Ett nytt studiemedelssystem införs den 1 januari 1989. Maximala studiemedel höjs från 145% till 170% av basbeloppet. Bidragsdelen ändras så att 50% av basbeloppet utgörs av bidrag. Bidraget höjs därmed från ca 2 200 till 13 950 kr. per läsår för en heltidsstuderande (vid 1989 års basbelopp).

Tabell 7:2 Inkomstöverföringar från offentlig sektor till hushåll

	Miljarder kr., löpande priser			Procentuell förändring, 1980 års priser		
	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Från staten	**88,3**	**96,5**	**106,4**	**4,4**	**3,3**	**4,3**
Barnbidrag	10,2	10,3	10,3	17,7	–4,3	–5,1
Folkpension och delpension inkl. KBT	55,0	59,5	64,6	0,3	2,2	2,8
Pensioner till f.d. anställda	2,5	2,7	2,9	–1,9	1,5	–0,5
Arbetsskadeförsäkring	4,4	7,0	10,6	46,2	49,1	43,7
Övrigt	16,1	17,0	18,0	4,5	–0,4	–0,1
Från kommunerna	**18,5**	**20,3**	**22,0**	**–1,4**	**3,5**	**2,7**
Bostadsbidrag	2,5	2,9	3,1	1,1	7,0	3,4
Pensioner till f.d. anställda	3,4	3,9	4,3	4,0	9,0	3,8
Socialbidrag	4,2	4,3	4,4	–1,6	–3,2	–2,3
Övrigt	8,4	9,2	10,2	–3,9	3,6	4,3
Från socialförsäkringssektorn	**93,1**	**108,7**	**123,1**	**7,7**	**10,3**	**7,2**
Allmän tilläggspension	53,8	60,6	69,8	6,6	6,4	9,0
Sjukförsäkring m.m.	31,8	41,1	46,1	10,1	22,0	6,3
Arbetslöshetsförsäkring	7,5	7,0	7,2	5,8	–11,3	–2,9
Summa inkomstöverföringar	**199,9**	**225,5**	**251,5**	**5,4**	**6,6**	**5,5**

Anm.: Deflatering är gjord med konsumentprisindex.
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Vid årsskiftet 1988/89 genomförs också omfattande förändringar i arbetslöshetsförsäkringen. Högsta dagpenningen höjs från 425 kr. till 450 kr. och lägsta dagpenningen (KAS-beloppet) från 149 kr. till 158 kr. Dagpenningen utgår med 90% (förut 91,7%) av den försäkrades dagsförtjänst inom ramen för högsta och lägsta dagpenning. Samma högsta och lägsta dagpenning skall gälla i alla arbetslöshetskassor. De tre nivåerna på utbildningsbidraget vid arbetsmarknadsutbildning höjs till 450, 270 och 191 kr. De fem karensdagarna i arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS) slopas. Avstängningstiden för den som frivilligt lämnar sitt arbete eller liknande förlängs med fem dagar. Genom dessa reformer beräknas utbetalningarna från arbetslöshetsförsäkringen öka 1989 trots den fortsatt låga arbetslösheten.

Reglerna för det kommunala bostadstillägget (KBT) ändras vid årsskiftet 1988/89 så att KBT inte minskar för pensionärer som har arbetsinkomst vid sidan av sin pension.

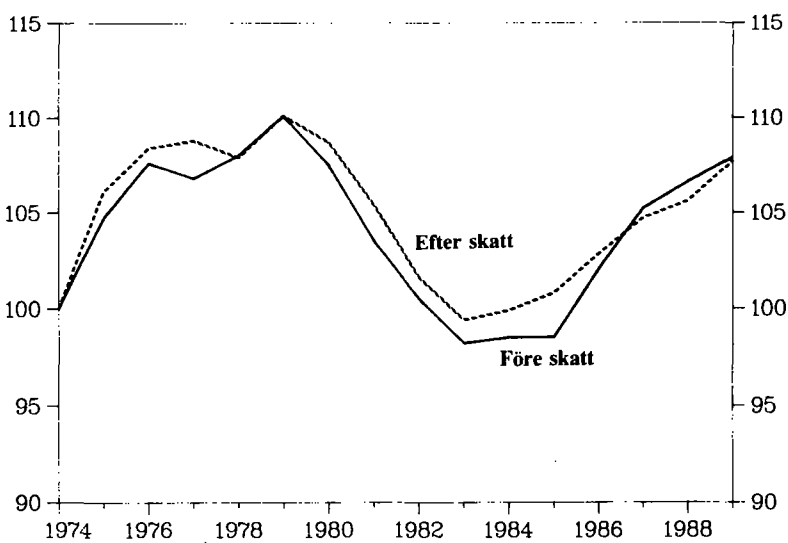
Utbetalningarna från arbetsskadeförsäkringen har ökat mycket kraftigt under senare år. Arbetsskadeförsäkringen ger full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete. Ersättning utges vid bestående nedsättning av arbetsförmågan i form av en livränta. Livränta kan också utges till efterlevande anhörig. Antalet arbetsskadeärenden har stigit snabbt. År 1984 var antalet ärenden som prövades hos försäkringskassorna drygt 54 000. År 1988 beräknas antal ärenden ha stigit till drygt det dubbla. Antalet godkända arbetssjukdomar har ökat ännu kraftigare. Orsakerna till denna utveckling är inte klarlagd. Den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen har som en viktig uppgift att komplettera kunskaperna om arbetsförhållanden som ger upphov till skador och sjukdomar.

Utbetalningarna från sjukförsäkringen ökade med ca 30% i löpande priser 1988. Orsakerna till den kraftiga ökningen är dels sjukförsäkringsreformen den 1 december 1987, dels ökat antal ersatta sjukdagar (sjuktal). För 1989 väntas en fortsatt ökning av sjuktalet. En beräknad snabbare överföring av arbetsskadefall från sjukförsäkringen till arbetsskadeförsäkringen verkar dock dämpande på utbetalningarna från sjukförsäkringen.

Hushållens räntenetto beräknas ha försämrats kraftigt 1987 och 1988 till följd av det negativa finansiella sparandet dessa år. Skulderna ökade mer än de finansiella tillgångarna. För 1989 väntas ett fortsatt underskott i det finansiella sparandet, vilket medför en ytterligare försämring av räntenettot. Både 1988 och 1989 ökar ränteutgifterna netto med ca 5 miljarder kr., vilket illustrerar den belastning på den framtida inkomstnivån som den nuvarande lånefinansieringen av en del av den privata konsumtionen innebär.

Hushållens inbetalningar av direkta skatter, avgifter m.m. beräknas ha uppgått till 31,7% av inkomsterna före skatt 1988. År 1989 beräknas denna andel sjunka något till följd av sänkningen av den statliga inkomstskatten. Skattesänkningen sker genom att skattesatserna sänks med 3 procentenheter för beskattningsbara inkomster över 75 000 kr. (och med 15 procentenheter mellan 70 000 kr. och 75 000 kr.). Det innebär att marginalskatten för en genomsnittlig heltidsarbetande löntagare sänks från 50% till 47% och att högsta marginalskattesatsen sänks från 75% till 72% vid en kommunal utdebitering av 30 kr. Samtidigt reduceras underskottsavdragens maximala värde från 50% till 47%. Förändringarna innebär att den statliga inkomstskatten minskar med ca 10 miljarder kr. 1989 jämfört med om 1988 års regler hade tillämpats även 1989. Den kommunala utdebiteringen höjs med 24 öre per skattekrona 1989 motsvarande ca 1 1/2 miljarder kr.

Diagram 7:1 Reallön per timme före och efter skatt
1980 års priser, index 1974 = 100

Källor: Statistiska centralbyran, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Det avgiftsfria året vid sjukhusvård för ålderspensionärer avskaffas den 1 januari 1989. Avgiften per vårddag skall vara högst 55 kr. Samtidigt införs ett nytt avgiftssystem, som innebär att vårdavgifterna tas ut genom avdrag vid utbetalning av pensionerna. I tabell 7:1 sker emellertid en bruttoföring av pensionerna och vårdavgifterna betraktas som en nominell avgift till kommunerna.

Reallönen per timme före skatt minskade med ca 11% mellan 1979 och 1983, se diagram 7:1. Fr.o.m. 1984 började reallönen öka och 1988 var reallönen före skatt 8 1/2% högre än 1983. Efter skatt var ökningen drygt 6%. År 1989 beräknas reallönen före skatt öka med drygt 1 % och efter skatt med ca 2 %. Att reallönen efter skatt stiger så mycket mer än före skatt beror dels på sänkningen av inkomstskatten, dels på att underskottsavdragen väntas öka kraftigt p.g.a. ökade ränteutgifter, vilket drar ned löntagarnas skatter.

I tabell 7:3 redovisas lönesummans och pensionernas förändring i fasta priser. Eftersom sysselsättningen ökar de aktuella åren utvecklas den reala lönesumman mer positivt än den reala timlönen. Lönesumman efter skatt ökade mindre än lönesumman före skatt 1987 och 1988 främst på grund av att skatteomläggningarna dessa år utgick från och kompenserade för lägre timlöneökningar än vad som blev fallet. Skattesänkningen 1989 bidrar till att lönesumman beräknas öka mer efter än före skatt.

Tabell 7:3 Realinkomsternas förändring

	Miljarder kr., löpande priser			Procentuell förändring, 1980 års priser		
	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Lönesumma före skatt	436,4	477,0	516,9	4,9	3,3	2,6
Lönesumma efter skatt	280,9	305,7	334,0	3,6	2,9	3,4
Pensioner före skatt	126,4	139,4	155,2	3,1	4,3	5,4
Pensioner efter skatt	96,4	105,5	115,9	1,9	3,4	4,0
Disponibel inkomst	**509,3**	**554,4**	**605,5**	**1,5**	**2,8**	**3,1**

Anm.: Lönesummans förändring innefattar förändringar i både timlön och antal arbetade timmar. I pensioner ingår i denna tabell även privata tjänstepensioner. I beräkningarna av lönesumma och pensioner efter skatt har hänsyn endast tagits till preliminär A-skatt. Deflatering av lönesumma och pensioner är gjord med konsumentprisindex.

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Pensionsinkomsterna beräknas öka realt med 5 1/2% 1989 före skatt. Därvid beräknas den extra höjningen av basbeloppet bidra till ökningen med 2 1/2 procentenheter. Pensionerna ökar regelmässigt i väsentligt lägre takt efter skatt än före skatt. Det beror huvudsakligen på att det genomsnittliga ATP-beloppet per pensionär ökar och att skatteandelen av pensionerna därmed stiger.

För 1990 beräknas hushållens realt disponibla inkomster stiga med drygt 1% i alternativ 1. I det andra alternativet beräknas den reala inkomstökningen till 1 1/2%.

Inkomstskatten har antagits bli justerad genom en uppräkning av inkomstgränserna i den statliga skatteskalan med 4%. Reallönerna beräknas öka mer

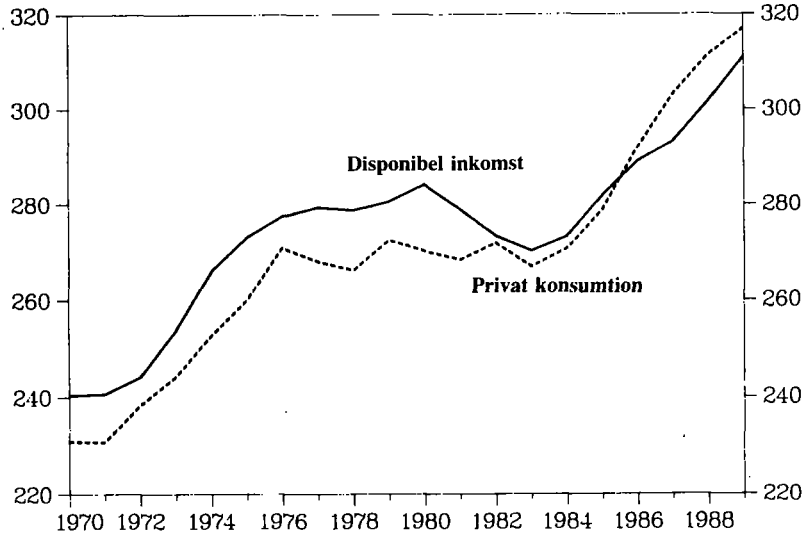
i det andra alternativet, men inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn beräknas öka något mer i det första. Det beror huvudsakligen på att pensionerna via basbeloppet är knutna till föregående års inflation, vilket innebär att en sänkt inflationstakt medför en real ökning av pensionerna.

Inkomsterna 1990 påverkas också av att det andra steget i utbyggnaden av föräldraförsäkringen sker den 1 juli 1990 genom att tiden för ersättning förlängs med ytterligare tre månader och att högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen fr.o.m. 1990 skall höjas årligen i takt med löneutvecklingen för industriarbetare.

7.2 Privat konsumtion och sparande

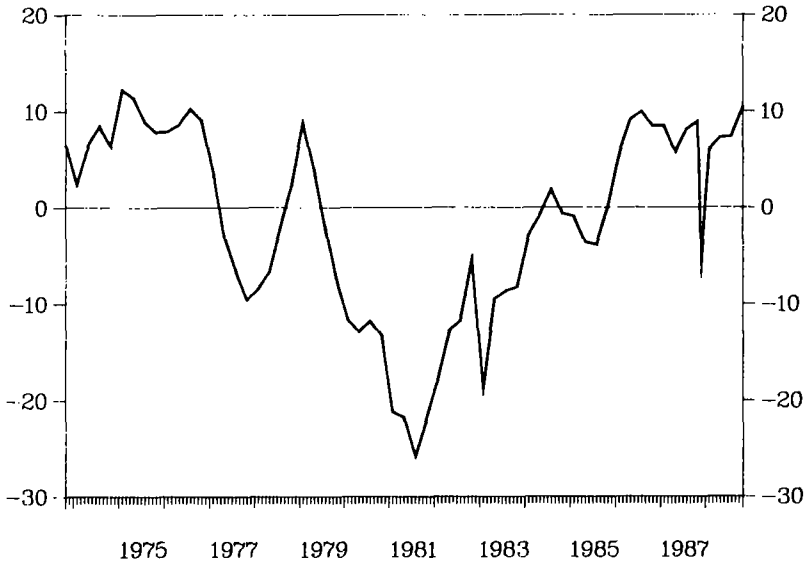
Den privata konsumtionen har i stort sett utvecklats parallellt med den disponibla inkomsten sedan 1970, se diagram 7:2. Det finns dock ett par viktiga undantag. Under 1980-talets första år sjönk hushållens reala disponibla inkomster utan att den privata konsumtionen minskade i motsvarande grad. Istället sjönk hushållens sparkvot med ca 4 procentenheter mellan 1980 och 1983, vilket kan tolkas som att hushållen försökte bevara sin levnadsstandard genom att dra ner på sparandet. Den andra avvikelsen inträffade under åren 1986 och 1987 då den privata konsumtionen ökade med 8,6 procentenheter, vilket är mer än dubbelt så mycket som de disponibla inkomsterna steg under samma period. Detta resulterade i att sparkvoten försämrades ytterligare med ungefär 2 procentenheter per år till -3,3% år 1987.

Diagram 7:2 Disponibel inkomst och privat konsumtion
Miljarder kr., 1980 års priser

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Diagram 7:3 Hushållens förväntningar om den egna ekonomin 12 månader framåt

Anm.: Diagrammet visar skillnaden mellan andelen hushåll som tror på en förbättring och andelen som tror på en försämring. Säsongrensat.
Källa: Statistiska centralbyrån

Huvudorsaken till att den privata konsumtionen ökade så starkt i förhållande till inkomsterna 1986 och 1987 torde i första hand vara att hushållen fick större möjligheter att finansiera sin konsumtion med lånade medel i och med att kreditmarknaden avreglerades i november 1985. Sannolikt förstärktes avregleringens konsekvenser av att hushållens förväntningar om den egna ekonomins framtida utveckling blev mycket mer optimistisk dessa år, se diagram 7:3, och att hushållssektorns förmögenhet steg starkt till följd av värdestegringen på fastigheter och aktier.

Sannolikt har den ökade tillgången till krediter haft störst betydelse när det gäller den starka försäljningsuppgången på bilar och andra varaktiga varor, som kan betraktas som investeringsvaror för hushållen. Till konsumtionsuppgången på 8,6% under åren 1986 och 1987 bidrog bilinköpen med 2,0 procentenheter och inköpen av andra sällanköpsvaror med 3,2 procentenheter.

Hushållens upplåning och vad hushållen använt inkomster och upplåning till framgår av tabell 7:4. Avregleringen av kreditmarknaden i november 1985 medförde en kraftig ökning av nettoupplåningen 1986. Därmed ökade hushållens tillförda medel med över 17% medan inkomsterna steg med ca 7%. Hushållens finansiella placeringar fördubblades mellan 1985 och 1986 och var något större än nettoupplåningen. Den nedgång av de reala investeringarna som pågått sedan 1979 fortsatte även 1986.

Tabell 7:4 Finansieringsanalys för hushållssektorn
Miljarder kr., löpande priser

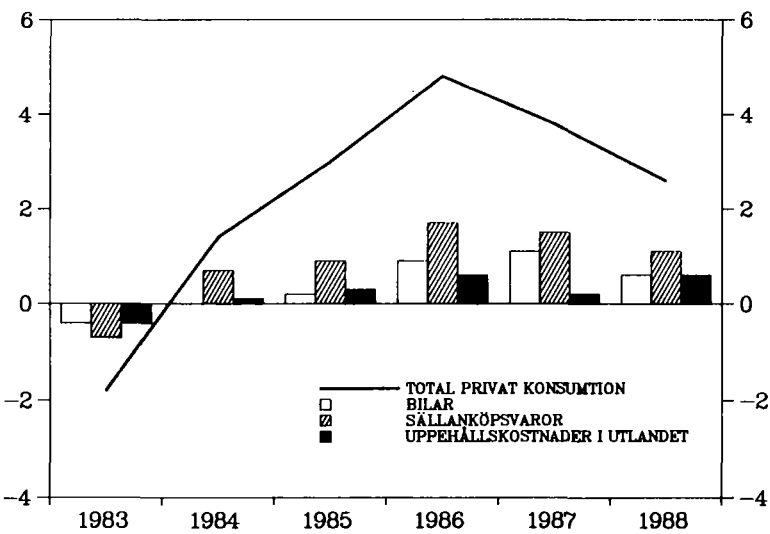
	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Disponibel inkomst brutto	397,3	424,4	467,0	500,7	535,1	583,1
Nettoupplåning	37,0	41,2	36,1	89,7	74,3	100,0
Tillförda medel	**424,3**	**465,6**	**503,1**	**590,4**	**609,4**	**683,1**
Konsumtion	362,7	398,4	438,7	480,5	526,3	572,2
Reala investeringar	21,5	22,6	20,8	19,9	21,9	26,2
Finansiella placeringar	40,1	44,6	43,6	90,0	61,2	84,7
Använda medel	**424,3**	**465,6**	**503,1**	**590,4**	**609,4**	**683,1**

Anm.: Disponibel inkomst brutto inkluderar den i nationalräkenskaperna kalkylerade kapitalförslitningen på hushållens kapitalstock.
Hushållens andel (6,3 miljarder kr.) av den tillfälliga förmögenhetsskatten på försäkringsbolag 1987 har i tabellen till skillnad från i nationalräkenskaperna inte dragits bort vid beräkningen av disponibel inkomst brutto och finansiella placeringar.
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

År 1987 var nettoupplåningen och de finansiella placeringarna lägre än 1986. Det finansiella sparandet – skillnaden mellan finansiella placeringar och nettoupplåning – försämrades från omkring noll 1986 till ca -13 miljarder år 1987. Upplåningen användes således i större utsträckning än 1986 till konsumtion och i någon mån till reala investeringar. Sparkvoten sjönk med ca 2 1/2 procentenheter.

År 1988 beräknas nettoupplåningen ha ökat till ca 100 miljarder kr. Ökningen motsvarades av en lika stor uppgång i finansiella placeringar och investeringar. Det innebär att hushållens sparkvot var i stort sett oförändrad. Det finansiella sparandet försämrades emellertid med ca 2 miljarder kr. jämfört med under 1987.

Diagram 7:4 Privat konsumtion
Bidrag i procent till den årliga utvecklingen

Anm.: 1988 avser de tre första kvartalen. I sällanköpsvaror ingår varaktiga och delvis varaktiga varor.
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Under 1988 har hushållens förmögenheter fortsatt att öka. I december 1988 hade aktiekurserna återhämtat sig till den nivå som rådde innan börsraset i oktober 1987. Det betyder att aktiekurserna stigit med i genomsnitt ca 40% sedan slutet av 1986. Prisökningarna på småhus har accelererat sedan de 1986 för första gången under 1980-talet översteg inflationstakten. Mellan första halvåren 1987 och 1988 steg priserna på småhus med ca 14 %.

Trots hushållens förmögenhetsökningar och en fortsatt optimistisk syn på den egna ekonomin har den privata konsumtionens ökningstakt bromsats upp under 1988. Enligt nationalräkenskaperna var konsumtionstillväxten 2,6% under de tre första kvartalen 1988 jämfört med motsvarande period 1987. Speciellt för detaljhandelns försäljning har en dämpning av ökningstakten observerats. Under de elva första månaderna 1988 ökade detaljhandelns försäljningsvolym med ca 2% jämfört med motsvarande period 1987. Helåret 1987 ökade omsättningen med 4,5%. Omsättningen av sällanköpsvaror har gått ned från en ökning på drygt 8% 1987 till knappt 4% för de elva första månaderna 1988. Bilinköp och utlandsresor har däremot fortsatt att öka starkt. För helåret 1988 beräknas den privata konsumtionen ha ökat med 2,7%. Det tidigare fallet i sparkvoten beräknas, som redan nämnts, ha upphört 1988.

Flera faktorer talar för en dämpad konsumtionstillväxt och ett ökat hushållssparande 1989. Efter avregleringen av kreditmarknaden ökade hushållens nettoupplåning starkt, vilket gav utslag i en ökad privat konsumtion. Utvecklingen under 1988 visar dock en i stort sett oförändrad sparkvot jämfört med 1987, vilket tyder på att den anpassning av hushållens tillgångar och skulder, som avregleringen resulterade i, nu till stor del är genomförd. Dessutom är realräntan efter skatt idag betydligt högre än under 1970-talet, vilket gör det dyrare att låna och mer förmånligt att spara. Vidare har hushållens negativa sparande resulterat i en starkt ökande skuldbörda, med räntor och amorteringar som sannolikt minskar hushållens villighet att ta nya lån. Även den aviserade skattereformen torde redan under 1989 minska hushållens benägenhet att öka sin skuldsättning.

Den höga försäljningsnivån för nya bilar 1988 väntas inte bestå 1989. En bidragande orsak härtill är att många hushåll torde ha tidigarelagt sina inköp av bilar till 1988 för att kunna utnyttja katalysatorrabatten, som tas bort fr.o.m. 1989 års modeller, vilka alla skall vara utrustade med katalytisk avgasrening. Då bilinköpens andel av den privata konsumtionen är ca 5% betyder ett omslag i bilinköpen från en ökning med 10% 1988 till en väntad minskning med 10% 1989 att ökningstakten för den privata konsumtionen reduceras med 1 procentenhet.

Försäljningstillväxten av sällanköps- och dagligvaror bedöms 1989 bli i stort sett oförändrad jämfört med 1988. Turistnettot väntas ha en fortsatt hög tillväxttakt 1989. Mot denna bakgrund bedöms den privata konsumtionen öka i volym med 1,9% 1989. Sparkvoten beräknas stiga med ca 1 procentenhet.

För 1990 väntas en fortsatt nedgång i ökningstakten av den privata konsumtionen. Vid en timlöneökning på 4% 1990 bedöms konsumtionstillväxten bli 1,5%. Den högre timlöneökningen på 7% i alternativ 2 väntas leda till en ökningstakt av den privata konsumtionen på 1,7%.

8 Investeringarna

Den kraftiga investeringsuppgången 1987 fortsatte under 1988 och de totala bruttoinvesteringarna beräknas ha ökat med ca 5% i volym. Investeringarna under 1988 var i högre grad än under 1987 koncentrerade till maskininvesteringar, medan byggnadsinvesteringarna utvecklades något svagare.

Under 1989 väntas näringslivets investeringskonjunktur mattas något, särskilt för byggnadsinvesteringarna, samtidigt som bostadsinvesteringarna minskar relativt kraftigt bl.a. till följd av åtstramningen av ombyggnadsverksamheten. Myndigheternas investeringsplaner innebär dock en fortsatt och större investeringsexpansion än under 1988. Likaså ökar affärsverkens investeringar, vilket innebär att den offentliga sektorn beräknas ge ett betydande bidrag till investeringstillväxten 1989. De totala bruttoinvesteringarna beräknas öka med 1,5% 1989, se tabell 8:1.

Investeringarna under 1990 antas till viss del vara beroende av lönekostnadsutvecklingen. I alternativet med en nedväxling av löneökningstakten beräknas näringslivets investeringar växa en dryg procentenhet snabbare än vid en forsatt hög löneökningstakt. I båda lönealternativen väntas bostadsbyggandet bli i stort sett oförändrat, medan myndigheternas investeringar fortsätter växa. De totala bruttoinvesteringarna väntas öka med 2,5% 1990 i alternativ 1 respektive 1,7% i alternativ 2.

Tabell 8:1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kr. 1987, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser			
		1986	1987	1988	1989
Näringsliv	124,5	0,5	5,4	5,9	2,5
Offentliga myndigheter	23,2	-0,8	-0,6	2,5	6,6
Bostäder	43,1	-3,5	12,9	4,3	-4,5
Totalt	**190,9**	**-0,6**	**6,2**	**5,1**	**1,5**
därav maskiner	101,3	-2,7	7,4	8,0	4,2

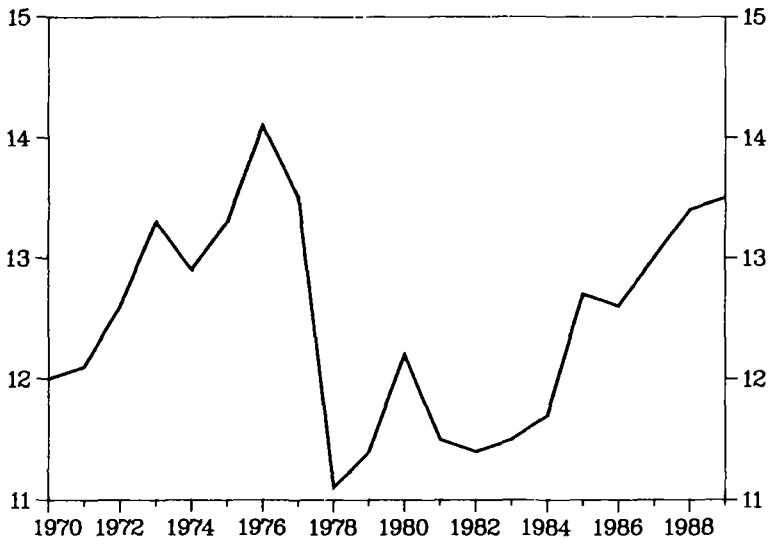
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

8.1 Näringslivets investeringar

Efter en tillfällig försvagning under 1986 har näringslivets bruttoinvesteringar de två senaste åren fortsatt växa med 5 1/2% respektive 6%. Sammantaget har därmed näringslivets investeringsvolym vuxit med 36% sedan 1982. Tyngdpunkten i uppgången har legat på maskininvesteringarna som vuxit med drygt 40%, medan näringslivets byggnadsinvesteringar ökat med drygt 20%. Näringslivets investeringar har vuxit nästan dubbelt så mycket som produktionen, varför näringslivets investeringskvot nu ligger på en markant högre nivå, se diagram 8:1.

Industriinvesteringarna har stått för nära hälften av investeringsökningen sedan 1982 och ökat med över 70%. Den svaga investeringsutvecklingen och utslagningen av kapital under under senare delen av 1970-talet innebar att industrins kapitalstock minskade i volym. De senaste årens investeringsupp-

Diagram 8:1 Näringslivets investeringar
Procent av BNP, 1980 års priser

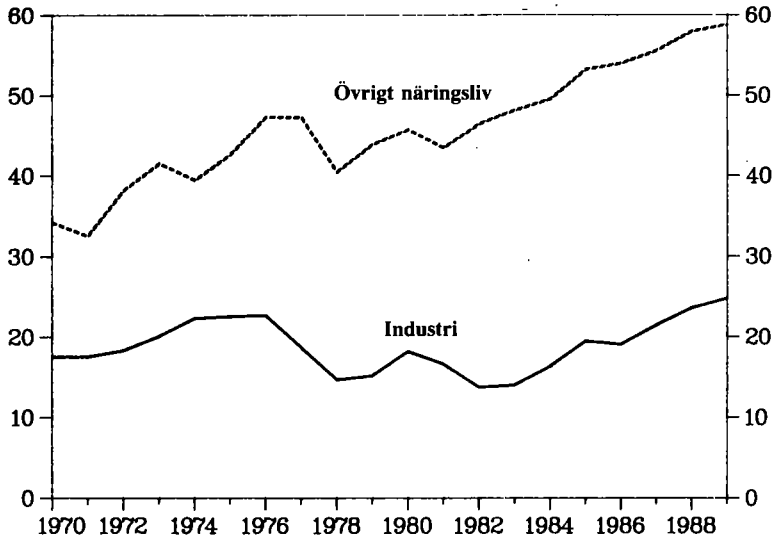

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet

gång har dock medfört att bruttoinvesteringarna nu markant överstiger kapitalförslitningen och att kapitalstockens tillväxt är tillbaka på i stort sett samma nivå som under första hälften av 1970-talet. Den förlust av produktivt industrikapital som inträffade under senare delen av 1970-talet och i början av 1980-talet torde nu ha återhämtats och industrins kapitalstock beräknas vara större nu än vad den var innan investeringarna började falla.

Vid bedömningen av industrins kapitalanskaffning och produktionskapacitet måste även industrins leasing av maskiner och byggnader samt investeringar i s.k. immateriella tillgångar beaktas. För industrins del har leasingvolymen fördubblats under 1980-talet och motsvarade under 1988 nära 10% av industrins investeringar. De immateriella investeringarna är svåra att uppskatta. Enligt statistiska centralbyråns investeringsenkät var industrins investeringar i forskning och utveckling samt marknadsföring under 1987 värdemässigt lika omfattande som de materiella investeringarna. Industriföretagens utgifter för forskning och utveckling har, räknade i fasta priser, fördubblats under det senaste decenniet.

Industrins bidrag till investeringstillväxten var något mindre 1988 än året innan. Denna uppbromsning faller helt på byggnadsinvesteringarna, som beräknas ha varit oförändrade, medan industrins maskininvesteringar ökade i samma takt som under 1987 eller med drygt 13%. Under 1987 var investeringsuppgången koncentrerad till skogsindustrin och transportmedelsindustrin. Dessa branscher ökade sina investeringar även under 1988, men ökningstakten halverades. Den kraftigaste investeringsuppgången registrerades istället för andra delar av basindustrin, bl.a. gruvorna och järn- och stålindustrin, samt för de delar av industrin som berörs av den kraftiga uppgången i byggsektorn, t.ex. trävaruindustrin samt jord- och stenindustrin.

Diagram 8:2 Näringslivets investeringar
Miljarder kr., 1980 års priser

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Statistiska centralbyråns investeringsenkät i oktober 1988 visade att företagen reviderat upp sina investeringsplaner för 1989 relativt kraftigt jämfört med enkäten i maj, vilket kan tolkas som att företagens osäkerhet om den framtida efterfrågeutvecklingen nu har reducerats. Med hänsyn tagen till att företagen i oktoberenkäterna normalt underskattar den framtida investeringsutvecklingen tyder enkäten på en fortsatt tillväxt för industrins investeringar även 1989, se diagram 8:2. Transportmedelsindustrin har mycket expansiva investeringsplaner, medan t.ex. skogsindustrin väntas minska sin investeringsvolym. Transportmedelsindustrin skulle, om planerna förverkligas, öka sina investeringar för sjunde året i rad och stå för nära 20% av industrins investeringar 1989 mot 10% 1982

Tabell 8:2 Bruttoinvesteringar i näringslivet

	Miljarder kr. 1987, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser			
		1986	1987	1988	1989
Industri	35,1	- 2,2	12,6	10,0	5,1
Basindustri	8,7	-26,5	21,5	16,2	-0,5
Verkstäder	14,5	9,7	11,1	3,6	10,0
Övrig industri	12,0	7,0	8,5	13,2	4,0
Övrigt näringsliv	89,4	1,4	2,9	4,3	1,5
Totalt	**124,5**	**0,5**	**5,4**	**5,9**	**2,5**
därav maskiner	72,7	- 3,7	6,6	7,3	4,1
byggnader	41,7	8,6	3,1	3,4	0,3

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Till skillnad från industrin expanderade det övriga näringslivet sina investeringar kraftigare under 1988 än under 1987, 4,3% jämfört med 2,9%. Det var speciellt byggnadsinvesteringarna som, trots restriktionerna på byggmarknaden, ökade relativt kraftigt. Frånräknat de statliga affärsverken ökar skillnaden mellan 1987 och 1988. Affärsverken beräknas nämligen ha minskat sina investeringar 1988 med 4%, efter en ökning med 6 1/2% 1987. Det var bl.a. statens järnvägar och statens vattenfallsverk som drog ned sin investeringsverksamhet.

Under 1989 bedöms även det övriga näringslivet få en svagare investeringsutveckling än under 1988. Det ansträngda läget och restriktionerna på byggmarknaden väntas medföra att speciellt byggnadsinvesteringarna bromsas upp. Affärsverkens investeringsplaner tyder på att dessa under 1989 kommer att öka sina investeringar med 5% i volym.

Utvecklingen av näringslivets investeringar 1990 är svårbedömd. Det finns flera faktorer som talar för en fortsatt relativt god investeringsutveckling bl.a. det höga kapacitetsutnyttjandet, den relativt goda lönsamheten under flera år i följd samt att flera investeringsprojekt på grund av överhettningen på byggmarknaden fått skjutas på framtiden. En något lägre tillväxttakt i ekonomin talar dock för en svagare investeringsutveckling.

En annan viktig faktor för utvecklingen av investeringarna är företagens förväntningar om den framtida kostnadsutvecklingen. En utveckling där den svenska löneökningstakten under 1990 kommer ned på en markant lägre nivå och hamnar i paritet med omvärldens, kan antas få en positiv effekt på företagens framtidsbedömning och därmed deras benägenhet att bygga ut sin produktionskapacitet. I alternativet med en lägre löneökningstakt beräknas näringslivets investeringar öka med 3,2% 1990, medan investeringsuppgången förutses begränsas till 2,0% vid alternativet med en högre löneökningstakt.

Tabell 8:3 Offentliga investeringar

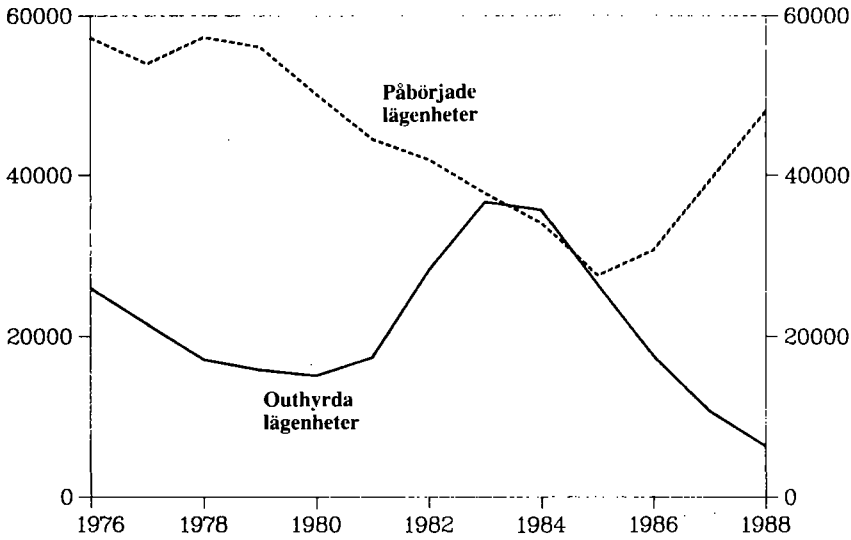
	Miljarder kr., 1987 löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser			
		1986	1987	1988	1989
Statliga myndigheter	6,5	-6,0	11,3	8,8	9,2
Statliga affärsverk	15,6	8,6	6,7	-4,1	4,8
Staten	**22,1**	**3,7**	**8,1**	**-0,1**	**6,3**
Kommunala myndigheter	16,8	1,2	- 4,8	-0,1	5,5
Kommunala affärsverk	4,0	-8,7	-17,3	15,2	-21,6
Kommunerna	**20,8**	**-1,2**	**- 7,5**	**2,9**	**- 0,4**
Totalt	**42,9**	**1,1**	**- 0,1**	**1,3**	**2,9**

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

8.2 Bostadsinvesteringar

Efterfrågan på bostäder har under de senaste åren ökat markant. Ett mått på detta är att andelen outhyrda lägenheter har sjunkit från 2,6% 1984 till 0,4% i september 1988. Uppgången av bostadsefterfrågan har varit mest accentu-

Diagram 8:3 Antal outhyrda hyreslägenheter respektive totalt antal påbörjade lägenheter

Anm.: Antalet outhyrda lägenheter avser den 1 mars respektive år. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet

erad i storstadsområdena, men har nu fått spridning över hela landet. Denna uppgång i bostadsefterfrågan torde i hög grad vara en effekt av den relativt förmånliga utvecklingen av hushållens reala inkomster. Därtill har en hög nettoinvandring och en ökad regional rörlighet bidragit till att driva upp efterfrågan på nya bostäder.

Den växande bostadsefterfrågan har resulterat i en kraftig tillväxt av bostadsbyggandet. Under 1987 påbörjades nära 40 000 nya lägenheter och under 1988 beräknas 48 000 lägenheter ha blivit påbörjade, vilket kan jämföras med ca 30 000 lägenheter per år under 1985 och 1986. Uttryckt i investeringsvolym i nyproduktion av bostäder innebär detta en uppgång med över 75% på två år.

Expansionen av bostadsbyggandet under 1988 låg framför allt på första halvåret. Under loppet av året har bostadsbyggandet bromsats upp, speciellt i storstadsområdena. Svårigheter att få igång nya lägenhetsprojekt kan i första hand förklaras av den mycket ansträngda situationen på byggmarknaden, som även gett utslag i kostnadsutvecklingen i bostadsbyggandet. Den snabba kostnadsutvecklingen har inneburit att allt fler bostadsprojekt fått kostnader som överstiger de gränser som accepteras vid prövning av statliga lån till nybyggnad.

I oktober föreslog regeringen en rad åtgärder i syfte att dämpa överhettning och kostnadsökning i byggsektorn och bereda utrymme för bostadsbyggande. Prognosen för byggverksamheten exklusive nya bostäder innebär en nedgång 1989. Det torde därför finnas utrymme på byggmarknaden för en fortsatt hög nivå på bostadsbyggandet. Prognosen är att drygt 50 000 nya

Tabell 8:4 Bostadsinvesteringar

	Miljarder kr. 1987, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser			
		1986	1987	1988	1989
Nybyggnad	20,6	-12,1	28,3	33,0	15,0
Flerbostadshus	10,1	- 9,4	30,9	40,0	13,0
Småhus	10,4	-14,6	25,9	26,0	17,0
Ombyggnad	22,5	3,3	2,5	-20,0	-32,0
Flerbostadshus	19,3	1,7	9,1	-20,0	-33,0
Småhus	3,2	11,4	-26,1	-20,0	-25,0
Totalt	**43,1**	**- 3,5**	**12,9**	**4,3**	**4,5**

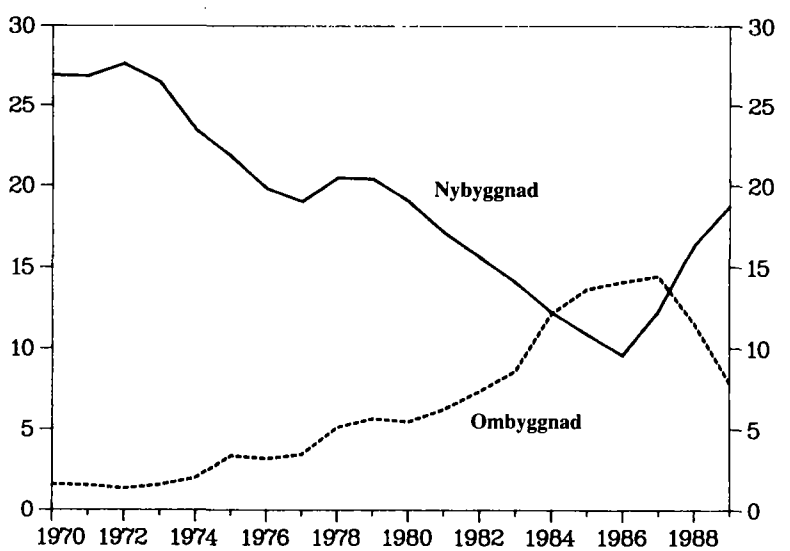
Anm.: Förändringen i investeringsvolymen skiljer sig från förändringen av antalet påbörjade lägenheter eftersom investeringsvolymen påverkas av bl.a. bostadsbyggandets förläggning i tiden och den genomsnittliga investeringskostnaden per lägenhet.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartmentet

lägenheter påbörjas 1989. Den förutsätter dock att kostnadsutvecklingen inte blir sådan att den påtagligt dämpar nyproduktionen. Även för 1990 antas igångsättningen ligga kvar på samma höga nivå.

År 1988 innebar en vändpunkt för ombyggnaden av bostäder, som beräknas ha minskat med 20% i volym. Ombyggnadsinvesteringarna steg kontinuerligt från början på 1970-talet t.o.m 1987. Särskilt kraftig var expansionen i början på 1980-talet i samband med det s.k. ROT-programmet, som innefattade en höjning av de statliga subventionerna till ombyggnad av bostäder.

Diagram 8:4 Bostadsinvesteringar
Miljarder kr., 1980 års priser

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

De flesta ombyggnader sker med statliga ombyggnadslån, till vilka är knutna en räntesubvention, som motsvarar mer än halva ombyggnadskostnaden. Under 1987 och 1988 sattes ramar för omfattningen på ombyggnadslånen i storstadsområdena, vilket efter en tid resulterade i en kraftig nedgång av antalet lägenheter som beviljades ombyggnadslån i dessa områden. Trots det var ombyggnadsverksamheten mycket omfattande 1988. I hela landet beviljades lån till ombyggnad av ca 35 000 lägenheter, motsvarande en investeringskostnad på ca 15 miljarder kr.

Regeringen föreslog i propositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder (prop 1988/89:47) ytterligare åtgärder för att begränsa ombyggnaden av bostäder. Ramarna för ombyggnadslån i storstadsområdena under 1989 bibehålls och ramar sätts även i övriga delar av landet. Vidare reduceras subventionsgraden vid ombyggnad genom att den garanterade räntan för räntesubventionerna höjs. Mot denna bakgrund förutses i det närmaste en halvering av ombyggnadsverksamheten de närmaste två åren. Neddragningen av ombyggnaden av bostäder torde i viss utsträckning komma att kompenseras av ökade bostadsreparationer.

8.3 Byggnadsverksamhet

Läget på byggmarknaden karaktäriseras av en högt uppdriven efterfrågan och brist på produktionsresurser. I konjunkturinstitutets byggbarometer i september uppgick resursutnyttjandet, räknat som skillnaden mellan andelen företag med högt respektive lågt resursutnyttjande, till nära +60%. Före 1987 hade detta mått på byggsektorns resursutnyttjande aldrig överstigit +15%. Över 80% av företagen uppgav brist på vissa kategorier av byggnadsarbetare och nästan samtliga byggnadsföretag angav bristen på arbetskraft som främsta hindret för en ökad produktion. Överhettningen på byggmarknaden är mer accentuerad nu än vid tidigare uppsving i byggkonjunkturen.

Uppgången i byggefterfrågan började under 1986 då näringslivets byggnadsinvesteringar ökade relativt kraftigt. Näringslivets byggande fortsatte expandera under 1987 samtidigt som bostadsbyggandet svängde från en nedgång 1986 till uppgång med nära 12% i volym 1987. Under 1988 bromsades tillväxten av byggandet något framför allt som en följd av en minskad ombyggnad av bostäder.

Sysselsättningen i byggsektorn, som ökade mycket kraftigt under 1987, fortsatte stiga under 1988, men i en långsammare takt. Drygt hälften av den sysselsättningsnedgång som inträffade mellan 1981 och 1984 har nu återhämtats.

Statistiken möjliggör ingen regional fördelning av den totala byggverksamheten. Regionalt fördelad statistik över antalet byggnadsarbetare indikerar dock att uppsvinget i byggverksamheten har varit kraftigast i storstadsområdena, men att skillnaden i utveckling mellan storstäderna och övriga landet minskat under 1988. Arbetslösheten bland byggnadsarbetare har de senaste två åren minskat i samtliga län.

Sedan 1987 har byggverksamheten varit föremål för särskilda regleringar.

Syftet med dessa har varit dels att dämpa överhettningen på byggmarknaden, särskilt i storstäderna, dels att skapa ett ökat utrymmet för nyproduktion av bostäder. Regleringarna innebär, utöver tidigare nämnda ramar för ombyggnadslån till bostäder, bl.a. att länsarbetsnämnderna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län skall utnyttja byggnadstillståndsgivningen för att begränsa den totala byggvolymen till 1986 års nivå. För Stockholms län skall dessutom annat byggande än bostadsbyggande begränsas till 70% av 1986 års nivå. Vidare har möjligheten att utnyttja investeringsfonderna begränsats till miljöinvesteringar samt investeringar i stödområdena.

Tabell 8:5 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kr. 1987, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser			
		1986	1987	1988	1989
Byggnadsinvesteringar	101,3	1,1	5,2	2,7	-0,6
därav näringsliv	41,7	8,6	3,1	3,4	0,3
offentliga myndigheter	16,5	-4,0	-6,3	-2,9	7,4
bostäder	43,1	-3,5	12,9	4,3	-4,5
Reparation och underhåll	40,1	5,9	0,9	3,1	3,1
Summa	**141,4**	**2,5**	**3,9**	**2,8**	**0,4**

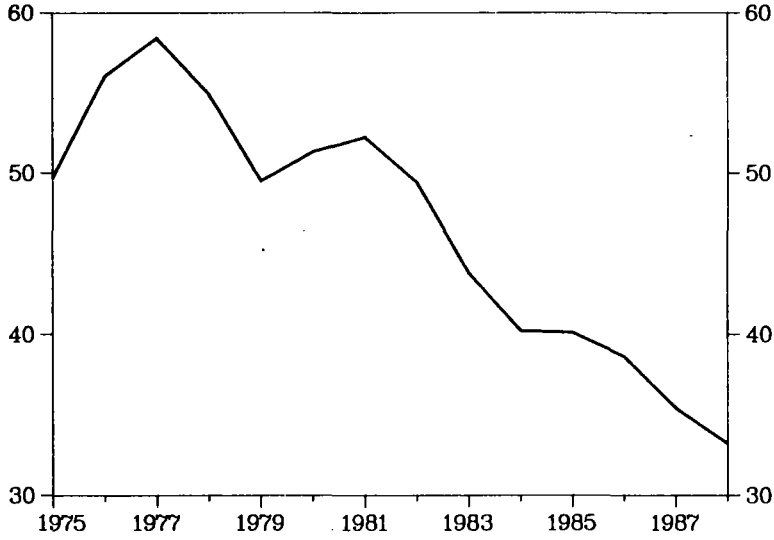
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Mot bakgrund av att överhettningen på byggmarknaden under 1988 förstärktes och spreds även till övriga delar av landet, skärptes i oktober 1988 regleringen av byggmarknaden. Denna skärpning innebar utöver ramar och ändrade villkor för ombyggnadslån till bostäder dels en förlängning av regleringen av byggnadstillståndsgivningen i storstadslänen till att gälla även under 1990, dels att arbetsmarknadsstyrelsen fick i uppdrag att under 1989 med stöd av förordningen om byggnadstillstånd begränsa annat byggande än bostadsbyggande i övriga delar av landet till 95% av nivån under perioden november 1987–oktober 1988.

Regleringarna på byggmarknaden har medfört en kraftig nedgång av ombyggnadsverksamheten och att ett stort antal byggprojekt i storstadsområdena har skjutits på framtiden. Volymen av annat byggande än bostäder i de reglerade områdena minskade markant under 1988. För landet som helhet har emellertid byggandet utanför bostadssektorn fortsatt att växa och tillväxttakten var högre under 1988 än under 1987.

Under 1989 och 1990 beräknas den totala byggverksamheten växa betydligt långsammare än under 1987 och 1988. Under 1989 är det framför allt ombyggnader av bostäder som reduceras kraftigt. Byggandet utanför bostadssektorn väntas däremot expandera mer än under 1988. Det är bl.a. primärkommunernas investeringar i byggnader och anläggningar som beräknas öka, till stor del som en följd av det ökade bostadsbyggandet. De kommunala affärsverken, som räknas till näringslivet, väntas däremot kraftigt minska sina byggnadsinvesteringar, varför uppgången av den kommunala sektorns byggande sammantaget blir mer begränsad än för myndigheterna. Hela den offentliga sektorns byggvolym beräknas öka med knappt 2%.

Diagram 8:5 Lagerkvoten inom industrin
Procent av produktionsvärdet

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet

8.4 Lagerinvesteringar

Den lagerneddragning som påbörjades andra halvåret 1980 fortsatte även under 1988. Under denna period har lagren minskat med nästan 50 miljarder kr. i löpande priser. Industrin svarar för nästan två tredjedelar av neddragningen men också inom partihandeln har lageravvecklingen varit betydande. Industrin har sedan 1980 dragit ner sin lagervolym med 25 % samtidigt som produktionen stigit med 18 %. Lagerkvoten har därmed sjunkit från 51 % 1980 till 34 % 1988, se diagram 8:5.

Lagerneddragningen under 1988 kan i huvudsak hänföras till oljelagren inom parti- och detaljhandeln. En viss lageruppbyggnad av övriga varor har dock skett inom handeln. Inom industrin har den höga efterfrågan och det höga kapacitetsutnyttjandet lett till en fortsatt reducering av färdigvarlagren. Neddragningen är speciellt märkbar inom massa- och pappersindustrin och järn-, stål- och metallverken. Inom dessa branscher är lagren för närvarande mycket små, vilket minskar möjligheterna att under den närmaste framtiden möta en ökad efterfrågan med fortsatta lagerneddragningar.

Under 1989 och 1990 förväntas en avmattning av efterfrågetillväxten, vilket torde leda till en viss uppdragning av lagren. Samtidigt innebär den höga realräntan ett incitament för företagen att hålla nere sina lager. Lagren har mot denna bakgrund antagits stiga måttligt under perioden, eller med 0,7 mdkr. 1989 och 2,2 mdkr. 1990 (1980 års priser). Detta motsvarar ett BNP-bidrag på 0,4 % resp. 0,2 %. Uppdragningen förväntas främst komma inom industrin, där de små lagerstockarna i vissa fall inneburit störningar i

produktionsprocessen. Även detaljhandeln kan förmodas öka lagren något under 1989 i samband med att bilinköpen minskar.

Tabell 8:6 Lagervolymförändringar
Miljarder kr., 1980 års priser

	1986	1987	1988	1989
Jord- och skogsbruk	–0,1	–0,1	0,1	0
Industri exkl. varv	–3,5	–1,5	–2,1	0,6
Varv	–0,6	–1,5	0,3	0
El-, gas- och vattenverk	0,6	–0,3	0,3	–0,1
Partihandel	–1,2	–1,1	–0,3	–0,4
Detaljhandel	–0,2	0,3	–0,3	0,6
Totalt	**–5,1**	**–4,2**	**–1,9**	**0,7**
därav råolja och bränslen	1,2	1,8	–1,5	–0,6

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

9 Den offentliga verksamheten

9.1 Den offentliga sektorn och samhällsekonomin

Den offentliga sektorns finanser har förbättrats markant sedan 1982 då underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande uppgick till 6,3% av BNP. År 1987 fick den offentliga sektorn ett överskott på ca 41 miljarder kr., vilket motsvarar drygt 4% av BNP. År 1988 beräknas det finansiella sparande ha minskat med ca 7 miljarder kr., men om engångsskatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter 1987 exkluderas så motsvarar det en förbättring med ca 9 miljarder kr.

Den starka förbättringen av den offentliga sektorns finansiella sparande sedan 1982 kan hänföras till en relativt snabb ökning av inkomsterna samtidigt som utgiftsutvecklingen har varit förhållandevis dämpad. Inkomsterna beräknas ha ökat med ca 27% i fasta priser mellan 1982 och 1988, medan utgifterna har stigit med 10 1/2%, se tabell 9:1.

Tabell 9:1 Reala förändringar av den offentliga sektorns inkomster och utgifter
Årlig procentuell volymförändring

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Inkomster	**4,9**	**3,1**	**3,5**	**5,1**	**7,9**	**0,0**	**2,0**
Exkl. engångsskatt					5,2	2,5	
Utgifter	**2,7**	**0,4**	**3,8**	**1,4**	**0,0**	**1,8**	**2,2**
Transfereringar till hushåll	3,1	–1,2	4,7	5,9	5,4	6,6	5,5
Övriga transfereringar	6,0	–10,4	3,6	2,7	–10,0	–0,8	–0,4
Räntor	7,8	9,6	12,0	–7,4	–8,9	–9,7	–4,9
Konsumtion	0,8	2,4	2,1	1,2	1,3	1,4	1,9
Investeringar	–0,3	–2,2	–3,7	–2,6	–3,5	4,3	1,7

Anm.: Förändringstalen för den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter redovisas med statsbidrag och andra interna betalningsströmmar eliminerade (liksom i tabell 9:4). Inkomster och transfereringar har deflaterats med KPI. Offentlig konsumtion och investeringar har deflaterats med respektive implicitdeflator.
Källa: Finansdepartementet.

Bakom utgiftsutvecklingen ligger minskade transfereringar till företag (bl.a. har särskilda industristöd reducerats från ca 10 miljarder kr. 1982 till ca 1 miljard kr. 1988), oförändrade ränteutgifter, minskade investeringar samt en måttlig konsumtionstillväxt. Transfereringarna till hushåll har dock ökat i ungefär samma takt som inkomsterna. Det beror huvudsakligen på förbättringar av olika bidrag och på det ökade antalet pensionärer.

År 1989 beräknas utgifterna öka 2,2% i fasta priser. Den extra ökningen av basbeloppet samt förbättringen av föräldraförsäkringen bidrar till en fortsatt snabb ökning av transfereringarna till hushåll. Den offentliga konsumtionen förutses öka med närmare 2%. Både en tilltagande expansionstakt i den kommunala sektorn och ökade statliga inköp bidrar till konsumtionsökningen.

Tabell 9:2 Skattekvoten
Procentandel av BNP

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Direkta skatter	21,7	21,9	21,4	21,3	22,1	24,3	24,7	24,5
Hushåll	20,4	20,1	19,6	19,6	20,3	21,5	22,0	22,0
Företag	1,3	1,8	1,8	1,7	1,8	2,8	2,7	2,5
Indirekta skatter exkl. arbetsgivaravgifter	13,2	13,0	13,6	14,2	15,1	14,9	14,8	14,7
Mervärdeskatt	6,9	6,8	7,2	6,9	7,6	7,6	7,5	7,6
Övrigt	6,3	6,2	6,4	7,3	7,5	7,3	7,3	7,1
Arbetsgivaravgifter	15,2	15,8	15,6	16,0	15,8	16,2	16,2	16,3
Skatter och avgifter	**50,1**	**50,7**	**50,6**	**51,5**	**53,0**	**55,3**	**55,6**	**55,5**

Anm.: Engångsskatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter ingår *inte* i skattekvoten.
Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Inkomstökningen har inneburit att skattekvoten stigit med 5,5 procentenheter mellan 1982 och 1988, se tabell 9:2. Skattekvotens förändring beror av dels hur skatteunderlagen utvecklas i förhållande till BNP, dels förändringar i skatteuttagen.

Av skattekvotens ökning svarade hushållens direkta skatter för 1,6 procentenheter. Marginalskattereformen mellan 1982 och 1985 bidrog till att inkomstskattens andel av BNP sjönk under den perioden. År 1987 och 1988 justerades den statliga skatteskalan bl.a. genom en uppräkning av inkomstgränserna i den statliga skatteskalan. Inkomsterna ökade dock mer än uppräkningen, vilket medförde att det genomsnittliga skatteuttaget ökade. År 1989 väntas hushållens direkta skatter vara oförändrade som andel av BNP trots att den statliga inkomstskatten sänks med ca 10 miljarder kr. jämfört med en tillämpning av 1988 års skatteregler. Det beror på den kraftiga ökningen av skatteunderlaget, framför allt av pensioner och andra transfereringar, samt de kommunala skattehöjningarna.

Den starka uppgången i företagens vinster sedan 1982 motsvarades inte till en början av en lika stark ökning av skatteinbetalningarna pga. de avsättningsmöjligheter som finns i företagsbeskattningen. Inkomståret 1986 var dessa avsättningsmöjligheter till stor del uttömda, vilket medförde att företagens fyllnadsinbetalningar ökade med över 6 miljarder kr. 1987. Den fortsatt goda vinstnivån väntas medföra att företagens skatteinbetalningar ligger kvar på en relativt hög nivå 1989.

Mervärdeskatten höjdes 1983 från 17,7 % % till 19 %. Det huvudsakliga skatteunderlaget för mervärdeskatten, den privata varukonsumtionen exkl. bränslen, har ökat kraftigt, vilket bidragit till skattekvotens ökning. Mervärdeskattens andel av BNP beräknas öka något 1989 trots att ökningen i den privata konsumtionen väntas avta.

Övriga indirekta skatter steg kraftigt som andel av BNP 1985 genom höjningar av skatteuttagen. Ett flertal ytterligare höjningar av skattesatser på t.ex. tobak, vin och sprit, bensin och olja har sedemera genomförts. Trots detta har denna del av skattekvoten minskat svagt sedan 1986. Det beror på att de flesta skatter av detta slag är anknutna till försäljningsvolymer, vilket

medför att skatteintäkterna minskar som andel av BNP om skatteuttaget är oförändrat. År 1989 utvidgas omsättningsskatten på värdepapper. Vidare får vissa skattehöjningar som skedde under 1988 full årseffekt först 1989.

Arbetsgivaravgifternas andel av BNP beräknas ha ökat med 1 procentenhet mellan 1982 och 1988. Under samma period har avgiftsuttaget ökat med ca 4 procentenheter. Arbetsgivaravgifternas ökade bidrag till skattekvoten 1989 beror på att ATP-avgiften höjs med 0,4 procentenheter.

För att belysa hur de reala förändringarna i den offentliga sektorns inkomster och utgifter påverkar samhällsekonomin, har en enkel modell använts i nationalbudgetarbetet under en följd av år. Med antaganden om marginella import- och konsumtionsbenägenheter kan multiplikatorer beräknas, vilka anger hur förändringar av inkomster och utgifter i den offentliga sektorn bidrar till förändringar av BNP. Modellen inkluderar inte de effekter finanspolitiken ger via pris- och lönebildning och kreditmarknad.

Tabell 9:3 Finanspolitiska effekter
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Staten	–1,3	–2,7	–0,7	–1,4	–2,5	–0,7	0,6
Socialförsäkringssektorn	0,2	–0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2
Kommunerna	0,6	0,5	0,8	0,2	–0,2	0,6	0,2
Totala offentliga sektorn	**–0,5**	**–2,4**	**0,2**	**–1,0**	**–2,7**	**–0,1**	**1,0**

Källa: Finansdepartementet.

Som framgår av tabell 9:3 har den statliga finanspolitiken haft en åtstramande inriktning 1983–1988. För 1989 beräknas den totala offentliga sektorn ha en stimulerande effekt på samhällsekonomin. Det sammanhänger med att utgifterna beräknas öka snabbare än inkomsterna till följd av inkomstskattesänkningen, förbättrade sociala förmåner samt den förväntade utvecklingen av de reala konsumtions- och investeringsutgifterna. I förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90 ökar statsutgifterna mycket långsamt. Att staten trots det beräknas ha en viss expansiv inverkan på samhällsekonomin 1989 sammanhänger bl.a. med att den fulla effekten av en del tidigare beslutade åtgärder, t.ex. sänkningen av den statliga inkomstskatten och den extra höjningen av basbeloppet, faller på kalenderåret 1989 men inte på budgetåret 1989/90. Vidare bör påpekas att de senaste åren har denna typ av beräkningar överskattat finanspolitikens positiva effekter för prognosåren.

Prognoserna för 1989 över inkomster och utgifter medför att den offentliga sektorns finansiella sparande kan beräknas till drygt 29 miljarder kr., vilket är en minskning med ca 5 miljarder kr. jämfört med sparandet 1988. Försämringen av den offentliga sektorns finanser kommer också till uttryck i att utgifternas andel av BNP väntas öka något medan skattekvoten blir i stort sett oförändrad, se tabell 9:4.

För 1990 väntas en fortsatt minskning av det finansiella sparandet till ca 28 miljarder kr. i alternativ 1. I det andra alternativet beräknas det finansiella sparandet öka till ca 33 miljarder kr. 1990. Skillnaden mellan alternativen beror huvudsakligen på att en minskning av löne- och prisökningstakten (vilket förutsätts i alternativ 1) inverkar omedelbart på den offentliga

Tabell 9:4 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter
Löpande priser

	Miljarder kr.				Förändring, %		
	1986	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Inkomster	**593,2**	**667,0**	**705,8**	**760,5**	**12,4**	**5,8**	**7,8**
Skatter	369,5	419,0	453,4	486,8	13,4	8,2	7,4
Socialförsäkringsavgifter	124,4	137,3	156,1	171,5	10,3	13,7	9,8
Övriga inkomster	99,2	110,7	96,3	102,2	11,6	-13,1	6,1
Utgifter	**599,3**	**626,0**	**671,8**	**731,2**	**4,5**	**7,3**	**8,9**
Transfereringar till hushåll	182,1	199,9	225,5	251,5	9,8	12,8	11,5
Ränteutgifter	70,2	66,6	63,6	63,9	-5,1	-4,5	0,5
Övriga transfereringar	62,6	58,8	61,7	64,9	-6,2	4,9	5,2
Konsumtion	258,0	273,2	292,3	318,0	5,9	7,0	8,8
Investeringar m.m.[1]	26,3	27,4	28,6	32,9	4,2	4,4	15,0
Finansiellt sparande	**-6,0**	**41,1**	**34,1**	**29,3**			
Exkl. engångsskatt		24,8					
Procent av BNP							
Skatter och avgifter	53,0	55,3	55,6	55,5			
Utgifter	64,3	62,3	61,3	61,7			
Finansiellt sparande	-0,6	4,1	3,1	2,5			

[1] I investeringar m.m. ingår förutom offentliga myndigheters investeringar även kommunala affärsverks investeringar, investeringar i personalbostäder, lagerinvesteringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.

Källor: Konjukturinstitutet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och finansdepartementet.

sektorns inkomster, medan en stor del av transfereringarna (t.ex. barnbidrag, pensioner och ränteutgifter) inte påverkas på kort sikt.

9.2 Staten

År 1982 var statens budgetunderskott 83 miljarder kr., vilket motsvarade drygt 13% av BNP. För 1988 beräknas statens budgetsaldo visa ett överskott på drygt 11 miljarder kr. (ca 1% av BNP). Orsakerna till den kraftiga förbättringen av statens finanser är att inkomsterna ökat starkt samtidigt som utgiftsökningen har hållits nere genom en stram budgetpolitik. Det förbättrade ekonomiska läget har i hög grad bidragit till den snabba inkomstökningen och till att insatserna inom arbetsmarknads- och industripolitiken har kunnat minskas.

De förbättrade statsfinanserna kommer också till uttryck i att statens finansiella sparande vänt från ett underskott på 59 miljarder kr. 1982 till ett överskott på 18 miljarder kr. 1987. Det finansiella sparandet beräknas ha minskat något 1988 genom att engångsskatten på försäkringsbolagen föll bort. Överskottet 1987 medförde att statsskulden minskade. Därigenom började ränteutgifterna minska i volym. År 1988 drogs ränteutgifterna dessutom ned med 5 miljarder kr. genom en omläggning av redovisningen av räntor på statsskuldsväxlar. År 1989 väntas en nedgång i statens budgetöverskott och finansiella sparande, se tabell 9:5.

Statens inkomster beräknas öka med 6,5% 1989. Den statliga inkomstskatten sänks 1989 genom att skattesatserna sänks med 3 procentenheter för inkomster över 75 000 kr. (och 15 procentenheter mellan 70 000 kr. och

75 000 kr.). Samtidigt reduceras underskottsavdragens maximala värde från 50% till 47%. Uttaget av socialförsäkringsavgifter är oförändrat.

Statens övriga inkomster minskade mycket kraftigt 1988 genom att engångsskatten på försäkringsbolagen föll bort. År 1989 återgår återbetalningarna för det kommunala bostadstillägget till normal nivå, efter en ändring av betalningsrutinerna. Ändringen medförde att 1987 och 1988 omfattas av vardera ett och ett halvt års återbetalningar från kommunerna.

Transfereringarna till hushåll beräknas öka med drygt 10% 1989. En fortsatt kraftig ökning väntas av utbetalningarna inom arbetsskadeförsäkringen. Den extra höjningen av basbeloppet den 1 januari bidrar till ökningen av statens pensionsutbetalningar.

Statens ränteutgifter beräknas öka 1989 efter ha minskat sedan 1985. Att ränteutgifterna åter ökar trots att statsskulden minskat är en följd av att den positiva engångseffekt, som omläggningen av redovisningen av räntor på statsskuldväxlar innebar 1988, avtar.

Statens övriga transfereringar består till drygt 60% av transfereringar till socialförsäkringssektorn och kommunerna. I övrigt består denna utgiftspost av bl.a. räntebidrag, livsmedelssubventioner och gåvodelen av u-landsbiståndet. Räntebidragen väntas öka 1989 till följd av ett ökat bostadsbyggande. Livsmedelssubventionerna väntas däremot minska något.

Den statliga konsumtionen har i volym legat på ungefär samma nivå sedan 1982. Antalet anställda har minskat genom de rationaliserings- och besparingskrav som ställts på statliga myndigheter. För 1989 väntas en fortsatt minskning av sysselsättningen inom de statliga myndigheterna. Genom att andra delar av konsumtionen, framför allt försvarets inköp, förutses öka relativt starkt i volym 1989, beräknas den totala statliga konsumtionen öka med ca 1 1/2% 1989.

Tabell 9:5 Statens inkomster och utgifter
Löpande priser. Exkl. statliga affärsverk och aktiebolag

	Miljarder kr.				Förändring, %		
	1986	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Inkomster	**311,5**	**364,5**	**374,2**	**398,5**	**17,0**	**2,7**	**6,5**
Skatter	228,8	261,3	282,6	300,4	14,2	8,1	6,3
Socialförsäkringsavgifter	46,7	51,5	57,7	62,7	10,3	12,0	8,6
Övriga inkomster	36,1	51,6	33,9	35,4	43,2	-34,3	4,4
Utgifter	**336,0**	**346,3**	**360,4**	**390,8**	**3,1**	**4,1**	**8,3**
Transfereringar till hushåll	82,2	88,3	96,5	106,4	8,8	9,3	10,2
Ränteutgifter	63,1	58,9	55,7	56,4	-6,5	- 5,5	1,2
Övriga transfereringar	119,0	120,5	126,8	137,6	1,3	5,2	8,5
Konsumtion	67,0	70,6	74,5	80,6	5,4	5,5	8,2
Investeringar m.m.[1]	5,7	7,9	6,9	9,9	38,8	-12,9	43,0
Finansiellt sparande	**-24,4**	**18,1**	**13,8**	**7,7**			
Utlåning m.m.	- 2,7	19,2	0,8	0,6			
Korrigeringspost	17,5	8,9	1,6	3,8			
Budgetsaldo	**-39,2**	**-10,0**	**11,4**	**3,3**			
Budgetsaldo i % av BNP	- 4,2	- 1,0	1,0	0,3			

[1] I investeringar m.m. ingår även lagerinvesteringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Investeringarna inom de statliga myndigheterna beräknas öka kraftigt 1989. Den starka ökningen förklaras huvudsakligen av att stora delar av statens järnvägars investeringar genom bildandet av statens banverk flyttas från att ha registrerats på företagssektorn till att redovisas under staten.

För 1990 väntas en ytterligare försämring av statens finansiella sparande i alternativ 1 bl.a. till följd av en kraftig ökning av utbetalningarna av kommunalskattemedel. Dessutom ökar ränteutgifterna genom att reduceringen till följd av omläggningen av redovisningen av räntor på statsskuldväxlar bortfaller helt 1990. Den statliga inkomstskatten har antagits bli justerad genom en uppräkning av inkomstgränserna i skatteskalan med 4 %. Hänsyn har tagits till den särskilda vinstskatten för 1989, vilken väntas ge upphov till ökade skatteintäkter 1990. I det första alternativet beräknas det finansiella sparandet uppvisa ett överskott på ca 2 miljarder kr. En starkare ökning av skatteinkomsterna i alternativ 2 bidrar till att det finansiella sparandet väntas bli ca 10 miljarder kr. 1990 i detta alternativ.

9.3 Socialförsäkringssektorn

Socialförsäkringssektorn omfattar allmän tilläggspensionering (inkl. löntagarfonderna), allmän sjukförsäkring (inkl. föräldraförsäkring) samt erkända arbetslöshetskassor. Reglerna för finansiering av arbetslöshetsersättningen ändrades 1 juli 1988. A-kassorna får i fortsättningen statsbidrag för hela ersättningen. Statsbidragen finansieras helt med arbetsgivaravgifter till staten. Fr.o.m. 1989 skall de medlemsavgifter som tas ut täcka dels förvaltningskostnaderna, dels två nya avgifter; finansierings- och utjämningsavgift. Finansieringsavgiften är avsedd att kompensera staten för ökade kostnader när statsbidrag betalas ut för hela ersättningen. Utjämningsavgiften har införts för att minska skillnaderna i medlemsavgifter mellan olika kassor. A-kassornas fonder upplöses vid årsskiftet 1988/89.

Det finansiella sparandet inom socialförsäkringssektorn består i stort sett av uppbyggnaden av allmänna pensionsfonden. Sparandet i övriga delar är obetydligt. Det finansiella sparandet beräknas ha uppgått till drygt 28 miljarder kr. 1988 och väntas vara oförändrat 1989, se tabell 9:6.

Tabell 9:6 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter
Löpande priser

	Miljarder kr.				Förändring, %		
	1986	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Inkomster	**129,5**	**143,7**	**163,0**	**179,1**	**11,0**	**13,4**	**9,9**
Avgifter	77,7	85,8	98,4	108,8	10,3	14,8	10,5
Bidrag från staten	18,2	21,2	24,6	28,9	16,9	15,9	17,4
Ränteinkomster m.m.	30,9	32,4	34,6	36,1	4,9	6,8	4,4
Skatter	2,7	4,4	5,4	5,3	60,8	23,0	-1,5
Utgifter	**105,8**	**117,5**	**134,7**	**150,8**	**11,0**	**14,7**	**12,0**
Transfereringar till hushåll	82,9	93,1	108,7	123,1	12,3	16,8	13,2
Övriga transfereringar	19,3	20,5	21,9	23,4	6,1	6,8	6,9
Konsumtion m.m.	3,4	3,8	4,0	4,2	10,9	6,0	7,1
Finansiellt sparande	23,7	26,3	28,3	28,2			

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket och statistiska centralbyrån.

Socialförsäkringssektorns inkomster består i huvudsak av arbetsgivaravgifteer. ATP-avgiften höjs med 0,4 procentenheter 1989. Övriga avgifter är oförändrade.

Statsbidragen väntas öka kraftigt 1989. Till viss del beror ökningen av en bokföringsomläggning av egenavgifterna till ATP. Omläggningen medför att AP-fonden erhåller två års egenavgifter 1989. Statsbidragen ökar också något till följd av det ändrade finansieringssystemet för arbetslöshetskassorna.

AP-fondens ränteinkomster beräknas ha uppgått till knappt 34 miljarder kr. och aktieutdelningarna till ca 1/2 miljard kr. 1988. Kursvinster ingår inte i tabell 9:6.

AP-fondens inkomster av vinstdelningsskatten ökade mycket kraftigt 1987 och 1988. Orsaken till dessa kraftiga ökningar torde vara att företagens möjligheter att genom bokslutsdispositioner minska den redovisade vinsten började bli uttömda. För 1989 väntas inkomsterna av vinstdelningsskatten bli i stort sett oförändrade.

Socialförsäkringssektorns utgifter består huvudsakligen av transfereringar till hushåll. Dessa beräknas öka relativt kraftigt 1989. Den extra höjningen av basbeloppet med 600 kr. den 1 januari 1989 medför ökade ATP-utbetalningar med ca 1,5 miljarder kr. 1989. Förbättringen av föräldraförsäkringen beräknas kosta 1,2 miljarder kr. 1989. Arbetslöshetsersättningen höjs den 1 januari 1989.

Bland övriga transfereringar väntas en ökning av inkomstöverföringarna till staten med ca 1/2 miljard kr 1989. Denna ökning beror på de nya avgifterna i A-kassorna. Bidragen till den offentliga sjukvården beräknas öka något medan bidragen till privat vård väntas var i stort sett oförändrade 1989.

År 1990 beräknas det finansiella sparandet minska till 25 1/2 miljarder kr. i alternativ 1 och till 26 1/2 miljarder kr. i alternativ 2. Inkomsterna av kollektiva avgifter ökar med 3 miljarder kr. mer i alternativ 2 än i alternativ 1. Samtidigt blir dock utbetalningarna i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen 2 miljarder kr. högre i det andra alternativet.

9.4 Kommunerna

Kommunernas finanser var i balans under första hälften av 1980-talet. År 1985 uppstod ett underskott i det finansiella sparandet på ca 4 miljarder kr. Sedan dess har kommunernas finansiella sparande varit negativt. De ackumulerade underskotten i det finansiella sparandet medförde att likviditeten inom kommunsektorn gick ned mellan 1984 och 1987. Rörelsekapitalets andel av de externa utgifterna minskade från 16 1/2 % i slutet av 1984 till 10% 1987. Skillnaden mellan kommunerna är dock stora.

Kommunernas inkomster förutses öka betydligt mer 1989 än de två senaste åren, se tabell 9:7. Skatteinkomsterna beräknas öka med 9,4% 1989. Hänsyn har tagits till att utdebiteringen höjs med 9 öre för primärkommunerna, 14 öre för landstingen och 1 öre för de kyrkliga kommunerna.

Statsbidragen består av allmänna bidrag och specialdestinerade bidrag. De allmänna bidragen utgår dels som skatteutjämningsbidrag, dels som kom-

pensation för slopandet av beskattningsrätt av juridiska personer. Från 1989 får kommunerna även kompensation för inkomstbortfall till följd av den slopade garantibeskattningen av fastigheter. Skatteutjämningsbidragen finansieras delvis genom en avgift, som i tabellen har frånräknats statsbidragen. Skatteutjämningsavgiften utgår med 47 öre för primärkommunerna och 34 öre för landstingen 1989. Den s.k. skolavgiften bruttoförs här och har således inte avräknats från statsbidragen utan ingår bland kommunernas utgifter som en transferering till staten. De allmänna statsbidragen beräknas ha uppgått till 11,8 miljarder kr. 1988 och öka till 13,6 miljarder kr. 1989.

De specialdestinerade statsbidragen är kopplade till de verksamheter kommunerna utövar. Av bidraget till primärkommunerna går hälften till skolutbildningen, ca 20% till barnomsorgen och ca 10% till äldreomsorgen och övrig social omsorg. De speciella statsbidragen utvecklas i stort sett i takt med verksamheten i fråga. De beräknas ha uppgått till 46,7 miljarder kr. 1988 och öka till 49,3 miljarder kr. 1989. Bidragen från socialförsäkringssektorn utgår till sjukvården och beräknas ha uppgått till 12,4 miljarder kr. 1988 och beräknas öka med ca 1 miljard kr. 1989.

Övriga inkomster består till stor del av kapitalförslitning och tillräknade pensionsavgifter. Dessa poster ingår i den kommunala konsumtionen men medför inte någon utgift för kommunerna. Därför läggs de till på inkomstsidan vid beräkningen av det finansiella sparandet. Ökningen av vårdavgifter till följd av avskaffandet är det avgiftsfria året för ålderspensionärer förs här som en nominell avgift från hushåll till kommuner. Dessa vårdavgifter beräknas till ca 1/2 miljard kr. 1989.

De kommunala utgifterna väntas öka i något lägre takt än inkomsterna 1989. Den kommunala konsumtionen beräknas ha ökat med 1,7% i volym 1988. För 1989 väntas en ökning med 2%. Antalet arbetade timmar beräknas öka något mindre än konsumtionen. Den underliggande ökningstakten är

Tabell 9:7 Kommunernas inkomster och utgifter
Löpande priser. Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Miljarder kr.				Förändring, %		
	1986	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Inkomster	**243,3**	**259,8**	**275,6**	**298,3**	**6,8**	**6,1**	**8,3**
Skatter	138,1	153,3	165,5	181,1	11,1	7,9	9,4
Bidrag från staten och socialförsäkringssektorn	65,8	69,3	70,9	76,1	5,4	2,4	7,2
Övriga inkomster	39,5	37,2	39,1	41,1	-5,9	5,2	5,1
Utgifter	**248,7**	**263,2**	**283,6**	**305,0**	**5,8**	**7,8**	**7,5**
Transfereringar till hushåll	18,0	18,5	20,3	22,0	2,8	9,5	8,5
Övriga transfereringar	22,5	26,3	27,9	26,8	16,9	6,1	-3,9
Konsumtion	187,6	198,9	213,8	233,1	6,0	7,5	9,0
Investeringar m.m.[1]	20,5	19,4	21,6	23,0	-5,4	11,4	6,1
Finansiellt sparande	**-5,3**	**-3,3**	**-8,0**	**-6,6**			

[1] I investeringar m.m. ingår förutom kommunala myndigheters investeringar även kommunala affärsverks investeringar, investeringar i personalbostäder samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

dock högre, eftersom omfattningen av beredskapsarbeten och ungdomslag väntas fortsätta minska till följd av det förbättrade arbetsmarknadsläget.

De kommunala investeringarna beräknas ha ökat i volym 1988, efter att ha minskat så gott som varje år sedan 1981. Det uppdämda investeringsbehovet samt ökade bostadsinvesteringar, vilka ger följdinvesteringar inom den kommunala sektorn, väntas leda till en fortsatt ökning av investeringarna 1989. Den kommunala sektorn sålde 1987 mark och fastigheter för nästan 2 miljarder kr. netto. Nettoförsäljningen väntas fortsätta 1989.

År 1990 väntas en förbättring av den kommunala ekonomin som följd av att skatteinkomsterna ökar relativt starkt, med 11,5% i båda alternativen. Slutregleringen av kommunalskattemedel ökar särskilt starkt. Den kommunala konsumtionen beräknas öka med 2% i alternativ 1 och med 1,5% i alternativ 2. De lägre löneökningarna i alternativ 1 minskar den kommunala sektorns lönekostnader med 4 1/2 miljarder kr. jämfört med alternativ 2, trots den förutsedda högre sysselsättnings- och konsumtionsökningen i det första alternativet. Det finansiella sparandet väntas visa ett överskott på knappt 1 miljard kr. i alternativ 1. De högre utgifterna i det andra alternativet medför att det finansiella sparandet blir ca 4 miljarder kr. sämre i detta alternativ än i alternativ 1.

10 Kapitalmarknaden

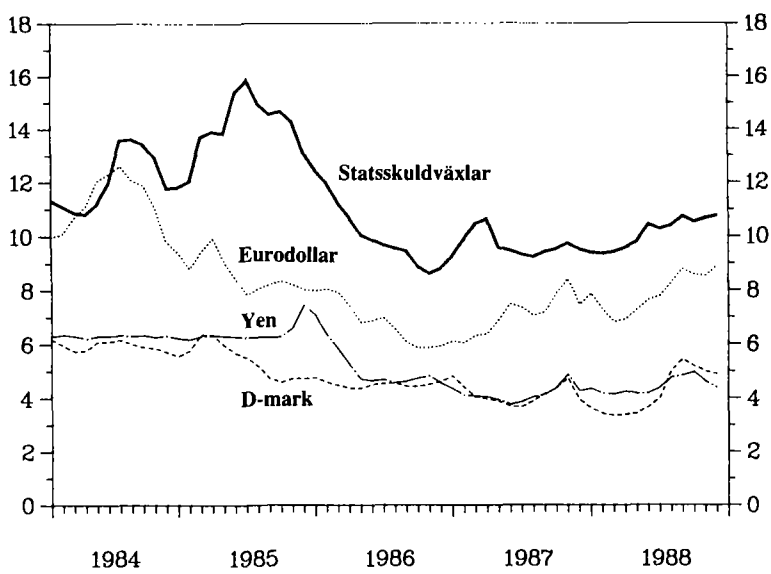
10.1 Internationell ränteutveckling

Den internationella ränteutvecklingen och den förda penningpolitiken har under 1988 i stor utsträckning påverkats av världskonjunkturens starka utveckling. I takt med att den ekonomiska aktiviteten ökat har förväntningar om en högre inflationstakt slagit igenom med högre räntor som följd.

Vid inledningen av 1988 var den internationella räntetrenden nedåtriktad, se diagram 10:1. Räntenedgången var speciellt markerad i Förenta staterna där Federal Reserve förde en tämligen lätt penningpolitik i syfte att stödja den ekonomiska tillväxten och skapa lugn på de finansiella marknaderna efter kursfallen på världens aktiemarknader i oktober 1987.

Ett omslag till stigande räntor skedde i mars 1988 som en följd av den åtstramade penningpolitiken i Förenta staterna. Ränteuppgången förstärktes under sommaren av samordnade penningpolitiska åtstramningar i Västeuropa, bl.a. höjdes diskontot i Förbundsrepubliken Tyskland i början av juli. I Förenta staterna höjdes diskontot en dryg månad senare som en bekräftelse på Federal Reserves intention att hålla tillbaka inflationstrycket i den amerikanska ekonomin. En kort tid efter det att Bundesbank i slutet av augusti höjt diskontot en andra gång, inleddes en fas med fallande räntor. Räntenedgången stöddes av fallande råvarupriser och indikationer på en svagare ekonomisk utveckling i Förenta staterna. Den nedåtgående trenden i de amerikanska räntorna bröts emellertid i början av november. Ränteuppgången förstärktes efter presidentvalet i Förenta staterna då oro utbröt på valutamarknaderna. Osäkerhet om den nya administrationens förmåga att

Diagram 10:1 Ränteutvecklingen i olika länder
6-månadersräntor, procent

Källa: Riksbanken

vidta tillräckliga åtgärder för att reducera budget- och bytesbalansunderskotten medförde en press nedåt på dollarkursen och höjda räntor, trots centralbankernas samordnade interventioner.

Den japanska centralbanken har under året fortsatt att föra en tämligen lätt penningpolitik trots hög aktivitet i den inhemska ekonomin. Den lättare penningpolitiken har möjliggjorts av det mycket låga inflationstrycket i den japanska ekonomin.

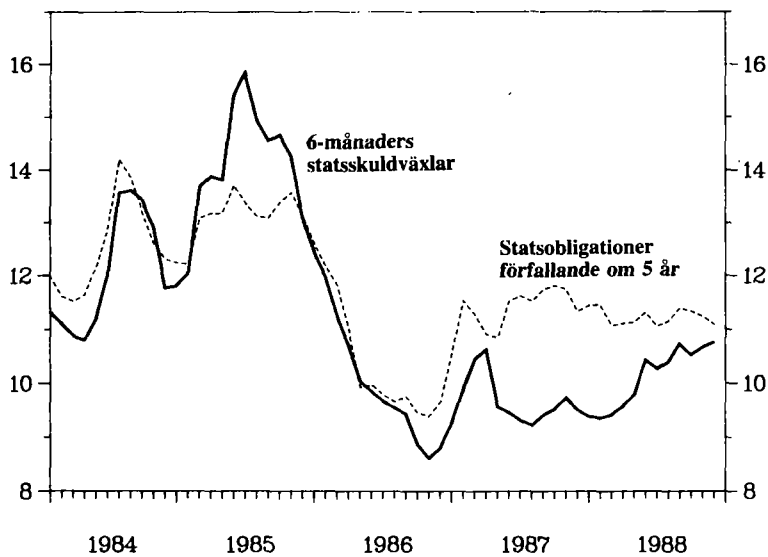
Den kraftiga uppgången i de amerikanska och västtyska penningmarknadsräntorna har lett till att räntemarginalen mellan 6-månaders eurodollar- och euroyenräntorna ökat med knappt 2 procentenheter och till att penningmarknadsräntorna i Förbundsrepubliken Tyskland vid slutet av året låg på en högre nivå än i Japan. Från årsskiftet till augusti steg 6-månaders D-marksräntan med knappt 2 procentenheter och låg därmed på den högsta nivån sedan 1985. Även uppgången i den korta eurodollarräntan förde upp nivån i mitten av december till den högsta sedan våren 1985.

Den under senhösten ökade oron på valutamarknaderna speglar de finansiella obalansernas inverkan på växelkurser och ränteutveckling. Det faktum att obalanserna kvarstår ställer stora krav på en fortsatt samordnad valuta- och penningpolitik i Japan, Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland. Av stor betydelse för den kommande ränteutvecklingen blir också den tillträdande administrationens förmåga att reducera underskotten i Förenta staternas federala budget och bytesbalans.

10.2 Räntor och valutaflöden i Sverige

I Sverige har räntan på femåriga obligationer under året fluktuerat mellan 11% och 11,5%, medan räntan på 6-månaders statsskuldväxlar haft en

Diagram 10:2 Ränteutvecklingen i Sverige
Procent

Anm.: Effektiv årsränta
Källa: Riksbanken

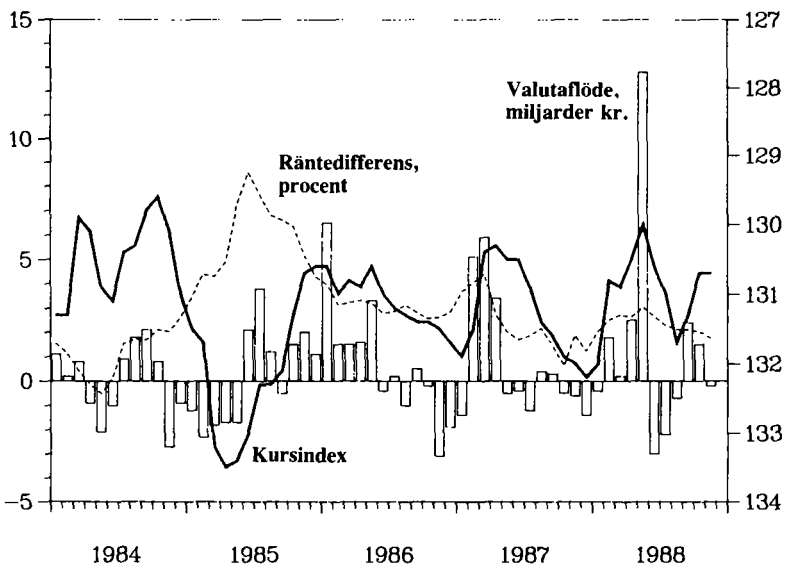
stigande trend, se diagram 10:2. Från årsskiftet 1987/88 har den korta räntan stigit ca 1,5 procentenheter och i slutet av december var räntan på 6-månaders statsskuldväxlar ca 10,8%. Statsobligationsräntan låg under 1988 knappt 0,5 procentenheter under nivån andra halvåret 1987.

De korta räntorna steg kraftigt i slutet av april som en följd av att riksbanken höjde diskontot och aktivt intervenerade på penningmarknaden. Den penningpolitiska åtstramningen vidtogs i syfte att dämpa kreditexpansionen, och därmed tillväxten i den privata konsumtionen. Åtstramningen fick emellertid ingen bestående effekt på obligationsräntorna, som efter en dryg månad hade fallit tillbaka till samma nivå som före interventionen. I samband med att den internationella ränteuppgången tog fart under sommaren steg emellertid även de svenska obligations- och statsskuldväxelräntorna. Uppgången av de korta svenska räntorna blev dock inte lika kraftig som för motsvarande dollar- och D-marksräntor på euromarknaden genom att riksbanken, via marknadsoperationer, stabiliserade den svenska ränteutvecklingen. Under hösten var ränteutvecklingen lugn med en svag nedgång av de långa räntorna.

Räntemarginalen mellan 6-månaders statsskuldväxlar och motsvarande eurodollarränta ökade från ca 2 procentenheter vid årsskiftet till som högst 3 procentenheter i maj. Därefter sjönk räntemarginalen successivt i takt med eurodollarräntans uppgång. I slutet av december var räntemarginalen 1,5 procentenheter.

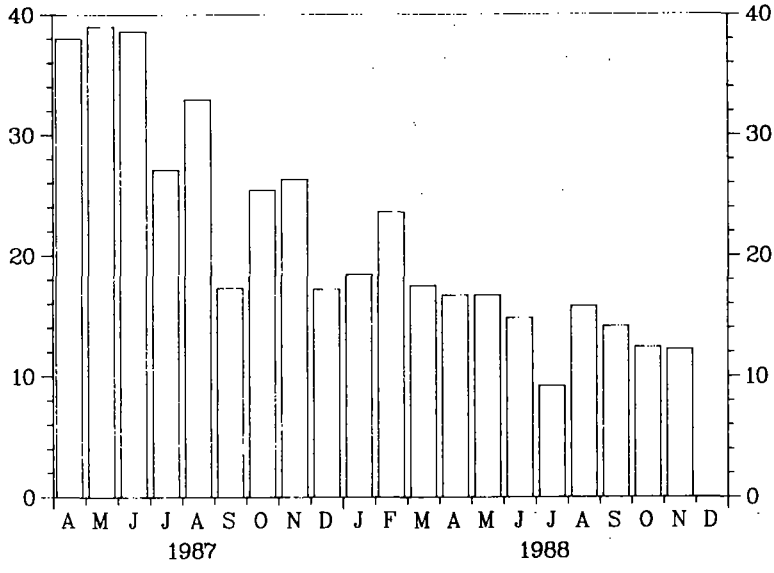
Riksbankens penningpolitiska åtstramning i slutet av april resulterade, till följd av den ökade räntemarginalen gentemot utlandet, i ett kraftigt valutainflöde under maj månad, se diagram 10:3. Samtidigt stärktes valutaindexet och låg en tid nära sitt starkaste värde i det fastställda intervallet. Från

Diagram 10:3 Valutaflöde och kursindex

Källa: Riksbanken

Diagram 10:4 Total dagsomsättning av statspapper
Månadsgenomsnitt, miljarder kr

Källa: Riksbanken

juni till december redovisades ett mindre nettoutflöde. För helåret 1988 registrerades ett sammanlagt valutainflöde på ca 15 miljarder kr. Preliminära uppgifter visar att valutainflödet utgjordes av ett inflöde över kapitalbalansen med ca 25 miljarder kr. och ett utflöde på ca 10 miljarder kr. via bytesbalansen.

För att utjämna valutaflöden och dämpa in- och utflöden under perioder med valutaoro utan att detta avspeglas i valutareserven, genomför riksbanken terminsaffärer på valutamarknaden. Fr.o.m. hösten 1988 publiceras uppgifterna om riksbankens terminsaffärer med 3 månaders eftersläpning. För de finansiella marknaderna innebär denna öppenhet ökad information samtidigt som riksbanken får visst handlingsutrymme i tider med oro på valuta- och penningmarknaderna.

Den genomsnittliga dagsomsättningen av statspapper på penningmarknaden har successivt minskat sedan sommaren 1987, se diagram 10:4. Framför allt har terminshandeln och handeln med statsskuldväxlar krympt. Detta gäller särskilt den s.k. interbankhandeln. Bidragande orsaker till den sjunkande omsättningen är det stabila ränteläget under 1988 och statens minskade upplåningsbehov. Statens andel av emissionerna på obligationsmarknaden har under 1988 fortsatt att minska.

Den 1 januari 1989 införs en omsättningsskatt på penningmarknaden, vilket tillsammans med utvecklingen av nya instrument och arbetsmetoder på penning- och obligationsmarknaden kan påverka omsättningen och den framtida strukturen på kreditmarknaden.

10.3 Utlåning och sparande

Kreditexpansionen fortsatte under 1988 och nettoutlåningen från banker och bostadsinstitut ökade kraftigt. Bankernas nettoutlåning i svenska kronor ökade med 58 miljarder kr. under tolvmånadersperioden t.o.m. november 1987. Ökningen december 1987 t.o.m. november 1988 var 83 miljarder kr. Under samma perioder ökade bostadsinstitutens nettoutlåning med 51 respektive 66 miljarder kr. Finansbolagen ökade sin utlåning i svenska kronor till allmänheten med 22 miljarder kr. under november 1986 t.o.m. oktober 1987. Ökningen november 1987 t.o.m. oktober 1988 var 17 miljarder kr.

Tabell 10:1 Nettoutlåning i svenska kronor
12-månaders förändring t.o.m. november
Miljarder kr.

	1987	1988
Banker	57,8	82,8
Bostadsinstitut	51,2	65,9
Finansbolag	22,3	16,9
Totalt	**131,3**	**165,6**

Anm.: Uppgifter för finansbolag gäller t.o.m. oktober
Källa: Riksbanken

Bankernas mycket stora utlåningsökning i svenska kronor möjliggjordes bl.a. av en fortsatt minskning av obligationsinnehavet. Även utlåningen i utländsk valuta ökade kraftigt. Större delen av ökningen avsåg finansiering av utrikeshandel. Företagen lånade också upp i utländsk valuta för att dra nytta av räntedifferensen mot utlandet. Den stora volymökningen och ett förbättrat räntenetto innebär att bankernas vinster blev höga även 1988.

För bostadsinstituten har den hårdnande konkurrensen på kreditmarknaden bl.a. tagit sig uttryck i att man snabbare sänkt sina utlåningsräntor i lägen då marknadsräntorna fallit. Dessutom har räntemarginalerna minskat för lån utan statliga räntebidrag. Nästan hela ökningen av nettoutlåningen utgörs av lån utan statliga räntebidrag, främst höjningar av gamla lån på småhus. Den 1 december 1988 fastställde riksbanken nya regler avseende räntekonstruktioner och löptider för bostadsinstitutens upplåning. De nya reglerna ger bostadsinstituten en mer flexibel upplåning och därigenom bättre konkurrensförmåga.

Finansbolagen har tappat marknadsandelar till banker och bostadsinstitut. Detta är en synlig följd av kreditmarknadens avreglering. Även mellan finansbolagen har konkurrensen blivit hårdare. En viss överetablering synes föreligga. Det bör dock noteras att finansbolagens utlåning varierar säsongsmässigt. Hela utlåningsökningen infaller vanligtvis under fjärde kvartalet.

Även kreditinstitutens nettoutlåningen till hushåll ökade, relativt sett dock avsevärt mindre än utlåningen till företag. Hushållens sammanlagda skuld till kreditinstituten uppgick till 540 miljarder kr. i slutet av oktober 1988, vilket var ca 90 miljarder kr. mer än ett år tidigare. Totalt för 1988 beräknas hushållens nettoupplåning ha uppgått till ca 100 miljarder kr. Samtidigt beräknas hushållens finansiella placeringar ha ökat med drygt 80 miljarder

kr. Omkring 20 miljarder kr. placerades på allemansspar- och allemansfondkonton. Ungefär lika mycket motsvarades av ökat försäkringssparande. Även ökningen av banksparandet kan uppskattas till ett belopp i samma storleksordning. Vad gäller aktier ökade hushållens innehav under första halvåret 1988, vilket ska jämföras med de senare årens minskning av hushållens aktieinnehav.

Tabell 10:2 Nettoutlåning till hushåll i svenska kronor
12-månaders förändring t.o.m. november
Miljarder kr.

	1987	1988
Banker	45,9	47,4
Bostadsinstitut	26,1	32,2
Finansbolag	12,7	13,8
Totalt	**84,7**	**93,4**

Anm.: Uppgifter för finansbolag gäller t.o.m. oktober
Källa: Riksbanken

Hushållens sparkvot var negativ även 1988. Den privata konsumtionen översteg inkomsterna med ca 3%. Således användes en del av upplåningen till konsumtion. Som framgått ovan motsvaras dock ökningen av hushållens lånestock främst av en ökning i de finansiella placeringarna. En viss ökning i de reala investeringarna kan också konstateras.

De senaste årens ökade hushållsupplåning torde i stor utsträckning vara orsakad av den liberalisering av kreditmarknaden som genomfördes i slutet av 1985. Hushållens anpassning till en mer lättillgänglig kreditmarknad har nu pågått i tre år och portföljomplaceringarna tycks fortsätta.

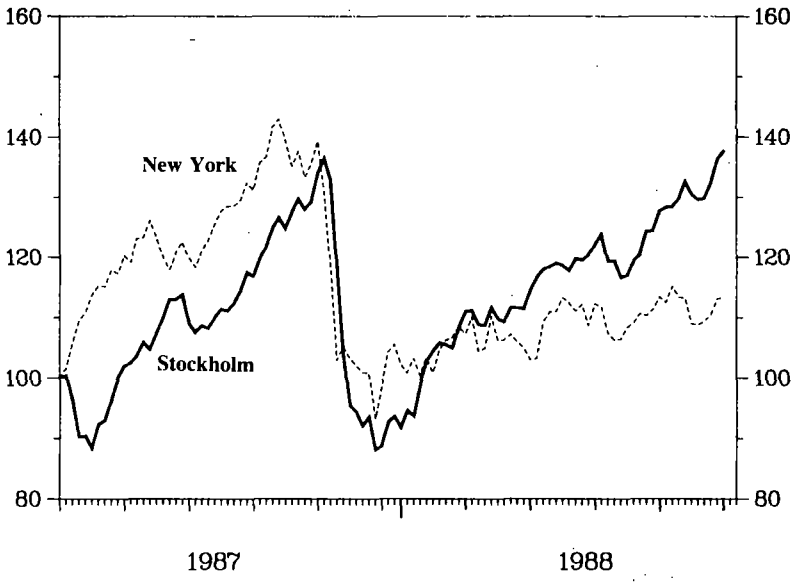
Under de kommande åren är dock en avmattning av ökningen i hushållens upplåning att vänta. Flera faktorer talar för detta. Effekterna av de ökade möjligheterna att få lån bör avklinga. Hushållen kommer så småningom att ha anpassat sina skulder och tillgångar till det nya läget på kreditmarknaden. De stigande realräntorna och begränsningarna av ränteavdragens värde har lett till att den reala upplåningskostnaden efter skatt har ökat betydligt under 1980-talet. Dessutom bör den skatteomläggning som är planerad till 1991 få effekter på hushållens villighet och möjlighet att öka sin skuldsättning.

10.4 Aktiemarknaden

Aktiekursernas huvudtendens har varit stigande på världens börser under 1988. Återhämtningen efter de stora kursfallen i oktober 1987 har på de flesta börserna vida överträffat förväntningarna. Under 1988 har index på de flesta håll stigit med 20–40% fram till senare delen av december. Flertalet större börser har därmed återhämtat det mesta av kursfallen. På några börser, bl.a. Tokyobörsen, har index stigit tillbaka till de nivåer som gällde före oktober 1987. Bland de marknader som utvecklats svagast märks börserna i New York och London. Där har aktieindex i år ökat med endast ca 8% respektive 1% fram till mitten av december.

New Yorkbörsens svaga utveckling och deprecieringen av den amerikan-

Diagram 10:5 Kursutvecklingen i New York och Stockholm
Ultimo resp vecka. Index 1986-12-30 = 100

Anm.: T.o.m. vecka 50 1988.

Källa: Finansdepartementet

ska dollarn visar att amerikanska tillgångar nu värderas lägre än tidigare i relation till tillgångar i övriga OECD-länder. Detta kan ses som ett uttryck för marknadernas oro för de amerikanska budget- och utrikeshandelsunderskotten och för den framtida utvecklingen i den amerikanska ekonomin. Ett lägre budgetunderskott måste rimligtvis uppnås genom en viss åtstramning av den inhemska ekonomiska aktiviteten, med negativa effekter på företagens vinster som följd. Vidare förutsätter en förbättrad externbalans en låg dollarkurs. Visserligen borde detta höja värdet av utlandskonkurrerande företag, men denna sektor är förhållandevis liten i USA. Båda dessa faktorer leder till att andelar i amerikanska företag blir mindre värda, särskilt mätta i utländsk valuta.

Stockholmsbörsen är en av de aktiemarknader som utvecklats starkast under 1988. Fram till senare delen av december hade kursindex stigit med drygt 50% och låg därmed över nivån före börsfallet i oktober 1987. Börsvärdet steg från 422 miljarder kr. den 30 december 1987 till över 620 miljarder kr. i mitten av december 1988. Trots den starka långsiktiga kursuppgången har utvecklingen över kortare perioder varit ryckig och beroendet av utländska marknader, främst New Yorkbörsen, har tidvis varit betydande.

Den kortsiktigt ryckiga kursutvecklingen har varit internationellt utbredd. En successiv stabilisering har emellertid skett. Aktiemarknaderna har under året fungerat som förväntningsmarknader utan tydliga förväntningar. Å ena sidan har det funnits ett klart minne av "den svarta måndagen" i oktober

1987. Aktörerna har blivit mer riskmedvetna och omsättningen har allmänt sett gått ned. Å andra sidan har den reala ekonomin utvecklats betydligt bättre än de flesta väntat. Marknaderna har därför varit mycket känsliga för ny information. Varje nyhet har kunnat tolkas som inledningen till en ny huvudtendens.

Aktörernas allmänt utbredda osäkerhet vad gäller den kortsiktiga utvecklingen torde således vara en huvudförklaring till finansmarknadernas lägre aktivitet och de återkommande kortsiktiga fluktuationerna. Det finns dock skäl att anta att aktörernas agerande successivt blivit allt starkare påverkat av den fortlöpande goda utvecklingen av den reala ekonomin. På den svenska aktiemarknaden har den lägre omsättningen och de stigande kurserna varit ett tecken på detta, dvs. ett utslag av att det funnits få säljare. Den upplevda osäkerheten torde därför ha minskat under året.

Den minskade osäkerheten har också haft en direkt inverkan på derivatmarknaderna, dvs. marknaderna för optioner och terminer. Dessa instrument kan användas såväl som försäkring som till spekulation. När den upplevda osäkerheten minskar och aktörernas förväntningar konvergerar minskar både behovet av försäkring och utrymmet för spekulation. Under året har omsättningen av indexoptioner och indexterminer minskat medan omsättningen av aktieoptioner snarast ökat. Detta kan tolkas som att den upplevda marknadsrisken minskat medan risken i enskilda aktier kvarstått.

År 1987 var ett rekordår för de svenska företagens vinster. Preliminära uppgifter pekar på att lönsamheten förbättrats ytterligare under 1988. Detta har lett till att företagen haft en påfallande hög likviditet, vilket inverkat på börsens utveckling. Sedan hösten 1987 har det, liksom på flera utländska börser, förekommit osedvanligt många stora företagsköp på Stockholmsbörsen. Aktiekursernas betydligt lägre nivå efter oktober 1987 och de osäkra konjunkturförväntningarna har i många fall gjort det mer attraktivt att köpa marknadsandelar än att bygga ut den egna kapaciteten. Köpen har till stor del skett i mogna branscher där marknaderna inte längre expanderar.

Förord

1 Sammanfattning ... 2

2 Den internationella utvecklingen ... 9

2.1 Allmän översikt ... 9

2.2 Länderöversikter ... 12

3 Utrikeshandeln ... 18

3.1 Exporten ... 18

3.2 Importen ... 21

3.3 Bytesbalansen ... 23

4 Industrin ... 26

4.1 Produktion ... 26

4.2 Lönsamhet ... 28

5 Arbetsmarknaden ... 33

5.1 Sysselsättning ... 33

5.2 Utbudet av arbetskraft ... 36

5.3 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder ... 38

6 Löner och priser ... 41

6.1 Löner ... 41

6.2 Priser ... 43

7 Hushållens ekonomi och privat konsumtion ... 47

7.1 Hushållens disponibla inkomster ... 47

7.2 Privat konsumtion och sparande ... 51

8 Investeringarna ... 55

8.1 Näringslivets investeringar ... 55

8.2 Bostadsinvesteringar ... 58

8.3 Byggnadsverksamhet ... 61

8.4 Lagerinvesteringar ... 63

9 Den offentliga verksamheten ... 65

9.1 Den offentliga sektorn och samhällsekonomin ... 65

9.2 Staten ... 68

9.3 Socialförsäkringssektorn ... 70

9.4 Kommunerna ... 71

10 Kapitalmarknaden ... 74

10.1 Internationell ränteutveckling ... 74

10.2 Räntor och valutaflöden i Sverige ... 75

10.3 Utlåning och sparande ... 78

10.4 Aktiemarknaden ... 79

Tabeller

1:1 Internationella förutsättningar ... 2
1:2 Försörjningsbalans ... 4
1:3 Bidrag till BNP-tillväxten ... 5
1:4 Bytesbalans ... 5
1:5 Finansiellt sparande ... 8
2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder ... 9
2:2 Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder ... 10
2:3 Arbetslöshet i några OECD-länder ... 11
2:4 Bytesbalanssaldo i några OECD-länder ... 12
3:1 Exportmarknadstillväxt, relativa priser, marknadsandelar och export av bearbetade varor ... 18
3:2 Export av varor ... 20
3:3 Import av varor ... 22
3:4 Bytesbalans ... 24
4:1 Industriproduktion ... 28
4:2 Rörliga kostnader, produktpriser, marginaler per producerad enhet samt bruttoöverskottsandel ... 30
4:3 Resultat och räntabilitet m.m. för industrin ... 31
5:1 Arbetsmarknad ... 33
5:2 Produktion och sysselsättning i timmar ... 36
5:3 Relativa arbetskraftstal för olika åldersgrupper ... 37
5:4 Relativ arbetslöshet i olika åldersgrupper ... 38
5:5 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ... 40
6:1 Timlöner och arbetskraftskostnader ... 41
6:2 Konsumentpriser ... 45
7:1 Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande ... 47
7:2 Inkomstöverföringar från offentlig sektor till hushåll ... 48
7:3 Realinkomsternas förändring ... 50
7:4 Finansieringsanalys för hushållssektorn ... 53
8:1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren ... 55
8:2 Bruttoinvesteringar i näringslivet ... 57
8:3 Offentliga investeringar ... 58
8:4 Bostadsinvesteringar ... 60
8:5 Byggnadsverksamhet ... 62
8:6 Lagervolymförändringar ... 64
9:1 Reala förändringar av den offentliga sektorns inkomster och utgifter ... 65
9:2 Skattekvoten ... 66
9:3 Finanspolitiska effekter ... 67
9:4 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter ... 68
9:5 Statens inkomster och utgifter ... 69
9:6 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter ... 70
9:7 Kommunernas inkomster och utgifter ... 72
10:1 Nettoutlåning i svenska kronor ... 78
10:2 Nettoutlåning till hushållen ... 79

Diagram

1:1	Sparkvot och investeringskvot	7
3:1	Marknadsandel och relativpris för Sveriges export av bearbetade varor till 14 OECD-länder	21
3:2	Handels- och bytesbalans	23
4:1	Industriproduktion	26
4:2	Produktionskapaciteten som trång sektor	27
4:3	Bruttoöverskottsandel i industrin	29
4:4	Bruttoöverskottsandelens fördelning	29
5:1	Näringslivets produktivitet	35
5:2	Arbetslöshet	39
6:1	Nominell timlön inom industrin	43
6:2	Konsumentprisindex	44
7:1	Reallön per timme före och efter skatt	49
7:2	Disponibel inkomst och privat konsumtion	51
7:3	Hushållens förväntningar om den egna ekonomin 12 månader framåt	52
7:4	Privat konsumtion	53
8:1	Näringslivets investeringar, procent av BNP	56
8:2	Näringslivets investeringar, miljarder kr.	57
8:3	Antal outhyrda hyreslägenheter respektive totalt antal påbörjade lägenheter	59
8:4	Bostadsinvesteringar	60
8:5	Lagerkvoten inom industrin	63
10:1	Ränteutvecklingen i olika länder	74
10:2	Ränteutvecklingen i Sverige	75
10:3	Valutaflöde och kursindex	76
10:4	Total dagsomsättning av statspapper	77
10:5	Kursutvecklingen i New York och Stockholm	80

gotab Stockholm 1988 16371

Utdrag ur riksrevisionsverkets inkomstberäkning

Riksrevisionsverkets inkomstberäkning för budgetåret 1989/90

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen lämna en beräkning av statsbudgetens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkning i budgetpropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse förslag till beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1989/90. Beräkningarna har gjorts för varje inkomsttitel för sig. I anslutning till beräkningarna har bedömningar gjorts även av det väntade utfallet för budgetåret 1988/89. Underlag för beräkningarna har hämtats från berörda myndigheter. För beräkningarna av inkomstskatterna har dessutom uppgifter från RRVs taxeringsstatistiska undersökning och aktiebolagsenkät utnyttjats.

Inledningsvis presenteras en sammanfattning av beräkningsresultaten. I den återstående delen redovisas förutsättningar, antaganden och beräkningsresultat för de olika inkomsttitlarna. För att underlätta en jämförelse med prognoserna i den preliminära nationalbudgeten presenteras i bilaga beräkningsresultaten kalenderårsvis för åren 1988, 1989 och 1990.

Den av RRV utgivna Inkomstliggaren för budgetåret 1988/89 kan användas som komplement till RRVs inkomstberäkning. Inkomstliggaren innehåller utförliga beskrivningar av vad de olika inkomsttitlarna avser och vilka bestämmelser som gäller för dem.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Mundebo i närvaro av avdelningschefen Jönsson, revisionsdirektören Danielsson, byrådirektörerna Aronsson, Isberg och Nöjd, revisorn Åberg, byråassistenten Stenberg, assistenten Frank samt avdelningsdirektören Karlson, föredragande.

Stockholm den 15 december 1988

Ingemar Mundebo

Matts Karlson

Förutsättningar

RRVs förslag till beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1989/90 och den nu gjorda prognosen av inkomsterna under budgetåret 1988/89 har utförts under antagande om oförändrad ekonomisk politik. Förändringar av ekonomisk-politisk karaktär har beaktats i de fall det föreligger beslut av statsmakterna eller förslag därom har lagts fram av regeringen i propositioner offentliggjorda före den 23 november 1988. Till grund för beräkningen ligger bl.a. följande propositioner:

- 1988/89:21 om mervärdeskatt
- 1988/89:24 om totalisatorskatt
- 1988/89:28 om beskattning av bingospel
- 1988/89:33 om avgifter för pensionärer vid sjukhusvård
- 1988/89:39 om miljöskatt på inrikes flygtrafik
- 1988/89:46 om inkomstskatten för år 1989, extra avdrag för folkpensionärer, uppbörd av B-skatt och kvarskatteavgift på fyllnadsinbetalningar m.m.
- 1988/89:47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder
- 1988/89:55 om reavinstbeskattning av andelar i handelsbolag m.m.
- 1988/89:57 om skattebefrielse för vissa intäkter av kottplockning
- 1988/89:58 om skattefrågor avseende sjömän

Förutom dessa institutionella förutsättningar är bedömningen av konjunkturutvecklingen betydelsefull för beräkningen av statsbudgetens inkomster. Den bedömning av det ekonomiska läget som presenterades i konjunkturinstitutets höstrapport 1988 har utgjort det huvudsakliga underlaget för antagandena om den samhällsekonomiska utvecklingen. RRV har också haft kontakter med finansdepartementet under det där pågående arbetet med den preliminära nationalbudgeten för år 1989. På grundval härav har RRV valt att utgå från följande antaganden för beräkningarna:

	1988	1989	1990
Utbetald lönesumma[1]	9,3	8,4	4,8
Konsumentprisindex, årsmedeltal[1]	5,9	5,6	4,0
Privat konsumtion, volym[1]	2,7	1,9	1,5
Privat konsumtion, pris[1]	8,9	7,8	5,7
Basbelopp, kr.	25 800	28 000	29 400
Bostadslåneränta, procent	11,6	11,6	11,6

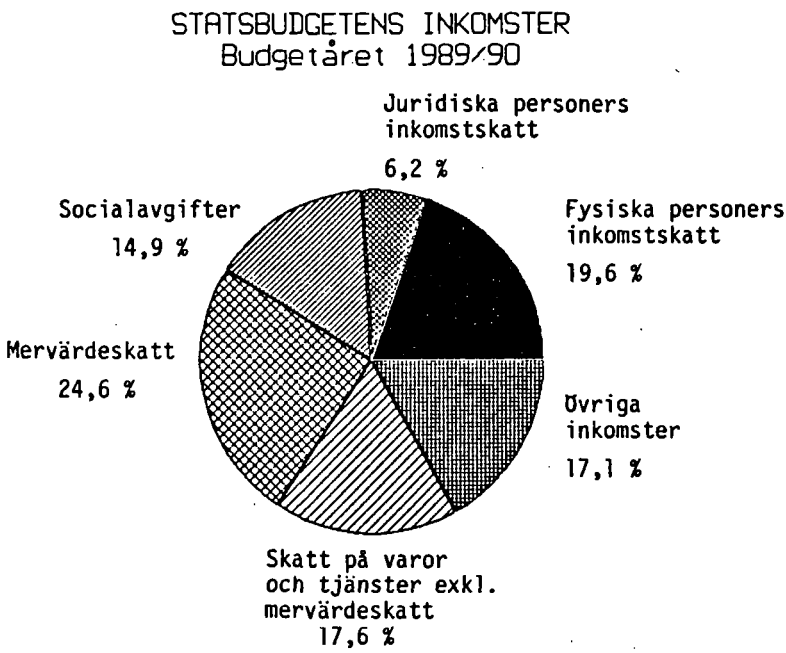
[1] Procentuell förändring från föregående år

En av RRV genomförd enkätundersökning till nära 4 000 svenska aktiebolag, sparbanker och försäkringsbolag ligger även till grund för beräkningen av juridiska personers skatter. I denna enkät har det bl.a. framkommit att skatteunderlaget för juridiska personer beräknas öka med ca 12 % mellan åren 1987 och 1988.

En specifikation av RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster under budgetåren 1988/89 och 1989/90 framgår av tabell 3.

Statsbudgetens totala inkomster budgetåren 1988/89 och 1989/90

Enligt de nu redovisade beräkningarna uppgår statsbudgetens inkomster budgetåret 1988/89 till 364 565 milj. kr. Det är 32 013 milj. kr. eller 9,6 % mer än utfallet för budgetåret 1987/88.

För budgetåret 1989/90 beräknas statsbudgetens inkomster till 376 394 milj.kr. Ökningen i förhållande till budgetåret 1988/89 blir 11 829 milj.kr. vilket motsvarar 3,2 % i ökningstakt. Några engångseffekter av större betydelse och som påverkar utvecklingstakten mellan åren finns inte.

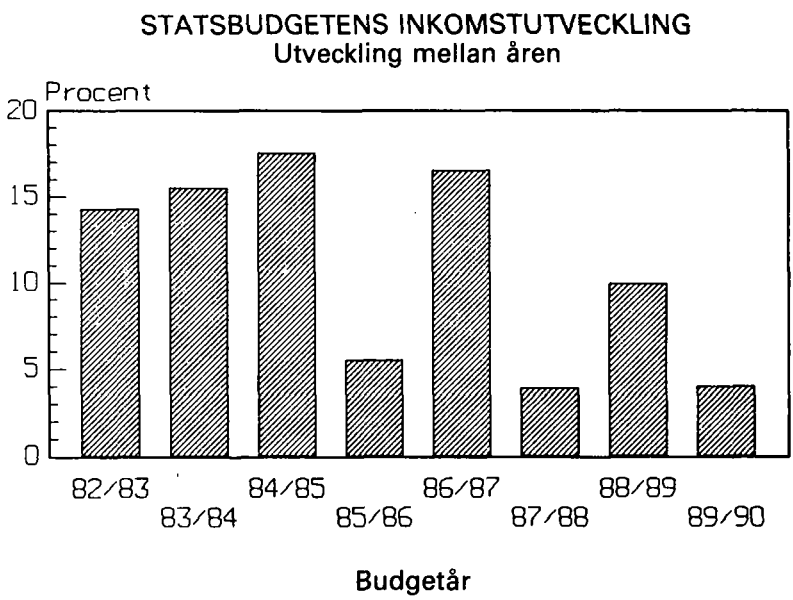
Utveckling av inkomsterna

De beräknade förändringarna av inkomsterna på statsbudgeten på 32 013 milj. kr. resp. 11 829 milj. kr. mellan resp. budgetår har delats upp i tabell 1 på några av de intressantaste inkomsttitlarna.

Tabell 1. Förändringar mellan budgetåren 1987/88 – 1988/89 och 1988/89 – 1989/90 (milj.kr.)

Inkomstgrupp/ Inkomsttitel		1987/88 till 1988/89	1988/89 till 1989/90
1111	Fysiska personers skatt	+ 16 921	– 1 327
1121	Juridiska personers skatt	– 601	+ 1 131
1131	Ofördelbara inkomstskatter	+ 1 101	0
1211	Folkpensionsavgift	+ 6 404	+ 1 773
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	+ 2 115	+ 787
1231	Barnomsorgsavgift	+ 1 495	+ 412
1251	Övriga socialavgifter, netto	– 3 354	– 3 463
1281	Allmän löneavgift	– 4 044	– 231
1312	Fastighetsskatt	+ 1 199	+ 222
1411	Mervärdeskatt	+ 6 340	+ 6 300
1421	Bensinskatt	+ 1 599	+ 300
1428	Energiskatt	+ 2 332	+ 350
1462	Kilometerskatt	+ 84	+ 900
2000	Inkomster av statens verksamhet	+ 1 850	+ 3 212
4000	Återbetalning av lån	– 593	+ 704
5000	Kalkylmässiga inkomster	– 2 761	+ 983
	Övrigt, netto	+ 1 926	+ 220
	Summa förändringar	**+ 32 013**	**+ 11 829**

Hur inkomsterna på statsbudgeten utvecklas i förhållande till tidigare budgetår framgår av nedanstående diagram

Av diagrammet framgår att utvecklingen av inkomsterna under budgetåren 1987/88 och 1988/89 är relativ hög. De höga utvecklingstalen för budgetåren 1982/83 – 1984/85 förklaras till en viss del av att en rad olika omläggningar fick positiva engångseffekter som gynnade inkomstutvecklingen un-

der dessa budgetår. Budgetåret 1986/87 är emellertid relativt opåverkad av sådana engångseffekter, vilket gör utvecklingstakten anmärkningsvärt hög.

I det följande redogörs för de större förändringarna i de beräknade inkomsterna mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89 resp. 1988/89 och 1989/90.

Fysiska personers inkomstskatt

Fysiska personers inkomstskatt beräknas öka med 16 921 milj. kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Inkomsterna ökar med knappt 14 % och utgifterna beräknas öka med 9 %. Ökningen av inkomsterna beror främst på högre inbetalningar av preliminär A-skatt. Denna ökning beror i sin tur dels på en högre utbetald lönesumma mellan åren, dels på en högre preliminärskattekvot. Ökningen av utgifterna förklaras till största delen av högre kommunalskatteutbetalningar.

För budgetåret 1989/90 beräknas titeln Fysiska personers inkomstskatter till 73 819 milj. kr., vilket är en minskning med 1 327 milj. kr. Inkomsterna på titeln ökar med 6,7 % , medan utgifterna ökar med 10,0 %. Den lägre ökningstakten för inkomsterna beror på den lägre utbetalda lönesumman för 1990. Den högre ökningstakten för utgifterna beror främst på ökningen av kommunalskatteutbetalningarna. Dessa baseras på de högre utvecklingstakterna för utbetald lönesumma två år tidigare.

I beräkningarna har hänsyn tagits till prop. 1988/89:46 om inkomstskatten för inkomståret 1989. Den högsta marginalskattesatsen sänks från 75 % till 72 % vid en antagen kommunal utdebitering på 30 kr. Skattesänkningen gäller enbart grundbeloppet och påverkar inte tilläggsbeloppet.

Beskattningsbar inkomst nedre gräns	1988 Skatt vid nedre gräns	1989 Skatt vid
0 – 70 000	100 kr + 5 %	100 kr + 5 %
70 000 – 75 000	3 600 kr + 20 %	3 600 kr + 5 %
75 000 –	4 600 kr + 20 %	3 850 kr + 17 %

RRV har beräknat effekten av förslaget till 9,8 miljarder kr. för inkomståret 1989. En utförligare redovisning av förslagets effekter finns under titeln Fysiska personers inkomstskatter i avsnitt III.

För inkomståret 1989 räknar RRV med höjning av den kommunala utdebiteringen med 22 öre.

Juridiska personers inkomstskatt

Nettot på titeln Juridiska personers inkomstskatt beräknas minska med 601 milj. kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Inkomsterna beräknas öka med 1 591 milj. kr. och utgifterna beräknas öka med 2 192 milj. kr. Ökningen av inkomsterna beror främst på att de preliminärt debiterade B-skatterna ökar till följd av att den slutliga skatten år 1986 och 1987 ökar med 49 % resp. 9 % jämfört med år 1985 resp. 1986. Ökningen av den slutliga skatten beror till största delen på att den statliga inkomstskatten och vinstdelningsskatten ökar. Utgifterna ökar beroende på att omföringarna och utbetal-

ningarna från titeln ökar. Budgetåret 1988/89 omförs 1987 års skatter och avgifter, bl.a. fastighetsskatten, som beräknas till 3 071 milj. kr. Vidare utbetalas vinstdelningsskatten vilken beräknas till 4 143 milj.kr. Budgetåret 1988/89 beräknas titeln Juridiska personers inkomstskatt till 22 354 milj. kr.

Mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas nettot på Juridiska personers inkomstskatt öka med 1 131 milj. kr. Inkomsterna ökar med 1 392 milj. kr. Ökningen beror bl.a. på att det statliga inkomstskatteunderlaget 1988 beräknas öka med 12 % jämfört med år 1987. Övriga skatter och avgifter beräknas öka med 70 milj.kr. Detta sammantaget medför att den slutliga skatten beräknas öka med 9,3 % mellan åren 1987 och 1988. Preliminärskatten 1989/90 beräknas öka med 1 590 milj.kr. Detta beror främst på ökningen i slutlig skatt 1988 jämfört med 1987. Fyllnadsinbetalningarna 1990 beräknas minska med 90 milj.kr. Utgifterna på titeln beräknas öka marginellt mellan budgetåren. Budgetåret 1989/90 beräknas titeln Juridiska personers inkomstskatt till 23 485 milj. kr.

Lagstadgade socialavgifter

Inkomsterna från de lagstadgade socialavgifterna beräknas öka med 2,8 miljarder kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Budgetåret 1988/89 beräknas inkomsterna från lagstadgade socialavgifter till 58 191 milj.kr.

För budgetåret 1989/90 beräknas inkomsterna från de lagstadgade socialavgifterna till 55 951 milj. kr.

Orsaken till att inkomsterna minskar mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 är främst ökade utgifter för sjukförsäkringen samt kraftigt ökade utbetalningar från arbetsskadefonden.

Avgiftsuttaget för de lagstadgade socialavgifterna kommer att öka med 0,4 % mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Ökningen härför sig till ATP-avgifter som ökar från 10,6 % till 11,0 %.

Höjningen av ATP-avgiften fr.o.m. 1989 med 0,4 procentenheter ger AP-fonderna ett inkomsttillskott på 850 milj.kr. för budgetåret 1988/89. Dessa inkomster påverkar inte statsbudgetens saldo men däremot AP-fondens finansiella sparande.

Skatt på egendom

Fastighetsskatten för budgetåret 1988/89 beräknas till 5,8 miljarder kr., vilket är en ökning med drygt 1 miljard kr. jämfört med budgetåret 1987/88. För budgetåret 1989/90 beräknas skatten till 5,6 miljarder kr. Minskningen mellan budgetåren är en följd av att skatteunderlaget för hyreshus beräknas minska mellan år 1987 och 1988. Den stora ökningen mellan 1987/88 och 1988/89 förklaras av att fastighetsskatten införts i tre steg med successiva ökningar av skattesatserna.

Skatt på varor och tjänster

Inkomsten av mervärdeskatt, som netto är den största inkomsttiteln på statsbudgeten, uppgick till 79 960 milj. kr. budgetåret 1987/88. För budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas nu inkomsterna till 86 300 milj. kr. resp. 92 600 milj. kr. Inkomstökningarna beror på antagandet att beskattningsun-

derlaget för mervärdeskatt ökar. Det är främst antagandet om utvecklingen av privat konsumtion som påverkar beskattningsunderlaget. Som tidigare har nämnts antar RRV att den privata konsumtionen i fasta priser ökar med 2,7 % år 1988, 1,9 % år 1989 och med 1,5 % år 1990.

Inkomsterna av bensinskatt beräknas öka med 1 599 milj. kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Ökningen förklaras till största delen av skattehöjningen som trädde i kraft den 1 april 1988. Bensinförbrukningen beräknas också öka mellan budgetåren. Mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas inkomsterna öka med 300 milj. kr. Denna ökning beror på en beräknad ökad bensinförbrukning. Inkomsterna på titeln Bensinskatt beräknas till 15 600 milj. kr. för budgetåret 1988/89 och till 15 900 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Inkomsterna av energiskatt uppgick till 13 048 milj. kr. budgetåret 1987/88. För budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas inkomsterna till 15 380 milj. kr. resp. 15 730 milj. kr. Inkomsterna beräknas öka med 2 332 milj. kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Denna ökning beror på skattehöjningen den 1 juli 1988 på olja och kol. Ökningen på 350 milj. kr. mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beror på en beräknad ökning av kol- och oljeförbrukningen.

Övriga inkomster

Inkomster av statens verksamhet beräknas öka med 1,8 miljarder kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89 samt med 3,2 miljarder kr. mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90. Därav beräknas ränteinkomsterna öka med 3,9 miljarder kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Ökningen av ränteinkomsterna kan till stor del förklaras av två för budgetåret nya inkomsttitlar, Räntor på statens vattenfallsverks statslån och Räntor på särskilda räkningar i riksbanken. Dessutom beräknas rörelseöverskottet minska med 2,1 miljarder kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89.

Mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas ränteinkomsterna öka med 1 238 milj. kr. Ökningen kan till stor del hänföras till ränteinkomster på statens vattenfallsverks statslån.

Inkomstgruppen återbetalningar av lån beräknas minska med 593 milj. kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Differensen kan till stor del hänföras till minskade återbetalningar av näringslån, studielån och övriga lån. Mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas återbetalningarna öka med 704 milj. kr. Ökningen förklaras till största delen av återbetalningar på lån för bostadsbyggande.

Inom inkomstgruppen kalkylmässiga inkomster beräknas avskrivningar och amorteringar minska med 2,8 miljarder kr. mellan budgetåren 1987/88 och 1988/89. Minskningen förklaras till största delen (2,4 miljarder kr.) av att statens vattenfallsverks inleverans av amortering för 1988 inlevererats under budgetåret 1987/88 och att inleverans av amortering för 1989 sker i december 1989.

Känslighetskalkyl

Storleken på förändringar för den totalt utbetalda lönesumman och den privata konsumtionen har en avgörande betydelse för beräkningsresultaten för

flera inkomsttitlar. RRV har därför utfört en grov känslighetskalkyl för vissa inkomsttitlar.

Om utvecklingen av privat konsumtion och löner ökar med en procentenhet mer än vad som nu ligger som antagande för åren 1989 och 1990 kommer inkomsterna på statsbudgeten att utvecklas som i nedanstående tablå (miljarder kr.).

Statsbudgeten	1988/89 Prognos	1989/90 Prognos
Summa inkomster	366,4	383,1

Inkomsterna kommer enligt denna känslighetskalkyl att bli 1,8 miljarder högre för budgetåret 1988/89 och 6,7 miljarder högre för budgetåret 1989/90. Till viss del återspeglar dessa förändringstal att endast en halvårseffekt uppkommer för budgetåret 1988/89 och att ett nivålyft inträffar som blir utgångspunkt för budgetaret 1989/90.

Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster

På de flesta inkomsttitlar på statsbudgeten redovisas endast inkomster. På ett mindre antal titlar, men med betydande belopp, redovisas även utgifter. För dessa titlar sker en nettoredovisning, dvs. saldot av inkomster och utgifter tas upp på statsbudgetens inkomstsida. I tabell 2 görs en sammanställning av bruttobeloppen budgetåren 1987/88, 1988/89 och 1989/90. I RRVs prognosarbete ingår att bedöma utvecklingen av bruttobeloppen för såväl inkomster som utgifter. En närmare redovisning av dessa belopp finns i beskrivningen av resp. inkomsttitel.

Av tabell 2 framgår att bruttoinkomsterna för budgetåret 1989/90 beräknas uppgå till 836,5 miljarder kr. vilket är mer än dubbelt så mycket som inkomsterna netto på statsbudgeten. Utgifterna på inkomsttitlarna beräknas till 460,1 miljarder kr. för samma budgetår.

Den största differensen mellan brutto- och nettoredovisningen finns på inkomsttypen 1000 Skatter. Inkomsterna på huvudgruppen 1100 består till största delen av preliminärskatter (statlig och kommunal inkomstskatt m.m.). Utgifterna utgörs bl.a. av utbetalningar av kommunalskattemedel och överskjutande skatt. För huvudgrupp 1100 beräknas bruttoinkomsterna öka med 6,3 % mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90. Mellan samma budgetår ökar bruttoutgifterna med 9,5 %. Till följd av att utgifterna under huvudgruppen 1100 ökar snabbare än inkomsterna, minskar nettot på inkomsthuvudgruppen med 0,3 %.

Inkomsterna på huvudgruppen 1200 består i huvudsak av arbetsgivaravgifter. I bruttosammanställningen ingår såväl ATP-avgifter som de övriga arbetsgivaravgifter som överförs till fonderade medel utanför statsbudgeten. Utgifterna utgörs av utbetalningar till ATP-systemet och olika fonderingar inom den statliga sektorn. Vidare utbetalas sjukförsäkringsavgifternas andel av sjukförsäkringens kostnader. Bruttoinkomsterna för huvudgruppen 1200 beräknas öka med 4,5 % mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90.

Bruttoinkomsterna på huvudgruppen 1400 beräknas till 227,2 miljarder kr. för budgetåret 1989/90 och bruttoutgifterna till 68,5 miljarder kr. för samma år. Bruttoutgifterna utgör återbetalningar av mervärdeskatt.

Omföringar mellan huvudgrupperna 1200 och 5200 av de statliga arbetsgivaravgifterna liksom omföringar mellan huvudgrupperna 1100, 1200 och 1300 av egenavgifter, förmögenhetsskatter etc. är exkluderade i tabell 2.

Tabell 2. Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster budgetåren 1987/88 – 1989/90 (milj.kr.)

Inkomsthuvudgrupp		Inkomster			Utgifter			Inkomst på statsbudgeten		
		1987/88	1988/89	1989/90	1987/88	1988/89	1989/90	1987/88	1988/89	1989/90
1000	Skatter	665 926	734 636	777 095	372 575	407 720	443 249	293 351	326 916	333 846
varav	1100[1] Skatt på inkomst	275 484	309 872	329 513	192 195	209 185	229 094	83 289	100 687	100 419
	1200[1] Lagstadgade socialavgifter	168 826	192 926	201 606	113 435	134 735	145 655	55 391	58 191	55 951
	1400 Skatt påvaror och tjänster	196 593	213 845	227 157	58 512	63 800	68 500	138 081	150 045	158 657
2000	Inkomster av statens verksamhet	28 427	30 273	33 485	4	0	0	28 423	30 273	33 485
3000	Inkomster av försåld egendom	81	34	33	0	0	0	81	34	33
4000	Återbetalning av lån	5 940	5 347	6 051	0	0	0	5 940	5 347	6 051
5000	Kalkylmässiga inkomster	19 923	17 838	19 836	15 167	15 843	16 858	4 756	1 995	2 978
varav	5200[1] Statliga pensionsavg netto	15 992	16 656	17 651	15 167	15 843	16 858	825	813	793
Summa		**720 297**	**788 128**	**836 500**	**387 746**	**423 563**	**460 107**	**332 551**	**364 565**	**376 393**

[1] Omföringar mellan statsbudgetens inkomsttitlar är exkluderade.

Tabell 3. Sammanställning av beräkningsresultat för budgetåren 1988/89 och 1989/90 (tusental kr.)

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
1000 Skatter:	**293 351 190**	**308 032 001**	**326 915 748**	**333 846 201**	**6 930 453**	**2,1**
1100 Skatt på inkomst:	**83 289 152**	**89 807 000**	**100 686 550**	**100 419 200**	**− 267 350**	**−0,3**
1110 Fysiska personers inkomstskatt:	*58 224 727*	*63 003 000*	*75 146 000*	*73 819 000*	*−1 327 000*	*−1,8*
1111 Fysiska personers inkomstskatt	58 224 727	63 003 000	75 146 000	73 819 000	−1 327 000	−1,8
1120 Juridiska personers inkomstskatt:	*22 955 494*	*23 736 000*	*22 354 000*	*23 485 000*	*1 131 000*	*5,1*
1121 Juridiska personers inkomstskatt	22 955 494	23 736 000	22 354 000	23 485 000	1 131 000	5,1
1130 Ofördelbara inkomstskatter:	*−1 848*	*1 100 000*	*1 100 000*	*1 100 000*	*0*	*0,0*
1131 Ofördelbara inkomstskatter	−1 848	1 100 000	1 100 000	1 100 000	0	0,0
1140 Övriga inkomstskatter:	*2 110 779*	*1 968 000*	*2 086 550*	*2 015 200*	*−71 350*	*−3,4*
1141 Kupongskatt	226 986	240 000	240 000	260 000	20 000	8,3
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	8 669	10 000	78 950	40 000	−38 950	−49,3
1143 Bevillningsskatt	5 213	3 000	5 000	5 000	0	0,0
1144 Lotterivinstskatt	1 869 911	1 715 000	1 762 600	1 710 200	−52 400	−3,0
1200 Lagstadgade socialavgifter:	**55 391 073**	**54 596 600**	**58 191 000**	**55 951 000**	**−2 240 000**	**−3,8**
1211 Folkpensionsavgift	42 809 407	45 554 000	49 213 000	50 986 000	1 773 000	3,6
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	−3 687 226	−600 000	−1 572 000	−2 359 000	−787 000	50,1
1231 Barnomsorgsavgift	9 969 972	10 606 000	11 465 000	11 877 000	412 000	3,6
1241 Vuxenutbildningsavgift	1 177 415	1 252 000	1 350 000	1 397 000	47 000	3,5
1251 Övriga socialavgifter,netto	−1 127 405	−4 257 000	−4 481 000	−7 944 000	−3 463 000	77,3
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	139 077	138 600	150 000	159 000	9 000	6,0
1281 Allmän löneavgift	6 109 833	1 903 000	2 066 000	1 835 000	−231 000	−11,2
1300 Skatt på egendom:	**16 589 553**	**17 278 000**	**17 993 197**	**18 819 000**	**825 803**	**4,6**
1310 Skatt på fast egendom:	*4 997 762*	*6 060 000*	*6 150 000*	*5 950 000*	*−200 000*	*−3,3*
1311 Skogsvårdsavgifter	424 860	460 000	378 000	400 000	22 000	5,8
1312 Fastighetsskatt	4 572 902	5 600 000	5 772 000	5 550 000	−222 000	−3,8
1320 Förmögenhetsskatt:	*2 690 988*	*2 468 000*	*2 233 197*	*2 464 000*	*230 803*	*10,3*
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	2 632 150	2 403 000	2 183 000	2 414 000	231 000	10,6
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	58 838	65 000	50 197	50 000	−197	−0,4
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:	*1 089 600*	*1 350 000*	*1 350 000*	*1 410 000*	*60 000*	*4,4*
1331 Arvsskatt	909 679	1 100 000	1 100 000	1 150 000	50 000	4,5
1332 Gåvoskatt	179 921	250 000	250 000	260 000	10 000	4,0
1340 Övrig skatt på egendom:	*7 811 203*	*7 400 000*	*8 260 000*	*8 995 000*	*735 000*	*8,9*
1341 Stämpelskatt	3 741 902	3 125 000	3 985 000	4 220 000	235 000	5,9
1342 Skatt på värdepapper	4 069 301	4 275 000	4 275 000	4 775 000	500 000	11,7
1343 Tillfällig förmögensskatt för livförsäkringsbolag, understödsföreningar och pensionsstiftelser	0	0	0	0	0	0,0
1400 Skatt på varor och tjänster:	**138 081 412**	**146 350 401**	**150 045 001**	**158 657 001**	**8 612 000**	**5,7**
1410 Allmänna försäljningsskatter:	*79 959 970*	*82 300 000*	*86 300 000*	*92 600 000*	*6 300 000*	*7,3*
1411 Mervärdeskatt	79 959 970	82 300 000	86 300 000	92 600 000	6 300 000	7,3

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
1420,1430 Skatt på specifika varor:	*47 563 068*	*52 998 600*	*52 498 001*	*53 388 001*	*890 000*	*1,7*
1421 Bensinskatt	14 000 617	15 400 000	15 600 000	15 900 000	300 000	1,9
1422 Särskilda varuskatter	1 009 877	1 011 400	1 053 000	1 100 000	47 000	4,5
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	2 092 690	2 351 000	2 126 000	2 185 000	59 000	2,8
1424 Tobaksskatt	4 550 340	4 900 000	4 950 000	4 950 000	0	0,0
1425 Skatt på spritdrycker	5 856 256	6 000 000	5 950 000	5 950 000	0	0,0
1426 Skatt på vin	2 387 714	2 375 000	2 420 000	2 440 000	20 000	0,8
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	1 799 318	1 951 000	2 120 000	2 139 000	19 000	0,9
1428 Energiskatt	13 048 185	16 050 000	15 380 000	15 730 000	350 000	2,3
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	3	500	1	1	0	0,0
1431 Särskild avgift för oljeprodukter m m	1 286 832	1 549 000	1 389 000	1 461 000	72 000	5,2
1432 Kassettskatt	140 637	138 400	160 000	181 000	21 000	13,1
1433 Skatt på videobandspelare	207 658	227 300	240 000	256 000	16 000	6,7
1434 Skatt på viss elektrisk kraft	1 107 826	950 000	1 030 000	1 010 000	−20 000	−1,9
1435 Särskild avgift mot försurning	75 115	95 000	80 000	86 000	6 000	7,5
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:	*269 656*	*340 000*	*270 000*	*340 000*	*70 000*	*25,9*
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	131 232	200 000	130 000	200 000	70 000	53,8
1442 Systembolaget AB:s inlevererade överskott	138 424	140 000	140 000	140 000	0	0,0
1450 Skatt på tjänster:	*1 783 727*	*1 832 800*	*1 912 000*	*2 019 000*	*107 000*	*5,6*
1451 Reseskatt	407 288	400 000	423 000	438 000	15 000	3,5
1452 Skatt på annonser och reklam	763 567	817 800	859 000	941 000	82 000	9,5
1453 Totalisatorskatt	494 958	535 000	535 000	565 000	30 000	5,6
1454 Skatt på spel	117 914	80 000	95 000	75 000	−20 000	−21,1
1460 Skatt på vägtrafik:	*5 752 103*	*6 122 000*	*6 150 000*	*7 150 000*	*1 000 000*	*16,3*
1461 Fordonsskatt	3 536 192	3 822 000	3 850 000	3 950 000	100 000	2,6
1462 Kilometerskatt	2 215 911	2 300 000	2 300 000	3 200 000	900 000	39,1
1470 Skatt på import:	*2 752 888*	*2 757 000*	*2 900 000*	*3 100 000*	*200 000*	*6,9*
1471 Tullmedel	2 752 888	2 757 000	2 900 000	3 100 000	200 000	6,9
1480 Övriga skatter på varor och tjänster:	*0*	*1*	*15 000*	*60 000*	*45 000*	*300,0*
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	0	1	15 000	60 000	45 000	300,0
2000 Inkomster av statens verksamhet:	**28 422 997**	**31 219 327**	**30 273 123**	**33 485 388**	**3 212 265**	**10,6**
2100 Rörelseöverskott:	**11 240 178**	**7 538 355**	**8 139 521**	**8 580 216**	**440 695**	**5,4**
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:	*3 338 465*	*961 415*	*1 606 720*	*1 888 220*	*281 500*	*17,5*
2111 Postverkets inlevererade överskott	46 234	45 210	47 520	47 520	0	0,0
2112 Televerkets inlevererade överskott	182 637	193 600	203 500	203 500	0	0,0
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	0	0	0	0	0	0,0
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	169 431	222 000	245 700	286 000	40 300	16,4
2115 Affärsverket FFV:s inlevererade överskott	74 950	64 000	60 300	49 000	−11 300	−18,7

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade utdelning	2 834 742	200 000	783 100	500 000	−283 100	−36,2
2117 Domänverkets inlevererade överskott	30 471	167 800	196 200	170 400	−25 800	−13,1
2118 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	0	68 805	70 400	48 500	−21 900	−31,1
2119 Statens vattenfallsverks inleverans av motsvarighet till statlig skatt	0	0	0	583 300	583 300	
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:	*93 053*	*125 140*	*120 400*	*146 000*	*25 600*	*21,3*
2121 Vägverkets inlevererade överskott	37 804	42 140	40 000	43 000	3 000	7,5
2122 Sjöfartsverkets inlevereade överskott	0	0	0	0	0	0,0
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	55 249	83 000	80 400	103 000	22 600	28,1
2130 Riksbankens inlevererade överskott:	*5 583 796*	*4 000 000*	*4 000 000*	*4 000 000*	*0*	*0,0*
2131 Riksbankens inlevererade överskott	5 583 796	4 000 000	4 000 000	4 000 000	0	0,0
2150 Överskott från spelverksamhet:	*2 224 864*	*2 451 800*	*2 412 401*	*2 545 996*	*133 595*	*5,5*
2151 Tipsmedel	1 270 019	1 383 800	1 402 500	1 485 600	83 100	5,9
2152 Lotterimedel	954 845	1 068 000	1 009 901	1 060 396	50 495	5,0
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:	**580 028**	**735 500**	**293 724**	**579 330**	**285 606**	**97,2**
2210 Överskott av fastighetsförvaltning:	*580 028*	*735 500*	*293 724*	*579 330*	*285 606*	*97,2*
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	500	500	0	0	0	0,0
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet	579 528	735 000	293 724	579 330	285 606	97,2
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	0	0	0	0	0	0,0
2300 Ränteinkomster:	**9 511 675**	**14 769 176**	**13 454 148**	**14 691 980**	**1 237 832**	**9,2**
2310,2320 Räntor på näringslån:	*687 882*	*2 834 331*	*1 563 414*	*2 851 185*	*1 287 771*	*82,4*
2311 Räntor på lokaliseringslån	188 872	140 000	140 000	130 000	−10 000	−7,1
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	207	120	180	160	−20	−11,1
2314 Ränteinkomster på lån till fiskerinäringen	8 812	6 110	8 645	8 920	275	3,2
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	211	168	168	159	−9	−5,4
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	37	28	28	19	−9	−32,1
2318 Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	9 835	8 764	8 000	7 000	−1 000	−12,5
2319 Ränteinkomster på kraftledningslån	0	0	0	0	0	0,0
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	36	41	36	36	0	0,0
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	187 393	150 000	145 000	135 000	−10 000	−6,9
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 404	3 030	2 500	2 630	130	5,2

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
2324 Räntor på televerkets statslån	244 865	244 860	261 567	256 001	−5 566	−2,1
2325 Räntor på postverkets statslån	45 210	45 210	48 290	47 260	−1 030	−2,1
2326 Räntor på affärverkets FFV:s statslån	0	36 000	29 000	23 000	−6 000	−20,7
2327 Räntor på statens vattenfallsverks statslån	0	2 200 000	920 000	2 241 000	1 321 000	143,6
2330 Räntor på bostadslån:	*6 293 374*	*7 400 490*	*7 300 690*	*7 000 680*	*−300 010*	*−4,1*
2331 Ränteinkomster på egnahemslån	1	0	0	0	0	0,0
2332 Ränteinkomster på lån för bostads byggande	6 292 463	7 400 000	7 300 000	7 000 000	−300 000	−4,1
2333 Ränteinkomster på lån för bostads försörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	203	190	190	180	−10	−5,3
2334 Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	707	300	500	500	0	0,0
2340 Räntor på studielån:	*27 978*	*9 110*	*8 110*	*7 110*	*−1 000*	*−12,3*
2341 Räntor på statens lån för universitetsstudier	146	110	110	110	0	0,0
2342 Ränteinkomster pa allmänna studielån	27 832	9 000	8 000	7 000	−1 000	−12,5
2350 Räntor på energisparlån:	*343 813*	*400 000*	*390 000*	*350 000*	*−40 000*	*−10,3*
2351 Räntor på energisparlån	343 813	400 000	390 000	350 000	−40 000	−10,3
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner	*1 888*	*5 000*	*5 000*	*5 000*	*0*	*0,0*
2361 Räntor på medel avsatta till folkpensionering	1 888	5 000	5 000	5 000	0	0,0
2370 Räntor på beredskapslagring:	*660 499*	*800 000*	*645 239*	*636 645*	*−8 594*	*−1,3*
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	660 499	800 000	645 239	636 645	−8 594	−1,3
2380,2390 Övriga ränteinkomster:	*1 496 241*	*3 320 245*	*3 541 695*	*3 841 360*	*299 665*	*8,5*
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	33	15	10	0	−10	
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	1 501	1 000	600	300	−300	−50,0
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	213	0	60	0	−60	
2385 Ränteinkomster på lån för studentkarlokaler	0	50	100	100	0	0,0
2386 Ränteinkomster på lan för allmänna samlingslokaler	12 318	15 000	15 000	15 000	0	0,0
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	195	180	180	160	−20	−11,1
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	1 472	2 000	1 800	1 800	0	0,0
2392 Räntor på intressemedel	15 121	25 000	15 000	15 000	0	0,0
2394 Övriga ränteinkomster	132 136	100 000	90 000	70 000	−20 000	−22,2
2395 Räntor pa särskilda räkningar i riksbanken	0	1 780 000	1 900 000	2 200 000	300 000	15,8
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 333 252	1 397 000	1 518 945	1 539 000	20 055	1,3

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
2400 Aktieutdelning:	**626 056**	**490 000**	**647 210**	**640 010**	**−7 200**	**−1,1**
2410 Inkomster av statens aktier:	*626 056*	*490 000*	*647 210*	*640 010*	*−7 200*	*−1,1*
2411 Inkomster av statens aktier	626 056	490 000	647 210	640 010	−7 200	−1,1
2500 Offentligrättsliga avgifter:	**4 788 679**	**5 453 876**	**5 710 167**	**6 299 446**	**589 279**	**10,3**
2511 Expeditionsavgifter	543 066	490 500	542 055	538 145	−3 910	−0,7
2517 Trafiksäkerhetsavgift	56 441	53 632	58 698	60 752	2 054	3,5
2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram	3 355	3 700	3 700	4 000	300	8,1
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	1 482	1 470	1 500	1 520	20	1,3
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	328	1	1	1	0	0,0
2528 Avgifter vid bergsstaten	2 942	3 020	2 630	2 470	−160	−6,1
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	89 404	83 150	86 070	91 415	5 345	6,2
2531 Avgifter för registrering i förenings m.fl. register	29 201	27 300	32 120	33 700	1 580	4,9
2532 Utsökningsavgifter	96 843	93 800	101 600	106 600	5 000	4,9
2533 Avgifter vid statens planverk	932	580	0	0	0	0,0
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	138 548	150 000	143 150	146 000	2 850	2,0
2535 Avgifter för statliga garantier	156 365	126 395	126 395	127 525	1 130	0,9
2536 Lotteriavgifter	3 451	3 200	3 500	3 500	0	0,0
2537 Miljöskyddsavgift	22 359	25 000	23 700	24 400	700	3,0
2538 Miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel	123 913	95 500	153 500	186 500	33 000	21,5
2539 Täktavgift	11 687	10 500	11 800	11 900	100	0,8
2541 Avgifter vid tullverket	71 240	96 000	111 000	116 000	5 000	4,5
2542 Patientavgifter vid tandläkarutbildning	8 869	11 600	6 600	6 200	−400	−6,1
2543 Skatteutjämningsavgift	3 415 490	4 143 000	4 281 500	4 807 000	525 500	12,3
2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar	6 543	8 528	10 258	13 858	3 600	35,1
2545 Närradioavgifter	2 765	2 700	2 890	2 960	70	2,4
2546 Avgifter vid registrering av fritidsbåtar	3 455	24 300	7 500	15 000	7 500	100,0
2600 Försäljningsinkomster:	**584 240**	**1 363 820**	**1 087 222**	**1 746 222**	**659 000**	**60,6**
2611 Inkomster vid kriminalvården	155 497	159 200	160 000	165 000	5 000	3,1
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	14 701	9 380	10 400	10 400	0	0,0
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	94	300	300	300	0	0,0
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	70 522	59 500	70 522	70 522	0	0,0
2625 Utförsäljning av beredskapslager	343 426	685 440	400 000	600 000	200 000	50,0
2626 Inkomster vid banverket	0	450 000	446 000	900 000	454 000	101,8
2700 Böter m.m.:	**511 796**	**468 600**	**541 131**	**548 184**	**7 053**	**1,3**
2711 Restavgifter	286 228	270 300	299 231	306 284	7 053	2,4
2712 Bötesmedel	225 481	198 200	241 800	241 800	0	0,0
2713 Vattenföroreningsavgift	87	100	100	100	0	0,0

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet	**580 345**	**400 000**	**400 000**	**400 000**	**0**	**0,0**
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	580 345	400 000	400 000	400 000	0	0,0
3000 Inkomster av försåld egendom:	**81 371**	**42 900**	**34 400**	**32 800**	**−1 600**	**−4,7**
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner:	**56 822**	**18 900**	**6 300**	**6 300**	**0**	**0,0**
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:	*50 602*	*10 000*	*0*	*0*	*0*	*0,0*
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	12 664	10 000	0	0	0	0,0
3115 Affärsverket FFV:s inkomster av försålda fastigheter och maskiner	4 787	0	0	0	0	0,0
3116 Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	33 151	0	0	0	0	0,0
3120 Statliga myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:	*6 220*	*8 900*	*6 300*	*6 300*	*0*	*0,0*
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	300	400	300	300	0	0,0
3122 Vägverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 089	3 500	3 500	3 500	0	0,0
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m.m.	0	0	0	0	0	0,0
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	2 831	5 000	2 500	2 500	0	0,0
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:	**3 762**	**2 000**	**1 100**	**1 000**	**−100**	**−9,1**
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	3 762	2 000	1 100	1 000	−100	−9,1
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:	**20 787**	**22 000**	**27 000**	**25 500**	**−1 500**	**−5,6**
3311 Inkomster av statens gruvegendom	20 787	22 000	21 000	21 000	0	0,0
3312 Övriga inkomster av försåld egendom	0	0	6 000	4 500	−1 500	−25,0
4000 Återbetalning av lån:	**5 940 235**	**5 130 776**	**5 346 869**	**6 051 466**	**704 597**	**13,2**
4100 Återbetalning av näringslån:	**887 429**	**321 662**	**431 529**	**348 123**	**−83 406**	**−19,3**
4110 Återbetalning av industrilån:	*419 807*	*120 000*	*200 000*	*160 000*	*−40 000*	*−20,0*
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	419 807	120 000	200 000	160 000	−40 000	−20,0
4120 Återbetalning av jordbrukslån:	*32 454*	*13 937*	*37 390*	*38 094*	*704*	*1,9*
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	689	200	500	350	−150	−30,0
4123 Återbetalning av lån till fiskerinäringen	31 765	13 737	36 890	37 744	854	2,3

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
4130 Återbetalning av övriga näringslån:	*435 168*	*187 725*	*194 139*	*150 029*	*−44 110*	*−22,7*
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	330	254	254	265	11	4,3
4132 Återbetalning av luftfartslån	179	188	188	197	9	4,8
4133 Återbetalning av statens lån till den mindre skeppsfarten	30 002	15 301	20 000	15 000	−5 000	−25,0
4134 Återbetalning av kraftledningslån	0	0	0	0	0	0,0
4135 Återbetalning av skogsväglån	67	82	67	67	0	0,0
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	231 010	120 000	120 000	121 000	1 000	0,8
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 585	1 900	1 550	1 500	−50	−3,2
4138 Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	171 995	50 000	52 080	12 000	−40 080	−77,0
4200 Återbetalning av bostadslån m.m.:	**2 496 705**	**3 000 614**	**2 826 314**	**3 501 300**	**674 986**	**23,9**
4211 Återbetalning av lån till egnahem	0	14	14	0	−14	
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	2 495 769	3 000 000	2 825 000	3 500 000	675 000	23,9
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer	936	600	800	800	0	0,0
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostdsstyrelsen	0	0	500	500	0	0,0
4300 Återbetalning av studielån:	**1 817 371**	**1 387 180**	**1 630 150**	**1 759 150**	**129 000**	**7,9**
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	109	180	150	150	0	0,0
4312 Återbetalning av allmänna studielån	10 833	10 000	10 000	9 000	−1 000	−10,0
4313 Återbetalning av studiemedel	1 806 429	1 377 000	1 620 000	1 750 000	130 000	8,0
4400 Återbetalning av energisparlån:	**265 723**	**300 000**	**310 000**	**300 000**	**−10 000**	**−3,2**
4411 Återbetalning av energisparlån	265 723	300 000	310 000	300 000	−10 000	−3,2
4500 Återbetalning av övriga lån:	**473 007**	**121 320**	**148 876**	**142 893**	**−5 983**	**−4,0**
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	497	150	56	0	−56	
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	3 778	0	1 800	0	−1 800	
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	115	170	150	150	0	0,0
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	5 647	6 000	6 000	6 000	0	0,0
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	15 353	15 000	15 000	15 000	0	0,0
4517 Återbetalning från Portugalfonden	28 731	0	20 000	20 000	0	0,0
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	8 332	5 000	4 000	1 000	−3 000	−75,0
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	826	2 000	1 000	1 000	0	0,0

Inkomsttitel	1987/88	1988/89	1988/89	1989/90	Förändring 1988/89-1989/90	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	46 788	45 000	52 870	59 743	6 873	13,0
4526 Återbetalning av övriga lån	362 940	48 000	48 000	40 000	−8 000	−16,7
5000 Kalkylmässiga inkomster:	**4 756 113**	**2 666 708**	**1 995 200**	**2 978 410**	**983 210**	**49,3**
5100 Avskrivningar och amorteringar:	**3 873 444**	**2 000 308**	**1 124 835**	**2 128 045**	**1 003 210**	**89,2**
5110 Affärsverkens avskrivningar och amorteringar:	*2 759 806*	*1 027 000*	*176 400*	*1 075 900*	*899 500*	*509,9*
5113 Statens järnvägars avskrivningar	73 290	27 000	27 000	0	−27 000	
5115 Affärsverket FFV:s amorteringar	147 982	0	49 400	49 400	0	0,0
5116 Statens vattenfallsverks amorteringar	2 538 534	1 000 000	100 000	1 026 500	926 500	926,5
5120 Avskrivningar på fastigheter:	*600 649*	*314 300*	*319 400*	*332 000*	*12 600*	*3,9*
5121 Avskrivningar på fastigheter	600 649	314 300	319 400	332 000	12 600	3,9
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:	*108 972*	*123 500*	*118 000*	*122 000*	*4 000*	*3,4*
5131 Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	108 972	123 500	118 000	122 000	4 000	3,4
5140 Övriga avskrivningar:	*404 017*	*535 508*	*511 035*	*598 145*	*87 110*	*17,0*
5141 Vägverkets avskrivningar	130 128	198 300	200 300	210 500	10 200	5,1
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	219 005	280 000	256 950	334 550	77 600	30,2
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	54 884	57 208	53 785	53 095	−690	−1,3
5200 Statliga pensionsavgifter, netto:	**825 304**	**613 000**	**813 000**	**793 000**	**−20 000**	**−2,5**
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	825 304	613 000	813 000	793 000	−20 000	−2,5
5300 Statliga avgifter:	**57 365**	**53 400**	**57 365**	**57 365**	**0**	**0,0**
5311 Avgifter för företagshälsovård	57 365	53 400	57 365	57 365	0	0,0
STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER	**332 551 906**	**347 091 712**	**364 565 340**	**376 394 265**	**11 828 925**	**3,2**

gotab Stockholm 1989

Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen, m.m.

Tabell 1. Statsbudgetens utveckling 1967/68–1989/90

Milj. kr.

	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Inkomster	**33 416**	**36 236**	**40 404**	**45 637**	**51 830**	**54 513**	**61 489**	**72 490**	**93 934**	**104 360**	**112 113**	**119 664**
Utgifter	**36 347**	**38 883**	**44 221**	**48 269**	**55 497**	**60 718**	**70 881**	**83 187**	**97 658**	**114 845**	**137 292**	**158 341**
Anslag[1]	36 190	38 811	44 046	48 653	55 570	61 195	70 928	82 914	97 232	114 739	136 331	158 605
Rörliga krediter (− = minskad disposition)	+ 157	+ 72	+ 175	− 384	− 73	− 476	− 47	+ 273	+ 426	+ 106	+ 961	− 264
Saldo	**− 2 931**	**− 2 648**	**− 3 817**	**− 2 632**	**− 3 667**	**− 6 205**	**− 9 393**	**−10 698**	**− 3 724**	**− 10 484**	**− 25 179**	**− 38 678**

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89 Statsbudget	1988/89 Ny beräkning	1989/90 Förslag
Inkomster	**132 491**	**155 287**	**167 131**	**1 191 280**	**221 165**	**260 596**	**275 099**	**320 105**	**332 552**	**347 092**	**364 231**	**374 947**
Utgifter	**182 475**	**215 238**	**235 164**	**277 879**	**298 265**	**329 136**	**321 901**	**335 266**	**336 669**	**353 567**	**353 274**	**374 524**
Anslag[1]	181 417	214 783	236 406	277 031	297 882	330 281	322 241	334 996	336 856	346 567	349 069	367 524
Förändring av anslagsbehållningar[2] (+ = förbrukning − = uppbyggnad)										+ 6 500	+ 4 005	+ 6 500
Rörliga krediter (− = minskad disposition)	+ 1 058	+ 455	− 1 242	+ 848	+ 383	− 1 144	− 340	+ 270	− 187	+ 500	+ 200	+ 500
Saldo	**−49 984**	**−59 951**	**−68 033**	**−86 599**	**−77 100**	**−68 540**	**−46 802**	**−15 161**	**− 4 117**	**− 6 475**	**10 957**	**423**

[1] Förändring av anslagsbehållningar har för utfallsåren beräknats i anslagen.
[2] Inkl. beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto.

Tabell 2. Statsbudgetens realekonomiska utveckling 1977/78- 1987/88

Milj. kr., löpande priser

	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomster	**112 110**	**119 660**	**132 490**	**155 290**	**167 130**	**191 280**	**221 165**	**260 596**	**275 099**	**320 105**	**332 552**
Direkta skatter	29 420	32 670	36 990	36 420	38 990	42 820	53 075	75 318	68 570	90 644	99 879
Indirekta skatter	70 220	72 360	78 910	98 400	101 480	116 610	134 627	146 797	164 516	183 400	193 472
Övriga inkomster	12 470	14 630	16 590	20 470	26 660	31 850	33 463	38 481	42 013	46 061	39 201
Utgifter	**137 290**	**158 340**	**182 470**	**215 240**	**235 160**	**277 880**	**298 265**	**329 137**	**321 901**	**335 267**	**336 669**
Statlig verksamhet	43 030	47 690	52 810	56 160	60 820	65 450	70 883	71 667	74 769	82 128	85 182
Konsumtion	34 490	38 890	43 140	45 760	49 090	52 510	56 766	60 242	60 253	70 033	73 310
Investeringar	8 540	8 800	9 670	10 400	11 730	12 940	14 117	11 425	10 516	12 095	11 872
Transfereringar exkl. statsskuldräntor	*78 980*	*93 640*	*102 400*	*120 330*	*134 670*	*147 120*	*152 905*	*168 571*	*176 129*	*183 884*	*192 375*
Till hushåll inkl. socialförsäkringssektorn	32 360	36 630	41 480	49 800	55 190	59 250	63 380	69 426	77 217	84 058	91 399
Till kommuner	28 250	32 840	36 101	41 800	45 170	47 360	52 362	57 009	54 720	58 337	60 641
Övriga	18 370	24 170	24 910	28 730	34 310	40 510	37 162	42 136	44 192	41 489	40 335
Statsskuldräntor	*6 920*	*8 800*	*14 510*	*23 770*	*27 720*	*48 200*	*60 387*	*75 234*	*66 509*	*63 812*	*53 410*
Räntor inom landet	6 540	7 810	12 700	18 440	19 140	34 050	40 442	46 206	47 156	50 157	40 703
Räntor utom landet	380	950	1 780	4 360	7 160	9 740	12 245	13 975	12 537	10 027	9 783
Valutaförluster	–	40	30	970	1 420	4 410	7 700	15 053	6 816	3 628	2 924
Övriga utgifter (främst finansiella transaktioner och rörliga krediter)	*8 360*	*8 210*	*12 750*	*14 980*	*11 950*	*17 110*	*14 090*	*13 665*	*4 494*	*5 443*	*5 702*

[1] Anm: Fr.o.m. 1980/81 har förändring av den realekonomiska indelningen gjorts. Detta gäller bl.a. fördelningen mellan direkta och indirekta skatter och transfereringar till hushåll.

Tabell 3. Statsskulden vid slutet av budgetåret 1976/77–1987/88 m.m.
(Milj. kr.)

Budgetår	Statsskulden	Därav											Förfallna räntor på statsskulden
		Räntelöpande obligationslån	Riksobligationer	Premieobligationslån	Statsskuldförbindelser	Sparobligationslån	Lån hos statsinstitutioner och fonder m.m.	Allemanssparandet	Statsskuldväxlar	Skattkammarväxlar	Upplåning i utlandet	Övriga lån	
Vid slutet av budgetåret													
1976/77	82 340	2 057	–	11 300	2 773	5 210	2 313	–	–	3 016	5 066	604	5 512
1977/78	105 238	62 888	–	13 100	2 553	6 494	2 168	–	–	6 829	11 203	4	7 015
1978/79	139 086	89 025	–	16 150	2 615	8 504	3 167	–	–	3 882	14 876	868	8 979
1979/80	192 088	108 385	–	19 900	2 513	10 419	4 878	–	–	13 885	32 105	3	14 582
1980/81	252 968	117 878	–	21 225	1 263	15 347	6 376	–	–	44 155	46 721	3	23 006
1981/82	319 686	170 047	–	23 225	1 263	18 767	7 066	–	–	36 781	62 535	2	26 468
1982/83	407 325	201 333	–	26 025	333	24 084	14 564	–	58 710	848	81 427	1	43 734
1983/84	482 636	189 318	37 600	34 050	328	26 747	15 029	1 353	62 800	12 463	102 947	1	52 120
1984/85	559 459	201 458	37 600	36 246	320	31 866	14 386	10 508	88 000	–	139 067	1	59 626
1985/86	596 015	193 899	62 600	55 994	320	31 682	10 994	26 503	80 219	13 315	120 489	1	61 539
1986/87	609 248	184 946	78 600	53 600	320	35 562	8 406	36 650	81 660	1 245	128 259	0	61 459
1987/88	597 621	169 939	88 300	52 600	310	34 024	8 895	48 470	70 500	14 460	110 123	0	58 609
Förändring under budgetåret													
1976/77	+ 13 580	+ 3 334	–	+ 1 875	+ 1 121	+ 1 007	+ 525	–	–	+ 245	+ 4 874	+598	+ 1 285
1977/78	+ 22 897	+ 10 831	–	+ 1 800	– 220	+ 1 284	– 146	–	–	+ 3 813	+ 6 136	–600	+ 1 503
1978/79	+ 33 848	+ 26 138	–	+ 3 050	+ 62	+ 2 010	+ 1 000	–	–	– 2 947	+ 3 673	+864	+ 1 964
1979/80	+ 53 002	+ 19 360	–	+ 3 750	– 102	+ 1 915	+ 1 710	–	–	+10 003	+17 229	+865	+ 5 603
1980/81	+ 60 880	+ 9 493	–	+ 1 325	– 1 250	+ 4 928	+ 1 498	–	–	+30 270	+14 616	–	+ 8 424
1981/82	+ 66 718	+ 52 169	–	+ 2 000	–	+ 3 420	+ 690	–	–	– 7 374	+15 814	– 1	+ 3 462
1982/83	+ 87 639	+ 31 286	–	+ 2 800	– 930	+ 5 317	+ 7 498	–	+58 710	–35 933	+18 892	– 1	+17 266
1983/84	+ 75 311	– 12 015	+37 600	+ 8 025	– 5	+ 2 663	+ 465	+ 1 353	+ 4 090	+11 615	+21 520	–	+ 8 386
1984/85	+ 76 823	+ 12 140	–	+ 2 196	–	+ 5 119	– 643	+ 9 155	+25 200	–12 463	+36 120	–	+ 7 506
1985/86	+ 36 556	– 7 559	+25 000	+19 748	– 8	– 184	– 3 392	+15 995	– 7 781	+13 315	–18 578	–	+ 1 913
1986/87	+ 13 235	– 8 953	+16 000	– 2 394	–	+ 3 880	– 2 588	+10 147	+ 1 441	–12 070	+ 7 770	–	– 80
1987/88	– 11 627	– 15 007	+ 9 700	– 1 000	– 11	– 1 537	+ 489	+11 820	–11 160	+13 215	–18 136	–	– 2 850

gotab Stockholm 1988

Innehållsförteckning

Finansplanen

1 Den ekonomisk-politiska strategin 1
2 Den internationella ekonomin 6
3 Sveriges ekonomi 9
4 Den ekonomiska politiken 20
5 Budgetpolitiken 34

Statsbudgeten och Särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1988/89 och 1989/90 39
2 Underliggande budgetutveckling 46
3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring 46
4 Statliga garantier 48
5 Utgiftsram för lönekostnadsökningar 50
6 Avveckling av tjänstebrevsrätten 51
7 Avveckling av det särskilda anslaget till Extra utgifter 52
8 Förvaltningen av postverkets likvida medel 52

Hemställan 53

Bilagor

Bilaga 1.1 Preliminär nationalbudget för 1989
Bilaga 1.2 Utdrag ur RRV:s inkomstberäkning
Bilaga 1.3 Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen

Prop.
1988/89:100
Bil. 2

Gemensamma frågor

Civildepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Johansson (inledningen samt punkterna 1–4 och 6–14),
statsrådet Engström (punkt 5)

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Inledning

Arbetet med att förnya den offentliga sektorn fortsätter i enlighet med verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226).

Bl.a. har regeringen utfärdat nya instruktioner för sina samtliga ca 300 myndigheter för att åstadkomma en mera målstyrd verksamhet i kombination med en skyldighet att följa upp effekterna av verksamheten.

Samtidigt med denna förnyelse av myndigheternas arbete fortsätter arbetet med att reformera den statliga budgetprocessen. Även i det arbetet, som också är en följd av verksledningsbeslutet, gäller det att nå en mera målinriktad och uppföljningsinriktad verksamhet. Bl.a. genom en ändrad utformning av statsbudgeten bör både riksdagen och regeringen kunna ges bättre möjligheter att rikta sin uppmärksamhet mot de större och övergripande frågorna och kunna överlåta detaljstyrningen på de underlydande myndigheterna m.fl.

Det är mot den bakgrunden som här skall tas upp en del åtgärder som har betydelse i förnyelsearbetet och som rör flera huvudtitlar.

Under *punkterna 1–4* behandlar jag sålunda regelförenkling och delegering, den nordiska utbytestjänstgöringen, de statliga förnyelsefonderna samt statens generella redovisningssystem.

Under *punkten 5* redogör statsrådet Engström för den statliga lokalförsörjningen.

Under *punkt 6* redogör jag för lönenivån i anslagsberäkningarna.

Under *punkterna 7–10* tar jag upp en del särskilda statliga personalfrå-

gor m. m. De rör förenkling av statens tjänstesystem, de statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden, personalföreträdare i länsstyrelsernas styrelser och i polisstyrelserna samt samordning av den centrala arbetsgivarfunktionen i statsförvaltningen.

Under *punkten 11* redovisar jag arbetet med att ta fram förslag till en ny lönestatistik som underlag i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

I *punkterna 12* och *13* behandlar jag datafrågor och, slutligen, i *punkt 14* den offentliga sektorns informationsverksamhet.

1 Regelförenkling och delegering

I de tre senaste årens budgetpropositioner har regeringen lämnat riksdagen redogörelser för arbetet med att begränsa och förenkla reglerna i samhället och att delegera beslutanderätten i förvaltningsärenden som prövas av regeringen (prop. 1985/86:100 bil. 2, p. 1, KU 22, rskr. 191; prop. 1986/87:100 bil. 2, p. 1, KU 29, rskr. 226; prop. 1987/88:100 bil. 2, p. 1, 1988/89: KU 7, rskr. 14).

Som ett konkret inslag i en motsvarande redogörelse i år har statsrådsberedningen på grundval av uppgifter från departementen gjort en sammanställning av resultat som har nåtts och projekt som har inletts efter den förra redogörelsen. Sammanställningen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.1*.

1.1 Regelförenklingsarbetet under år 1988

Redogörelsen i bilaga 2.1 illustrerar att regelförenklingsarbetet bedrivs på bred front och på alla nivåer i regelgivningen. Förenklingskraven är sålunda numera väl rotade i det löpande författningsarbetet i regeringskansliet och hos myndigheterna under regeringen.

Samtidigt intensifieras ansträngningarna att begränsa och förenkla de regler som kommunerna och landstingen svarar för.

Parterna på avtalsreglerade delar av den offentliga sektorn arbetar också särskilt med att begränsa och förenkla bestämmelserna i avtalen.

Vissa krav på myndigheternas regelgivning som måste uppfyllas för att regelsystemet skall bli så enkelt och ändamålsenligt som möjligt har skrivits in i *verksförordningen* (1987:1100) och i *begränsningsförordningen* (1987:1347).

Det gäller krav på att

- reglers kostnadsmässiga och andra konsekvenser blir ordentligt utredda innan reglerna beslutas,
- föreskrifter beslutas bara då det är den mest ändamålsenliga åtgärden,
- föreskrifter utformas så att de blir enkla, klara och lätta att överblicka,
- regler förtecknas,
- tillämpningen av regler följs upp och utvärderas fortlöpande.

Verksförordningens krav tillämpas på myndigheter under regeringen i

den omfattning som regeringen föreskriver i myndighetens instruktion. Under år 1988 har – som jag redan inledningsvis har antytt – dessa myndigheter fått nya, enklare och enhetligare instruktioner. I de nya instruktionerna har regeringen med få undantag föreskrivit att verksförordningens krav i fråga om regelgivningen skall tillämpas på myndigheterna. De senaste instruktionerna träder i kraft den 1 januari 1989.

Begränsningsförordningens krav gäller alla myndigheter under regeringen. Förordningen trädde i kraft den 1 mars 1988.

För att säkerställa att kraven i verksförordningen och i begränsningsförordningen får ett snabbt och brett genomslag har regeringen uppdragit åt statens institut för personalutveckling (SIPU) och riksrevisionsverket (RRV) att genomföra en omfattande informations- och utbildningskampanj bland myndigheterna och i regeringskansliet. RRV har även med stöd av ett bemyndigande i begränsningsförordningen beslutat verkställighetsföreskrifter till denna för att underlätta det praktiska arbetet med konsekvensanalyser hos myndigheterna.

Ett annat väsentligt bidrag till förenklingsarbetet under år 1988 är normgruppens (I 1983:H) arbete med regler som riktar sig till näringslivet. Bl. a. har normgruppen under hösten 1988 arrangerat ett seminarium med representanter för näringslivet, forskningen, myndigheterna och regeringskansliet. Vid seminariet diskuterades hur s. k. ramlagstiftning kan följas upp och kontrolleras. I enlighet med vad som förutskickades i budgetpropositionen 1988 fungerar normgruppen inte längre som en särskild organisatorisk enhet. De aspekter på regelgivningen gentemot näringslivet som normgruppens uppdrag omfattat bevakas i stället under statssekreterarens ledning inom ramen för industridepartementets linjeorganisation. Normgruppssekretariatet har integrerats med denna. Avsikten är att den verksamhet som består i fortlöpande kontakter med näringslivet, seminarier m. m. skall fortsätta.

Till de mera markanta inslagen i årets förenklingsarbete hör också regeringens beslut den 24 mars 1988 att med verkan inom ett eller två år upphäva omkring 1 500 av de sjötrafikregler m. m. som länsstyrelserna har utfärdat.

Den ökade användningen av *datatekniken* ger i dag möjligheter till en helt annan och bättre överblick och kontroll över regelgivningen. Statsrådsberedningens och justitiedepartementets databaserade SFS-register är, sedan uppbyggnaden av dem nu har avslutats, ett bra hjälpmedel i författningsarbetet i regeringskansliet genom den snabba, aktuella och omfattande information om innehållet i lagar och förordningar som de ger. Också flera myndigheter och kommuner arbetar i dag med datorstöd i sin regelgivning.

Jag skall nu redogöra översiktligt för den senaste tidens arbete med att begränsa och förenkla framför allt det statliga regelbeståndet men också det kommunala regelbeståndet och beståndet av avtalsregler.

1.1.1 Det statliga regelbeståndet

Arbetet fortsätter med att följa upp hur regler fördelar sig på olika nivåer i regelgivningen (lagar, förordningar och myndighetsregler). Det gäller också att ytterligare klarlägga sambanden mellan reglerna på de olika nivåerna. Som ett led i det arbetet har statsrådsberedningen med hjälp av datateknik upprättat ett register över sådana normgivningsbemyndiganden som riksdagen har lämnat regeringen. Registret hålls aktuellt genom revisioner halvårsvis. Varje ny version överlämnas till konstitutionsutskottet (jfr KU 1987/88:40 s. 10, 131).

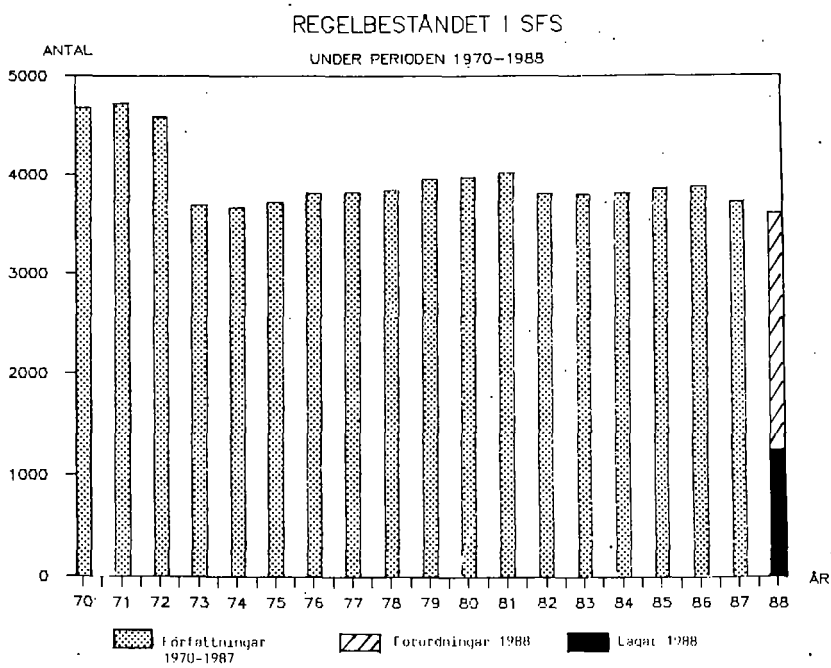
Det bör också i det sammanhanget nämnas att statsrådsberedningen fr. o. m. år 1988 för ett manuellt register över de författningsbestämmelser som regeringen beslutar med stöd av riksdagens normgivningsbemyndiganden i lag.

Lagar och förordningar

Siffermaterial om antalet lagar och förordningar under de senaste decennierna har nu kompletterats med 1988 års nytillkomna grundförfattningar samtidigt som äldre, under år 1988 upphävda författningar har strukits ur materialet. Siffrorna för år 1988 baserar sig liksom tidigare år på uppgifter hämtade ur registren i RÄTTSDATA över de författningar som ingår i Svensk författningssamling (SFS).

Resultatet kan sammanfattas i följande tabell och diagram över antalet författningar.

1970 den 31 december	4665	1980 den 31 december	3979
1971 "	4719	1981 "	4016
1972 "	4569	1982 "	3810
1973 "	3690	1983 "	3790
1974 "	3657	1984 "	3816
1975 "	3710	1985 "	3858
1976 "	3811	1986 "	3880
1977 "	3808	1987 "	3722
1978 "	3850	1988 den 1 december	3612
1979 "	3951		

Detta bestånd kan med hjälp av registren i RÄTTSDATA delas upp på lagar och förordningar.

I år har det blivit möjligt att använda en annan sökteknik än den som tidigare har legat till grund för redovisade uppgifter om antal lagar respektive förordningar. Den tidigare redovisningen har byggt på en sökprofil som medfört att antalet lagar blivit för högt och antalet förordningar i motsvarande mån för lågt, nämligen på notsystemet i SFS. Den har därför inte kunnat göra skillnad på lagar i egentlig mening och sådana förordningar vars ingress i SFS är försedd med en sådan not som avser en jämförelse med ett riksdagsbeslut, dvs. förordningar som rör en fråga som prövats av riksdagen i sak. Nu kan "lag" också här definieras till att avse enbart sådana föreskrifter som bedömts vara lagar i regeringsformens mening.

Med denna begränsning blir fördelningen av 1988 års gällande författningsbestånd i SFS ca 1 200 lagar och ca 2 500 förordningar.

Författningsbeståndet har fortsatt att minska, låt vara sakta. Minskningen uppgår för tiden den 1 december 1987 – den 1 december 1988 till 51 författningar.

Den fortgående minskningen måste åtminstone delvis ses som ett resultat av det arbete som under senare år bedrivits inom regeringskansliet i syfte att förenkla och minska och på annat sätt begränsa antalet statliga regleringar.

Ett till synes motsägelsefullt mått på moderniseringsarbetet inom författningsområdet är att det under år 1988 har kungjorts ovanligt många författningar i SFS, nämligen 1 107 titlar t. o. m. den 1 december 1988. Av dem utgörs 299 av nya grundförfattningar eller med andra ord författningar som helt ersätter äldre motsvarigheter. En tung post är där att som nämnts nästan alla instruktioner för statliga myndigheter har ersatts med

nya, modernare i anslutning till verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) och verksförordningen (1987:1100).

Antalet upphävda grundförfattningar under år 1988 utgör 381, en siffra som bara överträffas av siffrorna för år 1973 (1 129) och år 1982 (445).

Fördelningen på de olika departementen av SFS-författningarna per den 1 december 1988 är följande.

Departement	Antal författningar i SFS
justitiedepartementet	725
utrikesdepartementet	120
försvarsdepartementet	144
socialdepartementet	309
kommunikationsdepartementet	247
finansdepartementet	833
utbildningsdepartementet	256
jordbruksdepartementet	194
arbetsmarknadsdepartementet	129
bostadsdepartementet	132
industridepartementet	115
civildepartementet	223
miljö- och energidepartementet	111
myndighetsförfattningar	74
Summa	3612

I tabellen beaktas inte den nya ärendefördelning mellan departementen som gäller från årsskiftet 1988-1989.

En viktig del av arbetet med att kartlägga och förenkla lagar och förordningar är också att ha tillgång till författningarna i löptext i ett databaserat register. Det s.k. fulltextregistret över SFS-författningar har nu förts i tio års tid. Under senare år har arbetet med "Operation Överföring" bedrivits inom regeringskansliet under statsrådsberedningens och justitiedepartementets ledning. Arbetet har bestått i att föra in även äldre gällande författningar i registret så att detta kommer att omfatta alla gällande författningar. Arbetet är nu så gott som slutfört. Det återstår bara ca 160 författningar som inte har skrivits in. Därav är ca 40 myndighetsförfattningar. Till de återstående hör vidare en del kyrkliga författningar och författningar på ägofredsområdet som inte heller har skrivits in beroende på att de för närvarande ses över.

Myndighetsregler

Varje höst tar departementen emot regelförteckningar tillsammans med myndigheternas anslagsframställningar. Myndigheterna är sedan år 1986 skyldiga att lämna sådana förteckningar enligt 18 c § författningssamlingsförordningen (1976:725). I förteckningarna redovisades den 1 september 1988 myndigheternas regler (föreskrifter eller allmänna råd) under sammanlagt 16900 rubriker (titlar). Det innebär en minskning med 3600 rubriker från 20500 rubriker den 1 september 1987.

Antalet regelrubriker per departementsområde är ungefär följande.

Område	Ungefärligt antal regelrubriker
justitiedepartementet	600
utrikesdepartementet	100
försvarsdepartementet	2000
socialdepartementet	600
kommunikationsdepartementet	2000
finansdepartementet	3000
utbildningsdepartementet	1500
jordbruksdepartementet	900
arbetsmarknadsdepartementet	1200
bostadsdepartementet	400
industridepartementet	200
civildepartementet	4100
miljö- och energidepartementet	300
Summa	16900

Uppgifterna i tabellen är alltjämt "avrundade", något osäkra och dessutom behäftade med en del skevheter (jfr prop.1987/88:100 bil. 2 s. 7).

Den redovisade minskningen av antalet myndighetsregler jämfört med förra året, då ca 20000 titlar redovisades, torde bara till en del bero på en verklig minskning av beståndet. Den torde i stället främst kunna förklaras på följande sätt. För *justitie- och utrikesdepartementen* kan noteras att en något ändrad metod för att räkna antalet regler har lett till en minskning med sammantaget omkring 500 regelrubriker för dessa departement. För finansdepartementets myndigheter uppgår minskningen också till omkring 500 regelrubriker. Denna minskning kan till en del bero på att uppgifter om antalet regler i år saknas för vissa områden. Den ökning i regelmängden som *jordbruksdepartementet* redovisar beror förmodligen på att även allmänna råd nu ingår i redovisningen. För *industridepartementets* vidkommande har en mera noggrann inventering av antalet regler lett till att ytterligare 100 regelrubriker nu redovisas. Minskningen i regelmängden kan inom *civildepartementets* område delvis förklaras med att domkapitlen och stiftsnämnderna upphör som anslagsfinansierade myndigheter och därför i år inte har lämnat in vare sig anslagsframställningar eller regelförteckningar till regeringen. Dessutom har länsstyrelserna strukit ca 700 felaktigt förtecknade titlar, som varken avsett föreskrifter eller allmänna råd.

1.1.2 Kommunernas föreskrifter

Också på det kommunala området är regelförenkling givetvis en allt mer angelägen uppgift. Den kommunala regelgivningen är omfattande. Det gäller inte minst regler som riktar sig till allmänheten.

En stor och betydelsefull grupp av regler är exempelvis de *lokala trafikföreskrifter* som kommunerna beslutar. En översikt över de bestämmelser i vägtrafikkungörelsen (1972:603) och terrängtrafikkungörelsen (1972:594) som styr den delen av kommunernas regelgivning har lämnats av stat-kom-

munberedningen (Ds C 1984:6 s. 67–71). Översikten ger också en föreställning om innehållet i de föreskrifter som kommunerna får besluta.

För att det skall bli lättare att överblicka de lokala trafikföreskrifterna ställs det i vägtrafikkungörelsen upp ett krav på att föreskrifterna skall tas in i en särskild liggare. Varje kommun skall föra en sådan liggare. Från och med år 1988 gäller skärpta krav på hur liggaren skall vara utformad.

Trafiksäkerhetsverket lämnar kommunerna råd och upplysningar i deras arbete med trafikföreskrifterna och liggarna. Det sker bl. a. genom att verket ger ut handboken "Regler om vägmärken och trafik" och genom att verket medverkar vid de kurser som Svenska kommunförbundet ordnar för förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna. Verket försöker också följa upp resultatet av sitt och kommunernas arbete på området genom att studera de utdrag ur trafikliggarna som kommunerna är skyldiga att fortlöpande lämna till verket.

Andra regler av stor betydelse för medborgarna är de kommunala *ordningsföreskrifterna*. I justitiedepartementet bereds för närvarande ordningsstadgeutredningens förslag (SOU 1985:24) om att dessa föreskrifter skall bli föremål för en genomgripande översyn med hjälp av den s. k. solnedgångstekniken. Förslaget aktualiserar frågan vilken hjälp i form av t. ex. utbildning och vägledning som kommunerna behöver för att deras regelförenklingsarbete på detta och andra områden skall bli framgångsrikt.

Som exempel på andra områden där kommunerna beslutar föreskrifter som riktar sig till enskilda kan nämnas *miljö- och hälsoskyddet*, *renhållningen* och *räddningstjänsten*. En fråga som i första hand kommunerna själva kan ha anledning att uppmärksamma är om det i dessa föreskrifter finns fel och brister liknande dem som kommit fram vid ordningsstadgeutredningens undersökningar av de kommunala ordningsföreskrifterna.

Kommunerna utfärdar också *föreskrifter om avgifter* på många olika områden. En förteckning över flertalet av dessa avgiftsområden finns i stat-kommunberedningens nyssnämnda betänkande (Ds C 1984:6 s. 21–23).

Min företrädare framhöll i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 2 s. 9) att det finns starka skäl för en vidgad samverkan och ett erfarenhetsutbyte mellan stat och kommun när det gäller regelförenkling. Vidare uttalade han att diskussioner borde inledas med de båda kommunförbunden om hur detta samarbete skall bedrivas för att det samlade regelförenklingsarbetet till allmänhetens gagn skall bli så effektivt som möjligt.

Också i prop. 1988/89:1 s. 20 om förlängning och utvidgning av frikommunförsöket behandlas frågan om förenkling av kommunernas regler. Där sägs bl. a. att stat-kommunberedningen inom frikommunförsökets ram bör ta initiativ till ett samarbete med kommuner och landsting om regelförenkling.

Ett sådant samarbete har nu inletts. Det gäller i första hand praktiska och juridisk-tekniska frågor, t. ex. frågan hur andra kommunala regler än trafikregler bör publiceras och registreras för att man skall kunna överblicka vilka regler som gäller och få en säker grund att bygga på för arbetet med att göra reglerna färre och bättre.

1.1.3 Det avtalsreglerade området

Större delen av anställningsvillkoren för de statligt anställda m. fl. – i dag inemot 600 000 arbetstagare – regleras i avtal mellan statens arbetsgivarverk (SAV) och de statsanställdas tre huvudorganisationer. De allmänna strävandena mot färre och enklare regler gäller även det avtalsreglerade området. Det pågår därför ett arbete i syfte att begränsa och förenkla avtalen.

Således träffades i 1988 års avtalsrörelse överenskommelser om vissa regelförändringar, som syftar till en enklare administrativ handläggning av de avtalsreglerade frågorna hos myndigheterna.

Den 1 november 1988 minskades antalet tjänstetyper från fem (ordinarie, extra ordinarie och extra tjänst, göromålsförordnande samt arvodestjänst) till två (lönetjänst och arvodestjänst), samtidigt som möjligheterna till tjänsteförening begränsades starkt (jfr min redovisning under p. 7 i denna bilaga).

Den 1 juli 1989 avskaffas vidare arbetsgivarinträdet när det gäller föräldrapenning. Det väntas förenkla löneadministrationen vid föräldraledigheter. Reglerna om sparande av semester förenklas fr. o. m. år 1989.

Även i övrigt har genom avtal under år 1988 avtalsregler ändrats, vilket kommer att medföra en förenklad handläggning hos myndigheterna.

I den gångna avtalsrörelsen enades parterna också om att se över flera olika avtalskomplex för att åstadkomma förenklingar. Frågor om regelförenkling kommer sålunda även i fortsättningen att ha hög prioritet hos de avtalslutande parterna.

Också på det avtalsreglerade området tas datatekniken till hjälp i förenklingsarbetet. I första hand har det där gällt att registrera avtalsreglerna i databaser för att kunna bättre överblicka dem och snabbare ha tillgång till dem. I budgetpropositionen 1988 (bil. 2 p. 1 s. 9) redovisade min företrädare de olika tidpunkterna för basernas driftstart.

Utöver den databas som var i drift vid förra redovisningstillfället – SAV1 med avtalstexter i senaste lydelser från SAV:s avtalstryck, cirkulär i cirkulärserie A, Aff, Civ och Fö samt s. k. A4-avtal – har den 14 mars 1988 ytterligare en databas, SAV2, tagits i bruk. Denna databas innehåller SAV:s föreskrifter till avtalen, allmänna råd och SAV:s författningssamling (SAVFS) i fulltext. Dessutom finns där ett register över serien "SAV informerar" samt innehållet i SAV:s årligen utkommande böcker Författningar om statligt reglerade tjänster (FST) och Föreskrifter om statlig tjänstepensionering (FSP).

Ytterligare två databaser planeras. Den ena – SAV3 – beräknas kunna tas i bruk under år 1989 och skall innehålla avtal och föreskrifter för kommunalt anställda med statligt lönereglerade tjänster. Den fjärde databasen är tänkt att innehålla avtal i ursprungliga lydelser.

Den största användargruppen av SAV:s databaser är personalhandläggarna på de omkring 350 myndigheter som SAV företräder. Men databaserna står öppna för alla, t. ex. parternas förhandlare.

1.2 Delegeringsarbetet under år 1988

Arbetet med att befria regeringen från ärenden som inte kräver ett ställningstagande av regeringen som politiskt organ har under år 1988 samordnats med de översyner av lagstiftningen som skall göras i anslutning till den nya lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Vid dessa översyner skall man bl. a. undersöka i vad mån det är ändamålsenligt att låta överklagande till förvaltningsdomstol ersätta överklagande till regeringen. Frågan har behandlats i prop. 1987/88:69 om Europakonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige (s. 18, 30).

Rekommendationer om hur man i regeringskansliet närmare bör organisera översynerna har lämnats av statsrådsberedningen i en promemoria den 8 september 1988. Rekommendationerna går bl. a. ut på följande:

- Varje departement har ansvaret för översynen av sina författningar.
- Översynerna bör ske sakområdesvis.
- Varje departement måste kunna överblicka vilka olika ärendegrupper och författningar som översynerna gäller och vilka områden som de främst skall inriktas på. Översynerna behöver därför föregås av en inledande kartläggning och planering.
- Översynerna bör, i varje fall till väsentlig del, vara slutförda vid årsskiftet 1990-1991.

Departementen har under hösten 1988 redovisat sin planering i frågan till statsrådsberedningen.

Delegeringsaspekten har ägnats särskild uppmärksamhet också i de nya myndighetsinstruktioner som utfärdats under år 1988 och som jag redan har nämnt.

Det resultat som efter redogörelsen i budgetpropositionen 1988 har uppnåtts i delegeringsarbetet framgår av bilaga 2.1.

1.3 Det fortsatta arbetet med regelförenkling och delegering

Arbetet med regelförenkling och delegering har avsatt betydande resultat. Det bör ges hög prioritet också i fortsättningen.

Dynamiken i samhällsutvecklingen gör att förutsättningarna för arbetet förändras med tiden. Ett fortsatt framgångsrikt arbete kräver att nya metoder och hjälpmedel utvecklas och prövas.

Viktigt är inte minst att nya regler föregås av ordentliga utredningar om reglernas kostnadsmässiga och andra konsekvenser. Väsentligt är också att tillämpningen av regler följs upp och utvärderas fortlöpande. Det gäller både nya och gamla regler. Ett betydande inslag i arbetet med att utveckla statsbudgeten och verksamhetsplaneringen är sålunda att följa upp och utvärdera reglers tillämpning.

En resurs att utnyttja även här är den offentliga språkvården. SIPU har för övrigt i sin nya instruktion (1988:1006) fått till särskild uppgift att utveckla metoder för språkvården vid de statliga myndigheterna och samordna språkvårdsarbetet hos dessa.

Man bör i ökad utsträckning också utnyttja de möjligheter som datatek-

niken ger att överblicka vilka regler som gäller och vilket resultat arbetet leder till.

Mer av erfarenhetsutbyte och samverkan mellan olika regelgivare i stat och kommun bör eftersträvas.

Vidare måste arbetet med regelförenkling och delegering integreras med strävandena att öka samarbetet med de europeiska gemenskaperna (EG).

I linje med dessa strävanden ligger att nordisk och internationell harmonisering bör spela en viktig roll i det fortsatta arbetet. Att olika länders regelsystem blir enhetligare och sinsemellan bättre samordnade har givetvis betydelse också från regelförenklingsynpunkt. Arbetet med regelförenkling ges för övrigt allt högre prioritet i många länder. Det framgår exempelvis av frågans behandling i OECD:s arbete för en bättre styrning och ökad effektivitet inom den offentliga förvaltningen, "Public Management", ett arbete där Sverige sedan flera år spelar en aktiv roll.

1.4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om regelförenkling och delegering.

2 Den nordiska utbytestjänstgöringen

Reglerna för Sveriges deltagande i det av Nordiska ministerrådet anordnade tjänstemannautbytet finns i förordningen (1980:848) om utbytestjänstgöring i andra nordiska länder (omtryckt 1984:32). Statens arbetsmarknadsnämnd informerar varje år myndigheter, anställda och personalorganisationer om möjligheten till utbytestjänstgöring i Norden.

I september 1988 utsåg regeringen bland nära 80 sökande 34 svenska deltagare till utbytestjänstgöring under år 1989. Dessa stipendiater skall arbeta inom områden som miljövård, polisiär verksamhet, kriminalvård, arbetarskydd, tullfrågor och högre utbildning. Inom flera av områdena skall deltagarna arbeta med EG-frågor.

För Sveriges del är antalet deltagare sedan år 1979, då man började med utbytestjänstgöringen, därmed uppe i 181.

Samtidigt som svenska statsanställda sålunda beger sig ut till de andra nordiska länderna har ett antal stipendiater därifrån vistats i Sverige för att tjänstgöra i vår statsförvaltning.

Nordiska ministerrådet har hösten 1987 tagit initiativ till en översyn av utbytestjänstgöringen för att utveckla och förstärka den. Arbetet har bedrivits under aktiv medverkan inte minst från det svenska civildepartementets sida. Enligt vad jag har inhämtat har en rapport hösten 1988 lämnats till ministerrådets sekretariat. Rapporten kommer att publiceras i början av år 1989.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om den nordiska utbytestjänstgöringen.

3 De statliga förnyelsefonderna

En redogörelse för nämnden för statliga förnyelsefonder – bakgrund, organisation och verksamhetsinriktning – lämnades senast i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 2 p. 10, AU 16, rskr. 188).

Nämndens första egentliga verksamhetsår, budgetåret 1987/88, har präglats av en stor mängd ansökningar om stöd till förnyelse- och utvecklingsprojekt. Fram till den 1 november 1988 har nämnden tagit emot 281 ansökningar på sammanlagt 595 milj. kr. Av dessa inkom 116 redan före den 1 juli 1987. Nämnden har till den 1 november 1988 avgjort 249 ansökningar. Ca 83 milj. kr. har fördelats till projekt vid 128 myndigheter och kommuner (det statligt reglerade lärarområdet).

Projekten visar på mångfalden av initiativ som myndigheterna nu tar för att öka effektiviteten och för att utveckla verksamhetens innehåll och relationerna till dess kunder. De visar också hur förändringsarbete inom den offentliga sektorn kan organiseras så att de anställdas engagemang och fantasi kan frigöras och deras erfarenheter utnyttjas.

Projekten berör flera teman, t. ex. modernisering av myndigheternas organisation och utveckling av nya lednings- och medbestämmandeformer. Ofta syftar projekten till att bredda arbetsinnehållet och göra arbetet intressantare. Resultatet kan bli att gamla mönster för arbetsfördelning bryts ned. I vissa projekt kommer datorerna till användning på nya sätt till gagn för verksamhet och anställda.

Trots olikheterna i inriktning har projekten gemensamma drag.

- De har vuxit fram som initiativ inom myndigheterna.
- De har utvecklats tillsammans mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden.
- De bygger vanligen på en bred personalmedverkan vid genomförandet.

Andelen ansökningar, som åtminstone till viss del har beviljats, har efter hand ökat från knappt 30 % under våren 1987 till 70 % under våren 1988. De ansökningar som avslagits avser till största delen bidrag till reguljär personalutbildning. En anledning till den ökade andelen beviljade ansökningar är att nämnden nu i högre grad än tidigare medverkar med rådgivning och i underhandsdiskussioner om projektutformning m. m.

En annan anledning är nämndens informationsinsatser. En broschyr som beskriver förnyelsefondernas syfte och nämndens policy har utarbetats. Den distribuerades i början på hösten 1987 till chefer och fackliga förtroendemän vid 3 200 centrala, regionala och lokala myndigheter, kommuner och skolkanslier. Ett första nummer av "Nyhetsbrev från statens förnyelsefonder" sändes ut till samma målgrupp under juni 1988. Ett andra nummer distribuerades under november 1988. Nyhetsbrevet som beräknas komma ut tre eller fyra gånger per år är en av nämndens kanaler för information om det statliga förändringsarbetet. Nämnden har också givit ut en projektkatalog som beskriver de projekt som beviljats ekonomiskt stöd.

Ett annat viktigt inslag i nämndens arbete är att i dialog med intresserade myndigheter ta initiativ till egna utvecklingsprojekt. Under förra budgetåret startade projektet "Det snabba länet", ett projekt för service-

utveckling vid de statliga myndigheterna i Västmanlands län i samarbete med länsstyrelsen. I samverkan med statskontoret har nämnden också gett stöd till några myndighetsförsök med kunskapssystem och datorstödd ärendehandläggning.

Nämnden inriktar nu sitt utvecklingsarbete på främst

- att etablera former för att ta tillvara och förmedla de kunskaper och erfarenheter som projekten givit,
- att ta initiativ till ytterligare utvecklingsprojekt inom angelägna områden och
- att vidareutveckla kontakterna med statsförvaltningens myndigheter, bl. a. genom att medverka till att nätverk bildas av myndigheter som driver likartade förnyelseprojekt som finansieras av nämnden.

Genom överenskommelse i RALS 1988 (bil. 7) har statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer enats bl. a. om att skapa förutsättningar för att statens förnyelsefonder skall kunna permanentas och att samtidigt utvidga dess verksamhet till att omfatta beslut om medel för trygghetsåtgärder inkl. omlokalisering och beslut om medel för personalutveckling.

Enligt min mening visar nämndens verksamhet hur parterna gemensamt kan förverkliga 1976 års medbestämmandereforms grundidé om arbetstagarnas aktiva medverkan i verksamhetens utveckling och effektivisering. I flera fall visar också projekten hur myndigheterna tillsammans med sina lokala motparter tidigt kan identifiera hot mot anställningstryggheten och genom långsiktiga utvecklingsinsatser göra det möjligt för de anställda att finna ny meningsfull sysselsättning i myndigheternas förändrade uppgifter eller organisation. Det är självfallet angeläget att även de fackliga företrädarna spelar en aktiv roll i detta arbete.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle
att ta del av vad jag nu har anfört om de statliga förnyelsefonderna.

4 Statens generella redovisningssystem

4.1 Föredragandens överväganden

Min bedömning: Den nuvarande organisationen med redovisningscentraler bör upphöra vid utgången av juni 1989. Samtidigt bör finansieringen av system S förändras.

Riksrevisionsverkets förslag: Riksrevisionsverket (RRV) har den 10 maj 1988 lämnat över en rapport till regeringen om statens generella redovisningssystem. Enligt förslaget bör RC-organisationen upphöra och finansieringen av system S förändras.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, bl. a. myndigheter som i dag har en redovisningscentral (RC), tillstyrker i allt väsentligt RRV:s förslag.

Skälen för min bedömning:. Liksom RRV anser jag att de nuvarande redovisningsgrupperna inom redovisningsorganisationen bör upplösas per den 30 juni 1989. Samtliga statliga myndigheter kvarstår dock inom den statliga redovisningsorganisationen. Myndigheterna tar över de arbetsuppgifter som redovisningscentralerna idag utför.

För de myndigheter som inte önskar ta över inrapporteringen av bokföringsunderlag föreslår jag två alternativa lösningar. Antingen kan dessa myndigheter teckna samverkansavtal med en större myndighet som man har geografiska eller andra kopplingar till. Eller också kan de utnyttja kammarkollegiets RC, som inte berörs av förslaget. De myndigheter som utför arbete för annan myndighets räkning inom ramen för ett samverkansavtal har rätt att ta ut ersättning för dessa tjänster.

Jag delar även RRV:s uppfattning att huvudprincipen för finansieringen av system S fr. o. m. den 1 juli 1989 bör vara att de delar av systemet som direkt kan påverkas av myndigheterna avgiftsfinansieras. Det som inte direkt kan påverkas, bl. a. utvecklingskostnader för ett eventuellt nytt system, bör finansieras över RRV:s myndighetsanslag. Kostnaderna för myndigheternas redovisning bekostas över myndighetsanslagen eller med intäkter från uppdragsverksamhet.

Jag anser att taxorna bör konstrueras med fasta grundavgifter som byggs på med rörliga avgifter. För de myndigheter som efter den 1 juli 1989 övergår till att använda egna redovisningssystem kommer en årlig avgift till RRV att införas. Denna avgift avser kostnaderna för riksredovisningen i system S, till vilken samtliga myndigheter är anslutna.

I samband med upplösningen av RC-organisationen omfördelas medel från nuvarande myndigheter med RC till de i respektive redovisningsgrupp ingående myndigheterna. Vidare omfördelas medel som en följd av införandet av den nya taxekonstruktionen. Omfördelningen redovisas i denna budgetproposition under respektive huvudtitel samt myndighet eller anslag.

4.2 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om statens generella redovisningssystem.

5 Statlig lokalförsörjning

5.1 Bakgrund

Riksdagen har godkänt nya riktlinjer för den statliga lokalförsörjningen baserade på regeringens förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 9 s. 36–40, FiU 26, rskr. 338).

Riktlinjerna innebär följande.

1. Riksdagen, regeringen och myndigheterna bör lägga ökad vikt vid lokalkostnaderna och deras förändringar.

2. Verksamhet och lokalförsörjning bör prövas samlat.
3. Lokalförsörjning bör prövas långsiktigt.
4. Myndigheter bör ges ökade möjligheter att under kostnadsansvar disponera resurser för lokaler.
5. Handläggningen av lokalförsörjningen bör i ökad utsträckning kunna delegeras till myndigheterna.

Jag kommer i min redovisning av sjunde huvudtiteln, avsnittet Statlig lokalförsörjning, att redovisa ytterligare preciseringar och förslag som har beröring med nämnda riktlinjer för lokalförsörjningen. En sammanfattning av dessa lämnas i det följande.

5.2 Föredragandens överväganden

Min bedömning:

1. Myndigheter skall kunna tillgodoräknas lokalbesparingar för att omfördela till verksamheter.
2. Myndigheter måste finansiera utökade lokalkostnader genom omprioriteringar.
3. Statlig lokalförsörjning skall samordnas så långt som möjligt och kompetensen skall samlas och utvecklas.
4. Statliga fastighetsförvaltare och lokalhållare skall så långt som möjligt samordna sitt agerande på lokala marknader.
5. Statliga lokalhållare skall tillämpa en gemensam standard för lokaler av generell karaktär.

Skälen för min bedömning: Ett viktigt mål med de nya riktlinjerna för lokalförsörjningen är att de lokalbrukande myndigheternas beslutsbefogenheter skall kunna ökas. För att detta skall kunna ske måste myndigheterna vara beredda att ta över delar av kostnadsansvaret för sina lokaler. Myndigheterna får därmed möjlighet att göra överväganden om fördelning av befintliga medel på olika resursslag. För vissa större sektorer ökar härigenom möjligheterna att bemästra flaskhals-problem genom att verksamhets- och lokalförsörjningsåtgärder kan planeras och beslutas i ett sammanhang.

En friare resursanvändning för myndigheterna ökar incitamenten för besparingar bl. a. genom ett effektivare lokalutnyttjande. Under den pågående försöksverksamheten med lokalkostnader på ramanslag prövas olika former och rutiner för umgänget mellan byggnadsstyrelsen och de lokalbrukande myndigheterna. Som allmän riktlinje är det viktigt att slå fast att myndigheterna bör ha möjlighet att tillgodoräkna sig lokalbesparingar som kan omfördelas till verksamhet.

En friare resursanvändning möjliggör också att myndigheter kan utöka sitt lokalinnehav. Inom ramen för den pågående försöksverksamheten med lokalkostnader på ramanslag kan beslut om detta fattas av myndigheterna själva. Med ökat kostnadsansvar följer att myndigheterna i dessa fall måste ikläda sig ansvaret för att finansiera ökningar av sitt lokalinnehav

genom omprioriteringar. Om myndigheterna själva beslutar om ny eller ändrad verksamhet så måste det ingå i förutsättningen för beslutet att även ev. lokalkostnadsförändringar kan finansieras inom ramen för en i princip oförändrad medelstilldelning.

Regeringens och riksdagens prövning kommer enligt de nya riktlinjerna för lokalförsörjningen att fortsättningsvis göras samlat för verksamhet och lokaler. I de fall verksamhetsförändringar m. m. förutsätter beslut av regeringen och riksdagen måste sådana förslag till nya eller ändrade verksamheter därför alltid förutsättas innehålla konsekvensbeskrivning av kostnader för lokalförsörjningen.

I de nya riktlinjerna för lokalförsörjning ingår som en särskild punkt förslag till ökad samordning av den statliga lokalförsörjningen (prop. 1987/88:100 bil. 9 s. 44). I detta sammanhang redovisas vissa övergripande riktlinjer för denna samordning, som bör ligga till grund för regeringens förnyelsearbete inom lokalförsörjningen.

Inom de områden där regeringen och riksdagen har direkt inflytande är det möjligt att initiera en utveckling i fråga om ansvars- och befogenhetsfördelningen mellan lokalhållare och lokalbrukare. På de områden där regeringen och riksdagen inte kan styra, dvs. i första hand där fastighets- och byggbranschen sätter de ekonomiska villkoren m. m., är det med hänsyn till villkoren på marknaden, frågornas komplexitet och ekonomiska vikt också nödvändigt att kunna agera med kompetens och tyngd. Samordningen har därför ekonomisk betydelse i varje enskilt ärende, men framförallt i ett längre perspektiv. Det är därför viktigt både att regeringen och riksdagen skapar förutsättningar för att staten skall kunna agera kompetent på denna marknad och att den statliga kompetensen inte splittras och därmed urholkas.

På vissa orter agerar olika statliga lokalhållare samtidigt och på samma lokalhyresmarknad. Det är därför av vikt att de olika fastighetsförvaltande och lokalhållande myndigheternas agerande samordnas.

I 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 2 s. 22) anges vidare att affärsverken skall åläggas att följa av byggnadsstyrelsen utarbetad standard vad avser kontorslokaler och andra lokaler av generell karaktär såsom utbildningslokaler och sekundärutrymmen. Motsvarande riktlinjer gäller fortifikationsförvaltningens roll vid befästningsarbeten m. m. inom det civila området.

Det är lämpligt att dessa senare frågor behandlas i anslutning till regeringens översyn av gällande handläggningsordning för lokalförsörjningsärenden.

5.3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle
att ta del av vad jag har anfört om statlig lokalförsörjning.

6 Lönenivån i anslagsberäkningarna

Lönerna för det stora flertalet statstjänstemän och för vissa andra arbetstagare i offentlig verksamhet bestäms genom förhandlingar mellan statens arbetsgivarverk (SAV) samt Statsanställdas förbund, TCO-S (TCO:s statstjänstemannasektion) och Centralorganisationen SACO/SR.

Den 6 maj 1988 träffade SAV och de statsanställdas nämnda tre huvudorganisationer ett ramavtal om löner 1988 för statstjänstemän m. fl. (RALS 1988).

Till grund för beräkningen av anslagen till avlöningar och pensioner liksom för anslagen inom utgiftsramarna för militärt försvar samt civilförsvar under budgetåret 1989/90 har lagts de löne- och pensionsbelopp som gäller fr. o. m. den 1 oktober 1988.

Anslagsberäkningen innefattar ett lönekostnadspålägg med 39%. I förhållande till det löneläge som låg till grund för beräkningen av lönekostnaderna i budgetpropositionen 1988 har medräknats höjningar av löneplansbeloppen fr. o. m. den 1 januari och den 1 oktober 1988 till följd av RALS 1988.

De höjda löneplansbeloppen innebar en höjning av lönerna med i genomsnitt 3,2%.

Avtalet har beaktats i löneomräkningen. Vidare har – med vissa undantag – beaktats de medel som enligt 4 § RALS 1988 avsatts för sektor- och myndighetsvisa åtgärder. Därutöver har beaktats dels de belopp som har avsatts för olika myndigheter enligt avdelning 4, avsnitt 4.4 första och tredje styckena i avtalet den 20 januari 1988 om gemensamma anställningsvillkor för statliga och vissa andra tjänstemän (GEMS) och motsvarande bestämmelser i berörda sektoravtal till utgången av budgetåret 1987/88, dels de personliga marknadslönetillägg (MLT) som utgår till vissa tjänstemän vid utgången av budgetåret 1987/88, dels selektiva höjningar av chefslönerna fr. o. m. den 1 juli 1987.

I löneomräkningen har däremot inte kunnat beaktas dels de höjningar av chefslönerna som skett fr. om. den 1 juli 1988, dels avtalet om löner m. m. för vissa statliga läkare m. fl. fr. o. m. den 1 juli 1988.

Genom SAV:s försorg har regeringskansliet getts tillgång till ett detaljerat underlag för beräkning av myndigheternas lönekostnader. Med utgångspunkt i SAV:s uppgifter har i budgetförslaget kostnadseffekterna på löneplanslönerna m. m. beräknats utifrån resp. myndighets faktiska löneprofil. Övriga avtalskomponenter har beaktats med de belopp som gäller för resp. myndighet.

De flesta av de nuvarande löneavtalen upphör att gälla den 31 december 1988. Finansministern har tidigare i dag redojort för dels tillämpningen av utgiftsramen för löneökningar 1988, dels vilka utgångspunkter som bör gälla för lönekostnadsökningar 1989. Det är dock inte nu möjligt att ange vad som kommer att gälla för arbetstagarna på olika myndigheter i fråga om anställningsvillkor för budgetåret 1989/90. Dessa frågor torde få anmälas i ett senare sammanhang.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om lönenivån i anslagsberäkningarna.

7 Förenkling av statens tjänstesystem

7.1 Nytt avtal

Parterna på den statliga arbetsmarknaden har den 6 maj 1988 träffat ett kollektivavtal om tjänstetyper och tjänsteförening (ingår som bilaga 9 i ramavtal om löner 1988 för statstjänstemän m. fl. – RALS 1988 – intaget i statens arbetsgivarverks cirkulär 1988 A 11 s. 25). Avtalet trädde i kraft den 1 november 1988 (jfr redogörelsen för översynen av tjänsteföreningsinstitutet i prop. 1984/85:219, AU 1985/86:6, rskr. 48). I anslutning till avtalet har en rad författningsändringar gjorts (främst SFS 1988: 1020–1023).

Den förenkling av tjänstesystemet som sålunda har genomförts utgör sammantaget den mest genomgripande förändringen hittills av det svenska tjänstesystemet. Den berör ca 600 000 arbetstagare, dvs. alla statsanställda, lärare, skolledare, försäkringskasseanställda, präster och andra med statligt reglerade tjänster.

7.2 Färre tjänstetyper

Avtalet innebär att de tjänstetyper som kallas ordinarie tjänst, extra ordinarie tjänst, extra tjänst och göromålsförordnande avskaffas och ersätts med en enda tjänstetyp – lönetjänst. Uttrycket ordinarie domare, som används i bl. a. regeringsformen, berörs dock inte. Tjänstetypen arvodestjänst behålls.

Tjänstetyperna har varit av betydelse bl. a. för frågan om tjänsteföreningar, dvs. rätten att samtidigt ha flera statligt reglerade anställningar. Det framgår av 7 kap. 13 § lagen (1976:600) om offentlig anställning (omtryckt 1987:1000). Reglerna om uppsägningstidens längd och vissa andra kollektivavtalsreglerade frågor har också byggt på den äldre ordningen med fem olika tjänstetyper.

Avtalet innebär inte någon ändring i fråga om det statliga tjänstebegreppet som sådant eller i fråga om de s. k. anställningsformerna (fullmakt, förordnande).

7.3 Färre tjänsteföreningsfall

I likhet med frågan om tjänstetyper är i stort sett hela frågan om tjänsteföreningar öppen för avtal. Frågor om förening av en fullmaktstjänst med någon annan allmän tjänst är enligt det förut anförda lagrummet dock förbehållna regeringen.

De gamla reglerna om tjänsteföreningar utgick från de förhållanden som gällde tidigare, då det fanns skillnader i anställningstryggheten mellan exempelvis en ordinarie, en extra ordinarie och en extra tjänst. Tjänsteföreningen innebar i korthet att en anställd som hade fått en högre tjänst fick behålla sin lägre tjänst, om den kunde anses erbjuda ett bättre anställningsskydd. Tjänsteföreningar har varit mycket vanliga inom hela det statligt lönereglerade området.

Avtalet innebär att möjligheterna till tjänsteförening starkt begränsas. Som huvudregel skall gälla att förening bara får ske av en "bottentjänst" tillsatt med ett icke tidsbegränsat förordnande och en annan tjänst tillsatt med ett tidsbegränsat förordnande. Sådana tjänsteföreningar kommer till automatiskt, dvs. utan något särskilt beslut. Men arbetsgivaren får bevilja förening av tjänster också i andra fall, nämligen genom att i ett beslut medge tjänstledighet. En sådan ledighet får enligt avtalet omfatta högst sex månader, om det inte finns särskilda skäl för något annat, t. ex. hänsyn till behovet av ökad rörlighet.

För icke-ordinarie domare, kontraktsanställda m. fl. finns vissa specialbestämmelser.

Bestämmelser om förening av en fullmaktstjänst med en annan allmän tjänst har tagits in i anställningsförordningen (1965:601, omtryckt 1988:1021). Dessa regler, som i huvudsak motsvarar avtalets tjänsteföreningsbestämmelser, har också trätt i kraft den 1 november 1988.

De nya reglerna skall emellertid enligt övergångsbestämmelserna gälla bara nya tjänsteföreningsfall. Sådana äldre tjänsteföreningar som förelåg vid ikraftträdandet skall sålunda tills vidare omfattas av de gamla reglerna. Men så snart en tjänsteman efter avtalets ikraftträdande får en tjänst som inte – enligt de nya reglerna – kan förenas med den gamla tjänsten, upphör denna automatiskt, om inte tjänstemannen beviljas tjänstledighet.

7.4 Delegerat tjänsteinrättande

Samtidigt har befogenheten att inrätta tjänster i stor utsträckning delegerats till myndigheterna under regeringen (7 § inrättandeförordningen 1985:915, omtryckt 1988:1024). En ny, praktisk huvudregel etableras sålunda genom reformen: frågor om inrättande av en tjänst, tillsättning av tjänsten, indragning av tjänsten och entledigande från tjänsten skall i princip prövas av en och samma myndighet. Detta ligger i linje med att riksdagen har beslutat (prop. 1987/88:100 bil. 2 p.9, AU 16, rskr. 188) att i fortsättningen helt avstå från att medverka i inrättandefrågor (utom när det gäller professurer med fullmakt).

7.5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om förenkling av statens tjänstesystem.

8 De statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden

8.1 Den nya ordningen

Sedan den 1 juli 1987 gäller en ny ordning för de statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden, inbegripet sådana rege-

ringsärenden som avser förhållanden i departementen. Den nya ordningen är reglerad genom ett avtal om medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden (MBA-R) som träffades den 31 mars 1987 av statens arbetsgivarverk (SAV) och de statsanställdas tre huvudorganisationer – Statsanställdas förbund, TCO-S (TCO:s statstjänstemannasektion) och Centralorganisationen SACO/SR. MBA-R har godkänts av riksdagen (jfr prop. 1986/87:147, AU 18, rskr. 327) och av regeringen.

Anslutande hängavtal har ingåtts med åtta LO-förbund, nämligen den 13 maj 1987 med Svenska byggnadsarbetareförbundet, Svenska träindustriarbetareförbundet, Svenska målareförbundet, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska skogsarbetareförbundet, Svenska lantarbetareförbundet och Svenska elektrikerförbundet samt den 15 juni 1987 med Försäkringsanställdas förbund FF.

I korthet innebär MBA-R – liksom de båda hängavtalen – att staten som arbetsgivare enligt eget bestämmande skall samverka med de statsanställdas organisationer genom information eller överläggningar. Samverkan i frågor som enbart berör arbetstagare i regeringskansliet sker med företrädare för de lokala personalorganisationerna i regeringskansliet. Samverkan avses ske i sådana frågor som handläggs av regeringen och som rör förhållandet mellan staten som arbetsgivare och arbetstagare med statligt reglerade anställningar.

I en gemensam protokollsanteckning till MBA-R förklarar parterna att avtalet syftar till en snabb, enkel och i övrigt effektiv ordning för samverkan. Den sena behandlingen av mer rutinbetonade ärenden skall minskas till förmån för tidigare kontakter mellan parterna i viktigare frågor, heter det.

Genom MBA-R ersattes den förhandlings- och informationsskyldighet enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (ändrad senast 1984:817) och enligt avtal som tidigare fullgjordes genom SAV (ursprungligen genom statens förhandlingsråd).

Avtalen kan sägas upp med en uppsägningstid av sex månader. I så fall återupplivas den äldre ordningen, om inget annat överenskoms.

För att underlätta en smidig övergång till den nya samverkansformen och för att nå en viss enhetlighet i tillämpningen utarbetade civildepartementet i samverkan med bl. a. statsrådsberedningen och finansdepartementet ett särskilt cirkulär (C 1987:2) till departementen med upplysningar och råd.

Där framhålls bl. a. att överläggningar enligt MBA-R inte är att anse som förhandlingar. Syftet med överläggningarna är uteslutande att lämna muntlig information och att ge organisationerna tillfälle att ställa frågor och lämna synpunkter. Det normala skall vara att informationen – efter sedvanlig gemensam beredning med statsrådsberedningen och berörda departement – lämnas skriftligt i samband med den slutliga s. k. delningen inom regeringskansliet.

8.2 Utvärdering

I syfte att snabbt få erfarenheter av avtalens tillämpning och effekter har civildepartementet i samverkan med övriga departement gjort en första utvärdering. I samband med det har de statsanställdas huvudorganisationer fått tillfälle att lämna sina synpunkter. Även om erfarenheterna hittills självfallet är begränsade med hänsyn till den korta tid som har förflutit sedan avtalet trädde i kraft, är utvärderingen enligt min mening värdefull för den fortsatta utvecklingen av partssamverkan. Vissa viktiga erfarenheter kan också redovisas redan nu.

Till att börja med kan det konstateras att antalet partskontakter vid beredningen av regeringsärenden minskat avsevärt. Det är uppenbart att departementen fäst stort avseende vid att informationen till huvudorganisationerna enligt avtalet endast skall gälla viktigare frågor, dvs. sådana frågor inom avtalets tillämpningsområde som behandlar betydande följder för arbetstagarnas anställnings- och arbetsvillkor.

Sammanlagt har under budgetåret 1987/88 *information* lämnats vid ca 380 tillfällen och *överläggningar* ägt rum vid ca 40 tillfällen.

Detta kan jämföras med det antal regeringsbeslut som föregåtts av information respektive förhandling under åren 1983, 1984 och 1986.

År	Information	Förhandling	Överläggning
1983	1 598	765	–
1984	1 510	785	–
1986	1 283	589	–
1987/88	380	–	40

Samtliga departement har 1987/88 anordnat särskilda informationsmöten i samband med att propositionsförteckningarna har offentliggjorts, utom utrikesdepartementet (UD) som – förutom budgetpropositionen – inte haft några propositioner som omfattats av MBA-R. Vid dessa möten har man även allmänt redovisat departementets planering för de viktigare regeringsfrågorna som departementet kan förutse. UD har lämnat motsvarande redovisning i samband med informationen om budgetpropositionen.

I enlighet med MBA-R:s bestämmelser har samverkan skett i huvudsak genom att skriftligt material lämnas över i samband med delningen. I många fall har den skriftliga informationen kompletterats genom muntliga upplysningar utan att det varit fråga om överläggningar i avtalets mening.

Vid tillsättning av högre tjänster har personalorganisationerna i flera fall informerats i nära anslutning till regeringssammanträdet och då ofta per telefon. Anledningen till detta är att tiden mellan regeringens faktiska ställningstagande i dessa frågor och det formella regeringsbeslutet bör hållas så kort som möjligt.

Enligt avtalen får personalorganisationerna inom fem arbetsdagar från mottagandet av informationen skriftligen lämna synpunkter, om inte arbetsgivaren och organisationerna enas om någon annan frist. Det stämmer överens med den frist som normalt tillämpas inom regeringskansliet för

s.k. slutlig delning. Härigenom har informationen till organisationerna tidigarelagts i förhållande till tidigare ordning. Då lämnades ingen information förrän resultatet av delningen inom regeringskansliet förelåg.

I några fall, framför allt i fråga om ett par större propositioner, har huvudorganisationerna påtalat att informationen lämnats för sent för att de skulle kunna reagera på det sätt man önskat.

Enligt min mening bör strävan självfallet vara att undvika situationer som medför att informationen måste lämnas senare än vad som anges i avtalet. Det kan emellertid inte heller för framtiden uteslutas att olika departement, exempelvis i samband med propositionsarbetet, av tids- och arbetsskäl tvingas lämna informationen sent.

I MBA-R sägs också att information inte behöver lämnas bl.a. om ärendet är särskilt brådskande. I civildepartementets tidigare nämnda cirkulär framhålls dock att det i detta sammanhang inte räcker med att ett ärende är brådskande i största allmänhet. Det skall vara fråga om situationer där brådskan är så stor att handläggningen även i övrigt avviker från gängse mönster för beredningen av ärenden.

Jag vill i detta sammanhang framhålla vikten av att planeringen av samverkan ägnas stor omsorg. Det är angeläget både för departementens egen arbetsplanering och för organisationernas praktiska möjligheter att sätta sig in i och reagera på informationen. Det bör vidare finnas stort utrymme för departementen själva att tillsammans med organisationerna – med hänsyn till vilka sakfrågor som är för handen, hur brådskande frågorna är, m.m. – komma fram till bra lösningar för samverkan.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla följande.

Övergången till en tidigare hantering av samverkan med de fackliga huvudorganisationerna har i allt väsentligt skett på det sätt som har förutsatts i MBA-R. Samtliga departement bedömer också att syftet uppnåtts att åstadkomma en "snabb, enkel och i övrigt effektiv ordning för samverkan".

Självfallet kan det under den första inkörningsperioden ha förekommit en viss osäkerhet hos företrädare för båda parterna om hur samverkan borde utformas på bästa sätt. Jag anser emellertid att förutsättningarna är goda för den fortsatta utvecklingen av partssamverkan, bl.a. genom att alla departement nu har etablerat personkontakter främst med företrädare för huvudorganisationerna i olika frågor.

8.3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om de statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden.

9 Personalföreträdare i länsstyrelsernas styrelser och i polisstyrelserna

9.1 Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Lagbestämmelserna om personalföreträdare i länsstyrelsernas styrelser och i polisstyrelserna bör upphävas.

Bakgrund: Enligt 1 § lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse skall det utöver landshövdingen finnas 14 ledamöter i styrelsen. Genom en lagändring (1983:169) tillkom 2 §, enligt vilken det också får finnas personalföreträdare i styrelsen. Av motiven (prop. 1982/83:76, AU 15, rskr. 178) till sistnämnda paragraf framgår att den var nödvändig för att personalföreträdare utsedda enligt kungörelsen (1974:224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m. (omtryckt 1982:1279) skulle kunna uppträda i styrelsen och rösta, dvs. vara ledamöter i de frågor där de enligt kungörelsen hade sådan funktion.

Motsvarande gäller personalföreträdarna i polisstyrelserna. Bestämmelser som svarar mot 2 § i 1976 års lag finns därför i 5 § fjärde stycket polislagen (1984:387). Äldre bestämmelser fanns i 1 § lagen (1972:509) om vad som avses med polismyndighet m. m. (ändrad 1983:177).

Skälen för mitt förslag: Enligt verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) skall personalföreträdarna vid sammanträden i statliga lekmannastyrelser i vanliga myndigheter ha närvaro- och yttranderätt men däremot inte någon beslutsrätt eller rösträtt.

Nya bestämmelser i linje med verksledningsbeslutet återfinns numera i personalföreträdarförordningen (1987:1101, ändrad 1988:383). Förordningen har – i stället för 1974 års personalföreträdarkungörelse – gjorts tillämplig såväl på länsstyrelserna (24 § förordningen 1988:971 med länsstyrelseinstruktion) som på polismyndigheterna (2 kap. 3 § fjärde stycket polisförordningen 1984:730, omtryckt 1987:1340, ändrad 1988:763). Personalföreträdarkungörelsen upphör för övrigt att gälla vid utgången av år 1988.

Som jag ser det, kan de nuvarande lagreglerna uppfattas som missvisande med hänsyn till att personalföreträdarna inte längre har rösträtt i länsstyrelsens styrelse eller i polisstyrelsen och alltså inte ingår där som ledamöter.

De anförda lagreglerna bör därför upphävas.

Därefter kan 1987 års personalföreträdarförordning justeras.

9.2 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom civildepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse,

2. lag om ändring i polislagen (1984:387).
Förslaget under 2 har upprättats i samråd med justitieministern.
Lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.2.*

9.3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att anta lagförslagen.

10 Samordning av den centrala arbetsgivarfunktionen i statsförvaltningen

10.1 Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Den centrala arbetsgivarfunktionen inom statsförvaltningen bör samordnas och stärkas bl. a. genom att statens arbetsgivarverk (SAV) fr. o. m. den 1 juli 1989 tillförs uppgifter inom det personalpolitiska området som för närvarande åvilar statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN). Som konsekvens härav kan SAMN upphöra från samma tidpunkt.

Bakgrund: Det behövs nu en konkretisering av förändringsarbetet inom statsförvaltningen och en målmedveten omprövning och effektivisering av verksamheten. Också en verksamhetsanpassad och offensiv personalpolitik under 1990-talet för att upprätthålla kvaliteten och samtidigt öka produktiviteten är nödvändig. Det gäller att ta till vara de anställdas kunskaper, erfarenheter och engagemang och att skapa goda förutsättningar för personalutveckling och personalrörlighet i takt med förändringsarbetet. Det handlar också om att utveckla en effektiv personaladministration för bl. a. rekrytering, urval och utbildning och att använda personal- och karriärplanering så att det gynnar verksamhetsutvecklingen. Självfallet spelar också en aktiv lönepolitik en viktig roll. Det samlade målet måste vara att vi skall kunna rekrytera, utveckla och behålla den personal vi behöver och även på lång sikt trygga kompetensförsörjningen inom statsförvaltningen i konkurrens med övriga arbetsmarknadssektorer.

Skälen för mitt förslag: Ansvaret för personalpolitiken bör så långt möjligt föras ut till verk och myndigheter. Det är där förändringsarbetet skall omsättas i praktiken. Det är endast genom en aktiv och kompetent lokal arbetsgivare som statens personalförsörjningsfrågor kan lösas. Detta framhöll jag redan i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 9, FiU 15, rskr. 172).

Jag pekade samtidigt på att statens arbetsgivarverk (SAV), som har det övergripande ansvaret för den statliga arbetsgivarpolitiken, aktivt måste

medverka till en uppbyggnad av arbetsgivarkompetensen hos myndigheterna. För att ge SAV bättre förutsättningar att verka för en väl fungerande personalförsörjning borde också den centrala arbetsgivarfunktionen samordnas bättre och organisatoriska förändringar övervägas, främst vad gäller verksamheten inom SAMN.

Med anledning härav har SAMN:s verksamhet och möjligheterna till organisatorisk samordning med SAV setts över genom civildepartementets försorg. Det konkreta utredningsarbetet har i stor utsträckning bedrivits av SAV och SAMN. I vissa frågor har även arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och Statshälsan medverkat.

Systematiska personalresursanalyser

Sålunda har SAV och SAMN gemensamt sett över innehåll och uppläggning av systematiska personalresursanalyser med syfte att ge staten som arbetsgivare bättre kunskap om kompetensförsörjningen på olika nivåer och inom olika sektorer av statsförvaltningen. Det utförda arbetet utgör enligt min mening en bra utgångspunkt för SAV för att vidareutveckla bl. a. kartläggningar och analyser av personalstrukturen i kvalitativa och kvantitativa termer, konsekvensanalyser för att klargöra effekter av förändringsarbetet för sysselsättning och arbetskraftsbehov samt långtidsbedömningar som rör statsförvaltningens personalförsörjning och kompetensutveckling mot bakgrund av bl. a. förändringar i omvärlden.

Nyanställning av arbetshandikappade

SAMN har vidare i samråd med SAV och AMS utarbetat förslag till gemensamma riktlinjer för statsförvaltningen i fråga om nyanställning av arbetshandikappade. Förslaget innebär bl. a. att myndigheterna bör upprätthålla fortlöpande kontakter med arbetsförmedlingen och inför varje tjänstetillsättning pröva frågan om att anställa en arbetslös arbetshandikappad på tjänsten, även när arbetet är begränsat i tiden. Vid prövningen bör möjligheterna tas till vara att få ekonomiskt stöd från arbetsförmedlingen.

Jag anser det vara angeläget att staten även fortsättningsvis strävar efter att vara föregångare när det gäller att bereda de människor sysselsättning som på grund av arbetshandikapp har svårt att få eller behålla ett meningsfullt arbete. Jag avser därför att i annat sammanhang föreslå regeringen att uppdra åt SAV att utfärda arbetsgivarpolitiska riktlinjer och praktiska råd i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget.

Centralt stöd vid rehabilitering

En beredningsgrupp inom civildepartementet har under medverkan av SAMN, SAV och Statshälsan sett över behov och inriktning av centrala stödinsatser i frågor om rehabilitering av arbetshandikappade med statlig anställning. Översynen visar att Statshälsan nu genom att utbyggnaden i princip är genomförd bör kunna ta hela ansvaret för rådgivning till myn-

digheterna – och till enskilda anställda – i frågor om rehabilitering, utom i sådana frågor som är av utpräglat arbetsgivarpolitisk natur eller gäller arbetsrättslig rådgivning eller avtalstolkning.

Detta stämmer överens med min uppfattning. Statshälsans hälsocentraler kan genom sin kompetens inom de medicinska, tekniska och psykosociala områdena och med kännedom om arbetsplatsen och arbetstagarens arbetssituation delta i det yrkesinriktade rehabiliteringsarbetet vid myndigheterna och deras skyddskommittéer eller motsvarande.

Hälsocentralerna kan medverka i rehabiliteringsarbetet på olika sätt. Genom direkta insatser inom de medicinska, tekniska eller psykosociala områdena kan arbetsuppgifter, arbetsplats eller arbetsorganisation anpassas till arbetstagarens förutsättningar. Hälsocentralerna kan också biträda med rådgivning eller utlåtanden när en rehabiliteringsutredning skall göras eller medverka till att arbetsprövning kommer till stånd. Det kan gälla utlåtanden inom funktionsområden – t.ex. läkarutlåtanden – eller information om gällande föreskrifter eller regler om rehabilitering. Hälsocentralerna kan även ge arbetstagaren hjälp med rehabiliteringsinsatser. De kan också vara länken mellan myndigheterna, företagshälsovården och övriga rehabiliteringsresurser som försäkringskassa, arbetsförmedling, den allmänna hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Enligt min mening är myndigheter och skyddskommittéer (motsv.) härigenom väl tillgodosedda med kvalificerat stöd i sitt praktiska rehabiliteringsarbete. När det gäller frågor av arbetsgivarpolitisk natur som kan uppkomma under arbetet bör rådgivningen naturligen åvila SAV.

Jag återkommer senare vid min föredragning av anslaget *Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering* under trettonde huvudtiteln till vissa frågor om kostnadsfördelning m.m. i samband med rehabilitering av arbetshandikappade inom statsförvaltningen.

Personalförsörjning

Ytterligare en beredningsgrupp inom civildepartementet har under medverkan av SAV och SAMN sett över behovet av centralt stöd till myndigheterna i fråga om personalförsörjning med inriktning främst på SAV:s roll vad gäller rekrytering, rörlighet och kompetensfrågor i statsförvaltningen under 90-talet.

Översynen stryker under de behov av vidareutveckling av personalresursanalyser och omvärldsbevakning, som jag tidigare har redogjort för, men den visar också på nödvändigheten av närmare kontakter mellan de olika stabsorganen på central nivå inom statsförvaltningen. Detta är enligt min mening en viktig utgångspunkt i SAV:s fortsatta arbete inom det personalpolitiska området.

Inom varje område som olika stabsorgan representerar har personalpolitiska frågor sin plats eller finns det personalpolitiska frågor att beakta, vilket är naturligt. Men det betyder också att SAV – förutom att hålla resurser och kompetens för egen utveckling och för rådgivning och stödinsatser till myndigheterna inom alla sektorer – måste ha nödvändigt organisatoriskt utrymme för samarbete och samordning med andra centrala

myndigheter m. fl. Jag tänker här i första hand på AMS, riksrevisionsverket, statskontoret, statens löne- och pensionsverk, statens institut för personalutveckling, statens arbetsmiljönämnd och Statshälsan.

Trygghetsfrågor

Av vikt för bedömningen av SAV:s uppgifter är också att parterna på den statliga arbetsmarknaden i RALS 1988 (bil. 7) enats om *att* skapa förutsättningar för att statens förnyelsefonder skall kunna permanentas, *att* samtidigt utvidga verksamheten till att omfatta beslut om medel för trygghetsåtgärder inkl. omlokalisering och beslut om medel för personalutveckling samt *att* se över nuvarande trygghetsavtal i riktning mot ett starkt förenklat system med konkreta lösningar anpassade till varje situation. Arbetet sker i en partssammansatt arbetsgrupp. Inriktningen är att ett nytt system skall kunna träda i kraft senast den 1 juli 1989.

Jag vill i det sammanhanget erinra om att dåvarande chefen för civildepartementet i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 15 s. 45) beträffande stöd till myndigheterna i samband med strukturförändringar m. m. anförde bl. a. *att* SAMN:s nuvarande arbete med enskilda omplaceringar på sikt bör upphöra och ansvaret härför mer entydigt decentraliseras till myndigheterna, *att* möjligheterna att utnyttja arbetsmarknadsverkets resurser bör tas tillvara bättre *och att* nuvarande regler för rekryteringsbegränsningar bör omprövas.

Samordnad arbetsgivarfunktion

SAV har i enlighet med intentionerna i den personalpolitiska propositionen (prop. 1984/85:219, AU 6, rskr. 48) under senare år konsekvent framhållit verksamhets- och personalförsörjningsintressena i sin lönepolitik. Men det är enligt min mening nödvändigt att SAV kan arbeta med ett helhetsperspektiv på personalförsörjningsfrågorna. Det är nödvändigt av effektivitetsskäl men också med tanke på den ökade konkurrens om arbetskraften som vi har att vänta.

Min samlade bedömning på grundval av det utförda beredningsarbetet är att förutsättningarna nu är goda att bättre samordna och stärka den centrala arbetsgivarfunktionen bl. a. genom att tillföra SAV uppgifter inom det personalpolitiska området som för närvarande åvilar SAMN. Ändringen bör vara genomförd den 1 juli 1989.

SAV blir härigenom en mer "komplett" arbetsgivarmyndighet med bättre möjligheter att – vid sidan av bl. a. pågående utveckling av mer flexibla lönesystem, mer decentraliserad förhandlingsordning, löpande revision av centrala avtal och stöd till myndigheterna i deras roll som arbetsgivarpart – även mer direkt lämna stöd i frågor om t. ex. rekrytering, omplacering, personalrörlighet, personalutveckling, rehabilitering, jämställdhet mellan kvinnor och män i statsförvaltningen och stöd i samband med omorganisationer och andra strukturförändringar.

Genom en ökad satsning på analyser av arbetsmarknaden, personalstrukturen och personalförsörjningen får SAV också möjlighet att öka

framförhållningen och därigenom skapa bättre förutsättningar för myndigheterna att föra en adekvat personalpolitik med hänsyn till förändringsarbetet i statsförvaltningen.

Som en konsekvens av den samordning som jag nu har förordat kan SAMN upphöra vid utgången av juni 1989. Jag återkommer senare till frågan om medel för de föreslagna förändringarna vid min föredragning av anslaget *Statens arbetsgivarverk* under trettonde huvudtiteln.

10.2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

godkänna de av mig förordade riktlinjerna för samordning av arbetsgivarfunktionen inom statsförvaltningen.

11 Den offentliga lönestatistiken

11.1 Bakgrund

Mot bakgrund av bl.a. förslag i 1987 års reviderade finansplan (prop. 1986/87:150 bil. 1) tillkallades i maj 1987 en särskild utredare (Fi 1987:27) med uppdrag att efter samråd med arbetsmarknadens parter, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån, publicera en allsidig redovisning av utvecklingen av löner, lönekostnader och anställningsvillkor inom olika delar av arbetsmarknaden samt att lämna förslag till en offentlig lönestatistik.

Den 16 juni 1988 överlämnade utredaren ett delbetänkande (SOU 1988:35) "Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer". I delbetänkandet framlades ett förslag till hur statistiska centralbyråns *kortperiodiska* lönestatistik bör utformas och framställas samt en principskiss för ett breddat och fördjupat samarbete mellan arbetsmarknadens parter och statistiska centralbyrån i syfte att, med statistiska centralbyrån som ansvarig producent, publicera en förbättrad *årsvis* statistik gällande löneutveckling och lönestrukturer för olika delar av arbetsmarknaden. Särskilda yttranden över förslagen i betänkandet har avgetts av sakkunniga Sten Lovén, Ulf Lundberg, Arne Myhrbeck och Kerstin Blomqvist.

Delbetänkandet har remissbehandlats.

Utredarens sammanfattning av betänkandet och en sammanställning av remissvaren lämnas i *bilagorna 2.3* och *2.4*.

Min bedömning: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet bör av regeringen få ett gemensamt uppdrag att snarast utreda de närmare förutsättningarna för att utforma en kortperiodisk lönestatistik.

Utredarens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med min bedömning. Utredaren lägger därutöver fram ett konkret förslag till *kortperiodisk* lönestatistik ifrån vilket utredningsarbetet bör utgå. Vad gäller den *årsvisa* lönestatistiken har utredaren, i kontakterna med arbetsmarknadens parter mött ett brett intresse för ett förbättrat samarbete, dels parterna emellan, dels med statistiska centralbyrån. I avvaktan på att denna ökade samarbetsvilja ger konkreta resultat, avstår utredaren tills vidare från att i detalj utforma ett förslag till en *årsvis* lönestatistik. Utredaren avser att i ett senare delbetänkande gå igenom grunderna för lönestatistiska jämförelser och då behandla olika lönebegrepp, metoder för att beskriva olika lönestatistiska fördelningar etc.

Remissinstanserna: Remissutfallet när det gäller den *kortperiodiska* lönestatistiken är blandat. Bland de remissinstanser som i princip ställer sig positiva till utredningens förslag märks bl. a. Landsorganisationen i Sverige, konjunkturinstitutet och statens pris- och konkurrensverk. Direkt avvisande till förslaget är Svenska Arbetsgivareföreningen, Svenska Kommunförbundet samt Landstingsförbundet. Ett flertal av remissinstanserna anser att utredningens förslag till *kortperiodisk* lönestatistik innehåller vissa tekniska svagheter och därför bör utredas närmare. Konjunkturinstitutet och statens pris- och konkurrensverk understryker nödvändigheten av att utvecklingsarbetet snarast inleds.

Vad avser den *årsvisa* lönestatistiken ställer sig flertalet remissinstanser positiva till den principskiss utredningen förordar men anser att de inte kan ta definitiv ställning förrän ett konkret förslag föreligger.

Skälen för min bedömning: En gemensam, allsidig och öppen redovisning av utvecklingen av löner, lönekostnader, lönestruktur och anställningsvillkor är en nödvändig informationskälla för att arbetsmarknaden skall fungera rationellt. Som underlag för konjunkturbedömningar är kortperiodisk lönestatistik av vitalt intresse. För närvarande ställs inte lönestatistik samman för skilda delar av arbetsmarknaden på ett överskådligt och meningsfullt sätt. Såsom har uttalats vid åtskilliga tillfällen är det av allmänt intresse att så sker. För egen del är jag inte beredd att ta definitiv ställning till det av utredningen redovisade förslaget. De problem som vissa remissinstanser pekat på måste belysas ytterligare. Detta bör ske – som utredningen också har föreslagit – genom att ett utvecklingsarbete för den kortperiodiska lönestatistiken snarast påbörjas.

Riksrevisionsverket anför i sitt remissyttrande att konjunkturinstitutets användaransvar för den kortperiodiska lönestatistikens kvalitet bör stärkas. Jag delar denna uppfattning. Jag avser därför att föreslå regeringen att

uppdra åt statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet att gemensamt utreda de närmare förutsättningarna för att utforma en kortperiodisk lönestatistik i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. I utvecklingsarbetet bör finansieringsfrågan för den kortperiodiska lönestatistiken beaktas.

När det gäller den årsvisa lönestatistiken kan jag till att börja med konstatera att utredarens förslag endast är en principskiss, och att utredaren fortsätter att behandla frågan mot bakgrund av bl. a. remissutfallet i denna del. Jag ställer mig i princip positiv till den av utredaren föreslagna principskissen men väntar med att ta definitiv ställning tills dess att ett konkret förslag framlagts. Jag vill i detta sammanhang understryka det angelägna i att arbetet med detta förslag bedrivs skyndsamt.

11.3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om den offentliga lönestatistiken.

12 Statsrådsgruppen för datafrågor, m. m.

12.1 Bakgrund

I budgetpropositionen 1988 (prop. 1986/87:100 bil. 2, p. 8, FiU 15, rskr. 214) redogjorde min företrädare för de uppgifter som anförtrotts statsrådsgruppen (C 1986:D) för datafrågor, den därtill knutna referensgruppen för datafrågor samt samrådsgruppen (C 1986:G) för samhällets säkerhet inom dataområdet (SAMS).

Statsrådsgruppen har sammanträtt och diskuterat innehållet i och planeringen av det datapolitiska arbetet i regeringskansliet.

Referensgruppen för datafrågor har haft flera sammanträden under våren och sommaren 1988. Den har bl. a. behandlat frågor om telekommunikationernas utveckling, om behovet av satsningar på forskning om och utveckling av informationsteknologins användning, om behovet av översyn av stora statliga datasystem samt om behovet av en helhetssyn på utveckling och införande av datasystem. Den senare frågan har behandlats i propositionen om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293).

I samma proposition behandlades SAMS arbetsuppgifter mot bakgrund av en precisering av det ansvar och de uppgifter som överstyrelsen för civil beredskap och statskontoret skulle komma att få inom området datasäkerhet. I propositionen angavs att SAMS skulle få nya direktiv för sin verksamhet.

SAMS kommer särskilt att ägna sig åt frågor om hot mot betalningsväsendet, datakommunikation, säkerhetsrisker i decentraliserade systemstrukturer, säkerhetsansvar samt datakriminalitet. Arbetet skall vara klart

före utgången av år 1989. Enligt min mening är datasäkerhetsarbetet även fortsättningsvis viktigt. SAMS arbete bör leda fram till klart ökade möjligheter att bedöma säkerheten i framtida data- och kommunikationssystem. I samband med att SAMS avslutar sin verksamhet kommer regeringen att ta ställning till hur fortsatt arbete på datasäkerhetsområdet inom regeringskansliet bör bedrivas och organiseras.

12.2 Fortsatta åtgärder

Genom den samordningsroll på datapolitikens område, med särskilt ansvar för långsiktiga eller övergripande datafrågor, som jag har ankommer det på mig att i samråd med andra berörda statsråd initiera utredningar eller andra åtgärder för att få fram underlag till regeringens beslut.

I det följande redovisar jag några områden där arbeten bör initieras.

Den svenska informationsteknologibranschen har förändrats på flera sätt under senare år. Samtidigt visar samhällsutvecklingen på att en fortsatt snabb ökning av informationsteknologianvändningen är att vänta under de närmaste åren. Inte minst beror detta på den breddning användningen fått genom introduktionen av digitala telekommunikationer samt behovet av datorer i t. ex. bilar, kontorsutrustning och tillverkningsprocesser. Detta påverkar såväl arbetsmarknaden, den regionala utvecklingen och näringslivets struktur som Sveriges internationella beroendeförhållanden på olika områden och den offentliga sektorn som användare. Det finns mot denna bakgrund ett behov att från olika aspekter studera konsekvenserna av denna utveckling.

Ett utvecklingsråd vid statskontoret har fått regeringens uppdrag att till senast den 30 juni 1989 ta fram förslag till FoU-samverkan i fråga om offentliga sektorns användning av informationsteknologi. Som framhölls i prop. 1987/88:95 om datapolitik i statsförvaltningen behövs det ytterligare insatser för att främja en god användning av informationsteknologin i det svenska samhället. Insatserna bör planeras inom ramen för det informationsteknologiska handlingsprogrammet.

Arbetsmiljö- och hälsoundersökningar har visat att många anställda har ett ensidigt datorstött arbete som leder till bl. a. monotoni och bristande utvecklingsmöjligheter för den enskilde och till belastningsskador. Statshälsan har nyligen redovisat att statligt anställda med sådana arbetsuppgifter uppvisar en särskilt hög sjukfrånvaro. Det är därför angeläget att initiera åtgärder som leder till nya former av arbetsorganisation och teknikanvändning.

Den ökade användningen av informationsteknologi och kommunikationssystem öppnar möjligheter att organisera handläggningsarbete och administrativt arbete på nya sätt, t. ex. i geografiskt separata enheter och på stora avstånd. Ett exempel på detta är att televerkets nummerupplysning för riket till stora delar väntas ske från Sundsvall och Gällivare. För framtida organisation av statligt arbete är det intressant att överväga nya arbetsformer bl. a. för att stimulera till decentralisering och till regional utjämning. Principer för och möjligheter till detta bör närmare studeras. Kopplingar finns till arbetet i 1987 års regionalpolitiska kommit-

12.3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu har anfört om statsrådsgruppen för datafrågor, m. m.

13 Statsförvaltningens ADB-användning

I enlighet med riksdagens önskemål (prop. 1978:121, FiU 34, rskr. 339; jfr även prop. 1985/86:100 bil. 2 p. 9, FiU 13, rskr. 183) har regeringen uppdragit åt statskontoret att efter vissa riktlinjer årligen utarbeta en redovisning över statsförvaltningens användning av automatisk databehandling (ADB).

I årets rapport (1989:2) ADB i statsförvaltningen 1989 – som publiceras inför denna budgetproposition – presenterar statskontoret en översikt över datoranvändningens utveckling, större användarmyndigheter samt en beskrivning av utredningsarbetet på ADB-området.

Statskontorets sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.5*.

I inledningen till civildepartementets bilaga (bil. 15) till denna proposition kommer jag att kortfattat redogöra för det datapolitiska arbetet inom statsförvaltningen. Jag föreslår att redovisningen till riksdagen i fortsättningen begränsas till en liknande framställning i kommande budgetpropositioner.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av sammanfattningen av statskontorets rapport (1989:2) ADB i statsförvaltningen 1989,

att godkänna vad jag har anfört om den fortsatta redovisningen av statsförvaltningens ADB-användning.

14 Den offentliga sektorns informationsverksamhet

Den informationsverksamhet som staten, kommunerna och landstingen bedriver är av vital betydelse för medborgarna. Genom information och kunskapsförmedling kan medborgarna göras mer delaktiga i den offentliga verksamheten, ges bättre möjligheter att ta del av samhällets service samt ta till vara sina samhälleliga rättigheter.

Informationsteknologins snabba utveckling påverkar förutsättningarna för kommunikation i samhället och kommer att ställa samhällsinformationen inför nya uppgifter. Det är angeläget att den offentliga sektorn har

beredskap att möta de nya kraven och att tekniken blir ett redskap för demokratiska strävanden.

Den interna informationen är ett viktigt medel att hos samtliga medarbetare förankra målen för organisationen och därigenom göra verksamheten i vid bemärkelse effektiv.

Civildepartementet har ett samordningsansvar för samhällsinformationsfrågorna. De fördes till departementet 1983 bl. a. som en följd av att nämnden för samhällsinformation (NSI) avvecklats. De arbetsuppgifter som fördes till departementet i detta sammanhang omhändertogs åren 1982–1984 av informationsdelegationen.

Riksdagen begärde i samband med att delegationen tillsattes (KU 1980/81:20 s. 10) att få en utvärdering av delegationens arbete. Riksdagen önskade på grundval av denna utvärdering ta ställning till hur samordning m. m. av samhällsinformationen skulle ombesörjas i framtiden.

Informationsdelegationen har utvärderat sin verksamhet i betänkandet (SOU 1984:68) Samordnad samhällsinformation. Delegationen ansåg att det fanns behov av ett permanent centralt samordningsorgan för informationsfrågor och föreslog att ett råd för samhällsinformation skulle inrättas under civildepartementet. Rådet skulle ha formen av en stiftelse med staten och de båda kommunförbunden som huvudmän. Det skulle bl. a. svara för samordning, utveckling och rådgivning på området.

Delegationens betänkande har remissbehandlats. Remissinstanserna anser att det finns arbetsuppgifter som behöver tas om hand centralt av företrädare för stat, landsting och kommuner. Flera remissinstanser, däribland Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, ställer sig emellertid tveksamma till förslaget att föra arbetet vidare i en stiftelse. Däremot är man öppen för andra samverkansformer, t. ex. kommitté, delegation eller arbetsgrupp. Frågan har därför varit föremål för fortsatt beredning inom departementet.

Regeringen har löpande redovisat samhällsinformationsfrågorna till riksdagen. Senast har det skett i prop. 1986/87:91 om aktivt folkstyre i kommuner och landsting (KU 1987/88:23, rskr. 154) och i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 2, 1988/89: KU 7, rskr. 14).

Sedan hösten 1987 har civildepartementet i ett särskilt projekt gjort en uppföljning av samhällsinformationsfrågorna.

Arbetet har bedrivits i samråd och nära kontakt med bl. a. en rad centrala och regionala statliga myndigheter, kommunförbunden samt med företrädare för utbildning, forskning och professionellt verksamma.

Arbetet har bl. a. resulterat i att ett ansvar för informationen till medborgarna har skrivits in i verksförordningen (1987:1100), som sedan i denna del har gjorts tillämplig på ett stort antal myndigheter under regeringen. Kommunernas ansvar för informationen till medborgarna finns redan inskriven i 3 kap. 1 § kommunallagen (1977:179, ändrad 1981:165). Vidare har åtgärder vidtagits för att stimulera ett utvecklingsarbete på den statliga sidan.

Med anledning av riksdagens uttalande i samband med att nämnden för samhällsinformation avvecklades vill jag härmed redovisa de åtgärder som

regeringen vidtagit eller avser att vidta när det gäller vissa samordningsfrågor på samhällsinformationsområdet.

Enligt de riktlinjer som regering och riksdag för länge sedan antagit för samhällsinformationsarbetet (prop. 1971:56, FiU 23, rskr. 182) ansvarar varje myndighet för informationen om sin verksamhet. Informationsåtgärder är "ett medel bland andra att uppnå de mål som gäller för vederbörande myndighets verksamhet".

Dessa principer bör ligga fast.

Ur ett medborgarperspektiv innebär emellertid detta att informationen i många fall ter sig svåröverskådlig och splittrad. För att medborgarna skall få tillgång till samlad information om rättigheter och skyldigheter och för att göra det lättare för dem att hitta och få del av bl. a. skriftligt material fordras vissa samordningsinsatser.

Särskilda åtgärder kommer att vidtas för att förbättra den s. k. basinformationen från departement och myndigheter. En ny upplaga av Samhällsguiden kommer att ges ut. Samtidigt har arbete startat för att utveckla Samhällsguiden och likartade publikationer.

Ett utvecklingsarbete inom den statliga sektorn har initierats i och med att regeringen har gett statens institut för personalutveckling (SIPU) i uppdrag att verka för att de statliga myndigheterna utvecklar sin informationsverksamhet. SIPU skall också enligt sin nya instruktion (SFS 1988:1006) erbjuda rådgivning och stödja samverkan i informationsfrågor.

Det fortsatta arbetet med samhällsinformationen kommer att bedrivas i nära samarbete med företrädare för kommunerna och landstingen.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu anfört om den offentliga sektorns informationsverksamhet.

Redogörelse för regeringens arbete med regelförenkling och delegering

Justitiedepartementet

1 Regelförenkling

Genom en ändring i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m., som trätt i kraft den 1 juli 1988, har domstolarnas prövning av *vittnesersättningens storlek* förenklats såvitt gäller ersättning för minskad inkomst eller annan ekonomisk förlust. Numera är prövningen begränsad till att avse ersättning med ett högsta belopp per dag och inte som tidigare per timme. Reglerna om ersättning för resa och uppehälle har tidigare förenklats.

I samband med att försäkringsdomstolarna har förts över från socialdepartementets område till justitiedepartementets har *vissa ersättningsbestämmelser*, som tidigare funnits på olika håll, sammanförts till en enda förordning (förordningen 1982:814 om ersättning till nämndemän och vissa uppdragstagare inom domstolsväsendet m. m.).

Genom en ändring i polisförordningen (1984:730) har polismyndigheterna fått vissa lättnader i arbetet med att ta fram underlag för *polisväsendets anslagsframställning*.

Förmynderskapsutredningen (Ju 1984:07) har i december 1988 lagt fram betänkandet (SOU 1988:40) Föräldrar som förmyndare. I betänkandet föreslås att bestämmelserna om *förmyndares skyldigheter och rättigheter* förenklas bl. a. genom att föräldrar får större bestämmanderätt över sina barns ekonomi och genom att handläggningen av förmynderskapsärenden rationaliseras, t. ex. genom att arbetsuppgifter förs över från tingsrätterna till överförmyndarna.

I anledning av rättegångsutredningens betänkande (SOU 1987:13) Översyn av rättegångsbalken 3 Expertmedverkan och specialisering övervägs att överflytta *hyresmål, bostadsrättsmål och arrendemål* från fastighetsdomstolarna till de allmänna domstolarna. Om det genomförs kommer flera specialregler i bl. a. jordabalken, rättegångsbalken, lagsökningslagen och handräckningslagen att kunna avskaffas.

Inom departementet pågår arbete med en översyn av reglerna angående den *summariska processen*. Syftet med översynen är bl. a. att man skall få ett modernare och betydligt enklare regelsystem när det gäller hela den summariska processen, alltså de nuvarande instituten betalningsföreläggande, lagsökning och handräckning.

Arbetet på en lagrådsremiss på grundval av *ordningsstadgeutredningens betänkande* (SOU 1985:24) fortsätter. Den planerade lagstiftningen innebär bl. a. en förenkling av nuvarande regelsystem i allmänna ordningsstadgan (1956:617) och lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Enligt utredningens förslag bör de lokala ordningsföreskrifter som kommu-

nerna har beslutat underkastas en genomgripande översyn i samband med att den nya lagstiftningen träder i kraft. Detta kan enligt utredningen bäst åstadkommas, om de lokala ordningsstadgorna upphävs helt och ersätts med nya ordningsföreskrifter som är anpassade till den nya regleringen. Utredningen har därför föreslagit att lokala ordningsstadgor som har beslutats med stöd av äldre författningar skall upphöra att gälla två år efter det att den nya lagstiftningen har trätt i kraft.

Bakgrunden till detta förslag är att de lokala ordningsstadgorna i stor utsträckning är föråldrade. Bl. a. innehåller de föreskrifter som inte längre behövs eller som inte längre får meddelas i denna form.

Regeringen avser att företa ändringar i *åklagarinstruktionen* (1974:910) som innebär bl. a. förenklingar så till vida att ett antal bestämmelser som kan betraktas som onödiga utmönstras.

En lagteknisk översyn av *vallagen* (1972:620) förbereds. Avsikten är bl. a. att åstadkomma en språkligt enklare och redaktionellt mera överskådlig reglering.

2 Delegering

I lagen (1918:163) med bestämmelser om vissa *sjöfynd* har möjligheterna att överklaga beslut till regeringen upphävts. Till följd härav blir fr. o. m. den 1 januari 1989 länsstyrelsen sista instans i sådana ärenden (SFS 1988:951).

Genom den nya förordningen med instruktion för kriminalvårdsverket som trädde i kraft den 1 oktober 1988 begränsas möjligheten att överklaga vissa *tjänstetillsättningar inom kriminalvårdsverket* till regeringen. Begränsningen gäller från den dag kriminalvårdsstyrelsen bestämmer, dock senast den 1 oktober 1989.

Det har också överlämnats till hovrätterna och kammarrätterna att under vissa speciella omständigheter förordna annan *domare* än den som hör till domstolen som ordförande i ett mål vid domstolen. Sådana beslut fattades tidigare av regeringen.

Regeringen har beslutat att flertalet domartjänster vid försäkringsrätterna – på samma sätt som redan gäller för domartjänster vid de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna – fortsättningsvis skall tillsättas efter förslag av tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet. Dessa ärenden har tidigare beretts inom regeringskansliet.

Regeringen har genom ändringar i domstolsinstruktionerna skurit av möjligheterna att överklaga domstolars beslut i tjänstetillsättningsärenden till regeringen. Sådana ärenden kan numera prövas i två instanser under regeringen.

Genom en ändring i polisförordningen (1984:730) har regeringen avlastats vissa uppgifter vad gäller styrningen av *polismyndigheternas arbete* med underlag för polisväsendets anslagsframställning.

Regeringen har utfärdat en ny förordning med instruktion för rikspolisstyrelsen (SFS 1988:762). I enlighet med intentionerna i verksledningspropositionen innebär den nya instruktionen att det har överlåtits åt rikspolis-

styrelsen att själv avgöra frågor om organisation och tjänstetillsättning som det tidigare var en uppgift för regeringen att avgöra.

I proposition 1988/89:63, som grundar sig på departementspromemorian (Ds Ju 1987:4) Ändringar i lagen (1974:191) om bevakningsföretag och remissbehandlingen av den, föreslås att överklagande av beslut i ärenden om förordnande av *ordningsvakter*, auktorisation av *bevakningsföretag* och godkännande för anställning i sådana företag skall prövas av kammarrätt i stället för som nu av regeringen.

Motsvarande frågor beträffande överklagande av beslut angående tillstånd till optisk-elektronisk övervakning har övervägts av utredningen (Ju 1985:03) om *TV-övervakning* m. m. vars betänkande (SOU 1987:74) Optisk-elektronisk övervakning efter remissbehandling nu övervägs i justitiedepartementet. Utredningens förslag innebär bl. a. att länsstyrelsens beslut angående tillstånd till TV-övervakning överklagas hos kammarrättten i stället för som nu hos regeringen.

Regeringen har genom beslut den 24 oktober 1985 uppdragit åt kriminalvårdsstyrelsen att utreda möjligheterna att genomföra en *decentralisering inom kriminalvården*. Uppdraget avser såväl ekonomi- och personal- som klientadministrationen. Med anledning av regeringsbeslutet bedrivs sedan år 1986 en försöksverksamhet med decentraliserade beslutsfunktioner inom vissa kriminalvårdsregioner och riksanstalter. Försöksverksamheten, som har utvärderats av kriminalvårdsstyrelsen, har i allt väsentligt visat sig ge positivt resultat. Beslut om att utvidga försöksverksamheten har fattats under våren 1988.

Regeringen avser att företa ändringar i *åklagarinstruktionen* (1974:910). Ändringarna syftar till att avlasta regeringen vissa ärenden om dispens från behörighetskrav för innehav av åklagartjänst och behörighetskrav för visst slag av arbetsuppgifter. Beslut i sådana dispensärenden skall i stället fattas av riksåklagaren. Dessutom skall riksåklagaren ges möjlighet att delegera vissa ledighetsbeslut till de lokala åklagarmyndigheterna.

Utrikesdepartementet

1 Regelförenkling

Arbetet med utgivningen av föreskrifter fortsätter enligt det nya regelsystem som föreslogs i promemorian (Ds UD 1986:7) Utrikesförvaltningens regelsystem – Utredning och förslag. Den första utgåvan av publikationen Utrikesdepartementets föreskrifter (UF) gavs ut i februari 1988. Under arbetets gång har åtskilliga föreskrifter kunnat upphävas. Nya föreskrifter ges ut fortlöpande under året. Dessa sammanställs och ges ut tillsammans med redan tidigare utgivna föreskrifter i en bunden upplaga av UF i början av varje år. Publikationen innnehåller också en förteckning över utrikesförvaltningens samlade regelbestånd.

Utredningen om utrikesförvaltningens inriktning och organisation har till uppgift att bl. a. se över instruktionen (1967:83) för utrikesrepresentationen samt instruktionen (1982:1282) för utrikesdepartementet.

2 Delegering

Frågan om delegering övervägs av nyss nämnda utredning. Övervägandena avser främst delegering från departementet till utlandsmyndigheterna, vilka redan erhållit större budgetansvar.

I samband med arbetet på nya myndighetsinstruktioner har viss delegering skett till kommerskollegiet. Dess styrelse skall numera, i stället för som tidigare regeringen, utse ledamöter i rådgivande nämnden för revisionsfrågor och rådgivande nämnden för tolk- och översättarfrågor.

Försvarsdepartementet

1 Regelförenkling

Bestämmelserna i *värnpliktslagen* (1941:967) med tillhörande författningar är krångliga och svåröverskådliga. Av bl. a. dessa skäl har en särskild utredare tillkallats för att se över värnpliktslagen och dess följdförfattningar (Dir. 1988:21).

En proposition om vissa personalfrågor överlämnades till riksdagen under hösten 1988. I propositionen anmäls avsikten att upphäva författningsregleringen av *försvarets personalkårer.*

Ett arbete med att förenkla administrationen av *familjebidrag* till värnpliktiga pågår och kan resultera i förslag till riksdagen.

2 Delegering

Ansökningar om *vapenfri tjänst* prövas i första instans av vapenfrinämnden och i andra och sista instans av regeringen. På uppdrag av regeringen har försvarets rationaliseringsinstitut gjort en utredning om värnpliktsnämnden, vapenfrinämnden och nämnden för vapenfriutbildning. Institutet föreslår att regeringens befattning med vapenfriärendena skall upphöra. Vapenfrinämnden skall enligt förslaget ersättas av en ny myndighet, vapenfristyrelsen, som skall pröva ärendena i första instans. I andra och sista instans skall de prövas av en nämnd, vapenfrinämnden. Förslaget bereds för närvarande i departementet.

Socialdepartementet

1 Regelförenkling

Riksförsäkringsverket har varje år sedan hösten 1985 i rapporter till regeringen redovisat pågående regelförenklingsarbete inom *socialförsäkringsområdet.* Detta arbete har till stora delar grundats på förslag från de anställda inom socialförsäkringsadministrationen. De konkreta regelförändringar som redovisats i rapporterna och som verket kunnat besluta om är nu i huvudsak genomförda. I årets rapport (RFV anser 1988:3) betonas de allmänna rådens betydelse för regelutvecklingen. Genom de nya rutiner som gemensamt skapats av verket och Försäkringskasseförbundet har förutsättningar skapats för att förslag till förenklingar fortsättningsvis skall

kunna behandlas snabbare i alla led. I de fall då regelförenklingsarbetet aktualiserar ändringar som fordrar ställningstagande av regeringen eller riksdagen gör riksförsäkringsverket särskilda framställningar till regeringen.

Viss försöksverksamhet med förenklad handläggning i ärenden om *kommunala bostadstillägg* som pågått en tid hos några försäkringskassor har avslutats. Samtliga försäkringskassor får sedan den 1 juli 1988, vid omprövning av kommunalt bostadstillägg som sker enbart på grund av ändrade bostadskostnader, ändra bostadstillägget utan särskild ansökan från den pensionsberättigade (SFS 1988:276).

Efter förslag i budgetpropositionen (prop. 1987/88:100 bil. 7, SfU 18, rskr. 197) har kravet på ansökan för att få *ålderspension* slopats för pensionsberättigade som är inskrivna i försäkringskassan och som tar ut hel ålderspension från 65 år. Regeländringen som gäller fr. o. m. den 1 oktober 1988 innebär förenkling för såväl blivande pensionärer som försäkringskassorna (SFS 1988:172).

Efter förslag i prop. 1988/89:33 om avgifter för pensionärer vid sjukhusvård införs ett nytt system för *vårdavgifter för pensionärer* fr. o. m. den 1 januari 1989 (SfU5). Systemet är i princip utformat efter vad som gäller vid sjukhusvård för sjukpenningförsäkrade. Reglerna har utformats delvis efter schablon med sikte på att de skall vara enkla att tillämpa.

Försöksverksamheten med ett förenklat beslutsförfarande i vissa okomplicerade *arbetsskadeärenden* vid ett par försäkringskassor har förlängts till utgången av år 1988 (SFS 1988:967).

Lagen (1985:1002) om försöksverksamhet inom *sjukförsäkringsområdet*, som gällt till utgången av år 1988, har getts förlängd giltighetstid till utgången av juni 1990 i väntan på permanent lagstiftning. Verksamheten syftar till ett flexiblare och till den försäkrades behov bättre anpassat regelsystem för sjukpenning.

Vidare har med verkan från den 1 januari 1989 genomförts en förenkling och schablonisering av *tilläggsutbetalningar* av ersättning *enligt lagen* (1976:380) *om arbetsskadeförsäkring*. Detta gäller retroaktiv utbetalning när den försäkrade för samma tid erhållit sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (prop. 1988/89:42, SfU8).

En betydelsefull förenkling har gällt *bilstödet till handikappade*. Det tidigare stödet, som bestod av ett arbetsmarknadsanknutet bidrag och skatteförmåner, har den 1 oktober 1988 avlösts av ett nytt och utbyggt bidragssystem som handläggs av de allmänna försäkringskassorna. Regleringen har samlats i en lag och en förordning som har ersatt bestämmelser som funnits spridda på ett flertal olika författningar (prop. 1987/88:99, SfU 23, rskr. 300).

Ett nytt *statsbidragssystem för barnomsorgen* har införts den 1 januari 1988. Bidraget till daghem, fritidshem och deltidsgrupper lämnas med en enhetlig summa för varje femtontal barn som är inskrivna. Hel- och deltidsbidragen har avskaffats liksom det särskilda bidraget för årsarbetare inom barnomsorgen (SFS 1987:860).

Arbetet med att föra in de författningar som socialdepartementet ansva-

rar för i fulltext i justitiedepartementets databank är avslutat. I samband med överföringen har ett antal *föråldrade författningar* kunnat upphävas.

Främst beträffande författningsregleringen inom *hälso- och sjukvårdsområdet* bör tilläggas att möjligheterna till förenkling kommer att prövas i anslutning till en pågående översyn av socialstyrelsens organisation (jfr prop. 1987/88:100 bil. 7 s. 64 f). Framhållas bör också att socialstyrelsen i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 har redovisat avsikten att intensifiera sin verksamhet med författningsfrågor för att åstadkomma förenklingar i regelsystemen utan att rättssäkerheten eftersätts.

2 Delegering

Frågan om att begränsa rätten att överklaga till regeringen övervägs fortlöpande i författningsarbetet.

Beslutanderätten i ärenden om *dispens från läkarvårdstaxans krav på specialistkompetens* för viss arvodessättning har flyttats från regeringen till riksförsäkringsverket. Samtidigt har föreskrivits att klagan över verkets beslut skall föras hos försäkringsdomstol (SFS 1988:543).

I samband med att nya instruktioner har utfärdats för statens rättsläkarstationer och för statens rättspsykiatriska kliniker och stationer har möjligheten att överklaga dessa organs beslut i *tjänstetillsättningsärenden* skurits av enligt tvåinstansprincipen så att socialstyrelsen numera är slutinstans (SFS 1988:1238 och 1239).

Ett överförande av ärenden på *läkemedelsområdet* till förvaltningsdomstol övervägs i anslutning till beredningen av läkemedelskommitténs betänkande (SOU 1987:20) Läkemedel och hälsa.

Också när det gäller *alkohollagstiftningen* kommer prövning att ske av möjligheterna att ändra besvärsgången så att regeringen avlastas vissa ärendetyper.

Kommunikationsdepartementet

1 Regelförenkling

Den *yrkesmässiga trafiken* har sedan länge varit föremål för en omfattande reglering. Under senare år har emellertid flera steg tagits mot en avreglering på området. Arbetet kan nu anses avslutat och det uppnådda resultatet kan sammanfattas enligt följande.

En ny yrkestrafiklag (1988:263) trädde i kraft den 1 januari 1989 (prop. 1987/88:78, TU 15, rskr. 166 och prop. 1988/89:26, TU4). Den nya lagen innebär en fortsatt avreglering av den yrkesmässiga trafiken. Den s.k. behovsprövningen, som tidigare avskaffats för godstransporterna, slopas även för persontransporterna, vilket innebär en i princip fri etableringsrätt för bl.a. taxi och bussföretag. Även behovsprövningen vid bussuthyrning avskaffas. Ett visst skydd kvarstår för sådan trafik som det allmänna måste upprätthålla även om den är olönsam.

För taxis del innebär den nya lagen att tidigare föreskrifter om kommen-

deringsplaner och uppställningsplatser försvinner, att taxesättningen blir fri och att tvånget att tillhöra en beställningscentral avskaffas. Trafikhuvudmännen får ett övergripande ansvar för taxiförsörjningen i länet. Kommuner, landsting och trafikhuvudmän får vidare möjlighet att i samband med upphandling av samhällsbetalda taxitjänster påverka servicenivån hos taxi.

De nya reglerna som gäller taxi träder i kraft den 1 juli 1990. I övrigt gäller den nya lagen fr. o. m. den 1 januari 1989.

Också en del andra resultat på regelförenklingsområdet kan redovisas. Genom ändringar i lagen (1976:206) om *felparkeringsavgift*, som träder i kraft den 1 januari 1989, har det införts krav på prövningstillstånd för att ärenden om felparkeringsavgifter skall få prövas i hovrätten (prop. 1988/89:6, TU2, rskr. 9). Vidare har införts begränsningar i rätten att i tingsrätten eller hovrätten åberopa omständigheter eller bevisning som inte angetts hos polismyndigheten. Besvär över polismyndighetens beslut skall ges in till polismyndigheten och inte, såsom tidigare gjordes enligt praxis, till tingsrätten (SFS 1988:1180).

Ändringar i vägtrafikkungörelsen (1972:603), som trädde i kraft den 1 januari 1988, innebär nya krav vid förande av den s.k. *trafikliggaren*, vilken skall föras av kommunen gemensamt för samtliga myndigheter som får meddela lokala trafikföreskrifter. De nya bestämmelserna syftar till att göra det lättare att få en överblick över vilka lokala trafikföreskrifter som gäller vid en viss tid (SFS 1987:211).

Genom ändringar i bilregisterkungörelsen (1972:599), som trädde i kraft den 1 oktober 1988, har införts ett enklare förfarande när *registreringsskyltar* förstörts eller förkommit (SFS 1988:966).

Regeringen har nyligen beslutat ändringar i *vägmärkesförordningen* (1978:1001). En del av ändringarna – bl.a. utvidgad möjlighet till zonskyltning och möjlighet att kombinera olika märken – innebär betydande förenklingar för väghållaren. De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 april 1989.

I en promemoria (Ds 1988:72) *Överlastavgift* utarbetad inom kommunikationsdepartementet föreslås ändringar i lagen (1972:435) om överlastavgift. Förslagen går bl.a. ut på att förenkla bestämmelserna om hur avgifterna skall räknas ut. Promemorian kommer att remissbehandlas under våren 1989.

Lagen (1939:608) om *enskilda vägar* är i många avseenden svårtillämpad och ålderdomlig. Inom kommunikationsdepartementet kommer därför under våren 1989 att påbörjas ett översynsarbete som skall syfta antingen till en helt ny lag eller till att lagen om enskilda vägar arbetas in i anläggningslagen (1973:1149). I samband med detta arbete kommer språkliga och redaktionella frågor att ägnas särskild uppmärksamhet mot bakgrund av att den nuvarande lagen av så gott som samtliga tillämpare bedöms som svåröverskådlig och svårtillämpad.

När det gäller *affärsverkens föreskrifter* konstaterades i prop. 1986/87:99 om ledning av den statliga förvaltningen att affärsverken reglerar rättsförhållandena med de enskilda på ett oenhetligt sätt. Enligt den dåvarande civilministern vore det önskvärt att en bättre ordning kommer till stånd.

Formerna för affärsverkens reglering bör ha sin utgångspunkt i rättsförhållandets karaktär. I de fall rättsförhållandet kan anses vara av privaträttslig art bör det, enligt vad som uttalas i propositionen, om möjligt regleras i avtal mellan kunden och affärsverket.

Vid riksdagsbehandlingen noterade lagutskottet med tillfredsställelse propositionens förslag och uttalade bl. a. att konsumenters och näringsidkares intressen av att kunna få villkoren prövade vid allmän domstol med stöd av civilrättsliga regler talade för en sådan utveckling. Konstitutionsutskottet delade propositionens och lagutskottets uppfattning och propositionen tillstyrktes (KU 1986/87:29).

Mot bakgrund av vad sålunda redovisats bereds för närvarande inom kommunikationsdepartementet direktiv till en särskild utredare med uppgift att närmare se över denna fråga.

2 Delegering

Den nya *yrkestrafiklagstiftningen* som redovisats i föregående avsnitt innebär att regeringen avlastas ett stort antal ärenden varje år. Instansordningen enligt yrkestrafiklagen (1988:263) ändras nämligen från länsstyrelsen – transportrådet – regeringen till länsstyrelsen – kammarrätten – regeringsrätten.

Vidare ändras instansordningen enligt lagen (1979:560) om *transportförmedling* och enligt lagen (1979:561) om *biluthyrning* till länsstyrelsen – kammarrätten – regeringsrätten. Tidigare fick beslut enligt dessa lagar överklagas hos transportrådet och regeringen. Ändringarna träder i kraft den första januari 1989.

Transportrådetsbeslut om rätt för en trafikhuvudman att utan tillstånd få driva *länsgränsöverskridande linjetrafik* enligt lagen (1985:449) om rätt att driva viss linjetrafik skall fr. o. m. den första juli 1989 få överklagas till kammarrätten i stället för hos regeringen.

Dessa ändringar av instansordningarna innebär en anpassning till riksdagens riktlinjer för regeringens befattning med besvärsärenden (prop. 1983/84:120, KU 23, rskr. 250). Vidare innebär ändringarna att bestämmelserna anpassas till den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I samband med översynen av *myndighetsinstruktionerna* med anledning av den nya verksförordningen (1987:1100) har bestämmelserna om överklagande ändrats i flertalet instruktioner. Ändringarna innebär att myndighetens beslut får överklagas till regeringen bara om det är särskilt föreskrivet, vilket får till följd bl. a. att beslut av typen partsbesked inte längre kan överklagas. Tidigare utgjorde sådana ärenden, främst på teleområdet, en inte oväsentlig del av antalet överklagade ärenden som handlades inom kommunikationsdepartementet.

En inte obetydlig del av de överklagade ärenden som nu handläggs inom kommunikationsdepartementet gäller *tjänstetillsättningar* inom affärsverken, postverket, televerket, SJ, sjöfartsverket och luftfartsverket. Dessa affärsverk har tillsammans omkring 140 000 anställda.

Under senare tid har en tanke väckts inom departementet som går ut på

att inrätta en central besvärsnämnd med uppgift att pröva sådana överklaganden som gäller tjänstetillsättning hos affärsverken. Härigenom skulle regeringen avlastas ett inte obetydligt antal ärenden varje år. Frågan bereds för närvarande inom departementet.

När det gäller delegering av regeringsärenden i övrigt inom departementet kvarstår nu endast en del smärre ärendegrupper där frågan är aktuell.

Finansdepartementet

1 Regelförenkling

Nya, enklare regler för *fastighetstaxering* av bl. a. villor och fritidshus har beslutats på grundval av småhustaxeringskommitténs betänkande (Ds Fi 1987:8) Småhustaxering (prop. 1987/88:164, SkU 41, rskr. 317, SFS 1988:544).

Genom ändring i taxeringslagen (prop. 1987/88:55, SkU 12, rskr. 71, SFS 1987:1217) kommer *förseningsavgift* att påföras med fasta belopp. Förseningsavgiften skall vara högre när förseningen är av betydande längd. Tidigare har gällt att avgiften påförts med en procent av den högsta beskattningsbara inkomsten vid taxeringen av den skattskyldige för inkomst i kommunen och med tre tiondels procent av den skattepliktiga förmögenheten som överstiger skattefritt belopp, dock högst trehundra kronor. Om en skattskyldig trots anmaning inte avlämnat deklaration inom föreskriven tid har dubbel förseningsavgift påförts.

Genom ändring i taxeringslagen (prop. 1987/88:44, SkU 9, rskr. 54, SFS 1987:1159) uppnås vissa lättnader i *uppgiftsskyldigheten för banker m. fl.* när det gäller att lämna kontrolluppgift om ränta och kapitalbehållning på inlåningskonto samt om innehav av aktier m. m. Ändringen innebär att kontrolluppgift inte skall lämnas i fråga om den vars sammanlagda ränta från kreditinstitutet understiger 100 kr. Sådan ränta blir normalt skattefri. Undantag gäller när någon har sådana småräntor i flera kreditinstitut och dessa sammanlagt uppgår till 500 kr. eller mer.

Vidare ändras reglerna för gemensamma konton så att i stället för skyldighet att lämna uppgifter om ränta och fordran för samtliga innehavare av gemensamma konton det skall vara möjligt att för ett konto som innehas av mer än fem personer lämna uppgifter om total ränta eller fordran på kontot och om den beteckning på innehavarkretsen som används samt om en av de personer som förfogar över kontot.

Den nya *vägtrafikskattelagstiftningen* som träder i kraft den 1 januari 1989 innebär förenklingar bl. a. vid användning av utländska fordon i Sverige. Beskattningen av lättare utländska fordon slopas. Vidare kommer de särskilda bestämmelserna om interimsskatt och skatt på exportvagnar och turistvagnar att slopas.

Reglerna om *skatteåterbetalning för elektrisk kraft* som förbrukas i s. k. avkopplingsbara elpannor förenklas genom att ansökningsförfarandet slopas och ersätts med en direkt skattefrihet. Förenklingen gäller fr. o. m. den 1 juli 1988.

De lagbestämmelser som reglerar skyldigheten för kreditinstitut och

andra företag att betala *avgifter för bankinspektionens verksamhet* har förenklats. Bestämmelserna innehåller nu enhetligt utformade bemyndiganden för regeringen att ge närmare föreskrifter om avgiftssättningen. Regeringens avgiftsföreskrifter, som hittills varit spridda i sex olika förordningar, har sammanförts till en ny förordning (1988:976).

Regeringen har beslutat tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av *lagstiftningen om hypoteksinstitut*. I utredningsdirektiven (Dir. 1988:48) har särskilt uttalats att det bör vara möjligt att förenkla lagstiftningen och minska detaljeringsgraden.

Under hösten 1988 har en genomgång av de *föreskrifter m. m. som beslutas av försäkringsinspektionen* inletts. Genomgången görs i samarbete mellan myndigheten och departementet och beräknas resultera i en minskning av regelmassan.

2 Delegering

I samband med den nya *vägtrafikskattelagstiftningen* kommer beslutanderätten i första instans i vissa ärenden där instansordningen varit riksskatteverket – regeringen att flyttas ner till länsstyrelserna. Besvär kommer då endast att kunna föras hos riksskatteverket.

En proposition planeras till våren 1989 i vilken kommer att föreslås att beslutsbefogenheten i fråga om vissa *dispenser på skatteområdet* överförs från riksskatteverket till länsskattemyndigheterna. Möjligheten att skära av rätten att överklaga till regeringen kommer då också att övervägas. Beslutanderätten i vissa *pensionsfrågor* har fr. o. m. den 1 juni 1988 delegerats till statens löne- och pensionsverk (SFS 1988:236 och 1988:237).

I början av år 1989 beräknas en ytterligare delegering ske genom en utvidgning av tillämpningsområdet för förordningen (1984:1042) om pensionsvillkor för icke-svenska medborgare som är lokalanställda vid svenska utlandsmyndigheter.

Utbildningsdepartementet

1 Regelförenkling

Arbetet med översynen av *skolförfattningarna* inleddes år 1987 med att huvudparten av bestämmelserna om gymnasieskolan samlades i en gymnasieförordning. I samband därmed kunde ett tjugotal äldre författningar upphävas. Också bestämmelserna om undervisningen i grundskolan har nu brutits ut ur skolförordningen och finns nu i en grundskoleförordning (SFS 1988:655). I samband därmed har bestämmelserna förenklats och moderniserats. Åtskilliga detaljföreskrifter har tagits bort som obehövliga.

Kvar i den gamla skolförordningen finns bara personalbestämmelserna. Dessa bestämmelser förenklas nu i vad avser behörighetsvillkoren. Den förenklingen, som träder i kraft den 1 november 1988, sammanhänger med det kollektivavtal om ändrade tjänstetyper som börjar gälla vid samma tid. Personalbestämmelserna avses bli överarbetade också från andra

aspekter och överförda till en särskild personalförordning. Den gamla skolförordningen är därefter ersatt i sin helhet.

Den förenkling av *statsbidragssystemet för gymnasieskolan* som infördes med gymnasieförordningen (1987:743) har följts upp av en parlamentarisk referensgrupp. Gruppen har kunnat konstatera bl.a. att, till följd av det nya systemet, två tredjedelar av de blanketter som tidigare utväxlades mellan staten och kommunerna i bidragsärendena nu har kunnat slopas. Statsbidragssystemet för riksinternatskolor och vissa fristående skolor har anpassats till systemet för gymnasieskolan.

Nya och förenklade statsbidragssystem har införts också för den kommunala vuxenutbildningen och för den grundläggande svenskundervisningen för invandrare.

De ändringar i *studiestödslagen* som träder i kraft den 1 januari 1989 (SFS 1988:877) innefattar en väsentlig förenkling av reglerna om återbetalning av sådana studielån som lämnas efter ikraftträdandet. I lagens äldre lydelse omfattade återbetalningsbestämmelserna 89 paragrafer. De har i lagens nya lydelse nedbringats till 25 paragrafer, de flesta också kortare än de äldre.

Genom lagen (1988:950) om *kulturminnen m.m.* har regleringen av skyddet för fornminnen, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål samlats. Tre äldre lagar har kunnat upphävas. Den nya lagen innebär, utöver en modernisering och ett förtydligande, också att svårtillgänglig praxis i viss omfattning har kodifierats.

Riksdagen har tidigare (prop. 1986/87:100 bil. 10, KrU 11, rskr. 197) fattat ett principbeslut om att uppbörden av *TV-avgifterna* skall föras över från televerket till Sveriges Radiokoncernen. I prop. 1988/89:18 har regeringen lagt fram förslag till en ny lag om TV-avgifter. Enligt förslaget förs uppbörden över på ett privaträttsligt subjekt, men det innefattar också förenklingar och förtydliganden av reglerna om avgiftsskyldighet.

2 Delegering

I samband med att riksdagen tidigare beslutat om antalet gymnasieplatser har riksdagen också fördelat *platserna på gymnasieskolans utbildningsvägar* på olika sektorer. Efter förslag i prop. 1987/88:102 har riksdagen beslutat att sektorsindelningen av platserna skall slopas. Det blir därmed en sak för kommunerna och länsskolnämnderna att fördela platserna. Genom denna delegering torde man smidigare kunna anpassa organisationen efter behoven.

I prop. 1988/89:4 har föreslagits att kommunerna själva skall få tillsätta *tjänster som rektor, studierektor och lektor*. För närvarande är detta en uppgift för länsskolnämnden.

För *vuxenutbildningen* har införts ett nytt system för fördelning av undervisningsresurser. Det har fått full tillämpning med innevarande läsår. Systemet medger bl.a. att kommunerna själva får omfördela upp till 10% av de resurser som har tilldelats dem för olika ändamål.

Frågor om *avskrivning av studieskulder* har hittills i vissa fall prövats av regeringen. Fr.o.m. den 1 januari 1989 prövas alla sådana frågor av

centrala studiestödsnämnden. Nämndens beslut kan överklagas hos kammarrätten.

Frågor om *tillstånd att sända radiotidningar* prövades fram till utgången av juni 1988 av regeringen. Dessa frågor har delegerats till den nyinrättade taltidningsnämnden. Nämndens beslut kan överklagas hos kammarrätten.

I den nya lagen om *kulturminnen* har ett antal frågor som tidigare överklagades till regeringen förts över till domstol.

Jordbruksdepartementet

1 Regelförenkling

Från den 1 juli 1988 gäller en ny *djurskyddslag* och en ny djurskyddsförordning. Lagen och förordningen innebär en förenkling och modernisering av regelsystemet för djurskyddet. Lagen och förordningen ersätter lagen (1944:219) om djurskydd och lagen (1937:313) angående slakt av husdjur samt kungörelsen (1959:486) om offentlig förevisning av djur, kungörelsen (1968:736) om omhändertagande av djur, m.m., djurstallkungörelsen (1973:270), förordningen (1973:272) om kastrering av vissa djur, förordningen (1979:286) om användning av djur för vetenskapligt ändamål m.m., djurskyddsförordningen (1979:287) och förordningen (1980:1128) om slakt av husdjur. Det äldre regelsystemet hade genom ändringar och kompletteringar med tiden blivit ganska våröverskådligt. Den nya lagstiftningen kommer att medföra en översyn också av de föreskrifter som utfärdats på myndighetsnivå av lantbruksstyrelsen.

Genom ändringar som beslutats i *lotterilagen* och som träder i kraft den 1 januari 1989 har också en rad förenklingar genomförts. Framför allt innebär ändringarna att det blivit enklare för folkrörelserna att anordna lotterier samt att en stor del av tillståndsprövningen överförts till kommunerna (SFS 1988:839).

En ny förordning (1988:374) om *statsbidrag till ungdomsorganisationer* har trätt i kraft den 1 juli 1988. Förordningen ersätter förordningen (1971:388) om statsbidrag till ungdomsorganisationer och innebär att bidragsreglerna gjorts klarare och mer överskådliga, inte minst för organisationer som har intresse av att se vilka förutsättningar som gäller för att få bidrag.

Den 1 augusti 1988 trädde *nya instruktioner* i kraft för flertalet av de myndigheter som hör till jordbruksdepartementet. Instruktionerna innehåller färre bestämmelser än tidigare och har blivit mer överskådliga.

Den 1 juli 1988 trädde förordningen (1988:764) om *statligt stöd till näringslivet* i kraft. Förordningen, som innehåller generella bestämmelser om stödgivning, har gjorts tillämplig i fråga om stöd som lämnas enligt rennäringsförordningen (1971:438), förordningarna om stöd till jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering (SFS 1978:250 resp. 1979:427), skogsbruket (SFS 1979:792), yrkesfisket m.m. (SFS 1985:439), offentliga karantäner för djur (SFS 1980:402) samt förordningen (1987:606) om statligt regionalt stöd till jordbruks- och trädgårdsföretag. Tillämpningen av den generella stödförordningen innebär att ett fler-

tal bestämmelser i de nämnda stödförfattningarna samt vissa äldre regeringsbeslut har kunnat upphävas. Ändringarna gäller fr.o.m. den 1 november 1988.

På grund av livsmedelskontrollutredningens betänkande (SOU 1986:25) Kontroll av livsmedel har regeringen beslutat en lagrådsremiss om ändring i livsmedelslagen (1971:511), m.m. Ändringarna innebär bl.a. att föreskrifter för *köttkontroll* kommer att meddelas med stöd av livsmedelslagen och inte såsom nu är fallet med stöd av lagen (1959:99) om köttbesiktning m.m. Ändringarna som alltså innebär att den lagen kan upphävas betyder att regelsystemet för köttkontrollen moderniseras och förenklas.

Arbetet med en översyn av lagstiftningen om *ägofred* har påbörjats inom departementet. Ägofredskommitténs betänkande (Ds Jo 1984:15) Översyn av ägofredslagstiftningen och remissyttrandena över detta utgör grunden för arbetet. Förslaget i betänkandet innebär betydande förenklingar och att ett stort antal författningar kan upphävas.

2 Delegering

Den nuvarande möjligheten att till regeringen överklaga ärenden om statligt stöd enligt förordningen (1978:250) om *statligt stöd till jordbrukets rationalisering* och förordningen (1979:427) om *statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering* har upphört den 1 november 1988. Lantbruksstyrelsen är numera sista instans i dessa ärenden. Förbudet att överklaga lantbruksstyrelsens beslut omfattar också beslut i samband med bevakning av statens rätt i fråga om beviljat stöd. Förbud att överklaga sistnämnda slag av beslut har också införts i de övriga stödförfattningar inom jordbruksdepartementets område som nämnts i avsnittet om regelförenkling.

Från den 1 juli 1988 gäller en ny förordning (1988:406) om försöksverksamhet med *bidrag till omplantering av skog som skadats av älg*. Frågor om bidrag prövas av länsstyrelsen. Möjlighet finns att överklaga länsstyrelsens beslut till statens naturvårdsverk. I enlighet med tvåinstansprincipen gäller att naturvårdsverkets beslut inte får överklagas.

Möjligheterna att överklaga har på motsvarande sätt beskurits i ärenden enligt en ny förordning (1988:776) om försöksverksamhet med *statsbidrag till särskilda skogsvårdsinsatser i Västerbottens och Norrbottens län*. Enligt denna förordning får skogsvårdsstyrelsens beslut överklagas till skogsstyrelsen som är sista instans.

Den nya förordningen om *statsbidrag till ungdomsorganisationer* innebär att statens ungdomsråd i fortsättningen prövar vilka organisationer som skall få bidrag. Denna prövning har hittills gjorts av regeringen. Möjlighet att överklaga ungdomsrådets beslut finns bara i viss utsträckning.

Som ett led i statens insatser för jordbrukets och skogsbrukets strukturrationalisering köper och säljer lantbruksnämnderna s.k. *jordfondsfastigheter*. Lantbruksnämnderna skall i vissa fall underställa lantbruksstyrelsen dessa ärenden. Rätt att överklaga anses inte föreligga vid försäljning av dessa fastigheter. Trots detta förekommer det att "besvär" anförs av andra

intressenter än den person som fått köpa en jordfondsfastighet. För att försöka råda bot på detta problem kommer en förordning med föreskrifter om försäljning av jordfondsfastigheter att föreslås. Av förordningen kommer att framgå att beslut om försäljning av jordfondsfastigheter inte får överklagas och att ett sådant beslut gäller omedelbart.

Arbetsmarknadsdepartementet

1 Regelförenkling

På det arbetsmarknadspolitiska området har förenklingar gjorts beträffande reglerna om *statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna.* Ändringarna i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring innebär bl. a. att statsbidrag skall utgå för hela den utbetalade arbetslöshetsersättningen och att detta bidrag skall betalas ut samtidigt med ersättningen. Härigenom har den fördelen uppnåtts att statsbidraget inte behöver regleras i efterhand och att kravet på de erkända arbetslöshetskassorna att göra särskilda fondavsättningar har kunnat slopas.

På arbetslivsområdet har beslutats *nya instruktioner* för arbetarskyddsverket, arbetsmiljöinstitutet, arbetsmiljöfonden och arbetslivscentrum. De nya bestämmelserna innebär bl. a. en minskad styrning av myndigheternas organisation.

Inom *arbetarskyddsstyrelsen* fortsätter arbetet med att omarbeta äldre föreskrifter och allmänna råd till motsvarande regler utfärdade med stöd av bemyndiganden i arbetsmiljölagen (1977:1160).

Arbetarskyddsstyrelsens utvärderingsprojekt vad gäller styrelsernas föreskriftsarbete har avslutats. Projektet har bl. a. gått ut på att utveckla lämpliga metoder för en utvärdering av föreskrifternas effekter. Projektet har lett till vissa förslag som nu skall beredas vidare inom styrelsen.

I anslutning till utvärderingsprojektet bedrivs ett arbete vad gäller konsekvensbedömningar inom arbetarskyddsstyrelsen. Arbetet sker bl. a. med utgångspunkt från en inom Nordiska rådet utarbetad handledning i konsekvensutredningar (Arbetsmiljöregler, ekonomiska konsekvenser, Nord 1987:9) samt de föreskrifter som riksrevisionsverket meddelat med stöd av begränsningsförordningen (1987:1347). Arbetet omfattar också en uppföljning av konsekvensbeskrivningarna.

Arbetsgruppen (A 1987:D) för översyn av vissa bestämmelser i *arbetsmiljölagen* fortsätter sitt arbete som bl. a. går ut på att se över föreskriftsbemyndigandena i lagen. Arbetet beräknas vara avslutat till sommaren 1989.

Vissa förenklingar har genomförts när det gäller handläggningen av ärenden om *bilstöd till handikappade.* En ny lag i ämnet – lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade – har ersatt förordningen (1987:410) om bidrag till handikappade för att anskaffa motorfordon m. m. samt lagen (1960:603) om bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon. Ändringarna innebär bl. a. att diverse skatteförmåner för handikappade bilförare ersätts med ett kontantbidrag vid anskaffningen.

Rehabiliteringsutredningens pågående översyn av frågor om *bidrag till*

arbetshjälpmedel och andra frågor som hänger samman med rehabiliterings- och anpassningsverksamheten på arbetsplatserna syftar bl. a. till en klarare ansvarsfördelning mellan myndigheterna i dessa ärenden.

På det invandrarpolitiska området har regeringen i en lagrådsremiss lagt fram ett förslag till *ny utlänningslag*. Förslaget innefattar förenklingar av regelsystemet.

2 Delegering

Genom en ändring i förordningen (1986:683) om *förbud mot asbesthaltiga friktionsbelägg* i fordon har överlämnats till arbetarskyddsstyrelsen att pröva ansökningar om undantag från förordningens förbud. Regeringen, som tidigare prövade sådana ansökningar, skall i fortsättningen endast avgöra överklaganden av styrelsens beslut.

De nya reglerna om handläggning av ärenden om *bilstöd till handikappade* innebär bl. a. att sådana ärenden inte längre skall prövas av regeringen.

Bostadsdepartementet

1 Regelförenkling

Som anfördes i föregående års redovisning upphörde vissa delar av regelverket Svensk byggnorm (närmare 600 sidor) att gälla den 1 juli 1987 då den nya plan- och bygglagen (1987:10), trädde i kraft. Efter bemyndigande av regeringen beslutade plan- och bostadsverket den 25 oktober 1988 föreskrifter och allmänna råd till plan- och bygglagen såvitt avser nya byggnader. De nya reglerna innebär, jämförda med dem som gällde förut, att regelbeståndet har minskat kraftigt. Även i övrigt präglas de nya reglerna av de riktlinjer för regelförenkling som riksdag och regering har gett uttryck för under senare år.

Inom plan- och bostadsverket pågår det ett arbete med att utarbeta kompletterande regler till plan- och bygglagen och plan- och byggförordningen (1987:383) även beträffande ombyggnader. De nyss nämnda riktlinjerna kommer givetvis att vara vägledande också för detta arbete.

2 Delegering

Möjligheterna att begränsa antalet ärenden som prövas av regeringen övervägs i det löpande författningsarbetet.

Industridepartementet

1 Regelförenkling

Avreglerings- och förenklingsfrågorna kvarstår som en permanent uppgift för näringspolitiken och de är av utomordentligt stor betydelse för att främja förnyelsen av näringslivet. Detta kan ses som en allmän riktlinje för departementets arbete med regelförenkling.

Ett samordnande ansvar i fråga om regelförenkling gentemot näringsli-

vet har de senaste åren vilat på den till departementet knutna normgruppen. I enlighet med vad som förutskickades i förra årets budgetproposition fungerar normgruppen inte längre som en särskild organisatorisk enhet men dess funktion bibehålls inom industridepartementets ordinarie organisation. Normgruppsarbetet har integrerats i denna och kontakterna med t. ex. näringslivsorganisationer och fackliga organisationer fortsätter som hittills, liksom annan verksamhet som organiserats av sekretariatet, t. ex. seminarier i olika hithörande frågor.

Ett sätt att driva regelförenklingsfrågorna inom departementet i framtiden är att låta dem ingå som ett led i en utvecklad form av verksamhetsplanering inom regeringskansliet, där regler ses som ett styrmedel bland andra, vilka i fråga om kostnader och andra konsekvenser får vägas mot alternativa styrmedel.

Myndigheterna kommer i framtiden i större utsträckning att behöva utnyttja resultat från *internationellt harmoniseringsarbete* i sin regelskapande verksamhet. Detta har betydelse från regelförenklingssynpunkt genom att regelsystemen blir samordnade – även internationellt sett – och mer enhetliga. I Västeuropa pågår en utveckling mot att föreskrifter får ett mera allmänt innehåll och fylls ut med specifikationer i standarder som lättare kan ges nytt innehåll och annan omfattning om förhållandena kräver det.

Regeringen har nyligen beslutat att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda vissa standardiseringsfrågor m. m. (Dir. 1988:56). I utredningsuppdraget ingår bl. a. att mot bakgrund av standardiseringens betydelse för statsmakternas regelskapandeverksamhet göra en bedömning av statens roll i standardiseringsverksamheten.

Inom särskilt området *obligatorisk kontroll genom teknisk provning* har denna utveckling redan inletts. Harmoniseringen av reglerna möjliggör ömsesidiga godtaganden av provnings- och kontrollresultat och därmed att provning och kontroll inte behöver upprepas när produkterna säljs över gränserna. Detta innebär en förenkling av regelsystemet.

Den nya *kontrollordningen för elektrisk materiel, m. m.* (prop. 1987/88:82, NU 30) innebär ett väsentligt steg mot avskaffande av tekniska handelshinder på elmaterielens område genom att den obligatoriska typprovningen hos SEMKO tas bort för de flesta elprodukter och ersätts av en registreringsskyldighet. Registrering för en produkt erhålls utan förnyad teknisk granskning om produkten på visst sätt dokumenteras vara utförd enligt svensk harmoniserad standard. Produkten förutsätts då uppfylla de bindande, allmänna säkerhetskrav som föreskrivs i den förordning som är under utarbetande inom regeringskansliet och som ansluter till de krav som gäller inom EG.

Kontrollformsutredningen, som hade i uppdrag att kartlägga den internationella utvecklingen inom området kontroll genom teknisk provning och bedöma eventuella konsekvenser för svenskt vidkommande, lade under våren 1988 fram sitt betänkande "Provning och kontroll i internationell samverkan" (SOU 1988:6). På grundval av betänkandet har regeringen beslutat propositionen 1988/89:60 om kontroll genom teknisk provning och mätning. I propositionen läggs fram förslag till en ny lag om kontroll

genom teknisk provning och om mätning, som skall ersätta lagen (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m.m. och lagen (1974:897) om riksmätplatser m.m. Genom lagen ges en ram för teknisk provning för kontrolländamål och för mätning, utförd vid riksprovplatser, riksmätplatser och ackrediterade laboratorier. Den väsentliga sakliga nyheten i den nya lagen är att det i Sverige införs ett system för ackreditering av laboratorier som är utformat enligt internationella riktlinjer. Bestämmelserna om ackreditering ersätter nuvarande regler om auktorisation för obligatorisk och frivillig kontroll samt auktorisation av mätplatser. Ackrediteringen skall handhas av statens mät- och provråd, som omorganiseras. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1989.

En ny lag om *brandfarliga och explosiva varor* har beslutats av riksdagen och träder i kraft den 1 juli 1989 (SFS 1988:868). Till lagen ansluter en ny förordning i ämnet (SFS 1988:1145). Regelsystemet har i jämförelse med vad som tidigare gällde en förenklad och mer systematisk uppläggning samt ett enklare språk. Lagens innehåll är begränsat till generellt utformade bestämmelser angående grundläggande skyddsprinciper medan detaljbestämmelser av teknisk natur avses bli beslutade på myndighetsnivå.

En lagrådsremiss med förslag till *ny minerallag* m.m. har beslutats. Förslaget bygger på minerallagskommitténs betänkande "Ny minerallagstiftning" (SOU 1986:53–54). Förslaget innebär bl.a. att den gruvrättsliga lagstiftningen blir enhetlig för de mineral den omfattar. Förslaget innebär också att instansordningen förenklas.

En särskild utredare har tillkallats för att utreda inriktningen av det *statliga finansiella företagsstödet*, varvid en av huvuduppgifterna är att förenkla stödet (Dir. 1988:8).

1987 års regionalpolitiska kommitté har till uppgift bl.a. att lämna förslag till förenklingar av det *regionalpolitiska stödsystemet*.

2 Delegering

Vad som i förra årets budgetproposition anfördes i denna fråga om den ändamålsenliga avvägning som gjorts vid fördelningen av beslutskompetens mellan regering och myndigheter i företagsförvärvs- respektive stödärenden, föranleder inga andra kommentarer i dag (jfr prop. 1987/88:100 bil. 2 s. 54 f). Detsamma gäller vad som där sades om möjligheterna att avlasta regeringen överklaganden i ärenden om regionalpolitiskt stöd.

Civildepartementet

1 Regelförenkling

Genom en rad författningsändringar, som trätt i kraft den 1 november 1988 (se bl.a. SFS 1988:1020–1023), har i anslutning till ett kollektivavtal en förenkling av det *statliga tjänstesystemet* genomförts (jfr vidare denna budgetprop. bil. 2 p. 7). Avtalet, som har ingåtts mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden (RALS 1988 bilaga 9, SAV-cirkulär 1988 A 11 s. 25), innebär bl. a. att det hittillsvarande systemet med s. k. tjänsteförening

på sikt skall upphöra. Vidare skall statliga tjänster i fortsättningen delas in i bara två typer – lönetjänst och arvodestjänst – i stället för som i dag i fem typer (ordinarie tjänst, extra ordinarie tjänst, extra tjänst, göromålsförordnande och arvodestjänst). Detta kommer att medföra betydande förenklingar för myndigheterna i deras personaladministrativa arbete.

I enlighet med verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) pågår inom regeringskansliet ett arbete med att ge myndigheterna en större frihet att själva bestämma bl.a. sin inre organisation. Ett exempel från civildepartementets område är den nya *länsstyrelseinstruktionen* (1988:971).

Genom 1988 års länsstyrelseinstruktion har dessutom en ålderdomlig och svårtillämpad författning upphävts, nämligen kungörelsen (1827:60 s. 1007) angående åtskilliga föreskrifter för bevakandet av kronans rätt i de henne rörande rättegångar vid domstolarna. Samtidigt har tre andra äldre författningar med anknytning till 1827 års kungörelse kunnat upphävas. Det gäller dels skrivelsen (1848:61 s. 2) med nådig förklaring, att kungl. kungörelsen den 16 maj 1827, angående bevakande av kronans rätt i de henne rörande rättegångar, även skall tillämpas i alla synemål, då kronan är av- eller tillträdare m.m., dels kungörelsen (1849:5 s. 3) angående bevakande av kronans rätt i husesynsmål samt kammarkollegiets cirkulärbrev (1873:29 s. 39) angående åtgärder för bevakande av kronans rätt i husesynemål.

Vid utgången av maj 1988 upphörde förordningen (1981:266) om *investeringar i statliga ADB-system* att gälla. I och med det har en ordning med ett detaljrikt och krångligt sätt att pröva myndigheternas ADB-användning ersatts av en prövning i den allmänna budgetprövningen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293).

På det kommunala området ingår regelförenkling som en fråga i det s.k. *frikommunförsöket,* dvs. försöksverksamheten med ökad kommunal självstyrelse. Denna försöksverksamhet har utvidgats och förlängts till utgången av år 1991 (prop. 1988/89:1, KU 6, rskr. 13).

Det är nu meningen att inom ramen för frikommunförsöket ta initiativ till ett samarbete med kommuner och landsting om regelförenkling. De erfarenheter som kommit fram inom den statliga förvaltningen bör därvid tas till vara (prop. 1988/89:1 s. 20). Dessa frågor övervägs nu i statkommunberedningen (C 1983:02) där de båda kommunförbunden är representerade.

Kommunallagsgruppen (C 1986:A) har lämnat sitt slutbetänkande (Ds 1988:52 och 53) Ny lag om kommuner och landsting. Ett syfte har där varit att åstadkomma en bättre systematik och förenklingar i kommunallagstiftningen. Gruppens förslag kommer nu (Dir. 1988:50) att behandlas av en parlamentariskt sammansatt kommitté (C 1988:03).

Folkrörelseutredningen (C 1986:01) har i sitt slutbetänkande (SOU 1988:39) Mål och resultat – nya principer för det statliga stödet till föreningslivet lagt fram förslag bl.a. till förenkling och samordning av *statens bidragsgivning till föreningslivet.*

På det *kyrkliga området* fortsätter arbetet med att omdana hela regelsys-

temet. Betänkandena (SOU 1987:4 och 5) En ny kyrkolag m.m. har remissbehandlats och övervägs inom civildepartementet.

Vidare har kyrkoförordningsgruppen (C 1986:F) avlämnat sitt slutbetänkande (Ds C 1987:11) Nya kyrkliga förordningar m.m. Betänkandet, som innehåller förslag till en omfattande regelsanering, har remissbehandlats. Bl.a. har till följd av förslagen utfärdats en ny kyrkofondsförordning (1988:1148). I övrigt övervägs betänkandet för närvarande i regeringskansliet.

Regeringen har beslutat att elva äldre regeringsförfattningar på det kyrkliga området som har befunnits inte längre fylla några behov skall upphöra att gälla vid utgången av år 1988 (SFS 1988:1081). Dessutom föreslår regeringen i prop. 1988/89:17 om upphävande av vissa kyrkoförfattningar m.m. att tio lagar och ett antal bestämmelser i 1686 års kyrkolag av samma skäl skall upphöra att gälla.

Vad gäller *myndigheternas föreskrifter* är det inom civildepartementets område länsstyrelsernas regler som är de mest omfattande. Ett översynsarbete har satts i gång för att minska och modernisera denna regelflora. Hittills har arbetet bl.a. lett till att regeringen den 24 mars 1988, genom 24 s.k. solnedgångsförordningar kungjorda i länens författningssamlingar, upphävt närmare 1 500 av dessa regler. Det gäller bl.a. sjötrafikregler och äldre tillträdesförbud som länsstyrelserna har beslutat med stöd av regeringsbemyndiganden. Meningen med regeringens beslut är att länsstyrelserna under tiden fram till dess reglerna upphör att gälla – de första vid utgången av juli 1989, de sista vid utgången av oktober 1990 – skall ompröva behovet av reglerna. Om nya regler behöver ersätta de upphävda reglerna skall länsstyrelserna givetvis se till att de nya reglerna uppfyller de skärpta krav på reglers utformning som gäller i dag.

Andra förslag till åtgärder för att begränsa och förenkla länsstyrelsernas regler (se prop. 1987/88:100 bil. 2.1 s. 56) övervägs för närvarande i civildepartementet. Regeringen har den 17 oktober 1988 uppdragit åt länsstyrelsernas organisationsnämnd att utreda och lämna förslag till förenklingar i fråga om dels andra regelgivares användning av länens författningssamlingar, dels beslutsnivåerna inom länsstyrelserna vad gäller deras egen regelgivning.

2 Delegering

Under hösten 1988 har inrättandeförordningen (1985:915) och de flesta myndigheters instruktioner ändrats så, att regeringen i fortsättningen i regel inte längre beslutar om *inrättande eller tillsättning av byråchefstjänster* (SFS 1988:1024). Det är i stället myndigheterna själva som i fortsättningen skall fatta dessa ganska vanliga beslut. Reformen berör sålunda flera tusen tjänster. Genom reformen har kungörelsen (1966:40) om tjänstetidsbefordran och personlig placering i lönegrad i vissa fall och kungörelsen (1966:462) om inrättande av vissa tjänster i befordringsgång, m.m. kunnat upphävas.

På *dataområdet* har myndigheterna som en följd av riksdagens beslut med anledning av prop. 1987/88:95 (FiU 25, rskr. 293) getts ökade möjlig-

heter att ta ansvar för sin ADB-verksamhet. Bl. a. kan de nu själva bestämma över finansieringen av mindre ADB-investeringar och i ökad utsträckning själva upphandla ADB-utrustning.

På det *kyrkliga området* har riksdagen under våren 1988 beslutat om en ny organisation på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan (prop. 1987/88:31 och 67, KU 30, rskr. 181). Utöver omfattande organisatoriska reformer innebär beslutet – som får ses i ljuset av en strävan att decentralisera förvaltningen och minska det statliga inflytandet också på kyrkans område – ett flertal ändringar i handläggningen av olika förvaltningsuppgifter. Många grupper av ärenden har redan flyttats från regeringen till bl. a. kammarkollegiet och domkapitlen. Den nu beslutade reformen innebär att statliga förvaltningsuppgifter också delegeras till kyrkokommunala organ. Resultatet blir att regeringen sedan reformen genomförts under år 1989 bara i mycket begränsad omfattning kommer att handlägga kyrkliga förvaltningsärenden.

Ett annat exempel på delegering på det kyrkliga området är att riksdagen har beslutat (prop. 1987/88:144, 1988/89:KrU6) att någon statlig reglering av löne- och anställningsvillkoren för ca 2 500 kyrkomusiker inte skall ske efter den 30 juni 1990.

Det kan här också nämnas att antalet regeringsbeslut i förvaltningsärenden på civildepartementets område under åren 1983–1987 har minskat från 1 481 till 695, alltså med över 50 %.

Detta torde vara resultatet främst av departementets långt drivna delegeringsarbete.

Miljö- och energidepartementet

1 Regelförenkling

Som nämndes i 1988 års budgetproposition pågår ett arbete inom departementet med att se över äldre lagstiftning. Målsättningen är att förenkla och om möjligt upphäva ålderdomliga och svåröverskådliga regler. Avsikten är att arbetet skall fortsätta.

Från och med den 1 juli 1988 gäller en *ny strålskyddslag* (1988:220) och en ny strålskyddsförordning (1988:293). Den nya lagstiftningen innebär en förenkling och modernisering av regelsystemet på strålskyddsområdet.

Inom departementet har ett arbete inletts som syftar till en översyn av *ellagstiftningen*. Grundläggande bestämmelser finns i lagen (1902:71 s. 1), innefattande bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). I lagen finns en mängd regler om bl. a. koncession, leveransskyldighet, inköpsskyldighet, prisreglering och skadestånd. Några egentliga regler om elsäkerhet finns inte i lagen förutom ett vidsträckt, allmänt hållet bemyndigande att meddela föreskrifter. Ellagen har nyligen kompletterats med bl. a. nya tillsynsbestämmelser (prop. 1987/88:82, NU 30, rskr. 219, SFS 1988:218). Med stöd av ellagen har många förordningar och myndighetsföreskrifter utfärdats. Flera förordningar tillkom under 1950-talet och är delvis detaljerade och krångliga. Översynsarbetet går för närvarande ut på att kartlägga vilka reformbehov som är angelägna inom ellagstiftningen. Ett viktigt

moment i översynen blir att åstadkomma en mera lättillgänglig lagstiftning.

Ett annat område som är aktuellt för regelförenklingsåtgärder är *miljölagstiftningen*. Den nuvarande lagstiftningen har varit i kraft ett tjugotal år. Även om reglerna har setts över vid flera tillfällen finns det nu ett behov av en mera samlad bedömning av miljölagstiftningen. För närvarande är regleringen av likartade beteenden spridd i ett stort antal olika lagar som också sinsemellan har olika uppbyggnad. Bristerna i överblickbarhet och konsekvens kan innebära betydande svårigheter för rättstilllämpningen. Det är därför viktigt att överväga möjligheterna av en förenkling av systemet eventuellt i en enhetlig lagstiftning. Ett arbete som syftar till en översyn av all miljölagstiftning har därför inletts i regeringskansliet under hösten 1988.

2 Delegering

Som nämndes i 1988 års budgetproposition utgörs en stor del av regeringsärendena inom miljö- och energidepartementet av överklaganden enligt *miljöskyddslagen* (1969:387). Från den 1 juli 1989 gäller ny lagstiftning på området. Den nya regleringen (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 373, SFS 1988:924) innebär bl.a. att flertalet beslut av länsstyrelsen enligt miljöskyddslagen skall överklagas till koncessionsnämnden för miljöskydd och inte till regeringen.

Vid den planerade översynen av *ellagstiftningen* kommer även delegeringsfrågor att behandlas.

Två lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse[1] skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1989.

2 Förslag till

Lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 5 § polislagen (1984:387) skall ha följande lydelse.

5 §

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

För ledningen av polismyndigheten finns en polisstyrelse. Polisstyrelsen består av polismyndighetens chef (polischefen), av dess biträdande chef (biträdande polischefen), om sådan finns, samt av det antal valda ledamöter, lägst sex och högst tio, som länsstyrelsen bestämmer.

Polisstyrelsens ledamöter utom polischefen och biträdande polischefen skall väljas av kommunfullmäktige, om polisdistriktet omfattar endast en kommun, och annars av landstinget. Om det i polisdistriktet finns en kommun som inte ingår i landstingskommunen, skall valet förrättas av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning mellan dem som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. För de valda ledamöterna skall lika många suppleanter väljas.

De ledamöter och suppleanter som utses genom val skall vara svenska medborgare, vara bosatta inom distriktet och ha rösträtt vid val av kommunfullmäktige. De bör väljas så att erfarenhet av kommunal verksamhet blir företrädd bland dem. Vid valet bör vidare beaktas att de olika delarna av polisdistriktet och om möjligt alla kommuner i distriktet blir representerade.

Regeringen kan bestämma att även företrädare för personalen vid polismyndigheten skall ingå i polisstyrelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

[1] Senaste lydelse av 2 § 1983:169.

Sammanfattning av delbetänkandet (SOU 1988:35) Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer

I föreliggande delbetänkande framläggs dels ett förslag till ny kortperiodisk lönestatistik producerad av SCB, dels en principskiss för ett breddat och fördjupat samarbete mellan arbetsmarknadens parter och SCB i syfte att publicera en förbättrad årlig lönestatistik av detaljerat individbaserat slag. Utredningen har tagit fasta på de synpunkter på lönestatistisk information som framkommit vid kontakter med arbetsmarknadens parter, forskare, ekonomer och konjunkturbedömare.

Kortperiodisk statistik används i första hand i konjunkturbedömningssammanhang. Den kortperiodiska statistik som utredningen föreslår bör täcka hela arbetsmarknaden, omfatta både arbetare och tjänstemän samt möjliggöra en uppdelning i näringsgrenar och avtalsområden. Produktionen och publiceringen bör ske vid sidan av arbetsmarknadsparternas produktion av lönestatistik och ombesörjas av SCB. Den föreslås ha formen av en enkätundersökning till ett urval av företag i privat sektor respektive en totalundersökning av offentlig sektor. Resultaten skall publiceras kvartalsvis.

Vid sidan av en sådan summarisk kvartalsvis lönestatistik bör det regelbundet publiceras en individbaserad detaljerad lönestatistik. Syftet med sådan information är att underlätta beslutsfattandet för aktörerna på arbetsmarknaden och förbättra arbetsmarknadens funktionssätt samt kunna utgöra underlag för politiska beslut. Den offentliga individbaserade statistik som för närvarande finns produceras av SCB med arbetsmarknadsparternas förhandlingsstatistik som huvudsaklig grund. Statistiken har vissa svagheter främst i form av jämförbarhetsproblem och lång eftersläpning. Utredningen har vid kontakter med arbetsmarknadens parter mött ett brett intresse för ett förbättrat samarbete, dels parterna emellan, dels med SCB och konjunkturinstitutet. I avvaktan på att denna ökade samarbetsvilja ger konkreta resultat avstår utredningen tills vidare från att i detalj utforma ett förslag till en årsvis lönestatistik. I ett senare delbetänkande avser emellertid utredningen att gå igenom grunderna för lönestatistiska jämförelser och då behandla olika lönebegrepp, metoder för att beskriva olika lönestatistiska fördelningar etc.

Kostnader

Enligt föreliggande förslag bör det i framtiden produceras dels en kortperiodisk lönestatistik av SCB, dels en årsvis detaljerad lönestatistik av SCB och parterna i samverkan. Den senare kan i huvudsak bygga på parternas omfattande statistikinsamling. Med hänsyn till att formerna för denna

sistnämnda statistikproduktion ännu är oklar är det för närvarande inte möjligt att presentera några fullständiga kostnadsberäkningar som täcker både den kortperiodiska och den årsvisa lönestatistiken.

För närvarande (budgetåret 1987/88) uppgår SCBs kostnader för produktion av lönestatistik (inklusive viss sysselsättningsstatistik) till ca 14 milj. kr. varav ca 12 milj. kr. kan hänföras till årsstatistiken och ca 2 milj. kr. till den kortperiodiska månadsstatistiken för industriarbetare.

Den föreslagna kortperiodiska statistiken har beräknats kosta ca 8 milj. kr. per år samt ca 1 milj. kr. i utvecklingskostnader. Eftersom vissa beröringspunkter finns mellan den årliga och den kortperiodiska statistiken är dessa belopp dock något osäkra till dess detaljerna i årsstatistiken är klara och kostnadsansvaret för denna överenskommits.

Det är utredningens uppfattning att den föreslagna kortperiodiska lönestatistiken bör ges mycket hög prioritet. SCBs resurser bör därför inriktas mot att kunna producera en sådan statistik, oavsett parternas ställningstaganden till ett framtida utökat samarbete. SCB bör därför snarast påbörja utvecklingsarbetet för den kortperiodiska lönestatistiken. I ett kommande delbetänkande under hösten 1988 bör det vara möjligt att göra en mer fullständig kostnadsredovisning för den framtida produktionen av lönestatistik i Sverige.

Sammanställning av remissyttranden över delbetänkandet (SOU 1988:35) Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över delbetänkandet avgetts av Landsorganisationen i Sverige (LO), Statsanställdas förbund, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), statens arbetsgivarverk (SAV), Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Centralorganisationen SACO/SR, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Kommunaltjänstemannakartellen (KTK), Privattjänstemannakartellen (PTK), Tjänstemännens Centralorganisations Statstjänstemannasektion (TCO-S), Kooperationens Förhandlingsorganisation, Arbetsgivareföreningen SFO, statistiska centralbyrån (SCB), statens pris- och konkurrensverk (SPK), konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket (RRV) samt arbetslivscentrum.

Utformning och framställning av kortperiodisk lönestatistik

LO avger ett gemensamt yttrande tillsammans med *Statsanställdas förbund* och *Svenska Kommunalarbetareförbundet*. Övriga medlemsförbund har av LO givits tillfälle att inkomma med synpunkter. Synpunkter från *Handelsanställdas förbund*, *Beklädnadsarbetarnas förbund*, *Svenska Byggnadsarbetareförbundet*, *Svenska Fabriksarbetareförbundet* bifogas remissyttrandet.

LO har inte något att invända mot att SCB får i uppdrag att utveckla en kortperiodisk lönestatistik för att tillgodose behov av information för konjunkturbedömningar m.m. Dock menar LO att SCB inte skall vara bunden av utredningens ganska detaljerade förslag till uppläggning och innehåll i denna statistik. SCB bör vara fri att förutsättningslöst pröva sådana frågor i nära kontakt med viktiga användare av statistik. LO avstår därför i detta sammanhang från detaljsynpunkter på utredningens förslag till branschindelning, uppläggning, innehåll m.m. Det kommande utvecklingsarbetet, anser LO, får också ge svar på frågan om det över huvud taget är möjligt att framställa en heltäckande lönestatistik som är användbar för de syften utredningen anger och till kostnader som ligger inom anvisade ramar. *Handelsanställdas förbund* ställer sig bakom förslaget om att en kortperiodisk lönestatistik upprättas av SCB. Förbundet vill betona vikten av att den kortperiodiska lönestatistiken endast används i konjunkturbedömningssammanhang och ej vid löneutvecklingsjämförelser mellan olika löntagargrupper.

Svenska Byggnadsarbetareförbundet tillstyrker det föreliggande förslaget gällande den kortperiodiska lönestatistiken mot bakgrunden att den främst skall användas i konjunkturbedömningssammanhang. Förbundet pekar i sitt remissyttrande på vissa redovisningstekniska problem som följer av de

s.k. långa ackorden inom byggbranschen. På grund av dessa problem ställer sig därför förbundet tveksamt inför utredningens förslag till månadsvis uppdelning av urvalet. Förbundet skulle föredra kvartalet som mätperiod för samtliga i urvalet ingående företag. Förbundet påpekar att de olikheter beträffande lönebildning och redovisning av löner som förekommer inom olika branscher ställer stora krav på kännedom om dessa förhållanden.

SAF har begärt synpunkter från de till SAF anslutna arbetsgivareförbunden. Förbundens synpunkter sammanfaller helt med SAF:s. Synpunkter från *Sveriges Verkstadsförening*, *Svenska Arbetsgivareföreningens Allmänna Grupp*, *Handelns Arbetsgivareorganisation*, *Elektriska Arbetsgivareföreningen* och *Livsmedelsbranschens Arbetsgivareförbund* bifogas remissyttrandet. SAF ansluter sig helt till vad som anförts i det särskilda yttrandet i utredningen av sakkunniga Sten Lovén och Ulf Lundberg i vilket utredningens förslag avvisas. Utöver detta vill SAF framhålla följande. Den föreslagna statistiken har, enligt SAF, inte förutsättningar att uppfylla rimliga precisionskrav för de angivna användningsområdena. Den medför därmed onödiga kostnader för såväl uppgiftslämnarna som för staten. SAF anser att avtals- och löneglidningskomponenter inte kan redovisas på ett från statistisk synpunkt fullgott sätt i en kortperiodisk lönestatistik. SAF understryker att en sådan redovisning inte kan göras av en statistikproducent som är fristående från parterna. Vidare anser SAF att det är den totala löneutvecklingen som är väsentlig att redovisa – inte en uppdelning på avtalsmässig ökning och löneglidning per kvartal.

SAF föreslår istället att SCB:s statistik över lönesummor, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt från uppbördsdeklarationer (UBD) tillsammans med annan statistisk information utnyttjas som underlag för konjunkturbedömningar.

SAV är i princip positivt till en utbyggnad av den kortperiodiska lönestatistiken. Behoven av en bättre statistik främst för olika slag av konjunkturbedömningar är, enligt SAV, väl motiverade. SAV anser att det dock är svårt att avgöra om de metoder som diskuteras för att förbättra korttidsstatistiken kommer att ge önskade effekter innan variabelinnehållet i statistiken har preciserats. Vidare bör, anser SAV, den förväntade kvalitetshöjningen av en utbyggd korttidsstatistik noga vägas mot de ökade uppgiftslämnarkostnaderna och andra kostnader som kommer att uppstå vid den planerade utbyggnaden. SAV utgår från att en utbyggnad inte sker på bekostnad av SCB:s resurser för den årliga lönestatistiken. I detta sammanhang vill SAV påminna om det samarbete som råder mellan SAV och SCB beträffande produktionen av statstjänstemannastatistiken.

Svenska Kommunförbundet och *Landstingsförbundet* anser att det är synnerligen viktigt att behovet och användbarheten av en kortperiodisk lönestatistik ställs mot de kvalitetsproblem och därmed tolkningssvårigheter som, enligt dem, måste bli en följd av en snabbt producerad korttidsstatistik. Svenska Kommunförbundets bedömning är att det inte är möjligt att till rimliga kostnader producera en kortperiodisk lönestatistik som uppfyller de krav som framställs om kort tidseftersläpning, uppdelning mellan arbetare och tjänstemän, möjlighet att skilja mellan avtals-

och löneglidningskomponenter samt särredovisning av retroaktiva löner, ob-ersättning och övertidsersättning.

Landstingsförbundet anser inte att de ökade resursinsatserna som krävs står i proportion till de behov som redovisats av utredningen. Till följd av 1988–89 års avtal står landstingen inför stora förändringar i sin lönepolitik. Den nya lönebildningsprocessen förutsätter en större lokal medverkan och en individualisering av lönesättningen. Detta kommer att medföra att nya krav kommer att växa fram på den lönestatistik som skall utgöra underlag för de lokala och centrala förhandlingarna framöver. Landstingen måste därför, enligt Landstingsförbundet, i första hand prioritera en utveckling av årsstatistiken. Vilka krav på kompletterande statistik som kan komma att uppstå har ett samband med utvecklingen av det nya lönesystemet. Behovet av korttidsstatistik kan därför, enligt Landstingsförbundet, inte ses fristående från den utveckling som pågår av årsstatistiken. Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet avstyrker således utredningens förslag till kortperiodisk lönestatistik.

Centralorganisationen SACO/SR hänvisar i sitt remissvar till bilagda synpunkter från SACO/SR:s sakkunniga i utredningen. Enligt dessa är årsstatistiken av större intresse än kvartalsstatistiken. Av denna anledning är det inte möjligt att finansiera ökade kostnader för en ny kvartalsstatistik med inbesparingar i årsstatistiken. SACO/SR avvisar tanken på att kostnader skulle övervältras på arbetsmarknadens parter för att ta fram en lönestatistik som främst är avsedd att tillgodose allmänintressen.

TCO, *KTK*, *PTK* och *TCO-S* överlämnar ett gemensamt remissyttrande i vilket de skriver att utredningens förslag till en förbättrad korttidsstatistik för den offentliga lönestatistiken ter sig som en rimlig kompromiss mellan kostnader och precision. De anser emellertid att kommitténs förslag innehåller en del tekniska svagheter som kan komma att medföra tolkningssvårigheter med risk för felaktiga slutsatser. De hänvisar i detta sammanhang till det särskilda yttrande i utredningen som lämnats av sakkunniga Sten Lovén och Ulf Lundberg. Ett definitivt ställningstagande till utredningens förslag kan därför inte göras förrän definitioner på ingående lönebegrepp m. m. preciserats. Remissinstanserna påpekar att finansieringsfrågan av korttidsstatistiken inte är löst. Remissinstanserna anser vidare att det är viktigt att den utvidgade korttidsstatistiken inte får resultera i att andra delar av SCB:s lönestatistik försämras.

Kooperationens Förhandlingsorganisation ställer sig positivt till att förbättra och samordna lönestatistiken men vill trots detta peka på att utredningens förslag torde medföra en del mindre bra följder. Kvalitetsskillnader mellan den kortperiodiska statistiken och årsstatistiken kan, enligt Kooperationens Förhandlingsorganisation, leda till att problem uppstår med arbetet att analysera löneutvecklingen.

Arbetsgivareföreningen SFO stödjer att ett utvecklingsarbete av lönestatistiken snarast påbörjas inom SCB. Emellertid anser de också att det ur uppgiftslämnarsynpunkt vore bättre om befintlig statistik, uppbördsdeklarationer (UBD), sysselsättningsstatistik etc. kunde användas. De föreslår därför att möjligheterna till detta prövas parallellt med den nya urvalsundersäkningen.

SCB tillstyrker, med ett undantag, förslaget gällande kvartalsstatistik för hela arbetsmarknaden. Undantaget är att SCB avstyrker förslaget att slopa den nuvarande månadsstatistiken. Om förslaget skall innebära en besparing måste hela statistiken läggas ned, enligt SCB, dvs. även den del som rör sysselsättningsvariablerna. SCB har inte närmare studerat hur den föreslagna kvartalsstatistiken skulle fungera och vill därför betona att det krävs ett utvecklingsarbete inom SCB för att närmare bestämma utformning och variabelinnehåll i denna statistik.

SCB vill erinra om att utredningen inte behandlat finansieringen av sina förslag. För SCB:s del är det angeläget att både de mer akuta finansieringsproblemen och kostnaderna för de långsiktiga förslagen behandlas i ett sammanhang av regeringen, eftersom nya reformer inte kan genomföras förrän de akuta problemen är lösta.

SPK delar utredningens uppfattning att den kortperiodiska lönestatistiken bör ges en mycket hög prioritet och att SCB snarast påbörjar utvecklingsarbetet. Förbättrad kortperiodisk branschredovisad lönestatistik kommer att ha en avgörande betydelse i SPK:s arbete med att förbättra analysen av vilka faktorer som förklarar prisutvecklingen. Med tanke på samhällets kostnader för statistikproduktion och företagares uppgiftslämnarbörda bör, enligt SPK, möjligheterna att skapa utrymme för den nya lönestatistiken genom begränsningar av statistikinsamlingen inom andra, mindre angelägna områden, övervägas.

Konjunkturinstitutet stöder utredningens förslag att en kortperiodisk lönestatistik insamlas efter mönster i den nuvarande månadsstatistiken för industriarbetare. Som utredningen framhåller är månadsvis information värdefull från konjunkturbedömningssynpunkt. Institutet anser att den av kostnadsskäl förordade kvartalsindelningen, med en mer schabloniserad månadsuppdelning, är acceptabel men vill understryka att en månadsstatistik skulle ge väsentligt bättre möjligheter att följa och analysera löneutvecklingen. Det bör därför övervägas, anser institutet, om inte den nuvarande månadsvisa industrilönestatistiken bör behållas oförändrad, åtminstone under en övergångsperiod tills det nya systemet kunnat utvärderas. Institutet anser det inte meningsfullt att använda lönesummestatistik (hämtad bl. a. från uppbördsdeklarationerna, UBD) i kombination med volymdata från andra källor (t. ex. arbetskraftsundersökningarna) för att beskriva förtjänst och kostnadsutvecklingen. Institutet vill understryka nödvändigheten av att utvecklingsarbetet inleds omedelbart och att det bedrivs målmedvetet och skyndsamt.

RRV yttrar sig över utredningens förslag dels i egenskap som användare av ekonomisk statistik, dels mot bakgrund av verkets uppgift att granska den statliga verksamheten ur effektivitetssynpunkt. RRV anser att ett genomförande av utredningens förslag, kombinerad med en arbetstidsvariabel, skulle ge en bättre utgångspunkt för RRV:s prognoser jämfört med nuvarande prognosunderlag. RRV finner det svårt, att utifrån de allmänna behov som utredningen redovisar, härleda behoven till det framlagda förslaget. Utredningen har, enligt RRV, inte tillräckligt analyserat den aktuella problembilden, hur statistiken skall användas, vilka kvalitetskrav

som ställs och hur de skall uppfyllas, vilka effekter som statistiken bedöms leda till, etc.

Utredningen redovisar inte något kalkylunderlag som styrker tillförlitligheten i kostnadsberäkningarna vilket RRV anser vara en brist, i synnerhet då utredningen samtidigt föreslår att utvecklingsarbetet snarast påbörjas. Utredningen har inte heller visat hur förslaget skall finansieras. Enligt utredningen är konjunkturinstitutet den huvudsakliga avnämaren för den kortperiodiska lönestatistiken. Om utredningens förslag genomförs, finns det, enligt RRV, skäl att överväga att primärt tilldela KI medel för den kortperiodiska statistiken, för att därigenom stärka användaransvaret för statistikens kvalitet. Det arbete som SCB utför för KI, bör följaktligen uppdragsfinansieras vid en sådan markerad ansvarsfördelning mellan myndigheterna. Sammanfattningsvis kan RRV ur verkets egen användarsynpunkt ansluta sig till utredningens förslag men anser samtidigt att utredningen inte ger tillräckligt underlag för en mer allmän bedömning av förslaget.

Arbetslivscentrum bedömer att den föreslagna kortperiodiska lönestatistiken blir alltför informationsfattig för att ha något större värde ur forskningssynpunkt. Ur forskningssynpunkt är det otillräckligt att endast ha information om löner eftersom forskningen syftar till att finna samband. Om den föreslagna korttidsstatistiken ges formen av en panel istället för att urvalet bytes, och SCB skapar möjlighet att koppla denna panel till den mer omfattande årsstatistiken, skulle den kortperiodiska lönestatistiken bli betydligt mer användbar ur forskningssynpunkt.

Individbaserad årsvis lönestatistik

LO, Statsanställdas förbund och *Svenska Kommunalarbetareförbundet* konstaterar att utredningens betänkande endast översiktligt behandlar de centrala frågorna om jämförbarhet. Dessa remissinstanser förväntar sig därför att utredningen i kommande betänkanden återkommer med preciserade metoder för statistiska jämförelser av löneutvecklingen på olika delar av arbetsmarknaden. Erfarenheten visar, skriver organisationerna, att förutsättningarna för parterna själva att i samarbete åstadkomma sådana jämförelser är mycket begränsad.

Organisationerna finner det angeläget att formerna för ett samarbete mellan arbetsmarknadens parter och olika myndigheter snarast utvecklas och att samarbetet bedrivs under ett opartiskt organ, typ SCB.

SAF avstår från att kommentera frågan om årsstatistik till det att utredningen i sitt slutbetänkande lämnar ett konkret förslag till hur en årsvis lönestatistik skall utformas och produceras. Emellertid anser SAF också att den behovsbild av årsvis lönestatistik som utredningen presenterat, med undantag för det som anges om forskningens behov av lönestatistik, inte baseras på en realistisk behovsanalys hos tilltänkta avnämare.

SAF vill dock framhålla att de är beredda att diskutera med SCB och andra aktörer på arbetsmarknaden hur samarbetet mellan SAF och SCB skulle kunna öka SCB:s möjligheter att, som opartisk producent, framställa en årlig offentlig lönestatistik som uppfyller rimliga krav på kvalitet och

snabbhet. SAF understryker att de inte är beredda att till någon del överlåta förhandlingsstatistiken eller därmed sammanhängande analysverksamhet till SCB. Ramarna för en fördjupad och/eller utvidgad SCB-statistik måste fastställas med hänsyn till villkoren för parternas förhandlingsverksamhet.

SAV delar utredningens uppfattning att en bättre offentlig statistikförsörjning kräver arbetsmarknadsparternas medverkan och ställer sig därför positivt till den modell som utredningen föreslår. En självklar förutsättning för samarbetet är dock att parterna, liksom tidigare, fritt kan utveckla och anpassa den lönestatistik som erfordras för förhandlingsarbetet.

Svenska Kommunförbundet har inget att erinra mot det av utredningen föreslagna samarbetsorganet. Kommunförbundet ser detta organ som ett forum att i första hand diskutera samordnings- och jämförbarhetsfrågor m. m. frågor kopplade till SCB:s roll som officiell statistikproducent där SCB skall vara ensam ansvarig för vad som publiceras.

Landstingsförbundet delar utredningens uppfattning om behovet av en offentligt producerad, heltäckande, individbaserad årsvis lönestatistik. Innehållet i den årsvisa lönestatistiken är det dock, enligt Landstingsförbundet, för tidigt att ge några synpunkter på. Landstingsförbundet har ingenting att erinra mot förslaget att inrätta ett särskilt samarbetsorgan mellan SCB och arbetsmarknadens parter i syfte att få fram en tillförlitlig och mer jämförbar statistik. SCB skall, anser Landstingsförbundet, liksom tidigare svara för den officiella statistiken.

Centralorganisationen SACO/SR avstår till ett kommande delbetänkande med att utveckla synpunkter på en årsvis lönestatistik. Beträffande sammansättningen av samarbetsorganet mellan SCB och arbetsmarknadens parter vill Centralorganisationen SACO/SR framhålla att det inte är lämpligt att konjunkturinstitutet ingår.

TCO, *KTK*, *PTK* samt *TCO-S* ställer sig principiellt positiva till ett till SCB knutet lönestatistiskt samarbetsorgan, givet att samarbetet är frivilligt, att samarbetet sker kontinuerligt och att det framgår att SCB är producent och ansvarig för den offentliga lönestatistiken. En gränsdragning bör ske mellan parternas arbete och samarbetet beträffande förhandlingsstatistiken respektive SCB:s kommande ansvar inom det lönestatistiska området. Vad avser innehållet för den framtida årsstatistiken, anser remissinstanserna att det är för tidigt att ta ställning till detta. Enligt remissinstansernas uppfattning saknas bl. a. en nödvändig prioritering av de omfattande informationskrav utredningen redovisar. Remissinstanserna understryker att eventuella ökade produktionskostnader för primärdelen av statistiken till helt avgörande del skall finansieras inom ramen för de anslag SCB förfogar över.

Kooperationens Förhandlingsorganisation, *Arbetsgivareföreningen SFO*, *SCB* och *konjunkturinstitutet* tillstyrker förslaget till fördjupat samarbete mellan arbetsmarknadens parter och SCB i syfte att publicera en förbättrad årsstatistik.

RRV avser att återkomma med synpunkter på innehåll och former för den långsiktigt inriktade lönestatistikproduktionen när det fullständiga utredningsresultatet föreligger.

Sammanfattning av statskontorets rapport (1989:2) "ADB i statsförvaltningen 1989"

Statskontoret utarbetar årligen på regeringens uppdrag en redovisning över användningen av ADB i statsförvaltningen.

Statskontorets rapport "ADB i statsförvaltningen 1989" (1989:2) innehåller en redovisning av totala ADB-kostnader, större ADB-användande myndigheter, köpvärdet för anskaffad utrustning, marknadsandelar för olika fabrikat, användningen av servicebyråer och antalet datoriserade arbetsplatser. I rapporten lämnas också en redovisning av befintliga dataregister och databaser samt en beskrivning av pågående utredningsarbete på ADB-området.

I denna sammanfattning ges en kortfattad information om

- totala ADB-kostnader
- ADB-kostnadernas fördelning
- större ADB-användande myndigheter
- arbetsplatsutrustningar
- köpvärde för anskaffad ADB-utrustning
- behov av ADB-utrustning
- inventering av statliga databaser.

De sifferuppgifter som står inom parentes avser uppgifter för budgetåret 1986/87.

Totala ADB-kostnader

Myndigheterna inom den civila förvaltningen har redovisat ADB-kostnader på 1 762 milj. kr. för budgetåret 1987/88. Förra årets siffra var 1 820 milj. kr., men den inkluderade universitet och högskolor, vilka utgjorde ca 300 milj. kr. av totalen. Inom försvaret redovisas ADB-kostnader på 382 (257) milj. kr. och för affärsverken uppgick de till 1 588 (1 239) milj. kr., vilket i flertalet fall avser kalenderåret 1987. Affärsverket FFV ingår inte i redovisningen.

ADB utgör i många fall en väl integrerad del av verksamheten och ADB-kostnaderna utskiljs då inte med lätthet. De redovisade ADB-kostnaderna är inte tilltagna i överkant.

ADB-kostnadernas fördelning

I kostnaderna ingår kostnader för såväl drift som utveckling. Inom den civila statsförvaltningen utom affärsverken var andelen driftkostnader 81 (74)% och andelen utvecklingskostnader 19 (26)% av de sammanlagda kostnaderna. För försvaret utgjorde driftkostnaderna 75 (62)% och utvecklingskostnaderna 25 (38)% och för affärsverken 72 resp. 28 (73 resp. 27)%.

Större ADB-användare inom statsförvaltningen

De största ADB-användarna inom den civila statsförvaltningen är riksskatteverket, arbetsmarknadsstyrelsen och riksförsäkringsverket. Dessa tre svarar under budgetåret 1987/88 tillsammans för inemot hälften av den civila statsförvaltningens redovisade ADB-kostnader (806 av 1 762 milj. kr.).

Därnäst i storleksordning kommer vägverket, statistiska centralbyrån, rikspolisstyrelsen och trafiksäkerhetsverket. Dessa sju myndigheter har sammanlagda årliga ADB-kostnader på över 1,1 miljarder kr.

Bland affärsverken är det fyra verk som helt dominerar ADB-kostnaderna och ADB-användningen: Televerket, Posten, SJ och Vattenfall. Deras sammanlagda ADB-kostnader för 1987/88 uppgår till nästan 1,5 miljarder kr., vilket är över 90 % av affärsverkens sammanlagda ADB-kostnader.

Arbetsplatsutrustningar

I arbetsplatsutrustningar inkluderas persondatorer, skrivautomater och terminaler. Totalt har nästan 75 000 sådana utrustningar rapporterats från den statliga förvaltningen, exklusive universitet och högskolor. Lägger man till en uppskattad siffra för universitets- och högskoleområdet, finns det cirka 100 000 arbetsplatsutrustningar inom statsförvaltningen.

Ökningstakten för persondatorer är mycket hög. Också för terminaler och motsvarande är den hög, medan den för skrivautomater är i avtagande för både civila myndigheter och för försvaret.

Totalt har antalet datoriserade arbetsplatser inom statsförvaltningen ökat under budgetåret 1987/88 med cirka 30 %.

Köpvärde för anskaffad ADB-utrustning

Statsförvaltningen (exkl. universitet och högskolor) anskaffade under budgetåret 1987/88 ADB-utrustning till ett totalt köpvärde av ca 1 390 milj. kr. Av detta svarade statsförvaltningen utom affärsverken för 851 milj. kr. Förra budgetårets redovisade siffra var 833 milj. kr., men den inkluderade i motsats till årets siffra också universitet och högskolor.

Av de för statsförvaltningen utom affärsverken redovisade 851 milj. kr. belöpte sig 141 (258) milj. kr. eller 17 (31) % på smådatorer, dvs. persondatorer och skrivautomater. Minskningen både belopps- och andelsmässigt för smådatorer kan delvis bero på att universitet och högskolor, som har en stor andel smådatorer, inte ingår i redovisningen för 1987/88. Det kan också bero på att priserna för smådatorer successivt går ner.

Till affärsverken anskaffades ADB-utrustning under budgetåret till ett värde av 542 (523) milj. kr. Redovisningen är emellertid inte fullständig.

För budgetåret 1989/90 har statskontoret begärt ca 1 030 milj. kr. för anskaffning av ADB-utrustning till den civila statsförvaltningen (utom affärsverk, universitet och högskolor). Detta är nära en fördubbling av motsvarande siffra för 1988/89 (ca 540 milj. kr.).

Anskaffningsbehovet inom försvaret är 150 milj. kr. för budgetåret 1988/89 respektive 123 milj. kr. för 1989/90.

Erfarenheterna visar att rätt stora förskjutningar sker mellan åren.

Inventering av statliga databaser

Den inventering som har gjorts, visar att det finns 600 datoriserade register och databaser (register för ekonomiadministration och personaladministration ingår ej i undersökningen). Drygt 80% är faktaregister över personer och objekt, medan referens- och fulltextdatabaser är få. 175 register är personregister enligt datalagen.

Myndigheterna under justitie-, utbildnings- och civildepartementen har redovisat flest databaser.

Mer än hälften av registren har tillkommit efter 1980 och knappt hälften av det totala antalet är persondatorbaserade. Registren är huvudsakligen uppbyggda för intern användning på myndigheten.

Innehåll

Inledning 1
1 Regelförenkling och delegering 2
2 Den nordiska utbytestjänstgöringen 11
3 De statliga förnyelsefonderna 12
4 Statens generella redovisningssystem 13
5 Statlig lokalförsörjning 14
6 Lönenivån i anslagsberäkningarna 17
7 Förenkling av statens tjänstesystem 18
8 De statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden 19
9 Personalföreträdare i länsstyrelsernas styrelser och i polisstyrelserna 23
10 Samordning av den centrala arbetsgivarfunktionen i statsförvaltningen 24
11 Den offentliga lönestatistiken 28
12 Statsrådsgruppen för datafrågor, m. m. 30
13 Statsförvaltningens ADB-användning 32
14 Den offentliga sektorns informationsverksamhet 32

Bilaga 2.1 Redogörelse för regeringens arbete med regelförenkling och delegering 35

Bilaga 2.2 Två lagförslag 56

Bilaga 2.3 Sammanfattning av delbetänkandet (SOU 1988:35) Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer 57

Bilaga 2.4 Sammanställning av remissyttranden över delbetänkandet (SOU 1988:35) Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer 59

Bilaga 2.5 Sammanfattning av statskontorets rapport (1989:2) "ADB i statsförvaltningen 1989" 65

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89: 100
Bil. 3

Kungliga hov- och slottsstaterna
(första huvudtiteln)

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988.

Föredragande: statsrådet Johansson

Anmälan till budgetpropositionen 1989

A. Kungliga hovstaten

A 1. Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning.

Anslaget är för innevarande budgetår uppfört i statsbudgeten med 15 150 000 kr.

Jag förordar att anslaget förs upp med 16 750 000 kr. i förslaget till statsbudget för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 16 750 000 kr.

B. Kungliga slottsstaten

B 1. De kungliga slotten: Driftkostnader

1987/88	Utgift	19 957 851
1988/89	Anslag	18 800 000
1989/90	Förslag	20 015 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 112 000 kr. inte ställts till ståthållarämbetets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Stockholms slott används av konungen och inrymmer representationslokaler och kontor. I Stockholms slott finns bl. a. riksmarskalksämbetet, ståthållarämbetet, husgerådskammaren och Bernadottebiblioteket. Vissa delar av slottet visas även för allmänheten. *Drottningholms slott* används av konungen och hans familj som bostad och visas för allmänheten.

1 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100. Bilaga 3*

Ulriksdals slott har delvis upplåtits till kansli för Världsnaturfonden men har även öppnats för allmänheten och används för utställningsverksamhet. *Haga slott* används som bostad för prominenta personer från utlandet, vilka är den svenska regeringens gäster. *Gripsholms slott* utnyttjas som museum och för utställning av en del av svenska statens porträttsamling. *Strömsholms slott* visas för allmänheten. För användningen av hela Strömsholms kronoegendom finns en samarbetsgrupp, tillkallad av länsstyrelsen i Västmanlands län med representanter för bl. a. byggnadsstyrelsen, domänverket, kommunen och landstinget samt Ridfrämjandet. *Rosersbergs slott* disponeras till större delen av statens räddningsverk. De två övervåningarna i slottet har dock fått behålla sin ursprungliga karaktär och visas för allmänheten. Också *Tullgarns slott* är upplåtet för visning.

Under detta anslag avlönas närmare 80 lönegradsplacerade anställda, varav ca 25 i park- och trädgårdsvård och tolv för lokalvård. Härtill kommer ett tjugotal arvodister med uppdrag av deltids- eller bisysslekaraktär. Från anslaget utbetalas även andra driftkostnader för de kungliga slotten utom rent fastighetsunderhåll.

Riksmarskalksämbetet har – i anslutning till en framställning från ståthållarämbetet – hemställt att 19924000 kr. anvisas för driften av de kungliga slotten under nästa budgetår. Vid beräkningen av det angivna medelsbehovet har någon löneomräkning av utgiftsposten lönekostnader inte gjorts.

Det generella minskningskravet om 2% har under senare år inte tillämpats för smärre myndigheter inom kulturområdet. Statsmakterna har också tillämpat samma synsätt vad gäller den verksamhet som bedrivs av ståthållarämbetet.

Vad gäller de kungliga slotten har en successiv utvidgning av visningsverksamheten ägt rum under senare år. Verksamheten vid Ulriksdals slott befinner sig nu i ett expansionsskede. Ytterligare ett antal rum kommer att ställas i ordning för visning inom slottet, och ett skulpturmuseum i det s. k. Orangeriet har öppnats. Muséet innehåller svensk skulptur från 1700- till 1900-talets början i en miljö av orangeriväxter från medelhavsområdet. Ståthållarämbetet inskränker sig till att som reformönskemål framställa krav på medel motsvarande en halv årsarbetskraft för att möjliggöra en rimlig visningsservice vid den expanderande verksamheten på Ulriksdals slott. Vissa kostnadsökningar av automatisk natur avseende telefonservicen på Stockholms slott samt för uppvärmning innefattas också i budgetförslaget.

Sammanställning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	13 844 000*	+ 971 000
(därav lönekostnader)	11 200 000*	(+ 749 000)
Lokalkostnader	6 021 000	+ 244 000
Summa utgifter	**19 865 000***	**+1 215 000**
Avgår:		
Uppbördsmedel	1 065 000	–
Summa anslag	**18 800 000***	**+1 215 000**

* Av angivet belopp har inte 112 000 kr. ställts till ståthållarämbetets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag till medelstilldelning framgår av sammanställningen.

Under anslaget beräknar jag medel för den begärda personalförstärkningen vid Ulriksdals slott. Anslaget har också påförts 60 000 kr. med anledning av RC organisationens upplösning. Se vidare Bil. 2 Gemensamma frågor, avsnitt 4.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *De kungliga slotten: Driftkostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 20 015 000 kr.

B 2. Kungliga husgerådskammaren

1987/88	Utgift	5 675 694
1988/89	Anslag	5 607 000
1989/90	Förslag	7 625 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 47 000 kr. inte ställts till husgerådskammarens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Husgerådskammarens uppgift är att svara för underhåll och vård av de konstverk, möbler och andra inventarier i de kungliga slotten som tillhör staten men disponeras av konungen, att vetenskapligt bearbeta samlingarna samt att genom skrifter och visningsverksamhet presentera samlingarna för allmänhet och forskare. Dessutom förvaltar husgerådskammaren de Bernadotteska familjestiftelsernas bestånd av möbler, konst och konsthantverk samt administrerar Bernadottebiblioteket. Slutligen biträder husgerådskammaren vid tillfällig möblering för representation o. dyl.

Av medel från detta anslag avlönas ca 30 lönegradsplacerade anställda.

Husgerådskammaren anför att institutionen inte är ett museum men har det ansvar och de plikter som är basen i varje statligt museum, förutom alla de uppgifter som sammanhänger med samlingarnas status inom de

kungliga slotten. Husgerådskammaren borde därför i de flesta avseenden kunna erhålla resurser, som är självklara för de statliga museerna.

Husgerådskammaren anser att den nuvarande situationen måste förbättras högst avsevärt och presenterar ett tioårsprogram för uppbyggande av de samlade personalresurserna. Med en sådan väsentlig förstärkning skulle husgerådskammaren få möjlighet att hålla en godtagbar kontroll över samlingarnas kondition och åtminstone ha resurser för de mer akuta vårdinsatserna. En förstärkning enligt den föreslagna tioårsplanen behöver i snitt uppgå till knappt tre tjänster per år, men för första året äskar kammaren de fyra absolut oundgängliga, jämte följdkostnader för utrustning och lokaler. I förslaget ingår sålunda lönekostnader för fyra tjänster som snickare/möbelkonservator, fotograf, metallkonservator och tekniker. Därutöver begärs 170 000 kr. för att täcka husgerådskammarens kostnader för den personaladministrativa enheten inom riksmarskalksämbetet. Vidare har kostnaden för byte av fordon för dagliga transporter medtagits.

Bernadottebibliotekets omkostnadsanslag måste dimensioneras så att akuta konserveringsarbeten kan utföras. Vidare har under titeln uppförts en engångssumma om 50 000 kr. till anskaffning av persondator för registrering av de mycket stora och starkt efterfrågade bildsamlingarna under bibliotekets vård.

Slutligen har 200 000 kr. uppförts för fortsatt konservering av kungliga kistor i Riddarholmskyrkan.

Riksmarskalksämbetet anför att det är av yttersta nöd att kraftigt förstärka resurserna vid husgerådskammaren. Underhållet och vården av de staten tillhöriga, av statschefen disponerade samlingarna av möbler, textilier och övrigt konsthantverk är så starkt eftersatt att situationen nu närmar sig vanvård av dessa kulturskatter. Den av husgerådskammaren uppgjorda planen för en succesiv förstärkning av befintliga resurser är med hänsyn till det faktiska behovet försiktigt beräknad. Mot denna bakgrund hemställer riksmarskalksämbetet att husgerådskammaren för budgetåret 1989/90 måtte tilldelas 7 707 000 kr. samt att fortsatt uppräkning sker under kommande budgetår.

Sammanställning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	5 523 000*	+1 878 000
(därav lönekostnader)	4 716 000*	(+1 055 000)
Lokalkostnader	180 000	+ 140 000
Summa utgifter	**5 703 000***	**+2 018 000**
Avgår:		
Uppbördsmedel	96 000	–
Summa anslag	**5 607 000***	**+2 018 000**

* Av angivet belopp har inte 47 000 kr. ställts till husgerådskammarens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag anser att den av husgerådskammaren begärda resursförstärkningen är angelägen för att kunna tillgodose vården och dokumentationen av de värdefulla samlingarna i de kungliga slotten.

Min bedömning av medelsbehovet framgår av sammanställningen i det föregående. Utöver sedvanlig pris- och löneomräkning innebär mitt förslag en ökad medelstilldelning med 1 658 000 kr., varav 950 000 kr. utgör engångsanvisning för anskaffning av viss utrustning. Därutöver räknar jag även för nästa budgetår med 200 000 kr. till den särskilda tvååriga insatsen för restaurering av de kulturhistoriskt mycket värdefulla kistorna i Riddarholmskyrkan som inleddes under innevarande budgetår.

Anslaget har även påförts 18 000 kr. med anledning av RC organisationens upplösning. Se vidare Bil. 2 Gemensamma frågor, avsnitt 4.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till Kungliga husgerådskammaren för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 625 000 kr.

Vid bifall till mina förslag till medelsberäkning för nästa budgetår kommer första huvudtitelns slutsumma för budgetåret 1989/90 att uppgå till 44 390 000 kr. Detta betyder en ökning i jämförelse med det av riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisade beloppet med 4 833 000 kr.

sid.		Anslag kr.
	A. Kungliga hovstaten	
1	Hans Maj:t Konungens och det	
1	Kungliga Husets hovhållning	**16 750 000**
	B. Kungliga slottsstaten	
1	De kungliga slotten: Driftkostnader	20 015 000
3	Kungliga husgerådskammaren	7 625 000
		27 640 000
	Totalt för kungliga hov- och slottsstaterna	**44 390 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89
Bil. 4

Justitiedepartementet
(andra huvudtiteln)

ÖVERSIKT

Justitiedepartementet svarar för beredning av lagstiftningsärenden på många områden av samhällslivet.

Till justitiedepartementet hör åklagarväsendet, huvudparten av domstolsväsendet, rättshjälpsnämnderna och de allmänna advokatbyråerna samt kriminalvården. Inom departementets område faller också den verksamhet som utövas av justitiekanslern, datainspektionen, brottsförebyggande rådet, bokföringsnämnden och brottsskadenämnden.

Polisväsendet tillhör fr.o.m. kalenderårsskiftet 1988/89 civildepartementets ansvarsområde.

Utgifterna inom justitiedepartementets område beräknas under budgetåret 1989/90 komma att öka med 329,7 milj. kr. till 5 068,4 milj. kr.

Budgetförslagets huvudsakliga inriktning

Huvuddelen av verksamheten inom justitiedepartementets verksamhetsområde avser uppgifter som direkt eller indirekt regleras genom lagstiftning. Myndigheterna har begränsade möjligheter att själva påverka verksamhetens omfattning. Ytterst bestäms denna till stor del av brottsutvecklingen och inom de olika delområdena av sådana faktorer som antalet anmälda brott, mängden mål och dessas svårighetsgrad samt inom kriminalvården av antalet utdömda frihetsstraff och strafftidernas längd.

Åklagarväsendet

Åklagarväsendet hör enligt årets regeringsförklaring till det prioriterade området. Åklagarväsendet tillförs förstärkta resurser för utbildning, personaladministration och ADB-utveckling.

Åklagarväsendet ingår i försöksverksamheten med treåriga budgetramar.

Domstolsväsendet

Som framhållits i årets regeringsförklaring skall domstolarnas arbetsförhållanden förbättras. Anslagen till domstolsväsendet har därför i princip

beräknats utan tillämpning av huvudförslaget, samtidigt som ytterligare medel anslås till utbildning och ADB-utveckling.

Domstolsväsendet kommer att gå in i en försöksverksamhet med treåriga budgetramar.

Kriminalvården

Under den senaste tvåårsperioden har beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna ökat med ca 13 procent och vid häktena med ca 27 procent.

Antalet klienter inom frivården var den 1 oktober 1988 12 369, vilket ungefärligen motsvarar 30 ärenden per tjänsteman.

En ny lokalanstalt, benämnd Storboda, har tagits i bruk under året.

I enlighet med riksdagens beslut skall en ny lokalanstalt uppföras i Göteborg och de nuvarande lokalanstalterna i Göteborg och Halmstad bytas ut. Byggstart för lokalanstalterna i Göteborg och Halmstad beräknas ske under innevarande budgetår och för Vänersborgsanstalten under budgetåret 1990/91.

Med hänsyn till beläggningsutvecklingen har regeringen beslutat att 124 tidigare stängda platser vid slutna riksanstalter samt 75 platser vid de nedlagda lokalanstalterna i Kristianstad och Uppsala får tas i anspråk.

Medel har beräknats för personalrekrytering och chefsförsörjning samt för åtgärder som syftar till att ge personalen en bättre arbetsmiljö.

Anslagen till kriminalvården har i huvudsak beräknats utan tillämpning av huvudförslaget.

Sammanfattning

Förändringarna inom justitiedepartementets område i förhållande till budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning. Beloppen anges i milj. kr.

	Anvisat(1) 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
Andra huvudtiteln			
A. Justitiedepartementet m.m.	96,7	100,0	3,3
B. Vissa tillsynsmyndigheter m.m.	3,7	4,5	0,8
C. Åklagarväsendet	339,3	380,7	41,4
D. Domstolsväsendet m.m.	1673,3	1775,1	101,8
E. Kriminalvården	2019,4	2213,8	194,4
F. Rättshjälp m.m.	352,3	438,9	86,6
G. Övriga myndigheter	24,9	27,6	2,7
H. Diverse	229,1	127,8	-101,3
Summa för justitiedepartementet	4.738,7	5.068,4	329,7

(1)Härutöver tillkommer 12,3 milj. kr. via tilläggsbudget

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Freivalds

Anmälan till budgetpropositionen 1989

1 Allmänt

1.1 Mål för verksamheten

Justitiedepartementet bereder lagstiftningsärenden på många områden av samhällslivet. Först och främst bör nämnas grundlagarna. Departementet handlägger också viktiga delar av den lagstiftning som reglerar de enskilda medborgarnas förhållande till staten och andra offentliga organ. Hit hör bl.a. strafflagstiftningen och reglerna om förfarandet vid våra domstolar. Ett annat betydelsefullt område är lagregler om enskildas inbördes förhållanden, t.ex. inom familjerätten, köprätten och upphovsrätten.

Till justitiedepartementets verksamhetsområde hör åklagarväsendet, huvudparten av domstolsväsendet och kriminalvården.

De lagstiftningsfrågor som faller på justitiedepartementet och på de myndigheter som verkar inom dess område har central betydelse från rättssäkerhets- och rättstrygghetssynpunkter. Här gäller samma mål som för det politiska arbetet i övrigt. Trygghet och rättvisa för medborgarna, jämlikhet och solidaritet samt effektivitet i den offentliga förvaltningen är begrepp som därvid kommer i blickpunkten.

Rättssäkerheten och rättstryggheten för medborgarna är av överordnad betydelse och måste genomgående beaktas i arbetet. Dock måste samhällsekonomiska och statsfinansiella aspekter beaktas. Det är sålunda angeläget att man tar till vara alla möjligheter att rationalisera och effektivisera verksamheten inom rättsväsendet utan att rättssäkerheten eller medborgarnas anspråk på hjälp från de rättsvårdande myndigheterna åsidosätts. Häri ligger också att det måste finnas möjligheter att effektivt bekämpa brottsligheten. Till de grundläggande målen hör tryggheten för enskilda människor till liv, hälsa, integritet och personlig egendom.

Under senare år har flera händelser inträffat som inneburit påfrestningar på vårt rättsväsende. Våra myndigheter och lagstiftningen har utsatts för en öppen och genomträngande granskning. Min uppfattning är att rättsväsendet väl klarat påfrestningarna, men det finns ändå skäl att på olika sätt verka för att rättssamhället ytterligare befästs och stärks.

Det är av yttersta vikt att vi har domare och åklagare som tillgodoser högt ställda krav. Domstolarnas och åklagarnas arbetsläge är ansträngt, och arbetsvillkoren måste förbättras. Justitiedepartementet

har redan inlett en översyn av domstolarnas arbetsuppgifter och organisation i syfte bl.a. att mer renodla domstolarnas verksamhet.

Också polisen spelar en central roll i rättsväsendet. Åtgärder inom detta område redovisas av chefen för civildepartementet i hans anmälan till budgetpropositionen.

Verksamheten inom kriminalvården skall bedrivas med hög säkerhet mot t.ex. rymningar, samtidigt som anstaltstiden bör användas för att på bästa sätt anpassa den dömde till samhället.

Jag vill i sammanhanget också erinra om att det är i det brottsförebyggande arbetet som tyngdpunkten i en långsiktigt framgångsrik kriminalpolitik finns.

Den tekniska utvecklingen, ökade kunskaper och höjda ambitioner kan innebära nya uppgifter men också nya möjligheter för rättsväsendet. Därför måste det finnas en beredskap att se över och samordna lagstiftningen. Jag tänker då främst på datateknik och miljöfrågor. Det finns också skäl att överväga åtgärder för att öka människornas trygghet när de drabbas av skador av olika slag.

För att förbättra förutsättningarna för det långsiktiga arbetet inom regeringskansliet görs det numera i justitiedepartementet liksom i andra departement en planering för de närmaste årens inriktning av verksamheten. Verksamhetsplaneringen är ett viktigt underlag för mina ställningstaganden till myndigheternas yrkanden. Den ger en ram för det långsiktiga lagstiftningsarbetet och för en integrerad behandling av lagstiftnings- och budgetfrågorna.

Justitiedepartementets verksamhetsplanering år 1988 avser i och för sig departementets hela ansvarsområde. Den har emellertid särskilt inriktats på fyra huvudområden som redovisas närmare längre fram, nämligen

1. domstolsväsendets framtida uppgifter och organisation (se avsnitt 2.1),
2. anpassning av lagstiftningen till nya problemområden som datatekniken och miljön (se avsnitt 3.3 respektive 5.3),
3. ersättningsrätten (se avsnitt 4.4),
4. verkställigheten i kriminalvården (se avsnitt 6.2).

1.2 Lagstiftning som medel i reformarbetet

Lagstiftning är ett viktigt medel i samhällsbyggandet. Inte minst med hänsyn till det uttalade önskemålet att minska regelmängden i samhället är det å andra sidan angeläget att man inte överskattar lagstiftningens betydelse. Lagstiftning bör användas med urskillning och endast i fall då den bedöms som nödvändig eller i varje fall som det mest verksamma medlet för att man skall nå de mål som har satts upp. När det sker, måste lagarna utformas så att man så långt möjligt kan förutse resultatet i tillämpningen och så att lika fall behandlas lika.

Inom justitiedepartementet genomförs sedan några år systematiska utvärderingar av lagstiftning som har varit i kraft någon tid. Under år 1988 har s.k. hearings hållits med företrädare för berörda myndigheter och organisationer m.fl. för att departementet skall få del av erfarenheterna av den nya förvaltningslagen (se avsnitt 3.4) och av nuvarande regler om vårdnad och umgänge (se avsnitt 4.1), och om rättsskyddet för industriella produkter (se avsnitt 4.8). En utvärdering av liknande slag planeras i fråga om 1987 års äktenskapsbalk och sambolagstiftning. De regler som har trätt i kraft om häktning och anhållande, om besöksförbud och om åtgärder beträffande de unga lagöverträdarna, utvärderas redan enligt särskilda regeringsuppdrag.

Stora delar av lagstiftningen på centrala rättsområden, t.ex. inom familjerätten och på det köp- och avtalsrättsliga området, har tillkommit i nordiskt samarbete. Detta har resulterat i att vi på flera områden har överensstämmande lagregler i de nordiska länderna. Denna rättslikhet är enligt min uppfattning av stor betydelse. Det finns därför anledning att vidmakthålla ett nära nordiskt samarbete på lagstiftningsområdet.

Det nordiska lagstiftningssamarbetet har under senare år i ökande utsträckning inriktats även på behovet av lagstiftning i ett mer långsiktigt perspektiv. Det gäller bl.a. de skadeståndsrättsliga reglernas framtida funktion på personskadeområdet (se avsnitt 4.4) och eventuella lagstiftningsbehov på aktiebolagsrättens område (se avsnitt 4.7).

På samma sätt som det nordiska lagstiftningssamarbetet har kommit att bli ett naturligt och självklart inslag i beredningen av lagstiftningsärenden inom justitiedepartementets ansvarsområde har Sveriges medverkan i andra former av internationellt lagstiftningssamarbete fått en ökad betydelse. Det gäller inte bara samarbetet inom Europarådet utan även det arbete på att åstadkomma enhetlig lagstiftning som sker inom olika organisationer inom FN-systemet, exempelvis IAEA (atomansvarighet), IMO (sjörätt), UNCITRAL (handelsrätt) och WIPO (immaterialrätt). Sådant samarbete sker vidare i stor omfattning inom andra mellanstatliga organisationer, såsom Haagkonferensen för internationell privaträtt, OECD (atomansvarighet m.m.) och Unidroit (civilrätt).

På senare tid har justitiedepartementets medverkan i arbetet på den västeuropeiska integrationen fått en allt större omfattning. Inom ramen för samarbetet mellan EG och EFTA har sålunda fortsatta överläggningar ägt rum rörande produktansvar (se avsnitt 4.4) och ömsesidigt skydd för kretsmönster i halvledarprodukter, s.k. datachips (se avsnitt 4.8). Ytterligare ämnesområden har aktualiserats under år 1988. Det gäller bl.a. frågor om handelsagentur, bolagsrätt, varumärken, upphovsrätt och det immaterialrättsliga skyddet för biotekniska uppfinningar.

Det internationella samarbetet är emellertid inte inriktat enbart på civilrättslig lagstiftning. Också i fråga om straffrätten har samarbetet varit intensivt under de senaste åren. Som exempel på detta vill jag

särskilt peka på strävandena att motarbeta terrorism i olika former samt kampen mot narkotika och narkotikabrott (se avsnitt 5.3). Och från processrättens område kan nämnas arbetet på den konvention om domstolsbehörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Luganokonventionen) som hösten 1988 antogs av de 18 EG- och EFTA-staterna.

2 Domstolsväsendet, åklagarväsendet och processrätten

2.1 Domstolarna i framtiden

Inom justitiedepartementet har nyligen inletts en förutsättningslös översyn av domstolarnas verksamhet. Arbetet har sin utgångspunkt i verksamhetsplaneringen och i regeringsförklaringen, där det slås fast att domstolarnas förutsättningar att utföra sitt viktiga arbete måste förbättras.

En första utgångspunkt för översynen är att domstolarna är en kvalificerad resurs, som är omistlig i ett rättssamhälle. En andra utgångspunkt är att arbetsläget i domstolarna har blivit allt mer ansträngt och att domstolsväsendet får allt svårare att rekrytera och behålla kvalificerad personal. Som ett sätt att råda bot på detta har som en tredje utgångspunkt för översynen satts upp att domstolarnas och domarnas arbetsuppgifter bör bli mer renodlade.

Översynen inriktas mot denna bakgrund på att överväga dels vilka uppgifter som bör ankomma på domstolsväsendet och vilka som kan läggas på andra samhällsorgan, dels hur uppgifterna bör vara fördelade inom domstolsväsendet. Ett mål för arbetet är att domstolsväsendet skall bevara sin starka lokala förankring och det breda lekmannainflytandet.

En promemoria med en idéskiss till hur domstolarnas uppgifter, arbetsformer och organisation skulle kunna se ut i framtiden med utgångspunkt i dessa tankar har utarbetats inom departementet. Promemorian kommer inom kort att gå ut på en bred remiss.

Det är min avsikt att i en särskild domstolsproposition hösten 1989 för riksdagen presentera det fortsatta reformarbetet på domstolsområdet.

2.2 Domarbanan och meritvärderingen

1987 års domarutredning (Ju 1987:03) har nu avslutat sitt arbete. Utredningen överlämnade i mitten av december 1988 sitt betänkande (SOU 1988:53) Domarbanan - Utbildning och meritvärdering.

Utredningens förslag i i fråga om *meritvärdering* har som utgångspunkt att alla ordinarie domartjänster skall tillsättas efter en skicklighetsbedömning. De faktorer som enligt utredningen bör få betydelse för skicklighetsbedömningen delas in i grupperna teoretisk och praktisk utbildning, personliga egenskaper och yrkeserfarenhet.

I fråga om yrkeserfarenheten betonar utredningen att bredden av sökandenas yrkeserfarenheter bör tillmätas särskild betydelse. Genomgången domarutbildning och domstolstjänstgöring bör tillmätas ett särskilt meritvärde. Utredningen framhåller dock att det får anses vara ett allmänt intresse att erfarenheter av annan juridisk verksamhet liksom samhällserfarenheter i övrigt finns företrädda bland domarna. Den som vid sidan av domstolstjänstgöring kan uppvisa viss tids erfarenhet av annat kvalificerat arbete kan därför komma att ges företräde framför sökande som har tjänstgjort enbart i domstol.

Vid lika skicklighet får man falla tillbaka på förtjänsten. Utredningen anser att hänsyn härvid bör tas till alla tidigare anställningar och att således den nu tillämpade s.k. börjedagsregeln helt slopas som bedömningsgrund vid tjänstetillsättningar.

Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet skall spela samma roll i tillsättningsförfarandet som i dag. Utredningen anser dock att den domstol där tjänsten finns bör få yttra sig i tillsättningsärendet sedan nämnden lämnat sitt förslag.

Utredningens förslag avseende *domarbanan* innebär att domarutbildningen alltjämt skall innehålla tre obligatoriska inslag, nämligen aspirant*tjänstgöring, underrättstjänstgöring och adjunktionstjänstgöring.* Utbildningen skall emellertid koncentreras så att den motsvarar minimitiderna för varje obligatoriskt moment. Tjänstgöringens karaktär av utbildningstjänstgöring betonas. Den som klarat aspiranttjänstgöringen och blivit förordnad till fiskal men sedan bedöms vara olämplig för domaryrket bör i fortsättningen inte användas i den dömande verksamheten. Utredningen föreslår också att den vikariats- och förstärkningstjänstgöring som i dag utförs av fiskaler skall styras över på assessorerna. Utredningen förordar en generösare linje i fråga om tjänstledighet för icke ordinarie domare.

Utredningen bedömer det nödvändigt att minska antalet tingsfiskalstjänster och utöka antalet adjunktionsplatser i hovrätt för att utbildningstiden i de allmänna domstolarna skall kunna nedbringas. Tingsfiskalstjänsterna föreslås i viss utsträckning ersättas med rådmanstjänster.

Utredningens förslag remitteras till bl.a. samtliga domstolar. Jag avser att redovisa mina ställningstaganden till utredningens förslag i den domstolsproposition som jag nyss aviserade.

2.3 Rättegångsförfarandet

Förfarandet vid de allmänna domstolarna har under det senaste årtiondet varit föremål för ett omfattande reformarbete. Efter förslag i prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande har reglerna om rättegången vid tingsrätterna moderniserats och effektiviserats per den 1 januari 1988. Reformarbetet går nu vidare med frågor rörande rättegången i hovrätterna och högsta domstolen. Jag avser att inom kort för regeringen anmäla frågan om en lagrådremiss med förslag till

ändringar i bl.a. rättegångsbalken på grundval av rättegångsutredningens betänkanden (SOU 1986:1) Högsta domstolen och rättsbildningen samt (SOU 1987:46) Hovrättsfrågor m.m.

Rättegångsutredningens delbetänkande (SOU 1987:13) Expertmedverkan och specialisering innehåller bl.a. förslag till en omfattande avspecialisering inom domstolsväsendet. Betänkandet övervägs för närvarande inom justitiedepartementet med sikte på något andra lösningar än dem som utredningen kommit fram till.

På tvångsmedelsområdet kan nämnas att de delvis nya regler om de personella tvångsmedlen, främst anhållande och häktning, som riksdagen beslutade om hösten 1987, trätt i kraft den 12 april 1988. De nya reglerna utvärderas genom bl.a. domstolsverkets försorg. När det gäller de reella tvångsmedlen, t.ex. beslag, husrannsakan och telefonavlyssning, förbereds inom justitiedepartementet ett lagförslag på grundval bl.a. av tvångsmedelskommitténs slutbetänkande (SOU 1984:54) Tvångsmedel - Anonymitet -Integritet. Avsikten är att en lagrådsremiss skall beslutas inom kort.

Inom förvaltningsprocessens område är de förslag som har lagts fram av skatteförenklingskommittén i betänkandet (SOU 1988:21-22) Ny taxeringslag - reformerad skatteprocess av stor betydelse. Betänkandet remissbehandlas för närvarande av finansdepartementet.

Frågan om hur förfarandet vid betalningsföreläggande, lagsökning och handräckning -- det som brukar kallas den summariska processen -- bör vara utformat i framtiden behandlas i en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Ds 1988:71). I promemorian föreslås bl.a. att handläggningen flyttas från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna och att handläggningsrutinerna förenklas. Promemorian remissbehandlas för närvarande.

Ett annat ämne inom det processrättsliga området som har uppmärksammats under senare tid är delgivningsförfarandet. Det nuvarande delgivningssystemet fungerar av olika orsaker mindre väl. Detta har belysts bl.a. i en rapport som riksdagens revisorer överlämnat till riksdagen (Förs. 1987/88:16; jfr 1988/89:JuU 9). Inom regeringskansliet har nu delgivningsfrågorna angripits på bred front. Såväl lagstiftnings- och förordningsfrågor som de rent verkställande frågorna tas upp till behandling.

Jag skall slutligen beröra en särskild fråga. För några år sedan utvidgades möjligheterna för tingsrätterna att handlägga brottmål vid huvudförhandling trots att den tilltalade inte inställt sig till förhandlingen (prop. 1981/82:105, JuU 45, rskr. 273; SFS 1982:283). Vid behandlingen av propositionen uttalade riksdagen att det var angeläget att tillämpningen av den nya lagstiftningen noga följdes och att erfarenheterna borde redovisas för riksdagen. Justitiedepartementet har i sina återkommande kontakter med domstolarna inte fått några signaler om att de nya reglerna har gett upphov till några problem. För att få ytterligare underlag för en redovisning i enlighet med riksdagens önskemål kommer dock departementet inom kort att gå ut med rundfråga till bl.a. ett antal domstolar. Avsikten är att en redovisning skall lämnas i 1990 års budgetproposition.

2.4 Konkursrätt och utsökningsrätt

Den nya konkurslagen (SFS 1987:672) trädde i kraft den 1 januari 1988. Lagen har fr.o.m. den 1 januari 1989 kompletterats med bestämmelser om jäv för konkursförvaltare (prop. 1988/89:31, LU 11, rskr 35).

Genom den nya konkurslagen har vi fått en modern och ändamålsenlig reglering av konkursinstitutet. Inom justitiedepartementet inriktas nu uppmärksamheten på bl.a. frågan om alternativ till konkursförfarandet för att rekonstruera företag som är livskraftiga men som råkat i betalningssvårigheter. Även frågan om skuldsanering för fysiska personer övervägs. Efter bemyndigande av regeringen tillkallades hösten 1988 en särskild utredare med uppgift att överväga dessa och andra frågor med konkursrättslig anknytning (Dir. 1988:5; jfr LU 1987/88:12 och 21).

På regeringens uppdrag utvärderas den nya utsökningsbalken av riksskatteverket.

2.5 Rättshjälpen

Omfattande ändringar i rättshjälpslagstiftningen har trätt i kraft den 1 juli 1988 på grundval av prop. 1987/88:73 om förbättringar inom rättshjälpssystemet. Reformarbetet fortsätter nu med främst frågor om rättshjälpens organisation. Jag avser att inom kort för regeringen anmäla frågan om en lagrådsremiss med förslag till hur beslutsbefogenheterna i rättshjälpssystemet framdeles bör vara fördelade och hur organisationen bör vara uppbyggd. Förslaget grundar sig på en promemoria (DV Rapport 1987:11) från domstolsverket som har remissbehandats. I det sammanhanget tas också upp ett par frågor rörande rätten till allmän rättshjälp som har behandlats i en departementspromemoria (Ds 1988:43).

2.6 De offentliga försvararna

År 1984 infördes regler för förordnande av offentlig försvarare. Reglerna innebar att förutsättningarna för att försvarare skulle få förordnas skärptes något. Enligt en undersökning av domstolverket år 1986 sjönk andelen tilltalade med offentlig försvarare märkbart efter lagändringen. Undersökningen redovisades i 1987 års budgetproposition. Med hänsyn till frågans stora betydelse från rättssäkerhetssynpunkt har utvecklingen också härefter följts med uppmärksamhet.

Domstolsverket har hösten 1988 följt upp 1986 års undersökning. Den nya undersökningen visar att domstolarnas tillämpning av reglerna om förordnande av offentlig försvarare har blivit mer generös de senaste åren och att mycket av den kritik som i början riktades mot lagändringen torde ha förlorat i aktualitet.

Jag återkommer med en mer ingående redogörelse när jag behandlar anslaget F 1. Rättshjälpskostnader.

2.7 De allmänna advokatbyråerna

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag utvärderat verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna. Uppdraget gavs bl.a. mot bakgrund av att många byråer under en följd av år har brottats med stora lönsamhetsproblem.

RRV har lagt fram en rapport som remissbehandlats.

Vid en sammanvägning av vad som framkommit i RRV:s undersökning och vid remissbehandlingen av rapporten samt mot bakgrund av den positiva utvecklingen hos byråerna är jag för närvarande inte beredd att ompröva systemet med allmänna advokatbyråer. Jag avser dock att uppmärksamt följa utvecklingen. Det är samtidigt angeläget att byråerna får bättre förutsättningar att arbeta på lika villkor som sina konkurrenter. Jag anser således att byråernas ansvar för den egna ekonomin bör öka och beslutsbefogenheterna i övrigt bli större.

För att staten skall kunna fortsätta att driva allmänna advokatbyråer är det nödvändigt att avveckla de byråer som saknar förutsättningar att bli lönsamma. Enligt min mening bör detta gälla även om det leder till att nuvarande länstäckning med allmänna byråer inte längre kan upprätthållas. För de nordligaste byråerna, som har en betydande social mottagningsverksamhet i områden med advokatbrist, måste dock även andra skäl än de rent ekonomiska få påverka bedömningen.

Jag återkommer med en mer ingående redogörelse för RRV:s rapport m.m. under anslaget F 3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet.

2.8 Åklagarväsendet

Åklagarväsendet har en central roll i samhällets kamp mot brottslighet. Detta har kommit till tydligt uttryck i en del nya lagstiftningsärenden, där viktiga och ansvarsfulla uppgifter lagts i åklagarens hand. Jag tänker framför allt på de nya reglerna om anhållande och häktning, om de unga lagöverträdarna och om besöksförbud (se 2.3, 5.5 och 5.6).

I likhet med domstolsväsendet har också åklagarväsendet skjutits i förgrunden i årets regeringsförklaring.

I 1988 års budgetproposition redovisades ställningstagandena till åklagarkommitténs betänkande (SOU 1986:26) Åklagarväsendets lokala organisation m.m. Åklagarväsendet har under flera år varit föremål för översyn och organisationsförändringar. Härigenom och genom den försöksverksamhet med treåriga budgetramar som nu pågår hos åklagarmyndigheterna har åklagarväsendet fått ökade möjligheter till långsiktig planering av sin verksamhet. På regeringens uppdrag har riksåklagaren inlett försöksverksamhet med decentraliserat budget- och personalansvar.

Också inom åklagarväsendet finns betydande svårigheter att rekrytera och behålla främst de yngre juristerna. Efter mönster av det framtidsinriktade arbete som nu pågår beträffande domstolsväsendet avser jag att inom kort ta upp en motsvarande diskussion för åklagarväsendets del.

3 Offentlig rätt

3.1 Grundlagsfrågor

Riksdagen har nyligen fattat ett andra beslut om vissa grundlagsändringar som träder i kraft den 1 januari 1989.

Ändringar i regeringsformen gäller bl.a. handläggningen av förhandlingsfrågor för arbetstagare hos riksdagen och överförande av huvudmannaskapet för riksgäldskontoret från riksdagen till regeringen. Dessutom har gjorts vissa ändringar av grundlagsreglerna om de offentliga organens verksamhet vid krig och krigsfara, om normgivningen på det kyrkliga området och om rätten att besluta om resning. Slutligen har tidsfristen för grundlagsändring förkortats, en regel om skydd för den enskildes personliga integritet införts i regeringsformens fri- och rättighetskapitel samt omyndigförklaring avskaffats som rösträtts- och valbarhetshinder (se avsnitt 4.1).

Vidare har riksdagen genom vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen bl.a. begränsat möjligheterna att genom vanlig lag inskränka tryckfriheten och infört en ny bestämmelse om olaga våldsskildring som medger kriminalisering av s.k. våldspornografi också i tryckta skrifter.

Till grund för grundlagsändringarna på det tryckfrihetsrättsliga området har legat bl.a. yttrandefrihetsutredningens betänkande (SOU 1983:70) Värna yttrandefriheten, i vilket utredningen lade fram ett förslag till en yttrandefrihetsgrundlag.

Regeringen beslöt i slutet av år 1986 en lagrådsremiss som byggde på utredningens betänkande. Förslaget i remissen innebar att i princip samma slags grundlagsskydd som bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen ger tryckta skrifter skulle införas också för yttranden som framförs i radio- och TV-program, filmer, videogram och ljudupptagningar. Bestämmelserna skulle tas in i tryckfrihetsförordningen som en ny, andra avdelning.

Eftersom det visat sig att det inte skulle gå att uppnå tillräcklig politisk enighet om den lagtekniska lösning för ett grundlagsskydd för andra medier än det tryckta ordet som valts i lagrådsremissen, lade regeringen inte fram något förslag till riksdagen i den delen. I stället bereddes frågan vidare i regeringskansliet under parlamentarisk medverkan. Då det inte gick att i tid uppnå enighet om något förslag avbröts beredningsarbetet. Ett grundlagsförslag skulle nämligen ha förelagts riksdagen senast i mitten av november 1987 för att kunna behandlas en första gång under det då pågående riksmötet. Den

proposition som lades fram innehöll endast vissa förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen avseende tryckta skrifter.

I samband med den första behandlingen av förslaget i propositionen uttalade riksdagen att beredningen av frågan om en grundlagsreglering beträffande andra medier än det tryckta ordet borde fortsättas och ske under parlamentarisk medverkan av representanter för de politiska partierna i riksdagen (KU 1987/88:36, rskr. 290).

Beredningsarbetet har inletts och är inriktat mot en lösning i enlighet med principerna i yttrandefrihetsutredningens förslag, dvs. en särskild grundlag för de nu aktuella medierna. Det är min förhoppning att en bred uppslutning skall kunna nås i frågan och att en proposition skall kunna överlämnas till riksdagen för ett första grundlagsbeslut under innevarande valperiod.

På grundval av riksdagens begäran i samma grundlagstiftningsärende har jag efter regeringens bemyndigande också tillkallat en kommitté (dir. 1988:57) med uppdrag att utreda frågan om meddelarfriheten i förhållandet mellan enskilda. Arbetet i kommittén skall bedrivas skyndsamt och med inriktning på att en proposition skall kunna föreläggas riksdagen i sådan tid att ett första beslut i också den frågan skall kunna tas före nästa ordinarie val.

3.2 Offentlighet och sekretess

Nära samband med yttrandefriheten har principen om allmänna handlingars offentlighet. Offentlighetsprincipen begränsas genom regler om sekretess. En ny sekretesslag (1980:100) antogs av riksdagen år 1980. Lagen innefattar en samlad reglering av sekretess för allmänna handlingar och tystnadsplikt för offentliga funktionärer. Lagens tillämpning följs med stor uppmärksamhet från justitiedepartementets sida. Förslag till ändringar i sekretessregleringen läggs fram fortlöpande i mån av behov.

Flera ändringar har trätt i kraft under år 1988. Bl.a. har sekretess införts för uppgifter om enskildas personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (1988:688) om besöksförbud. Vidare har enskilda personer fått rätt att ta del av uppgifter om sig själva i det allmänna kriminalregistret.

Regeringen har nyligen beslutat en proposition (prop. 1988/89:67) med förslag till ändringar i sekretesslagen. Förslagen innebär bl.a. ett förstärkt sekretesskydd för uppgifter om enskildas personliga förhållanden inom arbetsmarknadsutbildningen m.m., inom kriminalvården och i namnärenden.

Offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar har under senare år gett upphov till en del såväl teoretiska som praktiska problem. Dessa frågor utreds av data- och offentlighetskommittén. En primär uppgift för kommittén är att ta ställning till om de grundläggande begreppen i tryckfrihetsförordningen även i fortsättningen kan användas som grund för offentlighetsprincipens tillämp-

ning på ADB-upptagningar. Kommittén har också utrett frågan om användningen av personnummer. Kommittén har hittills lämnat fyra delbetänkanden under den gemensamma huvudtiteln Integritetsskyddet i informationssamhället (SOU 1986:24 och 46, Ds Ju 1987:8 samt SOU 1987:31).

I kommitténs andra delbetänkande (SOU 1986:46) föreslogs bl.a. ökad sekretess för vissa registeruppgifter om enskildas personliga förhållanden. Detta förslag har lett till lagstiftning. Jag återkommer under avsnitt 3.3 till andra förslag i betänkandena.

Kommittén kommer inom kort att avge sitt slutbetänkande. I detta kommer offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar att behandlas.

I det ärende om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. som jag nämnt under avsnitt 3.1. har beslutats att ge principen om allmänna handlingars offentlighet ett vidare tillämpningsområde. Den skall i fortsättningen gälla också hos vissa aktiebolag, föreningar och stiftelser som på statens uppdrag handhar förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning eller liknande.

Utredningen om arbetsmiljösekretess (A 1985:02) har avlämnat betänkandet (SOU 1987:66) Arbetsmiljö och sekretess. I betänkandet föreslås ändringar i bl.a. sekretesslagen som klarlägger möjligheterna för skyddsombud m.fl. att lämna sekretessbelagd arbetsmiljöinformation vidare till de centrala fackliga organisationerna. Förslaget innefattar också bestämmelser om tystnadsplikt för personer hos de centrala organisationerna som tar emot informationen. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs nu i arbetsmarknadsdepartementet.

Slutligen vill jag nämna två olika förslag om ändringar i sekretesslagen som utarbetats inom justitiedepartementet och som remissbehandlas för närvarande. Det ena förslaget innebär att det i större utsträckning än för närvarande skall gå att offentliggöra uppgifter från myndigheters tillsyn över näringslivet i de fall detta krävs för att tillgodose allmänhetens intresse av insyn i verksamhet som rör hälsa, miljö m.m. Det andra förslaget går ut på att det i särskilt angelägna fall skall finnas sekretess för uppgifter om enskildas personliga förhållanden, t.ex. i läkarintyg, i ärenden som initieras hos regeringen av enskilda.

3.3 Datafrågor

Som jag tidigare nämnt är datafrågor ett viktigt område i departementets verksamhetsplanering.

Data- och offentlighetskommitténs förslag i dess första delbetänkande (SOU 1986:24) om förbättrade möjligheter för den enskilde till rättelse och skadestånd, när databaserade personregister innehåller uppgifter som är oriktiga eller missvisande, har redan lett till lagstiftning.

Kommittén lade i sitt andra delbetänkande (SOU 1986:46) fram förslag bl.a. till en särskild lag om myndigheters försäljning av uppgifter ur personregister. Enligt förslaget skall det i fortsättningen krävas tillstånd i lag för att få sälja uppgifter om enskilda personer ur myndigheters personregister. Syftet med förslaget är att minska riskerna för otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet.

Som jag tidigare har berört har kommittén också utrett frågor om användningen av personnummer i samhället. I sitt fjärde delbetänkande (SOU 1987:31) lade kommittén fram förslag till åtgärder för att åstadkomma en reglering och begränsning av användningen av personnummer i databaserade personregister.

De båda betänkandena har remissbehandlats. Ärendena bereds för närvarande i justitiedepartementet.

Som jag också redan nämnt (avsnitt 3.1) har det i regeringsformen nu införts en regel om integritetsskydd. Grundlagsändringen byggde på ett förslag i data- och offentlighetskommitténs tredje delbetänkande (Ds Ju 1987:8).

Jag avser att under 1989 begära regeringens bemyndigande att tillsätta en utredning för en översyn av datalagen (1973:289). Ett syfte för en sådan översyn är att få ett effektivare integritetsskydd för uppgifter i personregister. Denna översyn är ett projekt som ingår i den verksamhetsplanering som har nämnts inledningsvis (avsnitt 1.1). Datainspektionen har nyligen till regeringen kommit in med synpunkter på det avsedda utredningsarbetet.

Jag vill i detta sammanhang också nämna att en arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet utreder vissa frågor om data och integritet i arbetslivet. Gruppen skall bl.a. kartlägga arbetsgivarnas användning av datasystem för ledning, övervakning och kontroll av arbetet och arbetstagarna. Dessutom skall arbetstagarnas inflytande över införandet och användningen av sådana datasystem belysas. Kartläggningen -- som skall vara slutförd före utgången av februari månad 1989 -- skall skapa underlag för att bedöma behovet av en mer ingående översyn av kontrollen och övervakningen av de anställda genom datateknik, t.ex. för att överväga de författningsändringar eller andra åtgärder som i sådana fall är nödvändiga.

Utredningen om TV-övervakning m.m. har i början av år 1988 avlämnat betänkandet (SOU 1987:74) Optisk - elektronisk övervakning. Efter remissbehandling av betänkandet bereds ärendet i justitiedepartementet med sikte på en proposition till riksdagen under år 1989.

På det civilrättsliga området aktualiserar datorerna flera olika spörsmål. Som exempel kan jag nämna de upphovsrättsliga frågorna om skydd för materiel som distribueras i datakommunikationssystem och om skydd för datorprogram och kretsmönster i halvledarprodukter, s.k. datachips (se avsnitt 4.8). Ett annat problem gäller ansvarsförhållanden i samband med sådana datatjänster som avser t.ex. elektronisk betalningsförmedling. Denna fråga har särskilt uppmärksammats av FN:s kommission för handelsrätt (UNCITRAL).

Civilrättsliga aspekter finns också i det arbete som för närvarande bedrivs för att klarlägga frågor kring användningen av ADB-teknik vid slutande av avtal, bl.a. i den internationella varuhandeln, och som ersättning för traditionella frakt- och handelsdokument. Detsamma gäller det arbete som pågår på ett papperslöst system för aktier och obligationer (se avsnitt 4.7)

Detta arbete bedrivs både på ett nordiskt och på ett vidare internationellt plan.

3.4 Förvaltningsrätt

Den 1 januari 1987 trädde en ny förvaltningslag (1986:223) i kraft. I februari 1988 hölls en hearing om erfarenheterna från tillämpningen av den nya lagen. Anförandena har publicerats i rapporten (Ds 1988:64) Tillämpningen av den nya förvaltningslagen.

Regeringen har hösten 1988 beslutat en proposition om överklagande av vissa förvaltningsbeslut av enskilda organ (prop. 1988/89:66). Förslaget innebär att den nya förvaltningslagens ordning för överklagande skall gälla i de flesta fall, dvs. överklagandet skall ges in till den instans som har meddelat det överklagade beslutet. För vissa enskilda organ behålls dock den äldre ordningen för överklagande, vilket innebär att överklagandet skall ges in till överinstansen.

Strävandena att minska och förenkla den statliga regelgivningen fortsätter inom regeringskansliet. En samlad redogörelse för regelförenklingen lämnas under Gemensamma frågor, bilaga 2, till budgetpropositionen.

Den 1 juni 1988 trädde lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut i kraft (prop. 1987/88:69, KU 38, rskr. 189). Bakgrunden till lagen är att det hade visat sig att det i vissa fall var tveksamt om svensk rätt stod i överensstämmelse med den tolkning av Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som numera görs av den Europeiska domstolen. Detta gällde särskilt den artikel i konventionen som rör den enskildes rätt att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade i en opartisk och offentlig rättegång inför domstol.

Genom lagen har regeringsrätten fått rätt att i vissa fall undanröja ett beslut i ett förvaltningsärende som rör tillämpningen av civilrättsliga normer eller ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. En förutsättning är att den rättstillämpning som ligger till grund för beslutet strider mot gällande rättsregler.

I väntan på erfarenheter från tillämpningen har lagen gjorts tidsbegränsad. Den skall tillämpas på beslut som meddelas under tiden den 1 juni 1988 -- den 31 december 1991. Justitiedepartementet har huvudansvaret för att följa hur reformen faller ut i praktiken.

Lagen skall följas upp också genom att instansordningen i de ärendegrupper den omfattar skall ses över. Varje departement har här

ansvaret för översynen av sina författningar. Detta arbete samordnas av statsrådsberedningen.

Riksdagen har under år 1988 beslutat en lag om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig och krigsfara (prop. 1987/88:6, KU 16, rskr. 113, SFS 1988:97).

En proposition (1988/89:50) om ändringar i lagstiftningen om bevakningsföretag och ordningsvakter har nyligen lämnats till riksdagen.

Med utgångspunkt i betänkandet (SOU 1985:24) Ordningslag och remissyttranden över detta pågår arbete inom departementet på att modernisera det regelsystem som för närvarande finns i lagstiftningen om allmänna sammankomster och allmänna ordningsstadgan.

En under år 1983 tillkallad kommitté har till uppgift bl.a. att utreda möjligheterna att stärka samernas rättsliga ställning i frågor som rör rennäringen och överväga behovet av ett samiskt organ som kan företräda samerna i olika sammanhang. Kommittén lade under år 1986 fram ett delbetänkande (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning. Avsikten är att kommittén under våren 1989 skall avge sitt huvudbetänkande.

3.5 Myndighetsmissbruk och ersättning från det allmänna

Inom departementet bereds för närvarande förslag om ett vidgat ansvar för myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning. Förslaget lades fram i en departementspromemoria år 1988 (Ds 1988:32) och har sin bakgrund i en begäran av riksdagen om en översyn av tjänsteansvaret med utgångspunkt i att åstadkomma en reell utvidgning av straffansvaret. Promemorian har remissbehandlats. Av remissutfallet framgår att detta är ett område där uppfattningarna går i sär i ovanligt hög grad. Avsikten är emellertid att förelägga riksdagen förslag som kan få en så bred politisk uppslutning som möjligt.

Reglerna om skadestånd vid fel och försummelse i myndighetsutövning ses samtidigt över i justitiedepartementet. Avsikten är att översynen skall redovisas i en departementspromemoria under våren 1989.

4 Civilrätt

4.1 Familjerätt

Det omfattande reformarbete som sedan länge har pågått på familjerättens område börjar nu närma sig sitt slut såvitt gäller den interna lagstiftningen.

I fråga om äktenskapsrätten har reformarbetet resulterat i en ny äktenskapsbalk, viktiga ändringar i ärvdabalken beträffande makars och bröstarvingars arvsrätt och en lag om sambors gemensamma hem. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1988.

På förmynderskapsrättens område träder en betydelsefull reform i kraft den 1 januari 1989. Institutet omyndigförklaring avskaffas då och ersätts av en utbyggd form av godmanskap som kallas förvaltarskap. Det fortsatta reformarbetet på detta område avser reglerna om förvaltning av omyndigas egendom. Förmyndarskapsutredningen har nyligen lämnat ett betänkande i denna fråga (SOU 1988:40).

Reglerna om föräldrar och barn, som reviderades år 1983, utvärderas nu. Ett utredningsbetänkande med vissa förslag i ämnet (SOU 1987:7) övervägs i justitiedepartementet. Samtidigt pågår, på grundval av en hearing som hölls i mars 1988, arbete på en departementspromemoria med förslag till åtgärder för att förebygga och lindra konflikter mellan föräldrar om vårdnad eller umgänge.

Också reglerna om adoption ses för närvarande över. Det arbetet utförs av förmynderskapsutredningen, som väntas slutföra sitt arbete under år 1989.

Reformarbetet på familjerättens område koncentreras nu i övrigt på den internationellt privaträttsliga regleringen.

Sålunda har en lag om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överlämnande av barn nyligen antagits av riksdagen. Lagen, som bygger på två internationella konventioner med bred anslutning, skall enligt planerna träda i kraft under våren 1989. Också de särskilda regler som gäller om erkännande och verkställighet av nordiska vårdnadsavgöranden e.d. ses för närvarande över inom justitiedepartementet. Denna översyn görs i nordiskt samarbete.

I departementet övervägs vidare ett utredningsförslag om nya internationellt privaträttsliga regler om äktenskap, underhållsbidrag och arv (SOU 1987:18) tillsammans med ett annat utredningsförslag om nya internationellt privaträttsliga regler på förmynderskapsrättens område (SOU 1987:73). I anslutning härtill kan nämnas att ett nordiskt samarbete pågår på en översyn av den internordiska regleringen av äktenskap, adoption och förmynderskap.

4.2 Konsumenträtt

Flera viktiga områden av betydelse för konsumenterna regleras genom särskild lagstiftning. Som exempel kan nämnas marknadsföringslagen, lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, konsumentköplagen, konsumentkreditlagen, konsumentförsäkringslagen, hemförsäljningslagen och konsumenttjänstlagen.

Reglerna om konsumentköp håller nu på att reformeras. Reformarbetet bedrivs i nordiskt samarbete. En proposition om en ny fullständig konsumentköplag kommer att överlämnas till riksdagen under år 1989. Avsikten är att den nya lagen skall träda i kraft samtidigt med en ny allmän köplag (se avsnitt 4.3).

Också konsumentkreditlagen ses för närvarande över inom justitiedepartementet. Översynen har samband med det utrednings-

arbete beträffande hushållens skuldsättning som nyligen har slutförts (se SOU 1988:55). Den frågan bereds nu inom finansdepartementet.

Beträffande konsumentskyddet på fastighetsområdet hänvisas till avsnitt 4.6.

4.3 Allmän köprätt, avtalsrätt m.m.

På den allmänna köprättens område har sedan länge bedrivits ett omfattande nordiskt lagstiftningssamarbete. Detta arbete har nu börjat avsätta resultat. I Finland har en köplag redan trätt i kraft den 1 januari 1988, och i Norge träder en ny köplag i kraft den 1 januari 1989. I Sverige har ett förslag till ny köplag remitterats till lagrådet, och en proposition i ämnet väntas i början av år 1989. Även i Danmark pågår arbete på en ny köplag.

Också särskilda lagregler om internationella köp är på gång i de nordiska länderna. En sådan lagstiftning träder i Finland, Norge och Sverige i kraft den 1 januari 1989 och kan väntas bli antagen i Danmark inom kort.

De nordiska länderna har vidare enats om att utreda om avtalslagarna i dessa länder behöver ändras. I Sverige förbereds en utredning för detta ändamål.

Slutligen förbereds i nordiskt samarbete en proposition på grundval av ett betänkande av kommissionslagskommittén om handelsagentur och kommission (SOU 1984:5). Ett slutbetänkande av kommittén om bl.a. frågor om kommissionsbolag väntas i början av år 1989.

En annan utredning överväger frågor om leasing av lös egendom m.m. (se avsnitt 4.6).

4.4 Ersättningsrätt

På det skadeståndsrättsliga området pågår en utveckling i riktning mot att ge de skadelidande ökade möjligheter att få ersättning för sina skador. Denna fråga har tagits upp i årets verksamhetsplanering.

Som ett led i denna utveckling har regeringen beslutat tillkalla en kommitté för att överväga om möjligheterna till ersättning för ideell skada kan förbättras. I kommitténs uppdrag ingår att diskutera bl.a. ersättningsnivån, ersättningsprinciper och metoder för att bestämma ersättningen.

Frågan om personskaderättens framtida funktion och förhållande till andra ersättningsanordningar behandlas vidare av en nordisk arbetsgrupp. Sedan arbetsgruppen i april 1988 redovisat sina överväganden i en första rapport förbereds nu ett nordiskt symposium i försäkringsbolagens regi till hösten 1989.

En annan fråga som behandlas i nordiskt samarbete rör ansvaret för produktskador. Arbetet syftar till att förbättra möjligheterna till ersättning för skador som orsakas av felaktiga produkter. Vid en

hearing i juni 1988 inhämtade justitiedepartementet synpunkter på frågan från berörda myndigheter och organisationer m. fl. En departementspromemoria utarbetas för närvarande. Inom ramen för samarbetet mellan EG- och EFTA-länderna diskuteras samtidigt pågående lagstiftningsarbete i dessa länder om produktansvar.

Som tidigare nämnts pågår inom justitiedepartmentet en översyn av reglerna om skadestånd vid fel eller försummelse i myndighetsutövning (se avsnitt 3.5).

Beträffande skador som uppkommer vid transport av farligt gods deltar Sverige i ett internationellt arbete i olika FN-organ för att förbättra de skadelidandes situation vid olyckor av större omfattning. Vidare kan nämnas att riksdagen, med anledning av risken för omfattande tankbilsolyckor, har höjt det totala ansvarsbeloppet vid en trafikolycka på väg från 50 till 300 milj. kr. Ändringen träder i kraft den 1 januari 1989.

Också taket för ersättningsansvaret för innehavare av atomanläggningar höjs fr.o.m. den 1 januari 1989 väsentligt.

På försäkringsrättens område pågår sedan länge ett omfattande nordiskt reformarbete. Arbetet är i Sverige närmast inriktat på en ny personförsäkringslag på grundval av ett förslag av försäkringsrättskommittén (SOU 1986:56). Kommittén fortsätter sitt arbete med en översyn av reglerna om sakförsäkring.

Slutligen kan här nämnas att frågan om en obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar övervägs i nordiskt samarbete. Frågan har diskuterats vid nordiska överläggningar i juni 1988.

4.5 Transporträtt

Sjölagen har sedan år 1977 setts över av sjölagsutredningen, vars arbete hittills resulterat i lagändringar om begränsningar av redaransvaret och om befordran av passagerare. Av utredningens arbetsuppgifter återstår bl.a. en revision av sjölagens bestämmelser om godsbefordran. Detta arbete bedrivs i nära samarbete med motsvarande utredningar i Danmark, Finland och Norge. Utredningarna beräknas slutföra sitt arbete under år 1989.

Från sjörättens område kan vidare nämnas att FN:s sjöfartsorganisation, IMO, nu har slutfört arbetet på ett utkast till en ny konvention om bärgning. Konventionsutkastet skall behandlas vid en diplomatisk konferens i april 1989. Också arbetet på en revision av ansvarsgränserna i 1974 års Aténkonvention om befordran till sjöss av passagerare och deras resgods har nu slutförts. Ett utkast till ändringsprotokoll till konventionen skall enligt planerna behandlas vid en diplomatisk konferens under år 1990. Bland de frågor som för närvarande står på IMO:s arbetsprogram hör regler om skadeståndsansvaret vid sjötransport av farligt gods (se avsnitt 4.4).

En annan fråga som har stor aktualitet är ansvaret för oljeskador till sjöss. Som nämnts i 1988 års budgetproposition pågår i justitie-

departementet ett arbete på en departementspromemoria med förslag till den lagstiftning som föranleds av ett tillträde till 1984 års ändringsprotokoll till det internationella ersättningssystemet på området (se prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 16).

Också i de lufträttsliga reglerna om transport av passagerare och gods har genomförts ändringar på grundval av internationella överenskommelser, de s.k. Montrealprotokollen nr 3 och nr 4. Tillsammans med Danmark, Norge och Finland har Sverige ratificerat dessa protokoll under våren 1988. Protokollen har emellertid ännu inte trätt i kraft. Den lagstiftning som bygger på dessa överenskommelser har därför kunnat sättas i kraft endast för sådan trafik som inte omfattas av konventionsregleringen. Det gäller till en början inrikes luftfart men berör också trafik på sådana länder som står helt utanför den internationella civilrättsliga regleringen, det s.k. Warszawasystemet. I förhållande till denna trafik träder lagstiftningen i kraft den 1 april 1989.

Jag vill vidare nämna att ansträngningarna på att få till stånd ett särskilt försäkringssystem med en obligatorisk passagerarförsäkring fortsätter. Genom en sådan ordning skulle flygpassagerarna kunna tillförsäkras fullgod ersättning vid sådana personskador som inträffar under lufttransport. Arbetet bedrivs i samverkan med försäkringsbranschen och flygföretagen. Frågan behandlas också i nordiskt samarbete.

4.6 Fastighetsrätt

Riksdagen har under hösten 1988 antagit en proposition om dödsboägande och samägande av jordbruksfastigheter. Syftet med den nya lagstiftningen, som träder i kraft den 1 juli 1989, är att minska olägenheterna av att många jordbruksfastigheter i dag ägs av dödsbon eller med samäganderätt.

På fastighetsbildningsområdet har ett omfattande reformarbete bedrivits sedan länge. På grundval av ett förslag av fastighetsbildningsutredningen om ändrade ersättningsregler vid fastighetsbildning (SOU 1983:38) har en departementspromemoria utarbetats i ämnet. Promemorian remissbehandlas för närvarande. Fastighetsbildningsutredningens förslag rörande plangenomförande genom inlösenförrättning (SOU 1984:72) övervägs i departementet. Utredningens övriga förslag (SOU 1983:37 och 1986:29) har lagts till grund för en remiss om ändringar i fastighetsbildningslagen m.m. som nyligen överlämnats till lagrådet.

I justitiedepartementet planeras vidare till hösten 1989 en proposition på grundval av de förslag som 1983 års småhusköpsutredning har lagt fram till nya regler om konsumentskyddet vid förvärv av nyproducerade småhus (SOU 1986:38) och om fel i fastighet, t.ex. mögel- och fuktskador, i äldre småhus (SOU 1987:30). Till utredningens återstående arbetsuppgifter hör bl.a. frågan om konsumentskydd vid

förvärv av äldre hus på ofri grund. Denna fråga kommer att behandlas i utredningens slutbetänkande, som väntas inom kort.

Slutligen övervägs i justitiedepartementet byggnadspantutredningens förslag till ett registerpantsystem för byggnader på annans mark (SOU 1984:22) och friköpsutredningens förslag om friköp vid historiska arrenden (SOU 1986:52).

Inom finansmarknaden har under senare tid utvecklats en avtalstyp som kallas fastighetsleasing eller fastighetsrenting. Denna avtalstyp, som brukar karakteriseras som ett mellanting mellan köp och hyra, utreds av en särskild utredning, som också överväger frågor om leasing av lös egendom (se avsnitt 4.3).

4.7 Bolagsrätt och annan associationsrätt

Den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen har tillkommit i nordiskt samarbete under åren 1973-1978. De nordiska lagarna har därefter ändrats vid olika tillfällen.

I de nordiska länderna planerar man nu ett utredningsarbete genom nationella kommittéer om eventuella lagstiftningsbehov på aktiebolagsrättens område. Avsikten är att man i detta utredningsarbete också skall utvärdera uppnådda resultat och pågående arbete inom EG på bolagsrättens och värdepappersrättens område.

Av stor praktisk betydelse är vidare det reformarbete som går ut på att införa ett papperslöst system för aktier och obligationer. En principproposition i ämnet, som utarbetats inom finansdepartementet, har nyligen behandlats av riksdagen. I justitiedepartementet utarbetas den lagstiftning som krävs för att det nya systemet skall kunna genomföras. En proposition om denna lagstiftning kan beräknas komma att överlämnas till riksdagen under våren 1989.

På handelsbolagsrättens område övervägs i justitiedepartementet gränsdragningen mellan handelsbolag och enkla bolag (se SOU 1986:44).

Det arbete på en ny stiftelselag som påbörjades år 1975 håller nu på att slutföras i justitiedepartementet. En proposition i ämnet förbereds på grundval av en departementspromemoria, som har remissbehandlats.

I justitiedepartementet övervägs vidare ett förslag om bl.a. vissa regler om personligt betalningsansvar för aktiebolags skulder (SOU 1987:59), ett förslag om vissa restriktioner när det gäller aktiebolags rätt att välja firma (riksskatteverkets rapport 1987:8) och ett förslag till en särskild lag om franchising (SOU 1987:17).

4.8 Immaterialrätt

Sedan en lag om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter, s.k. datachips, trätt i kraft den 1 april 1987, har regeringen utsträckt

skyddet till att omfatta produkter från USA och Japan. Överläggningar om ett ömsesidigt skydd mellan EFTA-länderna och EG:s medlemsstater har vidare resulterat i att man från EG beslutat om ett sådant skydd. EFTA-länderna har på sin sida deklarerat sin avsikt att snarast vidta motsvarande åtgärd. Regeringen har med anledning härav nyligen i en lagrådsremiss föreslagit de ändringar i den svenska lagstiftningen som behövs för att Sverige skall kunna genomföra en utsträckning av skyddet till EG- och EFTA-länderna.

En närliggande fråga rör det upphovsrättsliga skyddet för databaser och datorprogram. På grundval av ett förslag av upphovsrättsutredningen (SOU 1985:51) håller en lagrådsremiss i ämnet på att utarbetas. Frågan har behandlats vid ett flertal nordiska departementsöverläggningar för att man så långt som möjligt skall kunna få en nordisk rättslikhet på området.

Upphovsrättsutredningen har under år 1988 avlämnat ett delbetänkande om kopiering av upphovsrättsligt skyddade verk för enskilt bruk och om myndigheters och institutioners rätt att kopiera sådana verk. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. Utredningen fortsätter sitt arbete med bl.a. frågor om inskränkningar i upphovsrätten och om fotografirätten. Arbetet bedrivs i nära samarbete med motsvarande utredningar i de övriga nordiska länderna.

Det internationella arbetet rörande åtgärder för att komma till rätta med piratåtgärder med immaterialrättsligt skyddade produkter, s.k. counterfeiting, har också under år 1988 varit omfattande. Sverige har tagit aktiv del i de överläggningar i ämnet som har hållits inom FN:s fackorgan WIPO och inom GATT.

När det gäller att rent allmänt åstadkomma ett förbättrat skydd för industriprodukter vill jag erinra om den hearing i ämnet som jag nämnde inledningsvis (avsnitt 1.2). Vid denna diskuterades bl.a. frågan om behovet av ett särskilt bruksmönsterskydd, i likhet med vad som övervägs i Finland på grundval av ett kommittéförslag. Vidare berördes önskvärdheten av att skapa effektivare och enhetliga sanktioner inom området för industriellt rättsskydd. Också förslagen i betänkandet (SOU 1987:1) Otillbörlig efterbildning behandlades. De frågor jag nu har nämnt har senare under hösten 1988 diskuterats vid nordiska överläggningar.

Mikrobiologins, och särskilt genteknikens, allt större industriella betydelse har rönt omfattande uppmärksamhet både i Sverige och på det internationella planet. I 1988 års budgetproposition har lämnats en redogörelse för beredningen av de frågor på detta område som faller under justitiedepartementets ansvar (se prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 20). Detta arbete har fortsatt under år 1988.

Frågan är härutöver aktuell i det immaterialrättsliga samarbete som äger rum inom ramen för den västeuropeiska integrationen. EG-kommissionen har sålunda under hösten 1988 lagt fram ett utkast till direktiv på området. Detta direktivutkast skall enligt planerna behandlas vid ett särskilt möte under våren 1989 mellan EG-kommissionen och företrädare för EFTA-länderna. I det svenska bered-

ningsarbetet behandlas frågan av den arbetsgrupp för immaterialrättsliga frågor som har tillsatts just för att bereda Sveriges agerande i EG-EFTA samarbetet.

Frågan har också behandlats av en särskild arbetsgrupp som tillsatts av Nordiska ministerrådet. En annan arbetsgrupp under ministerrådet behandlar bl.a. de etiska aspekter som gör sig gällande i sammanhanget.

5 Brott och påföljder

5.1 Brottsutveckling och brottsbekämpning

Brottsutvecklingen i Sverige är oroande. Sedan år 1950 har antalet polisanmälda brott ökat mer än fem gånger. Även om den allmänna brottsnivån varit tämligen stabil under åren 1987 och 1988 är brottsligheten fortfarande ett allvarligt samhällsproblem som fordrar kraftfulla åtgärder på såväl kort som lång sikt, och olika vägar måste prövas för att nedbringa brottsligheten.

Grundläggande i det sammanhanget är ett aktivt och offensivt brottsförebyggande arbete. Även om brottsutvecklingen delvis kan förklaras av välfärdsutvecklingen står det klart att möjligheterna att motverka brottslighet och social utslagning hänger nära samman med vår förmåga att bygga ett samhälle som präglas av solidaritet, omtanke och ansvarstagande människor emellan.

Särskilt viktigt är det att skapa goda förutsättningar för barn och ungdom att växa upp och finna en plats i samhället. Genom insatser i bostads- och familjepolitiken, i skolan, i arbetslivet och i fritidsverksamheten kan förutsättningar skapas för att vi skall kunna ta ett gemensamt ansvar för att motverka och hindra sådana sociala och personliga problem som utgör en grogrund för brottslighet.

Tyngdpunkten i kampen mot brottsligheten är enskilda människors engagemang och deltagande. Statsmakterna och myndigheterna har dock ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för och ge ett aktivt stöd till det arbetet. I dessa strävanden är det nödvändigt att bygga på samverkan mellan organisationer och allmänna organ, föräldrar och lärare, arbetskamrater, grannar och andra enskilda.

Även om huvudlinjen i det kriminalpolitiska arbetet består i breda sociala insatser och attitydpåverkan är det viktigt att framhålla vikten av åtgärder inom rättsväsendets ram.

Det finns visserligen anledning att varna för den överdrivna tilltro som många har till att sådana åtgärder skulle vara det enda effektiva medlet mot ökad brottslighet. Det är emellertid av stor vikt att rättsväsendet organiseras och fungerar på ett sätt som gör att människor i gemen kan uppfatta som rättvist och rimligt. För att enskilda och organisationer skall finna det meningsfullt att engagera sig i kampen mot brottsligheten är det nödvändigt att människor har förtroende för och vet att de har stöd från rättsväsendet. Samhälls-

åtgärder måste vara snabba, begripliga och tydliga och präglas av fasthet och konsekvens.

Jag vill i sammanhanget också erinra om att en mycket stor andel av dem som döms för brott tillhör socialt utsatta grupper. I bakgrunden finns i regel svåra uppväxtförhållanden, arbetslöshet och missbruk. Att tillgodose dessa personers behov av stöd och hjälp ankommer inte främst på rättsväsendet. Det utesluter dock inte att man bör pröva alla rimliga möjligheter att tillgodose sådana intressen även i samband med lagföring för brott - inte minst inom ramen för det straffrättsliga påföljdssystemet.

Det finns all anledning att slå vakt om de humanitära värden som präglat de senaste decenniernas kriminalpolitiska utveckling och kring vilka det råder en bred politisk uppslutning. Det är också min avsikt att försöka vidmakthålla den tradition som har inneburit att riksdagen fattat viktiga kriminalpolitiska beslut med bred majoritet.

Regeringen har under lång tid bedrivit ett målmedvetet och aktivt kriminalpolitiskt utvecklingsarbete. Hösten 1986 presenterade den ett samlat program med åtgärder mot vålds- och egendomsbrott och för ett år sedan ett särskilt program i syfte att stärka brottsoffrens ställning. De enskilda åtgärder som redovisades i dessa program är nu till största delen genomförda. De riktlinjer som låg bakom programmen har dock fortfarande giltighet och kommer att vara vägledande även för det fortsatta kriminalpolitiska arbetet.

5.2 Brottsförebyggande arbete

Som jag redan sagt är den centrala kriminalpolitiska uppgiften att förebygga brott. Som jag också har varit inne på är det brottsförebyggande arbetet emellertid inte enbart en uppgift för kriminalpolitiken i snäv mening. Intresset att motverka brott gör sig gällande på hela det samhällspolitiska fältet.

Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter att kunskaper och erfarenheter på området utvecklas och sprids. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) intar en central roll i det sammanhanget. Inom rådet bedrivs ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete. BRÅ utgör också en viktig kunskapsbank bl.a. när det gäller internationella frågor. Efter förslag av den utredning som sett över BRÅ:s funktion och arbetssätt m.m. har regeringen nyligen utfärdat en ny instruktion för BRÅ. Genom denna kommer BRÅ:s ställning som centralt organ för bl.a. samordning, forskning, utredning, utvärdering och information på det brottsförebyggande arbetetsfältet att markeras.

Också andra centrala myndigheter utför viktiga uppgifter på detta område av det brottsförebyggande arbetet, såsom kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen. Utanför rättsväsendets område kan nämnas socialstyrelsen och statens ungdomsråd.

Ett särskilt oroande inslag i brottsutvecklingen är den ökade användningen av våld. Brotten får i dessa fall många gånger särskilt

allvarliga följder genom att knivar och andra farliga tillhyggen kommer till användning. Den lagstiftning om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål som trädde i kraft den 1 juni 1988 är mot denna bakgrund av stor betydelse. Genom lagen är det numera, förutom i vissa undantagsfall, förbjudet att ha med sig föremål av det här slaget vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Härutöver gäller ett generellt förbud att inneha särskilt farliga föremål, s.k. gatustridsvapen, på allmän plats.

Lagstiftningen utarbetades på grundval av ett förslag från den år 1987 tillsatta vapenutredningen. Utredningen fortsätter nu sitt arbete med en översyn av vapenlagen. Ett huvudsyfte med utredningens arbete är att motverka riskerna för att vapen kommer till brottslig användning. Bl.a. skall utredningen ytterligare överväga om vissa farliga föremål bör totalförbjudas samt presentera underlag för beslut enligt det bemyndigande som riksdagen har gett regeringen att föreskriva att vapenlagens bestämmelser skall tillämpas i fråga om andra föremål som är ägnade att användas vid brott mot någons liv, hälsa eller personliga säkerhet.

Våldsbrott och annan brottslighet förekommer inte sällan i samband med vissa typer av klubbars och näringsställens verksamhet. Ett inslag i dessa miljöer är ibland olika former av spelautomater som används för illegalt spel. Den nuvarande lagen om automatspel har i flera sammanhang visat sig vara otillräcklig för att komma åt sådant spel. I en departementspromemoria som nyligen sänts ut på remiss har därför förslag lagts fram om en effektivisering av lagen. Det är en förhoppning att de framlagda förslagen inte bara skall kunna bidra till att stoppa illegalt spel utan också motverka den grogrund för brottslighet av annat slag som kan finnas.

Jag vill i det här sammanhanget också nämna de nya reglerna om besöksförbud som infördes den 1 juli 1988. Dessa är ett led i strävandena att ge ett bättre skydd till dem, i första hand kvinnor, som förföljs och trakasseras. Lagstiftningen innebär en helt ny väg i arbetet på att motarbeta misshandel och andra övergrepp, och det är ännu för tidigt att bedöma dess praktiska betydelse. Regeringen har fattat ett beslut om att lagen skall utvärderas.

5.3 Strafflagstiftningen

De grundläggande kriminalpolitiska prioriteringarna görs när det bestäms vad som skall vara straffbart och hur stränga straff som skall kunna följa på olika brott. Det är en viktig uppgift att kontinuerligt arbeta för en anpassning av strafflagstiftningen till nutida värderingar i dessa avseenden.

Genom fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande (SOU 1986:13-15) Påföljd för brott och remissyttrandena över detta finns ett samlat underlag för en omfattande översyn av straffskalorna inte endast i brottsbalken utan också i viktigare specialstraffrättslig

lagstiftning. Denna fråga, som bereds inom departementet, är en av de viktigaste kriminalpolitiska uppgifterna just nu. För att allmänheten skall ha förtroende för rättsväsendet är det nödvändigt att de olika brottens straffskalor och förhållandet mellan dessa framstår som rimliga och rättvisa.

Översynen förutsätter ett omfattande och grannlaga arbete, men det är min förhoppning att kunna presentera ett färdigt förslag under våren 1989. En huvudlinje i arbetet är att våldsbrott, vissa sexualbrott och andra brott som i betydlig mån kränker den personliga integriteten bör tillmätas ett högre straffvärde än nu i förhållande till brott där skadeverkningarna huvudsakligen är av rent ekonomisk art.

Också när det gäller straffbestämmelsernas utformning och avgränsning pågår arbete av betydelse. Detta gäller bl.a. olika former av sexuella övergrepp mot barn. I departementet förbereds förslag som rör kriterierna för gradindelning av vissa sexualbrott och som syftar till att markera allvaret när sådana angrepp riktas mot barn.

Arbetsolycksutredningen har i betänkandet (SOU 1988:3) Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott? föreslagit att en särskild straffbestämmelse med brottsrubriceringen arbetsmiljöbrott införs i brottsbalken. Enligt förslaget skall bestämmelsen tillämpas vid vållande av olyckor i arbetet i stället för bestämmelserna i 3 kap. brottsbalken om vållande till annans död, vållande till kroppsskada eller sjukdom och framkallande av fara för annan. Förslaget övervägs nu i regeringskansliet.

Sverige har alltid tagit del aktivt i det internationella arbetet mot terrorism. Under 1988 har tre nya internationella överenskommelser på det området utarbetats. Det gäller ett tilläggsprotokoll till den s.k. Montrealkonventionen i syfte att bekämpa våldshandlingar på flygplatser som används i internationell luftfart samt en konvention och ett tilläggsprotokoll om bekämpande av brott mot sjöfartens säkerhet. Jag räknar med att inom kort remittera en departementspromemoria med förslag till de ändringar i brottsbalken som behövs för att Sverige skall kunna ratificera överenskommelserna.

Kampen mot narkotikabrottsligheten är en av de mest angelägna kriminalpolitiska uppgifterna. Även på detta område pågår det ett viktigt internationellt samarbete. Vid en av FN anordnad diplomatkonferens i Wien har en ny konvention mot illegal narkotikahandel antagits. Konventionen, som har signerats för svensk del, innehåller viktiga bestämmelser om bl.a. straff för befattning med tillgångar som härrör från narkotikahandel, om internationellt samarbete när det gäller förverkande av vinning av narkotikabrott och om internationell rättshjälp. En ratificering av konventionen förutsätter vissa ändringar i svensk lagstiftning.

Under år 1988 remissbehandlades en departementspromemoria med förslag till ändringar av bestämmelserna om häleri. Promemorian var utarbetad bl.a. mot bakgrund av arbetet inom FN på den nya konventionen mot illegal narkotikahandel. Det blir aktuellt att ta ställning till förslagen i promemorian i samband med de andra lagstiftningsfrågor som kan aktualiseras till följd av konventionen.

Under år 1988 har också flera olika förslag som rör bestämmelserna om trafiknykterhetsbrotten remissbehandlats. Det gäller förslag om en sänkning av promillegränsen för rattonykterhet, om användning av alkoholutandningsprov som bevismedel och om ökade möjligheter för polisen att använda s.k. sållningsprov. Avsikten är att förslag på de aktuella områdena skall föreläggas riksdagen under innevarande riksmöte.

Narkotikabrottsligheten hör liksom trafiknykterhetsbrotten till de dominerande kriminalpolitiska problemen. Trots detta finns straffbestämmelserna på dessa områden inte i brottsbalken utan i den s.k. specialstraffrättsliga lagstiftningen. Över huvud taget har samhällsutvecklingen medfört att specialstraffrätten fått allt större praktisk betydelse i förhållande till brottsbalken. Liksom narkotikabrottsligheten är även t.ex. miljöbrotten och den moderna ekonomiska kriminaliteten till stor del nya fenomen som regleras utanför den centrala strafflagen.

Mot bakgrund av specialstraffrättens växande betydelse finns det anledning att från generella utgångspunkter överväga både förhållandet mellan brottsbalken och specialstraffrätten och grunderna och principerna för utformningen av den specialstraffrättsliga lagstiftningen. Systematiska skäl talar för att sådana brott som har högt straffvärde eller som är vanligt förekommande skall vara samlade i brottsbalken. En sådan ordning skulle också bl.a. vara ägnad att göra relationen mellan straffbestämmelserna och mellan de olika brottens straffvärden tydligare, vilket i sin tur skulle kunna erbjuda fördelar både från lagteknisk synpunkt och för rättstillämpningen. På vissa områden kan det dock finnas mera praktiskt betingade motskäl som givetvis också måste beaktas. Även i sådana fall bör det emellertid i många fall övervägas om det inte är möjligt att uppnå en bättre systematik.

Problem av de slag som jag nu berört är på intet sätt unika för Sverige. Tvärtom torde de utgöra en väsentlig orsak till att det i flera länder, bl.a. Finland och Norge, pågår omfattande strafflagprojekt. För svenskt vidkommande finns knappast behov att påbörja arbete med en total strafflagreform. Det får emellertid anses angeläget att de problem som jag nu har antytt beaktas inom ramen för både det fortlöpande reformarbetet och den mera långsiktiga planeringen.

Inom departementet pågår nu arbete med denna inriktning som ett resultat av den verksamhetsplanering som har nämnts inledningsvis (avsnitt 1.1). I samarbete med miljö- och energidepartementet har ett första steg tagits när det gäller straffbestämmelserna på miljörättens område. En gemensam arbetsgrupp har haft till uppgift att pröva förutsättningarna för att åstadkomma en mer samordnad och effektiv lagstiftning när det gäller såväl straffbestämmelserna som övriga bestämmelser på området. Som ett led i arbetet har arbetsgruppen bl.a. anordnat en hearing med ett hundratal företrädare för olika myndigheter och organisationer. Avsikten är att arbetsgruppens arbete skall utmynna i direktiv till en utredning inom vilken det

material och de erfarenheter som gruppen samlat skall kunna utgöra ett viktigt underlag för vidare överväganden.

Viktiga frågor som rör både brottsbalken och specialstraffrätten har behandlats i fängelsestraffkommitténs slutbetänkande (SOU 1988:7) Frihet från ansvar. Kommittén har i betänkandet föreslagit att ett uttryckligt förbud mot analogisk tillämpning av straffbud skall ställas upp samt att tillämpningen av brottsbalkens medverkansregler inom specialstraffrätten skall regleras i lag. När det gäller de allmänna reglerna om ansvarsfrihet föreslår kommittén att särskilda bestämmelser om samtycke och rättsvillfarelse skall tas in i lagstiftningen samt att tillämpningsområdet för bestämmelsen om nöd skall utvidgas. Remissbehandlingen av betänkandet har nyligen avslutats, och frågorna bereds nu inom departementet.

5.4 Påföljdssystemet

Har man väl bestämt sig för att straffbelägga en viss handling måste påföljder kunna dömas ut när förbudet överträds. Detta är väsentligt för att kriminaliseringen på sikt skall behålla sin trovärdighet och kriminalpolitiken sin genomslagskraft. Det är också viktigt för att rättsväsendets brottsförebyggande effekter skall bevaras. Betydelsen av stränga straff skall inte överdrivas, men det är viktigt att straffen i stort är förankrade i det allmänna rättsmedvetandet.

En utvecklingslinje inom kriminalpolitiken har varit att begränsa bruket av fängelse till de fall en sådan påföljd behövs för den allmänna laglydnaden. Det är en inriktning som det rått en bred politisk uppslutning kring, även om meningarna ibland har varit delade om vilka vägar som bör väljas. En allmän uppfattning är också att frihetsstraff inte torde ha några positiva effekter för de personer som utsätts för dem.

Sedan slutet av 1970-talet har det gjorts betydande ändringar av brottsbalkens påföljdssystem. Dessa har genomförts av en bred politisk majoritet och i en gemensam strävan att humanisera systemet. Som exempel kan nämnas att de tidsobestämda påföljderna ungdomsfängelse och internering har avskaffats och att skyddstillsynspåföljden på olika sätt har förstärkts.

Ett viktigt led i de här strävandena är den möjlighet som i början av år 1988 öppnades att döma missbrukare och andra vårdbehövande till s.k. kontraktsvård. Avsikten med denna påföljdsvariant är att vissa tilltalade som annars skulle ha dömts till fängelse skall kunna undgå det, om de istället frivilligt underkastar sig en behandlingsplan. Följer de inte behandlingsplanen finns särskilda regler om att påföljden skall undanröjas och ersättas med ett fängelsestraff.

Under det första halvåret 1988 dömdes till kontraktsvård i cirka 200 fall. De fängelsestraff som angetts som alternativ påföljd varierade mellan 1 och 27 månader och uppgick i genomsnitt till drygt sju månader. Även om det inte varit ovanligt att domarna undanröjts och

ersatts av ett fängelsestraff därför att den dömde inte följt behandlingsplanen, har erfarenheterna hitintills klart visat att kontraktsvård fyller en viktig funktion och i många fall kan vara ett verksamt medel för att underlätta den dömdes möjligheter att anpassa sig i samhället.

Det finns anledning att söka sig vidare längs denna linje. Vad som närmast åsyftas är möjligheterna att efter det mönster som gäller för kontraktsvården låta fängelse för vissa kategorier av dömda kunna ersättas av utförande av visst arbete, s.k. samhällstjänst. För närvarande förbereds i departementet ett förslag om en försöksverksamhet med denna inriktning. Arbetet bedrivs så att en proposition skall kunna lämnas till riksdagen under innevarande riksmöte.

Den 1 januari 1989 träder två nya kapitel i brottsbalken om straffmätning och påföljdsval i kraft. Härigenom har Sverige för första gången fått mer utförliga lagregler på detta viktiga område. De nya bestämmelserna är i huvudsak anpassade till den praxis som domstolarna tillämpat på området men innebär också viktiga förskjutningar, exempelvis när det gäller behandlingen av återfallsbrottslighet. Sin största betydelse torde emellertid de nya reglerna ha genom att det nu klart slås fast vilka principer som skall vara vägledande för påföljdsbestämningen. På sikt kommer detta att främja en mer enhetlig rättstillämpning och grundläggande värden som förutsebarhet och proportionalitet kan tillgodoses bättre.

För närvarande bereds i justitiedepartementet förslag till ändrade bestämmelser om villkorlig frigivning. Denna fråga, som har ett nära samband med den översyn av straffskalorna som jag tidigare berört, har också den behandlats i fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande. Min avsikt är att föreslå att den nuvarande huvudregeln om halvtidsfrigivning avskaffas. Den nuvarande relativt stora skillnaden mellan utmätt straff och faktisk anstaltstid har otvivelaktigt visat sig vara svårförståelig för allmänheten. Samtidigt vill jag dock framhålla att en målsättning med det arbete som nu pågår är att det samlade resultatet inte skall leda till några generella ökningar av de faktiska anstaltstiderna.

Jag återkommer till vissa frågor om verkställighet av påföljder i avsnitt 6.

Jag vill slutligen nämna att det är min förhoppning att under år 1989 kunna presentera förslag till nya regler när det gäller behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare.

5.5 De unga lagöverträdarna

I 1988 års budgetproposition lämnades en ingående redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits och planerades mot ungdomsbrottsligheten (prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 28 ff.). Genom en lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:138, JuU 36, rskr 403, SFS 1988:820 ff.) har möjligheterna till ett snabbt och effektivt

ingripande mot de unga lagöverträdarna förbättrats. Samtidigt har regeringen genom en särskild förordning tagit initiativ till en försöksverksamhet med enklare och smidigare samarbetsformer mellan myndigheterna i ärenden som rör unga lagöverträdare (SFS 1988:217). Den nya lagstiftningen och försöksverksamheten utvärderas på regeringens uppdrag av BRÅ.

Det är en bärande princip i det svenska påföljdssystemet att unga lagöverträdare i första hand skall beredas vård inom socialtjänsten. Jag vill i sammanhanget nämna att det inom socialdepartementet bedrivs ett arbete med syfte att förbättra socialtjänstens möjligheter att ta ansvar för ungdomar som befinner sig i utsatta situationer till följd av missbruk eller kriminalitet.

Jag redogjorde nyss för mina överväganden rörande samhällstjänst. En sådan påföljd skulle kunna vara särskilt lämpad för sådana unga personer som med nuvarande regler riskerar att dömas till fängelse. Men här torde det i allmänhet röra sig om något äldre (i första hand åldersgruppen 18 - 25 år).

5.6 Brottsoffrens ställning

I 1988 års budgetproposition lades det fram ett särskilt program för att stärka brottsoffrens ställning (prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 34 ff.).

Jag skall här kort redogöra för de åtgärder som har vidtagits inom ramen för detta program och de ytterligare åtgärder som planeras.

Brottsskadelagen, som innebär att ersättning lämnas av statsmedel för vissa skador till följd av brott i fall då skadevållaren är okänd eller saknar förmåga att betala skadestånd, har ändrats den 1 juli 1988. Genom denna ändring har möjligheterna för brottsoffer att få ersättning enligt lagen förbättrats i olika avseenden. Även reglerna om ersättning och belöning till den som ingriper för att avvärja brott har förbättrats och förenklats genom en författningsändring som trädde i kraft den 1 augusti 1988.

Målsägandena har fr.o.m. den 1 februari 1988 getts större möjlighet än tidigare att på enkelt sätt få sina skadeståndsanspråk prövade i brottmålsrättegångar med hjälp av polisen och åklagare (prop. 1987/88:1, JuU 14, rskr. 81, SFS 1988:6). Samtidigt har informationen till målsägandena rörande bl.a. förloppet av förundersökningen förbättrats genom vissa förordningsändringar (SFS 1988:7).

Den som är målsägande i mål om sexualbrott och andra grova våldsbrott har den 1 juli 1988 getts rätt att under vissa förutsättningar få ett av staten betalt juridiskt biträde, s.k. målsägandebiträde, under förundersökningen och rättegången (prop. 1987/88:107, JuU 33, rskr. 316, SFS 1988:609).

Den nya lagen om besöksförbud, som trätt i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:137, JuU 42, rskr. 320, SFS 1988:688), skall förbättra skyddet för framför allt kvinnor som riskerar att utsättas för misshandel och andra övergrepp.

Strävandena att förbättra brottsoffrens situation går nu vidare. Regeringen har, som jag tidigare nämnt, gett brottsförebyggande rådet i uppdrag att följa upp tillämpningen av lagen om besöksförbud för att man skall få en bild av hur lagen fungerat i praktiken. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 1989.

BRÅ lämnade i mars 1988, efter uppdrag från regeringen, en rapport om stöd och hjälp åt brottsoffer (BRÅ utredning 1988:1). I rapporten lämnas förslag till åtgärder på en rad olika områden för att stödja och hjälpa brottsoffer. För att ge ytterligare underlag för att bedöma hur åtgärderna bör utformas har regeringen lämnat bidrag till försöksverksamhet vid två brottsofferjourer. När denna försöksverksamhet har redovisats och BRÅ:s rapport om brottsoffer beretts färdigt i regeringskansliet kommer regeringen att ta ställning till vilka åtgärder som kan vidtas för att på detta sätt ytterligare stärka brottsoffrens ställning. Jag beräknar dock i det följande medel till stöd för brottsofferjourer och liknande verksamhet.

Jag vill i detta sammanhang nämna att en informationsbroschyr som är riktad till dem som utsatts för brott har utarbetats inom justitiedepartementet. Broschyren har distribuerats till myndigheter och andra som kommer i kontakt med brottsoffer.

6 Kriminalvården

6.1 Inledning

Arbetet inom kriminalvården består huvudsakligen i att verkställa fängelsestraffen och ansvara för övervakningen av skyddstillsynsdömda och villkorligt frigivna. Syftet är att hindra dessa personer från att begå nya brott och att långsiktigt förbättra deras sociala villkor.

De nya regler för straffmätning och påföljdsval som träder i kraft den 1 januari 1989 innebär inte någon förändrad syn på innehållet i straffverkställigheten. Ambitionen är alltjämt att inom ramen för de ådömda påföljderna så långt möjligt underlätta de dömdas anpassning i samhället. Denna grundtanke är en förutsättning för en human och meningsfull kriminalvård.

Kriminalvårdens klienter är till stor del socialt och i de flesta andra avseenden starkt missgynnade personer. Samtidigt som kriminalvårdens ambitionsnivå måste vara hög, bör man därför vara medveten om svårigheterna att lyckas med de åtgärder som vidtas för att främja de dömdas anpassning. Det krävs också medverkan från andra samhällsorgan för att ge dem en rimlig social plattform. Kriminalvårdens klienter har samma principiella rätt som andra medborgare till den service och omsorg som samhället tillhandahåller. Det är en viktig uppgift för kriminalvården att se till att denna princip upprätthålls.

Beträffande kriminalvården i anstalt måste man kunna kräva att säkerheten mot rymningar är tillfredsställande. Genom de ändringar

i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, som trädde i kraft den 1 juli 1988, har skärpningar skett för vissa långtidsdömda när det gäller anstaltsplacering samt permissioner och andra vistelser utanför anstalt (prop. 1987/88:130, JuU 43, rskr. 361). Cirka 200 intagna omfattades hösten 1988 av dessa skärpta regler. Kriminalvårdsstyrelsen har vidare efter några uppmärksammade rymningar påbörjat en översyn av säkerheten på vissa anstalter.

6.2 Bättre innehåll i verkställigheten i anstalt m.m.

Det är angeläget att man fortlöpande utvecklar behandlingsmetoder och arbetsformer i övrigt inom kriminalvården. Detta sker bl.a. genom försöksverksamheter av olika slag på många håll i landet. Hittills gjorda erfarenheter tyder på att det kan vara möjligt att nå bättre resultat med utvecklade eller nya metoder.

Under hösten 1988 har en översyn av kriminalvårdens verksamhetsformer och innehåll påbörjats. Översynen är ett led i det arbete som är resultatet av departementets verksamhetsplanering. Den bedrivs av en arbetsgrupp inom regeringskansliet i samarbete med kriminalvårdsstyrelsen. I en första etapp avser översynen kriminalvården i anstalt. Inom ramen för denna görs bl.a. en analys av de försöksverksamheter som pågår. Ett seminarium har hållits om insatserna för narkotikamissbrukare. Ett annat planeras beträffande män dömda för kvinnomisshandel och sexualbrott. Avsikten är att arbetsgruppens överväganden och förslag skall kunna ge underlag för ställningstaganden till den framtida inriktningen. En viktig utgångspunkt är att ta till vara och öka personalens kompetens.

Kriminalvårdsstyrelsen har under hösten 1988 påbörjat en översyn av personalresurserna inom häktes- och anstaltsorganisationen. Avsikten är bl.a. att lämna förslag till omfördelning av resurserna mellan olika anstalter för att åstadkomma en jämnare personaldimensionering vid likvärdiga enheter. Därvid kommer att beaktas de skillnader i fråga om säkerhetsgrad, verksamhetsinriktning etc. som föreligger vid olika anstalter och anstaltsavdelningar. Enligt planerna skall översynen vara slutförd i september 1989.

Översynen kommer i viss utsträckning att samordnas med det program för att förbättra de anställdas arbetsmiljö som har påbörjats av kriminalvårdsstyrelsen under hösten 1988, bl.a. i fråga om vård- och tillsynspersonalens arbetsuppgifter. Strävan är att ta till vara dessa personalkategoriers resurser på ett effektivare och mer allsidigt sätt än vad som nu sker.

Även resultatet av den översyn av kriminalvårdsverkets organisation och arbetssätt som pågår och som jag återkommer till senare bör enligt min uppfattning skapa goda förutsättningar för metod- och personalutvecklingen inom kriminalvården.

Det är viktigt att de olika åtgärder som nu har nämnts ses i ett sammanhang. Därvid bör beaktas också det arbete inom kriminal-

vårdsstyrelsen som gäller rekryteringsfrågor. Det bör vara naturligt på det lokala planet att utarbeta program där denna samsyn på frågorna kommer till uttryck. Kriminalvårdsstyrelsen bör ta initiativ till att sådana planer görs upp.

Det bör också framhållas att en viktig förutsättning för en utveckling av innehållet i verkställigheten i anstalt är att det finns en sådan tillgång på anstaltsplatser att de intagna kan placeras så att straffverkställigheten kan tillgodose behoven av behandling, säkerhet m.m..

6.3 Beläggningsläget inom anstaltsorganisationen

Under den senaste tvåårsperioden har beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna ökat med ca 13 % och vid häktena med ca 27 %. Beläggningen vid de slutna riksanstalterna har tidvis varit så hög att häktade som dömts inte kunnat placeras i anstalt utan fått stanna kvar i häkte. Inom anstaltsorganisationen i övrigt har det varit överbeläggning under vintern 1987/88. Beläggningssituationen vid häktena är särskilt besvärande i storstadsregionerna. Antalet verkställbara fängelsedomar steg under det första halvåret 1988 med omkring 1 000 jämfört med motsvarande tid år 1987. Beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna kan därför väntas öka ytterligare under år 1989.

En ny lokalanstalt i Sigtuna kommun, benämnd Storboda, har tagits i bruk under år 1988.

Regeringen har med hänsyn till beläggningsutvecklingen beslutat att 124 tidigare stängda platser vid slutna riksanstalter samt 75 platser vid de tidigare nedlagda lokalanstalterna i Kristianstad och Uppsala får tas i anspråk.

Beläggningen vid kriminalvårdens anstalter kännetecknas av stora säsongsvariationer. Hög beläggning råder under vinterhalvåret medan den under resten av året normalt är betydligt lägre. Till största delen beror detta på variationer i domstolarnas arbete. Antalet fängelsedomar är lägst under augusti och högst under månaderna oktober-november.

Genom en författningsändring, som trädde i kraft år 1987, kan dömda med en strafftid på högst tre månader i vissa fall föreläggas att inställa sig i anstalt en bestämd dag inom en tid av högst sex månader från det att domen blev verkställbar. Syftet med reformen är att för denna grupp av dömda styra tillströmningen till anstalterna så att beläggningen jämnas ut under året. Den dömde har dock alltid rätt att inställa sig så snart domen kan verkställas. Reglerna om förskjuten inställelse ändras under innevarande budgetår för att kunna tillämpas på flera dömda.

7 Lokalförsörjningen

Myndigheterna inom justitiedepartementets område disponerar knappt en miljon kvadratmeter, varav

	Kvadratmeter	Milj. kr.
Åklagarväsendet	48800	37,7
Domstolsväsendet och rättshjälpsnämnderna	370700	253,6
Kriminalvården	528000	195,8
Övriga	3700	4,3

För nästa budgetår kommer chefen för finansdepartementet att föreslå investeringar i byggnader i form av en treårsplan. Närmare uppgifter om investeringen för kriminalvården lämnas under E. Kriminalvården.

8 Ändringar i anslagsindelningen

I propositionen 1988/89:25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m., har statsministern anmält vissa förändringar i departementsindelningen att träda i kraft den 1 januari 1989.

För justitiedepartementets del innebär förändringen att ärenden om polisväsendet förs över till civildepartementet. Fr.o.m. budgetåret 1989/90 redovisas därför anslagen till polisväsendet under trettonde huvudtiteln i budgetpropositionen. Indelningen i littera och anslag under andra huvudtiteln har samtidigt ändrats. Ändringen är följande.

Littera B Polisväsendet har utgått och ersatts av B. Vissa tillsynsmyndigheter, m.m. Avsnittet innehåller nu B 1. Justitiekanslern och B 2. Datainspektionen.

Dessa två senare anslag har flyttats från littera G. De kvarvarande anslagen under littera G har numrerats om.

A. JUSTITIEDEPARTEMENTET M.M.

A 1. Statsrådsberedningen

1987/88 Utgift	20 078 980
1988/89 Anslag	19 994 000
1989/90 Förslag	21 148 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 175 000 kr. inte ställts till statsrådsberedningens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89		Beräknad ändring 1989/90
Personal			
Summa	63		-
Anslag			
Förvaltningskostnader	19 944 000	(1)	+ 1 150 000
(därav lönekostnader)	(17 521 000)	(1)	(+ 600 000)
Representationsbidrag	50 000		+ 4 000
Summa	19 994 000	(1)	+ 1 154 000

(1) Av anslaget har 175 000 kr. inte ställts till statsrådsberedningens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 21 148 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 2,2 och 1 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Jag har därvid påfört 34 000 kr. med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor avsnitt 4. Vidare har jag som en följd av den före slagna avvecklingen av det särskilda anslaget för Extra utgifter under anslaget beräknat 300 000 kr (jämför bil. 1 Finansplanen, Statsbudgeten och särskilda frågor, avsnitt 7).

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statsrådsberedningen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 148 000 kr.

A 2. Justitiedepartementet

1987/88 Utgift	37 427 865
1988/89 Anslag	37 916 000
1989/90 Förslag	41 120 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 339 000 kr. inte ställts till justitiedepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal		
Summa	151	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	37 916 000 (1)	+ 3 204 000
(därav lönekostnader)	(33 740 000 (1)	(+ 704 000)
Summa	37 916 000 (1)	+ 3 204 000

(1) Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 339 000 kr. inte ställts till justitiedepartementets disposition till följd av tillämpandet av en ut giftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 41 120 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 2,2 och 1 % för första, andra och tredje budgetåret. Vid anslagsberäkningen har jag beaktat att frågor om polisväsendet fr.o.m. den 1 januari 1989 genom en ändrad arbetsfördelning inom regeringskansliet handläggs i civildepartementet. I samband härmed har sex tjänster i departementet dragits in och överförts till civildepartementet.

Vidare har jag som en följd av den föreslagna avvecklingen av det särskilda anslaget Extra utgifter under anslaget beräknat 1 300 000 kr (jämför bil. 1 Finansplanen, Statsbudgeten och särskilda frågor, avsnitt 7).

På anslaget för justitiedepartementet har 91 000 kr. påförts med anled ning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2 gemensamma frågor avsnitt 4.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Justitiedepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 41 120 000 kr.

A 3. Utredningar m.m.

1987/88 Utgift	27 245 319	Reservation	1 155 866
1988/89 Anslag	26 130 000		
1989/90 Förslag	25 665 000		

Fem nya kommittéer har tillsatts under år 1988. Dessa är 1988 års leasing-utredning, utredningen med uppdrag att utreda vissa konkursrättsliga frågor, kommittén med uppdrag att utreda frågan om meddelarfriheten i förhållandet mellan enskilda, utredningen med uppdrag att utreda vissa frågor om säkerhetspolisen och storstadsutredningen. Direktiv har vida re beslutats för en kommitté som skall överväga om möjligheterna till ersättning för ideell skada kan förbättras.

Under år 1988 har sju kommittéer avslutat sina uppdrag, nämligen fängelsestraffkommittén, betalningsansvarskommittén, utredningen om TV-övervakning m. m., juristkommissionen med anledning av mordet på Olof Palme, parlamentariska kommissionen med anledning av mor-

det på Olof Palme, medborgarkommissionen för granskning av viss vapenexport och 1987 års domarutredning.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten kan anslaget minskas något (—465 000 kr.) under nästa budgetår. Jag har därvid beaktat att SÄPO-kommittén på grund av den ändrade arbetsfördelningen i regeringskansliet överförts till civildepartementets ansvarsområde.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 25 665 000 kr.

A 4. Information om lagstiftning m.m. (1)

1987/88 Utgift	1 826 652	Reservation
1988/89 Anslag	810 000	
1989/90 Förslag	1 132 000	

(1) Tidigare anslaget A 5. Information om lagstiftning m.m.

Anslagsbeloppet bör för nästa budgetår uppgå till 1 132 000 kr.

Under anslaget har jag beräknat ett engångsbelopp på 25 000 kr. som ett tillskott till en stiftelse som avses bli bildad av bl.a. justitie departementet. Stiftelsen, som skall benämnas Stiftelsen för rättsin formation, skall verka för att rättsinformation i växande utsträckning blir tillgänglig för rättslivet med användning av informationstekno logins nya möjligheter.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Information om lagstiftning m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 132 000 kr.

A 5. Framtidsstudier, långsiktig analys m.m. (1)

1987/88 Utgift	8 300 000	Reservation	0
1988/89 Anslag	10 300 000		
1989/90 Förslag	10 912 000		

(1) Tidigare anslaget A 6. Framtidsstudier, långsiktig analys m.m.

Från anslaget betalas bidrag till den verksamhet som bedrivs av Stiftelsen Institutet för framtidsstudier. Stiftelsen, vars styrelse är utsedd av regeringen, skall enligt sina stadgar bl.a. i egen regi eller i samarbete med andra bedriva framtidsstudier, långsiktig analys och därmed sammanhängande verksamhet för att därigenom stimulera till en öppen och bred diskussion om framtida hot och möjligheter i samhälls utvecklingen. Stiftelsens verksamhet leds under styrelsen av en chef. 2 milj kr har tidigare avsatts som stiftelsekapital.

Institutet för framtidsstudier föreslår att bidraget för nästa budgetår bör uppgå till 11 100 000 kr. exklusive pris- och löneomräkning.

Institutets verksamhet började i oktober 1987. Under budgetåret 1987/88 har en chef för institutet rekryterats. Dessutom har ett omfattande

arbete lagts ned på en organisationsuppbyggnad m.m. Institutet har övertagit ett antal projekt från forskningsrådsnämndens sekretariat för framtidsstudier. Institutet har också lagt fast riktlinjerna för verksamheten under perioden 1988-1990. Enligt dessa riktlinjer bör institutets framtidsstudier vara ett komplement till långstidsutredningarna och liknande framtidsbedömningar. Institutets stora projekt skall koncentreras på sådana långsiktiga problem som kommer att ha betydelse för debatt och beslutsfattande under den närmaste tiden. Huvudområdena blir miljö och hälsa, svenskt arbete och liv samt internationell och global utveckling. Till det första området hänförs det under hösten 1988 startade biosamhällesprojektet som på olika områden skall belysa fråge ställningar som väcks av den nya biologin och dess tillämpningar. Under huvudrubriken svenskt arbete och liv pågår ett projekt om framtida folk rörelser och framtiden. Under rubriken internationell och global utveck ling diskuteras bl a en fristående fortsättning av en tidigare genomförd studie av Sverige i framtidens Europa. Under alla de tre ämnesrubrikerna övervägs för övrigt ett ytterligare antal arbetsprojekt. Institutets planering för treårsperioden innefattar också ett antal vetenskapliga och offentliga seminarier och informations- och publiceringsverksamhet.

Jag förordar att anslaget beräknas till 10 912 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Framtidsstudier, långsiktig analys m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 10 912 000 kr.

B. VISSA TILLSYNSMYNDIGHETER M.M.

B 1. Justitiekanslern

1987/88	Utgift	3 783 215
1988/89	Anslag	3 675 000
1989/90	Förslag	4 539 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 29 000 kr. inte ställts till justitiekanslerns disposition till följd av tillämpandet av en utgifts ram.

Justitiekanslern (JK) är regeringens juridiske ombudsman, bevakar statens rätt och har tillsyn över dem som utövar offentlig verksamhet. Han fullgör också vissa uppgifter enligt bl.a. tryckfrihetsförordning en, 8 kap. rättegångsbalken, datalagen (1973:289) och lagen (1977:20) om TV-övervakning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	11	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 227 000 (1)	+ 726 000
(därav lönekostnader)	(2 982 000) (1)	(+ 594 000)
Lokalkostnader	398 000	+ 88 000
Engångsanvisning	50 000	+ 50 000
Summa	3 675 000 (1)	+ 864 000

(1) Av anslaget har 29 000 kr. inte ställts till justitiekanslerns disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

JK

Någon real anslagsminskning enligt huvudförslaget är enligt JK inte möjlig att genomföra. Ärendemängden har under kalenderåret 1987 ökat med 10 procent i jämförelse med år 1986. Detta tillsammans med en rad synnerligen resurskrävande utredningsuppdrag från regeringen har gjort att arbetssituationen blivit mycket ansträngd. En nedskärning av anslaget under närmast följande tre budgetåren kan endast genomföras genom en minskning av personalen. En sådan minskning skulle innebära att vissa arbetsområden blir eftersatta. JK skulle därigenom inte kunna fullgöra de uppgifter som ålagts honom enligt lag och annan författning.

Det alltmera ansträngda arbetsläget har under budgetåret 1987/88 mötts med olika åtgärder för att effektivisera och förenkla arbetet. Datorstöd vid registrering och dagboksföring är under genomförande. Trots detta har den genomsnittliga tiden för handläggningen av ärendena förlängts.

ADB-stödet måste ytterligare byggas ut under budgetåret 1989/90. I en första etapp bör tre handläggare förses med ADB-utrustningar. Ett engångsbelopp på 100 000 kr. bör tillföras JK för detta ändamål.

JK anser att det bör finnas ekonomiskt utrymme för att anlita externa tjänster vid särskilda tillfällen. Det gäller såväl på kansli- som handläggarsidan. Särskilt vid inspektioner har det visat sig värdefullt att ha tillgång till personer med särskilda kunskaper inom den inspekterade myndighetens verksamhetsområde (+ 100 000 kr.).

I sitt anslagsyrkande har JK i övrigt utgått från en anslagsnivå som motsvarar de faktiska utgifterna under budgetåret 1987/88.

Föredragandens överväganden

JK:s ökande arbetsmängd kan inte förenas med en tillämpning av huvudförslaget. JK bör därför undantas från en tillämpning av detta.

JK bör i form av en engångsanvisning om 100 000 kr. få begärda medel för en utbyggnad av ADB-stödet. Han bör också få begärda medel för tillfälliga personalförstärkningar bl. a. vid inspektioner (+ 100 000 kr.). Härutöver har jag beräknat 300 000 kr. för en allmän förstärkning av JK:s resurser. Jag har vidare i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för JK fr. o. m. den 1 juli 1989.

På anslaget för JK har 94 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor avsnitt 4.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 4 539 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Justitiekanslern* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 539 000 kr.

B 2. Datainspektionen

1987/88	Utgift	3 667 611
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Datainspektionen har till uppgift att pröva frågor om tillstånd och utöva tillsyn enligt datalagen (1973:289), kreditupplysningslagen (1973:1173) och inkassolagen (1974:182) samt att utfärda licens enligt datalagen. Inspektionen skall dessutom fr. o. m. den 1 januari 1988 utöva tillsyn enligt lagen (1987:1231) om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m.

Inspektionen skall verka för att automatisk databehandling av personuppgifter inte leder till otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet och att god sed iakttas i kreditupplysnings- och inkassoverksamhet.

Chef för inspektionen är en generaldirektör. Inom inspektionen finns två sakenheter. Den ena svarar för inspektionens uppgifter i fråga om offentlig verksamhet och den andra för inspektionens uppgifter i fråga om enskild verksamhet. Dessutom finns en administrativ enhet.

	1987/88 Utfall	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
				Före-dragandena
Personal				
Summa	34		-	-
Anslag				
Utgifter				
1. Licens- och tillstånds-verksamhet	6 062 000			
2. Tillsyns-verksamhet	6 075 000	14 453 000		+ 883 000
3. Information	528 000			
Summa	12 665 000	14 453 000		+ 883 000
Uppbördsmedel				
Inkomster vid datainspektionen	- 8 785 000	- 14 452 000		- 883 000
Nettoutgift	3 880 000	1 000		1 000

Datainspektionens budget var t.o.m. budgetåret 1987/88 indelad i tre verksamhetsprogram.

Datainspektionen

Antalet inkomna ärenden budgetåret 1987/88 har ökat med över tio procent i förhållande till genomsnittsnivån under de föregående fyra budgetåren. Ökningen återspeglar den stegrade datoranvändningen i samhället. Den ökande användningen av mindre datorer kommer att öka inspektionens arbetsvolym ytterligare. Antalet ärenden under arbete har trots volymökningen kunnat minskas väsentligt. Omloppstiden har nedbringats kraftigt. Från servicesynpunkt får handläggningstiderna numera anses som rimliga. Den ökade produktiviteten beror främst på det datorstöd som införts vid handläggningen av ärenden hos inspektionen. Förenklingar i beredningen av vissa ärendetyper har också bidragit till inspektionens ökade effektivitet. Den ökade avverkningstakten bedöms inte ha påverkat kvalitén i avgörandena.

I datainspektionens verksamhetsplan för budgetåren 1986/87-1988/89 angavs vissa målsättningar för inspektionens verksamhet under treårs perioden. Målet att öka servicegraden i ärendehandläggningen har redan i väsentlig grad uppfyllts. Även när det gäller den eftersträvade för skjutningen i verksamheten mot ökade tillsynsinsatser närmar sig inspek tionen de uppsatta målen. Inspektionen räknar med att förverkliga de kvarvarande målen fullt ut under den återstående delen av planerings perioden. Bl.a. kommer ökade resurser att tilldelas tillsynsverksamheten gentemot den offentliga sektorn. I valet mellan olika tillsynsmodeller har inspektionen hittills arbetat med generella insatser. Man har sålunda tagit fram branschvisa föreskrifter, allmänna råd och generell informa-

tion i stället för att genomföra punktvisa insatser. Antalet oanmälda inspektioner på inspektionens initiativ har under budgetåret 1987/88 varit ett tiotal.

Fr.o.m. den 1 januari 1988 gäller lagen (1987:1231) om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m.. Lagen lägger tillsynsupp gifter på inspektionen. Inspektionen skall bl.a. tillse att taxerings revision som sker med hjälp av ADB inte leder till otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Inspektionen får enligt lagen i detta syfte utfärda generella föreskrifter eller om det är påkallat för att förebygga intrång i den personliga integriteten meddela föreskrifter beträffande särskilda revisionstillfällen. Vid vissa typer av taxerings revision skall inspektionen höras innan en skattemyndighet fattar beslut om revision. Inspektionen har efter omfattande arbetsinsatser och efter samråd med riksskatteverket i augusti 1988 utfärdat sådana generella riktlinjer för taxeringsrevision. Inspektionen har också utarbetat nya riktlinjer för ADB-säkerheten vid personregistrering. Riktlinjerna kommer att få stor betydelse inte bara för integritetsskyddet vid personregistrering utan också för ADB-användningen i andra sammanhang.

Inkomsterna i datainspektionens verksamhet består av licens- och hand läggningsavgifter. De uppgick budgetåret 1987/88 sammanlagt till ca 8,7 milj. kr., vilket gav en täckning av inspektionens utgifter med nära 70 procent. Antalet licenser var vid utgången av budgetåret 26 904 en ökning med 1 422. Licensavgiften höjdes den 1 april 1988 från 240 kr. till 400kr. Nästan full kostnadstäckning skulle ha uppnåtts budgetåret 1987/88 om den högre avgiften hade gällt under hela budgetåret.

Ingenting talar för att kraven på inspektionen framöver kommer att minska. Vad de nya tillsynsuppgifterna till följd av lagen om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m. kommer att kräva för resurser är för närvarande svårt att beräkna. Inspektionen har fått tillgripa extraordinära arbetsinsatser för att kunna bemästra arbetsbördan det förflutna budgetåret. En nedskärning av budgetramen genom en tillämpning på datainspektionen av huvudförslaget skulle med nödvändighet leda till att tillsyns- och informationsinsatserna måste inskränkas. Inspektionen hemställer därför att bli undantagen ifrån en tillämpning av huvudförslaget.

Inspektionen gör den bedömningen att de nya tillsynsuppgifterna som tillförts inspektionen genom lagen om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m. kommer att kräva åtminstone två handläggar tjänster under de kommande åren. Inspektionen begär därför att utgiftsramen för budgetåret 1989/90 ökas med resurser för två kvalificerade handläggare (+ 440 000 kr.) och att denna kostnad bör undantas från kostnadstäckningskravet.

Utgiftsramen uppgår till 14 893 000 kr. exklusive pris- och löneomräkning.

En ny verksamhetsplan för budgetåren 1989/90-1991/92 kommer senare att redovisas för regeringen.

Föredragandens överväganden

Inspektionen har anmält att de mål som sattes upp i verksamhetsplanen för budgetåren 1986/87 - 1988/89 kommer att uppnås under planperioden. Inspektionen står fast vid sin bedömning att verksamhetens utgifter under budgetåret 1988/89 helt kommer att balanseras av inkomster av avgifter i inspektionens verksamhet. Detta är positivt.

Ärendemängden är fortsatt hög. Till detta kommer att inspektionen fr.o.m. den 1 januari 1989 också skall handlägga ärenden enligt lagen om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m. Denna inspektionens arbetssituation gör att jag föreslår att huvudförslaget inte skall tillämpas på inspektionen. Jag har då också beaktat betydelsen av att inspektionen även under budgetåret 1989/90 skall kunna fortsätta med att överföra ökade resurser till sin tillsynsverksamhet.

Datainspektionen har begärt att utgifterna får ökas med kostnaderna för två handläggare för arbetet med ärenden enligt den nya lagstiftningen om automatisk databehandling vid taxeringsrevision. Liksom inspektionen anser jag att det för närvarande är svårt att bedöma hur mycket arbete den nya lagstiftningen kommer att medföra under budgetåret 1989/90. Denna osäkerhet gör att jag inte kan biträda inspektionens yrkande.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Datainspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C. ÅKLAGARVÄSENDET

Åklagarväsendet ingår fr.o.m. budgetåret 1988/89 i försöksverksamheten med treåriga budgetramar. Detta innebär att den allmänna inriktningen av verksamheten har lagts fast inför budgetperioden 1988/89 - 1990/91. Således finns det för budgetperioden dels en plan för administrativ utveckling och ADB (AU/ADB-plan) för riksåklagarens kansli och för åklagarmyndigheterna, dels en plan för utbildnings- och informationsinsatser beträffande åklagarmyndigheterna. Beslutet om resurstilldelning bör omprövas med hänsyn till det svåra personalförsörjningsläget och till planerade nya rutiner för strafföreläggande. Jag återkommer till detta under anslagen.

C 1. Riksåklagaren

1987/88	Utgift	13 440 000
1988/89	Anslag	14 303 000
1989/90	Förslag	16 465 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 104 000 kr. inte ställts till riksåklagarens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Riksåklagaren är under regeringen den högste åklagaren och leder åklagarväsendet i riket. Riksåklagarens kansli är organiserat på två byråer, kanslibyrån och tillsynsbyrån. Vid sidan härav finns viss personal för riksåklagarens åklagarverksamhet i högsta domstolen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	55	+ 1
Anslag		
Förvaltningskostnader	12 616 000(1)	+ 2 109 000
(därav lönekostnader)	(10 472 000)(1)	(+ 1 129 000)
Lokalkostnader	1 688 000	+ 53 000
Summa	14 303 000(1)	+ 2 162 000

(1) Av angivet belopp har inte 104 000 kr. ställts till riksåklagarens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Riksåklagaren

1. För riksåklagaren lades inför budgetperioden 1988/89 - 1990/91 fast ett begränsat huvudförslag. Detta innebär att riksåklagaren för budgetåret 1989/90 inte skall vidkännas någon medelsminskning.

2. Medel enligt fastställd AU/ADB-plan yrkas med 383 000 kr.

Föredragandens överväganden

Som framgår av 1988 års budgetproposition har ett begränsat huvudförslag för innevarande treårsperiod lagts fast. Något nytt ställningstagande i denna fråga behövs således inte detta år.

Jag föreslår att medel tillförs anslaget enligt fastställd AU/ADB-plan. Personalförsörjningsläget har försämrats inom åklagarväsendet. Ett stort antal åklagare har slutat och det är svårt att nyrekrytera. För att på både kort och lång sikt kunna motverka denna utveckling bör medel för en kvalificerad rekryteringsansvarig tillföras anslaget.

På anslaget har 306 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor, avsnitt 4.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för riksåklagaren fr.o.m. den 1 juli 1989.

Under återstoden av den treåriga budgetperioden innebär detta - med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90 - att anslaget bör uppgå till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990/91*
16 465 000 kr.	16 465 000 kr.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksåklagaren* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 16 465 000 kr.

C 2. Åklagarmyndigheterna

1987/88	Utgift	318 502 000
1988/89	Anslag	324 985 000
1989/90	Förslag	364 238 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har inte 2 640 000 kr. ställts till riksåklagarens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

För åklagarverksamheten är landet indelat i 13 regioner. Flertalet regioner omfattar två län. Vid de regionala myndigheterna, som var och en leds av en överåklagare, tjänstgör statsåklagare och distriktsåklagare som handlägger vissa typer av mål, främst sådana som rör ekonomisk brottslighet. Överåklagaren skall handlägga mål som är särskilt krävande och utövar dessutom ledningen över åklagarverksamheten inom sin region.

Riket är indelat i 86 åklagardistrikt. Åklagarmyndigheterna i 83 av dessa distrikt lyder under regionåklagarmyndigheterna och leds av chefsåklagare. Åklagarmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö, som var och en leds av en överåklagare, står utanför den regionala åklagarorganisationen. Överåklagarna i dessa tre distrikt fullgör i princip samma uppgifter som överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna.

Härutöver finns en statsåklagarmyndighet för speciella mål, som leds av en överåklagare. Åklagare vid den myndigheten handlägger mål i hela riket, i första hand mycket omfattande mål eller mål som berör flera regioner.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Överåklagare	17	-
Statsåklagare	20	-
Chefsåklagare, kammaråklagare och distriktsåklagare	453	-
Assistentåklagare/ assistentåklagare till förfogande	125	-
Åklagaraspiranter/ extra assistentåklagare	35	-
Övrig personal	530	-
Summa	1 180	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	281 276 000(1)	+ 37 338 000
(därav lönekostnader)	(264 728 000)(1)	(+ 32 742 000)
Lokalkostnader	35 965 000	+ 1 074 000
Resekostnader	4 248 000	+ 425 000
Kostnader för gemensam kontorsdrift	3 496 000	+ 416 000
Summa	324 985 000(1)	+ 39 253 000

(1) Av angivet belopp har inte 2 640 000 kr. ställts till riksåklagarens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Riksåklagaren

1. Enligt 1988 års budgetproposition skall inte något huvudförslag tillämpas på åklagarmyndigheterna för budgetperioden 1988/89 - 1990/91.

2. Medel enligt fastställd utbildningsplan 1 000 000 kr.

3. Medel enligt fastställd AU/ADB-plan 314 000 kr.

Föredragandens överväganden

Som framgår av 1988 års budgetproposition skall inte något huvudförslag tillämpas på åklagarmyndigheterna för innevarande treårsperiod.

Jag föreslår att medel tillförs anslaget enligt utbildningsplanen och AU/ADB-plan. För att införa en ny strafföreläggandenrutin beräknas

medel för ett första skede. Vidare tillförs medel för vissa personalbefrämjande åtgärder.

Under återstoden av den treåriga budgetperioden innebär detta - med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90 - att anslaget bör uppgå till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990*
364 238 000 kr.	*362 405 000 kr.*

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åklagarmyndigheterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 364 238 000 kr.

D. DOMSTOLSVÄSENDET M.M.

1 Domstolarna och domarbanan i framtiden

I den inledande översikten (avsnitt 2.1 och 2.2) har jag tagit upp frågor om domstolarna i framtiden och domarbanan. Där har jag bl.a. redovisat huvuddragen av 1987 års domarutrednings betänkande (SOU 1988:53) Domarbanan - Utbildning och meritvärdering.

Jag vill här också nämna att chefen för utbildningsdepartementet senare i dag i sin anmälan av anslagen för grundläggande högskoleutbildning kommer att föreslå en ökad medelstilldelning för att höja kvalitén i juristutbildningen.

2 Treåriga budgetramar

Regeringen utfärdade den 1 oktober 1987 särskilda direktiv för domstolsverkets anslagsframställning för budgetåren 1989/90 - 1991/92. Avsikten är att statsmakternas och myndigheternas budgetbehandling skall göras grundligare vart tredje år för att kunna göras enklare under de mellanliggande åren. Detta ger bättre förutsättningar för en rationell budgethantering eftersom myndigheterna kan ges anslagsramar och riktlinjer för en längre period än tidigare.

Domstolsverket har i en särskild rapport i april 1988 redovisat en resultatanalys och en framtidsbeskrivning samt lämnat budgetförslag för treårsperioden. Rapporten omfattar anslagen för domstolsverket, de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, bostadsdomstolen samt arrende- och hyresnämnderna.

Försäkringsdomstolarna fördes över till justitiedepartementets ansvarsområde den 1 juli 1988. Försäkringsdomstolarna hade redan dessförinnan avlämnat en motsvarande treårsrapport, och tanken var att de redan budgetåret 1988/89 skulle gå in i den särskilda försöksverksamheten med treåriga budgetramar. Med hänsyn till att övriga domstolar inom justitiedepartementets område inte skulle ingå i försöksverksamheten förrän senare ändrades inriktningen till att avse ett samordnat försök för samtliga domstolar.

Domstolsverkets rapport

I domstolsverkets rapport sägs att verksamheten vid domstolarna i flera avseenden inte har utvecklats tillfredsställande under senare år trots betydande ansträngningar från domstolarnas sida. Arbetsläget är allmänt sett ansträngt. Vid de allmänna domstolarna har omloppstiderna ökat under senare år. Vid de allmänna förvaltningsdomstolarna, särskilt vid länsrätterna, är omloppstiderna för skattemål fortfarande för långa. Även vid bostadsdomstolen samt arrende- och hyresnämnderna har arbetsläget försämrats efter flera års anslagsminskningar och en ökad arbetsbelastning.

Beräkningarna av produktiviteten visar att flertalet domstolar samt

arrende- och hyresnämnderna sammantaget har uppnått en viss produktivitetsförbättring under perioden 1983-1987. Samtidigt visar utvecklingen vid domstolarna en tendens att målen och ärendena genomsnittligt sett blivit svårare och mer omfattande.

I rapporten redovisas en analys av mål- och ärendebalanser samt omloppstider. Skillnaderna i omloppstider mellan olika måltyper visar att domstolarna tillämpar de förtursregler och de riktlinjer för prioritering av vissa måltyper som finns uttalade av statsmakterna. En allmän förkortning av omloppstiderna i domstolarna, särskilt vid länsrätterna, är emellertid angelägen. Det gäller enligt rapporten även inom ramen för domstolarnas nuvarande resurser.

Domstolsverket konstaterar att flertalet myndigheter inom verksamhetsområdet kan komma att stå inför betydande förändringar inom de närmaste åren. Som exempel nämns att vissa arbetsuppgifter kan komma att föras över från tingsrätterna till myndigheter utanför domstolsväsendet.

Mot bakgrund av det ansträngda arbetsläget förordar domstolsverket vissa *personalförstärkningar* under treårsperioden. Den särskilda personalinsatsen är enligt verket nödvändig för att sänka den nuvarande balansnivån, förkorta väntetider och för att förbättra arbetsläget vid de domstolar där utvecklingen varit särskilt otillfredsställande.

För att modernisera och effektivera verksamheten vid domstolarna föreslår domstolsverket en ökad satsning på *ADB-utveckling* under anslagsperioden. Utvecklingen avses följa en plan som domstolsverket har tagit fram för åren 1988 - 1992. Hittills har arbetet främst inriktats på domstolarnas målkanslier, framför allt i det s.k. kanslidatorsystemet. Vid överrätterna omfattar ADB-uppbyggnaden också informationsåtervinning, både genom RÄTTSDATA och lokala system. Utvecklingen av datorstödet inriktas särskilt på småskalig datateknik och på generella systemlösningar som kan användas vid ett flertal domstolar. Domstolsverket strävar efter en uppbyggnad och ett genomförande av datorstöd inom verksamhetsområdet på så bred front att samtliga myndighetstyper skall kunna få tillgång till datatekniska hjälpmedel inom rimlig tid. Detta innebär att verket nu arbetar efter två utvecklingslinjer; dels fortsatt utveckling och införande av kanslidatorsystemtet, dels införande av enklare system för enbart textbehandling.

Verket räknar med att 6-8 kanslidatorsystem kan införas per år och att ett stort antal domstolar kan förses med system för textbehandling. Utbyggnadstakten är självfallet beroende av att erforderliga investeringsmedel beviljas.

I rapporten föreslås också en satsning på *personalutbildning*. Förslagen innebär en ökning från nuvarande en utbildningsdag per anställd och år till två alternativt tre dagar. Utbildning för yngre domare, ADB-utbildning i allmänhet samt utbildning för att bredda biträdespersonalens arbetsuppgifter tillhör de prioriterade områdena liksom chefsutbildningen.

I rapporten erinrar verket om den undersökning av rekryteringen till och avhoppen från domarbanan som verket tidigare redovisat (DV Rapport 1987:1).

I rapporten redovisas också åtgärder för att öka myndigheternas administrativa självständighet och ansvar. Rapporten behandlar vidare frågor om service och om samverkan med myndigheter utanför verksamhetsområdet.

Föredragandens överväganden

Domstolsverkets särskilda rapport och anslagsframställning uppfyller enligt min mening väl de krav som regeringen har ställt upp i direktiven för treåriga budgetramar. Detsamma gäller för försäkringsdomstolarnas rapport. Jag är därför nu beredd att föreslå treårsramar för de anslag som omfattas av de två rapporterna.

Jag kan i huvudsak instämma i den prioritering av verksamheten som domstolsverket har föreslagit för budgetperioden, vilket innebär personalförstärkningar samt satsningar på teknikutveckling och utbildning.

Mot bakgrund av det mycket ansträngda arbetsläget i domstolarna beslutade regeringen den 6 oktober 1988 på mitt förslag att redan under innevarande budgetår förstärka domstolarna. Resurstillskottet, ca 7,3 milj. kr., är avsett för att förbättra arbetsvillkoren för personalen på de mest arbetstyngda domstolarna. Min avsikt är att under budgetperioden följa upp denna satsning.

Jag är väl medveten om domstolsverkets och domstolarnas gemensamma strävanden att utveckla och modernisera arbetsmetoder, teknikstöd och arbetsmiljö. Resursknapphet och andra nödvändiga prioriteringar har emellertid ibland hindrat det önskvärda utvecklingsarbetet. Därför utförs fortfarande vissa arbetsmoment i domstolarna utan moderna tekniska hjälpmedel i en miljö som på många ställen ter sig ålderdomlig. Den kommande budgetperioden måste därför enligt min mening präglas av en höjning av ambitionsnivån när det gäller att utveckla och förbättra arbetsformer och teknikstöd.

Det ansträngda arbetsläget i domstolarna har också medfört att utbildning av personalen i viss mån har eftersatts. Antalet utbildningsdagar per anställd och år är inom domstolsväsendet lägre än inom många andra sektorer av statsförvaltningen. Det är enligt min mening mot bl.a. denna bakgrund angeläget att ytterligare medel avsätts för utbildning som bör komma alla personalkategorier till del.

Jag återkommer under de olika myndighetsanslagen med beräkning av medel för de ändamål som jag nu har förordat. Jag vill redan här framhålla att möjligheterna att anskaffa ADB-utrustning inte är begränsade till de belopp som jag anger för sådana ändamål. Genom omprioriteringar inom anslagen kan självfallet ytterligare medel användas för ADB-investeringar.

3 Sammanslagning av anslag

Regeringen har under flera budgetår efter förslag av domstolsverket beslutat om smärre omfördelningar av medel mellan de olika förvaltningsanslagen inom domstolsverkets verksamhetsområde. Omfördelningarna har föranletts av växlingar i arbetsläget vid myndigheterna. För att dom-

stolsverket i framtiden på egen hand skall kunna göra sådana omfördelningar av resurserna föreslår verket att anslagen D 2. Allmänna domstolarna och D 4. Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m.m. slås samman till ett anslag.

Jag delar domstolsverkets uppfattning och föreslår att de båda anslagen slås samman till ett anslag med beteckningen D 2. Allmänna domstolarna m.m.

5 Lokalförsörjningen inom domstolsväsendet m.m.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för domstolsväsendet och rättshjälpsnämnderna. Lokalbeståndet uppgår till ca 370 000 m2. Under innevarande budgetår disponeras ca 253 milj. kr. för lokalbeståndet. Det motsvarar ca 16 % av myndigheternas förvaltningskostnader.

D 1. Domstolsverket

1987/88 Utgift 46 548 991
1988/89 Anslag 49 024 000
1989/90 Förslag 51 433 000
Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 250 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket är en central förvaltningsmyndighet för de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, bostadsdomstolen, arrende- och hyresnämnderna, försäkringsdomstolarna, rättshjälpsnämnderna och de allmänna advokatbyråerna. Domstolsverket har också till uppgift att på det allmännas vägnar föra talan mot beslut i rättshjälpsfrågor.

Chef för domstolsverket är en generaldirektör. Inom verket finns en organisationsenhet, en ekonomienhet, en personalenhet och en juridisk enhet. Dessutom finns ett sekretariat och en personalansvarsnämnd.

Från anslaget betalas också kostnaderna för verksamheten vid notarienämnden, tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet och besvärsnämnden för rättshjälpen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	179	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	42 263 000 (1)	+ 970 000
(därav lönekostnader)	(25 016 000)(1)	(+ 2 470 000)
Blanketter m.m. inom domstolsverkets verksamhetsområde	6 761 000	+ 689 000
Engångsanvisning	-	+ 750 000
Summa	49 024 000 (1)	+ 2 409 000

(1) Av angivet belopp har 250 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 48 454 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod, med fördelningen 1, 2 och 2 % för första, andra respektive tredje budgetåret. Ett genomförande av huvudförslaget skulle bl.a. medföra kraftiga störningar och förseningar i det utvecklings- och rationaliseringsarbete som domstolsverket bedriver inom sitt verksamhetsområde.

Domstolsverket yrkar att anslaget för budgetåret 1989/90 i förhållande till vad som anvisats i budgetpropositionen 1988 räknas upp enligt p. 2 och 3.

2. För att utvidga utbildningsverksamheten och förstärka ADB-utvecklingen vid domstolarna begär domstolsverket 500 000 kr.

3. Till följd av att försäkringsdomstolarna överförts till domstolsverkets verksamhetsområde yrkar verket 100 000 kr. för blanketter till dessa domstolar.

Domstolsverket yrkar oförändrat anslag för budgetåren 1990/91 och 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget beräknas med utgångspunkt från en minskning av utgifterna med 5 % på tre år med fördelningen 1 %, 2 % och 2 % för första, andra och tredje budgetåret.

Som jag tidigare anfört måste ADB-utvecklingen inom domstolsverkets verksamhetsområde fortsätta i enlighet med den ADB-plan som verket reviderade år 1987 och som gäller för perioden 1988-92. ADB-utbyggnaden är en väsentlig förutsättning för att verksamheten vid myndigheterna skall kunna effektiveras. För detta ändamål och för utökad utbildningsverksamhet behöver domstolsverket ytterligare resurser. Jag beräknar medel för detta med 800 000 kr.

För systemutveckling och programmering av ett ADB-system i den framtida rättshjälpsorganisationen beräknar jag medel under anslaget med ytterligare 750 000 kr. (engångsutgift).

Anslagsposten blanketter bör räknas upp med 100 000 kr. för blanketter till försäkringsdomstolarna.

Anslaget har räknats ned med 481 000 kr. med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor avsnitt 4.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad fr.o.m. den 1 juli 1989 för domstolsverket och de tre nämnder vars kostnader betalas från detta anslag (1 115 000 kr.).

Vid beräkningen av anslaget har jag, i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutas, inte tagit hänsyn till de belopp som har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88).

Under den treåriga budgetperioden bör anslaget med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90 uppgå till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990/91*	*Budgetåret 1991/92*
51 433 000 kr.	*49 669 000 kr.*	*48 676 000 kr.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Domstolsverket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 51 433 000 kr.

D 2. Allmänna domstolarna m.m.(1)

1987/88 Utgift(2) 1 201 364 311
1988/89 Anslag(2) 1 183 852 000
1989/90 Förslag 1 254 357 000
(1) Tidigare anslaget D 2. Allmänna domstolarna
(2) Anslagen D 2. Allmänna domstolarna och D 4. Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m.m. Av anslagen för budgetåret 1988/89 har sammanlagt 8 828 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Allmänna domstolar är tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen.

Tingsrätterna är allmänna underrätter. Det finns 97 tingsrätter.

Hovrätterna är överrätter i de mål som överklagas från tingsrätterna. Det finns 6 hovrätter, Svea hovrätt (15 avdelningar, varav 13 för allmänna mål och 2 för vatten- och fastighetsmål), Göta hovrätt (4 avdelningar), hovrätten över Skåne och Blekinge (5 avdelningar), hovrätten för Västra Sverige (6 avdelningar), hovrätten för Nedre Norrland (2 avdelningar) och hovrätten för Övre Norrland (2 avdelningar).

Högsta domstolen är överrätt i de mål som överklagas från hovrätterna. Domstolen är indelad i tre avdelningar. I domstolen finns 25 justitieråd. Fyra av dessa tjänstgör för närvarande i lagrådet. För högsta domstolen finns ett särskilt kansli till vilket revisionssekreterare är knutna.

Från anslaget betalas också kostnaderna för de kansligöromål för statens ansvarsnämnd som fullgörs av Svea hovrätt.

Hyresnämnderna har bl.a. till uppgift att medla och vara skiljenämnd i hyrestvister samt att avgöra vissa typer av sådana tvister. Arrendenämnderna har motsvarande uppgift i arrendetvister.Flertalet av nämnderna har två eller tre län som verksamhetsområde. Hyresnämnderna har gemensamt kansli med arrendenämnderna. Sådana kanslier finns på tolv orter.

Bostadsdomstolen är över- och slutinstans i de ärenden som avgörs av hyresnämnderna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Högsta domstolen		
Justitieråd, kanslichef och revisionssekreterare	63	-
Övrig personal	55	-
Hovrätterna		
Domare och hovrättsfiskaler	381	-
Övrig personal	309	-
Tingsrätterna		
Domare	663	-
Tingsnotarier	610	-
Övrig personal	2 477	-
Bostadsdomstolen		
Domare och föredragande	13	-
Övrig personal	7	-
Hyresnämnderna		
Hyresråd	30	-
Övrig personal	91	-
Summa	4 699	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	949 118 000 (1)(3)	+ 49 850 000
(därav lönekostnader)	(882 876 000)(1)(3)	(+ 43 180 000)
Reseersättningar	10 782 000 (1)	+ 1 075 000
Lokalkostnader	189 020 000 (1)	+ 14 550 000
Ersättning till nämndemän	34 932 000 (2)	+ 5 030 000
Summa	1 183 852 000 (1)(3)	+ 70 505 000

(1) Anslagen D 2. Allmänna domstolarna och D 4. Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.
(2) Anslaget D 2. Allmänna domstolarna.
(3) Av angivet belopp har sammanlagt 8 828 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 1 165 621 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod med fördelningen 1, 2 och 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Ett genomförande av huvudförslaget skulle försämra den redan otillfredsställande arbetssituationen vid de allmänna domstolarna och där påskynda den i flera avseenden ogynnsamma utveckling som nu pågått under en följd av år. En tillämpning av huvudförslaget skulle vidare resultera i väsentligt längre omloppstider för målen och ärendena vid bostadsdomstolen och hyresnämnderna. Med hänsyn härtill yrkar domstolsverket att huvudförslaget inte tillämpas på anslaget.

Domstolsverket yrkar att anslaget för budgetåren 1989/90 - 1991/92 i förhållande till vad som anvisats i budgetpropositionen 1988 i stället räknas upp med sammanlagt 32 milj. kr. enligt p. 2-5.

2. För att minska mål- och ärendebalanserna och förbättra arbetsläget vid de allmänna domstolar där utvecklingen varit särskilt otillfredsställ-

lande yrkar domstolsverket 3,5 milj. kr. per budgetår för personalförstärkningar.

3. Domstolsverket yrkar att anslaget räknas upp med 2,3 milj. kr. per budgetår för ökad efterutbildning.

4. Domstolsverket begär 4 milj. kr. per budgetår för att öka takten i införandet av ADB-tekniska hjälpmedel vid de allmänna domstolarna.

5. För att möta väntade mål- och ärendeökningar vid bostadsdomstolen och hyresnämnderna samt för att finansiera kostnader för att där införa ADB-tekniska hjälpmedel yrkar domstolsverket 2 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Domstolarnas arbetsläge m.m.

Arbetsläget vid de allmänna domstolarna är mycket ansträngt. Målen har blivit svårare och förhandlingstiden per mål har ökat. Antalet inkommande tvistemål har visserligen minskat under första halvåret 1988. Detta är emellertid huvudsakligen en följd av att bestridda konkursansökningar numera inte överförs till handläggning som tvistemål utan hanteras inom ramen för konkursärendet. Någon lättnad i arbetsbördan för domstolarna har därför inte uppkommit genom denna målminskning.

Övriga mål vid tingsrätterna har ökat i antal. Brottmålen ökade under det första halvåret 1988 i förhållande till motsvarande tidsperiod 1987 med 6,5 procent och antalet mål om lagsökning och betalningsföreläggande med ca 10 procent.

Hovrätternas måltillströmning har sammantaget ökat med 7,4 procent. Ökningen fördelar sig jämnt på brottmål, tvistemål och övriga mål. Högsta domstolens måltillströmning ligger på en oförändrad nivå.

Fastighetsdatareformen har nu genomförts vid 47 av landets 93 inskrivningsmyndigheter. Reformen genomförs i den takt som riksdagen beslutade om inför budgetåret 1987/88.

Ett tecken på det besvärliga läget i tingsrätterna är de ökande målbalanserna och det förhållandet att genomsnittsåldern på de avgjorda målen stiger från år till år. Även beträffande inskrivningsärendena är väntetiderna vid många tingsrätter oroväckande långa. Enskilda personer, kreditinrättningar m.fl. drabbas av betydande olägenheter på grund av dessa förseningar. Vid flera tingsrätter råder numera mycket långa handläggningstider för registrering av boupptecknings. I ett beslut i november 1988 har justitieombudsmannen Anders Wigelius i fråga om handläggningstiden vid Stockholms tingsrätt (omkring fem månader) uttalat att det, med hänsyn främst till de syften som boupptecknings tjänar, är minst sagt otillfredsställande med så långa handläggningstider.

Jag kan inte annat än instämma i justitieombudsmannens uppfattning. Även om domstolarnas resurser är hårt utnyttjade anser jag det angeläget att man vid de enskilda tingsrätterna undersöker vilka möjligheter att förkorta väntetiderna som kan finnas, exempelvis genom omdisponeringar. I en del fall är det sannolikt möjligt att genom temporära punktinsatser åstadkomma bestående förbättringar. I projektet "Kortare vänteti-

der i tingsrätterna m.m." som jag strax skall redogöra för, kommer dessa frågor att behandlas.

Jag anser att någon tillämpning av huvudförslaget inte kan komma i fråga under budgetperioden. En förstärkning bör i stället ske av anslaget med 10,2 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Tillskottet avser personalförstärkningar (7,2 milj. kr.), ADB (1,5 milj. kr.) och utbildning (1,5 milj. kr.). Med hänsyn till att tillskottet för ADB i huvudsak utgör ersättning för avgifter till statskontoret medger satsningen en betydligt större investeringsvolym. Jag anser att satsningarna på ADB och utbildning bör - med en måttlig avtrappning fortsätta under de följande två budgetåren.

Under den treåriga budgetperioden förordar jag därför att anslaget, med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90, uppgår till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990/91*	*Budgetåret 1991/92*
1 254 357 000 kr.	*1 256 757 000 kr.*	*1 259 492 000 kr.*

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad fr.o.m. den 1 juli 1989 för högsta domstolen (246 000 kr.) och bostadsdomstolen (47 000 kr.).

Vid beräkningen av anslaget har jag, i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutas, inte tagit hänsyn till de belopp som har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88).

Kortare väntetider i tingsrätterna m.m.

Domstolsverket har under hösten 1988 inlett ett projekt som har fått benämningen Kortare väntetider i tingsrätterna m.m. Bakgrunden till projektet är bl.a. de omfattande ändringarna i rättegångsbalken som trädde i kraft den 1 januari 1988. Även annat har haft betydelse för tillkomsten av projektet, bl.a. den under senare år alltmer ökande arbetsbördan och den allt viktigare frågan om personalförsörjningen.

För att förverkliga regeringens intentioner i direktiven för treåriga budgetramar kommer en del av arbetet i projektet att inriktas på möjligheterna att använda nya planeringsmetoder i domstolarna.

Projektet syftar ytterst till att - inom nuvarande resurser - stärka domstolarnas ställning genom att ge dem ökade förutsättningar att klara av de krav som ställs på dem främst från den rättssökande allmänhetens sida.

I en inledande kartläggning av väntetiderna medverkar ett antal tingsrätter i en intervjuundersökning. I ett senare skede kan det bli aktuellt att låta någon tingsrätt delta i ett försök med bl.a. nya planeringsmetoder.

Till projektet har knutits en referensgrupp. Arbetet beräknas vara avslutat före sommaren 1989.

Domstolsverkets projekt är enligt min mening ett värdefullt led i ansträngningarna att finna moderna och rationella arbetsmetoder och en modell för att bättre kunna planera verksamheten i domstolarna. Jag ser det som särskilt värdefullt att det kan ge en bild av hur det reformerade tingsrättsförfarandet har slagit igenom i praktiken.

I det här sammanhanget vill jag också nämna att domstolarna i Västmanlands län för närvarande deltar i ett projekt, Det Snabba Länet, som syftar till att effektivera och förbättra myndigheternas handläggningsrutiner. Arbetet bedrivs av länsstyrelsen i Västmanlands län tillsammans med Statskonsult AU AB och skall vara avslutat under maj 1989.

Med ekonomiskt stöd från nämnden för statliga förnyelsefonder och med hjälp av en utomstående konsult har Göteborgs tingsrätt, på eget initiativ, inlett en översyn av tingsrättens arbetsformer och resursanvändning. Även detta projekt har till syfte att skapa effektivare arbetsformer och bättre resursanvändning.

Jag avvaktar med intresse resultatet av de nu pågående utredningarna.

Domstolarna i Borås

I budgetpropositionen 1984 anmälde dåvarande departementschefen att han avsåg att senare föreslå regeringen en sammanslagning av Borås tingsrätt och Sjuhäradsbygdens tingsrätt. Regeringen uppdrog i oktober 1984 åt domstolsverket och byggnadsstyrelsen att utreda alternativa möjligheter att anordna gemensamma lokaler för den sammanslagna tingsrätten. Uppdraget redovisades i april 1985. Till följd av vad som framkommit om bl.a. svårigheterna att lösa lokalfrågan för en sammanslagen tingsrätt på ett tillfredsställande sätt, har planerna på en sammanslagning skrinlagts.

Nämndemannafrågor

Riksdagen beslutade våren 1988 (prop. 1987/88:138, JuU 38, rskr. 360) om vissa lagändringar för att främja en mer allsidig rekrytering av nämndemännen i våra domstolar. Valförsamlingarna ålades i lag att eftersträva en allsidig sammansättning av nämndemannakåren med hänsyn till ålder, kön och yrke. Mandatperioden för nämndemän i allmänhet förkortades från sex till tre år. Sjuttioårsgränsen för valbarhet avskaffades.

Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1989. Nyval av samtliga nämndemän med tillämpning av de nya bestämmelserna har ägt rum under hösten 1988 av de nyvalda valförsamlingarna. För att främja en allsidig rekrytering har domstolsverket i samarbete med landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, de politiska partierna och nämndemännens riksförbund till de nominerande och väljande organens ledning arbetat fram och spridit ett informationsmaterial om nämndemannauppdraget.

Domstolsverket har fått i uppdrag att senast den 1 april 1989 redovisa hur den nyvalda nämndemannakåren ser ut vad gäller i första hand ålder, kön och yrke.

Domstolsverket skall också redovisa hur ofta nämndemännen tjänstgör och hur många nämndemännen är i de olika domkretsarna.

De ekonomiska villkoren har naturligtvis stor betydelse för nämndemannarekryteringen. Här har väsentliga förbättringar gjorts på senare år. För närvarande utgår ett enhetligt grundarvode på 260 kr. om dagen. Därjämte betalas ett individuellt bestämt tilläggsbelopp till de nämnde-

män som på grund av tjänstgöringen som nämndeman får vidkännas löneavdrag eller annan inkomstförlust som överstiger grundarvodet. Den högsta sammanlagda ersättningen (grundarvode + tilläggsbelopp) är 600 kr. om dagen.

Jag anser att ersättningen till nämndemän nu bör höjas. Grundarvodet bör bestämmas till 300 kr. om dagen och den högsta sammanlagda ersättningen till 650 kr. om dagen.

De nya beloppen bör gälla från ingången av nästa budgetår, dvs. fr.o.m. den 1 juli 1989. Jag avser att senare förelägga regeringen de förslag till författningsändringar som behövs.

Det finns skäl att här nämna ett delbetänkande av förtroendeuppdragsutredningen, Pengar är inte allt men (Ds 1988:46), som för närvarande remissbehandlas av civildepartementet. I betänkandet föreslås bl.a. att det skall bli en kommunal skyldighet att ersätta de förtroendevalda som har kommunala uppdrag för den arbetsförtjänst de går miste om på grund av uppdraget. Däremot föreslås det även i fortsättningen vara frivilligt för kommuner och landsting att utöver ersättningen för förlorad arbetsförtjänst ersätta de förtroendevalda med ett arvode för själva uppdraget. Den nya ordningen föreslås bli tillämpad först fr.o.m. den 1 januari 1992.

Riksdagen har nyligen beslutat om en bred informationsinsats(prop. 1988/89:25, bil. 1 s. 4 f, JuU10, rskr. 56) för att ge nämndemännen grundläggande kunskaper om verksamheten i domstolarna. För detta ändamål har 5 milj. kr. anvisats på ett särskilt anslag. Informationen är tänkt att lämnas lokalt men med stöd från domstolsverket.

Det är min förhoppning att denna unika satsning, som skall komma hela nämndemannakåren till del, får ett positivt gensvar och engagemang från nämndemännen och domstolarna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna domstolarna m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 1 254 357 000 kr.

D 3. Allmänna förvaltningsdomstolarna

1987/88	Utgift	373 600 100
1988/89	Anslag	370 686 000
1989/90	Förslag	388 887 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 2 815 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Allmänna förvaltningsdomstolar är länsrätterna, kammarrätterna och regeringsrätten.

Länsrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar närmast under kammarrätterna. Det finns 24 länsrätter.

Kammarrätterna är överrätter i de mål som överklagas från bl.a. länsrätterna. Det finns fyra kammarrätter, kammarrätten i Stockholm (sju avdelningar), kammarrätten i Göteborg (sju avdelningar), kammarrätten i Sundsvall (fyra avdelningar) och kammarrätten i Jönköping (tre avdelningar).

Regeringsrätten är högsta allmänna förvaltningsdomstol. Regeringsrätten är överrätt i de mål som överklagas från kammarrätterna och högsta instans i patentmål. Domstolen är delad på tre avdelningar. I domstolen finns 21 regeringsråd. Tre av dessa tjänstgör för närvarande i lagrådet. För regeringsrätten finns ett kansli till vilket regeringsrättssekreterare är knutna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Regeringsrätten		
Regeringsråd, kanslichef och regeringsrättssekreterare	60	-
Övrig personal	53	-
Kammarrätterna		
Domare och fiskaler	219	-
Övrig personal	175	-
Länsrätterna		
Domare	190	-
Personal med beredningsoch föredragandeuppgifter	337	-
Övrig personal	369	-
Summa	1 403	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	306 115 000 (1)	+ 12 153 000
(därav lönekostnader)	(281 518 000) (1)	(+ 9 328 000)
Reseersättningar	3 654 000	+ 361 000
Lokalkostnader	49 937 000	+ 4 140 000
Ersättning till nämndemän	10 980 000	+ 1 547 000
Summa	370 686 000 (1)	+ 18 201 000

(1) Av angivet belopp har 2 815 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 364 838 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod med fördelningen 1, 2 och 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Ett genomförande av huvudförslaget skulle medföra att balanssituationen vid domstolarna förvärrades och därmed att de av statsmakterna uppställda målen i fråga om omloppstider och service till allmänheten inte skulle uppnås. En sådan utveckling är enligt domstolsverket helt oacceptabel.

Domstolsverket yrkar att anslaget för budgetåren 1989/90-1991/92 i förhållande till vad som anvisats i budgetpropositionen 1988 räknas upp med sammanlagt 10 milj. kr. enligt p. 2.

2. För personalförstärkningar vid domstolarna för att bl.a. möta den betydande mängd fastighetstaxeringsmål, som kommer in till länsrätterna under år 1990, för att öka efterutbildningen och för att öka takten i införandet av ADB-tekniska hjälpmedel vid domstolarna yrkar domstolsverket för budgetåret 1989/90 4 milj. kr. och för budgetåret 1990/91 ytterligare 6 milj. kr.

För budgetåret 1991/92 yrkar domstolsverket oförändrat anslag.

Föredragandens överväganden

Arbetsläget m.m.

Arbetsläget vid de allmänna förvaltningsdomstolarna är ansträngt.

Den allmänna *fastighetstaxeringen* har tidigare genomförts under ett och samma år för samtliga typer av fastigheter. Nästa allmänna fastighetstaxering genomförs under år 1988 men omfattar då endast industrifastigheter och hyresfastigheter. År 1990 taxeras småhus och år 1992 jordbruksfastigheter. Taxeringen skall fortsättningsvis ske enligt ett rullande schema, där fastigheterna taxeras vart sjätte år.

Den senaste allmänna fastighetstaxeringen - år 1981 - föranledde ca 92 000 mål till länsrätterna. Huvuddelen av dessa mål rörde småhus och jordbruksfastigheter. Det finns inte anledning anta att antalet inkommande fastighetstaxeringsmål kommer att bli väsentligt större eller mindre i anledning av den kommande fastighetstaxeringen än vad som var fallet vid den närmast föregående.

Skattemålen har minskat i antal under senare år. Bortfallet kan till viss del tillskrivas det förhållandet att lagstiftningen har förenklats genom ett ökat antal schablonregler. Bortfallet har i första hand avsett de enklare och minst resurskrävande målen. De kvarvarande skattemålen är därför genomsnittligt sett svårare än tidigare.

Omloppstiderna för skattemål i länsrätterna bör inte överstiga tolv månader. Denna målsättning har lagts fast av riksdagen. Trots att antalet inkommande skattemål minskat med 14 procent under år 1987 har den genomsnittliga omloppstiden i skattemål ökat och uppgår nu till 21 månader. Andelen äldre mål i målbalanserna har också ökat. Detta är inte godtagbart. Det är särskilt oroande eftersom länsrätterna snart kommer att få in ett stort antal fastighetstaxeringsmål, som erfarenhetsmässigt medför en temporär ökning av målbalanserna.

Antalet inkomna *körkortsmål* har ökat med nästan 40 procent sedan år 1982. Det finns för närvarande inte något som talar för att körkortsmålen kommer att minska i antal. Körkortsmålen, som är förtursmål, är särskilt resurskrävande till följd av att länsrätterna ofta tvingas meddela två beslut, ett interimistiskt och ett slutligt. Muntlig förhandling är också ett vanligt inslag i handläggningen.

Även antalet *övriga mål*, t.ex. mål enligt bl.a. socialtjänstlagen, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen om vård av missbrukare i vissa fall och utlänningslagen, har ökat avsevärt sedan år 1982. I flertalet av dessa mål äger muntlig förhandling rum.

Förtursmålens andel av den totala målstocken har ökat från 25 till 40 procent sedan år 1982.

Det finns alltså inga tecken som tyder på att arbetsläget för länsrätterna kommer att förbättras under de närmaste åren.

Kammarrätternas balanssituation är fortfarande otillfredsställande trots att antalet inkommande mål minskat något till följd av den sjunkande målavverkningen i länrätterna.

I regeringsrätten har antalet inkommande mål minskat något.

Jag anser att de allmänna förvaltningsdomstolarna, för att kunna behålla sin nuvarande kapacitet och helst öka den, måste undantas från en tillämpning av huvudförslaget under perioden 1989/90 - 1991/92 och i stället tillföras vissa resurser. Detta är också motiverat för att domstolarna skall klara av den extra arbetsbelastning som fastighetstaxeringen kommer att innebära. För budgetåret 1989/90 förordar jag en förstärkning av anslaget med 2,4 milj. kr. Tillskottet avser personalförstärkningar (0,8 milj. kr.), ADB (0,9 milj. kr.) och utbildning (0,7 milj. kr.). Med hänsyn till att tillskottet för ADB i huvudsak utgör ersättning för avgifter till statskontoret medger satsningen en betydligt större investeringsvolym. Jag anser att satsningarna på ADB och utbildning bör fortsätta även under budgetåret 1990/91.

Under den treåriga budgetperioden förordar jag därför att anslaget, med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90, uppgår till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990/91*	*Budgetåret 1991/92*
388 887 000 kr.	*389 727 000 kr.*	*389 727 000 kr.*

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad fr.o.m. den 1 juli 1989 för regeringsrätten (113 000 kr.).

Vid beräkningen av anslaget har jag, i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutas, inte tagit hänsyn till de belopp som har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna förvaltningsdomstolarna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 388 887 000 kr.

D 4. Försäkringsdomstolarna(1)

1987/88 Utgift(2)	60 194 000
1988/89 Anslag(3)	54 874 000
1989/90 Förslag	60 658 000

(1) Tidigare anslaget D 4. Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m.m.
(2) Anslagen B 1. Försäkringsöverdomstolen och B 2. Försäkringsrätter under femte huvudtiteln.
(3) Av anslaget har 444 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Försäkringsdomstolar är försäkringsrätterna och försäkringsöverdomstolen.

Försäkringsrätterna är tre, en för Mellansverige (fem avdelningar), en för Södra Sverige (fem avdelningar) och en för Norra Sverige (två avdelningar).

Försäkringsrätterna prövar främst överklagade ärenden från försäkringskassorna som gäller socialförsäkringen. Försäkringsrätten för Mellansverige prövar dessutom ett stort antal överklagade ärenden från riksförsäkringsverket.

Försäkringsöverdomstolen prövar mål som överklagas från försäkringsrätterna och arbetsmarknadsstyrelsen eller som styrelsen underställer domstolens prövning. Domstolen har tio lagfarna och nio andra ledamöter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Försäkringsöverdomstolen		
Domare	10	-
Föredragande	14	-
Övrig personal	15	-
Försäkringsrätterna		
Domare	77	-
Föredragande	30	-
Övrig personal	52	-
Summa	198	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	47 850 000 (1)	+ 4 692 000
(därav lönekostnader)	(44 416 000)(1)	(+ 4 201 000)
Reseersättningar	-	+ 45 000
Lokalkostnader	5 064 000	+ 861 000
Ersättning till nämndemän och andra icke lagfarna ledamöter	1 500 000	+ 186 000
Summa	54 874 000 (1)	+ 5 784 000

(1) Av angivet belopp har 444 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 53 956 000 kr. Ett genomförande av huvudförslaget skulle medföra personalindragningar vid försäkringsdomstolarna i ett skede då målbalanserna fortfarande är för stora och då en viss ökning i måltillströmningen kan förutses.

2. Anslaget understiger kostnaderna för den försäkringsdomstolsorganisation som den 1 juli 1988 överfördes till domstolsverkets verksamhetsområde med 2 milj. kr. Verket yrkar att anslaget räknas upp med detta belopp.

Föredragandens överväganden

Måltillströmningen till försäkringsrätterna sjönk med 20 procent mellan år 1986 och år 1987. År 1988 har det emellertid inträffat en betydande ökning av antalet inkommande mål, sannolikt till stor del på grund av en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1988. Den innebär bl.a. att socialförsäkringsnämnderna inte längre skall ompröva sina beslut innan överklagande sker till försäkringsrätten (prop. 1985/86:73, SfU12, rskr. 142). I lagstiftningsärendet beräknades att den nya ordningen skulle medföra en ökad måltillströmning till försäkringsrätterna med ca 2 000 mål om året. Redan under de tre första kvartalen 1988 har det kommit in drygt 2 000 fler mål till försäkringsrätterna än under hela år 1987.

Jag anser att utvecklingen bör följas ytterligare någon tid innan några bestämda slutsatser kan dras om målutvecklingen och åtgärder övervägas för att åstadkomma en ändring.

Försäkringsöverdomstolen har sedan några år en minskande tillströmning av mål. Liksom i försäkringsrätterna är dock balanserna fortfarande höga och väntetiderna för de försäkrade alltför långa.

Analyser inför försäkringsdomstolarnas övergång till domstolsverkets verksamhetsområde har visat att anvisade medel understiger kostnaderna för den nuvarande organisationen. Mot denna bakgrund och med hänsyn till den kraftigt ökade måltillströmningen föreslår jag ett resurstillskott på ca 2 milj. kr. för budgetåret 1989/90. För de två följande budgetåren förordar jag oförändrat anslag.

Under den treåriga budgetperioden förordar jag därför att anslaget, med utgångspunkt från anslaget för budgetåret 1989/90, uppgår till följande.

Budgetåret 1989/90	*Budgetåret 1990/91*	*Budgetåret 1991/92*
60 658 000 kr.	*60 658 000 kr.*	*60 658 000 kr.*

Domstolsverket fick i 1988 års budgetproposition i uppdrag att analysera förutsättningarna för att på sikt samordna försäkringsrätterna med de allmänna förvaltningsdomstolarna. Uppdraget har nyligen redovisats (DV Rapport 1988:5) och övervägs nu inom justitiedepartementet.

Anslaget har räknats upp med 144 000 kr. med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor avsnitt 4.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad fr.o.m. den 1 juli 1989 för försäkringsöverdomstolen (128 000 kr.).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försäkringsdomstolarna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 60 658 000 kr.

D 5. Utrustning till domstolar m.m.(1)

1987/88	Utgift(2)	18 890 861	Reservation(2)	3 967 336
1988/89	Anslag(3)	14 910 000		
1989/90	Förslag	19 800 000		

(1) Anslaget är under budgetåret 1988/89 benämnt D 6.
(2) Anslaget D 5. Utrustning till domstolar m.m.
(3) Anslaget D 6. Utrustning till domstolar m.m.

Från anslaget betalas kostnader för inköp av utrustning och inventarier för myndigheterna inom domstolsverkets förvaltningsområde — med undantag av de allmänna advokatbyråerna —, konsultkostnader i samband därmed samt kostnader för flyttning.

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 22 160 000 kr.

Föredragandens överväganden

Utrustning till domstolar m.m. har redovisats under anslaget D 6 för budgetåret 1988/89. Jag föreslår att reservationen under det anslaget flyttas till detta anslag.

Jag beräknar anslagsbehovet till 19 800 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning till domstolar m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisa ett reservationsanslag på 19 800 000 kr.

Lokalförsörjningen inom kriminalvården m.m.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för de allmänna häktena och kriminalvårdsanstalterna samt för kriminalvårdsstyrelsen, regionkanslierna och skyddskonsulentorganisationen. Lokalbeståndet uppgår till ca 528 000 m2. Under innevarande år disponeras ca 196 milj. kr. för lokalkostnader.

Lokalhållningsansvaret för kriminalvårdens anstalter samt för vissa bostadsfastigheter på eller i anslutning till anstalterna överfördes till byggnadsstyrelsen den 1 juli 1988. Kriminalvårdsstyrelsen svarar även i fortsättningen för drift och löpande underhåll av kriminalvårdsanstalterna. I enlighet med ett regeringsuppdrag i februari 1988 utreder för närvarande byggnadsstyrelsen i samråd med kriminalvårdsstyrelsen hur arbetsfördelning och samverkan mellan myndigheterna i frågor som rör kriminalvårdens lokalförsörjning bör utformas.

Medel för investeringar i byggnader för kriminalvården förs upp under sjunde huvudtiteln, anslaget Investeringar m.m.

I gällande investeringsplan för kriminalvården har kostnadsramar om 422 milj. kr. förts upp för pågående och redan beslutade objekt.

En ny lokalanstalt i Sigtuna kommun, benämnd Storboda, har tagits i bruk under året.

Kriminalvårdsstyrelsen föreslår att en lokalanstalt i Visby och en ersättningsanstalt till lokalanstalten Västerås projekteras.

Styrelsen beräknar sammanlagt 73,5 milj. kr. för ombyggnadsarbeten vid kriminalvårdsanstalterna Haparanda, Mäshult, Skogome och Tygelsjö. För mindre byggnadsobjekt vid anstalter beräknas 25 milj. kr.

I kriminalvårdsstyrelsens fortsatta planering av förändringar inom kriminalvårdsorganisationen ingår projektering av nya anstalter i Jönköping och Upplands-Väsby samt av en ersättningsanstalt till lokalanstalten i Hudiksvall. Enligt styrelsen är det dessutom nödvändigt att om några få år bestämma om lokalanstalterna Falun, Karlskrona och Torhult skall renoveras, ersättas med nya anstalter eller läggas ned.

I styrelsens plan för lokalförsörjningen under de närmaste 3-5 åren ingår byggnadsföretag vid anstalterna Kalmar, Kumla, Norrtälje, Stångby, Tidaholm och Vångdalen för totalt 54,7 milj. kr.

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av budgetpropositionen 1988 skall en ny lokalanstalt uppföras i Göteborg och de nuvarande lokalanstalterna i Halmstad och Vänersborg bytas ut. Byggstart för anstalterna i Göteborg och Halmstad beräknas ske under innevarande budgetår och för Vänersborgsanstalten under budgetåret 1990/91.

Mot bakgrund av den ökade beläggningen vid anstalter och häkten har jag, utöver medel för nu nämnda beslutade byggnadsföretag, beräknat ett visst ytterligare investeringsutrymme för byggnadsobjekt inom kriminalvården under den närmaste treårsperioden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om lokalförsörjningen för kriminalvården.

E 1. Kriminalvårdsstyrelsen

1987/88 Utgift	88 706 338
1988/89 Anslag	84 256 000
1989/90 Förslag	90 175 000

Kriminalvårdsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om kriminalvård. Styrelsen är chefsmyndighet för regionkanslierna, kriminalvårdsanstalterna, de allmänna häktena och skyddskonsulentorganisationen. Styrelsen är huvudman för kriminalvårdsnämnden och övervakningsnämnderna.

Kriminalvårdsstyrelsen leds av en styrelse. Chef för styrelsen är en generaldirektör. Inom kriminalvårdsstyrelsen finns tio enheter, nämligen en tillsynsbyrå, en rättsvårds- och registerbyrå, en produktionsbyrå, en ekonomibyrå, en personalbyrå, en fastighets- och inköpsbyrå, en administrativ utvecklingsbyrå, en utbildnings- och informationsbyrå, en planerings- och samordningsenhet samt en juridisk enhet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	340,5	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	74 899 000 (1)	+ 2 995 000
(därav lönekostnader)	(65 464 000)	(+ 2 750 000)
Lokalkostnader	9 357 000	+ 2 924 000
Summa	84 256 000	+ 5 919 000

(1) Av angivet belopp har 659 000 kr. inte ställts till kriminalvårdsstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1989/90 85 527 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 421 000 kr.
3. Kriminalvårdsverkets kostnader för partiella tjänstebefrielser beräknas för budgetåret 1989/90 till 15,8 milj. kr., varav 600 000 kr. yrkas under detta anslag.
4. För intensifierade insatser för att rekrytera personal yrkas 250 000 kr.

Föredragandens överväganden

Regeringen uppdrog i oktober 1985 åt kriminalvårdstyrelsen att undersöka möjligheterna att genomföra en decentralisering inom kriminalvår-

den (jfr prop. 1985/86:147, JuU 31, rskr 276). En försöksverksamhet har därefter pågått vid ett flertal myndigheter inom verket. Erfarenheterna av denna har bl.a. visat att det krävs organisatoriska förändringar för att genomföra en decentralisering. I en första etapp har linjeorganisationen setts över. Ett förslag till en ny linjeorganisation överlämnades till regeringen i september 1988. Kriminalvårdsstyrelsen beslutade i augusti samma år att se över även styrelsens arbetsuppgifter och organisation. I den översynen skall bl.a. klarläggas hur resurser och ansvar skall fördelas mellan kriminalvårdsstyrelsen och de regionala och lokala myndigheterna. Avsikten är att förslaget skall redovisas till regeringen i juni 1989.

Jag ser mycket positivt på kriminalvårdsstyrelsens ansträngningar att decentralisera ansvar och befogenheter till de regionala och lokala myndigheterna inom verket. Erfarenheterna av den försöksverksamhet som har bedrivits inom kriminalvårdsverket visar också att möjligheterna till ett ökat ansvarstagande påverkar personalens engagemang i arbetet i positiv riktning. Härigenom skapas goda förutsättningar för metod- och personalutvecklingen inom kriminalvården. Enligt min mening bör emellertid beslutet om en ny linjeorganisation vänta till dess man kan ta ställning till kriminalvårdsstyrelsens förslag som helhet. Jag har för avsikt att - efter remissbehandling - redovisa regeringens ställningstagande i fråga om kriminalvårdsverkets organisation i nästa års budgetproposition.

Jag redogör under anslaget E 2. Kriminalvårdsanstalterna närmare för behovet av särskilda personalinsatser inom kriminalvårdsverket. Under kriminalvårdsstyrelsens anslag beräknas 500 000 kr. för sådana insatser.

En real minskning av utgifterna med 3 % bör genomföras under budgetåret 1989/90 enligt det femåriga huvudförslag som lades fast inför budgetåret 1985/86.

Av den sammanlagda besparing som tillämpningen av huvudförslaget kommer att ge under femårsperioden avses högst 40 procent få användas för att förstärka linjeorganisationen i samband med decentraliseringen.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 90 175 000 kr. Jag har även i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för kriminalvårdsnämnden fr.o.m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen förslår riksdagen

att till *Kriminalvårdsstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 90 175 000 kr.

E 2. Kriminalvårdsanstalterna

1987/88	Utgift	1 747 024 858
1988/89	Anslag	1 660 718 000
1989/90	Förslag	1 816 166 000

Den 1 oktober 1988 fanns inom kriminalvården 19 riksanstalter med 1 259 slutna och 496 öppna platser, 58 lokalanstalter med 1 214 slutna

och 1 073 öppna platser samt 25 häkten med 1 236 platser. Riksanstalterna är direkt underställda kriminalvårdsstyrelsen medan häktena, lokalanstalterna och skyddskonsulentdistrikten är organiserade i 12 regioner. I ledningen för varje region finns en kriminalvårdsdirektör.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Styresmän m. fl.	341	-
Läkare, psykologer	26.5	-
Sjukvårdspersonal	91,5	-
Tillsynspersonal	2 981,5	-
Personal i arbetsdrift	543,5	-
Kontorspersonal	292	-
Maskinpersonal	71	-
Förråds- och ekonomipersonal	389	-
Summa	4 736	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	1 153 994 000 (1)	+ 127 504 000
(därav lönekostnader)	(1 091 891 000)	(+ 113 476 000)
Lokalkostnader	162 600 000	-
Gemensamma funktioner i kvarteret Kronoberg	5 875 000	+ 645 000
Vårdkostnader	193 405 000	+ 15 227 000
Arbets- och studieersättningar	45 564 000	+ 6 179 000
Råvaror m. fl. utgifter för sysselsättning av de intagna	96 100 000	+ 5 766 000
Diverse utgifter	3 180 000	127 000
Summa	1 660 718 000	+ 155 448 000

(1) Av angivet belopp har 10 919 000 kr. inte ställts till kriminalvårdsstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Intäkter inom arbetsdriften redovisas på statsbudgetens inkomstsida under Försäljningsinkomster, Inkomster vid kriminalvården.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1989/90 1 759 004 000 kr.

2. Pris- och löneomräkning m.m. 5 212 000 kr.

3. Styrelsen föreslår att sammanlagt 124 tidigare stängda platser vid kriminalvårdsanstalterna Kumla, Norrtälje och Tidaholm skall hållas öppna i fortsättningen samt att avdelningen Mon med 15 platser vid kriminalvårdsanstalten Österåker utnyttjas som lokalanstalt. Medel yrkas för sammanlagt 76 tjänster (+ 23 502 000 kr.).

4. Med hänsyn till en avsevärd ökning av kriminalvårdens transportverksamhet, särskilt i fråga om förpassningsresor, yrkas ytterligare medel (+ 33 087 000 kr.).

5. För åtgärder med anledning av HIV/aids yrkas medel för 23 tjänster som översköterska. Tjänsterna skall användas för att utöka deltidstjänster vid häkten och lokalanstalter till heltidstjänster. Vidare föreslås att insatser vid vissa häkten för identifiering och behandlingsmotivering av narkotikamissbrukare permanentas. Medel beräknas för 9 tjänster. (+ 7 845 000 kr.).

6. Ett försök med s.k. missionärsverksamhet bedrivs av f.d. narkotikamissbrukare i samarbete med personal vid anstalterna. Verksamheten bör fortsätta och samordnas med HIV/aids-insatser. För projektet beräknas 1 milj. kr.

7. Ytterligare medel beräknas för psykiatrisk rådgivning till intagna i kriminalvårdsanstalter (+ 1 000 000 kr.).

8. För särskilda åtgärder för att rekrytera personal och tillgodose behovet av lokala chefer inom anstalts- och häktesorganisationen yrkas 5 milj. kr.

9. Den utbildning som erhålls genom AMU för rehabilitering av personal är numera avgiftsbelagd. Kostnaderna för budgetåret 1989/90 beräknas till 1,2 milj. kr.

10. Kriminalvårdsverkets kostnader för partiella tjänstebefrielser beräknas för budgetåret 1989/90 till 15,8 milj. kr, varav 13,7 milj. kr. begärs under detta anslag.

11. För drift och utveckling av ADB-system yrkas 6 740 000 kr.

Föredragandens överväganden

Klientinriktad verksamhet

Den särskilda projektverksamhet som finansieras av socialdepartementets anslag för åtgärder mot aids har fortsatt under föregående budgetår. Verksamheten omfattar de s.k. häktesprojekten på häktena i Stockholm, Göteborg och Malmö samt effektivare motivationsarbete på lokalanstalterna i storstadsområdena och på vissa slutna riksanstalter som har en hög andel narkotikamissbrukare. Vidare har 13 halvtidstjänster för översköterskor tillfälligt utökats till heltidstjänster.

Den övergripande målsättningen med projektverksamheten är att i samarbete med socialtjänsten, behandlingshem och olika ideella organisationer få kontakt med och motivera narkotikamissbrukare till adekvat behandling.

Chefen för socialdepartementet har nyligen efter samråd med mig beslutat att tilldela kriminalvårdsstyrelsen medel för att projektverksamheten skall kunna pågå även innevarande budgetår. Hon kommer vidare senare i dag att föreslå att regeringen hos riksdagen begär en för denna typ av insatser mot aids oförändrad totalram under nästa budgetår. Det innebär bl.a. att insatserna för narkotikamissbrukarna inom kriminalvården kan fullföljas under ytterligare ett budgetår.

För egen del anser jag att det är utomordentligt viktigt att inom kriminalvården vidta olika åtgärder som kan medverka till att antalet narkotikamissbrukare går ned och att därmed också risken för spridning av HIV minskar. Det är naturligtvis särskilt viktigt att intagna injektionsmissbru-

kare kan sökas upp och erbjudas behandling och annat stöd. Som jag ser det måste insatser med denna inriktning få betydligt större utrymme under verkställighetstiden.

Personalinsatser

Kriminalvården kommer av allt att döma att få stora problem med personalförsörjningen under de kommande åren. Personalomsättningen är hög och det har blivit allt svårare att rekrytera kompetent personal, framför allt i storstadsregionerna. Till bilden hör också att att man står inför stora pensionsavgångar under de närmaste åren, framför allt i fråga om arbetsledare och lokala chefer, dvs anstaltschefer och skyddskonsulenter.

Det framstår därför som en angelägen uppgift för kriminalvårdsstyrelsen att vidta åtgärder som kan bidra till att personal kan rekryteras. Detta kan enligt min mening åstadkommas bl.a. genom centrala och regionala rekryteringsprogram riktade till strategiska målgrupper. Åtgärderna bör utformas med medverkan från externa experter inom området.

Det är vidare väsentligt att behovet av lokala chefer kan tillgodoses. Ett samlat chefsförsörjningsprogram för kriminalvården har utarbetats av kriminalvårdsstyrelsen. Programmet är en vidareutveckling av ett program som prövats av styrelsen sedan år 1985.

En undersökning som genomförts av Statshälsan i samarbete med statens institut för psykosocial miljömedicin visar att de anställda vid kriminalvårdens anstalter och häkten är en utsatt grupp med avseende på hälsotillstånd och stressnivå. Sjukfrånvaron är mycket hög, framför allt bland dem som är över 45 år.

Regeringen uppdrog i maj 1988 åt kriminalvårdsstyrelsen att utarbeta och genomföra ett åtgärdsprogram för att förbättra de anställdas arbetsmiljö samt att intensifiera de rehabiliterande insatserna för den personal som det här är fråga om. Programmet, som redovisades till regeringen i november 1988, genomförs fr.o.m. innevarande budgetår i samarbete med AMU-styrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, statens arbetsmarknadsnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen och Statshälsan.

Jag beräknar sammanlagt 10 milj. kr. under anslagen E 1. Kriminalvårdsstyrelsen, E 2. Kriminalvårdsanstalterna och E 3. Frivården för personalrekrytering, chefsförsörjning och arbetsmiljöåtgärder samt för partiella tjänstebefrielser i samband med arbetsvård. Av beloppet beräknas 7,3 milj. kr. under detta anslag.

Utnyttjandet av anstalts- och häktesorganisationen m.m.

Under den senaste tvåårsperioden har beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna ökat med 13 % och vid häktena med 25 %. Beläggningen vid de slutna riksanstalterna har tidvis varit så hög att häktade dömda inte kunnat placeras i anstalt utan fått stanna kvar i häkte. Inom anstaltsorganisationen i övrigt har överbeläggning rått under den gångna vintern. Beläggningsläget vid häktena är särskilt besvärande i storstadsregionerna.

Antalet verkställbara fängelsedomar steg under det första halvåret 1988 med omkring 1 000 jämfört med motsvarande tid år 1987. Beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna kan därför väntas öka ytterligare under år 1989.

Som redan nämnts har en ny lokalanstalt i Sigtuna kommun, benämnd Storboda, tagits i bruk under år 1988.

Regeringen har nyligen bemyndigat kriminalvårdsstyrelsen att använda lokalanstalten Färingsö enbart för kvinnliga intagna. Enligt vad jag har erfarit bedömer kriminalvårdsstyrelsen att det inte finns behov av att reservera lokalanstalter för kvinnor i andra regioner.

Med hänsyn till beläggningsutvecklingen har regeringen beslutat att 124 tidigare stängda platser vid slutna riksanstalter samt 75 platser vid de nedlagda lokalanstalterna i Kristianstad och Uppsala får tas i anspråk.

Jag har beräknat medel för driften av dessa anstaltsplatser.

Beläggningen vid kriminalvårdens anstalter kännetecknas av stora säsongsvariationer. Hög beläggning råder under vinterhalvåret medan den under resten av året normalt är betydligt lägre. Till största delen beror detta på variationer i domstolarnas arbete. Antalet fängelsedomar är lägst under augusti och högst under månaderna oktober-november.

Genom en författningsändring, som trädde i kraft år 1987, kan dömda med en strafftid på högst tre månader i vissa fall föreläggas att inställa sig i anstalt en bestämd dag inom en tid av högst sex månader från det att domen blev verkställbar. Syftet med reformen är att för denna grupp av dömda styra tillströmningen till anstalterna så att beläggningen jämnas ut under året. Den dömde har dock alltid rätt att inställa sig så snart domen kan verkställas.

Under hösten och vintern 1987/88 har förskjuten straffverkställighet tillämpats för 680 dömda som var 24 år eller äldre och som inte hade dömts under de senaste två åren eller stod under övervakning. En arbetsgrupp vid kriminalvårdsstyrelsen har beräknat att beläggningen på de öppna anstaltsplatserna, som den 1 februari och den 1 mars 1988 var 93 resp. 104 %, normalt skulle ha varit ca 104 resp. ca 106 %. Under budgetåret 1988/89 sänks åldersgränsen för dem som kan omfattas av verksamheten till 21 år. Härigenom kommer ca 900 personer att kunna ges förskjuten inställelse.

Med hänsyn till den ökade belastningen på kriminalvårdens transportorganisation beräknar jag ytterligare 16,5 milj. kr. för transportverksamhet.

ADB-stöd för ett nytt klientadministrativt system

Det nuvarande databaserade klientsystemet (KUM/SÖK) är utvecklat i början av 1970-talet. Den återstående tekniska livslängden för systemet har beräknats till ca tre år. Systemet är dessutom alltför begränsat för att kunna ge underlag för planering och styrning av klientverksamheten eller stöd för den planerade decentraliseringen inom verket.

Ett nytt klientadministrativt system utvecklas för närvarande av kriminalvårdsstyrelsen. För innevarande budgetår har medel beräknats för en

första etapp av utbyggnaden av ett ADB-stöd i form av en ny datoranläggning för detta system. Jag har för nästa budgetår beräknat medel för en andra etapp. Jag kommer senare att för regeringen anmäla frågan om hur det nya klientadministrativa systemet bör vara utformat och de särskilda författningsändringar som kan komma att behövas.

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 1 816 166 000 kr. På anslaget har 596 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2 gemensamma frågor avsnitt 4.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kriminalvårdsanstalterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 816 166 000 kr.

E 3. Frivården

1987/88	Utgift	247 218 599
1988/89	Anslag	243 748 000
1989/90	Förslag	259 481 000

Från anslaget betalas kostnaderna för frivårdsorganisationens och övervakningsnämndernas verksamhet samt ersättningar till övervakare.

Frivårdsorganisationen består av 61 skyddskonsulentdistrikt. Antalet övervakningsnämnder är för närvarande 30.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Konsulent- och assistentpersonal	489	-
Läkare, psykologer	23,5	-
Sjukvårdspersonal	3	-
Kontorspersonal	218,5	-
Personal på inackorderingshem m.m.	17,5	-
Summa	751,5	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	170 527 000 (1)	+ 12 364 000
(därav lönekostnader)	(158 168 000)	(+ 10 052 000)
Ersättning åt ledamöter m.fl. i övervakningsnämnderna	4 096 000	+ 614 000
Lokalkostnader	23 850 000	+ 1 479 000
Vårdkostnader	34 258 000	+ 685 000
Bidrag till enskild frivårdsverksamhet	11 017 000	+ 591 000
Summa	243 748 000	+ 15 733 000

(1) Av angivet belopp har 1 582 000 kr. inte ställts till kriminalvårdsstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1989/90 249 725 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 1 642 000 kr.
3. Medel beräknas för särskilda åtgärder för rekrytering av personal samt för att tillgodose behovet av lokala chefer (+ 1 800 000 kr.).
4. För partiella tjänstebefrielser yrkas 1,5 milj. kr.
5. Medel begärs till Skyddsvärnet i Göteborg för drift av ett inackorderingshem för dömda till kontraktsvård som väntar på placering i behandlingshem (+ 1 035 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Av det särskilda anslaget för bekämpningen av aids som disponeras av socialdepartementet har kriminalvårdsstyrelsen tilldelats medel för fortsatt projektanställning av personer med uppgift att utveckla arbetsmetoderna inom frivården. Dessa s.k. metodutvecklare är placerade på kriminalvårdsregionernas kanslier. De skall bl.a. tillsammans med frivårdspersonal och anställda inom den kommunala socialtjänsten och behandlingshem m.fl. utveckla och effektivisera arbetet med att få till stånd adekvata behandlingsåtgärder för frivårdens narkotikamissbrukare. Av samma anslag har ett stort antal kommuner erhållit statsbidrag för anställning av socialsekreterare med uppgift att särskilt arbeta med narkotikamissbrukare inom frivården. Den utbyggnad av kommunernas reguljära narkomanvård som startades för några år sedan fortsätter under innevarande budgetår. Sammantaget innebär dessa insatser ökade förutsättningar för att tillämpa den s.k. normaliseringsprincipen.

Antalet klienter inom frivården var den 1 oktober 1988 12 369. Av dessa var omkring 200 dömda till skyddstillsyn med s.k. kontraktsvård.

Jag har under anslaget E 2. Kriminalvårdsanstalterna redogjort för behovet av särskilda personalinsatser inom kriminalvårdsverket. Under frivårdens anslag beräknas 2,2 milj. kr. för sådana insatser.

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen beräknar jag anslaget till 259 481 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Frivården* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 259 481 000 kr.

E 4. Maskin- och verktygsutrustning m.m.

1987/88 Utgift	14 925 586	Behållning	5 161 178
1988/89 Anslag	11 300 000		
1989/90 Förslag	10 100 000		

Kriminalvårdsstyrelsen yrkar att anslaget förs upp med 15 700 000 kr.

Jag beräknar anslaget till 10 100 000 kr. och hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Maskin- och verktygsutrustning m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 10 100 000 kr.

E 5. Engångsanskaffning av inventarier m.m.

1987/88	Utgift	18 207 247	Behållning	8 643 853
1988/89	Anslag	3 350 000		
1989/90	Förslag	20 150 000		

Kriminalvårdsstyrelsen yrkar att anslaget förs upp med 34 000 000 kr.

Jag beräknar anslaget till 20 150 000 kr. och hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Engångsanskaffning av inventarier m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 20 150 000 kr.

E 6. Utbildning av personal m.fl.

1987/88	Utgift	15 785 097	Behållning	2 033 280
1988/89	Anslag	16 085 000		
1989/90	Förslag	17 760 000		

Från anslaget betalas vissa utgifter för utbildning av kriminalvårdsverkets personal, personundersökare och övervakare samt utgifter för praktikcentra för studerande vid högskoleenhet.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1989/90 21 780 000 kr.

2. I det pågående rationaliseringsarbetet inom arbetsdriften planeras en särskild utbildning under en treårsperiod av sammanlagt 750 personer med tyngdpunkten på lönsamhetsfrågor. För budgetåret 1989/90 beräknas 600 000 kr.

3. Medel yrkas för allmän utbildning i ADB och för utbildningsinsatser i samband med att det klientadministrativa ADB-systemet (KLAS) och ett nytt ADB-systen inom arbetsdriften införs (+ 1 095 000 kr.).

4. För att avhjälpa en kraftig eftersläpning i grundutbildningen av vårdare och tillsynsmän p.g.a. bl.a. ökad personalomsättning begärs ytterligare medel (+ 4 000 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Under budgetåren 1983/84-1985/86 genomfördes en narkotikautbildning av personalen vid samtliga kriminalvårdsanstalter och häkten samt inom frivården. Jag beräknar 1 milj. kr. för en fortsättning och uppföljning av denna utbildning vid kriminalvårdsanstalterna.

En planenlig real minskning av utgifterna med 1,7 % bör genomföras enligt det treåriga huvudförslag som lades fast inför budgetåret 1988/89.

Jag beräknar anslaget till 17 760 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utbildning av personal m.fl.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 17 760 000 kr.

F. RÄTTSHJÄLP M.M.

F 1. Rättshjälpskostnader

1987/88	Utgift	316 975 787
1988/89	Anslag	270 600 000
1989/90	Förslag	350 000 000

Från anslaget betalas de rättshjälpskostnader som enligt rättshjälpslagen (1972:429; omtryckt 1983:487) skall betalas av allmänna medel. Rättshjälp enligt rättshjälpslagen omfattar allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål (bl.a. offentlig försvarare), rättshjälp genom offentligt biträde samt rådgivning.

Domstolsverket

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 350 800 000 kr.

Föredragandens överväganden

Allmänt

Samhällets kostnader för allmän rättshjälp har minskat under senare år som en följd av lagändringar under 1980-talets första hälft. Kostnaderna för rättshjälp åt misstänkt i brottmål och rättshjälp genom offentligt biträde har däremot ökat. Kostnadsutvecklingen inom dessa områden har styrts främst av brottsutvecklingen och antalet asylsökande.

Den 1 juli 1988 trädde en rad olika ändringar i rättshjälpslagen i kraft. De avsåg framför allt den allmänna rättshjälpen. Viktiga inslag var att rättshjälpsavgifterna sänktes och att inkomstgränsen för rätten att få allmän rättshjälp höjdes. Detta innebär att fler människor kan beviljas allmän rättshjälp och att staten står för en större del av rättshjälpskostnaden. Samtidigt begränsades emellertid möjligheterna att få allmän rättshjälp i vissa ärendetyper. Reformen har härigenom beräknats vara kostnadsneutral.

Särskilt om de offentliga försvararna

Som jag nämnt i min inledande översikt redovisades i 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 4 s. 69 ff) en undersökning som domstolsverket på regeringens uppdrag gjort av de nya regler för förordnande av offentlig försvarare som infördes år 1984. Bl.a. framkom att andelen tilltalade med offentlig försvarare sjönk från 46 procent år 1983 till 38 procent år 1984. Kraftigast minskade andelen dels vid rattfylleribrott och dels vid tillgreppsbrott där påföljden blivit skyddstillsyn eller villkorlig dom. Även för tilltalade som dömts till böter minskade andelen som haft offentliga försvarare. Av domstolsverkets utredning framgick också att det fanns geografiska skillnader när det gällde att förordna offentlig försvarare. Till viss del kunde dessa skillnader förklaras med olikheter i målstrukturen mellan hovrättsområdena.

Dåvarande justitieministern, statsrådet Wickbom, anförde att avsikten med lagändringen var att motverka sådana försvararförordnanden som framstod som sakligt obefogade. Det hade hela tiden varit självklart, anförde han, att den som har ett verkligt behov av offentlig försvarare också skall ha en sådan. Med hänsyn till frågans stora betydelse från rättssäkerhetssynpunkt avsåg han att med stor uppmärksamhet följa utvecklingen.

Domstolsverket har under hösten 1988 gjort en uppföljning av 1986 års undersökning.

Enligt 1988 års undersökning ökar nu statens kostnader för offentliga försvarare på nytt.

Omedelbart efter lagändringen år 1984 gick den procentuella andelen tilltalade med offentlig försvarare ned från 46 procent till 38 procent. Därefter har en viss återhämtning skett. År 1987 hade 42 procent av de tilltalade offentlig försvarare. Ökningen fördelar sig tämligen jämnt på de olika måltyperna och de olika påföljderna.

Den kraftigaste minskningen i fråga om försvararförordnanden som inträffade vid 1984 års lagändring gällde rattfylleriåtalade som dömdes till fängelse (49 procent av dessa hade offentlig försvarare år 1981 och 20 procent år 1985). År 1987 hade siffran för försvararförordnanden stigit till 27 procent. För rattfyllerister som dömts till icke frihetsberövande påföljd var ökningen ännu större.

År 1983 hade 75 procent av alla som dömdes till fängelse offentlig försvarare. År 1985 hade andelen sjunkit till 65 procent. År 1987 var siffran 67 procent.

Den skillnad som tidigare har visats föreligga i fråga om antalet försvararförordnanden mellan olika hovrättsområden kvarstår. Olikheter i målstrukturen är alltjämt en trolig förklaring.

Domstolsverkets undersökning visar att domstolarnas tillämpning av reglerna om förordnande av offentlig försvarare har utvecklats i en mer generös riktning de senaste åren. Härigenom torde mycket av den kritik som i början riktades mot lagändringen ha förlorat i aktualitet. Av stor betydelse har självfallet varit ett antal vägledande avgöranden från högsta domstolen.

Jag anser att det för närvarande inte finns anledning att vidta några åtgärder i fråga om lagstiftningen rörande offentlig försvarare. Även jag kommer dock att uppmärksamt följa utvecklingen på området.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 350 000 000 kr.

F 2. Rättshjälpsnämnderna

1987/88 Utgift 9 316 902
1988/89 Anslag 9 766 000
1989/90 Förslag 9 957 000
Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 66 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Rättshjälpsnämnder finns i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall. De handlägger ärenden om rättshjälp.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	37	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	7 806 000 (1)	+ 455 000
(därav lönekostnader)	(6 578 000) (1)	(+ 220 000)
Lokalkostnader	1 960 000	- 264 000
Summa	9 766 000 (1)	+ 191 000

(1) Av angivet belopp har 66 000 kr. inte ställts till domstolsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Domstolsverket

Huvudförslag budgetåret 1989/90 9 623 000 kr.

Föredragandens överväganden

Domstolsverket har i en rapport om rättshjälpens framtida organisation föreslagit att de nuvarande fyra rättshjälpsnämnderna skall slås samman till en enda rättshjälpsnämnd. Arbetsfördelningen mellan domstolarna, den nya rättshjälpsnämnden och andra myndigheter föreslås med vissa undantag vara i princip oförändrad. Arbetet skall bedrivas med hjälp av ADB.

Förslaget övervägs nu efter remissbehandling inom justitiedepartementet. Jag avser att inom kort för regeringen anmäla frågan om en lagrådsremiss på grundval av domstolsverkets förslag. Mycket talar för att man som verket föreslår bör koncentrera verksamheten till en enda myndighet. Den nya organisationen bör vara genomförd den 1 januari 1991. I avvaktan på att statsmakterna tar slutlig ställning i denna fråga är det angeläget att arbetet vid rättshjälpsnämnderna kan fortgå utan störningar. Huvudförslaget bör därför inte tillämpas. För investeringen i ADB-utrustning beräknar jag 125 000 kr.

Vid beräkningen av anslaget har jag, i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutas, inte tagit hänsyn till de belopp som har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättshjälpsnämnderna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 9 957 000 kr.

F 3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknat	1989/90	
		Domstols-verket	Domstols-verket	Före-draganden
Resultat				
Intäkter	72 109 000	71 000 000	71 000 000	71 000 000
Kostnader	69 021 000	68 300 000	68 300 000	68 300 000
Resultat	3 088 000	2 700 000	2 700 000	2 700 000
Driftbidrag	3 863 000	3 980 000	3 780 000	2 405 000

De allmänna advokatbyråernas främsta uppgift är att lämna biträde och rådgivning enligt rättshjälpslagen (1972:429; omtryckt 1983:487). Om det kan ske utan hinder för den verksamhet som bedrivs enligt rättshjälpslagen skall byråerna även lämna annat biträde i rättsliga angelägenheter. De allmänna advokatbyråerna skall i princip vara självbärande och konkurrera på lika villkor med enskilda advokatbyråer.

Under år 1988 har, efter beslut av regeringen, verksamheten lagts ner vid allmänna advokatbyrån i Linköping och vid det filialkontor i Trollhättan som hörde till den allmänna advokatbyrån i Vänersborg. Efter dessa åtgärder finns 31 allmänna advokatbyråer. En av byråerna har filialkontor på annan ort. Vid byråerna finns 260 tjänster inrättade, varav 132,5 för advokater och annan juristpersonal och 127,5 för sekreterare och annan biträdespersonal. Budgetåret 1987/88 var det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter 203, varav 115 för jurister och 88 för sekreterare. I jämförelse med budgetåret 1986/87 innebär detta en ökning med 1 jurist och minskning med 7 sekreterare.

Anslaget Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet är ett förslagsanslag som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna. Anslaget får i princip inte belastas. För att klara likviditeten i uppdragsverksamheten förfogar de allmänna advokatbyråerna över en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Den rörliga krediten får disponeras intill 26 milj. kr.

Domstolsverket

Lönsamheten har kraftigt förbättrats under budgetåret 1987/88. Kostnadstäckningen för byråerna sammantagna var 104 procent mot 97 procent budgetåret 1986/87. Byråerna har därmed uppfyllt kravet på självfinansiering. Det goda resultatet beror enligt domstolsverket i första hand på det nya bonuslönesystemet, utbildningsinsatser samt olika rekonstruktionsåtgärder av organisatorisk och ekonomisk art. Samtidigt har den under en följd av år rådande nedåtgående trenden vad gäller ärendetillströmningen brutits.

Förändringarna i rättshjälpssystemet som genomfördes den 1 juli 1988 väntas, enligt verket, medföra en ökad efterfrågan på de allmänna advokatbyråernas tjänster.

Domstolsverket avser att gå vidare med en utbyggnad av det ADB-baserade systemet för ärenderedovisning samt intensifiera utbildningsinsatserna både för jurist- och biträdespersonalen. Ytterligare rekonstruktionsåtgärder skall genomföras. Verket räknar med att effekterna av dessa och andra åtgärder skall garantera en fortsatt god lönsamhet. Kostnadstäckningsgraden beräknas till 104 % för vart och ett av budgetåren 1988/89 och 1989/90.

Föredragandens överväganden

Riksrevisionsverkets utvärdering av verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag utvärderat verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna. Uppdraget gavs bl.a. mot bakgrund av att byråerna under en följd av år brottats med stora lönsamhetsproblem. I enlighet med regeringens direktiv har RRV bl.a. analyserat de motiv som föranledde inrättandet av byråerna och dessa skäls bärkraft i dag. RRV har också belyst byråernas lönsamhetsproblem och föreslagit åtgärder för att förbättra resultatet. I samband därmed har RRV redovisat ekonomiska konsekvenser av skilda lösningar samt diskuterat alternativa organisationsformer. Utvärderingen har redovisats i rapporten De allmänna advokatbyråerna (Dnr 1987:889).

Rapporten

Ett av de ursprungliga motiven för att inrätta de allmänna advokatbyråerna var att tillgodose den ökade *efterfrågan*, på kvalificerad juridisk kompetens som antogs bli följden av 1973 års rättshjälpsreform. RRV konstaterar att olika lagändringar har minskat efterfrågan på juridiska tjänster inom rättshjälpsområdet samtidigt som den privata advokatverksamheten har vuxit i betydande omfattning. Det råder därför, enligt RRV:s mening, inte en sådan obalans mellan tillgång och efterfrågan på juridisk kompetens inom rättshjälpsområdet att staten är tvingad att garantera tillgång på advokattjänster genom att bedriva egen verksamhet.

Det andra motivet var att ge den enskilde möjlighet till ett *fritt val* mellan en offentligt anställd eller en privatpraktiserande jurist. För att belysa detta motiv redovisar RRV en begränsad undersökning som SIFO

utfört. Av undersökningen kan utläsas att av 1 000 tillfrågade personer valde 42 procent en privat advokatbyrå och 25 procent en allmän advokatbyrå. Återstoden, 33 procent, tvekade inför valet. RRV avstår för sin del från att värdera resultatet av undersökningen.

Enligt det tredje motivet för inrättandet av byråerna skulle staten få *kostnadsinsyn* i advokatverksamhet och därmed också få underlag för taxor avseende biträdestjänster inom rättshjälpsområdet. Taxorna skulle bygga på den genomsnittliga kostnaden per timme vid de allmänna advokatbyråerna, den s.k. timkostnadsnormen. RRV konstaterar att endast två egentliga taxor har fastställts inom rättshjälpsområdet, en för brottmål och en för mål om äktenskapsskillnad. Den nuvarande metoden för att beräkna timkostnadsnormen är enligt RRV:s mening mindre ändamålsenligt. RRV visar på en annan modell som inte baseras på kostnaderna vid de allmänna byråerna. RRV hävdar att statens kostnadskontroll kan utövas av det stora antal myndigheter som fattar beslut om ersättning inom rättshjälpsområdet.

Sammanfattningsvis finner RRV att de tre grundläggande motiven inte har samma bärkraft 15 år efter inrättandet av de allmänna advokatbyråerna.

I sin analys av byråernas intäkter, kostnader och resultat framhåller RRV att den bristande lönsamheten i hög grad beror på ett minskat antal uppdrag och svårigheter att öka den debiterbara tiden eller att pressa byråernas kostnader. Andra orsaker till lönsamhetsproblemen är bristen på ekonomiskt incitament, byråernas begränsade handlingsutrymme och ansvarstagande, hög frånvaro och personalomsättning samt att de anställda har skilda mål för verksamheten. RRV konstaterar också att det råder stora skillnader mellan byråerna i olika hänseenden.

Ett fortsatt offentligt åtagande i advokatverksamhet förutsätter enligt RRV flera åtgärder för att förbättra lönsamheten. För varje olönsam byrå föreslås därför selektiva åtgärder i form av personalnedskärningar, kostnadsbesparingar eller förlustavskrivningar. Även en kombination av sådana åtgärder kan i flera fall bli aktuell. Om de selektiva åtgärderna inte kan förväntas leda till att en byrå får förutsättningar för lönsamhet bör den läggas ner.

För att råda bot på brister på ekonomiskt incitament och ansvarstagande förordar RRV att det nyligen införda bonuslönesystemet görs mer utpräglat prestationsinriktat och att det i viss utsträckning även kommer biträdespersonalen till del. Som andra generella åtgärder föreslår RRV att byråerna skall ges ett ökat ansvar för sin ekonomi och personal och att byråernas beslutsbefogenheter vidgas. Förslaget i denna del innebär t.ex. att arbetsgivaransvaret förs över från domstolsverket till den enskilda byrån med rätt för byrån att inrätta tjänster, anställa jurist- och biträdespersonal samt bestämma löner. På detta sätt ökar också chefens personalansvar vilket bidrar till att göra chefsrollen klarare.

RRV beräknar kostnaderna för de föreslagna åtgärderna till ca 25 milj. kr. Som jämförelse har RRV angett kostnaderna för en omedelbar nedläggning av verksamheten till mellan 30 och 60 milj. kr.

RRV anser avslutningsvis att om en offentlig advokatverksamhet skall finnas även i fortsättningen bör den bedrivas av staten. De föreslagna åtgärderna för att förbättra lönsamheten kan i och för sig genomföras i den nuvarande myndighetsformen. Mot bakgrund av den risk som finns för att verksamheten fortsätter att gå med förlust pekar RRV på möjligheten att ombilda byråerna till aktiebolag. En sådan bolagsbildning skulle, enligt RRV, ge både handlingsfrihet och garanti för att verksamheten i längden inte kan drivas med ökande förluster.

Remissbehandlingen

Rapporten har remissbehandlats. Yttranden har kommit in från justitiekanslern (JK), riksåklagaren, domstolsverket, socialstyrelsen, statens arbetsgivarverk, näringsfrihetsombudsmannen (NO), statens invandrarverk, statskontoret, Göta hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, ett antal tingsrätter och länsrätter, samtliga rättshjälpsnämnder, så gott som samtliga allmänna advokatbyråer, ett antal kommuner, Sveriges advokatsamfund, de fackliga centralorganisationerna och Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer.

JK, domstolsverket, de fackliga organisationerna, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer samt en klar majoritet av byråerna avvisar RRV:s slutsatser om bärkraften i de skäl som låg bakom inrättandet av de allmänna advokatbyråerna. Dessa remissinstanser hävdar i stället, ibland från skilda utgångspunkter, att skälen alltjämt äger giltighet, även om förutsättningarna för verksamheten i viss utsträckning har förändrats. Vad särskilt gäller motivet att ge klienter fritt val finner flera av dessa remissinstanser att den andel (25 procent) som i undersökningen valde en allmän byrå framför en privat är förvånansvärt stor mot bakgrund av att de allmänna byråerna endast har 10 procent av rättshjälpsmarknaden och att de statligt anställda advokaterna endast utgör ca 5 procent av hela advokatkåren. Siffrorna talar, enligt flera remissinstanser, för att det finns utrymme för en ökad efterfrågan på de allmänna byråernas tjänster.

Flertalet av de andra remissinstanserna, bl.a. NO, många domstolar och Sveriges advokatsamfund, delar i huvudsak RRV:s uppfattning om de grundläggande motiven. Men även från detta håll liksom från andra remissinstanser framförs ibland kritik mot RRV:s resonemang, framför allt mot förslaget till ny modell för beräkning av timkostnadsnormen.

Så gott som samtliga remissinstanser godtar huvuddragen av lönsamhetsanalysen. Bl.a. flera av byråerna tillbakavisar dock påståendet om att en av orsakerna till den dåliga lönsamheten kan sökas i bristande ekonomiskt ansvarstagande från de anställdas sida. Många av byråerna framhåller i stället andra faktorer som förklaringar till de ekonomiska problemen: hög personalomsättning, rekryteringssvårigheter, låga löner och en vikande rättshjälpsmarknad.

Flertalet remissinstanser instämmer i förslagen till selektiva och generella åtgärder för att råda bot på lönsamhetsproblemen. En lösning av lönefrågan, som går ut på att ytterligare närma sig de lönesystem som

finns på den privata sidan, framhålls som särskilt viktig och som en förutsättning för att kunna rekrytera och behålla personal. Många pekar också på vikten av att byråernas självständighet och ansvarstagande måste öka på bekostnad av domstolsverkets roll som centralmyndighet för byråerna.

Många av remissinstanserna är inte främmande för tanken att avveckla ytterligare byråer. Det gäller sådana byråer där de av RRV föreslagna åtgärderna inte kan förväntas leda till lönsamhet. I detta sammanhang har några remissinstanser aktualiserat frågan om inte kostnadstäckningsprincipen har drivits för hårt. Man anser - mot bakgrund av byråernas speciella karaktär och marknadsområde - att kostnadstäckningsgraden kunde sänkas ner mot 90 % och är därmed också beredda att släppa kravet på att byråerna skall konkurrera med de privata på lika villkor.

Ett tiotal av remissinstanserna har visat intresse för ytterligare utredning om alternativa organisationsformer.

Av samtliga remissinstanser som inkommit med svar, drygt 60, uttalar sig bl.a. ett tiotal domstolar och Sveriges advokatsamfund för avveckling av den allmänna advokatbyråverksamheten. Fortsatt drift förordas av 35 remissinstanser, däribland JK, socialstyrelsen, vissa domstolar och flertalet av de allmänna advokatbyråer som yttrat sig.

Föredragandens överväganden

Lönsamhetsproblemen vid de allmänna advokatbyråerna har redovisats för riksdagen under en följd av år, bl.a. i senare års budgetpropositioner. Ett antal icke lönsamma byråer har lagts ned, och medel för att täcka uppkomna underskott har anvisats av riksdagen (se senast prop. 1988/89:25, bil. 1, s. 6, JuU10, rskr. 56).

Samtidigt som allmänna advokatbyråer med dåligt rörelseresultat har avvecklats, har åtgärder satts in för att förbättra de övriga byråernas möjligheter att driva verksamheten framgångsrikt. Mycket talar för att det nya bonuslönesystem, som infördes den 1 juli 1987, har haft stor betydelse för resultatförbättringen. De utbildningsinsatser som gjorts liksom de rekonstruktionsåtgärder av organisatorisk och ekonomisk art som vidtagits har självfallet också bidragit till det gynnsammare läget. Härtill kommer att marknaden för allmän rättshjälp förväntas bli större efter den lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1988 och som bl.a. innebär sänkta rättshjälpsavgifter.

Självfallet är det vanskligt att redan nu dra några bestämda slutsatser av den förbättrade lönsamheten hos de allmänna advokatbyråerna. Det är dock mycket tillfredsställande att byråerna sammantagna nu har lyckats uppfylla självfinansieringskravet och att mer än tjugo byråer, dvs. drygt två tredjedelar, har täckt sina kostnader. Mot bakgrund bl.a. av att utvecklingen varit positiv under ett antal år finns det åtskilligt som talar för att förbättringen inte är rent tillfällig.

De allmänna advokatbyråerna - som på många håll ersatte ett tidigare system med rättshjälpsanstalter - har nu funnits i 15 år. Under den tiden har samhället förändrats på många sätt och de enskilda människornas villkor har allmänt sett förbättrats. De skäl som låg bakom inrättandet av

de allmänna advokatbyråerna har enligt min mening inte samma bärkraft i dag som när byråerna inrättades. I viss mån har också nya motiv för deras existens fått betydelse. Jag kan instämma i uppfattningen att det på de flesta håll i landet numera finns tillgång till advokattjänster i tillräcklig utsträckning och att staten därför inte behöver driva advokatverksamhet för att efterfrågan skall kunna tillgodoses. I vissa områden, bl.a. i Norrbotten och i vissa glesbygdskommuner, behövs dock insatser från det allmännas sida för att tillgodose efterfrågan på advokattjänster. Även om detta behov i och för sig skulle kunna tillgodoses exempelvis genom avtal med advokater om tillhandahållande av juridiska tjänster, kan det dock konstateras att den nuvarande ordningen fungerar bra för allmänhetens del.

En faktor som jag fäster stor vikt vid är att prissättningen på de allmänna advokatbyråernas tjänster påverkar kostnadsutvecklingen på advokattjänster, framför allt inom rättshjälpsområdet. Men även utanför detta område torde den s.k. timkostnadsnormen, som bygger på självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna, tillämpas i stor utsträckning. Bl.a. inom försäkringsbranschen har ersättningen för vissa advokattjänster börjat att bestämmas efter sådana utgångspunkter. I likhet med många av remissinstanserna är jag inte övertygad om att den av RRV skisserade modellen för att bestämma taxor inom rättshjälpsområdet skulle fungera lika bra som det nuvarande systemet.

När det gäller frågan om den enskildes möjlighet att kunna välja mellan en statlig och en privat advokat vill jag för min del ifrågasätta om en sådan valfrihet numera bör tillmätas någon större betydelse. Men det finns enligt RRV:s undersökning uppenbarligen många människor som föredrar att vända sig till en allmän advokatbyrå i stället för till en privat.

Vid en sammanvägning av vad som framkommit i RRV:s undersökning och vid remissbehandlingen av rapporten samt mot bakgrund av den positiva utvecklingen hos byråerna är jag för närvarande inte beredd att ompröva systemet med allmänna advokatbyråer. Jag avser dock att uppmärksamt följa utvecklingen.

Som RRV framhållit är det emellertid angeläget att byråerna får bättre förutsättningar att arbeta på lika villkor som sina konkurrenter. Jag anser således att byråernas ansvar för den egna ekonomin bör öka och beslutsbefogenheterna i övrigt bli större; varje byrå bör bl.a. få rätt att besluta rörande tjänster - utom chefstjänsten - vid byrån och ta över beslutanderätten från domstolsverket i alla ärenden som inte oundgängligen måsta handhas av verket. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om de regeländringar som behövs i detta syfte.

För att staten skall kunna fortsätta att driva allmänna advokatbyråer är det nödvändigt att avveckla de byråer som saknar förutsättningar att bli lönsamma. Enligt min mening bör denna princip gälla även om den leder till att nuvarande länstäckning med allmänna byråer inte längre kan upprätthållas. Jag menar alltså att en förlustbyrå bör kunna läggas ned trots att länet därefter skulle stå utan någon allmän advokatbyrå. För de nordligaste byråerna, som har en betydande social verksamhet i områden med advokatbrist, måste dock även andra skäl än de ekonomiska få påverka bedömningen.

Mot bakgrund av dessa ställningstaganden anser jag att de allmänna advokatbyråerna i Karlskrona och Vänersborg bör läggas ner. Dessa byråer har under en följd av år gått med underskott, och de balanserade förlusterna uppgår till drygt 3,6 milj. kr. resp. drygt 600 000 kr. En fortsatt drift beräknas ge en årlig förlust på ca 800 000 kr. för byrån i Karlskrona och ca 400 000 kr. för byrån i Vänersborg. Jag avser att ge domstolsverket i uppdrag att vidta åtgärder för att avveckla verksamheten vid de två byråerna. Jag får senare återkomma till riksdagen i fråga om de kostnader som föranleds av nedläggningarna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 4. Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag

1987/88	Utgift	3 863 478
1988/89	Anslag	2 405 000
1989/90	Förslag	2 405 000

Från anslaget utgår driftbidrag till de allmänna advokatbyråerna, framför allt för vissa prestationer som byråerna utför av sociala skäl.

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 3 780 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 405 000 kr.

F 5. Vissa domstolskostnader m.m.

1987/88	Utgift	65 043 459
1988/89	Anslag	58 500 000
1989/90	Förslag	65 500 000

Från anslaget betalas vissa kostnader för rättegångsväsendet vid de allmänna domstolarna, bostadsdomstolen, arrende- och hyresnämnderna, de allmänna förvaltningsdomstolarna och försäkringsdomstolarna. Bland dessa kostnader kan nämnas ersättning till vittnen, sakkunniga, målsägande, tolkar, personundersökare och konkursförvaltare.

Domstolsverket

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 74 300 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa domstolskostnader m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 65 500 000 kr.

F 6. Diverse kostnader för rättsväsendet

1987/88 Utgift	16 276 858
1988/89 Anslag	11 000 000
1989/90 Förslag	11 000 000

Från anslaget betalas en rad kostnader för rättegångsväsendet i den mån de inte hör under anslaget F 5. Vissa domstolskostnader m.m. I vissa fall betalas från anslaget utgifter för rättegångar där staten är part.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11 000 000 kr.

G. ÖVRIGA MYNDIGHETER

G 1. Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	8 195 510
1988/89	Anslag	7 528 000
1989/90	Förslag	7 896 000

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har till uppgift att främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten samt att verka för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott.

BRÅ leds av en styrelse. Hos rådet finns ett kansli, som förestås av en kanslichef. Inom kansliet finns en utredningsenhet och en forskningsenhet. Till rådet är knutna en vetenskaplig grupp samt ett varierande antal arbetsgrupper. Fr.o.m. den 1 januari 1989 sker vissa förändringar av organisationen som redovisas strax.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	19	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	6 016 000 (1)	+ 530 000
(därav lönekostnader)	(4 683 000)	(+ 194 000)
Lokalkostnader	1 512 000	- 162 000
Summa	7 528 000	+ 368 000

(1) Av angivet belopp har 47 000 kr. inte ställts till BRÅ:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Brottsförebyggande rådet

1. Anslag budgetåret 1989/90 8 359 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 181 000 kr.
3. För drift och underhåll av ett planerat persondatornät beräknas en årlig kostnad av 250 000 kr.
4. Två tjänster som handläggare yrkas för informationsverksamheten (+ 400 000 kr.).

Föredragandens överväganden

I oktober 1986 gav regeringen f.d. generaldirektören Urban Rosenblad i uppdrag att se över hur brottsförebyggande rådets styrelse bör vara sammansatt samt vilka arbetsuppgifter som rådets styrelse bör ha. I uppdraget ingick också att se över BRÅ:s funktion och arbetssätt samt dess organisatoriska ställning visavi regeringen.

Utredaren avlämnade i april 1987 betänkandet (Ds Ju 1987:6) BRÅ:s uppgifter och ledning. På grundval av detta beslöt regeringen om en ändring i förordningen (1982:787) med instruktion för brottsförebyggande rådet (SFS 1987:1112). Ändringen innebar en minskning av antalet ledamöter i BRÅ:s styrelse.

Utredningsuppdraget avslutades genom betänkandet (Ds Ju 1988:21) Brottsförebyggande arbete i samverkan. Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen har den 24 november 1988 utfärdat en ny instruktion för BRÅ och i denna behandlat frågor som utredaren tagit upp i betänkandet (SFS 1988:1223, regeringens förordningsmotiv 1988:6). För riksdagens kännedom vill jag redovisa följande av de överväganden om BRÅ:s fortsatta verksamhet som gjorts i ärendet.

För det brottsförebyggande arbetet är det väsentligt att olika myndigheter samarbetar väl med varandra. BRÅ:s roll i sådant samarbete är central. Utredarens förslag har kunnat uppfattas så att BRÅ skulle ges en form av direktivrätt mot andra myndigheter under justitiedepartementet, men en sådan ordning bör inte komma i fråga. Inte heller genomförs utredarens förslag om en samverkansförordning. Det framgår nämligen redan av 7 § verksförordningen (1987:1100) att myndighetscheferna skall samordna verksamheten med angränsande verksamheter. BRÅ:s uppgift i samordningen av det brottsförebyggande arbetet bör fullgöras genom nära kontakter med aktuella myndigheter utan onödig formalisering.

Eftersom andra myndigheter nu inte är representerade i styrelsen godtas utredarens förslag om att inrätta en samverkansdelegation. Denna kan fylla en viktig funktion för samarbetet inom det brottsförebyggande arbetet. Samarbetet bör vidare främjas genom att tjänstemän från olika myndigheter tjänstgör i projekt inom BRÅ. Kostnader för detta bör belasta resp. myndighets anslag.

En stor del av den kriminologiska forskningen i Sverige har bedrivits inom BRÅ eller med bidrag från BRÅ. En förteckning över de rapporter m.m. som har publicerats av BRÅ illustrerar den breda kunskapsbas som har byggts upp under de gångna åren. Dessa kunskaper tas också till vara i den fortsatta forskningen inom området, i utredningsarbete inom och utom BRÅ samt i brottsförebyggande arbete av olika slag och på olika nivåer.

Tyngdpunkten i arbetet har enligt BRÅ hittills främst legat på insamling och analys av brottsdata samt på utformning av brottsförebyggande strategier. Endast en mindre del av verksamheten har ägnats åt praktisk tillämpning och utvärdering av sådana strategier. BRÅ bör även i fortsättningen ägna sig åt breda insatser inom det kriminalpolitiska fältet. Det är emellertid angeläget att verksamheten vidareutvecklas så att BRÅ:s kunskaper i större utsträckning än vad som hittills varit fallet kan användas som underlag för prioriteringar i det brottsförebyggande arbetet liksom för tillämpning och utvärdering av brottsförebyggande åtgärder. Det finns ett särskilt stort behov av modeller som kan ligga till grund för brottsförebyggande åtgärdsprogram på lokal nivå.

BRÅ bör vidare i ökad omfattning ägna sig åt utvärdering av reformer inom det kriminalpolitiska fältet. På justitiedepartementets område sker varje år ett relativt stort antal reformer, särskilt på lagstiftningsområdet. I dag utnyttjas BRÅ:s kunskaper ofta i lagstiftningsprocessen. Det är angeläget att BRÅ:s resurser och kunskaper i större utsträckning kan tas i anspråk för utvärdering av redan genomförda och kommande reformer

som rör främst rättsväsendet. BRÅ skall även kunna ge underlag för framtida kriminalpolitiska reformer genom att pröva och utvärdera olika åtgärder.

De farhågor som flera remissinstanser har uttalat för den kriminologiska forskningen i Sverige, om utredarens förslag i fråga om verksamhetsplanering och arbetets inriktning genomförs, får anses överdrivna. En genomtänkt planering ökar möjligheten att på bästa sätt ta till vara de budgetmedel som kan avsättas för BRÅ:s verksamhet. Det är inget anmärkningsvärt att regeringen inom ramen för bl.a. budgetprocessen kan påverka verksamheten hos en statlig myndighet som BRÅ. Även om regeringen inte i detalj bör få avgöra vilka projekt som BRÅ skall avsätta resurser till är det naturligt att regeringen kan uppdra åt BRÅ, som en myndighet under regeringen, att genomföra ett visst projekt på bekostnad av ett annat. Vad gäller förhållandet mellan regeringen och BRÅ innebär detta ingen skillnad mot vad som gällt hittills.

Vad sedan gäller utredarens förslag att forskningsrådsverksamheten skall upphöra har kritiska synpunkter framförts främst från BRÅ och andra forskningsmiljöer. BRÅ har sedan starten år 1974 gett bidrag åt enskilda forskare. Om bidragen tas bort innebär detta en försämring för den kriminologiska forskningen i Sverige. Det skulle även minska möjligheten att rekrytera forskare till BRÅ i framtiden. Mot den bakgrunden bör BRÅ även i fortsättningen ha medel för bidrag till enskilda forskare.

BRÅ:s informationsarbete har en mycket viktig roll i det brotts förebyggande arbetet. BRÅ bör fungera som informationscentrum och ge upplysning och vägledning inom det brottsförebyggande området.

I enlighet med 1987 års verksledningsreform bör BRÅ ha relativt stor frihet att genomföra den verksamhet som framgår av instruktionen. Styrelsen bör ha en mer övergripande funktion. Frågan om kansliet skall vara indelat i enheter bör avgöras av BRÅ och inte av regeringen.

Avslutningsvis kan uttalas att BRÅ bäst fyller sin funktion i det brottsförebyggande arbetet genom att fungera som kontaktpunkt mellan forskning och administration samt som informatör och förslagsställare mot myndigheter och regering, men även som inspiratör till nya vägar för det brottsförebyggande arbetet.

Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 1,7, 1,7 och 1,6 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

På anslaget har 107 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2 gemensamma frågor avsnitt 4.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 7 896 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för brottsförebyggande rådet fr.o.m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 896 000 kr.

G 2. Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader

1987/88	Utgift	3 663 566	Reservation	215 388
1988/89	Anslag	3 980 000		
1989/90	Förslag	4 647 000		

Från anslaget betalas kostnader för utrednings- och utvecklingsarbete samt för information.

Brottsförebyggande rådet

1. Anslag budgetåret 1989/90 4 980 000 kr.

För att BRÅ i ökad utsträckning skall kunna delta i brottsförebyggande arbete på lokal nivå och dessutom i ökad omfattning göra utvärderingar av reformer inom det kriminalpolitiska fältet yrkas ytterligare 1 milj. kr. under anslaget.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat 500 000 för en utvidgad verksamhet i enlighet med BRÅ:s förslag.

För nästa budgetår bör anslaget föras upp med 4 647 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 1,7, 1,7 och 1,6 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 647 000 kr.

G 3. Bokföringsnämnden

1987/88	Utgift	2 439 815
1988/89	Anslag	2 857 000
1989/90	Förslag	3 217 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 14 000 kr. inte ställts till bokföringsnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Bokföringsnämnden har till uppgift att främja utvecklingen av god redovisningssed i företagens bokföring och offentliga redovisning.

Nämnden består av en ordförande och tio andra ledamöter. Hos nämnden finns ett kansli med en chef.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	5	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 732 000 (1)	+ 232 000
(därav lönekostnader)	(1 400 000) (1)	(+ 50 000)
Lokalkostnader	125 000	+ 128 000
Summa	2 857 000 (1)	+ 360 000

(1) Av anslaget har 14 000 kr. inte ställts till bokföringsnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Bokföringsnämnden

Bokföringsnämndens traditionella arbete med den löpande bokföringen kommer att ha stor omfattning också under budgetåren 1989/90-1991/92. Nämnden strävar dock efter att under treårsperioden ägna större uppmärksamhet åt frågor som rör informationsgivningen, särskilt i större före tag. Nämndens arbetsuppgifter kräver att nämnden intar en tätposition på redovisningsområdet. Detta är inte möjligt med mindre man i ökad om fattning anlitar utomstående personer på konsultbasis.

En tillämpning av det treåriga huvudförslaget skulle innebära att möj ligheterna att anlita konsulter successivt minskas. Dessutom skulle en uppföljning av de informationsinsatser som gjorts under det senaste budgetåret inte kunna genomföras. Att driva nämnden med färre anställda än vad som nu finns är inte tänkbart. Nämnden anser därför att en resursminskning enligt huvudförslaget är orealistisk.

Nämnden har under budgetåret 1987/88 gett ut tre rekommendationer och gjort 20 uttalanden om god redovisningssed. Dessutom har nämnden publicerat två informationsbroschyrer, varav en större med information om bokföringslagen till dem som startar företag. Formerna för publiceringen av nämndens rekommendationer och uttalanden har ändrats.

Under budgetåret har bokföringsnämnden arbetat med flera långsiktiga projekt. En del av dessa kan förväntas bli klara under innevarande budgetår.

Nämnden har flyttat till nya lokaler. I ökade lokalkostnader begärs 125 000 kr.

Föredragandens överväganden

En tillämpning av huvudförslaget på bokföringsnämnden skulle försvåra en fortsatt positiv utveckling av nämndens arbete. Jag delar därför nämndens bedömning att nämnden bör undantas från huvudförslaget.

På anslaget för bokföringsnämnden har 74 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bil. 2 Gemensamma frågor avsnitt 4.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för bokföringsnämnden fr.o.m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bokföringsnämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 217 000 kr.

G 4. Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	2 879 660
1988/89	Anslag	3 107 000
1989/90	Förslag	3 306 000

Brottsskadenämnden har till uppgift att pröva ärenden enligt brottsskadelagen (1978:413) om ersättning för skador på grund av brott. Nämnden består av en ordförande, två vice ordförande och tre andra ledamöter. Nämnden biträds av ett kansli.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Summa	10	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 696 000 (1)	+ 182 000
(därav lönekostnader)	(1 922 000)	(+ 96 000)
Lokalkostnader	411 000	+ 17 000
Summa	3 107 000	+ 199 000

(1) Av angivet belopp har 19 000 kr. inte ställts till brottsskadenämndens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Brottsskadenämnden

1. Anslag budgetåret 1989/90 3 306 000 kr. Nämnden anser sig inte i fortsättningen kunna bedriva sin verksamhet på ett tillfredsställande sätt om huvudförslaget tillämpas.

2. Ytterligare medel begärs för att förstärka den handläggande personalen p.g.a. ökad ärendetillströmning och långtidsfrånvaro (+ 175 000 kr.).

3. Medel beräknas för information om nämndens verkamhet samt för utbildning av handläggare (+ 125 000 kr.).

Föredragandens överväganden

För information och utbildning beräknar jag 125 000 kr.

På anslaget har 19 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2 gemensamma frågor avsnitt 4.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 3 306 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för brottsskadenämnden fr.o.m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 306 000 kr.

G 5. Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott

1987/88	Utgift	7 237 838
1988/89	Anslag	7 400 000
1989/90	Förslag	8 500 000

Från anslaget betalas ersättning av statsmedel enligt brottsskadelagen (1978:413) för skador på grund av brott.

Brottsskadenämnden yrkar en höjning av anslaget med 1,1 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I enlighet med vad jag har anfört under avsnittet 5.6 Brottsoffrens ställning beträffande jourverksamhet till förmån för brottsoffer m.m. har jag under anslaget beräknat medel för stöd till sådan och liknande verksamhet.

För nästa budgetår bör anslaget föras upp med 8 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 500 000 kr.

H. DIVERSE

H 1. Svensk författningssamling

1987/88	Utgift	10 946 607
1988/89	Anslag	7 260 000
1989/90	Förslag	8 525 000

Under budgetåret 1987/88 har antalet nummer av Svensk författnings samling varit mycket stort. Även under innevarande budgetår beräknas antalet nummer bli stort. Under nästa budgetår bör anslaget uppgå till 8 525 000 kr. Därvid har beaktats att tjänstebrevsrätten vid distribu tionen av Svensk författningssamling föreslås slopad fr.o.m. den 1 juli 1989. Under anslaget har jag beräknat ett engångsbelopp på 25 000 kr. som ett tillskott till en stiftelse som avses bli bildad av bl.a. statsrådsberedningen. Stiftelsens verksamhet kommer att få betydelse för författningspubliceringen (jämför vad jag har anfört under anslaget A 4. Information om lagstiftning m.m).

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Svensk författningssamling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 525 000 kr.

H 2. Bidrag till utgivande av litteratur på förvaltningsrättens område

1987/88	Utgift	0	Reservation	223 211
1988/89	Anslag	50 000		
1989/90	Förslag	50 000		

Från anslaget betalas bidrag till nämnden för utgivande av förvalt ningsrättsliga publikationer. Nämnden skall enligt sin instruktion (1988:1115) främja tillkomsten av författningskommentarer och annan vägledande litteratur på förvaltningsrättens område. Statens inkomster av verk, som har utarbetats eller utgetts med bidrag från detta anslag, avräknas från anslaget.

Nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer beräknar medelsbehovet till 50 000 kr.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av nämndens verksamhet bör anslagsbeloppet under nästa budgetår vara oförändrat.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till utgivande av litteratur på förvaltnings rättens område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 50 000 kr.

H 3. Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.

1987/88	Utgift	1 874 454
1988/89	Anslag	2 400 000
1988/89	Förslag	2 496 000

Från anslaget utgår bidrag till Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten, till internationella institutet i Rom för unifiering av privaträtten och till permanenta byrån för Haag konferensen för internationell privaträtt. Från anslaget betalas även Sveriges kostnader med anledning av FN:s konvention om avskaffande av rasdiskriminering.

Från anslaget utgår vidare medel till Sveriges bidrag till kostnaderna för Nordiska samarbetsrådet för kriminologi samt medel till ett svenskt bidrag till det FN-anknutna kriminalpolitiska institutet i Helsingfors (HEUNI).

Anslagsbeloppet bör under nästa budgetår beräknas till 2 496 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 496 000 kr.

H 4. Stöd till politiska partier

1987/88	Utgift	110 304 485
1988/89	Anslag	110 500 000
1989/90	Förslag	115 000 000

Medelstilldelning sker enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier.

Genom 1988 års allmänna val blev Miljöpartiet de Gröna representerat i riksdagen. Bidrag enligt lagen om statligt stöd till politiska partier skall därigenom också utgå till Miljöpartiet de Gröna. Anslaget bör därför höjas med 4,5 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till politiska partier* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 115 000 000 kr.

H 5. Allmänna val

1987/88	Utgift	28 092 661
1988/89	Anslag	108 904 000
1989/90	Förslag	1 757 000

Från anslaget betalas statsverkets del av kostnaderna för valsedlar, valkuvert och andra valtillbehör samt betalas ersättning till vissa myndigheter och verk för biträde i samband med allmänna val.

Riksskatteverket, som är central valmyndighet, föreslår att anslaget för budgetåret 1989/90 tas upp med 2 057 000 kr. Beloppet avser kostnader för bl.a. lagerhållning av valmaterial. Dessutom, har medel beräknats med sammanlagt 300 000 kr för bl.a. ett projekt för att samordna riksskatteverkets och länsstyrelsernas ADB-stöd i valarbetet. Jag föreslår att anslaget beräknas till 1 757 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna val* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 757 000 kr.

Statistiska uppgifter jämte kommentarer om brottsutvecklingen samt om verksamheten inom polisen, åklagarmyndigheterna, de allmänna domstolarna och kriminalvården m.m.

1 Brottsutvecklingen

Det antal brott mot brottsbalken som har kommit till polisens kännedom har ökat under hela efterkrigstiden. År 1978 uppgick antalet brott mot brottsbalken till drygt 683 000 medan antalet år 1987 uppgick till drygt 950 000, d.v.s. en ökning med 39 procent under tioårsperioden. Antalet anmälda brott mot annan lagstiftning har också ökat under större delen av denna tid. Av brotten år 1987 mot annan lagstiftning svarar trafik- och narkotikabrotten för cirka fyra femtedelar

År	Antal anmälda brottsbalksbrott	Antal anmälda brott mot annan lagstiftning
1975	643 405	112 000
1976	683 279	115 949
1977	716 367	127 993
1978	683 646	119 629
1979	698 171	117 937
1980	760 911	167 366
1981	760 614	175 211
1982	805 569	178 189
1983	799 457	159 670
1984	845 706	137 469
1985	894 396	123 953
1986	960 080	135 277
1987	950 367	143 050
1988(1)	926 720	105 742

(1) Värdena för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1988

Brott mot brottsbalken har under den senaste tioårsperioden ökat med i genomsnitt 3,0 procent per år medan brott mot annan lagstiftning ökat med omkring 1,1 procent per år. För antalet registrerade brott mot lagstiftning utanför brottsbalken kan mycket starka variationer iakttas mellan olika år.

Den genomsnittliga årliga förändringen i antalet anmälda brott mot brottsbalken under perioden 1978 - 1987 resp 1983 - 1987 är

	1978 - 1987	1983 - 1987
Våldsbrott	+ 4,5 %	+ 4,0 %
därav misshandel	+ 4,1 %	+ 4,3 %
därav rån	+ 1,8 %	+ 2,3 %
Tillgreppsbrott	+ 2,3 %	+ 3,6 %
därav inbrottsstöld	- 0,8 %	+ 0,6 %
därav bostadsinbrott	- 0,3 %	- 0,1 %
därav inbrott i vind, källare	- 0,2 %	- 2,8 %
därav motorfordonstillgrepp	+ 1,4 %	+ 7,1 %
Checkbedrägeri	+ 8,5 %	+ 9,5 %
Övriga bedrägeribrott	+ 8,1 %	+ 1,6 %
Övriga brottsbalksbrott	+ 2,6 %	+ 2,9 %
därav skadegörelsebrott	+ 2,9 %	+ 3,8 %

Forskningsenheten inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) har utarbetat en rapport över brottsutvecklingen (BRÅ forskning 1988:2). I denna rapport ges bl.a. en översikt över utvecklingen under senare år i fråga om olika brott som har kommit till polisens kännedom. Rapporten innehåller däremot inte några prognoser över antalet brott som kan väntas komma till polisens kännedom under de närmaste åren. Hänsyn har tagits till denna rapport i den följande redogörelsen.

Planerings- och budgetsekretariatet inom justitiedepartementet följer utvecklingstendenserna vad gäller brottmålsprocessen i vid mening. Härvid studeras uppgifter i brottsanmälan, åtalsbeslut, dom och beslut om intagning i anstalt i kriminalvården. Resultaten av dessa studier har beaktats i framställningen.

I det följande kommenteras utvecklingen för olika grupper av brott, bl.a. brottsbalksbrott och narkotikabrott. I tabeller redovisas uppgifter om brott anmälda år 1975 och senare. Siffrorna för perioden 1975 - 1987 är tagna direkt ur statistiska centralbyråns (SCB:s) definitiva årsstatistik. De siffror som anges för år 1988 är preliminära beräkningar som bygger på statistik för tiden januari - oktober 1987.

1.1 Våldsbrott

År	Totalt	Därav rån	Därav misshandel
1975	55 127	2 336	21 509
1976	55 248	2 697	21 378
1977	59 047	3 374	23 596
1978	60 158	3 461	22 868
1979	61 170	3 075	23 171
1980	64 733	3 427	24 668
1981	65 986	3 228	24 314
1982	74 724	3 530	28 200
1983	76 487	3 473	29 220
1984	81 407	3 681	30 785
1985	82 803	3 851	31 996
1986	85 384	3 806	32 805
1987	90 788	3 939	34 757
1988(1)	91 567	4 163	35 686

(1) Värdena för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1988

Begreppet våldsbrott används här i en vid bemärkelse. Till våldsbrott räknas som i den officiella statistiken brott mot liv och hälsa samt andra gärningar som innebär direkt fara för individen. I dessa brott inräknas, förutom fullbordade gärningar, även försök och förberedelser.

Våldsbrotten har uppvisat en relativt jämn ökningstakt under åren 1975 till 1987. År 1987 utgjorde dessa nära en tiondel av de registrerade brottsbalksbrotten.

Särskilt om rån

Antalet rån utgör knappt en halv procent av samtliga anmälda brottsbalksbrott. Under 1980-talet har antalet rån ökat från 3 427 (1980) till 3 939 (1987).

Drygt 85 procent av rånen är riktade mot privatpersoner. Gaturån är den dominerande formen av rån. Andelen rån med skjutvapen har legat på omkring 10 procent under de senaste tio åren.

Bank- och postrånen är få i förhållande till övriga rån. Under år 1987 var dessa 160, inbegripet försök och förberedelse. De förorsakar ofta mycket stora förluster och är allvarliga eftersom de ofta begås med hjälp av skjutvapen.

Särskilt om misshandel

Antalet misshandelsbrott har ökat under 1980-talet. Sedan år 1983 uppgår den genomsnittliga ökningen till drygt 4 procent per år.

Enligt BRÅ-rapporten finns det skäl att tro att ökningen av de registrerade misshandelsbrotten inte motsvaras av reella ökningar. En del av ökningen anser BRÅ bero på att kravet på angivelse för att åklagare skall kunna åtala misshandel på enskilt område slopades den 1 januari 1982.

Antalet fall av misshandel utomhus där offret inte tidigare har träffat eller på annat sätt känt den som utförde misshandeln har också ökat kraftigt under senare år. År 1987 registrerades drygt 10 000 misshandelsbrott av detta slag. 785 av de dryga 10 000 misshandelsbrotten avser grov misshandel. Detta är en ökning med 248 (46 %) jämfört med föregående år.

Antalet fall av misshandel utomhus där gärningsmannen är okänd för offret är högst i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

1.2 Tillgreppsbrott

År	Totalt	Därav inbrotts-stöld	Inbrott i lägenhet eller villa	Inbrott i vind eller källare	Därav motorfordons-tillgrepp
1975	473 337	134 470	20 124	24 453	55 279
1976	511 196	150 180	22 250	34 253	62 352
1977	528 900	155 863	22 247	31 017	62 703
1978	501 050	144 944	21 244	22 207	56 706
1979	495 472	140 054	17 678	22 107	49 265
1980	524 313	139 944	20 385	22 516	48 914
1981	522 407	137 168	20 014	22 845	46 672
1982	553 745	139 168	21 063	25 096	49 809
1983	551 510	139 789	24 160	22 931	47 036
1984	585 537	142 555	24 939	25 716	49 486
1985	624 997	145 244	24 535	28 129	55 611
1986	677 562	152 566	23 459	27 625	67 047
1987	658 157	142 999	20 574	28 443	69 130
1988(1)	642 520	127 912	19 745	22 686	70 361

(1) Värdena för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1988

Tillgreppsbrotten utgör cirka 70 procent av samtliga polisanmälda brottsbalksbrott. Förutom de i tabellen redovisade brottsgrupperna ingår en mängd olika former av stöldbrott som inte rubriceras som inbrott, t.ex. snatteri.

Särskilt om inbrott

Inbrotten uppgår till knappt en sjättedel av samtliga registrerade brottsbalksbrott. Förutom villa- och lägenhetsinbrott och inbrott i vind eller källare ingår i här redovisade siffror även inbrottsstöld i butiker, kiosker och skolor m.m.

Antalet inbrottsstölder under 1970-talet uppvisar stora svängningar men har under åren 1978 - 1985 legat på en nivå runt 140 000. År 1986 var antalet anmälda inbrottsstölder drygt 150 000. För år 1987 var antalet inbrottstölder åter på en nivå runt 140 000.

Särskilt om motorfordonstillgrepp

Flertalet motorfordonstillgrepp avser fullföljt tillgrepp av personbilar eller försök härtill.

Under år 1986 och 1987 anmäldes cirka 67 000 respektive 69 000 motorfordonstillgrepp, vilket visar på en kraftig ökning jämfört med år 1985.

Antalet motorfordonstillgrepp har tidigare under 1980-talet legat på en nivå strax under 50 000. Antalet tillgrepp räknat per 10 000 registrerade motorfordon sjönk något under de första åren av 1980-talet, men ökade under 1986.

År	Totalt	därav check-bedrägeri	därav konto- och kreditkort
1975	50 999	7 069	
1976	53 343	8 279	
1977	57 904	9 228	
1978	52 869	5 667	
1979	71 993	6 394	7 427
1980	103 778	10 687	14 619
1981	99 973	10 685	18 705
1982	98 570	10 117	21 638
1983	93 548	11 680	16 717
1984	97 588	13 369	13 960
1985	103 331	13 036	22 241
1986	107 223	15 195	22 051
1987	110 948	15 757	19 681
1988(1)	101 621	15 541	20 885

(1) Värdena för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t. o. m. oktober 1988

Av bedrägeribrotten svarar checkbedrägerierna idag för omkring 14 procent.

Särskilt intresse tilldrar sig bedrägerier som begås med hjälp av kontooch kreditkort. Från och med år 1979 särredovisas dessa i statistiken. Dessa bedrägeribrott tredubblades från år 1979 till år 1982 och utgör numera den största enskilda gruppen bland bedrägeribrotten (18 %). Antalet kredit- och kontokortsbedrägerier år 1987 är 19 681. Det är en minskning jämfört med föregående år.

1.4 Övriga brottsbalksbrott

År	Övriga brotts-balksbrott	Därav skadegörelse-brott
1975	63 942	54 760
1976	63 492	54 901
1977	70 516	62 330
1978	69 569	61 305
1979	69 536	60 877
1980	68 087	59 057
1981	72 248	62 873
1982	78 530	68 278
1983	77 912	67 955
1984	81 174	71 999
1985	83 265	74 008
1986	89 911	80 104
1987	90 748	82 221
1988(1)	91 013	84 312

(1) Värdena för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t. o. m. oktober 1988

Till övriga brottsbalksbrott räknas förutom skadegörelsebrott ett stort antal olika grupper av brottsliga beteenden som inte faller inom någon av de tidigare berörda kategorierna.

Antalet skadegörelsebrott har hitintills under 1980-talet uppvisat en tilltagande ökningstakt. En mycket stor andel av dem som döms för skadegörelsebrott är tonåringar.

Drygt 30 % av skadegörelsebrotten avser skadegörelse på motorfordon.

15 procent av de registrerade skadegörelsebrotten drabbar stat, landsting och kommuner. Denna form av skadegörelser orsakar samhället betydande kostnader.

1.5 Narkotikabrott

År	Antal anmälda narkotika-brott	Antal personer som lagförts för narkotika-brott	Därav antal som godkänt straff-föreläggande eller dömts
1975	22 015	4 368	2 601
1976	18 846	4 457	2 688
1977	22 127	4 750	2 994
1978	21 763	4 957	3 166
1979	23 956	4 517	3 315
1980	62 011	6 420	5 219
1981	69 923	8 196	6 838
1982	70 612	8 173	6 926
1983	50 018	7 074	5 991
1984	40 130	6 149	5 341
1985	37 568	6 067	5 246
1986	39 536	6 401	5 685
1987	43 725	6 208	5 517
1988(1)	26 996		

(1) Värdet för 1988 har beräknats på grundval av utvecklingen t. o. m. oktober 1988

Tabellen avser brott mot narkotikastrafflagen (1968:64), narkotikaförordningen (1962:704) och narkotikabrott enligt varusmugglingslagen (1960:418).

Antalet anmälda narkotikabrott har legat på en relativt stabil nivå under hela 1970-talet. År 1980 ökade antalet anmälda brott kraftigt. Enligt BRÅ tycks riksåklagarens anvisningar för användning av åtalsunderlåtelser vid narkotikabrott samt den ökade serieuppklaringen (antal brott per misstänkt) vara de faktorer som spelat en avgörande roll för denna ökning. En annan förklaring till ökningen är troligen polisens insatser mot den s.k. gatulangningen under åren 1981 och 1982.

Under 1986 och 1987 har antalet registrerade narkotikabrott åter ökat efter att ha minskat under åren 1983 - 1985. Däremot pekar 1988 års beräkning på en stor minskning av de registrerade narkotikabrotten för 1988. I BRÅ:s rapport menar man att den *faktiska* narkotikabrottsligheten inte har undergått några större förändringar under 1980-talet.

Den nedgång i antalet registrerade narkotikabrott som har skett sedan 1982 (38 %) motsvaras inte av samma minskning av antalet för narkotikabrott dömda personer (20 %). Vidare har den genomsnittliga fängelsetiden räknat i månader för varje dömd person ökat.

1.6 Ekonomisk brottslighet

När det gäller den ekonomiska brottsligheten föreligger inte någon statistik. För närvarande pågår utvärdering av de åtgärder som föranletts av eko-kommissionens arbete. Regeringen har bl.a. givit ett uppdrag till BRÅ att utvärdera effekterna av vissa åtgärder mot ekonomisk brottslighet. En första delrapport återfinns i rapporten Kampen mot eko-brotten, del I Polisen (BRÅ forskning 1986:3). Dessutom har BRÅ helt nyligen presenterat en rapport med en rättspolitisk utvärdering av lagstiftningen mot ekonomisk brottslighet. Rapporten har titeln Eko-brott, Eko-lagar och Eko-domstolar (BRÅ forskning 1988:3).

2 Verksamheten inom polisen, åklagarna, de allmänna domstolarna och kriminalvården

I det följande redovisas vissa siffror avseende verksamhet och arbetsbelastning inom rättsväsendet. Uppgifterna härrör i huvudsak från de analyser som regelbundet görs i justitiedepartementet. Siffrorna tas därvid i stor utsträckning från system i rättsväsendets informationssystem (BROTTSRI). Vissa siffror är tagna direkt ur myndigheternas anslagsframställningar.

Arbetet inom de olika myndigheterna inom rättsväsendet hänger mycket intimt samman. I huvudsak går kedjan från polis, via åklagare och domstolar till kriminalvård.

Antalet brott som anmäls till polisen är drygt 1 milj. per år. Den siffran omfattar inte brott för vilka polisen direkt utfärdar ordningsföreläggande. Antalet sådana förelägganden utgjorde knappt 190 000 år 1987.

Endast en del av de brott som anmäls till polisen klaras upp eller omkring 375 000. För dessa fall svarar omkring 92 000 misstänkta personer. Andelen uppklarade brott varierar med olika brottstyper. Uppklaringen växlar även mellan skilda delar av landet. För misshandel och andra våldsbrott uppgår andelen uppklarade fall till drygt 50 procent, medan endast 10 procent av inbrottsstölderna klaras upp. Ungefär vart fjärde rån och tre av fyra bedrägeribrott blir uppklarade.

I detta sammanhang bör framhållas att antalet uppklarade brottsbalksbrott har ökat från drygt 160 000 år 1974 till över 250 000 år 1987. Antalet uppklarade brott mot såväl brottsbalken som specialstraffrättslig lagstiftning har ökat från runt 250 000 till cirka 375 000. Det är alltså en ökning med 50 procent under perioden.

Åklagarna fattar beslut om åtal mot drygt 80 000 personer årligen. Till detta kommer cirka 80 000 personer för vilka åklagare meddelar strafföreläggande. Åklagarna beslutar om åtalsunderlåtelser i cirka 20 000 fall per år. Antalet avskrivna och nedlagda mål är omkring 50 000 per år.

Allmän domstol dömer årligen cirka 17 000 personer till frihetsberövande påföljd, varav drygt hälften omfattar högst två månader. Antalet personer som döms till böter är cirka 30 000. Andelen frihetsstraff varierar starkt mellan olika brottstyper. Vid rattfylleri ådöms fängelse i närmare tre fall av fyra. För rån och grovt rån samt misshandel ådöms fängelse i två fall av tre. För grovt narkotikabrott döms till frihetsberövande påföljd i närmare 100 procent av fallen.

1987 var den genomsnittliga längden av ådömda frihetsstraff i första instans omkring fem månader. Variationerna är dock avsevärda mellan olika slag av brott. För grovt narkotikabrott ligger t.ex. genomsnittet på drygt tre år och för narkotikabrott i övrigt på omkring fem månader. För rån och grovt rån är motsvarande siffra nästan två år, för grov misshandel cirka ett och ett halvt år, samt för rattfylleri drygt en månad.

2.1 Polisväsendet

Statistiken över antalet ingripanden och utryckningar inom polisväsendet bygger på de s.k. ingripandemeddelandena (IM). Statistiken utgör ett komplement till siffrorna för antalet anmälda brott när det gäller att bedöma arbetsbelastningen inom polisväsendet, och då främst inom övervakningsverksamheten. IM utfärdas så snart ett polisingripande sker. Hur antalet ingripanden har utvecklats sedan år 1981 framgår av nedanstående sammanställning.

År	Antal ingripandemeddelanden	Antal gripna
1981	1 161 470	224 857
1982	1 185 291	231 563
1983	1 195 708	216 289
1984	1 247 468	195 606
1985	1 235 808	179 877
1986	1 275 618	193 765
1987	1 306 929	178 450

2.2 Åklagarna

Arbetsbelastningen vid åklagarmyndigheterna och de allmänna domstolarna påverkas av antalet anmälda brott och andelen därav som klaras upp. Den är vidare beroende av bl.a. förändringar i lagstiftningen. Till belysning av arbetsbelastningen hos åklagarna anges i följande tabell antalet misstänkta personer i mål hos åklagare under de senaste åren.

Period	Antal personer i		Antal mål i utgående balans	
	Mål om brott på vilket fängelse kan följa	Övriga mål	Totalt	Därav mål om brott på vilket fängelse kan följa
1981	178 100	121 300	65 800	50 500
1982	172 100	118 000	64 600	48 600
1983	169 800	114 400	59 400	43 700
1984	167 498	101 700	35 208	28 087
1985	170 699	96 200	53 082	41 027
1986	172 938	90 700	55 943	43 129
1987	170 538	92 800	56 931	44 222
1987 första	84 775	44 714		
1988 halvåret	88 553	46 300		

Som framgår av tabellen har antalet övriga mål hos åklagarna minskat under de senaste åren. Detta kan delvis förklaras av att polisen medger fler rapporteftergifter än tidigare, vilket innebär att färre ärenden lämnas över till åklagarna.

Brottsutredning och lagföring tar vanligen ganska lång tid. I följande tabell visas andelen dömda personer som dömts, indelade i olika grupper med hänsyn till tiden mellan brottet och domen. Uppgifterna avser år 1986. Indelningen i brottsgrupper är densamma som har redovisats i tidigare tabeller.

Brotts-grupp	ü100 dagar	PROCENT 100- dagar 365	ü365 dagar
Våldsbrott	26	59	15
Tillgreppsbrott	40	51	9
Bedrägeribrott	17	43	40
Övriga brottsbalksbrott	14	70	16
Narkotikabrott	49	42	9

Genomsnittstiden från det att ett brott har begåtts till dess att dom har avkunnats har inte märkbart förändrats mellan åren 1982 till 1986 för någon av de redovisade brottsgrupperna utom för narkotikabrott. Andelen personer som döms för narkotikabrott inom 100 dagar från det att brottet begicks, har ökat från cirka 41 procent 1982 till 49 procent 1986. Andelen personer som dömts först ett år efter narkotikabrottet har minskat från 11 procent 1982 till 9 procent 1986.

Inom de tre storstadsområdena har andelen personer som dömts för narkotikabrott inom 100 dagar förändrats mellan åren 1982 till 1986 enligt följande.

I Stockholmsområdet var andelen 32 procent 1982 och 36 procent 1986, i Göteborgsområdet var andelen 43 procent 1982 och 52 procent 1986 och i Malmöområdet var andelen 48 procent 1982 och 68 procent 1986.

För landet i övrigt var motsvarande procentsiffror för åren 1982 och 1986, 43 respektive 49. Som framgår av nämnda siffror visar Malmö- och Göteborgsområdena en mycket gynnsam utveckling.

2.3 Domstolsväsendet

2.3.1 Domstolarnas arbetsläge

(I uppgifterna om tingsrätterna och länsrätterna är antal över 1 000 avrundade till jämna hundratal)

	1985	1986	1987	87-01-01 —06-30	88-01-01 —06-30
Allmänna domstolarna					
Högsta domstolen					
Inkomna mål(1)	3 934	3 694	3 715	1 958	2 011
Avgjorda mål(2)	3 845	3 923	4 097	2 220	1 991
Utgående balans	2 022	1 781	1 386	1 512	1 391
Hovrätterna					
Inkomna mål	18 799	17 317	17 985	9 333	9 764
Avgjorda mål	18 736	17 501	17 544	9 085	9 353
Utgående balans	6 235	6 003	6 507	6 158	6 848
Tingsrätterna					
Inkomna tvistemål och brottmål	140 800	142 400	141 200	69 200	68 800
Avgjorda tvistemål och brottmål	139 300	139 600	140 300	70 200	70 300
Utgående balans tvistemål och brottmål	58 700	60 400	60 500	58 800	58 200
Inkomna fastighetsmål	8 100	8 300	8 000	3 800	3 700
Avgjorda fastighetsmål	7 700	8 200	8 000	4 100	4 200
Utgående balans fastighetsmål	6 100	6 200	6 100	5 900	5 600
Inkomna mål om lagsökning	103 000	106 600	108 800	52 500	58 000
Inkomna mål om betalningsföreläggande	405 200	395 900	428 800	207 200	218 900
Inkomna domstolsärenden	21 800	21 100	21 500	9 800	10 800
Avgjorda domstolsärenden	21 400	20 200	19 800	9 900	11 400
Utgående balans domstolsärenden	10 900	11 600	13 100	11 500	12 400
Inskrivningsärenden	1 985 000	2 685 000	2 046 300	1 044 600	986 900
Gravations- och äganderättsbevis	460 600	600 000	463 000	235 300	240 900

(1) inkl. skrifter
(2) utom skrifter

	1985	1986	1987	87-01-01 —06-30	88-01-01 —06-30
Allmänna förvaltningsdomstolarna					
Regeringsrätten					
Inkomna mål	5 881	6 198	5 761	3 131	3 074
Avgjorda mål	5 896	6 296	6 054	3 535	3 564
Utgående balans	4 664	4 540	4 255	4 150	3 756
Kammarrätterna					
Inkomna mål	29 378	28 815	25 885	13 336	13 543
Avgjorda mål	29 481	30 129	29 179	14 998	13 910
Utgående balans	25 454	24 255	21 047	22 629	20 698
Länsrätterna					
Inkomna mål	151 400	142 700	129 800	75 400	81 800
Avgjorda mål	168 500	160 000	146 700	75 000	71 500
Utgående balans	177 400	159 900	143 300	160 900	154 700

	1985	1986	1987	87-01-01 —06-30	88-01-01 —06-30
Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m.m.					
Bostadsdomstolen					
Inkomna mål	586	607	751	395	421
Avgjorda mål	525	641	680	342	424
Utgående balans	312	278	349	331	346
Hyresnämnderna					
Inkomna ärenden	33 495	38 103	37 017	20 397	23 005
Avgjorda ärenden	30 951	37 225	36 558	19 761	20 398
Utgående balans	11 275	12 146	11 825	12 869	14 432
Arrendenämnderna					
Inkomna ärenden	1 868	3 197	1 992	1 417	1 012
Avgjorda ärenden	1 925	3 483	2 087	1 283	711
Utgående balans	812	524	429	658	730

	1985	1986	1987	87-01-01 —06-30	88-01-01 —06-30
Försäkringsöverdomstolen och försäkringsrätterna					
Försäkringsöverdomstolen					
Inkomna mål	2 202	2 201	1 846	1 063	1 109
Avgjorda mål	1 950	2 211	2 179	1 142	1 008
Utgående balans	3 606	3 596	3 263	3 517	3 364
Försäkringsrätterna					
Inkomna mål	6 541	6 466	5 183	2 922	3 776
Avgjorda mål	7 953	7 907	7 643	3 982	4 063
Utgående balans	13 109	11 649	9 183	10 585	8 904

2.3.2 Särskilt om brottmålen

Period	Tingsrätterna		
	Antal brott-mål i balans	Inkomna brottmål	därav mål som enligt tingsrättsinstruktionen (1979:572) kan handläggas av notarie
1981	26 587	80 312	11 792
1982	28 501	83 927	13 220
1983	26 400	79 036	13 684
1984	23 951	72 702	12 450
1985	23 976	68 700	10 212
1986	25 456	69 847	11 118
1987	24 679	67 856	10 173
1987 första	23 906	34 173	4 892
1988 halvåret	23 491	36 151	4 954

Av tabellen framgår att såväl antalet brottmål som kan handläggas av tingsnotarie som antalet övriga brottmål vid tingsrätterna har minskat

sedan 1983, med undantag för år 1986 då en liten ökning kan noteras. Antalet brottmål som fullföljs till hovrätt minskade under åren 1984-1986 men visar en ökning under år 1987 och första halvåret 1988.

År	Hovrätterna Inkomna brottmål	Antal brottmål i balans
1981	6 948	2 327
1982	6 996	2 387
1983	7 252	2 504
1984	7 103	2 541
1985	6 838	2 520
1986	6 690	2 491
1987	7 326	2 904
1987 första	3 973	2 827
1988 halvåret	4 143	3 095

2.4 Kriminalvården

År	Kriminalvårdsanstalter		Häkten	Frivård
	Nyintagna under året	Högsta beläggning	Högsta beläggning	Antal klienter den 1 okt.
1981	13 346	3 750	1 099	16 612
1982	13 835	3 783	1 108	17 767
1983	15 177	4 137	1 102	14 092
1984	14 647	3 669	916	12 200
1985	13 535	3 655	981	11 677
1986	14 188	3 655	1 026	11 933
1987	14 980	3 744	1 086	12 334
1988		4 049	1 200	12 369

Under åren 1980 - 1983 har intagningarna i kriminalvårdsanstalterna ökat kraftigt. Köproblem har uppstått under vissa perioder då antalet tillgängliga platser inte har räckt till. Den 1 juli 1983 genomfördes den s.k. halvtidsfrigivningen. Medelbeläggningen minskade därmed med ca 350 platser under budgetåret 1983/84 jämfört med föregående budgetår.

3 Rättsväsendets resurser för åtgärder mot brott

3.1 Olika typer av åtgärder

Samhällets åtgärder mot brott kan indelas på olika sätt beroende på syftet med indelningen. För en beskrivning av hur resurserna fördelas mellan olika ändamål kan en gruppering göras på följande sätt.

Förebyggande åtgärder riktade mot personer som inte är föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott. Det är här fråga även om sådana åtgärder som är avsedda att förbättra miljön i samhället i före-

byggande syfte. Åtgärder av detta slag ankommer främst på andra än rättsväsendets myndigheter, bl.a. skolväsendet och socialtjänst- och arbetsmarknadsmyndigheterna.

Övervakning av regelefterlevnaden. Den syftar till att dels förhindra brott, dels upptäcka brott. Hit hör polisens övervakande verksamhet. Gruppen omfattar även exempelvis tull- och beskattningsmyndigheternas kontroll av att straffsanktionerade bestämmelser inom deras resp. verksamhetsområden efterlevs.

Brottsutredning och andra åtgärder i brottmålsförfarandet som krävs för att fatta beslut om reaktion mot brott.

Verkställandet av påföljder. Åtgärder av detta slag hör hemma i kriminalvården. Även andra organ har uppgifter på området, t.ex. exekutionsväsendet i fråga om böter.

Rehabiliterande åtgärder. Härmed avses åtgärder som syftar till att ge personer som har begått brott bättre förutsättningar för anpassning i samhället. Åtgärder av detta slag vidtas av kriminalvårdsmyndigheterna och av organ inom socialvårds-, arbetsmarknads- och utbildningsområdena.

Utvecklingsarbete som är direkt målinriktat mot problem som rör åtgärder mot brott.

Samhället satsar stora belopp på åtgärder mot brott. Det är dock inte möjligt att presentera en fullständig beräkning av kostnaderna för åtgärder av detta slag. Förutom inom justitiedepartementets område satsas stora resurser inom annan statlig verksamhet som, åtminstone delvis, har till syfte att förebygga och bekämpa brott. Även kommuner, landsting och näringsliv lägger ut avsevärda belopp årligen för ändamålet.

Kostnaderna för åtgärder mot brott inom rättsväsendet, dvs. i första hand inom polis- och åklagarväsendet, de allmänna domstolarna och kriminalvården, har emellertid kunnat beräknas.

De har fördelats på de tidigare berörda åtgärdsgrupperna. I vissa fall har schabloner använts eftersom beräkningsunderlaget är osäkert.

All polisverksamhet utom den som har samband med tillståndsgivning, passärenden och andra uppgifter av servicekaraktär kan ses som ett led i samhällets åtgärder mot brott. Hit hör också åklagarväsendets och kriminalvårdens funktioner liksom den del av domstolsväsendets verksamhet som rör brottmål. Den del av anslagen inom rättsväsendet som är avsedd för åtgärder mot brott uppgår till 8,3 miljarder kr. för budgetåret 1988/89. I figuren är detta belopp fördelat på åtgärdsgrupper. Beloppet omfattar inte medel som förbrukas inom departementet och statliga kommittéer eller anslag för byggnadsverksamhet.

Som framgår av figuren uppgår kostnaderna för förebyggande åtgärder till cirka 83 milj. kr. Största posten utgör kostnaderna för polisens undervisning i skolorna i lag och rätt samt i trafik. Hit hör också BRÅ:s verksamhet utom den rena forskningen och utvecklingen. I detta sammanhang bör framhållas att kostnaderna för brottsskadenämnden inte till någon del har medräknats.

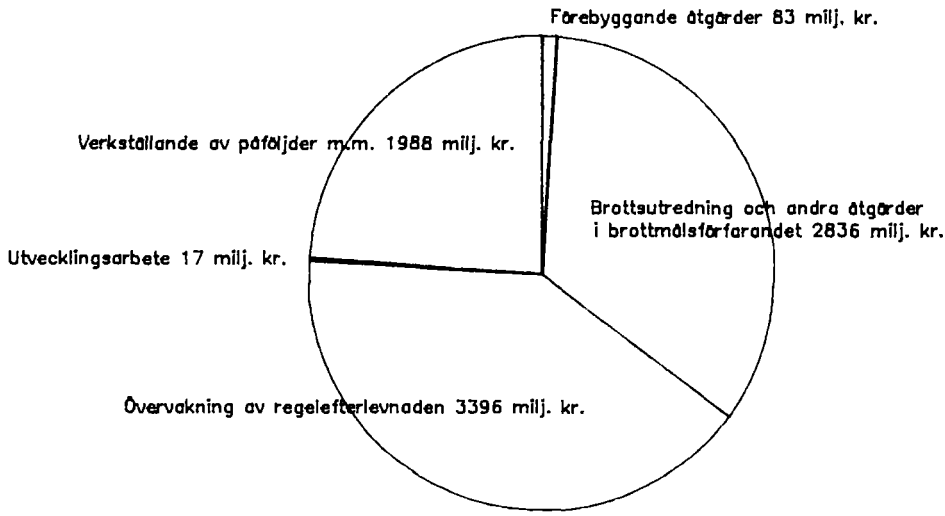
Övervakningen av regelefterlevnaden avser polisens övervakningsverksamhet och beräknas kosta 3 396 milj. kr.

Det redovisade beloppet för brottsutredning och andra åtgärder i brottmålsförfarandet omfattar åtgärder inom polis- och åklagarväsendet samt domstolarna. Av beloppet 2 836 milj. kr. faller 1 968 milj. kr på polisväsendet, 325 milj. kr. på åklagarväsendet och 543 milj. kr på domstolsväsendet, inklusive rättshjälpskostnader.

Kriminalvården svarar för de kostnader som i figuren har redovisats som verkställandet av påföljder. Denna grupp av kostnader beräknas till 1 988 milj. kr.

Det utvecklingsarbete inom departementets område som tar sikte på åtgärder mot brott beräknas till sammanlagt 17 milj. kr., varav omkring 10 milj. kr avser anslag till brottsförebyggande rådets (BRÅ:s) verksamhet. I beloppet ingår inte den forskning eller annat utvecklingsarbete som bedrivs i departementets kommittéer.

I jämförelse med föregående år har det totala beloppet för rättsväsendets åtgärder mot brott ökat med 6 procent.

Kostnader för åtgärder mot brott
inom justitiedepartmentets område budgetåret 1988/89

3.2 Personalresurserna

Antalet anställda inom åklagarväsendet har ökat i begränsad utsträckning efter förstatligandet år 1965. Antalet tjänster är nu drygt 1 300, varav ca 650 är åklagartjänster.

När det gäller de allmänna domstolarna saknas en löpande redovisning som visar hur stor del av personalresurserna som tas i anspråk för brottmålen. Stickprovsundersökningar har emellertid lett fram till att denna andel är omkring 35 procent. Även om uppgifter saknas om hur

andelen har förändrats under de senaste tio åren är det sannolikt att variationerna inte har varit särskilt stora. Antalet anställda (inklusive deltidsanställda) vid de allmänna domstolarna är nu omkring 4 500, varav omkring 675 ordinarie domare.

Kriminalvården har nu drygt 5 700 tjänster. Av dessa är 4 550 placerade vid kriminalvårdsanstalterna och 750 inom frivården. Antalet lekmannaövervakare inom frivården uppgår för närvarande till omkring 5 000.

Sid. Anslag kr.

1 Översikt

ANDRA HUVUDTITELN

5 1 Allmänt
8 2 Domstolsväsendet, åklagarväsendet och processrätten
13 3 Offentlig rätt
18 4 Civilrätt
25 5 Brott och påföljder
33 6 Kriminalvården
36 7 Lokalförsörjningen
36 8 Ändringar i anslagsindelningen

A. Justitiedepartementet m.m.

37 Statsrådsberedningen 21 148 000
37 Justitiedepartementet 41 120 000
38 Utredningar m.m. 25 665 000
39 Information om lagstiftning m.m. 1 132 000
39 Framtidsstudier, långsiktig analys m.m. 10 912 000
Summa **99 977 000**

B. Vissa tillsynsmyndigheter m.m.

41 Justitiekanslern 4 539 000
42 Datainspektionen 1 000
Summa **4 540 000**

C. Åklagarväsendet

46 Riksåklagaren 16 465 000
47 Åklagarmyndigheterna 364 238 000
Summa **380 703 000**

D. Domstolsväsendet m.m.

53 Domstolsverket 51 433 000
55 Allmänna domstolarna m.m. 1 254 357 000
60 Allmänna förvaltningsdomstolarna 388 887 000
63 Försäkringsdomstolarna 60 658 000
66 Utrustning till domstolar m.m 19 800 000
Summa **1 775 135 000**

E. Kriminalvården

68	Kriminalvårdsstyrelsen	90 175 000
69	Kriminalvårdsanstalterna	1 816 166 000
74	Frivården	259 481 000
75	Maskin- och verktygsutrustning m.m.	10 100 000
76	Engångsanskaffning av inventarier m.m.	20 150 000
76	Utbildning av personal m.fl.	17 760 000
	Summa	**2 213 832 000**

F. Rättshjälp m.m.

77	Rättshjälpskostnader	350 000 000
79	Rättshjälpsnämnderna	9 957 000
80	Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet	1 000
86	Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag	2 405 000
86	Vissa domstolskostnader m.m.	65 500 000
87	Diverse kostnader för rättsväsendet	11 000 000
	Summa	**438 863 000**

G. Övriga myndigheter

88	Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader	7 896 000
91	Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader	4 647 000
91	Bokföringsnämnden	3 217 000
93	Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader	3 306 000
94	Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott	8 500 000
	Summa	**27 566 000**

H. Diverse

95	Svensk författningssamling	8 525 000
95	*Bidrag till* utgivande av litteratur på förvaltningsrättens område	50 000
96	Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.	2 496 000
96	Stöd till politiska partier	115 000 000
96	Allmänna val	1 757 000
	Summa	**127 828 000**
	Summa för justitiedepartementet	**5 068 444 000**

Prop.
1988/89: 100
Bil. 5

Utrikesdepartementet
(tredje huvudtiteln)

Översikt

Utrikesdepartementets verksamhetsområde omfattar ärenden som rör förhållandet till och överenskommelser med andra stater, utrikeshandel och exportfrämjande, Sveriges deltagande i Förenta nationerna (FN) och andra internationella organisationer, svenska insatser i det internationella utvecklingssamarbetet, nedrustningsfrågor, nordiskt samarbete, kontroll av tillverkning och utförsel av krigsmateriel, information om Sverige i utlandet, kulturutbyte samt skydd av svenska medborgares intressen i främmande länder. Dessa ärenden spänner över ämnesområden av allmänpolitisk, handelspolitisk, biståndspolitisk, ekonomisk, kommersiell, rättslig, social, humanitär och kulturell natur.

Till utrikesdepartementet hör utrikesrepresentationen med 116 lönade utlandsmyndigheter, s. k. karriärmyndigheter med Wien-konventionens terminologi (ambassader, delegationer, konsulat och informationskontor), och 425 honorärkonsulat. Under departementet sorterar bl. a. styrelsen för internationell utveckling (SIDA), styrelsen för u-landsforskning (SAREC), beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD), kommerskollegium (KK), exportkreditnämnden (EKN), Sveriges exportråd (SE) och handelssekreterarna samt Svenska institutet (SI). Andra statsunderstödda organ såsom Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), Utrikespolitiska Institutet (UI) och Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet erhåller anslag under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet).

Med hänsyn till det statsfinansiella läget präglas budgetförslaget av restriktivitet. Huvudförslaget har i enstaka fall tillämpats i modifierad form. Biståndsramen ligger kvar på en procent av bruttonationalinkomsten (BNI).

Utrikespolitik m. m.

Den internationella utvecklingen präglas av förbättrade relationer och ökade kontakter mellan de ledande stormakterna. Mellan dem kvarstår dock misstro och grundläggande motsättningar. Fördraget om avskaffande av samtliga landbaserade medeldistanskärnvapen trädde i kraft under år 1988 och gav upphov till förhoppningar om fortsatta framsteg inom nedrustningsområdet. Några nya överenskommelser av vikt har dock inte

träffats. De sovjetiska åtagandena om ensidig truppreduktion kan komma att ge förnyat momentum åt nedrustningsförhandlingarna.

Reformsträvandena och den större öppenheten i Sovjetunionen och på flera andra håll i Österuropa har stärkt förhoppningarna om möjligheter till ökat förtroende och vidgat samarbete i Europa över blockgränserna.

Betydelsefulla framsteg mot en lösning har gjorts i flera regionala konflikter, t. ex. Iran/Irak och Afghanistan, medan i andra områden, såsom t. ex. Mellanöstern, utsikterna till en lösning förblir osäkra.

Sveriges säkerhetspolitik utformas väsentligen i ett samspel mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken. Huvudlinjen i denna politik är neutralitetspolitiken som innebär alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Sveriges neutralitetspolitik vilar på två grundpelare:

- en aktiv utrikespolitik med syfte att främja en fredlig utveckling i vår omvärld, att förhindra konflikter, att undanröja konfliktorsaker, att främja de mänskliga rättigheterna och att i övrigt främja och tillvarata Sveriges säkerhetsintressen;
- ett starkt och allsidigt sammansatt totalförsvar till värn för vår frihet och för vårt oberoende.

Denna politik har stark förankring hos det svenska folket.

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av den internationella utvecklingen och särskilt utvecklingen i vårt närområde. Nordeuropa och angränsande havsområden fortsätter att tillmätas stor strategisk betydelse av de båda supermakterna. Utvecklingen i vår europeiska omvärld är av central betydelse för Sverige. I ett skede av alltmer utbyggt europeiskt politiskt, ekonomiskt och kulturellt samarbete fäster Sverige stor vikt vid nära och omfattande förbindelser med alla europeiska stater.

Vid uppföljningsmötet inom konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (FSK) i Wien, är man nära att enas om ett slutdokument om konkreta nedrustningsförhandlingar mellan allianserna på det konventionella området och fortsatta förhandlingar mellan samtliga stater om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder.

Vårt medlemskap i FN utgör en hörnsten i svensk utrikespolitik. Genom ett aktivt deltagande i FN-arbetet söker Sverige främja FN:s möjligheter att bidra till en fredlig utveckling i världen och till att undanröja missförhållanden och orättvisor i och mellan länder. Vi har även länge varit ett av de länder som bidragit med de största truppstyrkorna till FN:s fredsbevarande operationer runt om i världen. Sverige verkar för respekt för folkrätten och de mänskliga rättigheterna samt stödjer avspännings- och nedrustningssträvandena. Genom att understryka biståndets och utvecklingsfrågornas betydelse vill vi bidra till internationell solidaritet. Sverige betonar också vikten av ett ökat internationellt miljösamarbete.

Folkrätten har en viktig plats i svensk utrikespolitik. Inom departementet handläggs en stor mängd frågor på detta område, såsom mänskliga rättigheter, havsrätt, miljörätt, rymdrätt och humanitär rätt. Förhandlingar förs och avtal ingås såväl med enskilda länder som multilateralt (t. ex. inom FN och Europarådet). Frågorna om mänskliga rättigheter får ökad betydelse, och Sverige förväntas aktivt stödja det arbete som bedrivs på detta område, bl. a. av flera ideella organisationer. Sveriges medlemskap i FN:s

kommission för de mänskliga rättigheterna kräver särskilda insatser från svensk sida. Omfattande uppgifter vilar på departementet i fråga om internationell rättshjälp såsom utlämning för brott samt överföring och lagföring i hemlandet. Ärenden rörande bistånd till svenska medborgare, som hamnat i en nödsituation utomlands har varit ungefär lika många under de senaste fem budgetåren men blir alltmera komplicerade. De kräver betydande resurser både vid utlandsmyndigheterna och i departementet. Detsamma gäller ärenden rörande utlänningar, såsom viseringar, uppehålls- och arbetstillstånd samt utredningar i flyktingärenden.

Internationellt utvecklingssamarbete

Enprocentmålet för det svenska utvecklingssamarbetet ligger fast. För budgetåret 1989/90 innebär det att det svenska biståndet ökar med 1 310 milj. kr. och uppgår därmed till 11 660,9 milj. kr. Beloppet motsvarar en procent av den beräknade bruttonationalinkomsten (BNI) kalenderåret 1989.

Det finns ett stort internationellt samförstånd om att ett ökat bistånd behövs till de fattigaste u-länderna. Trots detta ligger industriländernas bistånd kvar på i stort sett oförändrad nivå. Det är fortfarande bara fyra länder, Danmark, Nederländerna, Norge och Sverige, som uppnår FN:s utbetalningsmål om 0,7% av BNI. Några länder, Finland, Italien och Japan, har kraftigt ökat sitt bistånd.

Det allmänna målet för svenskt bistånd är att höja de fattiga folkens levnadsnivå. För biståndets inriktning och utformning finns fem mål. Biståndet skall bidra till resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet, demokratisk samhällsutveckling samt en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön i mottagarländerna.

Det sistnämnda miljömålet fastställdes av vårriksdagen 1988. Målet skall förverkligas i första hand genom att hänsyn till miljön integreras i alla olika delar av biståndet. Utöver de miljösatsningar som på detta sätt ryms inom de reguljära biståndsprogrammen har regeringen avsatt medel för särskilda miljöinsatser i u-länderna.

Sverige fortsätter att avsätta stora belopp för det multilaterala utvecklingssamarbetet. Sammantaget uppgår de svenska multilaterala bidragen till mer än 35% av biståndsanslaget. Ökningar föreslås bl. a. för bidragen till FN:s utvecklingsprogram (UNDP) för verksamhet i de minst utvecklade länderna och för flyktingbistånd genom FN. Medel avsätts vidare för Världsbankens och Internationella valutafondens särskilda stödåtgärder för fattiga, skuldtyngda u-länder.

Växande skuldbördor har under åttiotalet undergrävt utvecklingen i många u-länder. Skuldkrisen utgör ett allvarligt hinder för ländernas långsiktiga ekonomiska och sociala utveckling. Medel har avsatts för ökade insatser inom ramen för internationellt samordnade skuldlättnadsaktioner till förmån för de fattigaste gäldenärsländerna.

I propositionen redovisas den löftesrika utveckling som på många håll kan skönjas mot fred och lösningar av politiska konflikter. Inom biståndsområdet

budgeten har medel avsatts för att finansiera återuppbyggnadsinsatser i konflikt- och krigshärjade länder och regioner där en process mot fred nu kan skönjas. Beredskap finns även för svenskt stöd och medverkan i en avkoloniseringsinsats genom FN i samband med Namibias övergång till självständighet.

Inom det bilaterala utvecklingssamarbetet genom SIDA ligger tyngdpunkten på långsiktigt utvecklingssamarbete med de s. k. programländerna. Den starka inriktningen av biståndet på södra Afrika fortsätter. Mer än 50% av det bilaterala biståndet genom SIDA går till denna region.

Under år 1988 har två offentliga utredningar slutfört sitt arbete. Utredningen om särskilda stödinsatser i SWEDFUND:s verksamhet har avgivit betänkandet (SOU 1988: 4) Kunskapsöverföring genom företagsutveckling och utredningen om informationsverksamheten inom utvecklingssamarbetet med u-länderna har avgivit betänkandet (SOU 1988: 19) U-lands- och biståndsinformation. Regeringens förslag till åtgärder och riktlinjer med anledning av utredningarna presenteras i propositionen.

I propositionen presenteras också ett analysarbete som utförts inom utrikesdepartementet av det svenska biståndet till Afrika. Översynsarbetet anmäldes i förra årets budgetproposition som ett av tre delprojekt om biståndets effektivitet, inriktning och myndighetsstruktur. Analysarbetet om biståndet till Afrika utmynnar i riktlinjer för det svenska biståndet till Afrika inför 1990-talet.

Arbetet med de två övriga delprojekten har lett fram till att regeringen har tillsatt en kommitté med uppgift att se över organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet.

Under året har också ett utredningsarbete påbörjats med syfte att belysa FN:s arbete med särskild tonvikt på det ekonomiska och sociala området.

I propositionen presenteras slutligen ett nytt utredningsarbete som framför allt skall behandla olika former och metoder för resultatuppföljning och utvärdering samt effektivitetsfrågor i övrigt i det svenska biståndet.

I beräkningen av förvaltningsanslagen för de olika biståndsmyndigheterna har fastställda, i några fall modifierade, huvudalternativ tillämpats. Ökad verksamhetsvolym och insatser på nya särskilt prioriterade områden har motiverat vissa ökningar av myndighetsanslaget.

Handelspolitik

Den svenska handelsbalansen har visat överskott de senaste sex åren. Förstärkta exportinkomster och lägre oljepriser har bidragit till denna förbättring. Den underliggande volymutvecklingen på exportsidan är dock inte helt tillfredsställande; beräkningar pekar på att vi varje år sedan 1985 har tappat marknadsandelar.

Importökningen i fasta priser är betydligt starkare än exportutvecklingen. Det innebär en viss real försämring av handelsbalansen. På sikt är detta en oroväckande utveckling. Ett viktigt led i regeringens ekonomiska politik är därför att åstadkomma en förstärkning av den reala utrikesbalansen.

Västeuropa har en stor betydelse för svensk handel och ekonomi. Drygt hälften av vår utrikeshandel sker med EG och ytterligare nästan 20% med EFTA-länderna.

Från svensk sida finns en stark vilja att, tillsammans med övriga EFTA-länder, utveckla och fördjupa samarbetet med EG på alla samhällsområden, så långt detta är förenligt med vår neutralitetspolitik. Utöver handeln med varor önskar vi bredda samarbetet till att innefatta också fri rörlighet för tjänster, människor och kapital liksom även miljöfrågor, konsumentfrågor och olika aspekter av den sociala dimensionen.

En statsrådsgrupp för Europa-frågor med statsministern som ordförande och en statssekreterargrupp har bildats. En chefsförhandlare har utsetts och en omfattande omorganisation av utrikesdepartementets handelsavdelning har genomförts för att mer effektivt samordna integrationssträvandena. Samtliga departement, utom försvarsdepartementet, är engagerade i arbetsgrupper för att kartlägga möjligheterna till harmonisering. Under statsministerns ledning har ett särskilt råd för Europa-frågor bildats med representanter för olika samhällsintressen. En brett upplagd informationsverksamhet har startats.

Det nordiska samarbetet är nu i hög grad inriktat på frågor som rör den ekonomiska utvecklingen, miljön och den västeuropeiska integrationen. Under år 1988 har Nordiska ministerrådet intensifierat arbetet med att utreda hur det nordiska samarbetet skall kunna utvecklas, både när det gäller påverkan och anpassning till arbetet med EG:s inre marknad. Att utveckla Norden som hemmamarknad är ett av huvudmålen för det nordiska samarbetet på regeringsnivå. Vid de nordiska utrikeshandelsministrarnas möte i november 1988 enades man om riktlinjerna för det fortsatta arbetet med att avveckla handelshinder.

Regeringen fäster stor vikt vid ett brett internationellt samarbete på det handelspolitiska området för att bevara och stärka frihandeln. Detta sker nu främst i den nya multilaterala handelsförhandling som påbörjades inom GATT:s ram år 1986, den s. k. Uruguay-rundan. I december 1988 ägde ett ministermöte rum i Montreal. Sverige spelar en mycket aktiv roll i förhandlingsarbetet.

Den 31 juli 1991 löper GATT:s ramavtal för den internationella textilhandeln – det s. k. multifiberavtalet, MFA IV – ut. Regeringen har tidigare i en proposition (1988/89: 47) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder föreslagit att de kvantitativa restriktionerna på tekoområdet skall upphöra att gälla från den tidpunkten.

Nya, skärpta regler om kontroll över tillverkning och export av krigsmateriel infördes den 1 juli 1988, då bl. a. en ny lag om förbud mot krigsmaterielexport m. m. trädde i kraft (SFS 1988: 558). Vidare har krigsmaterielinspektionen förstärkts under åren 1987 och 1988.

En parlamentarisk kommitté har tillsatts (dir. 1988: 41) för att utreda sambandet mellan svensk försvarsindustri och krigsmaterielexporten samt göra en översyn av nuvarande riktlinjer för denna export.

Sverige-information och kulturutbyte

För information om Sverige i utlandet och för kulturutbyte anvisas medel för verksamhet som bedrivs av utrikesdepartementet, Svenska institutet och Sveriges Riksradios utlandssändningar (Radio Sweden). En översyn

av de statliga insatserna inom det svenska informations- och kulturutbytet med utlandet avslutades i maj 1988 och har utmynnat i betänkandet (SOU 1988: 9) Sverige-information och kultursamarbete. Dess förslag behandlas tillsammans med övriga översyner av utrikesförvaltningen inom verksamhetsplaneringens ram.

Utrikesförvaltningen

Den internationella utvecklingen under senare år har understrukit Sveriges beroende av omvärlden. I detta läge ställs allt större krav på utrikesförvaltningen.

Inom ramen för ett långsiktigt besparings- och rationaliseringsarbete omprövas ständigt resursanvändningen. En rad reformer och utredningar de senaste åren har inriktats på att höja förvaltningens effektivitet. Av särskild betydelse i detta sammanhang är den administrativa utvecklingen och införandet av datorstöd i verksamheten. En viktig del i effektiviseringsarbetet är den pågående reformen av utrikesförvaltningens regelsystem.

Under år 1988 har inga utlandsmyndigheter inrättats eller lagts ned. Under budgetåret 1989/90 avses ett lönat generalkonsulat i Toronto att upprättas. Vidare kommer ett lönat generalkonsulat i Milano att återinrättas. Beredskap finns för att snabbt agera om och när nya viktiga krav på svensk representation i t. ex. Namibia uppkommer. För att uppnå departementets effektivitetsmål kommer det dock att bli nödvändigt att under tiden fram till utgången av budgetåret 1989/90 omvandla fyra eller fem lönade utlandsmyndigheter till honorärkonsulat. Inom ramen för regeringskansliets verksamhetsplanering har under år 1988 en utredning haft uppdraget att se över utrikesförvaltningens inriktning och organisation (dir. 1987: 51). Utredningen lägger fram sitt betänkande i januari 1989 och förslagen kommer att remissbehandlas under våren.

Sammanställning

Förändringarna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning. Beloppen har avrundats och anges i milj. kr.

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Utrikesdepartementet m.m.	1 150.0	1 149.9(1)	– 0.1
B. Bidrag till vissa internationella organisationer	334.8	428.4	+ 93.6
C. Internationellt utvecklingssamarbete	10 179,4(2)	11 467.3(2)	+ 1 287.9
D. Information om Sverige i utlandet m.m.	127,6	116.8	– 10.8
E. Utrikeshandel och exportfrämjande	291,2	319.9	+ 28.7(3)
F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m.m.	65,1	65.6	+ 0.5
Totalt för utrikesdepartementet	12 148,1	13 547.9	+ 1 399.8

(1) Medel för lokalkostnader i Stockholm (54 milj. kr.) överförs fr.o.m. budgetåret 1989/90 till anslaget Regeringskansliets förvaltningskontor under trettonde huvudtiteln.
(2) Exkl. avräkningar (193.6 milj. kr.) för budgetåret 1989/90 för biståndsändamål under andra anslag.
(3) Medel för anslaget E 6. har tidigare redovisats under littera C.

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Hjelm-Wallén såvitt avser frågor under littera A punkterna 1–6, 8–11, B punkterna 1, 3 och 8, C, D och F;
statsrådet Hellström såvitt avser frågor under littera A punkt 7 och B punkt 2;
statsrådet Gradin såvitt avser frågor under littera B punkterna 4–7 och E.

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Utrikespolitik

Under år 1988 har reformsträvandena och den allt större öppenheten i Sovjetunionen stärkt förhoppningarna om möjligheter till ökat förtroende och vidgat samarbete i Europa över blockgränserna. Den svenska regeringen följer med intresse och särskild tillfredsställelse utvecklingen i Baltikum, varmed Sverige historiskt haft så nära förbindelser.

Den förbättring av relationerna mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna som ägt rum de senaste åren har kännetecknat också år 1988. Det under år 1987 undertecknade INF-avtalet (Intermediate Nuclear Forces) trädde i kraft i samband med mötet i Moskva i juni i år mellan stats- och partichefen Gorbatjov och president Reagan. På nedrustningsområdet har dialogen mellan de båda supermakterna därefter inte lett till några nya avtal, men båda parter fortsätter att förhandla om väsentliga reduktioner av sina strategiska kärnvapenstyrkor. Gorbatjovs tal i Förenta nationerna (FN) med åtaganden om ensidiga nedrustningsåtgärder kan ge ett förnyat momentum åt nedrustningsförhandlingarna.

Den amerikansk-sovjetiska dialogen har även rört en rad regionala konflikter. I hägnet av de förbättrade supermaktsrelationerna har viktiga framsteg i riktning mot en avveckling gjorts i flera av dessa.

Den sovjetiska utfästelsen att den 15 februari 1989 ha dragit tillbaka sina trupper från Afghanistan öppnar möjligheten för detta land att efter nio års utländsk intervention så småningom få fred.

Eld upphör har med aktivt bistånd av FN kommit till stånd i det utdragna och förödande kriget mellan Iran och Irak. Fredsförhandlingar har inletts under FN:s medverkan.

Vietnams löfte att ha evakuerat sina militära styrkor från Kampuchea år 1990 inger en förhoppning om att de kontakter som tagits det senaste året skall kunna leda till en lösning av den långvariga konflikten i landet.

De överenskommelser som träffats mellan Angola, Cuba och Sydafrika med Förenta Staternas direkta medverkan har gjort att genomförandet av FN:s plan för ett självständigt Namibia nu förefaller trolig.

I Sydafrika däremot kan ingen ljusning skönjas. Det hårda förtrycket har i väsentliga avseenden ökat. De politiska reformer som genomförts har inte

påverkat apartheidpolitikens grundvalar. Sydafrikas destabilisering av grannländerna fortsätter.

I konflikten i Mellersta Östern är det ännu oklart huruvida ökade internationella fredsansträngningar kan föra konflikten närmare en lösning. Den israeliska ockupationsmakten tillgriper allt hårdare metoder på de ockuperade områdena för att bekämpa det palestinska motståndet. Utsikterna att få till stånd en internationell konferens i FN:s regi om konflikten är ännu osäkra.

De förhoppningar om fred i Centralamerika som fästs vid de centralamerikanska presidenternas överenskommelse i Guatemala från augusti 1987 har ännu inte helt infriats. Fredsprocessen har dock inte avstannat.

FN:s finansiella svårigheter inger alltjämt oro. De har setts som symptom på minskad tilltro på en del håll till det multilaterala samarbetet. Samtidigt har FN särskilt det senaste året fått en mera framträdande roll vid regleringen av internationella konflikter. Det ställer ökade krav på medlemsstaternas vilja och förmåga att delta i exempelvis fredsbevarande styrkor och observatörsverksamhet.

Medvetenheten växer om att det fordras gemensamma internationella insatser för att bekämpa hoten mot vår miljö. Dagens behov får inte tillfredsställas på bekostnad av den långsiktiga ekologiska balansen och framtida generationers möjligheter att överleva. Insikten härom är av vital betydelse inte bara för utvecklingen i industriländerna utan även för den nödvändiga tillväxten i de fattiga länderna. Miljöhoten ökar bördan för de utsatta länderna i tredje världen, vilkas ekonomier är hårt drabbade inte minst genom den internationella skuldkrisen. Regeringen verkar för att en global FN-konferens om miljö och utveckling sammankallas år 1992.

Målet för Sveriges säkerhetspolitik är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet, att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och i varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Därvid blir målet att bidra till fortsatt lugn och stabilitet i vår del av världen av särskild vikt.

Sverige kommer att orubbligt fullfölja en alliansfri politik syftande till neutralitet i krig. Neutralitetspolitiken stöds av ett starkt och allsidigt sammansatt totalförsvar. Vår aktiva utrikespolitik syftar till att främja en fredlig utveckling i vår omvärld, att förhindra konflikter, att undanröja konfliktorsaker och att i övrigt främja och tillvarata Sveriges säkerhetsintressen och välfärd. Vår utrikespolitik är starkt förankrad i vår historia och i folkopinionen.

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av den internationella utvecklingen, särskilt utvecklingen i vårt närområde. Nordeuropa och angränsande havsområden tillmäts fortsatt stor strategisk betydelse av såväl Atlantpakten som Warszawapakten. Detta yttrar sig bl. a. i stormakternas marina närvaro i dessa havsområden samt i en omfattande militär spanings- och övningsverksamhet i området. Svenskt territorium har utsatts för allvarliga kränkningar. Det är regeringens bestämda föresats att sådana kränkningar skall förhindras.

Utvecklingen i Europa är av central betydelse för Sverige. Det finns en stark samhörighet mellan Europas folk. Den sträcker sig över blockgränserna. Den grundas på en gemensam historia, gemensamma rättstraditioner och ett gammalt kulturarv. I ett skede av alltmer utbyggt europeiskt politiskt, ekonomiskt och kulturellt samarbete önskar Sverige nära förbindelser med alla europeiska stater.

Vid uppföljningsmötet med konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) i Wien har Sverige verkat för att främja framsteg inom alla ESK-processens samarbetsområden, dvs. militära säkerhetsfrågor, handel, vetenskap, teknologi och miljö samt vidgade mänskliga kontakter, utbildning, informations- och kulturutbyte m. m. Vår förhoppning är att ett omfattande och balanserat slutdokument vid mötet i Wien verksamt skall bidra till att föra ESK-processen framåt och därmed bredda och fördjupa samarbetet mellan staterna i de båda militärallianserna samt de neutrala och alliansfria staterna i Europa.

Arbetet för vidgade mänskliga kontakter är en synnerligen viktig del av ESK-processen. Sverige har spelat en betydelsefull roll i Wien vid utarbetandet av bestämmelser om ökade kontakter mellan människorna i Europas länder.

De båda militärallianserna förefaller samtidigt vara på väg att nå enighet om ett mandat för förhandlingar om minskningar av konventionella styrkor och vapen i Europa. Dessa förhandlingar förutsätts vara knutna till konferensen om säkerhet och samarbete i Europa.

Den västeuropeiska integrationen fortskrider i accelererad takt. De tolv EG-staterna har tagit ytterligare steg mot skapandet av en inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor. Regeringen strävar efter att fördjupa samarbetet med EG på alla samhällsområden så långt detta är förenligt med neutralitetspolitiken.

Tillsammans med arton andra europeiska stater och EG-kommissionen deltar Sverige i EUREKA-samarbetet, som syftar till att genom gemensamma satsningar förstärka den europeiska kompetensen och konkurrenskraften på det högteknologiska området.

Sveriges medlemskap i Europarådet är en bekräftelse på vår starka förankring i västerländsk demokrati och vårt stora intresse för den mångskiftande verksamhet som bedrivs inom denna organisation.

För Sverige förblir vårt medlemskap i FN, och de förpliktelser som åläggs medlemsstaterna enligt FN-stadgan, en hörnsten i utrikespolitiken.

Sverige deltar i den internationella diskussionen om hur FN skall stärkas och medverkar i det inom FN påbörjade reformarbetet som syftar till att finna lösningar som säkerställer FN:s effektivitet och finansiella livskraft.

Vi fäster stor vikt vid att FN ges bättre möjligheter att fullgöra sina huvuduppgifter att upprätthålla internationell fred och säkerhet samt att främja ett vidgat internationellt samarbete. Därför medverkar Sverige aktivt i FN:s nedrustningsarbete, i FN:s biståndsverksamhet och i dess ansträngningar att lösa de globala miljöproblemen. Likaså utgör vårt arbete för att främja de mänskliga rättigheterna, liksom vårt agerande mot kränkningar av FN-stadgans principer, ett led i dessa strävanden.

Sverige har deltagit i så gott som samtliga FN:s fredsbevarande styrkor.

Dessutom har vi under år 1988 ställt personal till förfogande i FN:s observatörsgrupper, dels i Afghanistan och Pakistan, dels i Iran och Irak.

FN:s generalsekreterare har utsett Sveriges FN-ambassadör som sin personlige representant i fredsförhandlingarna mellan Iran och Irak.

Den internationella terrorismen har under senare år vuxit i omfattning. Kampen mot denna kräver ett ökat internationellt samarbete. Sverige stöder aktivt detta arbete inom internationella organisationer, i första hand FN och Europarådet.

Den svenska krigsmaterielexporten är föremål för långtgående restriktioner. Vid beredningen av dessa ärenden har de utrikespolitiska övervägandena och bedömningarna kommit att få ökad betydelse. En förstärkning av kontrollen har skett.

En grundläggande förutsättning för Sveriges aktiva utrikespolitik är att vi har goda kunskaper om den internationella utvecklingen, kapacitet att analysera inkommande information samt att vi upprätthåller en hög diplomatisk kompetens.

Utvecklingen i vårt närområde och militärallliansernas strategiska intresse för vår del av världen ställer betydande krav på säkerhetspolitiskt inriktade analyser som underlag för beslut och svenskt agerande. Det är också ett starkt svenskt intresse att ha ingående kunskaper om de ledande stormakternas politik och om utvecklingen i Europa. Av vikt är även att bevaka långsiktiga förskjutningar i den internationella maktbalansen. Ett exempel är här Japans allt mera framträdande roll i världsekonomin. Tillgången på erfaren och kompetent diplomatisk och teknisk expertis är därför nödvändig.

Sverige fortsätter att positivt bidra till FN:s arbete inom olika områden, t. ex. inom det internationella miljösamarbetet och på nedrustningsområdet. Kompetens för att bedöma utvecklingen i tredje världen, inte minst i regionala krisområden, är också av vikt för att värna om svenska intressen och för att kunna bidra till olika fredsansträngningar och till ett aktivt och effektivt utvecklingssamarbete.

Nedrustningspolitik

Sveriges deltagande i det internationella nedrustningsarbetet, och de förslag till konkreta nedrustningsåtgärder som Sverige stött eller själv presenterat, syftar ytterst till att öka vårt lands säkerhet genom att minska spänningen i världen och reducera det militära hotet mot vårt nationella oberoende.

Denna strävan utgår ifrån en syn på säkerhet och samarbete som betonar det gemensamma intresset av fred och mänsklig överlevnad samt ekonomisk och social utveckling.

Sverige har genom sitt långvariga engagemang i internationella nedrustningsförhandlingar goda förutsättningar att spela en aktiv och konstruktiv roll på detta område. Vårt lands alliansfria ställning, i förening med teknisk kunskap och förhandlingskompetens, har många gånger givit oss särskilda möjligheter till insatser.

Kärnvapenfrågorna intar en central plats i vår nedrustningspolitik. Kärnvapnen utgör ett hot mot mänsklighetens överlevnad. Vid nedrustningskonferensen i Genève (CD) och i FN har Sverige, ofta i samarbete med alliansfria stater, lagt fram förslag för att hejda kärnvapenkapprustningen och få till stånd nedrustning på detta område.

Regeringen avser att fortsätta detta arbete, varvid särskild vikt kommer att läggas vid frågan om ett avtal om ett fullständigt kärnvapenprovstopp och möjligheterna att övervaka efterlevnaden av ett sådant avtal.

Sverige verkar aktivt i multilaterala fora och i sina bilaterala kontakter för att hindra att kärnvapen sprids till fler länder.

Sverige arbetar i FN och i nedrustningskonferensen i Genève för att få till stånd åtgärder som skulle kunna förhindra en hotande kapprustning i rymden. Inom sexnationsinitiativet verkar Sveriges statsminister, tillsammans med ledare från ytterligare fem nationer, bl. a. för ett fullständigt provstopp och för att förhindra en kapprustning i rymden. Särskilda ansträngningar görs av Sverige för att uppmärksamma havskapprustningen och aktualisera förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och rustningsbegränsningar till havs.

Under år 1988 har Sverige fortsatt ansträngningarna för att påskynda förhandlingarna i nedrustningskonferensen i Genève om ett totalförbud mot kemiska vapen. Med tanke på riskerna för ytterligare användning och spridning av dessa vapen är det särskilt angeläget att snarast slutföra detta förhandlingsarbete.

Sverige verkar för en kärnvapenfri zon i Norden och deltar aktivt i den nordiska ämbetsmannagrupp som studerat förutsättningarna för en sådan zon. Sverige stöder vidare förslaget om en korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa.

Uppföljningsmötet inom konferensen om säkerhet och samarbete i Europa i Wien är nära att enas om ett omfattande och balanserat slutdokument med bl. a. ett mandat för fortsatta förhandlingar om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Europa. Stockholmsdokumentet, och de positiva erfarenheterna av tillämpningen av de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna i detta, har lagt en fast grund för fortsatta framsteg inom området.

Nedrustningspolitiken, som en del av vår utrikespolitik, grundar sig på bedömningar av Sveriges långsiktiga säkerhetsintressen. Ett systematiskt samråd mellan olika myndigheter, och mellan politiker och experter, spelar en central roll vid nedrustningspolitikens utformning. Av speciell betydelse är det verksamhetsprogram vid försvarets forskningsanstalt (FOA) som syftar till att stödja utrikesdepartementets arbete i internationella nedrustningförhandlingar.

De svenska strävandena rörande freds- och nedrustningsfrågor åtnjuter ett starkt folkligt stöd i vårt land. De understöds av fredsorganisationer, kyrkor, fackliga, politiska och andra organisationer, som spelar en viktig opinionsbildande roll.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas att en arbetsgrupp inom regeringskansliet har föreslagit att företag inom försvarsindustrin till en företagsanknuten förnyelsefond årligen avsätter ett belopp motsvarande minst

två procent av värdet av företagets krigsmaterielexport. Medlen skulle utnyttjas för forskning, utveckling och utbildning för civila ändamål. Beslut om medlens användning skulle fattas i partssamverkan mellan företagsledningen och de fackliga organisationerna (Ds 1988: 19).

Det ligger i hela samhällets intresse att arbetsplatserna inom försvarsindustrin är så diversifierade att sysselsättningen inte ensidigt är beroende av militära beställningar. Jag anser att det finns goda skäl att skapa ytterligare incitament för satsningar på civil produktion vid arbetsplatser som är starkt försvarsberoende, framför allt de som är mest beroende av export av krigsmateriel. Jag anser att regeringen dock bör avvakta utredningen om krigsmaterielexporten (dir. 1988: 41) innan förslaget om förnyelsefonder för företag inom försvarsindustrin tas upp till slutlig prövning.

Rättsfrågor

Folkrätten, dess tillämpning och utveckling, intar en betydelsefull plats i svensk utrikespolitik. Ett centralt inslag på detta område gäller skyddet för de mänskliga rättigheterna. Sverige arbetar i olika internationella fora för att förstärka det internationella skyddet för mänskliga rättigheter och verkar för att dödsstraffet skall avskaffas. Ett viktigt inslag i dessa strävanden är att utarbeta och följa upp efterlevnaden av internationella normer för individens skydd. Det finns för närvarande fem FN-konventioner med tillhörande övervakningsmekanismer inom området för mänskliga rättigheter. Ytterligare två konventioner är under utarbetande, en om barnens och en om migrerande arbetares rättigheter. Utöver detta finns den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som gradvis har utökats med skydd för nya rättigheter. Europarådet har dessutom antagit en konvention mot tortyr, som kommer att innebära längre gående förpliktelser än som följer av den konvention i samma ämne som antogs av FN:s generalförsamling hösten 1984. Andra viktiga folkrättsliga ämnen är havsrätten med tillhörande avgränsningsfrågor, miljörätten och rymdrätten.

Sverige ingår årligen ett antal avtal, fördrag och internationella konventioner med främmande makter. Förhandlingsarbetet kräver i betydande omfattning en traktaträttslig medverkan. Inom ramen för det internationella samarbetet på det straffrättsliga området visar Sverige också ett stort engagemang. Det rör sig här om utlämningsfrågor och om överföring för lagföring i hemlandet. Stora insatser görs för att svenskar som har dömts till fängelsestraff utomlands skall kunna tas hem för att avtjäna straffet i Sverige. Genom utredningar om utländsk rätt och genom bistånd i bl. a. underhållsärenden får svenska medborgare stöd att hävda sin rätt i utlandet. Utrikesförvaltningen bistår även svenskar som hamnat i nödsituationer utomlands, t. ex. sedan de råkat ut för olycksfall, sjukdom eller frihetsberövanden. Dessa frågor har blivit alltmera komplicerade i och med att svenska medborgare numera i större utsträckning förlägger sina utlandsresor utanför de traditionella turistmålen. Handläggningen av ärenden som rör utlänningar är resurskrävande. Kalenderåret 1987 mottog utlandsmyndigheterna nära 27 000 ansökningar om uppehålls- och arbets-

tillstånd samt 145 000 ansökningar om visering. Den omfattande flyktinginvandringen medför stor arbetsbelastning för vissa utlandsmyndigheter.

Folkrättens ställning

I detta sammanhang bör särskilt uppmärksammas folkrättens ställning. Folkrätten och dess roll som en accepterad uppförandenorm för jordens stater har länge varit en huvudlinje i svensk utrikespolitik. Därför är det också av största vikt att vi har en god folkrättslig argumentering som stöd för våra ställningstaganden i olika utrikespolitiska sammanhang. Vid sidan av den egna förmågan är det folkrätten i FN:s kollektiva säkerhetssystem som är en alliansfri stats främsta skydd. En utveckling av folkrätten, inte minst genom fortsatt kodifiering, är också ett svenskt intresse. Sverige medverkar här aktivt i det folkrättsliga arbetet inom Förenta nationerna, Europarådet och andra internationella organ.

Att handlägga frågor av folkrättslig natur hör till det dagliga arbetet i departementet. Det är därför viktigt att ett tillräckligt antal jurister är väl insatta i dessa frågor. En strävan under senare tid har varit att stärka rättsavdelningens kompetens genom rekrytering av fler jurister till avdelningen, särskilt sådana som specialiserat sig på folkrätt. Genom en omorganisation år 1985 har dessutom åstadkommits en bättre fördelning av de folkrättsliga ärendena mellan rättsavdelningens fyra enheter. Vidare har en särskild tjänst som folkrättsrådgivare inrättats inom avdelningen. Folkrättsrådgivarens viktigaste uppgifter är av övergripande natur. Han skall också vara en länk mellan avdelningen och universiteten.

Ett väsentligt inslag i det folkrättsliga arbetet är kontinuitet och förmåga att ge råd till departementsledningen i medvetande om hur man tidigare hanterat frågor av liknande slag. För detta ändamål inrättades folkrättsarkivet under 1970-talet. Arbetet på att ajourhålla arkivet har nu återupptagits.

I många andra länder har man ett fruktbart åsiktsutbyte mellan utrikesministeriets rättsavdelning och de juridiska fakulteterna i landet. Det finns all anledning att ta till vara denna möjlighet även för svenskt vidkommande. Ett samarbete av detta slag har också inletts.

Inom rättsavdelningen i vissa utrikesministerier har skapats en plattform för akademiskt verksamma folkrättsjurister för att göra det möjligt för dem att tjänstgöra där. Denna möjlighet bör utnyttjas på ett bättre sätt för framtiden även hos oss.

I riksdagsmotioner har föreslagits att man skall inrätta ytterligare en professur i folkrätt i Sverige. Vid överläggningar mellan företrädare för justitiedepartementet, utrikesdepartementet och utbildningsdepartementet har emellertid konstaterats att detta inte löser några problem för närvarande. Man bör i stället börja arbetet på ett annat plan genom att göra folkrätten till ett attraktivt ämnesval för framstående yngre jurister. En förutsättning för att detta skall lyckas är emellertid att det finns tillräckliga utkomstmöjligheter för dem. Efter mönster från andra länder bör detta åstadkommas dels genom att forskningen stimuleras, dels genom att folk-

rättsjurister kan beredas arbetsuppgifter även utanför den akademiska världen. Sådana möjligheter har i viss mån redan tillskapats inom rättsavdelningen, men förutsättningarna bör kunna förbättras. Mot denna bakgrund föreslås att särskilda medel anslås till forskning på folkrättens område. Härigenom bör vi på sikt kunna få en bredare kompetens i ett ämne som spänner över allt vidare fält.

Ett betydelsefullt område inom folkrätten är mänskliga rättigheter. Skyddet för mänskliga rättigheter intar sedan länge en framträdande plats i svensk utrikespolitik. Detta ämne har särskild aktualitet med hänsyn till 40-årsminnet den 10 december 1988 av FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. I övriga nordiska länder har det inrättats särskilda institut för studium av ämnet. Även i Sverige verkar sedan någon tid ett institut – Raoul Wallenberg-institutet i Lund. Ett lämpligt sätt att öka intresset och det juridiska kunnandet på detta område i Sverige är att stödja institutets verksamhet. I propositionen föreslås därför att medel över statsbudgeten anslås för att finansiellt stärka verksamheten vid institutet.

Genom de åtgärder som har vidtagits och som planeras bör Sverige i framtiden med kraft kunna agera på det folkrättsliga området.

Information om Sverige i utlandet

De internationella kontakterna är viktiga för det svenska samhällslivet. Detta gäller inte minst kulturlivet och forskningen som behöver impulser utifrån för att inte stagnera. Staten kan med olika medel främja ett aktivt svenskt deltagande i utbytet med andra länder och kulturer. Det förhållandet att Sverige tillhör ett litet språkområde medför särskilda krav på insatser. Utbytet bör ske i enlighet med deltagarnas egna prioriteringar och önskemål. De statliga insatserna bör därför i huvudsak inskränkas till ekonomiskt stöd och, vid behov, till kontaktförmedling och praktiskt bistånd.

Den statligt finansierade Sverige-informationen skall syfta till att sprida kännedom om det svenska samhället samt väcka intresse och förståelse för Sveriges syn på olika samhällsfrågor. Därmed underlättas Sveriges deltagande i det internationella utbytet. Det är också ett utrikespolitiskt intresse att svenska synpunkter får gehör i utlandet. Sverige-informationen kan vidare ha betydelse för våra ekonomiska förbindelser och främja såväl export som turism.

Avsikten med den statliga Sverige-informationen skall inte vara att förmedla en tillrättalagd och glättad bild av vårt land. Sverige-bilden utomlands bestäms i första hand av faktiska förhållanden hos oss. Men den internationella nyhetsförmedlingen uppmärksammar ofta enstaka händelser och utvecklingsdrag. De statliga informationsinsatserna bör därför, enligt min mening, söka komplettera bilden genom att särskilt lyfta fram drag i den svenska samhällsutvecklingen som annars kan hamna i skymundan – neutralitetspolitiken, våra miljösatsningar, den ekonomiska utvecklingen, kulturlivets variationsrikedom m. m.

En särskild utredare tillkallades i december 1986 för att kartlägga hur de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för det allmänna informations- och kul-

turutbytet med utlandet har tillämpats i praktiken (den s.k. IKU-utredningen). Kartläggningen skulle också belysa hur Sverige-informationen inom övriga områden hittills fungerat. Utredaren skulle mot denna bakgrund beröra framtida behov samt lämna förslag till en effektivare resursanvändning genom omprioriteringar och omdisponeringar av tillgängliga resurser. Utredningens betänkande (SOU 1988:9) Sverige-information och kultursamarbete framlades i maj 1988. Andra utredningar som har beröring med IKU-utredningen och som ingår i regeringskansliets verksamhetsplanering är utredningen om utrikesförvaltningens inriktning och organisation (dir. 1987:51) samt presstjänstutredningen (dir. 1987:45). Dessa behandlar flera ämnesområden som har direkt relevans för utrikesförvaltningens roll i kulturutbytes- och informationsfrågor. Till vissa av IKU-utredningens förslag kan ställning tas i samband med den löpande verksamheten, till andra kan det finnas skäl att återkomma i samband med att departementet prövar de båda övriga översynernas resultat. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet och chefen för industridepartementet och statsrådet Göransson.

Utrikesförvaltningen

Utrikesförvaltningen är det främsta instrumentet för svensk utrikespolitik med dess vittomspännande och mångskiftande uppgifter på både det bilaterala och det multilaterala området. Den måste kunna uppfylla de krav som riksdag, regering och samhället i sin helhet ställer på kompetens och kapacitet att bevaka och främja våra intressen utomlands.

Mot bakgrunden av en allt intensivare internationaliseringsprocess och de svenska ambitionerna att intensifiera vår medverkan till internationell solidaritet krävs en allt större medvetenhet om statsmakternas intentioner att den offentliga verksamheten skall äga rum inom givna ramar och att utrikesförvaltningen därvid skall bära sin del av den offentliga sektorns begränsningar.

Denna situation är inte unik för den svenska utrikesförvaltningen. I större delen av den västerländska världen pågår en likartad diskussion, som utmynnar i tre frågor:

– den personalpolitiska: hur rekryterar vi, hur utvecklar vi den personella kompetens som den framtida utrikestjänsten kräver och hur behåller vi personalen i ett alltmera utsatt konkurrensläge?

– den organisationspolitiska: hur skall vår framtida utrikesrepressentation se ut? Vilka möjligheter till utveckling och förändring finns inom detta område?

– den tekniska: hur kan moderna kommunikationer och modern teknik rationalisera och effektivisera utrikesförvaltningens verksamhet?

Inom ramen för regeringskansliets verksamhetsplanering studeras dessa och andra frågor av en särskild utredare, vilket anmäldes i förra årets budgetproposition. Under år 1989 kommer utredningens förslag att behandlas inom utrikesdepartementet i syfte att framställa en långsiktig handlingsplan för förvaltningen.

När det gäller de tre nämnda frågeställningarna kan följande nämnas.

Beträffande kompetensfrågorna, personalrekrytering och personalutveckling kommer utrikesförvaltningen under 1990-talet att vara mera konkurrensutsatt än tidigare. Svårigheterna att rekrytera kompetent personal som är beredd att under långa perioder vara stationerad utomlands kommer att öka. Ett nära samband med detta fenomen har familjesociala och jämställdhetsproblem, som t. ex. frågan om två makars lika möjligheter att förverkliga sig själva inom sina olika yrkesbanor. En mera flexibel förflyttningspolitik, växeltjänstgöring och bättre ekonomiska fördelar kan vara några av de instrument som med sannolikhet måste utnyttjas.

Skall det vara möjligt att arbeta inom en given resursram är det också nödvändigt att överväga hur Sverige skall vara representerat i andra stater. Utlandsmyndigheter med alltför få anställda medför en uttunning intill meningslöshet och svårigheter att möta nya behov. Möjligheter till samverkan i konsulära frågor mellan de nordiska länderna har redan tagits till vara och utvecklas allt framgent. Tanken att till honorärmyndigheterna knyta utsända specialister är sannolikt värd att pröva, då det medger flexibilitet, expertinsatser där sådana behövs utan stora investeringar i kanslier m. m. I många länder är det möjligt att till honorära konsuler och generalkonsuler rekrytera framstående personer med nära svensk anknytning som har goda möjligheter att i betydelsefulla avseenden tillgodose våra intressen. En omläggning i denna riktning under de närmaste åren, när det gäller konsulaten i t. ex. Minneapolis och Rio de Janeiro, skapar en förutsättning för omfördelning av våra resurser till nya angelägna behov, däribland Milano och Toronto, utan att vi därför blir av med tidigare stödjepunkter. Resonemanget låter sig naturligtvis inte lika lätt tillämpas, när det gäller våra politiska representationer i form av ambassader. Samtidigt kan pekas på det sedan åtta år prövade KSA-systemet (dvs. i princip Stockholmsbaserade ambassadörer) som har en flexibilitet som exempelvis kan möjliggöra placerandet av ett resident sändebud utan att man därför behöver investera i beskickningsanläggningar och liknande. En sådan försöksverksamhet har inletts i Vatikanen.

Den förbättrade kommunikationstekniken och den snabba tekniska utvecklingen och rationaliseringen genom bl. a. ADB-stöd pekar på olika utvecklingsmöjligheter. Nya intressanta möjligheter skapas för vårt insamlande av information och systematiseringen av denna, som på sikt skapar helt nya och unika bevakningsmöjligheter för våra utrikespolitiska intressen. I detta sammanhang har den administrativa utvecklingen och den fortgående datoriseringen stor betydelse. Utvecklingen av en informationsstrategi innebär ett nytt viktigt steg. En översyn av hur informationen överförs, bearbetas och lagras gör det möjligt att sänka kostnaderna och samtidigt höja effektiviteten.

Den svenska utrikespolitiken skall styra utrikesförvaltningens verksamhet. Diplomatins medel i form av personal och organisation måste utvecklas i takt härmed. Skall detta ske inom en given resursram kräver det flexibilitet och nytänkande.

A. Utrikesdepartementet m.m.

A 1. Utrikesförvaltningen

1987/88	Utgift	998 643 748
1988/89	Anslag	1 053 983 000
1989/90	Förslag	1 044 435 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 3 167 000 kr. inte ställts till utrikesförvaltningens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna redovisas i en förteckning som fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5.2*.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	2 287 (1)	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	729 474 000 (2)	+ 43 023 000
(därav lönekostnader)	(402 339 000) (2)	(– 22 591 000)
Lokalkostnader	324 509 000 (3)	– 52 570 000
Summa	1 053 983 000	– 9 547 000

(1) Antalet anställda inom utrikesförvaltningen uppgick den 1 juli 1988 till 2 287 personer. Av dessa tjänstgjorde 835 i Sverige och 1 452 utomlands (varav 844 var lokalanställda). Antalet anställda med handläggande uppgifter var 891 (varav 125 lokalanställda), medan 1 396 hade biträdande funktioner (av vilka 719 utgjordes av lokalanställda vid utlandsmyndigheterna).
(2) Av angivet belopp har inte 3 167 000 kr. ställts till utrikesförvaltningens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
(3) Medel för lokalkostnader i Stockholm (54 milj. kr.) överförs fr.o.m. budgetåret 1989/90 till anslaget Regeringskansliets förvaltningskontor under trettonde huvudtiteln.

Utrikesförvaltningens verksamhet sammanhänger med förändringarna i de internationella relationerna. Vi intensifierar alltmer våra traditionella strävanden att verka för ökat internationellt förtroende och nedrustning, respekt för folkrätten och de mänskliga rättigheterna. Utvecklingen i Europa är av central betydelse för Sverige. I detta läge ställs allt större krav på utrikesförvaltningen. Utlandsmyndigheternas rapportering och kontaktskapande verksamhet måste vara av hög kvalitet och utrikesförvaltningens personal på alla nivåer möter ständigt nya uppgifter.

Kraven på en förnyelse och en effektivisering av den offentliga sektorn har blivit allt starkare. Särskilt under det senaste året har nödvändigheten av detta krav aktualiserats inom hela den offentliga sektorn. En förbättrad styrning skapar förutsättningar för utveckling och förnyelse av den offentliga sektorn.

För att möta denna förändrade syn kommer organisationsutveckling att vara en nödvändighet i processen. Organisationsutveckling innebär syste-

matiska och planerade långsiktiga åtgärder för att öka de anställdas förmåga att lösa problem som hänger samman med förändringar inom och utom departementet. Jag föreslår därför att en tjänst inrättas för detta förändringsarbete.

Ett annat område som måste förstärkas i departementet är Europa-frågorna. Resursförstärkning bör även ske till delegationen i Genève, där förhandlingsarbetet har fått en allt större omfattning.

Mellanöstern är en region med svenska intressen vad gäller utrikes- och försvarspolitik samt kommersiella och invandrarpolitiska frågor. Med hänsyn till den senaste tidens utveckling i området har arbetsmängden väsentligt ökat varför extra personalresurser måste tillföras.

Antalet utlänningsärenden vid våra utlandsmyndigheter fortsätter att öka. Förutom det utredningsarbete som sker vid utlandsmyndigheterna före inresan till Sverige, har det stora antalet asylsökande flyktingar resulterat i behov av utredningar på utlandsmyndigheterna i flyktingarnas respektive land. En annan ärendegrupp som sammanhänger med flyktingärendena och resurserna vid utlandsmyndigheterna är viseringsverksamheten. Antalet viseringsärenden var 42 000 år 1982 medan ansökningarna år 1986 uppgick till 136 000 för att år 1987 uppgå till 145 336.

Handläggningen av utlänningsärendena har vid utlandsmyndigheterna blivit alltmer komplicerade. Antalet ärenden är mycket stort vid i första hand ambassaderna i Damaskus, Santiago de Chile och Teheran. Under innevarande budgetår har myndigheterna i Ankara, Bangkok, Berlin, Hongkong och New Dehli erhållit förstärkning. Jag föreslår därför att utrikesförvaltningen tillförs medel för den utökade verksamheten.

Under år 1988 förväntas omflyttningar av vissa servicefunktioner till förvaltningskontoret äga rum. De aktuella funktionerna berör ca 26 personer.

I samband med regeringsombildningen den 4 oktober 1988 har frågor om konsolidering av utländska skulder samt frågor om världsbanksgruppen – utom biståndspolitiska frågor rörande de fattigaste u-länderna, s. k. IDA-länder samt programländer för svenskt bistånd – överförts från utrikesdepartementet till finansdepartementet. Detta får som konsekvens att tre handläggartjänster och två assistenttjänster flyttas över till finansdepartementet.

För att effektivt samordna Europa-frågorna inom regeringskansliet har ett integrationssekretariat (ISEK) inrättats inom handelsavdelningen.

Utrikesförvaltningen, liksom övrig statlig förvaltning, skall genom effektivisering och rationalisering begränsa sina anslag. För utrikesförvaltningen har fastlagts ett sparmål, som innebär en minskning av anslagen med 42,5 milj. kr. (i 1986/87 års prisläge) för treårsperioden 1987/88 – 1989/90. Med hänsyn härtill fortsätter översynen av utrikesförvaltningens verksamhet och det kommer att bli nödvändigt att lägga ned vissa ambassader och lönade konsulat, vilka då kommer att ersättas med honorära konsulat. Dessa har en betydligt lägre ambitionsnivå. Eventuella förändringar kommer på sedvanligt sätt att ske efter samråd med personalorganisationerna.

Med minskade reala resurser blir det än mer angeläget att fortsätta ett aktivt förändrings- och förnyelsearbete inom utrikesförvaltningen. Den administrativa utvecklingen i vid bemärkelse, inkl. införandet av ADB, är i detta sammanhang av största betydelse.

Under år 1988 har inga utlandsmyndigheter inrättats eller lagts ned. För att uppnå det nämnda sparmålet kommer det dock att bli nödvändigt att lägga ned fyra eller fem utlandsmyndigheter under tiden fram till utgången av budgetåret 1989/90.

En intern utredning i syfte att analysera och ge förslag om utrikesförvaltningens turistkonsulära servicenivå i Spanien och Grekland har nyligen börjat sitt arbete. Slutligt beslut om en eventuell omorganisation av konsulatet i Palma de Mallorca kommer att fattas när denna utredning slutförts. Utredaren avser presentera sina förslag före utgången av april 1989.

Även det lönade generalkonsulatet i Minneapolis avses ges en ändrad organisation. Den nu lönade generalkonsuln ersätts under första halvåret 1989 med en honorär generalkonsul. Något senare, men under budgetåret 1989/90, avses även generalkonsulatet i Rio de Janeiro att ersättas av ett honorärt konsulat. Vidare har den svenska representationen i Canada varit föremål för överväganden i departementet. Avsaknaden av en lönad utlandsmyndighet i Canadas ekonomiskt och industriellt mest expansiva område – Ontario-provinsen och dess centralort Toronto – har bedömts besvärande. Även förutsättningarna för informationsinsatser och kultursamarbete har begränsats av att lönad personal saknats i Toronto. Jag föreslår därför att ett lönat generalkonsulat i Toronto upprättas under budgetåret 1989/90 inom givna ramar.

På ett sätt som påminner om förhållandena i Canada har behovet av en lönad myndighet i Italiens industriella huvudstad Milano länge känts angeläget. Jag har dessutom erfarit att denna uppfattning delas av den tidigare nämnda utredningen UD 87. Såväl det svenska näringslivet som företrädare för statliga myndigheter har också vid skilda tillfällen pekat på det aktuella behovet. Vidare har antalet utlandssvenskar i Milano-regionen och övriga Norditalien ökat starkt under senare år. Trots den bekymmersamma resurssituationen har återinrättandet av ett lönat konsulat i Milano känts så angeläget att det motiverat särskilda ansträngningar att omfördela departementets resurser, både i Stockholm och utomlands. Inte minst mot bakgrund av EG-ländernas och EG-samarbetets ökande betydelse i Sveriges utrikesrelationer är det tillfredsställande att en lösning varit möjlig att uppnå.

Slutligen vill jag i detta sammanhang beröra den glädjande utvecklingen mot självständighet i Namibia. Som nämns på annat håll i denna proposition finns medel avsatta för återuppbyggnadsinsater i Namibia. Det är i dag för tidigt att exakt förutsäga när självständighetssträvandena blir verklighet men erfarenheterna från andra liknande förlopp leder mig till slutsatsen att vi måste ha en god beredskap för att inom en relativt snar framtid inrätta en lönad utlandsmyndighet i Namibias huvudstad Windhoek.

Som ett led i regeringskansliets verksamhetsplanering tillkallade jag en särskild utredare för att lämna förslag om utrikesförvaltningens inriktning och organisation (dir. 1987: 51). Jag redovisade i förra årets budgetproposition direktiven för översynen (den s. k. UD 87). Utredningen har arbetat under hela år 1988 och lämnar fram sina förslag i januari 1989. Remissbehandling sker under våren 1989.

Den tidigare nämnda IKU-utredningen, som tillsattes i slutet av år 1986 överlämnade sitt huvudbetänkande (SOU 1988: 9) Sverige-information och kultursamarbete i maj 1988. Under år 1987 avgav utredningen delbetänkandena (SOU 1987: 49) Sverige-information och vissa publikationer och (SOU 1987: 57) Sverige-bilder – 17 svenskar ser på Sverige .

Utredningen om presstjänstens ställning och uppgifter inom utrikesförvaltningen (den s. k. presstjänstutredningen), som påbörjades i november 1987, beräknas bli färdig i februari 1989.

Dessa tre översyner är uttryck för min önskan att rationalisera och modernisera utrikesförvaltningen. Avsikten är att efter departementets prövning av förslagen en handlingsplan upprättas, som kan fungera som styrmedel och riktlinjer under det kommande decenniet. Parallellt med utredningsarbetet sker stegvisa förnyelser i departementets vardagsarbete. Anpassningen till den nya statliga budgetprocessens treårsperspektiv har inletts bl. a. genom att utlandsmyndigheterna fått vidgat budgetansvar. Utlandsmyndigheternas verksamhetsplanering börjar finna sina arbetsformer med ett allt större inslag av resultatuppföljning. Datoriseringen har nått långt, såväl centralt i departementet som vid utlandsmyndigheterna. På kommunikationsområdet finns ett väl fungerande nätverk av telex-, telefax-, radio- och kurirförbindelser. Beredskapen inför de förväntade stora omvälvningarna på detta område är god. Jag vill därför påstå att det finns en betydande grad av dynamik i dagens UD-organisation.

Även på biståndsområdet sker ett kontinuerligt analys- och översynsarbete. Som ett led i verksamhetsplaneringen i regeringskansliet har departementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete genom olika delprojekt sökt belysa det bilaterala biståndets effektivitet, inriktning och myndighetsstruktur. Som en slutsats av två av delprojekten har jag i december 1988 tillkallat en kommitté med tre ledamöter med uppgift att göra en översyn av organistion och arbetsformer i det långsiktiga bilaterala biståndet med huvudsaklig inriktning på biståndet utanför programländerna. Kommittén skall slutföra sitt arbete före utgången av januari 1990. Ett särskilt analysarbete skall också initieras för att studera effektivitetsfrågor i det svenska biståndet samt former och metoder för resultatuppföljning och utvärderingsarbete.

På utrikeshandelns område vill jag redovisa följande utredningsverksamhet.

Utredningen om statens stöd till företagens export i form av exportkreditgarantier och exportkrediter samt av exportfrämjande effekter av u-krediter (den s. k. Exportkreditutredningen, dir. 1988: 1 och dir. 1988: 45). Utredningen avgav i oktober 1988 betänkandet (SOU 1988: 42) Statens roll vid finansiering av export. Betänkandet har remissbehandlats och förslaget övervägs för närvarande i departementet.

Utredningen om tjänstehandel med Sydafrika m. m. och utredningen om svensk utrikeshandel i krislägen (den s. k. krishandelsutredningen, dir. 1987: 39), som båda tillsattes under år 1987, beräknar att lägga fram sina förslag under andra halvåret 1989.

Under år 1988 har regeringen tillsatt två utredningar på krigsmaterielområdet, nämligen utredningen om krigsmaterielexporten (dir. 1988: 41) och

utredningen om krigsmaterielbegreppet (dir. 1988: 42). Även dessa utredningar beräknas lägga fram sina förslag under år 1989.

Informationshantering och rationalisering

Huvuddelen av verksamheten inom utrikesförvaltningen består i att förmedla, bearbeta och lagra information. Rationaliseringar inom informationshanteringen kan därför ge stora effekter. I det sammanhanget har en genomtänkt informationsstrategi en central betydelse. UD avser att under år 1989 genomföra en intern utredning för att fastställa en informationsstrategi för utrikesförvaltningen. I denna tas ett samlat grepp på alla former av informationshantering – inom ADB, papperslagrad information, telekommunikationer m. m. Utgångspunkten är handläggares och beslutsfattares krav och önskemål på vilka "utdatadokument" som behövs för olika typer av beslut, i handläggning osv. Syftet är att skapa sådana hjälpmedel att rätt information når rätt befattningshavare i rätt form. Ytterst handlar det om att minimera kostnaderna samtidigt som man optimerar informationskvaliteten. Det är inte huvudsakligen en fråga om att öka informationsflödets kvantitet och hastighet. Det gäller snarare att med hjälp av ny teknik och genomtänkta rutiner selektera och dirigera informationsflödet så att det kan utnyttjas på det sätt som är mest effektivt med hänsyn till verksamhetens mål och prioriteringar. Många handläggares problem idag är inte bristen på information i sig utan svårigheten att överblicka mängden av information och att få fram det som är relevant i en speciell fråga.

En analys av informationsbehov och -struktur innebär samtidigt att man måste ifrågasätta strukturer och rutiner även inom andra centrala områden. Vilken är t. ex. den mest effektiva organisationen för att tillgodose kraven på adekvat information med hänsyn till fördelningen av arbetsuppgifter mellan UD och utlandsmyndigheterna, mellan skilda enheter inom UD och mellan olika personalkategorier? Det är några av de delproblem som aktualiseras i samband med arbetet på informationsstrategin och som samtidigt innehåller viktiga möjligheter till en ökad effektivitet. Samtidigt handlar det om att integrera olika tekniker och olika verksamheter med varandra. På det sättet utgör arbetet med en informationsstrategi en naturlig fortsättning på det rationaliseringsarbete som bedrivits inom UD 87.

Inom ramen för den övergripande informationsstrategin är det vidare nödvändigt att fastställa delstrategier inom utvalda nyckelområden. Ett sådant gäller informationssäkerheten. Vinsterna från användning av ny teknik får aldrig äventyra hänsynen till kraven på hög säkerhet. Behovet av en samlad helhetssyn inom informationshanteringen får också vissa konsekvenser för arbetet med ADB-säkerheten – effekter som redan beaktats i det arbete med en säkerhetsstrategi som nyligen inletts. Utnyttjandet av modern informationsteknologi ställer utrikesförvaltningen, liksom andra myndigheter, inför allt mer komplicerade frågor vid hanteringen av offentlighets- och sekretessfrågor. Inom detta område har inletts diskussioner för att skapa en enhetlig praxis inom regeringskansliet. Inte minst i diarieföringen och den övriga hanteringen av allmänna handlingar och arkivhandlingar har en samlad informationsstrategi en viktig roll. Ett

försök med en arkivdatabas för departementet skall ses som en första etapp i ett större arbete med att utveckla sökvägar och åtkomstmöjligheter till dessa. Här finns goda möjligheter att nå ökad effektivitet.

Utrikesförvaltningen har under en rad år fortsatt att datorisera verksamheten och att utnyttja ny teknik i kommunikationerna. Denna utbyggnad har fortgått bl. a. med hjälp av omfördelning av medel inom budgetens ram. Under förestående period är det nödvändigt att satsa på att utveckla nya ADB-system. Samtidigt medför den fortsatta utbyggnaden ökade krav på underhåll och utbildning.

Arbetet på att upprätta och vidareutveckla administrativa avdelningens informationsdatabas (AIDA) har fortsatt under budgetåret 1988/89. Eftersom ekonomiadministrationen prioriteras, har datoriseringsarbetet med utlandsmyndigheternas redovisningssystem (REDUM) påbörjats under budgetåret. Fortsatt utbyggnad av ett kontorsinformationssystem med bl. a. möjligheter till elektronisk post kommer att ske under budgetåret. Försök att integrera telexförmedling i kontorsinformationssystemet har också inletts.

Lokalförsörjning

Den statliga lokalförsörjningen inom utrikesdepartementets område omfattar i huvudsak utrikes- och biståndsförvaltningarna. Investeringar m. m. redovisas från och med bugdetåret 1988/89 i form av en treårsplan. Medel för investeringar anvisas numera under ett gemensamt anslag under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet).

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för utrikesförvaltningen. Lokalbeståndet uppgår till ca 287 000 m^2. Utrikesförvaltningen disponerar under innevarande år ca 324 milj. kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar drygt 30 procent av förvaltningsanslaget.

Under föregående och innevarande budgetår har en kanslifastighet i Bissau köpts. Vidare har bostadsfastigheter i Pretoria och i Lusaka samt en tomt för kansli i Dar-es-Salaam och kanslilokaler i Santiago de Chile inköpts.

För närvarande pågår om- och tillbyggnadsarbeten av ambassadanläggningen i New Delhi, som beräknas vara slutförda våren 1990.

Hyrköpsavtal för uppförande av en ny kanslibyggnad i Lagos har ingåtts. Inflyttning beräknas ske våren 1989.

För kommande budgetår finns medel avsatta för bl. a. nybyggnad och inredning av kansli och bostäder i Tokyo, kansli och bostäder i Washington samt tomt och kansli i New York. Vidare finns medel avsatta för om- och tillbyggnad av kansliet i Warszawa. För andra mindre objekt finns vissa medel reserverade under sjunde huvudtiteln, anslaget Investeringar m. m.

Sammantaget representerar de redovisade projekten en ambition att genom ökade investeringar finna rationellare och på längre sikt stabilare och mindre kostnadskrävande former för UD:s lokalförsörjning utomlands.

Statlig kreditgaranti

I enlighet med riksdagens beslut har för utrikesförvaltningen beviljats en engagemangsram om 50 milj. kr. Kreditgarantin avser lån till utrikesförvaltningens personal i samband med omstationering. Det förutsätts att tjänstemännens behov av kredit i samband med en omstationering skall kunna tillgodoses genom lån. För närvarande uppgår lånesumman till högst 80 000 kr. Med hänsyn till kostnadsutvecklingen föreslår jag att lånesumman höjs till 100 000 kr.

Till och med budgetåret 1987/88 har ca 16 milj. kr. tagits av engagemangsramen. Under året har inga förluster uppkommit.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrikesförvaltningen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 044 435 000 kr.

A 2. Utlandstjänstemännens representation

1987/88	Utgift	14 859 758	Reservation	2 943 752
1988/89	Anslag	16 400 000		
1989/90	Förslag	16 647 000		

Från anslaget betalas kostnaderna för den kontaktskapande verksamhet, som bedrivs av utomlands stationerade tjänstemän i utrikesförvaltningen och av tjänstemän i utrikesdepartementet som, utan att omstationeras, tas i anspråk för tjänstgöring utomlands.

Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 16 647 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utlandstjänstemännens representation* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 16 647 000 kr.

A 3. Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat

1987/88	Utgift	11 238 725	Reservation	0
1988/89	Anslag	12 868 000		
1989/90	Förslag	17 311 000		

Medel som anvisas under detta anslag används för nyanskaffning, ersättning och underhåll av kansli- och bostadsinventarier för utrikesrepresentationen. Under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet upprättades ett större antal utlandsmyndigheter, vars inventariebestånd nu är nedgånget och i akut behov att förnyas. Under den senaste 10-årsperioden har endast en mycket begränsad förnyelse varit möjlig att genomföra, då huvuddelen

av tillgängliga medel tagits i anspråk för inredning av större nybyggen av kanslilokaler. Härtill kommer att våra lokalutrymmen är belägna i sådana klimat att de svenska avskrivningsnormerna inte överensstämmer med den faktiska nedslitningen. Jag beräknar ett ökat medelsbehov för nästa budgetår med 4 443 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 17 311 000 kr.

A 4. Kursdifferenser

1987/88	Utgift	4 626 922
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

I samband med utlandsmyndigheternas valutaförsörjning uppkommer kursförluster och kursvinster som redovisas under detta anslag. Anslaget bör föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kursdifferenser* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

A 5. Olönade konsuler

1987/88	Utgift	8 978 284
1988/89	Anslag	10 759 000
1989/90	Förslag	11 620 000

Anslaget används för s. k. kontorskostnadsbidrag till vissa olönade konsuler samt för anskaffning av utrustning som enligt författningar och praxis skall finnas på svenska olönade konsulat. Från anslaget betalas även s. k. tjänsteutgifter som de olönade konsulerna har i fullgörandet av sina uppgifter samt konsulskonferenser.

Anslaget bör räknas upp med 861 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Olönade konsuler* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11 620 000 kr.

A 6. Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation

1987/88	Utgift	37 594 809
1988/89	Anslag	36 684 000
1989/90	Förslag	38 885 000

Anslaget används för att betala kostnader för förhandlingar med andra stater och svenskt deltagande i internationella konferenser och möten. Anslaget administreras och disponeras av utrikesdepartementet för hela regeringskansliets räkning.

Jag har beräknat en ökning av anslaget med 2 201 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 38 885 000 kr.

A 7. Nordiskt samarbete

1987/88	Utgift	1 867 065
1988/89	Anslag	1 498 000
1989/90	Förslag	1 588 000

Från anslaget betalas kostnader för Sveriges deltagande i samarbetet inom ramen för Nordiska ministerrådet (samarbetsministrarna) och Nordiska ministerrådets ställföreträdarkommitté m. fl. samarbetsorgan samt för deltagande i vissa andra former av nordiskt samarbete, däribland det svensk-norska samarbetet.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 1 588 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiskt samarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 588 000 kr.

A 8. Vissa nämnder m. m.

1987/88	Utgift	588 965
1988/89	Anslag	600 000
1989/90	Förslag	630 000

Anslaget används för att betala kostnaderna för bl. a. utrikesdepartementets antagningsnämnd, möbleringsråd, det tekniskt-vetenskapliga rådet för klassificeringfrågor som ställts till krigsmaterielinspektionens förfogande samt den rådgivande nämnden i krigsmaterielexportfrågor.

Av anslagsbeloppet avser 400 000 kr. bidrag till handelsprocedurrådet. Detta inrättades den 1 juli 1975 genom ett avtal mellan svenska staten och Sveriges industriförbund. Avtalet, som för närvarande reglerar rådets verksamhet, trädde i kraft den 1 juli 1985 och gäller t. o. m. den 30 juni 1990. Enligt avtalet skall staten bidra med 400 000 kr. per budgetår. Näringslivet svarar för ett kontantbidrag av lägst 742 000 kr. per budgetår.

Senast den 30 juni 1989 skall parterna inleda överläggningar om förlängning av det nu gällande avtalet mellan staten och näringslivet om handelsprocedurrådet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 630 000 kr.

A 9. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	3 991 743	Reservation	927 606
1988/89	Anslag	4 560 000		
1989/90	Förslag	6 260 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 6 260 000 kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 260 000 kr.

A 10. Officiella besök m. m.

1987/88	Utgift	10 160 285
1988/89	Anslag	8 171 000
1989/90	Förslag	8 743 000

Anslaget utnyttjas företrädesvis för kostnader i samband med besök i Sverige av statschefer, regeringsmedlemmar och andra personer, som bör visas uppmärksamhet och gästfrihet från officiellt svenskt håll. Anslaget används även i samband med motsvarande svenska officiella besök i utlandet och i samband med representation med svenskt deltagande i vissa förhandlingar utomlands. Jag föreslår att anslaget förs upp med 8 743 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Officiella besök m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 743 000 kr.

A 11. Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.

1987/88	Utgift	2 620 730
1988/89	Anslag	3 740 000
1989/90	Förslag	3 740 000

Anslaget används huvudsakligen för periodiskt understöd till vissa i utlandet, främst i Sydamerika, bosatta svenska medborgare. Därutöver betalas från anslaget eftergifter och avskrivningar av fordringar för utgivet tillfälligt ekonomiskt bistånd åt nödställda samt för bistånd i brottmål och kostnader vid dödsfall.

I anslaget finns en medelsram på 50 000 kr. för särskilda informationsinsatser riktade till utlandsresenärer, främst ungdom, för att belastningen på utrikesförvaltningens konsulära resurser inte skall öka.

Från medelsramen avräknas också kostnader för expertgruppen för identifiering av katastroffall utomlands.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 3 740 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 740 000 kr.

B 1. Förenta nationerna

1987/88	Utgift	70 038 503
1988/89	Anslag	73 841 000
1989/90	Förslag	140 963 000

Sveriges ordinarie bidrag till FN:s reguljära budget för kalenderåret 1989 har ännu inte fastställts men beräknas till 54,8 milj. kr. med en förväntad bidragsandel om 1,21 %. Den reguljära budgeten för tvåårsperioden 1990–1991 har ännu inte fastställts men med utgångspunkt från föreliggande förslag härtill kan det svenska bidraget för kalenderåret 1990 – budgetåret 1989/90 – förväntas komma att uppgå till samma belopp, dvs. 54,8 milj. kr.

Kostnaderna för den vaktstyrka i Mellersta Östern (UNDOF), som på beslut av FN:s säkerhetsråd upprättades år 1973, har beräknats till 35,3 milj. dollar för kalenderåret 1989. Under samma förutsättningar kommer det svenska bidraget för kalenderåret 1990 – budgetåret 1989/90 – att beräknas till 1,21 % av 35,3 milj. dollar eller ca 2,7 milj. kr.

År 1978 beslutade FN:s säkerhetsråd att sända en fredsstyrka till södra Libanon (UNIFIL). Den totala kostnaden har för år 1989 preliminärt beräknats till 145 milj. dollar. Under förutsättning att styrkans mandat fortsätter att förlängas kan Sveriges bidrag för kalenderåret 1990 – budgetåret 1989/90 – beräknas till 1,21 % av 145 milj. dollar eller ca 11,1 milj. kr.

Finansieringen av FN:s fredsbevarande styrka på Cypern (UNFICYP) sker – till skillnad från UNDOF och UNIFIL – med frivilliga bidrag. Finansieringen har länge varit otillfredsställande. FN har ett växande underskott för denna verksamhet. Den totala kostnaden för år 1989 har beräknats till närmare 100 milj. dollar. För kalenderåret 1990 – budgetåret 1989/90 – räknar Sverige med att lämna ett oförändrat bidrag på 0,45 milj. dollar motsvarande ca 2,8 milj. kr. Även efter hemtagningen av den svenska bataljonen hösten 1987 bör det svenska frivilliga bidraget till UNFICYP utnyttjas uteslutande för avräkning mot Sveriges utestående krav gentemot FN för kostnader avseende den svenska truppkontingenten.

FN:s plan för ett fritt Namibia kan komma att förverkligas inom en snar framtid, i vilket fall en fredskår (UNTAG) kommer att sättas in för genomförande av val, övervakning av gränser m. m. Kostnaderna för UNTAG torde komma att ligga i storleksordningen 400 milj. dollar för ett år efter initialkostnader på ca 250 milj. dollar för de två första månaderna. Med en obligatorisk svensk bidragsandel på 1,21 % av totalbeloppet skulle det svenska bidraget uppgå till 7,9 milj. dollar eller ca 49,8 milj. kr. Med hänsyn till att de berörda länderna i november 1988 tillkännagav en förhandlingslösning förordar jag att dessa medel för Sveriges bidrag till UNTAG avsätts i anslaget för budgetåret 1989/90.

I augusti 1988 beslutade FN:s säkerhetsråd att sända en observatörstyrka till Iran-Irak (UNIIMOG). Kostnaderna härför under en tolvmånadersperiod har preliminärt beräknats till ca 98 milj. dollar. Under förutsättning att styrkans mandat fortsätter att förlängas kan Sveriges bidrag för kalen-

deråret 1990 – budgetåret 1989/90 – beräknas uppgå till 1,21 % av nämnda belopp eller ca 7,5 milj. kr.

Det förbättrade internationella klimat, som inträtt sedan någon tid tillbaka, har skapat förutsättningar för lösningar av flera av de regionalkrishärdar, som dominerat scenen under det senaste decenniet. I många fall kan det bli aktuellt för FN att medverka till en lösning av konflikterna, varvid ett väsentligt element ofta är fredsbevarande styrkor eller observatörer. Från svensk sida finns ett politiskt intresse att medverka till fredliga lösningar av dessa konflikter och att snabbt kunna ta ställning till eventuella förfrågningar från FN:s generalsekreterare om deltagande i fredsbevarande operationer. Med hänsyn till att dessa ofta måste organiseras med kort varsel är det angeläget att ha en budgetär beredskap för detta ändamål. Mot bakgrund härav förordar jag att ett belopp om 11,7 milj. kr. avsätts i anslaget för budgetåret 1989/90 för nya fredsbevarande operationer, som kan bli aktuella under denna period.

Med hänsyn till den viktiga roll som medlemskapet i FN spelar i svensk utrikespolitik förordar jag vidare att inom anslaget avsättes en medelsram om 563 000 kr. att användas för insatser till stöd för det allmänna FN-arbete, som bedrivs av enskilda organisationer, läroanstalter m. fl. Dessa insatser kan gälla områden som bekämpande av apartheid, det internationella miljösamarbetet, mänskliga rättighetsfrågor i ett FN-perspektiv, nationella förberedelser och bidrag till genomförandet av seminarier, utredningar m. m. i anslutning till olika FN-aktiviteter. I denna medelsram ingår 80 000 kr. för täckande av resekostnader för stipendiater från Sverige som utses av Förenta nationerna i Genève och New York.

Eftersom Sveriges åtaganden om bidrag till FN alltid görs i US dollar är anslaget svårberäknat. Ovanstående beräkningar av det svenska bidraget till Förenta nationerna har skett under förutsättning att dollarn motsvaras av 6.33 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Förenta nationerna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 140 963 000 kr.

B 2. Nordiska ministerrådet

1987/88	Utgift	197 924 227
1988/89	Anslag	200 000 000
1989/90	Förslag	220 000 000

Från anslaget betalas kostnader för Sveriges andel till Nordiska ministerrådets budget inkl. bidraget till Nordiska hälsovårdshögskolan.

Nordiska ministerrådets budgetår sammanfaller med kalenderåret.

Efter behandling i Nordiska rådets organ fastställde Nordiska ministerrådet i november 1988 Nordiska ministerrådets budget för år 1989. Budge-

ten uppgår till totalt 610 868 000 danska kronor. Härutöver tillkommer anslaget till Nordiska hälsovårdshögskolan, som uppgår till 26 250 000 kr.

Sveriges andel av Nordiska ministerrådets budget för verksamhetsåret 1989 beräknas till 37,2% enligt den fördelningsnyckel som tillämpas. Den svenska andelen av 1989 års budget uppgår till ca 198 536 000 kr. Härutöver tillkommer det svenska bidraget till Nordiska hälsovårdshögskolan, som uppgår till ca 10 900 000 kr.

Nordiska ministerrådets budget för år 1990 kommer att fastställas först i november 1989.

Bl. a. mot bakgrund av den beräknade anslagsbelastningen för verksamhetsåret 1989 bör anslaget uppföras till 220 000 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiska ministerrådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 220 000 000 kr.

B 3. Europarådet

1987/88	Utgift	16 767 033
1988/89	Anslag	17 600 000
1989/90	Förslag	17 349 000(1)

(1) Varav 350 000 kr. avser engångsanvisning till Europarådets sjunde MR-kollokvium våren 1990.

Det svenska bidraget till Europarådets ordinarie budget kan beräknas till ca 14,0 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Sveriges andel av den ordinarie budgeten är 3,22 %.

Förutom bidraget till Europarådets ordinarie budget tillkommer kostnader om ca 2,9 milj. kr. för pensionsbudgeten, för amortering av byggnadslån, obligatoriska och frivilliga bidrag till europeiska ungdomsfonden, det europeiska farmakopésamarbetet, administrativa kostnader för Sveriges deltagande i "Partial Agreements under Public Health Committee", årligen löpande kostnader för deltagande i Europarådets fond för bosättning och regional utveckling samt för bidrag till den s. k. Pompidougruppen för narkotikabekämpning.

Våren 1990 kommer Raoul Wallenberg-institutet att tillsammans med instituten för mänskliga rättigheter i Danmark och Norge stå som värd för Europarådets sjunde kollokvium om den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag föreslår 350 000 kr. till detta ändamål.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 17 349 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europarådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 349 000 kr.

B 4. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD)

1987/88	Utgift	12 727 244
1988/89	Anslag	16 000 000
1989/90	Förslag	16 000 000

Huvuddelen av OECD:s budget avser kostnaderna för sekretariatet och verksamheten i dess olika kommittéer, såsom kommittén för ekonomisk politik, handelskommittén, miljökommittén, industrikommittén och jordbrukskommittén. Samtliga medlemsländer bidrar till finansiering av denna del efter en skala framräknad på basis av BNP under föregående treårsperiod. OECD:s budgetår löper per kalenderår, och för år 1988 var den svenska andelen 1,49%.

Resterande del av OECD-budgeten gäller frivilligt samarbete inom till OECD anslutna samarbetsorgan som det internationella energiorganet (IEA), OECD:s utvecklingsinstitut (Development Centre), atomenergiorganet (NEA) samt dess programbibliotek och centrum för sammanställning av neutrondata, centrum för utbildningsforskning (CERI) och europeiska transportministerkonferensen (ECMT) samt vissa andra program, såsom det speciella programmet för kemikaliekontroll, stålprogrammet, programmet för lokala sysselsättningsinitiativ samt vägforskningsprogrammet. Beroende bl. a. på antalet deltagande länder varierade Sveriges andel av bidragen till dessa organ under OECD:s budgetår 1988 mellan 1,46% och 3,24%.

Anslagsbelastningen budgetåret 1987/88 uppgick till knappt 13 milj. kr. Sveriges bidrag för budgetåret 1988/89 uppskattas till ca 15,5 milj. kr. Då budgeten för OECD:s verksamhetsår 1990 fastställs först i december 1989, är beräkningsgrunden oviss vad gäller bidragets storlek för budgetåret 1989/90. Med ledning av tillgängligt beräkningsunderlag bör dock anslaget för budgetåret 1989/90 ligga kvar på samma nivå som innevarande budgetår, dvs. 16 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 16 000 000 kr.

B 5. Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)

1987/88	Utgift	12 213 000
1988/89	Anslag	16 000 000
1989/90	Förslag	21 000 000

Sveriges bidrag till EFTA:s budget för innevarande budgetår har fastställts till 4 151 501 schweiziska francs eller ca. 16,0 milj. kr. vilket enligt gällande bidragsskala motsvarar 25,13% av EFTA:s totala budget.

Organisationens budget för budgetåret 1989/90 fastställs i juni 1989. Med ledning av tillgängligt beräkningsunderlag finner jag att anslaget bör räknas upp med 5,0 milj. kr. för budgetåret 1989/90 dvs. till 21,0 milj. kr. Detta motiveras av ökade insatser för EFTA i det västeuropeiska integrationsarbetet vari bl. a. ingår upprättande av nya tjänster på sekretariatet samt ökade insatser på standardiserings- och miljöområdet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)* budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 000 000 kr.

B 6. Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m.

1987/88	Utgift	6 972 725
1988/89	Anslag	7 062 000
1989/90	Förslag	7 012 000

Från anslaget bestrids utgifter för Sveriges deltagande i vissa internationella organ. För budgetåret 1989/90 torde medel beräknas enligt följande.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
1. GATT–organisationen	4 400 000	+ 600 000
2. Internationella rådet för samarbete på tullområdet	635 000	of
3. Internationella tulltariffbyrån	220 000	of
4. Internationella kaffeorganisationen (ICO) (prop. 1962:1, bil. 12 s. 281)	460 000	of
5. Internationella kakaoorganisationen (ICCO) (prop. 1986/87:41)	78 000	+ 8 000
6. Internationella rådgivande bomullskommittén (ICAC) (prop. 1951:47)	77 000	of
7. Internationella gummistudiegruppen (IRSG) (prop. 1966:1, bil. 12 s. 168)	77 000	+ 28 000
8. Internationella naturgummiorganisationen (INRO) (prop. 1988/89:19)	30 000	of
9. Organisationen för de järnmalmsexporterande länderna (APEF) (prop. 1975/76:24)	655 000	– 655 000(1)

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
10. Internationella studiegruppen för bly- och zinkfrågor (ILZSG) (prop. 1960:1, bil. 12 s. 284)	94 000	+ 21 000
11. Internationella tennorganisationen (ITO) (prop. 1981/82:117)	92 000	– 92 000(2)
12. Internationella juteorganisationen (IJO) (prop. 1982/83:106)	25 000	of
13. Internationella organisationen för tropiskt timmer (ITTO) (prop. 1983/84:121)	60 000	+ 40 000
14. Internationella nickelstudiegruppen (INSG) (prop. 1985/86:100, bil. 5 s. 31)	50 000	of
15. Internationella kopparstudiegruppen (ICSG) (prop. 1986/87:100, bil. 5 s. 34)	50 000	of
16. Internationella byrån i Paris för utställningar (prop. 1947:1, bil. 12 s. 156)	49 000	of
17. Övrigt	10 000	of
Summa	7 062 000	– 50 000

(1) Sverige har i maj 1988 anmält utträde ur organisationen i och med utgången av maj månad 1989. Organisationen har i september 1988 beslutat suspendera verksamheten i och med utgången av mars 1989.
(2) Avtalet löper ut 1989–06–30.

Inom ramen för UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) har konsultationer ägt rum om att upprätta en studiegrupp för tenn. En förhandlingskonferens ägde rum i november 1988 utan att komma till enighet. Om de fortsatta förberedelserna våren 1989 ger resultat och Sverige beslutar deltaga beräknas medel behöva tas i anspråk från detta förslagsanslag med 50 000 kr. under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 012 000 kr.

B 7. Internationell råvarulagring

1987/88	Utgift	559 240
1988/89	Anslag	3 000 000
1989/90	Förslag	2 500 000

Kostnader avseende 1987 års internationella naturgummiavtal och det sjätte internationella tennavtalet förutses belasta anslaget.

Det första naturgummiavtalet, *1979 års internationella naturgummiavtal*, trädde provisoriskt i kraft den 23 oktober 1980 och definitivt den 15 april 1982 (prop.1979/80: 107, NU 40, rskr. 273). Avtalet skulle ha löpt ut i oktober 1985, men förlängdes med två år till oktober 1987.

Ett nytt avtal, *1987 års internationella naturgummiavtal*, framförhandlades inom UNCTAD:s ram våren 1987. Sammanlagt har Sverige hittills bidragit med ca 6 milj. kr. till buffertlagerkontot enligt 1979 års avtal. Då det nya avtalet träder i kraft (prop. 1988/89: 19, NU 4, rskr. 72) kan ytterligare medel för lagerfinansiering aktualiseras. Sveriges bidrag härtill torde beräknas till ca 2 milj. kr.

Det *sjätte internationella tennavtalet* trädde provisoriskt i kraft den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 117, NU 32, rskr. 247). Avtalet, som skulle ha löpt ut vid utgången av juni månad 1987, förlängdes med två år till utgången av juni 1989. Sverige deltar för första gången i ett tennavtal.

I enlighet med avtalet har ca 3,4 milj. kr. inbetalats till buffertlagerkontot. Medel har varit anslagna men inte utnyttjats budgetåren 1984/85 och 1985/86 (1 250 000 resp. 1 700 000 kr.). För budgetåret 1986/87 var 1,7 milj. kr. budgeterade och för budgetåren 1987/88 samt 1988/89 vardera 1 milj. kr.

Sedan internationella tennrådets (ITC) buffertlageroperationer inställdes den 24 oktober 1985 på grund av otillräckliga resurser att hålla tennpriset inom en av medlemsländerna bestämd ram är tennorganisationens buffertlager under avveckling. Medlemmarna i tennrådet har beslutat att något nytt avtal med ekonomiska artiklar inte är aktuellt. Vissa banker och mäklare har påkallat rättslig prövning i samband med avvecklingen av buffertlagret. Hur lång tid avvecklingen kommer att ta och till vilka kostnader är därför oklart. Den rättsliga prövningen kräver biträde av engelska advokater. Under budgetåret 1987/88 har ca 560 000 kr. utbetalats avseende advokatarvode, som har belastat detta anslag. Jag föreslår att 500 000 kr. avsätts under budgetåret 1989/90 för den rättsliga prövning som kan bli aktuell efter det att avtalet upphört.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationell råvarulagring* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 500 000 kr.

B 8. Övriga internationella organisationer m. m.

1987/88	Utgift	1 272 894
1988/89	Anslag	1 335 000
1989/90	Förslag	3 543 000

Under detta anslag beräknas bidrag till verksamheter och organisationer av delvis helt olika karaktär.

Bidrag lämnas till organisationer och institutioner som i sin ordinarie verksamhet eller genom olika specialaktiviteter verkar för att främja de mänskliga rättigheterna, såsom det internationella institutet för mänskliga rättigheterna i Strasbourg (Fondation René Cassin) och den internationella juristkommissionen i Genève. Från detta anslag lämnas också bidrag till den verksamhet som bedrivs av FN:s tortyrkommitté. För första gången anslås också medel – 1 000 000 kr. – till Raoul Wallenberg-institutet i Lund i enlighet med vad som har sagts i den allmänna motiveringen. Bidragen beräknas till totalt 1 740 000 kr. Härutöver beräknas bidrag till den Permanenta skiljedomstolens internationella byrå i Haag och Haagakademien för internationell rätt samt det internationella institutet för humanitär rätt i San Remo. Dessa tre bidrag kan beräknas till 70 000 kr.

Sverige deltar tillsammans med EG och sex andra västeuropeiska länder i COST-samarbetet på det tekniskt-vetenskapliga området. Sveriges deltagande i COST är exempel på samarbete med EG även på områden utanför frihandelsavtalet. En tredje COST-fond om 50 milj. belgiska francs motsvarande ca 7,5 milj. kr. upprättades år 1984 för verksamheten. Sveriges totala bidrag till fonden har beräknats till 1 695 000 belgiska francs eller ca 280 000 kr., som skall fördelas på fem inbetalningar. Det fjärde bidraget till fonden kan aktualiseras budgetåret 1989/90 och beräknas till 62 000 kr.

Det europeiska forskningssamarbetet EUREKA omfattar 19 europeiska länder samt EG-kommissionen. Det syftar till att höja Europas teknologiska nivå och öka industrins internationella konkurrenskraft. Under år 1986 har ett permanent EUREKA-sekretariat etablerats i Bryssel. Varje medlemsland bidrar till sekretariatet enligt BNP-nyckeln, som för svenskt vidkommande betyder 3,07 % av EUREKA-sekretariatets totala budget. Det svenska bidraget för denna verksamhet beräknas till 300 000 kr. budgetåret 1989/90.

Till chefsposten för EUREKA-sekretariatet i Bryssel har en svensk utsetts för perioden 1 juli 1989 och tre år framåt. Enligt statuterna erläggs kostnaderna för chefsskapet av det land som sänder representanten. För budgetåret 1989/90 beräknas denna kostnad till 730 000 kr.

Sedan budgetåret 1977/78 har över detta anslag även anvisats medel att användas för ekonomiskt stöd till vissa internationella, icke-statliga organisationer (NGO) samt forsknings- och studiegrupper m. m. (jfr prop. 1976/77: 100 bil. 6, s. 14). Stödet går i första hand till enskilda organisationer och rörelser som företrädesvis verkar för mänskliga rättigheter, fred, nedrustning och andra huminitära frågor. Jag förordar en medelsram på 556 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall kostnader som uppstår för skattejustering av pensioner redovisas under detta anslag. Justeringen sker i enlighet

med det pensionssystem som upprättats för personalen inom de s. k. koordinerade organisationerna (t. ex. OECD, Europarådet). Normerna för denna justering är konkret anpassade till skattesystemet i det land där pensionären är bosatt (artikel 42). Skattejusteringsbeloppet betalas ut av den organisation som betalar pensionen men återkrävs sedan från bosättningslandet.

För närvarande har Sverige endast en pensionerad tjänsteman som berörs av skattejusteringen. Skattejusteringsbidraget för budgetåret 1989/90 beräknas uppgå till 85 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övriga internationella organisationer m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 543 000 kr.

U-länderna i världen

U-ländernas utveckling under åttiotalet har inneburit allt större skillnader mellan olika regioner och ländergrupper. Medan stora delar av Asien har haft en mycket snabb ekonomisk utveckling, har de flesta länder i Latinamerika och Afrika upplevt kraftiga minskningar i sina inkomster, räknat per capita. För de skuldkrisdrabbade länderna har import och investeringar varit otillräckliga för att möjliggöra en ekonomisk tillväxt i takt med befolkningsökningen. Särskilt i Afrika har de fattiga fått utstå svåra umbäranden under en lång följd av år. Någon avgörande förändring till det bättre har inte skett under år 1987 och år 1988.

Ändå finns det utsikter till att nittiotalet kan bli ett ljusare årtionde för flertalet u-länder. Under senare tid har några svåra konflikter som drabbat u-länder synts gå mot en fredlig lösning. Avspänningen mellan öst och väst öppnar också vägen för att ökade resurser skall kunna ägnas utvecklingsfrågor. Förhoppningar finns om ett aktivare multilateralt samarbete. På det ekonomiska området har insikten om det ömsesidiga beroendet mellan u- och i-länder vunnit gehör, vilket förefaller kunna leda till framsteg såväl när det gäller att underlätta handeln som att öka utvecklingsfinansieringen. För de fattigaste länderna har flera betydande åtgärder för att lätta skuldbördan överenskommits under 1987 och 1988.

Någon definitiv vändning i utvecklingen för de fattiga u-länderna har dock ännu inte ägt rum. Det innebär fortsatta allvarliga sociala, miljömässiga och politiska påfrestningar på länderna. Därmed rubbas förutsättningarna för framtida utveckling. Att bekämpa detta hot har två dimensioner: dels krävs ett ökat resursflöde till u-länderna, dels krävs ett mer gynnsamt politiskt klimat för utveckling. Det internationella biståndet spelar här en viktig roll. Ökade ansträngningar för att åstadkomma ett bättre utvecklingspolitiskt samarbete mellan världens länder är nödvändiga inför det kommande årtiondet.

Ekonomisk tillväxt i olika delar av u-världen

Världsekonomin

Världsekonomins utveckling är av stor betydelse för u-länderna. I-ländernas ekonomiska politik och tillväxt spelar stor roll för u-ländernas möjligheter att exportera och utvecklas. Det har därför varit viktigt för u-länderna att i-länderna även under 1987 och 1988 lyckats utsträcka den period av tillväxt som inleddes för nu över sex år sedan. Världshandeln ökade i snabbare takt under 1987, samtidigt som samarbetet för att återupprätta stabilitet på de finansiella marknaderna stärktes.

Risken för en nedgång i världsekonomin består dock. Obalanserna i de största i-ländernas utrikeshandel har inte utjämnats. Särskilt Förenta Staternas stora budget- och bytesbalansunderskott fortsätter att hota stabiliteten i världsekonomin. Därmed består risken för oro på de internationella

finansmarknaderna, samtidigt som risken för en åter ökande inflation blivit allt tydligare. En sådan utveckling skulle drabba också u-länderna. Särskilt de skuldtyngda länderna skulle få än svårare att uppnå den tillväxt som är en förutsättning för att deras situation inte ytterligare skall förvärras.

Att också i-länderna är beroende av u-ländernas utveckling har framstått allt tydligare under åttiotalet. Ett antal framgångsrika exportorienterade u-länder i främst Östasien har blivit betydelsefulla i världshandeln också som marknader. Deras utveckling har stimulerat tillväxt och strukturomvandling i i-länderna. Samtidigt har emellertid den låga efterfrågan från de skuldtyngda länderna undandragit i-länderna viktiga exportmarknader. En ökad efterfrågan från u-länderna skulle underlätta särskilt för Förenta Staterna att komma till rätta med det stora underskottet i landets bytesbalans utan starkt dämpande effekter på världsekonomin. För den världsekonomiska utvecklingen framstår alltså en ökad tillväxt i u-länderna som betydelsefull.

Asien

Den dynamiska utvecklingen i stora delar av Asien har fortsatt under 1987 och 1988. Japans växande efterfrågan och investeringar i området spelar här en avgörande roll. Flera asiatiska länder har varit mycket framgångsrika i att öka exporten av industrivaror. Det gäller inte bara länder som Republiken Korea, vilka under lång tid har haft en dynamisk utveckling på detta område, utan också andra länder. Thailand, t. ex., ökade sin industriexport under 1987 med över 35 %, vilket bidrog till en kraftig höjning av landets BNP. Också Filippinernas, Indonesiens och Malaysias ekonomier hjälptes framåt genom betydande ökningar av industrivaruexporten.

Kina och Indien har tillsammans närmare hälften av u-världens befolkning. Dessa båda länders mycket höga ekonomiska tillväxttakt har därför varit särskilt uppmuntrande under ett årtionde som för de flesta andra låginkomstländer inneburit ekonomisk tillbakagång. Kinas ekonomiska reformprogram och mycket höga investeringsnivå fortsatte att ge betydande resultat under 1987 och 1988. Också i Indien har reformer i den ekonomiska politiken genomförts och gett resultat, i synnerhet för industrivaruexporten. Detta har varit särskilt viktigt under 1987, då landets jordbruk drabbades av svår torka. Pakistan är ett annat folkrikt land som genom exportframgångar nått en betydande inkomstökning under 1987.

Framgångarna i industriproduktionen är av stor betydelse för sysselsättningen i dessa länder. Jordbrukets förmåga att ge arbete åt de allt större arbetskraftstillskotten minskar. På många håll riskerar betydande delar av befolkningen att stå utanför den snabba utvecklingen och bli kvar i djup fattigdom utan arbete. Detta riskerar att skapa ökade inkomstklyftor och därmed ökade politiska spänningar i länderna.

Flera länder i Sydasien har under senare tid drabbats av naturkatastrofer, både torka och översvämningar. Indiens förmåga att undvika utbredd hungersnöd efter den värsta torkan på över ett kvartsekel visar på möjligheten att göra framsteg i kampen mot fattigdom. Situationen för de fattiga i Asien fortsätter dock att vara svår. De fattigas antal fortsätter att öka.

Hälften av den cirka en miljard människor i världen som, med Världsbankens uttryck, lever i "absolut fattigdom" finns i Asien, de flesta av dem i Sydasien. För dessa är förändringar inom jordbruket nödvändiga. Asien som helhet har gjort stora framsteg i jordbruksproduktionen, men några länder har också fortsatt stora svårigheter. I Bangladesh förvärrades situationen under 1987 och 1988 på grund av svåra översvämningar. Översvämningarna visar hur utsatt de fattiga lever. De visar också hur viktiga miljöfrågorna är för utveckling, men samtidigt hur svårlösta problemen är.

Afrika

De fattigas antal fortsätter att växa också i Afrika. Världsdelens svåra kris har inneburit att inkomsten per capita i länderna söder om Sahara har sjunkit med en fjärdedel hittills under åttiotalet. I Afrika ligger inkomst, investeringar och import i dag på ungefär samma per capita-nivå som för en generation sedan. 1986 såg ut att innebära ett brott i denna utveckling, men 1987 uppvisade återigen ett kraftigt fall i BNP per capita.

Ändå har en förhoppningsfull utveckling inletts i flera länder som tidigare upplevt stora svårigheter. Ghana, Guinea-Bissau, Moçambique, Tanzania och Uganda är några av de länder som genom omfattande återhämtningsprogram efter långa år av ekonomisk nedgång nu upplever en tillväxt som överstiger befolkningsökningen. Med stöd av biståndsgivare, Världsbanken och Internationella valutafonden är över hälften av länderna i Afrika engagerade i djupgående ekonomiska reformer, s.k. strukturanpassningsprogram. Även om vissa resultat redan kan konstateras har dock ännu ingen definitiv vändning ägt rum. Den ekonomiska osäkerheten kvarstår, liksom oron för hur särskilt sårbara delar av befolkningen drabbas. En förutsättning för att programmen skall kunna genomföras är att länderna lyckas upprätthålla ett politiskt stöd för de krävande reformerna.

En viktig orsak till den låga tillväxten i Afrika under 1987 har varit det dåliga jordbruksåret. Skörden av spannmål beräknas ha minskat med 15 %. I flera delar av världsdelen har torka, översvämningar och gräshoppor på nytt slagit hårt. I några områden har krig och konflikter gett upphov till stora grupper av flyktingar och hemlösa som är beroende av livsmedelshjälp utifrån, t.ex. i Etiopien, Somalia och Sudan samt Malawi och Moçambique. Otillräcklig livsmedelsproduktion i de afrikanska länderna och osäker tillgång på mat för de fattiga fortsätter att vara huvudproblem i denna del av världen. Även om Afrika ännu har stor potential för ökad produktion pågår i stora delar, särskilt i Saharas närområden, en omfattande markförstöring. Detta miljöproblem är av avgörande betydelse för ländernas – och särskilt de fattigas – möjligheter till utveckling.

För den långsiktiga utvecklingen är sociala framsteg grundläggande. För att förstärka människornas produktiva kapacitet krävs bättre skolor och bättre hälsovård. Men de sociala sektorerna står överallt i Afrika under hård press. De tillgängliga resurserna räcker inte för att ge växande barnkullar den skolgång de behöver eller för att nå ut på landsbygden med effektiv hälsovård. Det har lett till att de stora framsteg som de afrikanska länderna gjort på dessa områden under tidigare årtionden nu under åttiota-

let hotas. Det gör det svårare att minska den höga befolkningstillväxten och att förbättra situationen för de afrikanska kvinnorna. För Afrikas framtid är förnyade satsningar på den sociala utvecklingen avgörande.

Framsteg när det gäller jordbruk, miljö och sociala sektorer är beroende också av åtgärder för att lätta skuldbördan. Räntor och amorteringar slukar mycket stora delar av de afrikanska ländernas exportinkomster och statsutgifter. Många länder klarar i dag varken sina betalningsförpliktelser eller en tillräcklig finansiering för en bärkraftig utveckling. Detta har inneburit att länderna blivit allt mer biståndsberoende. Allt större krav har därför ställts på biståndets storlek och utformning.

Latinamerika och andra medelinkomstländer

Skuldkrisen fortsätter att prägla situationen för ett stort antal medelinkomstländer, bland dem många i Latinamerika. Liksom i Afrika har under åttiotalet inkomster, investeringar och import minskat kraftigt i de mest skuldtyngda länderna. Efter en viss återhämtning 1986, som huvudsakligen hänförde sig till Brasilien, låg per capita-tillväxten för de latinamerikanska länderna omkring noll under 1987 och början av 1988. De stora länderna Argentina och Brasilien har haft svårigheter att fullfölja sina reformprogram. Olje-exporterande länder som Ecuador, Mexico och Venezuela har drabbats av det låga oljepriset. Några länder har dock lyckats häva en tidigare negativ utveckling, bland dem Bolivia, Costa Rica och Uruguay.

Allmänt måste dock konstateras att knappast något land som drabbats av skuldkrisen sedan denna utlöstes 1982 ännu tagit sig ur den. Den långvariga ekonomiska krisen utsätter länderna för svåra sociala påfrestningar. Även i medelinkomstländerna finns stora och växande grupper djupt fattiga människor, vilkas möjligheter att finna sysselsättning har försämrats drastiskt under den ekonomiska krisen. Många av dessa riskerar nu att drabbas ytterligare innan de ekonomiska strukturanpassningsprogrammen lett till en bestående tillväxt.

Försöken till ekonomisk återhämtning i de skuldkrisdrabbade medelinkomstländerna fortsätter. Många nödvändiga reformer möter emellertid svåra inrikespolitiska problem. Det kraftiga resursflödet ut ur dessa länder och åtstramningen av statsfinanserna är politiskt laddade företeelser. Utan ett tillräckligt inhemskt stöd har regeringar svårt att genomdriva ekonomisk-politiska reformer, men utan reformer förlängs och förvärras den ekonomiska krisen. I flera länder är detta ett svårt dilemma. Nyligen återupprättade demokratier, t. ex. i Argentina och Filippinerna, vilar på bräcklig grund. För att u-ländernas reformprogram skall vara hållbara krävs förnyade ansträngningar för att återupprätta export, investeringar och inkomster.

Politiska förutsättningar för utveckling

Utvecklingsansträngningar är för framgång beroende av de politiska villkoren, såväl de inhemska som de som råder i det internationella samfundet. Det gäller frågor om krig och fred, om utvecklingspolitiskt samarbete, om

demokratisk samhällsutveckling och viljan att bygga utvecklingen på de fattiga m. m. Åttiotalet har i flera avseenden tvingat fram en realism i ambitioner och metoder att åstadkomma ekonomisk utveckling. Skall nittiotalet kunna medföra en förnyad och bestående utveckling krävs att de politiska förutsättningarna förändras och att ett kraftigare stöd för de utvecklingspolitiska ansträngningarna mobiliseras.

På olika håll i världen har under senare tid konflikter som länge skördat offer och hindrat utveckling sett ut att gå mot en lösning. Flera av dessa konflikter rör länder och regioner som är betydelsefulla för svensk utrikes- och biståndspolitik. Detta öppnar möjligheter för ytterligare utvecklingsansträngningar, även om fredsprocessen ännu inte är tryggad.

Bakom de nedtrappade konflikterna i vissa u-landsregioner ligger avspänningen mellan öst och väst. Denna avspänning och de ekonomiska reformerna i både Sovjetunionen och Kina kan öppna vägen för ett mer förtroendefullt utvecklingspolitiskt samarbete i världen.

Detta förutsätter också förändringar i många i-länders politik. Den mer utbredda insikten om det ömsesidiga ekonomiska beroendet mellan i- och u-länder är här av stor vikt. Ett tydligt uttryck för de utvecklingspolitiska frågornas ökade betydelse är den allt starkare roll som Japan kommit att spela i dessa sammanhang, särskilt genom att kraftigt öka sin biståndS- och långivning till u-länder.

U-länderna brottas också med interna politiska problem. Utvecklingens möjligheter påverkas av varje lands historiska förutsättningar och har i många fall också begränsats av utländskt inflytande. Åttiotalets ekonomiska tillbakagång och de djupgående strukturanpassningsprogrammen i många länder har ytterligare komplicerat den politiska situationen. Strukturomvandling innebär inkomstomfördelningar och utmanar därför skilda ekonomiska och politiska intressen. Hur olika länder förmår hantera dessa intressekonflikter är avgörande för hur de klarar de svåra utvecklingspolitiska utmaningar som många av dem står inför.

Hur de fattigas intressen företräds varierar. I många av de länder som upplevt ekonomisk nedgång under åttiotalet fördes länge en utvecklingspolitik som i flera avseenden i praktiken inte gagnade de fattiga. I många afrikanska länder har detta varit särskilt tydligt i jordbrukspolitiken, som ofta lett till minskade inkomster för majoriteten av de fattiga, småbrukarna. Starka företrädare för dessa och andra grupper som kan driva fram reformer i de fattigas intressen saknas ofta. Därför är en demokratisk samhällsutveckling betydelsefull också för ekonomisk utveckling. Därför spelar också de enskilda organisationerna och folkrörelserna en särskild roll i utvecklingssamarbetet.

Resurser för utveckling

Med ett bättre samarbetsklimat mellan världens länder och med en bättre utvecklingspolitik i många u-länder finns förutsättningar för att de externa resurserna för utveckling i u-länderna skall kunna öka. Viktigast för u-länderna är större handelsinkomster, men ökad finansiering för utveckling – inkluderande direktinvesteringar, kapitalflöden och bistånd – är likaledes

nödvändiga. Skuldkrisen är det tydliga uttrycket för bristerna i dessa resursflöden. Åtgärder både i i- och u-länder krävs för att flödena åter skall kunna öka och för att utvecklingen åter skall förbättra de fattigas levnadsvillkor. Inte minst krävs ett ökat internationellt bistånd.

Handel och råvarupriser

Världshandelns snabba ökning har gynnat u-länderna som grupp. Efterfrågan på u-länders export har vuxit kraftigt i framför allt Japan, men också i ökad utsträckning i de s. k. nyligen industrialiserade länderna. De som främst kunnat dra nytta av detta är de länder som exporterar industrivaror. För dessa länder var år 1987 och sannolikt också år 1988 osedvanligt goda år. Även oljeproducerande länder kunde under året öka sin exports köpkraft på grund av oljeprisets delvisa återhämtning efter det stora fallet 1986.

Övriga råvaruproducenter hade emellertid svårt att utnyttja uppgången i världshandeln. Den nedgång i råvarupriserna utom olja som ägt rum under hela åttiotalet fortsatte under 1987. Trots en viss ökning av exportvolymerna innebar fortsatt fallande bytesförhållanden (terms of trade) att köpkraften hos dessa länders export ökade med endast 1 %.

Många icke oljeproducerande länder i Afrika fortsatte att uppleva stora svårigheter. Medan priserna steg något på andra jordbruksvaror än livsmedel samt på metaller och mineraler, föll de kraftigt på livsmedel, i synnerhet på kaffe och kakao. Detta har försvårat återhämtningsprogrammen i många av de fattigaste länderna. För de afrikanska länderna söder om Sahara sammantagna föll exporten och i än högre grad importen under 1987. Det är osäkert om år 1988 i detta avseende har varit ett bättre år.

U-ländernas förmåga att utnyttja världshandeln återspeglar delvis deras utvecklingsnivå. Som ofta påpekats har emellertid många u-länder fört en politik som inte har varit handelsfrämjande. Det står samtidigt klart att handelrestriktioner i i-länderna (och mellan u-länderna) också har haft en negativ inverkan. Detta gäller såväl jordbruksvaror och andra råvaror som industrivaror. Protektionistiska tendenser har vuxit i styrka under åttiotalet och varit kostsamma för producenter och konsumenter i både i- och u-länder. Därför skulle framgångar i de pågående GATT-förhandlingarna, den s. k. Uruguay-rundan, vara av utomordentlig betydelse för u-länderna.

Resursflöden och skuldlättnadsåtgärder

Sedan början av åttiotalet, efter två årtionden av snabbt växande resursöverföringar, har flödet av nytt kapital till u-länderna minskat kraftigt. Särskilt kraftigt har nyupplåningen och direktinvesteringarna från privata källor fallit. År 1984 blev nettotransfereringarna till u-länderna för första gången negativa, det vill säga den totala nyupplåningen var mindre än de amorteringar och räntor som betalades. Sedan dess har enligt Världsbanken 20–30 miljarder dollar årligen gått från u-länderna, främst från de latinamerikanska länderna, till i-länderna. Detta resursutflöde uppvägs i dag ganska exakt av direktinvesteringar och bistånd, men bilden av kraftigt fallande resursflöden under åttiotalet förändras inte.

Resursutflödet är en i längden ohållbar utveckling och försvårar återhämtningen också på kort sikt, eftersom import av nödvändiga insatsvaror begränsas. För de fattigaste och mest skuldtyngda länderna krävs lättnader i skuldbördan. Även för många medelinkomstländer synes situationen vara för svår för att länderna inom kort skall kunna övervinna skuldkrisen. Detta beror både på att anpassningspolitiken ej är tillräckligt effektiv och på den begränsade tillgången på kapital. Den internationella strategin för de mest skuldsatta medelinkomstländerna har förutsatt ökad nyutlåning från banker i i-länderna. Bankerna har dock i hög utsträckning avstått från nyutlåning, medan istället Världsbanken och Valutafonden ökat sina insatser.

Betydelsefulla framgångar har dock uppnåtts i det internationella samarbetet för skuldlättnad och ökade resurser till förmån för de fattigaste länderna. Genom ökat stöd från i-länder har Internationella valutafonden fått möjlighet att öka sin utlåning på mjuka villkor till stöd för fattiga länders strukturanpassning. Världsbanken har kraftigt ökat sin utlåning i detta syfte. Genom ett särskilt program har Världsbanken framgångsrikt bidragit till att mobilisera och samordna ett ökat bistånd till de afrikanska skuldtyngda länderna. Banken har också förberett särskilda åtgärder för att hjälpa en grupp u-länder som har en betungande skuld till Världsbanken.

Framsteg har också gjorts i att minska de fattiga u-ländernas skuldbörda när det gäller deras skuld till såväl offentliga som privata kreditorer i andra länder. Mest betydelsefull härvidlag är den uppgörelse som nåddes i september 1988 i den s. k. Paris-klubben. Överenskommelsen innebär att de fattigaste länderna nu har möjlighet att omförhandla sina skulder till offentliga långivare på betydligt mjukare villkor än tidigare. Också när det gäller skulder till privata långivare har framsteg gjorts. Marknadsbaserade metoder har utvecklats, s. k. skuldåterköp och skuldbyten, som möjliggör för u-länderna att annullera sådan skuld till en kostnad som är avsevärt mindre än skuldens nominella värde.

Den strategi som följts i det internationella samarbetet för att lösa u-ländernas skuldproblem har inneburit åtgärder som anpassats land för land och efter typ av skuld. Varken unilateral betalningsinställelse eller generellt avvisande av skuldlättnadsåtgärder har setts som framkomliga vägar. Sverige har genom olika initiativ spelat en pådrivande roll i att söka konkreta lösningar. Några svenska insatser som direkt berör biståndsanslaget redovisas senare i ett särskilt avsnitt.

För en återupprättad tillväxt krävs förutom direkt skuldlättnad ökade finansiella resurser för utveckling. Återupprättad kreditvärdighet bör leda till förnyat kapitalinflöde och ökade direktinvesteringar. För att underlätta detta har inom ramen för OECD en översyn av olika exportfinansieringssystem för kapitalvaror inletts. Det multilaterala investeringsgarantiorganet MIGA inledde sin verksamhet under 1988. För många länder, i synnerhet de fattigaste, kommer emellertid det internationella biståndet att under lång tid framöver vara den huvudsakliga källan för utvecklingsfinansiering.

Det internationella biståndet

År 1980 svarade biståndet för 29% av de totala kapitalöverföringarna till u-länderna. I dag är motsvarande siffra 54%. Inte sedan 1950-talet har biståndet haft en relativt sett större betydelse för kapitalflödet till u-länderna. Ändå föll dess volym under 1987 med drygt 6% jämfört med året innan. OECD-länderna, som tillsammans svarar för över 80% av allt bistånd, minskade sina utbetalningar med ca 1%, mätt i fasta priser och växelkurser. Som andel av BNI låg dock OECD-ländernas bistånd kvar på nivån 0,35%. Skillnaderna mellan olika givarländer är dock stora.

Tabell 1. Biståndsutbetalningar 1987.

	Biståndets andel av BNI (%) (1987)	(1986)	Biståndets storlek (milj. USD) (1987)
DAC totalt(1)	0,35	0,35	41 531
Norge	1,09	1,17	890
Nederländerna	0,98	1,01	2 094
Danmark	0,88	0,89	859
Sverige	0,88	0,85	1 377
Frankrike	0,51	0,48	4 489
Frankrike (2)	0,74	0,70	6 525
Finland	0,50	0,45	433
Belgien	0,49	0,48	689
Canada	0,47	0,48	1 885
Förb. rep. Tyskland	0,39	0,43	4 391
Australien	0,33	0,47	627
Italien	0,35	0,40	2 615
Japan	0,31	0,29	7 454
Schweiz	0,31	0,30	547
Storbritannien	0,28	0,31	1 865
Nya Zeeland	0,26	0,30	87
Irland	0,20	0,28	51
Förenta Staterna	0,20	0,23	8 945
Österrike	0,17	0,21	196
Övriga OECD-länder	0,06	0,09	230
Arabiska länder totalt(3)	1,16	1,72	3 284
varav			
Saudiarabien	3,42	4,67	2 906
Kuwait	1,23	2,91	316
Övriga u-länder	—	—	440
Sovjetunionen(4)	—	—	4 321
Östeuropa(4)	—	—	546

(1) DAC (Development Assistance Committee) är OECD:s biståndskommitté. Medlemsländerna är de som anges i tabellen.
(2) Inklusive Frankrikes bistånd till departement och territorier utanför landets gränser (s. k. DOM/TOM). Detta belopp ingår även i totalbeloppet.
(3) Den tidigare kategorin OPEC-länder har ersatts av kategorin Arabiska länder.
(4) På grund av svårigheterna att beräkna Sovjetunionens och Östeuropas BNI kan någon entydig biståndsandel inte anges. Andelen har tidigare av DAC uppskattats till mellan 0,20 och 0,33%.

(Källa: OECD:s biståndskommitté DAC, 1988)

År 1970 antogs i samband med deklarationen om FN:s andra utvecklingsårtionde 0,7-procentmålet för det offentliga biståndet. Ännu i dag har endast fyra länder – Norge, Nederländerna, Danmark och Sverige – nått upp till detta mål. Goda utsikter finns att Finland kommer att sälla sig till denna krets inom kort.

Utöver Finland uppvisade Japan och Frankrike betydande ökningar av sitt bistånd under 1987. För Japans del innebar ökningen, tillsammans med det kraftigt stigande värdet på den japanska yenen, ett stort steg på vägen mot positionen som världens störste biståndsgivare. I relation till BNI ligger Japan dock fortfarande klart under genomsnittet bland andra givarländer.

Flera länder minskade sina biståndsansträngningar under 1987. För tre stora biståndsgivare – Förenta Staterna, Förbundsrepubliken Tyskland, och Storbritannien – fortsätter denna trend som pågått under större delen av åttiotalet. Minskningarna i dessa länders bistånd var under 1987 anmärkningsvärt stora. Till bilden när det gäller Förenta Staternas bistånd, vilket under 1987 ännu var världens största, hör att det till betydande del avser Israel och Egypten och är säkerhetspolitiskt motiverat.

Bland givarländer utanför OECD-området har biståndet från arabiska länder varit betydelsefullt och i förhållande till BNI motsvarat avsevärt större biståndsansträngningar. I takt med ökande ekonomiska svårigheter, särskilt som följd av det sjunkande oljepriset, har emellertid dessa länders bistånd minskat i volym under hela åttiotalet. År 1986 gjordes en viss återhämtning men minskningen under 1987 har varit desto större. Merparten av detta bistånd går till arabiska länder.

Biståndet från Sovjetunionen har visat en tydligt ökande tendens under senare år. Som andel av nationalinkomsten ligger det emellertid fortfarande på en låg nivå. Större delen av biståndet går till länder som har nära utrikespolitiska förbindelser med Sovjetunionen.

OECD:s biståndskommitté (DAC) förutser att det internationella biståndet kommer att öka igen, men inte i takt med tillväxten i givarländernas ekonomier. Därmed skulle givarländerna komma än längre från FN:s 0,7-procentmål för biståndet. Behoven av ökade biståndsinsatser har emellertid vuxit. Till detta bidrar i dag särskilt skuldkrisen, miljöfrågorna och de minskade konflikterna på olika håll i världen.

Behovet av ökat internationellt bistånd och en bättre bördefördelning mellan olika givare har mot denna bakgrund fått förnyad uppmärksamhet. I DAC pågår en diskussion om biståndet på 1990-talet. I denna står volymfrågan i centrum. De nordiska länderna spelar en pådrivande roll för att åstadkomma en ökning av det totala biståndsflödet till u-länderna.

Prioriteringar i Sveriges bistånd

I regeringsdeklarationen för 1988/89 uttalar regeringen att Sverige skall bidra till att vända tillbakagången i de fattiga länderna och lindra skuldkrisen.

Uttalandet anger viktiga prioriteringar för det svenska biståndet under de närmaste åren. De afrikanska ländernas ekonomiska kris är inte över-

ständen. Den politik för att återvinna ekonomisk balans och social utveckling som nu förs i många fattiga länder behöver ett starkt stöd. En internationell insikt finns om att särskilda insatser behövs i form av skuldlättnad och hjälp med löpande import. Sverige bör fortsätta att ta initiativ och medverka till att skuldlättnadsåtgärderna blir tillräckliga liksom det övriga stödet för strukturanpassning. Parallellt med att stödet för strukturanpassning fullföljs bör de långsiktiga utvecklingsuppgifterna ges ökad uppmärksamhet. I analysarbetet om biståndet till Afrika inför 1990-talet, har dessa frågor behandlats. Nedan redovisar jag förslag om riktlinjer för svenskt utvecklingssamarbete med de afrikanska mottagarländerna.

Biståndet har nått en betydande omfattning. Under de senaste åren har en vidgning av såväl kretsen mottagarländer som av formerna för samarbetet ägt rum. En utredning har tillsatts med uppgift att inför 1990-talet göra en översyn av organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet.

En utgångspunkt är att det övergripande biståndspolitiska målet att höja de fattiga folkens levnadsnivå står fast. Den starka inriktningen av biståndet på de fattigaste länderna består därför också.

Det finns förhoppningar om att klimatet för internationellt samarbete håller på att förbättras. Överenskommelser och utsikter för fred i några konfliktområden innebär nya uppgifter för biståndet. Med avspänning kan det multilaterala samarbetet och de internationella organisationerna få ökade möjligheter. Arbetet på att effektivisera FN-organens verksamhet måste dock drivas vidare för att dessa möjligheter skall kunna tas till vara. Det nordiska projektet om FN i utvecklingssamarbetet är viktigt i detta perspektiv.

Innan förslagen under olika anslagsposter behandlas vill jag särskilt gå igenom några aktuella frågor i utvecklingssamarbetet.

Sveriges utvecklingssamarbete med Afrika inför 1990-talet

I budgetpropositionen för 1988/89 anmälde jag att ett arbete inom utrikesdepartementet hade inletts i syfte att närmare analysera inriktningen av biståndet till Afrika söder om Sahara inför 1990-talet. Analysarbetet har tagit sin utgångspunkt i det faktum att en i många länder gynnsam ekonomisk och social utveckling under 1960-talet och stora delar av 1970-talet vänts i sin motsats under det senaste decenniet. Afrika söder om Sahara, som redan förut varit den minst utvecklade u-landsregionen, har till följd av ogynnsamma yttre omständigheter och felslagen ekonomisk politik drabbats av ekonomisk tillbakagång. Samtidigt finns tecken på att denna utveckling nu även manifesterar sig i en social tillbakagång som hotar tidigare gjorda landvinningar. Detta utgör ett allvarligt hot mot grundvalen för den framtida utvecklingen. I det följande redovisar jag de principiella slutsatser som jag dragit.

Afrika – framsteg, kris, återhämtning

Framstegen i Afrika fram till slutet av 1970-talet har varit stora mot bakgrund av utgångsläget. Kraven på ekonomisk och social utveckling

blev en del av de självständiga staternas program. Den centrala tankegången var att ländernas egna resurser bara behövde kompletteras på vissa punkter för att utvecklingen skulle ta fart. I flertalet länder i Afrika gjordes med biståndets hjälp betydande framsteg inom utbildning och hälsovård. Andelen barn som började grundskolan ökade från 36 % år 1960 till 78 % år 1981. Barnadödligheten halverades under samma period.

Självständigheten ställde länderna inför en lång rad problem. Fattigdomsproblemen fanns kvar. Det fanns inte tillräckligt med kvalificerad personal för alla uppgifter som framstod som angelägna i den nya nationen. Den ekonomiska utvecklingen innebar strukturella förändringar i ländernas ekonomier. En av de viktigaste orsakerna var den ökade vikt som tillmättes industrisektorn och den relativa försummelsen av jordbruket.

Krisen under det senaste decenniet är delvis resultatet av att den förda utvecklingspolitiken ökade känsligheten för yttre störningar och skapade ett större import- och biståndsberoende än nödvändigt. Den strategi som många länder följt – med biståndsgivarnas stöd – visade sig inte kapabel att skapa en tillräckligt stabil och anpassningsbar bas för en bestående ekonomisk och social utveckling.

Afrika har under det senaste decenniet drabbats av ett flertal yttre chocker. Oljeprischocken år 1979 följdes av kraftiga internationella realräntestegringar, ett dramatiskt råvaruprisfall, samt en långvarig och utbredd torkkatastrof. Detta har inneburit svåra ansträngningar för de fattiga afrikanska länderna.

För länderna i södra Afrika tillkommer de negativa effekter som Sydafrikas destabiliseringspolitik har haft på dessa länders ekonomier. De hittillsvarande kostnaderna har uppskattats till ca 30 miljarder dollar. Så länge Sydafrikas apartheidsystem och destabiliseringspolitik består kommer dessa länder att fortsätta lida stor skada. Sydafrikansk politik utgör i dag en starkt hämmande faktor för utveckling i regionen och samarbete mellan frontstaterna. Avskaffandet av apartheidsystemet skulle innebära att Sydafrika istället kunde spela en positiv och dynamisk roll för hela regionens framtida ekonomiska utveckling.

Stora insatser måste till för att vända utvecklingen under 1990-talet. För att klargöra det svåra läget vill jag kortfattat karaktärisera utvecklingen.

- De stora landvinningar som gjordes på det sociala området under 1960- och 1970-talen riskerar att raseras. Enligt aktuella uppgifter från Världsbanken sjunker andelen barn som börjar skolan i åtskilliga länder. Men det kanske allvarligaste tecknet på den begynnande urholkningen av den sociala standarden är den ökning av barnadödligheten som UNICEF bedömer ha inträffat på många håll sedan mitten av 1980-talet.
- Nationalinkomsten per invånare har fallit med en fjärdedel under 1980-talet. I dag är BNP per invånare lägre än år 1960.
- Investeringarna per invånare har nästan halverats och befinner sig nu på en lägre nivå än vid mitten av 1960-talet. Investeringarnas andel av BNP är i dag nere på 14 % och det inhemska sparandets andel är ännu mycket lägre.
- Exportinkomsterna har fallit med 45 % sedan år 1980, som ett resultat av såväl minskande volym som fallande råvarupriser.

- Importen per invånare utgör i dag endast 60 % av vad den var år 1970.
- Utlandsskulden har vuxit från 10 miljarder dollar år 1972 till 130 miljarder dollar år 1987. Kapaciteten att klara skuldtjänstbetalningarna har inte alls ökat i motsvarande utsträckning, vilket har försatt ett stort antal fattiga afrikanska länder i en mycket svår skuldsituation.
- Jordbruksproduktionen har inte hållit jämna steg med befolkningsökningen.
- Miljöförstörelsen har gått oroväckande snabbt i Afrika. Enligt FAO är takten i avskogningen 29 gånger högre än nyplanteringen. Markförstöringen är utbredd.
- Infrastrukturen i form av vägar, järnvägar och hamnar förfaller på många håll som en följd av bristande underhåll och väpnade konflikter. Bara att återställa och vidmakthålla standarden på vägnätet har kostnadsberäknats till ca 20 miljarder dollar under 1990-talet.

Det stora flertalet krisdrabbade länder i Afrika har igångsatt ekonomiska *återhämtningsprogram*, s.k. strukturanpassningsprogram, för att möta krisen och få till stånd en bärkraftig utveckling. Vissa positiva resultat börjar nu skönjas av de pågående ansträngningarna. De berörda länderna uppvisade en positiv ekonomisk tillväxt per invånare under 1986–87, vilket står i klar kontrast till vad som var fallet för Afrika söder om Sahara som grupp. Detta avspeglas också i konsumtionsutvecklingen. Prognosen för de närmaste åren pekar på en fortsatt gynnsam utveckling. Det är dock viktigt att påpeka att detta är beroende av såväl ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser som ett tillskott av resurser utifrån som möjliggör den nödvändiga importen.

Ömsesidigt ansvar

Vid det trettonde särskilda mötet med FN:s generalförsamling i maj 1986 åtog sig de afrikanska länderna och det internationella givarsamfundet ömsesidigt att verka för att skapa förutsättningar för en bärkraftig ekonomisk utveckling, som möjliggör en positiv tillväxt per invånare. Medan de afrikanska länderna åtog sig att utforma sin politik i en mer tillväxtfrämjande riktning ställde givarsamfundet i utsikt att stödja de afrikanska ländernas ansträngningar genom att tillhandahålla nödvändiga resurser utifrån. Detta ömsesidiga åtagande bekräftades vid översynen av FN:s aktionsprogram för Afrika vid höstens generalförsamling. Giltigheten av åtagandet sträcker sig dock längre om strukturomvandlingen skall kunna fullföljas och understödjas av en utvecklingsbefrämjande miljö under 1990-talet.

Det står klart att det kommer att krävas stora ansträngningar för att vända utvecklingen i Afrika söder om Sahara i positiv riktning. Ett realistiskt och långsiktigt perspektiv måste därför anläggas på ansträngningarna för att höja de fattiga folkens levnadsnivå, det övergripande målet för Sveriges utvecklingssamarbete. En positiv ekonomisk tillväxt per invånare är en nödvändig förutsättning för att kunna höja levnadsstandarden för Afrikas breda folklager. Även om detta kan synas som en blygsam ambitionsnivå skulle det innebära ett markant brott med det gångna årtiondet.

Det kräver mycket av de afrikanska länderna, men det kräver också mycket av det internationella utvecklingssamarbetet.

Afrika saknar inte naturliga förutsättningar för ekonomisk utveckling. Tvärtom kan man med fog hävda att Afrika söder om Sahara har en betydande potential. Men den är för närvarande kraftigt underutnyttjad även med hänsyn tagen till miljöaspekterna.

En utvecklingsstrategi för 1990-talet

Utmaningen för de afrikanska länderna är att åstadkomma en bärkraftig ekonomisk och social utveckling. Biståndets uppgift är att stödja dessa ansträngningar och medverka i utformandet av en utvecklingsstrategi som förmår att höja de fattiga folkens levnadsnivå. Huvudlinjer i en sådan utvecklingsstrategi bör enligt min mening vara:

- *En utvecklingsbefrämjande ekonomisk politik* för att skapa den nödvändiga miljön för produktiva investeringar och effektiv produktion som kan leda till ökad tillväxt och sysselsättning. Det gäller samtidigt att förbättra de breda folklagrens möjligheter att ta del av den ekonomiska tillväxten. Därvid är det väsentligt att den ekonomiska politiken stimulerar produktions- och produktivitetshöjning särskilt inom småjordbruk och småindustri.
- *Bättre hushållning med naturresurserna* för att dels klara livsmedelsförsörjningen, dels bevara livsbetingelserna för framtiden. Att bekämpa fattigdomen, som utgör det största hotet mot miljön, måste ges prioritet.
- *Höjd social standard* både som medel för att höja de fattigas produktiva kapacitet och som mål i sig. Värdet av högre utbildningsnivå och bättre hälsostandard för ekonomisk utveckling står utom tvivel. Samtidigt utgör ekonomisk tillväxt ett villkor för att stoppa den oroväckande nedrustningen i de sociala sektorerna.
- *Rehabilitering av infrastrukturen* som en oundgänglig förutsättning för att en tillväxtorienterad ekonomisk politik skall vara verkningsfull. Infrastrukturen är i dag så förfallen i stora delar av Afrika att den utgör en allvarlig flaskhals för den ökade produktion som en mer tillväxtsstimulerande ekonomisk politik redan har åstadkommit i ett växande antal länder.
- *Institutionell kapacitetsförstärkning och kunskapsutveckling* för att leda arbetet med att åstadkomma en mer utvecklingsfrämjande miljö. Bristerna i detta avseende utgör i sig ett uttryck för underutvecklingen. Samtidigt står det klart att bristen på kvalificerade personella resurser och institutioner ytterligare understryker att prioritet bör ges åt övergripande planering framför detaljreglering.

En bärkraftig ekonomisk politik

En växande enighet råder i dag i Afrika om behovet av att föra en ekonomisk politik som genom att stimulera en effektivare resursanvändning är mera tillväxt- och sysselsättningsfrämjande. Vissa grundläggande krav torde kunna ställas.

- En realistisk växelkurspolitik som inte hämmar export och inhemsk produktion.
- En producentprisstruktur som är neutral mellan olika produktiva sektorer, vilket i princip förutsätter marknadsanpassad prissättning.
- En effektivare offentlig sektor som koncentrerar sig på övergripande samhällsplanering och fördelningspolitik samt utvecklingsbefrämjande sociala och infrastrukturella satsningar.

En strukturanpassningspolitik med dessa inslag har positiva konsekvenser för de breda folklagren. Jordbrukssektorn gynnas av en realistisk växelkurs med åtföljande höjning av producentpriserna. Inkomstomfördelningseffekten av en devalvering går främst ut över den politiskt starkare stadsbefolkningen som tidigare kunnat importera konsumtionsvaror förmånligare genom den subvention som en övervärderad valuta utgör. Detta torde ha bidragit till den avoghet till devalveringar som länge kännetecknade de afrikanska regeringarnas inställning.

Växelkurspolitikens omfördelningseffekter pekar på vikten av att bättre förstå intressekonflikter och maktfördelningens betydelse för strukturomvandlingens politiska stabilitet. I de flesta unga afrikanska nationer är organisationer som representerar de breda folklagrens intressen, särskilt på landsbygden, ännu outvecklade. Det finns få folkrörelser som representerar de intressen och aspirationer som växer fram från basnivån. Den strukturomvandling som har inletts utgör dock i sig en positiv utveckling genom en ökad beslutsdecentralisering. Ökad uppmärksamhet behöver, enligt min mening, ägnas åt dessa aspekter på strukturomvandlingen vad avser de hinder och möjligheter som olika gruppintressen kan innebära för uthålligheten. Ett mer demokratiskt samhällsskick är den bästa garantin för att förankra politiken hos de breda folklagren.

Även om återhämtningsprogrammen gynnar breda folklager, främst på landsbygden, och således har en gynnsam omfördelningseffekt riskerar ändå utsatta grupper att drabbas, främst de fattiga i städerna. Detta har särskilt framhållits av UNICEF som myntat begreppet "anpassning med ett mänskligt ansikte". Den svenska regeringen har sedan länge drivit kravet att de sociala övergångskostnaderna – innan de gynnsamma effekterna av strukturanpassningen slagit igenom – bör minimeras. Här har givarsamfundet en mycket väsentlig roll vid finansieringen av de särskilda sociala åtgärdsprogram, som länderna med stöd av bl.a. UNICEF och Världsbanken nu har börjat genomföra. Jag fäster stor vikt vid dessa insatser som jag menar är av avgörande betydelse för att anpassningspolitiken skall kunna vidmakthållas.

En förutsättning för att skapa en stabil ekonomisk utveckling i Afrika söder om Sahara är att det inhemska sparandet kan ökas betydligt från sin nuvarande mycket låga nivå. En gradvis höjning till 15% mot slutet av 1990-talet torde utgöra en nödvändig målsättning. Om Afrika på lång sikt skall kunna ta sig ur sitt stora beroende av resurser utifrån borde ett ökat inhemskt sparande utgöra en central målsättning för de afrikanska länderna. Det negativa finansiella sparandet i den offentliga sektorn har varit en bidragande orsak till den kraftiga minskningen under 1980-talet. I de flesta afrikanska länder saknas en effektiv kreditmarknad, både på nationell och

lokal nivå, som förmedlande länk mellan potentiella sparare och investerare på för båda parter attraktiva villkor. Här spelar penningpolitiken en väsentlig roll.

Detta är ett område som enligt min mening måste ges ökad prioritet i vårt framtida tekniska bistånd till Afrika. Jag anser därför att ökat stöd bör ges dels till att bygga upp kompetens och institutioner, dels till tillämpad forskning om förutsättningar och former för en effektiv sparmobilisering i Afrika.

Behovet av resurstillskott från omvärlden

En stabil ekonomisk utveckling i Afrika söder om Sahara under 1990-talet förutsätter en avsevärd höjning av såväl investerings- som importnivån. Detta förutsätter i sin tur en kombination av resursförstärkande åtgärder. Det inhemska sparandet måste, som just nämnts, öka avsevärt. Därtill kommer behovet av en kraftigt ökad tillgång på utländsk valuta, som kan användas för den import som en ekonomisk uppgång kräver. Biståndsflödet måste därvid öka betydligt, särskilt som de flesta länderna saknar kreditvärdighet. För ett 25-tal fattiga afrikanska länder tillkommer dessutom behovet av omfattande skuldlättnad. Även om ambitionen på sikt bör vara att reducera importberoendet är en avsevärt höjd importkapacitet jämfört med dagsläget avgörande för Afrikas utvecklingsmöjligheter under 1990-talet.

Resursflödet till Afrika söder om Sahara har genomgått en dramatisk minskning under 1980-talet. Mellan 1979–81 och 1985–87 har den årliga tillgången på utländsk valuta för import sjunkit med hela 6,5 miljarder dollar om man utesluter Nigeria. Detta har försämrat Afrikas utvecklingsmöjligheter avsevärt. Om ett ökat resursflöde inte kan åstadkommas är det svårt att se hur en positiv ekonomisk tillväxt per invånare skall vara möjlig under 1990-talet. Flera oberoende källor, bl. a. en särskild FN-rapport, har uppskattat det omedelbara behovet av ökade resurser från omvärlden till minst 5 miljarder dollar årligen för att möjliggöra uppnåendet av en positiv tillväxt per invånare. Med en höjd ambitionsnivå vad gäller social utveckling och tryggad livsmedelsförsörjning för de breda folklagren har det ökade resursbehovet uppskattats till åtminstone det dubbla.

Som jag tidigare har framhållit i flera sammanhang utgör den växande skuldtjänstbördan för flertalet fattiga afrikanska länder ett av de allvarligaste hindren för utveckling. Omfattande *skuldlättnad* utgör således en nödvändig förutsättning för att den ekonomiska utvecklingen i dessa länder skall kunnas vändas i positiv riktning. Sveriges aktiva agerande internationellt har bidragit till att konkreta beslut om skuldlättnadsåtgärder fattats på ett flertal punkter.

De fattiga afrikanska ländernas totala skuldtjänstförpliktelser uppgick till 10 miljarder dollar år 1987. Av dessa betalades 5 miljarder dollar. De skuldlättnadsåtgärder som nu är aktuella uppskattas kunna reducera denna faktiska skuldtjänst med 2 miljarder dollar. Användandet av biståndsmedel bör främst inriktas på skuldlättnadsåtgärder som ökar nettoresursflödet. Jag förutser behov av en ökning av anslagsposten Särskilda insatser i

skuldtyngda länder under de närmaste åren i linje med mitt förslag avseende nästa budgetår.

En ökning av det *internationella biståndet* är oundgänglig för att möta importbehovet. Detta gäller även om framgångar nås i att åstadkomma skuldlättnad. Till detta kommer det lika pressande resursbehovet för de fattiga afrikanska länder som inte har skuldproblem, ofta till följd av att de aldrig haft tillräcklig kreditvärdighet.

Det samlade biståndet till Afrika söder om Sahara uppgick år 1986 till 11,5 miljarder dollar, vilket motsvarar 30% av det internationella biståndet. Jag finner det angeläget att det internationella biståndet ökas totalt och att en större andel av detta omfördelas till förmån för Afrika söder om Sahara. Jag avser att verka för att Sverige tillsammans med andra likasinnade givarländer fortsatt driver detta internationellt.

Det av Världsbanken samordnade särskilda samfinansieringsprogrammet för de fattiga och skuldtyngda afrikanska länderna, som ges ett omfattande stöd av bl. a. Sverige, är ett välkommet exempel på bred givarsamordning i syfte att uppfylla resursåtagandet gentemot de afrikanska länder som vidtar anpassningsåtgärder. Detta kan, enligt min mening, vara en modell värd att vidareutveckla och tillämpa även bortom programmets nuvarande slutpunkt vid halvårsskiftet 1990.

Sveriges bistånd utgör ett komplement

Hälften av det bilaterala biståndet går i dag till Afrika söder om Sahara. Detta är ett påtagligt uttryck för den prioritet som ägnas denna region.

Sveriges framtida utvecklingssamarbete med Afrika söder om Sahara måste givetvis baseras på en helhetsbedömning av behoven. Detta utgör dock inget skäl för att sträva efter ett heltäckande bistånd. Biståndet kan aldrig utgöra annat än ett stöd och komplement till ländernas egna ansträngningar där biståndets inriktning vägleds av vissa övergripande prioriteringar. Hänsyn måste också tas till att förutsättningarna kan variera från land till land. Vi måste ställa ländernas behov i relation till vår roll som biståndsgivare, våra biståndspolitiska mål, vår administrativa kapacitet samt vår svenska resursbas. Erfarenheten hittills visar att landprogrammering är en effektiv metod för att väga ihop dessa olika aspekter på vårt långsiktiga utvecklingssamarbete med dessa länder.

Betalningsbalansstöd

Behovet av snabbt utbetalbart betalningsbalansstöd för att bistå ett växande antal afrikanska länder att fullfölja den nu inledda och svåra ekonomiska återhämtningsfasen är omfattande. De två biståndsinstrumenten med detta primära syfte är de särskilda skuldlättnadsmedlen och varubiståndet inom landramarna. Båda instrumenten har kommit att få en strategisk betydelse som jag bedömer kommer att bestå in på 1990-talet.

De särskilda skuldlättnadsmedlen tillkom som svar på den framväxande skuldkrisen i Afrika. Detta biståndsinstrument har kommit att få en väsentlig betydelse för Sveriges möjligheter att mobilisera det internationella

skuldlättnadsstödet för genomförandet av ekonomiska återhämtningsprogram i de fattiga och skuldtyngda afrikanska länderna. Prövningen av hur de särskilda skuldlättnadsmedlen skall användas och fördelas bör grundas på makroekonomiska landanalyser.

Varubiståndet inom landramarna har också kommit att spela en central roll som stöd till genomförandet av anpassningspolitiken i ett växande antal afrikanska programländer. Det är en fördel om varubiståndet i första hand kan koncentreras till de sektorer inom vilka Sverige bedriver långsiktigt utvecklingssamarbete. Det är väsentligt att även varubiståndet är grundat på en noggrann analys, såväl makroekonomisk som av behoven i en viss sektor. Denna analys underlättas när varubiståndet går till koncentrationssektorer för det svenska biståndet.

Höjd social standard

Jag anser att något av det allvarligaste som håller på att ske i Afrika är att den sociala standarden sjunker och därmed människors förutsättningar att föra utvecklingen framåt. Det är uppenbart att avsevärt större resurser måste till för att så snabbt och effektivt som möjligt skapa och vidmakthålla en rimlig social standard som bas för en långsiktig stabil utveckling. Kunskap och hälsa är av avgörande vikt för ekonomiskt framåtskridande. Därför anser jag att vi under 1990-talet måste ge prioritet åt dessa frågor och internationellt verka för ökade resurser till de sociala sektorerna i vid mening.

I en ekonomisk anpassningsfas får den sociala utvecklingspolitiken inte försummas, utan ses i ett vidare sammanhang både som ett mål i sig och ett medel för utveckling. Ländernas förmåga att med egna budgetmedel finansiera de sociala sektorerna är emellertid under denna fas särskilt hårt ansträngda. Jag menar därför att mera övergripande insatser för att stödja verksamheten inom undervisning, hälsovård och andra sociala sektorer bör övervägas.

Det är viktigt att i dialogen med samarbetsländerna uppmärksamma den sociala utvecklingspolitiken och medverka till att skapa en grundval för ökad självtillit. Det är möjligt att effektivare utnyttja och bättre fördela resurserna för social utveckling. Det behövs en större öppenhet att pröva och satsa mer resurser på billigare och bättre riktade metoder, vilket ofta bygger på principen om självhjälp. Jag har i olika sammanhang pekat på behoven att satsa mer på kvinnorna inte minst inom hälsovård och utbildning. I ansträngningarna att nå utsatta grupper spelar enskilda organisationer en mycket betydelsefull roll. Jag avser att fortsätta förorda ett omfattande stöd till dessa för att på så sätt komplettera det statliga biståndet till utvecklingsländerna.

Kunskapsutveckling

Jag anser att biståndet i ökad utsträckning måste prioritera satsningar på kunskapsutveckling och på uppbyggnad av nationella institutioner. Att skapa miljöer som främjar kontinuerlig utbildning och upplärning är i första

hand en social och politisk process, och måste därför återspegla situationen i olika länder. Att därvid också medverka till att skapa levande forskningsmiljöer, som bygger på inhemska kulturella och sociala mönster, är väsentligt. I dialogen med mottagarlandet och i våra egna biståndsinsatser måste vi verka för att kunskapsutveckling blir central i vårt engagemang.

En erfarenhet under 1980-talet har varit de afrikanska förvaltningarnas bristfälliga kapacitet och kompetens, inte minst på det ekonomisk-politiska området. Här föreligger enligt min uppfattning ett klart behov av ökat förvaltningsbistånd för att befrämja kunskapsutveckling och institutionsuppbyggnad. Det torde utgöra en mycket väsentlig ingrediens i förutsättningarna för en stabil och varaktig utveckling att de afrikanska länderna kan spela en fullvärdig och självständig roll i förhandlingar och diskussioner med såväl bilaterala givare som internationella organisationer.

Rehabilitering av infrastruktur

Det finns, enligt min mening, anledning att prioritera satsningar på infrastrukturell rehabilitering och utveckling i det svenska biståndet till Afrika på 1990-talet. Även om avsevärda utfästelser under senare år gjorts inom ramen för SADCC-samarbetet, finns det skäl att se över infrastrukturstödet inom landramarna. Därtill bör Sverige också verka internationellt för att givarsamfundet ger ökad uppmärksamhet åt behovet av en fungerande infrastruktur. Den svenska resursbasen inom denna sektor är väl utvecklad och besitter stor erfarenhet.

Infrastrukturbistånd förutsätter att mottagarländerna prioriterar och avsätter resurser för underhåll. Detta kräver i sin tur att ökad uppmärksamhet ägnas åt valet av teknologi vid anläggningsarbeten, så att underhåll i framtiden i ökad utsträckning kan baseras på inhemska resurser och kompetens. Det är således väsentligt att kunskapsöverföring och institutionellt stöd utgör betydande inslag också i infrastrukturbiståndet.

Jordbruket som ekonomisk bas

Inom överskådlig tid finns den stora utvecklingspotentialen inom jordbruket. Ett centralt mål för den framtida utvecklingen måste vara att bekämpa hunger och trygga livsmedelförsörjningen både genom ökad produktion och en bättre fördelning av livsmedelstillgångarna. Majoriteten av befolkningen i Afrika lever på landsbygden där huvudparten av den arbetande befolkningen är småbönder. Jordbruksproduktionen har inte hållit tillnärmelsevis jämna steg med befolkningstillväxten, vilket medfört såväl sjunkande exportvolym som växande livsmedelsimport. Jordbrukspolitiken har i flertalet länder inriktats på alltför sårbara produktions- och distributionssystem.

Nu genomförs en nödvändig förändring av den ekonomiska politiken i stora delar av Afrika. Strukturanpassningen inriktas i ett växande antal länder på att skapa förutsättningar för ökad produktion och export. Erfarenheter har visat att satsning på småbönder är ett effektivt sätt att främja

ökad tillväxt och inkomstspridning. De små jordbruken är i regel kostnadseffektiva och arbetsintensiva. Produktiviteten och arealskördarna är låga men tillväxtpotentialen är stor. Småbönderna bör således spela en central roll i den ekonomiska återhämtningen. Majoriteten av småbönder i Afrika är kvinnor. Det innebär också att kvinnans roll i produktionen måste ges ökad uppmärksamhet. Spridningen av lönsamma innovationer som är inriktade på småbrukarnas problem och begränsningar bör uppmuntras.

Jag vill också framhålla den betydelsefulla roll som jordbruksforskningen kan spela för att utveckla resursbesparande och ur miljösynpunkt uthålliga produktionsformer. Kunskap måste i första hand byggas upp i den miljö där den skall utnyttjas. Anpassning till lokala ekologiska förhållanden som möjliggör ett intensivare brukande och ökad produktivitet måste därvid vara vägledande för jordbruksforskningen. Detta utgör enligt min mening en viktig utmaning inför 1990-talet.

Naturresurser som ekologisk bas

År 1985 var 35 miljoner afrikaner utsatta för hungersnöd på grund av torka. Kortsiktiga kriser har dock en tendens att överskyla mer långsiktiga katastrofer. Under så kallade normalår är omkring 100 miljoner afrikaner undernärda.

Två tredjedelar av Afrika riskerar att drabbas av återkommande torkperioder. Ökat befolkningstryck tvingar folk att utnyttja ekologiskt känsliga områden, vilket resulterar i sämre skördar, överbetning, avskogning och till sist markförstöring.

Markförstöring är oftast följden av att fattiga människor tvingas till så stora resursuttag att de långsiktigt hotar bärkraften och därmed ytterst sin egen försörjning. För att ge hållbara resultat måste de bakomliggande orsakerna till markförstöringen åtgärdas. Produktion och markvård måste gå hand i hand. Den snabba befolkningstillväxten kräver effektivare produktionsformer. Stödet till jordbrukssektorn bör inriktas på att stödja eller främja uppkomsten av livskraftiga jordbruk, där jordarnas produktionsförmåga vidmakthålls. Det är min mening att ökat bistånd behövs på detta område.

Förutsättningar för industriutveckling

Satsningen på modern industri har i de flesta afrikanska länder inte infriat förväntningarna. De afrikanska regeringarna har nu inlett det svåra arbetet med att omvandla industrisektorn så att den blir mera lönsam och bärkraftig. Ett mer decentraliserat beslutsfattande, där verksamheten styrs av lönsamhetskriterier, bör utgöra grunden för denna omvandling. De afrikanska regeringarnas ansvar måste i första hand läggas på övergripande samhällsekonomisk planering. En ekonomisk politik som stimulerar till produktiva investeringar och effektiv produktion betyder mycket mer för industriutvecklingen än direkt subventionering.

En dynamisk utveckling av småindustrin utgör en viktig grund för såväl ekonomisk tillväxt som ökad sysselsättning. De svenska erfarenheterna

under 1980-talet är också att de småindustrier som lyckats bäst är de som tillkommit på initiativ av lokala företagare. Stöd bör fortsättningsvis också ges till rehabilitering av företag som bedöms ha förutsättningar att utvecklas lönsamt. En vägledande princip för industribistånd bör vara samhällsekonomisk lönsamhet och kunskapsutveckling.

Handel och utveckling

Afrika söder om Sahara är starkt beroende av världsekonomin både för export och import. De flesta länderna har dock genomgått en ogynnsam utveckling som resulterat i såväl kraftigt sjunkande exportintäkter som reducerad importkapacitet. Följden har blivit ett ökat biståndsberoende. Ensidigt råvaruberoende har gjort många av de afrikanska länderna särskilt känsliga för förändringar i det världsekonomiska konjunkturläget. Men även ländernas egen handels- och växelkurspolitik har bidragit till den negativa utvecklingen. Jag konstaterar därför att ländernas exportpotential och kapacitet att dra nytta av nya möjligheter på världsmarknaden är beroende av den framtida ekonomiska politiken.

Omvärldens handelspolitik avgör emellertid möjligheterna att utnyttja denna kapacitet. Det är främst i två avseenden som jag menar att exportförutsättningarna under 1990-talet ter sig gynnsammare än vad de varit under 1980-talet. Jordbruksprotektionismen i industriländerna hindrar Afrika från att dra full nytta av sin potential för jordbruksproduktion och export. Minskade handelshinder skulle innebära ett värdefullt bidrag till Afrikas utveckling. Krav på en friare handel med jordbruksvaror utgör ett viktigt inslag i de pågående GATT-förhandlingarna, den s. k. Uruguay-rundan.

Att avreglera handeln med textilvaror är ett annat område som är föremål för förhandlingar inom GATT. Den svenska regeringen har under hösten uttalat sin avsikt att upphäva alla importrestriktioner på tekoområdet när gällande multifiberavtal löper ut år 1991. En allmän avreglering skulle öppna möjligheter även för de afrikanska länderna att öka exporten på ett område där inhemska råvaror kan utgöra basen för en växande förädlingsindustri.

Om Afrika söder om Sahara förmår att utnyttja en växande världsmarknad för varor som regionen har goda förutsättningar att producera och exportera kan detta på sikt betyda mycket för att göra utvecklingen bärkraftig. Detta skulle, enligt min mening, möjliggöra för Afrika att spela en starkare roll i världsekonomin och därmed stärka Afrikas ekonomiska självständighet.

Sammanfattning

Jag konstaterar att stora insatser måste till för att vända utvecklingen i Afrika under 1990-talet. De afrikanska länderna och givarsamfundet har därvid ett ömsesidigt ansvar. Länderna måste föra en socialt, ekonomiskt och ekologiskt bärkraftig utvecklingspolitik och givarna bidra med det nödvändiga och kompletterande stödet.

De afrikanska länderna måste öka den inhemska resursmobiliseringen och utnyttja sina resurser effektivare. Därtill krävs att resursflödet till Afrika söder om Sahara ökas genom en kombination av skuldlättnad och ökat biståndsflöde.

Jag vill framhålla att huvudmålet för Sveriges utvecklingssamarbete med Afrika under 1990-talet är att främja en långsiktig utveckling som förmår höja de fattiga folkens levnadsnivå.

Utmaningen för svenskt utvecklingssamarbete inför 1990-talet är därvid att stödja en utvecklingsstrategi inriktad på:

- *utvecklingsbefrämjande ekonomisk politik* för att skapa den nödvändiga miljön för produktiva investeringar och effektiv produktion för att åstadkomma ökad tillväxt och sysselsättning;
- *bättre hushållning med naturresurserna* för att dels klara livsmedelsförsörjningen, dels bevara livsbetingelserna för framtiden;
- *höjd social standard* både som medel för att höja produktiv kapacitet och som mål i sig;
- *rehabilitering av infrastrukturen* som en oundgänglig förutsättning för att en tillväxtorienterad ekonomisk politik skall vara verkningsfull;
- *institutionell kapacitetsförstärkning och kunskapsutveckling* för att leda arbetet med att åstadkomma en mer utvecklingsfrämjande miljö;
- *fortsatt stöd till kampen mot apartheid* och för dess offer, dels genom effektiva sanktioner mot Sydafrika, dels genom ekonomiskt stöd och bistånd till frontstaterna. Ett Sydafrika fritt från apartheid kan spela en positiv och dynamisk roll för hela regionens framtida ekonomiska utveckling.

Bistånd mellan krig och fred

I tredje världen har under större delen av 1980-talet flera konflikter utspelat sig. Afghanistan, Kampuchea och Angola/Namibia utgör exempel på sådana regionala konflikter. Konflikterna har inneburit påfrestningar på det internationella samarbetet och åstadkommit stort mänskligt lidande och betydande materiella förluster.

Ett inslag i konflikterna har varit ideologisk och maktpolitisk kraftmätning mellan de båda stormakterna. En konsekvens av den ovan beskrivna situationen har varit FN:s begränsade möjligheter att värna om fred, säkerhet och utveckling. Finanskrisen, supermaktsrivaliteten och de låsningar som har karaktäriserat de regionala konflikterna har gjort det svårt för FN att tidigare under 80-talet spela en pådrivande roll för att påverka utvecklingen. Inte minst för Sverige och andra små nationer, som traditionellt har slutit upp bakom FN, har det varit angeläget att aktivt söka bidra till att vända på den negativa utvecklingen genom att stärka FN:s funktioner och möjligheter.

Under den senaste tiden har läget förändrats. Förbättrade relationer mellan de båda supermakterna har bidragit till att skapa förnyat utrymme för aktiva fredsinsatser från FN:s sida. Resultaten har bl. a. återspeglats i nya öppningar och begynnande fredsprocesser i flera av konfliktområdena. FN:s generalsekreterare har således kunnat spela en konstruktiv roll i

ansträngningarna att få till stånd den överenskommelse, som möjliggjort den sovjetiska reträtten i Afghanistan, och de nu inledda fredsförhandlingarna mellan Iran och Irak, i Västra Sahara och Angola/Namibia. I det senare fallet kommer FN att inta en central ställning under den övergångsperiod som nu skall inledas inför Namibias nationella självständighet. Beträffande Kampuchea och Centralamerika pågår aktiva fredsprocesser, tills vidare dock utan direkt deltagande från FN:s sida. Sammantaget har denna positiva utveckling bidragit till att skapa en ny tillförsikt inom världssamfundet.

Svenska biståndet utgår både direkt och indirekt till offren för de konfliktsituationer som här diskuteras.

Bistånd och social uppbyggnad spelar i sig ofta en stabiliserande roll. Genom ett fortsatt generöst bistånd via FN och andra internationella organ främjas ett långsiktigt samarbete grundat på ömsesidigt intresse mellan världens länder. Det bilaterala biståndet spelar en liknande positiv roll genom den starka inriktningen på att motverka dels konfliktframkallande beroendeförhållanden, dels ekonomiska och sociala orättvisor. Det torde t.ex. vara en allmänt accepterad uppfattning att konflikterna i dagens Centralamerika har sin viktigaste grund i långvariga ojämlika ekonomiska och sociala förhållanden. Samverkande internationell och nationell solidaritet – konkret uttryckt i form av en biståndsstödd utvecklingspolitik med koncentration på fattigdomsproblem och angelägna ekonomiska och sociala behov – kan utgöra ett effektivt medel att lindra aktuella och förebygga framtida konflikter.

Därutöver spelar det svenska biståndet ofta en viktig roll under det utdragna konfliktskedet. Via bl.a. de humanitära anslagen, stöd genom enskilda organisationer, katastrofbistånd och riktat stöd till vissa av FN-organ, främst FN:s flyktingkommissarie UNHCR och FN:s barnfond UNICEF, har Sverige ofta givit ett relativt omfattande bistånd till flyktingar och offer för förtryck samt till stöd för befrielserörelser och demokratiska krafter. När det gäller Afghanistan har Sverige under flera år lämnat flyktingbistånd främst via Svenska Afghanistankommittén och UNHCR. I Kampuchea är Sverige ett av få västländer som ger bistånd genom stöd till UNICEF:s verksamhet och till de återvändande kampucheanska flyktingarna. Den namibiska befrielserörelsen SWAPO har erhållit svenskt humanitärt stöd sedan år 1971. För närvarande pågår en planering för svenskt bilateralt bistånd till ett framtida självständigt Namibia. Denna planering omfattar även samverkan med de övriga nordiska länderna. I Centralamerika är svenska enskilda organisationer sedan länge engagerade i stöd till flyktingar och andra angelägna humanitära insatser. Samtidigt ger Sverige ett aktivt stöd, politiskt och genom ett ökande bistånd, till den fredsplan, Esquipulas 2, som har utarbetats av de centralamerikanska presidenterna.

Vidare berörs ofta Sverige och det svenska biståndet på ett mycket konkret sätt i övergången från konfliktskedet till en mer aktiv fredsprocess. Sverige har i många fall genom ett långvarigt biståndsengagemang under konfliktskedet byggt upp värdefulla kontakter och ett sådant förtroende hos några av parterna att en svensk uppföljande roll i fredsprocessen förväntas och ter sig naturlig. Namibia är här det mest uppenbara exemp-

let. Sverige och de övriga nordiska länderna har en central roll i FN och bilateralt i förberedelserna inför självständighet i Namibia. Efter Genéveöverenskommelsen om tillbakadragandet av Sovjetunionens trupper från Afghanistan har Sverige påtagit sig att stödja FN:s särskilda biståndsprogram under ledning av förre flyktingkommissarien Sadruddin Aga Khan. Även i andra liknande situationer är det enligt min mening angeläget att FN spelar en samordnande roll och fungerar som kanal för biståndet. I Centralamerika och Kampuchea spelar de svenska biståndsansträngningarna en begränsad men strategiskt betydelsefull roll i ett framtida återuppbyggnadsperspektiv. I samtliga fall är avsikten att stödja FN och att söka bistå i mobiliseringen av ett ökat bistånd från det internationella givarsamfundet i övrigt.

Även i enskilda u-länder, som inte är indragna i regionala eller internationella konflikter, kan biståndet spela en viktig roll i övergångsskeden från konflikter eller diktatoriska förhållanden till fred och demokrati. I vissa fall kan dessa övergångsskeden bli utdragna samtidigt som utgången ibland kan te sig osäker, något som bl. a. belyses av utvecklingen i Filippinerna och Uganda. Det fortsatta förloppet i Chile efter folkomröstningen i oktober 1988 kommer förhoppningsvis att visa sig bli ett inte alltför långt övergångsskede. Återupprättandet av demokratin är dock ej säkrad ännu. Ett annat exempel utgörs av förhållandena i Etiopien. Humanitärt stöd, bistånd via enskilda organisationer och andra biståndsinsatser kan här utnyttjas i en målmedveten strävan att understödja demokratiska krafter och en utveckling mot fredliga förhållanden.

I ljuset av den nu pågående utvecklingen, som skisserats ovan och som innebär att konkreta fredsprocesser pågår eller planeras avseende bl. a. Afghanistan, Kampuchea, Angola/Namibia och Centralamerika, finner jag det angeläget att ytterligare förstärka den svenska beredskapen. Jag kommer att föreslå att särskilt utrymme skapas inom anslagsposten Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m. under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA för finansiering av svenska biståndsinsatser i direkt anslutning till pågående fredsprocesser. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat medelsbehovet till 280 milj. kr. I flertalet fall torde en nära koppling till FN:s ansträngningar komma att bli aktuell. Ett centralt syfte bör vara att söka utnyttja det svenska biståndet strategiskt i följande två bemärkelser: dels så ett ökat bistånd från andra givare kan främjas, dels så att biståndet bidrar till att stärka själva fredsprocessen.

I rapporten "En politik för nedrustning och utveckling" (Ds 1988: 19), utarbetad av en interdepartemental arbetsgrupp under utrikesdepartementet, uppmärksammas potentialen för ett fredsbefrämjande bistånd, som kan bidra till att undanröja orsakerna till konflikter mellan och inom u-länder. Insatser av detta slag skulle kunna få en gynnsam inverkan på det internationella klimatet genom att främja samarbetsmönster som verkar konfliktdämpande och erbjuda konfliktlösningar med fredliga medel. Härigenom kan också bättre förutsättningar skapas för ekonomisk och social utveckling i de berörda länderna. Arbetsgruppen föreslog att sambanden mellan fred, säkerhet och bistånd skulle studeras närmare samt att svenska och internationella erfarenheter av konkreta fredsbefrämjande insatser

utvärderas. Jag finner att förslagen i rapporten ligger väl i linje med de tankegångar jag här utvecklat.

Miljö och utveckling

Vid förra årets riksmöte antogs ett nytt biståndsmål: biståndet skall främja en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön. I förra årets budgetproposition redogjorde jag för sambanden mellan miljömålet och övriga biståndsmål. Miljömålet kompletterar och förstärker de övriga fyra målen för det svenska utvecklingssamarbetet: resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet och en demokratisk samhällsutveckling i mottagarländerna. De biståndspolitiska målen utgör en helhet. Det övergripande målet är att höja de fattiga folkens levnadsnivå.

Fattigdomen är både en viktig orsak till och ett resultat av utarmningen av naturresurserna. I många u-länders landsbygdsområden har fattigdomen och befolkningsökningen drivit fram en omfattande markförstöring. Välfärdssamhällenas invånare konsumerar allt mera. Samtidigt ökar jordens befolkning snabbt. Resultatet är bekant: jordar förstörs, skogar försvinner, vatten och luft förorenas och den ekologiska balansen sätts därmed ur spel. Årligen omvandlas ca 6 miljoner hektar produktiv betesmark till ökenområden. Det representerar en yta större än Schweiz. På många håll i u-länderna hotas miljön av en hård exploatering av naturresurserna. Således försvinner mer än 11 miljoner hektar skog årligen i tropiska områden. Det innebär svåra ekologiska och sociala konsekvenser. Ökenutbredningen och skogsskövlingen är delvis ett resultat av ekonomiska intressens överexploatering. Men även fattiga människor bidrar genom sitt behov av jordbruksmark, boskapsfoder och brännved. Därtill kommer att enskilda företag mot betalning dumpar avfall i fattiga u-länder. Detta har nu uppmärksammats internationellt och blivit föremål för förhandlingar som syftar till avtal om förbud.

Begreppet bärkraftig utveckling, som är ett ledmotiv i den s. k. Brundtlandrapporten som jag presenterade i förra årets budgetproposition, är ett uttryck för insikten om ett nära samband mellan den ekonomiska utvecklingen och miljön. Vissa former av ekonomisk utveckling riskerar att leda till en utarmning av den miljö och de resurser utvecklingen måste bygga på. För att få utländsk valuta tvingas många u-länder överutnyttja sina naturresurser. Miljöförstörelsen kan förhindra ekonomisk utveckling. Den svåra fattigdomen i många u-länder betyder att ekonomisk tillväxt är nödvändig för att förutsättningar skall skapas för förbättringar. Kopplingen mellan utveckling och miljö ger tillväxten en ny dimension. Det internationella stödet för begreppet bärkraftig utveckling innebär ett erkännande av denna nya dimension. Samtidigt har insikten ökat om att det är både möjligt och nödvändigt att förebygga och föregripa miljöproblemen i stället för att reparera skador som redan uppstått.

Miljömålet ställer ökade och i viss mån nya krav på biståndssamarbetet. Målet får tydliga operativa konsekvenser dels på urval och inriktning av insatserna inom biståndet, dels på arbetsmetodik i skilda avseenden. Mål-

sättningen är också att öka kapaciteten att lämna bistånd inom miljö- och naturresursområdet som en integrerad del i biståndsverksamheten. Miljöhänsynen i biståndet bör vara ett naturligt inslag i en dialog med u-länderna. Respekt för och hänsyn till u-ländernas planer och prioriteringar är en förutsättning för ett effektivt bistånd för en bärkraftig utveckling.

Sverige och de övriga nordiska länderna kommer, även fortsättningsvis, att verka för att rekommendationerna från Brundtlandkommissionen konkretiseras och genomförs. Många länder är numera engagerade i kampen för en bättre miljö. Alla regeringar har emellertid inte insett att det behövs ökat bistånd för att u-länderna skall få en bärkraftig utveckling. Sverige och andra länder som uppnått FN:s 0,7-procentmål kommer att intensifiera arbetet på att övertyga fler givarländer om behovet av ett ökat bistånd.

Så länge resursbristen är allvarlig finns det anledning att befara att flera u-länder har svårt att ge miljöhänsynen tillräcklig vikt i utvecklingsarbetet. U-länderna är i allmänhet väl medvetna om de ökade miljöproblemen, men för många länder med utbredd fattigdom, tung skuldbörda och svag ekonomi ter sig varje extra villkor eller förändringskrav som framförs av givarsamfundet i samband med biståndsprojekt som betungande. Regeringarna ställs inför ytterst svåra politiska avvägningar.

Vissa u-landsregeringar har därför rest invändningar mot vad man uppfattar som ensidiga miljökrav och mot begreppet bärkraftig utveckling och kallat detta för "det gröna villkoret". Det är enligt min mening angeläget att i de internationella diskussionerna peka på behovet av en koppling mellan miljökraven och ett ökat internationellt bistånd. I denna fråga, där utvecklingen i u-länderna har så uppenbara konsekvenser för hela världen bör betydande resurser kunna mobiliseras för resursöverföringar till u-länderna. Miljöhoten demonstrerar tydligare än många andra frågor det ömsesidiga beroendet mellan i-länder och u-länder.

På det bilaterala området har SIDA under lång tid verkat för ett ökat hänsynstagande till miljön i biståndet. I flertalet programländer pågår miljöinriktade insatser. Som exempel kan nämnas markvårdsinsatserna i Kenya och Etiopien samt skogsprogrammen i Indien. Jag finner att förutsättningarna är goda för en vidareutveckling av detta arbete. Många nya miljöinsatser planeras och nya områden för samarbete med miljöanknytning identifieras. SIDA har utarbetat en handlingsplan vari bl. a. följande delområden lyfts fram som särskilt prioriterade:

- Landspecifika analyser av miljöproblem, bl. a genom miljöprofiler samt miljö- och naturresursstrategier.
- Arbetsrutiner för beaktande av miljöhänsyn vid insatsberedning, bl. a. genom s. k. miljökonsekvensbedömningar.
- Metoder för ekonomisk analys av miljöförändringar.
- Förstärkning av den svenska resursbasen, bl. a. uppbyggnad av kompetens i Sverige med övergripande förmåga att analysera problem inom områdena miljö och bistånd.
- Breddning av miljöinsatserna. Utöver en koncentration inom byskogs- och markvårdsområdet behövs också åtgärder t. ex. för att bevara den biologiska mångfalden, vattenresursplanering, marin miljövård och

energiinsatser. Även den moderna sektorns och städernas miljöproblem bör beaktas. Industriell miljövård och utveckling och spridning av miljövänlig teknik bör stödjas, liksom t. ex förnyelsebara energikällor.

- Kanalerna för genomförande av insatser på miljöområdet bör vidgas. SIDA nämner särskilt direkt stöd till svenska och inhemska enskilda organisationers arbete med miljöfrågor.

Jag ställer mig bakom de av SIDA föreslagna åtgärderna som ett led i att genomföra miljömålet i biståndssamarbetet.

SIDA och styrelsen för u-landsforskning (SAREC) samarbetar bl. a. vid utformningen av natur- och miljöinsatserna under anslagsposten Särskilda program. Verksamheten kännetecknas bl. a. av försöks- och metodutveckling på miljöområdet och gränsar därför till forskning. På regeringens förslag anvisade riksdagen år 1986 100 milj. kr. för ett femårigt forskningsprogram om skog och miljö i u-länder. Miljö och utveckling har blivit ett prioriterat forskningsområde för SAREC och jag välkomnar SAREC:s avsikt att under de närmaste åren satsa på uppbyggnaden av nationell utbildnings- och forskningskompetens inom området. Nya insatser på det marina området planeras också. För att främja kompetensen på området miljö och u-landsfrågor har regeringen bl. a. inrättat professurer på miljöområdet vid SAREC. Även i de internationella jordbruksforskningscentra som SAREC stöder ägnas nu ökad uppmärksamhet åt miljöfrågorna.

Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD) har bl. a. tillsammans med statens naturvårdsverk (SNV) tagit fram en studie om ersättningsvaror för miljöfarliga produkter. Det är positivt att IMPOD i ett antal u-länder har funnit vissa miljöneutrala och miljövänliga varor som kan ersätta hittills tillgängliga miljöhotande produkter.

Miljömässiga hänsyn ingår systematiskt i BITS projektbedömning. Inom ramen för det tekniska samarbetet ger BITS också stöd till kurser i miljöstudier. BITS-insatser bidrar bl. a. till kartläggning av naturresurser i Filippinerna och till miljöplanering samt reningsanläggningar inom pappers- och massaindustrin i Kina. Jag ser positivt på detta miljöengagemang hos BITS. Även SWEDFUND betraktar det som viktigt att förmedla kunnande om både den yttre och inre miljön till fondens samarbetspartners i u-länder. Jag välkomnar dessa insatser.

Folkrörelser och enskilda organisationer får bidrag från biståndsbudgeten för miljöinriktat bistånd i u-länderna. I Östafrika förekommer projekt med skogsplantering i samarbete mellan svenska och lokala organisationer. Svenska naturskyddsföreningen utvidgar nu sitt arbete med u-landsfrågor. Röda Korset, Lutherhjälpen m. fl. organisationer är sedan länge engagerade i markvård, skogsplantering och andra miljöinriktade projekt. Jag anser att enskilda organisationer bör uppmuntras att ägna ett stort intresse för miljöfrågor i sin verksamhet.

I internationella biståndsprogram verkar Sverige sedan länge för att organisationerna i större utsträckning än hittills skall främja en bärkraftig utveckling. Under det gångna året har, glädjande nog, en rad FN-organ och andra organisationer ägnat ökad uppmärksamhet åt dessa frågor. Vägledande har varit det beslut som FN:s generalförsamling fattade i december 1987, om en uppföljning av Brundtlandkommissionens rekom-

mendationer. Sålunda har ett flertal av FN:s fackorgan liksom Världsbanken fattat beslut om att revidera inriktning, program och budget i syfte att främja en bärkraftig utveckling. FN:s utvecklingsprogram (UNDP) har likaledes antagit ett långtgående beslut i samma riktning. FN:s miljöprogram (UNEP) har antagit ett program för att bevaka miljöfrågorna i hela FN-systemet under perioden 1990–1995. Befolkningsfonden (UNFPA) har under det senare året fört fram sambanden mellan befolkning, kvinnor och miljö. Även Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna har, bl. a. genom nordiskt agerande i styrelserna och särskilda riktade biståndsinsatser, sekretariatens kapacitet förstärkts på miljöområdet och en utveckling inletts mot ökad integrering av miljöhänsyn i verksamheten.

Den Internationella naturvårdsunionen (IUCN) har antagit ett omfattande program för att i sin medlemskrets av enskilda organisationer och regeringar verka för att Brundtlandrapportens slutsatser får genomslag.

Jag finner denna utveckling av de internationella organisationernas arbete angelägen.

Sverige har också föreslagit en FN-konferens om miljö och utveckling 1992. FN:s generalförsamling uttalade sig hösten 1988 till förmån för en sådan konferens. Ett omfattande förberedelsearbete kommer att erfordras såväl internationellt som i de enskilda länderna.

Jag kommer senare att föreslå ökade anslag till de internationella organisationernas biståndsverksamhet inom området miljö och utveckling.

Det viktigaste sättet att förverkliga miljömålet förblir att låta miljöhänsyn integreras i utvecklingssamarbetet. Detta innebär att miljöhänsyn och hushållning med naturresurser för att främja en bärkraktig utveckling i u-länderna skall genomsyra biståndsverksamheten. Jag kommer samtidigt att föreslå ökade resurser till miljö- och naturresursområdet. Jag har också funnit det motiverat att inrätta två särskilda budgetposter för ändamålet, den ena under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, den andra under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

Arbetet med miljöfrågorna kommer att intensifieras. Jag har understrukit vikten att mobilisera hela det internationella samfundet till samarbete på detta svåra område. Många svåra avvägningar mellan kortsiktiga och långsiktiga behov kommer att behöva göras. Det nya biståndspolitiska målet ställer stora krav på vår egen kapacitet för att det skall kunna genomföras på ett effektivt sätt.

Enligt min mening finns det dessutom behov för ett vidgat samrådsförfarande. Jag avser därför ta initiativ till ett ökat erfarenhetsutbyte med expertis inom området miljö och utveckling.

Kvinnor och utveckling

Över två tredjedelar av alla kvinnor i u-länderna bor och arbetar på landsbygden. De utgör merparten av världens matproducenter, men saknar oftast besittningsrätt till marken de brukar. Kvinnors arbetsbörda är stor, men produktiviteten är låg eftersom de oftast inte har tillgång till nödvändiga resurser. De omläggningar som nu görs i jordbrukspolitiken i många u-länder måste enligt min mening beakta kvinnornas situation.

En strävan inom det svenska biståndet är att kvinnor i ökad utsträckning skall delta i utvecklingsprojekten, från planering och utformning av biståndsinsatsen fram till den slutliga utvärderingen efter avslutad insats. Det har t. ex. varit viktigt att tanzaniska kvinnliga utbildare och utbildningsplanerare med svenskt stöd fick tillfälle att delta i omarbetningen av kursplaner och läromedel inom landets vuxenutbildning. Läromedlen är nu mer anpassade till både mäns och kvinnors verklighet.

Jag välkomnar att strategierna i SIDA:s handlingsprogram för kvinnoinriktat bistånd nu genomförs och utgör plattformen för svenska insatser på området. Handlingsprogrammets huvudlinje är att öka kvinnors deltagande i de insatser och verksamheter som stöds genom de bilaterala landprogrammen.

I vissa fall måste den landramsfinansierade verksamheten kompletteras med särskilda insatser för kvinnor. SIDA kan därför lämna ett s. k. direktstöd till kvinnoorganisationer i programländerna för svenskt bistånd. Sådan verksamhet finns i huvuddelen av programländerna. Direktstöd har bl. a. använts för att stödja en konferens i Latinamerika om könsdiskriminerande rättskipning och rättstillämpning.

Det finns i dag åtskilliga exempel på insatser inom det landramsfinansierade biståndet som har speciell inriktning på kvinnor och frågor som särskilt berör kvinnorna. Sektorstödet till jordbruk i Zambia är ett sådant exempel. Stödet ges bl. a. för finansiering av forskning om kvinnors traditionella grödor, men också för kooperativa krediter på mjuka villkor till kvinnliga jordbrukare.

Utbildningsinsatser i Nicaragua är ett annat exempel på ett svenskfinansierat kvinnoprojekt. Utbildning på alla nivåer och inom alla områden krävs för att kvinnor skall uppnå beslutsfattande positioner. Vid energimyndigheten i Nicaragua har antalet kvinnor ökat till följd av männens krigstjänst. De är dock sämre utbildade än män och svenskt stöd till bl. a. ledarutbildning av kvinnor ges därför i dag.

Det finns ett stort behov av könsuppdelad statistik där mäns och kvinnors olika roller redovisas. En sådan statistik bör belysa även obetalt arbete. Ett samarbete har inletts med statistiska centralbyrån för att flera afrikanska länder, bl. a. Tanzania, Zimbabwe och Zambia, skall kunna införa könsuppdelad statistik som kan visa mäns och kvinnors totala produktion, tillgång till samhällsservice och dylikt.

Det är av stor vikt att män involveras i utvecklingsområden som av tradition betraktas som typiskt kvinnliga. Hälso- och barnavård, nutrition och familjeplanering är exempel på sådana sektorer. En utvärdering av hälsosektorstödet i Tanzania visar att primärhälsovårdens förebyggande budskap har svårt att nå fram om inte beslutsfattarna i familjen, männen, får insikter om exempelvis vad som skall odlas för att familjen skall kunna få en fullvärdig kost.

På grund av kvinnornas ansvar för vatten, hushållsenergi och matproduktion drabbas inte minst kvinnorna av miljöförstöringen. Ökenspridning och avskogning leder till längre avstånd till brännved, odlingsbar jord och vatten. Arbetsbördan ökar och arbetsdagarna blir längre. Om kvinnor ges kunskap och resurser att verka på miljöområdet förs sådan kunskap vidare också till nästa generation.

SIDA har avdelat särskild personal för administration av kvinnobistånd vid biståndskontoren i programländerna. Sedan 1987 finns dessutom ett svenskt regionalt kvinnokontor i Nairobi. Kvinnoenheten inom SIDA administrerar medel för särskilda program. Medlen används bl. a. för att stödja internationella organisationer som arbetar med mobilisering, informationsutbyte och statistik. Främst används dock medlen för metodutveckling i programländerna.

Vid FN:s tredje kvinnokonferens i Nairobi 1985 antogs enhälligt framåtblickande strategier för åtgärder för att stärka kvinnans ställning fram till år 2000. Strategierna syftar bl. a. till likhet inför lagen och tillgång till resurser för att möjliggöra kvinnors deltagande i det politiska, ekonomiska, sociala och kulturella livet. En plan för hela FN-systemet om kvinnor och utveckling har utarbetats för perioden 1990–1995. Sverige kommer att nära följa FN-organens sätt att genomföra planer och ge det stöd som behövs. Det är min mening att en viktig grund härigenom lagts för det fortsatta arbetet på det internationella planet.

Jag ämnar även i fortsättningen verka för att frågan om kvinnor och utveckling ges hög prioritet i det svenska biståndet.

Demokrati och mänskliga rättigheter

I förra årets budgetproposition lämnade jag en uförlig redovisning av de riktlinjer som vägleder biståndet för demokrati och mänskliga rättigheter. Dessa riktlinjer gäller oförändrat och tillämpas i bl. a. SIDA:s verksamhet.

Biståndssamarbetet avseende demokratiutveckling bedrivs konkret, målinriktat och integrerat i anslutning till dels berörda landprogram, dels insatser inom övriga delar av biståndsverksamheten. Arbetet fortsätter att utgå ifrån de speciella förutsättningar som råder i varje enskilt land med beaktande av skilda förhållanden avseende traditioner, historia och ideologiska synsätt. Det är vidare viktigt att ha ett långsiktigt perspektiv och förståelse för biståndets oftast marginella roll.

I förhållande till de enskilda länderna handlar det om att konkret och metodiskt få fram en kombination av biståndsinriktade åtgärder som tillsammans med andra aktiviteter – t. ex. diskussion med mottagarlandets myndigheter om fredliga förhandlingslösningar och nationell försoning, personkontakter etc. – kan bidra till en utveckling i demokratisk riktning.

Respekt för *mänskliga rättigheter* utgör ett självklart och centralt krav på en rättsstat och samtidigt ett viktigt led i en demokratisk samhällsutveckling. I ljuset härav och mot bakgrund av demokratimålets vikt i den svenska biståndspolitiken har frågor rörande de mänskliga rättigheterna kommit att bli en allt viktigare del av den fortgående diskussionen med samarbetsländerna inom det bilaterala biståndet.

Genom ambassaderna, FN och rapporter från oberoende organisationer och institut följer utrikesdepartementet utvecklingen i fråga om respekten för mänskliga rättigheter i mottagarländerna, något som också framgår av landredovisningen under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

Inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet förblir överlägg-

ningarna med mottagarländernas regeringar och myndigheter, i samband med biståndsförhandlingar och vid andra officiella kontakter, det viktigaste instrumentet i ansträngningarna att värna om de mänskliga rättigheterna. En sådan långsiktig och kontinuerlig diskussion med mottagarländerna har visat sig ge goda tillfällen att på hög nivå dels redovisa Sveriges syn på demokrati och mänskliga rättigheter, dels påtala kränkningar som brott mot internationellt vedertagna principer och åtaganden.

Att värna om de mänskliga rättigheterna är en ledstjärna för det arbete som bedrivs med hjälp av anslagen för humanitärt bistånd till Latinamerika och södra Afrika. Inom dessa anslag lämnas omfattande stöd till organisationer som verkar för mänskliga rättigheter. Det gäller försvaret av dessa rättigheter såväl på ett övergripande plan, liksom också stöd till personer och grupper som mer än andra drabbats av politisk förföljelse. Till dessa hör politiska fångar och deras familjer, tortyroffer och barn vars föräldrar fängslats eller försvunnit. Stöd till grupper som befinner sig på flykt i konfliktdrabbade områden utgör också en viktig del av det humanitära biståndet.

Jag har funnit det värdefullt att – som komplement till dialogen och vid sidan av medelsramarna inom de bilaterala anslagen för programländer och humanitärt bistånd – kunna utnyttja de särskilda medel som sedan innevarande budgetår finns genom budgetposten för demokrati och mänskliga rättigheter under anslagsposten Särskilda program m. m. Dessa resurser används för ett antal punktinsatser, som verksamt bidrar till att främja respekten för mänskliga rättigheter. Som exempel kan nämnas ett omfattande stöd till Internationella juristkommissionen, stöd till verksamhet för barns rättigheter genom Childhope, Minority Rights Group, International Alert, Index on censorship och andra grupper som verkar för mänskliga rättigheter samt till seminarier om mänskliga rättigheter. Anslaget används också för demokratifrämjande insatser i programländerna, bl. a. i Nicaragua. Jag tillmäter verksamheter av detta slag fortsatt stor betydelse.

Även på det multilaterala området finns stora möjligheter att genom strategiska svenska biståndsinsatser främja respekten för de mänskliga rättigheterna i utvecklingsländerna. Det gäller självfallet skyddet av flyktingar genom stöd till FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) och FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA). Sverige har alltid lämnat stora bidrag till FN:s flyktingverksamhet och jag kommer senare i min behandling av det multilaterala biståndet att föreslå en ökning av bidragen till UNHCR och UNRWA. Sverige lämnar även bidrag till FN:s fond för tortyroffer, som finansierar projekt innefattande medicinskt och psykologiskt stöd till tortyroffer vid rehabiliteringscentra samt utbildning av medicinsk personal för behandling och rehabilitering av tortyroffer. Även i arbetet med att utarbeta en särskild FN-konvention om barns rättigheter har Sverige varit aktivt och pådrivande.

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, där Sverige ingår som medlem fr. o. m. år 1989, har i över 30 år – genom centret för mänskliga rättigheter i Genève – arbetat med rådgivande verksamhet inom mänskliga rättighetsområdet. Denna verksamhet, som tidigare har finansierats över den reguljära budgeten, har huvudsakligen bestått av globala konfe-

renser och seminarier. Under senare år har emellertid kommissionen tagit ett antal beslut som lett till att den rådgivande verksamheten i högre grad kan inriktas på praktiskt bistånd till de länder som behöver, och önskar, hjälp med att bygga upp en politik, en lagstiftning och institutioner som främjar respekten för de mänskliga rättigheterna. Länder som bett om sådant stöd är t. ex. Uganda, Haiti och Bolivia. För att kunna utöka denna verksamhet har kommissionen inrättat en frivillig fond, som kommer att användas bl. a. för stöd till utbildnings- och informationsprogram, stipendier samt förmedling av experter, som kan hjälpa till med att vidareutveckla den nationella lagstiftningen inom mänskliga rättighetsområdet och bistå i andra hithörande frågor.

Jag välkomnar den utveckling som har skett mot en mer praktisk inriktning av rådgivningsverksamheten. Ett första svenskt bidrag om 2 milj. kr. har lämnats till den frivilliga fonden och ytterligare bistånd kan komma att bli aktuellt. Det är angeläget att det svenska medlemsskapet i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna utnyttjas aktivt för att ytterligare förbättra och effektivisera rådgivningsverksamheten. Jag noterar i detta sammanhang med intresse den rapport, som har framlagts av Rädda barnen och Internationella juristkommissionens svenska sektion efter ett seminarium i Stockholm i maj 1988, och som syftar till att vidga främjandet av mänskliga rättigheter till att omfatta även andra delar av FN:s biståndsverksamhet.

U-lands- och biståndsinformation

Det finns en stor förståelse och ett omfattande engagemang hos det svenska folket för u-ländernas situation. En viktig förklaring till detta är att många folkrörelser och enskilda organisationer sedan länge har engagerat sig för en aktiv u-hjälp och för att sprida information om utvecklingsproblemens orsaker, om förhållandet mellan industrialiserade och mindre utvecklade länder och om det svenska utvecklingssamarbetet. Många organisationer bedriver egen biståndsverksamhet i u-länderna och engagerar många av sina medlemmar i verksamheten. Ett viktigt kännemärke för det svenska biståndet är att många folkrörelser och organisationer aktivt ägnar sig åt biståndsarbete på fältet och information och opinionsbildning i Sverige.

Ett annat kännemärke för u-lands- och biståndspolitiken är att förhållandevis stora resurser av statliga budgetmedel har avsatts för informationsändamål. Detta har skett i syfte att sprida kunskap och skapa förståelse för situationen i u-länderna och för de svenska biståndsinsatserna.

De grundläggande målen och principerna för den statligt finansierade u-landsinformationen har kännetecknats av stor kontinuitet. Redan tidigt slogs det fast att denna information skulle avse både situationen i u-länderna och det svenska biståndet.

Denna huvudprincip har återspeglats i statsmakternas målangivelser för den statliga informationsverksamheten. Efter den biståndspolitiska utredningen år 1979 fastställde riksdagen den målformulering som ännu ligger fast: "Målet för informationsverksamheten är att utveckla människors

kunskaper om och intresse för förhållanden av betydelse för u-ländernas utveckling. Därmed kan engagemanget för Sveriges internationella solidaritetspolitik fördjupas".

Riksdagen beslutar årligen hur anslaget till u-landsinformation skall fördelas mellan SIDA:s egen informationsverksamhet och den informationsverksamhet som genomförs av folkrörelser och enskilda organisationer. Av den del av informationsanslaget som går till enskilda organisationer ges ca 90 % i form av s. k. generella bidrag till framför allt studieförbund och löntagarorganisationer, medan den resterande delen ges till organisationer som får bidrag efter ansökan. Den tredjedel av anslaget som SIDA disponerar för sin egen informationsverksamhet skall enligt myndighetens instruktion användas till att "sprida information om utvecklingen i utvecklingsländerna och det svenska utvecklingssamarbetet".

I dag når SIDA ut med sin informationsverksamhet främst genom samarbete med massmedia, skolor, kulturarbetare, enskilda organisationer och andra s. k. "vidareinformatörer". Avsikten är att nå den breda allmänheten genom olika opinionsbildare, men man når också många människor direkt genom bl. a. utställningar, materialframställning och tidskriften SIDA Rapport. Produktionen av trycksaker har stor bredd och volym. Här finns allmän u-landsinformation, information om programländerna, broschyrer och faktablad om svenskt bistånd och om arbete i u-land, skrifter om barn i u-land, befolkningsfrågor, kvinnors situation m. m.

Även andra biståndsmyndigheter som SAREC, BITS, SWEDFUND, och IMPOD har tagit på sig ett växande ansvar för att sprida information om sin verksamhet bland opinionsbildare och intresserad allmänhet. Till stor del har denna information dock inriktats på de grupper i Sverige som är en del av, eller t. o. m. en förutsättning för, myndighetens verksamhet. BITS, SWEDFUND och IMPOD har på detta sätt framför allt inriktat sin information mot det svenska näringslivet, medan SAREC i första hand vänt sig till forskarsamhället.

Informationsinsatser i Sverige har alltid ingått som en del av den statliga biståndspolitiken. Folkrörelserna har spelat en ledande roll i skapandet av denna politik. Missionen förmedlade till många svenskar de första och starkaste intrycken av förhållandena i den fattiga världen. Under efterkrigstiden engagerade sig inte minst fackföreningsrörelsen och ungdomsorganisationer för u-landsbistånd. De sökte genom särskilda informationskampanjer väcka sina medlemmars intresse för u-länderna och biståndet. Organisationssverige spelade en central roll i de stora insamlingarna för u-länder på 1950- och 60-talen och var en drivande kraft bakom tillkomsten av det statliga biståndet.

Situationen i Sverige är i dag på många områden helt annorlunda än vad den var för bara 30 år sedan. Bl. a. har våra kunskaper om världen runtomkring oss ökat markant. Genom skolan, radio, TV och tidningar, men också genom resor till främmande länder och kontakter med invandrare har Sverige blivit en del i en alltmer integrerad värld. Våra kunskaper om u-länderna och deras situation är avsevärt mycket större nu än för några årtionden sedan.

Kunskaper har ökat, men u-landsbilden präglas också av att det i mass-

medias bevakning av u-länder och biståndssamarbete finns en förkärlek för de dramatiska händelserna i länderna. Naturkatastrofer i dessa länder och misslyckanden i biståndssamarbetet får större massmedial bevakning än den vardagliga process som utgörs av u-ländernas egna utvecklingsansträngningar och det internationella utvecklingssamarbetet. Detta förhållande, tillsammans med det faktum att de som berörs av biståndsverksamheten, dvs. människorna i u-länderna, inte har en egen röst i svenska organisationer och media, motiverar särskilda insatser på informationsområdet också i fortsättningen.

Mot bakgrund av frågeställningar av detta slag och i enlighet med riksdagens uttalande har jag under 1988 låtit en särskild utredare[1] göra en översyn av det samlade statliga informationsutbudet på biståndsområdet (SOU 1988: 19). Jag kommer senare under anslaget C 9. Information att redovisa vissa av utredarens överväganden och förslag samt mina ställningstaganden till dessa. Jag vill betona behovet av en redovisning till allmänheten av resultaten inom det samlade svenska biståndet. Det svenska folket bör vidare i högre grad än vad som i dag är fallet få information om vilka insatser som görs inom FN med bl. a. svenska biståndsmedel.

Folkrörelser och enskilda organisationers roll i biståndssamarbetet

De svenska folkrörelserna har spelat en stor roll i biståndets framväxt och utveckling. I föregående avsnitt redovisade jag folkrörelsers och andra enskilda organisationers roll i arbetet med att skapa förståelse och engagemang hos det svenska folket för u-ländernas situation. Information och opinionsbildning är viktiga inslag i organisationernas arbete men de har också en central roll som idégivare och påtryckare. Under senare år har organisationerna dessutom kommit att spela en allt viktigare roll i biståndet som helhet.

I början av 1980-talet gick ca 9% av SIDA:s utbetalningar till bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer. Denna andel har vuxit snabbt under senare år och uppgick budgetåret 1987/88 till mer än 20% av utbetalningarna under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. Mer än en miljard kronor av svenska biståndsmedel går härigenom via svenska folkrörelser och enskilda organisationer till projekt och insatser i u-länderna.

Den största delen av de statliga medlen som går genom folkrörelserna går till organisationernas egna långsiktiga utvecklingsprojekt. Men organisationerna har också kommit att förmedla en allt större del av katastrofbiståndet och det humanitära biståndet. Uppdelningen pekar på den delvis dubbla roll som organisationerna har, som genomförare av egna projekt men också som kanal för delar av det statliga biståndet.

Folkrörelsernas och de enskilda organisationernas u-landsbistånd och den del av det svenska utvecklingsbiståndet som handhas av statliga myndigheter utgör värdefulla komplement till varandra. För att nå ett effektivt

[1] Kanslichef Leif Andersson.

och verkningsfullt bistånd inom olika samhällssektorer behövs såväl insatser genom enskilda organisationer som statligt administrerade biståndsinsatser. Mångfalden är betydelsefull i biståndsgenomförandet och det är viktigt att olika biståndsgivare och organisationer utnyttjas i de situationer och verksamheter där de har bäst möjlighet att vara effektiva och därmed bidra till en hög måluppfyllelse.

Genom sin särart och långa erfarenhet av u-länder och biståndssamarbete har organisationerna en viktig roll att spela i utformningen av det svenska utvecklingsbiståndet. Idéer och förslag från organisationerna kan i många fall bidra till en vidareutveckling av det biståndet. Såväl det statliga biståndet som folkrörelsernas arbete har mycket att vinna på ett utvecklat och gott samarbete. Hösten 1986 inrättade jag därför ett särskilt folkrörelseråd för utbyte av erfarenheter mellan regeringen och enskilda organisationer som är verksamma på biståndsområdet. Folkrörelserådet har under de gångna två åren diskuterat flera centrala frågor och jag anser att erfarenheterna av rådets arbete är goda.

FN-organen och utvecklingsbankerna har på senare år visat ökat intresse för samarbete med enskilda organisationer, inte minst organisationer med bas i u-länderna själva. De internationella organisationerna har liksom de statliga biståndsmyndigheterna under senare år i ökad grad engagerat folkrörelser och enskilda organisationer i biståndsgenomförandet. Härigenom stöder man organisationer som direkt eller i samarbete med systerorganisationer i mottagarländerna representerar idéer och strävanden hos engagerade grupper i mottagarländerna.

Såväl i den statligt finansierade delen av organisationernas utvecklingsprojekt som i organisationernas övriga samarbete med svenska biståndsmyndigheter eller internationella organisationer gäller samma krav på utformning och genomförande av biståndsinsatser. God uppföljning och utvärdering av biståndsinsatserna liksom krav på effektivitet i biståndsgenomförandet är också i detta sammanhang vägledande för verksamheten.

Sett i ett historiskt perspektiv har de enskilda organisationerna gjort stora insatser inom områden som utbildning och hälsovård. Kyrkor och fackföreningsrörelsen har här spelat centrala roller. Insatser görs dock även inom många andra områden. Ett sådant är frågor kring demokrati och demokratiutveckling i u-länderna.

Folkrörelser, enskilda organisationer och kyrkor har särskilda möjligheter att i biståndet främja en demokratisk samhällsutveckling. Organisationernas erfarenheter som idébärare, folkbildare, intresseorganisationer och samhällsbyggare i Sverige kan vara inspirerande för systerorganisationer i u-länderna. Sådana finns i varierande grad bl. a. beroende på tradition och utvecklingsnivå. Där organisationerna saknas finns ändå många av problemen som var grunden till att våra folkrörelser uppstod.

Svenska folkrörelser och organisationer är i dag engagerade i vitt skilda länder och verksamheter. Svensk kooperation arbetar t. ex. genom Swedish Co-operative Centre (SCC) med att stödja uppbyggnaden av kooperativa rörelser i flera u-länder. Arbetet består bl. a. av utbildning av medlemmar, funktionärer och förtroendevalda i föreningarna. I SCC:s verksamhet i Nicaragua och Zimbabwe ingår även bondefacklig verksamhet.

Svensk fackföreningsrörelse är i dag engagerad i utbildningsstöd till organisationer i flera länder, bl. a. Filippinerna. Humanitärt bistånd för rättshjälp och till fängslade fackliga ledare ges till fackliga organisationer i Afrika och Latinamerika.

I Zimbabwe pågår i samarbete med lutherska kyrkan ett arbete med att bygga upp studiecirklar. Flertalet av deltagarna i cirklarna är kvinnor som lär sig läsa och utbildas för olika inkomstgenererande verksamheter. Projekt som delvis finansieras med svenska biståndsmedel igångsattes med Sveriges Kyrkliga Studieförbund som svensk samarbetspartner.

Enskilda organisationer spelar också en central roll i katastrofhjälpsarbetet. De har med sin långa erfarenhet, höga beredskap och internationella kontaktnät goda möjligheter att snabbt nå drabbade människor. Ofta kan organisationerna tillsammans med sina samarbetspartners på fältet genomföra insatser till förhållandevis låga kostnader samtidigt som traditionell kunskap och lokala resurser tillvaratas. Under senare år har också katastrofförebyggande insatser – och mark- och miljövårdsprojekt – påbörjats av flera organisationer.

Jag redovisade tidigare hur omfattningen av biståndet genom folkrörelser och enskilda organisationer har vuxit. Min uppfattning är att denna del av biståndet är bra. Omfattningen bör anpassas till organisationernas förmåga att planera och genomföra meningsfulla insatser på ett effektivt sätt. Jag kommer senare att föreslå en ökning av anslagsposten för stöd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer.

Ett bistånd präglat av mångfald

Inledning

Biståndet har nått en betydande omfattning. Frågor om hur det skall kunna förmedlas på ett effektivt sätt genom olika kanaler kommer alltmer i förgrunden. För att belysa biståndets effektivitet, inriktning och myndighetsstruktur har analysarbete genom fyra projekt bedrivits av utrikesdepartementet under det senaste året. Jag har tidigare redovisat slutsatser från projektet om bistånd till Afrika på 1990-talet. Det nordiska analysarbetet om FN i utvecklingssamarbetet behandlar jag mer ingående i samband med att förslagen om anslag till de internationella biståndsprogrammen presenteras. De två övriga projekten har främst rört biståndet utanför programländerna och biståndsmyndigheternas kapacitet och arbetssätt. Inom dessa båda projekt har en rad fallstudier och mer översiktliga analyser genomförts i samverkan med företrädare för biståndsorganen och annan expertis. En slutsats av analysarbetet är att en översyn bör göras av organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet. Jag vill närmare redovisa den analys som gjorts och bakgrunden till regeringens beslut att tillsätta en utredning.

Omfattning och inriktning

Det svenska bilaterala biståndet är starkt inriktat på de fattigaste u-länderna. Biståndets roll i dessa länder är att bidra till en samhällsuppbyggnad

som tillfredsställer grundläggande behov och bidrar till att skapa en bas för ekonomisk och social utveckling. Detta kommer till uttryck i det långsiktiga biståndssamarbetet med programländerna. Flera av dessa länder får i förhållande till ekonomiernas storlek ett omfattande bistånd. Landprogrammering för planeringen av biståndet har här stora fördelar som metod. Genom landprogrammeringen underlättas en effektiv samordning av biståndet med mottagarlandets egna utvecklingsansträngningar liksom med andra givares stöd.

Inom det bilaterala biståndet lämnas samtidigt bidrag till olika insatser i andra u-länder. Detta bistånd kännetecknas av mångfald och bredd såväl vad avser kanaler och former som ändamål.

Under 1987/88 mottog ett sextiotal u-länder (inkl. de 17 programländerna) mer än 2 milj. kr. vardera i svenskt bistånd. Tre icke-programländer – Kina, Algeriet och Uganda – mottog mer bistånd än de två programländer som har lägst landram.

Tabell 2. Biståndet budgetåret 1987/88 till de tio största icke programländerna

LAND	UTBETALNING 1987/88 (milj. kr.)	TYP AV BISTÅND 1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kina	110,2		X		X		X	X	X	X
Algeriet	95,5	X	X		X		X	X	X	
Uganda	52,9	X	X	X	X					
Sudan	41,6	X	X		X		X			
Pakistan	40,5	X	X		X	X	X	X		
Arabrep. Yemen	37,9		X		X		X	X		
Afghanistan*	32,5	X	X							
Cuba	26,7		X			X	X			
Costa Rica	22,4		X				X			X
Tunisien	21,3		X	X	X		X	X		

* Avser flyktingar och organisationer utanför Afghanistan

1. Katastrofbistånd
2. Bistånd genom folkrörelser och enskilda organisationer
3. Särskilda program och regionala insatser
4. Livsmedelsbistånd
5. SAREC
6. Tekniskt samarbete genom BITS
7. U-krediter genom BITS
8. IMPOD
9. SWEDFUND

Kanaler och mottagare

En betydande del av biståndet till länder utanför programländerna ges genom enskilda organisationer och i form av katastrofbistånd samt humanitärt bistånd. Riktlinjerna för dessa biståndsinsatser gör ingen åtskillnad mellan programländer och andra länder.

Genom SIDA ges också under anslagsposterna för Regionala insatser och Särskilda program bidrag till utvecklingsprojekt i andra länder än programländer. Även här är det ofta insatsernas karaktär mer än landval som styr verksamhetens inriktning. Inom anslagsposten Särskilda program har visst företräde givits åt insatser i programländerna.

SAREC stöder bilateralt forskningssamarbete med några länder utanför programlandskretsen – Somalia, Cuba, Argentina och Uruguay. Också vissa enstaka forskningsprojekt och institutioner i en relativt vid krets länder får stöd av SAREC.

De främsta kanalerna på den statliga sidan för bistånd till länder utanför programlandskretsen utgör BITS, SWEDFUND och IMPOD. Den verksamhet som SWEDFUND och IMPOD bedriver riktar sig både till programländer och andra u-länder. Detta gäller även för u-krediter och de internationella kurserna genom BITS. Ett av riksdagen uttalat syfte med BITS, IMPOD:s och SWEDFUND:s verksamheter har varit att stimulera och utveckla Sveriges samarbete med andra u-länder än programländer. Även samarbetet med programländerna skulle breddas. Organisationerna har sin upprinnelse i det s. k. bredare samarbetet som efter beslut av regering och riksdag blev en del av utvecklingssamarbetet i slutet av 1970-talet.

BITS har i dag ett reguljärt tekniskt samarbete med tjugotalet u-länder. Vid det senaste årsskiftet hade BITS utfäst u-krediter till 25 länder varav åtta är programländer för svenskt bistånd.

Biståndet till länder utanför programlandskretsen har successivt byggts ut till att omfatta ett reguljärt samarbete med allt fler u-länder och med utnyttjande av flera instrument, främst BITS men också SWEDFUND för industriföretag och IMPOD för främjande av u-ländernas export.

Bland BITS ca 20 samarbetsländer återfinns bl. a. de tidigare programländerna Cuba, Pakistan, och Tunisien. När det långsiktiga landprogrammerade biståndet genom SIDA till dessa länder avvecklades fortsatte det biståndsfinansierade samarbetet genom BITS.

Biståndet utgör vidare ett led i genomförandet av avtal om industriellt och tekniskt-vetenskapligt samarbete som Sverige ingått med ett antal u-länder, t. ex. Ecuador, Kina och Malaysia.

I några fall har biståndsinsatser tillkommit för att stödja en demokratisk utveckling. Det gäller flera länder i Latinamerika och Filippinerna. I andra fall har t. ex. kommersiella förbindelser eller forskarkontakter väckt ett ömsesidigt intresse även för biståndssamarbete.

Kretsen av samarbetsländer har utvidgats successivt. I budgetpropositionen har riksdagen fått en redovisning av vilka länder som BITS har mer reguljärt tekniskt samarbete med. Enligt kriterierna för landinriktningen skall mottagarländerna tillhöra kategorin låg- och mellaninkomstländer samt bedriva en utvecklingspolitik som är förenlig med de biståndspolitiska målen för det svenska biståndet. Beträffande u-krediter får BITS besluta om enstaka krediter till nya länder. Frågan om att inleda mer reguljärt biståndssamarbete med något land beslutas av regeringen.

SWEDFUND:s samarbetsländer finns i stort sett bland programländerna och inom BITS landkrets. IMPOD verkar i ett stort antal u-länder.

Frånvaron av finansiella ramar för bistånd till enskilda länder utanför programlandskretsen gör att instrumenten i betydande grad styr verksamhetens inriktning och omfattning i resp. land. Kravet på tillfredsställande betalningsförmåga utesluter många u-länder från att erhålla u-krediter, vilket givetvis påverkar volymen. SWEDFUND:s möjligheter till engagemang bestäms i hög grad utifrån svenska företags intresse för medverkan.

Under senare år har Sverige bidragit till särskilda insatser i skuldtyngda u-länder. Insatser har gjorts såväl i programländer som i andra fattiga skuldtyngda länder.

Villkor och former för biståndet

BITS verksamhet bygger på idén att bedriva ett biståndssamarbete genom i tid och omfattning avgränsade åtaganden i olika projekt. BITS roll är att skapa kontakter och lämna bidrag medan mottagarlandet och den svenska kontraktsparten förutsetts identifiera och genomföra insatserna.

Verksamheten utgår ofta från redan etablerade förbindelser mellan Sverige och samarbetsländerna och från att det finns ett ömsesidigt intresse av att utveckla samarbetet. När samarbetet utvidgats till länder där en sådan bas av tidigare förbindelser eller ömsesidigt intresse saknas, har ökade krav ställts på BITS att tillsammans med mottagarlandet identifiera lämpliga samarbetsprojekt.

Inom BITS tekniska samarbete har insatserna blivit mer diversifierade och utvidgats till allt fler länder. Många relativt komplicerade och tidskrävande insatser genomförs. Krav och förväntningar om uppföljning och följdinsatser ökar både från mottagarländernas och Sveriges sida. Bland konsultinsatserna ligger tyngdpunkten i dag mer på rehabilitering och effektivisering än på förstudier för investeringar.

BITS riktlinjer och arbetssätt – inkl. krav på upphandling i Sverige och kostnadsdelning – får konsekvenser när det gäller verksamhetens inriktning på sektorer och typer av insatser. Detta gäller såväl det tekniska samarbetet som u-krediterna. Verksamheten har främst inriktats på insatser inom energiförsörjning, industriell verksamhet, transporter och kommunikationer.

BITS kan samtidigt i vissa länder göra insatser som till formen är i stort sett desamma som många biståndsinsatser genom SIDA. Den för BITS vanliga kombinationen av en utbildningsinsats tillsammans med finansiellt stöd kan jämföras med en SIDA-insats bestående av utbildning och varuleveranser.

U-krediterna genom BITS finansierar i dag projekt avseende fysisk infrastruktur och produktiva nyinvesteringar. Beslut om finansiering fattas i regel sedan ett svenskt företag i internationell konkurrens vunnit ett kontrakt. SIDA har möjlighet att finansiera liknande insatser i programländerna med gåvobistånd. De programländer, som är kreditvärdiga kan även få u-krediter. Skilda villkor och förutsättningar gäller således för BITS- och SIDA-stöd för näringslivsutveckling och utbyggnad av infrastruktur.

SWEDFUND:s verksamhet, dess förutsättningar och begränsningar har analyserats av SWEDFUND-översynen. Mitt ställningstagande med anledning av utredningen redovisar jag under anslaget C 3. Andra biståndsprogram. Det kan konstateras att SWEDFUND:s verksamhet delvis sammanfaller med det industriinriktade biståndet genom såväl SIDA som BITS. Detta gäller såväl verksamhetens inriktning som behovet av stödinsatser för utbildning och företagsledning samt finansieringsinstrumenten.

Arbetsformer

Samtidigt som det bilaterala biståndet blivit alltmer differentierat har biståndsorganens roller och arbetssätt förändrats. Under de första åren då statligt bistånd lämnades hade SIDA både som uppdrag och ambition att ta på sig ett eget ansvar för att tillsammans med ett mottagarland planera och genomföra olika biståndsinsatser. Med växande erfarenhet och volymer i biståndet har alltfler företag, organisationer, myndigheter, forskare, konsulter och även kommunala organ engagerats i biståndsverksamheten. Biståndet har bidragit till internationella kontakter för svenska institutioner inom många olika fackområden. Det finns i dag en växande och spridd kompetens i Sverige för att stödja utvecklingsaktiviteter i avlägsna kulturer och miljöer. Detta skapar i sin tur förutsättningar för att även andra biståndsorgan än t. ex. BITS och SAREC som alltid haft detta arbetssätt i större utsträckning skall kunna koncentrera sina ansträngningar på planering och uppföljning av biståndsinsatser. Genom ett sådant arbetssätt ökar biståndsförvaltningens möjligheter att med begränsade administrativa resurser förmedla ett växande bistånd av hög kvalitet.

Utredning om organisation och arbetsformer

Jag anser att Sverige bör fortsätta att söka samarbete inom biståndet också med andra u-länder än programländerna. Det finns många fattiga u-länder som inte är programländer. Även i u-länder som inte tillhör de allra fattigaste finns betydande fattigdom, ekonomiska och sociala klyftor mellan befolkningsgrupper och regioner, miljöförstöring och andra utvecklingsproblem. Bristande respekt för mänskliga rättigheter och politiskt förtryck står också i vägen för utveckling i många länder. De biståndspolitiska skälen för insatser inom områden där Sverige har särskilda förutsättningar är starka.

U-ländernas växande roll i världsekonomin och det ömsesidiga beroendet mellan i- och u-länder utgör också skäl för Sverige att genom biståndet utveckla förbindelserna med olika u-länder. U-ländernas tillväxt har en gynnsam påverkan på den internationella konjunkturen. Detta är positivt såväl för olika grupper u-länder som mer specifikt för Sveriges möjligheter till handel.

Jag vill betona att de biståndspolitiska målen skall vara vägledande också för det bilaterala biståndet utanför landramarna. I vissa fall kan ett av målen stå i förgrunden men en strävan skall finnas att främja samtliga mål. Vad gäller planeringen bör åtaganden göras projektvis som nu. Projekten bör ha god förankring i mottagarlandet och vara väl utformade och anpassade från samhällsekonomiska utgångspunkter. Ett sådant innehåll i biståndet kan utformas successivt i en dialog med berörda u-länder.

Min tidigare redovisning visar att det finns överlappningar i den nuvarande svenska organisationen för bilateralt bistånd. En genomlysning av de olika arbetsmetoderna som vuxit fram behöver göras. Den utredning som regeringen tillsatt har i uppdrag att överväga förslag om organisationsstrukturen och även frågor om biståndsorganens roll i förhållandet till mottagarlandet och resursbasen i första hand i det svenska samhället.

I biståndsorganisationen måste en kompetens finnas att i samverkan med mottagarländerna på ett långsiktigt och processinriktat sätt angripa olika utvecklingsproblem. I arbetet med kunskapsutveckling, folkhälsa, förvaltningsutveckling, demokrati etc. finns inte några enkla åtgärder som kan sammanfattas i ett enda avtal eller kontrakt om en insats. Det långsiktiga och processinriktade arbetssättet med stora inslag av diskussion om metoder i arbetet har sin största betydelse i stödet till programländerna. Även i stödet utanför programländerna kan ett sådant bistånd vara angeläget.

Också i de snabbt växande u-landsekonomierna framträder problem med sysselsättning och kvardröjande fattigdom allt tydligare. En fråga som ställs är om Sverige med sin tradition t. ex. kan bidra till utveckling av en anpassad arbetsmarknadspolitik i något sådant land. Ett starkt intresse riktas från olika länder mot Sverige för idéutbyte om hur en satsning på en effektiv ekonomi skall kunna förenas med ett socialt ansvar. På motsvarande sätt kan det från svensk sida finnas skäl att ha en beredskap för samarbete med olika u-länder på miljöområdet. Ett bistånd av detta slag ställer särskilda krav på biståndsförvaltningen att samverka med expertis i det svenska samhället.

Vid stöd till näringslivsutveckling och utbyggnad av infrastruktur ställs delvis andra krav på biståndsförvaltningen. En kompetens måste finnas att granska insatsernas effektivitet såväl på projektnivå och samhällsekonomiskt som utifrån de biståndspolitiska målen. Tyngdpunkten ligger på granskning. I såväl genomförande som initiering spelar, vid sidan av mottagarlandet, företag och andra utomstående institutioner en stor roll. Beslut om bistånd till större infrastrukturprojekt i ett u-land föregås som regel av en internationell anbudskonkurrens. För u-landet innebär detta en fördel genom att utbyggnaden av viktiga samhällsinvesteringar kan ske på ett kostnadseffektivt sätt. Vårt sätt att lämna bistånd till sådana projekt bör utformas så att samhällsekonomisk effektivitet i såväl mottagarlandet som Sverige främjas.

På motsvarande sätt är överväganden om långsiktig samhällsekonomisk effektivitet centrala i stöd för industri och annan näringslivsutveckling. En särskild uppgift för utredningen är att överväga lämpliga organisations- och arbetsformer för denna del av biståndet. Erfarenheter, som vunnits i BITS verksamhet i u-kreditgivningen och SIDA:s finansiering av investeringsprojekt, liksom i SWEDFUND:s och SIDA:s industribistånd bör utgöra utgångspunkter för dessa överväganden.

I detta sammanhang bör även hänsyn tas till förslagen i översynen av SWEDFUND (SOU 1988: 4), exportfinansieringsutredningen (SOU 1988: 42) samt den internationella utvecklingen på området.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för internationellt utvecklingssamarbete som jag förordat under rubriken *Prioriteringar i Sveriges bistånd.*

Enprocentmålet för biståndet står fast. Jag föreslår att biståndsramen för budgetåret 1989/90 fastställs till 11 660,9 milj. kr., vilket motsvarar en procent av den beräknade bruttonationalinkomsten för kalenderåret 1989. Beloppet utgör en ökning med 1 310 milj. kr., i jämförelse med innevarande budgetår.

Ökningen av ramen kommer främst att utnyttjas för anslagen C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA och C 3. Andra biståndsprogram. De administrativa anslagen har prövats restriktivt. Huvudförslaget – i några fall modifierade – har tillämpats för myndigheterna på biståndsområdet. Ökad verksamhetsvolym och nya prioriterade områden har även motiverat vissa ökningar.

De multilaterala bidragen under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram föreslås öka med 473,5 milj. kr. och uppgår totalt till 3 433,5 milj. kr. vilket motsvarar 29,5 % av biståndsramen. Det totala multilaterala biståndet är dock avsevärt större eftersom stora bidrag till internationella organisationer även ges från de andra anslagen inom biståndsramen. Sammantaget uppgår de svenska multilaterala bidragen till mer än 35 % av biståndsanslaget.

Inom anslaget används ökningen främst för FN:s utvecklingsprogram UNDP, FN:s befolkningsfond UNFPA och FN:s barnfond UNICEF. Vidare beräknas en större ökning av medel budgeterade för insatser på miljöområdet. Under anslaget finns även en beredskap för att finansiera ett eventuell svenskt deltagande i en FN-insats i samband med avkolonialiseringsprocessen i Namibia.

Anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA beräknas sammanlagt till 6 090 milj. kr. vilket är en ökning med 517,2 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår.

Under anslaget beräknas de största ökningarna för katastrofposten som fr. o. m. budgetåret 1989/90 får en vidare inriktning och skall inrymma olika insatser för att stödja länder i ett återuppbyggnadsskede efter avslutade konflikter och krig. Anslagsmedlen för bistånd genom folkrörelser och enskilda organisationer räknas upp kraftigt liksom särskilda medel för miljöinsatser. Bland de s. k. programländerna går stora ökningar till Moçambique och Nicaragua.

En viss förskjutning av medlen inom biståndsramen har skett mot anslaget C 3. Andra biståndsprogram. Inom detta anslag är det framför allt medel för olika skuldlättnadsåtgärder som har räknats upp. Budgetåret 1989/90 beräknas 640 milj. kr. för särskilda insatser i skuldtyngda u-länder, en ökning med 170 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Inom anslaget beräknas vidare ökningar för forskningsprogram genom SAREC, projektbistånd till vissa u-länder samt tekniskt samarbete och u-krediter genom BITS.

Vissa utgifter för biståndsverksamhet, som i statsbudgeten belastar andra anslag än biståndsanslagen bör på samma sätt som tidigare budgetår räknas av mot biståndsramen. För budgetåret 1989/90 uppgår dessa avräkningar till 193,7 milj. kr.

Planeringsramarna för utvecklingssamarbete under budgetåren 1990/91

och 1991/92 bör i förhållande till budgetåret 1989/90 utgöra oförändrade andelar av bruttonationalinkomsten.

Följande förändringar av anslagsteknisk natur föreslås:

Inom anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram inrättas en särskild delpost för miljöinsatser. För samma ändamål inrättas en särskild anslagspost under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

Anslagsbelopp och anslagsbenämningar framgår av nedanstående sammanfattande tabell.

Tabell 3. Biståndsanslagen 1986/87 – 1989/90 (milj. kr.)

	Anvisat 1986/87	Anvisat 1987/88	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring 1988/89—1898/90
C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram	2 550,0	2 815,0	2 960,0	3 433,5	473,5
C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA	4 649,9	5 146,3	5 572,8	6 090,0	517,2
C 3. Andra biståndsprogram	1 303,3 (1) (2)	1 452,1 (3)	1 364,2	1 647,3	283,1
C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)	195,9	201,8	212,9	222,0	9,2
C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)	20,4	21,1	21,2	21,8	0,6
C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)	7,3	9,4	10,3	11,1	0,8
C 7. Nordiska afrikainstitutet	3,5	3,8	3,8	4,4	0,6
C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)	4,1	4,5	5,6	6,7	1,1
C 9. Information	26,1	27,2	28,6	30,4	1,7
Biståndskostnader som finansieras över andra huvudtitlar eller anslag	179,9	189,7	171,5	193,7	22,1
TOTALT:	8 940,0	9 870,9	10 350,9	11 660,9	1 310,0

(1) Anslaget C 3. Andra biståndsprogram är ett nytt anslag fr. o. m budgetåret 1988/89. Det innehåller delar av det tidigare anslaget C 8. Övriga u-landspolitiska insatser m. m. samt medel för SAREC:s programverksamhet, tidigare redovisade under anslaget C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

(2) Tekniskt samarbete (150 000 kr.), U-krediter (475 000 tkr), FN-stipendier (780 tkr), Utredningar, m. m. (5 134 tkr), Betalningsbalansstöd (400 000 tkr), SWEDFUND (40 000 tkr), IMPOD (8 000 tkr), Forskning (224 372 tkr); sammanlagt 1 303 286 tkr.

(3) Tekniskt samarbete (147 000 tkr), U-krediter (530 000 tkr), FN-stipendier (820 tkr), Utredningar m. m. (4 134 tkr), Betalningsbalansstöd (460 000 tkr), SWEDFUND (40 000 tkr), IMPOD (11 499 tkr), Gäststipendieprogram (3 000 tkr), Forskning (255 611 058 kr.); sammanlagt 1 452 064 tkr.

– – –

Biståndet ger många positiva effekter för det svenska samhället. Genom att bistånd används för upphandling i Sverige stimuleras exporten, vilket också är gynnsamt för sysselsättningen. Av det totala biståndet är mindre än 15% formellt bundna till upphandling i Sverige. Det gäller delar av importstödet och livsmedelsbiståndet samt u-krediter. Trots detta blir upphandlingen i Sverige, det s. k. återflödet, betydande. Av det bilaterala biståndet genom SIDA beräknas t. ex. återflödet uppgå till ca 50% av utbetalningarna eller drygt 2,5 miljarder kronor under 1987/88. Återflödet av Sveriges totala bidrag till de internationella utvecklingsinstitutionerna (inkl. Sveriges bidrag till Världsbanken) beräknas under senare år ha legat i genomsnitt på omkring 40%. Den export som biståndet genom BITS ger upphov till – för såväl u-krediter som tekniskt samarbete – uppskattas till tre gånger utbetalningarna. De medel som användes för u-krediter under 1987/88 möjliggjorde en export på drygt en miljard kronor. Därtill kommer indirekta exporteffekter genom ökade kunskaper om och erfarenheter av de svenska resurserna. Den svenska exporten till investeringarna i de joint venture-projekt SWEDFUND har engagerat sig i beräknas uppgå till över 600 milj. kr. eller drygt tre gånger fondens finansiella åtaganden.

Mot bakgrund av det stora återflödet inom biståndet har jag redan tidigare år konstaterat att den del av det bundna biståndet som ligger inom landramarna gradvis kan minskas. I första hand är det angeläget att minska graden av bindning av varubistånd som lämnas som stöd för strukturanpassningsprogram.

– – –

I kompletteringspropositionen för 1988/89 redovisades hur budgetarbetet skall få en delvis ny inriktning med en starkare betoning på analys av uppnådda resultat i förhållande till insatta resurser. Utöver det uppföljnings- och utvärderingsarbete som ingår som en naturlig del i biståndsverksamheten kommer ett särskilt analysarbete att initieras för att studera effektivitetsfrågor i det svenska biståndet och former för resultatuppföljning samt metoder för utvärderingsarbete.

Arbetet kommer inledningsvis att innebära en kartläggning och analys av tillgängligt utvärderingsmaterial. Kompletterande studier av effektiviteten kan komma att genomföras i en andra fas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag förordat under rubriken *Biståndsanslagen m. m.*

C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram

1986/87	Utgift	2 576 058 096	Reservation	1 336 394 793
			Utestående skuldsedlar	2 645 664 098
1988/89	Anslag	2 960 000 000		
1989/90	Förslag	3 433 505 000		

Det svenska multilaterala biståndet lämnas över flera anslag och anslagsposter. Under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram finansieras bidrag till den reguljära biståndsverksamheten i olika multilaterala program. Därutöver inbetalar Sverige obligatoriska bidrag till FN-systemets olika organ, vilka delvis används för biståndsändamål. Storleken på den sistnämnda verksamheten räknas varje år fram av OECD:s utvecklingskommitté (DAC). Bidrag till enskilda insatser som utförs av multilaterala organ – s.k. multibi-insatser – kan belasta anslagsposten Andra multilaterala bidrag, under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, men också anslagsposten Särskilda program och vissa landramsmedel under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. Katastrofinsatser genomförs ofta med extrabidrag till organsiationer som UNICEF och UNHCR. Slutligen utnyttjar SAREC, BITS och SWEDFUND multilaterala organ inom sin verksamhet.

Huvuddelen av de medel som kanaliseras till det multilaterala systemet från andra anslag än C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, grundar sig på beslut som tas under löpande budgetår. Omfattningen under tidigare budgetår visar att dessa medel kan väntas motsvara närmare 7% av biståndsanslaget.

Bidragen till multilateralt bistånd över anslaget C 1 föreslås uppgå till 29,5% (inkl. beredskap för svenskt deltagande i FN:s avkoloniseringsinsats i Namibia, UNTAG) av det totala biståndsanslaget för budgetåret 1989/90 att jämföra med 28,6% föregående budgetår. Ökningarna för de olika anslagsposterna är i allmänhet något större än tidigare år utom för bidraget till Internationella finansieringsorgan. Dessa bidrag är kontraktsbundna och ökas ej under pågående kontraktsperiod. Omförhandlingar av dessa bidrag är förestående varför medelsbehovet för anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram kan komma att öka under kommande budgetår.

Sammantaget uppgår de svenska multilaterala bidragen till mer än 35% av biståndsanslaget.

De internationella finansieringsorganen, dvs. utvecklingsbankerna och IFAD, finansieras via framförhandlade fleråriga påfyllnader. Någon motsvarighet till detta finns inte inom FN-systemet. Vid de årliga bidragskonferenserna utfäster medlemsländerna frivilliga bidrag för ett år i taget. För att underlätta ett långsiktigt arbete och planering har Sverige tillsammans med de nordiska länderna förespråkat flerårsutfästelser till de olika FN-organen.

Sverige har lämnat utfästelser för två eller tre budgetår innebärande oförändrad bidragsnivå till ett antal FN-organ främst UNDP, UNICEF, UNHCR och UNWRA. Dessa utfästelser görs med förbehåll för riksdagens godkännande.

Under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram föreslås två nya delposter inrättade. Samarbetet med utvecklingsbankerna har skett i olika former. Som redovisas senare gäller en av dessa former finansiering av konsulter, studier och särskilda biståndsinsatser. Detta samarbete kommer att fördjupas. En delpost för denna typ av verksamhet föreslås därför inrättas. Riksdagens fastställde föregående år ett särskilt miljömål. Detta innebär också ett uppdrag att stimulera till miljöverksamhet inom det multilaterala utvecklingssamarbetet. För detta ändamål föreslås en särskild delpost för miljöinsatser.

"FN i utvecklingssamarbetet"

I förra årets budgetproposition pekade jag på den mångfald av intressen och synsätt som finns representerade inom FN-systemet. Denna mångfald har både fördelar och nackdelar och är oundviklig i organisationer med mer än 150 medlemmar. Ett problem med mångfalden är både att den skapar svåröverskådlighet för medlemsländerna och samordnings- och styrningsproblem inom FN-systemet.

De nordiska länderna tillhör traditionellt de starkaste förespråkarna för FN. För små nationer med starkt internationellt beroende är FN oumbärligt. De nordiska ländernas stöd yttrar sig både politiskt och genom stora frivilliga bidrag till biståndsverksamheten. Det bygger på en stark folklig förankring och engagemang i folkrörelser och enskilda organisationer. FN:s fredsbevarande roll blir ofta uppmärksammad. Däremot kommer innehållet i FN:s ekonomiska och sociala verksamhet mer sällan fram. Debatten om dessa sidor av FN:s aktiviteter har varit förhållandevis begränsad.

För att Sverige konstruktivt skall kunna delta i det fortsatta arbetet på att effektivisera FN på det ekonomiska och sociala området krävs fördjupad insikt om de många samband som råder. Det är viktigt att grundligt studera vad olika u-länder har för utbyte av FN-systemets olika organ i dag och vilka förbättringar som skulle behöva göras för att de begränsade resurserna skall användas så effektivt som möjligt. Det är vidare angeläget att se hur FN bäst kan anta de nya utmaningar som världssamfundet i dag står inför. De globala hoten mot miljön, människorna och kommande generationer är av sådana dimensioner att ett helt nytt tänkande behövs på det internationella samarbetsområdet. FN:s roll inför dessa utmaningar behöver studeras.

Av dessa skäl och för att de nordiska länderna skall kunna lämna konstruktiva bidrag till FN:s reformprocess och till en diskussion om FN:s framtida verksamhet har ett särskilt nordiskt FN-projekt inletts under 1988. Detta har fått namnet "FN i utvecklingssamarbetet" och har sitt sekretariat vid Institutet för framtidsstudier i Stockholm. Det leds av statssekreterarna för biståndsfrågor i Danmark, Finland, Norge och Sverige. På svensk sida har en referensgrupp utsetts för att ge råd och synpunkter på projektets arbete. I gruppen ingår bl. a. företrädare för riksdagen. Genom konsultstudier, seminarier och konferenser om olika FN-frågor skall projektet belysa sådana aspekter på FN-arbetet på det ekonomiska och sociala området som är av särskilt intresse för de nordiska regeringarna.

Projektet skall pågå i tre år och löpande producera idéer och förslag. Studier har nyligen inletts på två huvudområden, nämligen dels FN:s utvecklingssamarbete med ett antal u-länder, dels möjligheterna att inom FN-systemet genomföra rekommendationerna från Brundtland-rapporten, som jag tidigare presenterat. Bl. a. genom dessa studier skall projektet söka identifiera områden där FN och multilaterala samarbetsformer bäst kan utnyttjas.

Det nordiska FN-projektet finansieras gemensamt av de fyra medverkande länderna. Medel för projektet tas från anslagsposten Andra multilaterala bidrag.

Tabell 4. Multilateralt bistånd budgetåren 1988/89 och 1989/90 fördelat på organisationer (milj. kr.)

	Anslag 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
FN:s operativa verksamhet			
FN:s utvecklingsprogram (UNDP)	600,0	660	+ 60
varav			
– ordinarie bidrag	(525,0)	(575)	(+ 50)
– Sahelkontoret (UNSO)	(20,0)	(25)	(+ 5)
– UNDP:s verksamhet i de minst utvecklade länderna	(55,0)	(60)	(+ 5)
FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF)	45,0	50	+ 5
FN:s befolkningsfond (UNFPA)	85,0	115	+ 30
FN:s barnfond (UNICEF)	260,0	290	+ 30
	990,0	1115	+ 125
Internationella finansieringsorgan			
Världsbanksgruppen	810,6	810,6	
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	15,0	15	
Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	255,0	255	
Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	–	17,7	+ 17,7
Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF)	91,4	91,4	
Övrigt samarbete med utvecklingsbanker	–	25	+ 25
	1 172,0	1214,7	+ 42,7
Internationellt livsmedelsbistånd			
Världslivsmedelsprogrammet (WFP)	115,0	115	
Livsmedelshjälpskonventionen (FAC)	40,0	40	
Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR)	60,0	60	
Merkostnad	65,0		– 65,0
	280,0	215	– 65

Internationella jordbruks-utvecklingsfonden (IFAD)	35,0	25	– 10
Flyktingbistånd genom FN			
FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)	82,0	100	+ 18
FN:s flyktingkommissarie (UNHCR)	120,0	145	+ 25
	202,0	245	+ 43
Övriga organisationer			
Internationella familje-planeringsfederationen (IPPF)	75,0	75	
UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)	18,0	20	+ 2
FN:s narkotikafond (UNFDAC)	20,0	25	+ 5
Internationella sjöfarts-universitetet	15,0	15	
	128,0	135	+ 7
Andra multilaterala bidrag			
miljöinsatser		125	
övrigt		358,8	
	153	483,8	+ 330,9
Totalt	2 960,0	3 433,5	+ 473,5

FN:s utvecklingsprogram (UNDP), kapitalutvecklingsfond (UNCDF) och befolkningsfond (UNFPA)

Budgetåret 1988/89	730 000 000
Budgetåret 1989/90	825 000 000
varav	
Ordinarie bidrag till UNDP	575 000 000
Sahelkontoret (UNSO)	25 000 000
Bidrag till UNDP:s verksamhet i de minst utvecklade u-länderna	60 000 000
Kapitalutvecklingsfonden (UNCDF)	50 000 000
Befolkningsfonden (UNFPA)	115 000 000

FN:s utvecklingsprogram (UNDP) är FN-systemets centrala organ för finansiering av tekniskt bistånd. UNDP har även ett ansvar för att FN-systemets samlade verksamhet inom detta område samordnas i mottagarlandet. UNDP har ett världsomfattande program i omkring 150 länder och territorier. Dess resurser är emellertid blygsamma jämfört med många andra biståndsorgan. De motsvarar årligen ungefär Sveriges bilaterala bistånd i 17 programländer. Behovet av ett övernationellt FN-organ som bistår u-länderna att få en överblick över sitt totala biståndsbehov understryks ständigt i utredningar om FN-systemets biståndsverksamhet. Senast skedde det i den s. k. Jansson-rapporten som lades fram hösten 1987 och som nu behandlas inom FN-organen. UNDP behöver en solid resurs-

bas för att kunna fylla sin roll som central fond och samordningsorgan för FN-systemets biståndsverksamhet. Detta bör ske genom ökade bidrag från allt fler givarländer. För att ge UNDP stabila inkomster är det också viktigt att hittillsvarande givarländer känner sitt ansvar.

UNDP har en inriktning som stämmer väl överens med svenska biståndspolitiska mål. UNDP gör långsiktiga åtaganden gentemot mottagarländerna inom ramen för landprogram och ger rent gåvobistånd som främst riktar sig till de fattigaste länderna.

I en tid då behovet av samordnade biståndsinsatser blir allt mera uppenbart, inte minst i Afrika, bör samordningsfunktionen i FN-systemets fältverksamhet enligt min mening förstärkas. Detta var också en av slutsatserna i Jansson-rapporten. För att förbättra samordningen av FN-biståndet på fältet krävs bl. a. ökade resurser till UNDP.

Mot denna bakgrund anser jag det motiverat att Sveriges bidrag till UNDP för budgetåret 1989/90 höjs med 50 milj. kr. till 575 milj. kr.

För att understödja UNDP:s handlingsprogram för torkdrabbade länder i Afrika bör Sverige för budgetåret 1988/89 öka bidraget till *FN:s Sahelkontor (UNSO)* med 5 milj. kr. till 25 milj. kr. Sverige är en av de större bidragsgivarna till programmet.

UNDP spelar en viktig roll för uppföljningen av FN:s konferens om *de minst utvecklade länderna* som hölls i Paris 1981. UNDP medverkar till att få till stånd ökat och samordnat bistånd till de minst utvecklade länderna genom att anordna s. k. rundabordskonferenser. Vidare skall UNDP bistå de minst utvecklade länderna i deras förberedelser för den nya FN-konferens om de minst utvecklade länderna som skall äga rum i Paris 1990. Jag föreslår därför att bidraget till verksamheten ökas med 5 milj. kr. till 60 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF) ger finansiellt och tekniskt bistånd till småskaliga investeringsprojekt som gynnar de fattigare befolkningsgrupperna i de minst utvecklade länderna. Fondens verksamhet har visat sig vara ett värdefullt komplement till UNDP:s tekniska bistånd och till de större projekt som de stora finansieringsorganen, t. ex. Världsbanken, stödjer. Jag föreslår ett bidrag på 50 milj. kr. för budgetåret 1989/90, en ökning med 5 milj. kr.

FN:s befolkningsfond (UNFPA) är det centrala finansieringsorganet inom FN-systemet för bistånd på befolkningsområdet. Dess verksamhetsområde omfattar familjeplanering, folkräkningar, uppbyggande av system för folkbokföring och befolkningsstatistik samt utbildning och forskning.

Sverige har sedan länge spelat en pådrivande roll för att få till stånd internationella insatser för familjeplanering i u-länder. Det svenska biståndet på detta område har i allt större utsträckning lämnats genom internationella program som UNFPA och Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF).

En snabb befolkningstillväxt utgör ofta ett hinder för utvecklingsansträngningarna. En hård belastning på miljön och svårigheter att försörja befolkningen tillhör dessa problem.

I det handlingsprogram för Afrikas ekonomiska återhämtning och utveckling som antogs vid FN:s trettonde extra generalförsamling i maj 1986

läggs vikt vid de afrikanska ländernas befolkningspolitik och åtgärder på befolkningsområdet. UNFPA prioriterar 30 länder i Afrika av totalt 53 prioriterade länder i världen. Enligt min uppfattning är UNFPA:s roll betydelsefull särskilt i låginkomstländer där sambanden mellan miljö och befolkning är uppenbara. Ett ökande antal u-landsregeringar uppmärksammar i dag befolkningsfrågornas betydelse. Detta leder till en ökad efterfrågan på insatser från UNFPA.

Mot denna bakgrund vill jag i år koncentrera de ökade svenska satsningarna på befolkningsområdet till UNFPA och föreslår en kraftig ökning av bidraget med 30 milj. kr. till 115 milj. kr.

FN:s barnfond (UNICEF)

Budgetåret 1988/89	260 000 000
Budgetåret 1989/90	290 000 000

UNICEF:s verksamhet, som till övervägande del är förlagd till de fattigaste länderna, bedrivs inom ramen för fleråriga landprogram. Verksamheten omfattar främst hälso-, sjukvårds-, och nutritionsinsatser, vattenförsörjning och olika former av utbildning. UNICEF har hittills framgångsrikt engagerat både i- och u-länder i kampen för att minska barnadödligheten genom vaccinering och andra hälsovårdsåtgärder, bl. a. i samarbete med WHO. Inom ramen för WHO:s globala program för AIDS-bekämpning har UNICEF utvecklat program för information och utbildning. Barnfonden har på senare år givit ökad uppmärksamhet åt barn i särskilt svåra omständigheter och bistår barn i katastrofdrabbade områden, gatubarn och barn som är offer för övergrepp och väpnade konflikter. UNICEF har beräknat att omkring 40 000 barn i åldrarna under fem år dör i u-länderna varje dag och att åtminstone hälften av dödsfallen med enkla medel skulle kunna undvikas.

Barnfonden deltar i arbetet att särskilt bevaka de sociala aspekterna i de strukturanpassningsprogram som många u-länder genomför, bl. a. i samarbete med Internationella valutafonden och Världsbanken.

Sverige har under många år varit en av UNICEF:s största bidragsgivare. Den reguljära verksamheten kompletteras av de särskilda insatser som UNICEF genomför med hjälp av tilläggsbidrag. De svenska tilläggsbidragen finansieras över anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, dels inom vissa landprogram, dels inom anslagsposten för katastrofbistånd m. m.

Mot bakgrund av vad jag ovan redovisat anser jag det angeläget att UNICEF:s arbete för barns överlevnad och utveckling får ett fortsatt starkt svenskt stöd och att Sveriges bidrag till fondens allmänna medel för budgetåret 1989/90 höjs från 260 milj. kr. till 290 milj. kr, en ökning med 30 milj. kr.

Världsbanksgruppen

Budgetåret 1988/89	810 595 000
varav	
Internationella utvecklingsfonden (IDA)	800 595 000

Internationella finansieringsbolaget (IFC)	
IFC kapitalpåfyllnad	10 000 000
Budgetåret 1989/90	810 595 000
varav	
Internationella utvecklingsfonden (IDA)	800 595 000
Internationella finansieringsbolaget (IFC)	10 000 000

Världsbanken

Världsbanksgruppen som länge varit en av de viktigaste finansieringskällorna för u-länderna har till följd av 1980-talets skuldkris kommit att få än större betydelse, dels genom kraftigt ökad utlåning, dels genom mer omfattande ekonomisk-politisk rådgivning. Såväl bankens rådgivning som den ökade utlåningen har i växande grad kommit att innebära ett närmare samarbete mellan banken och svenska bilaterala utvecklingsinsatser, särskilt i Afrika. Huvuddelen av Världsbankens utlåning äger rum på marknadsmässiga villkor genom IBRD (International Bank for Reconstruction and Development). Denna får sitt kapital genom att samtliga medlemsländer, efter ekonomisk styrka, tecknar andelar i bankens kapital. Banken lånar på kapitalmarknaden för att finansiera sin egen utlåning. Genom att bankens kapital är garanterat av medlemsländerna kan IBRD-lånen ges på gynnsammare villkor än vad de flesta u-länder annars skulle få tillgång till.

Våren 1988 beslöt bankens medlemmar att öka kapitalet från nära 95 miljarder dollar till drygt 171 miljarder dollar. Banken räknar med att genom denna kapitalhöjning kunna öka sin utlåning från 15,5 miljarder dollar budgetåret 1987/88 till ca 24 miljarder budgetåret 1992/93.

IBRD lånar ut pengar på marknadsmässiga villkor till medelinkomstländer som t.ex. Argentina, Brasilien och Indonesien, men också till kreditvärdiga låginkomstländer som Kina och Indien.

Sverige har bibehållit sin tidigare andel i banken genom att vid 1988 års kapitalhöjning teckna 1,06 % av andelarna till ett värde av ca 793 miljoner dollar, vilket i augusti 1988 motsvarade drygt 5 miljarder kronor. Av dessa medel inbetalas endast 3 % – 23,8 miljoner dollar – medan återstoden har formen av garantiåtaganden.

Sveriges medverkan i Världsbankens kapitalhöjning belastar inte biståndsbudgeten utan finansieras av riksbanken.

Internationella utvecklingsfonden (IDA)

IDA (International Development Association) är världsbanksgruppens fond för utlåning på särskilt förmånliga villkor till de fattigaste u-länderna. Budgetåret 1988/89 uppgår IDA-utlåningen till ett belopp motsvarande ca 8 miljarder kronor. Utlåningen finansieras genom bidrag från ett drygt 30-tal länder, i första hand i-länder.

Som jag redovisat i budgetpropositionen 1987 slöts överenskommelse

om åttonde påfyllnaden av IDA:s resurser (IDA 8) i december 1986 och omfattar perioden 1987/88–1989/90. Påfyllnaden uppgår totalt till 12,4 miljarder USD. Därav utgör 11,5 miljarder USD det av bidragsländerna gemensamt överenskomna beloppet för IDA 8. Resterande belopp utgörs av ytterligare bidrag som lämnas på additionell basis. Sveriges andel av de 11,5 miljarderna USD uppgår till 2,62 % vilket representerar en ökning i förhållande till IDA 7 då andelen uppgick till 2,5 %. Detta motsvarar 2 151 milj. kr. att utbetalas under en treårsperiod. Första bidraget om 550 milj. kr. utbetalades under budgetåret 1987/88. Återstående utbetalningar fördelas lika under budgetåren 1988/89 och 1989/90. Medelsbehovet för budgetåret 1989/90 är ca 800 milj. kr. Förhandlingarna om en ny IDA-påfyllnad inleddes i samband med Världsbankens årsmöte 1988 och förväntas slutföras under år 1989.

Mer än 90 % av IDA-utlåningen går till de fattigaste länderna och är i första hand inriktad på landsbygdsutveckling, utbildning, hälsovård och vattenförsörjning. IDA-utlåningen stämmer väl överens med svenska biståndspolitiska mål.

Världsbanken har sedan sommaren 1987 påbörjat ett särskilt aktionsprogram för sådana skuldtyngda länder i Afrika söder om Sahara som genomför överenskommna ekonomiska reformer, (Special Programme of Assistance, SPA). Programmet har inneburit att bankens egen utlåning kompletterats med betydande extrabidrag från bilaterala givare bl. a. Sverige. Resursflödet är främst inriktat på att finansiera angelägen, löpande import i syfte att möjliggöra genomförandet av ekonomiska återhämtningsprogram. Samverkan mellan givarländerna och Världsbanken om stöd till strukturanpassning sker bl. a. i form av sam- eller parallellfinansiering.

Internationella finansieringsbolaget (IFC)

IFC:s syfte är att främja ekonomisk utveckling i u-länder genom att tillsammans med privat kapital medverka till att upprätta industriell verksamhet i u-länder. Det fjärde av fem lika stora svenska årsbidrag under den senaste kapitalhöjningen från 1985 inbetalades under budgetåret 1988/89. Den femte inbetalningen om ca 10 milj. kr. infaller budgetåret 1989/90.

Regionala utvecklingsbanker

Budgetåret 1988/89	361 412 895
Budgetåret 1989/90	379 112 895
varav	
Afrikanska utvecklingsbanken	15 000 000
Afrikanska utvecklingsfonden	255 000 000
Asiatiska utvecklingsbanken	17 700 000
Asiatiska utvecklingsfonden	91 412 895

Förhandlingarna om den fjärde allmänna kapitalökningen i *Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)* slutfördes i november 1986 och överenskommelsen därom trädde i kraft i juni 1987. Beslutet innebär att bankens kapital tredubblas under femårsperioden 1987–91 till ca 19,5 miljarder dollar. Till banken skall inbetalas ca 1,2 miljarder dollar, återstoden utgör

garantiåtaganden. Sveriges andel av kapitalet är 1,3 %. De första och andra utbetalningarna för den fjärde allmänna kapitalökningen om vardera drygt 14 milj. kr. gjordes under budgetåren 1987/88 och 1988/89. För den tredje utbetalningen som skall verkställas under budgetåret 1989/90 beräknar jag medelsbehovet till omkring 15 milj. kr.

Förhandlingarna om den femte påfyllnaden av *Afrikanska utvecklingsfondens (AfDF)* resurser slutfördes i november 1987. Givarländerna skall bidra med 2,66 miljarder dollar under treårsperioden 1988–90, vilket i reala termer innebär en ökning med en fjärdedel jämfört med föregående påfyllnad. Sveriges bidrag uppgår till 764,4 milj. kr. vilket innebär en ökning med 73 milj. kr. per år under treårsperioden. Det svenska bidraget motsvarar 4,5 % av den totala påfyllnaden. Sverige koncentrerar traditionellt sitt stöd till utvecklingsfonder vilka har en mer utpräglad fattigdomsinriktning än bankerna. Fonderna ger lån på mjukare villkor. Det kraftiga stödet till AfDF motiveras av de stora behoven av utvecklingskrediter på förmånliga villkor hos många afrikanska länder. Den första utbetalningen om 255 milj. kr. sker under budgetåret 1988/89. För den andra utbetalningen som skall verkställas under budgetåret 1989/90 är medelsbehovet likaså 255 milj. kr.

Överenskommelse om en tredje allmän kapitalökning i *Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)* träffades i april 1983. Sveriges andel av ökningen uppgick till drygt 4 milj. kr. och betalades i fyra lika stora årsbidrag. Den sista utbetalningen verkställdes under budgetåret 1987/88. Bankens kapital uppgår för närvarande till ca 22,8 miljarder dollar varav 2,8 miljarder har inbetalats och återstoden utgör garantiåtaganden. Eftersom Sverige inte deltog i den första kapitalökningen 1971 sjönk Sveriges andel av kapitalet från 0,41 % till i dag 0,15 %. Budgetåret 1983/84 anslogs tillsammans 14,5 milj. kr. för dels den tredje allmänna kapitalökningen på 4,2 milj. kr. och dels för en särskild svensk kapitalökning för att åter komma i nivå med den tidigare svenska kapitalandelen. Den särskilda svenska kapitalökningen blev dock fördröjd men i september 1988 beslutade AsDB om den svenska kapitalökningen som uppgår till omkring 28 milj. kr. Budgetåret 1983/84 avsattes således 10,3 milj. kr. för kapitalökning i AsDB. För den särskilda svenska kapitalökningen beräknar jag därför medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 17,7 milj. kr.

Överenskommelse om den fjärde påfyllnaden av *Asiatiska utvecklingsfondens (AsDF)* resurser slöts i april 1986. Påfyllnaden som avser perioden 1987–90 uppgår till 3,6 miljarder dollar. Sveriges bidrag om 365,7 milj. kr., som motsvarar 1,37 % av påfyllnaden, skall inbetalas i fyra årsbidrag. De första två utbetalningarna om vardera 91,4 milj. kr. gjordes under budgetåren 1987/88 och 1988/89. För den tredje utbetalningen som skall verkställas under budgetåret 1989/90 är medelsbehovet likaså 91,4 milj. kr.

Övrigt samarbete med utvecklingsbanker

Sverige har bidragit med medel till Världsbankens långsiktiga Afrikastudie. Banken har framfört önskemål om svenskt samfinansieringsstöd för att stödja det lokala kunnandet vad gäller långsiktigt utvecklingsstrategiskt

tänkande i Afrika. Svenskt stöd förväntas utgå för detta ändamål till något eller några av Sveriges afrikanska programländer till en kostnad av ca 2 milj. kr.

En intensiv diskussion förs om de strukturanpassningsprogram som genomförs i ett växande antal afrikanska länder. Sverige har därvid framhållit vikten av att man beaktar de sociala konsekvenserna för utsatta grupper som därvid kan uppstå. Jag välkomnar att Världsbanken tillsammans med bl. a. AfDB har initierat ett tekniskt biståndsprogram för att höja kapaciteten att ta sociala hänsyn inom strukturanpassningsprogrammen. För ändamålet behöver Världsbanken anlita expertis utifrån, bl. a. från Sverige. Kostnaden för svensk expertis förväntas uppgå till 1–2 milj. kr. årligen under ett par år.

Sverige har enligt ett avtal med AfDB som ingicks 1983 avsatt 15 milj. kr. avseende förinvesteringsstudier. AfDB har uttryckt önskemål om fortsatt svenskt stöd. Ett eventuellt nytt svenskt bidrag för förinvesteringsstudier förväntas belasta denna anslagspost.

Sedan 1984 finansierar Sverige tre svenska experter i AfDB. Önskemål har uttryckts från bankens sida om fortsatt finansiering av svenska experter. Budgetåret 1987/88 avsattes 5 milj. kr. för detta samarbete. Jag anser att 5 milj. kr. bör anslås för finansiering av svenska experter vid AfDB budgetåret 1989/90.

Internationellt livsmedelsbistånd

Budgetåret 1988/89	280 000 000
Budgetåret 1989/90	215 000 000
varav	
Världslivsmedelsprogrammet (WFP)	115 000 000
Bidrag under livsmedelshjälps-konventionen (FAC)	40 000 000
Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR)	60 000 000

Världslivsmedelsprogrammet (WFP)

Sverige verkar för att en större andel av världens sammanlagda livsmedelsbistånd skall gå genom WFP och för att WFP skall spela en aktiv roll för att lindra verkningarna av katastrofer av olika slag. WFP utför ett effektivt biståndsarbete och har en betydelsefull roll vid samordning av livsmedelsleveranser i internationella hjälpprogram.

Utöver det ordinarie bidraget stödjer Sverige WFP genom att lämna annat multilateralt livsmedelsbistånd och katastrofhjälp genom WFP.

WFP:s bidragsmål för åren 1989–1990 är 1 400 milj. dollar. För budgetåret 1988/89 har regeringen utfäst 93 milj. kr. till WFP:s reguljära program. Två tredjedelar av bidraget till WFP är bundet till upphandling i Sverige och har utnyttjats för köp av matolja.

WFP:s mottagarländer skall normalt svara för kostnader för lagring, transporter och jordbruksredskap. Enligt WFP:s regler får dessa kostnader inte finansieras med de reguljära bidragen. I sådana fall måste WFP förlita

sig på särskilda bidrag. Sverige har sedan budgetåret 1982/83 anslagit medel till detta ändamål. Medlen, som huvudsakligen använts till inköp av transportmedel till WFP:s verksamhet i några av de fattigaste länderna, har enligt samstämmiga rapporter gjort stor nytta.

Jag föreslår oförändrade bidrag såväl till dessa särskilda ändamål, 22 milj. kr., som till WFP:s ordinarie resurser 93 milj. kr. Jag avser att följa kostnadsutvecklingen för WFP:s verksamhet. Skulle extra bidrag vara påkallade tas de ur reserverade medel under internationellt livsmedelsbistånd.

Livsmedelshjälpskonventionen (FAC)

Under 1986 års livsmedelshjälpskonvention har medlemsländerna åtagit sig att ge bidrag som sammanlagt motsvarar 7,5 milj. ton spannmål per år. Konventionen är treårig. Det svenska årsbidraget motsvarar 40 000 ton vete.

Medelsbehovet för det svenska bidraget för budgetåret 1989/90 som lämnas genom WFP och även innefattar frakt- och administrationskostnader beräknar jag till 40 milj. kr.

Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR)

Enligt FN:s rekommendationer skall åtagandena inom IEFR uppgå till minst motsvarande 500 000 ton spannmål. Sverige har bidragit till lagret alltsedan dess tillkomst år 1975. Sveriges bidrag ställs till WFP:s förfogande. Sverige lämnar även WFP ersättning för fraktkostnaderna. Jag föreslår att 60 milj. kr. anslås för detta ändamål.

– – –

För katastrofinsatser via multilaterala kanaler kan reservationer på delposterna för bidrag till IEFR och FAC utnyttjas.

Tidigare svenska internationella förhandsutfästelser om spannmålsleveranser inom FAC och IEFR löper ut vid budgetårsskiftet 1988/89. För de nya utfästelser som görs inom IEFR och FAC har världslivsmedelsprogrammet möjlighet att välja mellan uppköp av spannmål i Sverige eller i annat land, exempelvis u-länder med överskottsproduktion.

Om det inom Sveriges bidrag till FAC och IEFR efterfrågas leveranser av svenskt spannmål kan den merkostnad som uppkommer genom att svenska inlösenpriser ligger över världsmarknadspriser finansieras från medel som tidigare överförts till SIDA under denna anslagspost.

Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)

Budgetåret 1988/89	35 000 000
Budgetåret 1989/90	25 000 000

Överenskommelsen om den andra påfyllnaden av IFAD:s resurser tillförde IFAD 460 milj. dollar för verksamhetsåren 1985–87. Beloppet är knappt hälften så stort som resultatet av den första påfyllnaden. Sänkning-

en föranleddes av OPEC-ländernas minskade bidrag. OECD-ländernas bidrag kom också att minska som en följd av bördefördelningen mellan givarna, för närvarande 60 % för OECD-länderna och 40 % för OPEC-länderna. Sveriges andel av den andra påfyllnaden var 3,1 %, vilket motsvarar 117,3 milj. kr.

Mot bakgrund av den svåra situationen i Afrika inrättades 1986 ett särskilt program för de drabbade afrikanska länderna söder om Sahara. Drygt 300 milj. dollar har utlovats för åren 1986–88. Sverige har bidragit med 131,7 milj. kr. till det särskilda Afrikaprogrammet.

Förhandlingar om den tredje påfyllnaden av IFAD:s resurser inleddes 1988. Ett nytt element i förhandlingen är att u-länder utanför OPEC-gruppen nu förklarat sig beredda att delta i påfyllnaden. Osäkerhet råder däremot om OPEC-ländernas beredvillighet att bidra enligt den traditionella modellen för bördefördelning.

Mot bakgrund av det osäkra förhandlingsläget både beträffande volym och tidpunkt för överenskommelse föreslår jag att 25 milj. kr. avsätts för svenskt bidrag till IFAD:s tredje påfyllnad. Skulle behov uppstå av större belopp, avser jag ta i anspråk reserverade medel under anslagsposten internationellt livsmedelsbistånd.

Flyktingbistånd genom FN

Budgetåret 1988/89	202 000 000
Budgetåret 1989/90	245 000 000
varav	
UNRWA	100 000 000
UNHCR	145 000 000

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)

Situationen i Mellanöstern, framför allt i de av Israel ockuperade områdena, har medfört behov av ytterligare resurser för de palestinska flyktingarna i regionen. UNRWA beräknar medelsbehovet för verksamhetsåret 1989 till 233 milj. dollar, vilket skall jämföras med 1988 års budget på 216 milj. dollar.

Sveriges bidrag till UNRWA ökade för budgetåret 1988/89 (verksamhetsåret 1988) med 7 milj. kr. till 82 milj. kr.

Utvidgning av UNRWA:s hälso- och sjukvårdsprogram, behov av fler skolor samt allmänna kostnadsökningar har medfört att UNRWA:s totala utgifter och behov av ytterligare resurser har ökat.

Jag föreslår en ökning av det svenska bidraget till UNRWA med 18 milj. kr. till 100 milj. kr. för budgetåret 1989/90, varav 10 milj. kr. för UNRWA:s särskilda program på Västbanken och i Gazaområdet.

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR)

Flyktingproblemen har under den senaste tioårsperioden nått en mycket stor omfattning. Flertalet flyktingar finns i u-länder. Sverige skall fortsätta att stödja det humanitära arbetet för att hjälpa världens flyktingar.

UNHCR:s främsta uppgift är att ge rättsligt skydd åt flyktingar samt att lämna materiellt bistånd alltmer uppmärksamhet ägnas åt den särskilt utsatta gruppen av flyktingbarn och flyktingkvinnor.

UNHCR:s budget för 1988 års reguljära program uppgår till 420 milj. dollar och 1989 års reguljära program till 429 milj. dollar. Till detta kommer behov av resurser för de särskilda programmen, för bl. a. hemvändande flyktingar.

För verksamhetsåret 1988 lämnade Sverige ett reguljärt bidrag på 110 milj. kr. till UNHCR. Dessutom utgick extra bidrag på 49 milj. kr. till bl. a. UNHCR:s verksamhet i Afrika. Budgetåret 1988/89 anslogs till det reguljära bidraget 120 milj. kr.

Behoven är långt ifrån täckta i de u-länder som tagit emot ett stort antal flyktingar. Det är också angeläget att stödja UNHCR:s verksamhet för främjande och vidmakthållande av flyktingarnas rättsskydd. Därför föreslår jag en höjning med 25 milj. kr. till 145 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Övriga organisationer

Budgetåret 1988/89	128 000 000
Budgetåret 1989/90	135 000 000
varav	
Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF)	75 000 000
UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)	20 000 000
FN:s narkotikafond (UNFDAC)	25 000 000
Internationella sjöfartsuniversitetet	15 000 000

Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF)

Budgetåret 1988/89	75 000 000
Budgetåret 1989/90	75 000 000

Sverige har under en följd av år bidragit till IPPF:s verksamhet. Användningen av bidragen regleras i årliga avtal mellan IPPF och SIDA. För innevarande budgetår har avtal ingåtts om ett bidrag på 75 milj. kr.

IPPF:s karaktär av samarbetsorgan för nationella familjeplaneringsorganisationer innebär vissa fördelar för verksamheten. Sverige finansierar för närvarande en femtedel av IPPF:s budget. Organisationers verksamhet är värdefull och stöd från en större krets länder bör eftersträvas. Jag föreslår ett oförändrat belopp om 75 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)

Budgetåret 1988/89	18 000 000
Budgetåret 1989/90	20 000 000

ITC har till uppgift att stödja u-länderna på utrikeshandelns område och har därigenom uppgifter som för svensk del delvis handhas av importkon-

toret för u-landsprodukter (IMPOD). På grund av det nära sambandet har IMPOD getts det samordnande ansvaret för beredning och uppföljning av de medel som Sverige årligen bidrar med till ITC-projekt.

Sveriges bidrag till ITC uppgår under innevarande budgetår till 18 milj. kr., varav 1,5 milj. kr. till ITC:s råvaruprogram. Projekt som genomförs av ITC stöds också av Sverige genom bidrag från andra anslag. I Angola, Indien, Moçambique och Tanzania har ITC anlitats för att genomföra handelsfrämjande projekt inom ramen för samarbetsavtalen med dessa länder. Finansiering av ITC-insatser övervägs även som en del av samarbetet mellan Norden och SADCC-länderna.

U-ländernas betalningsbalansproblem gör bistånd på handelns område särskilt angeläget. Jag föreslår därför för budgetåret 1988/89 en höjning av bidraget till 20 milj. kr. varav 2 milj. kr. till ITC:s råvaruprogram.

FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC)

Budgetåret 1988/89	20 000 000
Budgetåret 1989/90	25 000 000

UNFDAC bedriver sin verksamhet i narkotikaproducerande länder, främst i Asien och Latinamerika och Karibien, men även i Afrika och Mellanöstern. I samarbete med mottagarländernas regeringar söker fonden bekämpa den illegala odlingen, produktionen, handeln och konsumtionen av narkotiska och vissa andra droger. Bl. a. söker man åstadkomma en övergång från odling av narkotiska växter till andra grödor. Förutom bistånd till landsbygdsutvecklingsprojekt lämnar UNFDAC även stöd till utbildning, vård av missbrukare och till uppbyggnad av rättsväsendet.

Fonden finansieras på frivillig väg. Sverige har stött UNFDAC med medel ur biståndsbudgeten sedan 1977 och är en av de större bidragsgivarna. De svenska bidragen har främst avsett jordbruksprojekt, där nya grödor introducerats som alternativ till odling av opiumvallmo och kokabuskar.

Vid FN:s konferens om narkotikafrågor, som ägde rum i Wien sommaren 1987, gjorde Sverige en treårig utfästelse om 70 milj. kr. till fondens verksamhet. Av summan har en del avsatts för svenska enskilda organisationers medverkan i UNFDAC-projekt. Budgetåret 1988/89 utbetalas 20 milj. kr. till fonden. Jag föreslår en höjning av bidraget till 25 milj. kr. för budgetåret 1989/90, varav 5 milj. kr. till insatser som genomförs av FN:s fackorgan WHO och ILO.

Internationella sjöfartsuniversitetet

Budgetåret 1988/89	15 000 000
Budgetåret 1989/90	15 000 000

Internationella sjöfartsuniversitetet som är beläget i Malmö drivs i den internationella sjöfartsorganisationens (IMO) regi. Universitetet ger högre utbildning på sjöfartsområdet till personer som är sysselsatta inom sjöfart och hamnadministration i sina hemländer. Dessa verksamheter kännetecк-

nas av en alltmer avancerad teknisk utveckling. Universitetet kompletterar de regionala utbildningscentra som finns i en rad u-länder. Hittills har ca 300 studeranden utexaminerats. Sverige är en av universitetets största bidragsgivare. Medelsbehovet för budgetåret 1988/89 beräknas till 15 milj. kr.

Andra multilaterala bidrag

Budgetåret 1988/89	152 992 105
Budgetåret 1989/90	483 797 105
varav	
miljöinsatser	125 000 000
övrigt	358 797 105

Miljöinsatser

Som jag tidigare framhållit får det nya miljömålet betydelse för Sveriges samarbete med de internationella organisationerna. Dessa bör i första hand uppmuntras att ta ökad miljöhänsyn i sin reguljära verksamhet. Åtminstone under en övergångsperiod behöver de emellertid också genom särskilda riktade bidrag stödjas i sitt arbete att integrera miljöhänsynen. Dessa bidrag skall stimulera och stödja en process mot en mer miljöinriktad verksamhet. Enligt min mening bör sådant stöd främst inriktas på åtgärder som stärker kapaciteten hos u-länderna att själva göra nödvändiga miljö- och naturresursbedömningar. Stöd till planering och institutionsuppbyggnad i u-länderna är särskilt viktigt. Den Internationella naturvårdsunionen (IUCN) har ett omfattande program för kapacitetsuppbyggnad i en rad u-länder. Genomförandet sker både i samarbete med regeringar och enskilda medlemsorganisationer i u-länderna. Jag föreslår fortsatt svenskt stöd till IUCN.

FN:s miljöprogram (UNEP) har nyligen genomfört en utvärdering av sitt biståndsprogram. Slutsatserna av denna sammanfaller väl med de riktlinjer jag tidigare angivit angående stöd till kapacitetsförstärkning i u-länderna. Om UNEP:s biståndsverksamhet får denna inriktning avser jag att ställa ytterligare resurser till UNEP:s förfogande.

Som jag tidigare framhållit kommer även Världsbanken, UNDP och flera av FN:s fackorgan att revidera inriktning och program i syfte att främja en bärkraftig utveckling i u-länderna. Insatser och projekt samt extra resurser som tas i anspråk i denna process kommer att finansieras från delposten.

Även stöd för att anordna nationella eller regionala konferenser samt utbildningsinsatser och informationsspridning för att främja en bärkraftig utveckling är värdefullt. De ökade krav som härmed ställs på de internationella organisationerna kommer att kräva kompetent personal och extra resurser. Jag har redan tillsammans med mina nordiska kollegor uttalat Sveriges beredvillighet att stödja denna typ av insatser, när de aktualiseras. Jag är därför beredd att, när så anses befogat, föreslå att Sverige bistår med expertis.

Jag föreslår att 125 milj. kr. avsätts som särskild delpost under anslagsposten Andra multilaterala bidrag.

Under delposten Övrigt finansieras bidrag till ett stort antal organisationer, program och andra internationella aktiviteter. Extra insatser genom internationella organisationer kan också aktualiseras under pågående budgetår.

Under andra anslagsposter redovisas beräknade anslag för vissa organisationer. Ibland kan det av förhandlingstekniska skäl vara svårt att förutse det svenska bidraget. I andra situationer råder osäkerhet om storlek och tidpunkt för kommande svenska bidrag. I sådana fall utnyttjas delposten Övrigt.

Under senare tid har stora framsteg gjorts i fyrpartsförhandlingarna rörande Angola/Namibia. Ett avtal undertecknades i december 1988. Som en del i FN:s arbete för avkolonisering fastställde FN:s säkerhetsråd 1978 i resolution 435 bl. a. en plan för särskilda insatser i samband med Namibias övergång till självständighet (UNTAG). Sverige utfäste särskilt stöd för UNTAG 1978. Den planerade FN-insatsen skall bl. a. innehålla stöd till övervakning vid genomförandet av allmänna val till en konstituerande församling. FN skall vidare ombesörja repatrieringen av flyktingar. En beredskap måste finnas för svenskt stöd och medverkan i denna FN-insats för avkolonisering. I linje med Sveriges tidigare starka stöd för ett fritt Namibia har medel för en insats reserverats under denna anslagspost. Beredskap för andra insatser i Namibia för återuppbyggnad m. m. finns under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

Vissa bidrag utgår som ett återkommande stöd till verksamhet som regeringen bedömer som angelägen. Under budgetåret 1989/90 räknar jag med bidrag till bl. a. Internationella rödakorskommittén (ICRC), FN:s boende och bebyggelsecenter (HABITAT), FN:s kvinnofond (UNIFEM), FN:s centrum för transnationella företag (UNCTC), samt bidrag till den svenska UNICEF-kommitténs verksamhet.

Under budgetåret 1989/90 beräknas vidare medel för internationellt handikappbistånd utbetalas. Bidrag till FN:s frivilliga fond för tortyroffer belastar också denna anslagspost.

Under budgetåret 1989/90 kan över denna anslagspost även komma att finansieras extra bidrag till UNHCR:s program.

Riksdagen har tidigare (prop. 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226 och prop. 1988/89: 35, UU 12, rskr. 21) beslutat om svenskt deltagande i en nordisk fond för förmånlig kreditgivning till u-länder. Mot bakgrund av detta beslut beräknar jag Sveriges första inbetalning för 1988/89 till ca. 62 milj. kr. Jag beräknar ett lika stort medelsbehov för 1989/90. Om Sveriges bidrag blir högre än detta belopp belastar även ökningen denna anslagspost.

Genom tekniskt bistånd från bl. a. UNCTAD har u-ländernas deltagande i de multilaterala handelsförhandlingarna den s. k. Uruguayrundan inom GATT, underlättats. Vissa råvaruorganisationer arbetar med att stödja u-ländernas ansträngningar att få ökad avsättning för sin produktion. För dessa och andra handelsrelaterade åtgärder beräknar jag ett medelsbehov på 4 milj. kr.

Anslagsposten belastas också med extra bidrag till studier och utredningar som bedrivs i internationella organisationer och som av regeringen bedöms som angelägna.

Svenska institutet kommer under anslagsposten att erhålla medel för personal- och administrationskostnader i samband med mottagandet i Sverige av FN-stipendiater.

Nordiska afrikainstitutet har utarbetat särskilda forskningsprogram avseende Afrika med inriktning på bl. a. södra Afrika, landsbygdsstädernas betydelse för utvecklingen i Afrika samt människors situation och överlevnadsmöjligheter i Afrikas arida områden. Programmen kommer att få ökat stöd från de nordiska länderna och det svenska bidraget skall finansieras under detta anslag.

Från anslaget kommer även bidrag att ges till svenska FN-förbundets information om det multilaterala utvecklingssamarbetet. Svenska FN-förbundet skall inför budgetåret 1989/90 inkomma med en plan över planerad informationsverksamhet. Beslut om bidragets storlek, fördelning samt administration meddelas i regleringsbrev för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för multilateralt utvecklingssamarbete, som jag har förordat i det föregående,
2. godkänna de gjorda utfästelser som jag angivit i det föregående,
3. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser, åtaganden och utbetalningar som jag härutöver har föreslagit i det föregående,
4. till *Bidrag till internationella biståndsprogram* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 3 433 505 000 kr.

C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA

1987/88	Utgift	5 045 420 982	Reservation 1 937 913 663
1988/89	Anslag	5 572 787 000	
1989/90	Förslag	6 090 000 000	

SIDA:s anslagsframställning

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) föreslår för budgetåret 1989/90 en höjning av biståndet genom SIDA med 578.2 milj. kr. till 6 151 milj. kr. SIDA har därvid utgått ifrån att andelen för utvecklingssamarbete genom SIDA förblir 54 % av den beräknade biståndsramen.

SIDA konstaterar att de fattigaste u-ländernas försämrade situation sammanhänger med såväl externa som interna orsaker. Bland de förstnämnda är handeln och utlandsskulden tongivande. Sänkta råvarupriser och fortsatta handelshinder samt skuldproblem av närmast oöverkomliga proportioner har drabbat dessa länder. Samtidigt har interna faktorer, t. ex. svag ekonomisk politik, medfört stora budgetunderskott, hög inflation, sned-

vridna valutakurser och en ogynnsam prispolitik. Detta har lett till att många av dessa länder nu genomför ekonomiska strukturanpassningsprogram i samarbete med Internationella valutafonden och Världsbanken.

För att dessa återhämtningsprogram skall lyckas måste de stödjas genom omfattande resursöverföringar. Mot denna bakgrund föreslår SIDA en kraftig utvidgning av det nuvarande stödet för Särskilda insatser i skuldtyngda länder. En ny post för bilateralt betalningsbalandstöd föreslås under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

De avspänningstendenser som nu kan skönjas i flera konfliktområden i världen kan enligt SIDA få konsekvenser för svenskt bistånd i t.ex. Afghanistan, Centralamerika, Kampuchea och Namibia.

Med anledning av det nya biståndsmålet om en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön har SIDA utarbetat en handlingsplan i syfte att bredda och intensifiera arbetet med miljöfrågor. Likaså har arbetet med kvinnofrågor och demokrati intensifierats. Ökade krav på andra områden, t.ex. insatser i Latinamerika och södra Afrika, har gjort att stora krav nu ställs på SIDA:s organisation. SIDA välkomnar de ökade biståndsvolymerna och anser att de högre kvalitetsambitionerna från statsmakternas sida är berättigade, men att de måste åtföljas av en personalförstärkning till SIDA. Man anser sig därför inte kunna uppfylla de besparingskrav som ålagts SIDA. Medel för ett antal nya tjänster yrkas under anslaget C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA).

SIDA verkar för en förskjutning av myndighetens roll i utvecklingssamarbetet mot mer analys, planering, styrning och uppföljning, samt mindre direkt inblandning i genomförande av projekt och program. Rollförändringen framgår även av SIDA:s betoning av mottagarländernas ansvar för genomförande av projekt, ökad utkontraktering av biståndsverksamheten till företag och institutioner samt av satsningar på att stärka den svenska resursbasen inom centrala delar av biståndet. Förenklingar inom SIDA:s metodik för genomförande av biståndet föreslås, bl.a. längre löptider för samarbetsavtal.

Reservationerna på anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA ökade något under budgetåret 1987/88. Reservationernas storlek och karaktär har påverkat SIDA:s förslag till landramar.

SIDA föreslår betydande höjningar av medelsramarna för Moçambique och Nicaragua samt för anslagsposten Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer. Anslagsposten för regionala insatser föreslås uppdelad på tre separata poster, där Centralamerika föreslås få den största ökningen. Katastrofanslaget föreslås minska mot bakgrund av att insatserna till Uganda i SIDA:s förslag förs över till en ny anslagspost Övriga länder, Uganda. SIDA föreslår slutligen att ytterligare en ny anslagspost inrättas: Övriga länder, Costa Rica.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1989/90 föreslår jag att 6 090,0 milj. kr. ställs till förfogande för utvecklingssamarbete genom SIDA. Detta innebär en anslagsökning med 517,2 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1988/89.

Som framgått tidigare anser jag att särskilda insatser till skuldtyngda länder bör omfatta en kombination av multilaterala insatser och direkta bilaterala bidrag. Det är i normalfallet svårt att i förväg veta hur fördelningen och utformningen av insatserna till de olika länderna bäst skall göras. Mot denna bakgrund anser jag att SIDA:s förslag om införande av en ny anslagspost under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA kallad Betalningsbalansstöd skulle minska handlingsutrymmet. En sammanhållen anslagspost under anslaget C 3. Andra biståndsprogram bör därför även fortsättningsvis utnyttjas för de olika typer av insatser som kan komma ifråga. Det är angeläget att SIDA aktivt deltar i beredningen av insatser för skuldtyngda länder och att styrelsens samlade kunskap om olika länder utnyttjas.

Beträffande SIDA:s krav på ökade resurser med anledning av ökade ambitioner inom områden som miljö, kvinnor, demokrati m. m. delar jag i stort SIDA:s uppfattning. Jag återkommer till denna fråga under anslaget C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA).

Mottagarländerna har det övergripande ansvaret vid genomförande av biståndsinsatser. Jag delar SIDA:s uppfattning att arbetssätt och metoder inom biståndet utformas så att mottagarländerna ges möjlighet att ta på sig detta ansvar. Endast därigenom kan biståndsinsatserna bli en integrerad del av landets utvecklingsprogram. Förändringar i den nuvarande arbetsfördelningen bör dock anpassas till lokala förutsättningar och biståndets karaktär.

I takt med den expanderande svenska biståndsverksamheten har också antalet personer, institutioner och företag med erfarenhet av sådan verksamhet vuxit. Möjligheterna för SIDA att delegera genomförandet av biståndsfinansierad verksamhet har därigenom ökat. Jag välkomnar SIDA:s planer på att utkontraktera en ökad del av verksamheten till företag och till svenska eller internationella organisationer och institutioner av skilda slag. Det är viktigt att de som på detta sätt genomför biståndet har kompetens att bidra med kunskapsutveckling, som utgör kärnan i biståndsverksamheten. Likaså är det, som SIDA föreslår, angeläget att utveckla den svenska resursbasen inom områden som är centrala för det svenska biståndet. En ökad utkontraktering – i genomförandet av projekt och program – får inte innebära att minskad vikt läggs vid uppgifter som analys av mottagarländernas ekonomiska och politiska situation, planering av biståndsinsatser samt styrning och uppföljning av biståndet.

I detta sammanhang vill jag allmänt understryka vikten av goda kunskaper om förhållanden i mottagarländerna och den u-landspolitiska miljön för möjligheterna att ge ett effektivt bilateralt bistånd. Det är bl. a. angeläget att analysera hur pågående ekonomiska reformprogram slår igenom inom de sociala områden som berör folkflertalet, främst hälsovård och undervisning. Analyser av detta slag kräver god insikt om ländernas förvaltningsstruktur och sätt att fungera i utvecklingssamarbetet. Här har ambassaderna och biståndskontoren en väsentlig uppgift som svårligen kan utföras utan kontinuerliga lokala kontakter. Härtill kommer att en mer målmedve-

ten bevakning av miljöaspekter, frågor rörande demokrati och mänskliga rättigheter och kvinnornas situation – ställer stora krav på en kontinuerlig uppföljning av biståndet och diskussion med mottagarländernas myndigheter.

Jag delar SIDA:s uppfattning att ökad samfinansiering bör eftersträvas med de övriga nordiska länderna, enligt den modell som tillämpas i SADCC-samarbetet, eller med vissa FN-organ som UNICEF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna. Härigenom kan bl. a. administrativa resurser sparas.

Under 1980-talet har samarbetsavtalen givits en mera enhetlig utformning och tvåårsavtal är regel. Jag har funnit detta ändamålsenligt och anser att löptiden för samarbetsavtal normalt inte bör förlängas. För att åstadkomma kapacitetsvinster kan det i vissa fall finnas anledning att förlänga löptiden för samarbetsavtal med ett tredje år då programmet medger detta. Om SIDA för visst mottagarland finner en förlängning av avtalstiden motiverad bör styrelsen till regeringen inkomma med en framställning om en sådan förlängning.

Sveriges samarbete med skilda u-länder sker i många olika former. En stor del av biståndet kanaliseras via andra organ än SIDA. För programländerna regleras samarbetet genom dels ett huvudavtal, ett s. k. samarbetsavtal med normalt två års löptid som anger ramarna för det bilaterala samarbetet, dels olika sektor- eller insatsavtal med en löptid upp till fem år, och dels ett proceduravtal. I programländerna finns biståndskontor inom de svenska ambassaderna. Avgörande för om ett land skall vara programland har varit biståndets omfattning och långsiktighet. Typen av insatser är ytterligare ett kriterium för om det skall anses vara motiverat att upprätta ett landprogram, formaliserat i ett samarbetsavtal. Samarbetsavtal förekommer även inom ramen för det tekniska samarbetet genom BITS, dock utan att någon finansiell ram anges.

Enligt min mening har samarbetet med Uganda nu fått en sådan omfattning och stabilitet att en överenskommelse bör träffas med Ugandas regering om formerna för det fortsatta utvecklingssamarbetet. Samarbetet finansieras från anslagsposten Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m.

Beträffande biståndet för regionala insatser föreslår jag, liksom SIDA, en uppdelning, bl. a. med hänsyn till att anslagsposten har ökat kraftigt. Jag föredrar emellertid en uppdelning med en anslagspost för Afrika, en för Asien och en för Centralamerika.

I enlighet med vad som framförts i det inledande avsnittet om prioriteringar i biståndet föreslår jag att anslagsposten Särskilda program delas och en ny anslagspost inrättas inom anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA för särskilda miljöinsatser. Vidare föreslås att anslagsposten Katastrofer m. m. i fortsättningen benämns Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m., för att bättre beskriva de verksamheter som finansieras över anslagsposten. Utöver dessa förändringar avser jag ej att inrätta några ytterligare anslagsposter under anslaget.

Den nya uppdelningen av anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA framgår av tabell 5.

Tabell 5. Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA budgetåren 1988/89–1989/90 (milj. kr.)

	Medelsram 1988/89	Förslag till medelsram 1989/90		
		SIDA	Föredraganden	Förändring
AFRIKA				
Angola	150	170	170	+ 20
Botswana	95	95	95	
Etiopien	145	145	145	
Guinea-Bissau	75	80	80	+ 5
Kap Verde	60	65	65	+ 5
Kenya	140	140	140	
Lesotho	35	35	35	
Moçambique	355	395	395	+ 40
Tanzania	520	540	540	+ 20
Zambia	240	260	240	
Zimbabwe	160	180	180	+ 20
Regionala insatser i Afrika	230(1)	235(1)	235	+ 5
Humanitärt bistånd i södra Afrika	340	340	350	+ 10
ASIEN				
Bangladesh	135	135	135	
Indien	380	380	380	
Laos	70	85	85	+ 15
Sri Lanka	50	70	70	+ 20
Vietnam	300	300	300	
Regionala insatser i Asien	10(1)	10(1)	15	+ 5
LATINAMERIKA				
Nicaragua	190	230	230	+ 40
Regionala insatser i Centralamerika	45(1)	55(1)	55	+ 10
Humanitärt bistånd i Latinamerika	190	190	190	
ÖVRIGT				
Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m.	615	534	800	+195
Bistånd genom folkrörelser o. andra enskilda organisationer	525	550	575	+ 50
Särskilda miljöinsatser	62,5(2)	85(2)	125(2)	+ 62,5
Särskilda program	336,3(2)	315(2)	328(2)	– 8,3
Rekrytering och utbildning av fältpersonal	74	81	81	+ 7
Vissa landprogramkostnader	45	51	51	+ 6
SUMMA:	5 572,8	6 151(3)	6 090	517,2

(1) SIDA har föreslagit en uppdelning av anslagsposten Regionala insatser i tre poster: SADCC (210 milj. kr.), Centralamerika (55 milj. kr.) respektive Övrigt (Afrika och Asien) (35 milj. kr.). Här har i stället en uppdelning gjorts på Afrika, Asien och Centralamerika.

(2) Anslagsposten Särskilda program har uppdelats på två anslagsposter. Den nya anslagsposten Särskilda miljöinsatser motsvaras 1988/89 av den tidigare delposten Miljö- och markvård.

(3) I summan ingår, förutom de i tabellen föreslagna beloppen, SIDA:s förslag till medelsfördelning avseende tre nya anslagsposter Betalningsbalansstöd (300 milj. kr.) och Övriga länder: Costa Rica (25 milj. kr.) och Uganda (75 milj. kr.).

Angola

Sydafrikas angreppskrig mot Angola har inneburit stora påfrestningar på Angolas ekonomi och allvarligt hindrat landets utveckling. Utlandsskulden har ökat markant, bl. a. beroende på fallande oljepriser och dollarkursens nedgång. För att möta problemen har Angola påbörjat ett ekonomiskt reformprogram. Regeringen har också ansökt om medlemsskap i IMF och Världsbanken i syfte att erhålla ett effektivt stöd i den nödvändiga strukturanpassningsprocessen. I reformprogrammet ingår bl. a. avreglering av priser och ett ökat utrymme för enskilda initiativ, särskilt inom jordbruket. Läget avseende mänskliga rättigheter är inte tillfredsställande, men det måste ses mot bakgrund av det långvariga kriget med Sydafrika. Bl. a. inom det juridiska systemet pågår emellertid ett reformarbete i riktning mot större rättssäkerhet. Biståndet till fiskerinäringen bör fortsätta. Likaså är stödet till den utsatta hälsosektorn angeläget. Som ett led i strävandena att motverka den ekonomiska krisen har varubiståndet under senare år fått ökad vikt. Stödet till miljöinsatser i Luanda, i form av renhållning m. m. bör fortsätta. Katastrofbistånd bör ges även fortsättningsvis främst för att bistå det stora antalet internflyktingar. Den senaste utvecklingen i södra Afrika gör att i planeringen av biståndet till Angola utrymme bör finnas för en anpassning till de förändrade förhållanden som kan uppstå till följd av en fredsuppgörelse. Med hänsyn till Angolas svåra ekonomiska situation och landets utsatta läge i södra Afrika finner jag det motiverat att öka medelsramen med 20 milj. kr. till 170 milj. kr.

Botswana

Den botswanska ekonomin är för närvarande jämförelsevis stark. Utvecklingssamarbetet med Botswana motiveras främst av landets utsatta läge i förhållande till Sydafrika. Biståndet syftar till ekonomisk och social utveckling med särskilt beaktande av självständighets- och utjämningsmålen. Insatserna inom dricksvattenförsörjning, undervisning och distriktsutveckling bör fortsätta. Efter sex års torka finner jag det särskilt angeläget att intensifiera ansträngningarna att förebygga markförstöring genom insatser för miljö och markvård. Vidare bör särskilda ansträngningar göras i syfte att få till stånd ett bredare samarbete med insatser som förmedlas av BITS, SWEDFUND och IMPOD. Detta förutsätter ett flexibelt utnyttjande av personal- och konsultfonden. Landet har en parlamentarisk styrelseform med flera partier. Mänskliga rättigheter respekteras. Det svenska biståndet används effektivt. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 95 milj. kr.

Etiopien

Etiopien är ett av jordens fattigaste länder. Under 1988 har landet åter varit i behov av omfattande katastrofbistånd, främst på grund av otillräckliga skördar. Samstämmiga bedömningar visar att importbehoven av livsmedel

ökar, samtidigt som landets ekonomi snabbt försämras bl. a. genom den väpnade konflikten i de norra regionerna. Jag förutser fortsatt behov av katastrofbistånd under kommande år. Sverige har vid överläggningar med Etiopien uttryckt oro över den etiopiska jordbrukspolitikens negativa verkningar och det tvång som rapporterats i samband med koncentrationen av befolkningen till byar. Ett hinder för utvecklingen är självfallet konflikten i de norra regionerna. Från svensk sida har framhållits att det är angeläget att fredsskapande samtal inleds. Även fortsättningsvis bör frågor rörande fred, demokrati och grundläggande mänskliga rättigheter spela en viktig roll i dialogen med den etiopiska regeringen. En central målsättning för det långsiktiga biståndet är att nå landsbygdsbefolkningen genom att bidra till skydd av miljön och skapa förutsättningar för en ökad livsmedels- och skogsproduktion. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 145 milj. kr.

Guinea-Bissau

Guinea-Bissau genomför för närvarande ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram, som stöds av Internationella valutafonden och Världsbanken. Sverige bör fortsätta att stödja Guinea-Bissaus ansträngningar att genomföra detta program för att landet skall få en ökad tillväxt. Viktigt är även fortsatt stöd till de social sektorerna, särskilt utbildning. Även landsbygdsutveckling bör ges fortsatt stöd. Respekten för mänskliga rättigheter har varit bristfällig. En upprustning av rättsväsendet planeras med bl. a. svenskt stöd. Jag finner det motiverat med en ökning av medelsramen med 5 milj. kr. till 80 milj. kr.

Kap Verde

Biståndet till Kap Verde bör även i fortsättningen inriktas på insatser för att främst avhjälpa den rådande livsmedelsbristen. Det system, som har utvecklats för varubiståndet, bör fortsätta, vilket innebär att intäkterna från försålda varor tillförs en nationell utvecklingsfond, som används för att finansiera markarbeten, bevattningsanläggningar och vägbyggen. Jag föreslår en ökning av medelsramen med 5 milj. kr. till 65 milj. kr.

Kenya

Den ekonomiska utvecklingen i Kenya har under senare år varit positiv. Biståndet syftar huvudsakligen till att förbättra försörjningen för fattiga på landsbygden. Jag anser att biståndet även i fortsättningen bör inriktas på landsbygdsutveckling med koncentration på markvård, vattenförsörjning och hälsovård med familjeplanering. Ett ökat folkligt deltagande i projektgenomförandet skall eftersträvas. Respekten för mänskliga rättigheter i Kenya har under lång tid varit relativt god. Under senare år har läget försämrats. Detta har uppmärksammats av Sverige och andra biståndsgivare. Reservationen 1987/88 är betydande och förutses komma att ligga kvar på nuvarande nivå ännu ett år. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 140 milj. kr. för Kenya.

Lesotho

Biståndet till Lesotho syftar till att slå vakt om landets självständighetssträvanden och att minska sårbarheten gentemot Sydafrika. Ett stort antal lesothier arbetar i Sydafrika. Beroendet vad avser transporter och kommunikationer är i stort sett totalt. Dessa ekonomiska realiteter begränsar starkt Lesothos handlingsutrymme. Lesothos regering strävar efter att bibehålla nationell självständighet, men samtidigt är trycket från Sydafrika stort. Landets roll som fristad för flyktingar från Sydafrika har kraftigt inskränkts. Det finns mot denna bakgrund anledning att noga följa den fortsatta utvecklingen i landet, relaterat till Sveriges södra Afrika-politik. Stödet bör koncentreras till områden som långsiktigt kan öka produktionen inom landet. Särskild inriktning på markvård är angeläget för att hejda jorderosion, liksom program för arbetsintensiv teknik i syfte att skapa fler arbetstillfällen. Fortsatt stöd bör även ges i form av förvaltningsbistånd. Reservationen för 1987/88 uppgick till 22 milj. kr. Genomförandet av markvårdsprogrammet beräknas ta mer medel i anspråk. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 35 milj. kr.

Moçambique

Moçambique har under många år utsatts för Sydafrikas destabiliseringspolitik. Den sydafrikastödda rebellrörelsens terror har medfört svåra lidanden för civilbefolkningen, som utsatts för stora grymheter. Hälften av landets redan otillräckliga skolor liksom dess sjukstugor har förstörts. Nästan en miljon moçambikier lever som flyktingar i grannländerna. Ytterligare fem miljoner är helt beroende av hjälp utifrån för att överleva. Trots sitt svåra läge söker Moçambique visa ökad respekt för grundläggande mänskliga rättigheter. År 1987 påbörjades ett ekonomiskt rehabiliteringsprogram som bl. a. innebär en avreglering av priser och devalvering av valutan. Programmet, som utformats i samarbete med Världsbanken och IMF, har fått omfattande internationellt stöd. Det har redan börjat ge positiva resultat med tillväxt i ekonomin. Det svenska biståndet anpassas kontinuerligt till det besvärliga läget i landet. Beredskap bör även i fortsättningen finnas att svara på speciellt akuta behov genom kompletterande betalningsbalansstöd och katastrofbistånd. Biståndet bör utgöra en kombination av insatser för att lindra den akuta krisen och främja långsiktiga utvecklingsinsatser inom jordbruk, energi och industrirehabilitering. Stödet till sociala sektorer, främst inom undervisning, bör öka successivt. Jag anser att en successiv anpassning av biståndet till såväl säkerhetsläget som det ekonomiska rehabiliteringsprogrammet är nödvändig och finner det motiverat med en ökning av stödet med 40 milj. kr. till 395 milj. kr.

Tanzania

Det är angeläget att Tanzania ges stöd till det pågående ekonomiska reformprogrammet, som är en förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling i landet. Framsteg har gjorts, bl. a. har BNP per capita ökat under de senaste två åren. Ett fortsatt omfattande internationellt bistånd, som

också inkluderar skuldlättnader, är dock nödvändigt för att stabil tillväxt i landet skall komma till stånd. Läget beträffande mänskliga rättigheter i Tanzania är relativt gott. Regeringen har alltsedan självständigheten strävat efter jämlikhet. Den bedriver en generös flyktingpolitik. Jag anser att ett fortsatt omfattande varubistånd till industrin, jordbruket och kommunikationer i Tanzania är nödvändigt för landets ekonomiska tillväxt. Ett fortsatt stöd till de sociala sektorerna förblir ett viktigt bidrag till utvecklingen för landets många fattiga. Jag vill också framhålla de viktiga insatser som omfattas av kvinnoprogrammet. Anpassningen av det svenska biståndet till det ekonomiska reformprogrammet har medfört vissa omprioriteringar. Jag föreslår en ökning av landramen med 20 milj. kr. till 540 milj. kr. Dessutom kan fortsatt betalningsbalansstöd komma att bli aktuellt.

Zambia

Biståndet till Zambia syftar till ökad livsmedelsproduktion, förbättringar för fattiga grupper på landsbygden och att medverka till att stärka landets ansträngningar att minska beroendet av Sydafrika. Det svenska biståndet bör även i fortsättningen inriktas på jordbruk samt på stöd inom hälso- och undervisningssektorerna. Under kommande budgetår planeras ett nytt treårsavtal inom hälsoområdet innebärande en ökning med 40 % i förhållande till föregående avtalsperiod. Biståndet bör ytterligare anpassas till behovet av en grundläggande reformering av den skuldtyngda och kopparberoende ekonomin. Läget avseende mänskliga rättigheter i Zambia framstår som tämligen gott. Landet för en generös flyktingpolitik. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 240 milj. kr. Om Zambia förändrar sin ekonomiska politik på ett sådant sätt att realistiska förutsättningar för en positiv ekonomisk utveckling i landet uppnås bör ytterligare medel ställas till förfogande från anslagsposten Särskilda insatser för skuldtyngda länder.

Zimbabwe

Biståndet till Zimbabwe syftar främst till att minska de sociala och ekonomiska klyftorna i landet samt till minskat beroendet av Sydafrika. Stöd ges till hälsovård, undervisning, förvaltningsutveckling och transportsektorn. Avsikten är att nå de mest eftersatta grupperna på landsbygden, inkl. lantarbetarna och deras familjer. Varubiståndet är ett stöd till Zimbabwes ansträngningar att åstadkomma ett bredare handelsutbyte. Genom att de inbördes stridigheterna mellan de två politiska partierna ZANU och ZAPU upphört har läget beträffande mänskliga rättigheter förbättrats, liksom säkerheten på landsbygden. Medelsutnyttjandet inom biståndet har förbättrats markant. Jag föreslår en ökning av landramen med 20 milj. kr. till 180 milj. kr.

Regionala insatser i Afrika

Huvuddelen av medlen från anslagsposten går till regionala projekt i södra Afrika genom samarbetsorganisationen Southern African Development

Coordination Conference (SADCC). Posten används även för stöd till Östafrikanska utvecklingsbanken (EADB) och till Intergovernmental Authority on Drought and Development (IGADD).

Det svenska samarbetet med SADCC syftar till att stödja medlemsländernas självständighet och ekonomiska tillväxt. Biståndet bör även i fortsättningen koncentreras till främst transporter, kommunikationer och energiförsörjning. Upprustning, drift, underhåll och utbildning bör i fortsättningen spela en ökad roll för att vidmakthålla gjorda investeringar, inte minst i transitkorridorerna. Det bredare ekonomiska och kulturella samarbetet mellan Norden och SADCC-länderna bör drivas vidare. Preliminärt har överenskommelse träffats om en fond för att främja samägda företag och annat samarbete mellan näringslivet i Norden och SADCC-regionen.

Nuvarande avtal med EADB har förlängts till 1988/89. På grundval av en positiv utvärderingsrapport år 1988 och stort behov av en kapitalpåfyllnad bereds ett nytt avtal med en årlig utbetalning om 20 milj. kr. För samarbetsorganisationen för länderna på Afrikas horn, IGADD, beräknas det årliga stödet till 4,5 milj. kr.

Den femåriga planeringsramen har givit ett ökat medelsutrymme som kan fyllas med nya åtaganden, vilket kommer att minska reservationen. Jag föreslår att anslagsposten Regionala insatser i Afrika uppförs med 235 milj. kr. Härav avser 210 milj. kr. stöd till regionala insatser inom SADCC, varav 30 milj. kr. för det nordiska initiativet.

Humanitärt bistånd i södra Afrika

Förtrycket mot befolkningsmajoriteten i Sydafrika ökar. Genom anslagsposten Humanitärt bistånd i södra Afrika får rörelser och människor som är motståndare till eller offer för apartheidsystemet ekonomiskt, moraliskt och politiskt stöd från Sverige. Utformningen av det humanitära biståndet syftar vidare till att stödja uppbyggnaden av demokratiska och icke rasistiska samhällen i Sydafrika och Namibia.

Biståndet omfattar stöd till försörjning av flyktingar, rättshjälp, uppbyggnad av demokratiska organisationer, studiestöd, facklig utbildning, bidrag till försörjning av politiska fångar och deras familjer samt information och forskning om apartheidsystemet och dess följder.

En stor del av biståndet föreslås även i fortsättningen ges i form av stöd till humanitär verksamhet inom befrielserörelserna African National Congress (ANC) och South West Africa Peoples Organization (SWAPO). Särskild hänsyn skall därvid tas till behovet av stöd till utbildning och planering inför framtida majoritetsstyre i Namibia och Sydafrika. Jag finner att situationen i södra Afrika ger anledning till en ökning av medelsramen för det humanitära biståndet med 10 milj. kr. till 350 milj. kr. Om utvecklingen skulle föranleda ytterligare behov kan medel från anslagsposten Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m. utnyttjas för humanitära insatser i södra Afrika. Medel inom denna anslagspost kan bl. a. utnyttjas för insatser i anslutning till fredsprocessen mot ett självständigt Namibia.

Bangladesh

Under 1980-talet har det svenska biståndet till Bangladesh genomgått en avsevärd förändring. Biståndet inriktas nu främst på att genom sysselsättningsskapande projekt förbättra levnadsförhållandena för fattiga på landsbygden. Svårigheten att nå de sociala målen är dock alltjämt betydande. Biståndet domineras av landsbygdsutveckling, hälsostöd och undervisning, medan varubiståndet minskar. Fortsatt stöd bör ges till Grameen Bank, som är en snabbt expanderande bankverksamhet till förmån för fattiga människor, främst kvinnor. Bangladesh har under året genomgått perioder av politisk instabilitet, som tidvis åtföljts av kränkningar av mänskliga rättigheter. Arbetet med att höja kvaliteten i de svenska biståndsinsatserna i Bangladesh bör fortsätta. Jag förordar en oförändrad medelsram om 135 milj. kr.

Indien

Biståndet till Indien inriktas sedan flera år tillbaka på skogsbruk med markvård, hälsovård, dricksvatten på landsbygden och energi. De fattigdoms- och miljöinriktade insatserna har fått en allt större omfattning och fungerar väl. De stora reservationerna medger ökade satsningar inom de ovan nämnda sektorerna samt även inom undervisningssektorn. Inom landramen har för närvarande cirka en fjärdedel avsatts för energiarbete. Ett ökat intresse har den senaste tiden visats från Indiens sida för energi- och miljösamarbete. En framställan om biståndsfinansiering för ett vattenkraftverk, URI, i Kashmir har nyligen kommit. Projektet prioriteras av Indien av miljöskäl, därför att vattenkraft kan ersätta energi som baseras på avverkning av skog. I projektet ingår också en del som avser skogsplantering för att återställa områden, där skogen tidigare har avverkats. Kraftverket beräknas kunna genomföras på sex år. Om projektet vid upphandlingen tillfaller ett svenskt konsortium, som givit anbud, kan en u-kredit bli aktuell. Gåvoandelen måste på grund av projektets storlek finansieras med dels u-kreditmedel, dels landramsmedel. SIDA och BITS har fått i uppdrag att utvärdera projektet. Inom energisamarbetet med Indien finns reserverade medel som kan användas för finansieringen. Belastningen på landramen kan därför begränsas till 100 milj. kr. per år. För att ett svenskt åtagande skall kunna göras krävs ett bemyndigande från riksdagen att överskrida planeringsramen för Indien med högst 400 milj. kr. Information om vattenkraftverket URI gavs i utrikesnämnden under år 1988. Den växande industrin och de snabbt expanderande städerna medför miljöhot av för Indien nytt slag. Förutsättningarna för att inleda ett samarbete avseende miljövård inom den moderna sektorn undersöks. De största miljöproblemen orsakas dock av långtgående skogsförstörelse, som bl. a. medför erosion och ökar risken för översvämningar. Indien prioriterar numera miljövårdande insatser mycket högt. De svenska skogsprogrammen har fått ett allt större inslag av miljö- och markvårdande insatser. Ett stöd till skogs- och markvårdsinsatser i Himalaya övervägs. Indien är en

demokrati med en fri debatt, men de fattigas mänskliga rättigheter kränks ofta. Med hänsyn till den stora reservationen föreslår jag en oförändrad medelsram om 380 milj. kr. Jag hemställer vidare om att riksdagen bemyndigar regeringen att överskrida planeringsramen för Indien med högst 400 milj. kr., om beslut fattas om att stödja vattenkraftprojektet Uri.

Laos

Utvecklingssamarbetet med Laos inriktas på skogs-, transport- och elkraftssektorerna. Landet har brist på personer med kunskaper om ekonomisk politik och företagsledning. Större vikt bör enligt min mening i fortsättningen läggas vid överföring av kunskaper, särskilt inom förvaltning och företag. Samarbetet syftar även till att bryta landets isolering. Miljöinsatser får ökat utrymme inom ramen för stödet till skogssektorn. En hälsovårdsinsats är under beredning. Sverige stöder genom FN:s narkotikafond (UNFDAC) en insats för bekämpning av opiumodling. Den tidigare stora reservationen kommer att försvinna när utbyggnaden av vattenkraftverket Xeset inleds. På det ekonomiska området har på senare tid en liberalisering skett och byråkratins roll har minskat. Även en strävan att öppna landet i politiskt avseende kan noteras. Jag föreslår en ökning av medelsramen med 15 milj. kr. till 85 milj. kr.

Sri Lanka

Den etniska konflikten i landet har medfört stor materiell förstörelse och negativt påverkat den ekonomiska utvecklingen. Konflikten har medfört att våld och kränkningar av mänskliga rättigheter har fortsatt och ökat i omfattning. Biståndet bör även i fortsättningen inriktas främst på landsbygdsutveckling och undervisning. Jag anser även att återuppbyggnaden av landets infrastruktur bör stödjas, och föreslår en ökning av medelsramen med 20 milj. kr. till 70 milj. kr.

Vietnam

Biståndet till Vietnam koncentreras till pappersindustri, skogsbruk, hälsovård, industrirehabilitering och varubistånd. Inom dessa sektorer har samarbetet gradvis anpassats till Vietnams behov av bl. a. miljövård, primärhälsovård och företagsledning. Landets nästan totala brist på utländsk valuta påverkar biståndets utformning. Tecken tyder på att Vietnam strävar mot en öppnare samhällsform. Den pågående ekonomiska liberaliseringen ger större utrymme för initiativ på det ekonomiska området för allt fler människor. Vietnams regering har utfäst att dra tillbaka sina trupper från Kampuchea senast år 1990. Jag förutsätter att så blir fallet. En planering för ett fortsatt samarbete efter år 1990 pågår, dock utan bindande åtaganden. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 300 milj. kr.

Regionala insatser i Asien

Från anslagsposten utgår stöd till Mekongkommitténs arbete. Ett gradvis ökande samarbete kan förutses med inriktning på regionala miljövårdsproblem. Om Kampuchea-frågan löses kan kommittén komma att få ytterligare uppgifter. Hantverksfiske i Bengaliska viken stöds genom FAO under ett avtal som utlöper år 1991. Det svenska bidraget för 1989/90 är 6 milj. kr. Jag föreslår att anslagsposten Regionala insatser i Asien beräknas till 15 milj. kr.

Latinamerika

Nicaragua

Nicaragua befinner sig i en allvarlig ekonomisk kris, främst till följd av väpnad aggression, ekonomiska sanktioner och en alltför svag ekonomisk politik. Biståndet är inriktat på att upprätthålla produktionen inom industri och jordbruk samtidigt som en ekonomisk utveckling på medellång sikt understöds. Särskilt lämnas stöd till kultursamarbete, demokrati och kvinnoinsatser. Samarbetet bör fortsätta inom sektorerna mineralutvinning, skogsbruk och energiproduktion. Ett stort varubistånd bör även i fortsättningen vara ett viktigt instrument för att lindra följderna av den ekonomiska krisen och påbörja en återuppbyggnad efter kriget, om förhållandena så medger. Beredskap bör även finnas för akuta behov genom katastrofhjälp. Skadorna efter orkanen Joan är mycket betungande. Överenskommelsen om vapenvila mellan de fem centralamerikanska länderna i augusti 1987 har bidragit till att stärka de demokratiska fri- och rättigheterna i landet. Nicaraguas kapacitet att ta emot bistånd är god. Jag anser det motiverat med en ökning av stödet med 40 milj. kr. till 230 milj. kr.

Regionala insatser i Centralamerika

Sveriges bidrag till regionala insatser i Centralamerika syftar till att främja fredssträvandena i regionen och ansträngningarna att öka samarbetet mellan länderna. Verksamheten bör i första hand främja personkontakter och kunskapsutveckling inom skilda områden såsom hälsovård, miljövård och utbildning. I valet av insatser bör särskilt beaktas möjligheterna att främja och befästa en demokratisk utveckling och att bidra till ökad respekt för mänskliga rättigheter. En beredskap bör också finnas att lämna stöd till program som av de centralamerikanska länderna prioriteras för internationell finansiering. Därutöver bör beredskap finnas att stödja internationella appeller för Centralamerika med katastrofbistånd. Jag anser det motiverat med en ökning av anslagsposten från 45 milj. kr. till 55 milj. kr.

Humanitärt bistånd i Latinamerika

Det humanitära biståndet i Latinamerika utgörs till stor del av stöd till insatser för att främja mänskliga rättigheter och bistå politiskt förföljda. Särskilt utvecklingen i Centralamerika har ställt krav på omfattande

nödhjälpsinsatser för ett ökande antal flyktingar och hemlösa. Efter antagandet av den centralamerikanska fredsplanen har nya behov av insatser för återflyttning av flyktingar från Honduras och Mexico till hemländerna i El Salvador och Guatemala uppstått. Ett fortsatt behov av stöd till förtryckets offer i de två återstående diktaturerna Chile och Paraguay är att förutse. Resultatet av folkomröstningen i Chile inger hopp om en utveckling i riktning mot demokrati, vilket kan motivera särskilda biståndsinsatser. I Latinamerika finns behov av fortsatt stöd för att främja demokratisträvanden och bistå ekonomiskt och socialt eftersatta grupper, som ofta saknar förutsättningar att delta i den politiska processen. Detta gäller bl. a. kvinnor och barn. Stöd bör också kunna ges för återuppbyggnad och förstärkning av demokratifrämjande institutioner.

Biståndet utgår huvudsakligen som bidrag till enskilda svenska och internationella organisationer som Diakonia, Rädda Barnen, Röda korset, Kyrkornas Världsråd och World University Service och till enskilda grupper och organisationer i mottagarländerna. De förmedlande och mottagande organisationernas kapacitet är av avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att lämna bidrag och tillmötesgå de behov som finns. Även om den politiska situationen i flera av länderna ofta har försvårat det humanitära biståndet, har under de senaste åren möjligheterna att lämna ett effektivt bistånd förbättrats hos mottagande och förmedlande organisationer.

Jag finner att situationen i Latinamerika motiverar fortsatta betydande humanitära biståndsinsatser. Anslagsposten föreslås oförändrad till 190 milj. kr., då viss del av de tidigare delvis humanitära insatserna i Centralamerika numera stöds genom anslagsposten Regionala insatser.

Övrigt

Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m.

Katastrofbistånd lämnas i första hand som hjälp åt människor i u-länder, som drabbats av naturkatastrofer eller väpnade och politiska konflikter. Katastrofmedel kan även användas som extra bistånd till länder, som erhåller svenskt utvecklingsbistånd och vilkas försörjning och utveckling hotas av oförutsedda händelser. Ett tredje användningsområde utgörs av åtgärder för att förbättra katastrofberedskapen och förebygga katastrofer. Under det gångna året har försörjningssituationen åter varit mycket ansträngd i flera afrikanska länder. Den svåra situationen i bl. a. Etiopien, Sudan, Angola och Moçambique, som till stor del har sin grund i inbördeskrig och utifrån stödd gerillaverksamhet, tycks bestå. Flera miljoner människor har tvingats på flykt i sökandet efter mat eller för att rädda sig undan övergrepp och terror. Redan fattiga länder får härmed ta emot stora flyktingströmmar, som utgör en extra belastning på deras redan hårt ansträngda resurser. Genom generösa bidrag till insatser bland flyktingar kan denna börda minskas. Behov av betydande katastrofhjälpsinsatser i bl. a. de ovan nämnda länderna även under kommande år kan förutses. Utvecklingen på Västbanken och Gaza inger oro. Behoven av humanitära insatser bland

dem som utsätts för övergrepp har ökat under det senaste året. En ökning av de humanitära hjälpinsatserna har också skett.

Jag har i inledningsavsnittet bl. a. redovisat några allmänna överväganden angående bistånd mellan krig och fred. Härvid konstaterades att det på flera håll i världen pågår en löftesrik utveckling mot fred och lösningar av politiska konflikter. FN spelar här en avgörande roll för att föra fredsarbetet framåt. Utöver de konkreta förhandlingsresultaten krävs också betydande internationella biståndsinsatser för återuppbyggnad. Ett generöst återuppbyggnadsbistånd till krigsdrabbade länder kan bidra till att skapa framtidstro och därmed underlätta fredsprocessen. Biståndet kan alltså i detta perspektiv spela en aktivt fredsbefrämjande roll. Jag finner mot bakgrund härav anledning att inom ramen för denna anslagspost under budgetåret 1989/90 skapa särskilt utrymme för återuppbyggnadsinsatser, som kan bidra till fred och stabilitet i konfliktdrabbade eller krigshärjade länder och regioner.

Biståndet till Uganda kan tjäna som exempel på vad som anförs ovan. Här har Sverige alltsedan maktskiftet i landet år 1986 bidragit till återuppbyggnad. Dessa insatser har genomförts med ett brett folkligt deltagande inom olika samhällsområden. Den nya regeringen har visat ett engagemang för mänskliga rättigheter och en förbättring inom detta område kan noteras efter år 1986. Det svenska biståndet till Uganda kanaliseras främst via FN och enskilda organisationer. Flera av de pågående insatserna syftar till utveckling av långsiktig karaktär. Utöver bidrag från denna anslagspost har stöd lämnats från anslagsposterna Projektbistånd till vissa u-länder och Särskilda insatser i skuldtyngda u-länder. Det är angeläget att fortsätta och gradvis öka stödet till Ugandas återuppbyggnad och utvecklingsansträngningar.

Jag föreslår att anslagsposten "Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m." uppförs med 800 milj. kr. Av beloppet avser 280 milj. kr stöd till återuppbyggnadsinsatser.

Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer

Jag har tidigare redovisat att bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organistioner bör spela en viktig roll inom biståndsverksamheten. Den kunskap om bistånd och u-länder som finns hos organisationerna är en betydelsefull bas för det svenska biståndet. Genom folkrörelserna engageras många människor i Sverige aktivt i utvecklingssamarbetet. Folkrörelserna har i ett långt och brett perspektiv varit bärare av demokratiska ideal i vårt eget land. De har goda möjligheter att med sina kunskaper och erfarenheter stödja framväxten av folkliga rörelser i u-länderna och därmed främja en demokratisk samhällsutveckling. Inom bl. a. miljövårdsområdet spelar folkrörelserna en viktig roll. Sammanlagt kanaliseras mer än 1 miljard kronor, vilket motsvarar mer än 20% av det totala bilaterala biståndet, genom folkrörelser och andra enskilda organisationer. Jag anser att folkrörelser och andra enskilda organisationer även fortsättningsvis bör spela en allt viktigare roll. Detta kommer till uttryck i form av successivt uppräknade anslag. Jag föreslår att anslagposten Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer höjs med 50 milj. kr. till 575 milj. kr.

Särskilda miljöinsatser

I enlighet med det nya miljömålet i biståndet kommer miljöhänsyn att integreras i olika delar av biståndet. Miljömålets genomförande möjliggörs bl. a. genom utarbetande av miljö- och naturresursstrategier, tillämpning av miljökonsekvensbedömningar i biståndsprojekten samt utvecklingsarbete kring miljö- och utvecklingsfrågor. Vidare krävs insatser för att stärka mottagarländernas miljökunnande och det allmänna miljömedvetandet genom utbildning och forskning, tillgodose folklig medbestämmanderätt vid stora projekt samt stärka miljölagstiftningen och den administrativa och institutionella kapaciteten som erfordras för en långsiktig förvaltning av naturresurserna.

Jag anser att fortsatta satsningar bör göras på byskogs- och markvårdsprojekt med en klar fattigdoms- och landsbygdsorientering. Härutöver krävs åtgärder för att bredda miljöinsatserna genom t. ex. vattenresursplanering, marin miljövård och åtgärder för att bevara den biologiska mångfalden. Vidare finns behov av biståndsfinansierade insatser för att lösa miljöproblem inom den moderna sektorn. Det gäller bl. a. industriell miljövård och ansträngningar för att utveckla och sprida miljövänlig teknik, förnyelsebara energikällor och för att begränsa förorenande utsläpp. Ökade resurser och en större andel av utvecklingsbiståndet bör även gå till investeringar som behövs för att förbättra miljön t. ex. skogsplantering, utveckling av brännvedsproduktionen, skydd för vattentillgångar, markvård, kombinerat jord- och skogsbruk, småskaligt jordbruk, billiga vatten- och avloppssystem samt omvandling av grödor till bränsle.

Miljöförstöringen utgör ett allt större hot mot u-ländernas utvecklingsmöjligheter samtidigt som ländernas resurser för att lösa miljöproblemen är ytterst knappa. I syfte att ge förutsättningar för ett effektivt genomförande av miljömålet i biståndssamarbetet finner jag att behov föreligger för ökade resurser inom miljö- och naturresursområdet, utöver tillgängliga medel inom bl. a. landprogrammen, katastrofbiståndet och stödet genom enskilda organisationer. Jag har därför funnit det motiverat att inrätta en särskild anslagspost benämnd Särskilda miljöinsatser för att intensifiera stödet för bilaterala och regionala miljöprogram. De miljöinsatser som för närvarande finansieras inom anslagsposten Särskilda program, föreslås föras över till den nya anslagsposten. Medelsbehovet för särskilda miljöinsatser beräknar jag till 125 milj. kr.

Särskilda program

Anslagsposten Särskilda program är avsedd att vara ett komplement till i första hand det övriga biståndet genom SIDA. Syftet är dels att skapa förutsättningar för att särskilt uppmärksamma ämnesområden där initiativ och utökade insatser är speciellt angelägna, dels att främja metodutveckling för biståndsverksamheten. Från anslagsposten finansieras även insatsförberedelser och resultatvärdering. Medlen bör kunna användas både för särskilda initiativ i enskilda länder, i regioner och i internationella sammanhang.

För att ovanstående målsättningar skall upfyllas anser jag att följande områden bör ingå som delposter under Särskilda program: energi, hälsovård, AIDS-bekämpning, befolkningsfrågor, kvinnofrågor, kultur och massmedia, främjande av demokratisk utveckling och mänskliga rättigheter, försöksverksamhet och metodutveckling, samt insatsförberedelser och resultatvärdering.

Verksamheten inom de ämnesinriktade delposterna bör omfatta insatser med anknytning till det långsiktiga utvecklingssamarbetet, såväl bilateralt som multilateralt.

Befolkningsfrågornas nära samband med såväl miljö som kvinnors hälsa uppmärksammas allt mera. Det finns ett stort antal organisationer som bedriver verksamhet med relevans för detta samband. Jag föreslår därför att delposterna för hälsovård, befolknings- och kvinnofrågor ges ökad prioritet.

Regeringen har för budgetåren 1988/89–1990/91 utfäst 60 milj. kr. för forskning om AIDS och tropiska sjukdomar. För innevarande budgetår har 20 milj. kr. anvisats. Medlen disponeras av SAREC. Forskningsprogrammet skall genomföras i internationell samverkan och målet är att få fram läkemedel och vaccin mot AIDS och tropiska sjukdomar.

Samarbete på kultur- och massmediaområdet utgör ett viktigt komplement till det mer tekniskt och ekonomiskt inriktade biståndet. Kulturstödet skall bl. a. främja ett folkligt deltagande i kulturlivet medan stödet till massmedia skall ges till uppbyggandet och utvecklandet av främst press och radio men också nyhetsbyråer i u-länder. Jag finner ökade satsningar på kultur- och massmediaområdet motiverade.

Inför innevarande budgetår inrättades en särskild delpost för främjande av demokrati och mänskliga rättigheter. Riktlinjer för verksamheten under delposten har utarbetats. Som framgått av inledningsavsnittet tillmäter jag främjandet av mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling fortsatt stor betydelse.

Stöd från delposten försöksverksamhet och metodutveckling bör i första hand ges för insatser i programländer. Anknytning till sektorer där SIDA har betydande aktiviteter och behov bör eftersträvas. Jag noterar att SIDA finner att förstärkningen av den svenska resursbasen är en viktig komponent i arbetet. Från delposten finansieras även Sveriges stöd till det internationella programmet om sociala aspekter på ekonomisk anpassning.

Jag välkomnar den rationalisering av verksamheten som SIDA eftersträvar bl. a. genom att verksamheten koncentreras till större sammanhållna program. I verksamheten krävs ett nära samarbete med SAREC och BITS eftersom insatserna ibland gränsar mot forskning och utbildning. Ett betydande antal av pågående projekt sker i samarbete med olika FN-organ. Mot bakgrund av Sveriges aktiva engagemang för förbättringar av de internationella organisationernas verksamhet inom och utom FN-systemet finner jag det motiverat att insatser genom olika FN-organ bedöms även i detta perspektiv. Denna aspekt bör bevakas i samråd med utrikesdepartementets u-avdelning.

Jag beräknar medelsbehovet under Särskilda program till 328 milj. kr.

Rekrytering och utbildning av fältpersonal

Anslagsposten utnyttjas för rekrytering av biträdande experter, volontärer och Junior Professional Officers inom FN-systemet, för rekrytering av biträdande experter inom de bilaterala programmen, för aktivering av den svenska resursbasen, för s. k. mindre fältstudier samt för rekrytering och utbildning av fältpersonal. Det är angeläget att lämpliga personer rekryteras för deltagande i fältarbetet och för olika uppgifter i FN-organen och att de får en adekvat utbildning. Det gäller inte minst den växande kategori av personal, som är anställd av konsultföretag och som kontrakteras av SIDA i biståndssamarbetet. Jag välkomnar att SIDA planerar att successivt öka rekryteringen av biträdande experter och Junior Professional Officers med målsättningen att 100 personer från denna kategori skall vara i fält 1989/90. Härigenom vidgas den svenska resursbasen och det multilaterala samarbetet stärks. Jag förordar att 81 milj. kr. avsätts för anslagsposten Rekrytering och utbildning av fältpersonal.

Vissa landprogramkostnader

Denna anslagspost upptar skatter och sociala avgifter för fältpersonal som erläggs i Sverige samt kostnader för försäkringsavgifter vid varusändningar. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget i mottagarländerna, framför allt i södra Afrika, får även vissa personalkostnader redovisade i SIDA:s anslagsframställning avseende handläggning av säkerhetsfrågor finansieras från anslagsposten. Medelsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknas till 51 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer och bidrag för utvecklingssamarbete genom SIDA som jag i det föregående förordat.
2. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser och åtaganden som jag föreslagit i det föregående,
3. till *Utvecklingssamarbete genom SIDA* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 6 090 000 000 kr.

C 3. Andra biståndsprogram

1987/88 Utgift 1 216 032 741 kr. Reservation 1 609 834 859 kr.
1988/89 Anslag 1 364 199 000 kr.
1989/90 Förslag 1 647 334 000 kr.

Under anslaget anvisas medel för u-landsforskning genom styrelsen för u-landsforskning (SAREC), tekniskt samarbete och u-krediter genom beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), gäststipendieprogram genom Svenska institutet, främjande av u-länders export genom importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD), industriellt samar-

bete genom fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND), projektbistånd till vissa u-länder samt medel för särskilda insatser i skuldtyngda u-länder.

Tabell 6. Andra biståndsprogram budgetåren 1988/89—1989/90 (milj. kr.)

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Beräknad ändring 1989/90
Anslag			
U-landsforskning	280,0	315,0	+ 35,0
BITS verksamhet, därav	540,0	610,0	+ 70,0
Tekniskt samarbete	(170,0)	(210,0)	(+ 40,0)
U-krediter	(370,0)	(400,0)	(+ 30,0)
Gäststipendieprogram	3,7	4,5	+ 0,8
IMPOD:s verksamhet	16,5	3,8	− 12,7
Industriellt samarbete(1)	(72,0)	(25,0)	
Projektbistånd till vissa u-länder	50,0	70,0	+ 20,0
Särskilda insatser i skuldtyngda länder	470,0	640,0	+ 170,0
Utredningar m. m.	4,0	4,0	+ of.
Summa	1364,2	1647,3	+ 283,1

(1) Finansiering med reservationsmedel under u-krediter

U-landsforskning

SAREC

SAREC föreslår att 330 milj. kr. anvisas för verksamheten. Efter ett år av konsolidering då en ny organisation trätt i kraft, datorisering och internutbildning genomförts, samt ett regionkontor i södra Afrika upprättats, har SAREC ambitionen att expandera det bilaterala samarbetet.

Verksamheten innefattar stöd till internationella forskningsprogram, stöd till forskning i och forskningssamarbete med länder i Afrika, Asien och Latinamerika, samt stöd till svensk u-landsforskning. Ett centralt mål är att stärka nationell forskningskapacitet i u-länder.

SAREC menar att de internationella forskningsprogrammen har en viktig roll som producenter av forskningsresultat och som stöd för nationella forskningsansträngningar. SAREC har funnit det angeläget att i de internationella forskningsprogrammen verka för ökat deltagande av u-landsrepresentanter både på forskar- och ledningsnivå. Likaså har SAREC aktivt verkat för att knyta ihop de nationella institutionerna i samarbetsländerna med de internationella forskningsinstitut som SAREC stöder.

SAREC fortsätter att med prioritet utveckla det bilaterala forskningsstödet till ett antal, främst afrikanska, länder. Detta stöd ges för att på längre sikt bygga upp forskningskapacitet. SAREC stöder också samarbete med några länder som besitter en starkare bas för forskning än de fattigaste u-länderna. I dessa fall koncentreras samarbetet till områden där forskningsresultat av mer generellt u-landsintresse kan nås och där Sverige kan bidra med relevant forskningskompetens.

SAREC avser att gå vidare med institutionssamarbete som modell i forskningsstödet. Den innebär att inhemska forskare vid u-landsinstitutioner skall formulera och genomföra projekt, gärna i samarbete med motsvarande svensk vetenskaplig institution. Ett problem är emellertid tillgången på lämpliga svenska resurser. Även om SAREC i huvudsak anlitat universitetsinstitutioner i Sverige finns exempel på u-landsinstitutioner som bistått annan u-landsinstitution. Samverkan med institutioner i Norden kan bli mer aktuella i framtiden.

Forskarutbildning är ett ökande inslag inom SAREC:s bilaterala samarbete. SAREC menar att utbildningen helst bör äga rum inom ramen för ett väl fungerande långsiktigt institutionssamarbete. SAREC avser att öka stödet till nationella forskarutbildningsprogram i u-länder.

Utanför de ordinarie bilaterala samarbetsprogrammen har SAREC utformat särskilda stödformer för samhällsvetenskapliga forskare i Latinamerika och Afrika. SAREC finner det angeläget att genom det svenska stödet stimulera forskningspluralism för att ge utrymme för skilda vetenskapliga synsätt och för att understödja en vetenskaplig och samhällelig debatt. Av vikt är också att stödja forskning som berör demokrati och mänskliga rättigheter. Under 1989 har SAREC för avsikt att inventera forskningsläget på detta område.

SAREC framhåller att det finns starka skäl att i ökad omfattning göra riktade insatser för att bevara existerande goda forskningsmiljöer och för att stärka basen för forskning inkl. forskarrekrytering. SAREC framhåller den starka kopplingen mellan högre utbildning och forskning och välkomnar samverkan med SIDA. Diskussioner om sådan samverkan förs för närvarande kring förslag till stöd för högre utbildning och forskning inom områdena skog- och markvård. SAREC planerar vidare att med några andra givare undersöka möjligheterna till givarsamverkan för stöd till högre utbildning och forskning i något eller några afrikanska länder.

Som komplement till det ordinarie internationella och bilaterala stödet tar SAREC initiativ till forskningsstöd inom några områden som SAREC bedömer som särskilt angelägna. Dessa inkluderar områdena miljö och utveckling, marin forskning, AIDS, demokratisk samhällsutveckling och mänskliga rättigheter, energiforskning i Östafrika och södra Afrika, forskning i Centralamerika, högre utbildning och universitetens infrastruktur, samt svensk u-landsforskning.

SAREC ser det som en viktig uppgift att samordna och skapa en lämplig balans mellan de olika stödformerna till svensk u-landsforskning. Under budgetåret 1988/89 fortsätter SAREC med projektstöd och stöd till ytterligare några forskningsmiljöer samt med tillsättningen av forskartjänster. Budgetåret 1989/90 skall forskningsmiljöstödet utvärderas inför nytt tre-

årsstöd. Detta kommer att ge underlag för planering av det långsiktiga stödets utveckling och roll i SAREC:s totala stöd till svensk u-landsforskning.

Merparten av SAREC:s samlade stöd går till jordbruks-, skogsbruks-, och miljöforskning. Närmare en tredjedel av stödet går till hälsoforskning. Samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig och teknisk forskning erhåller också stöd från SAREC. Budgetåret 1987/88 gick drygt hälften av det bilaterala och regionala stödet till Afrika, 35 % gick till Latinamerika och 12 % till Asien.

Föredragandens överväganden

Forskning och uppbyggnad av forskningskapacitet är av stor betydelse för u-ländernas möjligheter att lösa grundläggande utvecklingsproblem. En central uppgift för SAREC är att bidra till att bygga upp och stärka forskningskapaciteten i enskilda u-länder, vilket sker bl. a. genom samarbete mellan forskningsinstitutioner i Sverige och institutioner i u-länder. Genom att bidra till att stärka forskningsmiljöer i u-länderna och till utbildning på akademisk nivå kan forskarflykt motverkas och u-ländernas förmåga att lösa problem i utvecklingen öka.

SAREC:s verksamhet är desto viktigare då den ekonomiska krisen har drabbat forskningen i många u-länder hårt. Akuta problem har i många fall tvingat länder att koncentrera sina begränsade resurser på mera omedelbara behov, vilket fört med sig att forskningens bas har försvagats. Forskningens kapacitetskris är särskilt framträdande i Afrika. Det är därför naturligt att SAREC liksom övriga biståndsmyndigheter ger Afrika fortsatt hög prioritet i sin verksamhet. Jag finner de ökade satsningarna på forskarutbildning väl motiverade och välkomnar SAREC:s strävanden att främja kontakter mellan nationella institutioner med internationella institut.

De fattigaste u-länderna utgör SAREC:s främsta verksamhetsområde. Det kan dock även i fortsättningen vara motiverat att bedriva visst forskningssamarbete med u-länder som har en starkare bas för forskning.

Forskning på jordbrukets, skogsbrukets och miljöns områden är angelägen. Orsakssammanhangen bakom avskogning och ökenspridning är komplicerade. U-ländernas egna resurser att bedriva miljöforskning är blygsamma, varför ett långsiktigt och metodiskt engagemang krävs.

Jag vill i detta sammanhang lämna en kort redovisning av det forskningsprogram om skog och miljö som SAREC sedan 1986/87 har ansvaret för. Programmet är inriktat dels på uppbyggande av forskningskapacitet i u-länder särskilt i Afrika, dels på mer resultatinriktade forskningsprojekt inom högt prioriterade områden. Stödet har två ämnesmässiga huvudinriktningar: ett program för torra områden (ökenspridning) och ett program för sluten skog (avskogning). För torra och halvtorra områden förläggs flertalet insatser till Östafrika medan forskningsprogrammet för tropisk skog innefattar insatser också i Latinamerika och Sydostasien. Hittills har stöd beviljats för bl. a. ett forskarutbildningsprogram i mark- och vattenvård, agro-forestry-forskning, biologisk bekämpning av skadeinsekter, forskning om miljökonsekvenser vid avverkning av tropisk regnskog,

forskning kring rehabilitering av torr lövfällande tropisk skog, samt för ett forskningsprogram om olika aspekter på mänskligt liv i torra områden. Forskningsprogrammet om skog och miljö och andra satsningar inom skogs-, markvårds-, jordbruks- och miljöforskning bör enligt min mening fortsatt ha hög prioritet.

Jag välkomnar SIDA:s och SAREC:s arbete för samverkan mellan forskningsstöd och andra delar av utvecklingssamarbetet. Stödet till svensk u-landsforskning bör fortsätta i syfte att genom forskning och undervisning bidra till den internationella förståelsen i Sverige för u-ländernas problem och för Sveriges roll i ett internationellt utbyte med bl. a. u-länder. U-landsforskningen i Sverige är viktig för utvecklingen av resursbasen för utvecklingssamarbetet. Regeringen har, för att ytterligare förstärka insatserna på detta område, enligt 1987 års forskningspolitiska beslut (prop. 1986/87: 80, bil. 2, UU 16, rskr. 285), inrättat bl. a. sex professurer inom områdena ekonomi, statskunskap och miljö vid SAREC.

Jag har tidigare under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, anslagsposten Särskilda program m. m., redovisat ett treårigt forskningsprogram om AIDS och tropiska sjukdomar.

Anslagen för u-landsforskning har ökat starkt under en följd av år och anslagsutnyttjandet är högt. För budgetåret 1989/90 föreslår jag att 315 milj. kr. anvisas för u-landsforskning. Av beloppet avser 20 milj. kr. det särskilda forskningsprogrammet om skog och miljö.

Medel för SAREC:s förvaltningskostnader tas upp under anslaget C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

Tekniskt samarbete och u-krediter

BITS

BITS föreslår att 260 milj. kr. anvisas för tekniskt samarbete inklusive internationella kurser för budgetåret 1989/90. I beloppet ingår av BITS beräknade behov för program som avser stipendier och expertutbyte vilka administreras av svenska institutet, samt stöd till utbildning och driftledning i vissa projekt i vilka SWEDFUND deltar. Vidare ingår beräknade kostnader om ca 3,5 milj. kr. för konsulter för granskning och uppföljning av projektförslag samt kostnader för utveckling av det administrativa systemet inom BITS. Beredningen begär vidare bemyndigande att även under 1989/90 få lämna utfästelser om bidrag inom det tekniska samarbetet motsvarande två gånger medelsramen.

Inom det tekniska samarbetet förordar BITS en ökning av stödet till såväl konsult- som utbildningsinsatser för enskilda länder. Vidare förutses ett ökat utnyttjande av det finansiella stödet till vissa länder, samt att det tekniska samarbete som inletts med Världsbanken, inom vilket BITS bidrar till korttidskonsulter för projektbedömning och projektgranskning, kommer att växa.

Höjningen av medelsramen motiveras främst av att BITS räknar med att utrymmet för nya åtaganden snabbt kommer att krympa till följd av växande utbetalningar för gjorda utfästelser samtidigt som det genom att u-landsintresset är stort finns goda möjligheter att utveckla det tekniska samarbetet.

För gåvoelement i u-krediter föreslår BITS en medelsram på 400 milj. kr. Ett medelstillskott på 400 milj. kr. ger, med hänsyn till den befintliga reservationen, utrymme för den förutsedda ökningen av utbetalningarna under budgetåret 1989/90. Vid utgången av budgetåret 1987/88 uppgick reservationen under anslagsposten u-krediter till 1 022 milj. kr.

Den förutsedda ökningen av utbetalningarna under u-krediter sammanhänger bl. a. med de höjningar av den lägsta tillåtna förmånlighetsgraden (gåvoelementet) i u-krediterna som genomförts under år 1987 och 1988 i enlighet med en överenskommelse inom OECD. U-krediter ges numera med en förmånlighetsgrad på 50 % till minst utvecklade länder och 35 % till övriga u-länder. Således behöver mer biståndsmedel tas i anspråk för varje kredit.

I samband med regeringens beslut om tillämpning av de nya reglerna bemyndigades BITS, i enlighet med de förslag som anmäldes i 1987/88 års budgetproposition, att inleda försöksverksamhet med s. k. kombinationskrediter bestående av två separata komponenter: en gåva och en exportkredit. Försöksverksamheten omfattar de minst utvecklade länderna. Om särskilda skäl föreligger kan kombinationskrediter lämnas även till andra länder. Vid kombinationskrediter beslutar BITS om gåvodelen och AB Svensk Exportkredit om exportkrediten.

BITS föreslår att u-kreditgivning bör kunna aktualiseras även via statliga utvecklingsbanker i vissa u-länder. Ett sådant arrangemang skulle göra det lättare att kanalisera u-krediter till mindre och medelstora industrier också inom den privata sektorn. U-kreditgivning i denna form förutsätter att utvecklingsbanken är väl etablerad, har kapacitet och kompetens att utvärdera projekt, och har en utlåningspolitik som är förenlig med målen för svenskt bistånd. Bankens projektinriktning bör vidare överensstämma med den som gäller för u-kreditgivningen samt lämpa sig för samarbete med svenska företag.

U-krediter används ofta för projekt med lång livslängd. Inom u-kreditsystemet har dock som regel kredittider om högst tio år medgivits. En återbetalningstid på tio år kan emellertid bli alltför ansträngande i förhållande till den period över vilken projekten kommer att generera intäkter och överskott. BITS avser därför att fr. o. m. 1988/89 medge möjligheter till kredittider på upp till 15 år eftersom längre kredittider möjliggör en bättre anpassning av återbetalningsvillkoren till betalningsförmågan. Detta skulle innebära en bättre anpassning till andra länders villkor vilka överlag medger längre kredittider på mjuka krediter än tio år.

Ur biståndssynpunkt kan det enligt BITS vara rimligt att vid utformningen av tänkbara kreditvillkor även medge viss amorteringsfrist. Med amorteringsfrister kan krav på återbetalning innan en anläggning eller en fabrik genererat nödvändigt överskott undvikas. BITS avser mot denna bakgrund i större utsträckning än hittills ge möjligheter till kreditvillkor som innefattar amorteringsfrister.

U-krediter försäkras genom s. k. biståndsgarantier mot eventuella förluster om låntagare eller köpare inte fullgör sina förpliktelser. Genom särskilda avsättningar från biståndsanslagen och erlagda premier har en säkerhetsreserv byggts upp. Säkerhetsreserven utökades under 1987/88

med 43 milj. kr. till totalt 270 milj. kr. vilket motsvarade 7 % av garantiförbindelser för gjorda åtaganden. Skadefallen i u-kreditsystemet har hittills varit förhållandevis begränsade. BITS anser därför att det inte finns några behov att under 1988/89 ta medel från u-kreditanslaget till säkerhetsreserven.

Garantigivningen i u-kreditsystemet är uppbyggd på regelsystemet för statliga exportkreditgarantier från exportkreditnämnden (EKN). BITS skall i sina beslut om garantierna vägledas av de yttranden och förslag som EKN lämnar. Premierna som tas ut för biståndsgarantierna baseras på EKN:s ordinarie premiesystem. BITS anmäler att man i anslutning till utredningen om statens roll vid finansiering av export (SOU 1988: 42) önskar att garantifrågorna i u-kreditsystemet ses över.

De medel BITS erhåller för tekniskt samarbete resp. u-krediter anvisas under separata delposter. BITS anför att det vore önskvärt att få kunna omfördela medel mellan posterna.

Föredragandens överväganden

Det *tekniska samarbetet* genom BITS är ett flexibelt instrument som möjliggör insatser i olika former som kan anpassas till mottagarländernas behov och utvecklingsnivå. I kretsen av ett 20-tal samarbetsländer ingår främst länder med vilka Sverige ingått samarbetsavtal, men också några tidigare programländer för SIDA och länder som av statsmakterna bedömts som lämpliga för samarbete genom BITS. Mer reguljärt samarbete i olika former genom BITS omfattar bl. a. Algeriet, Argentina, Bolivia, Costa Rica, Cuba, Dominikanska Republiken, Ecuador, Egypten, Filippinerna, Ghana, Jamaica, Jordanien, Kina, Malaysia, Mexico, Nigeria, Pakistan, Peru, Somalia, Sudan, Thailand, Tunisien och Uruguay. BITS kan besluta om enstaka insatser också i andra länder.

Jag delar BITS uppfattning att det är motiverat att öka stödet till det tekniska samarbetet. En anslagshöjning är motiverad med hänsyn till att intresset bland samarbetsländerna för tekniskt samarbete med Sverige ökar alltmer. De enskilda projektförslagen tenderar också att bli större i takt med att kunskaperna om den svenska resursbasen ökar i samarbetsländerna. Det finns också ett mycket starkt intresse från samarbetsländerna, från SIDA:s programländer och från övriga u-länder för BITS kurser och seminarier. De internationella kurserna är värdefulla instrument för att överföra kunnande till ett stort antal u-länder på viktiga områden som energi, transporter och kommunikationer samt industri. Jag välkomnar BITS strävanden att utvidga kurserna till nya områden som bl. a. förvaltning och miljö.

Med hänsyn till att befintliga ramar utnyttjats har regeringen innevarande budgetår beslutat att omfördela 20 milj. kr. från reservationen för u-krediter till tekniskt samarbete.

Insatserna inom det tekniska samarbetet har utvecklats i riktning mot lite större och mer komplexa projekt, som kräver längre planerings- och genomförandetid. I enlighet med riksdagens bemyndigande får BITS utfästa två gånger anslaget under ett budgetår för tekniskt samarbete (prop.

1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226). Jag förordar en medelsram för tekniskt samarbete om 210 milj. kr. för budgetåret 1989/90. BITS bör få ta i anspråk erforderliga medel för konsulter, bl. a. för granskning av projektförslag, utvärderingar, och till utveckling av administrativa system. För att öka allmänhetens kännedom om BITS verksamhet bör medel under det tekniska samarbetet också tas i anspråk för information. BITS bör även få bemyndigande att under budgetåret 1989/90 utnyttja 20 milj. kr. av reservationen för u-krediter för utbildnings- och företagsledningsinsatser inom SWEDFUND:s verksamhet.

Inom ramen för tekniskt samarbete har BITS räknat in medel för expertutbyte genom svenska institutet. Expertutbytesprogrammet är ett bra och flexibelt komplement till de internationella kurserna. Ett ökat personutbyte mellan Sverige och u-länderna vidgar möjligheterna till framtida samarbete inom olika områden på ett värdefullt sätt och är viktigt inte minst som inslag i insatser för att främja demokrati. Jag beräknar en höjning av medlen för expertutbyte med 500 000 kr. till 4 milj. kr.

Genom *u-krediter* överförs finansiella resurser på förmånliga villkor för att finansiera svenska varor och tjänster i projekt som prioriteras av låntagarlandet och som BITS bedömer få betydande utvecklingsfrämjande effekter för landet. Utfästelse om u-kredit görs som regel i samband med att ett svenskt företag lämnar anbud på ett projekt. Krediten kan utnyttjas först när ett kontrakt har vunnits i internationell konkurrens.

De höjningar av den s. k. förmånlighetsgraden i u-krediterna som nyligen genomförts i enlighet med överenskommelser mellan flertalet OECD-länder syftar till att understryka krediternas karaktär av biståndspolitiskt instrument och motverka en osund exportkonkurrens med användande av biståndsmedel.

U-kreditgivningen expanderade snabbt under första hälften av 1980-talet, men under de två senaste budgetåren har utbetalningarna minskat. Denna avmattning i verksamhetsvolymen hänger främst samman med minskningen av nyinvesteringarna i många u-länder som en följd av den ekonomiska krisen i dessa länder. En annan sida av den ekonomiska krisen är att ett stort antal u-länder har otillfredsställande kreditvärdighet. Det är också naturligt att enstaka, större projekt medför svängningar i anslagsbelastningen.

Det finns tecken på att investeringarna i u-länderna åter ökar. För u-kreditverksamheten kan detta ge utslag i form av ökat medelsbehov. Diskussioner förs bl. a. om BITS medverkan i vattenkraftprojektet URI i Indien. Även andra medelskrävande projekt kan bli aktuella. Jag finner det också värdefullt att BITS söker samarbete med utvecklingsbanker i mottagarländerna och att samfinansiering med Världsbanksgruppen och regionala utvecklingsbanker främjas. Jag anser även att det ur biståndssynpunkt kan vara rimligt att i u-kreditsystemet medge längre kredittider och amorteringsfrister såsom BITS föreslår. Frågor som rör garantierna i u-kreditsystemet har behandlats av Exportkreditutredningen (SOU 1988: 42). Jag avser att vid ett senare tillfälle föreslå regeringen att förelägga riksdagen förslag i dessa frågor.

Den stora ointecknade reservationen under anslagsposten för u-krediter

ger utrymme för ökade åtaganden och utbetalningar, också med hänsyn tagen till att höjningen av lägsta gåvoelementet ökar biståndskostnaden för krediterna. Mot denna bakgrund föreslår jag att 400 milj. kr. anvisas för gåvoelement i u-krediter under budgetåret 1989/90. Enligt bemyndigande av riksdagen (prop. 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226) äger BITS rätt att göra utfästelser om biståndsmedel för u-krediter med belopp om högst två gånger de vid varje tillfälle tillgängliga medlen.

Med anledning av verksledningsreformen har regeringen under 1988 utfärdat en ny instruktion för BITS. Fr. o. m. årsskiftet 1988/89 ingår företrädare för riksdagen i BITS styrelse.

Medel för BITS förvaltningskostnader tas upp under anslaget C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS).

Gäststipendieprogram

Föredragandens överväganden

En del av svenska institutets gäststipendier finansieras med medel från detta anslag. För innevarande budgetår har över biståndsbudgeten 3,7 milj. kr. anvisats för dessa stipendier. Jag föreslår att stödet räknas upp med 0,8 milj. kr. till 4,5 milj. kr.

Svenska institutets verksamhet behandlas under anslaget D 1. Svenska institutet m. m.

IMPOD:s verksamhet

Föredragandens överväganden

IMPOD:s verksamhet behandlas under anslaget E 6. Importkontoret för u-landsprodukter. För budgetåret 1988/89 har 16,5 milj. kr. anvisats för verksamheten. IMPOD har också tilldelats särskilda medel från anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA för satsningar i södra Afrika. Omkring hälften av IMPOD:s landsamarbete sker med SADCC-länderna. IMPOD har också fått regeringens uppdrag att fortsätta beredningen av importfrämjande biståndsinsatser i Filippinerna.

De svenska anslagen till UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC) administreras av IMPOD. Medlen belastar anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram.

IMPOD:s verksamhet befinner sig i ett expansivt skede. Bl. a. bygger IMPOD upp verksamheten avseende s. k. IMPOD-garantier för marknadsföring av u-landsprodukter. Vidare förväntas ökade insatser på informationsområdet. Jag ser positivt på att IMPOD:s engagemang växer och finner att särskilda medel för SADCC-samarbetet bör anvisas även för budgetåret 1989/90.

Efter samråd med statsrådet Gradin föreslår jag att 17 665 000 kr. anvisas för IMPOD:s verksamhet. Medlen anvisas under anslaget E 6. Importkontoret för u-landsprodukter. Mot bakgrund av det höga anslagsutnyttjandet och expansionen av verksamheten bör därutöver 3 834 000 kr. ställas till regeringens förfogande för täckande av eventuella ytterligare kostnader under anslagsposten.

SWEDFUND är enligt stadgarna en självständig statlig stiftelse. Fonden skall förmedla kontakter, medverka till och finansiera förinvesteringsstudier och delta i långsiktiga samverkansprojekt genom aktieinnehav samt ge lån och garantier. Verksamheten skall bidra till industriell utveckling i u-länder genom att främja samägda företag s. k. joint ventures för tillverkning eller tjänsteproduktion. Fondens uppgift är att genom en relativt begränsad insats med statliga medel stimulera svenska företag till samarbete i u-länder och att satsa egna resurser i samarbetet. Stimulansen skall särskilt inriktas på etablering i u-länder som tidigare endast i begränsad utsträckning dragit till sig svenska företags intresse.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., skall enligt riksdagsbeslut (prop. 1984/85: 100, bil. 5, UU 12, rskr. 225) steg för steg höjas till 250 milj. kr. Hittills är 225 milj. kr. inbetalat. Fonden har bemyndigats att med statsgaranti låna upp medel inom en ram motsvarande högst tre gånger det vid varje tillfälle inbetalda kapitalet.

År 1987 gav regeringen en särskild utredare[1] i uppdrag att göra en översyn av behovet av och formerna för särskilda stödinsatser i SWEDFUND:s verksamhet. Betänkandet Kunskapsöverföring genom företagsutveckling (SOU 1988: 4) har remissbehandlats. En remissammanställning finns tillgänglig på utrikesdepartementet.

Utredarens förslag

Utredaren menar att huvudsyftet med SWEDFUND:s verksamhet bör vara att bidra till u-ländernas industriella utveckling genom att medverka till kunskapsöverföring från svenska företag till företag i u-länderna. SWEDFUND måste utforma en profil som betonar dess särart i biståndet, nämligen att arbeta på ett till affärslivet anpassat sätt samtidigt som de biståndspolitiska målen främjas. För detta krävs en ökad flexibilitet i fondens verksamhetsfält, instrument och resurser.

SWEDFUND:s investeringsportfölj bör få en sammansättning som, på ett bättre sätt än hittills, balanserar landrisken. Man skall också vara beredd att investera i de u-länder som är intressanta för de svenska partnerföretagen. Det finns ingen anledning att upprätthålla den nuvarande starka begränsningen av verksamheten till ett urval fattiga länder. Två kriterier skall vara avgörande för landvalet. I första hand skall värdlandet föra en utvecklingspolitik som ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målsättningarna. Dessutom bör ett riktmärke vara att endast länder med en per capita inkomst understigande 1/5 av Sveriges bör komma ifråga för samarbete.

Utredaren anser att SWEDFUND:s strävan måste vara att investeringsverksamheten skall täcka sina egna kostnader. Som en förutsättning för en rimlig avkastning på kapitalet bör åtagandevolymen tredubblas. För att skapa resurser för detta föreslås att grundkapitalet ökas från 250 milj. kr.

[1] ambassadör Göte Svenson.

till 500 milj. kr. Samtidigt bör SWEDFUND överväga att utvidga näringsinriktningen till att omfatta också mineral- och naturresursområdet.

De kontaktskapande aktiviteterna måste öka och samarbetsformerna bli flexiblare. Målsättningen bör vidgas till att omfatta industriellt samarbete också i projekt där SWEDFUND inte är delägare. Dessa insatser bör inte räknas till investeringsverksamhet, med därav följande kostnadstäckningskrav. Särskilda medel, 50 milj. kr., föreslås avsättas för informations-, kontaktskapande och investeringsfrämjande aktiviteter.

Den tidigare begränsningen till trepartsägande skall i vissa fall kunna brytas. Samägda företag utan lokal partner bör dock inte förekomma. På den svenske partnern skall ställas krav på ett långsiktigt engagemang men ej nödvändigtvis i form av delägarskap. SWEDFUND:s deltagande skall präglas av affärsmässighet vid såväl ingåendet som avvecklandet av ett projektengagemang. En mer restriktiv attityd än hittills vad gäller en fortsatt drift av likvidationsmässig verksamhet kan vara påkallad.

I avsikt att kunna stödja mindre projekt inom ramen för ett effektivt resursutnyttjande, föreslås att SWEDFUND ges möjligheter att träffa avtal med lokalt verksamma utvecklingsbanker. Dessa skulle, med medel som SWEDFUND ställer till förfogande, finansiera projekt som uppfyller SWEDFUND:s kriterier.

Kraftiga insatser för att stärka företagsledning och utbildning anses många gånger vara en förutsättning för att få till stånd industriell verksamhet i ett u-land. Behoven och därmed kostnaderna är ofta under initialskedet höga. Stödinsatser på detta område är en huvuduppgift för SWEDFUND.

Utredaren föreslår att särskilda medel, 100 milj. kr., anslås för följande slag av igångsättningskostnader:

- kostnader för företagsledningsstöd
- kostnader för tekniskt stöd till företaget
- utbildningskostnader
- kostnader för inledande marknadsföringsåtgärder
- kostnader för nödvändiga investeringar i infrastruktur vilka normalt sett ej bör belasta ett enskilt företag och som i ett enskilt fall skulle vara en stor belastning om inte förmånliga finansieringsvillkor kunde erbjudas.

I allmänhet finns inte fog för att låta igångsättningsstödet lämnas i form av gåva. Utredaren föreslår att det ges med upp till 20 års återbetalningstid och 2% ränta i låginkomstländerna. I lägre medelinkomstländer skulle stödet ges med upp till 15 års återbetalningstid och 5–7% ränta. I övriga länder föreslås SWEDFUND:s reguljära lånevillkor gälla. Medlen för det särskilda igångsättningsstödet bör tillföras en fond som ges formen av en osjälvständig stiftelse, med separat redovisning och med SWEDFUND:s styrelse som förvaltare. Stödet skall uteslutande ges vid nyetableringar. Avsikten är att lyfta av de kostnader som i initialskedet är oproportionerligt stora, inte att täcka samtliga kostnader för företagsledning och tekniskt stöd.

Efterfrågan på lån från SWEDFUND har blivit lägre än vad som förutsågs. Det finns dock starka skäl för SWEDFUND att aktivera sin utlå-

ningsverksamhet som ett komplement till övriga biståndsinstrument. För att förbättra förutsättningarna härför presenteras olika förslag till åtgärder.

En jämförelse med utlåningsräntorna vid liknande organisationer i andra länder visar att de av SWEDFUND tillämpade räntorna ligger 3–6% högre. Det finns skäl att dessa sänks till samma nivåer som tillämpas av konkurrerande organisationer.

Utredaren anser vidare att det i de fattigaste länderna kan finnas skäl för SWEDFUND att lämna lån med hel eller delvis återbetalning i lokal valuta. SWEDFUND bör i det sammanhanget eftersträva att använda dessa medel lokalt, t. ex. genom att återinvestera dem.

För att minska valutarisken för projektföretaget föreslår utredaren att SWEDFUND i vissa fall skall kunna garantera en lokal upplåning i stället för att ge lån i svenska kronor.

Beträffande SWEDFUND:s ledning föreslår utredaren att styrelsen utses på grundval av sakkunskap och erfarenhet. Några skäl för parts- eller intresserepresentation anses inte föreligga. Antalet styrelsemedlemmar bör minskas till sju. Fonden bör själv utse direktör, alternativt att beslut härom fattas av regeringen efter anmälan av styrelsen.

Remissinstanserna

De frågor som föranlett flest kommentarer från remissinstanserna är landvalskriteriet, fondens samarbetsformer samt stödet för igångsättningskostnader.

Utredarens förslag om en projektportfölj med balanserad landrisk har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Sveriges industriförbund, sveriges exportråd, kommerskollegium m. fl. välkomnar förslaget om en breddning av länderkretsen. Också SWEDFUND stöder förslaget, men framhåller samtidigt att fondens roll vad gäller projektgenomförande och påverkan på svenska företags investeringsbenägenhet är viktigare i fattiga än i rika länder. SIDA liksom flera svenska u-landsambassader varnar för att utredarens förslag kan medföra att industribiståndet till de fattigaste länderna minskar. Man understryker vikten av att SWEDFUND:s engagemang i de fattiga länderna försvaras också i framtiden.

Kravet på breddade kontaktytor, flexiblare samarbetsformer samt satsning på informations- och investeringsfrämjande verksamheter har mottagits positivt av remissinstanserna. Samarbetet med industrin, finansieringsinstitut, utvecklingsbanker m. fl. anses viktigt. Bl. a. ambassaderna i New Delhi och Nairobi påpekar också värdet av ett utökat samarbete med ambassader/biståndskontor. Svenska arbetsgivareföreningen anser att resurser behöver avsättas för informationsinsatser. SWEDFUND menar att behovet av breddade kontaktytor är stort och välkomnar det föreslagna resurstillskottet för samarbets- och investeringsfrämjande aktiviteter. SIDA menar att utredningen inte tillräckligt belyst möjligheterna till en effektivisering av industribiståndsverksamheten genom en ökad samordning mellan SWEDFUND och SIDA. Samtidigt för man fram tanken på att sammanföra de organisationer eller delar av organisationer som arbetar med industribistånd i en enhet.

Remissinstanserna instämmer i utredarens bedömning att SWEDFUND:s resurser behöver behovsanpassas bättre. Bl. a. SIDA, BITS samt ambassaderna i Alger och Luanda håller med om behovet av särskilt stöd för igångsättningskostnader. Man anser i motsats till utredarens förslag, att detta skall utgå i form av gåva. Flera remissinstanser anser att stöd bör kunna ges också vid större rehabiliteringar och rekonstruktioner.

SWEDFUND och ambassaden i Luanda menar att en intressant möjlighet till behovsanpassade instrument vore att, efter Världsbanksmodell, inrätta ett hårt och ett mjukt fönster för SWEDFUND:s verksamhet. Det hårda fönstret skulle riktas till de för utländska investerare mer attraktiva u-länderna. Det mjuka fönstret skulle riktas mot för utländska investerare mindre attraktiva länder.

Föredragandens överväganden

SWEDFUND:s uppgift är att främja industriell utveckling i u-länderna. Att bidra till kunskapsöverföring är ett viktigt instrument för detta. En central faktor för bedömningen av fondens verksamhet och nödvändiga instrument är efterfrågan på de tjänster man har att erbjuda. Sedan fonden etablerades år 1978 har det ekonomiska läget i många u-länder starkt försämrats. Förutsättningarna för fondens verksamhet har därmed påverkats i negativ riktning. Svenska företags benägenhet att investera i u-länder är i dag låg.

SWEDFUND har en viktig roll att spela för att stimulera svenska företags intresse för u-landsinvesteringar. Den rollen är, som fonden påpekar i sitt remissvar, viktigare i fattiga än i mindre fattiga länder. Samtidigt är det enligt min mening uppenbart att SWEDFUND också i framtiden måste kunna söka samarbetsobjekt inom en relativt vid krets av länder. Särskilt när ekonomiska problem, såsom i dag, hämmar investeringarna i många u-länder är det väsentligt för fondens trovärdighet som industriell samarbetspartner, att kunna medverka i projekt i länder där investeringar har goda chanser att lyckas. En vidgning av kretsen av potentiella samarbetsländer skulle, enligt min bedömning, gynna också de fattigare länderna. Allt eftersom SWEDFUND kan utveckla ett väl fungerande samarbete med svenska partnerföretag kan också dess möjligheter att stimulera dessa företags investeringsbenägenhet i fattigare länder förbättras. Fondens verksamhet i de, industriellt sett, något mer avancerade länderna bygger dessutom upp en viktig kunskapsbas som, via SWEDFUND och de svenska partnerföretagen, kan överföras till företag i mindre utvecklade länder.

Fondens verksamhet bör koncentreras till låginkomstländer och lägre medelinkomstländer. Detta ger för närvarande ett riktmärke för per capita inkomstens övre gräns på 2000 USD. En förutsättning för att samarbete skall komma i fråga är att värdlandet för en utvecklingspolitik som ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målsättningarna.

SWEDFUND har sitt verksamhetsområde inom industrisektorn. Jag finner det naturligt att de näringsgrenar som kommer i fråga för samarbete är tillverkningsindustri, gruvor och mineralbrott samt byggnadsindustrin. Därutöver instämmer jag i utredningens uppfattning att vissa tjänster på

industri- och transportområdet skall betraktas som möjliga samarbetsområden.

Jag delar utredarens syn på behovet av flexiblare samarbetsformer. Kravet på trepartsägande skall i vissa fall kunna överges. Projekt utan lokal ägarpartner bör dock inte stödjas av SWEDFUND. Ett ytterligare krav är att det måste finnas ett långsiktigt engagemang hos den svenska partnern. Delägarskap bör också i fortsättningen vara en huvudform för detta. Vid andra former av projektengagemang är det väsentligt att den svenska partnerns deltagande sker på ett sätt som garanterar ett reellt långsiktigt intresse i projektföretagets framtida utveckling. I allmänhet torde detta, enligt min bedömning, kräva att den svenska partnerns ekonomiska utbyte åtminstone delvis görs avhängigt av projektföretagets långsiktiga resultatutveckling. Beträffande fondens projektdeltagande instämmer jag i utredarens krav på att detta skall präglas av affärsmässighet såväl vid ingåendet som avvecklandet av ett projektsamarbete. Fonden måste vara beredd att i tid avveckla ett projektengagemang som saknar långsiktiga överlevnadsmöjligheter. Detta både i eget och i mottagarlandets intresse. Jag vill understryka att en utdragen subventionering av ineffektiva och olönsamma industriföretag ej gagnar värdlandets ekonomiska utveckling.

En viktig del av det svenska industribiståndet består av samarbets- och investeringsfrämjande aktiviteter. Såväl SWEDFUND som SIDA och BITS bidrar genom förinvesteringsstudier till en värdefull kunskapsuppbyggnad i u-länderna. Genom denna skapas i mottagarländerna förutsättningar för framtida industrisatsningar. Jag finner utredarens förslag om att SWEDFUND bör tillämpa mindre strikta kriterier för dessa typer av kostnader väl motiverat. Jag anser att detta, under en försöksperiod, bör ske inom ramen för SWEDFUND:s nuvarande finansiella resurser samt i samverkan med BITS och SIDA.

Utredaren föreslår att SWEDFUND bereds tillfälle att träffa avtal med lokala utvecklingsbanker. Jag instämmer i utredarens bedömning att en samverkan skulle öka fondens möjligheter att stödja små och medelstora företag i mottagarländerna. När det gäller finansiella bidrag genom utvecklingsbanker har jag tidigare uttalat ett stöd för BITS ansträngningar mot ett ökat samarbete med lokala utvecklingsbanker. En samordning mellan BITS och SWEDFUND:s aktiviteter på detta område bör eftersträvas och kommer naturligen att beaktas i utredningen om organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet.

Utbildnings- och igångsättningskostnader är tunga komponenter vid företagsetableringar i u-länderna. SWEDFUND har, i samarbete med BITS och SIDA, med biståndsmedel finansierat delar av dessa kostnader i projektföretagen. Finansieringen har varit omstridd även i de fall där kostnaderna för särskilt stöd inte varit större än vid motsvarande insatser i svensk regionalpolitik.

Jag anser att det är en uppgift för biståndet att täcka särskilda utbildnings- och igångsättningskostnader. Samtidigt är det väsentligt att varje samarbetsprojekt bedöms utifrån sina affärsmässiga förutsättningar. Detta innebär enligt mitt förmenande, att igångsättningsstödet inte får dominera i förhållande till övriga projektkostnader. Projekt som kräver biståndsmedel

i sådan omfattning lämpar sig bättre för traditionell biståndsverksamhet. Ett sådant fall är t. ex. när stora infrastrukturinvesteringar krävs för att en företagsetablering skall kunna bli möjlig och lönsam.

Till skillnad mot utredaren anser jag att utbildnings- och igångsättningsstödet bör ges i form av gåva. Samtidigt vill jag understryka att stödet skall ges endast för att täcka kostnader som bedöms som oproportionerligt stora. Kostnader för företagsledning m. m. som krävs för företagets långsiktiga drift skall inte subventioneras. Stödet bör i huvudsak ges vid nyetableringar. Jag anser dock att det, i särskilda fall, skall kunna komma ifråga också vid rehabiliteringar och rekonstruktioner som genom sin omfattning kan jämställas med nyetableringar.

För täckande av de ovan berörda igångsättningskostnaderna föreslår utredaren att 100 milj. kr. tillförs en särskild fond som ges formen av en osjälvständig stiftelse. Jag anser att ett ställningstagande till detta förslag bör anstå i avvaktan på resultatet av den nyligen tillsatta utredningen om det bilaterala biståndets framtida organisation. För budgetåret 1989/90 har jag föreslagit att 20 milj. kr. av reservationen under anslagsposten u-krediter avsätts för utbildnings- och företagsledningsinsatser genom BITS.

Utredaren föreslår olika åtgärder för att förbättra SWEDFUND:s förutsättningar för att ge lån till projektföretagen. Jag instämmer i utredarens bedömning att utlåningsverksamheten utgör ett värdefullt komplement till SWEDFUND:s övriga instrument. Jag avser inte att i dag föreslå några ändrade riktlinjer för SWEDFUND:s upp- och utlåningsverksamhet. Min bedömning är att frågan bör behandlas i anslutning till den prövning av möjligheterna till en samordning av olika finansiella stödformer som görs inom ramen för översynen av organisations- och arbetsformer i det bilaterala biståndet.

Jag delar utredarens uppfattning att SWEDFUND:s styrelse bör ha en sammansättning där sakkunskap och erfarenhet väger tungt.

Utredaren har föreslagit att SWEDFUND:s grundkapital fördubblas från 250 milj. kr. till 500 milj. kr. Enligt min bedömning bör denna fråga avgöras med beaktande av de resultat som framkommer inom ramen för den tidigare refererade utredningen om det bilaterala biståndets organisation.

För budgetåret 1989/90 föreslår jag att fonden tillförs ytterligare 25 milj. kr. inom ramen för den av riksdagen år 1985 beslutade (prop. 1984/85: 100, bil. 5, UU 12, rskr. 225) höjningen av fondens grundkapital. Dessa medel tas från ointecknade medel under posten för u-krediter.

Projektbistånd till vissa u-länder

Föredragandens överväganden

Våren 1988 beslutade riksdagen (prop. 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226) om inrättande av anslagsposten Projektbistånd till vissa u-länder. 50 milj. kr. anvisades för verksamheten under budgetåret 1988/89. Riksdagen konstaterade att det kan finnas behov av att från svensk sida gå in med särskilda insatser i vissa u-länder för att markera vårt stöd till ett land i ett

kritiskt skede där utgången kan bli avgörande för framtida utvecklingsmöjligheter. Svenska insatser kan t. ex. verksamt bidra till att främja en utveckling i demokratisk riktning.

Stödet bör vara projektorienterat och avse väl definierade insatser som skall genomföras av biståndsmyndigheterna eller andra svenska eller internationella biståndsorgan.

Hittills har regeringen beslutat om stöd till Costa Rica, Filippinerna och Uganda.

Costa Rica, som spelar en central roll i fredssträvandena i Centralamerika har ekonomiska problem. Landet uppmärksammar mark- och miljövård som ett högt prioriterat område och har bl. a. verkat för att flera naturvårdsprojekt kommer till stånd i provinsen Guanacaste. Sverige har bidragit till dessa insatser.

Regeringen har vidare gett BITS och IMPOD i uppdrag att bereda och genomföra biståndsinsatser i Filippinerna som delvis finansieras med medel från anslagsposten Projektbistånd till vissa u-länder. Företrädesvis är det mindre insatser inom områdena skog, miljö, energi, gruvor, telekommunikation och offentlig förvaltning som kommer i fråga. Även utbytes- och stipendieprogram utarbetas.

För rehabilitering av Ugandas industri har 10 milj. kr. anvisats från denna anslagspost till Östafrikanska utvecklingsbanken.

Jag finner att de anvisade medlen under anslaget utgör ett värdefullt komplement till annat bistånd. Genom snabba beslut har angelägna önskemål om insatser i länder utanför programlandskretsen kunnat tillgodoses. Möjligheten till sammanhållna stödinsatser är värdefull. Jag förutser att finansiering över anslagsposten blir aktuell för fortsatta insatser i Costa Rica, Filippinerna och Uganda. Nya initiativ kan bli motiverade även i andra länder och regioner. Jag föreslår att 70 milj. kr. anvisas för Projektbistånd till vissa u-länder under budgetåret 1989/90 enligt de riktlinjer som riksdagen antog våren 1988.

Särskilda insatser i skuldtyngda länder

Föredragandens överväganden

Växande skuldbördor har under åttiotalet undergrävt utvecklingen i många u-länder. Skuldkrisen utgör ett allvarligt hinder för ländernas möjligheter att mobilisera de resurser som behövs för att genomföra nödvändiga strukturreformer och lägga grunden för långsiktig ekonomisk och social utveckling. Särskilt utsatta är de fattigaste, skuldtyngda länderna i Afrika, men också för många medelinkomstländer, främst i Latinamerika, utgör skuldkrisen ett allvarligt utvecklingshinder. Skuldkrisen kommer länge än att vara ett centralt problem för utvecklingen.

Bred samstämmighet råder bland i-länder att åtgärder krävs för skuldlättnad och stöd för ekonomisk anpassning i de fattigaste och mest skuldtyngda u-länderna. I arbetet med att driva dessa frågor har Sverige spelat en aktiv roll. Genom att medel avsatts i biståndsbudgeten för dessa ändamål har vi haft en beredskap att bidra till att samordnade aktioner kommit

till stånd. För de fattigaste länderna har vissa framsteg gjorts, men ytterligare åtgärder kommer att bli nödvändiga under lång tid framöver.

Världsbanken och Internationella valutafonden, som i frågor om skuldkrisen och ekonomiska strukturanpassningsprogram spelar mycket viktiga roller, tog under 1987 och 1988 flera initiativ för de fattigaste länderna. Valutafonden inrättade den särskilda s. k. utvidgade fonden för strukturanpassning (ESAF), som används för att med lån på mjuka villkor stödja anpassningsprogram i fattiga u-länder. Till denna har riksdagen godkänt en utfästelse på 150 milj. kr. per år under fyra budgetår till och med 1990/91 att användas för räntesubventioner. En första utbetalning gjordes under budgetåret 1987/88.

Världsbanken har ökat sina insatser särskilt för de fattiga och skuldtyngda länderna i Afrika. I december 1987 hölls ett första möte tillsammans med givarländer för att mobilisera ett ökat biståndsflöde till stöd för strukturanpassning i dessa länder. Det resulterade i det tidigare omnämnda särskilda programmet för Afrika (SPA). Under budgetåret 1987/88 beslutade regeringen om ett bidrag till SPA på totalt 150 milj. kr. för samfinansiering med Världsbanken i fem länder: Tanzania (48 milj. kr.), Moçambique (42 milj. kr.), Ghana (20 milj. kr.), Guinea-Bissau (20 milj. kr.) och Uganda (20 milj. kr.). För budgetåret 1988/89 har regeringen beslutat om ett bidrag för samfinansiering om sammanlagt 120 milj. kr., fördelat på Moçambique (60 milj. kr.), Uganda (30 milj. kr.), Guinea-Bissau (20 milj. kr.) samt São Tomé och Principe (10 milj. kr.).

Som ytterligare bidrag till SPA har Sverige under 1988/89 utfäst ett bidrag om 105 milj. kr. för att underlätta betalning av vissa Världsbanksskulder. Det är en följd av att Sverige och de övriga nordiska länderna i Världsbanken fått gehör för ett särskilt förslag till skuldlättnad för de fattigaste länderna. En stor del av dessa länders skuldbörda består av räntor på lån till Världsbanken. Tidigare kunde de flesta av dessa länder ta lån från Världsbanken både på bankens marknadsmässiga villkor, s. k. IBRD-lån, och på dess mjuka villkor, s. k. IDA-lån. Många av länderna befinner sig nu i ett så svårt ekonomiskt läge att de i dag endast kan ta IDA-lån, men skuldbördan från tidigare IBRD-lån väger fortfarande tungt. Återbetalningarna på IBRD-lån utgör ca 10–20 % av dessa länders skuldtjänst och ofta en ännu större andel av vad länderna faktiskt betalar i skuldtjänst. Sköts inte världsbankslån tvingas banken avbryta pågående projekt liksom ny finansiering till stöd för strukturanpassningsprogrammen. Därmed skulle u-ländernas återhämtning försvåras på ett avgörande sätt. Världsbankens styrelse har nyligen beslutat att en del av de återbetalningar som varje år flyter tillbaka till IDA som en följd av tidigare utlåning fr. o. m. budgetåret 1988/89 skall användas till att betala förfallen på dessa s. k. IDA-länders IBRD-lån. En förutsättning är att denna användning sker i anknytning till strukturanpassningsprogram. Bidraget från IDA-återflödet är emellertid inte tillräckligt för att klara av ländernas betalningsförpliktelser på IBRD-lån. Flera givarländer har därför utfäst bilaterala bidrag. Sverige har under budgetåret 1988/89 beslutat om ett bidrag på 105 milj. kr., fördelat på Tanzania (60 milj. kr.), Ghana, Uganda och Östafrikanska gemenskapen (10 milj. kr. vardera), samt utanför Afrika Bangladesh, Bolivia och Sri Lanka (5 milj. kr. vardera).

I den s. k. Paris-klubben omförhandlas de u-landsskulder som är offentligt garanterade i långivarländerna. I Sverige innebär detta fordringar som garanterats av exportkreditnämnden (EKN). Sverige har tidigare genom särskilda insatser med biståndsmedel lyft av sådana fordringar på några av de fattigaste och mest skuldtyngda länderna i Afrika, däribland Tanzania, Moçambique och Sudan. Som en följd av att flera av dessa länder har slutit avtal med Valutafonden och genomfört skuldomförhandlingar inom Paris-klubben, har Sverige avsatt biståndsmedel för att underlätta för u-länderna att fullfölja sina förpliktelser under bilaterala skuldkonsolideringsavtal.

I Paris-klubben har ytterligare steg tagits för att lätta skuldbördan för de fattigaste länderna. Under år 1988 accepterades möjligheten till koncessionell konsolidering av samtliga kreditorländer i Parisklubben. Man har kommit överens om att tillämpa ett "paket" omfattande tre i princip likvärdiga omförhandlingsalternativ vid framtida skuldomförhandlingar med de fattigaste länderna. Ett av dessa alternativ är ett ursprungligen svenskt förslag om att konsolideringar för de fattigaste länderna bör ske på mjukare villkor än till marknadsränta.

Sverige har drivit skuldlättnadsfrågor också när det gäller u-landsskuld som inte är garanterad i långivarlandet. Sådan privat skuld säljs i dag mellan fordringsägare till priser betydligt under skuldsedlarnas nominella värden. Olika metoder prövas nu för att hjälpa u-länderna att tillgodogöra sig marknadens diskontering av skuldernas värde. Det handlar om återköp och byten av fordringar ("debt buy backs" och "debt swaps"). Sverige har främjat sådan marknadsbaserad skuldlättnad, bl. a. genom att under innevarande budgetår bidra med 10 milj. kr. till en fond för återköp av Bolivias skulder till privata långivare. Fonden, som sköttes av Valutafonden, var ett första försök att i ett multilateralt samarbete genomföra skuldåterköp. Det ledde till att hälften av Bolivias skulder till privata kreditorer kunde återköpas och annulleras till en kostnad motsvarande 11 % av skuldernas nominella värde.

Sverige har i olika internationella sammanhang understrukit skuldkrisens allvar och sökt främja internationellt samordnade aktioner för särskilt de fattigaste länderna. Våra möjligheter att själva utfästa bidrag har varit viktiga för att få sådana aktioner till stånd. De båda senaste åren har sett ett genombrott för flera skuldlättnadsinitiativ. Från initiativ till överenskommelse och utbetalning krävs emellertid viss tid, vilket lett till relativt stora reservationer under de båda budgetåren 1986/87 och 1987/88. För budgetåret 1988/89 har riksdagen anslagit 470 milj. kr. Sammantaget innebär redan gjorda bidrag och utfästelser att merparten av de medel regeringen disponerar för särskilda insatser i skuldtyngda u-länder förbrukas.

För budgetåret 1989/90 har riksdagen redan godkänt (prop. 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226) ett bidrag till Valutafondens utvidgade strukturanpassningsfond (ESAF) på 150 milj. kr.

Jag förutser fortsatt behov av särskilda bidrag till skuldtyngda länder som genomför ekonomiska återhämtningsprogram förutses. Bidrag kommer att ges främst inom ramen för med andra givare samordnade insatser. I första hand förutses fortsatta bidrag i anslutning till Världsbankens särskilda program för Afrika (SPA).

SIDA har föreslagit att en särskild anslagspost för bilateralt betalningsbalansstöd inrättas under anslaget C 2, samtidigt som anslagsposten under C 3 inriktas på särskilda insatser genom internationella organisationer. Jag anser emellertid att en sammanhållen anslagspost under C 3 ger bäst förutsättningar för ett flexibelt och koordinerat utnyttjande av betalningsbalansstödet.

Betalningsbalansstöd ges till flera samarbetsländer, samtidigt som de erhåller varubistånd inom landramarna. Det är viktigt att stöd under likartade former är väl samordnat både med andra givare och i ett samhällsekonomiskt perspektiv. I synnerhet gäller detta länder som genomför ekonomiska reformprogram. Jag delar SIDA:s bedömning att beslut och utformning av betalningsbalansstöd och varubistånd bör ske på ett integrerat sätt. Beredning av särskilda bilaterala insatser i skuldtyngda länder måste därför ske i nära samråd mellan utrikesdepartementet och SIDA.

Generellt betalningsbalansstöd – liksom varubiståndet – bör kunna utnyttjas flexibelt för angelägen import, förutsatt att mottagarlandet för en sådan ekonomisk politik att ett reformprogram kan genomföras. En möjligheten är också att använda betalningsbalansstödet till insatser inom sociala sektorer, där utökade insatser ofta behövs för att mildra effekterna av den ekonomiska krisen och anpassningsprogrammen.

Det är enligt min mening angeläget att Sverige kan fortsätta att bidra till särskilda insatser i skuldtyngda länder. Eftersom större delen av stödet lämnas inom ramen för insatser samordnade med andra givare är emellertid de exakta användningsområdena svåra att förutse. Även särskilda bilaterala insatser i programländer eller andra länder bör kunna övervägas, t. ex. för att ta initiativ till insatser som kan utgöra betydelsefulla komplement till gemensamma aktioner. Under 1987 och 1988 har viktiga genombrott skett i hanteringen av de fattiga ländernas skuldproblem. Sverige bör fortsätta att här spela en pådrivande roll.

Mot denna bakgrund föreslår jag att 640 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90 för särskilda insatser i skuldtyngda u-länder.

Utredningar m. m.

Föredragandens överväganden

För utredningar m. m. beräknar jag 4,0 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer och bidrag jag förordat i det föregående under rubriken *Andra biståndsprogram*,
2. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser och åtaganden som jag föreslagit i det föregående,
3. till *Andra biståndsprogram* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 647 334 000 kr.

C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)

1987/88 Utgift 207 322 904
1988/89 Anslag 212 868 000
1989/90 Förslag 222 041 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	143 691 000 (1)	+13 556 000
(varav lönekostn.)	(97 309 000) (1)	(+ 6 610 000)
Lokalkostnader hemmamyndigheten	16 738 000	– 383 000
Lokalkostnader biståndskontoren	20 794 000	– 300 000
Utlandstillägg m. m.	27 645 000	–
Engångsanvisning	–	+ 300 000
Till regeringens disposition	4 000 000	– 4 000 000
	212 868 000 (1)	+ 9 173 000

(1) Av anslaget belopp har inte 973 090 kr. ställts till SIDA:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

SIDA

SIDA redovisar i sin anslagsframställning att myndigheten befinner sig i en brytpunkt mellan olika inhemska krav på biståndsverksamheten och mottagarländernas långsiktiga strukturella problem. Detta ställer stora krav på SIDA:s redan ansträngda organisation och kapacitet. Kapacitetsproblemet kan lösas genom tillskott av nya resurser men också genom förändringar i sättet att arbeta och därmed delvis också i biståndsverksamhetens metodik och inriktning.

SIDA äskar medel motsvarande fem handläggartjänster för särskilt prioriterade områden. Därutöver äskar SIDA medel för sammanlagt ytterligare fem tjänster samt medel för att finansiera vissa förändringar av den statliga redovisningsorganisationen. SIDA önskar också 300 000 kr. för en ny växel till det ombyggda biståndskontoret i New Delhi. Slutligen yrkar SIDA 200 000 kr. som en engångsanvisning för att utreda och genomföra olika åtgärder för att åstadkomma en förbättrad kassahållning.

Föredragandens överväganden

SIDA redovisar i sin anslagsframställning hur ökade ambitioner och nya riktlinjer inom det bilaterala utvecklingssamarbetet ställer stora krav på myndigheten samtidigt som mottagarländernas strukturella problem kräver nya åtgärder och stor flexibilitet i biståndsgenomförandet. Dessa förhållanden ställer stora krav på SIDA:s organisation och kapacitet. Jag är därför beredd att delvis tillmötesgå SIDA:s framställning genom att tillföra SIDA medel för tjänster för insatser inom särskilt prioriterade områden som biståndet till södra Afrika, miljö- och kvinnoinsatser samt främjande av demokrati och mänskliga rättigheter.

Vid beräkningen av löneanslaget har jag tagit hänsyn till SIDA:s behov av att ytterligare prioritera uppföljningen av biståndsmedel och anvisat medel för en tjänst för detta ändamål.

Vidare biträder jag SIDA:s förslag om att SIDA tillförs lönemedel för de uppgifter som en förändrad redovisningsfunktion för SAREC har inneburit.

Säkerhetsproblemen är stora i flera av mottagarländerna. Vid beräkningen av SIDA:s förvaltningsanslag har jag beaktat detta och beräknat extra medel för säkerhetsåtgärder.

Genom att SIDA har gjort en besparing på lokalkostnaderna vid biståndskontoren har jag kunnat tillföra förvaltningsanslaget medel motsvarande viss del av den gjorda besparingen.

Fr. o. m. budgetåret 1989/90 dras tjänstebrevsrätten in för SIDA. Jag har vid beräkningen av förvaltningsanslaget tagit hänsyn till detta och tilldelat SIDA medel om 4 744 000 kr. för att finansiera portokostnaderna under budgetåret 1989/90.

Jag föreslår att myndigheten erhåller en engångsanvisning om 300 000 kr. för finansiering av en ny växel till biståndskontoret i New Dehli.

Vid beräkningen av förvaltningsanslaget har slutligen hänsyn tagits till SIDA:s finansiering av delar av det nya ekonomi-administrativa systemet samt ändrade kostnader i samband med ny redovisningsorganisation.

Vid beräkningen av SIDA:s förvaltningsanslag har jag tillämpat ett modifierat treårigt huvudförslag om 4%, varav 1% skall utgöra beräkningsgrund för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 222 041 000 kr.

C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö-U-centrum)

1987/88 Utgift 24 445 000(1)
1988/89 Anslag 21 214 000
1989/90 Förslag 21 830 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	9 230 000 (2)	+ 16 000
(varav lönekostnader)	(6 917 000) (2)	(+ 375 000)
Elevförmåner	2 444 000	–
Lokalkostnader	6 800 000	+ 340 000
Utbildningsbidrag	2 740 000	+ 260 000
	21 214 000(2)	+ 616 000

(1) inkl. kostnader för medgivet överskridande för inköp av inventarier
(2) Av anslaget belopp har inte 69 170 kr. ställts till Sandö U-centrums disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Sandö U-centrum

Sandö U-centrum redovisar i sin anslagsframställning att myndigheten har arbetat vidare på de områden som prioriterades i handlingsprogrammet och som åvilar Sandö U-centrum enligt myndighetens instruktion. I enlighet med det uppdrag som gavs i förra årets budgetproposition redovisar Sandö U-centrum sitt lokalbehov och hemställer att departementet förbereder projektering av en hotelldel.

Styrelsen äskar medel för att kunna täcka kostnaderna för del av de mindre enskilda organisationernas utbildningsbehov. Därutöver begär styrelsen 400 000 kr. för att finansiera viss del av barnomsorgen.

Styrelsen önskar vidare rätt att få överföra medel mellan två budgetår.

Föredragandens överväganden

Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö har i anslagsframställning för budgetåret 1989/90 redovisat gjorda prioriteringar och planerad verksamhet för det kommande budgetåret. Jag finner att de gjorda prioriteringarna ligger väl i linje med regeringens syn på styrelsens verksamhet. Jag har noterat att den avgiftsfinansierade delen av styrelsens verksamhet har ökat något under budgetåret 1987/88. Fortsatta ansträngningar bör göras för att ytterligare öka denna del av verksamheten.

I budgetpropositionen för innevarande budgetår (prop. 1987/88: 100, bil. 5) gavs Sandö U-centrum i uppdrag att i anslagsframställning för budgetåret 1989/90 utförligt redovisa vilket behov som föreligger av en ny hotelldel vid U-centrum. En sådan utförlig redovisning har lämnats i Sandö U-centrums anslagsframställning och i särskild skrivelse till regeringen. Av materialet finner jag att behov föreligger av en utbyggd förläggningskapacitet för U-centrums kursdeltagare. Förutom en utökad kapacitet krävs också en kvalitativ upprustning för delar av den nuvarande hotelldelen vid U-centrum.

Jag avser därför att föreslå regeringen att i början av 1989 ge byggnadsstyrelsen i uppdrag att göra en byggutredning för att mer exakt fastställa vilka lokalbehov som föreligger.

Sandö U-centrum har i dag lokalgemenskap med statens räddningsverks skola på Sandö. Statens räddningsverk tillhandahåller mot ersättning från U-centrum bl. a. undervisnings- och administrationslokaler, förläggningskapacitet samt matservering för U-centrums kursdeltagare. Medel för dessa kostnader finns budgeterade under posten lokalkostnader under U-centrums anslag.

Lokalkostnadsposten fastställs varje år av regeringen i budgetpropositionen och bygger bl. a. på beräkningar gjorda av statens räddningsverk. Erfarenheter från tidigare år har visat att dessa beräkningar ej varit tillräckligt exakta, vilket inneburit att statens räddningsverk under löpande budgetår haft extra krav på U-centrum utöver de budgeterade medlen.

För att öka Sandö U-centrums möjligheter att effektivt utnyttja tillgängliga resurser bör en annan modell tillämpas för hur de ekonomiska transaktionerna mellan statens räddningsverk och U-centrum skall budgeteras och regleras. Jag har noterat att U-centrum, statens räddningsverk och rädd-

ningsskolan i Sandö håller på med ett översynsarbete för att möjliggöra en bättre handläggning av dessa frågor. Sandö U-centrum bör i anslagsframställningen för budgetåret 1990/91 redovisa resultaten av detta översynsarbete. Översynsarbetet bör leda fram till en budgeterings- och betalningsmodell som möjliggör en åtskillnad mellan direkta fasta hyreskostnader och mer rörliga kostnader för logi och kost för kursdeltagare. Jag har för budgetåret 1989/90 avsatt 7 140 000 kr. under posten lokalkostnader. Statens räddningsverk skall mot denna ersättning tillhandahålla de lokaler och övrig service som krävs för att U-centrum skall kunna genomföra planerad verksamhet budgetåret 1989/90. Anslagsposten får ej överskridas.

Jag har vid beräkningen av lönemedelsdelen av förvaltningsanslaget tagit hänsyn till Sandös äskanden om medel för en förbättrad barnomsorg för kursdeltagarnas barn. Vid beräkningen av förvaltningsanslaget har vidare hänsyn tagits till kraven på finansiering av tidigare inköpta inventarier samt ändrade kostnader i samband med ny redovisningsorganisation.

Folkrörelser och enskilda organisationer spelar en central roll i det svenska utvecklingssamarbetet. För att göra det möjligt även för mindre organisationer att delta i utbildning vid U-centrum och för att finansiera utbildning av volontärer från Svensk volontärsamverkan (SVS) har jag höjt posten utbildningsbidrag med 260 000 kr.

Fr. o. m. budgetåret 1991/92 kommer de statliga myndigheterna gradvis att övergå till ett system med treåriga budgetramar. En tredjedel av samtliga myndigheter kommer att fasas in i det nya systemet under budgetåret 1991/92. Sandö U-centrums verksamhet är i ringa grad relaterad till fasta budgetår. U-centrum har i sin anslagsframställning därför begärt att få överföra medel mellan två budgetår. Jag föreslår mot denna bakgrund att U-centrum skall ingå bland den grupp myndigheter som förs över till treårsbudgetering fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Vid beräkningen av Sandö U-centrums förvaltningsanslag har jag tillämpat det fastställda treåriga huvudförslaget om 5 % varav 1,5 % skall utgöra beräkningsgrund för myndighetsanslaget under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 830 000 kr.

C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)

1987/88 Utgift 9 613 933
1988/89 Anslag 10 334 000
1989/90 Förslag 11 140 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	8 992 000 (1)	+ 802 000
(varav lönekostnader)	(6 464 000) (1)	(+ 480 000)
Lokalkostnader	1 342 000	+ 4 000
	10 334 000 (1)	+ 806 000

(1) Av anslaget belopp har inte 64 640 kr. ställts till SAREC:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

SAREC

SAREC påpekar i sin anslagsframställning att arbetet fortskrider med att utforma en långsiktig strategi för verksamheten. Styrelsen har bl. a. med hjälp av forskare och forskningsadministratörer från u-länder successivt sökt utforma riktlinjer för stödet på allt fler områden. Förutom att lägga fast de grundläggande principerna för SAREC:s verksamhet har styrelsen beslutat om riktlinjer inom områden som forskarutbildning, biblioteksstöd och vetenskaplig utrustning.

SAREC framhåller dessutom i sin anslagsframställning att ambitionen finns att fortsätta rationalisera och effektivisera verksamheten. Detta är dock endast möjligt, menar SAREC, om tillräckliga medel, framför allt för ADB-utrustning och utbildning, ställs till förfogande. Därför äskar SAREC sammanlagt 130 000 kr. för ADB-investeringar. SAREC yrkar också 170 000 kr. för att täcka ett ökat behov inom övriga förvaltningskostnader som uppkommit i och med att SAREC tillförts ökade personalresurser under de senaste åren. SAREC äskar vidare en förstärkning på personalsidan med två assistenttjänster.

Föredragandens överväganden

Genom omorganisationen, flyttningen till nya lokaler och ett år av konsolidering har SAREC kunnat förstärka och effektivisera sin administration.

Jag föreslår att SAREC tillförs 806 000 kr. för ökade förvaltningskostnader, bl. a. för ADB-investeringar. Av ökningen föreslås 480 000 kr. avsättas för ökade lönekostnader vilket möjliggör en viss förstärkning på personalsidan.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SAREC fr. o. m. den 1 juli 1989.

Vid beräkningen av anslaget har jag tillämpat ett treårigt huvudförslag om 4 %, varav 1 % skall utgöra beräkningsgrund för anslaget under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11 140 000 kr.

C 7. Nordiska afrikainstitutet

1987/88 Utgift 5 013 845(1)
1988/89 Anslag 3 818 000
1989/90 Förslag 4 439 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 128 000 (2)	+ 701 000
(varav lönekostnader)	(2 000 000) (2)	(+ 293 000)
Lokalkostnader	515 000	+ 95 000
Engångsanvisning	175 000	− 175 000
	3 818 000 (2)	+ 621 000

(1) inkl. nordiska bidrag och andra extra projektbidrag
(2) Av anslaget belopp har inte 20 000 kr. ställts till nordiska afrikainstitutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Institutet

I sin anslagsframställning redovisar institutet de riktlinjer och slutsatser som det senaste årets översyn av institutets verksamhet kommit fram till. I översynsarbetet har det bl. a. framkommit att det finns ett intresse hos de nordiska länderna att förstärka institutets resurser. Institutet framhåller vikten av att institutets ställning som nordiskt centrum för dokumentation, information och forskning om Afrika inte försvagas utan stärks. Nordiska biståndssatsningar och ett ökat samarbete med olika afrikanska stater kommer i framtiden att kräva ökad kunskap om olika aspekter av kontinentens utveckling.

Som ett led i den ovannämnda översynens rekommendationer äskar institutet två assistenttjänster, samt del av tjänster som forskningsledare och redaktör. Vidare begär institutet medel till biblioteket och medel för de gemensamt nordiskt finansierade forskningsprogrammen.

Slutligen yrkar institutet att de medel, som efter ansökan erhålles från SAREC för bl. a. gästforskarprogrammet, skall anvisas direkt över institutets anslag.

Föredragandens överväganden

Den utveckling som planeras av nordiska afrikainstitutets verksamhet kommer att vara till stor nytta för det samlade kunnandet och forskningen om Afrika. Jag finner det angeläget att stödja den utvecklingsprocess som

nu igångsatts. Institutet bör därför tilldelas lönemedel för förstärkning av den administrativa personalen samt medel för del av gemensamt nordiskt finansierade tjänster. Vid beräkningen av institutets förvaltningsanslag har jag vidare inkluderat medel för en fortsatt datorisering av biblioteket, liksom medel för att möjliggöra satsningar på andra prioriterade områden.

Jag har tidigare under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, anslagsposten Andra multilaterala bidrag anvisat medel för Sveriges bidrag till de gemensamt nordiskt finansierade forskningsprogrammen. Beträffande gästforskarprogrammet (inkl. medel för publikationstryck och seminarier) får institutets behov på samma sätt som tidigare budgetår prövas av SAREC efter ansökan från institutet.

Vid beräkningen av nordiska afrikainstitutets förvaltningsanslag har jag tillämpat det fastställda treåriga huvudförslaget om 4% varav 1,5% skall utgöra beräkningsgrund för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiska afrikainstitutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 439 000 kr.

C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)

1987/88 Utgift	4 785 000
1988/89 Anslag	5 607 030
1989/90 Förslag	6 708 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	5 107 000 (1)	+ 1 129 000
(varav lönekostnader)	(3 697 000) (1)	(+ 748 000)
Lokalkostnader	350 000	+ 122 000
Engångsanvisning	150 000	– 150 000
	5 607 000 (1)	+ 1 101 000

(1) Av anslaget belopp har inte 36 970 kr. ställts till BITS disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

BITS

BITS verksamhet har under den senaste femårsperioden ökat kraftigt och blivit allt mer diversifierad. För både det tekniska samarbetet och u-krediterna gäller att antalet pågående insatser växer och att antalet genomförda insatser snabbt ökar. Detta ökar behovet av resurser för uppföljning och utvärdering liksom för en ökad information till allmänheten om BITS biståndsverksamhet.

Enligt BITS är emellertid de administrativa resurserna inte tillräckliga för att klara verksamheten på ett tillfredsställande sätt. Med verksamhe-

tens nuvarande och framtida omfattning i åtanke yrkar därför BITS medel för bl. a. två avdelningsdirektörstjänster, en som ekonomi-administrativ chef och en för det tekniska samarbetet. Vidare föreslås att kansliet får förstärkas med en assistenttjänst.

Föredragandens överväganden

BITS verksamhet har under en följd av år blivit mer och mer omfattande, såväl inom det tekniska samarbetet som u-kreditgivningen. Ökade insatser för att följa upp verksamheten krävs. Jag anser därför att BITS bör erhålla ett tillskott av lönemedel om 600 000 kr. för att möjliggöra utökning av personalen för bl. a. uppföljning och administration samt för att öka informationen till allmänheten om BITS verksamhet.

Tjänstebrevsrätten dras fr. o. m. budgetåret 1989/90 in för BITS. Jag har vid beräkningen av förvaltningsanslaget tagit hänsyn till detta och tilldelat BITS extra medel för att finansiera portokostnaderna.

BITS är beroende av direkta kontakter med samarbetsländerna, vilket motiverar en ökad medelstilldelning för utrikes resor. Vid beräkningen av BITS förvaltningsanslag har jag beaktat detta behov samt inkluderat extra medel för datorisering.

Vid beräkningen av anslaget tillämpar jag ett modifierat treårigt huvudförslag om 4 %, varav 1 % skall utgöra beräkningsgrund för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 708 000 kr.

C 9. Information

1987/88 Utgift	27 266 054 kr
1988/89 Anslag	28 606 000 kr
1989/90 Förslag	30 350 000 kr

Från anslaget bestrids kostnader för att sprida upplysning i Sverige om situationen i u-länderna och om det svenska biståndet i dessa länder. Cirka två tredjedelar av anslaget går till folkrörelsernas och andra enskilda organisationers u-landsinformation och en tredjedel till SIDA:s egen informationsverksamhet.

SIDA

SIDA föreslår i sin anslagsframställning att informationanslaget budgetåret 1989/90 skall uppgå till 30,5 milj. kr., en ökning med 1,9 milj. kr. från föregående budgetår.

SIDA framhåller att man avser att lägga tonvikten i informationen på miljöfrågor, demokrati och mänskliga rättigheter samt kvinnans roll i utvecklingen. Ett annat område som kommer att uppmärksammas särskilt är barns situation i södra Afrika.

Översyn av den statligt finansierade u-lands- och biståndsinformationen

En väsentlig del av det statliga bidraget till enskilda organisationers informationsverksamhet utgår i form av s.k. generella informationsbidrag. Utöver de ursprungliga mottagarna av dessa bidrag – studieförbund och löntagarorganisationer – har under årens lopp nya organisationer tillförts gruppen. Riksdagen konstaterade våren 1987 att det var svårt att ytterligare öka kretsen av mottagare av generella informationsbidrag, bl. a. därför att en sådan ökning skulle minska det finansiella utrymmet för den andra bidragskategorin, bidrag efter ansökan. Det fanns enligt riksdagens mening också skäl att se över det generella bidragssystemet i dess helhet. Riksdagen gav därför regeringen i uppdrag att göra en översyn av den statligt finansierade informationen om u-länder och utvecklingssamarbete. Regeringen tillkallade i december 1987 en särskild utredare för att genomföra denna översyn[2].

I direktiven till översynen framhölls att information kring u-länder och utvecklingsbistånd är viktig för att skapa förståelse och stöd för Sveriges internationella solidaritetspolitik. Uppdraget innefattade bl. a. att beskriva mål och riktlinjer för informationen på biståndsområdet samt att analysera om dessa är ändamålsenliga. Utredningen skulle också innefatta en beskrivning av SIDA:s egen och annan statligt finansierad informationsverksamhet på biståndsområdet. I uppdraget ingick vidare att belysa om biståndsmyndigheterna och folkrörelserna bör ha delvis åtskilda roller i informationsarbetet och t. ex. lägga olika vikt vid informationen om u-länder och om det svenska biståndet. Vidare skulle systemet med generella informationsbidrag analyseras. Översynen skulle slutligen behandla hur ansvaret för information om det multilaterala utvecklingssamarbetet och biståndet genom andra myndigheter än SIDA bör fördelas samt den roll beredningen för u-landsinformation bör ha.

Betänkandet "U-lands- och biståndsinformation" (SOU 1988: 19) överlämnades till regeringen i april 1988. Av de drygt hundra myndigheter, intresseorganisationer, enskilda organisationer, svenska ambassader och delegationer som inbjöds inkomma med synpunkter på utredningen har 55 remissinstanser inkommit med svar. En remissammanställning finns tillgänglig på UD.

Merparten av remissvaren tillstyrker utredningens slutsatser om att 1979 års målformulering bör gälla även i framtiden, att nuvarande normer för fördelning av medel inom informationsanslaget är ändamålsenliga, att informationsanslagets storlek i någon mån bör relateras till anslagsmottagarnas bilaterala och multilaterala biståndsinsatser samt att SIDA även i fortsättningen är den myndighet som bör ansvara för bidragens fördelning.

[2] Kanslichef Leif Andersson (SOU 1988: 19)

Vidare framför vissa remissinstanser att anslaget bör återställas till sin ursprungliga nivå och att en generös syn också i framtiden bör gälla vid medelstilldelningen till organisationernas informationsverksamhet.

När systemet med generella bidrag infördes 1972 gick bidragen endast till studieförbund och löntagarorganisationer. Främsta anledningen till detta var att en stor del av befolkningen kunde nås via dessa kanaler. Det skulle också innebära en betydande administrativ fördel om en stor del av anslaget kunde fördelas utan någon ingående prövning av olika projekt innan bidragen utbetalades. Hela systemet bottnade, och bottnar även i dag, i ett stort förtroende för folkrörelsernas förmåga att föra ut u-lands- och biståndsinformationen.

Kretsen av generella bidragsmottagare har sedan systemets tillkomst vidgats betydligt. Utredaren pekar på att det är viktigt att klara och entydiga riktlinjer skapas för vilka organisationer som skall tillhöra denna kategori i framtiden. Utredningens förslag till kriterier för att generella bidrag skall kunna utgå till enskilda organisationer är att organisationerna skall

- vara rikstäckande med regionala och/eller lokala avdelningar;
- ha demokratisk uppbyggnad;
- ej ha u-landsanknuten verksamhet som huvuduppgift, men bedriva betydande u-landsinformation.

De organisationer som inte blir generella bidragsmottagare efter dessa kriterier skall kunna få bidrag efter ansökan. För att utöka planeringstryggheten till vissa organisationer, som får bidrag efter ansökan och som enligt utredaren bedriver omfattande informationsverksamhet föreslår utredaren en mellankategori av bidragsmottagare.

Flertalet av de generella bidragsmottagarna tillstyrker systemets bibehållande och de kriterier utredaren föreslår, men avstyrker förslaget om en mellankategori. Man avstyrker också utredarens förslag att det vid framtida anslagshöjningar bör ges en viss prioritet till kategorin bidrag efter ansökan. De generella bidragsmottagarna anser att en sådan prioritering ytterligare skulle urholka de redan knappa resurserna för de organisationer som bedriver långsiktig, brett förankrad informationsverksamhet.

Utredningen tar också upp frågan om vad informationsbidragen kan användas till. Utredaren konstaterar att "det är viktigt att organisationerna vid varje bidragstillfälle upplyses om vilka ändamål som får finansieras med informationsbidragen". Enligt utredaren bör SIDA utforma regler för vad som är bidragsberättigad u-landsinformation. Ett primärt krav bör enligt utredaren vara att bidragen ej får användas till mer allmän internationell information.

Hos de flesta remissinstanser råder det tveksamhet inför utredarens förslag att SIDA skall definiera vad som menas med u-landsinformation. Man anser att detta inte är förenligt med organisationernas rätt till profilering i informationsutbudet och att det kan leda till detaljreglering.

När det gäller ansvarsfördelningen i informationsarbetet anser remissinstanserna liksom utredaren att även om SIDA, som nu, bör ha huvudansvaret för biståndsinformationen och de enskilda organisationerna för u-landsinformationen bör dessa båda områden i större utsträckning inte-

greras. Några remissinstanser är tveksamma till att större vikt skall läggas vid biståndsinformation än vid u-landsinformation.

Utredaren anser att SIDA bör utforma klarare regler för redovisning av hur de generella bidragen används. Huvudparten av remissinstanserna anser att någon form av redovisning är ett rimligt krav men att det är en omöjlighet att redovisa de ränteintäkter som utredaren föreslår. Eftersom SIDA-bidragen normalt används tillsammans med en rad andra medel på avdelnings-, distrikts- och riksnivå är det ej möjligt att så i detalj redovisa ränta enbart på SIDA-bidragen.

Genom riksdagens beslut 1979 gavs SIDA en huvudroll då det gäller statens egen u-lands- och biståndsinformation. Utredaren anser att denna roll ytterligare bör förstärkas bl. a. genom att SIDA mer uppmärksammar svenskt multilateralt bistånd och andra biståndsmyndigheters insatser. Utredaren anser att den som vänder sig till SIDA för att få information om svenskt utvecklingssamarbete bör kunna få information inte bara om SIDA:s biståndsinsatser utan också om vad övriga biståndsmyndigheter gör. Det är enligt utredaren rimligt att övriga biståndsmyndigheter från sina egna anslag ersätter SIDA för de extrakostnader som kan komma att uppstå i detta sammanhang.

När det gäller information om det multilaterala utvecklingssamarbetet föreslår utredaren ett delat ansvar mellan UD, SIDA och Svenska FN-förbundet. De flesta remissinstanserna föreslår att huvudansvaret för den multilaterala informationen skall ligga på SIDA medan SIDA i sitt remissvar däremot föreslår att UD har detta ansvar. SIDA anser att "grundprincipen bör vara att det organ som har ansvaret för en viss verksamhet även bör ha ansvaret för informationen om denna verksamhet". Vad beträffar övriga biståndsmyndigheters informationsverksamhet anser de flesta remissinstanser att den är otillräcklig.

I riktlinjerna för SIDA:s informationsverksamhet understryks vikten av att SIDA medverkar i olika sammanhang och informerar om u-lands- och biståndsfrågor. Enligt utredarens uppfattning är det i dag betydligt svårare än tidigare att få sådan medverkan till kurser, konferenser och möten hållna utanför verkets regi. Det stora flertalet av remissinstanserna instämmer i denna kritik och menar att denna situation är beklaglig. SIDA är medveten om de försämrade kontakterna men redovisar att man av kapacitetsskäl ej har möjlighet att delta i den utsträckning som efterfrågas.

Enligt utredaren är den huvuduppgift som ålagts "beredningen för u-landsinformation" – att lämna förslag till SIDA om fördelning av de statliga informationsbidragen – föga meningsfull i dag. Bidragen fördelas i praktiken enligt väl etablerade "nycklar".

Enligt utredaren talar verksamhetens nuvarande inriktning för beredningens avskaffande. Utredaren föreslår dock, eftersom många folkrörelser och andra enskilda organisationer redovisar att man vill ha den kvar, en ombildad beredning med nya föreskrifter och ändrad sammansättning: "I beredningen bör ingå samtliga biståndsmyndigheter, ett antal representanter för både mottagare av generella bidrag och mottagare av bidrag efter ansökan samt några 'fria tänkare'".

Flertalet remissinstanser anser att beredningen för u-landsinformation

bör finnas kvar men med en viss modifiering i sammansättning och verksamhetsform. I vilken riktning denna förändring bör gå är remissinstanserna dock ej ense om. I några av svaren förordas att beredningen läggs ned.

Föredragandens överväganden

Jag har redan tidigare under inledningsavsnittet U-lands- och biståndsinformation understrukit den stora vikt jag lägger vid information om u-länder och internationellt utvecklingssamarbete. Utredningen som genomförts på detta område understryker betydelsen av informations- och opinionsarbete i det nuvarande biståndssamarbetet och för att möjliggöra ett fortsatt stort och ändamålsenligt bistånd.

De mål för u-lands- och biståndsinformation som riksdagen beslutade om år 1979 är väl förankrade. Jag delar därför utredningens uppfattning att dessa mål bör styra även det framtida informationsarbetet. Jag anser vidare att de principer om saklighet, allsidig belysning och profilering som riksdagen beslutade om år 1979 bör gälla även i framtiden. Principerna innebär att all statligt finansierad u-landsinformation bör präglas av saklighet och att SIDA och de övriga biståndsmyndigheterna bör sträva efter en allsidig belysning, medan folkrörelserna måste ha rätt att profilera sitt informationsutbud utifrån sina egna politiska och religiösa värderingar.

Systemet med generella bidrag bör behållas eftersom det innebär stora administrativa och planeringsmässiga fördelar såväl för SIDA som för de berörda organisationerna. Beslut om vilka organisationer som skall vara mottagare av generella informationsbidrag bör tas av den bidragsbeviljande myndigheten SIDA efter det att riksdagen fastlagt riktlinjer för verksamheten. Jag tillstyrker utredarens förslag till kriterier för vilka organisationer som skall kunna tillhöra kategorin generella bidragsmottagare.

Organisationer skall också kunna få informationsbidrag efter ansökan. Inom denna grupp av bidragsmottagare bör det vara möjligt för SIDA att finna administrativa rutiner som möjliggör ökad planeringstrygghet för organisationer vars verksamhet är av den art att det är särskilt motiverat. Sådana åtgärder bör dock inte leda fram till att det skapas någon särskild mellankategori av mottagare av det slag utredaren föreslår.

Mina ställningstaganden ovan leder fram till att beslut om samtliga bidrag till enskilda organisationers informationsinsatser även i fortsättningen bör fattas av SIDA. Utifrån de beslutade kriterierna avgör SIDA om det är generella bidrag eller bidrag efter ansökan som skall tillämpas för en viss organisation.

Om SIDA:s beslut innebär att några organisationer förs över från kategorin generella bidrag till bidrag efter ansökan eller på något annat sätt byter kategori, är det naturligt att medelstillgången inom de olika kategorierna justeras i motsvarande mån. Eftersom jag tidigare föreslagit att SIDA skall besluta om vilka organisationer som skall höra till respektive kategori ligger också dessa beslut om medelsfördelning hos SIDA.

Enligt utredaren bör inte bidrag för u-landsinformation utnyttjas för internationell information av mer allmän inriktning. Jag delar därför utredarens uppfattning att informationsanslaget inom biståndsramen ej bör

finansiera internationell information av mer allmänt slag samt att det behövs en tydligare definition av vad som skall anses utgöra bidragsberättigad u-landsinformation. Enligt min mening bör u-landsinformation innefatta bred information om u-länderna och utvecklingssamarbetet. SIDA bör utifrån detta synsätt utforma mer detaljerade anvisningar för vilken verksamhet som får finansieras från statliga informationsmedel.

Jag anser vidare att en viss avgränsning och arbetsfördelning mellan biståndsinformation och u-landsinformation är önskvärd. I dag har SIDA lagt viss tyngdpunkt på information om svenskt bistånd, medan organisationerna vid sidan av sin biståndsinformation lagt stor vikt vid information om situationen i u-länderna. Detta är enligt min mening en lämplig rollfördelning. SIDA och de övriga biståndsmyndigheterna bör ha som huvuduppgift att informera om de insatser som görs på biståndsområdet. Detta innebär givetvis inte att biståndsmyndigheterna är förhindrade att ge u-landsinformation. För att öka förståelsen för situationen i u-länderna och för att ge en bakgrund till de genomförda biståndsinsatserna är det angeläget att t. ex. SIDA utifrån sina erfarenheter också informerar om förhållanden i u-länderna.

Jag delar utredarens uppfattning att en god redovisning bör ske av och från organisationernas informationsprojekt. Bidragen till informationsverksamhet bygger på ett förtroende för organisationernas verksamhet. Detta gäller inte minst de generella bidragsmottagarna. Liksom för all annan verksamhet på biståndsområdet är det angeläget att medlen används på ett riktigt och effektivt sätt. Det är därför väsentligt att användningen av informationsbidragen redovisas och följs upp. Det är viktigt att SIDA utformar klarare regler för denna redovisning, samtidigt som principen om att medlen disponeras av organisationerna under eget ansvar bibehålls. Jag finner det dock inte ändamålsenligt att kräva någon särskild redovisning av eventuella ränteintäkter på beviljade bidragsbelopp.

Jag delar den uppfattning som framförs i bl. a. SIDA:s remissvar att de organisationer och myndigheter som bedriver biståndsverksamhet också bör ansvara för information om denna verksamhet. Detta innebär att UD, SAREC, BITS och SWEDFUND bör avsätta såväl medel som personella resurser för dessa aktiviteter. För Sandö U-centrum och nordiska afrikainstitutet är informationen också en viktig arbetsuppgift.

Mot bakgrund av de internationella organisationernas stora betydelse för genomförandet av det svenska biståndet finner jag det angeläget att kunskap om dessa organisationers verksamhet sprids ytterligare i Sverige och att debatten breddas. Det nordiska FN-projektet, som jag tidigare har redovisat, skall också ses som ett led i informationsspridningen. När det gäller informationen om det multilaterala utvecklingssamarbetet bör UD ha ett huvudansvar. Ett samarbete på detta område bör eftersträvas med SIDA, Svenska FN-förbundet, Svenska UNICEF-kommittén, Svenska UNESCO-rådet m. fl.

Svenska FN-förbundet får i dag statliga informationsbidrag från såväl SIDA under anslaget C 9. Information som från UD under anslaget F 3. Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. Det borde både för FN-förbundet och för bidragsbeviljande myndig-

heter vara en fördel att FN-förbundets hela anslagsbehov prövas av utrikesdepartementet. Jag har därför under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram beräknat medel för Svenska FN-förbundets informationsverksamhet om det multilaterala biståndssamarbetet.

Utredaren pekar på det faktum att också flera andra bidragsmottagare får informationsbidrag från olika anslag inom biståndsbudgeten. Jag vill i detta sammanhang förorda att bidragen i så stor utsträckning som möjligt prövas vid ett tillfälle och finansieras från ett anslag. De organisationer som genom s. k. ramavtal med SIDA får omfattande bidrag till sin biståndsverksamhet bör även kunna få bidrag för information i samma sammanhang. SIDA har att besluta om storleken på sådana bidrag som bör finansieras från anslaget för bidrag till folkrörelser och enskilda organisationers biståndsverksamhet.

Folkrörelser och enskilda organisationer bedriver en mycket aktiv verksamhet på informationsområdet. Det är angeläget också att personal inom biståndsförvaltningen ser som en prioriterad uppgift att direkt delta i informationsarbetet, bl. a. genom medverkan i organisationernas kurser och konferenser eller på annat sätt direkt informera om svenskt utvecklingssamarbete.

Beredningen för u-landsinformation har funnits sedan år 1974, men har under årens lopp fått ändrade arbetsuppgifter. Från att under biståndets uppbyggnad ha varit direkt kopplad till regeringskansliet är beredningen i dag ett rådgivande organ till SIDA i informationsfrågor. Regeringens kontakt och erfarenhetsutbyte med folkrörelser och enskilda organisationer sker i dag bl. a. i det folkrörelseråd för biståndsfrågor som jag tillsatte 1986. I rådets arbete har många olika frågor behandlats, bl. a. informationsfrågornas betydelse i utvecklingssamarbetet.

Beträffande beredningen för u-landsinformation finner jag inte utredarens motiv tillräckliga för att bibehålla en beredning med nuvarande arbetsuppgifter och mandat. Det är dock såsom utredaren påpekar angeläget att SIDA på informationsområdet har en nära och bra kontakt med såväl de andra biståndsmyndigheterna som med folkrörelser och andra enskilda organisationer. Ett steg i denna riktning kan vara en mer regelbunden medverkan av SIDA:s personal vid olika arrangemang såsom organisationernas kurser och konferenser. SIDA har i sitt remissvar på utredningen om u-lands- och biståndsinformation föreslagit ett kapacitetstillskott på en person för att bl. a. samordna erfarenhetsutbytet med folkrörelserna. Genom mitt förslag om medelstilldelning under detta anslag bör möjlighet finnas att med finansiering från anslaget skapa ett sådant kapacitetstillskott. Jag finner det också angeläget att medel finns tillgängliga för informationssatsningar av det slag som informations- och debattdagarna Biståndet behövs utgjorde.

För att åstadkomma ett så heltäckande och effektivt informationsutbud som möjligt bör SIDA, folkrörelser, enskilda organisationer och andra aktörer på informationsområdet utbyta erfarenheter och fortlöpande samråda om sina informationsverksamheter.

Vid beräkningen av anslaget har jag utgått ifrån att de generella bidragen till organisationerna räknas upp med 4 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

- att till *Information* för budgetåret 1989/89 anvisa ett reservationsanslag på 30 350 000 kr.

D. Information om Sverige i utlandet m.m.

D 1. Svenska institutet

1987/88	Utgift	47 253 280	Reservation	350 566
1988/89	Anslag	47 540 000		
1989/90	Förslag	54 551 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 161 000 kr. inte ställts till Svenska institutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Svenska institutet är en statligt finansierad stiftelse med uppgift att främja kultur- och erfarenhetsutbyte med andra länder, att förmedla kunskap om svenskt samhälls- och kulturliv genom informationsverksamhet i utlandet samt att svara för verksamheten vid det svenska kulturhuset i Paris (Centre Culturel Suédois).

Institutet bidrar till informationen om det svenska samhället genom publikationer, filmer och utställningar samt genom dokumentationstjänst och besöksservice i Sverige. Kulturutbytet främjas genom publikationer, filmvisningar, utställningar, seminarier och personutbyte. Studier och forskning stöds genom stipendier, personutbyte, kurser och konferenser samt bidrag till undervisning i svenska vid utländska läroanstalter. Institutet får inom sitt verksamhetsområde mot ersättning utföra uppdrag och tillhandahålla produkter och tjänster. Institutet har fått ansvar för program som syftar till att öka kontakterna mellan det svenska samhället och länderna i tredje världen genom person- och erfarenhetsutbyte samt kulturutbyte.

Institutet har vidare i uppdrag att bedriva försöksverksamhet med s. k. integrerad utlandsutbildning samt att administrera stipendier åt svenskar för forskning i utlandet.

Institutet leds av en styrelse bestående av institutets direktör och elva ledamöter, som utses av regeringen. För kontakt med samhällsinstitutioner och andra organ, som har beröring med institutets verksamhet, finns rådgivande referensgrupper som tillsätts av styrelsen.

	Anslag 1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Personal	107 (1)	0
Anslag		
Förvaltningskostnader (2)	37 869 000 (3)	+ 9 135 000
(därav lönekostnader)	(16 173 000) (3)	(+ 806 000)
Lokalkostnader	9 671 000	– 2 124 000
Summa	47 540 000 (3)	+ 7 011 000

(1) Inkl. även anställda vid det svenska kulturhuset i Paris.
(2) Inkl. informationsverksamhet.
(3) Av angivet belopp har inte 161 000 kr. ställts till Svenska institutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Svenska institutet

Svenska institutet begär under anslaget D 1. för budgetåret 1989/90 ett anslag om 50 003 000 kr. (+2 463 000) exkl. pris- och löneomräkning. Institutet begär att besparing i enlighet med huvudförslaget helt skall förläggas till de sista två åren av perioden 1989/90 – 1991/92.

Därutöver begärs 5 082 000 kr. under littera C. Internationellt utvecklingssamarbete samt 10 821 000 kr. under åttonde huvudtiteln (utbildningsdepartementet).

Institutet begär följande höjningar under anslaget D 1.:

1. Anpassning av gäststipendier, europarådsstipendier och bilaterala stipendier till höjda studiemedelsbelopp	714 000
2. Utvidgning av bilateralt stipendieutbyte	482 000
3. Ny tjänst till litteraturlagret	150 000

Föredragandens överväganden

Genom ändring i studiestödslagen höjs fr. o. m. den 1 januari 1989 studiemedlens totalbelopp per läsår från 145% till 170% av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Svenska institutets gäststipendier, europarådsstipendier och bilaterala stipendier bör, liksom hittills, utgå med samma belopp som studiemedel enligt studiestödslagen. Jag förordar av detta skäl en uppräkning om 714 000 kr. för institutets stipendieprogram. Därutöver vill jag framhålla vikten av att de bilaterala stipendieprogrammen med europeiska länder prioriteras inom ramen för givna resurser.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 54 551 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångpunkt i en reell minskning av utgifterna om 5% på tre år med fördelningen 1, 2 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för Svenska institutet fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Svenska institutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 54 551 000 kr.

D 2. Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet

1987/88	Utgift	35 424 000	Reservation 1 552 540
1988/89	Anslag	59 966 000	
1989/90	Förslag	42 491 000	

Radio Sweden (f. d. Utlandsprogrammet) är den enhet inom Sveriges Riksradio AB som svarar för programverksamheten för utlandet. Radio Sweden skall enligt avtalet mellan staten och Sveriges Riksradio AB producera

och på annat sätt anskaffa och sända ljudradioprogram avsedda för mottagning i utlandet. Programmen skall ge i utlandet bosatta svenskar möjlighet att få information om och upprätthålla kontakt med hemlandet samt hos utländska lyssnare sprida kunskap om Sverige. Radions sändningar till utlandet sker för närvarande på sju språk och riktar sig till alla världsdelar.

	Anslag(1) 1988/89	Beräknad ändring 1989/90(2) Föredraganden
1. Programverksamhet och driftskostnader	38 276 000(3)	−10 845 000(4)
2. Kompensation för prisutveckling	4 740 000	− 1 580 000
3. Televerkets kostnader	16 950 000	− 5 050 000
Summa	59 966 000	−17 475 000

(1) Avser budgetåret 1988/89 samt andra halvåret 1989
(2) Avser kalenderåret 1990. För Sveriges Radio-koncernen och televerket sammanfaller räkenskapsår med kalenderår.
(3) I 1986/87 års prisläge.
(4) I 1987/88 års prisläge.

Sveriges Radio AB och televerket

Sveriges Radio AB begär för kalenderåret 1990 ett anslag, exkl. priskompensation, på 29 546 000 kr. för programverksamhet för utlandet. Därutöver begär televerket ersättning om 12 900 000 kr. för sändningskostnader.

De begärda ökningarna i förhållande till kalenderåret 1989 avser följande:

Sveriges Riksradios utlandsverksamhet	
1. Distribution av kassetter, radioexportprogram	250 000
2. Telefonöverföring av program till afrikanska radiostationer	360 000
3. Specialproducerade mellanvågsprogram	1 000 000
4. Programmedelsförstärkning	630 000
Televerket	
1. Förberedande arbeten inför sändarbyten(1)	1 000 000
2. Drift av kortvågssändarna	600 000

(1) Engångsanvisning

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till det kärva ekonomiska läget är jag för närvarande inte beredd att ta ställning till en utökad verksamhet för Sveriges Riksradios utlandsprogram. I gengäld tillämpas beträffande Radio Sweden inte något huvudförslag.

Radio Sweden bedriver sedan 1985 sändningar till norra Europa från en mellanvågssändare i Sölvesborg. Programmen har mött avsevärt intresse i

flera länder, vilket till en del torde bero på att mellanvågstekniken gör det möjligt att uppnå bättre hörbarhet än vid kortvågssändningar.

Jag är för närvarande inte beredd att förorda investering i nya kortvågssändare för Sveriges Riksradios sändningar till utlandet. I stället bör kortvågssändaren i Karlsborg och de båda sändarna i Hörby moderniseras (rekonditioneras), så att de kan användas ytterligare ett antal år. Enligt televerkets och radions utredning skulle de sammanlagda kostnaderna för rekonditionering av de tre sändarna uppgå till 6 000 000 kr. Dessa kostnader bör belasta anslagsposten 3 fr. o. m. budgetåret 1990/91 (televerkets budgetår 1991).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 42 491 000 kr.

D 3. Övrig information om Sverige i utlandet

1987/88	Utgift	16 028 397	Reservation	271 042
1988/89	Anslag	15 432 000(1)		
1989/90	Förslag	14 904 000(2)		

(1) Varav 1 700 000 kr. i engångsanvisning.
(2) Varav 817 000 kr. i engångsanvisning.

Från anslaget finansieras sådant informations- och erfarenhetsutbyte som samordnas av utrikesdepartementets press- och informationsenhet (anslagsposten 1. Samordnad informationsverksamhet) samt bidrag till Svensk-Internationella Pressbyrån (SIP) och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA).

	Anslag 1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
1. Samordnad informationsverksamhet	12 042 000	– 723 000(1)
2. Bidrag till Svensk-Internationella Pressbyrån	2 117 000	+ 144 000
3. Bidrag till Ingenjörsvetenskaps-akademien	1 273 000	+ 51 000
Summa	15 432 000	– 528 000

(1) Varav 817 000 kr. i engångsanvisning.

Inom press- och informationsenheten fördelar informationsbyrån medel från detta anslag främst till de svenska utlandsmyndigheterna för informationsinsatser och kulturutbyte, såsom personutbyte, seminarier, lokala

kostnader i samband med film- och utställningsverksamhet m. m. Vidare finns medel bl. a. för regionala insatser, utländska journalistbesök, informations- och kulturinsatser i anslutning till konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) samt stöd till tidskrifterna Sweden Now (inkl. versioner på andra språk än engelska), AMBIO, Inside Sweden och Voice of Scandinavia. Medel ställs även till Svenska institutets förfogande för särskilda uppdrag av intresse för utrikesdepartementet. Informationsbyrån svarar härutöver för information om utrikespolitiska frågor genom trycksaker, föredrag, seminarier m. m.

SIP distribuerar nyhetsbulletiner till ca 7 000 mottagare inom massmediesektorn i 150 länder. Bulletinerna innehåller dels nyheter inom de industriella, tekniska och vetenskapliga sektorerna i Sverige, dels nyheter om svenska politiska, samhälleliga och ekonomiska frågor. Vidare produceras särskilt material på engelska och tyska för specialiserad fackpress, forskningsinstitutioner, branschföreningar etc. SIP begär för budgetåret 1989/90 ett bidrag om 2 320 000 kr.

IVA begär bidrag om 1 850 000 kr. för avtalsbundet teknisk-vetenskapligt samarbete, främst forskarutbyte, mellan IVA och teknisk-vetenskapliga organisationer i östeuropeiska länder och Kina. Utbytet syftar bl. a. till att initiera direkt och långsiktigt samarbete mellan berörda forskare och institutioner. Avtalet med Sovjetunionen administreras gemensamt av IVA och Kungliga Vetenskapsakademien.

Föredragandens överväganden

Det råder bred enighet om behovet av intensifierade kontakter med såväl Väst- som Östeuropa. Informationsverksamhet och kulturutbyte har därvid en väsentlig roll att spela. Bl. a. märks en ökad efterfrågan på kulturutbyte med Östeuropa, inte minst med de baltiska sovjetrepublikerna. En särskild arbetsgrupp inom utrikesdepartementet utreder för närvarande möjligheterna till ökat kultur- och erfarenhetsutbyte med Europa. Gruppen kommer med all sannolikhet att föreslå ökade insatser i vårt utbyte med europeiska länder. Jag förordar att särskilda insatser i Europa av i första hand samhällsinformativ art, t. ex. seminarieserier om svenskt arbetsliv, prioriteras inom ramen för givna resurser.

Jag anser att ett fortsatt stöd bör lämnas till tidskriften Inside Sweden, som utges av Arbetarrörelsens internationella centrum. Jag föreslår att 650 000 kr. avsätts för ändamålet i form av en engångsanvisning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övrig information om Sverige i utlandet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 14 904 000 kr.

D 4. Utrikespolitiska Institutet

1987/1988	Utgift	4 528 000
1988/1989	Anslag	4 664 000
1989/1990	Förslag	4 851 000

Över anslaget D 4. erhåller Utrikespolitiska Institutet sedan budgetåret 1987/88 bidrag för förvaltningskostnader och informationsverksamhet. Forskningsverksamheten finansieras via anslaget F 6.

UI, som drivs av Utrikespolitiska samfundet, har enligt stadgarna till uppgift att främja intresset för internationella frågor samt vidga kunskaperna och stödja forskning härom. Detta sker genom att UI publicerar tidskrifter, böcker, skrifter och broschyrer om aktuella utrikespolitiska frågor, anordnar seminarier och föreläsningar samt förser massmedierna med information och dokumentation om internationella frågor.

UI vänder sig till en vid målgrupp, från specialister till allmänhet. Publikationerna och programverksamheten sprids via bibliotek, universitet och vetenskapliga institutioner, skolor, tidningar, bildningsförbund samt enskilda prenumeranter.

Anslagsframställan för 1989/90 utgår ifrån en delvis ny organisation och verksamhetsinriktning vid UI. Den hittillsvarande organisationen med två separata avdelningar för information och forskning skall ersättas av en funktionell uppdelning i verksamheter där forskning/studier integreras med informationsverksamheten. I samband härmed avser institutet utöka utgivningen av forskningspublikationer och analyser samt från hösten 1988 starta en ny serie "UI Fakta: Problem i fickformat".

Utrikespolitiska Institutet har begärt 5 258 000 kr., vilket är en ökning med 594 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att bidraget till Utrikespolitiska Institutet, analogt med uppräkningen av forskningsanslaget F 6. med 4%, höjs med 187 000 kr. för kostnader avseende institutets lokaler och administration.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrikespolitiska Institutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 851 000 kr.

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

Inledning

Världsekonomin och internationell handel

För ett år sedan förutsågs relativt allmänt en dämpning av världshandelns tillväxt. Dessa förväntningar förstärktes av börskrisen i oktober 1987 som förväntades medföra en påtagligt svagare efterfrågeutveckling i bl. a. USA.

Dessa pessimistiska förväntningar förverkligades emellertid inte. Särskilt under senare delen av år 1987 ökade handeln kraftigt. Ökningarna under år 1988 har även varit fortsatt goda. Världshandeln med bearbetade varor beräknas år 1988 ha ökat med uppskattningsvis 9% i volym. Denna snabba tillväxt verkar dock att ha dämpats något under loppet av året. För år 1989 kan man nu förutse en ökning av världshandelns volym på ca 7%.

Marknadstillväxten för svensk export av bearbetade varor beräknas för helåret 1988 bli ca 7%. Även på dessa marknader beräknas tillväxten ha dämpats under loppet av år 1988. För år 1989 beräknas marknadsväxten till ca 5%.

Anledningen till denna något lägre marknadstillväxt för den svenska exporten är främst en lägre efterfrågeökning i de för vår export så viktiga marknaderna i Norge och Danmark.

Obalanserna i världsekonomin består i stort sett oförändrade. USA har inte lyckats att nämnvärt nedbringa sitt stora underskott i utrikeshandeln. De stora överskottsländernas positiva externbalanser består. Under senare år har emellertid inte dessa internationella balansproblem medfört några ytterligare, större ingrepp mot världshandeln. De pågående handelsförhandlingarna inom det Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), den s.k. Uruguay-rundan, verkar uppenbarligen som en broms på en sådan protektionistisk utveckling. Även om världshandelns ökningstakt nu kan beräknas sakta av under det kommande året finns det dock fortsatt goda marknadsförutsättningar för svensk exportindustri.

Svensk utrikeshandel

Efter ett underskott på 7 miljarder kronor år 1982 har den svenska handelsbalansen nu visat ett överskott de senaste sex åren. En betydande del av denna förbättring kan tillskrivas en förstärkning av exportinkomsterna. Starkt bidragande till handelsbalansens förbättring under senare år har även varit lägre oljepriser. Den underliggande volymutvecklingen på exportsidan är emellertid inte helt tillfredsställande. Den svenska exportindustrin har inte fullt ut kunnat utnyttja de senaste årens gynnsamma marknadsutveckling utan tillgängliga beräkningar pekar på att vi varje år sedan år 1985 tappat marknadsandelar. Till en del har dessa andelsförluster kunnat kompenseras genom höjda priser. Volymmässigt sett har dock andra länder tagit delar av den marknadsposition som svensk industri byggt upp under senare år.

Realutvecklingen för importen av bearbetade varor förutses efter den kraftiga ökningen under år 1987 komma att avta något – främst till följd av

ett lägre efterfrågetryck i den svenska ekonomin. Importökningen i fasta priser är dock betydligt starkare än exportutvecklingen. Även om handelsbalansen i löpande priser förefaller att ge ett fortsatt betydande överskott till följd av bl. a. höjningar av de svenska exportpriserna måste man räkna med en viss real försämring av handelsbalansen under år 1989. Även tjänste- och transfereringsbalanserna beräknas bli försvagade under år 1989.

På sikt är detta en oroväckande utveckling. Svensk ekonomi behöver under överskådlig tid en kraftigt positiv handelsbalans som kan motväga de negativa faktorerna på bytesbalansen, då i första hand det alltjämt ökande underskottet i fråga om resevaluta och det fortsatt allt mera negativa räntenettot. Ett viktigt led i regeringens ekonomiska politik är därför en förstärkning av den reala utrikesbalansen.

Det är mot denna bakgrund beklagligt att svensk exportindustri inte fullt ut kunnat utnyttja den senaste tidens goda marknadsutveckling. Kapacitets- och utbudsbegränsning i den svenska ekonomin kan till en del förklara detta. I viss utsträckning bör även de svenska företagens högprispolitik uppmärksammas i detta sammanhang.

Det är mot denna bakgrund glädjande att investeringarna nu skjuter fart och att dessa kommer att skapa ytterligare kapacitet även inom exportindustrin och de med importen konkurrerande näringarna. I takt med att det höga efterfrågetrycket i den inhemska ekonomin nu dämpas bör företag i växande utsträckning föredra att sälja på utlandsmarknaderna istället för på hemmamarknaden.

Hela detta perspektiv med dessa olika riskfaktorer på såväl export- som importsidan understryker vikten av att exportansträngningarna inte försvagas utan att vi fortfarande på alla de olika vägar som står oss till buds bör försöka fortsätta den framgångsrika exportstrategi som inleddes med devalveringen år 1982. En viktig förutsättning för detta är att det inhemska kostnadsläget hålls under kontroll och att vi lyckas mobilisera alla de produktiva krafter som finns i den svenska ekonomin och som är den på sikt enda säkra grunden för en balanserad samhällsutveckling.

Nordiskt samarbete

Det nordiska samarbetet är för närvarande i hög grad inriktat på frågor som rör den ekonomiska utvecklingen, miljön och den västeuropeiska integrationen.

Genomförandet av den nordiska ekonomiska handlingsplan som antogs år 1985 pågår. Planen, som huvudsakligen avser perioden 1986–1988, består av en rad olika samordnade och förstärkta nordiska insatser såsom avlägsnande av handelshinder inom Norden, investeringar i vägar och järnvägar samt ökat nordiskt samarbete på det exportfrämjande området.

Ett förslag till en ny ekonomisk handlingsplan lämnades av de nordiska finansministrarna i november 1988. Förslaget behandlas av Nordiska rådet vid sessionen år 1989. Handlingsplanen omfattar åren 1989–1992. Den syftar till att stärka den ekonomiska utvecklingen i Norden, att utveckla den nordiska hemmamarknaden samt att genom nordisk samverkan bidra till det västeuropeiska integrationsarbetet.

Vid en extra session med Nordiska rådet i november 1988 antogs ett nytt samarbetsprogram på miljöområdet och en handlingsplan mot havsföroreningar.

Under år 1988 har Nordiska ministerrådet intensifierat arbetet med att utreda hur det nordiska samarbetet skall kunna påverka och anpassas till utvecklingen av EG:s inre marknad. Rapporter om detta har lämnats till Nordiska rådets presidium i maj och i december 1988.

Att utveckla Norden som hemmamarknad är ett av huvudmålen för det nordiska samarbetet på regeringsnivå. Det är ett fortlöpande arbete som bl. a. syftar till att ge de nordiska företagen bättre tillgång till den nordiska marknaden och därmed förbättrad konkurrensförmåga på världsmarknaden. Detta gäller inte minst de små och medelstora företagen. Särskild vikt läggs vid att avveckla icke-tariffära handelshinder.

Vid de nordiska utrikeshandelsministrarnas möte i november 1988 enades man om riktlinjerna för det fortsatta arbetet med att avveckla handelshinder.

Andra viktiga samarbetsfrågor är för närvarande genomförandet av de nya handlingsplanerna på kulturområdet, för bioteknologiskt samarbete och för uppbyggnaden av ett industriellt centrum i Oslo.

En utförlig redogörelse för det nordiska samarbetet har lämnats i den berättelse som Nordiska ministerrådet överlämnat till Nordiska rådet i december 1988 (dokument C 1 1989 i det nordiska trycket).

Västeuropa

Ekonomiskt är Sverige i hög grad integrerat med övriga Västeuropa. Genom EFTA och frihandelsavtalet med EG tillhör vi ett frihandelsområde för industrivaror som omfattar 18 länder och 350 miljoner människor. Drygt hälften av vår utrikeshandel sker med EG och ytterligare 20% med EFTA-länderna. År 1987 var Sverige, liksom året dessförinnan, EG:s tredje största exportmarknad utanför Gemenskapen, dubbelt så stor som t. ex. Japan. EFTA-området är EG:s största exportmarknad.

Samarbetet Sverige-EG fungerar väl. EG:s arbete med förverkligandet av den inre marknaden har medfört ett intensifierat integrationsarbete i Västeuropa. Detta gäller långt mer än rent ekonomiska och handelspolitiska frågor. EG:s mål är att före utgången av år 1992 uppnå de s. k. fyra friheterna; fri rörlighet av varor, kapital, tjänster och personer. Målet är samtidigt att utsträcka FoU-samarbetet (forskning och utveckling), fördjupa den sociala dimensionen och skapa ett "medborgarnas Europa".

På svensk sida finns en stark vilja att, tillsammans med övriga EFTA-länder utveckla och fördjupa samarbetet med EG på alla samhällsområden, så långt detta är förenligt med vår neutralitetspolitik. Målet för svenskt vidkommande är att inte diskrimineras i något ekonomiskt eller socialt avseende.

EFTA spelar en central roll i vårt samarbete med EG. Luxemburg-deklarationen, som undertecknades av samtliga EFTA- och EG-länder år 1984, har som mål att skapa ett dynamiskt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde som omfattar samtliga 18 länder. EFTA-samarbetet är väsent-

ligt för Sverige, och vi strävar efter ett samlat uppträdande i förhandlingarna med EG, så långt detta är möjligt. I mars 1989 äger ett möte rum i Oslo mellan EFTA:s regeringschefer.

Vid ett möte i Tammerfors den 15 juni 1988 mellan ministrar från EFTA-länderna och den ledamot av EG-kommissionen som är ansvarig för utrikesfrågorna nåddes enighet om att ytterligare förenkla ursprungsreglerna (kumulation) i frihandelsavtalen. Vidare fattades beslut om att inleda förhandlingar om avveckling av exportrestriktioner, om informationsutbyte om tekniska föreskrifter samt att verka för ömsesidigt erkännande av provning och certifiering. Tammerfors-mötet beslöt också att öka insynen (transparens) i statliga stödåtgärder, offentlig upphandling och råvaruprisutjämning. Sonderande samtal ska inledas för att identifiera nya samarbetsområden.

Hittills har samarbetet med EG i huvudsak berört handeln med varor. Ett centralt svenskt mål är nu att bredda samarbetet till att innefatta även fri rörlighet för tjänster, människor och kapital samt miljöfrågor, konsumentfrågor och olika aspekter av den sociala dimensionen.

På bl. a. svenskt initiativ fattade EFTA-ministrarna ett viktigt beslut vid Tammerfors-mötet, nämligen att samla medlemsländerna kring en handlingsplan för den fortsatta dialogen med EG. Tanken är att EFTA-länderna skall utforma förslag till breda riktlinjer, som kan bilda underlag för ett gemensam arbetsprogram mellan EFTA och EG.

Vid mötet den 29 november 1988 mellan EFTA-ministrarna och kommissionsledamoten för utrikesfrågor kom man överens om att bredda samarbetsdialogen. En rad nya områden blir nu föremål för diskussion mellan EG-kommissionen och EFTA-länderna. Utöver handelsärenden som offentlig upphandling, standardisering och tekniska handelshinder ingår nu bl. a. finansiella tjänster, transporter, kapitalrörelser, produktansvar, bolagsrätt, utbildning, konsumentfrågor, miljövård och sociala aspekter.

Regeringen fäster stor vikt vid arbetet med den västeuropeiska integrationen. En statsrådsgrupp med statsministern som ordförande och en statssekreterargrupp har bildats. En chefsförhandlare har tillsatts och en omfattande omorganisation av utrikesdepartementets handelsavdelning har genomförts i syfte att mer effektivt samordna de svenska integrationssträvandena. Inom samtliga fackdepartement, utom försvarsdepartementet, pågår en intensiv kartläggning av harmoniseringsmöjligheterna och förberedelser för handlingsplaner på resp. områden. Detta arbete utförs i ett 20-tal arbetsgrupper, till vilka referensgrupper knutits med företrädare för olika samhällsintressen. Under statsministerns ledning har ett särskilt råd för Europafrågor bildats med representanter för olika samhällsintressen. En för regeringen viktig ambition i sammanhanget är också att kontinuerligt upplysa om integrationsarbetet också i en vidare krets utanför regeringskansliet och riksdagen. Mot den bakgrunden har en brett upplagd informationsverksamhet igångsatts inom utrikesdepartementet i samarbete med en rad intresseorganisationer.

Som en följd av regeringens satsning på det västeuropeiska integrationsarbetet, föreslås en betydande ökning för denna verksamhet under det

kommande budgetåret. Av regeringens finansplan framgår att totalt ca 200 milj. kr. beräknas användas för integrationsarbetet och övrigt västeuropeiskt samarbete. Regeringen föreslår särskilda medel för satsningar på EFTA och på information. Särskilda resurser har också avsatts för bl. a. svenskt deltagande i en rad av EG:s forsknings- och utbildningsprogram och förslag om den närmare fördelningen av dessa resurser kommer att framläggas i 1989 års kompletteringsproposition.

Som en del i harmoniseringsarbetet skall EG-aspekten beaktas i offentliga utredningar, inkl. dem som redan tillsatts. Regeringens direktiv (Dir. 1988: 43) innebär att kommittéer och särskilda utredare skall undersöka om och i så fall vilken gemensam ordning som råder inom EG på det aktuella området. Utredningsförslagen skall tillvarata de möjligheter till harmonisering som finns. Om förslag skiljer sig härifrån skall skälen för detta redovisas. Detsamma bör naturligtvis även gälla propositioner och lagrådsremisser.

Multilaterala handelsfrågor

Det multilaterala handelssystemet är utsatt för ökat tryck trots en stadig ekonomisk tillväxt i den industrialiserade världen. Arbetslösheten är oacceptabelt hög inte blott i u-länder utan också i många i-länder. Instabila växelkurser och fortsatta externa obalanser riskerar att driva fram nya protektionistiska åtgärder. U-ländernas export har visserligen ökat på många håll men deras skuldsituation är fortsatt utomordentligt allvarlig. Ökad bilateralism hotar att undergräva frihandeln och skada världshandelns utveckling.

Regeringen fäster stor vikt vid ett brett internationellt samarbete på det handelspolitiska området för att bevara och stärka en fri handel. Regeringen verkar för detta bl. a. inom ramen för det Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Förenta nationernas konferens för handel och utveckling (UNCTAD).

Främst sker detta nu i den nya multilaterala handelsförhandling som påbörjades inom GATT:s ram år 1986, den s. k. Uruguay-rundan.

Mer än halva den utstakade tiden för GATT-rundan har nu gått till ända. I december 1988 ägde ett ministermöte rum i Montreal – Mid-Term Review. Ett intensivt förhandlingsarbete föregick detta möte, inkl. ett informellt ministermöte i Islamabad i oktober 1988. Mer än 200 inlagor lades fram i 15 olika förhandlingsgrupper från både i- och u-landshåll. Detta visar den vikt GATT:s medlemsländer fäster vid förhandlingarna. Sverige spelar en mycket aktiv roll i förhandlingsarbetet och har på de flesta områden presenterat konkreta förslag.

Under den gångna hösten har vissa frågor stått i förgrunden i förhandlingarna. Här kan nämnas handelspolitiska aspekter på det immaterialrättsliga området, såväl varumärkesförfalskning som andra former av immaterialrättsligt intrång. Vidare har förhandlingar förts om en liberalisering av tjänstehandeln, ett av de nya ämnen i rundan som Sverige fäster stor vikt vid.

En central fråga har hela tiden varit jordbruket som är ett mycket känsligt förhandlingsområde där vissa framsteg ändå kunnat noteras. Frågor av stor vikt för u-länderna, såsom tropiska produkter och teko, har även behandlats.

I förhandlingarna på ett par områden, som rör själva det multilaterala regelsystemet i GATT, har betydande framsteg kunnat noteras under förhandlingarna i Genève. Enighet föreligger om hur GATT-systemets funktion skall kunna förbättras och om procedurerna för tvistlösning. Också på konkreta, traditionella områden såsom tullar och icke-tariffära åtgärder har förhandlingarna förts framåt. En viktig fråga där framsteg inte kunnat nås, men som är av fortsatt stor betydelse i förhandlingarna, är att förbättra reglerna för rätten att vidta skyddsåtgärder mot import som vållar skada på den inhemska marknaden. Av särskild betydelse i detta sammanhang är att komma till rätta med de s. k. gråzonsåtgärderna, dvs. skyddsåtgärder som vidtas utanför GATT:s regelverk.

Montrealmötet i december lyckades inte nå fram till full enighet om hur de framtida förhandlingarna skall bedrivas. För elva av de femton förhandlingsämnena förelåg överenskomna beslutsunderlag. Särskilt betydelsefullt är att enighet uppnåddes beträffande tjänstehandeln. På fyra områden – jordbruk, immaterialrätt, regler för skyddsåtgärder och handeln med tekoprodukter – var motsättningarna emellertid alltför stora. Härigenom kom också beslut på övriga områden att blockeras. Förhandlingarna kommer att återupptas vid ett möte i början av april. Under mellantiden skall GATT:s generaldirektör bereda marken för ett slutligt resultat genom konsultation med de viktigaste länderna.

För Sverige är det mycket viktigt att det multilaterala handelssystemet fungerar. Bristerna i GATT:s nuvarande regelverk måste rättas till och tendenser till bilateralism och sektorisering av världshandeln motarbetas. Sverige kommer att mycket aktivt delta i Uruguay-rundans slutförhandling. Enligt ministerbeslutet i Punta del Este i september 1986 skall förhandlingarna vara avslutade hösten 1990.

I nuvarande skede utgör OECD:s handelspolitiska arbete ett viktigt komplement till ansträngningarna inom GATT:s Uruguay-runda. På flera av Uruguay-rundans centrala förhandlingsområden, såsom tjänstehandel, intellektuell äganderätt och jordbruk, utförs ett värdefullt analysarbete inom OECD.

I OECD:s handelskommitté står sedan länge frågan om u-länders integration i det internationella handelspolitiska samarbetet på dagordningen. OECD arrangerar ett seminarium i januari 1989 med några industriellt utvecklade ekonomier i Asien.

Sverige har i OECD:s handelskommitté tagit initiativ till en systematisk genomgång av sambandet mellan miljöpolitik och handel och handelspolitik.

Slutdokumentet från den sjunde sessionen med Förenta nationernas konferens för handel och utveckling (UNCTAD VII) sommaren 1987 gav uttryck för en gemensam vilja att stärka det ekonomiska samarbetet mellan u- och i-länder. Dokumentet omfattade frågor som faller inom såväl UNCTAD som ett antal andra internationella organisationers verksamhetsom-

råden. Det är svårt att efter så kort tid bedöma i vad mån åsyftad stimulans i samarbetet uppnåtts och också i vad mån detta i så fall är en följd av UNCTAD-konferensen. Vissa exempel på konkreta framsteg finns likväl. Såväl i Internationella valutafonden (IMF), Världsbanken (IBRD) som inom ramen för den s. k. Paris-klubben har beslut fattats som kommer att lindra de fattigaste ländernas skuldbörda. De minst utvecklade ländernas problem tillhörde dem som hade en framskjuten ställning vid konferensen.

Däremot kan inte förhandlingarna på det för UNCTAD så centrala råvaruområdet karakteriseras som särskilt lyckosamma. Detta är att beklaga då stabila råvarumarknader fortsatt är av stor betydelse för många u-länder som ofta är starkt skuldtyngda. De prisstabiliserande avtalen för kakao och kaffe knakar i fogarna, medan det för närvarande mer lyckosamma samarbetet för naturgummi vunnit bred anslutning genom 1987 års internationella naturgummiavtal (prop. 1988/89: 19, NU 4, rskr. 72). Utsikten för nya prisstabiliseringsavtal är inte gynnsamma. Ansträngningarna bör dock fortsätta att i lämpliga former söka ett multilateralt samarbete på råvaruområdet.

Sverige anmälde under det gångna året sitt utträde ur den internationella järnmalmsorganisationen (APEF) att gälla fr. o. m. den 1 juni 1989 eftersom det visat sig omöjligt att utsträcka verksamheten till ett större antal länder, bl. a. konsumentländer. Beslut har sedermera fattats av organisationens medlemsländer att verksamheten skulle avvecklas med utgången av mars månad 1989.

Ett omfattande arbete har lagts ner under det gångna året inom UNCTAD att rationalisera dess arbetsformer. Detta har varit ett led i det arbete som omfattar hela FN-systemet.

Exportfrämjande insatser

Den svenska exporten har under senare år utvecklats på ett förhållandevis gynnsamt sätt. Trots de positiva siffrorna måste konstateras att svenska företag förlorar marknadsandelar såväl i Sverige som på utlandsmarknaderna. Det är därför viktigt att industrins internationella konkurrenskraft nu kan bibehållas. Detta är särskilt angeläget på den, för svenska exportföretag, dominerande västeuropeiska marknaden men är betydelsefullt också på de allt viktigare amerikanska och japanska marknaderna.

Exportansträngningarna måste, mot denna bakgrund, fortsätta och därmed bidra till att skapa balans i Sveriges ekonomi. Det finns starka skäl för staten att, tillsammans med näringslivet, verka för att det exportfrämjande arbetet intensifieras och anpassas till nya konkurrensförutsättningar.

Exportrådet har under innevarande budgetår inlett ett särskilt program med omfattande satsningar på information, rådgivning och andra praktiskt inriktade tjänster riktade mot svenska företags inträde på den västeuropeiska marknaden. Vidare har Västtyskland utsetts till "Årets utlandsmarknad" med särskilda exportfrämjande insatser.

Exportfinansiering

Kapitalvaror och projekt utgör en stor del av den svenska exporten. Efterfrågan är dock fortsatt låg på dessa områden. Ett skäl är att många u-länder och ett antal statshandelsländer har mer eller mindre akuta betalningsproblem och därför har tvingats hålla tillbaka sin import. På de kreditvärdiga marknaderna har konkurrensen skärpts.

Finansiering av exporten är ett mycket viktigt konkurrensmedel. Från svensk sida läggs stor vikt vid de ansträngningar som görs i olika fora för att stävja en osund utveckling av den internationella kreditkonkurrensen.

Betalningsproblemen har lett till att exportkreditnämnden (EKN) tvingats betala ut betydande belopp i skadeersättningar. Bl. a. för att undvika negativa effekter på den internationella handeln är det viktigt att överenskommelser nås om skuldkonsolideringar som kan bidra till att återställa skuldländernas betalningsförmåga. Under budgetåret 1987/88 har Sverige deltagit i ett flertal multilaterala överenskommelser om skuldkonsolideringar. Dessa har följts upp av bilaterala avtal mellan Sverige och enskilda skuldländer. Under innevarande budgetår beräknas antalet skuldkonsolideringar fortsatt ligga på en hög nivå.

Fordringsägarländerna i Parisklubben nådde under hösten 1988 enighet om att vid konsolidering medge särskilda skuldlättnader för de fattigaste och mest skuldtyngda u-länderna som med Internationella valutafondens stöd genomför ekonomiska anpassningsprogram. Förhoppningen är att man härmed för de fattigaste skuldländerna skall kunna undvika upprepade omkonsolideringar.

Mot bakgrund av bl. a. skuldproblemen och företagens ökade internationalisering, har en översyn gjorts av de system som finns för exportkreditgarantigivning, statsstödd exportkreditgivning och u-kreditgivning (SOU 1988: 42 Statens roll vid finansiering av export). Jag kommer senare att föreslå regeringen att en redovisning av utredningen och remissutlåtandena samt de förslag som följer härav skall föreläggas riksdagen.

Bilateralt samarbete

Handelspolitiska och ekonomiska konsultationer på regeringsnivå spelar en viktig roll för utvecklingen av Sveriges handel med statshandelsländer och många u-länder. Dessa kontakter, som kan ha formen av ministerbesök och delegationsresor, används ofta i handelsfrämjande syfte. Detsamma gäller de regelbundet återkommande s. k. blandkommissionsmöten som hålls med länder med vilka Sverige ingått bilaterala handels- eller samarbetsavtal.

Sveriges handel med u-länderna har minskat under 1980-talet. Under år 1987 uppgick den svenska exporten till u-länderna till 28,3 miljarder kronor eller 10,1% av totalexporten. Minskade råvarupriser och ökad skuldsättning har inneburit problem för de flesta u-landsekonomier.

Under år 1988 har blandkommissionsmöten hållits med statshandelsländerna i Östeuropa samt med Algeriet och Indien. Vidare har handelskonsultationer ägt rum med Kina i enlighet med ett särskilt avtal. Ett möte inom ramen för det tekniska samarbetet med Cuba har också genomförts.

Efter överenskommelse mellan statsministern och den sovjetiske regeringschefen Nikolaj Ryzjkov vid dennes besök i Sverige i januari 1988 har en rundabordskonferens om ekonomi och arbetsmarknadsfrågor hållits i Stockholm med deltagare på hög nivå från Sovjetunionen.

Ansträngningarna att utveckla handeln med Östeuropa har fortsatt. En rad faktorer, såväl strukturella som konjunkturmässiga, har dock lett till att importen från Sverige och andra OECD-länder fortsatt är av relativt liten betydelse i de östeuropeiska ekonomierna. Östeuropas andel av Sveriges utrikeshandel har under året ytterligare minskat på exportsidan, medan andelen i totalimporten ökat något. Därmed växer på nytt det svenska underskottet i handeln med dessa länder. Den pågående ekonomiska reformverksamheten i flertalet östeuropeiska länder, inte minst Sovjetunionen, samt fortsatta satsningar på långsiktiga samarbetsprojekt bör på sikt kunna innebära förbättrade möjligheter till ekonomiskt samarbete och därmed ge svenska exportföretag en starkare ställning på Östeuropas marknader.

USA är en av Sveriges viktigaste enskilda exportmarknader. Sveriges handel med USA uppvisar en stabil, positiv balans. Importen från USA av bl. a. teknologi är av stor betydelse för svensk industri. Med anledning av 350-årsjubiléet av de första svenska bosättningarna i USA har under hela år 1988 en stor svensk manifestation, New Sweden 88, genomförts i USA, vilket inneburit en stimulans av de bilaterala relationerna, inte minst på handels- och industriområdet. Den 23 augusti 1988 undertecknade president Reagan den nya amerikanska handelslagen, The Omnibus Trade and Competitiveness Act of 1988, vilken är den mest omfattande revisionen av de amerikanska handelslagarna sedan år 1974. Lagen, som innehåller såväl handelspolitiska bestämmelser som bestämmelser rörande arbetsmarknadspolitik, ekonomisk politik och exportkontrollpolitik, syftar till att stärka den amerikanska industrins konkurrenssituation samtidigt som den ger den amerikanska administrationen vittomfattande möjligheter att ingripa mot vad man i USA uppfattar som ojusta handelsmetoder. Från svensk sida kommer vi att noga följa den kommande tillämpningen av lagen.

Handeln med Japan karaktäriseras av betydande svenska underskott. Japanska liberaliseringsåtgärder och yenens uppgång bör framdeles kunna ge utslag i i form av ökad svensk export till Japan.

FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE)

ECE, som omfattar Väst- och Östeuropa samt Canada och USA, behandlar frågor om handel, ekonomiska prognoser, statistik, energi, olika industribranscher, miljövård, byggnadsfrågor och transportfrågor. Sverige deltar aktivt i arbetet på samtliga områden. Kommissionen utgör det enda permanenta forum som finns för ett multilateralt samarbete och en dialog i ekonomiska frågor mellan Öst och Väst. I praktiken har ECE också fått en exekutiv roll när det gäller att verkställa besluten i ESK-processens "Korg 2" om handelsfrågorna. ECE spelar därför en viktig roll för samarbetet över gränserna, i synnerhet mellan länder med olika ekonomiska och sociala system. Vid ECE:s fyrtiotredje årsmöte i Genève i april 1988, i

vilket Sverige också deltog, uttryckte medlemsländerna – bl. a. mot bakgrund av vad som nu sker på det ekonomiska området i flera av de östeuropeiska länderna – optimism inför det fortsatta arbetet. I en tid då det internationella beroendet ökar, kommer ECE att spela en alltmer betydelsefull roll. Fram till kommissionens nästa årssession i mars 1989 innehar Sverige koordinatorskapet i Västgruppen.

Tullfrågor, handelsprocedurer m. m.

Sverige deltar i det internationella samarbetet på tullområdet, främst inom ramen för Tullsamarbetsrådet (Customs Cooperation Council – CCC) i Bryssel. Rådet har till uppgift att studera frågor av tullteknisk och tulladministrativ natur och att utarbeta konventioner och rekommendationer i syfte att harmonisera medlemsländernas tullprocedurer.

EFTA-länderna och EG har enats om att genomföra en viktig reform vad gäller ursprungsreglerna inom frihandelsområdet. Denna innebär en förenkling av de regler som gäller när en vara bearbetas i flera EFTA-länder och EG, s. k. kumulation.

Överläggningar pågår om ett samarbete mellan EG och EFTA-länderna när det gäller att bekämpa handeln med varumärkesförfalskade varor.

Tillsammans med EG arbetar EFTA-länderna på att finna gemensamma lösningar på de frågor som aktualiseras genom datorisering av tull- och handelsprocedurer. EFTA samarbetar med EG vad gäller det s. k. TEDIS-projektet (Trade Electronic Data Interchange Systems). Inom ramen för detta projekt pågår arbetet med en datoriserad version av det enhetliga tulldokument som nu används i handeln inom hela Västeuropa.

Sverige har de senaste åren ingått ett betydande antal tullsamarbetsavtal. Dessa fyller en viktig funktion för att ge tullen möjlighet att effektivt bekämpa bl. a. narkotikasmuggling och ekonomisk brottslighet. Avtal med de nordiska länderna, Västtyskland, Storbritannien, Frankrike, Nederländerna och USA är i kraft. Ett avtal med Spanien avser jag föreslå regeringen att förelägga riksdagen under innevarande riksmöte. Överläggningar kommer att upptas med Italien.

Med Sovjetunionen avses förhandlingar inledas på regeringsnivå om ett avtal om administrativt samarbete på tullområdet för att bekämpa smuggling av narkotika och psykotropa ämnen.

Den 1 februari 1987 genomfördes vissa förändringar i Sveriges tullpreferenssystem gentemot u-länderna. Från detta datum ges tullfrihet för alla varor från de minst utvecklade länderna (MUL). Utrikeshandelsstatistiken för år 1987 ger vid handen att totalimporten från MUL värdemässigt ökat med 50%. Importen från dessa länder är dock fortfarande liten uttryckt i absoluta tal.

Generaltullstyrelsen har i anslagsframställning för budgetåret 1989/90 hemställt att beslut fattas om införande av sanktionsavgifter vid överträdelser av import- och exportregleringar. Regeringen har enligt 3 § lagen (1975: 85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- och utförsel av varor rätt att föreskriva om sanktionsavgift. Frågan har remissbehandlats, och överläggningar har ägt rum med generaltullstyrelsen och kom-

merskollegium. Mot bakgrund av de förda överläggningarna är jag, efter samråd med chefen för finansdepartementet, emellertid inte beredd att föreslå regeringen att införa sanktionsavgifter vid överträdelser av import- och exportregleringar.

I BRÅ-rapporten (1987: 2) Fel och oegentligheter i tulldeklarationer konstateras att ett mycket stort antal tulldeklarationer under en undersökningsperiod var behäftade med felaktigheter. Många av dessa var närmast av formell karaktär och hade inget samband med felaktig avgiftsdebitering men påverkade t. ex. kvaliteten på utrikeshandelsstatistiken, eftersom felaktigt ursprungsland eller destinationsland angivits.

Emellertid kunde rådet också konstatera att en stor del av de fel som påverkade avgiftsdebiteringen var till importörens fördel. Denna del var större än den del som gick i importörens nackdel. Enligt rapporten gick statsverket miste om inkomster på grund av att de uppgifter som lämnades var felaktiga eller missvisande.

Ett sätt att motverka dessa felaktiga uppgifter är det s. k. tulltillägget som uttas ifall felaktiga uppgifter har lämnats från importörens sida men där ansvar enligt varusmugglingslagen inte kommer i fråga på grund av att uppsåt eller grov oaktsamhet inte kan påvisas. Tulltillägg har hittills tagits ut i över 10 000 fall. Kvaliteten på de uppgifter som lämnas till tullverket har enligt vad jag erfarit från generaltullstyrelsen höjts.

Skyddssystemet på beklädnadsområdet

Regeringen har tidigare i proposition 1988/89: 47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. uttalat att en fullständig avreglering av tekorestriktionerna bör genomföras. För att ge tekobranschen möjlighet att anpassa sig till den nya situationen avses de kvantitativa restriktionerna på tekoområdet upphöra att gälla först den 31 juli 1991. Det är vid denna tidpunkt som den nuvarande förlängningen av GATT:s ramavtal för den internationella textilhandeln, det s. k. multifiberavtalet, MFA IV, löper ut.

Sverige har hittills slutit 15 bilaterala textilbegränsningsavtal under den tid som MFA IV har varit i kraft. Dessa medger, jämfört med tidigare avtal, ökade avsättningsmöjligheter för tekovaror på den svenska marknaden från samtliga berörda u-länder.

Den svenska begränsningspolitiken har gått ut på att ge tekoindustrin ett skydd som är avpassat efter skyddsbehovet för olika varor. Samtidigt har dock en gradvis nedtrappning av de handelspolitiska skyddsåtgärderna genomförts, syftande till en situation där restriktionerna helt kan avskaffas.

Äpplen och päron

Efter förhandlingar med USA och EG har med stöd av riksdagens bemyndigande (prop. 1988/89: 51, rskr. 1988/89: 27, SFS 1988: 1205 och 1207) nya tullsatser för färska äpplen och päron införts för att ersätta den hittillsvarande importregleringen. Bemyndigandet är tidsbegränsat. Jag avser att föreslå regeringen att under år 1989 föreslå riksdagen att det nya tullskyddet regleras i tulltaxelagen (1987: 1068).

Öst Ekonomiska Byrån

I september 1988 tillsatte jag en särskild utredare med uppdrag att se över verksamheten vid Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån. Uppdraget bestod i att, bl. a. mot bakgrund av den aktuella ekonomiska omdaningsprocessen i flertalet östeuropeiska länder, kartlägga aktuella krav och önskemål från staten och näringslivet om forsknings- och utredningsverksamhet på området.

Jag kommer att föreslå regeringen att, på grundval av utredningens förslag, ombilda den Öst Ekonomiska Byrån till Stiftelsen Östekonomiska Institutet. Omorganisationen är avsedd att motsvara utbredda önskemål om utvidgade forsknings- och utredningsresurser från intressenter inom såväl stat som näringsliv. I syfte att ge verksamheten erforderliga resurser föreslås en viss ökning av anslaget till den nya stiftelsen fr. o. m. nästa budgetår. Förslaget baseras på förutsättningen att motsvarande belopp tillskjutes av intressenter inom näringslivet.

Krigsmaterielkontroll

Vid årsskiftet 1987/88 hade 130 enskilda tillverkare regeringens tillstånd att tillverka krigsmateriel. Tillverkningsvärdet för år 1987 var 6 967 milj. kr. (1986 5 663 milj. kr.).

Under år 1988 har ca 2 400 ansökningar om utförsel behandlats. Värdet för de under året beviljade utförseltillstånden, som i en del fall också avser export för flera följande år, uppgick till ca 6 300 milj. kr. (1987 5 300 milj. kr.).

Jämfört med år 1986 ökade krigsmaterielexportens andel av Sveriges totala export under år 1987 från 1,22 till 1,57%.

Den parlamentariskt sammansatta rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor har under år 1988 sammanträtt elva gånger och det teknisk-vetenskapliga rådet som bistår krigsmaterielinspektionen vid bedömningen av frågor om avgränsning mellan civil och militär materiel sex gånger.

På grundval av förslag från den s. k. KMI-utredningen har en förstärkning av krigsmaterielinspektionen skett under åren 1987 och 1988.

Nya, skärpta, regler om kontroll över tillverkning och export av krigsmateriel infördes den 1 juli 1988, då en ny lag om förbud mot krigsmaterielexport m. m. (SFS 1988: 558) och ändringar i lagen (1983: 1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel trädde i kraft.

En skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten under år 1987 (Reg. skr. 1987/88: 177) överlämnades till riksdagen den 26 maj 1988. En motsvarande skrivelse avseende år 1988 kommer att lämnas i början av år 1989.

E 1. Kommerskollegium

1987/88	Utgift	38 573 198	Anslagssparande	803 000
1988/89	Anslag	39 313 000		
1989/90	Förslag	40 667 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 297 000 kr. inte ställts till kommerskollegiets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kommerskollegium är central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor om handelspolitik och utrikeshandel samt vissa frågor i samband med näringsrättsliga regleringar och inrikeshandel. Kollegiets generaldirektör är chef för myndigheten och ordförande i dess styrelse. Kommerskollegium har ca 135 anställda.

Till kollegiet är knutet ett handelspolitiskt råd, ett krishandelsråd, en CECA-nämnd och rådgivande nämnder för revisorsfrågor resp. tolk- och översättarfrågor.

Inkomster vid kommerskollegium, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under inkomsttitel, beräknas till sammanlagt 10,7 milj. kr. för budgetåret 1989/90 (1987/88 10,8 milj. kr.).

Kommerskollegium

Kollegiet har i en särskild rapport den 26 mars 1987 lämnat preliminärt budgetförslag inför försöksverksamhet med treåriga budgetramar. För budgetåret 1989/90, som utgör det andra året i försöksverksamheten, har kollegiet lämnat en förenklad anslagsframställning.

Kollegiet hemställer om ett anslag uppgående till 38 528 000 kr. jämte pris- och löneomräkning. För prisomräkningen påpekas att en ökning av hyreskostnaden bör beräknas för den personalrestaurang, som finns inrymd i kollegiets fastighet. Hyreskostnaden har hittills delats mellan flera myndigheter, men kommer i fortsättningen i sin helhet att debiteras kollegiet.

Vidare föreslår kollegiet att portokostnader, som hänförs till avgiftsbelagd verksamhet och för vilka kompensation inte har beräknats under anslaget innevarande budgetår, får tillgodoräknas som merutgift från intäkterna i verksamheten.

I särskild skrivelse har kollegiet hemställt att anslagsramen räknas upp med ett belopp som möjliggör att viss varustatistik kan erhållas från statistiska centralbyrån.

I kollegiets verksamhetsplan redovisas vissa justeringar i förhållande till den ursprungliga treårsplanen vad gäller resursfördelningen mellan olika verksamheter. Bl. a. görs en förstärkning av den västeuropeiska funktionen.

För kontantbidrag till Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån beräknar kollegiet 710 000 kr. budgetåret 1989/90 i enlighet med av stiftelsen till kollegiet ingiven anslagsframställning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Ramanslag	39 313 000 (1)	+ 1 354 000
varav		
Förvaltnings-kostnader	33 053 000 (1)	+ 1 934 000
(därav löne-kostnader)	(29 654 000) (1)	(+ 1 893 000)
Lokalkostnader	5 569 000	+ 111 000
Kontantbidrag till Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån	691 000 (2)	– 691 000

(1) Av angivet belopp har inte 297 000 kr. ställts till kollegiets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
(2) Utöver angivet belopp har kontantbidraget utökats med 15 000 kr. för vissa portokostnader.

Föredragandens överväganden

Kommerskollegium ingår i försöksverksamhet med treåriga budgetramar från och med budgetåret 1988/89. I budgetproposition 1987/88: 100 bil. 5 har jag bl. a. redogjort för den inriktning av kollegiets verksamhet som bör gälla under treårsperioden. Vidare har anslaget för budgetåret 1989/90 beräknats till 38 528 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag pris- och löneomräkningen till sammanlagt 3 303 000 kr. på disponerat belopp. Enligt huvudförslaget skall utgifterna minskas med 5% under treårsperioden (1%, 2% resp. 2%), vilket för budgetåret 1989/90 innebär (2%) 830 000 kr.

Härutöver har jag i anslagsbasen beräknat 265 000 kr., som härrör från en av kollegiet genomförd lokalbesparing.

Chefen för civildepartementet har tidigare denna dag (bil. 2, Gemensamma frågor) redovisat förslag om upplösning av RC-organisationen. Som en följd av detta har 11 000 kr. förts till kollegiets anslag.

Lokalkostnaderna under anslaget har beräknats inklusive tillkommande kostnader för personalrestaurang som kommer att debiteras kommerskollegium.

Tjänstebrevsrätten avvecklades för kollegiets del den 1 juli 1988. Den kompensation som därvid beräknats under anslaget innefattar inte portokostnader i den avgiftsfinansierade verksamheten. I likhet med innevarande budgetår, bör kollegiet tills vidare få tillgodoräkna sig denna merkostnad från intäkterna i verksamheten.

Jag föreslår vidare att den av statistiska centralbyrån framtagna varustatistiken under budgetåret 1989/90 delvis får finansieras från kollegiets anslag. Efter samråd med chefen för civildepartementet har därför 145 000 kr. förts över till trettonde huvudtiteln, anslaget B 6. Statistiska centralbyrån: statistik, register och prognoser. Denna fråga bör prövas på nytt inför budgetåret 1990/91.

Verksamheten vid Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån har varit föremål

för en utredning, som resulterat i ett förslag till omorganisation. Förslaget innebär att kollegiets roll som kontaktmyndighet skall upphöra.

Jag har vid min beräkning av kollegiets anslag beaktat detta förslag och reducerat anslaget med sammanlagt 968 000 kr. Beloppet motsvarar kostnaden för kontantbidrag och vissa lönekostnader.

Jag kommer senare att närmare redogöra för verksamhetens framtida organisation och finansiering.

Med ovan angivna beräkningsgrunder bör ramen för de två återstående budgetåren i treårsperioden beräknas till 40 667 000 kr. (1989/90) resp. 39 854 000 kr. (1990/91). Det sistnämnda beloppet är angivet exkl. pris- och löneomräkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *kommerskollegium* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 40 667 000 kr.

E 2. Exportfrämjande verksamhet

1987/88	Utgift	224 807 240	Reservation 80 916 413(1)
1988/89	Anslag	226 834 000(2)	
1989/90	Förslag	238 024 000	

(1) Varav ca 55 milj. kr. är disponerade genom tidigare beslut.
(2) Av angivet belopp disponeras 226 744 000 kr. till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Inledning

Under detta anslag beräknas medel för den exportfrämjande verksamhet som Sveriges exportråd antingen själv utövar eller planerar och leder inom handelssekreterarorganisationen och utrikesrepresentationen.

Ett antal myndigheter och organisationer inom andra departements verksamhetsområden bedriver också verksamheter med inslag av exportfrämjande karaktär, ofta i samarbete med Sveriges exportråd. Som exempel kan nämnas Sveriges turistråd, industripolitiska åtgärder för tekoindustrin, branschfrämjande åtgärder samt småföretagsutveckling – statens industriverk och de regionala utvecklingsfonderna. Exportkreditgarantier genom exportkreditnämnden och exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit kan också räknas hit.

Organisation

Sveriges exportråd inrättades den 1 juli 1972 genom avtal mellan svenska staten och Sveriges allmänna exportförening. Inom exportrådet är tillsatt en särskild nämnd med uppgift att besluta om stöd till svensk projektexport. Exportrådets uppgift är att som centralt organ planera, samordna, marknadsföra och genomföra åtgärder för att främja svensk export. Sveri-

ges exportråd planerar och leder den exportfrämjande verksamheten dels via den specialiserade kommersiella utlandsrepresentationen, dvs. handelssekreterarna, dels inom utrikesrepresentationen. Sveriges exportråd har slutit samarbetsavtal med vissa handelskammare i utlandet, nämligen den i Sao Paulo, New York, Lissabon och i Madrid.

Det finns för närvarande 19 handelssekreterartjänster inrättade, nämligen i Chicago, Toronto, Bryssel, Budapest, Düsseldorf, Haag, Helsingfors, Köpenhamn, London, Madrid, Milano, Oslo, Paris, Prag, Wien, Zürich, Sydney, Tokyo och i Jeddah. Filialkontor finns i Atlanta, Barcelona, Detroit, Hamburg, Los Angeles, Montreal, New York och Vancouver. Ett antal ambassader och konsulat i länder med särskilt intressanta marknader har givits en särskild kommersiell kompetens och tar – liksom handelssekreterarna – betalt för vissa av sina exportfrämjande tjänster. Samtliga ambassader, liksom även vissa konsulat, ger allmän exportfrämjande service.

Verksamheten och dess finansiering

Sveriges exportråds och handelssekreterarnas verksamhet drivs i form av projekt. Projekten planeras och följs upp i huvudsak per marknad och per bransch/affärsområde. Ett projekt kan bestå av exportservice, exportaktioner eller exportuppdrag. Med *exportservice* avses sådana tjänster som inte föranleder debitering, t.ex. mindre omfattande marknadsinformation, inledande rådgivning till företag och enklare varuförfrågningar liksom viss uppsökande och initiativtagande verksamhet. *Exportaktioner* omfattar bransch-, land- eller temabundna kollektiva aktiviteter som stödjer företagens exportansträngningar. I exportaktioner ingår också bl. a. åtgärder som särskilt stödjer små och medelstora företag i deras exportarbete. *Uppdragsverksamheten* omfattar tjänster som utförs på särskild beställning och mot särskilt arvode för enskild uppdragsgivare.

Verksamhetens *finansiering* är delad mellan staten och näringslivet. Staten bidrar enligt det nu gällande avtalet om Sveriges exportråd (prop. 1979/80: 16, NU 20, rskr. 95) till exportrådets finansiering med ett bidrag till rådets kostnader för exportservice till företag med export av mindre omfattning. Vidare ställer staten enligt nämnda avtal medel till förfogande för rådets uppgift att planera och leda handelssekreterarnas verksamhet och exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen. Handelssekreterarnas exportservice finansieras med statliga medel. Flertalet för stat och näringsliv gemensamma exportaktioner finansieras i regel efter fördelningen 40/60%.

Näringslivet deltar i finansieringen av Sveriges exportråd med bl. a. abonnemangsavgifter. Abonnemang är en förutsättning för att få stadigvarande tillgång till Sveriges exportråds, handelssekreterarnas och utrikesrepresentationens tjänster. Detsamma gäller handelskammare i utlandet som har slutit samarbetsavtal med exportrådet. Rådet kan lämna vissa inledande tjänster till andra än abonnenter. Näringslivets medverkan i finansieringen utgörs också av uppdrag mot särskild avgift i Sverige eller i utlandet.

Vissa medel under anslaget är avsedda för att främja *svensk projektexport* (prop. 1978/79: 123 bil. 2, NU 59, rskr. 415) samt för statligt stöd till *konsultföretag* (prop. 1984/85: 110, NU 33, rskr. 358).

Sveriges exportråd

Medelsbehov (1 000–tal kr.)

Verksamhet	1987/88		1988/89	Beräknad ändring	
	budget	utfall	budget	Exportrådet	Föredraganden
Exportfrämjande åtgärder					
–Anslag	198 460	199 505(1)	197 290(6)	– 36 710	+ 9 588
–Övriga intäkter	170 000	172 037	158 257	+ 14 000	+ 5 000
Stöd till svensk projektexport m.m.					
–Anslag	27 200	14 272(2)	25 000	of	of
Till regeringens disposition					
–Anslag	6 370	4 449(3)	4 454	+ 11 546	– 1 692
Summa medelsbehov					
–Anslag(4)	232 030	224 807(5)	226 744	+ 48 256	+ 11 280
–övriga intäkter	170 000	172 037	158 257	+ 14 000	+ 5 000
Garantiramar					
Svensk projektexport	35 000		35 000	of	of
Konsultstödet	8 000		8 000	of	of

(1) Varav 11,5 milj. kr. från budgetåret 1986/87. Härtill kommer 10,5 milj. kr. för vilka Sveriges exportråd har fattat beslut men inte lyft från anslaget.
(2) Härtill kommer ca 4 milj. kr. för vilka Sveriges exportrad har haft kostnader men inte lyft från anslaget.
(3) Ca 4,2 milj. kr. har av Sveriges exportråd tillförts reserverade medel avseende bl.a. inte utnyttjade medel från tidigare budgetår och exportrådet fått disponera ca 12,8 milj. kr. genom särskilda beslut.
(4) Härtill kommer 5 milj. kr. från annan huvudtitel 1987/88 och 1988/89 samt ca 3 milj. kr. 1989/90.
(5) Sveriges exportråd har för handelssekreterarna redovisat inte utnyttjat anslag om 408 510 kr. samt underskott om 884 496 kr.
(6) Av anslaget belopp om 197 380 000 kr. disponerar exportrådet 197 290 000 kr. till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Sveriges exportråd lämnar i sin anslagsframställning budgetförslag för budgetåret 1989/90 och en plan för budgetåren 1990/91 och 1991/92. Exportrådet framhåller att svenskt exportfrämjande är genom den svenska industrins stora utlandsberoende en omvittnat angelägen verksamhet för

vårt land. Även om insatserna genom exportrådet i ekonomiska mått är marginella jämfört med näringslivets egna marknadsförings- och internationaliseringsaktiviteter så är de kompletterande och resursförstärkande inom områden som ofta är avgörande för framgång.

Exportfrämjandeverksamhet är enligt exportrådet att betrakta som en form av marknadsinvestering med resultat oftast på lång sikt. Det statliga anslaget är enligt exportrådet att betrakta som grundstenen. Den skapar förutsättningar att etablera den kompetens och kapacitet som sedan, mot ersättning, ställs till företagens förfogande.

Såsom anmäldes i förra årets budgetproposition har arbetet fortsatt avseende förändringsarbetet. Huvudmännens syn på exportrådets verksamhet och prioriteringar har dokumenterats och refereras i anslagsframställningen. I korthet går denna syn ut på att exportrådet skall vara ett efterfrågestyrt serviceorgan för näringslivet. Rådets organisation och verksamhet måste vara anpassad till förändringar i företagens efterfrågan. Verksamheten skall i sin helhet vara marknadsanpassad. Exportrådet skall därför prioritera sådan verksamhet där rådets kompetens är unik och konkurrenskraftig. Vidare slås fast att de övergripande målsättningarna skall preciseras. Därmed kan en resultatuppföljning göras. Under dessa förutsättningar kan staten delegera ett större operativt ansvar till exportrådets styrelse och ledning. Huvudmännen har i sina diskussioner också pekat på den statliga huvudmannens olika roller som huvudman resp. kund. Uppdragen från staten som kund skall vara definierade och tidsbegränsade. Huvudmännen framhåller också att fältverksamheten skall vara flexibel och organiserad på ett kostnadseffektivt sätt.

Exportrådets målsättningar och prioriteringar styrs av dessa grundsatser för det exportfrämjande arbetet.

Rådet arbetar alltmer med resultatredovisning. Ekonomiska kontrollinstrument har införts så långt det ansetts möjligt och meningsfullt. Exakta mätinstrument för avläsning av den verkliga nyttan av exportrådets verksamhet för företagen och för landet går egentligen inte att konstruera. Exportrådet framför att det är viktigt att utveckla verksamhetsanalysen ytterligare och ger en rad exempel. Detta får dock inte leda till en ökad byråkrati för företagen. Rådet framhåller vidare att en ökad ambition avseende resultatuppföljning bör kunna kopplas till en mer långsiktig finansiering från statens sida.

Den ekonomiska basen har under senare år genomgått en väsentlig reduktion i reala termer vad gäller såväl statsanslag som näringslivets medverkan. I det senare fallet är skälet främst kopplingen mellan de två finansieringskällorna. Trots detta har exportrådet lagt ner stora ansträngningar på att vidmakthålla och vidareutveckla samarbetet med företagen. De reducerade finansiella resurserna har framtvingat trimningar och rationaliseringar av verksamheten. De negativa konsekvenserna är stora, både mätt i förlorad kunskap och i uteblivna spjutspetssatsningar.

Exportrådet anför att dess prioriteringar är nästan helt ett uttryck för företagens efterfrågan. Till en mindre del satsar exportrådet fortfarande resurser på områden som endast på sikt bedöms kunna resultera i en ökning av den svenska exporten.

Vad gäller *marknadsprioriteringar* avses OECD-marknaden prioriteras även fortsättningsvis. Särskilt Västeuropa utgör genom sin närhet och sin potential en naturlig förstahandsmarknad, särskilt för mindre företag. Till detta kommer EG:s beslutsamhet att till år 1992 skapa en dynamisk hemmamarknad för varor, tjänster och kapital. Exportrådet har utarbetat ett särskilt program (Västeuropa-projektet) med omfattande satsningar på information, utbildning, rådgivning och andra praktiskt inriktade tjänster med syfte att underlätta för svenska företag att komma in på EG-marknaden. Tyngdpunkten i programmet ligger på insatser för mindre företag. Västeuropas stora betydelse framhålls också genom programmet "Årets utlandsmarknad". Västtyskland är detta års utlandsmarknad. För de kommande budgetåren föreslås Frankrike 1989/90, Storbritannien 1990/91 och Spanien 1991/92. Även Japan och USA är prioriterade marknader. Utanför OECD-området ägnas stor uppmärksamhet åt de snabbt växande nya industriländerna i Fjärran Östern. Stort intresse ägnas också Östeuropa och särskilt Sovjetunionen.

Utlandsorganisationen måste ständigt anpassas. Handelssekreterarna i Mexico och Caracas har dragits in under föregående budgetår och verksamheten har integrerats med resp. ambassad. Diskussioner pågår i syfte att avveckla handelskontoret i Zürich. En filial har etablerats i Barcelona till handelssekreteraren i Madrid. Exportrådet föreslår nu förstärkningar av ambassaderna i Seoul och Moskva under kommande budgetår.

Bland de olika *tjänster* som exportrådet utför framhåller rådet särskilt programmet för små och medelstora företag som viktigt. Bland nytillkommande prioriteringar från rådets sida kan nämnas, förutom Västeuropaprojektet och "Årets utlandsmarknad", aktiviteter avseende offset och miljövårdsteknik.

Av de *affärsområden* som är etablerade bedömer exportrådet att utvecklingsmöjligheterna är störst avseende informationsteknologi, transportteknik och förädlade livsmedel. Bygg- och energiteknik, skog, havsteknik liksom tillverkningsteknik är väl etablerade bland företagen.

Verksamheten svensk bygg- och energiexport är nu inne på sitt femte och sista år under försöksperioden. En utvärdering har gjorts av riksrevisionsverket. Exportrådet tillstyrker förslaget att verksamheten lever vidare som en del av exportrådets affärsområdesorganisation.

För närvarande gäller inte krav på abonnemang för verksamheternas stöd till svensk projektexport och svensk bygg- och energiexport. Företag utnyttjar i regel flera tjänster i sitt exportarbete och kan då komma att mötas av olika krav vad gäller abonnemangsfrågan. Exportrådet ser det därför som naturligt att samma krav gäller för all verksamhet.

Anslagsuppräkningen utgår från anslagsnivån för budgetåret 1988/89 för anslaget Exportfrämjande verksamhet. Prisomräkning inkl. huvudförslaget uppgår för anslagsposten 1. Exportfrämjande åtgärder till 14 160 000 kr. och för anslagsposten 3. Till regeringens disposition till 312 000 kr. Därutöver begärs ca 22,5 milj. kr. för anslagsposten 1 och ca 11,2 milj. kr. för anslagsposten 3. Dessa medel avses finansiera Västeuropa-projektet (7 milj. kr.), Frankrike som "Årets utlandsmarknad" (6 milj. kr.), förberedelser för Storbritannien som "Årets utlandsmark-

nad" (2 milj. kr.) samt förstärkningar av den exportfrämjande organisationen i Seoul och Moskva (3 milj. kr.). Förslaget om förstärkta medel till regeringens disposition motiveras med behovet av ökad flexibilitet från regeringens sida i exportfrämjandeverksamheten.

Exportrådets begäran om medel för svensk projektexport och för konsultstödet om totalt 25 milj. kr. i oförändrat anslag grundar sig på en uppskattning av anslagsbehov för att infria gjorda åtaganden under tidigare budgetår och anslagsåret. Exportrådet föreslår vidare oförändrade garantiramar om 35 resp. 8 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Handelsbalansen har under senare år givit betydande överskott. Det finns dock ett antal faktorer som kan påverka denna balans i negativ riktning. En sådan är osäkerheten i den allmänna konjunkturutvecklingen. En annan faktor är försvagningen i svenskt näringslivs internationella konkurrenskraft. Vidare medför den ökade integrationen i Europa, som nu tar alltmer fart, en hårdare konkurrens för svenska företag. Detta gör det angeläget att i fortsättningen möjliggöra ett kraftfullt exportfrämjande arbete via den centrala organisationen på detta område, nämligen Sveriges exportråd.

Företagen har helt naturligt huvudansvaret för att den egna exporten utvecklas tillfredsställande. Den nationella ekonomiska politiken har också stor betydelse för företagen i deras exportansträngningar. Därutöver är de statliga insatserna för att direkt främja svensk export viktiga. Jag vill understryka Sveriges exportråds centrala roll på detta område.

Enligt min mening är det angeläget att detta exportfrämjande arbete kan ske i ett långsiktigt perspektiv. Möjligheten att införa en treårsbudgetering bör prövas i detta sammanhang. En särskild rapport med bl. a. en förutsättningslös utvärdering av verksamheten, näringslivets engagemang och relationer till andra organ med inslag av exportfrämjande verksamhet bör tas fram som underlag för en sådan bedömning. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga.

Det förändringsarbete som har bedrivits under senare år kommer naturligen att få betydelse i den nämnda särskilda rapporten. Detta arbete har varit värdefullt. Jag ser också positivt på det omfattande arbetet från exportrådets sida med verksamhetsanalys och resultatredovisning.

Exportrådet har i sin verksamhetsplan angett vissa prioriterade marknader och tjänster/affärsområden. Jag delar i stort exportrådets bedömningar i dessa frågor. OECD-området är vår största handelspartner och bör prioriteras – inte minst EG-området – men vissa mer avlägset belägna marknader har också betydelse. Liksom tidigare år vill jag peka på att insatserna görs i ett långsiktigt perspektiv och i samspel med olika aktiviteter inom hela det område som påverkar våra exportansträngningar. Vidare bör insatserna koncentreras till betalningsstarka marknader.

Utlandsorganisationen måste ständigt anpassas till förändringar i marknadsbilden och företags efterfrågan på tjänster. Jag delar exportrådets bedömning att Sovjetunionen och Sydkorea utgör intressanta och växande marknader för svensk export. Verksamheten bör enligt min mening även

fortsättningsvis bedrivas inom utrikesrepresentationens ram. Jag är således inte beredd att föreslå ökade medel till exportrådet för detta ändamål.

Under innevarande budgetår genomförs särskilda samlade insatser på marknaden Västtyskland som har utsetts till "Årets utlandsmarknad". Vidare har det särskilda Västeuropaprojektet inletts från exportrådets sida. Innan beslut tas om andra marknader som "Årets utlandsmarknad" torde det vara av intresse att utvärdera den nu pågående satsningen i Västtyskland bl. a. med avseende på aktiviteter som ingår i det löpande arbetet, i det särskilda marknadsprojektet och i den särskilda Västeuropasatsningen. I avvaktan på en sådan utvärdering är jag inte beredd att nu föreslå ökade medel för satsningen "Årets utlandsmarknad".

När det gäller det särskilda Västeuropaprojektet delar jag exportrådets syn på behovet av de tjänster som erbjuds och kommer att erbjudas svenska företag med syfte att underlätta för dessa företag att komma in på den västeuropeiska marknaden. Exportrådet har tilldelats vissa extra medel för detta ändamål. I den mån exportrådet anser att ytterligare medel behövs härför får en omprioritering ske inom befintlig anslagsram.

Pris- och löneomräkning minskat med huvudförslagets 2% uppgår till 9 780 000 kr. budgetåret 1989/90. En sänkning sker av anslaget med 500 000 kr. för att finansiera det ökade arbetet inom EFTA detta budgetår och en ökning med 2 milj. kr. för att finansiera nedan nämnda informationsinsatser.

Verksamheten svensk bygg- och energiexport bör fortsätta att vara en del av exportrådets affärsorganisation i enlighet med utvärderingsrapportens förslag. Det är angeläget att verksamheten även fortsättningsvis kan arbeta på ett självständigt och flexibelt sätt. Liksom för exportrådet i övrigt bör krav på abonnemang från företag eftersträvas. Jag har i denna fråga samrått med chefen för bostadsdepartementet och med chefen för miljö- och energidepartementet.

Jag beräknar behovet av anslagsmedel till *svensk projektexport* till 21 milj. kr. Utbetalningar under budgetåret 1989/90 avser åtaganden under det budgetåret och tidigare budgetår. Garantiramen bör enligt min mening uppgå till oförändrat 35 milj. kr. Krav på abonnemang bör eftersträvas även för företag som tar i anspråk denna verksamhet.

Jag beräknar behovet av anslagsmedel till *konsultstödet* till 4 milj. kr. Utbetalningar under budgetåret 1989/90 avser åtaganden under det budgetåret och tidigare budgetår. Garantiramen bör uppgå till oförändrat 8 milj. kr.

Jag har beräknat vissa medel till *regeringens disposition* för särskilda exportfrämjande insatser av olika slag. Som exempel på sådana insatser kan nämnas särskilda exportaktioner, information och förstärkt kommersiell representation i utlandet samt stöd till export av tjänster från statliga myndigheter. Vidare skall medlen användas för att betala kostnader för departementets informationsverksamhet i Sverige om det västeuropeiska integrationsarbetet. Verksamheten avser en bred informationsspridning, bl. a. i form av regelbundna nyhetspublikationer, översiktliga och specialinriktade informationsskrifter samt medel för översättning av centrala dokument rörande integrationen i Västeuropa. Jag beräknar ett belopp om

2 milj. kr. för detta ändamål. Jag beräknar ett medelsbehov om totalt 6 146 000 kr. för att möjliggöra genomförandet av nämnda åtgärder. Till detta kan läggas att medel ur den ointecknade reservationen under anslaget också kan användas för konkreta insatser efter särskild prövning från regeringens sida.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag ett medelsbehov om totalt 238 024 000 kr. Därtill kommer medel att tillföras verksamheten genom omprioriteringar inom chefens för miljö- och energidepartementets verksamhetsområde.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Exportfrämjande verksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 238 024 000 kr.,
2. bemyndiga regeringen att medge att utfästelser om stöd till *svensk projektexport* får lämnas till ett belopp på högst 35 000 000 kr.,
3. bemyndiga regeringen att medge att utfästelser om stöd till *konsultexport* får lämnas till ett belopp på högst 8 000 000 kr.

E 3. Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar

1987/88	Utgift	193 022 587(1)
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

(1) 56 647 567 kr. hänför sig till utgifter under budgetåret 1986/87. 56 366 183 kr. som hänför sig till budgetåret 1987/88 kommer att belasta anslaget 1988/89. Av tidigare ianspråktagna medel återbetalade EKN 43 233 831 kr. under budgetåret 1987/88. Härav avsåg 8 392 287 kr. medel hänförliga till budgetåret 1986/87. 17 462 802 kr. som hänför sig till budgetåret 1987/88 kommer att återbetalas under budgetåret 1988/89.

Exportkreditnämnden (EKN) har till uppgift att genom garantigivning försäkra svenska företag mot olika typer av risker i samband med export av varor och tjänster. Garantigivningen bedrivs inom två system: normalgarantisystemet (n-systemet) och det s. k. s-systemet, som avser garantier motiverade av svenska samhällsintressen.

EKN:s skrivelse om verksamheten m. m.

EKN har med skrivelse daterad den 13 oktober 1988 till regeringen inkommit med en redogörelse för verksamhetens utveckling jämte en bedömning av det aktuella riskläget samt prognoser för det ekonomiska utfallet av verksamheten. I EKN:s skrivelse berörs, till skillnad från tidigare år, varken riktlinjerna för nämndens verksamhet eller behovet av eventuella förändringar i garantisystemen. Dessa frågor har EKN kommenterat i sitt

remissyttrande över den i oktober 1988 presenterade exportkreditutredningen (Statens roll vid finansiering av export, SOU 1988: 42).

EKN redogör också för de försök som gjorts att skatta värdet av EKN:s fordringar och av riskerna i garantiengagemanget. Avsikten härmed är att söka utveckla ett mer fullständigt resultatmått än vad som följer av en rent likviditetsmässig redovisning.

EKN anser att de rambelopp som riksdagen fastställt för verksamheten bör vara tillräckliga för att möta såväl extraordinära garantianspråk som vissa valutakurshöjningar fram till den 30 juni 1990. Den totala ramen för exportkreditgarantigivningen uppgår f. n. till 70 000 milj. kr., varav 32 000 milj. kr. reserverats för s/u-garantier.

Under verksamhetsåret 1987/88 anges n-garantiåtagandena ha fortsatt att minska, samtidigt som s/u-garantierna legat kvar på oförändrad nivå. Per den 30 juni 1988 uppgick de utestående garantiförbindelserna och -utfästelserna inom n-systemet till 12 666 milj. kr. resp. 9 218 milj. kr., medan de inom s/u-systemet var 14 008 milj. kr. resp. 14 583 milj. kr. Vid avräkning mot av riksdag och regering fastställda ramar upptas garantiutfästelser till 40% och förhandsbesked till 20 % av resp. belopp. En avräkning med nämnda andelar resulterar i ett ramutnyttjande vid budgetårsskiftet 1987/88 om 16 300 milj. kr. resp. 19 300 milj. kr. för n- och s/u-systemen. U-garantigivningen, som avsåg garantigivning vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling, har i enlighet med riksdagsbeslut avskaffats fr. o. m. 1 juli 1988, och s/u-ramen för nya garantier avser därför enbart s-garantier. Enligt EKN påverkar denna förändring icke behovet av ramutrymme, eftersom u-garantigivningen varit obetydlig under senare år.

Beträffande de ramar som finns för kurs- och investeringsgarantier om 2 000 milj. kr. resp. 1 000 milj. kr., erfordras enligt EKN:s bedömning ingen förändring.

EKN:s verksamhet har under flera år resulterat i stora underskott. Under verksamhetsåren 1986/87 och 1987/88 uppgick de till 243 milj. kr. resp. 450 milj. kr. Det ackumulerade underskottet uppgick per den 30 juni 1988 till 1 842 milj. kr. Enligt EKN:s s. k. normalprognos beräknas underskottet bli ca 500 milj. kr. under verksamhetsåret 1988/89, 250 milj. kr. under 1989/90 och 300 milj. kr. under 1990/91. Enligt nämndens optimistiska prognosalternativ skulle verksamheten under samma treårsperiod i stället kunna resultera i ett överskott om 700 milj. kr., medan man i ett pessimistiskt alternativ förutser ett underskott om 3 900 milj. kr.

I EKN:s skrivelse har även redovisats prognoser beträffande utbetalningar från statskassan för täckande av vissa upplåningskostnader under perioden. Utgående från normalprognosen väntas dessa uppgå till ca 210 milj. kr., 260 milj. kr. resp. 320 milj. kr. för budgetåren 1988/89, 1989/90 och 1990/91. Under samma perioder beräknas 150 milj. kr., 210 milj. kr. resp. 240 milj. kr. kunna återföras till statskassan genom ränteåtervinning på skadereglerade belopp för vilka upplåningskostnaderna belastat statskassan.

EKN:s rörliga kredit hos riksgäldskontoret uppgår sedan verksamhetsåret 1987/88 till 3 700 milj. kr., varav drygt 2 100 milj. kr. hade utnyttjats

per den 30 juni 1988. EKN har valt att basera sin beräkning av det kommande kreditbehovet på normalprognosen, enligt vilken underskottet förutses bli sammanlagt ca 750 milj. kr. under verksamhetsåren 1988/89 och 1989/90. EKN uppskattar att systemet med garantigivning i utländska valutor kan resultera i ett visst överskott. Detta innebär att verksamheten i svenska kronor egentligen skulle ge ett större underskott än ovannämnda belopp. Även med hänsyn härtill och till risken för ett ogynnsammare utfall än enligt normalprognosen, torde det enligt EKN för närvarande inte behövas någon höjning av den rörliga krediten. Om skadeutvecklingen skulle bli extremt negativ förutskickas dock att behov kan uppkomma av dragningar från statsanslag.

Sedan den 1 januari 1987 har EKN möjlighet att utfärda garantier i utländska valutor. Vid skadereglering av sådana garantier har EKN rätt att låna upp utländsk valuta. Hittills har ingen sådan upplåning varit erforderlig, och behovet bedöms förbli begränsat även under budgetåret 1989/90. Garantiåtagandena i utländsk valuta kan dock växa snabbt, varför det enligt EKN bör finnas en beredskap att möta eventuellt uppkommande behov av finansiering av skadeersättningar i sådana valutor. EKN har därför föreslagit att man på samma sätt som under budgetåret 1988/89 medges rätt att uppta lån i utländska valutor till ett belopp motsvarande högst 500 milj. kr.

Föredragandens överväganden

EKN:s garantigivning är av stor betydelse för den svenska exporten, framför allt för större projekt och systemleveranser vilka utgör en viktig del av vår export. En EKN-garanti är ofta en avgörande förutsättning för att sådan export skall komma till stånd, speciellt till u-lands- och öststatsmarknader. Det är mot denna bakgrund väsentligt att EKN även fortsättningsvis får möjlighet att ge garantier i betydande omfattning för export till sådana länder.

Riskerna i garantigivningen har varit mycket stora under senare år. EKN:s verksamhet innebär därför en svår avvägning mellan uppgiften att ge ett rimligt stöd till exporten, i huvudsak jämförligt med det som det stora flertalet utländska konkurrenter erhåller, och målet att få verksamheten att gå ihop på sikt.

Genom den internationella skuldkrisen har många länder drabbats av akuta betalningsproblem, vilka medfört minskade leveranser av projekt och kapitalvaror till såväl u-länder som öststater. Till följd härav har efterfrågan på exportkreditgarantier avtagit, vilket fått negativa konsekvenser för EKN:s garantigivning och premieintäkter. Den industrialiserade världens långivare har samtidigt intagit en mer försiktig attityd visavi länder som förlorat sin kreditvärdighet.

Alltför stor återhållsamhet med krediter och garantier kan befaras förvärra skuldländernas betalningsproblem och bidra till en ytterligare minskning av den internationella handeln. Från svensk sida har vi därför, i samverkan med andra länder, eftersträvat en mer samordnad hantering av komplicerade skuldkriser och sökt uppnå konsolideringar anpassade till

berörda länders betalningsförmåga. Inom ramen för Parisklubben har överenskommelse nyligen uppnåtts om att bevilja de fattigaste och mest skuldtyngda länderna skuldlättnader utöver tidigare skuldomförhandlingsvillkor.

Enligt EKN:s normalprognos kommer verksamheten att resultera i ett underskott även under de närmaste åren. Under verksamhetsåret 1988/89 väntas ett negativt utfall om ca 500 milj. kr., vilket är gynnsammare än vad som förutsågs i den prognos som gjordes i fjolårets skrivelse till regeringen. För 1989/90 väntas underskottet minska ytterligare. Jag vill i detta sammanhang framhålla vikten av att Sveriges internationella åtaganden i vad avser exportkreditgarantier följs.

I förra årets budgetproposition anmäldes att en översyn av de system som finns för exportkreditgarantigivning, statsstödd exportkreditgivning och u-kreditgivning var motiverad. En utredning har nu genomförts. Utredningens betänkande (Statens roll vid finansiering av export, SOU 1988: 42) har varit föremål för remissbehanding. Jag avser att föreslå regeringen att genom särproposition redovisa resultatet av utredningen och framföra vissa förslag till förändringar av riktlinjerna för EKN:s verksamhet. Propositionen beräknas kunna föreläggas riksdagen under våren 1989.

Jag delar EKN:s uppfattning att rambeloppen för garantigivningen inom n- och s-systemen inte behöver höjas, samt att den rörliga krediten hos riksgäldskontoret kan förbli oförändrad. EKN bör även fortsättningsvis ges rätt att uppta lån i utländsk valuta till ett värde motsvarande 500 milj. kr. För kursgarantier har EKN föreslagit en oförändrad ram om 2 000 milj. kr. under budgetåret 1989/90, vilket jag instämmer i. Detsamma gäller ramen för investeringsgarantier om 1 000 milj. kr. Den hitills gällande tjänstebrevsrätten för exportkreditnämnden slopas from den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkrediter till ett belopp på högst 70 000 000 000 kr., varav 32 000 000 000 kr. reserveras för garantigivning vid särskilt samhällsintresse,
2. medge att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för kursgarantier vid export till ett belopp på högst 2 000 000 000 kr.,
3. medge att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för investeringar i utlandet till ett belopp på högst 1 000 000 000 kr.,
4. godkänna att den rörliga kredit som ställts till EKN:s förfogande hos riksgäldskontoret oförändrat får uppgå till 3 700 000 000 kr.,
5. bemyndiga regeringen att medge att EKN under budgetåret 1989/90 får uppta lån i utländska valutor till ett motvärde på högst 500 000 000 kr.,
6. till *Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar* under budgetåret 1989/90, anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr. avseende vissa utgifter för skadeersättningar i samband med exportkreditnämndens verksamhet.

E 4. Krigsmaterielinspektionen

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Krigsmaterielinspektionen utövar kontroll över tillverkningen av krigsmateriel och handlägger ärenden rörande tillstånd till export och viss import av sådan materiel.

Kostnaderna för kontrollmyndighetens organisation och verksamhet skall bestridas genom avgifter från tillverkare av krigsmateriel samt genom expeditionsavgifter för tillstånd att utföra krigsmateriel från riket.

Under året har krigsmaterielinspektionens resurser förstärkts vilket avspeglas i ökningen av medlen på anslaget för förvaltningskostnader.

(Beloppen anges i 1 000-tal kronor)

	1988/89 enligt budget-prop.	Justerat belopp enl. regleringsbrev 1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden (3)
Förvaltningskostnader	2 289	2 532	+ 154
(därav lönekostnader)	(1 942)	(2 073)	(+ 115)
Lokalkostnader	99	262	of
Engångsanvisning		181 (1)	− 181
Anslag	2 388	2 975 (2)	− 27

(1) 181 000 kr. avser inköp av datorutrustning och telefaxmaskin.
(2) Förstärkningar har skett under året avseende personal, lokaler och utrustning.
(3) Ändringstal i förhållande till justerat regleringsbrev för budgetåret 1988/89.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Krigsmaterielinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 5. Interamerikanska utvecklingsbanken

1987/88	Utgift	12 177 291
1988/89	Anslag	25 000 000
1989/90	Förslag	21 500 000

Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB) är en regional utvecklingsbank, vars målsättning är att bidra till låntagarländernas sociala och ekonomiska utveckling. Det sker främst genom lån för finansiering av högprioriterade utvecklingsprojekt i Latinamerika och Karibien.

IDB har traditionellt ägnat sig åt främst projektutlåning, vilket innebär att banken tillskjuter en del av de projektkostnader som skall betalas i utländsk valuta. Till följd av de ekonomiska svårigheterna i Latinamerika under senare år har det emellertid blivit allt svårare för låntagarna att klara av de lokala projektkostnaderna. Detta, tillsammans med svårigheterna att nå en överenskommelse om en ytterligare påfyllnad av bankens kapitalresurser har lett till att IDB:s utlåning minskat väsentligt.

IDB har sedan även Norge anslutit sig till banken år 1986, sammanlagt 44 medlemsstater. Sverige inträdde som medlem i banken år 1977 sedan nya upphandlingsregler trätt i kraft året innan. Enligt dessa är upphandlingen till bankfinansierade projekt begränsad till medlemsländerna. Sverige, tillsammans med Danmark, Finland och Norge samt fem andra västeuropeiska länder bildar en s. k. valgrupp och representeras i bankstyrelsen av en gemensam exekutivdirektör. Denna post, som för närvarande innehas av Storbritannien, roterar mellan de större länderna i valgruppen.

Bankens huvudkontor är beläget i Washington. Antalet fast anställda tjänstemän i banken uppgår till drygt 1 400, varav två svenskar.

Bankens tidigare president, Antonio Ortiz Mena, som innehaft denna post sedan år 1971, efterträddes i april 1988 av utrikesministern i Uruguay, Enrique Iglesias. Den nye presidenten har på kort tid vidtagit en rad personalförändringar i bankens ledning samt påbörjat vissa organisationsförändringar i syfte att bättre anpassa bankens verksamhet till den svåra ekonomiska och sociala situationen i Latinamerika. Vidare har en översynskommitté tillsatts bestående av ett tiotal framstående internationella finansmän och politiker. Gruppen är inte inblandad i bankens dagliga rutinarbete utan arbetar självständigt som rådgivare åt presidenten efter en av styrelsen fastställd arbetsbeskrivning. Resultatet av gruppens arbete avses komma att ligga till grund för diskussionerna om bankens framtida roll och verksamhet..

Bankens ordinarie kapital uppgår till 34 miljarder dollar efter sammanslagningen av det regionala kapitalet, till vilket de latinamerikanska medlemsländerna bidrar, med det inter-regionala kapitalet. Sammanslagningen av kapitalresurserna bör öka bankens möjligheter att låna upp pengar på de internationella kapitalmarknaderna på mer fördelaktiga villkor.

Förhandlingar om bankens sjunde allmänna kapitalpåfyllnad (IDB-7) inleddes i samband med IDB:s årsmöte i Costa Rica år 1986. Därefter har ett tiotal förhandlingsmöten ägt rum.

Påfyllnadsförhandlingarna syftar till att fastställa dels den totala påfyllnadsvolym varpå bankens verksamhet skall baseras under fyraårsperioden 1988–1991, dels den fördelning av bidragen som skall gälla mellan bidragsgivande medlemsländer. Storleken av påfyllnaden har föreslagits till högst 25 miljarder dollar med en åtföljande påfyllnad av fonden för särskild verksamhet (FSO) med omkring 100 milj. dollar.

En förutsättning för USA:s deltagande i en väsentligt ökad resurspåfyllnad är att nya beslutsregler införs med möjlighet till uppskjutande av projekt och sektorprogram på begäran av en minoritet av länder. Detta krav har avvisats av låntagarländerna liksom av de icke-regionala länderna och Canada med hänvisning till bankens multilaterala karaktär. Tillsam-

mans med USA och Canada har emellertid de icke-regionala länderna sedan länge krävt den omorganisation av banken och de personalförändringar som nyligen inletts. Det är idag inte möjligt att förutsäga när förhandlingarna om IDB-7 kan slutföras.

Sveriges åtaganden i banken

Sveriges röststyrka i IDB grundar sig på andelen tecknat aktiekapital och är för närvarande 0,17%. Vårt bidrag till fonden för särskild verksamhet motsvarar 0,42% av samtliga bidrag. Fonden, som utgör IDB:s motsvarighet till IDA inom världsbanksgruppen, beviljar utvecklingskrediter på mycket fördelaktiga villkor.

Fram till slutet av den pågående sjätte kapitalpåfyllnaden kommer Sverige att ha bidragit till IDB med totalt ca 24 milj. dollar. Utbetalningarna till denna påfyllnad beräknas för Sveriges del vara avslutade under budgetåret 1993/94.

Beräknade utbetalningar under budgetåret 1989/90

För budgetåret 1989/90 beräknas Sveriges utbetalningar komma att uppgå till omkring 15,7 milj. kr. Av detta belopp hänför sig ca 9,3 milj. kr till femte kapitalpåfyllnaden och ca 6,4 milj. kr. till den sjätte. Vidare skall gamla skuldsedlar på drygt 9 milj. kr. inlösas, som enligt den ursprungliga betalningsplanen redan förfallit. Banken har emellertid på grund av minskad utlåning åren 1987 och 1988 ej behövt ta dessa i anspråk för inlösning under såväl föregående som innevarande budgetår. Utöver de regelbundna utbetalningarna på 15,7 milj. kr. måste medel reserveras för de tidigare förfallna skuldsedlarna. Anslaget torde därför totalt komma att debiteras med ca 21,5 milj. kr.

IDB:s utlåning

Banken beviljar lån till projekt i de regionala medlemsländerna dels på nära kommersiella villkor, dels på särskilt förmånliga villkor från fonden för särskild verksamhet.

Vid utgången av år 1987 hade IDB, räknat från verksamhetsstarten år 1961, beviljat lån om totalt 39,7 miljarder dollar. Under verksamhetsåret 1987 beviljades lån om sammanlagt 2 361 milj. dollar, varav 346 milj. dollar utgjorde lån på mjuka villkor. IDB:s utlåning har mobiliserat kompletterande finansiering i låntagarländerna på ca 75,5 miljarder dollar, varför den totala projektkostnaden för IDB-projekten uppgår till mer än 115 miljarder dollar. Banken spelar på detta sätt en viktig roll som katalysator.

Upphandling från Sverige

Under perioden sedan Sverige inträdde i banken och fram t. o. m. år 1987 har svenska företag enligt IDB:s statistik levererat varor och tjänster till bankfinansierade projekt i regionen för 120 milj. dollar. Under motsvaran-

de period har Sverige inbetalat drygt 20 milj. dollar till IDB i form av direkta inbetalningar och inlösta skuldsedlar.

Svenska företag har därmed kunnat hävda sig väl i den internationella konkurrensen om order till IDB-finansierade projekt med ett återflöde på 5,5, dvs. för varje inbetald dollar till banken har svenska företag erhållit kontrakt för 5,5 dollar. Genomsnittligt har de 17 s. k. icke-regionala medlemsländerna i banken ett lägre återflöde.

Föredragandens överväganden

Sveriges bidrag om 21,5 milj. kr. till IDB bör ses i relation till övriga svenska insatser i Latinamerika och Karibien. Det bilaterala biståndet till Nicaragua har höjts i flera omgångar och uppgår under budgetåret 1988/89 till 190 milj. kr. Anslagsposten Humanitärt bistånd i Latinamerika uppgår för budgetåret 1988/89 till 190 milj. kr. Regionen får även bistånd via anslagsposterna Katastrofer m. m., Regionala insatser och Folkrörelser och andra enskilda organisationer samt anslagen Styrelsen för u-landsforskning (SAREC) och Andra biståndsprogram. Statsrådet Hjelm-Wallén föreslår att för budgetåret 1989/90 biståndet till Nicaragua höjs till 230 milj. kr. och anslaget Humanitärt bistånd i Latinamerika förblir 190 milj. kr.

Sverige motsätter sig regelbundet lån från IDB och andra multilaterala utvecklingsinstitutioner till Chile.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Interamerikanska Utvecklingsbanken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 500 000 kr.

E 6. Importkontoret för u-landsprodukter

1987/88	Utgift	1 000	Anslagssparande 269 000(1)
1988/89	Anslag	1 000	
1989/90	Förslag	17 665 000	

(1) Disponerat genom regeringsbeslut 1988–10–13.

Importkontoret för u-landsprodukter har till uppgift att främja import till Sverige från u-länderna och därigenom bidra till dessa länders utveckling. Verksamheten finansieras med medel från reservationsanslaget C 3. Andra biståndsprogram. Kontoret har möjlighet att bedriva viss uppdragsverksamhet.

Importkontoret har antagit benämningen Import Promotion Office for Products from Developing Countries (IMPOD).

Importkontoret för u-landsprodukter

IMPOD omfattas fr. o. m. budgetåret 1988/89 av systemet med treåriga budgetramar. I förra årets budgetproposition angavs verksamhetens inriktning under den kommande perioden. IMPOD har mot denna bakgrund inlämnat en kortfattad anslagsframställning.

För budgetåret 1989/90 begär IMPOD ett anslag om totalt 24 milj. kr. jämfört med det anslagna beloppet 16,5 milj. kr. innevarande budgetår. Som motiv för ökat anslag anges bl. a. att verksamheten avseende kostnadsdelning med svenska importörer för marknadsföring befinner sig i ett uppbyggnadsskede och kräver ytterligare resurser. Ramen för utfästelser föreslås höjas från 4 milj. kr. till 5 milj. kr. med en möjlighet för regeringen att höja ramen till 10 milj. kr. Vidare pekas på att behovet av insatser för produktutveckling av u-landsprodukter snarare är större än vad som har angetts tidigare. Ytterligare skäl för högre anslag är enligt IMPOD bl. a. att ytterligare ansträngningar bör göras för att i u-länder sprida kännedom om Sveriges GSP-system och att möjligheter för u-landsdeltagande i mässor i Sverige har ökat mer än förutsett. En studie av ersättningsvaror för miljöfarliga produkter förutsätts peka på behov av ytterligare insatser. Slutligen anges att mot bakgrund av betänkandet U-lands- och biståndsinformation bör insatserna för information om IMPOD utökas.

IMPOD föreslår att medlen anvisas under ett särskilt ramanslag. Vidare framhålls det angelägna i att anslagskrediten sätts högre än nuvarande 5% av anslaget för att inte försvåra planeringen av verksamheten.

IMPOD föreslår vidare att ett särskilt förslagsanslag inrättas, i huvudsak för att täcka kostnader förenade med verksamheten kostnadsdelning med svenska importörer för marknadsföring.

Frågan om avgiftsdebitering av IMPOD:s tjänster kommenteras särskilt. IMPOD anför att det inte i nuläget är lämpligt att tillämpa avgiftsdebitering i någon betydande utsträckning. Ett likartat syfte uppnås på ett bättre sätt genom en fortsatt kostnadsdelning med andra intressenter där så är möjligt.

Föredragandens överväganden

	1988/89	Beräknad ändring Föredraganden
Ramanslag	16 500 000(1)	+ 1 165 000
varav		
Förvaltningskostnader	15 644 000	+ 1 149 000
(därav lönekostnader)	(4 300 000)	(+ 149 000)
Lokalkostnader	856 000	+ 16 000

(1)Av anslaget på 16 500 000 kr. disponerar IMPOD 16 463 000 kr. till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

IMPOD bistår u-länderna med insatser för att öka deras exportinkomster och bidrar därmed till deras utveckling. Medelsramen bör enligt min mening öka med 1 165 000 kr. inkl. pris- och löneomräkning till

17 665 000 kr. budgetåret 1989/90. Huvudförslaget om 2% har därvid tillämpats. Medlen bör redovisas under detta ramanslag.

Det föreslagna anslaget omfattar de ökade kostnader som uppstår när tjänstebrevsrätten upphör fr. o. m. budgetåret 1989/90. Vidare ges genom detta anslag möjlighet att bl. a. fortsätta verksamheterna avseende produktutveckling av u-landsprodukter och kostnadsdelning med svenska importörer vid marknadsföring av u-landsprodukter i Sverige. Ramen för utfästelser bör enligt min mening även nästa budgetår uppgå till 4 milj. kr.

Anslagskrediten bör även nästa budgetår uppgå till 5%. Jag finner inte anledning att nu föreslå att ett särskilt förslagsanslag inrättas i enlighet med IMPOD:s förslag.

Frågan om avgiftsbeläggning av IMPOD:s tjänster eller delad kostnadsbörda i olika projekt har diskuterats av IMPOD. Jag delar IMPOD:s uppfattning om önskvärdheten av delad kostnadsbörda. Detta arbetssätt är enligt min mening ett uttryck för att aktiviteten är efterfrågad. Ett annat sätt att pröva graden av efterfrågan är avgiftsbeläggning. Jag anser dock att kostnadsdelning är att föredra. Detta bör utnyttjas i relevanta verksamheter.

IMPOD:s verksamhet avser u-länder och finansieras från biståndsbudgeten. Jag förordar, efter samråd med statsrådet Hjelm-Wallén, att 17 665 000 kr. anvisas för IMPOD. Ramen för budgetåret 1990/91 uppgår till 17 312 000 kronor. Detta belopp är angivet exkl. pris- och löneomräkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Importkontoret för u-landsprodukter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 17 665 000 kr.,
2. bemyndiga regeringen att medge att utfästelser om stöd till marknadsföring får lämnas till ett belopp på högst 4 000 000 kr.

E 7. Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet

1989/90 Nytt anslag (förslag) 2 000 000

Verksamheten vid Öst Ekonomiska Byrån har under år 1988 varit föremål för utredning. Utredningen pekar på att behovet av en intensifierad bevakning och analys av skeendet i de östeuropeiska ekonomierna är stort. Detta innebär nya och högre krav på akademisk kompetens.

För att möta denna ökade och delvis nya efterfrågan föreslår utredningen att verksamheten, med bibehållen självständighet, bör knytas till en väl etablerad forskningsinstitution på det ekonomiska området samtidigt som en påtaglig resursförstärkning säkerställs. Utredningen har vidare funnit att en sådan knytning lämpligen bör ske till Handelshögskolan i Stockholm. För att säkerställa önskemål från såväl statliga som privata avnämare om att även fortsättningsvis ha ett inflytande över verksamhetens all-

männa inriktning föreslår utredningen att en ny stiftelse med benämningen Östekonomiska Institutet bildas, med finansiering från både stat och näringsliv.

Ett förverkligande av dessa planer förutsätter enligt utredningen att staten och näringslivet tillsammans tillskjuter 4 milj. kr. per år. Företrädare för näringslivet har ställt i utsikt att privata stiftare och abonnenter kommer att bidra med 2 milj. kr. per år. Ett antal ursprungliga stiftare svarar för hela detta belopp genom åtaganden för de kommande fem åren. Därmed skulle garanti ges för stabilitet och långsiktighet i verksamheten.

Statens och övriga stiftares femåriga ekonomiska åtaganden föreslås göras i ett avtal mellan stiftarna, där avtalsperiod, årliga belopp och lämplig uppräkningsformel, med hänsyn till pris- och löneutveckling, stipuleras.

Föredragandens överväganden

Jag instämmer i utredningens förslag och förordar att den tidigare Öst Ekonomiska Byrån ombildas till Östekonomiska Institutet.

Institutets relation till staten bör, i enlighet med utredningsförslaget, och i likhet med vad som idag gäller för Öst Ekonomiska Byrån, regleras i ett särskilt avtal. Vidare bör det av utredningen utarbetade förslaget till stadgar läggas till grund för verksamheten vid det nya institutet. I detta stipuleras bl. a. att staten utser hälften av institutets sex styrelseledamöter.

Såväl avtalet mellan staten och Östekonomiska Institutet som de nya stadgarna bör träda i kraft den 1 juli 1989 under förutsättning dels att avtalet mellan staten och de privata stiftarna kunnat slutas i god tid dessförinnan, dels att regeringen, sedan riksdagen fattat härför erforderliga beslut om tilldelning av medel, godkänner avtalet och stadgarna.

Jag föreslår vidare att statens andel av utgifterna för Östekonomiska Institutets löpande verksamhet bestrids från ett särskilt anslag. För budgetåret 1989/90 har jag i enlighet med avtalsförslaget beräknat detta anslag till 2 000 000 kr. För de därpå följande fyra budgetåren, dvs. t. o. m. budgetåret 1993/94, bör en årlig uppräkning göras av såväl det statliga som det privata bidraget, med hänsyn tagen till pris- och löneutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stiftelsen Östekonomiska Institutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 2 000 000 kr.

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m.m.

F 1. Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området

1987/88	Utgift	5 818 387(1)	Reservation	321 612
1988/89	Anslag	4 264 000		
1989/90	Förslag	4 435 000		

(1) Inklusive engångsbidrag på 2 000 000 kr. avseende en förstudie om verifikationssatellit.

Anslaget används för att betala kostnader för nedrustningsdelegationen, beredningsgruppen för information om freds- och nedrustningssträvanden, utredningar och andra insatser inom nedrustningsområdet samt forskningsverksamhet av särskild utrikes- och säkerhetspolitisk betydelse.

Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet till 4 935 000 kr. Häri ingår särskilda kostnader som under budgetåret 1989/90 kan förväntas uppkomma med anledning av Sveriges deltagande i en FN-studie om kärnvapen. Av dessa kostnader avses 500 000 kr. belasta anslaget A 1. Utrikesförvaltningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 435 000 kr.

F 2. Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)

1987/88	Utgift	3 162 753
1988/89	Anslag	1 440 000
1989/90	Förslag	3 432 000

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) har sedan Helsingforsavtalet 1975 pågått i form av uppföljningsmöten, som det nu pågående i Wien, och särskilda möten, såsom Stockholmskonferensen 1984–86. Kring årsskiftet 1988/89 kommer denna senare konferens med all sannolikhet få sin uppföljning i form av förhandlingar i Wien om ytterligare förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Även ett par andra ESK-möten av expertkaraktär kan bli aktuella under budgetåret 1989/90. Konferenskostnader av detta slag belastar detta anslag.

Härtill kommer att ESK-staterna, i det s.k. Stockholmsdokumentet, redan har enats om olika förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder på det militära området. Dessa innebär bl.a. att de deltagande staterna åtagit sig att inbjuda utländska observatörer för att följa militära övningar ovan-

för en viss nivå, samt förklarat sig vara beredda att ta emot inspektion för kontroll av efterlevnaden av de olika åtagandena i dokumentet. De kostnader som dessa åtaganden medför för Sverige, och som är en förutsättning för en korrekt tillämpning av dokumentet, bör belasta tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet).

Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet till 3 432 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 432 000 kr.

F 3. Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m.

1987/88	Utgift	15 156 900	Reservation	313 015
1988/89	Anslag	20 000 000		
1989/90	Förslag	25 000 000		

Utrikesdepartementet beviljar efter ansökan dels grundbidrag till enskilda svenska organisationer som bedriver informations- och opinionsbildande verksamhet inom området mellanfolkligt samarbete, nedrustningssträvanden och andra utrikespolitiska frågor och dels projektbidrag för informationsverksamhet, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden. Medel till projektstödet tillförs även från nettot av det s. k. fredslotteriet, som senast ägde rum år 1986.

Fredsrörelsen har under 1980-talet vuxit sig allt starkare i Sverige. Dess opinionsbildande verksamhet har kommit att utvidgas i takt med att man funnit nya arbetsformer.

Sambandet mellan en bred och stark fredsopinion och utsikterna till framgång i det internationella nedrustningsarbetet har allt mer kommit att uppmärksammas. Kunskapsuppbyggnad och informationsinsatser i freds- och nedrustningsfrågor spelar därför en viktig politisk roll.

Översiktstabell för anslagsframställningar och beviljade anslag budgetåret 1988.

	Anslag 88/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Anslags-framställning	Föredraganden
Arbetarrörelsens fredsforum	300 000	+ 480 000	+ 400 000
Arbetsgruppen för svensk folkriksdag för nedrustning	225 000	+ 420 000	+ 150 000
Dag Hammarskjöld-biblioteket	–	+ 250 000	–
Kristna fredsrörelsen	250 000	+ 390 000	+ 250 000
Kvinnor för fred	125 000	+ 225 000	+ 75 000
Liv och fred institutet	(500 000) (1)	(+1 800 000)	(+ 800 000) (2)
Myrdalsstiftelsen	(500 000) (1)	(+ 200 000)	(+ 200 000) (2)
Samarbete för fred	–	+ 375 000	+ 225 000
Svenska FN-förbundet	2 700 000 (3)	+2 485 000 (4)	+ 800 000 (5)
Svenska fredskommittén	175 000	+ 57 000	+ 50 000
Svenska freds- och skiljedomsföreningen	400 000	+1 340 000	+ 300 000
Svenska läkare mot kärnvapen	300 000	+ 600 000	+ 400 000
Svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet	125 000	+ 85 000	+ 75 000
Sveriges fredsråd	225 000	+ 160 000	+ 150 000
Sveriges Världsfederalister	–	+ 70 000	–
Ungdomens och studenternas FN-förbund	–	+ 150 000	–
Utrikespolitiska föreningarnas FN-förbund förbund	–	+ 130 000	–
Studier och forskning	1 000 000 (1)	+2 000 000	+ 1 000 000 (2)
Projektstöd	14 175 000	–	+ 1 125 000
SUMMA	20 000 000	9 217 000	+ 5 000 000

(1) Bidragsposten Studier och forskning fördelad med vardera 500 000 kr. till Liv och fred institutet resp. Myrdalsstiftelsen.
(2) Av bidragsposten Studier och forskning föreslås 1 300 000 kr. gå till Liv och fred institutet och 700 000 kr. till Myrdalsstiftelsen under budgetåret 1989/90.
(3) Inklusive engångsanslag på 100 000 kr.
(4) Inklusive 200 000 kr. i engångsanslag och 1 500 000 kr. som ersättning för generellt informationsbidrag från SIDA.
(5) Inklusive engångsanslag på 200 000 kr.

Jag föreslår en kraftig höjning av detta anslag i syfte att stärka möjligheterna till information, studier och forskning rörande freds- och nedrustningssträvanden m. m. Den grundläggande tanken är, att stödet skall utgöra hjälp till självhjälp.

I förslaget fullföljs därför genom en kraftig ökning innevarande budgetårs betydande uppräkning av grundbidragen. Därigenom underlättas organisationernas långsiktiga planering av arbetet. Vidare bör det särskilda anslaget för studier och forskning väsentligt förstärkas med tanke på behovet av fördjupad kunskap på detta område.

För projektstöd finns liksom tidigare ett större belopp reserverat, från vilket folkrörelser och andra ideella organisationer kan erhålla bidrag för projekt inom freds- och nedrustninsområdet.

Jämfört med det totala anslagsbeloppet för budgetåret 1988/89 föreslår jag, att anslaget för budgetåret 1989/90 höjs med 5 000 000 kr. Den föreslagna ökningen bör fördelas på följande sätt:

Förenta nationerna har inte minst under det senaste året fått en större plats i det allmänna medvetandet, vilket ökar efterfrågan av information. För att kunna intensifiera sin betydelsfulla informationsverksamhet om FN och dess fredssträvanden föreslås därför Svenska FN-förbundet få en höjning med 800 000 kr., varav 200 000 kr. i investeringsbidrag av engångskaraktär till bl. a. datorisering. Tidigare under anslaget C 9. Information behandlas frågor i anslutning till utredningen om u-lands- och biståndsinformation (SOU 1988: 19).

Det folkliga engagemanget i freds- och nedrustningsfrågor har successivt ökat under 1980-talet. Det har visat sig bl. a. genom tillväxten av nya organisationer och en nyorientering inom äldre folkrörelser samt inte minst genom en omfattande utbyggnad av internationella kontakter. Ett aktivt folkligt stöd för nedrustningssträvanden är nu liksom tidigare en viktig förutsättning för effektiva svenska insatser vid internationella förhandlingar.

Jag föreslår därför att bidraget till Arbetarrörelsens fredsforum ökas med 400 000 kr., till Arbetsgruppen för svensk folkriksdag för nedrustning med 150 000 kr., till Kristna fredsrörelsen med 250 000 kr., till Kvinnor för fred med 75 000 kr., till Svenska fredskommittén med 50 000 kr., till Svenska freds- och skiljedomsföreningen med 300 000 kr., till Svenska läkare mot kärnvapen med 400 000 kr., till Svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet med 75 000 kr. och till Sveriges fredsråd med 150 000 kr.

Samarbete för fred, som bedriver ett omfattande arbete i freds- och nedrustningsfrågor, föreslås få 225 000 kr.

Den i och med innevarande budgetår inrättade bidragsposten Studier och forskning bör få en kraftig förstärkning med hänsyn till folkrörelsernas behov och möjligheter att bygga upp en kvalificerad kunskap på freds- och nedrustningsområdet. Jag föreslår en ökning med 1 000 000 kr. till 2 000 000 kr. för budgetgetåret 1989/90. Av dessa medel föreslås 1 300 000 kr. gå till det internationellt inriktade Liv och fredinstitutet, som arbetar

med fredsforskning. Myrdalsstiftelsen, som främst ägnar sig åt dokumentation och pedagogisk metodutveckling, föreslås få 700 000 kr.

I fråga om anslagsposten Projektstöd, som under innevarande budgetår uppgår till 14 175 000 kr., kan jag konstatera, att dessa medel nu liksom tidigare rönt en stor efterfrågan hos folkrörelser och andra ideella organisationer. Prövningen av ansökningar avseende bidrag till fredsprojekt gällande information, studier och forskning sker två gånger årligen inom en särskilt tillkallad beredningsgrupp. För denna anslagspost föreslås en ökning med 1 125 000 kr.

Övriga ansökningar som inkommit bör anses behandlade genom de förslag jag nu lagt fram.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kr.

F 4. Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)

1987/88	Utgift	15 766 000	Reservation	0
1988/89	Anslag	16 045 000		
1989/90	Förslag	17 070 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 105 000 kr. inte ställts till SIPRI:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) är en stiftelse för vilken regeringen fastställt stadgar den 12 juni 1980. Stiftelsen har till ändamål att i enlighet med de grunder för bidrag som riksdagen godkänt (prop. 1966:76, SU 88, rskr. 203, prop. 1979/80:106, UU 21, SKU 48, rskr. 304) bedriva vetenskaplig forskning i konflikt- och samarbetsfrågor av betydelse för internationell fred och säkerhet i syfte att söka ge bidrag till förståelsen av betingelserna för fredliga lösningar av mellanstatliga konflikter och för en stabil fred.

Stiftelsen leds av en internationell styrelse, som har sitt säte i Stockholm. Hos stiftelsen finns en institutionsdirektör, som är institutets chef, och en biträdande direktör. Hos stiftelsen finns i övrigt personal enligt särskilda föreskrifter eller andra beslut som regeringen meddelar samt forskare och annan personal i mån av behov och tillgång på medel.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)

SIPRI begär för budgetåret 1989/90 en höjning av anslaget med 3 312 000 kr. för att kunna finansiera den nuvarande forskningsverksamheten.

I en särskild skrivelse, fogad till anslagsframställan, yrkar institutets styrelseordförande att huvudförslaget inte skall tillämpas på SIPRI med tanke på institutets internationella karaktär "tjänande internationella, och därmed också svenska nedrustningsintressen".

Kostnader enligt anslagsframställan:

	1988/89 (1)	1989/90 (2)
Löner	12 064 000	12 546 000
Övriga personalkostnader	1 181 000	1 539 000
Projektkostnader	2 117 000	2 300 000
Hyreskostnader	1 460 000	1 547 000
Administrativa kostnader	1 829 000	2 200 000
Summa	18 651 000	20 132 000

(1) Enligt internbudget.
(2) SIPRI:s framställan för budgetåret 1989/90 för nuvarande verksamhet.

Förväntade inkomster 1989/90 vid sidan av statsbidraget enligt anslagsframställan:

— Bidrag från utomstående källor	375 000
— Royalties	200 000
— Övriga inkomster	200 000
Summa	775 000

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 17 070 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att huvudförslaget inte skall tillämpas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 17 070 000 kr.

F 5. Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning

1987/88	Utgift	20 714 123 (1)
1988/89	Anslag	21 219 000 (2)
1989/90	Förslag	13 498 000

(1) Inklusive engångsbidrag på 9 350 000 kr. för modernisering av Hagforsstationen och uppbyggnad av en internationell datacentral vid FOA.
(2) Inklusive engångsbidrag på 2 000 000 kr. för slutetapp av modernisering av Hagfors–stationen, 6 100 000 kr. för uppbyggnad av en internationell datacentral vid FOA och 300 000 kr. för uppbyggnad av en s.k. Xenonstation.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 76 000 kr. inte ställts till försvarets forskningsanstalts disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Förvaltningskostnader	11 032 000 (1)	+ 615 000
därav lönekostnader	(7 568 000) (1)	(+ 439 000)
Lokalkostnader	1 787 000	+ 64 000
Engångsanvisning	8 400 000	– 8 400 000
Summa	21 219 000	– 7 721 000

(1) Av angivet belopp har inte 76 000 kr. ställts till försvarets forskningsanstalts disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Anslaget bekostar ett verksamhetsprogram vid försvarets forskningsanstalt (FOA) som syftar till att stödja utrikesdepartementets arbete i internationella förhandlingar för rustningsbegränsning och nedrustning. Personalinsats i befintlig organisation för budgetåret 1988/89 som finansieras över anslaget var ca 26 personer. Därtill kommer anslagets andel i FOA:s gemensamma funktion för ledning och administration m. m.

I följande tabell framgår fördelning av anslaget på olika programdelar för budgetåret 1988/89.

Programdelar			Anslag 1988/89
9.1	Kärnvapenområdet		17 769 000(1)
	varav		
	9.1.1A Seismologisk multipelstation	8 850 000	
	(varav engångsanvisning)	(2 000 000)	
	9.1.1B Uppbyggnad av internationell datacentral, engångsanvisning	6 100 000	
	9.1.2 Insamling och analys av luftburen radioaktivitet	2 078 000	
	(varav engångsanvisning)	(300 000)	
	9.1.3 Kärnvapen och kärnteknik	665 000	
9.2	B– och C–vapenområdet		1 060 000
9.3	Europeisk säkerhet		1 440 000
9.4	Rymdområdet		950 000
Summa anslag			21 219 000
varav engångsbidrag			8 400 000

(1) Av angivet belopp har inte 76 000 kr. ställts till försvarets forskningsanstalts disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Försvarets forskningsanstalt

Försvarets forskningsanstalt (FOA) understryker i sin anslagsframställan att brist på lönekompensation innebär en ambitionssänkning och en reell nedskärning av verksamheten. Denna nedskärning läggs ovanpå den av regeringen genom huvudförslaget anbefallda minskningen.

För budgetåret 1989/90 föreslås att ålagda nedskärningar tas inom områdena *europeisk säkerhet* och *insamling och analys av luftburen radioaktivitet*.

I en särskild rapport till försvarskommittén framhålls vikten av att utökade forskningsinsatser görs för att möta de ökande behoven av tekniskt underlag på ett antal aktuella nedrustnings- och rustningsbegränsningsområden. FOA finner det bl. a. mot denna bakgrund angeläget att föra fram förslag till ytterligare forskningsinsatser utöver anbefalld ram, vilka enligt forskningsanstaltens bedömning skulle utgöra ett värdefullt stöd till svenskt agerande i olika aktuella nedrustningssammanhang. Dessa insatser faller i huvudsak inom fyra delområden och avser främst insatser av engångskaraktär.

1. Under rubriken kärnvapenområdet, och inom delområdet provstoppsövervakning, föreslås således ett engångsbidrag om 1 000 000 kr. till en s. k. nationell datacentral för att analysera och till utlandet kommunicera seismiska data från Hagfors-stationen. Ett system av föreslagen typ skulle medföra rationaliseringsvinster om 300 000 kr. per år från och med budgetåret 1991/92.

Under de senaste tre åren har en internationell datacentral byggts upp i Sverige till en total kostnad av drygt 16 milj kr. Liknande centraler har byggts upp i Förenta Staterna, Sovjetunionen och Australien. De fyra centralerna utgör viktiga länkar i ett globalt seismologiskt övervakningssystem. I årets anslagsframställan anhålles om ytterligare 6 000 000 kr. som engångsbidrag, med hänvisning till att omfattning och krav på funktioner blivit högre och att det planerade globala test man förbereder skjutits fram två år, till år 1990.

Under samma huvudrubrik begärs 350 000 kr. som engångsförslag för utbyte av detektorer för analys av luftburen radioaktivitet.

2. Under rubriken B- och C-vapenområdet anhålles om 800 000 kr., varav 600 000 kr. i engångsbidrag, för verifikation av kemisk produktion, inkl. studier av inspektion på anmaning i Sverige. Vidare 600 000 kr. i engångsbidrag för verifikation av civil kemisk industri och slutligen 600 000 kr. i engångsbidrag för förbättrade undersökningsmetoder vid påstådd C-vapenanvändning.
3. Under rubriken europeisk säkerhet föreslås forskningsinsatser kring en europeisk verifikationsregim för konventionella rustningsbegränsningar till en kostnad av 1 700 000 kr., varav 800 000 kr. i engångsbidrag för ett internationellt symposium. Vidare föreslås en förstudie kring möjligheterna till en omstrukturering för att öka den defensiva kapaciteten hos de militära förbanden och vapensystemen. Kostnaderna uppskattas till 600 000 kr. som engångsbidrag.
4. Under rubriken rymdområdet föreslås ett analysarbete kring satellitbilder till en kostnad av 500 000 kr. som engångsbidrag. Vidare föreslås, som uppföljning av en tidigare studie av en kommunikationssatellit för utbyte av verifikationsdata av olika slag, en internationell konferens i ämnet, en tillämpningsstudie, en preliminär systemspecifikation och en demonstrationsinsats med hjälp av befintlig satellit. Totalt skulle detta kosta 4,5 milj. kr., som engångsbidrag. Vidare föreslås under samma rubrik en fortsatt verksamhet kring satellitverifikation, som uppskattas kosta 2 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet till 14 898 000 kr. Däri ingår engångsbidrag på totalt 1 400 000 kr., varav 1 100 000 kr. för verifikationsstudier inom C-vapenområdet och 300 000 kr. för utbyte av detektorer för analys av luftburen radioaktivitet. Det förstnämnda engångsbidraget, 1 100 000 kr., avses belasta anslaget A 9. Utredningar m. m., och det senare, 300 000 kr., anslaget A 1. Utrikesförvaltningen. Medelsbehovet för den fortsatta uppbyggnaden av en internationell seismisk datacentral, som i anslagsframställan uppskattas till 6 000 000 kr., kommer att beredas i departementet när kompletterande underlag inkommit från FOA. Huvudförslaget har inte tillämpats.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 13 498 000 kr.

F 6. Forskningsverksamhet vid Utrikespolitiska Institutet

1987/88	Utgift	2 030 000	Reservation 0
1988/89	Anslag	2 091 000	
1989/90	Förslag	2 175 000	

Anslaget finansierar forskningsverksamheten vid Utrikespolitiska Institutet (UI). Anslaget för informationsverksamheten redovisas separat under anslaget D 4. Utrikespolitiska Institutet.

Vid UI:s forskningsavdelning bedrivs sedan 1960-talet kvalificerad forskning i internationell politik. Verksamheten är för närvarande organiserad väsentligen inom ramen för två större programområden: strategiska studier och ekonomisk säkerhet. Organiserande av två nya programområden – europeiska studier och regionala konflikter – pågår.

Forskningsverksamheten bedrivs av fast anställda forskare med docent- eller professorskompetens samt av ett varierande antal gästforskare, vilka normalt ej avlönas av UI.

Utrikespolitiska Institutet

Utrikespolitiska Institutet konstaterar i sin anslagsframställan att det under budgetåret 1988/89 vid sidan av den långsiktiga forskningen kommer att organiseras studiegrupper med en blandad sammansättning av UI-anställda och representanter från förvaltning, andra forskningsinstitutioner, media m. m. Inom ramen för studiegrupperna skall enskilda, klart definierade och avgränsade forskningsuppgifter lösas av gruppens medlemmar. Studiegrupperna förutsättes arbeta fyra till tolv månader för att därefter upplösas och ge plats för nya grupper.

Grupperna är tänkta att publicera sina resultat i institutets skriftserier eller som enskilda studier. Med den nya verksamheten förväntas en avsevärt ökad publicering av UI-producerade analyser.

Vad avser ämnesvalet kommer studiegrupperna framför allt att ägna sig åt Europa-frågor.

För att möjliggöra kontinuitet i denna verksamhet anhålles om medel till en och en halv särskild analytikertjänst. Analytikerna skall kunna fungera som gruppsekreterare och sammankallande. De begärda tjänsterna skall sålunda ej permanent besättas av en viss person utan "rotera". En och en halv analytikertjänst medger halvtidstjänster i tre studiegrupper under ett år. Analytikerna placeras i lönegrad 20–26.

Den fasta forskarstaben, fyra docenter, förutsättes även fortsättningsvis bedriva långsiktiga forskningsprojekt inom ramen för problem relevanta

för "svensk utrikes-, säkerhets- och nedrustningspolitik" men också att fungera som forskningsorganisatörer, bl. a. inom studiegrupperna.

Det statliga anslaget har under senare år kommit att utvecklas så att bibehållandet av den formella organisation med vilken UI:s forskningsavdelning inledde 1980-talet ägt rum främst genom att man utnyttjat uppkomna reserver, som uppstått genom tjänstledigheter. Dessa reserver kommer att vara helt förbrukade budgetåret 1988/89. De förbrukade reserverna, ur vilka således ett årligt uttag på ca 300 000 kr. skett, måste nu ersättas med nya medel – därav den anslagsökning som årets anslagsframställning innebär.

Institutet anser att den redovisade organisationen – "UI 1989" – måste ses som en minimiorganisation för att effektivt kunna uppfylla de i det senaste regleringsbrevet ställda uppgifterna att skapa kompetens på relevanta områden, att bedriva forskning och studier och att samtidigt också kunna föra ut forskningsresultat i en vidare krets.

Föredragandens överväganden

UI:s anslagsframställan presenterar en delvis ny organisation och inriktning av institutets forskningsverksamhet. Nya arbetsformer är på väg att etableras. Forskning och informationsverksamhet kommer att närmare integreras.

Institutet har genom en koncentration av ämnesområdena tagit fasta på departementets intentioner att forskning och studier bör bedrivas med tyngdpunkt på för Sveriges utrikes-, säkerhets- och nedrustningspolitik särskilt relevanta regioner och problem.

Jag beräknar anslaget till 2 175 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskningsverksamhet vid Utrikespolitiska Institutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 2 175 000 kr.

FAKTA OM SVERIGES BISTÅND

- Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd
- Internationella utvecklingsprogram
- Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA
- Andra biståndsprogram
- Biståndet fördelat på enskilda länder
- Nordiskt biståndssamarbete
- Vissa förkortningar

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd

UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete 200
Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) 200
Styrelsen för u-landsforskning (SAREC) 200
Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) 201
Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD) 201
Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND) 202
Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) 202
Nordiska afrikainstitutet 203

Internationella utvecklingsprogram

Bistånd genom FN-systemet

FN:s operativa verksamhet (biståndsverksamhet)

FN:s utvecklingsprogram (UNDP) 209
FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF) 212
FN:s befolkningsfond (UNFPA) 212
FN:s barnfond (UNICEF) 213
Världsbanksgruppen och de regionala utvecklingsbankerna i Afrika och Asien 216
Internationella finansieringsbolaget (IFC) 223
Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) 224
Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) 224

Internationellt livsmedelsbistånd

FN:s/FAO:s världslivsmedelsprogram (WFP) 226
Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR) 227
1986 års livsmedelshjälpskonvention (FAC) 228

Övriga organisationer

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) 299
FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA) 230
FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC) 231
Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF) 232
UNCTAD/GATTS:s internationella handelscentrum (ITC) 233

Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA

Biståndet till enskilda programländer

Angola 235
Bangladesh 239

Botswana ... 244
Etiopien ... 248
Guinea Bissau ... 252
Indien ... 256
Kap Verde ... 261
Kenya ... 265
Laos ... 269
Lesotho ... 274
Moçambique ... 278
Nicaragua ... 283
Sri Lanka ... 287
Tanzania ... 291
Vietnam ... 295
Zambia ... 300
Zimbabwe ... 304

Bilateralt bistånd till icke-programländer ... 308

Andra anslagsposter

Regionala insatser

Regionalt ekonomiskt samarbete i södra Afrika (SADCC) ... 319
Regionala insatser i Centralamerika ... 320
Regionala insatser i Asien ... 321
Humanitärt bistånd i Latinamerika ... 321
Humanitärt bistånd i södra Afrika ... 322
Katastrofbistånd m. m. ... 323
Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer ... 325
Särskilda program m. m. ... 327

Andra biståndsprogram

U-landsforskning ... 332
Tekniskt samarbete och u-krediter ... 332
Fonden för industriellt samarbete med u-länder ... 335
Projektbistånd till vissa u-länder ... 337
Särskilda insatser i skuldtyngda länder ... 338

Biståndet fördelat på enskilda länder ... 342

Nordiskt biståndssamarbete ... 348

Vissa förkortningar ... 349

STATLIGA MYNDIGHETER OCH ORGAN FÖR SVERIGES BISTÅND

UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete

År 1970 samlades ansvaret inom regeringskansliet för det svenska biståndet till en avdelning i utrikesdepartementet, avdelningen för internationellt utvecklingssamarbete, i dagligt tal "u-avdelningen".

Avdelningen är organiserad på tre enheter (första enheten ansvarar för det multilaterala biståndet, andra enheten för det bilaterala biståndet genom SIDA och tredje enheten ansvarar för budgetfrågor, allmän u-landsekonomisk bevakning samt andra biståndsprogram). Avdelningen har totalt omkring 55 tjänstemän och leds av ett statsråd och en statssekreterare.

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)

SIDA, som inrättades 1965, är ett centralt ämbetsverk under regeringen. SIDA har till uppgift att planera, genomföra och administrera det direkta (bilaterala) utvecklingssamarbetet med u-länderna. Detta bistånd omfattar dels samarbetet med 17 huvudmottagarländer, dels andra typer av bistånd, t. ex. katastrofinsatser, bidrag till utvecklingsprojekt via enskilda svenska organisationer, bistånd till flyktingar och befrielserörelser, rekrytering av biståndspersonal m. m.

Med anledning av verksledningsreformen beslutade regeringen under 1988 om ny instruktion för SIDA. SIDA leds av en styrelse, som utses av regeringen. Den består av SIDA:s generaldirektör, som är ordförande, och elva andra ledamöter, varav fyra representerar riksdagspartier.

SIDA är organiserat på tre avdelningar med regionalt ansvar, en avdelning för sektorbyråerna och en administrativ avdelning. Därutöver finns direkt underställda verksledningen, ett planeringssekretariat och ett informationsseketariat. SIDA har biståndskontor, som är knutna till svenska ambassader, i 16 mottagarländer. På SIDA finns ca 530 anställda, varav drygt 90 vid biståndskontoren.

Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)

Beredningen för u-landsforskning som inrättades år 1975 ombildades år 1979 till en självständig myndighet – styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

SAREC har till uppgift att främja forskning som kan underlätta för u-länderna att utvecklas mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa.

En huvudinriktning för SAREC:s verksamhet är att stödja u-länders strävan att bygga upp och stärka egen kapacitet inom forskning, vetenskap och teknik. Verksamheten kan uppdelas enligt följande:

- stöd till internationella forskningsprogram – bl. a. inom världshälsoorganisationen (WHO), den konsultativa gruppen för jordbruksforskning (CGIAR) och den internationella stiftelsen för vetenskap (IFS),

– direkt stöd till regionalt forskningssamarbete och till enskilda u-länder och
– stöd till svensk u-landsforskning.

SAREC har också sedan år 1986 det administrativa ansvaret för ett femårigt forskningsprogram om skog och miljö i u-länder. Vidare administrerar SAREC fr. o. m. budgetåret 1988/89 ett särskilt stöd till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar.

Med anledning av verksledningsreformen beslutade regeringen under 1988 om ny instruktion för SAREC. I SAREC:s styrelse, som utses av regeringen, ingår representanter för olika forskningsområden, biståndsadministrationen och riksdagspartier.

Vid SAREC:s kansli finns drygt 30 personer anställda.

Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)

Beredningen för tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) inrättades 1975 under namnet utbildningsberedningen och fick 1979 ställning som självständig myndighet under utrikesdepartementet.

Beredningen har som uppgift att inom ramen för den svenska biståndsverksamheten främja ekonomisk och social utveckling i vissa utvecklingsländer samt utvidga och stärka Sveriges relationer med dessa länder. BITS medverkar i planering och finansiering av genomförandet av olika projekt. Verksamheten omfattar tekniskt samarbete, genom bl. a. konsultinsatser och internationella kurser samt u-krediter.

Det tekniska samarbetet skall huvudsakligen ske med u-länder utanför kretsen av programländer för det bilaterala biståndet. Det syftar i första hand till teknologiöverföring inom områden där Sverige har särskilda förutsättningar i fråga om kunnande och kapacitet.

U-krediter kan beviljas kreditvärdiga länder bland programländerna för svenskt bilateralt bistånd, u-länder med vilka Sverige bedriver tekniskt samarbete eller andra länder vars utvecklingspolitik ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målen.

U-krediterna används till finansiering av svenska varor och tjänster i projekt som har utvecklingsfrämjande effekt i u-länderna.

BITS leds av en styrelse som utses av regeringen. Med anledning av verksledningsreformen beslutade regeringen under 1988 om ny instruktion för BITS. Styrelsen har fått ändrad sammansättning så att bl. a. två företrädare för riksdagspartier ingår.

Vid beredningen finns 15 anställda.

Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD)

Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD) tillkom år 1975. Kontorets verksamhet är i linje med principerna för den svenska biståndspolitiken. IMPOD samarbetar med låg- och mellaninkomstländer enligt Världsbankens definition.

Kontoret har till uppgift att ge exportörer i u-länder hjälp med att avsätta

sina varor i Sverige. Det sker genom information och handledning om avsättningsmöjligheter och marknadsförhållanden i Sverige. Importkontoret förmedlar även kontakter mellan u-landsexportörer och företag i Sverige och deltar också i konkreta marknadsföringsprojekt. En begränsad krets u-länder får stöd för sitt exportfrämjande.

IMPOD har dessutom till uppgift att vara svensk kontaktpunkt för UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC) i konkreta frågor som rör avsättning av u-landsprodukter på den svenska marknaden.

Importkontoret leds av en styrelse, som utses av regeringen. Kontoret har 15 anställda.

IMPOD sorterar under UD:s handelsavdelning (ramanslaget E 6. Importkontoret för u-landsprodukter) och finansieras med medel under anslaget C 3. Andra biståndsprogram.

Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND)

Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND) är en statlig stiftelse som inrättades år 1978. Fondens huvuduppgifter är att på industriområdet förmedla kontakter mellan intressenter i u-länder och svenska företag, bidra till förinvesteringsstudier och medverka i etablering av samägda företag, s. k. joint ventures, genom insatser i form av aktiekapital, lån- och garantigivning.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., har förstärkts med 125 milj. kr. och skall steg för steg höjas till 250 milj. kr. Fonden har rätt att ta upp lån eller utfärda lånegarantier till ett belopp som motsvarar högst tre gånger grundkapitalet.

Fonden leds av en styrelse som utses av regeringen. Vid fondens kansli finns 22 anställda.

Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)

År 1981 omvandlades biståndsutbildningsnämnden (BUN) till nämnden för u-landsutbildning. Den 1 juli 1987 ombildades nämnden till en styrelse för verksamheten i Sandö. Den nya styrelsen har övertagit BUN:s huvuduppgift – att vid Sandöskolan i Kramfors bedriva utbildning i språk och u-landsutbildning som förberedelse för uppdrag i u-land. Styrelsen för u-landsutbildning har även andra uppgifter reglerade i styrelsens instruktion. Styrelsen skall bl. a. samarbeta med myndigheter, organisationer och företag när det gäller förberedelseutbildning för u-landsuppdrag.

Styrelsen skall

- anordna allmänna enterminskurser i u-landskunskap,
- ge förberedelseutbildning för volontärer,
- anordna språkutbildning som förberedelse för uppdrag i u-länder,
- anordna speciella kurser i u-landsfrågor och språk,
- i samarbete med SIDA bistå myndigheter och andra med information och rådgivning om förberedelse- och språkutbildning inför uppdrag i u-länder, samt

– upprätta register över personer som vid Sandö-skolan genomgått den allmänna utbildningen för uppdrag i u-länder.

Till enterminskursen som är avgiftsfri antas elever efter ansökan. Övrig utbildning vid Sandöskolan är avgiftsbelagd.

Sandö U-centrum leds av en styrelse, som utses av regeringen. Med anledning av verksledningsreformen beslutade regeringen under 1988 om ny instruktion för styrelsen för u-landsutbildning i Sandö.

En rektor är chef för skolan som har drygt 60 anställda.

Nordiska afrikainstitutet

Nordiska afrikainstitutet tillkom 1962 på initiativ av Nordiska rådet.

Institutet har till uppgift att i Norden främja studier av afrikanska förhållanden genom att:

– främja och driva vetenskaplig forskning om Afrika,
– främja samarbete och kontakter mellan nordiska och afrikanska forskare,
– utgöra ett dokumentationscentrum för forskning och studier om Afrika,
– informera om afrikaforskning och aktuella afrikanska förhållanden.

Med anledning av verksledningsreformen beslutade regeringen under 1988 om ny instruktion för nordiska afrikainstitutet. Verksamheten leds av en styrelse samt ett program- och forskningsråd, som utses av regeringen. I program- och forskningsrådet ingår representanter för de övriga nordiska länderna. Vid institutet finns ett tjugotal anställda, varav 12 tjänster finansieras över biståndsanslagen.

INTERNATIONELLA UTVECKLINGSPROGRAM

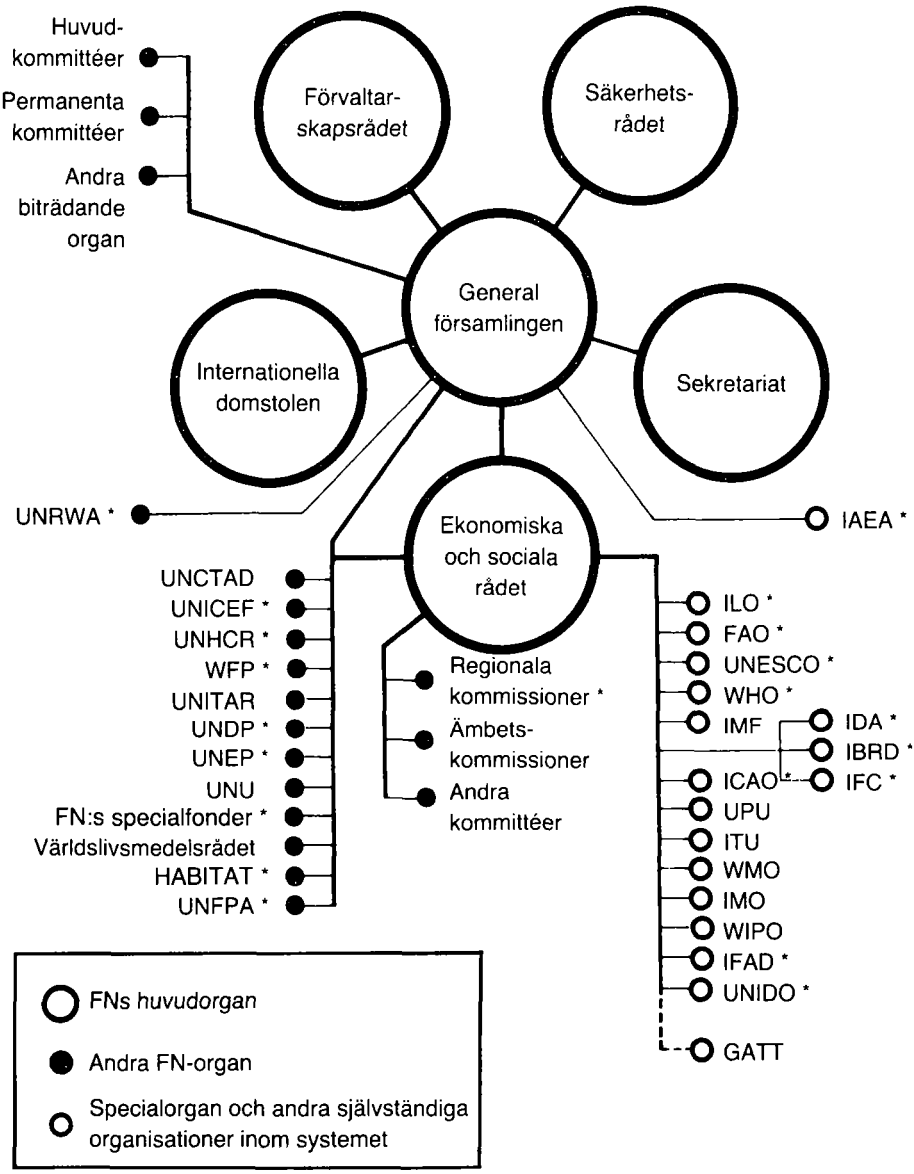
Bistånd genom FN-systemet

Generalförsamlingen är FN-systemets centrala organ. Vid sidan av denna har FN:s ekonomiska och sociala råd, ECOSOC, en samordnande funktion vad gäller bl. a. FN-systemets biståndsverksamhet. I ECOSOC behandlar FN:s medlemsstater rekommendationer om biståndsverksamheten. Dessa förs sedan vidare till generalförsamlingen. Många av frågorna har dessförinnan behandlats inom FN:s olika underorgan. De olika FN-organen (kommissioner, fonder m. m.) och fackorganen har också en egen normativ verksamhet liksom förhandlingsverksamhet inom sina kompetensområden. Deras rekommendationer riktar sig till FN-systemet, men också till medlemsstaterna.

FN-systemet innefattar en rik flora av institutioner med varierande status och skilda verksamhetsområden. Inom biståndsverksamheten har UNDP en central ställning som samordnare och kanal för en stor del av FN:s tekniska bistånd. I samarbete med värdlandet utarbetar UNDP landprogram som löper på mellan tre och fem år. På fältet genomförs biståndsprojekten dock oftast av olika fack- eller specialorgan. En av FN utsedd lokal samordnare – oftast UNDP:s representant – ansvarar för sammanhållningen av FN-biståndet. Då det gäller krediter för utvecklingsprojekt är världsbanksgruppen viktigast. Världsbankens nettoöverföringar blir på grund av räntor och amorteringar från tidigare lån till rikare länder, negativa. Till Afrika går dock ett stort nettoflöde. Den internationella utvecklingsfonden, IDA, som lånar ut pengar på särskilt förmånliga villkor till de fattigaste u-länderna, är kanalen för stora belopp biståndsmedel.

Vidstående organogram ger en översiktlig bild av FN-systemet. De organ som i större omfattning är verksamma på biståndsområdet är markerade med asterisk. Tabell 1 sammanfattar FN-systemets biståndsverksamhet.

FN-SYSTEMET

Huvud-
kommittéer
Permanenta
kommittéer
Andra
biträdande
organ
Förvaltar-
skapsrådet
Säkerhets-
rådet
General
församlingen
Internationella
domstolen
Sekretariat
UNRWA *
Ekonomiska
och sociala
rådet
IAEA *
UNCTAD
UNICEF *
UNHCR *
WFP *
UNITAR
UNDP *
UNEP *
UNU
FN:s specialfonder *
Världslivsmedelsrådet
HABITAT *
UNFPA *
Regionala
kommissioner *
Ämbets-
kommissioner
Andra
kommittéer
ILO *
FAO *
UNESCO *
WHO *
IMF
IDA *
IBRD *
IFC *
ICAO
UPU
ITU
WMO
IMO
WIPO
IFAD *
UNIDO *
GATT
FNs huvudorgan
Andra FN-organ
Specialorgan och andra självständiga
organisationer inom systemet

Tabell 1: FN-systemets och Världsbanksgruppens biståndsutbetalningar 1987 (milj. USD)

FN-organen	
FN-organens reguljära budgetar	320,4
Frivilliga bidrag via	
FN-organen	484,3
UNDP	789,0
UNFPA	107,0
UNICEF	364,8
WFP	719,4
Humanitärt, flykting- och katastrofbistånd	642,9
	3 427,8
Världsbanksgruppen	
Världsbanken (nettoöverföringar)	−2 203,3
varav	
Världsbankens tekniska bistånd (konsulter, utbildning)	1 163,6
IDA (nettoöverföringar)	3 261,9
IFC (nettoutbetalningar)	212,6
	1 271,2
IFAD	202,3
Totalt	4 901,3

FN:s olika organ och övriga organisationer inom FN-systemet bedriver en omfattande biståndsverksamhet. Denna finansieras från organisationernas reguljära budgetar, UNDP, Världsbanken samt medlemsländernas frivilliga direkta bidrag. För Sveriges del härrör de frivilliga bidragen dels från anslagsposten Övriga multilaterala bidrag, dels från styrelsen för internationell utveckling (SIDA) och styrelsen för u-landsforskning (SAREC). I tabell 2 redovisas de svenska frivilliga bidragen till FN-organ, vilka inte behandlas på annat ställe under anslaget C 1.

Tabell 2: Bidrag år 1987 till vissa FN-organs biståndsbudget (milj. USD)

	Samtliga länders frivilliga bidrag	Sveriges frivilliga bidrag	Sveriges bidrag via den reguljära budgeten
ILO	48,5	2,4	0,15
FAO	82,7	6,7	0,79
UNESCO	13,4	1,0	0,13
WHO	75,2	13,1	2,49
Övriga	98,1	3,7	1,35

Internationella arbetsorganisationen (ILO)

ILO, som är en av de äldsta medlemmarna i FN-familjen, har som övergripande målsättning att verka för varaktig fred grundad på social rättvisa. ILO skiljer sig från övriga FN-organ genom sin trepartsstruktur - såväl regeringar som arbetsgivare och arbetstagare är representerade. ILO har 150 medlemmar. ILO:s biståndsverksamhet är i huvudsak inriktad på utveckling och utbildning av arbetskraft. Afrika är huvudmottagare. Från svensk sida ges förutom det reguljära bidraget även frivilliga sådana. Dessa är i första hand koncentrerade till tre regionala projekt i Afrika samt projektet "Se om ditt företag", ett av Sveriges Arbetsgivareförening (SAF) utarbetat utbildningspaket som återfinns i Östafrika, Indien och på Cypern. Under 1988 har förberedelser för ett nytt projekt rörande arbetsmarknadspolitiska åtgärder inletts i Kina.

FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO)

Syftet med UNESCO:s verksamhet är att bidra till fred och säkerhet genom att främja samarbete mellan nationerna på de kulturella, utbildningsmässiga och vetenskapliga områdena. Man vill öka respekten för mänskliga rättigheter och allmän rättvisa utan hänsyn till ras, kön, språk eller religion. UNESCO har som strävan att med sitt bistånd främja dessa mål. Det svenska biståndet till UNESCO består dels av ett reguljärt bidrag, dels av frivilliga bidrag bl. a. i form av stöd till ett internationellt program för kommunikationsutveckling (IPDC) och till UNESCO:s institut för utbildningsplanering. Dessutom anordnar SIDA kurser för utbildare i utbildningsadministration genom UNESCO för engelsk- och portugisisktalande länder i Afrika. UNESCO har 158 medlemmar. Det bör noteras att USA och Storbritannien lämnade organisationen 1981 på grund av missnöje med dess inriktning.

FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)

FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation bildades 1945 och är FN:s största fackorgan. Genom sitt reguljära program har FAO en viktig roll när det gäller det internationella samarbetet inom jordbruks-, skogsbruks- och fiskesektorerna. Inom organisationen finns en omfattande statistik- och databas som utgör en viktig informationskälla för jordbruksexperter inom såväl i- som u-länder. Det svenska bidraget till FAO:s reguljära program utbetalas av jordbruksdepartementet. Det bör noteras att Sovjetunionen och några andra öststater inte tillhör de 158 medlemmarna av FAO.

FAO har utöver sitt reguljära program ett fältprogram huvudsakligen förlagt till u-länderna. Fältprogrammet syftar framför allt till att genom tekniskt bistånd, inom FAO:s verksamhetsområde, förbättra förutsättningarna för livsmedelsproduktionen inom u-länderna. Sverige stöder fältprogrammet genom SIDA, som utvecklat ett samarbete med FAO främst

då det gäller projekt av försöks- och metodutvecklingskaraktär. Under senare år har omfattande kritik riktats mot FAO:s ledning samtidigt som organisationens tekniska kompetens delvis ifrågasatts.

Världshälsoorganisationen (WHO)

Världshälsoorganisationen grundades 1946 av 61 länders representanter och började formellt fungera den 7 april 1948. Organisationens huvudmålsättning är att genom normativt arbete och bistånd förbättra möjligheterna för bättre hälsa för alla folk.

Idag har organisationen 166 medlemmar. Den normativa verksamheten påverkar hälso- och sjukvårdens standard och villkor i varje land i allt från hälsoupplysning till sofistikerad diagnostik och behandling.

WHO:s biståndsinriktade verksamhet bygger på primärhälsovårdsbegreppet. Strategin för att uppnå målet hälsa för alla år 2000 formulerades först i Alma Ata 1978 och har utvecklats kontinuerligt för att rekonfirmeras i Riga 1988.

Sverige har genom åren varit en av de största bidragsgivarna till WHO:s program för olika delar av primärhälsovården och andra program som står de svenska biståndspolitiska målen nära.

Socialdepartementet är fackdepartement för det svenska medlemsskapet i WHO. Det svenska reguljära bidraget till WHO uppgår under 1988 till 21 669 158 kr. 75.4% eller 16 338 545 kr. avräknas biståndsbudgeten. Därtill stöder SIDA och SAREC särskilda program inom WHO med ca 45 milj. kr. utöver 70 milj. kr. som under året utbetalats till WHO:s globala program för AIDS-bekämpning och kontroll.

FN:s utvecklingsprogram (UNDP)

FN:s utvecklingsprogram (UNDP), som bildades 1966 då två mindre biståndsfonder slogs samman, har som mål att vara FN-systemets centrala fond för finansiering av tekniskt bistånd. Projekten genomförs främst av FN:s fackorgan (ILO, WHO, FAO m. fl.). UNDP har också ansvar för att FN:s samlade biståndsverksamhet samordnas i samverkan med mottagarländerna.

Verksamhet

UNDP:s uppgift är att främja mottagarländernas utveckling genom olika former av kunskapsöverföring och förinvesteringsstudier. Detta s. k. tekniska bistånd sker i huvudsak i form av expertrådgivning, stipendier, mindre utrustningsleveranser och konsulttjänster. Expertbiståndet dominerar. Verksamheten omfattar för närvarande omkring 5 370 projekt i 152 länder och områden.

UNDP:s verksamhet bygger i huvudsak på landprogrammering. Denna innebär att man för varje mottagarland fastställer hur mycket bistånd från UNDP landet kan räkna med under en femårsperiod. I samarbete mellan mottagarlandet och UNDP:s fältkontorschef utarbetas sedan ett landprogram för hur medlen skall utnyttjas. Detta program fastställs av UNDP:s styrelse.

Storleken på varje mottagarlands program bestäms främst av bruttonationalinkomsten per capita och befolkningens storlek. Vart femte år fastställs fördelningen för nästkommande programperiod (''femårsplan'').

De fattigaste u-länderna – med en bruttonationalinkomst per capita på högst 750 dollar i 1983 års siffror – kommer under programperioden 1987–91 att få 80 % av UNDP:s länderfördelade resurser.

Rikare u-länder, med en per capita-inkomst över 3 000 dollar, blir återbetalningsskyldiga för de tjänster de får och länder med en per capita-inkomst mellan 1 500–3 000 dollar blir det i viss utsträckning. UNDP fullföljer därmed den omfördelning till förmån för de fattigaste u-länderna som gällt under programperioden 1982–86.

En mindre del (20 %) av UNDP:s resurser används för program som berör flera u-länder – regionala, interregionala och globala program.

UNDP har sedan 1972 ett särskilt program för de minst utvecklade länderna. Under 1987 uppgick bidragen till detta särskilda program till 14,5 milj. dollar. Utbetalningarna från UNDP:s allmänna resurser till de 42 minst utvecklade länderna var 1987 ca 210 milj. dollar.

Organisation

UNDP:s högsta beslutande organ är styrelsen (Governing Council), som har 48 medlemmar. Av dessa representerar 27 u-länder, 17 västliga i-länder och 4 socialistiska i-länder. Sverige var senast medlem 1985–87 och har åter invalts i styrelsen för perioden 1989–91. Styrelsen bestämmer bl. a. fördelningen av UNDP:s resurser och fastställer landprogrammen. Sedan något år diskuteras dessa först i en särskild plenarkommitté bestående av styrelsens medlemmar. Vidare beslöt styrelsen 1985 att tillsätta en arbetsgrupp för att diskutera programfrågor mellan de årliga styrelsemötena. Båda dessa organ är tillsatta på försök och har tillkommit för att öka styrelsens inflytande över programfrågorna.

UNDP:s styrelse är också beslutande organ för FN-sekretariatets tekniska biståndsprogram (Department of Technical Cooperation for Development, DTCD), FN:s kapitalutvecklingsfond, FN:s befolkningsfond, FN:s Sahel-kontor (UNSO), FN:s kvinnofond, FN:s fond för vetenskap och teknik, FN:s naturresursfond samt en rad andra specialfonder.

UNDP:s sekretariat ligger i New York och har för närvarande omkring 650 fast anställda. Det leds av administratorn William Draper III från USA.

Under 1970-talet ägde en omfattande decentralisering av UNDP:s verksamhet rum. Tyngdpunkten i arbetet med att förbereda och genomföra landprogrammen förlades till 115 – nu 112 – fältkontor med för närvarande omkring 3 300 anställda. Fältkontoren leds av s. k. "resident representatives" (fältkontorschefer), som även har till uppgift att samordna andra FN-organs biståndsverksamhet i landet. De är oftast också FN:s fasta representant i respektive land och fungerar som FN:s "ambassadör" i landet.

Finansiering

UNDP:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. De uppgick 1972 till 268 milj. dollar, 1975 till 419 milj. dollar och 1980 till 693 milj. dollar, ökningen var således ganska snabb. För programperioden 1982–1986 förutsattes UNDP:s också öka med 14 % per år och sammanlagt nå upp till 6,7 miljarder dollar. Stagnerande bidrag och stigande dollarkurs innebar emellertid att resurserna minskade under början av åttiotalet så att det blev nödvändigt att skära ner verksamheten till 55 % av den ursprungligen planerade.

För att om möjligt undvika smärtsamma nedskärningar även under nästa programperiod 1987–91 beslöt UNDP:s styrelse 1985 att bygga sin planering på att den årliga resursökningen skulle uppgå till 8 %. Denna gång har emellertid målsättningen överträffats, i varje fall i nominella tal bl. a beroende på att dollarns värde sjunkit i förhållande till andra valutor. UNDP bedöms nu få ett "överskott" som beräknats till 600 milj. dollar för hela femårsperioden 1987–91. Styrelsen beslöt 1988 att "fördela" överskottet. 490 milj. dollar av de 600 skall fördelas på traditionellt sätt mellan landprogram och regionala och globala program. Av de återstående 110 milj.

dollarna skall 30 milj. gå till UNDP:s "särskilda programresurser" (en fond för oförutsedda händelser), 20 milj. till FN:s program för Centralamerika, vilket antogs av FN:s generalförsamling i maj 1988 och 60 milj. till en nyinrättad fond för förvaltningsbistånd. En stor del av UNDP:s resurser används redan nu till förvaltningsbistånd, men behoven har blivit större bl. a. på grund av de strukturanpassningsprogram som t. ex. många länder i Afrika åtagit sig efter förhandlingar med Världsbanken och Valutafonden.

Överskottet ändrar inte det faktum att UNDP:s verksamhet försvåras av att programmet i praktiken gör femåriga biståndsutfästelser gentemot mottagarländerna medan givarländerna, med få undantag, endast lämnar ettåriga bidragsutfästelser. Sverige har därför sedan länge verkat för att alla bidragsgivare, liksom Sverige, skall lämna fleråriga utfästelser.

De största enskilda bidragsgivarna till UNDP är för närvarande USA, Sverige, Nederländerna och Japan. Danmark, Norge och Förbundsrepubliken Tyskland ger också stora bidrag. De fyra nordiska länderna svarade 1988 gemensamt för ca 30 % av de ordinarie bidragen till UNDP.

Sverige har budgetåret 1988/89 lämnat ett ordinarie bidrag på 525 milj. kr. till UNDP. Det svenska bidraget under 1988/89 utgjorde knappt 9 % av UNDP:s resurser. Utöver det ordinarie bidraget gav Sverige 1988/89 55 milj. kr. till UNDP:s särskilda program för de minst utvecklade u-länderna.

Vidare har Sverige lämnat ett bidrag på 20 milj. kr. per år under åren 1984/85–1988/89 till FN:s Sahel-kontor (UNSO). UNSO:s uppgift är att bistå länderna i Sahelområdet i Afrika att genomföra olika projekt för att minska effekterna av ökenutbredning och förebygga riskerna för kommande torkkatastrofer.

Samordning

Från att ha finansierat knappt två tredjedelar av FN-systemets tekniska bistånd i början av 1970-talet svarar UNDP numera endast för cirka en tredjedel. Förklaringen är att det s. k. multibi-biståndet, dvs. biståndsinsatser som genomförs av fackorganen men finansieras av bilaterala biståndsmedel har ökat mycket snabbt, liksom fackorganens egna biståndsprogram.

UNDP:s styrelse har med tilltagande oro sett denna ökade uppsplittring av FN:s biståndsverksamhet, som i viss mån innebär ett underkännande av landprogrammeringsprincipen. Styrelsen har därför vid flera tillfällen betonat att den FN-resolution från 1970 som ger UNDP den ledande och samordnande rollen i FN:s biståndsverksamhet skall respekteras. UNDP-sekretariatet har också föreslagit att UNDP skall ta över det administrativa ansvaret för olika särfonder inom FN-systemet. Detta skulle minska de administrativa kostnaderna, samtidigt som det skulle kunna ge givar- och mottagarländer en bättre överblick över FN-biståndet. Sverige stödjer dessa tankar som i viss mån börjat förverkligas i och med att FN:s kvinnofond anslutits till UNDP 1985.

FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF)

FN:s kapitalutvecklingsfond tillkom 1966 med uppgift att ge gåvobistånd eller lån på förmånliga villkor till småskaliga investeringsprojekt i u-länderna.

Hösten 1973 beslöt generalförsamlingen att kapitalutvecklingsfonden i fortsättningen endast skulle finansiera projekt i de minst utvecklade u-länderna, inriktade på folkflertalets basbehov (bostad, kläder, mat, undervisning och grundläggande hälsovård). 1985 bestämdes att fonden skulle börja använda sina möjligheter att ge lån på förmånliga villkor, en möjlighet som dittills inte utnyttjats.

Verksamhet

Fondens projekt skall enligt målsättningen nå de fattigaste människorna i de minst utvecklade länderna. Projekten skall utformas så att befolkningen aktivt deltar i deras genomförande. Fonden kan ta hand om projekt som andra givare bedömer vara för små. Den har ett tak på 5 milj. dollar för enskilda projekt. Fonden finansierar för närvarande drygt 200 projekt i 47 länder. Under fondens 20 första verksamhetsår har de viktigaste områdena varit jordbruk, vatten, transporter och bevattning, men man har också ägnat sig åt småindustrier, hälso- och sjukvård, energi, bostäder och utbildning.

Organisation

Fonden är underställd UNDP:s styrelse och arbetar i huvudsak genom UNDP:s fältorganisation.

Finansiering

Fonden finansieras genom frivilliga bidrag. Bidragen för 1988 beräknas till ca 38,7 milj. dollar jämfört med drygt 28 milj. dollar under år 1980. De största bidragsgivarna är några mindre industriländer, men 19 av de 33 länder som bidrog 1987 var u-länder. Sveriges bidrag under budgetåret 1988/89 uppgår till 45 milj. kr. Sverige och Nederländerna är de största bidragsgivarna.

FN:s befolkningsfond (UNFPA)

Efter beslut av generalförsamlingen inrättades 1967 en särskild fond för FN:s insatser på befolkningsområdet.

Verksamhet

Fonden hade till en början nästan uteslutande en finansiell och rådgivande funktion. Sedan 1973 är fondens övergripande uppgift att leda och samordna FN-systemets insatser på befolkningsområdet.

Centrala verksamhetsområden är familjeplanering, befolkningsstatistik, folkbokföringssystem, utbildning, forskning och information. Fonden samarbetar nära med FN-sekretariatet och FN:s fackorgan både i policyfrågor t. ex. inom WHO:s globala AIDS-program och i genomförandet av program. En växande andel av projekten genomförs av mottagarländerna själva och av fonden.

70 % av programresurserna avsätts för 53 prioriterade länder med tillsammans 75 % av u-ländernas befolkning. Av dessa länder ligger 30 i Afrika. 76 % av resurserna anslogs 1987 till familjeplanering och relaterade områden. Befolkningsfrågornas inverkan på miljön präglar alltmer fondens policy och verksamhetsprofil.

Organisation

Fonden är underställd UNDP:s styrelse, som godkänner det långsiktiga arbetsprogrammet, budget och finansplan samt landprogram. Chef för UNFPA är sedan april 1987 Nafis Sadik, kvinnlig läkare från Pakistan. Fondens huvudkontor ligger i New York. Fältkontoren, som i ett femtiotal länder leds av en UNFPA fältrepresentant, ingår i UNDP-organisationen.

Finansiering

UNFPA:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. För 1987 uppgick regeringsbidragen från 90 länder till 156,7 milj. dollar. De största bidragsgivarna var Japan, Förbundsrepubliken Tyskland, Norge, Nederländerna, Canada och Sverige. USA, som länge svarat för ca en fjärdedel av UNFPA:s finansiella resurser, har sedan 1986 helt dragit in sitt bidrag. Anledningen är att USA uppfattar fondens bistånd till Kinas befolkningsprogram som ett stöd för tvångsåtgärder och aborter.

Den sjunkande dollarkursen och ökade bidrag från andra givare har minskat effekterna av de uteblivna amerikanska bidragen. Fondens inkomster för 1988 beräknas bli minst 176 milj. dollar. UNFPA:s verksamhet i Afrika söder om Sahara har fortsatt prioritet.

Det svenska bidraget under budgetåret 1988/89 uppgår till 85 milj. kr.

FN:s barnfond (UNICEF)

UNICEF upprättades av FN:s generalförsamling 1946. Fondens uppgift var då att lämna katastrofhjälp till barn och mödrar i det krigshärjade

Europa. Mandatet ändrades senare till att främst omfatta långsiktig utvecklingshjälp till barn och mödrar i u-länder. UNICEF arbetar idag i 119 länder inom ramen för fleråriga landprogram. De ekonomiskt hårdast drabbade och minst utvecklade länderna är prioriterade. Urvalet av länder styrs av dödligheten bland barn under 5 år, BNP per capita och barntätheten.

Verksamhet

UNICEF bygger sin verksamhet på en stark fältorganisation med förmåga att mobilisera till lokalt deltagande, att informera och kommunicera. UNICEF spelar en viktig roll som förmedlare av katastrofbistånd. Tyngdpunkten i fondens verksamhet ligger dock numera på långsiktiga biståndsprogram för barns och mödrars överlevnad och utveckling. Därför engagerar sig UNICEF i fundamentala frågor om strukturanpassning, mödrars läskunnighet, vattenförsörjning, AIDS-bekämpning etc. UNICEF har under senare år förstärkt sin kapacitet i de mest behövande afrikanska länderna.

Fonden samarbetar såväl på central som lokal nivå med andra FN-organ samt med frivilligorganisationer. Särskilt nära samarbetar UNICEF med världshälsoorganisationen, WHO, för att bygga ut primärhälsovården och numera också i bekämpningen av AIDS i u-länderna. Inom ramen för FN:s samordnade katastrofinsatser i Afrika har UNICEF tillsammans med WHO ansvarat för sektorerna hälsovård och vattenförsörjning. UNICEF:s program för Afghanistans barn ingår i den särskilda FN-koordinatorns samordnade verksamhet.

En viktig uppgift för UNICEF är att finna nya vägar för att tillgängliga resurser skall komma nödlidande barn runt om i världen till godo. Ett arbetssätt är att föra fram enkla och billiga metoder för att radikalt minska dödligheten i barnsjukdomar och diarré. Detta är en del av UNICEF:s strategi för barns överlevnad och utveckling (Child Survival and Development). Målet är att halvera barnadödligheten och därmed också på sikt medverka till en begränsning av födelsetalen. Behandling av diarréer med en socker-saltlösning, vaccinering, amning, viktökningskontroll ingår i en utbyggd primärhälsovård. Samarbetet med WHO är av stor betydelse för att genom målmedvetna kampanjer uppnå målet som satts upp av världshälsoförsamlingen och FN:s generalförsamling att till 1990 vaccinera alla barn mot de sex vanligaste infektionssjukdomarna. De mera traditionella insatserna inom hälso- och sjukvård, vattenförsörjning, näringsstandard, familjeplanering och utbildning kompletteras med andra. Hjälp till barn i särskilt svåra omständigheter: barn i väpnade konflikter, barn som utsätts för övergrepp och gatubarn är växande verksamheter. UNICEF har anslutit sig till arbetet på en ny FN-konvention om barnets rätt.

Organisation

UNICEF:s styrelse (Executive Board) består av representanter för 41 stater med en majoritet för u-länder. Styrelsen sammanträder årligen i april.

Den granskar och drar upp riktlinjer för verksamheten och fördelar medel till fondens program. Fr. o. m. 1988 är Sverige åter medlem i styrelsen för en treårs period.

Exekutivdirektör för UNICEF är sedan 1980 James Grant, USA. UNICEF:s huvudkontor är förlagt till New York, ett Europa-kontor till Genève och UNICEF:s leveranscentral, UNIPAC, till Köpenhamn. Inom sex regionalkontor och ett åttiotal länderkontor arbetar ca 80 % av personalen.

Finansiering

UNICEF:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag, huvudsakligen från regeringar. De sammanlagda resurserna för 1987 uppgick till 576 milj. dollar. 1988 beräknas bidragen enligt hittills gjorda utfästelser uppgå till 548 milj. dollar. Regeringsbidragen har under senare år utgjort ca 75 % av fondens resurser. Nationalkommittéer, enskilda organisationer och andra privata bidragsgivare svarar för återstoden. Bidragen från nationalkommittéer finansieras främst genom försäljningen av UNICEF-kort. Svenska UNICEF-kommittén bidrog 1988 med ca 10,5 milj. kr. Utöver den reguljära landprogramverksamheten, finansierad av ordinarie bidrag, genomför UNICEF särskilda insatser, både katastrofhjälp och vissa långsiktiga projekt, som finansieras genom tilläggsbidrag.

Det svenska ordinarie bidraget för budgetåret 1988/89 uppgår till 260 milj. kr. Via SIDA lämnas därutöver bidrag om ca 175 milj. kr. för särskilda insatser. Vidare lämnas bidrag från katastrofanslaget, under 1987/88 sammanlagt 43,6 milj. kr. Sverige står för ca 10 % av UNICEF:s totala budget. Andra stora givare är USA, Italien och Norge.

Världsbanksgruppen och de regionala utvecklingsbankerna i Afrika och Asien[1]

De internationella utvecklingsbankerna och -fonderna lämnar finansiellt bistånd främst i form av förmånliga lån. Dessutom lämnar de tekniskt bistånd. Den äldsta och största utvecklingsbanken är Världsbanken (IBRD), som även utgjort modell för uppbyggnaden av övriga utvecklingsbanker. Totalt uppgår enbart Världsbanksgruppens utlåning budgetåret 1988/89 till ca 20 mdr. US$.

Tabell 3: Fakta om de internationella utvecklingsbankerna och -fonderna

	Tillkom år	Antal medlems-länder	Antal an-ställda	Huvudkontor
Världsbanken (IBRD)	1946	151	6002	Washington
Internationella utvecklingsfonden (IDA)	1960	135		
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	1963	75	1 082	Abidjan
Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	1972	75		
Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	1966	47	1 605	Manila
Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF)	1974	47		

Utvecklingsbankerna fungerar som ett mellanled mellan den internationella kapitalmarknaden och u-länderna. Bankerna kan, genom den säkerhet medlemsländerna ställer upp med, låna upp och vidareförmedla lån på villkor, som är förmånligare än vad de allra flesta u-länder på andra sätt

[1] Den Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB), behandlas inte i detta sammanhang, eftersom de svenska bidragen till IDB inte finansieras över biståndsanslaget. IDB behandlas i propositionstexten under littera E. Utrikeshandel och exportfrämjande.

skulle kunna få. Detta beror på att medlemsländerna fungerar som garanter för utvecklingsbankernas eget kapital.

Många av de fattigare u-länderna saknar emellertid den nödvändiga återbetalningsförmågan även när det gäller utvecklingsbankernas relativt förmånliga lån. För att kunna bistå också dessa länder har som ett komplement till banklånen krediter från utvecklingsfonderna tillkommit. Fonderna lämnar lån på mycket förmånliga villkor. Krediterna löper utan ränta och har en lång löptid med en avsevärd amorteringsfri period. Gåvoelementet blir härigenom ca 75 %. Bidragen till de i tabell 3 redovisade utvecklingsfonderna belastar biståndsbudgeten.

Organisation

Bankernas/fondernas högsta beslutande organ är guvernörsstyrelsen (Board of Governors). Den är sammansatt av regeringsrepresentanter för samtliga medlemsländer. Styrelsen möts en gång per år. Däremellan handhas det löpande arbetet av en direktörsstyrelse (Board of Directors) som ofta möts en eller flera gånger i veckan. Eftersom antalet medlemsländer överstiger antalet platser i direktörsstyrelsen har de fått gå samman i röstgrupper. En direktör representerar således i regel flera länder.

De nordiska länderna ingår i samma röstgrupp (Island är inte medlem i AfDB/AfDF eller i AsDB/AsDF). De bildar i världsbanksgruppen en egen röstgrupp men är i AfDB/AfDF sammanförda med Schweiz och Indien och i AsDB/AsDF med Canada och Nederländerna.

I Världsbanksgruppen är för närvarande en islänning nordisk direktör. Vid hans kontor tjänstgör en svensk som teknisk assistent. I AfDB/AfDF företräds röstgruppen för närvarande av Danmark. Röstgruppen i AsDB/AsDF företräds av en kanadensisk direktör och för närvarande av en svensk biträdande direktör.

Rösträtten är i princip vägd i förhållande till andel tecknat kapital respektive lämnade bidrag. För att ge de många små och fattiga länderna ett större inflytande tilldelas varje medlemsland också ett visst antal röster, oberoende av landets kapital- och bidragsandelar. De svenska andelarna framgår av tabellerna 5 och 6.

U-länderna har störst röststyrka i Afrikanbanken och -fonden – 61 % respektive 50 % av röststyrkan. I IBRD/IDA och AsDB/AsDF ligger motsvarande siffra för u-länderna i intervallet 32–45 %.

Enligt en mer eller mindre uttalad regel har chefskapet i Världsbanken alltid tillfallit en amerikan, i AsDB alltid en japan och i AfDB naturligen en afrikan. Barber Conable är chef för Världsbanken sedan juli 1986, Babacar N'Diaye från Senegal är AfDB:s president sedan augusti 1985 och Masao Fujioka tillträdde chefsposten i AsDB i november 1981.

Finansiering och lånevillkor

Utvecklingsbankernas utlåningsverksamhet sker till helt övervägande del med medel upplånade på den internationella kapitalmarknaden. Av medlemsländernas kapitalinsatser inbetalas endast en mindre del medan reste-

rande andel utställs som garanti för utvecklingsbankernas upplåning. Utvecklingsbankernas utlåningsvillkor bestäms i huvudsak av de upplåningsvillkor de kan uppnå.

Tabell 4: Utvecklingsbankernas utlåningsvillkor

Bank	Löptid	Ränta per 1 juli 1988
IBRD	15–20 år	7,76 %
AfDB	12–20 år	7,46 %
AsDB	10–30 år	6,53 %

Skillnaden i löptid för enskilda lån beror på olikheter beträffande låntagarländernas utvecklingsnivå och/eller projektets karaktär.

Tabell 5: Utvecklingsbankernas tecknade kapital och utestående upplåning per 31 december 1987

	IBRD (1)	AfDB	AsDB
Tecknat kapital (milj. dollar)	91 436	8 101	22 770
Inbetald andel (procent)	5,0 (2)	23,5	12
Utestående medel- och långfristig upplåning (milj. dollar)	79 750	2 197	8 475
Sveriges andel av tecknade kapitalet (procent)	1,11	1,51	0,15
Sveriges röstandel (procent)	1,09	3,59	0,55

(1) avser per 30 juni 1988
(2) vid kapitalökningen 1988 sänktes den inbetalade andelen från i genomsnitt 8,5 % till 3 %

Till skillnad från bankerna finansieras fondernas verksamhet genom gåvobidrag från i första hand i-ländernas regeringar. Sedan mitten av 1970-talet har också vissa OPEC-länder och andra rikare u-länder tillkommit som bidragsgivare. Bidragens storlek fastställs i samband med s. k. påfyllnadsförhandlingar. En påfyllnad sker genom en internationell överenskommelse, där bidragsgivarna gör en utfästelse för tre eller fyra år. IDA har vidare under en rad år tillförts en del av IBRD:s vinst. AfDB lämnar bidrag till AfDF i samband med resurspåfyllnader.

Utlåningen från fonderna sker på mycket förmånliga villkor. IDA lämnar utvecklingskrediter med en löptid på 35 eller 40 år. I och med den åttonde påfyllnaden av IDA (IDA 8) differentierades löptiderna så att de för de fattigaste u-länderna, här definierat som de minst utvecklade länderna (MUL) plus de länder som enbart erhåller krediter från IDA och ej lån från Världsbanken sänks till 40 år och för övriga länder sänks till 35 år. IDA:s krediter är liksom tidigare räntefria med en administrationsavgift på

0,75 %. AfDF lämnar räntefria utvecklingskrediter med en löptid på 50 år med en administrationsavgift på 0.75 %. AsDF:s likaså räntefria utvecklingskrediter har hittills löpt på 40 år för alla låntagarländer med en avgift på 1 %, men i och med att en översyn av kreditvillkoren företogs i ljuset av IDA 8- överenskommelsen gäller fortsatt 35 år för de länder som får låna både från AsDB och AsDF. De tio första åren är amorteringsfria vid lån från samtliga fonder.

Tabell 6: Inbetalda bidrag till utvecklingsfonderna per 31 december 1987

	IDA (1)	AfDF	AsDF
Totalt inbetalda bidrag (milj. dollar)	50 093	4 976	10 200
Sveriges samlade bidrag (milj. dollar)	1 592	255	80
Sveriges bidragsandel (procent)	2,62	5,13	0,81
Sveriges röstandel (procent)	2,21	2,63	0,55

(1) avser per 30 juni 1988

Utlåningsvolym

Storleken av det tecknade kapitalet i respektive utvecklingsbank och av bidragen till respektive utvecklingsfond avspeglar samtidigt deras utlåningskapacitet.

Tabell 7: Utvecklingsbankernas och -fondernas utlåningsvolym

	Total utlåning t. o. m. 31 december 1987 (milj. dollar)	Utlåning 1987 (milj. dollar)
IBRD	155.0(1)	14 188(2)
IDA	47,8(1)	3 140(2)
IBRD/IDA	202,8(1)	17 674(2)
AfDB	7 341	1 343
AfDF	5 033	769
AfDB/AfDF	12 374	2 112
AsDB	13 742	1 481
AsDF	8 589	957
AsDB/AsDF	22 331	2 438

(1) Avser per 30 juni 1988.
(2) Avser budgetåret 1987/88.

Fördelning av utlåningen på länder

Utvecklingsbankerna och -fonderna riktar sig till mottagarländer som har olika utvecklingsnivå och varierande kreditvärdighet. Det finns dock en allmän strävan att bistå de fattigare länderna, dvs. de med en lägre bruttonationalinkomst per capita. Denna inriktning utmärker särskilt utvecklingsfonderna. Sålunda går drygt 90 % av IDA:s utlåning till länder med en BNI per capita under 425 dollar (1984 års växelkurser och penningvärde). Även IBRD:s utlåning till denna grupp har blivit relativt sett större under det senaste årtiondet. Ökningen under de senaste åren beror främst på ökad utlåning till Kina.

För att förstärka resursbasen för Världsbanksgruppens utlåning till de fattigaste länderna i Afrika söder om Sahara upprättades under perioden 1985–87 Världsbankens särskilda Afrikafacilitet. Till denna fond, som administrerats av IDA, bidrog ett antal givarländer med totalt 1,5 miljarder dollar (motsvarande omkring 10 miljarder kr.). Sverige har utfäst ett bidrag på 440 milj. kr. Hösten 1987 tog Världsbanken initiativ till ett särskilt handlingsprogram för vilket man sökt givarnas stöd för de strukturanpassningsprogram som nu pågår i ett tjugotal skuldtyngda länder i Afrika söder om Sahara. Sverige har lämnat betydande bidrag till detta program.

Tillgänglig statistik för AfDB/AfDF resp. AsDB/AsDF gör det ej möjligt att i detalj granska respektive banks och fonds utlåning på samma sätt som kan göras för IBRD och IDA. Det allmänna omdöme som ovan redovisats om bankernas och fondernas tendens att inrikta sin verksamhet på de fattigaste länderna gäller dock i stort även för regionalbankerna/fonderna i Afrika och Asien.

De fem största låntagarländernas andel av bankernas och fondernas totala utlåning t. o. m. 1987 (som framgår i tabell 7) redovisas i tabell 8:

Tabell 8: Utvecklingsbankernas och -fondernas fem största låntagarländer per 31 december 1987 (milj. dollar)

			Dessa länders procentuella andel av totala utlåningen
IBRD(1)	Indien	15 261	
	Brasilien	13 332	
	Indonesien	11 139	40 %
	Mexico	10 404	
	Turkiet	8 758	
IDA(1)	Indien	15 767	
	Bangladesh	4 437	
	Kina	3 118	56 %
	Pakistan	2 903	
	Egypten	946	
AfDB	Marocko	906	
	Tunisien	561	
	Nigeria	517	43,5%
	Egypten	463	
	Zaire	358	

			Dessa länders procentuella andel av totala utlåningen
AfDF	Etiopien	369	
	Mali	249	
	Tanzania	236	27 %
	Zaire	224	
	Sudan	180	
AsDB	Indonesien	3 615	
	Filippinerna	1 772	
	Pakistan	1 403	82 %
	Sydkorea	1 077	
	Thailand	1 069	
AsDF	Bangladesh	2 307	
	Pakistan	1 772	
	Nepal	689	86 %
	Sri Lanka	684	
	Burma	540	

(1) Avser per 30 juni 1988.

Fördelning av utlåningen på sektorer

Utvecklingsbankernas och -fondernas totala utlåning fördelad på olika sektorer framgår av tabell 9. Även här kan konstateras att utvecklingsfonderna har en klarare fattigdomsinriktad profil på sin utlåning. De har strävat efter att utlåningen i första hand skall gå till sådana samhällssektorer där resurserna mera direkt kommer de fattigaste befolkningsgrupperna till godo. Detta har skett genom satsning på jordbruks- och landsbygdsutveckling samt socialt inriktade projekt inom utbildning, hälsovård, befolkning, stadsutveckling och vattenförsörjning.

Satsningen på jordbruks- och landsbygdsutveckling och på socialt inriktade projekt grundas på insikten om dessa sektorers betydelse för utvecklingen och att det inte föreligger en motsättning mellan satsningen på basbehov, som i hög grad tillfredsställs genom sociala projekt, och ekonomisk tillväxt.

För en allsidig utveckling krävs emellertid även en satsning på ekonomisk och samhällelig infrastruktur såsom energi, transport, kommunikation och industri. Utvecklingsbankernas utlåning har koncentrerats till dessa sektorer.

Traditionellt har den helt övervägande delen av IBRD:s/IDA:s utlåning inriktats på enskilda projekt. För att bistå u-länder vid genomförandet av nödvändiga ekonomisk-politiska reformprogram har såväl IBRD som IDA under de senaste åren starkt ökat långivningen till s. k. struktur- och sektoranpassning. Anpassningslånen svarade under verksamhetsåret 1987/88 för minst 25 % av IBRD:s/IDA:s totala långivning. Struktur- och sektoranpassningslån är inte knutna till specifika projekt utan utformas så att de kan stödja låntagarlandets ekonomisk-politiska åtgärder inom ramen för ett avtalat ekonomiskt program som syftar till att åstadkomma ekonomisk återhämtning och tillväxt.

Världsbanken har spelat en central roll för att, i samråd med enskilda u-länder, upprätta grupper för biståndssamverkan, s.k. konsortier och konsultativa grupper. Det finns för närvarande ett tjugotal sådana grupper under ordförandeskap av representanter för Världsbanken. Sverige är medlem i de grupper som berör länder som mottar svenskt bilateralt bistånd. Världsbanken leder också den konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning (CGIAR).

Tabell 9: Den procentuella fördelningen av utvecklingsbankernas och -fondernas utlåning på sektorer per 31 december 1987

Sektor	IBRD (1)
Jordbruks- och landsbygdsutveckling	23
Sociala sektorer (2)	17
Ekonomisk infrastruktur (Energi, transporter, tele inkl. turism och tekniskt bistånd)	29
Industri och nationella utvecklingsbolag	18
Lån som omfattar flera sektorer	7
Övrigt	6

(1) Siffrorna avser per 30 juni 1988
(2) Avser här utbildning, hälsovård, befolkning, stadsutveckling och vattenförsörjning

Sektor	AfDB	AfDF	AsDB	AsDF	
Jordbruk	28	39	21	51	
Utbildning och hälsovård		6	15	9	7
Delsumma:	34	54	30	58	
Transport		19	21	18	10
Offentliga nyttigheter (inkl vattenförsörjning, energi och telekommunikationer)	28	22	35	23	
Industri		19	3	17	9
Delsumma:	66	46	70	42	
Totalt:	100	100	100	100	

Internationella finansieringsbolaget (IFC)

Internationella finansieringsbolaget, som upprättades 1956, är medlem i Världsbanksgruppen. IFC:s syfte är att främja ekonomisk utveckling i u-länder genom att med privat kapital medverka till upprättande av privata företag och främjandet av produktiva investeringar i u-länder.

För medlemskap i IFC krävs att man är medlem i Världsbanken (IBRD). IFC har 132 medlemsländer. Guvernörs- och direktörsstyrelserna är organiserade på samma sätt för IFC som för Världsbanken. Världsbankens chef fungerar som ordförande också i IFC:s direktörsstyrelse. Verksamheten leds av en verkställande vice-president, för närvarande engelsmannen Sir William Ryrie. Antalet anställda uppgår till nära 500. Rösträtten är liksom i Världsbanken vägd i förhållande till andelen tecknat kapital.

Efter beslut i december 1985 om en fördubbling av IFC:s kapital till 1,3 miljarder dollar uppgår det av medlemsländerna tecknade kapitalet till 722 milj. dollar. Tidsfristen för tecknande av kapital utlöper först år 1990. Sveriges kapitalandel utgör 1,42 % och uppgår till 10,2 milj. dollar. Förutom av kapitalet finansieras IFC:s verksamhet genom ackumulerade vinster och genom lån från IBRD.

IFC:s investeringar sker i allmänhet i form av en kombination av aktieteckning och långfristiga lån. Investeringsobjekt skall enligt stadgan vara privata företag. Statligt delägande utesluts inte men företaget skall drivas affärsmässigt och inte vara regeringskontrollerat. Varje investering måste uppfylla de två grundläggande kraven att bidra till utvecklingen av ekonomin i mottagarlandet samt att med hög sannolikhet vara vinstgivande.

IFC godkände sammanlagt 95 investeringar under verksamhetsåret 1987/88 till ett värde av 1,3 miljarder dollar (motsvarande nära 8 miljarder kr.). Detta belopp utgjorde knappt 30 % av de totala kostnaderna för de investeringar, i vilka IFC deltog. Resterande medel kom från andra finansieringskällor, i första hand privata banker.

IFC:s totala investeringar t. o. m. verksamhetsåret 1987/88 uppgår till ca 10,5 miljarder dollar. Under 1987/88 har investeringslånen koncentrerats till Latinamerika och Afrika. Investeringsobjekten återfinns inom snart sagt alla produktiva sektorer. IFC arbetar för övrigt aktivt med att söka uppnå hög grad av diversifiering såväl vad gäller land- som sektorfördelning.

Någon motsvarighet till IFC finns inte i Afrikanska resp. Asiatiska utvecklingsbanken. AsDB har emellertid 1983 beslutat att i begränsad omfattning medverka i investeringar med riskvilligt kapital inom ramen för den ordinarie utlåningen. Medel härför erhålles genom årliga avsättningar om 5 milj. dollar från bankens vinst. Riktlinjerna följer i stort sett vad som gäller för IFC:s verksamhet. Till skillnad från IFC kan AsDB också erbjuda riskvilligt kapital indirekt via existerande nationella finansieringsinstitutioner.

Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

Det nya multilaterala investeringsorganet (MIGA) inleder sin verksamhet under 1988. MIGA är medlem i Världsbanksgruppen. Guvernörs- och direktörsstyrelserna är organiserade på samma sätt för MIGA som för Världsbanken och IDA. Världsbankens chef fungerar som ordförande också i MIGA:s styrelse.

MIGA:s totala aktiekapital skall uppgå till 1,082 miljarder dollar. Den svenska kapitalandelen är 11.350.180 dollar varav enligt stadgarna 10% har inbetalats och 10% lagts i ett skuldbevis utfärdat av riksgäldskontoret på MIGA. Återstoden av kapitalandelen är en garantidel som utbetalas endast om så behövs för att MIGA skall kunna uppfylla sina förpliktelser.

MIGA:s uppgift är att utfärda garantier mot icke-kommersiella risker för investering i u-länder och därigenom stimulera flödet av resurser för produktiva ändamål till dessa länder.

IFAD
INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)

Den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) är ett FN-organ och upprättades 1977 efter en rekommendation antagen av världslivsmedelskonferensen 1974. IFAD:s uppgift är att stödja projekt och utvecklingsprogram för livsmedelsproduktion och livsmedelshantering i u-länderna. I synnerhet uppmärksammas de fattigaste u-länderna med livsmedelsbrist och u-länder med goda förutsättningar att öka livsmedelsproduktionen. Särskild vikt skall läggas vid näringsstandard och livsvillkor för de fattigaste befolkningsgrupperna.

Verksamhet

Under åren 1978–87 beviljade IFAD 220 lån till 89 länder på sammanlagt omkring 2 062 milj. SDR (Special Drawing Rights). 65 % av lånen gavs på synnerligen mjuka villkor till de fattigaste u-länderna. Räntan på dessa lån är 1 % och amorteringstiden femtio år, varav de första tio åren är amorteringsfria. Av de lån som har givits på de mest gynnsamma villkoren har huvuddelen gått till länder med en per capita-inkomst på 300 dollar eller mindre i 1976 års priser. Omkring 38 % av IFAD:s resurser gick till kategorin minst utvecklade länder. Av de totala resurserna har ungefär 38 % gått till asiatiska u-länder, 32 % till afrikanska, 14 % till latinamerikanska länder och 16 % till länder i Mellanöstern och Nordafrika. Under det särskilda Afrikaprogrammet, som inleddes 1986, har IFAD hittills beviljat 79 milj. SDR till 11 länder. 7 milj. SDR har lämnats i tekniskt

bistånd. Utöver lån förekommer även ett visst tekniskt bistånd som hittills uppgått till ca 105 milj. SDR. Av IFAD:s projekt har 58 % utarbetats av fonden, medan övriga utarbetats i samarbete med andra internationella utvecklingsorgan, främst Internationalla utvecklingsfonden IDA.

Organisation

IFAD:s medlemsländer – för närvarande 142 – är indelade i tre kategorier: OECD-länder, OPEC-länder och mottagarländer. Samtliga länder ingår i en styrande församling. Varje kategori har 600 röster. Inom de bidragsgivande kategorierna fördelas rösträtten i huvudsak i relation till bidragsandel.

IFAD:s styrelse består av 18 medlemmar, sex från varje kategori. Styrelsen väljs för tre år. Finland är fr. o. m. 1987 ordinarie styrelsemedlem för de nordiska länderna. Sekretariatet, som har knappt 200 anställda, leds av Idriss Jazairy, Algeriet.

Finansiering

Fonden hade för sin första verksamhetsperiod (1977–1981) 1 061 milj. dollar till sitt förfogande, varav 57 % kom från OECD-länderna och 43 % från OPEC-länderna. Sveriges bidrag under perioden uppgick till sammanlagt 115 milj. kr. Detta utgjorde 2,5 % av den totala summan.

Den första påfyllnaden om 1 100 milj. dollar omfattade treårsperioden 1981–83. OECD-ländernas bidrag under påfyllnaden var 620 milj. dollar, OPEC-ländernas 450 milj. dollar medan övriga u-länder svarade för 30 milj. dollar. Sverige bidrog under perioden med 148,3 milj. kr. vilket är 3,1 % av det totala påfyllnadsbeloppet.

Inbetalningen till den första påfyllnaden gick långsammare än väntat och IFAD har därför tvingats att skära ned utlåningen alltsedan 1981.

I januari 1986 nåddes en överenskommelse om den andra påfyllnaden för perioden 1985–87. Den uppgick till 460 milj. dollar varav OECD-länderna svarade för 276 milj. dollar och OPEC-länderna för 184 milj. dollar. Därmed förändrades bördefördelningen mellan de båda bidragsgivande kategorierna från 58–42 % till 60–40 %.

Sveriges andel av påfyllnaden var densamma som vid den första påfyllnaden. Den motsvarade därmed 117,3 milj. kr. Som en följd av Afrikas svåra situation utarbetade IFAD 1986 ett särskilt program för länder i Afrika söder om Sahara, vilka drabbats av torka och ökenutbredning. Programmet syftar till att förbättra jordbruksproduktionen genom att främja traditionella grödor, förbättra småskaliga bevattningsanläggningar och vidta miljövårdande åtgärder. Drygt 300 milj. dollar inbetalades för perioden 1986–88. Sveriges bidrag uppgår till 131,7 milj. kr för hela perioden.

Förhandlingar om den tredje påfyllnaden av IFAD:s resurser påbörjades under 1988, men har ännu inte lett till något resultat.

FN:s/FAO:s världslivsmedelsprogram (WFP)

Under årtiondena efter andra världskriget använde vissa länder, främst USA, sina stora spannmålsöverskott för bilateral livsmedelshjälp, i vida större omfattning än för närvarande. Efterhand växte krav fram på ett internationellt komplement till den bilaterala hjälpen. År 1963 inrättades WFP som en multilateral kanal för livsmedelshjälp, underställd FN och FAO.

Verksamhet

WFP lämnar bistånd i form av livsmedel främst till jordbruksutvecklingsprojekt, där matransoner delas ut till de anställda vid anläggningsarbeten, s.k. Food-for-Work-projekt. WFP ger också hjälp till från näringssynpunkt särskilt behövande grupper, t.ex. kvinnor, spädbarn, skolbarn och flyktingar. Vidare används ungefär en tredjedel av WFP:s totala resurser för katastrofbistånd.

Verksamheten är inriktad på de fattigaste u-länderna, som mottar drygt 80 % av WFP:s utvecklingshjälp.

Organisation

WFP:s styrande organ Committee on Food Aid Policies and Programmes (CFA) består av 30 medlemsländer, varav hälften u-länder. Kommittén sammanträder två gånger per år i Rom, där WFP har sitt högkvarter. Sverige är medlem av kommittén åren 1987–1989. CFA skall, utöver sin styrelsefunktion för WFP, vara ett forum för debatt och ge rekommendationer om biståndsmetoder och biståndspolitik på livsmedelsområdet. I 85 mottagarländer finns omkring 250 WFP-handläggare och drygt 700 lokalt anställda. Vid huvudkontoret i Rom arbetar sammanlagt omkring 260 personer. Chef för programmet är James C. Ingram, Australien.

Finansiering

WFP finansieras med frivilliga bidrag, dels i form av livsmedel, dels i form av kontantbidrag avsedda att täcka kostnader för administration, frakter och försäkringar.

Bidragsmålet för WFP:s reguljära resurser är 1 400 milj. dollar för perioden 1989–90.

Därtill kommer bidragen, vilka redovisas närmare nedan, till det internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser International Emergency Food Reserve (IEFR). Slutligen kanaliseras en mindre del av

de spannmålsgåvor som omfattas av livsmedelshjälpskonventionen Food Aid Convention (FAC) genom WFP.

WFP förmedlar också alltmer livsmedelshjälp från bilaterala givare. Inte minst utnyttjas WFP i s. k. triangelaffärer, där ett givarland begär WFP:s hjälp att köpa upp livsmedel i ett u-land för gåva till ett annat, ofta närbeläget, mottagarland. 1987 förmedlade WFP 713 236 ton bilateral livsmedelshjälp till ett värde av 161 milj. dollar.

WFP har sedan 1982 årligen levererat ca 2 miljoner ton livsmedel, dvs. mellan 20 och 25 % av den globala livsmedelshjälpen. Av WFP:s totala livsmedelsleveranser omfattande 2,4 milj. ton år 1987 gällde ca 1,5 milj. ton utvecklingsprojekt medan resten gick till katastrofinsatser.

1987 uppgick kontantbidragen till 167 milj. dollar, varav 120 milj. dollar avsåg bidrag till WFP:s reguljära program. Huvuddelen av dessa medel förbrukades för transportkostnader.

Under budgetåren 1987/88 och 1988/89 har Sverige lämnat ett årligt reguljärt bidrag på 93 milj. kr. Den svenska andelen av de reguljära WFP-medlen uppgår till ca 3 %. De största bidragsgivarna är USA och Canada. Det svenska bidraget har till två tredjedelar givits för upphandling i Sverige. Bland erbjudna svenska livsmedel har WFP på senare år nästan uteslutande valt leveranser av vegetabilisk olja. Därutöver har Sverige under de senaste budgetåren ställt medel till WFP:s förfogande (22 milj. kr. budgetåret 1987/88) för att täcka vissa andra kostnader i samband med WFP-projekt. Dessa bidrag har till största delen använts för upphandling av transportmedel i Sverige.

Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR)

FN:s generalförsamlings sjunde extra möte år 1975 antog en resolution, vari medlemsländerna uppmanas att ställa finansiella medel eller livsmedel till WFP:s förfogande för att användas till katastrofinsatser i u-länder. Målet sattes vid en reserv på minst 500 000 ton spannmål. Det internationella beredskapslagret (IEFR) upprättades 1976. Sedan 1978 har beredskapslagret en mera permanent karaktär med årliga påfyllnader.

Finansiering

Utfästelserna till IEFR är frivilliga. Enskilda länder åtar sig att lämna bidrag motsvarande en viss kvantitet livsmedel som med kort varsel kan användas i katastrofinsatser. 1987 uppgick bidragen till IEFR till 840 000 ton livsmedel, vilket motsvarade ett beräknat värde av 271 milj. dollar.

Sverige var en av initiativtagarna till IEFR och har stött lagret sedan

dess tillkomst. Det svenska bidraget utgjordes budgetåret 1988/89 av 40 000 ton svenskt vete eller vetemjöl, 2 500 ton matolja, samt medel för att täcka fraktkostnader. Sveriges bidrag ställs till WFP:s förfogande.

1986 års livsmedelshjälpskonvention (FAC)

Livsmedelshjälpskonventionen Food Aid Convention (FAC) är en del av det gällande internationella veteavtalet. Konventionen tillkom för att komplettera detta avtal med ett bidrag till u-ländernas livsmedelstrygghet genom en särskild biståndskonvention med åtaganden om livsmedelshjälp.

Den tidigare överenskommelsen från 1980 förlängdes i flera omgångar, men har nu ersatts av 1986 års konvention som löper på tre år.

Syftet med 1986 års konvention är liksom tidigare att bidra till att nå det mål på 10 miljoner ton spannmålsbistånd per år, som uppställdes av 1974 års världslivsmedelskonferens.

Finansiering

De 11 medlemmarna, varav EG är en, har åtagit sig att under 1986 års konvention göra utfästelser motsvarande minst 7,5 miljoner ton per år. De största andelarna faller på USA, EG, Canada, Australien och Japan vilka tillsammans svarar för nära tre fjärdedelar av de totala åtagandena. Sverige har utfäst ett årligt bidrag motsvarande 40 000 ton.

Bidragen utgår i form av livsmedelsleveranser, främst spannmål eller kontantbidrag, omräknade enligt världsmarknadspris. Leveranserna sker som gåva eller med förmånliga lånevillkor, bilateralt eller multilateralt enligt givarens bestämmande.

Det svenska bidraget kanaliseras i sin helhet genom WFP, som även får ett fraktbidrag.

Styrande organ

Det Internationella veterådets sekretariat och en under konventionen upprättad kommitté för livsmedelshjälp (Food Aid Committee) är ansvariga för konventionens tillämpning. Alla elva medlemmar/givare ingår i kommittén.

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR)

Syfte och verksamhet

FN:s flyktingkommissarie inledde sin verksamhet 1951. UNHCR:s uppgift är att ge rättsligt skydd och bistånd åt flyktingar enligt FN:s flyktingkonvention av 1951 och 1967 års tilläggsprotokoll. En viktig del av UNHCR:s arbete är inriktat på att genom internationella avtal och nationell lagstiftning främja flyktingars rättigheter, samt att övervaka att dessa tillämpas av de enskilda staterna. Enligt FN:s uppgifter finns idag ca 15 miljoner flyktingar varav 2 miljoner under FN:s hjälporganisations för palestinaflyktingar (UNRWA) mandat.

Som en följd av kraftigt ökade flyktingströmmar världen runt, i synnerhet mellan u-länder, sedan mitten av 1970-talet har UNHCR:s verksamhet haft en mycket snabb tillväxt och kommit att domineras av stora biståndsprogram.

I en akut massflyktingsituation söker UNHCR i första hand tillhandahålla hjälp för överlevnad, ofta i form av livsmedel, tält och filtar. Hjälpen kan därefter komma att utvidgas till att omfatta i första hand bostäder, vattenförsörjning, hälsovård och utbildning. Redan på ett tidigt stadium söker UNHCR finna varaktiga lösningar för flyktingarna. Frivillig repatriering till hemlandet är den bästa lösningen. Alternativt kan lokal integration i regionen och omplacering i tredje land komma ifråga. Under 1980-talet har flyktingsituationer på många håll kommit att permanentas och därmed tagit i anspråk en stor del av UNHCR:s resurser för bistånd. Utöver sitt reguljära program bistår UNHCR, på generalförsamlingens uppdrag, flyktingar efter återkomsten till hemlandet eller hjälper människor som av skilda orsaker är hemlösa i sitt eget land. UNHCR fortsätter att bistå ett stort antal hemlösa i torkdrabbade länder, bl. a. på Afrikas Horn.

Organisation

UNHCR:s verksamhet granskas av en rådgivande kommitté, den s.k. exekutivkommittén. Kommittén har 43 medlemmar. Sverige är medlem sedan 1958. FN:s flyktingkommissarie är schweizaren Jean-Pierre Hocké.

Kommittén sammanträder en gång per år i Genève där flyktingkommissarien har sitt säte. Därutöver äger informella möten med den rådgivande kommittén rum två gånger per år.

Finansiering

Flyktingkommissariens verksamhet finansieras nästan helt genom frivilliga bidrag. Endast ca 4–5 % av budgeten finansieras över FN:s reguljära budget.

UNHCR:s budget för 1988 års reguljära program uppgår till 420 miljoner dollar. UNHCR:s uppskattade behov för de särskilda programmen uppgår till 90 miljoner dollar. Det reguljära programmet för 1989 har av exekutivkommittén fastställts till 429 milj. dollar. Till detta kommer behov av resurser för de särskilda programmen, för bl. a. hemvändande flyktingar.

De största bidragsgivarna 1987 var USA, Japan, EG, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien, Danmark, Italien och Sverige. Sveriges reguljära bidrag under budgetåret 1987/88 (verksamhetsåret 1988) uppgick till 110 milj. kr. Därutöver gavs extra bidrag från bl. a. anslagsposten Katastrofer m. m. Sveriges reguljära bidrag för budgetåret 1988/89 (verksamhetsåret 1989) uppgår till 120 milj. kr.

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar inledde sin verksamhet 1950. UNRWA bistår de flyktingar som 1948 lämnade Palestina vid staten Israels tillkomst samt de som blev flyktingar efter junikriget 1967. I dag är ca 2,2 miljoner palestinier registrerade hos UNRWA i Jordanien, Libanon, Syrien samt i Gazaområdet och på Västbanken. Ungefär en tredjedel av dessa befinner sig i läger.

Verksamhet

Programmet för palestinaflyktingar omfattar utbildning, hälsovård och livsmedelshjälp. Genom utbildningsprogrammet, vilket omfattar två tredjedelar av budgeten, utbildas drygt 350 000 palestinska barn i 635 skolor. Omkring 10 000 lärare, nästan samtliga palestinska flyktingar, arbetar inom utbildningsprogrammet.

Organisation

UNRWA:s chef, med titel generalkommissarie, rapporterar till generalförsamlingen om organisationens verksamhet. I november 1985 tillträdde Giorgio Giacomelli, Italien, som generalkommissarie. En rådgivande kommitté bestående av tio medlemsländer finns för planering av organisationens verksamhet.

Finansiering

1988 års utgifter beräknas till ca 216 milj. dollar. 1986 införde UNRWA ett nytt budgetsystem med rullande treårsplanering som innebär att det belopp som budgeteras är ett absolut minimum för genomförande av planerade insatser. Nedskärningar i denna budget skulle leda till allvarliga konse-

kvenser för UNRWA:s program och flyktingarnas undervisning, hälsovård m. m.

De största bidragsgivarna till UNRWA är USA, EG, Japan och Sverige. Det svenska bidraget för budgetåret 1988/89 (verksamhetsåret 1988) uppgick till 82 milj. kr.

FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC)

FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC) bildades 1971. Bakgrunden var den kraftiga ökningen av narkotikamissbruk i världen i slutet av 60-talet.

Målet för fondens verksamhet är att angripa narkotikaproblemet genom att minska tillgång och efterfrågan på illegal narkotika och bekämpa den illegala handeln. De viktigaste arbetsområdena är: kontrollinsatser, bistånd till jordbrukare som frivilligt övergår till att odla annat än narkotikagrödor, behandling, rehabilitering och social återanpassning av missbrukare, utbildning och information om de skadliga verkningarna av narkotikamissbruk, utbildning i tillämpning av narkotikalagar, laboratorieutbildning för narkotikaanalyser samt forskning.

Fram till början av 80-talet arbetade fonden med s. k. pilotprojekt, som syftade till att tjäna som katalysatorer för framtida projekt i större skala. Sedan 1983 har ambitionsnivån stigit och fonden utarbetar mer övergripande landplaner, s. k. masterplans i ett antal länder. Den första medelfristiga planen i fondens historia är under utarbetande och kommer att avse åren 1989–1993.

Fondens projekt genomförs av UNDP, FN:s narkotikadivision, fackorgan som FAO, WHO, ILO och UNESCO, av enskilda organisationer samt av mottagarländerna själva.

Organisation

UNFDAC har ingen styrelse. De största givarländerna, dit Sverige hör, samlas två gånger årligen tillsammans med ledningen för fonden till informella möten för diskussioner kring verksamheten, nya projekt etc. Fonden leds sedan 1982 av exekutivdirektören Guiseppe di Gennaro, Italien. Den övergripande kontrollen över och administrationen av fonden vilar hos FN:s generalsekreterare.

Finansiering

UNFDAC:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. Hittills har 88 länder lämnat bidrag. Programverksamhet pågår i 40 länder. Fonden har

1988 en budget på 60 milj. dollar. Den planerade budgeten för 1989 uppgår till 90 milj. dollar. Sverige gjorde i samband med den första världskonferensen om narkotikafrågor i Wien i juni 1987 en medelfristig utfästelse om bidrag till fonden om 70 milj. kr. Budgetåret 1988/89 utbetalades 20 milj. kr. till fonden.

Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF)

Familjeplanering har i många länder startats genom initiativ av frivilliga organisationer. Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF) är en världsomspännande frivilligorganisation. Lokala medlemsorganisationer finns i drygt 100 länder.

Verksamhet

Det övergripande målet för IPPF:s verksamhet är att främja familjeplanering och vad som kallas ansvarigt föräldraskap, dvs. människors rätt att själva besluta om hur många barn de vill ha och när. Federationen verkar för att öka medvetenheten om befolkningsfrågans betydelse och för att den beaktas i nationella och internationella utvecklingsplaner. I u-länderna satsar IPPF på att utveckla och förbättra tillgången till familjeplaneringsservice. Särskilda ansträngningar görs för att förändra attityderna hos männen. Genom att vidga samarbetet med andra organisationer, enskilda såväl som olika FN-organ, söker IPPF skapa en bredare förankring av sin verksamhet. Federationen samarbetar nära med WHO och UNFPA i frågor som rör sexualundervisning, nutrition och familjeplaneringsservice, med UNICEF i ett program som länkar familjeplanering till UNICEF:s barnöverlevnadsprogram. Familjeplaneringens betydelse för kvinnors och barns hälsa är den bärande tanken också i det s. k. Safe Motherhood-initiativet som federationen engagerar sig i tillsammans med FN-systemets utvecklingsorgan.

Organisation

105 organisationer är medlemmar i federationen. Representanter för samtliga medlemsorganisationer sammankallas vart tredje år till medlemsförsamlingen. Då fastställs en arbetsplan för tre år framåt. Ansvaret för verksamheten i övrigt ligger på styrelsen, Central Council, som består av representanter för medlemsorganisationerna, s. k. volontärer, valda på regional basis.

Generalsekreterare är Bradman Weerakoon, Sri Lanka. Federationens sekretariat finns i London.

Finansiering

IPPF:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag från regeringar (95 %), organisationer och privata bidragsgivare. Därtill kommer s. k. lokala inkomster från medlemsavgifter, försäljning av preventivmedel och bidrag från statliga och privata källor vilka direkt tillfaller medlemsorganisationerna.

För 1988 uppgår IPPF:s budget till 72,3 milj. dollar. Japan, Sverige, Storbritannien, Norge och Canada är de största av ca 12 statliga bidragsgivare. USA beslöt 1985 att inte ge fortsatt bidrag till IPPF. Den amerikanska uppfattningen är att federationen förespråkar aborter som en familjeplaneringsmetod, något som man motsätter sig. IPPF anser sig kunna överlåta åt de lokala familjeplaneringsföreningarna att själva avgöra om de vill stödja laglig abortrelaterad verksamhet.

Det svenska bidraget för budgetåret 1988/89 uppgår till 75 milj. kr. Det motsvarar knappt 18 % av organisationens totala budget.

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC) bildades 1964. Dess syfte är bl. a. att främja u-ländernas export genom medverkan i marknadsundersökningar, utveckling av nya produkter, marknadsföring och uppbyggnad av nya institutioner för export. Även importrelaterade projekt förekommer. I enlighet med nordiska rekommendationer har ITC i ökande grad uppmärksammat de minst utvecklade länderna, SADCC-regionen samt råvarusektorn.

Organisation

Riktlinjerna för ITC:s verksamhet fastställs av de beslutande organen i UNCTAD och GATT på grundval av rekommendationer från en rådgivande grupp Joint Advisory Group on ITC, i vilken representanter för alla FN:s och GATT:s medlemsländer kan delta.

För den löpande verksamheten svarar ett sekretariat i Genève med ca 250 anställda, vartill kommer ca 800 expertkonsultuppdrag i ITC:s samarbetsländer. Sedan maj 1981 är svensken Göran Engblom exekutivdirektör för ITC.

Finansiering

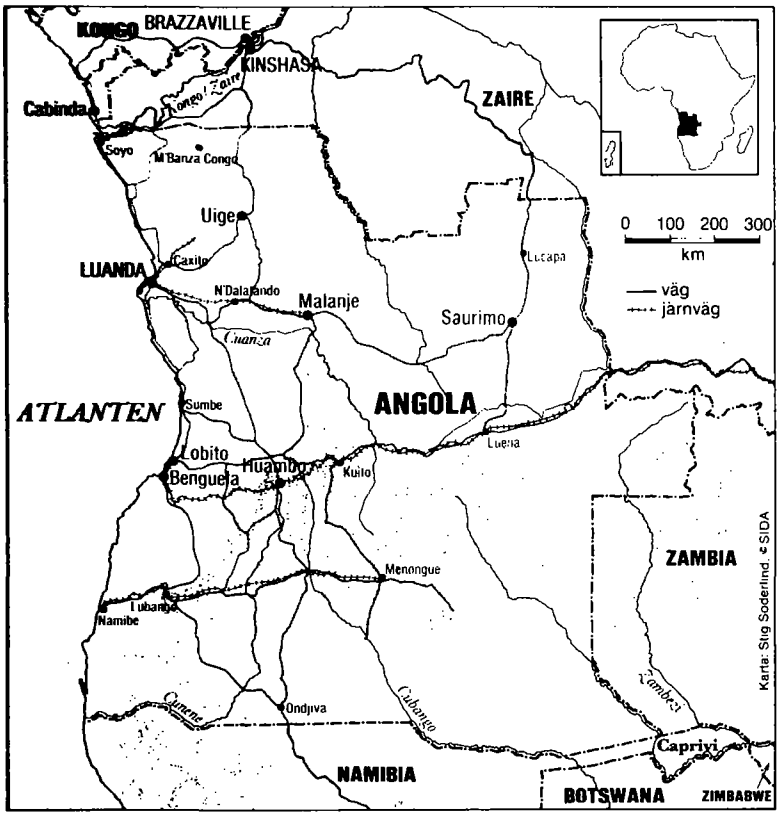
ITC:s sammanlagda utbetalningar för verksamhetsåret 1987 uppgick till 36,8 milj. dollar och för verksamhetsåret 1988 uppskattningvis 45,8 milj. dollar. ITC:s tekniska samarbetsprogram finansieras genom UNDP-bidrag

och frivilliga bidrag. Sverige är den störste enskilde bidragsgivaren. Det svenska bidraget uppgår budgetåret 1988/89 till 18 milj. kr, varav 1,5 milj. kr. till ITC:s råvaruprogram. Dessutom samarbetar Sverige med ITC inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet.

BILATERALT UTVECKLINGSSAMARBETE GENOM SIDA

Biståndet till enskilda programländer

ANGOLA

Befolkning	9 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,6 %	(1980-1986)
BNP/invånare	490 dollar	(1986)

Offentligt nettobistånd/person

- totalt (exkl. östländer)	104 kr.	(1986)
- Sverige	12 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Angolas ekonomiska och sociala situation har försämrats till följd av fortgående krigshandlingar samt finansiell kris och varubrist. Sydafrikas invasioner i landets södra delar samt stödet till rebellrörelsen UNITA har försatt Angola i en mycket svår situation. Genom kriget har transport- och kommunikationsleder förstörts samt produktion och distribution inom jordbruk och industri försvårats. Omkring 60 000 människor har dödats i striderna och mer än 30 000 beräknas ha invalidiserats. Ca 750 000 angolaner lever som flyktingar i sitt eget land. Värst drabbade är kvinnor och barn.

Landets ekonomi och relativt goda kreditvärdighet försämrades i och med nedgången i oljepriserna och dollarkursen. Den ekonomiska krisen har framtvingat en hård finansiell åtstramningspolitik med importrestriktioner, vilket har lett till stor brist på insats- och råvaror inom industri och jordbruk. Utlandsskulden har ökat drastiskt.

Regeringen beslutade 1987 om ett ekonomiskt reformprogram som i stora drag följer de anpassningsprogram som Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken har utarbetat i grannländerna. Angola har ansökt om medlemsskap i IMF och Världsbanken. Landet orienterar sig mot marknadsekonomi, och enskilda initiativ ges stöd inom t. ex. jordbruket. Den kraftigt övervärderade valutan utgör dock ett stort problem.

Angola får betydande stöd från östländer och Cuba men strävar med viss framgång efter att vidga sina samarbetskontakter med olika västliga i-länder och övriga Afrika. Kriget och det svåra säkerhetsläget i landet begränsar emellertid möjligheterna till samarbete med olika biståndsgivare.

Landet är en enpartistat. Privat äganderätt är garanterad i landets konstitution. Dödsstraff kan utmätas, men praktiseras i mycket begränsad omfattning. Rättssäkerheten kan inte anses vara god, men ett reformarbete har inletts i syfte att förbättra situationen.

Kriget gör att rapportering om mänskliga rättigheter, även från oberoende organisationer, är knapphändig. Från UNITA-kontrollerade områden finns rapporter om utbredd användning av trampminor, förstörelse av bostäder och grödor och andra attacker mot civila mål.

Sveriges bistånd

Svenskt stöd till befrielserörelsen MPLA inleddes år 1971. Efter Angolas självständighet år 1975 lämnades stöd från Sverige i form av katastrofbistånd. Det långsiktiga utvecklingssamarbetet inleddes år 1979. Inklusive stödet till MPLA under tiden före självständigheten uppgår de svenska biståndsutbetalningarna till Angola t. o. m. budgetåret 1987/88 till 1 084 milj. kr. Det nuvarande avtalet om utvecklingssamarbete omfattar kalenderåren 1987 och 1988. Medelsramen för denna period är 272,5 milj. kr. Sverige är jämte Italien en av de största bilaterala biståndsgivarna. FN, EG och Internationella röda korset är andra stora givare.

Biståndet är på grund av säkerhetsläget geografiskt koncentrerat till området kring Luanda och kusten norr därom. I avvaktan på en fredslös-

ning gäller restriktioner för en utvidgning av utvecklingssamarbetet till andra delar av landet. Beredskap bör dock finnas till utökade insatser när krigshandlingarna har upphört. Biståndet omfattar stöd till fiske, hälsovård, transporter, telekommunikationer samt varubistånd. Bristen på utbildad och erfaren personal är stor, främst inom tekniska områden. Det har lett till ökade personalbiståndsinsatser inom ramen för det svenska biståndet. Planering av ett andra personalbostadsprojekt har inletts.

Genom det svenska samarbetet främjas i första hand de biståndspolitiska målen resurstillväxt och ökad ekonomisk självständighet. Hälsostödet bidrar till att motverka en ytterligare försämring av befolkningens sociala villkor. Frågor rörande demokrati och mänskliga rättigheter har givits ökad uppmärksamhet inom samarbetsprogrammet.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell:

Disponibelt	1987/87	1988/89
Anslag	140	150
Ingående reservation	73,5	68,7
Summa	213,5	218,7
Fördelning		
	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Varubistånd	58,1	105
Fiskeriundersökningar inkl. koordinator	3,9	11,5
Kustnära fiske	16,2	14,2
Fiskeskola	22,9	22,5
Hälsovård	29,2	36
Importutbildning (ITC)	2,0	2,1
Landsbygdselektrifiering (Dembos)	–	–
Personal- och konsultfond	6,6	5,0
Fältarbetarbostäder	4,2	5,6
Transportsektorn	–	–
Telesektorn	–	7,0
Övrigt	1,7	–
Summa	144,8	208,9
Utgående reservation	68,7	9,8

Varubistånd och stöd till landsbygdselektrifiering

Varubiståndet utgör den största komponenten i biståndet. Det är inriktat på inköp av reservdelar för lastbilar, elmateriel och råvaror för industrin, samt papper. En del av varubiståndet har tillsammans med katastrofbistånd använts för inköp av utsäde och jordbruksutrustning till småbrukare i södra Angola. Ett visst stöd har också givits för miljöinsatser inom renhållningsområdet.

Kustnära fiske och fiskeriundersökningar

Stödet till kustnära fiske syftar till att utveckla fisket norr om Luanda. Det omfattar bl. a. utbildning, inköp av båtar och utrustning till fiskeföreningar, organisation och underhåll. Genom stödet har fiskekooperationens och fiskarföreningarnas ställning stärkts. Vidare stöds fiskeriundersökningar, som syftar till att förbättra kunskaperna om fisketillgången i Angolas vatten. Verksamheten är väsentlig för den långsiktiga planeringen av fiskesektorn. I insatsen ingår undersökningar med forskningsfartyget Goa. Sverige bidrar med besättning till fartyget, forskningsrådgivare och utrustning.

Fiskeskola

Stödet till en fiskeskola i Cacuaco, norr om Luanda, syftar till att utbilda angolansk personal för den moderna fiskeflottan. Det svenska stödet omfattar byggnader, personalbistånd och utrustning.

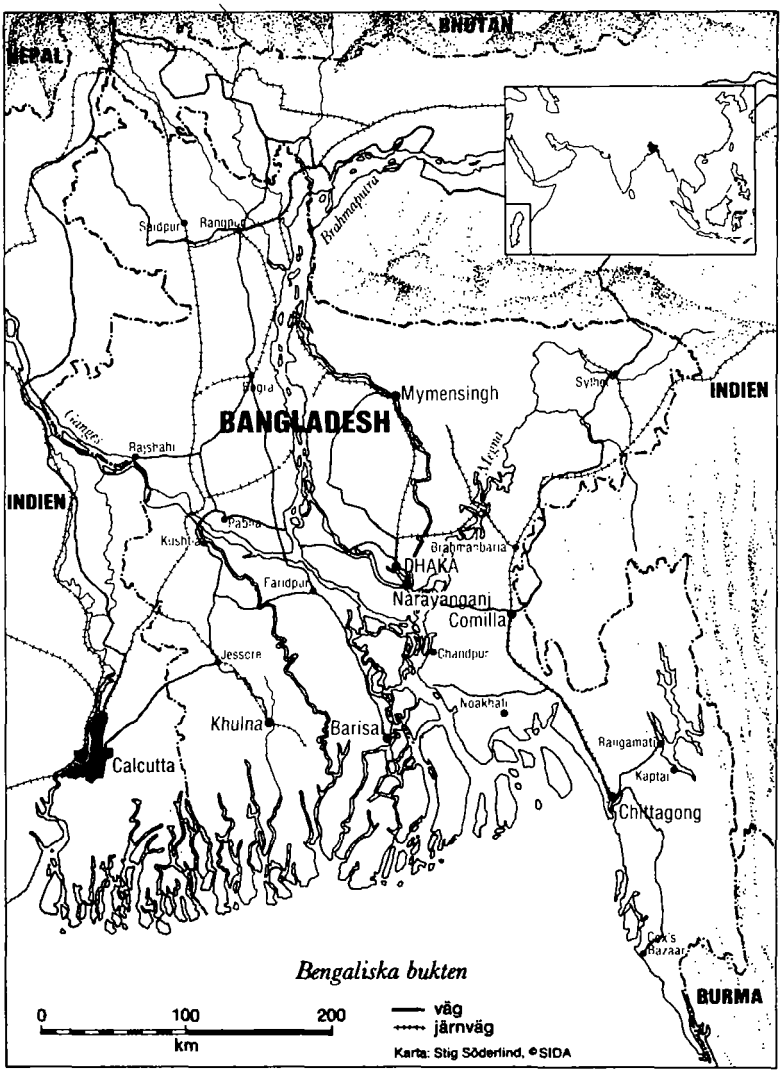
Hälsovård

Stödet till hälsosektorn avser sjuksköterskeutbildning, leveranser av läkemedel och planering. Stöd lämnas till hälsoupplysning och program för bekämpning av sömnsjuka, malaria, tuberkulos och lepra. Vidare ingår konsultinsatser för AIDS-bekämpning. Genom UNICEF drivs också ett vaccinationsprogram.

Bistånd utanför landramen

Katastrofbistånd har lämnats för att lindra nöden i landet. Det har omfattat leveranser av jordbruksredskap, utsäde, matolja, mediciner och sjukvårdsmaterial. Sverige är en av de största givarna när det gäller Internationalla röda korsets verksamhet på den angolanska högplatån. Svenska röda korset deltar i stödet av en protesverkstad i Luanda.

BANGLADESH

Befolkning	103 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,6 %	(1980–1986)
BNP/invånare	160 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	101 kr.	(1986)
– Sverige	1,49 kr.	(1986)

Den ekonomiska tillväxten i Bangladesh har under början av 1980-talet varit relativt tillfredsställande. Från 1987 har situationen försämrats, främst beroende på översvämningar och produktionsstörningar i form av generalstrejker. De omfattande översvämningarna under 1987 och sensommaren/hösten 1988 har medfört en betydande nedgång i landets ekonomi.

Regeringen inledde snabbt ett hjälp- och återuppbyggnadsprogram efter översvämningen 1987. Produktionen återhämtade sig i snabbare takt än vad som ursprungligen ansågs möjligt och skuldsituationen kunde hållas under kontroll. Omläggningen till rehabilitering och återuppbyggnad innebar dock ett allvarligt avbräck för landets långsiktiga utvecklingsprogram.

Översvämningarna under hösten 1987 var de värsta på 40 år. 1988 års översvämningskatastrof var ännu större i omfattning och följdes av vädjanden till givarsamfundet från bl. a. landets president om ökat internationellt stöd. Det har gällt såväl de akuta katastrofbehoven som bidrag till att identifiera och bekämpa de bakomliggande orsakerna till de årliga översvämningarna, som har tenderat att bli allt mer omfattande.

De tidigare svåra problemen med stora subventioner på livsmedel till medelklassen i städerna och stora, icke-återbetalade krediter till industriföretagen har minskat. Regeringen för nu en stabiliseringspolitik i samarbete med Internationella valutafonden.

Jordbruket är nyckelsektorn i Bangladeshs ekonomi. Det svarar för drygt hälften av BNP, mer än tre fjärdedelar av sysselsättningen och en dominerande andel av exporten. Stagnationen som har rått inom jordbruket de senaste åren inger bekymmer. Ökade insatser såsom förbättrad kreditgivning till lantbrukarna, investeringar i bevattningsanläggningar samt en för producenterna förmånligare prispolitik på inhemska baslivsmedel är nödvändiga för att återfå dynamiken i produktionen. Målsättningen att uppnå självförsörjning av spannmål har skjutits fram med två år till 1992.

Även industrin, som svarar för ca 15 % av BNP och 10 % av sysselsättningen, har länge befunnit sig i stagnation. Försök har gjorts att stimulera privat företagsamhet och att överföra förstatligade företag i privat ägo. Tillväxttakten har dock varit långsam. Den förbättring i tillväxten som skett under senare år har framför allt ägt rum i den småskaliga industrin.

Exporten har tidigare dominerats av jute och juteprodukter. Under det senaste året har exporten av icke-traditionella varor, i första hand beklädnad, ökat markant och svarar nu för hälften av den samlade varuexporten. Transfereringar från i utlandet verksamma bangladeshiska medborgare har åter ökat. Betalningsbalansen lämnade ett överskott och valutareserven steg till en nivå motsvarande tre månaders import. Underskottet i bytesbalansen har minskat från 8 % av BNP till drygt 5 %.

Bangladeshs befolkning ökar med mer än 2 miljoner per år, vilket bidrar till att allt fler blir jordlösa och att arbetslösheten förvärras. Under många år föll realinkomsterna för de fattigare befolkningsgrupperna, vilket bl. a. yttrade sig i en ökad undernäring. Vissa uppgifter tyder dock på att ett trendbrott har inträffat i början av 1980-talet, delvis till följd av omfattande

nödhjälpsarbeten på landsbygden med syfte att minska undersysselsättningen under lågsäsongen.

Sparandet i Bangladesh är mycket lagt. Det inhemska sparandet uppgår endast till 3–4 % av BNP. Biståndet svarar för tre fjärdedelar av utvecklingsbudgeten och hälften av importen. Landet är dock inte mer biståndsberoende än ett genomsnittligt afrikanskt land.

Under det gångna året har läget avseende mänskliga rättigheter tidvis försämrats. Detta har främst gällt under den period av politisk instabilitet som inträffade mellan oktober 1987 och mars 1988, då undantagstillstånd rådde. Under denna tid inskränktes ett antal medborgerliga rättigheter, av vilka de flesta i praktiken eller formellt återupprättades vid undantagstillståndets hävande i april 1988. Parlamentsvalen i mars 1988 präglades av lågt deltagande och, enligt ett stort antal observatörer, omfattande oegentligheter. Större delen av dem som greps under de politiska oroligheterna har släppts under året.

Bangladesh erhåller bistånd från flertalet internationella givare. Särskilt stora internationella givare är bl. a. IDA och Asiatiska utvecklingsbanken. Sverige svarar för endast ca 1 % av biståndet till landet.

Sveriges bistånd

Sveriges utvecklingssamarbete med Bangladesh regleras av ett tvåårsavtal för budgetåren 1987/88 och 1988/89 omfattande 135 milj. kr. per år. Sedan det svenska biståndssamarbetet med Bangladesh inleddes 1971 har ca 2,1 miljarder kr. utbetalats.

Biståndet till Bangladesh är i första hand inriktat på att nå de fattiga på landsbygden. Det koncentreras till landsbygdsutveckling, hälsovård och undervisning. Under senare år har andelen av biståndet som går till projekt inom dessa sektorer ökat snabbt på varubiståndets bekostnad. Andelen uppgår nu till ca 80 %.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	135	135
Ingående reservation	95	43
Summa	230	178
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Landsbygdsutveckling	58	89
Hälsovård	32	24
Undervisning	13	16
Konsultfond	0,5	1
Varubistånd,	63	25
Katastrofbistånd	21	15
Summa	187,5	170
Utgående reservation	43	8

Reservationen vid utgången av budgetåret 1987/88 har halverats i jämförelse med föregående år. Reservationen hänför sig alltjämt främst till det bundna varubiståndet.

Landsbygdsutveckling

Landsbygdsutveckling med inriktning på att ge människor lönearbete är den största samarbetssektorn. Sverige har stött projekt inom denna sektor sedan biståndssamarbetet inleddes med dåvarande Östpakistan.

Hösten 1986 ingicks ett treårigt avtal om stöd till Rural Employment Sector Programme, som utgör en vidareutveckling av tidigare projekt. Mot bakgrund av gjorda erfarenheter har det nya projektet fått en mer begränsad geografisk spridning och den tekniska och ekonomiska uppföljningen har förstärkts. Projektet, som även stöds av Norge, omfattar förbättringar av infrastruktur på landsbygden. Aktiviteter för kvinnor ges särskild uppmärksamhet.

Sverige stöder tillsammans med Nederländerna ett projekt för dränering och vattenreglering, Early Implementation Programme. Stor vikt läggs vid att sociala aspekter beaktas i programmet och att det skapar långsiktiga förbättringar för de fattiga.

Tillsammans med Norge och IFAD stöder Sverige Grameen Bank, som bedriver bankverksamhet för fattiga på landsbygden. Lån ges till fattiga på landsbygden för inkomstskapande verksamhet. 90 % av låntagarna är kvinnor. Projektet är ett av de få framgångsrika fattigdomsinriktade projekten i Bangladesh. Grameen Bank har under året fått svenska bidrag till ett husbyggnadsprogram för de låntagare som förlorade sina hus efter översvämningarna hösten 1987.

Hälsovård

Stödet är främst inriktat på primärhälsovården. Tillsammans med UNICEF bekostar Sverige ett projekt för inköp och distribution av basläkemedel och A-vitaminkapslar till sjukhus och hälsocentraler i landet. Tillsammans med Danmark stöder Sverige ett projekt som avser förbättrad distribution, användning och kvalitetskontroll av basläkemedel.

Sverige stöder ett immuniseringsprogram som samordnas av UNICEF. Programmets mål är att ge 85 % av landets spädbarn skydd mot sex sjukdomar och skydd mot stelkramp för kvinnor i fertil ålder.

Ett mindre bidrag har lämnats till en klinik för familjeplanering och utbildning i familjeplanering. För närvarande bereds en insats som utgör en fortsättning och utvidgning av detta stöd.

Undervisning

Sverige stöder i samfinansiering med Världsbanken ett projekt för förbättring och utveckling av primärskolan med särskild inriktning på att öka flickornas deltagande. Biståndet inom denna sektor omfattar bl. a. utveckling av läromedel, fortbildning av lärare och underhåll av utrustning och byggnader.

Varubistånd

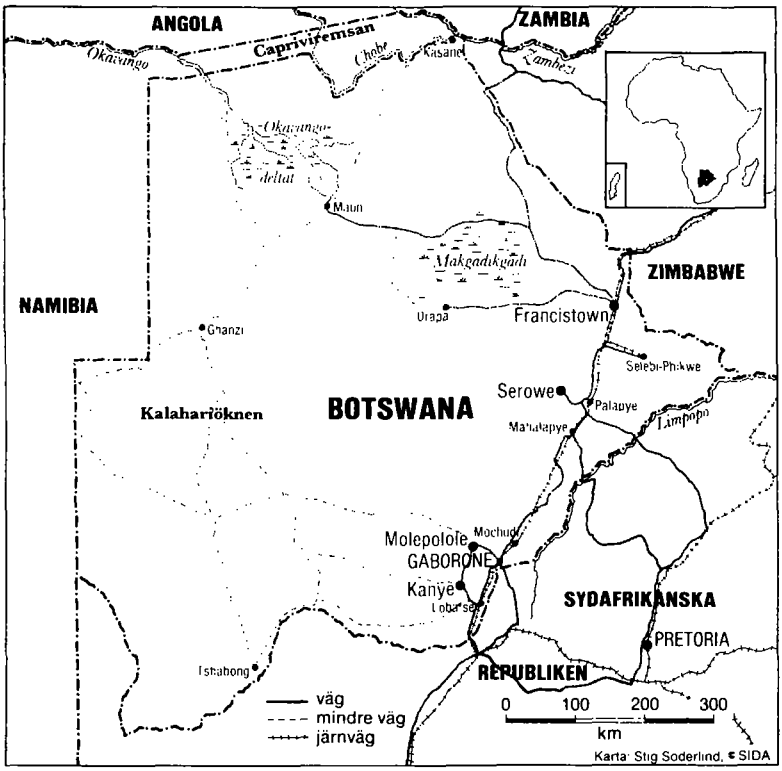
En stor del av det bundna varubiståndet har använts för upphandling av vete efter de svåra översvämningar som drabbade landet 1987. I övrigt har det bundna stödet använts för upphandling av koppar- och aluminiumstänger, kraftkabel, pappersmassa och navigationsutrustning. Det obundna varubiståndet har använts för inköp av cement och zink.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen lämnas bidrag till svenska enskilda organisationer för egen verksamhet i landet och – i växande utsträckning – för samarbete med lokala organisationer. Stödet omfattar bl. a. mödra- och barnavård, familjeplanering och yrkesutbildning. Stöd lämnas direkt till bangladeshiska organisationer som arbetar för att förbättra kvinnornas situation. Stöd utgår även till andra enskilda bangladeshiska organisationer för insatser i anslutning till de landramsfinansierade projekten.

SAREC stöder ett internationellt forskningscentrum för diarrésjukdomar i Bangladesh. SWEDFUND ingår som delägare i ett tändsticksföretag.

BOTSWANA

Befolkning	1,1 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	3,5 %	(1981–86)
BNP/invånare	840 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	661 kr.	(1986)
– Sverige	103 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Den botswanska ekonomin fortsätter att växa i snabb takt. Särskilt diamantexporten har bidragit till att skapa en valutareserv, som motsvarar mer än två års import. Skuldtjänsten är låg (5,4% 1985). Efter sex års torka kvarstår problem med vattenbrist, överbetning och en stor livsmedelsimport. Arbetslösheten förvärras och kan komma att bidra till social oro.

Den botswanska ekonomin är nära förbunden med Sydafrikas, inte minst inom gruvindustrin. Livsmedel och färdigvaror importeras i stor omfattning från Sydafrika.

Regionalt samarbetar Botswana inom SADCC med grannländerna för att minska beroendet av Sydafrika. Botswana har från Zimbabwe övertagit ägande och drift av järnvägen genom landet. Vidare har bidrag lämnats från botswansk sida till upprustningen av järnvägen genom Zimbabwe till Maputo, den s. k. Limpopo-korridoren

Botswana har ett för Afrika unikt flerpartisystem och omfattande fri- och rättigheter som också fungerar i praktiken. Det demokratiska politiska systemet har hittills hållit för påfrestningarna av de ständiga hoten från Sydafrika.

De största biståndsgivarna är Sverige, Förbundsrepubliken Tyskland, Norge, USA, Storbritannien, Canada och Danmark samt EG och FN:s livsmedelsprogram.

Sveriges bistånd

Sedan biståndssamarbetet inleddes 1966 har ca 900 milj. kr. utbetalats. Nu gällande samarbetsavtal avser budgetåren 1988/89 och 1989/90 och omfattar 190 milj. kr..

Det svenska biståndet syftar främst till att minska Botswanas beroende av Sydafrika samt till ekonomisk och social utveckling och utjämning. Det är koncentrerat på landsbygdens behov genom insatser för dricksvattenförsörjning, utbildning, distriktsutveckling och småindustri. Personalbiståndet omfattar för närvarande ett femtiotal personer. Direktsamarbete mellan botswanska och svenska institutioner och organisationer har vuxit fram samtidigt som samarbetsrelationerna breddas utanför gåvobiståndets ram.

Det svenska biståndet inriktas på bredare samarbete samt kunskaps- och kompetensutveckling. Särskilda ansträngningar görs på miljöområdet och för att nå kvinnor.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	95	95
Ingående reservation	28	0
Summa	123	95
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Undervisning	33	24
Vattenförsörjning	31	25
Distriktsutveckling	29	20
Småindustri	7	3
Personal- och konsultfond	18	20
Järnväg	5	3
Summa	123	95
Utgående reservation	0	0

Undervisning

Huvudmålet för svenskt stöd till sektorn är att ge basutbildning för barn och vuxna. Stödet utformas så att det når särskilt utsatta grupper. Ett nytt, fyraårigt avtal har ingåtts med inriktning på att höja kvaliteten i undervisningen. Detta sker genom kunskapsutveckling och institutionsuppbyggnad. Stöd för byggnation och driftskostnader avvecklas. Utbildningsradion och Folkens muséum deltar i samarbetet. Studier genomförs om de 15% som för närvarande inte går i primärskolan. Ett försöksprogram för utbildning av fattiga kvinnor i grönsaksodling har givit goda resultat. Grundläggande arbetsmarknadsutbildning ingår även i programmet, liksom fortsatt stöd till alfabetiseringsprogrammet.

Vattenförsörjning

Det svenska biståndet har bidragit till att 290 byar fått förbättrad försörjning med dricksvatten. Samtliga byar planerades få vatten på gångavstånd 1990, men den långvariga torkan har tvingat fram ändrade dispositioner. Regeringen har beslutat om ett katastrofförebyggande program med upprustning av existerande anläggningar. En utförlig undersökning av de underjordiska vattenresurserna ska göras inom ramen för en "National Water Master Plan". En genomgripande utvärdering av det svenska stödet till sektorn har påbörjats och ska ligga som underlag för beslut om fortsatt stöd. I programmet ingår ett stort personalbistånd och bundet bistånd till ett värde av minst 10 milj. kr. per år, bl. a. tunga lastbilar.

Distriktsutveckling

Programmet avser stärka de kommunala myndigheternas kompetens och kapacitet att överta ett större ansvar från centrala instanser. Stödet är i första hand inriktat på utbildning av tjänstemän på olika nivåer. Andra delinsatser är stöd till arbetsintensiva verksamheter på landsbygden och uppbyggnad av underhållsenheter för vattenanläggningar i distrikten. En insats avser stöd till fysisk planering på distriktsnivå.

Småindustri

Insatsen syftar till att utveckla producerande företag och skapa sysselsättning. År 1988 gjordes en utvärdering av stödet till småindustrin. Slutsatserna var kritiska mot programmets effektivitet, både vad gäller utvecklingseffekter och kostnader för rådgivning. Ytterligare underlag tas fram under 1988/89 för beslut om och i vilken form insatsen skall fortsätta.

Personal- och konsultfonden

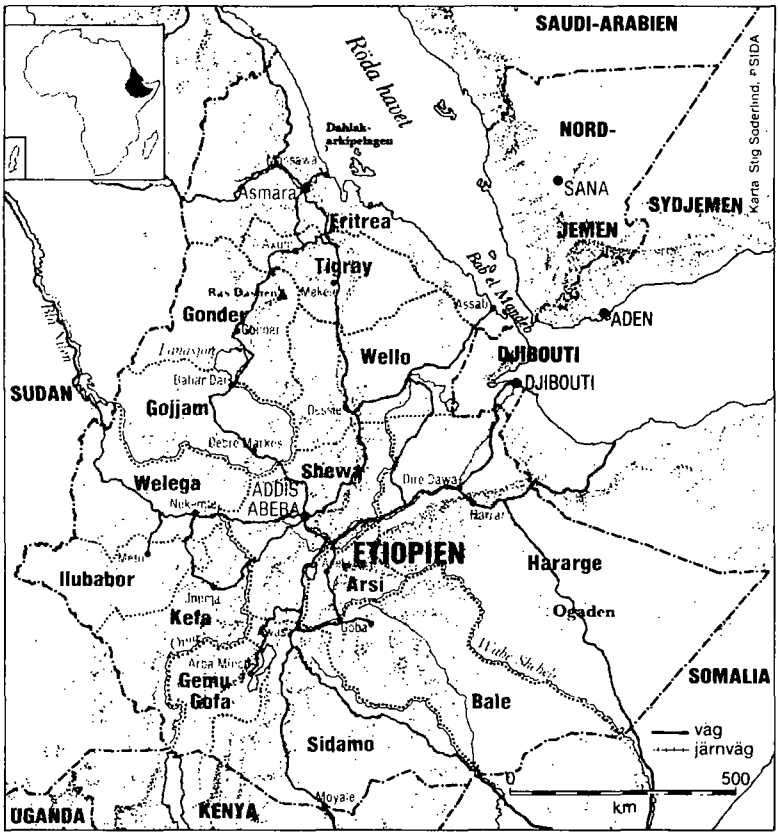
Personalbiståndet omfattar för närvarande ca 30 kontraktsanställda och ca 15 personer anställda av Botswana med löneförstärkning från Sverige. Bostadsbristen i Gaborone har medfört att rekryteringsstopp införts för ett 10-tal tjänster. Bostadssituationen bedöms komma att förbättras under 1989. Konsultfonden har använts bl. a. för fortsatt stöd till ett trafiksäkerhetsprogram, ett järnvägsprojekt, en studie av flygledning och till insatser som kan bana väg för ett bredare samarbete.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen utgår svenska bidrag till regionalt samarbete inom SADCC för att modernisera järnvägens signal- och telesystem. Avtal har ingåtts om delfinansiering av reparationer av vägen till Zambia från katastrofanslaget.

Samarbete på forskningsområdet med SAREC pågår. Stöd utgår även till enskilda organisationer, flyktingar, kvinnor och kultursamarbete. Inom miljö- och markvårdsområdet bidrar Sverige till studier i fysisk planering för Gaborone-regionen och Ngamiland. Förslaget till en nationell naturvårdsstrategi, som har utarbetats med svenskt stöd genom Internationella naturvårdsunionen (IUCN) skall behandlas i parlamentet under 1988/89.

ETIOPIEN

Befolkning	43,5 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,4 %	(1980-86)
BNP/invånare	120 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	105 kr.	(1986)
– Sverige	5,70 kr.	(1986)

Etiopien är ett av världens fattigaste länder. Ekonomin är starkt beroende av jordbrukssektorns utveckling och priserna på världsmarknaden för den viktigaste exportgrödan kaffe, som svarar för ca 60 % av exportinkomsterna.

Den samlade produktionen växer allt långsammare. Tillväxten i jordbrukssektorn är lägre än för ekonomin i sin helhet, och produktionen idag är knappast större än för 15 år sedan. Investeringarna är otillräckliga och sparkvoten endast 2–3 % av BNP. En kraftig sänkning av per capita-inkomsten kan konstateras sedan revolutionen 1974.

Självförsörjning vad gäller livsmedel ges högsta prioritet. Jordbrukspolitiken har dock hittills varit mindre lyckad. Kombinationen av låga priser till bönderna, obligatoriska leveranskvoter, viss kollektivisering av jorden, regionala handelshinder och ett statligt uppköpsföretag för spannmål, som motarbetar privata upphandlare, har lett till stagnation inom jordbruket. Livsmedelsunderskottet beräknas till åtminstone en halv miljon ton årligen och behovet av mat växer genom folkökningen med omkring 200 000 ton per år. Om det regnar mindre än normalt finns omedelbart risk för svält för 10–15 % av befolkningen på landsbygden.

I slutet av 1987 signalerade den etiopiska regeringen emellertid vissa förändringar av jordbrukspolitiken. Höjda uppköpspriser på spannmål och minskade kvoter till det statliga uppköpsorganet beslutades. Handel mellan regionerna skall tillåtas och privata spannmålshandlare kommer att återfå sina licenser. Någon utvärdering av effekterna av de vidtagna åtgärderna föreligger ännu inte.

Skuldsituationen har under 80-talet blivit alltmer betungande. Trots detta har Etiopien hittills skött sina räntebetalningar och amorteringar. Det senaste årets utveckling pekar dock mot att skuldbördan nu ökar snabbt och riskerar försätta landet i en allvarlig ekonomisk situation.

Utöver den mycket höga befolkningstillväxten på 2.9 % under de senaste åren och den låga investeringsnivån inom jordbruket utgör krigssituationen i landets norra delar det avgjort största hindret mot en stabil ekonomisk och social utveckling. Inbördeskriget, som har pågått i över 25 år, ianspråktar ca 50 % av statsutgifterna och binder i övrigt stora mänskliga och politiska resurser. Trots att samtliga inblandade parter i konflikten mer eller mindre öppet uttalar att en militär lösning är orealistisk, fortsätter stridigheterna som berör miljontals människor.

Den militära mobiliseringen för kriget i norr, jämte statsledningens metoder för att genomdriva kollektivisering, bybildningar och vissa folkomflyttningar, sker utan ett rimligt iakttagande av mänskliga rättigheter. Opposition och fri debatt i västerländsk bemärkelse, förekommer inte i Etiopien. En begränsad frigivning av politiska fångar, som fängslats av den nuvarande regimen, har skett. Några avgörande förändringar till det bättre vad gäller MR-situationen i landet kan ej heller skönjas.

Trots sin fattigdom hör Etiopien till de u-länder som mottar minst bistånd. Störst bilateral givare är Italien, medan Världsbanksgruppen och EG är störst bland de multilaterala organisationerna.

Svenskt bilateralt bistånd har lämnats till Etiopien sedan mitten av 50-talet. Därmed är landet vårt äldsta programland. I huvudsak har det svenska utvecklingsbiståndet varit koncentrerat till sektorerna jordbruk, hälsa och utbildning.

Utvecklingssamarbetet med Etiopien regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1988/89 och 1989/90. Ramen för tvåårsavtalet är 290 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes – fram till innevarande budgetår – har ca 2 miljarder kronor utbetalats.

Det svenska biståndet är inriktat på följande tre huvudområden:

- skydd av miljön och förbättring av de framtida förutsättningarna för en ökad livsmedels- och skogsproduktion,
- utbildning och kunskapsutveckling,
- humanitärt motiverade insatser.

Tillväxt- och utjämningsmålen är centrala i de svenska biståndsansträngningarna. Frågor rörande demokrati och mänskliga rättigheter har kommit att spela en allt viktigare roll i dialogen med den etiopiska regeringen.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	145	145
Ingående reservation	11	22
Summa	156	167
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Lantbruk	23	20
Welo	19	35
Skogsbruk	31	32
Undervisning	30	38
Hälsovård	11	10
Vattenförsörjning	12	17
Övrigt	8	10
Summa	134	162
Utgående reservation	22	5

Lantbruk

Det regionala stödet för integrerad landsbygdsutveckling i sydöstra utvecklingszonen (SEAD) har fr. o. m. 1986/87 begränsats och avslutas när det nu gällande avtalet löper ut 1989.

Welo-projektet

Under hösten 1987 inleddes ett långsiktigt stöd till det s. k. Welo-projektet som omfattar markvårdsinsatser, skogsplantering och jordbruksutveckling, miljöundervisning, primärhälsovård och åtgärder för katastrofberedskap i ett område som i huvudsak omfattar sydvästra delen av Welo-regionen.

Skogsbruk

Skogsprogrammet utgör en viktig del av de ansträngningar som görs för att skydda miljön och bevara marken för framtida produktion. Det svenska stödet avser utbildning och insatser för förbättrad statskogsförvaltning.

Undervisning

En stor del av landets skolor har byggts med delfinansiering från Sverige. Det fortsatta stödet kommer att koncentreras till byggande och möblering av primärskolor, skolboksproduktion, lärarfortbildning, vuxenutbildning och planering/utbildningsstatistik.

Hälsovård

Stödet till hälsosektorn omfattar utbildning, mödra- och barnavård inklusive familjeplanering, omgivningshygien samt administration.

Vattenförsörjning

Programmet som har en katastrofförebyggande inriktning, genomförs i den torkdrabbade regionen Hararghe. Genom programmet har stora delar av befolkningen fått tillgång till dricksvatten inom rimligt avstånd. Ökad tonvikt kommer att läggas på underhåll genom folkligt deltagande.

Övrigt

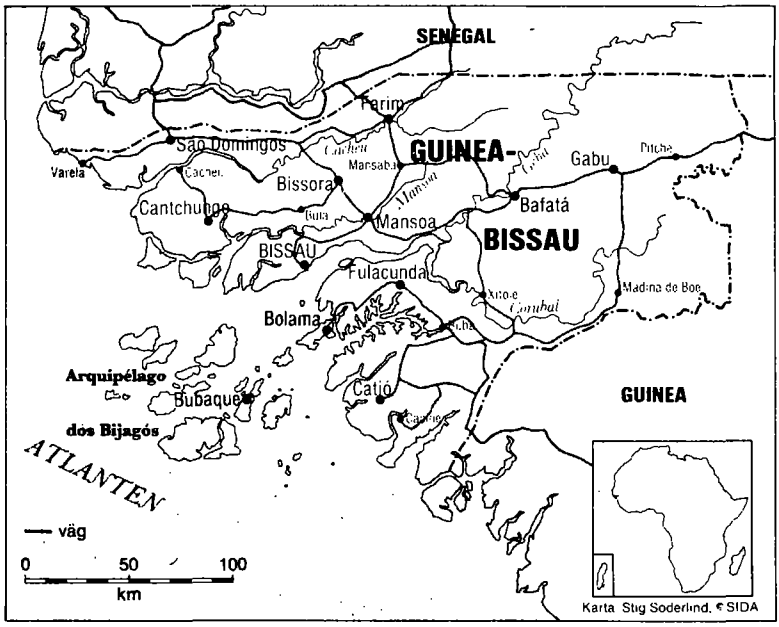
Personal- och konsultfonden har i stor utsträckning utnyttjats för förvaltningsutbildning.

Bistånd utanför landramen

SAREC bedriver forskningssamarbete med det etiopiska forskningsrådet Etiopian Science and Technology Commission, ESTC. Sedan 1979 har sammanlagt 52 milj. kr. utgått i stöd. Forskningen är bl. a. inriktad på jordbruk, hydrologi och medicin.

Det totala svenska biståndet till Etiopien uppgick under 1987/88 till omkring 350 milj. kr., varav 145 milj. kr. från landramen, ca 150 milj. kr. katastrofmedel, ca 10 milj. kr. bidrag genom enskilda organisationer och ca 8 milj. kr. forskningsstöd via SAREC. Dessutom lämnades stöd via BITS till projekt med ca 15,8 milj. kr. under året.

GUINEA-BISSAU

Befolkning	0,9 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	1,9 %	(1980–86)
BNP/invånare	170 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	560 kr.	(1986)
– Sverige	87 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Jordbruket i Guinea Bissau svarar för drygt hälften av BNP och för 80 % av sysselsättningen. En stor del av befolkningen lever på självhushållning. Ägarfördelningen av jorden är jämn, vilket medför att inkomstskillnaderna på landsbygden inte är så stora.

Guinea Bissau befinner sig för närvarande i en ekonomisk konsolideringsperiod sedan regeringen år 1987 accepterade ett strukturanpassningsprogram för landets ekonomi i samverkan med Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken. Programmet som avser perioden 1987–1989, har bl. a. som mål att åstadkomma en årlig tillväxt om 3.5 %, att minska inflationen från 45 % år 1986 till 8 % år 1989 och att nedbringa underskottet i betalningsbalansen till en acceptabel nivå år 1990. Programmet stöds genom en lånefacilitet om USD 45 milj. som IMF/Världsbanken tillsammans med en grupp andra givare har ställt sig bakom. Sveriges bidrag var 20 milj. kr.

Devalveringar av den guineanska peson har lett till att den officiella kursen har närmat sig parallellmarknadens kurs. Detaljhandeln har privatiserats och prisregleringar har i princip släppts. Producentpriserna för lantbruksprodukter och fisk har höjts. Programmet har dock medfört en stigande arbetslöshet i landet.

Under 80-talets början växte statens utlandsskulder från USD 63 milj. år 1980 till USD 281 milj. år 1985. Skuldtjänsten–förutom återbetalningar till IMF–beräknades år 1987 uppgå till USD 23 milj.

Guinea Bissau är en enpartistat. Brott mot mänskliga rättigheter har förekommit vid utrensningar i statsförvaltningen, bl. a. i samband med försök till en statskupp. En upprustning av rättsväsendet planeras med bl. a. svenskt stöd.

Guinea Bissau erhåller ett omfattande internationellt bistånd. År 1986 uppgick det till ca 57 milj. USD, av vilket 25 % var krediter och resten gåvor. Denna siffra kan jämföras med det samlade officiella exportvärdet, som samma år utgjorde 14 milj. USD. EG är tillsammans med Sverige och Nederländerna landets största biståndsgivare.

Sveriges bistånd

Sedan utvecklingssamarbetet inleddes år 1975 har 770 milj. kr. utbetalats t. o. m. utgången av 1987/88.

Det nuvarande samarbetsavtalet avser kalenderåren 1988 och 1989 och omfattar totalt 150 milj. kr.

Målsättningen för det svenska biståndet är främst att söka bidra till att ge landet en bättre resurstillväxt, både vad gäller ekonomisk utveckling och materiella och mänskliga resurser.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	75	75
Ingående reservation	28	6
Summa	103	82

Fördelning	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Landsbygdsutveckling	33	20
Småindustri	22	25
Hantverksfiske	14	12
Telekommunikationer	8	7
Varubistånd	6	6
Övrigt	14	11
Summa	97	81
Utgående reservation	6	–

Landsbygdsutveckling

Under 1980-talet har hittills 140 milj. kr. av landramsmedel utnyttjats för ett landsbygdsutvecklingsprojekt i landets norra delar. Programmet omfattar bl. a. försöksodling, vattenförsörjning, rådgivningsverksamhet, bashälsovård och krediter för inköp av redskap.

Småindustri

Industrisamarbetet är inriktat på att konsolidera insatser avseende statliga industriföretag. Produktion och lönsamhet har varit god vid fanérföretaget Folbi samt vid ett tegelbruk och ett varv. En fordonsverkstad, verkstadsföretaget Guimetal, samt sågverksföretaget Socotram dras ännu med svåra lednings- och lönsamhetsproblem.

Fiske

Hantverksfiskeprojektet i Bijagos-arkipelagen har pågått i tio år. Områdets fiskare levererar ungefär ett tusen ton fisk per år till huvudstaden. De statligt reglerade priserna på fisk har varit ett hinder för den kommersiella delen av projektet. En avveckling av denna del planeras.

Telestödet

Teleförvaltningens administrativa kapacitet är under utbyggnad och underhåll av tidigare investeringar är nödvändiga. Telenät för nya orter byggs ut. Swedtel svarar för personalbistånd och utbildning av guineaner.

Varubistånd

Varubiståndet omfattar bl. a. tändstickor, fotogenlampor, korrugerad takplåt för bostäder samt torrbatterier.

Övrigt

Stödet till undervisningssektorn är under utbyggnad. Hälsosektorn stöds bl. a. genom ett hälsolaboratorium, som kartlägger och diagnostiserar främst tropiska sjukdomar. Personal- och konsultfonden finansierar experter som staten rekryterar till sin förvaltning. Bostäder och en skola för biståndspersonalen har färdigställts under 1987/88.

Bistånd utanför landramen

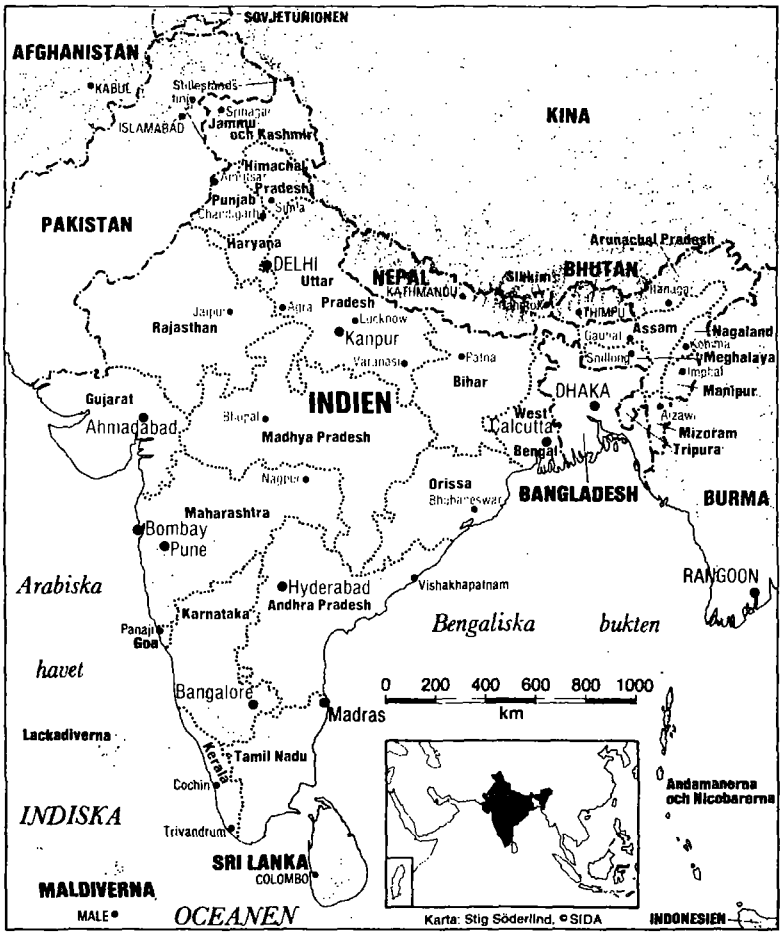
Betalningsbalansstöd om 20 milj. kr. har lämnats till Guinea-Bissau inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika. Tidigare beslutat stöd om 12,4 milj. kr. för betalning av skulder till svenska staten utbetalades under året.

Afrikagrupperna bedriver en omfattande aktivitet i Guinea-Bissau. Ett tiotal ARO-volontärer är aktiva, huvudsakligen inom moderna sektorer i landet. Enskilda organisationer är verksamma inom olika områden, t. ex. genom att bygga ut en förskola i Bissau.

En kurs i internationell upphandling i regi av ITC finansieras av Sverige. En informationskampanj mot AIDS som WHO genomför i landet har stötts.

Katastrofbistånd har givits för bekämpning av en koleraepidemi.

INDIEN

Befolkning	781 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,2 %	(1980–86)
BNP/invånare	290 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt	19 kr.	(1986)
– Sverige	0,71 kr.	(1986)

Jordbruket är den dominerande ekonomiska sektorn i Indien med ca 40 % av BNP och 70 % av sysselsättningen. Normala år är Indien nu självförsörjande på livsmedel. Men många av Indiens fattiga kan inte tillgodogöra sig den ökande tillgången på mat genom bristande köpkraft.

Industrin står för en dryg fjärdedel av BNP och Indien är ett av världens 15 största industriländer. Tillväxten i industrin har varit stabil och hög under 1980-talet, vilket innebär en kraftig förbättring jämfört med föregående decennier. Brist på energi och dåligt utnyttjande av gjorda investeringar har tidigare hållit nere tillväxten. Huvudorsaken till den moderna sektorns långsamma tillväxt har dock varit en långt driven plan- och regelstyrning. Betydande lättnader har införts i dessa system under 1980-talet.

För inte så länge sedan var Indien urtypen för ett u-land utan framtid med ökande undernäring och ständigt förvärrade motsättningar. På senare år har en annan uppfattning blivit vanligare, nämligen Indien som ett framåtskridande industriland. Indien har under 1980-talet påtagligt ökat sin tillväxt, från 3 % till 5 % årligen. Även den svåra torkan med åtföljande missväxt under 1987 fick mindre effekt än tidigare torrår, såväl på skörd som på priser och sysselsättning.

Indien har genom åren fört en relativt försiktig och balanserad makroekonomisk politik, inte minst för att undvika att hamna i en skuldkris, vilket skulle begränsa den nationella självständigheten. På senare år har dock budgetunderskottet vuxit till nästan 9 % av BNP. Detta motsvaras dock alltjämt av ett mycket högt sparande i företag och hushåll. Få u-länder uppvisar som Indien en sparkvot på 25 %. Men utvecklingen innebär ett hinder för ökade satsningar på t. ex. fattigdomsbekämpning. Subventioner, försvaret och skuldräntor upptar halva driftsbudgeten.

Indiens export har sedan självständigheten varit stagnerande, delvis som ett resultat av en medvetet inåtriktad ekonomisk politik. Underskottet i handelsbalansen har varit ett kroniskt hinder för snabbare tillväxt. Den nya, mer liberala ekonomiska politiken förutsätter ökad import för att möjliggöra snabbare inhemsk tillväxt och öka konkurrensen på den hittills alltför skyddade indiska marknaden. Som en effekt såväl av en gradvis devalvering som av den mer exportinriktade politiken, har Indiens export emellertid ökat snabbt sedan mitten av 1980-talet. Volymökningen har legat kring 10 % per år, trots förra årets torka.

Indien är en demokrati. Yttrandefriheten i pressen är nästan total. Lagstiftningen uppfyller de flesta krav och rättsväsendet är oberoende. Det är istället på det lokala planet som problemen finns. Det är svårt för fattiga att skydda sig mot lokala makthavare som ofta använder våld. Polisen står oftast på de starkares sida. Antalet dödade av mer eller mindre politiska skäl är stort. Indien är ett synnerligen hierarkiskt samhälle genom det djupt rotade kastsystemet. Kvinnans ställning är svag. Sydasien är den enda region i världen där kvinnor har kortare livslängd än män.

Indien, som har en av världens lägsta inkomster per invånare, erhåller förhållandevis lite utvecklingsbistånd per invånare. Biståndet utgör endast ca 2 % av BNP. De multilaterala organisationerna är de största givarna.

Sverige står för en ringa del. Under 1980-talet har biståndsflödet minskat i reala termer. Indien har därför i ökad utsträckning tvingats lita till kommersiell upplåning, vilket lett till att skuldtjänstkvoten gradvis ökat till ca 30 %. Ökningen har nu avstannat och utsikterna för en fortsatt balanserad utveckling är tämligen goda.

Sveriges bistånd

Sveriges utvecklingssamarbete med Indien regleras av ett tvåårsavtal för budgetåren 1987/88 och 1988/89. Landramen för 1988/89 är 380 milj kr. Sedan biståndssamarbetet inleddes år 1953 har sammanlagt ca 4,6 miljarder kronor utbetalats.

Indien har, trots en förbättrad tillväxt, en stor andel av världens fattiga. Två tredjedelar av biståndet används därför till insatser för fattiga befolkningsgrupper, särskilt på landsbygden. Indien behöver även stöd för tillväxt och modernisering. I detta syfte inleddes samarbete på energiområdet, där Sverige besitter stort kunnande. Miljöfrågorna har fått allt större aktualitet i Indien. Främst gäller det de miljöskador som fattigdomen vållar. Byskogsbruk är en verksam metod att motarbeta avskogning och jorderosion. Nyligen har Sverige även börjat bereda insatser för miljövård inom den moderna sektorn, dvs. främst luft- och vattenvård, vilket Indien, med sin omfattande industri och stora städer, efterfrågar. Demokratin i Indien befrämjas bäst genom att stärka de fattigas ställning, vilket är målet för flertalet biståndsinsatser. Särskilt kan pekas på det stöd till indiska kvinnorganisationer som utgår via SIDA.

Indien är ett mycket stort land med stark men tung byråkrati. Projekt tar därför lång tid att bereda, men de blir å andra sidan väl genomarbetade och genomförda. Den långa beredningstiden har medfört stora reservationer när biståndet förändrats från varubistånd till projekt. Det svenska biståndets litenhet i jämförelse med Indiens väldighet innebär givetvis att det kan vara svårt att snabbt se påtagliga resultat.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	380	380
Ingående reservation	336	417
Summa	716	797
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Skogsbruk med markvård	51	112
Hälsovård	133	92
Dricksvatten	39	65
Energisamarbete	5	12
Varubistånd, bundet	54	96
Grundvatten	5	1
Exportfrämjande	7	7
Undervisning	3	10
Konsultfond	2	2
Summa	299	397
Utgående reservation	417	400

Reservationen, som fortsatte att öka under 1987/88, har flera orsaker. Energisamarbetet, som står för en stor andel av reservationen, har inför avgörandet om Uri-projektet stått stilla. Kraftiga förseningar i beredning och genomförande av andra projekt har medfört lägre utbetalningar än väntat. Reservationen väntas minska med undantag för energireservationen.

Skogs- och markvård

Samarbetet är koncentrerat till stora, långsiktiga projekt för sysselsättningsintensivt byskogsbruk i delstaterna Bihar, Orissa och Tamil Nadu. Projekten, som inriktas på den lokala befolkningens behov, förutsätter dess aktiva deltagande. Syftet är att öka tillgången på brännved, virke och foder samt att främja markvård. Verksamheten skapar mycket sysselsättning på landsbygden. För Tamil Nadu har ett avtal om en ny fas överenskommits. Det nya projektet inriktas mer på miljöförbättring och metodutveckling.

Sverige lämnar vidare stöd till olika institutioner inom skogssektorn. Ett förvaltningsstöd diskuteras.

Hälsovård

Stödet till hälsovården har ökat betydligt, främst genom ett omfattande stöd genom UNICEF till de nationella programmen för bekämpning av lepra, malaria och tuberkulos. Rehabilitering av leprasjuka kan bli en ny insats. Stödet till det integrerade mödra- och barnhälsovårdsprogrammet i Tamil Nadu har fördröjts ytterligare, men stödet är nu i det närmaste avtalat.

Dricksvattenförsörjning på landsbygden

Genom UNICEF ges långsiktigt stöd till det landsomfattande indiska programmet för dricksvatten och sanitet. Stöd lämnas även till ett projekt i delstaten Rajasthan för bekämpning av guineamasken, vilket skall utvidgas eftersom goda resultat erhållits

Energisamarbete

Energisamarbetet inriktas främst på områden där Sverige har stort kunnande, t. ex. vattenkraft, kraftöverföring, energisparande och miljöskydd. Samarbetet har hittills mest omfattat kraftöverföring, medan pågående mindre projekt rör bl. a. energisparande, driftsledning m. m. Flera beslutade projekt har ännu inte lett till avtal. Reservationen har vuxit snabbt. För närvarande avvaktas utvecklingen avseende Uri-projektet.

Varubistånd

Varubiståndet, som är helt bundet till upphandling i Sverige, används främst för inköp av kvalitetspapper.

Övriga projekt

Utanför koncentrationssektorerna stödjer Sverige tre insatser. I Rajasthan genomförs ett projekt med stöd för primärundervisning, framför allt för flickor på landsbygden. Denna grupp nås ofta inte av det allmänna skolväsendet. Hittillsvarande resultat är lovande. Genom ITC lämnas bidrag till ett projekt för exportfrämjande, med inriktning på sysselsättnings- och inkomstskapande aktiviteter. I delstaterna Kerala och Tamil Nadu har stöd givits till grundvattenundersökningar och ett vattenteknologicenter.

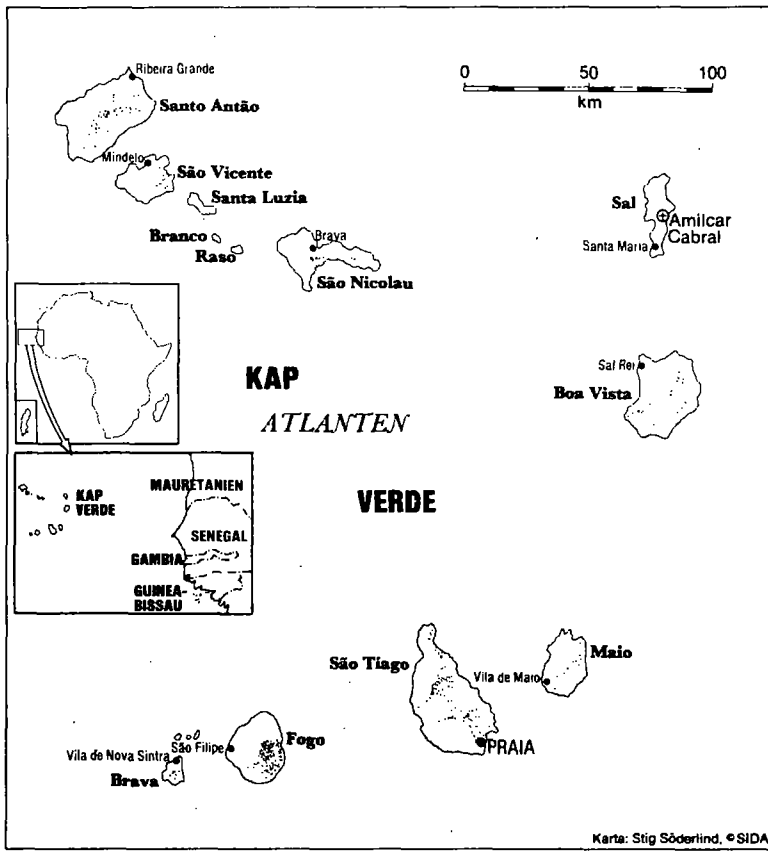
Bistånd utanför landramen

Indien är ett av de största mottagarna av u-krediter. Hittills har ca 370 milj. kr. utbetalats genom BITS. Under 1987/88 har dock inga nya projekt avtalats.

SAREC lämnar stöd till svenskt-indiskt forskningssamarbete om oljeväxter och nutritionstoxikologi om ca 3 milj. kr. per år.

Svenska enskilda organisationer erhåller stöd om ca 16 milj. kr. per år för sin verksamhet i Indien, i huvudsak inom undervisning, hälsovård och utbildning. Vid sidan härav erhöll under 1986/87 ett fyrtiotal indiska kvinnoorganisationer sammanlagt över 3 milj. kr. för i huvudsak inkomstskapande insatser. Direkt stöd lämnas vidare till vissa indiska enskilda organisationer, för insatser inom de landramsfinansierade projekten, främst dricksvattenförsörjning och byskogsbruk.

KAP VERDE

Befolkning	0,33 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,7 %	(1980–86)
BNP/invånare	460 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	2 110 kr.	(1986)
– Sverige	96 kr.	(1986/87)

Ekonomisk och social utveckling

Kap Verde är för sin livsmedelsförsörjning starkt beroende av import, som svarar för ca 80 % av konsumtionen. Landets exportinkomster täcker endast en marginell del av importen. Underskottet i handelsbalansen finansieras genom betalningar från medborgare som arbetar utomlands, gåvobistånd eller u-krediter. Landets transitinkomster – bl. a. som en följd av tillstånd för Sydafrikas flyg att få service på Sals internationella flygplats – har minskats sedan USA infört landningsförbud för sydafrikanska flygplan på sitt territorium.

Ett centralt problem i landets ekonomi är sysselsättningen. Ungefär en tredjedel av invånarna i arbetsför ålder är fullt sysselsatta. Närmare hälften är säsongsvis sysselsatt, medan de övriga helt saknar arbete. De är för sitt uppehälle beroende av stöd från familjemedlemmar, hemma eller i utlandet. Det är huvudsakligen kvinnor som är undersysselsatta eller arbetslösa. Ca 40 % av arbetskraften är temporärt sysselsatt inom jordbrukssektorn. En stor del av dessa arbetar med biståndsfinansierade miljövårdande insatser, som beskogning, terrassering etc. Kap Verde anses inte kunna producera mer än hälften av livsmedelsbehovet under gynnsamma år.

Trots att ca 15 % av befolkningen har utvandrat under de senaste 20 åren så är befolkningstillväxten för närvarande 2,7 %. Regeringen planerar att söka reducera tillväxten till 1,7 % år 2000. UNFPA har inlett ett omfattande program i landet.

Kap Verdes skuldtjänst ökade med 21 % under 1987 till USD 8,7 milj. kr. Skuldtjänstkvoten beräknas för närvarande ligga på ca 17 %. Den totala utlandsskulden uppgick till 162 milj. dollar i början av 1986. Kap Verdes betalningsbalans är ytterst känslig för internationella prisförändringar inom energi- och livsmedelssektorerna. Landets valutareserv täckte under 1986 ett halvårs importutgifter.

Det politiska livet i Kap Verde domineras av ett parti, PAICV. Problem inom området mänskliga rättigheter är inte kända för Kap Verdes vidkommande.

Det internationella biståndet till Kap Verde är av största vikt för landets överlevnad. Livsmedelbiståndet utgör nära en fjärdedel av det totala biståndet. EG och dess medlemsstater spelar en avgörande roll i biståndet inom jordbrukssektorn. Andra givare, som USA och Japan, stödjer enskilda investeringar. Sverige är en av de större bilaterala biståndsgivarna. FN-organ, Världsbanksgruppen, och Afrikanska utvecklingsbanken ger också betydande bistånd.

Sveriges bistånd

Det svenska utvecklingssamarbetet med Kap Verde inleddes 1975. Fram t. o. m. budgetåret 1987/88 har totalt 430 milj. kr. utbetaltats. För närvarande gäller ett tvåårsavtal för åren 1987 och 1988 som omfattar totalt 120 milj. kr. Samarbetet är inriktat på att trygga den kapverdiska befolkningens överlevnad. Biståndsmedlen har utnyttjats till närmare 100 % och varubistånd är ett dominerande inslag.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	60	60
Ingående reservation	14	3
Summa	74	63
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Varubistånd, obundet	53	38
Varubistånd, bundet	12	15
Konsulttjänster	6	10
Summa	71	63
Utgående reservation	3	–

Varubistånd

Det obundna varubiståndet har under 1987 använts för upphandling av cement, trävaror och annat byggnadsmaterial. Varorna säljs lokalt och motvärdet tillförs den nationella utvecklingsfonden, som stöder olika arbetsintensiva utvecklingsprojekt, främst markvård och bevattningsanläggningar.

Det bundna varubiståndet har främst utnyttjats för inköp av lastbilar, bussar, brandfordon, kompressorer, reservdelar, papper och matolja.

Av landramen har drygt en fjärdedel använts för att finansiera inköp av svenska varor och tjänster.

Konsulttjänster

Konsultfonden har utnyttjats för studier inför den statliga femårsplanen, för en studie om tillverkning av matolja samt för utarbetande av kursplaner för lantmäteritekniker. Vidare har en studie gjorts om konstbevattning via tegelrör samt för lokal tillverkning av sådana rör.

Bistånd utanför landramen

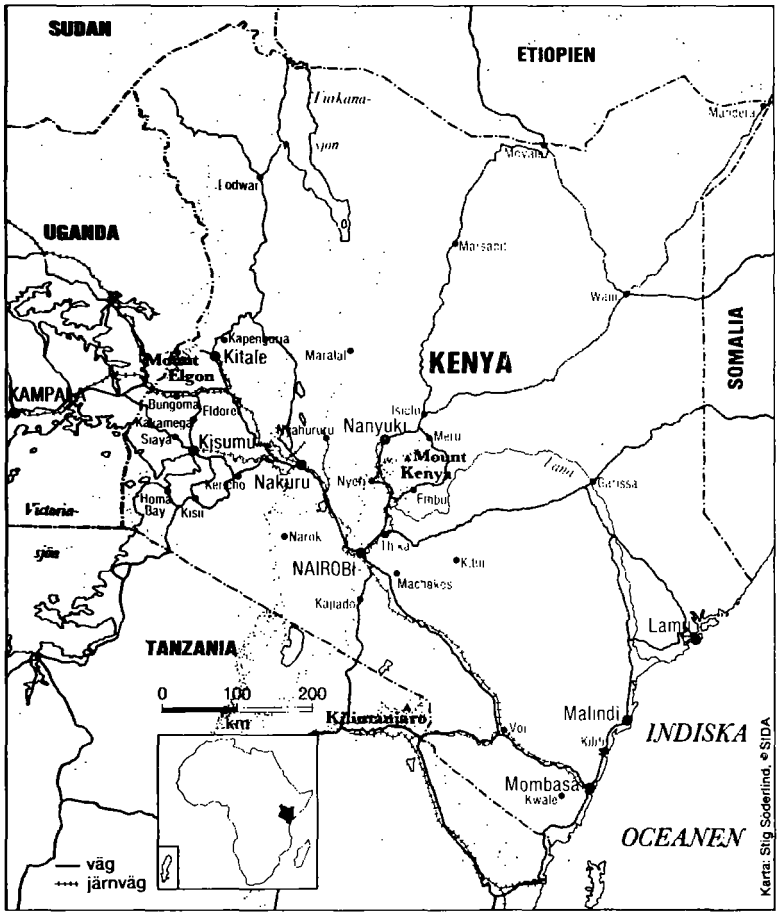
SAREC har ingått överenskommelse om forskningssamarbete med Kap Verdes nationella forskningsråd, för perioden 1988/89–1989/90. Hydrogeologiska undersökningar har lett till att ett nationellt grundvattenprogram har utformats. Ett system för återanvändning av renat avloppsvatten är under utformande. SAREC har även byggt ut en experimentanläggning för akvakulturell odling. En öppen fond har inrättats för stöd till kapverdiska forskare.

Rädda Barnen bedriver sedan 1977 bl.a. ett mödra- och barnavårdsprojekt. Slumsanering och utbildning av ungdom pågår på ön Sao Vincente, där Afrikagruppernas rekryteringsorganisation (ARO) är aktiva med ett antal volontärer.

SWEDFUND har tillsammans med ett kapverdiskt och ett svenskt företag grundat ett företag (Metalcave) som tillverkar hushållsutrustning.

Kvinnoorganisationen i Kap Verde har erhållit stöd för att lära vuxna kvinnor att läsa och skriva. Kursdeltagandet har varit omfattande och resultat gott.

KENYA

Befolkning	21,2 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	4,1 %	(1980–1986)
BNP/invånare	388 dollar	(1985)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	154 kr.	(1986)
– Sverige	5 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Kenyas BNP ökade 1986 med 5,7 %, vilket medförde en positiv tillväxt per invånare för första gången på fem år. Goda väderleksförhållanden med rekordstor skörd, höga kaffepriser, låga oljepriser på världsmarknaden, ökade turistinkomster och en väl genomförd ekonomisk politik har bidragit till det goda resultatet. Bytesbalansen uppvisade ett överskott och valutareserven ökade något för att nu motsvara drygt tre månaders import.

Av Kenyas befolkning lever 85 % på landsbygden. Endast omkring en fjärdedel av landets yta är odlingsbar. Den ojämna jordfördelningen – en fjärdedel av landsbygdsbefolkningen är jordlös – försvårar produktivitetsförbättringar inom jordbruket. En fortsatt befolkningsökning i nuvarande omfattning innebär en fördubblad folkmängd fram till år 2000. Landets arbetskraft beräknas vid sekelskiftet uppgå till fyra miljoner. Arbetslösheten är redan ett stort problem, och om den inte skall öka ytterligare behövs en fördubbling av antalet arbetstillfällen inom 15 år.

Kenya är sedan 1982 en enpartistat. Allvarlig kritik, såväl inom som utanför landet, har riktats mot genomförandet av parlamentsvalen våren 1988. Då tillämpades för första gången det s. k. kösystemet vid val på lokal nivå. Domarnas ställning har under året försvagats genom ett parlamentsbeslut. Numera till- och avsätts de av presidenten. Under året har ett antal personer, som suttit fängslade utan rättegång, släppts. Under senare tid har emellertid ett antal personer åter fängslats. Polisen har fått utökade möjligheter att i häkte hålla kvar personer som anklagats för allvarliga brott. Dödsstraff förekommer. Anklagelserna om tortyr har minskat. Yttrande- och mediafriheten är, med vissa begränsningar, relativt omfattande i Kenya.

De största biståndsgivarna till Kenya är Världsbanken, USA, Japan, Storbritannien, Förbundsrepubliken Tyskland, Nederländerna och Norge. Det svenska biståndet utgör numera mindre än 5 % av det totala biståndet.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Kenya regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1987/88 och 1988/89. Medelsramen för 1988/89 uppgår till 140 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes 1965 har 1,68 miljarder kr. utbetalats.

Samarbetet är koncentrerat till landsbygdsutveckling inom sektorerna markvård, vattenförsörjning och hälsovård med familjeplanering. Vidare ges stöd till en landsbygdsutvecklingsfond, till distriktsvägar, lantbruksbyggnader och husdjursförädling (artificiell insemination). I programmet ingår vidare varubistånd samt en personal- och konsultfond.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	140	140
Ingående reservation	86	70
Summa	226	210
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Markvård/jordbruk	17	21
Landsbygdsutvecklingsfond	18	16
Vattenförsörjning	26	32
Hälsovård och familjeplanering	31	31
Varubistånd, bundet	31	35
Landsbygdsvägar	19	15
Övrigt	14	12
Summa	156	162
Utgående reservation	70	48

Årets utbetalningar har överstigit landramen och reservationen har minskat med 15 milj. kr. under året. Uppbyggnaden av reservationen ligger längre tillbaka i tiden och utgör en eftersläpning av det gamla varubistånd. Flera faktorer har medverkat till den stora reservationen, bl. a. brister i projektadministration och planeringskapacitet samt nedskrivning av den kenyanska valutan.

Markvård m. m.

Den snabba befolkningsökningen har lett till att utnyttjandet av odlingsbar jord och betesmark ökat markant. Omfattande terrasseringsarbeten krävs för att erosionsrisken skall minska. Ca 700 000 småjordbruk har hittills nåtts av markvårdsprogram. Huvuddelen av markvårdsinsatserna genomförs av bönderna själva. Insatserna omfattar även jordbruksstöd i form av ett intensivodlingsprogram för småjordbrukare samt uppförande av små lagringsbyggnader på landsbygden. Intensivodlingsprogrammet har betydelse för både livsmedels- och energiförsörjning. Stöd lämnas till jordbruksministeriets markvårdsenhet och till utbildning av fältpersonal, till Kenya-Non-Governmental Organisation (KENGO) och till ett nationellt forskningsprogram om markvård.

Genom stödet till landsbygdsutvecklingsfonden finansieras projekt för självhjälp och sysselsättning på by- eller distriktsnivå.

Vattenförsörjning

Stödet till landsbygdens vattenförsörjning syftar till att ge 800 000 människor tillgång till rent vatten. Vattenprojekten har under 1980-talet stegvis omorienterats från relativt storskaliga och tekniskt krävande lösningar till enkel teknik, där befolkningen medverkar. Det svenska stödet är inriktat på drift och underhåll samt upprustning av befintliga anläggningar.

Hälsovård

Kenyas befolkning ökar med omkring 4 % per år. I takt med att befolkningen ökar kan en försämrad hälsostandard befaras. Stödet till hälsosektorn har som målsättning att förstärka landsbygdshälsovården, främst den förebyggande vården med inriktning på barna- och mödravård med familjeplanering.

I hälsovårdsprogrammet finns flera komponenter, såsom underhåll av byggnader och utrustning, ett basläkemedelsprogram, familjeplanering, fortbildning av hälsopersonal med stöd till förebyggande åtgärder mot AIDS samt förebyggande hälsovård.

Personalfond

Personalfonden används till största delen för stöd till datorisering i centralbanken. Andra exempel på användning av fonden är personalbistånd för bl. a. skuldhantering.

Varubistånd

Varubiståndet används för upphandling i Sverige av bl. a. utrustning för elektrifiering av landsbygden, reservdelar till järnvägsvagnar, telekommunikationsutrustning samt handelsgödsel.

Bistånd utanför landramen

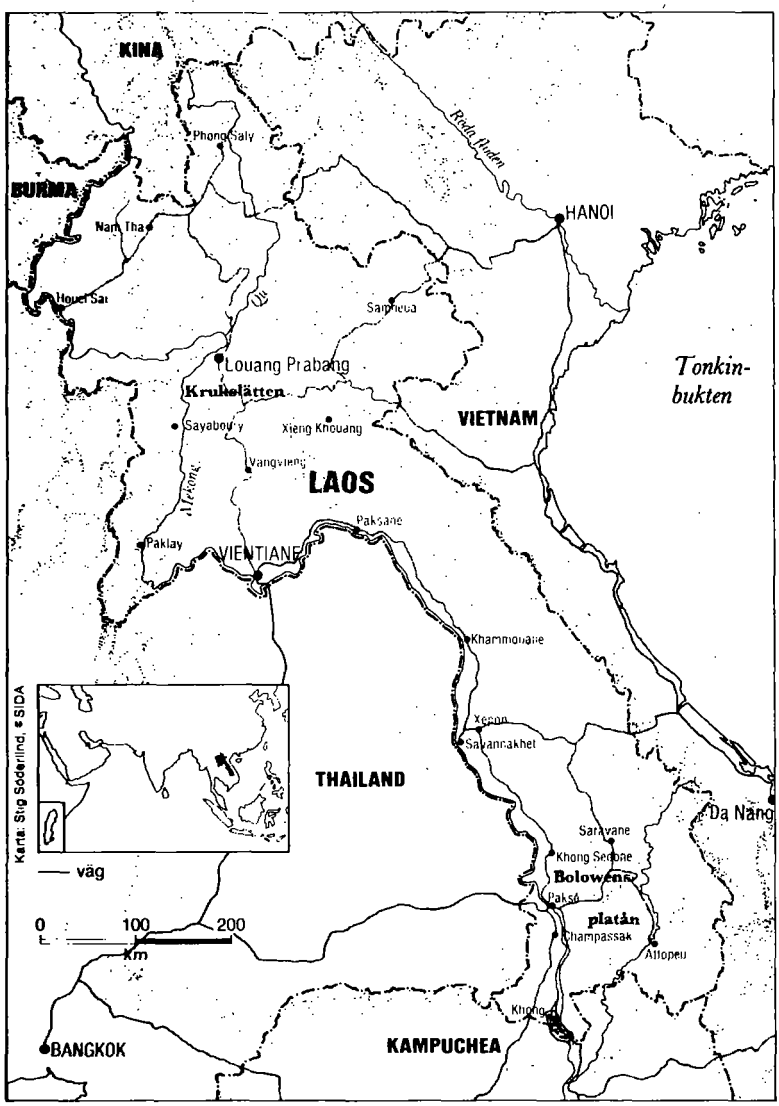
T. o. m. budgetåret 1987/88 har totalt 78 milj. kr. utbetalats till enskilda organisationers verksamhet, främst för insatser inom kooperation, hälsovård och skog.

Sverige har genom BITS ställt två u-krediter om sammanlagt 400 milj. kr. till Kenyas förfogande.

Genom SAREC lämnas stöd till ett internationellt insektsforskningsinstitut (ICIPE) med 7,8 milj. kr. Vidare lämnas stöd till studier inom markvård och kooperation.

Två ILO-program stöds via anslagsposten Särskilda program, delposten Försöksverksamhet och metodutveckling.

LAOS

Befolkning	3,7 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt	2,0 %	(1980–86)
BNP/invånare	.. kr.	
Offentligt nettobistånd/person		
– Totalt (exklusive östländer)	93 kr.	(1986)
– Sverige	18 kr.	(1986)

Laos är ett litet, kustlöst och glesbefolkat land med en av de lägsta inkomsterna per invånare i världen. Den helt övervägande delen av befolkningen är sysselsatt i självhushållningsjordbruk. Landets moderna sektor är liten, förvaltningen svag och bristen på utbildad arbetskraft stor. De besvärliga kommunikationerna isolerar landets olika delar från varandra. De naturliga förbindelserna går ofta till Thailand. Laos har efter hand anpassat sin politik efter dessa faktorer. Landet har nu en ovanligt öppen ekonomi för att vara ett socialistiskt u-land.

Laos har haft en snabb tillväxt under 1980-talet. År 1987 drabbades landet dock av en svår torka, som medförde att jordbruksproduktionen och tillväxten föll. Ekonomin domineras helt av jordbruket, som svarar för två tredjedelar av BNP. Som jämförelse kan nämnas att industrin endast utgör 8 % av BNP. En betydande del av jordbruksproduktionen sker i kollektiv, men den praktiska innebörden av detta har gradvis minskat. Även staten skall således numera betala marknadspriser för leveranser från jordbrukarna.

Laos stora strukturella problem – bristfällig infrastruktur, brist på arbetskraft, liten hemmamarknad m. m. – förvärrades tidigare av en olämplig ekonomisk politik med inriktning på socialism och planhushållning. Landet saknade helt kapacitet att genomföra en sådan politik. Laos geografiska belägenhet och kulturella struktur sätter snäva gränser för den ekonomiska politiken. Landets öppna gränser ledde till att mer än en tiondel av befolkningen, oftast de med bäst utbildning, flydde under åren efter maktskiftet 1975. De senaste årens ekonomiska reformer har givit påtagliga resultat. En stabil växelkurs har etablerats och inflationen minskat från 100% till 10% per år. Affärslivet har blomstrat upp, främst i huvudstaden. Stora delar av Laos är dock fortfarande oberörda av förändringarna, vilket t. ex. avspeglas i hög spädbarnsdödlighet. Utvecklingen har främst gynnat huvudstadsområdet och södra Laos utmed gränsen till Thailand.

Svedjebruk är alltjämt vanligt, inte bara i avlägsna bergstrakter utan över hela landet. Svedjebruk är det stora miljöhotet i Laos. Det är emellertid nära förbundet med levnadssättet, särskilt för minoritetsfolken, vilket gör det svårt att minska omfattningen.

Läget avseende de mänskliga rättigheterna har förbättrats efter hand. Fortfarande saknas lagstiftning, grundlag och domstolar, vilket gör rättsskipningen godtycklig. Men antalet flyktingar har minskat och omskolningslägren synes ha avskaffats. Den öppna gränsen utövar en mildrande effekt på politiken.

Laos geopolitiska läge är nära relaterat till tre stormakter i regionen: Kina, Thailand och Vietnam. Förhållandet till Kina har förbättrats avsevärt, medan förhållandet till Thailand fortfarande är spänt. Vintern 1988 utbröt stridshandlingar mellan länderna över en omtvistad gränsdragning. Samtidigt står Laos i kulturellt och ekonomiskt hänseende nära Thailand. Den vietnamesiska närvaron i form av rådgivare i förvaltningen och soldater minskar snabbt. Nu uppges färre än 10 000 vietnamesiska soldater vara posterade i Laos.

Laos måste importera praktiskt taget alla industrivaror. Importen är fyra gånger så stor som exporten. Exporten begränsas till elkraft, trä och andra råvaror. Laos har stora naturtillgångar, vilka på sikt borde kunna bidra till en större export. På kort sikt hotar dock den bristande balansen att bromsa landets tillväxt. Skulderna liksom importen domineras av östländer, vilka inte alltid kräver återbetalning. Underskottet finansieras genom bistånd.

Laos är starkt biståndsberoende. Samtliga investeringar finansieras genom bistånd. Östländerna dominerar, men Sverige tillhör jämte internationella organ, Japan, Australien och Nederländerna de större givarna i övrigt.

Sveriges bistånd

Sveriges utvecklingssamarbete med Laos regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1988/89 och 1989/90 om 70 milj. kr. för vardera budgetåret. Samarbetet koncentreras till skogsenergi samt transportsektorn. Sedan biståndssamarbetet inleddes 1974/75 har ca 630 milj. kr. utbetalats.

Inledningsvis inriktades biståndet till Laos främst på tillväxt och oberoende genom varubistånd och stöd till infrastruktur och företag. Stöd till infrastrukturen och exporten – genom kraftverk – är fortfarande mycket viktigt för Laos. Biståndet har dock vidgats till att stödja uppbyggnaden av skogsförvaltning, vilket får positiva konsekvenser för såväl tillväxten som miljön. Genom ökade kontakter med Laos kan Sverige även bidra med att tillföra nya erfarenheter till ett land, som nu söker häva sin isolering genom ökat samarbete med västvärlden.

Biståndssamarbetet med Laos kännetecknades tidigare av stora problem. En svag förvaltning, kombinerad med orealistiska förväntningar på båda sidor, fick följder för biståndets effektivitet. Numera inriktas projekten huvudsakligen på uppbyggnad av kunskaper genom utbildning, förvaltningsstöd m. m. Den förändrade allmänna ekonomiska politiken innebär även att biståndet får bättre effekt.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	70	70
Ingående reservation	53	47
Summa	123	117
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Skogsbruk och träindustri	24	16
Vägar och underhåll	37	28
Xeset m. m.		62
Hälsostöd		1
Varubistånd	11	5
Konsulttjänster	4	4
Summa	76	115
Utgående reservation	47	2

Reservationen fortsatte att minska under 1986/87. Ramen är nu väl inteckknad. Xeset-projektet innebär att reservationen kommer att försvinna inom kort.

Skogsbruk

Samarbetet inom skogssektorn har pågått i tio år. Ett par relativt effektiva skogsföretag, vilka svarar för en stor del av virkesavverkningen i Laos, har byggts upp. Avsättningen av produktionen är dock ett problem. Stöd till Laos skogsstyrelse inleddes 1980 och omfattar policy-utveckling, inventering av skogsbeståndet, plantering, utbildning och rådgivning. Ett försöksprojekt för stabilisering och effektivisering av svedjebruket inleddes 1986/87. Utveckling av naturvårdsplanering och naturreservat stöds sedan 1987/88.

Vägar och underhåll

Det svenska stödet till transportsektorn har bl. a. omfattat broar, tankbilar, asfalt och en verkstad för underhåll av lastbilar. Verkstaden har länge haft låg produktivitet och dålig lönsamhet. Det svenska stödet till verkstaden inriktas på företagsledning och marknadsföring.

Ett långsiktigt stöd till vägsektorn inleddes 1985/86. Stödet syftar främst till att bygga upp landets kapacitet att förbättra och underhålla vägar. Insatsen är därför till stor del inriktad på utbildning. Stöd lämnas även till upprustningen av vägen söderut från Vientiane. Goda resultat har uppnåtts.

Energi

Avtal om stöd till ett vattenkraftprojekt i Xeset i södra Laos i samarbete med Asiatiska utvecklingsbanken och Världsbanken slöts under 1987. En studie av projektets miljöeffekter genomförs för närvarande.

Personal- och konsultfond

Fonden används bl. a. för personutbyte och utbildningsinsatser i syfte att bidra till att effektivisera förvaltning och företag. Verksamheten avses expandera.

Hälsovård

Under 1988/89 kommer stöd genom UNICEF till en insats för mödra- och barnhälsovård att inledas.

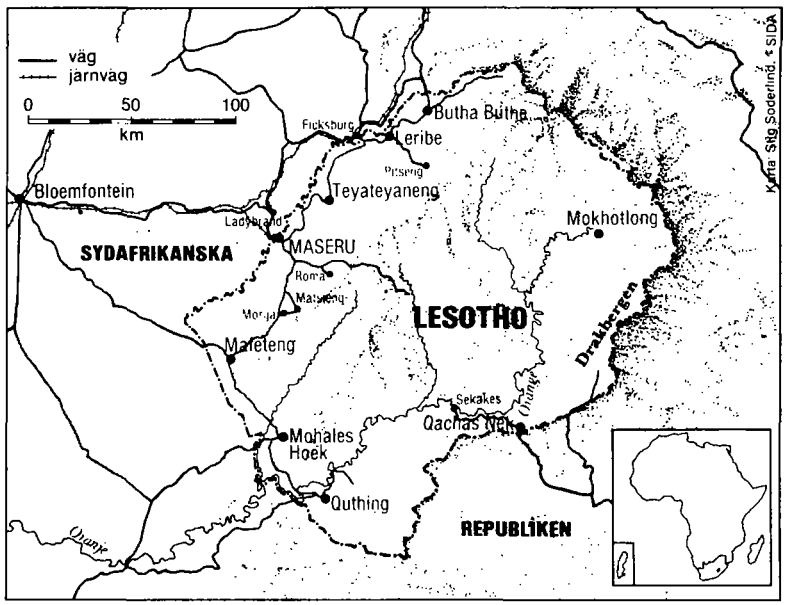
Varubistånd

Varubiståndet omfattar varor som asfalt, borrar, takplåt och jutesäckar. En stor del av dessa går numera över Da Nang istället för genom Thailand, vilket till oförändrade kostnader medfört snabbare leveranser.

Insatser utanför landramen

Laos får del av det svenska stödet till Mekong-kommittén.

LESOTHO

Befolkning	1.6 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,7 %	(1980–86)
BNP/invånare	370 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	394 kr.	(1986)
– Sverige	30 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Lesotho är helt omslutet av Sydafrika. Det lilla bergslandet är därför i de flesta avseenden beroende av den mäktige grannen. Inkomster från tullunionen med Sydafrika utgör den största inkomstkällan. Praktiskt taget all import kommer från Sydafrika. Arbetslöshet och undersysselsättning utgör stora problem. Hälften av alla lönearbetande män arbetar i Sydafrika. Bl. a. som följd av migrantarbete är jordbruket mycket eftersatt och lågproduktivt. Den odlingsbara arealen är liten och minskar bl. a. genom en omfattande jorderosion.

Den nuvarande regimen för en pragmatisk och resultatinriktad politik där politiska motsättningar gentemot Sydafrika tonas ned och gemensamma intressen lyfts fram. Ett belysande exempel på denna politik utgörs av samarbetet rörande Highland Water Scheme. Projektet innebär att vatten leds från dammar i Lesotho och säljs till Sydafrika. En kraftverksutbyggnad i anslutning till projektet kommer att göra Lesotho självförsörjande på energi.

Lesotho styrs sedan 1986 av ett militärråd och partipolitisk verksamhet är förbjuden. Samtidigt kan noteras att inga lesothier längre lämnar sitt land på grund av politisk förföljelse. Det finns också vissa ansatser till en demokratisk utveckling på det lokala planet. Regeringen har inlett en administrativ reform för att öka det folkliga deltagandet på lokalplanet i utvecklingsarbetet. Lesothos roll som fristad för flyktingar från Sydafrika har kraftigt inkränkts. Sådana flyktingar sänds så snabbt som möjligt vidare till tredje land.

USA är den största bilaterala biståndsgivaren. Därefter kommer Sverige, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien, Canada och Danmark. Världsbanken (IDA), Världslivsmedelsprogrammet (WFP) och EG är störst inom det multilaterala biståndet.

Sveriges bistånd

Det svenska biståndet till Lesotho inleddes 1967, året efter landets självständighet. T. o. m. budgetåret 1987/88 har ca 250 milj. kr. utbetalats. Nu gällande samarbetsavtal avser perioden 1987/88–1988/89 och omfattar 70 milj. kr. Det svenska biståndet till Lesotho har växt fram som en del av det ökade engagemanget i södra Afrika. Det syftar i första hand till att stödja landet att bevara sin självständighet. Utvecklingssamarbetet är koncentrerat till förvaltningsutveckling, markvård och sysselsättningsskapande åtgärder.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	35.0	35.0
Ingående reservation	26.4	22.7
Summa	61.4	57.7
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Förvaltningsbistånd	15.3	17.0
Markvård/Skogsutbildning	6.2	10.0
Sysselsättningsskapande åtgärder	4.6	6.0
Telekommunikationer	0.7	–
Studier och rapporter	–	2.0
Civil luftfart	2.1	7.0
Återuppbyggnad av vägar och broar	9.4	7.0
Landsbygdselektrifiering	0.4	–
Summa	38.7	49.0
Utgående reservation	22.7	8.7

Av reservationen tas 10 milj. kr. i anspråk som katastrofinsats för rehabilitering av vägar och broar som förstörts vid översvämningar.

Förvaltningsbistånd

Förvaltningsbiståndet syftar till att höja kompetensnivån i den centrala statsförvaltningen. Verksamheten är inriktad på utbildning och metodutveckling. Den svenska insatsen består av organisations- och ledningsutveckling samt finansförvaltning för att förbättra planering, styrning och kontroll av statliga resurser. Vidare ges stöd för rådgivning och utbildning i statistikproduktion. Insatser för effektivare fysisk planering omfattar rådgivning till plankontoret samt genomförandet av olika planeringsuppdrag. Flertalet insatser sker med medverkan av svenska institutioner.

Markvård, markanvändning och skogsutbildning

Biståndet på markvårdsområdet har fungerat väl. Det har lett till utarbetande av former för att få byborna engagerade i miljövård som bygger på gemensamma bybeslut, böndernas egen teknik och arbetsintensiva metoder. Produktionen av säd, grönsaker och frukt har ökat i projektområdet. Sammanlagt medverkar 63 byar i någon form av markplanering.

Systematisk trädplantering i det nästan trädlösa Lesotho började först 1973. Totalt har utbildats 12 jägmästare, 35 skogstekniker och 6 skogsförmän. Dessutom har 70 jordbruksrådgivare nu också skoglig utbildning. Ca 20 % av de utexaminerade är kvinnor.

Arbetsintensiva metoder

Programmet för sysselsättningsfrämjande åtgärder ger arbete till i medeltal 2 000 personer per år, framför allt vid vägbyggen på landsbygden. Det har dock varit svårare att skapa sysselsättning inom andra sektorer. Det vidare syftet är att ge migrantarbetare i Sydafrika möjligheter till arbete i sitt eget land.

Telekommunikationer

Teleinsatsen avslutades under 1987/88. Den har bidragit till att göra Lesotho oberoende av Sydafrika för sina internationella telekommunikationer.

Civil luftfart

Sverige har sedan 1985 stött civilflyget i Lesotho. Stödet omfattar konsulttjänster, utbildningsinsatser och reservdelar för ett flygplan inom ramen för SADCC-samarbetet. Flygplanet flyger numera till två SADCC-länder, Botswana och Zimbabwe. Den avslutande fasen omfattar fortsatt stöd till utbildning av piloter och mekaniker.

Landsbygdselektrifiering

Programmet för landsbygdselektrifiering innefattar uppbyggnad av 33 kv-ledningar, transformatorstationer och ett fjärrkontrollsystem.

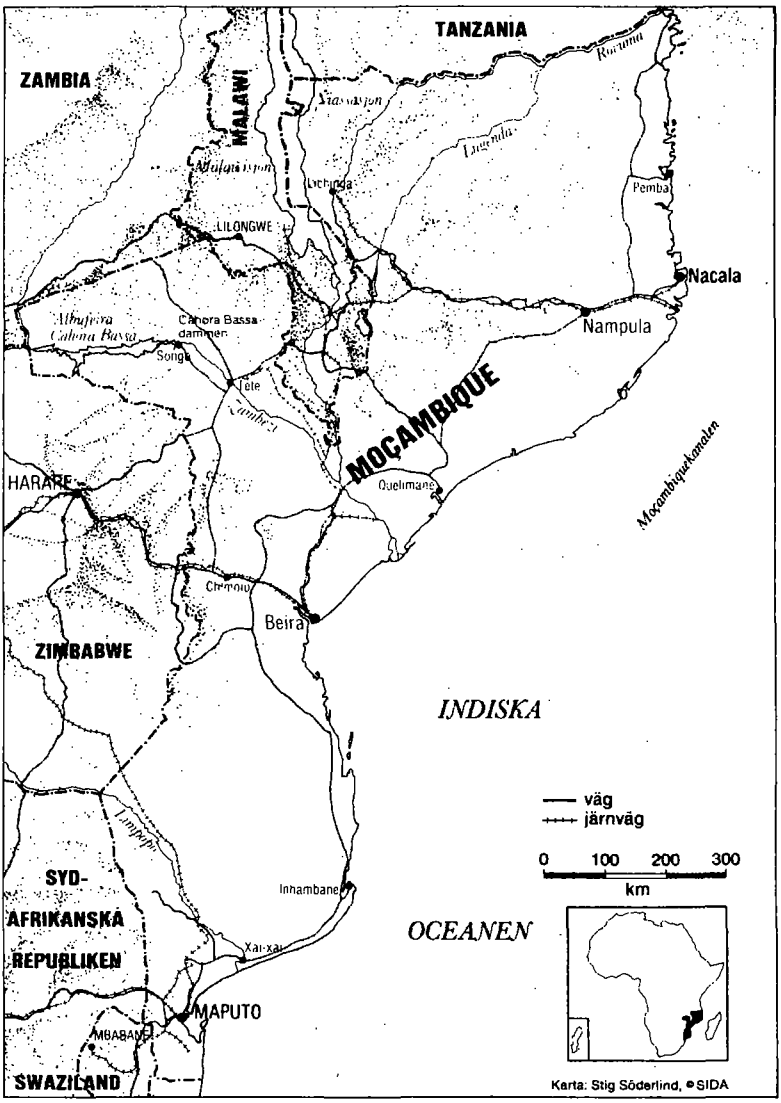
Övrigt

Under 1988/89 kommer en insats för att öka det kvinnoinriktade biståndet genom kvinnobyrån att beredas.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen utgår stöd till SADDC:s markvårdssekretariat i Maseru. Tyngdpunkten i programmet ligger på utbildning.

MOÇAMBIQUE

Befolkning	14,2 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,7 %	(1980–1986)
BNP/invånare	210 dollar	(1986)
Offentligt bistånd/person		
– totalt	212 kr.	(1986)
– Sverige	35 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Moçambiques utveckling är nära knuten till det politiska skeendet i Sydafrika. Landet är hårt utsatt för den destabiliseringspolitik som Sydafrika bedriver mot grannländerna. Produktion och distribution inom jordbruk, industri och handel har försvårats, och inom vissa områden helt lamslagits av de sabotageaktioner och den väpnade terror som utförs av den sydafrikastödda rebellrörelsen, RNM. 2 400 primärskolor och 600 hälsokliniker har förstörts eller fått stängas.

Sydafrika har också utnyttjat Moçambiques ekonomiska beroende för påtryckningar. Antalet migrantarbetare har drastiskt reducerats från 120 000 till 40 000 inom loppet av ett år. Transittrafiken till hamnen i Maputo har omdirigerats till sydafrikanska hamnar. Moçambique har på grund av dessa åtgärder förlorat viktig utlandsvaluta. Av landets befolkning är nästan sex miljoner beroende av bistånd för sin överlevnad. Över två miljoner människor lever som flyktingar i sitt eget land eller i grannländerna.

År 1987 påbörjades ett treårigt ekonomiskt rehabiliteringsprogram, som innebär en orientering mot ökad marknadsekonomi med bl. a. en kraftig devalvering, höjda jordbrukspriser samt ökad tillgång på insats- och konsumtionsvaror till småbrukare. Programmet har utarbetats av Moçambique i samarbete med IMF och Världsbanken. Det har börjat ge positiva resultat. Tillväxten i ekonomin under första halvåret 1988 uppgick till 5 %. Exporten liksom varuutbudet har ökat. Samtidigt står det klart att vissa grupper kommer att drabbas hårt genom indragningar av statliga subventioner. Om programmet även fortsättningsvis skall ge önskade resultat krävs en ökning av det internationella gåvobiståndet och ökad effektivitet i statsförvaltningen.

Skuldtjänsten uppgick 1988 till 240 %. Det står klart att skuldfrågan, trots omförhandlingar av utlandsskulden, kommer att vara ett stort problem för lång tid framåt. Likaså kommer behovet av katastrofbistånd att vara stort.

Moçambique är en enpartistat, där partikongressen bestämmer den politiska inriktningen. Läget i Moçambique rörande mänskliga rättigheter har lyfts fram under det senaste året. Presidenten har betonat vikten av att FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna iakttas. Han har vidare bekräftat att Moçambique kommer att ratificera OAU:s stadga för mänskliga rättigheter. I en internationellt uppmärksammad amerikansk rapport har omfattande brott mot mänskliga rättigheter konstaterats när det gäller rebellrörelsen MNR.

Moçambique erhåller bistånd från ett stort antal länder i både öst och väst, utvecklingsbanker och enskilda organisationer. Gåvobiståndet år 1988 uppgår till ca 400 milj. USD. Största biståndsgivare är Sverige, Italien, Nederländerna, EG, Norge, USA och utvecklingsbankerna.

Biståndssamarbetet med Moçambique regleras av ett tvåårigt avtal för 1987/88–1988/89 på sammanlagt 650 milj. kr. Totalt har 2 466 milj. kr. utbetalats i landramsbistånd sedan det första avtalet 1975/76.

Utvecklingssamarbetet med Moçambique är i första hand inriktat på att åstadkomma ekonomisk tillväxt samt att minska landets beroende av Sydafrika. Biståndet har successivt anpassats till det besvärliga läget i landet. Detta innebär att utformningen av pågående insatser har påverkats av såväl krigssituationen som av den ekonomiska krisen och strukturanpassningsprogrammet. Den nuvarande utformningen är en avvägning mellan projektbistånd, som går att genomföra under nuvarande omständigheter, och betalningsbalansstöd. Den fördjupade krisen har gjort att biståndet i hög grad har fått inriktas mot överlevnadsinsatser.

Medelsutnyttjandet har fram till 1985/86 varit mycket högt. Under 1987/88 uppgår reservationen till 77 milj. kr. I det ekonomiska strukturanpassningsprogrammet ställs krav på att importföretag gör motvärdesbetalningar i inhemsk valuta för att få varubistånd. Kravet har medfört att vissa företag har hamnat i en akut betalningskris.

Det svenska biståndet är koncentrerat till jordbrukssektorn, undervisning, industriupprustning och energi. Härtill kommer insatser av mer begränsad karaktär avseende skogsindustri, telekommunikationer och förvaltning. Med den djupa krisen i landets ekonomi har tillskott till betalningsbalansen blivit allt viktigare.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	325	355
Ingående reservation	63,3	77,7
Summa	388,3	432,7
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Varubistånd	136,3	152,8
MONAP/Lantbruk	35,0	32,0
AGRICOM	14,2	15,0
Fiske	5,5	–
Skogsindustri	24,9	17,6
Energi	11,5	21,0
Telekommunikationer	10,0	16,0
Upprustning av industrier	29,4	32,0
Undervisning	15,0	25,0
Konsultfond	5,8	11,0
Personalfond	20,0	30,0
Importutbildning (ITC)	3,0	2,6
Förvaltningsstöd	–	
Ofördelat	4,9	
Summa	315,5	355,0
Utgående reservation	77,7	77,7

Varubistånd

En ökande andel av det bistånd som har utbetalats över landramen utgörs av varubistånd. Under 1988/89 uppgår varubiståndet till 152 milj. kr., dvs. knappt hälften av landramen. Varubiståndet är ett viktigt bidrag till att hålla delar av industriproduktionen och transportapparaten igång. Stödet koncentreras till papper, mediciner, reservdelar och vissa råvaror till industrin. Upphandlingen görs huvudsakligen genom Moçambique. Den bundna delen av biståndet uppgår till 15 milj. kr.

Jordbrukssektorn

Det svenska stödet till jordbrukssektorn har starkt påverkats av kriget på landsbygden. Det nordiska MONAP-programmet kommer efter år 1990 att övergå till bilaterala program. Antalet projekt har reducerats och inriktas främst på småjordbrukens problem. Jordbruksministeriets planerings- och utredningsenhet får stöd. Även för stödet till marknadsföretaget AGRICOM har ett sista nordiskt avtal förberetts. AGRICOM kommer att efter år 1989 erhålla bilateralt svenskt stöd.

Det tvååriga nordiska projektet för stöd till hantverksfiske har avslutats och utvärderats. Ett begränsat bilateralt stöd för produktion och underhåll av olika typer av båtar för hantverksfisket ges inom ramen för varubiståndet.

Industrisektorn

Stödet omfattar uppförande och drift av en fabrik för tillverkning av sågade trävaror och spånskivor i provinsen Manica. Projektet har påverkats mycket negativt av det försämrade säkerhetsläget i området. Fortsatt driftstöd utgår under 1988/89. Under denna tid skall projektets förutsättningar att på sikt bli lönsamt utredas.

Olika insatser genomförs för att i samarbete mellan svenska och moçambikiska systerföretag rusta upp industrianläggningar. Fyra industrier har hittills rehabiliterats. Under den kommande perioden kommer tonvikten att läggas vid småindustri och kunskapsutveckling.

Energi

Stödet har främst avsett konsultinsatser och inkluderar personalbistånd till drift och underhåll av högspänningsnät, utbildning av kraftteknikер samt till en fjärrkontrollstation för Maputo. Samarbetet kommer att öka i omfattning och ett tvåårigt sektorstöd på energiområdet har nyligen ingåtts.

Telekommunikationer

Inom telesektorn utgår konsult- och utbildningsstöd i samband med upprustning och utbyggnad av landets telenät.

Undervisning

Stödet till undervisningssektorn ökar under de kommande åren. Samarbetet kommer att ha samma inriktning som tidigare, varvid produktion och distribution av läroböcker och skolmaterial för primärskolan utgör en viktig komponent. Det utökade stödet går även till att höja kapaciteten för planering och administration. Yrkesutbildning, alfabetisering och vuxenutbildning är andra samarbetsområden.

Personalfond

Bristen på utbildad personal är akut inom många områden. Fonden har därför stor betydelse för landets möjligheter att rekrytera kunnig utländsk personal. Ett fristående sektorstöd för kapacitetsuppbyggnad inom civilministeriet och finansministeriet är under beredning.

Bistånd utanför landramen

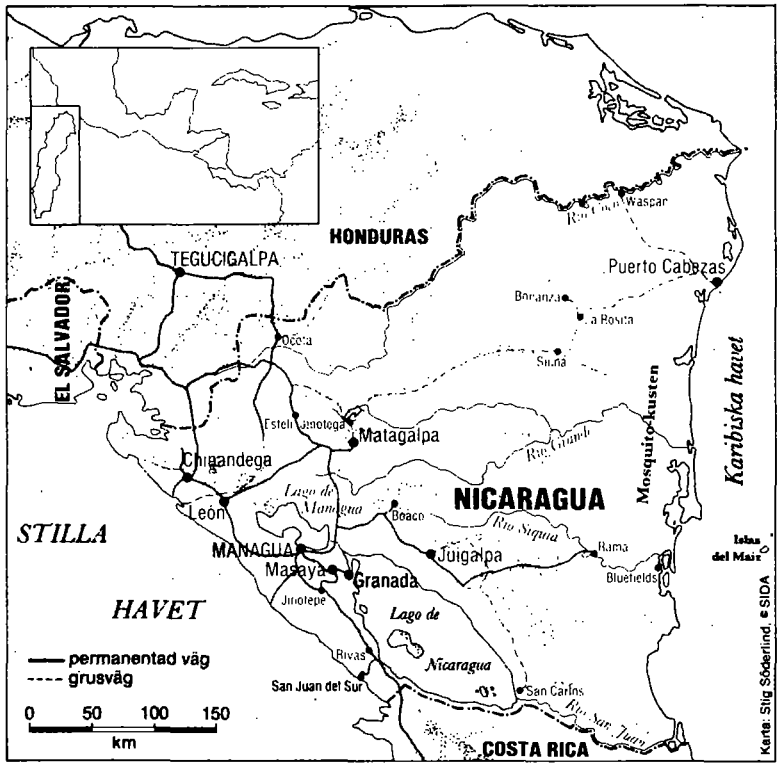
Det svenska stödet till Moçambique omfattar betydande insatser utanför landramen. Insatsen inom det regionala samarbetet med SADCC utgör ett viktigt komplement med betydande insatser inom de strategiska transport- och energisektorerna. Totalt har ca 150 milj. kr. betalats ut och ytterligare ca 500 milj. kr. är avtalade eller under beredning avseende bl. a. vägprojekt, energi och stöd till den s. k. Beira-korridoren.

Moçambique har beviljats särskilt betalningsbalansstöd för det ekonomiska rehabiliteringsprogrammet. För 1987/88 träffades avtal om totalt 142 milj. kr.

Katastrofbiståndet har ökat kraftigt och uppgick 1987/88 till ca 210 milj. kr. Stödet är inriktat på de genom kriget och torkan mest utsatta grupperna och består av läkemedel och medicinsk utrustning, livsmedel samt konsumtions- och insatsvaror till småbrukare.

SAREC lämnar stöd till forskningsverksamheten vid universitet i Maputo. Afrikagruppernas rekryteringsorganisation (ARO) har volontärer i Moçambique.

NICARAGUA

Befolkning	3,4 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	3,4 %	(1980–1986)
BNP/invånare	790 dollar	(1986)
Offentligt bistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	318 kr.	(1986)
– Sverige	37 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Nicaraguas ekonomi är efter de många krigsåren i stark obalans. BNP per invånare har sjunkit och investeringarna har minskat kraftigt. Detta har i sin tur lett till en dramatisk nedgång i levnadsstandarden. Nicaragua är ett av de mest skuldsatta länderna i världen per invånare. I början av 1988 genomfördes en omfattande valutareform som tillsammans med andra åtgärder syftade till att nedbringa inflationen, angripa snedvridna prisrelationer, anpassa priserna till världsmarknaden, gynna exporten och stimulera produktionen. Problemen med inflation och underskott i statsbudgeten kan dock inte lösas förrän resurserna till militären kan överföras till utvecklingsändamål. Nicaragua kommer även framgent att vara beroende av betydande bistånd för återuppbyggnad och utveckling.

Av de konfliktdrabbade länderna i Centralamerika är Nicaragua det land som gått längst när det gäller försonings- och demokratiseringsåtgärder i enlighet med den centralamerikanska fredsplanen från augusti 1987. En bred nationell dialog har inletts, amnesti och benådningar har genomförts och en temporär vapenvila har uppnåtts genom förhandlingar med contrasrebellerna. Dessa har erbjudits möjlighet att fritt delta i Nicaraguas politiska liv när väl en permanent vapenvila har uppnåtts. En förhållandevis fri debatt förs i parlamentet och i nyhetsmedierna. I januari 1988 upphävdes undantagstillståndet. Därmed kunde den nya konstitutionen börja tillämpas fullt ut. Samtidigt avskaffades undantagsdomstolarna, TPA, vilka brast ur rättssäkerhetssynpunkt. Genom dessa åtgärder har rättssäkerheten förbättrats. Den nationella dialogen mellan regeringen och oppositionen i landet har emellertid avbrutits och relationerna försämrats ytterligare genom fängslandena av ett 30-tal medlemmar ur oppositionen i juli 1988. Efter bl. a. internationella påtryckningar släpptes dessa under november och december 1988.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Nicaragua regleras av ett tvåårsavtal för budgetåren 1988/89–1989/90 omfattande 380 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes år 1979 har totalt 856 milj. kr. utbetalats t. o. m. budgetåret 1987/88.

Biståndet har i första hand varit inriktat på ekonomisk tillväxt och nationellt oberoende. Koncentrationen har legat på utvecklingen av landets gruvor och på skog. Stöd har också utgått till energisektorn.

Den fortgående ekonomiska krisen har föranlett en successiv anpassning av biståndet. Ökad vikt har lagts vid kortsiktiga produktiva insatser, samtidigt som de långsiktiga perspektiven bibehållits. Huvudinstrumentet i krisanpassningen har varit det varubistånd som infördes under budgetåret 1985/86.

Särskilda ansträngningar har gjorts för att stödja utsatta grupper, däribland kvinnor, samt för att främja en utveckling mot demokrati och samhällelig mångfald. De enskilda organisationernas stora engagemang betyder mycket i samarbetet.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	160	190
Ingående reservation	25,5	11,4
Summa	185,5	201,4
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Mineralsektorn	38,9	40
Skogssektorn	32,0	31
Energisektorn	12,0	27
Personal- och konsultfond	2,7	3
Varubistånd	69,8	73
Lantbrukskooperation genom SCC/UNAG	17,0	22
Kultursamarbete	1,7	1,6
Kvinnoinsatser	–	2,5
Summa	174,1	200,1
Utgående reservation	11,4	1,3

Mineralsektorn

Insatserna är koncentrerade till två av landets fyra guldgruvor. Biståndet omfattar malmprospektering, upprustning av gruvorna, rådgivning för anrikningsverk samt utrustning och uppbyggande av ett minerallaboratorium. Biståndet syftar till utveckling av lönsam drift och bidrar till att säkra malmreserver för fortsatt brytning. Tillräckliga malmresurser för 15 års drift har identifierats. Två anrikningsverk har färdigställts och utbildningsverksamhet pågår. Guldproduktionen har genom dessa insatser ökat med 60 %. En skola för utbildning av gruvarbetare har också startats.

Skogsbruk

Biståndet syftar till att bidra till ett effektivt skogsbruk och att öka produktionen av skogsprodukter. Insatserna avser bl. a. rehabilitering av sågverk och en plywoodfabrik, utbildning av skogstekniker samt skogsplantering. Den statliga skogsindustrin har som en direkt följd av den svenska insatsen kunnat återuppta sin export.

Energisektorn

Inom energiområdet stöds planering för små och mellanstora kraftverk i områden på landsbygden som inte kan nås genom det nationella eldistributionsnätet. Den försöksverksamhet med alternativa energikällor, som pågått under ett par år, har givit goda resultat. Biståndet har även omfattat reservdelar till ett oljekraftverk.

Varubistånd

Varubiståndet utgör den största posten i samarbetet och har använts för inköp av reservdelar och verktyg för bussar, kemikalier och insatsvaror för kemisk industri och läkemedelsindustri. Ett nytt inslag är stöd till en fond som förser privat och statlig exportindustri med utländsk valuta.

Lantbrukskooperationen

Stödet till lantbrukskooperationen blev under budgetåret 1987/88 långsiktigt i och med att ett treårigt avtal om totalt 90 milj. kr. undertecknades. Härav belastar 18 milj. kr. katastrofanslaget. Insatsen administreras av Swedish Co-operative Centre (SCC) i samarbete med en nicaraguansk bondefacklig organisation (UNAG). Stödet skall dels förse befolkningen på landsbygden med nödvändiga varor, dels stödja uppbyggnaden av en självständig och fungerande kooperativ organisation.

Kultursamarbete

Under budgetåret 1987/88 påbörjades kultursamarbete som en del av det landramsfinansierade samarbetet. Bibliotek, muséer och en teater får stöd för angelägna återuppbyggnadsinsatser. Verksamheten genomförs i samarbete med svenska institutioner, bl. a. Kungl. biblioteket och Statens historiska muséer.

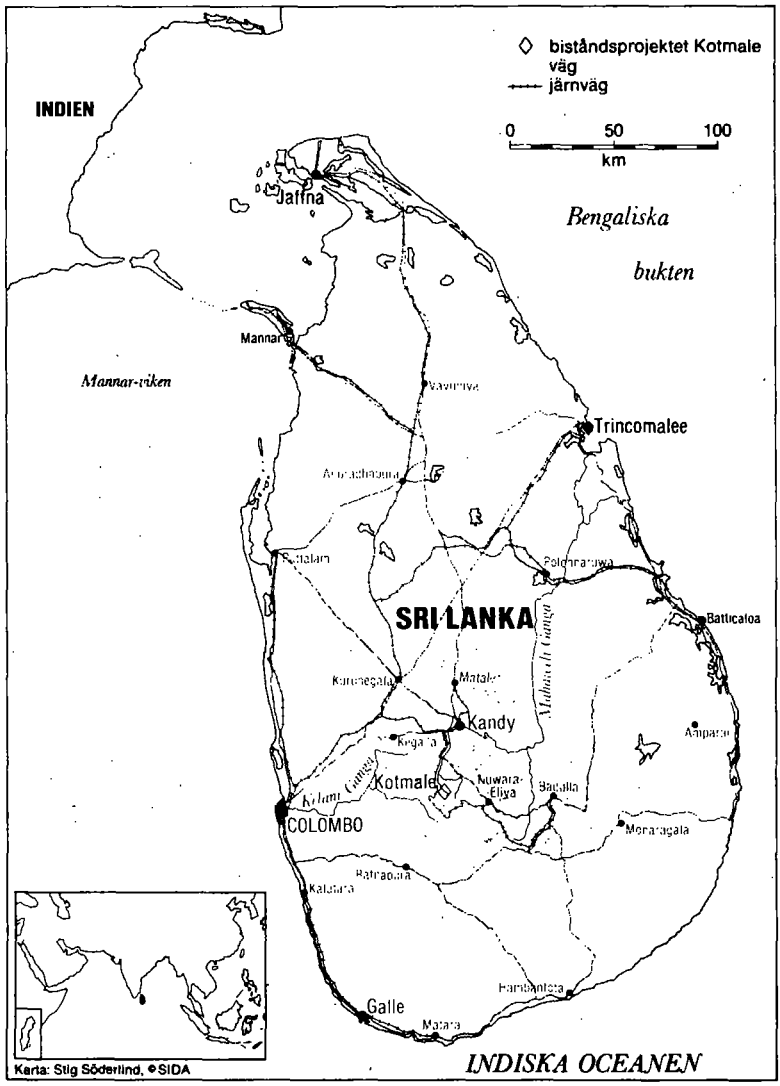
Bistånd utanför landramen

Inom forskningssamarbetet med SAREC ges stöd till forskning, som är relaterad till det övriga samarbetet inom gruv-, skogs- och energisektorerna. Samarbetet med SAREC regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1987/88–1988/89, omfattande 16 milj. kr.

Ett flertal svenska enskilda organisationer genomför insatser i Nicaragua om totalt 22 milj. kr. avseende budgetåret 1986/87. De största bidragen har gått till Utbildning för biståndsverksamhet (UBV), Svensk volontärsamverkan (SVS) och Arbetarrörelsens internationella centrum (AIC).

Katastrofbistånd har under budgetåret 1987/88 utgått med ca 24,4 milj. kr., varav 13 milj. kr. avser stödet till lantbrukskooperationen (UNAG). Vidare har humanitärt stöd lämnats till miskitobefolkningen på Atlantkusten.

SRI LANKA

Befolkning	16.1 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	1.5 %	(1976–86)
BNP/invånare	400 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	253 kr.	(1987)
– Sverige	11 kr.	(1987/88)

Ekonomisk och social utveckling

Utvecklingen i Sri Lanka har under de senaste åren präglats av den allvarliga väpnade konflikten mellan singaleser och tamiler. Den överenskommelse som träffades i juli 1987 mellan Sri Lanka och Indien har lett till ett visst lugn i de tidigare stridsområdena. Det har dock inte varit möjligt att fullfölja fredsavtalet, som väckt starkt motstånd bland tamilska extremister och singalesiska nationalister. Sju provinsrådsval har genomförts under 1988, men val till det provinsråd, som skall administrera den sammanslagna norra och östra provinsen har ännu inte ägt rum. Presidentval har utlysts till december 1988. Som en följd av det osäkra läget har investeringarna minskat. Landets försvarskostnader har ökat kraftigt och därmed förstärkt underskottet i statsbudgeten.

Genom fredsavtalet genomdrevs en decentralisering av makten från centralregeringen till nyinrättade provinsråd i syfte att tillmötesgå tamilska krav på självbestämmande. Fredsavtalet kom att utlösa en våg av terrordåd, där framför allt regeringspartiet UNP drabbades. Regeringen har svarat med att sätta in hårdföra polisstyrkor. Utvecklingen har medfört att brotten mot mänskliga rättigheter i Sri Lanka har fortsatt och även tilltagit i omfattning. Dessa brott har även blivit vanliga utanför den norra och östra provinsen.

Tillväxten år 1987 stannade vid 1,5 %, vilket var den lägsta nivån på 13 år. Torka och den politiska oron är de viktigaste skälen till denna utveckling.

Jordbruksproduktionen sjönk totalt med 8 %, medan tillverkningssektorn noterade en ökning med 7 %. Textil- och beklädnadsindustrins tillväxt var 23 %. Underskottet i bytesbalansen minskade till följd av en uppgång av råvarupriserna samt en ökning av beklädnads- och ädelstensexporten. Valutareserven motsvarar två månaders import. Skuldtjänsten uppgick till 28,5 %. Inflationen ökade till ca 14 %. Likaså ökade arbetslösheten till ca 20 %, i vissa distrikt ända upp till 30 %.

Världsbanken och Asiatiska utvecklingsbanken har vid sidan av flera givarländer utfäst bistånd till Sri Lanka för återuppbyggnad i landets konfliktdrabbade delar. Världsbanken är landets största biståndsgivare medan de ledande bilaterala givarna är USA, Japan, Storbritannien och Canada.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbete med Sri Lanka regleras av ett tvåårigt samarbetsavtal för perioden 1987/88–1988/89 och omfattar totalt 100 milj. kr. Sedan biståndssamarbetet med Sri Lanka inleddes 1958 har ca 1,8 miljarder kronor utbetalats.

Sverige har sedan 1978/79 finansierat delar av vattenkraftprojektet i Kotmale, ett av tre stora kraftverk inom Mahaweliprogrammet. Det svenska stödet till Kotmale har maximerats till 1 395 milj. kr. och den sista utbetalningen gjordes 1987/88. 85 % av stödet har varit bundet till upphandling i Sverige. Elproduktionen har varit i gång sedan december 1987.

Sedan Kotmale-projektet har avslutats koncentreras det svenska biståndet på landsbygdsutveckling och utbildning.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	210	50
Ingående reservation	–48	33
Summa	162	83
Fördelning	**Utbetalt 1987/88**	**Planerat 1988/89**
Vattenkraftverket Kotmale	103	–
Landsbygdsutveckling	10	17
Undervisning	12	15
Immunisering	3	7
Konsultfond m m	1	6
Summa	129	45
Utgående reservation	33	38

Landsbygdsutveckling

Sverige stöder sedan år 1979 ett landsbygdsutvecklingsprogram i Mataradistriktet i landets sydvästra del. Sedan år 1984 präglas programmet av en mer medveten strävan att nå fattiga befolkningsgrupper. Stödet inriktas på tre huvudområden: integrerad byutveckling med ett stort mått av folkligt deltagande, åtgärder för att skapa arbetstillfällen och social infrastruktur. Sverige stöder också hälso- och undervisningsinsatser inom ett liknande landsbygdsutvecklingsprogram i höglandsdistriktet Badulla. Det riktar sig i första hand till plantagearbetarbefolkningen i eftersatta landsbygdsområden. I projektet ingår integrerad byutveckling, bl. a. med tonvikt på markvårdsinsatser bland svedjebrukare.

Undervisning

Det svenska stödet till undervisningssektorn inleddes år 1974. För närvarande omfattar programmet upprustning av plantageskolor och primärskolor på landsbygden samt distansundervisning av lärare och specialundervisning.

Immunisering

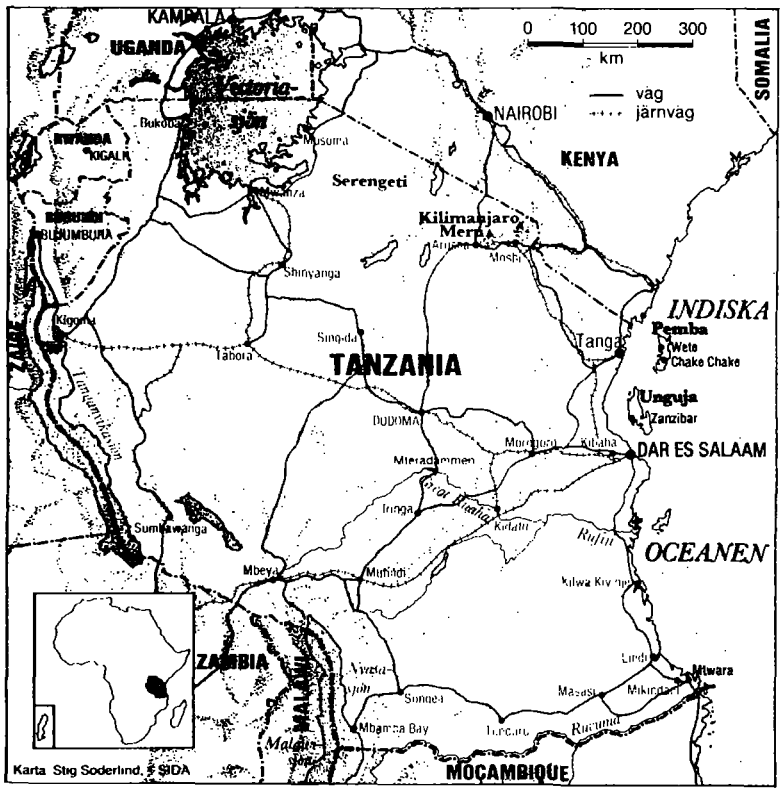
År 1987 ingicks ett avtal med UNICEF och den lankesiska regeringen om stöd till landets immuniseringsprogram, som syftar till att ge samtliga barn upp till tre års ålder ett fullgott skydd mot sex sjukdomar. I programmet ingår även stelkrampsvaccinering av kvinnor i fertil ålder. Programmet har redan nått en täckningsgrad om ca 80 %.

Sammanlagt 16 milj. kr. har under 1987/88 utgått i katastrofbistånd till UNHCR, Diakonia och Ungdomens Nykterhetsförbund för arbete i de krigsdrabbade norra och östra delarna av landet.

Ett 10-tal svenska enskilda organisationer erhåller stöd från SIDA för sin verksamhet i landet. Därutöver ges direktstöd till sju lankesiska kvinnoorganisationer.

SAREC samarbetar med Sri Lankas nationella forskningsråd, NARESA. Insatserna kostade 2,5 milj. kr. under budgetåret 1987/88. Verksamheten avser bl. a. forskning om vattenbufflar och sötvattenfiske.

TANZANIA

Befolkning	23,0 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	3,5 %	(1980–1986)
BNP/invånare	250 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	211 kr.	(1986)
– Sverige	33 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Jordbruk och boskapsskötsel sysselsätter ca 85 % av befolkningen och utgör därmed de dominerande sektorerna i Tanzanias ekonomi. Industriutvecklingen har gått långsamt och många företag arbetar idag långt under sin kapacitet. Den svaga infrastrukturen på alla områden har bidragit till att alla reformförsök går långsamt. Den ekonomiska krisen har inneburit en försämring inom de sociala sektorerna, främst utbildning och hälsovård. Utlandsskulden är mycket hög, med en skuldtjänstkvot för närvarande om ca 50 %.

Tanzania har under de senaste åren genomfört ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram i huvudsaklig överensstämmelse med de policyriktlinjer som förordas av Internationella valutafonden (IMF). De viktigaste inslagen i reformpolitiken har varit en kraftig nedskrivning av valutan, betydande nedskärningar av de statliga utgifterna, minskad upplåning inom bankväsendet, uppjustering av räntenivån, effektivisering av den statliga verksamheten samt ökade producentpriser för jordbruksprodukter. Till stor del har Tanzania lyckats genomföra planerna i den takt som överenskommits med IMF. För att kunna fullfölja den inslagna vägen är Tanzania beroende av att biståndsflödet upprätthålls på en fortsatt hög nivå.

Den ekonomiska utvecklingen har varit positivare än tidigare, med en tillväxt överstigande befolkningsökningen och ökade exportinkomster. Den ekonomiska krisen har dock ännu inte kunnat övervinnas, detta har bl. a. lett till negativa effekter inom de sociala sektorerna, t. ex. hälsovård och utbildning, där en kraftig standardsänkning ägt rum. Grundskola och läkarbesök har också avgiftsbelagts. Lönerna inom offentliga sektorn har urholkats kraftigt vilket medfört sänkt kvalitet inom social service.

Tanzania är en enpartistat, och partiet är överordnat parlamentet. Val till parlamentet präglas dock i praktiken av viss pluralism inom enpartisystemets ram. Läget avseende mänskliga rättigheter är relativt gott. Strävan efter jämlikhet och människovärde har varit ett av regeringens uttalade mål alltsedan självständigheten och stora satsningar har gjorts inom t. ex. undervisning och hälsovård. Amnesty International tillåts verka i landet. Tanzania har länge aktivt arbetat mot rasdiskriminering i internationella sammanhang och bedriver en generös flyktingpolitik. För närvarande har ca 240 000 människor erbjudits en fristad i landet.

Sverige är för närvarande det största bilaterala givarlandet. Andra stora givare är Nederländerna, Canada, Förbundsrepubliken Tyskland, Danmark, Norge och Storbritannien.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Tanzania regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1987/88–1988/89, omfattande totalt 1 020 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes år 1964 har t. o. m. budgetåret 1987/88 sammanlagt ca 5 miljarder kr. utbetalats. Huvudmålsättningen för det svenska biståndet under de senaste åren av svår ekonomisk kris har varit att

medverka till strukturanpassningsåtgärder som bidrar till ekonomisk återhämtning och tillväxt. Genom biståndssamarbetet skapas också förutsättningar för att upprätthålla standarden inom de sociala sektorerna, t. ex. i fråga om hälsovård och undervisning. En betydande del av biståndet används för rehabilitering, konsolidering och drift av existerande anläggningar samt social service. Vidare tillgodoses genom biståndet särskilt angelägen import, huvudsakligen för industri, jordbruk och kommunikationer. Inom biståndet ges ökad vikt åt åtgärder som främjar decentralisering och ökat folkligt deltagande.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	510	520
Ingående reservation	89,8	162
Summa	599,8	682

Fördelning	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Industri	116,3	119,5
Energi, Mberakraftverket	29,4	15
Undervisning	50,2	55
Landsbygdsutveckling	72,1	84
Förvaltning	20,6	23
Varubistånd	178,5	186
Övrigt	16,1	42
Summa	483,2	524,5
Utgående reservation	89,8	115

Industri

Rehabiliteringsinsatser har givits ett ökat utrymme och omfattar för närvarande cementindustri, produktion av jordbruksredskap samt tryckeri- och förpackningsindustri. Stöd ges till driften av pappers- och massafabriken i Mufindi, vilken bl. a. Sverige har finansierat. Inom småindustriprogrammet har 29 företag med totalt över 700 anställda etablerats med stöd från svenska systerföretag. Stöd ges även till exportfrämjande insatser. Bidragen till serviceinstitutioner för industrin samt till utvecklingsbanken, TIB, har minskats.

Undervisning

Den ekonomiska krisen har lett till en försämring av utbildningskvaliteten. Biståndet till undervisning syftar till att motverka denna försämring bl. a. genom produktion av läroböcker och undervisningsmaterial, rehabilitering av skolbyggnader och utbildning av lärare. Praktisk utbildning inom olika yrken stöds genom den svenskfinansierade skolan för yrkesutbildning i Moshi.

Landsbygdsutveckling

Svenskt bistånd utnyttjas för att i de tre regionerna vid Victoriasjön säkerställa att installerade vattenförsörjningsanläggningar fungerar. I detta program integreras vatten-, sanitets- och hälsovårdsaspekter. I programmet tillämpas en enkel teknologi, bl. a. i syfte att främja befolkningens och särskilt kvinnornas deltagande.

Hälsostödet i samarbetsprogrammet avser färdigställande av hälsocentraler och stöd till ett nutritionsinstitut, samt åtgärder för att förebygga AIDS.

Svenskt bistånd används till att på nytt bygga upp den kooperativa rörelsen i landet. Samarbete bedrivs också inom ett byskogsprogram med tonvikt på enkel teknologi, folkligt deltagande och markvård.

Förvaltning

Biståndet till utveckling av förvaltningen avser främst åtgärder för att bistå finans- och planeringsministeriet bl. a. i fråga om skuldhantering, förvaltning, beskattning, statistik och revision.

Varubistånd

Sverige och Tanzania har avtalat att en betydande del av biståndssamarbetet tills vidare skall utgöras av import av varor för att säkerställa prioriterad produktion och underlätta den ekonomiska återhämtningen. Varubiståndets andel av utbetalningarna har under de senaste åren uppgått till en tredjedel. Dessa biståndsmedel används huvudsakligen för jordbruket, transportväsendet och industrin. Varubiståndet har utnyttjats bl. a. för att tillgodose behov för sammansättning och reparation av lastbilar och har även omfattat handelsgödsel.

Bistånd utanför landramen

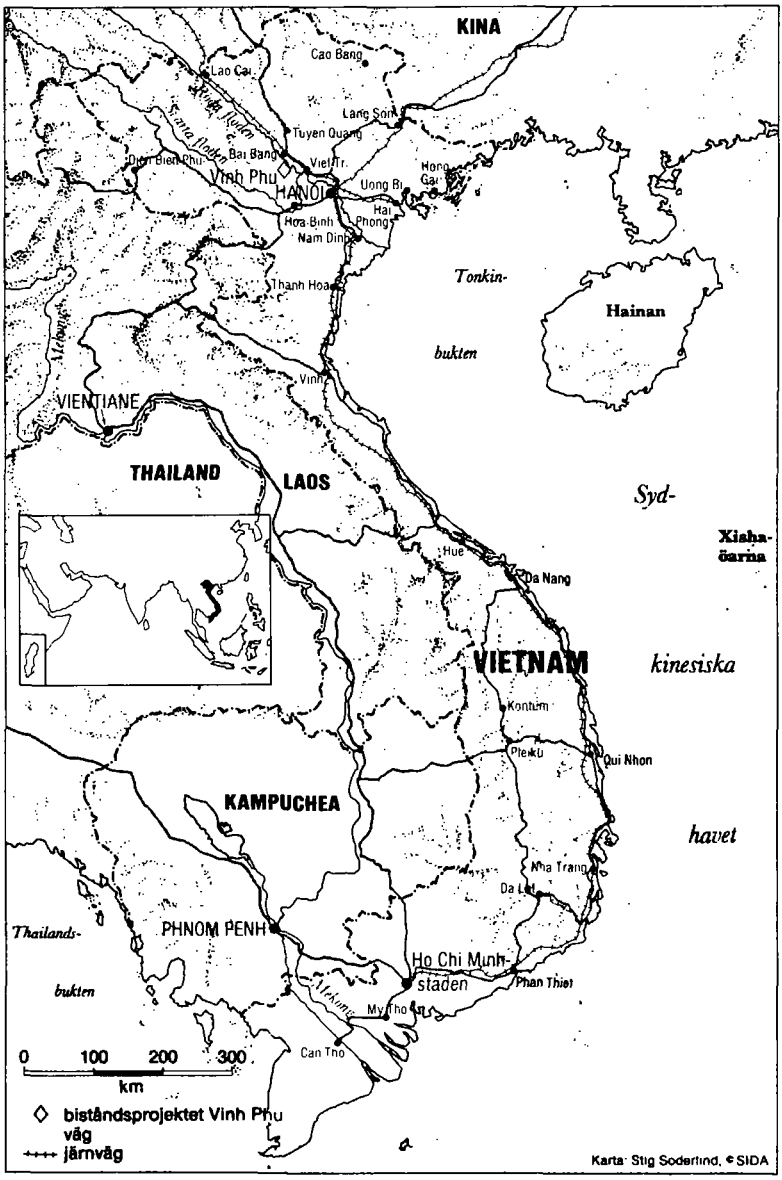
Svenska enskilda organisationer är engagerade i ett trettiotal projekt, bl. a. inom hälsovård, undervisning och landsbygdsutveckling. För närvarande är 22 volontärer från Svensk volontärsamverkan verksamma i Tanzania. Utanför landramen ges även stöd till kvinnoprojekt.

Genom SAREC ges stöd till tanzaniska forskningsinstitutioner, huvudsakligen för forskning inom medicin, jord- och skogsbruk.

Inom SADCC-samarbetet pågår tre projekt avseende en mikrovågslänk mellan Tanzania och Malawi, rehabilitering av Dar es Salaams hamn och upprustning av TAZARA-järnvägen.

Under 1988 har Sverige givit särskilt betalningsbalansstöd till Tanzania om totalt 138 milj. kr. Dessa har främst använts till varubistånd och för rehabilitering av hamnen i Dar es Salaam.

VIETNAM

Befolkning	63 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,6 %	(1980–86)
BNP/invånare	..	

Offentligt nettobistånd/person

– Totalt (exkl. östländer)	16 kr.	(1986)
– Sverige	5 kr.	(1987/88)

Vietnams ekonomiska situation förvärrades ytterligare under år 1987. Den ekonomiska tillväxten minskade till 2%, främst genom att jordbruket drabbades av torka. Hungersnöd var nära att utbryta i vissa provinser.

Jordbruket dominerar ekonomin. Produktionsökningen har stagnerat, sett över flera års sikt. Brist råder på insatsvaror såsom konstgödning och bevattningspumpar. Jordbruket har gradvis avreglerats. Bönderna får allt större frihet att avgöra vad som skall odlas och var produktionen skall säljas. I dagens läge saknar dock bonden ofta motiv för att öka produktionen, eftersom det inte finns några konsumtionsvaror att köpa. Jordbruket är fortfarande mycket känsligt för väderförändringar.

Industrin är i en djup kris, liksom hela den statliga sektorn av ekonomin. Under senare år har en rad reformer genomförts i syfte att förbättra ekonomins funktion. Reformerna har dock varken varit tillräckligt genomgripande eller samordnade. Effekterna har urholkats av en alltför expansiv finanspolitik. Inflationen minskade visserligen under år 1987 till ca 300%, men har åter ökat markant under år 1988. Den dåliga skörden har lett till en kraftig, varaktig ökning av rispriset. Trots att reformerna ännu inte har lett till varaktiga positiva resultat synes Vietnams ledning vara övertygad om att man måste gå vidare på den utstakade vägen.

Delar av ekonomin är nu i praktiken fria, vilket ökar påfrestningarna på den statliga sektorn. Skillnaderna mellan norra och södra Vietnam ökar påtagligt. Priser och löner saknar relation med verkligheten. Infrastrukturen är mycket eftersatt. Landet saknar erfarenhet av modern ekonomi, företagsledning m. m.

Vietnams skuldsituation är allvarlig. Importen är mer än dubbelt så stor som exporten. Underskotten täcks genom krediter från öststaterna, men utlandsskulden är nu nästan 9 miljarder dollar, 11 gånger exporten.

Vietnams förbindelser med omvärlden är alltjämt problemfyllda. Isoleringen beror främst på Kampucheafrågan. Vietnam har påtagligt minskat truppnärvaron i Kampuchea. Utsikterna till en lösning före år 1990, då Vietnams trupper skall ha lämnat Kampuchea, har under året ljusnat.

Vietnam är mycket tättbefolkat, särskilt i de bördiga slättområdena. Befolkningstillväxten utgör därför ett stort problem för landet. Miljön utsätts för svåra påfrestningar på grund av svedjebruk och skogsavverkning, främst för brännved. Bristen på jordbruksmark leder till att skogen försvinner. Effekterna av kriget är fortfarande stora, särskilt i delar av södra Vietnam.

Läget avseende de mänskliga rättigheterna har förbättrats under de senaste åren. Nästan alla i omskolningslägren har släppts. Utresebestämmelserna har liberaliserats. Rörelsefriheten inne i landet har ökat. De ekonomiska reformerna innebär ökande möjligheter att finna en försörjning utanför den statliga sektorn, vilket innebär en viktig förbättring för de mänskliga rättigheterna i ett land som Vietnam.

Vietnam är mycket biståndsberoende. Den helt dominerande delen av biståndet erhålls från öststaterna, varför det är svårt att uppskatta biståndets omfattning. I övrigt erhålls bistånd främst från FN, Sverige, Finland och Indien.

Utvecklingssamarbetet med Vietnam regleras av ett samarbetsavtal för budgetåren 1987/88 och 1988/89 om 300 milj. kr. per budgetår. Det svenska biståndet inleddes 1970/71. Ca 5,0 miljarder kr. beräknas ha utbetalats t. o. m. budgetåret 1987/88.

Sveriges biståndssamarbete med Vietnam har hittills främst inriktats på tillväxt och oberoende. Gradvis har biståndet förändrats mot bakgrund av att Vietnam är ett mycket isolerat land med nästan total brist på utländsk valuta och utan kontakter med länder utanför östblocket. Industrirehabiliteringar har därför med små medel kunnat ge väsentligt bidrag till den vietnamesiska ekonomin. Utbytet av personer och erfarenheter har efter hand blivit allt livligare, både inom projekten och på ett mera allmänt plan.

Genom ett regeringsbeslut i april 1987 uppdrogs åt SIDA att planera det fortsatta utvecklingssamarbetet med Vietnam, så att inga bindande åtaganden finns vid utgången av budgetåret 1989/90. Insatser för tiden efter den 30 juni 1990 skall dock förberedas. Ett fortsatt bistånd förutsätter att Vietnam då har lämnat Kampuchea. Beslutet, som ger handlingsfrihet beträffande det framtida biståndet, skall ses mot bakgrund av Vietnams utfästelse att senast år 1990 dra tillbaka sina trupper från Kampuchea.

Biståndet omfattar främst stöd till skogsindustri, hälsovård och industrirehabilitering samt varubistånd.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	300	300
Ingående reservation	15	54
Summa	315	354

Fördelning	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Vinh Phu-projektet m. m.	134	145
Hälsosektorn	34	50
Plantering o markvård	4	11
Industrirehabilitering	28	47
Energi	35	18
Varubistånd	25	74
Konsultfond	1	2
Summa	261	347
Utgående reservation	54	7

Avsikten är att bygga upp en viss reservation, för att år 1990 möjliggöra en överbryggning eller avveckling i ordnade former.

Skogssektorn

Svenskt stöd till skogssektorn domineras liksom tidigare av stöd till Vinh Phu-projektet.

Pappersbruket i Vinh Phu producerade år 1986 ca 28 000 ton papper. Stöd utgår enligt gällande avtal till 1990, då Vietnam beräknas helt kunna överta driften. Stödet koncentreras nu till utbildning, underhåll och företagsledning. Fortfarande kvarstår på några års sikt problemet med att säkra virkestillförseln. Under år 1987 lyckades fabriken exportera 2 600 ton papper värt ca 9 milj. kr. En export är nödvändig för att garantera en löpande tillförsel av oundgängliga insatsvaror och reservdelar. För närvarande lider fabriken av betydande driftsstörningar beroende bl. a. på dåligt underhåll.

Inom Vinh Phu finns tre mindre sidoprojekt. En yrkesskola har fått stor betydelse även utanför projektet. Ett transportprojekt syftar till att underlätta försörjningen med kol för fabrikens drift. Infrastrukturen för bostäderna runt fabriken förbättras.

Stödet till skogsbruket har i huvudsak utgått till avverkning och plantering för pappersbrukets behov. Ett särskilt planteringsprojekt startades hösten 1986 för att stödja försök med intensiv plantering, byskogsbruk och samodling av träd och jordbruksgrödor. Det är nödvändigt att försöka möta både pappersbrukets behov av papper och befolkningens behov av brännved, samtidigt som miljöskadorna genom erosion m. m. förhindras. Arbetet med att förbättra skogsarbetarnas villkor fortsätter. 5 milj. kr. har avsatts för bl. a. bostäder, brunnar och barnstugor.

Hälsovård

Stödet till hälsovården består av driftstöd till de svenskbyggda sjukhusen i Hanoi och Uong Bi, primärhälsovård, läkemedelsförsörjning samt till produktion och reparation av medicinsk utrustning.

Ett arbete pågår för att anpassa de två sjukhusens teknologiska nivå till normala vietnamesiska förhållanden.

Primärhälsovårdsprojektet har utvidgats till att omfatta flera distrikt och skall även omfatta råvaruområdet för Vinh Phu-projektet. Det syftar till att utveckla metoder och organisation för en effektiv primärhälsovård. Läkemedelsstödet är av stor betydelse för Vietnams läkemedelsförsörjning.

Industrirehabilitering

Upprustningen av två pappersbruk i södra Vietnam är i det närmaste avslutad. Produktionen och dess kvalitet har höjts påtagligt. Fortsatta kortfristiga insatser för rehabilitering skall göras.

Energi

I södra Vietnam har upprustningen av ett oljeeldat kraftverk avslutats med gott resultat. Samarbetet fortsätter med ett fortsatt stöd till rehabilitering av elproduktion och eldistribution i Ho Chi Minh-staden.

Varubistånd

Bristen på utländsk, konvertibel valuta gör varubiståndet till en viktig del av biståndet till Vietnam. Varubiståndet har främst använts för inköp av enkla insatsvaror för konsumtionsvaruindustrin, t. ex. polyesterfibrer. En tredjedel är bundet till upphandling i Sverige.

Konsultfond

Konsultfonden används i första hand för förberedande insatser inom företagsledning och administration. Ett personutbyte har inletts.

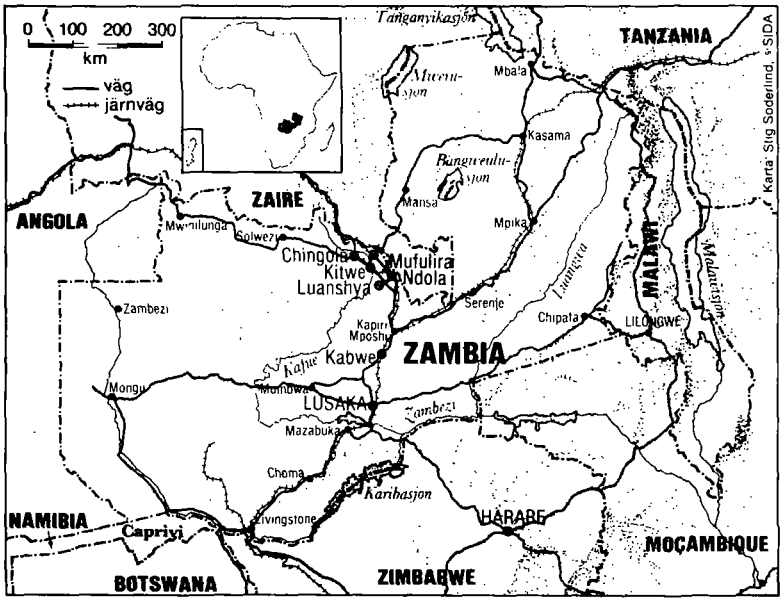
Bistånd utanför landramen

Vietnam erhöll under budgetåret 1987/88 17,5 milj. kr. i katastrofbistånd i form av konstgödning.

SAREC ansvarar för forskningssamarbete med Vietnam sedan år 1977. Sammanlagt 25 milj. kr. har utbetalats. De viktigaste samarbetsområdena är medicin, jord- och skogsbruk, geoteknik och kvinnoforskning.

ZAMBIA

Befolkning	6,9 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	2,6	(1980–86)
BNP/invånare	300 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt	477 kr.	(1986)
– Sverige	46 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Zambias ekonomiska situation fortsätter att förvärras. Den allt tyngre skuldbördan gjorde att Zambia i maj 1987 beslutade avbryta det omstruktureringsprogram som genomfördes i samarbete med IMF och Världsbanken. En bidragande orsak var även de svåra kravaller, som utbröt i december 1986, när subventionerna på majs togs bort. Zambias inställda skuldbetalningar medförde att biståndsflödet till landet minskade under 1987/88.

Ett positivt inslag i den zambiska ekonomin har varit att landets exportinkomster har ökat, tack vare det höga världsmarknadspriset på koppar. Vidare har majsskörden blivit rekordhög.

Den zambiska regeringen har utarbetat ett eget återhämtningsprogram som dock inte tillräckligt angriper landets underliggande strukturella ekonomiska problem. Under år 1988 har relationerna mellan Zamiba och Världsbanken/IMF varit ansträngda. Som ett led i att underlätta försöken att nå fram till en uppgörelse mellan Zambia och de multilaterala institutionerna stödjer Sverige genomförandet av ett par strategiska studier avseende landets växelkurs- och skuldpolitik. Viss oklarhet råder beträffande Zambias skuldtjänstkvot. En rimlig uppskattning torde dock vara omkring 100 % under år 1988. Utan en radikal lösning på landets skuldproblem och ett väsentligt större biståndsflöde har ekonomin dock små möjligheter att utvecklas i positiv riktning.

Det hittillsvarande anpassningsprogrammet har drabbat stadsbefolkningen hårt och gynnat landsbygden, bl. a. genom högre priser på livsmedel. De sociala sektorerna har drabbats av nedskärningar i statens budget.

Zambia är en enpartistat med stor makt samlad hos presidenten. Generellt visas respekt för personlig rättssäkerhet och frihet. Presidenten har dock enligt lag befogenhet att hålla personer misstänkta för ekonomiska brott eller politiskt omstörtande verksamhet i förvar. Yttrandefriheten är förhållandevis omfattande. I parlamentet och i media förekommer ofta kritik mot partiet och regeringen. Zambia för en generös flyktingpolitik.

Sverige svarar för ca 10 % av det samlade biståndet till Zambia. Andra stora biståndsgivare är USA, Japan och EG.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Zambia regleras av ett tvåårigt avtal för 1988–1989 omfattande 460 milj. kr.. Samarbetet påbörjades år 1965 efter självständigheten. Huvudområden för det landramsfinansierade biståndet är, sedan slutet av 1970-talet, sektorstöden till jordbruk, undervisning och hälsovård. Sedan år 1985 har dessutom varubiståndet ökat kraftigt till följd av betalningsbalanskrisen. Från år 1965 till 1987/88 har sammanlagt ca 1.9 miljarder kr. utbetalats inom ramen för det bilaterala biståndssamarbetet.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	230	240
Ingående reservation	74,1	92
Summa	304,1	332

Fördelning	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Jordbruk	81,1	80
Importstöd		100
Undervisning	19,2	40
Hälsovård	19,1	22
Personal- och konsultfond	3,5	8
Summa	122,9	250
Utgående reservation	91,5	82

Jordbruk

Ett treårigt avtal om stöd till jordbrukssektorn har ingåtts för perioden 1988–90 omfattande 90 milj. kr. per år. De största insatserna avser integrerad landsbygdsutveckling, kooperation samt ett utsädes- och forskningsprogram. Insatser för småbönder och kvinnor på landsbygden är en viktig komponent i jordbruksstödet. Zambia har idag genom svenska insatser en fungerande produktion av högkvalitativt utsäde vilken dessutom ger ett visst exportöverskott. I det nya stödet till jordbrukssektorn ingår en insats för miljö- och markvård.

Hälsovård

Samarbetet omfattar insatser för hälsovård på landsbygden, hälsocentraler, utbildning för primärhälsovård, ett program för övervakning av kost- och näringsfrågor, läkemedel till hälsocentraler på landsbygden, hälsoplanering och stöd till hälsoministeriets transportfond. Läkemedelsprogrammet har i flera avseenden varit framgångsrikt. Sverige stöder även Zambias AIDS-kampanj som inleddes under år 1988.

Undervisning

Större delen av stödet går till produktion av skolmöbler och läromedel för primärskolorna, lärarutbildning för primärskolan och handikapputbildning. Stöd har även givits till det zambiska universitetets institutioner för lantmäteri och elektronik. Praktiskt taget hela den zambiska undervisningsbudgeten (97 %) går nu till att betala lärarlöner, vilket har lett till att föräldrar får ta större kostnader. Trots den större ekonomiska uppoffringen har deltagandet i primärskolan i stort kunnat upprätthållas.

Varubistånd

Vid förhandlingar i början av år 1988 ingicks ett ettårigt avtal om varubistånd. Det slogs fast att varubiståndets omfattning och inriktning i framtiden måste vara avhängigt av den makroekonomiska politiken. För kalenderåret 1988 har ungefär hälften av varubiståndet avsatts för ett system gällande tilldelning av valuta som har ersatt det auktionssystem som avskaffades år 1987. Återstående medel används i huvudsak för import av konstgödsel och reservdelar till transport- och energisektorerna.

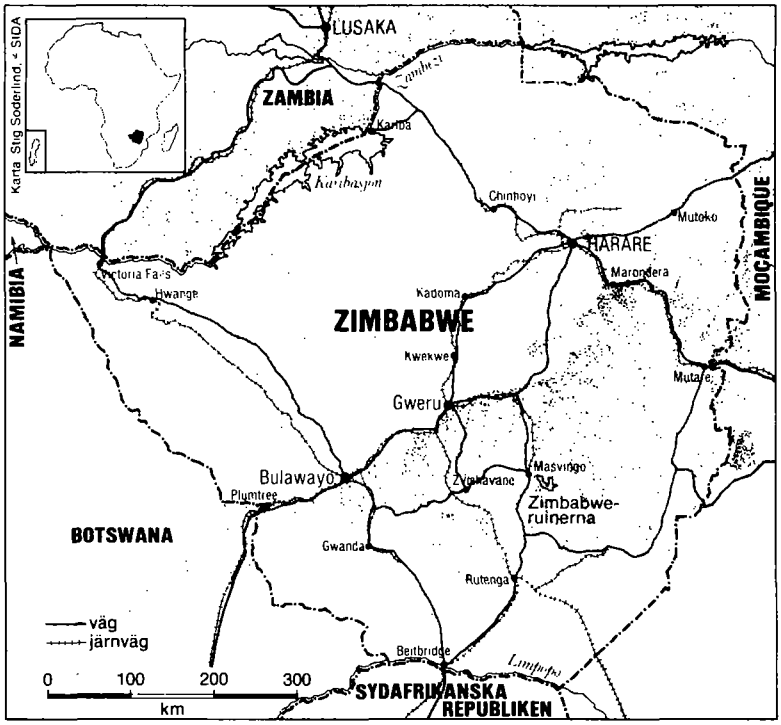
Personal- och konsultfond

Genom fonden finasieras vissa nyckeltjänster i den zambiska förvaltningen. Bl. a. utgår stöd till den zambiska riksbanken, till rekrytering av en makroekonomisk expert till finansministeriet samt till planeringskommissionens kvinnoenhet.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen berörs Zambia av det svenska SADCC-samarbetet, främst omfattande insatser längs Tazara-järnvägen. Sverige lämnar även omfattande humanitärt bistånd till flyktingar i landet.

ZIMBABWE

Befolkning	8,7 milj.	(1986)
Befolkningstillväxt/år	3,7 %	(1980–1986)
BNP/invånare	620 dollar	(1986)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	184 kr.	(1986)
– Sverige	17 kr.	(1986)

Ekonomisk och social utveckling

Den zimbabwiska ekonomin brottas med djupgående strukturella problem. Tillväxten för år 1988 väntas, trots det, bli ca 5 %. Främst beror detta på produktionsökningar i jordbruket och till viss del även inom tillverkningsindustrin och gruvnäringen. Budgetunderskottet närmar sig 10 % av BNP. Skuldtjänsten uppgår till ca 30 % och Zimbabwe har skött sina utlandslån utan anmärkning. Pris- och lönestopp har upphävts och regeringen studerar förslag till ytterligare avreglering av ekonomin, inklusive ett förändrat system för tilldelning av valuta. Den redan stora arbetslösheten växer och utgör ett allt svårare politiskt och socialt problem.

På grund av sitt geopolitiska läge upprätthåller Zimbabwe ekonomiska förbindelser med Sydafrika. I enlighet med regeringens önskan har exporten till Sydafrika reducerats. Sydafrikanska intressen har dock fortfarande ett stort inflytande i Zimbabwes näringsliv.

Zimbabwe är enligt konstitutionen en flerpartistat. Efter beslutet om sammanslagning av de två största partierna, ZANU och ZAPU, i slutet av 1987 har ZANU:s dominerande ställning ytterligare stärkts. I samband med att presidentämbetet omvandlades till att bli exekutivt valdes regeringschefen Robert Mugabe till president vid årsskiftet 1987/88. I den då ombildade regeringen ingår flera f. d. ZAPU-politiker liksom flera vita. Mänskliga rättighetsläget i landet har påverkats positivt av partisammanslagningen och amnestin till dissidenterna. Politiskt motiverade frihetsberövanden synes ha upphört. Undantagstillståndet förlängs dock regelbundet. Dödsstraffet tillämpas. Massmedia har under året innehållit uppgifter om korruption bland bl. a. politiker. Sådan kritik har även framförts i parlamentet.

De största biståndsgivarna till Zimbabwe är vid sidan om Sverige, Förbundsrepubliken Tyskland, Nederländerna, Storbritannien, Canada, Norge och Världsbanken. USA har återupptagit sitt bilaterala bistånd efter några års avbrott av politiska skäl.

Sveriges bistånd

Det humanitära svenska stödet till befrielserörelserna ZANU och ZAPU övergick efter självständigheten år 1980 i återuppbyggnads- och utvecklingsbistånd till Zimbabwe. Totalt har t. o. m. budgetåret 1987/88 855 milj. kr. utbetalats inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet. Nu gällande samarbetsavtal utgår i juni 1989. En ettårig förlängning bereds för närvarande. Medelsramen för ett år är 160 milj. kr..

Zimbabwes mottagningskapacitet och medelsutnyttjande har påtagligt förbättrats under 1987/88. Reservationen har nedbringats från 43 till 21 milj. kr.

Huvudmålen för biståndssamarbetet är att understödja Zimbabwes strävan till social och ekonomisk utjämning samt att minska det ekonomiska beroendet av Sydafrika. Sektorstöden avseende undervisning, hälsovård, förvaltningsutveckling och transport har en inriktning på landsbygdsutveckling. Varubiståndet och personal- och konsultfonden svarar främst mot biståndsmålen oberoende och tillväxt.

Svenskt stöd ges till demokratiseringsreformer inom förvaltningen och till insatser med folkligt deltagande på lokal nivå. I flera insatser utgör kvinnor målgruppen. För den utsatta gruppen lantarbetare och deras familjer görs speciella satsningar inom undervisning och hälsovård.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1987/88	1988/89
Anslag	160	160
Ingående reservation	43	21
Summa	203	181

Fördelning	Utbetalt 1987/88	Planerat 1988/89
Hälsovård	32	21
Undervisning	47	48
Förvaltningsbistånd	24	21
Personal- och konsultfond	4	4
Transporter	16	31
Varubistånd	50	35
Summa	173	160
Utgående reservation	21	21

Hälsovård

Stora framsteg har gjorts inom primärhälsovården i Zimbabwe med stöd från bl.a. Sverige. Den nationella vaccinationskampanjen har förbättrat hälsoläget hos barn särskilt vad gäller mässling och polio. Samarbetet med hälsoministeriet har efter en översyn givits mer stadga. I sektorprogrammet ingår förvaltningsutbildning. Delinsatser görs för vatten och sanitet i Manicaland, nutrition, personalutbildning och handikapprehabilitering. Särskilt stöd går till det nationella programmet för bekämpande av AIDS. Ett tvåårsavtal omfattande 40 milj. kr. undertecknades i juli 1988.

Undervisning

Undervisningssektorn har under lång tid fått stora svenska bidrag. Stödet har gått till att bygga och utrusta primärskolor på landsbygden. För sekundärskolan har lokalt anpassade läromedel utvecklats och lärarna har utbildats i tekniska ämnen. Ett av de största projekten är byggande av primärskolor i eftersatta områden, där föräldrar deltar i arbetet på självhjälpsbasis. Gällande sektoravtal löper till juni 1991 och omfattar 200 milj. kr..

Förvaltningsbistånd

Förvaltningssektorn har från 1985/86 gjorts till en separat samarbetssektor. Stödet utgår till organisationsutveckling, förvaltningsutbildning och statis-

tiksamarbete. Insatser görs bl. a. för att stärka folkligt deltagande på lokal nivå och kvinnoinriktade verksamheter. Svenska institutioner har engagerats aktivt i genomförandet av olika delprogram bl. a. statens institut för personalutveckling, statistiska centralbyrån, statens planverk och Kommunförbundet. Stöd går till förberedelser av kommunreformer och till fysisk planering. Sverige deltar även i en översyn av statsförvaltningen. Sektoravtalet utgår i juni 1990 och uppgår till 75 milj. kr.

Personal- och konsultfond

Tidigare har insatser inom transportområdet dominerat. Vägingenjörer och bilinspektörer har förstärkt den zimbabwiska vägförvaltningen. Flygledare har arbetat inom civilflyget. Tre stora konsultstudier har utförts om det nationella transportväsendet, persontrafiken i städerna och utbyggnad av vägar på landsbygden. Sedan dessa insatser överförts till transportstödet avser merparten av PK-fondens utbetalningar lönepåslag för svensk personal som rekryteras av Zimbabwe, s. k. direktanställning. Därutöver har utförts studier t. ex. om rehabiliteringsbehov i ett pappersbruk.

Transporter

Transportstödet utgår i stor utsträckning genom svenska institutioner och transportföretag. Det omfattar tekniskt bistånd för vägunderhåll, utbildning och bilbesiktning samt övervakning/kontroll av vägbyggen. En delinsats avser byggande av mindre landsbygdsvägar.

Varubistånd

Stödformen motiveras av Zimbabwes stora brist på utländsk valuta och landets ekonomiska beroende av Sydafrika. Av varorna till den offentliga respektive privata sektorn upphandlas 3/4 i Sverige. Inom det offentliga stödet har Zimbabwe prioriterat lastbilar, vattenborrar, tryckeriutrustning, papper och kullager. För den privata sektorn har införsel skett av stål, papper och kemiska produkter. Beslut har även fattats om import av utrustning för landsbygdselektrifiering. En studie har utförts som belyser varubiståndets makro- och mikroekonomiska effekter. Hanteringen av stödet har förenklats.

Bistånd utanför landramen

Ett betydande bistånd går till Zimbabwe utanför landramen, såsom SADCC-insatser, forskningsstöd, katastrofbistånd, stöd till kvinno- och kulturprojekt samt via enskilda organisationer. Inom det regionala SADCC-stödet är insatserna avseende den s. k. Beira-korridoren av betydande zimbabwiskt intresse. Såväl BITS som SWEDFUND och IMPOD är engagerade i projekt i Zimbabwe.

Bilateralt bistånd till icke-programländer

En stor del av det bilaterala biståndet utgår till länder utanför kretsen av de 17 programländerna. Bistånd ges t. ex. via katastrofinsatser, livsmedelsbistånd eller enskilda organisationer. Men bilaterala bistånd kanaliseras även genom andra biståndsorgan än SIDA, främst BITS, SWEDFUND, IMPOD och SAREC. Detta bistånd utanför programlandskretsen går för närvarande till ett 60-tal länder och områden.

Nedan ges en sammanfattning av några av de största insatserna i länder som inte är programländer, men som ändå erhåller bilateralt bistånd. För varje land ges en kort beskrivning av de olika insatserna.

Avgränsningar

I sammanställningen som följer ingår insatser kanaliserade genom SAREC, BITS, IMPOD, och SWEDFUND. Vidare ingår betalningsbalansstöd, katastrofbistånd, livsmedelsbistånd samt stöd via enskilda organisationer.

I flertalet fall redovisas inte regionala insatser. Det innebär t. ex. att medlen under Särskilda program endast tas upp då de klart kan hänföras till enskilda länder.

Det livsmedelsbistånd som redovisas har normalt kanaliserats via olika multilaterala program. Trots detta redovisas biståndet som bilaterala insatser, eftersom det har varit möjligt att knyta de olika bidragen till respektive länder. Under enskilda organisationer presenteras endast verksamheter som ges stöd från SIDA.

Den sammanfattning som följer är inte heltäckande. Endast några av huvuddragen i vissa projekt redovisas.

För en komplett sammanfattning hänvisas till tabellen Biståndet fördelat på enskilda länder där samtliga insatser och länder redovisas. Följande länder och områden har medtagits i redogörelsen nedan:

AFRIKA

Algeriet, Burkina Faso, Egypten, Rwanda, Somalia, Sudan, Tunisien, Uganda, Zaire.

ASIEN

Afghanistan, Filippinerna, Gaza/Västbanken, Iran/Irak, Jordanien, Kampuchea, Kina, Libanon, Malaysia, Nordyemen, Pakistan, Sydyemen, Syrien, Thailand.

LATINAMERIKA

Bolivia, Brasilien, Costa Rica, Cuba, Ecuador, Jamaica, Peru.

Algeriet

Total summa 1987/88: 95,4 milj. kr.

Algeriet var samarbetsland för nämnden för internationellt bistånd (NIB) på 60-talet, och är i dag ett av BITS äldsta samarbetsländer. Inom ramen för det tekniska samarbetet bidrar Sverige med en del av kostnaderna i utlandsvaluta till en konsultinsats i Algeriets största stålverk. Sverige och Algeriet planerar också samarbete kring utbildning rörande drift och underhåll av digitala telefonstationer.

Flera projekt som finansieras med u-krediter har genomförts eller kommer att genomföras. Sammanlagt har drygt en miljard kronor utgått i form av sådana krediter, vilket gör Algeriet till det tredje största mottagarlandet av u-krediter.

Även IMPOD är verksamt i Algeriet. Under perioden arrangerade IMPOD en resa till landet för importörer inom utvalda produktgrupper. Resan var en uppföljning av ett seminarium som tidigare hållits i Sverige.

Rädda Barnen arbetar sedan år 1975 med stöd för de västsahariska flyktingarna i landet.

Burkina Faso

Total summa 1987/88: 7,2 milj. kr.

Flertalet av landets provinser drabbades av torkan år 1987. Detta innebar att spannmålspriserna steg till en så hög nivå att stora grupper inte längre hade möjlighet att köpa spannmål. Burkina Faso beviljades därför katastrofbistånd på drygt 3 milj. kr. under perioden. Landet erhöll dessutom livsmedelsbistånd.

Sverige samarbetar med UNSO (United Nations Sudano-Sahelian Office) i ett markvårdspojekt som till viss del omfattar Burkina Faso.

Flera svenska enskilda organisationer är verksamma i Burkina Faso, bl. a. Diakonia, Pingstmissionens u-landshjälp (PMU) och Svenska handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse (SHIA). Diakonia arbetar t. ex. med byutveckling och stöd till olika bygrupper.

Egypten

Total summa 1987/88: 9,5 milj. kr.

BITS har haft tekniskt samarbete med Egypten inom energisektorn i cirka tio år. I samarbetet har främst ingått konsultinsatser för rehabilitering och utbyggnad av högspänningsnätet samt för utveckling av vattenkraften. Insatser inriktade på energibesparing har också erhållit stöd.

För närvarande är inga nya projekt med u-kreditfinansiering aktuella. Däremot är flera projekt genomförda eller under genomförande. I samband med att Egypten införde lagar som förbjöd användning av bördig och hårt utnyttjad lera från Nilen för tegeltillverkning, beslutade det egyptiska bostadsministeriet att uppföra 12 nya produktionslinjer för lättbetong.

U-kreditfinansiering beviljades för fyra av dessa. Sverige finansierar även en genomgripande renovering och upprustning av ett ångkraftverk.

SWEDFUND medverkar i tre fabriksprojekt i Egypten med tillverkning av lödningselektroder, rostfria vaskar och diskbänkar samt tillverkning av aluminiumfosfat.

Även IMPOD har haft olika aktiviteter i landet.

Rädda Barnen arbetar i Egypten med projekt mot kvinnlig omskärelse, och Svenska Alliansmissionen (SAM) medverkar bl. a. i ett vattenprojekt.

Rwanda

Total summa 1987/88: 8,3 milj. kr.

Via u-krediter finansierar Sverige ett fabriksprojekt för tändstickstillverkning i Rwanda. Det till Världsbanken knutna International Finance Corporation (IFC), deltar också i projektet och garanterar u-krediten.

SWEDFUND arbetar också i landet

Men drygt hälften av Sveriges bistånd till Rwanda kanaliseras genom enskilda organisationer. PMU är störst i landet, och organisationen arbetar med grundskolor.

Somalia

Total summa 1987/88: 28,3 milj. kr.

Somalia samarbetar med bl. a. BITS. Tillsammans med Världsbanken finansierar BITS en uppbyggnad av en statistisk centralbyrå i landet.

Sverige ger också stöd till ett fiskebåtsprojekt där SWEDFUND är delägare.

SAREC inledde ett forskningssamarbete med Somalia år 1980. Tillsammans med Somalias vetenskapsakademi ger SAREC stöd till forskning om kamelskötsel, medicinsk forskning om primärhälsovård, jordbruksforskning, arkeologi; samt till forskning kring somaliska kvinnors situation och villkor.

Somalia fick också livsmedelsbistånd på närmare 15 milj. kr., samt ett katastrofbistånd på drygt 4 milj. kr., i första hand avsett för flyktingar.

Svensk-Somaliska föreningen arbetar med ett sjukhusprojekt i landet. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS) erhåller stöd för arbete med flyktingar.

Sudan

Total summa 1987/88: 41,6 milj. kr.

SWEDFUND stödjer ett mejeriprojekt i Khartoum sedan år 1982. Även BITS har åtaganden i projektet. BITS har dessutom sedan några år tillbaka ett samarbete med Sudan inom barnhälsovården.

Sudan beviljades ett betalningsbalansstöd på 114 milj. kr., för betalning av vissa skulder till svenska staten.

Katastrofbistånd och livsmedelsbistånd har givits bl. a. i samband med

nödsituationen under de långa och ihållande regnen. Katastrofbiståndet och livsmedelsbiståndet uppgick tillsammans till 36 milj. kr.

En rad olika enskilda organisationer arbetar i Sudan. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS) ger bistånd till flyktingar. Lutherhjälpen arbetar med program för landsbygsutveckling samt med upprustning av ett sjukhus. Svensk-Sudanska föreningen arbetar i ett byprojekt. PMU finns också i landet.

Tunisien

Total summa 1987/88: 21,3 milj. kr.

Tunisien är ett tidigare programland och dessutom ett av BITS äldsta samarbetsländer. Inom det tekniska samarbetet med landet ligger tonvikten på konsultinsatser och på utbildning för vattenrening och telekommunikation. En stor del av de beviljade u-krediter till Tunisien har använts till att förstärka telenätet.

SWEDFUND arbetar i ett fabriksprojekt för produktion av bildelar och slangklämmor.

IMPOD har under tre år stött försök att införa tunisiska apelsiner på den svenska marknaden. Försöken har hittills inte givit önskat resultat, bl. a. beroende på pris- och kvalitetsproblem.

Livsmedelsbiståndet till Tunisien uppgick under perioden till drygt 1 milj. kr.

Uganda

Total summa 1987/88: 52,9 milj. kr.

Uganda erhöll betalningsbalansstöd på totalt 30 milj. kr. under perioden.

Bland organisationer som arbetar i landet finns Swedish Cooperative Centre (SCC) som ger stöd till landets transportsektor, samt medverkar i en uppbyggnad av kooperationen i Luwero. Lutherhjälpen arbetar med vattenförsörjning i en av provinserna. PMU arbetar med rehabilitering av flyktingar. Sverige ger bidrag till UNHCR för stöd till återvändande från Sudan samt bidrag till UNICEF:s hälso- och vattenprogram i landet.

Sverige stöder fyra insatser för AIDS-kontroll i Uganda. Bidrag har även lämnats till Östafrikanska utvecklingsbanken för stöd till Ugandas industri.

Zaire

Total summa 1987/88: 19 milj. kr.

En rad olika enskilda organisationer arbetar sedan lång tid i landet. Via dessa organisationerna fick Zaire stöd från Sverige på drygt 19 milj. kr. under 1987/88. Medlen har kanaliserats t. ex. genom Diakonia, PMU samt Svenska missionsrådet (SMR).

PMU medverkar i upprustning av sjukhus. Diakonia arbetar med byutveckling. Svenska missionsförbundet (SMF) arbetar bl. a. i sjukhusprojekt.

Afghanistan

Total summa 1987/88: 32,5 milj. kr.

Behovet av återbyggnadsarbete i Afghanistan är mycket omfattande. Hälften av jordbruket är förstört, bevattningsanläggningar ligger öde, vägar och broar har raserats etc. Under perioden beslutade regeringen om ett katastrofbistånd till Afghanistan/Pakistan på 45 milj. kr. Bidraget har gått till FN:s hjälpverksamhet till förmån för Afghanistan, bl. a. för finansiering av FN-koordinatorns kontor i Geneve.

Bistånd har även kanaliserats via Svenska Afghanistankommittén, som arbetar med hälso- och sjukvård samt livsmedelsdistribution. Kommittén ger stöd bl. a. till ett 50-tal sjukstugor i landet. Röda korset arbetade också i Afghanistan/Pakistan under perioden.

Filippinerna

Total summa 1987/88: 20,3 milj. kr.

I samarbete med Världsbanken har Sverige via BITS lämnat stöd till en kartering av naturresurser och miljöpåverkan med hjälp av satellitbilder. Sverige stöder även en utveckling av kraftöverföringssystemet i landet.

IMPOD har under de senaste två åren arrangerat olika delegationsresor till Filippinerna för svenska importörer.

Filippinerna har beviljats katastrofbistånd på 4 milj. kr. under perioden.

Bland de enskilda organisationer som arbetar i landet kan nämnas Diakonia, Röda korset och LO-TCO:s biståndsnämnd. Diakonia arbetar bl. a. med jordreformer och livsmedelsproduktion. LO-TCO:s biståndsnämnd arbetar med facklig utbildning.

Gaza/Västbanken

Total summa 1987/88: 8,4 milj. kr.

Sverige är den tredje största bidragsgivaren i Gaza/Västbanken.

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA) får svenskt stöd bl. a. för en upprustning av skolbyggnader i Gaza. Palestinagrupperna stöder en läkarstation för uppsökande verksamhet på Västbanken. Diakonia medverkar i en förskoleverksamhet i Gaza och i ett byutvecklingsprojekt på Västbanken. Sverige ger också stöd till Internationella röda korsets arbete i området. Under perioden beslutade regeringen att ställa en expertgrupp till förfogande för rådgivning avseende utformning och planering av ett medicinskt rehabiliteringscenter på Västbanken.

Iran/Irak

Total summa 1987/88: 8 milj. kr.

Sedan början av 80-talet har Sverige lämnat stöd till Internationella röda korskommitténs humanitära hjälpverksamhet till förmån för nödlidande i

Iran/Irak-konflikten. Sverige har bidragit med ca 10 % av kommitténs budget, och är därmed en av de största bidragsgivarna i programmet.

Sverige har på olika sätt lämnat stöd till dem som drabbats av användningen av kemiska vapen i konflikten.

Jordanien

Total summa 1987/88: 20,2 milj. kr.

BITS samarbetar med Jordanien avseende stöd till ett underhållssystem för elkraftmyndigheten i landet. Jordanien har även fått u-krediter för att kunna upprätta en driftledningscentral för elmyndigheten. Dessutom genomförs en flerårig större konsultinsats som syftar till att stärka det nationella telebolaget under en period då betydande satsningar görs på telekommunikationerna i landet.

Jordanien erhöll livsmedelsbistånd på runt 1,3 milj. kr. från Sverige.

Kampuchea

Total summa 1987/88: 5,7 milj. kr.

Kampuchea har beviljats 16 milj. kr. i katastrofbistånd under 1987/88. Utbetalningar blev endast 5,7 milj. kr. Sverige har lämnat bistånd till landet sedan år 1979, dvs. lika länge som FN har haft en samordnad verksamhet såväl bland flyktingarna som inne i Kampuchea.

Biståndet har främst kanaliserats via FN:s barnfond (UNICEF), som har byggt upp ett väl fungerande stöd till landets primärskolor, hälsovård och dricksvattenförsörjning. Diakonia har bidragit med jordbruksinsatser efter torkkatastrofer.

Kina

Total summa 1987/88: 109,7 milj. kr.

BITS tekniska samarbete med Kina inleddes 1979/80. Samarbetet är omfattande, och tonvikten har främst legat på utbildningsinsatser inom industrin.

Via BITS lämnar Sverige också bl. a. stöd till ett projekt som syftar till att integrera miljöhänsyn i planering och utveckling av staden Tianjin. Vidare ges stöd till utbildning av flygledare och flygtekniker.

Kina erhöll de första u-krediterna år 1984. Det är framför allt pappers- och massaindustrin, skogsindustrin, livsmedelsindustrin, telekommunikationer samt energiförsörjning som har prioriterats. Närmare hälften av u-krediterna används till olika projekt för telekommunikation.

SWEDFUND arbetar med två fabriksprojekt i landet; avseende läkemedelsproduktion och framställning av värmetråd.

IMPOD:s insatser i Kina omfattade cirka en halv miljon kronor under 1987/88. Under perioden genomfördes den första IMPOD-arrangerade resan till landet.

Svenska kyrkans mission (SKM) arbetar i landet med ombyggnad av ett servicecentrum.

Kina har dessutom erhållit livsmedelsbistånd.

Libanon

Total summa 1987/88: 7,6 milj. kr.

Libanon beviljades både livsmedels- och katastrofbistånd under perioden. En del av pengarna har kanaliserats till nödlidande i landet via FN. Biståndet behövdes framför allt till livsmedels- och jordbrukssektorn, sjukvården och utbildning.

Också Röda Korset och Diakonia arbetar i landet.

Malaysia

Total summa 1987/88: 11,6 milj. kr.

BITS har tekniskt samarbete med Malaysia inom olika projekt avseende kraftöverföring. Dessutom pågår en uppbyggnad av samarbetet inom vattenrening, miljö och förvaltning. Sverige har även lämnat u-krediter till två insatser inom energisektorn.

IMPOD har kartlagt den malaysiska fruktmarknaden, och också arrangerat kampanjer för viss frukt.

En rad olika organisationer är verksamma i landet, bl. a. Svenska kyrkans mission (SKM), Amningshjälpen och LO-TCO:s biståndsnämnd. SKM medverkar i ett projekt för vattenförsörjning. LO-TCO:s biståndsnämnd arbetar med facklig utbildning.

Arabrepubliken Yemen (Nordyemen)

Total summa 1987/88: 34,7 milj. kr.

BITS har lämnat en u-kredit till landsbygdselektrifiering i samfinansiering med Världsbanken och Arabfonden för ekonomisk och social utveckling.

Genom Vattenfall har BITS även genomfört en organisationsstudie rörande det nationella elbolaget.

Under perioden fick Nordyemen ett livsmedelsbistånd på närmare 1 milj. kr.

Rädda barnen arbetar sedan många år i landet. Även PMU finns på plats.

Pakistan

Total summa 1987/88: 40,4 milj. kr.

Pakistan är ett tidigare programland som nu erhåller stöd främst genom olika BITS-insatser.

BITS tekniska samarbete med Pakistan inleddes år 1983 och har i huvudsak koncentrerats till transportsektorn. Svenska experter har bl. a. medverkat till att bygga ut busstrafiken i staden Lahore. Sverige stöder också en utbyggnad av flygtrafikledningen i landet. Järnvägsförvaltningens skola i Lahore, och den särskilda linjen för utbildning av signal- och telekommunikationstekniker, ingår i samarbetet.

Pakistan har erhållit en u-kredit som tillsammans med stöd från Asiatiska utvecklingsbanken, Nordiska investeringsbanken och krediter från Norge, skall finansiera ett driftövervakningssystem för kraftnätet.

Genom SAREC ger Sverige stöd till ett samarbetsprojekt mellan institutionen för pediatrik vid King Edward Medical College i Lahore och olika sjukhus och institutioner i Sverige. Projektet omfattar forskning kring infektionssjukdomar och näringsproblem hos mödrar och barn.

IMPOD genomförde en affärsresa till Pakistan under perioden. De svenska företagsrepresentanterna intresserade sig i huvudsak för textil, lädervaror och sportartiklar. Resan resulterade i order omfattande 8 milj. kr. från de svenska företagen.

PMU arbetar bl. a. med utbildningsprojekt för barn i Pakistan, och LO-TCO:s biståndsnämnd driver facklig utbildning. Lutherhjälpen arbetar i landet med flyktingar från Afghanistan. Under perioden fick landet också ett livsmedelsbistånd till flyktingar på drygt 8 milj. kr.

Dem. Folkrepub. Yemen (Sydyemen)

Total summa 1987/88: 12,0 milj. kr.

Sydyemen erhöll ett livsmedelsbistånd på 6,8 milj. kr. från Sverige via World Food Program (WFP).

Rädda Barnen arbetar också i landet.

Syrien

Total summa 1987/88: 8,9 milj. kr.

Syrien fick under perioden ett livsmedelsbistånd från Sverige via World Food Programme (WFP) och via Food Aid Convention (FAC).

Thailand

Total summa 1987/88: 9,7 milj. kr.

BITS har ett samarbete med Thailand som rör energiutveckling och energibesparing. Landet satsar exempelvis på ett projekt med vedeldade kraftverk.

Också IMPOD samarbetar med Thailand inom en rad olika projekt. IMPOD har t. ex. kartlagt exportmöjligheterna för tre olika thailändska produkter, nämligen leksaker, biltillbehör samt industrigummi.

Diakonia stöder flyktingar som flyr till Thailand från Burma. Svenska baptistsamfundet (SB) arbetar bl. a. med by- och hälsovårdsprojekt, och KFUK-KFUM driver ett verksamhetscenter.

LATINAMERIKA

Bolivia

Total summa 1987/88: 9,3 milj. kr.

Bolivia har ett tekniskt samarbete med BITS inom framför allt energisektorn. Sedan år 1983 får landet bistånd främst till det statliga elektricitetsbolaget.

Under perioden fick Bolivia ett betalningsbalansstöd på 10 milj. kr. Stö-

det, som lämnades inom ramen för en av IMF samordnad internationell skuldlättnadsaktion, avsåg återköp av boliviansk statsskuld till kommersiella långivare i utlandet till ett starkt reducerat pris.

Under det gångna budgetåret har Bolivia erhållit bidrag från IMPOD för att kunna visa landets turistattraktioner på en mässa i Göteborg.

Via enskilda organisationer ger Sverige bistånd till en lång rad olika projekt avseende bl. a. undervisning och sjukvård. Vikingaskolans biståndsprojekt satsar i ett skolbygge i landet. Diakonia stöder ett kvinnocentrum. Utbildning för biståndsverksamhet (UBV) och Svalorna är ytterligare några organisationer som har verksamhet i Bolivia.

Genom FN:s barnfond UNICEF har Sverige givit bidrag till ett vattenprogram.

Beslut har fattats om att stödja den s. k. Sociala nödhjälpsfonden, vars syfte är att minska de sociala konsekvenserna av Bolivias strukturanpassningsprogram. Stödet är tvåårigt och uppgår till 24,8 milj. kr.

Brasilien

Total summa 1987/88: 8,3 milj. kr.

Övervägande delen av svenskt bistånd till Brasilien kanaliseras via enskilda organisationer. LO-TCO:s biståndsnämnd arbetar t. ex. med facklig utbildning. SMR-Tältmissionen arbetar med olika former av barnomsorg. Diakonia är en annan organisation som finns i Brasilien.

Under perioden fick Brasilien även ett mindre katastrofbistånd.

Costa Rica

Totalt summa 1987/88: 22,4 milj. kr.

BITS inledde tekniskt samarbete med Costa Rica år 1982. En rad olika projekt har genomförts under åren. För närvarande ligger tonvikten på insatser som rör energi, telekommunikationer, bostadsbyggande och mejeriutveckling. Sverige ger bl. a. stöd till landets el- och telemyndighet för utveckling, drift och underhåll av kraftnätet.

BITS utbildar också costarikansk personal, som i sin tur skall leda den regionala utbildning som landets teleförvaltning kommer att erbjuda personal från de centralamerikanska teleförvaltningarna.

Inom bostadssektorn arbetar BITS främst för att långsiktigt effektivisera bostadsbyggandet i landet. Sverige har också levererat mejeriutrustning till ett livsmedelscenter som skall ge utbildning och tekniskt stöd till mindre och svagare jordbrukskooperativ.

SWEDFUND stödjer ett möbelfabrikprojekt i Costa Rica.

SAREC arbetar i ett projekt för rehabilitering av torr tropisk skog. SAREC är dessutom involverat i ett program för samarbete inom skogsforskningen mellan Costa Rica och Nicaragua.

Under 1987/88 inledde Sverige ett bilateralt stöd till Costa Rica med en planeringsram på 80 milj. kr. under två år. Inom denna ram ges stöd via SIDA för två projekt: ett som rör slumsanering och bostadsbyggande och ett annat avseende miljövård.

Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) och Diakonia kan också nämnas bland de enskilda organisationer som arbetar i Costa Rica. Diakonia arbetar med miljövård och SNF i en nationalpark i landet.

Cuba

Total summa 1987/88: 26,7 milj. kr.

Cuba är ett tidigare programland som i dag erhåller bilateralt stöd främst via BITS. BITS inledde sitt samarbete med landet redan 1980, samma år som Cuba upphörde att vara svenskt programland. Tonvikten i samarbetet har legat på stöd till landets industri; huvudsakligen till sockerindustrin, livsmedelsindustrin och pappersindustrin.

Inom sockerindustrin har Cuba bl. a. fått stöd för inköp av reservdelar till den utrustning som upphandlades i Sverige under 70-talet. Sverige medverkar även till upprustning av ett mejeri som sedan skall stå modell för andra mejerier. Cuba har vidare erhållit konsulthjälp för rening av utsläpp från pappersindustrin samt för studier rörande energibesparing och kemikalieåtervinning.

SAREC:s forskningssamarbete med Cuba inleddes år 1978 och omfattar bl. a. det miljövård, medicin, jordbruksforskning och mikrobiologisk behandling av sockerrörsavfall.

Ecuador

Total summa 1987/88: 7,7 milj. kr.

BITS insatser i Ecuador koncentreras till tele- och energisektorn.

SWEDFUND stödjer sedan början av 80-talet ett företag som tillverkar salicylsyra och acetylsalicylsyra. Detta projekt är SWEDFUND:s största i Latinamerika.

LO-TCO:s biståndsnämnd samt Utbildning för biståndsverksamhet (UBV) är några av de enskilda organisationer som finns i Ecuador. Sverige har också lämnat bidrag via UNDP till stöd för jordbävningsdrabbade.

Jamaica

Total summa 1987/88: 4,5 milj. kr.

Jamaica har sedan länge ett väl utvecklat samarbete med BITS avseende bl. a. utbyggnad av landets ambulansstyrka, stöd till energisektorn och konsultinsatser rörande industriterminaler.

IMPOD har medverkat i försök att introducera kaffe från Jamaica i Sverige.

Peru

Total summa 1987/88: 9,9 milj. kr.

I Peru ligger tonvikten på BITS insatser inom transportområdet. Landet får stöd till kollektiva transporter samt till renhållningen av huvudstaden. Peru har dessutom tidigare erhållit u-krediter.

SWEDFUND har stött ett mejeri sedan år 1984. Produktionen startade i september 1987.

Peru har med bidrag från IMPOD lämnat turistinformation till olika researrangörer i Sverige. Ett första steg har också tagits för att introducera varor av alpacka-fibern i Sverige.

En lång rad enskilda organisationer är verksamma i Peru. Diakonia har t. ex. engagerat sig i statsplanering i Limas slum och i viss landsbyggdsutveckling. Rädda Barnen arbetar bl. a. med insatser för gatubarn och med hälsovård. Minority Interest Group arbetar i ett hantverkskooperativ för Huahuapuqio-indianer.

Regionalt ekonomiskt samarbete i södra Afrika (SADCC)

Southern African Development Coordination Conference (SADCC) bildades år 1980 för att minska beroendet av Sydafrika och främja ekonomisk tillväxt i regionen. Medlemmarna i SADCC – Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Moçambique, Swaziland, Tanzania, Zambia och Zimbabwe – har satt som främsta prioritet att stärka transporter och kommunikationer mellan länderna. Sverige har tillsammans med de nordiska länderna i övrigt engagerat sig särskilt starkt i denna sektor. Därutöver ges bistånd inom främst energisektorn.

För att stärka SADCC:s förmåga att bereda och genomföra projekt har stöd givits i form av finansiering av personal och annat tekniskt bistånd till transport- och kommunikationskommissionen i Maputo, till industri- och handelssekretariatet i Dar es Salaam och till miljö- och markvårdssekretariatet i Maseru. En konsultfond har knutits till SADCC-sekretariatet i Gaborone. Beredning pågår av svensk-finskt stöd till gruvsekretariatet i Lusaka.

Inom telekommunikationsområdet deltar Sverige tillsammans med Norge i finansieringen av tre mikrovågslänkar mellan Botswana, Zambia och Zimbabwe; mellan Malawi, Moçambique och Zimbabwe samt mellan Malawi och Tanzania. Ytterligare stöd ges för installation av en internationell televäxel i Moçambique. Teletrafiken i regionen tar ett stort steg mot oberoende från Sydafrika.

Inom vägsektorn har en väg från Swaziland till den moçambikiska gränsen färdigbyggts. Reparationsarbeten pågår på bron över Matola i Moçambique. Fortsatt driftsstöd har under året givits det trafikflygplan Sverige levererat till Lesotho.

På järnvägsområdet levereras tele- och signalutrustning till järnvägen i Botswana. För TAZARA-järnvägen har avtal slutits om inköp av järnvägsvagnar. Beställningen har gått till två företag i Zimbabwe. I Beirakorridoren och i hamnen i Beira pågår stora arbeten för upprustning, liksom i Dar es Salaams hamn. Arbetena omfattar reparation av hamnanläggningar, banvallar, spår och väg. Vid SADCC-konferensen i Arusha i januari 1988 presenterade SADCC en tioårsplan för den s. k. Lobito-korridoren i Angola. I planen finns bl. a. förslag för upprustning av Benguela-järnvägen. SADCC och Angola avser år 1989 ordna en särskild konferens med potentiella givare om stöd för rehabilitering av Lobito-korridoren.

På energiområdet har studier gjorts om kraftöverföring från Moçambique till Malawi och om underhåll av kraftverk. Pågående insatser är landsbygdelektrifiering i Lesotho och ett vattenkraftverk vid Corumana i Moçambique.

SADCC arbetar på ett pragmatiskt sätt som är väl anpassat till den rådande situationen i södra Afrika och som har vunnit respekt inom det internationella givarsamfundet. I första hand inriktas verksamheten på

upprustning och/eller utbyggnad av befintliga anläggningar. Utbildning samt drift- och underhållsfrågor kommer att få en allt viktigare roll i samarbetet.

Inom det regionala stödet ges även bidrag till ILO:s regionala sysselsättningsorgan SATEP.

Nya former för nordisk samverkan har prövats inom ramen för SADCC-biståndet. Betydande resursbesparingar och bättre utbud har därmed skapats.

De nordiska länderna svarar för en tredjedel av det bilaterala biståndet till SADCC-området. Sverige är den största givaren. Andra stora givare är EG, Canada, USA, Förbundsrepubliken Tyskland och Nederländerna. Ett visst samarbete har kommit igång med FN-organen, Världsbanken och öststater. Den alliansfria rörelsens Afrikafond mobiliserar resurser för SADCC-länderna och befrielserörelserna i Namibia och Sydafrika. Svenska bidrag till fonden avser finansiering av järnvägsvagnar till TAZARA-järnvägen och transporter inom ramen för projektet TRANSCARGA i Moçambique.

Det bredare samarbetet mellan Norden och SADCC fastlades i den s. k. Harare-deklarationen år 1986. Syftet är att finna nya samarbetsområden som komplement till det reguljära biståndet, särskilt inom handel, investeringar och kultur. Efter ett omfattande inventerings- och studiearbete har flera insatser tagit form. Regeringen har bl. a. godkänt ett program för motköpsaffärer mellan Norden och SADCC och inom SADCC-regionen. Ökade ansträngningar görs för att främja export från SADCC-länderna genom IMPOD. En revolverande fond för att stödja joint ventures mellan företag i Norden och SADCC-regionen planeras. Nordiskt stöd har beslutats för upprättande av en genbank i SADCC-området. Tidskriften Southern African Economist började ges ut 1988 och har fått ett positivt mottagande. Sverige fungerar som nordisk samordnare för det nordiska initiativet under en tvåårsperiod. Ett flertal organisationer och institutioner har dragits in i det bredare samarbetet såsom banker, standardiseringsinstitutioner, ungdomsorganisationer, industriinstitutioner m. fl.

Regionala insatser i Centralamerika

Medel för regionala insatser i Centralamerika anvisades första gången för budgetåret 1986/87. För innevarande budgetår anslogs 15 milj. kr. för ändamålet. Medlen har utnyttjats för stöd till primärhälsovård genom den allamerikanska hälsovårdsorganisationen (PAHO), stöd till den centralamerikanska kooperativa konfederationen (CCC-CA), insatser på miljövårdsområdet genom utbildningscentret för tropiskt jordbruk (CATIE), samt stöd till en regional insats för förebyggande av naturkatastrofer. Samarbetet med den centralamerikanska universitetskonfederationen (CSUCA), på medicinutbildnings- och kulturområdena har fortsatt, liksom stödet till Aktionskommittén för stöd till Centralamerika (CADESCA) inom det latinamerikanska ekonomiska systemet. En studie rörande ett kvinnoinriktat bistånd till regionen har utförts i samarbete med NORAD. Vid utgången av budgetåret 1987/88 var insatser för ca 50 milj. kr. beslutade eller planerade.

Sverige stödjer sedan år 1979 via FAO ett regionalt program för utveckling av hantverksfiske i länderna kring Bengaliska bukten. Programmet omfattar Bangladesh, Indien, Indonesien, Malaysia, Maldiverna, Sri Lanka och Thailand. Nu gällande avtal avser perioden 1987–91. Stödet uppgår till 6 milj. kr. per år. Danmark och mottagarländerna själva deltar i finansieringen.

Svenskt stöd utgår sedan år 1981 till Mekongkommittén, som verkar för regionalt samarbete mellan Laos, Thailand och Vietnam avseende utnyttjandet av Mekongfloden. Sverige finansierar ett vattenkvalitetsprojekt, konsultstudier och tjänster vid kommittén till en kostnad av 6–8 milj. kr. per år.

Humanitärt bistånd i Latinamerika

Under anslagsposten Humanitära insatser i Latinamerika utbetalades under budgetåret 1987/88 112,5 milj. kr.

Det humanitära biståndet i Latinamerika inleddes efter militärkuppen i Chile år 1973, då främst nödhjälp lämnades till flyktingar och offer för förtryck. Verksamheten har därefter vidgats till stöd för försvar av mänskliga rättigheter och stöd till långsiktig demokratisk utveckling i flertalet länder i Latinamerika, samt till utvecklingsinsatser med inriktning på de mest utsatta grupperna i de fattigare länderna. Under 1980-talet har humanitärt bistånd i växande utsträckning lämnats till Centralamerika.

Under de senaste åren har de större insatserna i Centralamerika planerats på årsbasis. I Sydamerika har rutinerna förbättrats, bl. a. genom samarbetsavtal mellan SIDA och de större mottagarorganisationerna. I synnerhet i Centralamerika har kapaciteten hos mottagande och förmedlande organisationer utvecklats, vilket skapat förutsättningar för ökade hjälpinsatser. Det humanitära biståndet har bidragit till att stärka mottagargrupperna och ge dem ökad prestige i arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter.

Stöd utgår till insatser för utveckling av demokratiska strukturer, t. ex. genom bidrag till folkbildningsverksamhet och kooperation. Nödhjälp till hemlösa och flyktingar samt juridisk hjälp är vanligt förekommande. Likaså utgår stöd till särskilt utsatta grupper, t. ex. kvinnor och s. k. gatubarn. Stöd har lämnats till anhöriga till politiska fångar och försvunna personer. Bidrag har också utgått till försvar av mänskliga rättigheter och till sysselsättningsprojekt i form av verkstäder och daghem för krigsdrabbade barn. Vidare har under senare år stöd utgått till flyktingar som återvänt till hemlandet.

Biståndet förmedlas av svenska folkrörelser och andra svenska och internationella enskilda organisationer. Bland dessa organisationer kan nämnas Arbetarrörelsens internationella centrum, Diakonia, Kyrkornas världsråd, LO/TCO:s biståndsnämnd, Lutherhjälpen, Rädda barnen, Svenska röda korset, Svenska kyrkans mission och World University Service.

Under 1980-talet har apartheidsystemets fortsatt strikta tillämpning inneburit att motsättningarna i Sydafrika fördjupats. Den sydafrikanska regeringen har inte visat några tecken på att vilja avskaffa apartheidsystemet. Genom nya lagar, en ny konstitution och fortsatta folkomflyttningar har systemet snarare befästs. Undantagstillstånd med långtgående informationskontroll och censur infördes i hela landet i juni 1986. Sedan dess har mer än 30 000 människor fängslats. Under år 1988 har den sydafrikanska regeringen vidtagit och föreslagit ett flertal åtgärder i syfte att ytterligare skärpa apartheidsystemets tillämpning. Under åren har 24 antiapartheidorganisationer förbjudits att arbeta mot apartheidsystemet, däribland United Democratic Front (UDF). Ändringar i arbetsmarknadslagstiftningen har föreslagits innebärande kraftigt försämrade möjligheter för fackföreningsrörelsen att verka. Ett lagförslag om förbud mot bidrag från utlandet till organisationer och individer inne i Sydafrika har presenterats vilket väckt starka reaktioner både från den sydafrikanska oppositionen och internationellt. Trots den ökade repressionen i Sydafrika har antiapartheidorganisationerna inne i landet ändock lyckats fortsätta sin verksamhet.

Även i Namibia tillämpas apartheidsystemet genom den s. k. interimsregeringen. Förhandlingar mellan Sydafrika, Angola och Cuba med USA som medlande part har lett fram till en överenskommelse som öppnar möjligheter för ett genomförande av FN:s resolution 435 och för självständighet för Namibia.

Det humanitära biståndet i södra Afrika utgör ett stöd till offer för och motståndare till apartheidsystemet. Syftet är att stödja en utveckling mot ett fritt, icke-rasistiskt och demokratiskt Sydafrika samt Namibias självständighetssträvanden. Biståndet omfattar bl. a. stöd till uppbyggnad av folkliga organisationer såsom fackföreningar och kyrkor, rättshjälp och försörjningsbidrag till fängslade apartheidmotståndare och deras familjer, flyktinghjälp, stipendier, utbildningsinsatser samt information och forskning. Bidragen lämnas dels som direkta bidrag till den humanitära verksamheten inom befrielserörelserna South West Africa Peoples Organisation (SWAPO) och African National Congress (ANC), dels till svenska och internationella enskilda organisationer.

Det svenska humanitära biståndet till SWAPO inleddes budgetåret 1970/71. T. o. m 1987/88 har ca 500 milj. kr. utbetalats. För budgetåret 1988/89 har 73 milj. kr. anvisats. Huvuddelen av biståndet har använts för inköp av dagliga förnödenheter som kläder, livsmedel och mediciner till de ca 70 000 namibiska flyktingar som finns huvudsakligen i Angola och Zambia. Fordon har också inköpts för transport av förnödenheterna till flyktinglägren. En ökande del av biståndet används för olika utvecklingsprojekt i flyktinglägren, t. ex. utbildnings-, vattenförsörjnings- och hälsovårdsinsatser i Kwanza Sul i Angola. Stöd ges även till bl. a. jordbruksprojekt för att öka självförsörjningsgraden i flyktinglägren, till förbättring av vattenförsörjningen i dessa läger och till uppbyggnad av en fordonsverkstad, bagerier samt bostäder. Ett antal namibier får även yrkesinriktad utbildning i Sverige.

Ett självständigt Namibia kan förutses bli ett svenskt samarbetsland för biståndssamarbete. Former för nordiskt biståndssamarbete med ett fritt Namibia har utretts av en särskild arbetsgrupp inom den nordiska ämbetsmannakommittén för biståndsfrågor.

Biståndssamarbetet med ANC har pågått sedan budgetåret 1972/73 och närmare 360 milj. kr. har hittills utbetalats. För budgetåret 1988/89 har 71 milj. kr. anvisats. Även biståndet till ANC används huvudsakligen för inköp av dagliga förnödenheter för försörjning av sydafrikanska flyktingar. En viss projektverksamhet pågår främst inom jordbrukssektorn i anslutning till läger i Tanzania och Zambia. Biståndet innefattar bidrag till administration, information och transporter. Stöd ges också för yrkesinriktad utbildning i Sverige.

Det övriga humanitära biståndet rör insatser för offren för och motståndare till apartheidsystemet, förmedlat av olika enskilda organisationer. En stor del av detta bistånd avser insatser för stipendieverksamhet och utbildning. Huvuddelen används för flyktingstipendier, bl. a. genom World University Service (WUS), African Educational Trust (AET) och FN:s utbildningsprogram för södra Afrika (UNETPSA).

De sydafrikanska kyrkorna har en stark ställning i Sydafrika och inom apartheidmotståndet. Stöd ges till olika kyrkliga aktiviteter, bl. a. genom Diakonia, Frikyrkan hjälper, Lutherhjälpen, Svenska ekumeniska nämnden och Svenska kyrkans mission.

Det sydafrikanska förtrycket har medfört ett växande antal politiska fångar. För att hjälpa dessa ges bidrag till advokathjälp och stöd till de drabbade familjernas försörjning, bl. a. genom International Defence and Aid Fund (IDAF) och FN:s förvaltningsfond för apartheidpolitikens offer (UNTF). Fackföreningsrörelsen blir även en allt viktigare faktor i antiapartheidrörelsen. Spridning av information och forskningsresultat om situationen i Sydafrika är betydelsefull för att öka medvetenheten om apartheidsystemet. Därför stöds informationsverksamhet såväl i som utanför Sydafrika.

Katastrofbistånd m. m.

Anslagsposten Katastrofer m. m. uppgick under budgetåret 1987/88 till 595 milj. kr. jämte reservation från föregående budgetår. Medlen har tagits i anspråk för 120 insatser i ett 30-tal länder.

Över hälften eller ca 60 % av anslagsposten har utnyttjats för katastrofhjälp i 13 afrikanska länder. Insatserna har företrädesvis avsett hjälp till människor som drabbats av torka, andra naturkatastrofer eller väpnade konflikter. Den svåra försörjningssituationen i Etiopien har motiverat betydande katastrofbistånd. Stora bidrag har också utgått till Moçambique, Angola, Sudan och Uganda.

Drygt 17 % av anslagsposten har utnyttjats för insatser i Asien för humanitär hjälp bl. a. åt flyktingar och krigsdrabbade från Afghanistan,

Iran, Irak och Kampuchea. I Latinamerika har katastrofbistånd utgått till sex länder, däribland Haiti, El Salvador och Nicaragua.

Hälften av tillgängliga medel har använts för insatser förmedlade av svenska enskilda organisationer, medan cirka en fjärdedel vardera har utgjort stöd till FN:s katastrofinsatser respektive stöd direkt till mottagarlandet.

Destination	Beslutade insatser (milj.kr.) Budgetåret 1987/88
AFRIKA	
Algeriet	0,1
Angola	14,0
Burkina Faso	3,2
Etiopien	147,3
Guinea Bissau	1,0
Mauretanien	0,1
Moçambique	96,4
Somalia	4,2
Sudan	27,1
Tanzania	1,2
Tchad	0,1
Uganda	18,8
Zimbabwe	5,0
Övriga regionala insatser	70,2
Summa	388,7
ASIEN/MELLANÖSTERN	
Afghanistan/Pakistan	45,0
Bangladesh	2,5
Filippinerna	4,0
Indien	2,8
Iran/Irak	8,0
Gaza/Västbanken	8,0
Kampuchea	16,0
Libanon	4,5
Sri Lanka	11,1
Thailand	2,2
Vietnam	1,0
Summa	105,1
LATINAMERIKA	
Argentina	0,3
Brasilien	0,2
Colombia	1,7
El Salvador	2,2
Haiti	4,4
Nicaragua	23,4
Summa	32,2
ÖVRIGT	
Stöd till globala insatser mot sjukdomen AIDS, m.m.	99,5
TOTALT	625,5

Förmedlande organisationer	1987/88 milj. kr.
ENSKILDA ORGANISATIONER	
Adventistsamfundet	2,4
Afrikagruppernas Rekryterings-organisation (ARO)	3,3
Diakonia	10,9
Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS)	49,5
Lutherhjälpen	37,2
Namuno-kommittén	5,8
Pingstmissionens u-landshjälp (PMU)	19,3
Rädda Barnen	22,6
Svenska Afghanistankommittén	30,0
Swedish Co-operative Centre (SCC)	24,3
Svenska Röda korset	96,8
Övriga	12,2
Summa	314,3
INTERNATIONELLA ORGANISATIONER	
FAO	11,0
UNBRO	1,5
UNDP	0,1
UNDRO	5,5
UNHCR	19,0
UNICEF	36,2
UNRWA	6,8
WFP	6,0
WHO	70,0
Summa	156,1
TOTALT	470,4

Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer

Anslagsposten för stödet till folkrörelsers och andra enskilda organisationers utvecklingsprojekt har flerdubblats sedan 1974/75. För år 1988/89 anvisades 525 milj. kr., en ökning med 110 % i förhållande till 1984/85.

Under 1987/88 utbetalades sammanlagt 420 milj. kr. av totalt tillgängliga 543 milj. kr. Knappt hälften av de återstående medlen är intecknade genom bidragsbeslut.

Bidrag utgick budgetåret 1987/88 för projekt i ca 70 u-länder, inklusive programländerna för bilateralt bistånd. De tio största mottagarländerna och storleken av bidragen till dem framgår av följande uppställning :

	1987/88 milj. kr.
Tanzania	36
Nicaragua	22
Indien	20
Zaire	19
Kenya	19
Etiopien	17
Zimbabwe	17
Bangladesh	14
Brasilien	8
Kap Verde	8

De kristna organisationerna mottog den största delen av bidragen, 208 milj. kr., motsvarande 50 % av utbetalade medel. Bidragen till fackliga respektive kooperativa insatser var 42 milj. kr. respektive 40 milj. kr.

Liksom tidigare år har stödet i huvudsak använts till hälsovårds- och utbildningsprojekt. Stödet till landsbygdsutvecklingsprojekt har ökat. Stöd har utgått både för investeringar och drifts- och underhållskostnader i lokal valuta.

Under åren har stora summor avsatts för kapitalkrävande byggnadsverksamhet och investeringar. En viss ändrad inriktning kan skönjas mot mindre byggande än tidigare. Ett skäl härtill är de svårigheter som har uppstått vid det successiva avvecklandet av det egna stödet och överlämnande av driftsansvaret till lokala samarbetspartners. Insatserna idag baseras därför mer på lokala behov och större hänsyn tas till förutsättningarna att uppnå varaktiga resultat. Sådana insatser är ofta svårare att planera och genomföra, samtidigt som de normalt är mindre kostnadskrävande. Ett resultat av denna utveckling kan bli att bidragens utbetalningstakt inte kommer att följa anslagets ökningstakt lika snabbt som hittills.

Bland de enskilda organisationerna kan spåras tendenser till att tillgängliga medel inte kan utnyttjas fullt ut. På flera håll vittnas om kapacitetsproblem både för planering och genomförande av insatser. Hos samarbetsorganisationerna i u-länderna har också kunnat förmärkas begränsningar i mottagningskapaciteten.

Biståndet genom enskilda organisationer förmedlas även inom ramen för anslagen för u-landsinformation, katastrofhjälp och humanitärt bistånd. De sammanlagda bidragen till bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer under budgetåret 1987/88 översteg för första gången 1 miljard kronor.

Genom den av regeringen under hösten 1986 tillkallade särskilda folkrörelseberedningen har ett instrument skapats för fördjupat samråd, erfarenhetsutbyte och diskussion kring organisationernas egna biståndsprojekt, samtidigt som organisationerna kan lämna synpunkter på det totala svenska biståndets innehåll och utformning. Ett ingående samråd och erfarenhetsutbyte äger också rum mellan SIDA och organisationerna. Det sker vid årsgenomgångar, konferenser och seminarier, gemensamma fältbesök, uppföljningar och utvärderingar.

Ramavtal

Ramavtal om biståndsinsatser har ingåtts mellan SIDA och följande elva organisationer, som tillsammans representerar ett 80-tal medlemsorganisationer: Afrikagruppernas rekryteringsorganisation (ARO), Arbetarrörelsens internationella centrum (AIC), Diakonia, LO/TCO, Handikapprörelsens internationella biståndsstiftelse (SHIA), Pingstmissionens u-landshjälp (PMU), Rädda barnen, Swedish Co-operative Centre (SCC), Svenska missionsrådet (SMR), Svensk volontärsamverkan (SVS) samt Utbildning för volontärverksamhet (UBV). Av medlen under anslagsposten går omkring 85 % till dessa organisationer. Samarbetet med ramorganisationerna regleras av avtal som löper på fem år. Rambidragen beviljas dock på

basis av ettåriga framställningar, medan indikativa rambelopp fastställs för ytterligare två år för att underlätta organisationernas planering.

Volontärbidrag

Genom stödet till volontärer, som arbetar för enskilda organisationer, får ett stort antal svenskar möjlighet till praktisk erfarenhet av arbete i u-land. Antalet volontärer med SIDA-bidrag under budgetåret 1987/88 var ca 700. För varje volontär utgår ett schablonmässigt bestämt bidrag. Fr. o. m. budgetåret 1986/87 är bidraget 110 000 kr. per år. Volontärbidragen svarar för ca 20 % av anslagsposten. Bidragen uppgår till över 80 milj. kr.

Direktstöd till organisationer i mottagarländerna

Stöd har lämnats direkt till kvinnoorganisationer i u-länder. Under 1987/88 uppgick detta stöd till 13 milj. kr. fördelade på 140 organisationer i 15 av de 17 programländerna. År 1982 reviderades riktlinjerna för detta stöd, så att biståndet huvudsakligen begränsas till programländerna. Biståndskontoren ansvarar för beredning och uppföljning av insatserna.

Sedan budgetåret 1985/86 lämnas även direkt stöd med 6 milj. kr. till enskilda organisationer i u-länder för projektverksamhet i anslutning till landramsfinansierade program. Organisationer i Bangladesh, Indien och Sri Lanka har fått direktstöd. Verksamheten har uppvisat goda resultat under året.

Internationella enskilda organisationer

Tre internationella enskilda organisationer – Kyrkornas världsråd, Internationella kooperativa alliansen och Disabled Peoples International – får bidrag från anslagsposten för sin verksamhet.

Särskilda program m. m.

Fr. o. m. budgetåret 1988/89 innefattar anslagsposten Särskilda program m. m. delposterna miljö- och markvård, energi, befolknings- och hälsofrågor, AIDS-bekämpning, kvinnofrågor, kultur och massmedia, mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling, försöksverksamhet och metodutveckling samt insatsförberedelser och resultatvärdering. Avsikten med verksamheten under de ämnesinriktade delposterna är att tillgodose behov i u-länderna inom särskilt prioriterade områden. Insatserna bör främst ha anknytning till det reguljära utvecklingssamarbetet med programländerna, men kan också omfatta verksamhet i andra utvecklingsländer. Även visst samarbete med FN-organ eller andra internationella organisationer finansieras över anslagsposten. Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Delposter	Anvisat 1988/89
Miljö- och markvård	79,0
Energi	16,8
Befolkningsfrågor	6,5
Hälsofrågor	11,5
AIDS-bekämpning	140,0[1]
Kvinnofrågor	11,1
Kultur och massmedia	18,0
Mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling	13,5
Försöksverksamhet och metodutveckling	66,4
Insatsförberedelser och resultatvärdering	36,0
Summa	398,8

[1] varav 20 milj. kr. till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar att administreras av SAREC.

Miljö- och markvård

Grundläggande för SIDA:s arbete med miljö- och markvård under Särskilda program är behovet av utveckling av metoder för planering och produktion som tar hänsyn till de ekologiska begränsningar naturen ger. Försöksverksamhet och metodutveckling på området skall tjäna som katalysator för att öka förståelsen för miljöfrågor som en integrerad del i utvecklingsarbetet. Insatserna lägger också stor vikt vid kunskapsöverföring och stärkande av den institutionella resursbasen på miljöområdet. Större miljöinsatser som finansieras över delposten är t. ex. ett projekt mot ökenspridning i Sahel-området, markvårdsprogram i Östafrika, naturresursstrategiarbete, byskogsprogram, utbildningsprogram inom marin miljövård samt stöd till naturvård.

Energi

Verksamheten syftar bl. a. till att främja tillämpning och spridning av nya metoder och ny teknik. Ett annat syfte är att stödja introduktion av etablerad kunskap och teknologi som bedöms ha stor potential i u-länder.

Medlen kan vidare utnyttjas för stöd till internationella organisationers energiprogram, särskilt i de fall de bidrar till energiutvecklingen i de svenska mottagarländerna. Till områden som prioriteras hör energiplanering (bl. a. stärkande av nationella energiinstitutioner) och stöd till projekt och kunskapsöverföring inom områden där det finns en god svensk resursbas, t. ex. inom energihushållning, miljöskyddsteknik, småskalig vattenkraft samt viss bioenergiteknik.

Ett projekt om småskalig vattenkraft i Etiopien och ett projekt avseende vedbränslesituationen i urbana områden, fjärranalys av skogsresurser, ökad energieffektivitet i tobaksindustrin m. m. kan tjäna som exempel på verksamheter under delposten.

Befolkningsfrågor

Insatserna syftar till att sprida kunskap och medvetenhet om befolknings- och familjeplaneringsfrågor. Insatserna kan avse land- resp. regionkoncentrerade aktiviteter, liksom verksamheter utan specifik geografisk avgränsning. Den största insatsen består av ett institutionssamarbete mellan statistiska centralbyrån (SCB) och Kinas statliga familjeplaneringskommission kring uppbyggnaden av ett datoriserat informationssystem.

Hälsovård

På hälsovårdsområdet är insatserna inriktade mot primärhälsovårdens behov. De syftar till löpande metodutveckling och spridning av resultat genom regionala seminarier, kurser, utbildningsmaterial etc., som stöd till insater inom landramarna. En stor del av insatserna avser stöd till WHO:s program för primärhälsovård, WHO:s strävanden att åstadkomma tvärsektoriellt samarbete för förbättrad hälsa samt WHO:s program för att utveckla metoder för att stödja bybaserad rehabilitering av handikappade.

AIDS-bekämpning

Syftet med satsningen på detta område är att bekämpa AIDS och dess konsekvenser i framför allt Afrika. Medlen används för att stödja angelägna initiativ som tas av olika organisationer eller grupper i fråga om forskning, planering och genomförande av AIDS-bekämpande insatser. Hälften av de anvisade medlen för 1988/89 ges till WHO:s globala AIDS-program. Dessutom ges stöd till bl. a. bilaterala insatser och enskilda organisationer. Sommaren 1988 beslutade regeringen att sammanlagt 60 milj. kr. under en treårsperiod skulle anvisas för forskning om AIDS och tropiska sjukdomar. Dessa medel administreras av SAREC.

Kvinnofrågor

De särskilda programmen för kvinnor inriktas på eftersatta och angelägna områden av betydelse för kvinnor i mottagarländerna. Inom sektorerna hälsa, undervisning, landsbygdsutveckling och industri arbetar SIDA för att integrera kvinnoaspekterna inom det landprogrammerade biståndet. För att kunna nå uppställda mål kompletteras insatserna med Särskilda program. Dessa insatser kan genom att vara innovativa främja kvinnors tillgång till och kontroll över ekonomiska resurser. De kan också medverka till att göra kvinnor och deras insatser i samhället mer synliga. Verksamheten består bl. a. av stöd till kvinnobyråers och kvinnoministeriers uppbyggnad för arbete på policynivå, opinionsbildning genom massmedia, kreditprojekt samt datainsamling och statistik.

Den största enskilda insatsen består av stöd till ett regionalt kvinnokontor för Afrika. En annan större insats utgörs av informations- och mediastöd. Genom IUCN främjas ett nytt initiativ kring kvinnor och miljö.

Kultur och massmedia

Syftet med kultursamarbetet är att bidra till mottagarlandets strävanden att tillvarata och utveckla sitt kulturarv. Det skall också främja ett samarbete och utbyte på jämbördig nivå mellan stater eller grupper av stater. Samarbetet består dels av kulturutbyte, dels av kulturstöd.

Kulturutbytet syftar till att främja kontakterna mellan kulturinstitutioner och kulturarbetare i Sverige och systerinstitutioner och kolleger i u-länder till ömsesidig gagn för båda parter.

De flesta kulturstödsinsatser har också svensk medverkan och därmed inslag av kulturutbyte. På motsvarande sätt kräver mestadels kulturutbytesprojekt med ett u-land ett inslag av svenskt stöd för att u-landet skall kunna delta på jämställd bas i utbytet.

Stödet till massmedia skall ses som bidrag till uppbyggandet och utvecklingen av främst press och radio men även nyhetsbyråer i u-länder.

Tonvikten på kulturstödet ligger på insatser i SADCC-regionen även om Östafrika och Latinamerika också erhåller stöd. SIDA stödjer bl. a. teatersamarbete och utbildning av filmare. Stödet till massmedia ges dels till den enskilda afrikanska mediaorganisationen African Council on Communication Education (ACCE), dels till Inter Press Service (IPS).

Mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling

I enlighet med den tonvikt som lagts vid demokratimålet har SIDA ökat sin verksamhet för främjande av mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling. Till de områden som naturligt faller inom delposten hör stöd till organisationer som verkar för mänskliga rättigheter, stöd till stärkande av rättsväsende och rättssäkerhet, stöd till demokratisträvanden och decentralisering inom offentlig förvaltning, tekniskt stöd till allmänna och kommunala val, stöd till verksamhet för och information kring förföljda minoriteter, samt stöd till verksamhet för barns rättigheter.

Inom SIDA:s verksamhetsfält finns redan en rad insatser – inom landprogrammen såväl som under övriga anslagsposter – som bidrar till att främja demokrati och mänskliga rättigheter.

Ett relativt omfattande stöd ges till den Internationella Juristkommissionen (ICJ) för bl. a. utbildning av advokater och domare. Planerat stöd till rättsväsendet i Guinea Bissau är ett annat exempel på insats under delposten.

Försöksverksamhet och metodutveckling

Försöksverksamhet och metodutveckling (FoM) är inriktad på experimentell och nyskapande verksamhet på områden som är särskilt angelägna i utvecklingssamarbetet. Insatserna syftar till att finna metoder för att angripa olika utvecklingsproblem för att på sikt förbättra situationen för den fattigare delen av landsbygdsbefolkningen. Därigenom stödjer och kompletterar insatserna den landprogrammerade bilaterala verksamheten. Samarbete bedrivs med FN-organ, andra mellanstatliga organ samt institutio-

ner och företag i Sverige. Under 1987/88 har verksamheten ytterligare knutits till behoven inom det landprogrammerade biståndet.

Inom FoM ges medel för bl. a. kontroll av husdjurssjukdomar, fiskodlingsprojekt, växtnärings- och vattenprojekt, arbetsmiljö och teknik i skogsbruket, handlingsprogram för tropiska skogar, utveckling av småskaliga produktionsmodeller, stimulans av lokala näringslivsorganisationer, industriellt rättsskydd, landsbygdsvägar, vattenförsörjning, utbildningsplanering och förvaltningsutbildning.

Insatsförberedelser och resultatvärdering

Under anslagsposten Insatsförberedelser och resultatvärdering (IRV) finns medel för förberedelse, kontroll och utvärdering av projekt, program och andra aktiviteter som finansierats med svenska biståndsmedel.

Främst används medlen till undersökningar och utredningar som skall ligga till grund för den svenska beslutsprocessen eller ge information till SIDA, statsmakterna och allmänheten om biståndsmedlens användning. För utredningarna anlitas specialister inom olika områden, såsom industriell teknik, energi, undervisningsplanering, medicin, jordbruks- och vattenfrågor. Utvärderingar av allmänt intresse publiceras i serien "Bistånd utvärderat".

U-landsforskning

SAREC har till uppgift att främja forskning som kan underlätta för u-länderna att utvecklas mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa. Det åligger SAREC att

- främja forskning och bevaka forskningsfrågor inom områden som är betydelsefulla för u-länderna och för utvecklingssamarbetet,
- handlägga frågor rörande samarbete med och biståndsfinansierat stöd till u-länderna på forskningens område samt stöd till u-landsinriktade internationella forskningsprogram,
- fördela anslag för u-landsforskning i Sverige, och
- ta initiativ till forskningsinsatser inom områden för u-landsforskning.

Ett centralt mål för SAREC är att stödja u-länders strävan att bygga upp och stärka egen kapacitet inom forskning, vetenskap och teknik.

Verksamheten innefattar stöd till internationella forskningsprogram, stöd till forskning i och forskningssamarbete med länder i Afrika, Asien och Latinamerika, samt stöd till svensk u-landsforskning. Stödet till internationella forskningsprogram utgör SAREC:s största enskilda anslagspost. De bilaterala och regionala forskningsprogrammens sammanlagda andel växer dock och för budgetåret 1988/89 har styrelsen planerat att dessa program beloppsmässigt skall överstiga stödet till de internationella programmen.

År 1986 anvisade regeringen 100 milj. kr. genom SAREC för ett femårigt forskningsprogram om skog och miljö i u-länder. SAREC har vidare sommaren 1988 fått i uppdrag att utforma ett särskilt stöd till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar. För denna forskning anslog regeringen 60 milj. kr. för en treårsperiod med början budgetåret 1988/89.

Budgetåret 1987/88 inrättade regeringen sex professurer vid SAREC. Tillsättningen av dessa professurer beräknas ske våren 1989.

För budgetåret 1988/89 anvisades anslaget C 3. Andra biståndsprogram 280 milj. kr. för u-landsforskning. Dessutom anvisades 23 milj. kr. under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA för SAREC:s verksamhet. För SAREC:s administration anvisades 10,3 milj. kr. under anslaget C 6. Styrelsen för U-landsforskning (SAREC).

Under budgetåret 1987/88 uppgick de totala utbetalningarna till 242 milj. kr. motsvarande en ökning om 15 % jämfört med föregående år. Den ingående reservationen 1988/89 uppgick till 82 milj. kr. varav 79,5 milj. kr. var intecknade.

Tekniskt samarbete och u-krediter

BITS uppgift är att inom ramen för den svenska biståndsverksamheten främja ekonomisk och social utveckling i u-länder samt att utvidga och stärka Sveriges relationer med dessa länder.

Verksamheten omfattar bidrag till tekniskt samarbete med u-länder inklusive internationella kurser i Sverige samt u-kreditfinansiering av utvecklingsprojekt i u-länder. BITS insatser förutsätter att samarbetsländer-

na har kapacitet att planera och ansvara för genomförandet av de projekt som erhåller stöd, att projekten är prioriterade i ländernas utvecklingsplaner samt att en kostnadsdelning sker mellan parterna. Huvuddelen av BITS verksamhet är inriktad på energiförsörjning, transporter, kommunikationer och industri.

BITS samarbetar med låg- och mellaninkomstländer. En stor del av verksamheten avser låginkomstländer med en BNP/capita kring 400 USD. Närmare hälften av BITS lämnade utfästelser om bistånd i u-krediter avser denna kategori. Inom det tekniska samarbetet ligger tyngdpunkten på lägre mellaninkomstländer.

BITS verksamhet har expanderat kraftigt under 80-talet. Utbetalningarna uppgick budgetåret 1987/88 till 485 milj. kr., varav 173 milj. kr. för tekniskt samarbete och 312 milj. kr. för u-krediter. Den ackumulerade reservationen för u-krediter vid utgången av år 1987/88 uppgick till 1 022 milj. kr., varav 422 milj. kr. var intecknade för utestående utfästelser.

Tekniskt samarbete

Det tekniska samarbetet syftar till att överföra kunnande från Sverige till samarbetsländerna. Detta inbegriper skapandet av kontakter, planering av projekt samt utbildning inom områden där Sverige har god kompetens och kapacitet. BITS medverkan i det tekniska samarbetet utgörs av bidrag till konsultinsatser, utbildning för personer från enskilda länder, institutionssamarbete, finansiellt stöd, försöksutrustning och internationella kurser. Vidare ingår ett samarbete med Svenska institutet som avser person- och expertutbyte. BITS samarbetar också med SWEDFUND genom insatser för utbildning och driftledning i industriprojekt där SWEDFUND medverkar.

Det tekniska samarbetet sker främst inom sektorerna industri och energi. Flera av de internationella kurserna behandlar dessa sektorer. Stöd till konsultinsatser, som är den största verksamhetsformen, har i växande utsträckning avsett insatser för att effektivisera utnyttjandet av befintlig industri och infrastruktur, t. ex. genom energisparande åtgärder. Finansiellt stöd på gåvobasis, för inköp av utrustning, kan ges som komplement till det tekniska samarbetet i länder med betalningsbalansproblem och till länder som inte kan komma ifråga för u-krediter. Stöd ges främst för underhålls- och rehabiliteringsinsatser.

Tekniskt samarbete bedrivs med drygt 20 u-länder och ingår bl. a. som en del i genomförandet av de samarbetsavtal som Sverige ingått med vissa u-länder. Samarbete sker även med förutvarande programländer. I länderkretsen ingår bl. a. Algeriet, Argentina, Bolivia, Costa Rica, Cuba, Dominikanska Republiken, Ecuador, Egypten, Filippinerna, Ghana, Jamaica, Jordanien, Kina, Malaysia, Mexico, Nigeria, Pakistan, Peru, Somalia, Sudan, Thailand, Tunisien och Uruguay.

Enstaka insatser görs även i andra länder vilkas utvecklingspolitik bedöms vara förenlig med målen för svenskt utvecklingssamarbete. Under budgetåret 1987/88 lämnades bidrag till ca 180 insatser i ett 30-tal länder.

Den genomsnittliga nivån på stödet är ca 10 milj. kr. per land och år i länder med vilka BITS bedriver reguljärt tekniskt samarbete. I de internationella kurserna fanns dessutom deltagare från programländerna och andra u-länder.

U-krediter

U-krediter är statsstödda krediter som med hjälp av biståndsmedel kan ges på förmånliga villkor för att finansiera svenska varor och tjänster i projekt som främjar u-ländernas ekonomiska och sociala utveckling. U-krediter kan beviljas u-länder vilkas utvecklingspolitik är förenlig med målen för svenskt bistånd och vilka bedöms ha en tillfredsställande kreditvärdighet.

U-kreditgivningen har till övervägande del inriktats på programländer för svenskt bistånd och de u-länder med vilka BITS bedriver tekniskt samarbete. De beviljade och aktuella krediterna fördelar sig på 25 länder med tyngdpunkt på Algeriet, Indien och Kina. Andra större mottagarländer är Angola, Egypten, Jordanien, Kenya, Pakistan, Tunisien och Zimbabwe. Samtliga utom Algeriet, Jordanien och Malaysia är låg- eller lägre mellaninkomstländer. För många u-länder begränsas möjligheterna att tillgodogöra sig u-krediter av en försämrad kreditvärdighet.

Kreditgivningen har främst inriktats på projekt inom sektorerna energi, transport och kommunikation samt industri. Närmare hälften av beviljad kreditvolym avser energisektorn.

I vissa programländer ges u-krediter till projekt i samarbete med SIDA. Exempel på detta är ett större elektrifieringsprojekt i Angola och ett projekt för kraftöverföring i Indien.

BITS har i flera fall av parallellfinansiering medverkat med u-krediter i projekt där Världsbanken eller en regional utvecklingsbank är huvudfinansiär. U-krediter har även beviljats projekt där Nordiska investeringsbanken eller arabiska utvecklingsfonder är engagerade i finansieringen.

Förmånlighetsgraden, det s. k. gåvoelementet, i u-krediterna har hittills normalt uppgått till 25 %. I enlighet med en internationell överenskommelse inom OECD som Sverige biträtt ges u-krediter numera med en förmånlighetsgrad på 35 % respektive 50 %. Det högre gåvoelementet gäller för de s. k. minst utvecklade länderna.

U-krediter ges normalt i en integrerad transaktion där biståndsmedlen används för att subventionera kreditvillkoren. I vissa fall, främst till de minst utvecklade länderna, kan s. k. kombinationskrediter lämnas. Dessa består dels av en gåva, dels av en exportkredit.

För att tillgodose att priserna blir så förmånliga som möjligt för mottagarländerna erfordras som regel i u-kreditsystemet att upphandling sker i internationell konkurrens.

Den totala kreditvolymen för beviljade och aktuella krediter uppgick vid utgången av budgetåret 1987/88 till 6 475 milj. kr. med en beräknad biståndsdel på 1 956 milj. kr. Av de 108 krediter som var aktuella vid budgetårsskiftet hade 95 krediter lett till åtaganden med en total lånevolym på 5 328 milj. kr. Av detta hänfördes 1 534 milj. kr till biståndet.

I det modifierade u-kreditsystemet som infördes 1985 garanteras samtli-

ga u-krediter över biståndsanslagen. Det totala garantiengagemanget under s. k. biståndsgarantier uppgick den 30 juni 1988 till 3 491 milj. kr.

En säkerhetsreserv som uppbär garantipremier för biståndsgaranterade krediter har upprättats för biståndsgarantierna. Till reserven har tidigare även förts medel från biståndsanslaget. Reserven utökades under 1987/88 med 43 milj. kr. till totalt 270 milj. kr. Detta motsvarade 7 % av utestående garantiengagemang.

Exporteffekter

Genom att anslagsmedlen för BITS verksamhet används för upphandling av svenska varor och tjänster erhålls en direkt effekt på svensk export. Genom att kunskaperna om och erfarenheterna av de svenska resurserna ökar uppnås också en indirekt exporteffekt t. ex. genom det tekniska samarbetet.

Den totala export som biståndet genom BITS direkt medverkar till kan uppskattas till ungefär tre gånger utbetalningarna.

Internationella riktlinjer för blandade krediter

S. k. blandade krediter och biståndskrediter utgör ofta konkurrensmedel på en rad utlandsmarknader. Risken för kapplöpning med subventioner och urgröpning av biståndets kvalitet har lett till att användningen av blandade krediter ägnats stor uppmärksamhet i internationella fora. OECD:s biståndskommitté (DAC) antog år 1987 reviderade riktlinjer för utnyttjande av offentligt bistånd i kombination med exportkreditgivning och reviderade riktlinjer för annat bundet bistånd. Riktlinjerna syftar bl. a. till att skärpa biståndskriterierna och begränsa den kommersiellt motiverade konkurrensen med sådan kreditgivning.

Reglerna för blandade krediter skärptes vidare genom en överenskommelse inom OECD, som ingicks våren 1987 och som Sverige biträtt, om en höjning av den lägsta, tillåtna förmånlighetsgraden i blandade krediter. Även om det är för tidigt att värdera erfarenheterna från detta arrangemang tyder mycket på att kreditvärdiga u-länder i dag lyckas finansiera en stor del av sina investeringsprojekt med blandade krediter och att dessa fortsätter att vara ett konkurrensmedel.

Fonden för industriellt samarbete med u-länder

SWEDFUND:s verksamhet skall bidra till industriell utveckling i u-länder genom att främja samägda s. k. joint venture-företag för tillverkning eller tjänsteproduktion. Fondens uppgift är att genom en relativt begränsad insats med statliga medel stimulera svenska företag till samarbete i u-länder och att satsa egna resurser i samarbetet. SWEDFUND har särskilt sökt inrikta sig på företag i fattigare u-länder som tidigare endast i begränsad utsträckning engagerat svenska företag i industrisatsningar.

SWEDFUND är enligt stadgarna en självständig statlig stiftelse. Fonden skall förmedla kontakter, medverka till och finansiera investeringsstudier

och medverka i långsiktiga samverkansprojekt genom aktiesatsningar samt ge lån och garantier.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., skall enligt riksdagsbeslut (prop. 1984/85: 12, UU 22, rskr.33) steg för steg höjas till 250 milj. kr. Hittills har 225 milj. kr. inbetalats. Fonden har bemyndigats att med statsgaranti låna upp medel inom en ram motsvarande högst tre gånger det vid varje tillfälle inbetalda kapitalet. De totala utestående kontrakterade åtagandena för aktiesatsningar, lånegarantigivning och förstudier uppgick den 30 juni 1988 till 186 milj. kr. Utbetalningarna uppgick vid samma tidpunkt till ca 148 milj. kr. Fondens löpande kostnader täcktes t. o. m. 1984/85 i huvudsak av avkastning från det egna grundkapitalet och vissa administrativa bidrag från statsbudgeten under verksamhetens tre första år. Sedan 1985/86 redovisar fonden ett underskott. Detta sammanhänger med att det försämrade ekonomiska läget i många u-länder haft en ogynnsam inverkan på fondens verksamhet. Driftssvårigheter i mindre projekt som följd av t. ex. oerfaren företagsledning förekommer också. Fonden har tvingats till att aktivt medverka i rekonstruktion av ett flertal företag. En följd har varit betydande av- och nedskrivningar i investeringsportföljen. Vidare har fondens arbetsinsatser och behovet av särskilda stödåtgärder i projektens inledande fas blivit större än som kunde förutses när fonden etablerades.

Mot denna bakgrund tillsatte regeringen i juni 1987 en särskild utredare med uppgift att fram till årsskiftet 1987–88 göra en översyn av behovet av och formerna för särskilda stödåtgärder i SWEDFUND:s verksamhet i fattigare u-länder. Utredaren överlämnade sitt betänkande i januari 1988. Detta har under våren remissbehandlats av 70 olika instanser. En redovisning av utredningen och regeringens ställningstaganden återfinns under anslaget C 3.

SWEDFUND medverkade finansiellt per 30 juni 1988 i sammanlagt 43 projekt inkl. förstudier i 25 u-länder. Projekten finns i nuvarande eller tidigare programländer samt i u-länder med vilka Sverige önskar utveckla ett bredare samarbete.

Det totala värdet av investeringarna i de pågående projekten beräknas till ca 1 850 milj. kr. SWEDFUND:s totala finansiella åtagande i dessa projekt uppgår till 186 milj. kr. Övriga finansiärer är projektens svenska och lokala intressenter, nationella och regionala utvecklingsinstitutioner, exportkreditorgan, affärsbanker m. fl.

De pågående projekten väntas skapa drygt 6 000 nya arbetstillfällen i värdländerna. Verksamheten inriktas på projekt där tillverkningen baseras på lokala råvaror och resurser. Ansträngningar görs för att utveckla projekt med en produktionsteknik som kan fungera i länder med svagt utvecklad infrastruktur och med liten tillgång till service- och underhållstjänster. Samtidigt uppmärksammas projekt som medför att ny och något mer avancerad teknik än vad som tidigare funnits, introduceras i landet.

Både stora och små företag, statliga, kooperativa och privata förekommer som svenska parter i samarbetet genom SWEDFUND. De svenska företagens intresse är inte genomgående knutet till export från Sverige. Andra incitament avser utnyttjandet av en befintlig materiell eller perso-

nell överkapacitet, marknadsföring av en ny intressant produkt samt utveckling av ny teknik.

Projektbistånd till vissa u-länder

Budgetåret 1988/89 anvisades 50 milj. kr. under anslaget C3. Andra biståndsprogram under en ny anslagspost Projektbistånd till vissa u-länder. Anslagsposten motiveras med att det kan finnas behov av att från svensk sida gå in med särskilda insatser i vissa u-länder för att markera vårt stöd till ett land i ett kritiskt skede där utgången kan bli avgörande för framtida utvecklingsmöjligheter. Svenska insatser kan t. ex. verksamt bidra till att främja en utveckling i demokratisk riktning. Hittills har beslut fattats om stöd till Costa Rica, Filippinerna och Uganda.

Särskilda insatser i skuldtyngda länder

Budgetåret 1985/86 inrättades för första gången en anslagspost för särskilda insatser i skuldtyngda länder, då kallad Betalningsbalansstöd. 1988/89 anvisades 470 milj. kr. under anslagsposten Särskilda insatser i skuldtyngda länder under anslaget C 3. Andra biståndsprogram. Totalt under de fyra budgetåren har 1730 milj. kr. anvisats.

Behovet av särskilda biståndsinsatser för att lätta u-ländernas skuldbörda och för att underlätta ekonomisk återhämtning har vuxit under åttiotalet i takt med att den ekonomiska krisen förvärrats i många länder. Biståndet har företrädesvis givits inom ramen för internationellt samordnade insatser till stöd för ett lands ansträngningar att genomföra ekonomiska återhämtningsprogram. Härigenom uppnås ett starkare stöd för ekonomisk-politiska reformer i syfte att öka landets tillväxt och återupprätta kreditvärdigheten. Dessa återhämtningsprogram utarbetas oftast i samarbete med Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF). En förutsättning för att reformansträngningarna skall vara hållbara är att ett tillräckligt externt resursflöde kommer till stånd. Att med biståndet delta i internationellt samordnade aktioner har också till syfte att påverka andra givare att ge ökat bistånd och ytterligare skuldlättnad.

Behovet av särskilda insatser framstod klart redan i mitten av åttiotalet, då formerna för att hantera skuldkrisen emellertid endast var svagt utvecklade. Inrättandet av en anslagspost ökade möjligheterna för Sverige att agera internationellt för att bidra till att nya och mer effektiva former för sådant stöd skapas. Anslagsposten användes under det första året, 1985/86, och även senare, för att reglera vissa u-länders skuldtjänst till svenska staten. När det internationella samarbetet utvecklades bl. a. genom svenska initiativ, utfästes särskilda insatser i de sammanhangen. Större utbetalningar kom till stånd under 1987/88. Också för 1988/89 förutses utbetalningar som är större än det anvisade beloppet. Den stora reservation som kom till 1986/87 minskar därmed.

I vidstående tabell redovisas insatser som anslagsposten har använts till under budgetåren 1985/86 – 1987/88, samt under innevarande budgetår fram till den 31 december 1988. Insatserna redovisas under det år, då beslut fattats om insatserna.

Särskilda insatser i skuldtyngda länder: anslagspostens användning under budgetåren 1985/86 — 1988/89 (t.o.m. 88–12–31) (i milj.kr.).

Budgetår	Anslag	Beslutat eller utfäst belopp	ändamål
1985/86	400	367,0	Betalning av skuld till svenska staten: Tanzania (166,2), Moçambique (132,4), Zambia (47,8), Vietnam (2,8), Nicaragua (18,2).
1986/87	400	62,4	
		varav:	
		50	Stöd till återhämtningsprogram: Tanzania.
		12,4	Betalning av skuld till svenska staten: Guinea–Bissau.
1987/88	460	627,4	
		varav:	
		117,4	Betalning av skuld till svenska staten: Sudan.
		200	Stöd till återhämtningsprogram: Moçambique (100), Tanzania (90), Uganda (10).
		150	Stöd inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika (SPA): Tanzania (48), Moçambique (42), Ghana (20), Guinea–Bissau (20), Uganda (20).
		150	IMF: Räntesubventioner till den utvidgade strukturanpassnings-faciliteten ESAF.
		10	Skuldåterköp: Bolivia.
1988/89	470	375[1]	
		varav:	
		225	Stöd inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika (SPA): 120 milj.kr. för samfinansiering i Moçambique (60), Uganda (30), Guinea–Bissau (20) och São Tomé och Principe (10); samt 105 milj.kr. för att underlätta betalning av vissa Världsbanks-skulder som innehas av Tanzania (60), Ghana (10), Uganda (10), och Östafrikanska gemenskapen (10), samt för samma ändamål utanför Afrika, Bangladesh (5), Bolivia (5) och Sri Lanka (5).
		150	IMF: Räntesubventioner till den utvidgade strukturanpassningsfaciliteten ESAF.
Summa	1730	1 431,8	Anvisade men ej utfästa medel per den 31 december 1988 298,2 milj.kr.

[1] (t.o.m. 1988–12–31)

Sammanlagt 479 milj. kr. har använts för *betalning av skuld till svenska staten*. Sex länder – Guinea-Bissau, Moçambique, Sudan, Tanzania, Vietnam och Zambia – har på detta sätt fått förfallna skulder till svenska staten reglerade fram till ett visst datum. Beloppen för de enskilda länderna framgår av tabellen. De reglerade skulderna har uppkommit genom skadereglering hos exportkreditnämnden (EKN) eller SWEDFUND (endast mindre belopp; för Guinea-Bissau 5 milj. kr. och för Sudan 3,8 milj. kr.). Skulderna omfattar såväl kapitalbelopp som ursprunglig låneränta.

Sedan Sverige tog det första beslutet om betalning av skuld till svenska staten har de multilaterala formerna för reglering av denna typ av skuld utvecklats. Det är inom den s. k. Paris-klubben som skuldtyngda länder kan omförhandla betalningsförpliktelser som följer av i långivarländerna offentlig eller offentligt garanterad skuld. Efter att ha uppnått en principöverenskommelse i Paris-klubben ingår skuldlandet bilaterala avtal med långivarländerna. Villkoren för skuldkonsolideringar för de fattigaste u-länderna har under senare tid mjukats upp, vilket bl. a. föreslagits från svensk sida. Ändå är betalning även av den omförhandlade skuldtjänsten en tung börda för många u-länder. Visst stöd har utfästs i samband med en Parisklubbsuppgörelse för ytterligare skuldlättnad för Tanzania.

Den övervägande delen av betalningsbalansstödet utgår som varubistånd som *stöd till återhämtningsprogram*. Den första insatsen av detta slag gjordes 1986/87 när Tanzania just hade antagit ett ekonomiskt återhämtningsprogram och slutit ett avtal med IMF. Det svenska stödet uppgick då till 50 milj. kr. Under följande budgetår fattades beslut om ytterligare sammanlagt 200 milj. kr. till Moçambique, Tanzania och Uganda, även det i samband med internationella aktioner för att stödja återhämtningsprogram.

Sedan de multilaterala formerna utvecklats också för denna typ av stöd har regeringen gjort ytterligare insatser. Under 1987 och 1988 har Sverige lämnat *stöd inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika*. Detta program, som går under namnet SPA (Special Program of Assistance), har organiserats av Världsbanken i syfte att mobilisera mer bistånd från givarländerna till stöd för de fattiga och skuldtyngda afrikanska ländernas återhämtning. Första gången en givarkonferens anordnades, 1987, utfäste regeringen ett stöd på 150 milj. kr. Under 1988 har regeringen beslutat om ytterligare 225 milj kr. i stöd. Vilka länder som erhållit stöd och med vilka belopp framgår av tabellen. Bidragen utgår oftast i sam- eller parallellfinansiering med Världsbanken. Av de 225 milj. kr. utgår 120 milj. kr. i denna form. Bidragen kan finansiera angelägen import generellt, men kan också knytas särskilt till rehabiliteringsprogram för t. ex. industrisektorn eller för infrastruktur. Möjligheten att stödja särskilda program för att minska de sociala konsekvenserna av den ekonomiska krisen och återhämtningsprogrammen prövas också.

Av de ovannämnda 225 milj. kr. har 105 milj. kr. använts för att underlätta *betalning av vissa Världsbanksskulder*. En stor del av de fattigaste u-ländernas skuldbörda består av räntor på lån till Världsbanken. Dessa skulder är s. k. prioriterade skulder, vilket innebär att de inte kan bli föremål för omförhandling. För att Världsbanken skall fortsätta att kunna

låna ut till förmånliga villkor till u-länderna krävs att dessa länder fullföljer sina återbetalningar. I annat fall tvingas banken ställa in såväl planerad som pågående utlåning. Därmed skulle ländernas återhämtningsprogram sannolikt inte kunna fullföljas och möjligheterna att få additionellt bistånd från bilaterala givare minska. För u-ländernas del är det därför av stor vikt att betalningarna till Världsbanken sköts. Flera av de fattigaste och skuldtyngda länderna har emellertid en särskilt betungande skuld till Världsbanken. Tidigare har de flesta av dessa länder kunnat ta lån från Världsbanken både på dess marknadsmässiga villkor, s. k. IBRD-lån, och på dess mjuka, av biståndsgivare subventionerade, villkor, s. k. IDA-lån. Sedan det ekonomiska läget försämrats kan många av länderna nu enbart ta IDA-lån. Återbetalningarna på IBRD-lånen utgör dock en stor del av ländernas skuldtjänst. För att underlätta dessa betalningar har Världsbanken beslutat att en del av de återbetalningar som varje år görs på gamla IDA-lån från och med budgetåret 1988/89 skall lånas ut till dessa s. k. IDA-only länder i proportion till deras utestående skuldtjänst avseende IBRD-lån. Bidraget från IDA-återflödet är emellertid inte tillräckligt för att klara av ländernas betalningsförpliktelser på IBRD-lånen. De nordiska länderna har därför föreslagit att biståndsgivare skall ställa ytterligare medel till förfogande i detta syfte. Efter en överenskommelse mellan givarländerna finns nu sådana bidragsmöjligheter som en del av Världsbankens särskilda program för Afrika. Det svenska bidraget till detta ändamål var 1988/89 sammanlagt 105 milj. kr. (för landfördelning se tabellen). I det bidraget ingår stöd till tre IDA-only länder utanför Afrika, Bangladesh, Bolivia och Sri Lanka.

Internationella valutafondens resurser spelar en nyckelroll i de skuldtyngda ländernas återhämtningsprogram, eftersom de oftast är villkorade till förändringar i den ekonomiska politiken. För att stödja fattiga länders strukturanpassning har en särskild facilitet, d. v. s. en särskild möjlighet att få tillfällig tillgång till resurser från fonden, inrättats, *IMF:s s. k. utvidgade strukturanpassningsfacilitet* (Enhanced Structural Adjustment Facility, ESAF). Denna har ökat fondens möjligheter att ge lån på mjuka villkor. För att den skall komma till stånd har flera länder bidragit med kapital eller räntesubventioner. Riksdagen har godkänt ett bidrag till ESAF på sammanlagt 600 milj. kr. under 1988–1991 att användas till räntesubventioner. Ett första bidrag om 150 milj. kr. utbetalades under budgetåret 1987/88. Ett andra lika stort bidrag utbetalas under innevarande budgetår.

Utöver skuld till internationella finansiella institutioner och skuld till bilaterala offentliga långivare har u-länderna en betydande skuld till privata långivare i andra länder. Detta är skuld som inte är offentligt garanterad i långivarlandet. Eftersom de mest skuldtyngda u-länderna har svårt att betala räntor och amorteringar på denna skuld, säljs sådana skuldsedlar i dag mellan fordringsägare på en andrahandsmarknad till priser som ofta ligger långt under skuldsedlarnas nominella värden. Olika metoder prövas nu för att hjälpa u-länderna att att tillgodogöra sig marknadens diskontering av fordringarnas värde. Sverige har främjat sådan marknadsbaserad skuldlättnad på olika sätt. Under 1987/88 användes 10 milj. kr. för ett arrangemang till Bolivias förmån. I ett första brett internationellt organiserat arrangemang bidrog ett antal biståndsgivare till en fond för återköp av

Bolivias skulder till privata långivare. Fonden administrerades av IMF. Till ett pris av 11 % av skuldernas nominella värde kunde hälften av Bolivias skuld av detta slag återköpas och annulleras.

BISTÅNDET FÖRDELAT PÅ ENSKILDA LÄNDER

Den följande statistiken avser de utbetalningar som gjorts budgetåret 1987/88 av biståndsorganen SIDA, SAREC, BITS, IMPOD och SWEDFUND. Utbetalningar, som inte kunnat länderfördelas, har förts till de regionala posterna eller övrigposten. Så har också skett med bidragen till de länder som totalt erhållit mindre än 1 milj. kr. Också visst forskningsbistånd och humanitärt bistånd redovisas på det sättet. Utbetalningarna för u-krediter avser avräkningar mot biståndsanslaget för gåvoelement för kreditförbindelser som utfärdats under 1987/88. Utgifterna för den centrala biståndsadministrationen har utelämnats. Med hänsyn till IMPOD:s arbetssätt ingår dock i dess utbetalningar lönekostnader för personal med undantag av chefen för kontoret samt viss administrativ personal. Det multilaterala biståndet (under anslaget C 1) ingår inte i statistiken emedan det inte visat sig möjligt att på ett rättvisande sätt fördela det biståndet på enskilda länder.

Land	SIDA							SAREC**	BITS*		IMPOD	SWED-FUND	Skuldlätt-nadsåtg.	Totalt utbetalt 87/88 (T kr)
	Landram inkl. land-programkostnader samt rekrytering o. utbildn.	Katastrofer m. m.	Enskilda organisationer	Särskilda program, regionala insatser	Humanitärt bistånd	Livsmedelsbistånd	Administration SIDA, Biståndskontor, Info.		Tekniskt samarbete	U-krediter				
Afghanistan		32 000	516											32 516
Algeriet		6 100	1 286			975			5 850	81 200	126			95 537
Angola	144 822	7 928	220	343		12 666	5 730				106		398	172 213
Argentina		312	2 649					5 881	781		113			9 736
Bangladesh	187 334	453	13 674	428			2 748					3 367	35 512	243 516
Benin						1 671								1 671
Bhutan			1 546											1 546
Bolivia		800	7 121						1 398					9 319
Botswana	122 529		830	18 212			2 487	1 334					389	145 781
Brasilien		395	7 896											8 291
Burkina Faso			330	6 100		784								7 214
Burundi			6 313											6 313
Centralafrikanska Republiken			6 153											6 153
Chile			4 720	41										4 761
Colombia		1 700	3 165						844					5 709
Costa Rica			6 559						14 155			1 708		22 422
Cuba			284					4 718	21 652					26 654
Cypern						309								309
Dominikanska Republiken			1 269						992					2 261
Ecuador		2 000	3 794						1 846			66		7 706
Egypten			2 099			178			6 277		179	924		9 657
Elfenbenskusten			157								130			287
El Salvador			116											116
Etiopien	126 496	146 076	16 951	8 747		21 165	4 236	9 522		15 800			847	349 840

Land	SIDA							SAREC**	BITS*		IMPOD	SWED-FUND	Skuldlätt-nadsåtg.	Totalt utbetalt 87/88 (T kr)
	Landram inkl. land-programkostnader samt re-krytering o. utbildn.	Katastro-fer m. m.	Enskilda organisa-tioner	Särskilda program. regionala insatser	Humanitärt bistånd	Livs-medels-bistånd	Administration SIDA. Biståndskontor, Info.		Tekniskt samarbete	U-krediter				
Filippinerna		3 800	3 566						12 913		403			20 682
Gambia			3 442			213			509					4 164
Ghana			996			914			1 369					3 279
Grenada			311											311
Guatemala			637											637
Guinea						548								548
Guinea-Bissau	99 925	1 050	1 690	1 121		2 065	3 343					387	13 107	122 696
Guyana			130											130
Haiti		1 352	487											1 839
Honduras			678			2 433								3 111
Hong Kong			145											145
Indien	298 862	2 802	20 140	2 143		600	2 405	3 700		6 000	548	89	506	337 795
Indonesien			602											602
Israel		490	465	100										1 055
Jamaica			308						4 191					4 499
Jordanien			440			1 308			1 476	17 000				20 224
Kamerun						51								51
Kampuchea		5 747												5 747
Kap Verde	54 790		7 579	815				537						63 721
Kenya	156 288		18 923	4 619		2 532	3 489			9 400			11 317	206 568
Kina			1 839			476			12 882	90 700	459	3 835		110 191

Land	SIDA							SAREC**	BITS*		IMPOD	SWED-FUND	Skuldlätt-nadsåtg.	Totalt utbetalt 87/88 (T kr)
	Landram inkl. land-programkostnader samt rekrytering o. utbildn.	Katastrofer m. m.	Enskilda organisationer	Särskilda program, regionala insatser	Humanitärt bistånd	Livsmedelsbistånd	Administration SIDA, Biståndskontor, Info.		Tekniskt samarbete	U-krediter				
Kongo			2 999			168								3 167
Laos	75 541		40	980			3 000						11 204	90 765
Lesotho	38 041		320	5 397		802	2 300			7 000			1 257	55 177
Libanon		4 500	585			2 539								7 624
Liberia			814			651								1 465
Malawi		500	282											782
Malaysia			1 314						2 266	8 000				11 580
Mali			266			3 436								3 702
Marocko						3 913					116			4 029
Mauretanien						63								63
Mauritius									1 189					1 189
Melanesien			428											428
Mexico			1 029						278					1 307
Moçambique	310 730	67 546	5 749	68 554		4 925	4 459	4 484			175		204 916	671 538
Namibia				114										114
Nepal			3 834											3 834
Nicaragua	174 034	14 378	22 196	1 909		2 577	2 600	7 713					160	225 567
Niger						2 950								2 950
Nigeria		1 000							315					1 315
Pakistan		10 550	3 379			8 326		2 000	8 200	8 000				40 455
Papua Nya Guinea			533											533

Land	SIDA							SAREC**	BITS*		IMPOD	SWED-FUND	Skuldlätt-nadsåtg.	Totalt utbetalt 87/88 (T kr)
	Landram inkl. land-programkostnader samt rekrytering o. utbildn.	Katastrofer m. m.	Enskilda organisationer	Särskilda program, regionala insatser	Humanitärt bistånd	Livsmedelsbistånd	Administration SIDA, Biståndskontor, Info.		Tekniskt samarbete	U-krediter				
Paraguay			444											444
Panama			17						615					632
Peru			6463						3098			377		9938
Portugal									143					143
Rwanda			7244							3800		2620		13664
Sao Tome och Principe			2263			240								2503
Senegal			1563			581								2144
Seychellerna			875			146			350					1371
Sierra Leone			2066			264								2330
Somalia		4283	3028			14998		4922	1076					28307
Sri Lanka	128339	12100	6170	544			1838	2800						151791
Sudan		6920	4912			28769			968					41569
Swaziland			4628											4628
Sydafrika			216											216
Syrien						8892								8892
Tanzania	441155	965	36242	39907		267	7819	5993			430	1985	80884	615647
Tchad		76	686											762
Thailand		2925	4405						2391		252			9973
Togo			641			888								1529
Tunisien			1100	3366		1123			3608	12100				21297
Turkiet			92											92
Uganda		41690	6660	120		4441								52911
Uruguay			3007						2090					5097

Land	SIDA							SAREC**	BITS*		IMPOD	SWED-FUND	Skuldlätt-nadsåtg.	Totalt utbetalt 87/88 (T kr)
	Landram inkl. land-programkostnader samt rekrytering o. utbildn.	Katastrofer m. m.	Enskilda organisationer	Särskilda program, regionala insatser	Humanitärt bistånd	Livsmedelsbistånd	Administration SIDA, Biståndskontor, Info.		Tekniskt samarbete	U-krediter				
Venezuela			62											62
Vietnam	268 518	1 000	167	1 751		15 692	5 337	3 017			160		3 954	299 596
Västbanken			2 706											2 706
Arabrep. Yemen			3 233			977			316	33 400				37 926
Dem. Folkrep. Yemen			5 184			6 842								12 026
Zaire			19 022											19 022
Zambia	211 881		1 659	2 287			4 941						678	221 446
Zimbabwe	172 230	8 000	16 690	1 204		1 056	2 670	3 546		19 700	226	1 217	157	226 696
Ej länderfördelat	93 950	95 206	81 621	204 019	17 526	167 818	174 725		4 955				11 163	850 983
Afrika		153 848	986	101 973	254 478			11 263			2 504		19 326	544 378
Asien		6 500	287	10 525										17 312
Latinamerika och Karibien			1 749	5 274	112 476			12 400						131 899
Organisationer								96 173						96 173
U-landsforskning								20 343						20 343
Skog o miljöprogram								12 943						12 943
Övrigt								16 117	53 993		5 003			75 113
Totalt	**3 105 465**	**644 992**	**419 890**	**490 593**	**384 480**	**332 232**	**234 127**	**229 406**	**172 986**	**312 100**	**10 930**	**16 575**	**395 775**	**6 749 551**

* Av totalsumman under 'övrigt' utgör 6 687 tkr SWEDFUND
** Belopp för Argentina avser även Uruguay.

NORDISKT BISTÅNDSSAMARBETE

De nordiska länderna har sedan början av 1960-talet samarbetat på biståndsområdet. Formerna för samarbetet regleras genom en konvention som undertecknades i mars 1981. Enligt denna skall ärenden av principiell karaktär, såsom utvidgning, förlängning och revision av insatserna, beslutas av det Nordiska ministerrådet som även fastställer de ekonomiska ramarna. Den löpande granskningen av biståndsprojekten sker genom en s. k. ämbetsmannakommitté för biståndsfrågor (EKB), bestående av de ansvariga ämbetsmännen i de nordiska biståndsadministrationerna. Genom konventionen upprättades även en rådgivande kommitté för lekmannarepresentation (RKB).

Inom ämbetsmannakommittén bereds gemensamma nordiska projekt, samt diskuteras biståndsfrågor av nordiskt intresse. Kommittén är ett viktigt forum för bl. a. diskussioner om samordnade ställningstaganden i olika internationella organisationer. Arbetsgrupper av ad-hoc karaktär tillsätts för att diskutera och bereda aktuella frågor.

Det nordiska samarbetet i biståndsärenden omfattar också informella överläggningar, t. ex. i anslutning till internationella möten, där de nordiska länderna ofta uppträder som en enhet. De nordiska länderna har även en gemensam representation i Världsbanken, de regionala utvecklingsbankerna och den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD).

Tyngdpunkten i det nordiska samarbetet har successivt kommit att förskjutas från de traditionella samfinansierade projekten mot samarbete präglat av stor flexibilitet såväl till formen som i valet av samarbetsobjekt. Ett nytt inslag i det nordiska samarbetet är beslutet om att en nordisk fond för kreditgivning på koncessionella villkor skall inrättas. De nordiska länderna har under 1988 antagit ett program för nordiskt samarbete på biståndsområdet.

Vissa förkortningar

AfDB	African Development Bank	Afrikanska utvecklingsbanken
AfDF	African Development Fund	Afrikanska utvecklingsfonden
AIC		Arbetarrörelsens Internationella Centrum
ANC	African National Congress	Afrikanska nationalkongressen
ARO		Afrikagruppernas Rekryteringsorganisation
AsDB	Asian Development Bank	Asiatiska utvecklingsbanken
AsDF	Asian Development Fund	Asiatiska utvecklingsfonden
BITS	Swedish Agency for International Technical and Economic Co-operation	Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete
CDB	Caribbean Development Bank	Karibiska utvecklingsbanken
CFA	Committee on Food Aid Policies and Programmes	Kommittén för livsmedelsbistånd
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research	Konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning
CILSS	Committee Inter-Etats de Lutte contre la Sécheress au Sahel	Koordinerande kommittén för utveckling i Sahelområdet
CTC	United Nations Centre for Transnational Corporations	FN:s center för transnationella företag
DAC	Development Assistance Committee	OECD:s kommitté för biståndsfrågor
EADB	East African Development Bank	Östafrikanska utvecklingsbanken
ECOSOC	Economic and Social Council of the United Nations	FN:s ekonomiska och sociala råd
EG	European Community	De europeiska gemenskaperna
EKN	Swedish Export Credit Guarantee Board	Exportkreditnämnden
ESAF	Enhanced Structural-Adjustment Facility	Utvidgade strukturanpassningsfaciliteten
FAC	Food Aid Convention	Livsmedelshjälpskonventionen
FAO	Food and Agricultural Organization	FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	Allmänna tull- och handelsavtalet
HABITAT	United Nations Center for Human Settlements	FN:s boende- och bebyggelsecenter

IAEA	International Atomic Energy Agency	Internationella atomenergiorganet
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development	Världsbanken
IEA	International Energy Agency	Internationella energimyndigheten
ICA	International Co-operative Alliance	Internationella kooperativa alliansen (IKA)
ICJ	International Commission of Jurists	Internationella Juristkommissionen
IDA	International Development Association	Internationella utvecklingsfonden
IDB	Interamerican Development Bank	Interamerikanska utvecklingsbanken
IEFR	International Emergency Food Reserve	Internationella katastroflagret för livsmedel
IFAD	International Fund for Agricultural Development	Internationella jordbruksutvecklingsfonden
IFC	International Finance Corporation	Internationella finansieringsbolaget
IGADD	Intergovernmental Authority on Drought and Development	
IIED	International Institute for Environment and Development	Internationella institutet för miljö och utveckling
ILO	International Labour Organization	Internationella arbetsorganisationen
IMF	International Monetary Fund	Internationella valutafonden
IMO	International Maritime Organization	Internationella sjöfartsorganisationen
IMPOD	Import Promotion Office for Products from Developing Countries	Importkontoret för u-landsprodukter
IPPF	International Planned Parenthood Federation	Internationella familjeplaneringsfederationen
ISO	International Standardization Organization	Internationella standardiseringsorganisationen
ITC	International Trade Centre	UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum
IUCN	International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources	Internationella Naturvårds-unionen
MONAP	Moçambique Nordic Agricultural Programme	Det nordiska jordbruksprogrammet för Moçambique

NDF	Nordic Development Fund	Nordiska utvecklingsfonden
NIB	Nordiska Investeringsbanken	
OECD	Organization for Economic Co-operation and Developement	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling
OEOA	Office for Emergency Operations in Africa	FN:s katastrofkontor för Afrika
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries	De oljeexporterande ländernas organisation
SADCC	Southern African Development Coordination Conference	Konferensen för samordnad utveckling i södra Afrika
SAREC	Swedish Agency for Research Co-operation with Developing Countries	Styrelsen för u-landsforskning
SATCC	Southern African Transport and Communications Commission	Kommissionen för transporter och kommunikationer i södra Afrika
SDR	Special Drawing Rights	Särskilda dragningsrätter
SEK	Swedish Export Credit Corporation	AB Svensk Exportkredit
SHIA	Swedish Organization of the Handicapped International Aid Foundation	Svenska handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse
SIDA	Swedish International Development Authority	Styrelsen för internationell utveckling
SLU		Sveriges Lantbruksuniversitet
SPA	World Bank Special Program of Assistance	Världsbankens särskilda program för Afrika
SWAPO	South West Africa People's Organization	Sydvästafrikanska folkorganisationen
SWEDFUND	Swedish Fund for Industrial Co-operation with Developing Countries	Fonden för industriellt samarbete med u-länder
SVS	Swedish Volunteer Service	Svensk Volontärsamverkan
TIB	Tanzania Industrial Bank	
UBV		Utbildning för biståndsverksamhet
UNCDF	United Nations Capital Development Fund	FN:s kapitalutvecklingsfond
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development	FN:s konferens för handel och utveckling
UNDP	United Nations Development Programme	FN:s utvecklingsprogram
UNDRO	Office of the United Nations Disaster Relief Co-ordinator	FN:s katastrofhjälpskoordinator

UNEP	United Nations Environment Programme	FN:s miljöprogram
UNESCO	United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization	FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur
UNFDAC	United Nations Fund for Drug Abuse Control	FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel
UNFPA	United Nations Population Fund	FN:s befolkningsfond
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees	FN:s flyktingkommissarie
UNICEF	United Nations Children's Fund	FN:s barnfond
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization	FN:s organisation för industriell utveckling
UNITA	Uniao National para la Independencia Total de Angola/National Union for the total Liberation of Angola	
UNITAR	United Nations Institute for Training and Research	FN:s utbildnings- och forskningsinstitut
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East	FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar
UNSO	United Nations Sudano-Sahelian Office	FN:s Sudano-Sahelkontor
UNV	United Nations Volunteers Programme	FN:s volontärprogram
WCC	World Council of Churches	Kyrkornas Världsråd
WEP	World Employment Programme	ILO:s världssysselsättningsprogram
WFP	World Food Programme	Världslivsmedelsprogrammet
WHO	World Health Organization	Världshälsoorganisationen
WIPO	World Intellectual Property Organization	Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten
WMU	World Maritime University	Internationella sjöfartsuniversitetet
ZANU	Zimbabwe African National Union	
ZAPU	Zimbabwe African Peoples Union	

Förteckning över Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna per den 1 januari 1989.

I. Beskickningar

(sidoackrediteringsorter inom parentes)

Abidjan
(Lomé, Ouagadougou, PortoNovo)
Abu Dhabi(*)
Addis Abeba
(Djibouti)
Alger
Amman
Ankara
Athen
Bagdad
Bangkok
(Vientiane, Rangoon)
Beirut(**)
Belgrad
(Tirana)
Berlin
Bern
Bissau(*)
Bogotá
(Panamá)
Bonn
Brasilia
Bryssel
(Luxemburg)
Budapest
Buenos Aires
(Montevideo, Asuncion)
Bukarest
Canberra
(Honiara, Port Moresby, Port Vila)
Carácas
(Bridgetown, Port of Spain)
Colombo(*)
Damaskus
Dares Salaam
Dhaka
Dublin
Gaborone
(Maseru)
Guatemala
(San Salvador, Tegucigalpa)
Haag
Hanoi
Harare
Havanna
Helsingfors
Islamabad
(Malé)
Jakarta
Kairo
(Khartoum)
Kinshasa(*)
Kuala Lumpur
Kuwait
(Abu Dhabi, Doha, Manama)
Köpenhamn
Lagos
(Accra)
Lima
(La Paz)
Lissabon
(Bissau, Praia)
London
Luanda
(Sao Tomé)
Lusaka
(Lilongwe)
Madrid
Managua
(San José)
Manila
Maputo
(Mbabane)
Maseru(*)
Mexico
Monrovia(*)
Montevideo(*)
Moskva

(Ulan Bator)
Muscat(*)
Nairobi
(Bujumbura, Kampala, Kigali)
New Delhi
(Colombo, Kathmandu, Thimpu)
Oslo
Ottawa
(Nassau)
Paris
Peking
(Pyongyang)
Prag
Pretoria
Pyongyang(*)
Quito
Rabat
Reykjavik
Riyadh
(Muscat, Sana)
Rom
Santiago de Chile (*)
Seoul
Singapore
(Bandar Seri Begawan)
Sofia
Teheran
Tel Aviv
(Nicosia)
Tokyo
Tripoli
Tunis
Vientiane(*)
Warszawa
Washington
Wellington
(Apia, Nuku'alofa, Suva)
Wien

(*) beskickningen förestås av en t.f. chargé d'affaires
**) beskickningen stängd tills vidare

II. Delegationer

Sveriges ständiga representation vid Förenta nationerna i New York
Sveriges ständiga delegation vid de internationella organisationerna i Genève
Sveriges nedrustningsdelegation i Genève
Sveriges delegation vid Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) i Paris
Sveriges delegation vid de Europeiska gemenskaperna (EG) i Bryssel
Sveriges delegation vid Europarådet i Strasbourg
Sveriges delegation vid uppföljningsmötet i Wien till konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)

III. Lönade konsulat

a) Generalkonsulat
Barcelona
Berlin
Chicago
Frankfurt am Main
Hamburg
Hongkong
Istanbul
Leningrad
Los Angeles
Málaga
Marseille
Minneapolis
Montreal
München
New York
Rio de Janeiro
Sydney

b) Konsulat
Jeddah
Las Palmas
Mariehamn
Palma de Mallorca
Szczecin
Vancouver

Stockholmsbaserade ambassadörer

De fem sändebuden har följande ackrediteringar:

1. Bamako (Mali), Banjul (Gambia), Conakry (Republiken Guinea), Dakar (Senegal), Freetown (Sierra Leone), Monrovia (Liberia), Niamey (Niger) och Nouakchott (Mauretanien).

2. Belmopan (Belize), Castries (St Lucia), Georgetown (Guyana), Kingston (Jamaica), Paramáribo (Surinam), Port-au-Prince (Haiti), Santo Domingo (Dominikanska Republiken) och St Georges (Grenada).

3. Aden (Demokratiska Folkrepubliken Yemen), Mogadishu (Somalia), Moroni (Comorerna), Port Louis (Mauritius), Antananarivo (Madagaskar) och Victoria (Seychellerna).

4. Bangui (Centralafrikanska Republiken), Brazzaville (Folkrepubliken Kongo), Kinshasa (Zaire), Libreville (Gabon), Malabo (Ekvatorialguinea) och Yaoundé (Kamerun).

5. San Marino, Valletta (Malta), Vatikanstaten/Heliga Stolen.(*)

(*) Ambassadören är resident i Rom

Anslagsförteckning

A. Utrikesdepartementet m. m.

A 1.	Utrikesförvaltningen, *förslagsanslag*	1 044 435 000
A 2.	Utlandstjänstemännens representation, *reservationsanslag*	16 647 000
A 3.	Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat, *reservationsanslag*	17 311 000
A 4.	Kursdifferenser, *förslagsanslag*	1 000
A 5.	Olönade konsuler, *förslagsanslag*	11 620 000
A 6.	Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationall organisation, *förslagsanslag*	38 885 000
A 7.	Nordiskt samarbete, *förslagsanslag*	1 588 000
A 8.	Vissa nämnder m. m., *förslagsanslag*	630 000
A 9.	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	6 260 000
A 10.	Officiella besök m. m, *förslagsanslag*	8 743 000
A 11.	Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m. *förslagsanslag*	3 740 000
		1 149 860 000

B. Bidrag till vissa internationella organisationer

B 1.	Förenta nationerna, *förslagsanslag*	140 963 000
B 2.	Nordiska ministerrådet, *förslagsanslag*	220 000 000
B 3.	Europarådet, *förslagsanslag*	17 349 000
B 4.	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), *förslagsanslag*	16 000 000
B 5.	Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), *förslagsanslag*	21 000 000
B 6.	Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m., *förslagsanslag*	7 012 000
B 7.	Internationell råvarulagring, *förslagsanslag*	2 500 000
B 8.	Övriga internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	3 543 000
		428 367 000

C. Internationellt utvecklingssamarbete

C 1.	Bidrag till internationella biståndsprogram, *reservationsanslag*	3 433 505 000
C 2.	Utvecklingssamarbete genom SIDA, *reservationsanslag*	6 090 000 000
C 3.	Andra biståndsprogram, *reservationsanslag*	1 647 334 000
C 4.	Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), *förslagsanslag*	222 041 000
C 5.	Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), *förslagsanslag*	21 830 000
C 6.	Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), *förslagsanslag*	11 140 000
C 7.	Nordiska Afrikainstitutet, *förslagsanslag*	4 439 000
C 8.	Beredningen för internationellt tekniskt- ekonomiskt samarbete (BITS), *förslagsanslag*	6 708 000
C 9.	Information, *reservationsanslag*	30 350 000
		11 467 347 000

D. Information om Sverige i utlandet m. m.

D 1.	Svenska institutet, *reservationsanslag*	54 551 000
D 2.	Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet, *reservationsanslag*	42 491 000
D 3.	Övrig information om Sverige i utlandet, *reservationsanslag*	14 904 000
D 4.	Utrikespolitiska Institutet, *reservationsanslag*	4 851 000
		116 797 000

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

E 1.	Kommerskollegium, *ramanslag*	40 667 000
E 2.	Exportfrämjande verksamhet, *reservationsanslag*	238 024 000
E 3.	Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar, *förslagsanslag*	1 000
E 4.	Krigsmaterielinspektionen, *förslagsanslag*	1 000
E 5.	Interamerikanska utvecklingsbanken, *förslagsanslag*	21 500 000
E 6.	Importkontoret för u-landsprodukter, *ramanslag*	17 665 000
E 7.	Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet, *anslag*	2 000 000
		319 858 000

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m. m.

F 1.	Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området, *reservationsanslag*	4 435 000
F 2.	Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK), *förslagsanslag*	3 432 000
F 3.	Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. *reservationsanslag*	25 000 000
F 4.	Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), *reservationsanslag*	17 070 000
F 5.	Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning, *förslagsanslag*	13 498 000
F 6.	Forskningsverksamhet vid Utrikespolitiska Institutet, *reservationsanslag*	2 175 000
		65 610 000
	Summa kr.	*13 547 839 000*

Innehållsförteckning

Översikt 1

Utrikesdepartementet

Inledning 8

A. Utrikesdepartementet m. m

A 1. Utrikesförvaltningen 18
A 2. Utlandstjänstemännens representation 24
A 3. Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat 24
A 4. Kursdifferenser 25
A 5. Olönade konsuler 25
A 6. Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation 26
A 7. Nordiskt samarbete 26
A 8. Vissa nämnder m. m. 26
A 9. Utredningar m. m. 27
A 10. Officiella besök m. m. 27
A 11. Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m .. 28

B. Bidrag till vissa internationella organisationer

B 1. Förenta nationerna 29
B 2. Nordiska ministerrådet 30
B 3. Europarådet 31
B 4. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) 32
B 5. Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) 32
B 6. Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m. 33
B 7. Internationell råvarulagring 35
B 8. Övriga internationella organisationer m. m. 36

C. Internationellt utvecklingssamarbete

U-länderna i världen 38
Prioriteringar i Sveriges bistånd 46
Sveriges utvecklingssamarbete med Afrika inför 1990-talet 47
Bistånd mellan krig och fred 58
Miljö och utveckling 61
Kvinnor och utveckling 64
Demokrati och mänskliga rättigheter 66
U-lands- och biståndsinformation 68
Folkrörelser och enskilda organisationer 70
Ett bistånd präglat av mångfald 72
Biståndsanslagen 78
C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram 81
C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA 97

C 3. Andra biståndsprogram ... 114
C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) ... 133
C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) ... 134
C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC) ... 137
C 7. Nordiska afrikainstitutet ... 138
C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) ... 139
C 9. Information ... 140

D. Information om Sverige i utlandet m. m.

D 1. Svenska institutet ... 148
D 2. Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet ... 149
D 3. Övrig information om Sverige i utlandet ... 151
D 4. Utrikespolitiska Institutet ... 153

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

Inledning ... 154
Världsekonomin och internationell handel ... 154
Svensk utrikeshandel ... 154
Nordiskt samarbete ... 155
Västeuropa ... 156
Multilaterala handelsfrågor ... 158
Exportfrämjande insatser ... 160
Exportfinansiering ... 161
Bilateralt samarbete ... 161
FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) ... 162
Tullfrågor, handelsprocedurer m. m. ... 163
Skyddssystemet på beklädnadsområdet ... 164
Äpplen och päron ... 164
Öst Ekonomiska Byrån ... 165
Krigsmaterielkontroll ... 165
E 1. Kommerskollegium ... 166
E 2. Exportfrämjande verksamhet ... 168
E 3. Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar ... 175
E 4. Krigsmaterielinspektionen ... 179
E 5. Interamerikanska utvecklingsbanken ... 179
E 6. Importkontoret för u-landsprodukter ... 182
E 7. Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet ... 184

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m. m.

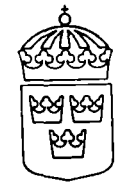
F 1. Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området ... 186
F 2. Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) ... 186
F 3. Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. ... 187
F 4. Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) ... 190
F 5. Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning ... 192
F 6. Forskningsverksamhet vid Utrikespolitiska Institutet ... 195

Bilaga 5.1 Fakta om Sveriges bistånd 197
Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd 200
FN:s operativa verksamhet 209
Internationella finansieringsorgan 216
Internationellt livsmedelsbistånd 226
Övriga organisationer 229
Biståndet till enskilda programländer 235
Andra anslagsposter 319
Andra biståndsprogram 332
Biståndet fördelat på enskilda länder 342
Nordiskt biståndssamarbete 348
Vissa förkortningar 349

Bilaga 5.2 Förteckning över Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna per den 1 januari 1989 353

Anslagsförteckning 356
Innehållsförteckning 358

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989

Försvarsdepartementet
(fjärde huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bil. 6

Översikt

Försvarsdepartementet har ett övergripande ansvar för alla de åtgärder som krävs för att förbereda landet för att motstå väpnad eller annan yttre aggression och för att ställa om samhället till kris- och krigsförhållanden. Totalförsvaret består av en militär del och en civil del.

Totalförsvarets militära del omfattar armén, marinen och flygvapnet samt den operativa ledningen. Ofta benämns dessa delar huvudprogram 1, 2, 3 resp. 4. Vidare ingår ett antal myndigheter som budgettekniskt är sammanförda till huvudprogrammet 5. I detta huvudprogram ingår sedan den 1 juli 1988 kustbevakningen som en egen myndighet men utanför försvarsmakten.

Totalförsvarets civila del utgörs av ett stort antal samhällssektorer eller funktioner. Försvarsdepartementet ansvarar härvid för civil ledning och samordning, befolkningsskydd och räddningstjänst, psykologiskt försvar, försörjning med industrivaror utom livsmedelsförsörjning och energiförsörjning samt kyrklig beredskap. Försvarsdepartementet ansvarar vidare för samordningen inom regeringskansliet av samtliga funktioner inom totalförsvarets civila del samt för räddningstjänsten i fred.

Budgetförslaget är preliminärt för den *militära delen* av totalförsvaret. Samtliga anslag inom den militära utgiftsramen saknar verksamhetsbeskrivning och upptar tills vidare oförändrade anslagsbelopp i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1988/89. Ett slutligt förslag kommer att lämnas till riksdagen i februari 1989. Skälet till detta är att vissa frågor har krävt längre tid att bereda än som stått till förfogande för att förslag skulle kunna lämnas i budgetpropositionen. Samtliga anslag inom den militära utgiftsramen redovisas i denna särskilda proposition.

I förra årets budgetförslag (prop. 1987/88:100, bil. 6) anmälde chefen för försvarsdepartementet att budgeten för den militära delen av totalförsvaret i linje med 1987 års försvarsbeslut innehöll en rad förstärkningar. Samtidigt konstaterades att förutsättningarna för att genomföra 1987 års försvarsbeslut hade förändrats för det militära försvaret. För att behålla balans mellan verksamhet och resurstilldelning var det nödvändigt att bl. a. reducera repetitionsutbildningen samt att senarelägga anskaffningen av viss materiel.

Jag har vid analysen av det underlag som överbefälhavaren har redovisat – programplan 1989 – 1992 för det militära försvaret och försvars-

maktsutredning 88 – funnit att förutsättningarna för att genomföra 1987 års försvarsbeslut har förändrats ytterligare. Det finns därför enligt min mening anledning att tidigarelägga nästa totalförsvarsbeslut till 1991. Det är emellertid angeläget att förslag kan lämnas till riksdagen i vissa frågor redan under år 1989. Med hänsyn till dessa frågors vikt är det angeläget att tidigt säkerställa det parlamentariska inflytandet. Jag har därför den 12 december 1988 med regeringens bemyndigande tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Budgeten för den *civila delen* av totalförsvaret innehåller en fortsatt satsning på bl. a. förbättrad beredskap vid myndigheterna, hälso- och sjukvårdsberedskapen i krig, transporter, psykologiskt försvar samt på elförsörjningen i krig, inkl. kommunalteknisk försörjning.

Samhällsutvecklingen skapar nya risker, bl. a. gäller detta kemiska risker, men ger också nya förutsättningar för att *förebygga risker* för och skador vid stora olyckor. Insatser görs för att på regional och lokal nivå bedöma riskerna och vidta nödvändiga åtgärder. Ett system för vägvalsstyrning vid *transport av farligt gods* införs.

Samordningen av civilförsvarsverksamheten och fredsräddningstjänsten fortsätter varvid kommunernas ansvar successivt utvidgas. Utvecklingen av de förebyggande åtgärderna och förbättringen av räddningstjänstens resurser med hänsyn till de fredstida objektriskerna ger en effektivare beredskap även för krigssituationen. De åtgärder som vidtas för krigssituationen utformas så att de bidrar till den fredstida katastrofberedskapen. Fortsatta insatser görs inom räddningstjänsten för att förbättra *samordningen* och därmed effektivisera resursutnyttjandet samt att öka beredskapen mot *utsläpp av radioaktiva ämnen* samt för att bekämpa *olje- och kemikalieutsläpp*.

Sammanfattning

Förändringarna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning (milj. kr.)

Anslagslittera		Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A.	Försvarsdepartementet	41,3	42,0	+ 0,7
B.	Arméförband	9335,0	9335,0[1]	0[1]
C.	Marinförband	4222,0	4222,0[1]	0[1]
D.	Flygvapenförband	9025,0[2]	9025,0[1]	0[1]
E.	Operativ ledning m. m.	1215,5	1215,5[1]	0[1]
F.	Gemensamma myndigheter m. m.			
–	Anslagen F 1. – F 20.	2364,0	2364,0[1]	0[1]
–	Anslaget F 21. Reserv för det militära försvaret	165,5	165,5[1]	0[1]
–	Anslaget F 22. Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	1600,0	1600,0[1]	0[1]
Summa B – F (totalförsvarets militära del)		27927,0	27927,0[1]	0[1]
G.	Civil ledning och samordning	145,2	165,5	+ 20,3
H.	Befolkningsskydd och räddningstjänst	1099,9	1158,7	+ 58,8
I.	Psykologiskt försvar	8,0	8,8	+ 0,8
J.	Försörjning med industrivaror (utom livsmedelsförsörjning och energiförsörjning)	325,0	333,1	+ 8,1
Summa G – J (totalförsvarets civila del)		1578,1	1666,1	+ 88,0
K.	Övriga ändamål	397,5	425,6	+ 28,1
Summa för fjärde huvudtiteln		29943,9	30060,7[1]	+116,8[1]

[1] Preliminär uppgift i avvaktan på särskild proposition i februari 1989.
[2] Härtill kommer 15,6 milj. kr. för köp av tjänster från SMHI.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Roine Carlsson

Anmälan till budgetpropositionen 1989

1 Huvudtitelns utformning

I 1987 års försvarsbeslut konstaterades att underlaget för beslutet i flera avseenden inte var tillräckligt. En komplettering behövdes beträffande bl. a. utvecklingen av arméns krigsorganisation, förbandsomsättning, utbildningssystem och grundorganisation. Det s. k. produktionsledningssystemet borde också snarast utvecklas för att bidra till att nå balans mellan verksamhet och ekonomiska tillgångar.

Regeringen uppdrog därför i mars 1987 åt överbefälhavaren att inkomma med sådant kompletterande underlag samtidigt med att programplanen för perioden 1989/90 – 1991/92 inlämnades i september 1988. Överbefälhavarens särskilda redovisning har fått namnet "Försvarsmaktsutredning 88" (FU 88). Överbefälhavaren har härutöver i oktober redovisat resultatet av de inledande studierna inför nästa försvarsbeslut, av överbefälhavaren benämnd "Försvarsmaktsidé 2000" (FMI 2000). I denna redovisar överbefälhavaren olika alternativ för försvarsmaktens utveckling under 1990-talet och bortom år 2000.

Regeringen uppdrog vidare i mars 1988 åt generaldirektören Gunnar Nordbeck att stå till chefens för försvarsdepartementet förfogande för att överväga och, efter samråd med berörda myndigheter, lämna förslag om totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå. Förslag har lämnats i november 1988.

Jag har med regeringens bemyndigande i juni 1988 tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att lämna förslag om totalförsvarets ledning, arméns långsiktiga utveckling, produktionsledningen inom försvarsmakten och organisationen inom huvudprogrammet 4 samt konsekvenser härav för övriga huvudprogram.

Jag har dock vid analysen av det underlag som överbefälhavaren har lämnat under hösten 1988, nämligen programplanen för åren 1989 – 1992 för det militära försvaret och försvarsmaktsutredningen 88, funnit att förutsättningarna för att genomföra 1987 års försvarsbeslut har förändrats ytterligare. Det finns därför enligt min mening anledning att tidigarelägga nästa totalförsvarsbeslut till 1991. Det är därvid angeläget att förslag kan lämnas till riksdagen i vissa frågor redan under 1989. Med hänsyn till dessa frågors vikt är det angeläget att tidigt säkerställa det parlamentariska inflytandet.

Jag har därför med regeringens bemyndigande den 12 december 1988 ersatt den tidigare nämnda kommittén med en ny kommitté (Fö 1988:04)

och har gett denna vidgade uppgifter. Enligt direktiven (Dir. 1988:67) skall den nya kommittén till den 15 juni 1989 dels lämna förslag om åtgärder för att öka säkerheten och stabiliteten i planeringen, dels föreslå inriktning, utveckling och utformning av arméns förbandsomsättning, utbildning samt freds- och krigsorganisation, dels lämna förslag i vissa organisationsfrågor inom övriga huvudprogram. Kommitténs arbete i dessa delar skall ge underlag för erforderliga riksdagsbeslut under år 1989.

Kommittén skall vidare till den 1 december 1989 kunna lämna förslag om säkerhets- och försvarspolitiken, som en grund bl. a. för myndigheternas programplanering.

Kommittén skall ha avslutat sitt arbete till den 1 december 1990 och då kunna lämna ett samlat förslag om långsiktig inriktning av totalförsvaret och utformning av de olika totalförsvarsfunktionerna.

Nämnda förhållanden gör det nödvändigt att behandla verksamheten inom den militära utgiftsramen för budgetåret 1989/90 och tillhörande anslag i en särskild proposition. Denna avses föreläggas riksdagen i februari 1989.

Anslagen K 7. Nämnden för vapenfriutbildning och K 8. Vapenfria tjänstepliktiga budgeteras fr. o. m. budgetåret 1989/90 som *ett* anslag. Även detta nya anslag K 7. bör behandlas i den särskilda propositionen. Skälet är att huvuddelen av anslaget omfattar ersättningar till vapenfria tjänstepliktiga. Förmånerna till dessa bestäms enligt samma grunder som ersättningen till värnpliktiga, en fråga där förslag lämnas först i den särskilda propositionen.

Denna bilaga till 1988/89 års budgetproposition upptar, som följd av vad jag här har anfört, till största delen åtgärder inom den civila delen av totalförsvaret.

Inledningsvis redovisas säkerhetspolitiska överväganden. Avsnittet om totalförsvarets civila del inleds med en redovisning av vissa utgångsvärden. Förslag till fortsatt utveckling beskrivs därefter funktionsvis.

I avsnittet om anslagsfrågor för budgetåret 1989/90 behandlas anslagen för försvarsdepartementet m. m. (littera A), anslagen för den civila delen av totalförsvaret (littera G, H, I och J) samt anslagen för övriga ändamål (littera K). Övriga anslag (littera B, C, D, E och F), som tillsammans utgör den militära utgiftsramen, samt anslaget K 7. Nämnden för vapenfriutbildning är här endast beräknade med de belopp som har anvisats enligt regleringsbrev för budgetåret 1988/89. Av detta följer att sakprövning av anslagsframställningarna för dessa anslag sker först i den av mig tidigare nämnda särskilda propositionen i vilken regeringens förslag till nya anslagsbelopp för budgetåret 1989/90 kommer att framgå.

2 Säkerhetspolitiska överväganden

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands frihet och nationella oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet. Denna skall göra det möjligt för oss att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Ett viktigt led i dessa strävanden är att bidra till fortsatt lugn och stabilitet i Norden och att minska riskerna för att Sverige dras in i krig eller konflikter.

Sverige kommer att orubbligt fullfölja en alliansfri politik syftande till neutralitet i krig i vår omvärld. Den svenska neutralitetspolitiken utgör den främsta garanten för vår fred och vårt oberoende.

Säkerhetspolitiken formas väsentligen i ett samspel mellan utrikes- och försvarspolitiken. Politiken utformas för att i omvärlden skapa förtroende och respekt för vår vilja att hålla fast vid den valda linjen. Detta förtroende grundläggs genom kontinuitet och fasthet i vårt agerande.

En långsiktig, fast och konsekvent utrikespolitik utgör en väsentlig del av säkerhetspolitiken. Sverige för en aktiv internationell politik, grundad på folkrättens principer, för avspänning, internationell nedrustning och fredlig lösning av konflikter mellan stater, liksom för internationell solidaritet, rättvisa och respekt för mänskliga rättigheter.

Neutralitetspolitiken förutsätter vidare en fast och konsekvent försvarspolitik, som skapar förtroende i omvärlden för vår vilja och förmåga att försvara oss. Ett starkt och allsidigt totalförsvar är väsentligt för att göra säkerhetspolitiken trovärdig.

Kring den angivna inriktningen av säkerhetspolitiken finns en bred folklig uppslutning. Den kommer att fullföljas med kraft och konsekvens.

Regeringen redovisade i propositionen 1986/87:95 om totalförsvarets fortsatta utveckling mer utförligt de överväganden om den säkerhetspolitiska utvecklingen och vårt totalförsvar som framkommit under beredningen av försvarsbeslutet. Mina överväganden utgår från denna redovisning.

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av den internationella utvecklingen, särskilt av relationerna mellan stormaktsblocken i Europa.

Förhållandet mellan Sovjetunionen och Förenta staterna kännetecknas såväl av rivalitet, politiska motsättningar och fortsatta rustningar som av strävanden till samverkan, främst i syfte att undvika en konflikt som kan leda till direkta konfrontationer och ytterst till kärnvapenkrig.

Stormakternas kamp om inflytande har länge fortgått i global skala. De är engagerade i lokala konflikter på olika håll. I områden där de båda har starka intressen, finns risk för en direktkonfrontation mellan stormakterna.

Överenskommelsen mellan Sovjetunionen och Förenta staterna om att avskaffa de markbaserade medeldistanskärnvapnen i Europa innebar betydande framsteg, dels genom att en hel kategori av vapen skall avskaffas, dels genom att inspektion på platsen accepterats som metod att kontrollera avtalets efterlevnad. Positiv är även ambitionen att kraftigt minska de

strategiska kärnvapenarsenalerna och att inleda samtal om begränsningar för kärnvapenprov. Viktiga framsteg för att avveckla ett antal regionala konflikter har gjorts. I nedrustningskonferensen i Genève däremot försvåras en uppgörelse om förbud mot kemiska vapen av dessa vapens användning i pågående konflikter.

Den militära situationen i Europa är en konsekvens av de långvariga motsättningarna och misstänksamheten mellan maktblocken. Båda sidor har sedan den nuvarande politiska och militära strukturen i Europa grundlades för omkring 40 år sedan byggt upp mycket stora insatsberedda militära styrkor i Europa. Betydande kärnvapenresurser liksom mycket omfattande konventionella stridskrafter står mot varandra på ömse sidor om blockgränsen i Centraleuropa. De militära satsningarna inom både NATO och Warszawapakten har under det senaste decenniet gradvis ökat i reala termer, främst för att höja den materiella kvaliteten på de konventionella stridskrafterna.

Den militärpolitiska situationen i Europa kännetecknas samtidigt av betydande stabilitet. Utfallet av ett konventionellt krig i Europa beror på så många och skilda faktorer, att det även framgent blir utomordentligt svårt för parterna att förutse utgången. Inte minst hotet från kärnvapnen har fört med sig mycket starka restriktioner på agerandet. Trots att båda maktblocken har delvis skilda uppfattningar om vad som är politiskt och militärt önskvärt i Europa, är det mot denna bakgrund osannolikt att någondera parten skulle vara beredd att tillgripa våld i syfte att ändra de rådande maktförhållandena till sin fördel. Maktblockens styrkedispositioner, som kännetecknas av hög beredskap och långtgående operativa förberedelser, visar emellertid att man inte utesluter möjligheten av en konflikt.

Den pågående utvecklingen i Sovjetunionen motiveras bl. a. av ett starkt behov av effektiviserande reformer inom industri och samhälle. En förutsättning för dessa sägs vara ett nytt utrikespolitiskt tänkande, som skulle innebära nedtonade motsättningar till västvärlden, ett reducerat och mera defensivt inriktat försvar och en starkt expanderad utrikeshandel. För att genomföra de nya idéerna på ekonomins och försvarets område behövs enligt sovjetiska bedömningar en tidrymd av decennier. I Östeuropa består spänningen mellan sovjetiska säkerhetsintressen och folkens nationella aspirationer. Den långsiktiga utvecklingen i såväl Sovjetunionen som Östeuropa är svårbedömbar.

Vid den europeiska säkerhetskonferensens uppföljningsmöte i Wien förefaller en uppgörelse nära om nya förhandlingsmandat. Förutom nya förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Europa gäller det begränsningar i de konventionella styrkorna. Dessa kan därigenom få en mera defensiv karaktär. De av generalsekreterare Gorbatjov tillkännagivna ensidiga sovjetiska styrkereduktionerna under de närmste två åren kan innebära ett första steg i den riktningen i Centraleuropa. Förändringar av karaktären av de konventionella styrkorna i Europa skulle på lång sikt kunna få betydande konsekvenser för Sverige. Regeringen avser därför att noggrant bevaka de kommande förhandlingarna om konventionella rustningar mellan de 23 alliansanslutna ESK-staterna.

Jag vill då det gäller bedömningen av den internationella utvecklingen också hänvisa till vad som tidigare i dag anförts av chefen för utrikesdepartementet.

Nordeuropa karaktäriseras dels av en fortsatt grundläggande stabilitet i vad avser den politiska situationen och den säkerhetspolitik som förs av de nordiska länderna, dels av det säkerhetspolitiska och strategiska intresse som stormakterna ägnar det nordeuropeiska och nordatlantiska området. Detta intresse kommer inte minst till uttryck i de större övningar som stormaktsblocken regelbundet genomför.

Trots skilda säkerhetspolitiska lösningar har de nordiska länderna i många avseenden sammanfallande intressen. De har kunnat verka gemensamt inom Förenta Nationerna och andra internationella organisationer. En förutsättning för detta samarbete är de nordiska ländernas respekt för varandras skilda säkerhetspolitiska lösningar och politiska ställningstaganden.

De militärstrategiska förändringarna innebär att det nordiska områdets läge skulle vara mer utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter mellan maktblocken. Det nordiska området, även Sverige, kan komma att beröras redan i inledningsskedet av en militär konflikt mellan maktblocken.

Det nordiska områdets strategiska betydelse liksom de rådande alliansförhållandena innebär dock att sannolikheten för ett angrepp mot det nordiska området som inte har ett omedelbart samband med en storkonflikt mellan maktblocken framstår som mycket ringa.

Sveriges totalförsvar skall verka i första hand fredsbevarande genom att ha sådan styrka, sammansättning, ledning och beredskap att en angripares förluster och andra uppoffringar i samband med ett försök att utnyttja vårt land inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna. Ett så utformat totalförsvar utgör ett väsentligt bidrag till lugn, stabilitet och en begränsad stormaktsnärvaro i det nordiska området i fred och i internationella kriser. Det är därtill en förutsättning för att svensk neutralitet skall bli respekterad vid krig i vårt närområde.

Ett militärt angrepp mot Sverige skall kunna mötas varifrån det än kommer. Våra stridskrafter skall i det längsta kunna förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. Skulle angriparen likväl lyckas tränga in på vårt territorium skall ett effektivt och uthålligt motstånd genomföras i varje del av landet. Befolkning och egendom skall skyddas och den livsnödvändiga försörjningen tryggas. Samhällets väsentligaste funktioner skall säkerställas.

Totalförsvaret skall även inriktas på att möta konsekvenser av andra säkerhetspolitiska kriser än krig. Sådana kriser kan bli utdragna och kan kännetecknas bl. a. av ekonomisk och handelspolitisk konfrontation. Det är väsentligt för vår säkerhetspolitiska trovärdighet och för vårt totalförsvars styrka i krig att vi kan möta försök till påtryckningar och handelsrestriktioner i sådana situationer.

Respekten för vår territoriella integritet skall tryggas genom förmåga att ingripa mot varje form av kränkning av vårt territorium såväl i fred som under neutralitet vid krig i omvärlden. Sverige kommer aldrig att accepte-

ra kränkningar av vår territoriella integritet. Regeringen har från den 1 juli 1988 genom en ändring (SFS 1988:826) i IKFN-förordningen (1982:756) preciserat reglerna för ingripanden mot undervattenskränkningar av svenskt territorium. Dessa innebär att försvarsmakten skall tillgripa vapenmakt utan föregående varning mot främmande ubåtar i inre vatten för att hindra dem att bedriva fortsatt verksamhet där. Sådana vapen får användas som medför risk att ubåten sänks eller görs manöveroduglig. Ubåtsskyddet fortsätter att förstärkas.

Det är en säkerhetspolitisk tillgång att vårt behov av materiel till försvarsmakten till huvuddelen tillgodoses av svensk industri. En egen livskraftig försvarsindustri och försvarsforskning skapar respekt för Sveriges vilja och förmåga att föra en fast och konsekvent neutralitetspolitik och ökar våra möjligheter att motstå påtryckningar av olika slag.

Trots alla osäkerheter bedömer jag situationen i världen som ljusare i dag än vad den var för bara fyra år sedan, när 1984 års försvarskommitté inledde sitt arbete inför 1987 års försvarsbeslut. Det faktum att supermakterna bedriver seriösa och konstruktiva förhandlingar ökar rimligtvis säkerheten även för oss, åtminstone i ett kortare tidsperspektiv.

I ett längre perspektiv måste vi räkna med att utvecklingen även framdeles kommer att präglas av återkommande växlingar mellan perioder av spänning resp. samarbetsförsök mellan stormaktsblocken. Sådana växlingar bör inte läggas till grund för vår egen säkerhetspolitiska planering. Den måste präglas av konsekvens och stabilitet. Kortare perioder av minskad spänning bör inte tas till intäkt för minskade ambitioner, lika litet som ökade motsättningar mellan stormaktsblocken bör leda till förhastade eller överdrivna reaktioner på det säkerhetspolitiska området.

De styrkor som skulle kunna användas mot oss i händelse av krig i Europa påverkas inte i någon nämnvärd mening av den utveckling vi hittills kunnat bevittna. För det krävs en avsevärd reduktion eller omstrukturering av de konventionella stridskrafter som är avsedda för Europa. Min slutsats är därför att vi även i framtiden måste ha ett välbalanserat och starkt totalförsvar som stöd för neutralitetspolitiken.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om säkerhetspolitiken.

3 Totalförsvarets civila del

3.1 Inledning

Med totalförsvaret avses alla de åtgärder som är nödvändiga för att förbereda landet inför yttre hot och för att ställa om samhället till krigsförhållanden. I krig omfattar totalförsvaret hela samhällets verksamhet. Beredskapsförberedelserna i fred inom totalförsvarets civila del syftar till att göra denna beredd att under kriser och i krig medverka i de samlade försvarsansträngningarna och att säkerställa individens och samhällets överlevnad.

3.2 Den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del

3.2.1 Grunder och inriktning

Totalförsvarets civila del har viktiga uppgifter i alla skeden av en krisutveckling. Uppgifterna är mer beroende av arten och omfattningen av de störningar och skador som uppstår på samhället, än av vilken typ av yttre omständigheter som har orsakat dessa.

Totalförsvarets civila del har till uppgift dels att i krig stödja försvarsmaktens krigsorganisering och stridsförmåga, upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna, samt värna civilbefolkningen mot verkningarna av krigshandlingar genom att bereda skydd, rädda nödlidande och ombesörja vård, dels att under kriser och i krig trygga en livsnödvändig försörjning.

Möjligheterna för den civila delen av totalförsvaret att fullgöra dessa uppgifter har stor betydelse för vår förmåga att avhålla från angrepp samt att motstå hot och ekonomiska påtryckningar. Således bidrar t.ex. vår försörjningsberedskap till den krigsavhållande förmågan genom att göra det troligt att vi kan motstå ekonomiska påtryckningar och upprätthålla vår försvarsförmåga även vid kraftiga störningar i utrikeshandeln.

Vår förmåga i dessa avseenden grundas främst på det fredstida samhällets resurser, dess förmåga att möta störningar och dess förmåga till omställning. Grundprincipen är att ansvar för viss verksamhet i fred också innebär ett motsvarande ansvar i krig.

Jag vill betona vikten av att det i fredstida planering och samhällsutveckling tas särskild hänsyn till beredskapen för kriser och krig. Sådana åtgärder kan i sin tur vara betydelsefulla även för fredssamhället t.ex. vid olyckor och katastrofer av olika slag. En samhällsplanering som sker i fred under beaktande av totalförvarsintressena minskar behovet av beredskapsplanering och särskilda beredskapsåtgärder.

Jag vill i övrigt hänvisa till vad jag har anfört i prop. 1986/87:95 om totalförsvarets fortsatta utveckling och i prop. 1987/88:100, bil. 6.

Jag har därvid närmare utvecklat synen på krisers och krigs varaktighet och karaktär som grund för planeringen. Jag bedömer att en tillräckligt hög uthållighet i försörjningen uppnås om man i planeringen räknar med en gradvis minskande utrikeshandel under förkrigsskedet, utgående från fredsmässiga förhållanden vid dess inledning. Med hänvisning till prop.

1986/87:95, s. 97, erinrar jag om att det bör ankomma på regeringen och de funktionsansvariga myndigheterna att på grundval av allmänna uttalanden av riksdagen i dessa hänseenden göra de preciseringar som erfordras för planeringen.

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) har i enlighet med regeringens anvisningar lämnat "Programplan för det civila försvaret 89–94". Programplanen har utarbetats i samråd med övriga funktionsansvariga myndigheter.

ÖCB gör i programplanen en bedömning av beredskapsläget inom den civila delen av totalförsvaret. Som positivt framhåller därvid ÖCB att många funktioner genom sin ordinarie fredstida verksamhet har en god grundberedskap för att kunna möta olika påfrestningar som kan uppstå under kriser och i krig. Den administrativa, författningsmässiga och organisatoriska/personella beredskapen är tillfredsställande inom flertalet funktioner. Ransoneringsberedskapen på dagligvaruområdet och inom den industriella försörjningen har förbättrats och ledningssystemet bedöms kunna fungera på ett i huvudsak tillfredsställande sätt om tid disponeras vid övergång från freds- till krigsorganisation.

Bland de mer framträdande bristerna framhåller ÖCB att sårbarheten inom den kommunaltekniska försörjningen är påtaglig, främst inom el-, vatten- och värmesystemen. Möjligheterna att bereda skydd åt befolkningen är inte tillfredsställande och uthålligheten för verksamhet i krig uppvisar påtagliga brister inom hälso- och sjukvårdsområdet. Inom transportsektorn får angelägna behov av landsvägstransporter anstå vid en större mobilisering på grund av brist på personal och fordon och funktionssäkerheten beträffande järnvägs- och flygtransporter är inte tillfredsställande, då flera ledningscentraler saknar tillräckligt skydd.

ÖCB har redovisat de särskilda resurser som enligt ÖCB:s mening skulle erfordras för att uppnå de i 1987 års försvarsbeslut angivna målen. Jag återkommer härtill i det följande.

ÖCB har i sin programplan gjort en gruppering av importvaror som grund för antaganden om genomsnittlig import under förkrigsskedet. Jag anser att ÖCB:s gruppering är ändamålsenlig som grund för prioritering av beredskapsåtgärder.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen (FöU 1987/88:11, rskr. 346) har tagit ställning till vad föredragande statsrådet anfört (prop. 1987/88:100, bil. 6) beträffande gruppernas indelning och ändamålsenlighet som grund för prioritering av beredskapsåtgärder.

När det gäller prioriteringar av beredskapsåtgärder framhåller ÖCB att en strävan är att minska insatserna för detaljerad och formaliserad planläggning till förmån för sådana mer utåtriktade aktiva beredskapsförberedelser som syftar till att öka handlingsberedskapen för att kunna utnyttja de samlade resurserna efter lägets behov. För funktionerna inom den civila delen av totalförsvaret har ÖCB givit verksamhet med särskild betydelse för krigsskedet hög prioritet. ÖCB framhåller den betydelse som verksamhet inom funktionerna Befolkningsskydd och räddningstjänst, Hälso- och sjukvård m.m. och Transporter har för att uppfylla de mål som har lagts fast i 1987 års försvarsbeslut liksom funktioner med tekniska försörjnings-

system, t. ex. kommunalteknisk försörjning och distributionssystem inom energiområdet.

Jag vill för egen del framhålla att 1987 års försvarsbeslut innebär att en förstärkning av beredskapsåtgärderna vidtas bl. a. vad gäller de problemområden som ÖCB särskilt framhåller.

3.2.2 Grundsyn för mål- och riskanalyser, m. m.

Regeringen beslutade den 5 mars 1987 att överbefälhavaren och överstyrelsen för civil beredskap gemensamt skulle se över de regionala mål- och riskanalyser som används i den nuvarande planeringen. Överbefälhavaren och överstyrelsen för civil beredskap redovisade sitt uppdrag den 1 september 1988.

För att få en samlad syn på befolkningens behov av skydd i krig beslutade regeringen den 5 mars 1987 att uppdra åt statens räddningsverk att genomföra studier om befolkningens behov av skydd i krig.

Regeringen beslutade vidare den 4 december 1987 att statens räddningsverk, inom ramen för verkets studier om befolkningens behov av skydd i krig, skulle ta fram förslag till olika skyddsnivåer, som är anpassade till grundsynens risknivåer.

Räddningsverket redovisade sitt uppdrag den 1 september 1988.

Regeringen bemyndigade den 22 juni 1988 chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté (Fö 1988:03) med uppdrag att granska, överväga och lämna förslag till grundsyn för de regionala mål- och riskanalyser som bör styra planeringen inom totalförsvaret m. m. och förslag till en samlad syn på befolkningens behov av skydd i krig. Kommitténs (1988 års befolkningsskyddskommitté) förslag skall lämnas senast den 1 mars 1989 (Dir. 1988:39).

Jag har för avsikt att återkomma med förslag till vidare behandling av 1988 års befolkningsskyddskommittés kommande förslag.

3.2.3 Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå

Frågan rörande den geografiska indelningen på högre regional nivå har på regeringens uppdrag utretts särskilt och förslag har lämnats den 15 november 1988. Förslaget innebär i stort en minskning av antalet militär- och civilområden från nuvarande sex till fem. Förslaget bereds för närvarande inom regeringskansliet och min avsikt är att senare föreslå regeringen att ett förslag föreläggs riksdagen för beslut i denna fråga under våren 1989.

3.2.4 Totalförsvarets ledningsorganisation på central och regional nivå

Regeringen beslutade i mars 1988 att överbefälhavaren och överstyrelsen för civil beredskap gemensamt skall överväga och lämna förslag till principorganisation m. m. för ledningen av totalförsvaret på skilda nivåer. Uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 30 juni 1989. Den av regeringen nyligen tillsatta försvarskommittén kan senare komma att ges i uppdrag att granska och överväga dessa förslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del.

3.3 Ekonomiska överväganden

3.3.1 Planeringsramar

Jag erinrar om den genom 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310) fastställda planeringsramen för den civila delen av totalförsvaret som under försvarsbeslutsperioden skall uppgå till 7 823 milj. kr. i prisläge 1986/87 (för dåvarande civilförsvar prisläge februari 1986).

Vidare skall för försvarsbeslutsperioden härutöver avdelas 500 milj. kr. för att förbättra beredskapen på hälso- och sjukvårdsområdet. Fredskrislagren på kemi-, metall- och beklädnadsområdena skall försäljas varvid intäkterna från försäljningen bör användas för åtgärder inom den civila delen av totalförsvaret. De totala beredskapslagren av olja skall minska. Driftkostnaderna för den statliga oljelagringen skall inte ingå i ramen. Televerket skall självt finansiera sina beredskapsåtgärder genom krigsskyddsåtgärder som under försvarsbeslutsperioden skall vidtas motsvararande ett belopp av 375 milj. kr.

3.3.2 Det ekonomiska utfallet

Den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1987/88 fastställdes till 1 591,8 milj. kr. i beräknat genomförandeprisläge 1987/88.

ÖCB har i skrivelse till regeringen den 17 oktober 1988 lämnat en redogörelse för det ekonomiska utfallet för budgetåret 1987/88 under anslag inom den ekonomiska planeringsramen. ÖCB har den 1 december 1988 lämnat en sammanfattande redovisning av verksamheten inom totalförsvarets civila del under budgetåret 1987/88.

Planeringsramen för totalförsvarets civila del innehåller såväl förslagssom reservationsanslag. Utgående reservationer på reservationsanslag uppgår till 625,7 milj. kr. och disponeras av myndigheterna under kommande budgetår.

Utfallet under förslagsanslag visar att dessa anslag sammantaget har underutnyttjats med 21,1 milj. kr.

3.3.3 Ekonomiska planeringsförutsättningar

Regeringen har i anvisningar för programplaner m. m. för perioden 1989/90–1993/94 inom den civila delen av totalförsvaret angivit att ÖCB i samråd med övriga funktionsansvariga myndigheter skall lämna förslag till fördelning av den ekonomiska planeringsramen inför programplaneringen.

Planeringsramen omfattar utgifter över statsbudgeten för investeringar och driftkostnader (exkl. för oljelagring), förvaltningskostnader vid överstyrelsen för civil beredskap, statens räddningsverk, styrelsen för psykologiskt försvar och civilbefälhavarna. Kapitalkostnader för beredskapslagring omfattas inte av ramen.

I anvisningarna har följande ekonomiska planeringsram lagts till grund för programplaneringen (milj. kr.).

1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	1989/90–1993/94
1 645,3[1]	1 645,3[1]	1 645,3[1]	1 645,3	1 645,3	8 226,5

[1] Härtill kommer 5,7 milj. kr. för avtal med Bergvik Kemi AB.

Fördelning av planeringsramen

ÖCB har i programplanen lämnat förslag till årlig fördelning av den ekonomiska planeringsramen.

ÖCB pekar på en osäkerhet i planeringen för de två år som infaller efter utgången av nuvarande försvarsbeslutsperiod. Beredskapsåtgärderna under försvarsbeslutsperioden finansieras delvis av utförsäljning av lager. Då denna utförsäljning upphör i och med utgången av budgetåret 1991/92 anser ÖCB att ytterligare medel erfordras för att den uppnådda beredskapsnivån vid försvarsbeslutsperiodens utgång skall kunna upprätthållas under de två sista åren av planeringsperioden.

ÖCB har föreslagit en fördelning av den ekonomiska planeringsramen för skilda funktioner inom disponerad ram enligt följande sammanställning (1 000-tal kr.).

Funktion	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	Summa
Civil ledning och samordning	119 600	126 300	125 900	125 500	125 000	622 300
Befolkningsskydd och räddningstjänst	1 086 200	1 061 700	1 030 800	1 029 200	1 026 100	5 234 000
Psykologiskt försvar	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	40 000
Hälso- och sjukvård m. m.	114 800	123 000	145 600	98 000	98 000	579 400
Transporter	107 410	118 310	111 910	114 310	108 810	560 750
Skatte- och uppbördsväsende	940	940	940	940	940	4 700
Livsmedelsförsörjning m. m.	29 900	29 900	46 400	74 400	77 800	258 400
Arbetskraft	17 200	20 200	17 900	17 900	17 900	91 100
Energiförsörjning	26 100	25 600	23 900	25 300	25 400	126 300
Övrig varuförsörjning	161 355	157 005	159 055	170 720	176 320	824 455
Summa	**1 671 505**	**1 670 955**	**1 670 405**	**1 664 270**	**1 664 270**	**8 341 405**

Jag kan i huvudsak biträda ÖCB:s förslag till fördelning av den ekonomis-

ka planeringsramen under programplaneperioden. Jag avser att i det följande återkomma med förslag avseende periodens första år.

De beredskapsåtgärder som ÖCB redovisat inom den anvisade ekonomiska planeringsramen är enligt ÖCB för vissa funktioner inte tillräckliga för att nå uppsatta mål enligt 1987 års försvarsbeslut.

ÖCB har därför redovisat ett ytterligare medelsbehov enligt följande sammanställning

Funktion	Medelsbehov 1989/90 – 1993/94 (1 000-tal kr.)
Civil ledning och samordning	53 900
Befolkningsskydd och räddningstjänst	550 000
Socialförsäkring m. m.	12 000
Hälso- och sjukvård m. m.	540 000
Livsmedelsförsörjning	47 500
Övrig varuförsörjning	610 000
Summa	**1 813 400**

Jag vill för egen del framhålla att försvarsbeslutets inriktning och ekonomiska prioriteringar bör ligga fast varför det inte är möjligt att förorda den resursförstärkning som ÖCB föreslår. Jag vill också erinra om den av regeringen nyligen tillsatta försvarskommittén, som enligt sina direktiv skall bereda underlag bl. a. för ett nytt samlat långsiktigt totalförsvarsbeslut år 1991.

3.3.4 Ekonomiska resurser för totalförsvarets civila del

3.3.4.1 Finansieringsprinciper

I enlighet med 1987 års försvarsbeslut skall nya principer tillämpas för finansiering av beredskapsåtgärder inom totalförsvarets civila del. Dessa innebär för budgetåret 1989/90 att följande funktioner tilldelas medel ur den gemensamma ekonomiska planeringsramen nämligen Civil ledning och samordning, Befolkningsskydd och räddningstjänst, Psykologiskt försvar, Hälso- och sjukvård m. m., Transporter, Skatte- och uppbördsväsende, Livsmedelsförsörjning m. m., Arbetskraft, Energiförsörjning, Försörjning med industrivaror och Kyrklig beredskap.

Beredskapsförberedelser inom affärsverkens ansvarsområde finansieras med egna medel. Undantag härifrån utgörs av statens järnvägar som finansierar sina beredskapsåtgärder med såväl egna som anslagsmedel.

Beredskapsförberedelser inom övriga funktioner finansieras inom ramen för myndigheternas ordinarie förvaltningsanslag.

3.3.4.2 Ekonomisk ram för budgetåret 1989/90

Den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del har för budgetåret 1988/89 fastställts till 1 645 300 000 kr. i beräknat genomförandeprisläge 1988/89.

Jag beräknar den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1989/90 enligt vad som i det följande framgår till 1 779 300 000 kr. i beräknat genomförandeprisläge 1989/90.

Ekonomisk ram	(genomförande-prisläge 1988/89)	1 645 300 000
Tillkommer:	Uppräkning med CPI (civilt prisindex) 7 %	+115 200 000
	Överföring från utgiftsramen för det militära försvaret	+ 17 800 000
	Kostnader för avveckling av tjänstebrevsrätten	+ 1 000 000
Ekonomisk ram	(genomförandeprisläge 1989/90)	1 779 300 000

Kostnaderna för ÖCB:s avtal med Bergvik Kemi AB uppgår totalt till 165 milj. kr. Härav avses 48,3 milj. kr. finansieras via den ekonomiska ramen för den civila delen av totalförsvaret med fördelning över avtalsåren 1987/88 – 1991/92 med 8, 18,4, 7,3, 7,3 och 7,3 milj. kr. resp. budgetår.

I anslutning till ramberäkningen vill jag anföra följande.

Uppräkning av ramen från genomförandeprisläge 1988/89 till genomförandeprisläge 1989/90 har gjorts genom användning av ett uppräkningstal som uttrycker den historiska prisförändringen juli 1987 – juli 1988. Härvid har vägts samman förändringar i nettopris- och SAV-index, vilka under perioden ökat med 7 % resp. 6 %. Vikterna uppgår till 82,4 resp. 17,6. Uppräkningstalet för beräkning av den ekonomiska ramen i genomförandeprisläge 1989/90 blir därför = 7 %.

För beredskapsåtgärder vid järnvägarna överförs 17,8 milj. kr. från anslaget E 1. Ledning och förbandsverksamhet inom operativ ledning m. m. till sjätte huvudtitelns anslag D 6. Banverket: Försvarsuppgifter.

3.3.5 Anslagsfrågor m. m. för budgetåret 1989/90

För att åstadkomma ett naturligare samband med det faktiska genomförandet av verksamheten förordar jag att vissa anslagsförändringar vidtas. Skyddsrumsbyggandet och byggandet av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation (bl. a. ledningsplatser) sker i väsentliga delar redan nu efter samma principer. Förhållandet kommer att förstärkas i framtiden. Av bl. a. dessa skäl bör byggandet redovisas under samma anslag. Jag förordar därför att produktionsområdet anläggningar för krigsorganisationen förs över från anslaget H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst till anslaget H 3. Skyddsrum, vilket fortsättningsvis bör benämnas H 3. Skyddsrum m. m.

Mot bakgrund av osäkerheten i prognosen för behovet av betalningsmedel för skyddsrumsproduktionen under anslaget H 3. Skyddsrum förordar jag i enlighet med vad som anförts i totalförsvarsbeslutet att det med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex justerade anslagsbeloppet för budgetåret 1988/89, inkl. medel som överförts från budgetåret 1987/88, minskat med det faktiska utfallet för budgetåret får föras över till budgetåret 1989/90 för i första hand samma ändamål.

Vid 1987/88 års riksmöte (prop. 1987/88:100, bil. 6, FöU 11, rskr. 346) har riksdagen bemyndigat regeringen att justera de beställningsbemyndiganden som har lämnats med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex. Motsvarande bemyndigande bör begäras för budgetåret 1989/90.

Genom nämnda beslut har riksdagen vidare bemyndigat regeringen att under innevarande budgetår överskrida anslagen inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del samt lämnade beställningsbemyndiganden om beredskapsbudgeten för totalförsvaret sätts i kraft, dvs. vid krigsfara eller i krig. Ett motsvarande bemyndigande behövs för budgetåret 1989/90. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att överskrida anslagen inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del samt lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövs av beredskapsskäl.

Anslagsfrågor för totalförsvarets civila del avseende budgetåret 1989/90 under samtliga berörda huvudtitlar anmäls i dag, förutom av mig, av cheferna för övriga berörda departement. Jag redovisar här en sammanställning av dessa anslag. För budgetåret 1989/90 beräknas sålunda ett totalt medelsbehov över statsbudgeten på ca 3 131 milj. kr. för verksamheten inom totalförvarets civila del. I driftkostnaderna inräknas räntekostnader och övriga kapitalkostnader för beredskapslagringen på ca 669 milj. kr. Den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del beräknas till 1 779,3 milj. kr. Under försvarsdepartementets huvudtitel beräknas 1 666,1 milj. kr.

Utöver den verksamhet som bekostas av statliga anslag och som jag i det föregående har redovisat betalas även beredskapsförberedelser av affärsdrivande verk, kommuner och landsting samt av näringslivet.

Anslag budgetåret 1989/90 (1 000-tal kr.)

Departement Littera	Anslagsrubrik	Budgeterat inom ramen	Kapitalkostnader	Övriga kostnader	Totalt
UD E 1	Kommerskollegium (del)	–	–	115	115
Fö G 1	Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader	49 500	–	–	49 500
G 2	Civil ledning och samordning	70 000	–	–	70 000
G 3	Civilbefälhavarna	26 000	–	–	26 000
G 4	Signalskydd	6 000	–	–	6 000
G 5	Vissa teleanordningar	14 000	–	–	14 000
H 1	Befolkningsskydd och räddningstjänst	610 900	–	–	610 900
H 2	Anläggningar för fredsorganisationen	21 400	–	–	21 400
H 3	Skyddsrum m. m.	525 370	–	–	525 370
H 4	Identitetsbrickor	1 025	–	–	1 025
H 5	Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.	–	–	4	4
I 1	Styrelsen för psykologiskt försvar	8 760	–	–	8 760
J 1	Drift av beredskapslager	40 650	191 083	–	231 733
J 2	Beredskapslagring och industriella åtgärder	95 670	–	5 700	101 370
J 3	Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.	–	–	1	1
S B 1	Riksförsäkringsverket (del)	–	–	300	300
E 1	Socialstyrelsen (del)	–	–	6 870	6 870
E 11	Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet	–	–	4 386	4 386
E 18	Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig	65 865	–	–	65 865

Departement Littera		Anslagsrubrik	Budgeterat inom ramen	Kapitalkostnader	Övriga kostnader	Totalt
	E 19	Driftkostnader för beredskapslagring m. m.	56 935	–	–	56 935
K	B 8	Vägverket: Försvarsuppgifter	39 100	–	–	39 100
	D 6	Banverket: Försvarsuppgifter	42 300	–	–	42 300
	F 1	Beredskap för civil luftfart	25 500	–	–	25 500
	H 1	Transportrådet (del)	5 000	–	–	5 000
Fi	D 1	Tullverket: Förvaltningskostnader (del)	–	–	50	50
	D 6	Försäkringsinspektionen (del)	–	–	100	100
	D 12	Statens krigsförsäkringsnämnd m. m.	–	–	100	100
Jo	B 1	Lantbruksstyrelsen (del)	–	–	412	412
	B 2	Lantbruksnämnderna (del)	–	–	414	414
	C 1	Statens jordbruksnämnd (del)	–	–	2 951[1]	2 951
	C 4	Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring	1 100	–	–	1 100
	C 5	Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.	30 483	125 825	–	156 308
	F 1	Statens livsmedelsverk (del)	120	–	–	120
	F 13	Bidrag till djurens hälso- och sjukvård (del)	297	–	–	297
A	B 1	Arbetsmarknadsverket (del)	1 115	–	18 500	19 615
	B 8	Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer	14 310	–	–	14 310
	D 1	Statens invandrarverk	–	–	500[1]	500
Bo	D 4	Lantmäteriet: Försvarsberedskap	–	–	3 461	3 461
C	D 1	Länsstyrelserna m. m. (del)	–	–	118 000	118 000
	E 2	Polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m.	–	–	211 469	211 469
	F 3	Statens pris-och konkurrensverk (del)	–	–	30	30
ME	C 1	Statens energiverk (del)	–	–	5 675	5 675
	C 12	Drift av beredskapslager	–	352 247	61 432	413 679
	C 13	Beredskapslagring och industriella åtgärder	6 850	–	242 000	248 850
	C 14	Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.	–	–	1	1
	C 15	Åtgärder inom delfunktionen Elkraft	21 050	–	–	21 050
			1 779 300	**669 155**	**682 471**	**3 130 926**

[1]Beräknat belopp

3.3.6 Ekonomisk planeringsram för perioden 1989/90 – 1991/92

Planeringsramen för totalförsvarets civila del har jag för budgetåret 1989/90 tidigare beräknat till 1 779,3 milj. kr. i genomförandeprisläge 1989/90. Planeringsramen för budgetåren 1989/90 – 1991/92 beräknar jag sålunda i genomförandeprisläge 1989/90 enligt följande tabell.

Budgetår	1989/90	1990/91	1991/92
Milj. kr.	1 779,3[1]	1 779,3[1]	1 779,3[1]

[1] Härtill kommer 5,7 milj. kr. för avtal med Bergvik Kemi AB.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. fastställa planeringsramen för totalförsvarets civila del för perioden 1989/90 – 1991/92 i enlighet med vad jag har förordat i det föregående,

2. fastställa att anslagen på statsbudgeten inom planeringsramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1989/90 förs upp med sammanlagt 1 779,3 milj. kr. i beräknat genomförandeprisläge 1989/90,

3. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1989/90 justera lämnade bemyndiganden med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

4. bemyndiga regeringen att medge att det med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex justerade anslagsbeloppet för budgetåret 1988/89, inkl. medel som överförts från budgetåret 1987/88, under anslaget H 3. Skyddsrum minskat med det faktiska utfallet för budgetåret förs över till anslaget Skyddsrum m. m. budgetåret 1989/90,

5. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 medge överskridande av anslagen inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del samt av lämnade bemyndiganden om det behövs av beredskapsskäl.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag i övrigt har anfört om ekonomiska resurser för totalförsvarets civila del.

3.4 Funktionsvis inriktning

3.4.1 Civil ledning och samordning

Funktionen omfattar övergripande ledning och samordning av totalförsvarets civila del på central, högre och lägre regional samt lokal nivå.

Som jag tidigare har redovisat övervägs för närvarande formerna för och strukturen av totalförsvarets ledning under kriser och i krig. I detta uppdrag ingår bl. a. att klarlägga hur den operativa ledningen av totalförsvarets civila del skall relateras till den funktionsinriktade styrningen. Uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 30 juni 1989. Resultaten av dessa överväganden kan komma att påverka inriktningen av funktionen.

Regeringen har den 2 juni 1988 (SFS 1988:555) och den 17 november 1988 (SFS 1988:1123) beslutat om ändring i förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del.

Överstyrelsen för civil beredskap

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) är på central nivå ansvarig myndighet för funktionen Civil ledning och samordning. Lednings- och samordningsuppgifter på övriga nivåer handhas av civilbefälhavare (CB), länsstyrelser och kommunstyrelser.

ÖCB har även ansvaret för ledning och samordning av de civila beredskapsförberedelserna och skall vidare verka för att de uppgifter som centrala myndigheter ålägger de regionala statliga myndigheterna blir samordnade och balanserade samt samordna de centrala myndigheternas administrativa beredskap m. m. ÖCB har slutligen uppgiften att på central nivå leda och samordna studie- och planeringsverksamheten inom totalförsvarets civila del.

Jag föreslår att medel för ÖCB:s uppgifter under denna funktion budgeteras på anslaget G 1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader och G 2. Civil ledning och samordning.

Civilbefälhavarna

Landet är indelat i sex civilområden, som sammanfaller med militärområdena. En av landshövdingarna inom varje civilområde utses av regeringen att vara civilbefälhavare.

Civilbefälhavaren skall i fred verka för att totalförsvaret inom resp. civilområde planläggs så att det i krig och vid krigsfara kan föras med en enhetlig inriktning samt så att största möjliga försvarseffekt uppnås. Civilbefälhavarna samverkar härvid med militärbefälhavarna.

Frågan om den geografiska indelningen på högre regional nivå har på regeringens uppdrag utretts särskilt och förslag har lämnats den 15 november 1988. Förslaget innebär en minskning av antalet militär- och civilområden från nuvarande sex till fem, innebärande att Bergslagens militär- och civilområde slås samman med Östra militär- och civilområdet till det nya Mellersta militär- och civilområdet.

Min avsikt är att senare föreslå regeringen att förelägga riksdagen förslag till beslut i denna fråga under våren 1989.

Det förslag rörande civilbefälhavarnas krigsorganisation, som överlämnades till regeringen i september 1987, avses behandlas inom ramen för det kommande förslag rörande principorganisation m. m. för ledningen av totalförsvaret på skilda nivåer som jag tidigare redovisat.

Jag kommer senare att föreslå att civilbefälhavarna tilldelas 26 milj. kr. för budgetåret 1989/90 under anslaget G 3.

Länsstyrelserna

På lägre regional nivå är länsstyrelserna ansvariga myndigheter för funktionen Civil ledning och samordning. I fred åligger det länsstyrelserna bl. a. att genom råd och rekommendationer inom resp. län verka för enhetlighet i frågor som är gemensamma för totalförsvarets civila del. Länsstyrelserna skall även samverka med militära myndigheter på motsvarande nivå för att åstadkomma en enhetlig inriktning och ledning av verksamheten samt en ändamålsenlig användning av civila och militära resurser. I den fortlöpande samhällsplaneringen måste därvid beredskapshänsynen kontinuerligt beaktas.

Länsstyrelserna skall också biträda kommunerna i samband med den utbildnings- och övningsverksamhet som bedrivs i kommunerna med an-

ledning av dessas roll i totalförsvaret.

Jag har tidigare redovisat den pågående översynen av totalförsvarets ledning under kriser och krig. Inom ramen för det kommande förslaget på detta område kommer även en till regeringen i september 1987 överlämnad översyn av länsstyrelsernas freds- och krigsorganisation att beaktas.

Kommunal beredskap

Kommunstyrelsen är högsta civila totalförsvarsmyndighet på lokal nivå. Det innebär att kommunstyrelsen ansvarar för att samverkan kommer till stånd med berörda statliga och landstingskommunala myndigheter inom kommunen. Genom att kommunstyrelsen också är högsta beredande instans i kommunen är förutsättningarna goda för att en effektiv ledning under kriser och i krig skall kunna uppnås. Sedan det omfattande planläggningsarbetet i stort har avslutats kommer övnings- och utbildningsverksamheten enligt min mening att vara av största betydelse för att bl. a. realiserbarheten i upprättade planer skall kunna prövas.

I fråga om den kommunaltekniska försörjningen, dvs. försörjningen med el, gas, värme samt vatten och avlopp, är det väsentligt att en tillräcklig säkerhet åstadkoms även mot fredstida störningar. Sådana åtgärder ankommer på kommunerna att vidta. När det gäller åtgärder som härutöver krävs för att motverka krigstida störningar har avsatts särskilda resurser för bl. a. installationer av reservanordningar och åtgärder som möjliggör start och drift av separata delsystem.

Regeringen har den 25 februari 1988 beslutat om finansiering av reservanordningar för kommunalteknisk försörjning. Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) får därvid disponera medel för försöksverksamhet med finansiering av reservanordningar avseende kommunalteknisk försörjning för tillkommande behov på grund av krigstida störningar. ÖCB har inom ramen för det s. k. KRAS-projektet (kommunal riskanalys fred–kris–krig) utvecklat en metod för en integrerad riskhantering i syfte att tillgodose behovet av reservanordningar och att öka uthålligheten i fråga om försörjningen. ÖCB samverkar i detta arbete med Svenska kommunförbundet, socialstyrelsen, statens energiverk och statens vattenfallsverk.

Jag föreslår att medel för genomförande av denna verksamhet budgeteras under anslaget G 2. Civil ledning och samordning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Civil ledning och samordning.

3.4.2 Befolkningsskydd och räddningstjänst

3.4.2.1 Inledning

Med begreppet befolkningsskydd avses de förebyggande åtgärder som vidtas för att förhindra olyckor och för att begränsa skadan, om en olycka

skulle inträffa. Med räddningstjänst avses de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Befolkningsskyddet och räddningstjänsten i fredstid har samlats i uttrycket fredsräddningstjänst. Motsvarande verksamhet under civilförsvarsberedskap kallas i dag civilförsvarsverksamhet.

Statens räddningsverk är central förvaltningsmyndighet för frågor om befolkningsskydd, inkl. frågor om landtransporter av farligt gods, och räddningstjänst.

Varje kommun skall svara för räddningstjänsten inom kommunen om inte ansvaret ligger på den statliga räddningstjänsten. Ansvaret för befolkningsskyddet och den statliga räddningstjänsten är fördelat på flera huvudmän. Kommunerna och de statliga myndigheterna skall samarbeta med varandra.

Räddningsverket skall samordna samhällets verksamhet inom befolkningsskyddet och räddningstjänsten. Kommunerna skall främja olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen.

Med syfte att följa upp inträffade allvarliga olyckshändelser och tillbud till sådana händelser har regeringen tillkallat en kommitté (Kn 1981:02) som har till uppgift att göra kompletterande undersökningar beträffande säkerhetsåtgärder och räddningsinsatser. Kommittén avlämnade i juni 1986 betänkandet (Ds Fö 1986:3) Statens katastrofkommission. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande inom regeringskansliet varvid frågan om eventuell samordning mellan kommitténs verksamhet och statens haverikommission övervägs.

Regeringen har tillkallat utredningen (Fö 1987:01) om kärnkraftsberedskapen. Utredningen skall enligt sina direktiv (Dir. 1987:28) beakta de grundläggande principerna för beredskapen, bl.a. att verksamheten så långt möjligt decentraliseras till länsstyrelserna och kommunerna, att den kompetens och de resurser som finns uppbyggda normalt kan utnyttjas effektivt även vid detta slags olyckor samt att organisationen är likartad såväl i fred som i krig så att den kompetens och de resurser som byggs upp för krig tas till vara i fredsorganisationen.

Regeringen har vidare tillkallat 1988 års befolkningsskyddskommitté (Fö 1988:03) med uppdrag att lämna förslag till grundsyn för de regionala mål- och riskanalyser som bör styra planeringen inom totalförsvaret m.m. och förslag till en samlad syn på befolkningens behov av skydd i krig. Kommitten skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 mars 1989.

Regeringen har gett statens räddningsverk i uppdrag att studera alarmeringen inom den kommunala och statliga räddningstjänsten samt systemen för varning av befolkningen i fred och i krig. I studierna skall räddningsverket även överväga SOS-centralernas och övriga centralers utnyttjande och förutsättningar för utnyttjande som stöd i olika avseenden under räddningsinsatser. Med resultatet av studierna som grund skall erforderliga förslag till samordning av ansvaret för uppgifterna läggas fram i syfte att öka effektiviteten. Förslagen skall redovisas i perspektivstudien inför nästa försvarsbeslut.

Inom fredsräddningstjänstområdet pågår ett betydande internationellt

samarbete. Bl. a. förekommer samverkan i fråga om åtgärder mot förorening av den marina miljön. Vidare pågår ett samarbete med övriga nordiska stater som syftar till att underlätta och öka räddningstjänstsamverkan över riksgränserna. Arbetet med frågor om kemikalieolyckor pågår bl. a. inom ramen för OECD och Nordiska ministerrådet. I fråga om transport av farligt gods förekommer ett omfattande internationellt samarbete med hänsyn till att transporterna ofta är internationella.

3.4.2.2 Allmän inriktning

Samhällsutvecklingen skapar nya risker. Storskaligheten och komplexiteten i samhället medför risker för oväntade och omfattande olyckor med svåra konsekvenser. Inte minst gäller detta kemiska risker.

Som räddningsverket framhåller i sin programplan skapar samhällsutvecklingen också nya förutsättningar. Förbättrad kunskap, ökad medvetenhet i samhällsplaneringen, förbättrad samordning och därmed ett effektivare resursutnyttjande samt utnyttjandet av modern teknik är tillgängliga medel för att förebygga risker för och skador vid stora olyckor. Jag delar räddningsverkets mening när det gäller vikten av en utvecklad kompetens och samordning av samhällets räddningstjänstresurser på olika nivåer.

Utvecklingen av de förebyggande åtgärderna och räddningstjänstens resurser med hänsyn till de fredstida olycksriskerna ger en förbättrad beredskap även för krigssituationen. Omvänt kan de åtgärder som vidtas för krigssituationen utformas så att de bidrar till den fredstida katastrofberedskapen. Jag förordar denna utveckling och en fortsatt integrering mellan freds- och krigsräddningstjänsten.

3.4.2.3 Befolkningsskyddet

Ansvaret för det olycksförebyggande arbetet i fred ligger på flera olika myndigheter. Jag vill understryka betydelsen av räddningsverkets roll och ansvar för att på central nivå samordna de olycks- och skadeförebyggande åtgärderna: Detta bör ske i de samverkansformer som etablerats mellan de berörda myndigheterna i syfte att få ett så säkert och olycksfritt samhälle som möjligt. Beredskaps- och riskhänsyn bör så långt möjligt tas i samhällsplaneringen. Ett medel för detta är den handbok för riskidentifiering och riskvärdering på den kommunala nivån som nu utarbetas. Handboken bör kunna vägleda kommunerna i uppgiften att enligt 7 § räddningstjänstlagen (1986:1102) främja olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen. Enligt min mening bör räddningsverket också aktivt verka för att sådana hänsyn kommer till uttryck i den översiktsplan som före år 1990 skall genomföras i alla kommuner enligt den nya plan- och bygglagen (1987:10).

Räddningsverket har som uppgift att forma program för skydd och skadeavhjälpande verksamhet avseende kemihotet i samhället. Det är, som räddningsverket framhåller, viktigt att frågorna om transport av farligt gods integreras i detta sammanhang. Riksdagen (FöU 1987/88:7, rskr. 214) har framhållit att en ökad säkerhet kring transport av farligt gods

bör eftersträvas genom en effektiv samordning av målmedvetna insatser av berörda myndigheter, envar inom sitt ansvarsområde. En rad åtgärder genomförs nu. Jag återkommer till frågan om transport av farligt gods i avsnitt 3.4.2.5.

Inriktningen av verksamheten när det gäller skyddet av befolkningen i krig är beroende av resultatet av 1988 års befolkningsskyddskommittés arbete. Räddningsverket har, som jag har anfört i det föregående (avsnitt 3.4.2.1), på regeringens uppdrag påbörjat en studie om alarmeringen och om varning av befolkningen i fred och krig. Jag anser att verksamheten i avvaktan på detta bör anpassas till den allmänna inriktning som angavs i 1987 års försvarsbeslut.

En inriktning för hemskyddets fortsatta uppbyggnad har utarbetats i samråd mellan räddningsverket, överstyrelsen för civil beredskap, styrelsen för psykologiskt försvar, Svenska kommunförbundet och Sveriges civilförsvarsförbund. I denna behandlas bl. a. hemskyddets roll, uppgifter, omfattning, utbildning och övning. Under programplaneperioden slutförs uppbyggnaden av den del av hemskyddsorganisationen som rekryteras och utbildas med civilförsvarsplikt som grund. När det gäller de frivilliga hemskyddsombuden beräknas antalet avtalsbundna och utbildade hemskyddsombud i slutet av budgetåret 1989/90 uppgå till minst 15 000. Målet för rekryteringen under programplaneperioden 1987/92 har satts till minst 30 000. Hemskyddsverksamheten är enligt min mening en viktig del i det civila försvaret. Den målsättning som satts upp för uppbyggnaden av verksamheten får anses rimlig. Jag vill också understryka betydelsen av de insatser som görs för att öka enskilda människors förmåga att ta ansvaret för den egna säkerheten.

Räddningsverket har i programplanen redovisat ytterligare åtgärder för utveckling av befolkningsskyddet i fred och krig. Jag förordar att befolkningsskyddet får den inriktning som jag nu har angett och som i övrigt anges i programplanen.

3.4.2.4 Räddningstjänsten

Räddningsverkets samordningsuppgifter inom räddningstjänsten syftar till att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande och en högre funktionssäkerhet och effektivitet. Som räddningsverket framhåller i programplanen bör utbildning i och övning av ledning av räddningstjänst vid större olyckor genomföras. En kartläggning av resurserna inom olika sektorer och på olika nivåer bör läggas till grund för en utveckling av samarbetsformerna. Enligt min mening är det även viktigt att räddningsverket gör särskilda insatser för att utveckla samverkansformerna i de kommunala räddningstjänstregionerna. I uppbyggnaden av ett informationssystem för hela fredsräddningstjänsten utgör räddningsverkets informationsbank en viktig del. Systemet bör kunna bli ett betydelsefullt instrument för samordningen av räddningstjänsten och för effektivisering av verksamheten.

Vad avser civilförsvarsverksamheten är målsättningen som räddningsverket framhåller att hela organisationen skall kunna verka direkt efter mobilisering. Enligt min mening har åtgärder för att förbättra fredsrädd-

ningstjänstens förmåga att genomföra sin verksamhet vid större olyckor stor betydelse i detta hänseende. Även kommunernas ansvar för verksamheten i krig, t. ex. planläggningen samt medverkan i övningsverksamheten och förrådshållningen, bör leda till en bättre krigsorganisation. Jag vill i detta sammanhang erinra om att den nyligen tillsatta försvarskommittén enligt sina direktiv (Dir. 1988:67) bör uppmärksamma fredsutnyttjande och förrådshållning av civilförsvarsmaterielen liksom omsättningsbehovet av äldre sådan materiel.

Räddningsverket föreslår i programplanen att verkets utbildningsledare stationeras hos länsstyrelserna. En sådan tjänst bibehålls dock vid varje räddningsskola. Utbildningsledarnas arbetsuppgifter blir att biträda länsstyrelsen i planeringen och genomförandet av övningsverksamheten. Jag förordar detta förslag och vill betona att utbildningsledarna bör utnyttjas för övningsverksamheten avseende kommunernas hela verksamhet med hänsyn till övningsverksamhetens betydelse för krigsorganisationens förmåga att verka direkt efter en krigsorganisering.

Ansvaret för olje- och kemikaliebekämpningen är fördelat på den kommunala räddningstjänsten och kustbevakningen. Riksdagen (prop. 1985/86:100, bil. 6, FöU 8, rskr. 182) har godkänt en grundsyn för inriktningen av det marina oljeskyddet för 1990-talet. Som räddningsverket och kustbevakningen framhåller bör en förbättring av beredskapen ske genom tillförsel av materiel som utvecklats i det forsknings- och utvecklingsprogram för oljeskyddet som genomförts av styrelsen för teknisk utveckling och de berörda myndigheterna.

När det gäller kemikalieolyckorna pågår ett internationellt arbete som kan påverka den svenska inriktningen vad gäller både förebyggande åtgärder och beredskapsåtgärder. Sverige deltar i sådant arbete inom ramen för OECD, Nordiska ministerrådet och de olika överenskommelser som gäller bekämpningsinsatser till sjöss. EG-ländernas s. k. Sevesodirektiv, som innebär att den som hanterar större mängder av vissa kemikalier skall genomföra riskanalyser och vidta olika säkerhets- och beredskapsåtgärder, genomförs nu i olika länder. De svenska myndigheterna arbetar med motsvarande krav på sådan verksamhet. Jag ser det som väsentligt att åtgärder vidtas för att öka säkerheten och uppnå en tillfredsställande beredskap i dessa sammanhang. Enligt min mening kan den utvecklingsverksamhet som pågår på detta område aktivt verka för att öka säkerheten i samband med kemikaliehanteringen.

Som räddningsverket framhåller bör ledningsfunktionen för fredsräddningstjänsten samordnas med motsvarande funktion inom civilförsvarsverksamheten. Det gäller enligt min mening att få en väl fungerande funktion redan i fred som kan bilda basen för verksamheten i krig. Räddningsverket framhåller i sin programplan att den övergripande målsättningen för ledningsfunktionen är att få till stånd en ökad samordning dels mellan ledningssystemen för fredsräddningstjänsten och dess olika organ, dels mellan ledningssystemen i fred och krig. Befolkningsskydd och räddningstjänst är en del av kommunens verksamhet i krig vilket medför att det även fordras en integrering med ledningen inom kommunen.

Räddningsverket redovisade i augusti 1988 på regeringens uppdrag ge-

nomförda studier av den kommunala ledningen i krig och de krav som ställs på ledningsplatsernas utformning. Redovisningen har kompletterats i en skrivelse den 7 november 1988. Av betydelse i sammanhanget är det pågående arbetet med ledningsöversynen av totalförsvaret på skilda nivåer, mål- och riskanalyserna och principerna för befolkningens skydd. På sikt kan även räddningsverkets pågående studier om alarmering och varning ha betydelse för utformningen av ledningsplatserna. Räddningsverket har också i augusti 1988 på regeringens uppdrag lagt fram det underlag som behövs för ett slutligt ställningstagande till SOS-centralernas verksamhet i krig.

Jag avser att i detta sammanhang ta upp de frågor som sammanhänger med inriktningen av verksamheten för den återstående delen av försvarsbeslutsperioden. Nyproduktionen av ledningsplatser bör som räddningsverket föreslår i första hand prioriteras till de mest angelägna orterna och ske i anslutning till kommunernas planerade byggnation av anläggningar som är lämpliga för att inrymma ledningsplatser. Verksamheten i fred och de krav denna ställer, bl. a. i fråga om resurser för ledning av räddningstjänsten vid svåra och omfattande olyckor, bör vara en viktig grund för uppbyggnaden. En integrerad användning av lokaler och utrustning i fred och krig bör således vara en uttalad målsättning.

De skyddade ledningsplatserna bör ges en skyddsnivå som i huvudsak är densamma som den som gäller för befolkningen inom området i fråga. Högre skyddsnivå än motsvarande god skyddsrumsstandard bör således endast bli aktuell i undantagsfall. För att säkerställa SOS-centralernas funktion i krig bör åtgärder vidtas för att de skall kunna fortsätta sin verksamhet inom den skyddade ledningsplatsen på samma ort. Möjligheten att decentralisera SOS-funktionen till en skyddad ledningsplats i de kommuner som inrymmer kärnsjukhus skall beaktas i planeringen.

För en effektiv ledning är som räddningsverket framhåller sambandsfrågorna av vital betydelse. Det är angeläget att så snart möjligt inom ramen för ledningssystemet få fram ett sambandssystem som kan uppfylla fredsverksamhetens krav och ligga till grund för uppbyggnaden av ett sådant system för krigsorganisationen. Sambandssystemet bör vara utformat så att de olika organ som kan komma att delta i räddningstjänstinsatserna kan samverka med varandra. Men det bör även kunna uppfylla de krav som ställs på systemet i en krigssituation.

Verkskyddet bör som framgår av programplanen så långt möjligt samordnas personellt och materiellt med företagens fredstida organisation för insatser mot olyckor. Räddningsverket kommer att utarbeta en grundsyn för verksamheten som baserar sig på att den fredstida beredskapen i möjligaste mån integreras med verkskyddet, att verkskyddet används även i fredstid och att antalet övningar med verkskyddet ökas. Verket kommer även att ta fram råd som närmare anger tillvägagångssättet för att uppfylla grundsynen.

Jag vill ansluta mig till räddningsverkets syn på räddningstjänsten och i allt väsentligt förorda den inriktning som anges i programplanen.

3.4.2.5 Transporter av farligt gods

Regeringen gav i beslut den 17 september 1987 statens räddningsverk i uppdrag att utarbeta riktlinjer för vägvalsstyrning. Med vägvalsstyrning för transport av farligt gods avses ett system varigenom transporterna styrs till vissa vägar där konsekvenserna av olyckor blir begränsade eller kan begränsas genom förebyggande åtgärder och beredskapsinsatser. För sådana transporter finns därutöver säkerhetsföreskrifter som riktar sig till avsändaren och transportören av godset och kan avse t. ex. emballage och transportutrustning.

Räddningsverket föreslår en metod för samordning och planering på regional och lokal nivå av transporterna av farligt gods. Inventeringar av de lokala förhållandena avses ske för att ge ett underlag för arbetet. Transporterna ges i förslaget en framskjuten plats i den lokala planerings- och beslutsprocessen enligt den nya plan- och bygglagen (1987:10). Styrningen av vägvalet anses böra ske genom rekommendationer och endast i särskilda fall genom föreskrifter. Räddningsverkets motiv för detta är främst att möjligheterna till information om föreskrifter och tillsyn av dessa är mycket begränsade. Om frivilligheten läggs till grund för styrningen och principen med rekommendationer väljs i första hand, kan man däremot genom överläggningar med transportörer och andra berörda nå motivation för att välja lämpligaste väg. Förbud bör enligt räddningsverket tillgripas endast i särskilda fall. Räddningsverket framhåller att det är nödvändigt att konsekvenserna av eventuella förbud analyseras noggrant innan beslut om sådana fattas. Styrningen föreslås i ett första skede bli riktad mot transporter i tank och tankcontainer.

För att uppfylla de krav som ställs i räddningstjänstlagen (1986:1102) ingår som en del av kommunernas förberedelser att utarbeta insatsplaner beträffande särskilda risk- och skyddsobjekt. Det planeringsarbete och den övningsverksamhet som bedrivs av kommunernas räddningskårer medför att stor kunskap om resurser, möjligheter och begränsningar inom räddningstjänsten finns samlad hos kommunernas räddningstjänstföreträdare. Det är enligt räddningsverket nödvändigt att dessa företrädare tidigt involveras i arbetet med vägvalsstyrning, så att kunskaperna kan tillvaratas i planeringsprocessen. Räddningsverket understryker att frågan om vägvalsstyrning skall behandlas i planeringsprocessen i nära samverkan mellan representanter för väghållare, kommunala nämnder, organ inom räddningstjänsten och näringslivet.

Riksrevisionsverket (RRV) har genomfört en förvaltningsrevision avseende transport av farligt gods. Enligt uppgifter som RRV inhämtat inträffar i Sverige årligen omkring 5 – 10 olyckor med transport av farligt gods på väg med mer allvarliga följder som dödsfall, personskador, större sanering etc. Tillbud utan allvarligare konsekvenser är vanligare. Enligt RRV:s uppskattning sker det årligen omkring 150 – 200 utryckningar inom den kommunala räddningstjänsten i samband med olyckor/tillbud med vägtransport av farligt gods.

RRV:s granskning av frågan om transport av farligt gods har visat bl. a.

– att kunskaperna är bristfälliga vad gäller risker med transport av farligt

gods
- att kunskaperna är bristfälliga vad gäller tillsynens och sanktionssystemets effektivitet
- att risker med transport av farligt gods sällan beaktas i den fysiska planeringsprocessen
- att det är svårt att bedöma effekter av förebyggande åtgärder.

Dessutom har RRV uppmärksammat att det är förenat med stora svårigheter att såväl avgränsa som skatta kostnader för förebyggande åtgärder inom området "farligt gods". Detta bidrar i sin tur till att det är svårt att prioritera resurser mellan olika insatser.

Detta pekar enligt RRV på vikten av att ansvariga myndigheter
- tar fram lämpligt planerings- och beslutsunderlag
- samordnar olika planerings- och åtgärdsinsatser.

RRV framhåller att frågan om transport av farligt gods berör flera samhällsområden. Ökad säkerhet för människor, miljö och egendom kan uppnås genom flera olika åtgärder. Av de statliga myndigheterna har räddningsverket en övergripande samordnande uppgift när det gäller säkerhetsföreskrifter och tillsyn inom området. Detta förutsätter givetvis att räddningsverket håller kontakt med andra myndigheter, t. ex. plan- och bostadsverket, tillsynsmyndigheter, länsstyrelser och kommuner, men även med näringslivets organisationer i syfte att åstadkomma ett effektivt säkerhetsarbete inom området "farligt gods". RRV har även förslag till andra åtgärder för att öka säkerheten.

Räddningsverkets rapport har remissbehandlats. Det övervägande antalet remissinstanser är positiva till eller lämnar räddningsverkets rapport utan erinran. Någon instans pekar på att vägvalsstyrning av transporter med farligt gods inte är något nytt men att bristande enhetlighet vid tillämpning av föreskrifter varit till nackdel. Några av de instanser som är emot förslagen i rapporten uttrycker farhågor för en övertro på vägvalsstyrning som medel att minska riskerna vid transport av farligt gods. Även bland de remissinstanser som är negativa finns emellertid uppfattningen att man genom en ändrad färdväg kan begränsa konsekvenserna av en eventuell olycka. Ett antal remissinstanser ser det som angeläget att en mer övergripande utredning kommer till stånd där det belyses hur farligt gods över huvud taget skall transporteras. I denna anses en kartläggning böra ske av godsflödena och jämförande riskbedömning av de olika transportsätten böra genomföras. En instans anser att även transporter av farligt gods i krig bör utredas.

Jag vill för egen del i likhet med räddningsverket och flertalet remissinstanser se vägvalsstyrningen som ett komplement till andra säkerhetshöjande åtgärder. Det är således väsentligt att arbetet även med sådana åtgärder förs vidare. Räddningsverket har redan i sin programplan angett hur arbetet kommer att bedrivas i fråga om de säkerhetshöjande åtgärderna. Verksamheten inriktas bl. a. på att mera avse transporter i tank och tankcontainer med åtföljande effekter inom områdena regelutveckling, utbildning, vägvalsstyrning och beredskapshöjning för kemikalieutsläpp, skapa former för de arbetsuppgifter som följer av samordningsansvaret, dvs. samordning mellan transportslag och mellan olika former för tillsyn,

samt på att verka för att kompetensen inom området "farligt gods" höjs regionalt och lokalt. Detta innebär att de frågor som aktualiserats i remissbehandlingen och RRV:s rapport kommer att behandlas i räddningsverkets fortsatta arbete. Även när det gäller frågan om en mer övergripande utredning framgår av programplanen att räddningsverket avser att skapa underlag för en långsiktig policy genom att ta fram rikstäckande statistik, studera riskbilderna inom området samt bedriva studier angående transportbehov, tillgång på transportfordon och eventuella nödvändiga avsteg från säkerhetsbestämmelserna vid kriser eller krigsförhållanden. Jag anser det väsentligt att ett underlag för ett ställningstagande till den långsiktiga inriktningen av verksamheten tas fram. Enligt min mening bör räddningsverket inom ramen för sitt samordningsansvar i detta sammanhang även belysa hur farligt gods över huvud taget skall transporteras.

Som räddningsverket föreslår bör transporterna av farligt gods och även, som framhållits under remissbehandlingen, lokaliseringen av terminaler, leder till och från hamnar osv. ges en framskjuten plats i den fysiska planeringen. För detta fordras en samordnad planering på regional och lokal nivå enligt den föreslagna modellen. Jag vill understryka betydelsen av att företrädare för kommunernas räddningstjänst deltar i arbetet med vägvalsstyrning med sina kunskaper och praktiska erfarenheter. Enligt min mening bör, som räddningsverket föreslagit och remissinstanserna instämt i, förbud som medel att genomföra vägvalsstyrningen användas mycket restriktivt. Ett sådant måste grundas på en noggrann prövning av omständigheterna i vilken konsekvenserna från miljö-, framkomlighets- och trafiksäkerhetssynpunkt undersöks och värderas. Jag anser således att vägvalsstyrningen i första hand bör ske genom rekommendationer. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid informationsfrågorna. Dessa har emellertid enligt min mening också stor betydelse för att få en bättre efterlevnad av hela regelsystemet för transport av farligt gods. Räddningsverket bör enligt min mening också spela en aktiv roll för att så långt möjligt få en likformig bedömning och tillämpning av vägvalsstyrningen över hela landet.

Jag förordar att vägvalsstyrningen bör ske i allt väsentligt i enlighet med förslagen i räddningsverkets rapport samt att verksamheten i övrigt bedrivs med den inriktning som anges i programplanen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst.

3.4.3 Psykologiskt försvar

Huvudinriktningen för det psykologiska försvaret lades fast i 1982 års försvarsbeslut. Denna inriktning innebär att fri opinionsbildning och debatt skall utgöra grunden för verksamheten både i krig och fred. Vid krigsfara och krig skall vår försvarsvilja och motståndskraft mot främman-

de propaganda bevaras och stärkas av det psykologiska försvaret. Detta skall främst ske genom att man med snabb, saklig och effektiv information sprider kännedom om händelseutvecklingen och om våra försvarsåtgärder.

Ansvarig för samordningen inom funktionen psykologiskt försvar är styrelsen för psykologiskt försvar (SPF). Inom funktionen har även televerket uppgifter. Sveriges Radio AB ansvarar för Sveriges Radiokoncernens kris- och krigsplanläggning men SPF har ett nära samarbete med företaget inom informationsområdet.

Grunden för det psykologiska försvaret skall även i fortsättningen vara den huvudinriktning som finns angiven i 1982 års försvarsbeslut. Detta har fastslagits genom 1987 års försvarsbeslut. Genom försvarsbeslutet gavs SPF en ekonomisk förstärkning över försvarsbeslutsperioden om 2 milj. kr.

Jag kommer senare denna dag att föreslå att styrelsen för psykologiskt försvar tilldelas 8 760 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Psykologiskt försvar.

3.4.4 Hälso- och sjukvård m. m.

Funktionen Hälso- och sjukvård m. m. omfattar civil hälso- och sjukvård, socialtjänst samt miljö- och hälsoskydd. Socialstyrelsen är funktionsansvarig myndighet. Därutöver har försvarsmakten en egen organisation för hälso- och sjukvård m. m.

Målet för totalförsvarets hälso- och sjukvård i krig är att varje människa som är i behov därav skall ges den vård som hennes tillstånd kräver så långt möjligheterna medger. I 1987 års försvarsbeslut avdelades betydande resurser för att förbättra beredskapen inom den civila hälso- och sjukvården samt för att undanröja de brister som föreligger, främst i fråga om försörjning i krig med såväl sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär som läkemedel. För perioden 1987 – 1992 avsattes 500 milj. kr. för särskilda insatser inom en total ram för hälso- och sjukvård på 1 096 milj. kr.

För egen del vill jag understryka betydelsen av den prioritering av hälso- och sjukvården i krig som gjorts i 1987 års försvarsbeslut bl. a. för att tillförsäkra att de olika delarna av den civila hälso- och sjukvården samt försvarsmaktens motsvarande verksamhet är sinsemellan balanserade och samordnade. Enligt min mening bör sålunda fortsatta förbättringar av verksamheten genomföras med den inriktning som angavs i 1987 års försvarsbeslut.

Regeringen har bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att med berörda parter klargöra och lägga fast de åtgärder som behövs för att förstärka den civila hälso- och sjukvården i krig vad avser lokaler, utrustning och sjukvårdsmateriel av förbruk-

ningskaraktär. Resultatet av detta utredningsarbete bör enligt min mening få betydelse för ett effektivt utnyttjande av de resurser som avsatts för förbättring av beredskapen.

Socialstyrelsen har tagit fram underlag för krigsplacering av personal inom totalförsvarets sjukvårdsorganisation. Detta underlag utnyttjas i avvaktan på att ett rikstäckande personalregister för läkare, sjuksköterskor m. fl. införs år 1990. Jag vill understryka betydelsen av en tillfredsställande personalförsörjning på detta område. Även utbildningen av personalen spelar en stor roll, inte minst när det gäller ledningsuppgifterna. En viktig del är enligt min mening övningsverksamheten. Jag vill också peka på de fördelar som kan uppnås för uppbyggande av en tillfredsställande sjukvårdsberedskap i krig genom en samordning med den utveckling av katastrofmedicinen som pågår inom den fredstida sjukvården. För en effektiv ledning fordras ett väl fungerande sambandssystem. En samordning i detta avseende bör äga rum med den uppbyggnad som pågår av sambands- och ledningssystem för räddningstjänsten i fred och krig.

När det gäller säkerheten för hälso- och sjukvården bör denna som ÖCB framhåller grundas på riskanalyser med utgångspunkt från de av ÖCB och ÖB genomförda regionala mål- och riskanalyserna och regeringens ställningstagande till denna översyn. Åtgärder för att höja säkerheten liksom förbättra skyddet i radioaktiv, bakteriologisk och kemisk miljö bör genomföras i den omfattning som socialstyrelsen föreslår.

Chefen för socialdepartementet kommer senare denna dag att efter samråd med mig föreslå att 122,8 milj. kr. anvisas från den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del för beredskapen inom funktionen Hälso- och sjukvård m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Hälso- och sjukvård m. m.

3.4.5 Telekommunikationer

Funktionen Telekommunikationer omfattar de för totalförsvaret gemensamma telekommunikationer som tillhandahålls genom televerkets försorg. Televerket är funktionsansvarig myndighet.

Samtliga totalförsvarsmyndigheter, även de med egna telesystem, är beroende av televerkets nät. I 1987 års försvarsbeslut betonades att telekommunikationernas funktionssäkerhet är av grundläggande betydelse för totalförsvaret under kriser och i krig och att detta är särskilt uppenbart i fråga om ledningsfunktionen och den operativa verksamheten inom alla delar av totalförsvaret. Planeringen inriktas mot det övergripande målet att under störda förhållanden upprätthålla telekommunikationer för viktiga samhällsfunktioner. Behovet i övre Norrland uppmärksammas särskilt. Krigsuthållighetsnivån skall medge att funktionen och kapaciteten hos utlandsnät, riksnät samt särskilt viktiga delar av lands- och lokalnät sä-

kerställs för prioriterade abonnenter. Totalförsvarets behov av specifika tekniktillämpningar skall kunna tillgodoses. Planläggningen skall genomföras och revideras med hänsyn till hot från sabotageförband, risk för angrepp med kort militär förvarning och kravet på alternativ i planläggningen samt omedelbar tillgänglighet i fråga om personal, materiel och ledningsplatser.

1987 års försvarsbeslut innebar vidare att televerket skall svara för finansieringen av samtliga sina beredskapsåtgärder. De krigsskyddsåtgärder som televerket skall vidta uppgår under budgetåret 1989/90 till ca 81 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Telekommunikationer.

3.4.6 Transporter

Verksamheten inom funktionen är inriktad på att tillgodose totalförsvarets behov av transporter. Funktionen delas in i delfunktionerna Transportsamordning, Järnvägstransporter, Landsvägstransporter, Väghållning, Flygtransporter och Sjötransporter. Transportrådet är ansvarig myndighet för funktionen Transporter och delfunktionerna Transportsamordning och Landsvägstransporter medan statens järnvägar, banverket, vägverket, luftfartsverket och sjöfartsverket svarar för beredskapsplaneringen inom resp. delfunktion.

Det övergripande målet för transportfunktionen är att tillgodose totalförsvarets transportbehov under kriser och i krig. Under neutralitet och i krig skall transporter inom samtliga trafiksätt kunna genomföras trots omfattande clavbrott. Transportverksamheten skall kunna ledas och transporter kunna genomföras trots bekämpning och sabotage.

Enligt riksdagens beslut sker en begränsad upprustning av sträckan Jokkmokk – Arvidsjaur. Trafikkapaciteten på Inlandsbanan vidmakthålls.

Jag har inget att erinra mot den av ÖCB i programplanen föreslagna inriktningen av verksamheten inom funktionen Transporter för budgetåret 1989/90.

Efter samråd med mig kommer chefen för kommunikationsdepartementet senare denna dag att förorda att 111,9 milj. kr. anvisas från den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del inom funktionen Transporter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Transporter.

3.4.7 Livsmedelsförsörjning m. m.

Funktionen Livsmedelsförsörjning m. m. omfattar försörjningen med livsmedel inkl. vatten, reglerings- och ransoneringsåtgärder avseende livsmedel, livsmedelshygien och civil veterinärverksamhet. Med livsmedelsförsörjning avses härvid all verksamhet från producent till konsument.

Statens jordbruksnämnd (JN) är funktionsansvarig myndighet. Vidare har lantbruksstyrelsen, statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk uppgifter inom funktionen.

ÖCB anför i sin programplan att funktionen har tilldelats en något större del av planeringsramen över planeringsperioden än vad som motsvaras av en prolongering av 1988/89 års anslagsbelopp för att så långt som möjligt kunna bibehålla samma beredskapsnivå under hela planeringsperioden.

De väsentligaste utgångspunkterna för planeringen utgörs liksom tidigare av antaganden om en kriskost motsvarande 2 900 kcal/dygn och att en omställning av jordbruksproduktionen bör vara den grundläggande beredskapsåtgärden för att kunna möta utrikeshandelsstörningar.

Mot bakgrund av planeringsförutsättningarna avses utförsäljningen av beredskapslagrade insatsvaror för jordbruket fortsätta även under budgetåret 1989/90. En total utförsäljning av kvävegödselmedel planeras pågå fram t. o. m. budgetåret 1991/92.

I fråga om de statliga lagren av livsmedel och livsmedelsråvaror pågår en fortlöpande förnyelse av sortimentet. Den regionala försörjningsförmågan, främst vad gäller övre Norrland, kommer att ägnas särskild uppmärksamhet i den fortsatta planeringen. Dessutom skall i enlighet med 1987 års försvarsbeslut konsekvenserna för livsmedelsförsörjningen om storstadsområdena avskärs analyseras. Arbetet med ett centralt avtal med KF, ICA och Dagab om att dessa i ett skymningsläge ökar varulagren i främst Norrland avses snarast slutföras.

Handlingsberedskapen kommer att förbättras vad avser skyddet mot ABC-stridsmedel, beträffande livsmedelshygien och vattenförsörjning samt beträffande studie- och övningsverksamheten.

Pågående utveckling av ransoneringssystem för dagligvaror avses följas av utbildning och information.

Livsmedelsindustrins koncentration till ett fåtal platser i landet kan få besvärande konsekvenser för livsmedelsförsörjningen med tanke på att dessa platser i vissa fall kan bedömas tidigt bli berörda av stridshandlingar i samband med krig. Regeringen har därför uppdragit åt JN att i samråd med ÖCB utreda sårbarheten inom mejeriindustrin. Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 1989. JN avser att därefter även studera konsekvenserna för livsmedelsförsörjningen av den hittillsvarande och förväntade utvecklingen inom förädlingen och distributionen av andra livsmedel.

Regeringen har den 20 oktober 1988 avlämnat prop. 1988/89:47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. varvid bl. a. föreslås en omläggning av jordbrukspolitiken. I propositionen konstateras att då den nuvarande jordbrukspolitiken kännetecknas av en låg grad av måluppfyllelse krävs en reformering så att den bättre uppnår målen, dämpar inflationen och förstärker den ekonomiska tillväxten.

Reformarbetet bör utgå från att de olika livsmedelspolitiska målen konkretiseras och preciseras samt att nya medel utarbetas för att uppnå dessa mål.

Andra utgångspunkter är att gränsskyddet sänks med beaktande av det pågående GATT-arbetet, att marknadsregleringarna omprövas samt att nya medel utvecklas för att uppnå de beredskapsmässiga, regionalpolitiska och miljömässiga målen.

Mot bakgrund härav har regeringen nyligen tillkallat en parlamentarisk arbetsgrupp med huvudsaklig uppgift att utforma förslag till en ny livsmedelspolitik fr. o. m. år 1990.

Jag vill erinra om den av regeringen nyligen tillsatta försvarskommittén, som enligt sina direktiv skall bereda underlag bl. a. för ett nytt samlat långsiktigt totalförsvarsbeslut år 1991 varvid livsmedelsförsörjningen är ett av de områden som särskilt bör studeras av kommittén.

Jag finner, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Efter samråd med mig kommer chefen för jordbruksdepartementet senare denna dag att förorda att 32 milj. kr. anvisas från den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del för funktionen Livsmedelsförsörjning m. m. under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Livsmedelsförsörjning m. m.

3.4.8 Energiförsörjning

Verksamheten inom funktionen syftar till att tillgodose samhällets behov av energi under kriser och i krig. Funktionen är uppdelad i delfunktionerna Bränslen och drivmedel samt Elkraft.

Statens energiverk är ansvarig myndighet för funktionen Energiförsörjning och samordnar de beredskapsåtgärder som är aktuella inom detta försörjningsområde, främst lagring av importerade bränslen och drivmedel, förberedelser för regleringar och ransoneringar samt övergång till inhemska energislag. Vidare har statens vattenfallsverk, statens kärnkraftinspektion och transportrådet uppgifter inom funktionen.

Delfunktionen Bränslen och drivmedel

Delfunktionen omfattar frågor om försörjningen med bränslen och drivmedel samt smörjmedel. Statens energiverk har delfunktionsansvar.

1987 års försvarsbeslut innebar en minskning och omstrukturering av de totala beredskapslagren. Således har numera staten ansvar för beredskapslagringen inför neutralitets- och krigsskedet medan lagringen för fredskris- och förkrigsskedet sker i näringslivets regi genom tvångslagring.

Statens energiverk har den 4 januari 1988 till regeringen redovisat en krisförsörjningsplan för energiområdet. Då försörjningsplanen visar ett visst underskott för neutralitets- och krigsskedet kommer chefen för miljö- och energidepartementet efter samråd med mig senare denna dag att föreslå kompletterande inköp av eldningsolja och dieselolja.

Efter samråd med mig kommer chefen för miljö- och energidepartementet senare denna dag att föreslå att 6,8 milj. kr. anvisas från den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del för industriella åtgärder och för att stärka handlingsberedskapen. Vidare kommer chefen för miljö- och energidepartementet att föreslå att drift och förvaltning av statens beredskapslager av olja och oljeprodukter, lagringsanläggningar och fältledningsförråd samt verksamheten med varuomsättning överförs från ÖCB till statens energiverk den 1 juli 1989.

Delfunktionen Elkraft

Delfunktionen omfattar frågor om försörjningen med elektrisk energi. Statens vattenfallsverk har delfunktionsansvar.

I uppgiften ingår att verka för att erforderliga beredskapsåtgärder vidtas vid kommunala och enskilda kraftföretag. Beredskapsåtgärderna utgörs bl. a. av förbättringar av motståndskraften i elsystemet, åtgärder för reparationsberedskap, organisation av driften under kriser och i krig, m. m.

Enligt 1987 års försvarsbeslut skall elförsörjningen ges hög prioritet i beredskapsplaneringen. Beredskapsåtgärderna kommer enligt programplanen att inriktas mot att skapa sådan uthållighet och flexibilitet i elsystemen att det ökar sannolikheten för dels att totalförsvarets mobilisering kan genomföras i avsedd omfattning, dels att samhällets ledningsorgan kan verka i sådan omfattning att de viktigaste samhällsfunktionerna kan vidmakthållas.

I syfte att bl. a. klarlägga vilka krav totalförsvaret ställer på elförsörjningen under olika skeden har operativa elförsörjningsstudier genomförts i samverkan med resp. militär- och civilbefälhavare. De åtgärder som aktualiseras genom studierna är t. ex. reservanordningar, start och drift av elförsörjningen i separata delsystem, utveckling av särskilda kriskomponenter för elsystem, kompletteringsutbyggnad av ledningssystem samt skydd mot verkan av ABC–stridsmedel.

Under hela programplaneperioden kommer åtgärder enligt ovan att vidtas i elsystemet med prioritet för åtgärder som stödjer totalförsvaret vid angrepp mot övre Norrland, östra Mellansverige inkl. Gotland samt södra Sverige. Åtgärder vidtas även i andra delar av landet men effekten av åtgärderna har då bedömts stor i de prioriterade områdena.

Jag har i övrigt behandlat frågan om den kommunaltekniska försörjningen, dvs. försörjningen med el, gas, värme samt vatten och avlopp, under avsnittet Kommunal beredskap, funktionen Civil ledning och samordning (avsnitt 3.4.1).

Efter samråd med mig kommer chefen för miljö- och energidepartementet senare denna dag att föreslå att 21,1 milj. kr. anvisas från den ekono-

miska ramen för totalförsvarets civila del för åtgärder inom delfunktionen Elkraft under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Energiförsörjning.

3.4.9 Försörjning med industrivaror

Funktionen Försörjning med industrivaror (utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning) omfattar delfunktionerna Beklädnad m. m., Kemiska produkter m. m. samt Metaller och verkstadsprodukter m. m. Benämningen Försörjning med industrivaror (utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning) ersätter fr. o. m. den 1 januari 1989 enligt förordningen (1988:1123) om ändring i förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del den tidigare benämningen Övrig varuförsörjning. Det är denna funktion som skall möjliggöra produktion och distribution av varor och tjänster som är nödvändiga för befolkningens försörjning och samhällets funktion under kriser och i krig. Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) är funktionsansvarig myndighet.

ÖCB kommer under programplaneperioden att liksom hittills nära samarbeta med den svenska industrin för att förbättra försörjningsberedskapen och finna lösningar på olika beredskapsproblem.

Bland beredskapsåtgärderna prioriteras i första hand handlingsberedskap med utbildning, övning och information. Näringslivet skall i ökad utsträckning stimuleras till en aktiv medverkan i beredskapsarbetet.

Lagerutförsäljningen kommer att fortsätta. Nuvarande beredskapslager måste i viss utsträckning ändra innehåll från ett lager avsett för förkrigsskedet till ett som skall täcka behov för neutralitets- och krigsskedet. Därtill kommer att en stor del av befintliga beredskapslager skall säljas ut. Härigenom frigjorda medel skall finansiera andra beredskapsåtgärder inom funktionen. Dessutom skall fredskrislagret av legeringsmetaller, petrokemikalier och syntetfibrer säljas ut för att finansiera insatser på sjukvårdens område.

ÖCB framhåller i programplanen att med givna ekonomiska resurser kan behoven för funktionen vad gäller neutralitets- och krigsskedet inte uppnås fullt ut. För åtgärder under ett förkrigsskede saknas enligt ÖCB ekonomiska resurser.

Jag kommer att beräkna medel för ÖCB:s uppgifter under denna funktion på anslagen G 1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader, J 1. Drift av beredskapslager, J 2. Beredskapslagring och industriella åtgärder och J 3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.

Delfunktionen Beklädnad m. m.

Med hänsyn till den ändrade synen på krisers och krigs karaktär som ligger till grund för 1987 års försvarsbeslut bedöms det i programplanen inte längre vara nödvändigt med någon tillförsel av kläder till vuxna för att kunna upprätthålla ett "skyddsnät" under neutralitets- och krigsskedet. I detta avseende begränsas målet till att bara gälla tillförseln till barn och ungdomar samt speciella bristgrupper. Härutöver skall angelägna behov av teko-, sko- och lädervaror för skilda totalförvarsfunktioner tillgodoses i olika krissituationer. Detta gäller främst behov av textilier till sjukvården, det militära försvaret och annan försörjningsviktig industri än tekoindustrin.

I enlighet med 1987 års försvarsbeslut säljs buffertlagret av tyg till uniformer ut under en femårsperiod fram t. o. m. budgetåret 1991/92.

ÖCB föreslår att för budgetåret 1989/90 avsätts totalt ca 43 milj. kr. för beklädnadsområdet främst för olika slag av industriella åtgärder. Av detta belopp avses 38 milj. kr. finansieras genom utförsäljning av beredskapslager.

Jag anser att den av ÖCB förordade inriktningen av beredskapsåtgärderna inom delfunktionen är lämplig.

Jag kommer i det följande att för budgetåret 1989/90 beräkna att 43,3 milj. kr. ur den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del avsätts för beredskapslagring och industriella åtgärder främst inom den grundtextila industrin. Härav finansieras 38 milj. kr. genom utförsäljning av beredskapslager.

Delfunktionen Kemiska produkter m. m.

ÖCB förutsätter på kemiområdet att produktionen i ett neutralitets- och krigsskede liksom även i ett förkrigsskede begränsas till 25 – 30 % av den normala fredstida produktionen.

ÖCB föreslår att för budgetåret 1989/90 totalt ca 71,3 milj. kr. anslås för delfunktionen, varav ca 59,8 milj. kr. för beredskapslagring och industriella åtgärder. Bl. a. avses nya s. k. funktionssäkerhetsavtal ingås med försörjningsviktiga företag. Dessa avtal innebär att företagen åtar sig att svara för att behovet av s. k. specialkemikalier, elektronikkomponenter samt service och underhåll för den egna driften är tillgodosett i en krissituation. Forskning samt försök och utveckling för att kunna utnyttja inhemska råvaror i stället för importerade varor avses fortsätta.

Jag anser att den av ÖCB förordade inriktningen av beredskapsåtgärderna inom delfunktionen är lämplig.

Jag kommer i det följande att för budgetåret 1989/90 förorda en bemyndiganderam för beredskapslån om 30 milj. kr. Jag kommer vidare att beräkna att 73,3 milj. kr. ur den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del utnyttjas för beredskapslån, beredskapslagring och industriella åtgärder.

Delfunktionen Metaller och verkstadsprodukter m. m.

ÖCB framhåller i programplanen att medlen inom givna ekonomiska ramar endast räcker till att täcka behoven för neutralitets- och krigsskedet. Som en följd av att beredskapsåtgärder för förkrigsskedet inte ryms inom den givna ekonomiska ramen kommer behoven av lagring att styras mot mera kompletta produkter och därmed produkter med högre förädlingsvärde och högre omsättningskrav. Lagringen skall i fortsättningen också omfatta elektronikprodukter. ÖCB föreslår att för budgetåret 1989/90 avsätts totalt ca 28 milj. kr. för delfunktionen. Av detta belopp finansieras 12 milj. kr. genom utförsäljning av beredskapslager. Liksom på kemiområdet avses funktionssäkerhetsavtal ingås med företag. En stor del av resurserna avses utnyttjas för att åstadkomma en beredskap på elektronikområdet.

Jag kommer i det följande att för budgetåret 1989/90 förorda en bemyndiganderam för beredskapslån om 30 milj. kr. Jag kommer vidare att beräkna att 28,6 milj. kr. ur den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del avsätts för beredskapslån, beredskapslagring och industriella åtgärder. Härav finansieras 12 milj. kr. genom utförsäljning av beredskapslager.

Jag avser i det följande återkomma med förslag om ansvaret under kriser och i krig för funktionen Försörjning med industrivaror.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Försörjning med industrivaror.

3.4.10 Övriga viktiga samhällsfunktioner

Domstolsväsende m. m.

Domstolsverket är ansvarig myndighet för funktionen domstolsväsende m. m. med ansvar att samordna beredskapsförberedelserna inom funktionen, vilken inkluderar domstolsväsendet, den statliga advokatverksamheten samt rättshjälpsfrågor.

ÖCB har i sin programplan anfört att mobiliseringsövningar kommer att genomföras länsvis under perioden med understöd av personal ur länsstyrelsernas försvarsenheter.

Utbildnings- och planeringsverksamheten syftar under programplaneperiodens första del till att fullfölja beredskapsplaneringen vid de lokala myndigheterna.

Jag finner, efter samråd med chefen för justitiedepartementet, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Funktionsansvarig myndighet är rikspolisstyrelsen.

Funktionen omfattar upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, brottsbekämpning och brottsutredning samt åklagarväsende. Funktionen omfattar även handläggning av utlänningsfrågor utom flyktingverksamhet.

I sin programplan anför ÖCB att inom polisväsendet skall försvarsutbildning genomföras i full utsträckning över hela landet.

Personal ingående i gränsövervakningsorganisationen utbildas och övas för sina uppgifter. Uppbyggnaden av beredskapsorganisationen fullbordas och beredskapspolismännen deltar i enhetsövningar.

Rutiner för handläggning av utlänningsärenden under beredskap och i krig utarbetas i samverkan med andra berörda totalförsvarsmyndigheter.

Jag finner, efter samråd med chefen för civildepartementet, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Kriminalvård

Kriminalvårdsstyrelsen är ansvarig myndighet för funktionen.

Funktionen omfattar i krig straffverkställighet för personer som dömts till fängelsestraff.

Huvudmannaskapet för de allmänna häktena med undantag för kriminalvårdsanstalten Hall överförs i krig från kriminalvårdsverket till polisväsendet.

Kriminalvårdsverket svarar för all verksamhet inom funktionen.

I sin programplan anför ÖCB att för att klara de problem som uppstår vid ett angrepp med kort militär förvarning kommer en alternativ planläggning att tas fram som syftar till att ta i anspråk betydligt fler anstalter för kriminalvård än i den nuvarande krigsorganisationen.

Jag finner, efter samråd med chefen för justitiedepartementet, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Utrikeshandel

Funktionen omfattar de åtgärder som är nödvändiga för att upprätthålla den import och export som behövs under kriser och i krig för att klara försvarsansträngningarna och befolkningens försörjning.

Kommerskollegium är ansvarig myndighet för funktionen. Tullverket och statens jordbruksnämnd har uppgifter inom funktionen. Riksbanken medverkar även fortsättningsvis i arbetet.

Beredskapsåtgärderna är av främst administrativ karaktär.

I propositionen (1986/87:95) inför 1987 års försvarsbeslut anfördes bl. a. att den snabba förändring och internationalisering av vår ekonomi som pågår och som har viktiga effekter för vår försörjningsberedskap gör det nödvändigt att analysera tänkbara utrikeshandelsstörningar och granska vår beredskap att möta dem. En utredning om svensk utrikeshandel i

krislägen (Dir. 1987:39) tillsattes i september 1987 och avses avge sitt betänkande hösten 1989.

Enligt ÖCB:s programplan kommer bl. a. utrikeshandelsbehovet i olika krissituationer att analyseras närmare av kollegiet i samråd med berörda myndigheter.

Jag finner, efter samråd med statsrådet Gradin, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Socialförsäkring m. m.

Funktionen omfattar administrationen av socialförsäkringssystemet, arbetslöshets- och tjänstegrupplivförsäkring samt försäkringsrätternas verksamhet.

Riksförsäkringsverket är ansvarig myndighet för funktionen.

Beredskapsåtgärderna är av främst administrativ och planläggande karaktär.

Enligt ÖCB:s programplan kommer den grundläggande beredskapsplaneringen att inriktas på att fredstida socialförsäkringsförmåner – anpassade efter rådande förhållanden – i huvudsak skall bibehållas även under beredskap och krig.

Jag finner, efter samråd med chefen för socialdepartementet, att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Postbefordran

Funktionen omfattar befordran av brev och paket m. m. I krig organiseras dessutom fältpost- och kurirpostverksamhet.

Postverket är ansvarig myndighet för funktionen.

Enligt ÖCB:s programplan skall verksamheten ägnas åt att skapa och vidmakthålla en god beredskap bl. a. genom personalplanering och förberedande av reservrutiner samt genom utbildning, övning och information.

Verksamheten skall även ägnas åt att anpassa driftvärnets uppgifter, organisation samt utbildning mot aktuell hotbild under 1990-talet samt genomföra utbildning enligt funktionsplan ABC för posten.

Jag finner, efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet, att de föreslagna åtgärderna ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Försäkringar utom Socialförsäkring m. m.

Funktionen omfattar annan försäkringsverksamhet än socialförsäkringar samt ersättning till befolkningen för krigsskador.

Försäkringsinspektionen är ansvarig myndighet för funktionen.

Beredskapsåtgärderna är av främst administrativ och planläggande karaktär vid försäkringsinspektionen, statens krigsförsäkringsnämnd och statens krigsskadenämnd samt vid de övriga enskilda krigsviktiga företagen

som finns inom funktionen.

Enligt ÖCB:s programplan kommer verksamheten med företagens beredskapsplanläggning att fortsätta. Bl. a. skall nya personalplaner upprättas på grund av att det inom försäkringsbranschen skett en viss strukturomvandling som inneburit dels att branschen tillförts nya företag, dels att vissa företag fått ändrad verksamhetsinriktning. Vidare kommer utbildnings- och övningsverksamheten att fortsätta.

Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag att de åtgärder som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Skatte- och uppbördsväsende

Funktionen omfattar beskattning samt uppbörd av skatter, tullar och avgifter.

Riksskatteverket är ansvarig myndighet för funktionen.

På central nivå har riksskatteverket och tullverket uppgifter inom funktionen.

Vid en prioritering av viktiga beredskapsförberedelser under programplaneperioden bör i första hand tas sikte på att få till stånd en planläggning som svarar mot de krav som ställs i förordningen (1977:55) om vissa statliga myndigheters beredskap m. m.

Under planeringsperioden kommer ytterligare uppmärksamhet att ägnas åt informations-, utbildnings- och övningsverksamheten.

Inom funktionen Skatte- och uppbördsväsende redovisas den verksamhet som avser framställning och distribution av identitetsbrickor som kostnadsfritt tilldelas nyfödda och barn till invandrare eller till självkostnadspris tillhandahålls andra personer.

I det följande kommer jag att under anslaget H 4. Identitetsbrickor beräkna vissa medel i enlighet med det förslag till inriktning som angetts av riksskatteverket.

Jag finner, efter samråd med chefen för finansdepartementet, att de åtgärder som föreslås för övrig verksamhet i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Prisreglering

Funktionen omfattar prisövervaknings- och prisregleringsåtgärder inom näringsliv och handel (ej bank- och försäkringsväsende).

Statens pris- och konkurrensverk (SPK) är ansvarig myndighet för funktionen.

Beredskapsåtgärderna är av främst administrativ och planläggande karaktär. Enligt ÖCB:s programplan kommer den grundläggande beredskapsplaneringen att fortsätta och hållas aktuell.

Regeringen har i december 1988 uppdragit åt SPK att i samråd med statens energiverk och ÖCB utreda formerna för en tillämpning av ett prisclearingsystem för såväl oljeprodukter som för andra produkter.

Jag finner, efter samråd med chefen för civildepartementet, att de åtgär-

der som föreslås i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Skolväsende

Funktionen omfattar den undervisning som i krig avses bedrivas inom ramen för det allmänna skolväsendet.

Skolöverstyrelsen är ansvarig myndighet för funktionen.

Verksamheten inom funktionen inriktas mot att säkerställa att skolans verksamhet – i första hand den obligatoriska – skall kunna upprätthållas så långt möjligt i krigssituationer och att arbetsmarknadsutbildningens behov av resurser i krig beaktas. Den hittills gällande förordningen (1983:724) om skolverksamhet under krig och vid krigsfara ersätts från årsskiftet 1988/89 av en förordning (1988:1129) om kommunal och landstingskommunal skolverksamhet m. m. under krig och vid krigsfara. Förändringen har bl. a. sin bakgrund i uttalanden i propositionen (1986/87:95) om totalförsvarets fortsatta utveckling (FöU 11, rskr. 310). Med förändringen regleras nu också den landstingskommunala gymnasieskolan med bl. a. vårdutbildning samt den kommunala högskolan och vuxenutbildningen.

Jag har i frågor rörande denna funktion samrått med chefen för utbildningsdepartementet och statsrådet Göransson.

Arbetskraft

Funktionen omfattar frågor om totalförsvarets försörjning med civil arbetskraft, vapenfriutbildning, arbetarskydd, arbetsmarknadsutbildning och arbetsmarknadstvister.

Arbetsmarknadsstyrelsen är ansvarig myndighet för funktionen.

Beredskapsåtgärderna omfattar handlingsberedskap, arbetskraftsplanläggning, arbetarskydd, frågor rörande arbetsmarknadstvister samt frivillig försvarsverksamhet.

Åtgärderna inom arbetskraftsfunktionen skall enligt ÖCB:s programplan inriktas på att bl. a. fortlöpande planlägga och förbättra arbetskraftstillgången inom prioriterade sektorer samt att utveckla metodiken för personalplanläggningen.

Det förslag till totalförsvarsbefattningar som arbetsmarknadsstyrelsen på regeringens uppdrag har lämnat har överlämnats till utredningen (Fö 1988:01) för översyn av värnpliktslagstiftningen m. m.

Efter samråd med mig kommer chefen för arbetsmarknadsdepartementet senare denna dag att föreslå att från den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del 14,3 milj. kr. anvisas för den frivilliga försvarsverksamheten och ca 1 milj. kr. för kostnader vid personalplanläggning m. m. inom funktionen.

Flyktingverksamhet

Funktionen omfattar ansvar för mottagande och omhändertagande av flyktingar under kriser och i krig.

Statens invandrarverk är ansvarig myndighet för funktionen.

Statsrådet G. Andersson kommer senare denna dag, efter samråd med mig, att föreslå att medel anslås för beredskapsplaneringen under tionde huvudtitelns anslag D 1. Statens invandrarverk.

Landskapsinformation

Funktionens verksamhet syftar till att tillgodose totalförsvarets behov av landskaps- och fastighetsinformation m. m. Vidare upprätthålls i krig viss fastighetsregistrering samt delar av fastighetsbildnings- och mätningsverksamheten. Funktionen omfattar också säkerhetsskydd, dvs. sekretessgranskning av kartor och flygbilder.

Statens lantmäteriverk är ansvarig myndighet för funktionen.

I ÖCB:s programplan redovisas verksamhetens inriktning. Jag ansluter mig i huvudsak till denna inriktning som bl. a. innebär att lantmäteriverket skall vidmakthålla en hög handlingsberedskap genom en kontinuerlig planöversyn, vidmakthålla en hög verksamhetsberedskap genom övningar och spel samt genomföra mobiliseringsförberedelseövningar med krigstryckeriorganisationen (KTO) enligt plan.

Regeringen beslutade i maj 1987 att genom tilläggsdirektiv uppdra åt utredningen (Fö 1982:03) om tillträdesskydd att utreda frågor om sekretessgranskning av landskapsinformation m. m. Jag räknar med att utredningen kommer att lägga fram förslag i dessa delar under våren 1989.

Efter samråd med mig kommer chefen för bostadsdepartementet senare denna dag att föreslå att medel för försvarsberedskapen inom lantmäteriet anslås under elfte huvudtitelns anslag D 4. Försvarsberedskap.

Kyrklig beredskap

Funktionen omfattar såväl svenska kyrkans som de fria trossamfundens verksamhet. ÖCB är ansvarig myndighet för funktionen. Domkapitlen är tillsynsmyndighet för de ca 2 600 kyrkliga kommunerna. De fria trossamfunden genomför vissa beredskapsförberedelser på frivillig väg. Detta arbete utgår bl. a. från en rekommendation av Svenska ekumeniska nämnden enligt vilken trossamfunden skall samverka i krig.

Med hänsyn till att en ny stiftsorganisation börjar gälla från den 1 juli 1989 behöver en översyn av den kyrkliga beredskapsplanläggningen genomföras. Särskilt bör uppmärksammas begravningsväsendet och krigsgravtjänsten.

I det följande kommer jag att under anslaget G 2. Civil ledning och samordning för funktionen Kyrklig beredskap beräkna vissa medel i enlighet med det förslag till inriktning som angetts av ÖCB.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet.

Betalningsväsende m. m.

Betalningsväsendet omfattar penningmedelsförsörjning, betalningsförmedling och bankverksamhet.

Målet för penningmedelsförsörjningen är att brist på sedlar och mynt inte skall uppstå i någon del av landet. Betalningsförmedlingen syftar till att ge statliga och kommunala myndigheter, krigsviktiga företag m. fl., möjlighet att även under krigsförhållanden sköta betalningar utan användning av kontanta medel.

I kris och i krig har främst riksbanken, posten och bankväsendet uppgifter inom betalningsväsendet. I den fredstida planeringen medverkar även bankinspektionen. Riksbankens uppgifter finns angivna i lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank. Där stadgas att riksbanken vid planering och genomförande av sin verksamhet i fred skall beakta de krav som totalförsvaret ställer på verksamheten.

Riksbanken skall därvid i erforderlig utsträckning samråda med berörda myndigheter, kreditinstitut och andra företag. ÖCB skall hållas underrättad om beredskapsplanläggningen.

Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag att de åtgärder som föreslås i ÖCB:s programplan ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om den fortsatta utvecklingen inom Övriga viktiga samhällsfunktioner.

3.4.11 Ansvaret under kriser och i krig för vissa funktioner

Genom 1977 års försvarsbeslut (prop. 1976/77:74 bil. 2, FöU 13, rskr. 311) beslutade riksdagen om vissa riktlinjer för det ekonomiska försvarets kris- och krigsorganisation. Enligt beslutet skulle överstyrelsen för ekonomiskt försvar under kriser och i krig utgöra ett samordnande organ som kunde göra de utredningar och bedömningar som behövdes för att regeringen skulle få erforderligt beslutsunderlag. Överstyrelsen skulle också avlasta regeringen dessa ärenden. Vidare skulle i kristider inrättas en beklädnadsnämnd, en keminämnd och en metall- och verkstadsnämnd. Nämnderna skulle ha till uppgift att genomföra ransoneringar och andra förbrukningsregleringar. Överstyrelsen skulle svara för att förberedelser vidtogs för att inrätta nämnderna.

I enlighet med beslut av riksdagen (prop. 1984/85:160, FöU 11, rskr. 388) ombildades överstyrelsen för ekonomiskt försvar den 1 juli 1986 till överstyrelsen för civil beredskap. Överstyrelsen fick i samband därmed två huvuduppgifter, nämligen dels att samordna totalförsvarets civila delar på central nivå och vara ansvarig myndighet för funktionen Civil ledning och samordning, dels att vara ansvarig myndighet för funktionerna Övrig varuförsörjning och Kyrklig beredskap. Enligt beslutet skall överstyrelsen finnas kvar under kriser och i krig. I propositionen anförde föredraganden att det krävdes fördjupade studier av överstyrelsens och övriga myndigheters uppgifter under kriser och i krig. Därvid borde erfarenheterna av den övning av det ekonomiska försvaret som genomfördes hösten 1984 upp-

märksammas. Han var därför inte beredd att ta slutlig ställning i den frågan utan förklarade att han ämnade återkomma i ärendet.

Enligt min mening bör överstyrelsen ha ansvar för funktionen Civil ledning och samordning även under kriser och i krig.

Funktionen Kyrklig beredskap är artskild övriga funktioner inom totalförsvarets civila delar. ÖCB har under fred ett ansvar för att samordna och biträda de kyrkliga samfunden i deras beredskapsplanläggning på motsvarande sätt som ÖCB i fred samordnar den kommunala beredskapsplanläggningen. Under kriser och i krig, då beredskapsplanläggningen skall tillämpas, bör ÖCB givetvis kunna biträda samfunden med råd i skilda hänseenden. Ledningen av verksamheten måste emellertid utövas av resp. samfund. Följaktligen bör i sådana fall inte ett renodlat funktionsansvar åläggas ÖCB.

Benämningen Övrig varuförsörjning har som tidigare sagts ersatts av benämningen Försörjning med industrivaror (utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning). För att lösa uppgifterna i allvarliga försörjningskriser inom denna funktion finns det alltså enligt beslut av riksdagen en beklädnadsnämnd, en keminämnd och en metall- och verkstadsnämnd. Vid allvarliga störningar av utrikeshandeln berörs många olika produkter inom olika varuområden. Samma företag kan beröras av beslut om regleringar från olika krisorgan. Eftersom beslut om regleringar inte bör stå i motsats till varandra är behovet av samverkan mellan krisorganen mycket omfattande. Erfarenheterna från övningar med nämnderna visar emellertid att det är svårt att samordna regleringsverksamheten med nuvarande organisation. Även informationen om regleringsåtgärder kräver en samordning som är svår att åstadkomma med nämnder. Överstyrelsen har därför föreslagit att de tre nämnderna slås samman till en myndighet, försörjningskommissionen. Kommissionens främsta uppgift skall vara att vid försörjningskriser ta över ansvaret för funktionen. Överstyrelsens ansvar för funktionen Försörjning med industrivaror ((utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning) bör därför enligt min mening under sådana förhållanden kunna övertas av en särskild krisorganisation.

Krisorganisationen för funktionen Försörjning med industrivaror (utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning) prövas fortlöpande genom övningar och studier. Som framgått av det föregående kan de erfarenheter som vinns av dessa ge anledning till förändringar av organisationen. Jag anser att det bör vara en uppgift för regeringen att utforma organisationen och att bestämma under vilka förutsättningar den skall verka.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag

att regeringen föreslår riksdagen att godkänna de riktlinjer som jag har angett i det föregående för ansvaret under kriser och i krig för funktionen Civil ledning och samordning, Kyrklig beredskap och Försörjning med industrivaror.

3.4.12 Beredskap inom ADB-området

Riksdagen har den 19 maj 1988 antagit regeringens prop. 1987/88:95 (FiU 25, rskr. 293) om datapolitik för statsförvaltningen. I den framgår bl. a. att överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) och statskontoret har ansvar för främst samordning av sårbarhets- och säkerhetsfrågor i fred, under kris och i krig. Ansvarsfördelningen mellan dessa myndigheter har under hösten 1987 varit föremål för riksdagsbehandling (FöU 1987/88:1, rskr. 24).

Enligt förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del skall ÖCB i fred leda och samordna beredskapsförberedelserna inom totalförsvarets civila del. Uppgiften berör inte bara den civila statsförvaltningen inkl. affärsverken utan också kommuner, landstingskommuner och näringsliv. Bland dessa beredskapsförberedelser ingår åtgärder för att öka säkerheten som en följd av ADB-användningen i samhället under kris och i krig.

ÖCB:s övergripande ansvar för beredskapsplaneringen av bl. a. säkerhet som följd av ADB-användningen är emellertid så nytt, att det ännu saknas erfarenhet av hela planeringsprocessen. Karaktären på de riktlinjer, som behöver utfärdas, är följaktligen inte klarlagd, exempelvis råder det osäkerhet om behovet av tvingande bestämmelser och hur åtgärder som inte är motiverade för fredssamhället skall finansieras. ÖCB har därför den 22 juni 1988 fått regeringens uppdrag att närmare utveckla dessa frågor om beredskapsplaneringens styrmedel.

ÖCB skall därvid utreda former för styrning och prioritering av åtgärder för att förverkliga en samhällsövergripande beredskapsplanering för landets ADB-beroende vid krigsfara eller krig.

En rapport vad gäller styrmedel och riktlinjer för ADB-användning som är strategiskt viktig ur beredskapssynpunkt skall lämnas till regeringen senast den 31 december 1990.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om beredskap inom ADB-området.

4 Anslagsfrågor för budgetåret 1989/90

Fjärde huvudtiteln

A. Försvarsdepartementet m. m.

A 1. Försvarsdepartementet

Nytt anslag (förslag) 39 010 000 kr. I anslaget ingår extra utgifter m. m. (tidigare reservationsanslag A 3.) med 960 000 kr.

På anslaget A 1. har 110 000 kr. påförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2, Gemensamma frågor, avsnitt 4.

1987/88	Utgift	37 372 434[1]
1988/89	Anslag	38 260 000[2]
1989/90	Förslag	39 010 000

[1] I beloppet ingår reservationsanslag A 3. med 764 734 kr.
[2] I beloppet ingår reservationsanslag A 3. med 770 000 kr.

Kostnader och medelsbehov (1000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**138**	**0**
Anslag		
Förvaltningskostnader	37 490[3]	+1 520
därav personalkostnader	29 826	+1 370

[3] Av angivet belopp har inte 301 000 kr. ställts till försvarsdepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 39 010 000 kr. Vid min bedömning av försvarsdepartementets medelsbehov har jag tagit hänsyn till den reducering av anslaget som en tillämpning av huvudförslaget medför.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försvarsdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 39 010 000 kr.

1987/88	Utgift	4 778 895	Reservation	8 200 000
1988/89	Anslag	3 000 000		
1989/90	Förslag	3 000 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget för nästa budgetår uppgå till 3 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 000 000 kr.

Littera B. t. o. m. F

Jag hemställer när det gäller anslag fr. o. m. Litt. B t. o. m. Litt. F att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1989/90 beräkna följande anslag

B. Arméförband

B 1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 7 055 000 000 kr.

B 2. Arméförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 2 145 000 000 kr.

B 3. Arméförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 135 000 000 kr.

C. Marinförband

C 1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 2 221 000 000 kr.

C 2. Marinförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 1 891 000 000 kr.

C 3. Marinförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 110 000 000 kr.

D. Flygvapenförband

D 1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 3 407 000 000 kr.

D 2. Flygvapenförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 5 241 000 000 kr.

D 3. Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 377 000 000 kr.

E. Operativ ledning m. m.

E 1. Operativ ledning m. m.: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 799 000 000 kr.

E 2. Operativ ledning m. m.: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 207 500 000 kr.

E 3. Operativ ledning m. m.: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 122 000 000 kr.

E 4. Operativ ledning m. m.: Forskning och utveckling

ett förslagsanslag på 87 000 000 kr.

F. Gemensamma myndigheter m. m.

F 1. Försvarets civilförvaltning

ett förslagsanslag på 109 480 000 kr.

F 2. Försvarets sjukvårdsstyrelse

ett förslagsanslag på 32 450 000 kr.

F 3. Fortifikationsförvaltningen

ett förslagsanslag på 184 200 000 kr.

F 4. Försvarets materielverk

ett förslagsanslag på 761 700 000 kr.

F 5. Gemensam försvarsforskning

ett förslagsanslag på 366 580 000 kr.

ett förslagsanslag på 42 850 000 kr.

F 7. Försvarets radioanstalt

ett förslagsanslag på 267 300 000 kr.

F 8. Värnpliktsverket

ett förslagsanslag på 119 000 kr.

F 9. Försvarets rationaliseringsinstitut

ett förslagsanslag på 22 555 000 kr.

F 10. Försvarshögskolan

ett förslagsanslag på 5 220 000 kr.

F 11. Militärhögskolan

ett förslagsanslag på 51 150 000 kr.

F 12. Försvarets förvaltningsskola

ett förslagsanslag på 13 120 000 kr.

F 13. Försvarets läromedelscentral

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 14. Krigsarkivet

ett förslagsanslag på 8 940 000 kr.

F 15. Statens försvarshistoriska museer

ett förslagsanslag på 14 870 000 kr.

F 16. Frivilliga försvarsorganisationer m. m.

ett förslagsanslag på 105 600 000 kr.

F 17. Försvarets datacentral

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 18. Kustbevakningen

ett förslagsanslag på 197 700 000 kr.

F 19. Anskaffning av materiel till kustbevakningen

ett förslagsanslag på 45 000 000 kr.

F 20. Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret

ett förslagsanslag på 16 270 000 kr.

F 21. Reserv för det militära försvaret

ett förslagsanslag på 165 513 000 kr.

F 22. Reglering av prisstegringar för det militära försvaret

ett förslagsanslag på 1 600 000 000 kr.

G. Civil ledning och samordning

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) är central förvaltningsmyndighet med uppgift att i fred leda och samordna beredskapsförberedelserna vid övriga funktionsansvariga myndigheter och att vara ansvarig myndighet för funktionerna Civil ledning och samordning, Försörjning med industrivaror samt Kyrklig beredskap. Vidare är ÖCB uppdragsmyndighet för andra myndigheter med ansvar för den statliga beredskapslagringen och andra beredskapsåtgärder.

ÖCB utför vissa lagringsuppgifter på uppdrag av statens jordbruksnämnd, socialstyrelsen och statens energiverk när det gäller beredskapslagring av gödsel- och bekämpningsmedel, läkemedel och sjukvårdsmateriel resp. anskaffning och lagring av bränslen och drivmedel.

För övrig information om myndighetens verksamhet hänvisas till förordningen (1988:1122) med instruktion för överstyrelsen för civil beredskap samt till förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del.

Överstyrelsen för civil beredskap

ÖCB redovisar för budgetåret 1989/90 två budgetalternativ benämnda A och B. Alternativ A ansluter till den planeringsram som regeringen har angett i anvisningarna för programplaneringen och anslagsframställningen. Alternativ B är myndighetens eget budgetförslag.

ÖCB begär i anslagsframställningen medel för följande anslag på försvarsdepartementets huvudtitel (alt. B).

– förslagsanslaget G 1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader	46 955 000
– reservationsanslaget G 2. Civil ledning och samordning	68 147 000
– förslagsanslaget J 1. Drift av beredskapslager	227 218 000
– reservationsanslaget J 2. Beredskapslagring och industriella åtgärder	225 222 000
– förslagsanslaget J 3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.	1 000
– förslagsanslaget J 4. Lagringsverksamhet	1 000

Jag kommer i det följande att beräkna medel till ÖCB under anslagen
G 1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader
G 2. Civil ledning och samordning
J 1. Drift av beredskapslager
J 2. Beredskapslagring och industriella åtgärder
J 3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.

Regeringen har möjlighet att göra omfördelningar av anslagna medel mellan olika funktioner och delfunktioner.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till den inriktning av verksamheten som myndigheten givit till känna för de närmaste verksamhetsåren.

G 1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader

1987/88 Utgift 43 625 410
1988/89 Anslag 44 900 000
1989/90 Förslag 49 500 000

Anslaget omfattar centrala myndighetskostnader och upptar främst kostnader för personal, resor, ADB-drift, lokaler och övriga expenser. Myndigheten beräknar personalbehovet för budgetåret 1989/90 till 176 personår.

Kostnader och medelsbehov 1 000-tal kr.

Uppdrag m. m.	1988/89 Anslag	För 1989/90 beräknar	
		ÖCB	Föredraganden
Ledning och samordning	10 715	12 128	11 573
Försörjning med industrivaror	10 690	10 563	11 142
Central administration	23 495	24 264	26 785
(varav engångsanvisning)	–	–	(1 145)
Medelsbehov	**44 900**	**46 955**	**49 500**

Överstyrelsen för civil beredskap

ÖCB föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande:

1. Till följd av statsmakternas beslut (FöU 1987/88:1, rskr. 24 samt prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293) om samhällets ADB-säkerhet skall överstyrelsens roll inom ADB-säkerhetsarbetet vidgas. För dessa nya arbetsuppgifter hemställer ÖCB att en ADB-säkerhetsbyrå inrättas vid myndigheten. Kostnaderna för en chef och tre handläggare, inkl. omkostnader, beräknas till 1 525 000 kr. Efter bl. a. överläggningar med statskontoret föreslår ÖCB att ÖCB och statskontoret får inrätta ett gemensamt ADB-säkerhetsråd. ÖCB och statskontoret tillhandahåller gemensamt sekretariatsresurser till rådet. Kostnaderna för rådet beräknas till 30 000 kr.

2. För tillfällig avlösning av två tjänster som för närvarande finansieras över energiverkets anslag C 15. begärs 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för ÖCB:s verksamhet beräknas med utgångspunkt i huvudförslaget. Jag beräknar pris- och löneomräkningen till 2 941 000 kr.

Jag beräknar därutöver engångsanvisningar under budgetåret 1989/90 till projektresurser för genomförande av det utredningsuppdrag om beredskap inom ADB-området som jag tidigare har redogjort för (avsnittet 3.4.12) samt för merkostnader på grund av anläggningsbyråns avveckling (+ 1 145 000 kr.). Jag har i mitt förslag dessutom beaktat dels nytillkommande kostnader för system S, dels att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för ÖCB fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 49 500 000 kr.

G 2. Civil ledning och samordning

1987/88	Utgift	34 417 265	Reservation	27 653 493
1988/89	Anslag	60 000 000		
1989/90	Förslag	70 000 000		

Från anslaget betalas utgifter för statsbidrag till kommuner för den planläggning som kommunerna ålagts att genomföra enligt 10 b § civilförsvarslagen (1960:74) samt till kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner för den planläggning, utbildning och övning samt de andra förberedelser som de enligt länsstyrelsens förordnande enligt 6 och 7 §§ lagen (1964:63) om kommunal beredskap ålagts att genomföra.

Bestämmelser om ersättning för planläggningskostnaderna finns i 90 § civilförsvarskungörelsen (1960:377, omtryckt 1986:1046).

Från anslaget bestrids också utgifter för övriga beredskapsåtgärder inom funktionen Civil ledning och samordning.

Överstyrelsen för civil beredskap är ansvarig myndighet för funktionen Civil ledning och samordning. Vid överstyrelsen finns ett råd för kommunal beredskap.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89	1989/90	
		ÖCB	Föredraganden
Kommunal beredskapsplanläggning	17 000	14 638	14 640
Utbildnings- och övningsverksamhet på lokal nivå	6 120	5 794	6 200
Studier och utredningar om ledningsnivåer samt utbildning och övriga beredskapsåtgärder	11 450	11 359	11 660
Kommunalteknisk försörjning	19 000	20 264	21 600
Teleanordningar för den regionala civila försvarsberedskapen	6 000	10 512	10 600
Extern information		3 080	2 800
Utveckling av ADB-säkerheten		2 500	2 500
Till regeringens disposition	650		
Kostnader	**60 220**	**68 147**	**70 000**
Tillkommer/avgår			
Överförd reservation från anslaget G 5. Vissa skyddsrumsanläggningar	–220		
Medelsbehov	**60 000**	**68 147**	**70 000**

1. Ersättning enligt 90 § civilförsvarskungörelsen (1960:377, omtryckt 1986:1046) för att hålla de kommunala beredskapsplanerna aktuella uppgår för budgetåret 1989/90 till 14 638 000 kr.

2. För grundutbildning och övningverksamhet i landets kommuner samt för att öka förmågan till ledning och samverkan med andra delar av det civila försvaret och med försvarsmakten erfordras under budgetåret 1989/90 5 794 000 kr.

3. För att genomföra övergripande studier och utredningar av den civila beredskapen och ledningsfunktionen samt för totalförsvarsutbildning och övriga beredskapsåtgärder beräknas kostnaderna för budgetåret 1989/90 uppgå till 11 359 000 kr.

4. För fortsatta åtgärder inom det kommunaltekniska försörjningsområdet inom ramen för KRAS–projektet (Kommunal riskanalys fred–kris–krig) erfordras under budgetåret 1989/90 20 264 000 kr.

5. En fortsatt sambandsutveckling av teleanordningar för den civila regionala försvarsberedskapen genomförs. Beredskapsabonnemangen i televerkets nät vidmakthålls och förnyas. Sambandet förbättras bl. a. genom anslutning av regionala fredsarbetsplatser med alternativa förbindelser i televerkets nät samt kompletteringar av befintliga sambandsutrustningar. För budgetåret 1989/90 har behovet av anslagsmedel beräknats till 10 512 000 kr.

Härutöver behövs beställningsbemyndiganden dels för fortsatt anslutning till försvarets telenät för civilbefälhavarna och länsstyrelserna, dels för fortsatt installation av textsystem för MILTEX hos vissa centrala och regionala myndigheter. Bemyndigandebehovet uppgår till 9 600 000 kr. med betalningsutfall budgetåren 1990/91 och 1991/92.

6. För att skapa opinion för och aktivera till ökad beredskapshänsyn i samhället samt för fortsatt information till centrala myndigheter, kommuner och näringsliv erfordras en oförminskad extern information. Kostnaderna för extern information beräknas under budgetåret 1989/90 uppgå till 3 080 000 kr.

7. För att kunna fullfölja regeringens uppdrag från den 22 juni 1988 beträffande ADB–säkerheten med anledning av riksdagsbeslutet våren 1988 om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293) erfordras under budgetåret 1989/90 2 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut våren 1987 om totalförsvarets fortsatta utveckling har jag beräknat ca 14,6 milj. kr. att utbetalas till kommunerna för att deras beredskapsplaner skall hållas aktuella.

I och med att kommunernas planläggning i stort har slutförts är det nödvändigt att realiserbarheten av upprättade planer prövas. Jag anser att detta bör ske kontinuerligt. Detta bör praktiskt komma till uttryck i återkommande ledningsövningar för totalförsvaret på lokal nivå antingen

genom att länsstyrelserna övar kommunernas ledningsorgan eller genom att kommunerna bereds möjlighet att delta i av civilbefälhavarna anordnade ledningsövningar då också länsstyrelserna övar. Härutöver krävs en fortlöpande utbildning av förtroendevalda och tjänstemän som ingår i kommunens ledningsorganisation. Jag har beräknat kostnaderna för utbildnings- och övningsverksamheten på lokal nivå till 6,2 milj. kr.

Jag anser att det behövs en fortsatt satsning på det kommunaltekniska försörjningsområdet i syfte att reducera störningar i försörjningssystemen och därmed minska samhällets sårbarhet.

Åtgärderna bör genomföras inom ramen för den integrerade kommunala riskanalysen fred–kris–krig som överstyrelsen har utarbetat. Jag har för detta ändamål beräknat medelsbehovet till 21,6 milj. kr.

Jag tillstyrker överstyrelsens förslag till fortsatt uppbyggnad av teleanordningar för den civila försvarsberedskapen i länen. Jag har beräknat kostnaderna härför till 10,6 milj. kr.

Överstyrelsen anför att för övergripande studier och utredningar av den civila beredskapen och ledningsfunktionen samt för totalförsvarsutbildning av centrala och regionala myndigheters personal samt för övriga beredskapsåtgärder erfordras under budgetåret 1989/90 ca 11,6 milj. kr. Jag delar denna uppfattning och har budgeterat medel härför.

Våren 1988 beslutade riksdagen bl. a. om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293). Med hänsyn till överstyrelsens övergripande ansvar för ledningen och samordningen av beredskapsförberedelserna på central nivå har regeringen i juni 1988 uppdragit åt överstyrelsen att utreda former för styrning och prioritering av åtgärder för att åstadkomma en övergripande planering för landets ADB-beroende vid krigsfara och i krig. Jag har för detta ändamål beräknat kostnaderna till 2,5 milj. kr.

Ett viktigt fundament för att skapa beredskapshänsyn i samhällsplaneringen är opinionsbildning och information till centrala myndigheter, kommuner och näringsliv. Jag har för detta ändamål avdelat 2,8 milj. kr.

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av teleanordningar för den civila försvarsberedskapen i länen får läggas ut inom en kostnadsram av 9 600 000 kr.,

2. till *Civil ledning och samordning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 70 000 000 kr.

Civilbefälhavarna

Landets sex civilbefälhavare skall i fred verka för att totalförsvaret inom resp. civilområde planläggs så att det i krig och vid krigsfara kan föras med

en enhetlig inriktning samt så att största möjliga försvarseffekt uppnås. Förutom uppgiften att samordna viss planläggning skall civilbefälhavaren leda övningar, utbilda och verka för utbildning av viss personal för uppgifter i krig samt planera för den egna verksamheten i krig och vid krigsfara. Civilbefälhavaren får meddela länsstyrelserna de föreskrifter som behövs för planläggningen av totalförsvaret inom civilområdet och får också meddela vissa andra myndigheter föreskrifter om inriktningen av de beredskapsförberedelser som berör civilområdet.

För dessa uppgifter biträds civilbefälhavaren av ett kansli, vilket i vissa administrativa avseenden replierar på en länsstyrelse.

För övrig information om civilbefälhavarnas verksamhet hänvisas till förordningen (1988:1121) med instruktion för civilbefälhavarna.

G 3. Civilbefälhavarna

1987/88	Utgift	20 281 181
1988/89	Anslag	24 000 000
1989/90	Förslag	26 000 000

Civilbefälhavarnas anslagsframställningar

Civilbefälhavarnas anslagsframställningar för budgetåret 1989/90 redovisar inom av ÖCB tilldelad ram en ökning med 1 362 000 kr. jämfört med innevarande år.

Civilbefälhavarna lägger härutöver fram förslag till förstärkning av organisationen med tre tjänster vilket innebär en ökning med ytterligare 542 000 kr. till 25 900 000 kr.

Vid civilbefälhavarkanslierna finns 55,75 årsarbetskrafter under budgetåret 1988/89.

Sammanställning av anslagsberäkningarna (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Civilbefälhavarna	Föredragganden
Förvaltningskostnader	13 468	16 567	15 909
Lokalkostnader	1 765	1 860	1 860
Utbildnings- och övningsverksamhet	7 488	7 477	7 564
Till regeringens disposition	1 279	–	667
Medelsbehov	**24 000**	**25 904**	**26 000**

Föredragandens överväganden

Huvudförslaget har tillämpats på anslaget. Med hänsyn till sammanställningen förordar jag ett anslag till civilbefälhavarna med 26 000 000 kr.

Med hänsyn till det förslag som den 15 november 1988 lämnats om den geografiska indelningen på högre regional nivå samt pågående utredning om totalförsvarets ledning under kriser och i krig har medel inte beräknats för ytterligare tjänster.

Jag övergår nu till att redovisa det beräknade medelsbehovet för resp. civilbefälhavare.

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	2760	3278	2918
Lokalkostnader	273	289	289
Utbildnings- och övningsverksamhet	1200	2000	2118
Medelsbehov	**4233**	**5567**	**5325**

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 5 325 000 kr.

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	1657	1980	2007
Lokalkostnader	140	150	150
Utbildnings- och övningsverksamhet	918	812	860
Medelsbehov	**2715**	**2942**	**3017**

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 3 017 000 kr.

Civilbefälhavaren i Östra civilområdet

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	2932	3843	3833
Lokalkostnader	482	491	491
Utbildnings- och övningsverksamhet	1900	1812	1812
Medelsbehov	**5314**	**6146**	**6136**

Civilbefälhavaren begär medel för en ny tjänst (+ 198 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 6 136 000 kr.

Civilbefälhavaren i Bergslagens civilområde

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	1 922	2 670	2 043
Lokalkostnader	300	356	356
Utbildnings- och övningsverksamhet	1 020	869	900
Medelsbehov	**3 242**	**3 895**	**3 299**

Civilbefälhavaren begär medel för en ny tjänst (+ 129 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 3 299 000 kr.

Civilbefälhavaren i Nedre Norrlands civilområde

Uppdrag m. m.	1988/89	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	1 907	2 304	2 205
Lokalkostnader	143	147	147
Utbildnings- och övningsverksamhet	750	971	800
Medelsbehov	**2 800**	**3 422**	**3 152**

Civilbefälhavaren begär medel för en ny tjänst (+ 215 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 3 152 000 kr.

Uppdrag m. m.	1988/89 Anslag	För 1989/90 beräknar	
		Myndigheten	Föredraganden
Förvaltningskostnader	2290	2492	2903
Lokalkostnader	427	427	427
Utbildnings- och övningsverksamhet	1700	1013	1074
Medelsbehov	**4417**	**3932**	**4404**

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till 4404000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Civilbefälhavarna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 26000000 kr.

G 4. Signalskydd

1987/88	Utgift	1754713	Reservation	2106573
1988/89	Anslag	4180000		
1989/90	Förslag	6000000		

Verksamheten under delprogrammet Signalskydd omfattar resor och traktamenten för elever vid totalförsvarets signalskyddsskola samt anskaffning och underhåll av särskild signalskyddsmateriel för totalförsvarets civila del.

Verksamheten budgeteras på tre uppdrag inom produktionsområdena Allmän ledning och förbandsverksamhet, Centralt vidtaget materielunderhåll m. m. och Centralt vidtagen materielanskaffning m. m. Verksamheten inriktas bl. a. genom tilldelning av beställningsbemyndiganden medan anskaffningstidpunkt och anskaffningstakt bestäms av medelstilldelningen.

Bemyndigandeskulden under anslaget var den 30 juni 1988 440000 kr. För budgetåret 1988/89 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande på 3930000 kr. och anvisat ett anslag på 2130000 kr.

Bemyndigandeskulden under anslaget den 30 juni 1989 blir därmed (440000 + 3930000 – 2130000) 2240000 kr.

Verksamheten finansieras från reservationsanslaget Signalskydd.

Planering för perioden 1989/90 – 1993/94

Verksamhetens närmare omfattning och inriktning är av sådan natur att en redogörelse inte bör lämnas till regeringsprotokollet. Ytterligare upplysningar kommer att lämnas till riksdagens försvarsutskott.

Beställningsbemyndiganden och anslagsmedel (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89		1989/90			
			Överbefälhavaren		Föredraganden	
	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.
Signalskydd:						
Allmän ledning och förbandsverksamhet		2050		2380		2300
Centralt vidtaget materiel-underhåll m. m.	330	330	400	400	400	400
Centralt vidtagen materiel-anskaffning m. m.	3600	1800	8900	3300	8900	3300
Kostnader = medelsbehov	–	**4180**	–	**6080**	–	**6000**
Bemyndigandebehov	**3930**	–	**9300**	–	**9300**	–

Överbefälhavaren

Anslaget bör räknas upp med 1 900 000 kr. till 6 080 000 kr. och ett beställningsbemyndigande om 9 300 000 kr. inhämtas.

Föredragandens överväganden

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och anslagsmedel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av signalskyddsmateriel får läggas ut inom en kostnadsram av 9 300 000 kr.,
2. till *Signalskydd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 000 000 kr.

G 5. Vissa teleanordningar

1987/88	Utgift	0	Reservation	4213000
1988/89	Anslag	12110000		
1989/90	Förslag	14000000		

Verksamheten finansieras från reservationsanslaget G 5. Vissa teleanordningar.

Anskaffningen av teleteknisk utrustning för vissa statliga myndigheter är av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till regeringsprotokollet. Ytterligare upplysningar kommer att lämnas till riksdagens försvarsutskott.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.).

Uppdrag	1988/89	1989/90	
		Tele-verket	Föredra-ganden
Vissa teleanordningar: Centralt vidtagen materiel-anskaffning m. m.	12 110	18 700	14 000
Medelsbehov	**12 110**	**18 700**	**14 000**

Föredragandens överväganden

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa teleanordningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 14 000 000 kr.

H. Befolkningsskydd och räddningstjänst m. m.

Statens räddningsverk är central förvaltningsmyndighet för frågor om befolkningsskydd, inkl. frågor om landtransporter av farligt gods, och räddningstjänst. Verket har programansvar för huvudprogrammet Befolkningsskydd och räddningstjänst. Huvudprogrammet indelas i delprogrammen Befolkningsskydd, Räddningstjänst och Central förvaltning m. m.

För övrig information om myndighetens verksamhet hänvisas till förordningen (1988:1040) med instruktion för statens räddningsverk.

Räddningsverkets centrala del är lokaliserad till Karlstad och dess skolor i Revinge, Skövde, Rosersberg och Sandö.

Statens räddningsverks verksamhet budgeteras på ett antal uppdrag inom delprogrammen Befolkningsskydd, Räddningstjänst och Central förvaltning m. m. och inom produktionsområdena Central förvaltning, Utbildning och övning, Extern information, Underhåll och förrådsverksamhet, Materielanskaffning, Anläggningar för krigsorganisationen, Anläggningar för fredsorganisationen, Skyddsrum, Forskning och utveckling samt Ersättning till kommuner m. m.

Under littera H. Befolkningsskydd och räddningstjänst m. m. täcks också kostnaderna för framställning och distribution av identitetsbrickor m. m. som kostnadsfritt tilldelas nyfödda och barn till invandrare eller till självkostnadspris tillhandahålls andra personer. Länsskattemyndigheten i Kristianstads län svarar för denna verksamhet.

Vidare budgeteras under detta littera ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.

Verksamheten finansieras från följande anslag.

H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst
H 2. Anläggningar för fredsorganisationen
H 3. Skyddsrum, m. m.
H 4. Identitetsbrickor
H 5. Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.

Räddningsverket redovisar för budgetåret 1989/90 ett budgetförslag som ansluter till den planeringsram som regeringen angett i anvisningar för programplanering och anslagsframställning. Verket redovisar härutöver ett tilläggsyrkande. Verket beräknar personalbehovet för budgetåret 1989/90 till 718 personår.

Jag vill här erinra om vad jag tidigare har förordat (avsnitt 3.3.5) under Anslagsfrågor m. m. för budgetåret 1989/90 om förändringar rörande anslagen H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst och H 3. Skyddsrum, m. m.

H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst

1987/88 Utgift 559 783 906
1988/89 Anslag 588 500 000
1989/90 Förslag 610 900 000

Bemyndigandeskulden för anskaffning av materiel var den 30 juni 1988 179 001 000 kr. För budgetåret 1988/89 har riksdagen lämnat ett bemyndigande om 239 250 000 kr. Ett anslag har anvisats om 151 080 000 kr. Den beräknade bemyndigandeskulden den 30 juni 1989 blir därmed (179 001 000 + 239 250 000 – 151 080 000) 267 171 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och anslagsmedel (1 000-tal kr.)

Produktionsområde	1988/89		1989/90			
			Statens räddningsverk[1]		Föredraganden[2]	
	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.
Befolkningsskydd och räddningstjänst:						
Central förvaltning		75 395		78 500		80 615
Utbildning och övning		240 249		268 000		282 198
Extern information		36 495		38 000		39 200
Underhåll och förrådsverksamhet		56 785		59 000		62 273
Materielanskaffning	249 450[3]	173 280	152 900[4]	181 200	152 900[5]	200 769
Anläggningar för krigsorganisationen	63 700[6]	73 585	[7]	[7]	[7]	[7]
Forskning och utveckling		8 925		10 000		9 105
Ersättning till kommuner m. m.		10 221		10 221		10 421
Kostnader	**313 150**	**674 935**	**152 900**	**644 921**	**152 900**	**684 581**
Tillkommer/avgår:						
Reducering på grund av överplanering						
– Materielanskaffning		– 12 000		– 3 721		– 3 721
– Anläggningar för krigsorg.		– 12 000				
Intäkter m. m.	– 10 200	– 61 635	– 10 100	– 66 000	– 10 700	– 69 960
Överförd reservation från annat anslag		– 800				
Medelsbehov		**588 500**		**575 200**		**610 900**
Bemyndigandebehov	**302 950**		**142 800**		**142 200**	

[1] Exkl. pris- och löneomräkning.
[2] Inkl. pris- och löneomräkning.
[3] Varav 10,8 milj. kr. i prisregleringsbemyndiganden.
[4] Varav 12 milj. kr. i prisregleringsbemyndiganden.
[5] Varav 12 milj. kr. i prisregleringsbemyndiganden.
[6] Varav 3,2 milj. kr. i prisregleringsbemyndiganden.
[7] Anläggningar för krigsorganisation förs över till anslaget H 3. Skyddsrum, m. m.

Statens räddningsverk

Medelsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknas till 575,2 milj. kr. För materielanskaffning behövs ett bemyndigande om 142,8 milj. kr.

Central förvaltning 78 500 000 kr.

Inom produktionsområdet Central förvaltning har budgeterats en ökning med 3,1 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1988/89. Räddningsverket motiverar ökningen på följande sätt.

Medel yrkas för 8 nya tjänster bl. a. för att minska sitt beroende av konsulter. Medel äskas också för ledning och samordning av den internationella verksamheten. Räddningsverkets informationsbank "RIB" kräver inledningsvis ökade resurser. Målet är att fortlöpande rationalisering och administrativ utveckling skall leda till en besparing på 1,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Utbildning och övning 268 000 000 kr.

För utbildning och övning etc. begärs en ökning i förhållande till budgetåret 1988/89 med 27,8 milj. kr. Förändringen avser i huvudsak följande.

För genomförande av övningsverksamheten och för förbättrad utbildningsservice m. m. föreslås att 32 nya tjänster inrättas (5,4 milj. kr.) och 0,7 milj. kr. tillkommer för resor och traktamenten åt den nya personalen.

Räddningsverket har beräknat att dagkostnaderna ökar från 316 kr./elevdag till 350 kr./elevdag. Med hänsyn tagen också till förändrade volymer och produktionens sammansättning innebär detta en ökning av medelsbehovet med 9,4 milj. kr.

Kostnaderna för anskaffning av inventarier och utrustning till nyuppförda lokaler och utbildningsanordningar minskar med 1,3 milj. kr.

För anskaffning av brandfordon och radiomateriel samt för ökade drift- och underhållskostnader inom verksamheten äskas 6,5 milj. kr.

Bidraget till Svenska Brukshundklubben föreslås uppräknat från 0,6 milj. kr. till 1,8 milj. kr. och bidraget till Frivilliga Flygkåren från 1,7 milj. kr. till 3,4 milj. kr.

Räddningsverket avser att medverka i 1989 års försvarsmaktsövning (FMÖ–89). Kostnaden för personal, resor, övningsanordningar m. m. beräknas till 1 milj. kr.

Kostnaderna för ADB–stöd och för övrig drift av räddningsskolorna beräknas öka med 0,6 milj. kr.

Härutöver upptas 10 milj. kr. som tilläggsäskande utöver den planeringsram som räddningsverket tilldelats av ÖCB. Beloppet avser 10 nya tjänster som utbildningsledare (3 milj. kr.), utökad övningsverksamhet för förbättring av undsättningsplutonernas förmåga att verka i C–belagd miljö (5 milj. kr.) samt snabbare uppbyggnad av lätta ammunitionsröjningsenheter (2 milj. kr.).

Extern information 38 000 000 kr.

Under produktionsområdet Extern information har budgeterats en ökning med 1,5 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1988/89. Räddningsverket motiverar ökningen på följande sätt.

Medel äskas för ökad information till allmänheten om befolkningsskydd och räddningstjänst i fred och i krig. För ömsesidigt informationsutbyte med länsstyrelser och civilbefälhavare yrkas medel för konferensverksamhet. Sveriges civilförsvarsförbund föreslås få ett ökat bidrag för rekrytering och utbildning av hemskyddsombud.

Räddningsverket begär därutöver ett tilläggsyrkande på 5 milj. kr. för ytterligare informationsinsatser till allmänheten samt för ökade bidrag till Rikskommittén för självskydd och Sveriges civilförsvarsförbund.

Underhåll och förrådsverksamhet 59 000 000 kr.

Under produktionsområdet Underhåll och förrådsverksamhet föreslås en anslagsökning med 2,2 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1988/89.

En ny tjänst för administration och hyra av nytt förråd beräknas tillsammans kosta 0,4 milj. kr.

Räddningsverket föreslår att kommunerna skall överta telefonabonnemangen i ledningscentralerna, vilket minskar verkets kostnader med 1,5 milj. kr. per år.

1,2 milj. kr. föreslås avsättas för ökat underhåll av maskinell utrustning.

Televerket har höjt taxorna för abonnemang av manöverledningar till alarmeringsaggregaten (1,5 milj. kr.).

Materielanskaffning 181 200 000 kr.

Räddningsverket hemställer om bemyndiganden på 152,9 milj. kr. och anslagsmedel på 181,2 milj. kr. för materielanskaffning.

Fördelningen på materielslag framgår av följande sammanställning (1 000-tal kr.).

Materielslag	1988/89 Budget	1989/90 Förslag
1. Alarmeringsmateriel	22 700	20 350
2. Andningsskydd	75 900	80 600
3. Beklädnadsmateriel	5 000	15 000
4. Brandmateriel	14 000	7 500
5. Diverse materiel	5 150	7 250
6. Fordonsmateriel	2 000	2 000
7. Olje- och kemikaliebekämpningsmateriel	2 100	2 100
8. Radiomateriel	14 000	11 000
9. Räddningsmateriel	5 380	4 400
10. Sjukvårdsmateriel	8 250	7 600
11. Skydds- och saneringsmateriel	9 700	13 600
12. Telefonmateriel	2 000	3 700
13. Datorutrustning	6 000	1 600
14. Övrigt	1 100	4 500
Summa	**173 280**	**181 200**
Överplanering	**−12 000**	**−3 721**
Summa kostnader	**161 280**	**177 479**

Som tilläggsäskande under detta produktionsområde har räddningsverket begärt ytterligare 30 milj. kr. för att täcka de största bristerna inom materielområdet.

Forskning och utveckling 10 000 000 kr.

En ökning med 1,1 milj. kr. begärs för en satsning inom områdena förebyggande brand, transport av farligt gods, materiel för kemikaliebekämpning och utbildning. Inriktningen av verksamheten framgår av den särskilda studie- och forskningsplanen.

Ersättning till kommuner m. m. 10 221 000 kr.

För produktionsområdet begärs ett oförändrat anslag jämfört med innevarande budgetår.

Föredragandens överväganden

Jag har tidigare i samband med mina ställningstaganden till programplanen för statens räddningsverk (avsnitt 3.4.2.) redogjort för de riktlinjer som verksamheten bör utvecklas efter i fortsättningen. Beträffande kostnaderna för budgetåret 1989/90 och de bemyndiganden som behövs för verksamheten vill jag anföra följande.

Pris- och löneomräkning för anslaget beräknas till 38 milj. kr.

Under produktionsområdet Central förvaltning har jag beräknat medel för 7,5 tjänster. Kostnaderna beräknas uppgå till ca 80,6 milj. kr.

Jag har under produktionsområdet Utbildning och övning beräknat medel för nya tjänster och övriga kostnadsförändringar i huvudsak enligt räddningsverkets förslag. Jag uppskattar att den reguljära utbildnings- och

övningsverksamheten kommer att omfatta ca 284000 elevdagar inkl. en förlängd enhetsövning för vissa undsättningsplutoner i syfte att förbättra förmågan att verka i C-belagd miljö. Jag föreslår att bidrag skall lämnas till Svenska Brukshundklubben med 1,2 milj. kr. och till Frivilliga Flygkåren med 1,7 milj. kr. Totalt uppgår kostnaden under detta produktionsområde till 282,2 milj. kr.

Information är av stor betydelse från beredskapssynpunkt både i fred och i krig. Verket har till uppgift att lämna information inom sitt verksamhetsområde till allmänhet, myndigheter och organisationer. Medel har beräknats till Sveriges civilförsvarsförbund och Rikskommittén för självskydd med 14 712 000 kr. resp. 18 317 000 kr. Jag beräknar kostnaderna för produktionsområdet till 39,2 milj. kr.

Under produktionsområdet Underhåll och förrådsverksamhet har jag utgått från en oförändrad kostnadsfördelning för ledningscentralernas teleabonnemang. Totalt uppgår kostnaden till 62,3 milj. kr. för detta produktionsområde.

Jag beräknar kostnaderna för produktionsområdet Materielanskaffning till 200,8 milj. kr.

Jag föreslår att 9,1 milj. kr. anvisas för forskning och utveckling och 10,4 milj. kr. för produktionsområdet Ersättning till kommuner m. m.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag att räddningsverket för materielanskaffning behöver disponera ett bemyndigande om 142,2 milj. kr. Behovet av anslagsmedel beräknar jag till 186 348 000 kr. Vid bifall till vad jag har förordat kommer bemyndigandeskulden för materielbeställningar den 30 juni 1990 att uppgå till 223 023 000 kr.

Min beräkning av bemyndigande- och anslagsmedelsbehov framgår av sammanställningen över bemyndiganden och anslagsmedel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att medge att materiel beställs inom en kostnadsram av 142 200 000 kr.,
2. till *Befolkningsskydd och räddningstjänst* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 610 900 000 kr.

H 2. Anläggningar för fredsorganisationen

1987/88	Utgift	47 991 631
1988/89	Anslag	21 200 000
1989/90	Förslag	21 400 000

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av lokaler, utbildningsanordningar m. m. vid statens räddningsverks skolor och nybyggnad av vissa förråd för civilförsvarets mobiliseringsmateriel.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89	1989/90	
		Statens räddningsverk[1]	Föredraganden[2]
Anläggningar för fredsorganisationen:			
Nybyggnad m. m. för delprogrammet			
Central förvaltning m. m.	23 431	21 665	23 182
Summa	**23 431**	**21 665**	**23 182**
Reducering på grund av överplanering	–2 231	–1 665	–1 782
Medelsbehov	**21 200**	**20 000**	**21 400**

[1] Exkl. pris- och löneomräkning.
[2] Inkl. pris- och löneomräkning.

Statens räddningsverk

Räddningsverket beräknar ett medelsbehov på 20 milj. kr. för budgetåret 1989/90 enligt vad som framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. För objekt som har påbörjats eller avses påbörjas före den 1 juli 1989 beräknas ca 12 milj. kr. Återstående medelsbehov hänför sig till de nya objekt som avses påbörjas under budgetåret 1989/90, bl. a. en motionshall i Revinge.

Föredragandens överväganden

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Byggnadsstyrelsen skall redovisa byggnadsprogram och i en del fall huvudhandlingar för merparten av de nya byggnadsobjekt som finns upptagna i anskaffningsplanen. Det bör få ankomma på regeringen att, efter prövning av byggnadsprogrammet eller huvudhandlingarna och inom ramen för det anslag riksdagen anvisar, besluta om de redovisade byggnadsåtgärderna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Anläggningar för fredsorganisationen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 400 000 kr.

H 3. Skyddsrum, m. m.

1987/88 Utgift 520 993 335
1988/89 Anslag 489 300 000
1989/90 Förslag 525 370 000

Anslaget benämndes tidigare H 3. Skyddsrum. Utöver anslaget bedömer statens räddningsverk att under budgetåret 1988/89 10,7 milj. kr. kommer att behöva utnyttjas av överförda outnyttjade anslagsmedel.

Verksamheten under anslaget omfattar dels utbetalning av ersättning m. m. för produktion av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation, dels utbetalning av ersättning m. m. för att anordna skyddsrum för befolkningen.

Bemyndigandeskulden för anskaffning av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation var den 30 juni 1988 62 326 764 kr. För budgetåret 1988/89 har riksdagen lämnat ett bemyndigande om 63,7 milj. kr. och anvisat ett anslag på 61 585 000 kr. (inkl. överförd reservation). Med utnyttjande av dessa belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1989 (62 326 764 + 63 700 000 – 61 585 000) 64 441 764 kr.

Bemyndigandeskulden för skyddsrumsbyggandet var den 30 juni 1988 1 532 260 647 kr. För budgetåret 1988/89 har riksdagen lämnat ett bemyndigande om 431 milj. kr. och anvisat ett anslag på 489,3 milj. kr. Härutöver beräknas 10,7 milj. kr. behöva tas i anspråk av outnyttjade anslagsmedel överförda från budgetåret 1987/88. Den beräknade bemyndigandeskulden den 30 juni 1989 blir därmed (1 532 260 647 + 431 000 000 – 489 300 000 – 10 700 000) 1 463 260 647 kr.

Beställningsbemyndiganden och anslagsmedel (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89		1989/90			
			Statens räddningsverk[1]		Föredraganden[2]	
	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.	Bemynd.	Anslagsm.
Anläggningar för krigsorganisationen	60 500	73 585	56 000	60 400	56 000	64 628
Överförd reservation		– 800				
Överplanering		–12 000		– 3 400		– 3 638
Prisreglering	+ 3 200		+3 500		+ 8 400	
Summa	**63 700**	**60 785**	**59 500**	**57 000**	**64 400**	**60 990**
Skyddsrum	380 000	489 300	390 000	455 000	403 000	486 850
Överförda outnyttjade anslagsmedel				–21 000		–22 470
Prisreglering	+51 000		+55 000		+131 400	
Summa	**431 000**	**489 300**	**445 000**	**434 000**	**534 400**	**464 380**
Bemyndigande- och medelsbehov	**494 700**	**550 085**	**504 500**	**491 000**	**598 800**	**525 370**

[1] Exkl. pris- och löneomräkning.
[2] Inkl. pris- och löneomräkning.

Anläggningar för krigsorganisationen

För att bättre kunna samordna produktionen av kommunernas ledningsplatser med annat kommunalt byggande, främst byggandet av brandstationer, bör produktionsområdet Anläggningar för krigsorganisationen föras över till anslaget H 3. Skyddsrum.

För budgetåret 1989/90 behövs bemyndiganden om 59,5 milj. kr. och anslagsmedel till ett belopp av 57 milj. kr.

Fördelningen på objektgrupper av de bemyndiganden som begärs för budgetåret 1989/90 framgår av följande sammanställning (genomförandepris 1988/89; 1 000-tal kr.).

Objektgrupp	Bemyndigande
Produktion av ledningsplatser	39 000
Ledningsplatser för organisation 80 K	1 700
Övrigt	15 300
Tillkommer	
Prisreglering	+3 500
Summa	**59 500**

För att kunna ta till vara alla möjligheter att bygga nya ledningsplatser i samband med att kommuner bygger nya brandstationer m. m. hemställs om ytterligare 15 milj. kr. i bemyndiganden och anslagsmedel.

Skyddsrum

Med utgångspunkt i riktlinjerna för försvarsbeslutet har bemyndiganderamen räknats upp till genomförandeprisläget 1988/89. På grund av svårigheten att förutsäga anslagsmedelsutfallet föreslås att möjligheten att överföra outnyttjade anslagsmedel från ett budgetår till nästa bibehålls.

För budgetåret 1989/90 behövs bemyndiganden om 445 milj. kr. och anslagsmedel till ett belopp av 434 milj. kr. Härutöver beräknas 21 milj. kr. av överförda outnyttjade anslagsmedel komma att behöva utnyttjas under budgetåret.

Fördelningen på objektgrupper av de bemyndiganden som begärs för budgetåret 1989/90 framgår av följande sammanställning (genomförandepris 1988/89; 1 000-tal kr.).

Objektgrupp	Bemyndigande
Nybehovsproduktion	245 000
Bristtäckningsproduktion	113 000
Underhållsbesiktning av skyddsrum samt tillrättande av fel och brister, m. m.	27 000
Byggnadstjänst	5 000
Tillkommer	
Prisreglering	+55 000
Summa	**445 000**

För att kunna vidta bristtäckningsåtgärder inom områden där riskerna är

mest uppenbara hemställs i tilläggsyrkande om ytterligare 50 milj. kr. i bemyndiganden och anslagsmedel.

Föredragandens överväganden

Under avsnitt 3.3.5 Anslagsfrågor m. m. för budgetåret 1989/90 har jag förordat att produktionsområdet Anläggningar för krigsorganisationen behandlas under anslaget H 3. Skyddsrum och att anslaget fortsättningsvis benämns H 3. Skyddsrum, m. m. Under samma avsnitt har jag förordat att det med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex justerade anslagsbeloppet för budgetåret 1988/89 under förevarande anslag, inkl. medel som överförts från budgetåret 1987/88, minskat med det faktiska utfallet för budgetåret, får föras över till budgetåret 1989/90 för i första hand samma ändamål.

Anläggningar för krigsorganisationen

Min beräkning av bemyndigande- och medelsbehov framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och anslagsmedel.

Skyddsrum

Min beräkning av bemyndigande- och medelsbehov framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och anslagsmedel. Min beräkning av bemyndiganderamen grundar sig därvid på den faktiska prisutvecklingen.

Räddningsverket har den 1 september 1988 redovisat uppdraget avseende befolkningens behov av skydd, den s. k. skyddsstudien. Regeringen har överlämnat rapporten till 1988 års befolkningsskyddskommitté (Fö 1988:03). I avvaktan på resultatet av kommitténs arbete bör resurserna för skyddsrumsbyggandet användas främst för nybehovsproduktion av skyddsrum i skyddrumsorternas riskområden.

Jag bedömer att de bemyndiganden som jag har beräknat är tillräckliga för nybehovsproduktionen av skyddsrum i skyddsrumsorternas riskområden och för viss bristtäckningsproduktion i främst de största städernas inneområden.

Med utnyttjande av de belopp som har tagits upp i sammanställningen blir bemyndigandeskulden för anläggningar för krigsorganisationen och för skyddsrumsbyggandet den 30 juni 1990 ca 72 milj. kr. resp. ca 1 543 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att medge att ersättning utgår för produktion av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation inom en kostnadsram på 64 400 000 kr.,

2. bemyndiga regeringen att medge att ersättning utgår för anskaffning av skyddsrum för befolkningen inom en kostnadsram på 534 400 000 kr.,

3. till *Skyddsrum, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 525 370 000 kr.

H 4. Identitetsbrickor

1987/88	Utgift	966 092
1988/89	Anslag	935 000
1989/90	Förslag	1 025 000

Länsskattemyndigheten i Kristianstads län svarar för framställning och distribution av identitetsbrickor m. m. som kostnadsfritt tilldelas nyfödda och barn till invandrare eller till självkostnadspris tillhandahålls andra personer, allt enligt riktlinjer som godkänts av riksdagen (prop. 1962:1 bil. 13, SU 11, rskr. 11).

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Identitetsbrickor.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Riks-skatte-verket	Föredra-ganden
Identitetsbrickor	884	942	935	1 041	1 025
Medelsbehov	**884**	**942**	**935**	**1 041**	**1 025**

Budgetåret 1987/88

Under budgetåret 1987/88 har 120 000 identitetsbrickor tillverkats för nyfödda och invandrarbarn. Länsskattemyndigheten i Kristianstads län har tillhandahållit 5 000 brickor till självkostnadspris.

Budgetåret 1988/89

Verksamheten bedöms få i stort sett oförändrad omfattning.

Budgetåret 1989/90

Riksskatteverket

Pris- och löneomräkning innebär att kostnaderna ökar med 91 000 kr.

Föredragandens överväganden

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Identitetsbrickor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 025 000 kr.

H 5. Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.

1987/88	Utgift	32 127 115
1988/89	Anslag	4 000
1989/90	Förslag	4 000

Enligt 36 § räddningstjänstlagen (1986:1102) är en kommun berättigad till ersättning för kommunal räddningstjänst med anledning av oljeutflöde till havs eller i vissa inre farvatten.

Kommunen har vidare enligt 37 § räddningstjänstlagen rätt till ersättning av staten om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader.

Om en kommun haft kostnader för sanering med anledning av sådant oljeutflöde som avses i 36 § räddningstjänstlagen har kommunen rätt till ersättning enligt 65 § räddningstjänstförordningen (1986:1107).

Kustbevakningen svarar enligt 27 § räddningstjänstlagen för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet inom Sveriges sjöterritorium med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar samt andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren. Enligt 43 § räddningstjänstförordningen svarar kustbevakningen även för denna räddningstjänstinsats utanför Sveriges sjöterritorium i de delar av havet där uppgifter enligt internationella överenskommelser ankommer på svenska myndigheter. Från anslaget bestrids kostnaderna för bekämpningsoperationerna inkl. ersättningar till utomstående, som deltar i räddningstjänsten. Förskottsmedel och annan återbetalning tas upp som uppbörd under anslaget.

Uppdrag m. m. (1 000-tal kr.)	1988/89	1989/90
		Föredraganden
Ersättning enligt 36 § räddningstjänstlagen	1	1
37 § räddningstjänstlagen	1	1
65 § räddningstjänstförordningen	1	1
Kostnader för bekämpningsoperationer till sjöss	1	1
Medelsbehov	**4**	**4**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 000 kr.

I. Psykologiskt försvar

I 1. Styrelsen för psykologiskt försvar

1987/88	Utgift	7 775 598
1988/89	Anslag	8 000 000
1989/90	Förslag	8 760 000

Styrelsen för psykologiskt försvar är central förvaltningsmyndighet för det psykologiska försvaret med uppgift att leda och samordna planläggningen av rikets psykologiska försvar, att sprida kunskap om säkerhetspolitiken och totalförsvaret samt att främja och samordna andra myndigheters information. I krig har myndigheten dessutom till uppgift att stärka befolkningens försvarsvilja och motståndsanda.

För övrig information om myndighetens verksamhet hänvisas till förordningen (1988:853) med instruktion för styrelsen för psykologiskt försvar.

Kostnader och medelbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Styrelsen för psykologiskt försvar	Föredraganden
Medelsbehov	7600	7776	8000	8000	8760

Myndigheten beräknar personalbehovet för budgetåret 1989/90 till 10 personår.

Styrelsen för psykologiskt försvar

Styrelsen framhåller i sin anslagsframställning att genom den anslagsökning som kommit styrelsen till del fr. o. m. budgetåret 1987/88 har en återhämtning och konsolidering av verksamheten påbörjats.

Verksamheten inom planläggnings- och utbildningsområdet syftar till att genom en fördjupad utbildning, som tagit sin början under budgetåret 1988/89, förbereda den krigsplacerade personalen vid styrelsen så att den snabbt och effektivt kan verka i händelse av kris eller krig. Bl. a. kommer styrelsen att utvidga utbildningen av radiobevakningsavdelningen inom sin krigsorganisation och låta den s. k. förstärkningspersonalen inom krigsorganisationen delta i det fredstida planläggningsarbetet 1 – 2 dagar per år.

Inom forskningsområdet avser styrelsen att fortsätta de tvärvetenskapliga insatser som görs i samband med oförutsedda händelser av katastrofliknande karaktär. Vidare avser styrelsen att göra forskningsinsatser av metod- och grundforskningskaraktär samt genomföra opinionsundersökningar, studera hur den svenska försvars- och säkerhetspolitiska debatten

speglas i massmedia samt att ytterligare forska kring desinformationsbegreppet.

Styrelsen kommer även i fortsättningen att genomföra ett omfattande revideringS- och utgivningsarbete av aktuellt informationsmaterial samt att stimulera och biträda övriga myndigheter vid deras arbete med att förbättra informationsberedskapen.

Föredragandens överväganden

Jag anser att den av styrelsen för psykologiskt försvar föreslagna inriktningen av verksamheten är lämplig.

Medel för styrelsen har beräknats med utgångspunkt i huvudförslaget.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för styrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för psykologiskt försvar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 760 000 kr.

J. Försörjning med industrivaror

Verksamheten inom funktionen Försörjning med industrivaror består huvudsakligen av försörjningsanalyser, förberedelser för reglering, ransonering och annan planläggning, anskaffning av materiel, tryggande av försörjningsviktig inhemsk produktion, utveckling av inhemska substitut samt beredskapslagring.

J 1. Drift av beredskapslager

1987/88	Utgift	232 127 323
1988/89	Anslag	241 454 000
1989/90	Förslag	231 733 000

Anslaget omfattar drift- och förvaltningskostnader för beredskapslagring, exkl. inlagringskostnader och centrala myndighetskostnader.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89 Anslag	För 1989/90 beräknar	
		ÖCB	Föredragganden
Kapitalkostnader	202 279	191 083	191 083
Drift- och förvaltningskostnader	38 393	36 135	40 650
(varav engångsanvisning)	–	–	(250)
Till regeringens disposition	782	–	–
Medelsbehov	**241 454**	**227 218**	**231 733**

Överstyrelsen för civil beredskap

ÖCB föreslår i sin anslagsframställning en nettominskning av anslaget med 13 454 000 kr. Minskningen avser dels kapitalkostnaderna (– 11 196 000 kr.), dels en besparing som förutsätter övergång till uppdragsfinansierad lagringsverksamhet (– 8 293 000 kr.). Drifts- och förvaltningskostnaderna förutses öka dels på grund av avlösning av fyra tjänster, som för närvarande finansieras över energiverkets anslag C 15. (+ 1 035 000 kr.), dels för ökade kostnader för lagring enligt budgetalternativ B (+ 5 000 000 kr.).

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för ÖCB:s verksamhet beräknas med utgångspunkt i huvudförslaget. Jag beräknar pris- och löneomräkningen till 2 748 000 kr.

Jag beräknar därutöver en engångsanvisning på 250 000 kr. för projektuppdrag rörande intäktsfinansiering av den s. k. torra lagringen och där-

med sammanhängande affärsverksamhet. Jag är inte beredd att nu förorda en övergång till en uppdragsfinansierad lagringsverksamhet.

Chefen för miljö- och energidepartementet kommer senare denna dag att föreslå en förändrad organisation av den statliga oljelagringen. Energiberedskapsfrågorna bör därvid samlas inom statens energiverk och delvis byggas upp av resurser från ÖCB:s anläggningsbyrå inkl. regional organisation. Nuvarande anläggningsbyrån vid ÖCB upphör därmed.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag kapitalkostnaderna till 191,1 milj. kr. Härav utgör 178,9 milj. kr. kostnader för varulager och 12,2 milj. kr. kostnader för anläggningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Drift av beredskapslager* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 231 733 000 kr.

J 2. Beredskapslagring och industriella åtgärder

1987/88	Utgift	182 760 768	Reservation	235 856 852
1988/89	Anslag	83 508 000		
1989/90	Förslag	101 370 000		

Anslaget omfattar samtliga investeringar i varor inkl. inlagringskostnader samt olika former av industriella åtgärder. Under anslaget beräknas också medel för investeringar i förråd samt för övriga beredskapsåtgärder.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89 Anslag	För 1989/90 beräknar	
		ÖCB	Föredraganden
Beklädnad m. m.	41 097	68 258	44 170
Kemiska produkter m. m.	63 647	107 200	74 770
Metaller och verkstadsprodukter m. m.	26 214	81 800	29 210
Funktionsgemensamma frågor	500	920	1 000
Central administration	2 050	2 035	2 220
Summa kostnader	**133 508**	**260 213**	**151 370**
Intäkter från utförsäljning av beredskapslager och buffertlager	50 000	50 000	50 000
Medelsbehov	**83 508**	**210 213**	**101 370**

Överstyrelsen för civil beredskap

ÖCB:s förslag enligt huvudalternativet (alt. A) är baserat på den ekonomiska ram som regeringen föreskrivit i anvisningarna för programplaneringen. ÖCB:s eget alternativ (alt. B) grundas på det förslag till medelsbehov utöver anvisad ram som ÖCB redovisat i programplanen.

ÖCB hemställer om bemyndigande att ingå avtal om beredskapslån med betalningsutfall under senare budgetår inom en ram av högst 60 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har för innevarande budgetår beviljat en bemyndiganderam på 42 milj. kr. för beredskapslån. Jag föreslår att ramen under budgetåret 1989/90 utgör 60 milj. kr.

Jag kommer i det följande att redovisa medelsbehovet uppdelat för delfunktionerna Beklädnad m. m., Kemiska produkter m. m. samt Metaller och verkstadsprodukter m. m.

För delfunktionen Beklädnad m. m. beräknar jag 37,8 milj. kr. för beredskapslån, 2 milj. kr. för försörjningsberedskapsstöd och 3,3 milj. kr. för övriga beredskapsåtgärder. Av medelsbehovet finansieras 38 milj. kr. genom utförsäljning av beredskapslager och buffertlager.

I fråga om delfunktionen Kemiska produkter m. m. beräknar jag 30 milj. kr. i bemyndiganderam för beredskapslån, 42,8 milj. kr. för beredskapslån, 17 milj. kr. för beredskapslagring av funktionskemikalier samt 11,5 milj. kr. för övriga beredskapsåtgärder.

För delfunktionen Metaller och verkstadsprodukter m. m. beräknar jag 30 milj. kr. i bemyndiganderam för beredskapslån, 20,5 milj. kr. för beredskapslån och beredskapslagring och 7,5 milj. kr. för övriga beredskapsåtgärder. Av medelsbehovet finansieras 12 milj. kr. genom utförsäljning av beredskapslager.

För funktionsvisa gemensamma aktiviteter beräknar jag 0,9 milj. kr. och för central administration, främst utgifter för ADB-verksamhet och därmed sammanhängande kostnader, 2 035 000 kr.

Jag beräknar prisomräkningen under anslaget till 6,1 milj. kr.

De av ÖCB redovisade lagringsförlusterna under budgetåret 1987/88 uppgår till 62 760 000 kr. varav för omstrukturering av kokslager 47 751 000 kr. Jag föreslår att värdet av ÖCB:s omsättningstillgångar får skrivas ned. Verkskapitalet bör därvid sättas ned med 62 760 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inom en kostnadsram av 60 000 000 kr. medge avtal om nya beredskapslån som medför utbetalningar under senare budgetår,
2. bemyndiga regeringen att sätta ned verkskapitalet med 62 760 000 kr. för under budgetåret 1987/88 uppkomna lagringsförluster,
3. till *Beredskapslagring och industriella åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 101 370 000 kr.

J 3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget betalas utgifter för infriande av statlig beredskapsgaranti enligt förordningen (1982:517) om beredskapslån och beredskapsgaranti, statlig garanti enligt brev den 15 december 1972 samt statlig garanti för säsongkrediter till läderskoföretag enligt regeringsbeslut den 30 april 1981.

Överstyrelsen för civil beredskap

ÖCB hemställer att beredskapsgarantier får lämnas inom en engagemangsram om 73 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1987/88:100, bil. 6, FöU 11, rskr. 346) har för beredskapsgarantier beviljats en engagemangsram om 73 milj. kr. att gälla för budgetåret 1988/89. Under budgetåret 1987/88 har inga garantier lämnats och inga ytterligare utfästelser om beredskapsgarantier gjorts.

För beredskapsgarantier bör beräknas en engagemangsram om 73 milj. kr. Anslaget bör tas upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Även förluster på sådana garantier som har lämnats t. o. m. budgetåret 1987/88 gällande den tidigare ramen om 73 milj. kr. bör belasta anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

K. Övriga ändamål

K 1. Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet

1988/89 Anslag	1 000
1989/90 Förslag	1 000

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89[1]	1989/90[2]	
	Planerat	Försvarets forsk-nings-anstalt	Föredra-ganden
Försvarets forskningsanstalt:			
Kostnader för forskning och utvecklingsarbete	58 001	75 501	75 501
Avgår:			
Intäkter av uppdragsverksamhet	−58 000	−75 500	−75 500
Medelsbehov	**1**	**1**	**1**

[1] Medelprisläge för budgetåret 1988/89.
[2] Medelprisläge för budgetåret 1989/90.

Försvarets forskningsanstalt biträder myndigheterna inom försvarsmakten, övriga myndigheter inom totalförsvaret, myndigheter utanför totalförsvaret, forskningsråd och företag med intäktsfinansierade forsknings-, utrednings- och utvecklingsuppgifter. Ungefär hälften av uppdragsvolymen utgörs av insatser för totalförsvaret, främst försvarets materielverk. Den återstående delen domineras av uppdrag från den offentliga sektorn, huvudsakligen statliga myndigheter och forskningsorgan.

Huvuddelen av forskningen m. m. vid försvarets forskningsanstalt finansieras från fjärde huvudtitelns anslag F 5. Gemensam försvarsforskning. En mindre del finansieras från tredje huvudtitelns anslag F 5. Vissa åtgärder för rustningsbegränsning och kontroll.

Den forsknings-, utrednings- och utvecklingsverksamhet vid forskningsanstalten som bedrivs genom intäktsfinansierade uppdrag skall vara ekonomiskt självbärande och finansieras fr. o. m. budgetåret 1983/84 över förslagsanslaget K 1. Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet.

Budgetåret 1989/90

Försvarets forskningsanstalt

Insatserna för ett utvidgat forskningssamarbete över myndighets- och sektorsgränser fortsätter. Resultaten av fortsatta marknadsanalyser och kundkontakter följs upp. Kompetensprofil och uppdragsstruktur anpassas till önskvärda marknader, under förutsättning att den intäktsfinansierade verksamheten samtidigt kan komplettera och stödja forskningen för totalförsvaret.

Jag kan i huvudsak godta vad försvarets forskningsanstalt har anfört om den intäktsfinansierade uppdragsverksamhetens omfattning och inriktning under budgetåret 1989/90. Denna verksamhet har betydelse framför allt för att vidmakthålla och vidareutveckla kompetensen inom sådana vetenskaps- och teknikområden som är betydelsefulla för totalförsvaret och/eller samverkan mellan olika samhällssektorer.

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Forskningsanstalten redovisar i sitt bokslut för budgetåret 1987/88 avsättningar till statskapitalet och till särskilda resursfonder för investeringar. Jag anser att statskapitalet inte bör öka till mer än ca 10 % av årsomsättningen för den intäktsfinansierade verksamheten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

K 2. Flygtekniska försöksanstalten

1987/88	Utgift	10 000 000
1988/89	Anslag	8 837 000
1989/90	Förslag	10 240 000

Flygtekniska försöksanstalten (FFA) har till uppgift att främja utvecklingen av flygtekniken inom landet. Förutom den s. k. uppdragsforskningen bedriver försöksanstalten egen, främst kunskapsuppbyggande forskning av allmän flygteknisk karaktär.

Verksamheten vid flygtekniska försöksanstalten budgeteras på uppdragen Allmän ledning och förbandsverksamhet, Tillämpad forskning och Uppdragsverksamhet. Allmän ledning och förbandsverksamhet och tillämpad forskning finansieras från förslagsanslaget K 2. Flygtekniska försöksanstalten. Uppdragsverksamheten skall vara självbärande och finansieras fr. o. m. budgetåret 1989/90 över förslagsanslaget K 9. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Flygtekniska försöksanstalten[2]	Föredraganden
Flygtekniska försöksanstalten:					
Allmän ledning och förbandsverksamhet	1 180	1 180	1 689	1 810	1 810
Utvecklingsarbete (uppdragsverksamhet)	93 375	98 907	108 865	106 690	–[1]
Tillämpad forskning	6 320	6 320	6 713	11 000	7 430
Bidrag till utrustning	2 500	2 500	435	1 200	1 000
Kostnader	103 375	108 907	117 702	120 700	10 240
Avgår:					
Intäkter av uppdragsverksamhet	–91 600	–101 548	–108 865	–105 665	–[1]
Balanserat över/ underskott	– 1 775	+ 2 641	–	– 1 025	–[1]
Medelsbehov	**10 000**	**10 000**	**8 837**	**14 010**	**10 240**

[1] Den intäktsfinansierade uppdragsverksamheten redovisas under anslaget K 9. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet.
[2] Flygtekniska försöksanstalten har redovisat ett tilläggsförslag som innebär en under perioden 1989/90–1991/92 stegvis ökad forskning. Medelsbehovet för detta alternativ är 14 010 tkr. för budgetåret 1989/90. För grundförslaget är medelsbehovet 10 210 tkr. för budgetåret 1989/90. För perioden 1989/90 –1991/92 innebär tilläggsförslaget ett medelsbehov om 64 500 tkr.

Under perioden 1989/90 till 1991/92 skall verksamheten enligt flygtekniska försöksanstalten inriktas på att stödja dels utveckling och genomförande av försvarets materielplaner dels den svenska flygindustrins förmåga att utveckla och tillverka flygplan- och robotsystem. Till följd av regeringens och överbefälhavarens åtgärder för att säkerställa inhemsk produktion av robotar kommer FFA:s resurser och kompetens att få ökad betydelse.

FFA:s verksamhet kommer att påverkas av den inhemska utvecklingen av civila flygplan och Sveriges deltagande i det europeiska rymdprogrammet. Inom det senare medverkar FFA vid utvecklingen av rymdfarkosten Hermes. De internationella forskningsbehoven m. m. inom det flygtekniska området bedöms ytterligare öka efterfrågan på FFA:s tjänster.

Flygtekniska rådet har i sin årsrapport 1986 rekommenderat inriktning och omfattning av verksamheten samt erforderlig modernisering av de experimentella resurserna.

Budgetåret 1988/89

Omstrukturering av verksamheten fortsätter som följd av ändrade beställningar från försvarets materielverk och Saab–Scania AB och tillkommande experimentella resurser.

FFA kommer att öka den analytiska och beräkningsmässiga delen inom aerodynamiken samt kompositttillämpningar inom hållfasthetsområdet.

Härtill kommer också ny verksamhet inom det akustiska området. Rymd- och robotfrågorna ökar i betydelse.

Den tillämpade forskningen kommer att koncentreras till viss långsiktig forskning och internationella samarbetsprojekt.

Budgetåret 1989/90

Flygtekniska försöksanstalten

Verksamhetens inriktning och omfattning under budgetåret 1989/90 bestäms främst av arbetet för JAS-projektet och de militära och civila forskningsprogrammen. Den påbörjade verksamheten inom akustikområdet fortsätter och den tillämpade forskningen kommer att koncentreras på viss långsiktig forskning samt internationella samarbetsprojekt. För de experimentella resursområdena bedöms marknadsföringen kunna ge ökad beläggning.

Tillgång till erforderlig superdatorkraft inom landet är en förutsättning för en positiv utveckling av FFA verksamhet. Försöksanstalten föreslår en uppräkning av medel för tillämpad forskning fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Förändringarna i förhållande till budgetåret 1988/89 motiverar flygtekniska försöksanstalten på följande sätt.

A. Pris- och löneomräkning för primäruppdragen

Pris- och löneomräkningen ökar kostnaderna med 1 815 000 kr., varav 366 000 kr. för allmän ledning och förbandsverksamhet och 1 449 000 kr. för tillämpad forskning.

B. Uppgiftsförändringar

Materiel och anläggningar

Anstalten hemställer för budgetåret 1989/90 om utrustningsbidrag för ombyggnad av utrustning med 1,2 milj. kr.

För utökad omfattning av den tillämpade forskningen anser anstalten att bidraget till den verksamheten bör ökas med 3,8 milj. kr.

För budgetåret 1990/91 – 1991/92 anger försöksanstalten ett medelbehov för superdator om 9 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag kan i huvudsak godta den av flygtekniska försöksanstalten föreslagna inriktningen. Min beräkning av det totala medelsbehovet för allmän ledning och förbandsverksamhet och tillämpad forskning framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag föreslår vidare att anstaltens uppdragsverksamhet från och med budgetåret 1989/90 redovisas mot anslaget K 9. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Flygtekniska försöksanstalten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 240 000 kr.

FN-styrkor m. m.

Verksamheten under delprogrammet FN-styrkor m. m. omfattar bl. a. rekrytering, organisation och utbildning i Sverige av beredskapsstyrkan för FN-tjänst. Denna verksamhet budgeteras på ett uppdrag inom Allmän ledning och förbandsverksamhet och finansieras från förslagsanslaget Beredskapsstyrka för FN-tjänst. Delprogrammet omfattar vidare FN-styrkors tjänstgöring utomlands m. m. Denna verksamhet budgeteras på två uppdrag inom Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet. Finansieringen sker från förslagsanslagen "FN-styrkors verksamhet utomlands" och "Övervakningskontingenten i Korea". Grunderna för verksamheten anges i Lag om beredskapsstyrka för FN-tjänst, SFS 1974:614.

Verksamheten under delprogrammet leds av chefen för armén.

K 3. Beredskapsstyrka för FN-tjänst

1987/88	Utgift	28 600 000
1988/89	Anslag	34 200 000
1989/90	Förslag	34 285 000

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Chefen för armén	Föredraganden
Beredskapsstyrka för FN-tjänst: Allmän ledning och förbandsverksamhet	28 600	28 900	34 200	35 120	34 285
Medelsbehov	**28 600**	**28 900**	**34 200**	**35 120**	**34 285**

Budgetåret 1987/88

Arméstabens FN-avdelning har rekryterat FN-personal. Utbildningen av dem som rekryterats har huvudskaligen skett vid försvarets FN-skola i Almnäs, Södertälje.

Två kontingenter om sammanlagt ca 1 300 man har under budgetåret 1987/88 utbildats för tjänstgöring i södra Libanon. Huvuddelen av kontingenterna utgörs av personal vid underhållsbataljonen där.

Den svenska bataljonen på Cypern avvecklades i mitten av budgetåret. För den återstående delen av kontingenten på Cypern har utbildats ca 40

man. För tjänst i FN:s observatörsstyrkor i Mellersta Östern, Indien och Pakistan har rekryterats och utbildats ca 40 man.

Till specialenheten för katastrofhjälp har 20 personer rekryterats och utbildats.

160 kvinnor har under två veckor genomgått förberedande FN-utbildning för kvinnor.

För tjänstgöring vid övervakningskontingenten i Korea har sju personer rekryterats och utbildats. Kostnaderna för detta belastar anslaget K 5. Övervakningskontingenten i Korea.

Budgetåret 1988/89

Utbildningen av FN-förbanden är direkt inriktad på det område där förbandet skall verka. För att uppfylla Sveriges åtagande mot FN att kunna ställa två beredskapsbataljoner till FN:s förfogande har bl. a. hemvändande personal möjlighet att teckna beredskapsavtal. Verksamhetens omfattning är i övrigt oförändrad jämfört med den andra delen av föregående budgetår.

Budgetåret 1989/90

Chefen för armén

Den inriktning och omfattning av verksamheten som bedrivits budgetåret 1988/89 bedöms i huvudsak bestå. De kurser för viss underhålls- och transportpersonal som ges i Norge förlängs med en vecka och genomförs årligen. En viss ökning av kursverksamheten för personal inom specialenheten kommer att ske. Beredskapsbataljonen kommer att omorganiseras utan att kostnaderna påverkas. Det av riksdagen beslutade minnesmärket över stupade svenska FN-soldater skall anskaffas under året. Till följd av att arbetet med ett nytt ADB-system avslutats under budgetåret 1988/89 har behovet av resurser endast i begränsad omfattning under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag kan i huvudsak godta vad chefen för armén har anfört om verksamheten budgetåret 1989/90. Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. I beloppet ingår medel för anskaffning av det beslutade minnesmärket över stupade FN-soldater. Vid beräkningar av anslagsbeloppet har det s. k. huvudförslaget tillämpats. Medlen bör liksom tidigare anvisas utanför utgiftsramen för det militära försvaret.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredskapsstyrka för FN-tjänst* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 34 285 000 kr.

K 4. FN-styrkors verksamhet utomlands

1987/88 Utgift 224 540 000
1988/89 Anslag 205 120 000
1989/90 Förslag 230 475 000

Medel för en svensk militär styrka i FN-tjänst anvisades första gången på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1956/57 (prop. 1956:198, SU 179, rskr. 539). Därefter har årligen ytterligare medel anvisats för svenska FN-styrkors verksamhet.

Sedan budgetåret 1965/66 har anvisats medel för FN-styrkornas verksamhet utom Sverige under anslaget Kostnader för svenska FN-styrkor m. m., fr. o. m. budgetåret 1972/73 benämnt FN-styrkors verksamhet utomlands.

Sammanlagt har för den svenska verksamheten utomlands t. o. m. budgetåret 1988/89 anvisats 2 478 635 000 kr.

Del av ifrågavarande kostnader avses bli ersatt av FN. Intill den 30 september 1988 har från FN återbetalats 821 921 349 kr. Vid den tidpunkten uppgick Sveriges återstående fordran hos FN enligt dittills framlagda krav till 315 156 800 kr. Ersättningar från FN tillgodogörs statsbudgetens inkomsttitel Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Chefen för armén	Föredraganden
FN-styrkors verksamhet utomlands: operativ och krigsorganisatorisk verksamhet	213 800	224 540	205 120	213 150	230 475
Medelsbehov	**213 800**	**224 540**	**205 120**	**213 150**	**230 475**

Budgetåret 1987/88

Under året reducerades det svenska engagemanget på Cypern betydligt. Bataljonen avvecklades före den 31 december 1987. Den kvarvarande styrkan utgörs efter reduktionen av 22 man. Genom regeringsbeslut i april 1988 deltar Sverige i United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan (UNGOMAP) med högst sju officerare.

Budgetåret 1988/89

I början av budgetåret beslöt regeringen att Sverige skulle delta i United Nations Iran/Iraq Military Observer Group (UNIIMOG). Den svenska styrkan består av 15 man som i sin helhet är grupperad i Iran. Sammanlagt deltar Sverige under budgetåret i sex fredsbevarande operationer. För-

utom de nämnda UNGOMAP och UNIIMOG är dessa:

- UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization) i Mellersta Östern med 36 observatörer (varav tidvis några tjänstgör i UNGOMAP)
- UNMOGIP (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan) i Kashmir med åtta observatörer
- UNFICYP (United Nations Force in Cyprus) med 15 civilpoliser, tre militärpoliser och fyra befattningshavare i styrkans högkvarter.
- UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) med en kontingent bestående av en underhållsbataljon, en militärpolisgrupp och befattningshavare i styrkans högkvarter, sammanlagt ca 650 man.

Budgetåret 1989/90

Chefen för armén

Verksamheten planeras att genomföras i samma omfattning som under budgetåret 1988/89. Den utökning av verksamheten som föreslås beror helt på deltagandet i UNGOMAP och UNIIMOG som beslutats under tidigare budgetår.

Chefen för armén har under hösten 1988 i en separat skrivelse föreslagit att regeringen bl. a. skall vidta ändringar i förordningen om förmåner till anställd i beredskapsstyrkan för FN-tjänst och i övervakningskontingenten i Korea (FFS 1984: 31). Förslaget innebär i huvudsak att förmånerna för personal i kontingenter förbättras med ca 1 000 kr. per månad och för observatörer med ca 2 000 kr. per månad. Kostnaderna för en ändring enligt chefens för armén förslag uppgår till ca 11,2 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Behovet av bättre förmåner hänför sig främst till de ökade svårigheterna att rekrytera officerare samt kvalificerad personal till flera av de specialistbefattningar som finns vid underhållsbataljonen i Libanon.

Föredragandens överväganden

Jag godtar i huvudsak vad chefen för armén har anfört om verksamheten under budgetåret 1989/90.

Under anslaget disponeras 400 000 kr. av försvarets sjukvårdsstyrelse för försörjning med sjukvårdsmateriel och uttagning av medicinalpersonal inom UNIFIL.

Det är angeläget att de svenska FN-styrkorna utför sina krävande arbetsuppgifter på ett sätt som inger aktning och respekt för såväl Förenta Nationerna som för svensk FN-personal. Jag är därför oroad över det vikande antalet sökande till många av befattningarna. Det är allvarligt om kvalitén på den uttagna personalen sjunker och därmed gör det osäkert att arbetet kan utföras tillfredsställande. För att underlätta rekryteringen föreslår jag en förbättring av förmånerna i enlighet med chefens för armén förslag.

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställning över kostnader och medelsbehov. Medlen bör liksom tidigare anvisas utanför den militära ramen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *FN-styrkors verksamhet utomlands* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 230 475 000 kr.

K 5. Övervakningskontingenten i Korea

1987/88	Utgift	3 710 000
1988/89	Anslag	3 500 000
1989/90	Förslag	3 965 000

Medel för övervaknings- och repatrieringskontingenten i Korea anvisades första gången på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1953/54 (prop. 1953: 234, SU 196, rskr. 431). Den svenska repatrieringskontingenten upplöstes efter slutfört uppdrag år 1954 men övervakningskontingentens uppgift står alltjämt kvar.

För övervakningskontingentens fortsatta verksamhet har anvisats medel under anslaget Svenska övervakningskontingenten i Korea, fr. o. m. budgetåret 1972/73 benämnt Övervakningskontingenten i Korea.

Sammanlagt har för den svenska verksamheten i Korea t. o. m. budgetåret 1988/89 anvisats 58 780 000 kr.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Chefen för armén	Föredragandens
Övervakningskontingenten i Korea: operativ och krigsorganisatorisk verksamhet	3 200	3 710	3 500	3 875	3 965
Medelsbehov	**3 200**	**3 710**	**3 500**	**3 875**	**3 965**

Föredragandens överväganden

Genom beslut i maj 1984 föreskrev regeringen att det skall finnas en övervakningskontingent i Korea om högst tio personer. Jag kan för närvarande inte bedöma hur länge övervakningskontingenten i Korea behöver fortsätta sin verksamhet. Medel för verksamheten bör emellertid anvisas för budgetåret 1989/90. Jag anser att kontingentens personalstyrka även i fortsättningen bör hållas så låg som möjligt. I mitt förslag ingår förbättringar av förmånerna för personalen på samma sätt som för personalen i FN-styrkorna utomlands.

Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Medlen bör liksom tidigare anvisas utanför utgiftsramen för det militära försvaret.

Beräkningen av medelsbehovet för budgetåret 1989/90 måste betraktas som ungefärlig med hänsyn till svårigheterna att beräkna vissa utgiftsposter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övervakningskontingenten i Korea* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 965 000 kr.

K 6. Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål

1987/88	Utgift	13 403 012	Reservation	8 530 000
1988/89	Anslag	9 400 000		
1989/90	Förslag	6 720 000		

Verksamheten under delprogrammet Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål omfattar sådana ändamål som bekostas av medel utanför utgiftsramen för det militära försvaret. I verksamheten ingår för budgetåret 1989/90 den projektilröjning som enligt avtal ankommer på staten inom de delar av Järvafältet som har överlåtits till Stockholms m. fl. kommuner, anskaffning av mark i anslutning till pansarövningsfältet i Skövde som kompensation för övningsmark som har överlåtits till Skövde kommun samt ombyggnad av diverse befästningsobjekt.

Av verksamheten under delprogrammet budgeteras projektilröjningen på ett uppdrag Centralt vidtagen materielanskaffning m. m., markanskaffningen på ett uppdrag Markanskaffning samt ombyggnaden av befästningsobjekt på ett uppdrag Centralt beslutade ombyggnads- och underhållsåtgärder.

Verksamheten finansieras från reservationsanslaget Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1988/89	1989/90	
	Planerat	Överbefäl-havaren	Föredra-ganden
Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål:			
Centralt vidtagen materiel-anskaffning m. m.	4 000	4 900	4 900
Markanskaffning	500	–	–
Nybyggnad m. m.	2 000	–	–
Centralt beslutade om-byggnads- och underhålls-åtgärder	10 750	2 500	2 500
Medelsbehov	**17 250**	**7 400**	**7 400**

Budgetåret 1989/90

Överbefälhavaren

Medelsbehovet beräknas till 7,4 milj. kr. enligt vad som framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag kan i huvudsak godta vad överbefälhavaren har anfört om verksamheten under budgetåret 1989/90. Min beräkning av medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Jag förordar att medel anvisas enligt följande anslagsberäkning.

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång		Beräknad medelsförbrukning	
Reservation 1988-07-01	8 530	1988/89	17 250
Anslag för 1988/89	9 400	1989/90	7 400
Anslag för 1989/90 (förslag)	6 720	Beräknad reservation 1989-06-30	0
Summa	**24 650**		**24 650**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 720 000 kr.

K 7. Nämnden för vapenfriutbildning

Anslaget är en sammanslagning av de tidigare anslagen K 7. Nämnden för vapenfriutbildning och K 8. Vapenfria tjänstepliktiga.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition om verksamheten inom det militära försvaret m. m. för budgetåret 1989/90, beräkna ett förslagsanslag på 128 150 000 kr.

K 8. Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område

1987/88	Utgift	7 382 137
1988/89	Anslag	8 340 000
1989/90	Förslag	11 770 000

Anslaget har tidigare benämnts K 9. Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område.

Över anslaget finansieras utgifterna för totalförsvarets chefsnämnd, delegationen för planläggning av efterforskningsbyråns verksamhet, delegationen för icke-militärt motstånd m. m. Dessutom lämnas bidrag till Centralförbundet Folk och Försvar samt Stiftelsen Gällöfsta Kurscentrum.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Nämnder	Föredraganden
Anslagsposten					
1. Totalförsvarets chefsnämnd	440	417	470	540	536
2. Övriga nämnder m. m.	1140	915	1070	5101	3266
Bidrag till					
3. Centralförbundet Folk och Försvar	2670	2670	2750	2825	2858
4. Stiftelsen Gällöfsta Kurscentrum	3380	3380	3785	4473	3960
Till regeringens disposition			265		1150
Medelsbehov	**7630**	**7382**	**8340**	**12939**	**11770**

Budgetåret 1989/90

1. Nämnderna

Pris- och löneomräkning samt vissa volymförändringar inom nämnderna medför att kostnaderna ökar med 4031000 kr.

2. Bidrag

Centralförbundet Folk och Försvar och Stiftelsen Gällöfsta Kurscentrum begär sammanlagt 763000 kr. mer i bidrag för verksamheten.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 11770000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11770000 kr.

K 9. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet

1989/90 Nytt anslag (förslag) 1 000

Uppdragsverksamheten vid flygtekniska försöksanstalten har hittills budgeterats som uppdrag under anslaget K 2. Flygtekniska försöksanstalten. Denna verksamhet skall vara självbärande och redovisningen av kostnader och intäkter för denna verksamhet bör redovisas på ett eget anslag under statsbudgeten.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1987/88		1988/89	1989/90	
	Planerat	Utfall	Planerat	Flygtekniska försöksanstalten	Föredragganden
Flygtekniska försöksanstalten: Utvecklingsarbete (uppdragsverksamhet)					
Kostnader	93 375	98 907	108 865	106 690	106 690
Avgår:					
Intäkter av uppdragsverksamhet	–91 600	–101 548	–108 865	–105 665	–105 664
Balanserat över/underskott	– 1 775	+2 641		– 1 025	– 1 025[1]
Medelsbehov					**1**

[1] Det beräknade underskottet skall balanseras mot rörelsekapitalet.

Föredragandens överväganden

Jag är angelägen om att såväl kostnader som intäkter för uppdragsverksamheten hålls åtskiljda från den rent anslagsfinansierade tillämpade forskning som bedrivs vid försöksanstalten. Därför bör ett anslag på 1 000 kr. anvisas för ändamålet.

Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet har behov av en rörlig kredit. Med hänsyn till Flygtekniska försöksanstaltens omsättning inom uppdragsverksamheten bör kreditens belopp uppgå till 12 milj. kr.

Jag kan i huvudsak godta den av flygtekniska försöksanstalten föreslagna inriktningen av uppdragsverksamheten. Min beräkning av medelsbehovet för uppdragsverksamheten framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riskdagen

att till *Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Översikt

1 Huvudtitelns utformning 4
2 Säkerhetspolitiska överväganden 6
3 Totalförsvarets civila del 10
3.1 Inledning 10
3.2 Den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del 10
3.2.1 Grunder och inriktning 10
3.2.2 Grundsyn för mål- och riskanalyser, m. m. 12
3.2.3 Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå 12
3.2.4 Totalförsvarets ledningsorganisation på central och regional nivå 12
3.3 Ekonomiska överväganden 13
3.3.1 Planeringsramar 13
3.3.2 Det ekonomiska utfallet 13
3.3.3 Ekonomiska planeringsförutsättningar 13
3.3.4 Ekonomiska resurser för totalförsvarets civila del ... 15
3.3.4.1 Finansieringsprinciper 15
3.3.4.2 Ekonomisk ram för budgetåret 1989/90 15
3.3.5 Anslagsfrågor m. m. för budgetåret 1989/90 16
3.3.6 Ekonomisk planeringsram för perioden 1989/90–1991/92 18
3.4 Funktionsvis inriktning 19
3.4.1 Civil ledning och samordning 19
3.4.2 Befolkningsskydd och räddningstjänst 21
3.4.2.1 Inledning 21
3.4.2.2 Allmän inriktning 23
3.4.2.3 Befolkningsskyddet 23
3.4.2.4 Räddningstjänsten 24
3.4.2.5 Transporter av farligt gods 27
3.4.3 Psykologiskt försvar 29
3.4.4 Hälso- och sjukvård m. m. 30
3.4.5 Telekommunikationer 31
3.4.6 Transporter 32
3.4.7 Livsmedelsförsörjning m. m. 33
3.4.8 Energiförsörjning 34
3.4.9 Försörjning med industrivaror 36
3.4.10 Övriga viktiga samhällsfunktioner 38
3.4.11 Ansvaret under kriser och i krig för vissa funktioner . 44
3.4.12 Beredskap inom ADB-området 46

4 Anslagsfrågor för budgetåret 1989/90. 47
Fjärde huvudtiteln 47

A Försvarsdepartementet m. m. 47
1. Försvarsdepartementet 47
2. Utredningar m. m. 48

B Arméförband 49
1. Ledning och förbandsverksamhet 49
2. Anskaffning av materiel 49
3. Anskaffning av anläggningar 49

C Marinförband 49
1. Ledning och förbandsverksamhet 49
2. Anskaffning av materiel 49
3. Anskaffning av anläggningar 49

D Flygvapenförband 49
1. Ledning och förbandsverksamhet 49
2. Anskaffning av materiel 49
3. Anskaffning av anläggningar 49

E Operativ ledning m. m. 50
1. Ledning och förbandsverksamhet 50
2. Anskaffning av materiel 50
3. Anskaffning av anläggningar 50
4. Forskning och utveckling 50

F Gemensamma myndigheter m. m. 50
1. Försvarets civilförvaltning 50
2. Försvarets sjukvårdsstyrelse 50
3. Fortifikationsförvaltningen 50
4. Försvarets materielverk 50
5. Gemensam försvarsforskning 50
6. Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt. 51
7. Försvarets radioanstalt 51
8. Värnpliktsverket 51
9. Försvarets rationaliseringsinstitut 51
10. Försvarshögskolan 51
11. Militärhögskolan 51
12. Försvarets förvaltningsskola 51
13. Försvarets läromedelscentral 51
14. Krigsarkivet 51
15. Statens försvarshistoriska museer 51
16. Frivilliga försvarsorganisationer m. m. 52
17. Försvarets datacentral 52
18. Kustbevakningen 52
19. Anskaffning av materiel till kustbevakningen 52
20. Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret 52
21. Reserv för det militära försvaret 52
22. Reglering av prisstegringar för det militära försvaret 52

G Civil ledning och samordning 53
1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader ... 54
2. Civil ledning och samordning 55
3. Civilbefälhavarna 58
4. Signalskydd 61
5. Vissa tcleanordningar 62

H Befolkningsskydd och räddningstjänst m. m. 64
1. Befolkningsskydd och räddningstjänst 65
2. Anläggningar för fredsorganisationen 69
3. Skyddsrum m. m. 71
4. Identitetsbrickor 74
5. Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m. 75

I Psykologiskt försvar 76
1. Styrelsen för psykologiskt försvar 76

J Försörjning med industrivaror 78
1. Drift av beredskapslager 78
2. Beredskapslagring och industriella åtgärder 79
3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m. 81

K Övriga ändamål 82
1. Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet 82
2. Flygtekniska försöksanstalten 83
3. Beredskapsstyrka för FN-tjänst 86
4. FN-styrkors verksamhet utomlands 88
5. Övervakningskontingenten i Korea 90
6. Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål 91
7. Nämnden för vapenfriutbildning 92
8. Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område. 92
9. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet 94

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89:100
Bil. 7

Socialdepartementet
(femte huvudtiteln)

ÖVERSIKT

Verksamhetsområdet

Socialpolitiken utgör grunden i välfärdssamhället. Det sociala välfärdssystemet är ett uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa.

Till socialdepartementets verksamhetsområde hör det sociala trygghetssystemet:

- Ekonomiskt stöd till barnfamiljer inkl. föräldraförsäkring och barnomsorg
- Försäkring vid sjukdom, arbetsskada, handikapp och ålderdom
- Hälso- och sjukvård
- Äldreomsorg och omsorger om handikappade
- Socialt behandlingsarbete och alkohol- och narkotikafrågor.

Socialdepartementet ansvarar också för statistik, forskning och utvecklingsarbete inom den sociala sektorn.

Aktuella utvecklingslinjer

Befolkningsutvecklingen

Befolkningsutvecklingen i landet påverkar förutsättningarna för socialpolitiken. Den inverkar på hur behoven utvecklas, bl. a. efterfrågan på barnomsorg. Den påverkar möjligheterna att tillgodose behoven, exempelvis tillgången till personer i arbetsför ålder.

Flera faktorer i befolkningsutvecklingen medverkar nu till att efterfrågan på sociala insatser ökar.

Antalet barn som föds ökar. Ökningen är ganska unik i Västeuropa, där födelsetalen i allmänhet fortsätter att minska betydligt eller ligger på en mycket låg nivå. År 1987 föddes ca 105 000 barn, vilket är betydligt fler än på länge. Ökningen har fortsatt under 1988. Ökningen medför att kostnaderna för hälso- och sjukvården, barnbidragen, föräldraförsäkringen och barnomsorgen stiger.

Andelen äktenskap som upplöses genom skilsmässa fortsätter att öka och antagligen även antalet samboförhållanden som upplöses. Allt fler barn blir därmed berättigade till bidragsförskott.

Medelåldern i den yrkesverksamma delen av befolkningen ligger på en konstant hög nivå, 41 år. Andelen av de yrkesverksamma som är i åldern

1 *Riksdagen 1988/89. I saml. Nr 100. Bilaga 7*

50–64 år kommer att öka från 27 % år 1987 till 31 % år 1997. Ökningen inverkar bl.a. på behoven av hälso- och sjukvård och sjukpenning.

Antalet äldre över 80 år ökar. Enbart under de närmaste fem åren kommer antalet personer i denna åldersgrupp att öka med nära 60 000. De allt fler äldre bidrar till ökade ånspråk på hälso- och sjukvård, omsorg, social service och pensioner. Antalet personer i åldersgruppen 65–79 år minskar under samma period och anspråken på vård och omsorg i denna grupp förväntas minska.

Den ekonomiska utvecklingen

De sammanlagda utgifterna för samhällets socialpolitik under 1989 beräknas uppgå till 365 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 30 % av bruttonationalprodukten, BNP. De sociala utgifterna ökar realt år från år. Beräknat som andel av BNP har de sociala utgifterna under de senaste åren legat på en i stort sett oförändrad nivå. En ökning kan förutses under de kommande åren till följd av höjda utgifter inom socialförsäkringen.

En stark och stabil social välfärd är ett viktigt inslag i regeringens arbete för att skapa balans i den svenska ekonomin. En utbyggd och väl fungerande socialpolitik underlättar en strukturell anpassning i ekonomin, vilket bidrar till att stödja den ekonomiska tillväxten. Den sociala välfärdspolitiken ger ökad trygghet och rättvisa. Människor har därför lättare att ta till sig ny kunskap och delta i utveckling och förnyelse.

De samhällsekonomiska utsikterna har förändrats. Högkonjunkturen och det höga kapacitetsutnyttjandet kan medföra ökade risker för arbetsskador och sjukdomar. Ökningen av den privata konsumtionen ger allt fler hushåll goda ekonomiska marginaler, vilket kan leda till stigande krav på tillgänglighet och kvalitet inom den sociala sektorn.

Arbetsmarknadens utveckling

Hög sysselsättning och låg arbetslöshet är en förutsättning för en utbyggd och rättvis socialpolitik.

Arbetsmarknaden har under senare delen av 1980-talet haft en positiv utveckling. Antalet sysselsatta ligger på en hög nivå, och den genomsnittliga arbetstiden har ökat. Andelen kvinnor med kort deltid har under senare år minskat samtidigt som andelen heltidsarbetande kvinnor stigit. Kvinnornas arbetskraftsdeltagande och deras tjänstgöringsgrad ligger fortfarande lägre än männens men förväntas öka ytterligare under 1990-talet. Detta har betydelse för arbetskraftsutbudet totalt, då nytillskottet till arbetskraften i form av ungdomar blir förhållandevis lågt till följd av de minskande ungdomskullarna. Till skillnad från tidigare, då andelen ungdomar i arbetskraften ökat, kan det inom vissa sektorer bli en brist på ungdomar.

Arbetsmarknadsläget har stor betydelse särskilt inom den personalintensiva offentliga vård- och servicesektorn. I den pågående högkonjunkturen, när efterfrågan på arbetskraft från näringslivet är stark, utsätts denna sektor för ökad konkurrens om arbetskraften. Det har redan uppstått svårigheter

att upprätthålla en kvantitativ och kvalitativ hög nivå i verksamheten. Vissa sociala och medicinska verksamhetsområden har rekryteringsproblem, antalet sökande till flera utbildningslinjer är lågt och personalomsättningen är hög.

Förslagens huvudinriktning

Utbyggnaden av föräldraförsäkringen har prioriterats inför det kommande budgetåret. Föräldraförsäkringen föreslås i en särskild proposition att i en första etapp byggas ut med tre månader med ersättning på samma nivå som sjukpenningen. Fullt utbyggd kommer föräldraförsäkringen fr.o.m. den 1 juli 1991 att ge ersättning på sjukpenningnivån under 18 månader.

Inom de prioriterade områdena vård och omsorg fullföljs inriktningen på att bättre tillgodose patienternas önskemål och krav på bättre service, större valfrihet och tillgänglighet i vården. De äldre måste garanteras en trygg och värdig ålderdom. Ett omfattande arbete har inletts som syftar till att anpassa vård- och omsorgsstrukturen till kommande behov och förutsättningar.

Ett omfattande utvecklingsarbete inleds också inom socialförsäkringen. Insatser föreslås bl.a. för att förstärka socialförsäkringens administration.

Med undantag av reformen inom föräldraförsäkringen och vissa handikappolitiska åtgärder finansieras förslagen genom omprioriteringar inom socialdepartementets huvudtitel.

Ekonomiskt stöd till barnfamiljerna

I början av 1980-talet fick flertalet hushåll vidkännas försämringar av den ekonomiska standarden. Den ekonomiska återhämtningen medför att också barnfamiljernas ekonomi har förbättrats under senare år. Ökningen av de disponibla inkomsterna 1982–86 har varit ca 7,8 % för samboende med barn och ca 1,5 % för ensamstående med barn.

Hushållens disponibla inkomster per konsumtionsenhet. Genomsnitt och förändring i 1980 års priser (tkr.)

Familjetyp	1980	1982	1986	Förändring % 80–82	82–86
Samboende					
utan barn	51,7	49,4	54,3	–4,4	9,9
med barn	41,3	39,5	42,6	–4,4	7,8
Ensamstående					
utan barn	45,0	41,2	43,3	–8,4	5,1
med barn	41,0	39,4	40,0	–3,9	1,5
Hushåll 65– år	33,9	33,8	34,7	–0,3	2,7

Källa: Statistiska centralbyrån och socialdepartementet

Det är svårt att allsidigt beskriva hushållens ekonomi, bl.a. med hänsyn till bostadskostnader och avgifter för offentlig service. Jämfört med övriga grupper förefaller dock barnfamiljerna ha haft en något svagare återhämtning av den disponibla inkomsten fram till 1986.

Samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna syftar till att utjämna skillnader i ekonomiska villkor mellan barnfamiljer och familjer utan barn samt till att skapa en rättvis fördelning mellan olika typer av barnfamiljer.

Barnbidrag, som utges med samma belopp för alla barn under 16 års ålder, betalas ut till ca en miljon familjer med sammanlagt ca 1,6 miljoner barn. Familjer med tre eller flera barn får dessutom flerbarnstillägg.

Från den 1 januari 1989 lämnas barnbidrag inkl. flerbarnstillägg med följande belopp:

Antal barn	*Kr. per år*	*Kr. per månad*
1	5 820	485
2	11 640	970
3	20 370	1 698
4	37 248	3 104
5	57 036	4 753

Bostadsbidrag utges till ca 242 000 familjer med ca 495 000 barn.

Föräldraförsäkringen ger föräldrarna möjlighet att vara hemma hos barnet under sammanlagt 360 dagar varav 270 dagar med ersättning motsvarande sjukpenningen. Föräldraförsäkringen föreslås i en särskild proposition byggas ut med tre månader med ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen. Avsikten är att i en andra etapp växla de 90 dagar med ersättning enligt garantinivån som ingår i nuvarande system mot 90 dagar ersatta enligt inkomstbortfallsprincipen och att i en tredje etapp bygga ut försäkringen med ytterligare tre månader med samma slag av ersättning.

Sammantaget innebär detta att föräldraförsäkringen kommer att ge ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen under 18 månader. Föräldraförsäkringsdagar skall kunna tas ut till dess barnet fyller åtta år. Utbyggnaden skall vara klar den 1 juli 1991.

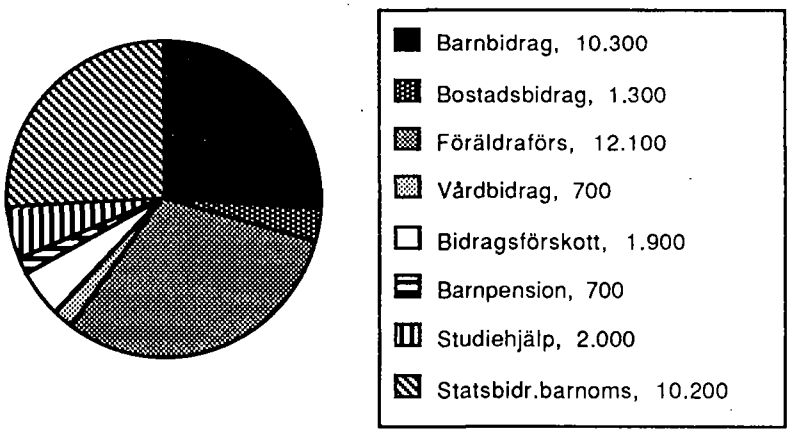
Den tillfälliga föräldrapenningen lämnas under högst 60 dagar under ett år till föräldrar som avstår från förvärvsarbete bl.a. för vård av sjukt barn. Ersättning kan lämnas till dess barnet fyller 12 år, eller i vissa fall till dess barnet fyller 16 år. I vissa fall, när barnets sjukdom motiverar det, kan ersättning lämnas för ytterligare 30 dagar per år.

Vårdbidrag lämnas till föräldrar som har handikappat barn som behöver särskild tillsyn och vård. Bidraget kan numera också bibehållas under en omställningsperiod om barnet avlider.

Genom bidragsförskotten ger samhället ett ekonomiskt grundskydd för barn vars föräldrar lever åtskilda. Bidragsförskott betalas ut för ca 277 000 barn, i de flesta fall med 40 % av basbeloppet.

Det sammanlagda statliga stödet till barnfamiljerna år 1989 beräknas till 39 200 milj. kr. med följande fördelning.

STATENS STÖD TILL BARNFAMILJERNA 1989 (MKR)

Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

Genom socialförsäkringssystemet garanteras medborgarna en allmän ekonomisk trygghet vid ålderdomen och ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom och handikapp.

Socialförsäkringen omfattar sjukförsäkring (inkl. tandvårdsförsäkring), föräldraförsäkring, folkpension med pensionstillskott, allmän tilläggspension, arbetsskadeförsäkring och delpensionsförsäkring.

De ersättningar som utges från socialförsäkringen har en mycket stor fördelningspolitisk betydelse. Omkring 25 % av den totala privata konsumtionen i landet sker med hjälp av de ersättningar som efter skatteavdrag betalas ut från socialförsäkringen och vissa andra stödsystem. Det är av central betydelse att den ekonomiska trygghet som härigenom byggts upp för de grupper som har svårt att klara sin försörjning genom egna förvärvsinkomster också kan bevaras under åren framöver. Den svenska socialpolitiken skall även i fortsättningen bygga på generella åtgärder och vara en socialpolitik för hela folket.

Pensionerna värdesäkras genom att basbeloppet beräknas utifrån utvecklingen av konsumentprisindex. Genom den tillämpade värdesäkringsmetoden får pensionärerna full kompensation för inträffade prisförändringar under perioden november 1987 till november 1988.

Fr.o.m. den 1 januari 1989 får pensionärerna också full kompensation för den uppoffring de gjorde i samband med devalveringen av den svenska kronan hösten 1982. I basbeloppet har från denna tidpunkt inräknats ett extra belopp på 600 kr. Sedan den 1 juli 1987 har ett extra basbeloppstillägg på 400 kr. gett partiell kompensation.

Riksdagen har i stor enighet fattat beslut om ändrade regler för efterlevandepensioneringen. De nya reglerna, som är försedda med omfattande övergångsbestämmelser, träder i kraft den 1 januari 1990.

Inom sjukförsäkringen har en fortsatt ökning skett av framför allt de lång-

variga sjukfallen. Regeringen ser med oro på denna utveckling. Rehabiliteringsberedningen, som haft till uppgift att se över sjukförsäkringssystemet i syfte att kunna ge detta en mer aktiv roll i rehabiliteringsarbetet och när det gäller sjukdomsförebyggande insatser, har nyligen lämnat sitt slutbetänkande (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering. Betänkandet är föremål för remissbehandling.

I årets budgetförslag aviseras också ett arbete med sikte på en senare proposition till riksdagen angående en reformering av de nuvarande reglerna för kostnadsfria läkemedel och förbrukningsartiklar, högkostnadsskydd för sjukresor, en ny nivå för handikappersättningen och extra avdraget för sjukdomskostnader i taxeringen. Syftet härmed är att skapa ett enhetligare och rättvisare system för hela detta område.

Regeringen aviserar också sin avsikt att låta göra en översyn av tandvårdsförsäkringen så att det förebyggande tandvårdarbetet ges en starkare ställning.

Insatser föreslås för att förstärka och effektivisera socialförsäkringsadministrationen. Bl.a. ges ytterligare tillskott för handläggning av ersättning vid arbetsskador. Riktlinjer ges också för det framtida datorstödet inom försäkringsadministrationen. En utökning av antalet datorterminaler föreslås för nästkommande budgetår.

Hälso- och sjukvård m.m.

Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och vård på lika villkor för alla invånare. Hälsosituationen i Sverige är vid en internationell jämförelse god. Den har med utgångspunkt från bl.a. traditionella dödlighetsmått förbättrats något under senare år. Samtidigt finns dock stora skillnader i hälsoläge och vårdutnyttjande mellan olika befolkningsgrupper.

De totala kostnaderna för hälso- och sjukvården beräknas under år 1989 uppgå till ca 90 miljarder kr. Det motsvarar ca 9 % av bruttonationalprodukten. De reala resurser som tillförts hälso- och sjukvården under senare år har stadigt ökat. Ökningstakten har dock avtagit något.

Staten svarar för ungefär en fjärdedel av totalkostnaden genom ersättningen från den allmänna sjukförsäkringen samt genom andra bidrag.

Utvecklingen inom flertalet samhällsområden präglas av snabba förändringar. Detta gäller inte minst hälso- och sjukvårdssektorn, som visar mycket omfattande struktur- och verksamhetsförändringar. Antalet vårdplatser för korttidsvård har mellan åren 1970 och 1987 minskat med närmare en femtedel, vårdplatserna inom psykiatrin närmast halverats medan långtidssjukvården kontinuerligt kraftigt byggts ut fram till år 1985 för att därefter minska något.

Den slutna somatiska korttidsvården har kontinuerligt ökat genom att vårdplatserna utnyttjats mer intensivt. Inom psykiatrin har förbättrade behandlingsmetoder och vård i öppna/halvöppna vårdformer lett till en drastisk minskning av medelvårdtiderna. Inom den somatiska långtidssjukvården har den parallella utbyggnaden av primärvården och hemsjukvården med ökande inslag av växelvård och dagvård skapat förutsättningar för en aktivt fungerande långvård och kortare medelvårdtider.

Utbyggnaden av primärvården fortsätter även om detta sker i en långsammare takt än tidigare beräknats. Det finns en klar strävan till hälsopolitiska insatser, bl.a. i överensstämmelse med de riktlinjer som WHO angivit inom ramen för strategin Hälsa för Alla År 2000.

Besöken i primärvården har ökat med en femtedel under 1980-talet medan besöken vid sjukhusanslutna mottagningar har minskat.

Som en konsekvens av genomförda strukturförändringar har också kostnadsfördelningen ändrats inom hälso- och sjukvården:

Vårdplatsförändringar 1970–1986

	1970	1975	1982	1985	1987
Somatisk korttidsvård	49 100	47 000	44 900	41 900	39 900
Somatisk långtidsvård	34 100	40 400	51 000	53 900	52 500
Psykiatrisk vård	37 000	36 200	28 000	24 100	20 900
Totalt	**120 200**	**123 600**	**123 900**	**119 900**	**113 300**
Vårdplatser/1000 inv.	14,5	15,1	14,9	14,4	13,5

En annan påtaglig förändring avser hur olika åldersgrupper utnyttjar vården. Åldersgrupperna 60–80 år utnyttjar i hög utsträckning den högspecialiserade vården.

Det finns stora skillnader i fråga om vårdresurser och vårdutnyttjande mellan olika sjukvårdshuvudmän, kommuner och kliniker. Den främsta förklaringen till dessa skillnader har i olika undersökningar av socialstyrelsen och Spri visat sig vara vårdutbudets storlek. Man har också kunnat styrka att det finns ett positivt samband mellan satsningen på primärvård och en gynnsammare kostnadsutveckling.

En hög beredskap måste finnas i framtiden för att möta ständigt växlande förutsättningar och krav inom hälso- och sjukvården. De alltjämt stora skillnaderna i hälsoläge mellan olika socio-ekonomiska grupper, yrken och geografiska delar av landet har föranlett regeringen att tillkalla en särskild folkhälsogrupp under hälso- och sjukvårdsberedningen. Gruppens uppgift är inte att i första hand göra ytterligare utredningar utan att på grundval av tillgänglig kunskap initiera lämpliga åtgärder och få dem genomförda.

Utvecklingen mot en mer slagkraftig primärvård ger förutsättningar att ompröva dimensioneringen av den slutna vårdens organisation. Hittills har minskningarna av antalet vårdplatser i huvudsak genomförts genom utglesning på befintliga vårdavdelningar och i viss, men dock liten, grad genom avveckling av hela enheter. Konsekvenserna har blivit en successiv ökning av personaltätheten.

Tillräckliga kunskaper torde nu finnas för att kunna diskutera åtgärder för att förbättra situationen på en rad områden och öka kapaciteten inom svensk hälso- och sjukvård utan större reala resurstillskott. Utgångspunkten är att minska omfattningen av den slutna vården och kostnaderna i "högkostnadsområden" i riktning mot de nivåer som områden med förhållandevis låga kostnader uppvisar. Självfallet måste ålderssammansättning och vissa andra förhållanden vägas in. Ingen har ännu kunnat visa att hälsoläget är mindre gynnsamt i områden med låg konsumtion och mindre resurser. Det är därför en rimlig hypotes att en aktiv påverkansprocess från centrala organ med

goda faktaunderlag bör kunna dämpa kostnadsutvecklingen även på relativt kort sikt.

Statens huvudsakliga instrument att utöva påverkan i en sådan process är socialstyrelsen. Inom socialdepartementet har en översyn genomförts för att precisera och konkretisera socialstyrelsens roll och uppgifter. Resultatet av översynen har presenterats i en rapport, Socialstyrelsen i förändring. Av rapporten framgår att socialstyrelsen bl.a. får en viktig uppgift att genom kunskapssammanställningar, nulägesbeskrivningar och jämförande analyser påverka utvecklingen hos sjukvårdshuvudmännen så att resurserna kan utnyttjas bättre, köerna avvecklas och vården bli mer tillgänglig. Vidare skall socialstyrelsen inom ramen för sitt tillsynsansvar inom såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården utveckla former och metoder för en systematiserad uppföljning och utvärdering av kommunernas och landstingens verksamhet. En proposition om socialstyrelsens organisation avses lämnas under våren.

Andra viktiga instrument är statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik (SBU) och sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri). Tillsammans har socialstyrelsen, SBU och Spri goda förutsättningar att med väl avstämda arbetsprogram åstadkomma en högre sammanlagd kapacitet i utvecklings-, uppföljnings- och utvärderingsarbetet. Målet är att uppnå högre kvalitet och lägre kostnader inom en given ekonomisk ram.

Omsorg om barn och ungdom

Barnomsorgen intar en central plats i samhällets service till barnfamiljerna. Barnomsorgen syftar till att ge barnen omvårdnad och utvecklingsfrämjande stimulans. Den skall stödja föräldrarna i föräldrarollen och förbereda barnen för ett vuxenliv i gemenskap och solidaritet. Barnomsorgen gör det också möjligt för båda föräldrarna att förvärvsarbeta eller studera. Därigenom främjas jämställdheten mellan kvinnor och män.

Barnomsorg bedrivs i olika organisatoriska former. För förskolebarnen finns daghem, familjedaghem, deltidsgrupper och öppna förskolor. För skolbarnen finns fritidshem, öppen fritidsverksamhet och familjedaghem.

Utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter i enlighet med riksdagens beslut hösten 1985.

Genom riksdagsbeslutet hösten 1985 lades principen fast om en rätt för alla barn att delta i kommunal barnomsorg från ett och ett halvt års ålder till dess de börjar skolan. För barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar skall rätten avse plats i kommunalt daghem, föräldrakooperativ eller familjedaghem. För barn som är i familjedaghem eller vars föräldrar är hemarbetande skall rätten gälla deltagande i öppen förskola eller plats i deltidsgrupp.

Den angivna målsättningen skall uppfyllas genom en planmässig utbyggnad som innebär att barnomsorgen för alla barn i åldern 1 1/2 – 7 år skall täcka efterfrågan senast år 1991.

Av statsbidraget till kommunernas barnomsorg avsätts årligen medel för utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen. Projekt av detta slag bedrivs f.n. i ca 200 kommuner.

I Sverige finns för närvarande ca 1,5 milj. människor som är 65 år och äldre, vilket motsvarar knappt 18% av befolkningen. Denna andel beräknas vara ungefär lika stor år 2000. Däremot kommer antalet äldre över 80 år, enligt statistiska centralbyråns prognoser, att öka med ca 90 000 personer under tiden fram till sekelskiftet.

Utbyggnaden av primärkommunernas äldre- och handikappomsorg har under 1980-talet varit kraftig. År 1987 fick 315 000 personer hemhjälp. Personer med omfattande behov av insatser har i allt högre utsträckning kunnat få service och vård i hemmet. Under 1980-talet har också skett en kraftig utbyggnad av jourverksamhet, trygghetslarm samt kvälls- och nattpatruller. År 1986 fanns ca 29 000 trygghetstelefoner i bostäder för äldre och handikappade och nattpatruller var verksamma i 224 kommuner. Samtliga kommuner i landet hade dagcentraler och områdeslokaler för äldre. År 1985 hade ett femtiotal kommuner särskilda dagverksamheter för människor med åldersdemens. Många kommuner planerar också att inrätta sådana verksamheter.

Antalet personer som beviljats färdtjänst har ökat från 287 000 år 1980 till 400 000 år 1987. Under samma period har antalet enkelresor ökat med ca 34 %.

Cirka 95 % av befolkningen över 65 år bor i egen bostad. Denna nivå har i stort sett gällt sedan år 1970. Socialstyrelsens kartläggning av boendet för äldre, handikappade och långtidssjuka visar att kommunerna planerar att öka antalet platser i särskilda boende- och vårdformer för äldre med totalt ca 5 600 platser under åren 1988 och 1989. Häri ligger framförallt en ökning av antalet platser i servicebostäder och gruppboenden för åldersdementa samt en minskning av antalet platser på ålderdomshem, företrädesvis genom ombyggnad.

Äldreomsorgen måste även i fortsättningen ges hög prioritet. Många äldre behöver service och vård på grund av de funktionsnedsättningar som följer av hög ålder. I den av riksdagen antagna propositionen (1987/88:176, 1988/89:SoU6, rskr. 55) om äldreomsorgen inför 90-talet anges mål och riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av äldreomsorgen.

Närstående till svårt sjuka ges från den 1 juli 1989 rätt till ledighet från förvärvsarbete samt ersättning från den allmänna försäkringen motsvarande sjukpenningnivån för att ge vård i hemmet i vissa situationer och under en period om högst 30 dagar. Dagantalet räknas för den person som vårdas.

Från den 1 januari 1989 är primärkommunerna genom en ändring i socialtjänstlagen (1980:620) skyldiga att planera sina insatser för äldre. Planeringen skall ske i samarbete med landstingskommuner och berörda organisationer och samhällsorgan.

Regeringen har den 11 maj 1988 beslutat inrätta en delegation för beredning av frågan om eventuell förändring av huvudmannaskap m.m. inom samhällets äldreomsorg. Delegationen har fått till uppgift att beskriva och analysera organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser av ett förändrat huvudmannaskap för samhällets insatser för äldre och därvid även bedöma behovet av service, omsorg och vård i framtiden. Målet är att åstadkomma ett mer sammanhållet ansvar för samhällets insatser. Inriktningen

bör vara att primärkommunerna ges ett samlat ansvar för insatser som är likartade eller kompletterar varandra.

Frågan om en bättre samordning av samhällets insatser är av utomordentligt stor betydelse för möjligheterna att utveckla en verksamhet som är effektiv och väl fungerande från äldre människors synpunkt.

Inriktningen är att de förändringar av huvudmannaskap och ansvarfördelning som kan bli aktuella skall kunna genomföras fr.o.m. den 1 januari 1991.

Delegationen har även till uppgift att utreda möjligheterna för den enskilde att flytta till annan kommun eller annat landsting, även när det finns behov av särskilda boende- eller vårdformer. Landstingsförbundet har i november 1988 rekommenderat sina medlemmar att efter vissa riktlinjer göra sådana flyttningar möjliga.

Åtgärderna för handikappade har hög prioritet i regeringens politik. Målet inom handikappområdet är att göra samhället tillgängligt för alla människor och att uppnå full delaktighet och jämlikhet.

I 1988 års regeringsförklaring uttalades att särskild uppmärksamhet skall ägnas situationen för svårt handikappade samt för handikappade barn och deras familjer. Ett led i detta arbete är den särskilda kommitté (Dir. 1988:53) om samhällets stöd till människor med funktionshinder, som regeringen beslutade om under hösten 1988. Kommittens huvuduppgift är att kartlägga och analysera de insatser som görs för handikappade inom kommunernas socialtjänst och landstingens habiliterings- och rehabiliteringsverksamhet samt lämna förslag till åtgärder som innebär att handikappade i framtiden kan tillförsäkras ett väl fungerande samhällsstöd.

Hjälpmedelsutredningen (Dir. 1986:31) väntas inom kort redovisa sina överväganden om den framtida hjälpmedelsförsörjningen för handikappade. Utredningens uppgift är att kartlägga och analysera den nuvarande situationen inom hjälpmedelsområdet samt, om den finner det motiverat, föreslå förändringar i syfte att nå en bättre fungerande hjälpmedelsverksamhet sett såväl ur den enskildes som samhällets perspektiv.

Som en följd av förslag i fjolårets budgetproposition och i särproposition i anslutning till denna har riksdagen beslutat om flera betydande handikappolitiska reformer. Dessa gäller bl.a. ett förbättrat bilstöd till handikappade, permanentning och utveckling av verksamheten med utgivning av dagstidningar för synskadade samt förbättringar av stödet till familjer med handikappade barn. Även i årets budgetproposition har, bl.a. genom omprioriteringar, utrymme skapats för vissa förstärkta insatser inom handikappområdet. Insatserna avser olika ändamål inom främst socialdepartementets och utbildningsdepartementets resp. områden. Bl.a. lämnas förslag om att bilstöd framdeles även skall kunna lämnas till familjer med handikappade barn över 18 år. Vidare föreslås att statsbidrag till kommunalt bostadstillägg skall kunna utges för boendekostnader för psykiskt utvecklingsstörda som bor i gruppbostad.

De senaste årens utveckling inom vården av missbrukare har i många avseenden varit positiv. Det sker en ökad satsning på tidigare behandling, en kraftig utbyggnad och differentiering av institutionsvården samt en vitaliserad utveckling av metoder inom vården vid behandlingshem. Samtidigt finns problem med vården för de mest utsatta grupperna.

Vissa problem finns också inom ungdomsvården, där de svårast störda ungdomarna med en omfattande kriminalitet och med grova våldstendenser inte alltid kan få erforderlig vård inom socialtjänsten.

Såväl inom missbrukarvården för vuxna som inom ungdomsvården finns ett stort behov av fortsatt utvecklingsarbete. Regeringen aviserar en förändring av statsbidragssystemet inom missbrukarvården och ungdomsvården. Vidare föreslås en fortsatt satsning på utvecklingsarbete inom institutionsvården eller alternativ till denna.

Regeringen kommer under år 1989 att föreslå ändringar i lagen (1980:621) med vissa bestämmelser om vård av unga (LVU).

Regeringen har givit socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en utvärdering av socialtjänstlagen främst vad gäller den praktiska tillämpningen beträffande utsatta grupper bland barn och ungdomar. Styrelsen skall redovisa uppdraget senast den 1 januari 1990.

Regeringen föreslår att särskilda medel anslås för att stimulera utvecklingsarbete rörande metoder för utredning och behandling av barn som utsatts för sexuella övergrepp. Under våren 1989 kommer en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet att redovisa ett uppdrag från regeringen att kartlägga omfattningen av sexuella övergrepp mot barn. Gruppen behandlar även frågor om information och behandlingsmetoder.

Flyktingbarnen lever ofta i en utsatt situation. Socialstyrelsen har betonat behovet av kompetens- och metodutveckling inom såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården. Medel föreslås för utveckling av bl.a. socialbyråernas arbete med flyktingbarn och ungdomar.

Frivilliga organisationer gör stora insatser i arbetet för barn i svåra situationer. Organisationerna har bl.a. bidragit till att lyfta fram problem som barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn. Även de föreningar som organiserar familjehemsföräldrar har en viktig uppgift. Särskilda bidrag föreslås till dessa organisationer.

Även inom alkohol- och narkotikapolitiken bedrivs ett viktigt förebyggande arbete genom folkrörelsernas och föreningslivets försorg. Lokal och central information och andra opinionsbildande insatser, liksom stöd till lokalt förankrade drogförebyggande verksamheter är av stor vikt. Inriktningen på ungdomsgruppen är särskilt betydelsefull.

Konsumtionen av alkohol har de senaste åren tenderat att öka. Starkölsförsäljningen har t.ex. ökat markant. Ungdomsgruppen står för en betydande del av konsumtionsökningen.

Under de senaste åren har en särskild beredningsgrupp (BOMAN-gruppen) verkat med uppgift att intensifiera och utveckla de opinionsbildande insatserna mot ungdomars konsumtion av alkohol och andra droger.

BOMAN-gruppens arbete – som avslutats under år 1988 – skall ligga till

grund för en bredare aktion mot droger under åren 1989 och 1990. Den nya aktiviteten skall, liksom den tidigare, basera sig på ett folkrörelseengagemang. Berörda myndigheter bör dessutom – såväl centralt som lokalt – ta ett ansvar för och på olika sätt stödja aktionen. Genom ökade resurser, en förstärkt samverkan och en bredare inriktning bör förutsättningar kunna skapas för en slagkraftig aktion.

Omfattningen av det tunga narkotikamissbruket syns inte ha genomgått några stora förändringar under det senaste året. Olika myndigheter har dock rapporterat om ett ökat missbruk av amfetamin bland både unga och vuxna som i övrigt är socialt väletablerade.

Narkotikapolitiken har fortsatt hög prioritet i regeringens arbete. Målet för samhällets insatser är att stoppa allt missbruk av narkotika. I detta arbete ingår utbyggda insatser inom kontroll- och vårdområdena, ett förstärkt förebyggande arbete liksom ett ökat stöd till folkrörelser och organisationer.

Spridningen av HIV/aids-epidemin bland intravenösa missbrukare har föranlett en ytterligare intensifiering av kampen mot narkotikamissbruket. Betydande insatser sker för att förstärka samarbetet mellan polis, kriminalvård och socialtjänst. Den 1 januari 1989 träder en ny lag med vidgade möjligheter till tvångsvård av vuxna missbrukare i kraft. Sverige arbetar aktivt för ett bredare internationellt samarbete i narkotikabekämpningen.

Budgetomslutning

För socialdepartementets område beräknas utgifterna för budgetåret 1989/90 till sammanlagt 104 512,3 milj. kr. Det är en ökning med 8 017,1 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Till dessa belopp skall läggas den del av socialförsäkringssystemet som ligger utanför statsbudgeten. Utgiftssumman blir då 245 000 milj. kr. och ökningen 28 000 milj. kr.

Sammanställning

Anslagsförändringarna inom socialdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1989/90 i förhållande till statsbudgeten 1988/89 framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	Statsbudget 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
Femte huvudtiteln			
A. Socialdepartementet m.m.	327,0	325,2	– 1,8
B. Administration av socialförsäkring m.m.	817,4	913,7	+ 96,3
C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.	14211,8[1]	15355,1	+ 1143,3
D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom	61414,5	67128,0	+ 5713,5
E. Hälso- och sjukvård m.m.	5228,3	5273,3	+ 45,0
F. Omsorg om barn och ungdom	9833,0	10372,5	+ 539,5
G. Omsorg om äldre och handikappade	3723,3	4160,9	+ 437,6
H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik	911,4	955,1	+ 43,7
I. Internationell samverkan	28,5	28,5	0,0
Totalt för socialdepartementet	**96495,2**	**104512,3**	**+ 8017,1**

[1] Varav 30 milj. kr. anvisats på tilläggsbudget I 1988/89

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnadsanslag med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som inte får disponeras.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988.

Föredragande: statsrådet Sigurdsen, såvitt avser frågor under littera A1–2, A4–5, B, C3, C5, D1–4, E, H och I; statsrådet Lindqvist såvitt avser frågor under littera A3, C1–2, C4, C6–7, D5, F, och G.

Anmälan till budgetpropositionen 1989

FEMTE HUVUDTITELN

A. Socialdepartementet m.m.

A 1. Socialdepartementet

1987/88	Utgift	29 060 709
1988/89	Anslag	29 089 000
1989/90	Förslag	29 131 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	25 189 000[1]	+ 1 942 000
(därav lönekostnader)	(22 780 000)[1]	(+ 665 000)
Engångsanvisning	3 900 000	– 1 900 000
Summa	**29 089 000**	+ **42 000**

[1] Av angivet belopp har 228 000 kr. inte ställts till departementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 29 131 000 kr. Jag har därvid beräknat 500 000 kr. för personalutveckling, 2 000 000 kr. för fortsatt utbyggnad av ADB-stödet inom departementet samt 266 000 kr. för ändamål som tidigare upptagits under anslaget Extra utgifter. Detta anslag upphör fr.o.m. budgetåret 1989/90.

I övrigt har medelsbehovet beräknats med utgångspunkt i en real minskning om 2 % i enlighet med det treåriga huvudförslag som lades fast inför tidsperioden 1988/89 – 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Socialdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 29 131 000 kr.

A 2. Utredningar m.m.

1987/88	Utgift	27 499 386	Reservation	10 795 805
1988/89	Anslag	27 720 000		
1989/90	Förslag	28 660 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 28 660 000 kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 28 660 000 kr.

A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet

1987/88	Utgift	27 201 873	Reservation	12 030 982
1988/89	Anslag	38 385 000		
1989/90	Förslag	40 112 000		

Från detta anslag utgår bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete, FoU, samt försöksverksamhet inom socialdepartementets verksamhetsområde.

Som beredningsorgan till regeringen för bidrag från detta anslag finns delegationen för social forskning (DSF). Delegationen har också till uppgift att initiera och stimulera FoU inom socialdepartementets ansvarsområde.

Riksdagsbeslutet med anledning av regeringens forskningspolitiska proposition (1986/87:80, UbU 26, SoU 28, rskr. 288) fastställde en treårig forskningsram, vilket innebar oförändrad real nivå på anslaget.

Vid riksdagsbehandlingen uppmärksammade socialutskottet i sitt betänkande (SoU 1986/87:28) bl.a. alkoholforskning, forskning om barns villkor, om fritidsfrågor, problem om klassbunden ohälsa m.m. samt handikappforskning.

Mot bakgrund av ovannämnda beslut har delegationen övervägt inriktningen av sitt arbete under den kvarvarande tid som omfattas av riksdagens forskningspolitiska beslut.

Inom alkoholforskningen har på förslag av DSF fr.o.m. den 1 juli 1988 inrättats fem tjänster (stipendier) vid universitetsinstitutioner för att stödja den långsiktiga kunskapsutvecklingen inom området.

Inom missbruksområdet har regeringen dessutom givit delegationen i uppdrag att utarbeta ett program för forskning om konsekvenserna av tvångsvård för vuxna missbrukare.

Delegationen har, genom sin prioriteringskommitté för barn- och ungdomspolitisk forskning, tagit initiativ till en kartläggning av pågående forskning och till aktuella forskningsbehov om barns och ungdomars normala levnadsförhållanden. Det är viktigt att detta arbete bedrivs med utgångspunkt i barns och ungdomars eget perspektiv och att denna kunskap får utgöra bakgrunden till en forskning om de problem som kan drabba barn och ungdom.

Under budgetåret 1988/89 har programstöd utdelats till universitetsinstitutioner som studerar samspelet mellan sociala förhållanden och såväl fysisk som psykisk hälsa/ohälsa. Av de tjänster (stipendier) som inrättats med stöd av anslaget avser två folkhälsovetenskaplig forskning med denna inriktning.

Inom handikappforskningen har under de senaste två åren inrättats fyra tjänster (stipendier) för att stödja den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden. Dessutom har samarbetet med forskningsrådsnämnden (FRN) utvidgats bl.a. då det gäller initiativ inom området och samfinansiering av projektstöd.

Frågan om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen har aktualiserats vid flera tillfällen. Delegationen har beslutat att i samverkan med socialstyrelsens samhällsplaneringsgrupp under år 1989 arrangera ett seminarium om behovet av ny kunskap inom detta område.

I linje med förslaget i den forskningspolitiska propositionen har under hösten 1988 hållits ett seminarium med temat "barnomsorg i ett samhällsekonomiskt perspektiv". Som en konsekvens av seminariet har ett forskningsprogram utarbetats. Pengar har också reserverats för att möjliggöra en långsiktig kunskaps- och kompetensuppbyggnad inom området.

Efter förslag av äldreberedningen bedriver på regeringens uppdrag DSF tillsammans med forskningsrådsnämnden en utredning om forskningsbehoven inom äldreområdet.

Under de senaste två åren har totalt ca 94 milj. kr. delats ut dels som projektstöd, dels för att finansiera tjänster för forskare och doktorander inom högskolesystemet. Den andelen av anslaget som utgör stöd till långsiktig kunskapsuppbyggnad har under de två senaste åren utgjort drygt 30 %, vilket är en konsekvens av riksdagens senaste forskningspolitiska beslut. Jag anser att denna investering i ny kunskap om teori och metod är viktig som stöd för det utvecklingsarbete och den försöksverksamhet som bedrivs bl.a. inom kommuner, landsting och socialförsäkringssystemet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 40 112 000 kr.

A 4. Informationsförsörjning

Nytt anslag (förslag) 1 270 000

Möjligheterna att följa och utvärdera verksamheten inom det sociala området får ökad betydelse för att upprätthålla effektivitet och kvalitet. Detta förutsätter bl.a. en förbättrad och i vissa avseenden utökad statistik och information om verksamhetens utveckling.

Strävandena mot en förbättrad informationsförsörjning har tagit sig uttryck i en rad åtgärder och aktiviteter. En utredning om informationsstrukturen inom hälso- och sjukvården har tillsatts. Inom ramen för översynen av socialstyrelsen ägnas särskild uppmärksamhet åt uppföljnings- och utvärderingsfrågor. En utredning om informationsstrukturen inom socialtjänsten

planeras. Statistiska Centralbyrån (SCB) har avslutat ett regeringsuppdrag rörande socialbidragsstatistiken och påbörjat ett sådant uppdrag rörande statistiken om missbrukarvård m.m. Även inom departementet pågår ett arbete som syftar till en förbättrad informationsförsörjning.

Socialdepartementet har ett budgetmässigt ansvar för statligt finansierad statistik inom det sociala området, oavsett om den produceras av SCB eller av annan myndighet. Behov av och medel för statistik- och informationsinsatser tas i stor utsträckning upp under de skilda sakanslagen på femte huvudtiteln. Medel för statistik tas också upp under SCB:s anslag på trettonde huvudtiteln.

Härutöver föreslår jag att ett nytt reservationsanslag inrättas för informationsförsörjning fr.o.m. nästa budgetår. Under anslaget bör medel tas upp för att möjliggöra tillfälliga insatser för att få en förbättrad informationsförsörjning inom viktiga områden och för att snabbt kunna genomföra angelägna förändringar. Från anslaget bör vidare kunna bekostas vissa insatser för förbättringar när det gäller samordning och utnyttjande av statistik m.m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Informationsförsörjning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 1 270 000 kr.

A 5. Insatser mot aids

1987/88	Utgift	89 306 188[1]	Reservation	12 725 727[1]
1988/89	Anslag	230 000 000		
1989/90	Förslag	226 000 000		

[1] Anslaget Särskilda medel för bekämpningen av AIDS.

Från anslaget bekostas särskilda insatser för att bekämpa spridningen av det virus, HIV, som kan leda till sjukdomstillståndet aids. Handlingsprogrammet för insatser mot aids framgår av prop. 1987/88:79 om åtgärder mot AIDS (SoU 10, rskr. 165) och innefattar information till allmänheten och särskilda grupper med s. k. riskbeteende. Det omfattar vidare stöd till psykosocialt arbete, narkomanvård, kriminalvård och forskning inom området.

Från anslaget utgår också extra bidrag till Stockholms läns landsting, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Malmö kommun och Malmöhus läns landsting. Genom bidraget, som avses utgå under en övergångstid, ges stöd till smittskyddsarbetet inom de landsting och kommuner där HIV-smittan är särskilt utbredd.

Sjukdomstillståndet aids (Acquired Immune Deficiency Syndrome) – förvärvad immunbrist – utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan. Infektion av HIV (Humant Immunbrist Virus), som kan leda till aids, hänförs till de veneriska sjukdomarna. HIV-smittan sprids för närvarande över världen. Dödligheten hos de smittade som utvecklar aids är mycket hög. Ett vaccin eller ett verksamt botemedel finns inte. Däremot utvecklas successivt läkemedel

som fördröjer sjukdomsförloppet. Det viktigaste medlet mot smittspridningen är tills vidare att lämna sådan information att människor kan vidta åtgärder för att skydda sig själva och andra mot HIV-smittan.

Det svenska samhället har engagerats i stor utsträckning i HIV/aids-bekämpningen. Landsting, kommuner och myndigheter bedriver en bred verksamhet för att förhindra smittspridningen och lämna stöd i olika former till dem som har smittats. Olika frivilliga organisationer spelar en viktig roll i arbetet. Överallt i samhället görs omfattande och i många fall uppoffrande insatser.

Exakta kunskaper om takten i HIV-smittans spridning i dag saknas i Sverige och andra länder i världen. Enligt den statistik som upprättas av statens bakteriologiska laboratorium har 241 fall av aids inträffat i Sverige till och med den 30 november 1988. 221 var män, 16 var kvinnor och 4 var barn. Av de insjuknade har 112 rapporterats avlidna. Sammanlagt 1 952 HIV-smittade har identifierats vid nämnda tidpunkt, varav 1 653 män och 299 kvinnor. Under år 1988 har i genomsnitt ca 23 nya fall av HIV-smitta rapporterats varje månad. Majoriteten av de HIV-smittade utgörs av homosexuella och bisexuella män samt intravenösa missbrukare. Emellertid var 262 fall av troligen heterosexuell smitta hos svenskar och utlänningar i Sverige anmälda den 30 november 1988. Den heterosexuella smittspridningen är mer jämnt fördelad över landet under det att epidemin i övrigt är koncentrerad till de tre storstadsregionerna.

Sverige deltar i det internationella arbetet att bekämpa aids.

WHO utvecklar inom ramen för ett särskilt aids-program viktiga internationella verksamheter. Europarådet har utökat sitt engagemang i denna fråga. En särskild nordisk arbetsgrupp för aids-frågor har inrättats under Nordiska ministerrådet. Sverige har i juni 1988 varit värd för den fjärde världskonferensen om aids.

Ett handlingsprogram för den fortsatta bekämpningen av HIV/aids har lagts fram av regeringen i prop. 1987/88:79 om åtgärder mot AIDS (SoU 10, rskr. 165). Handlingsprogrammet bör enligt min mening ligga till grund för insatserna mot aids även under budgetåret 1989/90.

För förebyggande insatser beräknar jag 106 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Jag har därvid utgått från ett medelsbehov, som svarar mot vad som har beräknats för innevarande år för ändamålet, eller 110 milj. kr. Av detta belopp har jag emellertid beräknat 4 milj. kr. under förslagsanslaget E 1. Socialstyrelsen.

Vid medelsberäkningen har jag tagit hänsyn till att bidrag till driften av det nya säkerhetslaboratoriet och till andra insatser inom medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning skall utgå från den sålunda beräknade ramen för förebyggande insatser.

I nämnda proposition uttalades bl. a. att det extra bidraget till vissa landsting och kommuner skulle lämnas med 120 milj. kr. för år 1989. Bidraget avses betalas ut i början av budgetåret 1989/90. Jag beräknar 120 milj. kr. för ändamålet. Det bör ankomma på regeringen att besluta om den närmare fördelningen av medlen mellan Stockholms läns landsting, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Malmö kommun och Malmöhus läns landsting.

På grundval av vad socialutskottet har uttalat i sitt betänkande 1987/88:10

om åtgärder mot AIDS har riksdagen givit regeringen till känna att man inte nu bör låsa sig för en tidsgräns, efter vilken inga ytterligare statsbidrag skall utgå till ifrågavarande landsting och kommuner. Jag vill med anledning av detta betona att det är viktigt att huvudmännen efter en övergångstid tar finansieringsansvaret för de insatser mot HIV/aids som planeras och genomförs. Det extra bidraget har varit avsett att hjälpa huvudmännen att snabbt komma i gång med nödvändiga åtgärder för att förhindra smittspridningen. Att staten på detta sätt övergångsvis underlättat smittskyddsarbetet inom de värst drabbade regionerna får emellertid inte på sikt leda till en annan kostnadsfördelning mellan staten och de kommunala instanserna än den som motsvaras av ansvaret för olika åtgärder inom samhället.

Jag är inte beredd att i detta sammanhang ta ställning till frågan i vilken utsträckning det extra statsbidraget skall utgå för tiden efter år 1989. Erfarenheter om hur epidemin utvecklar sig i Sverige bör avvaktas.

Under anslaget har för innevarande budgetår också beräknats medel för stöd till utbyggnaden av hem för vård enligt lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Medel till detta ändamål bör emellertid beräknas för budgetåret 1989/90 under förslagsanslaget H 2. Bidrag till missbrukarvård m. m. En utbyggnad av LVM-vården för människor med svårartade narkotikaproblem är emellertid ett viktigt led i ansträngningarna att begränsa HIV-smittans utbredning.

Jag vill i detta sammanhang nämna att jag i det följande kommer att beräkna ca 8,2 milj. kr. för socialstyrelsens insatser mot aids-epidemin och ca 15,2 milj. kr. till en basorganisation m. m. vid SBL för bekämpningen av HIV/aids. Tillsamman med de 35 milj. kr. som föreslås bli ställda till förfogande under förslagsanslaget H 2. föreslås således att sammanlagt ca 284,4 milj. kr. på anslag under socialhuvudtiteln får disponeras för åtgärder mot HIV/aids under budgetåret 1989/90.

Jag beräknar anslaget till sammanlagt 226 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Insatser mot aids* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 226 000 000 kr.

B. Administration av socialförsäkring m.m.

Riksförsäkringsverket (RFV) och de allmänna försäkringskassorna svarar för administrationen av huvuddelen av samhällets ekonomiska trygghetssystem.

Den ekonomiska omfattningen av det socialförsäkrings- och bidragssystem som handhas av denna administration framgår av följande sammanställning.

	Beräknade utbetalningar budgetåret 1988/89 (milj. kr.)
Allmänna barnbidrag	10 140
Föräldraförsäkring	10 640
Vårdbidrag för handikappade barn	660
Bidragsförskott (brutto)	2 685
Barnpensioner, inkl. ATP	650
Sjukförsäkring	49 600
Folkpension och pensionstillskott	54 360
Allmän tilläggspension (ATP)	65 400
Kommunalt bostadstillägg	1 230
Delpension	1 400
Arbetsskade- och yrkesskadeersättning	8 500
Bilstöd till handikappade	250
Kontant arbetsmarknadsstöd, utbildningsbidrag	3 970
Dagpenning till värnpliktiga m.m.	185
	209 660

De olika stödformerna redovisas under C- och D-avsnitten. De ersättningsformer som ingår i de två sista punkterna redovisas under arbetsmarknads- och försvarsdepartementens resp. huvudtitel.

De här nämnda ekonomiska trygghetssystemens kostnadsutveckling i miljarder kr. och relativa andel av samhällsekonomin framgår av följande sammanställning.

	1970	1980	1987
De sociala stödformernas ekonomiska omfattning	19,5	97,9	199,4
BNP till marknadspris	172,2	525,1	1 009,2
Stödformernas andel av BNP i %	11,3	18,6	19,8
Transfereringar från socialförsäkring m.m. till hushållen (efter skatteavdrag)[1]	14,0	68,0	133,0
Total privat konsumtion	92,0	270,0	525,0
Transfereringar i % av privat konsumtion[1]	15,2	25,2	25,3

[1] År 1970 uppskattade värden

De ersättningar som efter skatteavdrag utgår från socialförsäkringen m.m. motsvarar omkring 25 % av den totala privata konsumtionen i landet och har således stor betydelse ur fördelningspolitisk synvinkel. De innebär en betydande omfördelning av utrymmet för privat konsumtion till förmån för de ekonomiskt sämre ställda grupperna i samhället. Det ekonomiska trygghetssystemet omfattar hela befolkningen och är till större delen samordnat i lagen (1962:381) om allmän försäkring, som omfattar sjukförsäkring (inkl. tandvårdsförsäkring och föräldraförsäkring), folkpensionering och ATP.

Inom socialförsäkringsadministrationen pågår ett omfattande utvecklings-

arbete där målet är att i princip all individinriktad handläggning av försäkringsärenden skall förläggas till försäkringskassornas lokalkontor. Målet är att denna decentralisering i huvudsak bör vara genomförd under budgetåret 1991/92. Organisation och arbetssätt förändras bl.a. härigenom i riktning mot större ansvar och befogenheter för enskilda handläggare.

Jag framhöll redan i min anmälan till föregående års budgetproposition att lokalkontoren vid en genomförd decentralisering bör ha en sådan förgrening att – även fortsättningsvis – medborgarna i alla delar av landet kan erbjudas en god service. Jag framhöll också att den framtida socialförsäkringsadministrationen bör utmärkas av en organisation där personalen kan utnyttja teknikstöd i syfte att medverka till god service och ökad kvalitet i handläggningen av försäkringsärenden. Detta leder till slutsatsen att en rimlig minsta storlek måste föreligga hos lokalkontoren och därmed hos det befolkningsunderlag som kontoret skall betjäna.

Sammanfattningsvis bör således det framtida lokalkontorsnätet bygga på kontor som har tillräcklig bärkraft att med kunnig personal och teknikstöd ge en god service i i stort sett samtliga s.k. individinriktade ärenden. Jag vill samtidigt här, liksom jag gjort tidigare, framhålla att det i glesbygder med långa avstånd och ringa befolkningsunderlag kan behöva tas särskilda hänsyn vid utformningen av lokalkontorsnätet.

Jag vill understryka att det liksom hittills ankommer på styrelsen för resp. försäkringskassa att inom tilldelade ekonomiska resurser besluta om organisationen av lokalkontoren inom kassans område.

Även för försäkringskassornas centralkontor innebär den pågående decentraliseringen betydande förändringar. Centralkontorets ansvar för att socialförsäkringen tillämpas likformigt och rättvist inom länet ökar. Likaså kommer försäkringskassornas administrativa ansvar för övergripande policyfrågor rörande den egna kassans personalpolitik, personalutveckling, organisationsutveckling, information, ekonomi och budget att betonas ytterligare.

Decentraliseringen ställer stora krav på kompetensutveckling för framför allt personalen vid lokalkontoren. I förra årets anslagsframställning redovisade RFV en plan för personalutvecklingsinsatser. Planen har i årets anslagsframställning reviderats och sträckts ut över en längre tidsperiod. Jag delar uppfattningen att kompetensutvecklingen är en viktig förutsättning för att den decentralisering som nu pågår skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt.

Liksom RFV vill jag understryka behovet av en helhetslösning på de problem som kan skönjas inom socialförsäkringsadministrationen. En sådan innefattar åtgärder för att effektivisera lokalkontorsstrukturen, utveckling av personalens kompetens och att inrikta verksamheten mot försäkringens centrala delar för att ge stadga, arbetsro och den rationella hantering av försäkringen som kan begäras av socialförsäkringsadministrationen. Inte minst bör man utnyttja kompetensutveckling, utveckling av arbetsorganisationen och ADB-stöd i syfte att kunna motverka krav på personalförändringar till följd av förändringar i försäkringen.

För budgetåret 1989/90 föreslår jag avsevärda förstärkningar till försäkringskassorna såväl vad gäller ADB som personal. Härigenom ges en god

grund för att med kraft fortsätta arbetet med socialförsäkringsadministrationens utveckling. Jag utgår också från att RFV och försäkringskassorna kommer att vidta ytterligare åtgärder i syfte att rationalisera verksamheten och därigenom kunna förbättra servicen till medborgarna.

Förändringsarbetet inom socialförsäkringsadministrationen ställer också nya krav på ADB-stödet. Det nuvarande ADB-systemet, som i hög grad är centraliserat och inriktat mot effektiva utbetalningsfunktioner, kan inte tillfredsställa dessa krav.

RFV har, i samråd med statskontoret och i nära samarbete med försäkringskassorna, på regeringens uppdrag utrett frågan om den framtida ADB-verksamheten för socialförsäkringen på 90-talet och därefter. Utredningen redovisar ett huvudförslag, kallat FAS 90, och ett referensalternativ för den långsiktiga inriktningen av ADB-stödet för försäkringskassorna och RFV. FAS 90-förslaget innebär en decentraliserad lösning med samverkande lokala och centrala register och datorer. Referensalternativet bygger på en fortsatt om än moderniserad central drift av ADB-systemet.

RFV har efter samråd med statskontoret och försäkringskassorna föreslagit att den framtida ADB-tekniska utvecklingen skall bedrivas i riktning mot en framtida ADB-struktur enligt FAS 90-förslaget.

Förslaget innebär i korthet att en systemstruktur utvecklas där alla lokal- och centralkontor får egen datorkraft. Kontoren knyts samman i ett gemensamt kommunikationsnät, grundat på nuvarande lösning. Grunddata för sjuk- och föräldraförsäkring lagras i lokala register. Den integritetskänsliga informationen i de lokala registren blir endast åtkomlig för det lokalkontor där uppgifterna lagras. Lagring av register där betydande stordriftsfördelar finns sker i första hand centralt. Det gäller framför allt information om pensioner, barnbidrag och bidragsförskott. Utbetalningsverksamheten kommer även fortsättningsvis att ske vid ADB-centralen.

Riksrevisionsverket (RRV) har anmodats yttra sig över utredningen. I sitt yttrande (RRV 1988:1593) instämmer verket i bedömningen att socialförsäkringens ADB-stöd behöver förstärkas och moderniseras. RRV menar dock att det råder osäkerhet bl.a. kring försäkringskassornas framtida verksamhet. Ytterligare utredningsarbete måste enligt RRV genomföras innan slutlig ställning kan tas till utformningen av det framtida ADB-stödet för socialförsäkringen.

Till detta vill jag ge min syn på det framtida ADB-stödet inom socialförsäkringen. Det är viktigt att få till stånd ett väl fungerande ADB-stöd i syfte att ta till vara de möjligheter till ökad effektivitet och service som en decentraliserad ärendehandläggning innebär. För att få en effektiv administration krävs att teknikstödet för ärendehanteringen integreras med moderna funktioner för uppföljning och kontorsstöd för t.ex. registerhantering, ordbehandling och kalkylering. En datorisering av manuella rutiner och register ger också möjlighet att ytterligare rationalisera verksamheten.

Den framtida utvecklingen av ADB-verksamheten inom socialförsäkringen bör enligt min mening på sikt inrikta ADB-stödet mot en struktur där registerhanteringen inom sjuk- och föräldraförsäkringen förläggs lokalt och där också andra möjligheter att automatisera register- och blanketthantering, beräkningsrutiner och ordbehandling tas till vara.

En datorisering av lokala sjukförsäkringsregister skapar också förutsättningar för att mera systematiskt än hittills sammanställa information om sjukfrånvaron och dess orsaker. Detta ger i sin tur ökade möjligheter att komma till rätta med de allt mer ökande utgifterna för sjukfrånvaron. Jag finner att vad utredningen i dessa delar har föreslagit väl stämmer överens med den inriktning jag här har angivit.

Jag delar också utredningens uppfattning att ett utbyggt lokalt ADB-stöd ökar möjligheterna till inflytande på systemutvecklingsarbetet från försäkringskassornas sida. Kassornas möjligheter att utveckla eget, lokalt anpassat verksamhetsstöd som komplement till centralt utvecklade ADB-system förbättras också.

Uppbyggnaden av teknikstödet bör så långt möjligt ske successivt. En sådan genomgripande förändring som det här är fråga om kommer att beröra flertalet anställda inom försäkringen. Stora krav kommer att ställas på både dem som utvecklar systemen och på dem som är användare av systemen. En bred datamognad måste därför skapas och är enligt min mening en nödvändighet för att kunna genomföra den önskvärda förändringen av ADB-verksamheten.

Ansvaret för system- och programutveckling ligger på RFV. Detta innefattar dels ansvaret för centrala system och program, dels ansvaret för att utveckling av lokala system och program sker i överensstämmelse med gemensamma standards och även i övrigt sker på ett säkert och effektivt sätt. För att ett effektivt utvecklingsarbete skall kunna bedrivas krävs dessutom att försäkringskassorna har ett reellt inflytande och att ett samarbete sker i alla delar av socialförsäkringens organisation.

Enligt min bedömning är det önskvärt att system och program utformas på ett sätt som möjliggör att användaren möter en enhetlig uppbyggnad av tillämpningar oavsett om det är på lokal, regional eller central nivå inom organisationen. För användarna underlättar detta tillgängligheten till data oavsett på vilken nivå i organisationen de lagras.

Ett första steg mot ett förbättrat lokalt teknikstöd har, enligt min uppfattning, tagits genom det pågående utbytet av befintliga terminaler mot persondatorbaserade arbetsplatser i lokala nät. Det är viktigt att se detta som en plattform med en möjlighet till flexibel utbyggnad med hänsyn till framtida teknisk utveckling och varierande behov av bearbetnings- och lagringskapacitet vid olika kontorsstorlek. Den förtätning till 3 000 arbetsplatser som jag föreslår, kommer att innebära en avsevärd förbättring av försäkringskassornas förutsättningar att bedriva verksamheten på ett för allmänheten och de anställda effektivt sätt.

Jag återkommer senare under anslagen B 1. Riksförsäkringsverket och B 2. Allmänna försäkringskassor till de närmare ställningstaganden som erfordras för utformningen av det framtida ADB-stödet för socialförsäkringsadministrationen.

I sin anslagsframställning anför RFV att det finns behov av ett förtydligande angående ansvarsfördelningen mellan RFV och försäkringskassorna. RFV konstaterar att prop. 1982/83:127 om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen, m.m. enligt verkets mening ger erforderlig klarhet, men hemställer ändock att regeringen klargör sin inställning beträffande

verkets ledningsansvar inom socialförsäkringsadministrationen. Jag vill med anledning av detta anföra följande.

De grundläggande reglerna om ansvarsfördelningen mellan RFV och försäkringskassorna finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). I 1 kap. 2 § AFL sägs att den allmänna försäkringen handhas av RFV, de allmänna försäkringskassorna samt de lokala organ som regeringen bestämmer. Av 18 kap. 2 § framgår vidare att RFV utövar tillsyn över de allmänna försäkringskassorna, som har att ställa sig verkets anvisningar till efterrättelse. Försäkringskassan är första instans i fråga om beslut i försäkringsärenden. RFV skall, i enlighet med 20 kap. 12 §, verka för att bestämmelserna om den allmänna försäkringen tillämpas likformigt och rättvist.

Socialförsäkringsutskottet har i sitt senaste betänkande om administrationen av socialförsäkringen m.m. (SfU 1987/88:19) anfört att RFV är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör den allmänna försäkringen, delpensionsförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen, allmänna barnbidrag och bidragsförskott samt för vissa utbetalningsärenden. Verkets uppgift är huvudsakligen att leda och utöva tillsyn över administrationen av försäkrings- och bidragssystemen, svara för uppföljning och utvärdering, vara part i socialförsäkringsmål och utbetala vissa typer av förmåner. Vidare svarar RFV för handläggningen av bl.a. yrkesskadeförsäkring samt ärenden enligt vissa äldre författningar.

Angående försäkringskassorna anför utskottet att de är fristående offentligrättsliga organ med egna styrelser. Försäkringskassornas huvudsakliga uppgift är att handlägga enskilda ärenden inom försäkrings- och bidragsområdet. Kostnaderna för försäkringskassornas administration finansieras till 15 % över ett förslagsanslag i budgeten. Resterande 85 % av kostnaderna finansieras med arbetsgivaravgifter och egenavgifter från inkomsttitel på statsbudgeten. Anvisade medel fördelas av RFV mellan de olika försäkringskassorna efter samråd med Försäkringskasseförbundet.

Den närmare regleringen av ansvarsfördelningen mellan RFV och de allmänna försäkringskassorna har från regerings och riksdags sida lagts fast genom propositionerna 1980/81:135 om former för styrning av försäkringskassornas förvaltningsutgifter, m.m., 1982/83:127 om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen, m.m. och 1985/86:73 om ökat förtroendemannainflytande i de allmänna försäkringskassorna och riksdagens beslut i anledning av dessa.

I prop. 1982/83:127 slog föredragande statsrådet fast att det inom statsförvaltningen ankommer på de centrala förvaltningsmyndigheterna att främst se till att arbetet inom deras olika sektorer bedrivs enligt riksdagens och regeringens intentioner. Myndigheterna har det centrala ledningsansvaret inom sitt verksamhetsområde och skall vidare söka tillgodose behovet av samordning samt kraven på rättssäkerhet, service och effektivitet. Den centrala detaljregleringen av regionala och lokala organ bör dock inte vara mera omfattande än nödvändigt.

Dessa allmänna principer måste också, enligt det föredragande statsrådet, gälla för administrationen av socialförsäkringssystemet. De allmänna försäkringskassorna är inte statliga myndigheter utan självständiga offentligrättsliga organ. De uppgifter de har att svara för är emellertid, påpekas det, i

sin helhet statligt reglerade och verksamheten finansieras helt med allmänna medel. Försäkringskassorna är därför i sin verksamhet att jämställa med statliga organ.

Socialförsäkringsutskottet (SfU 1982/83:24) ställde sig bakom statsrådets uppfattning samtidigt som utskottet i likhet med föredraganden underströk den starkare markering som görs angående RFV:s ansvar för den centrala lednings- och tillsynsfunktionen och dess betydelse för att statsmakternas beslut och intentioner uppfylls. Speciellt pekas på behovet av insatser för att tillse att ersättningsregler m.m. tillämpas likformigt och rättvist, att allmänheten får en så långt möjligt likvärdig service och information oavsett bostadsort och att en rationell och effektiv resursanvändning säkerställs.

Det är enligt min mening viktigt att framhålla att markeringen av RFV:s ansvar för den centrala lednings- och tillsynsfunktionen skall, så som socialförsäkringutskottet också gjorde, ses i förening med de starka strävanden mot en decentralisering som gäller på området. Det har tidigare understrukits, och jag gör det också nu, att alla möjligheter till decentralisering skall tas till vara. Inom försäkringshandläggningen har skett en fortlöpande utflyttning av beslutsfunktionerna och numera gäller att i princip all individinriktad handläggning av försäkringsärenden skall förläggas till försäkringskassornas lokalkontor.

Jag anser det således synnerligen viktigt att strävandena mot en fortsatt decentralisering fortgår med oförminskad intensitet. Det är också angeläget att påminna om vad som framhölls i prop. 1986/87:99 om ledningen av den statliga förvaltningen. Där betonas vikten av decentralisering och att samtidigt detaljreglering via statsbidrag och centrala myndigheters normgivning måste minska. Detta innebär emellertid inte att riksdagens och regeringens ambitioner när det gäller att styra förvaltningen minskar. Tvärtom framhålls vikten av att förvaltningen fungerar som ett effektivt redskap för förverkligande av riksdagens och regeringens intentioner. Däremot förändras formerna för hur denna styrning skall utövas från detaljreglering till ökad målstyrning.

Regeringen har den 24 november 1988 utfärdat en förordning med ny instruktion för RFV, där verkets roll och ansvar läggs fast i enlighet med vad jag nu har anfört. De grundläggande reglerna om verkets och försäkringskassornas uppgifter finns, som förut nämnts, i lagen om allmän försäkring.

Inom det administrativa området innebar införandet av ett nytt budgeteringssystem en övergång till ram- och målstyrning. Genom utnyttjande av ekonomiska styrinstrument kunde behovet av administrativa detaljregleringar begränsas kraftigt. I stället betonas att styrningen bör ske med hjälp av riktlinjer och ramar. Även inom detta område har således en betydande decentralisering skett från RFV till försäkringskassorna. Jag vill emellertid understryka det angelägna i att prövningen i detta avseende fortsätter så att ytterligare decentralisering av beslutsbefogenheter inom det administrativa området kommer till stånd. Enligt vad jag erfarit kommer också ytterligare decentraliseringsåtgärder att vidtas och initieras från RFV:s sida. Att denna utveckling fullföljs är av stor betydelse inte minst för att försäkringskassornas styrelser skall kunna ta det ansvar för socialförsäkringens tillämpning och för de administrativa ledningsfunktionerna inom kassan som de har i en-

lighet med prop. 1985/86:73. Jag har i det föregående berört de huvudsakliga ramar inom vilka försäkringskassorna utövar sitt ansvar.

För att socialförsäkringsadministrationen skall fungera effektivt krävs att det finns ett förtroendefullt samarbete mellan RFV och försäkringskassorna. Jag vill understryka det angelägna i att detta måste gälla inte minst för det arbete som skall föregå beslutandet av mål, ramar och riktlinjer för verksamheten.

B 1. Riksförsäkringsverket

1987/88	Utgift	379 013 438
1988/89	Anslag	355 756 000[1]
1989/90	Förslag	400 724 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 605 000 kr. inte ställts till riksförsäkringsverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksförsäkringsverket (RFV) är central förvaltningsmyndighet för socialförsäkringen och anslutande bidragssystem – dvs. sjukförsäkring inkl. föräldraförsäkring och tandvårdsförsäkring, folkpensionering, tilläggspensionering – samt delpensionsförsäkring och arbetsskadeförsäkring, allmänna barnbidrag och bidragsförskott, bilstöd till handikappade, ersättning för vård av närstående samt för ärenden som rör utbetalning av utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och dagpenning till vissa värnpliktiga.

I verkets uppgifter ingår bl.a. att svara för den centrala ledningen och för tillsynen av de allmänna försäkringskassornas verksamhet. RFV svarar för utbetalningen av huvuddelen av förmånerna genom sin ADB-central i Sundsvall. Verket handlägger också ärenden enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m.fl. äldre författningar inom motsvarande område. Hos verket handläggs även ärenden angående debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter som avser tid före år 1985. För bevakning av rättspraxis inom socialförsäkringsområdet finns en ombudsenhet som fullgör verkets uppgift att inträda som part i försäkringsdomstolarna. Verket är vidare redovisningscentral för ett antal myndigheter och de allmänna försäkringskassorna.

RFV:s styrelse består fr.o.m. den 1 januari 1989 av högst nio ledamöter med generaldirektören som ordförande. Verket är organiserat på en administrativ avdelning, en tillsynsavdelning, en utvärderingsavdelning och en ombudsenhet. Dessutom finns en ADB-central, och en yrkesskade- och avgiftsbyrå. ADB-centralen är placerad i Sundsvall.

Riksförsäkringsverket

RFV föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande.

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 – 1 780 000 kr. Sammanlagt för en treårsperiod har RFV räknat med en minskning av förvaltnings- och lokalkostnaderna om 5 866 000 kr. Minskningarna beräknas genomföras genom avveckling av avgiftsbyrån. Avvecklingen av avgiftsbyrån medför för budgetåret 1989/90 en minskning även av kostnaderna för ADB-driften med

300 000 kr. och portokostnaderna med 100 000 kr.

2. För nya arbetsuppgifter i samband med reformer angående avgifter för ålderspensionärer vid sjukhusvård behövs ytterligare medel för 4 tjänster samt för ökade portokostnader med sammanlagt ca 2,8 milj.kr. Härutöver behövs för insatser i samband med genomförandet av efterlevandepensionsreformen 9,6 milj.kr. under budgetåret 1989/90 varav 6.6 milj.kr avser information.

3. Förvaltnings- och lokalkostnadsposterna bör sammanföras i form av ramanslag. RFV avser att efter samråd med byggnadsstyrelsen överta ansvaret för visst löpande underhåll av verkets lokaler i Stockholm.

4. Till följd av bl.a. fortsatt utbyte av terminalutrustning vid försäkringskassorna samt förstärkning av den centrala datorkapaciteten behövs för ADB-driften ytterligare ca 33 milj.kr. Den kraftiga kostnadsökningen sammanhänger med att den äldre utrustningen är avskriven. Den nuvarande terminaltätheten innebär en terminal per 10 handläggare. Detta medför en mycket pressad arbetssituation vid försäkringskassorna. En terminalförtätning till en terminal per 5 handläggare är helt nödvändig. Detta innebär ett ökat medelsbehov om ca 19 milj.kr

5. RFV har i enlighet med regeringens uppdrag genomfört en utredning avseende den långsiktiga inriktningen av ADB-verksamheten på socialförsäkringsområdet, den s.k. FAS 90-utredningen. Ett fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete behövs inför statsmakternas slutliga beslut om framtida ADB-struktur. De verksamhetsområden som närmast berörs omfattar verksamhets- och informationsanalys, försöksverksamhet, resursuppföljning och prognos samt tekniska studier och utbildning. Det är också väsentligt att en utveckling och förbättring av teknikstödet kan fortsätta under den närmaste tiden. För att klara dessa angelägna insatser inom ADB-området behövs 16,7 milj.kr. för budgetåret 1989/90.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**919**	**– 7**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	179 642 000[1]	+ 6 568 000
(därav lönekostnader)	(160 532 000)[1]	(+ 8 835 000)
Lokalkostnader	30 764 000	+ 2 536 000
Kostnader för drift av datamaskinanläggning m.m.	111 722 000	+ 46 672 000
Försöksverksamhet på ADB–området		+ 16 700 000
Ersättning till postverket m.m.	200 445 000	+ 11 846 000
Engångsanvisning		+ 5 900 000
Summa utgifter	**522 573 000**	**+ 90 222 000**
Inkomster		
Försäljning av publikationer m.m.	15 000	+ 5 000
Ersättning från allmänna pensionsfonden	55 848 000	+ 5 260 000
Ersättning från de allmänna försäkringskassorna	102 195 000	+ 39 700 000
Ersättning från statens löne- och pensionsverk för datadrift m.m.	6 709 000	– 661 000
Ersättning från de affärsdrivande verken	2 050 000	+ 950 000
Nettoutgift	**355 756 000**	**+ 44 968 000**

[1] Av angivet belopp har 1 605 000 kr. inte ställts till riksförsäkringsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Fr.o.m den 1 januari 1985 samordnades uppbörden av arbetsgivaravgifterna med skatteuppbörden och administrationen ankommer på skattemyndigheterna. RFV skall dock svara för debitering och uppbörd av avgifter som avser utgiftsår före år 1985. I samband med omläggningen kan RFV:s avgiftsbyrå successivt avvecklas i takt med att arbetsuppgifterna försvinner.

Även andra arbetsuppgifter inom såväl försäkringshandläggningen som administrationen har successivt decentraliserats till regional och lokal förvaltning. Jag finner det angeläget att denna utveckling kan fortsätta. Därigenom renodlas RFV:s roll som central förvaltningsmyndighet. I samband härmed vill jag betona verkets mycket viktiga roll när det gäller att ta fram prognoser och resultatanalyser samt utvärdera socialförsäkringsverksamheten.

Jag anser att RFV i likhet med försäkringskassorna bör ingå i den första gruppen myndigheter såvitt avser de treåriga budgetcyklar som planeras för tid fr.o.m. budgetåret 1991/92.

Jag godtar RFV:s huvudförslag såvitt avser budgetåren 1989/90 och 1990/91. Utgångspunkten för mitt förslag är att RFV genom avvecklingen av avgiftsbyrån skall ha genomfört en real minskning för år 1 av förvaltningskostnaderna om 1 862 000 kr. och för år 2 av förvaltnings- och lokalkostnaderna om respektive 1 574 000 kr. och 1 446 000 kr.

I samband med flera nya reformer på socialförsäkringsområdet ökar RFV:s arbetsuppgifter. Fr.o.m. den 1 januari 1989 gäller ett nytt system för avgifter vid sjukhusvård för ålderspensionärer där avgiften för sjukhusvård

tas ut genom avdrag på den allmänna pensionen (prop. 1988/89:33, SfU5, rskr. 46). Den 1 juli 1989 införs möjlighet till ersättning från den allmänna försäkringen vid ledighet för vård av närstående (prop. 1987/88:176, SoU 1988/89:6, rskr. 55). Enligt förslag som senare denna dag läggs fram av statsrådet Lindqvist (prop. 1988/89:69) genomförs den 1 juli 1989 den första etappen i en utbyggnad av förmånerna från föräldraförsäkringen. För ökade arbetsuppgifter i samband härmed beräknar jag medel för ytterligare fyra handläggartjänster. Jag beräknar även medel för ökade portokostnader.

För reformen om efterlevandepensioneringen beräknade jag i prop. 1987/88:171 ett behov om 9 milj.kr. för kostnader i samband med ikraftträdandet. RFV har genom regeringsbeslut medgivits anslagsöverskridande för innevarande budgetår med 3,1 milj.kr. Det återstående beloppet 5,9 milj.kr. bör tas upp för budgetåret 1989/90.

För kostnader för lokalunderhåll som RFV skall svara för fr.o.m. budgetåret 1989/90 har jag räknat upp förvaltningskostnadsposten med 125 000 kr. Lokalkostnaderna beräknas minska med motsvarande belopp.

Kostnaderna för ADB-driften beräknas öka i samband med fortsatt utbyte av förslitna terminaler vid försäkringskassorna och RFV samt i och med att kassorna tillförs ökad lokal bearbetningskapacitet. Vidare finner jag det nödvändigt med en väsentlig terminalförtätning. Under de senaste åren har ytterligare rutiner gjorts beroende av ADB-stöd. Detta tillsammans med volymökningarna har medfört att arbetssituationen vid försäkringskassorna för närvarande är ytterst pressad. En avsevärd förbättring torde uppstå genom att tillföra kassorna ytterligare 1 500 terminaler. I anslutning till terminalutbytet och förtätningen behövs en förstärkning av den centrala datorkapaciteten. För ökade kostnader för ADB-driften har jag för nästa budgetår beräknat sammanlagt ca 46,7 milj.kr.

Utvecklingen av ADB-stödet är av stor betydelse på socialförsäkringsområdet. RFV har inkommit till regeringen med förslag rörande den långsiktiga inriktningen av ADB-verksamheten, den s.k. FAS 90-utredningen. Utredningen föreslår att teknikstödet framdeles skall bygga på en samverkan mellan lokala och centrala register och datorer. Jag har i inledningen till B-avsnittet närmare redovisat att jag principiellt stöder detta. Jag har också i detta avsnitt lämnat vissa riktlinjer för det fortsatta utvecklingsarbetet.

Sammanfattat innebär dessa att den fortsatta utbyggnaden av ADB-stödet bör ske på ett sätt som möjliggör en bibehållen flexibilitet och anpassning till kommande ny teknik. Arkitekturen bör vara öppen i tekniskt avseende samt så långt möjligt bygga på en standardisering av programvara från central dator till lokal dator. En successiv utbyggnad bör ske i samband med att lokala tillämpningar införs. Det senare innebär en, i förhållande till FAS 90-förslaget, mer utdragen genomförandetid.

Jag delar RFV:s uppfattning att verksamhets- och informationsanalyserna är centrala delar i det fortsatta utredningsarbetet. Detta skall leda till förslag om vilka tillämpningar som bör överföras från central till lokal drift, hur de bör vara utformade samt i vilken takt de bör införas.

För att mer exakt kunna bedöma behovet och omfattningen av det framtida teknikstödet är det viktigt att analysera mängden data och den struktur som flödet av data har. Jag anser att vissa "fullskaletest" bör göras för att ge

underlag för bedömning av effekterna och konsekvenserna av att en ny teknik tas i drift. Möjligheterna att utnyttja det nya ADB-stödet i syfte att rationalisera verksamheten bör ägnas särskild uppmärksamhet. Det fortsatta utvecklingsarbetet bör bl.a. innefatta en test och utvärdering av den teknik som utgörs av de lokala näten och PC-terminalerna. Det är också väsentligt att analysera konsekvenserna för personalen och hur arbetsorganisation och arbetsinnehåll kan påverkas. För fortsatt utredningsarbete jämte försöksverksamhet har jag för budgetåret 1989/90 beräknat 16,7 milj.kr.

I bilaga 2 Gemensamma frågor, civildepartementet, föreslås nya finansieringsprinciper för statens generella redovisningssystem. Till följd härav beräknar jag att RFV:s anslagsbehov minskar med ca 3,9 milj.kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för RFV fr.o.m. den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 400 724 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksförsäkringsverket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 400 724 000 kr.

B 2. Allmänna försäkringskassor

1987/88	Utgift	466 351 598
1988/89	Anslag	461 641 000[1]
1989/90	Förslag	513 000 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 25 281 000 kr. inte ställts till försäkringskassornas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Försäkringskassorna handlägger enskilda ärenden inom socialförsäkrings- och bidragssystemen på regional och lokal nivå. Kassorna tar emot ansökningar och prövar rätten till ersättning samt fattar beslut i de enskilda ärendena.

Det finns 26 allmänna försäkringskassor i landet, en i varje landstingskommun och i kommun som inte tillhör landstingskommun. I försäkringskassan finns en styrelse där ordförande och vice ordförande utses av regeringen. Huvuddelen av den verksamhet som innebär kontakt med de försäkrade sker vid lokalkontoren som uppgår till ca 430. I varje kommun finns minst ett lokalkontor. Härtill kommer ett drygt 30-tal filialexpeditioner.

Beslut i vissa socialförsäkringsfrågor fattas av socialförsäkringsnämnden som är förtroendevald. Det finns 165 socialförsäkringsnämnder i landet.

Hos försäkringskassorna finns för närvarande omkring 15 000 årsarbetare, varav ca 10 600 årsarbetare på lokalkontor.

Bestämmelserna om allmänna försäkringskassor finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Från anslaget finansieras 15 % av kostnaderna för försäkringskassornas administration. Resterande 85 % finansieras med arbetsgivaravgifter och

egenavgifter från inkomsttitel på statsbudgeten. Anvisade medel fördelas av riksförsäkringsverket mellan de olika försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverkets (RFV) förslag kan sammanfattas enligt följande.

I enlighet med givna direktiv har RFV lagt fram ett huvudförslag som omfattar budgetåren 1989/90 – 1991/92. Enligt förslaget minskas utgifterna med 5 % på tre år med fördelningen 1 % första och 2 % andra resp. tredje budgetåret. RFV framhåller emellertid med skärpa att det inte finns några möjligheter att genomföra det fastlagda utvecklingsprogrammet och därmed ej heller decentraliseringen om resurserna minskar. Alternativt måste långtgående ingrepp göras inom flera försäkringsområden. Sådana ingrepp skulle medföra väsentliga försämringar för allmänheten. Besparingskravet enligt huvudförslaget motsvarar en minskning med ca 940 heltidsanställda tjänstemän t.o.m. budgetåret 1991/92. För att kunna fullfölja utvecklings- och förändringsarbetet förordar RFV att medel tilldelas enligt ett treårigt s.k. tilläggsförslag.

Tilläggsförslaget innebär i huvudsak oförändrade resurser med kompensation för den enprocentiga neddragningen av personalkostnader för innevarande budgetår samt tillägg för särskilda resursbehov. RFV:s treåriga anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Arbetsvolymen ökar successivt inom vissa försäkringsslag. För att möta denna ökade ärendetillströmning behöver kassorna – utöver resursbehoven för handläggning av arbetsskadorna – tillföras medel för ytterligare 511 årsarbetare för den kommande treårsperioden (totalt 89 400 000 kr. varav 69 300 000 kr. beräknas för 1989/90). För innevarande år har RFV i särskild skrivelse (1988–09–22) hemställt att få överskrida anslaget för försäkringskassornas förvaltningskostnader för innevarande budgetår med 53 025 000 kr. för inträffade volymökningar inom sjukförsäkringen.

2. I enlighet med tidigare redovisad resursplanering för timsjukpenningreformen har RFV i sitt tilläggsförslag beräknat ett minskat resursbehov med 22 100 000 kr. för budgetåret 1989/90.

3. RFV konstaterar att antalet arbetsskadeärenden fortsätter att öka vilket i sin tur har lett till en ytterligare kraftig ökning av inneliggande balanser. Detta medför långa väntetider för beslut. RFV framför att det inte är möjligt att göra säkra prognoser över ärendeutvecklingen för hela budgetperioden. Behovet av resursförstärkning för arbetsskadeförsäkringen får därmed enligt verkets uppfattning bedömas för ett budgetår i taget. För nästa budgetår yrkas en permanentning av den engångsanvisning på 46 milj. kr. som har beviljats för innevarande budgetår samt ett ytterligare resurstillskott motsvarande 500 årsarbetare. RFV föreslår därmed ett resurstillskott motsvarande 133 500 000 kr. för budgetåret 1989/90.

4. Under budgetåret 1989/90 genomförs tre nya reformer. Nyheterna avser ett system för avgifter vid sjukhusvård, reformering av efterlevandepensioner och en ny lag om ersättning för vård av närstående. RFV begär medel för sammanlagt 62 800 000 kr. under treårsperioden, varav 26 000 000 kr. för budgetåret 1989/90.

5. RFV framför att personalens kunskaper inom olika områden är av avgörande betydelse för genomförandet av det pågående och planerade utvecklings- och förändringsarbetet. Omfattande satsningar behöver göras på grund- och vidareutbildning inom försäkringsområdet, kunskap om omvärlden och ADB-teknik m.m. För att möta dessa ökade resursbehov avseende bl.a. personalutveckling hemställer RFV att de resurser som frigörs genom förenklingar och rationaliseringar under perioden 1989/90 – 1991/92 får användas för personalutvecklande åtgärder.

6. För fortsatt projekt- och försöksverksamhet beräknar RFV 10 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1989/90 – 1991/92.

7. RFV framför att en utökning av antalet terminaler hos försäkringskassorna är nödvändig. Utbyggnaden avser ytterligare 1 500 terminaler och ger totalt en terminal per fem handläggare. För budgetåret 1989/90 innebär det ett ökat resursbehov jämfört med huvudförslaget på 16 622 000 kr.

8. Både timsjukpenningreformen och decentraliseringen till lokalkontoren kommer att påverka lokalbehovet under budgetperioden. RFV beräknar i sitt tilläggsförslag resursbehovet till 46 100 000 kr. under budgetperioden varav 24 500 000 kr. för nästa budgetår.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	2 912 020 000[1]	+ 343 432 000
(därav lönekostnader)	(2 528 125 000)[1]	(+ 291 897 000)
(varav engångsanvisning)	(46 000 000)	
Lokalkostnader	421 390 000	+ 11 808 000
Pensionskostnader	64 100 000	+ 14 000 000
Ersättning till postverket	72 900 000	+ 100 000
Summa utgifter, kr.	**3 470 410 000**	**+ 369 340 000**
Inkomster		
Ersättning från allmänna pensionsfonden	205 900 000	+ 3 635 000
Ersättning för extern verksamhet	1 900 000	+ 500 000
Ersättning från arbetsskadeförsäkringen	185 000 000	+ 24 000 000
Arbetsgivaravgifter m.m.	2 615 969 000	+ 289 846 000
Summa inkomster, kr.	**3 008 769 000**	**+ 317 981 000**
Nettoutgift	**461 641 000**	**+ 51 359 000**

[1] Av angivet belopp har 25 281 000 kr. inte ställts till försäkringskassornas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

I de senaste årens anslagsframställningar har RFV uttryckt ett starkt önskemål om att få besked om en treårig medelstilldelning. Jag anser att försäkringskassorna bör komma med i första omgången av de nya treåriga budgetcyklarna med start budgetåret 1991/92.

Jag har i min beräkning av resurser till försäkringskassorna för budgetåret 1989/90 utgått ifrån att huvudförslag inte tas ut på den del av anslaget som avser lönekostnader. Jag anser att med denna resurstilldelning som grund

kan programmet för utbildning och personalutvecklingsinsatser genomföras på det sätt och i den omfattning som RFV har föreslagit. För övriga förvaltningskostnader och lokalkostnader bör resurstilldelningen beräknas enligt ett huvudförslag på 2 %. Utöver detta bör dock vissa förstärkningar av försäkringskassornas administrationsresurser göras.

Det fortsatta utvecklingsarbetet med det framtida ADB-stödet inom socialförsäkringen bör bedrivas på det sätt som jag tidigare har redovisat. Det är enligt min mening angeläget att försäkringskassorna får tillgång till fler terminaler i syfte att underlätta personalens arbete och minska ärendebalanserna. För försäkringskassorna innebär det första steget i ett utvecklat och förstärkt ADB-stöd att ett utbyte och en förtätning sker till sammanlagt 3 000 terminaler.

För försäkringskassornas personalkostnader beräknar jag för nästa budgetår drygt 2,8 miljarder kr. I detta ingår drygt 53 milj.kr. för volymökningar utöver vad som erfordras för handläggningen av arbetsskadorna. Genom regeringsbeslut har RFV också medgivits anslagsöverskridande med 20 milj.kr. för innevarande budgetår till följd av volymökningar. Jag har vidare beräknat närmare 40 milj.kr. för ökade administrationskostnader till följd av nya reformer. Jag har då även tagit hänsyn till ökade kostnader för den första etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen (prop. 1988/89:69).

RFV har hemställt om betydande resursförstärkningar till försäkringskassorna för att klara den kraftiga tillströmningen av arbetsskadeärenden. Jag delar uppfattningen att resurserna för handläggning av arbetsskadeärenden behöver förstärkas. Enligt min bedömning bör detta ske genom att engångsanvisningen på 46 milj.kr. permanentas och genom att ytterligare medel på 41,5 milj.kr. tillförs anslaget.

Liksom tidigare anser jag att den nuvarande försöksverksamheten med förändrings- och utvecklingsarbete bör fortsätta. Jag föreslår att 10 milj. kr. liksom tidigare avsätts även för nästa budgetår för särskild projektverksamhet.

Jag beräknar under anslaget 2,3 milj.kr. för kostnader under budgetåret 1989/90 i samband med avvecklingen av organisationen för redovisningscentraler. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2. Gemensamma frågor, civildepartementet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag det totala medelsbehovet för de allmänna försäkringskassornas förvaltningsutgifter under nästa budgetår till 513 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna försäkringskassor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 513 000 000 kr.

C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.

Samhällets direkta ekonomiska stöd till barnfamiljerna utgörs främst av allmänna barnbidrag inkl. flerbarnstillägg, bostadsbidrag, föräldraförsäkring, bidragsförskott, barnpensioner samt vårdbidrag för handikappat barn. Vidare finns ett särskilt stöd motsvarande bidragsförskott för ensamstående adoptivföräldrar och ett bidrag till kostnader för att adoptera barn från utlandet.

Följande sammanställning visar omfattningen och utvecklingen av samhällets direkta ekonomiska stöd till barnfamiljerna (milj.kr.).

År	Barn-bidrag	Bostads-bidrag	Föräldra-försäkring	Vård-bidrag	Bidrags-förskott	Barn-pension	Summa
1980	4 995	2 210	3 539	300	815	425	12 284
1983	6 088	2 765	4 734	375	1 257	559	15 778
1985	8 289	2 865	6 144	427	1 518	574	19 817
1986	8 284	2 745	7 215	483	1 680	595	21 002
1987	10 099	2 634	8 294	525	1 704	605	23 861
1988[1]	10 284	2 890	9 942	600	1 845	640	26 201
1989[1]	10 340	2 610	11 942	710	1 940	675	28 217

[1] Beräknat

Om man till dessa belopp lägger studiehjälpen och vissa skatteförmåner kan samhällets direkta stöd till barnfamiljerna år 1989 beräknas till närmare 31 miljarder kr. Till detta kommer statens bidrag till barnomsorgen med 10,3 miljarder kr.

Genom de allmänna barnbidragen tillförsäkras alla familjer med barn ett grundläggande ekonomiskt stöd.

Från den 1 januari 1989 utgår barnbidrag inkl. flerbarnstillägg med följande belopp vid olika barnantal:

Antal barn	Kr. per år	Kr. per månad
1	5 820	485
2	11 640	970
3	20 370	1 698
4	37 248	3 104
5	57 036	4 753

För elever i grundskolan eller viss annan utbildning och som fyllt 16 år lämnas förlängt barnbidrag. Bidraget lämnas med samma belopp per månad som det allmänna barnbidraget.

Som stöd till barnfamiljernas bostadskonsumtion lämnas inkomstprövade bostadsbidrag. Bostadsbidragen består dels av ett visst belopp som är beroende av antalet barn i familjen, dels av ett belopp som är beroende av hur stor bostadskostnaden är. För att undvika höga marginaleffekter inom ramen för bostadsbidragssystemet har, för familjer med fyra eller flera barn, viss del av det bidragsbelopp som är beroende av antal barn ersatts av ökade flerbarnstillägg. Bostadsbidrag lämnas till ca 242 000 familjer med ca 495 000 barn.

Genom föräldraförsäkringen har föräldrarna rätt till ersättning och genom föräldraledighetslagen rätt till ledighet för att vårda barn. Från anslaget till

föräldraförsäkringen betalas kostnaderna för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning.

Ersättning i form av föräldrapenning utbetalas i samband med barns födelse eller adoptivbarns ankomst under 360 dagar. För 270 av de 360 ersättningsdagarna betalas föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen till den av föräldrarna som stannar hemma och vårdar barnet, dock lägst 60 kr. per dag, det s.k. garantibeloppet. Under resterande 90 dagar får alla garantibeloppet. Föräldrapenning får tas ut längst till dess barnet fyller fyra år.

Regeringen har tidigare denna dag beslutat lägga fram en särskild proposition till riksdagen om utbyggnad av föräldraförsäkringen till att omfatta 18 månader med ersättningen enligt sjukpenningnivån. Avsikten är att utbyggnaden skall ske i tre etapper och vara slutförd den 1 juli 1991. I propositionen till riksdagen har regeringen lämnat förslag angående den första etappen i utbyggnaden. Denna etapp innebär att försäkringen byggs på med ytterligare 90 dagar med ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen.

En förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under 12 års ålder har rätt till tillfällig föräldrapenning under högst 60 (i vissa fall 90) dagar per barn och år. Vid särskilda behov kan tillfällig föräldrapenning utges även för barn mellan 12 och 16 år. Ersättningen utges med samma belopp som sjukpenningen.

Tillfällig föräldrapenning kan lämnas vid sjukdom hos barnet eller dess ordinarie vårdare samt när en förälder behöver följa med barnet till barnavårdscentral m.m. Härutöver har fadern rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse eller adoption. Antalet sådana ersättningsdagar är 10 för varje nyfött eller adopterat barn.

Inom den tillfälliga föräldrapenningen har föräldrarna utöver de nu nämnda ersättningarna möjlighet att varje år disponera två särskilda dagar (kontaktdagar) för varje barn som har fyllt 4 men inte 12 år. Dagarna är bl.a. avsedda för besök i och kontakt med barnens vardagliga miljö, t.ex. barnomsorg och skola.

Blivande mödrar, som under graviditetens senare del på grund av arbetets art inte kan fortsätta i sitt vanliga arbete och inte kan omplaceras, har rätt till havandeskapspenning. Denna utges tidigast fr.o.m. den 60:e dagen före den beräknade förlossningen och längst t.o.m. den 11:e dagen före denna tidpunkt, dvs. under högst 50 dagar. Havandeskapspenning utges med samma belopp som sjukpenningen. Har kvinnan blivit avstängd från sitt arbete därför att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador utges ersättning redan fr.o.m. dagen för avstängningen.

Riksförsäkringsverket har i en särskild rapport till regeringen redogjort för utvecklingen vad gäller havandeskapspenningen. Antalet kvinnor som får havandeskapspenning har ökat från ca 9 000 år 1980 till ca 24 000 år 1987. Samtidigt har det skett en ökning även av antalet ersatta sjukpenningdagar under de sista två graviditetsmånaderna. Detta har medfört en kraftig kostnadsökning för försäkringen och jag ser därför på utvecklingen med oro.

Avsikten är att kvinnor som på grund av sitt havandeskap inte kan fortsätta sitt vanliga arbete skall omplaceras till mindre ansträngande arbete och alltså först om detta inte är möjligt få ersättning i form av havandeskapspen-

ning. Jag anser därför att arbetsmarknadens parter måste intensifiera sina ansträngningar att skapa möjligheter till omplacering av dessa kvinnor och på så sätt minska behovet av ersättning från socialförsäkringen.

Utöver föräldrarnas rätt till ledighet från anställningen under tid då föräldrapenning utges finns en fristående rätt till ledighet för vård av barn utan ekonomisk ersättning för föräldrar som vill vara helt lediga så länge de vårdar barn som är yngre än ett och ett halvt år. Föräldrarna har också möjlighet att förkorta arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid fram till dess barnet fyller åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat sitt första skolår.

Föräldrar som har ett sjukt eller handikappat barn som behöver särskild tillsyn och vård i hemmet kan få vårdbidrag med samma belopp som folkpensionen jämte pensionstillskott för en förtidspensionär. Vårdbidraget utges med helt, halvt eller fjärdedels bidrag (192, 96 resp. 48 % av basbeloppet). Omkring 18 900 vårdbidrag per månad beräknas utges år 1989. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Bidraget beskattas som inkomst av tjänst. En viss del av vårdbidraget kan dock bestämmas som ersättning för merkostnader. Denna del är skattefri. För barn som vårdas på institution kan s.k. ferievårdbidrag lämnas när barnet vistas i föräldrahemmet.

Genom bidragsförskotten ger samhället ett ekonomiskt grundskydd för barn vars föräldrar lever åtskilda. Den ekonomiska tryggheten för dessa barn är därför inte helt beroende av föräldrarnas förmåga att sörja för barnens ekonomiska behov. Bidragsförskott lämnas vanligen med 40 % av basbeloppet. Antalet barn för vilka bidragsförskott lämnas kan beräknas till drygt 277 000.

Underhållsbidragskommittén arbetar med att se över reglerna om underhållsbidrag, bidragsförskott och andra system som påverkar särlevande föräldrars ekonomi. Utredningen kan beräknas lämna ett betänkande under slutet av år 1989.

Riksdagen har nyligen beslutat om ett särskilt bidrag till kostnaderna för adoption av utländska barn (prop. 1988/89:3, SoU8, rskr. 53). Det nya bidragssystemet träder i kraft den 1 januari 1989 och tillämpas i fråga om barn som kommit i adoptivföräldrarnas vård här i landet efter utgången av juni 1988.

Riksdagen har under våren 1988 beslutat om nya regler för efterlevandepensionering (prop. 1987/88:171, Sfu29, rskr. 401) som innebär förbättrade förmåner inom barnpensioneringen. De nya reglerna gäller fr.o.m. januari 1990. I fråga om barnpension skall dock nya åldersgränser och pensionsnivåer m.m. gälla också för barn som beviljats barnpension före ikraftträdandet.

C 1. Allmänna barnbidrag

1987/88	Utgift	10 228 976 090
1988/89	Anslag	10 140 000 000
1989/90	Förslag	10 350 000 000

Allmänt barnbidrag lämnas med 5 820 kr. per år och barn under 16 års ålder. Därutöver lämnas flerbarnstillägg med belopp som per år räknat motsvarar ett halvt barnbidrag för det tredje barnet, 190 % av ett helt barnbidrag för det fjärde barnet, 240 % av ett helt barnbidrag för det femte barnet samt 160 % av ett helt barnbidrag till det sjätte barnet och varje ytterligare barn. Även 16–19-åringar som studerar medräknas vid bedömningen av rätt till flerbarnstillägg.

Barnbidraget betalas ut fr.o.m. månaden efter barnets födelse. Motsvarande gäller när rätten till barnbidrag inträder av annat skäl än födelse. Bidraget utges t.o.m. kvartalet då barnet fyller 16 år.

Förlängt barnbidrag lämnas med samma belopp som det allmänna barnbidraget fr.o.m. kvartalet efter det barnet har fyllt 16 år, när barnet studerar vid grundskolan eller deltar i viss annan motsvarande utbildning.

Kostnaderna täcks helt av medel från statsbudgeten. Administrationen av barnbidragen handhas av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket

Verket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 10 225 milj. kr. Beräkningarna grundas på statistiska centralbyråns befolkningsprognos för riket åren 1986–2025 med en uppjustering av antalet födda barn åren 1986 och 1987. Med ledning härav beräknas antalet bidragsberättigade barn vara ca 1 600 000 vid utgången av år 1989. Antalet familjer med flerbarnstillägg beräknas till 157 000. Antalet mottagare av förlängt barnbidrag beräknas till ca 36 000.

Föredragandens överväganden

Fr.o.m. den 1 januari 1989 sker en ytterligare reduktion av den icke bostadskostnadsanknutna delen av bostadsbidragen för familjer med fyra eller flera barn. Dessa familjer ersätts med höjda flerbarnstillägg. Motivet för förändringen är i första hand att minska de kraftiga samlade marginaleffekter av skatt och bostadsbidrag som kan uppstå i de berörda familjerna.

Med hänsyn tagen till en förväntad ökning av antalet födda barn även under åren 1988 och 1989 beräknar jag anslaget för budgetåret 1989/90 till 10 350 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna barnbidrag* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 350 000 000 kr.

C 2. Bidrag till föräldraförsäkringen

1987/88	Utgift	1 382 000 000
1988/89	Anslag	1 286 000 000
1989/90	Förslag	2 004 000 000

Under anslaget ryms ersättningsförmånerna föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning samt havandeskapspenning.

Föräldraförsäkringen är en integrerad del av sjukförsäkringssystemet vad gäller såväl finansieringen som administrationen av försäkringen. Kostnaderna för föräldrapenningen, den tillfälliga föräldrapenningen och havandeskapspenningen finansieras således till 15 % genom statsbidrag på utgiftsanslag och till 85 % genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare på inkomsttitel.

Riksförsäkringsverket

Beräkningarna av totala antalet ersatta dagar år 1989 grundas på statistiska centralbyråns befolkningsprognos över antalet levande födda barn. Dessutom har hänsyn tagits till att ersättningstiden för tillfällig föräldrapenning förlängts från 60 till 90 dagar per barn och år fr.o.m. den 1 juli 1988.

Med hänsyn härtill och med beaktande av kända löneökningar beräknar riksförsäkringsverket de totala kostnaderna för föräldraförsäkringen till 10 052 milj. kr. respektive 10 142 milj. kr. för åren 1989 och 1990. Anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknas därmed till ca 1 515 milj. kr.

Verkets beräkningar av kostnadsutvecklingen för de olika förmånsslagen framgår av följande tabell (milj. kr. avrundat).

Föräldraförsäkring	*1987*	*1988*	*1989*	*1990*
Föräldrapenning	6 732	6 885	7 290	7 360
Tillfällig föräldrapenning	1 359	2 350	2 520	2 530
Havandeskapspenning	203	235	265	275
Avdrag från föräldrapenning vid förlossningsvård		– 23	– 23	– 23
Summa	**8 294**	**9 447**	**10 052**	**10 142**
Statsbidrag 15 %	1 245	1 420	1 510	1 520

Föredragandens överväganden

Regeringen har tidigare denna dag i prop. 1988/89:69 om utbyggd föräldraförsäkring föreslagit en utbyggnad av föräldrapenningen till att omfatta totalt 18 månader med ersättning på förälderns sjukpenningnivå. Utbyggnaden föreslås ske i etapper och vara helt genomförd fr.o.m. den 1 juli 1991. Propositionen innehåller lagförslag vad avser den första etappen i utbyggnaden som skall vara genomförd den 1 juli 1989.

I denna etapp föreslås föräldrar med barn födda under oktober 1988 eller senare få föräldrapenning för ytterligare 90 dagar med belopp på sjukpenningnivån. Genom övergångsregler får föräldrar till barn födda under au-

gusti eller september 1988 föräldrapenning med belopp motsvarande förälderns sjukpenning under 30 resp. 60 dagar utöver nuvarande dagantal.

Föräldrapenning skall enligt förslaget kunna tas ut till dess barnet har fyllt åtta år eller den senare tidpunkt då det har avslutat första skolåret. I fråga om den tillfälliga föräldrapenningen föreslås att den övre gränsen för uttag av de s.k. kontaktdagarna ändras från den tidpunkt då barnet fyller tolv år till utgången av det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år.

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar och mot bakgrund av det redovisade beräknar jag med beaktande av även löneutvecklingens inverkan på de olika förmånerna inom föräldraförsäkringen de totala kostnaderna för föräldraförsäkringen under nästa budgetår till ca 13 360 milj. kr. Statsbidragskostnaderna uppgår därmed till ca 2 004 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till föräldraförsäkringen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 004 000 000 kr.

C 3. Vårdbidrag för handikappade barn

1987/88	Utgift	562 222 000
1988/89	Anslag	609 000 000
1989/90	Förslag	750 000 000

Från anslaget bekostas vårdbidrag till förälder som vårdar barn under 16 års ålder som behöver särskild tillsyn och vård på grund av sjukdom eller handikapp.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar anslagsbehovet för vårdbidrag under budgetåret 1989/90 till 708 milj. kr., utgående från ett antaget basbelopp om 26 550 kr. Antalet vårdbidrag beräknas uppgå till 18 900 varav 7 200 hela, 6 700 halva och 5 000 fjärdedels bidrag i genomsnitt under budgetåret. Vidare har en uppräkning gjorts till följd av retroaktiva utbetalningar och ferievårdsbidrag.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av riksförsäkringsverkets beräkningar och med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet beräknar jag det totala kostnaderna för vårdbidrag för handikappade barn under nästa budgetår till 750 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vårdbidrag för handikappade barn* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 750 000 000 kr.

C 4. Bidragsförskott

1987/88	Utgift	1 774 395 167
1988/89	Anslag	1 922 000 000
1989/90	Förslag	1 984 000 000

Bidragsförskott lämnas för barn som endast en av föräldrarna har vårdnaden om eller som står under vårdnad av annan än föräldrarna. Bidragsförskott kan också lämnas när föräldrarna har gemensam vårdnad. Den allmänna åldersgränsen för bidragsförskott är 18 år. Bidragsförskott lämnas emellertid också för barn som studerar i åldern 18–20 år. De bidragsberättigade barnen garanteras ett generellt ekonomiskt bidrag, som i regel motsvarar 40 % av basbeloppet.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar vid ett antaget basbelopp om 26 550 kr. kostnaderna för bidragsförskott under budgetåret 1989/90 till 1 840 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Antalet barn för vilka bidragsförskott lämnas kan för budgetåret 1989/90 beräknas till ca 277 000. Bidragsförskottet utgör vid basbeloppet 27 900 kr., 11 160 kr. per barn och år.

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar och prisutvecklingen beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 1 984 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidragsförskott* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 984 000 000 kr.

C 5. Barnpensioner

1987/88	Utgift	213 093 000
1988/89	Anslag	219 000 000
1989/90	Förslag	230 000 000

Från detta anslag bekostas barnpension från folkpensioneringen. Barnpension utges till barn som är under 18 års ålder och vars far eller mor eller båda föräldrar har avlidit.

Barnpension från folkpensioneringen utges med 41 % av basbeloppet eller, om barnet uppbär bidragsförskott eller särskilt bidrag till vissa adoptivbarn, med 31 % av basbeloppet. För barn vars båda föräldrar har avlidit utgör barnpensionen 31 % av basbeloppet efter vardera föräldern. Pensionen minskar om det även utges barnpension från ATP eller om modern får änkepension, men skall alltid utges med minst 26 % av basbeloppet.

De nya reglerna för efterlevandepension som träder i kraft den 1 januari 1990 innebär avseende barnpension att pensionen även kan utges efter 18 års ålder om barnet bedriver gymnasiestudier eller annan grundutbildning. Pension kan dock utges längst t.o.m. första halvåret det år då barnet fyller 20 år. Samtidigt minskas pensionsbeloppet från 41 % till 40 % av basbeloppet och den högsta nivån från 26 % till 25 % av basbeloppet. För barnpension från ATP innebär de nya reglerna förbättrade förmåner.

Barnpension från tilläggspensioneringen, som är knuten till den avlidna förälderns arbetsinkomst, finansieras direkt genom ATP-avgiften och utgifterna redovisas inte över statsbudgeten.

Riksförsäkringsverket

Antalet barnpensioner från folkpensioneringen har minskat markant under senare år. I december 1979 uppgick antalet till ca 41 000 och beräknas i december 1989 uppgå till ca 28 600. Barnpensionens medelbelopp beräknas i december 1989 uppgå till 27,1 % av basbeloppet.

Riksförsäkringsverket beräknar kostnaderna för barnpensioner från folkpensioneringen under budgetåret 1989/90 till 213 milj. kr. utgående från ett basbelopp av 26 550 kr.

Föredragandens överväganden

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 230 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Barnpensioner* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 230 000 000 kr.

C 6. Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn

1987/88	Utgift	5 712 923
1988/89	Anslag	5 750 000
1989/90	Förslag	7 100 000

Ett särskilt bidrag lämnas till sådana barn som är adopterade av endast en person. Reglerna för bidraget motsvarar i huvudsak dem som gäller för bi-

dragsförskott. Bidraget lämnas således i normalfallet med 40 % av basbeloppet per år för barn under 18 år och för barn som studerar i åldern 18–20 år.

Riksförsäkringsverket

Antalet bidragsberättigade barn beräknas till 620 under budgetåret 1989/90. Riksförsäkringsverket beräknar kostnaderna till 6 600 000 kr. utgående från ett basbelopp av 26 550 kr.

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet beräknar jag kostnaderna för bidraget till 7.1 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 100 000 kr.

C 7. Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

1988/89	Anslag	30 000 000
1989/90	Förslag	30 000 000

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1988/89:3, SoU 8, rskr. 53) lämnas från den 1 januari 1989 under vissa förutsättningar ett bidrag till föräldrar som adopterar barn från utlandet. Bidrag lämnas med 50 % av kostnaderna enligt schabloner för olika länder, dock högst 20 000 kr. per barn. Bidraget administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket

I prop. 1988/89:3 har anslaget beräknats till 30 milj. kr. för budgetåret 1988/89. RFV har beräknat anslaget till oförändrat 30 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag ansluter mig till RFV:s kostnadsberäkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kostnader för internationella adoptioner* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 30 000 000 kr.

D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

Under detta avsnitt redovisas huvuddelen av den allmänna försäkringen, nämligen sjukförsäkring (inkl. tandvårdsförsäkring), folkpensionering och allmän tilläggspension (ATP). Här redovisas också de kompletterande förmånerna hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg samt arbetsskadeförsäkring och delpensionsförsäkring. (Föräldraförsäkringen, vårdbidrag för handikappade barn samt barnpension redovisas under avsnitt C).

Dessa ersättningssystem utgör grundstenarna för den sociala tryggheten och det skydd mot inkomstbortfall alla behöver vid sjukdom, handikapp och ålderdom. Utbyggnaden och effektiviseringen av detta ekonomiska trygghetssystem, som omfattar hela befolkningen, har skett successivt under flera decennier. Det är viktigt att slå vakt om detta grundläggande välfärdssystem inte minst i ekonomiskt kärva tider.

ATP-systemet och folkpensioneringen har i nuvarande huvudsakliga utformning varit i kraft i över 25 år. En parlamentarisk utredning, pensionsberedningen (S 1984:03), har till uppgift att göra en översyn av det allmänna pensionssystemet. Några av de frågor som kommittén enligt direktiven bör behandla är reglerna för värdesäkring av pensionerna, reglerna för intjänande av ATP och utformningen av efterlevandepensioneringen. Med utgångspunkt från förslag från beredningen har förändrade regler inom delpensionsförsäkringen trätt i kraft den 1 juli 1987. Samtidigt höjdes kompensationsgraden inom delpensioneringen från 50 till 65 % av inkomstbortfallet. Under våren 1988 har riksdagen, med utgångspunkt från pensionsberedningens betänkande (SOU 1987:55) Efterlevandepension, fattat beslut om nya regler för efterlevandepensioneringen (prop. 1987/88:171, SfU 29, rskr. 401). De nya reglerna träder i kraft den 1 januari 1990 och innebär i huvudsak att den nuvarande änkepensionen ersätts med omställningspension och särskild efterlevandepension, med lika regler för män och kvinnor samt att barnpensionerna förbättras. Genom långtgående övergångsregler kommer den nuvarande änkepensioneringen dock att finnas kvar under lång tid framöver.

Pensionärerna förklarade sig i samband med nedskrivningen av den svenska kronan i oktober 1982 villiga att bära sin del av den börda som krävdes för att sanera landets ekonomi. Som en del i kompensationen för denna uppoffring infördes den 1 juli 1987 ett tilläggsbelopp till basbeloppet på 400 kr., att användas vid beräkning av pensionsförmåner m.m. Tilläggsbeloppet har inräknats i basbeloppet fr.o.m. 1988. Vid fastställandet av basbeloppet för år 1989 har basbeloppet ökats med 600 kr. utöver de ökningar som föranleds av förändringen i konsumentprisindex. Därmed har pensionärerna erhållit full kompensation för de uppoffringar som gjordes i samband med devalveringen 1982.

Rehabiliteringsberedningen (S 1985:02) som haft i uppgift att se över vissa grundläggande regler bl.a. inom sjukförsäkringen som kan utgöra ett hinder i rehabiliteringsarbetet har nyligen avlämnat sitt betänkande (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering. I betänkandet har beredningen lagt fram förslag vad avser sjukförsäkringens ersättningsregler i samband med

rehabilitering och sjukdomsförebyggande åtgärder. Vidare läggs fram förslag avseende vissa resurs-, ansvars- och samordningsfrågor i syfte att ge sjukförsäkringen en mera aktiv roll i rehabiliteringsarbetet och när det gäller sjukdomsförebyggande insatser. Betänkandet är för närvarande föremål för remissbehandling.

Försäkringens omfattning

Ersättningarna från den allmänna försäkringen är värdesäkrade genom anknytning till basbeloppet som fastställs för varje år på grundval av den allmänna prisutvecklingen under föregående år. Basbeloppet har för år 1989 fastställts till 27 900 kr.

Sjukförsäkringen

Sjukförsäkringssystemet omfattar hela befolkningen. Försäkringen ger rätt till sjukpenning vid sjukdom med i regel 90 % av arbetsinkomster upp till 7,5 gånger basbeloppet (209 200 kr. år 1989).

Den 1 december 1987 genomfördes förbättrade ersättningsregler försjukperioder som varar högst 14 dagar och för de första 14 dagarna av sjukperioder som varar längre. RFV har i en rapport den 29 september redovisat erfarenheter av sjukpenningreformen och lämnat vissa förslag till förändringar med anledning därav. Jag avser att återkomma till detta. Jag finner det angeläget att en fortsatt utvärdering av sjukpenningreformen sker så att erfarenheter även kan redovisas grundade på utfallet för hela kalenderåret 1988.

Enligt gällande regler inom sjukpenningförsäkringen skall denna omprövas bl.a. när försäkringskassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden, arbetstid eller andra omständigheter har ändrats så att det påverkar rätten till sjukpenning eller sjukpenningens storlek. I riksförsäkringsverkets kungörelse (RFFS 1981:5) om sjukpenninggrundande inkomst sägs att den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) inte får sänkas och kan anpassas till löneutvecklingen på den försäkrades yrkesområde bl.a. om han inte förvärvsarbetar av den anledningen att han uppbär sjukpenning. Dessa regler kan i samverkan leda till att sjukpenning under sammanlagt 180 dagar kan utges till den som råkar vara sjukskriven vid den tidpunkt då han fyller 65 år, dvs. blir ålderspensionsberättigad. Detta innebär att personen i fråga kan uppbära sjukpenning under en period då han, om sjukdomsfallet inte inträffat, i stället skulle uppburit ålderspension. Enligt min mening är detta otillfredsställande och kan inte anses stå i överensstämmelse med sjukförsäkringens centrala princip att ersättning skall utges som en kompensation för inkomstbortfall. Jag anser därför att den som är sjukskriven när han fyller 65 år för rätt till fortsatt sjukpenning måste kunna styrka att han avser att fortsätta sitt förvärvsarbete i oförminskad omfattning även efter denna tidpunkt.

Enligt vad jag inhämtat gör riksförsäkringsverket en översyn av nämnda regler med sikte på att åstadkomma en tillämpning av reglerna som står i överensstämmelse med vad jag nu anfört. Jag räknar med att en sådan änd-

ring skall kunna genomföras, vilket medför en minskning av försäkringens utgifter med ca 30 milj.kr. per år.

Sjukförsäkringen svarar vidare för kostnader i samband med läkarvård och annan sjukvårdande behandling, läkemedelsinköp, tandvård, sjukhusvård samt sjukresor. Vid vissa sjukdomar har den sjuke rätt till kostnadsfria läkemedel och förbrukningsartiklar.

Ersättningar till sjukvårdshuvudmännen

Systemet för ersättning till sjukvårdshuvudmännen avseende öppen och sluten vård ändrades fr.o.m. år 1988 på ett par väsentliga punkter till följd av den överenskommelse som under hösten 1987 träffades med sjukvårdshuvudmännen för åren 1988 och 1989. Regeringen har genom proposition 1987/88:63 berett riksdagen tillfälle att ta del av överenskommelsen (SfU13, rskr. 110).

Bl.a. skall den allmänna sjukvårdsersättningen fr.o.m. år 1988 inte längre fördelas per invånare utan enligt en behovsbaserad fördelningsmodell. Denna modell tar hänsyn till dödlighet, sjukfrånvaro och förtidspensionering samt andelen ensamboende äldre. En annan ändring är att fr.o.m. år 1989 ingår i den allmänna sjukvårdsersättningen den prestationsbundna ersättning för sjukhusvård som utgetts från försäkringen per vårddag till enskilda vårdinrättningar som är uppförda på en av riksförsäkringsverket upprättad förteckning. Dessa vårdinrättningar kommer i stället att få ersättning genom vårdavtal med berörda sjukvårdshuvudmän.

Enligt beslut av riksdagen avskaffas det s.k. avgiftsfria året vid sjukhusvård för ålderspensionärer fr.o.m. den 1 januari 1989 och ett nytt avgiftssystem för pensionärer vid sjukhusvård införs.

För att fastställa ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen fr.o.m. år 1990 kommer överläggningar att äga rum med sikte på att en proposition om ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen skall föreläggas riksdagen under våren 1989.

Patientavgifter i öppen vård

Sjukförsäkringens ersättningsregler för öppen sjukvård innebär att patienten vid läkarbesök fr.o.m. år 1989 betalar en enhetlig avgift på högst 60 kr. per besök i offentlig vård och vanligen lika mycket per besök hos privatpraktiserande läkare. För rådgivning per telefon blir avgiften högst 25 kr. Försäkringsersättning utges i form av allmän sjukvårdsersättning till sjukvårdshuvudmännen och enligt särskild taxa till privatpraktiserande läkare.

Motsvarande ersättningsregler gäller även för sjukvårdande behandling som utförs av annan personal än läkare. Patientavgiften är där fr.o.m. år 1989 högst 35 kr. per besök eller behandling i offentlig vård och i regel lika mycket per besök eller behandling hos privatpraktiserande sjukgymnast.

Till läkemedelsförmånerna räknas prisnedsatta eller kostnadsfria läkemedel, kostnadsfria förbrukningsartiklar vid sjukdom samt prisnedsatta livsmedel vid vissa sjukdomar för barn under 16 år. Vid inköp av prisnedsatta läkemedel och livsmedel betalar patienten den faktiska kostnaden dock högst 65 kr. vid varje inköpstillfälle. Kostnaderna därutöver betalas av sjukförsäkringen.

För personer med stort behov av sjukvård och läkemedel finns ett högkostnadsskydd. Skyddet omfattar inköp av läkar- och tandläkarordinerade läkemedel samt läkarvård och sjukvårdande behandling i privat och offentlig regi. Det innebär i princip att en person blir befriad från ytterligare kostnader för läkemedel och vårdbesök när han betalat avgift för sammanlagt 15 inköp och vårdbesök. Befrielsen gäller under en 12-månadersperiod räknat från första inköpet eller besöket. För barnfamiljer gäller att inköp eller vårdbesök för samtliga barn under 16 år i en familj får läggas samman.

Sjukförsäkringens utgifter för läkemedelsförmånerna har ökat kraftigt under senare år. I huvudsak beror detta på prisutvecklingen. Andra viktiga faktorer i sammanhanget är utvecklingen mot nya och dyrare läkemedel samt läkarnas förskrivningsvanor och terapitraditioner. Två olika utredningar inom läkemedelsområdet har under senaste året lämnat sina förslag till regeringen. Det är dels 1983 års läkemedelsutredning som avlämnat betänkandet Läkemedel och hälsa (SOU 1987:20), dels riksförsäkringsverket som avlämnat rapporterna Kostnadsutvecklingen för läkemedel – en systemanalys och Högkostnadsskyddet. Riksförsäkringsverket har bl.a. föreslagit att förmånen kostnadsfria läkemedel slopas och ersätts av ett enhetligt system för begränsning av den försäkrades läkemedelskostnader. Dessutom har riksrevisionsverket genomfört en förvaltningsrevision av verksamheten vid socialstyrelsens läkemedelsavdelning och av samordningen inom den statliga läkemedelskontrollen. Samtliga dessa utredningsrapporter har remissbehandlats och de olika förslagen bereds för närvarande inom socialdepartementet.

Riksdagens socialförsäkringsutskott har vid behandlingen av förra årets budgetproposition uttalat att dagens system för ekonomiskt skydd för försäkrade i form av högkostnadsskydd, sjukreseförmåner m.m. uppvisar en splittrad bild med många luckor (1987/88:SfU22). Det finns därför, enligt utskottet, anledning att göra en förutsättningslös utredning om hur det samlade förmånssystemet skall kunna reformeras för att skapa bättre rättvisa mellan olika grupper. För att detta skall vara möjligt utan oacceptabla kostnadsökningar för försäkringen och sjukvårdshuvudmännen måste enligt utskottets uppfattning omprioriteringar kunna övervägas. Detta innebär enligt utskottet att ett ställningstagande från regeringen i fråga om riksförsäkringsverkets förslag att slopa förmånen med de kostnadsfria läkemedlen, borde anstå i avvaktan på övervägandena inom den av riksdagen önskade utredningen. Vad utskottet sålunda uttalat har godtagits av riksdagen (rskr. 256).

Jag delar riksdagens bedömning att det finns vissa brister i förmånssystemet. Det är bl.a. otillfredsställande att läkemedelsförmånerna kan variera beroende på sjukdom och den sjukes ålder. Detta innebär t.o.m. att det finns grupper av sjuka som inte alls omfattas av dessa förmåner. Det är heller inte

tillfredsställande att personer som ofta behöver företa resor för vård eller behandling, och därmed förorsakas höga resekostnader, inte omfattas av ett högkostnadsskydd med avseende på sådana utgifter.

En reform för att undanröja dessa brister i regelsystemet är önskvärd men kostnadskrävande. I enlighet med vad riksdagen har anfört måste därför omprioriteringar mellan de olika förmånerna övervägas. Genom omprioriteringar kan också skapas en större rättvisa inom ersättningssystemet samtidigt som det blir enhetligt och administrativt enklare. För att finansiellt möjliggöra en sådan reform måste, enligt min bedömning, förmånerna med kostnadsfria läkemedel och förbrukningsartiklar ersättas av ett enhetligt system för begränsning av den försäkrades läkemedelskostnader. Jag är medveten om att detta för vissa personer kan leda till kostnadsökningar, men dessa begränsas eftersom det kommer att finnas ett tillfredsställande högkostnadsskydd. Genom de avsedda förändringarna skapas ekonomiskt utrymme för att förbättra situationen för personer med höga kostnader för sjukresor. Jag anser att införandet av ett särskilt högkostnadsskydd för dessa är en angelägen reform som bör övervägas närmare. Skyddet torde kunna utformas i princip efter mönster av det system som gäller för läkemedel och öppen sjukvård. Mot denna bakgrund avser jag att föreslå regeringen att ge riksförsäkringsverket i uppdrag att lämna förslag till ett sådant system för sjukresor.

När det gäller reformeringen av läkemedelsförmånerna i övrigt bör inriktningen vara att läkemedelsrabatteringen skall kunna tillämpas även på produkter för vilka den enskilde idag helt får stå för kostnaderna, t.ex. mjukgörande salvor till psoriatiker, saliversättnings- och salivstimulerande medel till muntorra personer samt vissa naturmedel. Det är också enligt min uppfattning angeläget att åldersgränsen för prisnedsättningen på speciallivsmedel vid vissa sjukdomar avskaffas så att förmånen kan erhållas oberoende av ålder.

Som ett ytterligare inslag i en samlad reform på området bör ingå att införa ytterligare en nivå inom handikappersättningen under den lägsta nivå som för närvarande finns vid 34 % av basbeloppet. Samtidigt bör också övervägas att avskaffa den möjlighet som nu finns till avdrag för sjukdomskostnader i taxeringen.

Sammanfattningsvis innebär den av mig översiktligt beskrivna reformen att vissa otillfredsställande inslag i det nuvarande systemet som medför betydande merkostnader för vissa grupper kan rättas till. Detta sker delvis genom en omfördelning från grupper som idag har en total befrielse från läkemedelskostnader. Effekten för dessa grupper begränsas dock i hög grad genom högkostnadsskyddet. Sammantaget kommer en reform av det slag jag nu har beskrivit att medföra merkostnader för försäkringen jämfört med dagsläget, men den är enligt min mening angelägen från både rättvise- och trygghetssynpunkt. Beaktandet av merkostnaderna får därför ske i annat sammanhang.

Jag avser att under nästa år återkomma till regeringen med förslag om att förelägga riksdagen en särskild proposition i enlighet med de överväganden jag nu redovisat.

För varje dag som en försäkrad vårdas på sjukhus görs avdrag från hans sjukpenning med 55 kr. Avdraget får dock utgöra högst en tredjedel av den sjukpenning som utges före skatt.

Riksdagen har nyligen beslutat att det avgiftsfria året för pensionärer vid sjukhusvård avskaffas fr.o.m. år 1989 (prop. 1988/89:33, SfU5, rskr. 46). Pensionärer som har hel förtidspension behåller dock ett avgiftsfritt år. Beslutet innebär också att ett nytt avgiftssystem samtidigt har införts vid sjukhusvård för ålderspensionärer och de förtidspensionärer som förbrukat ett s.k. fritt år. Det nya systemet motsvarar i stort sett det som gäller vid sjukhusvård för sjukpenningförsäkrade. Avgiften utgör per vårddag en tredjedel av summan av utbetalda pensionsförmåner från den allmänna försäkringen före skatt, dock högst 55 kr. Med pensionsförmåner avses ålderspension och förtidspension i form av folkpension och tilläggspension (ATP) samt pensionstillskott.

Det nya avgiftssystemet innebär också att vårdavgifterna tas ut genom avdrag vid utbetalning av nämnda pensionsförmåner ca 1,5 månad efter det att vården ägt rum. Administrationen av systemet handhas av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

Avgiftssystemet leder till att flertalet förtidspensionärer och ålderspensionärer som förbrukat ett avgiftsfritt år får en betydande avgiftsminskning fr.o.m. år 1989, eftersom de flesta tidigare har betalat 55 kr. per vårddag.

Riksdagen har samtidigt begärt att regeringen återkommer med ett förslag som medger en individuell nedsättning av avgiften utöver vad som följer med den nu beskrivna beräkningsmetoden. Därvid har förutsatts att bestämmelser om individuell prövning skall kunna träda i kraft snarast möjligt och senast den 1 maj 1989.

Tandvård

Sjukförsäkringen innefattar också den allmänna tandvårdsförsäkringen. Den omfattar alla försäkrade fr.o.m. 20 års ålder. Barn och ungdomar under 20 års ålder har rätt till avgiftsfri tandvård genom landstingens folktandvård. Tandvårdsförsäkringen ersätter kostnaderna för de vuxnas tandvård enligt tandvårdstaxan med 40 % upp till 2 500 kr. och med 75 % för kostnader däröver.

Under de två senaste åren har flera omfattande ändringar gjorts i tandvårdstaxan. Den 1 februari 1987 blev taxan i många avseenden förenklad och för vårdgivarna bruttointäktsneutral.

Det är glädjande att kunna konstatera att tandhälsan har förbättrats under senare år, främst för barn och ungdomar. Tyvärr är tandhälsosituationen fortfarande inte helt tillfredsställande för alla grupper i samhället. Enligt tandvårdslagen (1985:125) är målen för tandvården en god tandhälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen. Enligt lagen skall tandvården lägga särskild vikt vid förebyggande åtgärder, vara lätt tillgänglig och av god kvalitet.

Trots den allt bättre tandhälsan för stora grupper av befolkningen fortsät-

ter försäkringsutgifterna för tandvård att öka delvis beroende på att den totala vårdvolymen alltjämt ökar. Orsakerna till detta är flera. Nya och dyrare behandlingsmetoder och tekniker, t.ex. behandling med käkbensförankrade broar i helt tandlösa käkar, omfattar allt fler och medför därför initialt ökade utgifter. På något längre sikt kan dessa insatser dock innebära att kostnaderna begränsas. Till de negativa faktorerna hör tendenserna till fler överbehandlingar, bl.a. i form av rent estetiska men inte odontologiskt motiverade behandlingar. Utgångspunkten måste enligt min mening vara att försäkringen endast skall ersätta sådan tandvårdsbehandling som verkligen är motiverad från odontologisk synpunkt för att uppnå ett funktionellt och utseendemässigt godtagbart resultat. Detta framfördes redan i den proposition som låg till grund för tandvårdsförsäkringens införande. Tandvård utöver detta måste patienten själv helt stå för.

Beloppsgränsen för ersättningsnivån 75 % av kostnaderna har varit 2 500 kr. sedan den 1 juli 1980. Med hänsyn till de årliga nivåhöjningarna av tandvårdstaxan härefter är det enligt min uppfattning rimligt att denna beloppsgräns höjs till 3 000 kr. fr.o.m. den 1 juli 1989. Denna åtgärd beräknas minska försäkringsutgifterna med ca 50 milj.kr. per år. Jag har därför för avsikt att föreslå regeringen en sådan ändring i tandvårdstaxan.

Riksförsäkringsverket har på regeringens uppdrag redovisat konsekvenserna av att göra om tandvårdstaxan så att den stimulerar patienten till regelbunden s.k. bastandvård med inriktning på undersökning och profylax till en fast och låg avgift för patienten och schabloniserad försäkringsersättning till vårdgivaren. Verkets rapport bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Det fortsatta beredningsarbetet kommer, på grundval av riksförsäkringsverkets rapport, att ske med denna profylaktiska inriktning. Utgångspunkten skall vara att en sådan vårdinriktning skall kunna bli ekonomiskt fördelaktig för patient, tandläkare och försäkring.

En ändrad utformning av tandvårdsförsäkringens ersättningsregler får dock totalt sett inte leda till att gällande utgiftsram för tandvården överskrids. Det innebär att de ev. utgiftsökningar som vissa av ändringarna kan ge upphov till måste finansieras genom omprioriteringar inom ersättningssystemet för tandvård i övrigt.

Beredningsarbetet bör fortgå med dessa principiella utgångspunkter så att frågan om en ändrad tandvårdsförsäkring kan redovisas för riksdagen under år 1990.

Sjukresor

Regelsystemet för ersättning vid sjukresa ändrades senast den 1 maj 1987, då sjukreseförordningen (1975:974) ersattes av förordningen (1987:82) om ersättning vid sjukresa.

Vid en sjukresa betalar den försäkrade ett karensbelopp för varje enkel resa. Övriga kostnader för resan ersätter försäkringen. Karensbeloppet är 20 kr. för resa med egen bil eller taxi och 15 kr. för resa med allmänna färdmedel.

Den 1 juli 1987 infördes en möjlighet för försäkringskassan att efter över-

enskommelse lämna ersättning enligt en schabloniserad modell till kommuner och landsting för sjukresor som sker med färdtjänst. Avsikten var inte bara att en sådan ersättningsmodell skulle innebära administrativa besparingar för kassan utan även att kassan skulle kunna få del av de samåkningsvinster som förutsattes uppstå inom färdtjänstorganisationen hos kommunerna.

Enligt vad jag inhämtat har det hittills varit svårt för försäkringskassorna att få till stånd sådana överenskommelser med kommunerna. Det har bl.a. framkommit att det sällan förekommer någon organiserad samåkning med taxi inom färdtjänsten. I anslutning till detta nödgas jag konstatera att försäkringens utgifter för sjukresor fortsätter att öka på ett markant sätt. Detta beror till stor del på att sjukresorna med taxi, vilka svarar för drygt 60 % av utgifterna, kraftigt fördyrats genom stora höjningar av färdkostnaderna för taxi under de senaste åren.

Mot denna bakgrund är det enligt min uppfattning mycket angeläget att undersöka olika möjligheter att begränsa kostnadsutvecklingen inom sjukreseområdet. Vidare behöver förberedelser vidtas för att möta den beslutade avregleringen av taxi den 1 juli 1990. Jag avser därför föreslå regeringen att ge riksförsäkringsverket i uppdrag att dels belysa konsekvenserna av denna förändring, dels vidta nödvändiga förberedelser för att motverka de negativa effekter som kan uppstå för försäkringen. Verket bör därvid också redovisa om det finns behov av författningsändringar.

Sjukförsäkringskostnader

Kostnaderna för sjukförsäkringen (exkl. föräldraförsäkringen) beräknas för år 1989 till 50 983 milj. kr. Kostnadsutvecklingen framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

År	Sjukpenning	Öppen sjukvård[2]	Tandvård	Läkemedel[3]	Övriga sjukvårdsutgifter	Summa
1970	2 683	584	15	516	313	4 111
1975	8 024	1 181	989	1 276	461	11 931
1980	12 635	3 739	2 174	2 326	1 721	22 595
1985	17 925	5 388	3 369	3 830	3 337	33 849
1986	20 212	4 316	3 114	4 199	3 351	35 192
1987	23 111	7 823	2 905	4 763	706	39 308
1988[1]	30 505	8 298	3 040	4 450	764	47 057
1989[1]	32 787	9 501	3 212	5 964	829	50 983[4]

[1] Beräknat.
[2] Fr.o.m. 1987 ingår all sjukvårdsersättning som utbetalas till sjukvårdshuvudmännen exkl. tandvård.
[3] Inkl. prisnedsatta livsmedel och kostnadsfria förbrukningsartiklar.
[4] Beloppet har korrigerats med hänsyn till att de avgifter på 1 310 milj.kr. som beräknats bli uttagna genom avdrag på pensionerna vid sjukhusvård skall tillföras sjukförsäkringen.

Sjukförsäkringen finansieras till 15 % av statsbidrag och till 85 % av socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften till sjukförsäkringen utgör fr.o.m. år 1988 10,1 % av avgiftsunderlaget för arbetsgivare och 9,6 % av avgiftsunderlaget för egenföretagare.

I följande tabell belyses utvecklingen av antalet sjukdagar, sjukfallsfrekvens m.m.

År	Ersatta sjukdagar per försäkrad	Sjukfallsfrekvens Antal fall per försäkrad	Genomsnittligt antal dagar per fall
1965	15,7	0,66	23,9
1970	19,8	1,09	18,2
1975	22,0	1,37	15,6
1978	22,8	1,52	15,2
1980	21,2	1,49	14,9
1983	18,4	1,46	12,5
1985	20,9	1,68	11,8
1986	21,5	1,66	12,2
1987	23,1	1,75	12,3
1988[1]	23,4		

[1] Beräknat

Som framgår av tabellen har antalet ersatta dagar minskat från i genomsnitt 22,8 år 1978 till 18,4 år 1983, varefter en ökning har skett. Ökningen var särskilt kraftig under år 1985 och har fortsatt även under åren därefter. Ökningen hänför sig framför allt till sjukfall som varar längre än 180 dagar. En förändring av det genomsnittliga antalet ersatta sjukdagar med en dag motsvarar en kostnadsförändring för sjukförsäkringen med totalt drygt 1 100 milj. kr. per år.

Av följande tabell framgår hur andelen sjukdagar resp. sjukfall fördelar sig på sjukfall av olika längd för åren 1970–1987.

Sjukfallets varaktighet						
År	1–6 dagar		7 – 89 dagar		90 dagar eller mer	
	Andel av sjukfallen %	Andel av sjukdagarna %	Andel av sjukfallen %	Andel av sjukdagarna %	Andel av sjukfallen %	Andel av sjukdagarna %
1970	64	11	33	45	3	44
1974	69	12	28	43	3	45
1978	70	13	27	41	3	46
1980	72	13	25	39	3	47
1983	74	16	24	42	2	42
1985	77	18	21	38	2	44
1986	77	17	21	38	2	45
1987	77	17	21	37	2	46

Folkpensioner

Antalet folkpensionärer och utgifterna för folkpensionerna framgår av följande sammanställning. Vårdbidrag och barnpension redovisas under avsnitt C.

Antalet folkpensionsförmåner

I slutet av år	Ålders-pension	Förtids-pension	Hustru-tillägg	Änke-pension	Handi-kapper-sättning	Barn-tillägg	Summa	Komm. bost. tillägg
1965	851 400	150 900	41 100	85 100	11 300	11 100	1 150 900	580 000
1970	966 300	189 500	52 800	101 600	14 600	12 000	1 336 800	654 500
1975	1 082 300	284 200	67 400	104 200	21 900	16 000	1 576 000	754 100
1980	1 381 000	291 400	53 600	81 500	38 200	32 000	1 877 700	779 900
1985	1 480 100	322 700	37 700	72 400	42 200	34 400	1 989 500	596 200
1988[1]	1 531 000	352 000	22 000	64 000	47 000	39 000	2 055 000	570 000
1989[1]	1 541 000	363 000	20 000	62 000	48 000	41 000	2 075 000	555 000

[1] Beräknat.

Folkpensionsutgifter, milj. kr.

År	Ålders-pension	Förtids-pension	Änke-pension	Hustru-tillägg	Handi-kapp-ersättning	Barn-tillägg	Summa	Bostads-stöd till pensionärer
1965	3 146	577	302	88	20	13	4 146	449
1970	5 180	1 040	537	170	33	14	6 974	849
1975	9 945	2 660	910	450	66	19	14 050	1 663
1980	21 940	5 200	1 148	675	242	50	29 255	3 512
1985	33 295	8 000	1 385	600	430	68	43 778	4 167
1988[1]	39 570	9 875	1 440	416	570	94	51 965	5 380
1989[1]	42 750	10 990	1 500	415	640	105	56 400	5 450

[1] Beräknat.

Den första tabellen visar att antalet personer med ålders- och förtidspension har ökat successivt under de senaste 20 åren. Ökningen av antalet ålderspensionärer avspeglar självfallet ökningen av antalet äldre i befolkningen. Andelen personer över 65 år av hela befolkningen var 12,7 % år 1965 och har därefter successivt ökat och är f.n. ca 18 %.

Den ekonomiska tryggheten är av avgörande betydelse för de äldres välfärd. Reformerna inom folkpensioneringen var omfattande under 1960- och 1970-talen. Tillsammans med det ökade antalet äldre personer har detta medfört kraftigt ökade pensionskostnader. Kostnadsökningen orsakas också av förmånernas anknytning till basbeloppet och därmed anpassning till förändringarna av penningvärdet. Vidare har de standardförbättringar som skett i form av höjda pensionstillskott medfört en ökad kostnad. Av det totala antalet folkpensionärer i december 1989 beräknas 648 000 eller 33 % ha helt eller reducerat pensionstillskott.

Fr.o.m. januari 1989 kommer folkpensionens årsbelopp – inklusive helt pensionstillskott men exklusive kommunalt bostadstillägg – att uppgå till 40 176 kr. för ensam ålderspensionär och till 70 587 kr. för ett pensionärspar. Motsvarande årsbelopp för en ensam förtidspensionär uppgår till 53 568 kr.

Anslagsbehovet för folkpensioner under budgetåret 1989/90 beräknas till 58 080 milj. kr.

Folkpensionerna finansieras över statsbudgeten som tillförs en socialavgift som betalas av arbetsgivare och egenföretagare. Denna folkpensionsavgift är för närvarande 9,45 % av avgiftsunderlaget. Avgiften beräknas vid

nämnda avgiftsuttag täcka ca 87 % av statens utgifter för folkpensioneringen år 1989.

Bostadsstöd till pensionärer

De kommunala bostadstilläggen (KBT) är obligatoriska för kommunerna. KBT skall svara för minst 80 % av varje del av den månatliga bostadskostnaden som ligger mellan 80 kr. och 1 500 kr. för ogift pensionär samt mellan 80 kr. och 1 650 kr. för makar. Kommunen får statsbidrag med 25 % av sina KBT-kostnader i dessa intervall.

Kommunerna bestämmer själva vilka grunder som skall gälla, men bostadstillägget måste minst täcka den bostadskostnad som ligger till grund för statsbidraget.

Inkomstprövningsreglerna är fastlagda i lag. KBT administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna och betalas ut samtidigt med folkpension. KBT utgår för närvarande till ca 570 000 pensionärer.

Enligt nuvarande regler ges inte statsbidrag till KBT för psykiskt utvecklingsstörda pensionärer som bor i gruppbostad. För många psykiskt utvecklingsstörda, som inte klarar av ett eget boende, är ett boende i gruppbostad ett bra alternativ till egen bostad. De bör därför ges möjlighet till samma boendestöd som andra pensionärer och regeringen avser därför att fr.o.m. den 1 juli 1989 införa rätt till statsbidrag till KBT för dessa grupper. Kostnaden för detta beräknas till 30 milj.kr.

Riksdagen har nyligen beslutat om vissa förändringar avseende beräkningen av inkomst vid prövningen av rätt till KBT. Fr.o.m. den 1 juli 1989 kommer förmögenhet upp till 400 000 kr. som nedlagts i boende att undantas vid beräkningen av förmögenhetsavkastningen och vidare kommer löneinkomst inte att påverka inkomstprövningen för KBT till ålderspensionärer.

De totala KBT-kostnaderna har för år 1989 beräknats till 5 450 milj. kr. och statsbidraget till 1 200 milj. kr. Kostnaderna för KBT ökar genom den allmänna hyreskostnadsstegringen men samtidigt har den fortgående ökningen av antalet pensionärer med ATP en återhållande effekt på kostnadsutvecklingen.

Allmän tilläggspension

Antalet ATP-pensionärer och utgiftsutvecklingen framgår av följande sammanställningar. Barnpension redovisas under avsnitt C.

Antalet ATP-pensioner

I slutet av år	Ålders-pension	Förtids-pension	Änke-pension	Barn-pension	Summa
1965	76 500	22 900	24 700	14 800	138 900
1970	257 700	77 500	76 700	30 200	442 100
1975	455 300	176 500	148 500	39 500	819 100
1980	792 400	212 200	230 300	43 000	1 277 900
1985	994 000	261 100	306 800	37 100	1 599 000
1988[1]	1 106 000	298 000	344 000	33 500	1 781 800
1989[1]	1 139 000	312 000	356 000	32 700	1 839 700

[1] Beräknat

Utgifterna för ATP, milj.kr.

År	Ålders-pension	Förtids-penson	Änke-pension	Barn-pension	Summa
1965	57	47	48	16	168
1970	560	359	195	52	1 166
1975	2 450	1 830	610	116	5 006
1980	2 350	4 640	1 780	258	19 028
1985	28 840	8 950	3 955	371	42 116
1988[1]	42 420	12 380	5 598	422	60 820
1989[1]	48 575	14 250	6 475	455	69 755

[1] Beräknat.

ATP:s ålderspension utgör 60 % av den pensionsgrundande inkomsten, räknat på medeltalet av den försäkrades 15 bästa inkomstår i arbetslivet. Pensionsgrundande inkomst beräknades första gången för år 1960. Enligt huvudregeln krävs 30 års förvärvsarbete för full pension. Den årliga pensionsgrundande inkomsten beräknas på inkomster som ligger mellan 1 och 7,5 basbelopp. ATP-poäng för år 1989 beräknas således på inkomster mellan 27 900 kr och 209 200 kr. Reglerna för pensionsålder m.m. överensstämmer med motsvarande regler inom folkpensioneringen.

Av de redovisade sammanställningarna framgår att ATP-förmånerna successivt fått ökad betydelse. Andelen ATP-pensionärer utgjorde år 1970 30 % av samtliga pensionärer med motsvarande förmåner från folkpensioneringen. Denna andel uppgår nu till ca 75 %. Av de för närvarande drygt 1,5 milj. ålderspensionärerna och ca 350 000 förtidspensionärerna med folkpension har ca 1,1 milj. (73 %) resp. 300 000 (86 %) också ATP-pension. Ökningen av antalet ATP-pensionärer fortsätter. Utöver denna ökning av andelen folkpensionärer med ATP sker det också en markant ökning av den genomsnittliga ATP-pensionens storlek genom att de nytillkommande pensionärerna vanligen har en högre ATP-poäng.

ATP finansieras genom avgifter från arbetsgivare och egenföretagare. ATP-avgiften utgör för år 1989 11,0 % av avgiftsunderlaget.

ATP-avgiften betalas in till allmänna pensionsfonden (AP-fonden). Fondförvaltningen är uppdelad på tio styrelser. Första – tredje fondstyrelserna förvaltar var sin del av influtna medel från avgifter till tilläggspensioneringen, medan fjärde och femte fondstyrelsen förvaltar en avgränsad del av dessa medel genom placering i aktier m.m. De fem löntagarfondstyrelserna skall förvalta de medel som inflyter dels från vinstdelningsskatt och vinstskatt, dels från en särskild del (0,2 procentenheter) av ATP-avgiften. Löntagarfondstyrelserna skall årligen överföra en real kapitalavkastning på minst 3 % till AP-fondens pensionsmedel.

AP-fonden uppgick år 1965 till 7 300 milj. kr. och ökade till 31 343 milj. kr. år 1970 samt 148 312 milj. kr. år 1980. I januari 1989 beräknas AP-fonden uppgå till 330 000 milj. kr.

Delpensionsförsäkring

Förvärvsarbetande i åldern 60–65 år har möjlighet att minska arbetsinsatsen genom att övergå till deltidsarbete i kombination med delpension. Delpen-

sionen fyller då ut en viss andel av det inkomstbortfall som följer av arbetstidsminskningen. För att delpension skall kunna utgå krävs bl.a. att den försäkrade har haft ATP-grundande inkomst under sammanlagt minst 10 år fr.o.m. 45 års ålder och att vederbörande under de senaste tolv månaderna före arbetstidsminskningen förvärvsarbetat under minst fem månader.

För anställda gäller att arbetstiden måste minskas med minst fem timmar i veckan och efter minskningen uppgå till minst 17 timmar i veckan. Egna företagare måste minska sin arbetstid med i genomsnitt minst hälften och därefter arbeta i genomsnitt minst 17 timmar i veckan. Kompensationsnivån inom delpensionsförsäkringen är 65 % av inkomstbortfallet. Inkomsten beräknas med utgångspunkt från pensionspoängen för de sista fem åren före arbetstidsminskningen. De två sämsta poängåren elimineras och därefter beräknas inkomsten före arbetstidsminskningen till den inkomst som motsvarar den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för de återstående tre åren. Den genomsnittliga inkomsten räknas upp med aktuellt basbelopp. Delpensionen är knuten till basbeloppet och är pensionsgrundande för ATP.

Av följande sammanställning framgår hur antalet delpensionärer och kostnaderna har utvecklats sedan pensionsformen infördes år 1976. Under perioden 1981 – 1 juli 1987 ersattes den tidigare ökningen av en klar minskning av antalet personer med delpension eftersom kompensationsnivån inom försäkringen sänktes från 65 till 50 % av inkomstbortfallet. Sedan kompensationsnivån numera återställts ökar antalet delpensionärer åter.

Antalet delpensionärer och utgifterna

I slutet av år	Antalet delpensionärer	Utgifter per år, milj. kr.
1978	41 900	687
1980	67 800	1 239
1982	61 700	1 457
1984	47 200	1 135
1986	32 200	764
1988[1]	40 000	1 380
1989[1]	44 000	1 570

[1] Beräknat.

Delpensionsförsäkringen finansieras genom en socialavgift om 0,50 % från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften förs till en särskild fond.

Den allmänna pensioneringens kostnader

Sammanfattningsvis kan konstateras att utbetalningarna från de allmänna pensionssystemen uppgår till mycket stora belopp. Statens kostnader under folkpensionsanslaget uppgår således till 58 080 milj. kr. under nästa budgetår. Härtill skall läggas statens och kommunernas kostnader, 5 400 milj. kr. för kommunala bostadstillägg. Vidare tillkommer delpensions- och ATP-utbetalningarna, som för det kommande budgetåret beräknas 1 700 resp. 70 000 milj. kr. Totalt kommer utgifterna för förmånerna från den allmänna pensioneringen inkl. bostadstillägg därmed att uppgå till ca 135 000 milj. kr. vilket innebär en ökning med ca 12 miljarder kr. i förhållande till motsvarande beräkningar för innevarande budgetår.

Arbetsskadeförsäkringen

Arbetsskadeförsäkringen omfattar anställda, uppdragstagare och egenföretagare. Den ger i princip full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete.

Arbetsskadeförsäkringen anknyter till de principer som gäller för invaliditetsbedömning inom den allmänna försäkringen. Det är därigenom den faktiska nedsättningen i den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst genom förvärvsarbete som bestämmer ersättningens storlek. Ersättning för arbetsskada utges vid bestående nedsättning av arbetsförmågan i form av en livränta, som i princip skall utgöra skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft om han inte hade skadats och den inkomst som han trots skadan kan beräknas få.

Arbetsskadeförsäkringen är samordnad med den allmänna sjukförsäkringen på så sätt att ersättning utges från sjukförsäkringen för de första 90 dagarna sedan skadan uppkom (samordningstiden). Från arbetsskadeförsäkringen utgår efter samordningstidens slut ersättning för sjukvårdskostnader inkl. resor och andra kostnader. Vidare utges sjukpenning och – som tidigare nämnts – livränta. Livränta kan också utges till efterlevande anhörig. Den ersätter årlig inkomstförlust upp till samma inkomsttak som gäller för ATP, dvs. 7,5 gånger basbeloppet, vilket för år 1989 motsvarar 209 200 kr.

Antalet arbetsskadeärenden har ökat mycket snabbt. År 1984 var antalet ärenden som skulle prövas hos försäkringskassorna drygt 54 000. För år 1988 beräknas motsvarande antal ärenden vara drygt det dubbla. Försäkringens kostnader har under samma period ökat från 1 600 milj.kr. till beräknade 7 000 milj.kr. Inte minst har kostnaderna för livräntor ökat. För närvarande tillkommer ca 1 000 nya livräntetagare netto varje månad.

Det är framför allt antalet godkända arbetsjukdomar som ökar i antal. Den dominerande gruppen däri utgörs av muskuloskeletala sjukdomar, eller vad som ofta brukar benämnas belastningsskador. Kunskapsunderlaget inom arbetsskadeförsäkringens område är inte tillfredsställande. Därför är det i dagsläget inte möjligt att på ett snabbt sätt dra slutsatser angående orsakerna till utvecklingen inom arbetsskadeförsäkringen. Den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen (Dir. 1988:63) har som en viktig uppgift att komplettera kunskaperna om arbetsförhållanden som ger upphov till skador och sjukdomar.

Det ökande antalet arbetsskadeärenden har också medfört ett betydande problem för försäkringskassorna att med rimliga handläggningstider hantera de inkommande ärendena. Trots att ett betydande arbete har genomförts för att förenkla handläggningen och att särskilda tillskott för administrationsresurser har givits är handläggningstiderna fortfarande långa och balanserna otillfredsställande stora. Mot denna bakgrund har jag under anslaget B 2. Allmänna försäkringskassor föreslagit ytterligare resurstillskott för handläggning av arbetsskadeärenden.

D 1. Bidrag till sjukförsäkringen

1987/88	Utgift	6 449 000 000
1988/89	Anslag	6 767 000 000
1989/90	Förslag	7 811 000 000

Från anslaget utgår statsbidrag till försäkringskassornas utgifter för sjukförsäkringsförmåner (utom föräldraförsäkringen, som redovisas under anslaget C 2). Statsbidrag utgår med 15 % av kostnaderna för den obligatoriska försäkringen, medan 85 % finansieras genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften är fr.o.m. år 1988 10,1 % av avgiftsunderlaget för arbetsgivare och 9,6 % för egenföretagare.

De grundläggande bestämmelserna finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1982:120) och lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader m.m.

Riksförsäkringsverket

Verkets kostnadsberäkningar för nästa budgetår utgår från det förväntade utfallet för budgetåret 1987/88. Timsjukpenningreformen har medfört att sjuktalsberäkningarna för år 1988 inte är jämförbara med tidigare år bl.a. beroende på att insjuknandedagen ersätts enligt de nya reglerna, vilket inte tidigare var fallet. Verket kan dock konstatera en fortsatt ökning av antalet ersatta dagar i långa sjukfall vilket ökar kostnaderna för försäkringen. Vidare har verket kunnat konstatera en kraftigt förhöjd medelsjukpenning för år 1988. För år 1990 beräknar verket samma sjukpenningkostnader som för år 1989. När det gäller sjukvårdsförmånerna har verket utgått från de ersättningsbelopp som gäller för år 1989.

Fördelning av de beräknade kostnaderna på förmånsslag under dessa förutsättningar framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

Förmånsslag	Utgifter	Beräknade utgifter		
	1987	1988	1989	1990
Sjukpenning	23 094	29 555	30 610	30 610
Frivillig sjukpenningförsäkring	17	20	20	20
Allmän sjukvårdsersättning	5 912	6 380	7 580[1]	7 570
Avinstitutionalisering	796	799	800	802
Förebyggande hälso- och sjukvård	402	404	404	405
Hjälpmedel till handikappade	713	715	716	717
Resor	647	750	785	825
Tandvård	2 905	3 070	3 000	3 000
Ersättning för företagshälsovård före 1986	19	6	–	–
Sjukhusvård enl. rfv:s förteckning m.m.	23	24	14	14
Läkemedel	4 763	4 390	5 580	5 580
Konvalecentvård m.m.	17	20	20	20
Totalt	**39 308**	**46 133**	**49 529**	**49 563**

[1] I beloppet ingår ett särskilt bidrag år 1989 på 10 milj.kr. till Malmö kommun.

Utifrån nämnda förutsättningar beräknar riksförsäkringsverket anslagsbehovet under budgetåret 1989/90 till 7 435 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Vid min beräkning av de sammanlagda sjukförsäkringskostnaderna har jag utgått ifrån riksförsäkringsverkets kostnadsberäkningar. Samtidigt har jag beaktat en viss löne- och prisutveckling. När det gäller ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen för år 1990 har jag utgått från de belopp som enligt en träffad överenskommelse gäller för år 1989. Jag har också förutsatt att de vårdavgifter för sjukhusvård som fr.o.m. år 1989 tas ut av pensionärer i form av avdrag på de allmänna pensionsförmånerna kommer att tillföras sjukförsäkringen. Slutligen har jag tagit hänsyn till effekterna av den förändrade tillämpningen av reglerna om rätt till sjukpenning för personer som fyllt 65 år samt den höjda beloppsgränsen för ersättningsnivån 75 % inom tandvårdsförsäkringen. Jag beräknar med dessa förutsättningar de sammanlagda sjukförsäkringskostnaderna (exkl. föräldraförsäkringen) till 7 811 milj. kr. för nästa år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till sjukförsäkringen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 811 000 000 kr.

D 2. Folkpensioner

1987/88	Utgift	50 631 000 000
1988/89	Anslag	53 415 000 000
1989/90	Förslag	58 080 000 000

Från detta anslag bekostas folkpension som utges i form av ålderspension, förtidspension och änkepension samt hustrutillägg och barntillägg till den som uppbär ålders- eller förtidspension. Härifrån bekostas också handikappersättning.

Folkpensionssystemet omfattar hela befolkningen. Ålderspension utgår från 65 års ålder. Den enskilde har dock möjlighet att mellan 60 och 70 års ålder själv bestämma tidpunkten för sin pensionering. Vid uttag av ålderspension före 65 års ålder reduceras den utgående pensionen livsvarigt och vid uppskjutet uttag efter 65 års ålder sker i stället en höjning. Det är även möjligt att ta ut halv ålderspension.

Förtidspension utgår till den som fått sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt med minst hälften. Änkepension utgår till änka fram till den allmänna pensionsåldern. Hustrutillägg, som är inkomstprövat, kan utgå till gift kvinna mellan 60 och 65 års ålder vars make har ålders- eller förtidspension.

De nya reglerna för efterlevandepensionering som träder i kraft den 1 januari 1990 innebär att den nuvarande änkepensionen ersatts med omställningspension och särskild efterlevandepension med lika regler för män och kvinnor. P.g.a. de omfattande övergångsreglerna påverkas anslaget endast marginellt.

Folkpensionsförmånerna är indexreglerade, vilket innebär att pensionsbe-

loppen automatiskt ändras i takt med basbeloppets utveckling.

Ålderspension liksom hel förtidspension eller änkepension utgår för år räknat med 96 % av fastställt basbelopp för ensam pensionär och med sammanlagt 157 % för två pensionsberättigade makar. För den som inte har ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med pensionstillskott, som utgår med 48 % av basbeloppet för ensam ålderspensionär och med 96 % för makar gemensamt. För en förtidspensionär utgår pensionstillskott med 96 % av basbeloppet. Pensionstillskottet avräknas krona för krona mot utgående ATP-pension. Däremot görs ingen avräkning mot annan pension eller annat slag av inkomst.

Bestämmelserna om folkpensionsförmånerna finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1982:120), lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension (omtryckt 1976:1014) samt lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Från anslaget bekostas även vissa läkarundersökningar m.m. för den allmänna försäkringens behov främst vid riksförsäkringsverkets sjukhus i Nynäshamn och Tranås.

Riksförsäkringsverket

Vid beräkningen av folkpensionskostnaderna för budgetåret 1988/89 har riksförsäkringsverket utgått från ett uppskattat antal utbetalda pensioner och utbetalt medelbelopp i december 1988. Verket har därvid gjort följande uppskattning beträffande antalet pensionärer med olika slag av pensionsförmåner.

Pensionsförmån	Uppskattat antal pensioner med reguljär utbetalning		
	Dec 1988 (1988/89	Dec 1989 (1989/90)	Förändring under 1989
Ålderspension	1 531	1 541 000	+ 10 000
Förtidspension	352 000	363 000	+ 11 000
Hustrutillägg	22 000	20 000	– 2 000
Änkepension	64 000	62 000	– 2 000
Handikappersättning	47 000	48 000	+ 1 000
Barntillägg (antal barn)	39 000	41 000	+ 2 000
Summa	**2 055 000**	**2 075 000**	**+ 20 000**
Därav med pensionstillskott	681 000	648 000	– 33 000

Med utgångspunkt från uppskattningar för december 1989 och med basbeloppet 26 550 kr. beräknar riksförsäkringsverket anslagsbehovet för här aktuella pensionsförmåner till 53 740 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Folkpensionernas grundbelopp kommer fr.o.m. den 1 januari 1989 och vid basbeloppet 27 900 kr. att uppgå till 26 784 kr. per år och för en ensam pensionär och 43 803 kr. för ett pensionärspar. För den som saknar ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med ett pensionstillskott som

kan uppgå till 13 392 kr. för en ålderspensionär. Härtill kommer ett kommunalt bostadstillägg.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag de sammanlagda kostnaderna under detta anslag till 58 080 milj. kr. Det innebär en ökning med 4 665 milj. kr. i förhållande till nuvarande budgetår.

Utgifterna för de olika pensionsförmånerna framgår av följande sammanställning.

Pensionsförmån	Beräknade utgifter, milj. kr.	
	1989/90	Förändring från 1988/89
Ålderspension	43 840	+ 3 550
Förtidspension	11 440	+ 1 540
Hustrutillägg	420	– 5
Änkepension	1 520	+ 60
Handikappersättning	660	+ 85
Barntillägg	105	+ 15
Omställningspension	15	–
	58 000	+ 5 245

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Folkpensioner* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 58 080 000 000 kr.

D 3. Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension

1987/88	Utgift	1 570 000 000
1988/89	Anslag	1 230 000 000
1989/90	Förslag	1 230 000 000

Från detta anslag finansieras statsbidrag till kommunernas kostnader för kommunala bostadstillägg till folkpension (KBT). KBT skall före avdrag på grund av inkomst täcka minst 80 % av varje del av den månatliga bostadskostnaden som överstiger 80 kr. men inte 1 500 kr. för ogift pensionär och 1 650 kr. för makar. Kommuner erhåller statsbidrag med 25 % av sina bidragsberättigande kostnader för KBT.

Bestämmelserna om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension finns i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension och förordningen (1979:830) om statsbidrag till kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Reglerna för utbetalning av statsbidrag till KBT ändrades den 1 juli 1987. Ändringen innebär att varje månads KBT-utbetalning avräknas mot utbetalning av kommunalskattemedel samma månad. Detta innebär en stärkt likviditet för staten, men samtidigt belastades anslaget av dubbla statsbidragsutbetalningar under budgetåret 1987/88, dvs. utgiften under budgetåret avser statsbidrag för KBT som utbetalats dels under 1986/87 och dels under 1987/88.

Riksförsäkringsverket

På grundval av den från den 1 januari 1988 gällande lagstiftningen har riksförsäkringsverket beräknat anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 1 200 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av riksförsäkringsverkets anslagsframställning och med beaktande av de förslag till förändringar avseende statsbidrag till KBT som jag tidigare har tagit upp beräknar jag utgifterna under detta anslag till 1 230 000 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 230 000 000 kr.

D 4. Vissa yrkesskadeersättningar m.m.

1987/88	Utgift	2 361 000
1988/89	Anslag	2 500 000
1989/90	Förslag	2 500 000

Från anslaget bekostas tillägg på vissa äldre livräntor samt ersättning i anledning av skadefall, där ersättningen på grund av speciella författningar eller särskilda beslut helt eller delvis utgår av statsmedel.

Riksförsäkringsverket

För budgetåret 1989/90 beräknas medelsbehovet för äldre skadefall till 1,6 milj. kr., varav 0,4 milj. kr. för uppräkning av vissa äldre livräntor från arbetsskade- resp. fiskarförsäkringsfonden. För nyare skadefall beräknas medelsbehovet till 0,8 milj. kr. Riksförsäkringsverket föreslår att anslaget förs upp med 2,4 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har med utgångspunkt i riksförsäkringsverkets kostnadsberäkningar och med beaktande av utvecklingen av basbeloppet under åren 1989 och 1990 beräknat kostnaderna under anslaget till 2 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa yrkesskadeersättningar m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 500 000 kr.

D 5. Bidrag till ersättning vid närståendevård

1989/90 Förslag 4 500 000

Fr.o.m. den 1 juli 1989 gäller rätt till ersättning vid närståendevård (prop. 1987/88:176, 1988/89:SoU6, rskr. 55)

De nya reglerna innebär att en närstående som vårdar en svårt sjuk person i hemmet får rätt till ersättning från sjukförsäkringen och ledighet från sin anställning under högst 30 hela arbetsdagar. Dagantalet räknas för den person som vårdas.

Ersättningen utges med belopp motsvarande vårdarens sjukpenningnivå och kan tas ut i form av hel, halv eller fjärdedels ersättning.

Kostnaderna för ersättningen vid närståendevård finansieras enligt samma regler som gäller för sjukförsäkringen, dvs. till 15 % med statsbidrag och till 85 % genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare.

Statsbidraget till ersättningen vid närståendevård finansieras från detta anslag.

Riksförsäkringsverket

I prop. 1987/88:176 har kostnaderna för ersättning vid närståendevård (exkl. administration) beräknats till 30 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Statsbidraget kan då beräknas till 4,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslagsbehovet bör beräknas till 4 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till ersättning vid närståendevård* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 500 000 kr.

E. Hälso- och sjukvård m.m.

Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för alla invånare. Hälsosituationen i Sverige är vid en internationell jämförelse god. Den har också, med utgångspunkt i traditionella dödlighetsmått, förbättrats under senare år. Samtidigt kan dock noteras att det finns skillnader i hälsoläge och i vårdutnyttjande mellan olika befolkningsgrupper.

Utvecklingen inom flertalet samhällsområden präglas av snabba förändringar. Detta gäller inte minst hälso- och sjukvårdssektorn, som även vid en relativt kort tillbakablick visar mycket omfattande resurs-, struktur- och verksamhetsförändringar. Antalet personer som är verksamma inom hälso- och sjukvården har t.ex. fördubblats mellan åren 1970 och 1988, från 222 000 till 440 000.

Som framgår av tabellen nedan har mellan åren 1970 och 1987 antalet vårdplatser för korttidsvård minskat med närmare 20 % och vårdplatserna inom psykiatrin nästan halverats medan långtidssjukvården kontinuerligt kraftigt byggts ut fram till år 1985 för att därefter minska något. Uttryckt i antal vårdplatser per tusen invånare är emellertid ändringarna inte så stora – en minskning från 14,5 till 13,5 under den aktuella perioden.

Vårdplatsförändringar 1970–1987

	1970	1975	1982	1985	1987
Somatisk korttidsvård	49100	47000	44900	41900	39900
Somatisk långtidsvård	34100	40400	51000	53900	52500
Psykiatrisk vård	37000	36200	28000	24100	20900
Totalt	120200	123600	123900	119900	113300
Vpl/1000 inv.	14,5	15,1	14,9	14,4	13,5

Inkl. av landstingen köpt privat vård.
Källa: AHS och LKELP

Trots de stora förändringarna i vårdplatsantalet har den slutna somatiska korttidsvården kontinuerligt ökat, uttryckt i antal intagna, genom att medelvårdtiderna snabbt minskat. Minskningen av antalet vårdplatser har således mer än väl kompenserats av att de utnyttjas mer intensivt. Antalet intagningar i psykiatrisk vård är i stort sett oförändrade. En drastisk minskning av medelvårdtiderna har emellertid kunnat ske därför att såväl behandlingsmetoder som vård i öppna/halvöppna vårdformer förbättrats.

Förändringen av intagna, vårddagar och medelvårdtid 1972–87

År	Intagna tusental	Vårddagar tusental	Medel-vårdtid	Index
Somatisk korttidsvård				
1972	1187	11994	10,1	116
1975	1233	11673	9,5	108
1980	1293	11312	8,7	100
1985	1409	10612	7,5	86
1987	1410	10063	7,1	82
Somatisk långtidsvård				
1972	62,4	10759	172	70
1975	58,8	12905	219	89
1980	61,7	15142	245	100
1985	95,8	17749	185	75
1987	106,3	16968	160	65
Psykiatri				
1972	119,5	11372	95	145
1975	130,0	10474	81	123
1980	129,5	8477	65	100
1985	18,8	6493	55	84
1987	159,8	5448	47	72

Exkl. privata vårdgivare. Index medelvårdtid 1980 = 100
Källa: LKELP

Den somatiska långtidssjukvården har med den snabba expansionen av antalet vårdplatser utökat sin verksamhet. Antalet intagningar var dock länge oförändrat och i stället ökade medelvårdtiderna. Först under 1980-talet blir bilden annorlunda med en aktivt fungerande långvård och kortare medelvårdtider. Den parallella utbyggnaden av primärvården och hemsjukvården med ökande inslag av växelvård och dagvård har haft stor betydelse för den omorientering som framstår tydligt inom långtidssjukvården under senare år.

Utbyggnaden av primärvården fortsätter, även om detta sker i en långsammare takt än tidigare beräknats. Det finns från många huvudmäns sida också en klar strävan till hälsopolitiska insatser, bl.a. i överensstämmelse med de riktlinjer som WHO angivit inom ramen för strategin Hälsa för Alla År 2000. Ambitionsnivån växlar dock mellan olika huvudmän.

Den öppna vården uttryckt som läkarbesök per invånare har ökat i begränsad omfattning. Däremot har det under 1980-talet skett en omfördelning så att allmänläkarbesöken har ökat med ca 25 % medan besöken vid sjukhusanslutna mottagningar minskat något. Den öppna vården bedriven av distriktssköterskor, undersköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, psykologer och skötare har å andra sidan ökat påtagligt.

Som en konsekvens av genomförda strukturförändringar har också kostnadsfördelningen ändrats inom hälso- och sjukvården:

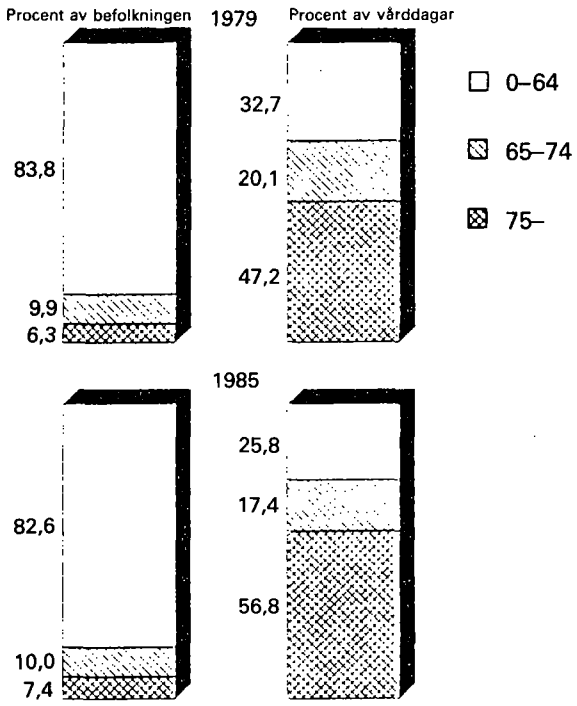
Förändringar i kostnadsfördelning mellan olika vårdområden som procentuell andel av hälso- och sjukvårdens totalkostnader

	1970	1983	1987
Medicinsk och kirurgisk vård	60	50	48
	17	24	24
	17	13	12
	6	13	16
Summa	100	100	100

Källa: LKELP och SCB

En annan påtaglig förändring är hur olika åldersgrupper utnyttjar vården. Som framgår av nedanstående diagram utnyttjar åldersgrupperna upp till 65 år allt mindre sjukhusvård medan den växande gruppen av pensionärer får mer sjukhusvård. Detta gäller således enbart slutenvården.

Olika åldersgruppers andel av befolkningen och vårddagarna 1979 och 1985

Sistnämnda förhållande gäller i särskilt hög grad läns- och regionsjukvården. Åldersgrupperna 60–80 år utnyttjar i hög utsträckning den högspecialiserade vården.

De mycket stora och snabba förändringar som översiktligt redovisats beträffande vårdstruktur och vårdutnyttjande betingas givetvis av förändringar i hälsoläge och sjukdomspanorama samt tekniska och vetenskapliga framsteg. Till detta kommer effekten av demografiska förändringar. Det finns inget som talar för en lägre förändringstakt – snarare det motsatta. Slutsat-

sen blir att samhället i ett framtidsperspektiv måste ha en mycket hög, och, jämfört med nuläget, väsentligt bättre beredskap att möta ständigt växlande förutsättningar för och krav på hälso- och sjukvården.

Alltjämt finns stora skillnader i hälsoläge mellan olika socioekonomiska grupper, yrken och geografiska delar av landet, vilket bl.a. visats i socialstyrelsens folkhälsorapport från år 1987. Ett annat problemområde är tillgängligheten till vård. Det finns köer till bl.a. vissa operativa och medicinska åtgärder. Det kan också vara svårt att erhålla vård respektive att få del av samordnade insatser, när mer sammansatta och rehabiliteringsinriktade vårdbehov föreligger.

Personalförsörjningen är strategisk för en fungerande hälso- och sjukvård. Sedan lång tid tillbaka har en mycket betydande andel av nettotillskottet av ny arbetskraft gått till socialsektorn. Med minskande ungdomskullar och en mycket hög yrkesaktivitet bland kvinnorna är det inte möjligt för socialsektorn att personalmässigt expandera som hittills. En kombination av strukturåtgärder och ökat utnyttjande av teknik bör prövas som medel för att dämpa behoven av tillskott.

Inom hälso- och sjukvårdsområdet har, jämfört med tidigare, en väsentlig uppbromsning skett av de årliga resursökningarna i reala termer, som trots detta uppgått till ca 2 % årligen i genomsnitt under senare år. Långtidsprognoserna har förutsagt halva denna ökningstakt medan sjukvårdshuvudmännen har krävt en fortsatt årlig ökning med 2 % (i reala termer) för att bl.a. undvika kösituationer. Huvudmännen har hänvisat till att antalet äldre blir fler och att man måste tillämpa nya medicinska framsteg.

Kraven på utökade resurser i hälso- och sjukvården måste mötas med krav på att nuvarande resurser utnyttjas så effektivt som möjligt. I första hand är detta en fråga för sjukvårdshuvudmännen. Men samtidigt har statsmakterna – mot bakgrund av de grundläggande målen i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) om en vård på lika villkor i hela landet – ett ansvar för att följa och värdera resultaten i hälso- och sjukvården, för bl.a. olika patient- och befolkningsgrupper, samt ett ansvar för hur resurserna används.

Hälso- och sjukvårdsberedningen avser att ägna struktur- och personalförsörjningsfrågorna inom hälso- och sjukvården stor uppmärksamhet under den närmaste tiden. Regeringen har också tillsatt en särskild folkhälsogrupp under hälso- och sjukvårdsberedningen. Gruppens uppgift är inte i första hand att göra ytterligare utredningar utan att på grundval av tillgänglig kunskap initiera lämpliga åtgärder och verka för att få dem genomförda.

Ohälsa bör sålunda i första hand förebyggas. Ett viktigt område behandlas av allergiutredningen, som har i uppdrag att utreda frågor kring hur allergier och andra överkänslighetsreaktioner skall kunna förebyggas. Utredningen har bl.a. i uppdrag att undersöka om nuvarande åtgärder är tillräckliga inom olika samhällsområden, bl.a. inom arbetslivet, boendemiljön, skolan och förskolan. Om föreslagna åtgärder inte förutsätter beslut av riksdagen eller regeringen skall utredningen ta kontakt med berörda myndigheter eller andra organ och initiera lämpliga åtgärder. Utredningen har bl.a. anordnat en rad konferenser i syfte att belysa olika frågor och att skapa kunskaper och förståelse för behovet av förändringar. Ett sådant område som särskilt uppmärksammats av utredningen är de s.k. "sjuka husen". Utredningen pla-

nerar att avlämna sitt slutbetänkande under år 1989.

Statens huvudsakliga instrument att utöva påverkan i en förändringsprocess är socialstyrelsen. Inom socialdepartementet har en översyn genomförts för att precisera och konkretisera socialstyrelsens roll och uppgifter. Resultaten av översynen har presenterats i rapporten Socialstyrelsen i förändring. Av rapporten framgår att socialstyrelsen får en viktig uppgift att genom kunskapssammanställningar, nulägesbeskrivningar och jämförande analyser påverka utvecklingen hos sjukvårdshuvudmännen så att resurserna kan utnyttjas bättre, köerna avvecklas och vården bli mer tillgänglig. Regeringen har för avsikt att under våren 1989 framlägga en principproposition om socialstyrelsens framtida uppgifter.

Ett annat instrument är statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik (SBU). Med hjälp av det systematiska utvärderingsarbete som bedrivs inom SBU möjliggörs inte bara noggrannare avvägningar ur ett brett perspektiv innan nya metoder tas i rutinmässigt bruk, utan också avveckling av sådana rutiner som visat sig mindre effektiva.

Det finns goda förutsättningar att åstadkomma en ökad sammanlagd utredningskapacitet genom väl avstämda arbetsprogram mellan socialstyrelsen, SBU och Spri. Det gäller att konkretisera arbetet med uppföljning och utvärdering i avsikt att påverka utvecklingen av den svenska hälso- och sjukvården, såväl kvalitativt som ur kostnadssynvinkel.

Förutom aktiva insatser från centrala organ genom kunskapsspridning och attitydpåverkan bör även andra styrmedel som staten förfogar över användas. Ett exempel på sådana incitament är de särskilda statliga ekonomiska bidrag som införts för att minska köerna till operativa åtgärder vid starr, höftledsförslitning och kranskärlssjukdom.

Nuvarande informationssystem måste anses ge otillräcklig kunskap om vårdens innehåll, resultat och kostnader samt otillfredsställande underlag för överväganden om omprioriteringar inom hälso- och sjukvården. Regeringen har därför nyligen tillkallat en utredningsman, som skall lämna förslag om en för staten och sjukvårdshuvudmännen gemensam informationsstruktur för hälso- och sjukvården som tillgodoser kraven på underlag på olika nivåer för planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten.

En viktig uppgift för utredningen är att beakta behovet av ett ökat utbyte av information mellan hälso- och sjukvården och socialförsäkringssystemet. Utredaren bör enligt direktiven bl.a. bedöma vilken information från socialförsäkringssystemet som behövs för hälso- och sjukvårdens resursplanering och analyser av vårdkvalitet och effektivitet.

Trots bristerna i de data som funnits tillgängliga har socialstyrelsen och Spri, sedan mitten av 1970-talet, genomfört en rad jämförande studier av skillnaderna i fråga om vårdresurser och vårdutnyttjande mellan olika sjukvårdshuvudmän, kommuner och kliniker. Resultaten visar att det finns stora skillnader. Detta gäller såväl totalresurser/kostnader och resursuppbyggnad som resursutnyttjande inom olika vårdgrenar och specialiteter. Den faktor som främst givit upphov till dessa skillnader har visat sig vara vårdutbudets storlek. Något samband mellan t.ex. resursernas storlek för korttidsvård resp. långtidssjukvård har inte kunnat iakttas. Även då jämförelser gjorts mellan kommunerna i ett och samma sjukvårdsområde har motsvarande för-

hållanden kunnat dokumenteras.

I senare studier har även kommunernas resurser för övrig äldreomsorg beaktats. Även om man kan konstatera att en viss utjämning har skett i tillgången på vårdresurser och i vårdutnyttjandet finns betydande skillnader. Skillnader i kostnaderna för hälso- och sjukvård samt äldreomsorg, efter åldersstandardisering, avviker från genomsnittet från -14 % till +28 % år 1987, då landets sjukvårdsområden jämförs. Man har också kunnat styrka att det finns ett positivt samband mellan satsningen på primärvård och en gynnsammare kostnadsutveckling.

Det är uppenbart att pågående utveckling mot en mer slagkraftig primärvård ger förutsättningar att ompröva dimensioneringen av den slutna vårdens organisation. Detta förutsätter dock att primärvårdens och i tillämplig omfattning sjukhusens samverkan med den primärkommunala äldreomsorgen är väl utvecklad. Äldreomsorgen måste också vara väl utbyggd och varierad efter de äldres skiftande behov. En utveckling i en sådan riktning kommer att påskynda den minskning som redan pågår av vårdplatser i den somatiska korttidsvården. Samma effekt har tillämpningen av flertalet nya teknologier genom att de i högre grad möjliggör behandling i öppna och halvöppna vårdformer, inklusive dagvård och patienthotellservice. Hittills har minskningarna av antalet vårdplatser i huvudsak genomförts genom utglesning på befintliga vårdavdelningar och i viss men dock liten grad genom avveckling av hela enheter. Konsekvenserna har blivit en successiv ökning av personaltätheten.

Mot bakgrund av kravet på resurshushållning inger utvecklingen inom såväl läns- och regionsjukvård som flerregional vård bekymmer. Förslag om en koncentration av tung och krävande verksamhet har inte mottagits positivt om inte enheten i fråga skall få ett större ansvarsområde. Inom regionerna sker på många håll en mycket betydande utbyggnad av resurserna vid länssjukhusen, vilket kan leda till suboptimeringar och ett alltför litet patientunderlag ur kvalitets- och säkerhetssynvinkel. Det finns även risk för att motsvarande förhållanden kan utvecklas när det gäller fördelningen av uppgifter mellan läns- och länsdelssjukhus. En utbyggd primärvård och äldreomsorg med hög effektivitet kan dessutom avlasta länssjukvården i betydande grad.

I ett 90-talsperspektiv måste frågan om organisationen av akutsjukhusen med full service 24 timmar om dygnet och alla dagar i veckan bli föremål för särskilda överväganden. Ur kvalitets- och säkerhetssynvinkel torde inte patientunderlaget räcka till för att nuvarande antal enheter skall kunna upprätthållas. Detta gäller i synnerhet vid en fortsatt minskning av antalet vårdplatser i en oförändrad akutvårdsorganisation, vilket också leder till stigande kostnader per omhändertagen patient. "Överkostymen" i länssjukvården ger också risk för en obalanserad utveckling inom hela korttidsvården genom att man på ej sakliga grunder "tar hem" vård från regionsjukhusen för att fylla upp sin lokala organisation. Det är således angeläget att få till stånd en delvis ändrad inriktning av akutvårdsorganisationen vid vissa sjukhus.

Tillräckliga kunskaper finns nu för att kunna diskutera åtgärder för att förbättra situationen på en rad områden och öka kapaciteten inom svensk hälso- och sjukvård utan stora reala resurstillskott. En sådan omdisponering

och ett bättre utnyttjande av resurserna skapar ett utrymme för att utjämna de ojämlikheter som finns i hälsoläget för olika befolkningsgrupper. Utgångspunkten bör vara att det finns möjligheter att minska omfattningen av den slutna vården och sänka kostnaderna i "högkostnadsområden" i riktning mot de nivåer som områden med förhållandevis låga kostnader uppvisar. Självfallet måste ålderssammansättning och vissa andra förhållanden vägas in. Ingen har ännu kunnat visa att hälsoläget är mindre gynnsamt i områden med relativt sett låg konsumtion och mindre omfattande resurser.

Det är mot bakgrund av vad jag anfört en rimlig hypotes att en aktiv påverkansprocess från centrala organ med goda faktaunderlag bör kunna dämpa kostnadsutvecklingen även på relativt kort sikt samtidigt som tillgänglighet och servicenivå förbättras. Statsmakternas huvudsakliga instrument i en sådan förändringsprocess är socialstyrelsen förutsatt att styrelsen får förutsättningar att utvecklas till ett kraftfullt expertorgan.

Socialstyrelsen tillsammans med SBU och Spri bör i en dialog med sjukvårdshuvudmännen i nuvarande läge med konkurrens om arbetskraften och ett begränsat nytillskott av arbetskraft arbeta med sjukvårdens strukturproblem och tillämpningen av nya teknologier för att uppnå målen i hälso- och sjukvårdslagstiftningen om en vård på lika villkor.

De stora förändringarna i hälso- och sjukvårdens struktur måste slå igenom i vårdutbildningarna. En särskild utredning har lagt fram förslag till en reviderad utbildning för läkare efter läkarexamen. Betänkandet (SOU 1987:53) Kompetensutvecklingen efter läkarexamen har remissbehandlats och frågan bereds inom regeringskansliet.

Statens roll för tillsyn både över hälso- och sjukvårdsverksamheten och över den personal som arbetar inom detta fält är av central betydelse. För att anpassa tillsynen till de förändringar som löpande sker inom hälso- och sjukvården och samtidigt skapa förutsättningar för en rationell sådan verksamhet har regeringen tillkallat en särskild utredningsman. Utredningsmannen skall bl.a. se över de bestämmelser som finns på detta område och i erforderlig utsträckning lägga fram förslag om ändringar och kompletteringar.

Hälso- och sjukvårdens beredskap för kriser och krig förbättras successivt enligt intentionerna i 1987 års försvarsbeslut. Genom utredningen om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap råder numera samstämmighet om vilka viktiga sjukvårdsartiklar som krävs för att sjukvården skall kunna fungera i en krigssituation.

Under senare år har en rad frågor kring livets början och slut som kräver svåra etiska ställningstaganden aktualiserats.

En proposition med förslag till lagstiftning om användning av genteknik och forskning på embryon m.m. är planerad att efter lagrådsremiss föreläggas riksdagen år 1989. Propositionen bereds mot bakgrund av betänkandet (SOU 1984:88) Genetisk integritet samt remissbehandlingen av detta.

Frågor rörande läkemedel bereds bl.a. mot bakgrund av läkemedelsutredningens betänkande (SOU 1987:20) Läkemedel och hälsa och riksrevisionsverkets rapport (1986:58) Den statliga läkemedelskontrollen. Som ett första steg beräknas en proposition att föreläggas riksdagen under år 1989 med förslag att bilda en egen myndighet för läkemedel m.m., där den nuvarande läkemedelsavdelningen vid socialstyrelsen bildar stommen. Myndigheten

avses bli inrättad den 1 juli 1990. Regeringen avser vidare att tillkalla en särskild arbetsgrupp för att förbereda förslag till organisation m.m. för myndigheten. Övriga läkemedelsfrågor kommer att behandlas i en särskild proposition. En särskild arbetsgrupp arbetar också med bl.a. läkemedelsfrågor i ett EG-perspektiv.

För att öka säkerheten vid användningen av medicintekniska produkter och dentala material planerar regeringen att förelägga riksdagen en proposition i ämnet under år 1989. Propositionen bereds mot bakgrund av förslagen i betänkandet (SOU 1987:23) Medicinteknisk säkerhet och rapporten (Ds S 1986:2) Kontroll och tillsyn av dentala material samt remissbehandlingen av dessa.

Regeringen avser vidare att under våren 1989 lägga fram en proposition med förslag till legitimation av de kiropraktorer som har utbildningen Dr of Chiropractic mot bakgrund av förslag i ett delbetänkande (SOU 1987:12) av alternativmedicinkommittén, vilket har remissbehandlats.

Bekämpningen av HIV/aids

Sjukdomstillståndet aids (Acquired Immune Deficiency Syndrome) – förvärvad immunbrist – utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan. Infektion av HIV (Humant Immunbrist Virus), som kan leda till aids, hänförs till de veneriska sjukdomarna. HIV-smittan sprids för närvarande över världen. Dödligheten hos de smittade som utvecklar aids är mycket hög. Ett vaccin eller ett verksamt botmedel finns inte. Däremot utvecklas successivt läkemedel som fördröjer sjukdomsförloppet. Det viktigaste motmedlet mot smittspridningen är emellertid ännu så länge att lämna sådan information till människor att dessa kan vidta åtgärder för att skydda sig själva och andra mot HIV-smittan.

Det svenska samhället har engagerats i stor utsträckning i HIV/aids-bekämpningen. Landsting, kommuner och myndigheter bedriver en bred verksamhet för att förhindra smittspridningen och lämna stöd i olika former till dem som har smittats. Olika frivilliga organisationer spelar en viktig roll i arbetet. Överallt i samhället görs omfattande och i många fall uppoffrande insatser.

Sverige deltar även i det internationella arbetet att bekämpa aids.

WHO utvecklar inom ramen för ett särskilt aids-program viktiga internationella verksamheter. Europarådet har utökat sitt engagemang i denna fråga. En särskild nordisk arbetsgrupp för aids-frågor har inrättats under Nordiska ministerrådet. Sverige har i juni 1988 varit värd för den fjärde världskonferensen om aids.

Ett handlingsprogram för den fortsatta bekämpningen av HIV/aids har antagits av riksdagen på grundval av prop. 1987/88:79 om åtgärder mot aids (SoU 10, rskr. 165). Under anslaget A 5. Insatser mot aids har för budgetåret 1989/90 beräknats 106 milj. kr. för statliga insatser för att förebygga smittspridningen m.m. Vidare har beräknats 120 milj. kr. för ett statligt extra bidrag till de landsting och kommuner där HIV-smittan är särskilt utbredd. I det följande kommer att beräknas ca 8,2 milj. kr. till socialstyrelsens insatser

mot aids-epidemin och ca 15,2 milj. kr. till en basorganisation m.m. vid SBL för bekämpningen av HIV/aids. Vidare kommer att föreslås att 35 milj. kr. ställs till förfogande under förslagsanslaget H 2. Bidrag till missbrukarvård m.m. för att användas till stöd till utbyggnaden av hem för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). En utbyggnad av LVM-vården för människor med svårartade narkotikaproblem är ett viktigt led i ansträngningarna att begränsa HIV-smittans utbredning.

Regeringen föreslår sålunda att sammanlagt ca 284,4 milj. kr. får disponeras på anslag under socialhuvudtiteln för åtgärder mot HIV/aids under budgetåret 1989/90.

E 1. Socialstyrelsen

1987/88	Utgift	165 262 000
1988/89	Anslag	170 613 000[1]
1989/90	Förslag	180 970 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 042 000 kr. inte ställts till socialstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, tandvård, läkemedelsförsörjning, hälsoskydd, omsorger om psykiskt utvecklingsstörda samt frågor som rör alkohol och andra missbruksmedel.

Socialstyrelsens arbetsuppgifter och organisation regleras i förordningen (1988:1236) med instruktion för socialstyrelsen.

Läkemedelskontrollen behandlas under anslaget E 2. Statlig kontroll av läkemedel m.m.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 1 700 000 kr. För budgetåret 1988/89 var huvudförslaget 1 %. Minskningen av utgifterna för budgetåret 1990/91 anges till 3 %.
2. Resurser för kompetenshöjande åtgärder (sammanlagt 1,5 milj.kr.).
3. Medel för ökade kostnader för rättsliga rådets verksamhet (800 000 kr.).
4. Medel för en databas för forsknings- och utvecklingsarbete inom socialtjänsten: SocBas (150 000 kr.).
5. Medel för information och opinionsbildning kring droger (1 milj. kr.).
6. Ramanslag för budgetåret 1989/90.
7. Medel för ökade utbetalningar till tvångssteriliserade (450 000 kr.).
8. Medel för ökade utgifter för psykiatriska nämnden och utskrivningsnämnderna (90 000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	141 643 000[1]	+ 13 888 000
(därav lönekostnader)	(104 218 000)[1]	(+ 12 299 000)
Lokalkostnader	26 285 000	− 2 560 000
Övriga utgifter	804 000	− 804 000
Psykiatriska nämnden	310 000	+ 19 000
(därav lönekostnader)	(310 000)	(+ 19 000)
Tidskriften Vigör	1 000	−
Viss administrativ service m.m.	0	−
Till regeringens disposition	3 000 000	− 3 000 000
Engångsanvisning	−	+ 2 900 000
Summa utgifter	**172 043 000**	**+ 10 443 000**
Inkomster		
Försäljning av publikationer	1 430 000	+ 86 000
Summa inkomster	**1 430 000**	**+ 86 000**
Nettoutgift	**170 613 000**	**+ 10 357 000**

[1] Av angivet belopp har 1 042 000 kr. inte ställts till socialstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har med anledning av budgetpropositionen för budgetåret 1988/89 (1987/88:100, bilaga 7) beslutat om riktlinjer för verksamhetens huvudinriktning vid socialstyrelsen (SoU 16, rskr 200).

Enligt detta beslut skall socialstyrelsens uppgift framöver i första hand vara att inom ramen för tillsynsansvaret utveckla former och metoder för en systematiserad uppföljning och utvärdering av kommunernas och landstingens verksamhet. Vidare skall socialstyrelsen främja en hög kvalitet och en god resursanvändning i vården och omsorgerna genom olika planerings- och kunskapsunderlag. Behovet av sådana underlag kan variera mellan olika verksamhetsområden.

Vidare har socialstyrelsen en viktig funktion när det gäller att förutse en framtida utveckling. Styrelsen bör bidra till att ge kommuner och landsting handlingsberedskap för tänkbara alternativa omvärldsförändringar och underlag för att påverka utvecklingen i önskvärd riktning. Socialstyrelsen skall slutligen i sin egenskap av expertmyndighet biträda regeringen med olika kunskaps- och beslutsunderlag.

Socialstyrelsen skall i mindre utsträckning ägna sig åt uppgifter av detalj- eller rutinkaraktär eller s.k. enskilda ärenden. Dessa bör enligt budgetpropositionen så långt möjligt avvecklas eller delegeras till regional eller lokal nivå.

Av budgetpropositionen framgår därutöver att en precisering och konkretisering skall ske av socialstyrelsens roll, huvudsakliga uppgifter samt inriktningen av styrelsens verksamhet. En rapport Socialstyrelsen i förändring har

numera utarbetats. En ny organisation vid socialstyrelsen föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

Resultatet av översynen avses bli redovisat i en särskild proposition under våren 1989. För att motivera vissa förslag till särskilda satsningar redan under budgetåret 1989/90 kommer jag att i korthet redovisa förslaget till inriktning av verksamheten samt förslaget till ny organisatorisk struktur.

Jag bedömer, som framgår av förra årets budgetproposition, att det är väsentligt att koncentrera socialstyrelsens verksamhet. Jag avser att återkomma till riksdagen med förslag som innebär dels att verksamheten får en tydligare och mer avgränsad inriktning, dels att uppgifter avvecklas eller överförs till andra myndigheter.

Under anslaget E 2. Statlig läkemedelskontroll återkommer jag till frågan om att förelägga riksdagen en proposition om att ombilda socialstyrelsens läkemedelsavdelning till en särskild myndighet.

Chefen för kommunikationsdepartementet föreslår under kommunikationsdepartementets huvudtitel att myndighetsansvaret för de trafikmedicinska frågorna skall överföras från socialstyrelsen till trafiksäkerhetsverket. Överföringen beräknas ske den 1 januari 1990. Jag har beräknat att socialstyrelsens medelsbehov till följd av förändringen för budgetåret 1989/90 minskar med 550 000 kr.

Med den tydligare markeringen av inriktningen av socialstyrelsens verksamhet mot uppföljning och utvärdering av landstingens och kommunernas verksamhet samt utveckling av kunskapsunderlag har förutsättningarna för socialstyrelsens organisation ändrats. Det finns enligt min mening inte längre skäl att indela verksamheten i en planeringsavdelning och fackavdelningar.

Vidare finns enligt min mening ett behov av en mer direkt dialog mellan verksledningen och den operativa verksamheten vid byråerna. Den nuvarande organisationsmodellen innebär ofta en specialisering inom smala områden som försvårar kontakter i sidled i organisationen och som kan snäva in de anställdas kompetensutveckling. Jag anser således att grundstrukturen i socialstyrelsens organisation bör ändras på så sätt att avdelningsnivån avskaffas samt att verksamheten indelas i ett tiotal enheter. Vidare bör enligt min mening verksledningen utvidgas och förstärkas.

För att skapa förutsättningar för den ändrade inriktningen av socialstyrelsens verksamhet behöver, förutom verksledningen, viss kompetens vid styrelsen förstärkas. Detta gäller bl.a. kompetens inom olika medicinska och odontologiska specialiteter, hälsoekonomi, vissa områden inom socialtjänsten, epidemiologi, ekonomiska mät- och analysmetoder, statistik och informationsteknologi. Socialstyrelsen har för innevarande budgetår erhållit medel för en kompetensförstärkning. Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för en ytterligare sådan förstärkning med sammanlagt 1 000 000 kr.

Personalens kompetens kommer i framtiden att vara en ännu mer strategisk resurs i socialstyrelsens arbete. Med den förändrade verksamhetsinriktningen kommer olika vidareutbildningsinsatser att behöva genomföras, t.ex. när det gäller kunskaper i utvärdering, bl.a. i ekonomi, statistik, m.m. Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för sådana utbildningsinsatser med 500 000 kr.

Enligt socialstyrelsens planer kommer teknikstödet under de närmaste

åren att förbättras. Teknikstödet bör byggas ut även för att kunna utveckla uppföljnings- och utvärderingsverksamheten och för att kunna rationalisera handläggningsrutiner m.m. Jag har beräknat medel för en extra satsning på teknikstödet för budgetåret 1989/90 med 1 000 000 kr.

För att den nya organisationen skall kunna vara helt genomförd vid den planerade tidpunkten bör vissa förändringar, bl.a. av ledningsfunktionen, kunna ske successivt under budgetåret 1989/90. För att kunna genomföra dessa förändringar behöver socialstyrelsen vissa medelsförstärkningar. Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för detta med 800 000 kr.

Fr.o.m. budgetåret 1989/90 avses såväl organisationen av redovisningscentralerna som finansieringen av arbetet ändras. Jag har till följd av detta räknat med ett minskat medelsbehov för socialstyrelsen med 747 000 kr. Jag får i övrigt hänvisa till bil.2, Gemensamma frågor, avsnitt 4.

En ny smittskyddslag kommer att träda i kraft den 1 juli 1989. För socialstyrelsens utbildnings- och informationsinsatser har medel beräknats med 600 000 kr.

Socialstyrelsen har för sina kostnader för åtgärder för den fortsatta bekämpningen av HIV/aids fått medel även under anslaget A 5. Insatser mot aids. Dessa medel bör överföras till myndighetsanslaget (4 000 000 kr.). Tillsammans med de medel som hittills beräknats ställs härigenom ca 8,2 milj. kr. till socialstyrelsens förfogande för ändamålet.

Under anslaget finns en särskild anslagspost för kostnader för patientförsäkring, tvångssteriliseringar, ersättning för skada till följd av BCG-vaccin m.m. Medel för dessa ändamål bör från och med budgetåret 1989/90 beräknas under anslaget E 14. Epidemiberedskap m.m.

Medel för vissa internationella resor har tidigare beräknats under anslaget I 1. Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m. Dessa medel bör överföras till myndighetsanslaget (156 000 kr.).

Jag har för budgetåret 1989/90 räknat med ett huvudförslag på 1 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Socialstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 180 970 000 kr.

E 2. Statlig kontroll av läkemedel m.m.

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

En farmacevtisk specialitet får i regel inte säljas utan att vara registrerad hos socialstyrelsen. Varje registrerad farmacevtisk specialitet skall fortlöpande kontrolleras genom styrelsens försorg. Inom socialstyrelsen finns en särskild läkemedelsavdelning (SLA) som svarar för granskning och analys av läkemedel m.m. Läkemedelsavdelningen utövar också kontroll av fa-

brikssteriliserade engångsartiklar för hälso- och sjukvårdsändamål, radioaktiva läkemedel, naturmedel, diabetestest, allergenprodukter, vissa fodermedel m.m.

Läkemedelsavdelningen är lokaliserad till Uppsala. Vid avdelningen fanns den 1 juli 1988 ca 180 tjänster.

Samtliga kostnader för kontrollen av läkemedel m.m. skall täckas med avgifter.

Verksamheten omfattar följande tre huvudprogram.

Program 1. Läkemedel före registrering

Programmet omfattar de verksamheter som ligger före en registrering av en farmacevtisk eller radiofarmacevtisk specialitet. Häri ingår arbetet med ansökningar om förskrivning av oregistrerade preparat på licens, ansökningar om klinisk prövning av läkemedel, arbetet med registrering av farmacevtisk eller radiofarmacevtisk specialitet och allergenpreparat samt godkännande av ny indikation för sådan farmacevtisk specialitet som redan har registrerats för viss indikation.

Program 2. Läkemedel i användning

Programmet omfattar arbetet med kontroll av registrerad farmacevtisk eller radiofarmacevtisk specialitet. Kontrollen sker utifrån medicinska, biologiska och farmacevtiska krav. I programmet ingår vidare den inspektionsverksamhet som omfattar bl.a. tillverkare, partihandel och apotek. Programmet innesluter även biverkningskontroll, tillsynsverksamhet samt konsumtionsstudier och de informationsinsatser som i första hand riktar sig till sjukhuspersonal och farmacevter.

Program 3. Kontroll av andra produkter än läkemedel

Programmet omfattar kontroll av andra produkter än läkemedel såsom bl.a. fabrikssteriliserade engångsartiklar för sjuk- och hälsovård, naturmedel, naturmedel för injektion, kosmetiska och hygieniska medel, preventivmedel samt diabetestester.

Socialstyrelsen

För budgetåret 1989/90 begär styrelsen en ekonomisk ram om 82 145 000 kr. Av beloppet avses ca. 4,8 milj. kr. att användas till förstärkt basorganisation för registreringsprogrammet, inkl. EG-arbete, ca. 2,4 milj. kr. till förstärkt basorganisation för bedömning av kliniska prövningar med möjlighet att minska handläggningstiderna, ca. 1,5 milj. kr. till fortsatt utbyggnad av enheten för läkemedelsepidemiologi och information samt ca 1 milj. kr. till förstärkning av gemensamma funktioner vid registreringsbyrån. Vidare avses ca. 2,8 milj. kr. användas till kontroll av kosmetiska och hygieniska medel.

Föredragandens överväganden

1983 års läkemedelsutredning (S 1983:04), som överlämnat sitt betänkande (SOU 1987:20) Läkemedel och hälsa, har bl.a. haft till uppgift att överväga åtgärder för att registreringen av nya läkemedel skall bli så snabb som möjlig utan att säkerhetskraven eftersätts. Riksrevisionsverket har överlämnat en revisionsrapport (Dnr 1986:58) Den statliga läkemedelskontrollen, som utgör en granskning av verksamheten vid socialstyrelsens läkemedelsavdelning och av samordningen inom den statliga läkemedelskontrollen. Ett beredningsarbete har inletts med sikte på att senare föreslå riksdagen att inrätta en fristående myndighet för läkemedelskontroll m.m. I denna nya myndighet avses socialstyrelsens nuvarande läkemedelsavdelning utgöra stommen. Regeringen avser att tillkalla en särskild arbetsgrupp med syfte att närmare studera vilka arbetsuppgifter som bör ligga på den nya myndigheten samt lämna förslag till regeringen om detta.

I avvaktan på beredning av förslagen räknar jag för budgetåret 1989/90 med en verksamhet av ungefär samma omfattning som innevarande budgetår men med ökat utvecklings- och samordningsarbete i relation till EG. Prioriterade områden för läkemedelsavdelningens verksamhet bör främst vara registrering av läkemedel med högt medicinskt och samhällsekonomiskt värde samt efterkontroll av redan registrerade läkemedel. Socialstyrelsen har under år 1986 redovisat förslag om kontrollen av kosmetiska och hygieniska medel. På grundval bl.a. härav har regeringen i december 1988 beslutat om de ändringar i förordningen (1985:835) om kemiska produkter som fordras för genomförande av en utvidgad kontroll av kosmetiska och hygieniska produkter genom socialstyrelsens försorg.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statlig kontroll av läkemedel m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 3. Statens rättskemiska laboratorium

1987/88	Utgift	24 564 000
1988/89	Anslag	24 590 000[1]
1989/90	Förslag	25 403 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 156 000 kr. inte ställts till rättskemiska laboratoriets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens rättskemiska laboratorium (SRL) har till uppgift att utföra undersökningar av rättskemisk och blodgruppsserologisk art samt att bedriva annan hithörande verksamhet med praktiskt och vetenskapligt syfte. Laboratoriet är uppdelat på en toxikologisk–kemisk och en blodgruppsserologisk avdelning. Laboratoriets uppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1237) med instruktion för statens rättskemiska laboratorium.

Antalet toxikologiska dödsfallsutredningar vid kemiska avdelningen har ökat något mellan åren 1986 och 1987. Antalet trafiknykterhetsärenden har samma period varit oförändrat.

Verksamheten med faderskapsundersökningar vid blodgruppsserologiska avdelningen har en relativt konstant omfattning. Vid avdelningen har påbörjats ett långvarigt och kostnadskrävande utvecklingsarbete med DNA-teknik för framtida användning inom faderskapsdiagnostiken.

Kemiska avdelningen bedriver dessutom en av kriminalvårdsstyrelsen bekostad uppdragsverksamhet med kontroll av narkotika och läkemedel i urinprov från personer intagna på kriminalvårdsanstalter. Dessa ärenden visar en fortgående snabb ökning (från drygt 6000 år 1979 till drygt 50000 år 1987). Dessutom pågår vid blodgruppsserologiska avdelningen en successivt utökad uppdragsverksamhet med analyser åt sjukhuskliniker i samband med transplantationer m.m.

Socialstyrelsen redovisar i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Det föreskrivna huvudförslaget innebär en reduktion med 489000 kr.
2. Särskild engångsanvisning bör göras för att täcka kostnaderna för erforderliga utrustningsanskaffningar vid blodgruppsserologiska avdelningen (2600000 kr.).
3. Medel för miljöförbättrande åtgärder bör anvisas utöver huvudförslaget (349000 kr.).
4. Medel bör anvisas för bidrag till finansiering av Centrum för forensisk vetenskap vid universitetet i Linköping (100000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**80**[1]	
Anslag		
Förvaltningskostnader	20337000[2]	+ 898000
(därav lönekostnader)	(15605000)	(+ 675000)
Lokalkostnader	4252000	− 85000
Uppdragsverksamhet	1000	−
Summa	**24590000**	**+ 813000**
Inkomster vid laboratoriet som redovisas på budgetens inkomstsida	10419000	+-0

[1] Helårsarbetskraft.
[2] Av angivet belopp har 156000 kr. inte ställts till rättskemiska laboratoriets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår har medel för myndighetens verksamhet beräknats enligt ett ettårigt huvudförslag med en reduktion om 2 %.

I betänkande av RRK-utredningen (Ds S 1986:3) har föreslagits en samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet. Förslaget innebär att rättsläkarstationerna, kemiska av-

delningen vid statens rättskemiska laboratorium (SRL-K) och statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) skall bilda en myndighet. Förslagen bereds för närvarande i regeringskansliet.

Vid blodgruppsserologiska avdelningen har ett utvecklingsarbete påbörjats med användning av DNA-teknik för fastställande av faderskap. För faderskapsdiagnostikens fortsatta utveckling fordras en ny typ av utrustning. Jag är inte nu beredd att föreslå att medel avsätts för dessa investeringar. Som grund för senare ställningstaganden avser jag att föreslå regeringen att uppdra åt socialstyrelsen att uppdatera betänkandet "Rättsgenetiska undersökningar i faderskapsärenden" (SoS redovisar 1976:4).

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 under anslaget 74 000 kr. i samband med de nya finansieringsprinciperna för statens generella redovisningssystem. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet. Jag beräknar också 24 000 kr. med anledning av regeringens förslag att avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen vid uppdragsmyndigheter skall införas fr.o.m. budgetåret 1989/90. Här får jag hänvisa till vad som kommer att anföras under bilaga 15, civildepartementet (under kapitelrubriken Revision).

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget tas upp med 25 403 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens rättskemiska laboratorium* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 25 403 000 kr.

E 4. Statens rättsläkarstationer

1987/88	Utgift	28 940 000
1988/89	Anslag	26 933 000[1]
1989/90	Förslag	29 368 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 162 000 kr. inte ställts till rättsläkarstationernas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens rättsläkarstationer har till huvudsaklig uppgift att utföra rättsmedicinska undersökningar av olika slag såsom obduktioner, undersökningar av misshandlade eller för brott misstänkta personer samt laboratorieundersökningar. Rättsläkarstationerna är underställda socialstyrelsen.

Rättsläkarstationer finns i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

Antalet rättsmedicinska undersökningar har ökat med drygt 7 % under den senaste femårsperioden. Det är främst en ökning av svårlösta fall, som är mycket tids- och resurskrävande.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen redovisar i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Bl.a. med hänsyn till rättsmedicinens karaktär – framför allt att verksamheten styrs av förrättningar begärda av andra myndigheter – finns ingen möjlighet att uppfylla kravet på en minskning av anslaget med 2 % årligen. Med hänvisning till budgetläget med överskridanden för budgetåret 1987/88 och behov av ytterligare medel för budgetåret 1988/89 hemställer socialstyrelsen, att medel till statens rättsläkarstationer för budgetåret 1989/90 anvisas enligt ett alternativt förslag som innebär undantag från huvudalternativet.

2. Vid vissa stationer bör ytterligare läkartjänster tillföras (+ 1 100 000 kr.).

3. Medel bör anslås med hänsyn till kraven på skyddsåtgärder p.g.a. smittrisken för HIV (+ 400 000 kr.).

4. Medel bör anvisas för fortsatta undersökningar av förekomsten av HIV i det rättsmedicinska undersökningsmaterialet (+ 300 000 kr.).

5. Medel bör anslås för ersättningsinvesteringar av försliten utrustning. (+ 800 000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1988/89
Personal	72[1]	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	19 291 000[2]	+ 1 870 000
(därav lönekostnader)	(16 189 000)	(+ 1 113 000)
Utrustning	–	+ 500 000
Lokalkostnader	6 351 000	+ 1 356 000
Ersättning enligt vissa avtal	1 291 000	– 1 291 000
Summa	**26 933 000**	**+ 2 435 000**

[1] Helårsarbetskraft.
[2] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 162 000 kr. inte ställts till rättsläkarstationernas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår har medel för myndighetens verksamhet beräknats enligt ett ettårigt huvudförslag med en reduktion om 2 %. Detta bör vara genomförbart då åtgärder planeras för att begränsa antalet enkla dödsorsaksundersökningar fr.o.m. år 1990.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 under anslaget 137 000 kr. i samband med de nya finansieringsprinciperna för statens generella redovisningssystem. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget tas upp med 29 368 000 kr. Under förvaltningskostnader har 400 000 kr. beräknats för ökade kostnader i samband med undersökningar av misstänkta HIV-fall. För utrustning har under särskild anslagspost beräknats 500 000 kr. Medel under anslagsposten Ersättning enligt vissa avtal beräknas fortsättningsvis

under anslagsposten Lokalkostnader.

Beträffande huvudmannaskapet för statens rättsläkarstationer hänvisas till vad som sagts under närmast föregående anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens rättsläkarstationer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 29 368 000 kr.

E 5. Rättspsykiatriska stationer och kliniker

1987/88	Utgift	94 631 199
1988/89	Anslag	90 439 000[1]
1989/90	Förslag	97 955 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 573 000 kr. inte ställts till socialstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget bekostas verksamheten vid rättspsykiatriska stationer och kliniker.

De rättspsykiatriska stationernas och klinikernas huvuduppgift är att utföra rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Därutöver utförs ett betydande antal s.k. § 7–undersökningar, dvs. läkarundersökningar enligt den s.k. personundersökningslagen (1964:542) av häktade och icke häktade personer misstänkta för brott. Vidare bedrivs viss vård samt rättspsykiatrisk forskning och utbildning.

Det rättspsykiatriska undersökningsväsendet har socialstyrelsen som chefsmyndighet. Arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1239) med instruktion för statens rättspsykiatriska kliniker och stationer.

Rättspsykiatriska stationer finns i Linköping och Umeå. Rättspsykiatriska kliniker finns i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen framhåller att om huvudförslaget, innebärande en besparing med 2 % för budgetåret 1989/90, genomförs blir det nödvändigt att ändra lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål så att fler personer får genomgå rättspsykiatrisk undersökning i häkte. En förutsättning för att nuvarande lagstiftning skall kunna tillämpas är att huvudförslaget inte tillämpas på detta anslag.

Styrelsen föreslår att drygt 4 milj. kr. tillförs anslaget för olika miljöförbättrande åtgärder inom de rättspsykiatriska klinkerna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Personal	**296**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	65 048 000[1]	+ 3 345 000
(därav lönekostnader)	(57 306 000)[1]	(+ 2 735 000
Lokalkostnader	11 942 000	+ 1 679 000
Ersättning enl. vissa avtal	8 000 000	+ 480 000
Vårdverksamhet (löner)	5 504 000	+ 343 000
Till regeringens disposition	–	+ 1 674 000
Summa utgifter	**90 494 000**	**+ 7 521 000**
Inkomster		
Uppbördsmedel	55 000	+ 5 000
Nettoutgifter	**90 439 000**	**+ 7 516 000**

[1] Av angivet belopp har 573 000 kr. inte ställts till socialstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

En arbetsgrupp inom socialstyrelsen utarbetade år 1981 ett planeringsunderlag, "Förslag till rättspsykiatrisk regionvård". Underlaget har överlämnats till socialdepartementet. I planeringsunderlaget redovisas ett förslag till en ny organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. En av huvudpunkterna i förslaget är att ansvaret för genomförandet av de rättspsykiatriska undersökningarna bör samordnas med vårdansvaret för motsvarande patientkategorier inom allmänpsykiatrin.

Regeringen gav år 1985 statens förhandlingsnämnd i uppdrag att träffa avtal med berörda landstingskommuner och Göteborgs kommun om ett överförande av den rättspsykiatriska verksamheten till dem. Landstingsförbundet har emellertid i skrivelse den 10 november 1988 till statens förhandlingsnämnd angivit att förbundets styrelse beslutat avbryta förhandlingarna. Bakgrunden anges vara att parternas ståndpunkter i förhandlingarna är så skiljaktiga att förutsättningar för fortsatta förhandlingar inte föreligger. Förbundet anger dock att man inte utesluter att den enskilde huvudmannen inom ramen för nuvarande ansvarsförhållanden åtar sig att för statens räkning utföra visst antal undersökningar.

Verksamhetssituationen inom den nuvarande rättspsykiatriska undersökningsorganisationen har under en följd av år varit problematisk. Ett stort antal undersökningar har inte genomförts inom den lagstadgade maximitiden om sex veckor och väntetiderna inför undersökning av häktade har tidvis varit alldeles för långa. Med hänsyn till att detta inte gärna kan accepteras har regeringen vidtagit olika åtgärder för att skapa förutsättningar för en förbättring av förhållandena.

Ett exempel härpå är att statens förhandlingsnämnd på regeringens uppdrag träffat avtal med vissa landstingskommuner om att utföra rättspsykia-

triska undersökningar på häktade. Under år 1988 har sålunda totalt 26 undersökningar genomförts i samarbete med Östergötlands och Västerbottens läns landstingskommuner i syfte att minska kön av häktade undersökningsfall. Vidare har regeringen den 1 december 1988 givit statskontoret i uppdrag att i samarbete med socialstyrelsen genomföra en översyn av de administrativa rutinerna m.m. inom de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna i syfte att lämna förslag till åtgärder, som leder till att tillåtna maximala undersökningstider ej överskrids och att arbetet inom rättspsykiatrin effektiviseras. Utredningen skall genomföras skyndsamt. En rapport från statskontoret till regeringen kan förväntas redan under februari 1989. Överenskommelse har också träffats med Östergötlands och Västerbottens läns landsting att utföra ytterligare 38 undersökningar på häktade intill utgången av 1989.

Enligt regeringens bedömning skulle en organisationsförändring med en närmare samordning av vården och undersökningarna tillsammans med en ny lagstiftning om rättspsykiatriska undersökningar, som är under beredning, ge avsevärt förbättrade förutsättningar för såväl undersökningsverksamhet som vård. I och med att förhandlingarna med Landstingsförbundet blivit avbrutna finns emellertid för närvarande inte förutsättningar för att genomföra den planerade förändringen. Enligt min mening bör inriktningen vara att pröva möjligheterna att återuppta förhandlingarna med Landstingsförbundet så snart resultaten från statskontorets utredning föreligger.

Med hänsyn till vad socialstyrelsen anfört bör statens rättspsykiatriska stationer och kliniker undantas från tillämpningen av huvudförslaget. Undantaget finansieras genom omprioritering av anslagsmedel inom huvudtiteln. Medel under anslaget, som motsvarar besparingen enligt huvudförslaget eller 1 674 000 kr., bör emellertid ställas till regeringens disposition för att användas för särskilda insatser under budgetåret 1989/90 enligt regeringens närmare föreskrifter.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 97 955 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättspsykiatriska stationer och kliniker* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 97 955 000 kr.

E 6. Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

1987/88	Utgift	5 321 018
1988/89	Anslag	5 990 000[1]
1989/90	Förslag	6 940 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 42 000 kr. inte ställts till hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnds disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd har till uppgift att pröva frågor om disciplinansvar och om behörighet för hälso- och sjukvårdspersonal m.m.

enligt lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m.fl. (tillsynslagen).

Nämndens arbetsuppgifter och organisation framgår av lagen samt av förordningen (1988:1240) med instruktion för hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Om ett huvudförslag genomförs bör det ske med 2 %, 1 % resp. 2 % under budgetåren 1989/90, 1990/91 och 1991/92. Besparing bör i så fall göras med 119 000 kr. under budgetåret 1989/90. En konsekvens av huvudförslaget blir emellertid enligt nämnden längre handläggningstider och ökade ärendebalanser. Den genomsnittliga handläggningstiden för ett ärende uppgår f.n. till sexton månader. Med hänsyn härtill föreslås att ansvarsnämnden undantas från tillämpningen av huvudförslaget.

2. Nämnden föreslår att medel beräknas för vissa arvoden (160 000 kr.).

3. Statskontoret har i en rapport (1988:41) HSAN-88, Handläggning – Administration – Organisation – Samverkan – Teknikstöd m. m. vid hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd lagt fram vissa förslag. Nämnden begär i en komplettering till anslagsframställningen att sammanlagt ytterligare 4 805 000 kr. beräknas under anslaget, om statskontorets förslag genomförs, i enlighet med följande sammanställning.

Åtta handläggare	2 200 000 kr.
Fyra assistenter m. m.	813 000 kr.
Medicinskt sakkunniga	1 700 000 kr.
Ordförandearvoden m. m.	112 000 kr.
Datorstöd m. m.	880 000 kr.
AVGÅR befintliga medel	–900 000 kr.
Summa	4 805 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring1989/90
		Föredraganden
Personal	**16**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	5 406 000[1]	+ 350 000
(därav lönekostnader)	(4 173 000)[1]	(+ 255 000)
Lokalkostnader	584 000	–
Teknikstöd	–	+ 600 000
Summa	**5 990 000**	**950 000**

[1] Av angivet belopp har 42 000 kr. inte ställts till ansvarsnämndens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

De grundläggande uppgifterna för hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) framgår av lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdsper-

sonalen m fl. Jag vill här endast nämna att frågor om disciplinansvar för sådan personal skall prövas av HSAN efter anmälan av patient, eller en nära anhörig om patienten inte kan det, eller av socialstyrelsen (SoS), JO och JK. Vidare prövar HSAN frågor om begränsning av legitimerade yrkesutövares behörighet, såsom t. ex. återkallande av legitimation. SoS skall underrättas om viktigare anmälningar och HSAN:s beslut. HSAN kan – när det gäller brister i kontakt eller bemötande och det är uppenbart att anmälan inte kan föranleda disciplinansvar – lämna sådan anmälan till vederbörande landstingskommun (motsvarande), där anmälan som regel behandlas inom förtroendenämnden.

Regeringen har uppdragit åt statskontoret att se över verksamheten vid hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) och lägga fram förslag om hur arbetet skall kunna bedrivas effektivare. Bakgrunden till regeringens uppdrag har varit de alltför långa handläggningstiderna vid HSAN, som lett till en växande ärendebalans.

Statskontoret har i sin rapport (1988:41) HSAN -88. Handläggning – administration – organisation – samverkan – teknikstöd m. m. vid HSAN, lämnat förslag om en rationalisering av det interna arbetet vid HSAN samt en omdisponering av funktioner och resurser mellan HSAN och SoS. Vidare föreslås att förtroendenämnderna skall få en aktivare roll i anmälningsärendena. Rapporten har remissbehandlats.

Rationaliseringen av det interna arbetet kan enligt statskontoret ske främst genom ökat teknikstöd och en förändring av beslutsnivån för olika ärendegrupper. I ärenden där disciplinpåföljd knappast kan bli aktuell föreslås nämndens ordförande kunna fatta beslut på nämndens vägnar. Kanslichefen bör kunna besluta i enkla ärenden.

Den föreslagna omdisponeringen innebär bl. a. att HSAN skall anlita behövlig medicinsk expertis för föredragning av ärenden m. m. i stället för att, som nu är förhållandet, SoS skall tillhandahålla den. Vidare föreslås att sådana s. k. lex Maria-ärenden, där fel eller försummelse kan bedömas föreligga, skall anmälas till HSAN och inte som nu till SoS. På sikt bör enligt statskontoret samtliga patient- och anmälningsärenden komma till HSAN via förtroendenämnderna. Förslaget innebär också att HSAN skall få ökade möjligheter att överlämna ärenden till förtroendenämnderna för handläggning.

Många remissinstanser – däribland SoS – anser att den s.k. tillsynsutredningen bör fortsätta beredningen av de av statskontorets förslag som inte avser rationalisering av HSAN:s interna arbete. Vidare framhåller några remissinstanser att förtroendenämnderna måste få en annan organisation för att kunna hantera ärenden i enlighet med statskontorets förslag.

Jag delar uppfattningen att ställning i första hand bör tas till statskontorets förslag om en rationalisering av HSAN:s interna arbete. Övriga delar av statskontorets rapport bör lämnas för fortsatt behandling till utredningen om översyn av bestämmelserna om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen, m.m. (S 1987:03), som behandlar frågan om ansvarsnämndens uppgifter på längre sikt. Denna utredning, tillsynsutredningen, har i sitt remissyttrande bl. a. anfört att den är beredd att med förtur behandla de frågor beträffande HSAN som statskontoret tagit upp.

Jag räknar med att en eventuell förändrad fördelning av arbetet mellan HSAN och SoS bör kunna genomföras den 1 juli 1990.

Mot bakgrund av vad jag nyss anfört finner jag mig böra beräkna 600 000 kr. till teknikstöd för nästa budgetår, varav 400 000 kr. avser årskostnaden för en dator med terminaler och 200 000 kr. avser kostnader för konsulter, service och utbildning.

Jag avser att föreslå regeringen att under vårsessionen 1989 underställa riksdagen förslag till ändring av tillsynslagen i syfte att förenkla handläggningen vid HSAN. Förslaget avses innebära befogenhet för nämndens ordförande att fatta beslut i vissa ärenden. Enligt min mening bör man inte vänta med en sådan begränsad åtgärd. När tillsynsutredningen lagt fram sitt förslag kan det bli aktuellt med mer genomgripande förändringar av handläggningsordningen.

Jag beräknar under anslaget 32 000 kr. för kostnader under budgetåret 1989/90 i samband med avvecklingen av organisationen för redovisningscentraler. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet.

Med hänsyn till de skäl som HSAN har anfört bör nämnden undantas från tillämpningen av huvudförslaget. Detta finansieras genom omprioritering av anslagsmedel inom huvudtiteln.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 6 940 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 940 000 kr.

E 7. WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar.

1987/88	Utgift	1 705 700
1988/89	Anslag	1 863 000[1]
1989/90	Förslag	2 019 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 10 000 kr. inte ställts till WHO-enhetens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget bekostas driften av de operativa delarna av verksamheten vid världshälsoorganisationens enhet för läkemedelsbiverkningar (WHO Drug Monitoring Centre) som fr.o.m. den 1 januari 1978 har förts över till Sverige och verkar som ett WHO Collaborating Centre. Verksamheten bedrivs i stiftelseform.

Styrelsen för stiftelsen

Under budgetåret 1987/88 har ca 49 000 biverkningsrapporter bearbetats. Databasen innehöll den 30 juni 1988 ca 550 000 rapporter med medicinsk in-

formation rörande iakttagna läkemedelsbiverkningar.

Styrelsen framför i sin anslagsframställning bl.a. att de ekonomiska ramarna inte är tillräckliga, och att medelstilldelningen är otillräcklig för verksamheten, som fullgörs enligt avtal med WHO. Sveriges förpliktelser bör fullgöras. Det föreskrivna huvudförslaget bör därför inte tillämpas.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	5	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	1 741 000[1]	+ 151 000
(därav lönekostnader)	(962 000)[1]	(+ 57 000)
Lokalkostnader	122 000	+ 5 000
Summa	**1 863 000**	**+ 156 000**

[1] Av angivet belopp har 10 000 kr. inte ställts till enhetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar under anslaget 53 000 kr. för kostnader under budgetåret 1989/90 i samband med avvecklingen av organisationen för redovisningscentraler. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs i bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet.

Med hänsyn till de skäl som WHO-enheten anfört bör den undantas från tillämpningen av huvudförslaget. Undantaget finansieras genom omprioritering av anslagsmedel inom huvudtiteln.

Jag har vidare beräknat ytterligare medel till datorkostnader.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 2 019 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 019 000 kr.

E 8. Statens institut för psykosocial miljömedicin

1987/88	Utgift	3 561 000
1988/89	Anslag	3 380 000[1]
1989/90	Förslag	3 800 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 22 000 kr. inte ställts till statens institut för psykosocial miljömedicins disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) har till uppgift att utveckla, värdera och förmedla kunskaper om psykosociala risksituationer, riskgrupper och riskreaktioner. Verksamheten omfattar målinriktad forsk-

ning samt utbildning, dokumentation och information.

Institutets arbetsuppgifter och organisation regleras i förordningen (1988:1242) med instruktion för statens institut för psykosocial miljömedicin.

Statens institut för psykosocial miljömedicin

Institutet föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Att tillämpa huvudförslaget är inte förenligt med statsmakternas egna skrivningar rörande hälso- och sjukvården samt forskningspolitiken. Huvudförslag bör därför ej ifrågakomma.

2. Förstärkning av lönekostnadsanslaget med 546 000 kr. (en forskare, en forskningsassistent och en sekreterare).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**9**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 750 000[1]	+ 216 000
(därav lönekostnader)	(2 167 000)[1]	(+ 144 000)
Lokalkostnader	630 000	+ 204 000
Summa	**3 380 000**	**420 000**

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 22 000 kr. inte ställts till institutets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag anser att det är angeläget att IPM:s verksamhet kan bedrivas så effektivt som möjligt inom de ramar som riksdagen angav vid institutets tillkomst. Myndigheten har hemställt om undantag från huvudförslaget. Med hänsyn till de skäl som myndigheten anfört bör enligt min mening IPM budgetåret 1989/90 undantas från tillämpningen av huvudförslaget.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 under anslaget 137 000 kr. i samband med de nya finansieringsprinciperna för statens generella redovisningssystem. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet.

Jag beaktar vidare i mitt förslag att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för IMP fr.o.m. den 1 juli 1989. För detta ändamål beräknar jag 20 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 3 800 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 800 000 kr.

E 9–12. Statens bakteriologiska laboratorium

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) är i samverkan med socialstyrelsen landets centrala organ för epidemiologiskt befolkningsskydd. Dess huvudsakliga uppgift består i att förebygga infektionssjukdomar, speciellt epidemiska. Laboratoriet utför diagnostik, framställer bakteriologiska preparat och utövar epidemiologisk övervakning. En speciell gren av verksamheten är upprätthållandet av civil och militär beredskap mot epidemier.

Laboratoriets arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1241) med instruktion för statens bakteriologiska laboratorium.

Program

SBL har sedan budgetåret 1970/71 tillämpat programbudgetering. Följande programindelning gäller.

1. Programmet *Diagnostiska undersökningar* omfattar diagnostiska undersökningar av prov från människa samt från läkemedel, livsmedel, vatten eller annat material.

2. Programmet *Preparatförsörjning* innefattar tillhandahållande av bakteriologiska preparat (vacciner, immunglobuliner m.fl.) och vissa hjälpprodukter för laboratoriearbete genom egen produktion eller inköp från annan tillverkare. I programmet ingår även leveranser till civila och militära beredskapslager.

3. Programmet *Centrallaboratorieuppgifter* omfattar funktioner för bekämpning av och beredskap mot infektionssjukdomar, speciellt epidemiska. I uppgifterna ingår verifikation av epidemiologiskt viktiga diagnoser; s.k. fagtypningar för att spåra smittkällor; introduktion, standardisering och utprovning av nya metoder; framställning och standardisering av laboratoriereagens; konferenser för att främja enhetlighet i teknik och tolkning av diagnostiska undersökningar och för att ge en avancerad fortbildning. Programmet omfattar även vattenundersökningar, sterilitetsundersökningar av medicinska engångsartiklar, internationell referensverksamhet samt resurser för bekämpning av sjukhusinfektioner.

Centrallaboratorieuppgifterna utgör grunden för SBL:s viktiga funktion att från centralt håll delta i bekämpningen av infektionssjukdomar, speciellt epidemiska, och att hålla beredskap mot dessa sjukdomar.

4. Programmet *Försvarsmedicinsk* verksamhet omfattar utveckling av diagnostiska metoder och tillverkning av vacciner av betydelse för totalförsvaret.

5. Programmet *Epidemiologisk* verksamhet omfattar bevakning av epidemiläget i Sverige och utomlands, informations- och rådgivningsverksamhet av olika slag (inkl. undervisning), epidemiologiskt fältarbete vid utbrutna epidemier samt undersökningar för att följa befolkningens immunitet mot vissa sjukdomar.

6. Programmet *Bekämpning av aids* omfattar genomförandet av olika åtgärder, som är ägnade att motverka spridningen av HIV/aids, såsom utveckling av rapporteringssystem, analys av epidemiologiska data, screening med antikroppstester, särskild diagnostik av HIV, medverkan i informationsin-

satser samt medverkan i internationellt samarbete för att bekämpa aids.

7. Under programmet *Säkerhetslaboratorium* redovisas kostnader för ett säkerhetslaboratorium för HIV-antigenproduktion, som får ekonomiskt stöd från regeringens särskilda medel för insatser mot aids.

8. Programmet *Service till utomstående* omfattar service främst till karolinska institutets institution för virologi vad avser lokaler, substrat, diskgods, djur m.m. Vidare innefattar programmet leverans av värme och varmvatten till polishögskolan i Solna och viss destruktion av avfall åt externa kunder.

Forsknings- och utvecklingsarbetet inom programmet Diagnostiska undersökningar tar bl.a. sikte på att förbättra diagnostiska metoder för identifiering av infektionssjukdomar. Det syftar också till att öka kunskapen om infektionssjukdomars uppkomst och utveckling.

När det gäller programmet Preparatförsörjning syftar forsknings-och utvecklingsverksamheten till kvalitetsförbättring av nuvarande vaccinsortiment samt till utveckling av nya produkter.

Anslag

Medel för laboratoriets verksamhet anvisas under följande anslag:

E 9. Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet

E 10. Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter

E 11. Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet

E 12. Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning

E 14. Epidemiberedskap m.m. (Vissa anslagsposter)

SBL:s verksamhet berörs vidare av följande anslag för statens insatser inom den sjukdomsförebyggande verksamheten.

E 2. Statlig kontroll av läkemedel m.m. (för viss kontroll av fabrikssteriliserade engångsartiklar)

E 18. Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig

E 19. Driftkostnader för beredskapslagring m.m.

Förslagsanslaget till uppdragsverksamhet tas upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för programmen 1, 2, 7 och 8 och till viss del även program 3. Anslaget får i princip inte belastas. Regeringen har dock medgivit att anslaget får belastas med merkostnader för löner till arbetshandikappade. För att lösa tillfälliga eller säsongsmässiga likviditetsproblem för uppdragsverksamheten samt för att tills vidare tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar SBL en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 18 milj. kr.

E 9. Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	1 404 631
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Uppdragsverksamheten omfattar tjänster och tillhandahållande av olika preparat till andra statliga myndigheter, enskilda kunder, kommuner och landsting samt viss export av preparat. För undersökningar och preparat uppbär SBL ersättning enligt en taxa som SBL fastställer efter visst samråd med riksrevisionsverket. Verksamheten inom de program, som ingår i uppdragsverksamheten, skall enligt regeringens beslut uppvisa full kostnadstäckning. SBL skall vidare enligt regeringens beslut per program föreslå regeringen hur överskott skall disponeras eller hur underskott skall åtgärdas.

SBL

Program 1. Diagnostiska undersökningar

Antalet debiterade undersökningar framgår av följande tabell.

Antal debiterade undersökningar	1986/87 Utfall	1987/88 Utfall	1988/89 Budget	1989/90 Budget
Bakteriologisk diagnostik	102 000	104 170	101 770	96 820
Virologisk diagnostik	46 000	42 250	43 520	43 310
Immunologisk diagnostik	51 700	47 080	38 640	37 690
Parasitologisk diagnostik	18 900	20 020	19 540	19 560
Summa program 1	**218 600**	**213 520**	**203 470**	**197 380**

Omfattningen av SBL:s bakteriologiska diagnostik har minskat under den senaste 10-årsperioden. Samtidigt har undersökningarna blivit mer arbetskrävande.

Program 2. Preparatförsörjning

Programmet är framför allt inriktat på att förse den svenska förebyggande sjukvården med erforderliga vacciner och immunglobuliner. Export sker också till främst övriga nordiska länder. SBL:s sortiment domineras av preparat som ingår i de officiellt rekommenderade och av samhället finansierade vaccinationsprogrammen.

Förutvarande tillverkning av poliovaccin har krävt tillgång på apor. En modernare tillverkningsmetodik med cellkulturer kommer att leda till ett kraftigt minskat behov av apor. Det nya poliovaccinet avses ersätta det nuvarande vaccinet i slutet av år 1990.

SBL:s exportintäkter av vacciner under budgetåret 1987/88 uppgick till ca 27 milj. kr.

Resultatutvecklingen för program 1–6 framgår av följande tabell (tkr).

	1985/86	1986/87	1988/89
1. *Diagnostiska undersökningar*			
Intäkter	59 973	59 068	61 954
Kostnader	64 931	58 205	68 145
Resultat	- 4 958	863	- 6 191
2. *Preparatförsörjning*			
Intäkter	115 393	146 135	145 322
Kostnader	110 273	146 440	133 129
Resultat	+ 5 120	- 105	+12 193
3. *Centrallaboratorieuppgifter*			
Intäkter	22 098	23 731	23 532
Kostnader	22 098	23 731	23 532
Resultat	0	0	0
4. *Försvarsmedicinsk verksamhet*			
Intäkter	4 002	4 232	4 270
Kostnader	4 002	4 232	4 270
Resultat	0	0	0
5. *Epidemiologisk verksamhet*			
Intäkter	22 124	24 779	6 199
Kostnader	22 124	24 779	6 199
Resultat	0	0	0
6. *Bekämpning av AIDS*			
Intäkter	-	-	20 328
Kostnader	-	-	21 673
Resultat	-	-	- 1 345
7. *Service till utomstående*			
Intäkter	4 018	6 865	9 731
Kostnader	4 028	6 890	6 731
Resultat	- 10	- 25	0
Summa intäkter	227 608	265 010	271 336
Summa kostnader	227 456	264 277	266 679
Rörelseresultat	+ 152	+ 733	+ 4 657

	1985/86	1986/87	1987/88
Personal	576	571	560

Föredragandens överväganden

SBL har den 15 december 1987 lämnat förslag till ny organisation för verksamheten vid SBL. Förslaget har remissbehandlats.

En fast organisatorisk grund bör läggas för SBL:s uppgift att vara ett nationellt expertorgan för smittskyddet med hög vetenskaplig kompetens.

Det är viktigt att finna vägar för att bevara och vidareutveckla SBL:s kompetens inom smittskyddsarbetet. Det är därvid enligt min mening grundläggande att SBL får tillgång till en kvalificerad forskning, som leder fram till en säkrare diagnostik, bättre grepp om det immunologiska läget hos befolkningen samt mer effektiva och rena vacciner. En sådan forskning bör vara samordnad med den forskning inom området som sker i landet i övrigt. Det blir då viktigt att SBL får en anknytning till den forskningsorganisation som

finns inom högskolorna.

Nästa steg blir att mer i detalj klarlägga hur en sådan anknytning bör komma till stånd. Jag räknar med att dessa och hithörande frågor skall kunna bli klarlagda i sådan tid att ett förslag om SBL:s organisation, framtida inriktning och finansiering skall kunna läggas fram i budgetpropositionen 1990 och i en forskningsproposition som avses läggas fram i februari 1990.

Jag kommer att i det följande under anslaget E 10 informera om en ny avdelning för vaccinforskning vid SBL, som avses ledas av en chef med professors ställning. Jag ser detta som en förberedande åtgärd i det kommande arbetet att finna en god struktur för SBL.

Jag föreslår att anslaget tas upp med ett formellt belopp om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 10. Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter

1987/88	Utgift	22 943 000
1988/89	Anslag	22 306 000
1989/90	Förslag	41 763 000

Detta anslag finansierar program 3. Centrallaboratorieuppgifter.

SBL

SBL föreslår i sin anslagsframställning följande:

1. SBL lämnar ett huvudförslag, som innebär en besparing med 446 000 kr. Detta motsvarar 2 % av anslaget.

2. För att SBL skall kunna fylla sina uppgifter måste SBL kunna vidmakthålla en differentierad kompetens inom medicinsk mikrobiologi. Den medicinska utvecklingen och förändringar i sjukdomspanoramat ställer krav på en hög intensitet i fråga om forskning och utveckling och en fortlöpande uppbyggnad av kompetens inom området. I och med att vissa diagnostikintäkter, som tidigare har finansierat basresurser vid de diagnostiska avdelningarna, har fallit bort, krävs ett tillskott av anslagsmedel för att SBL skall kunna bibehålla erforderlig kompetens för att kunna utföra riksfunktionerna och upprätthålla en tillräcklig forskningsnivå. SBL föreslår att anslaget uppräknas med 4 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Alltsedan det virus, HIV, som kan leda till sjukdomstillståndet aids, upptäcktes, har spridningen av HIV noga följts av socialstyrelsen och SBL, som

deltagit i den landsomfattande verksamheten för att hindra utbredningen av HIV/aids. Särskilda medel har beräknats under förslagsanslaget till Epidemiberedskap m. m. för SBL:s insatser. Jag anser emellertid att dessa insatser numera utgör en naturlig del av SBL:s centrallaboratorieuppgifter och tar därför upp medel för ändamålet under förevarande anslag från och med budgetåret 1989/90. Jag beräknar en ram av 15 163 000 kr. till en basorganisation m. m. vid SBL för bekämpning av HIV/aids och 23 454 000 kr. för övriga nuvarande centrallaboratorieuppgifter. Huvudförslaget genomförs därvid med en minskning av utgifterna om 2 % för budgetåret 1989/90.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 under anslaget 37 000 kr. i samband med de nya finansieringsprinciperna för statens generella redovisningssystem. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförs under bilaga 2, Gemensamma frågor, civildepartementet. Jag beräknar också 61 000 kr. med anledning av regeringens förslag att avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen vid uppdragsmyndigheter skall införas fr. o. m. budgetåret 1989/90. Här får jag hänvisa till vad som kommer att anföras under bilaga 15, civildepartementet (under kapitelrubriken Revision).

Jag beaktar vidare i mitt förslag att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SBL fr. o. m. den 1 juli 1989. För detta ändamål beräknar jag 2 646 000 kr.

Jag beräknar anslaget i denna del till sammanlagt 41 263 000 kr.

Jag ämnar vidare ge information om en organisatorisk fråga.

Inom SBL finns i nuläget åtta avdelningar. En av dem är produktionsavdelningen, som leds av en chef med professors ställning. Jag anser att produktionsavdelningen bör i framtiden mer renodlat syssla med produktion av vacciner m. m. En intern processkontroll måste därvid liksom tidigare utföras inom avdelningen. Däremot bör forskningen och utvecklingen samlas inom en ny avdelning, som också bör få ansvaret för en slutkontroll av preparaten. Självklart bör ett nära samarbete etableras mellan produktionsavdelningen och den nya vaccinforskningsavdelningen. På min föredragning har regeringen den 15 december beslutat om inrättandet den 1 juli 1989 av en tjänst som chef med professors ställning för vaccinforskning vid SBL och uppdragit åt SBL att komma in med förslag till anordnandet av en vaccinforskningsavdelning. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Som jag tidigare nämnt ser jag detta som ett viktigt led i arbetet, som nu fortgår med sikte på att lägga fram förslag i budgetpropositionen 1990 och forskningspropositionen våren 1990 om SBL som ett nationellt expertorgan för smittskyddet med hög vetenskaplig kompetens. Jag beräknar 500 000 kr. under förevarande anslag till kostnaden för tjänsten. Tjänsten finansieras genom omprioritering av anslagsmedel under huvudtiteln.

Jag beräknar anslaget till sammanlagt 41 763 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 41 763 000 kr.

E 11. Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet

1987/88	Utgift	4 176 000
1988/89	Anslag	4 186 000
1989/90	Förslag	4 346 000

Detta anslag finansierar program 4. Försvarsmedicinsk verksamhet.

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL)

För budgetåret 1989/90 förslås ett anslag på 4 102 000 kr. Härvid har en besparing på 2 % genomförts.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget till 4 346 000 kr. Huvudförslaget genomförs, enligt vad SBL förordat, med en minskning av anslaget med 2 % för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk* verksamhet för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 346 000 kr.

E 12. Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning

1987/88	Utgift	3 208 060	Reservation	5 350 255
1988/89	Anslag	2 190 000		
1989/90	Förslag	3 190 000		

SBL:s anskaffning av utrustning finansieras dels genom utnyttjande av detta reservationsanslag för anskaffning av utrustningsobjekt, vars värde överstiger 10 000 kr. och har en livslängd överstigande tre år, dels genom anlitande av medel under resp. program för utrustningsobjekt, vars värde inte uppgår till nämnda belopp. Medel motsvarande avskrivning och förräntning av utrustningskapitalet tas upp i SBL:s budget och inlevereras till staten under inkomsttitel.

SBL

SBL beräknar investeringsbehovet beträffande utrustning under budgetåret 1989/90 till 4 811 000 kr.

SBL:s långsiktiga kapacitet styrs i stor utsträckning av de resurser som ställs till förfogande för ny- och reinvestering i utrustning. Bl.a. bestäms möjligheterna till en fortlöpande rationalisering av verksamheten i hög grad av tillgången på investeringsmedel till utrustning.

Föredragandens överväganden

Jag har i det föregående framhållit att en fast grund bör läggas för SBL:s uppgift att vara ett nationellt expertorgan för smittskyddet med hög vetenskaplig kompetens och att ett förslag om SBL:s organisation, framtida inriktning och finansiering avses läggas fram i budgetpropositionen 1990 och forskningspropositionen våren 1990.

Det är emellertid viktigt att arbetet på att modernisera SBL:s utrustning kan påbörjas för att en förbättrad kompetens vid SBL också på detta sätt skall kunna främjas. Jag beräknar därför en ökning under anslaget med 1 milj. kr.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 ett medelsbehov av 3 190 000 kr. för utrustningsanskaffning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.

E 13. Bidrag till hälsoupplysning, m.m.

1987/88	Anslag	2 913 000 [1]
1988/89	Anslag	3 000 000
1989/90	Förslag	3 620 000

[1] Anslaget Hälsoupplysning upptar även medel för socialstyrelsens hälsoupplysningsverksamhet samt utgivandet av tidskriften Vigör.

Från förevarande anslag bekostas upplysningsverksamhet genom vissa organisationer, bl.a. Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Socialstyrelsen	Föredraganden
Bidrag tillorganisationer	3 000 000	+ 610 000	+ 620 000

Socialstyrelsen

Anslaget fördelas till organisationer som arbetar för att förbättra folkhälsan och därvid bedriver hälsoupplysning till angelägna målgrupper.

Hälsoupplysning är ett område som starkt utvecklats under senare år. Hälsoupplysning framhålls i hälsopolitiken som ett angeläget inslag i det förebyggande och hälsobefrämjande arbetet. Medverkan av folkrörelser och frivilliga organisationer har därvid betonats särskilt.

Från budgetåret 1988/89 har ansökan om bidrag från förbundet En Rökfri Generation (f.d. Rökfri Ungdom) överförts från statens ungdomsråd till socialstyrelsen för att täckas inom ramen för anslaget för hälsoupplysning.

Detta innebär att de övriga regelmässiga bidragsmottagarna har fått sina anslag minskade. Mot bakgrund av att tobaksbruket är den kanske största enskilda hälsorisk som kan påverkas genom hälsoupplysning krävs i den nu uppkomna situationen en översyn av villkoren för de organisationer som arbetar inom tobaksområdet. Syftet med översynen bör vara att granska arbetsfördelningen mellan organisationerna, uppmärksamma möjligheter till samordnings- och rationaliseringsvinster samt analysera förutsättningarna för den långsiktiga utvecklingen av verksamheten. För en sådan översyn, som bör utföras av socialstyrelsen och de berörda organisationerna gemensamt, krävs särskilda resurser.

Föredragandens överväganden

Folkrörelser och organisationer har en viktig uppgift i arbetet med hälsoupplysning. Det är enligt min mening viktigt att se hälsoupplysningen som en del av ett folkbildningsarbete som syftar till att fördjupa befolkningens kunskaper om hälsorisker och bredda intresset för hälsofrämjande verksamhet. Det är därför av avgörande betydelse att samhällets insatser inom hälsoupplysningen bedrivs i samarbete med folkrörelser och organisationer. Härigenom ökar förutsättningarna för en mer nyanserad debatt och opinionsbildning i hälsopolitiska frågor, som kan bli en viktig motvikt till den ur ett hälsopolitiskt perspektiv ofta ofullständiga och förenklade människosyn som präglar vissa delar av t.ex. den kommersiella reklamen och massmediautbudet, vars genomslagskraft är stor hos bl.a. barn och ungdom.

Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till 3 620 000 kr. Regeringen beslutar efter förslag av socialstyrelsen om den närmare fördelningen av tillgängliga medel under anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till hälsoupplysning m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 620 000 kr.

E 14. Epidemiberedskap m.m.

1987/88	Utgift	37 809 955
1988/89	Anslag	26 980 000
1989/90	Förslag	15 574 000

Anslaget kan betecknas som ett allmänt beredskapsanslag för hälso- och sjukvården såvitt avser smittsamma sjukdomar.

Från anslaget utgår ersättning för vissa kostnader och förluster som uppkommit på grund av myndighets ingripande för att förhindra spridning av smittsam sjukdom. Bestämmelserna i ämnet finns i kungörelsen (1956:296) om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse och lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare. Från anslaget be-

kostas också planläggning av epidemiberedskap inom riket och medicinsk katastrofberedskap m.m.

Från anslaget bekostas även den epidemiologiska verksamhet, som bedrivs vid statens bakteriologiska laboratorium (SBL).

Socialstyrelsen och SBL

Beräknat medelsbehov för verksamheten under budgetåret 1989/90 är följande.

1. Socialstyrelsen

Planläggning av epidemiberedskap inom riket, medicinsk katastrofberedskap samt diverse kostnader, främst för epidemiförebyggande atgärder med avseende på den internationella trafiken	500 000

2. SBL

Epidemiologisk verksamhet	6 835 000
Civil beredskapslagring	260 000
Åtgärder för att begränsa spridningen av HIV/aids	14 252 000
Drift av ett säkerhetslaboratorium för produktion av HIV	4 760 000
Summa	**26 607 000**

1. Socialstyrelsen medverkar till en samordnad planering av den medicinska katastrofberedskapen inom de olika sjukvårdsområdena genom kontakter med myndigheter och organ, anlitande av experter och lämnande av råd och bistånd vid upprättande och revidering av katastrofplaner m.m. Socialstyrelsens arbetsuppgifter och arbetsformer inom området i ett längre perspektiv blir emellertid beroende av pågående översyn och därav föranledd omorganisation.

Från anslaget bestrids också vissa fortbildningsinsatser. Under budgetåret 1989/90 kommer stora utbildningsinsatser att krävas med anledning av en ny smittskyddslag.

2. Den epidemiologiska verksamheten vid SBL avser epidemibekämpning, rapportering samt rådgivning och information. Anslagsposten är avsedd att täcka utgifterna för den epidemiologiska basorganisationen vid SBL. Anslaget har under budgetåret 1987/88 belastats med vissa extraordinära utgifter till följd av insatser för akut epidemibekämpning. Det är angeläget att relativt omfattande immunitetsstudier görs. För främst detta ändamål föreslås anslagsposten till epidemiologisk verksamhet bli uppräknad med 1,9 milj. kr.

SBL håller vissa bakteriologiska preparat i lager såsom en civil beredskap. Om de inte kommer till användning kan de behöva kasseras. SBL föreslår en oförändrad kassationsersättning av 260 000 kr.

Fr.o.m. budgetåret 1987/88 disponerar SBL särskilda medel till en basorganisation m.m. för bekämpning av aids under en anslagspost under detta anslag. Ramen föreslås bli minskad enligt huvudförslaget genom en 2-pro-

centig besparing. Medlen disponeras under programmet Bekämpning av aids.

Ett nyuppfört säkerhetslaboratorium vid SBL har tagits i bruk under hösten 1988. Laboratoriet utnyttjas för produktion av HIV för forskning och diagnostik. Vid laboratoriet skall även prövas antivirala substansers effekt på HIV i samverkan med läkemedelsindustrin.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 för ersättning till smittbärare m.m. till 7 000 000 kr. och för socialstyrelsens planeringsverksamhet till 257 000 kr.

Anslagsbehovet för den löpande epidemiologiska verksamheten vid statens bakteriologiska laboratorium (SBL) beräknar jag till 5 287 000 kr. Härtill kommer 276 000 kr. för civil beredskapslagring vid SBL.

Socialstyrelsen har lagt fram ett förslag om seroepidemiologiska studier för en uppföljning av immunitetsläget hos befolkningen vilken kan ligga till grund för en fortlöpande omprövning av det allmänna vaccinationsprogrammet. Ett program för en sådan uppföljning har tagits fram vid SBL, som under förevarande anslag fört fram ett medelsbehov av 1,9 milj. kr. till främst detta ändamål. Jag anser att det är angeläget att dessa immunitetsanalyser kan ske. Jag beräknar därför en ram av 1,5 milj. kr. för en sådan uppföljning av immunitetsläget hos befolkningen.

Vid det nyuppförda säkerhetslaboratoriet vid SBL skall HIV produceras för att kunna användas i forskningen om botemedel mot HIV/aids och för diagnostik. Laboratoriet ingår i forskningsinsatserna m. m. för bekämpningen av HIV/aids. Kostnaden för driften av laboratoriet bör därför betalas genom att bl.a. medel ställs till förfogande från reservationsanslaget Insatser mot aids.

Som jag anfört i det föregående anser jag att insatserna i arbetet med att förebygga HIV/aids numera utgör en naturlig del av SBL:s centrallaboratorieuppgifter. Jag har därför beräknat medel till SBL:s åtgärder för att förhindra spridningen av HIV/aids under förslagsanslaget E 10. Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter.

I enlighet med vad jag tidigare anfört under förslagsanslaget E 1. Socialstyrelsen bör vissa medel, som tidigare beräknats under nämnda anslag under anslagsposten Övriga utgifter och som avser kostnader för patientförsäkring och vissa skadeersättningar m.m., från och med budgetåret 1989/90 beräknas under förevarande anslag. Detsamma bör gälla vissa kostnader till följd av den nya smittskyddslagstiftningen. Detta gäller bl.a. vissa fall när ersättning för läkarvård och läkemedel inte kan utges från den allmänna försäkringen. Socialstyrelsen har framhållit att vissa ersättningar, som styrelsen betalar ut efter socialdepartementets beslut, har ökat kraftigt. En uppräkning av medlen bör ske. Jag beräknar därför 1 254 000 kr. för nämnda ändamål.

Vissa kostnader med anledning av den nya smittskyddslagen som träder i kraft den 1 juli 1989 och följdförfattningar till lagen, avseende ersättningar

till på visst sätt drabbade personer, bör täckas genom att medel tas i anspråk från det belopp som beräknats för ersättning till smittbärare m. m.

Anslaget för nästa budgetår bör tas upp med sammanlagt 15 574 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Epidemiberedskap m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 15 574 000 kr.

E 15. Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut

1987/88	Utgift	20 400 000
1988/89	Anslag	16 575 000
1989/90	Förslag	10 900 000

Från anslaget utgår statens bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri). Institutet har till uppgift att främja, samordna och medverka i huvudmännens planerings- och rationaliseringsverksamhet inom hälso- och sjukvården samt socialvården. Huvudmän för institutet är staten och Landstingsförbundet (prop. 1967:68, SU105, rskr. 251, prop. 1976/77:100 bil. 8, SoU25, rskr. 200).

Avtal har senast träffats den 6 december 1982 mellan staten och Landstingsförbundet om Spri. Avtalet gäller intill utgången av år 1989.

Föredragandens överväganden

Enligt den överenskommelse som träffats mellan staten och Landstingsförbundet om finansieringen av Spri under åren 1987–1989 skall institutet bedriva sin verksamhet inom en ekonomisk totalram för perioden om 196,7 milj. kr.

Delägarna i Spri, staten och sjukvårdshuvudmännen, har beslutat att i en gemensam arbetsgrupp utreda Spri:s framtida verksamhetsinriktning och ge ett förslag till finansieringsavtal för perioden efter 1990.

Jag föreslår att anslaget för budgetåret 1989/90, i avvaktan på att förhandlingarna mellan staten och sjukvårdshuvudmännen är avslutade, beräknas till 10 900 000 kr. för statens bidrag till institutets verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Sjukvårdens- och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 10 900 000 kr.

E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m.

1987/88	Utgift	4 570 446 195
1988/89	Anslag	4 552 182 000
1989/90	Förslag	4 556 682 000

Från anslaget utgår dels det särskilda statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen som fr.o.m. den 1 januari 1985 utgår till sjukvårdshuvudmännen från den allmänna försäkringen, dels ett bidrag till sjukvårdshuvudmännen enligt överenskommelse med Landstingsförbundet om ändring i 1966 års avtal om den psykiatriska vården m.m. (prop. 1983/84:190, SfU 31, rskr. 393 och prop. 1985/86:167, SfU 1, rskr. 9).

Från anslaget utgår även ersättning till landstingskommunerna och Gotlands kommun enligt övenskommelse mellan staten och dessa kommuner om deras övertagande av statens ansvar för provinsialläkarnas pensionering (prop. 1972:50, SoU 17, rskr. 169). Staten ersätter huvudmännen för deras åtaganden genom utbetalning av dels ett engångsbelopp motsvarande pensionsskulderna, dels årliga bidrag.

Riksförsäkringsverket

I enlighet med propositionen 1987/88:63 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m.m. utgår det särskilda statsbidraget till den allmänna sjukvårdsersättningen med 4 300 milj. kr. för åren 1988 och 1989. Tills vidare utgår verket från ett oförändrat belopp även för år 1990 och föreslår att 4 300 milj. kr. beräknas för ändamålet för budgetåret 1989/90.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet för pensioner till provinsialläkarna för budgetåret 1989/90 till 15 025 000 kr.

Enligt överenskommelse skall staten till sjukvårdshuvudmännen utge ett särskilt bidrag till den psykiatriska vården fr.o.m. 1985 t.o.m. 1991. Bidraget för år 1989 har fastställts till 169 000 000 kr. Någon överenskommelse om det särskilda bidraget för psykiatrisk vård för år 1990 har ännu inte träffats. Preliminärt beräknas samma belopp som för år 1989. Socialstyrelsen beräknar vidare 70 657 000 kr. till pensionskostnader enligt överenskommelsen.

Föredragandens överväganden

En överenskommelse mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om statsbidrag och ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen har träffats för åren 1988 och 1989. Regeringen har förelagt riksdagen propositionen 1987/88:63 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m.m., i vilken bl.a. resultatet av dessa överläggningar redovisas.

I avvaktan på att en överenskommelse om statsbidragen och ersättningarna för år 1990 kan träffas utgår jag från en oförändrad nivå för dessa för första halvåret 1990.

Ett belopp på 2 milj. kr. bör ställas till regeringens disposition för att möjliggöra särskilda statliga utrednings- och utvecklingsinsatser inom hälso- och sjukvården. Medlen har finansierats genom omprioritering av utvecklingsmedel inom socialdepartementets huvudtitel.

Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 4 556 682 000 kr. Av detta anslag föreslås riksförsäkringsverket disponera 4 300 milj. kr. som statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen. Socialstyrelsen föreslås disponera 254 682 000 kr. Som jag nämnt bör regeringen disponera 2 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till allmän sjukvård m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 556 682 000 kr.

E 17. Specialistutbildning av läkare m.m.

1987/88	Utgift	42 971 642	Reservation	10 039 320
1988/89	Anslag	34 547 000		
1989/90	Förslag	34 990 000		

Från anslaget bekostas olika utbildnings- och informationsinsatser, som socialstyrelsen svarar för. Dessa avser i huvudsak vidareutbildning av läkare till specialistkompetens, viss vidareutbildning av tandläkare, viss efterutbildning av läkare m. fl., kompletteringsutbildning för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning samt konferenser m.m.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande.

När det gäller vidareutbildning av läkare och tandläkare beräknas antalet årligen avlagda examina för *läkare* till omkring 850 under de närmaste åren. Dessutom tillkommer ca 100–150 läkare med utländska examina varje år.

Hälso- och sjukvårdsberedningen har i ett läkarfördelningsprogram fastställt 985 block för fortsatt vidareutbildning för år 1989. Blockförordnande för läkare under vidareutbildning omfattar alla de tjänstgöringsavsnitt som behövs för att läkaren skall uppnå specialistkompetens. Blocken fördelar sig med 400 inom allmänmedicin, 90 inom psykiatri, 75 inom långvård och med rehabilitering samt 420 inom övrig somatisk vård. För specialistkompetens krävs, förutom läkartjänstgöringen, att sex kurser genomgås.

Socialstyrelsen planerar att för budgetåret 1989/90 anordna ca 260 specialistutbildningskurser för läkare om vardera en vecka med i genomsnitt 25 deltagare i varje kurs. Varje kurs beräknas kosta ca 110 000 kr. För 260 kurser blir kostnaden därför 28,6 milj. kr.

Efterfrågan på kursplatser har emellertid inte kunnat tillgodoses inom vissa specialiteter under en följd av år. Läkarna har i vissa fall fått svårigheter

att hinna genomgå föreskrivna kurser innan erforderlig läkartjänstgöring under vidareutbildningen genomförts. Socialstyrelsen har vidtagit olika åtgärder, som medfört att köerna minskat och inom några specialiteter elimineras. Fortfarande finns emellertid en efterfrågan på kurser inom ett antal specialiteter, som överstiger tillgången. Socialstyrelsen avser därför att av en förväntad reservation ta i anspråk ytterligare medel för att anordna ca 20 extra kurser under budgetåret 1989/90. Kostnaden för dessa kurser beräknas bli 2,2 milj. kr.

För vidareutbildningen av läkare till specialistkompetens under budgetåret 1989/90 beräknar socialstyrelsen för omkostnader 299 000 kr., för prov under allmäntjänstgöringen 1 050 000 kr. och för sekretariat hos regionkommittéerna 900 000 kr.

Antalet s.k. AT–prov i en centralt utformad kunskapskontroll, som skall avsluta allmäntjänstgöringen (AT) för *tandläkare*, beräknas under budgetåret 1989/90 bli ca 235. Material till provet jämte en utvärdering av erfarenheterna m.m. beräknas kosta ca 270 000 kr.

Till efterutbildningskurser för allmänläkare m.fl. beräknar socialstyrelsen att 4 005 000 kr. erfordras.

Kurser m.m. för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning syftar till att skapa förutsättningar för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning att utöva olika vårdyrken i Sverige. Till detta ändamål föreslås 3 165 000 kr.

Genom konferenser och seminarier kan socialstyrelsen bidra till att sprida kunskaper och erfarenheter, samtidigt som styrelsen får tillfälle att följa utvecklingen inom vårdområdet. Verksamheten är ett betydelsefullt led i styrelsens tillsyn och planering. Styrelsen föreslår att 725 000 kr. anvisas för detta ändamål.

Utredningen om läkarnas specialistutbildning m. m. (LSU 85) har lämnat betänkandet (SOU 1987:53) Kompetensutvecklingen efter läkarexamen, jämte en huvudbilaga (SOU 1987:54) Målbeskrivningar. Utredningens förslag har remissbehandlats. Eftersom det inte är möjligt att förutse när en eventuell övergång till ett nytt specialistutbildningssystem kan ske och hur detta kan komma att påverka medelsbehovet under förevarande anslag, utgår socialstyrelsen i sin anslagsframställning från gällande ordning.

Totalt uppgår de beräknade kostnaderna under anslaget för budgetåret 1989/90 till ca 41,2 milj. kr. Den största utgiften avser kurserna inom den systematiska undervisningen. Med anledning av osäkerheten om den framtida uppläggningen av utbildningen och därmed medelsbehovet för budgetåret 1989/90 samt med hänsyn till ingående reservation under anslaget föreslår socialstyrelsen emellertid ett oförändrat anslag för budgetåret 1989/90.

	Anslag 1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
1. Vidareutbildning av läkare och tandläkare (därav kostnader för systematisk undervisning med kunskapsprov)	28 628 000 (26 067 000)	+ 443 000 (+ 443 000)
2. Efterutbildningskurser för allmänläkare m.fl.	2 596 000	–
3. Kurser m.m. för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning	2 688 000	–
4. Konferenser m.m.	635 000	–
	34 547 000	**+ 443 000**

Föredragandens överväganden

Utredningen om läkarnas specialistutbildning m.m. (LSU 85) har lämnat sitt betänkande (SOU 1987:53) Kompetensutvecklingen efter läkarexamen. Utredningens förslag har remissbehandlats. Jag avser att föreslå regeringen att i proposition till riksdagen under vårsessionen 1989 lägga fram förslag om specialistutbildningen av läkare. I avvaktan på att förslagen kan prövas beräknar jag anslaget med utgångspunkt från hittillsvarande system för specialistutbildningen av läkare.

Jag godtar socialstyrelsens förslag om ett oförändrat anslag för budgetåret 1989/90 för de uppgifter som socialstyrelsen redovisar. Jag föreslår emellertid att anslaget räknas upp med 443 000 kr. för pris- och löneomräkning när det gäller medlen till den systematiska undervisningen under specialistutbildningen.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget tas upp med 34 990 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Specialistutbildning av läkare m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 34 990 000 kr.

E 18. Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig

1987/88	Utgift	114 994 121	Reservation	292 382 711
1988/89	Anslag	52 965 000		
1989/90	Förslag	65 865 000		

Från anslaget bekostas utgifter för investeringar i beredskapslager m.m. avseende den civila hälso- och sjukvården i krig samt för utbildning av personal som skall tjänstgöra inom den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation.

Planeringen för hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt hälsoskyddet i krig utgår från dels den inriktning som anges i 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95 bil. 4, FöU 11, rskr. 310), dels från regeringens anvisningar 1988–02–25, vilket har redovisats i programplan för perioden 1989/90–1993/94 för hälso- och sjukvården m.m. inom den civila delen av totalförsvaret.

Styrelsen föreslår bl.a. följande:

1. Medel för anskaffning av s.k. varaktig sjukvårdsutrustning för i krig tillkommande behov av kirurgisk kapacitet samt anskaffning av skyddsmaterial mot A-, B- och C-stridsmedel (18,9 milj. kr.).

2. Medlen används för ny- och omsättningsanskaffning av såväl läkemedel som bakteriologiska preparat m.m. (46,0 milj. kr.). Styrelsen hemställer om ett beställningsbemyndigande om 20 milj. kr.

3. Fortsatt uppbyggnad erfordras för att uppnå de mål som 1987 års försvarsbeslut har angett för beredskapslagringen av förbrukningsmaterial (46,0 milj. kr.). Styrelsen hemställer om ett beställningsbemyndigande om 10,0 milj. kr.

4. Utbildningsverksamheten kommer i stort att överensstämma med den utbildning som genomförs budgetåret 1988/89. Härutöver kommer utbildningsmateriel att produceras för att underlätta sjukvårdshuvudmännens egen fortbildningsverksamhet inom beredskapsområdet (5,0 milj. kr.).

5. Grundläggande för den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation är möjligheterna att utnyttja de fredstida sjukvårdsanläggningarna. De förberedelser i fred som erfordras för dess lokaler är att säkerställa den tekniska försörjningen avseende el, vatten, värme m.m. (20,5 milj. kr.). Styrelsen hemställer vidare om beställningsbemyndigande på 10,0 milj. kr.

6. Styrelsen har den 1 juli 1986 övertagit programansvaret för fristående sjukvårdsplutoner och sjuktransportavdelningar från civilförsvaret. 25 sjukvårdsenheter byggs upp under budgetåret 1989/90 (17,0 milj. kr.).

7. För ledning av hälso- och sjukvården krävs ett sambandssystem med stor tillgänglighet och stor uthållighet. Styrelsen har tagit fram förslag till sambandssystem. Medel beräknas för kompletteringar av sjukvårdshuvudmännens fredssambandssystem till behovet för krigsorganisationen (6,5 milj. kr.). Styrelsen hemställer om beställningsbemyndigande om 6,0 milj. kr.

8. Socialstyrelsen är utbildnings- och krigsplacerande myndighet för vapenfria tjänstepliktiga inom hälso- och sjukvårdsområdet. Utbildning och tjänstgöring prioriteras inom specialområden, t.ex. teknisk försörjning, sjuktransporter, sanering och hemsjukvård. Riksdagsbeslutet om ändring i lagen om vapenfri tjänst medför ökade kostnader (1,8 milj. kr.).

9. Svenska röda korset utbildar civilsamariter för placering inom den civila sjukvårdens krigsorganisation i första hand inom hemsjukvården samt personal för krigsblodcentraler. Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund utbildar bilförare för sjuktransporter. Styrelsen hemställer också om bidrag för utbildning av frivillig sambandspersonal (4,0 milj. kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Utgifter		
1. Anskaffning av utrustning m.m.	22 715 000	− 2 715 000
2. Beredskapslagring av läkemedel, bakteriologiska preparat m.m.	46 000 000	+ 1 365 000
3. Beredskapslagring av förbrukningsmaterial	47 000 000	+ 2 000 000
4. Utbildning av personal för den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation	4 500 000	+ 500 000
5. Hälso- och sjukvårdens säkerhet m.m.	20 000 000	+ 500 000
6. Sjukvårdsenheter	14 500 000	+ 2 500 000
7. Samband	8 000 000	− 1 500 000
8. Vapenfri utbildning	1 000 000	+ 500 000
9. Bidrag till Svenska röda korset och Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund m.m.	3 250 000	+ 3 750 000
Summa utgifter	**166 965 000**	**+ 6 900 000**
Inkomster		
10. ÖCB	114 000 000	− 6 000 000
Nettoutgift	**52 965 000**	**+ 12 900 000**

Föredragandens överväganden

Mina beräkningar av anslagsbehovet för nästa budgetår utgår från de principer som lagts fast i 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95, bil. 4, FöU 11, rskr. 310) för den civila hälso- och sjukvården i krig.

I fråga om sjukvårdens försörjningsberedskap har utredningen om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap i november 1988 redovisat förslag till åtgärder för att förbättra beredskapen av viktiga sjukvårdsartiklar antingen för omsättningslagring hos sjukvårdshuvudmännen, långtidslagring i statlig regi eller genom planerad krigsproduktion. Förslagen bereds nu inom regeringskansliet. Då det gäller s.k. varaktig sjukvårdsutrustning genomför utredningen i samförstånd med överbefälhavaren, civilbefälhavarna och sjukvårdshuvudmännen en inventering som syftar till att ge en bedömning av i vilken utsträckning ett maximalt utnyttjande av sjukvårdens resurser kan möta förväntade behov, eller om så inte är fallet, vilka kompletteringar som erfordras vad avser lokaler och utrustning för hälso- och sjukvården i krig. En bedömning från utredningens sida väntas under första halvåret 1989. Mot bakgrund av det underlag som utredningen redovisar kommer försörjningsberedskapen att avsevärt förbättras under budgetåret 1989/90.

Med de ändrade förmåner för personal inom frivilligorganisationerna, som trädde i kraft den 1 januari 1987, har kostnaderna för den utbildningsverksamhet som dessa organisationer genomför på uppdrag av socialstyrelsen kraftigt ökat. Jag har beaktat detta vid min beräkning av bidraget till Svenska röda korset m.fl.

Med hänsyn till långa projekteringstider vad avser skyddet av sjukvårdsanläggningar m.m. bör regeringen inhämta riksdagens bemyndigande att för ifrågavarande ändamål få vidta åtgärder inom kostnadsram av 10 milj. kr.

Riksrevisionsverket har genomfört en förvaltningsrevision av den statliga styrningen av hälso- och sjukvården i krig. Resultatet har redovisats i en sär-

skild rapport (RRV 1987:1481) som i november 1988 har överlämnats till regeringen och socialstyrelsen.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 65 865 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram på 10 000 000 kr.,
2. till *Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 65 865 000 kr.

E 19. Driftkostnader för beredskapslagring m.m.

1987/88	Utgift	47 095 433
1988/89	Anslag	55 035 000
1989/90	Förslag	56 935 000

Från anslaget bekostas förvaring och underhåll av beredskapsutrustning samt drift av beredskapslager av läkemedel m.m. för den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation.

Socialstyrelsen

Styrelsen föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Driftkostnaderna för s.k. varaktig sjukvårdsutrustning består huvudsakligen av hyror och underhåll av förrådslokaler, frakter, löner. Anslagsposten belastas också med kostnader för databaserad materielredovisning (9,0 milj. kr.).
2. Driftkostnader för beredskapslagring av läkemedel m.m. utgörs av bl.a. hyres- och omsättningskostnader. Driftkostnader för sera och vaccinlagring vid SBL ingår också i delposten (9,1 milj. kr.).
3. Styrelsen har beräknat driftkostnaderna för beredskapslagring av förbrukningsmateriel enligt de avtal som träffats med sjukvårdshuvudmännen (13,0 milj. kr.).
4. Medlen avser ersättning till sjukvårdshuvudmännen för s.k. administrativa kostnader (planläggning, utbildning och övning) av hälso- och sjukvården (26 milj. kr.).
5. Enligt avtal i juni 1988 mellan staten och Landstingsförbundet skall ett register för hälso- och sjukvårdspersonal i krig (Integer), kunna tas i drift år 1990. För styrelsens kostnader för registret föreslås att en ny anslagspost föras upp. I avvaktan på Integer kommer styrelsen att behöva vidta vissa åtgärder för att underlätta sjukvårdshuvudmännens arbete med personalplaneringen (0,2 milj. kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaring och underhåll av utrustning m.m.	9 000 000	+ 500 000
2. Läkemedel m.m.	9 100 000	–
3. Förbrukningsmateriel	10 200 000	+ 1 300 000
4. Ersättning till sjukvårdshuvudmännen	26 000 000	–
5. Personalförsörjning	–	+ 225 000
6. Viss utredningsverksamhet m.m.	735 000	– 125 000
Summa	**55 035 000**	**+ 1 900 000**

Föredragandens överväganden

Driftkostnaderna för hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap är i huvudsak beroende av de investeringar som görs under det föregående anslaget.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 56 935 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Driftkostnader för beredskapslagring m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 56 935 000 kr.

E 20. Investeringsersättningar enligt läkarutbildningsavtal m.m.

1987/88	Utgift	1 098 299 946[1]
1988/89	Anslag	134 500 000
1989/90	Förslag	133 000 000

[1] Anslaget Bidrag till undervisningssjukhus m.m. som även omfattade medel för statlig driftersättning enligt avtal om samarbete om läkarutbildning och forskning.

Från anslaget utgår statlig investeringsersättning enligt avtal om samarbete om läkarutbildning och forskning inom de medicinskt kliniska ämnesområdena samt avtal om tandläkarutbildning och forskning i Göteborg och Umeå inom de kliniskt odontologiska ämnesområdena. Från anslaget betalas också ut övergångsbidrag till Uppsala läns landstingskommun med anledning av att landstingskommunen från staten har övertagit huvudmannaskapet för Akademiska sjukhuset i Uppsala.

Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande (NUU)

De avtal som gäller för samarbetet mellan staten och berörda sjukvårdshuvudmän om läkarutbildning och medicinsk forskning träffades år 1984 (prop. 1984/85:28, SoU 7, rskr. 69). De bestämmelser för detta samarbete som är gemensamma för alla utbildningsorter finns intagna i ett samarbets-

avtal. Lokalt anpassade bestämmelser för samarbetet återfinns i ortsvisa avtal, som träffats med Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Malmöhus, Västerbottens och Göteborgs och Bohus läns landstingskommuner samt Malmö och Göteborgs kommuner.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1978/79:41, UbU 23, rskr. 205) skall den tandvård som staten bedriver i anslutning till tandläkarutbildning och odontologisk forskning föras över till landstingskommunalt/kommunalt huvudmannaskap. Ett sådant ändrat huvudmannaskap har genomförts i Umeå den 1 januari 1987 (prop. 1985/86:68, UbU 9, rskr. 111) och genomförs i Göteborg den 1 januari 1989 (prop. 1987/88:170, UbU 39, rskr. 334). Från och med nämnda tidpunkter gäller avtal om samarbete om tandläkarutbildning och forskning mellan staten samt Västerbottens läns landstingskommun resp. Göteborgs kommun.

Enligt samarbetsavtalen om läkar- och tandläkarutbildning samt medicinsk och odontologisk forskning utgår statliga drift- och investeringsersättningar till berörda sjukvårdshuvudmän för deras åtaganden.

Investeringsersättningarna bestrids från förevarande anslag under det att driftersättningarna från och med budgetåret 1988/89 bestrids med anlitande av förslagsanslaget Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m. under åttonde huvudtiteln.

Från förevarande anslag bestrids även investeringsersättningar för kostnader för byggnadsarbeten inom sådana lokaler i sjukhusbyggnader som enligt särskilda avtal upplåtits för följande statliga verksamheter.

1. Sjukgymnastutbildningen i Stockholm och Lund.
2. Statens rättsläkarstationer i Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.
3. Statens rättskemiska laboratorium i Linköping.
4. Institutionen för medicinsk teknik vid universitetet i Linköping.

I huvudsak gäller att statlig investeringsersättning utgår med i regel 25 % av kostnaderna för investeringar, som avser den somatiska korttidssjukvården samt därtill anknuten läkarutbildning och forskning, vid de åtta undervisningssjukhus vid vilka staten byggt upp en permanent forskningsorganisation i samarbete med sjukvårdshuvudmannen. Bestämmelserna om statlig investeringsersättning har successivt ändrats i syfte bl. a. att förenkla det administrativa arbetet för såväl staten som den berörde sjukvårdshuvudmannen. I fråga om utrustning lämnas investeringsersättning endast för artiklar som kostar mer än 100 000 kr.

Bestämmelserna i avtalen om tandläkarutbildning och odontologisk forskning om statlig investeringsersättning överensstämmer i huvudsak med bestämmelserna i samarbetsavtalet om läkarutbildning m.m. Enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för tandvården vid universitetet i Göteborg skall vidare ett särskilt ersättningsbelopp av 9 milj. kr. betalas ut i oktober 1989.

Det är enligt NUU svårt att bedöma medelsbehovet för investeringsersättningar. Medelsbehovet beror på i vilken takt och omfattning sjukvårdshuvudmännen genomför sina investeringsplaner. Förhandlingar om statlig investeringsersättning till nybyggnader förs av statens förhandlingsnämnd. Resultatet av sådana förhandlingar har också stor betydelse för medelsbehovet.

Med utgångspunkt i gällande avtalsbestämmelser och med beaktande av

nämnda ersättningsbelopp av 9 milj. kr. uppskattar NUU medelsbehovet för *investeringsersättningar* till 75 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Övergångsbidragen enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala (prop. 1981/82:145, SoU 40, rskr. 267) är angivna i prisläget juli 1981. Med beaktande av indexökningen därefter räknar NUU med ett medelsbehov av ca 58 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Uppgörelsen innebär att övergångsbidraget successivt minskar och att den sista utbetalningen skall ske i oktober 1992.

Föredragandens överväganden

I överensstämmelse med nämndens för undervisningssjukhusens utbyggande förslag beräknar jag medelsbehovet till 58 milj. för övergångsbidrag enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala.

En överenskommelse med företrädare för berörda landstingskommuner/kommuner om driftersättning för åren 1987–1989 för läkarutbildning och forskning, m.m. har träffats (prop. 1986/87:144, SoU 33, rskr. 325) och godkänts av regeringen den 3 mars 1988. Enligt överenskommelsen skall avtalet om samarbete om läkarutbildning och forskning gälla åtminstone till utgången av år 1989.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 medel för statliga investeringsersättningar enligt de principer som finns i gällande avtal mellan staten och berörda huvudmän för hälso- och sjukvården. I överensstämmelse med NUU:s förslag beräknar jag således ett medelsbehov av 75 milj. kr. för statliga investeringsersättningar för nästa budgetår. Jag räknar med att en proposition i dessa frågor, avseende tiden från och med år 1990, skall kunna underställas riksdagen under hösten 1989.

Jag beräknar anslaget till 133 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Investeringsersättningar enligt läkarutbildningsavtal m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 133 000 000 kr.

F. Omsorg om barn och ungdom

Barnomsorgen är en kommunal uppgift. Den intar en central plats i samhällets service till barnfamiljerna. Senast år 1991 skall alla barn över 1 1/2 års ålder ha rätt att delta i en organiserad förskoleverksamhet.

För barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar skall rätten avse plats i kommunalt eller annat statsbidragsberättigat daghem eller familjedaghem. För barn som är i familjedaghem eller vars föräldrar är hemarbetande skall rätten gälla deltagande i öppen förskola eller plats i deltidsgrupp.

Förskolan är av stor betydelse för de yngre barnen. Förskoleverksamheterna i form av omsorg i daghem eller familjedaghem är också viktig för föräldrarnas möjligheter att förena förvärvsarbete eller studier med vård och ansvar för barn.

Under de senaste åren har det skett en kraftig utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. Mellan åren 1980 och 1987 ökade antalet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem med ca 160 000 eller närmare 55 %. Utbyggnaden fortsätter för att i enlighet med riksdagens beslut nå full behovstäckning år 1991.

Enligt barnomsorgsundersökningen år 1988 fick 468 000 barn – 71 % av alla förskolebarn – del av barnomsorg i form av daghem, familjedaghem, deltidsgrupp eller öppen förskola. Om man inte räknar in de barn som är hemma med en föräldraledig förälder, fick ca 80 % av barnen del av barnomsorgen.

Av samma undersökning framgår att kösituationen har förbättrats. År 1988 stod 55 000 barn i kö, jämfört med 75 000 år 1986 och 137 000 år 1980. Ca hälften av de 55 000 barn som stod i kö år 1988 var under 18 månader. Barnomsorgsundersökningen visar också att för 90 % av de barn som står i kö önskas plats i kommunalt daghem. I kö för plats i alternativ barnomsorg fanns ca 2 700 barn.

Socialutskottet ansåg i sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1986/87:35) om statsbidrag till barnomsorgen att uppgifter om efterfrågan på barnvårdartjänster borde inhämtas i kommande barnomsorgsundersökningar. Dessa uppgifter skulle tjäna som ett värdefullt komplement till kommunernas barnomsorgsplaner. I 1988 års undersökning har därför frågor ställts om hur barntillsynen ordnats under barnets sjukdom och om en kommunal barnvårdare skulle ha anlitats om det funnits möjlighet till detta. Undersökningen visar att för ca 12 % (12 640) av barnen skulle denna möjlighet ha utnyttjats. För de ca 113 000 av samtliga, dvs. även hemmavarande barn, som hade varit sjuka under mätveckan hade tillsynen i 64 % av fallen ordnats genom att en förälder utnyttjat föräldraförsäkringen, i 25 % av fallen genom samma tillsyn som då barnet var friskt och i återstående fall med tillsyn genom anhöriga, sjukhus eller på annat sätt. Kommunal barnvårdare hade anlitats för endast 31 barn.

Följande sammanställning visar utvecklingen av antalet barn i barnomsorgen från år 1960 till år 1989.

År (31 dec)	Antal barn					
	daghem	familjedaghem		fritids-hem	Sammanlagt antal barn	antal barn i deltidsgrupp
		0–6 år	7–12 år			
1960	10 300	4 000		2 400	16 700	38 400
1970	33 000	32 000		6 500	71 500	82 900
1980	129 100	90 200	35 300	48 800	303 400	104 700
1985	184 400	113 500	48 900	73 800	420 600	78 000
1987	204 200	118 700	53 400	88 200	464 500	73 200
1988[1]	222 000	128 700	50 800	92 900	494 400	73 200
1989[1]	233 000	133 700	51 800	99 000	517 500	73 200

[1] Beräknat genomsnitt för resp. år

Enligt det nu gällande statsbidragssystemet utgår statsbidrag per varje femtontal barn som är inskrivna i daghem, fritidshem eller deltidsgrupp. Bidrag utgår också för öppen förskola. Statsbidrag till familjedaghem utgår per inskrivet barn. I statsbidraget till daghem och fritidshem har inberäknats dels ett belopp för insatser för barn med behov av särskilt stöd och dels ett belopp för fortbildningsinsatser för personalen.

Statsbidrag lämnas till kommunerna även för alternativa barnomsorgsformer under förutsättning att dessa finns upptagna i kommunens barnomsorgsplan och att den som driver sådant daghem eller fritidshem är en sammanslutning av föräldrar som gemensamt tar ansvaret för sina egna barn (föräldrakooperativ), en sammanslutning som har anknytning till en ideell organisation, erbjuder en speciell form av pedagogik eller arbetar på andra liknande ideella grunder.

Inom ramen för statsbidraget till kommunernas barnomsorg avsätts årligen medel för utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen. Projekt av detta slag bedrivs f.n. i ca 200 kommuner.

Av de 125 milj. kr. som anslagits för budgetåren 1984/85 – 1988/89 har fram till början av december 1988 ca 115 milj. kr. fördelats på ca 650 projekt. Projekten omfattar bl.a. möjligheter till bättre resursutnyttjande, pedagogiskt innehåll i barnomsorgen, förbättring och utveckling av ledningsfunktioner i daghem och fritidshem, enklare former av skolbarnsomsorg för mellanstadiebarn, utveckling av verksamheten i familjedaghem, föräldramedverkan, samverkan förskola-lågstadium och särskilda insatser för invandrar- och flyktingbarn.

Statsbidraget till barnomsorgen finansieras över statsbudgeten som tillförs en särskild socialavgift från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften uppgår till 2,2 % av avgiftsunderlaget.

Chefen för finansdepartementet har tidigare denna dag anfört att han efter ytterligare överväganden och beredning av kommunalekonomiska frågor avser återkomma till dessa i 1989 års kompletteringsproposition.

I de överläggningar som därvid kommer att äga rum mellan företrädare för regeringen och Svenska kommunförbundet kommer även statsbidragen till den kommunala barnomsorgen att diskuteras. Jag avser att återkomma till regeringen omkring dessa frågor i anslutning till behandlingen av kompletteringspropositionen.

I samband med behandlingen av propositionen (1984/85:209) om förskola

för alla barn slog riksdagen fast vissa grundläggande principer för verksamheten i förskolor (daghem, deltidsgrupp och öppen förskola) och familjedaghem.

Därvid anfördes att för mål och innehåll i barnomsorgens förskoleverksamhet skall finnas en gemensam ram för hela landet i form av ett pedagogiskt program för förskolan. Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag utarbetat ett sådant program. Arbetet redovisades i början av år 1987. Socialstyrelsen avser vidare att med stöd av en forskargrupp och en expertgrupp utforma ett kompletterande material till det pedagogiska programmet för förskolan för de äldre förskolebarnen. Arbetet skall vara avslutat under år 1989.

Regeringen gav den 12 mars 1987 socialstyrelsen i uppdrag att utreda den sociala snedrekryteringen inom barnomsorgen i samarbete med bl.a. LO, Svenska kommunförbundet och SCB. Arbetet avses vara avslutat under våren 1989.

Socialstyrelsen fick år 1987 även i uppdrag att utarbeta ett pedagogiskt program för fritidshem. Uppdraget har redovisats under 1988. Socialstyrelsen har vidare utarbetat allmänna råd för familjedaghemmen under år 1988.

Riksrevisionsverket fick den 24 mars 1988 i uppdrag att belysa vissa frågor ang. de kommunala avgifterna inom barnomsorg, hemtjänst och färdtjänst. Arbetet avses vara avslutat den 1 mars 1989.

Utbyggnaden av den öppna förskolan har fortsatt. Enligt barnomsorgsundersökningen hade 154 000 barn besökt någon av de ca 1 100 öppna förskolorna vid något tillfälle i januari 1988.

Riksdagens beslut om förskola för alla barn innebär att den öppna förskolan får en alltmer betydelsefull roll som ett led i att ge förskolebarn i familjedaghem eller barn som är hemma hos en förälder tillgång till en pedagogiskt inriktad verksamhet. Den öppna förskolan har visat sig spela en väsentlig roll i strävandena att skapa sociala kontakter mellan människor i bostadsområdena. Den utgör ofta en bas för arbetet med föräldrasamverkan och föräldrautbildning och är ett stöd för dagbarnvårdarna i deras arbete.

Ett särskilt statsbidrag utgår till kommunerna för *hemspråksträning* för invandrarbarn. Statsbidraget för hemspråksträning i förskolan ändras fr.o.m. den 1 januari 1989. Bidraget utgår för barn i åldern 0–6 år som får sin hemspråksträning i sammansatta grupper eller genom alternerande hemspråkstränare. För varje bidragsberättigat barn som får hemspråksträning minst fyra timmar per vecka lämnas bidrag med 3 375 kr./år.

Barnmiljörådet har till uppgift att samordna frågor som rör barns miljö och säkerhet. Rådet har bl.a. bildat en referensgrupp för barnsäkerhetsfrågor och en för barnmiljöfrågor för att samordna insatserna inom barnsäkerhets- resp. barnmiljöområdet.

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) har till uppgift att underlätta adoption i Sverige av utländska barn, att informera i frågor som rör sådana adoptioner samt att auktorisera ideella organisationer som lämnar adoptionshjälp och utövar tillsyn över verksamheten. Vidare prövar och godkänner nämnden utländska beslut om adoption. NIA beslutar också om fördelningen av statsbidraget till de auktoriserade organisationerna.

Sedan början av 1970-talet har det anlänt ca 30 000 barn från ett 30-tal

olika länder utanför Norden till Sverige för adoption. De flesta barnen har kommit från Asien och Latinamerika. Under de senaste åren har omkring 1 500 barn anlänt till Sverige varje år.

F 1. Bidrag till kommunal barnomsorg

1987/88	Utgift	9 165 675 714
1988/89	Anslag	9 795 000 000
1989/90	Förslag	10 330 000 000

Statsbidrag för barnomsorg lämnas enligt förordningen (1987:860) om statsbidrag till kommunerna för barnomsorg för inskrivna barn i följande omsorgsformer och med följande belopp.

	Bidrag kr. per år
daghem	
För varje femtontal inskrivna barn	445 000
– varav för barn med behov av särskilt stöd	15 000
– varav för fortbildning av anställda i:	
* daghem	15 000
* familjedaghem	10 000
* deltidsförskola/öppen förskola	5 000
Därutöver för varje nattöppen avdelning	150 000
Fritidshem	
För varje femtontal inskrivna barn	195 000
– varav för öppen fritidsverksamhet	25 000
– varav för barn med behov av särskilt stöd	15 000
– varav för fortbildning av anställda i fritidshem/öppet fritidshem	10 000
Deltidsgrupp	
För varje femtontal inskrivna barn	30 000
Öppen förskola	
För varje enhet som hålls öppen minst tre dagar per vecka	30 000
Familjedaghem	
För barn inskrivna minst 7 tim./dag	16 500
För barn inskrivna mindre än 7 tim./dag	7 500

Statsbidragen till alternativa daghem och fritidshem beräknas enligt samma regler som för kommunalt driven verksamhet. De delar som avser insatser för barn med behov av särskilt stöd resp. fortbildning förmedlas av kommunen till den som driver barnomsorgen endast i den mån denna har kostnader för den verksamhet som avses.

Statsbidragen beviljas och betalas ut av socialstyrelsen. Förskott lämnas med 75 % av statsbidraget för året före bidragsåret. Förskottet betalas ut med en fjärdedel i vardera april, juli och oktober under bidragsåret samt i januari året efter bidragsåret. Slutavräkning sker i april året efter bidragsåret.

Inom ramen för statsbidragsanslaget till barnomsorgen avsätts årligen medel för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet utifrån styrelsens statistik över utbetalda statsbidrag, kommunernas barnomsorgsplaner och SCB:s barnomsorgsundersökning för år 1987.

Socialstyrelsen föreslår att bidragen för fortbildningsinsatser höjs från 2,5 milj. kr. till 3,5 milj. kr.

Socialstyrelsen beräknar det totala medelsbehovet för statsbidragen till barnomsorgen för budgetåret 1989/90 till 10 197 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Utbyggnaden av barnomsorgen sker i enlighet med riksdagens beslut. Senast år 1991 ska alla förskolebarn från ett och ett halvt års ålder ha rätt att delta i någon form av förskoleverksamhet. Denna rätt avser plats i daghem, familjedaghem, deltidsgrupp eller deltagande i öppen förskoleverksamhet beroende på föräldrarnas förvärvsarbete eller studier och barnens behov.

I vissa kommuner anordnas särskilda s.k. skördedaghem för de barn vars föräldrar på grund av säsongsmässiga variationer i arbetet inom jordbruket endast har behov av barnomsorg under vissa perioder. Socialstyrelsen betalade under år 1987 ut statsbidrag för skördedaghem till 27 kommuner.

I samband med behandlingen av regeringens proposition om statsbidrag till barnomsorgen (prop. 1986/87:117, SoU 35, rskr.336) påtalade socialutskottet att frågan om statsbidrag för sådan periodisk barnomsorg borde ges en mera generell lösning.

Socialdepartementet genomförde, i samverkan med Svenska kommunförbundet, under år 1987 en enkät till kommunerna om behovet av periodisk barnomsorg. Enkäten visade att behovet av barnomsorg under vissa tider på året finns i flera yrkesgrupper, exempelvis hos anställda inom turistnäringen och sjukvården.

Det nuvarande statsbidragssystemet innebär att statsbidrag normalt utbetalas för barn som vistats kortare tid än sex månader i barnomsorgen endast under förutsättning att de varit inskrivna vid någon av de två mättidpunkterna, den 1 april eller den 1 oktober. För barn i s.k. skördedaghem betalas

dock statsbidrag med hänsyn tagen till den tid som verksamheten har bedrivits utan krav på inskrivning vid mättidpunkten. Bidraget beräknas med utgångspunkt från gällande statsbidragsbelopp och med högst 50 % av kostnaderna.

I syfte att stimulera kommunerna att mer generellt tillgodose behovet av periodisk barnomsorg bör enligt min mening statsbidrag för barn med behov av sådan omsorg beräknas per faktisk omsorgsvecka med ett belopp som motsvarar statsbidraget i resp. omsorgsform räknat per vecka. För ett barn som vistas i daghem under fyra veckor lämnas således statsbidrag med 2 280 kr.

Den nya ordningen beträffande periodisk barnomsorg beräknas bli tillämpad fr.o.m. den 1 juli 1989.

Jag har under anslaget beräknat oförändrat 2,5 milj. kr. till socialstyrelsen för fortbildningsinsatser. Jag har vidare beräknat medel för utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen samt för en ny barnomsorgsundersökning år 1990. Det totala anslagsbehovet beräknar jag till 10 330 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunal barnomsorg* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 330 000 000 kr.

Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om statsbidrag till periodiskt anordnad barnomsorg.

F 2. Bidrag till hemspråksträning i förskolan

1987/88	Utgift	34 413 118
1988/89	Anslag	30 300 000
1989/90	Förslag	34 000 000

Från anslaget utgår statsbidrag till kostnaderna för hemspråksträning för barn i förskoleåldrarna med annat hemspråk än svenska. Som förutsättning gäller vidare att barnen får sin hemspråksträning i sammansatta grupper eller genom ambulerande hemspråkstränare. Statsbidraget har fastställts till 3 375 kr. per barn och år. Bidragsbestämmelserna återfinns i förordningen (1977:628) om statsbidrag till hemspråksträning i förskolan (ändrad senast 1988:226).

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet utifrån antalet barn i förskolan med behov av hemspråksstöd.

Socialstyrelsen påpekar att andelen barn som får hemspråksstöd har minskat mellan åren 1985 och 1986. En förklaring torde vara ökningen av nyligen anlända flyktingbarn med för vårt land nya hemspråk. Detta innebär svårigheter att rekrytera tillräckligt antal hemspråkstränare för dessa grupper. So-

cialstyrelsen anser att åtgärder bör vidtas för att utbilda erforderlig personal.

Det totala medelsbehovet beräknas av socialstyrelsen till 34 425 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Målet för hemspråksträningen i förskolan är, som även anges för skolans hemspråksträning, att främja en aktiv tvåspråkighet och att stödja barnets språkutveckling med förankring i det egna språket.

Förutsättningen för att ett barn skall kunna få hemspråksträning i förskolan är att barnet i hemmet har ett annat dagligt umgängesspråk än svenska med minst en förälder/vårdnadshavare. Detta krav gäller dock inte för samiska, zigenska och tornedalsfinska barn och inte heller för vissa utländska adoptivbarn som har ett etablerat språk när de kommer till Sverige och som har behov av språkstöd i förskolan.

Jag beräknar anslagsbehovet för nästa budgetår till avrundat 34 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till hemspråksträning i förskolan* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 34 000 000 kr.

F 3. Barnmiljörådet

1987/88	Utgift	3 492 649
1988/89	Anslag	3 754 000[1]
1989/90	Förslag	4 173 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 20 000 kr. inte ställts till Barnmiljörådets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Barnmiljörådet är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor rörande barns miljö och barns säkerhet. Instruktion för barnmiljörådet framgår av särskild förordning (1988:1127).

Barnmiljörådet leds av en styrelse bestående av ordförande och tio övriga ledamöter. I styrelsen, som utses av regeringen, ingår ledamöter med anknytning bl.a. till socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, konsumentverket, plan- och bostadsverket och statens trafiksäkerhetsverk.

Barnmiljörådets verksamhet omfattar olika samordningsprojekt inom barnsäkerhets- och barnmiljöområdet. Vidare arbetar rådet med särskild information inom dessa områden genom skrifter, konferenser, utställningar, seminarier m.m. En referensgrupp för barnsäkerhet och en för lek är knuten till rådet i syfte att samla in erfarenheter, stimulera till och samordna olika insatser, sprida information och uppmärksamma brister i barns miljö. Rådet medverkar också i ett samarbete med de övriga nordiska länderna i barnsäkerhetsfrågor.

Barnmiljörådet

För att på ett tillfredsställande sätt kunna svara mot de krav som ställs på rådet anser rådet att dess löneanslag bör förstärkas. Rådet framhåller bl.a. att barnolycksfallen under senare tid delvis ändrat karaktär. En del av olyckorna har ett direkt samband med det ökande våldet i samhället. Detta ställer ökade krav på förebyggande insatser från barnmiljörådets sida.

Barnmiljörådet föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Att rådet slipper genomföra en minskning på 5 % enligt huvudalternativet. Barnmiljörådet har för budgetåren 1986/87–1988/89 tillämpat ett huvudförslag som inneburit en reducering på 5 % av anslaget genom en avveckling av rådets utställningslokal. Barnmiljörådet bedömer möjligheterna att genomföra en ytterligare nedskärning enligt huvudförslaget som små, utan att verksamheten avsevärt påverkas negativt.

2. Medel begärs för en ny tjänst som handläggare av barnmiljöfrågor (+ 200 000 kr.), för vikariats- och övertidstillägg i samband med långtidssjukdom och graviditetsledighet (+ 115 000 kr.), som kompensation för avtalsmässiga höjningar i tjänstetidsklasser (+ 120 000 kr.) och för effektivisering av verksamheten genom dataanskaffning (+ 75 000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**11**	**0**
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 274 000[1]	+ 404
(därav lönekostnader)	(1 998 000)[1]	(+ 149)
Lokalkostnader	450 000	+ 15
Engångsanvisning	30 000	+ 0
Summa	**3 754 000**	**+ 419 000**

[1] Av angivet belopp har inte 20 000 kr. ställts till barnmiljörådets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1989/90 delar jag i huvudsak barnmiljörådets bedömning av effekterna av en resursfördelning enligt huvudförslaget. Jag föreslår att rådet undantas från huvudförslaget. Detta undantag har finansierats genom omfördelning av andra förvaltningsresurser inom socialdepartementets huvudtitel. Jag beräknat därutöver 30 000 kr. för en fortsatt utbyggnad av rådets datautrustning.

I bilaga 2 Gemensamma frågor, civildepartementet, föreslås nya finansieringsprinciper för statens generella redovisningssystem. Till följd härav beräknar jag att barnmiljörådets anslagsbehov ökar med 33 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för barnmiljörådet fr.o.m. den 1 juli 1989. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 4 173 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Barnmiljörådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 173 000 kr.

F 4. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor

1987/88	Utgift	3 869 160
1988/89	Anslag	3 961 000[1]
1989/90	Förslag	4 290 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 19 000 kr. inte ställts till nämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) är en central förvaltningsmyndighet med ansvar för information, tillsyn och kontroll i frågor rörande internationella adoptioner. Instruktion för NIA framgår av särskild förordning (1988:1128).

Socialnämnderna skall enligt lagen (1984:1092) om ändring i socialtjänstlagen (1980:620) inhämta ett yttrande från NIA om tillförlitligheten i ett förmedlingsärende när det är fråga om adoption av utländskt barn utan medverkan av auktoriserad organisation.

Nämnden ansvarar vidare för frågor enligt förordningen (1976:834) om prövning av utländska beslut om adoption (ändrad 1981:674) samt frågor om auktorisation av organisationer enligt lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp (ändrad 1981:580 och 1984:1093). Efter ansökan och särskild prövning kan NIA ge auktorisation till ideella organisationer som avser arbeta med internationell adoptionshjälp. NIA beslutar också om fördelningen av statsbidrag till sådana organisationer samt fastställer årligen genomsnittskostnader att ligga till grund för beräkning av bidrag vid adoption av utländska barn.

Nämnden består av elva ledamöter, som förordnas av regeringen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Personal	**12**	**0**
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 511 000[1]	+ 199 000
(därav lönekostnader)	(1 915 000)[1]	(+ 94 000)
Lokalkostnader	240 000	+ 82 000
Bidrag till auktoriserade organisationer	1 210 000	+ 48 000
Summa	**3 961 000**	**+ 329 000**

[1] Av angivet belopp har inte 19 000 kr. ställts till NIA:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor

NIA pekar på att det nya regelsystemet för bidrag vid adoption av utländska barn torde innebära nya uppgifter för NIA. NIA föreslår därför att myndigheten kompenseras för de nedskärningar som följer av huvudförslaget samt därutöver tilldelas vissa smärre resurser, väsentliga för att NIA skall kunna utföra sina av regering och riksdag ålagda uppgifter.

NIA föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Pris- och löneomräkning.

2. För bl.a. förstärkt informationsverksamhet och utbildning önskas extra medel (+ 30 000 kr.). Vidare yrkas att en nedskärning enligt huvudförslaget inte tillämpas på myndighetens löne- och förvaltningsanslag (+ 63 000 kr.).

3. För bidrag till auktoriserade organisationer för internationell adoptionshjälp föreslår NIA (+ 80 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag delar i huvudsak NIA:s bedömning av effekterna av en resursfördelning enligt huvudförslaget för budgetåret 1989/90. Jag föreslår att nämnden undantas från huvudförslaget. Detta undantag har finansierats genom omfördelning av andra förvaltningsresurser inom socialdepartementets huvudtitel.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet för nästa budgetår för nämndens verksamhet och för bidrag till auktoriserade organisationer för internationell adoptionshjälp till 4 290 000 kr.

I bilaga 2 Gemensamma frågor, civildepartementet, föreslås nya finansieringsprinciper för statens generella redovisningssystem. Till följd härav beräknar jag att NIA:s anslagsbehov ökar med 31 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för NIA fr.o.m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 290 000 kr.

G. Omsorg om äldre och handikappade

Mål och förändringar inom äldreomsorgen

Målet för samhällets äldreomsorg är att förstärka äldres delaktighet i samhällsgemenskapen och säkerställa tillgången till boende, service och vård av god kvalitet. Äldreomsorgen skall byggas ut i syfte att skapa trygghet, självbestämmande och valfrihet för äldre.

I proposition (1987/88:176) om äldreomsorgen inför 90-talet anges mål och riktlinjer för den fortsatta utvecklingen inom äldreomsorgen. Regeringens arbete fortsätter i enlighet med de mål som lagts fast i denna proposition, som riksdagen antagit (1988/89:SoU6, rskr. 55).

En av de viktigaste frågorna för den framtida utvecklingen inom äldreomsorgen är ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan primär- och landstingskommuner. Det dubbla huvudmannaskapet har skapat en delvis oklar ansvarsfördelning mellan huvudmännen. Detta utgör på många håll ett problem både från den enskildes synpunkt och ur ett mer övergripande samhälleligt perspektiv. Det försvårar en adekvat resursanvändning samt den önskvärda omstruktureringen inom vården mot ett mer självständigt boende. Oklarheterna kan också innebära svårigheter för den enskilde att urskilja vilket samhällsorgan som har ansvaret samt kan leda till att den som får hjälp tvingas möta ett onödigt stort antal vårdarbetare och administratörer. Ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan huvudmännen måste utformas så att den eftersträvade utvecklingen av servicen till och vården av äldre främjas.

Regeringen har därför den 11 maj 1988 beslutat inrätta en delegation under mitt ordförandeskap för beredning av frågan om förändring av huvudmannaskap m.m. inom samhällets äldreomsorg. I delegationen ingår företrädare för de båda kommunförbunden. Delegationen har till uppgift att beskriva och analysera organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser av förändrat huvudmannaskap och förändrad ansvarsfördelning. Delegationen skall i anslutning härtill även bedöma det framtida behovet av service, omsorg och vård. Målet är att åstadkomma ett mer sammanhållet ansvar för samhällets insatser och inriktningen bör vara att primärkommunerna ges ett samlat ansvar för insatser som är likartade eller kompletterar varandra. De förändringar som kan bli aktuella skall kunna genomföras fr.o.m. den 1 januari 1991. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag som skall föreläggas riksdagen i denna fråga.

En annan angelägen fråga är att öka äldres valfrihet. Detta bör ske genom att samhället tillhandahåller ett varierat utbud av olika boende- och vårdformer. Det bör också ske genom att möjligheterna att flytta mellan kommuner och mellan landsting förbättras. Den nämnda delegationen har därför även fått i uppdrag att utreda förutsättningarna att, i första hand genom överenskommelser mellan huvudmännen, skapa möjlighet för den enskilde att flytta till annan kommun eller annat landsting också när behov av särskilda vård- eller boendeformer föreligger. Landstingsförbundet har i november 1988 rekommenderat landstingen att efter vissa riktlinjer göra sådana flyttningar möjliga.

Personalfrågor

Inom delar av service- och vårdsektorn finns problem med personalförsörjningen. Svårigheterna är generellt sett störst inom äldreomsorgen i storstadsområdena. Den framtida befolkningsutvecklingen i kombination med ett minskande nytillskott till arbetsmarknaden gör att svårigheterna kan komma att accentueras.

Socialstyrelsen har i april 1988 på regeringens uppdrag dels redovisat den rådande situationen inom hemtjänsten, dels lämnat ett antal förslag till åtgärder i syfte att säkra den framtida personalförsörjningen. Förslagen riktar sig främst till kommuner och berörda statliga myndigheter. Styrelsen får under innevarande budgetår genom beslut av regeringen disponera 1 milj. kr. av utvecklingsmedlen inom den sociala hemhjälpen för att bl.a. sprida erfarenheter inom området.

Det största problemet är i dag inte att rekrytera utan att kunna behålla personal. Personalomsättningen och frånvaron på grund av sjukdom är hög samtidigt som den genomsnittliga tjänstgöringsgraden är relativt låg. Enligt min bedömning är det därför mycket angeläget att primärkommunerna i egenskap av både arbetsgivare och huvudmän för äldre- och handikappomsorgen utvecklar sina insatser i syfte att minska personalomsättningen och frånvaron samt öka de anställdas genomsnittliga årsarbetstid. Det gäller både insatser för att förbättra den fysiska och psykiska arbetsmiljön och förändringar i arbetets organisation som ökar arbetstillfredsställelsen. Redan mindre förändringar av personalomsättning, frånvaro och tjänstgöringsgrad bör både kunna förbättra vårdens kvalitet och minska behovet av nyrekrytering.

Jag vill i detta sammanhang också påminna om att regeringen i propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet föreslog ett antal åtgärder på utbildningsområdet inom äldreomsorgen, bl.a. i syfte att förbättra utbildningen i social servicekunskap. Genom utvecklingsmedlen inom den sociala hemhjälpen kommer också möjligheterna att utveckla arbetssätt, som är mindre personalintensiva utan att kvaliteten för den skull eftersätts, att särskilt uppmärksammas. Sådana förändringar blir enligt min bedömning i första hand aktuella inom det renodlade servicearbetet och inte inom omvårdnadsarbetet.

Slutligen vill jag framhålla att statsbidraget till den sociala hemhjälpen och ålderdomshemmen m.m. innebär att kommunerna för verksamhetsåren 1989 och 1990 tillförs totalt 200 milj. kr. för personalutvecklande åtgärder. Resurstillskottet bör enligt min mening avsevärt öka kommunernas möjligheter att bedriva en effektiv personalpolitik.

Boende för äldre och handikappade

Socialutskottet har i betänkandet (1986/87:17) om anslag till omsorg om äldre och handikappade framhållit att tiden har kommit för en utvärdering av den hittillsvarande utvecklingen av de äldres boende. En sådan utvärdering bör pröva huruvida utvecklingen och avvägningen mellan olika boendeformer för den enskilde är den rätta för dagens och morgondagens äldre.

Resultatet av denna utvärdering får enligt utskottet avgöra om en översyn av statsbidragsbestämmelserna till hemtjänsten och övrig äldreomsorg bör komma till stånd. Vad utskottet anfört gav riksdagen regeringen till känna (rskr. 1986/87:173).

Med anledning härav uppdrog regeringen den 27 maj 1987 åt socialstyrelsen och bostadsstyrelsen att gemensamt och i samråd med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet dels göra en samlad redovisning av de kommunala planerna för att förbättra bostadsförhållandena för gamla samt handikappade och långvarigt sjuka, dels utvärdera den hittillsvarande utvecklingen av boendet för äldre.

De båda styrelserna har redovisat regeringsuppdraget i huvudrapporten Boende för gamla, handikappade och långvarigt sjuka. SoS PM 1988:22. En delredovisning om de äldres boende har gjorts i rapporten Äldres boende, SoS PM 1988:12.

Ytterligare resultat har redovisats i ett antal underlagsrapporter. De handlar bl.a. om kommunernas bostadsförsörjningsplanering och om boendet för personer med funktionsnedsättningar.

Huvudrapporten och de övriga rapporterna ger sammantagna en fyllig bild av den hittillsvarande utvecklingen av boendet för gamla, handikappade och långvarigt sjuka. Det konstateras bl.a. att standarden i vanliga bostäder har förbättrats avsevärt för äldrehushållen under de senaste 20 åren. Samtidigt redovisas vissa brister. Bl.a. framhålls att bostäderna och bostadsområdena fortfarande är dåligt anpassade till personer som har rörelsehinder.

De båda styrelserna har också redovisat åsikter och lämnat rekommendationer om förändringar och olika åtgärder som bör genomföras. Vad som anförs därvidlag faller till stor del inom myndigheternas egna ansvarsområden. Det handlar bl.a. om att i olika avseenden öka planerings- och informationsinsatserna. Annat som tas upp faller inom landstingens eller kommunernas ansvarsområde, t.ex. förbättring av miljön för åldersdementa och den fortsatta utbyggnaden av ledsagar- och avlösarservice. I vissa andra frågor som behandlas förutsätts medverkan av regering och riksdag för att förändringar skall komma till stånd.

Jag vill här något beröra vad som anförs beträffande förändringar av reglerna om statsbidrag till den sociala hemhjälpen m.m. Det framhålls bl.a. att en omprövning bör ske så att reglerna dels ger ett ökat stöd för att bygga upp alternativa resurser för boende, service och vård, dels ger stöd och hjälp att förbättra förhållandena inom befintliga institutioner.

Som framhållits i propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet bör strävan vara att primärkommunerna får ett samlat ansvar för samhällets äldreomsorg. En delegation har som nämnts tillsatts som skall förbereda de förändringar som kan bli aktuella. Inriktningen är att förändringarna skall kunna genomföras fr.o.m. den 1 januari 1991. Förändringarna kan få betydelse för utformningen av statsbidraget till den sociala hemhjälpen, ålderdomshem, m.m. Jag är därför inte beredd att föregripa delegationens överväganden genom att föreslå ändringar i statsbidragsreglerna inom detta område på grundval av vad de båda styrelserna har anfört. Jag noterar också i sammanhanget att nya statsbidragsregler träder i kraft den 1 januari 1989

som gör bidraget likvärdigt i förhållande till omsorgsform.

Myndigheternas redovisning i övrigt bereds i regeringskansliet.

Mål och reformer inom handikappområdet

Principen om alla människors lika värde och lika rätt är utgångspunkten för handikappolitiken. Målet är att utforma samhället så att det blir tillgängligt för alla och att uppnå full delaktighet och jämlikhet. Det grundläggande ansvaret för att detta mål kan förverkligas åvilar staten, kommunerna och landstingen.

Lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. har varit i kraft sedan den 1 juli 1986. Omsorgsverksamheten är under stark utbyggnad och förändring. Vårdhem och specialsjukhus ersätts med bostäder, daglig verksamhet och service i samhället. Många vuxna utvecklingsstörda som bor hos sina föräldrar behöver, liksom andra vuxna, en egen bostad. Gruppbostäder är ofta ett bra alternativ för den som inte klarar ett självständigt boende. Avlösningshjälp och annat stöd till familjer med psykiskt utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna behövs för att göra det möjligt för familjerna att leva ett aktivt, tryggt och gott liv. Landstingskommunerna gör betydande satsningar för att utveckla verksamheten för psykiskt utvecklingsstörda och ge goda omsorger. Fortfarande kvarstår dock vissa brister vad gäller särskilda omsorger.

Omsorgslagen ger också ett landsting möjlighet att, efter regeringens godkännande, överlåta uppgifter enligt denna lag till kommunen. Jag har erfarit att flera landsting i samverkan med berörda kommuner för närvarande utreder förutsättningarna för sådan huvudmannaskapsförändring.

Insatserna för handikappade har hög prioritet i regeringens politik. I fjolårets budgetproposition och i särpropositioner i anslutning till denna lämnade regeringen förslag till flera betydande och angelägna handikappolitiska reformer. Dessa gällde bl.a. ett kraftigt förbättrat och utvidgat bilstöd till handikappade samt permanentning och utveckling av verksamheten med utgivning av dagstidningar för synskadade. Vidare föreslogs åtgärder för att förbättra och utveckla stödet till familjer med handikappade barn.

Även i årets budgetproposition har det, genom omprioriteringar, skapats utrymme för reforminsatser inom handikappområdet. Insatserna avser olika ändamål inom social- och utbildningsdepartementens områden.

Under socialdepartementets huvudtitel föreslås att bilstöd fortsättningsvis skall kunna lämnas även till familjer med hemmaboende vuxna barn, när barnen på grund av varaktiga funktionshinder har väsentliga förflyttningssvårigheter. Enligt de nu gällande reglerna kan bilstöd till familjer endast lämnas under förutsättning att det handikappade barnet är under 18 år. Vidare föreslås att statsbidrag till kommunalt bostadstillägg framdeles skall kunna utgå för boendekostnader för psykiskt utvecklingsstörda som bor i gruppbostad. Enligt nuvarande bestämmelser kan sådant statsbidrag inte utgå. Gruppbostäder är en naturlig del av det vanliga bostadsbeståndet och skall betraktas på samma sätt som andra bostäder i kommunen. Därför bör psykiskt utvecklingsstörda som bor i gruppbostad också ges möjlighet till

samma bostadsstöd som andra. Dessutom anvisas medel för en fortsatt kraftig uppräkning av statsbidraget till handikapporganisationerna.

I likhet med i fjol lämnas också förslag om kraftiga resursförstärkningar av vissa särskilt riktade statsbidrag som utgår under anslaget G 7. Kostnader för viss verksamhet för handikappade. Sålunda utökas bidraget till Synskadades riksförbund för viss övrig verksamhet i syfte att möjliggöra genomförande av ett särskilt punktskriftsprojekt. Förstärkningar föreslås dessutom till Sveriges dövas riksförbund för dess teckenspråksavdelning, Föreningen Sveriges dövblinda för tidningsutgivning, Föreningen Rekryteringsgruppen samt palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet. Ett särskilt resurstillskott föreslås vidare till nämnden för vårdartjänst, för bl.a. täckande av kostnader för personlig assistans i samband med myndighetens styrelsesammanträden.

Inom utbildningsdepartementet lämnas flera förslag till åtgärder och resursförstärkningar som syftar till att utveckla teckenspråket och stärka dess ställning. Bl.a. föreslås att 3 milj. kr. årligen anvisas under en femårsperiod till fortbildningsinsatser i teckenspråk för lärare inom specialskolan. Vidare föreslås att planeringsberedningarna får ett samordningsansvar för att hörande elever med döva syskon eller döva föräldrar kan ges möjligheter till teckenspråksutbildning. Inom vuxenutbildningsområdet anvisas ytterligare medel med ca 8,5 milj. kr. Ca hälften av de föreslagna medlen skall användas för en kraftig utbyggnad av teckenspråksutbildning för lärare och tolkar. I övrigt föreslås ökade medel för att på olika sätt förbättra möjligheterna för handikappade att delta i studiecirklar och i folkhögskolestudier, t.ex. personlig assistans och tolktjänst.

Utöver detta föreslår chefen för utbildningsdepartementet, efter samråd med mig, att ett nytt studiesocialt stöd skall införas för att göra det möjligt för hörande föräldrar med döva barn att delta i särskilda kurser i teckenspråk. För närvarande är det svårt för föräldrar som deltar i kurser av detta slag att få studiestöd som täcker förlorad arbetsförtjänst och inackorderings- och resekostnader. Enligt min bedömning innebär ovan nämnda förslag sammantaget att viktiga steg kan tas i strävandena att stärka och utveckla teckenspråket.

Förslagen inom utbildningsdepartementets område innebär vidare att förstärkta resurser anvisas till statens institut för läromedel samt att medel anslås dels till tre nya konsulenttjänster för rörelsehindrade elever, dels till en ny konsulenttjänst för dövblinda vuxna.

Under anslaget G 3. Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. utges statsbidrag till lönekostnaderna för vissa förskolekonsulenter och talpedagoger. Jag föreslår att ett nytt statsbidragssystem införs fr.o.m. den 1 januari 1990 med utgångspunkt från psykiskt utvecklingsstörda barns samlade behov av specialpedagogiska insatser.

Jag vill i det här sammanhanget också påminna om vad chefen för socialdepartementet tidigare i dag anfört om en reform som rör vissa delar av det ekonomiska stödet till handikappade. Reformen syftar bl.a. till att inrätta ett särskilt högkostnadsskydd för sjukresor och en ny lägre nivå inom handikappersättningen, dvs. åtgärder som måste bedömas vara av stor handikapppolitisk betydelse. En förutsättning för reformen, som kommer att leda till

ökade kostnader inom området, är att systemen med kostnadsfria läkemedel och kostnadsfria förbrukningsartiklar avskaffas och att de aktuella produkterna inom dessa förmånssystem istället blir omfattade av regelsystemet för prisnedsättning av läkemedel och därmed inordnade i högkostnadsskyddet. Samtidigt bör vissa andra produkter, som idag står utanför högkostnadsskyddet, komma in under detta.

Genom stöd ur allmänna arvsfonden kan varje år ett betydande utvecklingsarbete genomföras inom handikappområdet. Under år 1987 beslutades om två stora satsningar om vardera 10 milj. kr. till försöksverksamhet dels med insatser för ökad sysselsättning bland handikappade, dels med insatser för att förbättra handikappades möjligheter till fritid och rekreation. Även under år 1988 har två större handikappolitiska satsningar gjorts. Sålunda har socialstyrelsen anvisats 10 milj. kr. till försöksverksamhet med syfte att stimulera till förnyelsearbete beträffande stöd till närstående bl.a. i form av avlösning. Vidare har Handikappinstitutet erhållit 6 milj. kr. för kompetensuppbyggnad och utvecklingsarbete inom området datateknik och handikapp. Enligt min bedömning är dessa satsningar av stor handikappolitisk betydelse. Under år 1988 har totalt omkring 79 milj. kr. anvisats till olika projekt inom handikappområdet.

Pågående utredningar m.m. inom handikappområdet

I 1988 års regeringsförklaring uttalades att särskild uppmärksamhet skall ägnas situationen för svårt handikappade samt handikappade barn och deras familjer. Ett viktigt led i detta arbete är den särskilda kommitté (S 1988:03) om samhällets stöd till människor med funktionshinder som regeringen beslutade om under hösten 1988. Kommitténs huvuduppgift är att kartlägga och analysera de insatser som görs för handikappade inom kommunernas socialtjänst och landstingens habiliterings- och rehabiliteringsverksamhet. Utgångspunkten för kommitténs bedömningar skall främst vara situationen och behoven för barn, ungdomar och vuxna med omfattande funktionshinder. Vidare skall särskild uppmärksamhet ägnas de små och mindre kända handikappgrupperna samt personer med invandrarbakgrund som har omfattande handikapp. Avsikten är att klargöra hur dessa grupper i framtiden skall kunna tillförsäkras ett väl fungerande samhällsstöd.

Andra väsentliga områden som skall behandlas av kommittén gäller handikappades möjligheter till fritid och rekreation och handikapporganisationernas förutsättningar för samverkan med kommuner och landsting i planeringen av olika verksamheter samt behovet av att inrätta en särskild funktion som handikappombudsman och av att besluta om lagstiftning som motverkar diskriminering av handikappade. Ytterligare en principiellt viktig fråga som kommittén har att uppmärksamma gäller den så kallade ansvars- och finansieringsprincipen. Utöver detta har kommittén genom tilläggsdirektiv nyligen fått i uppdrag att med förtur behandla frågan om svårt rörelsehindrade ungdomars möjligheter till gymnasieutbildning.

Hjälpmedelsutredningen väntas inom kort redovisa sina överväganden om den framtida hjälpmedelsförsörjningen för handikappade. Utredningens

främsta uppgift är att kartlägga och analysera den nuvarande situationen inom hjälpmedelsområdet samt, om den finner det motiverat, föreslå förändringar i syfte att uppnå en bättre fungerande hjälpmedelsverksamhet sett ur såväl den enskilde brukarens som ur samhällets perspektiv.

G 1. Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem, m.m.

1987/88	Utgift	2 201 159 000[1]
1988/89	Anslag	2 723 540 000[1]
1989/90	Förslag	3 062 850 000

[1] Anslaget Bidrag till social hemhjälp

Socialutskottet har i betänkandet 1987/88:15 om bidrag till social hemhjälp m.m. föreslagit ändringar i statsbidraget till den sociala hemhjälpen fr.o.m. den 1 januari 1989. Ändringarna innebär att bidraget görs likvärdigt i förhållande till omsorgsform. Riksdagen har godkänt betänkandet (rskr. 1987/88:311).

Statsbidraget skall enligt förslaget utgcs med 34 000 kr. per årsarbetare inom såväl hemtjänst som ålderdomshem, varvid det tidigare schablonbidraget om 250 kr. per pensionär slopas.

Vissa övergångsregler skall gälla. De innebär att de kommuner som förlorar på omläggningen under två år garanteras samma bidrag som de skulle ha fått enligt de tidigare reglerna. För de kommuner som vinner på omläggningen skall bidraget det första året öka med en tredjedel av skillnaden mellan bidrag enligt de nya reglerna och bidrag enligt de tidigare reglerna. Det andra året skall bidraget öka med två tredjedelar av skillnaden för att sedan det tredje året slå igenom fullt ut.

Slutligen har utskottet föreslagit att ytterligare 100 milj. kr. skall tillföras kommunerna för vartdera av åren 1989 och 1990 för personalutvecklande åtgärder inom äldreomsorgen.

Mot denna bakgrund har regeringen beslutat om ändringar i förordningen (1983:944) om statsbidrag till social hemhjälp i enlighet med vad riksdagen beslutat. Rubriken till förordningen har därvid fått ny lydelse, nämligen förordningen om statsbidrag till kommunerna för stöd och hjälp i boendet (SFS 1988:1203).

Statsbidraget till social hemhjälp, ålderdomshem, m.m. betalas från detta anslag. Bidraget betalas för kalenderår i efterskott. Anslaget för budgetåret 1989/90 avser således bidrag för verksamheten under år 1989. Socialstyrelsen betalar ut statsbidraget.

Under anslaget anvisas dessutom särskilda medel för utveckling och förnyelse av den sociala hemhjälpen.

Vidare anvisas under detta anslag bidrag till pensionärsorganisationer. Bidraget har tidigare budgetår anvisats under anslaget A 4. Extra utgifter.

Resurserna för institutionell omsorg kommer att minska. Denna utveckling har sin utgångspunkt i det socialpolitiska målet att allt fler långvarigt sjuka, handikappade och gamla skall ges möjlighet att bo kvar i sina egna bostäder. Utvecklingen förutsätter en fortsatt utbyggnad av den sociala hemhjälpen både kvantitativt och kvalitativt.

I praktiken kommer nya grupper att behöva den sociala hemhjälpens insatser. Det gäller personer som tidigare fått tillsyn och vård på institutioner. Det gäller också bl.a. personer med fysiska och psykiska handikapp, missbrukare, långtidssjuka och människor i livets slutskede. Äldre och handikappade invandrare liksom psykiskt utvecklingsstörda personer är grupper som förväntas i ökad utsträckning behöva den sociala hemhjälpens insatser.

Både antalet och andelen personer 65 år och äldre i befolkningen förblir i stort sett konstant fram till sekelskiftet. Däremot kommer det att ske stora förändringar i gruppens sammansättning. Antalet personer 80 år och äldre kommer att öka kraftigt samtidigt som antalet personer i de yngre pensionärsgrupperna (65 – 79 år) kommer att minska. De allra flesta personer 80 år och äldre kommer att vara ensamboende, vilket ytterligare bidrar till att öka behovet av social hemhjälp.

Statsbidraget bör kompletteras med ett bidrag för arbetsledare inom hemtjänsten (hemvårdsassistenter). Det bör utges med 34 000 kr. per årsarbetare. Socialstyrelsen hänvisar till att detta förslag lagts fram i rapporten till regeringen om personalförsörjningen inom hemtjänsten (socialstyrelsen redovisar 1988:7). Det framhålls i denna rapport bl.a. (sid. 60) att i en framtid med utökat ansvar och nya uppgifter för arbetsledarna bör kommunen stimuleras att anställa fler arbetsledare för att kunna höja kvaliteten och skapa bättre förutsättningar för en effektiv verksamhet.

Föredragandens överväganden

En strävan inom omsorgerna om äldre och handikappade är att det skall vara möjligt att få service och vård i den egna bostaden. Kommunernas hemtjänst är en viktig förutsättning för att detta skall kunna uppnås. För att valfrihet i boendet skall kunna uppnås måste också ett varierat utbud av olika boende- och vårdformer för äldre finnas. Statsbidragssystemet bör därför vara likvärdigt i förhållande till omsorgsform. De nya statsbidragsbestämmelserna innebär att statsbidrag utges även för personalinsatser vid ålderdomshem.

För att stimulera utvecklings- och förnyelsearbete inom den sociala hemtjänsten har utgetts ett särskilt stöd för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete. Under de fyra budgetår verksamheten nu varit i gång har regeringen beviljat stöd till ca 330 projekt, vilka tillsammans fått dela på ca 70 milj. kr.

Medelsbehovet för statsbidraget för verksamhetsåret 1989 beror på omfattningen av de kommunala insatserna. Medelsbehovet bestäms också av den övergångsreglering som gäller för år 1989 och av det bidrag som skall utges för personalutvecklande åtgärder inom äldreomsorgen.

Medel bör också i samma storleksordning som hittills anslås för nästa budgetår för att stimulera utvecklings- och förnyelsearbete inom området. En

viss del av dessa medel bör liksom innevarande budgetår användas till personalutveckling, effektivare resursanvändning samt stöd till regionalt samordnad utvecklingsverksamhet.

Jag beräknar att medelsbehovet för statsbidraget kommer att öka med 337 616 000 kr.

En delegation har tillsatts som skall förbereda de förändringar som blir aktuella vid ett vidgat primärkommunalt ansvar för samhällets äldreomsorg. Förändringarna kan få betydelse för utformningen av statsbidragssystemet. Socialstyrelsen har äskat särskilda medel för arbetsledare inom hemtjänsten. Jag är inte beredd att bifalla detta yrkande.

Vidare utges från detta anslag bidrag till vissa pensionärsorganisationer. Detta bidrag har tidigare budgetår redovisats under anslaget A 4. Extra utgifter. Bidraget bör utges efter samma principer som under innevarande budgetår. Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 1 694 000 kr. Det innebär en uppräkning med 65 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem, m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 062 850 000 kr.

G 2. Bidrag till färdtjänst

1987/88	Utgift	469 449 249
1988/89	Anslag	497 000 000
1989/90	Förslag	566 000 000

Från anslaget betalas statsbidrag till landstingskommuner och kommuner för färdtjänst. Bidraget är 35 % av bruttodriftkostnaderna. Det får dock inte öka med mer än ett belopp som står i visst förhållande till antalet personer som är 65 år och äldre samt utvecklingen av konsumentprisindex. Bidragsbestämmelserna finns i kungörelsen (1974:840) om statsbidrag till färdtjänst. Bidraget betalas för kalenderår i efterskott. Anslaget för budgetåret 1989/90 avser således bidrag för verksamheten under år 1989.

Socialstyrelsen

Statsbidraget har en avgörande betydelse för kommunernas möjligheter att utveckla färdtjänsten. Det finns emellertid fortfarande stora skillnader mellan kommunerna vad gäller färdtjänstens utbyggnad, tillgänglighet samt kommunernas avgifter och regler för att utnyttja färdtjänsten.

Socialstyrelsen föreslår – inom ramen för givet anslag – att statsbidragskonstruktionen ändras så att 75 % av anslaget utges i förhållande till resp. kommuns bruttokostnader för den kommunala färdtjänsten och 25 % i förhållande till antalet personer som är 65 år och äldre i resp. kommun.

Föredragandens överväganden

Färdtjänsten är ett komplement till kollektivtrafiken för dem som inte kan utnyttja denna. Färdtjänsten underlättar för den enskilde att bo självständigt och ha kontakt med andra.

Riksrevisionsverket lämnade i oktober 1987 en revisionsrapport om statsbidraget till den kommunala färdtjänsten. I rapporten skisserar verket olika alternativ till dagens statsbidrag. Statsbidraget skulle antingen kunna vara helt behovsrelaterat eller bestå av flera komponenter, t.ex. en behovsrelaterad del och en prestationsrelaterad del. Granskningsrapporten har remissbehandlats.

Det finns enligt min mening för närvarande inte tillräckligt underlag för att ta ställning till det framtida statsbidragets utformning. Ytterligare beredning av denna och angränsande frågor kommer således att ske inom regeringskansliet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till färdtjänst* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 566 000 000 kr.

G 3. Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

1987/88	Utgift	41 549 866
1988/89	Anslag	35 576 000
1989/90	Förslag	37 513 000

Landstingskommunerna och de kommuner som inte ingår i landstingskommun får statsbidrag med 95 % av lönekostnaderna för vissa förskolekonsulenter inom omsorgsverksamheten enligt lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. Fr.o.m. den 1 juli 1987 utgår statsbidrag även till talpedagoger som arbetar med utvecklingsstörda förskolebarn. Bidraget betalas ut i efterskott för kalenderår. Bidragsreglerna finns i förordningen (1986:566) om statsbidrag till lönekostnader för vissa förskolekonsulenter och talpedagoger (ändrad senast 1988:575). Socialstyrelsen erhåller medel för viss kurs- och konferensverksamhet för viss personal inom verksamheten med omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Syftet är bl.a. att främja utvecklingen och ge tillfälle till erfarenhetsutbyte inom verksamhetsområdet.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har i de två senaste anslagsframställningarna föreslagit att statsbidraget ändras så att det i stället för att vara knutet till personalen konstrueras så att statsbidrag utgår i förhållande till det antal förskolebarn som tillhör omsorgslagens personkrets eller som förväntas komma att tillhöra

personkretsen och som får specialpedagogiska insatser. I anslagsframställningen för 1989/90 föreslår styrelsen att statsbidraget beräknas med 170 000 kr. per vart tionde barn. Med cirka 2 200 förskolebarn skulle detta belopp motsvara cirka 37 400 000 kr. Socialstyrelsen begär vidare 237 000 kr. för kurs- och konferensverksamhet för personal inom omsorgsverksamheten för psykiskt utvecklingsstörda.

Föredragandens överväganden

Ansvaret för barnomsorgen för psykiskt utvecklingsstörda förskolebarn ligger enligt socialtjänstlagen på primärkommunerna. De psykiskt utvecklingsstörda barnen behöver emellertid särskilt pedagogiskt stöd. Detta behov tillgodoses genom att landstingskommunerna står för specialpedagogiska och rådgivande insatser åt det enskilda barnet och dess familj. Förskolekonsulenter och talpedagoger hos landstingskommuner och de kommuner som inte ingår i landstingskommun svarar i huvudsak för denna verksamhet.

Den nuvarande statsbidragskonstruktionen låser bidraget till vissa befintliga tjänster. I vissa landsting är det inte talpedagoger utan logopeder som svarar för bedömning av barnets språkliga förmåga och för insatser i form av tal- och språkstimulans. Lekotekarier är en annan specialpedagogisk resurs för psykiskt utvecklingsstörda förskolebarn. En friare användning av den specialpedagogiska resursen skulle möjliggöra anpassning efter de individuella behoven av insatser och bidra till en jämnare kvalitet landstingen emellan. Med tanke på att statsbidraget utgör ett medel för att styra kompetensutvecklingen hos den personal som ger specialpedagogiska insatser, har jag tidigare inte varit beredd att föreslå någon ändring av statsbidragskonstruktionen. Under år 1988 har emellertid socialstyrelsen utfärdat behörighetsföreskrifter för förskolekonsulenter. Mot bakgrund av ovanstående anser jag att reglerna för statsbidraget bör ändras i enlighet med socialstyrelsens förslag.

Jag föreslår att statsbidraget för 1989 års verksamhet utgår enligt nuvarande konstruktion. Fr.o.m. år 1990 bör bidraget utgå för specialpedagogiska insatser som ges till förskolebarn, som tillhör eller före skolstarten kan förväntas komma att tillhöra omsorgslagens personkrets. De specialpedagogiska insatserna kan ges av förskolekonsulent, talpedagog, logoped eller motsvarande inom landstingskommunernas omsorgsverksamhet eller samordnade barnhabilitering.

Bidraget bör liksom nu avse kalenderår och utbetalas per år i efterskott. Anslaget bör omvandlas till ett reservationsanslag och fördelas i relation till det antal barn som under året fått del av specialpedagogiska insatser.

Jag förutsätter att socialstyrelsen noga följer tillämpningen av de nya statsbidragsreglerna.

Statsbidraget för specialpedagogiska insatser beräknar jag till 37 322 000 kr. För socialstyrelsens kurs- och konferensverksamhet för personal inom omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda beräknar jag 191 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna de riktlinjer för statsbidrag till specialpedagogiska insatser som jag här förordat,

2. att till *Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 37 513 000 kr.

G 4. Nämnden för vårdartjänst

1987/88	Utgift	33 329 327[1]
1988/89	Anslag	30 707 000[2]
1989/90	Förslag	34 928 000

[1] Anslaget Kostnader för viss utbildning av handikappade m.m.
[2] Anslaget Styrelsen för vårdartjänst.

Nämnden för vårdartjänst har till uppgift att organisera verksamheten med vårdartjänst samt administrera det statliga bidraget till denna. Nämnden skall också administrera försöksverksamheten med omvårdnad för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium.

Från anslaget betalas vårdartjänst åt svårt rörelsehindrade som studerar i eftergymnasial utbildning eller vid folkhögskola. Kostnaderna för försöksverksamheten vid Skärholmens gymnasium skall täckas av avgifter och nämnden debiterar berörda landsting och kommuner avgift för omvårdnad och därmed sammanhängande verksamhet. Från anslaget betalas vidare kostnader för nämndens kansli samt viss utvecklingsverksamhet.

Nämndens arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1126) med instruktion för nämnden för vårdartjänst.

Nämnden för vårdartjänst

1. Vårdartjänst har under läsåret 1987/88 beviljats drygt 20 studerande vid högskolor och universitet samt omkring 160 elever vid folkhögskolornas långa kurser. Dessutom tillhandahålls vårdartjänst under ca 1 200 elevveckor vid folkhögskolornas korta kurser. Nämnden räknar med fortsatt hög efterfrågan på vårdartjänst under nästa budgetår, framför allt när det gäller folkhögskolornas korta introduktions- och datakurser. Nämnden beräknar att efterfrågan på vårdartjänst kommer att uppgå till sammanlagt 310 000 vårdartjänsttimmar med ett medelsbehov av ca 32,6 milj. kr.

2. Försöksverksamheten med omvårdnad för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium i Stockholm omfattade vid ingången av läsåret 1988/89 40 elever. Nämnden föreslår att finansieringsformen ändras genom att möjligheterna till vårdartjänst vidgas till att omfatta även gymnasieelever. Nämnden hemställer också att nuvarande bestämmelser rörande debitering av viss elevavgift enligt Kungl. Majt:s beslut 1974 upphävs och ersätts med ett medgivande för nämnden att debitera berörda elever kostnadsersättning för kost och logi vid elevhushåll. Förslagen förutsätter en lösning av finansieringen av habiliteringsinsatserna för dessa elever.

Nämnden beräknar kostnaderna med nuvarande system och omfattning till 14 241 000 kr.

3. Nämnden föreslår att medel beviljas för förstärkning vid kansliet och för ytterligare utvecklings- och försöksverksamhet samt att lokalkostnader inte skall belasta medlen för utvecklings- och försöksverksamhet. Vidare föreslås medel för merkostnader för personlig assistans till vissa styrelseledamöter, tjänstemän och experter med handikapp. Inskränkningar i verksamheten går enligt nämndens mening inte att göra och nämnden framhåller starkt att huvudförslaget inte bör komma i fråga. Medelsbehovet beräknas till 4,3 milj. kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Vårdartjänst åt elever vid universitet, högskolor och folkhögskolor	27 588 000	+ 3 681 000
2. Omvårdnad för vissa gymnasieskolelever	1 000	0
3. Nämnden för vårdartjänst	3 118 000	+ 540 000
Summa utgifter	**30 707 000**	**+ 4 221 000**

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
3. Nämnden för vårdartjänst		
Personal	**13**	**0**
Anslag		
Förvaltningskostnader	1 684 000[1]	+ 348 000
(därav lönekostnader)	(1 290 000)[1]	(+ 257 000)
Utvecklingsarbete	1 075 000	+ 48 000
Lokalkostnader	359 000	+ 144 000
Summa	**3 118 000**	**+ 540 000**

[1] Av angivet belopp har 13 000 kr. inte ställts till nämndens för vårdartjänst disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

1. Vårdartjänst

Verksamheten med vårdartjänst åt studerande med svåra rörelsehinder vid folkhögskolor, universitet och högskolor har stor betydelse för många ungdomar. Allt fler elever med svåra rörelsehinder får vårdartjänst, inte minst vid folkhögskolornas korta kurser. Jag beräknar ett medelsbehov för denna av 31 269 000 kr.

2. Omvårdnad för vissa gymnasieskolelever

Sedan den 1 januari 1987 debiterar nämnden för vårdartjänst berörda kommuner och landsting en avgift för den sociala och medicinska omvårdnad som rörelsehindrade elever får vid Skärholmens gymnasium i Stockholm. Av

den sammanlagda omvårdnadskostnaden svarar elevens hemkommun för 60 % och hemlandstinget för 40 %.

Från olika håll har oro uttalats över detta kostnadsansvar. Enligt vad som framhållits skulle reglerna bl.a. kunna få till följd att framför allt hemkommunerna inte skulle vara beredda att betala omvårdnadsavgiften och att ett färre antal svårt rörelsehindrade ungdomar därmed skulle ges möjlighet att påbörja utbildning vid Skärholmens gymnasium. Med utgångspunkt i uppgifter om antagningen av rörelsehindrade ungdomar till Skärholmens gymnasium hösten 1988 kan jag konstatera att så inte skett. Tvärtom har under hösten en påtagligt större grupp rörelsehindrade ungdomar påbörjat den reguljära gymnasieutbildningen än under tidigare år.

Enligt min uppfattning är det av grundläggande betydelse att svårt rörelsehindrade ungdomar kan ges samma möjligheter som andra ungdomar att påbörja och tillgodogöra sig en gymnasieutbildning. Generellt sett är så dock inte fallet för närvarande. Enligt tillgängliga uppgifter genomgår en klart mindre andel av de svårt rörelsehindrade ungdomarna gymnasieutbildning än vad som gäller för ungdomar generellt. En viktig förklaring till detta är sannolikt avsaknaden av tillräckligt antal anpassade gymnasieplatser i kombination med omvårdnad och boende för ungdomarna i fråga. I dagsläget finns sådana platser endast på två håll i landet, vid Skärholmens gymnasium i Stockholm och Angereds gymnasium i Göteborg.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt har regeringen nyligen genom tilläggsdirektiv uppdragit åt kommittén (S 1988:03) om samhällets insatser för människor med funktionshinder att med förtur utreda vissa frågor om svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning. Kommitténs uppgift är att bedöma hur stor andel av ungdomarna i fråga som genomgår utbildning på gymnasienivå och att klarlägga vilka hinder som föreligger för att påbörja och tillgodogöra sig utbildningen. Kommittén skall också pröva hur dessa hinder kan undanröjas och hur svårt rörelsehindrade ungdomar därmed skall kunna tillförsäkras gymnasieutbildning i samma utsträckning som andra ungdomar. En viktig uppgift är härvid att pröva möjligheterna att inrätta särskilt anpassad gymnasieutbildning, kombinerad med sociala omvårdnadsinsatser och habilitering, på fler platser i landet.

Jag beräknar utgifterna för verksamheten vid Skärholmens gymnasium till 12 673 000 kr. och intäkterna till 12 672 000 kr. varvid hänsyn tagits till ett begränsat huvudförslag.

3. Nämnden för vårdartjänst

Nämnden bör som tidigare disponera medel för att bidra till utveckling av metoder för boendeservice och andra kvalificerade insatser för personer med omfattande funktionsnedsättningar. Jag beräknar medelsbehovet för detta till 1 123 000 kr.

Jag anser vidare att nämnden bör tillföras 200 000 kr. för merkostnader för personlig assistans för vissa styrelseledamöter, tjänstemän och experter med handikapp.

Tjänstebrevsrätten för nämnden för vårdartjänst upphör fr.o.m. den 1 juli

1989. Med anledning härav har medel för portokostnader beräknats under "Förvaltningskostnader".

Här har också beräknats medel med anledning av de nya finaniseringsprinciperna för statens generella redovisningssystem. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som anförts under bilaga 2. Gemensamma frågor, civildepartementet.

Jag finner att nämnden för vårdartjänst bör omfattas av huvudförslaget och beräknar kostnaderna för nämndens kansli till 3 658 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nämnden för vårdartjänst* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 34 928 000 kr.

G 5. Ersättning till televerket för texttelefoner

1987/88	Utgift	25 619 389
1988/89	Anslag	27 269 000
1989/90	Förslag	33 000 000

Från anslaget ersätts televerket, dels för texttelefoner, som lämnas åt döva, gravt hörselskadade, dövblinda och talskadade, dels för förmedlingstjänst för samtal mellan texttelefoner och vanliga telefoner. Ersättningen betalas budgetårsvis i efterskott och innefattar ränta på nedlagt kapital.

Socialstyrelsen

Under 1987/88 har, enligt socialstyrelsen, 485 texttelefoner ordinerats inom den berättigade personkretsen. Socialstyrelsen uppskattar att omkring 550 texttelefoner kommer att ordineras under det innevarande budgetåret. Vidare beräknas en viss utökning av förmedlingstjänsten. Det sammanlagda medelsbehovet uppgår enligt socialstyrelsen till 33 900 000 kr.

Riksrevisionsverket, som granskat socialstyrelsens beräkningar, bedömer efter kontakt med styrelsen och televerket, att 500 texttelefoner kommer att ordineras under innevarande budgetår. Kostnaderna för förmedlingstjänst uppskattas till 23 milj. kr., medan servicekostnaderna antas uppgå till 0,5 milj. kr. Riksrevisionsverket anger medelsbehovet avseende verksamheten under 1988/89 till 33,0 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Min bedömning är att 500 texttelefoner kommer att ordineras under 1988/89. För engångsavgifter beräknar jag därmed sammanlagt 7 800 000 kr., medan servicekostnaderna uppskattas till 500 000 kr. I likhet med socialstyrelsen anser jag vidare att en viss volymökning av förmedlingstjänsten är att vänta. Kostnaderna för förmedlingstjänsten beräknar jag till 23 000 000 kr. Medels-

behovet för ersättning till televerket för texttelefonverksamheten utgör därmed 31 300 000 kr. Härtill kommer ränta på grund av att ersättningen till televerket betalas i efterskott.

Anslaget för nästa budgetår bör tas upp med 33 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till televerket för texttelefoner* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 33 000 000 kr.

G 6. Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser

1987/88	Utgift	39 647 000
1988/89	Anslag	42 644 000
1989/90	Förslag	48 918 000

Från anslaget ersätts postverket för befordran av portofria blindskriftsförsändelser. Ersättningen får lyftas halvårsvis i efterskott.

Socialstyrelsen

Medelsbehovet anges av socialstyrelsen till 46 518 000 kr.

Föredragandens överväganden

Postverket har hos socialstyrelsen begärt att styrelsen skall beräkna medel för expressförsändelser med 2 398 500 kr. Styrelsen har dock inte beräknat medel för detta ändamål.

Expressförsändelserna avser i huvudsak taltidningar som delas ut på lördagarna. Dessa taltidningar innehåller fredagens dagstidning. Det är angeläget att synskadade snabbt får tillgång till även dessa tidningar, som ger information om aktuella nyhetshändelser. Ersättningen till postverket bör därför även omfatta utdelningen av expressförsändelserna. I övrigt har jag ingen erinran mot socialstyrelsens förslag. Anslagsbehovet bör totalt uppskattas till 48 918 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 48 918 000 kr.

G 7. Kostnader för viss verksamhet för handikappade

1987/88	Utgift	23 112 308
1988/89	Anslag	34 702 000
1989/90	Förslag	38 977 000

Från anslaget får Synskadades riksförbund (SRF) bidrag till Aktiebolaget SRF-Produkters depåverksamhet, till verksamheten med ledarhundar samt till viss övrig verksamhet. Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB) erhåller bidrag för tidningsutgivning för dövblinda och Sveriges dövas riksförbund (SDR) för sin teckenspråksavdelning. Under anslaget utges vidare bidrag till rikstolktjänst, hörselteknisk forskning, handikappforskningen i Göteborg, palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet. De handikappades riksförbunds och Synskadades riksförbunds rekreationsanläggningar samt till Föreningen Rekryteringsgruppen.

Synskadades riksförbund (SRF)

1. Kostnaderna för depåverksamheten beräknas av SRF till 6 045 000 kr.

2. Medelsbehovet för verksamheten med ledarhundar anges av SRF till 11 520 000 kr.

3. Under anslaget utges bidrag till SRF för viss övrig verksamhet. Medlen avser produktion av ersättningstidningar för synskadade, individinriktad verksamhet för synskadade med ytterligare funktionshinder samt service och stöd med arbetsmarknadsinriktning för synskadade. Kostnaden för denna verksamhet beräknas för budgetåret 1989/90 till 8 183 000 kr. SRF begär därutöver 1 800 000 kr. för genomförande av ett punktskriftsprojekt.

Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB)

4. FSDB pekar på behovet av en fortsatt utveckling av tidningsutgivningen och anger medelsbehovet för 1989/90 till 3 848 000 kr.

Sveriges dövas riksförbund (SDR)

5. SDR konstaterar att bidraget till teckenspråksavdelningen har stor betydelse för utvecklingen av dövas tvåspråkighet. Kostnaderna för verksamheten under 1989/90 beräknas av SDR till 2 343 000 kr.

Handikappinstitutet

6. Rikstolktjänsten har till syfte att bekosta den tolktjänst som förtroendevalda i handikappades organisationer behöver när de utför uppdrag av riksövergripande karaktär. Handikappinstitutet beräknar medelsbehovet under det kommande budgetåret till 2 680 000 kr.

7. Sverige har en avancerad hörselteknisk forskning som bedrivs vid flera institutioner. Den har till syfte att förbättra såväl hörseltekniska hjälpmedel

som rehabilitering av hörselskadade. Medelsbehovet under budgetåret 1989/90 anges av Handikappinstitutet till 2 712 000 kr.

Handikappforskningen i Göteborg

8. Bidraget avser huvudsakligen löner. Institutionen för handikappforskning begär för 1989/90 ett oförändrat anslag uppräknat med hänsyn till lönekostnadsökningar.

Naturhistoriska riksmuseet

9. Palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet mäter och rapporterar om pollenhalten i luften. Rapportering sker regelbundet till radio, text-TV och dagstidningar. Kostnaderna för verksamheten anges till 446 000 kr.

De handikappades riksförbund (DHR) och Synskadades riksförbund (SRF)

10. DHR hemställer om bidrag på 10 000 000 kr. till sina rekreationsanläggningar för budgetåret 1989/90. Av beloppet avser 6 000 000 kr. kapitalkostnader och 4 000 000 kr. utveckling av ledsagartjänst. För Almåsa semesterhem och kursgård begär SRF för det kommande budgetåret 1 800 000 kr. Det begärda beloppet avser särskilt tillrättalagd service samt insatser för ökad tillgänglighet och anpassning av verksamheten.

Föreningen Rekryteringsgruppen (RG)

11. RG bedriver sedan år 1976 viss tränings- och rehabiliteringsverksamhet med särskild inriktning på nyhandikappade. Fr.o.m. innevarande budgetår utgår statsbidrag till verksamheten. Medelsbehovet för 1989/90 anges av RG till 1 800 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Depåverksamheten	5 006 000	+ 400 000
2. SRF för ledarhundar	9 115 000	+ 547 000
3. SRF för viss övrig verksamhet	6 071 000	+ 1 743 000
4. FSDB för tidningsutgivning	3 330 000	+ 517 000
5. SDR för teckenspråksavdelning	1 574 000	+ 263 000
6. Rikstolktjänst	2 300 000	+ 138 000
7. Hörselteknisk forskning	2 583 000	+ 155 000
8. Handikappforskningen i Göteborg	764 000	+ 46 000
9. Palynologiska laboratoriet	376 000	+ 73 000
10. Bidrag till rekreationsanläggningar	2 183 000	+ 87 000
11. Bidrag till Föreningen Rekryteringsgruppen	1 400 000	+ 306 000
Summa utgifter	**34 702 000**	**+ 4 275 000**

1 – 2. Pris- och löneomräkningen för depåverksamheten beräknar jag till 400 000 kr. För ändamålet bör därmed 5 406 000 kr. anvisas. För ledarhundsverksamheten uppgår pris- och löneomräkningen till 547 000 kr., varför ett belopp på 9 662 000 kr. bör anvisas.

3. SRF erhåller under detta anslag statsbidrag till viss övrig verksamhet. Medlen används till produktion av ersättningstidningar till synskadade, till individinriktade insatser bland synskadade med ytterligare funktionshinder samt till SRFs verksamhet med inriktning på sysselsättning. SRF har i sin anslagsframställan även begärt medel för att genomföra ett särskilt punktskriftsprojekt. Projektets syfte är att stimulera till ökad användning av punktskrift och att öka utbudet av information på punktskrift samt att stärka punktskriftens ställning.

De olika verksamheter som SRF bedriver med medel från denna anslagspost är av stor betydelse för många synskadade. I hög grad fungerar verksamheterna som väsentliga komplement till samhällets insatser på området. Enligt min uppfattning är det angeläget att det av SRF planerade projektet kring punktskrift kan genomföras. Som SRF framhåller är punktskriften många synskadades enda skriftspråk. Det finns omkring 10 000 svårt synskadade personer som inte kan läsa tryckt eller skriven text. Av dessa kan dock endast ca 1 500 läsa punktskrift. De övriga saknar således i praktiken ett fungerande skriftspråk. Med hänvisning till vad jag nu har sagt bör anslagsposten för budgetåret 1989/90 förstärkas med 1 743 000 kr., varför sammanlagt 7 814 000 kr. bör anvisas till SRF för viss övrig verksamhet. Av beloppet har jag beräknat 1 500 000 kr. för punktskriftsprojektet.

4. Den nyhetsförmedling som FSDB svarar för genom utgivning av tidningen Nuet är av grundläggande betydelse för dövblindas möjligheter att få tillgång till nyheter och annan information. I likhet med FSDB finner jag det angeläget att tidningsutgivningen kan fortsätta att utvecklas och förbättras. Statsbidraget till FSDB för nyhetsförmedling bör därför även för budgetåret 1989/90 utökas rejält, med 517 000 kr. Detta innebär att totalt 3 847 000 kr. bör anslås för verksamheten. Den av mig föreslagna utökningen av statsbidraget bör möjliggöra bl.a. en tätare utgivning av tidningen Nuet.

5. Den verksamhet som SDR bedriver för att utveckla teckenspråket är grundläggande både för dövas kommunikation med varandra och för deras delaktighet i det hörande samhället. SDRs teckenspråksavdelning fyller en viktig funktion i sammanhanget. Även här bör en förstärkning utöver ordinarie uppräkning ske för att möjliggöra en fortsatt utveckling av verksamheten. Statens bidrag bör således utökas med 263 000 kr., vilket innebär att 1 837 000 kr. bör anvisas för ändamålet.

6. Verksamheten med rikstolktjänst syftar till att bekosta den tolktjänst som förtroendevalda i handikappades organisationer behöver när de utför uppdrag av riksövergripande karaktär. Som en följd av fjolårets budgetproposition utökades statsbidraget till verksamheten från 1,2 milj. kr. till 2,3 milj. kr. Jag beräknar pris- och löneomräkningen för rikstolktjänsten till 138 000 kr, varför totalt 2 438 000 kr. bör anvisas för verksamheten under budgetåret 1989/90.

7–8. På uppdrag av regeringen har forskningsrådsnämnden (FRN) i september 1988 överlämnat en rapport med förslag om den framtida hanteringen av medlen till hörselteknisk forskning och handikappforskningen i Göteborg. FRN föreslår att delar av medlen fortsättningsvis skall användas för att finansiera ett antal fasta forskartjänster vid de berörda institutionerna och högskolorna, medan återstoden av medlen föreslås bli fördelade till skilda forskningsprojekt inom det hörseltekniska området. Avsikten med den föreslagna ordningen är bl.a. att uppnå en förbättrad kontinuitet och stadga inom forskningen samt att underställa forskningsprojekten en regelbunden vetenskaplig granskning. FRNs förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet. Förslag i denna fråga bör läggas fram i samband med 1990 års forskningsproposition.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag medelsbehovet till hörselteknisk forskning till 2 738 000 kr. Till handikappforskningen i Göteborg bör 810 000 kr. anvisas.

9. Till naturhistoriska riksmuseets palynologiska laboratorium beräknar jag ett anslag om 449 000 kr., vilket innebär en viss förstärkning utöver ordinarie uppräkning.

10. Bidraget till DHR avseende organisationens rekreationsanläggningar bör för nästa budgetår fastställas till 1 655 000 kr. Till SRF avseende Almåsa semesterhem och kursgård bör ett belopp på 615 000 kr. anvisas.

11. Föreningen Rekryteringsgruppen har fr.o.m. innevarande budgetår ett särskilt statsbidrag till den tränings- och rehabiliteringsverksamhet, som man sedan 1976 bedriver för nyhandikappade. Verksamheten bedrivs i lägerform och syftar till att genom idrott och träning förbättra handikappades möjligheter till ett aktivt och självständigt liv. För det kommande budgetåret bör bidraget till Rekryteringsgruppen utökas med 306 000 kr., vilket innebär en förstärkning utöver ordinarie uppräkning. Totalt bör därmed 1 706 000 kr. anslås för ändamålet. Det utökade statsbidraget bör göra det möjligt för föreningen att fullfölja de planer som man redovisar beträffande verksamheten under 1989/90.

De föreslagna resursförstärkningarna under anslaget, som uppgår till 2 350 000 kr., har finansierats genom omprioriteringar inom huvudtiteln. Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att anslaget förs upp med 38 977 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för viss verksamhet för handikappade* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 38 977 000 kr.

G 8. Statens hundskola

1987/88	Utgift	2 600 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Enligt riksdagens beslut (1987/88 SoU 24, rskr. 303) har riksdagen godkänt propositionen (1987/88:126) om inriktningen av verksamheten vid statens hundskola m.m.

Statens hundskola är därmed en renodlad uppdragsmyndighet med uppgift att mot ersättning tillhandahålla polis- och ledarhundar. Kostnaderna för skolan skall täckas av intäkter från försäljningen av produkter och tjänster.

Hundskolans arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:654) med instruktion för statens hundskola.

Statens hundskola

Betydande besparingar har vidtagits allt sedan våren 1987. Dessa har lett till att det tidigare stora underskottet i verksamheten bytts till nollresultat budgetåret 1987/88. Personalstyrkan har reducerats med ca 20 procent. Besparingsarbetet kommer att fortsätta. Möjligheten att genom besparingar helt möta det minskande omställningsbidraget är dock obefintlig. De besparingar som kan göras måste få stanna inom hundskolan som en reserv. Hundskolan utgår därför från att det minskande omställningsbidraget helt måste täckas med ökade priser på tjänstehundar.

Hundskolan beräknar anslagsbehovet till 1 000 kr för verksamheten.

Föredragandens överväganden

Inriktningen av verksamheten vid statens hundskola framgår av propositionen 1987/88:126. Jag vill här särskilt framhålla vikten av att skolan inriktar sin hundproduktion på polis- och ledarhundar i syfte att tillgodose det behov av tjänster som finns inom dessa sektorer.

Hundskolan har sedan våren 1987 vidtagit besparingar vilket jag ser som mycket positivt. Jag vill i detta sammanhang understryka att skolans pågående omställning till avgiftsfinansierad myndighet i första hand skall ske genom fortsatta besparingar.

Regeringen har den 9 juni 1988 uppdragit åt statens förhandlingsnämnd att föra förhandlingar med olika intressenter – under förutsättning av ekonomiskt godtagbara villkor – om ett övertagande av djursjukhuset vid statens hundskola. Förhandlingarna är ännu inte slutförda.

Med anledning av regeringens förslag att avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen vid uppdragsmyndighet skall införas fr.o.m. budgetåret 1989/90 kommer hundskolan att debiteras kostnader för sin revision. Jag får i denna fråga hänvisa till vad som kommer att anföras under bilaga 15, civildepartementet.

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört om att hundskolans kostnader skall täckas av intäkter från verksamheten förordar jag att anslaget förs upp med 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens hundskola* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 9. Statens handikappråd

1987/88	Utgift	3 666 736
1988/89	Anslag	3 968 000[1]
1989/90	Förslag	4 351 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 26 000 kr. inte ställts till statens handikappråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens handikappråd skall verka för förbättrade levnadsförhållanden för handikappade och främja samarbetet i handikappfrågor mellan samhällsorganen samt mellan dem och handikapporganisationerna. Rådet, som utses av regeringen, består av ordförande och 17 övriga ledamöter. Regler om rådets organisation finns i förordningen (1988:1094) med instruktion för statens handikappråd.

Statens handikappråd

Statens handikappråd hemställer om dels löne- och prisomräknade medel, dels ökade medel om 150 000 kr. för övriga förvaltningskostnader. En reduktion enligt huvudförslaget skulle, enligt rådet, försvåra möjligheterna att hålla kontakt med handikapporganisationerna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**14**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 285 000[1]	+ 298 000
(därav lönekostnader)	(2 641 000)[1]	(+ 113 000)
Lokalkostnader	683 000	+ 85 000
Summa	***3 968 000***	***+ 383 000***

[1] Av angivet belopp har inte 26 000 kr. ställts till statens handikappråds disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Enligt den nya instruktion för statens handikappråd, som träder i kraft den 1 januari 1989, skall rådets verksamhet i första hand inriktas på handikappfrågor som berör flera samhällsområden. Till statens handikappråds uppgifter hör bl.a. att främja samordning och samarbete inom handikappområdet. Särskild uppmärksamhet har under senare år ägnats frågor om insatser för flerhandikappade. Sådana frågor förutsätter en samordnad verksamhet mel-

lan många organ i samhället. Denna inriktning av handikapprådets arbete bör enligt min mening fortsätta.

Jag har funnit att den planenliga utgiftsminskningen med 1,6 % för budgetåret 1989/90 enligt det treåriga huvudförslag som fastlades budgetåret 1987/88 bör fullföljas.

Tjänstebrevsrätten för statens handikappråd upphör fr.o.m. den 1 juli 1989. Med anledning härav har 56 000 kr. för portokostnader tillförts under övriga förvaltningskostnader. Jag har vidare under förvaltningskostnader beräknat 122 000 kr. med anledning av den nya finanseringsprincipen för det statliga generella redovisningssystemet. Denna fråga behandlas i bilaga 2. Gemensamma frågor, civildepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens handikappråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 351 000 kr.

G 10. Bidrag till handikapporganisationer

1987/88	Utgift	55 470 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	62 134 000		
1989/90	Förslag	70 619 000		

Från anslaget erhåller handikapporganisationerna bidrag till sin verksamhet. Regeringen beslutar om fördelningen av anslagsbeloppet mellan organisationerna efter förslag av statens handikappråd. Följande 29 organisationer har fått bidrag under innevarande budgetår:

Afasiförbundet i Sverige, Bröstcancerföreningarnas riksorganisation, Riksförbundet för döva och hörselskadade barn, De handikappades riksförbund, Föreningen för blödarsjuka i Sverige, Föreningen Sveriges dövblinda, Laryngförbundet, Riksföreningen för psykotiska barn, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, Hörselfrämjandets riksförbund, ILCO/Svenskt förbund för ileo-, colo- och urostomiopererade, Neurologiskt handikappades riksförbund, Svenska psoriasisförbundet, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, Riksföreningen för cystisk fibros, Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, Riksförbundet för mag- och tarmsjuka, Riksförbundet mot astma-allergi, Riksförbundet mot reumatism, Riksförbundet för njursjuka, Riksförbundet för social och mental hälsa, Riksförbundet för trafik- och polioskadade, Svenska celiakiförbundet, Svenska diabetesförbundet, Sveriges dövas riksförbund, Svenska epilepsiförbundet, Synskadades riksförbund, Sveriges stamningsföreningars riksförbund samt Handikappförbundens centralkommitté.

Föredragandens överväganden

Handikapporganisationernas verksamhet fullföljer en folkrörelsetradition. Deras insatser har haft och har alltjämt en avgörande betydelse för ut-

vecklingen av synen på handikapp och handikappfrågor.

Statsbidraget till handikapprörelsens riksorganisationer utgör innevarande budgetår 62 134 000 kr. Av detta belopp avser 10 milj. kr. insatser som organisationerna gör för att på olika sätt möjliggöra ett förstärkt brukarinflytande. Handikapporganisationerna har i flera sammanhang betonat vikten av att statsbidraget till dem fortsätter att utvecklas. Jag bedömer det viktigt att så sker och kan också konstatera att statsbidraget förbättrats avsevärt under en följd av år.

Enligt min bedömning bör bidragsgivningen till handikapporganisationerna även inför det kommande budgetåret vara ett prioriterat område. Jag vill särskilt peka på två omständigheter som talar för att statsbidraget till dem bör förstärkas.

Ett starkt skäl är att handikapporganisationerna har höga merkostnader för den verksamhet som man bedriver. Förbunden organiserar personer med olika slag av funktionshinder, i många fall rör det sig om omfattande funktionshinder. Av detta följer att verksamheten måste ha en hög grad av anpassning. Det handlar bl.a. om att möteshandlingar och annan information måste anpassas efter de speciella krav som ställs, t ex att information för synskadade finns i punktskrift eller på kassett, eller att psykiskt utvecklingsstörda kan erhålla information i lättläst form. För att döva och dövblinda skall kunna bedriva verksamhet fordras i många fall att det finns tillgång till tolkar. När rörelsehindrade och andra personer med fysiska eller medicinska funktionshinder har sammankomster, krävs att lokalerna är väl anpassade. I många fall ställs det också krav på att personliga assistenter finns att tillgå. Självfallet innebär detta att kostnaderna för organisationernas verksamhet blir höga.

Vidare vill jag peka på den omständigheten att vissa nya handikapporganisationer under de allra senaste åren begärt att få statsbidrag. För budgetåret 1988/89 ansökte således 14 sådana organisationer om statligt bidrag. Den förstärkning av statsbidraget som jag föreslår i det följande bör, enligt min uppfattning, göra det möjligt att få till stånd bidragsgivning till de nya handikapporganisationer som kan bedömas uppfylla de uppställda kriterierna för statsbidrag.

Med hänvisning till vad jag nu sagt, anser jag att statsbidraget för budgetåret 1989/90 bör utökas med 8 485 000 kr., vilket innebär att totalt 70 619 000 kr. bör anvisas för ändamålet.

I detta sammanhang vill jag även erinra om handikapporganisationernas möjligheter att finansiera särskilda projekt med understöd från allmänna arvsfonden. Under år 1988 har ca 26 milj. kr. ställts till förfogande för ändamålet, och jag räknar med att regeringen har möjlighet att bevilja sådant understöd i ungefär samma omfattning under år 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 70 619 000 kr.

G 11. Bilstöd till handikappade

1988/89	Anslag	250 800 000
1989/90	Förslag	262 127 000

Från detta anslag betalas bilstöd till handikappade och föräldrar med handikappade barn till anskaffning och anpassning av motorfordon m.m. Bilstödet kan lämnas till fem olika grupper och omfattar grundbidrag, anskaffningsbidrag och anpassningsbidrag. Stödet administreras av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Bestämmelser om bilstödet finns i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade och i förordningen (1988:890) om bilstöd till handikappade.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket (RFV) beräknar medelsbehovet under budgetåret 1989/90 till 290 milj. kr. RFV utgår därvid ifrån att en viss utökning sker av den bidragsberättigade personkretsen under året.

Föredragandens överväganden

Reglerna om det nya bilstödet, som trädde i kraft den 1 oktober 1988, kommer att få stor betydelse för många förflyttningshandikappade. Ett väsentligt syfte med reformen har varit att utvidga den bidragsberättigade kretsen och därmed ge fler förflyttningshandikappade möjligheter att få bidrag till anskaffning och anpassning av bil. De nya reglerna innebär att nu också vissa förflyttningshandikappade som saknar anknytning till arbetslivet kan få bilstöd. Stödet har också öppnats för familjer med handikappade barn under 18 år.

I propositionen (prop. 1987/88:99) om förbättrat bilstöd till handikappade diskuterades den 18-årsgräns som gäller för familjer med handikappade barn. Det pekades därvid på det förhållandet att vissa svårt handikappade i en del fall bor kvar i föräldrahemmet även i vuxen ålder, dvs. efter det att de uppnått 18 år. Detta gäller framför allt psykiskt utvecklingsstörda, som till följd av ytterligare funktionshinder har ett förflyttningshandikapp. Det beslut som riksdagen fattade med anledning av propositionen innebär att dessa familjer för närvarande inte kan erhålla bilstöd. Jag konstaterade i propositionen att frågan om eventuella förbättringar i detta avseende borde prövas efter det att de nya bilstödsreglerna hade införts. Riksdagen delade min uppfattning (SfU 23, rskr. 300).

Enligt min mening finns det starka skäl att redan nu förbättra och utveckla bilstödet på denna punkt. Jag anser således att bilstöd fortsättningsvis även bör kunna lämnas till föräldrar med hemmaboende vuxna barn, som till följd av varaktigt funktionshinder har väsentliga förflyttningssvårigheter. I linje med de regler som redan i dag gäller, bör ett sådant bilstöd kunna utgå till föräldrarna även i de fall där deras vuxna barn bor i gruppbostad eller på institution under veckorna, men regelbundet vistas i föräldrahemmet under helger.

Bilstöd till familjer i dessa situationer bör, i likhet med vad som gäller för övriga bidragsberättigade grupper, bestå av grundbidrag, anskaffningsbidrag och anpassningsbidrag. Grundbidrag bör lämnas med 25 000 kr., dvs. samma belopp som utgår till familjer med handikappade barn under 18 år. Anskaffningsbidraget och anpassningsbidraget bör lämnas enligt de principer som lades fast i propositionen om bilstöd. Kostnaden för denna reform, som bör genomföras den 1 juli 1989, beräknar jag till 8 000 000 kr. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till de ändringar som detta föranleder i förordningen (1988:890) om bilstöd till handikappade.

Den sammanlagda kostnaden för bilstödet under budgetåret 1989/90 beräknar jag till 262 127 000 kr. Jag utgår därvid ifrån att kretsen bilstödsberättigade kommer att vara i stort sett oförändrad under nästa budgetår, dock med undantag för det tillskott som den reform som jag nyss föreslagit bör leda till.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bilstöd till handikappade* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 262 127 000 kr.

G 12. Omställningsbidrag till hundskolan

1988/89	Anslag	2 600 000
1989/90	Förslag	1 600 000

Enligt riksdagens beslut (prop.1987/88:126, SoU 24, rskr. 303) är statens hundskola numera en renodlad uppdragsmyndighet med uppgift att mot ersättning tillhandahålla polis- och ledarhundar.

I syfte att underlätta övergången från att vara en myndighet med årliga driftbidrag till att vara en renodlad uppdragsmyndighet, föreslogs i propositionen att ett stegvis minskande omställningsbidrag skulle utgå över statsbudgeten för budgetåren 1988/89, 1989/90 och 1990/91 med 4 140 000 kr, 2 600 000 kr. resp. 1 300 000 kr.

Statens hundskola

Hundskolan hemställer att omställningsbidrag anvisas med 2,6 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I överensstämmelse med tidigare beslut beräknar jag medelsbehovet för omställningsbidrag till hundskolan för budgetåret 1989/90 till 1,6 milj kr. Under civildepartementets anslag förordas senare i dag ett belopp av 1 milj. kr. som omställningsbidrag. Chefen för civildepartementet och jag har samrått i denna fråga.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Omställningsbidrag till hundskolan* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 1 600 000 kr.

H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

Allmänt

Socialtjänsten skall arbeta förebyggande genom att bl.a. delta i samhällsplaneringen, bedriva en aktivt uppsökande verksamhet och ge social service. Socialtjänsten skall också svara för omsorg och service till familjer och enskilda som behöver detta.

Inom alkohol- och narkotikapolitiken sker ett viktigt förebyggande arbete bl.a. genom folkrörelsernas och föreningslivets engagemang. Inom missbrukarvården stimuleras metodutveckling inom såväl den öppna som den slutna vården.

Samtidigt som levnadsförhållandena för stora grupper i befolkningen förbättras, riskerar en mindre grupp att mer permanent bli kvar i en utsatt situation. Det gäller främst ungdomar med kort utbildning och ungdomar med bristande anknytning till arbetsmarknaden.

En oroande tendens är även att utslagningen av tunga missbrukare har ökat kraftigt. Detsamma gäller grupper av ungdomar med en hög grad av kriminalitet och ökade våldstendenser. Ofta är dessa ungdomar psykiskt svårt störda.

Vård- och behandlingsresurserna för dessa grupper är otillräckliga. Det ställs bl.a. krav på metodutveckling såväl inom den öppna vårdens individ- och familjebehandling som inom den kvalificerade institutionsvården. Det är angeläget att se över samhällets insatser för vård och behandling av de mest utsatta grupperna.

Socialberedningen överlämnade i februari 1986 betänkandet (SOU 1986:20) Barns behov och föräldrars rätt. Betänkandet behandlade socialtjänstens arbete med utsatta familjer och innehöll förslag till förändringar i regelsystemet. Utredningens ledamöter, sakkunniga och experter redovisade skilda åsikter på en rad väsentliga punkter. Mot denna bakgrund tillkallades en särskild utredare för att göra en ytterligare översyn av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Utredningsmannen överlämnade i april 1987 betänkandet (Ds S 1987:3) Översyn av LVU. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i socialdepartementet. Avsikten är att en proposition efter lagrådsremiss skall kunna lämnas till riksdagen under år 1989.

Regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen att genomföra en utvärdering av socialtjänstlagen. Utvärderingsuppdraget avser bl.a. socialtjänstlagens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdom, främst utsatta grupper. Vidare skall utvärderingen omfatta familjehemmens ställning, samt socialtjänstens insatser för vissa grupper med socialbidragsberoende. Socialstyrelsen skall ha slutredovisat uppdraget senast den 1 januari 1990.

Socialdatautredningens betänkande (Ds S 1986:5) Gallra och bevara som lämnades i april 1986 har varit föremål för remissbehandling. Betänkandet behandlar bl.a. socialnämndernas personregister samt frågan om journaler och register vid hem för vård eller boende. Det fortsatta arbetet skall samordnas bl.a. med behandlingen av förslag i betänkandet (SOU 1987:38) Ar-

kiv för individ och miljö, varvid övervägandena sker mot bakgrund av föreliggande förslag till en allmän arkivlag.

En arbetsgrupp inom socialdepartementet har i mars 1987 i sin slutrapport, (Ds S 1987:2) *Om socialbidrag – analyser av utvecklingen under 1980-talet*, redovisat orsakerna till socialbidragsutvecklingen. Enligt arbetsgruppen var det en komplex kedja av samverkande faktorer som ledde till ett ökat socialbidragsberoende under 1980-talet, men orsaker relaterade till arbetslöshet var ett dominerande problem. Detta gällde särskilt ungdomar med bristfällig utbildning eller med psykosociala problem.

Som en följd av arbetsgruppens slutrapport har anslagits medel i syfte att förbättra samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingarna, främst vad gäller arbetslösa ungdomar. I rapporten (Ds 1988:14) Samverkan mellan socialtjänst och arbetsförmedling, redovisas försöksverksamheter som pågår i några av landets kommuner. Rapporten visar tydligt att hjälpinsatser för arbetslösa socialbidragsmottagare fungerar bättre om de genomförs i samarbete mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen att gemensamt ta initiativ till insatser, som syftar till att förstärka och utveckla samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast 1 januari 1990.

En delförklaring till socialbidragsökningen, framför allt under åren 1984–1986, är flyktinginvandringen. Under de åren svarade denna invandrargrupp för nästan halva ökningen av socialbidragen. De asylsökande flyktingarna är i avvaktan på arbets- och uppehållstillstånd under vistelsen i kommunerna beroende av ekonomiska bidrag för sin försörjning. Riksdagen har under senaste budgetåret antagit lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m.m. (prop. 1987/88:80, SfU 17, rskr. 160). Lagen som trädde i kraft 1 maj 1988 syftar till att skapa ett mer enhetligt och rättvist biståndssystem för dessa personer. Under år 1987 skedde en viss minskning av antalet socialbidragsmottagare. Civilministern kommer under anslaget B6 Statistiska Centralbyrån: Statistik, register och prognoser att föreslå medel för en förbättring av socialbidragsstatistiken.

Förutom samhällets generella insatser för att stödja familjerna krävs särskilda åtgärder för *familjer i utsatta situationer* där olika former av våld som kvinnomisshandel, barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn förekommer. Dessa former av våld utspelas ofta mellan människor som har nära känslomässiga relationer till varandra vilket gör frågorna komplicerade att arbeta med.

Socialstyrelsen disponerar bl.a. medel till försöks- och utvecklingsarbete som bedrivs av kvinnojourer och andra organisationer som ger stöd åt misshandlade kvinnor. Kvinnojourernas verksamhet är enligt min mening ett utmärkt exempel på hur ideell verksamhet kan komplettera samhällets insatser.

Regeringen har beviljat medel till ett projekt som bl.a. skall kartlägga omfattningen av sexuella övergrepp mot barn. Projektet drivs av en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet. Gruppen behandlar även frågan om den information som behöver ges till vissa yrkesgrupper för att dessa skall kunna upptäcka sexuella övergrepp, om hur dessa problem handläggs av

myndigheterna och om hur alternativa behandlingsmetoder skall kunna utvecklas. Projektets resultat kommer att redovisas under våren 1989. Socialstyrelsen avser att bl.a. på grundval av arbetsgruppens rapport ge ut allmänna råd om handläggningen av ärenden rörande sexuella övergrepp mot barn. För att stimulera ett utvecklingsarbete inom området föreslås 1 milj. kr.

Under senare år har männens situation kommit att diskuteras alltmera. På flera orter har startats mansjourer och kriscentra för män. Dessa har som syfte att ge råd och stöd till män som befinner sig i en svår livssituation.

Barn som lever under svåra förhållanden behöver uppmärksammas mera. De organisationer som bedriver arbete för barn i utsatta situationer har härvid stor betydelse. De ideella organisationerna har medverkat till att dra fram problem som barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn i ljuset. Även de föreningar som organiserar familjehemsföräldrar bedriver en i sammanhanget viktig verksamhet. Under anslaget H 3. Bidrag till organisationer föreslås 1 milj. kr. för ett särskilt bidrag till organisationer som arbetar för utsatta barn och familjer.

Ett omfattande *utvecklingsarbete* pågår inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Detta rör såväl metoderna i det sociala arbetet som frågor om organisation, vårdinnehåll m.m. Staten lämnar olika former av stöd och stimulans till sådana utvecklingsinsatser. Totalt beräknas drygt 34 milj. kr. för utveckling av det sociala arbetet bland barn och ungdom, krisproblematik i familjerna, missbrukarvård, institutionsvård och socialbyråernas arbete.

Socialstyrelsen har att svara för viss utbildning och fortbildning av familjepedagoger och annan personal inom socialtjänsten som arbetar med flyktingar. Vad gäller kommunernas insatser för zigenare kommer statligt projektstöd liksom hittills att kunna utgå till familjepedagogiska insatser och andra former för socialt arbete av projektkaraktär.

För att socialtjänsten skall kunna uppfylla socialtjänstlagens målsättning fordras en väl utbildad personal. Utbildningsministern kommer vid sin behandling av anslaget D8. Utbildning för administration, ekonomiska och sociala yrken att föreslå inrättandet av en ny påbyggnadslinje i socialt arbete.

Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att utreda flyktingbarns behov av stödinsatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Styrelsen har redovisat uppdraget i juni 1988. Vidare har socialstyrelsen i en rapport beskrivit behoven av åtgärder för att förbättra flyktingbarnens situation under det första mottandet i Sverige.

Socialstyrelsen poängterar i sina rapporter att flyktingbarn i allmänhet bör betraktas som en utsatt grupp i behov av särskild uppmärksamhet från såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård. De insatser som görs inom barnomsorg, barnhälsovård och skola har stor betydelse för att förebygga framtida problem. En del flyktingbarn har dessutom behov av särskilt stöd från socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri. Styrelsen har bl.a. betonat behovet av en kompetens- och metodutveckling såväl inom socialtjänsten som inom barn- och ungdomspsykiatrin. Vidare föreligger ett stort behov av en förstärkning av samarbetet mellan olika myndigheter. Jag instämmer i dessa bedömningar. Under anslaget H 4. Utvecklings- och försöksverksamhet före-

slås 2 milj. kr. avsedda för arbetet med flyktingbarn och -ungdomar. Frågan om stödinsatser för flyktingbarn kommer vidare att behandlas av invandrarministern.

Som en följd av riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om de homosexuellas situation i samhället (prop. 1986/87:124, SoU 31, rskr. 351) har regeringen givit socialstyrelsen i uppdrag att följa utvecklingen vad beträffar förekomsten av diskriminering av homosexuella. Styrelsen skall fortlöpande redovisa sina erfarenheter. Innevarande budgetår utgår ett särskilt bidrag med 500 000 kr. för det arbete som de homosexuellas organisationer bedriver på riksplanet. Socialstyrelsen redovisar i sin anslagsframställning ett stort antal ansökningar om bidrag. Jag föreslår att bidraget ökas med 0,5 milj. kr.

Alkoholpolitik

Grunderna för alkoholpolitiken enligt 1977 års riksdagsbeslut bör ligga fast. Det innebär bl.a. insatser för att undanröja orsakerna till alkoholmissbruk, en omfattande opinionsbildning, en aktiv prispolitik samt reglering och kontroll av alkoholförsäljningen. En viktig del i alkoholpolitiken är att det förebyggande arbete som bedrivs genom folkrörelser och föreningsliv stimuleras. Genom det till regeringen knutna rådet för alkohol- och narkotikapolitiska frågor (AN-rådet) äger en kontinuerlig dialog rum med organisationslivets representanter. AN-rådets framtida ställning kommer att behandlas i den särskilda propositionen med anledning av rapporten Socialstyrelsen i förändring som tidigare nämnts.

Sverige har ställt sig bakom WHO:s hälsopolitiska strategi där bl.a. målet att minska alkoholkonsumtionen med 25 % under perioden 1980–2000 ingår. Socialstyrelsen väntas under år 1989 ta slutlig ställning till ett inom styrelsen utarbetat idéprogram för hur WHO:s mål skall kunna uppnås.

Försäljningen av alkoholdrycker i Sverige minskade med drygt 20 % under tioårsperioden 1976–1985. Därefter har emellertid den genomsnittliga alkoholkonsumtionen tenderat att öka något på nytt. Under det senaste året har en markant ökning av starkölsförsäljningen ägt rum. Under första halvåret 1988 uppgick denna ökning till 20,2 %, jämfört med samma period 1987. Restaurangförsäljningen av starköl ökade under första halvåret 1988 med hela 36,6 %.

Mycket talar för att ungdomsgrupperna står för en betydande del av denna konsumtionsökning.

Regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen att överväga möjliga åtgärder i syfte att minska alkoholens tillgänglighet i ungdomsgrupperna. Frågan om en bättre efterlevnad av gällande åldersgränser vid försäljning av alkoholdrycker bör uppmärksammas särskilt. Vidare bör socialstyrelsen enligt uppdraget även överväga förstärkta insatser mot langning av alkohol till ungdomar och uppmärksamma de problem som är förknippade med det ökade antalet serveringsställen vilka främst riktar sig till en ungdomlig publik. Styrelsen bör i detta sammanhang även överväga behovet av mer aktiva tillsynsinsatser från berörda myndigheters sida. Regeringen har också uppdragit åt

socialstyrelsen att överväga åtgärder för att minska missbruket av teknisk sprit och alkholhaltiga preparat.

Stor vikt läggs vid att genom förebyggande insatser motverka alla former av drogmissbruk. Opinionsbildning genom information och upplysning samt olika drogfria fritidsarrangemang har därvid stor betydelse.

Socialstyrelsen har det samlade ansvaret för den statliga droginformationen. Styrelsen har utarbetat ett långsiktigt program för detta område, Strategi för droginformation.

Hösten 1986 beslöt regeringen att inrätta en särskild beredningsgrupp för att utveckla opinionsbildningen mot alkohol och andra droger. Gruppen har kallat sig BOMAN-gruppen. Arbetet har främst inriktats mot ungdomar mellan 15 och 20 år.

BOMAN-gruppens arbete avslutas med utgången av år 1988 och kommer då att ersättas av en landsomfattande aktion mot droger. Aktionen kommer att genomföras under en tvåårsperiod i nära samverkan mellan organisationslivet och berörda myndigheter. Aktionen får ses som en tillfällig extra satsning, som inte får konkurrera med de reguljära insatser som myndigheter och organisationer bedriver.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) är främst ett basfaktaförmedlande organ. Det fungerar som en länk mellan forskningen och olika avnämare. En av de centrala uppgifterna för CAN är att följa drogproblemens förändringar. CAN skall också ge service åt organisationslivet i drogupplysningsfrågor. Även CAN:s framtida ställning kommer att behandlas i den särskilda propositionen med anledning av rapporten Socialstyrelsen i förändring.

Statsbidrag utgår till folkrörelserna och andra organisationer dels i form av *centralt organisationsstöd*, dels som *projektmedel* till verksamheter med drogförebyggande syfte.

Nykterhetsorganisationerna och vissa andra organisationer får omfattande bidrag för sin centrala verksamhet. Socialstyrelsen fördelar medel till föreningslivet för informationsinsatser och annan drogförebyggande verksamhet. Särskilda medel utgår för insatser inom området Alkohol och arbetsliv. Socialstyrelsen fördelar också bidrag till organisationerna för deras insatser i samband med rehabilitering av missbrukare. För bidrag till organisationernas insatser inom drogområdet beräknar jag för nästa budgetår c:a 55 milj. kr.

Narkotikapolitik

Regeringen för en offensiv och beslutsam narkotikapolitik. Målet för samhällets insatser är att stoppa allt missbruk av narkotika. Denna inriktning av narkotikapolitiken har ett brett stöd i medborgaropinionen, i de politiska partierna, i folkrörelserna och de frivilliga organisationerna.

En samlad bedömning av tillgängliga data tyder på att omfattningen av det tunga missbruket inte har genomgått några stora förändringar under det senaste året.

Narkotikamissbruket domineras av missbruk av cannabis. Den missbruks-

formen är spridd över hela landet. Heroinmissbruket är däremot koncentrerat till Stockholms-, Malmö- och Lundregionerna. Amfetaminmissbruk förekommer i hela landet. Olika myndigheter har rapporterat om ett ökat missbruk av amfetamin bland både unga och vuxna som är socialt etablerade. Missbruket inom dessa grupper sker i första hand oralt och kombineras ofta med missbruk av alkohol och cannabis. Det föreligger också rapporter om ökat missbruk av läkemedel bland etablerade narkotikamissbrukare samt av överkonsumtion av narkotiska läkemedel även i andra grupper.

Spridningen av HIV/aids-epidemin bland intravenösa missbrukare har medfört en ytterligare intensifiering av kampen mot narkotikamissbruket. Stora satsningar har gjorts för att förbättra det förebyggande arbetet liksom för att utveckla en offensiv narkomanvård.

Frivilliga organisationer och folkrörelser spelar en nyckelroll i kampen mot missbruket. Regeringens stöd till organisationslivet är därför en central del av narkotikapolitiken.

En effektiv och konsekvent kontrollpolitik är en annan hörnsten i narkotikapolitiken. Här spelar inte bara samhällets insatser för att stoppa den narkotikahantering som sker i stor skala en viktig roll. Genom bestämda insatser mot t.ex. försäljning av narkotika på gatunivå visar samhället en konsekvent och entydig reaktion mot narkotikamissbruket.

För drygt fyra år sedan inrättades ett samordningsorgan för narkotikafrågor inom regeringskansliet (SAMNARK). Samordningsorganet har under året tagit initiativ som rör bl.a. samordning av insatser mellan polis, kriminalvård och socialtjänst. Särskilda aktiviteter har genomförts för att uppmärksamma polisens insatser på gatunivå. Samordningsorganet har också berett frågor som rör det internationella narkotikaarbetet.

Inom det nordiska samarbetet sker en uppföljning av den handlingsplan som genomfördes åren 1985 och 1986. En rad aktiviteter pågår inom polis- och tullområdet liksom inom prevention, vård och forskning. Aids-frågan har hög prioritet i uppföljningsarbetet.

Inom den s.k. Pompidougruppen, som är en arbetsgrupp för narkotikafrågor inom Europarådet, genomförs ett samarbetsprogram. Sverige arbetar aktivt för ett ökat engagemang för narkotikafrågorna inom FN. Inom FN är man nu i slutfasen av arbetet med en ny konvention mot den illegala narkotikahandeln. Under innevarande och de två senaste budgetåren har sammanlagt 70 milj. kr. anslagits till FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel. Sverige lämnar också ett årligt bidrag till narkotikafondens allmänna verksamhet. Under anslaget I 1. beräknas 361 000 kr. för detta ändamål. Vidare beräknas 500 000 kr. som ett särskilt stöd för utvecklingsländernas kamp mot missbruket.

Vården av missbrukare

Nuvarande system för statsbidrag till bl.a. missbrukarvården gäller fr.o.m. år 1986. Huvuddelen av statsbidraget går till kommunerna som härigenom fått större frihet i valet av vårdformer. Huvudmännen för de tidigare statliga ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna erhåller vidare s.k.

platsbidrag. Statsbidraget för år 1988 är 825 milj. kr. Det nuvarande bidragssystemet gäller enligt överenskommelse mellan staten och kommunförbunden t.o.m. år 1989.

Inför genomförandet av ett nytt bidragssystem gav regeringen riksrevisionsverket i uppdrag att analysera effekterna av statsbidraget till missbrukarvård m.m. Uppdraget har redovisats i november 1988. Vidare har socialstyrelsen redovisat förändringar inom missbrukar- och ungdomsvården 1986. Socialstyrelsens redovisning för år 1987 väntas ske inom kort.

I olika sammanhang har kritik riktats mot det nuvarande bidragssystemet. Socialberedningen har i sitt betänkande (SOU 1987:22) Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget konstaterat att institutionsvården för de tyngsta fallen blivit eftersatt bl.a. som ett resultat av bidragssystemet. Likaså har f.d. JO Tor Sverne i betänkandet (Ds S 1987:3) Översyn av LVU kritiserat omfattningen av och innehållet i vården av de mest problemfyllda ungdomarna.

Jag har för avsikt att under våren 1989 föreslå regeringen att förelägga riksdagen en proposition om statsbidraget till missbrukarvård m.m.

Utvecklingen av metoder och nya arbetsformer m.m. inom missbrukarvården stimuleras på olika sätt. I samband med att det nuvarande statsbidragssystemet genomfördes skedde också en ytterligare satsning på försöks- och utvecklingsverksamhet. För utvecklingsarbete när det gäller nya eller förändrade former av institutionsvård eller alternativ till sådan vård beräknar jag för nästa budgetår 10 milj. kr.

Vidare bör ges fortsatt stöd till utvecklingsinsatser inom narkomanvården. Insatserna bör bl.a. inriktas på att utveckla dels metoder i socialt fält- och behandlingsarbete, dels former för samverkan mellan narkomanvård, andra myndigheter och frivilliga organisationer. Jag beräknar 5,5 milj. kr. för detta ändamål nästa budgetår.

Spridningen av HIV-smitta bland narkotikamissbrukare har ställt narkomanvården inför nya problem som kräver snabba insatser. En utgångspunkt för arbetet att bekämpa spridningen av HIV bland missbrukare är att stärka narkomanvården. Stora resurser har satsats på en omfattande utveckling av narkomanvården. Ett stort antal öppenvårdsenheter och länsprojekt har kommit ingång. Nya institutioner och familjevårdsprojekt har startat liksom ett stort antal samordningsprojekt mellan kriminalvården och narkomanvården. Frivilliga organisationer har fått ökat stöd.

Jag har tidigare föreslagit att en medelsram om 110 miljoner kr. ställs till regeringens förfogande för genomförande av ett samlat handlingsprogram för den fortsatta kampen mot HIV/aids. Del av dessa resurser bör användas för att fortsätta stödet för att utveckla en offensiv narkomanvård. De statliga insatserna bör nu i ökande utsträckning inriktas på att konsolidera den verksamhet som kommit igång genom bl.a. utbildnings- och dokumentationsinsatser. Fortsatt stöd bör utgå för att utveckla institutionsvården för grupper som har svårt att få vård som bl.a. missbrukare med grava psykiska störningar. Vidare bör fortsatta initiativ tas för att förbättra samverkan mellan narkomanvård, kriminalvård och psykiatri. En betydande del av insatserna bör inriktas på att stödja huvudmännen att utveckla olika vårdformer för HIV-positiva och aidssjuka missbrukare.

En rad speciella problem kommer attt uppkomma i samband med att allt

fler missbrukare får aids. Missbrukarvården måste utveckla nya metoder för att kunna ge stöd åt dessa missbrukare.

Regeringen gav i februari 1988 socialstyrelsen i uppdrag att – på grundval av en vetenskaplig utvärdering av försöket med utdelning av rena sprutor i Malmöhus läns landsting liksom av andra nationella och internationella erfarenheter och kunskaper – genomföra en samlad bedömning av effekterna av utdelning av sprutor och kanyler till narkotikamissbrukare. Socialstyrelsen överlämnade i november en rapport med förslag till fortsatt och utvidgad försöksverksamhet.

Socialdepartementet genomförde en hearing i december 1988 där bl.a. de legala konsekvenserna av en utvidgad försöksverksamhet med utdelning av sprutor behandlades.

Jag avser att föreslå regeringen att återkomma till riksdagen i denna fråga i början av år 1989.

Ett särskilt statsbidrag med totalt 35 milj. kr. för platser avsedda för tvångsvård av narkotikamissbrukare i hem för särskilt noggrann tillsyn utgår fr.o.m. år 1988. Bidragen beslutas av socialstyrelsen och som en förutsättning för bidrag gäller att verksamheten uppfyller vissa kvalitativa krav. Socialstyrelsen har inrättat en beredningsgrupp där de båda kommunförbunden är representerade med uppgift att bl.a. föreslå fördelning av bidragen.

I enlighet med förslag i prop. 1987/88:147 om tvångsvård av vuxna missbrukare m.m. (SoU 25, rskr. 382) har regeringen uppdragit åt socialstyrelsen att utarbeta en plan för hur vården av psykiskt svårt störda missbrukare kan förbättras. Vidare har statistiska centralbyrån fått i uppdrag att se över statistiken om missbrukarvård m.m. Delegationen för social forskning har också fått ett uppdrag att lämna förslag till ett forskningsprogram beträffande tvångsvård av missbrukare.

H 1. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

1987/88	Utgift	5 080 663	Reservation	485 118
1988/89	Anslag	7 513 000[1]		
1989/90	Förslag	7 814 000		

[1] Inkl. medel för personalkostnader vid CAN. Medel för socialstyrelsens upplysningsverksamhet beräknades under anslaget E 1. Socialstyrelsen.

Anslaget avser numera endast verksamhet och personalkostnader vid Centralförbundet för alkohol- och narokotikaupplysning (CAN). Anslaget har för innevarande budgetår uppgått till 7 513 000 kr., varav 3 995 000 kr. utgör verksamhetsmedel och 3 518 000 kr. lönekostnader. Anslagets benämning ändras fr.o.m. kommande budgetår till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN.

Socialstyrelsen

CAN har i sin anslagsframställan, som ingetts till socialstyrelsen, hemställt om 5 661 000 kr. för verksamheten under budgetåret 1989/90 och en utökning

av personalen med ytterligare tre tjänster.

Socialstyrelsen är inte beredd att ta ställning till nivån vad gäller ökad verksamhet. Styrelsen betonar dock vikten av att CAN får tillfredsställande kompensation för sina ökade omkostnader för hyra, försäkringar o.d. så att medlen för verksamheten inte urholkas. Socialstyrelsen framhåller särskilt värdet av CAN:s biblioteks- och dokumentationsverksamhet. Det är viktigt att utvecklingen av denna inte hämmas av otillräckliga resurser. Socialstyrelsen tillstyrker inte CAN:s framställning om nya tjänster.

Föredragandens överväganden

För CAN:s verksamhet har jag för budgetåret 1989/90 beräknat totalt 7 814 000 kr. Bidraget avser lönekostnader samt övrig verksamhet, inklusive arbetet att följa och sprida information om förändringar på drogområdet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN*, för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 7 814 000 kr.

H 2. Bidrag till missbrukarvård m.m.

1987/88	Utgift	817 424 924
1988/89	Anslag	825 000 000
1988/89	Förslag	860 000 000[1]

[1] Inklusive bidrag till utbyggnad av vården av narkotikamissbrukare vid hem för särskilt noggrann tillsyn. Medel har för budgetåret 1988/89 beviljats under anslaget A 5. Insatser mot aids.

Från anslaget utgår bidrag till missbrukarvård i enlighet med den överenskommelse som statens förhandlingsnämnd har träffat med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet den 5 mars 1985. Regeringen har den 6 juni 1985 efter riksdagens bemyndigande godkänt överenskommelsen. Bidragssystemet skall gälla t.o.m. år 1989. För år 1988 har bidraget fastställts till 825 milj. kr.

Statsbidraget utgår i form av kommunbidrag, platsbidrag och omstruktureringsbidrag.

Kommunbidraget utgår till kommunerna för olika typer av insatser för missbrukare och vissa ungdomar och fördelas i huvudsak utifrån det genomsnittliga antalet vårddagar som varje kommun har utnyttjat vid statsbidragsberättigade institutioner under åren 1983 och 1984.

Platsbidrag utgår till huvudmännen för i huvudsak de f.d. statliga nykterhetsvårdsanstalterna och ungdomsvårdsskolorna med ett bestämt belopp per plats.

Omstruktureringsbidrag kan utgå till huvudmän för dels sådana institutioner som är statsbidragsberättigade enligt ovan, dels de f.d. erkända och en-

skilda nykterhetsvårdsanstalterna. Omstruktureringsbidrag utgår med ett fast engångsbelopp per avvecklad plats om minst fem platser avvecklas vid institution som är berättigad till platsbidrag eller om minst en fjärdedel av antalet platser dock lägst 10 platser avvecklas vid en f.d. erkänd eller enskild nykterhetsvårdsanstalt.

Statsbidragen utbetalas av socialstyrelsen efter anmälan av statens förhandlingsnämnd.

För vård av narkotikamissbrukare vid hem för särskilt noggrann tillsyn utgår särskilt driftbidrag med 300 000 kr. per plats. Bidragen beslutas av socialstyrelsen. Som en förutsättning för bidrag gäller att verksamheten uppfyller vissa kvalitativa krav. Inom ramen får 3 milj. kr. disponeras för inte platsbundna bidrag till huvudmännen för verksamheten.

Socialstyrelsen skall årligen efter samråd med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet till socialdepartementet redovisa en sammanställning och analys av de förändringar som har skett inom missbrukarvården m.m.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår oförändrat 825 milj. kr. för den avtalsreglerade missbrukarvården. Styrelsen föreslår att ytterligare ett 20-tal platser för vård av narkotikamissbrukare vid hem för särskilt noggrann tillsyn ges bidrag. Medelsbehovet beräknas till 40 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Statsbidrag till missbrukarvård m.m. bör för år 1989 ges i enlighet med den överenskommelse som år 1985 träffades mellan företrädare för staten, landstingen och kommunerna. Fördelningen av statsbidraget för år 1989 kommer att fastställas efter överläggningar mellan statens förhandlingsnämnd och kommunförbunden på grundval av uppgifter som har inkommit under hösten 1988.

Efter ett uppdrag från regeringen har RRV i november 1988 redovisat en undersökning av effekterna av nuvarande bidragssystem. Vidare har socialstyrelsen i juni 1988 redovisat förändringar inom missbrukarvården år 1986. Redovisningen av förhållandena år 1987 förväntas ske i början av år 1989. Inom socialdepartementet pågår ett beredningsarbete inför ett nytt bidragssystem fr.o.m. år 1990. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag till proposition om ett nytt bidragssystem.

Jag beräknar för nästa budgetår 860 000 000 kr. för statsbidrag till missbrukarvård m.m. Härav beräknar jag oförändrat 35 000 000 kr. för bidrag till driften av platser för vård av narkotikamissbrukare vid hem för särskilt noggrann tillsyn.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till missbrukarvård m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 860 000 000 kr.

H 3. Bidrag till organisationer

1987/88	Utgift	47 382 930	Reservation	119 015
1988/89	Anslag	49 534 000		
1989/90	Förslag	55 015 000		

Från anslaget utgår 3,7 milj. kr. till arbetsmarknadens organisationer för insatser inom området Alkohol och arbetsliv. Vidare fördelar socialstyrelsen 8,1 milj. kr. till främst organisationslivet för drogförebyggande verksamheter. Drygt 4,7 milj. kr. disponeras av statens ungdomsråd för motsvarande insatser genom ungdomsorganisationerna. För bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, till sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete disponerar socialstyrelsen sammanlagt c:a 14 milj. kr. Vidare disponeras drygt 14,9 milj. kr. för organisationsstöd till vissa nykterhetsorganisationer, 368 000 kr. till Nykterhetsrörelsens landsförbund och drygt 3,2 milj. kr. till KALV-organisationerna (Länkens kamratförbund, Alkoholproblematikers riksorganisation, Länkarnas riksförbund och Nykterhetsorganisationen Verdandi). Bidrag till de homosexuellas organisationer har utgått med 500 000 kr.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har en central uppgift när det gäller att stödja och utveckla den drogförebyggande verksamheten genom organisationslivet och i kommunerna.

De kamratstödjande insatser som görs inom arbetslivet bör även fortsättningsvis stödjas. Detta är viktigt inte minst i tider av industriell strukturomvandling och ökade krav på effektivitet. Styrelsen föreslår därför att anslaget till arbetsmarknadens organisationer ökas med 700 000 kr. och att anslaget skall kunna användas till såväl centrala som lokala insatser.

Bidrag till drogförebyggande verksamhet genom organisationslivet bör ökas till 10 milj. kr. Styrelsen anser det viktigt att anslaget får behålla karaktären av stimulansbidrag och inte övergå till att bli ett organisationsanslag.

De frivilliga organisationer och föreningar som arbetar med rehabiliterings- och stödinsatser inom missbruksområdet fyller sedan länge en viktig uppgift. Under de senaste åren har som en följd av HIV/aids-epidemin bland intravenösa narkotikamissbrukare trycket ökat på insatser från de frivilliga organisationernas sida. Detta gäller såväl professionella behandlingsinsatser som vardagligt stöd. Socialstyrelsen finner med tanke på den ökning av antalet länk- och klientorganisationer som redan skett och framför allt en utökad verksamhet inom befintliga föreningar att medelstilldelningen härför bör

öka till 17 milj. kr.

Som angavs i det av styrelsen redovisade regeringsuppdraget rörande insatser för att förebygga sociala problem, ordningsproblem och brottslighet i samband med större helger och andra allmänna festdagar (PM 164/87) behövs en intensifiering av de lokala insatserna för att stimulera socialtjänstens förebyggande arbete. Dessa lokala verksamheter bör ges naturliga samverkanspartner med det lokala föreningslivet, framför allt barn- och ungdomsorganisationer. Socialstyrelsen föreslår att två nya poster tas upp under anslaget. Dels ett utvecklingsbidrag till kommuner för drogförebyggande projekt, dels bidrag till nöjesaktiviteter i alkoholfri miljö.

Vissa ideella organisationer bedriver verksamhet som inriktar sig på utsatta barn och familjer. Exempel på sådana föreningar är Barnens rätt i samhället (BRIS), Familjehemmens riksförbund och Hassela solidaritet. Styrelsen föreslår 1 milj. kr. för organisationsstöd.

Vidare föreslår styrelsen att bidraget till de homosexuellas organisationer för deras arbete på riksplanet skall räknas upp till 1 milj. kr.

Statens ungdomsråd

För att kompensera det senaste årets kostnadsökning föreslår rådet att bidraget höjs med 190 000 kr. samt att bidraget undantas från periodisering av utbetalningen.

Samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.

Samarbetsnämnden äskar anslag med 20 miljoner kronor.

KALV-organisationerna

Organisationerna anhåller om att bidraget ökas kraftigt.

Anslag	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Mynd.[1]	Föredraganden
1. Bidrag för insatser inom området Alkohol och arbetsliv	3 708 000	+ 700 000	+ 700 000
2. Bidrag till drogförebyggande verksamhet genom organisationslivet	8 106 000	+ 1 894 000	− 210 000
3. Bidrag till ungdomsorganisationernas droginformation	4 738 000	+ 190 000	+ 190 000
4. Bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete	13 953 000	+ 3 047 000	+ 559 000
5. Organisationsstöd till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.			
– Samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.	14 935 000	+ 4 697 000	+ 598 000
– Nykterhetsrörelsens landsförbund	368 000		+ 15 000
6. Bidrag till KALV-organisationerna (Länkens kamratförbund, Alkoholproblematikers riksorganisation, Länkarnas riksförbund och Nykterhetsorganisationen Verdandi)	3 226 000		+ 129 000
7. Engångsbidrag till LP-stiftelsens familjevårdsinstitution, Hällnäshemmet			+ 2 000 000
8. Bidrag till organisationer som arbetar för utsatta barn och familjer		+ 1 000 000	+ 1 000 000
9. Bidrag till de homosexuellas organisation	500 000	+ 500 000	+ 500 000
Summa utgifter	**49 534 000**	**+ 12 028 000**	**+ 5 481 000**

[1] Punkterna 1–2,4 och 8–9 socialstyrelsen, punkt 3 statens ungdomsråd, punkt 5 samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m. fl., punkt 6 KALV-organisationerna.

Föredragandens överväganden

Folkrörelser, barn- och ungdomsorganisationer samt övriga organisationer är en viktig resurs i samhällets drogförebyggande arbete. Det finns tecken på att alkoholkonsumtionen bland unga ökar. Att ett ökat antal ungdomar tycks vara på väg att dras med i en alkoholvänlig trend inger stark oro, särskilt i perspektivet av våra ambitioner att kraftigt sänka totalkonsumtionen fram till år 2000. Narkotikamissbruket bland ungdomar är fortfarande ett problem som också måste uppmärksammas.

Som tidigare nämnts har regeringen beslutat att intensifiera det drogförebyggande arbetet genom en särskild aktion mot droger. Dess sekretariat avses bli placerat vid socialstyrelsen. Folkrörelseengagemanget skall finnas i centrum för aktionen men dessutom skall ansvariga myndigheter, såväl lo-

kalt som centralt, delta i arbetet. Målet för denna extra satsning skall vara att få till stånd samordning, understödjande samt förstärkning av de ordinarie verksamheterna.

Genom en prioritering av de bidrag som fördelas av socialstyrelsen och statens ungdomsråd till verksamheter som främst är inriktade på ungdomar skapas förutsättningar för en bättre samordning och kraftsamling av resurserna.

De områden som särskilt bör uppmärksammas är:

- Arbetslivet, genom bl.a. arbetsmarknadens organisationer och företagshälsovården.
- Skolan, vilket avser såväl högstadier, gymnasier och folkhögskolor som universitet och högskolor.
- Socialtjänsten, bl.a. för information om droger, lagstiftning och hjälpmöjligheter, utveckling av drogfria nöjesaktiviteter och metoder för att nå och stödja ungdomar som är på väg in i ett missbruk.
- Fritidssektorn, bl.a. för utveckling av drogfria nöjesalternativ för ungdomar över 15 år, aktiviteter som bidrar till gemenskap i bostadsområden och andra fritidsaktiviteter.

Socialstyrelsen fördelar medel till arbetsmarknadens organisationer som bedriver ett viktigt förebyggande arbete inom arbetslivet. Jag beräknar för den verksamheten 4 408 000 kr.

Vidare fördelar socialstyrelsen medel till förebyggande projekt till övriga riksorganisationer och till kommuner som genomför lokala projekt. Jag beräknar för den verksamheten 7 896 000 kr.

Statens ungdomsråd fördelar medel för drogförebyggande insatser genom ungdomsorganisationerna. Jag beräknar för den verksamheten 4 928 000 kr.

För bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt vissa organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete inom missbruksområdet beräknar jag för nästa budgetår 14 512 000 kr.

Organisationsstödet till nykterhetsorganisationerna bör för nästa budgetår räknas upp med sammanlagt 598 000 kr. För samarbetsnämndens fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer har jag beräknat 15 533 000 kr. och för Nykterhetsrörelsens Landsförbund 383 000 kr. För KALV-organisationerna bör beräknas 3 355 000 kr.

LP-stiftelsen har långt framskridna planer att öppna en familjevårdsinstitution för alkohol- och narkotikamissbrukare vid Hällnäshemmet. Jag föreslår en engångsanvisning med 2 milj. kr. som startbidrag för denna institution.

Jag delar socialstyrelsens uppfattning att organisationer som inriktar sitt arbete på utsatta barn och familjer gör betydelsefulla insatser för dessa barn. Föreningar som Barnens rätt i samhället (BRIS), Hassela solidaritet och familjehemmens organisationer svarar för opinionsbildning, egna insatser och en metodutveckling inom sina områden. Jag beräknar 1 milj. kr. för organisationsstöd till dessa organisationer.

De homosexuellas organisationer bedriver en omfattande informations- och rådgivningsverksamhet. För stöd till dessa organisationers arbete på riksplanet beräknar jag 1 milj. kr. vilket innebär en ökning med 0,5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 55 015 000 kr.

H 4. Utvecklings- och försöksverksamhet

1987/88	Utgift	30 553 372	Reservation	11 712 420
1988/89	Anslag	29 369 000		
1989/90	Förslag	32 276 000		

För innevarande budgetår disponerar socialstyrelsen c:a 1,7 milj. kr. för bl.a. kurs- och konferensverksamhet inklusive utbildning och information för handläggare av alkoholärenden hos länsstyrelserna samt för personal inom kommunernas socialtjänst som arbetar med flyktingar eller zigenare. Styrelsen disponerar drygt 2,5 milj. kr. för utvecklingsprojekt med olika former av socialt arbete med zigenare samt c:a 6,5 milj. kr. för bl.a. försöks- och utvecklingsprojekt avseende behandling och stöd till familjer i kris, barn och ungdomar som far illa, samt nya vård- och behandlingsmetoder främst inom den öppna missbrukarvården.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att inom en ram av högst 5,459 milj. kr. föreslå regeringen utvecklingsprojekt inom narkomanvården. För stöd till utveckling och förändring av främst institutionsvården eller alternativ till denna disponeras 10 milj. kr.

Enligt bestämmelser som regeringen meddelar kan sammanlagt drygt 3,1 milj. kr. disponeras för utveckling av socialbyråernas arbete med familjer i kris, utveckling av metoder i det sociala arbetet inkl. planering av individ- och familjeomsorgen, samt projekt rörande läkemedelsmissbrukare.

Socialstyrelsen skall före den 1 september 1989 lämna socialdepartementet redogörelse för användningen av de medel styrelsen disponerar under anslaget.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår en ökning av medlen för kurs- och konferensverksamheter för att bl.a. öka samarbetet med länsstyrelserna. Vidare föreslås medel för att kunna vidga informationsverksamheten beträffande flyktingbarn.

Styrelsen anser att nuvarande bidrag till försöksverksamheter med kvinnojourer bör omvandlas till ett organisationsbidrag. Styrelsen finner att behovet av utveckling av metoder inom missbrukarvården och socialtjänsten i övrigt är stort även på sikt och pekar på en rad olika områden med särskilda behov av utvecklingsinsatser.

Metod- och kunskapsutveckling är såväl på kortare som på längre sikt en förutsättning för att det sociala arbetet skall lyckas. Utvecklings- och försöksverksamhet inom missbrukarvården och socialtjänsten i övrigt är härvid av största betydelse. Inom en rad olika områden är det enligt socialstyrelsens bedömning viktigt att staten bidrar med medel för att möjliggöra för kommuner och organisationer att pröva nya arbetsmetoder m.m. Jag delar den uppfattningen.

Insatser för barn och ungdomar som lever i svåra situationer är ett område där behovet av att utveckla kunskaper och nya arbetsmetoder är särskilt angeläget. Flyktingbarnen och -ungdomarna är en utsatt grupp som är i behov av stöd och hjälp såväl från socialtjänsten som hälso- och sjukvården. Även om det huvudsakliga ansvaret för insatserna ligger på kommuner och landsting finns ett stort behov av stöd för utvecklings- och försöksverksamhet. Jag föreslår att 2 milj. kr. anslås till utvecklingsarbete för flyktingbarn och -ungdomar.

Barn som utsatts för sexuella övergrepp är en annan grupp som ofta är svår att upptäcka och där metoderna för att nå och hjälpa dessa barn är outvecklade. För att stimulera kommunerna och även andra organisationer till utvecklingsarbete rörande dessa barn föreslår jag 1 milj. kr.

För stöd till utvecklings- och försöksverksamheter vid institutionsvård eller alternativ till sådan beräknar jag även för nästa budgetår 10 milj. kr. Dessa medel bör koncentreras till insatser för de mest utsatta missbrukar- och ungdomsgrupperna. Vården vid de s.k. § 12-hemmen inom ungdomsvården bör särskilt uppmärksammas.

För att stimulera utvecklingsarbetet inom narkomanvården beräknar jag 5,5 milj. kr.

Socialstyrelsen bedriver en kurs- och konferensverksamhet som bl.a. vänder sig till personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården som arbetar med invandrare och flyktingar. Vidare ingår i denna verksamhet att sprida kunskaper till och ge möjlighet till erfarenhetsutbyte för personal som arbetar med socialt behandlingsarbete. Likaså ingår konferenser för handläggare av alkoholärenden vid länsstyrelserna. Jag beräknar för kurs- och konferensverksamheten en ökning med 200 000 kr.

För utveckling av bl.a. socialbyråernas arbete med utsatta familjer, stöd och behandling på institutioner och i familjehem, nya vård- och behandlingsmetoder inom den öppna missbrukarvården, socialt arbete bland zigenare samt metodutveckling inom socialt behandlingsarbete i övrigt har jag beräknat c:a 11,9 milj. kr. Jag har härvid beräknat att kvinnojourerna även fortsättningsvis får stöd för utvecklings- och försöksverksamhet.

Det totala medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till 32 276 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utvecklings- och försöksverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 32 276 000 kr.

I. Internationell samverkan

Samarbetet med Världshälsoorganisationen (WHO) är den mest omfattande delen av socialdepartementets internationella verksamhet. Sverige är under perioden 1987–1990 representerat i WHO:s styrelse. WHO firade år 1988 sitt 40-årsjubileum. Alltsedan WHO bildades år 1948 har Sverige initierat och stött viktiga aktiviteter i WHO:s globala program. Sveriges stöd avser främst programområden som är av särskilt intresse för utvecklingsländerna, t.ex. infektionssjukdomar, tropiska sjukdomar, diarrésjukdomar hos barn, mödra- och barnavård, näringsfrågor och amningsproblematik (bl.a. genom uppföljningen av den internationella koden för marknadsföring av bröstmjölksersättningar) samt familjeplanering och därtill relaterad forskning. Andra områden som prioriteras är primärvårdens utveckling inom ramen för strategin Hälsa för Alla år 2000 samt läkemedelsfrågor och då särskilt tillgången på basläkemedel.

I början av år 1987 tillkom WHO:s globala aids-program. Sverige har spelat en framträdande roll för att snabbt få igång internationella insatser i kampen mot aids, bl.a. genom att tidigt ge stora ekonomiska bidrag till WHO. Under år 1988 initierade bl.a. Sverige den resolution mot diskriminering av personer med HIV eller aids som antogs av Världshälsoförsamlingen (WHA) i maj samma år.

Arbetet inom WHO har också betydelse för svensk hälsopolitik. De av WHO:s europaregion antagna 38 hälsopolitiska målen inom ramen för Hälsa för Alla- strategin är ett exempel på detta. Socialstyrelsens folkhälsorapport, 1987, kan ses som ett led i uppföljningen av denna strategi. Sverige har också i WHO markerat behovet av sektorsövergripande hälsoplanering, hälsopolitiska jämlikhetsfrågor och åtgärder inom områdena alkohol, tobak och narkotika.

Samarbetet inom Förenta nationerna (FN) gäller organisationens sociala verksamhet, särskilt handikapp-, narkotika-, äldre-, barn- och kvinnofrågor. Sverige gjorde vid FN:s expertmöte för handikappfrågor, som ägde rum i Stockholm år 1987, en utfästelse om ett extra bidrag som stöd för handikappåtgärder inom ramen för biståndsprogram i u-länderna. I enlighet härmed har regeringen under året beslutat att anvisa högst 4 milj. kr. för handikappinsatser via FN-organ. Vidare har regeringen beviljat en ansökan från FN:s narkotikafond om ett extra bidrag om 3 milj. kr. för att utveckla fondens insatser inom kontrollområdet.

Även inom Europarådet, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Internationella arbetsorganisationen (ILO) bedrivs ett omfattande social- och hälsovårdspolitiskt samarbete i vilket Sverige deltar. OECD anordnade i juli 1988 den första socialministerkonferensen i organisationens historia. Europarådet arrangerar i april 1989 en ministerkonferens om socialförsäkringsfrågor.

Sverige har sedan år 1986 i viss utsträckning genom observatörer deltagit i EG:s aktionsprogram "Europe against Cancer". Avsikten är att öka Sveriges medverkan i programmet under budgetåret 1989/1990.

Det nordiska regeringssamarbetet på social- och hälsovårdsområdet har sin utgångspunkt i Nordiska ministerrådet och dess ämbetsmannakommitté

för socialpolitik, den nordiska socialpolitiska kommittén.

Till grund för verksamheten ligger det reviderade samarbetsprogram som fastställdes av social- och hälsovårdsministrarna vid 1988 års nordiska socialpolitiska ministerrådsmöte i Sverige. Vid detta möte diskuterades även bl.a. förslag till nordisk handlingsplan mot cancer och samnordiska insatser mot aids. Förslag till nordisk handlingsplan mot cancer kommer att föreläggas Nordiska rådet vid dess session i Stockholm våren 1989.

Under år 1988 har nya socialförsäkringskonventioner med Storbritannien och Luxemburg trätt i kraft. Vidare har nya socialförsäkringsavtal undertecknats med Belgien och Kap Verde. Överläggningar har hållits med Grekland, Jugoslavien och Förbundsrepubliken Tyskland om revision av gällande avtal.

Överenskommelser med Algeriet respektive DDR om sjukvårdsförmåner för tillfälliga besökare trädde i kraft år 1988. En liknande överenskommelse med Polen har undertecknats i november 1988 och förhandlingar i samma ämne har slutförts med Australien.

Med Australien har även diskuterats en överenskommelse om samarbete på läkemedelsområdet.

I 1. Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.

1987/88	Utgift	24 298 000
1988/89	Anslag	27 498 000
1989/90	Förslag	26 812 000

Från anslaget bekostas bl.a. deltagande i Förenta nationernas (FN) och Världshälsoorganisationens (WHO) verksamhet, bilateralt samarbete på social- och hälsovårdsområdet, internationellt – särskilt nordiskt – socialpolitiskt samarbete samt riksförsäkringsverkets medlemskap i International Social Security Association (ISSA).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Utgifter för svenskt deltagande i reguljära mellanstatliga sammankomster (FN, UNICEF, WHO)	315 000	19 000
2. Bidrag till internationella organisationer (WHO, ISSA)	23 521 000	-927 000
3. Bidrag till FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel	347 000	14 000
4. Stöd till narkotikabekämpning i utvecklingsländerna	500 000	-
5. Nordiskt och bilateralt samarbete på social- och hälsovårdsområdet	1 991 000	64 000
6. Övrigt	824 000	144 000[1]
Summa utgifter	**27 498 000**	**-686 000**

[1] Medel för vissa internationella resor har överförts till anslaget E 1. Socialstyrelsen.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag det sammanlagda anslagsbehovet till 26 812 000 kr. Jag har därvid beräknat ett engångsbelopp om 250 000 kr. till den europeiska organisationen för hälso- och sjukvårdsadministration, "European Health Management Organization", i vilken Sverige är medlem. Minskningen under anslagsposten 2 avser bidraget till WHO och beror på förändring av dollarkursen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 26 812 000 kr.

I 2. Vissa internationella kongresser i Sverige

1987/88	Utgift	2 000 000
1988/89	Anslag	1 010 000
1989/90	Förslag	723 000

Föredragandens överväganden

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med 723 000 kr. 500 000 kr. beräknas för kostnader för Europarådets handikappmöte i Stockholm år 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa internationella kongresser i Sverige* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 723 000 kr.

I 3. Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer

Nytt anslag (förslag) 1 000 000

Från detta anslag bekostas medverkan i Europeiska gemenskapernas (EG) aktionsprogram mot cancer "Europe against Cancer" som EG:s ministerråd beslutade om år 1985.

Föredragandens överväganden

Sverige har sedan år 1986 i viss utsträckning genom observatörer deltagit i EG:s aktionsprogram mot cancer. Härvid har Cancerfonden aktivt medverkat. Programmets inriktning ligger väl i linje med svenska åtgärder och strävanden på cancerområdet. Programmet omfattar i första hand förslag till förebyggande åtgärder genom information och utbildning. Vidare ingår åt-

gärder för tidig upptäckt av cancer. Tobaksfrågorna utgör en viktig del av programmet. Programmets forskningsdel är samtidigt en del av och finansieras genom EG:s medicinska forskningsprogram i vilket medicinska forskningsrådet (MFR) sedan flera år deltar.

Jag anser att ett ökat svenskt engagemang är väsentligt och vill föreslå att överläggningar tas upp om en bredare svensk medverkan i programmet under dess andra etapp åren 1990–1994. Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med 1 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

Sid			Kronor
1	**Översikt**		
	Femte huvudtiteln		
14	**A.**	**Socialdepartementet m.m.**	
14	1.	Socialdepartementet, förslagsanslag	29 131 000
15	2.	Utredningar m.m., reservationsanslag	28 660 000
15	3.	Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet, reservationsanslag	40 112 000
16	4.	Informationsförsörjning, reservationsanslag	1 270 000
17	5.	Insatser mot aids, reservationsanslag	226 000 000
			325 173 000
20	**B.**	**Administration av socialförsäkring m.m.**	
		Inledning	
26	1.	Riksförsäkringsverket, förslagsanslag	400 724 000
30	2.	Allmänna försäkringskassor, förslagsanslag	513 000 000
			913 724 000
34	**C.**	**Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.**	
		Inledning	
36	1.	Allmänna barnbidrag, förslagsanslag	10 350 000 000
38	2.	Bidrag till föräldraförsäkringen, förslagsanslag	2 004 000 000
39	3.	Vårdbidrag för handikappade barn, förslagsanslag	750 000 000
40	4.	Bidragsförskott, förslagsanslag	1 984 000 000
40	5.	Barnpensioner, förslagsanslag	230 000 000
41	6.	Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn, förslagsanslag	7 100 000
42	7.	Bidrag till kostnader för internationella adoptioner, reservationsanslag	30 000 000
			15 355 100 000
43	**D.**	**Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom**	
		Inledning	
57	1.	Bidrag till sjukförsäkringen, förslagsanslag	7 811 000 000
58	2.	Folkpensioner, förslagsanslag	58 080 000 000
60	3.	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension, förslagsanslag	1 230 000 000

61	4.	Vissa yrkesskadeersättningar m.m., förslagsanslag	2 500 000
62	5.	Bidrag till ersättning vid närståendevård, förslagsanslag	4 500 000
			67 128 000 000
63	**E.**	**Hälso- och sjukvård m.m.**	
		Inledning	
71	1.	Socialstyrelsen, förslagsanslag	180 970 000
74	2.	Statlig kontroll av läkemedel m.m., förslagsanslag	1 000
76	3.	Statens rättskemiska laboratorium, förslagsanslag	25 403 000
78	4.	Statens rättsläkarstationer, förslagsanslag	29 368 000
80	5.	Rättspsykiatriska stationer och kliniker, förslagsanslag	97 955 000
82	6.	Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, förslagsanslag	6 940 000
85	7.	WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar, förslagsanslag	2 019 000
86	8.	Statens institut för psykosocial miljömedicin, förslagsanslag	3 800 000
		Statens bakteriologiska laboratorium:	
89	9.	Uppdragsverksamhet, förslagsanslag	1 000
92	10.	Centrallaboratorieuppgifter, förslagsanslag	41 763 000
94	11.	Försvarsmedicinsk verksamhet, förslagsanslag	4 346 000
94	12.	Utrustning, reservationsanslag	3 190 000
95	13.	Bidrag till hälsoupplysning m.m., reservationsanslag	3 620 000
96	14.	Epidemiberedskap m.m., förslagsanslag	15 574 000
99	15.	Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut	10 900 000
100	16.	Bidrag till allmän sjukvård m.m., förslagsanslag	4 556 682 000
101	17.	Specialistutbildning av läkare m.m., reservationsanslag	34 990 000
103	18.	Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig, reservationsanslag	65 865 000
106	19.	Driftkostnader för beredskapslagring m.m., förslagsanslag	56 935 000
107	20.	Investeringsersättningar enligt läkarutbildningsavtal m.m., förslagsanslag	133 000 000
			5 273 322 000

110	**F.**	**Omsorg om barn och ungdom**	
		Inledning	
113	1.	Bidrag till kommunal barnomsorg, förslagsanslag	10 330 000 000
115	2.	Bidrag till hemspråksträning i förskolan, förslagsanslag	34 000 000
116	3.	Barnmiljörådet, förslagsanslag	4 173 000
118	4.	Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, förslagsanslag	4 290 000
			10 372 463 000
120	**G.**	**Omsorg om äldre och handikappade**	
		Inledning	
126	1.	Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m., förslagsanslag	3 062 850 000
128	2.	Bidrag till färdtjänst, förslagsanslag	566 000 000
129	3.	Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., förslagsanslag	37 513 000
131	4.	Nämnden för vårdartjänst, förslagsanslag	34 928 000
134	5.	Ersättning till televerket för texttelefoner, förslagsanslag	33 000 000
135	6.	Ersättning till postverket för befodran av blindskriftsförsändelser, förslagsanslag	48 918 000
136	7.	Kostnader för viss verksamhet för handikappade, förslagsanslag	38 977 000
139	8.	Statens hundskola, förslagsanslag	1 000
141	9.	Statens handikappråd, förslagsanslag	4 351 000
142	10.	Bidrag till handikapporganisationer, reservationsanslag	70 619 000
144	11.	Bilstöd till handikappade, reservationsanslag	262 127 000
145	12.	Omställningsbidrag till hundskolan	1 600 000
			4 160 884 000
147	**H.**	**Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik**	
		Inledning	
154	1.	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, reservationsanslag	7 814 000
155	2.	Bidrag till missbrukarvård m.m., förslagsanslag	860 000 000
157	3.	Bidrag till organisationer, reservationsanslag	55 015 000

161	4.	Utvecklings- och försöksverksamhet, reservationsanslag	32 276 000
			955 105 000
163	**I.**	**Internationell samverkan**	
		Inledning	
164	1.	Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m., förslagsanslag	26 812 000
165	2.	Vissa internationella kongresser i Sverige, reservationsanslag	723 000
165	3.	Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer, reservationsanslag	1 000 000
			28 535 000
		Totalt för socialdepartementet	**104 512 306 000**

gotab 87968, Stockholm 1989

Prop.
1988/89:100
Bil. 8

Kommunikationsdepartementet
(sjätte huvudtiteln)

Översikt

Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde omfattar väg-, järnvägs-, sjö- och lufttransporter, post- och telekommunikationer, trafiksäkerhet samt forsknings- och utvecklingsverksamhet på transportområdet. Till kommunikationsdepartementet hör också bl.a. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) och statens geotekniska institut (SGI).

Det ungefärliga antalet anställda vid myndigheterna under kommunikationsdepartementet framgår av nedanstående sammanställning.

Myndighet	Antal anställda* 1988	Myndighet	Antal anställda* 1988
Vägverket	8 200	Televerket	43 200
Trafiksäkerhetsverket	680	Transportrådet	58
Statens järnvägar	28 000	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	800
Banverket	6 700	Statens väg- och trafikinstitut	200
Sjöfartsverket	1 390	Statens geotekniska institut	79
Handelsflottans pensionsanstalt	5	Transportforskningsberedningen	14
Handelsflottans kultur- och fritidsråd	37		
Luftfartsverket	3 060		
Statens haverikommission	8		
Postverket	66 600		

* Exkl. de anställda vid statliga bolag.

Inriktning

Riksdagen fattade under våren 1988 beslut om en ny trafikpolitik. Beslutet omfattar inriktningen av trafikpolitiken inför 1990-talet samt en rad åtgärder inom transportsektorns olika delar. Trafikpolitiken befinner sig nu i en genomförandefas.

Det trafikpolitiska beslutet innebär bl.a. att en rad administrativa och organisatoriska frågor måste lösas, framför allt inom järnvägssektorn. De av riksdagen fastslagna målen och riktlinjerna för trafikpolitiken innebär

också krav på en fortsatt intensiv och kontinuerlig uppföljning av utvecklingen inom transportsektorn och kommer att kräva beslut om åtgärder på många områden under de kommande åren.

Underhållet av trafikens infrastruktur hör till de viktiga frågorna inför nästa budgetår. Under de senaste åren har trafikutvecklingen varit sådan att ökningstalen inom flera sektorer vida överskridit tidigare gjorda prognoser. Den mest allvarliga effekten jämte en ökad miljöpåverkan är att vägarna till följd av en trafikökning med ca 5–6% per år slits ned i betydligt snabbare takt än vad man tidigare räknat med. Kraftfulla åtgärder måste därför vidtas för att bryta nedslitningen och få till stånd en bättre vägstandard.

Till andra viktiga områden hör den fortsatta utvecklingen av en samordnad långsiktig investeringsplanering inom transportsektorn. En ny nordisk handlingsplan för infrastrukturinsatser i sex prioriterade områden har fastlagts, och arbetet för att Sverige skall kunna fungera som en naturlig del av en gemensam europeisk transportmarknad fortsätter i enlighet med riksdagens beslut.

Utvecklingen inom transportområdet

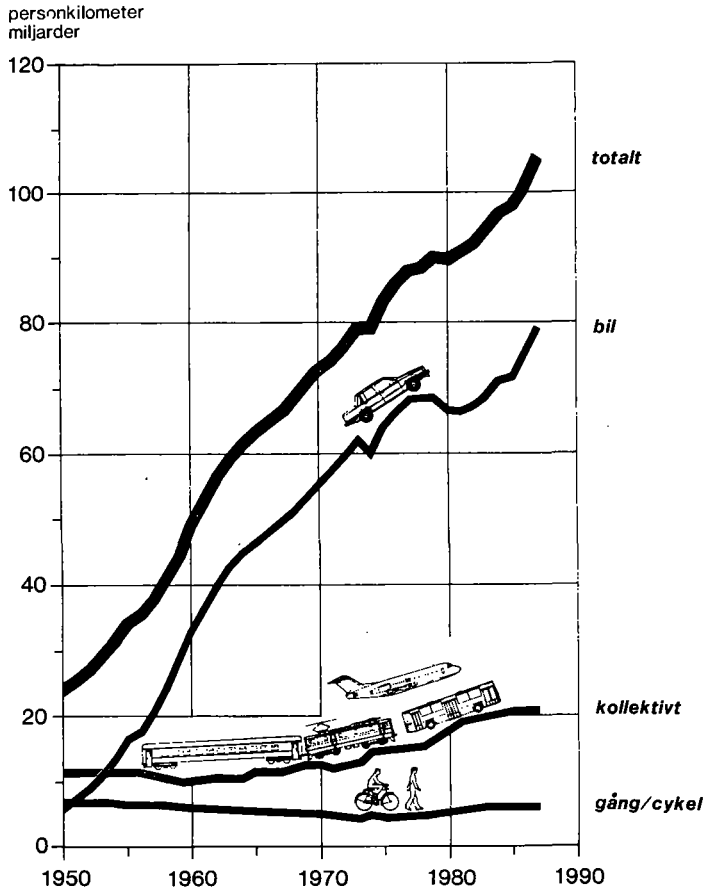
Persontrafiken har totalt sett ökat kraftigt under efterkrigstiden *(Fig. 1)*. Enbart sedan år 1970 har trafiken ökat med 40%. Resandet mätt i antal mil per person och år har ökat från 800 mil år 1970 till 1 250 mil år 1987.

Privatbilismen har ökat snabbt under hela efterkrigstiden, bortsett från en stagnationsperiod under 1970-talet. Persontransportarbetet har ökat från 55 miljarder personkilometer år 1970 till 79 miljarder personkilometer år 1987. Personbilens andel av det totala persontransportarbetet har dock inte ökat utan varierat omkring 75%.

Personbilstrafiken dominerar dels i medelstora tätorter, dels vid regionala resor samt för relativt korta interregionala resor. Även på så långa avstånd som 100 mil svarar dock personbilen för 40% av trafikarbetet. Endast en tredjedel av de totala bilresorna är arbets- och tjänsteresor – över hälften är fritidsresor. Kollektivtrafiken spelar en roll för lokalresor framför allt i tätorter med fler än 25 000 invånare. För de regionala resorna varierar kollektivtrafikandelen främst beroende på standard och trafikunderlag. När det gäller de interregionala resorna ökar de kollektiva transportmedlen sina andelar med ökat resavstånd.

Järnvägens transportarbete ökade från 4,6 miljarder personkilometer år 1970 till 6,2 miljarder år 1987. I den regionala tågtrafiken, som ofta utförs som entreprenadtrafik åt trafikhuvudmännen, har en betydande ökning skett under 1980-talet. För den interregionala trafiken har emellertid sedan år 1980 märkts en viss nedgång, men den befinner sig fortfarande på en högre nivå än under 1970-talet. Inrikesflyget har däremot ökat kontinuerligt och dess persontransportarbete har nästan femfaldigats under perioden 1970–1987.

Antalet resor i utrikes trafik ökade från 47 milj. år 1970 till 81 milj. år 1985. Den övervägande delen av resorna företogs med bil. Bilresorna har också stått för huvuddelen av ökningen under perioden. Även busstrafik

Figur 1. Persontransporter 1950 – 1987
(Källa: Transportrådet)

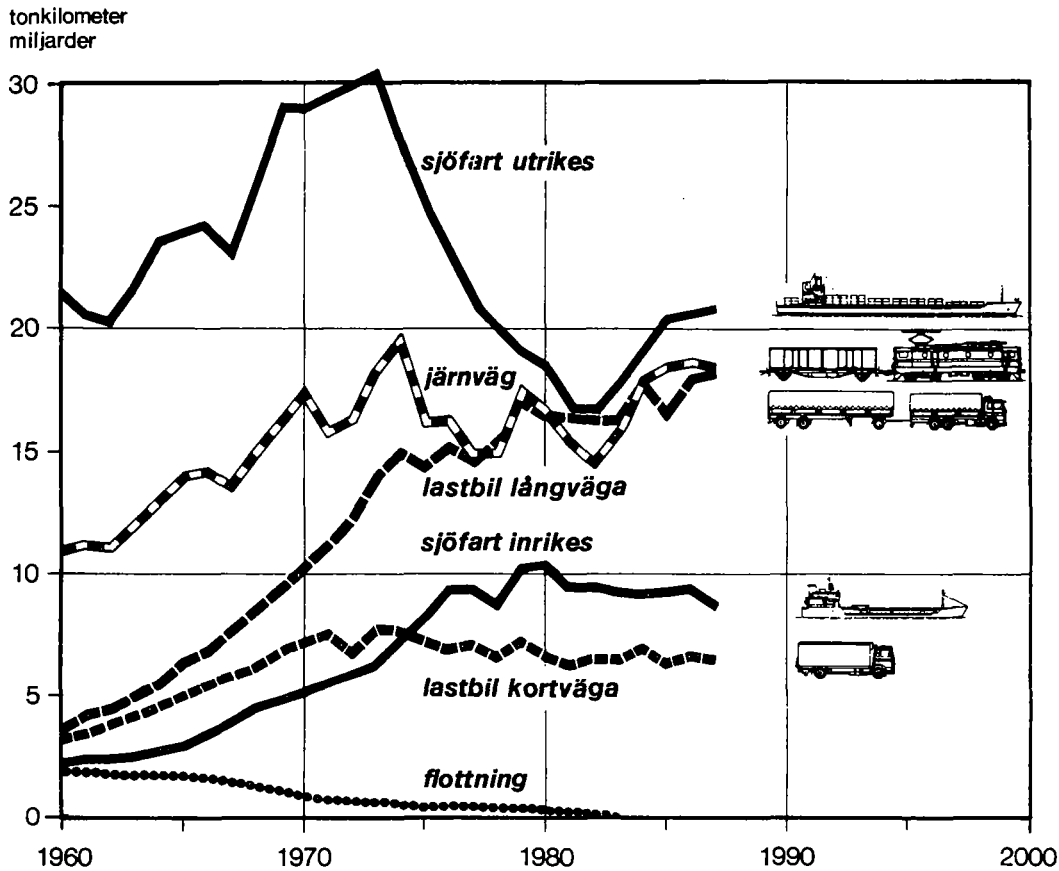
och flygtrafik har ökat kraftigt, medan det utrikes resandet på järnväg har haft en lugnare utveckling.

Transportrådet (TPR) har utvecklat ett prognossystem för persontransporter och låtit göra prognoser över den ekonomiska utvecklingen och de regionala konsekvenserna av denna till år 2020. Med en real inkomstökning på drygt 1 % per år och en fortsatt koncentration av befolkningen till de större tätorterna bedömer TPR att ökningen av det totala transportarbetet blir ca 50 % till år 2020. Utvecklingen kan variera år från år och det finns mycket som talar för att ökningstakten blir snabbare hitom sekelskiftet än bortom.

Ökningen beror enligt TPR på flera samverkande faktorer, bl. a. ökad reskonsumtion till följd av ökade inkomster. Resandets omfattning och inriktning påverkas emellertid starkt av hur transportsystemen byggs ut och de ekonomiska villkoren för dessa. Särskilt gäller detta biltrafiken, som med skilda förutsättningar bedöms öka med mellan 30 och 60 % fram till år 2020.

Transportarbetets utveckling är för *godstrafiken* liksom för persontrafi-

ken nära förknippad med den ekonomiska utvecklingen i samhället. Efter en kraftig uppgång under 1960-talet stagnerade utvecklingen efter år 1974 och har sedan dess fluktuerat mer än tidigare (*Fig. 2*). Den transporterade godsmängden nådde år 1970 sitt maximum på 513 milj. ton och har sedan dess minskat till drygt 400 milj. ton år 1986. De långväga transporternas andel har dock ökat under perioden.

Figur 2. Godstransporter inom Sverige 1960 – 1987
(Källa: Transportrådet)

Lastbilstrafikens totala transportarbete ökade från ca 3 miljarder tonkilometer år 1950 till ca 25 miljarder år 1987. Särskilt de långväga transporterna ökade snabbt från drygt en miljard tonkilometer i början av 1950-talet till drygt 18 miljarder tonkilometer år 1987. De kortväga lastbilstransporterna ökade under perioden 1950 – 1987 från 1,5 till 6,5 miljarder tonkilometer. Under 1980-talet har lastbilstrafikens transportarbete varit relativt konstant.

Utrikes transporter med lastbil har utvecklats snabbt, från 0,2 milj. ton år 1950 till ca 15 milj. ton år 1987. Transportarbetet för utrikestransporter

inom Sverige utgör för närvarande ca 20% av lastbilstrafikens totala transportarbete i landet.

Järnvägens transportarbete mer än fördubblades från 8 miljarder tonkilometer år 1950 till drygt 18 miljarder tonkilometer år 1987. Utvecklingen var kraftigast under 1960-talet då malm- och utlandstransporterna ökade snabbt. Ökningen fortsatte till år 1974 men stagnerade under 1970-talet som helhet. Bortfallet kan till stor del hänföras till minskad efterfrågan på produkter från basindustrierna, främst malm samt stål- och skogsprodukter. För järnvägen utgör de långväga transporterna den helt dominerande delen av transportarbetet.

Utrikestransporterna med järnväg trefaldigades under perioden 1950–1980, från 9 milj. ton till 28 milj. ton. Denna godsmängd var år 1987 drygt 21 milj. ton. Malmtransporterna svarade för 63% av den totala utrikes godsmängden med järnväg år 1987. Transportarbetet för utrikes transporter inom Sverige utgjorde år 1983 ca en tredjedel av järnvägens totala transportarbete i landet. Denna andel har ökat successivt.

Sjöfartens inrikes transportarbete var under 1950-talet och halva 1960-talet konstant, ca 2,5 miljarder tonkilometer. Under andra hälften av 1960-talet samt under 1970-talet expanderade sjöfarten och transportarbetet uppgick år 1987 till knappt 9 miljarder tonkilometer. Denna tillväxt beror på en ökning av oljetransporterna som följd av en omstrukturering av transporterna från utrikes sjöfart till inrikes i samband med övergång till inhemsk raffinering. Mellan åren 1980 och 1985 har sjöfartens inrikes transportarbete legat på ganska konstant nivå.

Sjöfarten svarar för den dominerande delen av utrikestransporterna och godsmängden nästan tredubblades under efterkrigstiden från 28 milj. ton år 1950 till drygt 78 milj. ton år 1987. Sjöfartens andel av den utrikes transporterade godsmängden minskade emellertid under samma period från 75 till 68%. Transportarbetet för utrikes sjöfart utmed svenska kusten uppgick år 1987 till 21 miljarder tonkilometer. Det är således drygt dubbelt så stort som det inrikes transportarbetet med sjöfart. Transportarbetet i utrikes sjöfart utmed svenska kusten minskade emellertid successivt mellan åren 1974 och 1982, bl.a. som följd av en omfördelning mellan utrikes och inrikes transporter och från hamnar på östkusten till hamnar på västkusten. Från år 1982 har dock transportarbetet ökat.

Inrikes godstransporter med flyg utvecklades snabbt under 1950- och 1960-talen medan nivån har varit relativt konstant under 1970-talet. Under 1980-talet har dock en kraftig ökning skett. År 1987 transporterades ca 16000 ton gods med flyg exkl. post. Utrikes flygfrakt har liksom inrikes utvecklats snabbt under 1950- och 1960-talen och låg under 1970-talet på en nivå omkring 55000 ton. År 1987 transporterades ca 76000 ton, vilket innebär en ökning med ca 40% jämfört med 1970-talets nivå.

När det gäller den framtida utvecklingen har TPR gjort en översyn av den tidigare utarbetade godstransportprognosen för år 2000 och kompletterat denna med en utblick mot år 2020. Det totala godstransportarbetet beräknas öka med i genomsnitt knappt 1% per år fram till sekelskiftet, vilket är en lägre ökningstakt än under 1970-talet då ökningen var drygt

2 % per år. Malm-, energi- och byggtransporter stagnerar men bortsett från dessa typer av transporter bedöms ökningstakten bli 1 – 2 % per år för inrikestransporter och 2 – 3 % per år för utrikestransporter. Efter år 2000 beräknas tillväxten bli något lägre med viss reservation för energitransporternas omfattning och struktur.

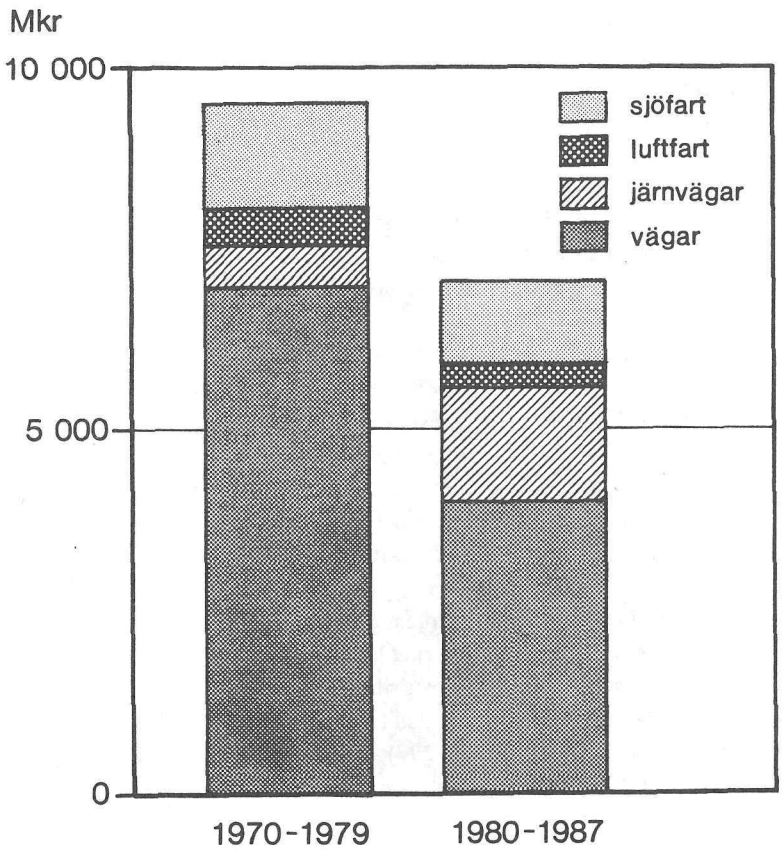
De offentliga *investeringarna i infrastrukturen* för transporter uppgick under första hälften av 1980-talet till i genomsnitt ca 7,5 miljarder kronor per år i 1987 års penningvärde. Staten svarade därvid för omkring 4 miljarder kronor. Under perioden 1985 – 1987 uppgick investeringarna till 6,2 miljarder kronor per år i 1987 års penningvärde. Genom olika riksdagsbeslut de senaste åren har emellertid angetts en högre investeringsnivå med ytterligare 2 miljarder kronor per år under de närmaste 10 åren för investeringar i järnvägar och vägar. I jämförelse med 1970-talet har investeringarna minskat räknat i fasta priser. Under perioden 1970 – 1979 investerades i genomsnitt 9,5 miljarder kronor per år.

Det är framför allt statliga och kommunala investeringar i vägar och gator som minskat. Inom väg- och gatuhållningen har emellertid samtidigt en tyngdpunktsförskjutning skett från investeringar till underhåll.

Under senare delen av 1980-talet har investeringarna i järnvägar varit tämligen konstanta realt. Frånsett vissa speciella utbyggnadsobjekt, främst i Stockholmsregionen, avser emellertid järnvägsinvesteringarna endast i mindre utsträckning ny- eller ombyggnad av banor utan innefattar i huvudsak spårupprustning. Investeringarna i järnvägarna motsvarar därmed till viss del underhållsinsatserna inom väg- och gatuhållningen.

Investeringarna i sjöfart – främst hamnar och farleder – har under 1980-talet minskat från ca 1,5 miljarder kronor per år till ca ca 700 milj. kr. per år i 1987 års penningvärde. Merparten utgörs av kommunala investeringar i hamnar.

Investeringarna i luftfart – främst flygplatser – varierar kraftigt beroende på förekomsten av stora enskilda projekt. Under perioden 1970 – 1987 har den undre nivån legat på 200 – 300 milj. kr. per år i 1987 års penningvärde. Vid mitten av 1970-talet uppnåddes ett maximum med 1,1 miljard kronor under ett år i samband med utbyggnaden av Arlanda flygplats. Större delen av infrastrukturinvesteringarna inom luftfarten är statliga.

Figur 3. Investeringar i infrastruktur. Genomsnitt per år. Milj. kr. i 1987 års priser

(Källa: Transportrådet)

Vägväsende

Det totala vägnätet i landet omfattar ca 420 000 km. Statsvägnätet har en längd av ca 98 500 km, kommunala vägar och gator ca 38 000 km och enskilda vägar ca 280 000 km. Av de kommunala vägarna erhåller ca 5 800 km statligt bidrag och av de enskilda vägarna ca 71 000.

För närvarande upplåts praktiskt taget hela det svenska riksvägnätet och över 90 % av länsvägarna för 10 tons axeltryck, 16 tons boggitryck och 51,4 tons bruttovikt.

Enligt 1988 års trafikpolitiska beslut är det övergripande målet för väghållningen *att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall*

erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. För vägpolitiken har sex delmål lagts fast

- ansvaret för väghållningen skall vara lämpligt avgränsat
- vägkapitalet måste säkras
- en god miljö skall åstadkommas
- trafiksäkerheten måste förbättras
- vägnätet skall bidra till ett effektivt resursutnyttjande
- en tillfredsställande standard skall säkerställas på hela vägnätet.

Vägverket har i sin anslagsframställning visat på mycket stora behov av medel vad gäller driften och underhållet av det statliga vägnätet. För år 1989 har riksdagen anslagit 4 925 milj. kr. till drift av statliga vägar. För år 1990 begär vägverket 6 200 milj. kr.

För att vägnätet skall kunna fungera effektivt måste resurserna till underhållet av de statliga vägarna ökas väsentligt. Vägverket begär i anslag en ökning med över 1 miljard kronor jämfört med vad verket begärde till drift av statliga vägar för år 1989. De ökade behoven av medel motiveras av att vägnedbrytningen har ökat i betydligt större omfattning än vad som tidigare har förutsetts, främst på grund av en ovanligt stor trafikökning i kombination med en låg investeringsnivå och ett otillräckligt vägunderhåll.

Med hänsyn till samhällsekonomin är det emellertid inte möjligt att över statsbudgeten anvisa medel i den omfattning som vägverket har föreslagit. Regeringen bedömer dock att en viss förstärkning av driftanslaget för budgetåret 1989/90 utöver den höjda nivå som angetts i den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) kan ske. För budgetåret 1989/90 föreslås 5 460 milj. kr. anvisas. Detta innebär att det trafikpolitiska beslutet fullföljs med en anslagshöjning i ett andra steg för år 1990. Genom denna höjning bör det – trots de kostnadsökningar som har skett och som kan förväntas – bli möjligt att nå den i det trafikpolitiska beslutet angivna reala förstärkningen av driftsanslaget med 500 milj. kr.

Den av regeringen föreslagna förstärkningen av anslaget till driften av de statliga vägarna är emellertid inte tillräcklig för att på längre sikt säkerställa ett tillfredsställande underhåll av *hela* vägnätet i enlighet med de i den trafikpolitiska propositionen angivna målen för väghållningen. På kort sikt måste därför inriktningen vara att med tillgängliga resurser sträva efter bästa möjliga måluppfyllelse. På längre sikt måste ytterligare resurser tillföras driften av vägarna.

Regeringen anser det angeläget att nu överväga ytterligare finansieringskällor avseende väghållningen av det statliga vägnätet. Vägverket kommer därför att få i uppdrag att utreda och redovisa förutsättningarna för en avgiftsfinansiering av väghållningen.

För investeringar i riksvägar och i olika länstrafikanläggningar föreslår regeringen att medel anslås i enlighet med 1988 års trafikpolitiska beslut vilket innebär sammanlagt 2 388 milj. kr. budgetåret 1989/90 för dessa ändamål.

År 1990 är det tredje året i det tioåriga bärighetsprogrammet. Regeringen föreslår att 622 milj. kr. anvisas till programmet i enlighet med den investeringsplan som har lagts fast.

Riksdagen fastställde våren 1988 målen för trafiksäkerhetsarbetet inför 1990-talet. Trafiken skall enligt dessa mål göras säkrare för alla trafikanter, framför allt för de oskyddade trafikanterna.

Den nedåtgående trenden på trafikolycksområdet upphörde under de första nio månaderna under år 1988. För att vända denna negativa trend måste trafiksäkerhetsarbetet intensifieras.

Trafiksäkerhetsrådet har i juni 1988 antagit ett trafiksäkerhetsprogram för perioden 1989/90–1991/92. Det samordnade trafiksäkerhetsarbetet börjar nu också finna sina former för samarbete på regional och lokal nivå.

Sedan den 1 april 1988 gäller krav på användning av bilbälte i baksätet på personbilar för alla åldrar. Trafiksäkerhetsverket har med det trafikpolitiska beslutet år 1988 fått bättre förutsättningar att bedriva ett effektivt trafiksäkerhetsarbete. Sedan den 1 juli 1988 har trafiksäkerhetsverket fått förstärkta resurser till analys och forskning.

Regeringen föreslår ett antal åtgärder för att öka kreativiteten, flexibiliteten och långsiktigheten i trafiksäkerhetsarbetet, nämligen att trafiksäkerhetsverket skall inordnas i ett treårigt budgetsystem, att en effektiv målstyrning kommer till stånd samt att trafiksäkerhetsverkets verksamhet blir avgiftsfinansierad fullt ut. Vidare föreslås att trafiksäkerhetsverket blir huvudman för frågor om trafikmedicin och att verket skall bistå de allmänna ombuden i körkortsfrågor.

Järnvägar

Järnvägen har sedan en längre tid haft problem med minskade marknadsandelar i trafiken, växande ekonomiska underskott samt otillräcklig investeringstakt för att kunna erbjuda kunderna attraktiva transporter. Finansiellt har utvecklingen inneburit en ökad belastning på statsbudgeten samtidigt som järnvägen som transportmedel inte har kunnat tas i anspråk i önskvärd omfattning.

Genom 1988 års trafikpolitiska beslut har järnvägen fått förutsättningar att spela en viktig roll som ett mer konkurrenskraftigt, miljövänligt och energisnålt transportmedel. Med delningen av det gamla SJ i ett affärsinriktat trafikföretag, SJ, och i det nya banverket för infrastruktur har rollfördelningen på järnvägsområdet preciserats. Införandet av den s.k. vägtrafikmodellen där banverket nu tagit ansvar för infrastrukturen och SJ betalar avgifter för utnyttjandet av bannätet gör att SJ kan agera på liknande villkor som den konkurrerande landsvägstrafiken.

Den nya indelningen av järnvägsnätet i ett stomnät för fjärrtågstrafik och en grupp länsjärnvägar ger vidare bättre möjlighet till samordning mellan lokal och regional tågtrafik och länens busstrafik. För länsjärnvägarna har kommuner och landsting genom trafikhuvudmännen fått rätten att driva persontrafik samtidigt som investeringsmöjligheterna har förbättrats betydligt.

SJ har i samband med förändringen av de yttre ramarna och förutsätt-

ningarna för järnvägstrafiken inlett en omfattande omstrukturering av affärsverket SJ och SJ-koncernen. Det nya SJ som nu successivt växer fram har en helt ny organisation anpassad till kundernas krav och med ett decentraliserat resultatansvar. Målet är att SJ skall utveckla järnvägstrafiken och ekonomiskt gå ihop till år 1991. Fr. o. m. år 1992 skall SJ vidare ge ett sådant ekonomiskt överskott så att självfinansiering kan ske av nödvändiga investeringar och utdelning ges på det bundna kapitalet. För att kunna möta framtiden som ett modernt och rationellt trafikföretag kommer SJ att koncentrera verksamheten till för järnvägen utvecklingsbara områden.

I SJ:s åtgärdsprogram ingår också att lok och vagnar skall utnyttjas bättre genom nya tågplaner och effektivare verkstadsorganisation. Nya fordon skall tas fram för att erbjuda resenärerna snabbare, bekvämare och mer serviceutvecklade resemöjligheter. SJ:s stora innehav av mark och fastigheter skall med samma syfte exploateras och ge intäkter i stället för som i dag stora kostnader. Förbättrad kapitalanvändning och effektivare ekonomistyrning är andra exempel i det program som skall leda till ett SJ utan förluster. Programmet innebär också i övrigt att kraftfulla åtgärder vidtas för att förbättra och kundanpassa person- och godstrafiken. De nya planerna innebär en minskning med drygt 5 000 anställda under perioden 1988–1991. Den s. k. naturliga avgången under samma tid gör dock att 500–1 000 personer måste nyanställas per år trots minskningarna.

Regeringen går nu vidare på den inslagna vägen för att utveckla järnvägstrafiken på framtidsområden och skapa ett effektivare SJ. Som ett led i detta arbete föreslås att SJ får vissa ökade ekonomiska och administrativa beslutsbefogenheter på fastighets- och finansieringsområdet som mera liknar de som konkurrenterna har. Med hänvisning till den pågående omstruktureringen inom SJ och SJ-koncernen bedömer regeringen att det ännu inte finns underlag att ta ställning till en mer utvecklad målstyrning av SJ. Det betyder att de övergripande mål som angetts för statens järnvägar i 1988 års trafikpolitiska beslut alltjämt bör gälla som riktlinjer för SJ:s agerande. Syftet skall vara att SJ skall utvecklas till ett modernt, effektivt och kundinriktat trafikföretag med en sådan lönsamhet att de kan överleva av egen kraft.

Regeringen föreslår vidare att staten även i fortsättningen skall ta ansvar för regionalpolitiskt betydelsefull fjärrtågstrafik som inte kan komma till stånd på rent företagsekonomiska grunder. Detta sker genom att regeringen föreslår att 583,8 milj. kr. anvisas för ändamålet för budgetåret 1989/90. I detta belopp ingår bl. a. att sovvagnstrafiken på övre Norrland skall tryggas.

En utveckling av kombitrafiken är ett gemensamt intresse för näringslivet, transportmarknaden och samhället. Den är ett miljövänligt och konkurrenskraftigt alternativ till främst långtradartrafik på landsväg. För att utveckla SJ:s godstrafik och särskilt främja en fortsatt expansion av kombitrafiken föreslår regeringen ett utvecklingsbidrag på 455 milj. kr. Genom denna medelsberäkning har också förutsatts att en omstrukturering kan ske av SJ:s godstrafik i former som bidrar till en tillfredsställande transportförsörjning.

Till följd av 1988 års trafikpolitiska beslut inrättades den 1 juli 1988 ett banverk med ansvar för järnvägens infrastrukturfrågor. Banverket skall svara för drift och underhåll av det statliga järnvägsnätet. Vidare skall banverket, utifrån en samhällsekonomisk ståndpunkt, bevaka och ta initiativ till att järnvägens utvecklingsmöjligheter tas till vara i den del som avser infrastrukturen. Inom ramen för anvisade medel skall banverket bedriva verksamheten så effektivt som möjligt.

Genom att investeringar i järnvägsnätet fortsättningsvis skall grundas på samhällsekonomiska bedömningar, kan ett mer långsiktigt perspektiv anläggas på dessa än hittills då kortsiktiga effekter på SJ:s resultaträkning har haft en stor betydelse. Vidare kan man väga in faktorer i den samhällsekonomiska bedömningen som inte kommer till uttryck i de företagsekonomiska kalkylerna, t. ex. positiva miljöeffekter, regionalekonomiska effekter och låg olycksbenägenhet.

En av banverkets mest angelägna arbetsuppgifter blir att utarbeta metoder för en samhällsekonomisk bedömning av olika järnvägsprojekt. Enligt den av riksdagen beslutade ansvarsfördelningen ankommer det på banverket att upprätta långsiktiga verksamhetsplaner och, i mån av tillgång på medel, genomföra projekten i prioritetsordning.

Regeringens och riksdagens styrning av verksamheten kommer därmed inte att ske genom en prövning av enskilda järnvägsprojekt. Styrningen kan i stället ske genom att mål för verksamheten successivt formuleras och fastställs. Utöver de anslagsbehov för banverket år 1990 som angavs i den trafikpolitiska propositionen (1987/88:50) föreslår regeringen att 10,6 milj. kr. anvisas för den vid banverket inrättade järnvägsinspektionen. Genom bildandet av järnvägsinspektionen skapas ett fristående organ för säkerhetsfrågor. Inspektionen fattar självständigt beslut om säkerhetssystem och säkerhetsföreskrifter för spårtrafik och utövar tillsyn över denna. Vidare ankommer det på järnvägsinspektionen att besluta om undersökning av olyckor och olyckstillbud i spårtrafiken och av sådana driftstörningar som berör säkerheten.

Enligt 1988 års trafikpolitiska beslut skall eventuella merkostnader till följd av utlokaliseringen av banverkets huvudkontor till Borlänge inte finansieras med medel som anvisas för uppbyggande och bibehållande av järnvägens infrastruktur. Regeringen beräknar merkostnaderna för utlokaliseringen under perioden 1 juli 1988 – 31 december 1989 till 18 milj. kr.

Sjöfart

Riksdagen begärde i december 1987 förslag till sjöfartspolitiska åtgärder.

Bakgrunden till denna begäran var de senaste årens utveckling för den svenska sjöfarten, som sedan år 1975 följer en nedåtgående trend. Antalet svenskflaggade fartyg har minskat med drygt en tredjedel. Vid utgången av år 1987 fanns 418 fartyg om ca 2 milj. ton dödvikt.

Orsaken till den svenska handelsflottans minskning är huvudsakligen de internationellt sett höga bemanningskostnaderna. Svenska redare har i ökad utsträckning valt att driva fartyg under utländsk flagg med interna-

tionaliseringsavtal, vilket innebär att ca 1 200 svenska sjömän sysselsätts på utlandsflaggade fartyg.

Riksdagen har under år 1988 beslutat om omfattande sjöfartspolitiska stödåtgärder som syftar till att sänka redarnas bemanningskostnader på svenska fartyg i fjärrfart.

Ett särskilt bidrag införs fr. o. m. 1 januari 1989 till svenska rederier med 38 000 kr. per helårsanställd sjöman sysselsatt på svenskt handelsfartyg i fjärrfart. Därigenom kan kostnaden för lagstadgade och avtalsbundna sociala avgifter reduceras med hälften. Utöver detta bidrag införs även från samma datum ett särskilt statsbidrag som motsvarar den del av lönekostnaderna som avser sjömansskatt som erläggs för sjömän sysselsatta på svenskt handelsfartyg i fjärrfart.

De sjöfartspolitiska åtgärderna innebär att redarnas bemanningskostnader sänks till internationaliseringsavtalets nivå, dvs. en sänkning med ca 40 %. Den totala kostnaden för staten beräknas för budgetåret 1989/90 till 550 milj. kr.

Sjöfartsverket har fr. o. m. 1 juli 1987 övergått till affärsverksform vilket innebär att verket disponerar sina inflytande löpande inkomster inkl. de allmänna sjöfartsavgifterna. Verket har som mål att höjningen av sjöfartsavgifterna skall hållas inom inflationsramen och att full kostnadstäckning skall eftersträvas vid prissättning på de produkter och tjänster som verket erbjuder. Statsmakternas styrning av sjöfartsverkets verksamhet har blivit mer övergripande och på grundval av verkets rullande treårsplan fastställs verkets servicemål och ekonomiska mål.

Den övervägande delen av godstransporterna till och från Sverige sker sjöledes. Sjöfartsverket bedömer i treårsplanen för åren 1989–91 att den ekonomiska tillväxten i världshandeln medför en i huvudsak oförändrad fartygstrafik och fortsatt hög godsomsättning i de svenska hamnarna.

Luftfart

Luftfartsverkets marknad har utvecklats gynnsamt de senaste åren. Trafiktillväxten inom inrikesflyget och särskilt regionalflyget är markant. För regionalflygets del har ökningen under de senaste åren legat på mer än 25 % per år. Trots att inrikesflyget numera befordrar mer än 7 milj. passagerare per år gör verket den bedömningen att tillväxtpotentialen är betydande. Luftfartsverket räknar i sina prognoser med en ökning av passagerarantalet i inrikestrafiken på ca 8 % per år mellan åren 1988 och 1990. För den reguljära utrikestrafiken räknar verket med en ökning på 7 % och för charter med 4 % under samma period.

Till följd av inrikesflygets starka tillväxt håller kapaciteten på att bli otillräcklig framför allt på Arlanda. Det är därför enligt verket viktigt att den kapacitet som finns tillgänglig i första hand används för sådan trafik som har betydelse för en tillfredsställande flygtransportförsörjning.

För kommande treårsplan bedömer verket att investeringar om sammanlagt 2 750 milj. kr. i löpande priser behöver genomföras. Detta är en ökning med ca 700 milj. kr. jämfört med gällande treårsplan.

Verket anger i treårsplanen att det soliditetsmål på 45 % som fastställts för verksamheten inte kan följas om det föreslagna investeringsprogrammet skall kunna genomföras. Man anger att investeringsvolymen under treårsperioden skulle behöva minskas med närmare 700 milj. kr. för att bibehålla gällande mål. Verket föreslår därför ett sänkt soliditetsmål till 40 % för att kunna genomföra investeringsprogrammet.

Regeringen förordar ett bibehållet soliditetsmål vilket innebär ett i princip oförändrat investeringsutrymme under kommande treårsperiod. Genom att regering och riksdag lägger fast långfristiga mål för soliditet, avgiftshöjningar och ekonomiskt resultat blir det en viktig uppgift för verket att prioritera sina investeringar, effektivisera verksamheten och finna kostnadseffektiva lösningar på olika kapacitetsproblem. Regeringen anser i detta sammanhang att sådana investeringar som kan lösa kapacitetsproblemen på Arlanda måste prioriteras.

Det s. k. SILA-protokollet sätter gränser för vad verket kan ta ut i avgiftshöjningar. Staten skall enligt detta verka för att luftfartsverkets avgifter skall höjas med lägre procenttal än inflationen.

Regeringen anser att den begränsning som följer av SILA-protokollet i detta avseende bör hävas. Därmed skulle avgiftssystemet kunna användas som ett rörligt styrmedel, vilket är önskvärt i den expansionsfas som luftfarten nu befinner sig i.

Regeringen föreslår vidare att beslutanderätten i fråga om luftfartstaxor delegeras till luftfartsverket. Regeringen fattar för närvarande beslut om landningsavgift, passageraravgift, undervägsavgift samt den fasta avgiftsdelen i den s. k. tvådelade tariffen för det tunga inrikesflyget. Luftfartsverket beslutar redan om övriga avgifter.

Luftfartsverket föreslås få nämnda befogenheter fr. o. m. den 1 juli 1989.

Postväsende

Enligt flera genomförda undersökningar står sig svensk postservice väl i ett internationellt perspektiv. Detta gäller både portoutveckling och befordringsstandard för brev. Den allmänna inriktningen av verksamheten under den närmaste treårsperioden kommer att innebära en fortsatt kundorientering och en koncentration på postens grundläggande uppgifter, dvs. att förmedla brev, paket och betalningar från alla till alla.

Statsmakternas styrning av postens verksamhet sker genom att mål läggs fast för servicen samt att vissa krav formuleras på verksamheten. För treårsperioden 1990–1992 bör målet vara att 95 % av normalbreven skall befordras över natt samt att den rikstäckande kassaservicen bibehålls. Vidare bör det ekonomiska resultatet motsvara ca 5 % av omsättningen för att möjliggöra nödvändiga investeringar och konsolidering.

Målen för servicen samt förväntad volymtillväxt med 3–4 % för brev under den kommande treårsperioden kommer att kräva fortsatta stora investeringar i utrustning och lokaler.

Telekommunikationer

Teletrafiken har ökat starkt under senare år. Trafiken beräknas fortsätta att växa kraftigt under de närmaste åren. En bidragande orsak är att olika former av datakommunikation väntas öka med ca 30 % per år. Telefontrafikens tillväxt är relativt sett mycket lägre (ca 5 %) men av stor omfattning i absoluta tal.

Sverige är världens telefontätaste land. Den höga telefonanslutningen är betydelsefull när det gäller att tillgodose det växande behovet av data- och textkommunikation. Sverige har också fler dataanslutningar per invånare än i något annat land i Europa.

Telefonnättjänsten är fortfarande dominerande bland televerkets tjänster. Elektronikens utveckling och användning inom telekommunikationsområdet gör dock att nya viktiga tjänster växer fram. Snabbast ökar tjänster när det gäller kommunikation av data och text av olika slag.

Riksdagen fattade under våren beslut om inriktningen av telepolitiken. Enligt beslutet skall telesystemet utformas så att det ger god tillgänglighet och service för de grundläggande telekommunikationerna. Som servicemål används framkomlighet, leveranstider och tid för felavhjälpning. Treårsplanen inriktas på att fullfölja beslutet.

Verksamheten kan komma att påverkas av en ökad konkurrens. Det s. k. anslutningsmonopolet kommer att helt ha upphävts under år 1989.

Televerket skall som affärsverk drivas enligt affärmässiga principer med krav på tillfredsställande lönsamhet. Verkets kostnader skall således täckas av intäkter från dem som utnyttjar tjänsterna. I princip skall varje tjänst bära sina kostnader.

Taxorna beräknas höjas med i genomsnitt 3 % per år. En viss taxeomläggning kommer även att genomföras.

Kollektivtrafik m. m.

Regeringen har beslutat att göra en översyn av transportrådets verksamhet. Översynen skall vara klar vid årsskiftet 1989/90.

Inom yrkestrafikområdet har riksdagen fattat beslut om en fortsatt avreglering. Behovsprövningen skall slopas även för persontransporter och ersättas med en skärpt lämplighetsprövning av den som söker trafiktillstånd.

Enligt riksdagsbeslutet som föregick lagen om handikappanpassad kollektivtrafik (1979:558) skall handikappanpassning genomföras under en tioårsperiod. Transportrådet avser att under budgetåret 1989/90 genomföra en utvärdering av systemet för handikappanpassning av kollektivtrafiken.

Genom det trafikpolitiska beslutet avsattes 50 milj. kr. för bidrag till kommuner och trafikhuvudmän för investeringar som underlättar för handikappade att använda kollektiva färdmedel. Bidragen avser att stimulera ytterligare åtgärder utöver vad nuvarande föreskrifter kräver.

Riksfärdtjänsten syftar till att ge gravt handikappade personer möjligheter att göra längre resor till normala kostnader. Resorna skall företas för

rekreation eller andra enskilda ändamål. En proposition med förslag till framtida utformning av riksfärdtjänsten kommer att presenteras under våren 1989.

1978 års trafikhuvudmannareform har inneburit en standardförbättring av den lokala och regionala kollektivtrafiken och även i övrigt medfört flera positiva effekter som t.ex. ökad produktionsvolym och resandefrekvens, lägre energiförbrukning och bättre miljö genom minskade avgasutsläpp. 1988 års trafikpolitiska beslut innebär ytterligare ett steg i trafikhuvudmannareformen genom att ansvaret för lokal och regional persontrafik på järnväg tillförs trafikhuvudmännen.

Forsknings- och utvecklingsverksamhet

För att effektiviteten inom transportsektorn skall kunna höjas krävs ett fortlöpande forsknings- och utvecklingsarbete rörande bl.a. fordon, transportsystem och transportorganisation. En målmedveten satsning på forsknings- och utvecklingsverksamhet är därför en viktig del av regeringens trafikpolitik.

För att skapa möjligheter för statens väg- och trafikinstitut (VTI) att effektivisera sin planering föreslås att institutet fortsättningsvis finansierar sina löpande investeringar med avskrivnings- och överskottsmedel. VTI föreslås också få ett särskilt anslag på 5 milj. kr. budgetåret 1989/90 för återanskaffningar av sin basutrustning.

Transportforskningsberedningen har under år 1988 fått en ny och mer ändamålsenlig organisation. Beredningen kommer under budgetåret 1989/90 att fortsätta arbetet med att utveckla miljövänlig och energieffektiv teknik för kollektivtrafik och regional järnvägstrafik, bl.a. med hjälp av det anslag på 100 milj. kr. som beredningen fått som en följd av det trafikpolitiska beslutet. Beredningen kommer också att i samarbete med tele- och postverken initiera ny samhällsinriktad forskning om informationsteknologins utveckling inom post- och telekommunikationerna.

Vädertjänst

Sverige är sedan starten med i den europeiska vädersatellitorganisationen Eumetsat. Organisationen står nu inför ett generationsbyte av satelliter. För att Sverige skall kunna vara med och påverka hur ett framtida meteorologiskt satellitsystem skall vara utrustat och därmed kunna påverka kostnaderna för systemet föreslår regeringen att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) tilldelas medel för att kunna delta i det europeiska planeringsarbetet på detta område.

SMHI har krav på sig att successivt föra över kostnader till uppdragsverksamheten. Detta har lett till att institutet i sin uppdragsverksamhet tar ut högre priser än vad t.ex. utländska vädertjänster gör. Bl.a. för att klara konkurrensen från dessa föreslår regeringen att SMHI får gå in som delägare i ett aktiebolag.

Arbetet med att få fram underlag för förslag till en regeringsöverenskommelse mellan Danmark och Sverige om fasta förbindelser över Öresund har fortsatt också under år 1988. Arbetet innebär en komplettering av tidigare framtaget utredningsmaterial vilket år 1987 redovisats i rapporterna Fasta Öresundförbindelser (SOU 1987:41) och Miljökonsekvenser av fasta Öresundsförbindelser (SOU 1987:42).

Kompletteringsarbetet under år 1988 har i första hand avsett ett närmare studium av alternativet med enbart en borrad tunnel för järnvägstrafik mellan Köpenhamn och Malmö, som i trafikmässig, ekonomisk och miljömässigt hänseende jämförs med alternativet med en kombinerad väg- och järnvägsförbindelse i samma linje. Vidare har möjligheterna undersökts att utföra den kombinerade förbindelsen i etapper – först en järnvägsförbindelse och senare en vägdel – på det sätt som avses i den numera beslutade fasta förbindelsen över Stora Bält.

Resultatet av 1988 års kompletteringsarbete kommer att redovisas i en gemensam dansk och svensk rapport i början av år 1989.

Nordiska och internationella frågor

Det nordiska samarbetet på trafik- och transportområdet är väl utvecklat. Inom nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÄT) drivs ett flertal projekt som i huvudsak finansieras över nordiska ministerrådets budget. Under senare år har tyngdpunkten i projektverksamheten alltmera kommit att ligga på trafikpolitiska frågor som tillsammans med miljöfrågor och högteknologifrågor prioriteras vid val av nya projekt. Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR) har utarbetat en långsiktig handlingsplan för att effektivisera det nordiska samarbetet på trafiksäkerhetsområdet. Planen har antagits av Nordiska ministerrådet och har trätt i kraft under år 1988. Nordiska ministerrådet har anvisat ökade resurser för planens genomförande.

I november 1988 enades Nordiska ministerrådet om en ekonomisk handlingsplan för den kommande treårsperioden – "Ett starkare Norden". I detta program lades en rad riktlinjer om det ekonomiska samarbetet fast. De omfattar även åtgärder på transportområdet.

Planen innebär att de nordiska länderna nu för första gången kan utpeka ett antal prioriterade nordiska infrastrukturområden. Dessa är sex till antalet och omfattar Nordkalotten, Oslo–västra Sverige, södra delen av svenska västkusten, förbindelserna genom Danmark, Stockholm–Helsingfors samt förbindelserna med kontinenten.

Sverige deltar aktivt i arbetet med internationella transportpolitiska frågor. Samarbete sker bl.a. inom ramen för Europeiska transportministerkonferensen (CEMT), Landtransportkommittén inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE), Sjöfartskommittén inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), Konsultativa sjöfartsgruppen (CSG), Internationella sjöfartsorganisationen (IMO), Internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) och Europeiska civila luftfartskonferensen (ECAC). Inom ramen för CEMT och i samverkan med

OECD förbereds på svenskt initiativ en trafik- och miljökonferens med deltagande av ländernas transport- och miljöministrar. Konferensen planeras äga rum i november 1989.

EG:s stats- och regeringschefer beslöt år 1985 att den s.k. vitbokens förslag om inrättande av en fri gemensam marknad inom EG fr.o.m. år 1993 skall genomföras. Flera viktiga beslut har därefter fattats för att förverkliga detta mål, inte minst i fråga om en gemensam framtida transportpolitik.

Denna utveckling kommer att få mycket stor inverkan på Sverige och möjligheterna att på transportområdet bedriva konkurrens på lika villkor med EG-länderna. Sverige har därför tillsammans med Norge i juni 1988 begärt förhandlingar med EG på luftfartsområdet. För närvarande övervägs att på motsvarande sätt tillsammans med Norge och Finland begära förhandlingar med EG vad avser landtransporter. Samtidigt fortsätter arbetet inom CEMT med att undersöka förutsättningarna för ingående av ett multilateralt avtal om landsvägstrafiken. En arbetsgrupp under svenskt ordförandeskap studerar för närvarande frågan.

Sammanfattning av budgetförslagen

Sammantaget innebär förslagen att anslagen under sjätte huvudtiteln ökar med 2451 milj. kr. enligt nedanstående sammanställning.

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
		Milj. kr.	
Kommunikations-departementet m.m.	25,8	34,1	8,3
Vägväsende	8563,4	9552,9	989,5
Trafiksäkerhet	58,6	191,9	133,3
Järnvägstrafik	3182,8	3823,0	640,2
Sjöfart	527,9	850,7	322,7
Luftfart	98,2	102,1	3,9
Postväsende	619,8	598,3	– 21,5
Kollektivtrafik m.m.	707,9	1099,9	392,0
Transportforskning	77,0	84,7	7,7
Övriga ändamål	165,6	140,7	– 24,9
Summa	**14027,1**	**16478,3**	**2451,2**

Affärsverkens driftskostnader tas inte upp i statsbudgeten. De sammanlagda driftskostnaderna inkl. avskrivningar för affärsverken under kommunikationsdepartementet har för kalenderåret 1989 beräknats till 49,7 miljarder kronor enligt följande fördelning.

SJ	13,8 miljarder kronor
Sjöfartsverket	0,6 miljarder kronor
Luftfartsverket	1,5 miljarder kronor
Postverket	14,4 miljarder kronor
Televerket	19,4 miljarder kronor

Kostnaderna skall täckas av verkens intäkter.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Hulterström

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Inledning

Genomförande av det trafikpolitiska beslutet

Riksdagen fattade under våren beslut om en ny trafikpolitik (prop. 1987/88:50, TU 13, 15–24 och 27). Beslutet omfattar inriktningen av trafikpolitiken inför 1990-talet samt en rad åtgärder inom transportsektorns olika delar. Det framhålls i beslutet att trafikpolitiken står inför fem stora uppgifter. Det gäller att genom omedelbara och långsiktiga åtgärder kraftigt begränsa trafikens miljöpåverkan, att minska antalet dödade och skadade i trafiken, att utveckla infrastrukturen för 2000-talets behov, att höja effektiviteten inom såväl transportsystemet som helhet som inom de olika trafikgrenarna och att säkerställa en tillfredsställande trafikförsörjning i alla delar av landet.

Det övergripande målet för trafikpolitiken är enligt riksdagens beslut att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Detta mål vidareutvecklas i fem delmål:

- Transportsystemet skall utformas så att medborgarnas och näringslivets grundläggande transportbehov tillgodoses.
- Transportsystemet skall utformas så att det bidrar till ett effektivt resursutnyttjande i samhället som helhet.
- Transportsystemet skall utformas så att det motsvarar högt ställda krav på säkerhet i trafiken.
- Transportsystemet skall utvecklas så att en god miljö och hushållningen med naturresurser främjas.
- Transportsystemet skall byggas upp så att det bidrar till regional balans.

Beträffande inriktningen av trafikpolitiken i stort innebär riksdagsbeslutet att konsumenterna bör ha så stor valfrihet som möjligt när det gäller utnyttjandet av olika trafikmedel. Effektiv konkurrens mellan trafikutövare och transportsystem skall förenas med en ökad samverkan mellan olika transportmedel och trafikslag. Vidare framhålls att beslut om hur transporterna skall utföras bör fattas i så decentraliserade former som möjligt men att samhället skall ha ansvaret för att de trafikanläggningar som behövs för allmänna transportbehov kommer till utförande.

Det råder bred enighet i riksdagen om dessa mål och riktlinjer och vi befinner oss således för närvarande i en genomförandefas. Det trafikpolitiska beslutet medför att en rad administrativa och organisatoriska frågor

måste lösas. Speciellt gäller detta järnvägssektorn, där en ny myndighet, banverket, inrättats med ansvar för järnvägens infrastruktur. En särskild myndighet, järnvägsinspektionen, med ansvar för säkerhetsfrågor har också inrättats. Förhandlingar pågår mellan staten och trafikhuvudmännen inför deras övertagande av ansvaret för trafikeringen på länsjärnvägarna. Det nya anslaget för byggande av länstrafikanläggningar har också inneburit arbete med inrättande av nya samverkansorgan i länen för prioritering av insatser mellan länsvägar och länsjärnvägar samt kollektivtrafikanläggningar. Även en lång rad andra administrativa åtgärder har vidtagits eller planeras inom transportsektorns olika delar. Bl. a. har således riksdagen efter förslag från regeringen beslutat om en fortsatt avreglering inom yrkestrafikområdet. Den s. k. behovsprövningen, som tidigare avskaffats för godstransporter, slopas även för persontransporter. Reglerna om lämplighetsprövning av den som söker trafiktillstånd skärps däremot.

De av riksdagen fastslagna målen och riktlinjerna för trafikpolitiken innebär krav på en intensiv och kontinuerlig uppföljning av utvecklingen och kommer att kräva beslut om åtgärder på många områden under de kommande åren. Det är mot denna bakgrund mina förslag och bedömningar i det följande bör ses.

Underhåll av infrastrukturen

Under de senaste åren har trafikutvecklingen varit sådan att ökningstalen inom flera sektorer vida överskridit tidigare gjorda prognoser. Den mest allvarliga effekten av trafikökningen är att vägarna slits ned i betydligt snabbare takt än vad man tidigare räknat med. Trafiken på vägarna har ökat med i genomsnitt 5–6 % per år. Under år 1986 ökade således trafiken med 6,2 %, år 1987 med 5,3 % och år 1988 bedöms trafiken öka med 5,6 %. Det högtrafikerade vägnätet har, främst i storstadsområdena, påverkats kraftigt av den stora trafikökningen. Det lågtrafikerade vägnätet lider å sin sida av bristande underhåll. Mot denna bakgrund kommer underhållskostnaderna under de närmaste åren att öka mycket snabbt. Härtill kommer att ett stort antal broar behöver repareras och förstärkas i de delar av landet som inte omfattas av det s. k. bärighetsprogrammet.

Kraftfulla åtgärder måste därför vidtas för att bryta den pågående nedslitningen av vägnätet och upprätthålla en god väghållning.

Även på järnvägssidan föreligger en eftersläpning av underhåll och reinvesteringar. Detta påverkar möjligheterna att höja kvaliteten på järnvägstrafiken och inverkar därigenom bl. a. negativt på SJ:s möjligheter att förbättra sin ekonomi i av riksdagen beslutad takt. Även här krävs därför ökade insatser.

Jag återkommer till dessa frågor vid min behandling av anslagen för väg- och järnvägsunderhållet.

Den ökande trafiken medför behov av investeringar i infrastrukturen. Synen på transportsystemet kan därvid inte begränsas till att gälla enbart Sverige. Om man skall kunna stärka Nordens samlade konkurrenskraft måste de nordiska ländernas infrastrukturer byggas ut på ett bättre sätt än i dag. De måste dessutom kopplas samman, dels sinsemellan, dels med det övriga Europa.

I november 1988 enades Nordiska ministerrådet om en ekonomisk handlingsplan för den kommande treårsperioden – "Ett starkare Norden". I detta program lades en rad riktlinjer om det ekonomiska samarbetet fast. De omfattar även åtgärder på transportområdet.

Planen innebär att de nordiska länderna nu för första gången kan utpeka ett antal prioriterade nordiska infrastrukturområden. Dessa är sex till antalet och omfattar Nordkalotten, Oslo–västra Sverige, södra delen av svenska västkusten, förbindelserna genom Danmark, Stockholm–Helsingfors samt förbindelserna med kontinenten.

Kännetecknande för dessa områden är att de fortsatta investeringarna i infrastrukturen skall grundas på en helhetssyn på transportsystemet. Det är således nödvändigt att göra avvägningar mellan olika trafikpolitiska mål t.ex. regionalpolitiska insatser och miljömässiga bedömningar. Det kan t.ex. gälla att större trafikleder kompletteras med välplanerade anslutande leder, förbifarter, planfria korsningar och andra åtgärder av säkerhetshöjande och miljöförbättrande karaktär.

- När det gäller Nordkalotten är det viktigt att överbrygga de stora avstånden, inte minst av regionalpolitiska skäl. Det gäller därför att utveckla både flygtrafiken och den långväga busstrafiken. Detta kräver fortsatta satsningar på investeringar i infrastrukturen.
- För Norges och västra Sveriges förbindelser med främst kontinenten är en fortsatt utbyggnad av infrastrukturen i Osloregionen och i Bohuslän–Värmland–Dalsland av strategisk betydelse. Behovet av fortsatta insatser gäller främst vägar och järnvägar.
- På södra delen av den svenska västkusten håller E6-an en förhållandevis hög standard. I detta infrastrukturområde är det i stället järnvägen som i första hand måste rustas upp och byggas ut. Den låga standarden på huvuddelen av västkustbanan är ett klart hinder mot en effektivisering av järnvägstrafiken inom Norden och med kontinenten.
- Förbindelserna genom Danmark är viktiga både för den nordiska trafiken och för trafiken till och från det övriga Europa. Den redan beslutade kombinerade väg- och järnvägsförbindelsen över Stora Bält kommer att få stor betydelse i sammanhanget. Motorvägsnätet och järnvägsnätet i Danmark behöver dock successivt byggas ut och rustas upp.
- Stockholm–Helsingfors är en beprövad färjeled. Men den behöver kompletteras med tågförbindelser mellan sydvästra Finland och Stockholmsområdet. Dessutom behövs en upprustning av vägar och järnvägar i Åbo/Helsingforsregionen.
- När det gäller förbindelserna med kontinenten är det främst två relationer som ministerrådet pekar ut i sin handlingsplan. Den första gäller

förbindelsen mellan kontinenten och södra Skåne. Den norska, svenska och finska kontinenttrafiken kräver effektiva färjeförbindelser från södra Sverige. Ytterligare tågfärjeleder utreds. Den andra relationen gäller Öresundsförbindelsernas framtida utformning. De svenska och danska Öresundsdelegationerna har fått i tilläggsdirektiv att undersöka möjligheterna att utföra en järnvägsförbindelse i form av en borrad tunnel. Möjligheten att finna en s. k. etapplösning skall dessutom undersökas. Detta skulle innebära att man först bygger järnvägsdelen och därefter vägdelen av en fast förbindelse. Delegationerna beräknas komma med sin rapport i början av år 1989.

Samordnad investeringsplanering

I Sverige kommer i enlighet med riksdagens beslut (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 13, rskr. 159) en fortsatt samordnad och långsiktig investeringsplanering att genomföras för infrastrukturutbyggnaden inom de olika trafikgrenarna.

Syftet med denna samordnade planering är att regering och riksdag skall få bättre överblick över framtida större investeringar i infrastrukturen. Det kan gälla avvägningar mellan olika slag av trafik, mellan kollektiva och individuella transporter, mellan ekonomiska ramar för nationellt inriktade investeringar och länstrafikinvesteringar osv. Samhällsekonomiska bedömningar kan också behöva göras av effekterna av sådana åtgärder som i väsentlig grad kan påverka samhällsutvecklingen i övrigt. I vissa fall finns också anledning för statsmakterna att ta ställning till enskilda större investeringar. Med en tidsmässig samordning i planeringen, användning av ett gemensamt planeringsunderlag och tillämpning av enhetliga samhällsekonomiska utvärderingsmetoder ökar möjligheterna att jämföra de samlade effekterna av investeringar inom olika trafikgrenar.

Med anledning av riksdagsbeslutet har regeringen uppdragit åt banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket att för sina resp.verksamhetsområden utarbeta och redovisa en långsiktig investeringsplan. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 januari 1991. Regeringen har därför uppdragit åt transportrådet att till grund för verkens arbete utarbeta ett gemensamt planerings- och prognosunderlag samt beskrivningar av långsiktiga utvecklingstendenser för transportsektorn.

Regeringsbeslutet innefattar också ett uppdrag åt statens naturvårdsverk att till grund för verkens arbete utarbeta ett underlag avseende olika regioners känslighet för skilda slag och mängder av emissioner.

Sverige och den europeiska integrationen

De kommande åren kommer således i hög grad att präglas av ett genomförande av olika åtgärder inom ramen för det trafikpolitiska beslutet. Stora

ansträngningar måste också göras för att Sverige i enlighet med riksdagens uttalade önskemål skall kunna fungera som en naturlig del av en gemensam europeisk transportmarknad.

Den europeiska gemenskapen (EG) har som mål att en gemensam inre marknad skall införas år 1993. EG:s ministerråd har fattat beslut om gemensamma sjöfarts- och luftfartspolitiska åtgärder. Beslut har nyligen också fattats om att alla särskilda transporttillstånd och kvoter för den gränsöverskridande lastbilstrafiken mellan medlemsstaterna skall vara avvecklade den 1 januari 1993. Därigenom kommer en fri marknad för sådana transporter att upprättas inom EG. Viktiga beslut om harmonisering av de grundläggande konkurrensvillkoren för landsvägstrafiken har tagits eller förbereds inom EG. Detta gäller chaufförers arbets- och vilotider, fordonens mått och vikter samt tillträdesvillkoren för att bli åkare resp. bussföretagare. Enighet har dock ännu inte uppnåtts om utformningen av vägtrafikbeskattningen.

Enligt min mening är det mycket viktigt att svenska regler på sådana områden där EG redan fattat eller förbereder beslut om en gemensam politik på transportområdet utformas på ett sådant sätt att konkurrenssnedvridningar inte uppstår. Svenska företag måste i framtiden kunna arbeta på en gemensam europeisk transportmarknad på samma villkor som konkurrenterna utan risk för diskrimineringar. Sverige har därför tillsammans med Norge begärt förhandlingar med EG om ingående av avtal på luftfartsområdet. Vidare övervägs att tillsammans med Norge och Finland på motsvarande sätt begära förhandlingar på landtransportområdet. Sverige söker också samtidigt som en följd av beslutet i Nordiska Ministerrådet år 1987 att avveckla de hinder för trafiken som alltjämt finns mellan de nordiska länderna. Arbete pågår också inom ramen för den europeiska transportministerkonferensen (CEMT) med utarbetande av ett multilateralt avtal om landsvägstrafiken till vilket Sverige tagit initiativ.

A. Kommunikationsdepartementet m. m.

A 1. Kommunikationsdepartementet

1987/88	Utgift	19 353 000
1988/89	Anslag	20 400 000
1989/90	Förslag	21 915 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	75	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	**20 400 000***	**(+1 515 000)**
(därav lönekostnader)	(17 900 000)	(+ 600 000)

* Av angivet belopp har inte 180 000 kr. ställts till kommunikationsdepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 21 915 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5% för treårsperioden 1989/90–1991/92 med fördelningen 2, 1 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret.

Jag har i mitt förslag beaktat RC-organisationens upplösning.

Under anslaget har beräknats medel för extra utgifter. Det särskilda anslaget Extra utgifter kan därför utgå.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kommunikationsdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 21 915 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	7 344 085	Reservation	928 114
1988/89	Anslag	4 800 000		
1989/90	Förslag	5 300 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 5 300 000 kr. under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 300 000 kr.

A 3. Viss internationell verksamhet*

* Tidigare redovisat under anslaget J 6.

1987/88	Utgift	3 395 690
1988/89	Anslag	2 815 000
1989/90	Förslag	6 950 000

	Anvisat 1988/89	Beräknad ändring 1989/90
1. Förhandlingar rörande luftfarten	400 000	200 000
2. Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europa (ECE)	450 000	175 000
3. Europeiska transportministerkonferensen (CEMT)	400 000	40 000
4. Internationella järnvägsfördragen (COTIF)	20 000	– 10 000
5. Internationellt samarbete rörande sjöfarten samt Internationella sjöfartsorganisationen (IMO)*	1 320 000	– 120 000
6. Diverse internationell verksamhet	225 000	350 000
7. Ministermöte 1990 (CEMT)	–	3 500 000
Summa kr.	**2 815 000**	**4 135 000**

* Redovisas delvis under littera E. Sjöfart

Under anslagsposterna 1 – 5 har en viss omfördelning skett samt hänsyn tagits till kostnadsutvecklingen. Anslagsposten 6. inkluderar kostnader i samband med utländska besök. För nästa budgetår har jag under anslagsposten 7. beräknat kostnader för den europeiska transportministerkonferensen (CEMT) som skall äga rum under våren 1990.

Anslaget har beräknats till 6 950 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss internationell verksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 950 000 kr.

B. Vägväsende

1. Vägverkets uppgifter

Vägverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om väghållning. Verkets uppgifter är att svara för statens väghållning, svara för planeringen av riksvägarna, fördela statsbidrag till vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m. samt svara för tillsyn av statskommunvägarna samt viss enskild väghållning. Väglagen (1971:948 ändrad 1987:459, 1987:745, 1988:413 och 1988:953) samt vägkungörelsen (1971:954 ändrad 1987:461 och 1988:1016) innehåller de grundläggande bestämmelserna om väghållningen.

Ett av vägverket helägt bolag – Swedish National Road Consulting Aktiebolag – bildades år 1982. Bolaget skall på affärsmässiga grunder bedriva exportverksamhet på väghållningsområdet.

2. Vägnätet

Det svenska väg- och gatunätet är mycket omfattande och uppgår till totalt drygt 420 000 km. Vägnätet består av allmänna och enskilda vägar samt tätorternas gator. Det allmänna vägnätet omfattar omkring 104 300 km. Av dessa sköter staten genom vägverket väghållningen på omkring 98 500 km statliga vägar. Väghållningen för resterande 5 800 km – de s. k. statskommunvägarna – sköts av de kommuner som har förordnats till egna väghållare. För närvarande har 110 kommuner sådana förordnanden.

Det allmänna vägnätet kompletteras av kommunala vägar och gator – omkring 32 000 km – samt av en mängd enskilda vägar vars sammanlagda längd har uppskattats till omkring 280 000 km. Av de enskilda vägarna erhåller omkring 71 200 km statligt bidrag.

I nedanstående tabell redovisas omfattningen vid slutet av vart och ett av åren 1985–1988 av statliga insatser på vägnätet i resp. års prisnivå, väglängder m. m.

	1985	1986	1987	1988*
Allmänna vägar				
statsvägar:				
väglängd (km)	98 200	98 200	98 400	98 500
anslag/medel (milj. kr.)				
– drift (inkl. invest. i anläggningstillgångar	3961	4193	4420	4544
– byggande	970	1088	1000	1020
– beredskapsarbeten (VV regi)	190	205	187	150
personal**	12219	12100	11000	11000
därav fast anställda	8619	8482	8251	8200
statskommunvägar:				
väglängd (km)	5800	5800	5800	5800
bidrag (milj. kr.)				
– drift	698	681	651	664
– byggande	340	340	360	370
Kommunala gator				
gatulängd (km)	27200	27200	32500	32500
Enskilda vägar				
bidragsberättigade vägar (km)	69900	70900	71200	71300
bidrag (milj. kr.)				
– drift	280	343	361	408
– byggande	30	30	30	
icke bidragsberättigade vägar (km)	210000	210000	210000	210000
Totalt				
väglängd 30 juni (km)	410000	410000	420000	420000
motorfordon (antal)	3519000	3608000	3730000	3840000
anslag/bidrag (milj. kr.)	6479	6880	7004	7156

* Beräknat för år 1988.
** Per den 31 december.

Det allmänna vägnätet är uppdelat i *riksvägar* och *länsvägar*. Riksvägnätet uppgår för närvarande till omkring 14200 km och länsvägnätet till omkring 84200 km. Vilka vägar som skall vara riksvägar beslutas enligt 1 § vägkungörelsen (1971:954) av regeringen. Vissa riksvägar är utmärkta som europavägar i enlighet med 1950 års deklaration om europavägar.

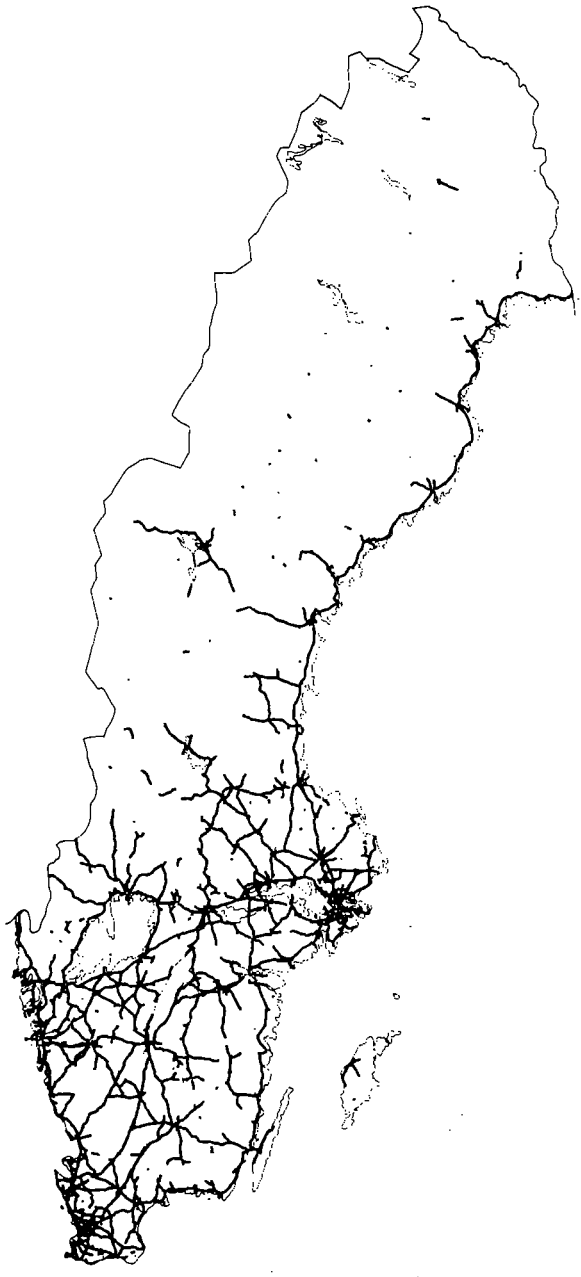
3. Trafik och Trafikutveckling

3.1 Bilismen

Vägarna och vägtrafiken är en viktig del av transportsystemet och är en förutsättning för att de flesta andra transportmedel skall kunna fylla sina uppgifter. I dag sker drygt 85 % av allt resande, uttryckt i personkilometer, på vägarna.

Trafiken på vägarna har ökat kraftigt under senare år. På de statliga vägarna ökade trafiken med 6,2 % år 1986 och 5,3 % år 1987. Under år 1988 bedöms trafiken öka med 5,6 %. Den starka trafiktillväxten hänger till stor del samman med den under senare år positiva ekonomiska utvecklingen.

Trafikflödet på de mer trafikerade vägarna redovisas i figur 1.

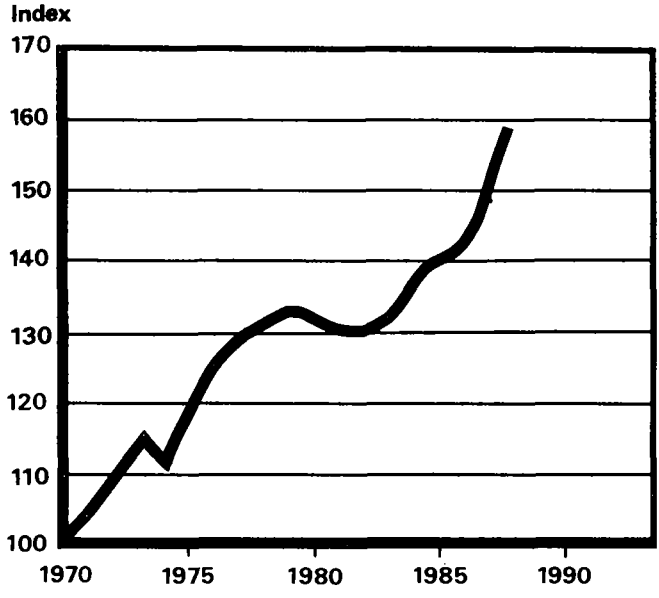
Figur 1. Statliga vägar med trafik över 2 000 fordon per dygn.

Trafikarbetet på vägnätet uppgick år 1987 till omkring 59 miljarder fordonskilometer, varav personbilstrafiken svarade för 54 miljarder. Lastbilarnas andel av trafikarbetet uppgick till 4 miljarder fordonskilometer. De lätta lastbilarna svarade för omkring hälften av detta trafikarbete. Övriga fordon, främst bussar, svarade för 1 miljard fordonskilometer.

Merparten av trafikarbetet sker på de statliga vägarna. År 1987 uppgick trafikarbetet på dessa vägar till omkring 36 miljarder fordonskilometer.

För närvarande finns det 3,4 miljoner personbilar i trafik, och antalet personbilar bedöms öka med drygt 10 % fram till sekelskiftet.

Trafikökningen under de senaste åren har kraftigt överskridit de prognoser som gjorts. Ett arbete med att se över prognoserna har därför inletts.

Figur 2. Trafikarbetet på statsvägarna åren 1970 – 1987.

3.2 Lastbilstrafiken

Godstransporterna med lastbil uppgick år 1987 preliminärt till 24,6 miljarder tonkilometer, varav de långväga transporterna – över 10 mil – svarade för 18 miljarder tonkilometer. Totalt finns det i Sverige omkring 230 000 lastbilar. Av dessa var 160 000 registrerade för en skattevikt under 2 ton, 44 000 för en skattevikt mellan 2 – 9,9 ton samt 26 000 för en skattevikt av 10 ton och därutöver. Antalet registrerade påhängsvagnar var den 1 januari 1987 omkring 6 000 och antalet släpvagnar med en skattevikt över 1 ton uppgick till omkring 38 000.

Godstransporterna bildar ett komplext mönster med i vissa fall stora obalanser i godsflödena. Från Stockholmsområdet och norrut t. ex. dominerar inom fjärrtrafiken på landsväg styckegodstrafiken, medan järnvägens massgodstransporter har dominerande flöden söderut. Detta leder till att fjärråkarna – som har en genomsnittlig godsbeläggning på 65 % – har svårt att skaffa gods söderut, medan järnvägen – som uppskattningsvis

har en genomsnittlig godsbeläggning på 50% – i stor utsträckning saknar gods norrut. Inom flyget och sjöfarten förekommer liknande obalanser.

Lastbilstrafikens omfattning hänger nära samman med konjunkturerna och näringslivets strukturomvandling. Totalt sett har den med lastbil transporterade godsmängden sedan början av 1970-talet minskat från omkring 450 miljoner ton per år till för närvarande omkring 350 miljoner ton. För långväga transporter över 10 mil är dock utvecklingen den omvända. Under de senaste 15 åren har långväga lastbilstransporter i yrkesmässig trafik ökat med närmare 50%. Ökningen har främst skett på de mer trafikerade vägarna och speciellt på vissa europavägar. Utvecklingen går mot en ökad medellastvikt och en ökande medeltransportlängd.

Lastbilstransporterna till och från utlandet har ökat mycket kraftigt. I början av 1980-talet passerade omkring 10 miljoner ton gods Sveriges gränser med lastbil. År 1987 uppgick de gränsöverskridande godstransporterna med lastbil till 19 miljoner ton.

Godsets varuvärde har stor betydelse för valet av transportmedel. Den ökande andelen högvärdigt gods har medfört en förskjutning mellan transportmedlen, eftersom gods med högre varuvärden i stor utsträckning transporteras med lastbil eller flyg. Vid varuvärden över 500 kr. per kg dominerar i stor utsträckning flygtransporterna, i intervallet 10–500 kr. per kg dominerar lastbilstransporterna medan sjö- och järnvägstransporter dominerar vid varuvärden under 10 kr. per kg.

En annan viktig utvecklingstendens inom transportmarknaden är den ökade efterfrågan på systemlösningar vilka ofta innebär en kombination av flera transportmedel. Lastbilarna är därvid en viktig länk i transportkedjan. Den utveckling av effektiva transportsystem som nu pågår – inte minst inom EG – kommer att ställa stora krav på en anpassad utveckling inom hela transportkedjan. Inte minst gäller det lastbilstransporterna som måste kunna svara mot de krav som t.ex. järnvägssystemet ställer. Detta gäller särskilt viktbestämmelserna för lastbilstransporter.

4. Väghållningsansvaret

Ansvaret för väghållningen delas mellan staten, kommunerna och enskilda.

Staten är ansvarig för de allmänna vägarna och staten är genom vägförvaltningarna väghållare för de flesta av dessa vägar. Sammanlagt 110 kommuner är emellertid också väghållare för vissa allmänna vägar, s.k. statskommunvägar. De flesta av dessa kommuner är väghållare i centralortens tätortsområde.

När det gäller de enskilda vägarna åvilar ansvaret för dessa i princip ägarna till de fastigheter som har nytta av vägarna. Kommunerna har dock i stor utsträckning engagerat sig såväl ekonomiskt som rent praktiskt i den enskilda väghållningen.

Den nuvarande uppdelningen av väghållningsansvaret mellan stat, kommuner och enskilda bygger på de bestämmelser som infördes vid vägväsendets förstatligande år 1944. Med den kraftiga urbaniseringen som skett har

uppdelningen av väghållningsansvaret blivit allt mer otidsenlig. En angelägen fråga är att få till stånd en mer rättvis fördelning av väghållningsansvaret mellan staten och kommunerna. Staten skall liksom nu vara väghållare för de allmänna vägarna på landsbygden. Vidare bör i tätorterna staten, genom vägverket, ha ansvaret för de övergripande allmänna vägarna (främst riksvägar och primära länsvägar). Kommunerna skall ges ett ökat ansvar för den lokala väghållningen i de större tätorterna. Vägverket har därför – i enlighet med mina förslag i den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) – fått i uppdrag att vidta de åtgärder som behövs för att få ett rättvisare och mer rationellt ansvar för väghållningen samt föreslå vilka kommuner som bör bli väghållare och vilka vägar dessa bör svara för. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 juli 1989.

5. 1987 års resultat

För verksamhetsåret 1987 har 6 896,2 milj. kr. anvisats till vägväsendet. Effekterna av under året genomförda väghållningsinsatser samt fördelningen mellan olika åtgärder har av vägverket redovisats i verksamhetsberättelsen.

5.1 Anslagsredovisning

Kostnaderna under verksamhetsåret har uppgått till totalt omkring 7 242,5 milj. kr. med fördelning enligt figur 3. Förutom med anslag har verksamheten finansierats med intäkter m. m., till ett belopp av omkring 90 milj. kr. Vidare har vissa av 1988 års bärighetshöjande åtgärder påbörjats under hösten 1987 till en kostnad av omkring 55 milj. kr.

Anslag	Ingående reservation	Regleringsbrev	Kostnader	Övrig finansiering	Utgående reservation
B 1. Ämbetsverksuppgifter		7 530	10 045	2 515	
B 2. Drift av statliga vägar	48 589	4 419 808	4 445 859	24 984	7 522
B 3. Byggande av statliga vägar	./.17 073	1 000 000	1 244 119	37 504	./.223 688
B 4. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator	140 048	651 192	651 192		140 048
B 5. Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator	./.71 932	360 000	360 000		./. 71 932
B 6. Bidrag till drift av enskilda vägar m. m.		360 500	360 500		
B 7. Bidrag till byggande av enskilda vägar		30 000	30 000		
B 8. Tjänster till utomstående		31 900	56 554	26 654	
B 9. Försvarsuppgifter	14 954	35 300	29 550	373	21 077
Särskilda bärighetshöjande åtgärder*			54 599		./. 54 599
Ersättning åt vittnen			69	69	
Summa	**114 586**	**6 896 320**	**7 242 487**	**90 099**	**./.141 572**

* Tidigareläggning av 1988 års investeringar.

Figur 3. Anslagsredovisning 1987. Källa: Vägverkets anslagsframställning.

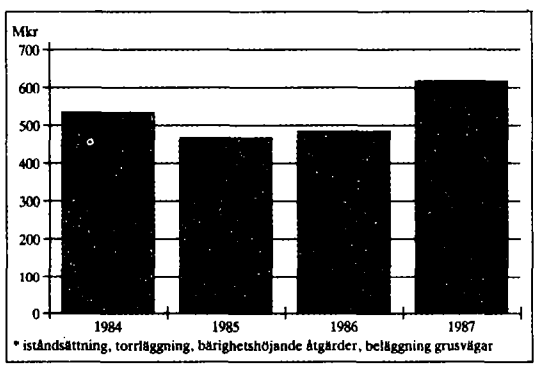
Beläggningar. Beläggningsunderhållet kostade totalt 725 milj. kr. Omkring 5 500 km väg fick ny beläggning. Detta motsvarar ungefär 8 % av det belagda vägnätet. Den under år 1987 genomförda beläggningsinsatsen bedöms av vägverket otillräcklig med hänsyn till de omfattande skadorna på vägnätet.

Broar. De broar som är byggda efter år 1965 bedöms vara i bra skick, medan en stor andel av de 7 000 äldre broarna uppvisar skador. Skadorna finns framför allt på brobaneplattor, på betongytor exponerade för luft samt på stödkonstruktioner i vatten. Av de 7 000 äldre broarna bedöms 25–30 % vara skadade. Den totala kostnaden för att reparera dessa broar beräknas uppgå till omkring 1 000 milj. kr., varav 700 milj. kr. avser reparation av brobaneplattor. Under år 1987 har befintliga broar underhållits till en kostnad av 187 milj. kr. Därtill har äldre broar ersatts och renoverats och nya broar byggts till en kostnad av 273 milj. kr.

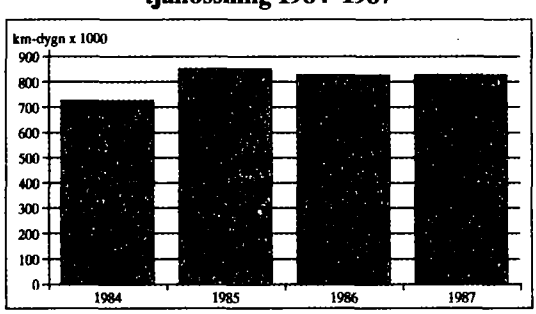
Insatserna för att underhålla broarna motsvarar omkring 1 % av broarnas nybyggnadsvärde.

Bärighet. Verksamheten under år 1987 resulterade i att vägarnas bärighet kunde bevaras. Detta genom att vinterväghållningen blev billigare än beräknat och att resurser på så sätt kunde föras över till bärighetsåtgärder.

Kostnader för bärighetsåtgärder* 1984–1987

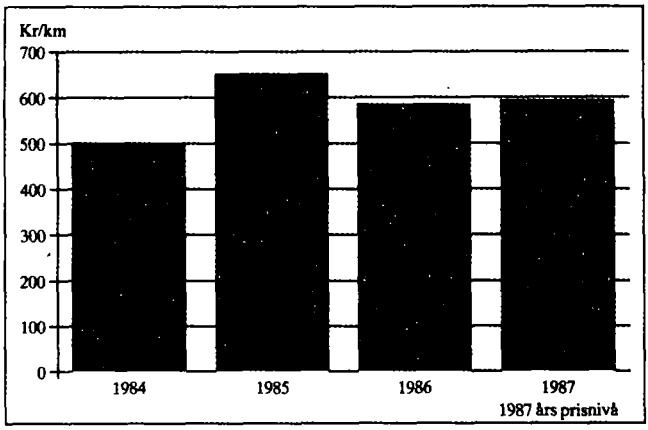

Avstängda vägar eller nedsatt axeltryck p g a tjällossning 1984–1987

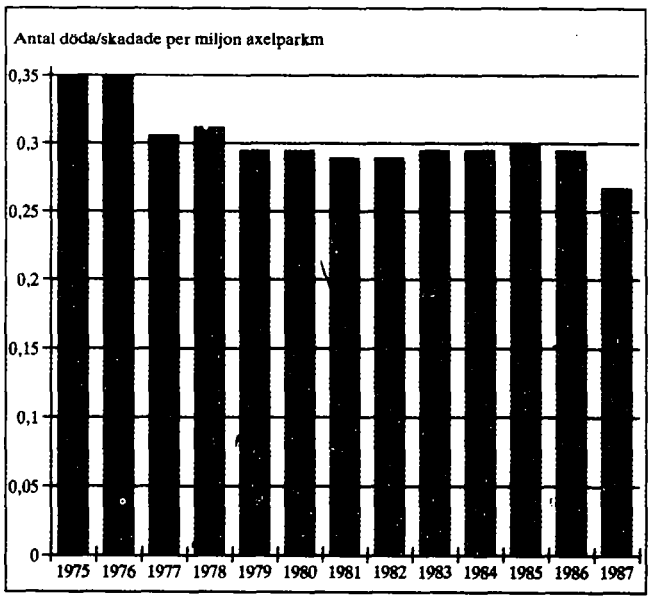

Figur 4. Kostnader för bärighetsåtgärder samt avstängda vägar eller nedsatt axeltryck pga. tjällossning. Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse.

Vinterväghå**llning**. Kostnaderna för vintervägh**å**llningen var omkring 600 milj. kr. Från vintervägh**å**llningssynpunkt var år 1987 relativt gynnsamt.

Figur. 5. Kostnader för vinterväghå**llning 1984 – 1987. Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse.**

Trafiksäkerhet. Under år 1987 har vägverket låtit genomföra ett antal studier av hur olika faktorer, främst väghållningsinsatserna, påverkar trafiksäkerheten. Bland resultaten kan nämnas att de ökade vintervägh**å**llningsinsatserna under 1980-talet på de mer trafikerade vägarna har minskat antalet trafikolyckor med i storleksordningen 400 stycken per år jämfört med de förhållanden som rådde under 1970-talet.

Figur 6. Skadekvot 1975 – 1987. Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse.

5.3 Byggande

Nya genomfarter och förbifarter har stor betydelse för trafiksäkerheten. Ofta kan säkerheten för trafikanterna på en nybyggd förbifart vara 2–3 gånger högre än på en befintlig dålig genomfart. Sådana förbifarter medför också ofta betydande miljöförbättringar i övrigt för berörda tätorter.

Under år 1987 har 17 större väg- och broobjekt med en byggkostnad över 10 milj. kr. öppnats för trafik.

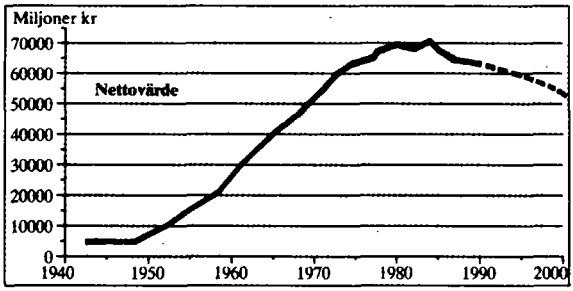
Län	Väg	Objekt	Byggkostn. milj. kr.
Riksvägar			
D	53	Täckhammar – Råby	20
H	E66/25	Smedby – Karlsro – Svaneberg	44
H	34	Förbi Rosenfors och Emmenäs	22
R	E3	Jung – Ardala	62
R	49	Kanalbron Karlsborg	17
S	62	Värnäs – Ljusnästorp	17
W	70	Brovallen – Åsbo	78
W	80	Vid Axen	12
X	E4	Gävle – Vifors	170
X	E4	Ålboån – Brunnsheden	24
X	83	Tväringsbackarna – Mellansjö	10
BD	E4	Bro i Sangis	10
Länsvägar			
AB	226	Förbi Huddinge station	86
AB	905	Bro över SJ i Märsta	29
P	190	Förbifart Gråbo	20
S	837	Bjursjön – Långfallet	11
T	207	Hjälmarsberg – V. Sundbyholm	14

Totalt öppnades år 1987 194 km nybyggd väg för trafik.

Vägverket räknar med att en vägs ekonomiska livslängd uppgår till 40 år. Fram till i början av 1980-talet översteg investeringarna de årliga avskrivningarna. Därefter har investeringarna varit lägre än avskrivningarna, vilket medför att det kapital som är bundet i vägnätet minskar. Vägkapitalets nettovärde samt investeringar och avskrivningar redovisas i figur 7.

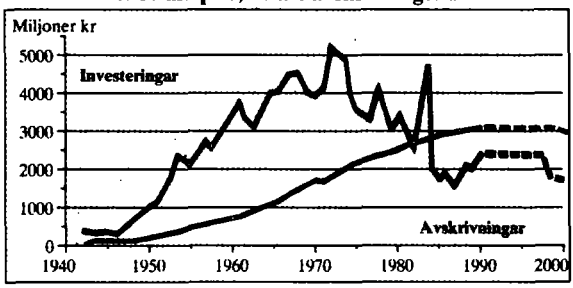
Freonmaterial i vägkonstruktioner skall avvecklas. Vägverket har beslutat att freonmaterial inte skall användas efter årsskiftet 1991/92. Övergång till freonfria material kommer att ske efter hand. Tillverkarna får på så sätt möjlighet att ta fram nya produkter. Vägverket har hittills främst använt freonmaterial vid tjälisolering av vägar.

Vägkapitalets nettovärde 1943–2000
1987 års pris, 40 års avskrivningstid

Vägkapitalets nettovärde (investeringar-avskrivningar) på statliga vägar 1943-2000 i 1987 års prisnivå. Avskrivningarna baseras på en ekonomisk livslängd av 40 år.

Investeringar/avskrivningar på vägar 1943–2000
1987 års pris, 40 års avskrivningstid

Investeringar och avskrivningar på statliga vägar 1943-2000 i 1987 års prisnivå. Avskrivningarna baseras på en ekonomisk livslängd av 40 år.

Figur 7. Vägkapitalets nettovärde samt investeringar/avskrivningar på vägar 1943–2000. Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse.

6. Vägverkets anslagsframställning

6.1 Problem

Vägverket anför i anslagsframställningen att det underhåll som ryms inom nuvarande väganslag inte är tillräckligt för att tillgodose behoven av väghållningsåtgärder. Än mindre tillgodoses de mycket snabbt växande behoven som följer av vägnätets ökade ålder pga. uteblivna investeringar. Samtidigt utnyttjas vägnätet allt mer och förslits snabbare som en följd av den mycket starka trafiktillväxten under senare år. Den nuvarande utvecklingen innebär en accelererande nedbrytning av vägnätet. Problemen med eftersläpande underhåll ökar.

Vidare anför vägverket att vägbyggandet i princip har halverats under den senaste tioårsperioden. Vägverket bedömer att behovet av väginvesteringar fram till år 2000 uppgår till i storleksordningen 90 miljarder kronor.

Broar. På de statliga vägarna finns omkring 12000 broar. Dessa har ett återanskaffningsvärde av omkring 23 miljarder kronor i 1990 års prisnivå. En betydande andel av broarna är byggda före år 1944. Dessa broar är inte dimensionerade för dagens trafik och underhållskostnaderna är därför höga. Broarna måste successivt bytas ut, byggas om eller förstärkas. Ungefär två tredjedelar av broarna är byggda före år 1965. Dessa broar saknar ofta förutsättningar att motstå salt och frost. Bristande isolering mot fukt

orsakar ofta omfattande skador på den bärande betongkonstruktionen. Då en betongreparation ofta är fyra till sex gånger så dyr som ett utbyte av isolering och beläggning, är det god ekonomi att förnya isolering och beläggning i tid.

Beläggning och bärighet. På nästan alla statliga vägar är det tillåtet att köra med fordon som har en axellast på 10 ton och en boggilast på 16 ton. De längsta fordonen får ha en bruttovikt på 51,4 ton. Vägarna är i många fall inte dimensionerade för dessa laster, än mindre för de överlaster som förekommer. Under tjällossningen måste många vägar stängas av för tunga fordon. Varje år stängs en tredjedel av länsvägarna av för tung trafik under i genomsnitt en månad. Tjällossningen inträffar ofta vid den tid när skogsindustrin vill transportera ut timmer ur skogarna och när turisttrafiken är intensiv. Tjälskadade vägar begränsar utvecklingsmöjligheterna i vissa områden. Detta gäller t. ex. turistnäringen i norrlandslänen där högsäsongen för skidturism ofta sammanfaller med tjällossningsperioden. För att hela vägnätet skall få en acceptabel bärighet under hela året krävs omfattande investeringar.

Av de statliga vägarna har drygt 40 % högklassig beläggning medan 30 % har en enklare, tunnare beläggning. Resten är grusvägar.

En inventering av de belagda vägarnas tillstånd beträffande jämnhet, spårdjup och sprickbildningar visar att 20 %, eller 14 000 km, av de belagda vägarna är i behov av åtgärder. Behovet är akut för 8 000 – 9 000 km av dessa vägar.

Grusvägarna har i regel lite trafik och dålig bärighet. De måste förstärkas innan de beläggs annars kan beläggningen snabbt brytas sönder av trafiken. Kostnaderna för erforderliga förstärkningsarbeten är för dessa vägar ofta höga, samtidigt som uteblivna åtgärder ger ökade kostnader för framtida reparationer.

Vägar med trafik mellan 250 och 1 500 fordon per dygn har ofta mindre bra bärighet. Trafiken är ändå så stor att de bör vara belagda. Det är på dessa vägar som en stor del av de riktigt tunga skogstransporterna går.

Trafiksäkerhet. Totalt inträffar årligen omkring 400 000 trafikolyckor i landet varvid omkring 800 personer omkommer och omkring 20 000 personer skadas. Samhällets kostnader för dessa trafikolyckor i form av sjukvård och bortfall i produktionen är höga.

Olycksutvecklingen är oroande. Medan trafikarbetet på statsvägarna de två senaste åren har ökat med nära 12 % har antalet olyckor ökat med 40 %. Den stora ökningen av antalet olyckor kan till en del förklaras med att antalet viltolyckor har ökat kraftigt. En bidragande orsak är också de höga hastigheterna på vägarna. En mycket allvarlig utveckling är att sedan år 1981 har antalet dödade och skadade i trafiken ökat. Olyckornas fördelning på vägnätet är ojämn. På 36 % av de större vägarna inträffar hela 63 % av olyckorna.

Miljö. Vägtrafikens negativa miljöeffekter har uppmärksammats under senare år och då särskilt bilavgasernas bidrag till försurning av mark och vatten. Omkring 200 000 personer beräknas vara utsatta för höga avgashalter. Huvuddelen av dessa personer finns i storstadsområdena. Beslutet att

skärpa kraven på bilarnas avgasrening kommer att på sikt minska luftföroreningarna.

Även trafikbuller är ett problem. Totalt i landet bedöms lägenheter med 200 000 boende utsättas för mycket störande buller. Problemet är störst i storstäderna och längs högtrafikerade vägar. För att förbättra situationen krävs omfattande investeringar.

6.2 Vägverkets medelsberäkning för budgetåret 1989/90 m. m.

Vägverkets verksamhet är uppdelad på nio programinriktade anslag på statsbudgeten och anslagsframställningen avser för samtliga dessa anslag verksamhetsåret 1990.

För att vidmakthålla vägkapitalet fordras enligt vägverket såväl investeringar som underhåll. Det samlade vägbyggnadsbehovet fram till sekelskiftet uppgår till 4,2 miljarder kronor per år bara på de statliga vägarna. Vidare har underhållsbehoven ökat drastiskt som en direkt följd av otillräckligt underhåll av vägarna. Det eftersläpande underhållet uppgår nu till närmare 5 miljarder kronor. De kommande 10–15 åren krävs 600 milj. kr. per år till underhåll utöver nuvarande nivå enbart för att inhämta eftersläpningen.

Vägverket anför att goda transportmöjligheter är av stor betydelse för konkurrenskraften hos det svenska näringslivet. Vägar av hög kvalitet är en förutsättning för den regionala utvecklingen och för att i någon mån kompensera Sveriges ogynnsamma geografiska läge. Kraftfulla väghållningsåtgärder är också nödvändiga för att distributionstrafiken i storstäderna skall fungera.

Vägverket hemställer för budgetåret 1989/90 att väganslagen ökas med 5 369,2 milj. kr. till 13 932,6 milj. kr. Enligt huvudförslaget redovisar vägverket en höjning med 331,1 milj. kr. Pris- och löneomräkningen – som i enlighet med gällande anvisningar är baserad på prisutvecklingen under perioden april 1987 t. o. m. mars 1988 – har beräknats till 500,9 milj. kr. eller omkring 5,8 % av anslagen.

	Anvisat 1988/89	Föreslagen ökning till budgetåret 1989/90		Pris- och löneomräkning
		Vägverket	Huvudförslag	
	milj. kr.			
B 1. Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.	10,7	0,7	0,5	0,6
B 2. Drift av statliga vägar	4 925,0	1 275,0	181,5	300,0
B 3. Byggande av riksvägar	1 222,0	1 278,0	51,0	70,0
B 4. Byggande av länstrafikanläggningar	650,0	2 325,0	26,9	35,0
B 5. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator	670,0	330,0	29,1	40,0
B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar	422,0	128,0	16,7	20,0
B 7. Tjänster till utomstående	35,4	0,3	−0,4	1,7
B 8. Vägverket: Försvarsuppgifter	38,3	−0,2	−0,4	1,6
B 9. Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder	590,0	32,4	26,2	32,0
	8 563,4	**5 369,2**	**331,1**	**500,9**

7.1 Vägpolitiken inför 1990-talet

Enligt 1988 års trafikpolitiska beslut är det övergripande målet för bl. a. väghållningen *att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad.*

Vägpolitiken skall syfta till att förverkliga målet. För att möjliggöra detta har sex delmål lagts fast. Dessa skall vara vägledande i beslutsprocessen bl. a. för hur de resurser som anvisas till väghållningen bör fördelas.

Det *första* delmålet är att ansvaret för väghållningen skall vara lämpligt avgränsat. Detta är en förutsättning för att de framtida kraven på en effektiv och rättvis vägpolitik skall kunna mötas. Staten bör därvid ha ett avgörande ansvar för den övergripande vägplaneringen, medan kommunerna och trafikhuvudmännen bör svara för lokala och i viss mån även regionala bedömningar.

Det *andra* delmålet är att vägkapitalet måste säkras. De medel som anvisas till drift av vägarna skall så långt möjligt användas till att upprätthålla standarden på vägnätet. Jag kommer senare att föreslå vissa förstärkningar av vägunderhållet.

Det *tredje* målet är att åstadkomma en god miljö. Jag vill därvid erinra om att det enligt 4 § väglagen (1971:948) vid väghållning skall tas hänsyn till enskilda och allmänna intressen, såsom t. ex. trafiksäkerhet och miljö. Det betyder att bl. a. miljöintressena skall beaktas vid fastställelse av arbetsplaner för byggande av vägar. Vidare vill jag erinra om de ändringar i väglagen som riksdagen beslutade om år 1987 (prop. 1986/87:135, JoU 25, rskr. 319). Från miljösynpunkt är det viktigt att miljökonsekvenserna blir belysta på ett tidigt stadium. Väglagen har därför bl. a. kompletterats med krav på miljökonsekvensbeskrivningar vid planering av vägar (15 § väglagen). I och med denna ordning är det naturligt att miljöintressena beaktas i ett tidigt skede i planerings- och projekteringsprocessen.

Det *fjärde* målet är att trafiksäkerheten måste förbättras. Bra vägar är ett verksamt sätt att begränsa antalet olyckor i trafiken. Vidare är det angeläget att vidta åtgärder som förbättrar trafikanternas respekt för gällande hastighetsbestämmelser. Jag kommer därför i det följande att lägga fram förslag som skapar möjligheter för en effektivare övervakning av hastighetsgränserna.

Det *femte* målet är att vägnätet skall bidra till ett effektivt resursutnyttjande. Goda kommunikationer har en strategisk betydelse för utvecklingen av näringslivet i en ort eller region. För utvecklingen behövs ett väl fungerande vägnät. En aktiv vägpolitik bidrar till den regionala utvecklingen och till en utveckling av näringslivet.

Det *sjätte* målet är att säkerställa en tillfredsställande standard i landets alla delar även på det lågtrafikerade vägnätet. För den regionala utvecklingen och förnyelsen är vägplaneringen ett viktigt instrument.

7.2 Driften av vägarna

Vägverket har i sin anslagsframställning visat på mycket stora behov av medel vad gäller driften och underhållet av det statliga vägnätet. För år 1989 har riksdagen anslagit 4 925 milj. kr. till drift av statliga vägar. För år 1990 begär vägverket 6 200 milj. kr.

För att vägnätet skall kunna fungera effektivt måste resurserna till underhåll av de statliga vägarna ökas väsentligt. Vägverket begär i anslag en ökning med över 1 miljard kronor jämfört med vad verket begärde till drift av statliga vägar år 1989. De ökade behoven av medel motiveras av att vägnedbrytningen har ökat i betydligt större omfattning än vad som tidigare har förutsetts, främst på grund av en ovanligt stor trafikökning i kombination med en låg investeringsnivå och ett otillräckligt vägunderhåll.

Med hänsyn till samhällsekonomin är det emellertid inte möjligt att över statsbudgeten anvisa medel i den omfattning som vägverket har föreslagit. Jag bedömer dock att en viss förstärkning av driftanslaget utöver vad som har angetts i den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) kan ske inom ramen för de anslag som anvisas till väghållningen. Jag föreslår därför att anslaget B 2. Drift av statliga vägar höjs med 535 milj. kr. För budgetåret 1989/90 bör således 5 460 milj. kr. anvisas. Vidare kommer jag senare att föreslå att inköp av anläggningstillgångar skall få finansieras med lån från riksgäldskontoret. Därmed skapas utrymme för en ytterligare förstärkning av väghållningsresurserna för år 1990.

Med den för år 1990 föreslagna höjningen fullföljs det trafikpolitiska beslutet. År 1990 är nämligen det *andra* steget i en real höjning av anslaget. Emellertid har kostnaderna för driften av vägarna hittills ökat betydligt mer än vad som förutsågs i det trafikpolitiska beslutet. Denna kostnadsutveckling har nu beaktats och kompenserats i det andra steget. Med den av mig föreslagna höjningen av anslaget år 1990 med 535 milj. kr. kommer höjningen av anslaget för åren 1989 – 1990 att uppgå till totalt 916 milj. kr. Det bör därmed bli möjligt – trots de kostnadsökningar som har skett och kan förväntas – att år 1990 nå den i det trafikpolitiska beslutet angivna reala förstärkningen av anslaget med 500 milj. kr. Den i det trafikpolitiska beslutet angivna regionalpolitiska inriktningen av ökade driftinsatser kan därmed uppnås.

Den av mig föreslagna förstärkningen av anslaget till driften av de statliga vägarna är dock inte tillräcklig för att på längre sikt säkerställa ett tillfredsställande underhåll av *hela* vägnätet i enlighet med de i den trafikpolitiska propositionen angivna målen för väghållningen. På kort sikt måste därför inriktningen vara att med tillgängliga resurser sträva efter bästa möjliga måluppfyllelse. På längre sikt måste ytterligare resurser tillföras driften av vägarna.

Jag vill erinra om att det i riksdagens beslut om trafikpolitiken inför 1990-talet skapades möjligheter att med avgifter finansiera byggande av angelägna vägar som inte inom rimlig tid kan finansieras över statsbudgeten. I sammanhanget vill jag även påminna om det arbete som bedrivs inom den s.k. storstadstrafikkommittén, som bl.a. har till uppgift att

belysa möjligheterna att exempelvis finansiera vägar och gator med områdesavgifter. Förutsättningarna är enligt min uppfattning i viss utsträckning likartade vad gäller driften av de statliga vägarna. De behov av medel som vägverket nu har redovisat för att på sikt säkerställa en tillfredsställande väghållning och vägstandard i enlighet med de trafikpolitiska målen är så omfattande att det inte är möjligt att över statsbudgeten anslå dem.

Det är därför angeläget att nu överväga ytterligare finansieringskällor avseende väghållningen av det statliga vägnätet. I första hand bör förutsättningarna för att införa avgifter på det befintliga och det tillkommande nätet av motorvägar, motortrafikleder och större broar utredas. Influtna avgifter skall med ett sådant system tillföras väghållningen. Avgifter på vägtrafiken kan därtill i vissa trafikrelationer och under vissa förutsättningar vara ett verksamt medel för att stimulera en önskad övergång från landsvägstransporter till järnväg. Jag avser att senare föreslå regeringen att ge vägverket i uppdrag att skyndsamt utreda och redovisa förutsättningarna för ett avgiftssystem med den av mig förordade inriktningen. I uppdraget bör även ingå att redovisa de samhällsekonomiska effekterna av en sådan avgiftsfinansiering.

7.3 Resultatuppföljning

Regeringen har i regleringsbrevet för år 1989 bl. a. angett att vägverket i sin verksamhetsberättelse skall redovisa vägkapitalets utveckling.

Inom vägverket pågår ett omfattande utvecklingsarbete i syfte att utveckla metoder och modeller för att följa upp verksamheten. Jag anser det angeläget att detta arbete intensifieras. Särskild vikt bör därvid läggas vid att vidareutveckla och ta fram sådana mått som beskriver de samhällsekonomiska konsekvenserna av olika driftåtgärder. Uppföljningen av verksamheten bör inriktas på att beskriva och bedöma i vilken utsträckning de för väghållningen uppsatta målen har uppnåtts. Jag finner det för väghållningen väsentligt att vägverket fortsätter arbetet med att utveckla erforderliga mål och modeller som möjliggör och förbättrar en sådan redovisning av verksamheten. Detta är särskilt angeläget med hänsyn till den omläggning till treårsbudgetering som pågår inom statsförvaltningen. Jag bedömer nu att det kan vara lämpligt att vägverket inordnas i ett treårigt budgetsystem fr. o. m. budgetåret 1992/93.

Särskild vikt vid resultatuppföljning bör ägnas vägunderhållet. De kraftigt ökade kostnaderna för driften understryker betydelsen av en metodutveckling när det gäller driftverksamheten. Jag anser det angeläget att pågående strävanden inom vägverket att utveckla mått för produktivitetsutvecklingen intensifieras.

7.4 Investeringsplanering

För byggande av vägar finns sedan många år en väl utvecklad och decentraliserad planeringsprocess. Byggandet sker enligt tioåriga planer, som för närvarande revideras vart tredje år. Vägverket fastställer planen för byggande av riksvägar samt planen för bidrag till byggande av statskom-

munvägar medan länsstyrelserna fastställer resp. plan för byggande av länsvägar.

I 1988 års trafikpolitiska beslut (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) utvecklas det för väginvesteringar tillämpade planeringssystemet till att även omfatta investeringar i länsjärnvägar och kollektivtrafikanläggningar. Vidare skall medel till investeringar i länsjärnvägar samt bidrag till byggande av kollektivtrafikanläggningar prioriteras samordnat i länsvisa planer för byggande av länstrafikanläggningar. Byggande av riksvägar samt bidrag till byggande av riksvägar skall på samma sätt prioriteras samordnat i en plan, riksvägplanen. Därmed fås en tydligare uppdelning av ansvaret för nationella resp. regionala prioriteringar. Länsstyrelserna skall i det nya systemet för regionala trafikanläggningar fastställa resp. plan för byggande av länstrafikanläggningar. Det nya planeringssystemet tillämpas för de planer som skall gälla från den 1 januari 1989.

Bestämmelserna för det nya planeringssystemet för riksvägar och länstrafikanläggningar är samlade i förordningen (1988:1015) om riksvägplan och planer för länstrafikanläggningar.

Arbete med att upprätta investeringsplaner enligt det nya planeringssystemet pågår. Med hänsyn till den korta tid som stått till förfogande kommer de nya planer som skall gälla från den 1 januari 1989 att i stort baseras på gällande planer med vissa kompletteringar. Planerna kommer att avse åren 1989–1997. Dessa planer kommer att revideras i enlighet med det nya planeringssystemet och ersättas med nya planer för åren 1991–2000. Upprättandet av sådana planer är en omfattande process och arbetet påbörjas i princip redan vid årsskiftet 1988/89. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag till direktiv för detta arbete.

Det nya planeringssystemet innebär bl.a. att vägverket och banverket har ett planeringsansvar för de nationella näten, dvs. riksvägar resp. stomjärnvägar, medan länsstyrelserna skall vara ansvariga för planerna för investeringar i länstrafikanläggningar. För att vägverket skall få fastställa riksvägplanen och länsstyrelsen få fastställa sin plan för länstrafikanläggningar krävs att vägverket och länsstyrelsen är överens om innehållet i resp. plan. Därmed fås den nödvändiga samordningen mellan investeringar i riksvägar resp. länstrafikanläggningar.

7.5 Investeringar i länstrafikanläggningar

Det är angeläget att planeringen av och ansvaret för genomförandet av investeringar i länstrafikanlägggningar är väl avgränsat. I det nya planeringssystemet har länsstyrelsen ett planeringsansvar och därmed även ett ansvar för att planerna för investeringar i länstrafikanläggningar får en inriktning i överensstämmelse med de övergripande trafikpolitiska målen.

Arbetet med att upprätta planerna för byggande av länstrafikanläggningar samordnas enligt 1988 års trafikpolitiska beslut av vägverket. Samordningen syftar till att få till stånd en sådan fördelning av tillgängliga resurser för investeringar i länstrafikanläggningar att de trafikpolitiska målen uppnås på bästa sätt.

Som jag redovisade i den trafikpolitiska propositionen upprättas planer-

na för byggande av länstrafikanläggningar i tre steg. I det *första* steget genomförs länsvisa behovsinventeringar. Dessa skall sedan i steg *två* ligga till grund för en länsvis fördelning av de av regeringen anvisade planeringsramarna. Fördelningen av medel mellan olika län skall enligt vägverkets nya instruktion (1988:1074) beslutas av verkets styrelse. I det *tredje* steget slutligen upprättas de länsvisa planerna och investeringsobjektens prioritering fastställs. Prioritering och avvägning mellan olika investeringsobjekt skall ske av länsstyrelserna som fastställer planen. Om vägverket och en länsstyrelse inte är överens om innehållet i planen, skall regeringen besluta i fråga om fastställelsen.

Upprättandet av planerna bereds på länsnivå i ett särskilt samordningsorgan bestående av företrädare för länsstyrelsen, vägverket, trafikhuvudmannen, banverket och statens järnvägar (SJ). I detta arbete har – som jag redovisade i den trafikpolitiska propositionen – vägförvaltningen en kansliroll. Underlaget för planeringen tas fram av de verksamhetsansvariga, dvs. vägförvaltningen, trafikhuvudmannen, banverket resp. kommunerna.

För byggande av länstrafikanläggningar har ett särskilt anslag inrättats (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297). De medel som anvisas till detta ändamål skall användas för genomförande av de i den decentraliserade processen framtagna planerna för byggande av länstrafikanläggningar. Länsstyrelserna har ett ansvar för planernas genomförande och resp. verksamhetsansvarig svarar för genomförandet av de i planerna ingående objekten. I den mån prioriteringarna i en plan inte kan följas måste länsstyrelsen i vanlig ordning besluta om en ändring av berörd plan eller i övrigt vidta erforderliga åtgärder *inom ramen för de medel* som disponeras för länets objekt.

Erfarenheterna från det planeringsarbete som hittills bedrivits i arbetet med nya planer för åren 1989–1997 är goda och det nya planeringssystemet har vitaliserat planeringsarbetet på regional nivå. Inte minst gäller det de möjligheter som nu finns att prioritera mellan olika typer av transportsätt.

8. Anslag

B 1. Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.

1987/88	Utgift	12 965 000
1988/89	Anslag	10 700 000
1989/90	Förslag	11 105 000

Från anslaget betalas vissa kostnader för central administration (andel), översiktlig vägplanering, fastställande av arbetsplaner samt vägverkets internrevision.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 11,4 milj. kr. för budgetåret 1989/90 avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Från anslaget betalas för närvarande kostnader för tillsyn av vissa enskilda järnvägar enligt förordningen (1967:604) om enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar. Denna tillsyn kommer fr. o. m. den 1 januari 1989 att tas över av banverket i enlighet med regeringens beslut den 9 juni 1988. Anslaget skall därför inte längre innefatta kostnader för tillsyn av vissa enskilda järnvägar. Jag kommer senare att under anslag D 2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar att redovisa mina överväganden och behoven av medel för tillsynen av vissa enskilda järnvägar.

Jag beräknar medelsbehovet till 11,105 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1990 kr.
Central administration (andel)	2 000 000
Översiktlig vägplanering	4 500 000
Fastställande av arbetsplaner	1 500 000
Internrevision	3 105 000
	11 105 000

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11 105 000 kr.

B 2. Drift av statliga vägar

1987/88	Utgift	4 443 716 000	Reservation	2 696 954 000
1988/89	Anslag	4 925 000 000		
1989/90	Förslag	5 460 000 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för drift av statliga vägar och verkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för inköp av omsättningstillgångar. Vidare avses från anslaget betalas vägverkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för inköp av anläggningstillgångar.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 6 200 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990. Vidare hemställer vägverket om att verket medges träffa hyresavtal för att långtidsförhyra (leasa) anläggningstillgångar under år 1990 motsvarande ett anskaffningsvärde av 170 milj. kr.

Vägverket har i en skrivelse i maj 1988 hemställt om ett tilläggsanslag på 450 milj. kr. för att återställa beläggningsstandarden till 1987 års nivå och på så sätt förhindra en ytterligare försämring. Bakgrunden till skrivelsen är det mycket kraftiga slitaget på de belagda vägarna under vintern 1987/88.

Vidare har vägverket i en skrivelse i oktober 1988 hemställt om att inköp av anläggningstillgångar – huvudsakligen maskiner och fastigheter – skall få finansieras med lån hos riksgäldskontoret. Finansieringen av anläggningstillgångarna sker för närvarande via dels anslag B 2. Drift av statliga vägar, dels en av riksdagen godkänd ram för leasing. För år 1989 får 250 milj. kr. användas för inköp av anläggningstillgångar och ramen för leasing uppgår till 90 milj. kr. Till driften av de statliga vägarna anvisas för år 1989 således en kostnadsram som är lika med anslaget minus 250 milj. kr.

Riksrevisionsverket har i egenskap av vägverkets externrevisor föreslagit vägverket att se över modellen för köp av anläggningstillgångar. Nuvarande modell har vissa brister och det är bl. a. besvärligt att göra korrekta jämförelser mellan "egenregiarbeten" och entreprenadupphandling inom väghållning. Vidare är det i modellen tillämpade systemet med indexavskrivningar ologiskt uppbyggt och kommer med rimliga antaganden om inflation och nyinvesteringar att leda till att statskapitalet för anläggningstillgångar om några år är negativt.

Vägverket hemställer i skrivelsen om att inköp av anläggningstillgångar skall få finansieras på samma sätt som omsättningstillgångar, dvs. med lån hos riksgäldskontoret. Verket avser därvid att tillämpa en linjär avskrivning för anläggningskapitalet. Omläggningen bör enligt vägverket ske den 1 januari 1990. En sådan omläggning innebär att vägverket kan återbetala räntepliktigt statskapital till statsbudgeten. I 1987 års bokslut uppgick det räntepliktiga statskapitalet till 343 milj. kr. För år 1990 hemställer vägverket om att få låna 250 milj. kr. till investeringar i anläggningstillgångar. Sammantaget behöver vägverket således låna 600 milj. kr. hos riksgäldskontoret för att kunna gå över till en modell med lånefinansiering.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående beräknar jag medelsbehovet till 5 460 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1990 kr.
Servicearbeten	1 800 000 000
Underhållsarbeten	3 060 000 000
Förbättringsåtgärder	495 000 000
Smärre trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder	100 000 000
Anskaffning av utrustning för hastighetsövervakning	5 000 000
	5 460 000 000

Det är angeläget att medlen under anslaget kan användas effektivt. Det bör därför ingå i regeringens befogenheter att bemyndiga vägverket att under andra halvåret 1989 ta i anspråk behövliga belopp av de medel som anvisas för verksamhetsåret 1990.

I syfte att effektivisera väghållningen och underlätta planeringen bör vägverket därtill ha möjlighet att göra mindre justeringar under ett enskilt år mellan drift- och byggandeanslagen för väghållningen.

För investeringar i ADB-utrustning anvisas medel över trettonde huvudtiteln anslag B2. Anskaffning av ADB-utrustning. Vägverket bör därutöver ges möjlighet att få köpa vissa datorarbetsplatser med medel från detta anslag. Chefen för civildepartementet kommer senare att närmare redovisa förutsättningarna för en sådan finansiering av datorarbetsplatser.

För inköp av anläggningstillgångar bör riksgäldskontoret fr. o. m. den 1 januari 1990 tillhandahålla vägverket erforderliga rörelsemedel. Jag beräknar att för år 1990 behöver anläggningstillgångar för 250 milj. kr. inköpas. Vid en övergång till en lånefinansiering måste nu räntepliktigt statskapital återbetalas. Totalt bör riksgäldskontoret således under år 1990 tillhandahålla vägverket 600 milj. kr. för utgifter vid köp av anläggningstillgångar. Därutöver bör vägverket även ges möjlighet att långtidsförhyra (leasa) anläggningstillgångar motsvarande ett värde av 170 milj. kr.

Vägverket bör genom lämpligt avvägda beställningsbemyndiganden ges möjlighet att anskaffa de olika anläggningstillgångarna så ekonomiskt som möjligt. Mot bakgrund av de av mig förordade investeringarna anser jag att en lämplig nivå för beställningsbemyndigandet är 150 milj. kr. för åren 1991 och 1992 i 1990 års beräknade prisnivå. För år 1993 bör vägverket erhålla ett beställningsbemyndigande på 100 milj. kr.

En förutsättning för en effektiv väghållning är att hastighetsgränserna respekteras. Överträdelser av gällande hastighetsgränser förekommer i en omfattning som inte är acceptabel. Detta medför betydande trafiksäkerhetsrisker. Även från miljösynpunkt skulle påtagliga förbättringar uppnås om trafikanterna bättre följde gällande hastighetsbestämmelser. Om hastighetsgränserna följdes strikt, skulle nämligen kväveoxidemissionerna från vägtrafiken minska väsentligt – för år 1995 med omkring 7 %. Även behovet av väghållningsåtgärder och den önskade effekten av dessa är i hög grad beroende av att hastighetsbestämmelserna följs. För att på bästa sätt utnyttja tillgängliga väghållningsresurser måste antalet överträdelser av hastighetsbestämmelserna minskas. Det är därför nödvändigt att övervakningen skärps och att de tekniska möjligheterna att övervaka hastighetsbestämmelserna förbättras ytterligare. I bl. a. Norge pågår försök med s. k. automatisk hastighetsövervakning. De hittillsvarande erfarenheterna av dessa försök är mycket goda. Rikspolisstyrelsen har för avsikt att inleda vissa praktiska instrumentförsök med utrustning för automatisk hastighetsövervakning. Det är angeläget att en systematisk försöksverksamhet med automatisk hastighetsövervakning därefter kan påbörjas. För att möjliggöra detta föreslår jag att 5 milj. kr. av anslaget beräknas för anskaffning av utrustning – som polisen får tillgång till – för automatisk hastighetsövervakning. Chefen för civildepartementet kommer senare att närmare redovisa förutsättningar m. m. för en sådan hastighetsövervakning.

I samband med att statliga vägar byggs om och öppnas för trafik förekommer ofta att vägen i den gamla sträckningen dras in från allmänt underhåll. Väghållningen av sådana vägar får som regel övertas av enskil-

da. Dessa vägar uppfyller ofta fordringarna för att få statsbidrag till enskild väghållning. I de fall vägverket saknar medel under anslag B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar för detta ändamål bör det även under nästa budgetår vara möjligt för vägverket att besluta om överföring av medel motsvarande gällande statsbidrag från anslaget till anslag B 6.

Jag har i den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) föreslagit ett ökat statligt väghållningsansvar för övergripande trafikleder i tätorterna och ett ökat kommunalt väghållningsansvar för de lokala allmänna vägarna i tätorter. Då det är svårt att nu förutse omfattningen av sådana ändringar i väghållningsansvaret, bör regeringen även för budgetåret 1989/90 inhämta riksdagens bemyndigande att vid ändringar i väghållningsansvaret få överföra medel mellan anslag B 2. Drift av statliga vägar och anslag B 5. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator. Vidare bör det även under budgetåret 1989/90 vara möjligt att använda anslag B 2. Drift av statliga vägar vid utbetalning av tilläggsbidrag enligt förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m.m. till de kommuner som blir väghållare efter den 1 januari 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Drift av statliga vägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 460 000 000 kr,
2. medge att regeringen lämnar vägverket de beställningsbemyndiganden som jag har förordat i det föregående,
3. medge att regeringen vid behov när allmän väg, för vilken staten är väghållare, övergår till enskild väghållning får låta vägverket överföra medel motsvarande gällande statsbidrag mellan detta anslag och anslag B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar,
4. medge att regeringen vid ändringar i väghållningsansvaret får överföra medel mellan detta anslag och anslag B 5. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator,
5. godkänna att medel får föras över mellan åren 1989 och 1990 i enlighet med vad jag har anfört,
6. godkänna att jämkning mellan drift- och byggandeanslagen för den statliga väghållningen får ske i enlighet med vad jag har anfört,
7. godkänna att vägverket får träffa hyresavtal och långtidsförhyra (leasa) anläggningstillgångar motsvarande ett anskaffningsvärde av 170 000 000 kr.,
8. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget för tilläggsbidrag till drift av kommunala vägar och gator,
9. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget för anskaffning av utrustning för hastighetsövervakning samt
10. godkänna vad jag har anfört om finansiering av anläggningstillgångar.

B 3. Byggande av riksvägar

1987/88	Utgift	1 262 718 000*	Reservation 269 973 000*
1988/89	Anslag	1 222 000 000	
1989/90	Förslag	1 417 900 000	

* Anslaget Byggande av statliga vägar

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för byggande av riksvägar, samt lämnas bidrag till byggande av sådana statskommunvägar som är riksvägar. Från anslaget betalas vidare vägverkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för projekteringsutgifter. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 2 500 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet till 1 417,9 milj. kr.

Riksdagen beslutade den 13 maj 1987 (prop. 1986/87:100 bil. 8, TU 19, rskr. 235) bl. a. att godkänna att en kredit inrättas i riksgäldskontoret för finansieringen av utbyggnaden av väg E 6 som motorväg på delen Stenungsund – Ljungskile och att kapitalkostnaden år 1987 får belasta anslaget. Regeringen har den 29 oktober 1987 hemställt att riksgäldskontoret inrättar krediten. Utbyggnaden av väg E 6 mellan Stenungsund och Ljungskile pågår. Kapitalkostnaden för krediten har för år 1989 beräknats till omkring 30 milj. kr. Denna kostnad bör få belasta anslaget under år 1990.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1990 kr.
Byggande och bidrag till byggande av riksvägar	1 300 968 000
Utrednings- och utvecklingsverksamhet	15 000 000
Kapitalkostnader år 1989 för väg E 6 Stenungsund – Ljungskile	30 000 000
Återställande av reservation	71 932 000
	1 417 900 000

Det är angeläget att medlen under anslaget kan användas effektivt. Det bör därför ingå i regeringens befogenheter att bemyndiga vägverket att under andra halvåret 1989 ta i anspråk behövliga medel av de medel som anvisas för verksamhetsåret 1990.

Vägverket har i en skrivelse i juni 1987 tagit upp vissa frågor angående anslaget Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator. Budgetåren

1958/59 och 1959/60 minskades nämligen reservationen under anslaget samtidigt som bidragsutgifterna hölls oförändrade. Därmed uppstod en negativ utgående reservation på anslaget. I bokslutet för år 1987 redovisas en negativ utgående reservation av 71 932 000 kr. Regeringen har den 9 juni 1988 beslutat att behållningen den 31 december 1988 på bl. a. anslaget Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator skall föras till anslag B 3. Byggande av riksvägar. Det är för en effektiv planering av verksamheten angeläget att anslagen visar det produktionsutrymme som är tillgängligt och att detta på ett riktigt sätt kan följas upp i bokslutet. Jag föreslår därför att anslaget för budgetåret 1989/90 höjs med 71,932 milj. kr. Denna höjning skall inte användas till produktion utan endast för att balansera den negativa utgående reservationen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Byggande av riksvägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 417 900 000 kr.,
2. godkänna att medel får föras över mellan åren 1989 och 1990 i enlighet med vad jag har anfört samt
3. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget för att täcka kapitalkostnader för utbyggnader av väg E 6 som motorväg på delen Stenungsund – Ljungskile.

B 4. Byggande av länstrafikanläggningar

1987/88	Utgift	124 564 000*	Reservation	294 668 000*
1988/89	Anslag	650 000 000		
1989/90	Förslag	970 000 000		

* Anslaget Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator.

Från anslaget betalas dels vägverkets kostnader för byggande av länsvägar och banverkets kostnader för investeringar i länsjärnvägar, dels lämnas bidrag till byggande av sådana statskommunvägar som inte är riksvägar, till väg- eller gatuanläggningar samt till spåranläggningar för kollektiv persontrafik och cykelleder. Vidare lämnas från anslaget bidrag till kollektivtrafikåtgärder som främjar miljö, energieffektivitet och samordning. Från anslaget betalas också vägverkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för projekteringsutgifter. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m. samt förordningen (1988:933) om statsbidrag till vissa investeringar som rör kollektiv persontrafik.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 2 975 milj. kr. avseende byggande av länstrafikanläggningar.

Föredragandens överväganden

År 1990 är det *andra* året med det av riksdagen beslutade särskilda investeringsanslaget för byggande av länstrafikanläggningar. För år 1989 har riksdagen anvisat 650 milj. kr. I den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) redovisade jag att jag skulle återkomma till regeringen med förslag till ytterligare en höjning av anslaget för år 1990. Enligt den i den trafikpolitiska propositionen redovisade principöverenskommelsen mellan staten, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Svenska Lokaltrafikföreningen skall anslaget året 1990 uppgå till minst 970 milj. kr. Jämfört med år 1989 är det en höjning med 320 milj. kr. Med en sådan höjning är det möjligt att genomföra viktiga investeringar i länstrafikanläggningar i enlighet med de planer för byggande av länstrafikanläggningar åren 1989–1997 som nu upprättas av länsstyrelserna.

Jag beräknar medelsbehovet till 970 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1990 kr.
Investeringar i länstrafikanläggningar	865 000 000
Bidrag till investeringar i trafikmedel m. m.	85 000 000
Bidrag till byggande av cykelleder m. m.	20 000 000
	970 000 000

Det är angeläget att medlen under anslaget kan användas effektivt. Det bör därför ingå i regeringens befogenheter att bemyndiga vägverket att under andra halvåret 1989 ta i anspråk behövliga medel av de medel som anvisas för verksamhetsåret 1990.

För år 1989 har 20 milj. kr. av anslaget anvisats till smärre förbättringsåtgärder på länsjärnvägar. Fr. o. m. år 1990 kommer jag att föreslå att medel till denna typ av åtgärder – på samma sätt som redan gäller för länsvägar – skall anvisas via driftanslagen för resp. trafikmedel. Jag kommer senare att under anslag D 1. Drift och underhåll av statliga järnvägar att redovisa mina överväganden och behov av medel innefattande smärre förbättringsåtgärder på länsjärnvägar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Byggande av länstrafikanläggningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 970 000 000 kr. samt
2. godkänna att medel får föras över mellan åren 1989 och 1990 i enlighet med vad jag har anfört.

B 5. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator

1987/88	Utgift	651 192 000	Reservation	663 574 000
1988/89	Anslag	670 000 000		
1989/90	Förslag	558 100 000		

Från anslaget lämnas driftbidrag till statskommunvägar samt väg- och gatuanläggningar för kollektiv persontrafik m. m. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 1 000 000 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Regeringen har tidigare beslutat att innehålla delar av anslaget. Vägverket har därför i enlighet med regeringens beslut innehållit dels 70 milj. kr. bidragsåret 1985, dels 70 milj. kr. bidragsåret 1986. Vidare har regeringen den 9 juni 1988 beslutat att 1,9 milj. kr. skall innehållas av anslaget för bidragsåret 1989. Dessa medel bör nu få användas till avsett ändamål. Anslaget för år 1990 kan därvid med bibehållen produktion minskas med 141,9 milj. kr.

Jag beräknar således medelsbehovet till 558,1 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990.

Plan	1990 kr.
Administration	2 200 000
Forskning och utveckling	1 500 000
Bidragsbelopp	696 300 000
	700 000 000

Svenska kommunförbundet har i en skrivelse i oktober 1988 föreslagit att de medel som avsätts till forskning och utveckling för år 1990 höjs till 1,5 milj. kr. Vägverket tillstyrker att så sker. För egen del kan jag konstatera att de till forskning och utveckling anvisade medlen är till stor nytta för den kommunala väghållningen. Den utveckling som sker är inriktad mot de speciella problem som gäller för väghållning i tätorter. Den föreslagna höjningen är väl motiverad och jag föreslår därför att medlen till forskning och utveckling höjs till 1,5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till drift av kommunala vägar och gator* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 558 100 000 kr.

B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar

1987/88	Utgift	420 566 000	Reservation	302 918 000
1988/89	Anslag	422 000 000		
1989/90	Förslag	439 000 000		

Från anslaget lämnas bidrag till drift och byggande av vissa enskilda vägar. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1979:788) om statsbidrag till enskild väghållning (ändrad senast 1984:771).

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 550 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet till 439 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990.

Plan	1990 kr.
Administration och rådgivning	34 400 000
Bidragsbelopp	404 600 000
	439 000 000

Det är angeläget att medlen under anslaget kan användas effektivt. Det bör därför ingå i regeringens befogenheter att, i den mån kravet på ändamålsenlig planering av bidragsverksamheten eller andra skäl motiverar det, bemyndiga vägverket att för bidrag till byggande av enskilda vägar i förväg – under andra halvåret 1989 – ta i anspråk behövliga belopp av de medel som anvisas för verksamhetsåret 1990.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört under anslag B 1. Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m. har sådana frågor som berör tillsyn av enskilda järnvägar fr. o. m. den 1 januari 1989 överförts till banverket. Detta gäller även de bidrag som tidigare lämnades från detta anslag till järnvägskorsningar på enskilda järnvägar. Jag kommer senare när jag redovisar medelsbehovet för anslag D 2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar att ta upp frågan om bidrag till järnvägskorsningar på enskilda järnvägar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 439 000 000 kr. samt
2. godkänna att medel får föras över mellan åren 1989 och 1990 i enlighet med vad jag har anfört.

B 7. Tjänster till utomstående

1987/88	Utgift	58 594 000
1988/89	Anslag	35 400 000
1989/90	Förslag	35 700 000

Från anslaget betalas vissa kostnader inom vägverket för planering av beredskapsarbeten m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 35,7 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet till 35,7 milj. kr.

Riksdagen har tidigare godkänt att anslaget får användas för upprustning av vägar vid indragning av allmänna färjeleder (prop. 1986/87:100 bil. 8, TU 19, rskr. 235). Det bör även under nästa budgetår vara möjligt att använda anslaget till sådana ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Tjänster till utomstående* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 35 700 000 kr. samt
2. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget för upprustningen av vissa vägar.

B 8. Vägverket: Försvarsuppgifter

1987/88	Utgift	30 719 000	Reservation	47 224 000
1988/89	Anslag	38 325 000		
1989/90	Förslag	39 100 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för planering m. m. samt investeringar vad gäller försörjningsberedskapen inom totalförsvarets civila delar.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 38,1 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

Anslaget avser den verksamhet som skall tillgodose totalförsvarets krav på väghållning vid krigsfara och i krig och den planläggning i fred som behövs för detta. Anslaget omfattar delposterna drift och investering.

Jag kommer senare att under anslag E 9. Bro över Falsterbokanalen att redovisa de problem som har uppstått med den öppningsbara bron över kanalen. Nuvarande bro är i dåligt skick och behöver ersättas. Då kanalen har tillkommit för att trygga säkerheten för handelssjöfarten i krislägen, är det lämpligt att en del av kostnaden för att ersätta nuvarande bro – främst den del som avser försvarsinvesteringar – får belasta detta anslag. Jag beräknar att denna kostnad kommer att uppgå till 1 milj. kr.

Jag beräknar för delfunktionen Vägar medelsbehovet till sammantaget 39,1 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1990.

Plan	1990 kr.
Drift	14 800 000
Investeringar	23 300 000
Bro över Falsterbokanalen	1 000 000
	39 100 000

Vägverket bör genom ett lämpligt avvägt beställningsbemyndigande ges möjlighet att anskaffa reservbromateriel så ekonomiskt som möjligt. Mot bakgrund av de av mig förordade investeringarna anser jag att ett lämpligt beställningsbemyndigande för år 1991 är 10 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Vägverket: Försvarsuppgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 39 100 000 kr.,
2. medge att regeringen lämnar vägverket det beställningsbemyndigande som jag har förordat i det föregående samt
3. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget till byggande av ny bro över Falsterbo kanal.

B 9. Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder

1987/88	Utgift	149 807 000	Reservation	425 193 000
1988/89	Anslag	590 000 000		
1989/90	Förslag	622 000 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader och lämnas bidrag till vissa bärighetshöjande åtgärder på riksvägar och primära länsvägar samt på länsvägar i övrigt i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Från anslaget läm-

nas även bidrag till byggande av vissa enskilda vägar i dessa län. Denna bidragsgivning regleras genom förordningen (1979:788) om statsbidrag till enskild väghållning (ändrad senast 1984:771). Bidragsgivningen till statskommunvägar regleras genom förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 622,4 milj. kr. avseende verksamheten under år 1990.

Föredragandens överväganden

År 1990 är det *tredje* året i det av riksdagen beslutade tioåriga investeringsprogrammet för bärighetsupprustningen av de allmänna vägarna i de s. k. skogslänen samt de viktigaste vägarna – riksvägarna och de primära länsvägarna – i övriga delar av landet (prop. 1986/87:100 bil. 8, TU 19, rskr. 235). En upprustning av broarna på dessa vägar är nödvändig för att näringslivets transporter skall kunna tillgodoses och en viktig del i en fortsatt regional utveckling. Vägverket har efter samråd med berörda näringslivsorganisationer i december 1987 beslutat om en tioårig plan för de nödvändiga upprustningsåtgärderna. För år 1990 beräknas planen omfatta upprustning av omkring 110 broar. Hittills har 85 broar rustats upp och fram till år 1990 kommer ytterligare omkring 100 broar att åtgärdas.

Jag beräknar medelsbehovet till 622 milj. kr.

I följande sammanställning redovisas hur kostnaderna i stort fördelar sig för år 1990.

Plan	1990 kr.
Administration	17 600 000
Bärighetshöjande åtgärder	589 400 000
Bidrag till bärighetshöjande åtgärder på det enskilda statsbidragsberättigade vägnätet	15 000 000
	622 000 000

Det är av största vikt att bestämmelserna för fordonsvikter beaktas. För närvarande förekommer överlaster i en icke acceptabel omfattning. För att begränsa förekomsten av överlaster på vägarna måste bl. a. övervakningen av den tunga trafiken förbättras. Medel under anslaget har tidigare avsatts för inköp av vågutrustning och byggande av fasta vågstationer (prop. 1986/87:100 bil. 8, TU 19, rskr. 235 samt prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297). Då avsikten är att de tillåtna fordonsvikterna under år 1990 skall höjas i stora delar av landet är det angeläget att en utbyggnad av fasta vågstationer sker under år 1989 och 1990.

Vägverket har den 5 april 1988 kommit in med förslag till ändringar och kompletteringar av vägtrafikkungörelsen (1972:603). Förslaget innebär att viktbestämmelserna för vägtrafik ändras enligt den i det trafikpolitiska

beslutet år 1988 angivna inriktningen. Vägverkets förslag har remissbehandlats. De nya viktbestämmelserna bör enligt förslaget träda i kraft den 1 april 1990. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till nya viktbestämmelser.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 622 000 000 kr.

C. Trafiksäkerhet

1. Trafiksäkerhetsverkets uppgifter

Trafiksäkerhetsverket (TSV) är central myndighet för uppgifter rörande körkort, fordonskontroll, trafikreglering, bil- och körkortsregistrering samt för trafiksäkerhetsinformation. Det åligger verket särskilt att samordna trafiksäkerhetsarbetet.

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF) är den riksorganisation som företräder och samordnar det frivilliga trafiksäkerhetsarbetet.

Finansiering

TSV:s verksamhet finansieras över tre anslag, nämligen C 1. Trafiksäkerhet: Trafik och administration, C 2. Trafiksäkerhetsverket: Fordon och körkort och C 3. Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m. Anslag C 1. finansieras över statsbudgeten medan anslagen C 2. och C 3. är avgiftsfinansierade. NTF får bidrag från staten över anslag C 4. Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

2. Trafiksäkerhetsläget

Under år 1987 omkom enligt polisens uppgifter 787 personer i vägtrafiken, 5 423 skadades svårt medan 15 044 skadades lindrigt. Jämfört med år 1986 minskade antalet personskadeolyckor. Den kraftigaste minskningen skedde bland de oskyddade trafikanterna. Om man jämför de första nio månaderna år 1988 med motsvarande period år 1987, har antalet personskadeolyckor ökat. Antalet dödade personer var under dessa månader emellertid lägre än under motsvarande tid år 1987. Ökningen av antalet personskadeolyckor har varit störst för mopedister, cyklister och bilister.

En viktig orsak till vägtrafikens höga olycksrisker är variationsrikedomen i trafiken. Strävan är därför sedan länge att göra trafikmiljön och trafiken enklare, mer entydig och mindre krävande. För att förbättra trafiksäkerheten krävs också samordnade insatser.

Regeringen beslöt därför i maj 1985 att bilda ett trafiksäkerhetsråd under ledning av TSV. I rådet ingår förutom TSV representanter för vägverket, transportforskningsberedningen, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, NTF, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet. Rådet har den 21 juni 1988 antagit ett trafiksäkerhetsprogram för perioden 1989/90–1991/92. För perioden har utpekats åtta prioriterade områden med förslag till åtgärder för att minska trafikolyckorna. Dessa områden är hastighetsanpassning, trafikonykterhet, oskyddade trafikanter, nyblivna bilförare, trafikanters informationsinhämtning, barn i trafik, funktionsnedsättning hos trafikanter samt räddning och rehabilitering. Inom resp. område redovisas ett flertal åtgärder som kom-

mer att vidtas under de kommande tre åren. För de olika åtgärderna har ansvarig myndighet/organisation angivits.

Trafiksäkerhetsrådet framhåller särskilt att en bättre respekt för hastighetsgränserna kan motverka den ökning av antalet trafikskadade som kan förväntas på grund av en ökad biltrafik. En stor insats inom området hastighetsanpassning skulle kunna kompensera för den förväntade trafikökningen (3–4 % per år).

För att antalet trafikskadade inte skall öka fram till år 1993 krävs enligt trafiksäkerhetsrådet ytterligare åtgärder som kan reducera den totala skaderisken med ytterligare 10 %. Detta kan enligt rådet uppnås med en koncentrerad insats av hastighetsreducerande åtgärder, däribland såväl trafiktekniska åtgärder som automatisk hastighetsövervakning, samt en fortsatt separering av biltrafik och oskyddade trafikanter.

Övriga av rådet redovisade åtgärder kan var för sig minska den totala skaderisken med mindre än 1 %. Dessa åtgärder anses emellertid vara av avgörande betydelse för att minska skaderiskerna i trafiken.

Om inte de av trafiksäkerhetsrådet föreslagna åtgärderna vidtas, bedömer rådet att antalet polisrapporterade personskadeolyckor vid slutet av perioden 1988–1993 kommer att vara 4 000 fler än i dag. Detta under förutsättning att trafiken årligen ökar med mellan 3–4 % samt att trafiksituationen i övrigt inte förändras.

En sådan trafikökning som vi haft åren 1985–1987, på 5–6 % per år skulle med motsvarande utgångspunkter innebära att antalet trafikskadade blir 6 000 fler fram till år 1993.

3. Anslagsframställningar m. m.

3.1 Treårsbudget, målstyrning och avgiftsfinansiering

TSV fick genom regeringsbeslut den 15 oktober 1987 särskilda direktiv för anslagsframställningen för budgetåren 1989/90–1991/92, och i april 1988 överlämnade TSV en *särskild rapport* i enlighet med direktiven. Statskontoret och riksrevisionsverket har biträtt verket vad avser resultatanalys, anslagskonstruktion, styrformer och ADB-frågor.

I rapporten har TSV angivit övergripande och operationella mål för sin verksamhet och att den bör avgiftsfinansieras fullt ut. TSV har angett de ekonomiska ramarna enligt följande. En jämn avgiftsutveckling bör ske över tiden och full kostnadstäckning skall råda inom varje verksamhetsområde. Balanserade vinstmedel bör få tas i anspråk om volymerna minskar oförutsett. Vidare bör avskrivningsmedel få disponeras för ersättningsinvesteringar som rör anläggningstillgångar. Expansionsinvesteringar bör emellertid beslutas av regering och riksdag. I rapporten föreslås också att överskott från ett verksamhetsår skall kunna reserveras för framtida utrednings- och informationsinsatser inom verksamhetsområdena.

Det anges även att medel för informationsverksamhet, materialundersökningar, utredningar m. m. bör fördelas inom ramen för resp. verksamhetsområdes kostnadsansvar.

TSV har i kompletterande skrivelser den 29 september och 10 november 1988 föreslagit att statsmakternas övergripande kostnader för trafiksäkerheten, som i dag uppgår till ca 55 milj. kr., med fördel kan regleras genom ett omsättningsbaserat system. En schablonmässig beräkningsgrund bör därvid användas, vilket innebär att i genomsnitt 9 % av TSV:s intäkter bör inlevereras till inkomsttitel.

3.2 Trafiksäkerhetsverkets anslagsframställning

TSV har i anslagsframställningen i huvudsak hemställt

att verket fr. o. m. budgetåret 1989/90 inordnas i ett treårigt budgetsystem,

att verksamhetsmål och inriktning i övrigt av verksamheten som TSV redovisar i den särskilda rapporten godkänns och blir vägledande för arbetet under budgetperioden,

att samtliga TSV:s verksamheter avgiftsfinansieras via två 1 000 kr. anslag,

att verksamhetsområdet Samordning skall vara det högst prioriterade verksamhetsområdet,

att målet för avgiftssättning och hanteringen av ersättningsinvesteringar, expansionsinvesteringar samt årets vinst får ske på sätt som angivits i den särskilda rapporten.

3.3 NTF:s anslagsframställning

NTF bedriver sin verksamhet i enlighet med de mål för ökad trafiksäkerhet som fastställts av riksdagen. Föreningen deltar i det samordnade trafiksäkerhetsarbetet genom sin medverkan i trafiksäkerhetsrådet.

Verksamheten genomförs enligt en rullande flerårsplan och består av en kontinuerligt pågående basverksamhet kompletterad och förstärkt med särskilda kampanjer och aktiviteter.

Prioriterade delar av basverksamheten är barn i trafiken (bl. a. Barnens Trafikklubb), ungdomar i åldern 14 till 24 år, fortbildning, materialproduktion samt stöd till medlemsorganisationer och till det regionala trafiksäkerhetsarbetet.

Grunden för NTF:s trafiksäkerhetsarbete är de frivilliginsatser som görs regionalt och lokalt.

Under budgetåret 1989/90 kommer NTF att fortsätta med hastighetskampanjen Dämpa farten. Kampanjer för ökad hjälmanvändning hos cyklister och för en ökad trafiknykterhet kommer bl. a. att genomföras under budgetåret.

NTF framhåller att föreningen kommer att effektivisera och målinrikta sitt arbete. Bl. a. kommer samarbetet med länsförbunden och trafiksäkerhetsföreningarna att vidgas för att skapa bättre betingelser för en offensiv verksamhet på fältet. Med bl. a. heltidsarbetande konsulenter och breda regionala och lokala kontakter har dessa de bästa möjligheterna att nå ut till och påverka trafikanterna. Det är NTF:s styrelse ambition att förbun-

dens och föreningarnas arbete skall underlättas genom bättre vägledning, ökat stöd och stimulans från NTF centralt.

NTF har hemställt att nuvarande bidrag räknas upp med ca 7% eller 2 milj. kr. till 30,2 milj. kr. Detta innebär att bidraget är realt oförändrat.

3.4 Trafikmedicin

Regeringen uppdrog i januari 1988 åt TSV att utreda hur en överföring av myndighetsansvaret för de trafikmedicinska frågorna till verket skulle kunna genomföras. TSV redovisade i maj 1988 sitt uppdrag. TSV:s förslag har tillstyrkts av socialstyrelsen och statskontoret. TSV föreslår att myndighetsansvaret för de trafikmedicinska frågorna förs över från socialstyrelsen till TSV.

Organisation

Socialstyrelsens rättsliga råd för bl. a. körkortsmedicinska frågor är administrativt knutet till lagbyrån inom socialstyrelsen. Rådet fungerar dock – genom sina arbetsformer och ett dominerande inslag av fristående experter – självständigt i förhållande till socialstyrelsen. Rådet består i de körkortsmedicinska frågorna av en ordförande som är lagfaren, en särskild expert i körkortsmedicinska frågor samt en föredragande läkare. Under år 1987 behandlade rådet totalt 958 körkortsmedicinska ärenden fördelade på 80 sammanträden. Till rådet finns knutet ett kansli där två personer på heltid handhar löpande körkortsmedicinska ärenden. Socialstyrelsen utfärdar medicinska föreskrifter för innehav av körkort, traktorkort eller taxibehörighet.

TSV:s förslag

Hos TSV bör finnas personal med medicinsk expertkompetens inom företrädesvis allmänmedicin. Behovet av medicinsk expertis torde uppgå till en heltidstjänst. Vidare bör krävas kunskap och erfarenhet inom trafikmedicin och särskilt körkortsmedicin.

Den medicinska experten skall vara beslutande i fråga om yttranden och dispenser i enklare körkortsmedicinska ärenden. Experten skall också ansvara för att kunskap och praxis inom detta område förs ut till konsultläkare, länsstyrelser och domstolar. Vidare skall experten ansvara för beredningen av de trafikmedicinska föreskrifterna och övriga medicinska uppgifter.

Kanslifunktionen bör bestå av två kanslister på heltid samt en legitimerad sjuksköterska. Sköterskan skall ansvara för kansliet, delta i beredningen av ärenden och föredra ärenden av mer rutinartad karaktär.

I fråga om mer komplicerade ärenden bör den nuvarande ordningen som tillämpas hos socialstyrelsens rättsliga råd med fristående föredragande behållas. Verket bör således på motsvarande sätt som socialstyrelsen kunna knyta sådana experter till sig.

I mer speciella fall kan det finnas behov av att inhämta yttranden från

annan expertis. För detta ändamål bör trafiksäkerhetsverket ges möjlighet att, på motsvarande villkor som rättsliga rådet, inhämta yttranden från ledamöter i socialstyrelsens vetenskapliga råd.

För föreskriftsarbetet och handläggningen av de körkortsmedicinska ärendena är det av stor vikt att juridisk sakkunskap deltar. Även om enhetens läkare är den beslutande bör det vara ett villkor att en jurist är med i den slutliga handläggningen av de körkortsmedicinska ärendena. Den juridiska sakkunskapen kan tillhandahållas av verkets juridiska enhet.

Hanteringen av de trafikmedicinska frågorna inom socialstyrelsen kan kostnadsberäknas till 1,1 milj. kr./år. Enligt TSV:s bedömning kan den föreslagna organisationen genomföras inom denna ekonomiska ram.

4. Föredragandens överväganden

4.1 Målen för trafiksäkerhetsarbetet

Till ledning för trafiksäkerhetsarbetet antog riksdagen år 1982 mål för säkerheten i vägtrafiken. I 1988 års trafikpolitiska beslut bibehölls dessa mål.

1. Det totala antalet dödade och skadade i trafiken skall fortlöpande minskas.

2. Risken att dödas och skadas i trafiken skall fortlöpande minskas för alla trafikantkategorier.

3. Risken att dödas och skadas i trafiken skall minskas i högre grad för de oskyddade trafikanterna än för de skyddade. Barnens problem skall särskilt beaktas.

I trafiksäkerhetsprogrammet för perioden 1989/90–1991/92 redovisas en analys av måluppfyllelsen av trafiksäkerhetsarbetet. Därvid påpekas att någorlunda säkra slutsatser rörande måluppfyllelse endast kan dras vad gäller antalet i trafiken dödade personer. I övrigt kan bara mer eller mindre kvalificerade bedömningar göras.

Jämfört med år 1982 konstaterar rådet att det första målet ännu inte har uppfyllts.

När det gäller de två övriga målen, vilka avser risktal, finns problem, vad gäller skattningen av t.ex. olika trafikantgruppers trafikarbete. Det råder således viss osäkerhet i bedömningen av risktalet.

För mål nummer två är det endast för gruppen motorcyklister som såväl dödsrisken som skaderisken har minskat. Ser man enbart till skaderisken uppfylls målet även för mopedisterna.

För mål nummer tre gäller att riskerna för oskyddade trafikanter som grupp betraktad har minskat. För gruppen bilister har riskerna ökat. Barns risker i trafiken har minskat medan vuxnas risker har ökat.

Trafiksäkerhetsrådet anser att måluppfyllelsen är långt ifrån tillfredsställande. Jag delar den bedömningen.

Mot denna bakgrund är det angeläget att det av trafiksäkerhetsrådet antagna trafiksäkerhetsprogrammet genomförs. Det åvilar rådet att pre-

sentera de ytterligare förslag som krävs för att förverkliga de av riksdagen angivna målen.

Hastighetsutvecklingen har – som rådet särskilt framhållit – stor inverkan på antalet dödade och skadade i trafiken. Skulle det visa sig att hittills vidtagna åtgärder för att reducera hastigheterna på vägarna inte är tillräckliga förutsätter jag att trafiksäkerhetsrådet analyserar behovet av ytterligare åtgärder. Vad gäller användandet av automatisk hastighetsövervakning vill jag hänvisa till vad jag tidigare anfört under vägavsnittet (7.1 Vägpolitiken inför 1990-talet), samt till vad chefen för civildepartementet senare kommer att anföra.

Vad gäller problemområdet trafikonykterhet avser statsrådet och chefen för justitiedepartementet att återkomma till regeringen med förslag om sänkt promillegräns för rattonykterhet. Frågan om användande av luftutandningsprov kommer också att tas upp.

4.2 Avgiftsfinansiering av trafiksäkerhetsverket

Ett treårigt budgetsystem möjliggör en långsiktig planering av TSV:s arbete. Vidare ger systemet förutsättningar för en bättre och mer effektiv styrning från regering och riksdag. Jag förordar att verket på försök inordnas i ett sådant system för perioden 1989/90–1991/92.

För närvarande är det endast 5% av verkets utgifter – anslag C 1. Trafiksäkerhetsverket: Trafik och administration om 30,353 milj. kr. – som finansieras från statsbudgeten. Övriga utgifter om 95% täcks av avgifter. Medlen från statsbudgeten används för insatser som avser samordning av trafiksäkerheten samt åtgärder för att förbättra trafikmiljön och säkerheten för oskyddade trafikanter. Då dessa insatser och åtgärder ytterst är betingade av fordonstrafiken, bör kostnadsansvaret för den mindre del som i dag tas från statsbudgeten överföras på fordonsägarna. Denna av mig förordade ändring bör genomföras samtidigt som verket inordnas i ett nytt treårigt budgetsystem.

En enhetlig finansiering underlättar det framtida trafiksäkerhetsarbetet och gör det mer effektivt. Erfarenheterna hittills från de delar av TSV:s verksamhet (anslagen C 2. och C 3.) som är avgiftsfinansierade är goda. Systemet har medfört ett högt kostnadsmedvetande genom att intäkterna från avgifterna är prestationsrelaterade. En omläggning av finansieringen skulle därtill göra det möjligt för regeringen att bättre styra inriktningen av verksamheten mot de områden som är viktiga för trafiksäkerhetsarbetet. Regeringens och riksdagens insatser kan i ökad utsträckning inriktas på att följa upp resultaten från verksamheten.

Jag förordar således att TSV:s verksamhet i sin helhet avgiftsfinansieras och att två 1 000 kronorsanslag inrättas för detta ändamål. Jag anser det lämpligt att regeringen vid behov får besluta om överföring av medel mellan anslagen under budgetperioden 1989/90–1991/92. Finansieringen av det nuvarande anslaget C 1. Trafiksäkerhetsverket: Trafik och administration bör ske genom den trafiksäkerhetsavgift om 10 kr. som ingår i dagens registerhållningsavgift på 42 kr.

För en övergång till fullständig avgiftsfinansiering krävs en utvecklad

målstyrning. Förslag till mål har angetts i TSV:s särskilda rapport. Jag återkommer till denna fråga under resp. anslag.

Jag anser att de ekonomiska riktlinjer för TSV:s verksamhet som jag tidigare refererat från den särskilda rapporten i stort sett är ändamålsenliga. Den nuvarande ordningen för investeringar i ADB-utrustning bör dock behållas tills vidare. Vidare bör eventuella överskottsmedel från verksamheten föras över till verkskapitalet.

Trafiksäkerhetsarbetet är komplext och berör många myndigheter och organisationer. Några har trafiksäkerhetsarbete som sin huvuduppgift medan de flesta har det som en deluppgift. En av riksdagens revisorer gjord kartläggning visar att på central nivå är sammanlagt elva departement och ett 30-tal myndigheter mer eller mindre engagerade i trafiksäkerhetsarbetet. Häri ingår t. ex. de allmänna förvaltningsdomstolarna, polisen, och de myndigheter som har uppgifter inom trafik- och miljöområdet. För att täcka dessa kostnader levererar TSV för närvarande in omkring 55 milj. kr. av avgiftsmedlen till inkomsttitel. Dessa gemensamma kostnader för trafiksäkerheten bör även framdeles av TSV levereras in till inkomsttitel.

Jag anser det ändamålsenligt att nämnda inleverans sker efter vissa schablonmässigt bestämda grunder. Jag beräknar att med ett sådant system bör 9 % av TSV:s intäkter levereras in årligen till inkomsttitel. Enligt min mening bör regeringen emellertid bemyndigas att om så krävs få justera de belopp som skall levereras in under budgetperioden 1989/90–1991/92.

På grund av ändrade redovisningsprinciper (periodisering av inkomster och utgifter) från och med budgetåret 1986/87 har ett underskott om totalt 165 080 190 kr. uppkommit i startbalansen inom anslagen C 2. och C 3. Underskottet bör justeras genom att en inkomsttitel belastas samtidigt som motsvarande medel sätts in på ett spärrat räntelöst konto hos riksgäldskontoret.

Med den av mig föreslagna omläggningen kommer TSV framdeles att finansieras via två 1 000 kronorsanslag, C 1. och C 2. NTF:s bidragsanslag får därvid beteckningen C 3. Härutöver kommer jag längre fram att föreslå att två nya anslag, C 4. och C 5., för bidrag till avgasrenande åtgärder förs upp på statsbudgeten.

4.3 Trafikmedicin

Den av TSV föreslagna överföringen av det trafikmedicinska ansvaret från socialstyrelsen till TSV innebär att socialstyrelsens roll och relation till TSV skulle bli likartad den som styrelsen har i förhållande till luftfartsverket och sjöfartsverket. Dessa verk har nämligen ansvaret för de individorienterade hälsofrågorna.

Det rättsliga rådet hos socialstyrelsen har inte enligt min bedömning den organisation som skulle vara önskvärd för att på ett bra sätt informera om rådets praxis i körkortsmedicinska frågor. Vidare är det svårt för myndigheter att under hand ta upp körkortsmedicinska frågor med rådet. Någon uppföljning av socialstyrelsens medicinska föreskrifter har inte heller kunnat ske.

Jag anser mot denna bakgrund att myndighetsansvaret för de trafikmedicinska frågorna bör överföras till TSV. Detta innebär bl. a. att TSV, efter samråd med socialstyrelsen, skall besluta om ytterligare föreskrifter om medicinska krav för innehav av körkort, traktorkort eller taxibehörighet. Den organisationsstruktur som TSV föreslagit bör tills vidare gälla. I denna fråga har jag samrått med chefen för socialdepartementet. Kostnaderna för denna nya verksamhet beräknas till 1,1 milj. kr./år och bör finansieras genom avgifter inom verksamhetsområdet Trafikant. TSV:s uppgift som ny huvudman för det trafikmedicinska ansvaret bör gälla från den 1 januari 1990. Jag har för avsikt att, om riksdagen godkänner de av mig förordade riktlinjerna för omorganisation av det trafikmedicinska ansvaret, återkomma till regeringen med förslag till de författningsändringar m. m. som behövs.

4.4 De allmänna ombuden i körkortsfrågor

I betänkandet (SOU 1987:43) Snabbare körkortsingripanden m. m. har bl. a. föreslagits att TSV bör överta de uppgifter som länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) har gentemot de allmänna ombuden i körkortsfrågor. Uppgifterna avser fortbildning och administrativt stöd. Härutöver föreslås att TSV i syfte att nå en mer enhetlig praxis bör bistå de allmänna ombuden med råd. Betänkandet har remissbehandlats. Samtliga remissinstanser har tillstyrkt förslaget.

TSV är central körkortsmyndighet medan länsstyrelserna är regionala sådana myndigheter.

De allmänna ombuden i körkortsfrågor är anställda hos länsstyrelserna. De har normalt även andra ärenden att handlägga på länsstyrelserna, vilket talar för att LON fortfarande bör vara den myndighet som genom olika åtgärder stöder de allmänna ombuden i deras arbete. Å andra sidan är TSV den myndighet som har det övergripande ansvaret för körkortsfrågor på myndighetsnivå. Verket har vidare bättre förutsättningar än LON för att aktivt stödja de allmänna ombuden. Jag anser därför att TSV är den myndighet som skall bistå de allmänna ombuden i deras verksamhet i enlighet med utredningens förslag. Jag beräknar att TSV klarar dessa uppgifter med befintliga resurser. Den nya uppgiften för TSV bör övertas den 1 juli 1989. I denna fråga har jag samrått med chefen för civildepartementet. Jag har för avsikt att, om riksdagen godkänner de av mig förordade riktlinjerna för stöd till de allmänna ombuden i körkortsfrågor, återkomma till regeringen med förslag till de författningsändringar m. m. som behövs.

5. Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att ett treårigt budgetsystem införs,

2. godkänna att TSV:s verksamhet helt avgiftsfinansieras och de av mig förordade riktlinjerna för avgiftsfinansieringen,

3. godkänna de av mig förordade ekonomiska ramarna för verksamheten inom TSV,

4. godkänna vad jag har anfört om inleverans av TSV:s intäkter och bemyndiga regeringen att besluta om avvikelse härifrån,

5. godkänna att underskottet i startbalansen avvecklas på det sätt jag har föreslagit,

6. godkänna att medel får överföras mellan anslagen C 1. och C 2. i enlighet med vad jag har anfört,

7. godkänna den av mig förordade organisationen för den trafikmedicinska verksamheten samt

8. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för stöd till de allmänna ombuden.

6. Anslag

C 1. Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant

Nytt anslag
1989/90 Förslag 1 000

Anslaget omfattar verksamhetsområdena Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant.

Trafiksäkerhetsverket

Verksamhetsområdet Samordning

TSV har som särskild uppgift att samordna trafiksäkerhetsarbetet. Samordningsansvaret omfattar alla nivåer, såväl central som regional och lokal verksamhet.

Med samordning avses arbetet med att rikta olika myndigheters insatser mot de gemensamma mål som satts upp för trafiksäkerhetsarbetet.

För det centrala samordningsarbetet finns ett särskilt råd för samordning och planering, trafiksäkerhetsrådet, vars uppgift är att utarbeta övergripande programplaner för trafiksäkerhetsarbetet.

För den regionala samordningen finns i dag samordningsgrupper i samtliga län. Den samordnade planeringen av länens trafiksäkerhetsarbete skall sammanfattas i rullande treårsprogram i likhet med det centrala trafiksäkerhetsprogrammet.

I syfte att öka kommunernas intresse för ett samordnat trafiksäkerhetsarbete utarbetas – inom ramen för trafiksäkerhetsrådets programarbete – skriften "Säkrare trafik i vår kommun".

De budgeterade kostnaderna för verksamhetsområdet Samordning är för budgetåret 1989/90 20,2 milj. kr. Antalet årsarbetskrafter uppgår till 26 personer, varav 17 i Borlänge och 9 regionalt placerade på TSV:s sju distrikt.

Mål för verksamheten

Som mål för sitt arbete inom verksamhetsområdet Samordning föreslår TSV

att samordningsverksamheten genom samordning med berörda myndigheter, organisationer och företag skall leda till en ökad effektivitet i det samlade trafiksäkerhetsarbetet för att öka graden av uppfyllelse av riksdagens mål för trafiksäkerhetsarbetet.

Verksamhetsområdet Trafikmiljö

I denna verksamhet ingår samarbete och samråd med exempelvis plan- och bostadsverket, vägverket, naturvårdsverket och Svenska kommunförbundet i väg- och trafikfrågor. Vidare ingår att utarbeta regler och föreskrifter om vägmärken, vägmarkeringar och trafiksignaler samt att initiera, genomföra och följa upp forsknings- och utvecklingsarbeten. Inom verkets regionala organisation arbetar trafikingenjörer med främst rådgivning till väghållare.

Ett samarbetsprojekt som genomförts mellan TSV och Malmö kommun har visat att det går att ta bort 30% av vägmärkena genom att ändra de lokala trafikföreskrifterna. TSV fortsätter sitt arbete inom detta område genom forsknings- och utvecklingsarbeten som rör människans förmåga att uppfatta vägmärkesinformation.

De budgeterade kostnaderna för verksamhetsområdet är för budgetåret 1989/90 13 milj. kr. Antalet årsarbetskrafter uppgår till 24, varav 16 i Borlänge och 8 på distrikten.

Mål för verksamheten

Som mål för sitt arbete inom verksamhetsområdet Trafikmiljö föreslår TSV

att verket skall verka för en säker trafikmiljö.

Verksamhetsområdet Fordon

I verksamheten ingår att verka för att såväl nya som äldre fordon har en från trafiksäkerhetssynpunkt betryggande standard, att aktivt följa den fordonstekniska utvecklingen samt att följa olycksutvecklingen och analysera i vad mån brister i fordonskonstruktionen har bidragit till olyckors uppkomst.

En viktig uppgift är att i olika internationella organ verka för en harmonisering av fordonsföreskrifter så att tekniska handelshinder och andra olägenheter undviks.

Inom den regionala organisationen utförs bl. a. s. k. flygande inspektion av fordon och kontroll av förares arbetstid.

De budgeterade kostnaderna för verksamhetsområdet är för budgetåret 1989/90 30,4 milj. kr. Antalet årsarbetskrafter uppgår till 105, varav 23 på centralförvaltningen i Borlänge och 82 på distrikten.

TSV utfärdar föreskrifter om fordons utrustning och beskaffenhet samt om kontroll av fordon.

Regelarbetet har sedan flera år tillbaka bedrivits med inriktning mot att så långt som möjligt anpassa kravnivån i föreskrifterna till de nivåer som tillämpas internationellt. Anpassningen har i första hand skett till de nivåer som tillämpas inom Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europa (ECE). Hänsyn har dock tagits till den säkerhetsnivå som nåtts i Sverige och till vissa särskilda förutsättningar som råder i Sverige, t. ex. klimatet. TSV tillämpar i dag 46 s. k. ECE-reglementen. Tillämpning av ett reglemente innebär att ett objekt som är godkänt i ett annat land som tillämpar reglementet, skall anses uppfylla de nationella kraven. Förslag om tillämpning av nya reglementen lämnas av TSV till regeringen efter samråd med berörda intressenter.

TSV strävar efter att ge ut sina föreskrifter i form av funktionella krav för att därigenom se till att den tekniska utvecklingen inte hindras. Vidare avser TSV att medverka till att ta fram standardkrav. Fördelen är att föreskrifterna kan göras mindre omfattande samt att de får en bredare förankring hos tillverkare och provningsorgan.

TSV anser det viktigt att öka sin kompetens inom bl. a. elektronikområdet. Detta med anledning av pågående internationella forskningsprogram som syftar till att bl. a. effektivisera transporterna, förbättra miljön och öka framkomligheten på vägarna.

Den regionala verksamheten

TSV genomförde under budgetåret 1987/88 25 000 s. k. flygande inspektioner och 16 000 arbetstidskontroller. Vidare utfördes 200 tekniska undersökningar på trafikskadade fordon. Jämfört med budgetåret dessförinnan ökade de flygande fordonsinspektionerna med 22 % medan arbetstidskontrollerna minskade med 19 %. En jämförelse över fem år visar att de flygande inspektionerna ökat med 200 %. Kostnaderna för dessa inspektioner och för arbetstidskontrollerna uppgick till ca 14,7 milj. kr. för budgetåret 1986/87. För att få en bättre uppföljning av verksamheten med flygande inspektioner har TSV börjat databehandla resultaten från dessa.

Skillnaden mellan TSV:s flygande inspektion och Aktiebolaget Svensk Bilprovnings årliga kontrollbesiktning är förutom urvalet av fordonsobjekt bl. a. att den flygande inspektionen också omfattar t. ex. kontroll av hur fordonets eventuella last är säkrad. Vidare kontrolleras även utländska fordon. TSV:s strävan är att alltid ha polispersonal med vid de flygande inspektionerna för att uppnå en så fullständig kontroll som möjligt av både fordon och förare.

TSV:s arbete med flygande inspektion inriktas i huvudsak på tunga fordon, medan de flygande inspektioner som utförs av polisens trafikavdelningar i första hand koncentreras på den lätta trafiken, kontroll av överlaster och av farligt gods.

Arbetstidskontrollen sker ute på väg och vid företagsbesök. Omkring

30 % av de som kontrolleras begår förseelser mot vägarbetstidsreglerna.

TSV anser att en långsiktig målsättning för kontrollen ute på väg bör vara att varje tungt fordon kontrolleras på väg vart tredje år. Statistiskt innebär detta att 50 000 tunga fordon skulle behöva kontrolleras årligen.

Mål för verksamheten

Som mål för sitt arbete inom verksamhetsområdet Fordon föreslår TSV att de fordon som trafikerar våra vägar skall vara trafiksäkra och miljövänliga. Enhetliga regler med andra länder skall eftersträvas.

Verksamhetsområdet Trafikant

I verksamheten ingår att ta fram bestämmelser som avser tillämpning av körkortslagstiftningen, bl. a. bestämmelser om kursplaner för förarutbildning samt bestämmelser om förarprov och trafikskolor.

Vidare ingår i verksamheten att leda och kontrollera förarprovsverksamheten och att verka för en enhetlig handläggning och bedömning av körkortsärenden vid länsstyrelserna.

Inom den regionala organisationen sker förarprov och utövas tillsyn över trafikskolor och trafikövningsplatser.

De budgeterade kostnaderna för verksamhetsområdet är för budgetåret 1989/90 81 milj. kr. Antalet årsarbetskrafter uppgår till 246, varav 11 på centralförvaltningen i Borlänge och 235 på distrikten. Verksamheten finansieras genom förarprovsavgifter.

Varje år tillkommer ca 130 000 nyblivna förare. TSV har tagit fram en ny kursplan för förarutbildning. Kursplanen har tillförts två nya avsnitt. Avsnitten har till syfte att få körkortsaspiranterna mer medvetna om människans roll i trafiken och de kritiska situationer som man möter där. Vidare betonas frågorna om hastighetsanpassning, trafiknykterhet och risken med att överskatta sin förmåga som nybliven förare.

Ett nytt teoriprov träder i kraft under hösten 1989. En översyn av reglerna för tillsyn över trafikskolorna som också skall innefatta regler om läromedel, lokaler m. m. pågår inom verket.

Trafiklärarutbildningen anordnas vid två gymnasieskolor i landet. TSV har i samverkan med berörda intressenter utarbetat en ny läroplan, vilken togs i bruk läsåret 1986/87. En högskolekurs för blivande utbildningsledare kommer att påbörjas under hösten 1989.

Förarprov

Under budgetåret 1986/87 förrättades ca 180 000 körprov, varav 140 000 av dem som avlade prov hade genomgått trafikskola medan 40 000 inte hade deltagit i sådan utbildning. 72 % av de som anmält sig till körprov genom trafikskola blev godkända vid provet medan motsvarande siffra för dem som anmält sig på annat sätt var 51 %.

TSV anser att likformigheten i bedömningarna som förarprövarna gör i stort sett är tillfredsställande. TSV arbetar aktivt för att skapa så likartade

bedömningsnormer som möjligt. En stor brist i nuvarande körprov är att det inte mäter attityder hos aspiranterna.

Erfarenheterna från det skärpta provet för behörighet för motorcykel som infördes år 1985 är goda.

Den säsongsmässiga variationen av efterfrågan på förarprov är stor. Variationerna innebär att väntetiderna blir längre under våren och försommaren. För att klara av anhopningarna av förarprov under denna tid får TSV ta i anspråk i stort sett alla bilinspektörer. Omkring 30 % av deras årsarbetstid utnyttjades under budgetåret 1986/87 för förarprovsverksamhet. Arbetstiden för kontroll av fordon på väg minskades i motsvarande mån. TSV:s ambition är att väntetiden för förarprov inte skall överstiga åtta veckor. Administrationen av förarprovsverksamheten är numera helt datoriserad.

Tillsyn över trafikskolorna

Under budgetåret 1987/88 utövades tillsyn av 700 trafikskolor med en arbetsinsats av 9 000 timmar. Detta är en ökning från året innan med 27 % avseende antalet skolor och med 116 % vad avser antalet timmar.

Mål för verksamheten

Som mål för sitt arbete inom verksamhetsområdet Trafikant föreslår TSV

att verket skall verka för mer trafiksäkra förare som är särskilt medvetna om oskyddade trafikanters och barns situation i trafiken samt sin egen begränsade förmåga som nyblivna förare.

Föredragandens överväganden

De övergripande mål som TSV föreslagit för sina verksamheter anser jag utgör en god grund för en övergång till målstyrning av TSV. Ett treårigt budgetsystem med effektiva verksamhetsmål i kombination med att verksamheten avgiftsfinansieras är de utgångspunkter som behövs för att driva verksamheten rationellt och dynamiskt. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till hur målstyrningen av TSV kan utvecklas vidare.

Jag har tidigare föreslagit att TSV skall bli ny huvudman för frågor om trafikmedicin. Med anledning därav bör det av TSV angivna målet för verksamhetsområdet Trafikant kompletteras. Målet för denna verksamhet bör vara

att TSV skall verka för mer trafiksäkra förare som uppfyller de lämplighetskriterier och krav som körkortslagen föreskriver och som är särskilt medvetna om oskyddade trafikanters och barns situation i trafiken samt sin egen begränsade förmåga som nyblivna förare.

Det nya treåriga budgetsystemet, målstyrningen och avgiftsfinansieringen kommer att ställa höga krav på verkets redovisning av de olika verksamhetsområdenas resultat och på verkets analys av om målen nåtts samt på de förslag till åtgärder som är nödvändiga för att nå målen.

Regeringen har beslutat om vissa höjningar av förarprovsavgifter i

TSV:s taxa fr. o. m. 1 januari 1989. Budgeten för år 1989/90 kan utifrån dessa avgifter och de förutsättningar jag tidigare har angett beräknas enligt nedan. Resultatet kan därvid beräknas bli + 1,6 milj. kr.

	1989/90 milj. kr.
Inkomster	
Körkort	75,7
Fordon	38,9
Trafik	15,7
Samordning	19,7
Räntor	5,3
	155,3
Utgifter	
Körkort	81,0
Fordon	30,4
Trafik	13,0
Samordning	20,2
Inleverans	9,1
	153,7
Resultat	**+1,6**
(För 1988/89 beräknas resultatet till – 1,3 milj. kr.)	
Likviditetssaldo (bankkonton hos riksgäldskontoret)	**52,0**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr. samt
2. godkänna den av mig förordade inriktningen av verksamheten inom verksamhetsområdena Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant.

C 2. Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.

Nytt anslag
1989/90 Förslag 1 000

Anslaget omfattar verksamhetsområdet Register.

Trafiksäkerhetsverket

Verksamheten består i att administrera ett antal rikstäckande informationssystem. TSV svarar för driften av bil-, körkorts- och yrkestrafikregistren. Dessutom bedrivs uppdragsverksamhet genom försäljning av registeruppgifter och personliga fordonsskyltar. Vidare administrerar verket systemet med parkeringsanmärkningar samt tillhandahåller behövlig da-

torkapacitet, program- och systemeringsresurser för båtregistret. Av de omkring 54 miljoner transaktioner i form av frågor och ändringsuppgifter svarar länsstyrelserna för 45 %, försäkringsbolagen för 23 %, polisen för 16 %, TSV för 7 % och övriga intressenter för 9 %. Vidare ingår som delar i systemet riksskatteverket, som central myndighet för vägtrafikskatt, tullverket, kronofogdemyndigheterna samt Aktiebolaget Svensk Bilprovning som har rapportskyldighet till TSV vad gäller besiktningsutfall.

TSV förbereder för närvarande i samråd med statskontoret ett förslag till en långsiktig ADB-strategi för TSV:s samlade verksamhet. En samlad strategi beräknas kunna presenteras till den 1 juli 1989.

De budgeterade kostnaderna för verksamhetsområdet är för budgetåret 1989/90 402 milj. kr., varav ca 142 milj. kr. avser kostnader vid länsstyrelserna. Antalet årsarbetskrafter uppgår till sammanlagt 178 hos TSV i Örebro och Strängnäs samt till ca 550 vid länsstyrelserna.

Från den 1 januari 1989 är det möjligt för bilhandlare och deras kunder att direkt till TSV, i stället för omvägen via länsstyrelserna, göra vissa registreringar i bilregistret. Registreringarna sker via terminal och avser uppgifter om ägarbyten och avställningar.

Vidare pågår utvecklingsarbete tillsammans med Aktiebolaget Svensk Bilprovning som syftar till att besiktningsresultaten skall kunna rapporteras direkt till TSV genom datakommunikation. Samtal förs också med postverket om möjligheterna att låta fordonsägarna utföra vissa bilregisterärenden på vissa postkontor.

TSV hemställer att av egna medel få anskaffa viss ADB-utrustning under budgetperioden. Övriga ADB-investeringar sker över trettonde huvudtitelns reservationsanslag B 2. Anskaffning av ADB-utrustning. Anskaffningarna av egna medel för budgetåret 1989/90 avser utrustning i prestandamätning, linjeövervakningssystem, system för produktionsplanering, utrustning för efterbehandlingsteknik, inköp av basdatorer, allt för en sammanlagd summa om 8,3 milj. kr.

Mål för verksamheten

Som mål för sitt arbete inom verksamhetsområdet Register föreslår TSV

att verkets informationssystem skall tjäna som administrativt stöd för i första hand statens styrning och kontroll av vägtrafiken samt för uppbörd av medel. Registerverksamheten skall inriktas på att informationssystemens användbarhet fortlöpande skall förbättras som planeringsunderlag för trafiksäkerhetsarbetet.

Föredragandens överväganden

Det mål som TSV föreslagit för verksamhetsområdet utgör en god grund för att styra verksamheten. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till hur målet för verksamhetsområdet kan utvecklas vidare.

Anskaffning av basdatorer för administrativa rutiner om ca 2,8 milj. kr. skall tillsammans med kostnader för utbyggnad av linjeövervakningssystem om 0,95 milj. kr. finansieras över trettonde huvudtitelns reserva-

tionsanslag B 2. Anskaffning av ADB-utrustning. I denna fråga har jag samrått med chefen för civildepartementet. Utrustning för ny efterbehandlingsteknik om 2 milj. kr. får dock finansieras med egna medel. Resterande investeringar får anstå tills vidare.

Regeringen har beslutat om viss avgiftshöjning rörande främst körkort fr. o. m. 1 januari 1989. Budgeten för år 1989/90 kan utifrån dessa avgifter och de förutsättningar jag tidigare angett beräknas enligt nedan. Resultatet kan därvid beräknas bli + 37,6 milj. kr.

	1989/90 milj. kr.
Inkomster	
Fordon	220,8
Körkort	70,4
Vägtrafikskatt	139,9
Parkeringsanmärkningar	11,2
Yrkesmässig trafik	1,4
Uppdrag	21,5
Räntor	15,0
Övrigt	2,7
	482,9
Utgifter	
Fordon	153,7
Körkort	81,2
Vägtrafikskatt	136,0
Parkeringsanmärkningar	9,9
Yrkesmässig trafik	0,7
Uppdrag	17,4
Inleverans	46,4
	445,3
Länsstyrelsernas utgifter härav	142,5
Resultat	**+37,6**
(För 1988/89 beräknas resultatet till + 31,5 milj. kr.)	
Likviditetssaldo (bankkonton hos riksgäldskontoret)	**177,0**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr. samt
2. godkänna den av mig förordade inriktningen av verksamheten inom verksamhetsområdet Register.

C 3. Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

1987/88	Utgift	29 100 000
1988/89	Anslag	28 200 000
1989/90	Förslag	29 400 000

NTF hemställer om 30,2 milj. kr. i bidrag för verksamheten under budgetåret 1989/90.

NTF har budgeterat kostnader för sin verksamhet om 51,8 milj. kr. Kostnaderna utgörs av särskilda aktiviteter, kampanjer o.d. 17,3 milj kr. samt basverksamhet 34,5 milj. kr. varav 11,7 milj. kr. avser regional och lokal verksamhet. Vidare ingår kostnader för försäljningsverksamhet om 9,4 milj. kr. NTF har budgeterat intäkter om 51,8 milj. kr. Dessa utgörs av 30,2 milj. kr. i statsbidrag och 8,6 milj. kr. från försäkringsbranschen. Resterande intäkter avser medlemsavgifter och inkomster från försäljningsverksamhet.

Föredragandens överväganden

Det frivilliga arbetet utgör en viktig del i trafiksäkerhetsarbetet. NTF:s ansvar som riksorganisation för det frivilliga arbetet är stort. NTF:s arbete för en aktivering av det centrala kansliet för en starkare offensiv verksamhet på fältet ser jag som en riktig satsning. Den översyn av resursanvändningen som inleddes kring årsskiftet 1987/88 har pågått under år 1988. Jag har erfarit att styrelsens inriktning är att påskynda översynen och inom kort besluta om nödvändiga åtgärder för att effektivisera verksamheten. Därmed skulle översynen vara avslutad strax efter årsskiftet 1988/89.

NTF:s anslag bör räknas upp med 4 procent till 29,4 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 29 400 000 kr.

C 4. Bidrag till reningsutrustning på nya lastbilar och bussar

Nytt anslag
1989/90 Förslag 112 500 000

Föredraganden överväganden

Regeringen föreslog i prop. 1987/88:50 om trafikpolitiken inför 1990-talet att 450 milj. kr. skulle anvisas som bidrag till köpare av nya lastbilar och bussar som i förtid uppfyller kommande obligatoriska avgaskrav. Riksdagen lämnade regeringens förslag utan erinran (TU 1987/88:23, rskr. 324).

Bidragssystemet för lätta bussar och lastbilar bör enligt propositionen träda i kraft den 1 juli 1989 för 1990 års modeller och senare. För tunga fordon bör bidrag utgå för 1992 års modeller och senare.

Jag föreslår att 112,5 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90 för bidrag till köpare av lätta bussar och lätta lastbilar som uppfyller kommande obligatoriska avgaskrav. Bidraget bör administreras av TSV. Verkets kost-

nader för administration av bidraget och Aktiebolaget Svensk Bilprovnings kostnader i sammanhanget bör betalas från anslaget.

Jag och chefen för miljö- och energidepartementet avser att återkomma till regeringen med förslag om föreskrifter om skärpta avgaskrav för lastbilar och bussar, bidragets omfattning i tiden, årsmodeller samt bidragens storlek för olika fordon m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till reningsutrustning på nya lastbilar och bussar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 112 500 000 kr.

C 5. Bidrag till reningsutrustning på äldre personbilar

Nytt anslag
1989/90 Förslag 50 000 000

Föredragandens överväganden

Riksdagen beslutade med anledning av regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (1987/88:85, JoU 1987/88:23, rskr. 373) att uppdra åt regeringen att införa ett bidrag till personer som installerar avgasrenande utrustning på äldre bilar. Bidrag bör lämnas för avgasrenande utrustning till sådana bilar som inte uppfyller de avgaskrav som gäller obligatoriskt från och med 1989 års bilmodeller och frivilligt fr. o. m. 1987 års modeller. För att bidrag skall utbetalas skall installationen medföra att utsläppen minskar med minst 40 %.

Regeringen har uppdragit åt statens naturvårdsverk att utarbeta föreskrifter för godkännande m. m. av installationer av sådan avgasrenande utrustning. Verket skall lämna förslag till sådana föreskrifter i sådan tid att de kan börja tillämpas den 1 juli 1989.

I huvudsak är det endast bilar som redan kan köras på blyfri bensin som blir aktuella för installation av ny reningsutrustning. Bidraget kommer bara till en del att täcka den totala kostnaden för bilägaren. Antalet bilägare som under det första året bestämmelserna tillämpas kommer att installera ny utrustning kan mot den bakgrunden bedömas bli omkring 50 000. Kostnaden för bidraget kan därför beräknas till 50 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

TSV:s kostnader för administration av bidraget och Aktiebolaget Svensk Bilprovnings kostnader i sammanhanget bör betalas från anslaget.

Jag och chefen för miljö- och energidepartementet avser att återkomma till regeringen med förslag till de författningsändringar m. m. som behövs.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till reningsutrustning på äldre personbilar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 50 000 000 kr.

D. Järnvägstrafik

1 Inledning

Genom 1988 års trafikpolitiska beslut och införandet av den s.k. vägtrafikmodellen har statens järnvägar delats i ett affärsverk för trafiken, SJ, och i en myndighet för infrastrukturen, banverket. I det följande behandlar jag banverket samt anslagen för järnvägens infrastruktur. Därefter följer en redogörelse för statens järnvägar och därmed sammanhängande frågor. Med hänvisning till de avgörande förändringar som den nya trafikpolitiken innebär för järnvägens förutsättningar inleder jag med att först allmänt redovisa vissa viktigare konsekvenser och åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagsbeslutet.

Under avsnittet Kollektivtrafik m.m. (littera H) återkommer jag till frågan om samhällets köp av regionalpolitiskt viktig interregional tågtrafik liksom ersättning för trafikhuvudmännens trafik på länsjärnvägar. Beträffande investeringar i länsjärnvägar vill jag erinra om de medel som jag tidigare vid behandlingen av Vägväsendet (littera B) inräknat i anslaget för länstrafikanläggningar.

2 En ny järnvägspolitik

2.1 Järnvägens infrastruktur avgränsad

Som förberedelse inför riksdagens ställningstagande till den nya järnvägspolitiken tillsatte regeringen en organisationskommitté som skulle lämna förslag till organisation för det planerade banverket. Vidare avsågs kommittén medverka i förberedelsearbetet och, under förutsättning av riksdagens godkännande, genomföra den nya organisationen.

En av utgångspunkterna för kommitténs arbete var att sträva efter organisatoriska och ekonomiska former som skulle stimulera till affärsmässighet och effektivitet i förhållandet mellan banverket å ena sidan och SJ och andra trafikutövare å den andra. Vidare gavs kommittén bl.a. i uppdrag att utreda hur en järnvägsinspektion med självständigt tillsynsansvar för trafiksäkerhetsfrågor skulle utformas inom ramen för banverket.

Ett led i organisationskommitténs arbete var att lämna förslag om gränsdragning mellan det nya banverket och SJ. En av grundtankarna bakom prop. 1987/88:50 om trafikpolitiken inför 1990-talet är att skilja mellan samhällets ansvar för infrastrukturen och trafikföretagens roll att driva trafik på marknadsmässiga villkor under företagsekonomiskt ansvar. På grundval av organisationskommitténs förslag beslutade regeringen den 9 juni 1988 att till infrastrukturen, och därmed till banverkets ansvarsområde, skulle hänföras:

- Järnvägslinjer: spår- och signalanläggningar, feldetektorer i banan, eldriftsanläggningar.
- Trafikplatser: tågspår, vissa avlastningsspår, plattformar för av- och påstigning, belysning nödvändig från säkerhets- och tillgänglighetssynpunkt samt vissa större rangerbangårdar.

– Anläggningar för trafikledning.
– Trafiksäkerhet: järnvägsinspektionen.

Vissa anläggningar kommer dock trafikutövaren att svara för även i framtiden; exempelvis stationshus, godsterminaler (utom större rangerbangårdar), kombiterminaler, industrispår samt verkstäder för lok och vagnar.

Befintlig mark kommer vanligen att förvaltas av SJ och disponeras av banverket för infrastrukturändamål i den utsträckning som behövs. Inom kommunikationsdepartementet pågår för närvarande en översyn i fråga om behovet av kompletterande lagstiftning avseende mark för nya järnvägslinjer. I detta sammanhang vill jag även nämna att det inom regeringskansliet har påbörjats överväganden om hur nya järnvägsprojekt på ett ändamålsenligt sätt skall kunna bli föremål för prövning med hänsyn till konsekvenserna för miljön och hushållningen med naturresurser.

Frågan om ansvarsfördelningen avseende trafikledningen behandlade regeringen i förordningen (1988:1379) om statens spåranläggningar som träder i kraft den 1 januari 1989. Enligt förordningen är det SJ som svarar för trafikledningen. SJ:s beslut i fråga om trafikledning kan överklagas till banverket.

Organisationskommittén lämnade frågan om ansvaret för järnvägens telenät öppen för vidare utredning och senare överenskommelse mellan banverket och SJ. 1988-12-15 gav regeringen banverket och SJ i uppdrag att genomföra uppdelningen av järnvägens telenät i enlighet med ett förslag som televerket utarbetat på uppdrag av regeringen.

Regeringen har i sitt beslut 1988-06-09 meddelat sin avsikt att år 1992 utvärdera avgränsningen av infrastrukturen samt fördelningen av befogenheter och ansvar mellan SJ och banverket.

2.2 Järnvägsinspektion inrättad

Som tidigare nämnts, skulle banverkets organisationskommitté ägna särskild uppmärksamhet åt säkerhetsfrågornas integrering i den nya järnvägsorganisationen. SJ var tidigare sin egen säkerhetsmyndighet och utfärdade normer och föreskrifter, utövade tillsyn och utredde olyckor och incidenter. Det kunde dock på principiella grunder riktas invändningar mot att ett trafikföretag var sin egen säkerhetsmyndighet. I enlighet med organisationskommitténs förslag inrättades den 1 juli 1988 en särskild järnvägsinspektion efter modell av luftfarts- och sjöfartsinspektionerna. Inspektionen är administrativt placerad inom banverket. För inspektionen gäller förordningen (1988:707) med instruktion för banverket.

Järnvägsinspektionen är i sin myndighetsutövning fristående från såväl trafikutövare som spårägare och fattar beslut om säkerhetssystem och säkerhetsföreskrifter för spårtrafik och tillsynen över denna. Vidare beslutar inspektionen om undersökning av olyckor och olyckstillbud i spårtrafiken och av sådana driftstörningar som berör säkerheten.

2.3 Järnvägslagstiftningen anpassas

På grund av att ansvaret för järnvägens infrastruktur och ansvaret för själva järnvägstrafiken har delats upp ses bestämmelserna om skadeståndsansvar i järnvägstrafiklagen (1985:192) över. Vidare torde det bli aktuellt med ändringar i bl.a. förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar och kungörelsen (1958:558) om elektrisk svagströmslednings anordnande i förhållande till starkströmsledning, förordningen (1979:769) med bemyndigande för statens vägverk att pröva vissa frågor om enskilda järnvägar, förordning om ändring i avskrivningskungörelsen (1965:921) och förordningen (1971:727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m. samt viss lagstiftning inom försvarsområdet.

Bestämmelser om säkerhet vid järnvägar och om tillsyn över dessa finns, förutom i banverkets instruktion, i förordningen (1967:604) om enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar samt i förordningen (1988:1379) om statens spåranläggningar. För att järnvägsinspektionen effektivt skall kunna fullgöra sina uppgifter med de resurser som står till buds, bör reglerna för inspektionens verksamhetssätt förfinas ytterligare. En sådan utredning har påbörjats inom departementet.

2.4 Avgifter tas ut för banutnyttjandet

Med den s.k. vägtrafikmodellen skall företag som driver trafik på statliga järnvägar betala fasta och rörliga avgifter för att de utnyttjar infrastrukturen. De rörliga avgifterna skall anpassas till de beräknade kortsiktiga samhällsekonomiska marginalkostnaderna för järnvägstrafiken, medan de fasta avgifterna skall beräknas för varje fordon i trafik på liknande sätt som fordonsskatten för den tunga landsvägstrafiken.

Mot bakgrund av förslag från banverket har regeringen den 24 november 1988 beslutat om avgifter för trafik på statens spåranläggningar. Inom ramen för riksdagens tidigare beslutade riktlinjer för avgiftssättningen har en anpassning därvid skett av vissa avgifter. Bland förändringarna kan nämnas att den tidigare planerade differentieringen av den s.k. olycksavgiften efter bannätets tekniska standard har slopats och ersatts av ett enhetligt belopp för hela bannätet. Detta innebär att bättre förutsättningar ges för trafik i glesbygden.

För att uppnå likställighet med vägtrafiksidans avställningsinstrument vid beräkningen av fordonsskatter har vidare en möjlighet öppnats för att minska den fasta avgiften för järnvägsvagnar som inte utnyttjas under längre tidsperioder. Med hänsyn till den beslutade avgränsningen av järnvägens infrastruktur har vidare några smärre avgifter införts för dels rangering vid vissa bangårdar av godsvagnar, dels användning av elanläggningar. Intäkterna från dessa båda avgifter tillfaller banverket. Övriga avgifter inlevereras till statsbudgeten. För år 1989 beräknas intäkterna från dessa avgifter uppgå till drygt 800 milj. kr.

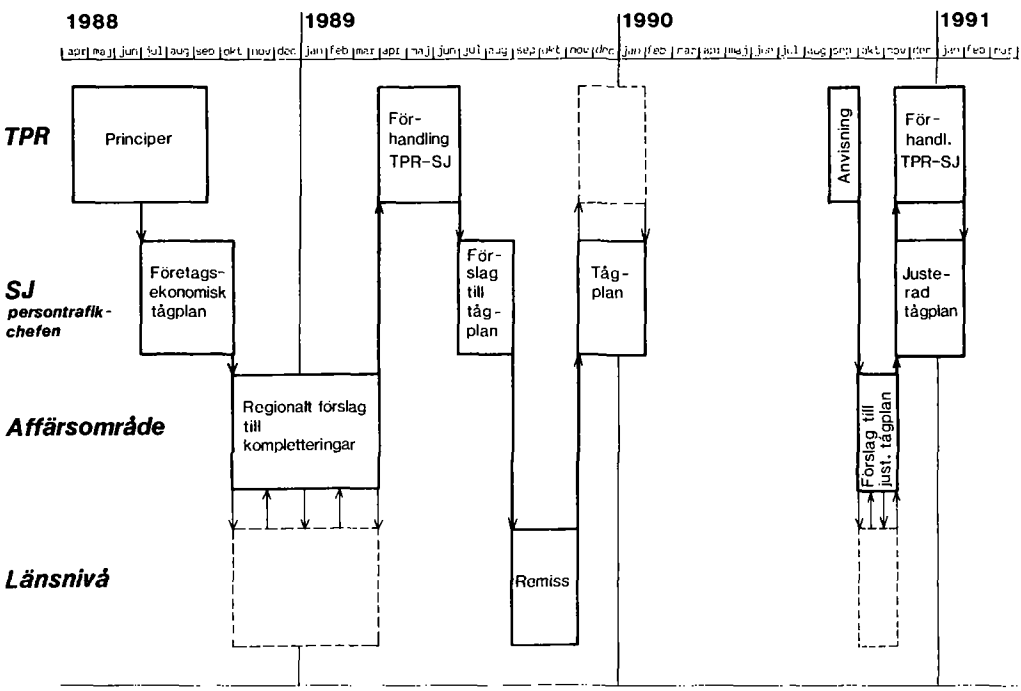
I enlighet med riksdagens beslut kommer banverket fortsättningsvis noga att följa konsekvenserna av den beslutade avgiftssättningen och föreslå de korrigeringar som kan behövas.

2.5 Trafikupphandling på stomnätet

I stomnätet ingår bandelar där en kommersiellt utbyggd persontrafik inte kan erbjudas. Staten skall därför enligt det trafikpolitiska beslutet fortsättningsvis trygga sådan interregional persontrafik på järnväg som inte kan upprätthållas på affärsmässiga grunder men som har en klar regionalpolitisk betydelse.

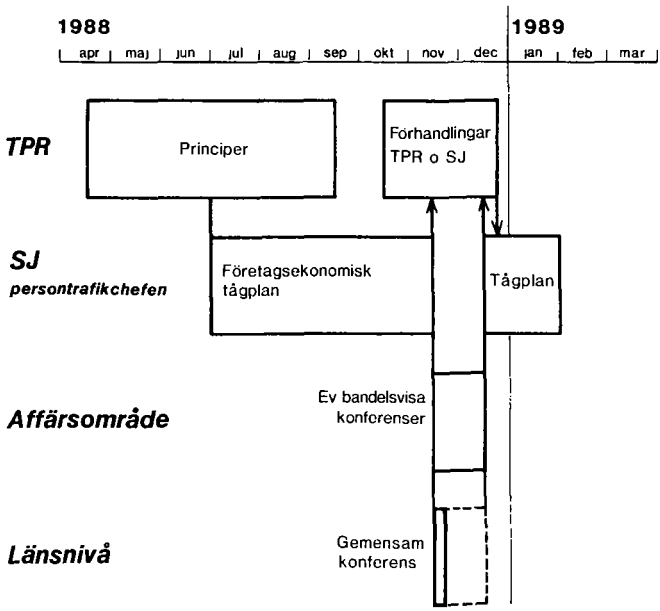
Regeringen uppdrog den 11 maj 1988 åt transportrådet att lämna förslag till principer för statens upphandling av tågtrafik. Transportrådet har därefter i sin redovisning till regeringen lämnat förslag till planeringsprocess samt analyserat vilka kostnads- och intäktskomponenter som bör beaktas vid upphandlingen. En bedömning har också redovisats över vilka olika faktorer som bör ligga till grund för samhällets köp av tågtrafik.

För *planeringsprocessen* har transportrådet sökt ta fasta på behovet av en dialog mellan olika intressenter på såväl den nationella som den regionala nivån. Arbetet skall så långt möjligt ske i samverkan mellan berörda länsstyrelser, trafikhuvudmän och SJ:s affärsområden. Därefter ges genom affärsområdesvisa eller bandelsvisa konferenser olika intressenter möjligheter att utveckla sina synpunkter. SJ skall lägga synpunkter på behovet utifrån tidtabellstekniska och tekniskt-ekonomiska förutsättningar. Länsstyrelsen har samtidigt att lägga synpunkter av regionalpolitisk karaktär och allmänt bedöma behovet av interregionala förbindelser medan länshuvudmännen i första hand har att bedöma samordningen med sin lokala/ regionala trafik.

Det på detta vis framtagna underlagsmaterialet läggs till grund för förhandlingar mellan statens järnvägar och transportrådet om statens köp av trafiktjänster. Det förslag som slutligt framkommit skall remitteras till länsstyrelser och trafikhuvudmän. Synpunkter som därvid framkommer behandlas sedan av SJ och transportrådet varefter tågplanerna och tidtabellerna fastställs.

För den närmaste tågplanen har transportrådet med hänsyn till tidsskäl tillämpat en förenklad handläggningsprocess som inte genomlöpt hela den beskrivna hanteringen. Planeringsprocessen framgår schematiskt av följande figur.

Transportrådet har förutsatt att *kostnader och intäkter* skall beräknas efter förutsättningen att SJ:s affärsmässiga tågtrafik är ett sammanhängande nät. Matartrafik, som isolerat sett kan vara olönsam, kan vara av stor betydelse för SJ:s totala ekonomiska resultat. En annan nyckelfråga som transportrådet sökt bedöma är hur samkostnaderna för trafiken skall betraktas.

I diskussionen om *vilka turer* som transportrådet anser att det kan bli aktuellt att köpa har en betoning skett av bl. a. kravet på en systemsyn. Det innebär att trafikupphandlingen skall främja en samordning mellan interregional trafik samt lokal och regional kollektivtrafik på väg och järnväg. Sett i ett längre tidsperspektiv har transportrådet också väckt tanken på mer detaljerade beräkningar över nyttan och kostnaden för olika linjer utifrån ett mer samhällsekonomiskt perspektiv.

Regeringen har genom beslut den 1 december 1988 uppdragit åt transportrådet att i huvudsak utifrån de angivna riktlinjerna upphandla tågtrafik. I regeringens uppdrag betonas särskilt att upphandlingen skall ske i samråd med berörda intressenter och främja trafiklösningar i samarbete med trafikhuvudmännen.

Transportrådet har därefter den 15 december 1988 kommit överens med SJ om den framtida utformningen av persontågstrafiken. Avtalet innebär att en *basbeställning* för närmare 600 milj. kr. gjorts med regionalpolitisk viktig trafik på följande stomjärnvägar.

- Göteborg – Kalmar/Karlskrona
- Storlien – Östersund
- Mora – Borlänge
- Gävle – Borlänge – Frövi
- Falköping – Nässjö
- Uddevalla – Herrljunga – Borås
- Kil – Charlottenberg
- Mora – Borlänge

I transportrådets upphandling ingår vidare köp av nattåg på övre Norrland, persontågstrafik på inlandsbanan, malmbanan och i princip dagens persontrafik på länsjärnvägar där inte trafikhuvudmännen ännu övertagit ansvaret.

Därutöver har transportrådet och SJ kommit överens om en *rådrumsbeställning* att som en övergångsåtgärd under trafikåret 1989/90 bibehålla viss tågtrafik i avvaktan på trafikhuvudmännens ställningstagande till framtida trafik. Kostnaden för trafiken på dessa banor ryms inte i de medel som transportrådet tilldelats enligt tidigare riksdagsbeslut. De tillkommande kostnaderna på 120 milj. kr. avses enligt överenskommelsen i stället finansieras genom att SJ gör en avräkning mot den avkastning som skall inlevereras till staten för år 1993. Det framstår emellertid som helt klart enligt SJ att det för trafikåret 1990/91 måste vidtas inskränkningar i det nuvarande trafikutbudet, alternativt överföringar till länsjärnvägstrafik, om SJ skall kunna uppfylla de ekonomiska krav på resultatförbättring som riksdagen angett i samband med 1988 års trafikpolitiska beslut.

2.6 Länsjärnvägar för lokal och regional trafik

Efter riksdagsbeslutet om den nya trafikpolitiken har regeringen genom beslut den 11 maj 1988 godkänt principöverenskommelsen om lokal och regional kollektivtrafik på järnväg m. m. Regeringen har också samma dag uppdragit åt transportrådet att för statens räkning teckna överenskommelser med trafikhuvudmännen om övertagande av ansvaret för viss persontrafik på länsjärnvägarna. Svenska Lokaltrafikföreningen har därefter genom beslut också rekommenderat trafikhuvudmännen att sluta avtal om trafikövertagandet.

Enligt det trafikpolitiska beslutet skall trafikhuvudmännen senast den 1 juli 1990 få trafikeringsrätten för persontrafiken på länsjärnvägarna. I flera län diskuteras dock ett tidigare övertagande av trafikeringsansvaret. I Västmanlands län kommer också som ett första län redan från den 9 januari 1989 trafikhuvudmannen att överta lokal och regional persontrafik på bl. a. sträckan Västerås – Ludvika. Den trafik som kommer att erbjudas innebär att resenärerna bl. a. ges fler förbindelser, kortare restid och bekvämare resemöjligheter.

I sammanhanget kan vidare nämnas att, genom det nya investeringssy-

stemet för länstrafikanläggningar, ökade anslag har kunnat anvisas för lokala och regionala järnvägsutbyggnader. Som exempel på större investeringsprojekt som därmed möjliggjorts på länsjärnvägarna år 1989 kan nämnas sträckorna Malmö–Ystad, Ludvika–Västerås (Bergslagspendeln), Västerhaninge–Nynäshamn, Nässjö–Åseda, Jönköping–Vaggeryd och Älvsbyn–Piteå.

2.7 Ekonomisk rekonstruktion påbörjad

Enligt 1988 års trafikpolitiska beslut har riksdagen förutsatt en årlig redovisning av hur medgivna bemyndiganden för den ekonomiska rekonstruktionen har utnyttjats och vilken effekt de haft på SJ:s resultat.

Som framgår av den följande redovisningen av statens järnvägar har ett omfattande särskilt åtgärdsprogram tagits fram för att SJ skall kunna uppnå de uppställda ekonomiska målen. Med hänsyn till den begränsade tid som förflutit av rekonstruktionsperioden har hittills inga ekonomiska åtgärder vidtagits som direkt berör riksdagens medgivna bemyndigande förutom vad gäller den ekonomiska redovisningen. Regeringen har sålunda genom godkännande av SJ:s bokslut för år 1987 möjliggjort en betydande nedskrivning. SJ:s balansräkning kan därmed mer korrekt avspegla verkligheten med hänsyn till de förutsättningar som numera gäller. Lok och vagnar som inte behövs i rörelsen har sålunda skrivits bort. En översyn har också gjorts av den ekonomiska livslängden som resulterat i ökade avskrivningar. För vissa anläggningar har därvid en engångsnedskrivning bedömts vara nödvändig för att uppnå en överensstämmelse med ett verkligt värde. Medel har även avsatts som pensionsreserv liksom för en del andra kostnader föranledda av omstruktureringen.

2.8 Inlandsbanan och malmbanan

Enligt riksdagens beslut om trafikpolitiken inför 1990-talet bör turisttrafiken på *inlandsbanan* utvecklas. Regeringen har därför i juni 1988 tillkallat en särskild förhandlingsman med uppdrag att pröva hur trafiken på inlandsbanan kan utvecklas i former som främjar en ökad turisttrafik. Enligt uppdraget skall förhandlingsmannen eftersträva en organisation för trafikansvaret som medger ett ökat regionalt engagemang samtidigt som trafiken läggs upp i mer marknadsmässiga former. Som exempel anges att lokala och regionala intressenter samt turistorganisationer bör kunna erbjudas trafikeringsrätten för persontrafiken. Förhandlingsmannen verkar med dessa utgångspunkter för att en överenskommelse kan ingås mellan berörda parter.

För *malmbanan* har en gemensam svensk-norsk malmbanedelegation tillsatts. Delegationens uppgift är i första hand att underlätta rationaliseringsarbetet genom att så snart som möjligt kartlägga vilka åtgärder som är nödvändiga för att trygga en fortsatt verksamhet vid LKAB, malmbanan, Ofotenbanan och Narviks hamn. Utgångspunkten är att det positiva ekonomiska täckningsbidrag som malmtransporterna bidrar till i NSB:s och SJ:s driftresultat inte förringas i förhållande till dagens nivå. Ändringar i

ägarförhållandet för Ofotenbanan och för transportföretaget på den norska sidan ingår inte heller i mandatet. Delegationen skall successivt avrapportera sitt arbete till de norska och svenska regeringarna och därvid föreslå åtgärder. Delegationen är dock inte förhindrad att även direkt till berörda parter redovisa förslag till åtgärder om detta bedöms lämpligt med hänsyn till beslutskompetensens fördelning och förslagens konsekvenser.

3 Banverket

3.1 Arbetsuppgifter

Banverket är enligt sin instruktion (SFS 1988:707) central förvaltningsmyndighet för frågor som rör järnvägar. Verkets huvuduppgifter är att

- främja järnvägens utveckling
- driva och förvalta statens spåranläggningar
- ha hand om säkerhetsfrågor för spårtrafik.

Verket bedriver även viss entreprenadverksamhet i form av försäljning av järnvägstekniska tjänster och produkter till bl. a. trafikföretagen.

3.2 Organisation

Enligt riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988 beslutar banverket om sin egen organisation. Den organisation som nu successivt byggs upp har tillkommit efter förslag av banverkets organisationskommitté.

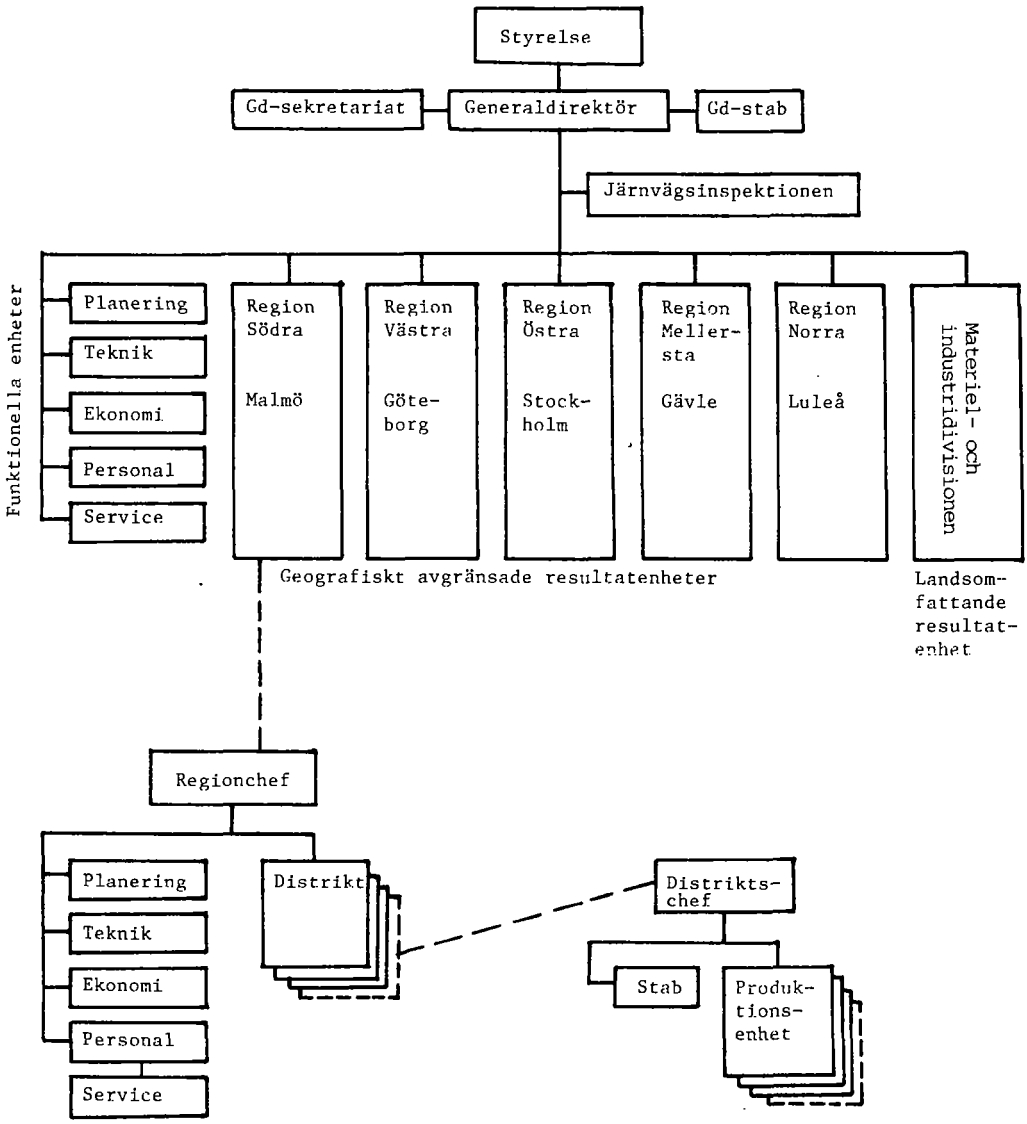
I den nya organisationen får banverkets ledning till uppgift att bl. a. besluta om övergripande mål för verksamheten, fördela investeringsmedel samt ange mål för regionernas verksamhet. Varje region skall inom givna ramar ha stor självständighet att driva verksamheten och fatta egna beslut. Regionerna leds av en regionchef, som även ingår i verksledningen.

Regionerna svarar bl. a. för

- att ekonomiska, tekniska och driftmässiga mål för banunderhåll uppnås
- medverkan i den länsvisa infrastrukturplaneringen
- att förväntat resultat för regionen uppnås.

Varje region är geografiskt uppdelad i distrikt. Antalet distrikt uppgår till sammanlagt 21. Distriktschefen ingår i regionens ledning. Distriktets verksamhet omfattar hela det järnvägstekniska fältet (ban-, el-, signal- och teleteknik). Varje distrikt består av geografiskt eller funktionellt indelade produktionsenheter.

Distriktens ansvarsområde omfattar operativ drift och underhåll samt byggande av spåranläggningar.

Styrelse
Gd-sekretariat
Generaldirektör
Gd-stab
Järnvägsinspektionen
Funktionella enheter
Planering
Teknik
Ekonomi
Personal
Service
Region Södra
Malmö
Region Västra
Göte-borg
Region Östra
Stock-holm
Region Meller-sta
Gävle
Region Norra
Luleå
Materiel- och industridivisionen
Geografiskt avgränsade resultatenheter
Landsom-fattande resultat-enhet
Regionchef
Planering
Teknik
Ekonomi
Personal
Service
Distrikt
Distrikts-chef
Stab
Produk-tions-enhet

3.3 Banhållning

3.3.1 Bannätets omfattning

Stomnätet omfattar 6 175 km, vartill kommer malmbanan (446 km) och inlandsbanan (1 053 km). Länsjärnvägarna omfattar 4 560 km varav ca 2 200 km har både person- och godstrafik och ca 1 280 km enbart godstrafik. Resten – ca 1 080 km – är otrafikerade linjer.

3.3.2 Utvecklingsförutsättningar

Trafikhuvudmännen

Trafikhuvudmännen i länen skall enligt 1988 års trafikpolitiska beslut senast före mitten av år 1990 ha träffat långsiktiga överenskommelser om persontrafiken på länsjärnvägarna. Trafikutvecklingen på länsjärnvägarna kan därför ännu inte överblickas. Trafikhuvudmännens ställningstaganden till persontrafikens framtid och SJ:s bedömningar av godstrafikutvecklingen på länsjärnvägarna utgör viktiga bedömningsgrunder för vilka av dessa som skall vidmakthållas och upprustas långsiktigt.

Investeringar i länsjärnvägar skall enligt 1988 års trafikpolitiska beslut på länsnivå prioriteras samordnat med andra investeringar i länstrafikanläggningar, såsom länsvägar och bidrag till investeringar i kollektivtrafikanläggningar. Jag har tidigare i samband med redovisningen av medelsbehovet till vägväsendet redovisat behoven av investeringar i länstrafikanläggningar.

SJ

I samband med den pågående omdaningen av SJ ses också gods- och persontrafikens inriktning över. Detta får betydelse för järnvägstrafikens utveckling och kraven på infrastrukturen. Banverket sammanfattar de viktigaste utvecklingstendenserna enligt följande.

Godstrafik

Under 1980-talet har godstransportarbetet i Sverige (inberäknat utrikes sjöfart längs den svenska kusten) uppgått till ca 70 miljarder tonkm per år. Omfattningen och fördelningen på transportmedlen tåg, lastbil och fartyg har inte förändrats påtagligt.

SJ:s vagnslasttrafik har under 1980-talet i genomsnitt ökat med ca 2% per år. Utvecklingen under senaste året har dock varit svagare. Av betydelse för utvecklingen i fortsättningen blir att SJ bl. a. genom ökad produktivitet kan hålla kostnadsutvecklingen under kontroll och förbättra konkurrenskraften. Resultatförbättringsprogrammet i det nya SJ skall bidra härtill.

Inriktningen av SJ:s godstrafik blir sammanfattningsvis att erbjuda frekventa, precisa och snabba transporter på järnväg för stora godsflöden och längre sträckor.

Godståg under dagtid kommer sannolikt att öka i antal på grund av

företagens "just in time"-inriktning. Detta innebär att godstågen och persontågen konkurrerar om plats på banan samtidigt i ökad utsträckning.

Kapaciteten i triangeln Stockholm – Göteborg – Malmö – Stockholm och på linjen Boden – Ånge – Mjölby anslutande till triangeln är fortsatt av vital betydelse för godstrafikens utvecklingsmöjligheter. I detta sammanhang noteras även att 1988 års trafikpolitiska proposition uppmärksammar behovet att kunna framföra godsexpresser och kombitåg i höga hastigheter på ett "tungtrafiknät".

Huvuddelen av godstransportarbetet mätt i tonkm sker på stomnätet. Tunga transportströmmar börjar eller slutar emellertid ofta på en länsjärnväg. Många länsjärnvägar har därför – i fortsättningen liksom hittills – en viktig roll i godstrafiknätet.

Persontrafik

Enligt transportrådets beräkningar ökade persontransportarbetet från 101,9 miljarder personkm år 1986 till 105,5 miljarder år 1987, dvs. med 3,5%. År 1987 svarade tåg för 16% av det långväga resandet (resor på avstånd över 10 mil), mätt i personkilometer.

SJ:s persontrafik på järnväg består dels av interregionala tåg i SJ:s regi, dels av regionala tåg som SJ kör på entreprenad åt trafikhuvudmän (THM) för lokal och regional kollektivtrafik.

Resorna i SJ:s interregionala tåg görs dels med SJ-biljetter, dels med biljetter enligt avtal mellan SJ och THM.

Fjärrtågen står för den helt dominerande delen av transportarbetet i SJ:s egen trafik. Sittresandet i fjärrtågen minskade år 1987 med drygt 5% i förhållande till året före.

Antalet resor med THM-biljetter i SJ-tågen minskade år 1987 med ca 3% från föregående år.

Konkurrensen på persontrafikmarknaden kommer även fortsättningsvis att vara hård, dels genom biltrafikens utveckling, dels genom inrikesflygets frammarsch.

SJ bedömer att resvolymen i fjärrtågen år 1990 kommer att ligga på en relativt oförändrad nivå jämfört med år 1985. Det relativt sett låga bensinpriset bidrar till att utvecklingen stagnerar. Under 1990-talet skulle resvolymen minska något om SJ inte planerat motåtgärder genom att satsa kraftfullt på produktutveckling. Ett sådant projekt är snabbtåget som bedöms kunna vända utvecklingen så att resvolymen på snabbtågslinjerna i stället ökar högst väsentligt. Genom förbättrad transportkvalitet och ökade tåghastigheter (160–200 km/h) räknar SJ med att resvolymen i fjärrtågen under 1990-talet kommer att öka med 1% per år räknat som ett genomsnitt för hela SJ:s fjärrtågstrafik.

Av stor betydelse på längre sikt för persontrafikens utveckling blir de stora nysatsningar på infrastrukturen som behandlas under avsnitt 3.4.2.

Kortsiktigt betonas framför allt inriktningen mot bättre punktlighet i persontrafiken, vilket för infrastrukturens del understryker kravet på tillförlitlighet och tillgänglighet hos anläggningarna.

3.3.3 Mål för verksamheten

Den i 1988 års trafikpolitiska beslut beslutade ansvarsfördelningen på järnvägsområdet innebär att banverket självständigt, efter en samhällsekonomisk bedömning, upprättar och fastställer planer för investeringar och underhåll samt – inom givna anslagsramar – genomför åtgärderna i prioritetsordning.

Riksdagens och regeringens styrning av banverket skall därmed ha en övergripande karaktär och bör ha inriktningen att fastställa mål för verksamheten.

Med hänsyn till att banverkets verksamhet är under uppbyggnad bör enligt min mening målstyrningen utvecklas successivt. De mål som banverket presenterar i årets anslagsframställning bör kunna användas som utgångspunkt i detta arbete.

Mål för vidmakthållande

Järnvägsnätet vidmakthålls genom underhåll och genom att förslitna anläggningar byts ut när standarden inte längre med god ekonomi kan upprätthållas genom underhåll. I målet för vidmakthållande ligger också att anläggningarna underhålls så att deras ekonomiska livslängd inte avkortas.

En måttstock på hur järnvägsnätet långsiktigt vidmakthålls får man genom att beräkna hur järnvägskapitalets nettovärde (investeringar minus avskrivningar, beräknade på anläggningarnas ekonomiska livslängd) utvecklas över tiden. Banverket kommer att, efter genomgång och värdering av anläggningskapitalet, presentera sådana beräkningar i kommande års anslagsframställningar.

Servicemål

Servicemålen formuleras i termer av anläggningars tillgänglighet, tillförlitlighet och komfort. Servicemålen skall fungera som underlag för dimensionering, inriktning och effektivitetskontroll av banverkets olika insatser för drift och vidmakthållande. Banverket har för avsikt att utveckla målen i samråd med SJ och trafikhuvudmännen.

Trafiksäkerhetsmål

Trafiksäkerhetsmål är grundläggande för verksamheten. Ett mål är att antalet urspårningar till följd av banfel skall halveras före år 2000.

3.4 Banverkets anslagsframställning

Nedan följer en sammanfattning av huvudpunkterna i banverkets anslagsframställning.

3.4.1 Drift och vidmakthållande

En av banverkets huvuduppgifter är att vidmakthålla det järnvägsnät, vars omfattning och standard definieras på grundval av samhällsekonomiska

bedömningar. Järnvägsnätet vidmakthålls genom underhåll och genom att förslitna anläggningar byts ut (reinvesteringar) när standarden inte längre kan upprätthållas med god ekonomi genom underhållet.

Banverket anför i sin anslagsframställning att underhållet av fasta anläggningar har varit kraftigt eftersatt, särskilt under 1980-talet. Eftersläpningen hittills under 1980-talet beräknas motsvara 1 1/2 årsvolym underhållsarbete. Banverket anser att 1989 års nivå innebär en viss stabilisering, men att nivån fortfarande är för låg i förhållande till vad som krävs för att på sikt vidmakthålla infrastrukturen på ett effektivt sätt och mycket för låg för att eftersläpningen skall kunna börja återhämtas.

Enligt banverkets bedömning är servicenivån på anläggningarna negativt påverkad av det otillfredsställande underhållsläget. Detta tar sig uttryck i bristande driftsäkerhet, hastighetsnedsättningar m. m. Samtidigt noterar banverket att servicefaktorer som punktlighet prioriteras högt i den policy som nu utvecklas inom nya SJ. På liknande sätt torde de trafikhuvudmän som väljer att satsa på persontrafik på järnväg komma att ställa krav på tillfredsställande servicenivå när det gäller infrastrukturanläggningarna.

Mot denna bakgrund begär banverket en uppräkning av underhållsmedlen i förhållande till nuvarande anslagsnivå. I förhållande till kostnadsramen för år 1989 avseende drift och underhåll yrkar banverket en ökning med 10% realt, vilket motsvarar ca 15% ökning av underhållsdelen i kostnadsramen. Detta bedöms även vara den medelstilldelning som motsvarar de resurser som finns tillgängliga för underhållsarbete.

Vid *reinvestering* ersätts en gammal anläggning med en ny som har samma eller – på grund av teknikfaktorn – "på köpet" ofta något högre prestanda. Vägledande för reinvesteringstidpunkten är överväganden på grundval av utbyteskalkyler (kostnadsskillnader i underhåll för gammal och ny anläggning jämfört med kapitalkostnaden för ny anläggning). Reinvesteringarnas gräns mot å ena sidan underhåll och å andra sidan nyinvestering kan ofta vara något flytande.

Även när det gäller reinvesteringar hävdar banverket att en relativt kraftig eftersläpning skett, framför allt under perioden 1984–1988. Banverket anser att anslaget för år 1989 fått en bättre nivåanpassning, men att problemet med att återhämta den inträffade eftersläpningen kvarstår.

Som tidigare nämnts meddelar banverket att man har för avsikt att närmare analysera vilken nivå i fråga om reinvesteringar och underhåll som krävs för att på sikt vidmakthålla infrastrukturkapitalet. Resultatet av detta arbete kommer att presenteras i 1989 års anslagsframställning.

Pågående projekt

Spårupprustning

Sedan 1950-talet höjs banstandarden planmässigt genom tjälisolering, makadamisering och byte till nya helsvetsade spår.

De viktigaste fördelarna med den höjda banstandarden är

– förbättrad trafiksäkerhet
– lägre banunderhållskostnader

- bättre tillgänglighet genom färre driftstörningar och mindre tidsbehov för underhåll
- kortare restider genom hastighetshöjning, vilket i sin tur ger högre kapacitet och besparingar i fråga om rullande materiel och åkande personal
- mindre slitage på rullande materiel
- bättre reskomfort.

Broar

Hög trafiksäkerhet på broarna är en primär förutsättning för järnvägstrafiken. Järnvägsbrobeståndet har nu nått en ålder, då utbyte av gamla broar och broar med fel och skador måste genomföras mer systematiskt än tidigare. Vid bedömningen av risken för kollaps av en järnvägsbro måste beaktas att vissa typer av brott i konstruktionen kan uppkomma utan förvarning.

Hos vissa äldre stålbroar har under senare tid konstaterats en med tiden ökande sprödhet hos stålmaterialet vilket ökar risken för plötsliga brott. En särskild arbetsgrupp undersöker dessa broar och det är sannolikt att gruppens rekommendationer kommer att ge upphov till utbyte av broar som tidigare bedömdes ha en betydande återstående livslängd.

Brobeståndet på hela järnvägsnätet har värderats till ca 8000 milj. kr. Med 100 års livslängd skulle det årliga investeringsbehovet uppgå till ca 80 milj. kr. och med ett antagande om 80 års livslängd 100 milj. kr. Före år 2000 bör ca 600 broar ersättas med nya. Av dessa finns drygt ett hundratal på länsjärnvägarna.

Signalställverk

Allt eftersom ökade krav ställts på järnvägen beträffande transporternas kvalitet och järnvägens kapacitet, har kraven på signalsäkerhetssystemet ökat. Utvecklingen har de senaste decennierna drivits med inriktning på att rationalisera anläggningarna. På grund av anläggningarnas långa livslängd (40–50 år) finns dock i dag fortfarande många olika typer av ställverk samtidigt i drift. Med anledning av ställverksanläggningarnas ålder och behov av standardisering pågår ett reinvesteringsprogram med planerat utbyte av 3–4 anläggningar per år.

Datorer utnyttjas för att ge större bangårdar välutvecklade och lättbetjänade signal- och trafiksäkerhetssystem. Projektering, underhåll och ändringar blir betydligt enklare i datorsystem än i de äldre systemen. En fortsatt utbyggnad av denna typ av ställverk på större stationer kommer att ske. Utvecklingsarbete för att utrusta även mindre stationer med datorställverk pågår.

Övriga anläggningar

Arbete pågår för att ersätta Nuoljatunneln på malmbanan mellan Abisko och Björkliden. Tunneln beräknas kunna tas i drift under år 1990. Bland

reinvesteringarna i övrigt märks vissa utbyten av rangerbromsanläggningar, vissa bangårdsombyggnader i samband med växelbyten, nytt signaltelefonsystem längs järnvägslinjerna och ersättning av feldetektorer (varmgångs- och tjuvbromsdetektorer).

3.4.2 Nyinvesteringar i stomjärnvägar

Beteckningen nyinvesteringar i stomjärnvägar omfattar ett stort antal nyinvesteringar av varierande art och storlek. De pågående nyinvesteringsprojekten kan sammanfattas enligt följande.

1. Pågående arbeten

Helsingborgsprojektet

I Helsingborg fortsätter om- och nybyggnad av terminalanläggningar och anslutningslinjer enligt överenskommelsen mellan SJ och Helsingborgs kommun från år 1984. Samtliga arbeten skall vara klara till år 1992.

Norra Stambanan

Linjen Ånge – Boden har en omfattande tung godstrafik, som bedöms öka på sikt. En rad åtgärder genomförs för att förbättra dagens trafikeringsförhållanden och ge större kapacitet för ökande trafik. Kostnaderna för återstående arbeten inom det pågående programmet uppgår till ca 450 milj. kr.

Snabbtågsanpassning

SJ kommer med början år 1989 att successivt sätta snabbtåg i trafik. De fasta anläggningarna anpassas så att största hastighet kan ökas från 130/160 km/h till 200 km/h. Vidare förses samtliga korsningar som har motorfordonstrafik med helbomsanläggningar. Signalsäkerhetsanläggningarna anpassas och fjärrblockering installeras på hela sträckan.

Bangårdar, signalanläggningar m. m.

Bland bangårdsinvesteringarna märks vissa investeringar på linjen Östersund – Storlien, som har samband med turismsatsningen på denna linje.

Linjeblockering/fjärrblockering

Linjeblockering ger framför allt ökad trafiksäkerhet, i kombination med fjärrmanövrering därtill ökad linjekapacitet och rationaliseringsvinster. Fjärrblockeringen innebär att tågklareringen på stationerna utförs från 11 trafikledningscentraler i landet.

En successiv modernisering av trafikledningscentralerna fram till år 2000 krävs.

Automatisk hastighetskontroll (ATC)

Med ATC ökas säkerheten avsevärt. Utbyggnaden av ATC på stomnätet har i huvudsak slutförts. Vissa kompletteringar på några större stationer återstår. Utbyggnaden fortsätter nu bl. a. på länsjärnvägarna.

Åtgärdsprogram mot signalfel

För att reducera antalet signalfel och växelfel genomförs ett flerårigt åtgärdsprogram för drygt 70 milj. kr. totalt. Arbetena syftar framför allt till att förbättra vinterberedskapen.

Vägskydd

Årligen inträffar ca 100 kollisioner mellan tåg och vägfordon. Under den senaste tioårsperioden har i genomsnitt 30 personer per år omkommit och lika många skadats.

Banverket har under anslaget tagit upp ett ordinarie vägskyddsprogram på 32 milj. kr. år 1990. Därutöver vidtas åtgärder inom ramen för snabbtågsprogrammet och på länsjärnvägarna. Banverket anser dock att insatserna bör forceras och vill avsätta 60 milj. kr. för ett tilläggsprogram. Dessa medel skulle möjliggöra en ökad satsning på planskilda korsningar och antalet nya planskilda korsningar per år skulle kunna fördubblas från nuvarande 20. Detta förutsätter dock en motsvarande höjning av investeringsanslaget.

Utbyggnad av dubbelspår på västkustbanan

För närvarande pågår utbyggnad av dubbelspår på västkustbanan inom ramen för den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. Detta utbyggnadsprogram beräknas avslutas under år 1990.

Banverket anser att fortsatt utbyggnad av dubbelspår på norra delen av västkustbanan (Göteborg–Veinge) är ett av de högst prioriterade nysatsningsprojekten. Enligt nu tillgängliga beräkningar skulle det kosta ca 3 400 milj. kr. att bygga dubbelspåret färdigt på hela denna sträcka.

Större nysatsningsprojekt

Utöver de pågående projekten finns ett antal stora nysatsningsprojekt, som fortfarande befinner sig på utrednings- och diskussionsstadier. De olika projekten befinner sig på varierande utredningsstadier och arbete pågår för att närmare beräkna kostnader och effekter av de mest aktuella nya projekten. Resultatet av detta arbete kan delvis föreligga till nästa års anslagsframställning. Arbetet skall utmynna i en långsiktsplan för stomjärnvägar för perioden 1991–2000.

Som riktpunkt för banverkets planering har den i propositionen angivna medelsramen för nyinvesteringar om 10 miljarder kronor för den närmaste tioårsperioden gällt. Banverket beskriver även hur nivån på medelstill-

delningen inverkar på möjliga genomförandetider för större, prioriterade projekt. Förutom de projekt som redovisas nedan finns det också andra som kommer att studeras närmare. Det gäller bl. a. förbindelserna Göteborg – Oslo och den s. k. kust-till-kust-banan (Göteborg – Borås – Alvesta – Kalmar/Karlskrona).

Trafikförsörjningen av Mälardalsregionen har hög prioritet och bör enligt banverket studeras som en helhet, dvs. både Mälarbanan (norr om Mälaren) och Svealandsbanan (söder om Mälaren). Studierna av ett samordnat upplägg i Mälardalen har visat på en beräknad kostnad på ca 4 150 milj. kr. Avsikten är att inom en realistisk investeringsram under 1990-talet åstadkomma väsentliga förbättringar för trafiken i Mälardalen.

Kallhäll – Kungsängen

Enkelspåret mellan Kallhäll och Kungsängen utgör det mest belastade i Sverige med mer än 120 tåg per dygn. Utbyggnaden av spårkapaciteten på denna sträcka är ett led i utbyggnadsplanerna för Mälardalen.

För närvarande diskuteras, i samband med en referensgrupp från bl. a. berörda kommuner, den principiella frågan om en bro över farleden respektive en tunnel under farleden och Stäksön.

Arlandabanan

Ett projekt som omges av stort intresse är möjligheterna att ordna spårförbindelserna till Arlanda och att inordna Arlanda i såväl det regionala trafiksystemet som i SJ:s fjärrtrafik.

Infrastrukturkostnaden för en spåranslutning mellan Stockholms central och Arlanda är beräknad till ca 2 200 milj. kr. Till detta kommer ca 700 milj. kr. för en förlängning från Arlanda åter till stambanan. Därigenom kan också fjärrtrafiken passera genom Arlanda. En förprojektering pågår i syfte att ge underlag för slutligt ställningstagande till projektets finansiering.

Nya spår genom Stockholm

En spåranslutning till Arlanda liksom övriga önskemål om utökad trafik söder om Stockholm understryker kapacitetsproblemet för genomfarten mellan Stockholms central och Årsta/Älvsjö. I en förstudie "Nya spår genom Stockholm" har kostnaderna för några olika alternativ beräknats. Kostnaderna varierar från 800 milj. kr. till ca 5 000 milj. kr. Frågan om lämpligt alternativ bör först prövas i sitt regionala sammanhang.

Nordiskt stomnät för högre godstågshastighet

Bl. a. SJ har aktualiserat frågorna om högre godstågshastigheter och kapacitetsbehovet för utvidgad kombitrafik. I samverkan mellan de nordiska järnvägsförvaltningarna pågår arbete med att studera förutsättningarna för

sådan trafik. Omfattningen och kostnaderna för de särskilda investeringsåtgärderna som krävs skall utredas vidare.

3.5 Föredragandens överväganden

Under detta avsnitt behandlar jag de mer betydande frågorna i banverkets anslagsframställning. I övrigt behandlas banverkets yrkanden under respektive anslag.

3.5.1 Drift och vidmakthållande av järnvägsnätet

Bananläggningar har en lång teknisk livslängd och binder ett betydande kapital. Ett effektivt resursutnyttjande förutsätter att medelstilldelningen för drift- och underhållsåtgärder dimensioneras så att den ekonomiska livslängden inte avkortas i onödan i förhållande till den tekniska.

Banverkets anslagsframställning visar att det finns ett betydande behov av underhållsåtgärder inom järnvägsområdet, delvis till följd av inträffade eftersläpningar i underhållsområdet. För drift och underhåll disponerar banverket verksamhetsåret 1989 1 614 milj. kr.

Den medelstilldelning för drift och underhåll som banverket föreslår under anslaget D 1. innebär en ökning av anslaget med ca 160 milj. kr. i förhållande till det belopp som angavs i den trafikpolitiska propositionen. Det resurstillskott som skulle krävas för att uppnå denna nivå i fråga om underhållsåtgärder är så omfattande att det i dag inte finns utrymme för att belasta statsbudgeten i den utsträckningen. Jag har därför inte kunnat biträda banverkets förslag.

3.5.2 Nyinvesteringar

Mitt förslag till medelstilldelning avseende nyinvesteringar i järnvägar uppgår till sammanlagt 1 460 milj. kr. år 1990. I detta belopp har jag inkluderat nyinvesteringar i stomjärnvägar, dubbelspårsutbyggnad på västkustbanan, de s. k. SL-investeringarna, investeringar i eldriftsanläggningar samt i länsjärnvägar. Jag har i samband med min redovisning av medelsbehovet för vägväsendet redogjort för investeringarna i länsjärnvägar. De s. k. SL-investeringarna och investeringarna i eldriftsanläggningar kommer jag senare att behandla under anslaget D 3.

Kostnadsramen för *nyinvesteringar i stomjärnvägar* uppgår år 1989 till 461 milj. kr. I den trafikpolitiska propositionen beräknades kostnadsramen för år 1990 till 569 milj. kr.

Banverket begär i sin anslagsframställning att särskilda medel skall skjutas till för en *fortsatt utbyggnad av dubbelspår på västkustbanan*. Vidare föreslår banverket att 60 milj. kr. anvisas för ett utökat vägskyddsprogram. Banverkets samlade yrkanden avseende nyinvesteringar i stomjärnvägar år 1990 uppgår till *809* milj. kr.

Jag delar banverkets uppfattning att en fortsatt satsning på västkustbanan är angelägen. Det är även väsentligt att arbetet för att öka säkerheten vid plankorsningar mellan väg och järnväg drivs vidare.

Enligt min bedömning finns det emellertid inte ekonomiskt utrymme för att höja anslagen utöver de ramar som lades fast i den trafikpolitiska propositionen. Vidare anser jag att medelsbehovet för fortsatta insatser på västkustbanan och för trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder får bedömas av banverket vid prioriteringen mellan olika projekt. Jag är därmed inte beredd att tillstyrka banverkets anslagsberäkning.

3.5.3 Övriga frågor

Mot bakgrund av att banverkets verksamhet befinner sig i ett uppbyggnadsskede finner jag det rimligt att banverket tills vidare undantas från besparingskrav motsvarande huvudförslaget.

Till följd av 1988 års trafikpolitiska beslut har banverket möjlighet att ta upp lån i riksgäldskontoret för den vidare finansieringen av eldriftsanläggningar och av de s. k. SL-investeringarna. Därutöver får upplåning ske för produktionsutrustning samt för rörelsekapital.

För år 1989 fick banverkets upplåning ske inom en ram av 1 350 milj. kr. Jag beräknar banverkets behov av upplåning för motsvarande ändamål år 1990 till 1 210 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

godkänna den av mig föreslagna ramen för banverkets upplåning i riksgäldskontoret år 1990.

3.6 Anslagsfrågor

D 1. Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar

Nytt anslag

1989/90 Förslag 2 595 000 000

Under anslaget finansieras banverkets kostnader för drift och vidmakthållande av det statliga järnvägsnätet. Under innevarande budgetår anvisas dessa medel under anslagen D 1. (808 milj. kr.) för perioden 1 januari – 30 juni 1989 och D 2. (828 milj. kr.).

Den sammanlagda kostnadsramen avseende anslagen D 1. och D 2. uppgår för verksamhetsåret 1989 till 2 453 milj. kr.

Banverkets anslagsframställning

Mot bakgrund av den tidigare redovisade eftersläpningen i fråga om såväl underhåll som reinvesteringar begär banverket en uppräkning av dessa medel till 2 770 milj. kr. (inkl. pris- och löneomräkning) för år 1990.

TGOJ AB:s spåranläggningar ingår – med den generella avgränsning som gäller enligt regeringens beslut den 9 juni 1988 – i stomnätet. Fr. o. m. år 1990 övertar banverket hela ansvaret för dessa spåranläggningar. Under år 1989 delas ansvar och kostnader mellan staten och TGOJ enligt avtal mellan banverket och TGOJ. För verksamhetsåret 1990 beräknar banverket kost-

naden för drift och vidmakthållande av TGOJ:s infrastruktur till 66 milj. kr.

För smärre förbättringsåtgärder på länsjärnvägar disponerar banverket verksamhetsåret 1989 20 milj. kr. från anslaget B 4. Byggande av länstrafikanläggningar. Banverket föreslår att dessa medel fr. o. m. verksamhetsåret 1990 anvisas under anslaget för drift och vidmakthållande av järnvägsnätet samt att medlen för år 1990 räknas upp till 21 milj. kr.

Vidare föreslår banverket att medel för drift och vidmakthållande av järnvägsnätet fortsättningsvis skall anvisas i ett samlat anslag.

För vissa driftutgifter inom det civila försvaret begär banverket 8,0 milj. kr. för år 1990.

Banverkets samlade anslagsyrkande under anslaget D 1. uppgår till 2 865 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har tidigare i min framställning redogjort för min uppfattning avseende banverkets begäran om uppräkning av medlen för underhåll.

Banverket har i sin anslagsframställning beräknat statens intäkter från banavgifter avseende TGOJ till ca hälften av kostnaden för TGOJ:s infrastruktur. Jag anser det som rimligt att banverket ges anslagsmedel motsvarande detta belopp år 1990. De resterande kostnaderna får inrymmas inom givna anslagsramar.

Banverkets yrkanden avseende vissa driftutgifter inom det civila försvaret återkommer jag till under anslaget D 6.

Pris- och löneomräkningen beräknar jag till 152 milj. kr. för år 1990.

När banverket, efter en samhällsekonomisk bedömning, beslutat att en järnvägslinje skall vidmakthållas långsiktigt är avvägningen mellan underhåll och reinvestering främst en underhållsekonomisk fråga, som det bör ankomma på banverket att pröva. Med denna motivering föreslår jag att banverkets yrkande om ett samlat anslag för drift och vidmakthållande av järnvägsnätet bifalls.

Vad gäller frågan om medel till smärre förbättringsåtgärder på länsjärnvägar kan konstateras att dessa åtgärder ofta kan karaktäriseras som en form av driftåtgärder. Jag anser därmed att det är lämpligt att medel för smärre förbättringsåtgärder på länsjärnvägar anvisas över detta anslag. Jag har beaktat detta vid beräkningen av anslaget.

Mot denna bakgrund föreslår jag att 2 698 milj. kr. anvisas för drift och vidmakthållande av järnvägsnätet år 1990. Omräknat till budgetår beräknar jag anslaget till 2 595 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 595 000 000 kr.,
2. godkänna att en kostnadsram på 2 698 000 000 kr. för drift och vidmakthållande beräknas för kalenderåret 1990.

D 2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar

1988/89 Anslag 185 000 000
1989/90 Förslag 583 300 000

Från anslaget betalas banverkets kostnader för nyinvesteringar i stomjärnvägar.

Banverkets anslagsframställning

För att möjliggöra en förstärkt satsning på vägskyddsåtgärder begär banverket att 60 milj. kr. ställs till förfogande fr. o. m. år 1990.

Under innevarande verksamhetsår disponerar banverket 3 milj. kr. under anslaget B 6. Bidrag till järnvägskorsningar. Banverket föreslår att dessa medel fortsättningsvis skall anvisas under anslaget för nyinvesteringar samt räknas upp till 4,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Som framgått av min tidigare redovisning, kan jag inte tillstyrka banverkets begäran om särskilda medel för ett utökat vägskyddsprogram.

Det tillsynsansvar i fråga om enskilda järnvägar som tidigare vilade på vägverket har övertagits av banverket. Jag anser därmed att det är rimligt att medlen för bidrag till järnvägskorsningar förs över till banverket.

Efter pris- och löneomräkning, som uppgår till 12,5 milj. kr., beräknar jag anslagsbehovet för nyinvesteringar i stomjärnvägar till 583,3 milj. kr. budgetåret 1989/90. Vidare föreslår jag att 605,5 milj. kr. anges som kostnadsram för verksamhetsåret 1990.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Nyinvesteringar i stomjärnvägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 583 300 000 kr.,
2. godkänna att en investeringsram på 605 500 000 kr. anvisas för investeringar i stomjärnvägar för kalenderåret 1990.

D 3. Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader

1988/89 Anslag 41 000 000
1989/90 Förslag 94 000 000

Från anslaget finansieras dels banverkets kapitalkostnader för lån för de s. k. SL-investeringarna i Stockholmsområdet i enlighet med 1983 års överenskommelse mellan Stockholms läns landsting (SLL), SJ och staten, dels avskrivningskostnaden för eldriftsanläggningar.

Banverkets anslagsframställning

Eldriftens anläggningar omfattar kraftförsörjningsanläggningar för den elektriska tågdriften och högspänningsledningar m. m. Finansieringen av investeringar i eldriftsanläggningar skall enligt 1988 års trafikpolitiska beslut ske med riksgäldslån. Banverket övertar fr. o. m. år 1989 befintliga riksgäldslån och befintligt statskapital från SJ. Räntor på lånen belastar anslaget D 1.

Avskrivningskostnaderna för eldriftsanläggningarna beräknar banverket för det kommande budgetåret till 37 milj. kr.

För linjen Flemingsberg–Järna slutfördes under hösten 1988 förhandlingar mellan regeringen, banverket, SJ, SLL samt berörda kommuner om finansieringen av de merkostnader som en sträckning över Södertälje innebär i förhållande till den sträckning som ursprungligen planerades.

Banverkets andel av kapitalkostnaderna för SL-investeringarna uppgår till 35 %. För linjen Flemingsberg–Järna (inkl. merkostnaden för sträckning över Södertälje) utgör banverkets andel kapitalkostnaden för totala investeringsbeloppet efter avdrag för olika intressenters direkta finansieringsbidrag. Den del av kapitalkostnaderna som faller på banverket beräknas till 57 milj. kr. budgetåret 1989/90.

För budgetåret 1989/90 begär banverket 94 milj. kr. som ersättning för vissa kapitalkostnader. Med hänsyn till kostnadernas art anser banverket att anslaget bör betecknas förslagsvis.

Föredragandens överväganden

Förändringar i tidplanerna när det gäller de s. k. SL-investeringarna innebär att det är svårt att bedöma när kapitalkostnaderna kommer att uppstå. Jag tillstyrker därmed banverkets yrkande om att anslaget bör anges förslagsvis.

Medelsbehovet under anslaget beräknar jag i likhet med banverket till 94 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 94 000 000 kr.

D 4. Särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar

1988/89	Anslag	85 000 000
1989/90	Förslag	25 000 000

Från anslaget betalas utbyggnad av dubbelspår på västkustbanan i enlighet med den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning.

Banverkets anslagsframställning

I den nordiska handlingsplanen ingår dubbelspårsutbyggnad på i första hand delsträckorna Brännarp–Getinge (slutfördes våren 1988), Almedal–Mölndal och Halmstad–Trönninge. Den sistnämnda sträckan beräknas bli klar våren 1990.

Av de totalt 255 milj. kr. som beslutades för detta projekt inom ramen för den nordiska handlingsplanen, har hittills anslagits 230 milj. kr. Banverket begär därmed att 25 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90.

Vidare anser banverket att fortsatt utbyggnad av västkustbanan är mycket angelägen och yrkar att 147 milj. kr. anvisas för detta ändamål verksamhetsåret 1990.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar 25 milj. kr. för utbyggnadsarbeten på västkustbanan under det kommande budgetåret.

Som framgått av min tidigare redovisning är jag inte beredd att föreslå att särskilda medel skall avsättas för fortsatt dubbelspårsutbyggnad. Jag avstyrker därmed banverkets begäran i denna del.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar* budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

D 5. Järnvägsinspektionen

Nytt anslag

1989/90 Förslag 10 300 000

Under anslaget finansieras kostnaderna för den till banverket knutna järnvägsinspektionen.

Banverkets anslagsframställning

Järnvägsinspektionens organisation är under uppbyggnad. Inspektionen beräknas sysselsätta ca 20 personer, inkl. regionala inspektörer.

För kostnader avseende järnvägsinspektionens verksamhet yrkar banverket 10,6 milj. kr. för verksamhetsåret 1990.

Föredragandens överväganden

Jag delar banverkets bedömning av medelsbehovet avseende järnvägsinspektionens verksamhet under år 1990 och föreslår att 10,6 milj. kr. anvisas för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Järnvägsinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 300 000 kr.,
2. godkänna en kostnadsram på 10 600 000 kr. för kalenderåret 1990.

D 6. Banverket: Försvarsuppgifter

Ny anslagsbeteckning

1989/90 Förslag 42 400 000

Från anslaget betalas vissa kostnader inom järnvägssektorn för uppgifter inom den civila delen av totalförsvaret.

Banverkets anslagsframställning

Under innevarande budgetår disponerar banverket 20,8 milj. kr. för försvarsinvesteringar i järnvägar. Därutöver ställs medel till banverkets förfogande för vissa försvarsdriftsutgifter inom järnvägssektorn från anslaget E 1. Operativ ledning m. m. under försvarets huvudtitel.

SJ svarade tidigare för vissa driftkostnader inom det civila försvaret, bl. a. kostnader för viss utbildning av vapenfria tjänstepliktiga, oljelagring, civilförsvar, övergripande planläggnings- och ledningsverksamhet samt driftvärn. Banverkets andel av dessa kostnader beräknas till 8,0 milj. kr. år 1990 och banverket yrkar särskilda medel för detta ändamål.

Banverkets sammanlagda anslagsyrkanden avseende verksamhet inom den civila delen av totalförsvaret uppgår till 42,8 milj. kr. för budgetåret 1989/90 exkl. ovannämnda 8,0 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet tillstyrker jag banverkets yrkanden avseende medel för försvarsinvesteringar i järnvägar samt om överföring av vissa medel som i dag anvisas från anslaget E 1. Operativ ledning m. m. under fjärde huvudtiteln.

Banverkets andel av de driftkostnader inom den civila delen av försvaret som SJ tidigare svarade för beräknas uppgå till 8,0 milj. kr. verksamhetsåret 1990. Då fördelningen av insatserna för försvarsberedskap mellan SJ och banverket inte var känd vid tidpunkten för det s. k. programplanearbetet, behandlades inte frågan i det sammanhanget. Efter överläggning med chefen för försvarsdepartementet är jag inte beredd att föreslå en medelsuppräkning för detta ändamål budgetåret 1989/90. Det bör ankomma på banverket att i samråd med försvarsmyndigheterna göra nödvändiga prioriteringar inom ramen för banverkets samlade medel för försvarsuppgifter.

Pris- och löneomräkning beräknar jag till 1,6 milj. kr.

Jag föreslår att till banverkets försvarsuppgifter anvisas 42 400 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Banverket: Försvarsuppgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 42 400 000 kr.

D 7. Banverket: Omlokaliseringskostnader

Nytt anslag

1989/90 Förslag 18 000 000

Från anslaget betalas merkostnader i samband med utlokaliseringen av banverkets huvudkontor till Borlänge.

Banverkets anslagsframställning

Enligt banverkets beräkningar uppgår de direkt påvisbara merkostnaderna i samband med utflyttningen av myndighetens huvudkontor till ca 18 milj. kr. under perioden den 1 juli 1988–31 december 1989. Till detta kommer kostnader för utlokaliseringen som i dagens läge är svåra att precisera. Det rör sig bl. a. om kostnader för dubbelbemanning, högre löneläge, konsulter samt merkostnader vid köp av anläggningar. Mot denna bakgrund föreslår banverket att ett förslagsanslag anvisas för detta ändamål och att anslaget får belastas med merkostnaderna allt eftersom dessa uppstår.

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1987/88:50 (TU 19, rskr. 260) skall eventuella merkostnader vid utlokaliseringen av banverkets huvudkontor samt för att övergångsvis bibehålla vissa säkerhetsfunktioner i Stockholm inte finansieras med medel som anvisas för uppbyggnad och bibehållande av järnvägens infrastruktur.

Frågan om merkostnaderna i samband med utlokaliseringen till Borlänge bereds för närvarande inom regeringskansliet. I avvaktan på resultatet av detta beredningsarbete, föreslår jag att 18 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90, vilket motsvarar de direkt påvisbara merkostnaderna under perioden 1988-07-01 – 1989-12-31 för utlokaliseringen. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till begäran om medel på tilläggsbudget hösten 1989 för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Banverket: Omlokaliseringskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 18 000 000 kr.

4 Statens järnvägar

4.1 SJ:s uppgifter

SJ skall enligt det trafikpolitiska beslutet utvecklas till ett modernt, effektivt och kundinriktat tågtrafikföretag med en sådan lönsamhet att det kan överleva av egen kraft. Med den nya rollfördelningen på järnvägsområdet skall SJ i egen regi driva person- och godstrafik på ett affärsmässigt och lönsamt sätt. Detta innebär också att SJ skall på entreprenad åt länsföretagen svara för lokal och regional tågtrafik resp. åt staten för interregional tågtrafik som har en klar regionalpolitisk betydelse men som inte kan upprätthållas på affärsmässiga grunder.

4.2 Ny affärsmässig organisation

Samtidigt med förändringen av de yttre ramarna och förutsättningarna kring SJ har en omfattande omstrukturering skett av SJ:s organisation. Det nya SJ som nu successivt skapas innebär en helt ny affärsorganisation anpassad till marknadens krav och med ett decentraliserat resultatansvar.

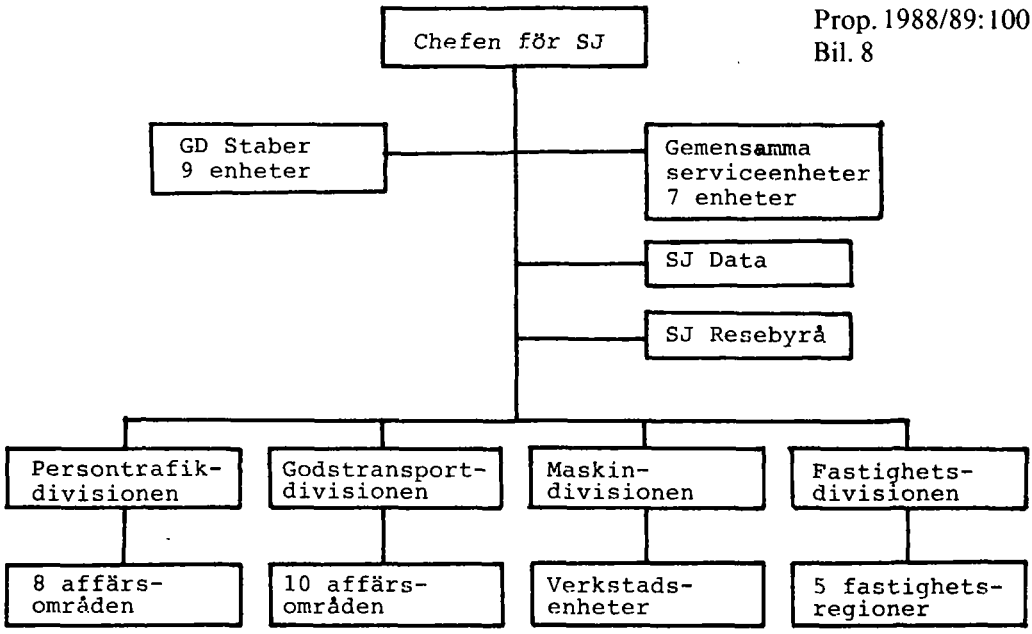
Den tidigare matrisorganisationen med marknadsregioner har under år 1988 ersatts med fyra divisioner (persontrafik, godstransport, maskin och fastighet) med eget resultatansvar och ett antal serviceenheter som säljer tjänster till dessa. Inom divisionerna har en organisation införts som innebär att ett resultatansvar lagts på de ingående delarna i form av affärsområden, regioner och verkstadsenheter. I den nya organisationen finns också en central ledning som skall samordna verksamheten.

4.3 Åtgärdsprogram och affärsplan

Kraftfulla åtgärder krävs för att SJ skall kunna utvecklas

SJ har under hösten 1988 gjort en grundlig inventering av affärsverket. Analysen, som presenterats samlat i en gemensam affärsplan och ett åtgärdsprogram, visar att affärsverkets ekonomiska situation är sämre än vad tidigare utredningar har redovisat med en växande olönsamhet. Bl. a. framgår att SJ inte har följt med i den utveckling som skett på andra transportområden. Som konkreta brister pekas på följande punkter. Investeringarna har varit blygsamma. Järnvägen har en för stor organisation med liten trafikvolym på ett för stort nät. Underhållet är dåligt. Priserna är inte marknadsmässiga. Kvaliteten är låg och konkurrenskraften bristande. Avtalen med de utländska järnvägsförvaltningarna ger otillfredsställande resultat.

Problemen har vidare sammanfattats i följande förhållanden.

- SJ är det största transportföretaget i landet, men har saknat en bärande strategi för att hävda sin position och utveckla sin verksamhet; företaget har tilldelats en samhällsekonomisk roll, men samtidigt förväntats fungera efter företagsekonomiska principer.
- SJ är ett affärsdrivande företag, men har saknat en affärsmässig, marknadsinriktad organisation.
- SJ är ett tjänsteproducerande företag, men har på järnvägssidan kännetecknats av låg servicegrad både när det gäller persontransporter och godstransporter.
- SJ har saknat en organisation liksom redovisningsdata som kunnat ge beslutsfattare på olika nivåer en tillfredsställande information om verksamhetens resultat.

Analysen visar dock också att järnvägen har större framtida förutsättningar än andra transportslag inom vissa områden. Enligt SJ innebär dessutom den nya trafikpolitiken att järnvägen har fått förutsättningar att bli ett konkurrenskraftigt företag. För att uppfylla riksdagens mål för trafikföretaget SJ krävs därför enligt åtgärdsprogrammet en rad kraftfulla förändringar och satsningar.

I det följande beskrivs affärsplanen med affärsidéer och åtgärder redovisade för de olika divisionerna. En presentation görs också av SJ:s koncernsyn samt de ekonomiska mål som ingår i affärsplanen.

Affärsidén är tågtrafik

SJ-koncernen skall erbjuda heltäckande gods- och persontrafiktjänster i Sverige samt med utlandet. Verksamheten skall bedrivas affärsmässigt och rationellt. Den skall medverka till internationell konkurrenskraft för det svenska näringslivet.

Järnvägstrafik som inte uppfyller kraven på lönsamhet skall offereras till staten eller till trafikhuvudmännen, som arbetar med regionalpolitiska eller andra samhällsekonomiska mål.

Järnvägstrafiken är kärnaffären. Övriga delar av verksamheten skall organiseras så att de uppfyller kraven på affärsmässighet samtidigt som de stöder järnvägstrafiken och ger kunderna heltäckande transporttjänster.

Persontrafikdivisionen

För persontrafiken kommer en omfattande kundanpassning att göras som innebär en satsning på linjer där järnvägen har förutsättningar att erbjuda en konkurrenskraftig produkt. Genom kraftfulla marknadsåtgärder och effektivisering av verksamheten räknar SJ med att nå lönsamhet på ca 400 mil av stomnätet. För de resterande ca 200 stomnätsmilen blir tågtrafiken beroende på hur samhället genom trafikhuvudmännen och transportrådet köper tågtrafik.

Beträffande fordonsutvecklingen bedömer SJ att dagens och morgondagens resenärer kräver klara förbättringar. Restiden måste kunna förkortas till rimliga kostnader för resenärerna. Med bättre vagnar är tanken vidare att tjänsteresenärerna skall kunna utnyttja restiden i större utsträckning till effektiv arbetstid och barnfamiljer se resan som ett nöje för hela familjen. Sovresenärerna skall erbjudas samma komfort som på ett hotellrum. Rörelsehindrade skall också kunna betrakta tåget som ett naturligt färdmedel.

En omfattande modernisering kommer att ske av hela vagnparken. SJ avser bl. a. att köpa 175 nya sitt-, sov- och restaurangvagnar samtidigt som ett stort antal äldre vagnar byggs om med ny inredning, automatiska skjutdörrar, högtalarsystem, nya toaletter och nya "mjuka" boggier som ger mer behaglig gång.

I fordonsprogrammet ingår vidare att snabbtågen skall tas i drift våren 1990 på sträckan Stockholm – Göteborg. De kortar restiden på sträckan med en timme till tre timmar och skall kunna köras med en hastighet av 200 km/tim. År 1994 beräknar SJ att ha 20 snabbtåg i drift. Före år 1994 överväger man att köra snabbtåg från Stockholm även på Dalarna, Östergötland, Karlstad, nedre Norrland och Malmö samt mellan Göteborg och Malmö. På vissa av dessa sträckor kommer en variant av snabbare tåg att införas som har en maxhastighet på 160 km/tim.

För att förbättra marknadsanpassningen skall vidare enklare och lättare försäljningsrutiner införas. Bland åtgärderna ingår att information om restider och bokning av biljetter skall lämnas direkt hos kunden via terminal. Ett gemensamt informationssystem för tåg- och busstider skall vidare utvecklas för att stärka samordningen inom kollektivtrafiken. För att göra det lättare att köpa biljetter skall även samarbete inledas med posten och pressbyrån om distribution av tågbiljetter.

Ett 50-tal stationer skall rustas upp. Upprustningen är avsedd att ge bl. a. en fräsch interiör och exteriör, förstärkta informationsmöjligheter, effektiv bagagehantering, bättre parkeringsmöjligheter, kommersiell service och smidig anslutning till buss och tågtaxi.

För att förbättra kundanpassningen skall prissystemet reformeras genom mer marknadsanpassade och differentierade priser. Som en del i detta planerar man att införa s.k. svarta och röda avgångar (normalpris och lågpris) alla dagar i veckan.

För tågtrafiken skall en koncentrerad satsning göras på att utveckla trafik och produkter där det finns efterfrågan. Bland de linjer som SJ bedömer kan göras lönsamma genom offensiva satsningar är följande.

- Stockholm – Nyköping/Katrineholm – Malmö/Helsingborg
- Stockholm – Hallsberg – Göteborg
- Stockholm – Hallsberg – Karlstad – Göteborg
- Stockholm – Västerås – Örebro – Hallsberg (inkl. Stockholm – Hallsberg – Örebro)
- Stockholm – Borlänge – Falun
- Stockholm – Gävle – Östersund
- Stockholm – Gävle – Sundsvall
- Göteborg – Malmö/Helsingborg

Länstrafikföretagen bedöms av SJ som en mycket viktig kundgrupp. Entreprenadtrafiken svarar i dag för totalt ca 2 miljarder kronor av SJ:s omsättning. Större uppdrag med tågtrafik finns bl.a. med följande trafikupplägg.

- SL:s pendeltågstrafik i Storstockholm
- Pågatågen i Skåne
- GL-tågen Alingsås – Göteborg
- SLT-tågen Eskilstuna – Flen
- Krösatågen i Småland
- SiTY-tågen Simrishamn – Ystad

Godstransportdivisionen

Affärsidén för SJ:s godstransportdivision är att utveckla, marknadsföra och producera frekventa tunga transporter över längre avstånd och produktanpassade systemtransporter åt industriföretagen så att de kan öka sin konkurrenskraft. Järnvägen skall vara basen i det transportsystem som SJ erbjuder.

Huvudinriktningen för utvecklingen inom godstransportområdet kan sammanfattas i följande fem nyckelsatser:

- effektivisering av vagnslasttrafiken
- koncentration av kombitrafiken
- utveckling av speciallösningar för stora transporter
- marknadsorientering
- utveckling av effektiva informationssystem.

För att järnvägen skall kunna öka sin konkurrenskraft krävs enligt åtgärdsprogrammet en omfattande omstrukturering av hela godstrafiknätet. Det innefattar även hanteringen på bangårdarna och på godsterminalerna. Dessutom krävs fördjupat samarbete med de större kunderna för att ta fram effektivare transportlösningar som är bra för kunden och passar järnvägen.

Som ett led i detta arbete kommer den kostsamma och tidsödande

växlingen av järnvägsvagnar att minska genom att SJ inför tidtabellsbundna heltåg mellan bestämda fasta orter. Transporterna till och från godsterminalerna för vidare befraktan med heltågen sker i samarbete med åkerierna. Detta gäller både för vagnslasterna och kombitrafiken.

För att förstärka marknadsföringen har SJ påbörjat etableringar av s. k. kundcentra på ett 20-tal platser i landet för utökad information och service till kunderna. För försäljningen kommer SJ själv att erbjuda sina tjänster för såväl systemtransporter som kombitrafik till de ca 200 största kunderna. Försäljningen av transporter till övriga kunder skall ske via speditionsföretag.

För att förbättra de internationella transporterna har SJ inlett ett samarbete med de andra nordiska järnvägsförvaltningarna om heltågstransporter till kontinenten. En gemensam samordningscentral avses placeras i Helsingborg. Det första heltåget till kontinenten kommer att gå till Ruhrområdet med start i maj år 1989. Inom ett år därefter beräknas dagliga tidtabellslagda heltåg köra på norditalien, Frankrike och Beneluxländerna.

Tillsammans med speditörerna kommer SJ att bilda ett försäljningsbolag för den internationella trafiken. Bolaget kommer bl. a. att ansvara för att heltågen på kontinenten är lastade med gods på återresan. Bolaget skall sköta prisförhandlingarna med de utländska järnvägsförvaltningarna.

Försäljningsbolaget S-Kombi kommer vidare att integreras i SJ:s försäljningsorganisation, som bl. a. kommer att sälja heltåg för kombinerade transporter till åkerier och speditörer. I marknadsföringen av kombitransporter ingår att en referensgrupp skall bildas för att ge rekommendationer för den fortsatta utvecklingen. Revisorer avses också tillsättas för garanterad konkurrensneutralitet gentemot olika transportföretag. Forskning och utveckling på kombinerade transporter skall också förstärkas i samarbete med högskolor och FoU-organ.

Godstrafiken planerar man att lägga upp så att godstransporter undviks genom Stockholm så långt det är möjligt. Det sker genom att transporterna går via godsterminaler belägna såväl norr som söder om Stockholm och tågtransporterna norr respektive söder om Mälaren.

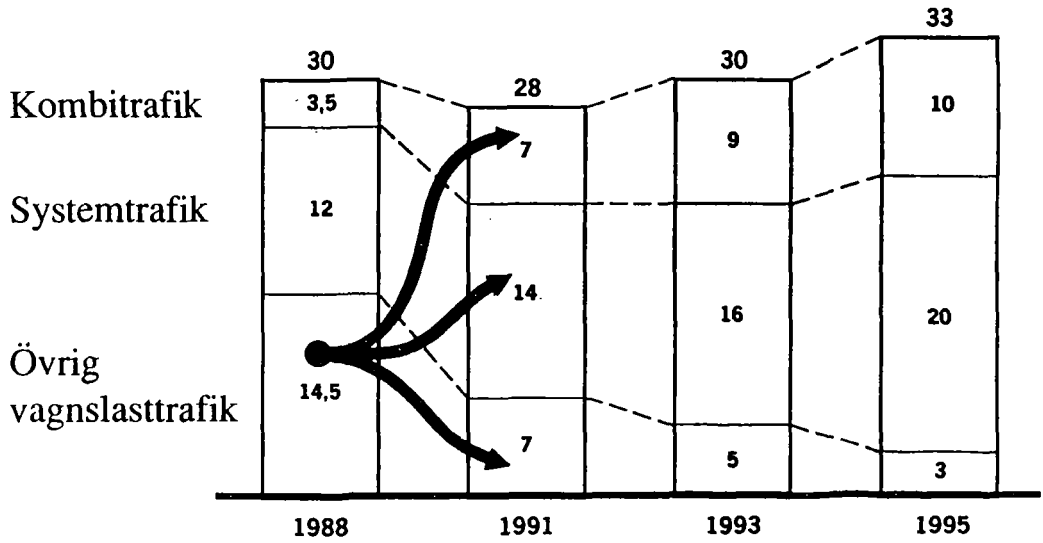
Tågfärjetrafiken skall enligt åtgärdsprogrammet förutsättningslöst utredas fram till sommaren år 1989. Syftet med utredningen är att få beslutsunderlag för att få så billiga och effektiva transporter som möjligt mellan Sverige och kontinenten.

Den nya godstrafikstrukturen betyder att verksamheten på ett antal bangårdar och godsterminaler påverkas. En genomgång av samtliga kunduppdrag skall göras för att kunna få bort de olönsamma transportuppdragen. Samtidigt satsar SJ på ett 10-tal större och effektiva kombiterminaler som kompletteras med ett antal mindre terminaler. De mindre kan komma att drivas av t. ex. åkerier.

SJ kommer att tillsammans med berörda kunder göra en översyn av transportflödet på bandelar med liten godstransportvolym. Lönsamma kundspecifika transporter på järnväg kommer att behållas medan i andra fall alternativa transportlösningar som kombinerade lastbils- och järnvägstransporter kommer att övervägas.

Genom realiseringen av åtgärdsprogrammet beräknar man att de nuva-

rande stora underskotten kommer att försvinna. Temporärt beräknas dock strukturförändringen innebära att järnvägen genom neddragning av olönsam vagnslasttrafik kommer att reducera sin totala transportvolym. Som framgår av följande figur beräknas dock en överflyttning kunna ske till system- och kombitrafik som sett över en längre tidsperiod innebär ökade järnvägstransporter.

Utveckling av kombi- och vagnslasttrafiken 1988 – 1995

Maskindivisionen

Maskindivisionen omfattar i dag 28 trafikverkstäder för lättare underhåll och 10 stycken underhållsverkstäder för tyngre underhåll. Verkstäderna har sammanlagt ca 5 000 anställda.

Förändringarna inom gods- och persontrafiken följs av motsvarande förändringar på underhållsverkstäderna för tyngre underhåll av lok och vagnar. Produktionsvolymerna på underhållsverkstäderna beräknas därmed förändras kraftigt de närmaste åren genom att underhåll och ombyggnadsverksamhet på personvagnarna minskar. Godsvagnsparken beräknas också reduceras kraftigt samtidigt som underhållet minskar i omfattning.

SJ har kommit överens med Asea Brown Boveri AB (ABB) om att gemensamt utreda förutsättningarna för att tillsammans driva vissa av verkstäderna. Enligt planerna skall detta ske i två gemensamt ägda bolag där ABB har majoritet. Överenskommelsen med ABB betyder att SJ liksom andra transportföretag planerar att koncentrera sin verksamhet och i större utsträckning köpa underhållstjänster. På så vis kan SJ samla sin verksamhet till de områden där man bäst kan konkurrera och har bäst kompetens.

I det ena bolaget avses verkstäderna i Malmö och Tillberga ingå. Bolaget är tänkt att ägas av ABB Traction i Västerås och SJ. Till det andra bolaget förs verkstäderna i Gävle, Östersund, Göteborg (Fjällbo) och Bollnäs.

ABB-ägda Ageve AB i Gävle skall enligt planen äga bolaget tillsammans med SJ. Vid dessa verkstäder finns sammanlagt 1 150 anställda.

SJ:s nuvarande underhållsverkstäder i Örebro, Notviken och Åmål med totalt 1 200 anställda berörs inte av överenskommelsen om utredningsarbetet liksom inte heller SJ:s verkstäder för lättare trafikunderhåll.

Fastighetsdivisionen

SJ är en av landets största fastighetsförvaltare med ca 35 000 hektar mark och ca 6 000 byggnader. För att få en professionell förvaltning och exploatering av fastigheter och mark har SJ bildat en särskild fastighetsdivision. Mark och lokaler upplåts nu till marknadsmässiga priser till hyresgäster såväl inom som utom SJ med undantag för banverket. Vidare har fastighetsdivisionen till uppgift att rusta upp stationerna och skapa såväl resecentra som parkeringsplatser i anslutning till dem. Detta skall ske i samråd med kommuner och länshuvudmän.

Exploateringen av mark och lokaler skall enligt affärsplanen ske för att finansiera upprustningen av stationerna. Fastighetsdivisionen skall också medverka vid byggnation av nya stationer som t. ex. vid uppförandet av Stockholm Syd och Södertälje Syd.

Konsekvenserna för personalen

De beskrivna omfattande förändringarna innebär att personalbehovet inom SJ minskar med ca 5 500 man under perioden 1988–91. Under samma period lämnar dock ca 8 500 personer affärsverket med pension eller av andra orsaker. Trots neddragningen behöver SJ nyanställa 500–1 000 personer per år.

SJ-koncernen skall stärka järnvägen

SJ-koncernens övergripande affärsidé är att erbjuda transporter för att personer och företag skall få sitt rese- och transportbehov tillgodosett. Järnvägen skall fungera som bas i verksamheten. För att stödja och ge tågtrafiken en gynnsam utveckling skall SJ-koncernen enligt affärsplanen erbjuda kompletterande tjänster i form av busstrafik samt bl. a. restaurangtjänster, lastbils- och färjetrafik liksom resebyråtjänster och fastighetsverksamhet. Dessutom skall tågtrafiken stödjas av verksamhet för fordonsunderhåll samt ett antal serviceenheter.

SJ-koncernen består dels av affärsverket SJ, dels AB Swedcarrier (med dotterbolag) och dels vissa dotterbolag, som direktägs av SJ utanför Swedcarrier.

Nedan visas en sammanställning över SJ-koncernen med vissa nyckeltal för år 1987.

	Omsättning milj. kr.	Resultat efter finansnetto milj. kr.
SJ (affärsverket)	10005	−467
SJ Resebyrå	300	2
SJ Buss	1148	..
SJ Färjetrafik	325	..
Swedcarrierkoncernen	7765	275
Moderbolag (inkl. rederi)	171	−4
GDG Biltrafik AB	1107	68
Scandinavian Ferry Lines AB (SFL)	646	67
AB Svelast	432	17
AB Trafikrestauranger (TR)	545	5
ASG AB (75%)	5065	129
TGOJ AB	208	15
SJ Invest	143	49
Swederail AB	8	0
Rimbobanans fastighets AB	1	0
Gullivers Resebureau (55% av röstvärdet)	71	1
Christensenföretagen	3	0

SJ bedömer att det utifrån de presenterade affärsplanerna för person- och godstransportdivisionerna för närvarande finns skäl att behålla helt eller delvist ägande i samtliga bolag inom koncerngruppen. En förutsättning för detta är att en ökad samverkan genomförs inom SJ-koncernen. Som ett led i detta utformas numera affärsplaner för verksamheten i såväl affärsverket SJ som i dotterbolagen för att undvika intern konkurrens. Affärsidéer tas vidare fram för att öka samarbetet där Swedcarrier ses som ett komplement till SJ:s järnvägstrafik i ett heltäckande transportföretag. En rad samordningsgrupper har mot denna bakgrund också etablerats inom koncernen för att konkret utveckla och anpassa verksamheten i både affärsverket och i dotterbolagen.

Inom persontrafiken har som exempel med utgångspunkt i persontrafikdivisionens affärsidé bildats en samordningsgrupp för att öka konkurrenskraften och lönsamheten. I gruppen återfinns SJ:s persontågstrafik, SJ-Resebyrå, SJ-buss, GDG Biltrafik AB, AB Trafikrestauranger och AB Swedcarrier som gemensamt samverkar i olika affärsutvecklingsprojekt.

Motsvarande initiativ har också tagits på godstrafikområdet där SJ, SJ-Gods, ASG AB och AB Svelast samverkar för utvecklingsprojekt för transport- och speditionstjänster. Koncernsamordningsgrupper har vidare bildats för dels färje- och rederiverksamheter, dels för gemensamma ekonomi- och finansfrågor.

Ekonomiska mål för verksamheten

Affärsverket SJ har under en lång tid redovisat förluster. För år 1987 var resultatet efter finansnetto en förlust på 467 milj. kr. Med den inriktning som verksamheten tidigare haft och med tidigare trafikpolitik skulle förlusten inom några år ha uppgått till flera miljarder kronor.

Målet för nya SJ är att snabbt bryta den negativa utvecklingen och att göra verksamheten lönsam. Det kräver snabba och beslutsamma åtgärder för att sänka kostnaderna och öka intäkterna. Detta arbete har inletts och resultatet för år 1988 beräknas bli bättre än för år 1987, men innebär alltjämt en stor förlust.

För de närmaste åren har SJ angett följande resultatmål (milj. kr.).

	1987 (utfall)	1988 (prognos)	1989	1990	1991
Omsättning	10005	10150	10800	11200	11850
Resultat efter avskrivningar	−358	−152	300	620	725
Resultat efter finansnetto	−467	−425	0	310	400
Investeringar	1230	1000	1190	1275	1320
Sysselsatt kapital	10150	11900	9100	9900	10500
Soliditet	55*	50*	40	40	40

* Inklusive banverket.

Eftersom riksdagen har beslutat att SJ får behålla hela överskottet i rörelsen t. o. m. år 1992 kommer en del av de nödvändiga investeringarna att kunna självfinansieras. För att täcka hela investeringen enligt tabellen har upplåningsbehovet beräknats till ca 1 500 milj. kr. Den höga soliditeten år 1988 på 50 % är delvis beroende av banverket som då inte var avskilt i redovisningen. Som framgår av tabellen beräknas soliditeten år 1991 vara ca 40 % med bedömd resultatutveckling och angiven investeringsnivå.

I sammanhanget kan nämnas att SJ-koncernens (Affärs-SJ och Swedcarriergruppen) nettoresultat, likviditet och soliditet, påverkas negativt av att det inte finns något äkta koncernförhållande enligt aktiebolagslagen mellan affärsverket och Swedcarrier. Avsaknaden av möjligheter att kvitta vinster mot förluster mellan organisationsenheterna, som annars normalt får göras inom en koncern, beräknas innebära en negativ resultatpåverkan på minst 100 milj. kr. per år för SJ-koncernen. Till detta kommer vissa restriktioner på fastighets- och finansieringsområdet vilket sammantaget gör att resultatet enligt SJ hade kunnat vara ca 170 milj. kr. bättre per år för SJ-koncernen.

4.4 Ökat affärsutrymme

Statens järnvägar har på regeringens uppdrag den 27 september 1988 redovisat vissa riktlinjer för fastighets- och finansförvaltningen. För att kunna verka mer affärsmässigt hemställs i skrivelsen om en rad ökade beslutsbefogenheter.

På *fastighetsområdet* anser SJ det nödvändigt att affärsverket ges ökad handlingsfrihet för att på ett ekonomiskt riktigt sätt kunna uppträda på fastighetsmarknaden i konkurrens med eller i samarbete med andra aktörer på marknaden. För de befogenheter som ligger inom riksdagens beslutsområde begärs bl. a. frihet att få göra borgensåtaganden. Enligt SJ skulle ombyggnad och exploatering av fastigheter på detta sätt kunna underlättas.

Såvitt avser SJ:s *finansförvaltning* vill SJ:s styrelse och ledning ha möjlighet att agera affärsmässigt och hantera frågorna på ett professionellt sätt,

som i princip överensstämmer med hur man arbetar i ett aktiebolag. Detta innebär bl.a. att SJ fritt skall få välja upplåning såväl på den svenska marknaden som i utlandet. SJ önskar också få frihet att placera likvida medel, teckna försäkringar, använda SJ Invest AB och Eurofima S.A. utan begränsningar samt möjlighet att begränsa ränte- och valutarisker.

Vidare önskar SJ en utvidgning av de nuvarande möjligheterna att överföra medel från AB Swedcarrier till att gälla även i samband med extra ordinär utdelning av obeskattade vinstmedel. Förslaget anses nödvändigt för att kunna stärka SJ:s ekonomi utan att man direkt behöver avyttra bolag och fastigheter inom Swedcarrierkoncernen.

Föredragandens överväganden

Mål och restriktioner

Jag tillstyrker den allmänna inriktningen av SJ-koncernens åtgärdsprogram som innebär en tydlig kundorientering med järnvägstrafiken som bas för verksamheten. Järnvägen är rätt utnyttjad miljövänlig, energisnål, trafiksäker och för stora transportströmmar överlägsen andra transportmedel. Det är därför nödvändigt att SJ utvecklas till ett modernt, effektivt och kundinriktat tågtrafikföretag som kan bära sina egna kostnader.

Enligt det trafikpolitiska beslutet skall SJ fortsättningsvis styras genom olika former av mål. Med hänsyn till pågående omorganisation och verksamhetsöversyn har SJ ännu inte kunnat ta fram underlag för en mer utvecklad målformulering i likhet med vad som etablerats hos andra affärsverk inom kommunikationsområdet.

För egen del anser jag att det ännu inte finns tillräckligt beslutsunderlag för fastställande av en preciserad uppsättning av konsistenta och operationella mål för en treårsperiod. Erfarenheter från den pågående rekonstruktionsperioden behöver också följas upp innan mer slutliga ställningstaganden kan göras. Jag anser mot denna bakgrund att de övergripande mål och restriktioner som angetts av riksdagen i 1988 års trafikpolitiska beslut för SJ bör gälla även framgent till rekonstruktionsperiodens utgång år 1992. Det innebär att följande bör uppfyllas.

a) Kundanpassning

SJ-koncernen skall mot kunderna kännetecknas av hög servicegrad, komfort, kapacitet och effektivitet.

b) Affärsinriktning

SJ-koncernen skall koncentrera sin affärsverksamhet till järnvägstrafiken där den kan utvecklas till att bli rationell och lönsam. För godstrafiken skall eftersträvas en snabb utveckling så att godsvolymen inom kombitrafiken år 2000 uppgår till minst 10 milj. ton/år.

c) Ekonomisk utveckling

Det ekonomiska resultatet skall successivt förbättras så att SJ-koncernen kan ge en sådan lönsamhet efter självfinansieringskravet att avkastning kan ske till staten efter rekonstruktionsperiodens utgång år 1992. Detta innebär att SJ av egen kraft skall förbättra resultatet fram till år 1992 med minst 1 miljard kronor.

d) Prissättning

Prissättningen skall ses över för att främja ökad affärsmässighet och därmed bidra till nödvändig förbättring av det ekonomiska resultatet.

Jag anser vidare att en restriktion i form av ett *soliditetsmål* framöver bör anges för SJ. En hög soliditet bör eftersträvas eftersom den ger SJ större möjligheter att under betryggande ekonomiska förutsättningar utveckla järnvägstrafiken. Genom fastställande av soliditetsmål blir det vidare inte längre nödvändigt för regeringen att bestämma en ram för SJ:s upplåning. För att undvika en ineffektiv arbetsfördelning inom SJ-koncernen i fråga om finansieringen bör soliditetsmål på sikt även anges för SJ-gruppen som helhet. Med hänsyn till att SJ-koncernen är inne i ett omfattande omdaningsarbete under rekonstruktionsperioden, där kapitalet kan variera kraftigt mellan åren, bör målet anges som en miniminivå under perioden 1989–91. Det bör ankomma på SJ att under rekonstruktionsperioden söka anpassa verksamheten till denna förutsättning.

SJ har i sin affärsplan till regeringen föreslagit att soliditetsmålet anges till 40 % för affärsverket SJ. Målet innebär att SJ för att klara nödvändiga investeringsbehov och rekonstruktionsåtgärder tvingas till omfattande rationaliseringar och effektiviseringar.

Det angivna soliditetstalet är i jämförelse med vad som gäller för SJ:s konkurrenter på transportmarknaden högt. Med hänsyn till de krav som statsmakterna tidigare ställt finns dock exempel på högre soliditetstal för andra affärsverk inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. Jag anser för egen del att det ännu inte finns underlag för att slutligt ta ställning till vilket soliditetsmål som bör anges för SJ i ett längre perspektiv. Frågan sammanhänger bl. a. med i vilken grad samordningsvinster står att hämta inom SJ-koncernen som förutsätter ett direkt ägarengagemang. I avvaktan på en mer preciserad affärsplan har jag dock inga erinringar mot den föreslagna nivån utan förordar att den tills vidare blir gällande som en undre gräns för perioden 1989–1991.

Beslutsbefogenheter

En nödvändig förutsättning för att SJ skall kunna utveckla sin tågtrafik med tillräcklig lönsamhet är att SJ ges utrymme för att fatta affärsmässiga beslut. Efter riksdagens beslut om den nya järnvägspolitiken har regeringen gett SJ ökade möjligheter att agera under eget ekonomiskt ansvar vad gäller bl. a. finansiering, avyttring av vissa verksamheter och tågtrafikens uppläggning. Genom beslut den 15 december 1988 har regeringen vidare

medgett bl. a. att SJ själv kan bestämma om avyttring av fast egendom vars värde understiger 20 milj. kr.

SJ har dock som tidigare nämnts aktualiserat vissa frågor som ligger inom riksdagens beslutsområde. För borgensåtaganden bl. a. i samband med fastighetsförvaltning anser jag att regeringens och riksdagens kontroll bör kunna komma till uttryck genom fastställande av det tidigare nämnda soliditetsmålet. SJ kan behöva ställa borgen dels för affärsverkets åtagande, dels för annans åtagande. I de fall SJ ställer borgen för eget åtagande motsvaras borgen av ett lån som belastar soliditeten. På motsvarande sätt bör borgen som ställs för annans åtagande ges inom ramen för den fastlagda soliditeten. Det betyder att borgen i dessa fall bör avräknas som lån vid beräkningen av soliditetsmålet. Jag har vid min bedömning av soliditetsmålet beaktat detta. Jag anser således att SJ med denna förutsättning bör ges möjlighet att lämna borgensförbindelse utan att någon särskild beloppsgräns behöver anges. Det bör ankomma på regeringen att närmare ange hur borgensåtagandena bör regleras.

Möjligheterna att överföra obeskattade koncernbidrag från AB Swedcarrier till SJ kan inte regeringen besluta om. SJ har för närvarande en tidsbegränsad möjlighet att få göra kapitaltillskott utan skatteavdrag vid avyttring av verksamheten inom Swedcarrier. SJ-koncernen har därmed vid sådana situationer samma möjlighet som om koncernförhållande enligt aktiebolagslagens mening hade förelegat.

SJ bedömer att den ekonomiska situationen är ännu mer ansträngd än vad som var känt i samband med riksdagsbeslutet våren 1988. Jag anser för egen del det angeläget att SJ kan få behövligt kapitaltillskott för en finansiell sanering och uppbyggnad av eget kapital för utveckling av järnvägstrafiken. Jag förordar därför att SJ, på motsvarande sätt som vid avyttring av verksamheter, ges möjlighet till koncernöverföring. Möjligheten bör dock, med hänsyn till vad som nu är känt, tidsbegränsas till att gälla under budgetåret 1989/90 och avse överföring vid ett tillfälle av erforderliga medel. Jag återkommer till denna fråga senare vid min behandling av anslaget D 9. Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om mål för statens järnvägar,
2. bemyndiga regeringen att besluta om vilka regler som skall gälla för statens järnvägars borgensåtaganden.

D 8. Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	230 000 000
1989/90	Förslag	455 000 000

Från anslaget ges ersättning till utveckling och omstrukturering av SJ:s godstrafik. Anslaget gäller från år 1989.

Statens järnvägar

Statens järnvägar har efter omräkning till helår beräknat anslaget till 480 milj. kr. I beräkningen ingår därvid en uppräkning till 1988/89 års pris- och lönenivå.

Föredragandens överväganden

Jag anser att det är viktigt att järnvägens godstrafik kan utvecklas långsiktigt av egen bärkraft genom att erbjuda effektiva transporter till konkurrenskraftiga priser. En sådan utveckling ställer, som också betonats i 1988 års trafikpolitiska beslut, krav på nya transportlösningar som kombinerade lastbils- och järnvägstransporter. För att främja denna nödvändiga omstrukturering, så att SJ:s godstrafik snabbare än vad som annars vore möjligt kan vidareutvecklas på ett sätt som tillgodoser kundernas krav, har det särskilda utvecklingsbidraget en viktig uppgift att fylla.

Ett annat viktigt syfte med ersättningen är att bidra till att tillförsäkra landets olika delar en tillfredsställande standard i sin transportförsörjning. Detta inbegriper även andra trafiklösningar än kombitrafik, t. ex. utveckling av systemtransporter med vagnslastvagnar av olika typer.

För att nå effektivitet i transportproduktionen gäller att samhällets påverkan på transportförsörjningen i första hand skall ske med hjälp av sådana styrmedel som ger utrymme för valfrihet för konsumenterna och en effektiv konkurrens mellan olika trafikutövare och transportlösningar. Genom de beslutade nya reglerna för SJ ges också järnvägen förutsättningar att bli konkurrenskraftig. Det särskilda utvecklingsbidraget bör därmed avvecklas successivt som tidigare förutsatts. Jag har mot denna bakgrund beräknat medelsbehovet till 455 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Jag vill i det sammanhanget understryka att det är viktigt att bidraget verkligen används på ett sätt som kommer alla inblandade intressenter till del i form av t. ex. satsning på effektiva trafik- och terminalsystem.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 455 000 000 kr.

D 9. Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget ges ersättning till statens järnvägar motsvarande det belopp som SJ:s förvaltningsbolag AB Swedcarrier vid avyttring av vissa verksamheter betalar i skatt på grund av att inget koncernförhållande enligt aktiebolagens mening finns med SJ. SJ kan därmed under rekonstruktionsperioden t. o. m. år 1992 få kapitaltillskott för en finansiell sanering och uppbyggnad av eget kapital för utveckling av järnvägstrafiken.

Statens järnvägar

SJ har som tidigare redovisats i en skrivelse till regeringen den 27 september 1988 om fastighets- och finansförvaltning begärt rätt att få disponera anslaget även för ändamål som inte har direkt samband med reavinster vid avyttring av verksamheter. Enligt SJ krävs sålunda en utvidgning av anslaget till att gälla även "skatterabatt" i samband med extra ordinär utdelning av obeskattade vinstmedel från AB Swedcarrier.

Föredragandens överväganden

För den nya järnvägspolitiken och för den nödvändiga finansiella rekonstruktionen av SJ krävs att SJ tillförs utdelning från AB Swedcarrier. Den närmare omfattningen och takten i försäljningar av AB Swedcarriers dotterbolag är svår att precisera. Mot denna bakgrund och med hänvisning till vad jag tidigare har anfört om SJ:s rekonstruktion och koncernstrategi tillstyrker jag att den vidgade möjligheten för koncernöverföringar får gälla under budgetåret 1989/90. Jag förutsätter vidare att den i den trafikpolitiska propositionen redovisade inriktningen av rekonstruktionsarbetet ligger fast, innebärande bl. a. att SJ skall avyttra sådana verksamheter och bolag som inte direkt hör samman med SJ:s huvuduppgift.

Detta innebär att SJ för ett nödvändigt finansiellt tillskott skall ha rätt att under kommande budgetår vid ett tillfälle få överföra medel som obeskattade koncernbidrag. Detta får ske genom att SJ disponerar det formella 1 000 kr.-anslaget även i samband med en extra ordinär utdelning av obeskattade vinstmedel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att statens järnvägar tillförs utdelning från AB Swedcarrier i enlighet med vad jag har anfört,
2. till *Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E. Sjöfart

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket har inom transportsektorn till uppgift att svara för väsentliga delar av sjöfartens infrastruktur i form av sjövägar och säkerheten i dessa samt att sjöfart kan bedrivas i svenska farvatten under säkra och effektiva former. Därtill svarar sjöfartsverket för säkerheten ombord på svenska fartyg oberoende av farvatten. Verksamheten inriktas huvudsakligen på handelssjöfartens intressen, men även fritidsbåtstrafikens och fiskets intressen skall beaktas.

Statsmakternas styrning av sjöfartsverkets verksamhet sker genom att ekonomiska mål och servicemål fastställs på grundval av rullande treårsplaner. Verket tillämpar fr. o. m. år 1988 kalenderårsredovisning. Kostnader för verksamhet som inte skall ingå i handelssjöfartens betalningsansvar finansieras genom anslag över statsbudgeten.

Verksamhetens inriktning m. m.

Sjöfartsverket anger i sin treårsplan för 1989–1991 mål för samtliga verksamhetsgrenar och den planerade inriktningen av verksamheten under perioden.

Målet för *farleder och utmärkning* är att – skapa förutsättningar för säker vägledning av sjöfarten i Sverige omgivande farvatten samt säkerställa framkomlighet vid svåra passager och underlätta intagning av fartyg vid nedsatt sikt och vintersjöfartsförhållanden.

Inriktningen av verksamheten under treårsperioden går ut på en fortsatt rationalisering av fyrdriften och skapa utrymme för nödvändiga anpassningar av farledsutmärkningen med hänsyn till ändrad trafikstruktur och säkerhetsproblem.

Målet för *lotsningen* är att

- alla hamnar av någon betydelse för handelssjöfarten skall kunna påräkna lotsningsservice,
- inom ramen för lotsningssamarbetet i Östersjön och Nordsjön erbjuda öppensjölotsning och genomlotsning av Öresund.

Den samordning av näraliggande lotsplatser samt övriga rationaliseringar som skett under en följd av år har under år 1988 följts upp med en genomgripande organisationsförändring.

Målet för *isbrytningen* är att

- sjöfart skall kunna bedrivas året runt på alla väsentliga hamnar.

Verket bedömer att det går att åstadkomma rationaliseringar med i genomsnitt 2% per år i form av bättre utnyttjande av isbrytarna, en hårdare styrd underhållsplanering och utnyttjande av arbetsfartygen för isbrytning.

Målet för *sjöräddningen* är att

- efterforskning och räddning av människor i sjönöd och sjuktransporter från fartyg skall kunna utföras under alla väderleksförhållanden och

inom de vattenområden som räddningstjänstlagen och internationella överenskommelser anger.

Den nya räddningstjänstlagen ger sjöfartsverket ett tydligare och mer omfattande ansvar för sjöräddningen. Den nya lagen innebär att sjöfartsverket har ansvaret för sjöräddningstjänstens planering, ledning och genomförande inbegripet övningsverksamhet och samordning med andra räddningstjänster.

Målen för *sjömätning och sjökortsproduktion* är att

- få Sveriges sjöterritorium och övriga intresseområden tillfredsställande sjömätta och resultatet redovisat på storskaliga djupkartor.
- producera tillförlitliga sjökort för att möjliggöra en säker sjöfart samt som komplement till sjökorten tillhandahålla nautiska publikationer med godtagbar aktualitet.

I syfte att rationalisera kartläggningsverksamheten har verket påbörjat en ökad samverkan med lantmäteriverket. Resultatet av detta bedöms bli ökad kvalitet och i viss utsträckning minskade kostnader.

Målet för *sjöfartsinspektionen* är bl. a.

- att tillse att kraven på fartygs säkerhet och skydd mot vattenföroreningar från fartyg uppfylls med beaktande av internationell standard.

Vidare har verket redovisat detaljerade mål för fartygstekniska och fartygsoperativa frågor, sjöolycksutredning samt för fritidsbåtsregistrering.

Ekonomiska mål m. m.

Som övergripande *ekonomiskt mål* för sjöfartsverket anges liksom tidigare år krav på full kostnadstäckning, dvs. intäkterna skall täcka samtliga kostnader inklusive avskrivningar och därutöver lämna en av statsmakterna fastställd avkastning. Finansieringen av verksamheten sker i dag främst genom avgifter på handelssjöfarten. Viss del av verkets verksamhet som inte ingår i handelssjöfartens betalningsansvar betalas av staten från ett särskilt anslag.

Sjöfartsverket sätter som mål för sitt ekonomiska resultat för treårsperioden att klara statsmakternas krav på avkastning på verkets fasta statskapital enligt fastställd avkastningsränta. Avkastningsräntan utgör för närvarande 11,75 %.

Sjöfartsverkets resultat de senaste fem åren har väsentligt överstigit förräntningskravet. Överskottet före den 1 juli 1987 har inlevererats till staten. Som affärsverk har sjöfartsverket möjlighet att fondera överskottsmedel. Verket framhåller att de första åren som affärsverk fordrar att resultatet ger möjlighet till en rimlig konsolidering. Fonderade medel krävs bl. a. som gardering för oförutsedda svängningar i konjunkturen och för att möjliggöra delfinansiering av investeringarna.

Verket förordar som lämplig konjunkturmarginal ett överskott i förhållande till omsättningen på 1,5 – 2 % efter kapitalkostnader och avkastningskrav, utjämnat över en konjunkturcykel.

Resultatprognosen för åren 1989–1991 visar på ett sämre utfall än motsvarande prognos i föregående treårsplan. Orsaken är bl. a. de avtalsenliga löneökningarna som det inte bedömts möjligt att fullt ut kunna kompensera för i förestående avgiftshöjningar.

Beträffande prissättningen anger sjöfartsverket att verket sedan början av 1980-talet haft som mål att höjningar av de allmänna sjöfartsavgifterna skall hållas inom inflationsramen. Vidare har verket eftersträvat full kostnadstäckning vid prissättning på de produkter och tjänster som sjöfartsverket tillhandahåller. Verket föreslår att detta skall gälla som mål även under treårsperioden 1989–1991.

Verket anser sig inte ha ett lämpligt sammanvägt mått för att redovisa produktivitetsförbättringar. Verket anger i stället som mått på produktiviteten den sänkning av kostnadsnivån i fast pris som löpande rationaliseringsåtgärder åstadkommer, dvs. 26 milj. kr. för kommande treårsperiod. Rationaliseringsplanen förutsätter en oförändrad servicenivå.

Sjöfartsverket har vidare i treårsplanen redovisat verkets nya organisation från den 1 februari 1988. Bakom organisationen ligger en strävan att slå vakt om och stärka fältverksamheten. De 12 nya sjötrafikområdena som sorterar direkt under huvudkontoret har ett samlat ansvar för den verksamhet som bedrivs i form av lotsning, farleder, utmärkning och sjöräddning. Huvudkontoret har anpassats till de krav som den nya fältorganisationen ställer.

Sjöfartsverket föreslår för treårsperioden en kraftig investeringsökning, vilket skulle innebära att soliditeten går ner från 85% till 75% under planperioden. Soliditeten beräknas som andelen eget kapital (verkskapitalet) i förhållande till balansomslutningen.

Investeringar

Verkets investeringsplan för treårsperioden omfattar ett belopp på 317 milj. kr. enligt följande fördelning.

Milj. kr.	1989	1990	1991
Fyrväsendet	21,2	22,0	24,3
Lotsväsendet	10,8	15,1	20,6
Sjöräddning	7,6	4,3	5,1
Sjökartläggning	15,1	93,6	46,3
Isbrytning	5,2	4,2	4,2
Övrigt	4,6	9,5	3,3
Summa	**64,5**	**148,7**	**103,8**

Investeringarna avser till övervägande del återanskaffningar. Den markanta ökningen år 1990 beror på att ett nytt sjömätningsfartyg avses anskaffas som ersättare för äldre och orationella fartyg. Verket framhåller dock att ett genomarbetat beräkningsunderlag krävs innan verket beslutar om detta projekt. Även prov och utrustning för djupmätning med hjälp av flygburen laser ingår under sjökartläggningsposten.

Treårsplanens investeringsprogram om totalt 317 milj. kr. beräknas

finansieras dels av verkets resultatöverskott från tidigare år, avskrivningsmedel samt genom lån i riksgäldskontoret.

Verket föreslår liksom för innevarande budgetår att marknadsmässig upplåning kan ske i riksgäldskontoret inom en ram av 70 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Vidare föreslås att verket till löpande utbetalningar som inte kan bestridas med löpande inbetalningar under budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit hos riksgäldskontoret inom en ram av 40 milj. kr. och får sätta in kassamässigt överskott på räntebärande konto i riksgäldskontoret.

Sjöfartsverket hemställer vidare om godkännande av den i planen föreslagna allmänna inriktningen och omfattningen av verksamheten under perioden 1989–1991 samt av föreslagna servicemål och ekonomiska mål för perioden.

Sjöfartsverket föreslår även liksom i föregående treårsplan att handelsflottans kultur- och fritidsråd förs bort från handelssjöfartens betalningsansvar.

Föredragandens överväganden

Sjöfartsverket redovisar i sin treårsplan detaljerade mål för verkets ansvar i fråga om bl.a. sjöfartens infrastruktur och säkerheten i svenska farvatten. Vidare har verket till uppgift att tillse att krav på fartygs säkerhet och skydd från vattenföroreningar uppfylls. Sjösäkerhetsarbetet bedrivs till stor del inom ramen för ett internationellt samarbete, bl.a. International Maritime Organization (IMO) och Helsingforskommissionen. Detta samarbete är en viktig förutsättning för att åstadkomma en ökad sjösäkerhet. Under en följd av år har särskild uppmärksamhet riktats mot att öka miljösäkerheten vid sjötransporter och därigenom förebygga vattenföroreningar samt andra miljöskador.

Jag vill i sammanhanget vidare nämna att sjöfartsverket dessutom har till uppgift att i samråd med statens räddningsverk följa utvecklingen och vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga för att slå vakt om säkerheten kring miljöfarliga transporter till sjöss. Vidare vill jag erinra om att regeringen under år 1988 gett sjöfartsverket i uppdrag att utreda sjöfartens luftföroreningar och andra miljöeffekter som sjöfarten förorsakar. Uppdraget skall redovisas under år 1990.

Jag godtar den av verket föreslagna allmänna inriktningen och omfattningen av verksamheten under treårsperioden 1989–1991 samt föreslagna servicemål.

Jag anser det viktigt att arbetet inom sjöfartsverkets verksamhetsområde bedrivs rationellt och effektivt. Den nya organisation som genomförts innebär att ansvar och befogenheter för stora delar av verksamheten delegerats och nu ligger närmare den direkta verksamheten.

Jag godkänner verkets rationaliseringsplan för treårsperioden där målsättningen är att inom nuvarande servicemål uppnå en kostnadsminskning på 26 milj. kr.

Det ekonomiska resultatet under andra halvåret 1987 uppgick till 12

milj. kr. Prognosen för år 1988 visar på 15,1 milj. kr. i överskott. Den aktuella treårsplanen kännetecknas av ett relativt tungt investeringsprogram. Detta får samtidigt genomslag på kostnadssidan, vilket inte helt kan kompenseras genom redovisade besparingsåtgärder. Med en fortsatt återhållsamhet i fråga om avgiftshöjningar blir den naturliga konsekvensen att tidigare överskott minskas till en mer normal nivå. Med den fondering som sjöfartsverket gjort bedömer jag att det saknas anledning att nu revidera de ekonomiska mål som verket ställt upp för ekonomiskt resultat och prissättning för treårsperioden 1989–1991.

Sjöfartsverket redovisar i treårsplanen en ökning av investeringsvolymen för nästa treårsperiod. Sjöfartsverket framhåller vidare att mer ingående analyser av vissa investeringsprojekts lönsamhet och av den fortsatta resultatutvecklingen kommer att göras innan ett slutgiltigt investeringsbeslut tas. Projekt som berörs i det sammanhanget är främst återanskaffningsinvesteringar under år 1990 för sjömätningsverksamheten. En sänkt soliditet för treårsperioden ingår enligt sjöfartsverket som en förutsättning för att genomföra investeringsprogrammet.

Sjöfartsverket övergick till affärsverksform den 1 juli 1987. I enlighet med föregående års budgetproposition gäller ett soliditetsmål på 85 % för sjöfartsverket. Som jag tidigare redovisat har verket i sin treårsplan föreslagit att soliditetsmålet sänks till 75 % under treårsperioden.

Statsmakternas styrning av affärsverken med treårsplanen som instrument har som utgångspunkt att långsiktiga mål anges för verksamheten. Detta förutsätter att de mål som fastställs beträffande soliditet m. m. är realistiska och väl underbyggda. Baserat på erfarenheterna sedan övergången till affärsverk anser jag att sjöfartsverket närmare bör analysera vilka konsekvenser nuvarande soliditetsmål får för verket på lång sikt. Verket bör mot den bakgrunden återkomma till regeringen under våren 1989 med en mer detaljerad analys som underlag för en omprövning av soliditetsmålet fr. o. m. år 1990. Det bör ankomma på regeringen att efter en sådan fördjupad analys få besluta om soliditetsmålet för resterande del av treårsperioden 1989–1991. Jag är följaktligen inte nu beredd att tillstyrka verkets förslag. Tills vidare anser jag således att sjöfartsverkets investeringsplan för treårsperioden måste utgå från nuvarande soliditetsmål på 85 %. Detta innebär enligt min bedömning att verkets investeringsplan för år 1989 kan fullföljas.

I enlighet med verkets förslag föreslår jag att verket under budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit hos riksgäldskontoret inom en ram av 40 milj. kr. till löpande utbetalningar som inte kan bestridas med löpande inbetalningar. Vidare bör verket även kunna finansiera investeringar under budgetåret 1989/90 genom upplåning i riksgäldskontoret inom en ram av 70 milj. kr.

Jag biträder däremot inte verkets förslag till ändrad finansiering av handelsflottans kultur- och fritidsråds verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om inriktningen av sjöfartsverkets verksamhet under perioden 1989–1991,
2. godkänna de resultat-, pris- och servicemål för sjöfartsverkets verksamhet som jag har förordat för perioden 1989–1991,
3. godkänna vad jag har anfört om sjöfartsverkets investeringar och soliditetsmål under perioden 1989–1991 samt bemyndiga regeringen att besluta om avvikelser därifrån.

E 1. Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster

1987/88	Utgift	94 567 000
1988/89	Anslag	101 471 000
1989/90	Förslag	132 770 000

Från anslaget betalas kostnader inom sjöfartsverkets ansvarsområde som inte skall ingå i handelssjöfartens betalningsskyldighet.

Sjöfartsverkets anslagsframställning

Sjöfartsverket föreslår att 132,5 milj. kr. före pris- och löneomräkning anvisas som ersättning till verket för vissa tjänster avseende farleds- och fartygsverksamhet för budgetåret 1989/90.

Sjöfartsverket redovisar i treårsplanen förslag till ny indelning av anslaget som bl. a. innebär färre anslagsposter än tidigare.

Anslagsposten *tjänster inom farledsverksamheten* omfattar kostnader inom farledsverksamheten som inte skall belasta handelssjöfarten. Av det totala beloppet om 49,4 milj. kr. faller största delen på kostnader för fritidsbåtstrafik och yrkesfiske. Dessa kostnader avser åtgärder av typen särskild utmärkning av farleder, sjöräddning m. m. Resterande medelsbehov om 9 milj. kr. skall täcka kostnaderna för bl. a. bemanning av fyrar av regionalpolitiska skäl, underskott i driften av Falsterbokanalen, viss verksamhet inom totalförsvaret, deltagande i vissa internationella organisationers arbete samt verkets omlokaliseringskostnader.

Vidare har verket under anslagsposten *ersättning för inspektion och andra uppdrag inom fartygsverksamheten* beräknat medelsbehovet för den del av verkets kostnader för fartygstillsyn och skeppsmätningsverksamhet som inte täcks av avgifter. Verket föreslår att man fr. o. m. budgetåret 1989/90 frångår nuvarande anslagsteknik som innebär att anslagsposten belastas med kostnader motsvarande inkomsterna från stämpelskatt hänförlig till fartygsförsäljningar och att det i stället anvisas medel direkt över anslaget. Stämpelskatten som för budgetåret 1989/90 beräknas uppgå till 31,5 milj. kr. har inte någon anknytning till den verksamhet den avses finansiera. Under anslagsposten tar verket upp även kostnader för bl. a. sjömansregistret och deltagande i vissa internationella organisationers arbete. Verket yrkar för anslagsposten ersättning för inspektion och andra

uppdrag inom fartygsverksamheten ett belopp på 36,8 milj. kr.

Från anslaget betalas även kostnader för sjösäkerhetsrådet, bränslekostnader för isbrytning och undersökningskommission vid sjöolyckor. Kostnader för dessa ändamål tas upp under särskilda anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag, efter pris- och löneomräkning, fördelat på anslagsposter framgår av följande sammanställning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknat 1989/90	
	Anvisat	Verket	Föredraganden
		tusental kr.	
1. Sjösäkerhetsrådet	2946	2946	3200
2. Bränslekostnader m. m. för isbrytning, *förslagsvis*	46120	43120	45000
3. Tjänster inom farledsverksamheten	47546	49404	48200
4. Särskild undersökningskommission vid sjöolyckor m. m., *förslagsvis*	119	119	126
5. Ersättning för inspektion och andra uppdrag inom fartygsverksamheten	4740	36866	36244
Summa anslag	**101471**	**132455**	**132770**

I min beräkning av anslagsmedel till *sjösäkerhetsrådet* har jag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad och utöver pris- och löneomräkning tillfört 50000 kr. för ökade förvaltningskostnader.

Jag beräknar 45 milj. kr. under anslagsposten *bränslekostnader m. m. för isbrytning.*

Under anslagsposten tjänster inom farledsverksamheten ingår kostnader inom farledsverksamheten som bl. a. faller på fritidsbåtstrafik och yrkesfiske.

I sjöfartsverkets förslag har medel för verkets omlokaliseringskostnader tagits upp under anslagsposten med ett belopp av 2,9 milj. kr. Jag anser att dessa kostnader bör rymmas inom ramen för verkets ordinarie intäkter. Verket omlokaliserades till Norrköping under 70-talet. Det är inte längre möjligt att bedöma vad kostnaderna skulle ha varit om tidigare organisation bibehållits.

Deltagandet i vissa internationella organisationers arbete kommer i väsentlig utsträckning handelssjöfarten till godo. Jag anser därför att denna kostnad successivt bör överföras från anslaget för att i slutet av treårsperioden helt belasta affärsrörelsen. För nästa budgetår har jag efter pris- och löneomräkning beräknat 425000 kr. under anslagsposten för detta ändamål.

Jag föreslår följaktligen att verkets yrkade anslag för anslagsposten tjänster inom farledsverksamheten minskas med 3,1 milj. kr. I övrigt godkänner jag verkets förslag och beräknar medelsbehovet under denna anslagspost till 48,2 milj. kr efter pris- och löneomräkning.

Under anslagsposten *ersättning för inspektion och andra uppdrag inom fartygsverksamheten* har samlats den del av sjöfartsverkets kostnad för fartygsverksamheten som inte skall belasta handelssjöfarten.

I denna anslagspost ingår kostnader för deltagande i vissa internationella organisationers arbete. Min bedömning är, som jag tidigare framhållit, att kostnader för den internationella verksamheten successivt bör överföras från statsbudgeten och i slutet av treårsperioden helt belasta verkets ordinarie intäkter. För budgetåret 1989/90 beräknar jag 640000 kr. för detta ändamål.

Jag har vidare beräknat nettokostnaden för sjömansregistret och kostnaden för jämkning av taxan för inspektion av mindre fartyg till 4,1 milj. kr.

Jag godtar verkets förslag till en anslagsteknisk förändring så att anslaget renodlas och att principen om avstämning mot inkomsttiteln stämpelskatt hänförlig till fartygsförsäljningar frångås. Skatten har ingen anknytning till verksamheten. Jag föreslår därför att 31,5 milj. kr. tas upp för nästa budgetår under denna anslagspost. Medlen skall täcka den del av sjöfartsverkets kostnader för fartygstillsyn och skeppsmätningsverksamhet som överstiger verkets inkomster för denna verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 132 770000 kr.

E 2. Fritidsbåtsregister

Anvisat 1988/89	13000000
Förslag 1989/90	19000000

Enligt lagen (1987:773) om fritidsbåtsregister skall registrering av vissa båtar ske i ett fritidsbåtsregister som administreras av sjöfartsverket och länsstyrelserna. Kostnaderna för registeruppläggning, drift, underhåll och administration av registret skall täckas genom avgifter. Ägaren av registerskyldig båt skall betala en årlig registeravgift.

Influtna registeravgifter redovisas under en särskild inkomsttitel på statsbudgeten. Sjöfartsverket avses årligen före den 1 september till regeringen lämna förslag till registeravgift för nästföljande år. Som underlag för beräkningen av avgiften skall redovisas influtna avgifter och samtliga utgifter för registret under föregående budgetår samt de beräknade utgifterna för såväl löpande som för nästföljande budgetår.

Sjöfartsverkets anslagsframställning

Sjöfartsverket redovisar i sin anslagsframställning att registerbevis hade skickats ut för ca 154000 båtar den 31 juli 1988. Sjöfartsverket bedömer samtidigt att det totala antalet registerpliktiga båtar uppgår till ca 350000.

På grund av underlåtenheten att registrera fritidsbåtar har uppläggningskostnaden för registret blivit väsentligt högre än beräknat. Den registerorganisation som byggts upp har inte kunnat utnyttjas effektivt.

Registeravgiften är 30 kr. för år 1988. Den principiella utgångspunkten vid fastställande av avgiften var att avgiftsintäkterna de närmaste åren skulle täcka hela driftskostnaden för registret inkl. en periodiserad del av uppläggningskostnaden. Vidare förutsattes att det färdiga registret skulle komma att omfatta 400 000 båtar.

Eftersom registeruppbyggnaden går betydligt långsammare än förutsett täcker för närvarande inkomsterna inte uppläggningskostnaderna. Sjöfartsverket föreslår att registeravgiften för år 1989 bibehålls oförändrad, 30 kr. Verket har för avsikt att diskutera med övriga berörda myndigheter lämpliga åtgärder för att öka laglydnaden i fråga om fritidsbåtsregistrering.

Medelsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknar sjöfartsverket till 19 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag förordar för nästa budgetår att ett anslag på 19 milj. kr. anvisas till sjöfartsverket för fritidsbåtsregistret. Anslaget skall utöver sjöfartsverkets kostnader för registret även täcka trafiksäkerhetsverkets och länsstyrelsernas kostnader.

Jag godtar sjöfartsverkets förslag om en oförändrad registeravgift för år 1989.

Det är vidare angeläget att verket med berörda myndigheter diskuterar vilka åtgärder som bör vidtas för att påskynda registreringen av de fritidsbåtar som återstår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fritidsbåtsregister* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 19 000 000 kr.

Övriga sjöfartsändamål

E 3. Transportstöd för Gotland

1987/88	Utgift	62 570 000
1988/89	Anslag	37 000 000
1989/90	Förslag	37 000 000

Från anslaget ges statsbidrag till trafiken till sjöss till och från Gotland. Transportstödet omfattar såväl person- som godsbefordran i färjetrafiken på Gotland och är inbyggd i den taxa som tillämpas. Vidare ges från anslaget ett bidrag till vissa transportföretag för att täcka de merkostnader som inte kompenseras av det s. k. Gotlandstillägget.

Transportrådets anslagsframställning

Transportrådet (TPR) framhåller i sin anslagsframställning att behovet av statsbidrag med det nya avtalet och med den omstrukturering som skett kommer att ligga på en nivå omkring 30 milj. kr. per år. Detta förutsätter enligt rådet att inte några onormala förändringar sker i kostnadsutvecklingen och att det intäktsbortfall som förorsakats av prisstoppet år 1987 kan kompenseras. TPR pekar vidare på att antalet värnpliktsresor minskat under år 1988 jämfört med motsvarande period föregående år.

TPR beräknar stödbehovet till färjetrafiken under budgetåret 1989/90 till ca 40 milj. kr. Den begärda ökningen med ca 10 milj. kr. motiveras med att man vill kunna genomföra vissa taxesänkningar av persontaxan under år 1989, förutsatt att taxan därefter kan höjas i takt med inflationen. Med hänsyn tagen också till statsbidraget till vissa lastbilsföretag begär TPR ett anslag på 46 milj. kr. för nästa budgetår.

Föredragandens överväganden

Statens pris- och konkurrensverk (SPK) har kommit in med en rapport (SPK 1988:13) angående Gotlandstrafiken 1987. Av rapporten framgår bl. a. att SPK anser att det bör göras en översyn av de statliga subventionsformerna för Gotlandstrafiken och då i första hand bidragssystemet för godstransporter. I detta sammanhang kan nämnas att TPR handlägger olika former av transportstöd. Vidare kan nämnas att regeringen har tillsatt en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av transportrådets verksamhet. Regeringen har därför överlämnat SPK:s rapport till den särskilde utredaren.

Som framgår av TPR:s anslagsframställning räknar rådet med att behovet av transportstöd för färjetrafiken årligen kommer att ligga på ca 30 milj. kr. TPR har under hand reviderat sitt förslag till ambitionsnivåhöjning för Gotlandstrafiken nästa budgetår. Intäktsutvecklingen är naturligtvis av betydelse i detta sammanhang.

Jag förordar för nästa budgetår ett oförändrat anslag på 37 milj. kr. för transportstöd för Gotland, varav 6 milj. kr. för lastbilstrafiken.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Transportstöd för Gotland* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 37 000 000 kr.

E 4. Handelsflottans pensionsanstalt

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Handelsflottans pensionsanstalt (HPA) handlägger ärenden om pensione-

ring av sjömän enligt kungörelsen (1972:412) om sjömanspension (ändrad senast 1980:432).

Enligt lagen (1981:691) om socialavgifter skall arbetsgivare som sysselsätter sjömän betala sjömanspensionsavgift.

Kostnaderna för pensionsanstaltens administration betalas med dessa avgifter. Av medlen tas ett så stort belopp i anspråk till pensionsanstalten, som motsvarar summan av anstaltens avlöningar och omkostnader med avdrag för 1 000 kr.

HPA:s anslagsframställning

HPA beräknar utgifterna för administration av pensionssystemet till 1,6 milj. kr. före pris- och löneomräkning under budgetåret 1989/90.

HPA har vidare i skrivelse till regeringen den 25 maj 1988 redovisat en konsekvensbeskrivning av den obalans som för närvarande råder mellan inkomster och utgifter i den fond som reglerar pensionsutbetalningarna.

Föredragandens överväganden

Efter pris- och löncomräkning beräknar jag kostnaderna till 1 756 000 kr. för HPA under budgetåret 1989/90. Över statsbudgeten anvisas oförändrat 1 000 kr.

Ekonomin i sjömanspensionssystemet har under senare år kraftigt försämrats. Jag avser återkomma till regeringen i denna fråga under våren 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Handelsflottans pensionsanstalt* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 5. Handelsflottans kultur- och fritidsråd

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF) planlägger, samordnar och genomför kultur- och fritidsverksamhet för sjöfolk. Rådets verksamhet inriktas på kulturell service till ombordanställda i den svenska handelsflottan som avses ge en bild av det svenska kulturutbudet genom distribution av böcker, tidningar, telegrafiska nyhetssammandrag, inspelade TV-program, film m. m. Vidare lämnas även service till utländska handelsfartyg i fem svenska hamnar.

HKF:s anslagsframställning

HKF beräknar utgifterna exkl. filmverksamheten till ca 13,5 milj. kr. före pris- och löneomräkning under budgetåret 1989/90.

HKF:s verksamhet finansieras genom att kostnaderna till viss del avräknas mot handelssjöfartens erlagda fyravgifter. Resterande kostnader för filmverksamheten m. m. finansieras genom intäkter. Anslagsberäkningen innebär en neddragning från föregående budgetår med 1 %.

Rådet hemställer om bemyndigande att få överskrida utgiftsposten Kultur- och fritidsverksamhet med ett belopp som motsvaras av inkomster för service till ombordanställda i vissa utlandsflaggade fartyg samt för distribution av TV-program till utlandssvenskar.

HKF redovisar i anslagsframställningen regeringens uppdrag att utarbeta förslag till avgiftsfinansiering av rådets utlandsverksamhet. Totalkostnaden för utlandsverksamheten uppgår till ca 3 milj. kr. Rådet föreslår att nuvarande finansieringssystem med avräkning mot fyravgifter bibehålls med hänsyn till bl. a. att ett införande av redaravgifter skulle bli svåradministrerat. Det är enligt HKF även principiellt fel att ta ut avgifter för denna samhällsservice av de enskilda sjömännen.

HKF anser vidare att det vore fördelaktigt om budgetramar för de tre budgetåren kunde fastställas i ett sammanhang. Som motiv anförs att verksamheten alltmer präglas av samverkan i olika former med andra institutioner och organisationer, såväl svenska som utländska. Bättre förutsättningar för en mer långsiktig ekonomisk planering och större möjlighet att spara vissa medel för senare användning kan i det sammanhanget spela en viktig roll från effektiviserings- och rationaliseringssynpunkt.

Föredragandens överväganden

Efter tillägg för pris- och löneomräkning beräknar jag kostnaderna för löner och övriga omkostnader till 14 471 000 kr. Kostnaderna för rådets verksamhet föreslår jag, i likhet med HKF, skall avräknas mot fyravgifterna. Över statsbudgeten anvisas ett oförändrat belopp om 1 000 kr. Avräkningen bör dock inte utgöra mer än 9% av fyravgifterna. Eventuella överskott från rådets filmverksamhet samt intäkter från övrig service utomlands, lämnad inom ramen för den ordinarie verksamheten, bör HKF få tillgodoräkna sig.

Det förhållandet att fyravgifterna är trafikberoende kan medföra att avräkningen på högst 9% inte blir tillräcklig för finansiering av HKF:s budgeterade verksamhet. Jag förordar därför att regeringen, om så krävs, får göra avsteg från den gällande procentavräkningen för finansieringen av HKF:s verksamhet för budgetåret 1989/90.

Jag godtar HKF:s förslag att nuvarande finansieringssystem för utlandsverksamheten bör bibehållas.

Statskontoret har i rapport 1988:23 bl. a. föreslagit att ett samgående bör övervägas mellan HKF och andra organisationer exempelvis svenska kyrkan, som har liknande verksamhet i utlandet.

Sammanslagningstanken behandlades i förra årets budgetproposition,

där HKF visade på svårigheter att utvärdera utlandsorganisationen innan effekterna av det norska internationella registret och svenska sjöfartspolitiska åtgärder var utvärderade. Vidare ansåg HKF att en bedömning av handelssjöfartens framtida utveckling måste ingå i en samlad värdering av utformningen och omfattningen av rådets totala verksamhet. Jag delar HKF:s uppfattning och är inte beredd att förorda statskontorets förslag om ett samgående med liknande nordiska organisationer. Ett omfattande samarbete sker redan med bl. a. svenska kyrkan i utlandet genom vilket effektivitetsvinster kunnat uppnås.

HKF har självt påpekat hur förändringar av förutsättningarna för den svenska handelsflottan kan komma att påverka rådets verksamhet. Med hänsyn därtill är det olämpligt att införa treårsbudgetering fr. o. m. budgetåret 1989/90. Jag bedömer det lämpligt att HKF fr. o. m. budgetåret 1991/92 övergår till ett system med treåriga budgetperioder.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig föreslagna riktlinjerna för finansiering av Handelsflottans kultur- och fritidsråd,
2. till *Handelsflottans kultur- och fritidsråd* anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 6. Ersättning till viss kanaltrafik m. m.

1987/88	Utgift	47 900 000
1988/89	Anslag	51 500 000
1989/90	Förslag	60 500 000

Från anslaget kompenseras Trollhätte kanalverk och Vänerns seglationsstyrelse enligt statsmakternas beslut om att slopa de särskilda passageavgifterna för Vänertrafiken (prop. 1978/79:24, TU 6, rskr. 61). Riksdagen har därefter beslutat (prop. 1985/86:100 bil. 8, TU 14, rskr. 228) att kostnaderna över anslaget skall betalas av staten.

Statens vattenfallsverks anslagsframställning

Trollhätte kanalverk som ingår i Vattenfallskoncernen beräknar driftsunderskottet under år 1989 till 51,1 milj. kr. samt för år 1990 till 59,2 milj. kr. Detta skulle innebära att anslaget för budgetåret 1989/90 skulle behöva uppgå till 55,2 milj. kr. Den kraftiga ökningen beror enligt kanalverket på löneökningar och ökade underhållskostnader.

Vänerns seglationsstyrelse begär en ersättning för budgetåret 1989/90 på 5 310 000 kr. I detta belopp ingår kostnader för utmärkning av fritidsbåtsleder i Vänern.

Föredragandens överväganden

Jag godtar statens vattenfallsverks och Vänerns seglationsstyrelses beräkningar av medelsbehovet för budgetåret 1989/90. Budgetförslaget uppgår till totalt 60,5 milj. kr.

Ersättningen till kanalverket som uppgår till 55,2 milj. kr. bör enligt min bedömning även täcka amortering och kapitalkostnader för det lån som finansierade reparationskostnader i kanalen hösten 1987. Eventuella överskott i kanalrörelsen bör få användas för en snabbare amortering av lånet.

För Vänerns seglationsstyrelse innebär mitt förslag att ersättningen uppgår till 5,3 milj. kr. Medlen bör tillsammans med intäkterna från farledsvaruavgifter, lotsavgifter och övriga rörelseintäkter väl täcka seglationsstyrelsens rörelsekostnader under budgetåret. I kostnaderna är då inkluderade utgifter för utmärkning m. m. av fritidsbåtsleder.

Vid beräkning av anslagsbehovet har jag utgått från att de inkomster av farledsvaruavgifter inkl. distanstillägg som är hänförliga till trafiken i Trollhätte kanal och på Vänern, skall tillgodoräknas kanalverket respektive seglationsstyrelsen.

Trollhätte kanalverk tillämpar kalenderårsredovisning. Regeringens beslut om driftstat före kalenderårets början kommer därför att omfatta del av kalenderår för vilken riksdagen vid tidpunkten för beslut om driftstat inte anvisat något anslag. Regeringen har tidigare inhämtat riksdagens godkännande om att ersättningen från anslaget även i fortsättningen får beslutas för kalenderår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört i fråga om beslut om ersättning till Trollhätte kanalverk,
2. till *Ersättning till viss kanaltrafik m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 60 500 000 kr.

E 7. Stöd till svenska rederier

1987/88	Utgift	18 710 000
1988/89	Anslag	25 000 000
1989/90	Förslag	25 000 000

Våren 1982 fattade riksdagen beslut om vissa sjöfartspolitiska frågor (prop. 1981/82:217, TU 37, rskr. 437). Beslutet innebar bl. a. ett tidsbegränsat stöd till svenska rederier. Stödet grundas i normalfallet på den sjömansskatt som inbetalts åren 1982–1985. Stödet administreras av nämnden för rederistöd.

Nämndens för rederistöd anslagsframställning

Nämnden för rederistöd redovisar i sin anslagsframställning att man t. o. m. halvårsskiftet 1988 utbetalat sammanlagt 640 milj. kr. i stöd. Av

beloppet avser 424 milj. kr. konsolideringsstöd och resterande utvecklingsstöd. För budgetåret 1989/90 beräknar nämnden att stödet kommer att uppgå till ca 25 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag förordar för nästa budgetår ett anslag på 25 milj. kr. för stöd till svenska rederier. Jag beräknar nämndens administrationskostnader för detta stöd till 200000 kr. för budgetåret 1989/90. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till svenska rederier* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 25000000 kr.

E 8. Bidrag till svenska rederier

Anslag	1988/89	300000000*
Förslag	1989/90	550000000

* Härtill kommer 42000000 kr. på tilläggsbudget.

Våren 1988 fattade riksdagen beslut om vissa sjöfartspolitiska åtgärder (prop. 1987/88:129, TU 27, rskr. 337). Beslutet innebar att ett särskilt statsbidrag lämnas till svenska rederier för att sänka redarnas bemanningskostnader. Bidraget införs fr.o.m. 1 januari 1989 med 38000 kr. per helårsanställd sjöman sysselsatt på svenskt handelsfartyg i fjärrfart och administreras av nämnden för rederistöd. Från anslaget avses även bidrag utbetalas motsvarande den sjömansskatt som erläggs för sjömän anställda på svenska handelsfartyg i fjärrfart.

Nämndens för rederistöd anslagsframställning

Nämnden för rederistöd beräknar ett oförändrat anslag på 300 milj. kr. för budgetåret 1989/90 med hänvisning till att bidraget införs fr.o.m. den 1 januari 1989 och att det innan dess är svårt att mer exakt bedöma storleken på anslaget för nästkommande budgetår.

Föredragandens överväganden

För bidrag till svenska rederier för kostnader avseende lagstadgade och avtalsbundna sociala avgifter föreslår jag i likhet med nämndens förslag att 300 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90.

Riksdagen har i december 1988 (prop. 1988/89:56, TU 6, rskr. 85) beslutat att utöver bidrag för att åstadkomma sänkta sociala kostnader även införa ett särskilt statsbidrag till svenska rederier som motsvarar den

sjömansskatt som inbetalas för sjömän sysselsatta på svenska handelsfartyg i fjärrfart. Bidraget skall administreras av nämnden för rederistöd. Jag beräknar kostnaderna för bidraget till 250 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Jag förordar följaktligen ett anslag på 550 milj. kr. för bidrag till svenska rederier.

Jag beräknar nämndens administrationskostnader för de båda bidragssystemen till 1,1 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till svenska rederier* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 550 000 000 kr.

E 9. Bro över Falsterbokanalen

Nytt anslag
1989/90 Förslag 26 400 000

Falsterbokanalen tillkom under åren 1940–41 som ett led i de åtgärder som vidtogs för att trygga säkerheten för handelssjöfarten under kriget. Kanalen förvaltas av sjöfartsverket. I sjöfartsverkets förvaltningsansvar ingår även en öppningsbar bro över kanalen på väg 100. Öppethållande av kanalen är för närvarande främst motiverat av fritidsbåtstrafikens behov. Driften av kanalen är inte lönsam. Delar av underskottet i kanaldriften, som för år 1989/90 beräknas uppgå till 1,7 milj. kr., täcks via anslag E 1. Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster.

Den öppningsbara bron över kanalen är i mycket dåligt skick. Utförda tekniska undersökningar av bron visar på allvarliga rostskador. I betongen i tillfartsspannen förekommer dessutom sprickbildningar. Bromaskineriet och det elektriska systemet uppvisar betydande brister. Vägverket svarar på sjöfartsverkets uppdrag för teknisk inspektion m. m. av bron.

Provisoriska reparationer har utförts under innevarande år. Sjöfartsverket och vägverket förordar en nybyggnad av bron i gemensam skrivelse till regeringen den 7 december 1987. I skrivelsen framhålls att en nybyggnad är den mest ekonomiska lösningen jämfört med en ombyggnad av bron. Med en planerad byggstart år 1989 beräknas kostnaden för en ny bro inkl. moms uppgå till omkring 60 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag delar verkens bedömning att den befintliga bron över Falsterbokanalen bör ersättas med en ny. Den totala kostnaden uppgår som framgår av verkens skrivelse till omkring 60 milj. kr. Nuvarande ordning med sjöfartsverket såsom huvudman för bron är enligt min bedömning mindre lämplig. Jag föreslår därför att vägverket övertar huvudmannaskapet i samband med att den befintliga bron ersätts med en ny. Jag har erfarit att

medel för en ombyggnad delvis kan anslås inom ramen för det s. k. bärighetsprogrammet (anslag B 9. Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder). Jag har även beräknat 1 milj. kr. under anslag B 8. Vägverket: Försvarsuppgifter för detta ändamål. För resterande del föreslår jag att ett reservationsanslag på 26,4 milj. kr. anvisas till vägverket för byggande av ny bro. Jag förutsätter därtill att sjöfartsverket bidrar med 3 milj. kr. under år 1989 till byggandet av den nya bron.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bro över Falsterbokanalen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 26 400 000 kr.

F. Luftfart

Luftfartsverkets uppgifter och mål

Luftfartsverket har fem huvuduppgifter nämligen att

- driva och förvalta statens flygplatser för civil luftfart och även ansvara för driften av stationsområden för civil luftfart vid militära flygplatser,
- i fred svara för civil och militär flygtrafikledning,
- ha tillsyn över flygsäkerheten för den civila luftfarten,
- utöva vissa trafikala myndighetsuppgifter, samt
- ombesörja beredskapsplanläggning i fråga om den egna verksamheten och den civila flygtransportsektorn i övrigt.

Luftfartsverkets övergripande mål, för den civila luftfarten, är att främja en på sunda villkor grundad utveckling av luftfarten och verka för att en tillfredsställande flygtransportförsörjning uppnås och vidmakthålls till lägsta möjliga kostnader. Verket skall självt, eller i samverkan med övriga intressenter i luftfartssektorn, vidta eller initiera sådana åtgärder som stärker sektorns långsiktiga konkurrenskraft.

Verksamheten skall drivas med full kostnadstäckning. Därutöver skall luftfartsverket uppnå ett överskott som motsvarar statens avkastningsränta på statskapitalet.

Luftfartsverkets treårsplan för budgetåren 1989/90–1991/92

Genom tidigare genomförda organisatoriska förändringar har en grund lagts för en ökad affärs- och marknadsorientering av luftfartsverkets verksamhet. Med statsmakternas beslut våren 1985 om luftfartsverkets investeringar m.m. (prop. 1984/85:139, TU 26, rskr. 333) ersattes tidigare anslagsframställningar med treårsplaner. Verket har därigenom fått ett bättre instrument för att anpassa såväl verksamhet som investeringar till förändringar i efterfrågan. Verket fick samtidigt vidgade möjligheter att finansiera investeringar utanför statsbudgeten. Genom beslut av riksdagen med anledning av förslag i 1987 års budgetproposition har verket fått ytterligare beslutsbefogenhet i finansierings- och investeringsfrågor. I treårsplanen föreslår verket att befogenheten utökas genom att verket får besluta om luftfartstaxor som i dag beslutas av regeringen.

Verksamhetens inriktning m.m.

Luftfartsverkets verksamhetsinriktning ligger fast. Verkets agerande tar sikte på att stärka flygtransportsektorns konkurrensförmåga. Förutom en stor följsamhet av tjänsteutbudet till förändrade behov eller möjligheter skall flygbolagen kunna erbjudas förutsättningar för hög regularitet, korta markuppehåll och smidig trafikavveckling. Verket har vidare den ambitionen att flygsäkerhetsstandarden lägst skall vara i nivå med den som finns i övriga välutvecklade luftfartsnationer.

Efterfrågan på luftfartsverkets tjänster har vuxit snabbt de senaste åren.

Trafiktillväxten inom inrikesflyget och särskilt regionalflyget är markant. För regionalflygets del har under de senaste fem åren trafiken mer än tredubblats. Trots att inrikesflyget numera befordrar mer än 7 milj. passagerare per år gör verket den bedömningen att tillväxtpotentialen är betydande. Verket räknar i sina prognoser med en ökning av passagerarantalet i inrikestrafiken på ca 8 % per år mellan åren 1988–1990. För den reguljära utrikestrafiken räknar verket med en ökning på 7 % och för charter med 4 % under samma period.

Till följd av inrikesflygets starka tillväxt håller kapaciteten på att bli otillräcklig framför allt på Arlanda. Det är därför enligt verket viktigt att den kapacitet som finns tillgänglig i första hand används för sådan trafik som har betydelse för en tillfredsställande flygtransportförsörjning.

Kapacitetsutnyttjandet har en stor betydelse för verkets ekonomi och för dess kunder. Uppbyggnad av ytterligare kapacitet skall ske för en efterfrågan och en trafikutveckling som kan överblickas med stor sannolikhet. Fortsatt utbyggnad kan ske senare i takt med ökad efterfrågan. Luftfartsverkets möjligheter att uppnå fastställda resultat- och lönsamhetsmål har en avgörande betydelse i dessa sammanhang.

Luftfartsverket framhåller i treårsplanen att satsningen på kommersiella tjänster skall fullföljas. Verket avser att ta vara på de möjligheter som finns att bedriva lönsam verksamhet inom detta område. Vidare skall verkets kunnande marknadsföras internationellt. En förbättrad lönsamhet inom det kommersiella tjänsteområdet kan användas till att hålla tillbaka prisutvecklingen på de trafikinriktade tjänsterna. De nu nämnda åtgärderna är mot den bakgrunden enligt verket ett medel att förbättra sektorns konkurrensförmåga.

Luftfartsverket framhåller vidare att man avser att fullfölja de inledda åtgärderna för att förbättra den interna effektiviteten. Man avser vidare att utveckla och förstärka det marknadsinriktade arbetssättet.

De mål som luftfartsverket tidigare formulerat för olika produktgrupper som start- och landningstjänst, passagerartjänst, flygtrafiktjänst en route, ramp- och expeditionstjänst samt flygsäkerhetstjänst ligger fast även i den nya treårsplanen. Servicemålen som verket formulerar i treårsplanen är liksom i gällande plan samtidigt relaterade till krav på rimliga avgifter och till statens krav på lönsamhet och avkastning på det statliga kapitalet.

Ekonomiska mål m. m.

Luftfartsverket redovisar i sin treårsplan för perioden 1989/90–1991/92 ekonomiska mål för verksamheten. Det gäller mål för resultatutveckling, prissättning, produktivitet och soliditet. Vidare redogör verket i treårsplanen för verkets investeringar under perioden som uppgår till ca 2,8 miljarder kronor. Ett centralt inslag är de omfattande investeringar som genomförs och planeras på Arlanda.

Det ekonomiska resultatet för budgetåret 1987/88 gav ett överskott på 186 milj. kr. För budgetåret 1988/89 beräknas resultatet före dispositioner uppgå till 340 milj. kr., vilket överstiger det statliga förräntningskravet med 160 milj. kr. Tidigare ackumulerad underförräntning uppgår för

närvarande till 619 milj. kr. Redovisade och bedömda överskott medger en fortsatt återbetalning till staten enligt gällande resultatutjämningsplan som innebär att återbetalningen skall vara avslutad senast budgetåret 1991/92.

Luftfartsverket hemställer i treårsplanen om ökade befogenheter för verket att fatta beslut om samtliga luftfartstaxor. Verket anser att den målstyrning som utvecklats i fråga om ekonomi och service nu bör utsträckas även till taxeområdet. En övergång till striktare tillämpning av målstyrning inom taxeområdet bör enligt luftfartsverket innebära att statsmakterna fastställer mål och policy för taxeförändringarna medan besluten om hur enskilda taxor skall förändras fattas av luftfartsverket.

För kommande treårsplan bedömer verket att investeringar om sammanlagt 2 750 milj. kr. i löpande priser behöver genomföras. Detta är en ökning med ca 700 milj. kr. jämfört med gällande treårsplan.

Till grund för treårsplanen som verket redovisar ligger en bedömd trafiktillväxt på ca 7% per år för perioden 1988–1990 och ca 5% för perioden 1990–1995. Verket bedömer vidare att personalresurserna behöver ökas med i genomsnitt ca 3% per år och övriga driftskostnader med något mer. Produktivitetsförbättringen anges till ca 3% per år under treårsperioden.

Verket anger i treårsplanen att det soliditetsmål på 45% som fastställts för verksamheten inte kan följas om det föreslagna investeringsprogrammet skall kunna genomföras. Man anger att investeringsvolymen under treårsperioden skulle behöva minskas med närmare en miljard kronor för att bibehålla gällande mål. Man föreslår därför ett sänkt soliditetsmål till 40% för att kunna genomföra investeringsprogrammet.

Som mål för prissättningen anger verket att höjningarna av luftfartstaxorna skall begränsas till att årligen ligga något under den allmänna prisökningen. Detta är i överensstämmelse med statens åtagande enligt det s. k. SILA-protokollet.

Investeringsplan

Den investeringsplan verket redovisar för treårsperioden 1989/90–1991/92 omfattar investeringar för ca 2,8 miljarder kronor i löpande priser enligt följande fördelning.

Milj. kr.	1988/89	Treårsplan		
		1989/90	1990/91	1991/92
Verkets förslag	975	950	900	900
Gällande plan	775	575	650	

Skillnaden jämfört med gällande plan beror främst på att kostnaden för den nya inrikesterminalen på Arlanda ökat med ca 600 milj. kr. Projektet beräknas nu enligt planen kosta ca 1,3 miljard kronor. Dessutom ingår i den nya planen medel för den tredje banan (ca 1,2 miljard kronor) på Arlanda samt en utbyggnad av inrikesterminalen på Landvetter.

Investeringarna är främst en följd av inrikesflygets starka tillväxt. Även

den utrikes linjefarten och charterflyget har uppvisat en snabbare ökningstakt än tidigare år. Verket anser att förseningar eller neddragningar av de angivna investeringsvolymerna kommer att medföra akuta kapacitetsproblem på Arlanda.

Bland verkets större beslutade och pågående investeringar ingår förutom den nya inrikesterminalen på Arlanda också ett utbyte av elsystemet på Arlanda, utbyggnad av inrikesterminalen och kontorslokaler vid Landvetter samt uppförandet av ett nytt parkeringshus. Vidare ingår en ny stationsbyggnad i Jönköping inkl. ett nytt trafikledartorn, ett nytt garage och nya utbildningslokaler vid brand- och räddningsskolan på Arlanda. Vid Romele, Luleå och Frösön byggs nya radarstationer. Totalbeloppet för dessa investeringar uppgår till 368 milj. kr. exkl. inrikesterminalen.

Luftfartsverket utreder för närvarande olika åtgärder för att omhänderta glykolspill på Arlanda. För att ge en handlingsberedskap för detta avsätts under treårsperioden årligen 15 milj. kr. Bland planerade större investeringar kan nämnas ett enhetligt vägledningssystem för taxibanorna på Arlanda för ca 40 milj. kr. I slutet av treårsperioden planeras en investering i en ny stationsbyggnad på Sundsvall – Härnösands flygplats för ca 60 milj. kr. Ett åtgärdsprogram för att bättre utnyttja kapaciteten i Arlandas utrikesterminal planeras att påbörjas budgetåret 1990/91. Investeringsutgiften beräknas till ca 160 milj. kr.

Vidare ingår i planerna en ny driftsbyggnad på Arlanda och en ersättning av befintlig områdeskontrollcentral i Sundsvall. Anläggningen som beräknas kosta ca 135 milj. kr. planeras att påbörjas budgetåret 1990/91.

Verket redovisar vidare i sin treårsplan de överläggningar som förs om möjligheterna att få lokala och regionala intressenter som delägare i en ny flygplats i Karlstad.

I treårsplanen tar verket också upp frågan om Arlanda Centrum. Syftet med projektet är att uppföra en byggnad som bl. a. förbinder inrikes- och utrikesterminalerna. Härigenom kan enligt verket

- servicenivån för flygresenärerna, företag och anställda på flygplatsen höjas,
- Arlandas profil och attraktionskraft som storflygplats stärkas,
- flygresandet och därmed följande intäkter ökas,
- luftfartsverket erhålla intäkter genom exploatering av befintliga markområden och infrastruktur.

Arlanda Centrum avses att drivas med eget resultatansvar. Detta innebär enligt verket att verksamheten inte kommer att belasta flygtrafiken annat än i de delar som fyller rent trafikala funktioner. Kommersiella verksamheter kommer att få vara med att ekonomiskt stärka flygplatsens konkurrenskraft.

Arlanda Centrum avses att byggas och förvaltas i egen företagsform och därmed ekonomiskt avgränsat från luftfartsverkets övriga verksamhet. De villkor verket ställer för projektet är bl. a. att ha stor möjlighet att kunna påverka vilka verksamheter som skall bedrivas, liten ekonomisk risk och god avkastning.

Luftfartsverket begär ett bemyndigande att få bidra med kapital om

högst 100 milj. kr. i ett för förvaltningen av anläggningen särskilt bildat aktiebolag. Detta aktiebolag avses förutom luftfartsverket också ha tre eller fyra andra delägare. Den totala investeringsutgiften för Arlanda Centrum beräknas till 800 milj. kr. i löpande priser.

Remissyttranden

Linjeflyg AB och Scandinavian Airlines System (SAS) har yttrat sig över luftfartsverkets treårsplan. Båda företagen instämmer i allt väsentligt i luftfartsverkets bedömningar om behovet av investeringar. Man understryker angelägenheten av att beslut fattas om att bygga en tredje start- och landningsbana på Arlanda.

Linjeflyg och SAS stöder också luftfartsverkets uppfattning att soliditetsmålet bör sänkas inför den kommande perioden med stora investeringar.

Föredragandens överväganden

Under de senaste åren har flygresandet ökat markant. Under år 1987 ökade t.ex. inrikestrafiken med 13% mätt i passagerare, utrikestrafiken med 10% och chartertrafiken med 18%. Den snabba expansionen har samtidigt haft sina komplikationer. Pilotbristen är ett inslag. En brist på kvalificerade flygtekniker har också efter hand uppstått. För luftfartsverkets del har den nya efterfrågesituationen inneburit att omfattande standardförbättringar och kapacitetsutbyggnader har måst göras inom flygplatssystemet.

Flygets snabba utveckling ställer stora krav på luftfartsverkets verksamhet. Verksamhetsinriktningen syftar till att stärka flygets konkurrenskraft. Verksamheten utformas i nära samarbete med flygbolag, kommuner och andra berörda intressenter såväl i fråga om inriktningen som omfattningen av service och investeringsåtgärder. Genom medverkan från flygbolag, kommuner och andra intressenter finns exempel på att investeringar kunnat tidigareläggas.

Viljan att tillgodose kundernas krav på investeringar och en bra service måste samtidigt vägas mot verkets kostnader för att driva verksamheten och kundernas vilja att betala dessa kostnader. Förutom önskemål från kunderna om rimliga avgifter skall hänsyn också tas till statens krav på ekonomisk avkastning. Genom riksdagens beslut våren 1985 fick verket bättre möjligheter att tidsmässigt anpassa sina investeringar till marknadens efterfrågan. Verket fick dessutom vidgade möjligheter att finansiera sina investeringar utanför statsbudgeten.

I enlighet med förslag i 1987 års budgetproposition godkände riksdagen vissa ytterligare åtgärder som ökade verkets beslutsbefogenheter i fråga om finansiering av och beslut om investeringar. De tidigare årliga ramarna för riksgäldsupplåning, leasing och för utnyttjande av rörelsemedel för investeringar slopades. Vidare omvandlades verkets statskapital till ett fast amorteringsfritt statskapital, vilket bl.a. innebär att avskrivningarna på motsvarande tillgångar får behållas i luftfartsverkets rörelse för bl.a. finansiering av investeringar. Genom att samtidigt tillgodose verkets förslag om

möjlighet att fondera överskottsmedel har verket fått en betydande finansiell rörelsefrihet och därmed ökade möjligheter att möta kundernas önskemål. I statsmakternas beslut innefattades också att verkets befogenheter att besluta om investeringar höjdes från tidigare högst 1 milj. kr. till att omfatta investeringar vars totalutgift högst uppgår till 50 milj. kr. Samma gräns gäller för finansieringsavtal som verket träffar med kommunala eller enskilda intressenter för särskilda investeringsobjekt.

De successivt genomförda förändringarna som givit verket ökade befogenheter förutsätter samtidigt att statsmakternas styrning av verksamheten skall ske genom att mål läggs fast för ekonomiskt resultat, avkastning, priser, soliditet och service. Som mål för ekonomiskt resultat gäller att tidigare ackumulerad underförräntning enligt gällande resultatutjämningsplan skall vara återbetald senast budgetåret 1991/92. Prismålet som lagts fast innebär att luftfartsverkets avgiftshöjningar skall understiga den allmänna prisutvecklingen. Detta ligger i linje med statens åtagande enligt det s. k. SILA-protokollet.

Enligt riksdagens beslut bör soliditeten inte understiga 45%. Redan i föregående års treårsplan framhöll emellertid verket att om soliditeten skall behållas på den nivå som fastställts för nuvarande treårsperiod, måste större avsättningar av överskottsmedel göras. Detta skulle enligt verket leda till att den ackumulerade underförräntningen inte skulle kunna vara återbetald vid utgången av budgetåret 1991/92. Ägaren skulle således enligt verket få acceptera att en något större del av luftfartsverkets bruttoöverskott behålls i rörelsen för att öka självfinansieringsgraden.

I den trafikpolitiska propositionen underströk regeringen att det är viktigt med en långsiktighet i de förutsättningar som skall läggas till grund för luftfartsverkets verksamhet. Jag ansåg därför att målet för soliditeten, liksom övriga ekonomiska mål för verksamheten skulle ligga fast. Jag framhöll vidare att verkets resultatutveckling borde vara styrande för investeringsnivån.

Verket återkommer i årets treårsplan med förslag om en sänkning av det fastställda soliditetsmålet från 45% till 40%. Luftfartsverket redovisar i planen att investeringsvolymen under treårsperioden skulle behöva minskas med närmare en miljard kronor för att kunna bibehålla soliditetsnivån 45% under treårsperiodens sista år. Verket pekar vidare på att närmare två tredjedelar av hela investeringsprogrammet avser Arlanda och att en eventuell minskning av investeringsvolymen skulle få återverkningar på Arlandas investeringsprogram.

Som jag tidigare framhållit är det viktigt med en långfristighet i fråga om ekonomiska mål. Detta är närmast en förutsättning för den styrning som statsmakterna skall använda treårsplanen till. Ett bibehållet soliditetsmål innebär samtidigt som framgått att investeringsutrymmet inte kan ökas nämnvärt under kommande treårsperiod. Med de mål som statsmakterna lägger fast för soliditet, avgiftshöjningar och ekonomiskt resultat anges också ramarna för verksamheten. Det ankommer sedan på verket att prioritera sina investeringar och vidare att finna kostnadseffektiva lösningar på olika kapacitetsproblem.

I den investeringsplan som regering och riksdag beslutade år 1988 an-

gavs investeringsutrymmet till ca 2 miljarder kronor under en treårsperiod. Av detta belopp hade ca 750 milj. kr. beräknats för den nya inrikesterminalen. Det nu föreslagna investeringsprogrammet innebär en ökning med ca 750 milj. kr. Merparten av ökningen, ca 600 milj. kr., kan hänföras till den nya inrikesterminalen på Arlanda. Inrikesterminalen beräknas nu enligt planen kosta ca 1,3 miljard kronor.

Den nya inrikesterminalen, som redan är påbörjad, och den tredje banan intar en central ställning i den presenterade planen. Behovet av dessa investeringar har styrkts i olika omgångar. Möjligheterna att utveckla Arlanda som ett effektivt nav för det nationella flyget och som knutpunkt för det internationella flyget förutsätter att det finns tillräcklig kapacitet. Det är därför enligt min mening rimligt att dessa investeringar på Arlanda intar en prioriterad ställning.

Kostnadsfördyringen för terminalen, som beror på att ambitionsnivån höjts i samförstånd med flygbolagen kan inte enligt min mening ses som ett skäl för att sänka soliditetsmålet. Ambitionsnivåhöjningen bör ses som en omprioritering inom befintligt investeringsutrymme. Jag anser att det synsättet bör vara vägledande även för behandlingen av den nu aktuella treårsplanen. Jag anser följaktligen att soliditetsmålet bör ligga fast.

Ett oförändrat soliditetsmål innebär ett i princip oförändrat investeringsutrymme, ca 2 miljarder kronor, för den kommande treårsperioden och att nödvändiga prioriteringar måste göras av investeringsbehoven. Verket har för egen del redovisat i sin plan att engagemanget i Arlanda Centrum som anges till ca 100 milj. kr. och i Tullinge flygplats på drygt 200 milj. kr. skulle klaras genom omprioriteringar. Planerna på Tullinge flygplats saknar för närvarande aktualitet. Den satsning verket vill genomföra beträffande Arlanda Centrum ligger naturligtvis inom ramen för verkets kommersiella uppgifter. Med den tonvikt projektet har mot konferensverksamhet och hotell m. m. kan det emellertid inte anses inta en prioriterad ställning från trafikal synpunkt.

Med tanke på sysselsättningssituationen på byggarbetsmarknaden, obalansen mellan kontorsbyggnation och bostadsbyggande och överhettningen rent allmänt i området kring Arlanda saknas enligt min mening skäl att nu prioritera Arlanda Centrum.

Som jag tidigare framhållit bör resultatutvecklingen vara styrande för investeringsutgifterna. Den positiva utvecklingen inom flyget bör i detta sammanhang ge förutsättningar för en något större investeringsvolym än den som för närvarande kan anges med bibehållet soliditetsmål. Den begränsning av investeringsplanen som följer av detta jämfört med verkets förslag bör i normalfallet få till resultat att vissa investeringar senareläggs i tiden.

Jag bedömer följaktligen att investeringsvolymen för den kommande treårsperioden kommer att uppgå till ca 2 miljarder kronor. Som jag tidigare framhållit bör emellertid resultatutvecklingen vara styrande. Jag räknar med ett upplåningsbehov i riksgäldskontoret på ca 1 300 milj. kr. under treårsperioden, varav ca 500 milj. kr. under nästa budgetår. I likhet med innevarande budgetår anser jag att verket från samma konto i riksgäldskontoret bör få disponera 40 milj. kr. för kortfristig upplåning av

likviditetsförsörjningsskäl. Det bör ankomma på regeringen att ge luftfartsverket nödvändiga bemyndiganden för upplåningen i riksgäldskontoret.

Verkets förslag om ett sänkt soliditetsmål är naturligtvis ett uttryck för en vilja att tillgodose kundernas krav. Detta är samtidigt en indirekt konsekvens av den begränsning som finns på prissidan. Det s.k. SILA-protokollet sätter gränser för vad verket kan ta ut i avgiftshöjningar. Staten skall enligt detta verka för att luftfartsverkets avgifter skall höjas med lägre procenttal än inflationen. Denna princip, som staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik AB (SILA) enats om vid en tid när flygets utveckling bedömdes med en viss försiktighet, får numera en klart hämmande och dessutom oönskad effekt. I en expansionsfas, som flyget befinner sig i nu, kan i princip inte luftfartsverket med SILA-protokollets begränsningar täcka kostnaderna för nödvändiga investeringsbehov genom avgiftssystemet.

Luftfartsverket har fått en möjlighet baserad på en överenskommelse med SAS och Linjeflyg att inom ramen för separata avtal låta dessa företag täcka kostnaderna för begärda investeringar. Tekniken ger visserligen en direkt relation mellan verket och kravställaren men med den samtidiga begränsningen att det enbart gäller för SAS och Linjeflyg. För de investeringsbehov som blir aktuella i ett längre perspektiv för utrikestrafikens behov finns inte motsvarande möjlighet. Det är heller inte praktiskt möjligt att luftfartsverket ingår avtal med en riklig flora av utländska flygbolag om deras respektive andel av investeringen för utrikestrafiken.

Det är enligt min mening ett onaturligt förhållande att luftfartsverkets avgiftsinstrument, som nu är fallet, begränsas genom avtal i form av SILA-protokollet. Kostnaden som följer av en investering måste i normalfallet få slå igenom i det ordinarie avgiftssystemet. Jag anser följaktligen att den begränsning som följer av SILA-protokollet i detta avseende bör hävas. På så sätt kan avgiftssystemet återföras till ett rörligt styrmedel. Jag avser att ta upp denna fråga med företrädare för SILA.

Vad jag nu har anfört innebär också att förutsättningar finns att delegera beslutanderätten i fråga om luftfartstaxor till luftfartsverket. Regeringen fattar för närvarande beslut om landningsavgift, passageraravgift, undervägsavgift samt den fasta avgiftsdelen i den s.k. tvådelade tariffen för det tunga inrikesflyget. Luftfartsverket beslutar redan om övriga avgifter. En delegering av beslutanderätten medför att statsmakterna bör lägga fast mål och policy för taxeförändringarna under förutsättning att nuvarande begränsning enligt SILA-protokollet kan elimineras. Intill dess bör nuvarande prismål ligga fast. Jag anser att verket i samband med treårsplanen bör utarbeta förslag till mål för prissättningen. Förutom att begränsningar på prissidan är nödvändiga bl.a. för att främja effektiviteten bör samtidigt faktiska investeringsbehov och den betalningsvilja som kunderna ger uttryck för kunna få återspeglas på avgiftssidan. Möjligheten till kostnadstäckning via separata avtal bör emellertid bibehållas men generellt förbehållas kostnadskrävande och samtidigt angelägna projekt. Separata avtal får t.ex. inte tendera till att ge en svåröverskådlig kostnadssituation eller

verka hämmande i fråga om kostnadspress och effektiviseringar. Det bör emellertid ankomma på verket att lägga fast närmare principer för detta.

Jag anser vidare att den avgiftsstruktur som lagts fast och de principer som redovisats i den trafikpolitiska propositionen bör vara vägledande även för framtiden. Detta innebär att verket skall kunna använda avgiftsinstrumentet för att nå ett rimligt rättvisande kostnadsansvar för kunderna. Prissättningen skall samtidigt ses som ett medel att öka effektiviteten och produktiviteten i verksamheten. Jag anser att luftfartsverket bör ges nu nämnda befogenheter fr. o. m. den 1 juli 1989.

År 1984 påbörjade luftfartsverket en utredning, den s. k. balansutredningen, för att belysa skillnaderna i lönsamhetsförutsättningar mellan SAS inrikestrafik och Linjeflygs. I anslutning till detta beslutades att 20 milj. kr. skulle omfördelas mellan SAS och Linjeflyg via luftfartsavgifterna. Med utgångspunkt i balansutredningen nåddes en överenskommelse år 1986 mellan verket och flygbolagen om en resultatutjämning mellan SAS och Linjeflyg. Utöver de 20 milj. kr. i överföring som redan beslutats och som årligen prisuppräknas innebar överenskommelsen också att två flygfrekvenser på sträckan Stockholm–Luleå som tidigare varit överförda från SAS till Linjeflyg skulle återgå till SAS. För att kompensera för detta enades man vidare om en ändring av reglerna för fördelning av intäkter från resor på delsträckor på de båda företagens linjer, den s. k. prorateringen. Den utjämning man enades om gällde till utgången av år 1988. Luftfartsverket har nu i en skrivelse redovisat att SAS och Linjeflyg enats om att föreslå en förlängning av tidigare överenskommelse t. o. m. år 1991. Luftfartsverket har inte haft någon erinran mot detta.

Jag anser sammanfattningsvis att den verksamhetsinriktning som verket redovisat för treårsperioden kan godkännas. Den plan för investeringar samt de mål för ekonomiskt resultat, prissättning och soliditet jag förordat bör vidare ligga till grund för verksamheten under treårsperioden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om verksamhetens ekonomiska mål och om inriktningen under perioden 1989/90–1991/92,
2. godkänna vad jag har anfört om inriktningen och omfattningen av luftfartsverkets investeringar under perioden 1989/90–1991/92 samt bemyndiga regeringen att besluta om avvikelser därifrån.

Anslagsfrågor

F 1. Beredskap för civil luftfart

1987/88	Utgift	16 842 000	Reservation	383 000
1988/89	Anslag	25 100 000		
1989/90	Förslag	25 500 000		

Verksamheten under anslaget omfattar planläggning och förberedelser för flygtransportledning, flygplatsdrift och flygtransportverksamhet under

beredskapstillstånd och krig.

Luftfartsverket har beräknat medelsbehovet till 24,4 milj. kr. före pris- och löneomräkning. De senaste åren har man prioriterat uppbyggnad av reservdelslager för de civila transportflygplan som ingår i krigsorganisationen. Från anslaget täcks vidare kostnaderna för att anpassa flygplatser till de krav som ställs i en krigssituation, t. ex. breddningar, förlängningar och förstärkningar av rullbanor.

Föredragandens överväganden

Jag förordar för beredskapsåtgärder enligt gällande programplan ett anslag på 25,5 milj. kr. för nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredskap för civil luftfart* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 25 500 000 kr.

F 2. Ersättning för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland

1987/88	Utgift	14 500 000
1988/89	Anslag	14 500 000
1989/90	Förslag	14 500 000

Från anslaget utbetalas ersättning till flygbolag för särskilda rabatter vid flygtrafik till och från Gotland. Numera driver förutom Linjeflyg också flygbolaget Avia reguljär flygtrafik till och från Gotland.

Verket anser att syftet med stödet skall kunna uppnås med ett oförändrat anslag.

Föredragandens överväganden

Jag förordar i likhet med luftfartsverket ett anslag på 14,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 14 500 000 kr.

F 3. Bidrag till kommunala flygplatser m. m.

1987/88	Utgift	15 000 000	Reservation	50 000 000
1988/89	Anslag	15 000 000		
1989/90	Förslag	15 000 000		

Från anslaget kan bidrag utgå för drift och investeringar till huvudmän för kommunala flygplatser i skogslänen med regionalt betydelsefull linjetrafik. Vidare utgår från anslaget 600 000 kr. i ersättning till huvudmännen för det s. k. Sveg-flyget.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har genom särskilda beslut våren 1988 ställt 50 milj. kr. till förfogande för regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland och för särskilda insatser i Norrbottens län.

Regeringen har i beslut i juni 1988 ställt medel till länsstyrelsens i Norrbottens län disposition för bidrag till finansiering av flygplatsinvestering i Arvidsjaurs kommun. Medlen finns reserverade på anslaget.

Luftfartsverket har för nästa budgetår föreslagit ett anslag på 16 milj. kr. Jag förordar emellertid ett oförändrat anslag på 15 milj. kr. Av beloppet bör liksom tidigare 10 milj. kr. kunna användas för bidrag till drift av kommunala flygplatser i skogslänen med regionalt betydelsefull linjetrafik. Resterande belopp disponeras dels för bidrag till i första hand investeringar i befintliga flygplatser i skogslänen för att etablera eller utveckla befintlig reguljär flygtrafik, dels för bidrag till huvudmännen för Sveg-flyget. Som jag framhöll i budgetpropositionen år 1987 utgår detta specialdestinerade stöd under en treårsperiod. Kommande budgetår utgör det tredje och därmed sista året enligt riksdagens beslut med anledning av 1987 års budgetproposition. Bidrag till Sveg-flyget bör därefter utgå till flygplatsen i Sveg efter samma principer och villkor som gäller för övriga flygplatser i skogslänen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Bidrag till kommunala flygplatser m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 15 000 000 kr.

F 4. Civil trafikflygarutbildning

1987/88	Utgift	24 782 000	Reservation	14 218 000
1988/89	Anvisat	43 600 000		
1989/90	Förslag	47 100 000		

Från anslaget utbetalas ersättning till chefen för flygvapnet (CFV) för civil pilotutbildning vid trafikflygarhögskolan i Ljungbyhed (TFHS). Vidare kan från anslaget utbetalas bidrag för sådan civil pilotutbildning som

Chefens för flygvapnet anslagsframställning

CFV begär för nästa budgetår en ersättning på 48,2 milj. kr. Verksamheten vid TFHS kommer enligt CFV under budgetåret 1989/90 att omfatta en utbildningsvolym på 60 svenska elever per år. CFV anger vidare att den återupptagna aktiva medverkan från flygbolagen med personal är en angelägen och väsentlig garanti för att utbildningsvolymen skall kunna bibehållas. Utbildningen av norska elever fortsätter i enlighet med det ingångna avtalet. I enlighet med gällande avtal skall som mest 40 norska elever per år vidareutbildas vid TFHS efter sin grundläggande flygutbildning i Norge. Utbildningen av de norska eleverna kommer att bekostas av den norska staten.

Föredragandens överväganden

Den civila pilotutbildningen bedrivs i samarbete mellan staten (chefen för flygvapnet) och SAS, Linjeflyg och Swedair i enlighet med ett avtal mellan parterna. Flygbolagen svarar i det sammanhanget för den bolagsanpassade utbildningen.

Flygets snabba utveckling gör det svårt att långsiktigt prognostisera utbildningsbehovet av trafikflygare för den tunga luftfarten. Finansieringen av statens del av utbildningen över statsbudgeten innebär samtidigt vissa begränsningar när det gäller att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose behovet av ekonomiska och personella resurser. Jag kan heller inte i det sammanhanget bortse från svårigheter att via statsbudgeten rent allmänt öka resursinsatserna från statens sida.

Jag ser för egen del fördelar i om luftfartsverket i kontakt med berörda flygbolag tog över departementets roll som beställare av utbildningen vid TFHS. Det förefaller i det sammanhanget också naturligt att åtminstone delar av kostnadsansvaret för grundutbildningen belastar luftfartssektorn. En sådan ordning skulle göra det möjligt för verket och näringen att direkt påverka utbildningens omfattning utan hänsyn till de begränsningar som följer av anslag över statsbudgeten. Även bidrag till utbildning vid privata skolor och bidrag till lärarhögskolan i Stockholm för utbildning av flyglärare skulle göras mer oberoende av den statliga budgetprocessen. Jag anser att dessa frågor bör övervägas.

Jag förordar emellertid för nästa budgetår ett anslag på 47,1 milj. kr. I likhet med vad som gäller för innevarande budgetår bör de medel som inte förbrukas vid TFHS få utnyttjas för att understödja annan civil pilotutbildning. Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet räknar jag med att 800 000 kr. för nästa budgetår kan föras över till högskolan för lärarutbildning i Stockholm för utbildning av flyglärare.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Civil trafikflygarutbildning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 47 100 000 kr.

F 5. Statens haverikommission

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Statens haverikommission utreder enligt sin instruktion (1987:555) allvarliga luftfartsolyckor och tillbud till sådana inom civil och militär flygverksamhet enligt bestämmelser i luftfartslagen (1957:297), luftfartsförordningen (1986:171) och kungörelsen (1966:436) om undersökning av militära luftfartsolyckor. Fr. o. m. budgetåret 1982/83 utreder kommissionen även mindre allvarliga olyckor och olyckstillbud. Luftfartsverket och chefen för flygvapnet skall svara för kostnaderna för haverikommissionens verksamhet.

Föredragandens överväganden

Antalet civila och militära haverier och resursåtgången för att utreda haverierna skall ligga till grund för fördelningen av kostnaderna. På statsbudgeten upptas därför endast ett formellt anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens haverikommission* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G. Postväsende

1. Postens uppgifter

Postverkets (postens) huvuduppgift är att svara för landets postservice, inklusive postgiroverksamheten. Verksamhetens omslutning beräknas uppgå till ca 14 miljarder kr. för år 1988.

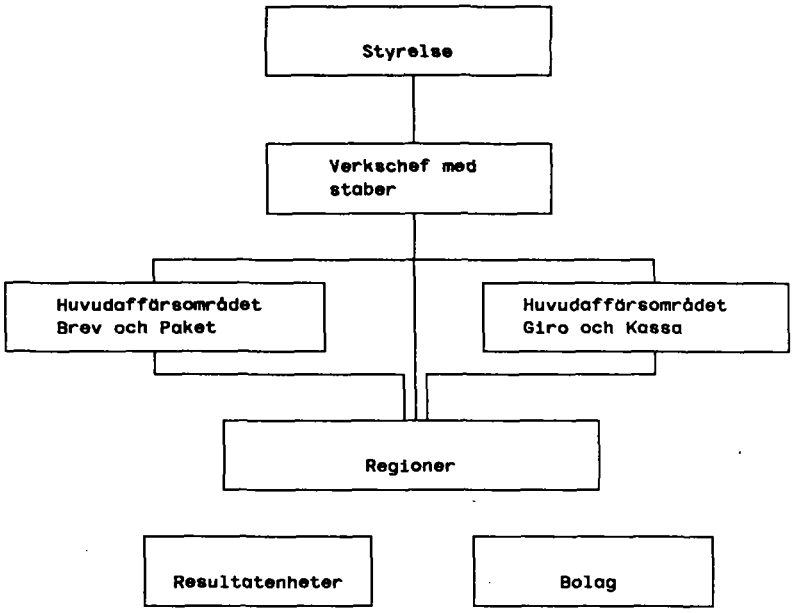
Posten förmedlar försändelser, lättare gods och betalningar inom hela landet och till och från utlandet. Posten utför vidare mot ersättning uppdrag för statens räkning såsom distribution av blindskriftsförsändelser och utbetalning av barnbidrag, pensioner m. m. Posten utför vidare uppdrag åt PKbanken och andra banker. Postverket och dess dotterbolag bildar tillsammans en postverkskoncern. I koncernen ingår ett antal särskilda resultatenheter. Inom dessa bedrivs verksamheter som på ett naturligt sätt stödjer och kompletterar den egentliga postverksamheten. En annan viktig uppgift för posten är att bedriva utvecklingsarbete inom områden där posten har naturliga förutsättningar. Detta påverkar positivt postens långsiktiga förmåga att upprätthålla en god postservice i landet. Verksamheten skall bedrivas inom ramen för de servicemål och ekonomiska krav som statsmakterna ställer upp.

Statsmakternas styrning av postens verksamhet sker genom att servicemål och ekonomiska krav fastställs på grundval av rullande treårsplaner. Postverket finansierar samtliga investeringar med i rörelsen tillgängliga medel. En konsolidering av postens ekonomi sker helt i postens räkenskaper, bl. a. i form av en resultatutjämningsfond. Posten får själv förvalta de likvida medel som inte behövs i rörelsen med iakttagande av särskilda regler för denna förvaltning som anges av regeringen. Regeringen har även beslutat om den närmare organisationen för förvaltningen.

2. Postens treårsplan 1990–1992

2.1 Organisation

Postverkskoncernens organisation per den 1 juli 1988 framgår av följande diagram.

2.2 Allmän inriktning

Statsmakternas krav på service och ekonomiskt resultat har varit styrande för postens planering av treårsperioden. Posten planerar bland annat utifrån angivna servicemål för postbefordran och mål för tillgänglighet till kassaservice. Planen bygger vidare på att posten under perioden kan uppfylla statens fastställda krav på det ekonomiska resultatet; ett överskott på ca 5 % av omsättningen skall uppnås under perioden. För att uppnå de överordnade målen och kraven arbetar posten också med interna ekonomiska mål, som till exempel mål för försäljning, prissättning och produktivitet.

Posten skall finnas över hela landet och förmedla brev, paket och betalningar från alla till alla. För att denna affärsidé skall kunna förverkligas har posten i treårsplanen ställt upp två huvudmål; nöjda kunder och tillräcklig lönsamhet. Posten betonar vikten av att det är kundernas efterfrågan som skall styra postens verksamhet. De servicemål som statsmakterna angett skall uppfyllas men serviceutbudet skall bestämmas utifrån kundernas efterfrågan och det är deras uppfattning av kvaliteten i de utförda tjänsterna som skall vara avgörande. Utöver att nå målet "nöjda kunder" måste posten också uppnå tillräcklig lönsamhet. Detta är viktigt om en effektiv och tillförlitlig service skall kunna erbjudas långsiktigt. Det ekonomiska resultatet behövs bland annat för att klara nyinvesteringar och personalutveckling.

Postens huvudstrategier under treårsperioden kan sammanfattas i :

- kund- och resultatorientering. En fortsatt anpassning av serviceutbudet till kundernas efterfrågan skall genomföras och priserna marknadsanpassas.
- koncentration på kärnaffärerna. De stora utvecklingsmöjligheterna som

finns inom kärnaffärerna brev, postpaket, betalningar och banktjänster skall tas till vara.
- satsning på kvaliteten. Viktiga uppgifter under treårsperioden är att höja kvaliteten i övernattbefordran av normalbrev samt att minska köerna på en del postkontor i de större städerna.
- samlad informationsstrategi. Denna strategi skall tas fram i syfte att ge posten en enhetlig profil.
- satsning på personalutveckling. Personalen är postens främsta resurs. Ytterligare satsningar skall därför göras på personalutveckling.
- klara personalförsörjningen. Rekryteringen av personal är en kritisk fråga för postservicen och dess kvalitet. Löne- och anställningsvillkor i posten måste därför vara konkurrenskraftiga på de marknader där posten verkar.

De ovan beskrivna huvudstrategierna för posten har utformats dels utifrån de mål och krav som har uppställts för verksamheten, dels utifrån postens affärsförutsättningar och konkurrenskraft. Affärsförutsättningarna – de förhållanden i omvärlden som är oberoende av posten – innebär, enligt posten, en rad möjligheter men också vissa hot. Möjligheterna ligger bland annat i att behov av de grundläggande posttjänsterna (kärnaffärerna) alltid kommer att finnas och att efterfrågan växer. Därutöver sker en ökning av tjänstesektorn, vilket ökar efterfrågan av postservice. Vidare innebär den tekniska utvecklingen att möjlighet ges att utveckla befintliga och utöka kompletterande tjänster. Hoten består i att den tekniska utvecklingen skapar konkurrerande medel för överförande av information samt att konkurrenter går in i postens lönsamma marknadsdelar samtidigt som de inte är skyldiga att ta ett samhällsansvar för servicen i glesbygden.

Postens allmänna konkurrenskraft, dvs. postens situation i jämförelse med ledande konkurrenter, karaktäriseras av både styrka och svaghet. Styrkan ligger bland annat i att staten som ägare skapar stabilitet och trygghet. Dessutom är posten välkänd, finns överallt, har hög igenkänningsgrad och mycket bred kundkontakt. Den decentralisering och målstyrning av verksamheten som idag sker skapar ökat engagemang och ansvar hos postens personal. I treårsplanen nämns som exempel på svaghet att kvalitetsnivån i postdistributionen och på vissa postkontor idag upplevs som otillfredsställande samt att verksamheten är trögrörlig på grund av sin storlek – det tar tid att få genomslag vid förändringar.

För att nå de övergripande målen beträffande service och uppfylla kraven på ekonomiskt resultat har postverket formulerat konkreta strategier för de olika huvudaffärerna. För en närmare presentation av dessa får jag hänvisa till postens treårsplan.

2.3 Postens regionala och sociala ansvar

En väl fungerande postverksamhet är en väsentlig och nödvändig del av Sveriges infrastruktur. Det regionala och sociala ansvar som posten idag har redovisas i treårsplanen på följande sätt:
- en rikstäckande service. Posten ser som sin skyldighet att förmedla normalbrev, postpaket och betalningar över hela landet till enhetlig,

fastställd och solidarisk taxa samt att på begäran offerera utbärning av tidningar.
- en kundstyrd lokalisering. Posten har sin verksamhet och sina anställda lokaliserade över *hela* landet. Lokaliseringen och antalet anställda styrs av kundernas krav på snabb och säker service.
- decentralisering av verksamheten. Som exempel kan nämnas att genom utbyte av postkassamaskiner skapas möjligheter att successivt flytta ut arbetsuppgifter från postgirot i Stockholm till postkontoren ute i landet.
- ett socialt ansvar. Reglerna för postservicens utformning, till exempel accepterade gångavstånd och postlådors placering i lantbrevbäringen, tillämpas under socialt ansvar och under särskilt hänsynstagande till äldre och handikappade.

2.4 Internationell utblick

Svensk postservice står sig väl i ett internationellt perspektiv enligt en undersökning av ett antal OECD-länder gjord av postverket sommaren 1988. Undersökningen visar att Sverige har en hög andel inrikes normalbrev som övernattbefordras. När det gäller portonivån för ett 20-grams normalbrev så ligger Sverige väl till vid en internationell jämförelse. Sverige ligger också bra till vid jämförelsen av realportot i 15 olika OECD-länder. Realportot för 20-grams inrikes normalbrev har i Sverige sjunkit med 21 % mellan åren 1978–1988.

Postens roll i betalningsförmedlingen är också betydande jämfört med några övriga europeiska länder. I den gjorda jämförelsen som omfattar åtta länder har Sverige den högsta kontotätheten, mätt i antal postgirokonton per 1 000 invånare. Drygt 4 svenskar av 10 har konto med postgirofunktion. Även när det gäller användningen av postgirot för betalningstransaktioner intar Sverige en tätposition, mätt i antal transaktioner per invånare i respektive land. En svensk gör i genomsnitt drygt 60 transaktioner per år på konto med postgirofunktion.

När det däremot gäller postverkens internationella service, däribland det svenska postverkets, motsvarar den inte kundernas krav på kvalitet i servicen och flexibilitet i prissättningen. Detta har lett till att privata s. k. kurirföretag etablerat sig på postverkens traditionella marknader. På bl. a. svenskt initiativ har därför ett bolag ägt av ett antal postverk i västvärlden startat en ny typ av samarbete som syftar till att kraftigt förbättra posttrafiken mellan berörda länder.

Det svenska postverket deltar, tillsammans med postverken i vissa EG-länder, i arbetet med att följa och påverka utvecklingen i förhandlingarna mellan postverken och EG-kommissionen. Det arbete som nu pågår med att avskaffa restriktioner inom EG-länderna med avseende på rörligheten för kapital, arbetskraft, varor och tjänster berör alla sektorer av näringslivet och därmed också den postala.

2.5 Postens bolag och resultatenheter

Inom postkoncernen finns f. n. två bolag, Postbolagen AB och Fastighets AB Certus. Postbolagen AB är ett helägt dotterbolag till posten vars främsta uppgift är att vara moderföretag i en dotterbolagskoncern som består av Tidningstjänst AB, Postens Transporttjänst AB, Hultberg Inrikes Transporter AB, Swedpost International Transport AB, Swedpost Consultancy Service AB, Malmfältens Omnibus AB, Gällivare Trafik AB, Bertex Mail AB och Falcon Aviation AB. Postbolagskoncernen budgeterar år 1988 en årsomsättning på 840 milj. kr. och har ca 4000 anställda. Cirka 45% av omsättningen är hänförlig till Tidningstjänst AB. Verksamheten där består i utdelning av morgontidningar i särskild budorganisation. Postens bilbudsverksamhet bedrivs i Stockholm, Göteborg, Malmö och Falun av Postens Transporttjänst AB. På övriga orter är bilbudsverksamheten integrerad i den ordinarie postverksamheten. Hultberg Inrikes Transporter AB ombesörjer tidningstransporter, lättgodsdistribution och skräddarsydda transportuppdrag för stora kunder. Swedpost Consultancy Service AB ansvarar för export av posttjänster. I Swedpost International Transport AB sker internationell kurirpost i samverkan med Federal Express. I Bertex Mail AB är huvuduppgiften att på uppdrag av främst tidnings- och postorderföretag plasta in, adressera och sampacka postförsändelser. Malmfältens Omnibus AB och Gällivare Trafik AB bedriver passagerartrafik med buss i Gällivare–Malmberget med omnejd. Falcon Aviation AB sköter flygtransport av post m. m.

Fastighetsaktiebolaget Certus är helägt av posten och har till uppgift att förvärva och förvalta fastigheter där posten är delägare tillsammans med andra bolag eller där andelen extern uthyrning är stor.

Inom postkoncernen finns vidare åtta särskilda resultatenheter, nämligen Postens Adressregister, PFA Svenska Frimärken, Postens Diligenstrafik, Postens Tryckeri, Postens Inköpscentral, Postfastigheter, Postens Bilverkstäder och Administrativ Service.

Vissa resultatenheter har huvudsakligen interna kunder och är främst direkta servicefunktioner till den övriga postkoncernen. Andra enheter har en del av sina kunder utanför posten.

Bolagen och resultatenheterna är väl integrerade delar av postkoncernen. Den ekonomiska styrningen sker via rullande treårsplaner och ettårsbudgetar. Enheterna leds av styrelser med representanter från olika intressenter inom posten samt extern representation. Bolagen och resultatenheterna lämnar ett positivt bidrag till postkoncernens resultat.

2.6 Postens investeringsutveckling

Postens totala investeringar för treårsperioden 1990–1992 beräknas till cirka 3,3 miljarder kr. En bedömning av investeringarnas fördelning på kalenderåren framgår av följande tabell.

Postens investeringar (löpande priser), milj. kr.

	1988	1989	1990	1991	1992
	Budget	Prognos		Treårsplan	
Posthus m. m.	427	683	424	408	403
Motorfordon	75	150	126	121	151
Maskiner och inventarier	553	547	695	611	346
	1055	**1380**	**1245**	**1140**	**900**

Investeringsbehovet i posten styrs främst av kundernas efterfrågan på olika tjänster och deras servicekrav på tjänsterna. Under de senaste åren har också skett en kraftig tillväxt i postvolymerna. Investeringar i posthus beräknas till cirka 1 200 milj. kr. för treårsperioden. Huvuddelen av fastighetsinvesteringarna avser redan pågående eller beslutade projekt. De största objekten avser postterminaler i Stockholm Årsta, Norrköping samt centralposthusen i Stockholm och Göteborg. Investeringarna skall bidra till att klara de fastställda servicemålen samt förväntad volymtillväxt för brev med 3–4 % per år under treårsperioden. Även investeringar i maskiner och inventarier (1 600 milj. kr. under treårsperioden) syftar till att klara fastställda servicemål inom de två huvudaffärsområdena. De tyngsta posterna avser postkassaterminaler, datorer och utrustning för postgirot samt utrustning för postbehandling främst i nya terminaler. Investeringar i motorfordon planeras för ca 400 milj. kr. under treårsperioden.

De investeringsprojekt som ingår i investeringsplanen är samtliga prövade och behovet konstaterat enligt ett styrsystem för investeringar som posten har infört. I detta styrsystem kan posten pröva materiella investeringar, immateriella investeringar samt större förhyrningar av anläggningstillgångar.

Utöver de investeringar som beskrivits ovan tillkommer betydande insatser för utbildning och utveckling av de anställda.

2.7 Särskilda frågor

Posten föreslår att koncernstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989 får besluta om att utöka/minska aktiekapital i befintliga bolag inom en ram om 100 milj. kr. Posten har också i skilda skrivelser till regeringen under åren 1986 och 1987 hemställt om viss utökning av aktiekapitalet i Postbolagen AB, att postverket får låna ut pengar inom koncernen mellan verksdelen och bolagsdelen samt att koncernstyrelsen ges rätt att besluta om inköp av aktier, bildande, avyttring eller nedläggning av bolag. Posten hemställer vidare om aktieägartillskott i syfte att möjliggöra nedskrivning av övervärden i vissa av bolagen.

3. Föredragandens överväganden

3.1 Mål och krav

Jag tillstyrker den allmänna inriktningen av verksamheten som innebär en fortsatt kundorientering och en koncentration på postens grundläggande

uppgifter, det som posten kallar "kärnaffärerna". Kundernas efterfrågan vad gäller de grundläggande tjänsterna bör vara styrande för postens insatser. Posten är i första hand ett serviceföretag. Postens viktigaste mål skall därför vara att ge god service till såväl stora som små kunder i hela landet till rimliga priser.

För huvudaffärsområdet Brev och Paket bör *kvalitetsmålet* oförändrat vara att 95 % av alla normalbrev skall gå fram över natten. Postens produktionssystem är uppbyggda för att klara övernattbefordran av normalbrev till 100 % men bland annat på grund av små tidsmarginaler i transportnätet bör det mål som fastställs av statmakterna sättas något lägre. Nyligen genomförda mätningar visar att man under det andra kvartalet 1988 klarat det fastställda målet på 95 %. Det är angeläget att service- och kvalitetsfrågor ägnas fortsatt stor uppmärksamhet och jag noterar att detta är ett viktigt inslag i postens förslag till inriktning av verksamheten.

Servicemålet inom huvudaffärsområdet Giro och Kassa skall vara att bibehålla den höga täckningsgraden för daglig postkassaservice via postkontor och lantbrevbärare till hushållen. Mycket få hushåll – något hundratal hushåll i områden utan dagliga kommunikationer – saknar idag tillgång till daglig postkassaservice. Den nuvarande höga täckningsgraden vad avser geografisk tillgänglighet skall bibehållas. Det bör ankomma på posten att avgöra om denna tillgänglighet i det enskilda fallet skall tillgodoses genom fast postkontor, lantbrevbäring eller postväskeservice. Liksom tidigare gäller att anpassningen av servicens utformning inom glesbygd skall ske med varsamhet och så att kravet på rikstäckande service kan tillgodoses. Detta är ett viktigt inslag i inriktningen av postens verksamhet.

Jag vill i sammanhanget erinra om den parlamentariskt sammansatta kommitté som regeringen tillsatt med uppgift att bedöma och föreslå preciseringar av statens regionalpolitiska och sociala ansvar på postområdet. Kommittén skall bland annat studera postens riktlinjer för servicen i glesbygd.

Ansträngningarna för att förbättra tillgängligheten till kassaservicen, såväl i tätorter som i glesbygd, bör fortsätta. Det övergripande målet för postverksamheten, att ge en god service, anges för närvarande i mått för snabbhet, tillförlitlighet och tillgänglighet. Under den fortsatta översynen av treårsplanesystemet kommer innebörden och utformningen av måtten att diskuteras vidare.

Vid behandlingen av regeringens förslag med anledning av postverkets treårsplan har riksdagen under de senaste åren angett den allmänna inriktningen av verksamheten samt mål för service, resultat och priser. I förra årets budgetproposition förelades riksdagen mål för servicen beträffande normalbrev, mål för tillgängligheten till kassaservicen samt mål för det ekonomiska resultatet. Jag anmälde i propositionen att översynen av mål och styrinstrument för postverket skulle fortsätta. Som ett första resultat av den fortsatta översynen förordar jag att statsmakternas styrning av postverksamheten i fortsättningen formuleras i något andra termer för att tydligare ange förhållandet mellan målen och styrinstrumenten. Synsättet

innebär att statsmakterna, utöver att lägga fast mål för servicen, bör formulera vissa krav på verksamheten. Dessa bör för närvarande vara:

Posten skall som affärsverk bedriva sin verksamhet på ett så effektivt sätt att det möjliggör ekonomisk överlevnad av egen kraft. I detta ligger bland annat att staten i form av räntebetalningar på statslån och statskapital skall få tillräcklig avkastning på pengar som tidigare har satsats i postverksamheten. För treårsperioden 1990–1992 beräknas avkastningskravet till ca 50 milj. kr. per år samt räntan på statslånet till motsvarande belopp.

Därutöver har statsmakterna, förutom under det senaste året, angett ett tak för prisutvecklingen för vissa posttjänster. I det pågående översynsarbetet av mål och styrinstrument ingår att särskilt studera hur förhållandet mellan en god postservice och en rimlig prisutveckling för tjänsterna bör anges av statsmakterna. En växande del av postens verksamhet är utsatt för konkurrens. Detta kan numera antas gälla även brevområdet där konkurrens förekommer från svenska och utländska kurirföretag och till följd av utvecklingen på informationsteknologiområdet. På dessa områden borde man med hänsyn till konkurrenssituationen kunna räkna med en rimlig prisutveckling utan ett av statsmakterna fastlagt mål. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag i dessa avseenden.

För att klara de ovan beskrivna krav som statsmakterna bör ställa måste postens verksamhet bedrivas så att den över åren kan ge ett genomsnittligt överskott som motsvarar 5% av omsättningen. Detta möjliggör en jämn prisutveckling trots fluktuationer vad gäller postens rörelsekostnader och rörelseintäkter. Det årliga överskottet skall bland annat användas till nödvändiga investeringar och till viss konsolidering. Det årliga överskottet är beräknat till i genomsnitt 850 milj. kr. för treårsperioden 1990–1992. Beträffande investeringarna kan jag konstatera att posten inte får ta upp lån på kapitalmarknaden för att finansiera dessa. För närvarande har posten inte heller något behov av att ha en sådan lånemöjlighet.

3.2 Vissa koncernfrågor

Med anledning av riksdagens beslut om ledningen av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) styrs numera affärsverken och deras bolag som sammanhållna koncerner. Riksdagens beslut innebar också att regeringen för respektive affärsverk i särskild ordning borde inhämta riksdagens bemyndigande att besluta i organisations- och bolagsfrågor. Jag anhåller om att nu få ta upp vissa sådana frågor beträffande postverket.

Postverket har hemställt om viss utökning av aktiekapitalet i Postbolagen AB, att postverket får låna ut pengar inom koncernen mellan verksdelen och bolagsdelen samt att koncernstyrelsen ges rätt att besluta om inköp av aktier, bildande, avyttring eller nedläggning av bolag. Posten hemställer också om aktieägartillskott i syfte att möjliggöra nedskrivning av övervärden i vissa av bolagen. Posten föreslår vidare att koncernstyrelsen får besluta om att utöka/minska aktickapitalet i befintliga bolag inom en ram på 100 milj. kr.

Den första bolagsbildningen inom postens verksamhetsområde skedde 1969. Riksdagen beslöt då (prop. 1969:55, SU 108, rskr. 252) att ett aktiebolag, Tidningstjänst AB, skulle bildas vars uppgift skulle vara att bedriva samdistribution av dagstidningar. Tidningstjänst AB förvärvade därefter några bolag inom verksamhetsområdet. 1981 ombildades bolagsgruppen genom att ett särskilt förvaltningsbolag, Postbolagen AB, inrättades med då befintliga övriga bolag som dotterbolag. Aktiekapitalets storlek uppgick till 5 milj. kr. Aktiekapitalet har sedan dess inte ändrats. Sedan Postbolagen AB bildades har antalet bolag inom gruppen utökats och i dagsläget ingår åtta helägda bolag. Verksamheterna i dessa bolag karaktäriseras av att de stödjer och kompletterar den egentliga postverksamheten som bedrivs i verksdelen. Det finns således mycket nära samband mellan bolagen och verksamheten inom främst huvudaffärsområdet Brev och Paket. Verksamheten i bolagen kan betraktas som "stödaffärer" till "kärnaffärerna" i verksdelen. Under de senaste åren har Postbolagen AB köpt bolag med det primära syftet att förvärva viss kompetens för att därigenom klara sitt åtagande vad gäller huvuduppgiften att befordra brev och paket.

Postbolagen AB har som holdingbolag i postverkskoncernen i princip en likartad funktion som Teleinvest AB har i televerkskoncernen. För Teleinvest AB gäller att regeringen har ett bemyndigande att besluta om höjningar av aktiekapitalet i Teleinvest AB samt att besluta om övriga aktieförvärv som görs av televerket. Det bör i dessa avseenden gälla likartade regler för de båda koncernerna. Regeringen bör därför inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om aktiekapitalets storlek för Postbolagen AB och om aktieförvärv som kan komma att göras av postverket. Bemyndigandet bör också innefatta att regeringen i särskilda fall kan besluta om aktieägartillskott till verksamheter inom Postbolagen AB. Det bör vidare vara möjligt för regeringen att inom en ram på 50 milj. kr. delegera beslutsrätten till postverkets styrelse. Även i övrigt bör beslutsordningen för postverkskoncernen och televerkskoncernen i princip vara lika. Jag anser därför att regeringen skall godkänna bolagsordningen för Postbolagen AB. Vidare gäller enligt instruktionen för postverket att riksrevisionsverket skall ges möjlighet att utse en revisor i Postbolagen AB samt att riksrevisionsverket skall garanteras de uppgifter som verket behöver vid sin revision av postverkskoncernen.

Jag föreslår vidare att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att för verksamhet som bedrivs inom Postbolagsgruppen få besluta om inköp och försäljning av aktier, bildande eller avveckling av bolag eller avveckling av verksamhet. Det bör vara möjligt för regeringen att delegera denna beslutanderätt till postverkets styrelse eller till styrelsen för Postbolagen AB. Överföringar av mer betydande verksamheter från verksdelen till bolagsdelen bör dock alltid underställas regeringens prövning.

Jag har i dessa frågor särskilt samrått med chefen för finansdepartementet och chefen för civildepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om inriktningen av postverkets verksamhet under perioden 1990–1992,
2. godkänna de servicemål och ramar som jag har förordat för postverkets verksamhet under perioden 1990–1992,
3. bemyndiga regeringen att besluta om aktieförvärv som görs av postverket,
4. bemyndiga regeringen att besluta om kapitaltillskott till Postbolagen AB på det sätt som jag har förordat,
5. bemyndiga regeringen att beträffande Postbolagsgruppen besluta om inköp och försäljning av aktier, bildande och avveckling av bolag eller avveckling av verksamhet.

Anslagsfrågor

G 1. Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser

1987/88	Utgift	613 900 000
1988/89	Anslag	595 830 000
1989/90	Förslag	574 290 000

I 1988 års finansplan föreslog regeringen att en avveckling av tjänstebrevsrätten bör genomföras för samtliga statliga myndigheter. Riksdagen beslöt i enlighet med förslaget (prop. 1987/88:100, bil. 1, FiU 20, rskr. 122).

Som ett första steg avvecklades tjänstebrevsrätten för ett trettiofemtal myndigheter från och med den 1 juli 1988.

Regeringen gav i september 1987 postverket i uppdrag att mäta postmängder och däremot svarande kostnader hos ytterligare ett 170-tal myndigheter. Vid beräkningen av ersättningen till postverket för befordran av tjänsteförsändelser från anslaget G 1. har jag tagit hänsyn till att tjänstebrevsrätten från den 1 juli 1989 avvecklas för dessa myndigheter. Vid beräkningen av anslaget har också hänsyn tagits till en ny portonivå.

Regeringen gav vidare den 24 mars 1988 postverket i uppdrag att mäta postmängder och däremot svarande kostnader för de myndigheter där mätarbete då ännu inte hade påbörjats. Avsikten är att när resultatet av mätningarna föreligger tjänstebrevsrätten avskaffas även för dessa myndigheter. Jag avser att återkomma till regeringen i frågan.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 574 290 000 kr.

G 2. Ersättning till postverket för tidningsdistribution

1987/88	Utgift	30000000
1988/89	Anslag	24000000
1989/90	Förslag	24000000

Riksdagens beslut (prop. 1975/76:127, TU 22, rskr. 301) om en successiv avveckling av särkostnadsunderskottet i postens tidningsrörelse t. o. m. år 1991 innebär att det bidrag postverket varje år erhåller över statsbudgeten för att täcka särkostnadsunderskottet successivt skall avvecklas under en 15-årsperiod. Regeringen har emellertid givit postverket i uppdrag att, efter förhandlingar med de organisationer som företräder tidningsutgivarna, föreslå nya principer för fastställande av taxorna i postverkets tidningsrörelse. Jag föreslår att, i avvaktan på resultatet av dessa förhandlingar, ersättningen till postverket för tidningsdistributionen tas upp med oförändrat belopp i förhållande till innevarande år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket för tidningsdistribution* anvisa ett anslag på 24000000 kr.

1. Televerkets uppgifter

Televerket förvaltar för statens räkning ett landstäckande, allmänt tillgängligt telenät. Verket skall tillhandahålla medborgarna, näringslivet och den offentliga förvaltningen en god tillgång på telekommunikationer till lägsta möjliga kostnad. Telesystemet skall utformas så att det ger god tillgänglighet och service för grundläggande telekommunikationer. Televerket skall också kunna erbjuda andra telekommunikationer än de grundläggande. En kommitté, (K 1988:02) för utredning av statens regionalpolitiska och sociala ansvar på tele- och postområdena, har till uppgift att precisera televerkets roll och uppgifter.

Produkter och tjänster inom området talkommunikationer är basen för verkets verksamhet. Därutöver arbetar verket med teleanknutna informationssystem för data, text och bild.

Verket sköter distributionen av Sveriges Radios radio- och TV-program och skall svara för att möjligheterna till radiokommunikation utnyttjas på bästa sätt. Verket skall beakta totalförsvarets behov av telekommunikationer.

Verket bedriver verksamhet i affärsverksform och i bolagsform. Den verksamhet som bedrivs i bolagsform skall vara ett naturligt stöd och komplement till televerkets egen verksamhet och vara inordnad i en koncernstrategi.

2. Televerkets treårsplan 1990–1992

2.1 Organisation

Televerkskoncernen består av en verksdel och en bolagsdel. Verksdelen består av ett huvudkontor, fyra centrala avdelningar, tre landsomfattande resultatenheter samt 20 geografiska teleområden. Televerkets styrelse ansvarar, förutom för televerkets verksamhet, även för att statens intressen som ägare tas till vara i televerkskoncernens företag och i andra företag där verket förvaltar statens aktier eller andelar. Ellemtel Utvecklings AB och Nordiska Telesatellit AB (Notelsat) ägs direkt av televerket. Övriga bolag i koncernen ägs och styrs via Teleinvest AB.

Från övergripande planerings- och styrningssynpunkt har koncernen delats in i sex resultatområden, nämligen:

- Kund
- Nät
- Radio
- Kabel-TV
- ADB-service
- Teleinvest

Resultatområde Kund omfattar dels marknadsplanering och marknads-

föring av nättjänsterna allmän telefoni och telex, dels all verksamhet avseende övriga nättjänster och kundplacerad utrustning. Resultatområde Nät omfattar utbyggnad, drift och modernisering av telefon- och telexnätet.

Planering, ekonomisk styrning och central uppföljning sker såväl per resultatenhet, dvs. organisatorisk enhet med helt resultatansvar, främst teleområden, divisioner och bolag, som per resultatområde.

Organisationen utvecklas med inriktning att decentralisera i så stor utsträckning som möjligt med beaktande av behov och önskemål om enhetlighet och kostnadseffektiv samverkan samt av tillgång på kompetens. De så kallade fackcentra utgör därvid en viktig organisatorisk komponent. Genom utveckling och samtidig koncentration av dessa skapas nya möjligheter till utlokalisering och till begränsning av de centrala staberna.

Teleinvestgruppens bolag är inordnade i televerkskoncernens strategi genom att Teleinvest AB skall utveckla affärsidéer och verksamheter som är förenliga med televerkskoncernens affärsstrategi och som förutsätter flexibelt, snabbt och affärsmässigt handlande i konkurrensmiljö. Dessa utvecklingsinsatser kanaliseras till befintliga dotterbolag, nybildade företag eller förvärvade företag och verksamheter.

2.2 Televerkets avvägning mellan olika servicemål och ekonomiska mål

Televerket skall som affärsverk drivas enligt affärsmässiga principer med krav på tillfredsställande lönsamhet. Verkets kostnader skall således täckas med intäkter från dem som utnyttjar tjänsterna. I princip skall varje tjänst bära sina egna kostnader.

Valet av servicenivå styrs av kundernas och statsmakternas krav som är grundade på en lång erfarenhet om vad den svenska marknaden förväntar sig. Verket anser att en kapacitetsökning skall drivas så långt det finns trafik som ekonomiskt förmår bära den sista kapacitets-"enheten". Kostnaden för varje tillkommande procentenhets förbättring av exempelvis framkomligheten blir allt högre ju närmare 100% framkomlighet man kommer. Av rent tekniska skäl kan den inte heller bli 100-procentig.

Verket anser att det är förenat med stora praktiska problem att närmare kvantifiera sambandet mellan investeringar och servicenivå. Det är marknadens signaler, statsmakternas krav och affärsmässiga principer som under årens lopp styrt televerkets investeringar. Den struktur och omfattning som verkets anläggningskapital har idag är således framvuxen gradvis. Televerkets investeringar under ett år är baserat på mer än 50000 investeringsbeslut. De många investeringsbesluten görs som svar på kundernas behov som de uppfattas ute i teleområdena. Det är helt klart att servicenivån påverkas av investeringsbesluten men verket anser att det inte på förhand går att bestämt avgöra vilka effekterna kommer att bli. Teleområdenas förutsättningar är olika och begreppet servicenivå är sammansatt av flera komponenter som är inbördes beroende av varandra.

2.3 Servicemål

Vid behandlingen våren 1988 av prop. 1987/88:118 om inriktningen av telepolitiken fastställde riksdagen (TU 28, rskr. 402) att servicemålet för framkomligheten i riksnätet skall vara 98 % i genomsnitt under kontorstid. Målet för leveranstider, den genomsnittliga leveranstiden för ett telefonabonnemang, skall vara högst 17 dagar. Tiden mellan att ett fel anmäls och det avhjälps skall vara i genomsnitt högst 2,1 arbetsdagar. 55 % av felen skall vara avhjälpta inom 8 arbetstimmar.

Televerket strävar efter att vara en ledande leverantör av telekommunikationstjänster. I linje därmed erbjuds den svenska marknaden ett stort utbud av kvalificerade nättjänster för datakommunikation, textkommunikation och bildkommunikation. Leverans- och serviceåtaganden för dessa tjänster regleras normalt i avtal mellan televerket och aktuellt företag. Målet är att dessa åtaganden skall fullföljas till 100 %. Dessa möjligheter som i första hand riktar sig till företagsmarknaden kan givetvis också utnyttjas av vanliga hushållskunder med samma villkor som för företag.

2.4 Produktivitetsutveckling

Televerket har satt som mål att arbetsproduktiviteten skall öka med minst 5 % per år. Arbetsproduktiviteten mäts i omsättning i fast pris per anställd. Utfallet år 1987 var 7 %.

2.5 Taxenivåutveckling

Televerkets mål är att den genomsnittliga prisnivån på verkets publika tjänster långsiktigt skall öka långsammare än konsumentprisindex.

Enligt televerket kommer konkurrensen att inriktas på de marknadssegment där vinstmarginalerna är störst. De långväga samtalen är därför ett för konkurrenter attraktivt område.

Mot denna bakgrund är verkets prisstrategi den följande:

- Avgifterna för lokalsamtal höjs medan avgifterna för rikssamtal sänks med målsättningen att på 90-talet ha tre samtalstaxor för inländsk telefoni, lokal-, när- och fjärrtaxa.
- Avgifterna för internationella samtal sänks.
- Volymrabatt för storkunder.
- De fasta avgifterna för permanenthushåll höjs i relativt långsam takt. Därvid kommer också en enhetlig avgift att införas för samtliga riktnummerområden.
- De fasta avgifterna för företagsabonnemang för telefoni förändras endast i takt med framtida kostnadsförändringar i nätet.
- Avgifterna för förhyrda förbindelser kostnadsanpassas så fort som möjligt.

Verket kommer under perioden att intensifiera arbetet med att anpassa priserna till kostnaderna för enskilda tjänster och att identifiera och eliminera förlustkällor.

Priserna avses alltså i större utsträckning än tidigare baseras på affärsmässiga överväganden.

2.6 Ekonomiskt mål

Enligt av statsmakterna fastställda mål skall soliditeten för televerkskoncernen ha uppnått 65 % år 1992.

Soliditeten, som beräknas som relation mellan eget kapital/verkskapital och totalkapitalet vid slutet av budgetåret, uppgick år 1987 till 61,4 % för televerket och till 56,1 % för hela koncernen.

Det beräknade utfallet för år 1988 för televerkskoncernen är 57,1 %. Prognosen för år 1990 är 59,8 %, för år 1991 62,7 % och för år 1992 65,9 %.

Som grund för sina prognoser har televerket räknat med följande förutsättningar, nämligen att:

- servicemålen och soliditetsmålet skall uppnås,
- televerkets ensamrätt att ansluta kontorsväxlar och myntapparater avskaffas,
- konkurrensen på både nättjänst- och utrustningsområdet ökar,
- teletrafiken beräknas öka med 10 % per år,
- den årliga inflationen under år 1988 och 1989 blir 5 % och under 1990–1992 4 %,
- televerkets årliga pris- och lönenivåökning blir 4 % under perioden,
- låneräntorna blir 11 %,
- televerkets taxehöjningar blir 3 % per år,
- den genomsnittliga produktivitetsökningen (omsättningsökning i fast pris per anställd) uppgår till 6 % per år.

2.7 Televerkets investeringar

Televerket beräknar investeringarna under perioden till ca 25,3 miljarder kr. Investeringarna beräknas fördelas relativt jämnt mellan åren. Merparten avser investeringar i telenätet, drygt 5 miljarder per år.

Jämfört med tidigare år beräknas investeringarna i telestationer bli högre eftersom krav ställs på snabbare utbyggnad av digitala förbindelser i storstadsregionerna. Även investeringar i anläggningar för mobilradio beräknas öka. Trafiktillväxten väntas bli högre än vad som tidigare antagits. Investeringarna i datastationer minskar. Detsamma gäller terminalutrustningar.

2.8 Nätutveckling

Televerkets strategi är att telenätets utbyggnad skall vara marknadsstyrd och i möjlig utsträckning utföras med digital teknik. Kapaciteten byggs ut efter verklig belastning och prognoser för förändringar i bl. a. kundanslutningar och trafik.

Televerkets huvudlinje är att vidareutveckla, marknadsföra och underhålla öppna nättjänster. Inom ramen för de öppna nättjänsterna finns möjlighet att tillgodose efterfrågan på nättjänster för slutna användargrupper. Det kan ske genom att en gemensam teknikbas utnyttjas, t. ex. Centrex, "paket"-förmedlande nät, serviceorganisationer etc. Det är dock en strävan för televerket att genom ökad samtrafik, integration i produk-

tionen och utökad standardisering verka för en öppnare kommunikation som svarar mot aktuella kundbehov.

Koncernen skall också kunna erbjuda överföringskapacitet till konkurrenskraftig hyresnivå.

Teletrafiken har från år 1985 ökat betydligt mer än under tidigare år på 1980-talet. En avgörande orsak är att olika former av datakommunikation ökar med ca 30% per år. Telefontrafikens ökningstakt är relativt sett lägre (ca 5%) men av stor omfattning i absoluta tal. Trafiken beräknas fortsätta öka kraftigt under de närmaste åren. Totalt beräknas trafiken i det gemensamma nätet växa med 10% per år under perioden fram t. o. m. år 1992.

I november 1987 invigdes i Sverige som första land i världen ett rikstäckande digitalt kopplat höghastighetsnät. Därmed togs ett viktigt steg mot ISDN som står för Integrated Services Digital Network, vilket betyder tjänsteintegrerat digitalt nät. Detta innebär att flera tjänster erbjuds via en och samma anslutning. Idag har varje tjänst sin anslutning.

Under treårsperioden kommer större delen av ett rikstäckande fiberoptiskt långdistansnät att installeras. Detta ger bl. a. förutsättningar för höjd driftsäkerhet i form av ökad reservkapacitet i kombination med automatisk digital gruppomkoppling. Man har påbörjat studier för införande av radiolänksystem med 565 Mbit/s. För den internationella trafiken kommer tillkomsten av nya fiberoptiska sjökablar att ge kraftiga kapacitetstillskott både för interkontinentala och europeiska relationer. Satelliter kommer dock även fortsättningsvis att användas för att överföra viss del av trafiken.

En planerad utbyggnad med AXE, upp till 350000 nummer per år, ger en fortsatt hög moderniseringstakt under perioden.

Det digitala systemet kommer i ökad utsträckning att introduceras i det lokala nätet under perioden för att möta väntade kundkrav på olika former av digital kommunikation via det allmänna telenätet.

Den ökande konkurrensen för nättjänster gör sig i första hand gällande i tätorter. Om televerket skall vara konkurrenskraftigt i dessa områden kan glesbygdsnätet i framtiden inte subventioneras i samma omfattning från de intäkter som genereras i tätorter. Därför måste både billigare och effektivare lösningar av nätutbyggnaden utnyttjas i glesbygd.

Forskningsinsatserna beträffande nätutveckling kommer att inriktas på optosystem, framtida kopplingssystem och nätarkitekturer, trafikteori och nätoptimering samt tillämpning av nya metoder och teknologier i drift och underhåll.

2.9 Televerkets tjänster

Telefontätheten i Sverige ligger enligt internationell statistik högre än i något annat land och sedan lång tid tillbaka intar Sverige en tätplats när det gäller antalet anslutningar till telefonstationer. Den höga telefonanslutningen är betydelsefull när det gäller att tillgodose det växande behovet av data- och textkommunikation. Sverige har också fler dataanslutningar per innevånare än i något annat land i Europa.

Televerkets affärsstrategi vad gäller verkets tjänster är följande:

- att erbjuda en väl definierad telefonnätjänst till hushållen i hela landet på ett enhetligt sätt samt till ett lågt och enhetligt pris med god service,
- att i konkurrens erbjuda svenskt näringsliv och förvaltning ett heltäckande utbud av nationella och internationella telekommunikationstjänster, med en av marknaden efterfrågad kvalitet, på kommersiella villkor,
- att i konkurrens erbjuda kontorsväxlar, fastighetsnät, lokala nät samt kommunikationsinriktade terminaler (telefoner, fax, PC),
- att erbjuda marknadens bästa tekniska service och driftövervakning inom telekommunikationsområdet,
- att tillhandahålla och verka för utvecklandet av öppna och standardiserade telekommunikationstjänster,
- att samverka med andra aktörer på telekommunikationsmarknaden för att skapa bred uppslutning kring televerkets nättjänstlösningar.

Under planeringsperioden bedömer televerket att den svenska telekommunikationsmarknaden helt kommer att öppnas för konkurrens. Detta innebär snabbt växande konkurrens på produkter, fastighetsnät, service och nättjänster. Ett antal operatörer på nättjänstmarknaden bygger för närvarande upp en position på marknaden.

Televerkets primära utbud av tjänster består av:

- öppna och företagsinterna nättjänster,
- kommunikationssystem (kontorsväxlar, fastighetsnät inkl. lokalnät),
- service (drift, felavhjälpning, utbildning, etc.),
- personliga tjänster.

Personliga tjänster erbjuds dels som stödtjänster till automatiska nättjänster, dels som rent kommersiella tjänster, exempelvis passningstjänster, väckning etc. Televerket anser att denna personliga service är ett viktigt komplement till övriga tjänster som erbjuds av marknaden.

Televerket har även ett utbud av:

- jackningsbara terminaler,
- nummerinformation,
- offentliga telekommunikationer.

Lättheten att telefonera i Sverige har fört med sig stora krav på möjligheten att ringa även utanför hemmet och arbetsplatsen. Televerket har för detta ändamål 42 500 telefonautomater varav 16 000 är tjänsteautomater och 26 500 är abonnerade. År 1987 omsattes 170 milj. kr. Verksamheten går f. n. med förlust. Verkets mål är att verksamheten skall bära sina kostnader men inte nödvändigtvis ge något överskott. Under planeringsperioden kommer ca 20 000 automater att förnyas.

ISDN erbjuder höga överföringshastigheter och "intelligenta" funktioner för ljud, data och bild. Ett fältprov med ISDN startar i början av år 1989 och beräknas vara avslutat 1990. Samtrafik med andra nät och med Danmark ingår i provet. Definitiv ställning till den kommersiella utbyggnaden av ISDN tas efter det att fältprovet har utvärderats. Den kommersiella introduktionen blir beroende av en avvägning mellan efterfrågan och televerkets kostnader. Introduktionen är vidare tidsmässigt beroende av det arbete som bedrivs inom de internationella standardiseringskommissionerna.

Televerket erbjuder ett av världens bredaste sortiment av tjänster för datakommunikation. Med den komplettering av tjänsteutbudet som nu skett kan så gott som alla kunders behov av datakommunikation tillgodoses.

Datel står för datatrafik såväl via uppringda förbindelser i telefonnätet som via fast uppkopplade förbindelser. Datel är den volymmässigt största datakommunikationstjänsten med en stark tillväxt under år 1987.

Datex är världens största datanät. Utvecklingen har utgått från knappt 900 anslutningar år 1981 till närmare 28000 vid utgången av år 1987. Datextjänsten är byggd speciellt för datatrafik med krav på mycket goda egenskaper avseende kvalitet, säkerhet och tillgänglighet. Tjänsten är lätt att skräddarsy efter kundbehov. Samverkande tjänster finns inom Norden och i Västtyskland.

Datapak innebär en "paketförmedling" som bl. a. ger möjlighet att kommunicera mellan utrustningar som arbetar med olika dataöverföringshastigheter. Datapaktjänsten kan samverka med över 70 länder. Antalet abonnenter var i slutet av år 1987 2 100 st.

Videotex har en fortsatt positiv utveckling. Trafiktillväxten var under år 1987 67% och antalet anslutningar ökade med 35%.

Det nordiska mobiltelefonsystemet NMT har rönt stor internationell uppmärksamhet. Arbete pågår för att skapa ett gemensamt europeiskt mobiltelefonsystem för 1990-talet. Vid utgången av år 1987 hade NMT-systemet 160000 kunder i Sverige och i hela Norden ca 432000. Systemet expanderar kraftigt.

Kabel-TV-verksamhet bedrivs i en särskild division. Televerkets långsiktiga inriktning syftar till att distributionen successivt skall integreras med distributionssystem för många andra tjänster i ett bredbandigt nät fram till kunderna. Prognoserna pekar på att ca 800000 hushåll, spridda över hela landet, kan vara anslutna år 1990. Investeringarna för televerkets del motsvarar enbart några procent av de totala nätinvesteringarna.

2.10 Televerkets bolag

Teleinvest AB är ett av televerket helägt moderbolag till övriga bolag inom televerkskoncernen. Inom Teleinvest AB finns vissa servicefunktioner för verket som exempelvis fastighetsförvaltning. Företagen är grupperade i fem affärsområden. Dessa är säljrelaterad verksamhet, speciella nättjänster, industri, programvara/hjälpmedel samt konsultverksamhet. I gruppen fanns den 30 juni 1988 nio helägda dotterbolag, ett antal hel- eller delägda dotterdotterbolag samt delägda bolag.

Målet för Teleinvestgruppen är att marknadsföra och underhålla möjligheter till telekommunikation. Verksamheten skall bedrivas på sunt affärsmässig basis med tillfredsställande lönsamhet.

Ett viktigt mål under perioden är att försöka utveckla Teleinvestgruppens kundsida. De företag som hitintills haft televerket som praktiskt taget enda kund bör i flertalet fall aktivt arbeta med en breddning av kundbasen för att få en bredare närkontakt med marknadsutvecklingen inom verksamhetsområdet.

Under år 1987 lades tonvikten på att vidareutveckla affärsområdet speciella nättjänster. Därmed avses tjänster som stimulerar utnyttjandet av telenätet. Inom detta affärssegment finns två helägda dotterbolag Teledelta och Telelarm samt det delägda bolaget Scandinavian Telecommunication Services (STS). STS ägs av de fem nordiska länderna och erbjuder globala telenät till nordiska företag för deras behov av data- och meddelandetrafik.

Av omsättningen inom Teleinvest AB svarade Teli AB under år 1987 för ca 38 %. Teli AB utvecklar och tillverkar produkter och system som stöder televerkskoncernens ambitioner att vara ledande på den svenska marknaden. Produkterna är emellertid starkt konkurrensutsatta och lönsamheten under år 1988 har inte varit tillfredsställande. Under året har därför ett rationaliseringsprogram gåtts igenom för att anpassa kostnader och organisation till rådande marknadsförutsättningar.

Under år 1987 uppgick investeringarna i Teleinvestgruppen till ca 2 miljarder kr. Under perioden beräknas investeringarna till ca 1 miljard kr. per år.

3. Föredragandens överväganden

3.1 Inriktning av televerkets verksamhet

Riksdagen behandlade under våren 1988 frågan om inriktningen av telepolitiken (prop. 1987/88:118, TU 28, rskr. 402). Då analyserades även inriktningen av televerkets verksamhet. Under perioden 1988–1991 skall verksamheten inriktas på

- en fortsatt koncentration på nätutveckling och nättjänster,
- effektivisering och behovsanpassning av investeringarna,
- åtgärder för att möta en ökande konkurrens,
- en ökad kostnadsanpassning av avgifterna som delvis får ske selektivt.

De insatser som kommer att göras baseras på ett åtgärdsprogram, Kraftsamling 90, som verket arbetat fram. I det ingår bl. a. förbättrad investeringsstyrning för att bromsa kapitalkostnaderna och en effektivisering av säljorganisationen.

I den treårsplan som nu föreligger har verket fullföljt de intentioner som lagts fast. Jag anser inte att det finns anledning att nu föreslå någon förändring av den generella inriktningen utan vill understryka vikten av att verket ges möjlighet att med konsekvens och kraft fullfölja arbetet.

I viss utsträckning kommer dock förutsättningarna att förändras genom att verksamheten blir allt mer konkurrensutsatt. I enlighet med av statsmakterna fattade beslut kommer det s. k. anslutningsmonopolet att helt ha upphävts under år 1989. Televerket har dock ännu en helt dominerande ställning vad gäller olika nättjänster. Detta ställer också krav på verket vad gäller speciellt hänsynstagande till vissa kundkategorier. Hur detta närmare skall utformas prövas av post- och teleutredningen. Utredningens förslag och den vidare behandlingen av dessa kan komma att medföra vissa förändringar av verkets förutsättningar för verksamheten under treårspe-

rioden. Jag återkommer till regeringen med förslag i dessa avseenden när utredningsresultatet föreligger.

Ny teknik införs fortlöpande för telekommunikationer. Den nya tekniken medför också ökade möjligheter för utomstående företag att konkurrera med verket med vissa nättjänster. Jag vill erinra om att statsmakterna tidigare förutsatt att konkurrensutsatt verksamhet antingen skall bedrivas inom televerket med stringent genomförd särredovisning eller bedrivas i bolagsform.

Verket kommer även framgent att ha en helt dominerande ställning men kan troligen behöva göra justeringar av verksamheten för att anpassa sig till en mer konkurrensutsatt tillvaro. Bland annat kommer vissa prisstrukturer att behöva förändras.

Jag anser att konkurrens inom telekommunikationerna kan vara till gagn för samhället. Som jag framhöll i propositionen om inriktningen av telepolitiken är konkurrensen inget självändamål utan ett medel för att uppnå högre effektivitet i produktionen av teletjänster och större valfrihet för konsumenterna. Jag anser det därför nödvändigt att verket inom vissa ramar ges frihet att fortlöpande anpassa service m. m. till en eventuellt förändrad situation.

3.2 Servicemål

Som jag anfört under Postväsende har den översyn av treårsplanesystemet som pågår inom regeringskansliet i ett första steg lett till att statsmakternas styrning av post- och televerken bör formuleras i något ändrade termer. Syftet härmed är att tydliggöra sambanden mellan de olika styrinstrumenten. Fortsättningsvis bör synsättet vara att målen läggs fast samtidigt som vissa restriktioner eller krav på verksamheten anges.

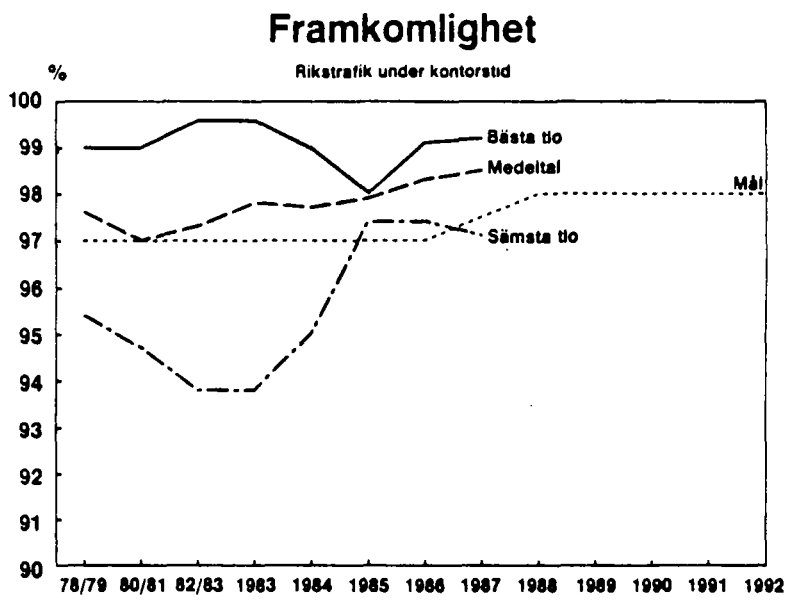
Enligt den av statsmakterna fastlagda telepolitiken skall telesystemet utformas så att det ger god tillgänglighet och service för grundläggande telekommunikationer. Detta bör ses som televerkets primära mål och bas för verksamheten. Med andra ord är det vad verket måste åstadkomma inom de ramar som statsmakterna fastställer i form av högsta godtagbara prishöjningar och lägsta accepterade soliditet. Den reala avkastningen på kapital som investeras i televerkets verksamhet skall på lång sikt i genomsnitt vara ungefär lika hög som på kapitalinvesteringar i andra verksamheter. Statsmakterna kräver vidare att verksamheten skall "gå ihop" ekonomiskt och lämna viss ränta på statskapitalet och statslånet. Dessutom bör statsmakterna ta ställning till de övergripande strategier som televerket tillämpar för sina investeringar. Jag återkommer något till detta i det följande.

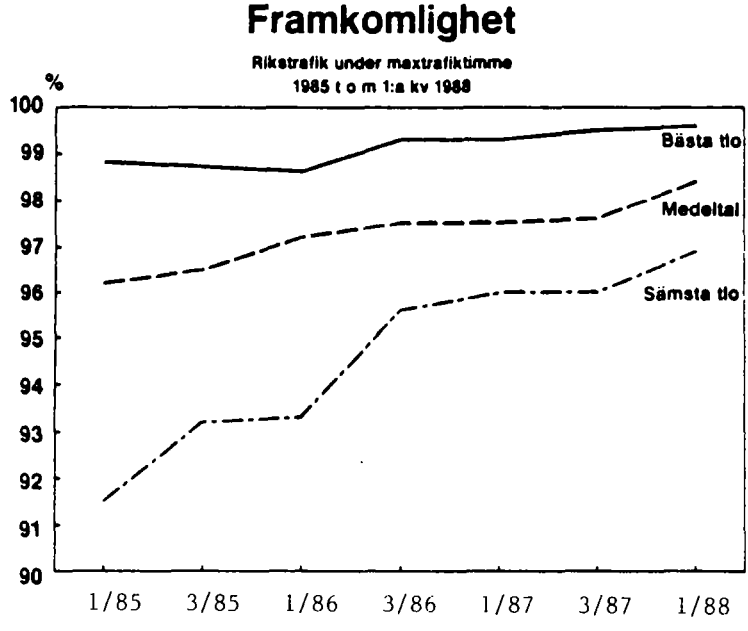
Även om staten genom televerket givetvis skall kunna erbjuda även andra telekommunikationer är det inte möjligt eller lämpligt att staten tar ett övergripande ansvar annat än för de grundläggande kommunikationerna.

Jag anser därför att regering och riksdag primärt bör behandla servicemål för de grundläggande telekommunikationerna. De viktigaste service-

målen är mått på framkomlighet och tillförlitlighet i telefonnätet samt leveranstider och underhåll för anslutningar.

Den nuvarande framkomligheten framgår av fig.

Målet för framkomligheten fastställdes av riksdagen våren 1988 (prop. 1987/88:118, TU 28, rskr. 402) till i genomsnitt minst 98% från och med år 1988. Under år 1987 var målet 97,5%. Av figurerna framgår att målet överträffades under år 1987. Ett teleområde har dock inte uppnått fullt så goda resultat. De avsevärda investeringar och insatser för förbättrad nätövervakning som genomförts under senare år har lett till successivt bättre framkomlighet. Jag anser det angeläget att resurserna under treårsperioden inriktas på att uppnå målet för framkomlighet i samtliga teleområden.

Enligt de av riksdagen fastställda målen för felavhjälpning skall minst 55% av felen vara åtgärdade inom 8 arbetstimmar helgfri måndag till fredag. I genomsnitt skall ett fel vara åtgärdat inom högst 2,1 arbetsdagar. Även det målet har uppnåtts under år 1987.

Den genomsnittliga leveranstiden för en anslutning till telefonnätet är 17 dagar vilket överensstämmer med målet.

Jag anser inte att det finns skäl att nu föreslå någon ändring i målen. Den nuvarande målsättningen synes vara väl förenlig med kundernas krav och en höjning kan knappast anses vara ekonomiskt försvarbar.

3.3 Investeringar

För att fortlöpande kunna uppfylla servicemålen samt följa med den tekniska utvecklingen inom teleområdet är televerkets årliga investeringar mycket omfattande, ca 7,5 miljarder kr., och verket är därmed en av vårt lands största investerare. Med hänsyn till den belastning på kapitalmarknaden som detta utgör och investeringarnas betydelse för verkets service och ekonomiska resultat är det ytterst viktigt att verket har en effektiv styrning av sina investeringar. Verket har också som en betydelsefull del av sitt strategiprogram Kraftsamling 90 en förbättrad investeringsstyrning.

I riksdagens beslut om inriktningen av telepolitiken underströks vikten av att medborgarna, näringslivet och den offentliga förvaltningen i landets olika delar erbjuds tillfredsställande telekommunikationer till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Med hänsyn härtill är det angeläget att verket planerar omfattningen och inriktningen på sina investeringar så att ett optimalt ekonomiskt resultat erhålls med bibehållen servicenivå. Verkets målsättning med investeringarna är att öka intäkterna och begränsa kapitalkostnaderna. Investeringarna styrs bl. a. av förväntade förändringar av efterfrågan på verkets tjänster. För den förevarande treårsperioden har detta föranlett verket att beräkna en höjning av investeringarna på telestationer i och med krav på snabbare utbyggnad av digitala förbindelser i storstadsregionerna. Vidare kommer investeringarna i anläggningar för mobil radio att öka med anledning av en beräknad större trafiktillväxt.

I televerkets högtekniska verksamhet är investeringsunderlaget naturligen mycket tekniskt baserat. Jag anser det därför inte möjligt eller lämpligt att regering och riksdag fortlöpande tar ställning till investeringarna. Jag anser dock att statsmakterna med lämpliga mellanrum bör ta ställning till strategin bakom investeringsbesluten för att kunna bedöma hur planerade investeringar påverkar verkets service- och verksamhetsinriktning samt deras effekter på verksamhetens ekonomi. Inom regeringskansliet har

vidare inletts ett arbete med att analysera hur samhällsekonomiska bedömningar bör komma in i investeringsprocessen. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till former för statsmakternas behandling av televerkets investeringar.

3.4 Pris

Sett över en längre period har telefontaxorna utvecklats långsammare än konsumentprisindex och ligger internationellt sett på en mycket låg nivå. En orsak till den gynnsamma prisutvecklingen är att produktivitetsutvecklingen varit god. Arbetsproduktiviteten ökade under år 1987 med 7%, definierad som omsättningsökning i fast pris per anställd. Under den senaste femårsperioden uppgick den genomsnittliga produktivitetsökningen till 6%. Motsvarande ökning beräknas för förevarande treårsperiod. En orsak till den gynnsamma utvecklingen är den nya tekniken som innebär mindre krav på arbetsinsatser. Det är angeläget att produktiviteten kan öka även fortsättningsvis.

Dagens taxor följer inte kostnaderna för de olika tjänsterna. Detta förhållande är förenat med regionalpolitiska och samhällsekonomiska nackdelar. Vidare kommer utvecklingsmöjligheterna inom telekommunikationsområdet att medföra en ökad konkurrens. Mot den bakgrunden har riksdagen våren 1987 godkänt en taxeomläggning som innebär att televerket ges möjlighet att successivt anpassa sina taxor till vad som är affärsmässigt inom ramen för de krav som ställs på service, regional balans och sociala hänsyn. Den ram som därvid skall gälla bereds för närvarande i den tidigare nämnda utredningen.

Den genomsnittliga prishöjningen beräknas bli ca 3% per år. Jag anser att en sådan prisutveckling bör kunna accepteras. Inom ramen för arbetet med översyn av treårsplanesystemet analyseras närmare hur prisinstrumentet bör användas i statsmakternas styrning.

3.5 Soliditet

Soliditet definieras här som det egna kapitalet, verkskapitalet, satt i relation till totalkapitalet vid slutet av budgetåret.

Statsmakterna har beslutat (prop. 1987/88:118, TU 28, rskr. 402) att televerkskoncernen år 1992 skall ha en soliditet på minst 65%. När detta lades fast noterades dock att det pågick en översyn av avskrivningstiderna för verkets anläggningstillgångar. Med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen ansåg verket det nödvändigt att i viss omfattning korta avskrivningstiderna. Det sades att översynen kan komma att leda till en sänkning av den redovisade soliditeten. I sin treårsplan beräknar verket att den fastlagda soliditeten ändå skall kunna uppnås år 1992. Beräkningen av soliditeten bygger på antagandet om en gynnsam ekonomisk utveckling. Vissa faktorer såsom löne- och prisutvecklingen är dock svåra att prognosticera så pass lång tid i förväg. Det finns därför osäkerhetsmoment som måste få beaktas.

En hög soliditet är eftersträvansvärd eftersom den minskar verkets

beroende av förändringar i upplåningsmöjligheter och räntor över vilka verket inte har kontroll. Verket har också med en hög soliditet bättre möjligheter att möta resultatförsämringar. Det finns ingen anledning att nu revidera soliditetskravet.

3.6 Teleinvestgruppen

Televerkets styrelse har numera fått uttryckligt ansvar även för bolagssektorn. Detta understryker vikten av att verk och bolag ses som en sammanhållen koncern. Det är då också viktigt att bolagssektorn utvecklas i enlighet med de riktlinjer som statsmakterna fastställt för televerkets verksamhet. Det finns anledning att inför kommande treårsplan fördjupa diskussionen av den strategi som bör gälla för utvecklingen av bolagssfären och jag avser att återkomma till regeringen med förslag till bland annat soliditetskrav för bolagssektorn.

3.7 Statens telenämnd

Riksdagen har (prop. 1987/88:118, TU 28, rskr. 402) beslutat att en ny myndighet – statens telenämnd (STN) – skall inrättas och ta över vissa av televerkets uppgifter. Enligt propositionen bör STN:s verksamhet finansieras med avgifter. En arbetsgrupp inom regeringskansliet med företrädare för televerket, användare, leverantörer av teleutrustning, standardiseringskommissionen och berörda myndigheter har till uppgift att precisera telenämndens uppgifter. Jag kommer, sedan arbetsgruppen slutfört sitt arbete, att föreslå regeringen att till riksdagen anmäla från vilken tidpunkt STN skall börja verka samt nämndens organisation. De anslagstekniska frågorna kommer då att underställas riksdagen.

4. Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag förordat om inriktningen av televerkets verksamhet under perioden 1990–1992,
2. godkänna de servicemål och ramar som jag har förordat för televerkets verksamhet under perioden 1990–1992.

H. Kollektivtrafik m. m.

H 1. Transportrådet

1987/88	Utgift	27 479 000
1988/89	Anslag	19 225 000
1989/90	Förslag	24 210 000

Transportrådet (TPR) har enligt sin instruktion (SFS 1988:1179) uppgifter inom i huvudsak följande områden

- trafikplanering
- energihushållning inom transportområdet
- handikappanpassning av kollektiva färdmedel
- civil transportverksamhet under kriser och krig
- riksfärdtjänsten
- statlig upphandling av viss persontrafik på järnväg
- regionalpolitiskt transportstöd
- yrkestrafik och internationell vägtrafik
- ransonering av drivmedel

TPR leds av en styrelse som består av högst åtta personer, generaldirektören medräknad. Vid transportrådet finns två rådgivande delegationer, en för beredskapsfrågor och en för handikappfrågor samt en nämnd för yrkestrafikfrågor.

TPR:s anslagsframställning

Grunden för TPR:s verksamhet är de allmänna trafikpolitiska riktlinjerna. Det övergripande målet för trafikpolitiken innebär att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Det övergripande trafikpolitiska målet har indelats i delmål som gäller tillgänglighet, effektivitet, säkerhet och regional balans samt att god miljö och hushållning med naturresurser främjas i arbetet med trafik och transporter.

Trafikpolitikens inriktning skall präglas av valfrihet för konsumenterna, mindre detaljreglering, viss decentralisering samt av att konkurrens mellan olika trafikutövare och transportlösningar främjas. Samtidigt skall möjligheterna till samverkan mellan olika trafikgrenar och transportmedel tas till vara. Samhället kommer även i framtiden att ha huvudansvaret för transportinfrastrukturen.

För TPR:s verksamhet innebär trafikpolitikens inriktning att givna regelsystem skall tillämpas så att riktiga och snabba beslut kan fattas i enlighet med de trafikpolitiska intentionerna, men också med iakttagande av ett väl avvägt brukarinflytande. I detta ligger också att undvika onödig byråkrati och ge en god service till allmänheten.

För TPR innebär *huvudförslaget* en besparing på 870 000 kr. under perioden 1989/90–1991/92. TPR föreslår följande besparingsåtgärder

- en tjänst på generaldirektörens sekretariat återbesätts inte vid vakans (270 000 kr.) budgetåret 1990/91

- en tjänst vid yrkestrafiksektionen dras in budgetåret 1991/92 (220000 kr.)
- en tjänst vid planeringsenheten som för närvarande är omplacerad återbesätts inte vid vakans (220000 kr.) budgetåret 1991/92
- förändringar av aktiviteter inom energihushållningsområdet budgetåret 1991/92 (160000 kr.).

TPR anför i sin anslagsframställning att 1988 års trafikpolitiska beslut för TPR:s vidkommande medför förändringar på en rad punkter jämfört med hittillsvarande arbetsuppgifter och att detta kommer att påverka medelsbehovet redan följande budgetår. TPR:s begäran om medelsförstärkningar kan sammanfattas enligt följande.

1. TPR begär 500000 kr. för att utveckla sitt stöd till länsstyrelsernas trafikplanering. TPR föreslår att 500000 kr. överförs till rådet från anslaget C 4. Industriverket under tolfte huvudtiteln för detta ändamål.

2. För vidareutveckling av rådets prognoser för person- och godstransporter yrkar TPR 300000 kr. för att kunna anlita externa konsulter för analysarbete m. m.

3. TPR anser att statistik- och prognossektionen behöver förstärkas med en handläggartjänst för att kunna uppfylla de ökade krav som ställs på underlagsmaterial för trafikplanering. Kostnaden beräknas till 210000 kr.

4. TPR hemställer om ytterligare 400000 kr. till information om energihushållning.

5. För åtgärder inom den civila delen av totalförsvaret yrkar TPR 4860000 kr., varav merparten (3600000 kr.) avser anskaffning av nödvändig skyddsmateriel för landsvägstransporter. Vidare planeras utveckling av ransoneringssystemet med hänsyn till kontokortsanvändning, förstärkning av ledningsorganisation, utbildning av personal vid CB och länsstyrelserna, underhåll av radioutrustning, specialbearbetning av fordonsstatistik, testkörning av bilregistret samt datalistor med fordonsuppgifter.

Föredragandens överväganden

Som framgått tidigare är TPR:s arbetsuppgifter av skiftande karaktär och utförs inom skilda områden. Detta innebär att rådets verksamhet successivt förändras.

Riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988 innebär omfattande ändringar av TPR:s uppgifter. Beslutet innebär både ökade och minskade uppgifter. Förändringarna kan sägas ske inom i huvudsak följande fem sakområden:

- yrkestrafiklagstiftning
- handikappanpassning av färdmedel och terminaler inom den kollektiva trafiken
- statsbidrag till vissa investeringar som rör kollektiv persontrafik
- upphandling av interregional persontrafik på järnväg
- förhandlingar om avtal för ersättning till trafikhuvudmännen för övertagande av viss persontrafik på järnväg.

I budgetpropositionen år 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 8) anmälde jag att jag hade för avsikt att återkomma till regeringen med förslag om en

översyn av resursfördelningen till transportrådets olika arbetsområden. I sitt trafikpolitiska beslut förutsatte riksdagen att regeringen vid sin aviserade översyn skulle beakta de förändringar av TPR:s verksamhet som blev resultatet av riksdagens olika beslut med anledning av den trafikpolitiska propositionen.

Mot denna bakgrund har regeringen den 15 december 1988 beslutat tillkalla en särskild utredare (Dir. 1988:70) för att se över transportrådets verksamhet. Förutom de förändringar som riksdagens trafikpolitiska beslut inneburit för TPR bör gränsdragningen gentemot närbesläktade uppgifter hos andra myndigheter ses över. Utredaren skall redovisa sina överväganden och förslag senast den 31 januari 1990.

Jag anser att TPR:s förslag till fördelning av besparingar på budgetår i enlighet med huvudförslaget bör kunna accepteras. Detta innebär att ingen reducering görs av TPR:s anslag H 1. under det kommande budgetåret.

TPR är funktionsansvarig myndighet för transporter inom totalförsvarets civila del. Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet godtar jag TPR:s medelsberäkning på 4 860 000 kr.

Som tidigare framgått för TPR i sin anslagsframställning fram en rad yrkanden om anslagsförstärkningar under det kommande budgetåret. Enligt min bedömning bör, i avvaktan på resultatet av översynsarbetet, inga förändringar utöver ovanstående göras i fråga om medelstilldelningen till TPR. Jag avstyrker därmed TPR:s yrkanden i övrigt.

Pris- och löneomräkningen beräknar jag för TPR:s del till 1 610 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat dels att tjänstebrevsrätten föreslås upphöra för TPR fr. o. m. den 1 juli 1989, dels förslaget om upplösning av RC-organisationen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Transportrådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 24 210 000 kr.

H 2. Transportstöd för Norrland m. m.

1987/88	Utgift	242 524 000
1988/89	Anslag	257 300 000
1989/90	Förslag	297 800 000

Från anslaget ges stöd för att utveckla näringslivet i de norra delarna av landet genom bidrag till godstransporter och persontransporter samt till datakommunikation.

Godstransportstödet är ett fraktbidrag i efterskott till företag. Bidrag lämnas för järnvägs- och landsvägstransporter i yrkesmässig trafik. Det gäller transporter av dels varor som förädlats inom stödområdet till hel- eller halvfabrikat samt vissa jordbruks- och livsmedelsprodukter som härrör från stödområdet, dels råvaror och halvfabrikat som anskaffats av

företag i stödområdet inom vissa bestämda näringsgrenar. Särskilda regler gäller för transporter till hamnar och som sedan skall gå vidare med lastfartyg.

Godstransportstödet lämnas med 10 till 50% av nettofraktkostnaden beroende på transportsträckans längd och avsändningsortens belägenhet inom stödområdet.

Persontransportstödet omfattar tjänsteresor med flyg och järnväg för personal anställd vid industriföretag med arbetsställe inom stödområdet. Företagets produktion skall vara sådan att den är berättigad till godstransportstöd eller vara inriktad på uppdragsverksamhet av datateknisk och teknisk natur samt vissa former av ekonomisk uppdragsverksamhet. Stöd lämnas med viss procent av reskostnaden beroende på var inom stödområdet företaget är beläget.

Datastödet möjliggör kraftigt reducerade kostnader för datakommunikation med malmfälten.

TPR:s anslagsframställning

Bidragsbehovet för *godstransportstödet* beror dels på de stödberättigade transporternas omfattning, dels på de taxor som de större transportföretagen tillämpar för sina tjänster. Volymförändringar i transportstödet följer i stort konjunkturutvecklingen för svensk industri och på vissa av de större exportmarknaderna. Ökningstakten i fråga om transportstödets omfattning har därför varierat mellan åren.

Med utgångspunkt från de senaste årens utveckling av godstransportstödet samt från beräknade volym- och fraktprisökningar på 3 respektive 10% beräknas behovet av godstransportstöd uppgå till 286,8 milj. kr.

Reglerna för *persontransportstöd* har under innevarande budgetår utvidgats till att omfatta fler delbranscher inom s. k. uppdragsverksamhet. Vidare har långväga anslutningsresor med flyg eller järnväg till utrikesavgångar blivit stödberättigade. För budgetåret 1988/89 finns 13,6 milj. kr. anslagna till persontransportstödet, vilket TPR anser vara ett belopp som är rimligt för att på ett tillfredsställande sätt stödja det norrländska näringslivets behov av nödvändiga affärskontakter.

Med hänsyn till att det under budgetåret 1987/88 endast utbetalades 7,3 milj. kr. i persontransportstöd och med beaktande av att genomförda regeländringar ännu inte helt slagit igenom, beräknar TPR medelsbehovet till 10 milj. kr. TPR anser att persontransportstödet, liksom godstransportstödet, bör anvisas som förslagsanslag då det är bidragsreglerna som styr medelsförbrukningen.

Till följd av riksdagens regionalpolitiska beslut år 1985, bedrivs en treårig försöksverksamhet med stöd till *datakommunikation* med malmfälten. Försöksverksamheten påbörjades den 1 januari 1986 och skall utvärderas efter bidragsåret 1988. TPR räknar dock med att stödet kommer att lämnas även efter den treåriga försöksperiodens utgång. TPR yrkar därmed att 1 milj. kr. skall anvisas även för det kommande budgetåret.

Fördragandens överväganden

Riksrevisionsverket (RRV) har granskat TPR:s hantering av transportstödet. RRV konstaterade att transportstödet är en väl etablerad stödform och att TPR:s hantering av detta stöd successivt förbättrats och förenklats både för företagen och TPR. Vidare har produktiviteten i TPR:s granskningsarbete ökat.

Jag vill i detta sammanhang nämna den utredning om regionalpolitikens inriktning m. m. (Dir. 1987:4) som för närvarande pågår. I direktiven för översynen av TPR:s verksamhet anges att utredningsmannen i fråga om de transportstöd som handläggs av TPR bör samråda med den regionalpolitiska utredningen.

Jag beräknar i likhet med TPR att medelsbehovet för transportstöd för Norrland m. m. uppgår till 297 800 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Transportstöd för Norrland m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 297 800 000 kr.

H 3. Riksfärdtjänst

1989/90 Förslag 62 400 000*

* Utbrutet anslag.

Från anslaget ges stöd till riksfärdtjänst. Syftet med riksfärdtjänsten är att ge svårt handikappade möjlighet att göra längre resor inom landet till normala kostnader. Berättigade till riksfärdtjänst är personer som på grund av sitt handikapp och brist på tillgängliga trafikmedel måste resa på ett dyrare sätt än normalt.

Riksfärdtjänstresor kan ske med flyg, tåg, taxibil eller med specialfordon till ett pris som motsvarar kostnaden för att åka andra klass tåg. I vissa fall kan även ledsagare medfölja.

TPR:s anslagsframställning

Enligt TPR:s prognoser beräknas antalet nytillkommande resenärer med riksfärdtjänsten öka med drygt 4 % samtidigt som antalet resor stiger med 7 %. Detta innebär att 21 200 resenärer förväntas göra totalt 41 100 resor under budgetåret 1989/90. Det statliga bidraget beräknas uppgå till 1 761 kr. per resa.

TPR har under år 1988 slutfört det uppdrag som rådet haft från regeringen att utreda riksfärdtjänstens framtida utformning.

Enligt TPR:s bedömning uppfyller dagens utformning av riksfärdtjänsten målet att ge svårt handikappade möjlighet att göra längre resor till normala kostnader. Det finns dock en hel del brister i dagens system.

Handikapporganisationerna anser att riksfärdtjänsten är byråkratisk och krånglig för resenärerna. Vidare är systemet svårt att tillämpa för kommunerna, som skall pröva ansökningar och besluta om tillstånd för riksfärdtjänst.

I sin redovisning av utredningsuppdraget angående riksfärdtjänsten har TPR redovisat en rad åtgärdsförslag som i första hand syftar till att förenkla systemet utan att driva upp kostnaderna.

Föredragandens överväganden

TPR:s förslag till framtida utformning av riksfärdtjänsten har nyligen remissbehandlats. Beredningsarbete pågår för närvarande inom regeringskansliet och ambitionen är att en proposition skall kunna föreläggas riksdagen under våren 1989.

Anslaget för riksfärdtjänsten kommer att behandlas i den nämnda propositionen. Jag föreslår därför att anslaget tills vidare förs upp med oförändrat belopp, dvs. 62 400 000 kr.

Jag vill i detta sammanhang nämna att frågan om hur transporter för gamla, handikappade och sjuka skall kunna effektiviseras bereds inom regeringskansliet. Detta arbete kan ses som en förberedelse till en eventuell proposition om dessa frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Riksfärdtjänst* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 62 400 000 kr.

H 4. Ersättning till lokal och regional kollektiv persontrafik

1987/88	Utgift	117 224 000
1988/89	Anslag	49 000 000
1989/90	Förslag	34 000 000

Fr. o. m. innevarande budgetår har de statliga stöd som tidigare utgick till kollektivtrafik, skärgårdstrafik samt till fjällflygtrafik avvecklats. Från anslaget ges nu ett särskilt statsbidrag under fem år till sådan trafik som ersätter nedlagd järnvägstrafik. Statsbidraget är under avveckling och kommer att upphöra efter utgången av budgetåret 1990/91.

TPR:s anslagsframställning

För det kommande budgetåret beräknas anslagsbehovet minska från 49 milj. kr. budgetåret 1988/89 till 34 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag godtar TPR:s beräkning och föreslår att 34 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för lokal och regional kollektiv persontrafik* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 34 000 000 kr.

H 5. Kostnader för visst värderingsförfarande

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget betalas kostnaderna för buss- och taxivärderingsnämndens verksamhet. Nämnden prövar frågor om inlösen av trafikrörelser enligt 5 § lagen (1985:449) om rätt att driva viss linjetrafik. Vidare prövar nämnden enligt övergångsbestämmelserna till yrkestrafiklagen (1988:263) frågor om inlösen med anledning av återkallelser enligt 3 kap. 7 § gamla yrkestrafiklagen (1979:559) före utgången av år 1988.

Nämnden består av tre ledamöter med ersättare som samtliga utses av regeringen. Nämndens kostnader förskotteras av staten och belastar slutligen den inlösenskyldige genom utdebitering efter varje värdering. TPR svarar för nämndens kanslifunktion.

TPR:s anslagsframställning

TPR förordar att anslagsbeloppet under nästa budgetår förblir oförändrat med 1 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag ansluter mig till TPR:s bedömning och föreslår att anslaget under nästa budgetår förs upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för visst värderingsförfarande* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 6. Köp av interregional persontrafik på järnväg

1988/89 Anslag 274 000 000
1989/90 Förslag 583 800 000

Under anslaget finansieras statens köp av viss interregional trafik på stomnätet, inlandsbanan och malmbanan samt omkostnadspålägg för trafikhuvudmännens köp av tågtrafik på länsjärnvägarna i enlighet med 1988 års trafikpolitiska beslut.

TPR:s anslagsframställning

TPR har i uppgift att för regeringens räkning förhandla med SJ och upphandla sådan interregional järnvägstrafik som bedöms vara regionalpolitiskt viktig, men som inte kommer till stånd på företagsekonomiska grunder.

För budgetåret 1989/90 räknar TPR i sin anslagsframställning med att köp av trafiktjänster m. m. från SJ kommer att uppgå till 580 milj. kr. Detta belopp motsvarar det anslag för budgetåret 1989/90 som angavs i det trafikpolitiska beslutet efter en viss indexuppräkning.

Föredragandens överväganden

Jag har tidigare i samband med min redogörelse för konsekvenserna av den nya järnvägspolitiken beskrivit principerna för statens upphandling av tågtrafik samt den överenskommelse som transportrådet och SJ träffat om statens köp av viss persontrafik.

Med utgångspunkt från 1988 års trafikpolitiska beslut beräknar jag anslagsbehovet till 556 milj. kr. Vidare har jag förutsatt en indexuppräkning på 5 %, dvs. till 583,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Köp av interregional persontrafik på järnväg* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 583 800 000 kr.

H 7. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg

1988/89 Anslag 46 000 000
1989/90 Förslag 97 650 000

Under anslaget finansieras det statsbidrag som i enlighet med 1988 års trafikpolitiska beslut skall lämnas till trafikhuvudmännen för viss trafik på länsjärnvägar.

TPR:s anslagsframställning

TPR har fått ett regeringsuppdrag att administrera bidraget till trafikhuvudmännen.

För budgetåret 1989/90 räknar TPR med att ersättningsbeloppet för den aktuella trafiken på länsjärnvägarna kommer att uppgå till 105 milj. kr. Detta belopp är en indexuppräkning av det i det trafikpolitiska beslutet angivna anslaget för budgetåret 1988/89.

Föredragandens överväganden

I propositionen om trafikpolitiken inför 1990-talet angavs medelsbehovet till 93 milj. kr. budgetåret 1989/90. Efter en viss indexuppräkning av detta belopp beräknar jag anslaget till 97 650 000 kr. budgetåret 1989/90.

Med hänsyn till att anslags- och kostnadsberäkningarna mellan anslagen H 6. och H 7. kan komma att behöva justeras bör regeringen bemyndigas att göra erforderliga omfördelningar mellan anslagen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 97 650 000 kr.,

2. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1989/90 vid behov omfördela medel mellan anslagen H 6. Köp av interregional persontrafik på järnväg och H 7. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg.

I. Transportforskning

I 1. Statens väg- och trafikinstitut

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

I 2. Bidrag till statens väg- och trafikinstitut

1987/88	Utgift	36 624 000	Reservation	247 732
1988/89	Anslag	40 700 000		
1989/90	Förslag	41 960 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 174 000 kr. inte ställts till institutets förfogande till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens väg- och trafikinstitut (VTI) har enligt sin instruktion till huvuduppgift att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet som avser vägar och järnvägar, vägtrafik och järnvägstrafik, samt säkerhet i sådan trafik. Institutet skall också bedriva informations- och dokumentationsverksamhet inom sitt verksamhetsområde.

VTI leds av en styrelse. I denna ingår generaldirektören och åtta andra ledamöter som utses av regeringen. Antalet heltidsanställda vid institutet uppgår till ca 200 personer. Institutet är administrativt uppdelat på fyra avdelningar: en vägavdelning, en trafikant- och fordonsavdelning, en trafikavdelning samt en driftavdelning. Verksamheten är för närvarande indelad i fem olika program, nämligen trafiksystem, väg, järnväg, trafikant och fordon samt myndighetsuppgifter.

VTI:s verksamhet finansieras dels med bidrag direkt över statsbudgeten, dels med ersättning för uppdragsforskning. Bidraget över statsbudgeten avser att täcka kostnader för programmet Myndighetsuppgifter samt egen FoU-verksamhet vid institutet.

Bidragsmedel används huvudsakligen för att höja kunskapsnivån och förändra kunskapsprofilen så att institutets attraktionskraft som uppdragsmyndighet kan öka samt för att utföra forskning inom områden som av statsmakterna angivits som viktiga men där uppdragsgivare saknas. Till grund för VTI:s verksamhet ligger ett av institutet utarbetat s. k. ramprogram.

VTI:s anslagsframställning

Institutet föreslår i sin anslagsframställning att anslaget I 2. (Bidrag till VTI) bibehålls på en realt oförändrad nivå för budgetåret 1989/90 efter avdrag för den engångsanvisning institutet fick föregående budgetår.

Institutet redovisar även ett besparingsalternativ innebärande att det treåriga huvudalternativ som inleddes budgetåret 1987/88 fullföljs med en tvåprocentig real nedskärning budgetåret 1989/90. VTI avvisar dock detta alternativ. Motiven för detta är i huvudsak att en neddragning av bidrags-

anslaget på sikt kommer att få konsekvenser beträffande ekonomin, som betydligt överstiger de temporära nominella besparingarna. Behovet av en stark egen FoU beror framför allt på att det enligt alla erfarenheter krävs en väl etablerad och erkänd forskning på hög nivå för att uppdragsgivare skall anlita institutet. Risken för negativt rörelseresultat för VTI:s del ökar också på grund av att 80 % av uppdragsgivarna är statliga organ som själva i flera fall utsätts för en reduktion av sina anslag.

Institutet räknar med att man vid oförändrat bidragsanslag tillsammans med SJ och banverket kan fullfölja och utöka den av regeringen senast i den trafikpolitiska propositionen uttalade prioriteringen av järnvägsforskning.

Föredragandens överväganden

I följande sammanställning redovisas den totala verksamheten samt den av mig föreslagna ändringen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal (årsarbetskrafter)	201	+ 3
Kostnader (tkr.)		
Myndighetsuppgifter	10207	+ 313
Egen FoU	30493	+ 947
FoU-uppdrag	46000	+5000
Div. försäljning	2800	−1100
Totalt	**89500**	**+5160**
Intäkter		
Anslag myndigheten	10207	+ 313
Anslag egen FoU	30493	+ 947
Summa anslag	**40700***	**+1260**
FoU på uppdrag	46000	+5000
Div. försäljning	2800	−1100
Totalt	**89500**	**+5160**

* Av angivet belopp har inte 174000 kr. ställts till institutets förfogande till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Min bedömning är att situationen för VTI inför budgetåret 1989/90 är sådan att en planenlig real minskning av utgifterna med 2 % kan genomföras enligt det treåriga huvudförslag som fastlades inför budgetåret 1987/88. Jag förutsätter därvid att vägverkets uppdragsforskning hos VTI, som utgör ca hälften av den totala uppdragsvolymen vid institutet, även fortsättningsvis kan bibehållas på en hög nivå. Regeringen har givit vägverket och VTI i uppdrag att senast den 1 juli 1989 redovisa ett femårigt program för vägverkets uppdragsforskning vid institutet. Jag fäster stor vikt vid detta arbete. Jag räknar likaså med att utvecklingen av järnvägsforskningen vid VTI fortsätter genom samarbetsavtal mellan SJ, banverket och institutet i enlighet med riktlinjerna i den trafikpolitiska propositionen.

Jag har i mitt förslag beaktat avgiftsbeläggningen av redovisningsrevisionen vid uppdragsmyndigheter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Statens väg- och trafikinstitut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
2. till *Bidrag till statens väg- och trafikinstitut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 41 960 000 kr.

I. Statens väg- och trafikinstitut: Utrustning

1987/88	Utgift	411 000	Reservation	484 000
1988/89	Anslag	500 000		
1989/90	Förslag	Utgår		

Över utrustningsanslaget finansieras utrustningsobjekt vars värde överstiger 20 000 kr. och vars livslängd är längre än tre år.

VTI:s anslagsframställning

För budgetåret 1989/90 begär institutet ett oförändrat utrustningsanslag om 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

För att VTI skall kunna ta tillvara den kompetens som institutet har krävs tillgång till tekniskt avancerad utrustning. Den anslagsfinansierade verksamheten och uppdragsverksamheten är intimt sammanfogade. Detta leder till att all utrustning används inom hela institutets verksamhet.

För en fortsatt gynnsam utveckling av verksamheten är det angeläget att institutet har möjlighet att göra nödvändiga investeringar i ny teknik m. m. En möjlighet att åtminstone delvis åstadkomma detta är att utvidga uppdragsverksamheten i syfte att stärka institutets ekonomi. Jag bedömer detta som möjligt. Den samlade verksamheten bör därför också så långt möjligt bedrivas så att investeringsutgifterna kan finansieras inom ramen för institutets ekonomi. Mot den bakgrunden föreslår jag att VTI:s behov av löpande investeringar fortsättningsvis får finansieras med avskrivnings- och överskottsmedel. Detta bör medföra ett incitament för VTI att effektivisera sin planering och utöka sin uppdragsverksamhet. Mitt förslag innebär att utrustningsanslaget avskaffas och att all medelstilldelning till VTI fortsättningsvis sker via anslaget I 2. Bidrag till statens väg- och trafikinstitut. Regeringen bör besluta om de närmare förutsättningarna för den fortsatta finansieringen av VTI:s investeringar över detta anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att bemyndiga regeringen att förordna om att försörjningen av kapital till löpande investeringar vid statens väg- och trafikinstitut i fortsättningen skall ske med anlitande av driftmedel under självkonsolideringsansvar.

I 3. Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning

Nytt anslag
1989/90 Förslag 5 000 000

VTI:s anslagsframställning

En stor del av institutets nuvarande utrustning finansierades i samband med utlokaliseringen till Linköping. Denna utrustning är nu över 10 år gammal och måste enligt VTI successivt förnyas för att institutet ska bibehålla och vidareutveckla sin kompetens, vilket är nödvändigt för att konkurrenskraften inte ska gå förlorad. Institutet saknar möjligheter att fondera medel i den omfattning som behövs för sådana tillfälliga och relativt omfattande reinvesteringar. För detta krävs att extraordinära finansieringsåtgärder prövas. Institutet hemställer därför om ett särskilt anslag för återanskaffning av viss grundläggande utrustning. Det totala medelsbehovet uppgår enligt VTI till ca 25 milj. kr. varav 5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag har i det föregående föreslagit att investeringar i VTI:s utrustning i fortsättningen skall finansieras med de avskrivnings- och överskottsmedel som verksamheten genererar. Trots detta kommer institutet under överskådlig tid att sakna möjlighet att med sådana medel göra mer omfattande investeringar i institutets basutrustning. Dessa investeringar är mot bakgrund av de skäl som institutet anfört av en sådan art att de motiverar ett särskilt anslag. Jag föreslår därför att ett nytt anslag inrättas för reinvesteringar i VTI:s basutrustning. För budgetåret 1989/90 bör 5 milj. kr. anslås.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

1987/88	Utgift	30 736 000	Reservation	13 787 000
1988/89	Anslag	35 830 000		
1989/90	Förslag	37 720 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 36 000 kr. inte ställts till beredningens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Transportforskningsberedningen (TFB) har enligt sin instruktion till uppgift att planera, initiera, stödja och samordna forskning, utveckling och demonstrationsprojekt som rör transporter, trafik och trafiksäkerhet.

TFB leds av en styrelse på nio personer. Vid beredningen finns ett kansli på 14 personer som leds av överdirektören, samt en rådgivande delegation med 36 ledamöter som företräder olika intressenter på transportforskningens område. Delegationen bistår styrelsen med råd och synpunkter beträffande forskningens inriktning.

Beredningen har utarbetat ett långsiktigt forskningsprogram och inrättat ledningsgrupper för vissa av de forskningsområden som prioriterats i programmet. Programmet indelas i huvudområdena övergripande FoU, persontransporter, godstransporter och materialadministration samt trafiksäkerhet.

TFB:s anslagsframställning

Eftersom TFB inte har separata anslag för förvaltning och FoU-bidrag redovisar TFB hela verksamheten i enlighet med regeringens anvisningar för förvaltningsanslag. Det innebär att anslagsframställningen omfattar tre budgetår.

TFB föreslår i sin anslagsframställning ett ökat anslag för *FoU-verksamhet* till 36 milj. kr. vilket skall jämföras med 30,2 milj. kr. för budgetåret 1988/89.

TFB:s långsiktiga plan visar på stora forskningsbehov inom området. En del av dessa får ytterligare ökad tyngd under de närmaste åren bl. a. genom det trafikpolitiska beslutet. Det gäller framför allt miljöproblem, järnvägens roll i transportsystemet, transportsystemets roll i den regionala utvecklingen, kollektivtrafiken och trafiksäkerheten. Om inte TFB får disponera de föreslagna resurserna dvs. en ökning av det ordinarie anslaget till ca 36 milj. kr. per år kan detta enligt TFB innebära att det inte blir möjligt att snabbt få igång forskning inom de nya insatsområdena miljö och järnväg, eller att öka insatserna på trafiksäkerhetsområdet. Det blir också endast möjligt att göra mycket begränsade satsningar i internationella samarbetsprojekt såsom det EG-initierade DRIVE-programmet.

Den viktigaste orsaken till att nya satsningar inte blir möjliga annat än på sikt vid oförändrad anslagsnivå är enligt TFB att en stor del av FoU-medlen är uppbundna i långsiktiga projekt. Under närmaste kommande budgetår är således normalt i genomsnitt ca 65 % av anslaget uppbundet, inom vissa områden upp till 80 %. Därtill kommer att långsiktiga projekt svårligen kan avbrytas även om inga formella beslut är tagna om medel.

TFB har för *förvaltningskostnadsdelen* begärt att få bli undantaget från

huvudalternativet. Huvudanledningen till detta är att administrationen av det engångsanslag på 100 milj. kr. för utvecklingsinsatser inom kollektivtrafiken m.m. som TFB fick genom den trafikpolitiska propositionen ställer speciellt stora krav på kansliet i form av initiativ till projekt, programarbete, uppföljning, anordnande av seminarier och konferenser. TFB ser därför ingen möjlighet att kunna bedriva verksamheten på ett tillfredsställande sätt om förvaltningsanslaget skall reduceras med 5% på tre år enligt budgetanvisningarna. I stället anser TFB att sekreterarresurserna måste förstärkas med en ny tjänst fr.o.m. budgetåret 1989/90 vilket innebär en uppräkning av förvaltningsanslaget med 150000 kr.

Beredningen hemställer slutligen även om att få göra åtaganden under anslaget I 4. för budgetåret 1990/91 om 29,0 milj. kr. och för budgetåret 1991/92 om 20,0 milj. kr., motsvarande 80 respektive 55% av den äskade FoU-medelsnivån för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

I följande sammanställning redovisas den totala verksamheten samt den av mig föreslagna förändringen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**14**	**0**
Kostnader (tkr.)		
Förvaltningskostnader	5167	+1055
(därav lönekostnader)	(3601)*	(+ 320)
Lokalkostnader	440	+ 82
Bidrag till forskning, utveckling och demonstrationsprojekt	30223	+ 753
Uppdragsforskning	1	0
Totalt	**35831**	**+1890**
Inkomster (tkr.)		
Anslag I 4.	35830*	+1890
Ersättning för uppdrag m.m.	1	0
Totalt	**35831**	**+1890**

* Av angivet belopp har inte 36000 kr. ställts till beredningens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Budgetåret 1989/90 är det sista året i det treåriga program som lades fast genom 1987 års riksdagsbeslut om forskning. Regeringen avser att föreläggga riksdagen en ny proposition i ärendet våren 1990. I avvaktan på denna är jag nu inte beredd att tillstyrka en allmän nivåhöjning av TFB:s *FoU-medel* utöver en uppräkning av anslaget med 6% i likhet med vad som föreslås för andra forskningsstödjande organ. TFB har under år 1988 fått en ny och mer ändamålsenlig organisation som enligt min mening bör leda till en effektivisering av verksamheten. Det är min bedömning att TFB:s ordinarie anslag tillsammans med det engångsanslag på 100 milj. kr. för utveckling och demonstrationsprojekt som beredningen fick genom den

trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 18, rskr. 202) skapar möjligheter för TFB att på ett effektivt sätt initiera och stödja FoU-verksamhet på de områden som prioriterats av riksdag och regering, bl. a. på miljöområdet. Det är därvid viktigt att anslagen kan utnyttjas på ett så rationellt sätt som möjligt. Ett exempel på detta är att medel från engångsanslaget enligt min mening utöver teknik för kollektivtrafik även bör kunna utnyttjas för försök och demonstrationsprojekt med miljö- och energieffektiv teknik i distributionsfordon.

Beträffande de *internationella samarbetsprojekten* om FoU på vägtrafiksektorn, framför allt det EG-initierade FoU-programmet DRIVE (Dedicated Road Infrastructure for Vehicle safety in Europe), anser jag att det är mycket viktigt att Sverige genom TFB kan ges möjlighet att delta i sådant samarbete, inte minst mot bakgrund av de uttalanden som riksdagen gjort med anledning av propositionen om Sverige och den västeuropeiska integrationen (prop. 1987/88:66). Forskning kring hur ett framtida europeiskt vägtrafikssystem baserat på modern informationsteknologi kommer att påverka samhället ur bl. a. trafiksäkerhets-, miljö-, energi- och logistisk synvinkel är av central betydelse, och det är viktigt att Sverige kan få del av resultaten. Detta kräver svenska statliga resursinsatser eftersom våra forskare inte kan få del av för ändamålet avsatta EG-medel. Även vägverket och styrelsen för teknisk utveckling avser enligt vad jag erfarit att inom sina resp. ansvarsområden stöjda svenska FoU-insatser inom DRIVE-programmet.

Av regeringens finansplan framgår att särskilda resurser har avsatts för bl. a. svenskt deltagande i delar av EG:s forsknings- och utvecklingsprogram. Jag avser därför att föreslå regeringen att återkomma till dessa frågor i vårens kompletteringsproposition.

Beträffande de medel för *energirelaterad transportsystemforskning* från den treåriga energiforskningsramen som integrerats i TFB:s ordinarie FoU-anslag förordar jag en minskning till 3 milj. kr. för budgetåret 1989/90 i enlighet med det forskningspolitiska beslutet år 1987. Jag har i denna fråga samrått med chefen för miljö- och energidepartementet.

Utvecklingen inom *informationsteknologin och telekommunikationsområdet* har stor betydelse för samhället och inte minst för transportsektorn. För närvarande pågår diskussioner om initiering av ny framtidsinriktad forskning med inriktning mot post- och telesektorerna. Studierna syftar bl. a. till breddad, långsiktig kunskapsuppbyggnad om samhällseffekterna av alternativa utvecklingsscenarier på dessa områden. TFB är ett i förhållande till affärsverken obundet forskningsstödjande organ som därför enligt min mening är lämpligt att administrera FoU-projekt med denna inriktning. Enligt vad jag erfarit kommer beredningen under budgetåret 1989/90 att inleda sådan verksamhet. Jag förutsätter att denna FoU-verksamhet kan finansieras med medel dels från TFB:s anslag, dels från post- och televerken.

Beträffande TFB:s *förvaltningskostnader* vill jag anföra följande. Med de ökade FoU-medel som beredningen erhållit genom de forsknings- resp. trafikpolitiska besluten följer ökad administration, vilket anstränger TFB:s begränsade kansliresurser hårt. Jag har av detta skäl beräknat medel

för en ny sekreterartjänst i enlighet med TFB:s förslag. Med en sådan resursförstärkning bör dock enligt min mening TFB kunna tillämpa ett treårigt huvudalternativ för sina förvaltningskostnader med en av beredningen föreslagen reell nedskärning med 1,7 % för budgetåret 1989/90.

Jag har i mitt förslag beaktat dels att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för TFB fr. o. m. den 1 juli 1989, dels förslaget om upplösning av RC-organisationen.

Jag anser att beredningens medelsdispositioner för budgetåren 1990/91 och 1991/92 bör anpassas till den av mig föreslagna medelsnivån för FoU-ändamål och föreslår mot bakgrund av detta ramar på 24 resp. 17 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Transportforskningsberedningen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 37 720 000 kr.,
2. medge att regeringen bemyndigar transportforskningsberedningen att besluta om statligt stöd till forskning, utveckling och demonstrationsprojekt under budgetåren 1990/91 och 1991/92 inom en ram av 24 000 000 kr. resp. 17 000 000 kr.

J. Övriga ändamål

J 1. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) är central förvaltningsmyndighet för meteorologiska, hydrologiska och oceanografiska frågor. SMHI skall särskilt bedriva uppdragsverksamhet samt tillämpad forskning och utveckling inom sitt verksamhetsområde.

SMHI leds av en styrelse. I styrelsen ingår generaldirektören och sex ledamöter som utses av regeringen. En av ledamöterna är ordförande.

SMHI:s verksamhet finansieras dels med bidrag direkt över statsbudgeten, dels med ersättning för uppdrag. Bidraget avser att täcka institutets myndighetsuppgifter. Uppdragsverksamheten skall ge full kostnadstäckning.

SMHI:s anslagsframställning

Det ekonomiska resultatet av SMHI:s verksamhet för budgetåret 1987/88, budgeten för 1988/89 och bedömningarna för 1989/90 framgår av följande sammanställning.

	Utfall 1987/88 tkr.	Budget 1988/89 tkr.	Prognos 1989/90 tkr.
Intäkter			
Myndighetsuppgifter	115 963	101 318	108 655
Uppdragsverksamhet	84 216	111 000	115 000
Övrigt	9 024	8 000	8 000
	209 203	**220 318**	**231 655**
Kostnader	**203 470**	**213 318**	**223 155**
Resultat före avskrivningar	**5 733**	**7 000**	**8 500**

Uppdragsverksamheten ökar successivt och uppgår i dag till ca 50% av SMHI:s totala omsättning på drygt 200 milj. kr. Särskilt prognosverksamheten har ökat kraftigt under 1980-talet. Prognosverksamheten exkl. luftfarten omsätter för närvarande ca 19 milj. kr. och beräknas vid oförändrade konkurrensförhållanden öka med ca 10% per år.

Luftfartsverket, som är institutets största uppdragsgivare, svarar för ca 40 milj. kr. eller ca 40% av uppdragsverksamheten.

Uppdragsverksamhetens ökning ligger i linje med riksdagens och regeringens krav på att institutet skall bedriva sin verksamhet på affärsmässiga grunder. Detta förutsätter enligt SMHI möjligheter att även vid konjunkturnedgångar bedriva utvecklingsarbete. SMHI hemställer därför om att få avsätta överskott i rörelsen i en resultatutjämningsfond. För budgetåret 1987/88 uppgår överskottet till ca 1 milj. kr.

Utbyte av observationsdata sker dagligen över hela världen via ett globalt telekommunikationssystem. Dessa data är tillgängliga för bl.a.

utländska företag som härigenom ges möjlighet att konkurrera med SMHI. Eftersom den svenska vädertjänsten är den enda i Europa som tar betalt för den s.k. basverksamheten innebär detta att SMHI gentemot andra, t.ex. utländska vädertjänster och företag, hamnar i en oförmånlig konkurrenssituation. SMHI vill uppnå en ökad affärsmässighet och utveckla denna del av verksamheten. Detta kräver samtidigt enligt SMHI att konkurrensen sker på relativt lika villkor. Av denna anledning vill SMHI ha möjlighet att bilda ett aktiebolag.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har (prop. 1980/81:149, s. 6, TU 27, rskr. 334) ställt sig bakom dåvarande föredragandens uppfattning att de arbetsformer som gäller för våra affärsverk i så stor utsträckning som möjligt bör gälla även för SMHI. Jag anser att ett sätt att öka institutets ekonomiska beslutsbefogenheter är att i förening med ett väl avgränsat ekonomiskt ansvar ge SMHI möjlighet att genom fondering balansera vinst/förlust i rörelsen. SMHI utvecklar fortlöpande sina produkter. Detta arbete är resurskrävande och kräver samtidigt en viss kontinuitet. Med en resultatutjämningsfond ges möjligheter att bedriva arbetet med att utveckla bättre produkter och produktionsmetoder även vid en eventuell tillfällig försvagning av SMHI:s resultat.

SMHI skall enligt riksdagsbeslut (prop. 1984/85: 100 bil. 8, s. 141, TU 17, rskr. 207) successivt föra över en skälig andel av kostnaderna för sin basverksamhet till affärsverksamheten, så att full kostnadstäckning uppnås. Detta innebär att SMHI:s uppdragsverksamhet blir dyrare än t.ex. utländska företags prognosförsäljning här i landet. Framför allt på sikt kan detta bli ett allvarligt problem för SMHI.

Institutets affärsutveckling är nära knuten till utvecklingen inom avancerade teknologiområden som t.ex. radar och satellitteknologi. SMHI har uppmärksammat den ökande konkurrensen på prognosområdet. Situationen i dag är den att svenska och utländska företag har tillgång till väderdata som gör att man i konkurrens med SMHI kan bedriva prognosverksamhet på svenskt område. Jag anser det därför viktigt att underlätta SMHI:s samarbete med svensk industri på detta område.

SMHI har i en särskild skrivelse till regeringen tagit upp frågan om att bilda ett aktiebolag. Jag anser av olika skäl det väsentligt med en väl fungerande vädertjänst i landet. När det gäller den svenska vädertjänstens affärsinriktade del är det av stor betydelse att den ges möjlighet att ta upp konkurrensen på lika villkor med utländska vädertjänster. Ett sätt att uppnå detta är att låta SMHI komplettera sin verksamhet genom att ingå som delägare i ett aktiebolag.

Förutsättningar för ett delägarskap är att bolaget skall driva försäljning och distribution av meteorologisk information och meteorologiska tjänster till kunder i Västsverige samt annan därmed förenlig verksamhet. Samtliga kostnader och intäkter som hänför sig till SMHI:s engagemang i bolaget skall redovisas särskilt. Det är därvid angeläget med en klar avgränsning mellan SMHI och bolaget. För att tillgodose detta skall institutet i samråd

med riksrevisionsverket utforma regler som tillgodoser dessa behov. I detta sammanhang utgår jag ifrån att vinstmedel som hänför sig till statens ägarandel inte automatiskt tillfaller SMHI.

Jag har erfarit att bolagets säte skall vara i Mölndal.

Mot bakgrund av vad jag anfört föreslår jag att staten genom SMHI får gå in som delägare i detta bolag. Initialt beräknas aktiekapitalet till totalt 700 000 kr. Finansieringen av SMHI:s del av aktiekapitalet bör ske genom att balanserade vinstmedel i SMHI:s rörelse tas i anspråk. Något tillskott från statsbudgeten krävs alltså inte.

För att tillgodose samhällets behov av en bättre anpassad väderservice beslöt riksdagen (prop. 1983/84:125 bil. 4, TU 27, rskr. 315) att anvisa medel till en pilotanläggning för ett framtida vädertjänstsystem – Promis. Trafikutskottet förutsatte därvid att erfarenheterna av försöksverksamheten redovisades för riksdagen, vilket jag nu avser att göra.

Av den lägesrapport som SMHI har presenterat framgår att projektet av skilda skäl har blivit ca två år försenat. Pilotanläggningen Promis kommer i början av år 1989 att starta den operationella prognosproduktionen. Den operativa starten har föregåtts av en kartläggning av marknaden för korta detaljerade prognoser samt marknadsföringen av dessa. T. o. m. budgetåret 1987/88 uppgår SMHI:s satsning i personella resurser i projektet till motsvarande 13,7 milj. kr. Vid tiden för beslutet om projektet beräknades SMHI:s insats i denna del till ca 9 milj. kr. Vid studier av simulerad prognosproduktion fann SMHI att en kraftfullare satsning än beräknat måste göras på produktionsmetodik. Detta för att möjliggöra produktion av prognoser för ett stort antal kunder. Jag noterar att SMHI redan har kunnat nyttiggöra en stor del av detta utvecklingsarbete i sin ordinarie produktion samt att ovannämnda försening inte medfört ökade kostnader på statsbudgeten.

Det framgår av SMHI:s rapport att pilotanläggningen haft en positiv industripolitisk effekt redan innan Promis operativa period startat. Ericsson Radar Electronics har som en följd av projektet utvecklat en central arbetsplats för vädertjänstproduktion, ett unikt satellitdatabearbetningssystem samt en ny typ av dopplerväderradar. Av dessa produkter har framför allt dopplerväderradarn rönt stort intresse på världsmarknaden. Hittills har Ericsson Radar Electronics sålt ett trettiotal väderradarsystem till ett tiotal länder till ett sammanlagt värde av över 100 milj. kr. Exportframgången och samarbetet mellan SMHI och Ericsson Radar Electronics har lett till att ca 100 personer i dag arbetar med meteorologiska system inom företaget. SMHI avser att inkomma med sin slutrapport om Promisprojektet till regeringen under hösten 1990.

SMHI har i en särskild skrivelse till regeringen föreslagit att 97 milj. kr. anvisas under en tioårsperiod bl. a. för en ökad satsning på miljöeffektforskning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om propositionen (prop. 1987/88:85, s. 170, JoU 23, rskr. 373) om miljöpolitiken inför 90-talet. Föredraganden föreslår förstärkta resurser för att genomföra naturvårdsverkets program för övervakning av miljökvalitet. Dessa kan komma även SMHI till del genom särskilda uppdrag från naturvårdsverket. Jag vill vidare erinra om att

regeringen i propositionen (1988/89:10, JoU 6, rskr. 58) om särskilda åtgärder med anledning av algblomning och säldöd föreslår att 30 milj. kr. anvisas till bl. a. forskning och övervakning. Jag förutsätter därför att naturvårdsverket och SMHI samarbetar i dessa frågor.

Jag konstaterar att de åtgärder som regeringen redan vidtagit är en god grund för SMHI:s arbete på detta område. Jag förutsätter att SMHI av berörda intressenter får uppdrag inom de områden där institutet har särskild kompetens. Jag är därför inte beredd att föreslå några ytterligare medel till SMHI för denna verksamhet. Jag har i denna fråga samrått med chefen för miljö- och energidepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
2. godkänna att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut får inrätta en resultatutjämningsfond i enlighet med vad jag förordat,
3. godkänna att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut får gå in som delägare i ett aktiebolag i enlighet med vad jag förordat.

J 2. Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

1987/88	Utgift	115 963 000	Reservation	2 000 000
1988/89	Anslag	117 686 000*		
1989/90	Förslag	108 655 000		

* Varav 15,6 milj. kr. (prisläge feb. 1987) förts över till fjärde huvudtitelns anslag D 1. Flygförband: Ledning och förbandsverksamhet. Vidare har av anslaget för budgetåret 1988/89 768 tkr. inte ställts till SMHI:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas kostnaderna för SMHI:s myndighetsuppgifter.

SMHI:s anslagsframställning

SMHI har redovisat ett huvudförslag enligt anvisningarna. För år 1989/90 har SMHI beräknat besparingen till ca 1,8 milj. kr. Härutöver har SMHI för budgetåret 1989/90 begärt ökade anslag för följande ändamål.

Konventionen för Eumetsat gäller med nuvarande satellitsystem t. o. m. år 1995. Arbetet med ett fortsatt system för vädersatelliter har emellertid påbörjats inom Eumetsat. Kostnaden för Sveriges del för det planeringsarbete som föregår idrifttagningen av nya satellitsystem har SMHI beräknat till 2,35 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

En viktig fråga för Sverige att nu ta ställning till är vad som händer när nuvarande satellitsystem skall ersättas. De framtida europeiska satellitsy-

stemen kommer med all säkerhet innebära att det nuvarande geostationära systemet ersätts med en ny generation sådana satelliter. Något polärt system inom Eumetsat finns inte i dag men kommer att behövas i framtiden för att komplettera USA:s s. k. Polar Platform.

Den europeiska vädersatellitorganisationen Eumetsat bildades år 1986. Sverige, som är medlem sedan starten, förband sig då att betala 0,93 % av de beräknade totala kostnaderna utjämnade över åren t. o. m. år 1995. Sedan starten har inflationen medfört en ökning av det ursprungliga beloppet. Sveriges betalningsprofil innebär att vi i dag är det enda landet vars årliga bidrag beräknas på det ursprungliga beloppet. SMHI begär därför ett engångsbelopp på 6,84 milj. kr. som kompensation för inträffade och beräknade inflationseffekter.

SMHI har vidare aviserat att det europeiska väderprognoscentret ECMWF i början av år 1990 kommer att byta ut sin superdator. Datorbytet kommer att ge medlemsländerna en ökad årlig kostnad som för Sveriges del beräknas till 384 000 kr. Dessutom hemställer institutet om ökade driftmedel till övriga datorinvesteringar.

Föredragandens överväganden

Anslaget för nästa budgetår bör beräknas med utgångspunkt i SMHI:s besparingsplan. Det innebär bl. a. att besparingar på 1,84 milj. kr. bör kunna göras. Hänsyn har då också tagits till övergången till det s. k. Metcom-systemet, som jag redogjorde för i förra årets budgetproposition.

Vad gäller den framtida meteorologiska verksamheten vill jag framföra följande.

Jag anser att det är viktigt att SMHI ges en möjlighet att delta i det internationella arbetet. Sverige anmälde redan år 1983 vid en mellanstatlig konferens sitt intresse av att delta i den europeiska vädersatellitorganisationen Eumetsat. Dess syfte är att upprätta, underhålla och utnyttja europeiska operationella meteorologiska satellitsystem. Det internationella samarbetet är väsentligt för att fortsatt förbättra prognosverksamheten och för att kunna bedriva en effektiv vädertjänst.

Kvaliteten på den operativa vädertjänsten är helt beroende av tillgången till bra observationer. Meteorologiska satelliter som snabbt kan samla in information från de mest otillgängliga områdena på jorden är i det sammanhanget ett väsentligt komplement till de observationer som kan göras från marken. Redan i mitten av 1960-talet skaffade SMHI utrustning för att kunna ta emot satellitinformation.

I Eumetsatkonventionen talas det om det initiala satellitsystemet. Konventionen bör således tolkas som att en fortsättning avses följa på nuvarande system.

För att få en fullständig täckning av väderinformationsbehovet torde det bli nödvändigt för de europeiska länderna att i framtiden utrusta egna geostationära och polära satelliter med meteorologiska instrument. För närvarande utnyttjas amerikanska polära satelliter. USA kommer emellertid i mitten av 1990-talet att gå över till endast *en* s. k. Polar Platform. Detta innebär att även de europeiska länderna måste skjuta upp en Polar Platform. Inom ESA (European Space Agency) planerar man att lösa detta inom ramen för Columbusprojektet. ESA avser därför att stå för utveck-

lingskostnaderna för en europeisk Polar Platform. Eumetsat avses utrusta denna med meteorologiska instrument och svara för de operativa kostnaderna liksom även för följande satelliter. Kostnaderna för systemet är ännu inte kända. Enligt SMHI:s beräkningar kan den årliga kostnaden för Eumetsatsamarbetet för Sveriges del fr. o. m. budgetåret 1990/91 komma att uppgå till i medeltal mellan 11 och 23 milj. kr. per år beroende på vilken fördelningsnyckel medlemsländerna kommer överens om. Medlemsländerna diskuterar för närvarande finansieringsfrågan. Det är därför inte möjligt att nu ta ställning till det framtida medelsbehovet.

Det är emellertid av största vikt att Sverige kan vara med och påverka hur ett framtida meteorologiskt satellitsystem skall vara utrustat och därmed kunna påverka kostnaderna för det. Den del av anslaget som avser Eumetsat bör därför för budgetåret 1989/90 inkludera det *planeringsarbete* som tas upp i den s. k. General Budget och bl. a. avser det geostationära satellitsystemet MSG och ett polärt satellitsystem. Eftersom finansieringsfrågan för det framtida systemet inte lösts är jag nu inte beredd att ta ställning till Sveriges engagemang i Eumetsat efter det att den nya generationen satelliter tagits i bruk. Jag föreslår att bidraget till Eumetsat för budgetåret 1989/90 bör uppgå till 4,55 milj. kr.

När det gäller SMHI:s begäran om kompensation för inflationskostnaderna konstaterar jag att begäran avser både den inflation som har varit sedan Eumetsatprogrammet startade år 1983 samt beräknad inflation t. o. m. år 1995. Jag ser inte något rimligt skäl att anvisa särskilda medel för kostnader som inte inkluderats i de betalningsregler som avtalats.

För den internationella verksamheten har jag även beräknat 384 000 kr. till utbyte av dator vid det europeiska väderprognoscentret.

Från anslaget betalas även bidrag till vissa andra internationella organisationer. Det finns skäl att vid anslagsberäkningen särbehandla dessa bidrag eftersom de bl. a. är beroende av olika valutakursers inbördes förhållanden och endast delvis är påverkbara för SMHI. De internationella organisationer Sverige bidrar till via SMHI och medlemsavgiftens storlek framgår av följande sammanställning. Anslaget för budgetåret 1989/90 är beräknad med hänsyn till dessa belopp.

	Beräknad avgift 1989/90		Kurs	Kronor
WMO[1]	613 000	CHF	4.35	2 666 000
ECMWF[2]	445 000	£	11.30	5 028 000
Eumetsat[3]	615 000	ECU[5]	7.40	4 550 000
	180 000	Dkr.(60%)	0.91	164 000
NAOS[4]	9 000	£ (40%)	11.30	102 000

[1] Världsmeteorologiska organisationen.
[2] Europeiska centret för medellånga väderprognoser.
[3] Europeiska vädersatellitorganisationen.
[4] Väderskeppsorganisationen (Sverige har utträtt men är fortfarande bundet av vissa kapitalkostnader).
[5] European currency unit.

SMHI:s anslagsfinansierade väderinformation delges via riksradions program 1. Härutöver produceras väderinformationsutbudet inom ramen för SMHI:s uppdragsverksamhet. Sådan information lämnas t.ex. via TV, lokalradio och riksradions program 3. SMHI har efter samråd med Sveriges Radio AB och sjöfartsverket studerat olika lösningar för att kunna nå fler människor än hittills med väderinformation. Det förslag till överenskommelse med Sveriges Radio AB och sjöfartsverket som institutet har kommit fram till innebär att SMHI inom ramen för oförändrade resurser har lyckats klara en höjd ambitionsnivå när det gäller utbudet av väderprognoser i radion. Jag noterar det positiva i detta. Jag anser att det är en samhällelig skyldighet att ge bra väderprognoser. Jag anser det vidare självklart att SMHI och Sveriges Radio AB själva får komma överens om i vilken kanal den skattefinansierade väderrapporteringen skall ske.

SMHI bör således för budgetåret 1989/90 ges ett pris- och löneomräknat anslag minskat med en besparing på 1,84 milj. kr. samt tilldelas vissa ytterligare medel enligt vad jag har förordat. Anslaget för budgetåret 1989/90 blir då enligt följande plan.

	Plan	Beräknad ändring 1989/90
	1988/89	Föredraganden
Förvaltningskostnader	99 786	−2 541
(därav lönekostnader)	(76 868)*	(−7 672)
Lokalkostnader	8 500	400
Internationella organisationer	9 400	3 110
Summa	**117 686**	**−9 031**

* Av angivet belopp har inte 768 tkr. ställts till SMHI:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 108 655 000 kr.,

2. godkänna de riktlinjer som jag anfört i fråga om det fortsatta Eumetsatsamarbetet,

3. godkänna de riktlinjer som jag anfört i fråga om väderrapporteringen i media.

J 3. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning

1987/88	Utgift	11 280 569	Reservation	2 792 847
1988/89	Anslag	33 900 000		
1989/90	Förslag	20 000 000		

SMHI:s anslagsframställning

För att tillgodose behovet av mätstationer och datakommunikation inom den hydrologiska prognostjänsten anser SMHI att medel behöver tillföras

institutet. Vattenföringsstationsnätets förtätning och automatisering bör fortsätta bl. a. för att bättre kunna beräkna hur och i vilken omfattning föroreningar sprids till havet. Vissa vattenregleringsföretag har börjat att bygga upp s. k. älvcentraler för att öka beredskapen bl. a. vid översvämningar. För att tillgodose dessa företags beställningar av mätdata m. m. från SMHI behöver institutet inom sin uppdragsverksamhet investera i bl. a. datorutrustning. Vidare begär SMHI ytterligare medel bl. a. för att ersätta gammal och omodern teknisk utrustning.

Totalt beräknar SMHI sitt investeringsbehov till ca 30 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

I förra årets budgetproposition föreslog jag att SMHI skulle tilldelas de investeringsmedel som var nödvändiga för att övergå till ett modernt telekommunikationssystem – Metcom. Riksdagen godkände förslaget (prop. 1987/88:100, bil. 8, s. 79, TU 11, rskr. 155). Mot denna bakgrund föreslår jag nu att resterande investeringsmedel, 7,6 milj. kr., för Metcomsystemet tillförs institutet för budgetåret 1989/90. Av effektivitets- och arbetsmiljöskäl har jag även prioriterat SMHI:s önskemål att byta ut sin telefonväxel. För att underlätta för SMHI att åta sig uppdrag som kräver investering i ny utrustning har jag även beräknat medel för sådana investeringar. Räntor och avskrivningar för dessa investeringar skall på sedvanligt sätt belasta uppdragen. Jag har dessutom beräknat medel för bl. a. ytterligare ersättningsinvesteringar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

J 4. Statens geotekniska institut

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Statens geotekniska institut (SGI) är central förvaltningsmyndighet för geotekniska frågor. Institutet bedriver geoteknisk forskning och utvecklar metoder för grundläggning och jordförstärkning. SGI skall också informera om forskning och forskningsresultat samt bearbeta och sprida geoteknisk kunskap. SGI utför undersökningar, utredningar och andra uppdrag i huvudsak åt statliga myndigheter och kommuner.

SGI leds av en styrelse. I styrelsen ingår generaldirektören och fem ledamöter som utses av regeringen. En av ledamöterna är ordförande.

SGI:s verksamhet finansieras dels med bidrag direkt över statsbudgeten, dels med ersättning för uppdrag. Bidraget avser att täcka institutets myndighetsuppgifter. Uppdragsverksamheten skall ge full kostnadstäckning.

SGI:s anslagsframställning

Den kunskapsuppbyggande forskningen inom institutet uppgår till 43% eller ca 13 milj. kr. av institutets omsättning på ca 31 milj. kr. Detta innebär att institutets forskning på geoteknikområdet motsvarar 60% av den totala svenska geoteknikmarknadens forskning. SGI skall bedriva uppdragsverksamhet. För närvarande uppgår den till ca 63% eller närmare 20 milj. kr. av den totala omsättningen.

Det ekonomiska resultatet av SGI:s verksamhet för budgetåret 1987/88, budgeten för 1988/89 och bedömningarna för 1989/90 framgår av följande sammanställning.

	Utfall 1987/88 tkr.	Budget 1988/89 tkr.	Prognos 1989/90 tkr.
Intäkter			
Myndighetsuppgifter	11094	11577	12019
Uppdragsverksamhet	19573	20597	20674
Övrigt	120	200	200
	30787	**32374**	**32893**
Kostnader	**30272**	**31829**	**32438**
Resultat före avskrivningar	**515**	**545**	**455**

Föredragandens överväganden

Jag anser det viktigt att SGI även forsättningsvis strävar efter att bibehålla en uppdragsverksamhet av betydande omfattning. SGI eftersträvar i sammanhanget en rimlig balans mellan uppdragsverksamheten och den myndighetsorienterade delen. Institutets ambition är att uppdragsverksamheten skall uppgå till ca 60% av den totala omsättningen. Jag delar institutets uppfattning att den kunskapsuppbyggande forskningen är grunden för verksamheten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens geotekniska institut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

J 5. Bidrag till statens geotekniska institut

1987/88	Utgift	11094008	Reservation	59885
1988/89	Anslag	11152000*		
1989/90	Förslag	12019000		

* Av anslaget har 73000 kr. inte ställts till SGI:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas kostnaderna för SGI:s myndighetsuppgifter.

SGI:s anslagsframställning

SGI begär i sin anslagsframställning ett pris- och löneomräknat anslag. Förutom tillkomsten av den nya plan- och bygglagen samt naturresurslagen som har lett till att SGI i allt större utsträckning anlitas som expertmyndighet avser institutet att successivt bygga upp sin kompetens på järnvägsområdet. För att tillgodose bl. a. dessa behov hemställer SGI om ett i reala termer oförändrat anslag.

Föredragandens överväganden

SGI:s primära uppgift är att bedriva tillämpad forskning inom geoteknikområdet. För att tillgodose behovet av ett opartiskt sakkunnigorgan för remiss- och rådgivningsverksamhet vid t. ex. tillståndsprövning av deponering av kärnbränsleavfall samt för att ge SGI en möjlighet att bygga upp sin kompetens bl. a. vad gäller vibrationer och bärighet vid järnvägsbyggande har jag utgått från att SGI bör ges ett pris- och löneomräknat anslag med viss besparing för budgetåret 1989/90. Jag har i mitt förslag beaktat avgiftsbeläggningen av redovisningsrevisionen vid uppdragsmyndigheter. Jag förordar därför att institutet tilldelas medel enligt nedanstående plan.

	Plan	Beräknad ändring 1989/90
	1988/89	Föredraganden
Förvaltningskostnader	9 198	756
(därav lönekostnader)	(7 260)*	(702)
Lokalkostnader	1 954	111
Summa	**11 152**	**867**

* Av angivet belopp har inte 73 000 kr. ställts till SGI:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens geotekniska institut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 12 019 000 kr.

1 Översikt

18 Inledning

Sjätte huvudtiteln

23 **A. Kommunikationsdepartementet m. m.**

23	1	Kommunikationsdepartementet	21 915 000
23	2	Utredningar m. m.	5 300 000
24	3	Viss internationell verksamhet	6 950 000
			34 165 000

25 **B. Vägväsende**

41	1	Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.	11 105 000
42	2	Drift av statliga vägar	5 460 000 000
46	3	Byggande av riksvägar	1 417 900 000
47	4	Byggande av länstrafikanläggningar	970 000 000
49	5	Bidrag till drift av kommunala vägar och gator	558 100 000
50	6	Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar	439 000 000
51	7	Tjänster till utomstående	35 700 000
51	8	Vägverket: Försvarsuppgifter	39 100 000
52	9	Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder	622 000 000
			9 552 905 000

55 **C. Trafiksäkerhet**

63	1	Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant	1 000
68	2	Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.	1 000
70	3	Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande	29 400 000
71	4	Bidrag till reningsutrustning på nya lastbilar och bussar	112 500 000
72	5	Bidrag till reningsutrustning på gamla personbilar	50 000 000
			191 902 000

74 **D. Järnvägstrafik**

92	1	Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar	2 595 000 000
94	2	Nyinvesteringar i stomjärnvägar	583 300 000
94	3	Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader	94 000 000
95	4	Särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar	25 000 000
96	5	Järnvägsinspektionen	10 300 000
97	6	Banverket: Försvarsuppgifter	42 400 000
98	7	Banverket: Omlokaliseringskostnader	18 000 000
111	8	Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik	455 000 000
112	9	Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier	1 000
			3 823 001 000

113 **E. Sjöfart**

Sjöfartsverket

118	1	Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster	132 770 000
120	2	Fritidsbåtsregister	19 000 000

Övriga sjöfartsändamål

121	3	Transportstöd för Gotland	37 000 000
122	4	Handelsflottans pensionsanstalt	1 000
123	5	Handelsflottans kultur- och fritidsråd	1 000
125	6	Ersättning till viss kanaltrafik m. m.	60 500 000
126	7	Stöd till svenska rederier	25 000 000
127	8	Bidrag till svenska rederier	550 000 000
128	9	Bro över Falsterbokanalen	26 400 000
			850 672 000

130	**F.**	**Luftfart**	
138	1	Beredskap för civil luftfart	25 500 000
139	2	Ersättning för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland	14 500 000
140	3	Bidrag till kommunala flygplatser m. m.	15 000 000
140	4	Civil trafikflygarutbildning	47 100 000
142	5	Statens haverikommission	1 000
			102 101 000
143	**G.**	**Postväsende**	
152	1	Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	574 290 000
153	2	Ersättning till postverket för tidningsdistribution	24 000 000
			598 290 000
154		**Telekommuniktioner**	
167	**H.**	**Kollektivtrafik m. m.**	
167	1	Transportrådet	24 210 000
169	2	Transportstöd för Norrland m. m.	297 800 000
171	3	Riksfärdtjänst	62 400 000
172	4	Ersättning till lokal och regional kollektiv persontrafik	34 000 000
173	5	Kostnader för visst värderingsförfarande	1 000
174	6	Köp av interregional persontrafik på järnväg	583 800 000
174	7	Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg	97 650 000
			1 099 861 000
176	**I.**	**Transportforskning**	
176	1	Statens väg- och trafikinstitut	1 000
176	2	Bidrag till statens väg- och trafikinstitut	41 960 000
179	3	Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning	5 000 000
180	4	Transportforskningsberedningen	37 720 000
			84 681 000
184	**J.**	**Övriga ändamål**	
184	1	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	1 000
187	2	Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	108 655 000
190	3	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning	20 000 000
191	4	Statens geotekniska institut	1 000
192	5	Bidrag till statens geotekniska institut	12 019 000
			140 676 000
		Summa kr.	**16 478 254 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89:100
Bil. 9

Finansdepartementet
(Sjunde huvudtiteln)

Översikt

Finansdepartementets verksamhetsområde omfattar frågor om ekonomisk politik och skattepolitik och frågor som rör statens budget och resursfördelningen inom den offentliga sektorn.

Vidare omfattar verksamheten frågor om skatteutjämningsbidrag m. fl. generella statliga bidrag till den kommunala sektorn och andra kommunalekonomiska frågor. Till departementets verksamhetsområde hör också tullfrågor utom frågor om tulltaxan och befrielse från tull. Vidare bereder departementet frågor som rör statlig lokalförsörjning, bank- och försäkringsväsendet, värdepappershandeln, statliga lotterier och spel, m. m.
Som en följd av den ändrade arbetsfördelningen i regeringen fr. o. m. den 1 januari 1989 har frågor om konsolidering av utländska skulder samt om världsbanksgruppen, utom vissa biståndspolitiska frågor, överförts från utrikesdepartementet till finansdepartementet. Fr. o. m. den 1 juli 1989 hör också riksgäldskontoret till finansdepartementet.

De förslag till utgifter inom finansdepartementets verksamhetsområde som nu läggs fram för budgetåret omfattar 21 978 milj. kr. Detta innebär en ökning med 813 milj. kr. i förhållande till motsvarande budgeterade utgifter under innevarande budgetår.

Den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Inom finansdepartementet utarbetas riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Vidare utarbetas budgetpolitiska riktlinjer på kortare och längre sikt. Regeringskansliets arbete med budgetförslaget leds och samordnas av finansdepartementet.

Riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken redovisas i finansplanen tillsammans med förslaget till statsbudget. I bilagor till finansplanen redovisas en preliminär nationalbudget (PNB) samt riksrevisionsverkets inkomstberäkning och beräkning av budgetutfallet. Nationalbudgeten utarbetas inom finansdepartementet, med underlag från bl. a. konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten innehåller analyser och prognoser för den internationella och svenska ekonomiska utvecklingen.

Inom finansdepartementet görs även analyser av fördelningsfrågor och den ekononomiska utvecklingen på längre sikt. Bl. a. görs inom finansdepartementet de statliga långtidsutredningarna. Ett huvudsyfte med dessa

är att analysera olika strategier för att uppnå de grundläggande ekonomiska politiska målen. I detta arbete kartläggs både de resurser som finns tillgängliga i framtiden och de anspråk på resurserna som kan komma att ställas. För närvarande publiceras långtidsutredningar vart tredje år.

Finansdepartementet svarar för de årligen utarbetade långtidsbudgetarna för statens utgifter och inkomster för de kommande fem budgetåren. Långtidsbudgeten presenteras i samband med kompletteringspropositionen varje år. Långtidsbudgetkalkylerna beskriver vilken budgetutveckling som blir följden om inga nya utgiftsåtaganden görs och inga nya beslut fattas om ändrade skatte- och utgiftsregler. De utgör däremot inte någon prognos över innehållet i kommande statsbudgetförslag, utan är rena konsekvensframskrivningar av gällande åtaganden.

Kredit- och valutapolitik m. m.

För riksbankens verksamhet gäller från den 1 januari 1989 en ny lag (SFS 1988:1385) om Sveriges riksbank. Genom den nya riksbankslagen har en rad föråldrade bestämmelser i den tidigare lagstiftningen utmönstrats. Samtidigt har riksbankens uppgifter preciserats på ett mer ändamålsenligt sätt och så långt möjligt begränsats till att avse rena centralbanksuppgifter. I lagen anges att riksbanken har ansvar för kredit- och valutapolitiken. Banken skall också främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. Riksbanken skall vidare vara bankernas och statens bank samt ansvara för beredskapsplanläggning vad gäller bank- och betalningsväsende. Bestämmelserna om kassakrav har förts från lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel till riksbankslagen. Det kan i detta sammanhang nämnas att kassakrav, som sedan flera år tillämpats på bankerna, sedan den 1 juli 1988 också tillämpas på finansbolagen.

Antalet fullmäktige i riksbanken ökas från sju till åtta. Av dessa skall sju väljas av riksdagen. Dessa utser inom sig ordförande och väljer den åttonde fullmäktigen som också skall vara chef för riksbanken. Dessutom väljs högst två vice riksbankschefer. Riksbankschefen och vice riksbankscheferna väljs för en tid av fem år. De av riksdagen valda fullmäktige utses för riksdagens valperiod, dvs. tre år.

Nyordningen innebär att regeringen inte längre kommer att utse fullmäktiges ordförande. Å andra sidan har det i lagen föreskrivits att fullmäktige skall samråda med det statsråd som regeringen bestämmer innan riksbanken fattar beslut av större penningpolitisk vikt.

Inom valutaregleringens område är det liberaliseringsprogram som regeringen föreslog i 1986 års kompletteringsproposition nu i huvudsak genomfört. Programmets huvudpunkter var att avveckla regleringarna för finansiering av direktinvesteringar, förvärv av utländska aktier samt investering i fast egendom i utlandet.

I årets finansplan redovisas regeringens syn på det fortsatta liberaliseringsarbetet.

Sverige deltar aktivt i arbetet inom flera internationella organisationer för ekonomiskt-politiskt och valutapolitiskt samarbete. Finansdepartementet verkar härvid i samråd med övriga berörda departement och myndigheter. Finansdepartementets ekonomiska attachéer liksom handelsråden i de större länderna och i Norden spelar en viktig roll genom att tillhandahålla värdefull information på det ekonomiska och ekonomisk-politiska området.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) är den mest betydelsefulla organisationen för ekonomiskt samarbete mellan industriländerna. Inom ramen för OECD analyseras det ekonomiska läget och diskuteras aktuella ekonomisk-politiska problem. Ungefär en gång per år granskas dessutom varje enskilt medlemsland med avseende på den ekonomiska utvecklingen och den förda ekonomiska politiken.

Internationella valutafonden (IMF) spelar en central roll i det internationella valutasamarbetet och i arbetet med att lösa betalningsproblemen i de skuldtyngda länderna. En ökad vikt har härvid kommit att läggas vid samarbetet med Världsbanken (IBRD) bl.a. i syfte att stödja strukturomvandlingen i utvecklingsländerna. Konsultationer sker regelbundet mellan IMF och varje enskilt medlemsland om den ekonomiska och ekonomisk-politiska utvecklingen i landet.

Ekonomisk–politiska och valutapolitiska spörsmål avhandlas även i den s.k. Tio-gruppen (G 10) där Sverige som ett av de numera elva medlemsländerna aktivt deltar.

Inom ramen för den europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) diskuteras främst handelsfrågor men även det allmänna ekonomiska läget i EFTA–länderna. Under det senaste året har arbetet inom EFTA i ökad utsträckning inriktats på frågor relaterade till integrationsarbetet inom de europeiska gemenskaperna (EG).

Inom ramen för Sveriges samarbete med EG hålls årligen ett möte mellan representanter för EG–kommissionen och finansdepartementet, varvid frågor om den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken diskuteras. Både i detta sammanhang och i det löpande arbetet inom finansdepartementet avseende EG–frågor har det pågående integrationsarbetet, som bl.a. omfattar ett flertal åtgärder på kapitalliberaliserings– och skatteområdena, alltmer kommit i fokus.

Det nordiska samarbetet på det ekonomiska området är väl utbyggt. De nordiska finansministrarna möts normalt två gånger per år för att avhandla frågor av gemensamt intresse och för att förbereda gemensamma nordiska insatser i internationella sammanhang. En nordisk konjunkturgrupp träffas en gång varje halvår för att granska och diskutera utvecklingen av ekonomierna och den ekonomiska politiken i de nordiska länderna. Varje höst publiceras en nordisk konjunkturrapport. I den nordiska ämbetsmannakommittén för ekonomiska och finanspolitiska frågor bereds ekonomiska frågor av gemensamt nordiskt intresse. Gemensamma nordiska ståndpunkter i IMF förbereds i det nordiska finansutskottet. Nordiska ekono-

miska forskningsrådet ger stöd till analyser av och utredningar om aktuella frågor rörande de nordiska ekonomierna.

En viktig del av det nordiska ekonomiska samarbetet har under de senaste åren skett inom ramen för den nordiska ekonomiska handlingsplanen "Norden i växt". Denna löper ut 1988 och efterföljs av handlingsplanen "Ett starkare Norden", som utarbetats under åren 1987 och 1988. Den nya planen, som kommer att behandlas vid Nordiska rådets ordinarie session i Stockholm våren 1989, är tänkt att tillämpas under perioden 1989–1992.

Finansdepartementet deltar också i arbetet inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE), där främst den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i såväl de västliga industriländerna som i Östeuropa analyseras.

FN:s konferens för handel och utveckling (UNCTAD) håller normalt möten vart fjärde år. Den senaste konferensen ägde rum i juli 1987. Dessemellan hålls möten med UNCTAD:s styrelse, olika expertgrupper etc. Finansdepartementets medverkan avser främst monetära och vissa finansiella frågor.

Finansdepartementet medverkar vidare i de bilaterala blandade regeringskommissionerna med Förbundsrepubliken Tyskland, Norge samt Japan.

Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

Riksskatteverket (RSV) svarar för den centrala ledningen av skatteförvaltningen och exekutionsväsendet. RSV har också uppgifter som central förvaltningsmyndighet för frågor om folkbokföring och allmänna val.

En huvuduppgift för verket inom skatteområdet är att verka för en effektiv och rättvis beskattning. Denna uppgift fullgör RSV genom föreskrifter, råd, utbildning, information till myndigheter och allmänhet, kontrollverksamhet samt en kontinuerlig uppföljning och anpassning av organisation och arbetsformer inom skatteförvaltningen till utvecklingens krav. Inom skatteförvaltningen finns på regional nivå 24 länsskattemyndigheter och på lokal nivå 120 lokala skattemyndigheter.

Ett väl fungerande skattesystem är av stor betydelse för samhällets verksamhet. De senaste åren har en lång rad reformer genomförts i syfte att förenkla och förbättra skattesystemet. Reformerna gäller såväl organisationen som de materiella beskattningsreglerna.

Den nya organisation som genomfördes den 1 januari 1987 innebar att länsstyrelsernas skatteavdelningar bröts ut och bildade självständiga länsskattemyndigheter. Samtidigt fick RSV förstärkta lednings- och styrningsfunktioner inom den sammanhållna skatteförvaltning som på detta sätt bildades. En viktig uppgift för RSV har varit att genom omfördelning av förvaltningens resurser se till att de mest arbetstyngda länen har kunnat få en viss förstärkning. Den nya organisationen har av allt att döma fungerat väl.

Skatteförvaltningen har i likhet med andra myndigheter utsatts för en strikt budgetprövning med ökade krav på prioriteringar och höjd effektivi-

tet. Med hänsyn till framför allt behovet av fortsatt omfördelning av resurser, förberedelserna inför 1990 års allmänna fastighetstaxering, behovet av investering i ADB-utrustning och det omfattande reformarbete som pågår på skatteområdet föreslås dock att skatteförvaltningen tillförs ökade resurser.

Parallellt med att vidareutveckla den nya organisationen och styr- och ledningsformerna inom denna pågår arbetet på att förenkla beskattningsreglerna. Det förfarande med förenklad självdeklaration för löntagare som införts fr. o. m. 1987 års taxering har i huvudsak motsvarat förväntningarna. Ytterligare exempel på förenklingar är att den kommunala taxeringen för juridiska personer har slopats, att beskattning av fysiska personer i andra kommuner än hemortskommunen har slopats och att enklare regler för uppbörd av kvarstående skatt har införts. Sammantaget har dessa beslut lett till inte oväsentliga rationaliseringsvinster. I ett andra reformskede arbetar nu tre stora utredningar med att se över skattesystemet med sikte på förenklingar och förbättringar. Arbetet beräknas bli klart under år 1989 och kunna resultera i en genomgripande reform i början av 1990-talet. Samtidigt utreds under riksskatteverkets ledning frågan om skatteförvaltningens framtida organisation inom länen. Ett principförslag i den frågan är att vänta i början av år 1989.

En ny organisation för exekutionsväsendet har genomförts den 1 juli 1988. I stället för de tidigare 81 kronofogdemyndigheterna har det bildats 24 nya myndigheter, en i varje län. Ett viktigt syfte med omorganisationen har varit att få en mera flexibel organisation, där resurser lättare kan omfördelas så att insatserna görs där de bäst behövs. Omorganisationen har också syftat till att underlätta samverkan mellan kronofogdemyndigheten och länsskattemyndigheten i arbetet med indrivning av skatter och avgifter. Riksskatteverket har fått i princip samma lednings- och styrningsfunktioner inom exekutionsväsendet som verket sedan någon tid har inom skatteförvaltningen. För att de mest arbetstyngda länen skall kunna få en omedelbar förstärkning föreslås ett visst tillfälligt resurstillskott till exekutionsväsendet.

Statlig lokalförsörjning

Kompletterande riktlinjer för handläggningen av lokalförsörjningen föreslås, bl. a. i fråga om finansiering av lokalkostnader och samordning mellan statliga myndigheter. Byggnadsstyrelsen ges en mer rambetonad styrning. Till treårsplanen för investeringar föreslås 1 100 milj. kr. per år.

Tullverket

En huvuduppgift för tullverket är att debitera, uppbära och redovisa tullar och andra skatter samt avgifter som skall tas ut för varor vid införsel. Vidare övervakar verket efterlevnaden av bestämmelser om in- och utförsel av varor samt utövar uppsikt och kontroll över trafiken till och från utlandet. Inom tullkontrollen är bekämpning av narkotikasmuggling ett

starkt prioriterat område. Särskilda kontrollstyrkor har även byggts upp för bl. a. bekämpning av ekonomisk brottslighet samt för exportkontroll av högteknologiprodukter och krigsmateriel.

Ett begränsat sparmål med en minskning av förvaltningskostnaderna med 1,3 milj. kr. föreslås tillämpas på tullverket för budgetåret. Resursförstärkningar föreslås för granskning och registrering av enhetsdokumentet för handeln mellan EG- och EFTA-länderna, fortsatt anskaffning av narkotikahundar, m. m., medel för flygspaning och förbättrad utbildning för kontroll av farligt gods samt medel för nya lokaler i Arlanda. Vidare föreslås nyanskaffningar av fordon, telemateriel samt teknisk utrustning för narkotikabekämpning om ca 3,8 milj. kr.

Bank- och försäkringsverksamhet, m. m.

Den svenska kapitalmarknaden har, både vad gäller kreditmarknaden och värdepappersmarknaden, förändrats radikalt som följd av den avreglering som successivt skett under 80-talet. Utvecklingen präglas alltjämt av snabba och omfattande förändringar. Nya finansiella instrument och nya aktörer tillkommer fortlöpande. Bankernas, övriga kreditinstituts och försäkringsbolagens verksamheter har breddats under tilltagande konkurrens mellan instituten. Tendenserna till en utsuddning av de traditionella verksamhetsgränserna har blivit allt starkare. Till bilden hör även en tilltagande internationalisering, bl. a. i form av utlandsetablering och delägande i utländska finansiella företag. Den nu antydda utvecklingen har allmänt sett medfört ett ökat riskinslag i verksamheten.

Den finansiella utvecklingen har nödvändiggjort en genomgripande översyn av strukturen inom kapitalmarknads- och försäkringsområdena. En sådan har gjorts inom *Kreditmarknadskommittén* (Fi 1983:06) vars huvudbetänkande (SOU 1988:29) Förnyelse av kreditmarknaden avlämnats under år 1988. *Värdepappersmarknadskommittén* (Fi 1987:03), som behandlar frågor rörande värdepappershandeln samt börs- och fondkommissionärsverksamheten, väntas lägga fram sitt utredningsförslag under år 1989. Inom försäkringsområdet har inom ramen för *försäkringsverksamhetskommitténs (E 1979:01)* arbete ett antal förslag lagts fram under de senaste åren, däribland kommitténs slutbetänkande (SOU 1987:58) Försäkringsväsendet i framtiden. Förslagen har behandlat principiella frågeställningar rörande det enskilda försäkringsväsendet. Frågorna bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Inom finansdepartementet väntas under år 1989 arbetsgrupper lägga fram förslag i frågor som rör kredit- och försäkringsväsendets struktur. Särskilt intresse ägnas därvid bl. a. gränsdragningen mellan bank- och försäkringsrörelse.

Det nu redovisade översynsarbetet kan resultera i ny eller ändrad lagstiftning inom praktiskt taget alla delar av det finansiella området. Samtidigt ställs ökade krav på bevakningen av de finansisella marknaderna. Inspektionsmyndigheterna kan därför komma att ställas inför nya och betydande arbetsuppgifter under de närmaste åren. När effekterna av utredningsarbetet kan avläsas tydligare än vad som för närvarande är

möjligt bör det finnas förutsättningar för att ta upp även inspektionsmyndigheternas organisation till omprövning.

Utvecklingen inom bank- och försäkringsområdena har redan föranlett en förstärkning av inspektionernas resurser och ställer även under det närmaste budgetåret krav på ökade resursinsatser. Verksamheten hos inspektionerna finansieras genom obligatoriska avgifter från de institut som står under tillsyn. Den ökade aktiviteten och de snabba förändringarna på marknaderna har lett till att inspektionerna undantagits från tillämpning av huvudförslaget i årets budgetproposition. Bankinspektionen och försäkringsinspektionen föreslås få förstärka sina resurser med nära fyra respektive nära en milj. kr. för att möta de ökade kraven.

Bidrag och ersättningar till kommunerna

Skatteutjämningssystemet syftar till att utjämna de stora skillnader som finns mellan enskilda kommuner resp. landstingskommuner i fråga om skattekraft och kostnader för bedrivande av kommunal verksamhet. Bidragssystemet är ett av de främsta medlen för en i möjligaste mån likvärdig kommunal service i olika delar av landet.

Riksdagen beslöt våren 1979 (prop. 1978/79:95, FiU35, rskr. 335, SFS 1979:362) om en omfattande förändring av skatteutjämningssystemet vilket medförde att bidraget ökade med 2,9 miljarder kr. i 1979 års penningvärde eller 64%. Reformen var fullt genomförd år 1982 och innebar att grundgarantinivån höjdes kraftigt i framför allt de södra och mellersta delarna av landet. Inriktningen av reformen ledde dessvärre till att skattesatserna generellt sett blev betydligt högre i Norrland än i övriga delar av landet. För att bryta denna utveckling och åstadkomma en bättre regional balans beslöt riksdagen våren 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 9, FiU 19, rskr 244) att ändra systemet för kommunal skatteutjämning. Ändringen innebär att man inom en i stort sett oförändrad ram får en kraftig utjämningseffekt på skattesatserna och en mer påtaglig regionalpolitisk inriktning. Medlen omfördelas så att en större andel ges till kommuner och landsting i de norra delarna av landet. Även några områden i de södra delarna har haft en ogynnsam utveckling inom näringslivet och får därför en viss förstärkning av skatteutjämningsbidraget.

Den tekniska uppbyggnaden av skatteutjämningssystemet behålls i princip med bl.a. anknytningen till medelskattekraften som en viktig del. Intervallet mellan skattekraftsklasserna minskas till två procentenheter med undantag för garantier under 103%.

Spärreglerna avvecklas och effekterna av dessa inarbetas i grundgarantierna. Bidraget till högskattekommunerna för sänkning av skattesatserna inarbetas också i grundgarantin.

Beräkningen av skillnader i kostnader för åldersstruktur ändras. De åldersberoende verksamheter som beaktas kompletteras med gymnasieskolan för kommunerna och den öppna vården för landstingen. Kostnaderna för statskommunala bostadsbidrag beräknas enbart med hänsyn till andelen familjer med bostadsbidrag. Beräkningen av kostnaderna för

barnomsorg blir oförändrad. Den sociala strukturen beaktas genom att hänsyn tas till kommunernas kostnader för socialbidrag. Enligt tidigare system fick kommunerna ett tillägg till grundgarantin om befolkningsminskningen under den senaste tioårsperioden översteg 5%. Samma gränsvärde skall nu gälla även för landstingen. Bidraget för befolkningsminskning blir mer än fördubblat genom att bidraget per person utöver gränsvärdet förstärks.

En maximering av den skattesats som läggs till grund för bidragsberäkningen har införts och är satt till 16:00 kr./skr. för kommunerna, 13:50 kr./skr. för landstingen och till 29:50 kr./skr. för de kommuner som inte ingår i landsting. De kommuner och landsting som har en högre skattesats får genom denna ändring minskat skatteutjämningsbidrag. Denna bidragsminskning har för kommunerna i norra Sverige kompenserats genom en högre grundgaranti.

Bidragsökningarna för åren 1986–1988 har finansierats genom en skatteutjämningsavgift som tas ut på kommunernas och landstingskommunernas totala skatteunderlag. Skatteutjämningsavgiften bestämdes till 0:14 kr./skr. för år 1986 och har sedan höjts med 0:10 kr./skr. för vardera åren 1987 och 1988. Fr. o. m. år 1987 höjdes dessutom skatteutjämningsavgiften med 0:13 kr./skr. för kommunerna för att ersätta en utebliven besparing på utbildningsbidragen. Inga ändringar har gjorts för år 1989 av den proportionella skatteutjämningsavgiften. Skatteutjämningsavgiften uppgår således för år 1989 till 0:47 kr./skr. för kommunerna och till 0:34 kr./skr. för landstingskommunerna.

En särskild avgift tas ut fr. o. m. år 1986 av kommuner med mycket hög skattekraft. Denna avgift, som är progressiv, skärptes år 1988. År 1989 sänks den nedre gränsen för uttag av avgiften så att ytterligare kommuner får erlägga avgift. Progressiviteten skärps dessutom för att ytterligare reducera de mest extrema skillnaderna i kommunalskatt.

För år 1989 får kommuner och landstingskommuner tillsammans ordinarie skatteutjämningsbidrag med preliminärt 15 325 milj. kr. Av landets totalt 284 kommuner erhåller 239 (84%) skatteutjämningsbidrag år 1989. Samtliga landstingskommuner utom tre får skatteutjämningsbidrag.

Utöver ordinarie bidrag får regeringen enligt 7 § lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag bevilja extra skatteutjämningsbidrag. För år 1989 har regeringen beviljat 287 milj. kr. i extra bidrag. Förutom bidrag som efter ansökan beviljas kommuner och landstingskommuner som av olika skäl har kommit i ekonomiska svårigheter utgår för år 1989 bidrag för tre speciella ändamål. De kommuner, som med anledning av förändringarna i skatteutjämningsbidraget förlorar mer än 0:50 kr./skr, får full kompensation för år 1989 för den bidragsminskning som överstiger 0:50 kr./skr. Den slopade utbobeskattningen får inga bestående effekter för kommuner som får skatteutjämningsbidrag. Det blir däremot fallet för kommuner som inte får skatteutjämningsbidrag. Ett särskilt stöd ges därför övergångsvis till de kommuner som inte får skatteutjämningsbidrag och som på grund av reformen får ett mer påtagligt skattebortfall. För att trygga kollektivtrafiken i glesbygden, sedan statsbidraget för detta ändamål slopats, utges ett särskilt bidrag om 70 milj. kr. till Gotlands kommun samt till kommuner-

na och landstingskommunerna i de s. k. skogslänen. Inom ramen för extra skatteutjämningsbidrag beviljas också efter ansökan 25 milj. kr. som stöd till kommuner som vidtar förebyggande åtgärder mot jordskred, översvämningar och andra naturolyckor.

Skatteutjämningsbidragen för år 1989 motsvarar en kommunal skattesats på 3:25 kr./skr. i genomsnitt för landet eller 1 855 kr./inv. Den största betydelsen har skatteutjämningssystemets för Gotlands, Jämtlands och Norrbottens län.

Skatteutjämningsbidragens utveckling under senare år framgår av följande sammanställning.

Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn åren 1979, 1982 samt 1985–1989 (milj. kr.)

	1979	1982	1985[1]	1986	1987	1988	1989[2]
Ordinarie bidrag	**4604**	**9886**	**10844**	**11699**	**12908**	**13924**	**15325**
varav till kommuner	2705	5467	6015	6470	7143	7684	8596
landstingkommuner	1774	4337	4829	5229	5765	6240	6729
kyrkliga kommuner	125	82	–	–	–	–	–
Extra skatteutjämningsbidrag	**115**	**206**	**180**	**230**	**356**	**323**	**287**
varav särskild kompensation (1982)	–	105	–	–	–	–	
Totalt	**4719**	**10092**	**11024**	**11929**	**13264**	**14247**	**15612**
Skatteutjämningsavgifter	–	–	–	**1167**	**2700**	**3987**	**4576**

[1] Bidragsnivån år 1985 hänger samman dels med neddragningen av grundgarantin med en procentenhet dels med slopandet av den kommunala beskattningen av juridiska personer
[2] Preliminära uppgifter

Fr. o. m. år 1985 slopades den *kommunala beskattningen av juridiska personer* och kommunerna får en kompensation härför genom ett särskilt statsbidrag. Riksdagen har senare beslutat reducera kompensationen, för år 1986 med 30 kr./inv. och för år 1988 med ytterligare 90 kr./inv. För år 1989 har regeringen fastställt kompensationen till kommunerna för slopad kommunal beskattning av juridiska personer till samma belopp som för år 1988, dvs. sammanlagt ca 879 milj. kr.

I samband med förenklingar av skattereglerna har *garantibeskattningen av fysiska personers fastigheter* slopats liksom det extra avdraget från inkomst av schablontaxerad fastighet. Riksdagen har beslutat att kompensera den kommunala sektorn för hela det bestående inkomstbortfallet. För år 1989 har regeringen fastställt kompensationen till kommunerna, landstingen och de kyrkliga kommunerna för slopad garantibeskattning av fysiska personers fastigheter, inkl. det extra avdraget från inkomst av schablontaxerad fastighet, till sammanlagt 925 milj. kr.

De kommunalekonomiska frågorna inför år 1990 kommer att behandlas i 1989 års kompletteringsproposition. I bilaga 1 till budgetpropositionen (finansplanen) redovisas vissa utgångspunkter för övervägandena i dessa frågor.

Sammanfattning

Förändringarna inom finansdepartementets verksamhetsområde i förhållande till motsvarande utgiftsändamål på statsbudgeten för budgetåret 1989/90 framgår av följande sammanställning.

		Anvisat 1988/89 milj. kr.	Förslag 1989/90 milj. kr.	Förändring milj. kr.
A	Finansdepartementet m. m.	95,0	97,4	+ 2,4
B	Skatte- och indrivningsväsen	3 521,2	3 826,3	+305,1
C	Statlig lokalförsörjning m. m.	825,0	1 120,0	+295,0
D	Vissa centrala myndigheter	837,5[1]	1 012,7	+175,2
E	Bidrag och ersättningar till kommunerna	15 840,2	15 840,2	–
F	Övriga ändamål	46,8	81,8	+ 35,0
Totalt för finansdepartementet		**21 165,7**[2]	**21 978,4**	**+812,7**

[1] Exkl. statlig lokalförsörjning

[2] Med hänsyn till ändringen i uppgiftsfördelningen mellan finans- och civildepartementen överförs anslagen till Pris- konkurrens- och konsumentfrågor, Statens arbetsgivarverk och till Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. till civildepartementet. Statsbudgetens belopp i denna sammanställning har därför minskats med sammanlagt 2 737,9 milj. kr.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som ej disponeras.

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Engström såvitt avser frågorna under littera C och punkten D 4; statsrådet Feldt såvitt avser övriga delar

---

Anmälan till budgetpropositionen 1989

A. Finansdepartementet m. m.

A 1. Finansdepartementet

1987/88	Utgift	63 411 440
1988/89	Anslag	61 778 000
1989/90	Förslag	75 190 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**237**	**+ 12**
Anslag		
Förvaltningskostnader	61 788 000[1]	+13 402 000
(därav lönekostnader)	(48 077 000)	(+11 863 000)
	61 788 000	**+13 402 000**

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 480 000 kr. inte ställts till finansdepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 75 190 000 kr. Genom förordningen (1988:1575) om ändring i departementsförordningen (1982:1177) har arbetsfördelningen mellan civildepartementet och finansdepartementet ändrats så att statens löne- och pensionsfrågor samt pris-, konkurrens- och konsumentfrågor överförts till civildepartementet. Från utrikesdepartementet till finansdepartementet har förts frågor om konsolidering av utländska skulder samt om världsbanksgruppen utom vissa biståndspolitiska frågor rörande de fattigaste u-länderna, s. k. IDA-länder samt programländer för svenskt bistånd. Dessa förändringar och behovet av en utökad bevakning av de internationella ekonomiska marknaderna, en ökad omfattning av arbetet med den nationella kredit- och värdepappersmarknaden samt arbetet med ett nytt skattesystem har medfört att departementets organisation behöver förändras och att ett resurstillskott om totalt tolv tjänster jämfört med tidigare erfordras. Dessutom krävs resurser för att åstadkomma ett nytt budgetsystem.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Finansdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 75 190 000 kr.

A 2. Ekonomiska attachéer

1987/88	Utgift	2 890 974
1988/89	Anslag	3 030 000
1989/90	Förslag	3 196 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 14 000 kr. inte ställts till attachéernas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för ekonomiska attachéer. Sådana tjänster finns inrättade i Bryssel, Paris och Washington. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till 3 196 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ekonomiska attachéer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 196 000 kr.

A 3. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	28 797 625	Reservation	3 652 690
1988/89	Anslag	29 000 000		
1989/90	Förslag	19 000 000		

Från anslaget bestrids förutom kostnaderna för finansdepartementets kommittéer även kostnaderna för de ekonomiska långtidsutredningarna och vissa arbetsgrupper.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 19 000 000 kr.

B. Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

1 Allmänt om skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

Ett väl fungerande skattesystem är av stor betydelse för samhällets verksamhet. Regeringen har under senare år gjort en målmedveten satsning i syfte att förenkla och förbättra skattesystemet. Insatserna gäller såväl de materiella beskattningsreglerna som förfarandereglerna. Vidare har organisatoriska förändringar gjorts för att få en mer ändamålsenlig förvaltning samt för att förbättra centralmyndighetens ledningS- och styrningsfunktion. Ytterligare reformer föreslår. Flera stora utredningar arbetar sålunda med att se över skattesystemet. Deras arbete beräknas bli avslutat under år 1989.

För såväl det allmänna som enskilda borgenärer är det av vikt att exekutionsväsendet snabbt och effektivt kan verkställa fastställda rättsanspråk. En ny organisation för exekutionsväsendet har genomförts som bl. a. syftar till en jämnare fördelning av resurserna och förstärkt ledning och styrning från centralmyndighetens sida.

Den totala anslagsökningen för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet uppgår till ca 298 milj. kr. Engångskostnader för 1990 års allmänna fastighetstaxering samt kostnader för utbyte av äldre ADB-terminaler och viss annan ADB-utrustning utgör en stor del av resurstillskottet.

2 Organisationen

2.1 Skatteförvaltningen

Skatteförvaltningen omorganiserades den 1 januari 1987. Länsstyrelsernas skatteavdelningar bröts ut och bildade egna myndigheter, länsskattemyndigheterna. Den nya organisationen har varit i funktion för kort tid för att några djupare analyser skall kunna göras. Redan nu kan dock konstateras att de förbättrade ledningS- och styrmöjligheter som riksskatteverket fått har inneburit en mera flexibel resursanvändning och gett ökade möjligheter till fortlöpande rationalisering av verksamheten. Utvecklingen går vidare mot en allt effektivare, mer serviceinriktad och på det hela taget bättre skatteförvaltning.

2.2 Exekutionsväsendet

Exekutionsväsendet omorganiserades den 1 juli 1988. I stället för de tidigare 81 kronofogdemyndigheterna bildades 24 nya kronofogdemyndigheter, en i varje län. Riksskatteverket har fått i princip samma ledningS- och styrmöjligheter inom exekutionsväsendet som verket sedan någon tid har vad gäller skatteförvaltningen. Den nya organisationen har bl. a. till

syfte att möjliggöra ett mer rationellt utnyttjande av resurserna och underlätta den omfördelning av resurser mellan olika län som motiveras av fördelningen av arbetsunderlaget.

2.3 Huvudmannaskapet för folkbokföringen

Genom riksdagsbeslut (prop. 1986/87:158, 1987/88:SkU2, rskr. 1987/88:2) har bestämts att de lokala skattemyndigheterna fr. o. m. den 1 juli 1991 skall sköta den lokala folkbokföringen. I beslutet förutsätts att de allmänna försäkringskassorna skall integreras i folkbokföringsarbetet på så sätt att de skall kunna medverka vid handläggning av samtliga de ärenden som initieras genom anmälan från enskilda. Prövningen av folkbokföringsfrågorna, registerföringen och ansvaret för registret skall dock förbehållas folkbokföringsmyndigheterna. En organisationskommitté (Fi 1988:02) har tillsatts som skall lämna förslag om hur organisationen närmare skall utformas.

2.4 Lokalförsörjningen

Byggnadsstyrelsen redovisar i bilaga till sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 lokalförsörjningsplaner för olika myndighetsområden. För skatteförvaltningen och exekutionsväsendet redovisas ett antal projekt som bl. a. syftar till samlad lokalisering av myndigheter eller samlokalisering med andra myndigheter. Fortfarande råder dock stor osäkerhet om vilka förändringar i lokalbehovet som på sikt kommer att föranledas av den nyss genomförda omorganisationen av exekutionsväsendet och av folkbokföringens framtida organisation. Redovisningen kommer att byggas ut när organisationskommittén för folkbokföringen har hunnit studera lokalkonsekvenserna av omorganisationen mera i detalj.

3 Förenklingar och kommande förändringar av skattesystemet

Regeringen har under de senaste åren arbetat målmedvetet på att förenkla och förbättra skattesystemet. Arbetet avser såväl förändringar i de materiella reglerna som i de regler som styr förfarandet. Jag kommer i detta avsnitt att gå igenom en del av de förändringar som beslutats under år 1988 eller tidigare och ange vilka effekter dessa fått på skatteförvaltningens resurser. Jag kommer också att något beröra planerade förändringar.

3.1 Effekter av beslutade förenklingar

Hösten 1986 gav regeringen riksskatteverket i uppdrag att utreda de administrativa effekterna för skatteförvaltningen av vissa ändringar i skatte-

och uppbördsförfattningarna. Verket redovisade uppdraget i den anslagsframställning som avgavs hösten 1987. Följande förenklingar togs upp: slopad kommunal taxering av juridiska personer, förenklad självdeklaration, ändrade regler om skattetillägg, höjd gräns för deklarationsplikt, slopad marginalskattespärr, slopad sambeskattning av makars B-inkomster, slopade räntetillägg, slopad kommunal garantibeskattning och utbobeskattning, uppbörd av kvarskatt vid endast ett tillfälle samt utökat ADB-stöd i fastighetstaxeringen. Rationaliseringseffekterna av de nu nämnda ändringarna har beaktats vid medelstilldelningen för innevarande budgetår.

Beträffande flera av ändringarna gäller att rationaliseringsvinsten kan tas hem successivt under flera år. I mitt budgetförslag, som jag strax återkommer till, har jag beaktat möjligheten att ta hem ytterligare rationaliseringsvinster genom att reducera anslaget för regional och lokal skatteförvaltning med 3 milj. kr.

3.2 Planerade förändringar

Ett omfattande utredningsarbete pågår i syfte att ytterligare förenkla och förbättra skattesystemet. Jag skall här begränsa mig till att peka på dels en utredning som nyligen har avslutat sitt arbete, dels tre pågående utredningar. Skatteförenklingskommittén (B 1982:03) har under år 1988 lagt fram detaljförslag till ett förenklat taxeringsförfarande. Bland de pågående utredningarna tänker jag först och främst på utredningen om reformerad inkomstbeskattning. Den har enligt sina direktiv till uppgift att lägga fram förslag om bl. a. lägre marginalskatter, breddad skattebas genom minskade avdragsmöjligheter, en mer enhetlig kapitalbeskattning och förenklingar. En annan utredning har till uppgift att se över företagsbeskattningen och även den skall sträva efter lägre skattesatser, bredare skattebas och förenklingar. En tredje utredning ser från liknande utgångspunkter över den indirekta beskattningen. Arbetet i de nu nämnda utredningarna beräknas i huvudsak bli avslutat under juni 1989.

Av det anförda framgår att det finns all anledning att räkna med ytterligare förenklingar och förbättringar av skattesystemet. Enligt min mening bör såväl det pågående som det nyligen avslutade utredningsarbetet kunna resultera i genomgripande förändringar av skattesystemet med angiven inriktning i början av 1990-talet.

4 Prioritering under budgetåret 1989/90

Prioriterade områden i årets budgetförslag är åtgärder för att åstadkomma en fördelning av skatteförvaltningens och exekutionsväsendets resurser som bättre svarar mot den geografiska fördelningen av arbetsunderlaget, förberedelserna inför 1990 års allmänna fastighetstaxering, ADB-utrustning och förbättrad skattekontroll av stora företag m. m.

Vad först beträffar resursfördelningen mellan myndigheterna gäller att

riksskatteverket nyligen har börjat tillämpa en modell för resursfördelningen inom *skatteförvaltningen* som på sikt skall leda till balans mellan resurstilldelning och arbetsunderlag. Att det inom *exekutionsväsendet* finns allvarliga obalanser i detta hänseende har påvisats bl.a. av kommittén (Fi 1987:02) för genomförande av en ny organisation för exekutionsväsendet m.m. Som kommittén har framhållit – och det har giltighet för både skatteförvaltningen och exekutionsväsendet – måste emellertid omfördelningen tillåtas ta viss tid i anspråk. Den skulle annars leda till oacceptabla konsekvenser för personalen i de län eller på de orter där en förhållandevis kraftig neddragning behöver göras.

I det nya systemet med uppdelad allmän fastighetstaxering är det småhustaxeringen, som genomförs första gången år 1990, som kräver de största resurserna. Skälet till detta är att antalet taxeringsobjekt och ägare är så stort. Detta påverkar bl.a. behovet av utbildning för personalen och omfattningen av informationsinsatserna. Jag återkommer senare till vilka resurstillskott som behövs på dessa områden under budgetåret 1989/90 för att fastighetstaxeringen skall kunna genomföras.

När det gäller ADB-utrustning kommer jag att föreslå att riksskatteverket får ett resurstillskott för att kunna ersätta återstående terminaler och skrivare av äldre typ samt i begränsad omfattning nyanskaffa sådan utrustning. Nyanskaffningsbehovet hänger samman med den stora mängd information som skall behandlas vid 1990 års allmänna fastighetstaxering.

I fråga om skattekontrollen anser jag att den satsning som görs under innevarande budgetår på förbättrad kontroll av de största företagen bör fortsätta och utökas något. Det resurstillskott som jag senare kommer att föreslå bör emellertid också kunna användas för insatser när det gäller särskilt svårkontrollerade företagsformer eller typer av transaktioner. Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av att riksskatteverket förbättrar uppföljningen av verksamheten. Det gäller alla delområden av verksamheten inom såväl skatteförvaltningen som exekutionsväsendet och inte minst skattekontrollen. Verket skall senast i anslagsframställningen för budgetåret 1990/91 redovisa hur de utökade resurserna på detta område har använts och vilka effekter insatserna enligt verkets mening har haft.

B 1. Riksskatteverket

1987/88	Utgift	611 514 911
1988/89	Anslag	608 200 000
1989/90	Förslag	710 693 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 540 000 kr. inte ställts till riksskatteverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om skatter och socialavgifter samt folkbokföring och val i den mån annat inte följer av särskilda föreskrifter. Vidare är verket central förvaltningsmyndighet för frågor om verkställighet enligt utsökningsbalken eller annan författning samt frågor om tillsyn i och lönegaranti vid konkurs, likaledes i den mån annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Bestämmelser om riksskatteverkets ledning och organisation m. m. finns i 2 kap. förordningen (1988:832) med instruktion för skatteförvaltningen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**966**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	220 332 000[1]	+ 2 738 000
(därav lönekostnader)	(153 953 000)	(+ 11 677 000)
Expenser för annat än eget behov	57 138 000	+ 6 407 000
Utbildning och information	41 442 000	+ 11 571 000
ADB-verksamhet	289 288 000	+ 81 777 000
Summa	***608 200 000***	***+ 102 493 000***

[1] Av angivet belopp har 1 540 000 kr. inte ställts till riksskatteverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket har i anslagsframställningen för 1989/90 redovisat ett treårigt huvudförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med två procent för 1989/90, en procent för 1990/91 och två procent för 1991/92.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna för budgetåret 1989/90 har någon pris- och löncomräkning inte gjorts.

En nedräkning av riksskatteverkets anslag med två procent motsvarar ca 12,1 milj. kr. Verkets beräknade huvudförslag för budgetåret 1989/90 innebär emellertid att anslaget räknas ned med 4,7 milj. kr. Verket har i stället föreslagit en nedskärning med 14 milj. kr., motsvarande ca 12,6 procent, på anslaget B 5. Årlig taxering.

Riksskatteverket har i anslagsframställningen i första hand yrkat undantag från huvudförslaget och i andra hand att huvudförslaget skall bestämmas bara för ett år. Som skäl för att slippa huvudförslagstillämpning anförs att skattesystemet kontinuerligt är föremål för mer eller mindre omfattande förändringar till vilka skatteadministrationen successivt måste anpassas. De långsiktiga åtgärder som nu vidtas kräver initialt stora investeringar i ett förändringsarbete som kommer att pågå in på 1990-talet. Verket konstaterar att besparingar kan åstadkommas på två principiellt skilda sätt, nämligen dels genom ökad produktivitet och dels genom minskad verksamhet. När det gäller besparingar genom rationalisering framhåller emellertid verket att de åtgärder som kan komma i fråga har det gemensamt att de kräver investeringar, bl. a. i utbyggt ADB-stöd. Det andra sättet att göra besparingar på – minskad verksamhet – kan på verkets myndighetsanslag åstadkommas på tre sätt, nämligen genom minskad offensiv kontrollverksamhet, minskat utvecklingsarbete och minskad grundutbildning för personalen i den regionala och lokala skatteförvaltningen.

Utöver huvudförslaget lämnar riksskatteverket ett budgetförslag som

innebär en utbyggnad av verksamheten med 150 677 000 kr. För utbyggnad av ADB-stödet begärs 109,5 milj. kr., varav 24,9 milj. kr. hänför sig till personal- och konsultkostnader för underhåll och viss utveckling av systemen. För arbetet med förberedelser på ADB-området inför 1990 års allmänna fastighetstaxering begärs 13,8 milj. kr. och för utredningsarbete inför genomförandet av en ny organisation för folkbokföringen 5,2 milj. kr. Resterande 69,9 milj. kr. hänför sig till anskaffning av ADB-utrustning och utbildning som föranleds av anskaffningarna. Det gäller ersättningsanskaffning och viss nyanskaffning av terminaler och skrivare, utbyte av vissa delar av den centrala datoranläggningen m. m. Delvis är nyanskaffningsbehovet föranlett av 1990 års allmänna fastighetstaxering. För övriga kostnader som gäller fastighetstaxeringen, såsom utbildning m. m., begärs sammanlagt 21 milj. kr. och för övriga förberedelser inför genomförandet av en ny organisation för folkbokföringen 2,6 milj. kr. För förstärkning av utbildningen för skatteförvaltningens personal begärs 8 milj. kr. För viss förstärkning av riksskatteverkets personalresurser på andra områden än utbildningsområdet, viss övertalig personal på beskattningsavdelningen samt vissa gemensamma funktioner begärs sammanlagt 5,1 milj. kr.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för riksskatteverkets verksamhet beräknas på det sättet att ett ettårigt huvudförslag tillämpas i fråga om förvaltningskostnader – med undantag för den skatterättsliga och den skatteadministrativa huvudavdelningen samt nämnden för rättsärenden – och ADB-verksamhet. Enligt mina beräkningar innebär en sådan tillämpning av huvudförslaget för budgetåret 1989/90 en minskning av anslaget med 7 milj. kr. efter pris- och löneomräkning. Jag har gjort den bedömningen att huvudförslaget bör kunna tillämpas på det sätt som jag nu föreslår utan allvarliga konsekvenser inom verkets prioriterade områden.

I syfte bl. a. att åstadkomma en resursfördelning mellan myndigheterna inom den regionala och lokala skatteförvaltningen liksom inom exekutionsväsendet som bättre motsvarar den geografiska fördelningen av arbetsunderlaget föreslår jag att den besparing som görs genom tillämpning av huvudförslaget på dessa förvaltningar återförs till riksskatteverket för fördelning mellan länen. För skatteförvaltningens del har som jag redan nämnt en ny modell för medelsfördelningen börjat tillämpas. I fråga om exekutionsväsendet gäller att regeringen nyligen uppdragit åt riksskatteverket att utarbeta en plan för hur en utjämning av resurserna skall kunna ske under en tre- till femårsperiod.

Beträffande anslagen till riksskatteverket vill jag framhålla följande.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 35,6 milj. kr.

För ADB-utvecklingsarbete samt utbildning och information m. m. inför 1990 års allmänna fastighetstaxering har jag beräknat 34,8 milj. kr. När det gäller ADB-verksamheten i övrigt har jag till att börja med beräknat 10,5 milj. kr. avseende personal som krävs för underhåll och viss utveckling av befintliga system. Beloppet motsvarar en del, nämligen lönedelen, av de belopp med vilka anslagsramen i fråga om ADB-verksam-

het enligt regeringens medgivanden har överskridits de senaste åren. Jag har vidare beräknat 51,5 milj. kr. för ersättningsanskaffning av terminaler och skrivare samt för sådan nyanskaffning av ADB-utrustning som föranleds av 1990 års allmänna fastighetstaxering. I avvaktan på en närmare analys av den ADB-strategi som verket har lagt fram i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 är jag inte beredd att ta ställning till andra anskaffningsbehov inom ADB-området än de som nu har nämnts. Jag avser att låta en arbetsgrupp ta fram det underlag som behövs för att regeringen längre fram skall kunna ta ställning till ADB-strategin.

För en förstärkning av grundutbildningen för skatteförvaltningens personal har jag beräknat 3 milj. kr.

Riksskatteverkets lednings- och styrningsroll inom exekutionsväsendet har förstärkts fr. o. m. den 1 juli 1988. För de arbetsuppgifter som har tillkommit på detta område har jag beräknat 1,5 milj. kr. Jag har vidare beräknat 1 milj. kr. som tillfälligt resurstillskott på grund av att viss personal som inte flyttat med beskattningsavdelningen till Ludvika inte har kunnat placeras på andra tjänster.

Utbildningsinsatserna inför 1990 års allmänna fastighetstaxering kräver en tillfällig förstärkning av utbildningsadministrationen hos riksskatteverket. För detta ändamål har jag beräknat 0,3 milj. kr. Jag är för närvarande inte beredd att föreslå något resurstillskott för arbetet med att genomföra en ny organisation för folkbokföringen. Behovet av sådant resurstillskott kan bedömas först när arbetet i den organisationskommitté som tillkallats har framskridit något ytterligare.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 710 693 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för riksskatteverket fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har även beaktat konsekvenserna av att RC-organisationen upplöses fr. o. m. den 1 juli 1989 (se vidare Bil 2 Gemensamma frågor, avsnitt 4).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksskatteverket* för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag på 710 693 000 kr.

B 2. Regional och lokal skatteförvaltning

1987/88	Utgift	1 976 611 000
1988/89	Anslag	2 139 829 000
1989/90	Förslag	2 287 556 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 18 738 000 kr. inte ställts till förvaltningens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Den regionala och lokala skatteförvaltningen utgörs av 24 länsskatte-

myndigheter och 120 lokala skattemyndigheter.

Länsskattemyndigheten är regional förvaltningsmyndighet för frågor om skatter, socialavgifter och folkbokföring om inte annat följer av särskilda föreskrifter. Länsskattemyndigheten är under riksskatteverket chefsmyndighet för de lokala skattemyndigheterna i länet och skall meddela de beslut som behövs i fråga om verksamheten hos dessa myndigheter, om inte detta ankommer på annan. Länsskattemyndigheten skall bistå länsstyrelsen i arbetet med de allmänna valen.

Bestämmelser om länsskattemyndighetens ledning och organisation m. m. finns i 3 kap. förordningen (1988:832) med instruktion för skatteförvaltningen.

De lokala skattemyndigheterna är lokala förvaltningsmyndigheter för frågor om skatter och socialavgifter, pensionsgrundande inkomst samt folkbokföring, allt i den mån annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Bestämmelser om den lokala skattemyndighetens ledning och organisation m. m. finns i 4 kap. förordningen (1988:832) med instruktion för skatteförvaltningen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**11565**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	2000915000[1]	+124848000
(därav lönekostnader)	(1873753000)	(+116752000)
Lokalkostnader	298812000	+ 30436000
Engångsutgifter	30224000	– 9084000
Summa	**2329951000**	**+146200000**
Uppbördsmedel		
Ersättning från allmänna pensionsfonden 1988/89	183622000	– 2527000
Ersättning från data-enheterna	6500000	+ 1000000
Nettoutgift	**2139829000**	**+147727000**

[1] Av angivet belopp har 18738000 kr. inte ställts till förvaltningens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket har i anslagsframställningen för 1989/90 redovisat ett treårigt huvudförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med två procent för 1989/90, en procent för 1990/91 och två procent för 1991/92.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna för budgetåret 1989/90 har någon pris- och löneomräkning inte gjorts.

Riksskatteverkets beräknade huvudförslag för budgetåret 1989/90 innebär att anslaget räknas ned med 35,2 milj. kr. Verket yrkar emellertid i första hand att länsskattemyndigheterna och de lokala skattemyndigheterna skall undantas från huvudförslaget och i andra hand att huvudförslaget

skall bestämmas bara för ett år. Som skäl för att länsskattemyndigheterna och de lokala skattemyndigheterna skall undantas från huvudförslagstilllämpningen anför verket bl. a. följande. Besparingar kan ske genom ökad produktivitet eller minskad verksamhetsvolym. På länsskattemyndigheterna och de lokala skattemyndigheterna skulle resursminskningarna leda till längre handläggningstider och sämre kontroll av svårgranskade deklarationer. Den offensiva kontrollen i form av främst revisioner och arbetsgivarkontroll skulle minska.

Utöver huvudförslaget redovisar riksskatteverket ett budgetförslag, vilket innebär en utbyggnad av verksamheten med 83,3 milj. kr. För att förbättra personalförsörjningsläget genom bl. a. inrättande av särskilda rekryteringstjänster i vissa län begärs 20 milj. kr. För att täcka kostnaderna för ökat resande till följd av en mera omfattande revisionsverksamhet begärs 3 milj. kr. För ökade lokalvårdskostnader begärs 6,7 milj. kr. För diverse engångsutgifter i samband med flyttningar och ombyggnader samt för anskaffning av ny utrustning m. m. begär verket 28,6 milj. kr. För anskaffning av nya telefonväxlar begärs 7,1 milj. kr. och för bindning av äldre längder 1,9 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag delar riksskatteverkets uppfattning att en renodlad huvudförslagstilllämpning skulle få negativa effekter för den regionala och lokala skatteförvaltningen. Det gäller först och främst möjligheten att omfördela resurser till de mest arbetstyngda länen. I de län där en neddragning bör ske är personalomsättningen i många fall låg. Det är bl. a. av det skälet svårt att på kort tid frigöra så stora resurser att det finns något att omfördela, om samtidigt förvaltningen som helhet är underkastad det besparingskrav som huvudförslaget innebär. De negativa effekterna av en renodlad tillämpning av huvudförslaget gäller emellertid också genomförandet av de omfattande reformer som förestår inom skatteförvaltningen och även förberedelserna inför 1990 års allmänna fastighetstaxering. För egen del gör jag den bedömningen att ett huvudförslag på två procent bör tillämpas på länsskattemyndigheterna och de lokala skattemyndigheterna budgetåret 1989/90 men att det i likhet med de närmast föregående åren bör ske på det sättet att motsvarande del av myndigheternas anslag förs till riksskatteverkets disposition. Detta innebär enligt mina beräkningar att myndigheternas anslag minskas med 48,9 milj. kr. Den tillämpning av huvudförslaget som jag nu har redogjort för bör ge utrymme för förbättringar av personalförsörjningsläget i vissa utsatta län av det slag som verket har begärt särskilda resurser för.

Beträffande anslagen till den regionala och lokala skatteförvaltningen vill jag vidare framhålla följande.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 168,8 milj. kr.

Med början innevarande budgetår görs insatser för förbättrad skattekontroll av de största företagen. Under budgetåret 1989/90 anser jag det lämpligt att ytterligare något öka insatserna med inriktning på stora företag men också på företagsformer och typer av transaktioner som är särskilt

svårkontrollerade från skattesynpunkt. För detta ändamål har jag beräknat 5 milj. kr. Riksskatteverket skall senast i anslagsframställningen för budgetåret 1990/91 redovisa en utvärdering av insatserna på detta område. Den totala omfattningen av den fördjupade kontroll som sker i form av främst revisioner har ökat kraftigt på senare år. För de ökade reskostnader som detta medför har jag beräknat 1,5 milj. kr.

När länsskattemyndigheterna bildades gjordes en beräkning av den totala lokalyta som dessa myndigheter disponerade. Resurser för lokalvård tilldelades utifrån denna beräkning. Det har senare visat sig att lokalytan är större än vad den tidigare beräkningen visade. För de kostnader för lokalvård som tidigare inte beaktats har jag beräknat 1,4 milj. kr.

Ett antal myndigheter har behov av ny utrustning i samband med flyttning eller ändringar i befintliga lokaler. För detta har ca 12,9 milj. kr. beräknats. För länsskattemyndigheten i Kopparbergs län samt de lokala skattemyndigheterna i Handen, Varberg, Kungälv, Sunne, Falun, Mora, Sandviken, Örnsköldsvik och Piteå har jag vidare beräknat medel för investering i nya telefonväxlar, nämligen totalt 6,3 milj. kr. Anskaffningarna ger utrymme för rationaliseringar och driftskostnadsminskningar. Förvaltningskostnaderna skall därför minskas med ett belopp motsvarande tio procent av anskaffningskostnaden. Slutligen har jag för bindning av äldre längder beräknat 1,9 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 2 287 556 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regional och lokal skatteförvaltning* budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 287 556 000 kr.

B 3. Kronofogdemyndigheterna

1987/88	Utgift	621 344 237
1988/89	Anslag	610 412 000
1989/90	Förslag	658 373 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 4 707 000 kr. inte ställts till kronofogdemyndigheternas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kronofogdemyndigheternas verksamhet avser dels indrivning av det allmännas fordringar på skatter, avgifter och böter m. m., dels verkställighet i mål som anhängiggörs av enskilda rättsägare. Kronofogdemyndigheternas verkställighet regleras bl. a. i utsökningsbalken. Dessutom handlägger kronofogdemyndigheterna ärenden enligt lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs. Vidare är vissa kronofogdemyndigheter tillsynsmyndigheter enligt 7 kap. 25 § konkurslagen (1987:672) och har i denna

egenskap tillsyn över förvaltningen i konkurser.

I varje län finns en kronofogdemyndighet. Bestämmelser om kronofogdemyndighetens ledning och organisation m. m. finns i 3 kap. förordningen (1988:784) med instruktion för exekutionsväsendet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**2872**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	510424000[1]	+38181000
(därav lönekostnader)	(470701000)	(+33714000)
Lokalkostnader	88320000	+ 2015000
Exekutiva förrättningskostn.	7927000	±0
Div. ändamål	11508000	+ 3021000
Summa	**618179000**	**+43217000**
Uppbördsmedel		
Ersättning från allmänna pensionsfonden	7767000	– 4744000
Nettoutgift	***610412000***	***+47961000***

[1] Av angivet belopp har 4707000 kr. inte ställts till kronofogdemyndigheternas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket redovisar i anslagsframställningen för 1989/90 ett treårigt huvudförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med två procent för 1989/90, en procent för 1990/91 och två procent för 1991/92.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna för budgetåret 1989/90 har någon pris- och löneomräkning inte gjorts.

Riksskatteverket yrkar i första hand att kronofogdemyndigheterna skall undantas från huvudförslagstillämpning och i andra hand att huvudförslag skall bestämmas för bara ett år.Som skäl för att kronofogdemyndigheterna skall undantas från huvudförslagstillämpning hänvisar verket till vad kommittén (Fi 1987:02) för genomförande av en ny organisation för exekutionsväsendet m. m. har anfört om behovet att omfördela resurser mellan olika län och mellan verksamhetsorter inom ett län. Detta är enligt kommittén en process som måste tillåtas ta viss tid i anspråk.Samtidigt behövs en omedelbar resursförstärkning i vissa särskilt arbetstyngda län. I den delen hänvisar verket också till vad riksdagens revisorer anfört i en rapport om Kronofogdemyndigheternas utnyttjande av personalresurserna (1985/86:7). Vidare gäller att kronofogdemyndigheterna fr. o. m. den 1 juli 1988 har tagit över ansvaret för sin egen ekonomi- och personaladministration.

Utöver huvudförslaget redovisar riksskatteverket ett budgetförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en utbyggnad av verksamheten med 22 milj. kr. För att de mest arbetstyngda länen och

verksamhetsorterna skall kunna få en omedelbar förstärkning begärs övergångsvis ett tillskott med 8 milj. kr. För att täcka kostnaderna för kronofogdemyndigheternas styrelser begärs 2,2 milj. kr. och för chefsutveckling 0,9 milj. kr. Slutligen begär verket för vissa engångsutgifter i samband med flyttningar m. m. 8,7 milj. kr. och för anskaffning av nya telefonväxlar 1,2 milj. kr.

Föredragandens överväganden

En ny organisation för exekutionsväsendet genomfördes den 1 juli 1988. Ett viktigt syfte med omorganisationen var att skapa bättre möjligheter att uppnå resursmässig balans mellan olika län och verksamhetsorter. Flera utredningar, bl. a. de studier som gjorts av organisationskommittén, har visat att det i dag finns stora obalanser i resursfördelningen. Samtidigt fortsätter antalet enskilda mål hos kronofogdemyndigheterna att stiga snabbt, vilket orsakar problem främst i de län som redan har ett resursunderskott jämfört med resten av landet. En omfördelning försvåras emellertid, inom exekutionsväsendet liksom inom skatteförvaltningen, av att förvaltningen som helhet är underkastad det besparingskrav som huvudförslaget innebär. Till detta kommer för exekutionsväsendets del att de nya kronofogdemyndigheterna, i motsats till de tidigare 81 myndigheterna, resursmässigt har det fulla ansvaret för sin egen ekonomi- och personaladministration. Jag delar därför riksskatteverkets uppfattning att en renodlad huvudförslagstillämpning inte bör komma i fråga.

Huvudförslaget bör i stället tillämpas på det sättet att det belopp med vilket myndigheternas anslag minskas förs till riksskatteverkets disposition för att fördelas mellan länen. Enligt mina beräkningar uppgår detta belopp till 12,6 milj. kr. Jag delar också verkets uppfattning att det behövs ett tillfälligt resurstillskott för att de mest arbetstyngda myndigheterna skall kunna få en omedelbar resursförstärkning. För detta ändamål har jag beräknat 6,5 milj. kr.

Vid de nya kronofogdemyndigheterna finns lekmannastyrelser. För arvoden m. m. till styrelseledamöter har jag beräknat 2,2 milj. kr.

Den nya organisationen ställer krav på en förbättrad ledningsfunktion inom myndigheterna. Jag har därför beräknat 0,9 milj. kr. för särskilda insatser för chefsutveckling under budgetåret 1989/90.

För ökade lokalkostnader till följd av vissa tillfälliga förhyrningar och ökade lokalvårdskostnader har jag beräknat sammanlagt 1,1 milj. kr. Ett antal myndigheter behöver dessutom anskaffa ny utrustning i samband med flyttningar. För detta ändamål har jag beräknat 1 milj. kr.

Slutligen har jag beräknat medel för investering i nya telefonväxlar till myndigheternas kontor i Kristianstad, Skövde och Västerås, nämligen totalt 1,2 milj. kr. Anskaffningarna ger utrymme för rationaliseringar och driftskostnadsminskningar. Förvaltningskostnaderna skall därför minskas med ett belopp motsvarande tio procent av anskaffningskostnaden.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 658 373 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kronofogdemyndigheterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 658 373 000 kr.

B 4. Stämpelkostnader

1987/88	Utgift	4 830 400
1988/89	Anslag	2 556 000
1989/90	Förslag	2 812 000

Från detta anslag bestrids kostnaderna för postverkets uppbörd av influtna stämpelmedel och tillhandahållande av stämpelmärken.

Kostnaderna för stämpelväsendet under nästa budgetår beräknar jag till 2 812 000 kr.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att stämpelskatteutredningen (B 1977:06) har lämnat förslag till ett förenklat och mer lättöverskådligt system än det nuvarande och bl. a. föreslagit att stämpelmedelsuppbörden rationaliseras och stämpelmärkena mönstras ut ur ett framtida system. Stämpelskatteutredningens förslag bereds efter remissbehandling f. n. i finansdepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stämpelkostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 812 000 kr.

B 5. Kostnader för årlig taxering m. m.

1987/88	Utgift	114 691 984
1988/89	Anslag	110 900 000
1989/90	Förslag	114 925 000

Från detta anslag betalas för närvarande bl. a. ersättningar till ordförande och kronoombud i taxeringsnämnder enligt 129 § taxeringslagen (1956:623) samt kostnader för handräckning på grund av avtal med främmande makt i vissa beskattningsärenden.

Från detta anslag bör även andra kostnader som kan bli aktuella för allmän eller särskild fastighetstaxering kunna få bestridas.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 6,6 milj. kr. Tillämpning av huvudförslaget innebär en minskning av anslaget med 2 milj. kr. Systemet med den förenklade självdeklarationen medför en reducering av anslaget med 14 milj. kr. Beräkningen grundas på att samma antal deklarationer som vid 1988 års taxering förstahandsgranskas av s. k. fritidsgranskare. En fortsatt övergång till tjänstemannagranskning skulle kräva en inte oväsent-

lig utbyggnad av den fasta organisationen. En sådan utbyggnad bör enligt min mening inte ske i avvaktan på att de resursmässiga konsekvenserna av bl. a. ett framtida nytt taxeringsförfarande kan överblickas bättre. Riksskatteverket skall före utgången av maj 1989 närmare redovisa de resursmässiga konsekvenserna av en övergång till enbart tjänstemannagranskning av inkomst- och förmögenhetsdeklarationer. Riksskatteverket har begärt 15 milj. kr. för att täcka kostnaderna för lantmäteriverkets medverkan i förberedelsearbetet inför 1990 års allmänna fastighetstaxering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för årlig taxering m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 114 925 000 kr.

B 6. Ersättning till postverket m. fl. för bestyret med skatteuppbörd m. m.

1987/88	Utgift	60 875 225
1988/89	Anslag	49 345 000
1989/90	Förslag	52 000 000

Från anslaget betalas ersättningar till postverket och bankerna för deras medverkan vid skatteuppbörden. Ersättningarna avser bl. a. uppbörd och redovisning av skatt som betalas in genom postverket och bankerna, utbetalning genom postkontor av överskjutande preliminär skatt samt kostnader för postverkets bestyr med mervärdeskatten. Från anslaget betalas vidare ersättning till postverket för de kostnader som uppstår genom att folkbokföringsmyndigheterna underrättas om permanenta adressförändringar som har anmälts till posten.

Enligt en promemoria som har upprättats inom *postverket* beräknas medelsbehovet för verket för nästa budgetår till 53 283 264 kr. Därav avser 51 154 264 kr. ersättning för postverkets arbete i samband med in- och utbetalningar av skatt, befordran av frankeringsfria försändelser, bestyret med mervärdeskatt m. m. samt 2 129 000 kr. ersättning för information till folkbokföringsmyndigheterna.

Postbefordringsavgifter och inbetalningsavgift i postgiroröreisen har av postverket beräknats i gällande avgiftsnivå.

Föredragandens överväganden

Med utgångspunkt i postverkets beräkningar förordar jag att anslaget förs upp i statsbudgetförslaget för nästa budgetår med 52 milj. kr. Det ankommer emellertid på regeringen att senare besluta om de ersättningsbelopp som skall betalas ut. Detta sker på grundval av särskilda framställningar som bygger på vederbörandes faktiska medverkan m. m.

Jag vill i detta sammanhang nämna att ersättning till postverket för

distribution av skattsedlar och förtryckta deklarationsblanketter m. m. betalas från det under sjätte huvudtiteln upptagna förslagsanslaget Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket m. fl. för bestyret med skatteuppbörd m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 52 000 000 kr.

C. Statlig lokalförsörjning

Riktlinjer för hantering av lokalkostnader

Föredragandens överväganden

Riksdagen har godkänt nya riktlinjer för den statliga lokalförsörjningen baserade på regeringens förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 9 s. 36–40, FiU 26, rskr. 338).

1. Statsmakterna och myndigheterna bör lägga ökad vikt vid lokalkostnaderna och deras förändringar
2. Verksamhet och lokalförsörjning bör prövas samlat
3. Lokalförsörjning bör prövas långsiktigt
4. Myndigheter bör ges ökade möjligheter att under kostnadsansvar disponera resurser för lokaler
5. Handläggningen av lokalförsörjningen bör i ökad utsträckning kunna delegeras till myndigheterna

Som allmän riktlinje för regeringens budgetpolitik gäller att reformer måste finansieras genom omprioriteringar. Alla utökningar av myndigheternas lokaler innebär i princip ökade kostnader på statsbudgeten. En tillämpning av budgetpolitiken på lokalförsörjningens område innebär följaktligen att alla utökningar av lokalkostnaderna måste finansieras genom omprioriteringar. Hittills har dessa avvägningar gjorts på statsmaktsnivå. En förutsättning för att kunna delegera denna typ av beslut till myndigheterna är därför att dessa övertar kostnadsansvaret för resursavvägningen, inom ramen för den av statsmakterna angivna budgetpolitiken.

Enligt gällande ordning är byggnadsstyrelsen lokalhållare med fullt kostnadsansvar för lokalförsörjningen inkl. förmögenhetsförvaltningen. De ekonomiska ramarna ges av regeringen i regleringsbrev och genom beslut i enskilda lokalförsörjningsärenden. Införande av ramanslag för myndigheter kommer att innebära nya krav på hantering av lokalkostnader i budgetprocessen (prop. 1987/88:150). Enligt gällande ordning prövas lokalbehoven av regeringen. I fråga om förhyrning av lokaler kan regeringen besluta, medan större investeringar underställs riksdagens prövning. Förhyrning av generella kontorslokaler prövas av byggnadsstyrelsen. De lokalbrukande myndigheterna anvisas medel för att betala lokalkostnader inom ramen för resp. myndighets anslag. Någon reell prövning av lokalkostnaderna har vanligtvis inte skett i budgetprocessen, eftersom ramarna för lokalförsörjningen beslutats i särskild ordning.

Mina överväganden i fråga om lokalkostnadernas hantering utgår fortsättningsvis ifrån att de lokalbrukande myndigheterna skall ges årlig kompensation för prisändringar som inträffar mellan budgetåren på motsvarande sätt som gäller för andra resursslag.

En förutsättning för att de lokalbrukande myndigheternas beslutsbefogenheter skall kunna ökas är att de är beredda att ta över delar av kostnadsansvaret för sina lokaler. Myndigheterna får därmed möjlighet att göra överväganden om fördelning av befintliga medel på olika resursslag. För vissa större sektorer ökar härigenom möjligheterna att bemästra flaskhals

– problem genom att verksamhets- och lokalförsörjningsåtgärder kan planeras och beslutas i ett sammanhang.

En friare resursanvändning för myndigheterna ökar incitamenten för besparingar bl. a. genom ett effektivare lokalutnyttjande. Under den pågående försöksverksamheten med lokalkostnader på ramanslag prövas olika former och rutiner för umgänget mellan byggnadsstyrelsen och de lokalbrukande myndigheterna. I regeringens riktlinjer för försöksverksamheten anges på vilket sätt myndigheterna får tillgodoräkna sig genomförda lokalbesparingar. Enligt min bedömning är det av stor vikt att dessa riktlinjer utvecklas ytterligare både med avseende på lokalbrukarens och lokalhållarens/hyresvärdens roller och ansvar, i riktning mot vad som kan anses vara brukligt på lokalhyresmarknaden. Jag vill dock samtidigt betona att dessa strävanden har en naturlig, praktisk begränsning, eftersom de lokalbrukande myndigheterna och byggnadsstyrelsen i detta avseende är aktörer på en i huvudsak intern, statlig marknad. Som allmän riktlinje är det dock viktigt att slå fast att myndigheterna bör ha möjlighet att tillgodoräkna sig lokalbesparingar som kan omfördelas till verksamhet.

En friare resursanvändning möjliggör också att myndigheter kan utöka sitt lokalinnehav. Inom ramen för den pågående försöksverksamheten med lokalkostnader på ramanslag kan beslut om detta fattas av myndigheterna själva. Med ökat kostnadsansvar följer att myndigheterna i dessa fall måste ikläda sig ansvaret för att finansiera ökningar av sitt lokalinnehav genom omprioriteringar. Om myndigheterna själva beslutar om ny eller ändrad verksamhet så måste det ingå i förutsättningen för beslutet att även ev. lokalkostnadsförändringar, liksom följdkostnader för inredning och utrustning m. m., kan finansieras inom ramen för en i princip oförändrad medelstilldelning.

Statsmakternas prövning kommer enligt de nya riktlinjerna för lokalförsörjningen att fortsättningsvis göras samlat för verksamhet och lokaler. I de fall verksamhetsförändringar m. m. förutsätter beslut av statsmakterna, så måste sådana förslag till nya eller ändrade verksamheter därför alltid förutsättas innehålla konsekvensbekrivning av kostnader för lokalförsörjningen dvs. såväl för lokaler som för inredning och utrustning m. m.

Det är enligt min mening nödvändigt att dessa allmänna riktlinjer för hantering av lokalkostnader tillämpas så snart som möjligt. Byggnadsstyrelsen har redovisat långsiktiga lokalförsörjningsplaner för större delen av den civila statsförvaltningen. I anslutning till varje större lokalförsörjningsärende redovisas konsekvenser i form av förändrade lokalkostnader. För några av de projekt som ingår i lokalförsörjningsplanerna har regeringen tidigare tagit ställning till omfattningen av lokalbehovet. Ytterligare några projekt har aktualiserats till följd av brister i arbetsmiljö och liknande orsaker, men har ännu inte redovisats för regeringen. Enligt min mening bör dessa projekt under en övergångsperiod kunna accepteras utan krav på fullständig finansiering, eftersom myndigheterna inte i tidigare skeden av planeringen har kunnat beakta dessa riktinjer för lokalkostnadernas hantering. I den mån dessa projekt innehåller utökningar av reformkaraktär så bör de dock finansieras i skälig omfattning.

Sammanfattningsvis förordar jag följande riktlinjer för hantering av

lokalkostnader i de fall då myndigheterna själva fattar beslut om sin lokalförsörjning.

1. Myndigheter skall kunna tillgodoräknas lokalbesparingar för att omfördela till verksamheter

2. Myndigheter måste finansiera utökade lokalkostnader genom omprioriteringar

Riktlinjer för samordnad lokalförsörjning

Föredragandens överväganden

I de nya riktlinjerna för lokalförsörjning ingår som en särskild punkt förslag till ökad samordning av den statliga lokalförsörjningen (prop. 1987/88:100 bil.9 s. 45). Jag vill i detta sammanhang redovisa vissa övergripande riktlinjer för denna samordning, som bör ligga till grund för regeringens förnyelsearbete inom lokalförsörjningen.

Statsmakterna beslutar om ansvars-, befogenhets- och kompetensfördelning mellan riksdag, regering och myndigheter samt mellan myndigheter. I frågor som rör lokalförsörjning bör den övergripande styrningen ske genom ställningstagande till utvecklingen av myndigheternas lokalkostnader och till medelstilldelningen. Utvecklingen av den statliga förmögenheten sker liksom tidigare genom förvärv eller avveckling av fastigheter samt genom statlig byggproduktion. Genom enskilda regeringsbeslut utvecklas en tillämpad lokalstandard och anges en profil på anskaffningen, dvs. vad som köps, förhyrs, byggs och avvecklas.

Det ankommer på regeringen att besluta om ramar och spelregler för den statliga lokalförsörjningen såväl för de enskilda myndigheterna som för samarbetet mellan byggnadsstyrelsen och myndigheterna. Viktiga utgångspunkter är att villkoren, allmänt sett, skall följa vad som gäller för lokalhyresmarknaden i övrigt.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att regeringen inte i egentlig mening kan styra prisnivån på lokaler eller kostnadsutvecklingen på byggproduktionen. Staten är i dessa avseenden bara en av många aktörer på en komplicerad marknad. Statlig lokalförsörjning innebär att lokaler, konsulter, entreprenörer, entreprenader etc, handlas upp på marknaden på samma villkor som för övriga aktörer. Marknadsbilden i landet är ofta olika, och den kan för den oinitierade vara svår att överblicka. Det handlar också ofta om långsiktigt bindande beslut.

Inom de områden där statsmakterna har direkt inflytande är det möjligt att initiera en utveckling i fråga om ansvars- och befogenhetsfördelningen mellan lokalhållare och lokalbrukare. På de områden där statsmakterna inte kan styra, dvs. i första hand där fastighets- och byggbranschen sätter de ekonomiska villkoren m. m., är det med hänsyn till villkoren på marknaden, frågornas komplexitet och ekonomiska vikt nödvändigt att kunna agera med kompetens och tyngd. Samordningen genom de lokalhållande myndigheterna har därför ekonomisk betydelse i varje enskilt ärende, men framför allt i ett längre perspektiv. Det är därför enligt min mening viktigt

att statsmakterna skapar förutsättningar för att staten kan agera kompetent på denna marknad och att den statliga kompetensen för lokalförsörjningsfrågor vidmakthålls, utvecklas och utnyttjas effektivt.

På vissa orter agerar olika statliga lokalhållare samtidigt och på samma lokalhyresmarknad. Det är det därför av vikt att de olika fastighetsförvaltande och lokalhållande myndigheternas agerande samordnas av praktiska skäl. Denna samordning bör ske genom samråd i fråga om planering för i första hand generella lokaler, som kontor m. m. Byggnadsstyrelsen är idag den myndighet som hanterar de flesta lokalförsörjningsärendena. Jag finner det därför naturligt att byggnadsstyrelsen inom ramen för sin ortsplanering ges uppgiften att samordna de olika lokalhållande myndigheternas ageranden. Detta förutsätter någon form av samrådsförfarande myndigheterna emellan. Samrådet bör ges en förenklad form med inriktning på operativa resultat, bl. a. mot bakgrund av vad jag har anfört om huvudmotivet för samordning, nämligen att så långt som möjligt stärka statens samlade agerande.

I 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 2 s. 22) anges vidare att affärsverken skall åläggas att följa av byggnadsstyrelsen utarbetad standard vad avser kontorslokaler och andra lokaler av generell karaktär såsom utbildningslokaler och sekundärutrymmen. Motsvarande bör även gälla för försvaret. Fortifikationsförvaltningen (FortF) bör ges en motsvarande roll vid befästningsarbeten m. m. inom det civila området.

Det är lämpligt att dessa frågor behandlas i anslutning till regeringens översyn av gällande handläggningsordning för lokalförsörjningsärenden.

Sammanfattningsvis förordar jag följande riktlinjer för samordning av lokalförsörjning.

1. Statlig lokalförsörjning skall samordnas så långt som möjligt. Kompetens för lokalförsörjningsfrågor skall finnas samlat inom staten och skall vidmakthållas, utvecklas och utnyttjas effektivt.

2. Statliga fastighetsförvaltare och lokalhållare skall så långt som möjligt samordna sitt agerande på lokala marknader. Byggnadsstyrelsen ges ett samordningsansvar.

3. Statliga lokalhållare skall tillämpa en gemensam standard för lokaler av generell karaktär. Byggnadsstyrelsen ges ansvar för utarbetandet av gemensam standard. FortF ges ett motsvarande ansvar i fråga om befästningsarbeten m. m.

Genomförande av samordnad statlig lokalförsörjning

I 1988 års budgetproposition anmäldes att frågan om genomförande av samordnad statlig lokalförsörjning var under utredning. Utredningen (dir 1987:24) har i augusti 1988 lämnat betänkandet SOU 1988:36 Effektiv statlig lokalförsörjning – förslag om ändrade verksamhets- och organisationsformer.

Utredningen om samordnad statlig lokalförsörjning har haft till uppgift att utarbeta förslag till hur en samordnad statlig lokalförsörjning kan genomföras. I uppgiften har ingått att i kontakt med bl. a. byggnadsstyrelsen och FortF ta fram ett förslag om hur en organisatorisk samordning av de verksamheter som bedrivs av dessa båda myndigheter kan utformas. Vidare har utredningen haft till uppgift att särskilt belysa hur möjligheterna till samverkan med affärsverk, övriga lokalhållande myndigheter och andra lokalförvaltare i fråga om den tekniska fastighetsförvaltningen kan förbättras.

Utredningen utgår från det omfattande utvecklingsarbetet som pågår inom det statliga lokalförsörjningsområdet.

Inom byggnadsstyrelsen och FortF har under 1980-talet ett omfattande och för båda myndigheterna likartat organisationsutvecklingsarbete påbörjats. Utvecklingsarbetet har tyngdpunkt i bl. a. delegering av ansvar och regionalisering av parallella resurser för operativa uppgifter.

Utredningen konstaterar att tidigare utredningar, den så kallade huvudprogram 5-kommitténs resp. lokalförsörjningsutredningens samordningsförslag i mycket begränsad utsträckning lett till konkreta samordningsåtgärder, vare sig vad gäller samordning mellan byggnadsstyrelsen och FortF eller vad gäller samordning av den statliga fastighetsförvaltningen. Däremot har vid sidan av, och i vissa avseenden som en följd av, dessa utredningar genomförts och initierats ett betydande utvecklingsarbete inom den civila statsförvaltningen resp. inom försvaret.

En analys av skillnader och likheter mellan byggnadsstyrelsens och FortFs verksamhetsområden visar att skillnader finns i de båda myndigheternas roller inom resp. system, fördelning av personella resurser på olika aktiviteter, lokalisering av produktionsenheter samt vad gäller ekonomisystem och finansieringsprinciperna som styr de båda myndigheternas verksamhet. Betydande likheter finns dock samtidigt vad gäller myndigheternas centrala roll för lokalförsörjningen inom resp. system och i fråga om personella resurser och kompetens. Påtagliga likheter finns också avseende organisatorisk uppbyggnad, aktuella organisationsutvecklingstendenser och utnyttjandet av avancerad ADB-teknik. De fördelar som står att finna i en samordning av den statliga lokalförsörjningen handlar både om kortsiktiga rationaliseringsvinster och personalbesparingar och om sådana långsiktigt verkande fördelar som sammanhänger med möjligheterna att anpassa organisation och resurser för lokalförsörjningsfrågor till behov och utveckling inom statsförvaltningen i stort. Samordning av resurser för lokalförsörjning, som en stödfunktion för annan verksamhet, kan dock också medföra nackdelar, t. ex. minskad lyhördhet för lokalbrukarnas behov.

På lokalförsörjningsområdet har utformningen av de ekonomiska styrinstrumenten stor betydelse. Utredningen anser att utrymme för väsentliga förbättringar finns på detta område. Stor vikt bör bl. a. fästas vid att korrekta kostnadssignaler når alla som anskaffar, upplåter, förvaltar och brukar lokaler. Vidare är det nödvändigt med en omsorgsfull ekonomisk

redovisning av den egna verksamheten, bl. a. mot bakgrund av att lokalförsörjningstjänster i många fall tillhandahålls på marknaden.

Tre principiella modeller för samordning av den statliga lokalförsörjningen, vilka benämns A, B och C, presenteras.

Modell A baseras på utvecklingsmöjligheter inom dagens organisatoriska struktur med ett bibehållande av byggnadsstyrelsen och FortF som två fristående myndigheter. Härvid utgår modellen från pågående och i många avseenden likartade organisationsutvecklingstendenser inom de två myndigheterna. Ett tydligt kund-leverantörförhållande skapas inom försvaret genom att FortFs roll och uppgifter förändras i riktning mot att bli en uppdragsmyndighet inom försvaret vilken organiserar verkställighetsresurser för såväl byggproduktion som teknisk fastighetsförvaltning m. m., varvid de senare organisatoriskt överförs från de militära förbanden till FortF. I modellen ingår också ökad samverkan mellan byggnadsstyrelsen och FortF på ett antal områden.

Modell B innebär en organisatorisk samordning av byggnadsstyrelsens och större delar av FortFs verksamheter i en ny myndighet utanför försvaret, kallad byggverket. Byggverket har gentemot den civila statsförvaltningen samma uppgifter som den nuvarande byggnadsstyrelsen inkl. den utveckling som förordas i de senaste årens budgetpropositioner. Byggverket övertar större delen av nuvarande FortFs uppgifter gentemot försvaret samt de verkställighetsuppgifter avseende teknisk fastighetsförvaltning som för närvarande åvilar de militära förbanden. Försvaret åläggs i modell B att uppdra åt byggverket att verkställa flertalet åtgärder i lokalförsörjningsprocessen avseende både generella lokaler och försvarsspecifika anläggningar. Inom försvaret erfordras resurser för främst behovs-, formulerings- och kravställaruppgifter, administrativ fastighetsförvaltning, uppföljning av köpta tjänster m. m. Dessa resurser tillförs i modellen främst försvarets materielverk och de militära förbanden.

Modell C utgår från att försvarets fredsorganisation i allt väsentligt skall vara densamma som organisationen i kris och i krig. Modellen innebär en organisatorisk samordning av byggnadsstyrelsens och delar av FortFs verksamheter i en ny myndighet utanför försvaret, kallad byggverket. Försvarets resurser är i modell C dimensionerade för att ta ett fullt ansvar för lokalförsörjningsfrågorna. På central nivå tillförs försvarets materielverk resurser för verkställighet av viss projektledning, projektering och upphandling av byggproduktionsåtgärder avseende försvarsspecifika anläggningar. De militära förbanden tillförs resurser för beställning av byggproduktionsåtgärder på marknaden m. m., samtidigt som resurser för verkställighet av teknisk fastighetsförvaltning normalt kvarstår i förbandsorganisationen. Byggverket fungerar gentemot försvaret som en av flera tänkbara leverantörer av tjänster inom lokalförsörjningsområdet. Samarbete mellan försvaret och byggverket regleras i ett femårigt produktionsåtagande och därefter i ett samarbetsavtal.

Modellbeskrivningarna innefattar uppskattningar av behovet av personella resurser för lokalförsörjningsfrågor inom byggnadsstyrelsen och FortF resp. byggverket samt inom försvarets organisation i övrigt. Med ledning av dessa uppskattningar bedöms de direkta och kortsiktiga perso-

nalbesparingarna uppgå till ca 100 personår i modell A, ca 175 personår i modell B ca 95 personår i modell C.

I samtliga modeller ingår åtgärder för att precisera fastighetsförvaltningsansvarets innebörd, fördelning och delegering inom statsförvaltningens olika sektorer. Bl. a. föreslås ett samlat statligt fastighetsregister. Vidare föreslås i alla modeller åtgärder i syfte att förbättra förutsättningarna för samverkan inom den tekniska fastighetsförvaltningen med affärsverk och andra fastighetsförvaltande myndigheter, organisationer m. fl.

De tre principmodellerna värderas inbördes mot ett antal kriterier, som alla kan sägas representera olika krav vilka är väsentliga att beakta då samordningsåtgärder skall genomföras. Utredningen tar inte ställning till vilket av kriterierna som bör tillmätas störst vikt och därmed inte heller till vilken av modellerna som ger sammantaget störst måluppfyllelse. Den relativa jämförelsen mellan modellerna kan sammanfattas enligt följande.

Modell A bedöms ge de lägsta genomförandekostnaderna och minsta omställningssvårigheterna. *Modell B* bedöms ha störst förenlighet med den av regeringen förordade utvecklingen av den statliga lokalförsörjningen, såsom denna utveckling uttrycks i 1987 och 1988 års budgetpropositioner, samt ha den största besparingspotentialen, såväl vad gäller kortsiktiga personalbesparingar som långsiktiga besparingsmöjligheter. Modell B bedöms också ge de bästa förutsättningarna för att rationellt samla statlig kompetens inom lokalförsörjningsområdet och de bästa förutsättningarna för samverkan med affärsverken m. fl. inom den tekniska fastighetsförvaltningen. *Modell C* bedöms ge de bästa beredskapsmässiga och krigsorganisatoriska effekterna och ha störst förenlighet med överbefälhavarens överväganden kring utvecklingen av försvarets produktionsledningssystem och utvecklingen inom det s. k. huvudprogram 5 så som dessa överväganden kommer till uttryck i Försvarsmaktsutredning 88:s slutremiss från april 1988. Modellerna B och C bedöms också ge gynnsammare regionalpolitiska effekter än modell A.

De tre modellerna lägger tyngdpunkt i olika aspekter av begreppet samordning. Samtliga modeller förutsätter samordning *inom* den civila statsförvaltningens lokalförsörjning i enlighet med statsmakternas riktlinjer och förslag, och för den som sätter denna typ av samordning i centrum spelar det mindre roll vilken modell som väljs. För den som sätter samordning *inom* försvarets lokalförsörjning i centrum står valet i första hand mellan modell A, som lägger tyndpunkten i samordning av den fredstida lokalförsörjningsfunktionen som sådan inom försvaret, och modell C, som lägger tyngdpunkten i samordning av lokalförsörjningsuppgifter med andra uppgifter inom försvaret till en samlad beredskaps- och krigsförbandsinriktad helhet. För den som sätter behovet av samordning *mellan* den civila statsförvaltningens och försvarets lokalförsörjning i centrum är det naturligt att föredra modell B.

Slutligen understryks vikten av att vissa förändringsåtgärder inom det statliga lokalförsörjningsområdet vidtas oavsett organisatorisk lösning. Dessa åtgärder ger i sig förutsättningar för betydande framtida besparingar på området. Den ekonomiska styrningen bör utformas så att de som brukar lokalerna blir medvetna om de fulla kostnaderna. Verksamheter av

egen-regi-karaktär, till vilka alternativ på marknaden finns, bör så långt möjligt bedrivas på uppdragsbasis. Fastighetsförvaltningsansvarets innebörd och fördelning inom statsförvaltningen bör preciseras och möjligheterna att bygga upp ett samlat register över statsägda och inhyrda lokaler, baserat på de fastighetsförvaltande myndigheternas egna register, bör närmare studeras. Oavsett vilken samordningsmodell som väljs bör regeringen ta erforderliga initiativ på området.

Remissinstansernas synpunkter på utredningens förslag

Utredningens betänkande har remitterats till överbefälhavaren (ÖB), FortF, försvarets materielverk (FMV), försvarets rationaliseringsinstitut (FRI), byggnadsstyrelsen, statskontoret och riksrevisionsverket (RRV). Vidare har ett antal centrala myndigheter, affärsverken och de centrala fackliga organisationerna beretts tillfälle att yttra sig. Remissinstanserna har i varierande grad kommenterat huvudfrågorna i betänkandet.

I fråga om val av *modell för samordning* framför ÖB att försvarsmaktens anläggnings- och lokalförsörjning måste behandlas inom ramen för en helhetssyn på försvarsmaktens organisation och ledning. Enligt ÖB innebär en prioritering av lokalförsörjningsfrågorna enligt modellerna A och B klara nackdelar för primärverksamheten inom försvaret. FRI och FMV ansluter sig till ÖB:s ståndpunkt i denna fråga. Enligt FortF bör samordning bygga på köp av tjänster och då så är möjligt regleras i långsiktiga avtal mellan myndigheterna. Byggnadsstyrelsen anför att den fortsatta utvecklingen av samordningen av den civila och militära lokalförsörjningsprocessen bör utgå ifrån att de civila och militära planerings- och ekonomisystemen hålls isär och att försvaret på uppdragsbasis köper projekt- och byggledning samt specialistkompetens från byggnadsstyrelsen. Uppdragsverksamheten bör enligt byggnadsstyrelsen vara författningsmässigt reglerad. Statskontoret anser att det är viktigt att skapa en professionell organisation för lokalförsörjningsfrågor. En organisatorisk samordning skapar förutsättningar för en slagkraftig organisation och förbättrar möjligheterna till samverkan. Statskontoret förordar mot denna bakgrund modell B för genomförande. RRV är inte berett att ta ställning till utformning av organisatorisk struktur för samordning, bl.a. mot bakgrund av pågående omdaning av försvarets freds- och krigsorganisation. SACO/SR och TCO-S tar inte ställning till val av modell, medan Statsanställdas förbund (SF) inom Landsorganisationen förordar modell B som den klart överlägsna modellen för samordning.

Kompetensfrågorna berörs av flertalet remissinstanser. Byggnadsstyrelsen, statskontoret, TCO-S och SF m.fl. menar att utökad samordning stärker och utvecklar statens kompetens på lokalförsörjningsområdet. ÖB menar att försvaret resp. det civila området i sig representerar tillräcklig volym för att motivera särlösningar inom resp. sektor. Denna ståndpunkt stöds av FortF, FRI och FMV.

De ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag är enligt ÖB, FRI och FortF otillräckligt belysta eller dåligt analyserade. ÖB anser att vinsterna med en samordning med den civila statliga förvaltningen är

marginella. FortF pekar på att de kortsiktiga personella besparingarna som framräknats redan är inräknade i gällande utveckling av resursramarna för försvarets myndigheter. Samtidigt är den långsiktiga besparingspotentialen relativt liten och osäker och ger, enligt FortF, inte motiv för långtgående organisatoriska samordningsåtgärder. FRI menar att den ekonomiska konskevensanalysen är bristfällig. Byggnadsstyrelsen bedömer att samordningsvinsterna torde vara störst inom byggproduktionen. SACO/SR menar att utredningens ekonomiska analyser är otillräckliga, medan SF framhåller att modell B ger de största långsiktiga ekonomiska vinsterna.

ÖB instämmer i vissa avseenden i utredningens analys av brister inom försvarets ekonomiska styrning, men tillstyrker inte utredningens förslag till intäktsfinansiering av FortF eller införande av kapitaltjänstkostnader inom försvaret. ÖB föreslår därför att internpriser endast skall användas för att ge ekonomisk information som ger automatisk styrning av resursanvändningen på den lokala myndigheten. FRI anser, i likhet med utredaren, att den ekonomiska styrningen av lokalförsörjningen behöver förbättras och att kostnadsmedvetandet avseende lokalutnyttjandet behöver ökas. FRI instämmer dock inte i utredningens förslag till åtgärder utan menar, i likhet med ÖB, att lokala internpriser bör innehålla endast för lokal myndighet påverkbara kostnader. RRV anser att de nuvarande principerna för kapitalkostnadsredovisning inom försvaret bör ses över.

Delegering av beslutbefogenheter, rollfördelning m. m. kommenteras av de flesta remissinstanser som en viktig fortsatt utvecklingsväg. ÖB, FRI avstyrker dock utredningens förslag eftersom de inte tillräckligt tar hänsyn till försvarets primära uppgifter och det decentraliseringsarbete som pågår inom försvaret. Både byggnadsstyrelsen och FortF redovisar i sina yttranden pågående decentraliseringsarbete inom resp. myndighet. Statskontoret och RRV understryker behovet av pågående utveckling av den staliga budgetprocessen som innebär att lokalbrukarens kostnadsansvar och befogenheter stärks. Flera affärsverk betonar vikten av att själva kunna besluta i frågor om investeringar m. m.

Beredskaps- och krigsorganisatoriska krav har enligt ÖB, FRI och FMV inte beaktats av utredningen. RRV menar att dessa krav måste beaktas i samband med organisatoriska förändringar. Statskontoret anser dock att utredarens förslag till åtgärder, bl. a. krigsplacering av berörd personal etc., bör kunna tillgodose ÖB:s krav.

Genomförandefrågorna kommenteras endast av vissa remissinstanser. ÖB, FRI och FMV menar att ställningstagandet till samordning av lokalförsörjningen måste kopplas till ställningstagandet till organisationen och produktionsledningssystemet inom försvaret. FortF menar att genomförandekostnader blir höga och att detta inte har beaktats av utredningen. Byggnadsstyrelsen och FortF betonar vikten av att ställningstagandet i organisationsfrågan görs så snart som möjligt. ÖB framför med hänvisning till förslagen i Försvarsmaktsutredning 88 att en tidsmässig samordning med övriga förändringar inom försvaret måste ske. Det är därför inte möjligt att göra stora strukturförändringar beträffande ledningen av försvarets byggnadsverksamhet samtidigt som stora byggnadsåtgärder måste genomföras för främst armén. FortF och FRI ansluter sig till ÖB:s stånd-

punkt i denna fråga. Byggnadsstyrelsen konstaterar i sitt yttrande att omfattande samordningsåtgärder mellan den civila och militära lokalförsörjningsprocessen kan riskera genomförandet av den beslutade omdaningen av den civila lokalförsörjningen.

Föredragandens överväganden

Utredningen har gjort en värdefull genomlysning av verksamhets- och organisationsformer m. m. inom lokalförsörjningsområdet. Förutom huvuduppgiften – att lämna förslag till hur en organisatorisk samordning av de verksamheter som bedrivs av byggnadsstyrelsen och FortF kan genomföras – har utredningen redovisat förslag i frågor av både principiell och praktisk natur. Flertalet av dessa senare frågor är av den art att det ankommer på regeringen eller på berörda myndigheter att besluta om dem. Jag kommer i det följande att ta upp de frågor som det finns anledning att underställa riksdagen för information.

Jag har i det föregående redovisat motiv för och förslag till riktlinjer för en samordnad statlig lokalförsörjning. Behov finns således av en stark kompetens i lokalförsörjningsfrågor som samlas i en eller flera professionella myndigheter. Den kompetens som finns hos dessa myndigheter bör ges möjlighet att utvecklas och en strävan bör vara att kompetensen utnyttjas effektivare.

Ett värnande om den samlade kompetensen kan enligt min mening förenas med fortsatt delegering av beslut och decentralisering av verkställande uppgifter inom lokalförsörjningen. Förnyelsearbetet bör ges en huvudinriktning att utveckla ekonomiskt ansvar och förstärka kravställarkompetens hos lokalbrukaren. För att undvika dubblering av kompetens måste agerandet på fastighets- och byggmarknaden alltid skötas av en professionell myndighet. Detta är samtidigt en viktig förutsättning för en sammanhållen hantering av lokalförsörjningen, vilket i sin tur skapar förutsättningar för en utvecklad uppföljning från statsmakternas sida.

För att samspelet skall kunna utvecklas mellan lokalhållare och lokalbrukare måste de ekonomiska signalerna i planeringssystemet ge korrekt prisinformation. Det är därför nödvändigt att de ekonomiska styrsystemen, redovisningen och uppföljningen utvecklas ytterligare.

Som utredningen har pekat på förefaller den frivilliga samordningen mellan byggnadsstyrelsen, försvaret och affärsverken när det gäller främst den tekniska fastighetsförvaltningen ha fungerat endast i begränsad omfattning. Jag delar därför utredningens uppfattning att genomförande av samordning kräver någon form av strukturell åtgärd från statsmakternas sida för att påverka gällande verksamhets- eller organisationsformer.

Remissopinionen ger dock ingen entydig bild som kan vara vägledande vid utformningen av dessa åtgärder.

De frågor som jag aktualiserar berör i första hand myndigheterna inom försvars- och kommunikationsdepartementens område. Även civildepartementet berörs, såsom ansvarigt för vissa strukturfrågor. De förslag som jag redovisar i det följande har därför utarbetats i samråd med cheferna för dessa departement.

Målet för en samordnad lokalförsörjning skall vara att vidmakthålla utveckla och effektivt utnyttja statens kompetens för att ekonomisera statens lokalförsörjning. Enligt min bedömning finns långsiktiga ekonomiska vinster att hämta genom en samordning.

De gynnsamma ekonomiska effekterna skulle kunna vara störst vid en sammanslagning av byggnadsstyrelsen och FortF enligt modellen B. Den sammantagna effekten av detta förslag är däremot inte lika enkelt att förutsäga. En genomgripande omorganisation är under alla omständigheter svår att genomföra. Andra erfarenheter från omorganisationer visar att verkningsgraden i myndigheternas arbete går ned i ett inledande skede, kompetens går förlorad etc. På det civila området pågår ett förnyelsearbete av hög prioritet där hanteringen av lokalkostnader spelar en viktig roll. Det finns en påtaglig risk att det pågående utvecklingsarbetet med budgetprocessen och delegeringen av beslutskompetens kan komma att försvåras om byggnadsstyrelsen samtidigt är föremål för omfattande organisatorisk och geografisk samordning med försvaret. Inom försvaret har, på liknande sätt, en utveckling av produktionsledningssystemet initierats.

Mot denna bakgrund förordar jag att andra vägar väljs som ändå möjliggör utökad samverkan. Mina förslag bygger därvid på en utveckling av handlingsregler i form av ökad decentralisering, tydligare rollfördelning, uppdragsinriktning och resultatansvar på den i huvudsak interna, statliga marknaden. Mina förslag kan sammanfattas enligt följande.

1. Byggnadsstyrelsen och FortF behålls som separata myndigheter. Byggnadsstyrelsen skall ha resurser på central, regional och lokal nivå och i huvudsak nuvarande ansvar och arbetsuppgifter. FortFs resurser, ansvar och arbetsuppgifter skall även i fortsättningen svara mot rollfördelningen i försvarets planerings- och ekonomisystem. Ansvaret för bl. a. den tekniska fastighetsförvaltningen bibehålls av försvarsmyndigheterna. Pågående decentraliseringsarbete inom byggnadsstyrelsen och FortF fullföljs. Riktlinjer bör ges till berörda myndigheter som stimulerar utökat samarbete och samordning. I detta sammanhang kan marginella justeringar av uppgiftsfördelning mellan byggnadsstyrelsen, FortF och övriga myndigheter inom försvaret komma att aktualiseras.

2. Verksamheterna inom byggnadsstyrelsen och FortF bör göras mer uppdragsinriktade. Verksamheter av stödkaraktär, egen-regiverksamhet och liknande bör så långt som möjligt bedrivas som separata resultatenheter med kostnadstäckning. Motsvarande förändring bör genomföras inom berörda försvarsmyndigheter och bör prövas för de affärsverk som idag inte är organiserade på detta sätt.

3. FortF:s verksamheter bör fortsättningsvis styras via resultatbudgetar eller motsvarande på intäkts/kostnadsbas på liknande sätt som idag sker för byggnadsstyrelsen. På statsbudgeten bör endast ett formellt anslag om 1 000 kr. anvisas. Nuvarande medelsanvisning till FortF bör uppdelas på huvudprogrammen fr. o. m budgetåret 1990/91.

4. Ett mycket viktigt led i att få en korrekt kostnadsbild för anläggnings- och lokalförsörjningen inom försvaret är att dessa tillgångar så långt som det är praktiskt belastas med kapitaltjänstkostnader, så som sker inom övriga samhällssektorer. Härmed skapas en grund för samordning mellan

försvarsmakten och det civila området på alla nivåer och för olika delar av anläggnings- och lokalförsörjningsprocessen. En dylik omläggning av redovisningen inom det militära försvaret bör utredas skyndsamt så att det kan genomföras i anslutning till kommande försvarspolitiska beslut år 1991. Förändringarna bör givetvis vara neutrala i förhållande till den militära utgiftsramen.

5. Lokalhållarna, dvs. byggnadsstyrelsen, affärsverken och försvarsmyndigheterna, bör ges möjlighet att upphandla byggadministration från antingen byggnadsstyrelsen eller FortF. Dessa myndigheter bör i sin roll som projektledare m. m. stimuleras att köpa tjänster av varandra.

6. Lokalbrukarna bör ges ökade möjligheter att under kostnadsansvar och, beträffande de civila myndigheterna under byggnadsstyrelsens övergripande ansvar och tillsyn, och vad gäller försvarsmyndigheterna enligt rollfördelningen i försvarets planerings- och ekonomisystem,välja form och huvudmannaskap för verkställighet av drift och löpande underhåll.

Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag till riktlinjer för berörda myndigheter som rör genomförande av de redovisade samordningsåtgärderna. Vidare har jag erfarit att chefen för försvarsdepartementet kommer att i en särskild proposition om det militära försvaret under våren 1989 lämna förslag till utveckling av produktionsledningssystemet. I detta sammanhang kommer ytterligare preciseringar att lämnas beträffande försvarets anläggnings- och lokalförsörjning utifrån de riktlinjer som jag har redovisat. I anslutning till detta kommer uppdrag att lämnas till riksrevisionsverket att, i samråd med överbefälhavaren, utarbeta förslag till ett system med kapitaltjänstkostnader inom försvarets område samt till överbefälhavaren att förbereda genomförande av resultatenheter på försvarsmyndigheterna, i enlighet med vad jag har redovisat. Vidare kommer frågan om formerna för FortF:s förändrade redovisning på statsbudgeten att närmare preciseras.

Utredningen berör även förhållandet mellan affärsverken och byggnadsstyrelsen resp. FortF. Jag vill mot denna bakgrund aktualisera följande frågor.

Statsmakternas styrning av affärsverken är av en helt annan art än vad som gäller för de anslagsfinansierade myndigheterna och försvarsmakten. Enligt gällande ordning är affärsverken egna lokalhållare med betalningsansvar. För samtliga affärsverk gäller att de skall samråda med byggnadsstyrelsen i samband med anskaffning av generella kontorslokaler.

I fråga om administration för affärsverkens byggproduktion finns två huvudgrupper, varav postverket, televerket och luftfartsverket utgör en grupp som enligt regeringens besluta skall anlita byggnadsstyrelsen för all byggadministration kring byggnadsobjekt över 1,5 milj. kr. Övriga affärsverk kan själva beslut i frågor som rör byggadministrationen. De berörda affärsverken har i olika sammanhang framfört önskemål att kunna köpa byggadministrationstjänster även på marknaden. Bland motiven som framförts är att affärsverken i alla andra avseenden har frihet att upphandla tjänster, att beslut i finansieringsfrågor numera fattas av affärsverken, att affärsverken i väsentliga avseenden i sin tur tillhandahåller tjänster för

andra aktörer på marknaden och därmed i någon mening är konkurrensutsatta osv.

För egen del anser jag att det finns starka motiv för att affärsverkens agerande i lokalförsörjningsfrågor samordnas med övriga myndigheters. Jag har i det föregående redovisat förslag som utökar affärsverkens skyldigheter att samverka med övriga statliga myndigheter i lokalförsörjningsfrågor. Frågan om affärsverkens val av byggadministratör är i detta perspektiv ingen huvudfråga för statsmakterna. Den bör inte heller vara helt avgörande för byggnadsstyrelsens möjligheter att bibehålla kompetens i dessa frågor. Möjligen finns det skäl att vara uppmärksam på det faktum att affärsverken ofta genomför stora byggprojekt, där kraven på kompetent hantering är särkilt stora. Dessa projekt är samtidigt viktiga för att bibehålla och utveckla kompetens på området. I så måtto är en fortsatt samverkan mellan affärsverken och byggnadsstyrelsen av stort värde för staten. Enligt min mening bör denna samverkan dock ges en mer affärsmässig grund och jag föreslår därför avveckling av nuvarande obligatorium för affärsverken att anlita byggnadsstyrelsen i fråga om köp av byggadministration. Byggnadsstyrelsen och FortF bör samtidigt ges möjligheter att bedriva uppdragsverksamhet under sådana former att dessa kan erbjuda affärsverken tjänster, och att affärsverken upphandlar tjänster från byggnadsstyrelsen, FortF eller på marknaden på ett ur konkurrenssynpunkt neutralt sätt. Förändringarna bör vara genomförda senast vid utgången av budgetåret 1990/91.

Eftersom statsmakterna av överordnade motiv kräver en samordning och utveckling av den statliga kompetensen inom lokalförsörjningen, får avvecklingen inte innebära att affärsverken bygger upp egen kompetens som dubblerar de byggadministrativa tjänster som byggnadsstyrelsen och FortF kan sälja. Avsikten är att affärsverken – i detta avseende – enbart skall stärka sin roll som beställare. Avvecklingen av obligatoriet innebär således valfrihet för affärsverken att köpa tjänster från byggnadsstyrelsen och FortF eller motsvarande externa tjänster.

Avslutningsvis vill jag anmäla att det ankommer på regeringen att besluta om de frågor som sammanhänger med genomförande av samordnad lokalförsörjning. Eftersom frågorna har en stark knytning till de nya riktlinjerna för lokalförsörjningen, bör regeringen ge riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört.

Utredningen har aktualiserat vissa viktiga frågor som rör den statliga fastighets- och förmögenhetsförvaltningen. Bl. a. anförs att överordnade mål för statens fastighetsförvaltning inte alltid har kommit till samlat uttryck, att instruktionerna inte alltid innehåller preciserade uppdrag i frågor som rör fastighetsförvaltning etc. Vidare har utredningen pekat på att ansvarsförhållanden inom fastighetsförvaltningen i vissa fall är otydliga och bör stramas upp. Ett samlat statlig fastighetsregister bör enligt utredningen övervägas ytterligare.

Riksrevisionsverket (RRV) har i en förstudie om statens markinnehav funnit brister i vissa fastighetsförvaltande myndigheters redovisning. RRV pekar, liksom utredningen, på brister i formulering av mål för fastighetsförvaltningen, i frågor som rör ansvarsfördelning m. m.

Mot denna bakgrund avser jag att senare återkomma till regeringen med förslag att tillkalla en särskild utredning om statens fastighetsförvaltning. Denna utredning bör få till uppgift att belysa statens roll som fastighets- och förmögenhetsförvaltare, vilka åtgärder som kan vidtas för att nå en effektivare och aktivare ekonomisk hantering av fastighetsfrågor. Utredningen bör vidare klarlägga på vilket sätt mål kan tydliggöras för fastighetsförvaltande myndigheter, hur ansvarsfördelningen kan preciseras m. m. Jag finner det naturligt att utredningen i detta sammanhang tar upp frågor som rör ekonomisk redovisning och uppföljning liksom frågan om ett samlat fastighetsregister.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen dels föreslår riksdagen

1. att godkänna riktlinjer för hantering av lokalkostnader i enlighet med vad jag har förordat
2. att godkänna riktlinjer för samordnad statlig lokalförsörjning i enlighet med vad jag har förordat

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

3. genomförande av samordnad statlig lokalförsörjning

C 1. Byggnadsstyrelsen

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Byggnadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om lokalförsörjning för civila statliga myndigheter och förvaltning av statliga fastigheter.

I verkets uppgift ingår främst att svara för myndigheternas lokalförsörjning, att förvalta de fastigheter som är upptagna i styrelsens förmögenhetsredovisning, att efter uppdrag projektera, bygga och inreda byggnader för statens räkning samt att verka för besparingar i fråga om byggande och fastighetsförvaltning för statens räkning.

Inom byggnadsstyrelsen fanns vid utgången av budgetåret 1987/88 exkl. försöksverksamheten med lokalvård sammanlagt 2 105 anställda vilket är ca 50 färre än vid utgången av budgetåret innan. Av de anställda var 27 % kvinnor. Den regionala organisationen omfattade 1 619 anställda varav 872 sysselsatta med fastighetsdrift och 338 med byggnadsverksamhet i egen regi inkl. regional administration.

Intäkterna består till övervägande del av hyror från statsmyndigheterna. Kostnaderna fördelas på statsägda lokaler, inhyrda lokaler samt administration. Kostnaderna för de statsägda lokalerna består av drift och underhåll m. m. samt kapitalkostnader. Anslag för byggproduktion och inredning redovisas i särskild ordning.

I statsbudgeten förs endast upp ett formellt anslag av 1 000 kr.

Byggnadsstyrelsen har under det gångna budgetåret fortsatt sitt interna förnyelsearbete. Huvuddelen av inhyrningsverksamheten samt projektledningsverksamheten har decentraliserats till regionerna. Beslut har vidare tagits att förvaltningskontoret i kvarteret Garnisonen fr. o. m. innevarande budgetår förs över från huvudkontoret till den östra regionen. Detta har inneburit att personalen vid huvudkontoret minskat från 580 personer till ca 370 personer under det gågna året. Under budgetåret har vidare riktlinjer lagts fast för det fortsatta förändringsarbetet. Inriktningen är härvid att en ny organisation skall kunna träda i kraft fr. o. m. nästa budgetår. Verksamheten avses indelas i tre huvudområden lokalförsörjningsplanering, fastighetsförvaltning och byggproduktion samt i ett antal stödfunktioner. Denna indelning skall ligga till grund för såväl huvudkontorets som regionernas nya organisation. Övervägandena kring huvudkontorets dimensionering utgår ifrån en minskning till ca 250 personår på sikt. Minskningen av huvudkontoret avser såväl fortsatt decentralisering som bespa-ring/rationalisering. Riktlinjerna för det fortsatta förändringsarbetet innebär vidare en decentralisering av arbetsuppgifter inom lokalförsörjningen samt en förstärkning av ekonomifunktionen inom verket. En del av dessa åtgärder beräknas kunna genomföras redan innevarande budgetår. Utveckling av modeller för resultatstyrning och resultatredovisning sker vad avser såväl fastighetsförvaltning som byggproduktion. Avsikten är att testa modeller i den interna styrningen under innevarande budgetår. I anslutning till detta arbete har ett verksövergripande system för tidredovisning införts. Systemet tillämpas för närvarande inom i första hand byggproduktionen. Försöksverksamheten med resultatbonus inom fastighetsförvaltningen genomförs för tredje året vid styrelsens västra region. Parallellt pågår utvecklingsarbete för att om möjligt kunna utöka denna form av styrning. Ett nytt ADB-baserat system för verkets beståndsredovisning, inkl. hyresaviserings- och debiteringssystem, BEA-BR, har införts. När det gäller personalförsörjningsfrågor har olika utvecklingsprogram till stöd för förnyelsearbetet tagits fram.

Jämfört med budgetåret 1986/87 har det samlade resultatet 1987/88 ökat med 502 milj. kr. till totalt 1 176 milj. kr. Ökning härrör sig till ett överskott av en fastighetsförsäljning i Tokyo (prop. 1986/87:25). Den samlade ökningen reduceras dock till följd av en extra amortering om 299 milj. kr. som genomförts. Resultatet efter finansiella poster, dvs. utan hänsyn till extraordinära intäkter m. m. och före bokslutsdispositioner m. m., är 634 milj. kr., en ökning med 105 milj. kr. Hyresintäkterna har, liksom de totala intäkterna, ökat med drygt 5% från föregående år. Kostnaderna för drift, underhåll, administration m. m. har ökat med ca 4%. Driftskostnaderna ökade med 3% och kostnaderna för underhåll m. m. med drygt 6%. Den större ökningen för underhåll m. m. beror på ökade insatser för att åtgärda hus med eftersatt underhåll.

För budgetåret 1987/88 uppvisar verksamheten med inhyrda lokaler ett underskott om 80 milj. kr. att jämföra med ett underskott om 70 milj. kr året innan. Huvuddelen av årets underskott beror på att byggnadsstyrelsen

vid debitering av lokalhyror normalt inte får avvika från den hyresaviseringsom gjorts (SFS 1980:598). De förändringar som föreligger i förhållande till budget sammanhänger främst med omförhandlingar av hyreskontrakt som gjorts under perioden efter aviseringstillfället. Under året har vidare lokaler i storleksordningen 2,4% av det totala beståndet stått tomma, vilket är i stort oförändrat i förhållande till budgetåret 1986/87.

Det bokförda värdet av de statsägda fastigheterna uppgick till 11 700 milj. kr. Fastigheternas marknadsvärde uppskattas till mellan 25 000–30 000 milj. kr. Total direktavkastning, dvs. rörelseresultatet i relation till fastigheternas marknadsvärde uppgår till 8%.

Byggproduktionen omfattar såväl den civila statsförvaltningen som vissa affärsverk m.fl. Volymen för 1987/88 var ca 1 800 milj. kr. varav uppdragsverksamheten omfattade investeringar för drygt en miljard. Egen-regiverksamheten har därav omsatt ca 200 milj. kr. inkl. uppdragsverksamhet.

Under året har fastigheter för 66 milj. kr. förvärvats, bl.a. före detta Källbergska gymnasiet i Göteborg för musikutbildning m.m.

Inom övriga områden har verksamheten i stort genomförts i enlighet med planeringen.

Byggnadsstyrelsens budgetförslag 1989/90

Arbetet med att utveckla byggnadsstyrelsen mot en ökad kundorientering och ett ökat resultattänkande kommer att prägla styrelsens arbete under kommande år. En fortsatt utveckling av huvudkontorets stabs- och expertfunktioner kommer att ske samtidigt som operativa arbetsuppgifter decentraliseras till region- och lokalkontor. Syftet är att fler uppgifter skall kunna utföras i nära kontakt med lokalbrukarna. Byggnadsstyrelsen föreslår att styrelsen ges en mer rambetonad styrning från statsmakternas sida. Förslagen är ett led i den fortsatta utvecklingen av den statliga lokalförsörjningen och utgår från förslagen i 1987 och 1988 års budgetpropositioner och från styrelsens interna förnyelse- och förändringsarbete. Förslagen berör byggnadsstyrelsens organisation, administration, ändrad finansiering av energibesparande åtgärder och mindre ombyggnader och underhåll.

Inom området *lokalförsörjningsplanering* kommer byggnadsstyrelsen att fortsätta arbetet med att utveckla lokalförsörjningsplaner och att ompröva tidigare standard vad gäller ytbehov för olika verksamheter. Parallellt med pågående försöksverksamhet med lokalkostnader på ramanslag kommer nuvarande upplåtelsehandlingar att utvecklas i syfte att tydliggöra ansvarsfördelning mellan lokalhållare och lokalbrukare. Kraven på besparingar och det begränsade investeringsutrymmet medför att arbetet med att effektivisera lokalförsörjningen i hög grad måste inriktas på det befintliga lokalbeståndet. Lokalförsörjningsplanerna liksom förstudier och prioriteringar pekar enligt styrelsen på ett ökat investeringsbehov i förhållande till gällande treårsplan. Vidare pekar byggnadsstyrelsen på att hyreskostnadsutvecklingen inom vissa kommuner resulterar i en ökad lönsamhet med statsägda lokaler. Mot denna bakgrund föreslår styrelsen att överskott från

fastighetsförsäljningar skall användas för att öka andelen statsägda fastigheter.

I fråga om den *tekniska fastighetsförvaltningen* kommer byggnadsstyrelsen att behålla målsättningen att genom rationaliseringar m. m. sänka de årliga driftskostnaderna med 2%. Olika former för ansvarsfördelning och samarbete kommer att prövas. Vidare sker en utveckling av planerings- och budgeteringsrutiner, liksom formerna för resultatmätning och resultatuppföljning. De nya planeringsrutinerna innebär, förutom ökad långsiktighet, bättre möjligheter till samordning med lokalbrukarnas verksamhetsplanering. Styrelsen föreslår vidare att driftkostnadsbesparande åtgärder skall kunna finansieras med hyresintäkter och kostnadsföras inom resp. resultatbudget för fastighetsförvaltningen. Slutligen föreslås att medlen för fastighetsunderhåll delas upp på en verksamhetsberoende och en fastighetsberoende del.

För *byggproduktionen* redovisar byggnadsstyrelsen en treårsplan som i likhet med tidigare år innehåller en angelägenhetsgradering av aktuella byggnadsobjekt. Styrelsen har försökt anpassa planeringen till den nivå som angivits i gällande treårsplan, men föreslår att planeringsnivån höjs med hänsyn till redovisade lokalbehov.

Byggnadsstyrelsens förslag till resultatbudget för fastighetsförvaltning (kkr)

Intäkter	1987/88	Mynd. förslag 1989/90
Hyror från statsmyndigheterna	5900200	+175200
Hyror från enskilda	206300	+ 9300
Diverse intäkter	18900	+ 4000
Summa intäkter	**6125400**	**+188500**
Kostnader		
Statsägda lokaler		
– fastighetsdrift	985000	+ 45000
– fastighetsunderhåll	529000	+146000
– kapitalkostnader	1845000	– 15400
Inhyrda lokaler	2065000	– 7000
Administration	127000	– 1000
Summa kostnader	**5524400**	**+167600**

Resultatet efter finansiella poster 1989/90 beräknas bli ca 620 milj. kr. vilket i stort sett motsvarar budgeten för innevarande budgetår. Utgifterna för den tekniska fastighetsförvaltningen av det statsägda lokalbeståndet beräknar byggnadsstyrelsen till sammanlagt 1678 milj. kr. varav 1030 milj. kr avser fastighetsdrift. Beloppet inkluderar 50 milj. kr. för kriminalvårdens byggnader. Byggnadsstyrelsen föreslår att fastighetsunderhållet uppdelas i en fastighetsberoende och en verksamhetsberoende del. Sammanlagt föreslås 675 milj. kr. varav 120 milj. kr. för verksamhetsberoende åtgärder. Förslaget innebär en ökning med 146 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Därutöver har byggnadsstyrelsen beräknat ett investeringsbehov om 35 milj. kr. i driftskostnadsbesparande åtgärder och för maskiner m. m.

. Enligt regeringens direktiv för myndigheternas anslagsframställningar för budgetåret 1988/89 skall civila statliga myndigheter redovisa i vilken

omfattning och vid vilka tidpunkter som begränsningar i lokalinnehavet beräknas kunna genomföras under de närmast följande tre budgetåren. Redovisningarna skall utföras i samråd med byggnadsstyrelsen. Vissa myndigheter har föreslagit lokalbesparingar som enligt bedömning bör leda till reducering av lokalkostnaderna under budgetåret 1989/90. Av det redovisade materialet framgår att den disponerade lokalarean kan minskas med ca 6000 m^2. För att åstadkomma reella lokalbesparingar kommer byggnadsstyrelsen att i samråd med berörda myndigheter utreda hur de lokaler som lämnas skall kunna användas för annan verksamhet.

Föredragandens överväganden

I 1988 års budgetproposition redovisades förslag till förändring av den statliga lokalförsörjningen och statsmakternas styrning av byggnadsstyrelsen (prop. 1987/88:100, bil. 9 s. 36–48). Det ankommer på regeringen att besluta om detta förnyelsearbete i de delar de berör byggnadsstyrelsen.

En arbetsgrupp inom finansdepartementet har genomfört en översyn av de förordningar och bestämmelser som styr byggnadsstyrelsens verksamheter.

Gruppen har i sitt arbete utgått ifrån de krav som det pågående utvecklingsarbetet med den statliga budgetprocessen med treårsbudget och ramanslag ställer, samt de riktlinjer för lokalförsörjningen som har redovisats i 1987 och 1988 års budgetpropositioner. Arbetsgruppen har vidare sökt beakta de förslag till modernisering av styrningen av myndigheterna som redovisas i propositionen om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99). Arbetsgruppen visar hur ansvars- och arbetsfördelningen mellan lokalbrukare och byggnadsstyrelsen kan utvecklas och i vilka frågor som lokalbrukare bör kunna ta kostnadsansvar. Övergång till ramanslag innebär ökade beslutsbefogenheter för lokalbrukaren. Samtidigt ställs nya och omfattande tekniska krav på budgetprocessen.

Enligt arbetsgruppen måste statsmakternas styrning av byggnadsstyrelsen omarbetas för att budgetprocessen med ramanslag skall fungera smidigt liksom styrelsens samarbete med lokalbrukarna. Ett viktigt grunddokument som måste utvecklas är ett s. k. upplåtelseavtal. I upplåtelseavtal eller motsvarande regleras ansvarsfördelningen mellan lokalhållare och lokalbrukare, liksom kostnadsfördelningen dem emellan. Upplåtelseavtalen är i sin tur ett grunddokument för hyresaviseringen och – debiteringen. Hyresaviseringen ligger till grund för myndigheternas budgetering av lokalkostnader och därmed även för statsmakternas prövning av myndigheternas ramanslag. Hela kedjan från upplåtelse av lokaler, hyresavisering till efterföljande hyresdebitering måste synkroniseras med den statliga budgetprocessen för att lokalbrukaren skall kunna hantera lokalkostnaderna som en reell resurs. Det är därför viktigt att byggnadsstyrelsens avisering fångar upp alla förutsebara förändringar i lokalkostnaderna och att sådana förändringar som kräver ställningstagande från statsmakterna klart framgår av aviseringen och av lokalbrukarnas anslagsframställningar. En av konsekvenserna av detta resonemang är att byggnadsstyrelsen bl. a. måste ges möjlighet att stå för vissa kostnader i avvaktan på att medel

ställts till lokalbrukarens förfogande i budgetprocessen.

Enligt arbetsgruppen kan byggnadsstyrelsens nuvarande redovisningsstruktur ligga till grund för övergång till en mer rambetonad styrning, där ekonomiska mål ställs upp för verksamheten. Som har redovisats tidigare beslutas årligen en resultatbudget för byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning. Intäkterna består huvudsakligen av hyresintäkter från de statliga lokalbrukarna. En utveckling av budgetprocessen med ramanslag bygger på att statsmakterna på ett helt annat sätt än tidigare skall pröva lokalkostnaderna och deras förändringar. Intäktssidan i resultatbudgeten kommer därmed i stora delar att vara given av statsmakterna.

Kostnadssidan i resultatbudgeten uppdelas på statsägda resp. inhyrda lokaler samt kostnader för administration. De påverkbara kostnaderna för de statsägda lokalerna består av drift-, underhålls- och administrationskostnader. Givet vissa antaganden om kostnadsutvecklingen för drift och underhåll, samt för kapitalkostnaderna, kan i dagsläget ett beräknat överskott av fastighetsförvaltningen framräknas. Detta överskott skulle kunnas uppställas som mål för byggnadsstyrelsen verksamhet, givet vissa antaganden om intäkterna. Byggnadsstyrelsen skulle i denna modell ges möjlighet att besluta och prioritera i frågor om drift och underhållsinsatser m.m. Därmed byggs även in ett visst incitament för effektivare hantering av dessa frågor. Även när det gäller övriga verksamheter inom byggnadsstyrelsen kan en mera rambetonad styrning av verksamheten genomföras.

Jag delar i huvudsak arbetsgruppens bedömningar om inriktningen av statsmakternas styrning av byggnadsstyrelsen. Byggnadsstyrelsens arbete bör således under de närmaste åren i första hand inriktas på sådana åtgärder som underlättar övergång till lokalkostnader på ramanslag för lokalbrukande myndigheter, som tydliggör ansvarsfördelningen mellan lokalbrukare och byggnadsstyrelsen etc. Mot denna bakgrund föreslår jag att treårsbudget för byggnadsstyrelsens genomförs i den sista etappen, dvs. 1993/94.

Jag har tidigare redovisat förslag till avveckling av nuvarande obligatorium för vissa affärsverk att anlita byggnadsstyrelsen för byggadministration. För att ge byggnadsstyrelsen möjlighet att sälja denna typ av tjänster på marknadslika villkor, bör uppdragsverksamheten redovisas som en separat verksamhet. Uppdragsverksamheten skall bära sina egna kostnader samt även lämna bidrag till byggnadsstyrelsens gemensamma kostnader.

Jag har för avsikt att senare återkomma till regeringen med ett förslag till riktlinjer för byggnadsstyrelsens verksamheter, redovisning och uppföljning med sikte på att förändringarna skall kunna träda i kraft successivt fr.o.m. nästa budgetår. I detta sammanhang kommer en sammanvägning att ske mellan arbetsgruppens förslag och de förslag som byggnadsstyrelsen för fram i sin anslagsframställning.

I fråga om omfattningen av verksamheten 1989/90 gör jag i huvudsak samma bedömning som har redovisats i byggnadsstyrelsens anslagsframställning. Jag har för avsikt att senare återkomma till regeringen med förslag till regleringsbrev för byggnadsstyrelsen budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Byggnadsstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

C 2. Investeringar m. m.

1987/88	Utgift	633 243 754	Reservation	152 798 140
1988/89	Anslag	800 000 000		
1989/90	Förslag	1 100 000 000		

Föredragandens överväganden

För innevarande år har under detta anslag anvisats 800 milj. kr. Investeringar inom byggnadsstyrelsens lokalhållningsområde redovisas i form av en rullande treårsplan (prop 1987/88:100, FiU 26, rskr. 338). Planen omfattar medel för både byggnadsarbeten och fastighetsförvärv. Gällande treårsplan 1988/89 – 1990/91 omfattar investeringar om 800 milj. kr. per år i prisläget den 1 januari 1987. Beloppen för de sista åren är preliminära. Inom ramen för treårsplanen beslutar regeringen om genomförande av enskilda byggnadsprojekt.

Investeringsbehovet för perioden 1989/90 – 1991/92 beräknas till ca 2 900 milj. kr. En bedömning av investeringarnas fördelning på resp. budgetår framgår av följande tabell. Min bedömning baseras på de projekt- och lokalförsörjningsplaner som har utarbetats av byggnadsstyrelsen och jag har i dessa frågor samrått med berörda statsråd. Det bör noteras att byggnadsobjekten befinner sig i skilda planeringsstadier. Erfarenhetsmässigt innebär det att kostnaderna för de enskilda objekten kan komma att ändras. Det ankommer på regeringen att besluta om mindre justeringar av aktuella kostnadsramar.

Investeringar milj. kr. i prisläget 1988-01-01

Treårsplan	1989/90	1990/91	1991/92
Pågående/beslutade	784	700	546
Nya investeringar m. m.	176	260	414
Summa investeringar	**960**	**960**	**960**

Treårsplanen är rullande. Av de byggnadsobjekt som redovisades i 1988 års budgetproposition har regeringen beslutat att igångsätta följande större byggnadsobjekt, nämligen förvaltningsbyggnad i Linköping och Nyköping samt nybyggnad för ambassaden i Tokyo. Nybyggnaden i Tokyo kommer att finansieras med överskott från fastighetsförsäljning (prop. 1986/87:25) Vidare har regeringen uppdragit åt byggnadsstyrelsen att utföra en nybyggnad för tullverket i Arlanda samt bemyndigat byggnadsstyrelsen att ta i anspråk 45 milj. kr. av överskott från försäljning av fastigheter för förvärv av en tomt i New York. Avsikten är att där uppföra ett kansli för FN-delegationen och generalkonsulatet. Slutligen har regeringen i förslag till

anslag på tilläggsbudget I till statsbudget för budgetåret 1988/89 redovisat förslag till ombyggnad för plan- och bostadsverket samt nybyggnad för polis, åklagare och allmänt häkte i Karlskrona.

Detta innebär att några av de byggnadsobjekt som redovisades i 1988 års budgetproposition ännu inte har igångsatts. Dessa kvarstår därför i redovisningen som ett mått på det åtagande som regeringen har inom ramen för treårsplanen. Vid beräkningen av medelsförbrukningen i treårsplanen betraktas dessa objekt som pågående/beslutade. Därutöver redovisas förslag till utökat åtagande i form av nya investeringar m. m.

Sammanfattningsvis innebär detta att inom ramen för treårsplanen bör följande större byggnadsobjekt över 50 milj. kr. kunna påbörjas under perioden 1989–1992. Objekten redovisas i prioriteringsordning inom resp. huvudtitel.

Dep	Byggnadsprojekt	Kostnad (milj kr)
Ju	Stockholm. Ombyggnad för tingsrätten	64
	Malmö. Förvaltningsbyggnad	217
	Karlskrona. Förvaltningsbyggnad	95[1]
	Huddinge. Förvaltningsbyggnad	155[2]
UD	Washington. Kansli	100[2]
	New York. Kansli	100[2]
Fi	Karlskrona. Ombyggnad för plan- och bostadsverket	82[1]
	Stockholm. Nybyggnad i kv. Rosteriet	84
	Stockholm. Ombyggnad i kv. Johannes St.	65[2]
	Stockholm. Ombyggnad i kv. Brunkhalsen	152[2]
	Örebro. Nybyggnad för SCB	202[2]
U	Stockholm. Nybyggnad för Wasa-museet	178
	Stockholm. Kungl. biblioteket	193
	Göteborg. Nybyggnad för musikutbildning.	170
	Uppsala. Ombyggnad av fd S1-området för dataämnen	91
	Uppsala. Om- och nybyggnad för landsarkivet	74
	Stockholm. KI mikrobiologi	113[2]
	Göteborg. CTH, matematiskt centrum	93[2]
	Stockholm. KTH, nybyggnad för elektronik et 2	72[2]
	Stockholm. Nybyggnad för geologi vid universitetet	90[2]

[1] jfr. prop. 1988/89:25
[2] nytt projekt, ej tidigare redovisat för riksdagen

I 1987 års budgetproposition redovisades förslag till överföring av tjänster vid statistiska centralbyrån från Stockholm till Örebro (prop 1986/87:100 bil.15 s.51). Som förutsättning angavs att en samlad lokalförsörjning borde eftersträvas. Byggnadsstyrelsen har utarbetat ett förslag till om- och tillbyggnad av SCB:s nuvarande lokaler i kvarteret Tullen i Örebro. Kostnaden har beräknats till 202 milj. kr.

Planeringen för regeringskansliets lokaler i Södra Klara är nu i ett avslutande skede. F. n. planeras en överflyttning av kommunikationsde-

partementet till kv. Johannes Större. Därmed kan nuvarande förhyrning lämnas. Investeringen har kostnadsberäknats till 65 milj. kr. Vidare planeras en överflyttning av utbildningsdepartementet till kv. Brunkhalsen. Därmed skulle departementets nuvarande lokaler i Gamla Stan kunna överlämnas till riksdagen, för att täcka dess ökade lokalbehov. Investeringen har kostnadsberäknats till 152 milj. kr.

I treårsplanen föreslås vidare en kostnadsram om 193 milj. kr. för om- och tillbyggnad av Kungl. biblioteket. Projektet har tidigare redovisats för riksdagen. Statsrådet Göransson lämnar under åttonde huvudtiteln, avsnittet Kulturverksamhet m. m. redogörelse för en utredning om finansiering m. m. av ett nytt Wasa-museum. Byggnadsarbetena för det nya museet pågår och har hittills betalats med medel från detta anslag. Eftersom byggnadsarbetena inte kan finansieras med externa medel, föreslås en kostnadsram för Wasa-museet, som kan slutligen belastas med kostnaderna för nybyggnaden.

För kommande treårsperiod räknar jag med att treårsplanen inrymmer ett antal mindre objekt under 50 milj. kr. Omfattning av och kostnaderna för de objekt som redovisas i detta sammanhang har prövats av regeringen. Inom justitiedepartementets område räknar jag med en ombyggnad för polisen i Solna samt en förvaltningsbyggnad i Oskarshamn. Inom utbildningsdepartementets område bör en mindre tillbyggnad av riksmuseet genomföras för den s. k. OMNI-teatern (prop. 1987/88:100 bil. 10 s.429).

Regeringen har den 27 oktober 1988 förlängt de nuvarande begränsningarna av byggnadsverksamheten i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län att gälla även under år 1990. Detta kan komma att påverka möjligheterna att genomföra treårsplanen, framför allt vad avser aktuella projekt i Stockholmsområdet. F. n. finns byggnadstillstånd endast för nybyggnad i kv. Rosteriet för ÖCB m. fl. samt för nybyggnad för KTH-E etapp 2. Länsarbetsnämnden har således ännu inte beviljat byggnadstillstånd för följande projekt, nämligen ombyggnad för tingsrätten, ombyggnad för polisen i Solna, nybyggnad för polis m. m. i Huddinge, ombyggnader för regeringskansliet i kv. Johannes Större och kv. Brunkhalsen, nybyggnad för mikrobiologi vid karolinska institutet, nybyggnad för geologi vid universitetet eller för tillbyggnaden för riksmuseet. Eftersom dessa projekt är av hög prioritet bör dock regeringen inhämta riksdagens godkännande så att projekten kan igångsättas när länsarbetsnämnden har beviljat byggnadstillstånd.

I 1988 års budgetproposition angavs planeringsnivån till 800 milj. kr./år i prisläget 1987. Beloppen för 1989/90 – 1990/91 angavs som preliminära. Den föreslagna treårsplanen avser planeringsläget i prisläget den 1 januari 1988. Investeringarna kommer dock att betalas i det prisläge som gäller vid genomförandetidpunkten. Medelsbehovet måste därför beräknas med hänsyn till detta.

Medelsbehovet för nästa budgetår för färdigställda, pågående och beslutade byggnadsobjekt, tillkommande byggnadsobjekt, medel för större ombyggnader och planerade fastighetsförvärv beräknar jag till 1 100 000 000 kr. i aktuellt prisläge.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna treårsplanen för investeringar m. m. i enlighet med vad jag har förordat

2. till *Investeringar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 100 000 000 kr.

C 3. Inredning och utrustning m. m.

1987/88	Utgift	25 182 634	Reservation	9 758 964
1988/89	Anslag	25 000 000		
1989/90	Förslag	20 000 000		

Föredragandens överväganden

Anslaget disponeras av byggnadsstyrelsen och får användas för inredning och utrustning m. m. av statliga lokaler efter beslut av regeringen.

I gällande inredningsplan finns uppfört kostnadsramar för inredning och utrustning om drygt 160 milj. kr. för vissa förvaltningslokaler inkl. regeringskansliets lokaler i Södra Klara samt för Nordiska hälsovårdshögskolan. Medelsförbrukningen för dessa pågående och beslutade objekt beräknas till ca 60 milj. kr. under innevarande och nästa budgetår, vilket överstiger tillgängliga medel. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag till anslag på tilläggsbudget II till statsbudgeten budgetåret 1988/89 för att reglera dessa frågor. I detta sammanhang kommer jag även att aktualisera en särskild kostnadsram för inredning till plan- och bostadsverkets nya lokaler i Karlskrona (prop. 1988/89:25).

För nästa budgetår föreslås inga nya kostnadsramar utöver de som redan finns uppförda i planen. Anslagsbehovet för nästa budgetår beräknas till 20 milj. kr. Under anslaget bör en anslagspost ställas till byggnadsstyrelsens disposition för inredning och sådan utrustning som sammanhänger med byggnadsåtgärder, medan övriga medel ställs till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Inredning och utrustning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

D. Vissa centrala myndigheter m. m.

D 1. Tullverket: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	918023657
1988/89	Anslag	793483000
1989/90	Förslag	874026000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 6589000 kr. inte ställts till generaltullstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Tullverket har till uppgift att debitera, uppbära och redovisa tull och annan skatt samt avgift som skall tas ut för varor vid införsel. Det ankommer vidare på tullverket att övervaka efterlevnaden av bestämmelser om införsel och utförsel av varor samt att bedriva viss utrednings- och åklagarverksamhet i fråga om brott mot dessa bestämmelser. Verket utövar uppsikt och kontroll över trafiken till och från utlandet och har även vissa andra övervakningsuppgifter.

Den centrala ledningen för tullverket utövas av generaltullstyrelsen. Chef för verket är en generaltulldirektör. Till verksledningen hör två tullråd, ett sekretariat och en organisationsenhet. Inom styrelsen finns fem byråer, nämligen kanslibyrån, ekonomibyrån, personalbyrån, tariffbyrån samt bevaknings- och kontrollbyrån.

Tullverkets regionala organisation består av sju tullregioner, nämligen Norrbottens tullregion, Norra tullregionen, Östra tullregionen, Södra tullregionen, Helsingborgs tullregion, Västra tullregionen och Karlstads tullregion. Chefsmyndigheter för tullregionerna är tulldirektionerna i Haparanda, Sundsvall, Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg och Karlstad. Tullregionerna är indelade i sammanlagt 21 tulldistrikt. Ledningsorgan för tulldistrikten är distriktstullkammare. Tulldistrikten vid landgränsen är indelade i sju gränsbevakningsområden.

Generaltullstyrelsen

Verksamhetsinriktning

I anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 har generaltullstyrelsen framhållit att tullverket befinner sig i en brytningstid och att ett omfattande förändringsarbete pågår som ett led i den stora omdaningsprocess som de närmaste åren framöver kommer att prägla verksamheten. Det är enligt styrelsen framför allt inom fem områden som utvecklingen är sådan att den särskilt kommer att påverka förutsättningarna för tullverkets arbete.

Det första området är *volymtillväxten* av antalet dokument till följd av en fortsatt ökning av utrikeshandeln, ändrade trafikstrukturer och trafikströmmar, nytt logistiktänkande hos företagen, m. m. Antalet dokument ökar med ca 5% per år. Totalt är det ca 40 miljoner dokument som tullverket i dag måste hantera manuellt i avvaktan på den kommande datoriseringen av import- och exportrutinerna.

Som ett andra område har styrelsen tagit upp den *europeiska integrationen* som tullverket i hög grad berörs av. Det arbete som pågår inom EG

med att skapa en s.k. inre marknad och som medfört införandet av ett europeiskt enhetsdokument och en gemensam transiteringsordning har redan haft stor återverkan på tullarbetet.

Datoriseringen av tullproceduren är det tredje området som styrelsen tar upp. Arbetet med att datorisera tullverkets export- och importrutiner bedrivs med stor intensitet och kräver stora resursinsatser av tullen både inom ramen för tulldatautredningen och inom tullverket. För närvarande byggs en central dataenhet upp i Luleå. Första driftstart för export- och transitsystemen planeras till den 1 januari 1990 i Haparanda och mot slutet av samma år räknar man med att kunna börja driftsätta importrutinerna. Tulldatasystemet beräknas vara fullt utbyggt under år 1993.

Som ett fjärde område framhåller generaltullstyrelsen *narkotikabekämpningen*. Under senare år har tullverkets bekämpning av narkotikasmuggling resulterat i stigande beslagsvolymer. Fortsatt satsning på kontrollstyrkor, sambandsmän i utlandet, narkotikahundar, tekniska hjälpmedel, m.m. är därför motiverad enligt styrelsen.

Slutligen tar generaltullstyrelsen upp *kustbevakningens avskiljande* som ett särskilt område som förändrar tullverkets framtida uppgifter. För tullverket är det viktigt att söka nära samverkan med den nya kustbevakningsmyndigheten och angeläget att närmare analysera dess möjligheter att avsätta resurser för tullkontroll och tullbevakning.

Sparmål

Med anledning av vad som sagts i fråga om tullverkets verksamhetsinriktning hävdar generaltullstyrelsen att budgetförslaget i likhet med föregående år bör begränsas till att avse enbart ett budgetår.

Styrelsen anser vidare att verksamheten bör undantas från kravet på en tvåprocentig besparing i en ettårsbudgetering. Som skäl för detta anför styrelsen det försämrade resursläget som är en följd av volymtillväxten och reduceringen av tullverkets lönemedel med en procent för budgetåret 1988/89. Styrelsen accepterar dock att sparmålet för budgetåret 1989/90 begränsas till att omfatta åtta tjänster. Detta motsvarar en minskning av förvaltningskostnaderna med 1,3 milj. kr.

Förslag till resursförstärkningar

Den 1 januari 1988 infördes *enhetsdokumentet*, en ny gemensam transiteringsordning för EG/EFTA-länderna och en ny internationell tullnomenklatur. Generaltullstyrelsen har gjort en undersökning av effekterna av detta. Enligt undersökningen har tullverket drabbats av ett större merarbete än vad som tidigare kunnat förutses främst till följd av en mycket tidskrävande granskning och registrering av enhetsdokumentet. Det bör här beaktas att enhetsdokumentet under ett övergångsskede endast har använts för ca 40% av importsändningarna från EFTA/EG. Fr.o.m. den 1 januari 1989 måste dokumentet dock användas fullt ut för ifrågavarande import.

För att under nästa budgetår få fungerande tullrutiner för dokumenthan-

teringen erfordras enligt styrelsen följande åtgärder. De 30 tjänster som tullverket för närvarande disponerar för dessa övergångsproblem bör inte återtas. Ytterligare resurstillskott om 40 tjänster behövs för att klara belastningen på de större trafikorterna Stockholm, Arlanda, Malmö, Trelleborg, Helsingborg, Göteborg och Svinesund. Vidare bör enligt styrelsen 15 årsarbetskrafter inhyras från servicebyrå och två handläggare tillsättas för kvalitetskontroll hos statistiska sektionen för att klara de ökade registreringstiderna som är en följd av de många felen och bristerna i enhetsdokumentet.

I fråga om datoriseringen av tullproceduren har generaltullstyrelsen i särskilda skrivelser till regeringen redan för innevarande budgetår anmält behov av överskridande med totalt 16,9 milj. kr. för kostnader för systemerar/programmerarutbildning, användarutbildning, lokalanpassningsprojekt, ADB-drift och systemutvecklingsprojekt vid uppbyggnad av *tulldatasystemet (TDS)*.

För budgetåret 1989/90 uppskattar styrelsen kostnaderna för datoriseringen till 64–74 milj. kr., vartill kommer investeringar i ADB-utrustning. Under våren 1989 när bl. a. datorutrustningen är upphandlad avser styrelsen att återkomma till behovet av medel för införandet av datoriseringen i tullverket.

En övergång till en gemensam *enhetlig grundutbildning* inom tullverket innebär enligt generaltullstyrelsen att de traditionellt skilda utbildningsvägarna för tulltaxerare och bevakningspersonal avskaffas. Det rekryteringsförfarande som tidigare har tillämpats för gränsbevakningspersonal byggde enligt styrelsen på förutsättningen att de nyanställda direkt skulle kunna fullgöra enklare tullgöromål. Införandet av det nya systemet innebär att utbildning kommer att bedrivas praktiskt taget på heltid under första anställningsåret. Styrelsen framhåller att det mot denna bakgrund är nödvändigt att för gränsbevakarna nu gå över till samma system för rekrytering som tillämpas för tulltaxerarna. Det nuvarande rekryteringsförfarandet är med dagens utbildning även ur driftsynpunkt klart otillfredsställande och leder enligt styrelsen till ett arbetskraftsbortfall som med dagens rekrytering svarar mot ca 2% av lönekostnaderna. Styrelsen anser att den nya utbildningen gör det nödvändigt att enhetstullarna är färdigutbildade det år då vakanserna uppträder.

Innevarande budgetår kommer 180 elever att genomgå den nya grundtullutbildningen och för budgetåret 1989/90 planerar tullverket utbildning av 100 tullelever. Styrelsen föreslår att medel till ett belopp om 12,3 milj. kr. reserveras till arvoden åt tullelever i likhet med vad som tidigare har gällt för tulltaxerareleverna. Vidare föreslår styrelsen att tullskolan förstärks med tre huvudlärartjänster (0,75 milj. kr.) och att anslagsposten för lokalkostnader ökas (0,2 milj. kr.).

Narkotikabekämpningen är ett av de fem områden som i hög grad påverkar förutsättningarna för tullverksamheten. Under senare tid har stigande beslagsvolymer kunnat noteras trots mer avancerade smugglingsmetoder. Detta har dock enligt generaltullstyrelsen medfört att ytterligare personella resurser måste avdelas för bekämpningen av narkotikasmugglingen.

En fortsatt satsning på personella och tekniska resurser menar styrelsen är motiverad med hänsyn till utvecklingen inom narkotikaområdet. Styrelsen föreslår att två gränsköldsstyrkor om sammanlagt 38 tjänster för Skånes större införselorter och för Västkusten byggs upp med narkotikahundar och specialfordon till en kostnad om 14.5 milj. kr. Vidare föreslås nyanskaffning av fyra narkotikahundar enligt tidigare fastställd plan, en ny sambandsman i Spanien och fortsatt försöksverksamhet med flygspaning över landgränsen.

Ett viktigt kontrollinstrument för tullverkets narkotikabekämpning är ett ADB-baserat spaningsdiarium (SPADI). Sedan ett år tillbaka drivs detta på försök vid terminaler placerade i Stockholm och Helsingborg med utnyttjande av datakapaciteten hos polisens allmänna spaningsregister (ASP). Generaltullstyrelsen har gjort en utvärdering av försöket med SPADI-systemet. Denna har lämnats till regeringen. Styrelsen har därefter i särskilda skrivelser hemställt om medel för att täcka i huvudsak vissa utbildningskostnader dels i samband med utbyggnad av etapp 2 med anskaffning av terminaler till främst Södra tullregionen och Västra tullregionen och dels vid utbyggnad av en etapp 3 med ytterligare terminalanskaffning för samtliga sju tullregioner.

I likhet med föregående år begär generaltullstyrelsen att elva nya tjänster (kostnad ca 2,5 milj. kr.) tillskapas för kontroll av *farligt gods*-transporter. Härutöver erfordras medel för fortsatta utbildningsinsatser, lokaltillskott och fem nya bilar (kostnad ca 1,3 milj. kr.). För att ytterligare effektivisera kontrollen på området bör enligt styrelsen tullverket få tillgång till det farligt gods-register som för närvarande byggs upp i räddningsverkets regi. Vidare bör tullverket inom sitt ansvarsområde ges rätt att utreda och debitera sanktionsavgifter och att inleda förundersökning vid överträdelser.

Ett system med utbyggda *tullförrättningsavgifter* infördes den 1 november 1987. Tullverket har medgivits rätt att av influtna avgiftsmedel disponera 11 milj. kr. för att möta olika behov av tullservice. Generaltullstyrelsen framhåller att man av erfarenhet vet att nya krav på tullinsatser från näringslivets sida uppgår till 5–10 milj. kr. per år. Därför föreslår styrelsen att ramen för de medel som går tillbaka till tullverket höjs från 11 till 20 milj. kr. såvida inte styrelsens förstahandsyrkande, att förslagsvis 50% av avgiftsflödet återgår till tullverket, genomförs. En sådan konstruktion skulle enligt styrelsen på ett naturligare sätt koppla gjorda prestationer till utförda insatser.

Övriga förslag

Generaltullstyrelsen har hemställt att regeringen tillsätter en utredning som kan utröna i vilken utsträckning och på vilket sätt man i Sverige skulle kunna lokalisera, identifiera och beslagta betalningsmedel och andra tillgångar som härrör från narkotikasmuggling. Bakgrunden är enligt styrelsen att en ny strategi för brottsbekämpning börjat tillämpas i vissa länder när det gäller narkotikasmuggling och annan illegal verksamhet. I USA och i England finns skyldighet för banker och andra kreditinrättningar att till

myndigheterna rapportera valutatransaktioner av en viss storlek eller av en sådan karaktär att de kan misstänkas ha samband med brott. Därigenom har det blivit möjligt att spåra upp tillgångar som genererats av narkotikabrottslighet eller annan illegal verksamhet. Samtidigt finns regler som gör det möjligt för samhället att dra in de tillgångar som spårats på detta sätt.

För närvarande sker tullens registrering av lönehändelser huvudsakligen via s.k. OCR-rutiner. Generaltullstyrelsen finner att systemet i dag är föråldrat och ofta förorsakar allvarliga störningar i löneadministrationen. Övergång bör därför ske till ett av statens löne- och pensionsverk framtaget löneregistreringssystem PIR-1 samtidigt som OCR-rutinen avvecklas. Styrelsen beräknar att kostnaden för övergång till PIR-1 uppgår till 1,4 milj. kr., varav 0,4 milj. kr. är engångskostnader och 1,0 milj. kr. löpande kostnader.

Utvecklingsdatorn i tullens nuvarande ADB-system föreslår styrelsen skall bytas ut. Detta för att skapa en back-up-anläggning för produktionsdatorn, större flexibilitet vid produktionstoppar och möjlighet att nyttja utrustningen fram till tulldatasystemets införande under år 1993. Den årliga kostnaden uppgår till 0,3 milj. kr.

Lokaler för distriktstullkammaren i Arlanda är beslutade att ingå i en administrationsbyggnad och friskvårdsanläggning som kommer att uppföras vid Arlanda flygplats. Kostnaden härför uppgår till 53,7 milj. kr. Detta medför enligt styrelsen ökade hyreskostnader om ca 3 milj. kr. och kostnader för inredning/utrustning om ca 4,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90. De snabba förändringarna i tullverksamheten ställer krav på nya, utökade och förbättrade lokaler även på andra orter. Vid landgränsen erfordras nya lokaler i Hån, Tärnaby, Merkenäs, Gäddede samt vaktstugor i fjällen. Utökade lokaler erfordras bl.a. i Karlstad, Helsingborg och Stockholm. Kostnaden beräknas totalt till 9,8 milj. kr. Vidare föreslås inlösen av tullbyggnaden i Haparanda.

Generaltullstyrelsen föreslår att nuvarande anslag D 5. Tullverket: Drift och underhåll av teknisk materiel m.m. fr.o.m. budgetåret 1989/90 överförs till anslagsposten Förvaltningskostnader. Styrelsen yrkar 680000 kr. för ökade drivmedelskostnader.

Inkomstförstärkningar

Den 1 juli 1985 infördes en fast årlig tullupplagsavgift om 20000 kr. Ett syfte med avgiften var att finansiera tullverkets tillsynskostnader för denna verksamhet. Avgiften syftade vidare till att förhindra en överdriven etablering av tullupplag som saknar större kommersiellt värde men likväl innebär höga tillsynskostnader för det allmänna. För att bibehålla sina ursprungliga syften bör enligt generaltullstyrelsen denna avgift räknas upp den 1 januari 1989 med 4000 kr. En motsvarande uppräkning bör enligt styrelsen också göras av frihamnsavgiften. Sammanlagt innebär detta en ökning av statsinkomsterna med ca 1,5 milj. kr.

Vidare föreslår styrelsen en höjning av kreditlageravgiften, proviantеringslageravgiften, proviantlokalavgiften, registreringsavgiften för hemta-

gare och kreditimportörer, transitlageravgiften och tullräkningsavgiften. Dessa reviderades senast år 1984 eller 1985. De av styrelsen föreslagna höjningarna beräknas ge ökade statsinkomster med ca 7,0 milj. kr.

Anslagsöversikt

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal (antal tjänster)		
Generaltullstyrelsen	322	−2
Tullstaten	3210	+8
	3532	**+6**
Anslagsposter		
Förvaltningskostnader	726 269 000[1]	+ 68 017 000
(därav lönekostnader)	(656 767 000)[1]	+(56 556 000)
Drift och underhåll av teknisk materiel m. m.	17 757 000	+ 1 247 000
Lokalkostnader	65 514 000	+10 221 000
Uppbyggnads- och investeringskostnader för ett nytt tulldatasystem	16 700 000	−16 699 000
Summa kostnader	**826 240 000**[1]	**+62 786 000**
Avgår intäkter	−15 000 000	
	811 240 000[1]	**+62 786 000**

[1] Av angivet belopp har inte 6 589 000 kr. ställts till generaltullstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Verksamhetsinriktning

I årets anslagsframställning framhåller generaltullstyrelsen att tullverket nu befinner sig i en brytningstid och att en omfattande omdaningsprocess pågår inom tullverksamheten. Styrelsen hänvisar särskilt till fem områden – volymtillväxten, europeiska integrationen, datoriseringen av tullproceduren, narkotikabekämpningen och kustbevakningens avskiljande – som kommer att påverka förutsättningarna för tullverkets arbete framöver.

Jag delar styrelsens bedömning i fråga om de förändrade förutsättningarna för tullarbetet och är väl medveten om den omfattande omdaningsprocess som pågår inom tullverksamheten. Således är ett intensivt arbete i gång för att bygga upp ett datasystem för tullverkets import-, transit- och exportrutiner. Regeringen har nyligen beslutat om en uppbyggnad av den centrala dataenheten i Luleå genom förhyrning av lokaler, som är lokaliserade intill högskoleområdet i den s. k. teknikbyn. Datasystemet beräknas vara fullt utbyggt under år 1993. Vidare pågår en organisationsöversyn hos tullverket där en första avrapportering med redovisning och analys av nuvarande och förändrade arbetsuppgifter skall göras till regeringen senast den 1 mars 1989. Ett nytt ADB-baserat uppföljningssystem för tullverket (TUSS) är under uppbyggnad. Planerad driftstart för detta är den 1 januari

1989. Enligt min mening bör därmed tullverket få tillgång till ett effektivt instrument för planering, styrning och uppföljning av den verksamhet som nu står inför så stora förändringar.

Mot bakgrund av de omfattande förändringarna i tullverksamheten som således kan förutses under de närmast kommande åren är jag beredd att också för nästa budgetår undanta tullverket från en treårig planeringsram med ett mer långsiktigt sparmål. När TUSS tas i bruk den 1 januari 1989 kommer tullverket att få tillgång till ett effektivt instrument som bör underlätta en mer långsiktig bedömning av verksamheten.

Sparmål

Som framgått av vad jag tidigare har anfört befinner sig tullverksamheten för närvarande i en omfattande förändringsprocess. Den mycket kraftiga belastningen på tulltaxerings- och kontrollarbetet hos tullverket, som är en följd av framför allt volymtillväxten i utrikeshandeln och enhetsdokumentets införande gör det nödvändigt att helt undanta denna verksamhet även från ett ettårigt sparmål. Det bör dock vara möjligt att i enlighet med vad generaltullstyrelsen föreslår ha ett begränsat sparmål, som går ut över den centrala och regionala administrationen. Jag föreslår att ett belopp om 1,3 milj. kr. inbesparas.

Resursförstärkningar

Tullverkets arbete har som tidigare framhållits förändrats kraftigt till följd av införandet av *enhetsdokumentet*, den nya transiteringsordningen och den nya internationella tullnomenklaturen. I årets anslagsframställning presenterar generaltullstyrelsen en utvärdering av hittills gjorda erfarenheter av omläggningen av tullrutinerna som visar på ett större merarbete för tullverket än vad som tidigare kunnat förutses. Det gäller framför allt den mycket tidskrävande granskningen och registreringen av enhetsdokumentet, som dessutom ännu inte har kommit att användas för mer än ca 40% av importsändningarna. För att klara våra internationella förpliktelser i samband med den europeiska integrationen och med hänsyn till att enhetsdokumentet kommer att användas fullt ut för importen fr. o. m. den 1 januari 1989 föreslår jag att tullverket även under nästa budgetår engångsvis får disponera 3,4 milj. kr. Härigenom borde tullverket enligt min uppfattning ha goda förutsättningar att komma till rätta med initialsvårigheterna i hanteringen av enhetsdokumentet. Jag är däremot inte beredd att tillmötesgå kravet på ytterligare resursförstärkning för detta ändamål. I detta sammanhang vill jag också betona vikten av att tullverket tar till vara möjligheten att tillämpa s. k. förenklade förfaranden enligt konventionen om förenkling av formaliteterna vid handel med varor för att ytterligare underlätta hanteringen av enhetsdokumentet.

Svårigheterna att hantera enhetsdokumentet har också fört med sig stora problem i samband med registreringen av dokumentet hos styrelsens statistiska sektion. För att kunna upprätthålla kvaliteten i materialet för utrikeshandelsstatistiken och göra det möjligt för tullverket att få in upp-

börden i rätt tid har regeringen redan innevarande budgetår medgivit ett överskridande om 3,2 milj. kr. för personal till statistiska sektionen. Även för nästa budgetår bedömer jag det nödvändigt att tullverket tilldelas extra resurser för att bemästra svårigheterna med registreringen av enhetsdokumentet. Till detta ändamål har jag anvisat 4,0 milj. kr.

I 1988 års budgetproposition behandlades tulldatautredningens förstudierapport om datorisering av tullens export- och importrutiner samt remissbehandlingen av rapporten. Därvid föreslogs att ett *tulldatasystem (TDS)* utvecklas inom tullverket i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag och att en central dataenhet för tullverket lokaliseras till Luleå. Riksdagen lämnade regeringens förslag i fråga om tulldatoriseringen utan erinran.

Datoriseringen av tullverkets rutiner vid export och import avses medföra att en betydande rationaliseringspotential uppkommer genom att blanketter inte längre används som informationsbärande medium inom tullverket. Av särskild vikt är emellertid också att möjlighet öppnas för företagen att överföra uppgifter till tullverket i elektronisk form. Därmed kan också blankettflödet från företagen till tullverket reduceras. I och med att företagen kan börja lämna uppgifter i elektronisk form till tullverket förstärks företagens motiv att använda elektroniskt datautbyte i utrikeshandelstransaktionerna. Enligt min bedömning torde denna teknik kunna erbjuda väsentliga ekonomiska fördelar för företagen. Jag utgår därför från att företagen snabbt och i stor omfattning kommer att använda sig av dessa nya tekniska möjligheter för att stärka sin position i det internationella handelsutbytet.

Regeringen har nyligen tillkallat en särskild utredare för att se över vissa rättsliga frågor som föranleds av företagens elektroniska uppgiftslämnande. Vissa lagändringar m. m. bedöms behöva vidtas före systemets introduktion.

Arbetet med att utveckla TDS bedrivs för närvarande av tulldatautredningen i nära samarbete med tullverket. Efter utgången av budgetåret räknar jag med att ansvaret för avslutande utveckling och införande av TDS skall kunna återgå till tullverket.

För budgetåret 1989/90 uppskattar generaltullstyrelsen kostnaderna för TDS till 64 – 74 milj. kr. exkl. investeringar i ADB-utrustning. I avvaktan på en närmare redovisning av kostnaderna för TDS under nästa budgetår har jag beräknat vissa medel för uppbyggnads- och investeringskostnader för TDS under tillkommande utgiftsbehov i statsbudgeten för budgetåret 1989/90. Jag avser att senare återkomma till riksdagen med en utförlig redogörelse för tulldatasystemets utformning, införande och ekonomi.

I 1988 års budgetproposition anslöt sig regeringen till ett förslag att en *enhetlig grundutbildning* utvecklas inom tullverket. Som skäl härför anfördes de omfattande framtida förändringar som kommer att ställa höga krav på flexibilitet i organisationen. För att utforma en sådan utbildning anslogs 2,5 milj. kr. i konsultmedel.

Som en följd av övergången till det nya utbildningssystemet anser generaltullstyrelsen att det för budgetåret 1989/90 bör anslås 12,3 milj. kr. för arvoden åt tullelever. Jag delar inte denna uppfattning. De närmare erfa-

renheterna av den nya grundutbildningen och resultatet av gjorda konsultinsatser bör avvaktas. En redovisning av erfarenheterna bör göras av styrelsen, som även bör belysa det totala utbildningsbehovet på sikt med hänsyn till pensionsavgångar m.m. I avvaktan härpå är jag nu endast beredd att föreslå att 3,6 milj. kr. anslås för arvoden åt tullelever. Detta motsvarar samma belopp som tidigare anvisats för utbildning av tulltaxerare.

När det gäller *narkotikabekämpningen* föreslår generaltullstyrelsen en förstärkt kontroll med uppbyggnad av två gränssköldsstyrkor, en ny sambandsman i Spanien, fortsatt nyanskaffning av narkotikahundar och försöksverksamhet med flygspaning.

Redan i budgetpropositionen 1987 konstaterade jag att tullverket under de tre föregående budgetåren erhållit väsentliga resursförstärkningar både i form av tjänster och medel för anskaffning av teknisk apparatur för riktade insatser i fråga om narkotikabekämpningen. Ytterligare resurstillskott fick anstå i avvaktan på en uppföljning av redan gjorda insatser.

Innan jag är beredd att ta ställning till om en ny organisation för narkotikakontroll skall byggas upp inom tullverket anser jag att en resultatanalys av redan gjorda satsningar bör göras. Dessutom bör den pågående organisationsöversynen avvaktas.

När det gäller frågan om en ny sambandsman i Spanien bör man avvakta det arbete som enligt styrelsen pågår med att utarbeta en systematisk och likartad redovisning för alla Nordens polis- och tullsambandsmän.

Planen för anskaffning av narkotikahundar bör dock kunna fullföljas och avslutas. Jag har beräknat kostnaderna för de tre narkotikahundar som återstår att anskaffa enligt den ursprungliga planen samt för hundförare och fordon för dessa till ca 1,7 milj. kr.

För fortsatt försöksverksamhet med flygspaning över landgränsen är jag beredd att även för nästa budgetår avsätta 1 milj. kr. i avvaktan på den utvärdering av spaningsmetoden som jag redan i förra årets budgetproposition förutsatt att styrelsen skall genomföra. Resultatet av denna utvärdering bör redovisas under våren 1989.

I fråga om tullverkets ADB-baserade spaningsdiarium (SPADI) har regeringen, efter det att styrelsen utvärderat en försöksverksamhet, beslutat om en utbyggnad av en etapp 2 och ställt de särskilda medel som avsatts härför till tullverkets disposition. I enlighet med beslutet är jag nu inte beredd att anslå medel för en ytterligare utbyggnad av SPADI med en etapp 3 såsom styrelsen föreslagit. Den utvärdering och redovisning av utbyggnaden enligt etapp 2, som styrelsen därvid fått i uppdrag att göra, bör i första hand avvaktas. För en sådan redovisning bör tullverkets nya ADB-baserade uppföljningssystem kunna vara ett viktigt hjälpmedel.

I likhet med föregående år begär generaltullstyrelsen att elva tjänster tillskapas för kontroll av *farligt gods*-transporter. Jag är inte heller nu beredd att föreslå nya tjänster för kontroll av farligt gods. Mitt förslag är att lösa de problem som styrelsen pekat på med förstärkta fortbildningsinsatser på samma sätt som hittills för särskilt utvalda tulltjänstemän vid de utsatta gränsorterna. Som jag tidigare angett anser jag det också vara lämpligt att förbereda en framtida uppkoppling mellan tullens s.k. SPADI-

terminaler vid de större färjelägena med räddningsverkets register över farligt gods som är under uppbyggnad. Jag har beräknat 0,5 milj. kr. för utbildningsinsatserna. Frågan om att införa sanktionsavgifter för tullens verksamhet på området bör enligt min mening avvakta behandlingen av en rapport från riksrevisionsverket i vilken bl.a. föreslås att regeringen låter se över sanktionssystemet för transporter av farligt gods.

Systemet med utbyggda *tullförrättningsavgifter* har varit i kraft sedan den 1 november 1987. Generaltullstyrelsen föreslår nu att ramen för de medel som går tillbaka till tullverket höjs från 11 till 20 milj. kr., såvida inte styrelsens förstahandsyrkande, att förslagsvis 50% av avgiftsflödet återgår till tullverket, genomförs. Enligt regleringsbrevet för budgetåret 1988/89 disponerar tullverket redan i dag 17 milj. kr. av influtna avgifter för tullförrättningar. Jag är för närvarande inte beredd att föreslå någon ändrad konstruktion för återförande av förrättningsmedlen till tullverket. Vid framtagandet av kommande årliga redovisningar av de sammanlagda insatser som gjorts med stöd av tullförrättningsmedel bör tullverkets nya ADB-baserade uppföljningssystem kunna vara till stor hjälp.

Övriga förslag

Ett omfattande arbete pågår för närvarande för att förbättra möjligheterna att ingripa mot avancerad narkotikabrottslighet. I FN:s regi arbetar man således på att ta fram en konvention med åtgärder mot narkotikahantering. Däri ingår bl.a. åtgärder mot "tvätt av svarta pengar" som genereras av narkotikaverksamhet och möjlighet att verkställa förverkandebeslut som utfärdats i annat land. Även inom Europarådet pågår diskussioner om åtgärder med liknande syften. En europeisk konvention om gemensamma regler för förverkande är under utarbetande.

Inom justitiedepartementet övervägs för närvarande de förslag om kriminalisering av ekonomiskt häleri m. m. som lagts fram i betänkandet (Ds Ju 1988:27) Häleri. Det nämnda internationella samarbetet har stor betydelse för det kommande lagstiftningsarbetet i dessa frågor. Även den av generaltullstyrelsen väckta frågan är i hög grad beroende av resultatet av detta arbete. De legala förutsättningarna för beslut om förverkande av vinster i narkotikahantering bör lösas innan man tar ställning till om exempelvis bankers och andra kreditinrättningars uppgiftsskyldighet behöver ses över.

De straffrättsliga reglerna på området utreds för närvarande av utredningen (Fi 1986:05) med uppdrag att se över lagen om straff för varusmuggling. Arbetet kommer att slutföras inom kort. Utredningen har bl.a. att se över vissa förverkandebestämmelser.

Mot den nu angivna bakgrunden anser jag att någon särskild utredning med uppdrag att lägga förslag om uppgiftsskyldighet för banker m. m., eller liknande åtgärder för att bekämpa narkotikabrott, inte nu bör tillsättas. Frågan får i stället beaktas när nya straffrättsliga regler på området har tillskapats.

I likhet med generaltullstyrelsen anser jag det angeläget att tullverket får ta i anspråk det av statens löne- och pensionsverk framtagna löneregistre-

ringssystemet PIR-1, som statskontoret har ställt sig bakom i en utvärderingsrapport. Jag har beräknat kostnaden för en övergång till PIR-1-systemet till 1,4 milj. kr.

I fråga om tullverkets lokalkostnader har jag beräknat 4,5 milj. kr. för att täcka ökade hyreskostnader för den nya byggnaden för distriktstullkammaren i Arlanda. Beloppet kan komma att behöva justeras för efterföljande budgetår. Vidare har jag beräknat ett engångsbelopp om 4,5 milj. kr. för inredning och utrustning till nämnda nybyggnad.

I budgetpropositionen 1988 beräknades under anslaget D 5. Tullverket: Drift och underhåll av teknisk materiel m. m. en avräkning för kustbevakningen med 49,7 milj. kr. Jag anser det därför inte längre motiverat med ett särskilt anslag för tullverkets kostnader för drift och underhåll av teknisk materiel utan föreslår att nuvarande anslag förs in under tullverkets anslag för förvaltningskostnader som en särskild anslagspost. Jag har beräknat 120000 kr. för drivmedel till fordon som skall anskaffas för transport av de av mig tidigare föreslagna tre narkotikahundarna.

Inkomstförstärkningar

Jag avser att senare under innevarande budgetår återkomma till regeringen beträffande generaltullstyrelsens förslag till höjda avgifter på tullområdet. Bemyndiganden för fastställande av dessa avgifter har tidigare inhämtats från riksdagen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Tullverket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 874026000 kr.

D 2. Tullverket: Anskaffning av viss materiel

1987/88	Utgift	11495041	Reservation	5175474
1988/89	Anslag	4800000		
1989/90	Förslag	3775000		

Från anslaget bekostas utgifter för anskaffning av tjänstebilar, teknisk utrustning och telemateriel.

Generaltullstyrelsen

Styrelsen hemställer om ett anslag på sammanlagt 9580000 kr. Styrelsen har beräknat 4600000 kr. för nyanskaffning av fordon, 1250000 kr. för anskaffning av telemateriel och 3730000 kr. för teknisk utrustning för bekämpning av narkotikasmuggling.

Under anslaget har jag beräknat 525 000 kr. för nyanskaffning av fordon, 1 250 000 kr. för anskaffning av telemateriel och 2 000 000 kr. för teknisk utrustning för bekämpning av narkotikasmuggling, inkl. en mobil röntgenutrustning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Tullverket: Anskaffning av viss materiel* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 775 000 kr.

D 3. Konjunkturinstitutet

1987/88	Utgift	16 631 384
1988/89	Anslag	16 987 000
1989/90	Förslag	18 866 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 104 500 kr. inte ställts till konjunkturinstitutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Konjunkturinstitutet är ett vetenskapligt forsknings- och utredningsorgan med uppgift att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen inom och utom landet, utarbeta prognoser för den svenska ekonomin och bedriva forskning i anslutning härtill.

Chef för konjunkturinstitutet är en överdirektör. Institutets uppgifter är fördelade på tre verksamhetsområden: forskning, löpande verksamhet och administration.

Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutet har under budgetåret 1987/88 redovisat resultat av sin verksamhet dels som underlag för utarbetandet av den preliminära resp. reviderade nationalbudgeten för år 1988, dels i publikationen Konjunkturläget som utkommit med tre nummer och i en engelsk version, the Swedish Economy, som utkommit med ett nummer. I Konjunkturläget maj 1988 redogjordes bl. a. för metoder och arbetssätt avseende institutets kortsiktsprognoser. Resultaten av verksamheten har även redovisats i publikationen Analysunderlag som utkommit med tre nummer.

Barometerundersökningar har liksom tidigare genomförts och publicerats kvartalsvis. En barometerundersökning omfattande enbart Stockholms län har tagits fram. Resultat av undersökningen Hushållens inköpsplaner, som statistiska centralbyrån utför på uppdrag av konjunkturinstitutet, har redovisats fyra gånger under budgetåret.

Forskningsverksamheten har fått en bredare inriktning genom att ansvaret för utveckling av modeller för analys av makroekonomiska frågeställningar på medellång och lång sikt överförts från finansdepartementet till institutet. Under budgetåret har ett nära samarbete etablerats med det ekonomiska råd som regeringen inrättade år 1987. Rådets sekretariat är placerat inom institutet. På initiativ från ekonomiska rådet har ett projekt för tidsserieanalys av konjunkturstörningar startats. Arbetet med att vidareutveckla den ekonometriska konjunkturmodellen har bedrivits inten-

sivt. I samarbete med finansdepartementet pågår utveckling av s.k. numeriska allmänna jämvikts-modeller, vilka skall användas som analysinstrument i den kommande långtidsutredningen.

På ADB-området har arbete påbörjats för att möjliggöra kommunikation mellan dataprogrammet KONDIS samt annan programvara och persondatorer, såväl inom institutet som i samarbete med riksbanken och finansdepartementet. Institutet har lagt ner ett omfattande arbete avseende dataprogram och databaser. Program har också utvecklats inom barometerverksamheten och specialprogram har tagits fram för den löpande prognosverksamheten.

Institutets förslag kan sammanfattas enligt följande:

1. I enlighet med regeringens direktiv har institutet i anslagsframställningen för 1989/90 lagt fram ett huvudförslag som omfattar tre budgetår. Den reala minskningen av utgifterna sker med fördelningen 1 %, 2 % resp. 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Institutet framhåller att huvudförslaget innebär en betydande påfrestning för prognosverksamheten och ger varken utrymme för en snabb modernisering av ADB-verksamheten eller en ambitionshöjning avseende mer djupgående analyser på speciella områden.

2. För budgetåret 1989/90 anmäler konjunkturinstitutet ett behov av ökade anslag utöver huvudförslaget med 100 000 kr. för införskaffande av ADB-utrustning för att minska belastningen på centraldatorn. En utredning gällande vidareutvecklingen av institutets ADB-verksamhet, och de nya investeringar detta kommer att kräva, genomförs och skall redovisas i början av år 1989.

3. Institutet anser vidare att lönebildningen är ett område där en ambitionshöjning vad avser mer djupgående analyser framstår som särskilt angelägen. Institutet anser att det i framtiden bör få ett ökat ansvar för analys av detta område. För budgetåret 1989/90 anmäler konjunkturinstitutet ett behov av två nya tjänster för analys av lönebildningen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	55	+3
Anslag		
Förvaltningskostnader	15 213 000[1]	+1 767 000
(därav lönekostnader)	(10 449 000[1])	(+1 629 000)
Lokalkostnader	1 773 000	+ 12 000
Engångsanvisning	0	+ 100 000
Avgiftsfinansierad verksamhet	1 000	0
	16 987 000[1]	**+1 879 000**

[1] Av angivet belopp har 104 500 kr. inte ställts till konjunkturinstitutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till institutets betydelse när det gäller underlaget för den ekonomiska politiken har jag beräknat medel för konjunkturinstitutets

verksamhet med utgångspunkt i ett begränsat huvudförslag med en real minskning av utgifterna med 2% på tre år. Fördelningen av resursminskningen skall vara 2% första året och 0% andra resp. tredje året.

Med hänsyn till institutets behov av extra ADB-stöd för att minska belastningen på centraldatorn förordar jag att konjunkturinstitutet därutöver engångsvis tillförs ett belopp på 100000 kr. för budgetåret 1989/90.

Jag instämmer i institutets åsikt att lönebildningen är ett område där en ambitionshöjning avseende analyskapaciteten framstår som särskilt angelägen. Konjunkturinstitutet bör få ett ökat ansvar för analys av lönebildningen. Jag har därför utöver det begränsade huvudförslaget beräknat medel motsvarande två årsarbetskrafter på institutets anslag fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Med hänvisning till vad chefen för civildepartementet tidigare idag har anfört under Bilaga 2, Gemensamma frågor, p. 11 avser jag, efter samråd med denne, att föreslå regeringen att uppdra åt konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån att gemensamt utreda de närmare förutsättningarna för att utforma en kortperiodisk lönestatistik i huvudsaklig överensstämmelse med förslag från 1987 års lönekommitté (SOU 1988:35).

För att ytterligare förstärka institutets möjligheter att analysera frågeställningar av betydelse för den ekonomiska politiken på medellång och lång sikt har jag utöver det begränsade huvudförslaget beräknat medel motsvarande en årsarbetskraft på institutets anslag för analys av industrins strukturomvandling fr. o. m. budgetåret 1989/90.

I medelsberäkningen har jag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för konjunkturinstitutet fr. o. m. den 1 juli 1989. Därutöver har jag i medelsberäkningen beaktat den anslagsomfördelning som sker med anledning av RC-organisationens upplösning som chefen för civildepartementet tidigare i dag har redogjort för under Bilaga 2, Gemensamma frågor, p. 4.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konjunkturinstitutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18866000 kr.

D 4. Statens förhandlingsnämnd

1987/88	Utgift	4034260
1988/89	Anslag	4480000
1989/90	Förslag	4613000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 34000 kr. inte ställts till statens förhandlingsnämnds disposition till följd av tillämpandet av utgiftsram.

Statens förhandlingsnämnd har till uppgift att efter uppdrag av regeringen för statens räkning föra förhandlingar med kommuner, landsting eller annan icke statlig huvudman. Nämnden, som inrättades år 1963, arbetade

ursprungligen huvudsakligen med frågor om villkor för samverkan mellan staten och huvudman inom sjukvård, utbildning eller forskning. Nämndens verksamhet har senare utvidgats till att omfatta olika statsbidragsfrågor och frågor om ändring av huvudmannaskap inom andra områden. Nämnden handlägger vidare bl. a. ärenden om förvärv eller överlåtelse av mark mellan stat och kommun. På nämnden ankommer också vissa uppgifter beträffande tolkning och tillämpning av avtal inom nämndens verksamhetsområde.

Nämnden består av en ordförande som tillika är chef för nämndens kansli samt fyra ordinarie ledamöter med personliga suppleanter. Hos nämnden finns ett kansli. För att biträda nämnden i förhandlingsfrågor anlitar nämnden dessutom ett stort antal experter.

Statens förhandlingsnämnd

Omfattningen av nämndens verksamhet styrs väsentligen av i vilken utsträckning nämnden får förhandlingsuppdrag och av uppdragens karaktär.

Det är f. n. inte möjligt att överblicka i vilken utsträckning pågående större utrednings- och förhandlingsuppdrag kommer att kunna slutföras under innevarande budgetår eller vilka frågor som eljest kommer att kräva utrednings- och förhandlingsarbete under budgetåret 1989/90. Nämnden räknar med en i allt väsentligt oförändrad verksamhet under nästa budgetår.

Huvudförslag budgetåret 1989/90 4 370 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod med 1,7 % vardera budgetåret. Utgifterna för budgetåret 1989/90 minskas härigenom med avrundat 76 000 kr. Nämnden vill fästa uppmärksamheten på att förhandlingsarbetets speciella karaktär innebär att tidtabell och tidsåtgång för förhandlingsverksamheten endast i begränsad utsträckning kan påverkas av nämnden. Nämnden måste också vara beredd att med kort varsel disponera om resurserna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**14**	–
Anslag		
Kostnader för utrednings- och förhandlingsarbete	**4 480 000**	**+133 000**

Föredragandens överväganden

Jag godtar förhandlingsnämndens huvudförslag för tre år med en total real minskning av utgifterna om 5 % med fördelningen 1,7 % per budgetår. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statens förhandlingsnämnd från den 1 juli 1989. I medelsberäkningen har jag därutöver beaktat den anslagsomfördelning som sker med anledning av

RC-organisationens upplösning som chefen för civildepartementet tidigare i dag har redogjort för under Bilaga 2, Gemensamma frågor.

Anslaget bör föras upp med 4 613 000 kr. i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens förhandlingsnämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 613 000 kr.

D 5. Bankinspektionen

1987/88	Utgift	1 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Bankinspektionen är en central förvaltningsmyndighet med huvuduppgift att utöva tillsyn över banker, bankfilialer och representationskontor för banker. Inom bankområdet ingår det i inspektionens uppgifter att följa såväl svenska bankers etableringar i utlandet som verksamheten vid utländska bankers dotterbolag och representationskontor i Sverige. Inspektionen är vidare tillsynsmyndighet för finansbolag, kreditaktiebolag, landshypoteks-och stadshypoteksinstitutionerna, Stockholms fondbörs, fondkommissionsbolag, Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag, Upplysningscentralen UC Aktiebolag samt för fondbolag, dvs. bolag som förvaltar aktiefonder. Bankinspektionen är registreringsmyndighet för bankerna och håller en förteckning över finansbolag. En särskild uppgift för bankinspektionen är att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom tillsynsområdet samt att föra kartellregister. Inspektionens tillsynsverksamhet omfattar även uppgifter inom konsumentskyddsområdet, t. ex. granskning av avtalsvillkor samt tillsyn enligt konsumentkreditlagen. Bankinspektionen har uppgifter av övervakande, utredande och registrerande karaktär avseende den s. k. insiderhandeln med värdepapper. Vidare har bankinspektionen ett samordningsansvar rörande kapitalmarknadsstatistiken.

Bankinspektionen leds av en generaldirektör som tillika är ordförande i inspektionens styrelse. Inom inspektionen finns tre avdelningar – en allmän avdelning, en kreditavdelning och en redovisningsavdelning – samt en byrå för administrativa ärenden. I en skrivelse till regeringen har bankinspektionen föreslagit en ändring i den nuvarande organisationen. Enligt förslaget skall kreditavdelningen och redovisningsavdelningen slås samman till en avdelning, benämnd undersökningsavdelningen.

Bankinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska avgifter från de institut och bolag som står under tillsyn av inspektionen. Avgifterna tas inte upp på statsbudgetens inkomstsida utan förs till ett reservationsanslag som uppbördsmedel. För inspektionens verksamhet skall regeringen fastställa en utgiftsstat för varje budgetår.

Bankinspektionen

Bankinspektionens förslag kan sammanfattas enligt följande.

Med hänsyn till kommande lagstiftning och till den i övrigt fortsatt snabba utvecklingen inom tillsynsområdet har inspektionen funnit särskilda skäl att lägga fram ett budgetförslag som omfattar endast det närmaste budgetåret. I enlighet med givna direktiv har ett huvudförslag lagts fram som innebär en resursminskning med 2 % för 1989/90. Inspektionen framhåller dock att huvudförslagets effekter skulle gå stick i stäv mot statsmakternas och inspektionens strävan att uppnå och upprätthålla angivna mål för tillsynsverksamheten. Huvudförslaget bör därför inte komma i fråga för tillämpning.

Inspektionen förordar ett alternativt förslag som innebär kompensation för pris- och löneomräkningar samt en förstärkning av resurserna med 2 700 000 kr., varav 640 000 kr. engångsvis. Den föreslagna förstärkningen avser främst tillsynen av finansbolagen och värdepappershandeln inkluderande fondkommissionärernas verksamhet och insiderbevakningen samt åtgärder för konsumentskyddet inom tillsynsområdet.

Inspektionen redovisar i enlighet med givna direktiv rationaliserings- och effektivitetseffekter av gjorda ADB-investeringar och anmäler ett investeringsbehov i en ny basdator för 800 000 kr., varav 225 000 kr. belöper på budgetåret 1989/90.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**67**	**+4**
Stat		
Förvaltningskostnader	24 706 000[1]	+3 221 000
(därav löneko stnader)	(15 736 000)[1]	(+1 839 000)
Lokalkostnader	3 463 000	+ 400 000
Kungörelsekostnader	127 000	– 80 000
Engångsanvisning	175 000	+ 310 000
– inredning och utrustning		(+ 75 000)
– kapitalmarknadsstatistik		(+ 410 000)
		(–175 000)
	28 471 000[1]	**+3 851 000**

[1] Av angivet belopp har inte 157 000 kr. ställts till bankinspektionens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag har i det föregående erinrat om att bankinspektionens verksamhet finansieras genom avgifter från de kreditinstitut m. fl. som står under inspektionens tillsyn. I statsbudgeten tas upp ett reservationsanslag om 1 000 kr. och i regleringsbrevet fastställer regeringen en utgiftsstat för det kommande budgetåret. I likhet med tidigare år skall jag redovisa de ändringar som nu kan beräknas i fråga om utgiftsstaten.

Som övergripande mål för verksamheten gäller att inspektionen skall se till att laglighet, säkerhet och sundhet råder inom tillsynsområdet och att

förtroendet upprätthålls för de finansiella marknadernas stabilitet och funktionsförmåga. Inspektionen skall också se till att en ändamålsenlig struktur och inriktning på kredit- och värdepappersmarknaden främjas.

Som jag tidigare översiktligt nämnt präglas tillsynsområdet alltjämt av snabba och omfattande förändringar. Denna utveckling kräver ändrad eller ny lagstiftning samt ökade tillsynsinsatser. De lagändringar som nyligen genomförts – främst en ny lagstiftning för finansbolag och ändrade kapitaltäckningsregler – kommer, liksom de olika lagändringar som föranleds av de stora utredningsförslag som lagts eller kommer att läggas fram, att på olika sätt påverka arbetsuppgifterna för inspektionen och medföra ökade krav på tillsynsinsatser.

Den tilltagande internationaliseringen, bl. a. i form av ett växande antal etableringar och delägarskap i utlandet från de svenska kreditinstitutens sida, samt EG-frågornas ökade vikt ställer också nya krav på insatser från inspektionens sida. Detsamma gäller konsumentskyddsfrågorna, bl. a. bevakningen av kreditinstitutens avtalsvillkor. Samtidigt ställer den snabba tekniska utvecklingen på informations- och datakommunikationsområdet ökade anspråk också vad gäller inspektionens eget behov av teknikstöd för tillsynsverksamheten.

Jag har beräknat pris- och löneomräkningen för innevarande budgetår till 2011000 kr. I beloppet ingår en hyreskostnad med 250000 kr. för utökade lokaler.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört bör inspektionen för budgetåret 1989/90 undantas från tillämpning av huvudförslaget. Det är vidare angeläget att inspektionens resurser successivt förstärks såväl kvalitativt som kvantitativt så att organisationen blir rätt dimensionerad med hänsyn till tillsynsuppgifternas utveckling. Under det kommande budgetåret bör inspektionen därför förstärka sina resurser för att i första hand möta de nya och ökade krav som ställs på tillsynen av finansbolagen och värdepappershandeln inkl. fondkommissionsbolagen. Jag delar inspektionens uppfattning att ökade insatser behövs för insiderbevakning samt konsumentskydd på kreditområdet. Detsamma gäller enligt min mening för den viktiga och resurskrävande roll som inspektionen skall ha i uppbyggnaden och tillsynen av det nya kontobaserade VP-systemet. Jag har kostnadsberäknat den erforderliga ökningen av inspektionens personalbehov för nu nämnda ändamål till 800000 kr.

Bankinspektionen arbetar kontinuerligt med att rationalisera, effektivisera och ompröva sin verksamhet. Som jag nämnt har inspektionen i sin anslagsframställning redovisat rationaliserings- och effektivitetseffekter av de ADB-investeringar som gjorts under det gångna budgetåret. Inspektionens bedömning, vilken delas av statskontoret, är att nyttan i form av frigjorda resurser, kvalitetsförbättring, en bättre service och säkerhet överstiger den nedlagda kostnaden. För att effektivt kunna fullfölja det teknikstödda rationaliseringsarbetet, framförallt vad gäller granskningen av bankernas rapporter, behövs en ny basdator. En sådan skulle enligt inspektionens beräkningar frigöra resurser motsvarande fyra personår. Någon ytterligare investering i maskiner skulle därmed enligt inspektionen inte behövas förrän tidigast budgetåret 1992/93. Statskontoret tillstyrker i ett

samrådsyttrande den planerade anskaffningen. *För egen del* är jag av samma uppfattning och förordar att medel för teknikstöd beräknas på inspektionens utgiftsstat med 1 105 000 kr. I detta belopp ingår en avgift till statskontoret med 225 000 kr för anskaffning av en basdator motsvarande en investeringskostnad av 800 000 kr., vilken förts upp på trettonde huvudtitelns anslag B 2 Anskaffning av ADB- utrustning. Jag vill tillägga att inspektionen i sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 bör redovisa rationaliseringseffekterna av investeringen.

Det förslag till ändring av bankinspektionens organisation som jag nämnt om tidigare avser jag att ta ställning till under innevarande budgetår.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad samt den statliga redovisningsrevisionen avgiftsfinansierad för bankinspektionen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen och vad jag anfört tidigare beräknar jag inspektionens utgifter till 32 322 000 kr. för nästa budgetår. I likhet med föregående år bör anslaget i statsbudgeten föras upp med ett belopp om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bankinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

D 6. Försäkringsinspektionen

1987/88	Utgift	1 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Försäkringsinspektionen har som central förvaltningsmyndighet att utöva tillsyn över det enskilda försäkringsväsendet.

Försäkringsinspektionen leds av en styrelse. Chef för försäkringsinspektionen är en generaldirektör, som också är styrelsens ordförande. Inom inspektionen finns tre byråer, nämligen en för försäkringsjuridiska ärenden, en för livförsäkringsärenden och en för skadeförsäkringsärenden samt en enhet för administrativa ärenden.

Försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska bidrag från försäkringsbolag och understödsföreningar. På samma sätt som gäller för bankinspektionen tas tillsynsbidragen upp som uppbördsmedel under ett reservationsanslag utan att redovisas på statsbudgetens inkomstsida. För inspektionens verksamhet fastställer regeringen en stat för varje budgetår.

Försäkringsinspektionen

Inspektionens förslag avseende budgetåret 1989/90 kan sammanfattas enligt följande.

Med hänsyn till att inspektionens framtida verksamhet och organisation kan bli föremål för prövning i samband med att försäkringsverksamhetskommitténs betänkande (SOU 1987:58) Försäkringsväsendet i framtiden behandlas, bedömer inspektionen det inte meningsfullt att fastlägga resursramar för mer än ett budgetår, dvs. för budgetåret 1989/90. För detta budgetår har utarbetats två alternativ, dels ett s.k. huvudalternativ enligt regeringens direktiv, dels ett alternativ som utgör inspektionens budgetförslag. Det första alternativet innebär en minskning av resurserna med 2% under ett år. Enligt inspektionens bedömning skulle alternativet medföra en neddragning av personalresurserna. Detta skulle allvarligt återverka på inspektionens möjligheter att på sätt som angetts i budgetpropositionen för det löpande budgetåret höja ambitionsnivån. En minskning av resurserna skulle innebära att inspektionen får dra ner på resurserna i ungefär samma grad som inspektionen för innevarande budgetår har tillförts ökade resurser. Inspektionens budgetförslag innebär en ökning av resurserna genom att två nya tjänster (en avdelningsdirektör och en byrådirektör) inrättas samt att medlen för ADB-driftkostnader och inspektionens del av SCB:s kreditmarknadsstatistik ökas.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**45**	**+2**
Stat		
Förvaltningskostnader[1]	12472000	+2245000
(därav lönekostnader)	(10665000)	(+1285000)
Lokalkostnader	2642000	– 202000
Engångsanvisning	250000	– 250000
	15364000	**+1793000**

[1] Av angivet belopp har inte 108000 kr. ställts till försäkringsinspektionens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

I det föregående har jag erinrat om att försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom avgifter från inspektionens tillsynsobjekt. I statsbudgeten tas upp ett reservationsanslag om 1000 kr. och i regleringsbrev fastställer regeringen en utgiftsstat för det kommande budgetåret. I likhet med vad som har skett tidigare år skall här redovisas de ändringar som nu kan beräknas i fråga om utgiftsstaten.

Försäkringsverksamheten i Sverige genomgår för närvarande förändringar som ställer nya krav på försäkringsinspektionen. Sedan den s.k. behovsprincipen upphävdes den 1 januari 1985 har antalet koncessionsansökningar ökat för varje år och mycket talar för att denna utveckling kommer att fortsätta. I samband med en koncessionsansökan för ett livförsäkringsbolag måste betydande arbetsinsatser göras från inspektionens sida, bl. a. i fråga om bedömning och granskning av de försäkringstekniska grunderna. Vidare kan det konstateras att den internationella bevakningen

– såväl utvecklingen bl. a. inom EG som de svenska försäkringsbolagens utlandsetableringar – kräver ökade resurser.

Försäkringsverksamhetskommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1987:58) Försäkringsväsendet i framtiden bl. a. behandlat försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet och organisation. Betänkandet har remissbehandlats och bereds nu i regeringskansliet.

Mot bakgrund av det nu anförda föreslår jag att försäkringsinspektionen undantas från huvudförslaget. Jag föreslår vidare att inspektionen redan nu – utan att behandlingen av försäkringsverksamhetskommitténs förslag inväntas – tillförs vissa ytterligare resurser.

För personalförstärkningar vid inspektionen har jag beräknat 473 000 kr. Dessa resurser bör i första hand användas för bedömning och granskning av de försäkringstekniska grunderna vid koncessionsansökningar för livförsäkringsbolag, för andra arbetsuppgifter på det aktuariella området, för granskning av livförsäkringsbolagens icke grundbundna verksamhet samt för systematisk inspektion av livförsäkringsbolagens och understödsföreningarnas verksamhet.

För inspektionens del av kostnaderna för statistiska centralbyråns kreditmarknadsstatistik beräknar jag att en uppräkning behöver göras med 30 000 kr. Vidare beräknar jag att inspektionen behöver ytterligare 757 000 kr. för att täcka driftkostnader för ADB. I mitt förslag har jag även beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för försäkringsinspektionen från och med den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen och till vad jag tidigare anfört beräknar jag inspektionens utgifter till 17 157 000 kr. för nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försäkringsinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

D 7. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader

Riksdagen har beslutat (prop. 1986/87:143, 1988/89: KU2 och FiU4, rskr. 1988/89:11 resp. 30) att riksgäldskontoret fr. o. m. 1 juli 1989 skall föras över från femtonde till sjunde huvudtiteln. Anslagseffekter kommer att redovisas i särproposition varför anslaget överförs till sjunde huvudtiteln med oförändrat anslagsbelopp jämfört med budgetåret 1988/89.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 49 786 000 kr.

D 8. Riksgäldskontoret: Vissa kostnader vid emission av statslån m. m.

Riksdagen har beslutat (prop. 1986/87:143, 1988/89: KU2 och FiU4, rskr. 1988/89:11 resp. 30) att riksgäldskontoret fr. o. m. 1 juli 1989 skall föras över från femtonde till sjunde huvudtiteln. Anslagseffekter kommer att redovisas i särproposition varför anslaget överförs till sjunde huvudtiteln med oförändrat anslagsbelopp jämfört med budgetåret 1988/89.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Riksgäldskontoret: Vissa kostnader vid emission av statslån m. m.* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 61 600 000 kr.

E. Bidrag och ersättningar till kommunerna

E 1. Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.

I statsbudgeten för innevarande budgetår har anslaget Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. förts upp med 14 511 milj. kr.

Från anslaget betalas skatteutjämningsbidrag till kommuner och landstingskommuner enligt lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag, samt lagen (1982:221) med särskilda bestämmelser angående det kommunala skatteunderlaget m. m. Ytterligare föreskrifter för bidragsgivningen finns i förordningen (1988:494) om skatteutjämningsbidrag. Vidare betalas kostnaderna för skatteutjämningsnämnden, som är rådgivande organ i fråga om extra skatteutjämningsbidrag, från detta anslag.

Jag har tidigare denna dag vid min anmälan av finansplanen för nästa budgetår (bil. 1 till budgetpropositionen) anfört att beredningen av frågor om den kommunala ekonomin inför år 1990 ännu inte är avslutad. Efter ytterligare överväganden om vilka åtgärder som erfordras för att få en balanserad utveckling i kommunsektorn avser jag att föreslå regeringen att ta upp frågan om anslag till skatteutjämningsbidrag under budgetåret 1989/1990 i 1989 års kompletteringsproposition.

I avvaktan på detta bör förevarande anslag föras upp med 14 511 milj. kr. i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition, till *Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 14 511 000 000 kr.

E 2. Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen

I statsbudgeten för innevarande budgetår har anslaget Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen förts upp med 879 milj. kr.

Från anslaget betalas bidrag till kommunerna som kompensation för det intäktsbortfall som uppstår i samband med att den kommunala beskattningen av juridiska personer upphört (prop. 1983/84:133 bil. 1, FiU39, rskr. 422, SFS 1984:504). Första bidragsåret var 1985. För år 1986 beslöt riksdagen (prop. 1984/85:150, FiU29, rskr. 29) att kompensationen skulle reduceras med 30 kr./inv. En ytterligare reducering med 90 kr./inv. har riksdagen beslutat om för år 1988 (1986/87:FiU29, rskr. 343). Med hänvisning till vad jag har anfört under anslaget Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. avser jag att anmäla frågan om anslag till bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företags-

beskattningen under budgetåret 1989/90 i samband med överväganden om kommunalekonomiska frågor senare under våren 1989. I avvaktan härpå bör förevarande anslag föras upp med 879 milj. kr. i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition, till *Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 879 172 000 kr.

E 3. Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m. m.

I statsbudgeten för innevarande budgetår har anslaget Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m. m. förts upp med 450 milj. kr.

Från anslaget betalas bidrag till kommunerna, landstingskommunerna och de kyrkliga kommunerna som kompensation för nettobortfallet av intäkter till följd av att den kommunala garantibeskattningen av fysiska personers fastigheter och det extra avdraget från inkomst av schablontaxerad fastighet har slopats (SFS 1986:473). Riksdagen beslöt (prop. 1987/88:100 bil. 9, FiU19, rskr. 244) att den kommunala sektorn skulle kompenseras för inkomstbortfallet. Med hänvisning till vad jag har anfört under anslaget Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. avser jag att anmäla frågan om anslag till bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m. m. under budgetåret 1989/90 i samband med överväganden om kommunalekonomiska frågor senare under våren 1989. I avvaktan härpå bör förevarande anslag föras upp med 450 milj. kr. i förslaget till statsbudget för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition, till *Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m. m.* för budgetåret 1988/89 beräkna ett förslagsanslag på 450 000 000 kr.

F. Övriga ändamål

F 1. Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m.

1987/88	Utgift	185 500
1988/89	Anslag	250 000
1989/90	Förslag	250 000

Från anslaget bestrids för närvarande Sveriges bidrag till nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet.

Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till avrundat 250 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 kr.

F 2. Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon

1987/88	Utgift	15 945 870
1988/89	Anslag	16 700 000
1989/90	Förslag	16 700 000

Enligt lagen (1960:603) om bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon utgår bidrag till sådana handikappade motorfordonsägare som har befriats från årlig vägtrafikskatt. Bidragen motsvarar skattekostnaderna för viss mängd bensin som för ägare av bil uppgår till 700 liter och för ägare av motorcykel till 250 liter för helt år. Bidragen betalas i efterskott för budgetår. Ärenden om bidrag handläggs av riksskatteverket. Lagen upphörde att gälla vid utgången av september 1988 men bestämmelserna tillämpas i vissa fall under en övergångstid som varar till utgången av september 1995.

Riksskatteverket föreslår – med utgångspunkt i nu gällande skattesatser – att anslaget för budgetåret 1989/90 beräknas till 18 500 000 kr.

Under den nyss nämnda övergångstiden kommer utbetalningarna på detta anslag att minska i takt med att en ny form av bilstöd för handikappade får ökad tillämpning. I avvaktan på att effekterna av det nya bilstödet kan bedömas säkrare beräknar jag för budgetåret 1898/90 kostnaderna för bidrag enligt detta anslag till 16 700 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 16 700 000 kr.

F 3. Bidrag till vissa investeringar

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från detta anslag bekostas statliga investeringsbidrag enligt dels lagen (1975:1149) om statligt investeringsbidrag för inventarieanskaffning, dels lagen (1978:951) om statligt investeringsbidrag för vissa byggnadsarbeten.

Möjligheten till investeringsbidrag upphörde den 31 mars 1980. För budgetåret 1989/90 kan endast belopp på grund av överklagade beslut komma att betalas ut. Med hänsyn härtill föreslår jag att anslaget förs upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa investeringar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 4. Exportkreditbidrag

1987/88	Utgift	3453887
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från detta anslag bekostas exportkreditbidrag enligt lagen (1978:401) om exportkreditstöd.

En förutsättning för att exportkreditstöd skall komma i fråga är bl. a. att exportkreditavtalet ingåtts före utgången av år 1981. Ansökan om stöd görs i första hand hos exportkreditnämnden. Nämnden prövar om de allmänna förutsättningarna för stöd föreligger. Stödet kan ges i form av antingen ett avdrag vid inkomsttaxeringen eller ett skattefritt bidrag. Bidrag ges bara om avdraget inte kan utnyttjas skattemässigt. Ansökan om utbetalning av bidrag skall göras hos riksskatteverket senast en månad efter det att exportföretagets taxeringar för beskattningsåret har vunnit laga kraft.

Riksskatteverket

Under de år möjlighet funnits till exportkreditbidrag har endast ett fåtal ansökningar kommit in till riksskatteverket. Då någon prognos för budgetåret 1989/90 inte låter sig göras föreslår riksskatteverket att anslaget tas upp med 1 000 kr. i statsbudgeten.

Föredraganden

Någon tillförlitlig beräkning av medelsbehovet under detta anslag är inte möjlig att göra. Till svårigheten att överblicka omfattningen av underlaget

för exportkreditstödet kommer att det inte är möjligt att förutse taxeringsutfallet och de därav föranledda yrkandena om bidrag. Med hänsyn till osäkerheten om vilket medelsbehov som kan bli aktuellt förordar jag att anslaget förs upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. också i statsbudgeten för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Exportkreditbidrag* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 5. Täckande av förluster till följd av vissa statliga garantier

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas, brutto, den statliga garantiverksamheten. Även fortsättningsvis bör för vissa garantisystem särskilda anslag under resp. huvudtitel belastas vid eventuella infriande av statliga garantier. För de garantier där detta inte är fallet bör detta anslag belastas vid eventuella förluster. För att upprätthålla principen om bruttoredovisning har redan tidigare särskilda inkomsttitlar inrättats för, dels influtna avgifter för statliga garantier, dels återbetalning av tidigare infriade statliga garantier.

I förslaget till statsbudget bör anslaget föras upp med ett belopp av 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster till följd av vissa statliga garantier* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 6. Kostnader för vissa nämnder

1987/88	Utgift	922 157
1988/89	Anslag	2 163 000
1989/90	Förslag	1 478 000

Från anslaget bestrids kostnader för statens krigsförsäkringsnämnd och statens krigsskadenämnd. Medelsförbrukningen för nästa budgetår beräknar jag för statens krigsförsäkringsnämnd till 62 500 kr. och för statens krigsskadenämnd till 37 500 kr.

Vidare bestrids från detta anslag kostnader för det ekonomiska rådet. Medelsförbrukningen nästa budgetår beräknas till 1 378 000 kr.

Under detta anslag har tidigare bestritts utgifter för resegarantinämnden, kontraktsdelegationen, offentliga arbetsgivares samarbetsnämnd (såvitt avser statsverket), statens grupplivnämnd, statens tjänstepensionsnämnd, statens utlandslönenämnd, nämnden för lokalanställda, statens

chefslönenämnd och statsrådslönenämnden. Som en följd av den ändrade arbetsfördelningen i regeringen fr. o. m. den 1 januari 1989 har dessa frågor överförts till civildepartementet. Kostnaderna för de berörda verksamheterna redovisas därför under trettonde huvudtiteln.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för vissa nämnder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 478 000 kr.

F 7. Sparfrämjande åtgärder

1987/88	Utgift	35 261 872	Reservation	10 738 128
1988/89	Anslag	17 640 000		
1989/90	Förslag	18 385 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 6 700 kr. inte ställts till spardelegationens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Spardelegationen inrättades genom beslut av regeringen den 13 juni 1985. Dess huvudsakliga uppgift är att svara för brett inriktade informations- och utbildningsinsatser i syfte att långsiktigt främja hushållssparandet samt att ansvara för statens informationsinsatser avseende allemanssparandet och ungdomsbosparandet som startade den 1 december 1988. När det gäller informationsinsatserna avseende allemanssparandet skall det samarbete som förekommit mellan delegationen för allemanssparandet och riksgäldskontoret fortsätta. I övrigt får spardelegationen fritt organisera sitt arbete och välja de samarbetspartners som bäst lämpar sig för respektive projekt. Spardelegationen har vidare fått i uppdrag av regeringen att utreda vissa frågor rörande hushållssparandet.

Delegationen leds av en ordförande. Till sitt förfogande har delegationen ett sekretariat. Konsult- och experttjänster inhandlas vid behov.

Spardelegationen

Spardelegationens förslag innebär att medlen för allmänt sparfrämjande åtgärder och insatser avseende allemanssparande skall tas upp med ett realt sett oförändrat belopp.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	3	–
Ekonomisk plan		
Förvaltningskostnader (inkl. lokaler)	1 741 200[1]	– 360 200
Sparfrämjande	15 898 800	+1 105 200
	17 640 000	+ **745 000**

[1] Av beloppet står 1 000 000 kr. till riksgäldskontorets disposition

Föredragandens överväganden

Spardelegationen bör under det kommande budgetåret bedriva sina allmänt sparfrämjande insatser på en i stort sett oförändrad nivå. Häri ingår att spardelegationen skall långsiktigt främja hushållssparandet och ansvara för statens informationsinsatser avseende allemanssparandet och ungdomsbosparandet. Jag beräknar beloppet till 18 385 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för spardelegationen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Vissa sparfrågor

Ungdomsbosparandet

Lagen (1988:846) om ungdomsbosparande, som trädde i kraft den 1 december 1988, ger ungdomar möjlighet att från och med det kalenderår de fyller 16 år göra insättningar, högst 800 kr. i månaden, på konto som är anslutet till ungdomsbosparandet. Till ungdomsbosparandet får anslutas vanliga räntebärande konton i bank och sparkassa. Konton för sparande knutet till en turordning för bostadsförvärv (bosparkonton) får anslutas med innestående behållning. I övrigt får endast nyöppnade och andra tomma konton anslutas. När ett konto varit anslutet till ungdomsbosparandet i minst tre år och behållningen av vad som efter anslutningen satts in på kontot uppgår till 5 000 kr. eller mer har spararen rätt till dels en statligt bekostad skattefri bonusränta, motsvarande tre procent årlig ränta på de nettoinsättningar som gjorts efter anslutningen, dels sparlån för förvärv av bostad och för bosättning. De särskilda sparstimulanserna kan utnyttjas till och med utgången av det kalenderår spararen fyllt 28 år.

Enligt 8 § lagen om ungdomsbosparande får hela behållningen av vad som satts in på ett konto efter dess anslutning till ungdomsbosparandet överföras till ett annat anslutet konto. I och med överföringen upphör det konto från vilket överföring sker att vara anslutet till ungdomsbosparandet. Rätten till överföring gäller inte behållningen av de medel som stod inne på ett bosparkonto då det anslöts. I lagstiftningsärendet uttalade föredragande statsrådet att det inte fanns skäl för att den ursprungliga behållningen – jämte ackumulerad ränta – skulle stå kvar som en re-

dovisningsbelastning i ungdomsbosparandet (prop. 1987/88:150 bil. 3 s. 11).

Regeringens förslag till lag om ungdomsbosparande utformades efter överläggningar med bl.a. företrädare för bankernas branschorganisationer. Några invändningar mot den föreslagna 8 § framfördes då inte. Emellertid har Svenska Sparbanksföreningen i en skrivelse till regeringen den 3 oktober 1988 föreslagit en ändring i paragrafen, innebärande att även behållningen av de medel som stått inne på ett bosparkonto vid anslutningstidpunkten skall få överföras till ett nytt konto i ungdomsbosparandet. Som skäl har Sparbanksföreningen anfört bl.a. följande. Sparbankerna har tillsammans med Riksbyggen under tre år haft ett bosparande kallat "Riksbospar". Varje 100 kr. som sparas samt varje 100 kr. i ränta ger en sparpoäng i en särskild bostadskö i Riksbyggen, knuten till området. Kunden har rätt att flytta sitt sparande till en annan sparbank (s.k. rikstjänst). Uppnådda sparpoäng flyttas då till den nya sparbanken och kunden tillgodoräknas en köplats i Riksbyggens bostadskö på den nya orten – ev. efter viss övergångstid. Att kunna flytta sparande och sparpoäng mellan olika sparbanker är nödvändigt för att ungdomar skall bli intresserade av bosparandet. Om denna möjlighet inte skulle finnas skulle sparandet innebära ett hinder för ungdomarna att flytta till annan ort för studier, arbete etc. Lagens bestämmelser får speciellt negativa återverkningar på sparbankssektorn. Detta beror på att varje sparbank är en egen juridisk person. I en landsomfattande affärsbank kan kunderna aldrig drabbas av förlorade bosparpoäng eftersom kunden aldrig behöver byta bank vid flyttning. Lagen om ungdomsbosparande har således fått en utformning som inte är konkurrensneutral. Sparbanksföreningen vill därför föreslå att 8 § ges följande lydelse: "En sparare får överföra hela behållningen av vad han satt in på ett konto enligt 6 § till ett annat konto som är anslutet till ungdomsbosparandet. *En sparare får dessutom överföra hela behållningen av vad han låtit ansluta till ungdomsbosparandet enligt 3 § om den bank till vilken överföringen skall ske godkänner detta.* Det konto från vilket överföringen sker upphör genom överföringen att vara anslutet til ungdomsbosparandet. Banken är berättigad till ersättning med högst 100 kronor av spararen för sina kostnader för en överföring."

Sparbanksföreningens skrivelse har remissbehandlats. Yttranden har avgivits av fullmäktige i Sveriges riksbank, fullmäktige i riksgäldskontoret, bankinspektionen, Svenska Bankföreningen och Sveriges Föreningsbankers Förbund. Samtliga har lämnat Sparbanksföreningens förslag utan erinran.

Till att börja med vill *jag* nämna att 8 § fått sin utformning sedan bedömningen gjorts att en längre gående rätt till överföring mellan konton i ungdomsbosparandet skulle sakna praktisk betydelse och därför bara onödigtvis tynga regelsystemet. Sparbanksföreningen har nu pekat på att en bestämmelse som hindrar överföring av hela den innestående kontobehållningen trots allt kan medföra olägenheter för visst bosparande. Om överföringsregelns nuvarande utformning innebär en risk för att anslutningen av bosparkonton till ungdomsbosparandet begränsas, finns det enligt min mening goda skäl att ändra bestämmelsens innehåll så som

Sparbanksföreningen föreslagit. Jag förordar därför att överföring tillåts av hela behållningen på ett bosparkonto. Behållningen av de sparmedel som stått inne på kontot vid dess anslutning till ungdomsbosparandet bör dock få överföras till ett nytt konto endast om det medges av den bank eller sparkassa som för det konto till vilket överföringen skall ske.

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1988:846) om ungdomsbosparande. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 9.1*.

Den föreslagna lagändringen är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Vinstsparandet

Regeringens lotteritillstånd för vinstsparandet begränsar den högsta tillåtna månadsinsättningen till 800 kr. Riksdagen har vid några tillfällen lämnat bankerna möjlighet att erbjuda sina sparare att göra extrainsättningar i vinstsparandet. Senast har beslutats att 5000 kr. utöver tillåtna 800 kr. per månad fick sättas in under sista kvartalet 1987 (prop. 1986/87:150 bil. 3, FiU10, rskr. 122).

I en skrivelse till regeringen den 18 augusti 1988 har Svenska Bankföreningen och Sveriges Föreningsbankers Förbund föreslagit dels att maximibeloppet för ordinarie månadsinsättningar i vinstsparandet höjs från 800 kr. till 1000 kr., dels att en ny möjlighet till extrainsättning med 5000 kr. införs.

Som *jag* vid flera tillfällen framhållit är det angeläget att hushållssparandet ökar. En rad sparstimulerande åtgärder har också vidtagits. Ökade möjligheter till insättningar i vinstsparandet är ägnade att främja ett ökat sparande. Jag kan därför ansluta mig till förslaget om extrainsättning. Däremot är jag inte beredd att acceptera högre månadsinsättningar än som tillåts i allemanssparandet.

Jag föreslår alltså att de banker som har hand om vinstsparandet ges möjlighet att under andra kvartalet 1989 erbjuda sparare i vinstsparandet att utöver de tillåtna månadsinsättningarna på 800 kr. sätta in högst 5000 kr., fördelade på ett valfritt antal insättningar.

Hemställan

Jag hemställer, att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Sparfrämjande åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 18 385 000 kr.,
2. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1988:846) om ungdomsbosparande,
3. godkänna vad som förordats i fråga om vinstsparandet.

F 8. Ränteersättningar m. m.

1988/89	Anslag	10 000 000
1989/90	Förslag	1 000

I prop. 1987/88:150, bil. 1, anmälde regeringen att en räntebärande placeringsmöjlighet borde öppnas inom ramen för statens betalningssystem. En sådan placeringsform håller för närvarande på att utvecklas. Den ränteersättning som skall utbetalas i samband med den nya placeringsformen skall bruttoredovisas under detta anslag. Inledningsvis skall endast vissa av länsstyrelsernas och kronofogdemyndigheternas förvaltade medel placeras i den nya placeringsformen. I avvaktan på en precisering av vilka medel som avses föreslår jag att anslaget i förslaget till statsbudget förs upp med ett belopp av 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ränteersättningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 9. Höjning av grundkapitalet i Nordiska investeringsbanken

Riksdagen godkände, i enlighet med regeringens förslag, genom beslut den 15 december 1987 (prop. 1987/88:25 bil. 4, 1987/88:FiU8, rskr. 1987/88:69) att svenska staten ikläder sig betalningsansvaret för Sveriges andel, uppgående till 296,8 miljoner särskilda dragningsrätter (SDR), av en mellan medlemsländerna överenskommen höjning av Nordiska investeringsbankens grundkapital. Beslutet innebär att 13,47 miljoner SDR skall ställas till bankens förfogande inom överenskomna tidsfrister. Riksdagen beslöt samtidigt att i enlighet med överenskommelsen anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kr. avseende år 1988.

Medlemsländernas överenskommelse om höjning av Nordiska investeringsbankens grundkapital innebär att medlemsländernas inbetalningar, förutom inbetalningen år 1988, skall ske i två rater, nämligen den 1 augusti 1989 och den 1 augusti 1990.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att svenska staten, i enlighet med medlemsländernas överenskommelse om höjning av Nordiska investeringsbankens grundkapital, också för år 1989 åtar sig betalningsansvaret för Sveriges andel av höjningen av grundkapitalet samt att ett förslagsanslag om 45,0 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90 för att finansiera den svenska inbetalningen år 1989. Detta belopp inkluderar en viss reserv för eventuella förändringar i kronans värde i förhållande till SDR.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Höjning av grundkapitalet i Nordiska investeringsbanken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 45 000 000 kr.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:846) om ungdomsbosparande

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1988:846) om ungdomsbosparande skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 §
En sparare får överföra hela behållningen av vad han satt in på ett konto enligt 6 § till ett annat konto som är anslutet till ungdomsbosparandet. Det konto från vilket överföring sker upphör genom överföringen att vara anslutet till ungdomsbosparandet.	En sparare får överföra hela behållningen av vad han satt in på ett konto enligt 6 § till ett annat konto som är anslutet till ungdomsbosparandet. *En sparare får dessutom överföra hela behållningen av vad han låtit ansluta till ungdomsbosparandet enligt 3 §, om den bank som för kontot till vilket överföring skall ske godkänner överföringen.* Det konto från vilket överföring sker upphör genom överföringen att vara anslutet till ungdomsbosparandet.

Banken är berättigad till ersättning med högst 100 kronor av spararen för sina kostnader för en överföring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Sid		Anslag kr.
1	Översikt	–
11	**A. Finansdepartementet m. m.**	
11	Finansdepartementet	75 190 000
12	Ekonomiska attachéer	3 196 000
12	Utredningar m. m.	19 000 000
		97 386 000
13	**B. Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet**	
16	Riksskatteverket	710 693 000
19	Regional och lokal skatteförvaltning	2 287 556 000
22	Kronofogdemyndigheterna	658 373 000
25	Stämpelomkostnader	2 812 000
25	Kostnader för årlig taxering m. m.	114 925 000
26	Ersättning till postverket m. fl. för bestyret med skatteuppbörd m. m.	52 000 000
		3 826 359 000
28	**C. Statlig lokalförsörjning**	
41	Byggnadsstyrelsen	1 000
47	Investeringar m. m.	1 100 000 000
50	Inredning och utrustning m. m.	20 000 000
		1 120 001 000
51	**D. Vissa centrala myndigheter**	
	Tullverket:	
51	Förvaltningskostnader	874 026 000
61	Anskaffning av viss materiel	3 775 000
62	Konjunkturinstitutet	18 866 000
64	Statens förhandlingsnämnd	4 613 000
66	Bankinspektionen	1 000
69	Försäkringsinspektionen	1 000
	Riksgäldskontoret:	
71	Förvaltningskostnader	49 786 000*
72	Vissa kostnader vid emission av statslån m. m.	61 600 000*
		1 012 668 000
73	**E. Bidrag och ersättningar till kommunerna**	
73	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.	14 511 000 000*
73	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen	879 172 000*
74	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m. m.	450 000 000*
		15 840 172 000

75	**F. Övriga ändamål**	
75	Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m.	250 000
75	Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon	16 700 000
76	Bidrag till vissa investeringar	1 000
76	Exportkreditbidrag	1 000
77	Täckande av förluster till följd av vissa statliga garantier	1 000
77	Kostnader för vissa nämnder	1 478 000
78	Sparfrämjande åtgärder	18 385 000
82	Ränteersättningar m. m.	1 000
82	Höjning av grundkapitalet i Nordiska investeringsbanken	45 000 000
		81 817 000
Totalt för finansdepartementet		**21 978 403 000**

84 Bilaga 9.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:846) om ungdomsbosparande

* Beräknat belopp

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89:100
Bil. 10

Utbildningsdepartementet

(åttonde huvudtiteln)

Översikt

Till utbildningsdepartementets verksamhetsområde hör skolväsendet, den grundläggande högskoleutbildningen, forskningen och forskarutbildningen, vuxenutbildningen, studiestödet, kulturverksamheten, massmedierna samt internationellt kulturutbyte.

Inom *grundskolan* pågår sedan några år satsning på utvecklingsarbete i skilda former. Särskilda medel avsätts härför. Arbetet med kultur i skolan, utvecklingsarbetet på mellanstadiet liksom utvecklingsarbetet med dataundervisning i skolan fortsätter även nästa läsår. Ett utvecklingsarbete på grundskolans högstadium inleds läsåret 1989/90 i syfte att utveckla mer elevaktiva arbetsformer och arbetssätt och att få till stånd en ökad ämnessamverkan.

Ett tioårigt fortbildningsprogram för i dag verksamma lärare i grundskolan genomförs i samband med den nya grundskollärarutbildningen. Fortbildningsprogrammet inleds läsåret 1989/90 och 50 milj. kr. avsätts årligen utöver befintliga fortbildningsanslag. Fortbildningen av klasslärare i matematik som påbörjades läsåret 1987/88 fortsätter även nästa läsår.

Åtgärder för att förbättra teckenspråksundervisningen föreslås. Hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon ges möjlighet till teckenspråksundervisning. Fortbildning i teckenspråk av specialskolans lärare startar. För fortbildningsinsatserna anslås 3 milj. kr. per budgetår under en femårsperiod.

I syfte att förbättra kvaliteten på läroböcker avsätts medel för arbetsstipendier till läromedelsförfattare och för en utökad ämnesgranskning av läromedel.

Ett förslag till lag om ändring i skollagen läggs fram. Varje kommun skall besluta om en skolplan för kommunen. Skolplanen skall innehålla de insatser som planeras för att de nationella målen för undervisningen skall kunna uppfyllas.

Beträffande *gymnasieskolan* är målsättningen att bereda alla ungdomar under 20 år en plats. Till nästa läsår minskar antalet 16-åringar, som går ut grundskolan med 2000. Antalet intagningsplatser föreslås anpassas härtill vilket innebär ett behov av 125 000 intagningsplatser för läsåret 1989/90.

Försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar föreslås ökas till att omfatta 10 000 intagningsplatser fr.o.m. läsåret 1989/90, detta bl.a. så att flera studievägar kan ingå i försöksverksamheten liksom att

s.k. fullskaleförsök kan starta på flera orter. Medel anslås så att den förra året påbörjade satsningen för förstärkt undervisning i svenska på yrkeslinjer nu kan sättas in också i årskurs 2.

En utökning föreslås av antalet platser vid s.k. idrottsgymnasier, främst för nya idrottsgrenar, liksom för det s.k. hemortsalternativet. Försöksverksamhet föreslås med engelska som nybörjarspråk för vissa invandrarelever.

Medel föreslås för ökat nordiskt utbildningssamarbete och för resestipendier för lärares möjlighet att med kolleger i andra länder studera och diskutera frågor om den egna skolans verksamhet. Vikten betonas av att frågor om den globala miljön, mänskliga rättigheter och fred får tillräckligt utrymme i undervisningen. Skolhuvudmännen föreslås få besluta om skolenheter, istället för enligt nu gällande ordning skolöverstyrelsen.

Inom *vuxenutbildningen* föreslås ett antal förändringar som bl.a. syftar till att underlätta för vuxna med funktionshinder att delta i studier. Bidragen till studieförbundens verksamhet för handikappade föreslås höjda. Kraftiga höjningar föreslås vidare av flera av bidragen till handikappades folkhögskolestudier samt till utbildning av teckenspråkslärare och av tolkar för hörselskadade och döva. Inom komvux föreslås införandet av de nya ämnena svenska som andraspråk för döva. Vidare föreslås regelförändringar och bidragshöjningar för stödåtgärderna för vissa handikappade i komvux.

Beträffande kulturverksamheten i studieförbunden, föreslås 13 milj. kr. tillföras utöver vad som följer av sedvanlig prisomräkning.

Studiestödsområdet präglas under det innevarande budgetåret i hög grad av det nya studiemedelssystemet som träder i kraft den 1 januari 1989. Bl.a. innebär reformen att statens utgift för studiebidrag femdubblas. Eftersom studielånen finansieras genom upplåning via riksgäldskontoret minskar emellertid det i statsbudgeten upptagna beloppet för studiemedel under det kommande budgetåret kraftigt, eller med drygt 2 miljarder kr. jämfört med budgetåret 1987/88.

Inom studiehjälpen sker förbättringar av inackorderingstilläggen och de extra tilläggen.

De ökande vuxenutbildningsavgifterna möjliggör också under det kommande budgetåret att ett större antal personer kan erhålla särskilt vuxenstudiestöd.

Genom ett nytt studiestöd kan föräldrar till döva och gravt hörselskadade barn få ersättning för sina kostnader för att delta i teckenspråkskurser vid folkhögskola.

För att höja kvaliteten inom den *grundläggande* högskoleutbildningen föreslås en ökad medelstilldelning per studerande på de humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningarna.

Ett antal nya linjer föreslås inrättade den 1 juli 1989. Detta gäller för journalistutbildningen, där en ny journalistlinje ersätter den nuvarande. En matematisk- naturvetenskaplig linje inrättas och ersätter de nuvarande biologi-, fysiker- och geovetarlinjerna. En ny påbyggnadslinje i socialt arbete inrättas. För utbildning av lektorer i gymnasieskolan startas en praktisk- pedagogisk lärarutbildning.

För de mindre och medelstora högskolorna föreslås medel dels för en fortsatt utbyggnad av utbildningsutbudet, dels för en uppbyggnad av utbildningen inom kultur- och informationsområdet.

Inom vårdutbildningarna föreslås ett ökat antal platser inom sjuksköterskeutbildningen och inom läkarutbildningen i Umeå.

Beslut om resursutvecklingen för *forskning och forskarutbildning* under treårsperioden 1987/88 – 1989/90 fattades våren 1987 på grundval av förslag i 1987 års proposition om forskning (prop. 1986/87:80 bil. 6, UbU 26, rskr. 282). För budgetåret 1989/90 innebär beslutet förstärkningar om sammanlagt drygt 72 milj. kr. En allmän förstärkning görs av forskningsresurserna inom högskolan med ca 28 milj. kr. Särskilda insatser görs inom de i forskningspropositionen prioriterade forskningsområdena, framför allt informationsteknologi och kulturvetenskaper. Studiefinansieringen inom forskarutbildningen förbättras. Forskningsråden får ökade anslag. Ett antal nya tjänster som professor inrättas den 1 juli 1989.

Tre centra för marin forskning inrättas vid universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå.

För att främja förnyelse och utveckling i kulturlivet kommer under den kommande treårsperioden *kulturverksamheten* att förstärkas med 300 milj. kr. Insatserna skall inriktas på att förbättra konstnärernas villkor, på att öka barns och ungdomars möjligheter att möta kultur och på att stärka kulturlivet i hela landet. Under treårsperioden skall också genomföras ett omfattande översynsarbete inom kulturområdet. Målsättningen är att detta skall resultera i profilinsatser under budgetåren 1990/91 och 1991/92.

För budgetåret 1989/90 föreslås bl.a. följande insatser på kulturområdet.

Biblioteksersättningen föreslås öka med 8 öre till 63 öre per boklån enligt överenskommelse med upphovsmännens organisationer. Totalt beräknas författarfonden därmed uppgå till ca 62 milj. kr. Konstnärsbidragen föreslås öka till sammanlagt 19 milj. kr.

Riksteatern erhåller 2, 1 milj. kr. för försöksverksamhet med produktion av finskspråkig barn- och ungdomsteater. Svenska rikskonserters resurser för artistförmedling förstärks med 1, 5 milj. kr. För arbetsmarknadsinsatser för unga, oetablerade musiker och sångare får rikskonserter 1, 5 milj. kr.

Stödet till standardförbättringar i mindre folkbibliotek ökas med 2 milj. kr. Den regionala teatern i Skaraborg får tio nya grundbelopp. För att möjliggöra en etablering av en dansteater i Folkets hus i Stockholm avsätts resurser.

Förslag till organisation för det nya Wasamuseet redovisas. För ökade driftskostnader av det nya Wasamuseet avsätts ca 25 milj. kr. på årsbasis.

För Riksteatern, Operan och Dramaten föreslås ett budgeteringssystem som skall förbättra dessa institutioners möjligheter till långsiktig planering. Vidare föreslås vissa förstärkningar av bidragen till dessa institutioner för nästa budgetår.

Inom *medieområdet* sker en förstärkning av filmområdet genom förändringar inom ramen för 1982 års film- och videoavtal och ökning av statens insatser. Genom höjning av hyrvideoavgiften och införandet av en avgift

på säljvideogram tillförs området mellan 25 och 30 milj. kr. Medlen används i första hand för stöd till distribution av värdefulla videogram och till biografer.

På *investeringsområdet* sker under budgetåret 1989/90 en igångsättning av ombyggnad av lokaler inom f.d. S 1-området för datautbildningar vid universitetet i Uppsala samt av resterande etapper av nybyggnad för sektion E vid tekniska högskolan i Stockholm. Under budgetåret 1990/91 sker en om- och tillbyggnad för landsarkivet i Uppsala och nybyggnad för matematiskt centrum i Göteborg skall påbörjas. Vidare föreslås att nybyggnad av mikrobiologiskt centrum vid karolinska institutet, en mindre tillbyggnad för en s.k. omniteater vid riksmuseet och nybyggnad för geologi vid universitetet i Stockholm skall påbörjas.

Under budgetåret 1987/88 har ur behållningen av de särskilda lotterier som anordnas till förmån för konst, teater och andra kulturändamål anvisats medel med sammanlagt 11 863 000 kr. Medlen har fördelats enligt följande:

3 000 000 kr. till statens kulturråd för fördelning till investeringar,
1 793 000 kr. för investeringar inom teater-, dans- och musikområdet,
350 000 kr. till investeringar inom konst-, musei- och utställningsområdet,
6 720 000 kr. till andra ändamål.

Totalbeloppen för de olika anslagsgrupperna inom utbildningsdepartementets område framgår av nedanstående tabell. De redovisade beloppen för budgetåret 1988/89 inkluderar inte medel anvisade på tilläggsbudget.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som ej disponeras.

Littera	Anslagsgrupp	Belopp i milj. kr Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A.	**Utbildningsdepartementet**	**54,5**	**58,1**	**3,6**
B.	**Skolväsendet**	**23431,4**	**24990,8**	**1559,4**
	Centrala och regionala myndigheter m. m.	368,7	398,0	29,3
	För skolväsendet gemensamma frågor	458,5	458,8	0,3
	Det obligatoriska skolväsendet m. m.	16862,3	18041,5	1179,2
	Gymnasiala skolor m. m.	5629,1	5990,6	361,5
	Investeringsbidrag	112,7	101,8	– 10,9
C.	**Vuxenutbildning**	**3079,5**	**3300,2**	**220,7**
D.	**Högskola och forskning**	**9839,4**	**10491,9**	**652,5**
	Centrala och regionala myndigheter för högskolan m. m.	1667,0	1772,4	105,4
	Grundläggande högskoleutbildning	3498,4	3713,9	215,5
	Forskning m. m.	4674,0	5005,6	331,6
E.	**Studiestöd m. m.**	**6785,9**	**5744,6**	**– 1041,3**[1]
F.	**Kulturverksamhet m. m.**	**1758,7**	**1930,0**	**171,3**
	Allmän kulturverksamhet m. m.	52,9	111,3	58,4
	Ersättningar och bidrag till konstnärer	111,5	130,4	18,9
	Teater, dans och musik	931,3	984,4	53,1
	Bibliotek	38,3	25,5	– 12,8
	Bildkonst, konsthantverk m. m.	39,9	33,2	– 6,7
	Arkiv	114,2	124,4	10,2
	Kulturmiljövård	104,6	111,2	6,6
	Museer och utställningar	361,3	403,8	42,5
	Forskning	4,7	5,8	1,1
G.	**Massmedier m. m.**	**799,0**	**814,2**	**15,2**
	Film m. m.	67,9	65,3	– 2,7
	Dagspress och tidskrifter	631,5	632,2	0,7
	Litteratur	92,1	98,0	5,9
	Radio och television	7,5	18,6	11,1
H.	**Internationellt-kulturellt samarbete**	**36,6**	**38,8**	**2,2**
I.	**Lokalförsörjning m. m.**	**428,4**	**389,1**	**– 39,3**
Totalt för utbildningsdepartementet		**46213,6**	**47757,9**	**1544,3**

[1] Förändringen beror fr. a. på införandet av det nya studiemedelssystemet.

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statrådet Bodström såvitt avser frågorna under Inledning punkterna 1, 2, 2.2, 3, 4, 5, littera A, B anslagspunkterna 18–21, C, D, H, I;

statsrådet Göransson såvitt avser frågorna under Inledning punkterna 2.1, 6, littera B anslagspunkterna 1–17, F och G.

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Utbildningsministern anför

1. Inledning

Min anmälan av detta avsnitt sker efter samråd med statsrådet Göransson.

Intryck och impulser utifrån har alltid spelat en stor roll vid utformningen av svensk utbildnings-, kultur- och mediepolitik. Den idémässiga grunden till efterkrigstidens skolreformer är till stor del hämtad från europeisk och amerikansk skoldebatt. På kultur- och medieområdet har det för svensk del varit en självklarhet att försöka nyttiggöra erfarenheter från andra länder.

På det internationella planet har utbildnings- och kulturfrågorna i dag fått en växande betydelse. Ett uppenbart skäl till detta är att samhälle och näringsliv blivit alltmer kunskapsberoende. Att främja ett ökat erfarenhetsutbyte på kulturens och vetenskapens områden blir mot den bakgrunden av avgörande betydelse både för det egna landets utveckling och för att kunna bemästra de problem som bara kan lösas genom samverkan mellan länderna.

För svensk del är det av särskilt intresse att följa och delta i den utveckling som nu pågår inom de europeiska länderna på utbildnings- och kulturområdet. Det gäller såväl de initiativ som tas inom EG-länderna som det ökade samarbetet mellan Västeuropa och Österuropa.

I följande inledande redovisning av utbildningsdepartementets olika ansvarsområden kommer därför aktuella utbildnings- och kulturfrågor att behandlas i internationellt perspektiv.

2. Svensk skola i internationell belysning

I slutet av 1940-talet var den normala skoltiden för svenska barn sex eller sju år. Endast tio procent av en årskull fortsatte i läroverk och gymnasier. I jämförelse med andra industrialiserade länder var det svenska skolsystemet förhållandevis outvecklat. I Storbritannien var vid denna tid skolan

utbyggd för alla barn mellan fem och femton år och i USA var high-school-systemet redan då väl etablerat.

Ett självklart mål för det reformarbete som inleddes i Sverige på skolområdet efter kriget blev därför att utveckla den svenska ungdomsskolan till samma standard som i de mer framskridna länderna. Under 1950-talet gällde strävandena främst den obligatoriska skolan. Efter en lång försöksperiod med enhetsskola fattades 1962 beslut om införandet av grundskolan. På 1960- och 70-talen fullföljdes skolreformerna med uppbyggnaden av dagens gymnasieskola.

Skolreformerna har medfört att ett parallellskolesystem där endast en mindre del av en årskull gick igenom realskola och gymnasium kommit att ersättas av ett skolsystem med en nioårig skola för alla följt av en sammanhållen gymnasieskola i vilken i det närmaste alla ungdomar i en årskull studerar.

I det stora hela måste efterkrigstidens skolreformer bedömas ha varit framgångsrika. Medan Sverige i början av perioden främst var mottagande – grundskolans genomförande byggde till exempel i hög grad på reformpedagogiska idéer av framför allt amerikanskt och tyskt ursprung – röner idag många verksamheter i den svenska skolan stort intresse från utlandet. Skolans betydelse för att motverka ungdomsarbetslöshet, hemspråksundervisningen och uppbyggnaden av gymnasieskolans yrkeslinjer är några inslag i det svenska skolväsendet som under senare år uppmärksammats i andra länder.

Statsrådet Göransson anför

2.1 Utvecklingen av den obligatoriska skolan

Ambitionen att ge alla medborgare en god allmän utbildning har lett till att man i de flesta med Sverige jämförbara länder kommit att ge den obligatoriska skolan en mer enhetlig utformning och struktur. Särskilda parallella utbildningsvägar har försvunnit eller kraftigt minskat i betydelse. Modellen med en för alla elever i huvudsak likartad utbildning inom den obligatoriska skolan är i dag internationellt betydligt vanligare än vad den var när den svenska grundskolan infördes.

Den förbättrade grundutbildningen har haft rättviseaspekter som viktigaste drivkraft. Därutöver har också praktiska överväganden spelat stor roll i samband med den starka expansionen av den efterobligatoriska skolan, alltså av de skolformer som motsvarar vår gymnasieskola. I takt med att dessa i de västeuropeiska länderna utvidgats till att omfatta mellan 80 och 90 procent av alla ungdomar, har det varken varit möjligt eller önskvärt att behålla differentierade parallella skolsystem på den obligatoriska nivån. För att elevernas valmöjlighet inom den efterobligatoriska

skolan ska bli en realitet, har det varit nödvändigt att ge alla barn en likvärdig grundutbildning.

För att få perspektiv på den svenska skoldebatten menar jag att det är av intresse att relatera den till den diskussion som förs i andra länder och i det internationella utbildningssamarbetet inom skolområdet. Jag vill därför lyfta fram vissa tendenser som jag ser som viktiga och intressanta i detta sammanhang.

Den första tendensen är den oro för *bristande kvalitet i skolan* som man möter i debatten i många länder. I flera länder upplever man att alltför många elever lämnar skolan med bristfälliga kunskaper och färdigheter. Brister som leder till att de får svårigheter på arbetsmarknaden och i samhällslivet i övrigt. Som ett exempel kan jag peka på den debatt som förts i Frankrike om att det franska skolsystemet, som fortfarande innehåller starka inslag av differentiering på alla nivåer, lämnar ifrån sig en stor grupp elever med bristfälliga grundläggande kunskaper. Det finns uppgifter som tyder på att ända upp till 15 eller 20 procent av en årskull skulle ha betydande läs- och skrivsvårigheter. Man anser också att den omfattande kvarsittningen i de franska skolorna är ett betydande problem.

Oron för bristande kvalitet kombineras ofta med oro över att skolan inte är den drivkraft i samhällsutvecklingen som man tidigare hoppats den skulle vara. Skolsystemen i olika länder upplevs inte lämna ifrån sig tillräckligt välutbildade elever för att de skall kunna fungera i ett alltmer komplicerat och tekniskt avancerat arbetsliv. Det skulle innebära att näringslivets utveckling hämmas och därigenom den ekonomiska tillväxten. Den senare aspekten har varit mycket påtaglig i den debatt som förts inom OECD.

En start för OECD:s arbete med dessa frågor var för övrigt debatten i USA, som måhända är det tydligaste exemplet på den oro som finns i olika länder för brister i utbildningssystemets kvalitet. I rapporten A Nation at Risk år 1983 gjordes en systematisk genomgång av det amerikanska skolsystemets resultat jämfört med andra industrialiserade länder. Slutsatsen i rapporten var att det amerikanska skolsystemet innehöll så allvarliga brister att det, som rapportens titel antyder, ansågs äventyra landets framtida utveckling. Rapportens publicering ledde till att en omfattande satsning gjordes för att höja kvaliteten i det amerikanska skolsystemet.

Utifrån denna uppenbarligen allmänna oro för kvaliteten i skolsystemen i en rad olika länder kan det finnas anledning ställa frågan hur den svenska skolans resultat ter sig i ett internationellt perspektiv. Jag hade anledning att redan i föregående års budgetproposition något beröra denna fråga. Den slutsats jag då drog vill jag gärna upprepa. Internationella mätningar av kunskapsnivån i skolsystemen i olika länder tyder på att svensk skola hävdar sig väl.

International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) har sedan början av 1960-talet gjort jämförande undersökningar av kunskapsnivån i olika ämnen i ett tjugotal länder, däribland Sverige. Av dessa undersökningar framgår att svenska elever i ämnesområden som naturvetenskap, läsförståelse, litteratur, engelska och franska som främmande språk samt samhällslära klarar sig bra eller mycket bra. Det påtagli-

ga undantaget är svenska elevers förmåga i matematik, där vi i såväl 1964 som 1980 års undersökningar nådde förhållandevis låga resultat bland elever i årskurs 7 som valt allmän kurs. Det finns dock anledning att anta att nivån i matematik sedan dess förbättrats, dels som en följd av införandet av 1980 års läroplan med dess starkare betoning av baskunskaper, dels på grund av den särskilda satsning som skett när det gäller fortbildning och metodutveckling i matematik.

Vad som framstår som särskilt intressant mot bakgrund av den ambition av social utjämning som legat bakom skolreformerna, är att det av IEA-undersökningarna klart framgår att skolstandarden i Sverige inte bara är hög när det gäller genomsnittet utan att den också är jämn. Skillnaderna mellan olika skolor är i vårt land mindre än i något annat deltagande land.

Också vid sidan av IEA görs olika typer av bedömningar och jämförelser på internationell nivå som kan säga något om skolstandarden i vårt land. Som ett exempel kan jag nämna att i den mätning av geografikunskaper i olika länder som genomförts av The National Geographic Society i USA klarade sig Sverige bäst bland de nio undersökta länderna.

Utöver sådana jämförelser av kunskaper i enskilda ämnen är de granskningar OECD gör av utbildningssystemet i olika länder av intresse i detta sammanhang. Den senaste granskningen av det svenska utbildningsväsendet gjordes år 1979 då främst grundskolan och den grundläggande högskoleutbildningen granskades. En heltäckande granskning av det svenska utbildningssystemet gjordes ytterligare 10 år tidigare. 1979 års granskning präglades av en grundläggande respekt för den s. k. svenska reformmodellen, dvs. tillvägagångssättet att precisera mål samt därefter planera, organisera och genomföra förändringar. Samtidigt pekade man på svagheter när det gäller genomförandet på det lokala planet. Utvärderarna pekade också på att metoder och innehåll i undervisningen släpade efter. Det efterlystes också ett ökat föräldraengagemang i skolan. Vikten av att lärarna stärks i sin yrkesroll underströks också.

Sedan den förra utvärderingen gjordes för snart tio år sedan har utvecklingen på skolområdet i Sverige i mycket gått den väg som OECD:s utvärderare pekade på. Den starka decentralisering som skett har inneburit ett understrykande av den lokala nivåns betydelse för genomförande av reformer på skolområdet. Utvecklingsarbete med inriktning på innehåll och metoder har bedrivits. Lärarnas viktiga roll har likaså understrukits. Mot denna bakgrund anser jag att det skulle vara intressant om OECD kunde låta genomföra en ny utvärdering av det svenska utbildningssystemet. Jag kommer därför att ta initiativ till att frågan om en sådan utvärdering tas upp inom OECD.

Ett ytterligare viktigt drag i den internationella utbildningsdebatten och i utvecklingen i flera andra länder är understrykandet av *utvärderingens* betydelse. Det har uppenbarligen upplevts som en naturlig följd av oron för kvaliteten i skolväsendet att ägna ökad uppmärksamhet åt att ta reda på hur skolan lyckas med sin uppgift. Som exempel på denna utveckling vill jag peka på dels återigen USA, dels England. I USA finns sedan ett antal år ett särskilt nationellt utvärderingsprogram. I England ingår som en viktig del i en nyligen beslutad utveckling mot en nationell läroplan att

också ta fram underlag för prov och tester för att dokumentera kunskapsnivån i olika stadier och ämnen i engelsk skola.

Även i detta avseende har OECD tagit fasta på de aktuella trenderna i de olika medlemsländerna. Inom ramen för ett projekt om användning av indikatorer för att kontrollera kvaliteten inom utbildningsväsendet har pekats på behovet av utvärdering av skolans resultat och på svårigheterna att ta fram relevanta mätinstrument för en verksamhet med så komplexa mål som skolans.

Utvecklingen i Sverige löper också i detta avseende i stor utsträckning parallellt med utvecklingen i andra OECD-länder. Jag vill framförallt peka på det arbete med ett nationellt program för utvärdering av skolan som Skolöverstyrelsen (SÖ) för närvarande bedriver efter beslut av riksdagen och regeringen.

Som en tredje tendens vill jag peka på den *utveckling av läroplaner* som pågår i flera länder. I länder som sedan länge använt läroplanen som nationellt styrinstrument har önskan varit att anpassa denna till skolans nya uppgifter, i länder med en svagare tradition när det gäller nationella läroplaner har man önskat stärka läroplanens roll för att åstadkomma en samordnad utveckling av skolan. Fyra områden ser jag som särskilt intressanta i denna översyn av läroplaner.

För det första finns det, bl.a. som ett utslag av debatten om bristande kvalitet i skolväsendet, en klar tendens att lyfta fram de svaga elevernas situation och diskutera åtgärder för att bättre hjälpa dem. Inte minst gäller detta åtgärder för att förbättra invandrarelevernas ställning i skolväsendet.

För det andra finns ett starkt intresse för den nya teknologin och dess betydelse för skolväsendet. Det gäller då både skolans uppgift att förbereda eleverna för verksamhet i ett alltmer tekniskt avancerat samhälle, och skolans roll för att göra utvecklingen mot detta samhälle möjlig. Vad som är intressant att notera är också att under de senaste åren en diskussion om den nya teknologins betydelse för skolans undervisningsmetoder har startat i många länder.

För det tredje finns också ett tilltagande intresse för undervisning i främmande språk som vuxit i takt med att kontakterna mellan länderna ökat. Inom ramen för Europarådet har frågan om förbättrad språkundervisning tagits upp. Därvid har man kanske särskilt i länder där studiet av främmande språk har en svagare ställning än i Sverige upplevt ett behov av att introducera studium av främmande språk vid en lägre ålder liksom att också överväga införande av studium av ett andra främmande språk. EG-ländernas utbildningsministrar har enats om ett gemensamt och kraftfullt stöd för ländernas språkundervisning. Deras mål är att så många ungdomar som möjligt under sin obligatoriska skolgång skall få kunskap i två språk utöver sitt modersmål. Dessa språkkunskaper skall sedan vidmakthållas och förstärkas under den fortsatta skolgången – även i yrkesutbildning och vuxenutbildning.

För det fjärde finns en klar betoning av naturvetenskap och matematik. Dels med utgångspunkt i behovet av ökade kunskaper för många medborgare inom dessa områden, men dels också som en väg att skola elevernas förmåga till abstrakt tänkande.

Också i dessa avseenden har den utbildningspolitiska utvecklingen i Sverige gått parallellt med utvecklingen i andra industrialiserade länder. De frågor som jag nu angivit har alla på ett eller annat sätt uppmärksammats i vårt land och olika åtgärder har vidtagits. I flera fall har Sverige legat tidigt och långt framme. Ett exempel är åtgärderna för invandrarelever där vi har ett väl utvecklat och enligt min mening framsynt system.

När det gäller den generella utvecklingen av läroplaner och andra styrinstrument tycks en utveckling ske "mot mitten", i bemärkelsen att det i de länder som av tradition har en stark central styrning sker en decentralisering av ansvar och inflytande medan det i länder med av tradition starka inslag av lokalt bestämmande över skolan finns tecken på ett starkare centralt inflytande. Ett exempel på det senare är Storbritannien där man, som jag nyss nämnt, nyligen beslutat om en nationell läroplan, och där de lokala skolmyndigheternas frihet har minskats.

Utbildningsministern anför

2.2 Gymnasieskolan inför 90-talet

I de flesta länder är det gymnasiala skolstadiet uppdelat i en allmän del och en yrkesutbildande del. En aktuell diskussion i OECD-länderna gäller frågan hur man skall bryta denna traditionella uppdelning mellan allmän utbildning och yrkesutbildning. Denna diskussion bygger på insikten om att yrkeskunnande alltmer måste ses som en del av allmän kunskap. Den utgår också från att en specialiserad yrkesutbildning i ökad utsträckning måste bygga på en bredare och bättre grundläggande yrkesutbildning, som också kan leda vidare till fortsatt högre utbildning.

Diskussionen gäller vidare den snabba tillväxten av en teknologiskt baserad tjänstesektor. Denna utveckling leder till ett kraftigt ökat behov av människor med kommunikationsfärdigheter, kunskap om samhället och mänsklig inlevelseförmåga. Egentligen, säger man i OECD, skulle alla skolungdomar behöva både en humanistisk och en teknisk/naturvetenskaplig grundutbildning.

Engagemanget för att förbättra yrkesutbildningen delas av de flesta industriländer. Den framtida försörjningen blir alltmer beroende av i vilken grad vi förmår utveckla våra produkter, våra varor och tjänster. Detta är i sin tur beroende av utbildningens kvalitet.

I december 1987 fattade EG beslut om ett utvecklingsprogram för yrkesutbildningen under perioden 1988–1992. Programmet syftar till att göra det möjligt för ungdomar att hävda sig bättre på arbetsmarknaden. Varje medlemsland skall erbjuda minst ett, helst två, års yrkesutbildning efter den obligatoriska skolan till alla ungdomar som önskar.

Vidare skall ett handlingsprogram för yrkesutbildning för tiden 1989–1992 snart läggas fram för EG:s utbildningsråd. Motivet är yrkesutbildningens betydelse för att få en välutbildad arbetskraft. Detta program

omfattar även universitetsnivån. Utbildningens samarbete med industrin betonas.

I Sverige är det ovanligt att studerande från gymnasieskolans yrkeslinjer söker sig vidare till högskoleutbildning. Vårdlinjen utgör här ett undantag. Totalt har i Sverige ca 50 % av eleverna möjlighet att fortsätta från gymnasieskolan till högskolan, utan särskilda kompletterande studier. En internationell jämförelse av övergången från det gymnasiala stadiet (the secondary level) till högre utbildning (the third level education) ger följande bild. I en grupp av länder – Canada, Japan och USA – har ungefär 75 % av dem som lämnar den gymnasiala nivån rätt att fortsätta i högre utbildning. I en annan grupp – där länder som Australien, Finland, Grekland, Italien och Nederländerna ingår – är motsvarande andel mellan 40 och 50 procent. I de flesta övriga länder är den grupp ungdomar som har behörighet till högre utbildning efter den gymnasiala nivån i klar minoritet.

Mot bakgrund av dessa internationella diskussioner och den svenska gymnasieskolans situation anser jag vissa förändringar nödvändiga inför 1990-talet och sekelskiftet. Det finns tre huvudskäl till detta.

För det första behöver gymnasieskolans splittrade system av hundratals studievägar omprövas. Linjerna skall bli färre och mera likvärdiga. Men de skall också i framtiden vara inbördes olika för att tillgodose ungdomars skiftande intressen och framtidsplaner. På varje studieväg skall eleverna stödjas i den personliga utvecklingen. De skall få en god medborgerlig utbildning och vänja sig vid självständigt arbete. Alla skall få allmän behörighet till högskolan. Varje studieväg skall ge en god grund för framtida yrkesverksamhet antingen direkt efter skolans slut eller efter fortsatt utbildning. Erfarenheten visar att ungefär hälften av eleverna vill att deras gymnasieutbildning läggs upp så att de direkt efter den kan gå ut på arbetsmarknaden och att övriga siktar till en yrkesverksamhet först efter ytterligare studier.

För det andra måste vi se till att gymnasieskolan kan bevaras i så många kommuner som möjligt när ungdomskullarna nu snart drastiskt minskar.

För det tredje måste den yrkesutbildande delen av gymnasieskolan moderniseras och förbättras. Där går drygt hälften av eleverna. För att åstadkomma detta pågår det på regeringens uppdrag nu ett omfattande förberedelsearbete.

Innevarande läsår inleddes en försöksverksamhet med en förlängd, moderniserad och till stor del arbetsplatsförlagd yrkesutbildning. Försöksverksamheten omfattar 6 000 intagningsplatser eller ca 10 procent av den gymnasiala yrkesutbildningen. Riksdagen har beslutat om riktlinjerna för densamma efter förslag i prop. (1987/88:102) om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Jag föreslår i det följande att denna försöksverksamhet nu utvidgas så att den totalt kommer att omfatta 10 000 intagningsplatser. Avsikten är bl. a. att pröva om det är möjligt att förlägga en relativt stor del av utbildningen till arbetsplatser. Denna arbetsplatsförlagda utbildning skall vara styrd av skolans kursplaner och bedrivas under tillsyn av skolan. I försöket ingår mer av allmänna ämnen. Försökslinjerna är treåriga och ger allmän behörighet till högskolan. Hösten 1988 tillkallades en utvärderare av detta försök. En parlamentarisk grupp har insyn i

utvärderingsarbetet. Utvärderingen skall vara klar hösten 1991 och ligga till grund för ett ställningstagande till hur samarbetet mellan skolan och arbetslivet bör utformas när det gäller yrkesutbildningen i framtiden.

SÖ fick i juni 1988 tre uppdrag avseende gymnasieskolan.

För det första skall SÖ senast den 1 mars 1989 föreslå vilka yrkesutbildande studievägar som bör finnas i framtiden. Dagens studievägar utformades på 1960-talet. De som slutar grundskolan har nu flera hundra alternativ att välja bland. För framtiden är detta inte rimligt. Antalet måste begränsas. Studievägarna måste bli bredare.

SÖ skall vidare i nära samarbete med företrädare för arbetslivet, modernisera innehållet, dvs. kursplanerna, i yrkesutbildningen. Arbetet skall inriktas mot bredare områden och inte bedrivas isolerat bransch för bransch.

SÖ har slutligen fått i uppdrag att senast den 1 mars 1989 göra en översyn av timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna så att dessa linjer skall kunna bevaras även då elevunderlaget minskar kraftigt under 90-talet. I detta uppdrag ingår att förstärka utbildningen i moderna språk. I uppdraget ingår också att överväga vilket utrymme på timplanerna som kan avsättas för individuella val. Det är av många skäl önskvärt att åstadkomma ett inslag av valfria studier i gymnasieskolan. Regeringen har dock betonat att en sådan valfrihet inte kan få gälla vad som helst. För att upprätthålla kvalitet och likvärdighet skall SÖ precisera de ämnen som eleverna skall kunna välja bland.

Från arbetslivet har det under flera år framhållits att den fyraåriga tekniska linjens ingenjörsutbildning är för kort. Den snabba tekniska utvecklingen kräver både breddade och fördjupade tekniska kunskaper.

I perspektivet av denna utveckling av ingenjörsutbildning ingår i det nämnda uppdraget till SÖ också att lämna förslag om det teknikinnehåll som en treårig teknisk linje bör ge. Regeringen förväntar sig att timplaneutrymmet för teknikundervisningen skall vara i stort oförändrat. Det är angeläget att många – inte bara blivande ingenjörer – får en god teknisk grundutbildning i gymnasieskolan.

I gymnasieskolan finns det också några icke yrkesinriktade tvååriga linjer – social linje, konsumtionslinje, estetisk-praktisk linje och musiklinje. Även dessa fyra linjer måste bedömas inför 1990-talet. Därför tillkallade regeringen – också i juni 1988 – en särskild utredning. Direktiven anger två huvudfrågor:

a) att föreslå i vilka former gymnasieskolan i framtiden skall erbjuda estetisk utbildning med bredd och kvalitet,

b) att bedöma fördelar och nackdelar med att gymnasieskolan även i framtiden skulle ha tvååriga studievägar med allmänt innehåll.

Förslagen skall lämnas senast 1 mars 1989.

Inom utbildningsdepartementet analyseras slutligen om vissa påbyggnadsutbildningar och specialkurser borde erbjudas i andra utbildningsformer än gymnasieskolan. Denna fråga gäller bl.a. mycket specialiserade kurser av fortbildningskaraktär och berör gränsdragningen mellan gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning, högskoleutbildning och personalut-

bildning. Även av detta analysarbete skall resultat föreligga den 1 mars 1989.

Vad jag nu nämnt betyder att regeringen i mars 1989 kommer att ha en genomlysning av och förslag om hur hela gymnasieskolans struktur skulle kunna te sig i början av 1990-talet. Jag räknar med att detta material samlat skall remitteras för en omfattande granskning och diskussion fram till hösten 1989, varefter frågorna kommer att beredas i regeringskansliet.

Målet med det omfattande förarbete som nu pågår är att också i framtiden ha en gymnasieskola som står sig väl vid olika internationella jämförelser. Den skall vara väl utbyggd i hela landet. Det skall vara en skola där varje ung människa kan finna sin plats. Där det som är bra i dag finns bevarat och där den kvalitetshöjning och de övriga förbättringar som behövs för 90-talet och sekelskiftet har gjorts. Parallellt med det nu redovisade arbetet rörande gymnasieskolans struktur pågår ett utredningsarbete om vilka arbetsmarknadspolitiska insatser – riktade till ungdomar under 20 år – som blir nödvändiga i framtiden.

Jag tillkallade i juni 1988 en särskild utredare för dessa frågor. Utredningen skall bl.a. pröva om nuvarande målsättning för det kommunala uppföljningsansvaret behöver förändras. Den skall därvid överväga om den nu gällande ansvarsfördelningen mellan skolans och arbetsmarknadens respektive myndigheter bör omprövas bl.a. mot bakgrund av arbetsmarknadens höjda kompetenskrav. Angeläget är att den framtida gränsdragningen mellan myndigheternas ansvar klargörs och att samordningen och samarbetet dem emellan förbättras. Utredaren skall lämna sina förslag senast den 31 december 1989.

3. Vuxenutbildningen inför 90-talet

Jag har i det föregående flera gånger hänvisat till det intresse som från OECD:s sida visats utbildningsfrågorna. Under senare år har också vuxenutbildningen hamnat i fokus för OECD:s diskussioner. Den självklara bakgrunden till detta är vuxenutbildningens betydelse för att skapa förutsättningar för ekonomisk utveckling och för att motverka arbetslöshet.

Jämfört med de flesta andra länder är den svenska vuxenutbildningen väl utbyggd. En historisk förklaring till detta förhållande är den centrala roll folkbildningen inom folkrörelserna spelat för det svenska samhällets utveckling. De senaste årtiondena har vid sidan av den traditionella folkbildningen växt fram en omfattande vuxenutbildning i kommunal regi, som både kan sägas ha kompletterat och avlastat utbildningen inom gymnasieskolan och högskolan. Den möjlighet till återkommande utbildning som öppnats genom satsningen på vuxenutbildning är kanske det inslag i svensk utbildningspolitik som rönt mest intresse utomlands.

Av utbildningsdepartementets anslag går närmare tio procent till vuxenutbildning. Därtill kommer de mycket omfattande satsningarna på arbetsmarknadsutbildning och den omfattande personalutbildning som bedrivs av myndigheter, kommuner och privata företag. Uppgifterna är osäkra, men det finns mycket som tyder på att arbetsgivarna i Sverige, i förening med de fackliga organisationerna, gör betydligt större insatser på personal-

utbildningens område än man gör i flertalet andra avancerade industriländer.

Som jag framhöll i förra årets budgetproposition är det personalutbildningen som under senare år har ökat. Det torde handla om en ungefärlig fördubbling under det gångna decenniet.

Bakom denna ökning ligger uppenbarligen förändringar i arbetslivets krav, förändringar som måste påverka också det allmänna utbildningsväsendet. Förr var råvaror, maskiner och billig arbetskraft de avgörande konkurrensmedlen. Nu är det människors kunskaper, arbetsvilja och förmåga att utnyttja och utveckla ny teknik som ger de avgörande konkurrensfördelarna. En näringspolitisk offensiv inför 1990-talet måste innebära, att man finner former för att utbilda och utveckla de anställda i själva arbetet, genom personalutbildning och genom att i större utsträckning skapa "lärande arbeten". Det finns starka skäl för samhället att stimulera en utveckling i denna riktning. Det är därför viktigt att omfattningen av personalutbildningen klarläggs. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare denna dag att anmäla sin avsikt att ta initiativ till ett arbete för att kartlägga de totala insatserna för personalutbildning i arbetslivet.

Men också den allmänna vuxenutbildningen måste engageras för att höja den svenska arbetskraftens allmänna kompetens.

Ett skäl är att det finns ett allmänt behov av ett bibehållet samhälleligt och politiskt inflytande över och insyn i den utbildning som skall utgöra en i framtiden viktig grund för vårt fortsatta materiella välstånd. Frågor om kunskapssyn och fördelning av utbildningsmöjligheter är alltför viktiga för att kunna överlåtas helt till arbetslivets företrädare.

Ett annat skäl är det faktum att en väl utbyggd allmän vuxenutbildning för individen utgör ett alternativ till en arbetsgivar- eller partsstyrd personalutbildning. Det ligger i sakens natur att personalutbildningen som ett av sina viktigaste mål har att tillgodose de specifika behov av kunskaper och kompetens hos sina anställda som företaget, myndigheten eller kommunen har för att fylla sina uppgifter på kort och lång sikt. Personalutbildningen är därmed ett viktigt instrument i alla framsynta företags strategiska planering för framtiden, men man måste räkna med att den håller sig inom de ramar som betingas av de mål företagen ställer upp för sin verksamhet. Den enskilda individens egna behov, ambitioner och önskningar kommer långt ifrån alltid att sammanfalla med de syften personalutbildningen har på den egna arbetsplatsen.

Ett tredje skäl är att omfattningen av personalutbildningen i stor utsträckning är beroende av de ekonomiska förutsättningar som den enskilde arbetsgivaren har. Det troliga är att personalutbildningen i framtiden, liksom hittills, blir mest omfattande inom lönsamma verksamheter. En sådan fördelning av utbildningsresurserna skulle naturligtvis inte vara acceptabel för de enskilda och heller inte lämplig från samhällets utgångspunkter. Därför behövs den allmänna vuxenutbildningen för att korrigera skevheter på arbetslivets område, skevheter som kommer att finnas mellan enskilda företag, mellan branscher och mellan regioner.

Ett fjärde skäl är den allmänna vuxenutbildningens ambition att åstad-

komma en utjämning av utbildningsklyftorna. Detta fördelningspolitiska mål måste även för framtiden sättas i centrum sett ur samhällets synvinkel.

Kraven på vuxenutbildningen förstärks av den demografiska utvecklingen. Under de närmaste åren kommer antalet ungdomar som går ut på arbetsmarknaden att minska, kvinnornas arbetskraftstal kommer att ytterligare närma sig männens och medelåldern i arbetskraften kommer att stiga. Det gäller då att hushålla med arbetskraften. Eftersom mindre ny kunskap tillförs produktionen genom att färre unga människor kommer in i arbetslivet, blir det viktigare att de redan anställda förkovrar sig. Invandringen medför årligen ett tillskott till befolkningen av människor i olika åldrar som saknar svensk utbildning och svensk arbetslivserfarenhet. Allt detta understryker ytterligare behovet av vuxenutbildning, både i form av personalutbildning och av annan vuxenutbildning. Redan i dag är situationen den, att förnyelsen av arbetskraften genom tillskott av ungdomskullar bara motsvarar omkring två procent årligen. Med minskande ungdomskullar sänks förnyelsetakten. Detta måste kompenseras genom ökade utbildningsinsatser för dem som finns i arbetslivet.

I inledningen till sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 behandlar SÖ utförligt vuxenutbildningen inför 2000-talet. SÖ avslutar sin genomgång av vuxenutbildningens framtidsfrågor med att påtala behovet av att ett utvecklingsprogram för svensk vuxenutbildning arbetas fram och med att meddela sin avsikt att i sin långtidsbedömning 1989 återkomma till frågan om innehållet i ett sådant program.

SÖ pekar inledningsvis bl. a. på arbetsmarknadens förändringar i riktning mot ett större inslag av kunskapsintensiv tjänsteproduktion och mot mer kompetenskrävande produktionsmetoder. Betydelsen av kunskap som strategisk produktionsfaktor har ökat, liksom tron på utbildning som förändringsfaktor. Det finns ett växande intresse från näringslivets sida för basfärdigheter och allmänna kunskaper hos de anställda och detta har bidragit till en mycket snabb tillväxt av personalutbildningen.

Det är samtidigt, anser SÖ, viktigt att upprätthålla en balans mellan den allmänna vuxenutbildningen och de mer arbetsgivar- och marknadsorienterade utbildningsinsatserna. SÖ ser mot denna bakgrund frågan om "makten över kunskapen" som en av de strategiska frågorna för dagen och för överblickbar framtid. Nya samband och nya gränssnitt kan bli aktuella mellan yrkeskunskap och medborgarkunskap. I anslutning härtill förutser SÖ viktiga uppgifter för folkbildningen i framtiden. Bl. a. kan den kanske i högre grad behöva beakta behovet av naturvetenskaplig och teknisk kringsyn.

Vidare tar SÖ upp den viktiga frågan om förhållandet mellan vuxenutbildning och de kunskaper vuxna erhåller på annat sätt, exempelvis genom *lärande arbeten och genom självstyrt lärande.*

SÖ påpekar, att internationella jämförelser visar på ett mycket högt deltagande i vuxenstudier i Sverige. Mer än varannan vuxen svensk deltar årligen i någon form av organiserade studier. Fortfarande gäller emellertid att de redan välutbildade får en relativt större andel av utbildningsinsatserna än personer med kort utbildning. Det är enligt SÖ:s mening nödvändigt att fortsätta strävandena att utjämna fördelningen mellan regioner,

sociala grupper, åldrar och kön när det gäller insatserna av utbildning för vuxna. De fördelningspolitiska önskemålen måste emellertid balanseras mot utbildningsbehov som finns inom praktiskt taget alla grupper och på alla utbildningsnivåer i det svenska samhället.

I anslutning härtill hävdar SÖ att den traditionella definitionen av korttidsutbildad blir otillräcklig, och man anger flera argument för att man i stället för utbildningsklyfta bör använda begreppet *kunskapsklyfta*, varvid man bl.a. kan beakta den kunskap som många vuxna tillägnar sig i yrke och vardag eller i en egen utbildningsgång vid sidan av det formella utbildningsväsendet.

SÖ diskuterar också konsekvenserna för arbetsmarknaden av befolkningsutvecklingen. Några år in på 2000-talet kommer skillnaden mellan de årskullar som lämnar och de som tillförs arbetsmarknaden att uppgå till uppemot 40 000 personer, beroende på de höga födelsetalen under 1940-talet och de låga födelsetalen under åren kring 1980. Om behovet av arbetskraft med specifik kompetens skall kunna tillgodoses ställer dessa demografiska förskjutningar höga krav på framtidens vuxenutbildning i alla avseenden.

Jag har valt att förhållandevis utförligt referera SÖ:s resonemang kring de allt viktigare frågorna om vuxenutbildningens framtida uppgifter. På det hela taget delar jag SÖ:s uppfattning om vilka som är de centrala frågorna och problemen inom vuxenutbildningen under de närmaste åren.

Arbetsmarknadens behov av ökade kunskaper och kompetens kommer således att ställa stora krav på vuxenutbildningen i framtiden, inte bara i Sverige utan också internationellt. Mot den bakgrunden måste det anses ytterst tillfredsställande att den svenska vuxenutbildningen redan är förhållandevis väl utbyggd. Sverige utgör i stor utsträckning redan idag det "learning society" som efterlyses i den internationella debatten. Den svenska vuxenutbildningen utgör därför en av våra stora nationella tillgångar. Vuxenutbildning får dock inte bara handla om utbildning av arbetskraften. Den har viktiga uppgifter också då det gäller att befästa och utveckla en allmän medborgarkunskap, viktig inte minst i dagens och morgondagens föränderliga samhälle. Den har också viktiga uppgifter för individernas personliga utveckling och för ett rikt kulturliv, präglat av ett brett och djupt engagemang från alla medborgares sida.

4. Kvaliteten i den högre utbildningen

I de flesta europeiska länder finns två eller flera system för postgymnasial utbildning. Det finns vanligtvis ett traditionellt universitetssystem med mer eller mindre starkt utvecklad forskningsorganisation och dessutom en varierande uppbyggnad av olika typer av mer yrkesinriktade utbildningar.

I vårt land infördes genom 1977 års högskolereform ett enhetligt högskolesystem. Detta innebar att all postgymnasial utbildning i Sverige hänfördes till *högskolan med gemensamma övergripande mål, gemensamt planeringssystem och nationellt ledningssystem.*

En av avsikterna med vår högskolereform var att höja kvaliteten för en rad utbildningar som inte innefattas i det tidigare högskolebegreppet.

Utgångspunkten för denna kvalitetshöjning är målet från högskolelagen (SFS 1977:218 2 §) om att utbildningen inom högskolan skall vila på vetenskaplig grund. Denna utgångspunkt visar på en stor tilltro till att forskningsanknyta i stort sett all kvalificerad yrkesverksamhet. Denna tilltro har haft stor betydelse för utvecklingen av kvaliteten hos t.ex. de medellånga vårdutbildningarna och lärarutbildningarna. Jag vill emellertid inte förneka att vi fortfarande har ett gott stycke kvar när det gäller att uppnå detta mål och att det kan finnas skäl att i den kvalitetsdebatt som förs tänka över vilka ytterligare åtgärder som kan vara aktuella.

Jag har också med intresse noterat att det program som de europeiska gemenskaperna startat inom området högre utbildning – COMETT och ERASMUS – båda avser hela det postgymnasiala området.

Utbildningen inom högskolan skall planeras med hänsyn till samhällets behov av utbildade och individernas behov och önskemål. Detta citat från högskolelagen 7 § anger utgångspunkterna för planeringen av högskolans dimensionering.

Det är möjligt att lägga tonvikten i planeringen antingen på den första delen av satsen om samhällets behov eller på den andra delen om individernas behov och efterfrågan.

En ensidig betoning av samhällsperspektivet leder till att planeringsarbetet i huvudsak inriktas på studier av arbetsmarknadens och arbetskraftens utveckling. Efterfrågan från de studerande ses då i huvudsak som en restriktion dvs. det går inte att bygga ut utbildningar om man inte kan rekrytera studerande. Möjligen kan man i detta fall tänka sig att utbildningar med mindre stark yrkesanknytning dimensioneras i huvudsak efter individernas efterfrågan.

En ensidig betoning av individperspektivet leder åtminstone i ett ytterlighetsfall till att högskolan dimensioneras helt efter den demografiska utvecklingen och att arbetsmarknadsprognoser endast används för att fördela den utifrån demografin bestämda fördelningen.

Under en följd av år har utgångspunkterna för planeringen varit ganska okomplicerade. Samhället har efterfrågat ett stort antal högutbildade – tekniker, ekonomer, sjuksköterskor, förskollärare, adb-utbildade etc – och efterfrågan på högre utbildning från de studerandes sida har varit hög.

Vi går nu in i en mera komplicerad planeringssituation. Tillgängliga bedömningar visar betydande rekryteringsbehov i en rad yrken medan antalet ungdomar i "högskoleålder" minskar förhållandevis kraftigt. Jag drar av detta slutsatsen att några mera betydande förändringar av högskolans dimensionering på allmänna linjer inte bör göras nu. Det är emellertid viktigt att under nästa års budgetarbete kunna bygga på en analys av arbetsmarknadens utveckling för sådana yrken som är av stor betydelse för samhällsutvecklingen och vilka konsekvenser minskningen av antalet ungdomar har för såväl högskolans rekryteringsmöjligheter som för utvecklingen på arbetsmarknaden. Regeringen har därför undet det gångna året givit Universitets- och högskolecämbetet (UHÄ) i uppdrag att göra en samlad bedömning av samhällets framtida behov av yrkesutbildad arbetskraft och av rekryteringen till högskolan i första hand fram till år 2000.

En viktig bakgrund till detta arbete bör utgöras av internationella jämfö-

relser. Andelen av befolkningen som deltar i högre utbildning är högre i Sverige än i flertalet länder i Europa. När det gäller övergångsfrekvens i de yngre åldersgrupperna ligger Sverige jämförelsevis lågt. I åldersintervallet 19–20 år har vi en av de lägsta övergångsfrekvenserna i Europa.

Detta innebär att den svenska högskolan har en hög volym av vad som brukar kallas återkommande utbildning. Detta kan visa sig vara en fördel gentemot andra länder under 1990-talet. Samtidigt har vi halkat efter när det gäller direktövergång från gymnasieskolan till högskolan. Detta innebär att det blir en viktig uppgift att undersöka vilka möjligheter som finns till att öka direktövergången till högskolan.

Från många håll – framför allt från studenternas organisationer men också från t ex Ingenjörsvetenskapsakademien – har framförts kritik mot utbildningens *kvalitet*. UHÄ har i sin anslagsframställning understrukit behovet av kvalitativa förbättringar inom högskolan. UHÄ pekar framför allt på att det finns vissa utbildningar inom framför allt de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena som enligt ämbetets mening har tillgång till allför små resurser.

Jag kommer nu att ta upp frågan om kvalitetsfrågorna i allmänhet inom högskolan. Jag vill först slå fast att det enligt min mening framför allt måste handla om åtgärder i den egna verksamheten, så att man genom effektivitetsförbättringar skapar de resurser som behövs för att höja kvaliteten. Det torde endast i undantagsfall kunna bli fråga om resursförstärkningar över statsbudgeten för kvalitetsåtgärder.

Jag instämmer med UHÄ och med en del andra deltagare i högskoledebatten att vissa av våra utbildningar har alltför små resurser. Detta torde framför allt gälla utbildningar inom det samhällsvetenskapliga och humanistiska området. Min utgångspunkt är som nyss framhållits att några generella tillskott inte är att räkna med. Jag menar att det i en sådan situation är befogat att ställa frågan om de resurser som idag anvisas till högskolans grundläggande utbildning används optimalt. Min bedömning är att det bör vara möjligt att effektivisera utbildningen inom sektorerna för utbildning för tekniska yrken, vårdyrken och undervisningsyrken så att ett utrymme skapas för en förbättring av resurserna per studerande inom framför allt humanistisk och samhällsvetenskaplig utbildning. Jag återkommer till dessa frågor under anslagen för grundläggande högskoleutbildning.

Jag är inte övertygad om att eventuella kvalitetsproblem går att lösa enbart genom att omfördela ekonomiska resurser. Det allmänna budgetläget medför naturligtvis att regering och riksdag inte utan en ordentlig genomlysning av effekterna kan ta ställning i en sådan fråga. Budgetläget medför också att huvuddelen av förslag som kräver ökade ekonomiska resurser måste finansieras genom omprioriteringar inom verksamheten.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) förordar utöver utökade resurser också *pedagogisk utbildning för högskolelärare.*

Enligt min mening är det inte alls säkert att resurser automatiskt har någon kvalitetshöjande eller pedagogisk effekt. Man kan mycket väl tänka sig att undervisningen fortgår enligt ett invant mönster med något större lärartäthet.

Det finns olika föreställningar om vad som utmärker en god högskolelärare. Det är givetvis så att det finns ett ganska stort utrymme för utbildning i de mer elementära färdigheterna i undervisningssituationer. Detta torde dock inte ge något svar på huvudfrågan: *Vad är och hur uppnår man en god högskolepedagogik som medverkar till en hög kvalitet i högskolans grundutbildning?*

För drygt tjugo år sedan verkade den universitetspedagogiska utredningen (UPU). Den arbetade under undervisningsteknologins glansperiod och bland de mera påtagliga resultaten märktes en kraftfull upprustning av de tekniska läromedlen i högskolan. Bland andra resultat finns de fortfarande existerande enheterna för pedagogiskt utvecklingsarbete vid universiteten och delar av UHÄ:s personalutbildnings- och forskningsprogram.

Jag anser att det nu kan vara aktuellt att åter genomlysa den pedagogiska situationen inom högskolan. Jag avser därför att återkomma till regeringen med förslag om att tillkalla *en högskolepedagogisk utredning*. En viktig utgångspunkt för en sådan utredning är den utvidgning av högskolebegreppet som skedde år 1977 genom att nya utbildningar med andra traditioner och annan pedagogisk historia förenats med de traditionella universitetsutbildningarna. Till dessa utbildningars tradition fogades såväl en fackhögskoletradition som det undervisningssätt som präglade arbetet i folkhögskoleseminarier och sjuksköterskeskolor.

5. Forskning på eget programansvar

När den svenska forskningspolitiken för ett par år sedan utvärderades i OECD:s regi, framhöll utvärderarna att "Sweden has more to teach than to learn". (Reviews of National Science and Technology Policy. Sweden, OECD Paris, 1987, sid. 69)

Sverige har sedan länge haft en hedrande position när det gäller insatser inom forskning. Den svenska satsningen på forskning och utvecklingsarbete hör till de – relativt sett – största i världen. Av bruttonationalprodukten går nu 3, 1 procent till dessa ändamål.

Statens kostnader för forskning och utvecklingsarbete uppgår innevarande budgetår till cirka 13 miljarder kr. Av detta belopp anvisas ungefär en tredjedel via utbildningsdepartementets huvudtitel direkt till universitet och högskolor eller till forskningsråd. Övriga statliga forskningsmedel anvisas via olika sektorsforskningsorgan.

Sverige skiljer sig från de flesta andra länder genom att huvuddelen av forskningen är knuten till högskolan. En grundtanke i den svenska forskningspolitiken är att fristående forskningsinstitut inte skall inrättas. All forskning skall bedrivas med de kvalitetskrav som ställs på verksamheten inom högskolan. Det gäller också att undvika de låsningar i resursanvändningen, som lätt blir följden av en organisation med mer eller mindre snävt avgränsade institut. Samtidigt kan också större och mer variationsrika arbetsmiljöer skapas inom högskolan. Den svenska högskolan svarar därför, till skillnad mot universiteten och högskolorna i många andra länder, i stor utsträckning också för forskning och utvecklingsarbete, som finansieras av statliga sektorsforskningsorgan och av det privata näringslivet.

Det finns för närvarande inget material, som medger jämförelser mellan olika länder med avseende på vilka ämnesområden som är tyngdpunkterna i forskningssatsningarna. Mycket tyder dock på att Sverige jämfört med många andra länder satsar relativt sett mer på t. ex. medicinsk forskning.

Genom de forskningspropositioner, som lagts fram under 1980-talet har vissa forskningsområden prioriterats och fått särskilt stöd. Det gäller områden som informationsteknologi, bioteknik, miljö i vid bemärkelse. Dessa områden har också uppmärksammats i flertalet andra länder.

De svenska forskningsprioriteringarna har dock inte bara, i likhet med andra länders, inneburit att kraftfullt stöd givits till utvecklingen inom högaktuella och för närvarande intellektuellt högproduktiva områden. De svenska prioriteringarna har i viss utsträckning också haft en egen profil. Så har t. ex. satsningarna inom informationsteknologi kombinerats med särskilda insatser för forskning om förutsättningarna för och konsekvenserna av informationsteknologins användning. En studie, som gjorts av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, visar att denna typ av insatser inte är vanlig i andra länder. Likaså har den svenska forskningspolitiken, inte minst genom 1987 års forskningsproposition, inneburit en internationellt sett ovanlig prioritering av de s. k. kulturvetenskaperna, dvs. forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap.

Hur står sig då resultaten av svenska forskares arbete vid en internationell jämförelse? Det ligger i sakens natur att mätning och värdering av forskningsresultat är svår att åstadkomma. De internationella experter, som svarade för den tidigare nämnda OECD-utvärderingen av den svenska forskningspolitiken, ansåg att kvalitén på den svenska forskningen var *mycket* hög. Man hävdade att Sverige är inne i en god cirkel, där just själva förhållandet att forskningen är på en så hög nivå kvalitativt sett innebär att den fortsätter att vara det – genom att man under dessa förutsättningar kan rekrytera också de allra bästa nya forskarna.

Vill man försöka mäta forskningsresultaten mer kvantitativt brukar man ibland använda metoden att studera hur mycket forskningsrapporter och avhandlingar citeras i internationella vetenskapliga tidskrifter. Analyser av detta slag visar att svenska forskares arbeten ofta blir mycket uppmärksammade. Sverige svarar för ungefär en procent av de samlade forskningsinsatserna i världen, men av citaten i de vetenskapliga tidskrifterna står svenska forskare inom en rad områden för betydligt större andelar.

Verksamheten har högst varierande omfattning och inriktning vid landets 33 högskoleenheter. Det gäller också med avseende på forskningen. Vid vissa högskoleenheter finns fasta forskningsresurser och fakultetsorganisation för ett eller flera fakultetsområden, vid andra omfattar forskningen endast de projekt, för vilka finansiering erhållits. Målet är dock alltid att verksamheten skall vara av samma höga kvalitet oavsett var den utförs.

För forskarutbildningen och forskningen inom högskolan finns fakultetsnämnder/sektionsnämnder. Det är dessa som har ansvaret för den vetenskapliga kvalitetsprövningen av de fasta forskningsresurser, som i form av fakultetsanslagen ställs till förfogande för forskning och forskarutbildning inom högskolan. Av flera skäl går det inte att bygga upp en fakultetsorganisation med mindre än att verksamheten har en viss omfatt-

ning. Fakultetsnämnders och sektionsnämnders verksamhet skall dock enligt högskolelagen och högskoleförordningen inte bara avse de universitet och högskolor, till vilka de är direkt knutna. Verksamheten skall också avse omgivande högskolor, som saknar fasta forskningsresurser. Vilka högskolor som på detta sätt hör ihop fakultetsvis anges i högskoleförordningen. Att fakultets- och sektionsnämnder verkligen tar ansvar för det vetenskapliga arbetet också vid de mindre och medelstora högskolorna och för lärarnas forskningsmöjligheter vid dessa högskolor är väsentligt för utvecklingen av hela högskolan.

Syftet med den svenska modellen är att skapa garantier för en kvalitetsprövning av alla de resurser, som staten ställer till förfogande för forskning. Att detta syfte också uppnås vittnar OECD-utvärderarnas höga betyg om.

Sedan början av 1980-talet förs en samlad forskningspolitik genom de forskningspropositioner, som läggs fram vart tredje år. Här behandlas framför allt frågor om forskningens omfattning och inriktning, men också andra principiella och övergripande forskningsfrågor.

Den senaste forskningspropositionen lades fram i februari 1987 och avsåg treårsperioden 1987/88–1989/90. Det budgetår, som behandlas i årets budgetproposition är således det tredje och sista i den pågående planeringsperioden. En ny forskningsproposition skall läggas fram våren 1990.

Förberedelserna för denna pågår redan. Inom utbildningsdepartementets område har utredningsuppdrag givits rörande bl. a. stiftelser för samverkan mellan högskola och näringsliv, proceduren vid tillsättande av professorstjänster, effektiviteten inom forskarutbildningen, vissa frågor rörande forskning vid mindre och medelstora högskolor.

Regeringen utfärdade sommaren 1988 budgetdirektiv inför myndigheternas arbete med anslagsframställningar för den kommande treårsperioden. I dessa budgetdirektiv läggs tyngdpunkten på åtgärder för att bibehålla och stärka den svenska forskningens kvalité internationellt sett. Vidare betonas behovet av åtgärder för att förbättra rekryteringen av nya generationer forskare.

Även andra förberedelser, inte minst det arbete som i enlighet med riksdagens uttalande nu bedrivs i syfte att föra över viss del av sektorsforskningsanslagen till högskolan, innebär att forskningen och forskarutbildningen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde kommer att vara i centrum för den kommande forskningspropositionen.

6. Svensk kultur- och mediepolitik i ett internationellt perspekiv

Den svenska kultur- och mediepolitiken utgår i många avseenden från det lilla landets och det lilla språkområdets speciella förutsättningar.

Många av de jämförande studier som görs när det gäller kunskaps- och bildningsnivå i olika länder – av vilka några redovisats i det tidigare avsnittet om den svenska skolan i ett internationellt perspektiv – visar att medborgarna i de små länderna i regel är bättre orienterade om sin omvärld än de som bor i stora länder. På samma sätt är kunskaperna i främmande språk i regel bättre i de små länderna än i de stora.

Dessa naturliga fördelar av att tillhöra ett litet språkområde kan lätt bytas till nackdelar om det internationella inflytandet tillåts hota eller utplåna den egna kulturen. I en allt mer internationaliserad och av massmedier dominerad värld upplever de små nationerna ofta den kulturella påverkan utifrån som ett hot. De behöver skapa ett skydd för den egna kulturen som garanterar fortbestånd och utveckling. Det är först när den egna kulturen är stark och vital som det finns förutsättningar för ett verkligt utbyte med andra länder.

Sverige är ett litet land med begränsade förutsättningar i förhållande till de stora och rika kulturnationerna. Därför blir ett internationellt kulturutbyte särskilt viktigt för oss. Öppenhet mot omvärlden är en livsnödvändighet för svenska konstnärer och kulturinstitutioner. Att främja utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränserna är ett mycket angeläget kulturpolitiskt mål.

Under de senaste åren har de internationella kontakterna vidgats och förstärkts. Det är glädjande att det gått att genomföra större enskilda manifestationer i samarbete med olika intressegrupper i samhället, som till exempel Nya Sverige-projektet i USA och den kultursatsning i Japan som genomfördes i samarbete med de övriga nordiska länderna. Kontakterna med Östeuropa har ökat och sker även direkt mellan kulturinstitutioner och organisationer. Det ökade svenska kulturbiståndet har inneburit nya kontaktytor med och impulser från tredje världen.

Det svenska engagemanget i internationella organisationer har av hävd varit starkt. Under den kommande perioden har vi särskild anledning att följa arbetet på kultur- och massmedieområdet inom Europarådet. Vidare kommer Sverige att engagera sig i det internationella kultursamarbetet inom ramen för UNESCO:s kulturårtionde, liksom i de projekt som planeras av det pågående uppföljningsmötet inom ESK-processen för ökad samverkan i Europa på kultur- och informationsområdena.

Trots att Sverige är ett litet land har vi haft många skapande konstnärer och artister som vunnit stora internationella framgångar. En av våra starka sidor, som kanske uppmärksammas mer utomlands än här hemma, är vår barn- och ungdomskultur. Vi har i Sverige en framstående barn- och ungdomslitteratur, med internationella mått mätt. Vi har en imponerande filmproduktion med hänsyn till landets storlek. Den kommunala musikskolan har betytt mycket för ungdomarnas musikaliska fostran och upp-

komsten av många musikgrupper. Vi anses vara en ledande nation inom barn- och ungdomsteater. Detta innebär att vi har konstnärliga och pedagogiska resurser på barn- och ungdomskulturens område som det gäller att utnyttja väl i det fortsatta kulturpolitiska arbetet.

Den svenska kultur- och massmediepolitiken syftar till att skapa möjligheter för alla till en fördjupning av erfarenheterna och en vidgning av perspektiven genom att ta del av och delta i olika former av kultur. För den som är van att reflektera över sitt och medmänniskornas liv med hjälp av litteraturen, teatern eller konsten är det lätt att ta till sig nya impulser, oavsett om de kommer från klassikerna eller avantgardisterna, från den egna kulturkretsen eller någon annan.

Ett av den svenska kulturpolitikens särdrag har varit att vi tidigt utformade en sammanhängande politik och praktiska handlingsplaner för de statliga insatserna, och en ansvarsfördelning mellan stat, kommun och landsting. Det har i stora drag rått enighet om kulturpolitiken och vi har idag en basstruktur för kulturverksamhetens yttringar i hela landet.

Årets budgetförslag innehåller en särskild satsning på en utveckling av kulturområdet. Insatser på drygt 100 miljoner kronor föreslås för att förstärka och förnya kulturlivet. Den centrala uppgiften för regeringens kulturpolitik är att vidga kretsen människor som deltar i kulturlivet.

En intressant fråga är hur den svenska kulturpolitiken lyckats i förhållande till andra länder när det gäller t. ex. geografisk spridning, konstnärsskapets villkor, kulturvaneförändringar, anslagsutveckling m. m. Sådana internationella jämförelser är betydligt svårare att göra på kulturområdet än t. ex. på utbildningsområdet. Statistik och annat underlagsmaterial hos flertalet av länderna i Europa är ännu alltför outvecklad för att möjliggöra sådana jämförelser. Detta har utgjort ett motiv bakom den försöksverksamhet med s. k. länderförhör inom Europarådet, som har kommit till stånd på svenskt initiativ. Ambitionen bakom detta projekt – som berördes redan i förra årets budgetproposition (s. 523) – är att utveckla instrument för utvärdering av kulturpolitik och samtidigt skapa bättre förutsättningar för erfarenhetsutbyte och internationella jämförelser. Den svenska kulturpolitiken kommer att granskas under våren 1989.

Liksom ett väl utvecklat nationellt kulturliv är en förutsättning för internationellt utbyte, är det också grunden för massmediernas utveckling. En framgångsrik kulturpolitik, som främjar kreativitet och mångfald, skapar förutsättningar för ett massmedieinnehåll av god kvalitet.

Massmedieområdet befinner sig i en snabb förändring som medför att beroendet mellan Sverige och utlandet ökar. Teknikens utveckling har medfört att helt nya distributionsformer för framför allt ljud- och bildupptagningar har introducerats. Genombrottet för hemvideogrammen i början av 1980-talet och introduktionen av satellitsänd TV i mitten av decenniet har i grunden ändrat förutsättningarna för filmen samt radion och televisionen.

I dag sänds ett 40-tal olika TV-kanaler ut från satellit över Europa. Några satellitsända programkanaler har ett allmänt inriktat programutbud medan andra är specialiserade på en viss typ av program. En del satellitka-

naler har ett innehåll som helt eller delvis överensstämmer med kanaler som sänds ut över marksändare.

De kommersiellt distribuerade satellitkanalerna finansieras med reklam, sponsring eller abonnemang. Området präglas av snabba förändringar där nya verksamhetsidéer lanseras och gamla förändras eller försvinner. Under den senaste tiden har det t. ex. märkts en tendens bland satellit-TV-företagen att gå i från de tidigare försöken att nå publik i stora delar av Europa med engelskspråkiga sändningar. I stället söker man inrikta sändningarna mot mindre geografiska och språkliga områden. De snabba förändringarna gör det emellertid svårt att förutse den framtida utvecklingen.

Satelliterna har hittills varit av lågeffekttyp, vilket har medfört att det främst har varit kabelanslutna hushåll som har kunnat ta emot programmen. Under år 1988 har emellertid några starkare satelliter sänts upp. Sändningarna från dessa satelliter kommer, i varje fall nära täckningsområdets mitt, att kunna tas emot med så små parabolantenner att det blir praktiskt möjligt för enstaka hushåll att ta emot sändningarna med egen utrustning.

Tillgången till nya distributionsvägar har lett till en ökad omsättning och ökade inkomster inom film- och TV-branschen. Enligt en uppgift har filmproducenternas inkomster trefaldigats i västvärlden under en tioårsperiod på grund av framväxten av video och betal-TV.

Satellittelevisionen är en av faktorerna bakom ett ökat intresse för reklamfinansierad TV. I många länder har man oroat sig för att de egna TV-systemen skall försvagas till följd av konkurrens från satellit-TV och TV-sändningar från mäktiga grannländer. En vanlig motåtgärd har varit att man har tillåtit mera reklam i de egna sändningarna. Detta kan ske genom att reklammängden i de nationella TV-sändningarna tillåts öka eller genom att nya marksända TV-kanaler startas.

Utvecklingen har lett till att en rad nya aktörer har kommit in på marknaden. Det rör sig ofta om företag med stora resurser och betydande inkomster från annan verksamhet. Några av dem har intressen inom olika delar av massmedieområdet och i olika länder.

Publikens behov av ett ökat TV-utbud verkar emellertid inte alltid ha hållit jämna steg med önskan att etablera nya TV- kanaler med reklamfinansiering. Därför har många nya TV-kanaler, både satellitsända och marksända, haft svårt att hålla sina utfästelser till annonsörerna. Förlusterna är i många fall stora.

En följd av att ett ökat antal TV-företag tävlar om inkomsterna från reklammarknaden är att programutbudet blir utslätat och likriktat. Det finns också en risk för att den nuvarande konkurrensen förbyts i en ägarkoncentration inom TV- området där ett litet antal storföretag kommer att behärska en stor del av TV-utbudet i Europa. Televisionens möjligheter att verka i allmänhetens tjänst skulle inte förstärkas genom en sådan utveckling.

Utvecklingen av satellitsändningar som riktar sig till flera länder i Europa har aktualiserat behovet av gemensamma regler. Av störst intresse för oss i Sverige är det arbete som bedrivs inom Europarådet med att få fram en europeisk konvention om gränsöverskridande TV-sändningar.

Vid en ministerkonferens i Stockholm i november 1988 togs viktiga steg mot fullbordandet av en sådan konvention. Konferensen uttalade som sitt önskemål att konventionen bör kunna öppnas för undertecknande tidigt under år 1989.

Enligt det förslag till text som nu diskuteras skall de sändande länderna åta sig att se till att de sändningar för vilka de har ansvar uppfyller de minimiregler som ställs upp i konventionen. De mottagande länderna åtar sig att inte hindra mottagning eller vidaresändning av TV-sändningar som uppfyller desssa regler. Reglerna behandlar bl. a. reklam och sponsring, genmälesrätt och skydd för barn och ungdom. Konventionstexten innehåller även regler för hur tvister mellan länderna om tillämpningen skall lösas.

En viktig utgångspunkt för diskussionerna om europeiskt samarbete på TV-området inom Europarådet såväl som EG har varit oron för den stora och ökande andelen program från USA, framför allt när det gäller underhållning. Utöver den starka ställning USA-producerad underhållning intar när det gäller TV-utbudet i Europa, kan man också iaktta en ökad andel filmer, videogram och översättningslitteratur av underhållningskaraktär av samma ursprung. Sammantaget innebär det en ensidighet i kulturinflödet som oroar många europeiska länder. Detta mönster är också tydligt i vårt eget land. De diskussioner om gemensamma regler för TV-sändningar över gränserna i Europa som förts i olika fora de senaste åren har betonat behovet av ett bättre samarbete inom Europa. Ett exempel på intressanta initiativ som tagits, där Sverige inbjudits delta från och med nästa år, är det europeiska samarbetet på filmområdet inom det så kallade Eurimageprojektet. Arbetet med gemensamma regler för satellitsändningar syftar också till att underlätta utbytet mellan europeiska stater och öka andelen europeiskt programmaterial.

Satellitsändningarna möjliggör ökad tillgång till vissa typer av TV-program och till förbättrad information om utländska förhållanden. De hushåll som kan ta emot de satellitsända TV- kanalerna kan använda satellitprogrammen för att komplettera den svenska televisionens utbud främst i fråga om underhållningsprogram som serier, filmer, musikprogram, sport och barnprogram. När det gäller t. ex. nyheter om Sverige, program om svensk kultur och svenska samhällsförhållanden, liksom även svenska gestaltande produktioner av olika slag, får emellertid även dessa hushåll, precis som tidigare, förlita sig på sändningarna från Sveriges Radio-koncernen. De hushåll som inte kan se satellitprogrammen (drygt 2,5 miljoner hushåll) är, som hittills, hänvisade till Sveriges Radios sändningar för program av alla slag.

Det är viktigt att vi i Sverige även i fortsättningen får tillgång till TV och film av god kvalitet och att så många människor som möjligt skall kunna ta del av filmer och TV-program av många olika slag. I det sammanhanget är det väsentligt att program som berör Sverige och svenska förhållanden och verk av svenska upphovsmän är väl företrädda.

Det är därför också nödvändigt att hålla fast vid att det skall finnas radio- och TV-företag som arbetar i allmänhetens tjänst. Detta kräver en solid ekonomisk grund och ett finansieringssätt som säkerställer program-

företagens oberoende ställning. Sveriges Radio-koncernen måste vara rustad för att kunna hävda sig vid sidan av kommersiella sändarföretag som inte har andra syften än att vara lönsamma för sina ägare.

Den bästa grunden för ett utbyte mellan länder på TV-området är välfungerande public service-företag. Detta är något som vi tagit fasta på i det utbyte som nu byggs ut mellan de nordiska länderna. Trots att ett utbyte via Tele-X visade sig ogenomförbart, bör utbytet mellan länderna främjas med de medel som går.

Ett viktigt steg i det avseendet är det samarbete som inletts mellan Sverige och Finland. Med distribution av svenska program i Finland och finska program i Sverige har ett viktigt och nära samarbete inletts mellan våra länder.

A. UTBILDNINGSDEPARTEMENTET M. M.

A 1. Utbildningsdepartementet

1987/88	Utgift	40 368 690
1988/89	Anslag	36 995 000
1989/90	Förslag	40 620 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 309 000 kr. inte ställts till utbildningsdepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**148**	**– 4**
Anslag		
Förvaltningskostnader	36 771 000[1]	+3 607 000
(därav lönekostnader)	(30 937 000)	(+2 168 000)
Besvärsnämnd	224 000	+ 18 000
Summa	**36 995 000**	**+3 625 000**

[1] Av angivet belopp har inte 309 000 kr. ställts till utbildningsdepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

För utbildningsdepartementets del beräknar jag medel med utgångspunkt i ett huvudförslag, som fördelas med 5 % över en treårsperiod. Detta innebär för budgetåret 1989/90 en besparing med 625 000 kr. Jag har vid min anslagsberäkning vidare tagit hänsyn till – genom omprioriteringar inom departementets verksamhetsområde – behovet av ökade resurser för reseverksamheten i departementet m. m. Dessutom har jag i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för Besvärsnämnden för högskoleutbildning fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utbildningsdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 40 620 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	21 943 056	Reservation	88 954
1988/89	Anslag	16 613 000		
1989/90	Förslag	17 493 000		

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 17 493 000 kr.

B. SKOLVÄSENDET

Vissa gemensamma frågor

Statsrådet Göransson anför

Min anmälan av avsnittet sker efter samråd med utbildningsministern i de delar förslagen berör hans ansvarsområde.

1. Lärarfrågor

1.1 Fortbildning av grundskolans lärare

Genom den nya lärarutbildning som riksdagen fattade beslut om våren 1985 (prop. 1984/85:122, UbU 31, rskr. 366) och som inletts detta läsår har grunden lagts för en långsiktig förnyelse och utveckling av det inre arbetet i grundskolan.

De nya lärarna börjar komma ut på arbetsmarknaden först under år 1992. Det betyder att det kommer att gå flera år in på 1990-talet innan effekterna av lärarnas nya grundutbildning får något märkbart genomslag i den praktiska skolvardagen. Detta betyder i sin tur – för att en behövlig utveckling av arbetssätt och innehåll i skolan skall kunna åstadkommas dessförinnan – att förändringen av lärarutbildningen måste förenas med utbildningsinsatser som riktar sig också till de nu verksamma lärarna.

I syfte att åstadkomma en breddad och fördjupad kompetens hos lärarna och för att få ett snabbare genomslag av de kvalitetshöjande effekter i olika avseenden som ligger i den nya lärarutbildningen, drog jag i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 50–56) upp riktlinjer för ett tioårigt fortbildningsprogram för lärarna i grundskolan. Riksdagen anslöt sig till min bedömning av behovet av ett sådant program liksom till dess principiella uppläggning, innehåll och finansiering (UbU 12, rskr. 203).

I samma proposition betonade jag, liksom sedermera riksdagen i sitt beslut om fortbildning, vikten av att fortbildningsprogrammet förbereds på ett noggrant sätt. Jag vill nu för riksdagen redovisa det aktuella planeringsläget. Jag vill samtidigt göra några klarläggande om programmets innehåll och omfattning. I anslutning därtill kommer jag också att redovisa mina ställningstaganden till vissa i sammanhanget aktuella förslag i skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning.

Fortbildningsprogrammet för grundskolan skall starta nästkommande höst och pågå under minst en tioårsperiod. Inför igångsättningen pågår nu ett intensivt planerings- och förberedelsearbete på lokal, regional och central nivå. Den valda strategin för denna omfattande fortbildningssatsning – en skolbaserad fortbildning som är förankrad i faktiska behov, lokala initiativ och lokala beslut – har skapat ett intresse och ett engagemang till förnyelse och utveckling bland lärarna som jag finner mycket glädjande.

I enlighet med vad som aviserades i förra årets budgetproposition har regeringen gett SÖ i uppdrag att utarbeta ett servicematerial till stöd för

kommunerna i planeringen av fortbildningen. Enligt vad jag erfarit kommer materialet att vara klart under våren 1989. Det är min förhoppning att detta servicematerial skall ge ett bra underlag som vägledning åt kommunerna i planeringsarbetet. Det är viktigt att materialet inte ses som något som skall gälla för hela tioårsperioden utan att det kontinuerligt kan revideras. Jag utgår därför från att SÖ även fortsättningsvis kommer att följa och med olika insatser stödja och stimulera detta viktiga utvecklingsarbete i grundskolan genom att inhämta och sprida de erfarenheter som görs.

Den inriktning av lärarfortbildningen i grundskolan som riksdag och regering har lagt fast innebär att följande områden skall prioriteras:

- Fortbildning för att utveckla den allmänna och specialpedagogiska kompetensen hos alla lärare.
- Fortbildning av klasslärare på låg- och mellanstadierna i antingen matematik och naturorienterande ämnen eller svenska.
- Fortbildning av ämneslärare på högstadiet i ytterligare ämnen, framför allt i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen samt i matematik.

Många kommuner har redan nu kommit långt i planeringen av fortbildningen. Från många håll har man påtalat att de mycket bestämda prioriteringar som riksdag och regering i det här fallet har gjort leder till att andra fortbildningsbehov inte kan tillgodoses så snabbt som man anser önskvärt. Till dem hör bl. a. fortbildning för att vidga lågstadielärarnas tjänstgöring till att omfatta även årskurserna 4–7, fortbildning för att vidga mellanstadielärarnas tjänstgöring till att omfatta även årskurserna 1–3 och 7, alternativt 7–9, fortbildning för att vidga högstadielärarnas tjänstgöring till att omfatta även årskurserna 4–6 samt fortbildning för att bredda ämneskompetensen hos lärarna i s. k. praktiskt-estetiska ämnen och hemspråk.

Dessa och andra behov av fortbildning som framhållits från olika håll har ofta sin utgångspunkt i uppfattningen att alla befintliga lärare fullt ut skall bli utbildningsmässigt jämställda med sina nyutbildade kolleger. Sådana önskemål är dock enligt min mening inte möjliga att tillmötesgå. Den nya lärarutbildningen skiljer sig allt för mycket från den hittillsvarande för att detta skall vara ett realistiskt mål. Att fullt ut fortbilda alla befintliga lärare så att de till alla delar får en utbildning som motsvarar den som de nya lärarna kommer att ha, skulle vara ett så stort åtagande att det inte ens med betydligt utökade ekonomiska resurser skulle vara möjligt att tillgodose det. Det är heller inte i praktiken möjligt för högskoleväsendet att vid sidan av den nya grundutbildningen ta på sig en så omfattande uppgift. Redan den fortbildning som prioriterats kommer att ställa mycket stora krav på högskolan. Det finns heller inte som jag påpekade i förra årets budgetproposition praktiska förutsättningar för lärare att mera allmänt undervisa på nya stadier.

Den prioritering av fortbildningsbehov som riksdag och regering har gjort har skett med utgångspunkt i behov som enligt min mening är särskilt viktiga när det gäller att få till stånd en förändring och en utveckling av grundskolan. Prioriteringarna är också verklighetsanknutna eftersom de

lärare som genomgår fortbildningen i allmänhet också kan förväntas undervisa inom de områden de fortbildas i. Därutöver har självfallet också de ekonomiska resurser som står till förfogande varit en given utgångspunkt.

Med dessa utgångspunkter finns det enligt min mening inga förutsättningar att mera allmänt tillgodose de ytterligare önskemål om fortbildning som nu anmäls från olika håll. Under vissa bestämda förutsättningar finns ändock möjlighet att i viss utsträckning beakta också sådana behov. En självklar förutsättning för detta är då naturligtvis att tillgängliga resurser medger det. En annan förutsättning är att kommunen i sin lokala fortbildningsplan har garanterat att de tre prioriterade fortbildningsområdena kommer att kunna tillgodoses planenligt, dvs. under den kommande tioårsperioden. Ytterligare en förutsättning är att fortbildningen riktas till de lärare som själva önskar sådan fortbildning och som i praktiken också kommer att tjänstgöra i ämnen och årskurser som de i dag inte har utbildning för.

Den prioriterade fortbildningen av klasslärare i antingen matematik och naturorienterande ämnen eller svenska syftar till att öka deras förutsättningar att träna elevernas kunskaper och färdigheter i dessa basämnen. Att fortbildningen gäller antingen matematik och naturorienterande ämnen eller svenska beror dels på att motsvarande fördjupningsalternativ finns på grundskollärarlinjen med inriktning mot årskurserna 1–7, dels på det samband som finns mellan fortbildningen och de nya lärartjänster som enligt riksdagens beslut skall införas i grundskolan i början på 1990-talet. Detta får till följd att den enskilde klassläraren redan i fortbildningen måste inriktas mot en av de nya lärartjänsterna. Utgångspunkten bör därvid vara att läraren skall övergå till den tjänst i det nya tjänstesystemet som närmast svarar mot den som han/hon innehar. För klasslärare i allmänhet innebär det, enligt min mening, antingen tjänst för undervisning i årskurserna 1–7 med inriktning mot svenska och samhällsorienterande ämnen eller tjänst för undervisning i samma årskurser men med inriktning mot matematik och naturorienterande ämnen.

För vissa klasslärare bör det dock kunna bli aktuellt med överföring till någon annan tjänst. Jag tänker t.ex. på sådana klasslärare som redan tidigare har genomgått fortbildning och vidareutbildning i ett eller flera ämnen eller som redan nu tjänstgör på andra stadier. Sådana lärare bör efter prövning av skolstyrelsen kunna komma i fråga till tjänst för undervisning i årskurserna 4–9. För att klarlägga förutsättningarna för överföringen av de befintliga lärarna till de nya lärartjänsterna avser jag att inom kort återkomma till regeringen med förslag till riktlinjer.

De nyutbildade lärarna med inriktning mot årskurserna 1–7 kommer att ha en fördjupad utbildning i antingen svenska och samhällsorienterande ämnen eller matematik och naturorienterande ämnen. De som valt fördjupning i matematik och naturorienterande ämnen kommer att ha läst 15 poäng i matematik och 35 poäng i naturorienterande ämnen. Detta innebär en markant kvalitetshöjning jämfört med tidigare utbildningar för lärare på dessa stadier. Kvalitetshöjningen är motiverad av de allvarliga brister som under senare år har kunnat konstateras beträffande klasslärar-

nas ämnesteoretiska och ämnesmetodiska kunskaper inom dessa områden. Även med beaktande av att många lärare genom redan vidtagna fortbildningsinsatser väsentligt förbättrat sin kompetens i matematik och naturorienterande ämnen måste det konstateras att fortbildningsbehovet alltjämt är stort i dessa ämnen och betydligt större än vad jag bedömde i förra årets budgetproposition. SÖ:s analys av fortbildningsbehoven har visat detta. Grundat på denna analys menar jag att klasslärarnas fortbildning i matematik och naturorienterande ämnen bör få en omfattning av vardera fem veckor.

För att denna utökade fortbildningsinsats skall rymmas inom den resursram som beräknats för klasslärarnas ämnesfortbildning måste fortbildningens omfattning i svenska minskas. Jag ser inte detta som något större problem, eftersom klasslärarna ändå har förhållandevis goda kunskaper i detta ämne.

För att skolan skall klara av en så omfattande fortbildningssatsning som det här är fråga om är det uppenbart att nya och otraditionella former för fortbildningen behöver prövas. Detta är viktigt inte enbart av ekonomiska skäl utan framför allt för att skolans huvuduppgift att meddela undervisning skall störas så lite som möjligt under den tid då lärarna fortbildar sig. Detta har riksdagen också understrukit i sitt beslut om fortbildning (UbU 1987/88:12 s. 12).

Riksdagen har genom beslut om tilläggsbudget II (prop. 1987/88:125 bil. 5, KrU 23, rskr. 287) bemyndigat regeringen att ställa särskilda medel till Sveriges Radio AB:s förfogande för Utbildningsradions programverksamhet i samband med särskilt angelägen fortbildning av skolans personal. Den nu aktuella fortbildningssatsningen i grundskolan ser jag som exempel på sådan angelägen fortbildning där särskilda bidrag bör ges. Regeringen har därför genom beslut den 15 december 1988 anslagit 1,5 milj. kr. till Sveriges Radio AB för Utbildningsradions medverkan i grundskollärarfortbildningen. Enligt vad Utbildningsradion har upplyst skall insatserna i första hand omfatta etersända program inom det allmänt kompetenshöjande fortbildningsområdet samt den del av fortbildningsprogrammet som avser ämnesfördjupning för låg- och mellanstadiernas lärare. Jag räknar med att kommunerna vid genomförandet av sina lokala fortbildningsprogram skall utnyttja sig av det stora programutbud som Utbildningsradion sålunda planerar inom dessa båda områden i samarbete med SÖ och fortbildningsnämnderna.

SÖ har i årets anslagsframställning föreslagit att de prioriterade fortbildningsområden som riksdag och regering har fastställt för grundskollärarfortbildningen skall kompletteras med en fortbildning i engelska för klasslärare.

Som jag tidigare har nämnt anser jag att de prioriterade fortbildningsområdena är de mest nödvändiga att satsa på för att förbättra undervisningen i grundskolan. Därför är det angeläget att garantera att de också tillgodoses före de andra behov som föreligger, exempelvis engelska för klasslärare. Jag är således inte beredd att följa SÖ:s förslag på denna punkt.

SÖ har också föreslagit att även andra lärarkategorier med samma grundutbildning som klasslärarna i grundskolan skall ges möjlighet att

tillsammans med dem komplettera sin grundläggande ämnesmässiga utbildning i naturorienterande ämnen, matematik och svenska. SÖ:s förslag avser tvåspråkiga klasslärare och speciallärare i grundskolan, vissa lärare i sameskolan, särskolan och specialskolan samt lärare inom grundvux.

SÖ har vidare föreslagit att ämneslärare i samhällsorienterande ämnen, naturorienterande ämnen och matematik i sameskolan, särskolan, specialskolan samt inom försöksverksamheten med tvåspråkig undervisning på finska och svenska på grundskolans högstadium skall få genomgå samma prioriterade ämnesfortbildning som lärarna på grundskolans högstadium.

Jag vill med anledning av vad SÖ här har tagit upp endast klargöra att klasslärarna och ämneslärarna i grundskolan och grundvux redan omfattas av de prioriteringar som riksdagen och regeringen i det här sammanhanget har gjort. Övriga här nämnda lärarkategorier omfattas däremot inte. De tjänstgör vid skolformer där skolornas styrelser själva måste få ta ställning till om och i så fall i vilken form de önskar delta med sina lärare i grundskolans och grundvux nya fortbildningsprogram. Däri ingår också att besluta om medel för ändamålet ur resp. skolforms statsbidrag för lokal skolutveckling.

Vad gäller sameskolans lärare ser jag det dock för egen del som naturligt att de ges möjlighet att genomgå samma fortbildning som grundskolans lärare på den ort sameskolan är belägen.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag här har anfört om fortbildning av lärare i anslutning till den nya lärarutbildningen för grundskolan.

1.2 Äldre lärare

De senaste åren har det förts en debatt om vissa äldre lärares arbetssituation i skolan. Debatten har tagit sin utgångspunkt i statistik från bl.a. arbetarskyddsstyrelsen som visar att en del äldre lärare har svårigheter att upprätthålla hel tjänst. De har också en relativt sett högre sjukfrånvaro än andra lärare. De förhandlande parterna har i det senaste avtalet (RALS 1988) kommit överens om att var för sig verka för att underlätta för äldre lärare att upprätthålla hel tjänst.

Även om antalet äldre lärare med svårigheter av nämnda slag totalt sett är litet och trots att det redan i dag finns vissa instrument för att komma till rätta med svårigheterna, menar jag att problemet som sådant måste tas på allvar. Jag har därför sett det som viktigt att tillmötesgå parternas önskemål och försöka hitta bättre och mer effektiva instrument för att lösa de äldre lärarnas problem i skolarbetet. Sådana lösningar måste dock för statens del sökas inom ramen för de resurser som i dag står till skolans förfogande.

Den närmast till hands liggande lösningen på de äldre lärarnas problem är naturligtvis att de bereds annan och mer varierad undervisning i sin tjänst. En annan lösning kan vara att de får ett mindre koncentrerat schema. Sådana lösningar är emellertid inte alltid tillräckliga. Ett alternativ är därför att möjliggöra för dem att i någon utsträckning, för kortare eller längre tid, utföra andra arbetsuppgifter än undervisning inom ramen

för sin tjänst. Vissa bestämmelser i avtal liksom bestämmelser i skolförfattningarna om vad som kan ingå i en statligt reglerad lärartjänst lägger emellertid, helt eller delvis, hinder i vägen för sådana lösningar. De bör därför, enligt min mening, ändras och göras mer flexibla.

När det gäller skolförfattningarna avser jag att senare återkomma till regeringen med förslag till ändrade bestämmelser av den innebörd som jag här har redovisat.

Jag vill dock understryka att man inte löser de äldre lärarnas problem enbart genom ändringar i skolförfattningarna. Även andra åtgärder behövs. Jag tänker då bl. a. på åtgärder inom lärarnas grundutbildning samt på avtalslösningar av olika slag, som t. ex. en flexiblare arbetstidsreglering för alla lärare. En sådan åtgärd skulle väsentligt kunna förbättra de äldre lärarnas situation samtidigt som den verksamt skulle kunna bidra till att inför framtiden förebygga liknande problem bland de yngre lärarna.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag här har anfört om att även verksamhet som inte är statsbidragsberättigad skall få inräknas i en statligt reglerad tjänst som lärare.

1.3 Tillgången på lärare

En god tillgång på väl utbildade lärare är den viktigaste förutsättningen för att skolan skall lyckas med sin huvuduppgift att ge alla elever goda kunskaper och färdigheter. Det är därför med oro som jag har noterat rapporterna under senare tid om lärarsituationen i grundskolan.

Rapporterna visar att antalet obehöriga lärare i grundskolan ökar samtidigt som ca 30 % av utbildningsplatserna på den nya grundskollärarlinjen är obesatta. Om dessa problem enbart är tillfälliga eller om de är av mera bestående slag går inte att säga definitivt i dag. Under alla förhållanden ser jag tendensen som sådan så pass oroande att de bakomliggande orsakerna måste analyseras närmare. Ett annat skäl för detta är att elevantalet i grundskolan kommer att öka markant en bit in på 1990-talet samtidigt som då också pensionsavgångarna bland lärarna ökar. Jag avser därför att inom utbildningsdepartementet inrätta en särskild arbetsgrupp för att analysera dessa frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att godkänna vad jag har förordat om att även verksamhet som inte är statsbidragsberättigad skall få inräknas i en statligt reglerad tjänst som lärare,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om fortbildning av lärare.

SÖ har i sin anslagsframställning lagt fram ett handlingsprogram för skolans internationalisering. Programmet utgör en redovisning av ett regeringsuppdrag från våren 1987. Med "skolans internationalisering" vill SÖ "öka skolans förutsättningar att bidra till att vårt lands förbindelser på olika områden med andra länder utvecklas och stärks, kort sagt öppna Sverige mot världen".

Som SÖ konstaterar har begreppet internationalisering stor spännvidd. Med den risk som alltid finns med en förenkling kan man enligt SÖ tala om två huvudlinjer – solidaritetsaspekten och näringslivsaspekten eller svenska insatser för en global välfärd och svenska företags möjligheter att hävda sig i internationell konkurrens.

SÖ har i sin behandling gett en viss dominans åt solidaritetsaspekten. Denna prioritering är, som jag ser det, naturlig utifrån läroplanernas mål och riktlinjer. Överlevnads- och solidaritetsfrågor, frågor som rör grundläggande mänskliga rättigheter och fred *skall* behandlas i undervisningen, och mitt intryck är också att så görs i ökande grad. Riktlinjer finns, material finns och – det viktigaste – lärare och elevers engagemang finns. Detta manifesterades tydligt i höstas på SÖ:s konferens "Skolan och världen".

Jag vill också nämna att ett stort antal olika myndigheter och organisationer var för sig eller i samverkan har sammanställt material för skolbruk om de stora överlevnadsfrågorna. De fördelar också icke obetydliga belopp till skolans internationaliseringsarbete. Så fick t. ex. förra året Myrdalsstiftelsen, Röda Korset, Rädda Barnen och Svenska FN-förbundet 3,6 milj. kr. av regeringen för sitt stora skolprojekt som omfattar alla stadier i skolan. Medlen används till material, fortbildning och andra aktiviteter för att öka kunskapen och förståelsen hos barn och ungdomar för fredsfrågor och internationella frågor.

Inom ramen för UNESCO:s verksamhet pågår sedan länge ett skolprojekt kallat ASPRO (Associated Schools Project). Dess syfte är att främja internationell förståelse och fredligt samarbete. I Sverige deltar ett tiotal skolor med kontaktskolor i andra länder. Jag har erfarit att de svenska skolorna har prioriterat samarbete kring frågor om mänskliga rättigheter och andra länders kulturer. Jag ser detta som ännu ett exempel på det intresse och engagemang som finns för de stora internationella frågorna bland elever och lärare i svenska skolor.

Lärarnas intresse för internationella frågor kan också utläsas av att sådana rangordnades som nummer sju av 29 i en SIFO-undersökning om vad som är viktigt i grundskolans undervisning. Elever får också genom ett förtjänstfullt arbete av Elevorganisationen tillfälle att göra egna insatser för internationell solidaritet genom Operation Dagsverke, något som jag finner väl värt att stödjas inom ramen för skolarbetet.

Det bör således enligt min mening stå helt klart för skolstyrelser och skolledare hur viktiga dessa prioriteringar är. Det är först genom dessas stöd som lärares och elevers engagemang på allvar leder till att skolverksamheten genomsyras av läroplanens anda i dessa frågor.

När det gäller SÖ:s förslag om resurser för regional samordning av åtgärder för skolans internationalisering är jag inte beredd att föreslå särskilda medel. Den del av internationaliseringen som med sin grund i läroplanen berör skolans inre arbete utgör en naturlig del av länsskolnämndernas ordinarie arbete. Länsskolnämnderna bör här kunna använda sig av de lärare som genomgått utbildning av skilda slag med inriktning på internationella frågor, bl.a. genom SIDA:s försorg, i synnerhet som de, enligt SÖ, hittills varit en föga utnyttjad tillgång. Länsskolnämnderna bör således ta till vara och sprida den kunskap som finns hos bl.a. dessa lärare och stimulera andra lärare att skaffa sig sådana kunskaper att de kan bli lokala resurspersoner för skolans internationalisering och för att initiera pedagogiskt utvecklingsarbete och samla upp och föra vidare erfarenheter från detta.

Om härutöver särskilda insatser behövs av länsskolnämnderna, bör dessa kunna göras inom de ekonomiska ramar nämnderna redan disponerar. Ytterligare utrymme kan för övrigt skapas genom regeringens förslag i propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning om att länsskolnämnderna inte längre skall tillsätta rektors-, studierektors- och lektorstjänster. Här bör vissa resurser komma att frigöras. Som jag nyss redovisade görs också redan omfattande insatser till stöd för skolans undervisning om internationella frågor.

Av dessa skäl är jag inte heller beredd att föreslå extra medel för bearbetning och komplettering av material om de aktuella frågorna eller försöksverksamhet och utvecklingsarbete enligt SÖ:s förslag. Däremot inryms vad som i SÖ:s anslagsframställning sägs om lärarstipendier och lärarutbytesverksamhet i de förslag som jag senare kommer att lägga fram (anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet).

Som utbildningsministern redan framhållit i inledningen ökar högskolans insatser för internationalisering av utbildningen. Det är även av det skälet naturligt att intensifiera insatserna för att göra också ungdomsskolan mer medvetet internationell. Liksom för högskolan är det viktigt att detta kan ske genom direkta personliga kontakter. Det kan bl.a. gälla att ta vara på de många goda ansatser i form av t.ex. vänortsutbyte som redan finns. Jag har som ett bland många exempel fått ta del av hur ett intressant projekt håller på att växa fram mellan Sverige och Frankrike. Ett antal lärare vid franska skolor med svenska gästelever har erbjudits att besöka kolleger vid deras svenska elevers gymnasieskolor. Besöket kommer att genomföras under våren 1989, varefter svenska lärare kommer att erbjudas ett motsvarande besök vid de franska kollegernas skolor.

Jag kommer senare att föreslå att särskilda medel anslås till resestipendier för att lärare, med visst försteg för lärare i gymnasieskolan, skall få möjlighet att med kolleger i andra länder diskutera frågor som gäller den egna skolans verksamhet. Det är angeläget att reseverksamheten anknyts till skolornas lokala utvecklingsarbete. Genom att t.ex. studera innehåll, arbetssätt och läromedel i en utländsk skola bör lärare också kunna få värdefulla perspektiv på den svenska skolan och på den egna verksamheten. En internationell referensram är en god grund för att värdera den egna situationen. En sådan referensram har enligt min mening också ett egen-

värde för skolan och utgör i sig en viktig faktor i begreppet kvalitet. Exempel härpå finns att hämta från alla ämnesområden – t. ex. för yrkesutbildningens del från den nordiska konferens om yrkesutbildningens internationalisering som hölls i Norrköping hösten 1987.

Jag finner det naturligt att denna verksamhet i första hand inriktas mot de andra nordiska länderna och andra länder med ett i förhållande till Sverige någorlunda likartat utbildningssystem. Verksamheten kommer självklart också att ge en allmänt ökad insikt om internationella förhållanden, till gagn för hela undervisningen.

Jag vill också nämna ytterligare en aspekt som kan hjälpa oss fram till en internationaliserad skola. Sverige är i dag ett mångkulturellt samhälle, och praktiskt taget alla lärare kommer i kontakt med elever som är invandrare eller har invandrarbakgrund. Detta kräver insikt om och förståelse för invandrarnas ursprungsländer. För arbetet med internationalisering är det därför viktigt att se invandrareleverna som den tillgång de är.

Begreppet internationalisering innefattar ju även invandrar- och flyktingfrågor. Just genom att vårt land blivit ett mångkulturellt samhälle, upplever eleverna världen i dag som en naturlig del av skolans vardag. Genom de barn och ungdomar som kommit hit som invandrare och flyktingar finns goda möjligheter att tidigt i skolarbetet bygga upp ett internationellt perspektiv med ömsesidig respekt och förståelse i klassen, skolan och närsamhället. Därmed kan en process startas på väg mot samhörighet mellan olika grupper i det svenska samhället och mot internationell solidaritet.

Jag har därför med tillfredsställelse tagit del av de försök man bl. a. på invandrarverkets (SIV) initiativ gör för att pröva *hur* invandrarelever kan medverka i undervisningen med de erfarenheter de bär med sig. Man söker därvid pröva arbetssätt som betonar likheter mer än olikheter. Teman som är lika viktiga och intressanta för alla kan vara just framtids-, freds- och miljöfrågor. I det arbetet kan man naturligt bygga på alla elevers erfarenheter, där alla synpunkter och värderingar är lika giltiga, oavsett kulturell bakgrund.

Jag vill i sammanhanget också nämna att värdefulla initiativ har tagits av kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet. Bl. a. har denna i samarbete med SIV inbjudit företrädare för länsskolnämnder till konferenser rörande bl. a. etniska relationer. Jag har också av statsrådet G. Andersson fått veta att SIV:s medel för projektbidrag föreslås bli ökade. Eftersom syftet bl. a. är att föra vidare vissa av kommissionens initiativ, ser jag också här vissa möjligheter till stöd för värdefulla projekt i den alltmer mångkulturella skolan.

Det finns slutligen även andra aspekter på internationaliseringen som bör uppmärksammas. Jag har i det tidigare visat på hur mycket engagemang som redan finns i skolorna för att arbeta i läroplanernas anda när det gäller solidaritets- och överlevnadsfrågorna. En viktig förutsättning för internationellt engagemang är språkkunskaper. Även inom språkundervisningen har det på de senaste åren tagits glädjande lokala initiativ för att förbättra elevers möjligheter att studera språk. För grundskolans del tänker jag här på försöken med s. k. dubbelt tillval, som ger fler elever

möjlighet att läsa ett språk utan att avstå från ett annat tillvalsämne. För gymnasieskolans del har utbildningsministern med särskilt intresse uppmärksammat de försök som nu finns att bedriva undervisningen i ämnen och t. o. m. hela studiegångar på engelska, t. ex. samhällsvetenskaplig linje i Stockholm och olika byggtekniska utbildningar i Norrköping. De senare är särskilt intressanta genom att de kan ge en god grund för arbete utomlands, t. ex. för svensk industri i utvecklingsländer. Jag räknar med att en viss, mindre del av de medel som jag här talat om skall kunna användas för viss fortbildning av lärare inom dessa verksamheter.

3. Teckenspråksundervisning

Frågan om teckenspråkets användning vid undervisning av döva har varit föremål för debatt alltsedan döva barn började få undervisning.

Vid slutet av 1970-talet och början av 1980-talet fördes en debatt om vikten och betydelsen av en tvåspråkig undervisning i specialskolan för döva. Debatten och den forskning som bedrivits inom detta område har inneburit att vi i Sverige har blivit alltmer övertygade om teckenspråkets stora betydelse för döva och deras utveckling.

Teckenspråket är det naturliga umgängesspråket för döva och gravt hörselskadade och det är också det språk som döva lär sig spontant och betraktar som sitt första språk. Inte minst efter starka krav från de döva och deras intresseorganisationer har samhället accepterat detta förhållande.

Den förändrade attityden till teckenspråket gör att insatser behövs såväl inom grundskolan och gymnasieskolan som specialskolan för att ge teckenspråksundervisningen en stärkt ställning inom skolväsendet. Allra viktigast enligt min mening är åtgärder för att undervisningen i specialskolan för döva och gravt hörselskadade elever skall kunna bedrivas i en teckenspråkig miljö. För att så skall bli fallet fordras dels att det finns lärare med särskilda tjänster i teckenspråk, dels att lärarna som undervisar i specialskolan har goda kunskaper i teckenspråket.

Vad gäller behovet av teckenspråkskunniga lärare har regeringen i specialskolförordningen (1965:478) och i gymnasieförordningen (1987:743) föreskrivit att vid specialskolan resp. gymnasieutbildningen för döva och hörselskadade i Örebro fr. o. m. den 1 juli 1989 får finnas tjänster som lärare för undervisning i teckenspråk och svenska för döva elever.

När det gäller fortbildning i teckenspråk för specialskolans lärare vill jag anföra följande.

Som läroplan för specialskolan gäller 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) med de ändringar och tillägg som SÖ fastställer med hänsyn till elevernas handikapp. I de kompletterande föreskrifter som utfärdades år 1983 fastlades målet om tvåspråkighet (teckenspråk och svenska) för specialskolan. Teckenspråk infördes då som obligatoriskt ämne i specialskolan för döva.

Målet om tvåspråkighet fastställdes trots att det stod klart att förverkligandet av en tvåspråkig dövskola skulle komma att ta tid. Hindren har

bl.a. varit brist på praktisk erfarenhet av tvåspråkig undervisning, otillräcklig kunskap om svenska för döva, outvecklad metodik och inte minst bristen på teckenspråkskunniga lärarutbildare. På senare år har kritiken vuxit mot att förverkligandet av målet om tvåspråkighet tar så lång tid.

Sedan läroplanen infördes år 1983 har fortbildning i teckenspråk prioriterats högt av specialskolorna. De medel som varit avsatta för fortbildning har dock inte varit tillräckliga för att lärarna inom rimlig tid skall kunna tillägna sig tillräckliga kunskaper för att kunna undervisa på teckenspråk.

Enligt min mening är det angeläget med en intensifierad satsning på fortbildning för att lärarna skall få tillräckliga kunskaper i teckenspråk. Jag föreslår därför, i enlighet med SÖ:s förslag, att 3 milj. kr. årligen anvisas under en femårsperiod för att ca 30 lärare årligen skall få genomgå en kurs i teckenspråk omfattande ca 20 studieveckor. Jag återkommer i frågan under anslaget B 14. Specialskolan m. m.:Utbildningskostnader.

En ytterligare åtgärd som jag ser som viktig i detta sammanhang är att hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon får undervisning i teckenspråk. I detta syfte kommer jag under anslaget B 10. Särskilda insatser inom skolområdet att föreslå att planeringsberedningarna ges ett samordningsansvar för sådan undervisning.

Utbildningsministern kommer senare under anslaget C 6. Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. att föreslå ökade medel till utbildning för teckenspråkslärare samt för teckenspråkstolkar.

Under anslaget E 6. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar föreslås även att särskilda medel skall utgå för ett studiesocialt stöd till föräldrar till döva eller gravt hörselskadade barn som vill delta i kurser i teckenspråk.

4. Lokala skolplaner

I propositionen 1988/89:4 om skolans utveckling och styrning föreslog jag att varje kommun skall upprätta och anta en plan för sitt skolväsen (s. 18). Jag anmälde därvid att jag senare skulle återkomma med förslag till lag om ändring i skollagen vad gäller kommunfullmäktiges antagande av sådan plan.

Jag föreslår nu att bestämmelser om lokala skolplaner tas in i en ny paragraf, 2 kap. 11 §, i lagen. Skolplaner skall antas för grundskolan och gymnasieskolan. Den landstingskommunala gymnasieskolan berörs inte av förslaget. Om en kommun anordnar särskola i fall som avses i 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) skall skolplanen omfatta även särskolan. Utbildningsministern kommer senare under anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, att föreslå att en skolplan också skall omfatta sådan grundutbildning för vuxna (grundvux), kommunal vuxenutbildning (komvux) samt vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) som kommunen är huvudman för.

Skolplaner bör antas vart tredje år, lämpligen det år som följer närmast efter det när allmänna val till kommunfullmäktige har ägt rum. De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1989. Det är emellertid angeläget att kommunerna får ordentlig tid att förbereda sig innan en skolplan

beslutas första gången. Härigenom ökar förutsättningarna för att planen skall bli ett dokument av hög kvalitet. Det bör därför vara möjligt för kommunerna att anta en första skolplan under något av åren 1990–1992.

Som framgår av inledningen planeras flera avgörande beslut om gymnasieskolans struktur i början av 1990-talet. Kommunernas planeringsförutsättningar är därför de närmaste åren mer osäkra för gymnasieskolan än för grundskolan. Till en bit in på 1990-talet kan därför skolplanerna för gymnasieskolan behöva ha en lägre ambitionsnivå vad gäller konkretion och framförhållning.

En kommun bör ges möjlighet att anta sin skolplan för kortare tid än den treårsperiod som följer av lagförslaget. Även i sådana fall skall dock en skolplan alltid antas det år som föreslås i lagförslaget.

Skolplanen är i grunden ett dokument i vilket den lokalt politiskt ansvariga nivån skall ange de insatser som behövs för att de nationella målen för skolan skall uppnås. Detta bör anges i lagen. Kommunen bör även kunna ta upp andra frågor i skolplanen. Närmare föreskrifter om planerna bör kunna meddelas av regeringen. Sådana föreskrifter bör kunna ange även andra moment som skall tas upp i planerna. Jag kommer senare att föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att utarbeta allmänna råd till kommunerna rörande skolplanernas innehåll.

Förslag till ändring i lagen kommer jag att behandla under anslaget B 2. Länsskolnämnderna. Lagförslaget är av sådan beskaffenhet att det inte är erforderligt att höra lagrådet.

Centrala och regionala myndigheter m. m.

B 1. Skolöverstyrelsen

1987/88	Utgift	136 247 057
1988/89	Anslag	133 611 000[1]
1989/90	Förslag	141 180 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 779 000 kr. inte ställts till skolöverstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Skolöverstyrelsens (SÖ) arbetsuppgifter och organisation framgår i stort av förordningen (1988:815) med instruktion för den statliga skoladministrationen.

Skolöverstyrelsen

SÖ:s anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Huvudförslaget. SÖ fick den 1 juli 1982 en ny organisation, vilket förenades med en reduktion av personalstyrkan med ca en tredjedel fram till den 1 juli 1985. Ytterligare en omorganisation genomfördes och slutfördes till januari 1986 i och med överförandet av arbetsmarknadsutbildningen (AMU) från SÖ till annan myndighet.

Enligt styrningsberedningen (SOU 1988:20) bör en samlad bedömning göras av den statliga skoladministrationens kompetensbehov och av hur detta behov successivt kan tillgodoses vid personalavgångar, genom omprioriteringar av tilldelade resurser och genom personalutveckling.

Mot denna bakgrund borde SÖ undantas från en tillämpning av huvudförslaget. I vart fall borde ett reducerat huvudförslag få tillämpas. Ett huvudförslag om 5 % på tre år på anslagsposterna 1 och 2 skulle innebära en minskning med 20–25 tjänster. SÖ föreslår i stället en sammanlagd minskning av 3 % under tre år.

SÖ har vid sin medelsberäkning utgått från att huvudförslaget skall omfatta 1 % budgetåret 1989/90. Om regeringen inte accepterar förslaget om ett begränsat huvudförslag, innebär detta att resterande 4 % måste fördelas jämnt mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92.

2. SÖ anser sin roll som informationsspridare till olika målgrupper vara av största betydelse. Mot denna bakgrund och med hänvisning till vad som understrukits av styrningsberedningen om SÖ:s roll i detta avseende finner SÖ det nödvändigt att begära en utökning av informationsmedlen med 1 070 000 kr.

3. SÖ finner det angeläget att de olika elev- och föräldraorganisationerna får goda möjligheter att bedriva sin verksamhet, bl. a. genom att funktionärer utbildas, information sprids till studerande och föräldrar om resp. organisation samt om mål och riktlinjer i de olika skolformerna.

Det är viktigt att föräldrarnas intresse för skolfrågor tillvaratas. SÖ finner det därför synnerligen angeläget att Riksförbundet Hem och Skola (RHS) tillförs ökade resurser för att särskilt kunna aktivera föräldrarna i frågor om skolans arbetsmiljö, elevsociala frågor, samlevnads- och AIDS-frågor samt när det gäller information om alkohol, narkotika och

tobak. SÖ föreslår att bidraget till vissa organisationer ökas med 200 000 kr. utöver prisomräkning för att möjliggöra för SÖ att tilldela RHS ytterligare medel. För övriga organisationer måste SÖ med hänsyn till det statsfinansiella läget begränsa förslaget till reguljär prisomräkning av bidragen. Vidare föreslår SÖ att bidraget för den av Föreningen Mot Läs- och Skrivsvårigheter bedrivna verksamheten med Skrivknuten dels ökas till 800 000 kr., dels i fortsättningen beräknas under anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna. Nuvarande bidragsbelopp, 200 000 kr., bör överföras till det anslaget. SÖ föreslår således sammantaget att anslagsposten bidrag till vissa organisationer räknas upp med totalt 137 000 kr.

SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Skolöverstyrelsen till 135 938 000 kr. (exkl. pris- och löneomräkning som görs av regeringskansliet).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**349**	**–5**
Anslag		
Förvaltningskostnader	108 244 000[1]	+6 954 000
(därav lönekostnader)	(84 456 000[1])	(+3 843 000)
Lokalkostnader	16 706 000	+ 868 000
Kostnader för redovisningscentral	1 564 000	–1 564 000
Skolöverstyrelsens författningssamling	1 369 000	+ 82 000
Bidrag till vissa organisationer m. m.	2 284 000	+1 091 000
Bidrag till löntagarorganisationer	3 444 000	+ 138 000
	133 611 000	**+7 569 000**

[1] Av angivet belopp har inte 779 000 kr. ställts till SÖ:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

I propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning har principerna för en utveckling av skolöverstyrelsens (SÖ) och länsskolnämndernas nuvarande roller och uppgifter behandlats. Sedan riksdagen tagit ställning till förslagen i propositionen är min avsikt att en samlad bedömning skall göras av kompetensbehov och organisation vid en utveckling mot de nya rollerna. Jag anser dock att ett treårigt huvudförslag bör läggas fast. Jag förordar därvid en minskning om 1 % för budgetåret 1989/90 och 2 % för vartdera av budgetåren 1990/91 och 1991/92. Jag beräknar minskningen budgetåret 1989/90 till 1 308 000 kr.(1)

Jag har beräknat 7 353 000 kr. i pris- och löneomräkning, varvid hänsyn tagits till tillämpandet av en utgiftsram. Vissa förändringar i organisationen av de statliga redovisningscentralerna m. m. har tidigare redovisats i bilaga 2 i denna proposition. Detta inverkar bl. a. på den till SÖ knutna redovisningscentralen. Till följd av detta har jag vid mina medelsberäkningar minskat anslaget med 3 725 000 kr. Jag har vidare i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SÖ fr. o. m. den 1 juli 1989 och har för detta ändamål beräknat 4 249 000 kr.

Jag anser – i likhet med SÖ – att information i olika former är ett av de viktigaste styrinstrumenten i ett målstyrt skolsystem. Endast genom väl anpassad information kan de nationella målen för skolväsendet bli kända och därmed tjäna som riktlinjer för arbetet i skolor och kommuner. Jag har i den skolpolitiska propositionen 1988/89:4 också understrukit vikten av väl planerad information när den lokala friheten ökar. Jag har bl. a. pekat på betydelsen av att skolstyrelser, skolchefer och skolledare förses med information som hjälp och stöd för utvecklingen av skolväsendet. De måste kontinuerligt få besked om de för skolväsendet viktiga politiska besluten, om vilka utredningar som är tillsatta, vilka propositioner som kan väntas, vilket kursplanearbete som pågår m. m. SÖ har redovisat planer på att redan under nästa verksamhetsår utöka sin information till den aktuella målgruppen genom regelbunden utgivning av ett nyhetsbrev.

SÖ har en viktig roll som informationsspridare till olika målgrupper på skolväsendets område. Mot bakgrund av den samlade bedömning av SÖ:s kompetensbehov och organisation som jag nu redovisat är jag dock inte beredd att beräkna ytterligare medel för informationsinsatser. Inom den medelsram SÖ disponerar bör ändrade prioriteringar kunna övervägas så att utrymme skapas för de ökade insatser som SÖ anser angelägna på olika områden. Jag har erfarit att SÖ redan påbörjat en översyn av sin informations- och publikationsverksamhet.(2)

Jag finner det i likhet med SÖ viktigt att elev- och föräldraorganisationer får förbättrade möjligheter att bedriva sin verksamhet. Riksförbundet Hem och Skola (RHS) har i särskild skrivelse anhållit om 466 000 kr. som extra bidrag för studiearbete om grundskolans utveckling och utvärdering inkl. alternativa betygsmodeller. För de av SÖ framförda ändamålen och det ändamål som RHS nu redovisat beräknar jag därför 360 000 kr. under budgetåret 1989/90 för ökat bidrag till RHS. För Elevorganisationens del vill jag föreslå följande.

I 1988 års budgetproposition gav chefen för utbildningsdepartementet en översikt av det utvecklingsarbete som sedan år 1984 bedrivs i gymnasieskolan. Han konstaterade då att det var relativt få försök som till huvudsyfte hade att öka medansvaret och medinflytandet för eleverna. Sådana försök angav han sedan som ett av sju områden som skulle prioriteras för medelstilldelning under de år som återstår av försöksperioden. Jag finner med tillfredsställelse i en redovisning från SÖ att antalet försök med denna inriktning ökat från ca 25 till inemot 40 redan under det gångna läsåret.

Regeringen har senare i propositionen 1988/89:4 lagt flera förslag om ökat elevinflytande i hela ungdomsskolan. Bl. a. föreslås skolkonferensen i gymnasieskolan få beslutanderätt i frågor av stor betydelse för eleverna, vilkas företrädare också skall utgöra hälften av själva konferensen. Det föreslås vidare att företrädare för eleverna på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan skall utses för att medverka i skolans skyddsverksamhet.

Om riksdagen bifaller vad regeringen föreslagit i propositionen om skolans utveckling och styrning, kommer gymnasieskolans elever att i fastare former än hittills ges medinflytande och medbestämmande i skolans verksamhet.

Arbetsgruppen (A 1987:D), som inom arbetsmarknadsdepartementet ser över vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160), har till uppgift att bl.a. överväga om och hur en reglering av elevernas deltagande i arbetsmiljöarbetet bör föras in i arbetsmiljölagen.

För att reformerna skall få den avsedda effekten krävs att eleverna får utbildning på liknande sätt som lärare och övriga anställda. I utbildningen bör i första hand delta elevernas ledamöter och ersättare i skolkonferens samt elevernas företrädare i skyddskommitté. Även andra intresserade elever bör i den mån det praktiskt kan ordnas beredas möjlighet att delta i utbildningen.

Vad gäller utbildningens utformning kan den genomföras på olika sätt, t.ex. i studiecirklar på eftermiddagstid, under ett antal studiedagar eller genom en veckoslutskurs. Kostnaderna för deltagarna i utbildningen bör, som jag föreslog i den skolpolitiska propositionen bestridas genom utnyttjande av kommunernas resurser för lokal skolutveckling.

För innevarande läsår har drygt 220000 kr. tilldelats Elevorganisationen för utbildning av elevföreträdare i arbetsmiljöfrågor. När nu området för elevinflytande vidgas, bör anslaget till Elevorganisationen för olika insatser höjas med 280000 kr.

Jag anser slutligen att stödet till Föreningen Mot Läs- och Skrivsvårigheter även i fortsättningen bör beräknas under detta anslag. Jag har beräknat en ökning av bidraget till föreningen med 360000 kr.(3)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skolöverstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 141 180000 kr.

B 2. Länsskolnämnderna

1987/88	Utgift	164411055
1988/89	Anslag	147986000[1]
1989/90	Förslag	155891000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har inte 1048000 kr. ställts till länsskolnämndernas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Länsskolnämndernas arbetsuppgifter och organisation framgår i stort av förordningen (1988:815) med instruktion för den statliga skoladministrationen. Föreskrifter om vissa ledamöter och suppleanter i länsskolnämnderna finns i 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100).

Ur anslaget betalas kostnader för personal vid länsskolnämnderna samt vid utbildningsenheten vid länsstyrelsen i Norrbottens län.

Skolöverstyrelsen

1. Skolöverstyrelsen (SÖ) konstaterar att lönemedlen för budgetåret 1988/89 inte räcker till löner för ersättare vid tjänstledighet för havande-

skap eller sjukdom m. m. Detta gäller redan före den i regleringsbrevet för budgetåret 1988/89 gjorda 1-procentiga minskning som är en följd av att kostnaderna för 1988-års statliga avtal (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen. Sådana kostnader kan således bestridas endast genom att tjänster hålls helt eller delvis vakanta. SÖ vidhåller sin uppfattning från tidigare års anslagsframställningar att ett huvudförslag över huvud taget inte bör tillämpas på anslaget till länsskolnämnderna.

SÖ bedömer länsskolnämndernas verksamhet inom den pedagogiska stödorganisationen för handikappade vara av sådan betydelse för elever med handikapp att det snarare behövs förstärkningar än reduceringar av resurserna. Den regionala stödorganisationen omfattar numera en fjärdedel av länsskolnämndernas totala resurser. Under dessa förhållanden är det inte möjligt att beräkna huvudförslaget på hela anslaget och samtidigt låta effekterna drabba endast den övriga länsskolnämndsorganisationens resurser.

Av dessa skäl föreslår SÖ att medlen dels för stödorganisationens pedagogiska tjänster med tillhörande resurser i form av resemedel och medel till pedagogiska hjälpmedel samt litteratur, dels till planeringsberedningarna dels ock till köp av tjänster från landstingens hörselvård överförs till en särskild anslagspost och samtidigt undantas från huvudförslaget.

Som framgått finns det enligt SÖ:s mening starka skäl att inte tillämpa huvudförslaget alls för anslaget till länsskolnämnderna eller att åtminstone tillämpa ett reducerat huvudförslag om sammanlagt 3 % under en treårsperiod. Om regeringen, trots vad SÖ anfört, finner att huvudförslaget skall omfatta 5 % de närmaste tre budgetåren, bör de fördelas på följande sätt. I avvaktan på riksdagens beslut med anledning av den skolpolitiska propositionen och på resultatet av arbetet med en samordning av statliga myndigheters verksamhet i länen bör reduceringen bli 1 % budgetåret 1989/90 och 2 % vartdera av de följande två budgetåren.

2. Inom den regionala stödverksamheten för elever med handikapp finns det nu 20 tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever (RH-konsulent). Arbetsområdet omfattar för några konsulenter ca 200 elever. Vidare finns det 30 konsulenter för synskadade, 8 konsulenter för dövblinda vuxna (DB-konsulent), 5 för vardera döva utvecklingsstörda resp. blinda utvecklingsstörda elever samt 30 konsulenter för synskadade förskolebarn.

SÖ föreslår att ytterligare tre tjänster som RH-konsulent och en tjänst som konsulent för dövblinda vuxna inrättas för att avlasta de hårdast belastade konsulenterna.

SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Länsskolnämnderna till 147 546 800 kr. (exkl. pris- och löneomräkning som görs av regeringskansliet).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**454,5**	**–20**
Anslag		
Förvaltningskostnader	133 924 700[1,2]	–21 820 000[6]
(därav lönekostnader)	(104 786 000)[1,3]	(–19 482 000)[7]
Lokalkostnader	14 061 300[4]	+ 84 000[8]
Regional verksamhet för pedagogiskt stöd åt handikappade	–[5]	+29 641 000[9]
(därav lönekostnader)		(+25 146 000)[10]
	147 986 000	**+ 7 905 000**

[1] av angivet belopp har 1 048 000 kr. inte ställts till länsskolnämndernas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram
[2] varav för Norrbottens län 6 676 000 kr. Anges med anledning av försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning i Norrbottens län (SFS 1985:1073 och 1986:418).
[3] varav för Norrbottens län 5 132 600 kr.
[4] varav för Norrbottens län 577 000 kr.
[5] ingår i anslagsposten 1
[6] varav för Norrbottens län – 1 722 000 kr.
[7] varav för Norrbottens län – 1 436 600 kr.
[8] varav för Norrbottens län + 1 000 kr.
[9] varav för Norrbottens län + 1 901 000 kr.
[10] varav för Norrbottens län + 1 618 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har vid mina beräkningar utgått från ett treårigt huvudförslag med fördelningen 2 % för vartdera budgetåret 1989/90 och 1990/91 och 1 % för budgetåret 1991/92. Detta medför en minskning budgetåret 1989/90 av 2,576 milj. kr.

Länsskolnämndernas nuvarande sammansättning och därmed sammanhängande frågor regleras delvis i skollagen (1985:1100), delvis i den för SÖ och länsskolnämnderna gemensamma instruktionen för den statliga skoladministrationen (1988:815). Grunden för bestämmelserna utgörs av riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om ny skollag m. m. (prop. 1985/86:10, del A s. 5, 55–57, 69–70 och 166, UbU 6, rskr. 39). Enligt skollagen skall fem av länsskolnämndernas elva ledamöter väljas av landstinget (för Gotlands län av kommunfullmäktige och vad gäller Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län tre av landstinget och två av kommunfullmäktige i Göteborg resp. Malmö). Ledamöter och suppleanter som väljs på detta sätt utses för en treårsperiod räknat fr. o. m. den 1 januari året efter det att allmänna val till landsting och kommunfullmäktige ägt rum. Detsamma gäller de ledamöter och suppleanter som utses av regeringen respektive länsstyrelsen. I samband med förslag i prop. 1988/89:4 om skolans utveckling och styrning angavs att jag ämnade återkomma till frågan om nämndernas sammansättning.

Sammansättningen av ledamöter i statliga nämnder och styrelser har behandlats i propositionen om ledning av den statliga förvaltningen (verksledningspropositionen, prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226). Enligt denna skall nomineringsförfarandet inte regleras. Ledamöterna bör utses efter personliga förutsättningar att fylla uppgifterna. Det ligger inget all-

mänt intresse i att eftersträva representativitet för olika grupper i samhället. Det ligger däremot i sakens natur att regeringen många gånger har anledning att använda sig av t.ex. organisationers personkännedom och utnämna ledamöter på förslag av sådana.

Jag finner ingen anledning att frångå detta ställningstagande vad gäller länsskolnämnderna. Jag förordar därför att regeringen föreslår riksdagen att nuvarande reglering i 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100) om länsskolnämndernas sammansättning och därmed sammanhängande frågor tas bort. Likaså bör riksdagens beslut om länsskolnämndernas sammansättning i övrigt, dvs. beträffande sådana ledamöter och suppleanter som inte väljs av landsting eller kommunfullmäktige upphävas (jfr prop. 1985/86:10, UbU 6, rskr. 39). I fortsättningen bör sålunda regeringen utse samtliga ledamöter i länsskolnämnderna i likhet med vad som sker för flertalet andra centrala och regionala styrelser och nämnder. Även mandatperiodens längd bör avgöras av regeringen.

Jag förordar alltså att 2 kap. 3 § skollagen upphävs med utgången av december 1989 och att detsamma sker i fråga om riksdagens beslut om länsskolnämndernas sammansättning i övrigt. Vid denna ändring av skollagen bör till lagändringen fogas en övergångsbestämmelse av innebörd att de ledamöter och suppleanter i länsskolnämnderna som utsetts enligt de upphävda bestämmelserna i 2 kap. 3 § av landsting och vissa kommunfullmäktige skall behålla sina uppdrag till mandatperiodens slut, om inte regeringen bestämmer annat.

Ändringar i skollagen har även behandlats under avsnittet Vissa gemensamma frågor, avsnitt 4. Lagförslagen är av sådan beskaffenhet att det inte är behövligt att höra lagrådet. Det fullständiga förslaget till ändringar i skollagen bör fogas till detta protokoll som bilaga 10.1.

Som konsekvens av vad jag här förordat om ändring i skollagen m.m. avser jag att återkomma till regeringen med förslag till behövliga ändringar i instruktionen för den statliga skoladministrationen, avseende bl.a. fråga om antalet ledamöter i länsskolnämnderna. Detta har samband även med den i prop. 1988/89:4 nämnda översynen av SÖ och länsskolnämnderna liksom med övervägandena om den regionala statliga förvaltningens framtida organisation.

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 7987000 kr. varvid hänsyn tagits till tillämpandet av utgiftsram. Jag har vidare beaktat föreslagen ändring av organisationen av de statliga redovisningscentralerna och tillfört anslaget 1 094 000 kr. till följd av detta.

I likhet med SÖ finner jag det ändamålsenligt att medlen under anslaget för löne- och resekostnader m.m. för den regionala verksamheten för pedagogiskt stöd åt handikappade samlas under en egen anslagspost och att denna undantas från huvudförslaget. Jag har vidare i likhet med SÖ funnit det nödvändigt med en utökning av organisationen och har således beräknat medel för ytterligare tre tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever och en tjänst som konsulent för dövblinda vuxna (+900000 kr.).(2)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring av skollagen (1985:1100),
2. godkänna vad jag i övrigt har föreslagit beträffande utseende av ledamöter i länsskolnämnderna,
3. till *Länsskolnämnderna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 155 891 000 kr.

B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet

1987/88	Utgift	32 545 570	Reservation	439 723
1988/89	Anslag	52 188 000		
1989/90	Förslag	61 632 000		

Ur anslaget utgår medel dels för regionala insatser till stöd för lokalt utvecklingsarbete, dels för länsskolnämndernas medverkan i programmet för samlad skolledarutbildning enligt förordningen (SÖ–FS 1987:42) om skolledarutbildning, dels länsskolnämndernas insatser i miljöfrågor, dels för bidrag till kommunernas lokala skolutveckling enligt förordningen (1983:238; omtryckt 1984:630) om särskilt statsbidrag till lokal skolutveckling, dels ock för bidrag för försöks- och utvecklingsarbetet inom gymnasieskolan enligt förordningen (1984:632) om extra statsbidrag till försöksverksamhet och utvecklingsarbete i gymnasieskolan.

Anslag	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
1. Regional verksamhet till stöd för utveckling av skolväsendet	22 974 000	+ 1 489 000	+ 1 153 000
2. Bidrag till kommunernas lokala skolutveckling	10 496 000	+ 1 630 000	+ 535 000
3. Försöks- och utvecklingsarbete inom gymnasieskolan	15 418 000	+ 95 000	+ 566 000
4. Insatser inom undervisning för internationell förståelse m. m.[1]	300 000	+ 2 768 000	+ 2 190 000
5. Genomföranderesurs inom försöksverksamheten för utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan	3 000 000	+ 5 500 000	+ 5 000 000
	52 188 000	**+ 11 482 000**	**+ 9 444 000**

[1] Tidigare: Utveckling av metoder för undervisning i internationell förståelse och fredsfrågor

Skolöverstyrelsen

1. Enligt 6 § förordningen (1983:238) om särskilt statsbidrag till lokal skolutveckling får statsbidraget endast användas för grundskolan och gymnasieskolan. Länsskolnämnderna deltar aktivt i kommunernas lokala utvecklingsarbete avseende både grundskolan, gymnasieskolan, grundvux

och komvux. Nämnderna har bl.a. till uppgift att med hjälp av dessa stimulera lokalt utvecklingsarbete inom områden och skolor där det är svårt att få igång sådant arbete. Skolöverstyrelsen (SÖ) bedömer i likhet med länsskolnämnderna det vara viktigt att denna möjlighet finns även för grundvux och komvux och föreslår därför att nämnda förordning ändras till att gälla även dessa.

2. En viss del av medlen under anslagsposten 2. Bidrag till kommunernas lokala skolutveckling fördelas till kommuner med långt avstånd till högskola som kompensation för högre kostnader för resor m.m. vid deras lärares fortbildning. SÖ föreslår att dessa medel ökas med 1 milj. kr. för att yrkeslärare som deltar i försök med utveckling av yrkesutbildningen och har stort reseavstånd till kursort med lämplig utbildning ges så långt möjligt likvärdiga fortbildningsmöjligheter.

3. Under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor föreslår SÖ att ämnesanknuten praktik införs som reguljär verksamhet på den treåriga ekonomiska linjen (E-linjen). Kostnaderna för den försöksverksamhet som för närvarande pågår betalas av detta anslag. SÖ föreslår att viss del av medlen härför används för att bidra till finansieringen av den regulariserade praktiken. Anslaget föreslås minskas med 830 000 kr.

4. SÖ föreslår att särskilda insatser görs för att under en femårsperiod – 1989/90 – 1993/94 – initiera, stimulera och utveckla internationaliseringsinslag i skolan till en total kostnad av 17 550 000 kr., varav 2 750 000 kr. föreslås för budgetåret 1989/90.

Medlen avses för kostnader för

- samordningsfunktion på länsnivå där fortbildningsnämnderna också engageras (1 350 000 kr.)
- utbildning av lokala resurspersoner (750 000 kr.)
- utveckling av metoder och material samt kontakt- och utvecklingsarbete för samverkan med organisationer och företag (525 000 kr.)
- fortbildningskurs i engelska för ämneslärare (125 000 kr.).

5. Genomföranderesurs utgår för försöksverksamheten för utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Enligt förordningen (SÖ–FS 1988:84) om försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade studievägar i gymnasieskolan 1988/89 – 1990/91 skall varje kommun som deltar i försöksverksamheten ersättas med 500 kr. per elev och läsår. Kostnaden beräknas till 3 milj. kr. I enlighet med detta beräknar SÖ motsvarande medel för de 6 000 elever som läsåret 1989/90 kommer att gå i årskurs 2 av försökslinjerna. Med anledning av den utökning av försöksverksamheten med 5 000 intagningsplatser, som SÖ föreslår under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor, föreslår SÖ vidare en ytterligare utökning av genomföranderesursen med 2 500 000 kr. Anslagsposten bör således ökas med 5 500 000 kr.

6. SÖ beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Stöd för utveckling av skolväsendet till 63 670 000 kr.

4 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100. Bilaga 10*

Rättelse: s. 50 rad 30 står: i anslutning – – – sådana. Rättat till: biträda – – – stipendiefrågor.

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 2 088 000 kr.

Jag delar SÖ:s uppfattning att länsskolnämnderna förutom i grundskolan och gymnasieskolan bör ha möjlighet att kunna aktivt stimulera lokalt utvecklingsarbete också inom grundvux och komvux. Jag har därför beräknat en medelsökning under anslagsposten 2 om 166 000 kr. och avser att senare återkomma till regeringen med förslag till ändring i förordningen (1983:238) om särskilt statsbidrag till lokal skolutveckling.(1)

Kommuner med stort avstånd till högskola får vid fördelningen av medlen under anslagsposten 2. Bidrag till kommunernas lokala skolutveckling viss kompensation för högre kostnader för resor m. m. vid deras lärares fortbildning. Jag har inte funnit det möjligt att, enligt SÖ:s förslag, utöka medelsramen under anslagsposten för att öka denna kompensation till kommuner som deltar i försök med treåriga yrkesinriktade studievägar. Enligt min mening bör sådana kommuner kunna kompenseras inom nuvarande medelsutrymme.(2)

Såsom chefen för utbildningsdepartementet närmare redovisar under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor avvisas SÖ:s förslag om att nu regularisera ämnesanknuten praktik på E-linjen, varför någon överföring av medel till detta anslag inte är aktuell.(3)

Jag har tidigare i inledningen till denna littera redovisat min syn på vad SÖ i anslagsframställningen föreslagit i fråga om skolans internationalisering.

Jag angav därvid min avsikt att återkomma med konkreta förslag om medel för resestipendier för att lärare skall få möjlighet att med kolleger i andra länder studera och diskutera frågor som gäller den egna skolans verksamhet. Jag framhöll det egenvärde en internationell referensram kan ha som en grund för att värdera den egna verksamheten.

För resestipendier med det syfte som jag angivit bör anslås 1,5 milj. kr. Regeringen bör uppdra åt någon eller några personer att biträda SÖ i arbetet med att bedöma ansökningar om stipendier och att fördela sådana. SÖ bör inför sina beslut om stipendier ha ett nära samråd med Svenska institutet, som ju har en stor erfarenhet av stipendiefrågor. När det gällt de medel för kultur i skolan som anslagits under de senaste åren, har dessa i vissa fall utökats genom kommunala tillskott. Jag vill gärna föreställa mig att det stora lokala intresset för internationella frågor, som jag nyss nämnde, gäller även den särskilda aspekt jag här anlagt. Jag utgår därför från att också kommuner och landsting kommer att bidra med en egen del till finansieringen av stipendieverksamheten samt till förberedelser och planläggning av kontakter med skolor i andra länder.

Jag beskrev i inledningen ett intressant projekt med lärarutbyte mellan Sverige och Frankrike. Jag ser för min del gärna att verksamhet av sådant slag främjas och avser att återkomma till regeringen med förslag att det utreds hur en mer regelrätt lärarutbytesverksamhet skulle kunna anordnas med finansiellt stöd av bl. a. de stipendiemedel jag här har föreslagit.

Som närmare redovisas under littera H överförs medel till detta anslag från de nuvarande anslagen H 1. Kulturellt utbyte med utlandet, anslagsposten 3. Skolöverstyrelsen för bidrag till internationellt utbyte på skolans

område samt H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m., anslagsposten 19. Stipendier till islänningar för yrkesutbildning i Sverige (+590000 kr.). Jag föreslår – i enlighet med SÖ:s förslag – en ökning av medlen med 100000 kr. för ökning av bidrag till United World College of the Atlantic och Europeiska skoldagen. Jag föreslår att medlen anvisas under nuvarande anslagsposten 4. Utveckling av metoder för undervisning i internationell förståelse och fredsfrågor och att dess rubrik ändras till Insatser inom undervisning för internationell förståelse m. m.

SÖ har i höstas lämnat sin andra samlade redovisning av den försöksverksamhet och det utvecklingsarbete som följt utifrån riksdagens beslut med anledning av propositionen 1983/84:116 om gymnasieskola i utveckling (UbU 29, rskr. 412). Redovisningen avser läsåret 1986/87, som var det andra egentliga försöksåret. Verksamheten omfattade då drygt 300 skolor, drygt 900 projekt, 8000 lärare och 100000 elever. Antalet projekt hade ökat i 18 län och minskat i fem. Länsskolnämnderna fördelar årligen 15 milj. kr. som stöd till projekten. Därvid har nämnderna haft att utgå från vissa riktlinjer för prioritering av medel, som SÖ gett utifrån vad utbildningsministern anförde i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 20 ff.) Jag finner det naturligt att dessa prioriteringar får gälla även för läsåret 1989/90, som är det sista försöksåret.

Den under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor föreslagna utökningen av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar medför en ökning av anslagsposten 5 med 2,0 milj. kr. utöver de 3 milj. kr. som är en automatisk följd av att det redan inledda försöket nu omfattar två årskurser.(5)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd för utveckling av skolväsendet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 61 632 000 kr.

B 4. Statens institut för läromedel

1987/88	Utgift	20 399 344
1988/89	Anslag	20 225 000[1]
1989/90	Förslag	23 916 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 145000 kr. inte ställts till statens instituts för läromedel disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

För statens institut för läromedel (SIL) gäller förordningen (1988:284) med instruktion för statens institut för läromedel (ändrad 1988:819).

SIL skall enligt förordningen (1982:393) om vissa statliga insatser beträffande läromedel (omtryckt 1983:273) fastställa baslärornedel, låta utföra läromedelsgranskning samt informera om läromedel och om läromedelsgranskning. SIL skall vidare främja produktion av läromedel och

handlägga ärenden enligt förordningen (1974:439) om statsbidrag till produktion av vissa läromedel (omtryckt senast 1987:579). SIL skall särskilt främja utveckling och produktion av samt utge information om läromedel för elever med handikapp, för barn med handikapp i förskolan, för minoritetsspråks- och invandrarundervisning samt för hemspråksträning i förskolan.

Statens institut för läromedel

SIL:s anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. För nästa budgetår, vilket utgör det andra året i en treårsperiod, beräknas besparingen enligt huvudförslaget till 198000 kr. (1%). SIL hemställer att huvudförslaget inte tillämpas.

2. SIL föreslår att 345000 kr. förs över från anslaget B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. till detta anslag, bl. a. för inrättande av en tjänst som videoproducent.

3. För att stimulera till en ökad kvalitet på förlagens läromedel föreslås en ökning av medlen till temagranskningar (+100000 kr.).

4. För att kunna klara dels sina informationsuppgifter och dels det väsentligt ökade kontorsarbete som betingas av den växande projektverksamheten föreslår SIL att medel beräknas för ytterligare fyra assistenttjänster (+600000 kr.).

5. För ökad produktion av läromedel för rörelsehindrade, döva och synskadade föreslås medel för ytterligare två och en halv tjänster som läromedelsproducent (+600000 kr.).

6. SIL begär medel för en och en halv tjänst för utvecklingsarbete för framtagning av läro- och hjälpmedel för elever med språk-, tal- och röststörningar (+300000 kr.).

7. De nya tjänsterna medför ökade kostnader för telefon, kontorsmaterial, städning m. m. (+80000 kr.).

8. SIL beräknar medel för ytterligare kontorsrum vid centrala kansliet samt för utökade lokaler för lager och videostudio vid handikappenheten i Umeå (+400000 kr.).

9. SIL redovisar behov av engångsanvisningar för bl. a. datorutrustning, tekniska hjälpmedel och verktyg för framställning av läromedel samt för inventarier till följd av föreslagna personalökningar (+1270000 kr.).

10. SIL hemställer att ett nytt anslagssystem införs för myndigheten fr. o. m. budgetåret 1990/91, som bl. a. innebär att anslagen B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. och B 6. Stöd för produktion av läromedel slås samman till ett anslag samt att medel anvisas enligt minst en treårig budgetram.

11. SIL beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Statens institut för läromedel till 23469000 kr. (exkl. pris- och löneomräkning som görs av regeringskansliet).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**73,85**	**+2**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	16261000[1]	+3165000
(därav lönekostnader)	(14529000[1])	(+2093000)
Lokalkostnader	3814000	+ 447000
Engångsanvisning	500000	+500000
	20575000	**+4112000**
Inkomster	350000	+ 421000
	20225000	**+3691000**

[1] Av angivet belopp har inte 145000 kr. ställts till SIL:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

För att följa upp vad regeringen anfört om behovet av insatser på läromedelsområdet i propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning (s. 100) beräknar jag 300000 kr. för utökad ämnesgranskning. Enligt min mening bör dessa medel även täcka de förslag om ökad temagranskning som statens institut för läromedel (SIL) fört fram i sin anslagsframställning.(4)

I nämnda proposition aviserade jag min avsikt att avsätta medel för två årliga arbetsstipendier till läromedelsförfattare om ca 100000 kr. samt kostnader för granskning och erforderlig administration. Jag beräknar 250000 kr. härför. Enligt min mening är detta ett sätt att stimulera till nytänkande och pedagogisk utveckling i enlighet med läroplanen. Effekterna av stipendierna bör efter ett par år utvärderas för att utröna om detta är en lämplig stimulansåtgärd eller om medlen bör användas på annat sätt. Det bör ankomma på regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, att närmare utforma villkoren för att erhålla ett sådant stipendium.

Jag vill för riksdagen även anmäla att en särskild sakkunnig tillkallats inom utbildningsdepartementet för att överlägga med läromedelsbranschen om prisutvecklingen på läromedel.

Utöver de förslag som utgör en uppföljning av den nämnda propositionen menar jag att det också är befogat med en utökning av resurserna för att öka produktionen av läromedel för elever med handikapp. För detta ändamål beräknar jag sammanlagt 300000 kr. för personalförstärkningar.(4, 5 och 6)

SIL har föreslagit ett antal övriga reformer inom sitt verksamhetsområde. Någon finansiering av dessa enligt gällande direktiv för myndigheternas anslagsframställningar har inte redovisats. Jag ser därför inga möjligheter att biträda alla de olika förslag som SIL har fört fram.

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 1 364000 kr.

En planenlig minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90 bör tas ut

enligt det treåriga huvudförslag som lades fast inför budgetåret 1988/89. Minskningen för budgetåret 1989/90 beräknar jag till 219 000 kr.(1)

Jag föreslår att 345 000 kr. förs över från anslaget B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. till detta anslag.(2)

Jag har vid mina beräkningar beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SIL fr. o. m. den 1 juli 1989. Vad gäller slopande av tjänstebrevsrätten för uppdragsverksamhet får denna bära sin del av portokostnaderna. Vidare har jag beaktat att organisationen av de statliga redovisningscentralerna föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989. På grund av redovisade förändringar har jag tillfört anslaget 721 000 kr.

För utökade lokaler vid enheten i Umeå beräknar jag för nästa budgetår 275 000 kr.(8)

Vidare beräknar jag 1 milj. kr. i engångsanvisningar för ersättningsanskaffning, datorutrustning, inventarier m. m.(9)

Sammansättningen av den till SIL knutna läromedelsnämnden behandlades senast av riksdagen vid 1982/83 års riksmöte (prop. 1982/83:79, UbU 15, rskr. 162). Jag vill för riksdagen anmäla att regeringen vid förordnande av ledamöter enligt förordningen (1988:284) med instruktion för statens institut för läromedel frångått de principer för sammansättning som redovisades i nämnda proposition med representanter för det allmänna. I läromedelsnämnden har förordnats personer som är allmänt kunniga inom läromedelsområdet och som har specialkompetens inom olika ämnesområden.

Enligt regeringens beslut den 6 oktober 1988 skall SIL distribuera de dataprogram med textmaterial för undervisningsändamål som framtagits i den s. k. dataprogramgruppen inom utbildningsdepartementet eller i skolöverstyrelsens uppföljning av denna verksamhet. SIL har därvid rätt att ta ut ersättning av beställaren. Dessa ersättningsbelopp skall täcka de utgifter SIL har för verksamheten. Distributionen kommer att handhas av SIL-lagret i Örebro. SIL har beräknat såväl inkomster som utgifter för hanteringen till 400 000 kr., vilket jag har beaktat i den tidigare redovisade sammanställningen av anslaget.

SIL har hemställt bl. a. att medel anvisas enligt minst ett treårigt budgetalternativ fr. o. m. budgetåret 1990/91. Med anledning därav vill jag erinra om att inom regeringskansliet har utarbetats en plan för indelning av myndigheterna i treåriga budgetcykler med ett successivt införande i tre etapper. Enligt den plan som redovisas under civildepartementets huvudtitel (bil. 15) kommer SIL att omfattas av det nya budgetsystemet fr. o. m. budgetåret 1992/93. Jag är därför inte beredd att tillstyrka någon anslagsomläggning för SIL:s verksamhet inför budgetåret 1990/91, utan anser att ställning till frågan bör tas först i samband med införande av treåriga budgetcykler för skolväsendet.(10)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för läromedel* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 23 916 000 kr.

1987/88	Utgift	6 748 229	Reservation	734 770
1988/89	Anslag	10 292 000		
1989/90	Förslag	10 815 000		

Från anslaget betalas kostnader för utveckling och produktion av samt information om läromedel för elever med handikapp samt för minoritets- och invandrarundervisningen. Från anslaget finansieras även kostnader för arvoden till externa läromedelsproducenter och annan expertis samt köpta produktionstjänster för denna verksamhet.

Statens institut för läromedel

Statens institut för läromedel (SIL) föreslår i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 bl. a. följande:

1. SIL föreslår att 345 000 kr. förs över till anslaget B 4. Statens institut för läromedel från detta anslag.

2. SIL begär ytterligare medel för kostnader i samband med utveckling och framställning av läromedel (+ 100 000 kr.).

3. Vidare begär SIL ökade medel för framställning av läromedel för små målgrupper i gymnasieskolan (+ 1 milj. kr.) samt för elever med handikapp (+ 900 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag beräknar prisomräkningen under anslaget till 618 000 kr.

Som jag redovisat under föregående anslag tillstyrker jag att 345 000 kr. förs över till anslaget B 4. Statens institut för läromedel från detta anslag.(1)

I likhet med vad jag har anfört under föregående anslag ser jag det som angeläget med ytterligare insatser för utveckling och produktion av läromedel för elever med handikapp. Jag föreslår därför att medlen under detta anslag ökas med 250 000 kr.(3)

Försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade studievägar i gymnasieskolan har påbörjats innevarande läsår. För utveckling av läromedel i anslutning till kursplaner för dessa anvisas under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor 3 milj. kr. Förslag rörande bl. a. den framtida linjestrukturen i gymnasieskolan skall lämnas av skolöverstyrelsen under våren 1989. Med anledning härav är jag inte beredd tillstyrka SIL:s begäran om ökade medel för framställning av läromedel för små målgrupper i gymnasieskolan. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.(3)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 10 815 000 kr.

B 6. Stöd för produktion av läromedel

1987/88	Utgift	5 947 943	Reservation	299 777
1988/89	Anslag	4 411 000		
1989/90	Förslag	4 587 000		

Ur anslaget utgår bidrag för produktion av läromedel i ämnen där det är brist på lämpliga läromedel. Bidrag utgår endast för produktion av läromedel som är avsedda att användas vid hemspråksträning i förskolan, inom undervisning som står under tillsyn av skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsutbildning som anordnas av AMU- gruppen och tolkordlistor. Bestämmelser om verksamheten finns i förordningen (1974:439) om statsbidrag till produktion av vissa läromedel (omtryckt senast 1987:579).

Statens institut för läromedel

Statens institut för läromedel (SIL) föreslår i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 bl. a. följande:

1. SIL begär en höjning av anslaget med 441 000 kr. på grund av det stora behovet av stöd inom bristområden.

2. SIL kan efter regeringens bemyndigande lämna förhandsbesked om produktionsstöd i form av garantibelopp inom vissa fastställda ekonomiska planeringsramar, vilka årligen revideras. Regeringen har fastställt planeringsramar för perioden 1989/90 – 1992/93. SIL föreslår att planeringsramarna för perioden 1990/91 – 1993/94 skall vara följande (milj. kr.).

1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
3,0	2,0	2,0	1,5

Föredragandens överväganden

Jag beräknar prisomräkningen under anslaget till 176 000 kr.

För att kunna ge förhandsbesked om produktionsstöd föreslår jag för budgetåren 1990/91 – 1993/94 följande planeringsramar (milj. kr.).(2)

1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
3,0	2,0	2,0	1,5

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att förhandsbesked om statsbidrag till stöd för produktion av läromedel får lämnas i enlighet med vad jag har förordat,

2. till *Stöd för produktion av läromedel* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 587 000 kr.

För skolväsendet gemensamma frågor

B 7. Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet

1987/88	Utgift	30 354 797	Reservation	1 880 202
1988/89	Anslag	36 755 000		
1989/90	Förslag	38 885 000		

Från anslaget bekostas forskning och centralt utvecklingsarbete inom ungdomsskola och vuxenutbildning samt informationsåtgärder i samband därmed. Skolöverstyrelsen (SÖ) ansvarar för planering, samordning, utvärdering och spridning av information om verksamheten.

Vidare bekostas från anslaget den centrala utvärderingen av pågående försöksverksamhet inom gymnasieskolan samt kursplanearbete med anledning av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar.

Skolöverstyrelsen

1. Under budgetåret 1987/88 startade ett antal forskningsprojekt i enlighet med det program SÖ redovisade i sin anslagsframställning för budgetåret 1988/89 och dessa fortsätter under kommande budgetår.

SÖ:s möjligheter att starta nya forsknings- och utvecklingsprojekt har alltsedan slutet av 1970-talet varit helt avhängiga av vilka medel som frigörs genom att projekt avslutas.

SÖ finner det nödvändigt att peka på behov av en ökning av anslagsposten för forskning. Dessa behov aktualiseras dels av tidsmässigt mera näraliggande utvecklingstendenser, dels av utbildnings- och samhällsfrågor i det längre perspektivet. De mera näraliggande behoven hänger i hög grad samman med den reformstrategi statsmakterna valt för den gymnasiala utbildningen.

Med hänsyn till att en översyn av skolforskningen föreslagits av styrningsberedningen, i vilken även frågor om resursbehov avses prövas, avstår SÖ från att nu begära ökade medel till forskning.

2. Som framgår av redovisningen under anslaget B 13. Sameskolor föreslår SÖ att det den 1 juli 1989 inrättas en heltidstjänst som ledare för utvecklingen av samiska läromedel. För närvarande bestrids, inom ramen för projektet utveckling av samiska läromedel under detta anslag, kostnaderna för en projektledare på deltid. SÖ föreslår därför att kostnaderna för heltidstjänsten delvis finansieras genom en överföring av 100 000 kr. från detta anslag till anslaget B 13. Sameskolor.

3. På grundval av förslagen i propositionen om urval m. m. till högskoleutbildning (prop. 1987/88:109) har riksdagen nyligen (UbU 32, rskr. 330) bemyndigat regeringen att inrätta en professur i pedagogik, särskilt pedagogiska mätningar, vid universitetet i Umeå den 1 juli 1989. Chefen för utbildningsdepartementet har i nyssnämnda proposition (s. 22) angett att tjänsten skall finansieras genom minskningar budgetåret 1989/90 under anslagen D 1. Universitets- och högskoleämbetet samt B 7. Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet. Med hänsyn till att tyngd-

punkten i tjänsten ligger inom området konstruktion av högskoleprov finner SÖ det rimligt att 75% av tjänsten finansieras genom överföring från UHÄ:s anslag. SÖ har således i beräkningarna av detta anslag budgetåret 1989/90 utgått ifrån att 75000 kr., vilket motsvarar 25% av kostnaderna för professuren, förs över till anslaget D 19. Samhällsvetenskapliga fakulteterna.

4. SÖ beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet till 38961000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat pris- och löncomräkning med 2130000 kr.

Det av skolöverstyrelsen (SÖ) i anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 redovisade forskningsprogrammet överensstämmer med de områden regeringen angav i den forskningspolitiska propositionen. Vad som nu gäller om forskning och utvecklingsarbete inom skolområdet grundar sig på riksdagens beslut med anledning av propositionen (prop. 1980/81:97) om skolforskning och personalutveckling. SÖ har fått i uppdrag att, dels inför 1990 års forskningspolitiska proposition, dels i anslagsframställningen för budgetåret 1991/92 redovisa erfarenheterna av denna inriktning. I avvaktan på dessa redovisningar bör inriktningen vara oförändrad.

Jag anser att medel för central utveckling av undervisning för sameelever, bl. a. samiska läromedel, även fortsättningsvis skall beräknas under detta anslag.(2)

I enlighet med förslagen i propositionen (1987/88:109), om urval m. m. till högskoleutbildning (UbU 32, rskr. 330) inrättas en professur i pedagogik vid universitetet i Umeå den 1 juli 1989. Jag har avräknat 75000 kr. från detta anslag för att delvis finansiera denna tjänst.(3)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskning och centralt utvecklingarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 38885000 kr.

B 8. Fortbildning m. m.

1987/88	Utgift	23728141	Reservation	1648376
1988/89	Anslag	66656000		
1989/90	Förslag	78552000		

Under anslaget beräknas medel till högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå för den verksamhet med personalutbildning för skolväsendets behov som fortbildningsnämnderna beslutar om. Vidare beräknas medel till personal-

kostnader m. m. för fortbildningsnämndernas kanslier.

Från anslaget betalas också kostnader för skolledarutbildning och för sådana övriga utbildningsinsatser där skolöverstyrelsen (SÖ) ansvarar för genomförandet. SÖ ansvarar därvid för att vissa angelägna utbildningar kommer till stånd, såsom vissa riksrekryterande kurser och andra utbildningsinsatser för lärare i yrkesämnen samt kurser för personal vid specialskolan, sameskolan samt fristående skolor på gymnasial nivå. Vidare disponerar SÖ medel för fortbildning av fysiklärare i ämnet elektronik. Inom anslaget disponerar SÖ även medel, som i styrande och stimulerande syfte fördelas vidare till kommunerna för att täcka kostnader för viss utbildning, som kommunerna själva ansvarar för. Under innevarande år fördelas således medel till fortbildning för lokalt utvecklingsarbete i kommunal vuxenutbildning (komvux) och grundutbildning för vuxna (grundvux), till lokala fortbildningsinsatser i anslutning till utvecklingsarbetet i gymnasieskolan samt för utbildning av lärare vid skolor som skall medverka i den skolförlagda delen inom grundskollärarlinjen. Från anslaget bekostas vidare bidrag till lärarorganisationer m. fl. för fortbildningsverksamhet och publikationer samt bidrag till skolpersonal för deltagande i internationella kurser och konferenser. Inom anslaget disponerar SÖ också medel för planering och uppföljning av samt information om personalutbildning i skolan.

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 4 705 000 kr.

2. Den särskilda fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i komvux och grundvux upphör med utgången av budgetåret 1988/89. SÖ föreslår att de medel som därigenom frigörs dels utnyttjas till fortbildning av lärare inom grundvux som undervisar invandrare i svenska (490 000 kr.), dels tillförs fortbildningsnämnderna för personalutbildning inom skolväsendet (1 096 000 kr.).

3. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 under reservationsanslaget Fortbildning m. m. till 71 361 000 kr.

Föredragandens överväganden

Beslut av riksdag och regering om inriktningen av skolväsendets personalutbildning är ett betydelsefullt indirekt styrmedel för skolväsendets verksamhet och utveckling. Därmed blir beslut om fortbildning och vidareutbildning av lärare och skolledare tillsammans med beslut om användningen av resurser för lokalt utvecklingsarbete några av de viktigaste medlen som lokalt står till förfogande för att uppnå de mål som har uppställts för skolan och vuxenutbildningen.

Efter förslag i föregående års budgetproposition har riksdagen tagit ställning för en ny inriktning av lärarfortbildningen i grundskolan och grundutbildningen för vuxna (grundvux) (prop. 1987/88:100 bil. 10, UbU 12, rskr. 203). Skälen härför är flera.

För det första har skolan visat sig inte tillräckligt bra att klara av den

grupp elever som har särskilda svårigheter i skolarbetet.

Det andra skälet är att utvärderingar och rapporter har visat att det finns en mindre grupp elever som lämnar grundskolan med brister i sina basfärdigheter.

Ett tredje skäl till att ändra fortbildningens inriktning är införandet av de nya tjänstesystem för lärare i grundskolan och grundvux som riksdagen fattade beslut om i fjol.

Allt detta sammantaget har gjort det nödvändigt att ändra inriktningen på lärarfortbildningen i de båda skolformerna. Den nya inriktningen skall enligt fastlagd tioårsplan få genomslag i fortbildningen redan fr. o. m. höstterminen 1989. Det betyder att planeringen av fortbildningen nu är i full gång. Jag har vid min anmälan av Vissa gemensamma frågor inom skolväsendet (avsnitt 1.1) gjort några förtydliganden och tillägg till vad jag uttalade i förra årets budgetproposition om fortbildningens uppläggning och innehåll m. m. Jag har i anslutning därtill också redovisat mina ställningstaganden till vissa i sammanhanget aktuella förslag i skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning. Mot denna bakgrund ser jag inte någon anledning att nu ytterligare gå in på dessa frågor.

Jag vill dock än en gång understryka det angelägna i att lärarfortbildningen i grundskolan och grundvux genomförs enligt den fastlagda planen. Det betyder att den beslutade inriktningen av fortbildningen bör få ett så brett genomslag som möjligt redan under det kommande läsåret. Jag vill också erinra om vad jag anförde i förra årets budgetproposition om betydelsen av att lärarfortbildningen organiseras och genomförs som en integrerad del av det lokala utvecklingsarbetet i övrigt. Detta är viktigt av bl. a. samordnings- och effektivitetsskäl. Det är också en förutsättning för att ett effektivt resursutnyttjande skall uppnås, vilket självfallet alla berörda parter i skolan och vuxenutbildningen har nytta av.

Med utgången av innevarande budgetår upphör enligt tidigare uppgjord plan den särskilda fortbildningen för att stödja genomförandet av läroplanen för vuxenutbildningen (Lvux 82) inom komvux och grundvux. Några särskilda medel för detta ändamål bör därför inte beräknas fortsättningsvis.

De vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter på det egna språket skall få sin undervisning i svenska huvudsakligen inom ramen för grundvux. Denna undervisning skall leda till motsvarande kunskaper och färdigheter i svenska som deltagare i grundläggande svenskundervisning (grund-sfi) får enligt läroplanen för denna utbildning (Lgrund-sfi 86). Riksdagen har ställt särskilda medel till förfogande för fortbildning av lärare som undervisar i svenska för invandrare med anledning av införandet av läroplanen. En liknande fortbildning bör enligt SÖ också erbjudas de lärare inom grundvux som undervisar invandrare i svenska. Jag delar denna uppfattning och föreslår att en sådan fortbildning inleds. Fortbildningen bör enligt min mening stå öppen även för de lärare som meddelar motsvarande undervisning inom vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda (särvux). För budgetåret 1989/90 beräknar jag 450 000 kr. för detta ändamål.(2)

I förra årets budgetproposition anmälde jag att SÖ skulle få i uppdrag att

i samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) utreda frågan om fortbildningsnämndernas ansvarsområden och deras framtida omfattning. I samband med riksdagens ställningstagande härtill uttalade utbildningsutskottet att utredningen bör omfatta även de ekonomiska förutsättningarna för fortbildningsnämndernas verksamhet (UbU 1987/88:13 s. 5). Jag avser att inom kort återkomma till regeringen i denna fråga. Jag räknar med att det skall bli möjligt att redovisa resultatet av utredningsarbetet i nästa års budgetproposition. Mot denna bakgrund är jag inte nu beredd att frångå hittills tillämpade principer för fördelning av medel till fortbildningsnämnderna. Detta bör i stället enligt min mening övervägas när ställning tas till fortbildningsnämndernas framtida ansvarsområden. Jag avstyrker således SÖ:s förslag om att tillföra vissa fortbildningsnämnder sammanlagt 1 096 000 kr. av de medel som frigörs genom att den särskilda fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i komvux och grundvux nu upphör.(2)

För budgetåret 1989/90 beräknar jag kostnaden för skolväsendets personalutbildning inkl. personalkostnader m. m. för fortbildningsnämndernas kanslier till totalt 42 102 000 kr.

Efter förslag i regeringens proposition om äldreomsorgen inför 90-talet har riksdagen beslutat att särskilda medel skall avsättas för fortbildningsinsatser bland lärare som undervisar i social servicekunskap i gymnasieskolan (prop. 1987/88:176, SoU 6, rskr. 55). Som en engångsinsats under budgetåret 1989/90 beräknar jag 9 milj. kr. för detta ändamål.

Jag kommer senare under anslaget B 14. Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader att föreslå att fortbildning anordnas i teckenspråk för specialskolans lärare. Jag räknar därvid med att kostnaderna för anordnande av dessa kurser finansieras inom ramen för detta anslag.

I övrigt räknar jag för nästa budgetår inte med några andra förändringar under detta anslag än sådana som är av automatisk natur. När jag har pris- och löneomräknat anslaget har jag tagit hänsyn till att kostnaderna för 1988 års ramavtal om löner för statstjänstemän m. fl. (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen för statliga lönekostnader med 1 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fortbildning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 78 552 000 kr.

B 9. Nationell utvärdering och prov

1987/88	Utgift	14 316 896	Reservation 338 103
1988/89	Anslag	16 495 000	
1989/90	Förslag	19 655 000	

Från anslaget bekostas framställning av sådana standardprov för grundskolan som avses i 6 kap. 10 § grundskoleförordningen (1988:655), fram-

ställning av centrala prov för gymnasieskolan enligt 9 kap. 56 § gymnasieförordningen (1987:743, 9 kap. 56 § ändrad genom 1988:233) samt framställning av prov för yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan och prov för kommunal vuxenutbildning (komvux). Vidare bekostas vissa kostnader för den nationella utvärdering av elevers kunskaper, färdigheter och attityder som riksdagen tidigare beslutat om.

Skolöverstyrelsen

1. Skolöverstyrelsen (SÖ) beräknar 1 062 000 kr. i prisomräkning.

2. SÖ avser att registrera, bearbeta och analysera de resultat av kunskaps- och färdighetsbedömningar inom den nationella utvärderingen som förcligger våren 1989. Vidare kommer utfallet att bedömas i referensgrupper och forskningsrapporter att utges. Resultaten delges skolorna som ges vägledning att använda dem. För dessa samlade insatser beräknar SÖ en ökning av anslaget med 2 986 000 kr.

3. För utveckling av prov i muntlig färdighet i engelska, tyska och franska beräknar SÖ ett medelsbehov av 450 000 kr. i engångsanvisning.

4. SÖ föreslår att de centrala proven för tvååriga linjer i svenska och engelska blir obligatoriska och beräknar 50 000 kr. i ökade tryckkostnader.

5. SÖ föreslår att centrala prov för komvux, vilka genomförts som försöksverksamhet sedan läsåret 1985/86, görs obligatoriska fr. o. m. läsåret 1989/90 inom oförändrad kostnadsram.

6. För konstruktion och utveckling av ett särskilt folkhögskoleprov föreslår SÖ en ökad medelsanvisning om 650 000 kr.

7. För utarbetande av centrala prov i engelska och matematik för gymnasieskolans årskurs 1 beräknar SÖ en kostnad av 1 milj. kr.

8. SÖ beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Nationell utvärdering och prov till 22 693 000 kr.

Föredragandens överväganden

Programmet för den nationella utvärderingen genomförs i enlighet med de planer som riksdagen beslutat om med anledning av 1987 och 1988 års budgetpropositioner (prop. 1986/87:100 bil. 10 s. 82 – 83 och prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 94 – 95).

Skolöverstyrelsen (SÖ) redovisade förra året de olika delarna i det nationella utvärderingsprogrammet. Av detta program har en första omgång med länsskolnämndernas särskilda granskning av vissa områden inom skolans verksamhet genomförts. SÖ kommer inom kort att publicera en sammanfattande rapport med bl. a. underlag från länsskolnämndernas granskning inom särskilda granskningsområden och från länsskolnämndernas tillsyn och iakttagelser i övrigt.

Den första omgången av återkommande kunskaps- och färdighetsbedömningar i årskurserna 2 och 5 kommer att genomföras våren 1989. I årskurs 2 kommer resultaten av undervisningen i läsning, skrivning, räkning, bild och musik att bedömas. I årskurs 5 bedöms på motsvarande sätt resultatet av undervisningen i svenska, matematik, engelska, omvärlds-

kunskap samt i bild och musik. En sammanfattande rapport av dessa bedömningar kommer att ges ut under läsåret 1990/91.

För arbetsåret 1989/90 kommer huvuddelen av arbetet att ägnas åt databearbetning, analyser och rapportering samt en utvärdering av den första omgången kunskaps- och färdighetsbedömningar, det sistnämnda som stöd inför den omgång som kommer att genomföras år 1992.

I 1987 års budgetproposition förordade jag, med det underlag som då fanns, en viss återhållsamhet vad gällde programmets storlek jämfört med SÖ:s ambitioner. SÖ anvisades 3,5 milj. kr. i stället för 7,8 milj. kr. SÖ valde då att i stället för att ge avkall på de kvalitetsmässiga ambitionerna ha en lägre kvantitativ ambition. I ett inledningsskede begränsades därför programmet till årskurserna 2 och 5 och endast 5 % av dessa årskurser togs med mot beräknade 10 %. SÖ har dock anmält att det även med dessa nedskärningar är svårt att hålla kostnaderna inom den angivna ramen. Kostnaderna hänför sig till bl. a. medverkan från forskningsinstitutioner, databearbetning, granskning i referensgrupper och i en vetenskaplig rådgivargrupp, tryckning av rapporter och vägledning till skolorna i deras utnyttjande av sina resultatöversikter.

Det är enligt min mening angeläget att det nationella programmet för utvärdering blir av en sådan kvalitet att resultaten kan ge den information som är nödvändig för en saklig diskussion om hur väl skolan lyckas med sin uppgift. Därigenom kan det nationella programmet för utvärdering ge viktiga beslutsunderlag för förändringar såväl centralt som lokalt. Jag tillstyrker mot den bakgrunden att 2 milj. kr. tillförs det nationella programmet för utvärdering. Jag vill dock redan nu framhålla att jag anser att det med denna förstärkning bör vara möjligt att i ett senare skede, när vissa initialinsatser (utveckling av metoder och datarutiner etc.) väl är gjorda, inrymma även högstadiet utan att ytterligare medel då skall behövas. Jag förutsätter således att den kostnadsnivå som nu fastslås för kunskaps- och färdighetsbedömningar i grundskolan skall kunna vara relativt konstant i fortsättningen.(2)

Vad gäller provprogrammet har SÖ begärt medel för framtagande av några nya typer av prov.

De centrala proven i gymnasieskolan skall utgöra grund för en så rättvis betygsättning som möjligt. Elevernas muntliga färdighet är en viktig aspekt i språkinlärningen. De centrala proven i moderna språk har hittills inte beaktat denna aspekt. Jag anser det väsentligt att de centrala proven speglar ämnesmålen för att möjliggöra en mer rättvis betygsättning och för att den muntliga färdigheten skall uppmärksammas i språkundervisningen. Jag beräknar 450 000 kr. som engångsanvisning för framtagande av sådana prov.(3)

Centrala prov i engelska och svenska för tvååriga linjer i gymnasieskolan har funnits på försök sedan år 1976. SÖ anser att dessa prov bör bli obligatoriska. Jag tillstyrker detta med tanke på behoven av en likvärdig bedömning dels mellan gymnasieskola och komvux, dels mellan gymnasieskolans olika linjer. Jag beräknar 50 000 kr. för ökade tryckkostnader för dessa prov.

Centrala prov har funnits i komvux på försök sedan läsåret 1985/86. Jag

biträder SÖ:s förslag att de görs obligatoriska fr. o. m. budgetåret 1989/90.

SÖ har begärt särskilda medel för att utarbeta centrala prov i engelska och matematik för gymnasieskolans årskurs 1 med motiveringen att sådana behövs som bas för nya föreskrifter om betygsättning. Emellertid har SÖ fått i uppdrag att utarbeta en ny struktur för de tre- och fyraåriga linjerna i gymnasieskolan. I avvaktan på redovisningen av detta uppdrag är jag inte beredd att nu föreslå medel för centrala prov i årskurs 1 i gymnasieskolan.(5)

Enligt direktiven till folkhögskoleutredningen (Dir. 88:16) skall kommittén bl.a. lägga fram förslag till utformning och finansiering av en normering av studieomdömena, så att dessa skall ges på lika grunder över hela landet. I avvaktan på förslag från folkhögskolekommittén är jag inte beredd att beräkna medel för konstruktion och utveckling av ett särskilt folkhögskoleprov.(5)

Jag har samrått med utbildningsministern i de delar förslagen berör hans ansvarsområde.

I övrigt räknar jag för nästa budgetår inte med andra förändringar under anslaget än sådana av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nationell utvärdering och prov* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 19 655 000 kr.

B 10. Särskilda insatser inom skolområdet

1987/88	Utgift	292 630 690
1988/89	Anslag	311 726 000
1989/90	Förslag	321 726 000

Från anslaget betalas kostnader för statsbidrag enligt förordningen (1987:738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet (ändrad 1988:739 och 1053).

Skolöverstyrelsen (SÖ) fördelar de medel som anvisats under anslaget mellan länen i huvudsak med utgångspunkt i elevantalet i grund- och gymnasieskolorna i resp. län.

Länsskolnämnderna fördelar medlen till dels kommuner som tar på sig regionala undervisningsinsatser, dels kommuner som har behov av resurstillskott för undervisning av handikappade och sjuka elever eller elever med andra särskilda behov.

Skolöverstyrelsen

SÖ:s anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning 19 639 000 kr.

2. SÖ föreslår att 50000 kr. överförs till anslaget B 13. Sameskolor och 4995000 kr. till anslaget B 14. Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för att finansiera vissa förslag till förändringar inom resp. skolform.

3. SÖ föreslår vidare att bidrag ur detta anslag får utgå till kostnader för undervisning i teckenspråk för hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon.

4. SÖ beräknar medelsbehovet under anslaget Särskilda insatser inom skolområdet till 326 320 000 kr.

Föredragandens överväganden

Enligt förordningen (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp är landet sedan den 1 april 1984 indelat i fem planeringsregioner. I varje region finns det en planeringsberedning, som skall samordna och planera insatserna så att befintliga resurser utnyttjas på bästa möjliga sätt. Vid länsskolnämnden på varje regions huvudort finns en handikappkonsulent. Dessutom finns vid länsskolnämnderna en regional pedagogisk stödorganisation i form av konsulenter för olika handikappgrupper.

Från detta anslag utgår statsbidrag till kostnader för undervisningsinsatser av dels regional, dels lokal art som kommuner genomför för elever med handikapp eller andra särskilda behov i grundskolan och gymnasieskolan. Resurser från detta anslag utgår utöver vad som avsätts inom ramen för skolans ordinarie resurser. Med regionala undervisningsinsatser avses samordnade utbildningsinsatser för elever med handikapp eller andra särskilda behov och som i stor utsträckning kommer även sådana elever till del, vilka inte är kyrkobokförda i den kommun som anordnar utbildningen.

Jag har i avsnittet Vissa gemensamma frågor (avsnitt 3) redovisat mina förslag till åtgärder vad gäller teckenspråksundervisning. Jag delar skolöverstyrelsens (SÖ) uppfattning att planeringsberedningarna bör ges ett samordningsansvar för utbildningsinsatser för undervisning i teckenspråk för hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon. Teckenspråksundervisning bör kunna erbjudas inom ramen för de regionalt tillgängliga resurser som anvisas för planeringsberedningarnas verksamhet. Undervisningen bör kunna anordnas på olika sätt beroende på t. ex. tillgång på teckenspråkslärare. Undervisningen kan anordnas i en kommuns grundskola eller gymnasieskola om det finns tillräckligt elevunderlag, men kan t. ex. även anordnas i samverkan med specialskola, folkhögskola eller intresseorganisation. Det bör ankomma på planeringsberedningarna att bedöma omfattningen av undervisningen m. m. inom ramen för tillgängliga resurser.

Innevarande budgetår disponerar planeringsberedningarna 18,8 milj. kr. för regionala åtgärder för elever med handikapp. Ett relativt omfattande analys- och kartläggningsarbete liksom olika projekt för utveckling av verksamheten har genomförts inom planeringsberedningarnas verksamhetsområde. Självfallet bör medel även fortsättningsvis vid behov kunna användas för projektverksamhet och analyser. Jag räknar dock med

att projektmedel i ökad utsträckning skall kunna frigöras och användas för direkta undervisningsinsatser. Enligt min mening bör de föreslagna insatserna för teckenspråksundervisningen – i vart fall under ett inledande skede – härigenom kunna rymmas inom ramen för de medel som avsätts för planeringsberedningarnas verksamhet.

Jag vill erinra om att nya principer för kostnadsfördelning mellan stat, värdkommun och hemkommun för regionala undervisningsinsatser införs fr. o. m. budgetåret 1989/90 (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 99, UbU 13, rskr. 204).

I övrigt räknar jag inte med andra förändringar under anslaget än sådana av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om undervisning i teckenspråk för hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon

dels föreslår riksdagen att till *Särskilda insatser inom skolområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 321 726 000 kr.

Det obligatoriska skolväsendet m. m.

B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m.

1987/88 Utgift 16 605 555 323
1988/89 Anslag 16 005 400 000
1989/90 Förslag 17 022 000 000

Från anslaget betalas utgifter för statsbidrag till kommunerna för kostnader för driften av grundskolan, viss praktisk lärarutbildning vid grundskolan och lokala planeringsråd. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1978:345) om statsbidrag till driftkostnader för grundskolan, m. m. (omtryckt 1987:523, ändrad 1988:735 och 938). Dessa bestämmelser innebär i korthet att statsbidrag till kostnader för driften av grundskolan i huvudsak utgår i form av basresurser och förstärkningsresurser. För varje skolenhet beräknas antalet basresurser med hänsyn till antalet elever i varje årskurs av grundskolan vid enheten. Förstärkningsresurser utgår med 0,6301 veckotimmar per elev i grundskolan. Vidare utgår tilläggsbidrag för vissa kostnader, främst vikariekostnader, med viss procentsats av statsbidraget för bas- och förstärkningsresurserna. Härutöver utgår bidrag för vissa särskilda ändamål, bl. a. skolledningsfunktioner, hemspråksundervisning och vissa arbetsgivaravgifter.

Regeringen fastställer årligen veckotimpris för bas- och förstärkningsresurser m. m. För redovisningsåret 1987/88 har veckotimpriset för basresurser för resp. stadium fastställts till i genomsnitt 4 724 kr., 4 704 kr. och 5 448 kr. samt veckotimpriset för förstärkningsresursens undervisningsbundna del till 5 118 kr. och den icke undervisningsbundna delen till 4 350 kr. Tilläggsbidraget har fastställts till 6,1 %.

Statsbidraget utbetalas i form av förskott och slutreglering. Budgetåret 1989/90 belastas anslaget med förskott för det budgetåret beräknat på statsbidraget för redovisningsåret 1988/89 samt slutreglering av bidraget för redovisningsåret 1988/89.

Från anslaget betalas vidare kostnader för statsbidrag enligt förordningen (1982:608) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m. (omtryckt 1983:416, ändrad senast 1988:829). Även för detta bidrag gäller ett förskotts- och slutregleringsförfarande.

I enlighet med föreskrifter i förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning (ändrad senast 1988:812) skall flertalet bidrag som utbetalas under detta anslag minskas med 2 % av det belopp som annars skulle ha utgetts.

Ur anslaget utgår bidrag enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever (ändrad senast 1988:703) samt enligt särskilda förordningar om statsbidrag till Kristofferskolan, Hillelskolan och estniska skolor.

Ur anslaget utgår vidare bidrag till lokalt utvecklingsarbete på grundskolans mellanstadium, försöksverksamhet med datorn som pedagogiskt hjälpmedel, centralt och regionalt utvecklingsarbete med dataundervis-

ning i skolan, utvecklingsarbete med kultur i skolan, utvecklingsarbete med samlad skoldag i grundskolan, åtgärder för undervisning i ämnet matematik samt extra bidrag till studie- och yrkesorientering i glesbygd och bidrag till kommuner som anordnar praktisk arbetslivsorientering på högstadiet under kortare tid än fyra veckor.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

SÖ har – där ej annat anges – beräknat kostnaderna efter preliminärt veckotimpris för bas- och förstärkningsresurser m. m. för redovisningsåret 1988/89. Därefter redovisas förslag till förändringar fr. o. m. verksamhetsåret 1989/90 och i vilken utsträckning de bör påverka medelsberäkningen under anslaget för 1989/90.

1. Antalet elever, basresurser och veckotimmar fördelade på stadier framgår av följande sammanställning.

Stadium	Beräknat elevantal 1988/89	Basresurser 1987/88	Basresurser 1988/89	Timmar i basresurs inkl. garantitimmar 1988/89
Låg	287 600	14 354	14 570	369 700
Mellan	287 600	13 064	12 681	457 900
Hög	322 900	12 398	12 203	522 500
Totalt	**898 100**	**39 816**	**39 454**	**1 350 100**

Kostnader för basresurserna beräknar SÖ till 6 825,9 milj. kr. för verksamhetsåret 1988/89.

Totalt beräknar SÖ förstärkningsresursen till 2 852,4 milj. kr. för verksamhetsåret 1988/89.

SÖ beräknar kostnaderna för tilläggsbidraget efter en procentsats om 6,2 till 600,1 milj. kr. för verksamhetsåret 1988/89.

SÖ beräknar statsbidraget för kostnader för stödundervisning i svenska samt hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk till 413,1 resp. 330,6 milj. kr. för verksamhetsåret 1988/89.

Statsbidraget till kostnader för skolledningsresurser beräknar SÖ till 758,3 milj. kr.

För bidrag till kallortstillägg och finskspråktillägg beräknar SÖ 34,0 milj. kr.

SÖ beräknar det totala bidraget under anslagsposten 1 till 11 814,4 milj. kr. för verksamhetsåret 1988/89.

De under anslagsposten 1 uppförda bidragsändamålen omfattas av ett förskotts- och slutregleringsförfarande. Under budgetåret 1989/90 utbetalas ett förskott om 90% av beslutat bidrag för redovisningsåret 1988/89. Anslaget belastas budgetåret 1989/90 även av slutregleringen av anslaget för redovisningsåret 1988/89.

Beräkning av förskott och slutreglering under budgetåret 1989/90, belopp i milj. kr.

Anslagspost 1

Budgetår	Totalt bidrag	Förskott	Slut-regle-ring	Summa 100%	Summa 98%
1987/88	11 794.0				
1988/89	11 814.4	10 614.6			
1989/90		10 633.0	1 199.8	11 832.8	11 596.1

Förslag till förändringar under anslagspost 1 fr. o. m. verksamhetsåret 1989/90

SÖ föreslår att bidraget för syo, som utgår inom den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen, beräknas efter det veckotimpris som gäller för den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Härigenom kommer bidraget för syo i fortsättningen att följa löneutvecklingen för statligt löntereglerad personal i skolan, vilket är rimligt eftersom tjänsterna som syofunktionär är statligt löntereglerade. Förslaget medför en kostnadsökning om 17 milj. kr.

Om förändringen enligt SÖ:s förslag genomförs den 1 juli 1989 påverkas statsbudgeten först budgetåret 1990/91 på grund av anslagspostens konstruktion med ett förskotts- och slutregleringsförfarande.

2. Under anslagsposten Bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter beräknar SÖ 244 000 kr. för bidrag till lägerskolor anordnade av Riksförbundet finska föreningar i Sverige.

För sommarkurser i teknik för flickor föreslår SÖ för budgetåret 1989/90 efter pris- och löneomräkning ett bidrag om 3,3 milj. kr.

För pedagogisk utvecklingsverksamhet m. m. av finskspråkiga elever budgetåret 1989/90 beräknar SÖ efter pris- och löneomräkning 2,4 milj. kr.

3. SÖ föreslår att bidrag till fristående skolor utgår med 6 691 000 kr. till Kristofferskolan, med 2 826 000 kr. till Hillelskolan och med 2 838 000 kr. till de estniska skolorna.

SÖ beräknar för bidrag till övriga fristående skolor budgetåret 1989/90 ett anslagsbehov av 27 690 000 kr.

4. Kostnaderna för lokal skolutveckling beräknar SÖ efter en procentsats om 2,34 till 243,9 milj. kr. budgetåret 1989/90. Med hänsyn till att bidraget för lokal skolutveckling omfattas av ett förskotts- och slutregleringsförfarande och till att bidraget före utbetalning skall minskas med 2 % beräknar SÖ medelsbehovet budgetåret 1989/90 till 239,2 milj. kr. varav slutreglering utgör 62,3 milj. kr.

5. För bidrag till lokalt utvecklingsarbete på grundskolans mellanstadium budgetåret 1989/90 beräknar SÖ efter pris- och löneomräkning 34,0 milj. kr.

6. SÖ beräknar bidrag till utvecklingsarbete med kultur i skolan efter pris- och löneomräkning till 17,0 milj. kr. budgetåret 1989/90.

7. SÖ föreslår att de kommuner som erhåller extra bidrag för studie- och yrkesorientering i glesbygd också får bidrag för sina höga kostnader för elevernas praoverksamhet. För att finansiera det nya statsbidraget, föreslår SÖ att bidraget till de kommuner som anordnar mindre än fyra veckors prao på grundskolans högstadium slopas. SÖ beräknar medelsbehovet efter löneomräkning till 4,4 milj. kr. för extra bidrag för studie- och yrkesorientering i glesbygd samt för extra bidrag till praoverksamhet i glesbygd.

8. För särskilda åtgärder för undervisning i ämnet matematik för budgetåret 1989/90 beräknar SÖ efter löneomräkning 12,8 milj. kr.

9. SÖ beräknar för utveckling av samlad skoldag för budgetåret 1989/90 efter pris- och löneomräkning 26,6 milj. kr.

10. SÖ beräknar för utveckling av skolans dataundervisning budgetåret 1989/90 efter pris- och löneomräkning 11,7 milj. kr.

11. Efter förslag i 1988 års budgetproposition har riksdagen beslutat att utöver eljest utgående medel för lokalt utvecklingsarbete fr. o. m. budgetåret 1989/90 avsätta 50 milj. kr. per år under en tioårsperiod för kompletteringsfortbildning för bl. a. klasslärare med anledning av den nya lärarutbildningen (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 55–56, UbU 12, rskr. 203).

SÖ anser det angeläget att även andra lärarkategorier med samma grundutbildning som klasslärarna i grundskolan kan få tillfälle att komplettera sin grundläggande ämnesmässiga utbildning. Det gäller speciallärare i grundskolan, vissa lärare i sameskolan, särskolan och specialskolan samt lärare inom grundutbildning för vuxna (grundvux). En särskild grupp utgör de lärare som utbildats inom den särskilda, tvåspråkiga klasslärarutbildningen för studerande med finska, tornedalsfinska eller samiska som modersmål. SÖ förutsätter att dessa lärarkategorier kan anses omfattas av den prioritering som riksdagen gjort och att lärarna således får delta i fortbildningen tillsammans med klasslärare i grundskolan.

I riksdagens beslut prioriteras även fortbildning för att bredda högstadielärares kompetens framför allt i naturorienterande och samhällsorienterande ämnen samt matematik. SÖ utgår från att – i analogi med vad som nyss sagts beträffande klasslärare – även ämneslärare i dessa ämnen i sameskolan, särskolan och specialskolan samt inom försöksverksamheten med tvåspråkig undervisning på finska och svenska på högstadiet skall kunna komma i fråga för sådan fortbildning inom ramen för den gjorda prioriteringen.

Kostnaderna för deltagarna bör därvid – på samma sätt som gäller för grundskolans lärare – i första hand bestridas ur resp. skolforms statsbidrag för lokal skolutveckling eller medel som motsvarar detta bidrag och i andra hand ur de 50 milj. kr. som anvisas för kompletteringsfortbildningen.

SÖ föreslår vidare att de prioriteringar riksdagen fastställt kompletteras med att fortbildning i engelska, motsvarande i genomsnitt 3–4 veckor, skall kunna erbjudas de klasslärare som önskar det. Insatserna bör dock omfatta högst var fjärde klasslärare i grundskolan.

12. Inom industridepartementets kampanj Hela Sverige skall leva har SÖ tilldelats medel för informations- och kunskapsspridning i grundskolan

om landsbygden. SÖ föreslår för budgetåret 1989/90 och för ytterligare tre år framåt att 700000 kr. får utgå årligen för utvecklingsarbete i skolor i glesbygd.

13. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. till 15 940 700 000 kr.

Anslagsberäkning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
1. Bas- och förstärkningsresurser m. m.	11 721 100 000	+ 754 100 000
2. Bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter	5 600 000	+ 300 000
3. Bidrag till fristående skolor	37 800 000	+ 2 200 000
4. Bidrag till lokal skolutveckling	250 700 000	+ 3 900 000
5. Bidrag till kostnader för vissa socialavgifter	2 578 200 000	+ 122 600 000
6. Lönekostnadspålägg	1 311 900 000	+ 83 500 000
7. Bidrag till lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet m. m.	32 000 000	of.
8. Bidrag till kulturellt utvecklingsarbete i skolan	16 000 000	of.
9. Extra bidrag till syo och prao i glesbygd	4 100 000	of.
10. Särskilda åtgärder för undervisningen i ämnet matematik	12 000 000	of.
11. Utveckling av samlad skoldag	25 000 000	of.
12. Utveckling av skolans dataundervisning	11 000 000	of.
13. Kompletteringsfortbildning	–	+ 50 000 000
	16 005 400 000	**+ 1 016 600 000**

Föredragandens överväganden

Bas- och förstärkningsresurser

Jag ansluter mig till SÖ:s bedömning rörande antalet elever i grundskolan samt antalet timmar i bas- och förstärkningsresurserna. Den totala kostnaden för *bas- och förstärkningsresurserna* beräknar jag till 10 094,2 milj. kr. för redovisningsåret 1988/89. Mina beräkningar grundar sig på löneläget i juli 1988 med viss uppräkning för de kostnadsökningar som kan förväntas under redovisningsåret.

Tilläggsbidrag

Tilläggsbidraget utgår med viss procent av bidraget för bas- och förstärkningsresurser. Regeringen har för redovisningsåret 1987/88 fastställt procentsatsen till 6,1 (SÖ-FS 1988:121). Till grund för detta beslut har legat dels en beräkning av kommunernas bidragsberättigade vikariekostnader för lärare och skolledare, som utförts av SÖ, grundade på uppgifter från

Kommun-Data AB, dels en beräkning av kommunernas kostnader för viss nedsättning av lärares undervisningsskyldighet, grundade på uppgifter från statistiska centralbyrån (SCB). Ett motsvarande underlag kommer under våren 1989 att presenteras för fastställande av definitiv procentsats för tilläggsbidraget för redovisningsåret 1988/89. Vid fastställandet av procentsatsen för redovisningsåret 1987/88 togs också hänsyn till kostnader för kopiering enligt 1985 års skolavtal resp. 1988 års förlängningsavtal om kopiering i skolorna.

Jag beräknar att tilläggsbidraget för redovisningsåret 1988/89 skall utgå med 6,6 % av bidraget till bas- och förstärkningsresurser. Detta motsvarar ett bidragsunderlag på 666,2 milj. kr.

Hemspråksundervisning m. m.

För *stödundervisning i svenska och för hemspråksundervisning* beräknar jag 431,7 milj. kr. resp. 345,4 milj. kr. för redovisningsåret 1988/89. Jag har därvid beaktat att ett särskilt veckotimpris skall beräknas för hemspråksundervisning, vilket baseras på kommunernas lönekostnad för enbart de lärare som bedriver hemspråksundervisning.

För bidrag till kostnader för *kallortstillägg och finskspråktillägg* beräknar jag 35,5 milj. kr.

Skolledningsresurser

Fr. o. m. redovisningsåret 1986/87 gäller ett nytt system för tilldelning av skolledningsresurser i grundskolan (prop. 1984/85:100 bil. 10, UbU 16, rskr. 234). I skolledningsresursen ingår bidrag till kostnader för löner åt rektorer och studierektorer, kostnader för uppdragstillägg till tillsynslärare, kostnader för nedsättning av undervisningsskyldigheten för tillsynslärare och lärare med specialfunktioner samt kostnader för att främja pedagogisk utveckling och viss fortbildning för dataundervisningen i skolan. Jag har beräknat skolledningsresurserna till 792,5 milj. kr. budgetåret 1989/90.

Studie- och yrkesorientering

Statsbidrag till studie- och yrkesorientering (syo) ingår i den icke-undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Denna ordning har gällt sedan budgetåret 1982/83. Veckotimpriset för den icke-undervisningsbundna delen är sedan 1982/83 15 % lägre än för den undervisningsbundna delen med motiveringen att den personal som betalas med detta bidrag generellt har lägre lön än lärare.

Jag är inte beredd att biträda SÖ:s förslag att bidraget till syo beräknas efter det veckotimpris som gäller för den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Det ligger enligt min mening i ett schabloniserat statsbidrags natur att det inte är möjligt att fullt ut beakta alla de olika förändringar som sker i lönenivån för grupper av anställda som avlönas med hjälp av bidraget.

I 1987 års reviderade finansplan (1986/87:150) redovisade regeringen vissa statsfinansiella restriktioner för löneökningar. Dessa innebar att regeringen inför varje avtalsrörelse skulle klargöra vilket totalt utrymme för lönekostnadsökningar som ansågs föreligga för den statliga sektorn. Varje kostnadsökning över denna ram skulle mötas med effektivitets- och produktivitetshöjande åtgärder eller besparingar. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag.

Kostnaderna för 1988 års statliga avtal (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen för lönekostnader med 1 %. För grundskolans del innebär det ett behov av indragning av statliga medel om ca 167 milj. kr. per budgetår i långsiktig effekt. Den metodik som jag förordar för att åstadkomma detta är att veckotimpriserna för grundskolan minskas med 1 %. Som jag har redovisat i det föregående omfattas grundskolans anslagssystem av ett förskotts- och slutregleringsförfarande. För att kostnadsminskningen skall få effekt redan budgetåret 1989/90 måste därför förskottsutbetalningen till kommunerna minskas. Det innebär också – bl. a. på grund av att bidrag till sociala avgifter endast utbetalas i form av slutreglering – att förskottsutbetalningen till kommunerna måste minskas med mer än 1 % budgetåret 1989/90 för att hela besparingen skall kunna tas ut det budgetåret. Jag har vid mina beräkningar av grundskoleanslaget tagit hänsyn till detta och således minskat förskottsutbetalningarna på anslagsposterna 1 och 4. För att mitt förslag till minskning av veckotimpriserna med 1 % inte skall innebära en övervältring av kostnader till kommunerna måste det följas av möjlighet för kommunerna att minska verksamheten i grundskolan i samma omfattning. Jag avser senare att föreslå regeringen att utfärda en förordning med detta innehåll. Självfallet får en sådan minskning dock inte gå ut över den undervisning eleverna har rätt till enligt timplanen. Inte heller bör det få gå ut över insatser för elever med särskilt behov av stöd och hjälp.

Jag beräknar det totala medelsbehovet under anslagsposten 1 till 12 475,2 milj. kr. Jag har därvid beaktat vad jag tidigare har anfört om dels utbetalning av förskott och slutreglering, dels minskad förskottsutbetalning, dels utbetalning av bidrag med 98 % av bidragsunderlaget.

För bidrag till kostnader för vissa *arbetsgivaravgifter* beräknar jag 2 700,8 milj. kr. För *reducerat lönekostnadspålägg* beräknar jag 1 395,4 milj. kr.

Under posten *Bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter* har jag för budgetåret 1989/90 beräknat 240 000 kr. för bidrag till lägerskolor anordnade av Riksförbundet finska föreningar i Sverige.

Efter förslag i 1985 års budgetproposition (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 154, UbU 16, rskr. 234) och propositionen om kvinnors villkor på arbetsmarknaden (prop. 1984/85:130 s. 13, AU 18, rskr. 346) har riksdagen beslutat att avsätta särskilda medel till sommarkurser i teknik för flickor. Dessa kurser genomförs under sommaruppehållet efter årskurs 8 eller efter årskurs 9. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat 3,3 milj. kr. för *sommarkurser i teknik för flickor.*

Regeringen har i enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/85:100 bil. 10, UbU 12, rskr. 149) beslutat om pedagogisk utvecklingsverksamhet för finskspråkiga elever i 14 kommuner. För denna verksamhet har jag för budgetåret 1989/90 beräknat 2 360 000 kr.

I likhet med SÖ förordar jag att de kommuner som erhåller extra bidrag för studie- och yrkesorientering i glesbygd också får bidrag för sina förhållandevis höga kostnader för elevernas praoverksamhet. Jag föreslår, i enlighet med SÖ:s förslag, att detta nya statsbidrag till praoverksamhet i glesbygd finansieras genom att bidraget slopas till de kommuner som anordnar mindre än fyra veckors praoverksamhet. I likhet med SÖ menar jag att detta är möjligt med hänsyn till att ingen kommun i dag uppger att det är omöjligt att anordna fyra veckors praoverksamhet. Jag beräknar 4,1 milj. kr. för *extra bidrag för studie- och yrkesorientering och praoverksamhet i glesbygd* nästa budgetår.

Fristående skolor

Jag beräknar bidraget till Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna till 12 milj. kr. för redovisningsåret 1989/90. Häri ingår även belopp för bidrag till de s. k. kompletteringsskolorna (viss undervisning i estniska språket m. m. som meddelas skolpliktiga elever av estniskt ursprung på ett tiotal orter i landet).

Regeringen har sedan år 1983 förklarat sammanlagt 29 fristående skolor berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever. Jag beräknar kostnaderna för bidrag till dessa skolor till 28 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Lokal skolutveckling

Regeringen har för redovisningsåret 1988/89 fastställt procentsatsen för bidrag till lokal skolutveckling avseende grundskolan till 2,34% av ett bidragsunderlag i vilket ingår bidraget till bas- och förstärkningsresurser samt resurser för hemspråksundervisning och stödundervisning i svenska. I enlighet med riksdagens beslut om ett samlat program för skolledarutbildning (prop. 1985/86:173, UbU 1986/87:1, rskr. 24) ingår fr. o. m. budgetåret 1987/88 medel för skolledarutbildningen i bidraget för lokal skolutveckling.

Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 254,6 milj. kr. med dels nuvarande regler för utbetalning av bidrag, dels minskad förskottsutbetalning.

Jag är inte beredd att biträda SÖ:s förslag om särskilda resurser för utvecklingsarbete i glesbygd.

Den samlade skoldagen

Efter förslag i 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 10 s. 98–99, UbU 12, rskr. 185) omvandlades det tidigare statsbidraget till samlad skoldag till ett särskilt stimulansbidrag för utvecklingsarbete med

frågor rörande den icke-timplanebundna delen av skoldagen. I propositionen om skolans utveckling och styrning (prop. 1988/89:4) har frågor om en bättre samverkan mellan barnomsorg och skola behandlats. I det sammanhanget har jag framhållit att behovet av en bra heldagsverksamhet och kravet på hög kvalitet och helhetssyn i skola och skolbarnsomsorg måste tillgodoses på ett bättre sätt än i dag.

För att påskynda och stimulera utvecklingen har jag i propositionen om skolans utveckling och styrning anmält att statsrådet Lindqvist och jag avser att gemensamt föreslå regeringen att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att följa, stimulera och påskynda utvecklingen i riktning mot ett närmande mellan skola och barnomsorg. Arbetsgruppen bör bl. a. ha till uppgift att med hjälp av befintliga resurser för utvecklingsarbete (motsvarande) stödja och initiera utvecklingsprojekt i kommuner som kan tjäna som förebild för andra kommuner.

Jag har beräknat 25 milj. kr. för särskilt stimulansbidrag för utvecklingsarbete med frågor rörande den icke-timplanebundna delen av skoldagen budgetåret 1989/90. Regeringen bör ha möjlighet att disponera en mindre del av detta belopp för insatser inom ramen för det arbete som arbetsgruppen är tänkt att bedriva.

Lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet och högstadiet

Efter förslag i 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 10, UbU 12, rskr. 185) överfördes de medel som tidigare utgått för utvecklingsarbete på lågstadiet till mellanstadiet för att bl. a. möjliggöra en uppföljning på detta stadium av utvecklingsarbetet på lågstadiet. Överföringarna har gjorts i två steg. Budgetåret 1987/88 anslogs 16 milj. kr. och innevarande budgetår har tillförts lika mycket. Detta innebär således 32 milj. kr. för innevarande budgetår.

I propositionen om skolans utveckling och styrning har regeringen föreslagit att ett lokalt utvecklingsarbete inleds på grundskolans högstadium fr. o. m. läsåret 1989/90. Detta arbete bör särskilt ta fasta på att utveckla mer elevaktiva arbetsformer och arbetssätt och att få till stånd en ökad ämnessamverkan, i första hand mellan de ämnen som ingår i den samhälls- och naturorienterande ämnessektorn.

Jag finner det mindre lämpligt att exakt ange hur mycket av medlen som skall fördelas till mellanstadiet resp. högstadiet. Det bör ankomma på resp. länsskolnämnd att göra denna fördelning. Ett riktmärke bör dock vara att minst en tredjedel av medlen skall fördelas till utvecklingsprojekt på högstadiet. Utöver de syften som jag pekade på i den nyss nämnda propositionen ser jag det som naturligt, inte minst i ett inledningsskede, att särskild uppmärksamhet också ägnas åt frågor om samverkan mellan mellan- och högstadium. Jag beräknar sammanlagt 32 milj. kr. för lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet och högstadiet budgetåret 1989/90.

Riksdagen har efter förslag i 1985 års budgetproposition beslutat att särskilda medel skall avsättas för *bidrag till utvecklingsarbete med kultur i skolan* (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 23–24 och 156, UbU 16, rskr. 234). För nästa budgetår beräknar jag oförändrat bidrag, dvs. 16 milj. kr.

I propositionen om skolans utveckling och styrning (prop. 1988/89:4, s. 58–66) har jag redovisat erfarenheterna från utvecklingsarbetet med kultur i skolan och skälen för min bedömning att utvecklingsarbetet bör fortsätta. Som jag där anfört menar jag att detta fortsatta arbete skall inriktas på att göra kulturverksamheten till en naturlig del av det dagliga skolarbetet.

Den särskilda satsningen på kultur i skolan har haft stor betydelse för de skolor och kommuner som deltagit i verksamheten och har inneburit en stärkt ställning för kulturen i skolans arbete. Kulturarbetet i skolan har inneburit en stimulans för skolans verksamhet i stort. Inte minst viktigt är att verksamheten har upplevts mycket positivt av eleverna. Vad jag nu har anfört innebär inte att kulturarbetet i skolan kan anses så väletablerat att det överallt kommer att gå vidare av egen kraft. Den viktiga uppgiften för skolväsendet är nu att utifrån de inledande årens projektverksamhet finna former för mer bestående kulturverksamheter i skolan. Inför den fortsatta verksamheten ser jag det väsentligt att mer systematiskt pröva initiativ och idéer som är förankrade i praktiskt vardagsarbete på enskilda skolor.

Avgörande för framgång med kulturarbete i skolan är också att det finns en kulturpolitisk medvetenhet i kommunen både på skolnivån med inte minst skolledningen som nyckelgrupp och på den kommunala beslutsnivån. Därför ser jag det som naturligt att frågor som rör skolans arbete med kultur tas in dels i de lokala arbetsplanerna för varje rektorsområde, dels i de skolplaner som varje kommun skall anta enligt mitt förslag under avsnittet Vissa gemensamma frågor (avsnitt 4).

Jag ser, med utgångspunkt i de erfarenheter som redovisats från länsskolnämnderna och direkt från projekten ute i skolor och kommuner, länsskolnämndernas roll som central för verksamheten. Länsskolnämnderna har som fördelare av stimulansmedlen och som granskare och utvärderare av projekten fått en nyckelroll. Länsskolnämnderna bör även i fortsättningen disponera merparten av de medel som nu föreslås utgå för kulturarbetet i skolan. Nämnderna bör dock vid den fortsatta medelstilldelningen, till skillnad mot vad som hittills gällt, kunna ta egna initiativ till verksamhet i länet. Samordning av regionala resurser och samverkan med kulturinstitutioner ser jag vidare som viktiga led i en djupare förankring av kultur i skolan. Som hittills bör dock även i fortsättningen en viktig uppgift för länsskolnämnderna vara att stödja initiativ som tas av enskilda skolor och kommuner.

Kulturarbetet i skolan kan även förstärkas genom förändringar i skolans organisation. Regeringen har medgett timplanejämkningar efter ansökningar från ett antal skolor för att dessa därmed skall kunna bedriva en ökad kulturverksamhet. Bl. a. görs ett tiotal försök med s. k. dubbelt tillval där eleverna på grundskolans högstadium kan välja både ett traditionellt

tillval och ett kulturtillval. Jag anser att de försöksverksamheter som bedrivs i detta syfte är intressanta och ser det som angeläget att en utveckling av olika organisatoriska modeller för fördjupning eller profilering inom olika kulturområden stimuleras. Det är bl.a. önskvärt att i det fortsatta arbetet finna lösningar för kulturprofilering som inte ger alltför omfattande förändringar för den övriga undervisningen och som kan tillämpas även för mindre skolenheter. Beträffande de olika kulturformerna har jag i den tidigare anförda propositionen redogjort för min syn område för område. Förutom vad jag där anfört vill jag här endast ytterligare markera behovet av att höja den kulturella kompetensen för skolväsendets personal. När det gäller kulturområdet ter det sig än viktigare än på andra områden att en höjning av skolans kompetens görs efter lokala behov och förutsättningar. Bl.a. gäller det här för det lokala skolväsendet att lära sig utnyttja de lokala kulturinstitutionerna, inkl. muséer och hembygdsföreningar.

Även centralt bör en ökad samordning av resurser och ansträngningar ske. Inom Rikskonserter, Riksteatern och Riksutställningar har intressanta projekt genomförts. Erfarenheter från dessa försök bör spridas över landet som ett led i metodutveckling och en mer medvetet planerad stimulans av kulturarbetet i skolan. Även den satsning på visning av kvalitetsfilm bland barn och ungdomar som görs av Svenska filminstitutet får en starkt ökad genomslagskraft om den samordnas med skolans verksamhet och metodutveckling och med det särskilda utvecklingsarbetet med kultur i skolan.

På alla nivåer, lokalt, regionalt och centralt, har det visat sig att det finns stora kvalitets- och ekonomiska vinster att göra i en samordning av resurser och en samplanering. För centrala insatser i detta syfte samt för fortsatt modell- och metodutveckling bör regeringen även i fortsättningen disponera en mindre del av de medel som enligt mitt förslag bör avsättas till kulturarbetet i skolan.

Matematik i skolan

I syfte att förstärka matematikundervisningen i grundskolan inleddes efter förslag i 1987 års budgetproposition fortbildning av klasslärare i matematik. Medel härför är beräknade att utgå under en fyraårsperiod fr.o.m. budgetåret 1987/88. Jag finner det angeläget att denna framgångsrika fortbildningssatsning fullföljs enligt den fastställda planen. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat 12 milj. kr. för detta ändamål.

Utveckling av skolans dataundervisning

Efter förslag i 1988 års budgetproposition har riksdagen beslutat att medel skall avsättas för försöksverksamhet och utvecklingsinsatser för dataundervisning i skolan. För nästa budgetår beräknar jag oförändrat bidrag, 11 milj. kr., för dessa ändamål.

Kompletteringsfortbildning

I 1988 års budgetproposition anmäldes att regeringen avsåg att utöver medlen för lokal skolutveckling fr. o. m. budgetåret 1989/90 anslå ett särskilt bidrag för fortbildning av lärare i grundskolan i anslutning till lärarutbildningsreformen. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat 50 milj. kr. för detta ändamål.

Som jag tidigare nämnt under avsnittet Vissa gemensamma frågor (avsnitt 1.1) har riksdagen bemyndigat regeringen att ställa särskilda medel till Sveriges Radio AB:s förfogande för utbildningsradions programverksamhet i samband med särskilt angelägen fortbildning av skolans personal. Som jag likaså tidigare har nämnt har regeringen genom beslut den 15 december 1988 anvisat 1,5 milj. kr. till Sveriges Radio AB som allmänt bidrag för programverksamhet i samband med lärarfortbildningen i grundskolan.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om minskning av veckotimpriserna med 1 %,
2. godkänna vad jag har förordat om minskning av förskottsutbetalningarna till kommunerna,
3. godkänna vad jag har förordat om möjlighet för kommunerna att minska verksamheten i grundskolan med 1 %,
4. godkänna vad jag har förordat om bidrag till praoverksamhet i glesbygd,
5. godkänna vad jag har förordat om disposition av viss del av bidraget till utveckling av samlad skoldag,
6. godkänna vad jag har förordat om bidrag till lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet och högstadiet,
7. godkänna vad jag har förordat om särskilt bidrag för fortbildning av lärare i grundskolan,
8. till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 022 000 000 kr.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om inriktningen av utvecklingsverksamheten med kultur i skolan.

B 12. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.

1987/88	Utgift	27 574 969
1988/89	Anslag	42 249 000
1989/90	Förslag	44 091 000

Statsbidrag till svensk undervisning i utlandet utgår enligt förordningen (1978:591) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet (omtryckt 1988:830, ändrad 1988:1049).

Statsbidrag till utlandsskola utgår i form av bidrag till kostnader för lärarlöner med belopp som i princip motsvarar lönen för motsvarande lärartjänst vid svensk grundskola (grundresurs) samt för kompletterande undervisningstimmar (kompletteringsresurs). Bidrag till skolans lokalkostnader utgår med 60 % av årskostnaden för nödvändiga undervisningslokaler. Statsbidrag i form av särskilt driftbidrag utgår med 16 % av lönekostnader och vissa pensionskostnader. Vidare utgår statsbidrag till korrespondensundervisning, kompletterande svensk undervisning och svensk undervisning vid internationell skola.

Från anslaget betalas vidare utgifter för statsbidrag till kostnader för dels tilläggspensionsavgift för vissa lärare (SÖ-FS 1982:187), dels resor och flyttning för lärare vid utlandsskolor (SÖ-FS 1978:182, ändrad senast SÖ-FS 1988:67).

Överenskommelse har den 15 september 1982 träffats mellan Finland, Norge och Sverige om samarbete på utlandsundervisningens område.

Skolöverstyrelsen

Organisationen vid de svenska utlandsskolorna innevarande läsår framgår av följande sammanställning.

Statsunderstödda svenska utlandsskolor läsåret 1988/89

		Låg- och mellanstadium	Högstadium
Europa	Belgien (Bryssel)	x	x
	England (London)	x	x
	Frankrike (Paris)	x	x
	Italien (Milano)	x	
	Portugal (Lissabon)	x	
	Schweiz (Genève)	x	
	Sovjetunionen (Moskva)	x	
	Spanien (Fuengirola)	x	
	Spanien (Madrid)	x	x
	Spanien (Palma de Mallorca)	x	
	Spanien (Las Palmas)	x	
	Förbundsrepubliken Tyskland (Berlin)	x	
	Tyskland (Hamburg)	x	
	Österrike (Wien)	x	
Asien	Bangladesh (Dhaka)	x	
	Japan (Kosai)	x	
	Saudi-Arabien (Riyadh)	x	
	Sultanatet Oman (Muscat)	x	
	Vietnam (Bai Bang)	x	
	Vietnam (Hanoi)	x	
Afrika	Angola (Luanda)	x	
	Botswana (Gaborone)	x	
	Burundi (Bujumbura)	x	

		Låg- och mellan-stadium	Högstadium
	Centralafrikanska republiken (Berbérati)	x	
	Etiopien (Addis Abeba)	x	
	Guinea Bissau (Bissau)	x	
	Kenya (Nairobi)	x	x
	Folkrepubliken Kongo (Pointe Noire)	x	
	Moçambique (Maputo)	x	
	Tanzania (Dar es Salaam)	x	
	Tanzania (Bukoba)	x	
	Tanzania (Nzega)	x	
	Republiken Zaire (Semendua)	x	
	Zambia (Lusaka)	x	
Amerika	Argentina (Tucumán)	x	
	Bolivia (Cochabamba)	x	
	Brasilien (Sao Paulo)	x	
	Mexico (Mexico City)	x	
	Peru (Carhuaquero)	x	
	Peru (Lima)	x	

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning m. m. 2 532 000 kr.

2. För läsåret 1989/90 beräknar SÖ antalet skolor till 47. Antalet elever i de statsunderstödda utlandsskolorna beräknas till 1 200, antalet elever i korrespondensundervisning beräknas till 485 samt i kompletterande svensk undervisning till 2 500.

3. Ekonomisk avräkning skall enligt samarbetsavtalet mellan Sverige, Norge och Finland ske efter varje läsårs slut. SÖ beräknar att 855 000 kr. kommer att inbetalas till SÖ under budgetåret 1989/90 efter avräkning för budgetåret 1988/89.

SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. till 44 781 000 kr.

Föredragandens överväganden

Regeringen har den 7 april 1988 uppdragit åt skolöverstyrelsen att göra en översyn av undervisningen på högstadienivå vid de svenska utlandsskolorna. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 1989.

För nästa budgetår räknar jag inte med andra förändringar än sådana av automatisk natur. Jag har därvid tagit hänsyn till att kostnaderna för 1988 års statliga avtal (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen för statliga lönekostnadsökningar med 1 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 44 091 000 kr.

B 13. Sameskolor

1987/88	Utgift	14 859 065
1988/89	Anslag	16 871 000[1]
1989/90	Förslag	17 686 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1989/90 har 83 000 kr. inte ställts till sameskolstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Sameskolor finns i Karesuando, Lannavaara, Gällivare, Jokkmokk och Tärnaby. I Kiruna anordnas sameskola på försök. Innevarande läsår förekommer undervisning i årskurserna 1 – 6. Integrerad samisk undervisning bedrivs vid grundskolan i Arjeplogs, Gällivare, Härjedalens, Krokoms, Storumans, Strömsunds och Åre kommuner. Elevantalet vid sameskolorna uppgår läsåret 1988/89 till 133 och beräknas läsåret 1989/90 till 130. Därutöver deltar innevarande läsår 68 elever i den integrerade sameundervisningen. Verksamheten regleras i sameskolförordningen (1967:216, omtryckt senast 1987:711, ändrad senast 1988:737 och 1048), i förordningen (SÖ-FS 1985:64, ändrad senast 1988:70) om försöksverksamhet med sameskola i Kiruna, i förordningen (SÖ-FS 1988:77) om integrerad samisk undervisning vid grundskolan i Arjeplogs kommun samt i förordningen (SÖ-FS 1988:78) om integrerad samisk undervisning i grundskolan.

Vid sameskolan sker undervisning på svenska och samiska. Ämnet samiska förekommer i samtliga årskurser.

Bestämmelser om tilldelning av lärarresurser finns i förordningen (SÖ-FS 1984:68, ändrad 1988:158) om tilldelning av lärarresurser vid sameskolan, som gäller under försöksperioden 1984/85 – 1988/89.

Sameskolorna leds av en styrelse, vars kansli är förlagt till Jokkmokk.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1988/89 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning 459 000 kr.

2. SÖ föreslår att en heltidstjänst som konsulent för sydsamisk undervisning samt en heltidstjänst för utveckling av samiska läromedel inrättas. SÖ föreslår att kostnaderna för tjänsterna finansieras dels med medel (290 000 kr.) som frigjorts vid nedläggningen av sameskolan i Ånge (s. k. Ångeresursen), dels genom en överföring av medel (100 000 kr.) från anslaget B 7. Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet.

3. SÖ föreslår att en tjänst som förste byråsekreterare inrättas vid sameskolkansliet samtidigt som en halv tjänst som byråsekreterare dras in. Merkostnaderna (105 000 kr.) finansieras ur den s. k. Ångeresursen.

4. SÖ föreslår att nuvarande lärarresurstilldelningssystem blir permanent med vissa ändringar samt att resurser för utveckling av verksamheten inom den samiska integrerade undervisningen utgår med samma procentsats som inom grundskolan. Merkostnaderna (289 000 kr.) finansieras ur den s. k. Ångeresursen.

5. SÖ föreslår att 50 000 kr. överförs från anslaget B 10. Särskilda

insatser inom skolområdet till detta anslag för hjälp åt elever med behov av extra stöd.

6. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Sameskolor till 17 397 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Löneckostnader för lärarpersonal m. m.	4 715 000[1]	+476 000
Integrerad samundervisning	3 100 000	−142 000
Förvaltningskostnader	6 186 000[2]	+505 000
(därav löneckostnader)	(3 552 000[2])	(+220 000)
Lokalkostnader	3 062 000	− 24 000
	17 063 000	**+815 000**
Inkomster	192 000	of.
Nettoutgift	**16 871 000**	**+815 000**

[1] Av angivet belopp har inte 47 000 kr. ställts till sameskolstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] Av angivet belopp har inte 36 000 kr. ställts till sameskolstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat löne- och prisomräkningen under anslaget till 726 000 kr.

Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för sameskolstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989 och organisationen av de statliga redovisningscentralerna föreslås förändrad fr. o. m. samma tidpunkt. För dessa båda ändamål har jag tillfört anslaget 89 000 kr.

År 1980 inrättades en särskild sameskolstyrelse med uppgift att ansvara för och leda sameskolorna och de elevhem som är knutna till dem. Sameskolstyrelsen skall vidare främja och utveckla samiska undervisningsinslag i det allmänna skolväsendet samt bistå kommunerna när det gäller information om sameskolan och om samiska undervisningsinslag i det allmänna skolväsendet. Till sameskolstyrelsen är knutet ett kansli som förestås av en skolchef. En översyn av verksamheten vid sameskolstyrelsen och dess kansli bör enligt min mening göras. En sakkunnig har förordnats i utbildningsdepartementet för att bl. a. göra en översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling. Enligt min mening är det lämpligt att denna utredare också ser över verksamheten vid sameskolstyrelsen och dess kansli. I avvaktan på resultatet av översynen är jag inte beredd att förorda några nya tjänster vid sameskolkansliet.(2 och 3)

I enlighet med skolöverstyrelsens förslag förordar jag att nuvarande system med tilldelning av lärarresurser för sameskolan permanentas (+250 000 kr). Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag till förordning om lärarresurser vid sameskolan.

Jag är däremot inte beredd att överföra medel från anslaget B 10. Särskilda insatser inom skolområdet till detta anslag för hjälp åt elever

med särskilda behov. I stället beräknar jag medel (+ 50 000 kr.) för ökade lönekostnader för detta ändamål.

De ökade lönekostnaderna för lärarresurssystemet samt för hjälp åt elever med särskilda behov finansieras genom omfördelning inom anslaget.(4 och 5)

Fr. o. m. den 1 juli 1988 får sameskolstyrelsen disponera de medel som frigörs genom nedläggningen av Ånge sameskola för att finansiera samisk undervisning för samiska elever vid kommunala grundskolor. Trots att sameskolstyrelsen ännu inte disponerar hela den s. k. Ångeresursen, har sådan undervisning redan detta läsår kunnat anordnas för 45 elever i fem kommuner i det sydsamiska området. Fr. o m. nästa läsår förväntas än fler kommuner komma att delta i denna verksamhet. Det är enligt min mening nödvändigt att sameskolstyrelsen får disponera vissa medel ur den s. k. Ångeresursen för att utveckla denna verksamhet, i första hand för utvärdering och för introduktionsutbildning av de lärare som är verksamma i kommunalt anordnad samisk undervisning. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att besluta om vissa ändringar i förordningen (SÖ-FS 1988:78) om integrerad samisk undervisning i grundskolan.(4)

I övrigt räknar jag för nästa budgetår inte med andra förändringar under anslaget än sådana av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om tilldelning av lärarresurser,
2. till *Sameskolor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 686 000 kr.

B 14. Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader

1987/88	Utgift	212 476 729
1988/89	Anslag	213 212 000
1989/90	Förslag	240 044 000

Synskadade elever med ytterligare handikapp undervisas vid en skolenhet i Örebro (Ekeskolan). Vid Ekeskolan mottas som elever även synskadade barn utan ytterligare handikapp. Döva och hörselskadade elever undervisas vid dels fem regionala skolenheter, belägna i Stockholm (Manillaskolan), Lund (Östervångskolan), Vänersborg (Vänerskolan), Örebro (Birgittaskolan) och Härnösand (Kristinaskolan), dels i särskilda klasser förlagda till grundskolan (s. k. externa klasser). Döva och hörselskadade elever med ytterligare handikapp undervisas vid en skolenhet i Gnesta (Åsbackaskolan). Vid skolenheten i Sigtuna (Hällsboskolan) undervisas normalbegåvade barn med grava språkstörningar samt hörselskadade barn med beteendestörningar och vissa andra komplikationer.

Vid Tomtebodaskolan, Ekeskolan, Åsbackaskolan och Hällsboskolan finns specialpedagogiska resurscenter.

Verksamheten regleras i specialskolförordningen (1965:478, omtryckt senast 1983:736, ändrad senast 1988:827 och 1045) samt i förordningen (1988:1384) med instruktion för Tomtebodaskolans resurscenter.

Bestämmelser om tilldelning av lärarresurser finns i förordningen (1987:721) om lärarresurser i specialskolan m. m. (ändrad 1988:818).

I förordningen (SÖ-FS 1984:66, ändrad SÖ-FS 1987:91) meddelas bestämmelser om utveckling av verksamheten vid specialskolan.

Från anslaget bekostas även resor för elever jämte ledsagare.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning m. m. 26 491 000 kr.

2. SÖ redovisar ett behov av ytterligare fem elevbostäder, varav tre på grund av ökad utflyttning utanför skolområdet och två som en följd av ökat elevantal. SÖ beräknar med anledning härav medel för ytterligare 5,5 tjänster som vårdare (+809 000 kr.).

3. SÖ föreslår en intensifierad satsning på lärarnas fortbildning i teckenspråk under den närmaste femårsperioden genom att lärarna får en utbildning i teckenspråk motsvarande 20 poäng. SÖ beräknar kostnaderna för vikarier, resor och traktamenten till 3 milj. kr. per budgetår. Kurskostnaderna beräknas kunna finansieras från anslaget B 8. Fortbildning m. m.

4. SÖ föreslår en temporär utökning under fem budgetår av lärarresurserna för undervisning i teckenspråk och svenska för döva med 0,2 lärarveckotimmar för de riksrekryterande skolorna och 0,3 lärarveckotimmar för de regionala skolorna. Förslaget medför en utökning med 180,6 lärarveckotimmar eller ca 7,5 lärartjänster (+1,5 milj. kr.).

5. SÖ föreslår att ytterligare medel, utöver prisomräkning, beräknas till övriga förvaltningskostnader på grund av intensifiering av verksamheten vid främst riksskolorna (+200 000 kr.).

6. SÖ beräknar ytterligare medel till personell assistans (+295 000 kr.).

7. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader till 245 507 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Lärare	293	of.
Övrig personal	533	+7,5
	826	**+7,5**
Utgifter		
Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal	65 398 000	+10 565 000
Utveckling av verksamheten vid specialskolan	2 804 000[1]	+3 168 000
Förvaltningskostnader	102 197 000	+8 122 000
(därav lönekostnader)	(88 889 000)	(+6 455 000)
Resor för elever jämte ledsagare	15 600 000	+1 560 000
Lokalkostnader	27 958 000	+3 461 000
	213 957 000	**+26 876 000**
Inkomster	745 000	+44 000
Nettoutgift	**213 212 000**	**+26 832 000**

[1] Härtill kommer 500 000 kr. enligt regeringsbeslut 1988-06-09.

Skolöverstyrelsen (SÖ) redovisar ett behov av ytterligare fem elevbostäder ute i samhället för nästa budgetår. Av dessa behövs tre enheter på grund av fortsatt utflyttning från elevhemmen inom skolområdet och två enheter på grund av ökat elevantal vid vissa skolor. På grund av det ökade elevantalet beräknar jag medel för ytterligare 5,5 tjänster som vårdare/skötare. Vidare beräknar jag 400000 kr. under anslagsposten Lokalkostnader för förhyrning av dessa fem elevbostäder. De resurser som beräknats på grund av ökat elevantal bör få tas i anspråk endast i den mån behov härav uppstår.(2)

I enlighet med vad jag tidigare har redovisat i avsnittet Vissa gemensamma frågor (avsnitt 3) beräknar jag 3 milj. kr. årligen under en femårsperiod för fortbildning i teckenspråk. Avsikten är att ca 30 lärare årligen skall kunna genomgå en kurs i teckenspråk omfattande ca 20 studieveckor. Medlen avser vikariekostnader samt resekostnader och traktamenten. Kostnader för anordnande av kurserna bör belasta anslaget B 8. Fortbildning m. m. och finansieras inom ramen för tilldelade medel inom anslaget. Viss fortbildning bör kunna samordnas med den fortbildning i teckenspråk som bedrivs för personalen inom den gymnasiala utbildningen för döva och hörselskadade i Örebro kommun. Jag anser vidare att det bör vara möjligt även för andra personalkategorier, t. ex. förstadielärare vid landstingens pedagogiska hörselvård, att i mån av plats delta i utbildningen, om huvudmannen är beredd svara för kostnaderna. Det bör ankomma på regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, att utfärda närmare bestämmelser om fortbildningen.(3)

Regeringen har i förordningen (1988:1045) om ändring i specialskolförordningen (1965:478) föreskrivit att vid specialskolan får finnas tjänster som lärare för undervisning i teckenspråk och svenska för döva. SÖ har föreslagit en temporär utökning av lärarresurserna under fem budgetår för denna lärarkategori. Jag är inte beredd att tillstyrka en sådan generell utökning av lärarresurserna i specialskolan, utan anser att dessa tjänster får inrättas i den takt som tjänsteunderlag frigörs inom specialskolan. Under den närmaste femårsperioden bör det t. ex. bli möjligt att anställa lärare med ifrågavarande ämneskombination i samband med att specialskolans lärare genomgår fortbildningskurser i teckenspråk.(4)

Jag beräknar medel i enlighet med SÖ:s förslag för övriga förvaltningskostnader samt för personell assistans.(5 och 6)

Med anledning av att organisationen av de statliga redovisningscentralerna föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989 har jag tillfört anslaget 682000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 240044000 kr.

B 15. Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.

1987/88	Utgift	6 521 028	Reservation	1 101 760
1988/89	Anslag	7 275 000		
1989/90	Förslag	7 152 000		

Från anslaget betalas utgifter för läromedel, undervisnings- och arbetsmaterial, inventarier m. m., bibliotek samt hörsel- och talteknisk utrustning.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. Prisomräkning 499 000 kr. Engångsanvisningar på 1 milj. kr. avgår.
2. SÖ föreslår engångsanvisningar för dels utrustning till fem nya elevbostäder (+500 000 kr.), dels datorutrustning till skolkanslierna (+360 000 kr.).
3. SÖ beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Specialskolan m. m.: Utrustning m. m. till 7 634 000 kr.

Föredragandens överväganden

För utrustning till fem nya elevbostäder beräknar jag en engångsanvisning om 500 000 kr.(2)

I övrigt räknar jag inte med andra förändringar under anslaget än sådana av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 7 152 000 kr.

B 16. Bidrag till driften av särskolor m. m.

1987/88	Utgift	636 713 493
1988/89	Anslag	577 335 000
1989/90	Förslag	710 555 000

Landstingskommunerna och de kommuner som inte ingår i landstingskommun samt kommuner som anordnar särskola i fall som avses i 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) får statsbidrag med 95 % av lönekostnaderna för rektorer, studierektorer, tillsynslärare och lärare vid särskolan. Även till särskoleverksamhet som anordnas med enskild huvudman utgår statsbidrag i vissa fall. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1986:188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m. m. (ändrad senast 1988:939) samt i förordningen (1988:740) om statsbidrag till fristående särskolor. Verksamheten regleras i särskoleförordningen (1986:573, änd-

rad senast 1988:702 och 1052).

Bidragsbestämmelserna innebär i korthet att statsbidraget till särskolan beräknas efter en grundresurs om sju veckotimmar per elev. Vidare beräknas tilläggsresurser för undervisning i hemspråk och för stödundervisning i svenska med fyra veckotimmar per elev samt för särskild undervisning med fem veckotimmar per elev. Härutöver kan länsskolnämnden medge en behovsprövad kompletteringsresurs uttryckt i veckotimmar. För särskoleelever som är integrerade i grundskolan eller gymnasieskolan beräknas en resurs om högst sju veckotimmar. Tilläggsbidrag till kostnader för vikarier m.m. lämnas med 4,9% av lönebidraget. Regeringen fastställer årligen veckotimpris per lärarveckotimme i särskolan. Statsbidraget till lönekostnader för rektorer och studierektorer lämnas med hänsyn till årslönebeloppet för varje inrättad tjänst. Statsbidrag utgår även för tilläggspensionsavgifter.

Statsbidraget utbetalas i form av förskott och slutreglering. Budgetåret 1989/90 belastas anslaget med förskott för det budgetåret beräknat på statsbidraget för redovisningsåret 1988/89 samt slutreglering av bidraget för redovisningsåret 1988/89.

Från anslaget betalas vidare kostnader för statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1986:100) om statsbidrag till lokal skolutveckling i särskolan (ändrad SÖ-FS 1987:109). Även för detta bidrag gäller ett förskotts- och slutregleringsförfarande.

Från anslaget betalas även kostnader enligt förordningen (1984:626) om statsbidrag till kostnader för vissa trygghetsåtgärder för skolledare, biträdande skolledare och lärare i kommunal utbildning (ändrad senast 1988:158).

Ur anslaget utgår bidrag enligt ämbetsskrivelse den 21 augusti 1969 om godkännande av avtal avseende yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda.

Skolöverstyrelsen (SÖ) erhåller dessutom medel till informations- och konferensverksamhet för skolledare och lärare vid särskolor.

Skolöverstyrelsen

SÖ:s anslagsframställning för budgetåret 1989/90 innebär i huvudsak följande:

1. Ungefär 11 300 elever gick i särskolan läsåret 1987/88, vilket innebär en ökning med 100 elever från föregående läsår. Antalet skolledare var 140 och antalet utnyttjade lärarveckotimmar var ca 93 800.

Anvisat belopp under anslagsposten 1 för budgetåret 1988/89 innehåller medel för kostnader för undervisning vid reguljär särskola och enskilda inrättningar.

SÖ:s beräkning av anslagsposten 1 för budgetåret 1989/90 framgår av följande sammanställning, belopp i tusental kr.

Budgetår	Beräknat statsbidrag till lönekostnader	Förskott 50%	Slut-reglering	Summa
1987/88		518 515[1]		
1988/89		521 927	259 257	
1989/90			260 963	262 670	523 633

[1] Förskottsunderlag för budgetåret 1988/89

2. SÖ beräknar medelsbehovet för bidrag till lokal skolutveckling till 12,4 milj. kr. under budgetåret 1989/90, varav 6,0 milj. kr. i förskott för redovisningsåret 1989/90 och 6,4 milj. kr. i slutreglering för redovisningsåret 1988/89.

3. SÖ beräknar bidraget för tilläggspensionsavgifter till 55,3 milj. kr. För reducerat lönekostnadspålägg beräknar SÖ 57,7 milj. kr.

4. SÖ har vidare beräknat 6 milj. kr. för bidrag till kostnader för yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda, 47 000 kr. för informations- och konferensverksamhet för skolledare m. fl., 1 066 000 kr. för information om ny läroplan för särskolan samt oförändrat 2 300 000 kr. för datautbildning i särskolan.

5. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till driften av särskolor m. m. till 656 429 000 kr.

Anslagsberäkning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till lönekostnader	459 250 000	+106 539 000
2. Bidrag till lokal skolutveckling	10 776 000	+ 2 295 000
3. Bidrag till kostnader för tilläggspensionsavgifter	48 500 000	+ 10 286 000
4. Lönekostnadspålägg	51 488 000	+ 11 926 000
5. Bidrag till kostnader för yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda	3 977 000	+ 2 023 000
6. Kostnader för informations- och konferensverksamhet för skolledare [000c]och lärare vid särskolan	44 000	+ 2 000
7. Information om ny läroplan för särskolan	1 000 000	+ 45 000
8. Datautbildning i särskolan	2 300 000	+ 104 000
Summa	**577 335 000**	**+133 220 000**

Föredragandens överväganden

Totalt beräknar jag statsbidraget under anslagsposten 1 till 544 313 000 kr. för redovisningsåret 1988/89. Mina beräkningar grundar sig på antalet inrättade tjänster som skolledare och ett beräknat veckotimtal för undervisning redovisningsåret 1988/89 samt på lönenläget den 1 juli 1988 med viss uppräkning för de kostnadsökningar som kan förväntas under redovisningsåret. Vidare har jag beaktat att ett särskilt veckotimpris skall

beräknas för hemspråksundervisning, vilket baseras på landstingens lönekostnad för enbart de lärare som bedriver hemspråksundervisning. Som jag har redovisat i det föregående omfattas denna anslagspost av ett förskotts- och slutregleringsförfarande. Under budgetåret 1989/90 utbetalas till huvudmännen dels förskott baserat på det fastställda bidraget för redovisningsåret 1988/89, dels slutreglering för detta redovisningsår.

Beräkning av förskott och slutreglering under anslagsposten l. belopp i tusental kr.

Budgetår	Beräknat statsbidrag till lönekostnader	Förskott 50%	Slut-reglering	Summa
1987/88	501 361[1]			
1988/89	544 313	250 680		
1989/90		272 156	293 633	565 789

[1] Förskottsunderlag för budgetåret 1988/89.

Jag beräknar medelsbehovet för lokal skolutveckling budgetåret 1989/90 till 13,1 milj. kr., varav 6,3 milj. kr. utgör förskott för redovisningsåret 1989/90 och 6,8 milj. kr. utgör slutreglering för redovisningsåret 1988/89.(2)

Bidraget för tilläggspensionsavgifter beräknar jag till 58,8 milj. kr. Kostnaden för reducerat lönekostnadspålägg beräknar jag till 63,4 milj. kr.(3)

Enligt 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) får en landstingskommun till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särskola för barn och ungdomar som är bosatta i kommunen, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.

Inom flera landstingskommuner planeras ett överförande av särskolan till primärkommunalt huvudmannaskap enligt nämnda bestämmelse i skollagen. Det kan vara fråga om att en, flera eller alla kommuner inom en landstingskommun tar över ansvaret för särskolan. Jag ser positivt på en sådan utveckling. Ett problem i sammanhanget är att särskolan också i frågor av övergripande och principiell natur kan komma att organiseras på olika sätt i landet beroende på de överenskommelser som träffas mellan resp. landstingskommun och primärkommunerna. Detta kan t. ex. gälla skolledning, beslutsnivån i olika frågor och anordnande av undervisning för särskoleelever i små kommuner som inte har egen särskola. I vissa fall kan t. ex. frågor som rör grundläggande regler för skolplikt och beslut om skolgång i särskola komma att beröras. Enligt min mening är dessa frågor av sådan vikt att det bör utredas om regeringen bör utfärda särskilda riktlinjer för vad som skall gälla vid en kommunalisering av särskolan. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att tillkalla en sådan utredning. Denna bör också överväga om tiden är mogen för att generellt föra över ansvaret för särskolan till kommunerna och i så fall lämna förslag till hur ett sådant överförande skall ske.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till driften av särskolor m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 710 555 000 kr.

B 17. Kostnader för viss personal vid statliga realskolor

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Med utgången av läsåret 1972/73 var samtliga statliga realskolor avvecklade. Vissa ordinarie tjänster fördes då på övergångsstat. I den mån innehavarna av tjänsterna inte har kunnat beredas tjänstgöring vid annan skolform får medel för lönekostnader och sjukvård för dem utgå ur detta anslag.

Skolöverstyrelsen

Anslaget bör tills vidare föras upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för viss personal vid statliga realskolor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Gymnasiala skolor m. m.

B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor

1987/88	Utgift	4 666 390 798
1988/89	Anslag	5 267 253 000
1989/90	Förslag	5 643 610 000

Från anslaget utgår statsbidrag till driften av gymnasieskolor bl. a. enligt bestämmelser i gymnasieförordningen (1987:743, senast ändrad 1988:1055). Statsbidrag lämnas enligt denna i form av

1. skolledningsbidrag
2. allmänt undervisningsbidrag
3. särskilt undervisningsbidrag
4. särskilda lönekostnadsbidrag
5. socialavgiftsbidrag
6. bidrag till särskilda kostnader för kurser för invandrarungdom
7. bidrag till kostnader för inbyggd utbildning
8. bidrag till kostnader för studie- och yrkesorientering
9. bidrag till kostnader för gymnasial lärlingsutbildning

Ur anslaget ersätts även bl. a. följande kostnader

garantiresurs till den skolhuvudman som, vid tilldelning av resurser enligt det schabloniserade statsbidragssystemet, får en resurstilldelning som är mer än 5 % mindre än den tilldelning som huvudmannen skulle ha fått enligt de regler som gällde för tiden före den 1 juli 1987,

bidrag till särskilda kostnader för gymnasial utbildning för döva och hörselskadade i Örebro kommuns gymnasieskola enligt avtal mellan staten och Örebro kommun,

bidrag till lokal skolutveckling enligt förordningen (1982:608) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m. (omtryckt 1983:416, ändrad senast 1988:829),

reducerat lönekostnadspålägg enligt kungörelsen (1969:54), om beräkning och redovisning av lönekostnadspålägg.

Enligt förordningen (1981:449, ändrad senast 1988:812) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning skall en del av de nämnda statsbidragen minskas med 2 % av det belopp som annars skulle ha utgått. I fråga om landstingskommunal vårdutbildning görs en minskning med 20 %.

I gymnasieskolan finns 25 reguljära linjer, tolv linjer som försöksverksamhet och inemot 600 specialkurser. Härtill kommer gymnasial lärlingsutbildning.

Linjerna och de gängse förkortningarna av dem är följande.

Minst treåriga teoretiska linjer

Ekonomisk linje	E
Humanistisk linje	H
Naturvetenskaplig linje	N
Samhällsvetenskaplig linje	S
Teknisk linje (fyraårig)	T

Tvååriga, huvudsakligen teoretiska linjer

Ekonomisk linje	Ek
Estetisk-praktisk linje (försöksverksamhet)	Ep
Musiklinje	Mu
Social linje	So
Teknisk linje	Te

Tvååriga yrkesinriktade linjer

Beklädnadsteknisk linje	Be
Bygg- och anläggningsteknisk linje	Ba
Distributions- och kontorslinje	Dk
Drift- och underhållsteknisk linje	Du
El-teleteknisk linje	Et
Fordonsteknisk linje	Fo
Handels- och kontorslinje (försöksverksamhet)	Hk
Jordbrukslinje	Jo
Konsumtionslinje	Ko
Livsmedelsteknisk linje	Li
Processteknisk linje	Pr
Skogsbrukslinje	Sb
Social servicelinje	Ss
Trädgårdslinje	Td
Träteknisk linje	Tr
Verkstadsteknisk linje	Ve
Vårdlinje	Vd

Treåriga yrkesinriktade linjer (försöksverksamhet)

Bygg- och anläggningsteknisk linje	BY
El-teleteknisk linje	EL
Fordons- och transportteknisk linje	FT
Handelslinje	HA
Industriell teknisk linje	IN
Naturbrukslinje	NB
Omvårdnadslinje	OM
Textil- och beklädnadsteknisk linje	TB
Vårdlinje, omsorger om barn och ungdom	VLbu
Värme-, ventilations- och sanitetsteknisk linje	VT

Gymnasieskolans dimensionering beslutas årligen av riksdagen. Systemet för dimensionering och planering – det s.k. planeringssystemet – regleras i gymnasieförordningen. Det innebär bl.a. att *elevplatsramar* i gymnasieskolan fastställs för varje budgetår. Riksdagen beslutar om ramar för de två närmaste budgetåren och planeringsramar för ett tredje budgetår.

För hela riket fastställs en *totalram*. Den är uppdelad på dels en ram för utbildningar, vilka eleverna kan påbörja direkt efter grundskolan *(direktramen)*, dels en ram för kurser för invandrarungdom och för utbildningar som kräver viss ålder, praktik eller utbildning utöver grundskolan för tillträde *(lilla ramen)*.

Förordningen (SÖ-FS 1988:90) om ramar för elevplatser i gymnasiesko-

lan redovisningsåren 1988/89 – 1990/91 grundar sig på det senaste riksdagsbeslutet.

Skolöverstyrelsen

Yrkesutbildningen

Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår att försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning utökas med minst 5 000 intagningsplatser och att särskilda resurser avsätts för att undervisningen i svenska i årskurs 2 av vissa yrkesinriktade linjer skall kunna bedrivas i mindre grupper.

Planering för gymnasieskolan

SÖ föreslår att dimensioneringen av *gymnasieskolans direktram* för läsåren 1989/90 och 1990/91 ligger kvar på innevarande års nivå – 306 400 årselevplatser. I detta inräknar SÖ den nyss nämnda utökningen av försöket med treåriga yrkeslinjer. För läsåret 1991/92 förutskickar SÖ en anpassning av antalet årselevplatser till minskningen av antalet 16-åringar, för det läsåret med 5,6 %. Antalet årselevplatser per 16-åring förblir därvid detsamma som riksdagen beslutat om för läsåret 1990/91.

I fråga om *lilla ramen* föreslår SÖ 32 420 årselevplatser för alla tre läsåren 1989/90–1991/92. Detta är en minskning med 260, delvis beroende av ett förslag om att överföra en kurs till högskoleutbildning.

SÖ begär bemyndigande att även budgetåren 1989/90 och 1990/91 få göra omfördelningar av platser mellan direktramen och lilla ramen. Vidare föreslår SÖ att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att, i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar, öka dimensioneringen utöver förslaget. SÖ föreslår också att regeringen inhämtar bemyndigande att öka lilla ramen, om behovet av kurser för invandrarungdom visar sig överstiga 1 500.

SÖ förordar en ökning av antalet platser på de s. k. idrottsgymnasierna med 100, främst för vissa icke tidigare representerade idrotter, samt en fördubbling av antalet platser för det s. k. hemortsalternativet, i vilket elever får en minskning av sitt studieprogram för att träna idrott på hemorten.

SÖ föreslår att beslut om organisationen av skolenheter i fortsättningen får tas av kommuner och landsting själva i stället för som i dag av SÖ.

Läroplansfrågor

SÖ föreslår bl. a. att

– ämnesanknuten praktik blir obligatorisk på E-linjen,

– ämnet svenska som andraspråk med betygsättning införs i gymnasieskolan samt att

– försök med engelska som C-språk för vissa invandrarelever får bedrivas i ett antal kommuner.

Övrigt

SÖ föreslår bl.a. en kompensatorisk höjning av skolledningsresursen för vissa gymnasieskolor i glesbygd och en ökning av bidraget till s.k. teknikservice.

Anslagsberäkning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
1. Allmänt undervisningsbidrag, m.m.	3054290000	+223320000	+197577000
2. Särskilt undervisningsbidrag	57500000	+ 20449000	+ 2875000
3. Garantiresurs	5000000	of.	of.
4. Skolledningsbidrag	221320000	+ 21429000	+ 35636000
5. Särskilda lönekostnadsbidrag	406000000	+ 51150000	– 48409000
6. Kostnader för tilläggspensionsavgifter	358000000	+ 71473000	+ 66000000
7. Kostnader för sjukförsäkrings- och folkpensionsavgifter	440000000	+ 42145000	+ 27219000
8. Lönekostnadspålägg	408000000	+ 53937000	+ 29039000
9. Lokal skolutveckling	53976000	+ 11940000	+ 3316000
10. Studie- och yrkesorientering	54556000	+ 23669000	+ 2728000
11. Särskilda kostnader för gymnasial utbildning i Örebro för döva och hörselskadade	18100000	of.	+ 1000000
12. Särskilda kostnader för inbyggd utbildning	85371000	+ 18577000	+ 4268000
13. Gymnasial lärlingsutbildning	73920000	+ 4809000	of.
14. Viss teknisk utbildning i Stockholm	6980000	– 4000	– 4000
15. Kostnader för ersättning för arbetsplatsförlagd utbildning m.m. i anslutning till försöksverksamhet med utveckling av yrkesutbildningar	24240000	+ 38713000	+ 55112000
	5267253000	**+581607000**	**+376357000**

Föredragandens överväganden

1 Disposition

Jag kommer att dela upp min föredragning av gymnasieanslaget på följande sätt.

I avsnitt 2 lämnar jag mina förslag om dimensionering m.m. av gymnasieskolan. De gäller dels den kommande treårsperioden läsåren 1989/90 – 1991/92, dels för kommunernas planering också de tre år som följer

närmast därefter. Jag tar även upp vissa särskilda frågor om bl. a. den s. k. lilla ramen och om gymnasieskola på mindre orter. I detta avsnitt föreslår jag också insatser för en ökad nordisk utbildningsgemenskap.

Jag övergår sedan i avsnitt 3 till förslag om en utökning av försöksverksamheten med en moderniserad, treårig yrkesutbildning och om ett resurstillskott för att ytterligare förstärka svenskundervisningen på vissa yrkeslinjer. Avsnitt 4 gäller vissa läroplansfrågor, bl. a. särskilda insatser i fråga om engelska för invandrarelever samt försök med gymnasiepraktik och ramtimplaner.

I avsnitt 5 behandlar jag några övriga frågor, bl. a. erfarenheter från det första året med de nya resurssystemen för undervisning och skolledning samt ett förslag om en pedagogisk ledningsförstärkning för datafrågor. Föredragningen avslutas med anslagsberäkningar i avsnitt 6.

2 Planering för gymnasieskolan

Jag kommer nu närmast att redovisa mina förslag till dimensionering av gymnasieskolan för de närmaste tre åren men också en inriktning för de år som följer närmast därefter. Mot bakgrund av den kraftiga minskning av elevunderlaget som snart kommer anser jag det nämligen lämpligt att riktlinjer läggs fast för en längre period framöver. Detta bör bli till gagn för såväl den statliga som den kommunala planeringen av gymnasieskolan.

Efter mina förslag om antalet platser kommer jag att ta upp vissa särskilda frågor om dels den s. k. lilla ramen, dels gymnasieskola på mindre orter och beslut om skolenheter.

2.1 Intagning i gymnasieskolan

2.1.1 Direktramen. Beslutsramar för läsåren 1989/90 och 1990/91

Antalet 16-åringar (den stora majoriteten av de sökande) är under de två kommande läsåren mindre än i år. Gentemot nu minskar antalet med 1,9 % till läsåret 1989/90 och med 1,2 % till läsåret 1990/91. Till bilden hör dock också den stora minskning och därmed även påfrestning på skolhuvudmännens gymnasieorganisation som kommer läsåret 1991/92. Då minskar antalet 16-åringar över ett år med inemot 6 % eller i faktiska tal 6 400.

Riksdagen beslutade i juni 1988 på förslag av regeringen om 127 000 intagningsplatser (306 400 årselevplatser) för båda läsåren (prop. 1987/88:102, UbU 31, rskr. 366), i fråga om läsåret 1990/91 dock endast som planeringsram. Detta antal är detsamma som gäller för innevarande läsår, då 16-åringarna är ca 2 000 fler.

Jag vill erinra om att regeringens mål är att alla ungdomar under 20 år skall kunna beredas en plats i gymnasieskolan. Till innevarande läsår var det 126 000 sökande 16–19-åringar och av dessa kom 113 500 in, medan 6 000 blev utan plats. Eftersom samtidigt 6 500 hade tackat nej, kom 95 % av de kvarstående sökandena faktiskt in. Till bilden hör också något som flera gånger konstaterats också av riksdagen. Ungefär varannan av dem

som inte kom in hade bara sökt en linje eller specialkurs, i vissa fall sådana med mycket dåliga utsikter på arbetsmarknaden.

Vad så gäller antalet platser för läsåren 1989/90 och 1990/91 vill jag erinra om att den betydligt större planerings- och handlingsfrihet skolhuvudmännen länge velat ha nu blir verklighet till läsåret 1989/90. Jag syftar här på slopandet av direktramens sektorsindelning. Mot bakgrund av denna reform och utifrån det faktum att antalet 16-åringar minskar med 2000 till nästa år räknar jag med att antalet intagningsplatser skall kunna minskas i samma mån.

Ytterligare grund för detta ser jag i den fortsatta förändring av yrkesutbildningen som jag strax kommer att föreslå. Ett stort problem när det gällt att få tilldelade platser att räcka har länge varit det dåliga platsutnyttjandet på vissa yrkeslinjer, vilket uppmärksammats av riksrevisionsverket (RRV) och av SÖ i anslagsframställningen. Det gäller bl. a. verkstadsteknisk linje och social servicelinje (Ve resp. Ss). I försöksverksamheten med treåriga yrkeslinjer ersätts bl. a. just Ve och Ss av linjer som har många sökande och får sina klasser väl fyllda. Därmed bör också platserna räcka bättre till.

Jag vill i detta sammanhang anmäla att SÖ bör få i uppdrag att se över möjligheterna att också för yrkesinriktade studievägar införa ett mer elevrelaterat resurstilldelningssystem av det slag som redan finns för de mer teoretiska linjerna. Som RRV framhållit i en rapport, skulle därmed de ekonomiska motiven öka för skolhuvudmännen att verka för samma goda fyllnadsgrad på dessa utbildningar som redan nu är ett faktum på de teoretiska linjerna. Detta skulle som jag ser det, verksamt bidra till en god hushållning med samhällets samlade resurser för utbildning.

Genom att sedan till läsåret 1990/91 minska med ytterligare 2000 platser undviks för det tredje året i planeringscykeln den mycket kraftiga nedskärning av antalet platser som SÖ föreslagit utifrån riksdagens tidigare fattade beslut och 16-årskullens minskning.

I fråga om gymnasieskolans direktram bör alltså antalet intagningsplatser (ipl) och årselevplatser (åepl) läsåren 1989/90 och 1990/91 vara följande:

Förslag till slutliga ramar för läsåren 1989/90 och 1990/91 på grundskoleanknutna studievägar (direktramen)

Läsår	Antal 16-åringar	Förslag SÖ åepl	ipl	Föredraganden åepl	ipl
1989/90	110800	306400	127000	303200	125000
1990/91	111600	306400	127000	298400	123000

Med detta förslag bibehålls till läsåret 1990/91 samma relation mellan årselevplatser och intagningsplatser som gäller för innevarande år. I fråga om antalet årselevplatser har jag här också tagit hänsyn till en utvidgning av försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning med 4000 intagningsplatser, till vilken jag strax skall återkomma. I de nu angivna förslagen inryms också den utökning med två intagningsklasser på musiklinjen till totalt 20, som riksdagen godkände redan våren 1988.

Jag återkommer senare, vid min behandling av anslaget D7. Utbildning för tekniska yrken, till frågan om försöksverksamheten med ingenjörsutbildning på mellannivå.

SÖ bör vidare få den möjlighet till omfördelning mellan direktramen och lilla ramen som hittills gällt även för läsåren 1989/90 och 1990/91.

2.1.2 Direktramen. Planeringsram för läsåret 1991/92 och förslag till inriktning för de närmaste läsåren därefter

För läsåret 1991/92 innebär SÖ:s förslag som jag alltså redan nämnt en ren anpassning till den kraftiga minskningen av 16-årskullen. Med de förslag jag nyss lagt för läsåren 1989/90 och 1990/91 kan i gengäld neddragningen av antalet platser för skolhuvudmännen göras mjukare. Jag föreslår för läsåret 1991/92 en minskning med 4000 intagningsplatser i stället för 7100.

Förslag till planeringsram för läsåret 1991/92

Läsår	Antal 16-åringar	Förslag SÖ		Föredraganden	
		åepl	ipl	åepl	ipl
1991/92	105200	289300	119900	288700	119000

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag föreslagit beträffande direktramen i gymnasieskolan vad gäller beslutsramar för läsåren 1989/90 och 1990/91 samt vad gäller planeringsram för läsåret 1991/92.

För de tre läsår som sedan närmast följer minskar 16-årskullarna med i runda tal 5500, 2600 resp. 3200. SÖ har här på ett klargörande sätt redovisat ett underlag för beslut om den fortsatta inriktningen. Jag finner det rimligt att de årskullar som dessa år söker till gymnasieskolan får samma tillgång till platser som de närmast föregående årskullarna. Som jag redan betonat bör det också vara till fördel för både den statliga och den kommunala skoladministrationen att nu lägga fast grunderna för den planering som behövs för att möta elevutvecklingen på 90-talet. När det gäller de tre nu aktuella läsåren räknar jag med att skolhuvudmännen skall kunna göra rena anpassningar till de minskande ungdomskullarna.

Jag vill här också erinra om vad regeringen redan gjort för att på sikt underlätta detta genom direktiven till olika strukturöversyner. Som jag tidigare redovisat siktar dessa genomgående till att dels minska splittringen i fråga om antalet studievägar, dels öka samläsningsmöjligheterna inom gymnasieskolan.

Läsår	Antal 16-åringar	Förslag SÖ åepl	ipl	Föredraganden ipl
1992/93	99 700	274 200	113 700	113 500
1993/94	97 100	266 900	110 700	110 900
1994/95	93 900	258 300	107 100	107 700

Jag vill markera att inriktningen för läsåren 1992/93 – 1994/95 anges utifrån vad som i dag gäller för gymnasieskolans struktur och dimensionering men jag anser ändå frågan så viktig, att riksdagen bör beredas tillfälle att ta del av vad jag här har anfört.

2.1.3 Lilla ramen. Platser läsåren 1989/90 – 1991/92

Lilla ramen har för närvarande 32 680 årselevplatser (åepl) och föreslås av SÖ minskas med 260 åepl till 32 420. Härvid bör 144 åepl överföras till Sveriges lantbruksuniversitet för en propedeutisk kurs för agronomie studerande. Härutöver anser SÖ att en ren minskning kan göras av lilla ramen med 116 åepl.

Den föreslagna överföringen av platser för den propedeutiska kursen behöver enligt vad jag nu erfarit övervägas ytterligare. Vad gäller minskningen av platser vill jag för egen del föreslå att den görs något större än i SÖ:s förslag, nämligen med 230 årselevplatser till totalt 32 450.

Platsutnyttjandet på lilla ramen har gradvis försämrats. När t. ex. i genomsnitt bara två av tre platser kan fyllas med elever på de regionalt arbetsmarknadsanknutna specialkurserna (s. k. RA-kurser), är tiden inne att se över utbudet av sådana. I dessa kursers natur ligger att de skall kunna inrättas alltefter arbetsmarknadens behov, dvs. att de också skall kunna läggas ned, när behovet har täckts.

Den begränsade neddragning av lilla ramen som jag föreslår bör vara möjlig att genomföra redan till nästa läsår, eftersom ett antal av lilla ramens utbildningar beslutas senare inför det nya läsåret och ibland inte heller startar förrän senare under detta. Neddragningen skall också i viss mån kunna ge just den rationaliseringseffekt och det bättre platsutnyttjande som RRV efterlyser i en rapport från i höstas, som jag också strax skall återkomma till.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså för lilla ramen 32 450 årselevplatser som beslutsram för läsåren 1989/90 och 1990/91. Samma antal bör gälla som planeringsram för läsåret 1991/92. I fråga om detta läsår vill jag dock anmäla att jag kan få anledning att återkomma med förslag till förändringar utifrån pågående analyser av lilla ramens utbildningsutbud. Av samma orsak ser jag det nu inte heller möjligt att ge en inriktning för senare år av det slag som jag gjorde för direktramen.

Inom de 32 450 årselevplatserna bör liksom innevarande läsår minst 1 500 beräknas för kurser för invandrarungdom. Inom ramen av 32 450 har jag också beräknat 450 årselevplatser för viss teknisk utbildning på gymnasial nivå i Stockholms stad (f. d. Stockholms Tekniska Institut). För läsåren 1989/90 och 1990/91 skall också 500 årselevplatser tas i anspråk

för det s.k. 500-försöket (dvs. en försöksverksamhet med treåriga yrkeslinjer i stället för en tvåårig linje och en ettårig påbyggnadsutbildning).

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag här har förordat om platser på lilla ramen i gymnasieskolan.

2.1.4 Behovet av styrning av antalet platser inom direktramen

Antalet platser i gymnasieskolan har sedan 1983 styrts inom det s.k. planeringssystemet för gymnasieskolan. Systemet hade sin grund i riksdagens beslut (UbU 1980/81:38, rskr. 395) med anledning av regeringens proposition (1980/81:107) om den statliga skoladministrationen m.m. År 1983 infördes ett ramsystem med uppdelning på sektorer med anknytning till arbetsmarknaden. Genom detta ramsystem har det funnits en övergripande styrning av gymnasieskolans dimensionering. Kopplingen till arbetsmarknaden kom dock snart att ifrågasättas och därmed även uppdelningen av platser på sektorer.

Efter förslag i proposition 1987/88:102 om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan skall sektorsindelningen som grund för styrning av gymnasieskolans dimensionering upphöra läsåret 1989/90 (UbU 31, rskr. 366).

Som jag aviserade i den nämnda propositionen fick SÖ efter riksdagsbeslutet i uppdrag att föreslå vilka studievägar som kan behöva regleras i fråga om antalet platser och hur detta bör ske.

SÖ har nu kommit in med sin redovisning av uppdraget. SÖ konstaterar att redovisningen görs i ett skede av stor osäkerhet, bl.a. vad gäller utvecklingen av försöket med nya yrkeslinjer och det arbete med en ny studievägsstruktur som jag tidigare nämnt i inledningen. SÖ anser att de grundskoleanknutna studievägar, som i dag har en *maximiram* för antalet platser, bör ha det även i fortsättningen. Orsaken kan vara att studievägen är inrättad som försöksverksamhet, att den drar mycket höga kostnader eller att den har en mycket begränsad arbetsmarknad. Bland dessa studievägar märks framför allt estetisk-praktisk linje och musiklinje. Härtill kommer ett antal grenar och varianter av linjer samt vissa specialkurser, bl.a. på hantverksområdet.

Inte heller jag ser i det läge av försöks- och utvecklingsverksamhet vi nu befinner oss i någon anledning att ändra på de begränsningar som hittills gällt för vissa enstaka studievägar i gymnasieskolan.

För att en *minimiram* skall komma i fråga för en linje anser SÖ att denna bör vara grundskoleanknuten, och att det skall finnas ett starkt rekryteringsbehov till arbetsmarknad eller högskola. Linjen skall direkt eller indirekt leda till yrken med god arbetsmarknadsprognos och den skall ha så många sökande, att en utökning är möjlig. Jag finner dessa kriterier naturliga och lämpliga att utgå från i det fortsatta arbetet.

Dessa kriterier uppfylls enligt SÖ av följande linjer: Ba (under förutsättning av fortsatt intensivt byggande), Be, Et, Fo, Li, N och Vd. I fråga om den sistnämnda linjen vill jag påminna om den minimiutläggning av klasser på vårdlinjen som jag förordade i 1988 års budgetproposition och som riksdagen beslutade om.

SÖ anför i sammanhanget att vissa berörda branschorgan är tveksamma till en utökning och ifrågasätter också huvudmännens möjligheter att klara både en eventuell förlängning och en utökning av linjerna.

Sammanfattningsvis anser SÖ att tiden för att ange minimital och *nya* maximital för linjer nu är olämplig. SÖ vill i de kommande anslagsframställningarna vid behov återkomma med förslag till maximi- och minimiramar. När minimiramar blir aktuella, har SÖ också vissa förslag till hur sådana skall kunna stimuleras genom mer generösa utrustningsbidrag.

2.2 Idrottsgymnasier och hemortsalternativ för idrottande elever

2.2.1 Idrottsgymnasier

Efter en försöksverksamhet under 70-talet blev specialidrott ett reguljärt inslag i gymnasieskolan 1982. Verksamheten utvidgades senast 1986 till att omfatta 600 intagningsplatser, då bl. a. med särskilda platser för handikappidrott. SÖ och Sveriges Riksidrottsförbund (RF) hade inför denna utvidgning gemensamt markerat att den eftersträvade volymen därmed hade uppnåtts.

Hösten 1987 återkom RF med önskemål om en fortsatt utökning av idrottsgymnasierna med 100 nya intagningsplatser, och SÖ har nu i årets anslagsframställning med tillstyrkan följt upp detta önskemål. Som motiv anges att SÖ och RF sedan sin förra bedömning nu funnit ett klart behov av ytterligare platser för att fler elever med goda förutsättningar skall få tillfälle att bedriva idrottsträning på elitnivå, framför allt i nya grenar.

Förslaget tangerar den balansfråga som djupast gäller vad som skall vara gymnasieskolans egentliga uppgift. Jag räknar med att om något år kunna utveckla denna fråga i en proposition i samband med förslag om ett nytt linjesystem. Vad gäller den nu föreslagna ökningen innebär den ett avsteg från den överenskommelse som 1986 gjordes mellan SÖ och RF om att man nått "taket" för en utbyggnad av idrottsgymnasierna. Jag vill dock inte motsätta mig den önskade ökningen med 100 platser men förutsätter samtidigt att prövningen av hur dessa skall läggas ut blir så ingående, att de behov som uppstått sedan 1986 verkligen blir täckta. Liksom beträffande "vanliga" intagningsplatser på linjer och kurser utgår jag från att möjligheterna till omprövning över tiden av grenar, platsantal och orter verkligen beaktas.

För utökningen med 100 platser beräknar jag totalt 370000 kr. för läsåret 1989/90. För läsåren 1990/91 och 1991/92 tillkommer enligt SÖ:s beräkningar ett behov av 370000 resp. 150000 kr.

I sammanhanget vill jag nämna att jag nu fått veta att SÖ avser att återkomma i nästa års anslagsframställning med den analys av bl. a. de s. k. regionala idrottsgymnasierna som verket för närvarande arbetar med. Inom dessa gymnasier erbjuds elever från det egna och angränsande län möjlighet till idrottsträning på fritid, alltså utanför den egentliga gymnasieundervisningen.

2.2.2 Hemortsalternativ för idrottande elever

Försöksverksamhet med individuella timplanejämkningar inom området idrott enligt det s.k. hemortsalternativet bedrivs sedan 1983. Eleverna byter här på sin hemort bort upp till fem veckotimmar på sitt schema mot idrottsträning. Mot bakgrund av positiva erfarenheter av försöket föreslår SÖ nu en fördubbling av detta till att omfatta 1 200 elever.

Min principiella inställning till denna verksamhet är densamma som jag nyss redovisade beträffande idrottsgymnasierna. Frågan om gymnasieskolans uppgift i samhället och om vad som egentligen skall inrymmas i denna skolform bör noga prövas i den översyn som nu startat av dess struktur och innehåll inför 90-talet. Jag vill dock inte motsätta mig den föreslagna utvidgningen av det s.k. hemortsalternativet för idrottande elever med 600 platser.

2.3 En pågående analys av utbildningsutbudet inom lilla ramen

Lilla ramen innehåller dels specialkurser som kräver viss ålder, praktik eller tidigare utbildning utöver grundskolan, dels kurser för invandrarungdom. Som jag tidigare redovisat innehåller lilla ramen drygt 32 000 årselevplatser. En betydande del av dessa avser *påbyggnadsutbildningar*, av vilka drygt 120 utformats av SÖ och drygt 100 av länsskolnämnderna (s.k. regionalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser, RA-kurser).

SÖ har i årets anslagsframställning kort belyst vissa problem inom lilla ramen som upptakt till de förslag verket avser återkomma med i nästa års anslagsframställning om en uppdelning av lilla ramen mellan gymnasieskolan och komvux. SÖ ser goda grunder för en översyn av utbudet vartefter reformeringen av yrkesutbildningen fortskrider. Så kan t.ex. ett antal påbyggnadsutbildningar komma att inlemmas i förändrade yrkeslinjer. Jag vill för egen del tillägga att den genomlysning av området SÖ har påbörjat kan ge en användbar grund för åtgärder av det slag RRV föreslagit i en rapport om gymnasieskolans kapacitetsutnyttjande.

I fråga om RA-kurserna har kommunernas intresse att inrätta sådana varit mycket stort. Jag vill dock här påminna om vad jag tidigare i detta avsnitt sagt om RA-kursernas karaktär och att de också måste kunna läggas ned. Jag ser så mycket större grund för detta, när dels alltså elevunderlaget sviktar så som jag redovisade, dels med tiden allt fler RA-kurser har kommit att likna varandra och även i huvudsak haft ett innehåll som motsvarat reguljära påbyggnadsutbildningar. Där så varit fallet hade givetvis den statliga skoladministrationens samlade resurser kunnat utnyttjas mer effektivt, om t.ex. tim- och kursplanearbetet inte hade bedrivits styckevis och delt på ett antal nämnder. Jag ser heller inte alls numera samma behov av avlänkning från högskolan som ursprungligen var en drivkraft för utvecklingen av RA-kurser.

Jag har alltså i princip förståelse för SÖ:s uppfattning att en avveckling av RA-kurserna på sikt är önskvärd. Samtidigt måste självklart vissa kurser kunna tänkas vara kvar i systemet i en eller annan form.

En annan kategori av studievägar som SÖ tar upp är *överbryggande*

utbildningar av typ de naturvetenskapliga, tekniska och vårdinriktade kompletteringskurserna. Likartad sådan överbryggande gymnasial utbildning finns nu också inom komvux och högskolan. Platsutnyttjandet i de gymnasiala påbyggnadsutbildningarna är för närvarande nästan lika lågt som i RA-kurserna – i genomsnitt står var femte plats tom. Detta kan förklaras bl. a. just med att samma typ av utbildning kan anordnas av flera huvudmän, inte sällan på samma ort. Alltför liten hänsyn tas uppenbarligen till detta vid den regionala planeringen av utbildningsutbudet. Överbryggande utbildningar bör enligt SÖ på sikt avvecklas inom gymnasieskolan och erbjudas i komvux. Ett bättre platsutnyttjande bör också kunna åstadkommas genom en samordning av ansökningstider och intagningsförfarande mellan skola och högskola.

Jag finner SÖ:s allmänna inriktning beträffande lilla ramen riktig och väl avvägd och vill i sammanhanget också nämna att ett visst analysarbete även startats inom utbildningsdepartementet i fortlöpande kontakt med det arbete som görs inom SÖ. Resultatet av denna analys bör kunna beredas tillsammans med övriga strukturförslag beträffande gymnasieskolan och alltså sändas ut på remiss under våren 1989.

2.4 Gymnasieskola på mindre orter

2.4.1 Filialutbildning på teoretiska studievägar

Riksdagen beslutade våren 1982 med anledning av regeringens proposition om flexibel skolplanering m. m. (prop. 1981/82:157, UbU 36, rskr. 445). Därmed fick även kommuner utan egen gymnasieskola möjlighet att bedriva viss yrkesinriktad utbildning som filial till en större kommuns gymnasieskola. Avsikten var att på detta sätt ytterligare sprida den yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan. Så har nu också kunnat göras på ett antal platser i landet. Även elever som bor på en mycket liten ort får därmed ett större utbud av linjer att välja bland. En förutsättning bland andra är givetvis att både "moder-" och filialkommun är överens om verksamhetens uppläggning.

En liknande överenskommelse har nu träffats mellan Älmhults och Osby kommuner. I detta fall gäller överenskommelsen E-, H-, S-, N- och T-linjerna, där filialutbildning medgivits på grund av de unika förutsättningar för den konstruktion de två kommunerna enats om.

Eftersom medgivande till filialkonstruktionen lämnades av regeringen tidigare i höstas av omsorg om de elever som skulle välja inför nästa läsår, bör regeringen nu anmäla denna åtgärd – som innebär en avvikelse från villkoret att filialutbildning skall avse yrkesutbildning – för riksdagens godkännande.

2.4.2 Skolledningsresurser vid glesbygdsgymnasier

SÖ redovisar i anslagsframställningen att det nya statsbidrag till skolledning, som infördes 1987, ger mindre resurser än tidigare till glesbygdsgymnasierna eller de s. k. ST-skolorna, dvs. gymnasieskolor med samordnade

timplaner. Redan SÖ:s förslag från 1984, som regeringen i stort följde i 1987 års budgetproposition, innebar mindre resurser för flera av de sju ST-skolorna. SÖ finner nu att denna kategori drabbats särskilt hårt, bl. a. eftersom de har en mer komplicerad organisation med ett relativt sett mycket brett linjeutbud. SÖ föreslår ett särskilt tillskott till samtliga ST-skolors skolledningsresurs till en total kostnad av något under 0,4 milj. kr.

Jag har med intresse följt verksamheten vid just denna grupp av gymnasier, som varit något av pionjärer för den friare resursanvändning som nu eftersträvas för hela gymnasieskolan. Jag saknar därför inte förståelse för de problem skolorna nu upplever med mindre resurser än tidigare. Jag är dock också väl medveten om att de faktiskt tidigare varit relativt väl försedda, för att inte säga överkompenserade med resurser för huvudlärarskap, som nu uppgått i den samlade skolledningsresursen.

Jag kommer att uppmärksamt följa utvecklingen för denna grupp skolor, men är inte nu beredd att förorda något särskilt resurstillskott. Härtill kommer att den strukturöversyn som nu pågår beträffande gymnasieskolans linjer kan komma att ge andra förutsättningar generellt för beräkning av s. k. skolpoäng osv.

2.5 Beslut om skolenheter

Enligt gymnasieförordningen (1987:743) är det SÖ som beslutar om skolenheter för gymnasieskolan hos kommuner och landstingskommuner. SÖ anser nu i sin anslagsframställning det vara principiellt angeläget att varje huvudman själv får besluta om sin gymnasieorganisation. Med den utformning bestämmelserna nu har i gymnasieförordningen ser SÖ inte heller några pedagogiska eller organisatoriska skäl för att SÖ i fortsättningen skulle behöva besluta om gymnasieenheter.

Mot bakgrund av den allmänna strävan till decentralisering som bör prägla gymnasieskolans organisation föreslår SÖ att beslut om skolenheter i fortsättningen skall få tas av huvudmännen själva utan några andra ändringar av aktuella bestämmelser i gymnasieförordningen.

Jag biträder förslaget och avser att återkomma till regeringen med förslag om den ändring av gymnasieförordningen som behövs för att genomföra förändringen.

2.6 Ett ökat nordiskt utbildningssamarbete

Såväl statsrådet Göransson som jag själv har i det tidigare talat om vikten av att internationalisera ungdomsskolan. En viktig del av detta är att öka samarbetet med de andra nordiska länderna. En gemensam nordisk arbetsmarknad finns redan, men ännu ingen nordisk utbildningsgemenskap. En sådan eftersträvas dock i det nyligen fastställda nordiska kulturhandlingsprogrammet och gäller som en riktlinje för det nordiska skolsamarbetet.

Ett par arbetsgrupper har under det senaste året haft i uppgift att pröva de hinder som finns för att öppna gymnasieskolan mot Norden och föreslå hur dessa skall kunna undanröjas. Hindren har visat sig vara av både

juridisk och ekonomisk art. I fråga om den senare kategorin synes ett avgörande hinder vara de skilda principerna i olika nordiska länder för fördelningen mellan stat och kommun i fråga om de kommunala kostnaderna för gymnasieskolan.

Så tar t.ex. finska kommuner sedan början av år 1988 emot svenska elever i gymnasial utbildning utan att kräva de svenska hemkommunerna på ersättning. De finska kommunerna får nämligen sina kostnader för de tillkommande eleverna betalda av finska staten. Den från den 1 januari 1988 gällande lagen omfattar endast yrkesutbildning, men jag har under hand erfarit att inga ekonomiska krav kommer att resas heller för teoretisk utbildning. Detta finska erbjudande ökar möjligheterna till det elevutbyte över gränserna som är ett gemensamt nordiskt intresse. Jag har nu också fått veta att motsvarande statlig "garanti" utreds även i Norge, något som skulle bli av intresse bl.a. för svenska ungdomar på Nordkalotten och i gränskommuner. Jag anser att även Sverige nu bör göra vissa konkreta insatser i denna riktning.

Eftersom gymnasieskolan är en angelägenhet för de enskilda kommunerna, vill jag gärna räkna med att dessa skulle ställa sig positiva till ett ökat intag av nordiska elever, om bara ersättningsfrågan vore löst. Mot denna bakgrund ser jag det som naturligt för Sverige att ansluta sig till den princip för ersättningsfrågan som redan satts upp av Finland.

Häri finns inte bara det rent nordiska samarbetsvärdet. Svenska gränskommuner kan dra god nytta av det praktikplatsutbud som finns i grannländerna. Ofta rör det sig också om kommuner i glesbygd, varför en särskild satsning även kan få regionalpolitisk betydelse. Speciellt kan detta redan på kort sikt bli fallet i Tornedalen enligt den arbetsgrupp, som en företrädare för den finska regeringen och jag i maj 1988 inrättade för att pröva möjligheterna till ett större gemensamt utbildningsutbud i Tornedalen.

Jag föreslår mot denna bakgrund att 2 milj. kr. anslås för att täcka kommunala kostnader för kommuner och landstingskommuner, som i sin gymnasieskola tar emot elever från andra nordiska länder. Medlen skall användas till bidrag som svarar mot de interkommunala ersättningar kommuner får, när de tar emot elever från andra svenska kommuner.

Eftersom jag med detta vill ytterligare stimulera det elevutbyte, som redan är en verklighet, bör följande gälla. Ersättning skall utgå till de kommuner och landstingskommuner som tar emot fler elever från ett annat nordiskt land än de lämnar ifrån sig ut i Norden. Om kommunen däremot själv lämnar ifrån sig lika många eller fler elever till ett annat nordiskt land än den tar emot, behöver ingen ersättning utgå från staten. En sådan kommun får ju totalt minskade egna kostnader.

Jag vill i sammanhanget också nämna att Norrbottens läns landstingskommun här har gått i spetsen för vad jag egentligen finner vara det mest naturliga, nämligen att generöst och utan krav på ersättning ta emot de elever från andra nordiska länder som rimligen ändå aldrig kan bli annat än elever "på marginalen" för någon skolhuvudman.

Vad så gäller möjligheterna att övervinna de författningsmässiga hind-

ren för elever från andra nordiska länder att studera i Sverige vill jag anmäla följande.

Enligt skollagen (1985:1100) är det ett huvudvillkor att man skall vara bosatt i Sverige för att ha rätt att gå i gymnasieskolan.

I skollagen finns emellertid i 12 kap. 5 § ett bemyndigande för regeringen att utfärda föreskrifter om att också elever som inte är bosatta i Sverige skall kunna tas in i bl.a. gymnasieskolan. Om vad jag nyss föreslagit om medel vinner bifall och riksdagen i övrigt inte har några invändningar, kan alltså regeringen med stöd av detta bemyndigande utfärda de särskilda föreskrifter som för Sveriges del kan behövas för att förverkliga det nu planerade nordiska skolsamarbetet.

I sådana föreskrifter bör klargöras möjligheten att tas in i gymnasieskolan för ungdomar som är bosatta i Danmark, Finland, Island eller Norge samt de självstyrande områdena och som har behov av att få utbildning i Sverige. I föreskrifterna kan vidare behöva anges några närmare villkor för intagningen, som delvis liknar föreskrifter i 6 kap. 6 § förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till skollagen (1985:1100). Det gäller bl.a. en regel om att intagningen inte får leda till utökad organisation för skolan. Här avses alltså inget speciellt tillskott av elevplatser. De särskilda föreskrifterna bör också bl.a. ta upp några regler som motsvarar en del av skollagens föreskrifter i 5 kap. 8 och 10 §§ i fråga om sökande som inte tillhör elevområdet för studievägen vid skolan. En elev från ett annat nordiskt land bör få likställas med dem som tillhör elevområdet. Beslut om intagning bör ankomma på skolstyrelsen, med möjlighet att överklaga hos skolöverstyrelsen.

I fråga om studiestöd förutsätts att detta följer eleven från hemlandet.

Jag föreslår att riksdagen bereds tillfälle att ta del av vad jag här har anfört om ett ökat nordiskt utbildningssamarbete.

3 En förbättrad yrkesutbildning

3.1 Försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan

3.1.1 Pågående verksamhet

I enlighet med riksdagens beslut startade läsåret 1988/89 en försöksverksamhet med treårig gymnasial yrkesutbildning. Försöket omfattar 6000 intagningsplatser, fördelade över ett nittiotal kommuner och tio olika linjer.

Trots den korta planerings- och informationstid som stod till buds har jag med tillfredsställelse kunnat konstatera att intresset för att delta i försöksverksamheten har varit mycket stort från både kommuners och elevers sida. Antalet elever som sökte var betydligt större än antalet intagningsplatser. Bland de förstahandssökande fanns också elever som ändrat sina val från en teoretisk till en yrkesinriktad utbildning. Andelen sökande flickor till pojkdominerade utbildningar och vice versa var även större än normalt. Slutligen kan det konstateras att antalet sökande till

verkstadsinriktad utbildning för första gången sedan gymnasiereformen år 1971 nu översteg antalet tillgängliga intagningsplatser.

Som jag aviserade i propositionen (prop. 1987/88:102) om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan har en referensgrupp tillsatts för att följa och underlätta försöksverksamheten. Gruppen kommer årligen att skriftligen avrapportera sina erfarenheter.

I enlighet med riksdagens beslut har en särskild utredare utsetts för att utvärdera försöksverksamheten vad gäller vissa speciella frågor som rör den arbetsplatsförlagda undervisningen, handledarutbildningen och de ekonomiska konsekvenserna för berörda parter. För insyn i och information om utvärderingsarbetet har jag också till detta arbete låtit knyta en referensgrupp bestående av företrädare för de politiska partierna.

Inom ramen för de 9 milj. kr. som regeringen tilldelat SÖ för kursplanearbete för yrkesinriktad utbildning pågår ett stort arbete med att modernisera kursplanerna. SÖ kommer vidare att senast den 1 mars 1989 till regeringen lämna förslag om hur linjestrukturen för yrkesinriktad utbildning bör se ut i fortsättningen. Nya kursplanegrupper kommer att tillsättas senast den 1 juli 1989. Jag vill i detta sammanhang också nämna att jag i propositionen om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan särskilt framhöll att studier av arbetsmiljö och miljövårdsfrågor har sin givna plats också inom yrkesutbildningen. Jag framhöll vidare i budgetpropositionen 1988 att detta lämpligast bör ske såväl inom ämnena samhällskunskap och idrott som i nära anslutning till det dominerande yrkesämnet på resp. linje/kurs. Det är med tillfredsställelse jag nu har noterat den vikt som SÖ i sitt kursplanearbete för en moderniserad yrkesutbildning lägger vid miljöfrågorna.

Alla försöksutbildningar har ämnet samhällskunskap som obligatoriskt ämne. Regeringen beslutade i juni 1988 om en ny kursplan för ämnet samhällskunskap, som blir obligatorisk för alla linjer fr. o. m. läsåret 1989/90. Den nya kursplanen kommer alltså att kunna tillämpas även i försöksverksamheten fr. o. m. detta läsår.

För försöksverksamheten utgår statsbidrag för ökade timresurser samt för en något förstärkt skolledningsresurs. Vidare lämnas särskilda statsbidrag för ersättning till företag, försäkringsskydd, kostnader för utbildning av handledare samt för viss introduktionsfortbildning av lärare. Under anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet betalas dessutom statsbidrag till kommunerna i form av en särskild genomföranderesurs. Ersättningen till företag beräknar jag för årskurs 2 till samma genomsnittsbelopp per elev och timme (15 kr.) som för årskurs 1. För utbildningen av handledare beräknar jag för budgetåret 1989/90 ett något högre belopp för att täcka ökade kurskostnader m. m. Med pris- och löneomräkning beräknar jag bidraget under detta anslag för budgetåret 1989/90 till 66.9 milj. kr. (+40.4 milj. kr.).

3.1.2 Utvidgad försöksverksamhet

I samband med riksdagsbehandlingen av nu pågående försöksverksamhet uttalade riksdagen (UbU 1987/88:31) vad gäller försöksverksamhetens

dimensionering att regeringen borde återkomma med förslag i 1989 års budgetproposition med hänsyn till intresset från huvudmännens sida att delta i verksamheten.

Enligt min mening finns det starka skäl för att försöksverksamheten skulle vinna på att fr. o. m. budgetåret 1989/90 utökas med fler intagningsplatser. SÖ har tagit fram kursplaner för ytterligare verksamhetsområden och jag finner det angeläget att även dessa så snart som möjligt får prövas i försöksverksamhet. Det är också viktigt att försöksverksamheten kan spridas till fler orter av olika karaktär så att därmed en bättre allsidighet i fråga om näringslivsstruktur m. m. kan säkerställas. Vidare är det viktigt att öka möjligheterna till att genomföra s. k. fullskaleförsök.

Jag delar därför SÖ:s uppfattning att försöksverksamheten bör utvidgas och föreslår att den fr. o. m. budgetåret 1989/90 får omfatta 10 000 intagningsplatser. Jag vill i detta sammanhang också erinra om den försöksverksamhet med vissa treåriga yrkesinriktade linjer som inleddes redan budgetåret 1987/88, det s. k. 500-försöket. Jag finner det angeläget att detta försök så snart som möjligt inordnas i den större försöksverksamheten. Jag föreslår därför att intagningen på berörda orter till 500-försöket fr. o. m. budgetåret 1989/90 förändras till att gälla intagning i det större försöket inom ramen för de 10 000 intagningsplatser som jag förordat.

För utvidgningen av försöksverksamheten bör statsbidrag lämnas i huvudsak i enlighet med vad som gäller för den verksamhet som redan påbörjats. Under anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet anvisas sålunda medel i form av en genomföranderesurs på 2 milj. kr. Vidare beräknar jag under detta anslag för budgetåret 1989/90 21,5 milj. kr. för ändamålet.

3.1.3 Utökat stöd till läromedelsproduktion

Den modernisering av det yrkesinriktade innehållet i yrkesutbildningen som SÖ:s kursplanearbete innebär kräver genomgripande förändringar i läromedlen. De målgrupper som kursplanerna vänder sig till är i flertalet fall så små att produktionsstöd behövs för att läromedelsproduktion skall komma igång.

Inför budgetåret 1988/89 anvisade regeringen 1 milj. kr. till SÖ för stöd till produktion av läromedel som följer de nya kursplanerna. Allt eftersom kursplanearbetet fortskrider uppstår ytterligare behov av produktionsstöd. Jag beräknar för budgetåret 1989/90 totalt 3 milj. kr. för ändamålet (+2 milj. kr.).

3.2 Ämnet svenska på vissa yrkeslinjer

Jag har tidigare i inledningen talat om hur gymnasieskolans yrkesutbildning behöver förbättras inför 90-talet. Därvid har de allmänna ämnena sin givna roll.

Ett sätt att öka kvaliteten i utbildningen är att öka undervisningsinsatsen genom färre elever per lärare. Efter förslag i förra årets budgetproposition beslutade riksdagen om ett särskilt resurstillskott för ämnet svenska

(prop. 1987/88:100 bil. 10, UbU 16, rskr. 367). Gymnasieanslaget tillfördes då 10 milj. kr. för att ge möjlighet till undervisning i mindre grupper i svenska i årskurs 1 av de teknisk-industriella yrkeslinjer som har 16-klass i yrkesämnet. Detta gäller även för försöksverksamheten med motsvarande treåriga yrkeslinjer. I princip skulle resurstillskottet användas till att anordna svenskundervisningen med samma klasstorlek som i yrkesämnet.

Jag betonade samtidigt min åsikt om att god undervisningskvalitet inte kan fås bara genom resurstillskott. Även metodutveckling behövs, t. ex. det samarbete mellan svensk- och yrkeslärare som blir lättare med samma klasstorlek i svenska och yrkesämne.

SÖ har nu redovisat flera bra exempel på sådant samarbete ute i skolorna. Med ett resurstillskott för årskurs 2 kan detta samarbete få en fortsättning. Detta kommer i så fall att ge en ökad kvalitet i det ämne som jag ser som utomordentligt viktigt för att ungdomarna på de teknisk-industriella yrkeslinjerna skall kunna få en bättre personlig utveckling, kompetens och yrkesskicklighet.

Jag föreslår att 7 milj. kr. anslås för att i årskurs 2 av de nämnda yrkeslinjerna och i försöksverksamheten med motsvarande treåriga yrkeslinjer följa upp den särskilda satsning på ämnet svenska som regeringen för innevarande år gjort för årskurs 1.

Tekniskt bör saken regleras på samma sätt som innevarande år, dvs. resursschablonerna och skolhuvudmannens resurs för "gemensamma ämnen" ökas för att möjliggöra undervisning i mindre grupper i svenska även i årskurs 2 av de teknisk-industriella linjerna.

4 Vissa läroplansfrågor

4.1 Svenska som andraspråk som betygsatt ämne för invandrarelever

Frågan om ämnet svenska som andraspråk för invandrarelever i gymnasieskolan har debatterats under ett antal år. Önskemål har också framförts om betygsättning i ämnet. SÖ har nu upprepat sina förslag härom från förra årets anslagsframställning. SÖ har också föreslagit att svenska som andraspråk skall ge allmän behörighet till högskolestudier.

Allmän behörighet bör enligt min mening ha samma innebörd för studerande med invandrarbakgrund, som det har för övriga högskolestuderande.

I och för sig ginge det att tänka sig betygsättning utan att därmed åsyfta allmän behörighet. Övervägande skäl synes mig emellertid tala också emot detta. Jag erinrar om vad jag anförde i föregående års budgetproposition.

Riktmärket skall vara, framhöll jag där, att den enskilde eleven får den hjälp som han eller hon behöver. Antingen den extra undervisningen ges som stödundervisning eller som undervisning i svenska som andraspråk bör den sättas in vid behov, för att elever med ett annat hemspråk skall kunna följa den ordinarie undervisningen på studievägen. I likhet med andra stödresurser bör denna undervisning på ett flexibelt sätt kunna anpassas under läsåret till elever med skilda hemspråk och med olikartade behov. För att uppnå detta synes det också på erfarenhetsmässiga grunder vara rimligt att undervisningen inte är betygsatt.

Mot denna bakgrund finner jag det inte motiverat, att regeringen frångår sitt tidigare ställningstagande, när det gäller betygsättning av svenska som andraspråk i gymnasieskolan.

4.2 Engelska som nybörjarspråk för vissa invandrarelever

Till gymnasieskolan kommer ibland invandrarelever, som tidigare i sina hemländer inte haft tillfälle att läsa så mycket engelska, att de ens med stöd kan tillgodogöra sig en gymnasiekurs i engelska. Normalt gäller detta elever från Latinamerika samt Främre och Bortre Asien. För denna elevgrupp har regeringen redan till innevarande läsår gett en möjlighet att läsa engelska som nybörjarspråk, C-engelska. Möjligheten gäller för närvarande de fem skolor som SÖ valt ut såsom de med störst behov av detta särskilda stöd för sina invandrarelever.

SÖ har i sin anslagsframställning föreslagit försök vid totalt femton skolor i högst tio kommuner.

Jag delar SÖ:s syn på värdet av detta försök att låta elever som så behöver få en för dem lämpad kurs i det centrala ämnet engelska hellre än att hänvisa dem till ofullständiga studier i gymnasieskolan. Jag föreslår alltså att försöksverksamheten med C-engelska för vissa invandrarelever fr. o. m. läsåret 1989/90 får bedrivas vid totalt femton skolor i högst tio kommuner. Jag beräknar 0,5 milj. kr. för ändamålet.

4.3 Ämnesanknuten gymnasiepraktik på E-linjen

Försök med ämnesanknuten gymnasiepraktik bedrivs på ett antal linjer sedan läsåret 1985/86. Verksamheten ingår i det utvecklingsarbete som bedrivs utifrån riksdagens beslut med anledning av prop. 1983/84:116 om gymnasieskola i utveckling (UbU 1983/84:29, rskr. 412). Avsikten är att ge elever möjlighet att i arbetslivet använda den kunskap de fått genom undervisningen i skolan. Den ämnesanknutna praktiken skall också ge sådan kunskap som bättre kan förvärvas i arbetslivet.

Försöket omfattade läsåret 1986/87 drygt 16 000 elever, av vilka ca 90 % gick på de teoretiska linjerna. Bland dessa var E-linjen den helt dominerande med över 7 000 elever, vilket innebar att var femte elev på E-linjen hade ämnesanknuten gymnasiepraktik.

Den stora dominansen för E-linjen är naturlig mot bakgrund av den tradition denna har på praktikområdet, just genom sitt innehåll och sin närhet till arbetslivet. Detsamma kan enligt SÖ också sägas gälla om bakgrund och erfarenheter hos många lärare på E-linjen. I praktikförsöken på E-linjen har också ämnesanknytningen enligt SÖ fungerat i stort sett utan svårigheter.

SÖ tar också upp de positiva sociala kontakter elever kan få på en praktikplats. Detta anförs som särskilt värdefullt för elever som har dålig självkänsla men genom en eller ett par praktikveckor blir frimodigare och sedan presterar bättre i skolan. Lärare å sin sida får, som SÖ påpekar, fortbildning vid besök hos praktikelever genom att följa utvecklingen i arbetslivet i anknytning till sina ämnen.

Mot denna bakgrund anser SÖ att praktik bör bli obligatorisk under totalt tre veckor på den treåriga E-linjen med början i årskurs 1 läsåret 1989/90. SÖ redovisar också kostnaderna för bl.a. administration och återläsning i den ämnesanknutna praktiken under försöksverksamheten. Spridningen mellan kommuner har varit stor, alltifrån ingen kostnad alls till uppemot 2 000 kr. per elev. SÖ beräknar för sitt förslag om ett obligatorium resurser motsvarande ca 150 kr. per elev. För praktik i årskurs 1 av E-linjen skulle därmed läsåret 1989/90 behövas drygt 2,3 milj. kr. Av detta belopp skulle 0,8 milj. kr. kunna finansieras genom ett överförande av medel för bl.a. planering och utvärdering av praktikförsök på E-linjen från anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet. För årskurserna 2 och 3 skulle under resp. läsår sedan tillkomma kostnader på ytterligare ca 4,7 milj. kr.

För ett helt genomfört praktikobligatorium på de teoretiska linjerna beräknar SÖ en total kostnad på ca 25 milj. kr. Som jag uppfattar SÖ:s hittillsvarande utvärdering av praktikförsöken i stort synes emellertid ett sådant ännu vara relativt avlägset. På andra linjer än E-linjen prövar man sig, som SÖ uttrycker det, ännu fram när det gäller att finna lämpliga anknytningar mellan skolans undervisning och arbetslivet.

I SÖ:s senaste särskilda, årliga utvärderingsrapport har jag också uppfattat tydliga problem i fråga om bl.a. återläsning av de ämnen som inte kan få en naturlig anknytning till praktikverksamheten. Detta gäller de mer allmänna ämnena, t. ex. språk, på såväl E-linjen som de övriga linjerna. Jag har för min del stor förståelse för problem av detta slag, eftersom ju stoffet i ett ämne är gemensamt för alla elever, medan alla praktikplatser och deras verksamhet väl normalt får ses som unika var för sig. Att då bedöma vad som har anknytning till praktik eller ej, dvs. vad som inte behöver återläsas och vad som behöver återläsas måste naturligen ställa skolorna inför svåra avvägningar. Bedömningarna har, som jag ser det, inte heller blivit lättare mot bakgrund av dels riksdagens klara ställningstagande år 1987 i fråga om undervisningstiden i moderna språk, dels det allmänna behovet av att till fullo effektivt utnyttja den undervisningstid samhället avsätter resurser för.

Vad jag här har sagt gör mig inte beredd att nu förorda det aktuella förslaget om obligatorisk praktik på E-linjen. Även om frågan om återläsning behöver penetreras noga också för E-linjen, har jag därtill andra skäl. Som jag anfört i inledningen pågår för närvarande en översyn av hela gymnasieskolans linjestruktur. Mest väsentligt är det dock att några år framöver bevara möjligheten att se hela behovet av praktik samlat för såväl den obligatoriska skolan som den frivilliga och inom denna inte minst yrkesutbildningen, som ju nu är inne i en stark utveckling beträffande just arbetsplatsförlagd utbildning.

4.4 Ramtimplaneförsök i sex kommuner

Försöksverksamhet med ramtimplaner med obligatoriska och valbara timtal har pågått sedan 1979. Inom försöket kan man med upp till fem veckotimmar per årskurs variera de reguljära timplanernas ämnesutbud

med ytterligare tillvalsämnen eller helt nya ämnen. Som exempel på sådana kan nämnas mediakunskap och u-landskunskap.

Denna ökade flexibilitet har allmänt blivit uppskattad. Jag delar dock SÖ:s åsikt att beslut om ramtimplanernas framtid måste grundas på dels utvärderingar av försöket, dels de överväganden som blir aktuella inom den nu pågående översynen av de teoretiska linjernas struktur. Jag ämnar därför återkomma till regeringen med förslag om att försöksverksamheten förlängs ytterligare två år, t. o. m. läsåret 1990/91.

4.5 Försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap

Försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap pågår sedan 1984 vid tio gymnasieskolor. Ämnet har två veckotimmar på teoretiska linjer och en veckotimme på yrkesinriktade linjer. Utrymme skapas genom motsvarande minskning av timtalet i annat eller andra ämnen, s. k. värdämnen (normalt svenska, historia, samhällskunskap och yrkesämnen). SÖ har nu inkommit med en samlad utvärdering av de fyra första åren av försöket.

Efter en första kraftig ökning av antalet deltagande klasser synes intresset för försöket ha minskat vid de deltagande skolorna. För värdämnena redovisas genomgående positiva effekter. Störst vikt har lagts vid huvudmomentet Kulturmöten och kulturkonflikter, särskilt vid skolor i områden med många invandrarelever. Jag lägger särskild vikt vid detta. Jag räknar nämligen med att detta kan vara en lämplig grund för undervisning i delar av det som ryms under det vida begreppet internationalisering, som statsrådet Göransson tidigare har berört under anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet. Mot bakgrund av vad han där sade om vikten av att ta in frågor av detta slag i den reguljära undervisningen har jag med särskilt intresse noterat att ett antal vårdskolor utanför själva försöket med framgång prövat inslag av kulturkunskap som en integrerad del av flera ämnen.

Jag kommer mot denna bakgrund att de närmaste åren särskilt uppmärksamma dessa delar av ämnet kulturkunskap. Jag är dock – i avvaktan på resultat av översynen av de tre- och fyraåriga linjerna – inte nu beredd att, som SÖ föreslår, förorda att försöksverksamheten skulle få spridas ytterligare. Jag tycker också att det är viktigt att inte minst den spontana integrationen i ämnen utanför försöket kan följas upp ordentligt till gagn för senare ställningstaganden.

5. Några övriga frågor

5.1 Erfarenheter från uppföljningen av de nya systemen för statsbidrag till undervisning och skolledning i gymnasieskolan

5.1.1 Resurser för undervisning

Från 1987 knöts genom ett riksdagsbeslut (prop. 1985/86:97, UbU 37, rskr. 357) resurstilldelningen för undervisning närmare till antalet elever. Ett viktigt mål för förändringen var att ge skolhuvudmännen ökad frihet att hantera tillgängliga resurser. Den schablonisering som förändringen

innebar skulle också förenkla skoladministrationen och möjliggöra en säkrare budgetering.

Enligt riksdagsbeslutet skall en parlamentariskt sammansatt referensgrupp följa hur förändringarna genomförs i praktiken. Jag beskrev redan i samband med 1988 års budgetproposition bl. a. hur gruppen hade tillkallats redan i december 1986 för att kunna följa det viktiga informations- och förberedelsestadiet. Förändringarna studeras också på ett som jag funnit förtjänstfullt sätt av ett samverkansprojekt mellan SÖ och sex länsskolnämnder, som för övrigt också följer upp det ändrade resurssystemet för skolledning.

Den parlamentariska referensgruppen har under hösten avlämnat en rapport om det första årets erfarenheter. Gruppen har funnit att informationen om det nya systemet tekniskt fungerat på alla nivåer men behöver förstärkas i fråga om det nya systemets anda, inte minst när det gäller de lokala skolpolitikerna. Skolstyrelsernas engagemang har nämligen med få undantag ännu inte ökats. Elevernas valmöjligheter har inte minskat i fråga om studievägar men väl något i fråga om vissa udda ämnen. Kultur- och föreningsinslag har minskat till förmån för ren undervisning. Jag noterar här med tillfredsställelse att referensgruppen särskilt kommer att kunna följa denna utveckling via SÖ:s samverkansprojekt, som allmänt visat sig vara en god källa för kunskap på området. Resursutfallet, slutligen, är för kommunerna oftare positivt än negativt, jämfört med i det tidigare systemet, samtidigt som det nya systemet synes kunna leda till ett effektivare utnyttjande av resurser, som också kan budgeteras säkrare.

5.1.2 Resurser för skolledning

Efter förslag i 1985 års budgetproposition ändrades från läsåret 1987/88 också systemet för statsbidrag till skolledning. SÖ:s samverkansprojekt med länsskolnämnderna har som jag nämnde studerat även hur denna förändring hittills har genomförts.

Syftet med förändringen var även här att med en schablonisering ge större frihet åt kommunerna att lägga upp sin samlade skolledarorganisation inkl. de tidigare huvudlärar- och institutionsföreståndarresurserna. Ett klart intryck av den utvärdering som hittills föreligger är att intentionerna i de flesta fall ännu fått mycket litet genomslag. Främst diskuteras hanteringen av resurser för de nya s. k. specialfunktionärerna. Den fria delen av skolledningsresursen (15%) har i flertalet fall fördelats jämnt mellan dessa och skolledning. Enligt SÖ har kommunerna bara undantagsvis låtit behoven av insatser fälla utslag vid fördelningen, varför SÖ förordar ett omfattande lokalt utvecklingsarbete med stöd av bl. a. länsskolnämnderna. Flera av dessa har också redan engagerat sig i eller planerar fortbildning på området.

5.2 En förbättrad rekrytering av lektorer till gymnasieskolan

Lektorernas betydelse för kvaliteten i gymnasieutbildningen har betonats i olika sammanhang. Det är lektorerna som i undervisningen bäst kan hålla

eleverna à jour med den vetenskapliga utvecklingen, ge dem en uppfattning om vetenskapligt arbete och väcka deras intresse för fortsatta studier. Det finns därför all anledning att slå vakt om denna särskilda ämnesmässiga kompetens för gymnasieskolans del.

Enligt ett riksdagsbeslut från 1970 skall ca 45 % av tjänsteunderlaget på de tre- och fyraåriga teoretiska linjerna täckas av lektorstjänster. Så är dock inte alls verkligheten enligt en undersökning som gjorts av SÖ. Av 2 600 tjänster var 800 vakanta läsåret 1986/87. De närmaste åren kommer vakanserna att öka till följd av kraftigt ökande pensionsavgångar. Inemot var fjärde lektor är nämligen nu 60 år eller äldre. 1986 ledigkungjordes 445 tjänster, av vilka 148 inte fick några sökande alls, medan många av de övriga endast hade obehöriga sökande.

Såväl regering som riksdag har sedan länge varit medvetna om detta problem. I samband med riksdagens beslut med anledning av regeringens senaste forskningsproposition underströks det angelägna i att "snarast finna former för en fungerande praktisk-pedagogisk utbildning för dem som avlagt doktorsexamen, antingen när de tjänstgör som högskolelärare/gymnasielärare eller såsom deltidstjänstgörande lärare i högskolan/gymnasieskolan" (prop. 1986/87:80, UbU 26 s. 31, rskr. 282).

UHÄ har nu redovisat ett regeringsuppdrag som ämbetet haft att i samråd med SÖ föreslå en praktisk-pedagogisk lärarutbildning för personer som är ämnesteoretiskt behöriga till lektorstjänst i gymnasieskolan eller har grundläggande ekonomisk eller teknisk högskoleutbildning. Jag räknar med att en sådan utbildning skall kunna bidra till att fylla i första hand vakanser som uppstår genom pensionsavgångar. Jag skall senare under anslaget D 10. Utbildning för undervisningsyrken återkomma till ett förslag om hur sådan utbildning skall kunna startas.

Jag har under det anslag som jag nu behandlar beräknat 1,5 milj. kr. för vikariekostnader under budgetåret 1989/90.

Även andra vägar att få en bättre rekrytering av lektorer bör prövas. I förra årets anslagsframställning förklarade SÖ sig beredd att pröva möjligheterna att förena lektorstjänster med något slag av utvecklings- och/eller utvärderingsansvar för olika ämnen i gymnasieskolan. Jag avvaktar med intresse de förslag som kan komma på detta område.

5.3 Teknikservice

Verksamheten med teknikservice har pågått sedan 1984/85. De medel som anslagits till projektet har använts till att ge en lärare som engagerar sig i verksamheten nedsättning i undervisningsskyldigheten med högst två veckotimmar. Endast en lärare per skola kan få denna nedsättning. Innevarande budgetår räcker anslagna medel till att ge stöd till 40 skolor med de avslutande åren på teknisk linje. Sö har redovisat att 48 skolor i landet har en betydande teknikserviceverksamhet. SÖ föreslår därför att stödet utökas till att omfatta även de åtta skolor som i dag inte ges något stöd.

Jag biträder SÖ:s förslag att totalt 96 lärarveckotimmar, motsvarande ca 1 milj. kr., anslås till projektet under de två år som återstår av projekttiden.

I propositionen om utvecklingen av yrkesutbildningen i gymnasieskolan (prop. 1987/88:102) föreslog jag att det på varje gymnasieskola med datautbildning skall avsättas personella resurser för att främja den pedagogiska utvecklingen och fortbildningen samt för att ha ansvar för datorutrustningen. Denna uppgift är att jämställa med andra specialfunktioner. Resurser för dessa beräknas inom ramen för skolledningsresursen. Varje gymnasieskola skall tillföras en resurs för pedagogisk ledningsförstärkning för datafrågor. Resursen skall vara gemensam för all verksamhet inom gymnasieskolans område och även innefatta komvux.

Jag har vid mina medelsberäkningar avsatt 5 milj. kr. för detta ändamål.

6 Anslagsberäkningar

Kostnaderna för 1988 års statliga avtal (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen för lönekostnader med 1 %. Jag vill för riksdagens kännedom anmäla att regeringen till följd av detta vid beslut i förordning (SÖ-FS 1988:127) om belopp m. m. för utbetalning av statsbidrag till driften av gymnasieskolan, sänkt lönenivån efter vilken statsbidrag utbetalas för budgetåret 1988/89 i motsvarande grad. För skolhuvudmännen har därvid angetts att rationalisering av organisationen bör göras i nödvändig utsträckning så att merkostnader för huvudmannen undviks. Elevernas undervisningstid får därvid inte påverkas.

Utifrån innevarande budgetårs dimensionering beräknar jag antalet undervisningstimmar, före mina reformförslag, budgetåret 1989/90 enligt följande.

Utbildning	a-tim	b-tim	c-tim	d-tim	Totalt
Direktramen					
3–4 år. linj.	185 138	2 054	1 328	27 699	216 219
2-årig. linj.	63 837	15 157	28 094	121 896	228 984
Försöks. verks. 3-år. linjer	2 618	32	2 575	5 800	11 025
Specialkurs.	6 157	1 105	3 885	14 798	25 945
Lilla ramen					
Specialkurs.: invandr. ung.	4 190	–	–	–	4 190
övriga	22 167	4 586	7 848	17 594	52 195
Summa	**284 107**	**22 934**	**43 730**	**187 787**	**538 658**

Det totala medelsbehovet för allmänt undervisningsbidrag för dessa timmar beräknar jag till 3 251,5 milj. kr. Jag har därvid beaktat den reducering som skall göras av driftbidrag för gymnasieskolan enligt förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning och den nyss nämnda minskningen med 1 %.

Under anslagsposten beräknar jag vidare 250 000 kr. för bidrag till *särskilda kostnader för kurser för invandrarungdom*, 1,4 milj. kr. för statsbidrag till *engelskspråkig gymnasial utbildning i Stockholm*, 2,4 milj. kr. för statsbidrag till *distansundervisning på gymnasial nivå* samt 0,2 milj. kr. för

kostnader för Sveriges anslutning till *examensorganisationen International Baccalaureate (IBO)* i Genève.

Mina förslag under punkterna 2.1, 2.2.1, 2.6, 3.1, 3.2. och 4.2 föranleder ett minskat medelsbehov av sammanlagt 3,9 milj. kr.

Jag beräknar således det totala medelsbehovet för *allmänt undervisningsbidrag m. m.* till 3 251,9 milj. kr.

Jag beräknar medelsbehovet för *särskild undervisning* till 1,2 milj. kr. För *hemspråksundervisning* beräknar jag 33,0 milj. kr. och för *extra undervisning i svenska* 25,0 milj. kr. Jag beräknar kostnaderna för *stöd- och specialundervisning* för döva och hörselskadade i Örebro samt för gravt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium till 1,1 milj. kr. Sammanlagt beräknar jag således under anslagsposten *Särskilt undervisningsbidrag* 60,3 milj. kr.

En *garantiresurs* kan utgå till den skolhuvudman som för allmänna timresurser fått en resurstilldelning som med mer än 5% understiger den tilldelning som huvudmannen skulle ha fått enligt de regler som gällde för tiden före den 1 juli 1987. Garantiresursen utgår som ett tillskott till det slutligt fastställda timunderlaget.

En skolhuvudman skall senast den 15 oktober efter redovisningsårets utgång göra framställning till SÖ om tilldelning av garantiresurs.

Skolhuvudman hade enligt reglerna för garantiresurs, således att ansöka om medel från denna första gången under hösten 1988. I avvaktan på erfarenheterna av detta beräknar jag 5 milj. kr. för detta ändamål.

Statsbidrag till *skolledningsresurser* beräknas enligt följande.

För varje gymnasieenhet hos en kommun eller landstingskommun framräknas ett poängtal för redovisningsåret. Det samlade poängtalet för kommunens gymnasieskola multipliceras med en faktor vilken fastställts efter avdrag av den undervisningsskyldighet som ingår i tjänsterna. Den produkt som därigenom erhålls multipliceras med det belopp som regeringen fastställer för varje redovisningsår för en skolledningsresurs. Utifrån för budgetåret 1988/89 kända förhållanden samt med hänsyn till förslagen om utvidgning av försöksverksamheten med treåriga yrkeslinjer, om utökad teknikservice och om pedagogisk ledningsförstärkning för datafrågor beräknar jag medelsbehovet för *skolledningsbidrag* för budgetåret 1989/90 till 256,9 milj. kr.

Särskilda lönekostnadsbidrag utgår för lönetillägg m. m. som regleras i statligt kollektivavtal och i vissa fall för kostnader för vikarier. Jag beräknar medelsbehovet för *särskilda lönekostnadsbidrag* till 357,6 milj. kr.

Bidragen till kostnader för *tilläggspensionsavgifter, sjukförsäkrings- och folkpensionsavgifter och lönekostnadspålägg* utgör procentuella beräkningar av bidragen till allmänt resp. särskilt undervisningsbidrag, garantiresurs, skolledningsbidrag och särskilda lönekostnadsbidrag. Jag beräknar sammanlagt 1 328,3 milj. kr. för detta ändamål.

Jag beräknar medelsbehovet för bidrag 2 enligt förordningen (1982:608) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m. för budgetåret 1989/90 till 57 292 000 kr.

Bidrag till studie- och yrkesorientering utgår med belopp enligt beteckningen AT 12:9 multiplicerat med faktorn 1,015 per elev i gymnasieskolan

med undantag av elever i påbyggnadsutbildningar och gymnasial lärlingsutbildning. Jag beräknar för bidrag till studie- och yrkesorientering ett belopp av 57,3 milj. kr.

Enligt avtal som träffats den 22 maj 1986 mellan staten och Örebro kommun om *gymnasial utbildning i Örebro för döva och hörselskadade* skall statens bidrag till kommunen fastställas vid årliga förhandlingar. Sådana förhandlingar pågår för närvarande varför jag nu beräknar jag 19,1 milj. kr. som ett bidrag till de särskilda kostnaderna i samband med denna utbildning.

Inbyggd utbildning med statsbidrag förekommer inom utbildning dels för industri och hantverk, dels för handel och kontor. Undervisning i form av inbyggd utbildning får anordnas även om sådan utbildning ej föreskrivs i timplanen. Timmar för undervisning som får anordnas i form av inbyggd utbildning ingår i de allmänna timresurserna.

Bidraget är avsett för den ersättning som skolhuvudmannen betalar företagen och institutionerna för de utbildningsplatser som de tillhandahåller. SÖ fastställer belopp per elev och timme för varje redovisningsår. Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 89,6 milj. kr.

Den gymnasiala lärlingsutbildningen utgör en i princip tvåårig grundutbildning och regleras i gymnasieförordningen (1987:743). Den gymnasiala lärlingsutbildningen omfattar mer än 150 olika yrken. Lärlingsplatser kan inrättas löpande under året. Jag beräknar medelsbehovet för oförändrade 5 915 årselevplatser, för budgetåret 1989/90 till 73,9 milj. kr.

För utbildning som av Stockholms stad anordnas som påbyggnadsutbildning i gymnasieskolan som ersättning för utbildning vid det nedlagda Stockholms Tekniska Institut utgår bidrag enligt förordning (SÖ–FS 1987:148) om viss teknisk utbildning på gymnasial nivå i Stockholms kommun. Jag beräknar medelsbehovet för *bidrag till viss teknisk utbildning i Stockholm* budgetåret 1989/90 till 6 976 000 kr.

För särskilda kostnader i anslutning till försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning föreslår jag sammanlagt 79,35 milj. kr. Jag har därvid beräknat 47,52 milj. kr. för *ersättning till företag och institutioner vid arbetsplatsförlagd utbildning*, 0,64 milj. kr. för *ersättning till elever vid personskada*, 21,64 milj. kr. för kostnader för *utbildning av handledare*, 6,55 milj kr. för kostnader för *introduktionsfortbildning av lärare* samt 3 milj. kr. till *produktionsstöd för läromedel*. Jag har därvid tagit hänsyn dels till att den redan påbörjade försöksverksamheten nu omfattar två årskurser samt dels till den nu föreslagna utökningen av sådan försöksverksamhet. Jag har då också, utifrån nu kända förhållanden om försöksverksamheten, gjort vissa justeringar i de kostnadsberäkningar som låg till grund för förslagen i propositionen (1987/88:102) om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. godkänna mitt förslag om ramar för elevplatser i gymnasiesko-

lan för budgetåret 1989/90,

2. godkänna mitt förslag om ramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1990/91,

3. godkänna mitt förslag om planeringsramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1991/92,

4. godkänna regeringens beslut i ett visst fall om filialutbildning på teoretiska studievägar (p. 2.4.1),

5. godkänna mitt förslag om utvidgad försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan (p. 3.1.2),

6. till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 643 610 000 kr.

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om

7. tillämpningen av en utgiftsram för lönekostnader (p. 6, 1 st.),

8. inriktningen för direktramarna för budgetåren 1992 – 1995,

9. ökat nordiskt utbildningssamarbete (p. 2.6).

B 19. Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m.

1987/88	Utgift	222 022 902
1988/89	Anslag	266 012 000
1989/90	Förslag	236 198 000

Ur anslaget utgår statsbidrag enligt förordningen (1983:583) om statsbidrag till uppföljningsinsatser för ungdomar under 18 år. Enligt förordningen får kommuner statsbidrag för uppföljningsprogram och administration (allmänt bidrag). Till arbetsgivare som anställer ungdomar på ungdomsplatser lämnas bidrag till ungdomsplats. Till kommunerna lämnas bidrag till utbildningsinslag under ungdomarnas perioder på ungdomsplats. I vissa fall får bidrag som annars utgår för ungdomsplatser och utbildningsinslag i stället användas till insatser enligt förordningen (SÖ-FS 1986:120) om försöksverksamhet med gymnasieutbildning inom ramen för individuella planer.

Från anslaget betalas också kostnader för bidrag till kommuner enligt förordningen (1983:584) om statsbidrag till utbildning av handledare för skolungdomar under praktik på arbetsplats. Medlen får i vissa fall användas enligt förordningen (SÖ-FS 1987:125) med föreskrifter om försöksverksamhet med vissa treåriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan.

Anslag	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Uppföljningsprogram m. m. (allmänt bidrag)	95 349 000	– 2 599 000	– 2 559 000
Ungdomsplatser	140 562 000	– 20 458 000	– 20 458 000
Utbildningsinslag	22 001 000	– 6 225 000	– 5 997 000
Handledarutbildning	8 100 000	– 600 000	– 800 000
	266 012 000	**– 29 882 000**	**– 29 814 000**

Skolöverstyrelsen

1. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår vad gäller medelsberäkningar att
   - medel för uppföljningsprogram beräknas för 28 900 ungdomar
   - medel för ungdomsplats beräknas för 18 200 ungdomar
   - medel för utbildningsinslag beräknas för 9 100 ungdomar.

2. SÖ föreslår att 600 000 kr. under anslagsposten för handledarutbildning inom ramen för försöksverksamhet med vissa treåriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan (SÖ-FS 1987:125) överförs till anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor.

3. SÖ föreslår att försöket med gymnasieutbildning inom ramen för individuella planer får fortsätta under budgetåret 1989/90 i det fall ett definitivt ställningstagande till försöket inte föreligger inför detta budgetår.

4. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m. till 236 130 000 kr.

Föredragandens överväganden

De olika åtgärderna som ingår i kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år utreds för närvarande. Förslag skall lämnas senast den 31 december 1989. Jag föreslår därför inga andra förändringar av dimensioneringen än sådana som är av automatisk natur.(1)

Vad gäller ungdomsplatserna inom det kommunala uppföljningsansvaret vill jag nämna att företrädare för arbetsmarknadens parter gemensamt har yrkat på en höjning av statsbidragstäckningen. Denna har varit oförändrad sedan 1982, och parterna ser i detta faktum ett viktigt skäl till de ökande svårigheterna att få fram ungdomsplatser inom näringslivet.

Samtidigt som dessa svårigheter kan verka något överraskande på den goda arbetsmarknad som råder finns det anledning att se allvarligt på denna fråga. Det är ju tyvärr så att de som trots allt behöver en ungdomsplats ofta är så mycket sämre ställda inför ett utträde på arbetsmarknaden. Jag vill nu därför anmäla att ärendet bereds inom regeringskansliet, parallellt med den översyn som pågår inom arbetsmarknadsdepartementet av ungdomslag för 18 – 19-åringarna.

SÖ har kommit in med en redovisning av de första två åren av tre med försöksverksamhet med gymnasieutbildning inom ramen för individuella planer (det s. k. DELTA-försöket). Syftet med försöket är att inom ramen för individuella planer och med alternativ användning av statsbidragen för ungdomsplatser och utbildningsinslag låta ungdomar få en minst tvåårig, i första hand yrkesinriktad gymnasieutbildning. Verksamheten omfattade vintern 1988 ett sjuttiotal kommuner och drygt 400 elever. Kommunernas uppläggning av försöket har varierat efter lokala behov och förutsättningar.

Jag delar SÖ:s mening att man i den översyn av ungdomsuppföljningen som nu startat bör beakta de erfarenheter som vunnits av de tre första terminerna av försöket. Bland dessa kan nämnas att försöket inneburit

mer okonventionella utbildningsinsatser för ungdomar än normalt inom uppföljningsansvaret, att försöket visat på en väg att stimulera ungdomar, som annars inte skulle ha genomfört en gymnasieutbildning, att göra så samt att de ekonomiska resurserna för gymnasieskola och uppföljningsverksamhet behöver samordnas och utnyttjas effektivare.

Jag räknar också med att man i översynen av uppföljningsinsatser kommer att pröva bl.a. SÖ:s förslag om att verksamhet av typ DELTA-försöket bör bli ett reguljärt inslag i alla kommuner. I avvaktan på förslag från den utredning jag nyss nämnde bör enligt SÖ:s förslag försöket få förlängas. Eftersom utredningens förslag inte torde kunna föreläggas riksdagen förrän i samband med 1991 års budgetproposition, föreslår jag att DELTA-försöket förlängs t.o.m. läsåret 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 236 198 000 kr.

B 20. Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå

1987/88	Utgift	98 700 399
1988/89	Anslag	95 878 000
1989/90	Förslag	110 780 000

Riksdagen har tidigare beslutat om ram för det totala antalet årselevplatser, som får ligga till grund för statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå för resp. budgetår. Regeringen fastställer för varje skola vilken utbildning och hur många årselevplatser som får ligga till grund för statsbidrag.

Ur anslaget utgår bidrag till bl.a. riksinternatskolor, skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270, omtryckt 1971:259), till vilka numera även hänförs lanthushållsskolorna Vackstanässkolan och Apelrydsskolan, samt till Bergsskolan i Filipstad.

Från anslaget bekostas också statsbidrag till sådana skolor med enskild huvudman som av regeringen har förklarats berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1984:573) om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. Statsbidrag utgår per ianspråktagen årselevplats med belopp som regeringen årligen fastställer per högstadieelev enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever. Detta belopp multipliceras med en faktor, som regeringen fastställer för utbildning vid resp. skola.

Ur anslaget bekostas även vissa statsbidrag enligt särskilda föreskrifter, bl.a. till engelskspråkig internationell gymnasial utbildning (IB-utbildningen) vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket (SÖ-FS 1982:202).

Anslag	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
1. Riksinternatskolor	25 716 000	+ 5 004 000	+ 5 400 000
2. Bergsskolan i Filipstad	3 318 000	+ 230 000	+ 166 000
3. Vissa privatskolor	30 856 000	+ 3 399 000	+ 3 091 000
4. Vackstanässkolan, Apelrydsskolan	2 585 000	+ 1 389 000	+ 479 000
5. Fristående skolor utan statligt reglerade tjänster	32 403 000	+ 2 894 000	+ 5 726 000
6. Till regeringens disposition	1 000 000	of.	+ 40 000
	95 878 000	**+12 916 000**	**+14 902 000**

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Pris- och löneomräkning 5 975 000 kr.

2. SÖ beräknar behovet av antalet statsbidragsgrundande årselevplatser budgetåret 1990/91 till 4 125.

3. Gränsnaskolan (riksinternatskola med undervisning på gymnasial nivå) har framfört önskemål om statsbidrag för att starta undervisning för 25 elever på grundskolans högstadium i egen regi. Skolan tar för närvarande emot internatelever, vilka sedan placeras i Jönköpings kommuns grundskola. Kommunens lokaler för grundskoleelever är nu otillräckliga. Med hänsyn till detta och till elevvårdsaspekter tillstyrker SÖ förslaget. Kostnaden beräknas till 247 000 kr.

4. Bidrag till lokal skolutveckling utgår fr. o. m. budgetåret 1988/89 till riksinternatskolorna och privatskolorna enligt förordningen (1988:681) om statsbidrag till riksinternatskolor och vissa privatskolor m. m. Enligt SÖ:s uppfattning är det inte försvarbart att särbehandla övriga fristående skolor med statligt reglerade tjänster på gymnasial nivå. Bidrag till lokal skolutveckling bör därför utgå även till Bergsskolan i Filipstad, Vackstanässkolan och Apelrydsskolan. Kostnaden beräknas till sammanlagt 64 000 kr. varav för Bergsskolan 35 000 kr.

5. SÖ föreslår att den faktor som omnämns i 10 § förordningen (1984:573) om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå höjs för ett antal skolor med anledning av ökade kostnader för lokaler (+2 487 000 kr.). Statsbidrag till lokaler bör utgå med belopp som motsvarar de faktiska kostnader som skolan haft under budgetåret. SÖ förutsätter att lokalkostnaderna fortsättningsvis kommer att vara av den storleksordning resp. skola haft under budgetåret 1986/87, vilket är det sista år för vilket bokslut från skolorna föreligger. Hänsyn bör dock tas till skälig kostnadsutveckling och till omständigheter över vilka skolorna själva inte råder. SÖ föreslår vidare en ändring av förordningen (1984:573) om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå så att statsbidraget för vissa skolor beräknas dels för undervisningskostnader, dels för lokalkostnader.

6. SÖ beräknar medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå till 108 794 000 kr.

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 5 990 000 kr.

Kostnaderna för 1988 års statliga avtal (RALS 1988) översteg den av regeringen fastställda utgiftsramen för löneckostnader med 1 %. Detta medför att utbetalning av statsbidrag till skolor med statligt reglerade skolledar- och lärartjänster, dvs. sådana med bidrag under anslagsposterna 1 – 4 måste begränsas i motsvarande grad. Statsbidrag för verksamhet under pågående budgetår utgår, enligt bestämmelserna, efter de belopp som gäller för bidrag under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor. Jag har under nämnda anslag redovisat det valda systemet för statsbidragsbegränsningen.

Riksdagen fastställde senast på grundval av förslag i prop. 1986/87:100 (UbU 14, rskr. 186) den totala ramen för fristående skolor på gymnasial nivå till 4 090 årselevplatser. Utbildningsutskottet (UbU 1987/88:17) utgick året därefter från att det totala antalet statsbidragsgrundande årselevplatser tills vidare skulle ha ungefär samma omfattning som tidigare. Jag föreslår att ramen för fristående skolor ökas till 4 255 årselevplatser. Enligt riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om fristående skolor på gymnasial nivå (1983/84:118, UbU 27, rskr. 366) ankommer det på regeringen att inom en av riksdagen fastställd ram besluta om bidragsberättigade skolor. Den nu föreslagna ökningen av ramen är nödvändig för att ge utrymme för begärda ökningar av statsbidragsgrundande organisation vid vissa skolor och i vissa fall för nytillkommande skolor. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen beträffande organisationen på det gymnasiala stadiet vid vissa skolor.(2)

Frågan om rätt för Gränaskolan (riksinternatskola) att anordna undervisning på grundskolans högstadium bör underställas riksdagens prövning. Enligt nu gällande ordning omfattar undervisningen vid Gränaskolan endast gymnasial nivå. Elever på grundskolenivå kan få bo på Gränaskolans internat men får sin undervisning i Jönköpings kommuns grundskola i Gränna. Detta delade huvudmannaskap har vissa nackdelar. Från elevsocial synpunkt är det önskvärt att såväl högstadieundervisning som gymnasial undervisning anordnas i Gränaskolans regi. Anordningen tillstyrks av kommunen och länsskolnämnden i Jönköpings län. Skolans rekrytering av elever till gymnasiet skulle också enligt styrelsen för skolan påverkas positivt av detta. Jag föreslår därför att högstadieundervisning får anordnas vid Gränaskolan fr. o. m. läsåret 1989/90. Jag avser att senare återkomma till regeringen om antalet statsbidragsgrundande årselevplatser för denna undervisning. Enligt min mening bör statsbidrag till högstadiedelen av Gränaskolan utgå som till nytillkommande skola dvs. utan den förhöjning av bidrag som gäller för skola som var statsbidragsberättigad när det nuvarande bidragssystemet infördes. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Göransson.(3)

I likhet med SÖ finner jag att alla fristående skolor med statligt reglerade tjänster bör omfattas av bidrag till lokal skolutveckling. Jag har beräknat en ökning av 64 000 kr. för detta ändamål.(4)

Statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå utan statligt reglerade tjänster utgår enligt förordningen (1984:573) om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. Förordningen grundar sig på riksdagens beslut med anledning av förslag i prop. 1983/84:118 om fristående skolor på gymnasial nivå. Utgångspunkt för beräkningen av statsbidraget till skolor som även tidigare uppburit statsbidrag är att bidraget skall utgå med i huvudsak oförändrat belopp. För att tillgodose detta tillämpas ett system med en s. k. omräkningsfaktor med vars hjälp en uppräkning sker av eljest utgående bidrag. En annan utgångspunkt för bidrag till dessa skolor är att bidraget per elev bör vara lika stort för likartade utbildningar. Som jag anförde i mitt förslag i prop. 1986/87:100, (bil. 10, p. B 21.) bör man dock vid ett ställningstagande till omräkningsfaktorn för en skola som redan tidigare har statsbidrag skilja på kostnaderna för den pedagogiska verksamheten och de kostnader man har för lokaler, utrustning m. m. De förstnämnda bör därvid kunna vara i huvudsak lika för likartade skolor med beaktande av deras storlek, medan de andra kan variera avsevärt på grund av lokala förhållanden. För flera av de aktuella skolorna har lokalkostnaderna höjts kraftigt. Orsaken till detta kan vara t. ex. kostnadshöjande miljöförbättrande åtgärder beroende på starkt slitna lokaler eller att skolan tvingats flytta till nya lokaler på grund av uppsägning. Jag vill betona att någon garanti eller något åtagande från statens sida vad gäller bidragsnivån inte finns och att någon automatisk rätt till höjt statsbidrag i sådana fall inte kan föreligga. Jag anser dock att de skolor det här är fråga om har en viktig funktion som ett komplement till det allmänna skolväsendet och har därför vid min medelsberäkning tagit hänsyn till de ökade lokalkostnaderna. Jag finner det dock inte möjligt att räkna med mer än 1,3 milj. kr. för detta ändamål.(5)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. godkänna mitt förslag till ram för budgetåret 1989/90 för statsbidragsgrundande årselevplatser vid fristående skolor på gymnasial nivå,

2. besluta att statsbidragsgrundande högstadieundervisning får anordnas vid Grännaskolan,

3. godkänna mitt förslag om medel för lokalt utvecklingsarbete vid fristående skolor med statligt reglerade tjänster,

4. till *Bidrag till fristående skolor på gymnasial nivå* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 110 780 000 kr.

dels bereder riksdagen tillfälle ta del av vad jag anfört om

5. tillämpningen av en utgiftsram vid skolor med statligt reglerade tjänster.

Investeringsbidrag

B 21. Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m.

1987/88	Utgift	98 313 331	Reservation	105 384 838
1988/89	Anslag	112 684 000		
1989/90	Förslag	101 844 000		

Från anslaget utgår statsbidrag till anskaffning av utrustning i gymnasieskolan. Bestämmelser om bidrag finns i förordningen (1987:708) om statsbidrag till anskaffning av utrustning i gymnasieskolan (ändrad 1988:738).

Kommuner har enligt föreskrifterna rätt att i mån av medel få

– *startbidrag* till anskaffning av stadigvarande utrustning för karaktärsämnena på studievägar inom de tekniskt-industriella och tekniskt-naturvetenskapliga områdena då en för kommunens gymnasieskola ny studieväg införs eller då antalet platser på en redan införd studieväg utökas,

– *kompletteringsbidrag* då undervisningen på en redan införd studieväg övergår i försök med treårig yrkesinriktad utbildning eller i andra fall läggs om till följd av nya föreskrifter som medför behov av ny utrustning för karaktärsämnen på samma studievägar som är berättigade till startbidrag samt för studievägar inom det ekonomiskt- merkantila området.

Särskilda föreskrifter gäller i fråga om *statsbidrag till kostnader för datorutrustning och programvara* i gymnasieskolan. Efter beslut av regeringen i varje enskilt fall kan ur anslaget också anvisas medel för *särskilt verksamhetsstöd* till vissa lågfrekventa utbildningar i gymnasieskolan.

Ur anslaget utgår efter särskilda beslut av regeringen medel för stöd för verksamheten vid *tekniska centra* där gymnasieskolan medverkar.

Anslag		1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
			Skolöverstyrelsen	Föredraganden
1	Statsbidrag till kostnader för start- och kompletteringsbidrag m. m.	77 644 000	+ 4 659 000	– 4 800 000
2	Datorutrustning och programvara	17 200 000	+ 1 032 000	– 1 200 000
3	Stöd till teknikcentra	10 816 000	– 10 816 000	– 3 816 000
4	Till regeringens disposition	5 824 000	+ 349 000	+ 176 000
5	Övrigt	1 200 000	– 1 200 000	– 1 200 000
		112 684 000	**– 5 976 000**	**– 10 840 000**

Skolöverstyrelsen

1. Prisomräkning 6 689 000 kr.

2. Skolöverstyrelsen (SÖ) beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m. till 106 708 000 kr.

3. SÖ föreslår oförändrad ram för start- och kompletteringsbidrag till kostnader för utrustning inom gymnasieskolan för följande år.

Jag har beräknat prisomräkning med totalt 4 508 000 kr.

Start- och kompletteringsbidrag

Försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade studievägar har startat läsåret 1988/89. Försöken har vanligtvis lokaliserats till kommuner/skolor som redan tidigare har likartad utbildning. I årskurs 1 kan därför statsbidrag normalt förekomma endast i form av *kompletteringsbidrag*. I årskurs 2 kan även *startbidrag* bli aktuella till nya grenar med start först i denna årskurs.

SÖ utarbetar för närvarande förteckningar över kompletterande utrustning vid övergång från redan etablerad studieväg till studieväg i försöksverksamheten. Inom ramen för tillgängliga medel beslutar sedan SÖ om schabloniserade kompletteringsbidrag.

Då delar av utbildningen arbetsplatsförläggs kan hela den ordinära utrustningslistan som SÖ utarbetat, inte utgöra grunden för bidragsunderlaget till startbidrag. Sådan utrustning, som med hänsyn till nyttjandegrad, höga anskaffningskostnader o. d. rimligen endast bör finnas på arbetsplatserna, tas ej med i bidragsunderlaget.

Behovet av startbidrag till utrustning för grundskoleanknutna studievägar vid sidan av försöksverksamheten kommer sannolikt att minska medan det till påbyggnadsutbildningar kan beräknas vara oförändrat under de första försöksåren eller till och med öka något. Kommuner som inte deltar i försöksverksamheten har nämligen visat stort intresse för att starta påbyggnadsutbildningar för att på det sättet ge ungdomarna en treårig utbildning.

Kompletteringsbidrag till utbildningar utanför försöksverksamheten beräknas inte komma i fråga i samma omfattning under försöksperioden.

Genom att befintlig reservation på anslagsposten tas i anspråk kan beräknat medelsbehov för start- och kompletteringsbidrag rymmas inom i huvudsak oförändrad medelsram.

Bidrag till datorutrustning och programvara

Efter förslag i 1985 års budgetproposition beslutade riksdagen om ett särskilt stimulansbidrag till kommunerna för anskaffning av datorutrustning och programvara för dataundervisning i gymnasieskolan (prop. 1984/85:100, bil. 10, UbU 19, rskr. 273). Statsbidrag kan utgå till kostnader för uppbyggnad av en till fyra datasalar per skolenhet beroende på skolans storlek.

Statsrådet Göransson redogjorde i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 10) för situationen i skolan angående såväl *dataundervisningen* som *datorutrustningen*. I samband med detta aviserades också min avsikt att i år återkomma till riksdagen med förslag om ett särskilt stimulansbidrag för anskaffning av datorutrustning och programvara för tekniska, yrkestekniska och ekonomiska ämnen.

Den treåriga ekonomiska linjen är i dag den största linjen i gymnasieskolan. Kursplanerna i de ekonomiska ämnena har reviderats och dataundervisning har införts i takt med att utrustning anskaffats. Inom den ekonomiska sektorn behövs emellertid ett mycket stort antal datorer för att bedriva en modern undervisning. På alla medelstora och stora företag är de ekonomiska och administrativa rutinerna helt datoriserade. Elever som skall arbeta inom dessa sektorer bör därför redan i sin utbildning göras förtrogna med den typ av programvara som används. Detta kräver att eleverna tillbringar mycket tid vid datorn. Det har visat sig att det stimulansbidrag till datasalar som utgått inte har räckt till för att ge skolor med stor volym på ekonomiska studievägar tillräckligt många datorarbetsplatser. SÖ anger att det finns ca 150 skolor som skulle behöva ha ytterligare 1–2 datasalar för att tillgodose den ekonomisk-merkantila sektorns behov.

Den utvärdering som SÖ gjorde år 1987 visade att man ofta inte kommit så långt vad gäller dataundervisning på de yrkesinriktade linjerna. Skolor med mest tvååriga linjer har det också sämre ställt med utrustning. Många av de projekt som den s. k. dataprogramgruppen inom utbildningsdepartementet arbetade med syftade till att utveckla datoranvändningen på de tvååriga linjerna.

Såväl den tekniska som de yrkesinriktade linjerna behöver datorutrustning och programvara anpassad till speciella tekniska tillämpningar. Det kan röra sig om exempelvis simuleringar, konstruktion i kisel, steget från CAD (computer aided design) till CAM (computer aided manufacturing) m. m.

SÖ har beräknat behovet av datorutrustning för tekniska tillämpningar till ca 200 utrustningar om var och en 8 arbetsplatser. Kommunerna bör enligt min mening kunna få stimulansbidrag till den typ av datorutrustning och programvara som jag nu har beskrivit. Jag beräknar att ett stimulansbidrag med 150000 kr. per datasal för ekonomisk-merkantil utbildning samt 150000 kr. per utrustning för teknisk och yrkesinriktad utbildning är rimligt. Jag beräknar en sammanlagd bidragskostnad på 64 milj. kr. för detta. Kostnaderna bör fördelas på fyra budgetår. Jag beräknar således en kostnad för bidrag till särskild utrustning och programvara för ekonomisk-merkantila resp. tekniska och yrkestekniska studievägar på 16 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att utforma de närmare bestämmelser som erfordras för bidrag till datorutrustning och programvara.

Bidrag till tekniska centra

Riksdagen beslutade år 1986 att för vart och ett av budgetåren 1986/87 – 1988/89 ställa 10 milj. kr. till förfogande för stöd till verksamheten vid sådana tekniska centra som förläggs till gymnasieskolan eller som har sådan organisation att skolan garanteras tillgång till dem (prop. 1985/86:100, bil. 10, UbU 17, rskr. 205).

För att ett verksamhetsstöd skall vara effektivt i ett uppbyggnadsskede krävs ofta att bidrag kan utgå mer än ett år. Så har också skett. Många

kommuner har kunnat få stöd till ett tekniskt centrum under tre år. Det har emellertid visat sig att många små kommuner kommit igång med verksamheten senare än de större kommunerna. Detta innebär att flera mindre kommuner endast kunnat få bidrag en eller två gånger under den treårsperiod som nu avslutas.

Genom att samverka i ett tekniskt centrum kan skolan och företagen få tillgång till utrustning som annars ingendera parten ensam skulle kunna köpa. Elever från gymnasieskolans tekniska och yrkestekniska studievägar kan i centret få utbildning på moderna maskiner, lärare kan få fortbildning och inte så sällan kan små företag få såväl utbildning som konsulthjälp från i centret anställd personal. Det har också på flera håll visat sig vara lättare att både rekrytera och behålla kvalificerade lärare, om de kan engageras i den stimulerande miljö som ett tekniskt centrum ofta är.

Regeringen har uppdragit åt statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU) och SÖ att följa och utvärdera verksamheten vid ca 20 tekniska centra. Verken skall bl. a. undersöka vilken omfattning man har på utbildning, forskning och utveckling, service m. m. Vidare skall de lämna förslag om tekniska centras roll i arbetet med regional kompetensutveckling. Verken skall redovisa sitt arbete till regeringen under hösten 1989.

Med tanke på dels vad jag nu redogjort för angående små kommuner och dels regeringsuppdraget till SIND, STU och SÖ anser jag det angeläget att bereda främst mindre kommuner möjlighet att få bidrag till verksamheten vid tekniska centra under ytterligare en tid.

Jag beräknar en kostnad för stöd till tekniska centra med anknytning till gymnasieskolan på 7,0 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Planeringsramar för start- och kompletteringsbidrag för budgetåren 1990/91 och 1991/92

Jag föreslår att 72 844 000 kr. får gälla som planeringsramar för budgetåren 1990/91 och 1991/92 dvs. samma belopp som jag föreslagit för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag förordat om statsbidrag till start- och kompletteringsbidrag för utrustning till gymnasieskolan,
2. godkänna vad jag anfört om stimulansbidrag till datorutrustning och programvara till ekonomiska, tekniska och yrkestekniska utbildningar,
3. godkänna vad jag anfört om verksamhetsstöd till tekniska centra med anknytning till gymnasieskolan,
4. godkänna mitt förslag till planeringsramar för anslaget,
5. till *Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 101 844 000 kr.

C. VUXENUTBILDNING

C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna

1987/88	Utgift	1 068 135 733
1988/89	Anslag	1 115 807 000[1]
1989/90	Förslag	1 211 593 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 9 569 000 kr. inte ställts till skolöverstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

I kommunal utbildning för vuxna ingår grundutbildning för vuxna (grundvux), kommunal vuxenutbildning (komvux) och vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux).

De grundläggande bestämmelserna om dessa utbildningsformer finns i vuxenutbildningslagen (1984:1118).

Från anslaget utgår statsbidrag till driften enligt bestämmelserna i vuxenutbildningsförordningen (1985:288) och förordningen (1988:816) om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda. Statsbidrag lämnas i form av

1. skolledningsbidrag,
2. undervisningsbidrag,
3. särskilda lönekostnadsbidrag,
4. socialavgiftsbidrag och
5. schablontillägg.

Statsbidraget utbetalas i form av förskott och slutreglering.

Ur anslaget ersätts även kostnader för bl. a.

bidrag till lokal skolutveckling enligt förordningen (1982:608) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m.,

bidrag till särskilda behov inom grundvux och komvux enligt förordningen (1986:349) om statsbidrag för särskilda behov inom kommunal utbildning för vuxna,

bidrag till stödåtgärder för vissa handikappade studerande samt

bidrag till särskilda kostnader i anslutning till genomförandet av särvux.

Enligt förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning skall flertalet statsbidrag till komvux minskas med 2% av det belopp som annars skulle ha utgått. I fråga om landstingskommunal vårdutbildning görs en minskning med 20%.

Riksdagen beslutar vilket antal undervisningstimmar som får disponeras i riket för kommunal utbildning för vuxna. Timmarna fördelas enligt förordningen (1987:736) om timramar för kommunal utbildning för vuxna.

Enligt lagen (1985:903) om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m. får en kommun eller landstingskommun som är huvudman för komvux i anslutning därtill bedriva uppdragsutbildning som i fråga om art och nivå anknyter till den verksamhet som får förekomma i huvudmannens komvux. Vissa närmare föreskrifter finns i förordningen (1986:65) om uppdragsutbildning i anslutning till kommunal vuxenutbildning. Uppdragsutbildningen skall inte medföra några kostnader för staten. När en lärare med statligt reglerad anställning undervisar deltagare i uppdragsutbildning skall huvudmannen till staten betala bl. a. viss ersättning som tillförs inkomsttiteln Statliga pensionsavgifter, netto.

Kommunal utbildning för vuxna har under budgetåret 1987/88 anordnats i 282 kommuner och 23 landstingskommuner. Antalet vuxenutbildningsenheter uppgick den 1 juli 1988 till 162.

Antalet deltagare inom grundvux och särvux framgår av följande sammanställning.

	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89 (beräkn.)	1989/90 (beräkn.)
Grundvux	20103	21435	24000	24000	24000
Särvux	–	–	–	400	400

Antalet kursdeltagare i komvux framgår av följande sammanställning.

	Kursdeltagare vecka 40			
	1986	1987	1988 (beräkn.)	1989 (beräkn.)
Grundskolekurser (etapp 1)	129500	70600[1]	65000	65000
Gymnasieskolekurser (allmänna ämnen etapperna 2–4)	92800	152600[1]	150000	150000
Gymnasieskolekurser (yrkesutbildning)	89900	84800	90000	90000
Summa	**312200**	**308000**	**305000**	**305000**

Antalet undervisningstimmar framgår av följande sammanställning.

	1986/87 Utnyttjade	1987/88[2] Utnyttjade	1988/89 Riksramar	1989/90 SÖ:s förslag
Grundvux	1278000	1268000	1267200	of.
Särvux	–	–	54450	of.
Komvux: grundskolekurser (etapp 1)	1095000	803000[1]	767250	–7300
gymnasieskolekurser (allmänna ämnen etapperna 2–4)	690000	1064000[1]	1059300	of.
gymnasieskolekurser (yrkesutbildning)	852000	811000	831600	of.
Summa	**3915000**	**3946000**	**3979800**	**–7300**

[1] Förändring av antalet beror på överflyttning av etapp 2 i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap mellan delramarna.
[2] Exkl. kommunernas eventuella omfördelningar mellan kommunramar.

Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår följande i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90:

1. Pris- och löneområkning 69650000 kr.

2. SÖ redovisar de kriterier som legat till grund för SÖ:s fördelning av undervisningstimmar mellan länen budgetåret 1988/89. Vid fördelningen av timramarna för grundvux och för etapp 1 inom komvux har särskild hänsyn tagits till andelen personer med mindre än nio års utbildning liksom till andelen utländska medborgare, eftersom andelen invandrare är

hög inom dessa delar av vuxenutbildningen. Vid fördelningen av ramarna för etapp 2–4 och för yrkesutbildning har särskild hänsyn tagits till arbetsmarknadssituationen och behovet av utveckling av näringslivet i länen. SÖ:s fördelningsbeslut har i likhet med föregående år inneburit en relativt begränsad omfördelning från i första hand storstadslän till glesbygdslän.

3. Nuvarande regler för omfördelning mellan kommunramarna ger främst små kommuner alltför begränsade möjligheter till omfördelning. SÖ föreslår att länsskolnämnderna ges rätt att besluta om smärre omfördelningar mellan timramarna utöver de 10% kommunerna själva kan besluta om.

4. Behovet av bidrag till stödåtgärder för vissa handikappade studerande har ökat kraftigt de senaste åren. SÖ föreslår att beloppet ökas med 1,5 milj. kr. Ökningen föreslås bli finansierad i huvudsak genom en minskning av riksramen för grundskolekurser (– 3 300 undervisningstimmar).

5. För att finansiera en utbyggnad av den yrkesinriktade utbildningen vid statens skolor för vuxna föreslår SÖ att riksramen för grundskolekurser minskas (– 4 000 undervisningstimmar).

6. SÖ föreslår att personer som har formell grundskolekompetens men saknar reella kunskaper och färdigheter motsvarande årskurs 9 skall vara resursgrundande för kurser på grundskolenivå.

7. Redovisade erfarenheter av språkfärdigheten i svenska hos de invandrare som söker sig till svenska etapp 2 föranleder SÖ att föreslå en förstärkning av språkutbildningen inom etapp 1. SÖ föreslår att kursen i svenska som andraspråk etapp 1 får omfatta 500 undervisningstimmar. Vidare förslår SÖ att ämnet svenska som andraspråk införs också på etapp 2 samt att betyg i detta ämne skall ge allmän behörighet till högskolestudier på samma sätt som betyg i ämnet svenska.

I skrivelse den 7 juli 1988 har SÖ redovisat en utvärdering av systemet med särskild delram inom kommunal vuxenutbildning.

Föredragandens överväganden

Lokala skolplaner

Statsrådet Göransson har tidigare i dag föreslagit att bestämmelser om lokala skolplaner skall tas in i skollagen (1985:1100). Enligt förslaget skall det i varje kommun finnas en av kommunfullmäktige antagen skolplan för de skolformer som kommunen är huvudman för. En sådan skolplan bör omfatta också kommunens vuxenutbildning. Eftersom skollagen inte reglerar kommunens vuxenutbildning föreslår jag att det i vuxenutbildningslagen (1984:1118) skall tas in en bestämmelse om att en sådan skolplan, som avses i skollagen, skall omfatta även grundvux, komvux och särvux som kommunen är huvudman för.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har föreslagit en viss minskning av riksramen för grundskolekurser (etapp 1) i komvux med sammanlagt 7 300 timmar för att delfinansiera ökade stödåtgärder för vissa handikappade studerande och för att möjliggöra en ökning av timvolymen för yrkesutbildning vid statens skolor för vuxna (SSV).

Jag har erfarit att efterfrågan på komvuxutbildning på grundskolenivå har ökat under innevarande läsår jämfört med tidigare. Mot den bakgrunden är jag inte beredd att förorda någon minskning av denna riksram. Jag återkommer strax beträffande handikappåtgärder.

Till följd av tillämpningen av en utgiftsram uppgår totalramen för grundvux, komvux och särvux till 3 979 800 undervisningstimmar för budgetåret 1988/89.

Jag har beräknat medel för en oförändrad totalram för grundvux, komvux och särvux under budgetåret 1989/90.

Fördelningen av undervisningstimmar

Kommunernas och landstingskommunernas efterfrågan på undervisningstimmar för kommunal utbildning för vuxna har ökat under senare år och överstiger väsentligt den tillgängliga resursramen. En efterfrågan på undervisningstimmar som vida överstiger tillgången leder med självklarhet till att vissa län och kommuner anser sig ha fått färre timmar än de menar är skäligt. En kritisk inställning till fördelningen är därmed naturlig. SÖ har bl. a. mot denna bakgrund i sina två senaste anslagsframställningar redovisat de principer som har tillämpats vid fördelningen av undervisningstimmar mellan länen.

I tider av resursknapphet är det enligt min mening viktigt att beakta att ett givet antal undervisningstimmar faktiskt kan fylla utbildningsbehoven hos en större grupp vuxenstuderande, om *gruppstorleken* kan ökas. Det är angeläget att timramarna utnyttjas effektivt och att så många vuxna som möjligt får del av de tillgängliga utbildningsmöjligheterna. Därför bör även det genomsnittliga antalet deltagare i kurserna få påverka timfördelningen. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om närmare föreskrifter i detta hänseende.

Det finns ca 10 000 döva i Sverige, varav omkring hälften är barndomsdöva. De flesta bor i Stockholmstrakten (ca 1 500) och åtskilliga i Örebro (ca 700), där den riksrekryterande utbildningen för döva och hörselskadade barn och ungdomar finns. Försöksverksamhet med komvuxkurser för barndomsdöva har startat i Göteborg och i Nacka, som rekryterar deltagare från hela Stockholmsområdet. Jag har erfarit att även Örebro har planer på att starta komvuxutbildning för döva. Jag kommer strax att lägga fram vissa förslag som gör det möjligt att erbjuda komvuxkurser för dövas speciella behov. När det gäller olika handikappgrupper är målgruppen ofta liten. Med hjälp av den särskilda delramen kan utbildning starta i grupper om lägst fem deltagare, men jag utgår från att deltagare troligen ändå

måste rekryteras från flera kommuner, för att man skall få till stånd tillräckligt stora grupper för kursstart. Jag räknar med att SÖ och länsskolnämnderna vid sin fördelning av undervisningstimmar kommer att kunna tillgodose behoven av timmar för särskilda kurser för handikappade deltagare som vissa kommuner åtar sig att erbjuda inom en region.

Kommunernas rätt att omfördela timmar mellan olika kommunramar

En kommun får vid behov under redovisningsåret omfördela undervisningstimmar mellan sina av länsskolnämnden fastställda kommunramar. Ingen kommunram får dock genom sådan omfördelning ökas eller minskas med mer än 10 %. Bakgrunden till regeln är att kommunerna själva bör ha en viss frihet till omplanering utan medgivande från länsskolnämnden. Denna regel ger emellertid enligt SÖ alltför begränsade möjligheter till omfördelning för i första hand små kommuner. Ca 90 av landets kommuner har exempelvis en kommunram för yrkesutbildning som understiger 1 000 undervisningstimmar och får därmed omfördela högst 100 timmar till den ramen. SÖ föreslår att länsskolnämnderna ges rätt att efter särskild prövning besluta om smärre omfördelningar mellan kommunramarna utöver de 10 % som kommunerna själva kan besluta om.

Jag är inte beredd att förorda att ytterligare en beslutsnivå införs för beslut om mindre omfördelningar mellan kommunramar. För att åstadkomma en bättre anpassning till de små kommunernas omfördelningsbehov bör i stället varje kommun ges rätt att årligen omfördela upp till 300 timmar, även om 10 % därmed överskrids. Det bör fortsättningsvis ankomma på regeringen att bestämma om och i vilken omfattning kommunerna får göra omfördelningar mellan sina ramar.

Utvärdering av systemet med särskild delram i kommunal vuxenutbildning

Sedan den 1 juli 1985 gäller ett system med s. k. *särskild delram* inom komvux (prop. 1983/84:169, UbU 1984/85:1, rskr. 11). Systemet innebär att en viss andel av en kommuns komvuxtimmar får användas på ett friare sätt än övriga timmar. Detta infördes för att möjliggöra att vissa komvuxkurser kan startas med lägre deltagarantal än normalt och ersatte en rad detaljföreskrifter med samma syfte.

Länsskolnämnderna har rätt att i samråd med berörda kommuner besluta om omfördelning mellan olika kommuners särskilda delramar. Det får ske för att anordna speciella kurser för elever med handikapp, som kommer även från andra kommuner, samt för att anordna smala tekniska utbildningar av regionalt intresse eller riksintresse. Bakgrunden till sistnämnda regel är att tekniska ämnen utgör en förhållandevis liten del av den totala komvux, men består av ett förhållandevis stort antal specialiserade kurser och kursetapper. Genom sådana omfördelningar i ett län skulle den särskilda delramen i en eller flera kommuner kunna överstiga 1 000 undervisningstimmar. Utbildningsutskottet utgick från att formerna för anordnande av kurser av nämnt slag skulle utvärderas efter tre år (UbU 1984/85:1).

Mot den bakgrunden vill jag informera riksdagen om att SÖ på uppdrag av regeringen har gjort en utvärdering av systemet med den särskilda delramen under budgetåren 1985/86 – 1987/88.

Sammanfattningsvis konstaterar SÖ att den övervägande delen av såväl kommuner som länsskolnämnder är nöjda med det nuvarande systemet med särskild delram. Med hänvisning till resultatet av utvärderingen finner SÖ inte anledning att föreslå någon ändring i det nuvarande systemet med särskild delram. Jag ansluter mig till denna uppfattning.

Yrkesinriktade komvuxkurser på invandrarspråk

Försöksverksamhet med invandrarspråk som undervisningsspråk i vissa komvuxkurser påbörjades vid mitten av 1970-talet. Sedan den 1 juli 1985 har kommunerna rätt att vid behov anordna grundskolekurser på invandrarspråk om lämpliga läromedel och lärare finns att tillgå (prop. 1983/84:169, UbU 1984/85:1, rskr. 11). Yrkesinriktad utbildning på invandrarspråk kan sedan den 1 juli 1982 anordnas som försöksverksamhet efter medgivande av SÖ. Enligt min mening är tiden nu mogen att överlåta på kommunerna att besluta även beträffande yrkesinriktade kurser, där undervisningsspråket är ett invandrarspråk. En förutsättning bör givetvis även här vara att lämpliga läromedel och lärare finns att tillgå. I likhet med vad som gäller för grundskolekurser på invandrarspråk bör även de yrkesinriktade kurserna kombineras med stödundervisning i svenska eller kurs i svenska som andraspråk. Syftet skall vara att de studerande skall kunna fortsätta sina studier i svenskspråkig utbildning. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om närmare föreskrifter i detta hänseende. Fortsättningsvis bör det också ankomma på regeringen att även i övrigt bestämma om anordnande av kurser på invandrarspråk.

För tydlighetens skull vill jag framhålla att gymnasieskolekurser i allmänna ämnen även i fortsättningen skall ha svenska som undervisningsspråk i enlighet med vad min företrädare uttalade i budgetpropositionen 1985 (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 110).

Nya ämnen i komvux

SÖ har beträffande *svenska som andraspråk* i komvux hemställt dels att ämnet på etapp 1 får omfatta högst 500 undervisningstimmar, dels att ämnet införs på gymnasial nivå samt att betyg i detta ämne skall ge allmän behörighet för högskolestudier på samma sätt som ämnet svenska.

Jag är inte beredd att biträda SÖ:s förslag om förändring av grundskolekursen.

Vuxna invandrare har i regel svårare än barn och ungdomar att tillgodogöra sig en svenskspråkig undervisning. SÖ redovisar att invandrare kan ha betydande svårigheter att genom att delta i svenska som andraspråk etapp 1 uppnå en språkfärdighet som gör det möjligt för dem att tillgodogöra sig studier på gymnasial nivå och i högskolan. Mot denna bakgrund förordar jag att gymnasieskolekurser i svenska som andraspråk får anordnas i komvux. De bör ingå i etappsystemet som etapp 2. Det ankommer på

SÖ att fastställa kursplan och timplan enligt riktlinjer från regeringen. Betyg från komvuxkurser i svenska som andraspråk etapp 2 bör inte ge allmän behörighet till högskolestudier.

Barndomsdöva vuxna har teckenspråk som sitt modersmål. Svenska är för dem ett främmande språk. Döva vuxna behöver få möjlighet till kompetensinriktad vuxenutbildning både i teckenspråk och i svenska som andraspråk på motsvarande sätt som gäller för invandrare. Jag förordar därför att ämnena *svenska som andraspråk för döva* och *teckenspråk för döva* införs i komvux. I övriga ämnen räknar jag med att döva skall kunna studera enligt samma kursplaner som hörande, fast det av naturliga skäl oftast behöver ske i särskilda grupper med teckenspråkig lärare eller med tolkhjälp om det inte finns tillgång till lärare med tillräckliga kunskaper i teckenspråk. En något utökad timplan är enligt min bedömning nödvändig i kurser som genomförs med tolkhjälp. Det ankommer på regeringen att ge riktlinjer i detta avseende.

Bidrag till vissa handikappåtgärder m. m.

Statsbidrag kan för närvarande lämnas till skolskjutsar, personell assistans och andra stödåtgärder – dock inte till tekniska hjälpmedel – för hörselskadade, synskadade och rörelsehindrade studerande i grundvux, komvux och särvux. SÖ fastställer bidragsbelopp i varje särskilt fall efter ansökan från kommunen.

SÖ redovisar i anslagsframställningen att antalet stödberättigade studerande ökade med ca 30% mellan budgetåren 1985/86 och 1986/87. Ökningen har fortsatt under budgetåret 1987/88. Regeringen har medgivit överskridanden av anslagsposten för stödåtgärder till handikappade studerande med 600 000 kr. resp. 800 000 kr. på villkor att undervisningstimmar hölls inne för att finansiera överskridandet. Med hänvisning till de mål som uppställts om handikappades lika rätt till utbildning och till den hittills relativt blygsamma omfattningen bedömer SÖ att antalet handikappade i komvux och grundvux kommer att öka ytterligare. SÖ hemställer därför att anslagsposten för bidrag till stödåtgärder tillförs ytterligare 1,5 milj. kr.

Som nyss framgått är jag inte beredd att acceptera den föreslagna neddragningen av riksramen för grundskolekurser för att finansiera bl. a. detta utan vill lösa problemet med en mindre uppräkning av beloppet i kombination med en samordning av alla medel som kan utnyttjas för att underlätta studierna för personer med handikapp av olika slag.

Under detta anslag finns också medel för bidrag till särskilda behov inom grundvux och komvux. SÖ fördelar dessa medel enligt förordningen (1986:349) om statsbidrag för särskilda behov inom kommunal utbildning för vuxna. I första hand skall SÖ beakta behov inom komvux. Bidrag kan lämnas till kommuner och landstingskommuner som har särskilt behov av stöd för komvux. De kan också få bidrag för åtgärder av regional betydelse som de vidtar för studerande med handikapp i grundvux eller komvux. Sistnämnda bidrag måste sökas av en planeringsberedning som avses i förordningen (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning

för elever med handikapp. Bidrag ur dessa medel kan ha formen av extra grundvuxtimmar. Däremot får antalet komvuxtimmar inte utökas genom bidrag härifrån.

Jag har inhämtat från SÖ att dessa medel huvudsakligen används som bidrag till stödjande och elevvårdande åtgärder t.ex. i samband med övergång från grundvux till komvux och för studerande med psykiska eller sociala problem. Medlen har också utnyttjats för uppsökande verksamhet men inte för att utöka antalet grundvuxtimmar.

Jag förordar att medlen för stödåtgärder för vissa handikappade studerande och medlen för särskilda behov inom grundvux och komvux slås samman. Fr.o.m.den 1 juli 1989 bör i stället *bidrag till vissa handikappåtgärder m.m.* kunna utbetalas. Det bör ankomma på regeringen att bestämma vilka närmare regler som skall gälla för det nya bidraget, men för fullständighetens skull vill jag lämna en redogörelse för hur jag har tänkt mig att bidraget skall fördelas och utnyttjas. SÖ bör få i uppdrag att fördela tillgängliga medel mellan länen. Bidrag till kommuner och landstingskommuner bör därefter beslutas av länsskolnämnderna. Jag räknar med att bidrag skall kunna utgå för åtgärder som syftar till att underlätta studier och förhindra studieavbrott bland studerande med handikapp av något slag. Det innebär i stort sett samma ändamål som hittills, dvs. främst extraordinära kostnader föranledda av handikappades behov av annorlunda läromedel, personell assistans och liknande ändamål som är direkt knutna till undervisningssituationen.

I likhet med vad som tillämpats bör dessa medel inte användas för att utöka antalet undervisningstimmar för grundvux. Bidrag bör heller inte utgå för information och uppsökande verksamhet eller för sådana elevvårdsinsatser som är att betrakta som reguljär verksamhet. Däremot bör det vara möjligt att ge bidrag för extraordinära elevvårdsinsatser och sådana insatser av engångskaraktär som möjliggör eller underlättar studierna för vuxenstuderande med handikapp av något slag.

SÖ anför i anslagsframställningen att kommunerna i princip bör svara för kostnaderna för skolskjutsar med ianspråktagande av statsbidraget till färdtjänst. Enligt socialtjänstlagen (1980:620) skall kommunerna tillhandahålla färdtjänst eller motsvarande service. Statsbidrag betalas från socialhuvudtiteln enligt kungörelsen (1974:840) om statsbidrag till färdtjänst. Som huvudregel gäller att bidraget betalas med 35 % av landstingskommunens eller kommunens bruttodriftkostnader för färdtjänsten. Bidrag kan betalas till kostnader för resor till studier på grundskole- och gymnasieskolenivå endast om utbildningen sker inom ramen för kommunal eller annan vuxenutbildning. Jag vill erinra om att kostnaderna för skolskjutsar inom skolväsendet i övrigt är en kommunal angelägenhet. Mot denna bakgrund bör bidrag för *skolskjutsar* kunna betalas från detta anslag endast för resor som inte har ingått i underlaget för kommunens statsbidrag till färdtjänst. Bidrag för skolskjutsar bör inte utgå med högre procentsats av bruttodriftkostnaderna än bidraget till färdtjänst. I sammanhanget vill jag också erinra om att riksdagen nyligen har beslutat om ett förbättrat bilstöd till handikappade, vilket innebär att fler handikappade kommer att kunna använda egen bil (prop. 1987/88:99, SfU 23, rskr. 300).

Efter prisomräkning och en viss uppräkning i övrigt har jag beräknat 9,2 milj. kr. för handikappåtgärder m. m. Med de begränsningar i utnyttjandet av dessa medel som jag nu har redogjort för, räknar jag med att handikappade studerande skall få ökade möjligheter att delta i kompetensinriktad vuxenutbildning. I denna fråga har jag samrått med statsrådet Lindqvist.

Vissa regler i samband med intagning till komvux

Enligt 1 kap. 6 § vuxenutbildningslagen (1984:1118) gäller föreskrifterna om rätt att delta i grundvux, komvux och särvux bara dem som är kyrkobokförda i landet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får dock enligt 8 kap. 2 a § meddela föreskrifter om rätt för dem som inte är kyrkobokförda i landet att delta i sådan utbildning. Bemyndigandet har utnyttjats i fråga om studier i grundvux för invandrare, som efter ansökan om uppehållstillstånd har väntat på besked under minst två månader. Jag har erfarit att det inom samma kategori också finns ett visst behov av studier i komvux. Jag avser därför att föreslå regeringen att bemyndigandet utnyttjas också för studier av det slaget.

SÖ har hemställt om en ändring av föreskriften om att vuxenstuderande med slutbetyg från grundskolan inte får vara resursgrundande för komvuxkurser på grundskolenivå (etapp 1). Den föreskrift i vuxenutbildningsförordningen (1985:288) som avses anger att en sökande till en grundskolekurs, som redan har betyg i ämnet från grundskolan, vuxenutbildningen eller motsvarande äldre skolform eller som har motsvarande kunskaper, får tas in i kursen endast om det kan ske utan ökade kostnader för statsverket. Med betyg avses både äldre bokstavsbetyg, betyg enligt den femgradiga betygsskalan och betyget Godkänd från vuxenutbildningen.

Den aktuella paragrafen i vuxenutbildningsförordningen är krånglig och jag har erfarit att många finner både den och motsvarande föreskrift om intagning till gymnasieskolekurser svårtolkade. Enligt min mening bör det göras tydligt att det som avgör om en sökande får tas in är kunskaper eller avsaknad av kunskaper i ämnet. Det bör ankomma på regeringen att bestämma vilka närmare regler som bör gälla i detta hänseende.

Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört under detta anslag om lokala skolplaner har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118). Förslaget bör fogas till detta protokoll som *bilaga 10.2.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118),

2. godkänna vad jag har förordat beträffande den totala omfatt-

ningen av grundvux, komvux och särvux budgetåret 1989/90,
3. godkänna vad jag har förordat om nya ämnen i komvux,
4. till *Bidrag till kommunal utbildning för vuxna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 211 593 000 kr.,
dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om
5. systemet med särskild delram.

C 2. Statens skolor för vuxna: Utbildningskostnader

1987/88	Utgift	18 852 626
1988/89	Anslag	20 351 000[1]
1989/90	Förslag	23 075 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 177 000 kr. inte ställts till skolöverstyrelsens (SÖ) och statens skolor för vuxna (SSV) disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

SSV i Härnösand och Norrköping utgör ett komplement till den kommunala vuxenutbildningen (komvux).

De grundläggande bestämmelserna om SSV finns i vuxenutbildningslagen (1984:1118). Ytterligare föreskrifter finns bl. a. i vuxenutbildningsförordningen (1985:288), förordningen (1984:1120) om inbyggd utbildning i kommunal och statlig vuxenutbildning, förordningen (1986:348) om utveckling av verksamheten vid statens skolor för vuxna och förordningen (1986:64) om uppdragsutbildning vid statens skolor för vuxna. Ersättningen för uppdragsutbildning skall motsvara samtliga statliga kostnader med anledning av uppdraget.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Lärarpersonal	40,5	of.
Övrig personal	28,5	of.
Undervisningstimmar	**28 000**[1]	**−650**[2]
Anslag		
Förvaltningskostnader	19 397 000[3]	+2 650 000
(därav lönekostnader)	(17 711 000)[3]	(+2 090 000)
Utveckling av verksamheten vid statens skolor för vuxna	246 000	+ 29 000
Stödåtgärder för handikappade studerande	74 000	+ 7 000
Lokalkostnader	634 000	+ 38 000
	20 351 000	**+2 724 000**

[1] Av timramen har SÖ inte ställt 650 undervisningstimmar till SSV:s förfogande med anledning av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] Exkl. den biståndsrelaterade verksamheten vid SSV i Härnösand.
[3] Av angivet belopp har inte 177 000 kr. ställts till SÖ:s och SSV:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår bl. a. följande:

1. Pris- och löneomräkning 1 484 000 kr.

2. Under budgetåret 1986/87 analyserade SÖ i samverkan med SSV hur SSV:s roll som komplement till komvux skulle utformas. Det utvecklingsarbete som analysen föranledde har fortsatt under budgetåret 1987/88. Utöver ett gemensamt kursutbud för de båda skolorna bestående av allmänna och ekonomiska ämnen kommer skolan i Härnösand att profilera sig genom samverkan med Sandöskolan, samverkansinsatser för glesbygdsutbildningar och utbildningar för hörselhandikappade. Skolan i Norrköping kommer att utveckla bl. a. utbildning inom dataområdet och t. ex. för invandrare på deras hemspråk. Båda skolorna skall i ökad utsträckning anordna yrkesinriktad utbildning för personer som inte kan få sådan inom hemortens komvux. För att ge skolorna ökade möjligheter att erbjuda yrkesinriktad utbildning föreslår SÖ att timramen för denna utökas med 4000 undervisningstimmar per år under en treårsperiod till totalt 40 000 undervisningstimmar.

3. SÖ föreslår att 390 000 kr. anvisas engångsvis till inköp av ny telefonväxel till SSV i Härnösand.

4. Medelsbehovet under förslagsanslaget Statens skolor för vuxna: Utbildningskostnader beräknas för budgetåret 1989/90 till 23 287 000 kr.

Föredragandens överväganden

Pris- och löneomräkning m. m.

Vid min beräkning av högstlöneposten har jag gjort löneomräkning med något högre belopp (+2 218 000 kr.) än vad skolöverstyrelsen (SÖ) föreslagit. Jag har prisomräknat medlen för övriga förvaltningskostnader (+94 000 kr.) med något lägre och stödåtgärder för handikappade studerande (+7 000 kr.) med något högre belopp än vad SÖ föreslagit samt lokalkostnader (+38 000 kr.) enligt SÖ:s förslag. Jag har beräknat ökade medel för utveckling av verksamheten (+29 000 kr.). (1)

Jag har vidare tillfört anslaget 116 000 kr. med anledning av att organisationen av de statliga redovisningscentralerna föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989.

Timram

Beträffande SÖ:s förslag om utökning av timramen för statens skolor för vuxna (SSV) och finansiering av denna utökning vill jag hänvisa till vad jag har anfört under anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna.

Till följd av tillämpandet av en utgiftsram har SÖ, för att anpassa verksamheten till anvisade medel, minskat antalet undervisningstimmar till skolorna med 650 timmar. Skolorna disponerar därmed sammanlagt 27 350 undervisningstimmar under budgetåret 1988/89. Jag räknar med samma volym för budgetåret 1989/90. (2)

Telefonväxel

Jag har beräknat medel i form av en engångsanvisning (+390000 kr.) för inköp av en ny telefonväxel till statens skola för vuxna i Härnösand (SSVH). (3)

Huvudförslag

Jag har vid min beräkning av anslaget utgått från ett huvudförslag med en real minskning med 2% av administrativa kostnader (– 40000 kr.).

Medel för språkutbildning inför U-landsarbete

SSVH anordnar sedan budgetåret 1981/82 språkutbildning inför U-landsarbete. Medel för denna verksamhet anvisas fr. o. m. budgetåret 1988/89 under de båda anslagen till SSV på åttonde huvudtiteln. Jag beräknar sammanlagt 655000 kr. för ändamålet under budgetåret 1989/90, varav 569000 kr. (+49000 kr.) under förevarande anslag. Beloppet finansieras genom avräkning från biståndsramen.

Utvärdering

Enligt min mening finns det skäl att utvärdera SSV:s verksamhet och formerna för denna i vissa avseenden. Detta bör kunna göras inför arbetet med 1990 års budgetproposition. Utvärderingen bör omfatta SSV:s roll inom den kompetensinriktade vuxenutbildningen och samverkan med komvux samt en bedömning av behovet av distansundervisning av olika slag. En prövning av det nuvarande huvudmannaskapet för verksamheten bör också ingå. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att utföra denna utvärdering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Statens skolor för vuxna: Utbildningskostnader* anvisa ett förslagsanslag på 23075000 kr.

C 3. Statens skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m.

1987/88	Utgift	4889123	Reservation	232470
1988/89	Anslag	4855000		
1989/90	Förslag	5215000		

Ur anslaget betalas material för självstudier och andra läromedel och hjälpmedel som används i utbildningen samt utrustningskomplettering m. m. vid statens skolor för vuxna.

Anslaget tillförs inkomster från avgifter för studiematerial och andra hjälpmedel enligt 4 kap. 4 a § vuxenutbildningsförordningen (1985:288). Inkomsterna har beräknats till 1 300 000 kr. för innevarande budgetår.

Skolöverstyrelsen

1. Prisomräkning 312 000 kr.
2. Skolöverstyrelsen (SÖ) beräknar inkomsterna från de studerandes avgifter för studiematerial till 1 350 000 kr.
3. SÖ beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Statens skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m. för budgetåret 1989/90 till 5 197 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har gjort prisomräkning med ett något högre belopp än skolöverstyrelsen av bruttoutgifterna för undervisningsmaterial m. m. (+534 000 kr.). (1)

Jag har vid min beräkning av anslaget utgått från ett huvudförslag med en real minskning med 2 % av den del av anslaget som inte avser undervisningsmaterial (– 9 000 kr.).

Jag beräknar inkomsterna från de studerandes avgifter för undervisningsmaterial till 1 417 000 kr. (2)

Som framgått av min föredragning av föregående anslag bör medel för undervisningsmaterial m. m. i anslutning till den språkutbildning inför U-landsarbete som bedrivs vid skolan i Härnösand anvisas under förevarande anslag. För budgetåret 1989/90 bör 86 000 kr. (+6 000 kr.) anvisas för ändamålet. Beloppet finansieras genom avräkning från biståndsramen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Statens skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 215 000 kr.

C 4. Bidrag till studieförbunden m. m.

1987/88	Utgift	1 036 091 045
1988/89	Anslag	1 041 366 000
1989/90	Förslag	1 119 828 000

Enligt de grunder som har godtagits av 1981 års riksdag (prop. 1980/81:127, UbU 36, KrU 6y, rskr. 386) utgår ur detta anslag bidrag till studiecirklar, till kulturverksamhet i studieförbunden, till studieförbundens organisation, pedagogiska verksamhet och verksamhet för handikappade samt till Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden. Medlen till kulturverksamhet samt till Folkbildningsförbundet och länsbild-

ningsförbunden disponeras av statens kulturråd. Övriga medel disponeras av skolöverstyrelsen.

Enligt förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m. m. utgår schablonbidrag, tilläggsbidrag och bidrag till kostnader för resekostnadsersättningar och traktamenten för vissa studiecirklar. Schablonbidrag utgår med 99 resp. 29 kr. för varje studietimme. Det högre schablonbidraget utgår under budgetåret 1988/89 för 6 465 000 studietimmar.

Upp till 10 % av antalet timmar för vilka högre schablonbidrag utgår får användas på ett friare sätt enligt 21 a § förordningen främst till verksamhet för korttidsutbildade och därutöver för andra med motsvarande särskilda behov. Tilläggsbidrag utgår till vissa studiecirklar med 30 kr. för varje studietimme.

Till studiecirklar inom de kommuner som ingår i stödområdena A, B och C enligt bestämmelserna om regionalpolitiskt stöd utgår tilläggsbidrag med 15 kr. för varje studietimme.

För varje studietimme enligt 21 a § förordningen utgår utöver eventuella övriga tilläggsbidrag ett särskilt bidrag om 40 kr.

Enligt förordningen (1981:519) om statsbidrag till kulturverksamhet i studieförbunden m. m. utgår bidrag till sådan verksamhet som anordnas av studieförbund, föreläsningsföreningar och andra ideella föreningar.

Statsbidrag till studieförbundens centrala organisationskostnader, deras pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete samt deras verksamhet för handikappade, utgår enligt bestämmelser i förordningen om statsbidrag till studiecirklar m. m.

70 milj. kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för innevarande budgetår används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till studiecirklar, *förslagsvis*	823 645 000	+ 54 431 000
2. Bidrag till kulturverksamhet	107 546 000	+ 17 454 000
3. Bidrag till studieförbundens centrala organisationskostnader	58 636 000	+ 2 345 000
4. Bidrag till Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden	3 208 000	+ 329 000
5. Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete	29 345 000	+ 1 174 000
6. Bidrag till studieförbundens verksamhet för handikappade	18 840 000	+ 2 723 000
7. SÖ:s konferenser för studieförbunden	146 000	+ 6 000
	1 041 366 000	**+ 78 462 000**

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 65 939 000 kr.

Eftersom det lägre schablonbidraget avses täcka en väsentlig del av kostnaderna för sådana studiecirklar som anordnas utan att cirkelledarar-

vode utgår, tillämpar skolöverstyrelsen (SÖ) löneomräkning endast för den del av det högre schablonbidraget som överstiger nivån för det lägre schablonbidraget (70,7 % av 99 kr.). För resterande andel av det högre schablonbidraget och för hela det lägre schablonbidraget tillämpar SÖ prisomräkning. För övriga anslagsposter som innehåller såväl pris- som löneomräkning tillämpar SÖ genomgående prisomräkning för halva beloppet.

2. SÖ beräknar att det totala antalet studietimmar för budgetåret 1989/90 kommer att uppgå till 10 546 000. Med utgångspunkt i principen om högre schablonbidrag för två tredjedelar av det totala antalet studietimmar beräknar SÖ att antalet studietimmar med högre schablonbidrag bör justeras upp med 565 000 studietimmar. Denna uppjustering medför en övrig automatisk kostnadsökning på 39 555 000 kr. Antalet studietimmar med högre schablonbidrag blir därmed 7 030 000.

3. SÖ anmäler behov av en uppräkning av kvoten för det högre schablonbidraget till den tidigare 70-procentsnivån för att i någon mån kompensera tidigare låga prisomräkningar. Kostnaderna för en sådan kompensation beräknas uppgå till 24 657 000 kr. SÖ bedömer det inte som möjligt att finansiera denna uppräkning genom omprioritering inom sitt ansvarsområde men anmäler behovet för regeringens kännedom.

4. Till följd av den ökande verksamhetsvolymen beräknar SÖ en ökning från 646 000 till 703 000 studietimmar av det särskilda tilläggsbidraget om 40 kr. per studietimme inom den fria resursanvändningen. Kostnaden för denna ökning uppgår till 2 280 000 kr.

5. SÖ anmäler att anslagsposten Bidrag till studiecirklar är underbudgeterad. Anledningen till detta är att cirkelverksamheten har ökat i förhållande till vad som beräknats i 1988 års budgetproposition. Underbudgeteringen för budgetåret 1988/89 beräknas till 51 526 000 kr.

6. SÖ föreslår att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete räknas upp med 3 milj. kr. utöver pris- och löneomräkning.

7. SÖ föreslår att bidraget till studieförbundens verksamhet för handikappade räknas upp med 1,7 milj. kr. utöver pris- och löneomräkning.

8. SÖ föreslår att medel till tolkar för döva och personlig assistans beräknas skilt från medel till mer utvecklingsinriktade insatser för handikappade.

9. I skrivelse den 20 september 1988 har SÖ lagt fram rapporten Studieförbunden inför 90-talet. En analys av studieförbundens situation, verksamhet och uppgifter.

Rapportens första del utgörs av en analys av utvecklingen under 1980-talet. Bidragsutvecklingen och verksamhetens förändringar tas upp. Den ekonomiska situationen m. fl. förhållanden i studieförbundens lokalavdelningar belyses.

I rapportens andra del berörs främst frågor om mål och syfte med verksamheten. Man beskriver studieförbundens roll och uppgifter i 90-talets samhälle och folkbildningsmålen och syftet med statens stöd till verksamheten diskuteras. Frågor om förhållandet mellan mål och daglig

verksamhet belyses och målstyrning ställs upp som ett alternativ till det regelsystem som nu gäller.

I rapporten föreslår SÖ att antalet högschablontimmar skall fastställas som ett fast antal. Antalet sådana timmar skall, enligt SÖ, uttrycka bidragsgivarens ambitionsnivå för den verksamhetsomfattning man är beredd att stödja. Antalet högschablontimmar bör inte ändras alltför ofta, och förändringar av timramen bör ses som uttryck för ändrad ambitionsnivå från statens sida. SÖ menar att om ambitionsnivån för anslaget knyts till antalet högschablontimmar bör, som en konsekvens av detta, bidragsbeloppet per timme i princip följa kostnadsutvecklingen. Den årliga fördelningen mellan studieförbunden bör upphöra. I samband med att nämnda förändringar görs av statsbidragssystemet bör bidragsnivån återställas till den ambitionsnivå som fanns vid införandet. SÖ föreslår att förändringarna av statsbidragssystemet skall införas budgetåret 1989/90. Vidare föreslår SÖ en försöksverksamhet med början budgetåret 1990/91 avseende ett nytt, målstyrt statsbidragssystem.

Statens kulturråd

Under anslagsposten Bidrag till kulturverksamhet begär kulturrådet en ökning med 25 377 000 kr., varav 20 milj. kr. utgör förstärkning av bidraget och 5 377 000 kr. kompensation för kostnadsutvecklingen.

Kulturrådet menar att man rimligen bör sträva efter att göra studiecirklar och kulturgrupper någorlunda jämbördiga vad gäller ekonomiska förutsättningar. I detta sammanhang nämns att antalet arrangemang med kulturgrupper har minskat under senare år – från 31 723 arrangemang budgetåret 1983/84 till 28 663 budgetåret 1986/87.

Rådet ger exempel på ekonomiska svårigheter som olika verksamheter har, t. ex. inom sektorn för körsång och inom dansområdet. Kulturrådet anför också att det kan förväntas ytterligare krav på studieförbundens medel för kulturverksamhet med hänsyn till Folkmusik- och folkdansåret 1990.

Anslagsposten Bidrag till Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden föreslås öka med 660 000 kr. varav 160 000 kr. utgör kompensation för pris- och löneökningar och 0,5 milj. kr. en förstärkning av verksamheten. Enligt kulturrådet är den föreslagna ökningen nödvändig om nämnda organisationer skall fullfölja sina uppgifter.

Föredragandens överväganden

Studiecirklar

Under budgetåret 1987/88 omfattade studiecirkelverksamheten ca 10 038 000 studietimmar. Jag bedömer att verksamheten under budgetåret 1989/90 kommer att vara av ungefär samma omfattning. Schablonbidrag utgår med 99 kr. resp. 29 kr. för varje studietimme (högre resp. lägre schablonbidrag). Jag föreslår att det högre schablonbidraget räknas upp med 4 kr. till 103 kr. fr. o. m budgetåret 1989/90 samt att det lägre schablonbidra-

get höjs med 1 kr. dvs. till 30 kr. per studietimme. Jag beräknar antalet timmar med det högre schablonbidraget till 6 725 500 vilket innebär en ökning jämfört med innevarande budgetår med 260 500 studietimmar.

För studiecirkeltimmar inom den s.k fria resursanvändningen utgår i dag ett tilläggsbidrag med 40 kr. per timme. För budgetåret 1989/90 föreslår jag att 43 kr. skall utgå för samtliga utnyttjade timmar inom denna del. För övriga tilläggsbidrag beräknar jag oförändrade belopp per studietimme.

Den sammanlagda ökningen av anslagsposten till studiecirklar blir 54 431 000 kr. budgetåret 1989/90.

I skrivelse den 20 september 1988 har skolöverstyrelsen (SÖ) överlämnat rapporten Studieförbunden inför 90-talet. I en till rapporten fogad skrivelse föreslår SÖ förändringar av statsbidraget för studiecirkelverksamheten såväl på kort som på lång sikt. På längre sikt innebär förslaget att man minskar de formella reglerna för hur verksamheten skall vara utformad för att berättiga till statsbidrag och att statsbidragssystemet i stället på ett mer direkt och tydligare sätt knyts till målen för folkbildningen.

SÖ har funnit att den nuvarande kopplingen mellan verksamhetsutveckling och antalet studietimmar med det högre schablonbidraget för med sig negativa effekter på verksamheten ute i studieförbunden och att detta system därför bör upphöra. SÖ anför bl. a. att en icke önskvärd konkurrens om det begränsade antalet studietimmar med högschablonbidrag har utvecklats. Orsakerna är den sjunkande anslagsnivån, uttryckt dels genom antalet högschablontimmar och dels genom att bidragsbeloppet per timme inte har följt kostnadsutvecklingen samt den årliga omfördelningen av högschablontimmar mellan studieförbunden. SÖ föreslår därför att den årliga omfördelningen av högschablontimmar mellan studieförbunden upphör fr. o. m. budgetåret 1989/90. Beslut om antal timmar med det högre schablonbidraget bör grundas på en totalbedömning av verksamheten och en bedömning av hur stor del av den som bör få det högre bidraget. Förändringar av antalet studietimmar med det högre statsbidraget kan, enligt SÖ, ses som ett uttryck för en ändrad ambition hos statsmakterna när det gäller omfattningen av den verksamhet för vilken studieförbunden skall erhålla det högre schablonbidraget. SÖ menar vidare att om man på detta sätt knyter den av statsmakten fastställda ambitionsnivån till antalet studietimmar med ett högre schablonbidrag, är det rimligt att knyta bidragsbeloppet till en viss andel av den verkliga kostnaden för att genomföra en studietimme.

Enligt SÖ skulle de föreslagna förändringarna göra bidragssystemet mer stabilt. Antalet högschablontimmar bör i princip fördelas mellan studieförbunden med utgångspunkt i nuvarande omfattning av verksamheten. Denna fördelning bör sedan ligga fast så länge det totala antalet studietimmar med högre schablonbidrag är oförändrat. Om statsmakterna beslutar om en förändring av ambitionsnivån för bidraget till studiecirkelverksamheten och därvid ändrar det tillgängliga antalet studietimmar bör en justering av fördelningen mellan studieförbunden göras med utgångspunkt i verksamhetens utveckling under tiden från den närmast föregående för-

delningen. SÖ anser dock att det bör finnas en möjlighet till omfördelning i det fall något studieförbund minskar sin verksamhet kraftigt.

För egen del vill jag anföra följande. I rapporten Studieförbunden inför 90-talet. En analys av studieförbundens situation, verksamhet och uppgifter har SÖ utförligt bl.a. granskat och analyserat olika effekter av det bidragssystem för studiecirkelverksamheten som infördes budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81:127, UbU 36, rskr. 386). Av rapporten framgår det mycket tydligt att nuvarande system för statens bidragsgivning till studiecirkelverksamheten för med sig vissa negativa effekter. Det faktum att det i dag sker en årlig omfördelning till studieförbunden av antalet studietimmar med det högre schablonbidraget, leder till att det enskilda studieförbundet tvingas in i en jakt på studietimmar för att inte förlora sin relativa andel av högschablontimmarna. Bidragssystemet kan därigenom, genom sin konstruktion, störa studieförbundens arbetsro och kvaliteten på verksamheten kan i vissa fall bli lidande.

Jag föreslår därför att det totala antalet studietimmar med det högre schablonbidraget försöksvis skall ligga fast under den kommande treårsperioden, dvs. fr.o.m. budgetåret 1989/90 t.o.m. budgetåret 1991/92. För vart och ett av dessa tre budgetår bör det totala antalet studietimmar med högschablonbidrag uppgå till 6 725 500. Antalet högschablontimmar bör för budgetåret 1989/90 fördelas mellan studieförbunden enligt 21 § andra stycket förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m.m. Den därvid gjorda fördelningen skall därefter i princip ligga fast under de två nästföljande budgetåren. SÖ bör dock ha en möjlighet till omfördelning under treårsperioden, för det fall något studieförbund minskar sin verksamhet med 10% eller mer. Det bör vidare ankomma på SÖ att bedöma om sådana skäl finns att Svenska idrottsrörelsens studieförbund (SISU) bör få bidrag för fler högschablontimmar än vad som eljest kan utgå enligt nämnda bestämmelse.

Enligt min mening bör låsningen av antalet studietimmar med högschablonbidrag prövas under den nämnda treårsperioden. Därefter bör ställning tas till om antalet högschablontimmar även fortsättningsvis bör fastställas för en längre period.

I missivskrivelsen till SÖ:s rapport om studieförbunden föreslås även långsiktiga förändringar av statsbidragssystemet till studiecirkelverksamheten. SÖ föreslår, att beslut nu skall fattas om att starta en försöksverksamhet, under vilken möjligheterna att på sikt ersätta nuvarande regelsystem för statsbidrag till studiecirklar med en mer renodlad målstyrning skall prövas. Förslaget innebär att statsbidraget tydligare knyts till folkbildningens mål samt minskar de formella reglerna för verksamheten.

Jag har med intresse tagit del av rapporten Studieförbunden inför 90-talet. Det förslag som avser försöksverksamheten och som berör studiecirkelverksamheten på längre sikt skiljer sig radikalt från det nuvarande systemet. Det innebär, som tidigare har nämnts, en övergång från det nuvarande relativt regelstyrda statsbidragssystemet till ett system som mera bygger på målstyrning av verksamheten.

I dag formulerar studieförbunden själva i stor utsträckning målen för sin verksamhet. Den försöksverksamhet som SÖ föreslår, kräver därför, som

SÖ också framhåller, noggranna överväganden om hur och av vem verksamhetens mål skall formuleras. De kommunala bidragen till studieförbundens verksamhet är i huvudsak knutna till den statsbidragsberättigade verksamheten. Det krävs därför överläggningar med bl. a. berörda kommuner om hur deras bidrag skall utformas under försöksverksamheten. Jag delar således SÖ:s mening att det krävs ett omfattande förberedelsearbete inför en försöksverksamhet av detta slag. Min uppfattning är att det kan komma att visa sig motiverat att bedriva flera olika parallella försök och jag anser det bl. a. av denna anledning ännu vara för tidigt att bedöma hur ett framtida nytt statsbidrag bör konstrueras liksom hur en försöksverksamhet bör utformas.

Vad jag här har redogjort för berör frågor av stor principiell betydelse. Jag avser därför att snarast föreslå regeringen att återkomma till riksdagen med förslag om riktlinjer för ett nytt statsbidragssystem samt om den eller de försöksverksamheter som kan komma att behövas.

Kulturverksamhet

Budgetåret 1988/89 utgår statsbidrag med 107 546 000 kr. till kulturverksamhet i studieförbund m. m.

Kulturrådet har i sin anslagsframställning framhållit vikten av en utbyggnad av studieförbundens verksamhet. Den verksamhet som anordnas inom detta område är betydande både vad gäller dess mångfald som det antal deltagare som på detta sätt kommer i kontakt med olika kulturarrangemang. De nuvarande grunderna innebär att stödet till kulturverksamhet avser två huvudformer av aktiviteter, nämligen dels kulturprogram dels gruppverksamhet. Kulturprogrammen avser arrangemang som framförs för publik, gruppverksamhet avser den fortlöpande verksamheten under en period i musikensembler, körer, dans- och teatergrupper m. m. Den redovisade statistiken för 1986/87 över verksamheten visar att studieförbunden anordnat 98 300 kulturprogram med 559 000 medverkande och ca 10 milj. besökande. Antalet kulturgrupper var 29 200 med 430 700 deltagare. Härutöver anordnades genom länsbildningsförbunden 3 200 kulturprogram med 382 000 deltagare.

Från kulturpolitisk synpunkt intar, enligt min mening, kulturverksamheten i folkbildningen en nyckelroll. Genom denna knyts viktiga kontakter mellan yrkesmässigt skapande, amatörverksamhet och ett i övrigt aktivt deltagande i kulturlivet. Härigenom förbättras möjligheterna för nya grupper att komma i kontakt med viktiga inslag i kulturlivet. Genom organisationsanknytningen finns också goda förutsättningar för en ökad geografisk spridning. De förut redovisade siffrorna visar att kulturverksamheten har en betydande omfattning. Det finns också ett starkt intresse från studieförbunden och andra anordnares sida för att utveckla aktiviteten på området. Det statliga bidraget är en väsentlig faktor för förutsättningarna härför. Ökar detta stöd stimuleras det ideella engagemanget liksom möjligheterna till stöd från kommuner och landsting. För budgetåret 1989/90 beräknar jag således en ökning jämte prisomräkning med 17 454 000 kr. vilket inne-

bär att 125 000 000 kr. utgår för kulturverksamheten under budgetåret. I denna fråga har jag samrått med statsrådet Göransson.

Övrigt

Bidrag till studieförbundens centrala organisationskostnader utgår budgetåret 1988/89 med 58 636 000 kr. För budgetåret 1989/90 beräknar jag en prisomräkning med 2 345 000 kr. Till Folkbildningsförbundet och till länsbildningsförbunden utgår bidrag med 3 208 000 kr. innevarande budgetår. Utöver prisomräkning med 129 000 kr. föreslår jag en ökning av medlen för detta ändamål med 200 000 kr.

Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete utgår budgetåret 1988/89 med 29 345 000 kr. För budgetåret 1989/90 beräknar jag en prisomräkning med 1 174 000 kr.

Bidraget till studieförbundens verksamhet för handikappade utgår för att täcka kostnader för att på olika sätt underlätta för personer med olika funktionsnedsättningar att delta i studiecirkelstudier. Budgetåret 1988/89 uppgår bidraget till 18 840 000 kr. För budgetåret 1989/90 föreslår SÖ en ökning av denna anslagspost med 1 700 000 kr. utöver prisomräkning.

Jag anser det vara en angelägen uppgift för samhället att i möjligaste mån underlätta för dem som har funktionshinder att delta i studiecirklar. Jag föreslår därför att, utöver prisomräkning med 754 000 kr., anslagsposten tillförs ytterligare 1 969 000 kr. Härigenom kan deltagare med funktionshinder i högre grad än tidigare tillförsäkras samma möjligheter som övriga deltagare att vara med i studiecirkelverksamhet på sina egna villkor.

Anslaget bör tillföras 70 milj. kr. av de medel som tillfaller statsverket genom inkomster från vuxenutbildningsavgiften.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om fördelningen av studietimmar med det högre schablonbidraget under budgetåren 1989/90 – 1991/92,
2. godkänna att 70 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.
3. till *Bidrag till studieförbunden m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 119 828 000 kr.

C 5. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

1987/88	Utgift	260014217
1988/89	Anslag	312957000
1989/90	Förslag	331722000

Från anslaget betalas kostnader för statsbidrag till grundläggande svenskundervisning (grund-sfi) och påbyggnadsundervisning (påbyggnads-sfi). De grundläggande bestämmelserna om grund-sfi finns i lagen (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare. För grund-sfi lämnas statsbidrag till kommunerna enligt bestämmelserna i förordningen (1986:207, ändrad 1988:813) om grundläggande svenskundervisning för invandrare. För påbyggnads-sfi i studieförbunden utgår statsbidrag enligt bestämmelserna i förordningen (1986:208, ändrad 1988:814) om statsbidrag till studiecirklar i påbyggnadsundervisning i svenska språket för invandrare. Statsbidrag utgår med 336 kr. per undervisningstimme i grund-sfi och med 294 kr. per studietimme i påbyggnads-sfi inom studieförbunden.

Ur anslaget betalas även kostnader för fortbildning av lärare, pedagogiskt utvecklingsarbete och viss kompetensgivande utbildning för lärare.

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 20250000 kr.

2. Skolöverstyrelsen (SÖ) utgår från ett i princip oförändrat antal undervisningstimmar för grundläggande svenskundervisning för invandrare (grund-sfi).

3. SÖ beräknar ytterligare 1700 undervisningstimmar till kommuner som har färre än sex deltagare i grund-sfi och inte kan samordna sin undervisning med annan kommun eller med grundvux. Kostnaderna härför beräknas till 609000 kr.

4. SÖ bedömer att totalt 500000 kr. erfordras till särskilda åtgärder för handikappade deltagare i grund-sfi.

5. SÖ beräknar medel för en utökning av antalet tidigare invandrare, som deltar i grund-sfi, från 1500 till 4000. Kostnaden härför beräknas till 34511000 kr. SÖ har dock inte kunnat finansiera en sådan reform genom omprioritering.

6. SÖ föreslår att statsbidraget för grundläggande svenskundervisning för invandrare räknas upp till 358 kr. per undervisningstimme och att statsbidraget för påbyggnadsundervisning i svenska för invandrare räknas upp till 303,45 kr. per undervisningstimme, varav 2,45 kr. för studieförbundens centrala administration.

7. SÖ föreslår att 4517000 kr. avsätts för fortbildning, pedagogiskt utvecklingsarbete och viss kompetensgivande utbildning för lärare.

8. SÖ beräknar medelsbehovet under anslaget för budgetåret 1989/90 till 368718000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har vid min medelsberäkning utgått från oförändrad undervisningsvolym för såväl den grundläggande svenskundervisningen (grund-sfi) som för påbyggnadsundervisningen i studieförbund (påbyggnads-sfi). Jag beräknar således ett behov av 702 000 undervisningstimmar i grund-sfi och 187 200 studietimmar i påbyggnads- sfi för budgetåret 1989/90.

Schablonbidrag till kommunerna utgår för närvarande med 336 kr. per undervisningstimme i grund-sfi. Schablonbidraget bör höjas med 20 kr. till 356 kr. Jag är inte beredd biträda skolöverstyrelsens (SÖ) förslag om särskilda resurser till kommuner med färre deltagare än sex i grund-sfi eller särskilda resurser för handikappade deltagare i grund-sfi. Det sammanlagda statsbidraget till kommunerna för grund-sfi beräknar jag till 249 908 000 kr.

Regeringen har genom beslut den 3 november 1988 medgivit att statsbidrag får utgå med 284 kr. per timme för 93 600 studietimmar och med 294 kr. per timme för högst 93 600 studietimmar till studieförbunden för deras verksamhet med påbyggnads-sfi under innevarande budgetår. Genom beslutet får studieförbunden en genomsnittlig täckning för ökade löner för cirkelledare utifrån avtal mellan Folkbildningsförbundet och Svenska fackl ärarförbundet. För nästkommande budgetår bör statsbidrag utgå med 312 kr. per studietimme. Jag beräknar 2 kr. 15 öre per studietimme för studieförbundens centrala administration, en ökning med 15 öre per timme samt oförändrat 1 300 000 kr. för uppsökande verksamhet och barntillsyn. Sammanlagt beräknar jag 58 238 000 kr. för påbyggnads-sfi inom studieförbund.

För fortbildning och viss kompetensgivande utbildning av lärare samt pedagogiskt utvecklingsarbete beräknar jag för budgetåret 1989/90 4 494 000 kr.

För grund-sfi för invandrare som kommit till Sverige före den 1 januari 1985 (s. k. tidigare invandrare) beräknar jag ett oförändrat behov av 53 600 undervisningstimmar. Kostnaderna härför beräknar jag till 19 082 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om timram för påbyggnads-sfi inom studieförbund.
2. godkänna vad jag har förordat om timram för grund-sfi för tidigare invandrare.
3. till *Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 331 722 000 kr.

C 6. Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

1987/88	Utgift	585 719 880
1988/89	Anslag	542 819 000[1]
1989/90	Förslag	564 905 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 4 233 000 kr. inte ställts till skolöverstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget lämnas statsbidrag till driftkostnader för 128 folkhögskolor enligt folkhögskoleförordningen (1977:551, omtryckt 1983:510) i form av ett schablonbidrag per elevvecka beräknat genom att talet 0,0036 multipliceras med årskostnaden för lärarlön enligt L 13:6 jämte sociala avgifter. Sedan budgetåret 1983/84 har varje skolas statsbidragsberättigade volym begränsats. För budgetåret 1988/89 garanteras varje folkhögskola statsbidrag för en verksamhetsvolym motsvarande i huvudsak genomsnittet av skolans genomförda verksamhet 1985/86 och 1986/87. För verksamhet därutöver lämnas bidrag i den mån den för hela skolformen begränsade bidragsvolymen inte överskrids.

För handikappades folkhögskolestudier lämnas bidrag till extrastöd samt bidrag till extra förstärkningsåtgärder. Bidrag till extrastöd utgår dessutom inom en begränsad ram för mer omfattande musikundervisning vid vissa folkhögskolor.

Vidare bekostas vissa speciella statsbidrag med medel ur anslaget.

Skolöverstyrelsen

Omfattningen av undervisningen vid folkhögskolor under de fem senaste budgetåren framgår av följande uppställning.

Budgetår	Antal deltagare Kurser om minst 15 veckor	Antal deltagare Kurser kortare än 15 veckor	Antal deltagare sammanlagt
1983/84	16 600	232 900	249 500
1984/85	17 100	231 700	248 800
1985/86	17 500	241 200	258 700
1986/87	18 000	237 400	255 400
1987/88	18 400	223 600	242 000

1. Pris- och löneomräkning 19 220 000 kr.

2. Den form för begränsning av folkhögskolans undervisningsvolym, som gäller fr. o. m. budgetåret 1985/86, innebär att enskild folkhögskola för budgetåret 1989/90 skall garanteras statsbidrag för en volym som baseras på genomsnittet av verksamhetens omfattning budgetåren 1986/87 och 1987/88 och att ytterligare statsbidrag skall utges i den mån folkhögskolans samlade verksamhet inte överskrider en fastställd totalvolym. Skolöverstyrelsen (SÖ) konstaterar att denna totalvolym, som en följd av inrättandet av nya folkhögskolor under senare år, måste ökas med 10 359 bidragsveckor.

SÖ föreslår att totalvolymen minskas med 150 bidragsveckor avseende särskilt statsbidrag till de av Birka och Viskadalens folkhögskolor bedrivna fritidsledarutbildningarna.

SÖ föreslår således att den totala volymen för folkhögskolans reguljära verksamhet skall uppgå till högst (701 200 + 10 509 – 150 =) 711 559 bidragsveckor.

3. Av olika skäl, bl. a. har en kommitté tillkallats för att utreda vissa frågor rörande folkhögskolan, tillstyrker SÖ inte någon framställning om inrättande av nya folkhögskolor inför budgetåret 1989/90.

4. I medelsberäkningen för anslaget har vissa bidrag enligt bestämmelser i folkhögskoleförordningen tidigare inte beaktats eller justerats. SÖ föreslår för att undvika underbudgetering av anslaget att det allmänna bidraget under vissa delposter räknas upp med sammanlagt 50 941 000 kr.

5. SÖ föreslår att anslagsposten Extra förstärkningsåtgärder utöver tilläggsschablonen för handikappades folkhögskolestudier samt bidrag för elevassistans räknas upp med 2 000 000 kr. utöver pris- och löneomräkning.

6. SÖ föreslår att anslagsposten Kostnader för vissa korta kurser för handikappade m. m. ökas med 200 000 kr. utöver pris- och löneomräkning i syfte att ytterligare kurser för medicinskt handikappade skall kunna anordnas.

7. SÖ föreslår att anslagsposten Medel för utbildningar av tolkar för döva och dövblinda samt tolkutbildare och teckenspråkslärare delas i två anslagsposter, varvid utbildning av teckenspråkslärare behandlas för sig.

Därvid överförs 1 288 000 kr. inkl. pris- och löneomräkning för teckenspråkslärarutbildning till den nya anslagsposten. Anslagsposten räknas därutöver upp med 1 209 000 kr. Den nya anslagsposten Utbildning av teckenspråkslärare uppgår därefter till totalt 2 497 000 kr.

För utbildning av teckenspråkstolkar samt tolkar för vuxendöva och dövblinda föreslår SÖ en uppräkning med 3 308 800 kr. utöver pris- och löneomräkning till totalt 7 898 000 kr. Vid beräkningen har 1 288 000 kr. avseende teckenspråkslärarutbildning överförts till den nya anslagsposten.

Medelsbehovet under förslagsanslaget Bidrag till driften av folkhögskolor beräknas för budgetåret 1989/90 till 622 255 000 kr.

Föredragandens överväganden

Bidragsgrundande undervisningsvolym

I 1988 års budgetproposition uppgår den statsbidragsberättigade volymen för folkhögskolans reguljära verksamhet till 707 500 bidragsveckor. Till följd av tillämpandet av en utgiftsram får 6 300 bidragsveckor av den totala volymen inte användas. Budgetåret 1988/89 uppgår därför den tillgängliga statsbidragsberättigade volymen för folkhögskolans reguljära verksamhet till 701 200 bidragsveckor.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag 701 050 bidragsveckor. Jag har därvid, i likhet med skolöverstyrelsen (SÖ) minskat antalet bidragsveckor med 150 för det särskilda bidrag som utgår för fritidsledarutbildning vid Birka och Viskadalens folkhögskolor.

Inför budgetåret 1988/89 visade det sig att den framräknade garanterade

bidragsnivån för folkhögskolorna skulle överstiga den av regeringen i 1988 års budgetproposition angivna totalvolymen. Anledningen till detta var bl. a. dels att det sammanlagda antalet genomförda bidragsveckor kontinuerligt ökat under en följd av år, dels att det var nödvändigt att tillföra nytillkomna mindre skolor ytterligare bidragsveckor för att de successivt skall få en rimlig omfattning på sin verksamhet. I skrivelse till regeringen informerade SÖ om bristen på bidragsveckor för folkhögskoleverksamheten. Mot denna bakgrund meddelade regeringen särskilda föreskrifter i förordning om fördelning av folkhögskolans undervisningsvolym (SÖ-FS 1988:116, 3–4). Dessa föreskrifter innebar att den garanterade bidragsvolymen för varje bidragsberättigad folkhögskola skulle minskas med högst 1 %. Därefter skulle SÖ fördela dessa bidragsveckor på de nytillkomna skolorna.

För budgetåret 1989/90 beräknar SÖ att det totala antalet bidragsveckor måste ökas med drygt 10 000 för att det skall bli möjligt dels att garantera varje folkhögskola statsbidrag för den volym bidragsveckor som utgör genomsnittet av de två näst föregående verksamhetsåren dels att nya folkhögskolor skall ges tillfälle att vidga sin verksamhet upp till en volym av 4 000 bidragsveckor.

För att möjliggöra en ökning av antalet bidragsveckor till de nytillkomna mindre folkhögskolorna inom en totalram av 701 050 bidragsveckor torde det även inför budgetåret 1989/90 bli nödvändigt att minska varje folkhögskolas garanterade bidragsvolym med ca 1 %. Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att vidta de åtgärder som erfordras för att möjliggöra en omfördelning av antalet bidragsveckor till förmån för folkhögskolor som tillkommit sedan budgetåret 1980/81 så att dessa kan få en rimlig omfattning på sin verksamhet.

Styrelsen för Svenska röda korset och Södermanlands läns landsting har fört förhandlingar om en överlåtelse av huvudmannaskapet för Gripsholms folkhögskola från landstinget till Svenska röda korset. Svenska röda korset och Södermanlands läns landsting har i en gemensam skrivelse anhållit om att statsbidraget till drift av Gripsholms folkhögskola, beräknat på antalet bidragsveckor enligt gällande ordning, i sin helhet överförs från Södermanlands läns landsting till Svenska röda korset. Vidare anhålls om att beslut om överförande av statsbidrag gäller fr. o. m. den 1 juli 1990.

SÖ har yttrat sig i ärendet den 2 december 1988. Enligt yttrandet har SÖ inget att erinra mot att Svenska röda korset går in som huvudman för en folkhögskola och anför bl. a. att en folkhögskola med den föreslagna inriktningen är väl förenlig med gällande mål och riktlinjer för folkhögskolan. SÖ menar dock att formerna och villkoren för förändring av en folkhögskolas huvudmannaskap är en fråga som bör prövas av den nu arbetande folkhögskolekommittén. I avvaktan på kommitténs prövning av hithörande frågor vore det, enligt SÖ:s mening, olyckligt att nu skapa prejudikat i fråga om formerna för och villkoren vid en huvudmannaskapsförändring. SÖ förordar således att formerna och villkoren för en överföring av huvudmannaskapet för Gripsholms folkhögskola inte slutligt läggs fast i avvaktan på att ställning kan tas till folkhögskolekommitténs förslag.

För egen del vill jag anföra följande. Det faktum att folkhögskolekom-

mittén har i uppdrag att bl. a. se över frågor rörande former och villkor för överförande av statsbidragsberättigad folkhögskoleverksamhet till en ny huvudman, kan i och för sig motivera att ärendet får anstå. Enligt vad jag har erfarit har parterna emellertid fört förhandlingar under en längre tid i syfte att förändra huvudmannaskapet på sätt som tidigare har beskrivits. I slutet av år 1988 hade man för avsikt att upprätta avtal som omfattar bl. a. det arbetsgivaransvar som Svenska röda korset tar över gentemot befintlig personal samt ansvar för folkhögskolans fastigheter. Med hänsyn till den långtgående planeringen av huvudmannaskapsbytet anser jag att ett fördröjt beslut i frågan skulle kunna få negativa effekter. Jag föreslår därför att beslut nu skall fattas om ett godkännande av att Svenska röda korset fr. o. m. budgetåret 1990/91 får bedriva statsbidragsberättigad verksamhet vid Gripsholms folkhögskola. Jag vill dock betona att mitt förslag, av skäl som tidigare har redovisats, är att se som en engångslösning. Folkhögskolekommittén skall således utreda frågan om eventuellt kommande överföringar av statsbidragsberättigad folkhögskoleverksamhet till ny huvudman oberoende av detta särskilda ärende.

Allmänt bidrag m. m.

Det allmänna bidraget är bl. a. beroende av en på förhand fastställd årslönekostnad. I likhet med tidigare budgetår beräknar jag nämnda lönekostnad efter lönegrad L 13 ålderstilläggsklass 6. För den reguljära verksamheten beräknar jag 487 587 000 kr. (+16,2 milj. kr.), för den kvalificerade musikundervisningen 9 066 000 kr. (+312 000 kr.) och för den särskilda resursen i form av en tilläggsschablon för handikappades studier 13 908 000 kr. (+467 000 kr.).

För de korta kurserna för vuxna dövblinda med anhöriga föreslår jag 659 000 kr. (+35 000 kr.) och för tilläggsbidrag för tjänstledighetslöner 9 188 000 kr. (+487 000 kr.), varav 444 700 kr. avser fortbildningsåtgärder till skolledare. För kallortstillägg beräknar jag 1 123 000 kr. (+60 000 kr.) och för semesterlönetillägg och viss avlöningsförstärkning 6 004 000 kr. (+252 000 kr.). För undervisning i samiska språk och sameslöjd vid Samernas folkhögskola beräknar jag 449 000 kr. (+24 000 kr.).

Sammantaget beräknar jag anslagsposten allmänt bidrag m. m. till 527 990 000 kr. (+17 837 000 kr.) under budgetåret 1989/90.

Studier för vuxna med olika funktionshinder m. m.

För personer med funktionshinder kan folkhögskolan vara ett särskilt väl anpassat utbildningsalternativ beroende bl. a. på dess speciella studieform och möjligheten till internatboende. Utvecklingen har också visat att folkhögskolorna i stor utsträckning är beredda att öka tillgängligheten för studerande med olika slags funktionsnedsättningar. SÖ har i sin anslagsframställning framhållit behovet av ökade medel för att tillgodose skolornas behov av olika förstärkningsåtgärder som möjliggör folkhögskolestudier för handikappade.

Det arbete som många folkhögskolor lägger ned för att på olika sätt

underlätta för personer med funktionshinder att delta i studier är självfallet mycket angeläget. De medel som anslås under anslagsposten får användas för att på skilda sätt öka tillgängligheten för handikappades folkhögskolestudier. Särskilda medel utgår också för undervisning i teckenspråk vid folkhögskola för syskon över sju år till döva, hörselskadade eller talskadade elever.

För att utveckla möjligheterna för handikappade att bedriva studier vid folkhögskolor föreslår jag ytterligare 2 milj. kr. för förstärkningsåtgärder för handikappades folkhögskolestudier. Med pris- och löneomräkning beräknar jag 12 682 000 kr. (+2 534 000 kr.) för detta ändamål för budgetåret 1989/90.

Fr. o. m. budgetåret 1984/85 kan bidrag enligt 87 § folkhögskoleförordningen användas för föräldrar till döva, hörselskadade eller talskadade barn vid genomgång av teckenspråkskurs vid folkhögskola. Detta bidrag bör få utgå även för teckenspråksstudier som bedrivs av annan nära anhörig, t. ex syskon över sju år eller mor- och farföräldrar. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om närmare föreskrifter i detta hänseende.

Jag vill i detta sammanhang meddela att jag, efter samråd med statsrådet Lindqvist, under anslaget E 6. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar kommer att föreslå att särskilda medel anslås för att täcka utgifterna för ett studiesocialt stöd till föräldrar till döva eller gravt hörselskadade barn som vill delta i kurser i teckenspråk.

Bidrag utgår dels för korta anpassningskurser för synskadade, vuxendöva, afatiker och för deltagare med andra medicinska handikapp dels för heminstruktörsutbildning. Kurserna planeras och genomförs i nära samarbete mellan berörda handikappförbund, folkhögskolorna och SÖ. De korta kurserna tjänar, utöver syftet att stärka de berördas beredskap att leva med sitt handikapp, också som stimulans till fortsatta studier.

I likhet med SÖ anser jag det vara angeläget att denna verksamhet byggs ut och utvecklas samt att nya handikappgrupper får möjlighet till den stimulans och den hjälp att klara den nya livssituationen som dessa kurser har visat sig ge. I enlighet med SÖ:s förslag föreslår jag således att ytterligare 200 000 kr. skall tillföras denna anslagspost. Det blir därmed möjligt att anordna fem nya kurser för personer med medicinska handikapp. Med pris- och löneomräkning beräknar jag 8 495 000 kr. (+640 000 kr.) för dessa ändamål.

Under innevarande budgetår anvisas medel för utbildning av teckenspråkstolkar, tolkar för vuxendöva och dövblinda samt av tolkutbildare under en anslagspost. SÖ föreslår nu att nämnda anslagspost skall delas upp i två; en för tolkutbildningen och en för teckenspråkslärarutbildningen. Eftersom det, för SÖ:s del, torde vara administrativt mer lätthanterligt med en uppdelning av anslagsposten, biträder jag förslaget.

Under innevarande budgetår utgår 5 526 000 kr. under anslagsposten, varav 4 238 000 till tolkutbildningen och 1 288 000 kr. till teckenspråkslärarutbildningen.

Det är självfallet mycket angeläget att öka kommunikationsmöjligheterna för dem som har sådana funktionsnedsättningar att deras förutsättning-

ar för att kommunicera med sin omgivning är begränsade. Behovet av tolkar för hörselskadade, vuxendöva, döva och dövblinda är i dag stort. Jag föreslår därför, i likhet med SÖ, en kraftig utbyggnad av denna verksamhet med 3 309 000 kr. Med prisomräkning (204 000 kr.) beräknar jag medel för detta ändamål med 7 751 000 kr. budgetåret 1989/90.

Bristen på utbildade teckenspråkslärare i tolkutbildningen och i andra utbildningsformer är i dag mycket stort. I avvaktan på att en reguljär utbildning kan byggas upp för denna grupp föreslår SÖ att Västanviks folkhögskola tillförs resurser för att genomföra en tvåterminers utbildning för teckenspråkslärare. För en utbyggnad av teckenspråkslärarutbildningen föreslår SÖ ytterligare medel med 1 209 000 kr.

Jag biträder SÖ:s förslag till en utbyggnad av teckenspråkslärarutbildningen och beräknar inkl. prisomräkning 2 559 000 kr. (+ 1 271 000 kr.) för budgetåret 1989/90.

Övrigt

Till Finska folkhögskolan och till Samernas folkhögskola utgår ett särskilt bidrag per genomförd och statsbidragsberättigad elevvecka som kompensation för uteblivet landstingsbidrag. Budgetåret 1989/90 beräknar jag detta bidrag till högst 1 911 000 kr. (+ 101 000 kr.).

Medel för SÖ:s konferenser med företrädare för folkhögskolan beräknar jag till 113 000 kr. (+ 4 000 kr.). För särskilda åtgärder i anslutning till folkhögskolans kulturarbete utgår medel dels för att göra det möjligt för ett begränsat antal kulturarbetare att bo och verka vid folkhögskolor under någon månad per år dels ett särskilt bidrag för utbildning som anordnas för reparation och byggande av stråkinstrument vid Hantverkets folkhögskola. För nämnda kulturverksamheter beräknar jag 204 000 kr. (+ 11 000 kr.).

För de s. k. samrådskretsarna beräknar jag 290 000 kr. (+ 14 000 kr.) och det särskilda bidraget till Vårdinge folkhögskola till 167 000 kr. (+ 9 000 kr.).

Efter förslag i prop. 1986/87:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1986/87 (UbU 8, rskr. 104) beslöt riksdagen att ett särskilt bidrag skulle anslås till Stiftelsen Vuxenutbildarcentrum i Linköping. Vid bildandet av centret bedömde stiftarna att verksamheten på sikt skulle bedrivas på uppdragsbasis. Nämnda bidrag skulle därför begränsas till att utgå med 1 milj. kr. under tre år dvs. under vart och ett av budgetåren 1986/87 – 1988/89. Enligt SÖ är centret fortfarande i behov av ett statligt bidrag för att trygga en basorganisation för dess verksamhet. Jag föreslår att bidrag jämte prisomräkning, 1 080 000 kr. (+ 50 000 kr.), skall utgå även under budgetåret 1989/90. Statligt bidrag för Stiftelsen Vuxenutbildarcentrum kommer därmed att ha anslagits under fyra budgetår. Därmed räknar jag med att centret skall ha funnit former för sin fortsatta verksamhet som inte kräver fortsatt statsbidrag.

Bidraget till Folkhögskolornas informationstjänst beräknar jag till 558 000 kr. (+ 30 000 kr.) och det särskilda bidraget för att täcka ev. drift-

underskott vid Samernas folkhögskola till 838 000 kr. (+38 000 kr.) budgetåret 1989/90.

Under förevarande anslag kommer fr. o. m. budgetåret 1989/90 att beräknas medel dels för Nordkalottlinjen vid Tornedalens folkhögskola dels för Föreningen Nordisk folkhögskola i Genève. Innevarande budgetår upptas medel för nämnda verksamheter under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete. Till Nordkalottlinjen vid Tornedalens folkhögskola utgår innevarande budgetår 33 000 kr. Med prisomräkning beräknar jag 34 000 kr. budgetåret 1989/90. Till Föreningen Nordisk folkhögskola i Genève har för budgetåret 1988/89 195 000 kr. anslagits. För budgetåret 1989/90 föreslår jag en ökning av bidraget med 38 000 kr. inkl. prisomräkning. Jag beräknar denna anslagspost till 233 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om folkhögskolans undervisningsvolym,
2. bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som erfordras för att möjliggöra en omfördelning av antalet bidragsveckor så att även folkhögskolor som tillkommit sedan budgetåret 1980/81 kan få en rimlig omfattning på sin verksamhet,
3. godkänna att Svenska röda korset får bedriva statsbidragsberättigad folkhögskoleverksamhet vid Gripsholms folkhögskola fr. o. m. budgetåret 1990/91,
4. godkänna vad jag har förordat rörande bidrag till Stiftelsen Vuxenutbildarcentrum,
5. till *Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 564 905 000 kr.

C 7. Bidrag till viss central kursverksamhet

1987/88	Utgift	37 132 000
1988/89	Anslag	38 246 000
1989/90	Förslag	39 778 000

Från anslaget betalas utgifter för statsbidrag till löntagarorganisationer, Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund samt Småföretagens riksorganisation för central kursverksamhet.

Enligt bestämmelserna i förordningen (1970:272) om statsbidrag till viss central kursverksamhet (omtryckt 1983:269) skall bidragsberättigad kurs omfatta minst tre kursdagar eller, i fråga om kurs som inom en för kursdeltagarna sammanhållen utbildningsgång uppdelas på flera kurstillfällen (delkurser), sammanlagt minst tre kursdagar. Vidare skall kurs för att vara bidragsberättigad till inte obetydlig del avse utbildning i allmänna ämnen som samhällskunskap, nationalekonomi, psykologi, svenska, matematik eller produktionsteknik.

Bidragen ges i form av ett årligt fast bidrag till varje organisation. Beloppens storlek bestäms av regeringen.

Anslaget finansieras i sin helhet av medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften.

Skolöverstyrelsen

Prisomräkning 2 294 000 kr.

Under budgetåret 1986/87 omfattade den centrala kursverksamheten 993 kurser, 5 620 kursdagar och 23 497 kursdeltagare.

Skolöverstyrelsen utgår från oförändrad volym under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget räknas upp med 1 532 000 kr. till totalt 39 778 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att 39 778 000 kr. av de medel, som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90, används till att finansiera anslaget,

2. till *Bidrag till viss central kursverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 39 778 000 kr.

C 8. Bidrag till kontakttolkutbildning

1987/88	Utgift[1]	3 153 361
1988/89	Anslag[1]	3 087 000[2]
1989/90	Förslag[1]	4 080 000

[1] Avser merkostnader för kontakttolkutbildningen. Därutöver utgår medel till kostnaderna under anslagen Bidrag till studieförbunden m. m. och Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

[2] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 8 000 kr. inte ställts till skolöverstyrelsens (SÖ) disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Medlen disponeras av SÖ för bidrag enligt förordningen (1977:461) om statsbidrag till kontakttolkutbildning m. m. samt förordningen (SÖ- FS 1978:165) om ersättning för rese- och inackorderingskostnader samt ersättning för förlorad arbetsförtjänst för deltagare i kontakttolkutbildning m. m.

Från anslaget betalas kostnader för kontakttolkutbildning, framtagning av studiematerial, pedagogiskt utvecklingsarbete, administrativa och pedagogiska merkostnader för anordnarna samt information och studiesocialt stöd till kursdeltagare.

Utbildning anordnas inom fem huvudområden, socialtolkning, sjukvårdstolkning, arbetsmarknadstolkning, arbetsplatstolkning och rättstolkning. För undervisning i studiecirklar ges ett särskilt statsbidrag med 59 kr. 50 öre per studietimme. Ett särskilt statsbidrag ges också för undervisning

i folkhögskolekurs. Bidraget lämnas på motsvarande sätt som förhöjt bidrag till musikutbildning enligt 86 § folkhögskoleförordningen (1977:551, omtryckt 1983:510). Under innevarande budgetår får kontakttolkutbildningen vid folkhögskola omfatta högst 2 329 elevveckor med ökad lärartäthet. Kontakttolkutbildningen vid studieförbund får omfatta högst 6 800 studietimmar.

Skolöverstyrelsen

1. Löne- och prisomräkning 163 000 kr.
2. SÖ föreslår att de studiesociala stöden till kursdeltagarna räknas upp till vuxenstudiestödsnivå, vilket beräknas medföra en kostnad av 1 474 000 kr.
3. SÖ beräknar medelsbehovet under anslaget för budgetåret 1989/90 till 7 107 000 kr.

Föredragandens överväganden

Till följd av tillämpandet av en utgiftsram har regeringen minskat volymen för kontakttolkutbildning vid folkhögskola under budgetåret 1988/89 från 2 340 bidragsveckor till att omfatta högst 2 329 bidragsveckor.

Jag förordar ett oförändrat antal bidragsveckor för budgetåret 1989/90. Bidraget för merkostnader för folkhögskolekurserna för budgetåret 1989/90 räknas därför upp från 779 000 kr. till 794 000 kr.

Det särskilda bidraget för undervisning i studiecirklar föreslår jag höjs från 59 kr. 50 öre till 62 kr. 50 öre per studietimme. För administrativa och pedagogiska merkostnader för utbildningsanordnarna såvitt gäller studiecirkelverksamhet beräknar jag 86 600 kr.

Jag förordar att bidraget till inackorderingskostnader höjs från 181 kr. till 188 kr. per dygn samt resekostnadsersättningen till folkhögskolekurser från 221 kr. 50 öre till 230 kr. per kurstillfälle.

Vidare förordar jag att ersättningen för förlorad arbetsförtjänst vid folkhögskolekurs höjs från 202 kr. till 210 kr. per dygn samt vid deltagande i studiecirkel från 35 kr. till 36 kr. per timme.

Totalt beräknar jag under detta anslag ett medelsbehov av 4 080 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kontakttolkutbildning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 080 000 kr.

D. HÖGSKOLA OCH FORSKNING

Utbildningsministern anför

Högskolans dimensionering

Den kraftiga utbyggnaden av högskolan under hela efterkrigstiden har gett en hög andel högskoleutbildade på arbetsmarknaden. Tillsammans med övriga förändringar inom utbildningssystemet har detta varit en förutsättning för den snabba strukturomvandling och produktivitetsökning som kännetecknat både varu- och tjänsteproduktionen.

En fortsatt strukturomvandling och en allt starkare betoning på kunskaps- och forskningsintensiva verksamheter förväntas nu inom hela OECD-området. Denna utveckling ställer stora krav på förnyelse och flexibilitet hos de anställda. Efterfrågan kommer att öka på personal med både allmän utbildning och kvalificerad specialistkompetens av olika slag.

Befolkningsutvecklingen kommer under 90-talet att kännetecknas av stora förändringar av ålderssammansättningen. Antalet ungdomar kommer att sjunka väsentligt. Det totala antalet högskoleutbildade i den yrkesverksamma befolkningen stiger mot ett maximum på andra sidan om sekelskiftet men börjar sedan minska på grund av att antalet pensioneringar stiger successivt. Omfattningen av och tidsperspektivet för dessa förändringar skiljer sig åt mellan olika yrkesgrupper.

I prop. 1987/88: 150, bilaga 1, har aviserats en övergång till treåriga planeringsperioder för statsförvaltningen. Detta syftar till att skapa förutsättningar för en långsiktig och fördjupad verksamhetsanalys och planering. I prop. 1988/89: 65 har förslag lämnats om förändringar av formerna för högskolepolitiken i enlighet med de nämnda generella riktlinjerna.

Sammantaget innebär de förhållanden som jag nu redovisat att kraven ökar på en långsiktig planering av högskolans dimensionering. Regeringen gav därför under våren 1988 universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i uppdrag att göra en samlad bedömning av samhällets framtida behov av högskoleutbildade och av rekryteringen till högskoleutbildningen i första hand fram till år 2000. UHÄ skall därvid särskilt belysa behovet av strukturella förändringar inom högskoleutbildningen, såsom avvägningen mellan grundläggande utbildning, fortbildning och vidareutbildning. Rekryteringen av studerande till sådana områden, där efterfrågan på högskoleutbildad arbetskraft kan bli särskilt framträdande skall särskilt studeras.

UHÄ har den 10 oktober 1988 överlämnat en rapport med en förstudie av de problem som skall belysas enligt regeringens uppdrag.

I rapporten behandlar UHÄ några demografiska utgångspunkter för högskolans dimensionering. UHÄ framhåller att antalet högskoleutbildade i samhället fortsätter att öka ytterligare 10–15 år om dimensioneringen förblir oförändrad. Därefter sker en viss minskning till följd av att årskullar med allt fler högskoleutbildade når pensionsåldern. Antalet ungdomar i åldrarna 19–24 år kommer att minska under de närmaste 15 åren och når sin lägsta nivå under senare hälften av 1990-talet och de första åren av 2000-talet; de omedelbara effekterna av detta på rekryteringen till högskolan kommer dock att dämpas genom den i ett internationellt per-

spektiv unikt breda åldersmässiga sammansättningen av nybörjargrupperna i den svenska högskolan.

UHÄ konstaterar att gymnasieskolans dimensionering kommer att ge ett betydande *rekryteringsunderlag* om inga drastiska omsvängningar sker i intresset för olika gymnasieutbildningar. De regionala skillnaderna är dock stora och övergången till högskolan varierar avsevärt mellan olika linjer i gymnasieskolan. Högskoleutbildningen kommer emellertid att utsättas för hårdare konkurrens från arbetsmarknaden allteftersom ungdomskullarna minskar.

UHÄ kommer i det fortsatta arbetet att koncentrera sina analyser till områden där det finns speciell risk för rekryteringsproblem och där kraven på noggrann planering är stor. UHÄ kommer också att göra olika antaganden om den framtida tillströmningen genom en analys av olika förhållanden som kan tänkas påverka efterfrågan på högskoleutbildning.

Fortbildningens och vidareutbildningens roll inom högskolan antas enligt UHÄ komma att öka i framtiden. Kunskaperna inom området är emellertid bristfälliga och UHÄ kommer därför att göra vissa studier om äldre studerande och göra antaganden bl.a. med ledning härav.

UHÄ har i sin förstudie pekat på en rad frågor och problem som har en stor betydelse för planeringen av högskoleutbildningen under 90-talet. Enligt min uppfattning visar förstudien hur viktigt det är att få ett bättre underlag för en mera långsiktig planering av högskolans verksamhet. Flera frågor som UHÄ väckt behöver studeras närmare. Det är angeläget att få belyst vilka de långsiktiga konsekvenserna för högskolan och för arbetsmarknaden blir om andelen nybörjare i högskolan är konstant i de minskande åldersgrupperna. Många yrkesgrupper på arbetsmarknaden är i dag utbytbara, därför att inga särskilda kvalifikationskrav ställs på dem. För andra krävs speciell utbildning, såsom för lärare och sjuksköterskor. Det är angeläget att rekryteringen till sådana grupper säkras. UHÄ bör därför få i uppdrag att studera vilka utbildningar som av denna anledning behöver ägnas särskild uppmärksamhet i planeringen under 90-talet. Även andra frågor i UHÄ:s material kräver fortsatt bearbetning. Jag avser därför att återkomma till regeringen i denna fråga.

En organisation för högskoleutbildning under 90-talet

Bakgrund

Riksdagen beslutade i mars 1988 att en högskola i Blekinge, högskolan i Karlskrona/Ronneby, skulle inrättas den 1 juli 1989 (prop. 1987/88: 166, UbU 35, rskr. 368). Beslutet var resultatet av ett utredningsarbete som utförts inom utbildningsdepartementet under ledning av en särskilt förordnad sakkunnig.

Nämnda utredningsarbete omfattar också, i enlighet med riksdagens beslut (UbU 1986/87: 31, rskr. 352), frågan om organisationen av högskoleutbildningen i dels Fyrstadsområdet, dvs. huvudsakligen Uddevalla, Vänersborg, Trollhättan och Lysekil, dels södra delen av Stockholms län.

Utredningen har nu i rapporten Ds 1988: 42 Utbyggd högskoleutbild-

ning redovisat frågan om högskoleutbildning i Fyrstadsområdet. En sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.3*.

I utredningen föreslås bl.a. *att* en sammanhållen planerings- och ledningsorganisation på sikt skall skapas för högskoleutbildningen i Fyrstad och *att* en högskola därför bör inrättas i Fyrstad senast den 1 juli 1992.

Mitt ställningstagande

Jag är inte beredd att föreslå inrättande av ytterligare nya högskoleenheter. Skälen för detta ställningstagande är följande.

Behovet av och efterfrågan på högskoleutbildning har ökat sedan den sammanhållna högskolan infördes år 1977. Högskoleutbildningen har successivt byggts ut och differentierats. Resurserna för fortbildningen och vidareutbildningen har förstärks avsevärt. Den enskildes möjligheter att få del av högskoleutbildning är särskilt för personer som är yrkesverksamma ofta beroende av att den finns tillgänglig på orten. Samtidigt har tillgång till högskoleutbildning blivit ett viktigt led i den regionala utvecklingen. Tilltron till högskolans möjligheter att bidra till att lösa problem av lokal och regional innebörd är stor. Inrättandet av en högskola eller en utbyggnad av högskoleutbildningen vid en befintlig högskola har därför blivit ett viktigt medel att förändra och förbättra levnadsvillkoren i en region.

I föregående budgetproposition (prop. 1987/88: 100 bil. 10, s. 30) framhöll jag att en högskolas lokala och regionala förankring är viktig och värdefull. Jag anförde också att den enskilda högskolan inte ensam kan tillgodose de vitt skilda önskemål och förväntningar som ställs på den utan att varje högskola utgjorde en del i ett nätverk, där alla fördelar av en slagkraftig högskoleorganisation måste kunna tas till vara.

I och med att högskolan i Karlskrona/Ronneby inrättas får varje län – bortsett från Gotlands län, där en särskild organisatorisk anordning skapats för högskoleutbildning (prop. 1987/88: 100 bil. 10, s. 33) – åtminstone en högskoleenhet. I hela landet finns det därmed en organisation som sammantaget bör kunna tillgodose alla de skilda krav på högskoleutbildning som kan ställas.

De skilda högskoleenheterna har olika kompetensprofiler och olika bredd på sin utbildning. Det kan därför vara naturligt att ett universitet eller en högskola i ett annat län är bäst skickad att tillgodose behovet av utbildning inom ett yrkesområde i ett län. Det är i sådana fall viktigt att länsgränserna inte uppfattas som revirgränser för den enskilda högskolan utan att högskolorna i stället samverkar för att tillgodose olika behov. Det finns i landet flera exempel på god samverkan mellan olika universitet och högskolor och det är angeläget att denna samverkan fortsätter och utvecklas.

Jag har tidigare i dag berört frågan om rekryteringen till högskoleutbildningen i framtiden. Under 90-talet kommer antalet ungdomar att minska. Den snabba utvecklingen i samhället gör att behovet av utbildning inom olika områden samtidigt ökar. De redan yrkesarbetandes kompetens kommer att behöva förändras i takt med denna utveckling. Utbildningsbe-

hoven kan vara mycket skiftande och behöva anpassas efter de förändringar som sker eller väntas ske inom näringslivet i olika regioner. En flexibel organisation för och inriktning av högskoleutbildningen behövs för att möta 90-talets behov. Nya former av utbildning kan också bli aktuella.

Det är i detta perspektiv som jag inte vill förorda inrättande av ytterligare högskoleenheter. En fast högskoleorganisation på en ort riskerar alltid att medföra att utbudet av högskoleutbildning blir mindre flexibelt. En liten högskoleorganisation kan också tvingas att i en förändringssituation göra kompromisser, som inte är försvarbara ur kvalitetssynpunkt.

En modell för utbildningsplaneringen i ett område

Det finns, som jag nu generellt har antytt, andra vägar för en ort att få tillgång till högskoleutbildning än att inrätta en egen enhet. Ett universitet eller en högskola har alltid möjlighet att förlägga en utbildning till en annan ort än högskoleorten, om tillgången till lärare, lokaler och utrustning kan säkras. Om regionalpolitiska eller andra starka skäl för en utlokalisering av en allmän utbildningslinje föreligger kan riksdagen eller regeringen besluta i frågan. Uttalanden och ställningstaganden i sådana frågor har skett vid flera tillfällen under senare år.

När det gäller fortbildning och vidareutbildning får varje högskola anses ha en skyldighet att lokalisera utbildningen så att tillgången till den blir rimlig i förhållande till de villkor, som högskoleutbildning i sig ställer vad avser kvalitet och genomförande i övrigt.

Skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och UHÄ har redovisat ett uppdrag från regeringen när det gäller utbildningsplaneringen i länen. I redovisningen understryks behovet av samarbete mellan en högskola och länsstyrelserna i flera län för att universitet och högskolor skall kunna få ett bättre underlag för sin planering och givetvis därmed också för förläggningen av utbildningen.

I några fall har en eller flera kommuner erbjudit högskolan tillgång till lokaler och utrustning för att underlätta möjligheterna till högskoleutbildning på en ort. I sådana fall då behovet av utbildning inom ett område inte kan förutses bli stabilt är detta ett smidigt sätt att tillgodose tillfälliga eller flexibla behov. Samverkan mellan kommunerna om gemensam lokalisering eller ett i tiden varierande utbud mellan olika orter underlättar givetvis också planeringen.

De möjligheter till planering och genomförande av högskoleutbildning som jag nu har redovisat anser jag bör kunna tillämpas när det gäller att tillgodose behov av utbildning inom olika regioner och områden.

Organisationen i Fyrstadsområdet

I högskoleutbildningen i Fyrstad ingår utbildning på allmänna utbildningslinjer, utbildning som riksdagen och regeringen har tagit ställning till i olika sammanhang och anvisat medel för. Olika högskoleenheter svarar för utbildningen på dessa linjer. Så t. ex. svarar Chalmers tekniska högskola för vissa utbildningar inom det tekniska området och högskolan i Karlstad

för utbildning på förskollärarlinjen. Också för utbildning på lokala linjer och fristående kurser svarar anordnande universitet eller högskola.

Jag anser att regeringen och riksdagen även i fortsättningen bör ta ställning till vilka utbildningslinjer som skall anordnas i Fyrstadsområdet. Ställning bör också tas till omfattningen av resurserna för fristående kurser. Sistnämnda resurser bör anges som en minimiresurs, eftersom det bör vara möjligt för en högskola att förlägga en kurs till Fyrstadsområdet om behov finns och resurser är tillgängliga.

En organisation av högskoleutbildning enligt denna modell anser jag ger ett större utbyte i förhållande till insatta resurser än om en egen enhet inrättas. Samtidigt som Fyrstadsområdet garanteras ett visst utbildningsutbud underlättas en förändring av utbildningsutbudet i takt med utvecklingen i samhället. Medel för utbildning på allmänna linjer bör i fortsättningen anvisas anordnande universitet eller högskola. Medel för lokala linjer och fristående kurser bör i fortsättningen fördelas av UHÄ till anordnande universitet eller högskola. Uppgifter av detta slag bör ingå i de samordningsfrågor, som UHÄ efter regionstyrelsernas avskaffande har att medverka till att lösa. Jag vill understryka, att med den organisation för utbildningen som jag nu förordat läggs även ett särskilt ansvar för den fortsatta utvecklingen på de olika högskoleenheter som förutsätts medverka med utbildningsinsatser i Fyrstadsområdet.

Sedan mitten av 70-talet har kommunerna i Fyrstad en särskild högskolekommitté. Kommittén och det till den knutna kansliet bör även i fortsättningen svara för att behovet av utbildning redovisas dels för anordnande universitet eller högskola, dels för UHÄ. Kommittén bör också efter samråd med anordnande universitet eller högskola föreslå UHÄ hur beloppet för fristående kurser skall fördelas.

Miljöfrågor

Jag redovisade i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88: 100 bil. 10, s. 69 ff) utförligt mina förslag för att förstärka miljöfrågornas ställning i den grundläggande högskoleutbildningen. Arbetet med dessa frågor har under det gångna året fortsatt efter de riktlinjer som jag då angav.

Eftersom utbildningarnas konkreta innehåll utformas genom lokala beslut, har linjenämnderna en nyckelroll när det gäller att införa miljöfrågor i utbildningen. UHÄ anordnade i mars 1988 en konferens för linjenämndsledamöter inom civilingenjörs- och naturvetarutbildningarna som stöd för en sådan utveckling. Vid konferensen redovisades befintliga och planerade inslag av miljökaraktär inom dessa linjer med utgångspunkt i samhällets ökade krav. En fortsatt uppföljning av hur och i vilken omfattning miljövårdsutbildning bedrivs inom de tekniska och naturvetenskapliga utbildningarna aviserades vid detta tillfälle av UHÄ.

Regeringen har vidare uppdragit åt UHÄ att i samverkan med berörda högskoleenheter intensifiera insatserna vad gäller miljöfrågorna i utbildningarna för administrativa, ekonomiska och sociala yrken. UHÄ skall senast den 31 mars 1989 redovisa vilka åtgärder som har vidtagits. Ämbe-

tet skall då också beakta behovet av fortbildning och vidareutbildning för yrkesverksamma inom området.

UHÄ har under det gångna året fortsatt insatserna för att stärka miljöinslagen i lärarutbildningarna. I april 1988 anordnade UHÄ en konferens för landets lärarutbildare i NO-ämnen, i första hand inriktad på arbetet med att utveckla innehållet i den nya grundskollärarutbildningen. Vid detta tillfälle deltog också företrädare för de frivilliga organisationer som är verksamma inom miljöområdet. Avsikten med detta var att stimulera till fortsatta kontakter mellan skolan och dessa organisationer, som en resurs i utbildningen. UHÄ har vidare anordnat konferenser för lärarutbildare, dels inom ramen för ämbetets personalutbildningsprogram, dels i samverkan med SÖ.

Enligt vad jag har inhämtat avser UHÄ att ägna särskild uppmärksamhet åt att följa utvecklingen av miljöinnehållet i lärarutbildningen, samt att ta upp dessa frågor i det fortsatta arbetet på utvecklingen av utbildningarna inom barnomsorgsområdet.

Jag vill för min egen del stryka under vikten av det arbete som, på det sätt jag redovisat, pågår för att utveckla miljöaspekterna inom utbildningen. Dessa aspekter bör inte ses som isolerade tillägg till den hittillsvarande utbildningen, utan utgör i själva verket några av de grundläggande förutsättningarna för t.ex. teknisk och ekonomisk verksamhet. Regeringen kommer även fortsättningsvis att följa dessa frågor med stor uppmärksamhet.

Övriga frågor

Restaurangverksamhet i studentkårsägda lokaler

Regeringen uppdrog den 18 juni 1986 åt byggnadsstyrelsen att utarbeta riktlinjer för driftavtal m. m. för restaurangverksamhet i studentkårsägda lokaler (jfr. prop. 1985/86: 100 bil. 10 s. 547 och 548).

Byggnadsstyrelsen har den 25 april 1988 med senare komplettering den 24 maj 1988 redovisat förslag till sådana riktlinjer. Förslaget innebär att det nuvarande subventionssystemet ersätts med ett nytt system som kan börja tillämpas budgetåret 1988/89 och som i huvudsak är samma system som gäller för motsvarande restauranger i statsägda lokaler.

Jag anser att den nu befintliga restaurangverksamheten i studentkårsägda lokaler vid vissa högskoleenheter bör ses som en del av verksamheten vid resp. högskoleenhet. Det bör ankomma på högskoleenheten att sluta driftavtal med resp. motpart. Om denna önskar erhålla fortsatta statliga subventioner bör en framställning till högskoleenheten därom göras. Högskoleenheten bör då vara skyldig att ingå ett driftavtal, som syftar till att i vissa avseenden stödja nuvarande verksamhet. Detta driftavtal skall avse en lokalsubvention baserad på motsvarande kostnader för samma nyttigheter vid restauranger i statliga lokaler. Subventionen utgör ersättning för värme, vatten, el, städning av serveringslokaler och sophämtning samt, efter prövning i varje enskilt fall, för löpande underhåll, utbyte och komplettering av köksmaskiner m. m. samt för ersättningsanskaffning av in-

redning och utrustning. Högskoleenheten skall på angivna grunder besluta om subventionernas storlek. Den bör därvid samråda med byggnadsstyrelsen. Subventionen skall belasta högskoleenhetens sektors- och fakultetsanslag eller andra medel som står till enhetens förfogande. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag till föreskrifter av denna innebörd

Om resp. motpart skulle önska bidrag för andra ändamål än dem jag nyss nämnt, t. ex. till kostnader för större nyinvesteringar som ombyggnader eller omfattande återinvesteringar i köksutrustning bör det ankomma på högskoleenheten att avgöra om det är motiverat att sådana bidrag ges. Även sådana subventioner bör belasta högskoleenhetens sektors- och fakultetsanslag eller andra ramar som står till enhetens disposition.

Den s. k. sekundära måltidsverksamheten, dvs. måltider i samband med särskilda arrangemang, bör inte subventioneras.

Det nya systemet bör endast gälla för nu befintliga restauranger i studentkårsägda lokaler, nämligen Filosofiska fakulteternas studentförenings kårhus i Göteborg, Chalmers studentkårs kårhus i Göteborg, Sparta i Lund samt tekniska högskolans studentkårs kårshus i Stockholm. Det bör träda i kraft den 1 juli 1989. Jag har med anledning härav beräknat vissa medel under berörda sektorsanslag. En reduktion har skett under anslaget till lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna.

Ersättning till vissa ledamöter och suppleanter i styrelser m. m. vid statlig högskoleenhet

I förordning den 9 juni 1988 med ändring den 18 augusti 1988 (UHÄ-FS 1988: 35 och 43) har regeringen meddelat bestämmelser om ersättning till vissa ledamöter och suppleanter i styrelser m. m. vid statlig högskoleenhet. Enligt min mening bör dessa arvoden i fortsättningen fastställas lokalt vad avser samtliga organ inom högskolan utom högskolestyrelserna där det bör ankomma på UHÄ att meddela bestämmelser. UHÄ bör även meddela de bestämmelser, som kan erfordras om ersättning för mistad arbetsförtjänst vid fullgörande av uppdrag.

Jag har för avsikt att återkomma till regeringen i frågan med förslag att UHÄ får i uppdrag att inkomma med förslag till bestämmelser i samband med sitt avgivande av förslag till regleringsbrev.

Mål för allmänna linjer

UHÄ har nu, enligt riksdagens beslut med anledning av förra årets budgetproposition (prop. 1987/88: 100 bil. 10, UbU 20, rskr. 205), lämnat förslag till målbeskrivningar för nya allmänna linjer. Jag redovisar i det följande vid min behandling av de olika anslagen dessa förslag och min egen uppfattning. Det ankommer dock, liksom tidigare, på regeringen att inrätta nya linjer sedan riksdagen lämnat sitt bemyndigande därtill. De närmare föreskrifterna om resp. linjes innehåll fastställs i de lokala och – för vissa utbildningslinjer – centrala utbildningsplanerna.

Förändrad organisation för redovisningscentraler (RC)

Organisationen för redovisningenscentraler (RC) föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989. I samband med detta fördelas medel från nuvarande myndigheter med RC till de i resp. redovisningsgrupp ingående myndigheterna. Detta innebär en ökad medelstilldelning till vissa högskoleenheter och en minskad medelstilldelning till andra högskoleenheter. Jag kommer att redovisa förändringen för resp. anslag vid min behandling av de olika anslagen.

En översiktlig redovisning för förändringen har presenterats i avsnittet Statens generella redovisningssystem i bilaga 2 till budgetpropositionen, Gemensamma frågor.

Pris- och löneomräkning

Med hänvisning till att prisökningarna för högskolan inte avviker från prisökningar inom annan statlig verksamhet har UHÄ avstått från att begära någon särskild prisomräkning för högskolan för anslagen till grundläggande högskoleutbildning. Jag har beräknat en generell *prisomräkning* om 5,87 %. Därutöver har jag beräknat ytterligare 500 000 kr. för ökade materialkostnader för vissa konstnärliga utbildningar.

UHÄ har för den grundläggande högskoleutbildningen och forskningen begärt 264 390 000 kr. i *löneomräkning*. Härav beräknar UHÄ 228 977 000 kr. för vissa angivna avtal eller avtalspunkter och 35 413 000 kr. som ersättning för tidigare, enligt UHÄ, otillräcklig kompensation för avtalsenliga löneökningar. I UHÄ: s beräkning ingår inte medel för löneomräkning för anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet, vissa anslagsposter under anslaget D 10. Utbildning för undervisningsyrken vissa anslagsposter under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Jag har för löneomräkning för grundläggande högskoleutbildning beräknat 149 819 000 kr. Härav har jag för löneomräkning för anslagen D 1, vissa anslagsposter under D 10 och D 13 beräknat 8 422 000 kr. Sammanlagt har jag för grundläggandde högskoleutbildning och forskning beräknat 262 878 000 kr.

I UHÄ:s beräkningar ingår inte medel som enligt 4 § RALS 1988 har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder och inte heller medel enligt avtal om löner m. m. för vissa statliga läkare m. fl. från och med den 1 juli 1988. Jag har vid mina beräkningar inte heller beaktat de medel som enligt 4 § RALS 1988 har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder inom högskoleområdet eftersom de lokala förhandlingarna beträffande den myndighetsvisa fördelningen av dessa medel ännu inte har slutförts. Däremot har jag beräknat medel för löneomräkning för ersättning till kommuner för vissa handledare i lärarutbildningen. Vad gäller UHÄ:s begäran om ersättning för tidigare, enligt UHÄ, otillräcklig kompensation för avtalsenliga löneökningar har jag inte biträtt denna, då effekterna av dessa avtal redan har beaktats, enligt samma principer som för övrig statlig verksamhet.

Till grund för löneomräkningen har lagts de avtal som redovisats tidiga

re i dag under avsnittet Lönenivån i anslagsberäkningarna i Gemensamma frågor (bil. 2 till budgetpropositionen).

Vissa anslagsfrågor

Efter förslag från regeringen har riksdagen bemyndigat regeringen, eller den myndighet regeringen i sin tur bemyndigar, att medge överföringar mellan anslag på statsbudgeten och mellan anslagsposter som har underställts riksdagen. Detta har bl. a. varit nödvändigt för att erforderliga resurser för handikappåtgärder skall kunna disponeras på det sätt riksdagen beslutade om i enlighet med förslag i prop. 1980/81: 100 bil. 12 (UbU 20, rskr. 246).

För att samma ordning skall kunna gälla även i fortsättningen behövs ett förnyat bemyndigande av denna art. Regeringen bör därför föreslå riksdagen att lämna ett motsvarande bemyndigande för budgetåret 1989/90.

Avveckling av tjänstebrevsrätten

I 1988 års finansplan föreslog föredragande statsrådet bl. a. att en avveckling av tjänstebrevsrätten skulle genomföras för samtliga myndigheter i den takt det var praktiskt möjligt. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (prop. 1987/88: 100 bil. 1 s. 56, FiU 20, rskr. 122).

Efter förslag i föregående års budgetproposition avvecklas tjänstebrevsrätten för ett trettiotal myndigheter. I årets budgetproposition föreslås att tjänstebrevsrätten avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1989 för universitets- och högskoleämbetet, tekniska högskolan i Stockholm, karolinska institutet, danshögskolan, dramatiska institutet, konstfackskolan, musikhögskolan i Stockholm, operahögskolan i Stockholm samt Chalmers tekniska högskola.

Avvecklingen av tjänstebrevsrätten har föregåtts av mätningar av berörda myndigheters postmängder. Jag kommer i det följande vid min anmälan av berörda anslag att beräkna kompensation för portokostnaderna.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om restaurangverksamhet i lånefinansierade studentkårsägda lokaler,
2. bemyndiga regeringen att besluta om överföringar mellan anslag för högskolan i enlighet med vad jag har förordat.

Sammanfattning av budgetförslag för högskoleutbildning

Medlen för grundläggande högskoleutbildning (exkl. lokalkostnader och kostnader för central myndighet) kommer vid bifall till mina förslag att fördelas på ändamål och på högskoleenheter m. m. på följande sätt.

Medel för grundläggande högskoleutbildning budgetåret 1989/90

Ändamål	Belopp
Utbildning för tekniska yrken	992 522 000
Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken	426 858 000
Utbildning för vårdyrken	431 675 000
Utbildning för undervisningsyrken	854 118 000
Utbildning för kultur- och informationsyrken	260 519 000
Lokala och individuella linjer samt fristående kurser	547 392 000
Kommunal högskoleutbildning	200 871 000
Vissa tandvårdskostnader	54 874 000
Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.	38 356 000
Summa kr.	**3 807 185 000**

Medel för grundläggande högskoleutbildning budgetåret 1989/90

Högskoleenhet m. m.	Belopp
Universitetet i Stockholm	226 079 000
Tekniska högskolan i Stockholm	245 855 000
Karolinska institutet	192 024 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	127 038 000
Danshögskolan	6 202 000
Dramatiska institutet	22 073 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	3 909 000
Konstfackskolan	29 552 000
Konsthögskolan	14 220 000
Musikhögskolan i Stockholm	32 612 000
Operahögskolan	4 805 000
Teaterhögskolan	6 807 000
Högskoleutbildning på Gotland	2 577 000
Universitetet i Uppsala	294 607 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	38 006 000
Högskolan i Falun/Borlänge	35 058 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	33 058 000
Högskolan i Örebro	75 593 000
Universitetet i Linköping	235 624 000
Högskolan i Jönköping	34 817 000
Universitetet i Lund	492 101 000
Högskolan i Halmstad	19 325 000
Högskolan i Kalmar	47 848 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	12 405 000
Högskolan i Kristianstad	29 759 000
Högskolan i Växjö	68 551 000
Universitetet i Göteborg	384 417 000
Chalmers tekniska högskola	179 165 000
Högskolan i Borås	32 638 000
Högskolan i Karlstad	68 556 000
Högskolan i Skövde	14 837 000
Universitetet i Umeå	223 250 000
Högskolan i Luleå	112 533 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	52 992 000
Högskolan i Östersund	26 940 000
Kommunal högskoleutbildning	200 871 000
Ej fördelat	180 481 000
Summa kr.	**3 807 185 000**

Centrala myndigheter för högskolan m. m.

D 1. Universitets- och högskoleämbetet

1987/88	Utgift	96 128 000
1988/89	Anslag	102 488 000[1]
1989/90	Förslag	97 835 000

[1] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 101 964 000 kr.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) är central förvaltnings- och tillsynsmyndighet för de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. UHÄ är dessutom central förvaltningsmyndighet för de övriga myndigheter som regeringen bestämmer. För UHÄ gäller förordningen (1988: 670) med instruktion för universitets- och högskoleämbetet.

Anslagsfördelning

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	60 598 000	+ 4 318 000
2. Lokalkostnader, f	6 577 000	+ 1 127 000
3. Drift, underhåll och utveckling av datasystem för central antagning av studerande, f	5 987 000	+ 351 000
4. Administrativ utveckling i högskolan	13 163 000[1]	– 13 163 000
5. Högskoleprov, f	4 680 000	+ 2 270 000
6. Personalutveckling inom högskolan	5 057 000	+ 196 000
7. Forskning om högskolan	6 426 000	+ 248 000
Summa kr.	**102 488 000**	**– 4 653 000**

[1] varav 8 933 000 utgör engångsanvisning

Universitets- och högskoleämbetet

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

1. Medel som innevarande budgetår anvisats under anslagsposten 4. Administrativ utveckling i högskolan beräknas för budgetåret 1989/90 under anslaget D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

2. Under anslagsposten 5. Högskoleprov beräknas medel (+2 320 000 kr.) för högskoleprovet med utgångspunkt i prop. 1987/88: 109 om urval m. m. till högskoleutbildning. Denna post föreslås vidare bli förslagsvis betecknad.

3. För personalutveckling inom högskolan och för forskning om högskolan begär UHÄ sammantaget en ökning med 2 800 000 kr. bl. a. för att kunna göra jämförande utvärderingar i fråga om olika högskolor och utbildningar.

4. Besparing enligt huvudförslaget (– 1 535 000 kr.).

UHÄ hemställer att

1. resursram för UHÄ fastläggs för endast ett budgetår,

2. medel för verksamhetens genomförande för budgetåret 1989/90 anvisas genom ett förslagsanslag för verksamheten under D 1. Universitets- och högskoleämbetet med 96 597 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag erinrar om vad jag tidigare anfört i propositionen om formerna för högskolepolitiken (prop. 1988/89: 65, s. 18) där jag särskilt behandlat universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) roll. Jag framhöll där att UHÄ:s roll bör förtydligas genom att ökade krav ställs på verket både inom planering, uppföljning och utvärdering i vad avser utbildning och forskning inom högskolan och i arbetet som tillsynsmyndighet för högskolan.

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom UHÄ:s administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av ifrågavarande anslag (– 1 535 000 kr.).

Som jag inledningsvis anförde föreslås att tjänstebrevsrätten upphör den 1 juli 1989 för ett antal myndigheter bland dem UHÄ. Jag har beräknat medel för ämbetets portokostnader under förevarande anslag (+ 1 499 000 kr.).

Med hänvisning till vad jag har anfört vid min behandling av vissa för högskolan gemensamma frågor beräknar jag under detta anslag en ökad medelstilldelning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 8 000 kr.).

Riksdagen beslöt år 1986 (prop. 1985/86: 125 bil. 6: 2, UbU 21, rskr. 269) om ett treårigt utvecklingsprogram för Bergslagen. Detta innefattade bl. a. resurser för ett samordnat utbildningsprogram *Bergslagens tekniska högskola (BTH)*. Denna temporära satsning börjar avvecklas läsåret 1989/90. Utbildningen på de lokala linjer som har startat inom ramen för programmet föreslås nu övergå i reguljär verksamhet. För att verksamheten inom BTH också i fortsättningen skall kunna hållas samman föreslår jag att UHÄ tillförs medel för planering och samordning inom BTH (+ 350 000 kr.).

Den 1 januari 1988 inrättades *högskolans avskiljandenämnd*. UHÄ skall enligt förordningen (1987: 915) om avskiljande av studerande från högskoleutbildning svara för nämndens kansli. Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för nämndens omkostnader (+ 120 000 kr.).

I enlighet med riksdagens beslut vid 1987/88 års riksmöte om ändrade regler för tillträde till grundläggande högskoleutbildning (prop. 1987/88: 109 s. 23, UbU 32, rskr. 330) inrättas ett vetenskapligt råd vid UHÄ. Rådet inrättas i första hand för högskoleprovet, men det skall även kunna ha inseende över försöksverksamhet med alternativa urvalsregler. För att täcka kostnaderna för arvoden, resor och traktamenten för det vetenskapliga rådet har jag beräknat medel under anslagsposten 1. Förvaltningskostnader (+ 75 000 kr.).

UHÄ har föreslagit att vissa medel som innevarande budgetår anvisas under anslagsposten 4. Administrativ utveckling i högskolan i stället anvi-

sas under anslaget D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. Jag biträder UHÄ:s förslag på denna punkt.

Högskoleprovet kommer genom beslut med anledning av prop. 1987/88: 109 (UbU 32, rskr. 330) att få en väsentligt ökad omfattning i det framtida urvalssystemet. Jag föreslår därför att anslagsposten 5. Högskoleprov tillförs ytterligare medel (+2 270 000 kr.).

Svårigheten att beräkna antalet prövande under de nya förutsättningar som gäller för högskoleprovet i framtiden leder till motsvarande problem med att beräkna kostnaderna för bl. a. tryckning och rättning, kostnader som är direkt relaterade till antalet prövande. I enlighet med UHÄ:s förslag föreslår jag därför att anslagsposten 5. Högskoleprov blir förslagsvis betecknad.

Anslagsposten 6. Centralt utvecklingsarbete och personalutbildning m. m. kommer fr. o. m. budgetåret 1989/90 att avse medel endast för personalutveckling inom högskolan. I enlighet med UHÄ:s anslagsframställning föreslår jag därför att anslagsposten benämns *Personalutveckling inom högskolan.*

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (102 488 000 – 4 653 000=) 97 835 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Universitets- och högskoleämbetet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 97 835 000 kr.

D 2. Redovisningscentralerna vid universiteten

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Genom anslaget regleras innevarande budgetår inkomster och utgifter för sex redovisningscentraler, en vid vart och ett av universiteten. Till redovisningscentralerna är knutna samtliga högskoleenheter inom universitets- och högskoleämbetets verksamhetsområde samt vissa andra statliga myndigheter. Verksamheten bedrivs under insseende av riksrevisionsverket. Redovisningscentralerna beslutar i samråd med berörda myndigheter om taxor för sina tjänster. Var och en av redovisningscentralerna är självfinansierad.

Universitets- och högskoleämbetet föreslår att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

I inledningen till littera D har jag redovisat att organisationen för redovisningscentraler föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989. Det innebär att

redovisningscentralerna vid universiteten upphör fr. o. m. den 1 juli 1989. Med hänsyn till att vissa inkomster och utgifter kan uppkomma även efter den 1 juli 1989 bör anslaget även för nästa budgetår finnas uppfört i statsbudgeten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Redovisningscentralerna vid universiteten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

D 3. Datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

I statsbudgeten för innevarande budgetår finns upptaget ett förslagsanslag om 1 000 kr. till datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm. I propositionen om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88: 95, bil. 2, UbU 36, rskr. 294) redovisade jag att datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm, QZ, den 1 juli 1988 skulle ombildas till aktiebolag under statliga DAFA Data AB. I samma proposition föreslogs att riksdagen borde bemyndiga regeringen att godkänna ett avtal som träffats den 29 februari 1988 mellan svenska staten samt DAFA Data AB och datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm, QZ. Riksdagen har bemyndigat regeringen att godkänna ett avtal i huvudsaklig överensstämmelse med detta avtal. Regeringen har godkänt avtalet den 30 juni 1988.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör även budgetåret 1989/90 finnas uppfört i statsbudgeten. Universitetet i Stockholm, tekniska högskolan i Stockholm, karolinska institutet och försvarets forskningsanstalt bör få belasta anslaget med kostnader för mervärdeskatt för tjänster som betalas till det dotterbolag till DAFA Data AB som övertagit den verksamhet som hittills bedrivits av datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm, QZ. För budgetåret 1990/91 bör motsvarande kostnader beräknas under de berörda myndigheternas egna anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

D 4. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna

1987/88 Utgift 1 435 334 000
1988/89 Anslag 1 454 060 000
1989/90 Förslag 1 581 348 000

Från anslaget betalas innevarande budgetår utgifter för lokalhyror, bränsle, lyse och vatten samt övriga kostnader för fastighetsdriften vid de statliga högskoleenheterna/motsvarande inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, institutet för internationell ekonomi, kungl. biblioteket, Manne Siegbahninstitutet för fysik, statens psykologisk-pedagogiska bibliotek och Nordiska institutet för samhällsplanering.

Från anslaget betalas även hyreskostnader för lokaler som har upplåtits för viss statlig verksamhet vid de kommunala undervisningssjukhusen.

Vidare betalas från anslaget innevarande budgetår subventioner till universitetsrestauranger med verksamhet i lånefinansierade lokaler.

Anslagsfördelning

Myndighet/motsv.		1988/89	Beräknad ändring 1989/90
			Föredraganden
Lokalhyror			
Universitetet i Stockholm[1]	Utgifter, f Inkomster, f	179 876 000 1 100 000	– 2 499 000 of.
Tekniska högskolan i Stockholm	Utgifter, f Inkomster, f	158 604 000 2 000 000	– 1 575 000 of.
Karolinska institutet[2]	Utgifter, f Inkomster, f	85 366 000 2 700 000	+ 6 742 000 of.
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	Utgifter, f Inkomster, f	37 388 000 100 000	– 1 175 000 of.
Danshögskolan	Utgifter, f	1 771 000	+ 3 039 000
Dramatiska institutet	Utgifter, f	6 441 000	+ 2 017 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	Utgifter, f	1 191 000	+ 184 000
Konstfackskolan	Utgifter, f	14 942 000	+ 3 281 000
Konsthögskolan	Utgifter, f	6 805 000	– 843 000
Musikhögskolan i Stockholm	Utgifter, f	8 898 000	+ 224 000
Operahögskolan i Stockholm	Utgifter, f	1 317 000	– 127 000
Teaterhögskolan i Stockholm	Utgifter, f	3 156 000	– 258 000
Högskoleutbildning på Gotland	Utgifter, f		+ 825 000

[1] Inkl. institutet för internationell ekonomi och statens psykologisk-pedagogiska bibliotek
[2] Fr. o. m. budgetåret 1989/90 inkl. institutet för miljömedicin under denna anslagspost (4 445 000 kr.).

Myndighet/motsv.		1988/89	Beräknad ändring 1989/90
			Föredraganden
Universitetet i Uppsala	Utgifter, f	177 762 000	+ 19 431 000
	Inkomster, f	2 600 000	of.
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	Utgifter, f	9 671 000	– 1 651 000
	Inkomster, f	300 000	of.
Högskolan i Falun/ Borlänge	Utgifter, f	4 851 000	+ 3 027 000
	Inkomster, f	75 000	of.
Högskolan i Gävle/ Sandviken	Utgifter, f	4 576 000	+ 796 000
	Inkomster, f	125 000	of.
Högskolan i Örebro	Utgifter, f	18 364 000	+ 302 000
	Inkomster, f	200 000	of.
Universitetet i Linköping	Utgifter, f	76 171 000	+ 8 983 000
	Inkomster, f	2 600 000	of.
Högskolan i Jönköping	Utgifter, f	5 478 000	+ 334 000
	Inkomster, f	75 000	of.
Universitetet i Lund	Utgifter, f	205 488 000	+ 22 448 000
	Inkomster, f	3 500 000	of.
Högskolan i Halmstad	Utgifter, f	5 500 000	+ 986 000
	Inkomster, f	100 000	of.
Högskolan i Kalmar	Utgifter, f	8 889 000	+ 325 000
	Inkomster, f	300 000	of.
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	Utgifter, f		+ 400 000
Högskolan i Kristianstad	Utgifter, f	3 801 000	+ 936 000
	Inkomster, f	50 000	of.
Högskolan i Växjö	Utgifter, f	6 555 000	+ 1 121 000
	Inkomster, f	300 000	of.
Universitetet i Göteborg	Utgifter, f	166 437 000	+ 10 361 000
	Inkomster, f	2 700 000	of.
Chalmers tekniska högskola	Utgifter, f	82 682 000	+ 32 603 000
	Inkomster, f	2 100 000	of.
Högskolan i Borås	Utgifter, f	13 503 000	+ 3 987 000
	Inkomster, f	100 000	of.
Högskolan i Karlstad	Utgifter, f	11 485 000	+ 525 000
	Inkomster, f	125 000	of.
Högskolan i Skövde	Utgifter, f	3 557 000	– 1 673 000
	Inkomster, f	100 000	of.
Universitetet i Umeå	Utgifter, f	79 770 000	+ 3 201 000
	Inkomster, f	2 600 000	of.
Högskolan i Luleå	Utgifter, f	48 018 000	+ 9 002 000
	Inkomster, f	950 000	of.
Högskolan i Sundsvall/ Härnösand	Utgifter, f	12 670 000	+ 152 000
	Inkomster, f	100 000	of.
Högskolan i Östersund	Utgifter, f	6 980 000	– 56 000
	Inkomster, f	100 000	of.
Nordiska institutet för samhällsplanering	Utgifter, f	1 165 000	+ 57 000
Kungl. biblioteket	Utgifter, f	13 365 000	+ 2 031 000
Manne Siegbahninstitutet för fysik	Utgifter, f	5 254 000	+ 622 000

Myndighet/motsv.		1988/89	Beräknad ändring 1989/90
			Föredraganden
Subventioner till s. k. L-restauranger	Utgifter, f	1 313 000	– 1 313 000
		1 479 060 000	**+127 288 000**
Summa inkomster av upplåtelse av lokaler m. m.		**25 000 000**	**of.**
Summa kr.		**1 454 060 000**	**+127 288 000**

Universitets- och högskoleämbetet

Anslagsframställning har lämnats av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Utbildningsutskottet har uttalat (UbU 1984/85: 35 s. 3) bl. a. att i budgetpropositionen bör kunna utläsas hur stor del av de föreslagna ändringarna av högskoleenheternas lokalkostnader som beror på utökade eller upprustade lokaler och hur stor del som beror på kostnadsförändringar för befintliga lokaler.

Byggnadsstyrelsen, som utarbetar underlag för UHÄ:s anslagsframställning, framhåller att det inte är möjligt att redovisa lokalkostnaderna på det sätt riksdagen föreskrivit. Skälet till detta är att byggnadsstyrelsen de senaste två åren *dels* gjort revideringar av ritningar och kompletteringar av hela det statsägda beståndet, *dels* vid uppmätning på rumsnivå tillämpat en ny svensk standard. Enligt byggnadsstyrelsen är en stor del av de föreslagna förändringarna en följd av ommätningar.

Av UHÄ beräknade hyreskostnader för högskoleenheterna budgetåren 1988/89 och 1989/90 (belopp i tkr.).

Lokalhyror	1988/89 enl. anslagsframställning	1989/90 enl. anslagsframställning	Skillnad mellan 1988/89 och 1989/90
Statliga	1 293 473	1 390 525	+ 97 052
Inhyrda	177 451	203 853	+ 26 402
Inom kommunala undervisningssjukhus	6 025	6 150	+ 125
SUMMA	**1 476 949**	**1 600 528**	**+123 579**

UHÄ hemställer att

under ett förslagsanslag D 4. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna för budgetåret 1989/90 anvisas 1 578 471 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har erfarit att det fr. o. m. budgetåret 1989/90 kommer att bli möjligt att redovisa lokalkostnaderna på det sätt riksdagen har föreskrivit. Jag

kommer senare i dag vid min behandling av littera I. Lokalförsörjning m. m. att redovisa tillkommande kostnader för de av regeringen beslutade projekten med egna kostnadsramar i investeringsplanen.

Beträffande subventioner till restaurangverksamhet i studentkårsägda lokaler får jag hänvisa till vad jag har anfört i det föregående under Övriga frågor.

Lokalkostnader för institutet för miljömedicin skall, budgetåret 1989/90, anvisas under förevarande anslag, anslagsposten Karolinska institutet (4 445 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (1 454 060 000 + 127 288 000 =) 1 581 348 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 581 348 000 kr.

D 5. Vissa tandvårdskostnader

1987/88	Utgift	93 031 000	Reservation	−3 702 000[1]
1988/89	Anslag	92 353 000[2]		
1989/90	Förslag	54 874 000		

[1] Vid tidpunkten när statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 91 614 000 kr.

Detta anslag avser den tandvård som bedrivs i anslutning till den odontologiska utbildningen och forskningen vid karolinska institutet (enheten vid Huddinge).

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Karolinska institutet	50 860 000	+ 4 014 000
Universitetet i Göteborg	41 493 000	−41 493 000
Utgift	**92 353 000**	**−37 479 000**
Uppbördsmedel		
Patientavgifter m. m.	10 900 000	

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet[1]	Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
3 *Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1 Förändrat huvudmannaskap för tandvården, UG	−41 493
Summa under 3	−41 493
Summa kr.	**−41 493**

[1] UG = universitetet i Göteborg

UHÄ hemställer att

under anslaget D 5. Vissa tandvårdskostnader för budgetåret 1989/90 anvisas 50 860 000 kr.

Föredragandes överväganden

Regeringen har efter bemyndigande från riksdagen godkänt uppgörelsen om att huvudmannaskapet för tandvården samt den tandtekniker- och tandsköterskeutbildning som finns vid universitetet i Göteborg skall föras över till Göteborgs kommun den 1 januari 1989. Som en följd härav räknar jag inte längre några medel för universitetet i Göteborg under detta anslag.

Jag kommer under anslaget D 14. Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m.m. att räkna medel för den statliga driftersättningen enligt avtalet om ekonomisk reglering i samband med ändrat huvudmannaskap för tandvården vid universitetet i Göteborg. Jag återkommer under anslagen D 9. Utbildning för vårdyrken och D 21. Odontologiska fakulteterna till konsekvenserna för utbildnings- och forskningsorganisationen.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (92 353 000 − 37 479 000=) 54 874 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa tandvårdskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag om 54 874 000 kr.

D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

1987/88	Utgift	9 204 000	Reservation	7 793 000
1988/89	Anslag	18 142 000		
1989/90	Förslag	38 356 000		

Detta anslag avser verksamhet inom högskoleområdet för vilken medel inte ställts till förfogande under annat anslag. Det avser bl. a. kostnader för internationalisering av högskoleutbildningen.

Anslagsfördelning

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Till universitets- och högskoleämbetets disposition	10 244 000	+13 994 000
2. Till regeringens disposition	7 898 000	+ 6 220 000
Summa kr.	**18 142 000**	**+ 20 214 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagstekniskt natur*	
2.1	Administrativ utveckling i högskolan	+13 163
Summa under 2		+13 163
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Administrativ utveckling i högskolan – engångsbelopp	– 4 767
3.2	Nytt ADB-system för antagning m. m.	+ 2 800
Summa under 3		– 1 967
4	*Budgetförslag*	
4.1	Allmänna AU-insatser	+ 1 500
4.2	LADOK-baserade studiedokumentationssystem	+ 1 770
4.3	Internationalisering	+ 2 000
Summa under 4		+ 5 270
Summa punkterna 2–4		+16 466

UHÄ hemställer att

1. de redovisade förslagen till anslagstekniska förändringar genomförs,
2. under ett reservationsanslag D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. för budgetåret 1989/90 anvisas 29 608 000 kr.

Föredragandens överväganden

Administrativ utveckling i högskolan

Under innevarande budgetår anvisas medel för administrativt utvecklingsarbete inom högskolan under anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet, anslagsposten 4. Administrativ utveckling i högskolan. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) föreslår att medel anvisas under det anslag som jag nu behandlar, eftersom det i vissa fall kan vara svårt att bedöma dels när i tiden ett utvecklingsarbete bör göras och dels när det ekonomiska utfallet blir. Det vore därför, enligt UHÄ, mer ändamålsenligt om medel för detta ändamål kunde anvisas under ett reservationsanslag.

Enligt min mening kan resurserna för utvecklingsarbete utnyttjas effektivare om UHÄ kan använda tilldelade resurser över budgetårsgränsen. Jag biträder UHÄ:s förslag. För budgetåret 1989/90 beräknar jag medel för

ändamålet under förevarande anslag (+4478000 kr.). Jag räknar vidare med att kostnaderna för det administrativa utvecklingsarbete som åligger UHÄ enligt mina förslag i propositionen om formerna för högskolepolitiken (prop. 1988/89: 65) skall rymmas inom ramen för detta anslag.

Internationell samverkan

Medel för UHÄ:s verksamhet för internationalisering av högskoleutbildningen anvisas under detta anslag. Det är, enligt UHÄ, allt viktigare att internationaliseringen inom den svenska högskolan är effektiv. Under senare år har kontakterna med olika europeiska länder kommit i förgrunden. UHÄ har innevarande år gjort en inventering av kursutbudet på engelska. Inventeringen visade att utbudet av sådana kurser är förhållandevis litet. Enligt UHÄ behövs en intensiv satsning på utveckling av utbildning på främmande språk för att det internationella studerandeutbytet skall kunna intensifieras. UHÄ föreslår en ökning av anslaget med 2 milj. kr.

Enligt min mening är det angeläget att de svenska högskolorna deltar i ett internationellt utbyte. Utvecklingen av den högre utbildningen i Europa bör självklart påverka planeringen inom den svenska högskolan. Oavsett vilken form det internationella utbytet tar är det nödvändigt att den svenska högskolan är förberedd för att såväl ta emot utländska studerande som att medverka till att svenska studerande kan förlägga delar av sina studier utomlands. Jag noterar med tillfredsställelse att UHÄ har gjort en inventering av det nuvarande kursutbudet på engelska. Jag förutsätter att UHÄ fortsätter arbetet för en ökad internationalisering inom ramen för redan anvisade medel. Av betydelse i detta sammanhang är UHÄ:s arbete med värdering av utländsk högre utbildning. Jag förutsätter även att universitet och högskolor inom sina medelsramar beaktar behovet av internationalisering. Jag kommer senare idag att föreslå en ökad medelstilldelning för vissa utbildningar, framför allt inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området. Detta resurstillskott bör bl.a. utnyttjas för en ökad internationalisering.

Medel för nordiska kurser i språk och litteratur anvisas innevarande budgetår under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m.m. anslagsposten 26. Nordiska kurser i språk och litteratur. Medlen disponeras av UHÄ. Under det anslag som jag nu behandlar anvisas medel för högskolans internationalisering. Enligt min mening bör frågan om medel för nordiska språkkurser prövas samtidigt med frågan om medel för liknande ändamål inom högskolan. Jag har därför beräknat medel för nordiska kurser i språk och litteratur under detta anslag (+221 000 kr.).

Medel för högskolesamverkan över Kvarken anvisas innevarande budgetår under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m.m. anslagsposten 30. Till regeringens disposition. Dessa medel rör samverkan mellan högskolor och bör enligt min mening behandlas tillsammans med övriga resurser för högskolans internationalisering. Jag beräknar medel för ändamålet under förevarande anslag (+185000 kr.).

Kostnader för central antagning och LADOK-baserad studiedokumentation m. m.

Under detta anslag har jag också beräknat vissa medel som bör anvisas som engångsmedel. Det gäller medel för information och systemkostnader för datasystem för central antagning (+7000000 kr.). Det gäller också medel för lokalt ADB-baserat studiedokumentationssystem (LADOK) och allmänt administrativt utvecklingsarbete inom högskolan (+1500000 kr.). Under anslagsposten 2. Till regeringens disposition har jag beräknat en ökad medelstilldelning bl. a. för högskolans internationalisering t. ex. integrerad utlandsutbildning. Jag har under denna anslagspost också beräknat medel för den högskolepedagogiska utredningen som jag tidigare i dag har anmält.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (18142000 + 20214000 =) 38356000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 38356000 kr.

Grundläggande högskoleutbildning

D 7. Utbildning för tekniska yrken

1987/88	Utgift	908 820 000	Reservation	−56 062 000[1]
1988/89	Anslag	927 503 000[2]		
1989/90	Förslag	992 522 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 920 083 000 kr.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för tekniska yrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. Under anslaget beräknas vidare medel för försöksverksamhet med samordnad ingenjörsutbildning på mellannivå. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	32 356 000	+ 503 000
Tekniska högskolan i Stockholm	224 449 000	+ 10 628 000
Universitetet i Uppsala	52 517 000	+ 598 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	8 866 000	+ 3 602 000
Högskolan i Falun/Borlänge	3 918 000	+ 1 844 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	6 011 000	+ 1 721 000
Högskolan i Örebro	1 524 000	+ 95 000
Universitetet i Linköping	99 694 000	+ 3 957 000
Högskolan i Jönköping	3 125 000	+ 867 000
Universitetet i Lund	147 912 000	+ 3 456 000
Högskolan i Halmstad	2 029 000	+ 1 236 000
Högskolan i Kalmar	15 479 000	+ 2 530 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	3 330 000	+ 3 147 000
Högskolan i Kristianstad	540 000	+ 852 000
Högskolan i Växjö	7 323 000	+ 5 716 000
Universitetet i Göteborg	24 050 000	+ 557 000
Chalmers tekniska högskola	167 954 000	+ 6 853 000
Högskolan i Borås	5 924 000	+ 324 000
Högskolan i Karlstad	7 335 000	+ 403 000
Högskolan i Skövde	2 043 000	+ 64 000
Universitetet i Umeå	25 115 000	+ 1 660 000
Högskolan i Luleå	67 127 000	+ 3 560 000
Högskolan i Sundsvall/ Härnösand	15 522 000	+ 1 331 000
Högskolan i Östersund	540 000	+ 852 000
Tekniskt basår	700 000	+ 13 000
Vissa kurser för aktiv sjöpersonal	2 120 000	+ 51 000
Vissa kostnader för matematisk-naturvetenskaplig utbildning	0	+ 8 600 000
Summa kr.	**927 503 000**[1]	**+ 65 019 000**

[1] Varav 1 000 000 kr. utgör engångsanvisning

Anslagsframställning jämte komplettering härav har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Sammantaget innebär ändringsförslagen följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3,4,5]	Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2 *Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1 Skyddsingenjörslinjen omvandlas från lokal till allmän linje (medel för detta ändamål har innevarande bå anvisats under anslaget D 13)	+ 540
2.2 Fysik-kemilinjen inkorporeras i matematisk-naturvetenskapliga linjen, 10 npl överföres fr lokal linje (medel för detta ändamål har innevarande bå anvisats under anslaget D 13)	+ 123
2.3 Textilingenjörslinjen läggs ned vid CTH	– 200
Resursöverföring till HB	+ 200
Summa under 2	+ 663
3 *Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1 Enligt BP 86, åp i högre årskurser, CTH	+ 106
3.2 Enligt BP 87, åp i högre årskurser, KTH, UL, HLu	+ 3406
3.3 Enligt BP 88, åp i högre årskurser, UU, UL, HH, HK, UUm	+ 4755
3.4 Enligt BP 88, försöksverksamhet med ny ingenjörsutbildning, KTH, HE/V, HF/B, HG/S, ULi, HJ, HH, HK/R, HKr, HV, HKs, UUm, HLu, HS/H, HÖs	+ 24640
3.5 Enligt BP 88 i övrigt, KTH	+ 729
Summa under 3	+ 33636

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3,4,5]	Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4 *Budgetförslag*	
4.0 Resurser för ersättningsanskaffning av utrustning. Beräknas under anslaget I 2	
4.1 Inrättande av matematisk-naturvetenskapliga linjen, US, UU, ULi, UL, UG, UUm, + 1095 åp	+ 8600
Nedläggning av matematiker- och naturvetarlinjerna, US, UU, ULi, UL, UG, UUm, - 1085 åp	0
Överföring av platser från den lokala fysik-kemilinjen, UU, 10 npl	0
4.2 Reformering av ingenjörsutbildningen – ytterligare resurser till försöksverksamhet, KTH, HE/V, HF/B, HG/S, ULi, HJ, HH, HKr, HV, HK/R, CTH, HKs, UUm, HLu, HS/H, HÖs	+ 8690
Resurser för utvecklingshjälp och lärarfortbildning, KTH, UU, ULi, UL, CTH, UUm, HLu	+ 3000
4.3 Utökning av försöksverksamheten med samordnad ingenjörsutbildning, KTH, UU, HE/V, HG/S, HÖ, ULi, HJ, HKr, UL, CTH, HB, HS, HKs, UUm, HLu, HS/H	+ 10000

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1-2-3-4-5]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4.4	Kvalitetsförstärkning – civilingenjörsutbildning. KTH, UU, ULi, UL, CTH, UUm, HLu	+ 33 500
	– ingenjörsutbildning. HF/B, HG/S, ULi, HH, HK, HV, HKs, HS, UUm, HLu, HS/H	+ 6 000
	– YTH, KTH, HE/V, HF/B, HG/S, ULi, HJ, UL, HK/R, CTH, HB, HKs, HS, HLu, HS/H	+ 3 294
4.5	Industritekniklinjen (YTH), 60 poäng + 30 npl (Norrköping), ULi	+ 906
4.6	Byggnadstekniklinjen (YTH), 60 poäng, varjeårsintag, + 15 npl, CTH, + 30 npl, KTH	+ 1 359
4.7	Skyddsingenjörslinjen, 80 poäng, + 6 npl och resursförstärkning, HJ	+ 366
4.8	Produktionsteknikerlinjen, 80 poäng, Anordnas i Skellefteå med 30 npl, HLu	+ 906
4.9	Tekniskt basår, (40 poäng), ULi + 30 npl, HS/H + 30 npl	+ 1 362
4.10	Arkitektlinjen, 180 poäng, + 40 npl, KTH, UL, CTH	+ 493
4.11	Väg- och vattenbyggnadslinjen, 180 poäng, + 35 npl, KTH, CTH	+ 431
Summa under 4		+ 78 907
Summa punkterna 2–4		+ 113 206

[1] US=universitetet i Stockholm, KTH=tekniska högskolan i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, ULi=universitetet i Linköping, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HH=högskolan i Halmstad, HK=högskolan i Kalmar, HK/R=högskolan i Karlskrona/Ronneby, HKr=högskolan i Kristianstad, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, CTH=Chalmers tekniska högskola, HB=högskolan i Borås, HKs=högskolan i Karlstad, HS=högskolan i Skövde, UUm=universitetet i Umeå, HLu=högskolan i Luleå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand, HÖs=högskolan i Östersund
[2] npl=nybörjarplatser.
[3] åp = årsstudieplatser.
[4] BP= budgetproposition.
[5] YTH=yrkesteknisk högskoleutbildning.

UHÄ hemställer att

1. en ny utbildningslinje, matematisk-naturvetenskapliga linjen, 160 poäng, och med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989.

2. biolog-, fysiker- och geovetarlinjerna avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90.

3. en ny utbildningslinje, skyddsingenjörslinjen, 80 poäng, och med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989.

4. radiokommunikationslinjen den 1 juli 1989 förkortas från 60 poäng till 40 poäng,

5. planeringsramar fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat,

6. under ett reservationsanslag D 7. Utbildning för tekniska yrken 1989/90 anvisas 1 041 075 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Sammanfattning

Jag kommer i det följande att föreslå att en ny allmän utbildningslinje, den matematisk-naturvetenskapliga linjen om 160 poäng, inrättas budgetåret

1989/90. Därmed fullföljs den förnyelse av landets matematisk-naturvetenskapliga utbildning som jag redovisade för riksdagen i förra årets budgetproposition.

I enlighet med vad universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) förordat föreslår jag att radiokommunikationslinjen förkortas från 60 till 40 poäng samt att textilingenjörslinjen vid Chalmers tekniska högskola (CTH) läggs ned. Jag föreslår en utökning av YTH-utbildningen genom s. k. varjeårsantagning vid byggnadstekniklinjen vid CTH, samt en utökning av elektrotekniklinjen vid tekniska högskolan i Stockholm (KTH).

Jag tar vidare upp frågor om dimensioneringen m. m. av arkitektutbildningen och av utbildningen inom miljöområdet.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag att förelägga riksdagen en proposition om en förstärkt ingenjörsutbildning på mellannivå.

En sammanfattning av mina förslag i fråga om nybörjarplatser på linjer för utbildning inom denna sektor finns i tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramen per linje och högskoleenhet, under b) planeringsramen per sektor och högskoleenhet tillsammans med ett underlag i form av beräknat antal nybörjarplatser per linje och högskoleenhet.

Matematisk-naturvetenskaplig utbildning

UHÄ föreslår att en ny utbildningslinje, den matematisk-naturvetenskapliga, om 160 poäng inrättas den 1 juli 1989 vid de sex universiteten, och att antagningen till de nuvarande linjerna inom området (matematiker-, biolog-, fysiker-, kemist- och geovetarlinjerna) samtidigt upphör där. För biolog-, fysiker- och geovetarlinjerna innebär detta att linjerna avvecklas helt. Beträffande de övriga två linjerna innebär UHÄ:s förslag att kemistlinjen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand och matematikerlinjen vid högskolan i Växjö behålls ytterligare ett år, till dess att förslag om den framtida utbildningen inom kemi- resp. matematikområdena vid dessa båda högskolor kan läggas fram.

UHÄ föreslår vidare att den nuvarande lokala fysik-kemi-linjen, 160 poäng, vid universitetet i Uppsala med för närvarande tio nybörjarplatser infogas i den nya linjen. I övrigt föreslår UHÄ att den nya linjen ges samma dimensionering som motsvarande linjer nu har. Sammanlagt får den nya linjen enligt UHÄ:s förslag 1 095 nybörjarplatser.

Enligt förslaget för den nya, fyraåriga utbildningslinjen kommer de studerande, som önskar det, att kunna avsluta utbildningen redan efter tre år, t. ex. för att påbörja en forskarutbildning. UHÄ antog i föregående års anslagsframställning att ca tjugofem procent av de studerande skulle välja denna möjlighet. UHÄ gör nu i stället bedömningen att endast ca tio procent av de studerande kommer att förfara på detta sätt. UHÄ:s beräkning av den totala merkostnaden för den nya linjen överstiger därför vad ämbetet angav förra året. UHÄ beräknar nu denna kostnad till sammanlagt 29, 4 milj. kr.

I prop. 1987/88: 100 (bil. 10, s. 231) angav jag att den reella kostnaden för utbildningens förlängning får prövas i det årliga budgetarbetet, men att

Planeringsramar för sektorn för utbildning för tekniska yrken budgetåret 1989/90

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Eskilstuna/Västerås	Falun/Borlänge	Gävle/Sandviken	Örebro	Linköping/Norrköping	Jönköping
Viss teknisk utbildning (a-linjer)								
Miljö- och hälsoskyddslinjen, 120 p								
Summa								
Viss civilingenjörsutbildning (b-linjer)								
Arkitektlinjen, 180 p	60[1]							
Datatekniklinjen, 180 p	90[1]						120	
Elektrotekniklinjen, 180 p	265[1]							
Farkosttekniklinjen, 180 p	90[1]							
Geoteknologilinjen, 180 p								
Industriell arbetsmiljölinjen, 180 p								
Industriell ekonomilinjen, 180 p							188	
Kemitekniklinjen, 180 p	120[1]							
Lantmäterilinjen, 180 p	90[1]							
Maskinteknik-linjen, 180 p	280[1]						120	
Materialfysik-linjen, 180 p		45						
Materialtekniklinjen, 180 p	90[1]							
Samhällsbyggnadstekniklinjen, 180 p								
Teknisk fysik-linjen, 180 p	120[1]	120						
Teknisk fysik- och elektroteknik-linjen, 180 p							180	
Väg- och vattenbyggnadslinjen, 180 p	100[1]							
Summa	*1 305*	*165*						
Ingenjörsutbildning (b-linjer)								
Brandingenjörslinjen, 100 p								
Data- och elektroniklinjen, 80 p				30	30		30	
Dataingenjörslinjen, 80 p					30			
Driftingenjörslinjen, 80 p	30[1]							
Sjöingenjörslinjen, 40 p								
Verkstadsingenjörslinjen, 80 p								
Summa	*30*			*30*	*60*		*30*	

Utbildningslinje/poäng	Lund/ Malmö	Halm-stad	Kal-mar	Karls-krona/ Ronneby	Växjö	Göte-borg	Borås	Karl-stad	Skövde	Umeå	Luleå	Sunds-vall/ Härnö-sand	Summa
Viss teknisk utbildning (a-linjer)													
Miljö- och hälsoskydds-linjen, 120 p										62			62
Summa										*62*			*62*
Viss civilingenjörs-utbildning (b-linjer)													
Arkitektlinjen, 180 p	45					45[3]							150
Datatekniklinjen, 180 p	90					120[3]					90		510
Elektrotekniklinjen, 180 p	186					250[3]							701
Farkosttekniklinjen, 180 p													90
Geoteknologilinjen, 180 p											30		30
Industriell arbetsmiljö-linjen, 180 p											30		30
Industriell ekonomi-linjen, 180 p						60[3]					30		278
Kemitekniklinjen, 180 p	125					100[3]							345
Lantmäterilinjen, 180 p													90
Maskinteknik-linjen, 180 p	118					180[3]					140		838
Materialfysik-linjen, 180 p													45
Materialtekniklinjen, 180 p													90
Samhällsbyggnads-tekniklinjen, 180 p											30		30
Teknisk fysik-linjen, 180 p	67					100[3]				30			437
Teknisk fysik- och elektroteknik-linjen, 180 p													180
Väg- och vattenbygg-nadslinjen, 180 p	90					105[3]					30		325
Summa	*721*					*960*				*30*	*380*		*4 169*
Ingenjörsutbildning (b-linjer)													
Brandingenjörslinjen, 100 p	30												30
Data- och elektronik-linjen, 80 p									30	20		30	170
Dataingenjörslinjen, 80 p		45	30		30			30			30		195
Driftingenjörslinjen, 80 p	60		30			60[3]						30	210
Sjöingenjörslinjen, 40 p			24			30[3]							54
Verkstadsingenjörs-linjen, 80 p			30										30
Summa	*90*	*45*	*114*		*30*	*90*		*30*	*30*	*20*	*30*	*60*	*689*

Utbildningslinje/poäng	Stock-holm	Uppsala	Eskils-tuna/ Västerås	Falun/ Borlänge	Gävle/ Sand-viken	Örebro	Lin-köping/ Norr-köping	Jön-köping
Teknikerutbildning (b-linjer)								
Drifttekniker-linjen, 80 p	60[1]		60			30		
Maskinteknikerlinjen, 80 p								
Produktionstekniker-linjen, 80 p			30					
Textil- och konfektions-tekniklinjen, 80 p								
Summa	*60*		*90*			*30*		
Yrkesteknisk utbild-ning YTH (b-linjen)[5]								
Byggnadsteknik-linjen, 60 p	60[1] [60]							
Industriell teknik-linjen, 60 p	30[1] [60]		30 [60]	60 [60]	30 [30]		30 [30]	30 [90]
Summa	*90*		*30*	*60*	*30*		*30*	*30*
Nautisk utbildning (b-linjer)								
Radiokommunikations-linjen, 40 p								
Sjökaptenslinjen, 40 p								
Styrmanslinjen, 80 p								
Summa								
Matematisk-naturveten-skaplig utbildning (b-linjer)								
Biotekniklinjen*, 40 p		12						
Datavetenskapliga linjen, 160 p		60					30	
Fiskevårdslinjen, 80 p								
Kemistlinjen, 120 p								
Matematikerlinjen, 120 p								
Matematisk-naturvetenskaplig linje, 160 p	249[2]	264					68	
Summa	*249*	*336*					*98*	
Summa a- och b-linjer	**1734**	**501**	**120**	**90**	**90**	**30**	**766**	**30**

Utbildningslinje/poäng	Lund/ Malmö	Halm-stad	Kal-mar	Karls-krona/ Ronneby	Växjö	Göte-borg	Borås	Karl-stad	Skövde	Umeå	Luleå	Sunds-vall/ Härnö-sand	Summa
Teknikerutbildning (b-linjer)													
Drifttekniker-linjen, 80 p	60		60			90[3]						60	420
Maskinteknikerlinjen, 80 p			30			45[3]							75
Produktionstekniker-linjen, 80 p	30		30					30				60	180
Textil- och konfektions-tekniklinjen, 80 p							60						60
Summa	*90*		*120*			*135*	*60*	*30*				*120*	*735*
Yrkesteknisk utbildning YTH (b-linjen)[1]													
Byggnadsteknik-linjen, 60 p						30 [45]					15 [15]		105 [120]
Industriell teknik-linjen, 60 p	0 [60]			30 [30]		30[3] [45]	30 [30]	60 [90]	30 [30]		75 [105]	60 [60]	525 [780]
Summa	*0*			*30*		*60*	*30*	*60*	*30*		*90*	*60*	*630*
Nautisk utbildning (b-linjer)													
Radiokommunikations-linjen, 40 p			30										30
Sjökaptenslinjen, 40 p			24			48[3]							72
Styrmanslinjen, 80 p			60			60[3]							120
Summa			*114*			*108*							*222*
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning (b-linjer)													
Biotekniklinjen*, 40 p	10									10			32
Datavetenskapliga linjen, 160 p										30			120
Fiskevårdslinjen, 80 p						16[4a] [16]							16 [16]
Kemistlinjen, 120 p												16	16
Matematikerlinjen, 120 p					30								30
Matematisk-naturvetenskaplig linje, 160 p	215					188[4b]				101			1 085
Summa	*225*				*30*	*204*				*141*		*16*	*1 299*
Summa a- och b-linjer	**1 126**	**45**	**348**	**30**	**60**	**1 557**	**90**	**120**	**60**	**253**	**500**	**256**	**7 806**

[1] Tekniska högskolan i Stockholm.
[2] Universitetet i Stockholm.
[3] Chalmers tekniska högskola.
[4a] Universitetet i Göteborg. Antagning vartannat år.
[4b] Universitetet i Göteborg.
[5] Antagning till flertalet linjer sker var tredje termin. Här anges antalet nybörjarplatser budgetåret 1989/90 och inom klammer det totala antalet årsstudieplatser.
* Påbyggnadslinje.

denna kostnad bör beräknas med hänsyn till att ett inte obetydligt antal studerande redan i dagens situation utnyttjar möjligheten att komplettera sina linjestudier med hjälp av fristående kurser.

För egen del får jag nu anföra följande.

I prop 1987/88:100 (bil. 10, s. 230 ff) redovisade jag utförligt det pågående arbetet med en reformering av den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och de förslag som då lagts fram av UHÄ. Jag framhöll att utbildningen inom området borde förstärkas, att UHÄ:s förslag utgjorde en god grund för detta och att den fortsatta planeringen borde inriktas på att en ny utbildningslinje skulle inrättas den 1 juli 1989. Riksdagen hade inget att erinra mot vad jag anförde (UbU 1987/88:22, s. 7, rskr. 207).

Planeringsarbetet för den nya linjen har fortskridit planenligt. Jag föreslår nu att linjen – den matematisk-naturvetenskapliga linjen, 160 poäng – inrättas den 1 juli 1989.

UHÄ har som mål för linjen angivit att utbildningen skall syfta till att inom landet utveckla och uppehålla naturvetenskapligt grundad kunskap och kompetens. Utbildningen skall ge beredskap att kunskapsmässigt möta det utvecklade samhällets snabba vetenskapliga och tekniska förändringar. Linjen är till innehåll och organisation så planerad att den studerande, efter genomgången utbildning och något års yrkeserfarenhet, förväntas äga utbildningsmässiga förutsättningar att inom sitt område självständigt utveckla och värdera ny kunskap.

UHÄ har vidare i sitt förslag angivit att utbildningen inleds med ett basblock som omfattar grundläggande studier inom minst tre av linjens sex huvudämnesområden, vilka är matematik, datavetenskap, fysik, geovetenskap, kemi och biologi. Genom successiva val får den studerande möjlighet till specialisering och fördjupning.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till UHÄ:s beskrivning av utbildningslinjens mål. Den redovisning som UHÄ lämnat av utbildningens planerade organisation ger en kompletterande bild, men jag förutsätter att även organisationen kan behöva förändras i takt med en fortsatt utveckling av utbildningens innehåll utifrån samhällets behov och vetenskapens utveckling.

Utbildning på linjen bör fr.o.m. den 1 juli 1989 finnas anordnad vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå. Antagningen till biolog-, fysiker- och geovetarlinjerna bör samtidigt upphöra och dessa linjer avvecklas. Antagning till matematikerlinjen bör läsåret 1989/90 endast ske vid högskolan i Växjö och antagning till kemistlinjen endast vid högskolan i Sundsvall/Härnösand. Jag beräknar oförändrat antal nybörjarplatser för den nya utbildningen vid universiteten budgetåret 1989/90 jämfört med nuvarande matematisk-naturvetenskapliga allmänna linjer, eller 1 085 nybörjarplatser.

När det gäller kostnadsberäkningarna för den nya utbildningslinjen är jag inte beredd att på det underlag som hittills redovisats ta ställning till i vilken utsträckning den förlängda linjeutbildningen kommer att kunna ersätta studier som för närvarande bedrivs i form av fristående kurser. Ett sådant underlag bör kunna föreligga till nästa års budgetproposition. Jag

vill dock stryka under att det är angeläget att begränsa kostnaderna så långt detta är möjligt.

Den nya utbildningens tre första år finansieras i princip helt genom den motsvarande avvecklingen av de hittillsvarande utbildningslinjerna. Övergångsvis uppstår dock vissa merkostnader som bör täckas. Genom att den nya utbildningen organiseras som en linje med två ingångar kommer nämligen huvuddelen av det första årets studier att förläggas till två områden, kemi resp. matematik, medan de studerande i den nuvarande ordningen fördelat sig mera jämnt på olika institutioner. Den obalans som därmed uppstår mellan berörda institutioner kommer att rätta till sig successivt under uppbyggnaden av den nya utbildningen. De problem som inledningsvis uppstår bör lösas genom att resurser av engångskaraktär ställs till UHÄ:s förfogande. Jag beräknar medel för detta ändamål (+8 600 000 kr.). Medlen bör kunna användas för att tillfälligt öka utbudet av fristående kurser inom de berörda områdena samt för utvecklingsarbete för den nya utbildningen.

Förstärkt ingenjörsutbildning på mellannivå

Jag redovisade i förra årets budgetproposition (prop. 1987/88: 100, bil. 10, s. 236 ff.) det pågående arbetet med att förstärka ingenjörsutbildningen på mellannivå. Riksdagen beslutade, i enlighet med det förslag som därvid gavs, att utöka försöksverksamheten med ingenjörsutbildning, så att denna fr. o. m. budgetåret 1988/89 är företrädd på 29 orter i landet (UbU 1987/88: 22, rskr. 207).

Den arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet som haft till uppgift att utarbeta förslag om ingenjörsutbildningen har sedan dess lagt fram sin slutrapport. (Ds 1988: 20) Samordnad ingenjörsutbildning på mellannivå. Rapporten har remissbehandlats. Arbetsgruppens huvudförslag innebär att fjärde årskursen av den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan ersätts av en ny, tvåårig ingenjörsutbildning inom högskolan. Den förstärkning av den tekniska utbildningsnivån i landet som detta skulle innebära har fått ett mycket starkt stöd av remissinstanserna.

Ett genomförande av reformen förutsätter en överenskommelse mellan staten och Svenska kommunförbundet om de ekonomiska villkoren i samband med dessa förändringar. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag att föreläggas riksdagen om en ny ingenjörsutbildning så snart en sådan överenskommelse träffats. I det sammanhanget avser jag också att redovisa förslag om utbyggnad av den pågående försöksverksamheten under budgetåret 1989/90.

Övriga frågor

För konsekvenser av tidigare fattade beslut räknar jag medel i enlighet med UHÄ:s förslag. Som jag redovisade förra året innebär detta bl. a. att elektrotekniklinjen vid KTH utökas med 30 nybörjarplatser.

Jag beräknar att ett belopp svarande mot två procent av anslaget kan

frigöras för andra ändamål genom att utbildningarna inom sektorn effektiviseras (– 18 402 000 kr.).

Behovet av personal inom miljöskyddsorganisationen har ökat. Arbetsuppgifterna för de anställda inom kommunerna har förändrats genom de vidgade uppgifter som tilldelats kommunerna enligt miljöskyddslagen. Samtidigt står den statliga organisationen inför en utbyggnad, och näringslivet ökar sin rekrytering av personal med miljöutbildning. Det finns enligt min mening skäl att se över utbildningen inom området, närmast vad gäller miljö- och hälsoskyddslinjen som nu funnits i drygt tio år. Översynen bör gälla såväl dimensioneringen av utbildningen som dess innehåll och organisation, och avse såväl den grundläggande utbildningen som behovet av fortbildning och vidareutbildning inom miljöområdet för olika grupper i yrkeslivet. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga.

UHÄ har föreslagit att radiokommunikationslinjen skall förkortas från nuvarande 60 till 40 poäng. Linjen har hittills dels utgjort utbildning för personal för tjänstgöring i befattningar i land, dels varit grund för utbildning av fartygsradiotelegrafister. På grund av kommunikationsteknikens utveckling efterfrågas radiotelegrafister till sjöss i allt mindre omfattning, varför linjen i framtiden enbart kommer att utbilda personal för landtjänst. UHÄ:s förslag har föregåtts av överläggningar med avnämarna av utbildningen. Jag biträder för egen del förslaget. Jag har i denna fråga samrått med försvars- och kommunikationsministrarna.

UHÄ har vidare föreslagit att textilingenjörslinjen, 80 poäng, som finns vid CTH, läggs ned. Linjen har sedan flera år haft en mycket låg tillströmning. Förslaget har föregåtts av en utredning om hur den textiltekniska högskoleutbildningen i Sverige skall kunna struktureras. UHÄ:s förslag innebär att de tvååriga textiltekniska utbildningarna koncentreras till högskolan i Borås och att vissa resurser avsätts för att stödja kompetensuppbyggnaden där. Jag beräknar medel i enlighet med UHÄ:s förslag (CTH – 200 000 kr., HB + 200 000 kr.).

De yrkestekniska högskoleutbildningarna är alla av 60 poängs längd. Start för en ny omgång studerande sker när den föregående avslutat sin utbildning, dvs. var tredje termin. Detta medför olika nackdelar för utbildningens planering och anordnande. UHÄ har föreslagit att varjeårsantagning skall prövas vid byggnadstekniklinjen vid KTH och vid CTH. Jag beräknar medel för varjeårsantagning vid CTH (+ 453 000 kr.).

UHÄ har föreslagit att arkitektlinjen utökas med sammanlagt 40 nybörjarplatser 1989/90, varav 15 vid vardera KTH och CTH samt 10 vid universitetet i Lund. Antalet utbildningsplatser inom arkitektutbildningen minskades för några år sedan av arbetsmarknadsskäl. Efterfrågan på utbildningen är nu stor, liksom även efterfrågan på arkitekter på arbetsmarknaden. I särskilda framställningar har Arkitektförbundet och Svenska arkitekters riksförbund framhållit att bristen på arkitekter är särskilt stor i norra Sverige, och att möjligheterna bör utredas att starta arkitektutbildning i antingen Umeå eller Luleå. Förslag om arkitektutbildning i Norrland har även förts fram av universitetet i Umeå samt av länsstyrelsen i Västerbottens län.

Jag har i det föregående, vid min behandling av för högskolan gemensamma frågor, redovisat min uppfattning om de grundläggande dimensioneringsfrågor som högskolan står inför under nittiotalet och om hur arbetet med dessa bör föras vidare under den närmaste framtiden. Frågan om bl. a. arkitektutbildningens fortsatta dimensionering bör enligt min mening tas upp i detta vidare sammanhang.

UHÄ har vidare föreslagit att en ny allmän linje, skyddsingenjörslinjen 80 poäng, inrättas samt att den får vara anordnad vid högskolan i Jönköping fr. o. m. budgetåret 1989/90. Enligt vad jag har erfarit har chefen för arbetsmarknadsdepartementet tillsatt en arbetsgrupp för att göra en översyn av 1986 års företagshälsovårdsreform. I samband med gruppens arbete kommer bl. a. företagshälsovårdens utbildningsbehov att belysas. Arbetsgruppens arbete avses vara avslutat under första halvåret 1990. UHÄ:s förslag bör enligt min mening prövas i detta vidare sammanhang, och jag är därför inte beredd att nu ta ställning till detta.

Under anslaget J 1. Särskilda insatser inom utbildningsdepartementets område för budgetåret 1988/89 har bl. a. anvisats medel för viss utbildning vid högskolan i Eskilstuna/Västerås resp. högskolan i Falun/Borlänge inom ramen för försöksverksamheten med förstärkt ingenjörsutbildning på mellannivå. Jag beräknar nu för budgetåret 1989/90 motsvarande belopp under förevarande anslag (+ 1 500 000 kr.).

Som jag inledningsvis anförde föreslås att tjänstebrevsrätten slopas för ett antal myndigheter, bl. a. KTH och CTH fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har beräknat medel för portokostnader för dessa två högskoleenheter under detta anslag (+ 2 075 000 kr.).

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av ifrågavarande anslag (– 1 471 000 kr.).

Med hänvisning till vad jag anfört vid min behandling av vissa för högskolan gemensamma frågor beräknar jag under detta anslag vissa medel för restaurangverksamhet vid KTH och CTH (+ 518 000 kr.). Dessutom beräknar jag en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentralerna (– 302 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (927 503 000 + 65 019 000=) 992 522 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta en allmän utbildningslinje, den matematisk-naturvetenskapliga linjen, om 160 poäng den 1 juli 1989,
2. bemyndiga regeringen att avveckla textilingenjörs-, biolog-, fysiker- och geovetarlinjerna fr. o. m. budgetåret 1989/90,
3. bemyndiga regeringen att ändra längden av radiokommunikationslinjen från 60 till 40 poäng,
4. fastställa planeringsramar enligt vad jag har förordat,
5. till *Utbildning för tekniska yrken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 992 522 000 kr.

D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken

1987/88	Utgift	385 178 000	Reservation	−32 875 000[1]
1988/89	Anslag	377 253 000[2]		
1989/90	Förslag	426 858 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 374 102 000 kr.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken vid de statliga högskoleenheterna (motsvarande) inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen. Medel för kommunal högskoleutbildning inom sektorn beräknas under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	61 454 000	+ 8 806 000
Universitetet i Uppsala	47 011 000	+ 4 375 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	2 354 000	+ 1 924 000
Högskolan i Falun/Borlänge	3 218 000	+ 1 061 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	2 405 000	+ 920 000
Högskolan i Örebro	24 265 000	+ 2 391 000
Universitetet i Linköping	20 026 000	+ 1 523 000
Högskolan i Jönköping	1 784 000	+ 745 000
Universitetet i Lund	63 421 000	+ 4 751 000
Högskolan i Kalmar	1 323 000	+ 504 000
Högskolan i Kristianstad	1 738 000	+ 149 000
Högskolan i Växjö	14 956 000	+ 2 199 000
Universitetet i Göteborg	55 628 000	+ 7 164 000
Högskolan i Borås	1 561 000	+ 155 000
Högskolan i Karlstad	12 054 000	+ 1 203 000
Högskolan i Skövde	3 339 000	+ 1 708 000
Universitetet i Umeå	32 021 000	+ 3 136 000
Högskolan i Luleå	5 592 000	+ 678 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	4 075 000	+ 2 893 000
Högskolan i Östersund	15 854 000	+ 2 572 000
Vissa kostnader för ekonomlinjen	1 011 000	+ 41 000
Till regeringens disposition	2 163 000	+ 707 000
Summa kr.	**377 253 000**	**+49 605 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Inrättande av ADB-linjen, 60 poäng. Medel anvisas innevarande budgetår under anslagen D 13 och D 14.	
	Från anslaget D 13	+ 690
	Från anslaget D 14	+ 7590
Summa under 2		+ 8280
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Hotell- och restaurangekonomlinjen, ökat antal åp BP 86, UG	+ 436
3.2	Ekonomlinjen, minskat antal åp BP 86, UG	– 158
3.3	Linjen för personal- och arbetslivsfrågor, minskat antal åp BP 86, UG	– 158
3.4	Ekonomlinjen, minskat antal åp BP 87, US, UU, ULi, UL, HV, UG, UUm	0
3.5	Juristlinjen, minskat antal åp BP 87, US, UU, UL	0
3.6	Systemvetenskapliga linjen, ökat antal åp BP 87, HÖ	+ 307
3.7	Förvaltningslinjen, minskat antal åp BP 87, HÖ	– 153
3.8	Linjen för personal- och arbetslivsfrågor, minskat antal åp BP 87, HÖ	– 153
3.9	Sociala linjen, minskat antal åp BP 87, HÖ	– 340
3.10	Systemvetenskapliga linjen, ökat antal BP 87, HS	+ 511
3.11	Internationella ekonomlinjen, ökat antal åp 1990/91, BP 87	0
3.12	Turismlinjen, ökat antal åp BP 88, HK	+ 473
3.13	PEG, nedläggning BP 88, UUm	– 284
3.14	Psykologlinjen, resursförstärkning, BP 88, UUm	+ 284
3.15	Internationella ekonomlinjen, ökat antal åp, BP 88, UG	+ 340
3.16	Ekonomlinjen, minskat antal åp BP 88, UG	– 340
3.17	Systemvetenskapliga linjen, ökat antal åp BP 88, HS/H	+ 690
3.18	Ekonomlinjens fördjupningsdel, ökat antal åp BP 88, HE/V	+ 180
3.19	Ekonomlinjens fördjupningsdel, ökat antal åp prop. 1987/88: 64, HF/B,	+ 450
	HÖs	+ 450
3.20	Turismlinjen, ökat antal åp prop. 1987/88: 64, HF/B,	+ 315
	HÖs	+ 473
3.21	Linjen för kostekonomi och kostterapi, termin 6, BP 86	
	UU	+ 405
	UG	+ 540
	UUm	+ 285
3.22	Utbildning i kostadministration, nedläggning, BP 86,	
	UU	– 321
	UG	– 481
3.23	Utbildning i kostterapi, nedläggning, BP 86, UU	– 214
	UG	– 214
3.24	ADB-linjen ökat antal åp BP 88, HS/H	+ 345
Summa under 3		+ 3668
4	*Budgetförslag*	
4.1	Resursförstärkning för kvalitetshöjning, ekonomlinjen m fl, US, UU, HE/V, HF/B, HÖ, ULi, UL, HV, UG, HB, HKs, HS, UUm, HLu, HS/H, HÖs	+ 17011
	Vissa kostnader för ekonomlinjen	– 1011
4.2	Ekonomlinjens fördjupningsdel,	
	HJ + 30 åp	+ 600
	HV + 30 åp	+ 450
	HS/H + 30 åp	+ 450
4.3	PEG, nedläggning resp minskat antal åp	
	US – 20 åp	– 254
	UU – 33 åp	– 722
	UL – 33 åp	– 914
4.4	Resursförstärkning för kvalitetshöjning, bl a psykologlinjen, US, UU, UL	+ 1890
4.5	ADB-linjen 60 poäng, US, HE/V, HG/S, HV, HS/H	se punkt 2.1 ovan
4.6	Resursförstärkning för kvalitetshöjning, sociala linjen och linjen för personal- och arbetslivsfrågor, US, UU, HÖ, ULi, UL, HV, UG, HKs, UUm, HÖs	+ 7305

13 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100. Bilaga 10*

Rättelse: S. 196 rad 4 nedifrån står: 90 Rättat till: 60 S. 197 tabell rad 4, 5, 35, 43, 47 siffror ändrade S. 206 rad 9 står: 170, 122 Rättat till: 180, 112

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1-2-3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4.7	Sociala linjen, ökat antal åp, UL + 30 åp	+ 630
4.8	Ny påbyggnadslinje i socialt arbete 40 poäng (halvfart) + 15 åp vid US, HÖ, UG, UUm, HÖs	+ 1 200
4.9	Nedläggning av fortbildning i socialt behandlingsarbete 30 poäng, US – 15 åp	– 897
4.10	Internationella ekonomlinjen, inrättande i Umeå, UUm + 40 åp	+ 600
Summa under 4		+26 338
Summa punkterna 2—4		**+38 286**

[1] US=universitetet i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, ULi =universitetet i Linköping, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HK=högskolan i Kalmar, HKr=högskolan i Kristianstad, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, HB=högskolan i Borås, HKs=högskolan i Karlstad, HS=högskolan i Skövde, UUm=universitetet i Umeå, HLu=högskolan i Luleå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand, HÖs=högskolan i Östersund
[2] åp=årsstudieplatser.
[3] BP=budgetproposition.

UHÄ hemställer att

1. ekonomlinjens fördjupningsdel inrättas med 30 platser vid högskolan i Jönköping den 1 juli 1989,

2. en ny allmän utbildningslinje, ADB-linjen 60 poäng, och med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989 vid universitetet i Stockholm och högskolorna i Eskilstuna/Västerås, Gävle/Sandviken, Växjö och Sundsvall/Härnösand samt vid de ytterligare högskoleenheter som senast vid utgången av oktober 1988 har slutit godtagbara avtal med berörda kommuner om övertagande av utbildningen,

3. ADB-linjen 40 poäng inom kommunal högskoleutbildning avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90 på de orter där den nya statliga ADB-linjen kommer till stånd,

4. psykologutbildning efter grundexamen (PEG) avvecklas vid universiteten i Uppsala och Lund fr. o. m. budgetåret 1989/90,

5. en ny utbildningslinje, påbyggnadslinje i socialt arbete 40 poäng, och med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989 vid universitetet i Stockholm, högskolan i Örebro, universiteten i Göteborg och Umeå samt högskolan i Östersund,

6. påbyggnadslinjen fortbildning i socialt behandlingsarbete 30 poäng, avvecklas vid universitetet i Stockholm fr. o. m. budgetåret 1989/90,

7. påbyggnadslinjen utbildning i kostadministration avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90,

8. påbyggnadslinjen utbildning i kostterapi avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90,

9. planeringsramar fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat, samt

10. under ett reservationsanslag D 8. Utbildning för administrativa,

ekonomiska och sociala yrken anvisas 414 066 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Anslagsframställning har avgivits även av styrelsen för Stiftelsen Stora Sköndal.

Föredragandens överväganden

Sammanfattning

Jag kommer i det följande att föreslå att en allmän linje, ADB-linjen 60 poäng, inrättas och lokaliseras till fem högskoleenheter. Vidare föreslår jag att en påbyggnadslinje i socialt arbete inrättas och lokaliseras till universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå. Jag kommer att förorda att utbildning på ekonomlinjens fördjupningsblock anordnas vid högskolorna i Jönköping, Gävle/Sandviken och Skövde. I mina förslag ingår vidare att utbildningen i kostadministration och kostterapi anordnas även budgetåret 1989/90. Slutligen kommer jag att föreslå att psykologutbildning efter grundutbildningen (PEG) inte skall anordnas längre vid universiteten i Uppsala och Lund. För kvalitetsförstärkning inom AES-sektorn räknar jag med en ökning av anslaget med 19 244 000 kr.

Mina förslag till nybörjarplatser på linjer för utbildning inom denna sektor framgår av tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramen per linje och högskoleenhet. Under b) i tabellen anges planeringsramen per grupp av linjer och högskoleenhet tillsammans med beräkningsunderlag i form av beräknad antagning per linje och högskoleenhet.

Medel för ökad kvalitet på utbildningar inom AES-sektorn

UHÄ har i anslagsframställningen redovisat resurssituationen inom AES-sektorn. UHÄ har jämfört linjer inom denna sektor med jämförbara utbildningar inom andra sektorer och kommit fram till att det finns stora skillnader. UHÄ redovisar vad som borde gälla för att uppnå en god nivå på utbildningen inom sektorn. För det första bör antalet undervisningstimmar per vecka vara minst 10. För det andra bör det vara möjligt att ha seminarieundervisning i grupper om högst 20 studerande. För det tredje krävs mer lärarmedverkan i examinationen. Vidare krävs mer uppsatsskrivning med kvalificerad handledning, datoranvändning under handledning samt pedagogisk utveckling genom fortbildning av lärarna. Bristen på ekonomiska resurser utgör, enligt UHÄ, för närvarande ett avgörande hinder för att förverkliga dessa ambitioner. De linjer som UHÄ vill prioritera högst när det gäller resursförstärkning är ekonomlinjen, internationella ekonomlinjen, juristlinjen, psykologlinjen, sociala linjen och systemvetenskapliga linjen. UHÄ har begärt sammanlagt 26 269 000 kr. för dessa ändamål.

Jag har inledningsvis, vid min behandling av vissa för högskolan gemensamma frågor, tagit upp behovet av en särskild kvalitetsförstärkning för bl.a. vissa utbildningar inom AES-sektorn och beräknar nu medel för

Planeringsramar för sektorn för utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken budgetåret 1989/90

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Eskilstuna/Västerås	Falun/Borlänge	Gävle/Sandviken	Örebro	Linköping/Norrköping	Jönköping	Lund/Malmö	Kalmar
Statlig högskoleutbildning										
a) Fortbildning i socialt behandlingsarbete, 30*									20	
Socialt arbete, 40*	20									
Handelslinjen, 60 (YTH)	30[6]									
Kontorslinjen, 60 (YTH)					30[6]					
Kostadministration, 20*		24								
Kostterapi, 20*		16								
Linjen för kostekonomi och kostterapi, 120		54								
Psykologlinjen, 200	30	30							30	
Psykologutbildning efter grundutbildningen (PEG), 80*	30									
Storhushålls- och restauranglinjen, 60 (YTH)									30[6][30]	
b) Förvaltningslinjen, 140	(150)	(60)				(75)	(60)		(120)	
Hotell- och restaurangekonomlinjen, 140										
Linjen för personal- och arbetslivsfrågor, 140	(150)	(60)				(45)	(60)		(60)	
Sociala linjen, 140	(210)					(150)			(150)	
Ekonomlinjen, 140	(405)	(305)	(60)[2]	(60)[2]	(30)	(160)	(90)	(60)[2]	(290)	
Internationella ekonomlinjen, 160		(90)					(90)		(90)	
Juristlinjen, 180	(400)	(290)							(315)	
Samhällsvetarlinjen, 120		(80)				(30)			(110)	
Systemvetenskapliga linjen, 120	(90)	(60)				(50)	(60)		(90)	
Turismlinjen, 80				(60)						(60)
ADB-linjen, 60	(100)		(60)		(30)					
Planeringsram för linjer enligt b)	1 505	945	120	120	60	510	360	60	1 225	60
Kommunal högskoleutbildning										
ADB-linjen, 40		30				30	60[3]		60[4]	

Utbildningslinje/poäng	Kristian-stad	Växjö	Göte-borg	Borås	Karl-stad	Skövde	Umeå	Luleå	Sunds-vall/ Härnö-sand	Öster-sund	Summa
Statlig högskole-utbildning											
a) Fortbildning i socialt behandlingsarbete, 30*											20
Socialt arbete			20				20				60
Handelslinjen, 60 (YTH)											30
Kontorslinjen, 60 (YTH)											30
Kostadministration, 20*			36								60
Kostterapi, 20*			16								32
Linjen för kostekonomi och kostterapi, 120			72				38				164
Psykologlinjen, 200			30				30				150
Psykologutbildning efter grundutbildningen (PEG), 80*			28								58
Storhushålls- och restauranglinjen, 60 (YTH)											30[30]
b) Förvaltningslinjen, 140		(30)	(120)		(30)		(60)			(60)	765
Hotell- och restaurangekonomlinjen, 140			(60)								60
Linjen för personal- och arbetslivsfrågor, 140		(30)	(60)		(30)		(60)			(30)	585
Sociala linjen, 140			(210)				(120)			(120)	960
Ekonomlinjen, 140	(60)[1]	(125)	(280)	(60)[1]	(150)	(60)[2]	(120)	(90)	(100)	(30)	2 565
Internationella ekonomlinjen, 160		(30)	(120)								420
Juristlinjen, 180			(120)[5]					(40)[5]			1 165
Samhällsvetarlinjen, 120		(20)	(60)				(45)				345
Systemvetenskapliga linjen, 120		(40)	(90)		(48)	(30)	(60)	(30)	(30)	(60)	738
Turismlinjen, 80										(60)	180
ADB-linjen, 60		(30)							(30)		250
Planeringsram för linjer enligt b)	60	305	1 120	60	258	90	505	120	160	360	8 003
Kommunal högskole-utbildning											
ADB-linjen, 40			90				30				300
Summa											**8 937**

* Påbyggnadslinje.
[1] Endast basblock.
[2] Varav 30 endast basblock.
[3] 30 i vardera kommun.
[4] Avser Malmö.
[5] Avser grundläggande rättsutbildning, 80 p.
[6] Antagning sker var tredje termin. Här anges antalet nybörjarplatser budgetåret 1989/90.

ändamålet (+ 19 244 000 kr.). Jag har vid mina beräkningar utgått från att merparten av förstärkningen skall läggas på samhällsvetarlinjen, ekonomlinjen, juristlinjen, sociala linjen, systemvetenskapliga linjen, förvaltningslinjen, linjen för personal- och arbetslivsfrågor samt psykologlinjen.

ADB-linjen

I prop. 1985/86: 100 (bil. 10, UbU 22, rskr. 297) föreslog jag att en allmän utbildningslinje om 60 poäng skulle inrättas som statlig högskoleutbildning och ersätta den ADB-linje om 40 poäng, som anordnas som kommunal högskoleutbildning. Den nya utbildningen skulle lokaliseras till sådana högskoleorter där den kommunala ADB-linjen då var lokaliserad. Dessa förändringar skulle genomföras under förutsättning att uppgörelse kunde träffas mellan den kommunala utbildningsanordnaren och resp. högskola om att den kommunala ADB-linjen samtidigt lades ned. Riksdagen hade inget att invända mot detta. UHÄ fick i uppdrag att vidta de åtgärder som behövdes med anledning av beslutet.

I prop. 1987/88: 100 bil. 10 (s. 294) redovisade jag att Sundsvalls kommun och högskolan i Sundsvall/Härnösand hade träffat överenskommelse om nedläggning av den kommunala ADB-linjen i Sundsvall. Medel för en ADB-linje vid högskolan i Sundsvall/Härnösand beräknades budgetåret 1988/89 under anslaget för lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 redovisar UHÄ att ytterligare fyra högskoleenheter har träffat överenskommelse med berörda kommuner. Detta gäller universitetet i Stockholm samt högskolorna i Eskilstuna/Västerås, Gävle/Sandviken och Växjö.

UHÄ föreslår att en allmän utbildningslinje inom ADB-området om 60 poäng inrättas den 1 juli 1989. Enligt UHÄ bör målet för linjen vara att förbereda för vanligen förekommande arbetsuppgifter inom programmering och systemering med inriktning på företrädesvis administrativa tillämpningar. Utbildningen skall utveckla den studerandes förmåga dels att identifiera, analysera och lösa problem inom området automatisk databehandling för administrativa rutiner dels att förstå de konsekvenser för samhälle, näringsliv och individer som automatisk databehandling medför och därvid kunna kritiskt bedöma skilda parters intressen och roller. Linjen bör enligt UHÄ lokaliseras till universitetet i Stockholm samt högskolorna i Eskilstuna/Västerås, Gävle/Sandviken, Växjö och Sundsvall/Härnösand.

Enligt min mening är det tillfredsställande att flera kommuner och högskoleenheter nu har träffat överenskommelse om ADB-utbildningen. Samordning och samverkan med övrig högskoleutbildning kan nu komma till stånd. Förlängningen innebär dessutom att utbildningen kan göras både djupare och bredare. Detta är angeläget. Regeringen bör begära riksdagens bemyndigande att inrätta en allmän utbildningslinje, ADB-linjen om 60 poäng, den 1 juli 1989. Vad gäller målet för ADB-linjen 60 poäng har jag inget att invända mot den beskrivning av utbildningens mål som UHÄ har angivit. Jag biträder UHÄ:s förslag till lokalisering av

utbildningen. Jag har beräknat medel för utbildningen under det anslag som jag behandlar nu (+6 315 000 kr.).

När förslaget om en förlängd utbildning behandlades i prop. 1985/86: 100 räknade jag med att förändringen skulle vara genomförd senast den 1 januari 1990. På några orter pågår fortfarande diskussioner om överenskommelser. Enligt min mening är det angeläget att 60-poängsutbildningen lokaliseras till så många högskoleorter som möjligt som i dag har motsvarande utbildning. De förhandlingar som nu pågår bör därför få slutföras utan tidspress och förändringarna bör vara genomförda senast den 1 juli 1990. Den senaste tidpunkten för start av ADB-linjen 60 poäng på någon av de nu berörda orterna bör alltså vara höstterminen 1990. Som en följd av detta bör den sista antagningen till den kommunala ADB-linjen göras inför höstterminen 1989. Jag utgår ifrån att UHÄ i anslagsframställningen för budgetåret 1990/91 redovisar de överenskommelser som träffats sedan anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 lämnades.

I enlighet med ovan nämnda riksdagsbeslut skall ADB-utbildningen om 40 poäng, på de orter där inte överenskommelser träffas, överföras till gymnasieskolan. Regeringen har uppdragit åt UHÄ att i samråd med skolöverstyrelsen (SÖ) lämna de förslag som fordras med anledning härav. Jag utgår från att förslagen lämnas i anslagsframställningen för budgetåret 1990/91.

Huvudmännen för ADB-linjen 40 poäng i Örebro, Malmö och Göteborgs kommuner har föreslagit en minskad dimensionering av linjen med 30, 60 resp. 90 nybörjarplatser. Linköpings kommun har däremot föreslagit en ökad dimensionering med 30 nybörjarplatser. SÖ har tillstyrkt dessa förändringar. Enligt UHÄ bör eventuella ändringar i dimensionering och lokalisering för ADB-linjen 40 poäng övervägas i samband med etableringen av den nya 60-poängslinjen. UHÄ föreslår emellertid ett minskat antal nybörjarplatser för Örebro, Malmö och Göteborgs kommuner. Jag biträder UHÄ:s förslag och har vid min medelsberäkning under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. beaktat detta.

Sociala linjen och påbyggnadslinjen i socialt behandlingsarbete

Utbildning på sociala linjen anordnas innevarande budgetår vid universiteten i Stockholm, Lund, Göteborg och Umeå samt vid högskolorna i Örebro och Östersund. Planeringsramen är 960 nybörjarplatser. Påbyggnadslinjen i socialt behandlingsarbete, om 30 poäng, anordnas innevarande budgetår vid universiteten i Stockholm och Lund. Planeringsramen för denna linje är 40 nybörjarplatser.

UHÄ har tidigare utrett behovet av särskilda centrala åtgärder för att förbättra fortbildningen och vidareutbildningen inom det sociala området. Utredningen redovisades i prop. 1986/87: 100 bil 10. (s. 254). UHÄ föreslog då dels en ny påbyggnadslinje i socialt behandlingsarbete om 60 poäng dels en avveckling av den dåvarande påbyggnadslinjen i socialt behandlingsarbete om 20 poäng. Jag var då inte beredd att ta ställning till förslagen. Jag ansåg att UHÄ först borde redovisa en översyn av den sociala linjen vad gäller innehåll, dimensionering och lokalisering. Dessut-

om ansåg jag, att UHÄ:s förslag inte löste frågan om socialarbetares behörighet till psykoterapiutbildningen. I avvaktan på UHÄ:s översyn föreslog jag en förlängning av påbyggnadslinjen till 30 poäng så att utbildningen skulle ge behörighet till psykoterapiutbildningen. Riksdagen beslöt i enlighet med detta förslag.

I anslagsframställningen redovisar UHÄ en ny utredning angående dels den sociala linjen, dels påbyggnadsutbildningen i socialt arbete. Jag behandlar först den sociala linjen.

Som yrkesförberedande utbildning i socialt arbete i dagens Sverige är utbildningen på sociala linjen inte tillräcklig, enligt UHÄ. De studerande skall praktiskt taget direkt efter utbildningen arbeta som befattningshavare på mellannivå och högre nivå inom socialtjänsten och då räcker utbildningen inte till. Den avgörande bristen i utbildningen är att de lärarledda inslagen inte är tillräckliga för att ge de studerande en god grund för arbetsuppgifter på denna nivå. Det råder, enligt UHÄ, en diskrepans mellan det nutida socialarbetets krav och dagens socionomutbildning. I utredningen föreslås vissa förändringar av den sociala linjens inriktning och uppläggning, inom samma poängantal som i dag. Bl. a. föreslås en ökad integration mellan studier och studiepraktik, minst 60 poäng i ämnet socialt arbete samt att i varje examination skall ingå individuell kunskapsredovisning. I utredningen föreslås vidare att medelstilldelningen till utbildningen skall ökas med femtio procent. Merparten av undervisningen kan då bedrivas i mindre grupper än 30 i den del av utbildningen som rör bearbetning av egna förhållningssätt och träning i samtals-, behandlings- och påverkansarbete. UHÄ har övervägt möjligheterna att öka medelstilldelningen per årsstudieplats genom en minskning av linjens dimensionering. Arbetsmarknadens efterfrågan är emellertid stor och dessutom är antalet sökande så stort att en minskning inte är försvarlig. UHÄ föreslår istället en förstärkning av sektorsanslaget med 6 720 000 kr. Vad gäller dimensioneringen föreslår UHÄ en ökning av antalet nybörjarplatser med 30 vid universitetet i Lund, eftersom antalet nybörjarplatser vid detta universitet är lågt i förhållande till behovet av socionomer i området.

Enligt min mening är det nödvändigt att förbättra kvalitén på utbildningen på den sociala linjen. En del av de förändringar som UHÄ föreslår kan emellertid göras genom förändringar av nuvarande utbildningsplaner och genom förändringar i uppläggningen av studierna. Jag utgår ifrån att UHÄ och berörda högskolor vidtar sådana åtgärder. Andra förändringar kräver dock ett resurstillskott. Jag anser att sådana förändringar bör vara möjliga inom ramen för den resursförstärkning för vissa av utbildningarna inom AES-sektorn som jag tidigare har redovisat.

Jag övergår nu till att behandla förslaget till ny påbyggnadslinje i socialt arbete. Efterfrågan på vidareutbildning för socionomer och socialarbetare är enligt UHÄ mycket stor. En anledning är att socialt arbete är så krävande att många socialarbetare, efter att ha varit verksamma ett antal år anser att de behöver nya kunskaper och impulser för att kunna fortsätta med sitt arbete. Många uppfattar de sociala problemen som de ställs inför som allt svårare. De önskar kunna arbeta på ett mer kvalificerat och specialiserat sätt. UHÄ föreslår att en påbyggnadslinje i socialt arbete inrättas den 1 juli

1989. Den bör omfatta 40 poäng och anordnas på halvfart. Målet för utbildningen är att de studerande skall förvärva fördjupade kunskaper och färdigheter i socialt arbete på individ-, grupp- och samhällsnivå. Den bör anordnas vid samtliga de högskoleenheter som i dag anordnar utbildning på sociala linjen, med undantag för universitetet i Lund som bör fortsätta att anordna fortbildningskursen i socialt behandlingsarbete om 30 poäng.

Socialtjänsten skall arbeta förebyggande genom att bl. a. bedriva en aktivt uppsökande verksamhet och ge social service. Socialtjänsten skall också svara för omsorg och service till familjer och enskilda som behöver detta. De som arbetar inom socialtjänsten måste ha fått tillräckliga kunskaper för detta arbete i grundutbildningen. En del av personalen inom socialtjänsten behöver därutöver en ökad kompetens för handläggning av mer komplicerade problem. Regeringen bör begära riksdagens bemyndigande att inrätta en påbyggnadslinje i socialt arbete om 40 poäng, den 1 juli 1989. Vad gäller målet för utbildningen har jag inget att invända mot den beskrivning av detta som UHÄ har angivit. Utbildningen bör enligt min mening lokaliseras till universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå. Jag har beräknat medel härför (+960000 kr.).

Den nuvarande påbyggnadsutbildningen i socialt behandlingsarbete om 30 poäng skall bl. a. vara en brygga för socionomer till utbildningen i psykoterapi. Enligt UHÄ har kritik riktats mot utbildningen för att den är för mycket inriktad på att förbereda för psykoterapi och för lite på socialt arbete. Enligt min mening har frågan om behovet av psykoterapiförberedelse för socionomer ännu inte fått en tillfredsställande lösning. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till uppdrag till UHÄ att redovisa ett förslag till en utbildning för socionomer som är en förberedelse för utbildning i psykoterapi. Därvid bör UHÄ undersöka om en inriktning inom 40-poängsutbildningen kan ge denna behörighet.

Ekonomlinjens fördjupningsdel

Utbildning på ekonomlinjens fördjupningsdel anordnas innevarande budgetår vid samtliga högskoleenheter med ekonomutbildning utom högskolorna i Gävle/Sandviken, Jönköping, Kristianstad, Borås och Skövde. Högskolan i Växjö har anordnat denna utbildning i Jönköping i samarbete med högskolan i Jönköping.

UHÄ har föreslagit att ekonomlinjens fördjupningsdel skall lokaliseras till högskolan i Jönköping. Jag vill erinra om att jag i förra årets budgetproposition redovisade att jag anser att samtliga högskoleenheter med ekonomutbildning bör erhålla även fördjupningsdelen. Med hänvisning till detta ställningstagande biträder jag nu förslaget om fördjupningsdelens lokalisering till högskolan i Jönköping. Fördjupningsdelen bör även lokaliseras till högskolan i Skövde för att täcka behovet av mer kvalificerad ekonomisk utbildning inom regionen. Jag har vid min medelsberäkning beaktat detta (+1200000 kr.).

UHÄ har föreslagit att högskolorna i Växjö och Sundsvall/Härnösand tilldelas 15000 kr. per årsstudieplats för 30 studerande vid vardera högskolan, eftersom dessa högskolor, enligt UHÄ, tidigare tilldelats medel

endast för basblocket för detta antal studerande. Jag biträder UHÄ:s förslag till medelsanvisning för högskolorna i Växjö och Sundsvall/Härnösand (+900000 kr.).

Bostads- och fastighetsförvaltningslinjen inrättades den 1 juli 1986. Den har 30 nybörjarplatser och är en påbyggnadslinje om 60 poäng på ekonomlinjens eller förvaltningslinjens basblock eller motsvarande kunskaper. Den är lokaliserad till högskolan i Gävle/Sandviken. Enligt min mening bör ekonomlinjens fördjupningsdel lokaliseras till högskolan i Gävle/Sandviken med 30 nybörjarplatser. Detta i enlighet med tidigare uttalanden och för att täcka behovet av mer kvalificerad ekonomisk utbildning inom regionen. Samtidigt bör bostads- och fastighetsförvaltningslinjen avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90. Behovet av utbildning inom bostads- och fastighetsförvaltningsområdet bör täckas inom utbildningen på ekonomlinjens fördjupningsdel. Vad gäller villkoren för behörighet till fördjupningsdelen utgår jag ifrån att de villkor som i dag gäller för bostads- och fastighetsförvaltningslinjen kommer att gälla i fortsättningen för fördjupningsdelen. Mitt förslag medför att bostads- och fastighetsförvaltningslinjen bör avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Påbyggnadsutbildning i kostadministration och kostterapi

År 1986 fick regeringen riksdagens bemyndigande (prop. 1985/86: 100 bil. 10, UbU 22, rskr. 297) att inrätta en allmän utbildningslinje, linjen för kostekonomi och kostterapi, den 1 juli 1987. Samtidigt bemyndigades regeringen att avveckla dels den allmänna linjen för kost och näringsekonomi dels påbyggnadslinjerna i kostadministration och kostterapi. UHÄ har föreslagit att utbildning på påbyggnadslinjerna inte skall anordnas efter utgången av budgetåret 1988/89.

Det bör enligt min mening vara möjligt för dem som innevarande budgetår studerar på linjen för kost och näringsekonomi att genomgå påbyggnadsutbildningarna budgetåret 1989/90. Därför bör dessa anordnas även budgetåret 1989/90. Detta bör vara det sista läsåret för utbildningen. Jag har vid min medelsberäkning beaktat detta.

Psykologutbildning efter grundexamen

Psykologutbildning efter grundexamen (PEG) upphörde vid universitetet i Umeå fr. o. m. den 1 juli 1988 i enlighet med riksdagens beslut (prop. 1987/88: 100 bil. 10, UbU 23, rskr. 208). Utbildningen anordnas innevarande budgetår vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg. Antalet nybörjarplatser är 144. Tidsgränsen för att slutföra den äldre, kortare grundutbildningen var den 1 juli 1988.

Antalet sökande till PEG-utbildningen har sjunkit. Vid universiteten i Uppsala och Lund var dessutom ett antal platser obesatta budgetåret 1987/88 och höstterminen 1988. UHÄ föreslår att utbildningen vid dessa två universitet avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1989. Vad gäller utbildningen vid universiteten i Stockholm och Göteborg anser UHÄ att dessa utbildningar bör anordnas sista gången budgetåret 1989/90. För universitetet i

Stockholm gäller att antalet sökande, enligt UHÄ, kan förväntas sjunka varför UHÄ föreslår att antalet nybörjarplatser skall minskas till 30. Jag biträder UHÄ:s förslag och har vid medelsberäkning beaktat detta (– 890 000 kr.).

UHÄ har föreslagit att i den mån personer med den kortare psykologutbildningen efterfrågar påbyggnad för att få legitimation som psykolog bör universiteten kunna utnyttja obesatta platser på psykologlinjen 200 poäng. Inom ramen för denna bör den studerande kunna få ett studieprogram som passar hans eller hennes behov med hänsyn till tidigare utbildning och fordringar för psykologlegitimation. Jag biträder förslaget. Vad gäller medel för utbildningen bör i första hand användas medel anvisade till psykologlinjen och i andra hand medel för lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

Övriga frågor

För konsekvenser av tidigare fattade beslut beräknar jag medel i huvudsak i överensstämmelse med vad UHÄ har föreslagit. Mina beräkningar för högskolorna i Örebro och i Skövde är dock högre än UHÄ:s förslag när det gäller den systemvetenskapliga linjen. UHÄ har, enligt min mening, beräknat ett för lågt belopp för denna linje vid dessa högskolor. Detsamma gäller för ekonomlinjen vid högskolan i Eskilstuna/Västerås.

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av detta anslag (– 59 000 kr.).

Medel för Stiftelsen Stora Sköndal beräknar jag under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Med hänvisning till vad jag har anfört vid min behandling av vissa för högskolan gemensamma frågor beräknar jag under detta anslag medel för restaurangverksamhet i Göteborg (+ 145 000 kr.). Dessutom beräknar jag en minskad medelstilldelning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 68 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (377 253 000 + 49 605 000 =) 426 858 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta en allmän utbildningslinje, ADB-linjen om 60 poäng den 1 juli 1989,
2. bemyndiga regeringen att inrätta en påbyggnadslinje, påbyggnadsutbildning i socialt arbete om 40 poäng den 1 juli 1989,
3. bemyndiga regeringen att avveckla bostads- och fastighetsförvaltningslinjen fr. o. m. budgetåret 1989/90,
4. fastställa planeringsramar enligt vad jag har förordat,
5. till *Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 426 858 000 kr.

D 9. Utbildning för vårdyrken

1987/88	Utgift	451 297 000	Reservation	−35 420 000[1]
1988/89	Anslag	430 321 000[2]		
1989/90	Förslag	431 675 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 426 577 000 kr.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för vårdyrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. Medel för kommunal högskoleutbildning inom sektorn beräknas under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Karolinska institutet	137 039 000	− 749 000
Universitetet i Uppsala	60 493 000	− 13 000
Universitetet i Linköping	27 444 000	− 710 000
Universitetet i Lund	76 576 000	+1 144 000
Universitetet i Lund, enheten för tandläkarutbildning i Malmö	15 337 000	+ 844 000
Universitetet i Göteborg	70 768 000	− 899 000
Universitetet i Umeå	42 664 000	+1 737 000
Summa kr.	**430 321 000**	**+1 354 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Påbyggnadslinje fördjupning i arbetsterapi resp. sjukgymnastik (medel för detta ändamål har anvisats under anslaget D 13)	+ 996
Summa under 2		+ 996
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Läkarlinjen, minskad planeringsram, KI	−4 286
3.2	Läkarlinjen, minskad planeringsram, ULi	− 770
3.3	Läkarlinjen, minskad planeringsram, UG	−1 946
3.4	Rehabiliteringslinjen, ökad planeringsram, KI och UL	+ 98
3.5	Utbildning i psykoterapi, UL	+ 567
Summa under 3		−6 337
4	*Budgetförslag*	
4.1	Receptarielinjen, 80p, ökad planeringsram, UU +40 npl	+ 360
4.2	Apotekarlinjen, ökad planeringsram, UU +40 npl	+1 400
4.3	Påbyggnadslinje i sjukgymnastik, KI +20 npl	+ 302
4.4	Påbyggnadslinje för logopeder, KI och UL +20 npl	+ 300
4.5	Utb. i psykoterapi, UG +16 npl	+1 000
Summa under 4		+3 362
Summa punkterna 2—4		−1 981

[1] KI = karolinska institutet, UU = universitetet i Uppsala, ULi = universitetet i Linköping, UL = universitetet i Lund, UG = universitetet i Göteborg, UUm = universitetet i Umeå.
[2] npl = nybörjarplatser.

UHÄ hemställer att

1. en påbyggnadslinje i arbetsterapi resp. sjukgymnastik omfattande 20 poäng och med målangivelse enligt senare förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989,

2. en påbyggnadslinje för logopeder omfattande 20 poäng och med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989,

3. planeringsramar för budgetåret 1989/90 fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat,

4. under ett reservationsanslag D 9. Utbildning för vårdyrken för budgetåret 1989/90 anvisas 428 342 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Mina förslag till nybörjarplatser framgår av planeringsramstabellen. För sammanhangets skull behandlar jag under anslaget även vissa frågor rörande den kommunala högskoleutbildningen inom sektorn för utbildning för vårdyrken. Medlen till denna utbildning anvisas under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning.

Planeringsramar för statlig utbildning inom sektorn för utbildning för vårdyrken budgetåret 1989/90

Utbildningslinje m. m.	Högskoleort						
	Stockholm	Uppsala	Linköping	Lund/ Malmö	Göteborg	Umeå	Summa
Apotekarlinjen, 160 poäng		80					80
Logopedlinjen, 120 poäng	24[1]			0[1]	24[1]		48
Läkarlinjen, 220 poäng	280	110	60	180	103	112	845
Receptarielinjen, 80/40 poäng		300[2]					300
Rehabiliteringslinjen, sjukgymnastik, 100 poäng	144			104			248
Tandläkarlinjen, 180 poäng	120				80	60	260
Utbildning i psykoterapi, 60 poäng	24			16		16	56
Påbyggnadslinje i toxikologi, 20/80 poäng[3]	30						30
Påbyggnadslinje i sjukgymnastik, 20 poäng	20			20			40
Påbyggnadslinje, fördjupning i arbetsterapi, 20 poäng					20	20	40
Påbyggnadslinje, fördjupning i sjukgymnastik, 20 poäng	20			20			40
Summa							**1987**

[1] Antagning var tredje termin, ingen antagning vid universitetet i Lund 1989/90.
[2] Varav 80 nybörjarplatser avser receptarielinjen, 80 poäng.
[3] Antagning var fjärde termin. Ingen antagning 1989/90.

Läkarlinjen

Antalet nybörjarplatser på läkarlinjen är innevarande budgetår 845. I förra årets budgetproposition (prop. 1987/88: 100 bil. 10, s. 256) redogjorde jag för mina skäl till att då föreslå en oförändrad dimensionering av läkarlinjen. Det främsta skälet var att de beslut om den ekonomiska politiken, som fattats av riksdagen, inte medgav ett större expansionsutrymme för hälso- och sjukvården än 1,1 % per år. Inom denna ram skulle enligt tidigare prognoser från HS 90, Personal för framtidens hälso- och sjukvård (SOU 1984: 50), tillgången på läkare något överskrida efterfrågan under 1990-talet.

Under 1987/88 års riksmöte väcktes ett antal motioner med yrkanden att antalet platser på läkarlinjen i Umeå skulle ökas, antingen genom en ökning av det totala antalet platser eller genom en omfördelning av platser från andra högskoleenheter. Riksdagen avstyrkte de yrkanden som krävde en utökning av läkarlinjen med hänvisning till att den beredning av frågan om åtgärder i stort i vad gäller läkarförsörjning och läkarfördelning inte borde föregripas genom en ökning av utbildningsplatserna totalt sett(UbU 1987/88: 24, rskr. 276). Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna att de sedan flera år påtalade problemen med läkarrekryteringen i Norrland motiverade att en utredning och prövning skulle göras av förutsättningarna för att inom en oförändrad total planeringsram omfördela nybörjarplatser till universitetet i Umeå.

UHÄ har på regeringens uppdrag utrett förutsättningarna att öka antalet platser i Umeå och undersökt om en omfördelning av platser skulle kunna ske från en annan högskola. UHÄ föreslår att läkarlinjen vid universitetet i Umeå utökas med 20 nybörjarplatser utan att antalet platser minskas vid något annat universitet. Motiven för UHÄ:s ställningstagande är att en utbyggnad av läkarlinjen ändå kommer att bli aktuell inom kort för att möta en ökad pensionering inom läkarkåren samt att en nedskärning ger en obetydlig besparing jämfört med kostnaderna för en utökning.

UHÄ har beräknat kostnaderna för en utökning med 20 nybörjarplatser under en sexårig utbyggnadsperiod till sammanlagt 17, 5 milj. kr. under anslagen D 9. Utbildning för vårdyrken (+6 875 000 kr.) och D 20. Medicinska fakulteterna (+10 584 000 kr.). Därtill kommer 2, 4 milj. kr. i engångskostnader för utrustningsändamål och ombyggnad av lokaler.

Socialstyrelsen och Landstingsförbundet har i en gemensam skrivelse till UHÄ framfört att antalet nybörjarplatser på läkarlinjen nu måste utökas. Behovet av läkare har under en följd av år underskattats. Detta har lett till en bristsituation. Den kostnad som en utökning av läkarlinjen medför skall jämföras med att de fyra nordligaste landstingen uppskattar sina kostnader för t. ex. rekryteringskampanjer, annonsering och läkarstafetter till ca 20 milj. kr. per år.

För egen del vill jag anföra följande.

Under våren 1988 publicerade socialstyrelsen en studie rörande läkarsituationen i landet, Läkarbemanning 87. Studien gjordes på uppdrag av hälso- och sjukvårdsberedningen. Liknande studier gjordes även åren 1982 och 1985. Dessa studier visar att antalet specialistutbildade läkare har ökat mycket kraftigt under femårsperioden 1982–1987, från 9 595 till 12 450, dvs. med 6 % per år.

Antalet nyinrättade tjänster ökade under samma period med 7,7 % per år. Antalet helt vakanta tjänster beräknades år 1987 därmed uppgå till 9,9 % av samtliga tjänster.

Nuvarande dimensionering av läkarlinjen innebär att antalet läkare kommer att fortsätta att öka ända till år 2005, då vi kommer att ha omkring 30 000 läkare. Behovet av läkare är emellertid svårare att bedöma. Den avgörande faktorn för att bedöma det framtida läkarbehovet och därmed behovet av antalet utbildningsplatser på läkarlinjen, måste enligt min mening vara det ekonomiska utrymmet som samhället kan medge för hälso- och sjukvårdens expansion. Mot bakgrund av riksdagens tidigare uttalanden om begränsningar av den kommunala ekonomins tillväxt till 1 % per år, är det enligt min mening inte troligt att antalet läkartjänster kommer att fortsätta att öka i samma takt som under åren 1982–1987. Grundutbildningens dimensionering måste grunda sig på bedömningar av utvecklingen på 10–15 års sikt. Med hänsyn till den väntade examinationen under 1990-talet finns det ingen anledning att totalt öka antalet nybörjarplatser. Jag föreslår därför ingen utökning av antalet nybörjarplatser på läkarlinjen för budgetåret 1989/90.

Den regionala obalansen av läkare är ett mer svårbemästrat problem som kräver olika slag av insatser. I de fyra norrlandslänen är läkartätheten per invånare ungefär lika stor som i övriga landet. De stora avstånden mellan olika befolkningscentra i inlandet och avstånden från dessa till regionssjukhuset i Umeå gör det nödvändigt att säkra tillgången på läkare i dessa län. Beräkningar som har gjorts vid universitetet i Umeå visar att omkring 60% av de examinerade från läkarlinjen de senaste tio åren stannar kvar i någon av de fyra norrlandslänen.

Mot den bakgrunden föreslår jag att läkarlinjen vid universitetet i Umeå byggs ut med 20 nybörjarplatser. Samtidigt bör antalet nybörjarplatser vid universitetet i Lund minska med 20.

Anledningen till att jag föreslår att universitetet i Lund skall minska med 20 nybörjarplatser är att detta universitet alltjämt har ett relativt stort antal nybörjarplatser, 190. Tidigare har nedskärningar av läkarutbildningen skett vid karolinska institutet och universiteten i Linköping och Göteborg.

Utökningen vid universitetet i Umeå förutsätter att vissa undervisningslokaler byggs om innan den första antagningen sker. Detta kan påbörjas tidigast under höstterminen 1989. Jag föreslår därför att den första antagningen sker inför vårterminen 1990.

Jag beräknar medel för denna utökning i enlighet med UHÄ:s förslag i vad avser grundläggande utbildning under en sexårsperiod, med den skillnaden att starten för utökningen sker vid vårterminen 1990 i stället för höstterminen 1989 (+543000 kr. för budgetåret 1989/90). Jag beräknar motsvarande minskning under sexårsperioden av anslagsposten universitetet i Lund. Någon utökning av anslaget för medicinsk forskning och forskarutbildning, som UHÄ föreslagit, räknar jag inte med. Som jag framhåller i prop. 1988/89: 65 om formerna för högskolepolitiken anser jag att forskning och forskarutbildning å ena sidan och grundläggande högskoleutbildning å den andra bör dimensioneras var för sig.

Kostnaderna för ombyggnader av lokaler räknar jag med skall bekostas genom omprioriteringar inom tilldelade medel för underhåll som disponeras av byggnadsstyrelsen. Vidare räknar jag med att övrig nödvändig utrustning bekostas från den i utrustningsplanen uppförda kostnadsramen För universitets- och högskoleämbetets fördelning.

Tandläkarlinjen

Regeringen har på bemyndigande av riksdagen (prop. 1987/88: 170, UbU 39, rskr. 334) godkänt uppgörelsen med Göteborgs kommun om ändrat huvudmannaskap för den tandvård samt den tandtekniker- och tandsköterskeutbildning som universitetet i Göteborg bedrivit. I enlighet med överenskommelsen har Göteborgs kommun den 1 januari 1989 inrättat tjänster som assistenttandläkare med arbetsuppgifter m. m. som motsvarar vad som gäller för tjänster som assistenttandläkare vid universitetet. För kommunens lönekostnader för tjänsterna skall universitetet fr. o. m. den 1 januari 1989 betala ersättning med 20%.

Medelsbehovet för detta ändamål beräknar jag till 1 719 00 kr. Samtidigt beräknar jag att medel motsvarande viss del av vad som under budgetåret 1988/89 beräknades under anslaget Vissa tandvårdskostnader, under budgetåret 1989/90 anvisas under det anslag som jag nu behandlar (+885 000 kr.). Den resterande kostnaden får täckas av delar av den besparing som uppstår i och med att tandtekniker- och tandsköterskeutbildningen upphör vid universitetet i Göteborg.

Påbyggnadslinje för logopeder

UHÄ föreslår att en påbyggnadslinje för logopeder inrättas som en allmän utbildningslinje genom att den lokala påbyggnadslinje, som anordnats omväxlande vid karolinska institutet och universitetet i Lund, permanentas.

För egen del anser jag att denna utbildning bör kunna anordnas även fortsättningsvis som en lokal påbyggnadslinje och jag utgår ifrån att karolinska institutet och universitetet i Lund avsätter medel för detta ändamål.

Påbyggnadslinje fördjupning i arbetsterapi resp. sjukgymnastik

Försöksverksamhet med fördjupningskurser om 20 poäng i arbetsterapi resp. sjukgymnastik inleddes på regeringens uppdrag under budgetåret 1983/84. För närvarande anordnas fyra kurser per år, två i vardera ämnet.

Utbildningarna initierades för att underlätta forskninganknytning av grundutbildningen och för att ligga till grund för forskarutbildning och forskningsverksamhet inom arbetsterapi och sjukgymnastik. Kurserna syftar alltså till att vara både ämnesfördjupande och forskningsförberedande. Kurserna anordnas vid karolinska institutet samt vid universiteten i Lund, Göteborg och Umeå och tilldelas årligen sammanlagt 80 nybörjarplatser.

UHÄ har tagit del av de utvärderingar som har gjorts av kurserna vid karolinska institutet och vid universitetet i Göteborg. Enligt UHÄ är erfarenheterna från de hittills anordnade kurserna mycket goda. De mål som ställdes upp för försöksverksamheten har uppnåtts. UHÄ föreslår nu att försöksverksamheten avslutas och att påbyggnadslinjer i arbetsterapi och sjukgymnastik inrättas med samma dimensionering och lokalisering som försöksverksamheten.

Det övergripande målet för påbyggnadslinjen fördjupning i arbetsterapi som UHÄ föreslår är att de studerande skall förvärva fördjupade kunskaper i arbetsterapi. Utbildningen skall också förbereda för forskarutbildning som har anknytning till arbetsterapi.

Det övergripande målet för påbyggnadslinjen fördjupning i sjukgymnastik är enligt UHÄ:s förslag att de studerande skall förvärva fördjupade kunskaper i sjukgymnastik. Utbildningen skall också förbereda för forskarutbildning i ämnet sjukgymnstik.

Jag biträder UHÄ:s förslag och förordar att regeringen begär riksdagens bemyndigande att inrätta två påbyggnadslinjer, benämnda fördjupning i

Rättelse: s. 212 rad 2 och 4 siffror ändrade

arbetsterapi samt fördjupning i sjukgymnastik om vardera 20 poäng vid de högskoleenheter som UHÄ förslår.

Medel för kurserna anvisas budgetåret 1988/89 under anslaget D 13. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser. Jag beräknar för budgetåret 1989/90 medel för de nya påbyggnadslinjerna under det anslag som jag nu behandlar (+ 996 000 kr.).

Kommunal högskoleutbildning

Hälso- och sjukvårdslinjen

För vårdutbildningarna inom den kommunala delen av högskolan är alltjämt rekryteringsfrågorna av stort intresse. Trots att antalet sjuksköterskor i hälso- och sjukvården har ökat med 35 % under 1980-talet är bristen på sjuksköterskor stor inom hela landet. Detta är en följd av huvudmännens strävanden att förbättra omvårdnaden inom vårdarbetet och därigenom ökar efterfrågan på personal med mer kvalificerad utbildning. Enligt Landstingsförbundet rapporterar landstingen att det nu är svårare att rekrytera sjuksköterskor än tidigare. Enligt en undersökning från mars 1988 saknades ca 3 400 sjuksköterskor. Under åren 1982–1985 minskades planeringsramen för hälso- och sjukvårdslinjen med sammanlagt över 800 platser för att bättre anpassa denna till studerandeefterfrågan. UHÄ rapporterar att under budgetåret 1987/88 utnyttjades 93 % av nybörjarplatserna. De senaste åren har också antalet sökande till hälso- och sjukvårdslinjen ökat och en ytterligare uppgång har rapporterats för höstterminen 1988. Till en del kan det ökade intresset för hälso- och sjukvårdslinjen förklaras av försöksverksamheten med vidgad behörighet. Detta är emellertid inte hela förklaringen, även den reguljära utbildningen har väckt ett ökat intresse.

Mot bakgrund av det stora behovet av sjuksköterskor och den förbättrade tillströmningen till hälso- och sjukvårdslinjen föreslår UHÄ att planeringsramen för hälso- och sjukvårdslinjen tillförs 450 nya platser. Enligt UHÄ:s mening bör denna utökning ske på den treåriga utbildning som startade på försök hösten 1986 och som från och med budgetåret 1988/89 omfattar alla inriktningar inom hälso- och sjukvårdslinjen. UHÄ föreslår också att försöksverksamheten nu upphör och att en alternativ treårig studiegång om 120/130 poäng inrättas inom ramen för hälso- och sjukvårdslinjen. Denna studiegång skulle vara tillgänglig för studerande från flertalet linjer i gymnasieskolan och ersätta den vårdinriktade kompletteringskursen inom gymnasieskolan, som nu krävs för behörighet till hälso- och sjukvårdslinjen.

Enligt min mening är det angeläget att nu öka utbildningskapaciteten på hälso- och sjukvårdslinjen. Det ökade antalet förstahandssökande som har rapporterats de senaste antagningsomgångarna tyder på att kapacitetsutnyttjandet kan fortsätta att öka även med en utbyggd dimensionering. Jag förordar därför att hälso- och sjukvårdslinjen utökas med 225 nybörjarplatser nästa budgetår.

När det gäller UHÄ:s förslag till alternativ förlängd studiegång inom

ramen för hälso- och sjukvårdslinjen vill jag hänvisa till vad jag anförde i förra årets budgetproposition. Innan jag tar ställning till UHÄ:s förslag bör försöksverksamheten fortsätta och utvärderas ur såväl rekryterings- som jämställdhets- och kvalitetssynpunkt.

Sociala omsorgslinjen

UHÄ föreslår att planeringsramen för sociala omsorgslinjen utökas med 44 nybörjarplatser med motivering att nuvarande utbildningskapacitet är för liten för ett effektivt resursutnyttjande samt att rekryteringsläget till linjen har förbättrats. Samtidigt föreslås att försöksverksamheten med vidgat tillträde till en förlängd utbildning utökas genom att de nya platserna förläggs dit.

Jag är inte beredd att nu föreslå en utökning av antalet platser på sociala omsorgslinjen eller en utökning av försöksverksamheten. I enlighet med vad som anmäldes i propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet (prop. 1987/88: 176) avser jag att föreslå regeringen att ge UHÄ i uppdrag att se över den sociala omsorgslinjens inriktning och innehåll. Därvid bör utredas hur en lämplig utbildning inom givna ramar för arbetsledande och verksamhetsansvarig personal inom primärkommunala äldre- och handikappomsorg bör se ut. Möjligheterna till samordning med andra näraliggande utbildningslinjer bör därvid beaktas.

Påbyggnadslinjer i de medellånga vårdutbildningarnas karaktärsämnen

I syfte att utveckla och förstärka karaktärsämnena i kommunala högskolans vårdutbildningar samt att utveckla forskningsanknytningen för dessa utbildningslinjer föreslår UHÄ att påbyggnadslinjer om 40 poäng i omvårdnad, hörselvård, social omsorg och biomedicinsk laboratorievetenskap skall inrättas inom den kommunla delen av högskolan. UHÄ har närmare beskrivit syftet med linjerna och förslag till organisation i en promemoria som bilagts anslagsframställningen. På uppdrag av regeringen har UHÄ i skrivelse den 28 juni 1988 avgett sina synpunkter på möjligheterna till samverkan för forskningsanknytning och forskarutbildning för kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet.UHÄ betonar i denna skrivelse vikten av att kurser anordnas så att de studerande ges möjlighet till ämnesfördjupning i karaktärsämnena och samtidigt får en utbildning som ger behörighet till forskarutbildning inom respektive område. De föreslagna påbyggnadslinjerna syftar till detta.

Jag delar helt UHÄ:s uppfattning om betydelsen av att karaktärsämnena inom den kommunala högskolans utbildningar vidareutvecklas och att de studerande ges möjlighet till ämnesfördjupning på samma sätt som studerande på rehabiliteringslinjen nu har. Erfarenheterna från fördjupningskurserna i arbetsterpi och sjukgymnstik visar att detta är en förutsättning för en väl fungerande forskningsanknytning skall kunna etableras. Redan nu anordnas både inom den statliga och kommunala högskolan vissa fristående kurser i t. ex. omvårdnad med detta syfte.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för vårdyrken budgetåret 1989/90. Kommunal högskoleutbildning

Utbildningslinje/poäng	Landstingskommun/motsvarande													
	Stockholms	Uppsala	Södermanlands	Östergötlands	Jönköpings	Blekinge	Kalmar	Kronobergs	Kristianstads	Malmöhus	Malmö kommun	Hallands	Göteborgs- och Bohus läns	Vårdskoleförbundet
	LL	LL	LL	LL	LL	LL	LL	LL	LL	LL		LL	LL	
Hälso- och sjukvårdslinjen, 80/90	780	168	110	160	190	100	100	128	144	250	154	105	80	202
Hörselvårdslinjen, 80	16									12				14
Laboratorieassistentlinjen, 90	150	78		24	16	20				34	51			80
Ortopedtekniska linjen, 60/120					32									
Rehabiliteringslinjen, 100														
arbetsterapi	60			48	64					64				48
sjukgymnastik		80		40										80
Sociala omsorgslinjen, 80/100	120		15	40	54	16	16	15	24		80			65
Tandhygienistlinjen, 40	40				10[4]				12[4]		16[4]	12		16
Påbyggnadslinjer i anslutning till														
hälso- och sjukvårdslinjen, 20/50	349	84	48	80	76	10	46	51	75	206	32	30	30	196
laboratorieassistentlinjen, 6/40	40	32		32						16	8			44
rehabiliteringslinjen, 20	10	10		20	10					10				30
Summa	1 565	452	173	444	452	146	162	194	255	592	341	147	110	775
Lokala linjer och fristående kurser (årsstudieplatser)	90[2]	36	27	24	31	12	12	8	5	9	11	5	6	29

Utbildningslinje/poäng	Landstingskommun/motsvarande											
	Älvsborgs LL	Skaraborgs LL	Värmlands LL	Örebro LL	Västmanlands LL	Kopparbergs LL	Gävleborgs LL	Västernorrlands LL	Jämtlands LL	Västerbottens LL	Norrbottens LL	Summa
Hälso- och sjukvårdslinjen, 80/90	177	150	109	150	110	115	110	166	68	210	150	4 186
Hörselvårdslinjen, 80				16[1]								58
Laboratorieassistentlinjen, 90	16		10	32				12		56		579
Ortopedtekniska linjen, 60/120												32
Rehabiliteringslinjen, 100												
arbetsterapi				60						60	32	436
sjukgymnastik										60	32	292
Sociala omsorgslinjen, 80/100	20	16	16	40		28	28	24	25	50	27	719
Tandhygienistlinjen, 40			10	16[4]		10	16			15[4]		173
Påbyggnadslinjer i anslutning till												
hälso- och sjukvårdslinjen, 20/50	88	60	35	102	54	72	54	59	25	87	60	2009
laboratorieassistentlinjen, 6/40				18						15		205
rehabiliteringslinjen, 20				10						20		120
Summa	301	226	180	444	164	225	208	261	118	573	301	**8809**
Lokala linjer och fristående kurser (årsstudieplatser)	14	11	17[3]	32	23	31	30	36	12	36	33	580

[1] Antagning vart annat år.
[2] Avser 15 årsstudieplatser på lokal linje.
[3] Varav 2 årsstudieplatser avser musikutbildning i Arvika.
[4] Ingen antagning 1989/90.

Jag är dock inte beredd att nu beräkna medel för detta ändamål utan räknar med att utbildningen i fråga tills vidare får anordnas inom tillgängliga resurser för fristående kurser inom såväl den statliga som den kommunala delen av högskolan.

Övriga frågor

Som jag inledningsvis anförde föreslås att tjänstebrevsrätten slopas för ett antal myndigheter, bl. a. karolinska institutet fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har beräknat medel för portokostnader för institutet under detta anslag (+1 315 000 kr.).

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av ifrågavarande anslag med 682 000 kr.

Jag beräknar att ett belopp svarande mot två procent av anslaget kan frigöras för andra ändamål genom att utbildningarna inom sektorn effektiviseras (−8 532 000 kr.). Vid min beräkning av denna besparing har jag tagit hänsyn till att universitetet i Umeå har lägre anslag per studerande än de andra högskoleenheterna. Dessutom beräknar jag en minskad medelstilldelning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (−188 000 kr.).

För konsekvenser av tidigare fattade beslut beräknar jag medel i enlighet med UHÄ:s förslag.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (430 321 000 + 1 354 000 =) 431 675 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. fastställa planeringsramar för budgetåret 1989/90 i enlighet med vad jag förordat,
2. bemyndiga regeringen att den 1 juli 1989 inrätta två påbyggnadslinjer, fördjupning i arbetsterapi, om 20 poäng samt fördjupning i sjukgymnastik, om 20 poäng,
3. till *Utbildning för vårdyrken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 431 675 000 kr.

D 10. Utbildning för undervisningsyrken

1987/88	Utgift	874 351 000	Reservation	−10 948 000[1]
1988/89	Anslag	832 096 000[2]		
1989/90	Förslag	854 118 000		

[1] Vid tidpunkten när statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 826 096 000 kr.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för undervisningsyrken vid de statliga högskoleenheterna samt den del av personalutbildningen för

skolväsendets behov som hänföres till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor samt för vissa kurser m. m. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen. Medel för kommunal högskoleutbildning inom sektorn beräknas under anslaget D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	129 087 000	– 5 368 000
Konstfackskolan	4 609 000	– 719 000
Musikhögskolan i Stockholm	14 982 000	– 851 000
Universitetet i Uppsala	41 998 000	– 2 299 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	9 583 000	+ 1 073 000
Högskolan i Falun/Borlänge	16 079 000	+ 830 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	16 847 000	– 1 558 000
Högskolan i Örebro	29 879 000	– 1 132 000
Universitetet i Linköping	59 261 000	+ 837 000
Högskolan i Jönköping	19 907 000	+ 871 000
Universitetet i Lund	89 878 000	– 1 198 000
Högskolan i Halmstad	7 021 000	+ 1 001 000
Högskolan i Kalmar	14 716 000	– 1 747 000
Högskolan i Kristianstad	19 952 000	+ 1 114 000
Högskolan i Växjö	23 735 000	– 201 000
Universitetet i Göteborg	108 693 000	– 711 000
Högskolan i Karlstad	27 429 000	+ 1 733 000
Universitetet i Umeå	63 864 000	– 41 000
Högskolan i Luleå	27 537 000	+ 1 436 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	19 751 000	+ 1 197 000
Ej fördelade medel		
Hemspråkslärarutbildning	878 000	+ 16 000
Utbildning av instruktörer för näringsliv och förvaltning	1 781 000	+ 35 000
Utbildningsarvoden	78 921 000	+20 316 000
Särskilda utbildningsåtgärder för vissa lärare m. m.	2 386 000	+ 3 175 000
Till regeringens disposition	2 913 000	+ 3 707 000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition	409 000	+ 506 000
Summa kr.	**832 096 000**	**+22 022 000**

Anslagsframställning jämte komplettering har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Sammantaget innebär ändringsförslagen i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1-2-3-4]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Idrottslärarlinjen, specialidrottslärare (medel har beräknats under anslaget D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser) HLS	– 573
2.2	Pedagogisk-administrativ påbyggnadslinje för barnomsorgspersonal, 20 poäng (medel har under innevarande budgetår anvisats under anslaget D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser) HLS, HF/B, HÖ, ULi, UL, HKr, HV, UG, UUm	+ 2025
2.3	Utbildningsarvoden (medel har beräknats under Litt E. Studiestöd)	(–78921)
Summa under 2 (exkl. punkt 2.3)		+ 1452
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Barnavårdslärarlinjen, BP 88, UG, UUm	– 1048
3.2	Bildlärarlinjen, BP 88, UUm	– 879
3.3	Fritidspedagoglinjen, BP 88, HK	+ 821
3.4	Förskollärarlinjen, BP 88, HH, UG, HKs	+ 2367
	+ 120 npl 50 poäng ofördelat, start 1989/90, UU	+ 2529 + 1585
3.5	Grundskollärarlinjen + 1620 npl, inriktning 1–7, kostnad exkl. praktik, HLS, HF/B, ULi, HJ, UL, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H,	+41144
	start 1989/90, UU, HG/S, HK	+ 9060
	+ 972 npl inriktning 4–9, kostnad exkl. praktik, HLS, UU, ULi, UL, UG, HKs, UUm	+33747
Summa grundskollärarlinjen (41144+9060+33747=)+83951		
3.6	Hemspråkslärarlinjen, BP 88, avveckling HLS, UL, UG	– 6812
3.7	Hushållslärarlinjen, BP 88, ettämnes, UU, UG	– 761
	tvåämnes, UUm	– 480
3.8	Idrottslärarlinjen, BP 88, ettämnes, HÖ	+ 179
	tvåämnes, HÖ	– 1160
3.9	Industri- och hantverkslärarlinjen, BP 88, teknikläraruthildning, HV, HS/H	– 1806
3.10	Lågstadielärarlinjen, BP 88, HLS, HF/B, HG/S, ULi, HJ, UL, HK, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H	–18514
3.11	Mellanstadielärarlinjen, BP 88, HG/S, HK,	– 2916
	Tillval samiska, tornedalsfinska, HLu	+ 283
3.12	Musiklärarlinjen, BP 86, SMH, HLu,	0
	Musiklärarlinjen, BP 88, ettämnes, SMH, UG, HLu,	+ 1870
	tvåämnes, SMH, UL, UG, HLu	– 3720
3.13	Slöjdlärarlinjen, ettämnes 120 poäng, ULi,	+ 1117
	tvåämnes, ULi	– 1117
3.14	Ämneslärarlinjerna, BP 86, HLS, ULi, UL, UG, omfördelning från mat-nat till sv, spr, so, prel. 50 % av npl	– 2504
	HLS, UU, ULi, UL, UG, UUm	– 2258
	Ämneslärarlinjen, BP 88, HLS, UU, ULi, UL, UG, HKs, UUm	– 9105
3.15	Speciallärarlinjen, utbildning av yrkesvalslärare inom särskolan, HLS	– 497
3.16	Frigjorda resurser vid reducerad antagning 1987/88, HLS, KF, SMH, UU, HF/B, HÖ, ULi, HJ, UL, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H	–53446
3.17	Utbildningsarvoden	+18201
Summa under 3		+ 5880
4	*Budgetförslag*	
4.1	Grundskollärarlinjen, inriktning åk 1–7, + 270 npl, kostnad exkl. praktik, HLS, ULi, UL, HV, UG, HKs	+ 6795
	inriktning åk 4–9, + 36 npl kostnad exkl. praktik, 24 npl slöjd annat ämne, UU	+ 956
	12 npl barnkunskap och hemkunskap, UUm	+ 475
4.2	Slöjdlärarlinjen, 40 poängsutbildning – 12 npl, ULi,	– 558
	120 poängsutbildning + 12 npl, ULi,	+ 558
	Kurser i teknik, ULi	+ 390
4.3	Grundskollärarlinjen, medel för utvärdering m. m., U-dep	– 700
	UHÄ	+ 700

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1-2-3-4]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4.4	Förskollärarlinjen + 180 npl 100 poäng + 60 npl (30 npl till Borås), UG	+ 1 585
	50 poäng + 120 npl ofördelade, UHÄ	+ 3 323
4.5	Industri- och hantverks- samt handels- och kontorslärarlinjen, förändrad utbildning, HLS, UL, UG, UUm, HS/H	0
4.6	Vårdlärarlinjen, förändrad utbildning med förlängning, – 30 npl 89/90 samt frysning ca 70 npl ht 89 för planering, HLS, UU, ULi, UL, UG, UUm	0
4.7	Fritidspedagoglinjen, medel för 60 npl (varav 24 tvåspråkiga) ofördelade medel, UHÄ	+ 1 753
4.8	Pedagogik-metodiklärarlinjen, + 6 npl, UG	0
4.9	Slöjdlärarutbildning, medel motsv. 30 åp i 40-poängsutbildning, UHÄ	+ 1 450
4.10	Fritidspedagoglinjen, 100 poäng + 30 npl, UUm	+ 852
4.11	Ny barn- och ungdomspedagogisk linje, planeringsmedel, HLS, UU, HE/V, HF/B, HG/S, HÖ, ULi, HJ, UL, HH, HK, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H	+ 2040
4.12	Lärarlinjen för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, skogsteknisk kurs, UU	+ 260
4.13	Industri- och hantverkslärarlinjen, flygläraruthildning, + 18 npl varav 6 i kurs för helikopterflyglärare, HLS	+ 1 300
4.14	Personalutbildning för skolväsendets behov, medel för internationellt samarbete, UHÄ	+ 220
4.15	Ämneslärarlinjen, praktisk-pedagogisk utbildning för lektorskompetenta m. m.	+ 2 380
4.16	Resekostnader för vissa studerande, HLS, UU, HE/V, HG/S, HF/B, ULi, HJ, UL, HK, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H	+ 640
4.17	Utbildningsarvoden	– 2052
Summa under 4		+22 367
Summa punkterna 2—4 (exkl. punkt 2.3)		+29 699

[1] HLS = högskolan för lärarutbildning i Stockholm, KF = konstfackskolan, SMH = musikhögskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, HE/V = högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B = högskolan i Falun/Borlänge, HG/S = högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ = högskolan i Örebro, ULi = universitetet i Linköping, HJ = högskolan i Jönköping, UL = universitetet i Lund, HK = högskolan i Kalmar, HKr = högskolan i Kristianstad, HH = högskolan i Halmstad, HV = högskolan i Växjö, UG = universitetet i Göteborg, HKs = högskolan i Karlstad, UUm = universitetet i Umeå, HLu = högskolan i Luleå, HS/H = högskolan i Sundsvall/Härnösand.
[2] npl = nybörjarplatser
[3] BP = budgetproposition
[4] åp = årsstudieplatser

UHÄ hemställer att

1. en pedagogisk-administrativ påbyggnadslinje för barnomsorgspersonal omfattande 20 poäng och med mål enligt förslag från UHÄ, inrättas den 1 juli 1989,

2. fritidspedagoger och förskollärare den 1 juli 1989 skall utbildas inom en barn- och ungdomspedagogisk linje omfattande 120 poäng alternativt 60 poäng samt att nuvarande fritidspedagoglinje och förskollärarlinje successivt avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90,

3. planeringsramar fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat,

4. under ett reservationsanslag D 10. Utbildning för undervisningsyrken budgetåret 1989/90 anvisas 766 725 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Sammanfattning

Jag kommer i det följande att behandla UHÄ:s förslag om en ny barn- och ungdomspedagogisk linje och ta upp dimensionering och lokalisering av förskollärarlinjen och fritidspedagoglinjen samt dimensioneringen av pedagogik-metodiklärarlinjen.

Rekryteringsläget för den nya grundskollärarlinjen är utgångspunkt för mina förslag beträffande grundskollärarutbildningen.

I avsnittet om lärarutbildning i trä- och metallslöjd behandlar jag dimensioneringen av slöjdlärarutbildningen och frågan om åtgärder mot bristen på behöriga slöjdlärare.

Jag kommer också att behandla utbildningen av industri- och hantverkslärare samt handels- och kontorslärare och ta ställning till dimensioneringen av vårdlärarlinjen.

Den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen behandlas i ett särskilt avsnitt liksom lektorsutbildning för gymnasieskolan.

Slutligen behandlar jag frågor rörande internationellt samarbete, frågor om utbildningsarvoden samt övriga frågor.

Mina förslag till nybörjarplatser på linjer på utbildning inom denna sektor framgår av tabellen över planeringsramar.

Fritidspedagog- och förskollärarlinjerna

Regeringen uppdrog den 20 oktober 1983 åt UHÄ att göra en översyn av fritidspedagog- och förskollärarutbildningarna. UHÄ har den 7 oktober 1987 redovisat förslag till en ny barnomsorgsutbildning, en barn- och ungdomspedagogisk linje om 120 poäng. Den nuvarande utbildningen vid förskollärarlinjen och fritidspedagoglinjen är 100 poäng.

Enligt UHÄ bör linjen förlängas för att möta behovet av fördjupade kunskaper och färdigheter hos barnomsorgspersonalen och för att åstadkomma en bättre överbryggning mellan barnomsorg och skola. Utbildningen skall enligt förslaget ha två inriktningar, en för förskoleverksamhet och en för verksamhet inom skolbarnomsorgen. Inom bägge inriktningarna kan anordnas en variant för arbete bland barn med annat modersmål än svenska.

UHÄ föreslår att utbildningslinjen organiseras i en för alla studerande gemensam del omfattande ca 40–60 poäng och en fördjupningsdel med två tillvalskurser.

UHÄ föreslår även att den nuvarande 50-poängsutbildningen, dvs. för sökande med barnskötarutbildning och flera års yrkesverksamhet inom förskolan, ersätts med en 60-poängsutbildning inom ramen för den barn- och ungdomspedagogiska linjen. UHÄ beräknar kostnaderna per år för förlängning av utbildningen med nuvarande dimensionering till ca 23 milj. kr. Inräknas kostnaderna för studiemedel blir kostnadsökningen ca 45 milj. kr.

UHÄ föreslår i sin anslagsframställning att högskolorna får särskilda medel för att planera den nya utbildningen. Enligt UHÄ bör 2 040 000 kr.

anvisas för detta ändamål under budgetåren 1989/90 och 1990/91. Utbildningen skall enligt förslaget starta budgetåret 1989/90.

För egen del får jag anföra följande.

Den kompetens som fordras för att arbeta i förskola resp. fritidshem är i stora delar gemensam, bl. a. vad gäller kunskap och medvetenhet om barns uppväxtvillkor och utveckling. Samtidigt innebär arbetet bland små barn andra krav på omsorg och innehåll i verksamheten än arbetet bland skolbarn. En fritidspedagog utbildas även för pedagogiskt arbete vid olika behandlingsinstitutioner för ungdom och vuxna och i viss mån för arbete inom äldreomsorgen. I regeringens uppdrag till UHÄ om översyn av de berörda utbildningarna påtalas vissa brister i den nuvarande utbildningen. Bl. a. påpekas att utbildningen behöver skapa en ökad medvetenhet om den praktiska delen av arbetet, att frågan om språkutveckling och begreppsbildning måste beaktas bättre samt att de studerande bör få en ökad insikt i att vi lever i ett flerkulturellt samhälle.

UHÄ anser att de ökade kraven på förskollärare och fritidspedagoger innebär att nuvarande utbildning bör förlängas. Jag är dock inte beredd att föreslå regeringen att göra den mycket stora ekonomiska satsning, som en förlängning av nuvarande utbildning innebär. I stället bör det finnas utrymme för förändringar av utbildningen inom nuvarande ramar i den riktning UHÄ föreslagit och som jag finner tilltalande. Det är angeläget att UHÄ reviderar utbildningsplanerna för förskollärarlinjen och fritidspedagoglinjen i enlighet därmed. De nu gällande utbildningsplanerna är från år 1980. De är inte anpassade till de krav som arbetet inom dagens barnomsorg ställer på dessa utbildningar. I arbetet med utbildningsplanerna bör UHÄ beakta socialstyrelsens pedagogiska program för barnomsorgen.

Vidare anser jag att en större samverkan mellan fritidspedagog- och förskollärarutbildningarna kan möta kraven på förändringar och förbättringar inom barnomsorgsutbildningen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag framförde inför riksdagens beslut angående grundskollärarlinjens inrättande (prop. 1984/85: 122, UbU 31, rskr. 366). Då påpekade jag att samverkan mellan förskole-, fritidspedagog- och lågstadielärarutbildningen har pågått sedan läsåret 1977/78 och gett goda resultat. Jag betonade även vikten av fortsatt samverkan mellan barnomsorgsutbildningen och den nya grundskollärarlinjen och framhöll att en gemensam syn på barns utveckling, villkor och behov är av grundläggande betydelse för dessa utbildningar. För grundskollärarutbildningens del betyder detta att den blivande läraren måste ha kunskap om målen för samhällets barnomsorg och om innehållet och arbetsmetoderna i förskolan. Förskollärare och fritidspedagoger har motsvarande behov vad beträffar grundskolan. Dessa utbildningar har alltså självklara beröringspunkter. Genom samverkan bör det vara möjligt att inom givna ramar ytterligare förbättra kvaliteten på barnomsorgsutbildningen.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för undervisningsyrken budgetåret 1989/90

Utbildningslinje/poäng	HLS	Konst-fack	SMH	Upp-sala	Eskils-tuna/ Västerås	Falun/ Bor-länge	Gävle/ Sand-viken	Örebro	Lin-köping	Jön-köping	Lund/ Malmö
Barnavårdslärarlinjen, 120											
Bildlärarlinjen, 120		24									
Folkhögskollärarlinjen, 40									75		
Fritidspedagoglinjen, 100	154				60	36	30	72	60	60	96
Förskollärarlinjen, 100	768			60	126	102	144	120	168	120	270
Grundskollärar-linjen, 140–180											
grenen för utbildning av lärare för åk 1–7	240					120			120	120	144
grenen för utbildning av lärare för åk 4–9	222			136					120		125
Handels- och kontors-lärarlinjen, 40	24										24
Hushållslärarlinjen, 120											
Idrottslärarlinjen, 120	69[3]							36			
Industri- och hantverks-lärarlinjen, 40	148										124
Musiklärarlinjen, 160			52					30			32
Slöjdlärarlinjen, 40									48		
Slöjdlärarlinjen, 120									36		
Studie- och yrkesorienterings-linjen, 120	30										60
Textillärarlinjen, 120				12							
Vårdlärarlinjen, 60	90			42					32		66
Ämneslärarlinjen 160–220	50			42					20		40
Ämneslärarlinjen, 40	40			20					20		30
Lärarlinjen för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel*, 20				72							
Speciallärarlinjen*, 20–100	25										25
Pedagogik/metodiklärar-linjen*, 20	18										

Utbildningslinje/poäng	Halmstad	Kalmar	Kristianstad	Växjö	Göteborg	Karlstad	Umeå	Luleå	Sundsvall/Härnösand	Summa
Barnavårdslärarlinjen, 120										
Bildlärarlinjen, 120										24
Folkhögskollärarlinjen, 40										75
Fritidspedagoglinjen, 100	30	30	30	60	84	60	30	36	30	958[1]
Förskollärarlinjen, 100	90	120	138	120	300	150	120	120	120	3 156[2]
Grundskollärarlinjen, 140–180										
grenen för utbildning av lärare för åk 1–7			120	120	144	120	120	132	120	1 620
grenen för utbildning av lärare för åk 4–9					179	60	130			972
Handels- och kontorslärarlinjen, 40					12		12			72
Hushållslärarlinjen, 120					12					12
Idrottslärarlinjen, 120										105
Industri- och hantverkslärarlinjen, 40					120		78		36	506
Musiklärarlinjen, 160					36			30		180[4]
Slöjdlärarlinjen, 40										48
Slöjdlärarlinjen, 120										36
Studie- och yrkesorienteringslinjen, 120							60			150
Textillärarlinjen, 120					24		12			48
Vårdlärarlinjen, 60					90		42			362
Ämneslärarlinjen, 160–220					40		20			212
Ämneslärarlinjen, 40					30		10			150
Lärarlinjen för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, *20										72
Speciallärarlinjen*, 20–100					25		15			90
Pedagogik/metodiklärarlinjen*, 20					18					36
Summa										**8 884**

* Påbyggnadslinje
[1] Härav avser minst 50 platser 50-poängsutbildning.
[2] Härav avser minst 550 platser 50-poängsutbildning och minst 167 platser i Stockholm, Eskilstuna/Västerås, Linköping, Lund, Växjö och Göteborg utbildning för tvåspråkiga studerande.
[3] Härav avser 45 platser specialidrottslärarutbildning.
[4] Härtill kommer 30 platser landstingskommunal högskoleutbildning i Arvika.

Förskollärarlinjen

Antalet nybörjarplatser på förskollärarlinjen är innevarande budgetår 3216. Socialstyrelsen anser att en ökad satsning på förskolan i enlighet med riksdagens intentioner kräver en fortsatt kraftig utbyggnad av såväl daghem och familjedaghem som av deltidsförskolan och den öppna förskolan. Detta medför ett ökat behov av utbildad personal under de närmaste åren. Socialstyrelsen bedömer att antalet nybörjarplatser kan ökas till 4000 utan risk att man därmed utbildar för många. Enligt UHÄ:s tolkning av socialstyrelsens beräkningar borde antalet nybörjarplatser på förskollärarlinjen vara ca 3600 för att det framtida behovet av förskollärare skall täckas.

Intresset för barnomsorgsutbildningarna har ökat. Enligt UHÄ har ett stort antal sökande inte kunnat beredas plats på utbildningen höstterminen 1988. Enligt uppgifter från UHÄ har många kommuner framfört önskemål om ytterligare utbildning, främst 50-poängsutbildning. I det senare fallet gäller det utbildning utlokaliserad till orter utan högskola. Med hänsyn till behovet av förskollärare har regeringen genom beslut den 8 september 1988 medgett 50-poängsutbildning för ytterligare 30 nybörjare vid högskolan i Gävle/Sandviken. Reserverade medel inom anslaget har tagits i anspråk för detta ändamål.

UHÄ föreslår i sin anslagsframställning en utbyggnad av förskollärarlinjen med 120 nybörjarplatser. Av dessa avser 60 platser nyetablering av linjen vid universitetet i Uppsala enligt tidigare riksdagsbeslut (prop. 1987/88: 100 bil.10, UbU 25, rskr. 333). 60 nybörjarplatser föreslås vid universitetet i Göteborg. Av dessa föreslås 30 utbildningsplatser utlokaliserade till Borås. Härutöver föreslår UHÄ att medel motsvarande 120 nybörjarplatser anvisas för 50-poängsutbildning att fördelas av UHÄ på olika högskolor beroende på en senare bedömning av utbildningsbehoven.

Med hänsyn till behovet av förskollärare föreslår jag att antalet nybörjarplatser vid universitetet i Göteborg ökas med 30. En eventuell utlokalisering av utbildningen får avgöras av universitetet. Jag beräknar även medel för nyetablering av förskollärarlinjen enligt tidigare nämnda riksdagsbeslut. Vid min beräkning av medel under anslagsposten 4. Universitetet i Uppsala har jag tagit hänsyn till att medel för lönekostnader för tre ordinarie lärartjänster inom förskollärar- och fritidspedagogutbildningarna redan är anvisade under anslagsposten. Med hänvisning till det stora antalet obesatta platser vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm föreslår jag en minskning med 30 nybörjarplatser vid denna högskoleenhet (– 690000 kr.).

Fritidspedagoglinjen

Antalet nybörjarplatser på fritidspedagoglinjen är innevarande budgetår 958. Enligt socialstyrelsens beräkningar behövs ytterligare ca 400 nya fritidspedagoger per år fram till år 1991.

UHÄ hänvisar i sin anslagsframställning till sitt förslag om en ny barn- och ungdomspedagogisk linje och föreslår att fritidspedagoglinjen även

skall förläggas till universitetet i Umeå. Antalet nybörjarplatser föreslås vara 30. Härutöver föreslår UHÄ att medel motsvarande 60 nybörjarplatser anvisas för utbildningen att fördelas av UHÄ så snart det kan bedömas var behovet av ytterligare utbildningsplatser är störst.

För att möjligheter till samverkan skall skapas mellan förskollärarutbildningen och fritidspedagogutbildningen föreslår jag att fritidspedagoglinjen förläggs till universitetet i Umeå. Jag har vid min medelsberäkning beaktat detta (+852000 kr.).

Med hänvisning till det stora antalet obesatta platser vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm föreslår jag att antalet nybörjarplatser minskas med 30 vid denna högskoleenhet (−692000 kr.).

Pedagogik-metodiklärarlinjen

Antalet nybörjarplatser på pedagogik-metodiklärarlinjen är innevarande budgetår 30, varav 18 vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm och 12 vid universitetet i Göteborg. Med hänsyn till ökningen av förskollärarlinjen anser UHÄ att det är motiverat med en viss ökning av planeringsramen för pedagogik-metodiklärarlinjen. UHÄ föreslår därför att universitetet i Göteborg får ytterligare sex nybörjarplatser. Ökningen föreslås ske inom oförändrad kostnadsram.

Jag biträder UHÄ:s förslag till dimensionering av pedagogik-metodiklärarlinjen inom oförändrad kostnadsram.

Grundskollärarlinjen

Inledningsvis vill jag anföra följande.

Införandet av den nya grundskollärarlinjen är en av de mest omfattande reformerna inom högskolan på senare tid. Utbildningen för lågstadielärare, mellanstadielärare och ämneslärare för högstadiet har ersatts av en sammanhållen lärarutbildning för hela grundskolan. Utbildningen syftar till att ge de blivande lärarna bättre förutsättningar än hittills att möta de krav som arbetet i skolan ställer. Hur väl den nya lärarutbildningen lyckas fylla sin uppgift beror ytterst på den kvalitet i utbildningen, som varje universitet och högskola förmår prestera. Den kunnighet och det engagemang som många inom högskolan visat i arbetet med den nya utbildningen är viktiga i det sammanhanget. Vidare bör de avvägningar som görs mellan skilda områden och olika intressen ständigt kunna ifrågasättas och övervägas på nytt utan att syftet med en för hela riket likvärdig skolutbildning äventyras. Enbart härigenom kan utbildningen successivt bli allt bättre.

Antalet nybörjarplatser på grundskollärarlinjen är innevarande budgetår 2592. Av dessa är 1620 nybörjarplatser på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 1–7 och 972 nybörjarplatser på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 4–9.

UHÄ föreslår att antalet nybörjarplatser på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 1–7 ökas med 630. I förslaget ingår lokalisering av grundskollärarlinjen enligt riksdagens uttalande (UbU 1987/88: 25, rskr.

333) vid universitetet i Uppsala samt vid högskolorna i Gävle/Sandviken och Kalmar. Vidare föreslår UHÄ att antalet nybörjarplatser på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 4–9 ökas med 36. UHÄ har i sina beräkningar av det framtida behovet av lärare utgått från statistiska centralbyråns korrigerade befolkningsprognos för år 1986, i vilken de verkliga, och högre, födelsetalen för åren 1986 och 1987 ersatt de tidigare födelsetalen.

Enligt de antagningssiffror UHÄ redovisat för höstterminen 1988 är ca 30 % av utbildningsplatserna på grundskollärarlinjen obesatta. Av UHÄ:s redovisning framgår att det framför allt är inom fördjupningen matematik och naturorienterande ämnen på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 1–7 samt inom specialiseringen praktiskt-estetiskt ämne och annat ämne på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 4–9 som de obesatta platserna finns. Det finns även många obesatta platser inom hemspråksvarianten på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 1–7.

UHÄ har även undersökt vad högskoleenheterna gjort för att förbättra rekryteringen till grundskollärarlinjen höstterminen 1988. Undersökningen visar att högskolenheterna bl.a. har erbjudit viss kompletterande utbildning för de studerande som inte uppfyller de särskilda behörighetskraven. Kompletteringsutbildningen bedrivs vid enheten eller genom den kommunala vuxenutbildningen. Högskolan i Sundsvall/Härnösand har planerat en försöksverksamhet med distansutbildning fr.o.m. vårterminen 1989. Distansutbildningen vänder sig i första hand till studerande som på grund av avstånd, familjesituation eller andra personliga förhållanden är förhindrade att flytta till en högskoleort.

För egen del anser jag att det finns starka skäl mot att nu öka dimensioneringen av grundskollärarlinjen. Rekryteringssituationen måste först bli gynnsammare. Jag har tidigare i samband med behandlingen av frågan om grundskollärarlinjens lokalisering (prop. 1985/86: 113, UbU 27, rskr. 356) betonat vikten av att dimensioneringen och därmed basen för utbildningsorganisationen blir så stabil som möjligt. De förändringar av dimensioneringen som från tid till annan måste göras får inte bli alltför drastiska. Detta är angeläget inte bara av organisatoriska skäl utan också med hänsyn till de studerande och deras möjligheter att planera sitt utbildningsval. Enligt min mening finns det risk för att en ökad dimensionering budgetåret 1989/90 skulle leda till att ännu fler platser blir obesatta.

Av dessa skäl kan jag nu inte förorda någon ökad dimensionering av grundskollärarlinjen. Av samma skäl är det, enligt min mening, nödvändigt att antagningen till utbildning i Uppsala, Gävle/Sandviken och Kalmar får anstå.

Jag föreslår emellertid att medel för planering av grundskollärarlinjen under anslagsposterna 4. Universitetet i Uppsala, 7. Högskolan i Gävle/Sandviken och 13. Högskolan i Kalmar bör anslås även för budgetåret 1989/90. Vidare anser jag att de medel som frigjorts på grund av obesatta platser innevarande budgetår bör användas för rekryteringsåtgärder inför höstterminen 1989. I de fall hela undervisningsgrupper är obesatta avser

jag att återkomma till regeringen med förslag till disposition av därvid frigjorda medel.

Som UHÄ redovisat pågår ett lokalt arbete med olika försök att rekrytera fler studerande till den nya grundskollärarutbildningen. Enligt min mening är det positivt att högskoleenheterna med flexibla och okonventionella medel försöker förbättra rekryteringen. Under ett kortare övergångsskede bör särskilda åtgärder kunna sättas in för kompletteringsutbildning för de studerande som inte uppfyller de särskilda behörighetskraven. Jag vill dock understryka att kompletteringsutbildningen inte innebär att kraven sänks. Tvärtom, den skall ge de studerande sådana kunskaper att de uppfyller de höga krav som ställs.

Jag förutsätter att UHÄ bevakar att det råder balans mellan de olika fördjupningarna, specialiseringarna och varianterna inom resp. gren av grundskollärarlinjen.

Jag övergår nu till att behandla kostnaderna för den skolförlagda delen av grundskollärarlinjen.

Det ankommer på regeringen att besluta om den skolförlagda delen av grundskollärarlinjen, vilket jag påpekade i samband med behandlingen av förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10, s. 271). För helhetens skull skall jag dock här informera om hur jag anser att denna del av utbildningen bör organiseras. Den skolförlagda delen av grundskollärarutbildningen bör bestå av fältstudier och praktik. Den blivande läraren skall under den skolförlagda delen av utbildningen skaffa sig utgångspunkter för sina studier och ges tillfälle att tillämpa det som behandlas i de teoretiska delarna av studierna. Den blivande läraren skall också öva sin lärarfunktion genom att delta i olika delar av skolans verksamhet. De skolor dit praktiken skall förläggas bör utses i samråd mellan högskolan och den berörda kommunen. Det bör, enligt min mening, vara rektor på praktikskolan som ansvarar för att praktiken utformas enligt högskoleenheternas önskemål och gällande kursplaner. Skolans styrelse bör, i samråd med högskolan och berörda lärare, utse en lärare som närmast under rektor ansvarar för praktiken. Den ansvarige läraren skall svara för att praktiken planeras och genomförs enligt högskolans önskemål och skolledningens bestämmande. Jag avser att återkomma till regeringen med föreskrifter av denna innebörd. Regeringen har den 3 november 1988 godkänt ett avtal om förmåner för lärare som medverkar i den skolförlagda delen av grundskollärarutbildningen.

Jag har vid min medelsberäkning för grundskollärarlinjen tagit hänsyn till kostnaderna för den skolförlagda delen av utbildningen budgetåret 1989/90. Jag avser att återkomma till regeringen senare i vår med förslag till proposition angående kostnaderna för den skolförlagda delen av grundskollärarlinjen för budgetåret 1988/89.

UHÄ begär i sin anslagsframställning särskilda medel för uppföljning av genomförandet av grundskollärarlinjen och föreslår att medlen anvisas under anslagsposten 26. Till universitets- och högskolecämbetets disposition. Jag har tidigare påpekat vikten av en systematisk uppföljning och utvärdering av grundskollärarlinjen. En av UHÄ:s viktigaste uppgifter är

att svara för sådan uppföljning och utvärdering. Jag förutsätter att UHÄ i detta sammanhang beaktar behovet för grundskollärarlinjen. I den mån UHÄ inte anser sig ha medel för angelägna forsknings och utvärderingsprojekt på lärarområdet får UHÄ återkomma till regeringen.

Lärarutbildningen i trä- och metallslöjd samt textilslöjd

I det följande behandlar jag först dimensioneringen av slöjdlärarutbildningarna, därefter frågan om utbildning av obehöriga slöjdlärare.

Den 1 juli 1988 inrättades en ny allmän linje i trä- och metallslöjd om 120 poäng med lokalisering till Linköping. Antalet nybörjarplatser på den nya utbildningen är innevarande budgetår 24. Antagning till utbildning om 40 poäng skall göras sista gången till vårterminen 1991 (UbU 1987/88:25, rskr. 333).

UHÄ föreslår att antalet nybörjarplatser på den nya linjen ökas med 12. Samtidigt föreslås den nuvarande 40-poängsutbildningen minska med 12 nybörjarplatser. Enligt UHÄ bör denna nivå bibehållas även budgetåret 1990/91 varefter den nuvarande slöjdlärarlinjen avvecklas.

Jag biträder UHÄ:s förslag till dimensionering av lärarutbildningen i trä- och metallslöjd.

Under innevarande budgetår har planering av kurser i teknik om 20 poäng för ett-ämneslärare i slöjd samt för grundskollärare påbörjats. Dessa kurser avser att ge en fördjupad, praktiskt inriktad utbildning t. ex. i tillval där teknik ingår. UHÄ föreslår att medel anvisas för att vid universitetet i Linköping i anslutning till slöjdlärarlinjen anordna teknikkurser för ett-ämneslärare i trä- och metallslöjd samt textilslöjd.

Jag biträder UHÄ:s förslag. Vid min medelsberäkning för universitetet i Linköping under anslaget D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser har jag beräknat medel för anordnande av kurser i teknik (+390000 kr.).

Enligt undersökningar som SÖ gjort råder det brist på behöriga slöjdlärare. Bristen är särskilt stor i Stockholms och Uppsala län. UHÄ föreslår att medel anvisas för att anordna en decentraliserad slöjdlärarutbildning på halvfart för obehöriga slöjdlärare omfattande 40 poäng.

Jag anser att frigjorda resurser på grund av tomma platser i specialiseringen slöjd och annat ämne på grundskollärarutbildningen vid universitetet i Linköping bör användas för detta ändamål. Utbildningen bör, enligt min mening, anordnas av universitetet i Linköping.

Vissa övriga lärarutbildningar

UHÄ har den 18 november 1987 redovisat en översyn av utbildningen på *industri- och hantverkslärarlinjen* samt *handels- och kontorslärarlinjen*. Den 11 december samma år redovisade UHÄ en översyn av *vårdlärarlinjen*.

I sin anslagsframställning föreslår UHÄ att vissa av de föreslagna förändringarna av utbildningen på industri- och hantverkslärarlinjen samt

handels- och kontorslärarlinjen genomförs budgetåret 1989/90. Högskolorna skall kunna medverka till att enstaka studerande får tillgång till komplettering om högst en termin. I vissa fall skall yrkesprov kunna anordnas för att styrka yrkeskompetensen. UHÄ föreslår även att en ny praktikorganisation för linjerna införs som medför lägre kostnad än för nuvarande praktik. Totalt räknar UHÄ med att dessa förändringar skall genomföras inom nuvarande kostnadsram.

Budgetåren 1988/89–1990/91 pågår en försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Hösten 1988 tillkallade regeringen en särskild utredare och beslutade om direktiv för utvärderingen som skall ske successivt under hela försöksperioden. En samlad utvärdering av försöksverksamheten skall redovisas i september 1991.

Enligt min mening kommer en förändrad gymnasieutbildning att ställa andra krav än hittills på de lärare som skall tjänstgöra inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Förändringar av utbildningen på industri- och hantverkslärarlinjen, handels- och kontorslärarlinjen samt vårdlärarlinjen bör därför göras i samband med att gymnasieutbildningen förändras. Det är mot denna bakgrund som jag anser att en reformering av de utbildningar jag nu behandlat bör anstå.

Jag anser dock att de förändringar som UHÄ föreslagit för industri-och hantverkslärarlinjen samt handels- och kontorslärarlinjen bör kunna genomföras under budgetåret 1989/90 inom oförändrad kostnadsram.

Jag övergår nu till att behandla dimensioneringen av vårdlärarlinjen.

Planeringsramen för vårdlärarlinjen är innevarande budgetår 392 nybörjarplatser. I sitt planeringsunderlag från år 1986 bedömde SÖ att behovet av examinerade är ca 300 per år. Alla antagna fullföljer dock inte utbildningen. Lärarbristen i gymnasieskolan har dessutom minskat. I september 1987 var andelen obehöriga vårdlärare enligt SÖ:s kartläggning endast 3 %.

UHÄ föreslår en minskning av antalet nybörjarplatser med 30, varav 6 vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt 6 vid vart och ett av universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

Jag biträder UHÄ:s förslag till dimensionering av vårdlärarlinjen.

Speciallärarlinjen

I prop. 1988/89: 4 om skolans utveckling och styrning har regeringen bl. a. lagt fram förslag till ny specialpedagogisk påbyggnadsutbildning. Riksdagen har ännu inte tagit ställning till förslaget. I propositionen anges att antagning till speciallärarlinjen endast bör göras till gren 1, 21–40 poäng budgetåret 1989/90. Antagningen till fortsättningsdelen omfattar för närvarande 180 nybörjarplatser, fördelade på högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt universiteten i Lund, Göteborg och Umeå.

UHÄ har i uppdrag att planera den nya utbildningen. UHÄ har redovisat den första delen av uppdraget den 17 oktober 1988. Redovisningen avser förslag till begränsning av antagningen till den nuvarande speciallärarlinjen budgetåret 1989/90. Vidare lämnas förslag till vilka insatser i fråga om utvecklingsarbete och fortbildning av lärarutbildare som den

inställda utbildningen ger utrymme för. Förslagen skall enligt uppdraget utgå från att utbildningen anordnas vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt vid universiteten i Lund, Göteborg och Umeå.

UHÄ föreslår att antagningen till fortsättningsdelen begränsas till 90 nybörjarplatser, varav 25 vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, lika många vid vartdera universiteten i Lund och Göteborg samt 15 vid universitetet i Umeå.

Genom den begränsade antagningen frigörs vissa medel. UHÄ föreslår att de högskoleenheter som enligt regeringens uppdrag skall anordna den nya utbildningen får använda frigjorda resurser för utvecklingsarbete och fortbildning av lärarutbildare inför starten av den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen.

Vidare föreslår UHÄ att medel får användas av universiteten i Uppsala och Linköping samt högskolorna i Gävle/Sandviken och Jönköping för fortsatt utvecklingsarbete med inriktning mot specialpedagogiska moment i grundskollärarutbildningen och för fortsatt medverkan i specialpedagogisk fortbildning.

Enligt UHÄ bör resterande medel föras till anslagsposten 26. Till universitets- och högskoleämbetets disposition samt till anslagsposten 25. Till regeringens disposition.

Enligt min mening är det nödvändigt att den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen föregås av ett omfattande förberedelsearbete. De förändringar av utbildningen som föreslagits riksdagen (prop. 1988/89: 4) är genomgripande och kräver därför planeringstid. För att möjliggöra detta har föreslagits att utbildningen anordnas första gången budgetåret 1990/91. Riksdagen har ännu inte tagit ställning till detta förslag. Om riksdagen beslutar i enlighet med förslaget frigörs resurser. Dessa bör användas för planerings- och utvecklingsarbete samt för fortbildning och kompetensutveckling av lärarutbildare i anslutning till den nya utbildningen. Jag förutsätter att de medel som tidigare använts för specialpedagogisk utbildning för hemspråkslärare används i detta utvecklings- och planeringsarbete. Vidare bör de universitet och högskolor som skall anordna den nya utbildningen beakta skolans behov av fortbildning för arbetsenhetsledarna. I enlighet med de förslag som lagts fram i tidigare nämnda proposition, räknar jag med att högskolorna får möjlighet att anordna kurser för detta ändamål.

Jag har räknat med att de resurser som frigörs vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt vid universiteten i Lund, Göteborg och Umeå skall disponeras av resp. högskoleenhet. Jag har beräknat vissa medel till UHÄ:s disposition för centralt utvecklingsarbete (+ 400 000 kr.). Dessutom har jag tagit upp vissa medel till regeringens disposition för särskilda insatser (+ 1 500 000 kr.).

För de universitet och högskolor som inte föreslagits anordna specialpedagogisk utbildning efter budgetåret 1989/90 har jag för varje enhet beräknat 475 000 kr. för samverkan med grundskollärarutbildningen och för deltagande i visst utvecklingsarbete med den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen under ett övergångsår. Även dessa högskoleenheter bör beakta skolans behov av utbildning för arbetsenhetsledare. Jag vill

erinra om att specialpedagogiska moment om 10 poäng finns i grundskollärarutbildningen. Medel för visst utvecklingsarbete med dessa moment är således beräknade inom ramen för de medel som anvisas för utvecklingsarbetet för grundskollärarlinjen.

Jag biträder UHÄ:s förslag till dimensionering av den nuvarande speciallärarlinjen budgetåret 1989/90.

Lektorsutbildning för gymnasieskolan

UHÄ har på uppdrag av regeringen inkommit med förslag till utformning av en praktisk-pedagogisk lärarutbildning för personer som är ämnesteoretiskt behöriga till lektorstjänst i gymnasieskolan eller har grundläggande ekonomisk eller teknisk högskoleutbildning. Uppdraget redovisades den 14 september 1988.

SÖ har gjort en kartläggning av lektorssituationen i gymnasieskolan. Kartläggningen visar att det för närvarande är svårt att besätta lektorstjänsterna med behöriga innehavare. Antalet vakanser är stort. De närmaste åren kommer dessutom antalet vakanser att öka som en följd av ökade pensionsavgångar.

UHÄ föreslår två olika utbildningsmodeller vilka båda förutsätter anställning och lön under utbildningstiden. Den första modellen innebär tre terminers studier på halvfart kombinerade med 2/3 tjänstgöring. Den andra modellen innebär en termins heltidsstudier samt 2/3 tjänstgöring under en termin kombinerad med studier. Utbildningen föreslås totalt omfatta 40 poäng. UHÄ föreslår vidare att 60 utbildningsplatser inom nuvarande planeringsram för ämneslärarlinjen avsätts för lektorsutbildningen. Enligt förslaget bör UHÄ kunna fördela ytterligare 30 utbildningsplatser, när det går att närmare bedöma vilka resurser som kommer att krävas för bl. a. ett decentraliserat utbildningsutbud och olika informationsåtgärder.

Enligt min mening är det att föredra att läraren undervisar i skolan kontinuerligt under hela sin utbildning. Jag föreslår därför att praktisk-pedagogisk lärarutbildning för personer som är ämnesteoretiskt behöriga till lektorstjänst i gymnasieskolan eller har grundläggande ekonomisk eller teknisk högskoleutbildning bedrivs enligt den första modellen i UHÄ:s förslag. Detta innebär tre terminers studier på halvfart kombinerade med 2/3 tjänstgöring. Enligt min mening bör lektorsutbildningen omfatta 15 nybörjarplatser inom nuvarande planeringsram för ämneslärarlinjen. Jag anser att utbildningen bör anordnas vid universiteten i Lund och Umeå samt vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, med 5 nybörjarplatser för varje högskoleenhet. Vidare anser jag att utbildningen bör kunna alternera mellan olika högskoleenheter beroende på en bedömning av behov och sökandeintresse. Medel för utbildningen finns inom ramen för ämneslärarlinjen.

Visst internationellt samarbete

Europarådets kulturstyrelse (CDCC) har beslutat att alla deltagare i CDCC:s fortbildningsprogram för skolpersonal, lärarutbildare m. fl. skall få stipendier för att täcka resekostnaderna och har därför bett medlemsländerna undersöka möjligheterna att utöka sitt engagemang.

UHÄ föreslår ett medelstillskott för ändamålet under anslagsposten 26. Till universitets- och högskoleämbetets disposition.

För Sveriges deltagande i Europarådets kulturstyrelses fortbildningsprogram beräknar jag en höjning av ifrågavarande anslagspost (+ 100 000 kr.).

Utbildningsarvoden

Utbildningsarvode kan utgå till studerande på folkhögskollärarlinjen, handels- och kontorslärarlinjen, industri- och hantverkslärarlinjen, vårdlärarlinjen och speciallärarlinjen.

UHÄ har i sin anslagsframställning föreslagit att medlen för utbildningsarvoden, som för närvarande anvisas under detta anslag, fortsättningsvis anvisas under littera E. Studiestöd m. m. Centrala studiestödsnämnden (CSN) och UHÄ har i skrivelse den 7 oktober 1988 redovisat vad en sådan åtgärd praktiskt och arbetsmässigt beräknas medföra.

Enligt min mening bör frågan beredas ytterligare. Jag avser därför att återkomma till regeringen senare i vår med förslag till ett uppdrag till UHÄ att i samråd med CSN vidare utreda en överföring av utbetalningsansvaret för utbildningsarvoden till littera E fr. o. m. budgetåret 1990/91.

Övriga frågor

För konsekvenser av tidigare beslut har jag beräknat frigjorda resurser, till följd av förändringar av antalet nybörjarplatser budgetåret 1987/88, enligt den beräkningsmodell avseende kostnaderna per utbildningsplats som har tillämpats under senare år.

Jag beräknar att ett belopp svarande mot två procent av anslaget kan frigöras för andra ändamål genom att utbildningarna inom sektorn effektiviseras (– 16 522 000 kr.).

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av det anslag som jag nu behandlar med 1 322 000 kr.

För att åstadkomma en lösning på de lokalproblem som högskolan för lärarutbildning i Stockholm har, anser jag att huvuddelen av verksamheten bör lokaliseras till Södertälje. Jag undantar idrottslärarlinjen, förskollärarutbildningen i Solna och Blommensberg samt de ämnesteoretiska utbildningsavsnitten vid universitetet i Stockholm. Riksdagen bör därför bemyndiga regeringen att lokalisera huvuddelen av verksamheten vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm till Södertälje. Jag återkommer till denna fråga under littera I. Lokalförsörjning m. m.

För särskild fortbildning av lärarutbildare i social serviceckunskap har jag beräknat medel under anslagsposten 24. Särskilda utbildningsåtgärder för vissa lärare m. m. att fördelas av UHÄ (+1 000 000 kr.).

För kompletteringsutbildning i barnkunskap för andra lärare i grundskolan, främst hemkunskapslärare, har jag räknat med att universiteten i Göteborg och Umeå använder medel som frigjorts på grund av obesatta platser inom grundskollärarlinjen.

Jag vill här anmäla att chefen för kommunikationsdepartementet tidigare i dag vid sin behandling av anslaget F 4. Civil trafikflygarutbildning efter samråd med mig har föreslagit att 800 000 kr. anvisas till högskolan för lärarutbildning i Stockholm för utbildning av flyglärare.

Som jag inledningsvis anförde föreslås att tjänstebrevsrätten slopas för ett antal myndigheter, bl. a. konstfackskolan och musikhögskolan i Stockholm fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har beräknat medel för portokostnader för dessa två högskoleenheter under detta anslag (+97 000 kr.).

Dessutom beräknar jag en minskad medelstilldelning med anledning av den förändrade organiationen för redovisningscentralerna (−95 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (832 096 000 + 22 022 000 =) 854 118 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att begränsa antagningen till speciallärarlinjen budgetåret 1989/90,
2. bemyndiga regeringen att inom ramen för ämneslärarlinjen, 40 poäng, anordna lektorsutbildning kombinerad med tjänstgöring,
3. bemyndiga regeringen att lokalisera huvuddelen av verksamheten vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm till Södertälje,
4. fastställa planeringsramar i enlighet med vad jag har förordat,
5. till *Utbildning för undervisningsyrken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 854 118 000 kr.

D 11. Utbildning för kultur- och informationsyrken

1987/88	Utgift	240 480 000	Reservation	−10 439 000[1]
1988/89	Anslag	244 051 000[2]		
1989/90	Förslag	260 519 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev 242 007 000 kr.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för kultur- och informationsyrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer m. m. inom denna yrkesutbildningssektor. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	18 804 000	+ 1 197 000
Danshögskolan	5 177 000	+ 875 000
Dramatiska institutet	19 310 000	+ 924 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	3 687 000	+ 222 000
Konstfackskolan	23 386 000	+ 1 471 000
Konsthögskolan	13 190 000	+ 624 000
Musikhögskolan i Stockholm	17 452 000	+ 875 000
Operahögskolan i Stockholm	4 119 000	+ 504 000
Teaterhögskolan i Stockholm	6 214 000	+ 248 000
Universitetet i Uppsala	19 727 000	+ 899 000
Högskolan i Örebro	1 866 000	+ 163 000
Universitetet i Linköping	3 337 000	+ 215 000
Universitetet i Lund	26 837 000	+ 1 046 000
Högskolan i Kalmar	3 792 000	+ 442 000
Högskolan i Växjö	1 981 000	+ 164 000
Universitetet i Göteborg	46 729 000	+ 3 305 000
Högskolan i Borås	16 282 000	+ 521 000
Högskolan i Karlstad	1 993 000	+ 144 000
Universitetet i Umeå	6 544 000	+ 2 043 000
Högskolan i Luleå	1 241 000	+ 475 000
Ej fördelade medel		
Gemensamt för de konstnärliga högskolorna	546 000	+ 31 000
Antagningskostnader för vissa konstnärliga utbildningar	243 000	+ 14 000
Utbildning i svenska för vissa invandrare	1 594 000	+ 66 000
Summa kr.	**244 051 000**	**+ 16 468 000**

Anslagsframställning jämte komplettering har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1-2-3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Informationslinjen omvandlas till allmän utbildningslinje om 120 poäng HÖ + 24 åp, HJ + 30 åp, HV + 15 åp, HKs + 20 åp, HS/H + 25 åp	+ 906
Summa under 2		+ 906
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Konstfackskolans linjer + 1 åp, BP 85	+ 65
3.2	Kyrkomusikerlinjen HLu + 6 åp, BP 85	+ 447
3.3	Linjen för fri konst UUm + 12 åp, BP 86	+ 637
3.4	Designlinjen UUm + 12 åp, BP 86 + BP 88	+ 971
Summa under 3		+ 2 120
4	*Budgetförslag*	
4.2	Högre kvalitet på kulturvetarlinjen, US, UU, HÖ, ULi, UL, HV, UG, HKs, UUm	+ 2 244
4.3	Nya platser på påbyggnadslinjen i musik, SMH + 3 åp, UL + 2 åp, UG + 2 åp	+ 476
4.4	Högre kvalitet på informationslinjen, HÖ, HJ, HV, HKs, HS/H	+ 1 100
4.5	Tjänstestruktur på danshögskolan	+ 181
4.6	Ny påbyggnadslinje i textilkonst om 80 poäng. UG + 10 åp	+ 600
4.7	Högre kvalitet på linjen för industridesign KF	+ 600
4.8	Högre kvalitet på bibliotekarielinjen HB	+ 400
4.9	Högre kvalitet på musikdramatiska linjen OH	+ 340
4.10	Högre kvalitet på linjen för fri konst, KH, UG, UUm, konsthantverksutbildning KF samt konsthantverks- och designutbildning UG	+ 681 + 340 + 227
4.11	Underhåll av instrument för musikerlinjen, SMH, UL, UG	+ 453
4.15	Vissa kostnader vid studiepraktik, DI, OH, TH, UL, UG	+ 125
4.16	FoU-resurser vid GI/IHR	+ 300
4.17	Förstärkt statsbidrag för orkesterpraktik	+ 115
4.18	Utbyggnad av FOJO HK + 10 åp	+ 260
Summa under 4		+ 8 442
Summa punkterna 2—4		+ 11 468

[1] US = universitetet i Stockholm, DH = danshögskolan, DI = dramatiska institutet, GI/IHR = grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning, KF = konstfackskolan, KH = konsthögskolan, SMH = musikhögskolan i Stockholm, OH = operahögskolan i Stockholm, TH = teaterhögskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, HÖ=högskolan i Örebro, ULi = universitetet i Linköping, HJ = högskolan i Jönköping, UL = universitetet i Lund, HK = högskolan i Kalmar, HV = högskolan i Växjö, UG = universitetet i Göteborg, HB = högskolan i Borås, HKs = högskolan i Karlstad, UUm = universitetet i Umeå, HLu = högskolan i Luleå, HS/H = högskolan i Sundsvall/Härnösand, FOJO = fortbildning för journalister

[2] åp = årsstudieplatser

[3] BP = budgetproposition

UHÄ föreslår vidare att kulturvetarlinjen förlängs från 120 till 140 poäng.

Dessutom föreslår UHÄ att bibliotekarielinjens 40-poängsvariant revideras, att antagningen till varianten ställs in budgetåren 1989/90 och 1990/91 och att de frigjorda resurserna bl. a. används för att utlokalisera en grupp om 30 nybörjarplatser av linjens 80-poängsvariant till Umeå. UHÄ har i denna del kompletterat anslagsframställningen med en särskild skrivelse som närmare anger vilka åtgärder som behöver vidtas för att genomföra förändringarna.

UHÄ har också ett förslag om ändrade former för den religionsvetenskapliga utbildningen som innebär att antalet nybörjarplatser totalt i landet minskas från 380 till 340 och att resurserna i stället används för att öka de fristående kurserna i religionsvetenskapliga ämnen.

UHÄ hemställer att

1. beslut fattas om inrättande av en allmän utbildningslinje, informationslinjen, om 120 poäng den 1 juli 1989 med mål enligt förslag från UHÄ; linjen bör förläggas till högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad, Jönköping och Sundsvall/Härnösand,

2. beslut fattas om inrättande av en påbyggnadslinje, benämnd textilkonst, om 40 poäng den 1 juli 1989 med mål enligt förslag från UHÄ; linjen bör förläggas till universitetet i Göteborg,

3. planeringsramar fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat,

4. de riktlinjer för utvecklingen och ekonomiska ramar för verksamheten som UHÄ i övrigt förordat godkänns,

5. under ett reservationsanslag D 11. Utbildning för kultur- och informationsyrken för budgetåret 1989/90 anvisas 255 519 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

UHÄ har i en särskild skrivelse redovisat regeringens uppdrag att belysa konsekvenserna av en avveckling av svenska statens åtaganden vad gäller svenska studerandes utbildning vid Konservatorsskolen i Köpenhamn.

Efter bemyndigande av regeringen den 18 juni 1986 tillkallades en särskild utredare med uppdrag att se över högskolans journalistutbildning.

Den särskilde utredaren, verkställande direktören Bo Präntare, överlämnade i augusti 1987 betänkandet (SOU 1987: 50) Högskolans journalistutbildning. En kort sammanfattning av betänkandet bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga 10.4*. För en utförligare beskrivning av utredarens förslag hänvisas till betänkandet.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en kort sammanställning av deras synpunkter bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga 10.5*. En utförligare sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i utbildningsdepartementet.

Svenska journalistförbundet och Tidningarnas arbetsgivareförening har den 6 december 1988 gett in en gemensam skrivelse om journalistutbildningen på högskolenivå.

Föredragandens överväganden

Sammanfattning

Jag kommer i det följande att föreslå en reform av journalistutbildningen. Utgångspunkterna för mitt förslag är betänkandet (SOU 1987: 50) Högskolans journalistutbildning, remissbehandlingen av betänkandet och den fortsatta beredning som sedan gjorts inom regeringskansliet. Jag kommer också att ta ställning till förslaget om en ny allmän utbildningslinje, informationslinjen.

I mina förslag ingår vidare en utbyggnad av påbyggnadsutbildningen i musik. Jag kommer att föreslå ökade resurser till kulturvetarlinjen och

designutbildningen samt lägga förslag som berör bibliotekarieutbildningen, den religionsvetenskapliga utbildningen och konservatorsutbildningen.

Under rubriken Övriga frågor kommer jag bl.a. att behandla resurserna för material till konst-, konsthantverks- och designutbildningen samt för den musikdramatiska linjen vid operahögskolan i Stockholm.

En sammanfattning av mina förslag i fråga om nybörjarplatser på linjer för utbildning inom denna sektor finns i tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramen per linje och högskoleenhet, under b) planeringsramen per sektor och högskoleenhet tillsammans med ett underlag i form av beräknad antagning per linje och högskoleenhet.

Journalistutbildningen

Mitt förslag: En ny journalistlinje med två varianter, en om 40 och en om 120 poäng, inrättas den 1 juli 1989. Samtidigt avvecklas den nuvarande journalistlinjen om 80 poäng. Huvudsyftet med den nya linjen är att ge sådana baskunskaper och färdigheter samt sådan samhällsorientering och kritisk skolning som fordras för yrkesverksamhet inom massmedier.

Den nya linjens 120-poängsvariant läggs upp så att studerande med olika bakgrund i form av utbildning eller yrkeserfarenhet kan delta i delar av utbildningen. Den nya linjens 40-poängsvariant är avsedd för studerande med tidigare högskoleutbildning om minst 120 poäng. Första antagning till denna variant sker till vårterminen 1990.

Journalistlinjen förläggs till universiteten i Stockholm och Göteborg och från läsåret 1990/91 till en högskoleort i norra Sverige.

Linjens 120-poängsvariant bör omfatta sammanlagt 170 nybörjarplatser, fördelade med vardera 70 i Stockholm och Göteborg samt 30 på den nya orten. 40-poängsvarianten bör omfatta 60 nybörjarplatser, varav 30 i Stockholm och 30 i Göteborg. Inom 120-poängsvarianten i Stockholm och Göteborg bör därutöver finnas utrymme motsvarande ca 15 årsstudieplatser för studerande som enbart deltar i delar av utbildningen.

Fortbildningen av journalister vid högskolan i Kalmar förstärks.

Utredarens[1] förslag överensstämmer på några punkter med mitt men avviker också i vissa viktiga avseenden. Den viktigaste skillnaden gäller utbildningens längd. Jag hänvisar till den sammanfattning av utredarens förslag som finns fogad till protokollet i detta ärende (bil. 10.4)

Remissinstanserna: Som framgår av sammanställningen av remissyttrandena (bil. 10.5) är meningarna delade om utredarens förslag. Alla remissinstanser anser det angeläget att höja kvaliteten i journalistutbildningen. Men många anser att förslaget inte leder till någon verklig förbätt-

[1] verkställande direktören Bo Prantare

Planeringsramar för sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken budgetåret 1989/90

Utbildningslinje/poäng	Stock-holm	Uppsala	Örebro	Linköping/ Norrköping	Lund/ Malmo	Växjö	Göteborg	Borås	Karl-stad	Umeå	Luleå	Summa
a) Allmänpraktiska medielinjen, 40	16[1]											16
Bebyggelsecantikvariska linjen, 120							20					20
Bibliotekarielinjen, 40/80								220[16]				220
Danslinjen, 40/60/120	27[2]											27
Designlinjen, 170							35[13]			12		47
Fotografilinjen, 120							20					20
Grafiska linjen, 40/80	40[3]						20					60
Journalistlinjen, 40/120	85[4]						85[4]					170
Konservatorslinjen, 120							10					10
Konsthantverkslinjen, 170							15[13]					15
Kyrkomusikerlinjen, 160	9[5]				6		6				6	27
Linjen för fri konst, 200	30[6]						12			12		54
Linjen för bild och miljö, 200 Linjen för grafisk design och illustration, 170 Linjen för industridesign, 170 Linjen för inredningsarkitektur, 170 Linjen för textil konst och formgivning, 170 Linjen för tredimensionell gestaltning, 170	100[7]											100
Medielinjen för film/TV, radio och teater, 80/120	24[1]											24
Mimlinjen, 120	12[10]											12
Musikdramatiska linjen, 40/140	11[8]						8[14]					19
Musikerlinjen, 80/160	59[5]				32[11]		36[15]					127
Reklam- och kommunikationslinjen, 60	50[3]											50
Skådespelarlinjen, 40/140	20[9]				16[12]		8					44
Konsthögskolans arkitekturskola, 40*	26											26
Dokumentalistutbildning, 20*								30				30
Påbyggnadsutbildning i musik 80–160*	9[5]				4		4					17
Restaureringskonst, 40*	12[6]											12
b) Kulturvetarlinjen, 120	(180)	(60)	(30)	(45)	(75)	(30)	(30)		(30)	(30)		(510)
Religionsvetenskapliga linjen, 140		(210)			(130)							(340)
Planeringsram för linjer enligt b)	180	270	30	45	205	30	30	–	30	30	–	850
Summa												**1997**

* Påbyggnadsutbildning.

[1] Dramatiska institutet. Antagningen till vissa studieriktningar inom medielinjen för film/TV, radio och teater är periodiserad. Räknat över tre år skall medielinjen omfatta i genomsnitt 56 årsstudieplatser per år.

[2] Danshögskolan. Räknat över en period om tre år skall danslinjen i genomsnitt omfatta 67 årsstudieplatser per år.

[3] Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning. Inom andra årskursen av grafiska linjen finns 25 platser.

[4] 15 av platserna avser 40-poängsvariant.

[5] Musikhögskolan i Stockholm. 8 av platserna på musikerlinjen avser 80-poängsvariant.

[6] Konsthögskolan.

[7] Konstfackskolan.

[8] Operahögskolan i Stockholm. Räknat över en period om tre och ett halvt år skall musikdramatiska linjen omfatta i genomsnitt 31 årsstudieplatser per år.

[9] Teaterhögskolan i Stockholm. Räknat över en period om tre och ett halvt år skall skådespelarlinjen omfatta i genomsnitt 50 årsstudieplatser per år.

[10] Danshögskolan. Vart tredje år antas 12 nybörjare.

[11] 2 av platserna avser 80-poängsvariant.

[12] Räknat över en period om tre och ett halvt år skall skådespelarlinjen i genomsnitt omfatta 46 årsstudieplatser per år.

[13] Planeringsram för designlinjen och konsthantverkslinjen uppgår till sammanlagt 50.

[14] Räknat över en period om tre och ett halvt år skall musikdramatiska linjen i genomsnitt omfatta 18 årsstudieplatser per år.

[15] 6 av platserna avser 80-poängsvariant.

[16] 10 av platserna avser 40-poängsvariant. Under året sker ingen antagning till denna variant.

ring av utbildningen. Framför allt är det utredarens förslag att bibehålla en tvåårig utbildning som får kritik. Ett flertal remissinstanser avvisar förslaget om att ta bort den nuvarande praktikterminen. Forskningsanknytningen av utbildningen anses inte tillfredsställande även om de föreslagna förändringarna genomförs. För att det föreslagna systemet med blockindelning skall kunna fungera väl krävs en längre utbildningstid.

Skälen för mitt förslag: Sedan länge har det funnits starka önskemål om en reform av journalistutbildningen. Olika förslag har förts fram. Under den senaste tioårsperioden har flera utredningar avlöst varann. Men meningsmotsättningarna kring förslagen har hittills varit så starka att det inte visat sig möjligt att uppnå några godtagbara lösningar. Även den senaste i raden av utredningar, vars förslag finns i betänkandet (SOU 1987: 50) Högskolans journalistutbildning, har fått ett mycket blandat mottagande. Därför har det varit nödvändigt att göra en grundlig överarbetning av förslagen. Det är ett sådant överarbetat förslag som jag just presenterat.

Den nuvarande journalistlinjen omfattar 80 poäng. Linjen är lokaliserad till universiteten i Stockholm och Göteborg. De två första terminerna är en grundkurs som framför allt syftar till att ge viss erfarenhet av praktiskt, journalistiskt arbete. Under den tredje terminen får de studerande studiepraktik och har då lön samtidigt som de genomgår ett utbildningsprogram med handledare. Sista terminen ägnas åt fördjupningsstudier. Studiegången bygger på att teori och praktik blandas. Planeringsramen för den nuvarande utbildningen är 240 nybörjarplatser, 120 i Stockholm och 120 i Göteborg. Antagning till utbildningen sker både höst- och vårtermin.

Den starkaste kritiken mot den nuvarande utbildningen har gällt utbildningstiden. Två års utbildning har inte ansetts räcka till för att ha kvar den praktiska inriktningen och samtidigt få utrymme både för ordentlig fördjupning eller forskningsanknytning och för den praktik och verklighetsanknytning som utbildningen också behöver.

Jag föreslår nu att en ny journalistlinje med två varianter inrättas, en om 40 poäng och en om 120 poäng. En 120-poängsutbildning leder till en förlängning och därmed en förbättring av den sammanhållna journalistutbildningen som har stöd hos en bred opinion. I mitt förslag ingår också att studerande med tidigare högskolestudier kan få en kompletterande journalistutbildning. Detta innebär en värdefull differentiering av rekryteringen till journalistyrket och en väg in i journalistutbildningen som jag anser viktig. Den föreslagna 40-poängsvarianten bör kunna infogas i den nya journalistlinjen. Enligt mitt förslag skall de studerande som antas till 40-poängsvarianten ha slutfört högskolestudier om minst 120 poäng och uppfylla villkoren för behörighet att antas till forskarutbildning i ett ämne.

Den nuvarande journalistlinjen skall ge utbildning både för yrkesverksamhet inom massmedier och för informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag. Utredaren slår fast att detta är två skilda yrken. Högskolan bör inte blanda samman yrkesrollerna som journalist och som informatör utan utbilda för båda yrkena var för sig. Jag är av samma mening. Jag återkommer till detta i samband med mitt förslag om informationslinjen.

Det övergripande målet för den nya journalistlinjen kan enligt min mening överensstämma med målet för den nuvarande utbildningen med den förändringen att utbildningen inte längre skall förbereda för yrkesverksamhet som informatör. Utbildningen skall alltså ge sådana baskunskaper och färdigheter samt sådan samhällsorientering och kritisk skolning som fordras för yrkesverksamhet inom massmedier. Det finns emellertid enligt min mening anledning att göra några tillägg till målbeskrivningen för att – som också utredaren framhåller – betona att den nya utbildningen måste kunna ge de studerande djupare insikter i yrkesrollen och därmed bidra till att stärka journalisternas yrkesidentitet. De studerande skall genom utbildningen få förmåga att analysera och granska men också ifrågasätta mediernas roll i samhället liksom sin egen roll inom medierna och i samhället. De måste som yrkesverksamma journalister värna om sin integritet och sitt oberoende och känna ansvar inför publiken – medborgarna. Journalistikens grund är, som utredaren uttrycker det, allmänhetens förtroende. Det är detta förhållningssätt till yrkesutövandet som jag menar att journalistutbildningen skall grundlägga.

I likhet med utredaren anser jag att utbildningen bör läggas upp så att olika delar av utbildningen kan studeras separat. Det bör alltså finnas olika in- och utgångar inom linjen. Yrkesverksamma journalister, som saknar grundutbildning i journalistik eller som har genomgått aspirant- eller folkhögskoleutbildning, bör kunna antas till delar av utbildningen. Jag har för detta beräknat resurser motsvarande 15 årsstudieplatser i vardera Stockholm och Göteborg.

Utredaren föreslår att en veckas miljöpraktik och sex veckors praktik i nyhetsjournalistik och reportage skall ingå i utbildningen. Remissinstanserna har i allmänhet avvisat förslaget om en minskning av praktiken och hänvisat till att den praktiktermin som ingår i den nuvarande utbildningen fyller en viktig funktion. Jag delar uppfattningen att en praktiktermin bör ingå, att praktiken bör bedrivas på liknande sätt och på samma villkor som nu och placeras så att erfarenheterna från praktiken kan utnyttjas i den fortsatta utbildningen.

Många remissinstanser menar att den nuvarande forskningsanknytningen av journalistutbildningen är bristfällig. Den förbättring som utredaren föreslår är en forskningsförberedande påbyggnadskurs om 20 poäng. Enligt min mening är detta inte tillräckligt. Jag anser det angeläget att grundutbildningen i sig kan ligga till grund för direkt övergång till forskarutbildning. Med den föreslagna nya journalistlinjen bör detta bli möjligt. Det är också viktigt att utbildningen utnyttjar de nya möjligheter att utveckla forskningsanknytningen och det vetenskapliga förhållningssättet i utbildningen som uppstår genom den verksamhet som håller på att byggas upp både i Stockholm och Göteborg. En ny institution för journalistik och masskommunikation kommer att inrättas vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1989. Vid universitetet i Göteborg finns en avdelning för masskommunikation med forskarutbildning uppbyggd kring professuren i massmedieforskning och planer på en ny institution för masskommunikation och journalistik.

Utredaren föreslår ett nytt antagningssystem för journalistutbildningen som bl. a. innebär att urvalsprov före antagning återinförs. Många remissinstanser är av samma mening. Jag håller med om att det för denna utbildning kan finnas skäl att pröva andra urvalsmetoder än dem som nu gäller. I enlighet med mitt förslag till riksdagen om urval m. m. till högskoleutbildning (prop. 1987/88: 109, UbU 32, rskr. 330) beslutar regeringen om försöksverksamhet med särskilda urvalsmetoder. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga.

Det utredaren föreslår om dimensioneringen av journalistutbildningen innebär i princip oförändrat antal nybörjarplatser. Remissinstanserna är eniga med utredaren på den här punkten. Att intresset för en etablering av journalistutbildningen på en högskola i norra Sverige är stort framgår både av remissyttrandena och av meningsyttringar i andra sammanhang.

Mitt förslag beträffande lokalisering och dimensionering av den nya journalistlinjen innebär att utbildningen etableras på en ny ort samtidigt som dimensioneringen minskar i Stockholm och Göteborg där utbildningen nu bedrivs. Sammantaget betyder förslaget att högskolan i fortsättningen kommer att utbilda i stort sett samma antal journalister som i dagsläget.

Enligt min mening är det angeläget att journalistutbildningen kan etableras på en högskoleort i norra Sverige. Jag räknar med att det blir möjligt att påbörja utbildningen på en ny ort läsåret 1990/91. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till riksdagen om valet av utbildningsort.

I mitt förslag till dimensionering minskar antalet nybörjarplatser på journalistlinjen i Stockholm och Göteborg från 120 till 100 platser per år. Jag föreslår 70 nybörjarplatser i vardera Stockholm och Göteborg till 120-poängsvarianten av den nya linjen. Vidare föreslår jag sammanlagt 60 nybörjarplatser, 30 i Stockholm och 30 i Göteborg, till 40-poängsvarianten. Den första antagningen till denna variant föreslås ske till vårterminen 1990. Med dessa utgångspunkter har jag föreslagit en planeringsram för budgetåret 1989/90 på sammanlagt 170 nybörjarplatser. För budgetåret 1990/91 räknar jag med att föreslå en planeringsram på sammanlagt 230 nybörjarplatser.

Den tidsplan för genomförande av reformen som jag föreslår är ett uttryck för att det nu är angeläget att så snabbt det över huvud taget är möjligt komma igång med en förändring av utbildningen. Jag räknar alltså med att den nuvarande journalistlinjen avvecklas samtidigt med att den nya linjen inrättas. Den sista antagningen till den nuvarande utbildningen har därmed skett inför vårterminen 1989. Den första antagningen till den nya 120-poängsvarianten sker till höstterminen samma år. Jag räknar vidare med att utbildningen inom den nya 40-poängsvarianten skall kunna påbörjas vårterminen 1990 och att utbildningen kan inledas höstterminen samma år på en tredje utbildningsort. Då bör det även finnas underlag för att inleda en försöksverksamhet med nya antagnings- och urvalsregler.

Jag anser att en förstärkning behövs av resurserna för journalistutbildningen i Göteborg och beräknar här medel för detta ändamål (+ 179 000 kr.). Jag räknar med att den föreslagna reformen av utbildningen i Stock-

holm och Göteborg i övrigt kan genomföras inom oförändrad kostnadsram. De ökade kostnader som uppstår avser utbildningen på den nya orten. För denna räknar jag med en kostnadsram om sammanlagt 3 milj. kr. som bör kunna fördelas på vart och ett av de tre budgetår under vilka utbildningen byggs ut.

I sitt betänkande beskriver utredaren några av de utbildningsvägar för journalistiskt arbete som finns utanför högskolan, i första hand folkhögskolornas journalistutbildning. Jag anser inte att det i detta sammanhang finns anledning till några åtgärder som berör folkhögskoleutbildningen. Jag ser folkhögskolornas utbildning som en värdefull komplettering till högskoleutbildningen. Folkhögskoleutbildningen bör fortsätta på samma fria villkor som den för närvarande har.

Fortbildningen och vidareutbildningen av journalister behöver förstärkas i samband med att grundutbildningen reformeras. Detta är utredarens uppfattning som också får starkt stöd vid remissbehandlingen. För egen del anser jag att det för nästa budgetår är särskilt angeläget att kunna bygga ut den verksamhet med fortbildning som bedrivs vid högskolan i Kalmar (+ 225 000 kr.).

Informationslinjen

Jag föreslår att en allmän informationslinje om 120 poäng inrättas den 1 juli 1990 och lokaliseras till högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad, Jönköping och Sundsvall/Härnösand.

Förslaget från universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) om den nya allmänna utbildningslinjen bygger på ett grundligt förarbete. Den nya linjen är en vidareutveckling av de lokala linjer om 80 till 120 poäng som redan finns på de angivna fem högskoleorterna. Under budgetåret 1987/88 har UHÄ låtit utarbeta ett förslag till innehåll i och utbildningsplan för den nya linjen. Förslaget har också remissbehandlats.

Jag kan instämma i det förslag till mål för den nya linjen som UHÄ lägger fram. Enligt förslaget skall informationslinjen förbereda för verksamhet som informatör inom företag, organisationer och myndigheter. Utbildningen inom linjen skall ge de studerande förmåga att se kommunikation, speciellt masskommunikation, och information i deras politiska, ekonomiska, sociala och kulturella sammanhang. Den skall också ge förmåga att se språkets roll som kommunikationsbärare samt öva de studerandes färdigheter att uttrycka sig i tal och skrift. Utbildningen skall utveckla de studerandes förmåga att identifiera, analysera och lösa kommunikations- och informationsproblem. Linjen skall förbereda för forskarutbildning inom det kommunikationsvetenskapliga området.

Anledningen till att starten av den nya linjen enligt mitt förslag får anstå till den 1 juli 1990 är att jag inte är beredd att följa det förslag till finansiering av linjen som UHÄ lägger fram. Kostnaderna för de nuvarande lokala linjerna är högre än vad UHÄ anger. Jag räknar med att UHÄ i sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 lägger fram ett nytt förslag.

Kulturvetarlinjen

Jag föreslår ökade resurser till kulturvetarlinjen för att höja kvaliteten på utbildningen (+ 1 140 000 kr.).

Kulturvetarlinjen är den enda allmänna utbildningslinjen på det humanistiska området. En förstärkning av utbildningen ligger i linje med den ökade satsning på detta område som enligt min mening är angelägen som ett led i högskolans utveckling.

Påbyggnadsutbildning i musik

Jag föreslår sju nya platser i påbyggnadsutbildningen i musik. Mitt förslag överensstämmer med den plan för utbyggnad av påbyggnadsutbildningen, som UHÄ lägger fram, och med den fördelning på högskoleorter som UHÄ föreslår. Detta innebär en ökning med 3 nybörjarplatser vid musikhögskolan i Stockholm, 2 nybörjarplatser vid universitetet i Lund och 2 vid universitetet i Göteborg (+ 476 000 kr.).

Påbyggnadsutbildningen i musik förbereder för olika kvalificerade uppgifter i musiklivet. Den har betydelse för våra möjligheter att utveckla kulturpolitiken. Behovet av en utbyggnad är stort.

Planeringsramen för påbyggnadsutbildningen är för närvarande 10 nybörjarplatser. Utbildningen har sex olika inriktningar som varierar i längd mellan 80 poäng och 160 poäng. En inriktning är den s.k. diplomutbildningen av instrumental- och sångsolister. Andra inriktningar är avsedda för blivande komponister och dirigenter. Det finns en inriktning i musikteori med pedagogisk specialisering. Slutligen finns möjlighet till individuell studiegång för att tillmötesgå de studerandes önskemål om speciellt studieprogram.

Designutbildning

I enlighet med UHÄ:s förslag beräknar jag medel för designlinjen vid universitetet i Umeå. Jag föreslår också ökade medel (+ 300 000 kr.) för utbildningen i industridesign vid konstfackskolan.

Beslut om att förlägga designlinjen till universitetet i Umeå togs av riksdagen redan vid 1985/86 års riksmöte (prop. 1985/86: 100 bil. 10, UbU 25, rskr. 300). I enlighet med mitt förslag i förra årets budgetproposition beslöt riksdagen att starten av linjen skulle skjutas upp till läsåret 1989/90.

UHÄ har i sin anslagsframställning beskrivit läget för utbildningen i industridesign och framför allt den nystartade utbildningen vid konstfackskolan. Ökade resurser behövs för utvecklingsarbete både inom utbildningen och för utåtriktat samarbete med andra högskolor. UHÄ nämner särskilt möjligheterna till samarbete med tekniska högskolan i Stockholm.

Enligt min mening är det angeläget att ägna fortsatt uppmärksamhet åt designutbildningen. Intresset för design och då framför allt industridesign är växande. För svensk industri är bra design ett konkurrensmedel och ett sätt att nå internationell framgång. Det framgår bl.a. av en rapport som Ingenjörsvetenskapsakademien gjort på uppdrag av industridepartemen-

tet. Enligt rapporten, som också nyligen remissbehandlats, spelar utbildningen en avgörande roll för attityder till och kompetens inom design.

UHÄ avser att i nästa års anslagsframställning presentera en genomarbetad plan för utvecklingen av designutbildningen. Mina förslag för nästa budgetår är att se som ett led i en fortsatt satsning på detta utbildningsområde.

Bibliotekarielinjen

Inom bibliotekarielinjen finns en 40-poängsvariant avsedd för studerande med forskarutbildning. Efter en utvärdering av denna utbildning, som gällt både innehåll och organisation, rekrytering av studerande och studiefinansiering, har UHÄ dragit slutsatsen att utbildningen bör bibehållas men att innehåll och organisation behöver ses över och förändras. UHÄ föreslår att antagningen till utbildningen ställs in vid två tillfällen, vårterminen 1990 och vårterminen 1991. De frigjorda resurserna bör enligt UHÄ användas dels för arbetet med att förändra utbildningen, dels för att finansiera en utlokalisering från högskolan i Borås till universitetet i Umeå av ytterligare en grupp om 30 studerande inom bibliotekarielinjens 80-poängsvariant.

Jag delar UHÄ:s uppfattning om behovet av en översyn av 40-poängsvarianten. Jag har inget att invända mot den metod som UHÄ föreslår för att tillfälligt frigöra resurser för att bl.a. kunna göra en sådan översyn.

Jag instämmer också i UHÄ:s förslag om utlokalisering till Umeå av utbildningen på bibliotekarielinjens längre variant. En grupp studerande är redan utlokaliserad till Umeå och kommer i vår att avsluta sin utbildning där. Jag anser det angeläget att verksamheten i Umeå får fortsätta ytterligare en tid. Den kan ge erfarenheter av värde när det gäller att bedöma de olika förslag och önskemål om bibliotekarieutbildningen som kommit mig till del.

UHÄ beräknar merkostnaderna för utbildningen i Umeå till 600 000 kr. fördelade över de fyra terminer som utbildningen omfattar. Dessutom föreslår UHÄ att 75 000 kr. skall avdelas för medverkan av någon extern sakkunnig i arbetet med översynen av 40-poängsvarianten. Åtgärderna bör enligt UHÄ bekostas från den för högskolan i Borås avsedda anslagsposten under detta anslag. Av totalkostnaden, 675 000 kr., bör 150 000 kr. bekostas ur anslagsposten för budgetåret 1989/90 och återstoden, 525 000 kr., ur samma anslagspost för budgetåret 1990/91.

Jag har för min del inget att invända mot UHÄ:s beräkningar. Jag delar också UHÄ:s uppfattning att de angivna medlen inte får tas i anspråk annat än efter UHÄ:s medgivande och efter avtal mellan högskolan i Borås och universitetet i Umeå om utlokaliseringen.

Religionsvetenskaplig utbildning

Under de senaste åren har det varit svårt att besätta alla nybörjarplatser på den religionsvetenskapliga linjen. Samtidigt råder det stor brist på personal med religionsvetenskaplig utbildning inom svenska kyrkan.

UHÄ föreslår för nästa budgetår en temporär minskning av kapaciteten på den religionsvetenskapliga linjen med 40 nybörjarplatser, 20 vid vartdera universiteten i Uppsala och Lund. För Uppsalas del bör nedskärningen gälla de platser som är förlagda till Stockholm. De medel som frigörs bör enligt UHÄ användas för fristående kurser i religionsvetenskapliga ämnen. Så snart rekryteringen till den religionsvetenskapliga linjen förbättras bör platserna på linjen åter tas i anspråk.

UHÄ:s förslag om den religionsvetenskapliga utbildningen bör följas. Detta bör komma till uttryck genom förändring av planeringsramen för linjen och genom en minskning av berörda anslagsposter under detta anslag. Jag återkommer i denna fråga vid min anmälan av anslaget D 12. Lokala och individuella linjer och fristående kurser. Under det anslag jag nu behandlar räknar jag med en minskning av anslagsposterna till universiteten i Uppsala och Lund med 210000 kr. resp. 196000 kr. (−406000 kr.).

Konservatorsutbildningen

Förhållandena för konservatorsutbildningen vid universitetet i Göteborg och vid Konservatorsskolen i Köpenhamn behandlades redan i förra årets budgetproposition. Det ledde till ett uppdrag till UHÄ som nu är slutfört och redovisat. I sammanfattning innebär UHÄ:s förslag att svenska staten avvecklar sina åtaganden att köpa utbildningsplatser i den treåriga grundutbildningen vid Konservatorsskolen i Köpenhamn. Huvuddelen av de resurser som därigenom frigörs bör enligt UHÄ tillföras konservatorsutbildningen i Göteborg. Möjligheten för svenska studerande att genomgå den tvååriga vidareutbildningen i Köpenhamn bör kvarstå och kunna utnyttjas från den antagning som sker år 1991. Då bör medel finnas tillgängliga för att betala kostnaderna för 2–3 utbildningsplatser. Kostnaderna för utbildningsplatserna i Köpenhamn har hittills betalats från anslagsposten Till regeringens disposition under anslaget D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

För egen del anser jag att principerna i UHÄ:s förslag bör kunna följas. Svenska studerande bör alltså inte längre få grundutbildning i Danmark på de villkor som nu gäller. Medan möjligheterna för svenska studerande till vidareutbildning vid Konservatorsskolen i Köpenhamn bör kvarstå.

Utbildningen på konservatorslinjen vid universitetet i Göteborg startade hösten 1985. Linjen omfattar 120 poäng och syftar till att utbilda konservatorer för såväl offentlig som privat konserveringsverksamhet. Linjen består av en basdel om 40 poäng och en fortsättningsdel uppdelad på två grenar, en kulturhistorisk och en naturhistorisk gren. Den kulturhistoriska grenen innehåller flera olika inriktningar. Planeringsramen är 10 nybörjarplatser. Hittills har antagning endast skett till den kulturhistoriska grenen. Den första antagningen till den naturhistoriska grenen är planerad till våren 1990.

Som framgår av beskrivningen är det en mycket differentierad utbildning som konservatorslinjen svarar för. Utbildningen blir därför också resurskrävande. En förstärkning av resurserna är angelägen inte minst

inför den utvidgning av ansvarsområdet för linjen som den naturhistoriska grenen innebär. I likhet med UHÄ anser jag det naturligt att för detta ändamål använda en del av de resurser som frigörs genom avvecklingen av åtagandena vad gäller grundutbildningen vid Konservatorsskolen i Köpenhamn. Jag anser också att det är angeläget att på olika sätt stärka samarbetet mellan utbildningen i Göteborg och i Köpenhamn. Samarbetet kan, som UHÄ framhåller, avse påbyggnadsutbildning, lärarutbyte, utveckling av läromedel och gemensamma utvecklingsprojekt. Enligt min mening är det naturligt att samarbetet också avser grundutbildningen. Ett sätt att stärka samarbetet är att nu, från år 1989 och framöver, låta universitetet i Göteborg ta över ansvaret för de fortsatta mellanhavandena med Konservatorsskolen i Köpenhamn.

I enlighet med mitt förslag beräknar jag medel (+500000 kr.) under detta anslag att användas dels för att förstärka utbildningen vid konservatorslinjen i Göteborg, dels för att betala för de utbildningsplatser vid Konservatorsskolen i Köpenhamn som från år 1989 kommer att utnyttjas av svenska studerande. Jag kommer i det följande att föreslå en motsvarande minskning av anslagsposten Till regeringens disposition under anslaget D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

Övriga frågor

För *konsekvenser av tidigare fattade beslut* beräknar jag medel i enlighet med vad UHÄ har föreslagit.

Kostnaderna för undervisningsmaterial inom *utbildningen på bild- och formområdet* stiger enligt vad UHÄ framhåller snabbare än den allmänna prisutvecklingen. För de studerande, som delvis får betala sitt eget material, är detta betungande. Problemet togs upp redan i förra årets budgetproposition som också innehöll förslag om ökade medel med 1 milj. kr. för att förbättra situationen vid bl. a. dessa utbildningar. Riksdagen biföll förslaget. UHÄ återkommer även i år med begäran om ökade medel för samma ändamål. Jag anser det berättigat med en ökning. De medel som jag beräknar bör fördelas mellan konsthögskolan och konstfackskolan och de berörda linjerna vid universiteten i Göteborg och Umeå (+ 500000 kr.).

Redan i förra årets anslagsframställning redovisade UHÄ en plan för att förstärka resurserna vid *musikdramatiska linjen* vid operahögskolan i Stockholm. Riksdagen anvisade medel enligt förslaget. Planen bör nu fullföljas (+340000 kr.).

Som jag inledningsvis anförde föreslås att *tjänstebrevsrätten* slopas för ett antal myndigheter, bl. a. danshögskolan, dramatiska institutet, konstfackskolan, musikhögskolan i Stockholm och operahögskolan i Stockholm fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har beräknat medel för portokostnader för dessa högskoleenheter under detta anslag (+ 430000 kr.).

Med hänvisning till vad jag har anfört om den förändrade organisationen av *redovisningscentraler* vid min behandling av vissa för högskolan gemensamma frågor beräknar jag en ökad medelstilldelning (+65000 kr.).

Jag har räknat med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt *rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet*. Jag har därför beräknat en minskning av detta anslag (−387000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (244 051 000 + 16 468 000 =) 260 519 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att den 1 juli 1989 inrätta en ny allmän utbildningslinje, journalistlinjen om 40/120 poäng,
2. bemyndiga regeringen att fr. o. m. budgetåret 1989/90 avveckla nuvarande journalistlinje,
3. bemyndiga regeringen att den 1 juli 1990 inrätta en allmän utbildningslinje, informationslinjen om 120 poäng,
4. fastställa planeringsramar i enlighet med vad jag har förordat,
5. till *Utbildning för kultur- och informationsyrken* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 260 519 000 kr.

D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser

1987/88	Utgift	482 813 000	Reservation	−28 508 000[1]
1988/89	Anslag	487 010 000[2]		
1989/90	Förslag	547 392 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.
[2] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev och regeringsbeslut den 20 oktober 1988, avseende högskolan i Växjö, 482 822 000 kr.

Detta anslag avser utbildning på lokala och individuella utbildningslinjer samt fristående kurser vid de statliga högskoleenheterna (motsv.) inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Högskoleenhet/ändamål	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	93 146 000	+ 9 813 000
Tekniska högskolan i Stockholm	10 389 000	+ 390 000
Karolinska institutet	1 066 000	– 206 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	2 879 000	+ 440 000
Danshögskolan	143 000	+ 7 000
Dramatiska institutet	1 808 000	+ 31 000
Konstfackskolan	335 000	+ 470 000
Konsthögskolan	104 000	+ 302 000
Musikhögskolan i Stockholm	146 000	+ 8 000
Operahögskolan i Stockholm	32 000	+ 150 000
Teaterhögskolan i Stockholm	142 000	+ 203 000
Högskoleutbildning på Gotland	1 900 000	+ 677 000
Universitetet i Uppsala	64 216 000	+ 5 085 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	8 967 000	+ 1 637 000
Högskolan i Falun/Borlänge	7 012 000	+ 1 096 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	4 513 000	+ 2 199 000
Högskolan i Örebro	15 235 900	+ 1 306 100
Universitetet i Linköping	18 403 000	+ 1 637 000
Högskolan i Jönköping	6 127 000	+ 1 391 000
Universitetet i Lund	56 083 000	+ 6 014 000
Högskolan i Halmstad	6 407 000	+ 1 631 000
Högskolan i Kalmar	9 874 000	+ 935 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	3 295 000	+ 2 633 000
Högskolan i Kristianstad	4 525 000	+ 889 000
Högskolan i Växjö	11 221 000	+ 1 457 000
Universitetet i Göteborg	62 213 900	+ 6 919 100
Chalmers tekniska högskola	3 317 000	+ 1 041 000
Högskolan i Borås	7 042 000	+ 829 000
Högskolan i Karlstad	13 923 000	+ 2 339 000
Högskolan i Skövde	6 719 000	+ 964 000
Universitetet i Umeå	42 085 000	+ 2 422 000
Högskolan i Luleå	4 492 200	+ 394 800
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	7 975 000	+ 248 000
Högskolan i Östersund	6 105 000	+ 1 017 000
Vissa medel för högskoleutbildning i Bergslagen och Fyrstad	0	+ 6 830 000
Långdistans	911 000	+ 37 000
Till regeringens disposition	4 258 000	– 2 854 000
Summa kr.	**487 010 000**	**+ 60 382 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Ändringsförslagen innebär i korthet följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Matematisk-naturvetenskapliga linjen, UU – 10 åp	– 123
2.2	ADB-linjen, 60 poäng, HS/H – 30 åp	– 690
2.3	Påbyggnadslinje i arbetsterapi och sjukgymnastik – 40 åp, KI, UL, UG, UUm	– 996
2.4	Informationslinjen, HÖ – 24 åp, HJ – 30 åp, HV – 15 åp, HKs – 20 åp, HS/H – 25 åp	– 906
2.5	Skyddsingenjörslinjen, HJ – 24 åp	– 540
2.6	Idrottsledarutbildning, HLS + 20 åp	+ 573
2.7	Pedagogisk-administrativ påbyggnadslinje för barnomsorgspersonal, – 135 åp, HLS, HF/B, HÖ, ULi, UL, HKr, HV, UG, UUm	– 2025
Summa under 2		– 4707
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	0

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4	*Budgetförslaget*	
4.1	Humaniorasatsning, US, UU, HÖ, ULi, UL, HV, UG, HKs, UUm	+ 8900
4.2	Basutbud av KI-utbildning vid mindre och medelstora högskolor, Gotland, HF/B, HÖ, HJ, HK, HKr, HV, HKs, HS, HLu, HS/H, HÖs	+ 3000
4.3	Fortsättning av regionalpolitiska satsningar, UU, HE/V, HF/B, HG/S, HÖ, HKs, Till regeringens disp.	+ 8480
4.4	Utbyggd fortbildning och vidareutbildning samt bredare utbud, Gotland, HE/V, HF/B, HG/S, HÖ, HJ, HH, HKr, HV, HK/R, HB, HKs, HS, HLu, HS/H, HÖs	+ 7975
4.5	Basresurser vid nya enheter, Gotland, HK/R	+ 1650
4.6	Fristående kurser och lokala linjer på KI-området, DI, KF, KH, OH, TH, UL, UG	+ 3500
Summa under 4		+ 33505
Summa punkterna 2–4		+ 28798

[1] US = universitetet i Stockholm, HLS = högskolan för lärarutbildning i Stockholm, DI = dramatiska institutet, KF = konstfackskolan, KH = konsthögskolan, OH = operahögskolan i Stockholm, TH = teaterhögskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, HE/V = högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B = högskolan i Falun/Borlänge, HG/S = högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ = högskolan i Örebro, ULi = universitetet i Linköping, HJ = högskolan i Jönköping, UL = universitetet i Lund, HH = högskolan i Halmstad, HK = högskolan i Kalmar, HK/R = högskolan i Karlskrona/Ronneby, HKr = högskolan i Kristianstad, HV = högskolan i Växjö, UG = universitetet i Göteborg, HB = högskolan i Borås, HKs = högskolan i Karlstad, HS = högskolan i Skövde, UUm = universitetet i Umeå, HLu = högskolan i Luleå, HS/H = högskolan i Sundsvall/Härnösand, HÖs = högskolan i Östersund

[2] åp = årsstudieplatser

[3] BP = budgetproposition.

UHÄ hemställer att

1. de riktlinjer för utvecklingen och ekonomiska ramar för verksamheten som redovisats av ämbetet fastställs,

2. den för budgetåret 1988/89 fastställda förteckningen över ämnesområden med s. k. garanterat basutbud avseende grundläggande högskoleutbildning fastställs att gälla även budgetåret 1989/90,

3. under ett reservationsanslag D 12. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser anvisas 514 828 000 kr.

Föredragandens överväganden

Under ett antal år har en successiv förstärkning skett av resurserna för lokala och individuella linjer samt fristående kurser. Till stor del har denna utbyggnad avsett utbildningsinsatser inom de tekniska och ekono-

miska områdena. Vid fördelningen av de medel som tillkommit inom anslagets ram har särskild hänsyn tagits till de mindre och medelstora högskolornas behov. Jag har vid olika tillfällen också betonat den betydelse utbudet såväl av fristående kurser som av lokala linjer har för utvecklingen i olika delar av landet.

Jag finner det önskvärt att nu bredda de insatser som görs inom anslagets ram. Inte minst ur ett regionalt utvecklingsperspektiv är det av betydelse att även högskolan kan bidra till framväxten av ett vitalt kulturliv och en god kulturmiljö.

Flera av de mindre och medelstora högskolorna saknar helt eller har ett mycket begränsat utbud av utbildning inom kultur- och informationsområdet. I den utvecklingsplan för dessa högskolor som universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) lade fram förra året tog ämbetet ställning för

- att alla högskoleorter i sitt utbud bör ha inslag av utbildning inom kultur- och informationsområdet,
- att de kulturella särdrag och resurser som finns i de nya högskolornas omgivning bör få genomslag i utbildningsutbudet och
- att möjligheterna till fortbildning och vidareutbildning för konstnärligt yrkesverksamma så långt det är möjligt bör spridas över landet.

UHÄ har i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 lämnat förslag som ansluter till dessa ställningstaganden. Ämbetet har även föreslagit förstärkningar dels av resurserna för den humanistiska utbildningen vid de sex universiteten samt vid högskolorna i Örebro, Växjö och Karlstad, dels av resurserna för fortbildning och vidareutbildning inom det konstnärliga området.

En förstärkning av resurserna för fristående kurser inom de humanistiska och konstnärliga områdena bör nu komma till stånd.

Jag beräknar medel för en utökning av basutbudet av kultur- och informationsutbildning vid mindre och medelstora högskolor (+2 000 000 kr.).

De konstnärliga högskolorna har hittills erhållit relativt begränsade resurser för fortbildning och vidareutbildning i form av fristående kurser och för att starta lokala linjer. Flera av de planerade initiativ inom detta område som UHÄ redovisat är intressanta. Dessa högskolor har också inom sina resp. områden ett riksansvar för utvecklingen av fortbildning och vidareutbildning. Jag beräknar därför nu medel för en förstärkning inom detta område (+2 050 000 kr.).

Jag har inledningsvis tagit upp behovet av en särskild kvalitetsförstärkning för olika utbildningar inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena. En väsentlig del av utbildningen inom dessa områden bekostas av medel från anslaget för lokala och individuella linjer samt fristående kurser; i särskilt hög grad gäller detta stora delar av det humanistiska området. Jag beräknar därför även under detta anslag medel för en kvalitativ förstärkning (+ 21 775 000 kr.).

Inom ramen för de medel som anvisats av riksdagen för särskilda insatser i Bergslagen (prop. 1985/86: 125 bil. 8, AU 13, rskr. 290) har en särskild satsning skett på högskoleutbildning inom det program som benämnts "Bergslagens tekniska högskola". Programmet har bedrivits i samverkan mellan regionstyrelserna i Uppsala och Göteborgs högskolere-

gioner samt universitetet i Uppsala och högskolorna i Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Gävle/Sandviken, Örebro och Karlstad. Regeringen uppdrog i juni 1988 åt UHÄ att fortsättningsvis svara för samordningen av programmet och därvid särskilt beakta åtgärder som är ägnade att stärka utvecklingen i Bergslagen. Jag har tidigare, vid min behandling av anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet, beräknat vissa medel för UHÄ:s arbete med dessa frågor.

Jag beräknar nu medel för den fortsatta verksamheten inom programmet under budgetåret 1989/90 (+ 6 280 000 kr.), varav 3 030 000 kr. bör ställas till UHÄ:s förfogande. Detta innebär bl. a. att de lokala linjer som hittills finansierats med hjälp av de särskilda, tidsbegränsade medlen fr. o. m. 1989/90 kan bedrivas i reguljära former. Detta gäller elkrafttekniskt linje, 80 poäng vid högskolan i Eskilstuna/Västerås (Ludvika), linjen för hydraulik med styrteknik, 80 poäng vid högskolan i Falun/Borlänge, material- och produktionsteknisk linje, 90 poäng samt treårig variant av dataingenjörslinjen, båda vid högskolan i Gävle/Sandviken, och skogsindustrilinjen, 120 poäng vid högskolan i Karlstad. De medel som enligt mitt förslag ställs till UHÄ:s förfogande under detta anslag kommer att kunna användas för att utveckla fortbildning och vidareutbildning samt andra insatser i linje med programmets syfte.

Jag beräknar vidare medel för förstärkta utbildningsinsatser i Fyrstad (+ 1 500 000 kr.). I enlighet med vad jag tidigare anfört om den fortsatta planeringen av högskoleutbildningen i Fyrstadsområdet bör dessa medel ställas till UHÄ:s förfogande jämte ett belopp som svarar mot vad som innevarande budgetår anvisats för utbildning i Fyrstad från anslagsposten Till regeringens disposition. Sammantaget innebär mitt förslag därmed att 3 800 000 kr. beräknas för utbildning i Fyrstad under budgetåret 1989/90.

För en fortsatt planmässig utbyggnad av de mindre och medelstora högskolornas utbud även i övrigt samt av högskoleutbildningen på Gotland föreslår jag en särskild resursförstärkning (+ 9 470 000 kr.). Inom denna ram har jag beräknat medel för en utbyggnad av den nya högskolan i Karlskrona/Ronneby. Jag har därvid utgått från att utrymme skall finnas att inrätta en ny lokal linje vid högskolan. Jag beräknar under detta anslag även vissa medel för högskolans ledningsorganisation (+ 550 000 kr.).

Inom ramen för de särskilda insatser som gjorts för att tillfälligt förstärka den reguljära forsknings- och utbildningsorganisationen i Norrbottens län har sedan budgetåret 1986/87 en påbyggnadsutbildning efter civilingenjörsexamen inom rymdområdet givits i Kiruna under medverkan av bl. a. Chalmers tekniska högskola (CTH). Jag beräknar nu under detta anslag medel till CTH för ytterligare en omgång av utbildningen under budgetåret 1989/90 (+ 900 000 kr.).

Jag har tidigare, under anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, redovisat min beräkning av medel för ADB-linjen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand. Jag beräknar motsvarande minskning under det anslag som jag nu behandlar (– 690 000 kr.). Som jag anfört under anslaget D 9. Utbildning för vårdyrken har jag beräknat medel där för påbyggnadslinje i arbetsterapi och sjukgymnastik (– 996 000 kr.). Med hänvisning till vad jag anfört vid min behandling av

anslaget D 11. Utbildning för kultur- och informationsyrken om konservatorsutbildning i Göteborg beräknar jag vidare en minskning av medlen för detta ändamål (– 500 000 kr.).

Jag har tidigare, under min behandling av anslaget D 11. Utbildning för kultur- och informationsyrken, föreslagit att planeringsramen för den religionsvetenskapliga linjen minskas med 40 platser. De resurser som på detta sätt frigörs bör användas till att öka utbudet av fristående kurser i religionsvetenskapliga ämnen vid universiteten i Uppsala och Lund. Jag har beräknat medel för detta ändamål (+ 406 000 kr.).

Jag räknar med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering inom högskolans administrativa verksamhet. Jag har därför beräknat en minskning av anslaget (– 771 000 kr.). Jag beräknar sammantaget en minskning av anslagsposten Till regeringens disposition (– 2 854 000 kr.).

Det sammanlagda antal årsstudieplatser som svarar mot varje högskoleenhets (motsv.) anslagspost enligt mitt förslag framgår av följande översikt. Där har jag också angivit en riktpunkt för antalet nybörjarplatser på lokala och individuella linjer.

Högskoleenhet (motsv.)	Antal npl på lokala och individuella utbildningslinjer[1]	Antal åp[2]
Universitetet i Stockholm	408	8 750
Tekniska högskolan i Stockholm	60	290
Karolinska institutet	0	35
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	0	310
Danshögskolan	0	7
Dramatiska institutet	12	36
Konstfackskolan	8	20
Konsthögskolan	0	13
Musikhögskolan i Stockholm	0	8
Operahögskolan i Stockholm	0	4
Teaterhögskolan i Stockholm	0	7
Högskoleutbildning på Gotland	0	153
Universitetet i Uppsala	292	4 500
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	174	616
Högskolan i Falun/Borlänge	114	442
Högskolan i Gävle/Sandviken	144	626
Högskolan i Örebro	133	1 201
Universitetet i Linköping	70	1 120
Högskolan i Jönköping	114	481
Universitetet i Lund	170	5 686
Högskolan i Halmstad	108	443
Högskolan i Kalmar	119	443
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	46	275
Högskolan i Kristianstad	84	443
Högskolan i Växjö	105	822
Universitetet i Göteborg	216	5 529
Chalmers tekniska högskola	30	146
Högskolan i Borås	60	382
Högskolan i Karlstad	122	1 252
Högskolan i Skövde	49	353
Universitetet i Umeå	175	2 470
Högskolan i Luleå	30	301
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	35	413
Högskolan i Östersund	40	343
Långdistans	40	200
Summa	**2 908**	**38 120**

[1] npl=nybörjarplatser
[2] åp =årsstudieplatser

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (487 010 000 + 60 382 000 =) 547 392 000 kr. Härav bör 1 404 000 kr. ställas till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. fastställa fördelning av årsstudieplatser enligt vad jag har förordat,
2. till *Lokala och individuella linjer samt fristående kurser* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 547 392 000 kr.

D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

1987/88	Utgift	180 022 000	Reservation	52 899 000
1988/89	Anslag	200 127 000[1]		
1989/90	Förslag	200 871 000		

[1] Disponibelt belopp enligt regleringsbrev och regeringsbeslut den 20 oktober 1988, avseende högskolan i Växjö, 200 008 000 kr.

Detta anslag avser statsbidrag till kommuner och landstingskommuner för utbildning på allmänna utbildningslinjer, påbyggnadslinjer och fristående kurser m. m. Anslaget avser även statsbidrag till vissa enskilda sjuksköterskeskolor och bidrag till Ericastiftelsen, Handelshögskolan i Stockholm, musiklärarutbildning i Arvika och Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut, Stiftelsen Stora Sköndal samt Stockholms Musikpedagogiska Institut.

Frågor om dimensionering och lokalisering m. m. av utbildning inom kommunal högskoleutbildning redovisas under resp. sektorsanslag.

Anslagsfördelning

Yrkesutbildningssektorer m. m.	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Administrativa, ekonomiska och sociala yrken	16 453 000	– 10 133 000
Vårdyrken[1,2]	138 950 000	+ 5 314 000
Bidrag till Ericastiftelsen	3 465 000	+ 129 000
Bidrag till Handelshögskolan i Stockholm	16 485 000	+ 623 000
Musiklärarutbildning i Arvika	14 815 000	+ 554 000
Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut	2 224 000	+ 69 000
Stiftelsen Stora Sköndal	2 343 000	+ 438 000
Stockholms Musikpedagogiska Institut	4 281 000	+ 136 000
Till regeringens disposition	1 111 000	+ 3 614 000
Summa kr.	**200 127 000**	**+ 744 000**

[1] Inklusive lokala och individuella linjer samt fristående kurser
[2] Beloppet motsvarar 80 % av bidragsunderlaget.

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). UHÄ har avgivit anslagsframställning även för Ericastiftelsen och musiklärarutbildningen i Arvika.

Vidare har Handelshögskolan i Stockholm, Stiftelsen Stora Sköndal samt Stockholms Musikpedagogiska institut avgivit anslagsframställning.

UHÄ:s ändringsförslag fördelade på ändamål innebär följande.

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Inrättande av ADB-linjen, 60 poäng – 390 npl: – 390 åp (medel för detta ändamål har beräknats under anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken)	–7 590
	– 120 npl: – 120 åp	–3 204
2.2	Till regeringens disposition Medel avseende ADB-linjen	+3 204
Summa under 2		–7 590
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Rehabiliteringslinjen, minskad planeringsram, – 8 npl: 4 åp, BP 86	– 64
3.2	Avveckling av kompletterande utbildning för oftalmologassistenter, 12 poäng; 20 åp, BP 84	– 192
3.3	Avveckling av kompletterande utbildning inom hälso- och sjukvårdslinjens inriktning mot allmän hälso- och sjukvård, 20 poäng, – 600 npl: – 300 åp, BP 83	–2 580
Summa under 3		–2 836

Ändamål/högskoleenhet m. m.[1,2,3]		Kostnad budgetåret 1989/90 (tkr.)
4	*Budgetförslag*	
4.1	Hälso- och sjukvårdslinjen, ökad planeringsram + 450 npl: + 450 åp	+3 870
4.2	Påbyggnadslinjen i karaktärsämnen + 160 npl: + 80 åp	+1 296
4.3	Sociala omsorgslinjen, ökad planeringsram + 44 npl: + 44 åp	+ 378
4.4	Laboratorieassistentlinjen, ökad planeringsram + 28 npl: + 28 åp	+ 453
4.5	Påbyggnadslinjer i anslutning till laboratorieassistentlinjen, ökad planeringsram – 11 npl: + 2 åp	+ 25
4.6	Påbyggnadslinjen i anslutning till rehabiliteringslinjen, ökad planeringsram + 130 npl: + 65 åp	+1 053
4.7	Tandhygienistlinjen, ökad planeringsram + 23 npl: + 23 åp	+ 280
4.8	Lokala och individuella linjer samt fristående kurser + 170 åp	+1 705
Summa under 4		+9 060
Summa punkterna 2–4		–1 366

[1] npl = nybörjarplatser
[2] åp = årsstudieplatser
[3] BP = budgetproposition

UHÄ hemställer att

1. regeringen bemyndigas att besluta om överföring av medel i enlighet med UHÄ:s förslag,

2. planeringsramar fastställs i enlighet med vad UHÄ förordat,

3. beslut fattas om inrättande av alternativ studiegång inom hälso- och sjukvårdslinjen, 120/130 poäng, den 1 juli 1989,

4. påbyggnadslinjer om 40 poäng i omvårdnad, hörselvård, social omsorg och laboratoriemetodik med mål enligt förslag från UHÄ inrättas den 1 juli 1989,

5. under ett reservationsanslag D 13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. för budgetåret 1989/90 anvisas 175 069 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Jag har beräknat konsekvenserna i enlighet med UHÄ:s förslag.

Jag beräknar under anslaget medel för bidrag till allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom kommunal högskoleutbildning. I fråga om utbildningens dimensionering och lokalisering m. m. hänvisar jag till vad jag anfört under resp. sektorsanslag. Min medelsberäkning under förevarande anslag utgår i huvudsak från de planeringsramar som jag där har angett för ifrågavarande utbildning.

Medel för lokala och individuella linjer samt fristående kurser inom kommunal högskoleutbildning anvisas under detta anslag. Antalet årsstudieplatser per landstingskommun (motsvarande) anges under anslaget D 9. Utbildning för vårdyrken. Statsbidrag till kommuner och landsting skall beräknas med utgångspunkt i grunder som gäller för närmast motsvarande utbildning på allmän utbildningslinje eller påbyggnadslinje.

Sektorn för administrativa, ekonomiska och sociala yrken

Under budgetåret 1988/89 beräknade jag under detta anslag 10 794 000 kr. för bidrag till den kommunala ADB-linjen. Vid min anmälan av anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken föreslog jag att en ny allmän utbildningslinje inom ADB-området inrättas den 1 juli 1989 i enlighet med UHÄ:s förslag.UHÄ förslår att 7 590 000 kr. av de medel, som förra året anvisades till den kommunala ADB-linjen, skall under budgetåret 1989/90 användas för att finansiera den statliga ADB-linjen. Vidare föreslår UHÄ att de medel som frigörs i samband med att ADB-linjen i den kommunala högskolan inte kan erbjudas efter den 1 januari 1990, förs över från anslagsposten Administrativa, ekonomiska och sociala yrken till anslagsposten Till regeringens disposition. Dessa medel bör bekosta eventuell utbildning på den statliga ADB-linjen vid högskolor som kan komma att sluta avtal om avveckling och upptagande av den nya utbildningen vid så sen tidpunkt att detta inte kan avspegla sig i statsbudgeten för budgetåret 1989/90. Jag biträder UHÄ:s förslag och beräknar en minskning av denna anslagspost.

På flera orter pågår överläggningar mellan kommunen och den statliga högskoleenheten om inrättande av den nya statliga ADB-linjen. För att genomförandet inte onödigtvis skall fördröjas bör regeringen få bemyndigande att efter gemensam framställning från kommunen och högskolan besluta om överföring från anslaget D13. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. till anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken.

Jag har tidigare under anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken föreslagit en minskad dimensionering av den kommunala ADB-linjen. Jag har vid min beräkning av statsbidraget tagit hänsyn till detta (–3 204 000 kr.).

Sektorn för undervisningsyrken

Jag beräknar medel för musiklärarutbildning i Arvika med 15 369 000 kr. Vidare beräknar jag 4 417 000 kr. för statsbidrag till Stockholms musikpedagogiska institut.

Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut

Jag beräknar bidraget till Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut till 2 293 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Ericastiftelsen

Jag beräknar bidraget till Ericastiftelsen till 3 594 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Handelshögskolan i Stockholm

Bidraget till Handelshögskolan i Stockholm beräknar jag för nästa budgetår till sammanlagt 17 108 000 kr. Det preliminära bidraget för budgetåret 1989/90 är beräknat till 16 525 000 kr. I detta belopp ingår 1 858 000 kr. för utbildningsbidrag för doktorander. Som slutreglering av statsbidraget för budgetåret 1986/87 beräknar jag 313 000 kr. Dessutom har jag beräknat 270 000 kr. för justering av utbildningsbidrag inom forskarutbildningen.

Stiftelsen Stora Sköndal

Vikten av en förbättrad kvalitet på utbildningen på den sociala linjen har jag tidigare idag behandlat vid min redovisning för anslaget D 8. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken. För detta ändamål beräknar jag här en ökad medelstilldelning (+ 365 000 kr.). Jag beräknar bidraget till Stiftelsen Stora Sköndal till 2 781 000 kr. (+ 438 000 kr.).

Sektorn för utbildning för vårdyrken

Jag har tidigare under anslaget D 9. Utbildning för vårdyrken behandlat frågor om den kommunala högskolan.

UHÄ har i skrivelse den 23 juni 1988 hemställt om att en förändring av statbidragssystemet för den kommunala delen av högskolan skall komma till stånd fr. o. m. budgetåret 1989/90. Regeringen har tidigare föreslagit riksdagen att ett nytt anslags- och styrsystem införs för den statliga högskolan fr. o. m. budgetåret 1993/94 med bl. a. treåriga budgetramar. Jag är inte beredd att nu särbehandla frågan om anslagssystemet till den kommunala delen av högskolan utan anser att förändringen bör ske i ett sammanhang. Jag avser att återkomma till regeringen i dennna fråga.

	Bidrag (kr.) per år. linje och studerande
Grupp 1	8 950
Hälso- och sjukvårdslinjen	
Sociala omsorgslinjen	
Påbyggnadslinje för sjuksköterskor	
Påbyggnadslinje för blodgruppsserologi	
Grupp 2	12 680
Hörselvårdslinjen	
Tandshygienistlinjen	
Påbyggnadslinje i klinisk cytologi	
Grupp 3	16 850
Påbyggnadslinje i ortoptik	
Rehabiliteringslinjen	
Påbyggnadslinje för rehabiliteringslinjen	
Laboratorieassistentlinjen	
Ortopedtekniska linjen	
Påbyggnadslinje i molekylärbiologi och bioteknik	

Högskolekommittén på Gotland har i skrivelse den 15 september 1988 hemställt om att få statsbidrag till anordnande av bl. a. hälso- och sjukvårdslinjen. UHÄ har den 25 oktober 1988 yttrat sig i ärendet. För närvarande anordnar Röda Korset i Stockholm en utlokaliserad utbildning på Gotland. Jag förutsätter att detta samarbete kan fortsätta även under budgetåret 1989/90. Jag föreslår därför inte nu att statsbidrag skall utgå till Gotlands kommun men räknar med att UHÄ återkommer med eventuella förslag i nästa års anslagsframställning.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (200 127 000 + 744 000 =) 200 871 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om överföring mellan anslagen *Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.* och *Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken* i enlighet med vad jag har förordat.

2. till *Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 200 871 000 kr.,

FORSKNING OCH FORSKARUTBILDNING

Inledning

Allmänt

Riksdagen beslutade våren 1987 på grundval av förslag i prop. 1986/87:80 om forskning om resursramar för de kommande tre budgetåren (bil. 6, UbU 26, rskr. 282). För budgetåret 1989/90 innebär detta för forskningen och forskarutbildningen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde en resursförstärkning om 72, 40 milj. kr. som fördelar sig på följande ändamål.

Ändamål	(milj. kr.)
Basresurser	28,13
Prioriterade områden	
– Informationsteknologi	8,50
– Kulturvetenskaper	2,76
Studiefinansiering	13,51
Forskningsråd	13,05
Professurer	4,00
Övrigt	2,45
Summa	**72,40**

I basresurser ingår även medel för forskarassistenttjänster och biblioteksändamål.

1987 års forskningsproposition innebär att följande nya tjänster som professor inrättas den 1 juli 1989.

Fakultet/Ämne	Högskole-enhet[1]
Det konstnärliga området	
Metallhantverk	KF
Textilkonst och formgivning	KF
Scenisk gestaltning	UL
Scenisk gestaltning	UG
Humanistisk fakultet	
Idé- och lärdomshistoria	UL
Litteraturvetenskap	UG
Samhällsvetenskaplig fakultet	
Nationalekonomi, särskilt utvärderande arbetsmarknadsforskning	US
Psykologi, särskilt utvecklingspsykologi	UUm
Medicinsk fakultet	
Klinisk farmakologi, särskilt biverkningsforskning	UU
Medicinsk rehabilitering, särskilt fysikalisk medicin	ULi
Matematisk-naturvetenskaplig fakultet	
Datalogi	UUm
Teknisk fakultet	
Datalogi	HLu

[1] US = universitetet i Stockholm, KF = konstfackskolan, UU = universitetet i Uppsala, ULi = universitetet i Linköping, UL = universitetet i Lund, UG = universitetet i Göteborg, UUm = universitetet i Umeå, HLu = högskolan i Luleå.

I enlighet med vad som anfördes i forskningspropositionen beräknar jag för dessa tjänster medel motsvarande lönekostnaderna. Eventuella kostnader i övrigt i samband med de nya tjänsterna bör bestridas inom ramen för basresursförstärkningarna eller genom omprioriteringar inom den befintliga organisationen.

Genom budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100, bil. 10 s 322, UbU 28, rskr. 277) inrättas dessutom den 1 juli 1989 två professurer i idrottsmedicin, den ena vid universitetet i Linköping, den andra vid universitetet i Umeå. Vidare tillkommer genom beslut med anledning av propositionen om urval m. m. till högskoleutbildning (prop. 1987/88:109, s 22, UbU 32, rskr.330) vid samma tidpunkt en professur i pedagogik, särskilt pedagogiska mätningar, vid universitetet i Umeå.

Mina förslag i det följande innebär även att inom befintliga ramar vissa ytterligare tjänster som professor inrättas.

Med anledning av de beslut avseende treårsperioden 1987/88 – 1989/90, som fattades våren 1987, har myndigheterna i regel inte lämnat förslag till ytterligare förändringar inför budgetåret 1989/90.

Internationellt forskningssamarbete

Under året har det internationella forskningssamarbetet inom en rad områden ytterligare vidgats. Nya program har tillkommit och fler forskningsområden berörs. Framförallt finns anledning uppmärksamma det europeiska forskningssamarbetet. Motiven för forskningssamarbetet varierar. Vissa är uppenbara, t. ex. gemensamma insatser kring projekt som är så stora att de inte kan bedrivas på nationell bas. Ett annat skäl är behovet att genom internationella kontakter höja och utvärdera forskningens kvalitet.

Huvuddelen av samarbetet har initierats och drivs av forskarna själva. Forskarsamhället, lokalt på de enskilda högskolorna eller i forskningsråden, avgör omfattning och inriktning av det internationella samarbetet. Denna frihet utgör enligt min mening den säkraste garantin för en fortsatt positiv utveckling. Medel för internationellt samarbete – det må gälla mer eller mindre direkta forskningskostnader eller mer allmänt stöd till forskares potentiella kontakter eller arbete inom olika internationella organisationer – bör därför i allmänhet utgöra en integrerad del av fakulteternas och rådens medel.

I vissa fall baseras dock forskningssamarbetet på centralt ingångna avtal. Inom ramen för sådana avtal, ramprogram, kan forskare och forskargrupper efter egna beslut delta i olika delprogram. Det centrala avtalet utgör en ekonomisk bas för verksamheten. Forskningsprogrammen inom de europeiska gemenskaperna, EG, utgör ett exempel på sådana ramprogram. EG har i samband med fastställandet av sitt nya övergripande forskningsprogram i flertalet fall öppnat de olika delprogrammen för deltagande även från stater som inte är medlemmar av EG. Regeringen har i propositionen om samverkan med EG (prop. 1987/88:66) angett riktlinjer för utvecklingen av forskningssamarbetet.

Diskussioner pågår nu om samarbete på olika nivåer inom ett antal forskningsprogram inom EG. Inom grundforskningsområdet föreligger så-

ledes ett i huvudsak slutförhandlat avtalsförslag avseende det s.k. SCIENCE-programmet. Programmet avser olika former av direkt forskningssamarbete från individuellt forskarutbyte till mer omfattande laboratoriesamarbete och gäller naturvetenskap och teknik. Prioriteringarna mellan olika ansökningar görs på rent vetenskapliga grunder. Den interna beslutsprocessen inom EG innebär att avtalet kommer att träda i kraft först den 1 juli 1989. Genom underhandsöverenskommelse med EG kan emellertid ansökningar som avser samarbete där en svensk partner ingår ändå behandlas under våren 1989. Ett motsvarande samarbetsprogram avseende de ekonomiska vetenskaperna, SPES, har också initierats inom EG. Av regeringens finansplan framgår att särskilda resurser har avsatts för bl.a. svenskt deltagande i en rad av EG: s forsknings- och utbildningsprogram och att förslag om den närmare fördelningen av dessa resurser kommer att framläggas i 1989 års kompletteringsproposition.

Det internationella samarbetet avser naturligtvis inte enbart EG. Utöver de stora internationella forskningsanläggningar vi sedan tidigare deltar i, t. ex. den europeiska kärnforskningsorganisationen CERN, har Sverige den 16 december 1988 skrivit under konventionen avseende den europeiska synkrotronljuskällan, ESRF. Projektet, där 11 nationer samverkar, avser konstruktion och drift av en anläggning, placerad i Grenoble, Frankrike, för produktion av röntgenstrålning av en intensitet som väsentligt överstiger vad som nu är möjligt i världen.

Polarforskning, som genom 1987 års forskningsproposition blev ett prioriterat forskningsområde, karakteriseras i hög grad av internationellt samarbete. Sverige samarbetar således i det nu pågående Antarktis-forskningsprogrammet bland annat med Finland, Västtyskland och Argentina. Finska forskare medföljer således på den svenska expeditionen som just nu befinner sig i Antarktis och svenska forskare kommer att 1989/90 medfölja på den planerade finska expeditionen. Även inom Arktis planeras ett omfattande forskningssamarbete som berör samtliga länder med territorium norr om polcirkeln däribland Sovjetunionen och USA. En formaliserad samarbetsorganisation med sekretariat i Norge, International Arctic Science Conference, IASC, är nu under bildande. Svensk samarbetspart är polarforskningssekretariatet.

I de direktiv som regeringen meddelat för förberedelserna inför 1990 års forskningsproposition har frågan om internationaliseringen av den svenska forskningen särskilt uppmärksammats.

Studiefinansiering i forskarutbildningen

Utbildningsbidragen för doktorander kommer fr.o.m. den 1 juli 1989 att räknas upp med 489 kr. och sålunda utgå med sammanlagt 8 636 kr. för månad från nämnda tidpunkt.

Medlen för studiefinansiering under fakultetsanslagen tillförs 13,5 milj. kr. Beloppet skall, i enlighet med vad som angavs i 1987 års forskningsproposition, i sin helhet användas för att omvandla utbildningsbidrag till doktorandtjänster. Antalet doktorandtjänster bör därmed kunna öka med ytterligare ca 250.

I 1987 års proposition om forskning (1986/87:80, bil. 6, s 24 ff) redovisades att man inom regeringskansliet skulle överväga frågan huruvida de sociala förmåner som är förknippade med utbildningsbidragen kan utvecklas.

Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) har inkommit med en framställning i denna fråga med yrkande att de problem som doktorander med utbildningsbidrag har skall lösas.

Doktorander med enbart utbildningsbidrag har vissa sociala förmåner, t. ex. rätt att tillgodoräkna ATP-poäng, delaktighet i den statliga grupplivförsäkringen och rätt till bibehållet utbildningsbidrag under sjukdom, föräldraledighet och tjänstgöring inom totalförsvaret. De sociala förmåner som framför allt saknas avser skyddet för arbetsskador och för arbetslöshet efter doktorsexamen. Dessa typer av förmåner är direkt knutna till ett anställningsförhållande, vilket inte gäller eller kan upprättas för dem som erhåller utbildningsbidrag för doktorander. Avsikten är att utbildningsbidragen successivt skall omvandlas till doktorandtjänster. Särskilda medel ställs, som jag nyss angav, till förfogande för detta.

Vissa omfördelningar

I 1984 års forskningsproposition (prop. 1983/84:107 bil. 5 s. 4) angavs att för perioden 1984/85–1986/87 några besparingar enligt det s. k. huvudförslaget inte skulle göras i fråga om resurserna för forskning och forskarutbildning inom högskolan. Däremot ålades universitet och högskolor att medverka till en förnyelse av dessa verksamheter genom omfördelningar i motsvarande omfattning – dvs. två procent årligen – inom ramen för befintliga resurser.

I verksamhetsberättelsen för högskolan för budgetåret 1986/87 (Året som gick. UHÄ-rapport 1988:9) redovisar universitets- och högskolecämbetet (UHÄ) omfattningen och den huvudsakliga innebörden av omfördelningarna. Av redovisningen framgår att universitet och högskolor har uppfyllt omfördelningskraven, i flera fall med god marginal. De frigjorda resurserna har använts till nya professurer, mellantjänster för forskning, studiefinansiering inom forskarutbildning eller stöd till prioriterade forskningsområden. Variationen mellan de olika universiteten och högskolorna vad gäller typ av förnyelse har varit stor.

Omfördelningar måste ingå i den fortlöpande planeringen av verksamheten inom högskolan. Som framhölls i 1987 års forskningsproposition (prop. 1986/87:80 bil. 6 s. 12) är det i ett längre perspektiv knappast rimligt att uppställa något kvantificerat mål för omfördelningarna. De preciserade insatser som avkrävts högskolan under de senaste åren har endast varit marginella. Den kontinuerliga utvecklingen av högskolans verksamhet medför i sig betydligt större omprioriteringar. Även fortsättningsvis kommer en sådan ständig förändring av verksamhetsinriktningen att vara karaktäristisk för högskolans arbete.

UHÄ har för den grundläggande högskoleutbildningen och forskningen begärt 264 390 000 kr. i löneomräkning. Härav beräknar UHÄ 228 977 000 kr. för vissa angivna avtal eller avtalspunkter och 35 413 000 kr. som ersättning för tidigare, enligt UHÄ, otillräcklig kompensation för avtalsenliga löneökningar.

I UHÄ: s beräkningar ingår inte medel som enligt 4 § RALS 1988 har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder och inte heller medel enligt avtal om löner m. m. för vissa statliga läkare m. fl. fr. o. m. den 1 juli 1988.

Jag har för aktuella avtalsenliga löneökningar avseende forskarutbildning och forskning inom UHÄ: s område, i överensstämmelse med ämbetets förslag, beräknat 90,8 milj. kr. Löneomräkningen av anslagen till forskningsrådsorganisationen har gjorts på samma grunder som för fakultetsanslagen. För löneomräkning av anslagen har jag beräknat sammanlagt 20,1 milj. kr.

Till grund för löneomräkningen har lagts de avtal som redovisats tidigare i dag under avsnittet Lönenivån i anslagsberäkningarna i Gemensamma frågor (bil. 2 i budgetpropositionen). Dock har inte kunnat beaktas de medel som enligt 4 § RALS 1988 har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder inom högskoleområdet eftersom de lokala förhandlingarna beträffande den myndighetsvisa fördelningen av dessa medel ännu inte har slutförts.

Som kompensation för prisökningar har beräknats en ökning av den del av anslagen som inte är löner med 5. 87 procent. Däri ingår prisomräkning av medel till bokinköp med 9 procent.

Avveckling av tjänstebrevsrätten

I 1988 års finansplan föreslogs en successiv avveckling av tjänstebrevsrätten för samtliga myndigheter. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (prop. 1987/88:100, bil. 1 s 56, FiU 20, rskr. 122). Efter förslag i föregående års budgetproposition avvecklas tjänstebrevsrätten för ett antal myndigheter. Regeringen föreslår i årets budgetproposition riksdagen att tjänstebrevsrätten avvecklas fr.o m. den 1 juli 1989 för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, institutet för social forskning, Latinamerikainstitutet, karolinska institutet, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, kungl. biblioteket, forskningsrådsnämnden, humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, medicinska forskningsrådet, naturvetenskapliga forskningsrådet, polarforskningssekretariatet, Manne Siegbahninstitutet för fysik, institutet för rymdfysik samt arkivet för ljud och bild.

Avvecklingen av tjänstebrevsrätten har föregåtts av mätningar av berörda myndigheters postmängder. Jag kommer i det följande vid min anmälan av berörda anslag att beräkna kompensation för portokostnaderna.

Förändrad organisation för redovisningscentraler

Organisationen för redovisningscentraler (RC) förändras den 1 juli 1989. I samband med detta fördelas medel från nuvarande myndigheter med RC till de i respektive redovisningsgrupp ingående myndigheterna. Detta innebär en ökad medelstilldelning till andra högskoleenheter. Jag kommer att redovisa förändringen för respektive anslag vid min behandling av de olika anslagen.

En översiktlig redovisning för förändringen har presenterats i avsnittet Statens generella redovisningssystem i bilaga 2 till budgetpropositionen, Gemensamma frågor.

Sammanfattning av budgetförslag för forskning och forskarutbildning m. m.

Medel för forskning och forskarutbildning m. m. kommer vid bifall till mina förslag att fördelas på följande sätt.

Medel för forskning och forskarutbildning fördelade på fakulteter (motsvarande)

Ändamål	Milj. kr
Humanistiska fakulteterna	273
Teologiska fakulteterna	23
Juridiska fakulteterna	27
Samhällsvetenskapliga fakulteterna	327
Medicinska fakulteterna	661
Odontologiska fakulteterna	71
Farmaceutiska fakulteten	25
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna	625
Tekniska fakulteterna	657
Temaorienterad forskning	27
Övrigt	53
Summa	**2769**

Medel för forskning och forskarutbildning under fakultetsanslagen fördelade på orter

Högskoleenhet m. m.	Milj. kr.
Universitetet i Stockholm	306
Tekniska högskolan i Stockholm	203
Karolinska institutet	249
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	5
Universitetet i Uppsala	454
Universitetet i Linköping	153
Universitetet i Lund	492
Universitetet i Göteborg	316
Chalmers tekniska högskola	178
Universitetet i Umeå	265
Högskolan i Luleå	86
Ej fördelat	62
Summa	**2769**

Ändamål	Milj kr.
Forskningsråd m. m.	
– forskningsrådsnämnden	53
– humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	124
– medicinska forskningsrådet	249
– naturvetenskapliga forskningsrådet	343
– polarforskning	13
– rymdforskning	27
Övrigt forskningsstöd	
– europeisk forskningssamverkan	260
– forskningsinstitut m. m.	42
– kungl. biblioteket m. m.	85
– driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m.	1 020
Övrigt	21
Summa	**2 237**

D 14. Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m.

1987/88 Utgift 1 098 299 946[1]
1988/89 Anslag 970 500 000
1989/90 Förslag 1 020 000 000

[1] Anslaget Bidrag till undervisningssjukhus m.m. under femte huvudtiteln, vilket omfattade drift- och investeringsersättning.

Från anslaget utgår driftersättning till huvudmännen för undervisningssjukhusen enligt avtal om läkarutbildning och forskning inom de kliniska ämnesområdena. Från anslaget utgår också driftersättning till Göteborgs kommun och Västerbottens läns landstingskommun enligt avtal om samarbete om tandläkarutbildning och forskning i Göteborg och Umeå.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har bemyndigat regeringen att betala ut de belopp som följer av överenskommelsen om statlig driftersättning för åren 1987–1989 för läkarutbildning och forskning (prop. 1986/87:144, SoU 33, rskr. 325). Driftersättningen har fastställts till 949 milj. kr. för år 1989. Beloppet kan komma att justeras vid särskilda förhandlingar med hänsyn till eventuella förändringar av forskningsorganisationen.

Riksdagen har beslutat om ändrat huvudmannaskap för tandvården vid universitetet i Umeå (prop 1985/86:68, UbU 9, rskr. 111) och universitetet i Göteborg (prop. 1987/88:170, UbU 39, rskr. 334). Det innebär att staten inte längre svarar för vissa tandvårdskostnader, staten skall dock betala driftersättning till Västerbottens läns landstingskommun och Göteborgs kommun 1989 med resp. 29, 5 milj. kr. och 40 milj. kr.

Utbetalningen för budgetåret 1989/90 beräknar jag till följd härav till 949 + 29,5 + 40 = 1018,5 milj. kr. Driftersättningen efter 1989 är beroende av förhandlingar mellan staten och sjukvårdshuvudmännen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 020 000 000 kr.

D 15. Forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete

1987/88 Utgift	20 441 689	Reservation	6 227 909
1988/89 Anslag	23 571 000[1]		
1989/90 Förslag	26 996 000		

[1] Av angivet belopp har inte 212 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Anslaget avser dels forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning, dels konstnärligt utvecklingsarbete.

Anslagsfördelning

Anslagspost	1988/89	Anslag[2] 1989/90
		Föredraganden
1. Forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning	15 486 000	
Universitetet i Stockholm		42 000
Tekniska högskolan i Stockholm		160 000
Karolinska institutet		555 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm		1 203 000
Grafiska institutet och institutet för högre reklamutbildning		61 000
Universitetet i Uppsala		697 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås		215 000
Högskolan i Falun/Borlänge		406 000
Högskolan i Gävle/Sandviken		325 000
Högskolan i Örebro		616 000
Universitetet i Linköping		852 000
Högskolan i Jönköping		500 000
Universitetet i Lund		611 000
Högskolan i Halmstad		222 000
Högskolan i Kalmar		528 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby		150 000
Högskolan i Kristianstad		302 000
Högskolan i Växjö		747 000
Universitetet i Göteborg		460 000
Chalmers tekniska högskola		139 000
Högskolan i Borås		253 000
Högskolan i Karlstad		621 000
Högskolan i Skövde		160 000
Universitetet i Umeå		473 000
Högskolan i Luleå		448 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand		418 000
Högskolan i Östersund		292 000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition		4 515 000
2. Konstnärligt utvecklingsarbete	6 135 000	
Danshögskolan		290 000

Anslagspost	1988/89	Anslag[2] 1989/90
		Föredraganden
Dramatiska institutet		808000
Konstfackskolan		964000
Konsthögskolan		527000
Musikhögskolan i Stockholm		1232000
Operahögskolan i Stockholm		290000
Teaterhögskolan i Stockholm		587000
Universitetet i Lund		1613000
Universitetet i Göteborg		3702000
Universitetet i Umeå		322000
Högskolan i Luleå		90000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition		600000
Utgift	**23571000**	**26996000**

[2] Av anslagstekniska skäl anges här totalbeloppet för 1989/90

Universitets- och högskoleämbetet

Medlen för forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning fördelas innevarande budgetår av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). UHÄ föreslår att dessa medel fortsättningsvis anvisas direkt till de statliga högskoleenheterna. Medel för forskningsanknytning av kommunal högskoleutbildning bör tills vidare fördelas av UHÄ.

UHÄ har den 28 juni 1988 till regeringen redovisat uppdrag om samverkan för forskningsanknytning och forskarutbildning beträffande kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet. Arbetet med forskningsanknytning av de medellånga vårdutbildningarna pågår enligt lokalt fastställda program. För att påskynda och underlätta utvecklingen behövs dock ytterligare stimulansåtgärder. UHÄ föreslår med hänsyn härtill en förstärkning med 1500000 kr. Vid sin fördelning av förstärkningarna avser UHÄ att ta hänsyn till bl. a. de mer långsiktiga åtaganden som gjorts vid regionstyrelsernas fördelning.

På uppdrag av regeringen har UHÄ genomfört den utredning beträffande organisation och medelsfördelning inom området konstnärligt utvecklingsarbete, som aviserades i 1987 års forskningsproposition.

UHÄ föreslår att fakultetsbegreppet etableras inom det konstnärliga området samt att stöd för detta ges genom författningsändringar. Förslaget innebär att konstnärlig fakultet skall kunna finnas vid högskoleenhet med konstnärlig utbildning efter beslut av regeringen.

UHÄ föreslår vidare att ett nytt anslag inrättas med benämningen "Utbildning för konstnärliga yrken samt konstnärligt utvecklingsarbete". Under det nya anslaget bör tills vidare öronmärkas hur mycket av beloppet till respektive högskoleenhet som avser rörliga medel för konstnärligt utvecklingsarbete.

Lärare inom praktisk-estetiska lärarutbildningar bör, liksom hittills, kunna ansöka om medel för konstnärligt utvecklingsarbete hos högskoleenhet som disponerar sådana.

Det är enligt min mening angeläget att högskolorna ges bättre planeringsförutsättningar också med avseende på de resurser som ställs till förfogande för forskningsanknytning. Medlen för detta ändamål bör därför fortsättningsvis anvisas direkt till berörda högskoleenheter. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) bör dock som hittills svara för fördelningen av motsvarande medel avseende kommunal högskoleutbildning.

UHÄ arbetar på regeringens uppdrag med frågor rörande forskningsanknytning av kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet. Ämbetet har till regeringen delredovisat uppdraget och därvid anmält sin avsikt att inför 1990 års forskningsproposition återkomma med förslag i vissa frågor. Särskilt viktigt i detta sammanhang är möjligheterna till forskarutbildning och forskning för lärarna inom denna del av högskolan. Jag återkommer till regeringen med en precisering av uppdraget till UHÄ i vad avser arbetet med dessa frågor.

Särskilda medel för konstnärligt utvecklingsarbete har anvisats sedan år 1979. I dag fördelas medlen av universitets- och högskoleämbetet. I 1987 års forskningsproposition framhölls att de särskilda medlen för konstnärligt utvecklingsarbete nu nått en sådan omfattning att de borde disponeras direkt av berörda högskoleenheter på ett sätt som motsvarar fakultetsanslagen vid högskoleenheter med fasta forskningsresurser. UHÄ har framlagt förslag att fakultetsbegreppet skall etableras för konstnärligt utvecklingsarbete och att en fakultetsorganisation skall kunna inrättas vid en konstnärlig högskoleenhet, som så önskar.

Användningen av de medel, som ställs till förfogande för konstnärligt utvecklingsarbete, måste i likhet med vad som gäller för medlen under fakultetsanslagen, prövas av professionellt kompetenta organ. Jag är dock inte beredd att tillstyrka inrättandet av konstnärliga fakulteter. Fakultetsorganisationen har utvecklats för att passa universitetens arbete inom forskning och forskarutbildning. Det konstnärliga utvecklingsarbetet bör få möjlighet att utveckla egna traditioner.

Jag förordar därför en organisation för planering och medelsfördelning som är bättre anpassad för konstnärligt utvecklingsarbete och de sinsemellan mycket olika högskoleenheterna för konstnärlig utbildning. Vid varje berörd högskoleenhet skall finnas ett rådgivande organ för planering, beredning och fördelning av medel för konstnärligt utvecklingsarbete. Detta rådgivande organ, som bör kunna vara av varierande storlek, bör till en tredjedel bestå av personer verksamma inom högskoleenheten, till en tredjedel av personer från andra högskoleenheter med verksamhet inom området och till en tredjedel av personer, som är konstnärligt yrkesverksamma utanför högskolan.

Anslagssystemet för högskolan bygger på att medel för grundläggande högskoleutbildning resp. forskning och forskarutbildning anvisas under särskilda anslag. I konsekvens därmed bör inte heller medlen för konstnärligt utvecklingsarbete och medlen för grundutbildning sammanföras till ett anslag. Medlen för konstnärligt utvecklingsarbete bör fortsättningsvis anvisas direkt till berörda högskoleenheter. Vissa tjänster som professor

kommer dock i fortsättningen att bekostas från anslaget Utbildning för kultur- och informationsyrken.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag en förstärkning av resurserna för konstnärligt utvecklingsarbete med 1 500 000 kr. Jag har vid min fördelning av detta belopp beaktat bl.a. behoven av basresurser för nytillkommande professurer.

Nya tjänster som professor.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning skall den 1 juli 1989 inrättas tjänster som professor i metallhantverk resp. textil konst och formgivning vid konstfackskolan samt i scenisk gestaltning vid universiteten i Lund och i Göteborg. Jag beräknar nu medel för dessa tjänster. Vidare beräknar jag i enlighet med forskningspropositionen medel för förstärkning av den musikpedagogiska forskningen vid musikhögskolan i Stockholm samt för den professur i regi vid dramatiska institutet, vilken inrättades den 1 juli 1988.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (23 571 000 + 3 425 000=) 26 996 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 26 996 000 kr.

D 16. Humanistiska fakulteterna

1987/88	Utgift	247 008 808	Reservation	−17 781 825[2]
1988/89	Anslag	254 868 000[1]		
1989/90	Förslag	272 602 000		

[1] Av angivet belopp har inte 1 941 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader.

Anslaget avser humanistisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	60 487 000	+ 4 715 000
Universitetet i Uppsala	63 570 000	+ 3 942 000
Universitetet i Lund	51 878 000	+ 3 373 000
Universitetet i Göteborg	51 688 000	+ 3 931 000
Universitetet i Umeå	26 810 000	+ 1 758 000
Universitets- och högskoleämbetet	435 000	+ 15 000
Utgift	**254 868 000**	**+ 17 734 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor enligt följande.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Litteraturvetenskap, särskilt allmän och jämförande litteraturvetenskap	US	litteraturvetenskap
Arkeologi, särskilt nordeuropeisk	UUm	arkeologi
Etnologi, särskilt nordeuropeisk	UUm	etnologi, särskilt europeisk

[1] US = universitetet i Stockholm, UUm = universitetet i Umeå

Nya tjänster som professor

I enlighet med 1987 års proposition om forskning skall den 1 juli 1989 inrättas en tjänst som professor i idé- och lärdomshistoria vid universitetet i Lund och en tjänst som professor i litteraturvetenskap vid universitetet i Göteborg. Jag beräknar medel för tjänsterna under förevarande anslag.

Historia, särskilt idrottshistoria

I enlighet med tidigare beslut (prop. 1987/88:100 bil. 10, UbU 28, rskr. 277) inrättas den 1 januari 1989 vid universitetet i Stockholm en professur i historia, särskilt idrottshistoria. Utbildningsutskottet uttalade i samband med behandlingen av förslaget att regeringen borde göra en bedömning av om professuren bör hållas vakant för att därmed möjliggöra att medel för professuren under en övergångsperiod kan användas för kompetensuppbyggnad inom det aktuella forskningsområdet.

Regeringen uppdrog i juli 1988 åt universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att, efter samråd med berörda myndigheter lämna förslag i fråga om den tidpunkt då professuren bör ledigförklaras. Regeringen föreskrev i beslutet att medel anvisade för professuren tills vidare skall användas för kompetensuppbyggnad inom det aktuella forskningsområdet.

UHÄ har nu redovisat uppdraget och därvid anfört att de högskoleorgan, som hörts, samstämmigt förespråkat att ledigförklarande av tjänsten anstår i avvaktan på att kompetens inom tjänstens område byggs upp. Universitetet i Stockholm föreslår att ledigförklarande av tjänsten uppskjuts minst tre år och att därefter kompetenssituationen prövas på nytt. UHÄ anser att full klarhet nu måste skapas om möjligheterna till meritering för tjänsten och avvisar universitetets förslag. Ämbetet föreslår att tjänsten ledigförklaras först år 1991.

Det är angeläget att besked nu lämnas om när tjänsten kommer att ledigförklaras. Vid den tidpunkt UHÄ föreslår har medel anvisats för verksamheten under drygt två år och således möjliggjort ökade forskningsinsatser inom området. Mot denna bakgrund anser jag att tjänsten bör ledigförklaras i sådan tid att den kan tillsättas så snart som möjligt efter den 1 juli 1991. Jag beräknar här ytterligare medel för forskning inom området idrottshistoria (+250000 kr.). Av förevarande anslag skall fr. o. m. budgetåret 1991/92 500000 kr. användas för kostnader i samband med professuren i historia, särskilt idrottshistoria.

På grundval av förslag i proposition om anslag på tilläggsbudget I (prop. 1988/89:25) har riksdagen beslutat att överföra 300000 kr. avseende professuren i journalistik vid universitetet i Stockholm från anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m. till förevarande anslag. I enlighet med vad jag anförde i nämnda proposition bör den 1 juli 1989 ytterligare 412000 kr. avseende masskommunikationsforskning föras över till anslaget Humanistiska fakulteterna, anslagsposten Universitetet i Stockholm. Motsvarande anslagspost under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna bör minskas med motsvarande belopp.

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (−92000 kr.).

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 4 130000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 2030000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	14249000
Universitetet i Uppsala	14025000
Universitetet i Lund	13082000
Universitetet i Göteborg	11346000
Universitetet i Umeå	4845000
	57547000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (254868000 + 17734000 =) 272602000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Humanistiska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 272602000 kr.

1987/88 Utgift	21 217 578	Reservation	−1 710 952[2]
1988/89 Anslag	21 316 000[1]		
1989/90 Förslag	22 758 000		

[1] Av angivet belopp har inte 155 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser teologisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Uppsala	10 636 000	+ 784 000
Universitetet i Lund	10 680 000	+ 658 000
Utgift	**21 316 000**	**+1 442 000**

Föredragandens överväganden

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr 125) har regeringen föreskrivit att professuren i exegetisk teologi vid universitetet i Lund skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll men med benämningen nya testamentets exegetik.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 307 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 219 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Uppsala	2 269 000
Universitetet i Lund	2 110 000
	4 379 000

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (−8 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (21 316 000 + 1 442 000 =) 22 758 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Teologiska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 22 758 000 kr.

1987/88 Utgift	25 124 232	Reservation	−2 000 255[2]
1988/89 Anslag	25 278 000[1]		
1989/90 Förslag	27 051 000		

[1] Av angivet belopp har inte 1 192 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser juridisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala och Lund.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	10 163 000	+ 523 000
Universitetet i Uppsala	8 209 000	+ 664 000
Universitetet i Lund	6 906 000	+ 586 000
Utgift	**25 278 000**	**+1 773 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 352 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 281 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	1 504 000
Universitetet i Uppsala	2 041 000
Universitetet i Lund	1 625 000
	5 170 000

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (− 8 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställning beräknar jag anslaget till (25 278 000 + 1 773 000 =) 27 051 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Juridiska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 27 051 000kr.

D 19. Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.

1987/88	Utgift	298 768 881[1 2]	Reservation	−17 939 034[1 4 5]
1988/89	Anslag	307 072 000[1 3]		
1988/90	Förslag	326 853 000		

[1] Anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna
[2] Av beloppet hänför sig 3 977 457 kr. resp 4 433 358 till anslagen Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek resp Institutet för internationell ekonomi.
[3] Av angivet belopp har inte 2 270 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[4] Av beloppet hänför sig 11 461 kr. resp − 6 985 kr. till anslagen Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek resp Institutet för internationell ekonomi.
[5] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser samhällsvetenskaplig forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Från anslaget bestrids vidare kostnader för jämställdhetsforskning, för institutet för internationell ekonomi samt för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	64 723 000	+ 4 487 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	4 376 000	+ 142 000
Universitetet i Uppsala	50 164 000	+ 2 804 000
Universitetet i Linköping	5 822 000	+ 280 000
Universitetet i Lund	55 372 000	+ 2 860 000
Universitetet i Göteborg	64 763 000	+ 4 779 000
Universitetet i Umeå	51 049 000	+ 3 739 000
Jämställdhetsforskning	1 985 000	+ 79 000
Institutet för internationell ekonomi	4 500 000	+ 189 000
Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek	4 318 000	+ 422 000
Utgift	**307 072 000**	**+ 19 781 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänst som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit att tjänsten som professor i tillämpad psykologi vid universitetet i Göteborg skall återbesättas som professur i psykologi, särskilt tillämpad psykologi.

Nya tjänster som professor

I enlighet med 1987 års proposition om forskning skall den 1 juli 1989 inrättas en professur i psykologi, särskilt utvecklingspsykologi, vid universitetet i Umeå och en professur i nationalekonomi, särskilt utvärderande

arbetsmarknadsforskning. Enligt beslut av riksdagen skall den senare tjänsten placeras vid universitetet i Stockholm (+ 1 000 000 kr.). Jag beräknar medel för tjänsterna under förevarande anslag.

Jag beräknar vidare ytterligare medel för den professur i pedagogik, särskilt idrottspedagogik, vid universitetet i Umeå som inrättas den 1 januari 1989 (+ 250 000 kr.).

I enlighet med prop. 1987/88:109 om urval m. m. till högskoleutbildning skall en tjänst som professor i pedagogik, särskilt pedagogiska mätningar, inrättas vid universitetet i Umeå den 1 juli 1989. Jag beräknar medel för tjänsten under förevarande anslag (+ 300 000 kr.) med en minskning av anslaget B 7. Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet och anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet.

Övriga frågor

I överensstämmelse med vad jag anfört vid min anmälan av anslaget Humanistiska fakulteterna beräknar jag en minskning av förevarande anslag, anslagsposten Universitetet i Stockholm, med 412 000 kr. avseende masskommunikationsforskning.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 1 817 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 2 573 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster, bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	13 867 000
Universitetet i Uppsala	12 383 000
Universitetet i Linköping	1 160 000
Universitetet i Lund	15 571 000
Universitetet i Göteborg	15 864 000
Universitetet i Umeå	7 795 000
	66 640 000

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för institutet för social forskning (+ 46 000 kr.), Latinamerikainstitutet (+ 82 000 kr.) samt statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (+ 103 000 kr.)

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 68 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (307 072 000 + 19 781 000 =) 326 853 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 326 853 000 kr.

1987/88	Utgift	593 436 778	Reservation	−40 259 669[2]
1988/89	Anslag	609 477 000[1]		
1989/90	Förslag	661 497 000		

[1] Av angivet belopp har inte 4 930 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser medicinsk forskning och forskarutbildning vid karolinska institutet samt vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Karolinska institutet	195 416 000	+31 164 000
Universitetet i Uppsala	91 565 000	+ 3 908 000
Universitetet i Linköping	46 667 000	+ 3 789 000
Universitetet i Lund	99 510 000	+ 4 096 000
Universitetet i Göteborg	101 767 000	+ 4 472 000
Universitetet i Umeå	72 284 000	+ 4 216 000
Universitets- och högskoleämbetet	2 268 000	+ 375 000
Utgift	**609 477 000**	**+52 020 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor m. m.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har föreslagit att de resurser som blivit disponibla sedan Göran Möller lämnat en för honom personlig professur i immunbiologi vid karolinska institutet (KI) används för inrättande av en professur i transplantationsimmunologi vid institutet med placering vid Huddinge sjukhus. Jag biträder förslaget och förordar att en tjänst som professor i transplantationsimmunologi med placering i enlighet med förslaget inrättas den 1 juli 1989 vid karolinska institutet.

UHÄ har vidare föreslagit att den för Bo Lindström personliga professuren i medicinsk fysik och statistik vid KI i samband med Lindströms pensionsavgång ersätts av en professur i molekylär biofysik. Jag biträder förslaget och förordar att en professur i molekylär biofysik inrättas vid institutet vid den tidpunkt då Lindström går i pension.

Jag förutsätter att dessa båda tjänster finansieras inom ramen för befintliga resurser.

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr.prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor enligt följande

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Klinisk bakteriologi	ULi	klinisk mikrobiologi, förenad med överläkartjänst vid regionsjukhuset i Linköping
Anestesiologi	KI	anestesiologi och intensivvård, förenad med överläkartjänst vid karolinska sjukhuset
Neurofysiologi	KI	fysiologi, särskilt kroppsövningarnas fysiologi
Histologi	UL	neurobiologi
Diagnostisk radiologi	UG	funktionell radiologisk diagnostik, förenad med överläkartjänst vid Sahlgrenska sjukhuset
Pediatrik, särskilt utvecklingsfysiologi	KI	Yrkesmedicin, förenad med överläkartjänst vid Huddinge sjukhus

[1] KI = karolinska institutet, ULi = universitetet i Linköping, UL= universitetet i Lund, UG = universitetet i Göteborg

Nya tjänster som professor

Enligt 1987 års proposition om forskning skall den 1 juli 1989 inrättas dels en professur i klinisk farmakologi, särskilt biverkningsforskning, vid universitetet i Uppsala, dels en professur i medicinsk rehabilitering, särskilt fysikalisk medicin, vid universitetet i Linköping. Professurerna avses bli förenade med tjänster som överläkare. Uppsala läns landstingskommun har beträffande professuren i klinisk farmakologi, särskilt biverkningsforskning, vid universitetet i Uppsala föreslagit att den förenas med tjänst som överläkare vid Akademiska sjukhuset. UHÄ har efter förslag från Östergötlands läns landstingskommun föreslagit att den senare professuren förenas med överläkartjänst vid regionsjukhuset i Linköping. Jag biträder förslagen beträffande sjukvårdsanknytning och har beräknat medel för professurerna under förevarande anslag.

I enlighet med tidigare beslut (prop. 1987/88:100, bil 10, UbU 28, rskr 277) inrättas den 1 juli 1989 två professurer i idrottsmedicin, den ena vid universitetet i Linköping, den andra vid universitetet i Umeå. Professurerna skall enligt överenskommelse med företrädare för resp. landstingskommun vara förenade med överläkartjänst vid regionsjukhuset på resp. ort. Jag biträder förslagen till sjukvårdsanknytning och jag beräknar medel för professurerna under förevarande anslag (+ 1 600 000 kr.).

Övriga frågor

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag medel för fortsatt uppbyggnad av hälsouniversitetet i Linköping (321 000 kr.).

Vidare beräknar jag medel för utbildning i försöksdjursfrågor för forskare och för dem som sköter försöksdjur.

Sedan den 1 juli 1988 är institutet för miljömedicin, tidigare statens

miljömedicinska laboratorium, inordnat i karolinska institutet som en särskild inrättning. Medel för verksamheten har innevarande budgetår anvisats under ett särskilt förslagsanslag. UHÄ har lämnat förslag till hur institutet skall kunna inordnas i det anslagssystem som gäller för övrig verksamhet vid karolinska institutet. Jag föreslår att medel för verksamheten beräknas under förevarande anslag, och har vid beräkning av anslagsposten Karolinska institutet tagit hänsyn härtill (+ 18 694 000 kr.). Jag har i det föregående under anslaget Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna beräknat medel för lokalkostnader för institutet för miljömedicin.

Jag har under förevarande anslag beräknat medel för administrationskostnader vid centrum för idrottsforskning.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för karolinska institutet (+ 1 360 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 5 276 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 1 353 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Karolinska institutet	15 767 000
Universitetet i Uppsala	8 909 000
Universitetet i Linköping	3 295 000
Universitetet i Lund	10 022 000
Universitetet i Göteborg	9 631 000
Universitetet i Umeå	6 380 000
	54 004 000

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 257 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (609 477 000 + 52 020 000 =) 661 497 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta tjänster som professor i enlighet med vad jag har förordat,
2. till *Medicinska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 661 497 000 kr.

D 21. Odontologiska fakulteterna

1987/88	Utgift	63 766 839	Reservation	–2 412 326[2]
1988/89	Anslag	67 337 000[1]		
1989/90	Förslag	71 081 000		

[1] Av angivet belopp har inte 568 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser odontologisk forskning och forskarutbildning vid karolinska institutet samt universiteten i Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Karolinska institutet	21 346 000	+1 114 000
Universitetet i Lund	16 853 000	+ 690 000
Universitetet i Göteborg	12 541 000	+ 968 000
Universitetet i Umeå	16 597 000	+ 972 000
Utgift	**67 337 000**	**+3 744 000**

Föredragandens överväganden

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit att den ledigblivande professuren i odontologisk röntgendiagnostik vid karolinska institutet skall återbesättas som professur i oral diagnostisk radiologi.

Riksdagen har beslutat (prop. 1987/88:170, UbU 39, rskr. 334) om ändrat huvudmannaskap för tandvården vid universitetet i Göteborg. Universitets- och högskoleämbetet har tillstyrkt förslag från universitetet att medel för vissa tjänster, som inte berörs av kommunaliseringen, beräknas under förevarande anslag. Jag biträder förslaget och har vid min medelsberäkning tagit hänsyn härtill.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för karolinska institutet (+ 148 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 26 000 kr.).

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 590 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 146 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Karolinska institutet	3 027 000
Universitetet i Lund	2 014 000
Universitetet i Göteborg	1 966 000
Universitetet i Umeå	1 556 000
	8 563 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (67 337 000 + 3 744 000 =) 71 081 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Odontologiska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 71 081 000 kr.

D 22. Farmaceutiska fakulteten

1987/88	Utgift	21 650 886	Reservation	−425 505[2]
1988/89	Anslag	23 304 000[1]		
1989/90	Förslag	24 872 000		

[1] Av angivet belopp har inte 131 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser farmaceutisk forskning och forskarutbildning vid universitetet i Uppsala.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Uppsala	23 304 000	+ 1 568 000
Utgift	**23 304 000**	**+ 1 568 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 130 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen 93 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst 5 559 000 kr.

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 9 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (23 304 000 + 1 568 000 =) 24 872 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Farmaceutiska fakulteten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 24 872 000 kr.

D 23. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna

1987/88	Utgift	574 246 395	Reservation	−45 005 106[2]
1988/89	Anslag	587 762 000[1]		
1989/90	Förslag	624 917 000		

[1] Av angivet belopp har inte 4 319 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser matematisk-naturvetenskaplig forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Stockholm	147 878 000	+ 8 676 000
Universitetet i Uppsala	173 570 000	+10 431 000
Universitetet i Lund	119 537 000	+ 7 806 000
Universitetet i Göteborg	65 692 000	+ 4 248 000
Universitetet i Umeå	81 085 000	+ 5 994 000
Utgift	**587 762 000**	**+37 155 000**

Föredragandens överväganden

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop 1966:1, bil 10, s 361, SU 42, rskr 125) har regeringen föreskrivit att tjänsten som professor i kärnfysik vid universitetet i Lund skall återbesättas som professur i kärnfysik, särskilt tillämpad kärnfysik.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning inrättas den 1 juli 1989 en professur i datalogi vid universitetet i Umeå. Jag har under förevarande anslag beräknat medel för denna tjänst.

Marin naturvetenskaplig forskning

Genom riksdagens beslut med anledning av prop. 1986/87:80 om forskning gavs universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå ett samlat ansvar för den marina naturvetenskapliga forskningen utanför våra kuster. Regeringen uppdrog den 8 oktober 1987 till universitets- och högskolecämbetet (UHÄ) att lämna förslag till genomförande av ett system med baslaboratorier i enlighet med riksdagens beslut. UHÄ överlämnade den 11 oktober 1988 sitt förslag till regeringen.

UHÄ föreslår att de genom 1987 års forskningspolitiska proposition förordade baslaboratorierna ges benämningen marina institut för naturvetenskaplig forskning. De bör ges följande uppgifter: långsiktig kunskapsuppbyggnad, tvärvetenskaplig forsknings- och undervisningsverksamhet, uppdragsforskning, bevakningsansvar och information.

UHÄ föreslår en kraftig utbyggnad av resurserna för marin naturvetenskaplig forskning. UHÄ:s förslag innebär för en första etapp tillskott om 28

milj. kr. För etapperna 2 och 3 har inga totalkostnader redovisats men den sammanlagda kostnaden torde överstiga 100 milj. kr.

UHÄ anser att delegationen för samordning av havsresursverksamheten i enlighet med ett tidigare förslag från statskontoret bör avvecklas och frigjorda medel fördelas inom baslaboratorieorganisationen.

Under det senaste året har en rad händelser inträffat lett som till att den marina forskningen kommit att stå i fokus på ett helt annat sätt än tidigare. Regeringen har därför vidtagit flera åtgärder för att snabbt förstärka denna. I proposition 1988/89:10 om algblomning och säldöd anvisades 30 milj. kr. för övervakning, internationellt samarbete och forskning. Av detta belopp reserverades 5, 5 milj. kr. för grundforskning. I den miljöpolitiska propositionen, prop. 1987/88:85 tog regeringen initiativ till en åtgärdsplan mot havsföroreningar. Bl. a. avsattes härigenom 1, 5 milj. kr. för forskartjänster knutna till de marina baslaboratorierna.

De beslutade insatserna måste kompletteras med åtgärder som ger en stabil grund för den fortsatta utvecklingen av den marina forskningen. UHÄ har i sitt förslag till marina institut för naturvetenskaplig forskning lämnat en rad åtgärdsförslag som avser denna forskning både vad gäller resursförstärkningar och organisation.

UHÄ föreslår att baslaboratorierna i stället benämnes marina institut. Den hittillsvarande benämningen baslaboratorium har i många fall lett till missuppfattningar. Flera remissinstanser, som hörts av UHÄ förordar i stället en benämning som beskriver verksamheten som ett centrum. För egen del anser jag att benämningen institut i alltför hög grad leder tanken till en verksamhet som står utanför universitetsorganisationen. Jag föreslår mot denna bakgrund att de organisatoriska enheterna benämns centra för marin forskning. Jag avser också senare återkomma till regeringen med förslag till instruktion för de tre centra för marin forskning som i enlighet med riksdagens tidigare beslut skall finnas vid universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå.

Senare i dag kommer chefen för miljö- och energidepartementet att föreslå en förstärkning av anslaget B 18. Åtgärder mot havsföroreningar med 1, 5 milj. kr., vilket innebär att ytterligare forskartjänster tillförs den marina naturvetenskapliga forskningen. Hon återkommer i annat sammanhang till regeringen med förslag till fördelning av de 5, 5 milj. kr., som tidigare reserverats för grundforskning avseende den marina miljön. Medlen kommer att tillföras de nya centra för marin forskning.

Den marina naturvetenskapliga forskningen kan enligt min bedömning lämna ett väsentligt bidrag till förebyggandet av nya marina miljökatastrofer och till att begränsa skadeverkningarna av inträffade störningar. Utöver olika organisatoriska insatser föreslår ämbetet en betydande resursförstärkning i form av nya tjänster och investeringar. Den sammanlagda kostnaden för UHÄ:s förslag överstiger som nyss nämnts 100 milj. kr. och måste därför bedömas i ett övergripande sammanhang i 1990 års proposition om forskning. UHÄ bör väga in dessa förslag i sitt samlade förslag till forskningsprogram inför denna proposition. Jag avser senare återkomma till regeringen med uppdrag till UHÄ att göra en sådan totalbedömning. UHÄ skall därvid beakta vad riksdagen anfört om det angelägna i att de

fasta resurserna vid såväl Kristinebergs marinbiologiska station som Askölaboratoriet förstärks (JoU 1988/89:6, rskr. 58).

Även om inrättande av centra för marin forskning innebär en kraftsamling kring universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå, innebär det inte att vetenskaplig verksamhet inom det marina området skall förekomma enbart där. Jag utgår istället från att universiteten i Stockholm och Göteborg måste ha ett nära samarbete med t.ex. universitetet i Lund när det gäller genomförandet av verksamhet som berör sydkusten. Universitetet i Lund har i skrivelse till regeringen den 18 oktober 1988 anhållit om ett anslag på två miljoner kronor årligen för marinekologisk forskning. Denna framställning bör vägas in i de bedömningar som görs i samband med förberedelserna för 1990 års proposition om forskning.

Botaniska trädgårdar

Regeringen tillkallade den 19 november 1987 en särskild utredare för att genomföra en översyn av de botaniska trädgårdarnas verksamhet och finansiering (dir. 1987:54). Uppdraget skulle redovisas den 1 december 1988. Under ett sent skede av utredningsarbetet har vissa kommunala initiativ av betydelse för utredningsarbetet tagits. Detta bör beaktas i utredningsarbetet. Utredningen kommer därför inte att föreligga förrän i början av år 1989. Efter remissbehandling kommer frågan att kunna behandlas i den forskningsproposition som föreläggs riksdagen våren 1990.

Jag avser återkomma till regeringen i frågan om en förlängning av nu gällande avtal rörande Göteborgs botaniska trädgård i avvaktan på ställningstagande till utredningens förslag.

Informationsteknologisk forskning i Umeå

Regeringen föreslog i propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland en tillfällig medelsförstärkning om 2, 4 milj. kr. till informationsteknologisk forskning vid universitetet i Umeå. Medlen skall disponeras under budgetåren 1987/88 och 1988/89. Riksdagen har vid sin behandling av propositionen anfört att medel av motsvarande storleksordning bör anvisas till universitetet i Umeå även fr.o.m. budgetåret 1989/90 (prop. 1987/88:64, UbU 1987/88:9, s. 6 f, rskr. 211).

Jag har nyss nämnt att jag under förevarande anslag beräknat medel för en professur i datalogi vid universitetet i Umeå. Som en ytterligare förstärkning av forskningen inom informationsteknologi vid universitetet har jag beräknat 1 200 000 kr. Som jag anförde i prop. 1987/88:64 anser jag det angeläget att inför de ställningstaganden som måste göras i 1990 års proposition om forskning få en samlad redovisning av de erfarenheter som gjorts och ett förslag till fortsatta åtgärder. Jag förutsätter att UHÄ lämnar en sådan redovisning i samband med sitt förslag inför forskningspropositionen.

Jag har vid beräkningen av anslagsposten för universitetet i Lund tagit hänsyn till ett förslag från naturvetenskapliga forskningsrådet om överföring av medel för vissa driftkostnader vid det nationella forskningslaboratoriet MAX-laboratoriet knutet till universitetet (+ 1 025 000 kr.).

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 6 569 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen i forskarutbildningen sammanlagt 3 438 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	23 948 000
Universitetet i Uppsala	31 826 000
Universitetet i Lund	23 459 000
Universitetet i Göteborg	15 485 000
Universitetet i Umeå	11 447 000
	106 165 000

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 215 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (587 762 000 + 37 155 000 =) 624 917 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 624 917 000 kr.

D 24. Tekniska fakulteterna

1987/88	Utgift	592 708 965	Reservation	–47 709 988[2]
1988/89	Anslag	582 846 000[1]		
1989/90	Förslag	657 161 000		

[1] Av angivet belopp har inte 4 569 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser teknisk forskning och forskarutbildning vid tekniska högskolan i Stockholm, universiteten i Uppsala, Linköping och Lund, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Luleå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Tekniska högskolan i Stockholm	184 886 000	+18 470 000
Universitetet i Uppsala	8 355 000	+ 371 000
Universitetet i Linköping	60 704 000	+ 9 271 000
Universitetet i Lund	105 248 000	+ 5 244 000
Chalmers tekniska högskola	164 143 000	+14 035 000
Högskolan i Luleå	59 510 000	+26 924 000
Utgift	**582 846 000**	**+74 315 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1, bil. 10, s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor enligt följande.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Elektronfysik	CTH	teknisk elektronfysik
Byggnadsekonomi och byggnadsorganisation	KTH	byggadministration
Kemisk apparatteknik	UL	kemisk apparatteknik med bioteknisk inriktning
Tillämpad elektronik	KTH	kretselektronik
Astronomi	US	astrofysik med kosmologi
Produktutveckling	HLu	industriell ekonomi
Elektronik	UU	elektronik, särskilt process- och komponentteknologi

[1] US = universitetet i Stockholm, KTH = tekniska högskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, UL = universitetet i Lund, CTH = Chalmers tekniska högskola, HLu = högskolan i Luleå.

Nya tjänster som professor

I enlighet med 1987 års proposition om forskning inrättas den 1 juli 1989 en professur i datalogi vid högskolan i Luleå. Tjänsten finansieras inom ramen för de medelförstärkningar som tidigare anvisats högskolan.

I 1987 års forskningsproposition biträdde jag universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) bedömning rörande behovet av en professur i digital- och datorteknik vid universitetet i Lund. Professuren avsågs inrättad genom indragning av en i framställningen inte angiven tjänst. Jag tog i avvaktan härpå inte slutlig ställning till förslaget. UHÄ har nu föreslagit att professuren i elautomatik dras in när den nuvarande innehavaren lämnar tjänsten. Mot denna bakgrund förordar jag att en tjänst som professor i digital- och datorteknik inrättas den 1 juli 1989 vid universitetet i Lund. Tjänsten som professor i elautomatik vid universitetet skall dras in när innehavaren lämnar tjänsten.

Universitetet i Linköping har hemställt om regeringens godkännande av att universitetet mottar gåvomedel från SAAB-Scania. Medlen skall användas för att bestrida kostnaderna för en professur i fordonselektronik vid universitetet. Jag förordar mot denna bakgrund att en tjänst som professor, benämnd Sten Gustafssons professur i fordonselektronik, inrättas vid universitetet i Linköping den 1 juli 1989. Jag avser att återkomma till regeringen om medgivande för universitetet att motta gåvomedlen.

Det vetenskapliga biblioteket vid Studsvik AB

I enlighet med propositionen om energipolitik inför 1990-talet (prop. 1987/88:90) beslöts bl. a. att det vetenskapliga biblioteket vid Studsvik AB skulle inordnas i högskoleorganisationen fr. o. m. den 1 juli 1989. UHÄ fick därefter i uppdrag att i samband med anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 komma med förslag hur biblioteket på lämpligaste sätt bör inordnas i högskolan.

Efter hörande av en rad intressenter och användare av Studsviksbibliotekets tjänster föreslår UHÄ att biblioteket lokalmässigt ligger kvar i Studsvik men knyts till tekniska högskolan i Stockholm.

Verksamheten vid biblioteket i Studsvik avser områdena energiteknik och kärnkraftsteknik i vid mening. Jag delar UHÄ:s bedömning att ett bibliotek med denna inriktning bör knytas till tekniska högskolan i Stockholm.

Det bör ankomma på tekniska högskolan i Stockholm att i samarbete med Studsvik AB och det berörda biblioteket närmare utveckla formen för en anknytning som garanterar bibliotekets självständighet, nationella profil och utvecklingsmöjligheter. Jag ämnar senare föreslå regeringen att tekniska högskolan får i uppdrag att med Studsvik AB upprätta de behövliga överlåtelsehandlingarna. Jag beräknar under förevarande anslag anslagsposten Tekniska högskolan i Stockholm medel motsvarande dem som för innevarande budgetår beräknats under miljö- och energidepartementets huvudtitel (6 000 000 kr. + 506 000 kr.)

Övriga frågor

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 6 707 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 3 239 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Tekniska högskolan i Stockholm	24 531 000
Universitetet i Linköping	12 258 000
Universitetet i Lund	22 922 000
Chalmers tekniska högskola	31 568 000
Högskolan i Luleå	6 803 000
	98 082 000

Studiefinansiering inom teknisk forskarutbildning vid universitetet i Uppsala bekostas huvudsakligen med medel från anslaget Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Av den allmänna medelsförstärkningen under förevarande anslag bör dock minst 48 000 kr. användas för detta ändamål.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning har jag beräknat medel för fortsatta insatser inom informationsteknologi vid tekniska högskolan i Stockholm (+ 185 000 kr.) och universitetet i Linköping (+ 4 315 000 kr.).

Genom propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m.m. (prop. 1987/88:86) har under ett särskilt anslag medel anvisats för en rad förstärkningar av forskningsverksamheten vid högskolan i Luleå fr.o.m. budgetåret 1987/88. Propositionen innebär en omfattande permanent förstärkning av högskolans resurser. Till följd härav har jag beräknat 23, 9 milj. kr. under förevarande anslag. Härav skall 4 milj. kr. reserveras för lokalkostnader i avvaktan på den slutliga prövningen av högskolans lokalförsörjning för den utökade verksamheten samt 0, 9 milj. kr. avse kontaktsekreterarverksamhet.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för tekniska högskolan i Stockholm (+ 1 065 000 kr.) och Chalmers tekniska högskola (+ 693 000 kr.).

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 240 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (582 846 000 + 74 315 000 =) 657 161 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta tjänster som professor i enlighet med vad jag förordat,
2. till *Tekniska fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 657 161 000 kr.

D 25. Temaorienterad forskning

1987/88	Utgift	21 933 003	Reservation 451 370
1988/89	Anslag	24 940 000[1]	
1989/90	Förslag	26 767 000	

[1] Av angivet belopp har inte 197 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Anslaget avser temaorienterad forskning och forskarutbildning vid universitetet i Linköping. Verksamheten bedrivs inom ramen för en sektion av den filosofiska fakulteten.

Högskoleenhet	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Universitetet i Linköping	24 940 000	+1 827 000

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag för allmän förstärkning sammanlagt 114 000 kr. och för förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen sammanlagt 136 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst 4 319 000 kr.

Jag beräknar en minskad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (– 10 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (24 940 000 + 1 827 000 =) 26 767 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Temaorienterad forskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 26 767 000 kr.

D 26. Kungl. biblioteket

1987/88	Utgift	53 624 259	Reservation	–1 989 178[2]
1988/89	Anslag	55 917 000[1]		
1989/90	Förslag	61 351 000		

[1] Av angivet belopp har inte 346 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram

[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Kungl. biblioteket (KB) är Sveriges nationalbibliotek. För KB gäller förordningen (1988:678) med instruktion för kungl. biblioteket.

Kungl. biblioteket

1. Kungl. biblioteket redogör för vad det s.k. huvudförslaget – en minskning av anslaget med 5 % under en treårsperiod – skulle innebära för KB:s verksamhet (årlig minskning av anslaget med ca 900 000 kr.). Med hänsyn till dels negativa effekter på KB:s verksamhet dels till KB:s nya uppgifter inom planering och samordning förutsätter KB att huvudförslaget inte tillämpas.

2. KB föreslår utökade resurser (sammanlagt 1 672 000 kr. – varav 500 000 kr. som ett engångsbelopp) för en förhöjd servicenivå samt för olika funktioner av LIBRIS-systemet.

I 1987 års proposition om forskning angavs resursutvecklingen för kungl. biblioteket för treårsperioden 1987/88 – 1989/90.

För pris- och löneomräkning har jag beräknat 3 317 000 kr.

Jag beräknar under förevarande anslag medel motsvarande dem som för innevarande budgetår beräknats under anslaget H 1. Kulturellt utbyte med utlandet dels avseende bidrag till inköp av svensk litteratur till Islands riksbibliotek (13 000 kr.) dels till inköp av svensk litteratur till S:t Genevièvebiblioteket i Paris (24 000 kr.).

Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet

Statligt bidrag till verksamheten inom stiftelsen Svenska barnboksinstitutet har utgått sedan budgetåret 1969/70. Innevarande budgetår uppgår bidraget till 1 734 000 kr., som anvisas under anslaget Bidrag till folkbibliotek.

Kungl. biblioteket (KB) har på regeringens uppdrag utrett institutets anknytning till statlig verksamhet. KB har med skrivelse den 27 oktober 1988 redovisat sina förslag. Sammanfattningsvis föreslås att institutet med bibehållen stiftelseform får KB som huvudman.

Institutets ställning som centralt referensbibliotek inom sitt specialområde motiverar enligt min mening att verksamheten får viss anknytning till KB. Verksamheten bör även i fortsättningen bedrivas i stiftelseform. Den bör emellertid stå under tillsyn av KB. En ökad samverkan i det dagliga arbetet ser jag som en naturlig konsekvens av KB:s tillsynsfunktion. Jag förutsätter ett fortsatt starkt engagemang i verksamheten från stiftarnas sida.

Mot bakgrund av vad jag har anfört bör medel till stiftelsen Svenska barnboksinstitutet fr. o. m. nästa budgetår anvisas under förevarande anslag. Jag beräknar med anledning härav en ökning av anslaget med 2 144 000 kr., vilket innebär att medelsanvisningen till institutet förstärks med 290 000 kr. utöver pris- och löneomräkning.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för KB (+ 386 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 16 000 kr.).

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 61 351 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kungl. biblioteket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 61 351 000 kr.

D 27. Samordning m.m. inom biblioteksområdet

1988/89 Anslag 9 964 000[1]
1989/90 Förslag 12 143 000

[1] Av angivet belopp har inte 59 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Anslaget avser forskning inom biblioteksområdet, bidrag till ansvarsbibliotek, samt planerings- och samordningsuppgifter inom biblioteksområdet.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Forskning inom biblioteksområdet	5 000 000	+ 218 000
2. Bidrag till ansvarsbibliotek	1 600 000	+ 1 744 000
3. Planerings- och samordningsuppgifter inom biblioteksområdet	3 364 000	+ 217 000
Utgift	**9 964 000**	**+ 2 179 000**

Kungl. biblioteket (KB) har i sin anslagsframställning föreslagit att KB erhåller ytterligare 1 milj. kr. för planerings- och samordningskostnader inom biblioteksområdet.

Föredragandens överväganden

För pris- och löneomräkning har jag beräknat 638 000 kr. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (9 964 000 + 2 179 000 =) 12 143 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Samordning m. m. inom biblioteksområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 12 143 000 kr.

D 28. Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål

1987/88 Utgift 23 907 627 Reservation 9 741 896
1988/89 Anslag 28 798 000[1]
1989/90 Förslag 30 691 000

[1] Av angivet belopp har inte 161 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Vissa biblioteksresurser	1 000 000	– 1 000 000
2. Verksamhet med kontaktforskare	6 469 000	+ 201 000
3. Högskolans kontaktorganisation m. m.	11 402 000	+ 1 532 000
4. Internationalisering	5 448 000	+ 327 000
5. Till regeringens disposition	4 479 000	+ 833 000
Utgift	**28 798 000**	**+ 1 893 000**

Föredragandens överväganden

För pris- och löneomräkning beräknar jag sammanlagt 1 580 000 kr.

Medlen under anslagsposten 1. har för innevarande budgetår disponerats för slutbetalning i samband med statens övertagande av biblioteket vid Leufsta bruk.

I enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknar jag ytterligare 1 milj.kr. under anslagsposten 3. Högskolans kontaktorganisation m. m.

Från anslagsposten 4. skall 200 000 kr. användas för delfinansiering av två forskarstipendier, utdelade i samarbete med American Council of Learned Societies. Medlen disponeras av Svenska institutet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (28 798 000 + 1 893 000 =) 30 691 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 30 691 000 kr.

Övriga forskningsfrågor

D 29. Forskningsrådsnämnden

1987/88	Utgift	48 878 581	Reservation	3 750 636
1988/89	Anslag	50 984 000[1]		
1989/90	Förslag	52 738 000		

[1] Av angivet belopp har inte 357 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som forskningsrådsnämnden (FRN) finansierar samt för nämndens förvaltning.

För förvaltningskostnader får budgetåret 1988/89 användas högst 6 630 000 kr.

Sedan budgetåret 1979/80 disponerar FRN även en särskild kostnadsram för finansiering av dyrbar utrustning för forskningsändamål under anslaget I.3 Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m.m.

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Initiering, samordning och stöd av forskning	38 313 000	+ 840 000
2. Forskningsinformation	12 671 000	+ 914 000
Utgift	**50 984 000**	**+ 1 754 000**

Forskningsrådsnämnden

Forskningsrådsnämnden (FRN) fick enligt 1987 års forskningsproposition ett samordningsansvar för handikappforskningen. Nämnden anvisades också 2,5 milj. kr. för detta ändamål. Sektorsorgan med ansvar för forskning och utveckling inom handikappområdet ålades samtidigt att tillsammans årligen anslå minst lika mycket till ändamålet. Medlen skulle fördelas via forskningsrådsnämnden. Vidare anfördes att forskningsråd och andra organ med engagemang inom området borde samordna sin anslagsgivning med forskningsrådsnämnden.

Regeringen uppdrog åt nämnden att redovisa de samlade insatserna för handikappforskning under 1987/88. Av FRN:s redovisning framgår att nämnden själv till handikappforskning avsatt betydligt mer än det direkt anvisade beloppet, medan tillskotten från sektorsorganen ännu inte nått avsedd omfattning. Den anslagstekniska konstruktionen har inneburit att de ekonomiska överläggningarna erbjudit betydligt mer av problem än vad samarbetet i sakfrågorna gjort. Nämnden har utarbetat ett forskningsprogram, som också fungerat som en inbjudan till forskare att söka bidrag för handikappforskning. Ett flertal nya forskningsprojekt har härigenom kunnat finansieras.

Föredragandens överväganden

Forskningsrådsnämnden (FRN) har givit sitt arbete inom handikappområdet en långsiktig inriktning för att med strikt upprätthållna kvalitetskrav ge forskningen både ökad bredd och volym. Jag utgår från att berörda forskningsstödjande organ arbetar för att lösa eventuellt kvarstående finansieringsproblem i enlighet med de av riksdagen beslutade riktlinjerna.

Avgiften för det svenska medlemsskapet i Internationella institutet för tillämpad systemanalys (IIASA), som hittills har bekostats från förevarande anslag bör fortsättningsvis utbetalas från anslaget D 35. Europeisk forskningssamverkan. Jag beräknar en minskning av förevarande anslag med 3 400 000 kr. och en motsvarande höjning av anslaget Europeisk forskningssamverkan.

FRN och forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde har framhållit nödvändigheten av att forskningsrådsorganisationen förses med ny telefonväxel. Jag beräknar ett engångsanslag om 1 500 000 kr. för detta ändamål under förevarande anslag.

Utöver löne- och prisomräkning har jag i enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknat en förstärkning om 1 005 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för FRN (+ 461 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 14 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag för nästa budgetår ett anslag om (50 984 000 + 1 754 000 =) 52 738 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskningsrådsnämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 52 738 000 kr.

D 30. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

1987/88	Utgift	105 882 712	Reservation	2 545 251
1988/89	Anslag	112 618 000[1]		
1989/90	Förslag	124 354 000		

[1] Av angivet belopp har inte 901 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) finansierar samt för rådets förvaltning. Inom ramen för HSFR:s anslag bestrids bl. a. kostnaderna för 16 tjänster som professor, två gästprofessurer och 35 forskartjänster. Från anslaget bestrids även kostnader för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1988/89 disponeras högst 5 170 000 kr.

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning	109 656 000	− 8 808 000
2. Forskning om förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning	2 962 000	+ 2 928 000
	112 618 000	**+ 11 736 000**

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

Under en lång följd av år har det tidigare statens humanistiska forskningsråd och därefter humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) stött arbetet med och publiceringen av Glossarium till medeltidslatinet i Sverige. Sedan mitten av 1960-talet är Vitterhetsakademien huvudman. Arbetet bedrivs av docent Eva Odelman med placering vid riksarkivet (RA). HSFR föreslår att medel för vissa kostnader för projektet (295 000 kr.), vilka nu bestrids av HSFR, i fortsättningen anvisas under anslaget F 26. Riksarkivet och landsarkiven. HSFR har i denna fråga samrått med RA.

HSFR redovisar i en rapport regeringens uppdrag att i samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) utarbeta förslag till användningen av de medel, som i enlighet med 1987 års forskningsproposition fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall anvisas för grundläggande forskning rörande förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning. I rapporten ges även översikter över forskningsläget i dessa frågor inom olika ämnesområden av företrädare för ett flertal discipliner.

Rådets förslag tar sin utgångspunkt i den informationsteknologiska forskningens mångvetenskaplighet och de problem och möjligheter som interdisciplinärt samarbete medför. Rådet anser att medlen till en början bör användas för kompetensuppbyggnad inom de nya forskningsområdena. HSFR förordar därför att medlen till vidare läggs på rådet för att där delas ut till olika typer av projekt, tidsbegränsade tjänster på olika nivåer, seminarier och symposier, stipendier, studieresor, utbytesverksamhet, gästforskare, m. m. Ett kartläggningsarbete, där utvecklingen kontinuerligt bevakas, bör också inledas. Denna långsiktiga kompetensuppbyggnad syftar bl. a. till att ge rekryteringsunderlag för de fasta tjänster som bör tillkomma längre fram.

Rådet föreslår att en redovisning per den 1 september 1992 av hur medlen uttnyttjats, bör ligga till grund för inriktningen av framtida förslag. Dessa bör utarbetas i samråd mellan rådet, UHÄ och andra högskolemyndigheter och gälla vilken forskning som bör få permanent stöd inom högskolan och vilka anslagsöverföringar som efter hand bör göras till högskoleanslagen.

Föredragandens överväganden

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har sedan 1985 disponerat medel för forskning om datateknikens användning. I 1987 års forskningsproposition hörde forskning inom informationsteknologin till de prioriterade områdena. Vikten av kulturvetenskaplig forskning med denna inriktning betonades och HSFR:s resurser för sådan forskning ökades.

Forskningspropositionen innebar att fr. o. m. budgetåret 1989/90 ytterligare medel ställs till förfogande för forskning om förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning. HSFR har i samarbete med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) på regeringens uppdrag utarbetat förslag rörande användningen av dessa medel. Förslaget innebär att medlen under den närmaste treårsperioden disponeras av HSFR för stöd till forskningsprojekt och andra åtgärder med syfte att bygga upp kompetensen inom området.

För forskning om förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning finns få fasta tjänster inom det kulturvetenskapliga området. Tillkommande medel bör därför i första hand användas för att bygga upp en mer permanent forskningsorganisation.

Rådets utredning är på många punkter mycket klargörande i fråga om var de väsentliga forskningsområdena finns, både när det gäller sådan grundforskning som är av betydelse för informationsteknologiens förut-

sättningar och sådan som väsentligen gäller konsekvenserna av dess användning. Jag förordar att de tillkommande medlen används för att inrätta fyra tjänster som professor inom sådana ämnesområden att båda dessa inriktningar får ett likartat tillskott. Det är angeläget att dessa tjänster inrättas i breda ämnen, som på ett rimligt sätt kan utgöra ram för forskarutbildning.

Alltifrån tillkomsten av datorer med generella användningsmöjligheter har informationsteknologin haft ett nära samband med den moderna logiken. Teorier och formella system utarbetade inom logisk grundforskning har visat sig väsentliga för utvecklingen av såväl hårdvara som mjukvara. Den logiska forskningen innefattar också sådant som ger perspektiv på informationsteknologins användning.

Inom lingvistiken bedrivs forskning inom en rad områden som internationellt tillmäts central betydelse för utvecklingen av informationsteknologin och rör förutsättningarna för dess användning. Språkvetenskaplig grundforskning, som ligger på ett högt teoretiskt och metodiskt plan och är inriktad på generella problem rörande människor och datorer, är väsentlig vid utformningen av framtidens informationsteknologi.

Psykologin ställer den enskilda människan i centrum. För att utvecklingen av informationstekniken skall kunna styras på ett för människor gynnsamt sätt är det nödvändigt med viss grundläggande psykologisk kunskap. Psykologisk forskning arbetar exempelvis med frågor som rör motivation och stress, minne och inlärning, perception och kognition. Dessa och flera andra psykologiska forskningsområden framstår som mycket angelägna när informationsteknologin får en allt större genomslagskraft.

Kommunikationsforskning innebär bl. a. ett studium av samspelet mellan datorer och datorsystem och deras mänskliga användare, sedda i sitt kulturella och sociala sammanhang. Vid institutionen för temaorienterad forskning vid universitetet i Linköping pågår inom temat Kommunikation studier inom en rad områden som är väsentliga för förståelsen av informationsteknologins konsekvenser för människorna och för samhället.

Jag förordar mot bakgrund härav att principbeslut fattas om inrättande av professurer i logik, lingvistik och psykologi samt av en professur placerad vid temaorganisationen vid universitetet i Linköping. Jag kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att uppdra åt HSFR och UHÄ att komma med förslag till den närmare inriktningen av tjänsterna och också bedöma om benämningarna av dessa bör preciseras ytterligare. Myndigheterna bör också lämna förslag i fråga om placeringen vid högskoleenheten av de tre förstnämnda tjänsterna. För att ge tid för utarbetande av dessa förslag bör tjänsterna inrättas den 1 juli 1990. För var och en av tjänsterna bör fr. o. m. budgetåret 1990/91 anvisas 1 milj. kr.

Under budgetåret 1989/90 bör särskilda medel för forskning om förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning anvisas under förevarande anslag. Jag har beräknat sammanlagt 5 890 000 kr. för detta under anslagsposten 2. Denna bör med hänsyn härtill ges den ändrade benämningen Forskning om förutsättningar för och konsekvenser av informationsteknologins användning.

Vid riksarkivet bedrivs ett långsiktigt forskningsprojekt i syfte att skapa

ett glossarium till medeltidslatinet i Sverige. HSFR har bidragit till finansiering av detta. Jag anser det motiverat att medel för detta projekt i fortsättningen anvisas under anslaget till riksarkivet. Jag beräknar därför en minskning av förevarande anslag med 295 000 kr. Statsrådet Göransson kommer i det följande att föreslå en ökning av anslaget Riksarkivet och landsarkiven med motsvarande belopp.

Utöver löne- och prisomräkning har jag i enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknat en förstärkning om 4 388 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för HSFR (– 258 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 17 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (112 618 000 + 11 736 000 =) 124 354 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta tjänster som professor i enlighet med vad jag har förordat,
2. till *Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 124 354 000 kr.

D 31. Medicinska forskningsrådet

1987/88	Utgift	211 800 736	Reservation	8 813 693
1988/89	Anslag	234 861 000[1]		-
1989/90	Förslag	249 202 000		

[1] Av angivet belopp har inte 1 527 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som medicinska forskningsrådet (MFR) finansierar samt för MFR:s förvaltning. Inom ramen för MFR:s anslag bestrids bl. a. kostnaderna för 9 tjänster som professor och 35 forskartjänster. Från anslaget bestrids även kostnader för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1988/89 användas högst 4 190 000 kr.

Föredragandens överväganden

Riksföreningen mot cancer (RmC) har beslutat att ställa medel till förfogande för inrättande av en professur i cancerepidemiologi. RmC önskar att lokaliseringen av tjänsten ska fastställas i enlighet med förste innehavarens önskemål. Sedan innehavaren utsetts och lokaliseringen fastställts avser RmC att ställa medel till den aktuella högskoleenhetens förfogande. RmC har anhållit att utbildningsdepartementet på lämpligt sätt medverkar till att beslutet realiseras.

Riksföreningens skrivelse har remitterats till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och medicinska forskningsrådet (MFR). UHÄ föreslår,

efter hörande av universiteten och karolinska institutet, att regeringen uppdrar åt medicinska forskningsrådet att ombesörja ledigförklarande av tjänsten och beredning av förslag till innehavare. De sakkunniga bör enligt ämbetet utses efter förslag av övriga berörda forskningsråd och ovannämnda remissinstanser. I remissyttrandena understryks enligt ämbetet att cancerepidemiologi är ett angeläget forskningsområde. RmC:s initiativ anses mycket välkommet. Det bekräftas att rekryteringsunderlaget till professuren är gott. MFR har tillstyrkt RmC:s förslag.

För egen del får jag anföra följande. Donationen fyller ett vällovligt syfte. Jag kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att inrätta en professur benämnd Cancerfondens professur i cancerepidemiologi. Jag avser vidare att föreslå regeringen att ge MFR i uppdrag att i samråd med RmC handha tillsättningsförfarandet för professuren.

Utöver löne- och prisomräkning har jag i enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknat en förstärkning om 4 160 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för medicinska forskningsrådet (+ 231 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 32 000 kr.).

För MFR beräknar jag för nästa budgetår ett anslag om totalt 249 202 000 kr. vilket innebär en ökning jämfört med innevarande budgetår med 14 341 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Medicinska forskningsrådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 249 202 000 kr.

D 32. Naturvetenskapliga forskningsrådet

1987/88	Utgift	331 032 103	Reservation	25 328 596
1988/89	Anslag	322 123 000[1]		
1989/90	Förslag	342 655 000		

[1] Av angivet belopp har inte 1 642 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för den forskningsverksamhet som naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) finansierar samt för NFR:s förvaltning. Inom ramen för NFR:s anslag bestrids bl. a. kostnaderna för 16 tjänster som professor, en gästprofessur och 75 tjänster som forskare. Från anslaget bestrids även kostnader för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1988/89 användas högst 12 720 000 kr.

Naturvetenskapliga forskningsrådet

NFR föreslår att en ny professur, personlig för Surendra Saxena, inrättas i ämnet teoretisk geokemi.

Rådet föreslår en överföring av 1, 0 milj. kr. till anslaget Matematisk-

naturvetenskapliga fakulteterna för vissa driftkostnader för synkrotronljusanläggningen vid MAX-laboratoriet vid universitetet i Lund. Rådet föreslår vidare att 2, 0 milj. kr. överförs till anslaget Europeisk forskningssamverkan för kostnaderna för den europeiska synkrotronljuskällan ESRF, som nu byggs i Frankrike.

Föredragandens överväganden

Av anslaget utgör 9.1 milj. kr. medel som avräknats den av riksdagen fastställda medelsramen för energiforskning för de svenska insatserna inom området termonukleär fusion och plasmafysik.

Jag avser att, med utgångspunkt i naturvetenskapliga forskningsrådets (NFR) förslag, senare föreslå regeringen att den 1 juli 1989 inrätta en tjänst som professor i teoretisk geokemi, personlig för Surendra Saxena. Kostnaderna för tjänsten skall bestridas inom ramen för de medel som disponeras av rådet.

Regeringen har den 26 juli 1988 godkänt rådets och universitetets i Linköping förslag om upphandling av en superdator, CRAY XMP/48. Upphandlingen pågår för närvarande och datorn kommer att installeras våren 1989. Regeringen har den 6 oktober 1988 meddelat bestämmelser för ett superdatorcentrum i Linköping. Detta skall vara en nationell forskningsanläggning och ha till syfte att främja utnyttjandet av superdatorer i forskningen.

Planering pågår också för anskaffning av superdatorkapacitet på andra orter. Som statsministern framhöll i 1987 års forskningsproposition är i ett längre perspektiv en eller flera superdatorer nödvändiga för en vidare utveckling av svensk forskning. Under de senaste åren har viktiga steg tagits, inte minst genom de insatser och åtgärder jag nyss nämnt. Mot bakgrund av att alla superdatorer, även de som inte formellt har status av nationell forskningsanläggning, i praktiken kommer att utnyttjas av forskare från skilda universitet och högskolor, finns anledning överväga behovet av samplanering och samarbete. Det är nödvändigt att våra begränsade resurser för detta slag av dyrbar datoranvändning utnyttjas på ett rationellt och effektivt sätt. Jag kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att NFR får i uppdrag att i samverkan med forskningsrådsnämnden och andra berörda organ överväga om särskilda åtgärder erfordras för nationell samordning. Uppdraget bör redovisas senast i samband med förslagen inför 1990 års forskningsproposition.

Jag biträder rådets förslag att medel för vissa driftkostnader för MAX-laboratoriet vid universitetet i Lund fortsättningsvis bör anvisas från anslaget Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (– 1025000 kr.). Jag har tidigare beräknat medel för ändamålet under det anslaget.

Rådet har föreslagit en överföring av medel för det svenska deltagandet i den europeiska synkrotronljuskällan, ESRF till anslaget D 35. Europeisk forskningssamverkan. Denna fråga bör behandlas i anslutning till andra frågor rörande det europeiska forskningssamarbetet i 1990 års forskningsproposition. Kostnaderna bör även under budgetåret 1989/90 bestridas från förevarande anslag.

Regeringen har den 1 september 1988 utsett NFR till svenskt kontaktorgan med de europeiska gemenskapernas s. k. SCIENCE-program. Jag räknar med att Sverige fr. o. m. budgetåret 1989/90 deltar som en fullvärdig medlem i programmet. Genom en underhandsöverenskommelse med EG kommer det emellertid redan under våren 1989 att finnas möjligheter för deltagande av svenska forskare och institutioner.

Utöver löne- och prisomräkning har jag i enlighet med 1987 års proposition om forskning beräknat en förstärkning om 5, 5 milj. kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för naturvetenskapliga forskningsrådet (+ 289 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 10 000 kr.).

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 342 655 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Naturvetenskapliga forskningsrådet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 342 655 000 kr.

D 33. Polarforskning

1987/88	Utgift	5 305 629	Reservation	5 771 899
1988/89	Anslag	11 764 000[1]		
1989/90	Förslag	12 639 000		

[1] Av angivet belopp har inte 21 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids vissa kostnader för planering och genomförande av svensk polarforskningsverksamhet i Arktis och Antarktis.

Polarforskningssekretariatet

Prisutvecklingen såväl internationellt som inom landet är av avgörande betydelse för sekretariatets möjligheter att genomföra den planerade verksamheten.

Föredraganden

Sverige har den 21 september 1988 upptagits som konsultativ part i Antarktisfördraget. De pågående svenska forskningsinsatserna har varit en av förutsättningarna för detta. Innevarande budgetår genomförs exempelvis Sveriges genom tidernas största Antarktisexpedition. Antarktissatsningen har utgjort tyngdpunkten i den svenska polarforskningen för den pågående planeringsperioden. Jag räknar dock med att Sverige inför den planeringsperiod som börjar budgetåret 1990/91 åter bör ge forskning i vårt eget närområde Arktis större uppmärksamhet.

Jag har för pris- och löneomräkning beräknat 675 000 kr. Jag har härvid tagit hänsyn till den internationella prisutvecklingen.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för polarforskningssekretariatet (+ 37000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 138000 kr.).

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 12639000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Polarforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 12639000 kr.

D 34. Rymdforskning

1988/89	Anslag	25470000[1]
1989/90	Förslag	27300000

[1] Av angivet belopp har inte 87000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Från anslaget bestrids kostnaderna för den grundforskning som statens delegation för rymdverksamhet finansierar.

Statens delegation för rymdverksamhet

Rymdforskningen i Sverige omfattar forskning med hjälp av satelliter, sondraketer och ballonger. Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) fördelar anslag till forskargrupper vid forskningsinstitut, universitet och högskolor.

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1987 års proposition om forskning har jag beräknat 456000 kr. som en allmän förstärkning av rymdforskningen. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 18000 kr.).

För pris- och löneomräkning har jag beräknat 1443000 kr.

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 27300000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rymdforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 27300000 kr.

D 35. Europeisk forskningssamverkan

1987/88 Utgift 231 307 446
1988/89 Anslag 248 081 000
1989/90 Förslag 259 907 000

Från anslaget bestrids kostnader för Sveriges deltagande i den europeiska rymdorganisationens (ESA) vetenskapliga program (jfr prop. 1974:1 bil. 10 s. 343, UbU 13, rskr. 121) samt för Sveriges bidrag till Esrange specialprojekt (prop. 1972: 48 bil. 1, UbU 27, rskr. 217). Kostnaderna för Sveriges deltagande i ESA:s grundprogram och tillämpningsprogram bestrids från anslag under industridepartementets huvudtitel (prop. 1972: 48 bil. 2, NU 37, rskr. 216). Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) är svenskt kontaktorgan bl. a. för samarbetet inom ESA.

Från anslaget bestrids vidare kostnader för Sveriges deltagande i den europeiska kärnforskningsorganisationen (CERN) (jfr prop. 1953: 127, SU 77, rskr. 167 samt prop. 1970: 182, SU 224, rskr. 439), den europeiska organisationen för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen (ESO) (jfr prop. 1961: 138, UU 3, rskr. 253), det allmänna programmet inom den europeiska konferensen för molekylärbiologi (CEBM) (jfr prop. 1968: 1 bil. 10, SU 41, rskr. 114) samt dess program för ett europeiskt laboratorium för molekylärbiologi (EMBL) (jfr prop. 1973: 1 bil. 10, UbU 10, rskr. 108). Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) är svenskt kontaktorgan med dessa organisationer.

Från anslaget bestrids också kostnaderna för Sveriges samarbete med de europeiska gemenskaperna (EG) inom området styrd termonukleär fusion och plasmafysik. Naturvetenskapliga forskningsrådet är svenskt kontaktorgan med EG i detta sammanhang.

Från anslaget bestrids kostnaderna för tull- och mervärdeskatt på viss utrustning för European Incoherent Scatter Facility (EISCAT).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till det europeiska rymdorganets (ESA) vetenskapliga program, förslagsvis	49 819 000	+ 4 839 000
2. Bidrag till Esrange specialprojekt, *förslagsvis*	8 537 000	+ 166 000
3. Bidrag till CERN, ESO, CEBM och EMBL, *förslagsvis*	136 025 000	+ 2 921 000
4. Bidrag till fusionssamarbete med EG, *förslagsvis*	53 000 000	+ 500 000
5. Bidrag till IIASA, *förslagsvis*	–	+ 3 400 000
6. Bidrag till EISCAT Scientific Association, *förslagsvis*	700 000	of
Utgift	**248 081 000**	**+ 11 826 000**

ESA:s vetenskapliga program, som utgör ett obligatoriskt program för samtliga i ESA deltagande länder, innehåller egna vetenskapliga satellitprojekt samt samarbetsprojekt med andra organisationer t. ex. NASA.

Delegationen beräknar det svenska bidraget till ESA:s vetenskapliga program budgetåret 1988/89 till 54 660 000 kr.

Driften av sondraket- och ballongfältet Esrange garanteras genom avtal mellan Frankrike, Västtyskland, Schweiz och Sverige. I enlighet med detta beräknar delegationen det svenska bidraget till verksamheten vid Esrange för budgetåret 1988/89 till 8 703 000 kr.

Naturvetenskapliga forskningsrådet

NFR beräknar att kostnaderna för Sveriges deltagande i CERN budgetåret 1988/89 kommer att uppgå till 117 010 000 kr. Kostnaderna för deltagandet i ESO beräknas till 9 378 000 kr. Deltagandet i CEBM och EMBL kostnadsberäknar rådet till 1 373 000 kr. resp. 5 858 000 kr. De angivna beloppen innefattar kostnader för svenskt deltagande i sammanträden inom de olika organisationerna.

NFR beräknar kostnaderna för svensk medverkan i EG:s fusionsforskningsprogram till 52 570 000 kr., vilket innebär en minskning med 430 000 kr.

Föredragandens överväganden

Från detta anslag bestrids kostnader för medlemsavgifter till vissa internationella forskningsorganisationer där beslut om deltagande har fattats av regering och riksdag.

Jag har vid min anmälan av anslaget D 29. Forskningsrådsnämnden föreslagit att kostnaderna för det svenska deltagandet i Internationella institutet för tillämpad systemanalys, IIASA i Wien, fortsättningsvis skall anvisas under förevarande anslag då IIASA uppfyller de kriterier jag nämnt. Jag har därför tagit upp kostnaderna för medlemskapet under en ny post under detta anslag.

Den europeiska kärnforskningsorganisationen, CERN, har under år 1988 genomfört en omfattande översyn av sin organisation i syfte att åstadkomma en effektivare verksamhet. Samtidigt pågår ett intensivt tekniskt och vetenskapligt arbete med att färdigställa den nya acceleratorring som kommer att ytterligare befästa CERN:s ställning som världsledande laboratorium inom partikelfysiken. De rationaliseringar som görs tillsammans med det ökade nyttjandet leder emellertid till att användarna kan få svårigheter att optimalt utnyttja anläggningen, bl. a. beroende på lokal- och serviceproblem. Jag förutsätter att naturvetenskapliga forskningsrådet i sitt underlag till 1990 års forskningsproposition ger förslag till hur det svenska utnyttjandet av CERN kan ytterligare förbättras.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europeisk forskningssamverkan* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 259 907 000 kr.

D 36. Manne Siegbahninstitutet för fysik

1987/88	Utgift	21 937 425[1]	Reservation	−274 403[2 4]
1988/89	Anslag	15 356 000[3]		
1989/90	Förslag	16 059 000		

[1] Anslagen Forskningsinstitutet för atomfysik: Förvaltningskostnader och Forskningsinstitutet för atomfysik: Materiel m. m.
[2] Anslaget Forskningsinstitutet för atomfysik: Materiel m. m.
[3] Av angivet belopp har inte 117 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[4] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

För institutet gäller förordningen (1988:734) med instruktion för Manne Siegbahninstitutet för fysik. Enligt instruktionen skall institutet bedriva forskning och utbildning inom atomfysik i vid bemärkelse, särskilt den acceleratorbaserade atom-, kärn- och elementarpartikelfysiken med angränsande områden. Universitets- och högskoleämbetet är central förvaltningsmyndighet för institutet.

Föredragandens överväganden

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för Manne Siegbahninstitutet för fysik (+ 86 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 16 000 kr.).

För pris- och löneområkning har jag beräknat 718 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Manne Siegbahninstitutet för fysik* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 16 059 000 kr.

D 37. Institutet för rymdfysik

1987/88	Utgift	20 943 902	Reservation	−1 746 548[2]
1988/89	Anslag	21 673 000[1]		
1989/90	Förslag	25 880 000		

[1] Av angivet belopp har inte 137 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1987/88 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Institutet för rymdfysik (IRF) har enligt förordningen (1988:1200) med instruktion för institutet till uppgift att bedriva och främja forskning samt

mät- och registreringsverksamhet inom området rymdfysik. IRF bedriver verksamhet vid observatoriet i Kiruna och jonosfärobservatorierna i Lycksele och Uppsala och skall vidare inom sitt verksamhetsområde medverka i forskarutbildning som anordnas vid universiteten i Uppsala och Umeå.

Universitets- och högskoleämbetet är central förvaltningsmyndighet för institutet.

Föredragandens överväganden

Institutet har genom propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m.m. (prop. 1987/88:86) anvisats 3 100 000 kr. på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 som en förstärkning av institutets forskning, bl. a. för en professur i rymdfysik. Propositionen innebär att institutet får en permanent förstärkning. Till följd härav beräknar jag för nästa budgetår motsvarande medel under förevarande anslag.

Vid institutet finns för närvarande en tjänst som professor i rymdfysik till vilken föreståndaruppgiften är knuten. Tjänsten är personlig för Bengt Hultqvist. Den personliga tjänsten bör nu omvandlas till en fast tjänst. Jag förordar att en tjänst som professor i rymdfysik inrättas den 1 juli 1989 med Hultqvist som förste innehavare. Jag förutsätter dock att Hultqvist så länge han innehar tjänsten är föreståndare för institutet.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för institutet för rymdfysik (+ 186 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 28 000 kr.).

För pris- och löneomräkning har jag beräknat 1 030 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta en tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat.

2. till *Institutet för rymdfysik* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 25 880 000kr.

D 38. Vissa bidrag till forskningsverksamhet

1987/88	Utgift	14 913 000
1988/89	Anslag	15 765 000[1]
1989/90	Förslag	16 491 000

[1] Av angivet belopp har inte 70 000 kr. ställts till myndigheternas disposition till följd av en utgiftsram.

Under anslaget beräknas de statliga bidragen till Internationella meteorologiska institutet i Stockholm, Vetenskapsakademien samt Riksföreningen mot cancer.

Internationella meteorologiska institutet i Stockholm (prop. 1955: 1 bil. 10 s. 697, SU 8, rskr. 8) har enligt sina stadgar, fastställda av Kungl. Maj:t

den 29 december 1956, till uppgift att bedriva forskning i meteorologi och därmed sammanhängande ämnen samt att främja internationellt vetenskapligt samarbete på meteorologins område. Bidrag till institutets verksamhet beräknas under förevarande anslag.

Från anslaget utgår bidrag till Vetenskapsakademiens centrala verksamhet och till driften av vissa av dess institutioner (jfr prop. 1973: 59, UbU 20, rskr. 134).

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till Internationella meteorologiska institutet i Stockholm	1 240 000	+ 70 000
2. Bidrag till Vetenskapsakademien	11 525 000	+656 000
3. Bidrag till Riksföreningen mot cancer	3 000 000	of
Utgift	**15 765 000**	**726 000**

Vetenskapsakademien

Utvecklingen av det statliga bidraget har inte motsvarat kostnadsökningarna för varor och tjänster under en följd av år. Detta har fått negativa konsekvenser för verksamheten. Vetenskapsakademien hemställer för budgetåret 1989/90 om ett anslag om 13 910 000 kr.

Akademiens förslag innebär följande.

1. Kompensation för pris- och löneutveckling (+ 1 105 000 kr.).

2. Ökat anslag för internationellt samarbete samt vissa resursförstärkningar till Vetenskapsakademiens vetenskapliga stationer.

Riksföreningen mot cancer

Riksföreningen mot cancer hemställer om statsbidrag för budgetåret 1989/90 med 3 milj. kr. Bidraget avses användas till fortsatt information om cancerforskningens läge och resultat samt om cancersjukdomarnas uppkomst, förebyggande, symptom och behandling.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (15 765 000 + 726 000 =) 16 491 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa bidrag till forskningsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 16 491 000 kr.

D 39. Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader

1987/88 Utgift 9 878 721[1]
1988/89 Anslag 9 974 000[1 2]
1989/90 Förslag 11 160 000

[1] Anslaget G 4. Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader
[2] Av angivet belopp har inte 54 000 kr. ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Arkivet för ljud och bild har enligt sin instruktion (1988: 342) bl. a. till uppgift att bevara och tillhandahålla sådana ljud- och bildupptagningar som anges i lagen (1978: 487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Anslagspost	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	6 454 000	+ 574 000
(därav lönekostnader)	(5 391 000)	(+ 563 000)
2. Lokalkostnader	1 597 000	+ 262 000
3. Bandkostnader	1 923 000	+ 350 000
Utgift	**9 974 000**	**+ 11 160 000**

Arkivet för ljud och bild (ALB)

ALB: s anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. ALB framhåller att arkivets resurser var för knappt tilltagna när myndigheten inrättades. Arbetsvolymen har dessutom efter hand ökat kraftigt. ALB har därför varit tvunget att rationalisera i högre grad än vad det formella rationaliseringskravet motsvarar. ALB anser därför att huvudförslaget inte skall tillämpas. Om en besparing ändå måste vidtas kan enligt ALB: s mening, varken förvaltnings- eller lokalkostnaderna minskas, varför endast anslagsposten Bandkostnader återstår. ALB anser dock att en minskning av denna anslagspost skulle innebära svårigheter att med god kvalitet bevara svenska TV-program.

2. ALB begär medel för en permanent personalförstärkning om sammanlagt tre heltidstjänster med uppgifter inom teknik, förvärv och katalogisering samt forskarservice. Resursförstärkningen motiveras med att den är nödvändig för att ALB skall kunna leva upp till de åtaganden som ligger i 1978 års beslut om att inrätta ALB. (+ 600 000 kr.)

3. ALB begär ökade medel för bandkostnader till följd av ökad sändningstid i och med lokalradions övergång till P 4 (+ 350 000 kr.) och ändringar föranledda av lokalradions övergång till DAT-bandning (+ 600 000 kr.).

4. ALB föreslår att arkivet byter namn till statens mediaarkiv.

Föredragandens överväganden

Innevarande budgetår anvisas medel för verksamheten under avsnittet G. Massmedier m. m. (anslaget G 4. Arkivet för ljud och bild: Förvaltnings-

kostnader). ALB utnyttjas i första hand för forskning. Anslaget till ALB bör därför fortsättningsvis behandlas i anslutning till övriga anslag till forskningsändamål. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Göransson.

Vid min medelsberäkning har jag tillämpat ett begränsat huvudförslag.

ALB bör enligt min mening erhålla ökade medel för att täcka bandkostnader.

Ljud och bildbevarandekommittén (U 1986:01) avslutade sitt arbete hösten 1987 genom att överlämna betänkandet (SOU 1987:51) Ljud och bild för eftervärlden. Betänkandet har därefter remitterats. Utredningens förslag bör behandlas i 1990 års forskningsproposition.

Riksdagen beslöt i maj 1987 (KrU 1986/87:16, rskr. 289) att godkänna regeringens förslag i propositionen 1986/87:80 om forskning (bil. 6 s. 161 – 162) att ALB skall få möjlighet att upprätta en av arkivet föreslagen fortlöpande nationaldiskografi.

Arbetet med nationaldiskografin påbörjas vid årsskiftet 1988/89. För budgetåret 1989/90 beräknar jag en ökning av anslaget till ALB med 128 000 kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för ALB (+ 31 000 kr.) fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessutom beräknar jag en ökad medelsanvisning med anledning av den förändrade organisationen för redovisningscentraler (+ 18 000 kr.).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 11 160 000 kr.

D 40. Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.

1987/88	Utgift	241 097[1]	Reservation	500 093
1988/89	Anslag	408 000[1]		
1989/90	Förslag	432 000		

[1] Anslaget G 5. Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.

Från anslaget bekostas dels arkivets för ljud och bild (ALB) verksamhet med förvärv av äldre ljud- och bildmaterial samt andra ljud- och bildupptagningar som ALB införlivar i sina samlingar, dels materialunderhåll och ersättningsanskaffning av viss apparatur.

Arkivet för ljud och bild

1. ALB begär medel för oförändrad verksamhet.

Föredragandens överväganden

Innevarande budgetår anvisas medel för verksamheten under anslaget G 5. Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 432 000 kr.

E. STUDIESTÖD M. M.

Anslagsteknisk förändring

För innevarande budgetår har kostnader, dels för avskrivning med 25 % av kapitalskulden på statsgaranterade studielån i enlighet med kungörelsen (1961:384) om avskrivning av lån för studier, dels för avskrivning i de fall låntagaren avlidit eller varaktig betalningsoförmåga inträtt, betalats ur anslaget E 7. Kostnader för avskrivning och inlösen av vissa studielån med statlig kreditgaranti. Anslaget upphör fr. o. m. budgetåret 1989/90 och medel för ändamålet tas i fortsättningen upp under anslaget E 4. Studiemedel m. m. Som en konsekvens härav ändras det tidigare anslaget E 8. Bidrag till vissa studiesociala ändamål till E 7.

E 1. Centrala studiestödsnämnden m. m.

1987/88	Utgift	113 289 177
1988/89	Anslag	107 494 000[1]
1989/90	Förslag	107 152 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 722 000 kr. inte ställts till centrala studiestödsnämndens disposition till följd av att en utgiftsram har tillämpats.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) är enligt förordningen (1988:502) med instruktion för centrala studiestödsnämnden central förvaltningsmyndighet för studiesociala frågor. Nämnden är chefsmyndighet för sex studiemedelsnämnder och 24 vuxenutbildningsnämnder. Delegationen för utländska studerande handlägger frågor rörande utländska studerandes principiella rätt till svenskt studiestöd.

Studiemedelsnämnderna (SMN) handhar ärenden om studiehjälp och studiemedel. För studiemedelsnämnderna gäller en särskild instruktion (1988:1196).

Vuxenutbildningsnämnderna (VUN), en i varje län, handhar ärenden om vuxenstudiestöd, timersättning och statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser. För vuxenutbildningsnämnderna gäller en särskild instruktion (1988:1197).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Före-dragandena
Anslag		
Förvaltningskostnader	145 094 000[1]	– 5 968 000
(varav engångsanvisning)	(15 300 000)	(– 2 800 000)
Inkomster från återbetalningsverksamheten	37 600 000	– 6 310 000
Anslag enligt statsbudgeten	**107 494 000**[1]	**– 342 000**

[1] Av angivet belopp har 722 000 kr. inte ställts till centrala studiestödsnämndens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

39 200 000 kr. av utgifterna under anslaget rör administration av och information om vuxenstudiestöden och täcks av medel från vuxenutbildningsavgiften.

Centrala studiestödsnämnden

1. Pris- och löneomräkning sker i regeringskansliet.

2. För verksamheten vid CSN, SMN och VUN har CSN tillförts medel enligt en rambudget för perioden 1987/88 – 1989/90. I denna anslagsframställan preciserar och hemställer CSN om medel för 1989/90.

3. CSN föreslår att myndigheten får tillgodoräkna sig ackumulerade besparingar med 2 183 000 kr.

4. CSN föreslår att myndigheten tillförs medel med 60 000 kr. för avgifter till företagshälsovården.

5. CSN föreslår att myndigheten tillförs medel med 2 800 000 kr. för utvecklingskostnader avseende det nya återbetalningssystemet.

6. CSN föreslår att myndigheten tillförs medel med, dels 945 000 kr. avseende driftskostnader för det nya studiemedelssystemet, dels ytterligare 7 245 000 kr. avseende driftskostnader för det nya återbetalningssystemet.

CSN har i en skrivelse den 14 september 1988 redovisat regeringens uppdrag avseende avgiftsfinansiering av återbetalningsverksamheten vid myndigheten. Över redovisningen har riksrevisionsverket yttrat sig den 20 oktober 1988.

Föredragandens överväganden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) ingår enligt direktiv utfärdade av regeringen den 10 oktober 1985 i den särskilda försöksverksamheten med treåriga budgetramar för vissa myndigheter.

CSN lämnade våren 1986 en särskild rapport med ett preliminärt huvudförslag för hela myndighetsanslaget för budgetåren 1987/88 – 1989/90.

Efter förslag i 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 10

sid. 304 ff., SfU 11, rskr. 176) godtog riksdagen CSN:s huvudförslag för perioden med en total real minskning av utgifterna med 5 % under treårsperioden fördelade med ca 1,65 % vardera året.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 har CSN reviderat det siffermaterial som preliminärt presenterades i den särskilda rapporten, bl. a. med hänsyn till träffade löneavtal och vissa förändringar i myndighetens utgiftsutveckling.

CSN har vidare den 3 oktober 1988 inkommit med en årlig resultatredovisning för budgetåret 1987/88.

Jag har beräknat CSN:s besparing enligt huvudalternativ till 2 498 000 kr.

Jag övergår nu till att behandla förvaltningskostnaderna vid CSN, studiemedelsnämnderna och vuxenutbildningsnämnderna.

Under förvaltningskostnadsanslaget har jag gjort löneomräkningar med hänsyn till träffade avtal samt sedvanliga prisomräkningar med sammanlagt 10 943 000 kr. Jag har därvid beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för CSN fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag beräknar utgifterna för porto till 1 561 000 kr. Jag har vidare tillfört anslaget 16 000 kr. med anledning av att organisationen av de statliga redovisningscentralerna föreslås förändrad fr. o. m. den 1 juli 1989.

För ökade driftskostnader i samband med genomförandet av studiemedelsreformen beräknar jag 8 190 000 kr. Jag beräknar vidare medel för utvecklingsarbetet i form av en engångsanvisning på 2 800 000 kr. Kostnaderna behandlades preliminärt i propositionen om studiemedel (prop. 1987/88:116, SfU 26, rskr. 328).

Jag har minskat anslaget med de 15 300 000 kr. som utgjorde en engångsanvisning under budgetåret 1988/89 samt med 350 000 kr., som utgör återbetalning av gjorda investeringar. Slutligen har jag i mina beräkningar av anslaget tagit hänsyn till en tidigare outnyttjad besparing på 2 183 000 kr.

CSN har i nyss nämnda skrivelse om avgiftsfinansiering av återbetalningsverksamheten vid myndigheten föreslagit att hela denna verksamhet skall avgiftsfinansieras. Avgifterna skall enligt skrivelsen täcka de under en femårsperiod redovisade totala kostnaderna för återbetalningsverksamheten vid myndigheten. I princip biträder jag CSN:s förslag om en totalfinansierad återbetalningsverksamhet. Det ankommer på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som föranleds av förslaget.

Vid min beräkning av inkomsterna har jag tagit hänsyn till att CSN har föreslagit en höjning av aviseringsavgiften med 2 kr. från 13 kr. till 15 kr. per avisering. Jag förordar vidare att en aviseringsavgift fr. o. m. den 1 januari 1990 tas ut i samband med alla återkrav. Det bör ankomma på regeringen att närmare reglera förutsättningarna för att en sådan avgift skall få tas ut. Det senare förslaget kräver också en ändring i 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349). Jag beräknar de sammanlagda inkomsterna till 43 910 000 kr., en ökning med 6 310 000 kr.

De sammanlagda kostnaderna på anslaget beräknar jag till 107 152 000 kr., en minskning med 342 000 kr.

Jag beräknar slutligen kostnaderna för administrationen av vuxenstu-

diestöden till 39 200 000 kr., en ökning med 2 100 000 kr. Dessa medel bör tillföras anslaget av de medel som tillfaller statsverket genom inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att 39 200 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90 används för att delvis finansiera anslaget,

2. till *Centrala studiestödsnämnden m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 107 152 000 kr.

E 2. Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd

1987/88	Utgift	14 403 407
1988/89	Anslag	16 705 000
1989/90	Förslag	17 734 000

Från detta anslag betalas kostnaderna för portoavgifter till postverket samt avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för viss kravverksamhet.

Centrala studiestödsnämnden

1. Centrala studiestödsnämnden (CSN) beräknar medel till postverket för portoavgifter med 18 171 000 kr. under budgetåret 1989/90.

2. CSN beräknar medel för avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för viss kravverksamhet till 775 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar kostnaderna för ersättning till postverket för följesedelsbunden post till 16 959 000 kr., en ökning med 904 000 kr., innefattande sedvanlig prisomräkning.

Avgifterna till kronofogdemyndigheterna och tingsrätterna beräknar jag till 775 000 kr., en ökning med 125 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 734 000 kr.

1987/88	Utgift	1 999 071 214
1988/89	Anslag	2 024 745 000
1989/90	Förslag	2 030 400 000

Från anslaget betalas utgifter för studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349, omtryckt 1987:303) vad avser studiebidrag jämte tillägg, resekostnadsersättning, ersättning till svenska elever utomlands för vissa resor och studielån samt statsbidrag till länstrafikföretagen för gymnasieelevernas resor enligt förordning (1983:599) om statsbidrag till vissa elevresor.

Centrala studiestödsnämnden

På studiehjälpsområdet föreslår centrala studiestödsnämnden (CSN), med hänsyn till de inackorderade elevernas ekonomiska situation, en relativt kraftig ökning av inackorderingstillägget. När det gäller det extra tillägget föreslår CSN en kraftig förstärkning, samtidigt som möjligheterna till studielån för de elever som tillhör föräldraekonomin försvinner.

För studiebidrag har anvisats 1 429,6 milj. kr. för innevarande budgetår. Utgiften beräknas för budgetåret 1989/90 öka med 5,6 milj. kr. Ökningen beror på en förväntad ökning av antalet elever.

För inackorderingstillägg har anvisats 222,7 milj. kr. för innevarande budgetår. CSN beräknar utgiften till 249,8 milj. kr. under nästa budgetår, vilket är en ökning med 27,1 milj. kr. beroende på den föreslagna uppräkningen av tillägget.

När det gäller det extra tillägget föreslår CSN att det höjs från högst 660 till högst 825 kr. per månad. Dessutom föreslås att de elever som beviljas studielån inom studiehjälpen mot egen ekonomi skall få extra tillägg utan prövning mot föräldraekonomin. För extra tillägg har anvisats 61,6 milj. kr. för innevarande budgetår. För budgetåret 1989/90 beräknas kostnaderna till 120,0 milj. kr., vilket är en ökning med 58,4 milj. kr.

CSN föreslår att rutinerna för studiebidrag och extra tillägg ändras så att stöd endast utbetalas under studietiden.

Samtidigt som det extra tillägget föreslås bli förstärkt föreslår CSN att möjligheterna att få studielån prövade mot föräldraekonomin slopas. För återbetalningspliktiga studiemedel har anvisats 42,9 milj. kr. för innevarande budgetår. Upplåningen för studielån sker fr. o. m. den 1 januari 1989 via riksgäldskontoret. CSN:s förslag innebär att det faktiska lånebehovet minskar till 18,3 milj. kr., vilket är det belopp som beräknas beviljas till elever som har en från föräldrarna skild ekonomi.

För resekostnadsersättning till studerande vid statens skolor för vuxna beräknas oförändrat 2 milj. kr.

För statsbidrag till länstrafikföretagen för gymnasieelevernas resor har anvisats 265,9 milj. kr. för innevarande budgetår. För budgetåret 1989/90 föreslår CSN en uppräkning med 5 % till 279,2 milj. kr. vilket är en ökning med 13,3 milj. kr.

CSN beräknar det totala medelsbehovet för anslaget Studiehjälp m. m.

till 2086,2 milj. kr., vilket är en ökning i förhållande till vad som anvisats för budgetåret 1988/89 med 61,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Inledning

Centrala studiestödsnämnden (CSN) ingår i den särskilda försöksverksamhet med treåriga budgetramar för vilken regeringen har utfärdat direktiv den 10 oktober 1985. Regeringen har i särskilda direktiv den 9 juni 1988 uppdragit åt CSN att prioritera förändringar av studiehjälpssystemet för den budgetperiod som infaller under åren 1990/91 – 1992/93. Jag anser mot denna bakgrund att större omläggningar av regelsystemet bör övervägas först när resultatet av nämndens fördjupade analys inom detta område föreligger.

Riksgäldskontoret har fr. o. m. den 1 januari 1989 till uppgift att ställa medel till förfogande för CSN:s utbetalning av studielån. Detta innebär att enbart kostnaderna för räntesubventioner och avskrivningar från denna tidpunkt kommer att belasta statsbudgeten. Jag har mot denna bakgrund funnit det lämpligt att beräkna samtliga kostnader för studielånen under ett anslag. Med hänsyn härtill har jag, i likhet med vad som redan gäller för särskilt vuxenstudiestöd i form av studielån, beräknat utgiften för studiehjälp i form av studielån under anslaget Studiemedel m. m.

Studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg

Jag beräknar utgiften för studiebidrag till 1 435,2 milj. kr. för budgetåret 1989/90, vilket innebär en ökning med 5,2 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Ökningen är föranledd av en mindre förändring av antalet elever.

Inackorderingstillägg beviljas den som på grund av geografiska skäl behöver inackordera sig på skolorten. Enligt nuvarande bestämmelser beviljas tillägg med lägst 810 och högst 1 630 kr. per månad beroende på avståndet till föräldrahemmet. Tillägget utbetalas årligen till ungefär 30 000 elever. Utöver kostnader för hyra och hemresor medför inackordering i allmänhet förhöjda utgifter för mat och övriga levnadsomkostnader. Det är, enligt min mening, uppenbart att det nuvarande tillägget inte är tillräckligt stort för att kompensera dessa merkostnader. Jag anser därför att inackorderingstillägget bör höjas betydligt mer än vad som motiveras enbart av prisomräkning och tillstyrker mot denna bakgrund CSN:s förslag om höjning av inackorderingstillägget till lägst 890 och högst 1 790 kr. per månad. Till följd härav beräknar jag att medelsbehovet för budgetåret 1989/90 kommer att öka med 27,1 milj. kr. Förslaget kräver ändring av 3 kap. 7 § studiestödslagen (1973:349).

Som jag inledningsvis har nämnt är jag inte beredd att nu överväga några mer genomgripande förändringar av studiehjälpssystemet och förordar därför inte CSN:s förslag beträffande höjning av beloppen i extra tillägg och slopande av rätten till studielån för den som tillhör föräldraeko-

nomin. Jag anser också att förslagets fördelningseffekter ytterligare bör belysas före ett ställningstagande.

Extra tillägg beviljas med hänsyn till storleken av det ekonomiska underlaget som i huvudsak består av föräldrarnas och elevens inkomster. Jag anser det angeläget att det ekonomiska underlaget anpassas till den förväntade löneutvecklingen. Jag har därvid beräknat att underlaget behöver räknas upp med 5 000 kr., vilket innebär att maximalt tillägg beviljas vid årsinkomster under 60 000 kr. och att rätten till stöd upphör om inkomsten överstiger 100 000 kr.

CSN har påtalat att de nya studiemedelsreglerna i vissa fall kan få till följd att skuldsättningen blir orimligt hög för elever som har studiehjälp. Detta kan t. ex. inträffa för en elev som har en från föräldrarna fristående ekonomi och av denna anledning har rätt till studielån med sådant belopp att hans totala studiestöd blir lika högt som en studiemedelstagares. Jag anser i likhet med CSN att det är angeläget att minska skuldsättningen för dessa elever. Jag biträder därför CSN:s förslag om att extra tillägg skall beviljas i dessa fall utan att hänsyn tas till föräldrarnas ekonomiska situation.

Det ankommer på regeringen att utfärda närmare bestämmelser om extra tillägg. För budgetåret 1989/90 beräknar jag en utgift med 64,2 milj. kr. vilket innebär en ökning med 2,6 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår.

Hänsynstagandet till makes ekonomiska förhållanden har numera slopats såväl vid beviljning som vid återbetalning av studiemedel. När det gäller studielån och extra tillägg till studiehjälpsberättigade elever finns emellertid denna prövning fortfarande kvar. Jag delar CSN:s uppfattning att det knappast finns några hållbara motiv för att bibehålla dessa bestämmelser enbart för dessa studiestöd. Slopandet av hänsynstagandet vid prövning av rätten till studielån kräver ändring av 3 kap. 12 § studiestödslagen.

Jag är inte beredd att nu biträda CSN:s förslag om ändrade rutiner för utbetalning av studiehjälp.

Jag beräknar den sammanlagda utgiften för studiebidrag jämte tillägg till 1 749,2 milj. kr.

Resekostnadsersättning och ersättning till länstrafikföretagen för gymnasieelevernas resor

För resekostnadsersättning till studerande vid statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping beräknar jag liksom CSN 2,0 milj. kr.

Enligt vad jag anmälde i förra årets budgetproposition förbereder CSN i samråd med Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Svenska lokaltrafikföreningen en försöksverksamhet när det gäller reseersättningar till gymnasieeleverna. En av de viktigaste frågorna i den avsedda försöksverksamheten är att undersöka om den nuvarande sexkilometersgränsen kan avskaffas. CSN förutsätter att intresset att delta i försöksverksamheten är olika stort bland länshuvudmännen. Det kan inte heller uteslutas att länstrafikföretaget i något eller några län inte alls önskar

delta i verksamheten. För att möta en sådan situation måste ett reservsystem utvecklas för att betala ut resetillägg kontant till berättigade elever. Det är mot denna bakgrund knappast troligt att en försöksverksamhet i full skala kan bli aktuell före den 1 juli 1990.

Med hänsyn till kostnadsutvecklingen beräknar jag i likhet med CSN en höjning av ersättningen till länstrafikföretagen med 13,3 milj. kr. till 279,2 milj. kr.

Mina förslag till ändringar av studiestödslagen finns samlade under anslaget Vuxenstudiestöd m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Studiehjälp m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 030 400 000 kr.

E 4. Studiemedel m. m.

1987/88	Utgift	4 320 384 353
1988/89	Anslag	3 290 000 000
1989/90	Förslag	2 107 000 000

Från anslaget betalas utgifter för studiebidrag enligt 4 kap. och studielån enligt 4 och 7 kap. studiestödslagen (1973:349, omtryckt senast 1987:303). Återbetalning av studiemedel regleras i 8 kap. samma lag.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har på uppdrag av regeringen och efter samråd med riksförsäkringsverket och försvarets civilförvaltning i en särskild skrivelse den 15 december 1987 föreslagit en förbättrad samordning av reglerna för studiemedel och dagpenning vid militär repetitionsövning, civilförsvarsövning och vapenfri tjänst. Därutöver föreslår nämnden i sin anslagsframställning att dagpenningen för studerande i dessa fall skall beräknas med hänsyn till en aktiverad sjukpenninggrundande inkomst.

Med hänsyn till de nya reglerna för studiemedel beräknar CSN medelsbehovet till 2 150,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90, vilket är en minskning i förhållande till anslaget för innevarande budgetår med 1 139,5 milj. kr.

För studiebidrag beräknar CSN medelsbehovet till 1 702,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Det är en ökning i förhållande till innevarande budgetår med 685,5 milj. kr. Ökningen beror dels på att kostnaderna för bidraget avser ett helt budgetår dels på att studiebidraget efter reformeringen av studiemedelssystemet blir ca fem gånger högre än tidigare. Vidare räknar CSN med att antalet studerande med studiebidrag ökar med 1 300 i förhållande till budgetåret 1988/89.

Medelsbehovet för räntesubventioner och avskrivning beräknas till 448

milj. kr. för budgetåret 1989/90. Skillnaden i jämförelse med budgetåret 1988/89, 391 milj. kr., beror bl. a. på att behovet avser ett helt budgetår.

Utflödet av studielån enligt 4 kap. studiestödslagen beräknas bli 3942,4 milj. kr. Det är en mindre ökning i förhållande till det beräknade utflödet av återbetalningspliktiga studiemedel och studielån.

Återbetalning och återkrav

Beträffande återbetalning av studiemedel föreslår CSN några mindre ändringar för dem som har återbetalningspliktiga studiemedel enligt äldre bestämmelser. CSN föreslår att den årliga studiemedelsavgiften skall kunna sänkas vid större minskningar av studieskulden. För närvarande förkortas alltid återbetalningstiden. CSN vill också införa vissa begränsningar med att utbetala mindre belopp i samband med beslut om slutlig avgift. CSN föreslår vidare att det införs möjligheter att skriva av återkravsskulder på grund av synnerliga skäl. Denna ändring föreslås även gälla dem som beviljats studiemedel efter den 1 januari 1989. Till slut föreslår CSN att möjligheterna till konvertering av äldre studielån till återbetalningspliktiga studiemedel enligt äldre bestämmelser upphör fr. o. m. den 1 januari 1990.

Föredragandens överväganden

Jag vill anmäla att de lättnader när det gäller rätten till studiemedel för högskolestudier utomlands som det nya studiemedelsystemet medför, innebär att Sverige nu kan underteckna europarådsöverenskommelsen av den 12 december 1969 om studiestöd för utlandsstudier.

För tid som en studerande fullgör militär repetitionsutbildning har han enligt gällande regler inte rätt att behålla sina studiemedel. Studiemedlen minskas emellertid ofta för längre tid än vad som motsvaras av övningens längd. Detta hänger samman med att studiemedlen beräknas med hänsyn till antalet hela, sammanhängande 15-dagarsperioder som studietiden omfattar medan dagpenningen betalas ut per dag. Jag anser inte att det är rimligt att den som fullgör militärtjänst skall behöva vidkännas så kännbara ekonomiska avbräck som det här kan bli frågan om. Med hänsyn härtill tillstyrker jag CSN:s förslag om förbättrad samordning mellan de två förmånssystemen. Motsvarande bör gälla även för den som fullgör vapenfri tjänst eller civilförsvarsövning. Jag avser mot denna bakgrund föreslå regeringen att utfärda bestämmelser som innebär att studiemedlen får behållas för de dagar som inte täcks av dagpenning. För att förhindra att dagpenning och studiemedel uppbärs för samma tid avser CSN att bygga upp en kontrollrutin. Jag beräknar att anslagsbelastningen därigenom kommer att minska med ca 0,5 milj. kr.

För en studiestödstagare baseras storleken av den dagpenning som utbetalas under militär repetitionsövning på den beräknade inkomsten under studietiden. Dagpenningen utgör dock lägst 55 kr. per dag. Eftersom studiestödet som regel beviljas med betydligt högre belopp innebär detta att de studerande som regel får vidkännas en ekonomisk förlust även av

denna anledning. Jag anser det angeläget att dagpenningen förstärks åtminstone till en sådan nivå att de studerande normalt inte gör någon ekonomisk förlust i jämförelse med om studiemedel skulle ha utbetalats. Jag har efter överläggningar med försvarsministern i denna fråga erfarit att han anser att berörda tjänstepliktiga kan kompenseras genom en tillämpning av förordningen (FFS 1984:37) om särskild ekonomisk hjälp och flyttningsbidrag till värnpliktiga och förordningen (SRVFS 1986:3) om särskild ekonomisk hjälp till civilförsvarspliktiga.

Den nuvarande bestämmelsen om att studiemedel inte utgår under militär repetitionsövning finns i studiestödsförordningen (1973:418). I likhet med CSN anser jag det lämpligt att denna typ av bestämmelse regleras i studiestödslagen. Jag föreslår därför att bestämmelser införs i 4 kap. 3 § studiestödslagen om att studiemedel inte får utbetalas för tid under vilken militärtjänstgöring, vapenfri tjänst eller civilförsvarsövning fullgörs.

Som jag tidigare har nämnt anser jag det lämpligt att hela den samlade kostnaden för studielånen beräknas under förevarande anslag. Detta innebär att såväl kostnaderna för studielån som beviljas som del av studiehjälp, studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd belastar anslaget liksom även utgiften för kostnader för avskrivning och inlösen av vissa studielån. Den senast nämnda utgiften har hittills betalats ur anslaget Kostnader för avskrivning och inlösen av vissa studielån med statlig kreditgaranti. Jag beräknar utgiften för studiebidrag enligt 4 kap. studiestödslagen till 1 686,3 milj. kr. samt kostnaden för räntesubventioner och avskrivningar av studielån till 420,7 milj. kr. Det totala medelsbehovet beräknas mot denna bakgrund till 2 107 milj. kr.

Jag övergår nu till frågor om återbetalning och återkrav.

Enligt 8 kap. 5 § i dess lydelse före den 1 januari 1989, som gäller för återbetalningspliktiga studiemedel beviljade före vårterminen 1989, skall återbetalningstiden förkortas om studieskulden minskas på grund av frivillig inbetalning, återkrav eller avskrivning av del av skuldbeloppet. Den årliga avgiftens storlek påverkas dock inte. Jag delar CSN:s uppfattning att en omräkning av årsavgiften bör kunna ske i stället för att återbetalningstiden förkortas. Jag tillstyrker därför CSN:s förslag om att årsavgiften skall räknas om i det fall skuldminskningen uppgår till minst 1 000 kr. Förslaget kräver införande av en ny övergångsbestämmelse till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen.

Enligt reglerna för återbetalning av studiemedel som avser tid före den 1 januari 1989 kan helt eller delvis anstånd medges med skyldigheten att erlägga studiemedelsavgift. Rätten till uppskov bedöms med hänsyn till den inkomst den återbetalningsskyldige förutser att han kommer att få under avgiftsåret. När taxeringen för det aktuella avgiftsåret är klar kontrolleras lämnade uppgifter om den beräknade inkomsten. Kontrollen kan leda till att ytterligare avgifter skall erläggas eller i vissa fall till att redan erlagda avgifter helt eller delvis skall återbetalas till den återbetalningsskyldige. Om avvikelsen mellan slutlig och debiterad avgift blir mindre än 100 kr. behöver någon ytterligare avgift inte erläggas eller återbetalas till låntagaren. Någon motsvarande bestämmelse finns däremot inte i det fall den

preliminära avgiften som debiterats inte erlagts fullt ut. För att tillämpningen av reglerna skall bli konsekvent tillstyrker jag CSN:s förslag i detta hänseende. Förslaget kräver införande av en ny övergångsbestämmelse till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen.

Sedan 1984 har det funnits en permanent möjlighet att återbetala äldre studielån, som har beviljats för gymnasiala studier före 1973, enligt de regler som har gällt för återbetalning av studiemedel som avser tid före den 1 januari 1989. Före 1984 har denna möjlighet funnits periodvis. Det främsta skälet till att möjligheten till överföring av studieskulder infördes var att många hade beviljats båda typerna av lån och att en samordning av återbetalningen därför var önskvärd. Med hänsyn till att helt nya regler nu gäller för återbetalningen anser jag i likhet med CSN att det är mindre lämpligt att överföringsmöjligheten finns kvar. Den som så önskar bör emellertid erbjudas att föra över sina gamla studielån även under 1989. Som konsekvens av att reglerna om återbetalning av studiemedel finns i både ny och äldre lydelse bör ett förtydligande ske av lagen. Förslaget kräver dels ändring dels upphävande av lagen (1983:271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån.

Slutligen bör punkt 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1975:359) om ändring i studiestödslagen justeras med anledning av att vissa former av studiestöd har bytt namn.

Jag är inte beredd att biträda CSN:s förslag när det gäller avskrivning av återkrav.

Mina förslag till ändring av studiestödslagen och lag om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån finns samlade under anslaget Vuxenstudiestöd m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Studiemedel m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 107 000 000 kr.

E 5. Vuxenstudiestöd m. m.

1987/88	Utgift	905 196 141
1988/89	Anslag	1 109 500 000
1989/90	Förslag	1 245 000 000

Från anslaget betalas utgifter för korttidsstudiestöd, internatbidrag och särskilt vuxenstudiestöd i form av vuxenstudiebidrag enligt 5, 6 och 7 kap. studiestödslagen (1973:349).

Från anslaget betalas också kostnader för statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser, m. m. Bidragsbestämmelserna återfinns i förordningen (1980:483) om statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser, m. m.

Vidare betalas från anslaget kostnader för bidrag till centrala fackliga organisationer för planering av uppsökande verksamhet och grundläggande utbildning av fackliga studieorganisatörer samt för information om vuxenstudiestöd m. m.

Från anslaget betalas också utgifter för särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa. Bestämmelserna återfinns i lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Utgifterna under anslaget täcks genom medel från vuxenutbildningsavgiften.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) beräknar utrymmet från vuxenutbildningsavgiften till vuxenstudiestöd m. m. och till administrationen av dessa stöd till 1 421 milj. kr. för budgetåret 1989/90. CSN föreslår att medlen från vuxenutbildningsavgiften oavkortat skall gå till vuxenstudiestöden och dessas administration. Av detta belopp föreslår CSN att 40 milj. kr. reserveras för administrationskostnaderna. Resterande belopp, 1 381 milj. kr., föreslår CSN avsätts för vuxenstudiestöd, statsbidrag till uppsökande verksamhet och utbildning av studieorganisatörer m. m. Det är en ökning med 271,5 milj. kr. i förhållande till anvisade medel för budgetåret 1988/89.

1. CSN föreslår att 44 milj. kr. anvisas för statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser under budgetåret 1989/90 och att nämnden får i uppgift att fastställa antalet ansökningstillfällen.

2. CSN föreslår att 16,5 milj. kr. anvisas för planering m. m. av uppsökande verksamhet och utbildning av studieorganisatörer samt information om vuxenstudiestöd för budgetåret 1989/90.

3. CSN föreslår att nuvarande schabloniserade korttidsstudiestöd ersätts med en inkomstrelaterad ersättning och att nämnden får återkomma med preciserat medelsbehov för administrationen om beslut i sakfrågan fattas. Om en inkomstrelaterad ersättning inte införs, föreslår CSN att korttidsstudiestödet beloppsmässigt knyts till den ersättning som utgår från arbetslöshetsförsäkringen.

CSN föreslår att internatbidraget höjs från 235 till 280 kr. per dygn.

Vidare föreslår CSN en rad mindre justeringar i regelverket kring korttidsstudiestöden och internatbidragen.

4. CSN föreslår att studerande med särskilt vuxenstudiestöd som fullgör militär repetitionsutbildning eller civilförsvarstjänstgöring skall få en dagpenning som beräknas på den ordinarie sjukpenningen.

5. CSN föreslår slutligen att möjligheterna till försöksverksamhet på vuxenstudiestödsområdet permanentas.

CSN har den 29 oktober 1987 inkommit med förslag till regeländringar i fråga om korttidsstudiestöd och internatbidrag.

CSN har vidare den 21 mars 1988 inkommit med en skrivelse angående försöksverksamhet med kollektiva ansökningar om internatbidrag från pensionärs- och handikapporganisationer.

Vuxenutbildningsavgiften

Vuxenutbildningsavgiften utgör 0,27% av den totala lönesumman. Jag beräknar inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften till 1 372 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Härutöver skall resultatet av slutregleringen av vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1987/88 beaktas vid beräkningen av den tillgängliga summan för budgetåret 1989/90. Slutregleringen beräknas ge ett överskott på 77 milj. kr.

Jag förordar att anslaget C 7. Bidrag till viss central kursverksamhet i sin helhet finansieras med medel från vuxenutbildningsavgiften. Kostnaderna härför beräknar jag till 39,8 milj. kr., en ökning med 1,5 milj. kr.

Vidare förordar jag att den högre timersättningen vid grundutbildning för vuxna (grundvux), vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) samt grundläggande svenskundervisning (grund-sfi) finansieras med medel från vuxenutbildningsavgiften. Kostnaden härför beräknar jag under anslaget E 6. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar till 55 milj. kr., en ökning med 16,9 milj. kr.

Slutligen förordar jag att 70 milj. kr. i likhet med föregående budgetår överförs till anslaget C 4. Bidrag till studieförbunden m. m.

Kostnaderna för centrala studiestödsnämndens (CSN) administration av stöden uppgår till 39,2 milj. kr., en ökning med 2,1 milj. kr.

Utrymmet för vuxenstudiestöd samt uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. blir med hänsyn till nyss nämnda utgifter 1 245 milj. kr.

Särskilt vuxenstudiestöd

Jag beräknar att 890,5 milj. kr. av de medel som inflyter från vuxenutbildningsavgiften kan avsättas till vuxenstudiebidrag. Det innebär en ökning med 109 milj. kr., varför jag räknar med att ett ökat antal studerande skall kunna få tillgång till vuxenstudiestöd under budgetåret 1989/90.

CSN har föreslagit att studerande med vuxenstudiestöd, som fullgör militär repetitionsutbildning eller civilförsvarstjänstgöring, skall få en dagpenning som beräknas på den ordinarie sjukpenningen och inte, som i dag, på en eventuell studietids-SGI. Efter överläggningar med chefen för försvarsdepartementet har jag erfarit att frågan kan lösas på liknande sätt som för studerande med studiemedel. Denna lösning har jag nyss berört under anslaget E 4. Studiemedel m. m. Det ankommer på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som kan krävas.

Redan i föregående års budgetproposition aviserade jag att det nya studiemedelssystemet, som träder i kraft den 1 januari 1989, skulle komma att påverka vuxenstudiestöden på ett sådant sätt att en översyn av de särskilda vuxenstudiestöden och dess regelsystem borde göras. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt CSN att genomföra den aviserade översynen.

I avvaktan på nyss nämnda översyn är jag inte beredd att nu förorda några regeländringar rörande de särskilda vuxenstudiestöden.

Jag förordar att 226 milj. kr. av de tillgängliga vuxenutbildningsmedlen avsätts för korttidsstudiestöd och internatbidrag, en uppräkning med 14 milj. kr.

CSN har i år liksom tidigare budgetår föreslagit ett inkomstrelaterat korttidsstudiestöd. Förslaget bygger på en särskild rapport från CSN, Bibehållen lön under studieledighet (BLUS). Jag anmälde i föregående års budgetproposition att jag, efter att ha tagit del av remissinstansernas synpunkter och med hänsyn till de begränsade resurser som står till förfogande för reformer på vuxenstudiestödsområdet, inte var beredd att då biträda CSN:s förslag. Jag gör i dag ingen annorlunda bedömning.

CSN har som ett alternativ till ett inkomstrelaterat stöd fört fram förslag om ett korttidsstudiestöd som görs mera värdebeständigt genom en anknytning till ersättningen från erkänd arbetslöshetskassa. Jag är inte heller beredd att tillstyrka detta förslag. Däremot förordar jag en relativt kraftig höjning av timbeloppet från 46 kr. till 50 kr. per timme. Förslaget fordrar en ändring av 5 kap. 5 § studiestödslagen.

CSN har föreslagit att korttidsstudiestöd och internatbidrag skall kunna beviljas för kortare studieperioder vid statens skolor för vuxna. Jag biträder förslaget. Jag biträder också CSN:s förslag om att delutbetalningar skall kunna ske av korttidsstudiestöd som skall täcka ett inkomstbortfall på mer än 40 timmar. Det först nämnda förslaget förutsätter en ändring i 6 kap. 1 § studiestödslagen, i övrigt ankommer det på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som erfordras.

I övrigt föreslår jag inga förändringar i korttidsstudiestödens regelsystem. Jag räknar med att de avsatta medlen för kortidsstudiestöd och internatbidrag räcker till ett oförändrat antal stöd.

I 1986 års budgetproposition (prop. 1985/86:100, bil. 10, sid. 373 ff., SfU 14, rskr. 198) föreslog jag en tvåårig försöksverksamhet med kollektiv ansökan om internatbidrag för pensionärs- och handikapporganisationer. Försöksperioden sattes ursprungligen till den 31 december 1988, men förlängdes efter förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 10, sid. 360, SfU 20, rskr. 216) till utgången av 1989. Jag förordar nu att försöksperioden förlängs till utgången av kalenderåret 1990 i avvaktan på den slutliga utvärdering av erfarenheterna, som CSN har aviserat till våren 1989.

Slutligen förordar jag att internatbidraget höjs från 235 till 250 kr. per dygn, vilket förutsätter ändring av 6 kap. 5 och 8 §§ studiestödslagen.

Gemensamma frågor

I 1986 års budgetproposition (prop. 1985/86:100, SfU 14, rskr. 198) förordade jag en tvåårig försöksverksamhet med ett friare resursutnyttjande av medlen för tim- och dagstudiestöd och uppsökande verksamhet. Försöksperioden förlängdes efter beslut med anledning av 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100, bil. 10, SfU 11, rskr. 176) till den 30 juni 1989. CSN hemställer i årets anslagsframställning att denna försöks-

verksamhet permanentas. Jag är inte beredd att ta ställning till en permanentning, innan någon samlad rapport om erfarenheterna från försöksverksamheten föreligger, men förordar dock att försöksperioden förlängs till utgången av kalenderåret 1990 i avvaktan på en sådan rapport.

Under anslaget bör för budgetåret 1989/90 sammanlagt 1 245 milj. kr. tas upp. Dessa medel bör fördelas enligt följande uppställning:

	milj. kr.
Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	44
Planering av uppsökande verksamhet m. m.	16,5
Korttidsstudiestöd och internatbidrag	226
Särskilt vuxenstudiestöd	890,5
Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa	68
Summa	**1 245**

Jag förordar att anslaget i sin helhet skall finansieras med medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften.

Upprättade lagförslag

De förslag jag nu har lagt fram kräver i fråga om studiestödslagen dels (1973:349) ändring av 3 kap. 7 och 12 §§, 4 kap. 3 §, 5 kap. 5 §, 6 kap. 1, 5 och 8 §§ samt 9 kap. 2 och 6 §§ samt punkt 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1975:359) om ändring i nämnda lag, dels att det i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i nämnda lag införs två nya punkter, 2 a och 2 b. Vidare krävs dels ändring i, dels upphävande av lagen (1983:271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån.

I enlighet med vad jag har anfört under detta anslag samt under anslagen E 1. Centrala studiestödsnämnden m. m., E 3. Studiehjälp m. m., E 4. Studiemedel m. m. samt E 6. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till 1. lag om ändring i studiestödslagen 2. lag om ändring i lagen om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån 3. lag om upphävande av lagen om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån.

Förslaget bör fogas till detta protokoll som *bilaga 10.6*.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),

2. lag om ändring i lagen (1983:271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån,

3. lag om upphävande av lagen (1983:271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån,

dels,

4. godkänna vad jag har förordat om förlängd försöksverksamhet med friare resursutnyttjande beträffande vuxenstudiestöden och

med kollektiv ansökan om internatbidrag för handikapp- och pensionärsorganisationer,

5. godkänna att 1 245 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90 används för att finansiera anslaget,

6. till *Vuxenstudiestöd m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 245 000 000 kr.

E 6. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar

1987/88	Utgift	121 611 593
1988/89	Anslag	139 970 000
1989/90	Förslag	132 753 000

Från anslaget betalas utgifter för timersättning vid grundutbildning för vuxna och vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda samt vid grundläggande svenskundervisning för invandrare enligt förordningen (1986:395) om timersättning vid vissa vuxenutbildningar.

Centrala studiestödsnämnden

Med oförändrade regler och belopp beräknar centrala studiestödsnämnden (CSN) medelsbehovet under budgetåret 1989/90 till 140,7 milj. kr., vilket är en ökning i förhållande till anvisade medel för budgetåret 1988/89 med 0,7 milj. kr.

CSN föreslår att nuvarande schabloniserade timersättning ersätts med en inkomstrelaterad ersättning och att CSN får återkomma med preciserat medelsbehov för administrationen om beslut i sakfrågan fattas. Ett genomförande av förslaget beräknas medföra ett ökat medelsbehov på 25,4 milj. kr.

Om en inkomstrelaterad ersättning inte införs, föreslår CSN i stället dels att ersättningen beloppsmässigt anknyts till arbetslöshetsförsäkringen, dels att timersättning får utgå för varje timme med inkomstbortfall. Ett genomförande av enbart det första förslaget beräknas medföra ett ökat medelsbehov på 14,7 milj. kr. och ett genomförande av enbart det andra ett ökat medelsbehov på 13,6 milj. kr. Om båda förslagen genomförs beräknas ett ökat medelsbehov på 33,7 milj. kr.

CSN föreslår att timersättning i stället för korttidsstudiestöd skall utgå till studerande som deltar i påbyggnads-sfi i studiecirkel på samma villkor som gäller för studerande i grund-sfi. Kostnadsökningen för detta förslag – vid i övrigt oförändrade regler – beräknas till 33,6 milj. kr.

Slutligen föreslår CSN att nuvarande samordning mellan socialbidrag och timersättning upphör och att timersättning i likhet med övrigt studiestöd skall kunna återbetalas utan tillämpning av bestämmelserna om återkrav.

Jag förordar att det högre beloppet i timersättning för deltagare i grundutbildning för vuxna (grundvux), i vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux), samt i grundläggande svenskundervisning för invandrare (grund-sfi) höjs från nuvarande 46 kr. till 50 kr.

Det lägre beloppet i timersättning, som är att betrakta som ett stimulansbidrag, beräknar jag oförändrat till 13 kr.

Jag förordar i enlighet med CSN:s förslag att det skall bli möjligt att återbetala uppburen timersättning utan tillämpning av bestämmelserna om återkrav. Regeländringen är en anpassning till regelsystemet för övriga studiesociala stödformer och det ankommer på regeringen att utfärda de bestämmelser som krävs.

I övrigt föreslår jag inga regeländringar beträffande timersättningarna.

Jag räknar med ett oförändrat antal elever och timmar i såväl grundvux som grund-sfi. Kostnaderna för timersättning vid grundvux och särvux beräknar jag till 67 653 000 kr. och för grund-sfi till 61 900 000 kr.

Bl. a. på folkhögskolor och i studieförbund anordnas särskilda kurser i teckenspråk för nära anhöriga till barn som är döva eller har grava hörselskador. Undervisningen är mycket angelägen, då det handlar om att ge föräldrar möjligheter att på ett så rikt och nyanserat sätt som möjligt kommunicera med sina barn.

De hörselskadades organisationer; Sveriges Dövas Riksförbund, Hörselfrämjandets Riksförbund samt Riksförbundet för döva och hörselskadade barn, har i skrivelser och uppvaktningar framfört krav på ett bättre studiesocialt stöd för de föräldrar som deltar i teckenspråksundervisning. Teckenspråkskurserna anordnas vanligen som folkhögskolekurser om en till två veckor. Undervisningen är avgiftsfri, men deltagarna måste själva stå för inackorderings- och resekostnader. Någon ersättning för förlorad arbetsförtjänst utgår inte heller. I vissa fall har korttidsstudiestöd kunnat beviljas, men dessa stöd söks i hård konkurrens och skall i första hand gå till förvärvsarbetande vuxna med låg grundläggande utbildning och särskilt behov av ekonomiskt stöd.

Jag förordar nu, efter samråd med statsrådet Lindqvist, att en ny anslagspost införs under förevarande anslag. Anslagsposten skall täcka utgifterna för ett studiesocialt stöd till föräldrar till döva eller gravt hörselskadade barn som vill delta i kurser i teckenspråk. Stödet bör kunna utgå i stort sett efter den modell som gäller korttidsstudiestöd och internatbidrag enligt studiestödslagen. Fördelen med att använda dessa stödformer är att konsekvenserna i bl. a. skattehänseende är klara. Hur stödet slutgiltigt skall utformas bör övervägas ytterligare. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt CSN att i samråd med skolöverstyrelsen komma med förslag härom. Till dess skulle stödet kunna hanteras som en försöksverksamhet med korttidsstudiestöd och internatbidrag. Eftersom villkoren behöver avvika från normalreglerna på åtskilliga punkter är det, enligt min mening, lämpligt att bemyndigandet i 9 kap. 6 § studiestödslagen för regeringen att bedriva försöksverksamhet kompletteras med uttryckliga bestämmelser om rätt att avvika från villkoren i 5 och 6 kap. studiestödslagen.

Jag beräknar kostnaderna för studiesocialt stöd till teckenspråkskurser till 3 200 000 kr., vilket bör ge ca 300 föräldrar möjlighet att delta i 15 dagars teckenspråksutbildning under ett år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att 55 050 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90 används för att finansiera anslaget,

2. till *Timersättning vid vissa vuxenutbildningar* för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag på 132 753 000 kr.

E 7. Bidrag till vissa studiesociala ändamål

1987/88	Utgift	80 888 885
1988/89	Anslag	97 441 000
1989/90	Förslag	104 587 000

Från anslaget betalas kostnader för bidrag till hälso- och sjukvård för högskolestuderande, stöd till produktion av studielitteratur för högskolestuderande som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker samt bidrag för reserabatter till studerande.

Tillsynen över studerandehälsovården utövas av universitets- och högskolecämbetet (UHÄ). Statsbidrag för verksamheten fördelas på berörda högskoleenheter enligt bestämmelser som regeringen meddelar i regleringsbrev.

Statsbidrag för synskadades, rörelsehindrades och dyslektikers merkostnader för studielitteratur vid högskolestudier disponeras av talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB). Regeringen meddelar i regleringsbrev hur medlen får användas.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1985/86:100, SfU 14, rskr. 198) disponerar centrala studiestödsnämnden (CSN) fr. o. m. budgetåret 1986/87 medel för rabattering av de studerandes resor. Det ankommer på regeringen att meddela närmare bestämmelser för CSN:s disposition av medlen.

Universitets- och högskolecämbetet

Ingen förändring bör ske utöver vad som betingas av löne- och prisomräkning.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har givit handikappinstitutet i uppdrag att utreda hur nya tekniker kan ge synskadade högskolestuderande tillgång till handböcker, lexikon och uppslagsböcker. Handikappinstitutet har avlämnat en slutrapport under hösten 1988. I rapporten föreslås en

försöksverksamhet under två år. Med utgångspunkt i de preliminära siffrorna i utredningsrapporten uppskattar TPB att totalt ca 2,5 milj. kr. erfordras för att genomföra försöksverksamheten. Uppskattningsvis bedömer TPB i nuläget att 2 milj. kr. erfordras för år 1, dvs. budgetåret 1989/90 och 0.5 milj. kr. för år 2, dvs. budgetåret 1990/91.

TPB anser det mycket angeläget att handikappade högskolestuderande får tillgång till lexikon och handböcker. Just nu finns tekniska möjligheter och intresse att medverka härtill hos producenter av lexikon och handböcker. Den tekniska utvecklingen måste dock följas noga så att man inte väljer lösningar som gör det svårare att tillgodose handikappades behov. Det är därför viktigt att utredningsarbetet så snart som möjligt får gå vidare i form av försöksverksamhet.

TPB får för budgetåret 1988/89 beställa sådan produktion av studielitteratur som förfaller till betalning under budgetåret 1989/90 upp till ett belopp av 3,1 milj. kr. TPB anser att ramen bör höjas till 3,3 milj. kr. att belasta budgetåret 1990/91.

TPB beräknar det totala medelsbehovet för anslagsposten Produktion av studielitteratur för högskolestuderande som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker till 10 783 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Centrala studiestödsnämnden

Med oförändrade villkor för och omfattning av nuvarande rabattsystem för de studerandes resor på SJ:s tåg och expressbussar beräknar CSN medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 84,8 milj. kr., vilket är en ökning i förhållande till anvisade medel för innevarande budgetår med 4,8 milj. kr.

Föredragandens överväganden

1. Studerandehälsovård

Efter löne- och prisomräkning beräknar jag ett medelsbehov av 9 004 000 kr. under denna anslagspost för budgetåret 1989/90.

2. Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Jag finner det angeläget att talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) ges ekonomiska förutsättningar att genomföra den försöksverksamhet med ny teknik för att ge synskadade högskolestuderande tillgång till handböcker, lexikon och uppslagsböcker som TPB föreslagit. I enlighet med TPB:s förslag finner jag således att 2 milj. kr., som engångsanvisning, bör beräknas för ändamålet för budgetåret 1989/90.

Med hänsyn till de långa leveranstiderna för studielitteraturen för synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker föreslår jag att TPB ges bemyndigande att beställa sådan litteratur som förfaller till betalning först under budgetåret 1990/91. Jag föreslår att ett sådant bemyndigande får avse ett

belopp om högst 3,3 milj. kr.

Jag beräknar ett medelsbehov av 10 783 000 kr. för budgetåret 1989/90.

3. Reserabatter för studerande

Erfarenheterna av det nya rabattsystemet är ännu begränsade. Reaktionerna har emellertid hittills varit i huvudsak mycket positiva. Den relativt betydande minskning av de studerandes resor med statens järnvägar som har ägt rum under en följd av år har nu förbytts i en ökning. Ökningen under första halvåret 1988 uppgick enligt centrala studiestödsnämnden (CSN) till 60 %. Jag anser att denna utveckling är glädjande inte minst med hänsyn till att utnyttjandet av kollektiva färdmedel innebär såväl miljöfördelar som en förbättrad trafiksäkerhet.

Med hänvisning till ökade initialkostnader anhöll CSN i en skrivelse den 1 september 1988 om tilläggsanslag med 2,0 milj. kr. för budgetåret 1988/89. Genom beslut den 3 november 1988 medgav regeringen att det begärda beloppet får disponeras under innevarande budgetår.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag i likhet med CSN ett medelsbehov av 84,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att regeringen lämnar talboks- och punktskriftsbiblioteket det beställningsbemyndigande om 3 300 000 kr. för budgetåret 1990/91 som jag har förordat,

2. till *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 104 587 000 kr.

F. KULTURVERKSAMHET M. M.

Vissa gemensamma frågor

Kulturen är prioriterad i årets budgetförslag. Under kulturanslagen föreslås resursökningar på sammanlagt drygt 100 milj. kr. i syfte att stärka och förnya kulturlivet. Detta utgör första etappen i det treårsprogram för ökade kulturinsatser som aviserades i regeringsförklaringen hösten 1988 och som sammantaget skall omfatta resursförstärkningar på 300 milj. kr.

Att kulturinsatserna har fått denna vikt i de närmaste årens arbete har tre skäl.

Det första är att mycket återstår att göra för att vidga kretsen av människor som deltar i och tar del av kulturaktiviteter. Viktiga framsteg har gjorts i detta avseende. Kulturverksamheten når i dag ut till platser och miljöer där den tidigare aldrig funnits. Fler och fler människor deltar i kulturlivet. Men mer behöver göras för att påverka kulturvanorna och göra kulturen till en angelägenhet för alla.

Målet är ett samhälle där alla får chans att utveckla sin uttrycksförmåga och vidga sina upplevelsemöjligheter. Den kulturella demokratin är angelägen inte bara av rättviseskäl. Den bidrar till att skapa ett samhälle som stärks och vitaliseras genom frigörelse av mänskliga resurser.

Det är angeläget att få till stånd en inträngande debatt om vilka aktiviteter och arbetsmetoder som har visat sig mest framgångsrika när det gällt att intressera nya grupper för kultur. Statens kulturråd arbetar sedan en tid med att ta fram ett fylligt erfarenhetsmässigt underlag. I årets budgetförslag förordar jag en förstärkning av resurserna till kulturverksamheten i föreningslivet. Denna har visat sig spela en viktig roll när det gäller att bredda kulturintresset och har givit stimulans åt den snabbt växande amatörverksamheten. Projektverksamheten med kultur i arbetslivet ges dessutom en mer framträdande roll.

Kulturvanorna grundläggs mycket tidigt. Därför är det viktigt att stimulera kulturaktiviteter bland barn och ungdom. Det växande TV- och videoutbudet och den allt hårdare marknadsföringen av kommersiell masskultur gör det inte mindre viktigt att stimulera barns och ungdomars eget skapande. Det hittills mest framgångsrika sättet att främja bra barn- och ungdomskultur har inte oväntat visat sig vara att arbeta genom skolan. Skolan har i dag långvariga erfarenheter av att ta emot teaterföreställningar och konserter, att samarbeta med konstnärer, att förmedla kunskaper om kulturarvet och att utnyttja folkbibliotek och museer. Det är angeläget att ytterligare utveckla aktiviteter av detta slag. Likaså är det viktigt att den hittills så framgångsrika projektverksamheten med kultur i skolan får fortsätta och leda fram till mer bestående förändringar av skolans arbete.

Ett andra viktigt skäl för regeringen att ge prioritet åt kulturen är vikten av att stärka det regionala kulturlivet. Sedan mitten av 1970-talet har det skett en kulturell upprustning som tagit sikte på att stimulera kulturen i hela landet genom att skapa länsinstitutioner med regionala uppgifter. Uppmärksamheten på kulturmiljövården har skärpts. I takt med att länen har fått egna teatrar, museer och orkestrar, har insikten ökat om vad

kulturen kan betyda för samhällets utveckling. Kulturen ger identitet åt en bygd. Den ökar vitaliteten och skaparkraften. En bygd utan egna kulturaktiviteter har svag attraktionskraft. En viktig del av det fortsatta reformarbetet måste vara att ytterligare stärka regionernas kulturliv, så att vi får kultur i hela landet.

Framgångsrik kulturpolitik är en omöjlighet utan fullödiga konstnärliga insatser. Att garantera konstnärerna goda arbets- och inkomstmöjligheter blir därför en central fråga och ett tredje starkt skäl till att ge kulturpolitiken hög prioritet. Från olika konstnärsgrupper har riktats skarp kritik beträffande försämrade arbetsvillkor. Det finns goda skäl att göra en översyn av dessa villkor och pröva olika förslag till förbättringar.

Jag vill erinra om att redan det budgetförslag som nu läggs fram innehåller viktiga förstärkningar för konstnärsgrupperna. Författarnas s. k. biblioteksersättning kommer nästa år att höjas till 63 öre, vilket är den kraftigaste höjningen någonsin sedan biblioteksersättningens tillkomst. Konstnärsbidragen får också en förstärkning. Svenska rikskonserter får resurser för att bedriva artistförmedling och för att ge särskilda möjligheter åt unga, oetablerade musiker och sångare att komma i kontakt med publik över hela landet.

På tre decennier har kulturpolitiken utvecklats till att bli en viktig och självklar del av det politiska arbetet. Vid mitten av 1950-talet togs de första initiativen till en mer systematiskt genomförd statlig kulturpolitik. Efter hand ökade också kommuner och landsting sitt engagemang.

Målen för den svenska kulturpolitiken formulerades i mitten av 1970-talet och ett allsidigt reformprogram har därefter genomförts. Målen äger giltighet för lång tid framåt. Reformprogrammen måste däremot förändras och utvecklas i takt med att nya erfarenheter vinns och nya behov kommer till uttryck. Som jag framhöll i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 34) är det nu dags att värdera de genomförda kulturreformernas resultat och dra upp nya riktlinjer för reformpolitiken. Tiden skulle i och för sig kunna anses vara mogen för en ny övergripande kulturutredning. Risken är dock stor för att en sådan under utredningstiden hämmar utvecklingen inom många områden. Jag vill därför förorda ett översyns- och reformarbete som kan genomföras successivt. Genom den expansion av kulturbudgeten som är förutsedd under den inledda mandatperioden har förutsättningar skapats för såväl konsolidering som förnyelse inom kultursektorn.

Jag vill erinra om att det översyns- och reformarbete som jag talat om pågått sedan några år och har redan gett konkreta resultat. Under föregående riksmöte tog riksdagen ställning till förslag beträffande nya riktlinjer för kulturmiljövården. Förhållandena inom arkivsektorn har diskuterats av arkivutredningen, som har presenterat sina förslag i betänkandet (SOU 1988:11) Öppenhet och minne. Pressutredningen har i betänkandet (SOU 1988:48) Reformerat presstöd, gjort en grundlig översyn av presstödet och nyligen lagt fram förslag om helt nya stödformer.

I det fortsatta översynsarbetet kommer den treårsbudgetering som nu introduceras att kunna bli ett effektivt hjälpmedel. Jag kommer att föreslå regeringen att kulturrådet och andra myndigheter får i uppdrag att inför

utarbetandet av treårsplaner analysera tillstånd och behov inom olika verksamhetsområden och att därvid lämna underlag för en fortlöpande översyn.

Jag vill påminna om att regeringen redan har givit vissa utredningsuppdrag som har betydelse i detta sammanhang. Statens kulturråd har, som jag tidigare nämnt, fått i uppdrag att samla in och analysera erfarenheterna av arbetet att aktivera nya grupper. Kulturrådet skall också granska och redovisa situationen för de län som saknar länsteater samt analysera möjligheterna att stärka konstbildningsverksamheten. En särskild utredare har tillkallats för att se över möjligheterna att förbättra förutsättningarna för förvaltningen av vissa kulturhistoriska miljöer, särskilt herrgårdar och industriminnen. Inom utbildningsdepartementet pågår en översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling. Uppdrag har också givits bl.a. rörande den pågående försöksverksamheten i Bergslagen och Jämtland, forskningsverksamheten inom kulturområdet och fortsatta åtgärder mot luftföroreningarnas skadeverkningar på kulturmiljön. Inom utbildningsdepartementet gör en särskild sakkunnig en översyn av symfoniorkestrarnas situation.

Det utredningsarbete som nu pågår kommer att kompletteras med departementets eget översynsarbete och ytterligare expertuppdrag för att sammantaget bilda underlag för reformarbetet under de kommande två budgetåren. I detta arbete kommer särskild vikt att läggas vid följande strävanden

- förbättring av konstnärernas arbetsvillkor,
- ökade insatser för barn- och ungdomskulturen, i första hand genom kultur i skolan,
- insatser för att ge amatörverksamheten större bredd och bättre kvalitet,
- förstärkning av det regionala kulturlivet.

De förslag som jag senare kommer att presentera under kulturanslagen innebär en resursökning på sammanlagt drygt 100 milj. kr. Resursökningarna har till betydande del karaktären av engångsinsatser, vilket gör det möjligt att till kommande budgetår genomföra omprioriteringar till viktiga insatsområden. Jag räknar med att det sammanlagda resurstillskottet under perioden 1989/90–1991/92 skall uppgå till 300 milj. kr.

En betydande insats i årets budget görs för att förstärka bidraget till kulturverksamhet i anslaget till studieförbundens arbete. Med årets ökning på 17,5 milj. kr. kommer bidraget sammanlagt att uppgå till 125 milj. kr. Också resurserna till kultur i arbetslivet ökar. Sammanlagt kan 7 milj. kr. under nästa budgetår disponeras för verksamheten.

När det gäller konstnärsstöd görs, som jag redan berört, en betydande förstärkning av biblioteksersättningen. Den höjning av örestalen som sker under innevarande och kommande budgetår medför en förstärkning av anslaget med 13,8 milj. kr. Även bidraget till talboks- och taltidningsersättning föreslås öka. Särskilda åtgärder föreslås för att underlätta för unga, octablerade artister att nå en publik. Svenska rikskonserter får 1,5 milj. kr. för att driva en artistförmedling i egen regi. Konstnärsbidragen förstärks med 1 milj. kr. i avvaktan på en mera ingående översyn av de statliga stöden till konstnärsgrupperna.

Den regionala kulturverksamheten kompletteras genom ökade insatser för länsteatern i Skaraborgs län, förbättring av de små folkbibliotekens situation och förstärkning av bidraget till stiftelsen Föremålsvård i Kiruna. Efter samråd med mig kommer vidare chefen för civildepartementet att föreslå en viss förstärkning av länsantikvarieorganisationen. För att öka möjligheterna till ett attraktivt kvalitetsutbud även på de mindre orternas biografer ökas stödet till distribution av nya filmer. Samtidigt ges möjligheter till stöd för en upprustning av biografer.

Teaterverksamheten för finskspråkiga barn och ungdomar tilldelas 2,1 milj. kr. för en treårig försöksverksamhet. För Riksteatern, Operan och Dramaten föreslås ett budgeteringssystem som skall möjliggöra en långsiktig planering av dessa institutioners verksamhet. Vidare föreslås, med hänsyn till teatrarnas likviditetssituation, betydande resursförstärkningar. Dansens situation behöver förstärkas. Därför föreslås att resurser skall avsättas som skall göra det möjligt att etablera ett centrum för dans i Stockholm.

Förslag till organisation och resurser för Wasamuseet redovisas. Förslaget innebär att Wasaverksamheten även i fortsättningen skall vara en del av myndigheten statens sjöhistoriska museum. De s. k. ansvarsmuseernas resurser förstärks.

Allmän kulturverksamhet m. m.

F 1. Statens kulturråd

1987/88	Utgift	17 780 089
1988/89	Anslag	16 838 000
1989/90	Förslag	18 339 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 111 000 kr. inte ställts till statens kulturråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens kulturråd är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet.

Enligt förordningen (1988:676) med instruktion för statens kulturråd skall rådet följa utvecklingen inom kulturområdet och ge ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken samt bistå regeringen vid genomförandet av denna. Rådet handlägger ärenden om statliga bidrag för kulturell verksamhet och om andra statliga åtgärder som rör teater, dans, musik, konst, museer, utställningar, litteratur, folkbibliotek, folkbildning och folkrörelser i den mån sådana ärenden inte ankommer på någon annan myndighet. Rådet skall varje år i anslutning till sin anslagsframställning göra en sammanfattande bedömning av utvecklingen inom dessa delar av kulturområdet och lämna förslag till de åtgärder som kan föranledas av bedömningen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	15 562 000[1]	+1 433 000
(därav lönekostnader)	(11 063 000)[1]	(+ 832 000)
Lokalkostnader	1 276 000	+ 68 000
	16 838 000	**+ 1 501 000**

[1] Av angivet belopp har 111 000 kr. inte ställts till statens kulturråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens kulturråd

1. Kulturrådet har redovisat ett treårigt huvudförslag för budgetåren 1989/90–1991/92. Minskningen föreslås tas ut med fördelningen 1, 2 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret. För budgetåret 1989/90 innebär det en minskning med 168 000 kr. Kulturrådet framhåller att krav på besparingar efter 1988/89 blir synnerligen svåra att tillgodose. Om ytterligare besparingar måste göras i enlighet med huvudförslaget kommer det att påverka framför allt kvaliteten i kulturrådets arbete och säkerheten i handläggningen. Misstag vid bidragsfördelningen kan få besvärande konsekvenser för kulturlivet liksom för samspelet mellan staten och kulturlivet. Kulturrådet föreslår därför att inga ytterligare nedskärningar görs.

2. Ökade lokalkostnader (+68 000 kr.)

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som föreslagits, har jag beaktat de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 17 000 kr. Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statens kulturråd fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för kulturrådets portokostnader har därför beräknats under anslaget. I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har kompensation getts med anledning av ändrad finansiering av system S.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kulturråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18 339 000 kr.

F 2. Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.

1987/88	Utgift	5 833 481[1]	Reservation	1 099 351[1]
1988/89	Anslag	18 687 000		
1989/90	Förslag	90 137 000		

[1] Anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål.

Från detta reservationsanslag anvisas bidrag för skilda ändamål till organisationer och institutioner på kulturområdet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Stiftelsen Gerlesborgsskolan för verksamheten i Gerlesborg	680000	– 680000[1]
2. Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum för verksamheten	255000	– 255000[1]
3. Baltiska institutet för verksamheten	535000	– 535000[1]
4. Immigrantinstitutet för arkiv och dokumentationsverksamheten	312000	– 312000[1]
5. Svenska Pennklubben för gäststipendium till en flyktingförfattare	75000	– 75000[1]
6. Till statens kulturråds disposition för utvecklingsverksamhet	13600000	+ 2056000[2]
7. Till regeringens disposition	3230000	+16229000
Nya anslagsposter		
8. Till statens kulturråds disposition för bidrag till organisationer och institutioner inom kulturområdet	(34866000)[3]	+38859000
9. Kultur i arbetslivet	(6547000)[4]	+ 7000000
10. Lokal biblioteksverksamhet	(4349000)[5]	+ 6523000
11. Bidrag till internationellt kulturutbyte	(2538000)[6]	+ 2640000
	18687000	**+71450000**

[1] Medlen tillförs anslagsposten 8.

[2] I ökningen ingår medel som innevarande budgetår anvisats under anslaget Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner för stöd till tonsättare (464000 kr.) samt under anslaget Bidrag till folkbibliotek för verksamhetsutveckling (1639000 kr.). Från anslagsposten förs 650000 kr. till anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader, anslagsposten Folkens museum – etnografiska, för iordningställande av samlingar.

[3] Medlen har för budgetåret 1988/89 anvisats under följande särskilda anslag och anslagsposter:

Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer m. m.

1. Centrala amatörorganisationer	3158000
2. Centrumbildningar	4171000
3. Folkparkernas centralorganisation	3734000
4. Folkets husföreningarnas riksorganisation	1327000
5. Bygdegårdarnas riksförbund	246000
7. Våra gårdar	104000

Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.

1. Gerlesborgsskolan i Bohuslän	680000
2. Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum	255000
3. Baltiska institutet	535000
4. Immigrantinstitutet	312000
5. Svenska Pennklubben	75000

Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet	
2. Drottningholmsteatern	3 452 000
3. Vadstenaakademien	565 000
4. Arrangerande musikföreningar	3 993 000
Bidrag till folkbibliotek	
2. Inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk	2 186 000
3. Vissa gemensamma ändamål i folkbibliotekens verksamhet	956 000
Vissa bidrag till bild och form	
1. Konstfrämjandet	5 193 000
2. Sveriges konstföreningars riksförbund	1 433 000
3. Grafiska sällskapet	261 000
4. Föreningen för nutida svenskt silver	33 000
5. Föreningen Svensk form	1 122 000
6. Föreningen Handarbetets vänner	173 000
7. Svenskt barnbildarkiv	104 000
8. Konsthantverkskooperativ	464 000
Bidrag till vissa museer	
4. Marionetteaterns museiverksamhet	165 000
8. Zornsamlingarna för fastighetsunderhåll	169 000
Summa	**34 866 000**

[4] Medlen har för budgetåret 1988/89 anvisats under följande särskilda anslag och anslagsposter:

Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer m. m.	
6. Kulturverksamhet på arbetsplatserna	2 000 000
Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet	
1. Riksskådebanan	1 319 000
Bidrag till folkbibliotek	
3. Arbetsplatsbibliotek	3 228 000
Summa	**6 547 000**

[5] Medlen har för budgetåret 1988/89 anvisats under anslaget Bidrag till folkbibliotek (anslagsposten 1).
[6] Medlen har för budgetåret 1988/89 anvisats under anslaget Kulturellt utbyte med utlandet (anslagsposten 1).

Anslagsframställningarna

Anslagsposterna 1—5

Ökade bidrag begärs av *stiftelsen Gerlesborgsskolan* (+220 000 kr.), *Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum* (+65 000 kr.), *Baltiska institutet* (+115 000 kr.) och *Immigrantinstitutet* (+163 000 kr.) för respektive verksamhet samt av *Svenska Pennklubben* (+5 000 kr.) för 1989 års Kurt Tucholskystipendium.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår generellt en prisomräkning med 5% av innevarande budgetårs bidragsanslag. I det följande sammanfattas kulturrådets förslag till realökningar för de ändamål som, enligt vad jag senare kommer att förorda, är aktuella för överföring till detta anslag. Förslagen uppgår till sammanlagt ca 16 milj. kr., varav drygt 10 milj. kr. avser förstärkta basresurser till organisationer och institutioner. Förslagen redovisas anslagsvis.

Anslag 1988/89

Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer m. m.

Bidraget till *Centrala amatörorganisationer* föreslås öka med 1 950 000 kr., varav 1 milj. kr. är överföring av stöd till amatörteatergrupper från anslaget Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper. Vidare föreslås bidragsökningar till *centrumbildningar* (+600 000 kr.), till *Folkparkernas centralorganisation* för bl. a. utbyggnad av barn- och ungdomsverksamheten (+1 000 000 kr.), till *Folkets husföreningarnas riksorganisation* för förstärkt kulturverksamhet (+1 000 000 kr.) samt till *Bygdegårdarnas riksförbund* (+400 000 kr.) och *Våra gårdar* (+100 000 kr.). Slutligen föreslår kulturrådet en utbyggnad av stödet till *utveckling av kulturverksamhet på arbetsplatserna* (+1 000 000 kr.).

Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet

Ökningar förslås av bidragen till *Drottningholmsteatern* (+500 000 kr.) och *Internationella Vadstenaakademien* (+300 000 kr.). Bidraget till *arrangerande musikföreningar* och stödet till *fria musikgrupper* under anslaget Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper bör sammanföras till ett nytt anslag.

Bidrag till folkbibliotek

Det särskilda stödet till kommuner med låg biblioteksstandard bör genomföras i snabbare takt än vad nuvarande anslagsnivå medger. Bidragsmedlen till *lokal biblioteksverksamhet* bör därför förstärkas (+2 000 000 kr.). Verksamheten med *arbetsplatsbibliotek* bör få ökat stöd med hänsyn till behovet att pröva nya verksamhetsformer (+1 000 000 kr.).

Vissa bidrag till bild och form

Kulturrådet förslår bidragsökningar till *Konstfrämjandet* (−900 000 kr.), *Sveriges konstföreningars riksförbund* (+400 000 kr.), *Grafiska sällskapet*

(+270000 kr.), *Föreningen för nutida svenskt silver* (+15000 kr.), *Föreningen Svensk form* (+350000 kr.), *Föreningen Handarbetets vänner* (+20000 kr.) och *Svenskt barnbildarkiv* (+75000 kr.). Bidraget till *konsthantverkskooperativen* bör föras upp till nivån 700000 kr. (+213000 kr.).

Kulturellt utbyte med utlandet

Med hänvisning till betänkandet (SOU 1988:09) Sverigeinformation och kultursamarbete föreslår kulturrådet en betydande förstärkning av rådets dispositionsmedel för bidrag till internationellt kulturutbyte (+5000000 kr.).

Föredragandens överväganden

Anslagsstruktur m. m.

I föregående års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 35) framhöll jag behovet av en översyn av anslagsstrukturen på kulturområdet. Våren 1988 uppdrog regeringen åt statens kulturråd att göra en sådan översyn i samråd med riksrevisionsverket. Med skrivelse den 27 september 1988 har kulturrådet lämnat förslag till ny anslagsstruktur för det område som rådet svarar för. För att åstadkomma den rörelsefrihet inom budgetregleringen, som är en förutsättning för att kunna stimulera förnyelse av pågående verksamheter och skapa utrymme för att pröva nya idéer, anser jag dock att strukturförändringarna bör göras mer genomgripande än vad kulturrådet har föreslagit.

Jag förordar att ett trettiotal bidragsändamål, som hittills utgjort särskilda anslagsposter under olika anslag, sammanförs under detta anslag. Av sammanställningen framgår vilka ändamål det är fråga om och under vilka anslag medlen har beräknats för innevarande budgetår. Till följd av omläggningen bortfaller anslagen Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer m.m., Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet, Bidrag till folkbibliotek samt Vissa bidrag till bild och form. Den reservation som vid utgången av budgetåret 1988/89 kan finnas kvar under dessa anslag skall tillföras anslagsposten 8. Bidrag till organisationer och institutioner inom kulturområdet.

Som framgår av sammanställningen kommer tyngdpunkten i medelsanvisningen att ligga på de två anslagsposterna till kulturrådets disposition, nämligen anslagsposten 6 för utvecklingsverksamhet och anslagsposten 8 för bidrag till organisationer och institutioner. Under den sistnämnda anslagsposten beräknas bidrag till nödvändiga basresurser för det slag av organisationer och institutioner som tidigare fått medel ur de nu sammanförda anslagen. Jag delar kulturrådets syn på behovet av att öka basresurserna för dessa verksamheter och förordar att anslagsposten 8, utöver de gjorda överföringarna och viss prisomräkning, tillförs en realförstärkning av 2,6 milj. kr. Härigenom kommer kulturrådet att disponera sammanlagt ca 38 milj.kr. för verksamhetsstöd till kulturlivets organisationer och institutioner.

Det ankommer givetvis på kulturrådet att i anslutning till anslagsframställningarna noga pröva de olika organisationernas och institutionernas behov mot varandra och företa befogade omprioriteringar. Jag förutsätter dock att kulturrådet beaktar det behov av kontinuitet i bidragsgivningen som små och ekonomiskt svaga verksamheter har. Behovet av medel för särskilda tidsbegränsade utvecklingsprojekt bör i fortsättningen tillgodoses från anslagsposten 6. som jag beräknar till drygt 15 milj. kr. När det gäller utvecklingsverksamhet bör en mycket noggrann prövning göras så att just det som är vitalt och nyskapande främjas. Det är också viktigt att medlen huvudsakligen används för engångsinsatser.

För vissa av de institutioner som hittills fått bidrag direkt över statsbudgeten har det varit en fördel att redan vid tiden för budgetpropositionens offentliggörande få en uppfattning om bidragsnivån för det kommande budgetåret. Jag förutsätter att kulturrådet kommer att finna sådana former för prövning av bidragsärenden, att några problem med verksamhetsplaneringen hos de sökande inte uppstår.

Flertalet av de organisationer och institutioner som berörs av mina förslag har lämnat anslagsframställningar till statens kulturråd. Stiftelsen Gerlesborgsskolan, Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum, Baltiska institutet, Immigrantinstitutet och Svenska Pennklubben har ingivit ansökningar om verksamhetsbidrag för nästa budgetår till utbildningsdepartementet. Jag avser att – om riksdagen bifaller förslagen – senare föreslå regeringen att ansökningarna överlämnas till statens kulturråd för prövning och avgörande.

Kulturrådet har under ett antal budgetår tilldelat etnografiska museet medel för iordningställande av museets samlingar. Dessa medel bör i fortsättningen utgöra en permanent resurs för museets föremålsvård och bör följaktligen beräknas under anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader, anslagsposten Folkens museum – etnografiska. Jag har därför beräknat en minskning med 650 000 kr. av anslagsposten 6.

Under anslagsposterna 9–11 har jag fört upp vissa ändamål som av olika skäl bör redovisas särskilt.

Kultur i arbetslivet

Kulturrådet lade våren 1984 fram ett förslag till handlingsprogram för kulturverksamhet på arbetsplatserna kallat Verktyg för förändring (Rapport från kulturrådet 1984:1). Förslagen i kulturrådets rapport var inriktade på att dels ge de fackliga organisationerna samma rätt att på arbetsplatserna arbeta med kulturfrågor som med vuxenutbildning och fackliga studier, dels förbättra de ekonomiska villkoren för kultur i arbetslivet. I budgetpropositionen 1985 (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 82–86) uttalades att det bör vara en uppgift för staten att stimulera tillkomsten av kulturaktiviteter med anknytning till arbetsplatserna. Ansvaret för verksamhet och utveckling måste dock ytterst vila på de fackliga organisationerna och organisationer av det slag som Litteraturfrämjandet, Konstfrämjandet, Skådebanan och Sveriges konstföreningars riksförbund utgör. Det är naturligt att den statliga insatsen för att stimulera kultur i arbetslivet kon-

centreras till åtgärder i syfte att få i gång en utvecklingsprocess i vilken många medverkar.

Ett nytt bidrag på 2 milj. kr. infördes efter förslag i budgetpropositionen 1985 för aktiviteter inom de s. k. främjandeorganisationerna i samarbete med fackliga organisationer. Detta bidrag fördelades t. o. m. budgetåret 1987/88 av regeringen. Efter förslag i budgetpropositionen 1988 tilldelades statens kulturråd medlen. Kulturrådet har varit oförhindrat att använda medlen för bidrag till den samarbetskommitté som bildats gemensamt av LO, TCO, ABF och TBV för projektverksamheten med kultur i arbetslivet.

De projektmedel som fördelats under åren har gått dels till lokala projekt dels till utbildning och kulturombud på arbetsplatserna.

En viktig och mycket framgångsrik del av projektverksamheten har bestått i att i samarbete med de fackliga organisationerna stimulera tillkomsten av arbetsplatsbibliotek. Också kulturrådet har varit verksamt för att stimulera biblioteksverksamhet på arbetsplatserna genom att ge bidrag till kommuner som är beredda att etablera nya arbetsplatsbibliotek. Det ekonomiska stödet är av engångskaraktär och avsett för projekt som kan genomföras i samarbete bl. a. med de fackliga organisationerna.

Enligt min mening är det nu ändamålsenligt att föra över de medel som finns upptagna till arbetsplatsbibliotek under anslaget Bidrag till folkbibliotek – budgetåret 1988/89, 3 228 000 kr. – till anslagsposten Kultur i arbetslivet under detta anslag.

Till Riksskådebanan utgår innevarande budgetår ett särskilt anslag på 1 319 000 kr. Dessa medel har till största delen använts för projekt på arbetsplatserna i samarbete med bl. a. fackliga organisationer. Enligt min mening bör också dessa medel tillföras anslagsposten Kultur i arbetslivet.

För nästa budgetår kommer de sammanlagda resurserna för kultur i arbetslivet genom dessa överföringar och en viss resursförstärkning att uppgå till 7 milj. kr.

Lokal biblioteksverksamhet

Stödet till lokal biblioteksverksamhet infördes budgetåret 1985/86 som ett tidsbegränsat utvecklingsbidrag till ett 30-tal kommuner med låg biblioteksstandard. En kommun kan få bidrag under fem år till ett sammanlagt belopp av högst 2 milj. kr. Hittills har ungefär hälften av de kommuner som sökt bidrag fått del av stödet. I likhet med kulturrådet anser jag att stödets ändamålsenlighet kan ifrågasättas om väntetiden för bidrag blir alltför lång. En bättre effekt uppnås sannolikt om den återstående statliga insatsen koncentreras till tre budgetår framöver, så att berörda kommuner snabbt kan börja förverkliga sina upprustningsplaner på biblioteksområdet. Jag förordar att stödet till lokal biblioteksverksamhet förstärks till sammanlagt drygt 6,5 milj. kr. och räknar därvid med att det återstående bidragsbehovet skall kunna prövas under budgetåren 1989/90–1991/92.

Vad gäller folkbiblioteksområdet i övrigt förutsätter jag att kulturrådet skall ha goda möjligheter att tillgodose angelägna utvecklingsbehov inom

ramen för sina förstärkta dispositionsmedel. När det gäller stöd till invandrarnas litteraturförsörjning bör kulturrådet vara oförhindrat att pröva alternativ till det inköpsstöd som för närvarande lämnas till ett antal länsbibliotek och vars effekt har ifrågasatts på ett flertal grunder.

Kulturellt utbyte med utlandet

Medel till statens kulturråds disposition för kulturellt utbyte med utlandet har för innevarande budgetår anvisats under avsnittet Internationellt – kulturellt samarbete. I samråd med chefen för utbildningsdepartementet föreslår jag att medlen i stället beräknas under detta anslag. Med hänsyn till behovet av samordning med bl.a. Svenska institutet när det gäller angelägenhetsgradering mellan olika slags internationellt kultursamarbete finner jag det lämpligt att medlen till kulturellt utbyte med utlandet förs upp som en särskild anslagspost. Den reservation som vid utgången av budgetåret 1988/89 kan finnas kvar under ifrågavarande anslagspost under anslaget Kulturellt utbyte med utlandet skall tillföras den nya anslagsposten.

Dansverksamhet

Dansen som konstform har i flera avseenden en besvärligare situation än många andra konstarter. Det torde fortfarande finnas en ovana hos publiken att se dansföreställningar, vilket begränsar publikunderlaget, särskilt för den moderna dansen. Ett annat problem för dansen är bristen på lämpliga lokaler, i synnerhet för större ensembler.

I Stockholm bedrivs dansverksamhet inom ramen för Operans repertoar. Vidare arbetar några fria grupper i lokaler med begränsade ytor och förutsättningar. I början av 1980-talet vidtogs åtgärder för att anpassa Cirkusbyggnaden på Djurgården som dansscen och vissa resurser avsattes under Riksteaterns anslag för att under en begränsad tid av året möjliggöra gästspel på denna scen. Verksamheten har dock alltmer kommit att överflyttas till andra scener, bl.a. till stadsteaterns scen i Folkets Hus.

Genom kommunens beslut att flytta stadsteatern till nya lokaler i Kulturhuset har en unik möjlighet uppstått att i stadsteaterns gamla lokaler skapa ett centrum för dansen.

Jag har tagit en rad initiativ och kontakter för att söka klarlägga förutsättningarna för en sådan etablering i Folkets Hus. Genom en särskild utredningsman har de ekonomiska och organisatoriska frågorna belysts. Ledningen för Folkets Hus har markerat att det finns en möjlighet att lokalerna kan disponeras för dansverksamhet, eventuellt i kombination med annan verksamhet under vissa delar av året. Diskussioner förs med Stockholms stad och Stockholms läns landsting om deras förutsättningar att medverka med resurser till projektet.

Mot denna bakgrund hyser jag goda förhoppningar om att en lösning skall kunna uppnås.

Stadsteaterns flyttning sker tidigast i början av året 1990. Medelsbehovet för dansteatern bör således när det gäller driftkostnaderna kunna

beräknas för ett halvt budgetår, medan kostnaderna för investeringar i lokalanpassning och utrustning måste beräknas till sitt fulla värde. För att möjliggöra den handlingsberedskap som situationen förutsätter har jag i årets budgetförslag beräknat en tillfällig förstärkning av den anslagspost som står till regeringens disposition under förevarande anslag. Förstärkningen är delvis finansierad genom vissa av de resurser som tidigare har beräknats under Riksteaterns anslag.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 90 137 000 kr.

F 3. Bidrag till samisk kultur

1987/88	Utgift	2 137 173
1988/89	Anslag	2 631 000
1989/90	Förslag	2 816 000

Ur detta anslag kan bidrag utgå till olika former av samisk kulturverksamhet och till de samiska organisationerna i enlighet med de i prop. 1976/77:80 (s. 116, 122, 128–132 och 148, KrU 43, rskr. 289) angivna riktlinjerna. Medlen disponeras av samefonden och beslut om bidrag fattas av samefondens kulturdelegation.

Styrelsen för samefonden

Kulturdelegationen föreslår en höjning av anslaget med 983 000 kr. för nästa budgetår. Delegationen pekar på behovet av kompensation för kostnadsökningar (+177 000 kr.), ökat verksamhetsbidrag till bl. a. Riksorganisationen Same Ätnam och tidningen Samefolket (+456 000 kr.), ökade insatser på litteraturens och teaterns område (+150 000 kr.) samt att Samernas folkhögskola bör få möjlighet att pröva att ge särskilt vuxenstudiestöd (+200 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Inom utbildningsdepartementet pågår en översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling. Vid översynen kommer bl. a. den samiska kulturens förutsättningar, förändringsfaktorer och utvecklingsmöjligheter att analyseras.

När denna översyn är slutförd räknar jag med att det skall finnas ett underlag som gör det möjligt att närmare precisera inriktningen och om-

fattningen av stödet till den samiska kulturen.

Jag har beräknat en förstärkning av bidraget med 80 000 kr. Med kompensation för prisökningar bör anslaget för nästa budgetår räknas upp med sammanlagt 185 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till samisk kultur* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 2 816 000 kr.

Som jag har redovisat under inledningen utgår jag ifrån att frågan om konstnärernas arbetsvillkor i vid mening kommer att utgöra en av tyngdpunkterna i det kulturpolitiska utvecklingsarbetet under de närmaste åren. Jag avser därför att ta de initiativ som är erforderliga för att få fram ett fylligt underlag för de framtida insatserna inom detta område.

Årets budgetförslag på detta område skall ses mot denna bakgrund.

F 4. Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer

1987/88	Utgift	32 203 000
1988/89	Anslag	33 169 000
1989/90	Förslag	34 512 000

Från anslaget lämnas ersättning till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt (visningsersättning).

Visningsersättningen anvisas i form av ett fast årligt belopp som tillförs *Sveriges bildkonstnärsfond*, inrättad den 1 juli 1982. Fondmedlen får användas dels för ändamål som syftar till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet, dels för andra ändamål som berör verksamhet inom bildkonstens område. Med fondmedel betalas också viss del av konstnärsnämndens förvaltnings- och lokalkostnader.

Frågor rörande fonden och fondmedlens användning handläggs av en styrelse inom konstnärsnämnden, kallad styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond. Styrelsens verksamhet regleras i förordningen (1988:831) med instruktion för konstnärsnämnden och i förordningen (1982:600) om Sveriges bildkonstnärsfond.

Konstnärsnämnden

Styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond föreslår, liksom föregående år, en successiv ökning av anslaget under en femårsperiod för att detta skall uppnå samma nivå som biblioteksersättningen. För budgetåret 1989/90 begärs totalt 38 milj. kr. (+4 831 000 kr.). *Konstnärsnämndens styrelse* tillstyrker fondstyrelsens förslag.

Konstnärernas riksorganisation (KRO) har åter yrkat att ett beräkningssystem för visningsersättningen införs som möjliggör förhandlingar om ersättningens storlek. KRO begär vidare att visningsersättningen höjs med 20 milj. kr., att staten anvisar 5 milj. kr. för utställningsersättning i samband med konstutställningar i föreningsregi samt att en särskild avgift tas ut på vidareförsäljning av konstverk.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör för nästa budgetår föras upp med 34 512 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 34 512 000 kr.

F 5. Bidrag till konstnärer

1987/88	Utgift	15 396 806	Reservation	2 499 678
1988/89	Anslag	17 397 000		
1989/90	Förslag	19 193 000		

Från anslaget lämnas bidrag enligt förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer. Bidragen kan ha formen av konstnärsbidrag eller projektbidrag.

Konstnärsbidrag kan beviljas för att ge aktiva konstnärer ekonomisk trygghet. Konstnärsbidrag kan också tilldelas konstnärer för andra ändamål, t. ex. för resor. Konstnärsbidrag får för närvarande uppgå till högst 53 000 kr. om året för varje mottagare. Det kan ges till samma konstnär för högst fem år i sänder utan omprövning. Bidrag av pensionskaraktär och bidrag till efterlevande får beviljas årligen utan tidsgräns.

Projektbidrag skall avse målinriktat konstnärligt utvecklingsarbete av mer kostnadskrävande natur. Bidrag kan ges för avgränsade projekt som kan antas få betydelse för utvecklingen inom det aktuella konstområdet eller som utgör försök att vidga användningen av konstnärlig verksamhet till nya områden i samhället.

Konstnärsbidrag och projektbidrag utdelas av styrelsen för Sveriges författarfond till dramatiker, författare, översättare och kulturjournalister och av konstnärsnämnden till övriga konstnärer.

Eftersom upphovsmän på musikområdet och fonogramartister inte ersätts för den fria biblioteksutlåningen av deras verk finns under detta anslag medel för särskilda insatser till förmån för nämnda konstnärsgrupper. Medlen disponeras av konstnärsnämnden enligt förordningen (1988:745) om särskilda insatser för tonsättare och fonogramartister.

Konstnärsnämnden skall enligt sin instruktion (1988:831), vid sidan av uppgiften att besluta om bidrag och ersättningar till konstnärer, hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden. Nämnden skall också gemensamt med styrelsen för Sveriges författarfond avge förslag till innehavare av inkomstgaranti för konstnärer.

Konstnärsnämnden leds av en styrelse. Inom nämnden finns vidare fyra

organ för handläggning av ärenden rörande bidrag och ersättningar till konstnärer, nämligen styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond, arbetsgruppen för upphovsmän på musikområdet, arbetsgruppen för musiker och sångare samt arbetsgruppen för scen- och filmkonstnärer.

Anslagets fördelning budgetåret 1988/89[1]

1. Bidrag till författare, översättare och kulturjournalister	1 250 000
2. Bidrag till dramatiker	1 453 000
3. Bidrag till bild- och formkonstnärer	3 347 000
4. Bidrag till upphovsmän på musikområdet	2 310 000
5. Bidrag till scen- och filmkonstnärer samt musiker och sångare	8 037 000
6. Särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare	1 000 000
	17 397 000

[1] Anslaget får även användas för att betala förvaltningskostnader hos de medelsfördelande myndigheterna.

Styrelsen för Sveriges författarfond

Styrelsen begär en höjning av bidragsmedlen till *författare, översättare och kulturjournalister* för att kunna återställa tidigare nivåer i fråga om bidragens antal och belopp (+ 560 000 kr.) och betala ökade förvaltningskostnader (+ 10 000 kr.). Vidare begärs att bidragsmedlen till *dramatiker* räknas upp till 2 milj. kr. för att kompensera urholkning och möjliggöra ökade insatser för en eftersatt grupp (+ 547 000 kr.).

Konstnärsnämnden

Konstnärsnämndens styrelse förordar en uppräkning med ca 15 % av bidragsmedlen till *bild- och formkonstnärer* (+ 453 000 kr.), till *upphovsmän på musikområdet* (+ 350 000 kr.) samt till *scen- och filmkonstnärer* (+ 1 203 000 kr.). Härutöver prioriterar styrelsen följande av fördelningsorganen framlagda förslag.

1. Anslagsposten till *särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare* bör beräknas med utgångspunkt i gällande grundbelopp för referenslitteratur inom biblioteksersättningen multiplicerat med det uppskattade beståndet av fonogram och musikalier vid folkbiblioteken (+ 1 880 000 kr.).

2. För en utställning av resultaten av beviljade projektbidrag på *bild- och formområdet* begärs en *engångsanvisning* på 250 000 kr.

3. Konstnärsnämnden bör tillföras särskilda medel för *insatser på filmområdet* (+ 1 500 000 kr.).

Styrelsen upprepar vidare sitt tidigare förslag om fondbildningar på ton-

och scenområdet. Slutligen hemställer styrelsen att bestämmelsen om högsta belopp för konstnärsbidrag upphävs samt att medel anvisas för en statistisk undersökning av de fria kulturarbetarnas ekonomiska förhållanden.

Föredragandens överväganden

Detta anslag får även användas för att betala förvaltningskostnader hos konstnärsnämnden. Till sådana kostnader bör räknas utgifter för tillfällig utställningsverksamhet med nära anknytning till nämndens uppgifter. Något behov av särskilda medel för detta ändamål torde därför inte föreligga.

Enligt gällande förordning om bidrag till konstnärer får ett konstnärsbidrag inte överstiga 53 000 kr. per år och mottagare. Konstnärsbidragens maximibelopp har hittills fastställts av riksdagen. Det bör i fortsättningen ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att besluta om beloppsgränser för konstnärsbidragen.

Jag beräknar anslaget till 19 193 000 kr. Därvid har jag beräknat en ökning av anslaget med 1 milj. kr. utöver kompensation för prisutvecklingen. Jag har vidare i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av Särskilda frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har föreslagit angående formerna för beslut om beloppsgränser för konstnärsbidrag,
2. till *Bidrag till konstnärer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 19 193 000 kr.

F 6. Inkomstgarantier för konstnärer

1987/88	Utgift	7 929 430
1988/89	Anslag	7 275 000
1989/90	Förslag	9 298 000

Enligt förordningen (1976:504) om inkomstgarantier för konstnärer kan inkomstgaranti beviljas konstnärer som står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Beslut om innehavare av inkomstgaranti fattas av regeringen efter gemensamt förslag av konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond eller efter yttrande av dessa organ.

Inkomstgaranti kan per år uppgå till högst fem gånger det basbelopp som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1982:120) gällde vid kalenderårets ingång. Det för kalenderåret 1989 fastställda basbeloppet är 27 900 kr. Garantins maximibelopp för år 1989 uppgår således till

139 500 kr. Detta maximibelopp minskas med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 % av årsinkomsten i övrigt.

Regeringen har för budgetåret 1988/89 fastställt antalet inkomstgarantier till 129. Härav avser sju garantirum personer som innehaft tidsbegränsade lärartjänster inom högre konstnärlig utbildning och ett garantirum professor Pontus Hultén.

Konstnärsnämnden

Nämnden föreslår åter att 20 av de garantier som för närvarande inte utnyttjas på grund av att innehavarna har för hög årsinkomst får användas för att utse nya garantihavare.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)

UHÄ hemställer om inkomstgaranti för huvudlärarna vid konstfackskolan Saimi Kling och Nils Nisbel, vilkas förordnanden går ut den 30 juni 1989.

Föredragandens överväganden

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet förordar jag att inkomstgaranti fr. o. m. nästa budgetår tilldelas huvudlärarna vid konstfackskolan Saimi Kling och Nils Nisbel, vilkas lärarförordnanden upphör vid utgången av juni 1989.

Jag är inte heller i år beredd att tillstyrka konstnärsnämndens förslag om inrättande av ytterligare inkomstgarantier.

Jag vill i detta sammanhang också anmäla att jag gjort vissa överväganden kring inkomstgarantins avtrappningsregler bl. a. mot bakgrund av vad riksdagen tidigare har anfört i denna fråga (KrU 1975/76:35 s. 35 och 39, rskr. 355). Jag har funnit att en modifiering av avtrappningsreglerna i linje med det förslag som låg till grund för riksdagens uttalande främst skulle gynna konstnärer som redan har goda inkomster av sin verksamhet. Vidare skulle en sådan förändring i nuläget medföra en betydande ökning av anslagsbelastningen. Tillgängliga reformmedel bör enligt min mening satsas på ändamål som är mer angelägna för konstnärskollektivet i stort. Jag föreslår att regeringen ger riksdagen till känna vad jag har anfört i denna fråga. Riksdagens skrivelse 1975/76:35 bör därmed anses slutbehandlad. Jag har i denna fråga samrått med Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd.

För de två nya garantirummen samt basbeloppshöjningar m. m. beräknar jag en ökning av anslaget med sammanlagt 2 023 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. ta del av vad jag har anfört om inkomstgarantins avtrappningsregler,
2. till *Inkomstgarantier för konstnärer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 9 298 000 kr.

F 7. Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

1987/88	Utgift	51 265 000
1988/89	Anslag	50 677 000[1]
1989/90	Förslag	64 380 000

[1] Tilläggsbudget I. 7 105 000 kr.

Gällande bestämmelser om *biblioteksersättning* finns i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond (omtryckt 1979:394). Ersättning ges för utlåning genom folkbibliotek och skolbibliotek av litterärt verk i original av svensk eller i Sverige bosatt upphovsman och litterärt verk i svensk översättning. Ersättning ges även för böcker som ingår i folk- och skolbibliotekens referenssamlingar.

Från detta anslag överförs årligen till Sveriges författarfond medel som beräknas på grundval av vissa grundbelopp för biblioteksersättningen. Innevarande budgetår uppgår grundbeloppen i fråga om originalverk till 55 öre för hemlån och till 220 öre för referensexemplar samt i fråga om översatt verk till 27,5 öre för hemlån och till 110 öre för referensexemplar (prop. 1988/89:25, KrU 8, rskr. 16). Av fondens medel utbetalas individuell ersättning till författare och översättare (författarpenning och översättarpenning). Fr. o. m. den 1 januari 1989 är författarpenningen 33 öre för hemlån och 132 öre för referensexemplar samt översättarpenningen 16 öre för hemlån och 66 öre för referensexemplar. För upphovsmän med höga utlåningssiffror gäller vissa begränsningar. Styrelsen för Sveriges författarfond kan också bestämma att ersättning till viss upphovsman skall utgå med högre belopp än det statistiskt beräknade. Denna möjlighet använder styrelsen för att utse innehavare av s. k. garanterad författarpenning, vilken för kalenderåret 1989 har fastställts till 70 000 kr. För närvarande utgår garanterad författarpenning till 225 upphovsmän. Återstoden av fondens medel, den s. k. fria delen, används efter styrelsens bestämmande till pensioner, understöd, stipendier och andra för författare, översättare m. fl. gemensamma ändamål.

Ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av *talböcker och taltidningar* fördelas av Sveriges författarförbund enligt regler som förbundet fastställer.

Biblioteksersättningen har för innevarande budgetår beräknats till 55 815 000 kr. För talboks- och taltidningsersättningen har anvisats 1 967 000 kr.

Mellan regeringen och de upphovsmannaorganisationer som berörs av biblioteksersättningen ingicks den 12 september 1985 en överenskommelse om förhandlingar angående biblioteksersättningens grundbelopp. Enligt överenskommelsen åtar sig regeringen att som ett led i beredningen av sitt förslag till statsbudget förhandla med organisationerna om storleken av grundbeloppet för hemlån av originalverk. När avtal träffats skall regeringen lägga fram förslag till riksdagen om anslagsberäkning på grundval av det avtalade grundbeloppet.

Regeringen har den 30 juni 1988 träffat överenskommelse med organi-

sationerna om biblioteksersättningens grundbelopp för budgetåren 1988/89 och 1989/90. Enligt denna skall regeringen föreslå riksdagen att grundbeloppet för hemlån av originalverk skall vara 63 öre för budgetåret 1989/90.

Styrelsen för Sveriges författarfond

Medelsbehovet för *biblioteksersättningen* vid ett grundbelopp av 63 öre per hemlån av originalverk beräknar fondstyrelsen till 62 054 000 kr.

Fondstyrelsen förutser därvid att den sammanlagda utlåningen vid folk- och skolbiblioteken kommer att uppgå till 102 miljoner lån under år 1989, vilket innebär en minskning med 2 miljoner lån jämfört med styrelsens prognos för år 1988. Liksom föregående år har styrelsen i sin beräkning inbegripit en schablonmässig uppskattning av lån i folkbibliotekens uppsökande verksamhet. Folk- och skolbibliotekens bestånd av referenslitteratur beräknas komma att uppgå till 7,8 miljoner volymer, även det en minskning jämfört med förra årets prognos.

Fondstyrelsen anhåller om att bidraget till *nordiska författarstipendier* skall ökas med 35 000 kr. till sammanlagt 93 000 kr. med hänvisning till kostnadsökningar och för att möjliggöra författarstipendier till Grönland och Färöarna.

Sveriges författarförbund

Författarförbundet räknar med en tioprocentig volymökning av talboksframställningen under budgetåret 1989/90. Vidare yrkar förbundet en uppräkning av *talboks- och taltidningsersättningen*, som motsvarar den höjda biblioteksersättningen. Sammanlagt begär förbundet 3 670 000 kr. för ändamålet (+ 1 703 000 kr.).

För *nordiskt författarsamarbete* begär författarförbundet ett bidrag på 30 000 kr.

Föredragandens överväganden

Regeringen har den 30 juni 1988 godkänt en överenskommelse mellan mig och berörda upphovsmannaorganisationer. Enligt denna skall regeringen föreslå riksdagen att biblioteksersättningens grundbelopp för hemlån av originalverk budgetåret 1989/90 skall vara 63 öre. Övriga grundbelopp bör vara, för referensexemplar av originalverk 2 kr. 52 öre, för hemlån av översatt verk 31,5 öre och för referensexemplar av översatt verk 1 kr. 26 öre. Som grund för beräkningen av biblioteksersättningens totalbelopp för nästa budgetår har jag godtagit de prognoser för utlåning och referensbokbestånd, som styrelsen för Sveriges författarfond gjort för år 1989. Medelsbehovet för biblioteksersättningen bör med dessa utgångspunkter beräknas till 62 054 000 kr.

Med hänsyn till den ökade talboksframställningen förordar jag att bidraget till talboks- och taltidningsersättning räknas upp med 200 000 kr. utöver prisomräkning. Mitt förslag innebär att bidraget kommer att uppgå

till sammanlagt 2 246 000 kr. för nästa budgetår.

Medel för nordiska författarstipendier och nordiskt författarsamarbete har hittills anvisats under anslaget Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m. I samråd med chefen för utbildningsdepartementet föreslår jag att nämnda ändamål förs upp som särskilda anslagsposter under förevarande anslag. Jag beräknar med anledning härav en ökning av anslaget med 60 000 kr. resp. 20 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna mina förslag till grundbelopp för biblioteksersättningen,
2. till *Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 64 380 000 kr.

F 8. Ersättning till rättighetshavare på musikområdet

1987/88	Utgift	3 000 000
1988/89	Anslag	3 000 000
1989/90	Förslag	3 000 000

Från anslaget utgår ekonomisk kompensation till rättighetshavare på musikområdet för verkningarna av privatkopiering av fonogram. Efter överläggningar med berörda organisationer har medlen för budgetåret 1988/89 fördelats på följande sätt.

Mottagare	Belopp 1988/89
Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM)	1 200 000
Svenska gruppen av the International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI)	841 500
Nordiska ickekommersiella fonogramproducenters förening (NIFF)	58 500
Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI)	900 000
	3 000 000

Föredragandens överväganden

Anslagsbeloppet bör under nästa budgetår vara oförändrat.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till rättighetshavare på musikområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 3 000 000 kr.

Riksrevisionsverkets rapport Operan, Dramaten och Riksteatern – konsekvenser av ny bidragskonstruktion

Regeringen uppdrog den 11 maj 1988 åt riksrevisionsverket (RRV) att studera och utvärdera konsekvenserna av den bidragskonstruktion som infördes fr. o. m. budgetåret 1986/87 för Riksteatern, Operan och Dramaten. I uppdraget ingick att redovisa dels de ekonomiska konsekvenserna för verksamheten i jämförelse med tidigare tillämpad budgeteringsteknik, dels den effekt den nya konstruktionen har haft när det gäller förbättrade planeringsmöjligheter samt konsekvenserna av den för teatrarnas inkomst- och prispolitik. RRV har redovisat sitt uppdrag i rapporten Operan, Dramaten och Riksteatern – konsekvenser av ny bidragskonstruktion. Remissvar på rapporten har inkommit från statens kulturråd, Riksteatern, Operan, Dramaten och Teatrarnas riksförbund.

RRV har på grundval av teatrarnas årsredovisningar för perioden 1983/84–1986/87 bearbetat ekonomiska uppgifter för att kunna beskriva utvecklingen av teatrarnas intäkter och kostnader. När det gäller verksamheten har RRV sammanställt uppgifter om antalet genomförda föreställningar och antalet besökare i förhållande till förbrukade resurser. RRV har däremot inte uttalat sig om verksamhetens innehåll eller resursutnyttjandet i förhållande till de målsättningar som gäller för teatrarnas verksamhet.

Den nya bidragskonstruktionen ställer enligt RRV:s uppfattning större krav på planering av verksamheten inom givna ekonomiska ramar. Möjligheten till långsiktig planering, som var ett av syftena med den nya bidragskonstruktionen, fordrar att teatrarna har tillgång till information om vilka principer som gäller för statsbidragets utveckling under planeringsperioden.

Enligt RRV:s uppfattning fungerar den nya bidragskonstruktionen tillfredsställande så länge uppräkningen av statsbidraget i huvudsak följer löne- och kostnadsutvecklingen hos teatrarna. Mindre avvikelser kan kompenseras genom omfördelningar av andra kostnader och intäkter. Problemen uppstår emellertid då dessa omfördelningar inte är tillräckliga för att täcka oförutsedda löneökningar eftersom personalkostnaderna inte kan sänkas på kort sikt på grund av den långa uppsägningstiden. RRV konstaterar att en sådan situation nu har inträffat och att teatrarna måste, om kompensation inte ges på annat sätt, utnyttja stora delar av sina reserver.

RRV visar på två olika sätt att hantera bidragsgivningen i framtiden. Ett alternativ kan vara att genom ett gemensamt förslagsanslag motsvarande tidigare anslag "för täckning av merkostnader för löner m. m. vid Operan" bevilja teatrarna kompensation motsvarande den genomsnittliga höjningen av statliga löner under löpande budgetår. Detta förfaringssätt innebär att riksdagen tar ställning till bidragen till Operan, Dramaten och Riksteatern vid endast ett tillfälle.

Ett andra alternativ skulle innebära att nuvarande bidragskonstruktion bibehålls oförändrad men att statsmakterna närmare preciserar förutsättningarna för verksamheten och anger de ekonomiska ramarna för en

treårsperiod. Förutsättningarna kan t. ex. innebära prisomräkning i budgeten i likhet med vad som gäller civila myndigheter. Omräkningen sker då mot utfall år −1 för år +1 och generella index kan användas. Teatrarna bör därför ha reserver av sådan storlek att de kan klara rimliga oförutsedda påfrestningar.

RRV framför också att anslagen till de tre teatrarna eventuellt bör vara obetecknade anslag.

De fem remissinstanserna instämmer i RRV:s uppfattning att den nya bidragskonstruktionen inte har fungerat tillfredsställande och att denna snarare har minskat än ökat möjligheterna till långsiktig planering. Av de två alternativ som RRV för fram som möjliga framtida bidragskonstruktioner förordar statens kulturråd, Riksteatern, Operan och Dramaten alternativ 1 dvs. ett gemensamt förslagsanslag för täckning under löpande budgetår av merkostnader för löner till följd av avtal. Teatrarnas riksförbund anser att inget av de båda förslagen gör det möjligt att undvika framtida kostnadskriser till följd av oförutsedd kostnadsutveckling. Teatrarnas riksförbund efterlyser en mer omfattande genomgång av olika faktorer bakom teatrarnas kostnadsutveckling.

Operan och Dramaten framhåller vikten av att teatrarna har kännedom om vilka principer som gäller för statsbidragets utveckling under en treårsperiod.

Föredragandens överväganden

Riksrevisionsverket (RRV) har i sin rapport Operan, Dramaten och Riksteatern – konsekvenser av ny bidragskonstruktion redovisat de konsekvenser, som den sedan budgetåret 1986/87 tillämpade bidragskonstruktionen har medfört. RRV anser att teatrarnas möjligheter till långsiktig planering snarare har minskat än ökat. För att teatrarna skall kunna planera sin verksamhet över en längre period krävs enligt RRV att de har tillgång till information om vilka principer som gäller för statsbidragets utveckling under planeringsperioden.

Med hänsyn till vad RRV har redovisat vill jag anföra följande.

Operan, Dramaten och Riksteatern är nationella kulturinstitutioner och i den meningen jämförbara med andra nationella institutioner, som ofta har karaktären av myndigheter. Samtidigt bedriver institutionerna en verksamhet som i många avseenden har speciella förutsättningar.

Den bidragskonstruktion som introducerades budgetåret 1986/87 utgick just från dessa institutioners speciella karaktär. Konstruktionen syftade till att ge institutionerna en handlingsfrihet, som inte går att uppnå inom ramen för anslagsreglerna för myndigheter, och samtidigt till att skapa förbättrade planeringsförutsättningar, vilket är angeläget för den typ av verksamhet som förutsätter en betydande framförhållning i planeringen.

Metoden för att tillgodose dessa ändamål var att avveckla ett antal styrande moment i budgetregleringen – såsom inkomstkrav, periodisering av statsbidragets utbetalning, huvudförslagstillämpning – samtidigt som omräkningen av bidraget skedde enligt en förenklad, schabloniserad metod. RRV har nu påpekat, att teatrarnas möjlighet till långsiktig planering

inte har ökat tillräckligt genom de vidtagna åtgärderna. Vidare synes RRV:s redovisning indikera, att den kompensationsnivå som har tillämpats under de aktuella åren har varit otillräcklig med hänsyn till kostnadsutvecklingen.

Det finns enligt min mening anledning att ta fasta på vad RRV har redovisat.

Jag ser ingen anledning att frångå huvuddragen i den budgetkonstruktion som introducerades budgetåret 1986/87. Det regelverk som då avvecklades bör inte införas på nytt. Statsbidraget bör således även i fortsättningen utbetalas i sin helhet den 1 juli varje år, inkomstkrav bör inte återinföras och huvudförslaget bör inte tillämpas. När det gäller den schabloniserade omräkningen av bidraget bör den dock preciseras i ett rullande treårssystem. Det betyder att institutionerna nu bör få klarhet i med vilken procent statsbidraget kommer att omräknas under de tre följande åren, dvs. budgetåren 1989/90, 1990/91 och 1991/92. Av nästa års budget bör framgå vilken omräkning som kan påräknas budgetåret 1992/93 osv.

Detta rullande treåriga budgeteringssystem bör tillgodose institutionernas behov av att kunna planera på längre sikt vad gäller verksamhetens omfattning, biljettprisernas utveckling, löneutrymme m. m.

Omräkningen av de aktuella statsbidragen har under de senaste åren följt vad som generellt gällt för bidragsanslag, dvs. bidragen har i princip räknats upp med 3 %.

Med hänsyn till vad RRV har redovisat bör för den följande treårsperioden bidragen årligen räknas upp med 5 %. Då utvecklingen av kostnaderna för hyrorna i de fastigheter som Riksteatern, Operan och Dramaten disponerar är svåra för dem att påverka räknar jag med att kompensationen för denna kostnad skall ske med utgångspunkt från faktisk hyresnivå och således ligga utanför den omräkningsmodell, som i övrigt bör gälla.

De utgångspunkter, som jag här har angivit för beräkningen av statsbidragen till Operan, Dramaten och Riksteatern, har legat till grund för de budgetförslag, som i det följande redovisas under resp. anslag.

En begränsning av bidragsuppräkningen för nästa budgetår till vad som följer av den redovisade omräkningsmodellen skulle dock för resp. institution leda till en besvärlig ekonomisk situation. Bakgrunden härtill är att en snabb anpassning till den nivån som följer av ett årligt resurstillskott av här beräknad omfattning kan utsätta organisationen för påfrestningar. Andra moment som bör föranleda särskilt hänsynstagande, både vad gäller resursbehovet för nästa budgetår och den bas, från vilken verksamheten i framtiden bör utgå och planeras, är Operans planerade stängning under hösten 1989, Riksteaterns inflyttning i nya produktionslokaler under hösten 1988 och den situation som har uppstått vid de tre institutionerna till följd av de senaste löneavtalen på teater- och musikområdena.

Jag återkommer under berörda anslag och redovisar mina överväganden med anledning av dessa omständigheter. Jag vill dock redan nu anmäla, att mina budgetförslag kommer att avvika från de äskanden som resp. institution har framfört. Krav som baserar sig på sektorspecifika förhållanden av den art som jag har redovisat måste givetvis prövas mot behovet av

insatser på andra områden. Budgetförslagen för de tre institutionerna kommer därför att kräva en anpassning av verksamheten till den nivå som är realistisk med hänsyn till statsbidragets framtida utveckling och de möjligheter till inkomster som kan finnas.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om bidragskonstruktionen för bidragen till Svenska riksteatern, Operan och Dramatiska teatern.

F 9. Bidrag till Svenska riksteatern

1987/88	Utgift	131 759 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	150 961 000		
1989/90	Förslag	153 282 000		

Svenska riksteatern är en riksorganisation för lokala teaterföreningar. Till Riksteatern är även länsteaterföreningar knutna.

Enligt de av Kungl. Maj:t den 28 juni 1974 utfärdade bestämmelserna angående statsbidraget till Svenska riksteaterns verksamhet skall bidraget användas för central och regional produktion och distribution av teater som komplettering till regional och lokal teaterverksamhet. Riksteatern skall vidare förmedla teaterföreställningar och gästspel av andra institutioner och ensembler samt ge allmän information och rådgivning till yrkesmässigt arbetande teatrar och amatörteatrar. Teatern skall samarbeta med bl. a. Operan och Dramatiska teatern och i övrigt samverka med myndigheter och folkbildningsorganisationer och med institutioner inom teatern och andra konstområden.

Svenska riksteatern har under spelåret 1987/88 framfört 2 088 föreställningar. Antalet besök var 397 015. Riksteaterns utbud bestod av 60 turnéer varav den egna produktionen omfattade 37.

Svenska riksteatern har under hösten 1988 flyttat in i nya lokaler i Botkyrka kommun.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Statsbidragsberäkning		
Statsbidrag	150 961 000[1]	+ 2 321 000
varav		
(Bidrag till verksamheten på Södra teatern i Stockholm)	(5 299 000)	(+ 265 000)
(Bidrag till teaterverksamheten för döva och hörselskadade)	(3 150 000)	(+ 157 000)
(Finsk teaterverksamhet)	(1 454 000)	(+ 2 173 000)
(Bidrag till dansverksamheten på Cirkus i Stockholm)	(1 055 000)	(– 500 000)

[1] I anslaget ingår engångsbelopp om sammanlagt 16 milj. kr.

Riksteatern

1. För den allmänna kostnadsstegringen beräknas ett behov av 7 548 000 kr. Därtill kommer 6,5 milj. kr. för ökade lokalkostnader i Botkyrka.

2. För ytterligare tre vuxenproduktioner per budgetår föreslås 16 milj. kr.

3. För genomförande av ett s. k. rumsteaterprojekt begärs 6,3 milj. kr.

4. För Pionjärteaterns verksamhet begärs en ökning med 3,3 milj. kr.

5. Riksteatern begär ytterligare 2,5 milj. kr. för ökad dansverksamhet.

6. För Södra teatern föreslås ytterligare 330 000 kr. för vidgad gästspelsverksamhet.

7. För dansverksamhet på Cirkus föreslås ytterligare 1 640 000 kr. för att kunna utöka antalet utländska och inhemska gästspel.

8. Riksteatern har i en särskild utredning överlämnat förslag om utveckling av den finska teaterverksamheten i Sverige. Utredningen föreslår att en finskspråkig teaterverksamhet för barn och ungdom byggs upp under en treårsperiod. Totalkostnaden beräknas netto uppgå till drygt 9 milj. kr., varav 2,1 milj. kr. avser det första året.

Riksteatern föreslår vidare att de 700 000 kr., som Riksteatern i dag tilldelar Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige för amatörverksamhet, i framtiden skall ställas direkt till Riksförbundets förfogande.

Statens kulturråd

För den kommande treårsperioden föreslår kulturrådet att Riksteatern dels undantas från besparingar, dels att anslaget ökas med 12 milj. kr. för ökad verksamhet bl. a. för finskspråkig professionell teaterproduktion, dels att de ökade hyreskostnaderna täcks.

Anslagsberäkningar

Jag har under inledningen till detta avsnitt redovisat vilka utgångspunkter som under den kommande treårsperioden bör gälla för budgeteringen av statsbidragen till bl. a. Riksteatern. Med hänvisning härtill bör bidraget för nästa budgetår räknas upp med 5 %.

Hyreskostnaderna för Riksteatern har ökat kraftigt till följd av teaterns inflyttning i nya lokaler i Botkyrka under hösten 1988. Lokaliseringen av verksamheten till Botkyrka är intressant från kulturpolitisk synpunkt. Jag finner det därför rimligt att staten medverkar till att lindra verkningarna för teatern av de ökade kostnaderna.

Jag kommer därför att återkomma till regeringen med förslag om att teatern redan innevarande budgetår i tilläggsbudget skall tillföras ett engångsbelopp om 5 milj. kr. Jag har vidare i mina beräkningar räknat med en förstärkning av statsbidragets bas med ca 12, 4 milj. kr. utöver vad som följer av omräkningsmodellen. Det är denna nya bas som bör ligga till grund för omräkningen under de närmast följande åren.

Riksteatern tillfördes i budgeten för innevarande budgetår ett engångsbelopp om 15 milj. kr. för att kunna täcka vissa kostnader i samband med utrustningsanskaffning. Beloppet var att betrakta som ett räntefritt bidrag i förskott och regleras genom årliga avräkningar på anslaget under den följande tioårsperioden med början budgetåret 1989/90. Till följd härav har jag minskat bidraget. dels med engångsbeloppet 15 milj. kr., dels med den årliga avräkningen på 1.5 milj. kr. Avräkningen bör pågå t. o. m. budgetåret 1998/99. varefter bidraget åter bör tillföras det aktuella beloppet. Jag har vidare minskat bidraget med 1 milj. kr., som för budgetåret 1988/89 tillförts anslaget som engångsbelopp för att täcka vissa kostnader i samband med flyttningen till nya lokaler.

Finsk teaterverksamhet

Den finska teaterverksamheten i Sverige har varit föremål för diskussioner och utredningar under lång tid. Regeringen gav i maj 1987 Riksteatern i uppdrag att se över den finska teaterverksamheten. Riksteatern har nu redovisat förslag till en modell för utveckling av finsk teater i Sverige. Förslaget innebär en utbyggnad under en treårsperiod med sikte på etablering av en finskspråkig teaterensemble. Enligt förslaget skulle den första etappen innebära att Riksteatern tillförs resurser för en försöksverksamhet med produktion av finskspråkig barn- och ungdomsteater. En sådan produktion skulle präglas av den sverigefinska kulturen och utgå från de i Sverige boende finskspråkiga barnens och ungdomarnas erfarenheter. Dessutom skulle de erfarenheter som finns inom Riksteaterns svenskspråkiga barn- och ungdomsteaterverksamhet (Unga Riks) också kunna komma en sådan produktion till godo. Jag anser att en sådan verksamhet bör prövas under ett antal år för att ligga till grund för fortsatta överväganden när det gäller utvecklingen av den finska teaterverksamheten i Sverige. Jag föreslår att Riksteatern under en treårsperiod ges särskilda resurser för en

produktion per år av finskspråkig barn- och ungdomsteater. Jag utgår från att verksamheten kommer att bedrivas i nära samarbete med Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige och att stor vikt kommer att läggas vid arrangörs- och publikledet i syfte att bredda och öka intresset för den finska teaterverksamheten i Sverige. Utvärdering av verksamheten bör göras löpande under treårsperioden för att ligga som underlag för fortsatta ställningstaganden vid försöksperiodens slut. Jag har för det första årets verksamhet beräknat ett medelsbehov av 2,1 milj. kr.

Beträffande den finska gästspelsverksamheten och amatörteaterverksamheten föreslår jag för närvarande inga förändringar.

Dansverksamhet

Jag har under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m.m. beräknat medel som skall göra det möjligt för staten att medverka till etableringen av en ny dansteater i Stockholm. De medel till dans på Cirkus, som för närvarande finns upptagna under detta anslag, bör delvis beräknas för detta ändamål. Om den nya dansverksamheten kan komma till stånd på det sätt som jag hoppas kan den starta tidigast den 1 januari 1990. För budgetåret 1989/90 har jag därför tagit upp ungefär halva kostnaden under resp. anslag.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Svenska riksteatern* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 153 282 000 kr.

F 10. Bidrag till Operan

1987/88	Utgift	154 007 000	Reservation	1 000 000
1988/89	Anslag	163 511 000		
1989/90	Förslag	186 671 000		

Operan bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform. För verksamheten vid teatern gäller de av regeringen den 30 juni 1977 utfärdade bestämmelserna om statsbidraget till Operan (KRFS 1977:23).

Under spelåret 1987/88 gav Operan 291 föreställningar och konserter i Operahuset, på Drottningholmsteatern och på andra scener varav 5 föreställningar under turnéer. Dessutom har ett antal specialevenemang getts. Antalet premiärer eller andra nyuppsättningar uppgick till 15. Genomsnittligt har 91 % av platserna varit belagda. Antalet besök vid Operans föreställningar och turnéer uppgick sammanlagt till ca 235 000.

För närvarande pågår en etappvis upprustning av Operans lokaler enligt regeringens senaste beslut den 7 juni 1984.

Operan

1. Operan begär en ökning av anslaget med 23 milj. kr. med hänvisning till främst ökade lönekostnader och lokalkostnader.

2. För inkomstbortfall och extrakostnader i samband med stängning av operahuset under tiden 1 augusti – 1 december 1989 begärs 12 milj. kr.

3. För att kompensera frånvaron av ytterligare reserver behövs 20 milj. kr.

4. För nytt scenmaskineri m. m. begär Operan 31 milj. kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår att Operan undantas från besparingar samt att anslaget ökas med 500 000 kr. för barnoperaverksamhet vid Södra teatern.

Föredragandens överväganden

Jag har under inledningen till detta avsnitt redovisat vilka utgångspunkter som under den kommande treårsperioden bör gälla för budgeteringen av statsbidragen till bl. a. Operan. Med hänvisning härtill bör bidraget – exkl. hyreskostnaderna – för nästa budgetår räknas upp med 5 %. Hyreskostnaderna har beräknats utifrån byggnadsstyrelsens hyresuppgifter.

En anpassning av Operans verksamhet till den nivå, som är realistisk med hänsyn till statsbidragets framtida utveckling behöver göras. För att undvika alltför stora påfrestningar i organisationen under detta anpassningsskede har jag därför räknat med att bidraget för nästa budgetår behöver förstärkas enligt följande.

Bidragsbasen bör räknas upp med ca 6,9 milj. kr. utöver vad som följer av omräkningsmodellen. Det är denna nya bas som bör ligga till grund för omräkningen under de närmast följande åren.

Därutöver bör Operan under nästa budgetår tillföras ett engångsbelopp om 8 milj. kr. för att institutionen skall kunna möta konsekvenserna av det inkomstbortfall som följer av den planerade stängningen under hösten 1989.

Jag beräknar att bidraget till Operan för nästa budgetår skall uppgå till 186 671 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Operan* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 186 671 000 kr.

F 11. Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter

1987/88	Utgift	4 000 000[1]
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Tidigare anslaget Täckning av vissa kostnader vid Operan, Svenska rikskonserter och regionmusiken

Ur detta anslag får medel utgå för kompensation för Operans skattskyldighet och täckning av löneavtal, motsvarande genomsnittlig statlig nivå, för Svenska rikskonserter.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör beräknas med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 12. Bidrag till Dramatiska teatern

1987/88	Utgift	86 675 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	89 605 000		
1989/90	Förslag	99 675 000		

Dramatiska teatern bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform. För verksamheten vid teatern gäller de av regeringen den 30 juni 1977 utfärdade bestämmelserna om statsbidrag till Dramatiska teatern (KRFS 1977:22).

Dramatiska teatern hade under spelåret 1987/88 18 premiärer och gav sammanlagt 1 038 föreställningar, inkl. föreställningar på andra än teaterns egna scener. Det sammanlagda antalet besök uppgick till ca 274 000. Beläggningen beräknas till ca 93 % utslagen på samtliga scener.

För närvarande pågår en etappvis upprustning av Dramatiska teaterns lokaler enligt regeringens beslut.

Dramatiska teatern

Dramaten ansöker om statsbidrag med oförändrat realt värde jämfört med verksamhetsåret 1987/88 (+17 191 000 kr.).

Statens kulturråd

Kulturrådet anser att Dramaten bör undantas från besparingar samt föreslår en ökning med 1 milj. kr. för att göra det möjligt för teatern att hålla uppe antalet större produktioner.

Föredragandens överväganden

Jag har under inledningen till detta avsnitt redovisat vilka utgångspunkter som under den kommande treårsperioden bör gälla för budgetåringen av statsbidragen till bl. a. Dramaten. Med hänvisning härtill bör bidraget – exkl. hyreskostnaderna – för nästa budgetår räknas upp med 5 %. Hyreskostnaderna har beräknats utifrån byggnadsstyrelsens hyresuppgifter.

Dramaten har redovisat en likviditetssituation som utsätter teatern för påfrestningar. Denna situation inträder redan under våren 1989. Jag kommer därför att återkomma till regeringen med förslag om att teatern redan innevarande budgetår i tilläggsbudget skall tillföras ett engångsbelopp om 6 milj. kr. Jag har vidare räknat med att bidragsbasen bör räknas upp med ca 3,8 milj. kr. utöver vad som följer av omräkningsmodellen. Det är denna nya bas som bör ligga till grund för omräkningen under de närmast följande åren.

Jag beräknar att bidraget till Dramatiska teatern för nästa budgetår skall uppgå till 99 675 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Dramatiska teatern* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 99 675 000 kr.

F 13. Bidrag till Svenska rikskonserter

1987/88	Utgift	21 748 000
1988/89	Anslag	48 701 000
1989/90	Förslag	54 747 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 283 000 kr. inte ställts till Svenska rikskonserters disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksdagen har med anledning av propositionen 1984/85:1 (KrU 7, rskr. 53) beslutat om omorganisation av regionmusiken och Rikskonserter fr. o. m. den 1 januari 1988. Vidare har till följd av riksdagens beslut med anledning av prop. 1985/86:114 (KrU 22, rskr. 330) en ny institution på central nivå benämnd Svenska rikskonserter inrättats fr. o. m. den 1 januari 1988.

Svenska rikskonserter är en statlig stiftelse, vars stadgar fastställts av regeringen den 26 november 1987.

Till Svenska rikskonserters huvuduppgifter hör musikpolitiskt, konstnärligt och musikpedagogiskt utvecklingsarbete, service till landsting,

kommuner, musikinstitutioner, artister m. m., internationell kontaktverksamhet, internationella och nationella produktioner. Vidare skall Svenska rikskonserter bl. a. genom Stockholms blåsarmusik svara för musikproduktion i Stockholms län och därvid bl. a. ge musik inom försvarsmakten och i statsceremoniella sammanhang.

Svenska rikskonserter

1. Svenska rikskonserter önskar med hänsyn till den korta tid verksamheten pågått undantas från en tillämpning av huvudförslaget (+961 000 kr.).

2. För att Svenska rikskonserter skall ges möjligheter att förbättra frilansarnas arbetsmöjligheter föreslås en anslagsökning med 1 milj. kr.

3. För att möjliggöra turnéer med professionella symfoniorkestrar, musikdramatiska föreställningar och större jazzorkestrar föreslås en anslagshöjning med 1,5 milj. kr.

4. Vidare föreslås en särskild satsning på unga, oetablerade artister till en kostnad av ca 3 milj. kr.

5. När det gäller Svenska konsertbyrån har en särskild beredningsgrupp med representanter för Svenska rikskonserter, Svenska konsertbyrån och arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) utrett konsertbyråns framtida verksamhet. Beredningsgruppen föreslår att konsertbyrån även i fortsättningen skall vara en självständig organisation men med AMS som ny huvudman samt att byrån i första hand skall förmedla engagemang till svenska artister såväl i Sverige som utomlands.

Enligt Svenska rikskonserter är det angeläget att verksamheten får fortsätta. Svenska rikskonserter förordar att AMS blir ny huvudman för verksamheten samt att den artistförmedling som konsertbyrån bedriver bildar en självständig enhet inom AMS. Rikskonserter föreslår att AMS tilldelas 1.5 milj. kr. fr. o. m. den 1 juli 1989 för att kunna bedriva artistförmedlingen Svenska konsertbyrån.

6. För Stiftelsen Elektro-akustisk Musik i Sverige (EMS) föreslås ett ökat anslag med totalt 926 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet anser att anslaget till Svenska rikskonserter i sin helhet bör undantas från besparingar särskilt som sådana riskerar att drabba rörliga medel för frilansproduktioner. För EMS räknar kulturrådet med en förstärkning med 300 000 kr. budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Anslagsberäkningar

För budgetåret 1989/90 har jag beräknat att anslaget bör uppgå till 54 747 000 kr. Vid beräkningen av den minskning av utgifterna, som följer av det ettåriga huvudförslaget, har jag beaktat vad institutionen har redo-

visat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 86 000 kr. Vid min beräkning har jag inte kunnat ta hänsyn till kostnadsökningar till följd av bl. a. 1989 års statliga löneavtal samt kostnaderna för förändrade sociala avgifter år 1989. Jag räknar med att kompensation för detta får ges i form av särskilt beslut av regeringen genom belastning av anslaget Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter.

Svenska rikskonserter bör vidare tillföras 5 234 000 kr. från försvarsdepartementets huvudtitel. Jag har i denna fråga samrått med chefen för försvarsdepartementet.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet föreslår jag att de medel för nordiskt musiksamarbete som för närvarande beräknas under avsnittet Internationellt kulturellt samarbete bör beräknas under detta anslag. Anslaget bör med anledning därav räknas upp med 112 000 kr.

Artistförmedling m. m.

Sedan den 1 juli 1985 pågår försöksverksamhet med artistförmedling inom ramen för Svenska rikskonserters verksamhet. Försöket drivs i ett av Svenska rikskonserter helägt dotterbolag, Svenska konsertbyrån AB. Enligt föreskrifterna för förmedlingen skall den gälla såväl etablerade som ännu icke etablerade artister inom konstmusikens område. Verksamheten skall syfta till att förmedla engagemang för svenska artister utomlands men får även avse engagemang inom Sverige som ett led i lanseringen utomlands. För närvarande finns drygt 130 artister på konsertbyråns förmedlingslista. För verksamheten utgår visst statsbidrag.

Försöksverksamheten har utgått ifrån förutsättningen att verksamheten successivt skall bära sina egna kostnader. Erfarenheterna har dock visat att denna förutsättning är svår att uppnå. Svenska rikskonserter har därför anmält, att man inte utan ytterligare medelstillskott anser sig kunna driva verksamheten.

Artistförmedlingen har också varit föremål för utredning av en beredningsgrupp bestående av företrädare för Svenska rikskonserter, Svenska konsertbyrån och arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Beredningsgruppen föreslår att Svenska konsertbyråns verksamhet övergår till AMS och att regeringen tilldelar AMS 1,5 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1989/90 för att kunna driva verksamheten.

Enligt min uppfattning är det angeläget att artistförmedlingen ges möjligheter till fortsatt verksamhet. Den är ett bra komplement till den förmedlingsverksamhet som sker på enskild bas och den tillgodoser ett behov av kulturpolitiskt motiverad förmedling av arbetstillfällen. Jag anser därför att ett belopp om 1,5 milj. kr. bör beräknas för artistförmedlingen för nästa budgetår.

Svenska rikskonserter bör, i sin egenskap av centralt organ på musikområdet, ha en viktig uppgift i att aktivt medverka till att skapa arbetstillfällen för svenska artister. Därför är det enligt min mening naturligt att artistförmedlingen även i fortsättningen knyts till denna institution. Med hänsyn till att verksamheten har så påtagliga anknytningar till institutio-

nens övriga uppgifter bör enligt min uppfattning en ökad integration eftersträvas, som innebär att artistförmedlingen direkt underställs Svenska rikskonserters styrelse och ledning. Jag utgår därför ifrån att sådana organisatoriska förändringar kommer att vidtas, som tillgodoser detta syfte.

Det beräknade medelstillskottet bör således tillföras bidraget till Svenska rikskonserter. Även om förmedlingsverksamheten i fortsättningen inte bör betraktas som en tidsbegränsad försöksverksamhet är det angeläget att den noga följs upp och successivt utvärderas. Det är särskilt viktigt att dess förutsättningar för en gradvis anpassning till mer marknadsmässiga arbetsformer noga prövas och att dess relationer till den förmedlingsverksamhet, som sker inom ramen för arbetsmarknadsverket, följs kontinuerligt. Jag utgår ifrån att Svenska rikskonserter i sina anslagsframställningar kommer att belysa dessa frågor.

Situationen för unga, oetablerade artister, som satsar på en frilanskarriär som solister eller ensemblemusiker är svår. Möjligheterna att få engagemang och komma ut på arbetsmarknaden är i dag alltför begränsade. Detta problem berörde jag redan i samband med mina överväganden om regionalisering av verksamheten vid regionmusiken och Stiftelsen Rikskonserter. Frågan har behandlats av centrala musikkommittén. Några konkreta förslag som har kunnat ligga till grund för överväganden om åtgärder har dock inte presenterats.

Mot denna bakgrund är det ett intressant uppslag som Svenska rikskonserter nu har presenterat. Förslaget innebär att ett antal artister projektanställs under en period av mellan två och tre år. Inom projektets ram avses olika stöd och utvecklingsinsatser kombineras med arbetsmarknadsutbildning i vid mening och beredskapsarbete. Artisterna bör kunna ges många olika tillfällen till framträdanden i Sverige och utomlands. Detta projekt bör prövas under en treårsperiod. Därefter bör det utvärderas. Jag har beräknat 1,5 milj. kr. för det första årets verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Svenska rikskonserter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 54 747 000 kr.

F 14. Bidrag till regional musikverksamhet

1987/88	Utgift	87 500 000
1988/89	Anslag	167 250 000
1989/90	Förslag	170 500 000

Riksdagen har med anledning av prop. 1984/85:1 (KrU 7. rskr. 53) beslutat om omorganisation av regionmusiken och Rikskonserter fr. o. m. den 1 januari 1988. Riksdagen har därefter med anledning av prop. 1985/86:114 (KrU 22, rskr. 330) godkänt statens ekonomiska förpliktelser i överenskommelsen mellan statens förhandlingsnämnd och Landstings-

förbundet om ändrat huvudmannaskap för den regionala musikverksamheten.

Regeringen har vidare för sin del genom beslut den 23 oktober 1986 godkänt överenskommelsen mellan staten och Landstingsförbundet och de avtal som statens förhandlingsnämnd träffat med samtliga landstingskommuner, utom Stockholms, samt med Gotlands kommun om ändrat huvudmannaskap för den regionala musikverksamheten.

Det statliga bidraget till den regionala musikverksamheten skall fastställas genom årliga förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och Landstingsförbundet.

Det statliga bidraget inkl. ersättning för tjänstemusik och högvaktsmusik för försvarsmakten för år 1988 och år 1989 har fastställts den 20 oktober 1987.

Föredragandens överväganden

Statligt bidrag för regional musikverksamhet bör ges i enlighet med den överenskommelse som träffats mellan företrädare för staten och landstingen. Bidragsbeloppet för kalenderåren 1988 och 1989 har fastställts den 20 oktober 1987 efter förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och Landstingsförbundet. Regeringen har för sin del genom beslut den 26 november 1987 godkänt förhandlingsresultatet som innebär att det statliga bidraget för år 1989 beräknas till 170.5 milj. kr. Vidare innebär förhandlingarna att den statliga ersättningen för försvarsmusiken för kalenderåret 1989 skall uppgå till 11,5 milj. kr. Förhandlingar avseende kalenderåret 1990 har ännu inte inletts. I avvaktan på dessa har jag preliminärt beräknat det statliga bidraget för budgetåret 1989/90 under förevarande anslag till 170,5 milj. kr. Vidare kommer den regionala musikverksamheten att tillföras medel från försvarsdepartementets huvudtitel. Jag räknar med att återkomma till regeringen i dessa frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till regional musikverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 170 500 000 kr.

F 15. Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner

1987/88	Utgift	250 465 079
1988/89	Anslag	262 270 000
1989/90	Förslag	277 377 000

Enligt förordningen (1974:451) om statsbidrag till teater-, dans- och musikinstitutioner samt regionala skådebanor får institution, som bedriver yrkesmässig teater-, dans- eller musikverksamhet och som uppbär

bidrag från kommun eller landstingskommun, statsbidrag till kostnader för verksamheten, om regeringen förklarat institutionen berättigad till sådant.

Statsbidraget utgår i form av *grundbidrag* och för teater-, dans- och musikinstitutioner även i form av *tilläggsbidrag*. Underlaget för beräkningen av grundbidraget utgörs av det antal *grundbelopp* som varje år fastställs för institutionen eller den regionala skådebanan. Enligt beslut av regeringen är för närvarande 22 teater- och dansinstitutioner, 10 musikinstitutioner och 7 regionala skådebanor berättigade till bidrag. Grundbeloppet för teater- och dansinstitutioner är innevarande budgetår 176 300 kr. och för musikinstitutioner 205 600 kr., varav 12 970 kr. resp. 15 899 kr. avser kostnader för lönekostnadspålägg. För institutioner där lönekostnadspålägg ej skall beräknas är grundbeloppet 163 300 kr. resp. 189 700 kr. För regionala skådebanor är grundbeloppet preliminärt 163 300 kr. Regeringen har bemyndigat statens kulturråd att besluta om fördelningen av grundbeloppen på de enskilda statsbidragsberättigade institutionerna och skådebanorna. Fördelningen skall redovisas för påföljande års riksmöte.

Bidragsunderlaget för varje institution motsvaras i första hand av de tilldelade grundbeloppen.

Statsbidrag utgår med 55 % av bidragsunderlaget. Till nyinrättade institutioner kan efter regeringens prövning statsbidrag utgå med 60 % av bidragsunderlaget under högst tre år.

Teater-, dans- eller musikinstitution med regional verksamhet av väsentlig omfattning kan efter prövning av statens kulturråd få tilläggsbidrag inom ramen för tillgängliga medel.

För regional teaterverksamhet främst för barn och ungdom utgår under förevarande anslag bidrag till Hallands och Jämtlands län.

Under anslaget utgår vidare bidrag till nothyra och bidrag till tonsättare m. m.

Statens kulturråd

Statens kulturråd föreslår följande fördelning av statsbidraget till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner samt till regionala skådebanor budgetåret 1989/90.

Institution	Beslutad fördelning av antalet grundbelopp 1988/89	Föreslagen ökning av antalet grundbelopp 1989/90
Teater- och dansinstitutioner		
Borås stadsteater	51	
Folkteatern i Gävle	35	
Folkteatern i Göteborg	64	
Göteborgs Musikteater AB	280	
Göteborgs stadsteater	191	
Helsingborgs stadsteater	68	
Kronobergsteatern	64	
Länsteatern i Dalarna	35	
Länsteatern i Jönköping	35	
Malmö stadsteater	352	
Mittlänsteatern	51	
Norrbottensteatern	58	
Norrlandsoperan	38	
Skaraborgs länsteater	15	
Stiftelsen Barn- och Ungdomsteatern i Älvsborgs län	15	
Stockholms stadsteater	280	
Upsala stadsteater	80	
Värmlands teater- och musikstiftelse	54	
Västerbottensteatern	35	
Västmanlands länsteater	35	
Länsteatern i Örebro	38,5	
Östgötateatern	154	
Dramatikergrundbelopp	5	
Koreografgrundbelopp	2	
	2035,5	**+43**[1]
Musikinstitutioner		
Stiftelsen Gävleborgs symfoniorkester	57	
Göteborgs konsert AB	105	
Stiftelsen Malmö symfoniorkester	85	
Helsingborgs konsertförening	56	
Norrköpings orkesterförening	75	
Oskarshamnsensemblen	18	
Stockholms konserthusstiftelse	170	
Upplands musikstiftelse	13	
Västerås musiksällskap	19	
Örebro orkesterstiftelse	29	
Tonsättare	2	
	629	**+15**
Regionala skådebanor		
Stiftelsen Skådebanan i Göteborg	5	
Skådebanan i Norrbottens län	3	
Stiftelsen Skådebanan i Stockholms län	37	
Skådebanan i Södra regionen, Malmö	5	
Skådebanan i Uppsala län	4	
Skådebanan i Östergötland, Linköping	4	
Skådebanan i Östergötland, Norrköping	4	
	62	**of.**

[1] Varav två grundbelopp avser anställning av koreografer och fem avser anställning av dramatiker

1. För pris- och löncomräkning föreslår kulturrådet en ökning med 13 114 000 kr.

2. För budgetåret 1989/90 föreslås ytterligare 43 grundbelopp för teater- och dansinstitutioner. Av de begärda grundbeloppen föreslås 6 för en

utbyggnad av Barn- och ungdomsteatern i Älvsborg, 8 till Mittlänsteatern för utbyggnad av ensemblen i Sundsvall, 20 till Skaraborgs länsteater för att uppnå 35 grundbelopp, 5 till Norrlandsoperan och 4 till Västerbottens talteater. (+ 4 153 000 kr.)

3. Kulturrådet begär vidare 485 000 kr. för att kunna utveckla teaterförsörjningen i de län som inte har en egen regionteater.

4. För musikinstitutioner föreslås ytterligare 15 grundbelopp varav 10 avser förstärkning av de mindre symfoniorkestrarna och 5 Jönköpings orkester- och kammarmusikförening som första etapp i en treårig uppbyggnadsplan. (+ 1 851 000 kr.)

5. Kulturrådet föreslår vidare 500 000 kr. som förstärkning av medlen för ny svensk musik m. m. vilket benämns repertoarutveckling. För ökning av medlen till orkestrarnas turnéverksamhet föreslås 500 000 kr.

6. Malmö stad har ansökt om högst 37 grundbelopp för en teaterorkester.

7. Hallands länsteaterförening har ansökt om 500 000 kr. budgetåret 1989/90 för länsteaterersättande verksamhet i Halland.

8. Stiftelsen Kultur i Sörmland har ansökt om 940 000 kr. för skolteaterverksamhet i länet budgetåret 1989/90.

9. LO-distriktet i Mellersta Norrland och LO-sektionen i Sundsvall har ansökt om statsbidrag till regionala Skådebanan i Mellersta Norrland.

Föredragandens överväganden

Stödet till de regionala kulturinstitutionerna har under en följd av år prioriterats inom ramen för kulturpolitiken. Nätverket av bl. a. länsteatrar har successivt förstärkts.

I årets anslagsframställning från statens kulturråd och i särskilda skrivelser har föreslagits ytterligare insatser på en rad olika områden, bl. a. vad gäller länsteatrarna och symfoniorkestrarna.

Som jag har redovisat i inledningen avser jag att ta initiativ till ett utvecklingsarbete inom kulturområdet, som bl. a. omfattar den regionala kulturverksamheten. Åtgärder har redan vidtagits för att bl. a. se över teatersituationen i län som saknar länsteater och situationen för symfoniorkestrarna. Jag räknar vidare med att föreslå regeringen att uppdra åt bl. a. statens kulturråd att i sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 fördjupa sin redovisning vad gäller frågan om kultur i hela landet. Jag kommer också att ta andra initiativ, som syftar till att få fram ett underlag för ställningstaganden till nästa års budgetberedning.

Årets budgetförslag skall ses mot denna bakgrund. Den treåriga utvecklingsplan, som syftade till att bygga ut statsbidraget till de mindre länsteatrarna har i princip fullföljts under innevarande budgetår. Länsteatern i Skaraborgs län, som introducerades i grundbeloppssystemet först i samband med förra årets budgetberedning, har dock ett statsbidrag som väsentligt avviker från den nivå som låg till grund för utvecklingsplanen. Jag har därför räknat med att denna teater redan nu skall tillföras ytterligare 10 grundbelopp.

För regional teaterverksamhet har jag beräknat 254 000 kr. för Hallands

län och 256 000 kr. för Jämtlands län. Dessa län tillhör de län som inte har någon egen länsteater.

Kulturrådet fördelar sedan budgetåret 1982/83 särskilda medel under detta anslag till regionala institutioner avseende ny svensk musik, tonsättare m. m. Fr. o. m nästa budgetår bör medlen för dessa ändamål ingå i den post som står till kulturrådets disposition för utvecklingsverksamhet under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.

Vid min beräkning av grundbeloppet för teater- och dansinstitutioner har jag utgått från ett preliminärt beräknat grundbelopp av 176 300 kr. i de fall där lönekostnadspålägg skall beräknas. För de institutioner där lönekostnadspålägg inte skall beräknas och för regionala skådebanor är grundbeloppet preliminärt beräknat till 163 300 kr.

För musikinstitutioner där lönekostnadspålägg skall beräknas har jag preliminärt beräknat grundbeloppet till 205 600 kr. För sådana institutioner där sådant pålägg inte skall beräknas har jag preliminärt beräknat grundbeloppet till 189 700 kr.

Jag anmälde i budgetpropositionen 1988 att förhandlingar om finansieringen av en ny musikteater i västra Sverige pågick med berörda landsting och kommuner. Dessa förhandlingar är ännu inte slutförda. Det är emellertid min förhoppning att inom en snar framtid kunna återkomma till regeringen med förslag i denna fråga.

Jag vill slutligen i detta sammanhang informera om, att Stiftelsen Skådebanan i Stockholms län under hösten 1988 har försatts i konkurs. Till följd därav pågår ett arbete att klargöra konsekvenserna för bl. a. de teatrar som utnyttjade denna skådebana. Initiativ har också tagits för att utreda möjligheterna att få till stånd ett publikarbete i nya former.

Antalet grundbelopp under anslaget är dimensionerat utan hänsyn till att verksamheten vid Skådebanan i Stockholms län har upphört. Jag räknar med att det belopp som kommer att frigöras under budgetåret 1989/90 skall tas i anspråk för teaterfrämjande verksamhet. Hur detta skall ske bör avgöras först sedan konsekvenserna för de berörda teatrarna är kända. Det bör få ankomma på regeringen att fatta beslut om hur frigjorda medel skall disponeras.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 277 377 000 kr.

F 16. Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper

1987/88	Utgift	35 678 360	Reservation	–
1988/89	Anslag	37 675 000		
1989/90	Förslag	40 000 000		

Enligt förordningen (1974:452) om statsbidrag till teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper utgår efter beslut av statens kulturråd bidrag till ensemble eller grupp som bedriver sin verksamhet i yrkesmässiga former eller under liknande förhållanden.

Statens kulturråd

1. Kompensation för pris- och löneomräkning för fria teater- och dansgrupper 1 422 000 kr.

2. Kulturrådet föreslår en fortsatt treårig reformering av stödet till de fria teatergrupperna, varav 8 775 000 kr. avser ökning nästa budgetår.

3. För den samiska teatergruppen Dal'vadis föreslås en särskild anslagspost på 500 000 kr.

4. För de fria dansgrupperna föreslås också en treårig reformering av stödet, varav 3 131 000 kr. avser ökning nästa budgetår.

5. Kulturrådet föreslår att de medel som finns upptagna under kulturrådets dispositionspost under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. avseende daglig avgiftsfri träning för frilansdansare överförs till detta anslag och räknas upp med 460 000 kr. till 800 000 kr.

6. När det gäller de fria musikgrupperna föreslår kulturrådet att 8 240 000 kr. förs över till ett nytt anslag benämnt Bidrag till fria musikgrupper och arrangerande musikverksamhet. För det nya anslaget, som även föreslås inrymma statsbidraget till arrangerande musikföreningar, beräknas en kompensation för prisutvecklingen med 612 000 kr. samt en realökning med 1 milj. kr.

7. Kulturrådet föreslår att 1 milj. kr. för bidrag till amatörteatergrupper överförs till anslaget Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer och fördelas via organisationerna Amatörteaterns riksförbund och Arbetarteaterförbundet.

Föredragandens överväganden

Under de senaste tre budgetåren har bidraget till fria teater- och dansgrupper ökat med 9 milj. kr. Med den ökning på drygt 2 milj. kr. som nu föreslås uppgår det totala anslaget till 40 milj. kr. Utöver de medel som finns under detta anslag har kulturrådet möjlighet att förstärka gruppernas ekonomi för bl. a. investeringar och utvecklingsprojekt. Det senaste budgetåret har bidragen till sådana ändamål ökat väsentligt. Även arbetsmarknadsstyrelsen ger numera betydande belopp till teater, dans och musik.

Kulturrådet har i sin anslagsframställning presenterat ett förslag till förändringar av reglerna för bidragsgivningen. Jag är inte beredd att redan nu förorda detta förslag. En förändrad bidragsgivning bör enligt min mening innefatta klarare regler än dem kulturrådet förordat för ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och landsting. Det är också viktigt att det inom bidragssystemet finns möjlighet att ge tillfällig hjälp åt de grupper, som råkat hamna i akuta ekonomiska svårigheter. Jag utgår från att kulturrådet i sitt fortsatta arbete ytterligare kommer att belysa dessa frågor.

Anslaget bör för nästa budgetår uppgå till 40 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 40 000 000 kr.

F 17. Bidrag till Musikaliska akademien

1987/88	Utgift	1 645 903
1988/89	Anslag	2 017 000
1989/90	Förslag	2 202 000

Musikaliska akademien skall enligt sina av regeringen den 17 juni 1982 fastställda stadgar främja tonkonsten och vårda musiklivet. Akademien skall även följa utvecklingen inom det svenska och internationella musiklivet, ta initiativ som främjar den svenska musikkulturen och inom musikens områden stödja konstnärligt utvecklingsarbete m. m.

Musikaliska akademien

Akademien begär en uppräkning av anslaget med 996 000 kr. för täckning av avtalsenliga löneökningar och höjd lokalhyra samt för ökad publikations- och kontaktverksamhet m. m.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår beräknar jag en höjning av anslaget med 185 000 kr. I likhet med föregående år har jag vid anslagsberäkningen bl. a. beaktat behovet av kompensation för ökade hyreskostnader. Härtill har viss kompensation beräknats med anledning av ändrad finansiering av system S. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Musikaliska akademien* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 2 202 000 kr.

Bibliotek

F 18. Bidrag till regional biblioteksverksamhet

1987/88	Utgift	24 320 280
1988/89	Anslag	24 233 000
1989/90	Förslag	25 476 000

Bidrag till regional biblioteksverksamhet lämnas enligt förordningen (1985:528) om statsbidrag till folkbibliotek.

Underlaget för statsbidrag till kostnader för länsbiblioteken utgör 252 grundbelopp. Grundbeloppets storlek fastställs årligen av regeringen. Innevarande budgetår uppgår beloppet preliminärt till 145 600 kr. För verksamheten vid varje länsbibliotek beräknas lägst fem grundbelopp. Statsbidrag utgår med 55 % av grundbeloppen. Av grundbeloppen avser tio lånecentralsverksamhet i enlighet med vad riksdagen har uttalat härom (KrU 1987/88:14 s. 20).

Medlen under detta anslag fördelas av statens kulturråd.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Länsbibliotek	20 180 000	of.
2. Lånecentraler och depåbibliotek	5 092 000	+ 204 000
	25 272 000	**+ 204 000**
Anslag enligt statsbudgeten	24 233 000	+ 1 243 000

Statens kulturråd

Genom att tio grundbelopp enligt riksdagens beslut disponeras för lånecentralsverksamhet har utrymmet för rörliga bidrag till länsbibliotekens medverkan i utvecklingsarbete minskat. För att återställa detta utrymme bör anslaget tillföras tio grundbelopp (+ 798 000 kr.). Härutöver beräknas kompensation för prisökningar (+ 1 212 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag beräknar för nästa budgetår ingen annan förändring under detta anslag än sedvanlig kompensation för löne- och prisutvecklingen.

För riksdagens information bör även nämnas, att regeringen den 22 juni 1988 har uppdragit åt statens kulturråd att utreda folkbibliotekens fjärrlåne- och depositionsverksamhet. Utredningen skall inbegripa bl. a. en fördjupad analys av den nuvarande lånecentralsverksamhetens organisation och innehåll samt utmynna i förslag till former för statliga stödinsatser. Förslagen får dock inte leda till ökade kostnader för statsverket. Uppdraget skall redovisas för utbildningsdepartementet före den 1 september 1989.

Som information bör även anmälas, att statens kulturråd våren 1988 lämnade sin andra rapport över utvecklingen inom bokbranschen och

folkbiblioteksverksamheten (Boken – en översikt II. Rapport från statens kulturråd 1988:4). Kulturrådet konstaterar, att folkbibliotekens samlade resurser har fortsatt att öka, medan bokutlåningen visar en fortsatt minskning. De litteraturkategorier som drabbats av den största låneminskningen är barn- och ungdomslitteratur samt skönlitteratur för vuxna. Antalet besök på biblioteken förefaller dock att öka. Jag återkommer till kulturrådets rapport vid min anmälan av anslaget Litteraturstöd.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till regional biblioteksverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 25 476 000 kr.

Bildkonst, konsthantverk m. m.

F 19. Statens konstråd

1987/88	Utgift	2861007
1988/89	Anslag	3232000
1989/90	Förslag	4016000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 19000 kr. inte ställts till statens konstråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Enligt sin instruktion (1988:743) har statens konstråd till uppgift att genom förvärv av konstnärliga arbeten till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter verka för att konstnärliga värden införlivas med samhällsmiljön.

Rådet skall lämna statliga, kommunala och landstingskommunala myndigheter samt enskilda personer och företag information om förvärv av konstnärliga arbeten som är av betydelse för samhällsmiljön samt i övrigt om konsten i denna miljö.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	2291000[1]	+430000
(därav lönekostnader)	(1893000)[1]	(+312000)
Lokalkostnader	866000	+329000
Engångsanvisning	75000	+ 25000
	3232000	**+784000**

[1] Av angivet belopp har 19000 kr.inte ställts till statens konstråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens konstråd

1. Ett uttag av besparingen enligt huvudförslaget kommer att medföra att konstrådets informationsverksamhet får vidkännas ytterligare nedskärningar. Konstrådet föreslår att besparingskravet helt efterges. Om inte detta kan bifallas bör besparingskravet kraftigt reduceras.

2. Konstrådet föreslår ökade medel för att kunna utöka en halvtidstjänst som tekniker till en heltidstjänst (+71674 kr.). Därutöver föreslås ökade medel för sammanträdesarvoden (+20000 kr.) och för informationsverksamhet (+300000 kr.).

3. Konstrådet har i skrivelse den 3 november 1988 framhållit att rådet räknar med att under januari 1989 kunna flytta till mer ändamålsenliga lokaler på Rådmansgatan 70 i Stockholm. I anledning därav behövs särskilda medel för flyttkostnader, installation av larm, flyttning av telefonväxel m.m. samt för viss kompletterande inredning. Rådet beräknar de sammanlagda kostnaderna härför till i runt tal 400000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet förordar att konstrådet undantas helt från besparingar.

Föredragandens överväganden

Statens konstråd flyttar i början av år 1989 till mer ändamålsenliga lokaler. För flyttkostnader m. m. har medel anvisats i särskild ordning. För ökade lokalkostnader under nästa budgetår beräknar jag ett belopp av 329 000 kr. Jag beräknar vidare medel för en förstärkning av resurserna på teknikersidan. För viss kompletterande inredning bör en engångsanvisning om 100 000 kr. anvisas.

Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statens konstråd fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. I anledning härav har medel för konstrådets portokostnader inför budgetåret 1989/90 beräknats under förevarande anslag.

I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har viss kompensation beräknats med anledning av ändrad finansiering av system S. Härutöver har kompensation getts för vissa arvodeshöjningar.

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av ett ettårigt huvudförslag, har jag beaktat de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 5 000 kr.

Med hänvisning i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 4 016 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens konstråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 016 000 kr.

F 20. Förvärv av konst för statens byggnader m. m.

1987/88	Utgift	27 032 286	Reservation	418 806
1988/89	Anslag	26 520 000		
1989/90	Förslag	26 520 000		

Från anslaget bekostas sådana förvärv av konst till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter som beslutas av statens konstråd. Förvärven kan avse dels konst som särskilt beställts i anslutning till olika byggnader, dels stafflikonst, skulptur, grafik, konsthantverk m. m. Till dessa ändamål har för budgetåret 1988/89 anvisats 23 410 000 kr. Utöver beställningar som är möjliga inom anslagets ram får konstrådet innevarande budgetår beställa konst intill ett belopp av högst 6.8 milj. kr.

för betalning under följande budgetår. Under budgetåret 1988/89 har av de medel som konstrådet disponerar under anslaget avdelats sammanlagt 555000 kr. för inköp och beställningar hos Föreningen Handarbetets vänner.

Från anslaget utgår vidare bidrag med sammanlagt 3110000 kr. för konstinköp till folkparker, folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationernas samlingslokaler. För budgetåret 1988/89 har bidrag utgått med 1096000 kr. till Folkparkernas centralorganisation och med 2014000 kr. till Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté att fördelas mellan allmänna samlingslokaler inom Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund och Riksföreningen Våra gårdar.

Statens konstråd

1. Konstrådet föreslår att den av rådet disponerade anslagsposten till förvärv av konst för statens byggnader m. m. bestäms till minst en procent av de för budgetåret 1989/90 redovisade byggnadsinvesteringarna.

2. För konstnärlig utsmyckning av redan befintliga lokaler för statlig verksamhet föreslår konstrådet ett belopp av 4 milj. kr.

3. Utöver beställningar som blir möjliga inom anslagets ram bör konstrådet få beställa konst till ett belopp av 8 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår att medel avsätts även nästkommande budgetår under konstrådets del av anslaget för inköp och beställningar hos Föreningen Handarbetets vänner.

Kulturrådet föreslår att medlen för konstinköp till folkparker, folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationernas samlingslokaler höjs med sammanlagt 856000 kr., varav med 156000 kr. som kompensation för prisutvecklingen.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör i sin helhet föras upp med 26520000 kr.

För statens konstråds förvärv har jag beräknat 23410000 kr. Beloppet motsvarar gott och väl en procent av de planerade statliga byggnadsinvesteringarna under nästa budgetår. Min beräkning bygger på att utsmyckningen av lokaler för de affärsdrivande verken – liksom hittills – delvis skall bekostas av verken själva.

Föreningen Handarbetets vänner bör tillförsäkras stöd genom att ett visst belopp av de medel för konstinköp som statens konstråd disponerar avsätts för inköp och beställningar hos Handarbetets vänner.

Konstrådet bör enligt samma principer som gäller för innevarande budgetår medges att utöver beställningar som blir möjliga inom anslagets ram beställa konst till ett belopp av högst 6,8 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Bidraget för konstförvärv till samlingslokaler och folkparker beräknar jag till 3 110 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om beställningar av konst som föranleder utgifter under senare budgetår än budgetåret 1989/90,
2. till *Förvärv av konst för statens byggnader m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 26 520 000 kr.

F 21. Utställningar av nutida svensk konst i utlandet

1987/88	Utgift	1 187 960[1]	Reservation	146 402[1]
1988/89	Anslag	1 171 000[1]		
1989/90	Förslag	1 303 000		

[1] Anslaget Utställningar av svensk konst i utlandet

Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU) har enligt sin instruktion (1988:744) till uppgift att anordna utställningar i utlandet av nutida svensk konst samt att vara det organ som enligt stadgarna för nordiskt biennalråd har att planlägga och genomföra svenskt deltagande i biennalutställningarna i Venedig. Anslaget används av nämnden för direkta utställnings- och administrationskostnader.

Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet

NUNSKU beräknar besparingen enligt huvudförslaget för nästa budgetår, som för nämndens del är det tredje året i besparingsperioden, till 19 907 kr. Om besparingen tas ut kommer det att negativt påverka nämndens kommande utställning i Storbritannien. Nämnden anhåller om att bli undantagen från huvudförslaget samt föreslår att anslaget därutöver höjs med sammanlagt 153 000 kr. Höjningen hänför sig bl. a. till behov att kunna genomföra utställningar med konstnärer som arbetar med installationer.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår att nämnden undantas från besparing enligt huvudförslaget samt att nämndens anslag därutöver höjs med 100 000 kr.

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som gäller, har jag beaktat de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 2 000 kr.

I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har viss kompensation beräknats med anledning av ändrad finansiering av system S. Därutöver har kompensation getts för vissa arvodeshöjningar.

Anslaget bör föras upp med 1 303 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utställningar av nutida svensk konst i utlandet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 303 000 kr.

F 22. Bidrag till Akademien för de fria konsterna

1987/88	Utgift	1 243 000
1988/89	Anslag	1 330 000
1989/90	Förslag	1 404 000

Akademien för de fria konsterna har till uppgift att inom Sverige främja utvecklingen av målar-, bildhuggar- och byggnadskonsten och övriga till den bildande konsten hänförliga konstarter samt att yttra sig i frågor som hör till akademiens verksamhetsområde.

Akademien för de fria konsterna

Akademien föreslår att anslaget höjs med sammanlagt 114 000 kr., varav med 64 000 kr. för att kompensera pris- och löneökningar och med 50 000 kr. för att förstärka verksamheten.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 1 404 000 kr. Därvid har viss hänsyn tagits till prisutvecklingen samt kompensation beräknats för vissa kostnader med anledning av ändrad finansiering av system S. Jag hänvisar i det senare fallet till vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Akademien för de fria konsterna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 1 404 000 kr.

Arkiv

F 23. Riksarkivet och landsarkiven

1987/88	Utgift	82 977 040
1988/89	Anslag	87 335 000
1989/90	Förslag	96 857 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 396 000 kr. inte ställts till riksarkivets och landsarkivens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksarkivet och landsarkiven är statliga arkivmyndigheter med särskilt ansvar för den statliga arkivverksamheten och för arkivvården i landet. Riksarkivet är central förvaltningsmyndighet för arkivfrågor och chefsmyndighet för landsarkiven. Riksarkivet skall verka för en rationell organisation och utveckling av arkivverksamheten med hänsyn både till rätten att ta del av allmänna handlingar och till forskningens behov.

De sju landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Visby, Lund, Göteborg, Härnösand och Östersund är regionala arkivmyndigheter. I arkivmyndigheternas uppgifter ingår att vara arkivdepåer, att främja forskning och att på begäran ge kommunala myndigheter och enskilda råd i arkivfrågor.

Inom Stockholm fullgörs landsarkivfunktionen av Stockholms stadsarkiv och inom Malmö av Malmö stadsarkiv.

För riksarkivet och landsarkiven gäller förordningen (1988:1187) med instruktion för riksarkivet och landsarkiven.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	42 596 000[1]	+3 057 000
(därav lönekostnader)	(39 629 000)[1]	(+3 177 000)
Lokalkostnader	39 430 000	+2 294 000
Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv	1 593 000	+1 196 000[2]
Bidrag till Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv	(2 023 000)[3]	+2 129 000
Vissa transportkostnader m. m.	339 000	+ 23 000
Stockholms stadsarkiv	2 944 000	+ 189 000
Svensk arkivinformation i Ramsele	1 023 000	+ 44 000
	87 925 000	**+8 932 000**
Inkomster		
Publikations-, reproduktions- och konsultverksamheten m. m.	590 000	– 590 000
Nettoutgift	**87 335 000**	**+9 522 000**

[1] Av angivet belopp har 396 000 kr. inte ställts till riksarkivets och landsarkivens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.
[2] I beloppet ingår de medel som tidigare redovisats under anslaget Bidrag till vissa arkiv, exkl. anslagsposten Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv för verksamheten.
[3] Medel för detta ändamål har tidigare anvisats under anslaget Bidrag till vissa arkiv, anslagsposten Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv för verksamheten.

Riksarkivet

1. Riksarkivet föreslår att myndigheten under budgetåret 1989/90 undantas från besparingar enligt det modifierade huvudförslag som tillämpas för myndigheten (+588000 kr.). En besparing enligt huvudförslaget skulle medföra att riksarkivet måste skära ned insatserna för tillsyn, rådgivning, forskarservice och arkivvård i depå.

2. Riksarkivet föreslår att myndigheten tillförs resurser enligt arkivutredningens förslag för att ta emot och förvara statliga myndigheters arkiv (+4000000 kr.), för att bygga upp och vidmakthålla kompetens inom områdena skrivmateriel och arkivlokaler (+650000 kr.) och för registrerings- och reprografiuppgifter (+600000 kr.).

3. Riksarkivet begär medel för inrättande av personliga tjänster (+427000 kr.).

4. Riksarkivet begär en engångsanvisning för kostnader i samband med värdskapet för ett sammanträde i internationell sigillkommitté (+40000 kr.)

5. Riksarkivet föreslår att bidrag ges till ytterligare två folkrörelsearkiv för föreståndarlöner (+195000 kr.).

6. Myndigheten begär resurser för att överta uppgifter från statistiska centralbyrån (+525000 kr.) och från humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (+295000 kr.).

7. I enlighet med arkivutredningens förslag i betänkandet (SOU 1988:11) Öppenhet och minne föreslår riksarkivet att uppgiften att fördela de medel till enskilda arkiv som nu anvisas av regeringen över anslaget Bidrag till enskilda arkiv, övertas av riksarkivet. I särskilda ansökningar till regeringen har tio enskilda arkivinstitutioner begärt sådana bidrag till verksamheten om sammanlagt 4399000 kr. Det innebär en ökning med 1377000 kr. i förhållande till de medel som anvisats för budgetåret 1988/89.

8. I en särskild skrivelse har riksarkivet redovisat ett förslag till ny organisation för myndigheten, avsedd att träda i kraft den 1 juli 1989.

Föredragandens överväganden

Utredningen (U 1985:07) om vissa arkivfrågor har under år 1988 slutfört sitt uppdrag. Förslag har redovisats i betänkandet (SOU 1988:11) Öppenhet och minne. Betänkandet har remissbehandlats. En beredning av frågan pågår för närvarande inom regeringskansliet. Jag avser att återkomma till regeringen när denna beredning är avslutad.

Utredningen har bl. a. behandlat statens stöd till enskilda arkiv som till en del fördelas av riksarkivets nämnd för enskilda arkiv. Till nämndens disposition anvisas medel över anslaget Riksarkivet och landsarkiven för stöd till bl. a. folkrörelsearkiven. Bidrag ges samtidigt till för närvarande åtta olika enskilda arkiv direkt över anslaget Bidrag till vissa arkiv, nämligen till Emigrantregistret i Karlstad, Stiftelsen Emigrantinstitutet, Genealogiska föreningen, Föreningen Värmlandsarkiv, Folkrörelsernas arkivförbund, Ruotsinsuomalaisten Arkisto, Tjänstemannarörelsens Arkiv

och Museum samt Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv. Utredningen föreslår att även huvuddelen av fördelningen av detta stöd bör anförtros riksarkivet och dess nämnd, där bl.a. den enskilda sektorns arkivintressenter finns representerade.

Mot bakgrund av mina tidigare redovisade förslag om förenklad anslagsstruktur inom kulturområdet, har jag funnit det lämpligt att ta ställning till denna del av utredningens förslag redan nu.

Det bör sålunda i fortsättningen ankomma på riksarkivets nämnd för enskilda arkiv att, efter beredning av ingivna ansökningar, fatta beslut om huvuddelen av de bidrag som tidigare lämnats under anslaget Bidrag till vissa arkiv. Till ledning för fullgörandet av uppgiften vill jag erinra om de utgångspunkter som jag angav i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 35) för översynen av anslagsstrukturen. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om den närmare regleringen av nämndens verksamhet. Jag avser vidare att – om riksdagen bifaller detta förslag – senare föreslå regeringen att ansökningarna om bidrag för budgetåret 1989/90 överlämnas till riksarkivet för prövning och avgörande.

Nämnden bör ha vissa utökade möjligheter till bidragsgivning. Jag har för detta ändamål beräknat ett belopp om 100000 kr., utöver de medel som förs över från anslaget Bidrag till vissa arkiv och utöver viss priskompensation.

Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv har genom en långvarig verksamhet fått en särställning inom det enskilda arkivväsendet. Jag föreslår därför i enlighet med arkivutredningens förslag att medel till detta arkiv även i fortsättningen bör beräknas under en särskild anslagspost. Av praktiska skäl bör ändamålet föras upp under förevarande anslag. Medlen bör dock disponeras direkt av Arbetarrörelsens arkiv. Bidraget bör förutom priskompensation räknas upp med 25000 kr.

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som föreslås, har jag beaktat de konsekvenser som riksarkivet har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att besparingen uppgår till 71000 kr.

Jag har i övrigt beräknat anslaget med sedvanliga hänsyn till pris- och löneökningar. Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för riksarkivet fr.o.m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för riksarkivets portokostnader har därför beräknats under anslaget. Tjänstebrevsrätten för landsarkiven beräknas upphöra tidigast budgetåret 1990/91. Vidare bör det hittillsvarande inkomstkravet under anslaget slopas.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet resp. chefen för civildepartementet föreslår jag att medel för vissa kostnader vid humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och statistiska centralbyrån (SCB) fr.o.m. nästa budgetår beräknas under anslag till riksarkivet. Till riksarkivets huvudmannaskap förs sålunda från HSFR forskningsprojektet Glossarium för medeltidslatinet. Från SCB övertar riksarkivet an-

svaret för vården av ett större bestånd av arkiverade magnetband. Medlen fördelas mellan detta anslag, som härigenom tillförs 770000 kr., och anslaget Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.

Jag vill slutligen anmäla att jag uppfattar det förslag till omorganisation av den egna myndigheten som riksarkivet redovisat som ett viktigt led i arbetet med att se över arkivväsendet. Förslaget syftar till att skapa organisationsförutsättningar för riksarkivet att motsvara de krav på de statliga arkivmyndigheterna som nu preciserats av arkivutredningen.

Riksarkivets nuvarande organisation har varit föremål för riksdagens ställningstagande efter regeringens anmälan i statsverkspropositionen år 1966 (bil. 10 s. 56–59, statsutskottet 47, rskr. 139). I enlighet med vad som framgår av regeringens proposition om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) bör regeringen fatta erforderliga beslut om organisationsfrågor. Jag avser att återkomma till regeringen i detta ärende.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har föreslagit om regeringens rätt att bestämma om riksarkivets organisation,
2. till *Riksarkivet och landsarkiven* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 96 857 000 kr.

F 24. Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv

1987/88	Utgift	17 446 220
1988/89	Anslag	17 602 000
1989/90	Förslag	18 950 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 119000 kr. inte ställts till dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkivs disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

I myndigheten dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) ingår dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, ortnamnsarkivet i Uppsala, dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, svenskt visarkiv, arkivet för ordbok över Sveriges medeltida personnamn samt arkivet för ordbok över Sveriges dialekter. Myndigheten har till uppgift att samla in, bevara, bearbeta och ge ut material om svenska, samiska och finska dialekter, personnamn, ortnamn, visor, folkmusik, folkminnen och den svenska jazzens historia samt att avge yttranden i ärenden om fastställande av ortnamn och granska förslag till namn på allmänna kartor.

För myndigheten gäller förordningen (1988:969) med instruktion för dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	12 327 000[1]	+ 1 034 000
(därav lönekostnader)	(11 894 000)[1]	(+ 1 001 000)
Lokalkostnader	4 147 000	+ 269 000
Engångsanvisning	1 128 000	+ 45 000
	17 602 000	**+ 1 348 000**

[1] Av angivet belopp har 119 000 kr. inte ställts till dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkivs disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA)

1. DOVA har redovisat ett treårigt huvudförslag för budgetåren 1989/90 – 1991/92. Minskningen föreslås tas ut med ca 1, 2 och 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. För budgetåret 1989/90 innebär det en minskning med ca 77 000 kr. Ett uttag av huvudförslaget under den kommande treårsperioden skulle enligt DOVA innebära att vissa tjänster inte kan återbesättas på heltid och att arkivens möjligheter att anställa tillfälliga vetenskapliga medarbetare upphör. Konsekvenserna härav blir bl. a. minskad insamlingsverksamhet, lägre publiceringstakt och sämre service åt forskare och allmänhet. DOVA hemställer därför att DOVA-arkiven i egenskap av humanistiska forskningsinstitutioner måtte undantas från nedskärningar enligt huvudförslaget.

2. DOVA föreslår utökning av två halva kanslitjänster till heltidstjänster vid arkiven i Göteborg och Umeå (+ 161 000 kr.), inrättande av en halv byråassistenttjänst vid arkivet för ordbok för Sveriges medeltida personnamn (+ 80 000 kr), utökning av en halv arkivarietjänst till heltid vid fornminnesavdelningen i Göteborg (+ 90 000 kr.), inrättande av en arkivarietjänst med inriktning på finska dialekter och ortnamn (+ 179 000 kr.), utökning av två deltidstjänster som arkivarie till heltidstjänster vid arkivet för ordbok över Sveriges dialekter (+ 179 000 kr.), utökning av en trefjärdedelstjänst till heltid vid Svenskt visarkivs jazzavdelning (+ 45 000 kr.), inrättande av en arkivarietjänst vid arkivet i Lund (+ 179 000 kr.) och inrättande av en arvodestjänst på halvtid för arkivchefen vid ortnamnsarkivet i Uppsala (+ 148 000 kr.).

3. Vidare anhåller DOVA om engångsanvisningar, dels för personalutveckling (+ 100 000 kr.), dels för att kunna öka takten i skyddskopieringen (+ 90 000 kr.).

4. I statskontorets rapport (1988:23) Översyn av små myndigheter – en förstudie har föreslagits att en studie bör göras av möjligheterna och formerna för att knyta DOVA:s verksamhet till högskolans organisation. Statskontoret anser bl. a. att verksamheten genom sin vetenskapliga karaktär har ett samband med högskolans verksamhet. Härigenom skulle arkiven också kunna få administrativ service på platsen och på ett enklare sätt än nu få tillgång till de stödfunktioner i övrigt som tillhandahålls institutioner och andra enheter som ingår i högskolans organisation.

Föredragandens överväganden

Statskontorets förslag om en översyn av möjligheterna till förändrad organisationsform för dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) utgår från iakttagelser om bl. a. den sårbarhet som följer av den splittrade organisationen och de relativt små arbetsenheterna. Detta har också påtalats av kulturutskottet (KrU 1987/88:14 s. 28, rskr. 223) i anslutning till riksdagens budgetbehandling förra året. Mot bakgrund av dessa omständigheter har jag gjort den bedömningen att åtgärder bör vidtas för att förbättra DOVA:s situation.

Jag har därför beräknat en förstärkning av anslaget till DOVA med 275000 kr. Det bör ankomma på DOVA:s styrelse att disponera dessa resurser för åtgärder inom myndigheten.

Vidare anser jag – i likhet med statskontoret – att det finns anledning att närmare pröva frågan om möjligheterna och formerna för att knyta DOVA:s verksamhet till högskolans organisation. Jag avser att återkomma till regeringen med ett förslag till uppdrag till statskontoret att genomföra en sådan studie.

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som föreslagits, har jag beaktat de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 13000 kr. Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för ortnamnsarkivet i Uppsala och svenskt visarkiv fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för portokostnader för dessa arkiv har därför beräknats under anslaget. Tjänstebrevsrätten för övriga arkiv inom myndigheten beräknas upphöra tidigast budgetåret 1990/91. I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har under anslaget beräknats kompensation för vissa kostnader med anledning av ändrad finansiering av system S. Ytterligare medel för skyddskopieringen har som engångsanvisning beräknats under anslaget Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18950000 kr.

F 25. Svenskt biografiskt lexikon

1987/88	Utgift	2215993
1988/89	Anslag	2455000
1989/90	Förslag	2895000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 20000 kr. inte ställts till svenskt

biografiskt lexikons disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Svenskt biografiskt lexikon har till uppgift att fortsätta och slutföra utgivandet av verket Svenskt biografiskt lexikon.

För myndigheten gäller förordningen (1988:630) med instruktion för svenskt biografiskt lexikon.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	2526000[1]	+216000
(därav lönekostnader)	(2015000)[1]	(+136000)
Lokalkostnader	171000	+ 28000
Engångsanvisning	–	+ 40000
	2697000	**+284000**
Inkomster		
Publikationer	242000	–156000
Nettoutgift	**2455000**	**+440000**

[1] Av angivet belopp har 20000 kr. inte ställts till svenskt biografiskt lexikons disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Svenskt biografiskt lexikon (SBL)

1. SBL har redovisat ett treårigt huvudförslag för budgetåren 1989/90 – 1991/92. Minskningen föreslås tas ut med fördelningen 1, 2 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret. För budgetåret 1989/90 innebär det en minskning med 28000 kr. En minskning drabbar utgivningstakten och på sikt innebär det en fördyring. För budgetåret 1989/90 ser myndigheten ingen möjlighet att hålla utgivningstakten om inte anslaget för tryckning avsevärt höjs.

2. För inköp av ytterligare en persondator med ordbehandlingsmöjligheter begär SBL 40000 kr. som engångsanvisning.

3. SBL föreslår att tryckningskostnaderna och inkomsterna av försäljning läggs upp som en särskild anslagspost och ges karaktären av reservationsanslag.

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som föreslagits, har jag beaktat de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 2000 kr. Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för svenskt biografiskt lexikon fr.o.m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för myndighetens portokostnader har därför beräknats under anslaget. I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har kompensation getts för vissa

kostnader med anledning av ändrad finansiering av system S. Vidare har jag som engångsanvisning beräknat medel för inköp av teknisk utrustning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Svenskt biografiskt lexikon* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 895 000 kr.

F 26. Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.

1987/88	Utgift	2 808 338	Reservation	4 817 374
1988/89	Anslag	3 814 000		
1989/90	Förslag	5 658 000		

Från anslaget betalas kostnader för följande arkiv och ändamål.

Riksarkivet och landsarkiven i samband med datamediekontroll m. m. för undersökning, vård och kontroll av tekniska medier (ADB-band, ljud- och videoband, mikrofilm m. m.), för anskaffning av teknisk utrustning.

Riksarkivet för inköp av arkivalier och böcker samt publicering av källskrifter. Landsarkiven för konservering av arkivalier, bokbindning samt reproduktion av arkivhandlingar.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) för arvoden för tillfälliga vetenskapliga medarbetare, inlösen av samlingar, skydds- och säkerhetskopiering, resor och expenser.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Riksarkivet		
Datamediekontroll m. m.	1 477 000	+ 171 000
Engångsanvisning	500 000	+ 1 475 000
Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv	1 837 000	+ 108 000
Engångsanvisning	–	+ 90 000
	3 814 000	**+ 1 844 000**

Riksarkivet

1. Riksarkivet föreslår att medel anvisas till anskaffning m. m. av ADB-utrustning till myndigheten (+ 408 000 kr.).

2. Riksarkivet begär en engångsanvisning till kostnaderna för en larmutrustning till landsarkivet i Lund (+ 250 000 kr.).

3. Riksarkivet föreslår att en engångsanvisning ges för informations- och utbildningsinsatser med anledning av de nya arkivförfattningar som före-

slagits i arkivutredningens betänkande (SOU 1988:11) Öppenhet och minne (+ 1 000 000 kr.).

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA)

1. DOVA föreslår att en del av myndighetens huvudförslag tas ut under detta anslag.

2. DOVA begär 408 000 kr. för att kunna påbörja projekt om dels byar och byalag i Mälarlänen, dels ordbok över estlandssvenska dialekter.

Föredragandens överväganden

Jag har under anslaget beräknat en engångsanvisning till riksarkivet på 1 475 000 kr. Medlen får användas för anskaffande av brukskopior av mikrofilmade kyrkoskrivningshandlingar samt för inredning och utrustning m. m. Jag har dessutom beräknat anvisningens storlek med hänsyn till att riksarkivet skall kunna ha beredskap att genomföra de informations- och utbildningsinsatser som kan aktualiseras vid ett genomförande av arkivutredningens förslag om arkivlag m. m. som jag aviserat under min föredragning om anslaget Riksarkivet och landsarkiven. Slutligen har jag beräknat medel för att täcka kostnader i samband med att riksarkivet tar en ny arkivdepå i anspråk.

I enlighet med vad jag tidigare nämnt under anslaget Riksarkivet och landsarkiven har jag också beräknat 80 000 kr. till riksarkivet för övertagande av uppgifter från statistiska centralbyrån och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Därutöver har medlen omräknats med hänsyn till prisutvecklingen.

Under anslagsposten till Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) disponerar DOVA bl. a. medel för skydds- och säkerhetskopiering. För att takten i skyddskopieringen skall kunna öka beräknar jag för nästa budgetår en engångsanvisning på 90 000 kr.

Under anslaget har ett reducerat huvudförslag tagits ut med 3 000 kr. för riksarkivet och 2 000 kr. för DOVA.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 658 000 kr.

F 27. Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	59 797 705
1988/89	Anslag	59 440 000
1989/90	Förslag	63 188 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 424 000 kr. inte ställts till riksantikvarieämbetets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

För myndigheten gäller förordningen (1988:1131) med instruktion för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer omfattar riksantikvarieämbetet, statens historiska museum, kungl. myntkabinettet, medelshavsmuseet, en teknisk institution och ett bibliotek. Myndighetens förvaltningskostnader upptas dels under detta anslag, varifrån förvaltningskostnaderna för riksantikvarieämbetet (RAÄ) och biblioteket betalas, dels under anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader.

RAÄ svarar för myndighetens uppgifter inom kulturmiljövård. RAÄ skall bevaka kulturmiljövårdens intressen i samhällsplaneringen och vid bebyggelse och annan markanvändning, leda arbetet med att planmässigt inventera och bygga upp kunskapen om kulturmiljöer och kulturminnen, handlägga frågor om vård och bevarande av kulturmiljön och kulturminnen samt tillhandahålla underlag för tillämpningen av plan- och bygglagen (1987:10) och lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. RAÄ skall också utarbeta allmänna råd, främja utbildning och information om kulturminnesvården samt följa den regionala kulturminnesvården och biträda länsmuseerna i ärenden som rör denna. RAÄ skall medverka i det internationella arbetet med vård av kulturmiljön.

Biblioteket är ett specialbibliotek inom ämnesområdena arkeologi, medeltidens konsthistoria, numismatik och kulturmiljövård. Det skall svara för biblioteksservice inom dessa områden till myndigheten och till forskning, utveckling och utbildning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	51 082 000[1]	+3 592 000
(därav lönekostnader)	(42 387 000)[1]	(+2 601 000)
Lokalkostnader	8 358 000	+ 156 000
	59 440 000	**+3 748 000**

[1] Av angivet belopp har 424 000 kr. inte ställts till riksantikvarieämbetets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Riksantikvarieämbetet

1. En besparing enligt huvudförslaget skulle enligt riksantikvarieämbetet (RAÄ) få återverkningar på myndighetens möjligheter att förverkliga intentionerna bakom 1988 års kulturmiljöreform. RAÄ föreslår därför att myndighetens förvaltningsanslag undantas från besparingar enligt huvud-

25 *Riksdagen 1988/89. 1 saml. Nr 100. Bilaga 10*
Rättelse: s. 392–393 sidorna utbytta

förslaget (+618000 kr. beräknat på ett uttag av en procent för budgetåret 1989/90). Alternativt begär RAÄ att myndighetens forskningsföretag undantas från basen för beräkningen av huvudförslaget (+70000 kr.).

2. RAÄ begär medel för en tjänst som fastighetsekonom (+260000 kr.) och för en tjänst som telefonist (+160000 kr.).

3. RAÄ begär en höjning av medlen för övriga förvaltningskostnader (+500000 kr.).

4. RAÄ begär medel för att kunna flytta en del av fornminnesinventeringen för den ekonomiska kartan till Karlskrona (+1000000 kr., varav 470000 kr. engångsanvisning).

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av ett nytt treårigt huvudförslag, har jag beaktat vad myndigheten har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 54000 kr.

Jag har därutöver beräknat medel under anslaget med hänsyn tagen till pris- och löneutvecklingen.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har aktualiserat en omlokalisering av verksamheten med fornminnesinventeringen för den ekonomiska kartan till Karlskrona. Enligt min mening bör RAÄ avgöra om åtgärden är motiverad med hänsyn till kraven på inventeringens effektivitet. Jag har inte beräknat några ytterligare medel för ändamålet. Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för RAÄ fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för RAÄ:s portokostnader har därför beräknats under anslaget. I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har beräknats viss minskning av anslaget med anledning av ändrad finansiering av system S.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 63188000 kr.

1987/88	Utgift	26 145 895[1]	Reservation	308 922[1]
1988/89	Anslag	45 095 000		
1989/90	Förslag	47 999 000		

[1] Tidigare anslagsbeteckning Kulturminnesvård

Från anslaget utgår bidrag enligt förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Medel får även utgå till vård och underhåll av vissa kyrkliga inventarier.

Från anslaget utgår vidare ersättning enligt 2 kap. 7, 8, 14–16 §§ samt 3 kap. 10 och 12 §§ lagen (1988:950) om kulturminnen m. m., liksom för bidrag enligt förordningen (1988:1189) om bidrag till kostnader för undersökning m. m. av fast fornlämning liksom medel för täckande av kostnader föranledda av undersökningar av fornminnesplatser.

Anslaget skall dessutom användas för vård och underhåll av de fastigheter som står under riksantikvarieämbetets (RAÄ) förvaltning och för vård av fornlämningar och kulturlandskap samt för insatser mot luftföroreningS- och försurningsskador på kulturminnen. Medel ur anslaget utgår slutligen till informations- och utvecklingsverksamhet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	21 384 000	+ 856 000
2. Vård m. m. av kulturlandskap och fornlämningar	13 956 000	+ 558 000
3. Information och utvecklingsverksamhet m. m.	4 137 000	+ 165 000
4. Insatser mot luftförorenings- och försurningsskador	5 000 000	+ 200 000
5. Engångsanvisning	618 000	+ 1 125 000
	45 095 000	**+ 2 904 000**

Riksantikvarieämbetet

1. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) begär att anslaget för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ökas (+ 16 000 000 kr., varav 2 000 000 kr. till vård av de fastigheter RAÄ självt förvaltar). RAÄ begär också att anslagsposten räknas upp med hänsyn till den årliga ändringen av byggnadskostnadsindex (+ 1 500 000 kr.).

2. RAÄ föreslår att anslagsposten för vård m. m. av kulturlandskap och fornlämningar räknas upp (+ 12 000 000 kr.).

3. RAÄ föreslår att medlen för insatser mot luftförorenings- och försurningsskador ökas (+ 1 000 000 kr.).

4. RAÄ äskar engångsanvisningar för industriminnesinventering, för projektarbete kring fornlämningar och samiska kulturmiljöer samt för ADB-utveckling (totalt 1 294 000 kr.).

5. RAÄ begär medel för bokförvärv och för bok- och arkivvård (+ 175 000 kr., engångsanvisning) samt för inredning av klimatreglerat negativarkiv (+ 550 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om kulturmiljövård (prop. 1987/88:104, KrU 21, rskr. 390) innebär att utgångspunkterna för riksantikvarieämbetets (RAÄ) verksamhet förändrats väsentligt. Det gäller i fråga om uppgifternas inriktning där målen preciserats inom ramen för begreppet kulturmiljövård. Det gäller också i fråga om de ekonomiska resurserna för verksamheten.

Det är angeläget att arbetet med att utveckla kulturmiljövården, både till innehåll och form, drivs vidare. Också förhållandet till andra samhällssektorer inom markanvändningen behöver utvecklas. Jag har i inledningen, liksom under anslaget Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, anmält min avsikt att ta initiativ till ett förnyelsearbete inom kulturområdet, bl. a. rörande den regionala kulturverksamheten. I detta sammanhang är kulturmiljövården en viktig faktor – med hänsyn till vikten att ta till vara de kulturella värden som finns i den yttre miljön och med avseende på samspelet mellan kulturarvet och ett aktivt och skapande kulturliv.

Jag räknar därför med att föreslå regeringen att uppdra åt RAÄ att i sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 fördjupa sin framställning vad gäller frågan om kulturmiljövårdens förutsättningar i landets olika delar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att regeringen tillkallat en särskild utredare som skall utreda möjligheterna att skapa förbättrade förutsättningar för förvaltningen av vissa kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer, särskilt herrgårdar och industriminnen (Dir. 1988:51).

Jag har beräknat en engångsanvisning på ca 1,7 milj. kr. för de ändamål av engångskaraktär som RAÄ begärt i sin anslagsframställning. RAÄ bör besluta om den närmare användningen av dessa medel. Jag har därutöver beräknat anslaget med hänsyn tagen till prisutvecklingen.

I fråga om regeringens förslag till insatser inom kulturmiljövården vill jag också hänvisa till vad chefen för civildepartementet senare denna dag kommer att anföra. Efter samråd med mig kommer han att föreslå vissa förstärkningar av anslaget till länsstyrelserna för inrättande av tjänster som biträdande länsantikvarie. Förstärkningarna har delvis finansierats av medel från åttonde huvudtiteln.

Staten bör kunna medverka till att bevara Pythagoras motorfabrik i Norrtälje som industrimuseum. Jag vill därför anmäla att jag räknar med att positivt pröva detta ändamål inom ramen för de lotterimedel som beräknas komma att stå till regeringens förfogande under våren 1989.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kulturmiljövård* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 47 999 000 kr.

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under detta anslag tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. för sådana undersökningar och utredningar som föranleds av lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. och som på uppdrag av statlig eller kommunal myndighet eller enskild utförs av riksantikvarieämbetet (RAÄ) mot avgift.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Plan		
Kostnader	15 500 000	of.
Intäkter	15 500 000	of.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Riksantikvarieämbetet redovisar inga förslag till förändringar under anslaget.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör tas upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

till *Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Museer och utställningar

F 30. Centrala museer: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	271 214 000[1]
1988/89	Anslag	254 788 000[1]
1989/90	Förslag	291 257 000

[1] Anslagen Statens historiska museer, Statens konstmuseer, Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, Naturhistoriska riksmuseet, Statens sjöhistoriska museum: Förvaltningskostnader, Etnografiska museet, Arkitekturmuseet, Statens musiksamlingar, Bidrag till Nordiska museet och Bidrag till Sveriges Tekniska museum.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 399 000 kr. inte ställts till museernas disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Under detta anslag beräknas medel för de statliga museerna samt Nordiska museet och Sveriges Tekniska museum.

För dessa gäller förordningen (1988:1131) med instruktion för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, förordningen (1988:677) med instruktion för statens konstmuseer, förordningen (1988:1183) med instruktion för livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, förordningen (1988:1249) med instruktion för naturhistoriska riksmuseet, förordningen (1988:687) med instruktion för statens sjöhistoriska museum, förordningen (1988:1185) med instruktion för folkens museum – etnografiska, förordningen (1988:1186) med instruktion för arkitekturmuseet samt förordningen (1988:1184) med instruktion för statens musiksamlingar. För Stiftelsen Nordiska museet gäller stadgar som har fastställts av regeringen den 14 maj 1981 och för Stiftelsen Sveriges Tekniska museum stadgar som har fastställts av regeringen den 15 november 1984.

Statens historiska museum, statens konstmuseer, naturhistoriska riksmuseet, folkens museum – etnografiska (tidigare etnografiska museet) samt Nordiska museet har vart och ett inom sitt verksamhetsområde uppgiften att vara ansvarsmuseum.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

1. Myndigheten har inför nästa budgetår, vilket är det sista i en treårsperiod, beräknat sin besparing enligt huvudförslaget till 673 000 kr. Detta innebär fortsatt vakantsättning av tjänster samt minskad programverksamhet. Myndigheten föreslår att anslaget undantas från besparing.

2. Myndigheten begär 1 milj. kr. för laboratoriekostnader vid tekniska institutionen samt 400 000 kr. i engångsanslag som kompensation för det inkomstbortfall som förorsakats av flera års byggnadsarbeten inom medelhavsmuseets lokaler.

Statens konstmuseer

1. Myndigheten har redovisat ett treårigt huvudförslag om 5 % fördelat med 1,6, 1,4 resp. 2 % för resp. budgetår. För budgetåret 1989/90 beräk-

nas besparingen till 680 000 kr. För treårsperioden medför en tillämpning av huvudförslaget en personalminskning med drygt 15 tjänster vilket innebär att vissa verksamheter reduceras till rena skyddsarbeten för föremålsbeståndet, men att den utåtriktade verksamheten tvingas upphöra.

2. Myndigheten begär 140 000 kr. för ökade kostnader för sin telefonväxel.

Naturhistoriska riksmuseet

1. Museets resurser för forskning har i likhet med vad som är fallet inom högskolan undantagits från museets beräkning av besparing enligt huvudförslaget. Besparingsförslaget som redovisats innebär en minskning med 149 000 kr. per budgetår under den kommande treårsperioden. I fortsättningen måste besparingar tas ut från förvaltningsanslagets lönekostnadsdel. Konsekvensen blir personalminskningar samtidigt som museet står inför svåra och tunga arbetsuppgifter såsom färdigställande av polarutställningen, planerande av övriga nya basutställningar samt att inför riksmuseets 250-årsjubileum bl. a. göra en stor jubileumsutställning.

2. Museet föreslår att all verksamhet vid museet undantas från besparingar.

3. Museet, som erhållit en ny ledningsfunktion, anhåller att arvodet åt den heltidsanställde ordföranden ej skall belasta ramen för de nya basutställningarna.

4. För att förbereda den nya omniteatern behövs 1 510 000 kr.

Folkens museum – etnografiska

1. Museet har redovisat ett treårigt huvudförslag om 5 % fördelat med en tredjedel per budgetår. För nästa budgetår beräknas besparingen till 246 000 kr. En fortsatt besparing under treårsperioden kommer att medföra en personalminskning med 4,5 tjänster vilket innebär att delar av verksamheten måste läggas ned. Museet begär att bli undantaget från besparingar.

2. Museet begär 400 000 kr. för ADB-kostnader, 100 000 kr. för löpande konserveringsåtgärder samt 1 179 000 kr. för tjänster och projektverksamhet.

Nordiska museet

1. Museet har redovisat en ettårig besparing om 2 % vilken beräknats till 849 000 kr. Museet begär att bli undantaget från besparingskravet, då en fortsatt minskning av anslaget skulle medföra nedläggning av delar av verksamheten.

2. Som kompensation för vissa automatiska kostnadsstegringar i vad avser löner, försäkringar samt telefon begär museet 1 745 000 kr.

3. För ledning av verksamheten på Julita, handläggning av utförselärenden samt utåtriktad verksamhet begär museet en anslagshöjning med 1,7 milj. kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
ANSVARSMUSEER		
Statens historiska museer		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	23 615 000	+ 3 847 000
(därav lönekostnader)	(21 431 000)	(+ 3 949 000)
Lokalkostnader	17 247 000	– 1 435 000
	40 862 000	**2 412 000**
Inkomster		
Uppdragsverksamhet vid tekniska institutionen	461 000	– 461 000
	40 401 000	**2 873 000**
Statens konstmuseer		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	28 451 000	+ 5 975 000
(därav lönekostnader)	(25 707 000)	(+ 5 900 000)
Lokalkostnader	22 836 000	+ 1 534 000
	51 287 000	**+ 7 509 000**
Inkomster		
Tavelkonservering m. m.	45 000	– 45 000
	51 242 000	**+ 7 554 000**
Naturhistoriska riksmuseet		
Förvaltningskostnader	26 037 000	+ 4 513 000
(därav lönekostnader)	(25 052 000)	(+ 2 905 000)
Lokalkostnader	15 986 000	+ 1 846 000
Laboratoriet för isotopgeologi	1 659 000	+ 100 000
	43 682 000	**+ 6 459 000**
Folkens museum – etnografiska		
Förvaltningskostnader	7 242 000	+ 1 729 000
(därav lönekostnader)	(6 460 000)	(+ 1 563 000)
Lokalkostnader	7 583 000	– 167 000
	14 825 000	**+ 1 562 000**
Nordiska museet		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	30 045 000	+ 772 000
(därav lönekostnader)	(26 526 000)	(+ 3 749 000)
Lokalkostnader	15 621 000	+ 171 000
	45 666 000	**+ 943 000**
Inkomster		
Entré- och visningsavgifter, försäljning m. m.	1 606 000	– 1 606 000
Fondavkastning och hyror	1 173 000	– 1 173 000
Kulturarvet i Falun	173 000	– 173 000
	2 952 000	– 2 952 000
	42 714 000	**+ 3 895 000**

ÖVRIGA CENTRALA MUSEER

Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet

Utgifter		
Förvaltningskostnader	8 523 000[1]	+ 2 022 000
(därav lönekostnader)	(8 073 000)[1]	(+ 1 925 000)
Lokalkostnader	7 409 000	– 971 000
Konserveringsverksamhet	140 000	– 140 000
	16 072 000	**+ 911 000**
Inkomster		
Konserveringsverksamhet	140 000	– 140 000
	15 932 000	**+ 1 051 000**
Statens sjöhistoriska museum		
Förvaltningskostnader	11 246 000[1]	+ 1 775 000
(därav lönekostnader)	(10 164 000)[1]	(+ 1 703 000)
Lokalkostnader	6 661 000	+ 9 255 000
	17 907 000	**+ 11 030 000**
Arkitekturmuseet		
Förvaltningskostnader	1 862 000[1]	+ 57 000
(därav lönekostnader)	(1 582 000)[1]	(+ 67 000)
Lokalkostnader	720 000	of.
	2 582 000	**+ 57 000**
Statens musiksamlingar		
Förvaltningskostnader	8 692 000[1]	+ 1 199 000
(därav lönekostnader)	(7 976 000)[1]	(+ 772 000)
Lokalkostnader	5 903 000	+ 83 000
	14 595 000	**+ 1 282 000**
Sveriges tekniska museum		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	10 541 000[1]	– 2 736 000
(därav lönekostnader)	(6 808 000)[1]	(+ 605 000)
Lokalkostnader	2 307 000	+ 18 000
Kostnader för Telemuseet	366 000	– 366 000
Till regeringens disposition	1 400 000	+ 84 000
	14 614 000	**– 3 000 000**
Inkomster		
Entré- och visningsavgifter samt försäljning m. m.	1 009 000	– 1 009 000
Bidrag från näringslivet, museets vänförening m. m.	2 331 000	– 2 331 000
Ersättning från Telemuseet	366 000	– 366 000
	3 706 000	– 3 706 000
	10 908 000	**+ 706 000**
Summa	**254 788 000**	**+ 36 469 000**

[1] Av angivna belopp har 1 399 000 kr., varav för statens historiska museer 214 000 kr., statens konstmuseer 257 000 kr., naturhistoriska riksmuseet 251 000 kr., folkens museum – etnografiska 65 000 kr., Nordiska museet 265 000 kr., livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet 81 000 kr., statens sjöhistoriska museum 102 000 kr., arkitekturmuseet 16 000 kr., statens musiksamlingar 80 000 kr. och Sveriges tekniska museum 68 000 kr. inte ställts till museernas disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet

1. Myndigheten har redovisat ett treårigt huvudförslag om 5 % fördelat med en tredjedel per budgetår. För nästa budgetår beräknas besparingen till 239000 kr. Ett fortsatt uttag av besparingar under treårsperioden leder till att expensanslaget helt försvinner, varvid myndigheten görs beroende av extern finansiering. Myndigheten begär att bli undantagen från besparingskrav.

2. Myndigheten begär 150000 kr. för återinrättande av en tjänst som metallkonservator samt 150000 kr. för ökade telefonkostnader vid anslutning till nytt telefonsystem.

Statens sjöhistoriska museum

1. Museet framhåller att en besparing enligt huvudförslaget för budgetåret 1989/90 uppgår till 356000 kr. samt för budgetåren 1990/91 och 1991/92 till 267000 kr. per budgetår. Fortsatta besparingar kan uppnås endast genom minskning av lönekostnaderna. För närvarande pågår arbetet med det nya Wasamuseet och en trolig delning av den nuvarande institutionen förestår. Sedan många år finns ett uppdämt behov av att helt och hållet bygga om sjöhistoriska musects 20–40 år gamla basutställningar. Vid en delning av myndigheten måste det finnas tillräckligt med personalresurser kvar inom organisationen för att sjöhistoriska museet skall kunna fungera. De personalnedskärningar som måste bli följden av fortsatta besparingar slår undan grunden för sjöhistoriska museet att fungera som en självständig enhet.

2. För att täcka merkostnader till televerket i samband med anslutning till en ny telefonväxel begär museet 100000 kr.

Wasakommittén

Wasakommittén har lagt fram sina förslag för regeringen i juli 1988. Kommittén utgår från regeringens i kommittédirektiven angivna ståndpunkt att det nya Wasamuseet bör drivas som en fristående stiftelse. Stiftelseformen ger museet den bästa möjligheten att tillvarata och i verksamheten utnyttja det stora intresset för regalskeppet Wasa. Stiftelsen Wasamuseet föreslås bildas den 1 januari 1990 och då bör stiftelsen som stiftelsekapital överta regalskeppet Wasa med tillhörande samlingar från statens sjöhistoriska museum samt den nya museibyggnaden.

Enligt kommittén väntas Wasamuseet bli självbärande vid ett besöksantal om 600000–650000 personer per år. Dock behöver museet ytterligare medel, dels för att täcka ett eventuellt underskott, dels som ett långsiktigt buffertkapital. Dessa extra medel föreslås i första hand tas från eventuella överskott. Dessutom avser kommittén att söka erhålla bidrag från organisationer, företag och allmänheten.

Kommittén har redovisat att den inte lyckats med sitt uppdrag att engagera enskilda och företag för en finansiering av den nya museibyggnaden. Summan av erhållna bidrag uppgår till ca 4,9 milj. kr. Det av

penninglotteriet på regeringens bemyndigande genomförda Wasalotteriet har dock givit en avkastning om ca 17 milj. kr., som Wasakommittén nu disponerar.

En förutsättning för att Wasamuseet skall kunna drivas som en självständig enhet är att den föreslagna stiftelsen kan överta museibyggnaden från staten utan krav på amortering eller förräntning. Kommittén förutsätter också att staten står som garant för museet.

Kommittén föreslår att personalorganisationen skall omfatta 31 tjänster och förordar att tjänsterna skall vara statligt reglerade.

Kommittén föreslår att stiftelsen under tiden den 1 januari – den 30 juni 1990 erhåller medel för löpande verksamhet över statens sjöhistoriska museums anslag för budgetåret 1989/90.

Sammanställning av remissyttrandena över Wasakommitténs förslag

Remissyttranden har avgetts av byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, statens sjöhistoriska museum, statens kulturråd, statskontoret, riksrevisionsverket, Stiftelsen Nordiska museet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges Turistråd samt Stockholm Information Service. Arbetstagarkonsult AB har inkommit med en rapport i frågan.

Kommittén föreslår att Stiftelsen Wasamuseet bildas. Flertalet av institutionerna som yttrat sig i organisationsfrågan är kritiska mot förslaget. För att minska statens kostnader anser *riksrevisionsverket* att Wasamuseet i stället drivs som en institution inom sjöhistoriska museet. *Statskontoret* är tveksamt till att det finns tillräckliga skäl att särbehandla Wasa i förhållande till andra statliga museer samt anser att statliga museer trots myndighetsformen har goda möjligheter att motta externt stöd och olika typer av bidrag till driften av sin verksamhet. *SACO/SR* framhåller att det är särskilt värdefullt att ett så uppmärksammat och spektakulärt objekt som Wasa är fast förankrat i ett statligt och sedan femtio år tillbaka väl etablerat museum som statens sjöhistoriska museum. *Nordiska museet* bejakar tillkomsten av Stiftelsen Wasamuseet, men tvivlar på att denna kan bli självbärande.

Byggnadsstyrelsen anser att en överlåtelse av museibyggnaden till den föreslagna stiftelsen utan krav från staten på amortering eller förräntning strider mot principen om ett samordnat förvaltningsansvar för byggnadsstyrelsen.

Statens sjöhistoriska museum framhåller att museet inte får utarmas som ett resultat av delningen, utan måste framgent förfoga över sådana personella och ekonomiska resurser att museet kan fullfölja uppdraget i sin instruktion.

Arkitekturmuseet

1. Museet har inför nästa budgetår, vilket är det sista i en treårsperiod, beräknat sin besparing enligt huvudförslaget till 42 000 kr. Museet begär att bli undantaget från besparing.

2. Museet har presenterat en plan för utveckling av verksamheten under perioden 1989/90–1993/94 och begär ställningstagande till förslaget, vilket bl. a. innefattar önskemål om nya lokaler till år 1992.

3. För budgetåret 1989/90 begär museet 232 000 kr. för bl. a. personal med intendentgöromål, 340 000 kr. för överflyttning från arbetsmarknadsmedel av två tjänster samt 196 000 kr. till förstärkning av museets övriga förvaltningskostnader.

Statens musiksamlingar

1. Myndigheten har redovisat ett treårigt huvudförslag om 5 % fördelat med 1,8, 1,6 och 1,6 % för resp. budgetår. För nästa budgetår beräknas besparingen till 291 000 kr. För treårsperioden innebär en tillämpning av huvudförslaget personalminskningar vilket medför att myndigheten inte längre kan upprätthålla den verksamhet som ålagts den. Myndigheten begär att bli undantagen från besparingar.

2. Myndigheten begär 240 000 kr. för personalkostnader vid dokumentationsenheten, 95 000 kr. för utfyllnad av en intendenttjänst vid museet samt 110 000 kr. för ökade telefonkostnader och förstärkning av förvaltningsanslaget.

Myndigheten konstaterar att nuvarande anslagsnivå inte gör det möjligt för myndigheten att fungera på det sätt som avsågs vid myndighetens bildande och att en översyn av verksamheten därför är angelägen.

Sveriges Tekniska museum

1. Museet har redovisat ett treårigt huvudförslag fördelat med en tredjedel per budgetår. För nästa budgetår beräknas besparingen till 143 000 kr. som kompenseras genom ökade inkomster.

2. För vård och dokumentation av luftfartssamlingarna samt kostnader för Ösjöfors handpappersbruk begär museet 340 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet anser att samtliga centralmuseer måste undantas från ytterligare besparingar enligt huvudförslaget. Detta är särskilt angeläget i ett skede då de – och i synnerhet ansvarsmuseerna – skall intensifiera samarbetet med museiväsendet i hela landet samtidigt som de har att bedriva basverksamhet med specialinriktning. Varje fortsatt nedskärning går ut över vitala delar av den befintliga verksamheten och hindrar genomförandet av de uppgifter och det ansvar som nu åligger de centrala museerna.

För de fem ansvarsmuseerna föreslår kulturrådet en anslagsökning med 100 000 kr. för resp. museum. I övrigt vill kulturrådet för budgetåret 1989/90 markera några behov vid de centrala museerna som särskilt angelägna. Vid livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet tillstyrks medel för en metallkonservatorstjänst (+ 150 000 kr.). Underhållet av stadsisbrytaren S:t Erik, vilken 1979 fördes över till sjöhistoriska

museets samlingar, måste garanteras långsiktigt genom en ökning av museets anslag med 70 000 kr. Vid folkens museum – etnografiska tillstyrker kulturrådet 184 000 kr. för en ny tjänst inom utställningsverksamheten och vidare att anslagen till arkitekturmuseet och statens musiksamlingar ökas med 200 000 kr. för resp. myndighet.

Flera centralmuseer redovisar att de åsamkas ökade kostnader på grund av att ett nytt telefonväxelsystem installerats. Man framhåller att det nya systemet blir betydligt dyrare än vad televerkets ursprungliga kalkyler visade. Kulturrådet tillstyrker att de berörda museernas anslag kompenseras för de ökade kostnaderna.

Föredragandens överväganden

Inledning

De centrala museernas förvaltningskostnader har hittills redovisats över tio särskilda statsanslag. Det har emellertid visat sig att de frågor som aktualiserats på museiområdet i betydande utsträckning är gemensamma för många eller samtliga museer. Det har därmed framstått som praktiskt att redovisningen av museisektorns frågor samt överväganden och ställningstaganden till dessa görs i mer sammanhållen form, varvid onödiga upprepningar kan undvikas.

Jag har vidare sett det som en fördel att riksdagen får tillfälle att få en mer samlad bild av medelstilldelningen till den statliga museisektorn.

Från dessa utgångspunkter föreslår jag att de centrala museernas förvaltningskostnader tas upp under ett gemensamt statsanslag i stället för under olika anslag för varje museum. Medlen för varje museum förs upp under särskilda anslagsposter på sätt som redovisats i den inledande tabellen.

I min fortsatta föredragning om de centrala museerna kommer jag först att ta upp vissa frågor som berör flera museer gemensamt för att därefter behandla mer myndighetsspecifika frågeställningar.

Ansvarsmuseernas resurser

I anslutning till behandlingen av förslagen i propositionen om de centrala museernas ansvar och uppgifter (prop. 1986/87:97, KrU 21, rskr. 342) fick de fem ansvarsmuseerna, dvs. statens historiska museum, statens konstmuseer, naturhistoriska riksmuseet, folkens museum – etnografiska och Nordiska museet vissa resursökningar för att kunna fullgöra de uppgifter som är knutna till ansvarsmuseirollen. Jag delar kulturrådets uppfattning att berörda museer bör erhålla ytterligare resurser för detta uppdrag. Jag har därför räknat med en resursförstärkning om 100 000 kr. per museum.

För ansvarsmuseerna har jag i övrigt räknat med resursförstärkningar enligt följande.

För statens historiska museum har jag beräknat en tillfällig förstärkning med 500 000 kr. bl. a. för särskilda insatser i vad avser omhändertagandet av det arkeologiska fyndmaterialet.

Konstmuseernas möjlighet att utveckla både egen forskning och samver-

kan med högskolan inom det konstvetenskapliga området bör förstärkas. Jag kommer därför att i annat sammanhang föreslå regeringen att den 1 juli 1989 inrätta en tjänst som professor i konstvetenskap, personlig för Per Bjurström, med placering vid statens konstmuseer. Jag har för ändamålet beräknat en ökning av myndighetens anslag med 400 000 kr.

Vid Nordiska museet föreligger behov av resurser för att förstärka bl. a. ledningsfunktionerna både i Stockholm och vid museets verksamheter på Julita. För ändamålet har jag beräknat en ökning av anslaget med 600 000 kr.

Nordiska museet har bl. a. anhållit om förstärkta resurser för handläggning av utförselärenden. Jag vill i detta sammanhang erinra om att den nya kulturminneslagen, som träder i kraft den 1 januari 1989, gör det möjligt för museer att avgiftsbelägga denna verksamhet.

Statens kulturråd har under de senaste budgetåren anvisat medel till folkens museum – etnografiska för iordningställande av museets samlingar. Enligt vad jag tidigare har anfört under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. bör medlen i fortsättningen – med hänsyn till projektets långsiktiga karaktär – ingå i anslaget till folkens museum – etnografiska. Jag har därför beräknat en ökning av anslagsposten med 676 000 kr. inkl. prisomräkning.

Enligt riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition (prop. 1986/87:80, KrU 16, rskr. 289) om forskning skall från budgetåret 1989/90 naturhistoriska riksmuseet tillföras medel för ytterligare en professur samt för forskningssamlingarnas vård. För dessa ändamål har beräknats 700 000 kr.

Jag återkommer senare till frågan om resurser för omniteatern vid riksmuseet.

Reglering av museernas inkomster

Flera av de nuvarande statsanslagen till de centrala museerna tar upp vissa inkomststater, mot vilka det statliga anslagsbehovet avräknas. Det gäller i allmänhet inkomster till följd av uppdrag som berörda museer har rätt att utföra. De större inkomsterna från entrémedel m. m. regleras dock huvudsakligen i annan ordning. Enligt min mening bör även de inkomster som för närvarande tas upp under inkomststater regleras i annan ordning, genom instruktioner och regleringsbrev. Liksom hittills bör utgångspunkten därvid vara att museerna generellt disponerar sina inkomster i verksamheten. Ersättningen för uppdrag bör i princip fastställas så att den motsvarar kostnaderna för uppdraget.

Med hänsyn till vad jag har anfört bör samtliga inkomststater under förevarande anslag utgå.

Museernas bevakningskostnader

Bevakningen i museerna har budgetmässigt en relativt komplicerad struktur. För vissa bevakningsuppgifter har för några museer beräknats en fast

resurs inom förvaltningskostnadsposten. För de andra museerna saknas sådana fast budgeterade medel.

För samtliga museer gäller dock att lokalkostnadsposten – som är förslagsvis betecknad och därmed får överskridas automatiskt om behov föreligger – får belastas med kostnader för bevakning. Bakgrunden härtill har varit svårigheten att finna rimliga utgångspunkter för budgeteringen av sådana kostnader som förutsattes kunna variera kraftigt mellan åren till följd av utställningarnas antal och värdet av de föremål, som har ställts ut. Det existerande statliga försäkringsgarantisystemet har också förutsatt en bevakningsorganisation som har kunnat relateras till de risktaganden som har följt av försäkringsåtagandet.

Systemet har dock nu lett till en rad olägenheter. Den i några fall dubbla budgeteringsmetoden har hos berörda museer lett till osäkerhet om vilka anslagsposter som skall belastas med bevakningskostnaden.

Generellt gäller att bevakningskostnaderna har ökat mycket kraftigt under senare år. Sålunda har kostnaderna under de senaste åren vid exempelvis statens konstmuseer ökat från 4,5 milj. kr. till drygt 14 milj. kr. och vid historiska museerna från ca 3,3 milj. kr. till ca 5 milj. kr. Enligt min bedömning kan möjligheten att automatiskt öka kostnaderna för bevakning ha lett till minskat kostnadsmedvetande hos vissa museer. Det finns därför anledning att ompröva det nuvarande systemet. Jag har därför under resp. museums anslagspost till förvaltningskostnader beräknat de resurser som bör finnas tillgängliga för ändamålet. Eventuella behov av överskridande får på vanligt sätt prövas av regeringen. Omläggningen av kostnaderna för bevakning fr. o. m. nästa budgetår innebär att dessa inte får belasta lokalkostnadsposten. Jag avser vidare att återkomma till regeringen med förslag till översyn av frågan.

Huvudförslaget

Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90 för de centrala museerna, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som gäller eller föreslagits, har jag beaktat de konsekvenser som resp. museum har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen för hela anslaget endast uppgår till totalt 257 000 kr. Minskningen har tagits ut proportionellt under anslagsposterna.

Telefonväxlar

Flera centrala museer har redovisat att de åsamkats ökade kostnader på grund av att ett nytt telefonväxelsystem installerats. Frågan om huruvida kompensation skall ges för dessa kostnader övervägs inom regeringskansliet och jag kan få anledning att återkomma i frågan.

Tjänstebrevsrätten m. m.

Tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statens historiska museer, livrustkammaren, Skoklosters slott, Hallwylska museet, naturhistoriska riksmu-

sect. folkens museum – etnografiska samt för statens musiksamlingar fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag hänvisar i detta sammanhang till vad chefen för finansdepartementet har anfört vid sin anmälan av avsnittet Särskilda frågor. Medel för myndigheternas portokostnader har i stället beräknats under resp. anslagspost. I enlighet med vad chefen för civildepartementet har anfört under avsnittet Gemensamma frågor har museerna tillförts medel med anledning av ändrad finansiering av system S.

Omniteatern vid naturhistoriska riksmuseet

Regeringen har uppdragit åt naturhistoriska riksmuseet att inom en kostnadsram av 43 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1987 planera för en svensk s. k. omniteater i anslutning till riksmuseets huvudbyggnad. Omniteatern förutsätts utgöra en egen resultatenhet. Vidare har regeringen godkänt ett avtalsförslag om inköp av en omnimaxprojektor till den planerade teatern.

För museets förberedelsearbete för den nya verksamheten bör vissa resurser ställas till förfogande. Jag har beräknat 1 milj. kr. för detta ändamål. Medlen bör – med hänsyn till viss osäkerhet om tidsplanen för projektet m. m. – tills vidare ställas till regeringens disposition. Förutsättningen för regeringens hantering av frågan bör vara att utbetalade medel skall betraktas som ett lån och att museet skall återbetala detta av det förväntade överskottet i den framtida verksamheten.

Arkitekturmuseet

Museet har redovisat en plan för verksamhetens utveckling under perioden 1989/90–1993/94. Planen beskriver mål och arbetsuppgifter inom museets verksamhetsfält.

För egen del vill jag framhålla att museets planering är uttryck för ett ambitiöst och målmedvetet arbete inom myndigheten. Jag räknar därför med att den redovisade planen skall kunna utgöra ett väsentligt underlag vid prövningen av de centrala museernas utvecklingsmöjligheter. Jag avser att återkomma till dessa frågor i anslutning till nästa års budgetprövning.

Statens musiksamlingar

Myndigheten har påtalat behovet av en översyn av dess verksamhet. Jag avser att i denna fråga återkomma till regeringen. För nästa budgetår har jag för myndigheten beräknat en resursförstärkning med 100 000 kr.

Sveriges Tekniska museum

I förra årets budgetbehandling beräknades en ökning med 1,4 milj kr. för verksamheten vid Tekniska museet. Medlen har stått till regeringens disposition i avvaktan på att en uppgörelse skall träffas med näringslivet om dess ekonomiska medverkan i finansieringen av museets verksamhet. Diskussion pågår för närvarande med representanter för näringslivet. Jag räknar med att inom kort återkomma till regeringen i frågan.

Wasakommittén har haft två huvuduppgifter, nämligen dels att undersöka förutsättningarna för en extern finansiering av det nya Wasamuseet, dels att utreda hur den framtida verksamheten bör organiseras. Av kommitténs redovisning framgår att det har varit mycket svårt att få externa finansiärer att lämna stora bidrag till investeringar i museibygget. Det nya Wasamuseet kommer dock att bli en stor turist- och publikattraktion med enligt kommitténs bedömning goda möjligheter till evenemang av olika slag som kan ge ekonomiska bidrag till museets drift. Kommittén har arbetat fram flera konkreta förslag av intresse i ett sådant sammanhang.

Wasakommitténs uppdrag utgick från förutsättningen att väsentliga delar av investeringarna skulle kunna täckas av sponsorsbidrag och att den löpande driften skulle ge ett ekonomiskt överskott som skulle ge bidrag till hyran. Med dessa förutsättningar var det naturligt att Wasamuseet drevs av en självständig stiftelse. När de ekonomiska grundförutsättningarna har förändrats finns det enligt min mening anledning att se annorlunda också på organisationsfrågan.

Wasaverksamheten bör även i fortsättningen vara en uppgift för myndigheten statens sjöhistoriska museum. Någon särskild stiftelsebildning bör alltså inte komma till stånd. Museibyggnaden bör förvaltas av byggnadsstyrelsen. Erforderliga resurser bör ställas till förfogande för hyreskostnader m. m. Skillnaderna i verksamhetsförutsättningar för Wasamuseet och sjöhistoriska museet bör avspeglas i museets organisation. Wasaverksamheten bör utgöra en självständig resultatenhet inom museet för att garantera att ambitionen med en så långt möjligt självbärande verksamhet hålls uppe.

Enligt uppgifter från byggnadsstyrelsen kommer lokalkostnaderna för nästa budgetår att avse endast en begränsad tid av året. Jag har utgått från detta vid min beräkning av medelsbehovet. Jag räknar med att lokalkostnaden budgetåret 1990/91 skall beräknas utifrån dess helårseffekt.

Kostnaderna för inredning, utrustning och uppbyggande av nya basutställningar har under hand redovisats av sjöhistoriska museet, byggnadsstyrelsen och utrustningsnämnden för universitet och högskolor. Samtidigt har uppgivits att ca 25,6 milj. kr. finns tillgängliga för dessa ändamål i form av behållning av Wasalotteriet och en reservation under sjöhistoriska museets underhållsanslag. Enligt min bedömning är de tillgängliga resurserna otillräckliga för att klara de behov som finns. Jag har därför räknat med att en engångsanvisning om 5 milj. kr. behöver tillföras.

De medel som jag har beräknat för lokalkostnaderna för den nya museibyggnaden bör föras upp under sjöhistoriska museets lokalkostnadspost. Regeringen bör meddela de närmare föreskrifter som erfordras.

Den beräknade medelsökningen för inredning, utrustning och uppbyggande av basutställningar kommer jag att ta upp vid min föredragning av anslaget Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centrala museer: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 291 257 000 kr.

F 31. Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.

1987/88	Utgift	9 122 368	Reservation	2 065 813
1988/89	Anslag	13 442 000		
1989/90	Förslag	15 289 000[1]		

[1] Tidigare anslagsbeteckning Statliga museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.

Från anslaget betalas kostnader för följande museer och ändamål.

Statens konstmuseer för utställningar och allmänkulturell verksamhet samt underhåll och ökande av samlingarna samt för inköp av konst av nu levande svenska konstnärer.

Naturhistoriska riksmuseet för materiel m. m. samt för uppbyggnad av nya basutställningar.

Statens musiksamlingar för bokinköp, utställningar, allmänkulturell verksamhet samt underhåll och ökande av samlingarna.

Statens sjöhistoriska museum: Underhållskostnader m. m.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Statens konstmuseer	3 593 000	+ 210 000
Naturhistoriska riksmuseet		
Materiel m. m.	1 079 000	+ 65 000
Basutställningar	4 982 000	– 3 091 000
Statens musiksamlingar	788 000	+ 63 000
Statens sjöhistoriska museum	3 000 000	+ 4 600 000
	13 442 000	**+ 1 847 000**

Statens konstmuseer

För inköp av konst begär myndigheten en ökning av anslaget med 4 milj. kr.

Naturhistoriska riksmuseet

Museet har under förvaltningsanslaget redovisat sin beräkning av huvudförslaget. För arbetet med de nya basutställningarna har museet beräknat 1 891 000 kr. för nästa budgetår.

Statens sjöhistoriska museum

Museet begär för nästa budgetår 2,6 milj. kr. för att täcka bortfallet av entréintäkter under den tid då regalskeppet Wasa hålls stängt för allmänheten.

Statens kulturråd

Kulturrådet tillstyrker en höjning av konstmuseernas inköpsanslag med 500 000 kr. samt den föreslagna kompensationen för inkomstbortfallet vid Wasavarvet.

Föredragandens överväganden

Av byggnadstekniska skäl kan regalskeppet Wasa inte hållas tillgängligt för allmänheten under större delen av nästa budgetår. Inkomsterna vid Wasavarvet beräknas därigenom komma att begränsas. För budgetåret 1989/90 beräknar jag 2,6 milj. kr. som kompensation för nämnda inkomstbortfall.

Vid min föredragning av anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader har jag redovisat mina ställningstaganden till Wasakommitténs förslag m. m. Jag har därvid anmält att jag utgår ifrån att Wasaverksamheten – utöver de resurser som finns disponibla – måste tillföras ett engångsbelopp på 5 milj. kr. för inredning och utrustning av den nya museilokalen och för uppbyggande av nya basutställningar. Beloppet har beräknats under förevarande anslag.

Under anslaget har ett reducerat huvudförslag tagits ut med 6 000 kr. för konstmuseerna och 2 000 kr. för musiksamlingarna.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 15 289 000 kr.

F 32. Bidrag till Skansen

1987/88	Utgift	13 239 093
1988/89	Anslag	12 538 000
1989/90	Förslag	13 248 000

För Stiftelsen Skansen gäller stadgar som fastställts av regeringen den 1 mars 1984. Enligt dessa har friluftsmuseet Skansen i Stockholm till uppgift att i sin verksamhet levandegöra svensk kultur och natur samt kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för olika fritidsintressen. Till Skansen hör Biologiska museet. Ordföranden i stiftelsens styrelse utses

av regeringen. Av övriga ledamöter utses en av regeringen, tre av Stockholms läns landsting och två av Nordiska museet.

I ett år 1968 träffat avtal mellan staten och Stockholms stad (prop. 1968:46, SU 84, rskr. 202) regleras frågor om bidrag till Skansen. Avtalet innebär att det underskott som uppkommit eller uppkommer i Stiftelsen Skansens verksamhet vart och ett av åren 1966–1970 täcks till 40 % av staten och till 60 % av kommunen. Avtalet är sedermera förlängt och gäller så länge det inte sagts upp. Förutom driftbidrag utgår även särskilda investeringsbidrag. Staten svarar för hela kostnaden för investeringar i kulturhistoriska byggnader och för 40 % av kostnaden för investeringar i vissa gemensamma anläggningar såsom vägar, parkanläggningar, vatten- och avloppsledningar, elektriska installationer m. m. Kommunen svarar för resterande 60 % av kostnaderna för dessa investeringar. Dessutom täcker kommunen hela kostnaden för investeringar i andra anläggningar än kulturhistoriska byggnader och gemensamma anläggningar.

Stockholms kommun och Stockholms läns landsting har den 5 maj 1982 träffat ett avtal med innebörd att landstinget fr. o. m. den 1 januari 1983 träder i kommunens ställe i det mellan kommunen och staten år 1968 träffade avtalet. Avtalets innebörd bibehålls i övrigt oförändrad. Efter bemyndigande av riksdagen har regeringen genom beslut den 1 mars 1984 godkänt ändringen.

På grundval av förslag från Skansen har numera fastställts inkomst- och utgiftsstat för år 1989. Enligt denna erfordras ett driftbidrag från statens sida som uppgår till 11 406 000 kr., medan tillskottet från Stockholms läns landsting beräknas till 17 110 000 kr. Av det statliga bidraget har 5 531 000 kr. anvisats för första halvåret 1989.

Beräkning av driftunderskott för Skansen

	1988 Stat	1989 Stat	1990 Skansens förslag
Egna inkomster	20 270 000	21 486 000	21 419 000
Utgifter	46 082 000	50 002 000	52 481 000
därav löner, pensioner m. m.	(34 920 000)	(38 170 000)	(38 170 000)
Driftunderskott	25 812 000	28 516 000	31 062 000
därav staten	(10 325 000)	(11 406 000)	(12 425 000)
Stockholms läns landsting	(15 487 000)	(17 110 000)	(18 637 000)

	Andra halvåret 1989 och första halvåret 1990
	Föredraganden
Driftunderskott	11 949 000
därav	
andra halvåret 1989	(5 875 000)
första halvåret 1990	(6 074 000)
Investeringsbidrag till kulturhistoriska byggnader	780 000
Investeringsbidrag till övriga gemensamma anläggningar	519 000
Statsbidrag 1989/90	13 248 000
Statsbidrag 1988/89	12 538 000
Förändring 1989/90	**+710 000**

Skansen

1. Skansen beräknar att antalet besök under år 1988 kommer att uppgå till omkring 1 665 000, vilket innebär en ökning med ca 9 000 besök i förhållande till år 1987.

2. Skansen påpekar att det inom friluftsmuseet finns 250 hus, gårdar och anläggningar av skiftande slag. Detta fordrar ett betydande underhåll. På grund av otillräckliga resurser har därför underhållet blivit starkt eftersatt. För att höja det eftersatta underhållet av anläggningarna till en godtagbar standard krävs betydande ekonomiska insatser. Dessa beräknas uppgå till 3 milj. kr. under en treårsperiod utöver det belopp avseende underhåll som redan avsätts i den nuvarande driftsbudgeten. Av den begärda förstärkningen utgör 1, 2 milj. kr. statens andel.

3. Det är stiftelsens förhoppning att investeringsanslagen räknas upp så att en genomgripande upprustning av friluftsmuseets mångfald av anläggningar och byggnader kan ske samt att nödvändiga nyinvesteringar kan genomföras.

För kulturhistoriska byggnader beräknar stiftelsen ett bidragsbehov om 1, 2 milj. kr. (+464 000 kr.) och för gemensamma anläggningar ett bidragsbehov från staten om 880 000 kr. (+390 000 kr.).

I särskild skrivelse har stiftelsen anmält att Skansen år 1991 fyller 100 år. Detta jubileum kommer att uppmärksammas på olika sätt. Stiftelsen har kostnadsberäknat de olika aktiviteterna i samband härmed till 8 milj. kr. under de närmaste tre åren. Medelsbehovet under år 1989 beräknar Skansen till totalt 2 milj. kr. och har från staten hemställt om ett tilläggsanslag om 800 000 kr.

Föredragandens överväganden

Vid godkännandet av inkomst- och utgiftsstat för år 1989 har på utgiftssidan beräknats kompensation för löne- och kostnadsutvecklingen. Statsbidraget för att täcka väntat underskott för år 1989 har beräknats till 13 248 000 kr., en ökning med 710 000 kr. i förhållande till 1988 års stat.

I fråga om investeringsbidrag till kulturhistoriska byggnader har jag för nästa budgetår beräknat 780000 kr. För investeringar till gemensamma anläggningar har jag för statens del beräknat 519000 kr. Till sådana investeringar som landstinget helt bekostar har, enligt vad jag har inhämtat, beräknats ett belopp om 780000 kr. för år 1989. Skansen har sökt medel för att kunna genomföra sitt 100-årsjubileum. Jag avser att pröva detta medelsbehov i särskild ordning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Skansen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 13248000 kr.

F 33. Bidrag till vissa museer

1987/88	Utgift	12366000
1988/89	Anslag	16371000
1989/90	Förslag	17618000

Ur anslaget utgår innevarande budgetår bidrag till Arbetets museum, Dansmuseet, Drottningholms teatermuseum, Marionetteatern för teaterns museiverksamhet, Carl och Olga Milles Lidingöhem, Thielska galleriet, Strindbergsmuseet, Zornsamlingarna samt Föremålsvård i Kiruna.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Arbetets museum	5000000	of.
2. Dansmuseet	2629000	– 44000
3. Drottningholms teatermuseum[1]	3410000	+ 179000
4. Marionetteatern	165000	– 165000
5. Carl och Olga Milles Lidingöhem	794000	+ 62000
6. Strindbergsmuseet	285000	+ 17000
7. Thielska galleriet	748000	+ 240000
8. Zornsamlingarna	169000	– 169000
9. Föremålsvård i Kiruna	3171000	+ 1127000
	16371000	**+1247000**

[1] För stiftelsens föreställningsverksamhet utgår bidrag från anslaget Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet.

1. Arbetets museum

Museet begär en ökning av verksamhetsmedlen med 2,5 milj. kr.

2. Stiftelsen Dansmuseifonden

Stiftelsen begär att Dansmuseet utöver uppräkning av bidraget för löne- och prisförändringar erhåller en ökning med 600000 kr. för att finansiera föreståndartjänsten samt utställningar och vård av samlingarna.

3. Stiftelsen Drottningholms teatermuseum

Förutom kompensation för pris- och löneförändringar, begär stiftelsen 120000 kr. för deltagande i ett SAMDOK-projekt.

5. Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem

Utöver kompensation för automatiska kostnadsökningar begär stiftelsen 204000 kr. i ökade verksamhetsmedel.

9. Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna

Stiftelsen begär utöver kompensation för automatiska kostnadsstegringar en ökning av bidraget med 1029000 kr. för att möjliggöra en rationell konserveringsverksamhet.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag har anfört under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. bör anslagsposterna till Marionetteatern och till Zornsamlingarna ingå i underlaget för beräkningen av anslagsposten Bidrag till organisationer och institutioner inom kulturområdet inom nämnda anslag. Anslagsposterna utgår därför från detta anslag. Jag har för verksamheten vid Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna beräknat en förstärkning på 1 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa museer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 17618000 kr.

F 34. Bidrag till regionala museer

1987/88	Utgift	40128340
1988/89	Anslag	40832000
1989/90	Förslag	43049000

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1977:547) om statsbidrag till regionala museer till regionalt verksamt museum som regeringen har förklarat berättigat till sådant bidrag. Statsbidrag utgår endast till museum som också får bidrag från landstingskommun eller kommun.

Statsbidrag utgår i form av *grundbidrag*. Underlaget för beräkningen är det antal *grundbelopp* som varje år fastställs för museerna. Enligt beslut av regeringen är 26 museer berättigade till bidrag. Antalet grundbelopp för budgetåret 1988/89 har fastställts till 504. Grundbeloppet för innevarande budgetår har preliminärt beräknats till 155300 kr. Statens kulturråd fördelar grundbeloppen på de museer som regeringen har förklarat berättiga-

de till statsbidrag.

Bidragsunderlaget för varje museum motsvaras i första hand av summan av de tilldelade grundbeloppen. Statsbidrag utgår med 55 % av bidragsunderlaget.

Statens kulturråds fördelning av grundbelopp budgetåret 1988/89

Museum	Beslutad fördelning
Stockholms läns museum	12
Upplandsmuseet	16
Södermanlands museum	18
Östergötlands länsmuseum	16
Jönköpings läns museum	16
Smålands museum	13
Kalmar läns museum	16
Gotlands fornsal	15
Blekinge museum	12
Kristianstads länsmuseum	20
Kulturhistoriska muséet i Lund	35
Malmö museer	27
Hallands länsmuseer	16
Bohusläns museum	16
Göteborgs museer	82
Älvsborgs länsmuseum	17
Skaraborgs länsmuseum	15
Värmlands museum	12
Örebro läns museum	15
Västmanlands läns museum	13
Dalarnas museum	17
Länsmuseet i Gävleborgs län	16
Länsmuseet – Murberget	14
Jämtlands läns museum	20
Västerbottens museum	19
Norrbottens museum	16
	504

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår en fortsatt utbyggnad av statsbidraget till de regionala museerna med tjugo nya grundbelopp för budgetåret 1989/90. Som huvudsakliga motiv anger kulturrådet behov i vad avser ekologisk kunskapsspridning, utveckling av kulturmiljövården samt konst och konstbildning. Några av de föreslagna grundbeloppen bör i första hand användas som rörliga grundbelopp.

Kulturrådet begär vidare sju nya grundbelopp för Göteborgs museer och fyra nya grundbelopp för Malmö museer budgetåret 1989/90.

Totalt begär kulturrådet alltså 31 nya grundbelopp till de regionala museerna för budgetåret 1989/90. Anslaget Bidrag till regionala museer föreslås därför öka med 4 680 000 kr., varav 2 042 000 kr. utgör kompensation för kostnadsökningar och 2 638 000 kr. reformmedel. Rådets beräkning av reformkostnaden bygger på en statlig kostnad om 85 100 kr. per grundbelopp.

Helsingborgs kommun har anhållit att Helsingborgs museum skall för-

klaras berättigat till statligt stöd för sin regionala verksamhet och att museet tilldelas statsbidrag budgetåret 1989/90. Statens kulturråd har yttrat sig över framställningen.

Föredragandens överväganden

Som jag har redovisat i inledningen och också kommenterat vid min anmälan av anslaget Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner avser jag att ta initiativ att få fram ett allsidigt underlag för ställningstaganden till frågan om hur den regionala kulturverksamheten skall kunna utvecklas i framtiden.

De förslag som kulturrådet nu för fram inom detta område bör således behandlas i ett mer övergripande sammanhang. Jag räknar med att det skall kunna ske i anslutning till nästa års budgetberedning.

Vid beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår har jag utgått från ett preliminärt beräknat grundbelopp på 155 300 kr., av vilket statsbidrag utgår med 55 %.

Helsingborgs kommun har anhållit att Helsingborgs museum skall förklaras berättigat till statligt stöd. Statens kulturråd har i sitt yttrande avstyrkt framställningen. Jag delar kulturrådets uppfattning och är därför inte beredd att tillstyrka framställningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till regionala museer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 43 049 000 kr.

F 35. Riksutställningar

1987/88	Utgift	21 141 756	Reservation	57 169
1988/89	Anslag	22 125 000		
1989/90	Förslag	23 282 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 121 000 kr. inte ställts till Riksutställningars disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Stiftelsen Riksutställningar har enligt sina stadgar (KRFS 1978:5) till uppgift att främja utställnings- och konstbildningsverksamheten genom att förmedla och anordna utställningar, biträda med rådgivning och annan service samt i övrigt utveckla och förnya utställningen som medium för kunskapsförmedling, debatt och upplevelse.

Riksutställningar skall samarbeta och samråda med statliga och kommunala myndigheter, kulturinstitutioner, organisationer och enskilda som är verksamma i samhälls- och kulturlivet.

Riksutställningar

1. Riksutställningar har inför nästa budgetår, som är det första i en ny treårsperiod, beräknat besparingen enligt huvudförslaget till 440 000 kr. Riksutställningar yrkar att stiftelsen undantas helt från besparing. Som motivering anges bl. a. den stora efterfrågan som råder på Riksutställningars tjänster.

2. För utökad service och rådgivning samt för att slutföra uppbyggnaden av ett informations- och dokumentationscentrum för utställningsområdet (RINDOK) föreslås sammanlagt 785 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår att Riksutställningar undantas från besparing enligt huvudförslaget.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 23 282 000 kr. Vid beräkningen av den minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90, som följer av det treåriga huvudförslaget och den periodisering som föreslagits, har jag beaktat vad institutionen har redovisat. Huvudförslaget har därför reducerats så att minskningen uppgår till 35 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksutställningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 23 282 000 kr.

F 36. Inköp av vissa kulturföremål

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	100 000
1989/90	Förslag	100 000

Ur detta anslag utgår medel till inköp av kulturföremål, som har sådant konstnärligt, historiskt eller vetenskapligt värde att det är av synnerlig vikt att de införlivas med offentliga samlingar. Anslaget, som disponeras efter beslut av regeringen, kan belastas med högre belopp än vad som finns beräknat i statsbudgeten. Regeringen har att i efterhand för riksdagen anmäla den medelsförbrukning som erfordrats.

Föredragandens överväganden

Anslaget till inköp av vissa kulturföremål bör föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inköp av vissa kulturföremål* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 100 000 kr.

F 37. Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

1987/88	Utgift	2 334 622	Reservation	868 339
1988/89	Anslag	4 666 000		
1989/90	Förslag	5 818 000		

Ur anslaget utgår medel för forsknings- och utvecklingsinsatser inom kultursektorn, främst avseende verksamhetsinriktad utvecklingsforskning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Statens kulturråd	419 000	+ 297 000
Riksantikvarieämbetet	1 255 000	+ 525 000
Riksarkivet	1 142 000	+ 180 000
Engångsanvisning	1 850 000	+ 150 000
	4 666 000	**+ 1 152 000**

Statens kulturråd, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt *riksarkivet* begär att anslagsposterna för resp. myndighet tillförs medel för budgetåret 1989/90 i enlighet med riksdagens beslut över regeringens proposition (prop. 1986/87:80, KrU 16, rskr. 289) om forskning (totalt + 1 572 000 kr.). *Riksarkivet* föreslår dessutom att ytterligare medel anslås till myndigheten för forsknings- och utvecklingsinsatser inom arkivområdet i enlighet med förslagen i arkivutredningens betänkande (SOU 1988:11) Öppenhet och minne (+ 5 000 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat en ökning av anslaget i enlighet med riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om forskning (prop. 1986/87:80, KrU 16, rskr. 289). Beslutet innebär att delposterna Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet resp. Riksarkivet tillförs medel om 272 000 kr., 450 000 kr. resp. 150 000 kr. Därutöver har jag vid min beräkning tagit viss hänsyn till prisutvecklingen.

Av de medel som anvisas till riksarkivet bör 2 milj. kr. anslås som en engångsanvisning i avvaktan på regeringens ställningstagande till förslagen om inriktningen av arkivväsendets forsknings- och utvecklingsverksamhet i arkivutredningens betänkande (SOU 1988:11) Öppenhet och minne.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 818 000 kr.

G. MASSMEDIER M. M.

Gemensamma frågor

Mediebilden i vårt samhälle genomgår genomgripande förändringar till följd av den ökande internationaliseringen och den tekniska utvecklingen. Takten i dessa förändringar ställer större krav än tidigare på snabba reaktioner från statsmaktens sida. Regelbundna översyner inom området och en handlingsberedskap för förändringar av regelverk och stödordningar är instrument som kan användas för att forma den framtida mediepolitiken.

Treårsplanering

En ny budgetmodell kommer successivt att tillämpas i den statliga verksamheten. Modellen innebär en övergång till treåriga budgetcykler. Chefen för civildepartementet kommer senare denna dag att redogöra för hela verksamhetens planering. Riksrevisionsverket och statskontoret har i en gemensam rapport lagt fram förslag om hur de statliga myndigheterna skall fördelas på de olika treårsperioderna.

Enligt min mening bör övergången till treåriga budgetcykler på massmedieområdet också avse verksamheter som inte är myndighetsanknutna. Jag har därför delat upp området i fyra delar: radio och television, film, branschstöd och insatser för handikappade.

Radio och television

Området innefattar radio och television i allmänhetens tjänst dvs. Sveriges Radio-koncernens verksamhet och TV-utbytet med Finland samt övrig radio och television såsom närradio och lokala kabel-sändningar.

För Sveriges Radio gäller att företagen i koncernen för närvarande har avtal med staten som sträcker sig till utgången av juni 1992. Det är naturligt att inför en ny avtalsperiod ta upp frågor om både Sveriges Radio och övrig radio och television i ett sammanhang. För nämndmyndigheterna på detta område bör budgetperioden vara 1992/93–1994/95.

Film

Statens satsning på filmstöd sker inom ramen för 1982 års film- och videoavtal. Stiftelsen Svenska Filminstitutet ansvarar för verkställigheten. Parter i avtalet är biografbranschen, videobranschen och staten. Avtalet gäller till utgången av juni 1991. I enlighet med avtalets 35 § har under hösten 1988 genomförts överläggningar om villkoren i avtalet. Ett samlat ställningstagande för filmområdet, inkl. den verksamhet som statens biografbyrå svarar för, bör komma till stånd inför budgetperioden 1991/92–1993/94.

Branschstöd

Statens stöd till press, kulturtidskrifter, bokbransch och fonogram ingår i detta område. Allmänt gäller att verksamheten i huvudsak bedrivs på kommersiella grunder, men att staten genom marginella, riktade stödinsatser söker uppnå vissa medie- och kulturpolitiska mål. Till pressen utgår därtill ett generellt, indirekt stöd genom momsbefrielse och reducering av reklamskatt.

Utformningen av presstödet har utretts av en parlamentarisk kommitté – dagstidningskommittén (U 1985:11) – som nyligen 1988 avgivit sitt betänkande (SOU 1988:48) Reformerat presstöd. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Kulturrådet skall lämna förslag till utformningen av det statliga stödet till kulturtidskrifter i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91. Det kan finnas anledning att även på övriga branschområden göra mindre översyner under de närmaste åren. Övergången till treåriga budgetcykler torde bäst ske inför budgetperioden 1993/94–1995/96.

Insatser för handikappade inom medieområdet

Inom massmedieområdet görs olika statliga insatser för att göra medierna tillgängliga för handikappade. Detta gäller bl. a. den utgivning och utlåning av talböcker och punktskriftsböcker som den statliga myndigheten talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) svarar för. Vidare ges genom Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur stöd till utgivning av dels en tidning för förståndshandikappade, dels lättlästa böcker. Det stöd till dagstidningar som är avsett att möjliggöra utgivning av taltidningar fördelas av den statliga taltidningsnämnden. Därutöver ges även stöd till Sveriges dövas riksförbund för utgivning av videogram på teckenspråk.

För samtliga insatser, utom TPB:s verksamhet, gäller att verksamheterna regleras genom avtal av olika slag. Dessa avtal löper ut vid olika tidpunkter. Flertalet avtal avslutas kring år 1990. En samlad genomgång för en treårsperiod torde kunna ske inför budgetperioden 1992/93–1994/95.

Övriga mediefrågor

Överläggningarna om villkoren i *film- och videoavtalet* innebär flera viktiga förändringar. Genom höjning av hyrvideoavgiften från 40 till 60 kr. per kassett och införandet av en avgift på säljkassetter på 20 kr. tillförs filmfonden ytterligare mellan 25 och 30 milj. kr. De ökade intäkterna möjliggör helt nya satsningar på videoområdet och på biografer. Drygt 10 milj. kr. avsätts för stöd till distribution av värdefulla videogram och till insatser mot utbudet av videogram som innehåller våld och pornografi. Ca 8 milj. kr. avsätts för stöd till biografer, i första hand på mindre och medelstora orter. Medlen får användas för stöd till parallelldistribution av aktuell biograffilm och till upprustning av biografer. Till dessa båda ändamål anslår staten dessutom 4. 8 milj. kr. För bidrag till visning av kortfilm

anslås 300000 kr. under förutsättning att filmbranschen avsätter ett lika stort belopp. Jag vill också erinra om att den satsning på filmvisning och medieundervisning för barn och ungdom som inleds under innevarande budgetår föreslås fortsätta i oförminskad omfattning nästa budgetår.

Visningsnämnden och Nämnden för barn- och ungdomsfilm inom Svenska Filminstitutet slås samman till en nämnd. Kopplingen till Filminstitutet behålls.

Stödet till *radio- och kassettidningar* har permanentats fr. o. m. innevarande budgetår. Den nya taltidningsnämnden har redan kunnat besluta om stöd till så många tidningsföretag att det av riksdagen uppsatta delmålet ett femtiotal utgivande tidningar kan vara uppnått inom en nära framtid. Den positiva utvecklingen är mycket glädjande och bekräftar det breda intresset för verksamheten.

Våren 1988 tillsatte regeringen en särskild utredare för att utreda vissa frågor om *närradions regelverk*, bl. a. frågor om närradioföreningarnas ställning och sändarnas räckvidd. Utredaren skall också se över vissa frågor om användningen av närradion i krig samt frågan om huruvida skyldigheten för närradion att utnyttja televerkets sändare bör upphöra. Arbetet beräknas vara slutfört före den 31 december 1989.

Våldsskildringsutredningen avgav i juni 1988 betänkandet (SOU 1988:28) Videovåld II – förslag till åtgärder. Betänkandet har remissbehandlats. Beredningen av förslagen är ännu inte avslutad. Av utredningsuppdraget återstår att se över biografförordningen med tillhörande författningar i tekniskt hänseende. Enligt vad jag fått veta avser utredningen att redovisa denna del av uppdraget i början av år 1989.

Med anledning av en särskild studie av Sveriges Radio-koncernens verksamhet under första hälften av 1990-talet har Sveriges Radio AB inkommit med förslag om att medelsanvisningen till koncernen kraftigt förstärks. Beredningen av denna fråga är ännu inte avslutad. Jag avser därför att föreslå regeringen att för riksdagen vid 1988/89 års riksmöte lägga fram en särskild proposition om Sveriges Radio-koncernens verksamhet m. m.

TV-utbytet mellan Sverige och Finland har nyligen utökats genom att Sverige sedan den 1 december 1988 sänder över en svensk TV-kanal till Finland. Programkanalen är avsedd för återutsändning över södra Finland. Sedan år 1986 sänds på motsvarande vis en finländsk TV-kanal ut över Stockholmsområdet. Utbytet bekostas nu på likartade villkor mellan de två medverkande länderna. Mina förslag för nästkommande budgetår innebär endast konsekvensändringar i linje med vad som tidigare föreslagits i tilläggsbudgeten för innevarande budgetår.

Vid en överläggning med min finländske kollega trafikministern Pekka Vennamo i samband med starten av utsändningarna av svensk television i Finland togs frågan om framtiden för det svensk-finska TV-utbytet upp till diskussion. Vi kom därvid överens om att närmare låta undersöka förutsättningarna för rikstäckande satellitdistribution av den finländska TV-kanalen över Sverige.

I enlighet med vad chefen för civildepartementet kommer att anföra senare denna dag vid sin anmälan till budgetpropositionen 1989 har kom-

pensation getts till alla myndigheter under litt. G med anledning av ändrad finansiering av system S.

Anslagen Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader och Arkivet för ljud och bild: insamlingsverksamhet (anslagen G 4 och G 5 i 1988/89 års budgetproposition) har förts över från litt. G till litt. D. Högskola och forskning.

Film m. m.

G 1. Statens biografbyrå

1987/88	Utgift	5 172 000
1988/89	Anslag	4 537 000
1989/90	Förslag	5 350 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 22 000 kr. inte ställts till statens biografbyrås disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens biografbyrå skall enligt sin instruktion (1988:675) pröva frågor om godkännande av filmer och videogram avsedda för offentlig förevisning. Byrån handhar också fraktstödet för film enligt bestämmelser i förordningen (1984:465) om fraktstöd för film. Med undantag av fraktstödet finansieras byråns verksamhet med avgifter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	2 729 000[1]	+ 655 000
(därav lönekostnader)	(2 242 000)	(+ 586 000)
2. Lokalkostnader	641 000	+ 111 000
3. Anskaffning av utrustning	1 000	of.
4. Fraktstöd för film	1 166 000	− 47 000
	4 537 000	**+ 813 000**

[1] Av angivet belopp har 22 000 kr. inte ställts till statens biografbyrås disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Inkomster vid statens biografbyrå, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram, beräknas till cirka 4,7 milj. kr. för nästa budgetår. (Budgetåret 1987/88 var inkomsterna 3,355 milj. kr.)

Statens biografbyrå

Statens biografbyrås anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Byrån begär ökade medel för anställning på halvtid av ytterligare två censorer samt en assistent (+ 358 000 kr.) samt ytterligare två extra censorer (+ 50 000 kr.). Byrån begär också ökade medel för lönekostnader, arvoden till tillfällig personal samt sammanträdeskostnader för statens filmgranskningsråd och statens barnfilmnämnd.

2. Under flera år i rad har biografbyrån varit befriad från krav på besparingar. Byrån är en liten myndighet. Film- och videobranscherna erlägger avgifter för byråns verksamhet och ställer krav på service utan dröjsmål. Några nämnvärda besparingar kan av dessa skäl inte åstadkommas. Med hänsyn härtill bör några besparingskrav inte heller nu ställas på byrån.

3. Byrån begär även ytterligare medel för portokostnader (+ 10 000 kr.).

4. Ökade medel begärs av byrån för att täcka kostnader för utlandsresor (+ 10 000 kr.).

5. Biografbyrån redovisar att de anvisade medlen för fraktstöd under budgetåret 1987/88 täckt 100 % av de stödberättigade kostnaderna. För att behålla samma ambitionsnivå under kommande budgetår förordar byrån att ytterligare medel tillförs fraktstödet (+ 50 000 kr.).

6. Granskningsavgifterna förutsätts vara anpassade till biografbyråns beräknade utgifter för granskningsverksamheten inkl. ränte- och avskrivningskostnader för den tekniska utrustningen. Avgifterna, som senast höjdes med ca 45 % fr. o. m. den 1 juli 1988, beräknas till fullo täcka kostnaderna för granskning under såväl innevarande som nästa budgetår.

7. Biografbyrån redovisar i skrivelser den 3 och 25 maj 1988 att antalet videogram som lämnas in till granskning ökat i betydande omfattning. Byrån begär därför att personalen utökas med två censorer och en assistent på halvtid.

Föredragandens överväganden

Av den redovisning som biografbyrån lämnat framgår att videobolagens utnyttjande av möjligheten till frivillig förhandsgranskning ökat. Det är enligt min mening en glädjande utveckling. Jag har därför beräknat medel motsvarande kostnaderna för den personalförstärkning byrån anser sig behöva.

Vid min medelsberäkning har jag inte tillämpat huvudförslaget.

Sammanlagt bör medlen för biografbyråns förvaltningskostnader ökas med 655 000 kr. I beloppet ingår kompensation för pris- och löneökningar.

Avgifterna för granskning av film och videogram höjdes den 1 juli 1988 med ca 45 %. Höjningen är en följd av riksdagens beslut år 1979 (prop. 1978/79:100 bil. 12, KrU 24, rskr. 234) att kostnaderna för biografbyråns granskningsverksamhet fr. o. m. budgetåret 1983/84 skall täckas genom avgifter. Enligt biografbyråns bedömning kommer byråns granskningskostnader under budgetåret 1989/90 helt att kunna täckas av intäkter från befintliga avgifter. Avgiften bör därför vara oförändrad.

För budgetåret 1989/90 bör anslagsposten till fraktstöd för film föras upp med ett belopp om 1 213 000 kr. Det finns enligt min mening ingen anledning att öka stödets omfattning eftersom det för närvarande helt täcker det stödberättigade behovet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens biografbyrå* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 350 000 kr.

1987/88 Utgift	37 804 000	Reservation	–
1988/89 Anslag	44 870 000		
1989/90 Förslag	51 384 000		

För stiftelsen Svenska Filminstitutets verksamhet gäller 1982 års film- och videoavtal, som godkändes av regeringen den 3 juni 1982. Ändringar infördes i avtalet, för statens del genom beslut den 17 mars 1983, den 29 augusti 1985, den 2 oktober 1986 och den 8 september 1988. Enligt avtalet, som är slutet mellan staten och organisationerna inom film- och videobranscherna, skall avgifter till stiftelsen erläggas av biografägare och videogramuthyrare. Avgifterna tillförs en filmfond för att enligt närmare bestämmelser i avtalet användas för produktion av svensk film, för att främja spridning och visning av värdefull film, för branschfrämjande ändamål samt för övriga filmkulturella ändamål. För budgetåret 1987/88 uppgick biografavgifterna till 59 997 000 kr. och videoavgifterna till 46 516 000 kr.

Från anslaget utgår bidrag enligt följande sammanställning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till filmfonden	28 200 000	+ 1 070 000
2. Produktionsgarantier till svenska kortfilmer	2 868 000	– 114 000
3. Främjande av spridning och visning av värdefull film	5 757 000[1]	+ 225 000
4. Bidrag för filmkulturella ändamål	2 045 000	- 75 000
5. Bidrag till filmkulturella insatser för barn och ungdom	6 000 000	- 230 000
6. Stöd till biografer	–	+ 4 800 000
	44 870 000	**+ 6 514 000**

[1] Därav högst 2 milj. kr. för försöksverksamhet med lokalt arbete med video.

Svenska Filminstitutet

Svenska Filminstitutets anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1 A. Omstruktureringen av biografbranschen fortsätter, dock i en något långsammare takt än vad som varit fallet under de närmast föregående åren. Den 30 juni 1983 fanns det 1 253 biografsalonger. Samma datum 1988 var antalet reducerat till 1 112. Minskningen uppgår alltså till 141 biografsalonger. Under år 1987/88 stängdes sammanlagt 18 biografer. I en del fall var det sista biografen i kommunen som försvann. Samtidigt öppnades 16 biografer på större orter. Av landets 284 kommuner saknar 8 biograf.

B. Situationen för biografer på mindre orter är allvarlig trots att biografbesöken ökade med 5 % under det gångna budgetåret. Besöken på icke avgiftspliktiga biografer, av vilka nästan alla finns på mindre orter, minskade med nästan 4 %.

C. Filminstitutets intäkter för verksamhetsåret 1987/88 ökade med ca

16 % jämfört med år 1986/87.

D. 10 % av priset per biobiljett går till Filminstitutet. Videobranschens bidrag till Filminstitutet kan för budgetåret 1987/88 uppskattas till drygt 3 % av intäkterna från uthyrning av videogram.

E. Sveriges Televisions bidrag till Filminstitutet under budgetåret 1986/87 uppgick till 6,8 milj. kr.

2. Filminstitutet föreslår även detta år att avgiften för innehav av televisionsmottagare höjs med 30 kr. per hushåll och år under en period om tre budgetår. Dessa medel skall förvaltas av en från Filminstitutet och Sveriges Television fristående fond. Medlen skall används uteslutande till produktion av filmer för visning på biograf, på videogram och av Sveriges Television. Verksamheten föreslås pågå under fem år, dvs. två år längre än perioden för den tillfälliga avgiftshöjningen.

Visning och spridning av värdefull film

Med stöd av regeringens bemyndigande den 12 november 1987 tillkallades en särskild utredare (U 1987:06) med uppgift att göra en översyn av verksamheten med spridning och visning av värdefull film (Dir. 1987:46).

Utredningen överlämnade i juli 1988 sitt betänkande (SOU 1988:37) Statens ansvar för visning och spridning av värdefull film. Betänkandet har därefter remissbehandlats.

Utredarens förslag

I betänkandet föreslås att Visningsnämnden och Nämnden för barn- och ungdomsfilm inom Svenska Filminstitutet ersätts av ett nytt organ, statens filmråd. Rådets huvuduppgift föreslås bli att hantera de bidragsformer som de båda nämnderna för närvarande hanterar. Vissa förändringar av nuvarande bidragsregler föreslås.

Rådet föreslås bli en självständig statlig myndighet med sina direktiv och medel anvisade av riksdagen. Rådet bör ha nio ledamöter med personliga suppleanter och sammansättas så att kunskaper om den lokala mediesituationen, föreningslivets villkor och aktiviteter, film- och videobranschen samt film- och kulturpolitik blir representerade.

Utredaren framhåller att inrättandet av ett fristående filmråd ökar möjligheterna till ett mera utåtriktat och främjande agerande. Nämndernas nuvarande form för samverkan med visningsorganisationerna bör övertas av det nya filmrådet. På några områden, t. ex. utbildning av filmvisare och framställning av visst material, föreslås ett starkare agerande av det nya rådet än vad de båda nämnderna var för sig haft möjlighet till. Vidare betonas att rådet skall bygga upp en mera konstruktiv relation till kommunerna än vad nämnderna hittills lyckats göra. Bl. a. föreslås att lokala bidrag endast skall kunna utgå till kommuner som är beredda att bidra med ett lika stort bidrag.

För bedömning av och information om barn- och ungdomsfilm föreslås ökade medel. Huvudtanken är att informationen skall bli snabb (skall finnas tillgänglig samtidigt som filmerna är möjliga att se) och nå konsu-

menterna i de miljöer där filmvalen sker (i t. ex. videobutiker). Vidare skall ett väl genomarbetat material om film kunna ges ut.

Utredaren föreslår också att staten inte längre skall ange de bidragsbelopp som skall lämnas till Folkets Husföreningarnas Riksorganisation för Bio Kontrast-verksamheten och Sveriges Förenade Filmstudios.

Av de 2 milj. kr. som årligen avsatts för försöksverksamhet med lokalt arbete med video bör 0,5 milj. kr. omfördelas till försök med kortfilm på video.

En statlig subvention föreslås i storleksordningen 0,5 – 1 milj. kr. till en kooperativ distributionscentral för kortfilm.

Vidare föreslår utredaren att ett statligt stimulansbidrag till biografägare som inte kan få stöd via samlingslokalstödet införs. Filmvisare som åtar sig att under en säsong visa svenska kortfilmer som förfilm föreslås få en särskild stimulans.

Utredaren föreslår vidare översyn av fraktstödet.

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden avgetts av socialstyrelsen, arkivet för ljud och bild (ALB), skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, statens biografbyrå, kabelnämnden, statens ungdomsråd (SUR), statens invandrarverk (SIV), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Sveriges Biografägarförbund, Föreningen IFPI-VIDEO, Vidsam, Sveriges Television AB, Sveriges Utbildningsradio AB, Oberoende Filmares Förbund (OFF), Film-Centrum, Folkets Bio, Sveriges Förenade Filmstudios (SFF), Sveriges Förenade Barn- och Ungdomsfilmstudios (SFBF), Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a., Föreningen Sveriges Filmproducenter, Sveriges Smalfilm- och Videodistributörers Förening (SDF), Svenska Teaterförbundet, Sveriges Allmänna Biblioteksförening (SAB), Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR), Riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler (Våra Gårdar), Unga Örnars Riksförbund (UÖ), Studieförbundet Vuxenskolan (SV), Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), Svenska Filmkritikerförbundet samt Göteborgs, Västerås och Bergs kommuner.

Härutöver har skrivelser inkommit från Nämnden för barn- och ungdomsfilm, Kulturföreningen för Filmfestivalen i Uppsala och Förbundet Vi Unga.

En klar majoritet av remissinstanserna avvisar utredarens förslag om att inrätta ett statens filmråd och förordar i stället att de båda nämnderna slås samman till en nämnd inom Filminstitutet. Enligt Svenska Filminstitutet fungerar den nuvarande nämndorganisationen i huvudsak bra. Det samarbete som sker mellan institutet och Nämnden för barn- och ungdomsfilm bidrar, enligt institutets mening, till att förstärka barnfilmverksamhetens olika grenar och undvika dubbelarbete och kompetenstvister som inrättandet av ett nytt organ kan ge upphov till. Likartad uppfattning framförs av bl. a. Sveriges Biografägarförbund, IFPI-VIDEO, Sveriges Television, SFBF, Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a. och Föreningen Sveriges

Filmproducenter. Nämnden för barn- och ungdomsfilm och Visningsnämnden för film och video har i ett gemensamt yttrande framhållit att en sammanslagen nämnd som är självständig och kan arbeta operativt är att föredra framför inrättandet av en ny statlig myndighet. ABF, FHR och UÖ samt Våra Gårdar och Vi Unga framför liknande uppfattning. Statskontoret framhåller att en sammanslagen nämnd bör få en självständigare ställning än vad de båda nuvarande nämnderna har och att relationerna till Filminstitutet bör få en tydligare utformning.

ALB, SÖ, statens kulturråd och SV anser att kulturpolitiska och administrativa skäl talar för att det föreslagna filmrådets uppgifter läggs på kulturrådet.

Utbildningsradion, FilmCentrum, Folkets Bio, Filmkritikerförbundet samt Göteborgs, Gävle och Bergs kommuner ställer sig bakom utredarens förslag om inrättandet av statens filmråd.

Utredarens förslag om utökad satsning på bedömning och information om barn- och ungdomsfilm får ett positivt mottagande av merparten av remissinstanserna.

Förslaget att lägstsättningen av bidragen till FHR och SFF tas bort får stöd av bl. a. statskontoret. SFF, Teaterförbundet och Föreningen Sveriges Filmproducenter. SUR, Bygdegårdarnas Riksförbund, ABF, FHR och UÖ motsätter sig en sådan förändring.

I likhet med utredaren är bl. a. biografbyrån, statskontoret, Föreningen Sveriges Filmproducenter och SDF positiva till en översyn av det statliga fraktstödet för film.

Utredarens förslag till försöksverksamhet med utlåning av video på bibliotek får ett positivt mottagande av SAB, OFF, statens kulturråd och Gävle kommun.

Föredragandens överväganden

1982 års film- och videoavtal godkändes av regeringen den 3 juni 1982 (prop. 1981/82:111 s. 161–184). Avtalet gäller för en period om nio år och löper ut den 30 juni 1991. Enligt avtalets 35 § har parterna vart tredje år rätt till överläggningar om villkoren i avtalet. Sådana överläggningar ägde rum år 1985 och resulterade i en mindre ändring (jfr prop. 1986/87:100 bil. 10 s. 433). De överläggningar som har ägt rum under hösten 1988 har resulterat i flera ändringar och tillägg. Jag återkommer längre fram till en redovisning av resultatet av överläggningarna.

Förändringar inom film- och videoområdet

Film- och videoområdet är för närvarande ekonomiskt sett ett av de mest expansiva kulturområdena. Konsumenternas utlägg för att se film har ökat starkt under 1980-talet. Budgetåret 1981/82 omsatte biografbranschen 447 milj. kr. och hyrvideobranschen ca 325 milj. kr., totalt ca 772 milj. kr. Budgetåret 1987/88 hade omsättningen på biograferna ökat till 663 milj. kr. och omsättningen för hyrvideon till 1 450 milj. kr. Under de senaste åren har dessutom säljvideon lanserats på den svenska marknaden. Någon

säker uppgift om omsättningen i detaljistledet är ännu svår att få fram men kan uppskattas till i storleksordningen ca 30 milj. kr. Ytterligare en möjlighet att se film har öppnats genom att hushållen erbjuds att abonnera på satellit- och kabeldistribuerade betal-TV-kanaler. Uppgiften om omsättningen i konsumentledet är osäker men kan för budgetåret 1987/88 uppskattas till i storleksordningen 40 milj. kr. Det innebär att hushållens totala utlägg budgetåret 1987/88 för att se film på biograf, på video eller genom betal-TV-kanaler uppgår till ca 2,2 miljarder kr.

Enligt branschens bedömning kommer konsumenternas utlägg på film att fortsätta öka. Ökningen kommer dock i liten utsträckning att hänföras till filmvisning på biograf. På videoområdet väntas ökningen fortsätta, men inte i den snabba takt som gällt under de senaste åren. Säljvideon har nyligen introducerats och utvecklingen är därmed svår att bedöma. Det finns också anledning att tro att hushållens kostnader för att se film via betal-TV kommer att öka väsentligt.

De nya filmvisningsformernas introduktion och snabba expansion har inneburit att den utländska och framför allt den amerikanska filmens ställning på den svenska marknaden kraftigt förstärkts. Trots att antalet svenska filmpremiärer ökat under senare år har inte den andel av biografpubliken som ser svensk film nämnvärt förändrats utan ligger stilla på i genomsnitt 20 %. Inom videoområdet har den svenska filmen svårt att hävda sig. Enligt branschens bedömning är endast ca 4 % av antalet uthyrda filmer svenska. I betal-TV-kanaler kan man vänta sig samma inriktning.

1982 års film- och videoavtal

1982 års film- och videoavtal har nu varit i kraft i sex år. Konstruktionen är sådan att intäkterna till avtalet är beroende av branschens ekonomiska utveckling. Under den gångna sexårsperioden har denna ungefär fördubblats. Medel till stöd åt olika filmändamål har därmed haft en gynnsam utveckling om man jämför med andra kulturområden som är beroende av statligt stöd eller inkomster från statligt reglerade avgifter. Huvuddelen av ökningstakten kan hänföras till expansionen inom videoområdet.

En grundprincip för film- och videoavtalet är att alla visningsformer för film skall bidra till finansieringen av filmavtalet. Medel för produktion, distribution och filmkulturella ändamål blir på så vis direkt relaterade till omsättningen inom området. När det nuvarande avtalet skrevs för sex år sedan, blev den då relativt nya visningsformen hyrvideo införd i avtalet. En konsekvens av grundprincipen är att en filmavgift bör införas även på säljvideo.

Innan jag närmare går in på de olika ändringar och tillägg i avtalet som parterna har kommit överens om, vill jag nämna två områden där det i dagsläget är angeläget att göra insatser.

Hyrvideomarknaden har som nämnts expanderat kraftigt. En intensiv debatt om utbudets innehåll har förekommit. Bl. a. har man reagerat mot att barn och ungdom ser på hyrvideogram som innehåller våld och pornografi. Kritik har också riktats mot att utbudet i videobutikerna är alltför

ensidigt inriktat på lätt underhållningsfilm.

Möjligheten att se film på biografer har på mindre och medelstora orter försämrats under senare år. Mycket tyder på att den utvecklingen kommer att fortsätta om inte särskilda insatser görs.

Överläggningar hösten 1988

Som resultat av parternas överläggningar om villkoren i film- och videoavtalet har vissa ändringar i och tillägg till avtalet gjorts genom en överenskommelse träffad den 22 december 1988. Denna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.9*.

Bilagorna 4 och 5 i avtalet har ersatts av en ny bilaga 4 – 5 i vilken regler finns angivna för hur medel för spridning och visning av värdefull film skall användas. Parterna har även kommit överens om ändringar i bilaga 6 som innebär att medel under punkt G skall, förutom till produktion av värdefulla videogram, kunna användas även till distribution av sådana videogram. I en ny bilaga 9 anges regler för användning av medel under punkt G. Stöd till produktion eller distribution av värdefulla videogram. Enligt vad som framgår av bilagan skall medel under budgetåret 1988/89 användas till utveckling och produktion av statistik över förhyrning av videogram och av en filmkatalog som omfattar samtliga förhandsgranskade hyrvideogram. Medel skall även kunna användas till att bekosta insatser för att förbereda införande av stöd till distribution av värdefulla videogram. Från och med budgetåret 1989/90 skall medlen i första hand användas för stöd till rikstäckande distribution av värdefulla videogram samt till att bekosta utgivningen av filmkatalogen. Ett belopp i storleksordningen 10 – 12 milj. kr. kommer att avsättas för detta ändamål under nästa budgetår.

Parterna har enats om att införa en ny punkt H. Stöd till biografer. 4 % av fördelningsbara medel, under budgetåret 1989/90 ca 8 milj. kr., tillförs på detta sätt biograferna. Hälften av medlen skall kunna användas för stöd till parallelldistribution och hälften för stöd till upprustning av biografer, i första hand biografer på mindre och medelstora orter.

Under våren 1989 kommer parterna att överlägga om den närmare utformningen av stödformerna under punkt G. Stöd till produktion och distribution av värdefulla videogram och punkt H. Stöd till biografer.

Parterna har vidare kommit överens om vissa justeringar av de procenttal som reglerar fördelningen av de medel som tillförs filmfonden. Justeringarna innebär en ökning från lägst 20 % till lägst 21 % för punkt A. Stiftelsens engagemang i produktion av svensk film. Ökningen syftar till att möjliggöra en ökad produktion av kort- och novellfilm. Vidare reduceras procenttalet för punkt E. Stiftelsens förvaltning m. m. med en enhet till högst 20 % för varje ytterligare 10 milj. kr. i intäkter till filmavtalet i prisläget den 1 juli 1982. Procentsatsen för punkt G ändras från 6 % till lägst 5 %.

Överläggningarna har även gällt avgifterna till filmfonden. Parterna har därvid kommit överens om att den 1 mars 1989 höja videoavgiften från 40 kr. per kassett till 60 kr. per kassett. Avgiften har varit oförändrad alltse-

dan den infördes år 1982. Den uppjustering som nu görs innebär att avgiften återförs till 1982 års värde. Parterna har även kommit överens om att från den 1 juli 1989 införa en avgift om 20 kr. per säljkassett. Efter ett år höjs avgiften till 25 kr. per kassett.

I samband med 1982 års film- och videoavtal infördes en rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för videoavgifter. Avdragsrätten framgår av lagen (1963:173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m. Avdragsrätten förutsätter att avgifterna hänför sig till 1982 års film- och videoavtal. Det nu träffade tilläggsavtalet innebär att videoavgiften höjs fr. o. m. den 1 mars 1989 och att en avgift införs på säljvideogram fr. o. m. den 1 juli 1989. Även de avgifter som betalas enligt tilläggsavtalet bör vara avdragsgilla. Detta kräver en viss justering av 1963 års lag.

Enligt lagen (1982:691) om skatt på vissa kassettband medges avdrag för skatt på sådana band för vilka avgifter som avses i 1982 års film- och videoavtal betalats. Det nu träffade tilläggsavtalet föranleder ändring även i denna lag.

Introduktionen av den nya punkten H. Stöd till biografer innebär att möjligheter skapas inom avtalets ram att gynna filmvisning på biograf. Enligt min mening är det angeläget att sätta in kraftiga åtgärder för att förbättra situationen för biograferna, framför allt för biografer på små och medelstora orter. Jag föreslår därför att också statliga medel används för detta ändamål. Ett särskilt belopp om 4, 8 milj. kr. bör föras upp under en ny anslagspost 6. Stöd till biografer. Medlen bör användas för stöd till parallelldistribution och upprustning av biografer och fördelas av Filminstitutet.

Filmkulturella insatser

Som jag redovisade i 1987 års budgetproposition (prop 1986/87:100 bil. 10 s. 433) ställde regeringen – i syfte att göra ett aktuellt filmutbud tillgängligt även på mindre orter – hösten 1986 särskilda medel till Filminstitutets förfogande för anskaffning av 16 mm projektorer. Filminstitutet har avsatt ett lika stort belopp för samma ändamål. Genom dessa åtgärder har institutet utrustat 75 biografer med 16 mm projektorer. Medlen är nu i sin helhet förbrukade.

I den nämnda budgetpropositionen (s. 434) föreslog jag att 300 000 kr. skulle avsättas för att utarbeta material för mediеundervisning i skolan och för lokal fortbildning för lärare. Även för nästa budgetår bör en motsvarande summa avsättas för detta ändamål.

I föregående års budgetproposition (prop 1987/88:100 bil. 10 s. 460–462) anvisade regeringen särskilda medel till Filminstitutet för bidrag till filmkulturella insatser för barn och ungdom. Syftet med medlen är att ge barn och ungdomar tillfälle att se filmer av god kvalitet på biograf och att deras kunskaper om rörliga bilder fördjupas. Den verksamhet som på detta sätt kan genomföras kan bli av stor betydelse för att stärka barns och ungdomars kunskap om film och rörliga bilder, inte minst som en motvikt mot utbudet av spekulativt våld på film och video. Att se film på biograf – på stor duk och tillsammans med andra människor – är en kulturupp-

levelse som är viktig att erbjuda barn och ungdomar.

Filminstitutet och Nämnden för barn- och ungdomsfilm har träffat en överenskommelse om medlens användning. Inbjudan till samarbete med andra parter har gått ut. Enligt vad jag fått veta har verksamheten med att fördela medlen kommit igång på ett mycket positivt sätt. Intresset att få del av medlen är stort över hela landet. Filminstitutet skall löpande redovisa sina erfarenheter av arbetet till regeringen.

Med anledning av Filminstitutets nya uppgift att fördela medel för bidrag till filmkulturella insatser för barn och ungdom samt stöd till biografer bör ett stadgande om rätt för stiftelsen Svenska Filminstitutet att fatta vissa beslut som innebär myndighetsutövning föras in i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Den 30 november 1988 överlämnade Visningsnämnden till regeringen en rapport om en utvärdering av försöksverksamheten med lokalt arbete med video. Jag har för avsikt att efter det att rapporten remitterats till ett begränsat antal myndigheter och organisationer återkomma till regeringen med eventuella förslag till åtgärder. I avvaktan på fortsatt beredning bör högst 2 milj. kr. även för nästa budgetår få användas för lokalt arbete med video.

Visning och spridning av värdefull film

Jag övergår nu till att redovisa mina ställningstaganden till de förslag som utredaren som haft till uppgift att göra en översyn av verksamheten med visning och spridning av värdefull film presenterat i betänkandet (SOU 1988:37) Statens ansvar för visning och spridning av värdefull film.

När 1982 års film- och videoavtal ingicks kom parterna överens om att verksamheten med spridning och visning av värdefull film skulle handhas av två särskilda nämnder inom Filminstitutet. Den ena, Visningsnämnden, gavs i uppdrag att handha frågor om spridning och visning av annan värdefull film än barn- och ungdomsfilm. Den andra, Nämnden för barn- och ungdomsfilm, fick hand om frågor som rör spridning och visning av värdefull film för barn och ungdom. Parterna kom vidare överens om att de båda nämnderna skulle utses av regeringen för att därigenom stå helt fria i förhållande till Filminstitutet.

De medel som Visningsnämnden disponerar används till verksamhet som syftar till att öka möjligheterna att se och att öka intresset för värdefull film. Bidrag utgår för stöd till import, spridning, marknadsföring eller andra åtgärder som syftar till att väcka intresse för kvalitetsfilmen. Av de medel som tilldelats Visningsnämnden får sedan år 1982 högst 2 milj. kr. per år användas till försöksverksamhet med lokalt arbete med video.

För Nämnden för barn- och ungdomsfilm gäller i huvudsak motsvarande uppgifter som för Visningsnämnden. Denna nämnd har dessutom i uppdrag att granska och informera om barn- och ungdomsfilm.

Utbudet av kvalitetsfilm i dag är alltför begränsat. För barn består utbudet av film på biograf och på video i huvudsak av kommersiellt säkra filmer. Utbudet av ungdomsfilmer är ännu sämre. Många ungdomar är

därför hänvisade till filmer avsedda för en vuxenpublik och som många gånger är direkt olämpliga för ungdomar.

Kvalitetsfilmer som inte bedöms kommersiellt lönsamma når i allmänhet en liten spridning. Tillfällen att se sådana filmer är därmed för de flesta mycket få. Enligt min mening har insatser för att främja visning och spridning av värdefull film blivit allt viktigare under de senaste åren. Men det räcker inte enbart med att göra filmerna tillgängliga för publik på biograf eller i andra sammanhang. Det är också nödvändigt att det finns engagerade människor som kan ta ansvar för att mötet mellan kvalitetsfilmen och publiken kommer till stånd.

Jag är överens med utredaren och remissinstanserna om att insatserna att främja visning och spridning av värdefull film behöver koncentreras och förstärkas. Denna fråga har också tagits upp under de nämnda filmförhandlingarna. I en ny bilaga 4–5 till film- och videoavtalet har därför föreskrivits att verksamheten skall handhas av en sammanslagen nämnd. Denna nämnd skall överta de uppgifter som Visningsnämnden och Nämnden för barn- och ungdomsfilm nu har. Enligt vad parterna kommit överens om skall den nya Visningsnämnden främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna för såväl vuxna som barn att se värdefull film. Nämnden skall tillsammans med Filminstitutets styrelse verka för att förstärka filmens roll i det lokala kulturlivet i kommunerna i samverkan med visningsorganisationer, folkbildning, kulturnämnder m. fl. Nämnden skall utses av regeringen.

Föreningslivets och visningsorganisationernas insatser för att främja kvalitetsfilmen är av stor betydelse. Staten bör därför även fortsättningsvis ange, som villkor för statsbidrag till Filminstitutet för visningsfrämjande åtgärder, att bidragen till vissa organisationer inte skall understiga vissa belopp. För budgetåret 1989/90 bör därför bidraget till Folkets Husföreningarnas Riksorganisation för Bio Kontrast-verksamheten samt till Sveriges Förenade Filmstudios inte understiga 1 350 000 kr. resp. 935 000 kr.

Utredaren föreslår att 500 000 kr. avsätts för försöksverksamhet på bibliotek med utlåning av kortfilm på video. Enligt vad jag fått veta kommer ytterligare förslag om hur en sådan verksamhet kan läggas upp att presenteras inom kort av Oberoende Filmares Förbund. Jag är därför inte beredd att nu ta ställning till utredarens förslag på denna punkt.

Utredaren har lagt fram konkreta förslag om hur verksamheten med granskning av och information om film för barn och ungdom skall kunna förbättras. Sådana insatser är av stor betydelse inte bara för dem som har till uppgift att arrangera filmvisningar utan också för lärare och föräldrar. Det är av stor vikt att vuxna engagerar sig i barns och ungdomars val av film och hjälper dem att upptäcka filmer av god kvalitet. Det är därför angeläget att information om kvalitetsfilm får en omfattande spridning och når människor i sådana miljöer där man väljer film.

I betänkandet presenteras en rad förslag till förändringar av reglerna för bidragsgivningen. Eftersom det inte är regeringens uppgift att fastställa dessa avser jag, under förutsättning av riksdagens bifall till förslaget om en sammanslagen nämnd, att senare föreslå regeringen att överlämna betänkandet i den del det berör bidragsfrågor till den nya Visningsnämnden.

Även remissinstansernas synpunkter i fråga om bidragssystemens utformning bör då överlämnas till den nya nämnden.

Möjligheterna att se kortfilm på bio är starkt begränsade. Utredaren har därför föreslagit att filmvisare som åtar sig att under en säsong visa kortfilmer skall få ett särskilt stöd. Jag delar utredarens uppfattning att det är nödvändigt med en särskild stimulans för att öka intresset för att visa kortfilm. Jag föreslår därför att ett belopp om 300000 kr. används till detta ändamål. Filmbranschen har till detta ändamål ställt i utsikt ett belopp i samma storleksordning. Medlen bör disponeras av Filminstitutet.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1963:173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m.,

2. lag om ändring i lagen (1982:691) om skatt på vissa kassettband,

3. lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Jag har beträffande utformningen av lagförslagen under punkt 1 och 2 samrått med chefen för finansdepartementet.

Lagförslaget torde röra sådant ämne som avses i 8 kap. 18§ andra stycket regeringsformen. Enligt min mening är emellertid lagändringarna av sådan beskaffenhet att lagrådets yttrande skulle sakna betydelse.

Förslagen bör fogas till detta protokoll som *bilaga 10.10–10.12.*

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1963:173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m.,

2. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1982:691) om skatt på vissa kassettband,

3. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

4. till *Filmstöd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 51 384 000 kr.

G 3. Stöd till fonogram och musikalier

1987/88	Utgift	9629462	Reservation	6183974
1988/89	Anslag	8084000		
1989/90	Förslag	8617000		

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1982:505) om statsbidrag för framställning och utgivning av fonogram. Under anslaget utgår också bidrag till Musikaliska akademien för utgivning av den musikhistoriska fonogramantologin Musica Sveciae och för notutgivning av äldre svenska tonsättares verk. Utgivningen av fonogramantologin regleras i ett avtal mellan staten och akademien träffat den 25 juni 1987. Vidare finns under anslaget medel för information och utgivning av noter. Stöd av engångskaraktär utgår till distribution av fonogram genom utnyttjande av medel som riksdagen tidigare anvisat. Detta stöd regleras i ett avtal mellan staten och Caprice Distribution AB träffat den 18 februari 1988. Avtalet gäller till utgången av december 1990.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Stöd till fonogramproduktion	4105000	+164000
2. Stöd till utgivning av en musikhistorisk fonogramantologi	2094000	+294000
3. Stöd till utgivning av äldre svenska tonsättares verk	309000	+ 12000
4. Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM) – Svensk Musik för information och utgivning av noter	1576000	+ 63000
	8084000	**+533000**

Statens kulturråd, Musikaliska akademiens styrelse och Svensk Musik m. fl.

1. Kulturrådet framhåller att introduktionen av kompaktskivan (CD) under en övergångstid, som kan sträcka sig över flera år, för många fonogramutgivare medför ökade kostnader beroende på nödvändig parallellutgivning av såväl kompakt- som LP-skivor. Överföringar av äldre LP-produktioner till CD-utgåvor är också musikpolitiskt angelägna. Rådet föreslår därför en ökning av anslagsposten 1 med 300000 kr. utöver kompensation för årets prisökningar (+505000 kr.).

2. Under budgetåret 1989/90 planeras tio nya produktioner ingående i fonogramantologin Musica Sveciae varav sju avses bli utgivna i både LP- och CD-format. Styrelsen begär med hänsyn till utgivningsplanen, nödvändiga marknadsföringsinsatser samt de ökade kostnaderna till följd av parallellutgivning på kompaktskivor inkl. kompensation för prisökningar för budgetåret 1989/90 ett belopp av 2419000 kr. (+325000 kr.).

3. Musikaliska akademiens styrelse beräknar kostnaderna för utgivning av noter till äldre svenska tonsättares verk till totalt 400000 kr. Enligt

styrelsen är denna utgivning bl. a. en viktig förutsättning för akademiens fonogramantologi (+91 000 kr.).

4. För allmän information till utlandet om svensk musik samt medel för notutgivning, utskrifter och tryckning begär STIM-Svensk Musik 3 029 000 kr. STIM-Svensk Musik anför att den svenska staten härvidlag tar ett mindre kostnadsansvar än vad som sker i jämförbara länder. Den begärda höjningen motiveras särskilt med behov inom notutskrifts- och notutgivningsområdena (+1 453 000 kr.).

5. Kulturrådet föreslår att en ny anslagspost inrättas för stöd till notdistribution, notinformation m. m. (+1 000 000 kr.). Rådet har i en skrivelse den 20 oktober 1988 preciserat förslaget.

Föredragandens överväganden

Fonogramantologin Musica Sveciae ges för närvarande ut parallellt i såväl CD- som LP-format. Det är viktigt att kunna tillhandahålla antologin i båda formaten för såväl export som försäljning till svenska köpare. Detta fördyrar dock utgivningen. Efter vad jag har fått veta har mottagandet och den hittillsvarande försäljningen av Musica Sveciae-utgivningen i stort varit framgångsrik. Trots detta torde en ännu större publik kunna nås. Marknadsföringsinsatserna bör därför ökas. Jag föreslår att stödet till Musikaliska akademien till antologiutgivningen, utöver viss kompensation för prisutvecklingen, förstärks med 210 000 kr. för att möjliggöra dels parallellutgivning av fyra produktioner, dels en förstärkning av marknadsföringsåtgärderna. (2)

När det gäller stödet till fonogramproduktion, utgivning av äldre svenska tonsättares verk samt till STIM-Svensk Musik för information och utgivning av noter har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen. Övriga framställningar föranleder inga förslag från min sida. (1, 3, 4, 5)

I prop. 1986/87:100 anförde jag (bil. 10 s. 444–449) att stöd av engångskaraktär till distribution av bl. a. Svenska rikskonserters fonogram under vissa villkor skulle kunna ställas till förfogande. Jag angav då att finansieringen av detta stöd skulle kunna ske genom utnyttjande av medel som riksdagen tidigare anvisat under förevarande anslag. Riksdagens beslut (KrU 1986/87:17, rskr. 209) innebar att regeringen bemyndigades att ikläda staten ekonomiska förpliktelser i vad avser distribution av fonogram. Ett avtal slöts i februari 1988 mellan staten och Caprice Distribution AB. Aktiemajoriteten i detta bolag innehas av stiftelsen Svenska rikskonserter. Ett flertal av de övriga mindre fonogramutgivarna i Sverige har smärre aktieposter. Enligt avtalet mellan staten och Caprice Distribution AB skall sammanlagt 3 milj. kr. betalas ut under den treåriga avtalsperioden. För kalenderåret 1988 har 1 200 000 kr. anvisats.

Jag avser att senare föreslå regeringen att ge kulturrådet i uppdrag att senast inför anslagsframställningen för budgetåret 1993/94 komma in med en fördjupad redovisning av de stödområden som rådet ansvarar för, samt lämna förslag rörande dessa verksamheter för perioden 1993/94–1995/96.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till fonogram och musikalier* anvisa ett reservationsanslag på 8 617 000 kr.

Dagspress och tidskrifter

G 4. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden[1]

1987/88	Utgift	1 942 000[2]
1988/89	Anslag	3 760 000
1989/90	Förslag	3 960 000

[1] Tidigare anslaget G 6.
[2] Avser endast presstödsnämndens förvaltningskostnader.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 20 000 kr. inte ställts till presstödsnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Presstödsnämnden har till uppgift att fördela det statliga stödet till dagspressen i enlighet med förordningen (1981:409) om statligt stöd till dagstidningar och förordningen (1988:673) med instruktion för presstödsnämnden. Därutöver har nämnden enligt sin instruktion till uppgift att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen för olika tidningsgrupper och övriga väsentliga förändringar inom pressen samt att rapportera om utfallet av de presstödjande åtgärderna och om förändringar inom tidningsägandet.

Taltidningsnämnden har till uppgift att fördela det statliga stödet till radio- och kassettidningar i enlighet med förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar och förordningen (1988:674) med instruktion för taltidningsnämnden.

De två nämndernas förvaltningsuppgifter fullgörs av presstödsnämndens kansli.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	3 597 000[1]	+ 196 000
(därav lönekostnader)	(2 049 000)	(+ 182 000)
2. Lokalkostnader	163 000	+ 4 000
	3 760 000	**+ 200 000**

[1] Av angivet belopp har 20 000 kr. inte ställts till presstödsnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Presstödsnämnden

Nämnden har i sin anslagsframställning tagit hänsyn till att vissa medel för innevarande budgetår anvisats för engångskostnader i samband med det nya förvaltningsansvaret för taltidningsnämndens verksamhet. Huvudförslaget – en besparing med 5 % över tre budgetår – beräknas för budgetåret 1989/90 medföra en besparing på 29 000 kr. som föreslås tas ut på övriga förvaltningskostnader (– 106 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till förhållandet mellan resurser och arbetsuppgifter i presstödsnämndens och taltidningsnämndens verksamheter har ett begränsat

ettårigt huvudförslag tillämpats vid beräkningen av anslaget. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för presstödsnämnden fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Presstödsnämnden och taltidningsnämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 960 000 kr.

G 5. Stöd till dagspressen[1]

1987/88	Utgift	439 757 000
1988/89	Anslag	478 600 000
1989/90	Förslag	476 300 000

[1] Tidigare anslaget G 7.

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1981:409) om statligt stöd till dagstidningar.

Stöd kan utgå i de former som framgår av sammanställningen. Villkoren för tilldelning av bidrag framgår av stödförordningens 5–45 §§. Vidare kan dagstidningar erhålla lån ur pressens lånefond (se anslaget G 6. Lån till dagspressen).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Produktionsbidrag	410 300 000	–3 300 000
2. Utvecklingsbidrag	5 800 000	of.
3. Samverkansbidrag	5 000 000	of.
4. Samdistributionsrabatt	57 500 000	+1 000 000
	478 600 000	**–2 300 000**

Presstödsnämnden

1. För år 1988 har t. o. m. augusti månad 77 dagstidningar beviljats sammanlagt 407 472 100 kr. i *produktionsbidrag*. Ytterligare bidrag för år 1988 beräknas uppgå till ca 1,5 milj. kr., dvs. totalt för året ca 409 milj. kr.

För år 1989 beräknas behovet av produktionsbidrag minska med ca 2 milj. kr. Nämnden har i sina bedömningar utgått från gällande regler. Nämnden avstår från att göra bedömningar om eventuella nedläggningar eller ändrad periodicitet av stödberättigade dagstidningar.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden 407 milj. kr. (–3,3 milj. kr.).

2. Under budgetåret 1987/88 har *utvecklingsbidrag* beviljats och betalats ut till nio tidningar med sammanlagt 4 790 000 kr. Nämnden bedömer att efterfrågan på utvecklingsbidrag kommer att vara stor under nästa budgetår och överstiga vad som står till förfogande för innevarande budgetår.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden 7,5 milj. kr. (+1,7 milj. kr.).

3. Under budgetåret 1987/88 betalades sammanlagt 1 milj. kr. ut i tidigare beviljade *samverkansbidrag* till två tidningar på Gotland. För närvarande är sammanlagt 8,3 milj. kr. intecknade för samverkansbidrag, varav ca 4,5 milj. kr. kommer att betalas ut under innevarande och kommande budgetår. Med hänsyn till det i olika sammanhang uttalade presspolitiska önskemålet att stimulera samverkan anser nämnden att anslagsposten bör höjas.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden 7 milj. kr., varav högst 500 000 kr. för samverkansutredningar och högst 500 000 kr. för större branschprojekt (+2 milj. kr.).

4. Under budgetåret 1987/88 betalade nämnden ut sammanlagt 58 418 660 kr. i *samdistributionsrabatt* för drygt 984 miljoner samdistribuerade tidningsexemplar.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden 58,5 milj. kr. (+1 milj. kr.).

Föredragandens överväganden

Den parlamentariskt sammansatta kommitté – dagstidningskommittén (U 1985:11) – som tillsatts för att genomföra en översyn av det statliga stödet till dagspressen har nyligen slutfört sitt arbete. Kommitténs betänkande (SOU 1988:48) Reformerat presstöd remissbehandlas för närvarande.

Kommittén har tämligen uttömmande behandlat såväl direkta förmåner som indirekta stödinsatser inom det nuvarande systemet och har föreslagit en rad förändringar. Förslagens huvudambition är, enligt kommittén, att de statliga stödåtgärderna mer effektivt än för närvarande skall kunna bidraga till angelägna omstruktureringar och ett förbättrat kostnadsläge för stödtagande tidningar i syfte att därigenom förstärka mångfalden inom dagspressen.

I avvaktan på kommitténs överväganden och förslag beslutade riksdagen om en viss höjning av produktionsbidraget inom presstödet fr. o. m. innevarande budgetår. Till följd av denna åtgärd och vissa positiva effekter av en fortsatt god konjunktur för dagspressen har lågtäckningstidningarnas utgivningsmöjligheter tills vidare kunnat upprätthållas.

Presstödsnämnden har föreslagit att utvecklingsbidraget inom presstödet höjs med 1,7 milj. kr. och samverkansbidraget med 2 milj. kr. Med utgångspunkt i dagstidningskommitténs förslag och inkomna remissynpunkter m. m. avser jag att senare föreslå regeringen att lämna ett samlat förslag till riksdagen angående ändringar i det statliga presstödet. Innan beredningsarbetet är avslutat är jag inte beredd att förorda ändringar i stödet till dagspressen.

I övrigt beräknar jag anslaget i överensstämmelse med presstödsnämndens förslag. Anslaget bör föras upp med 476 300 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till dagspressen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 476 300 000 kr.

G 6. Lån till dagspressen[1]

1987/88	Utgift	11 195 000	Reservation	58 251 000
1988/89	Anslag	87 500 000		
1989/90	Förslag	87 500 000		

[1] Tidigare anslaget G 8.

Från anslaget utbetalas lån enligt förordningen (1981:409) om statligt stöd till dagstidningar.

Presstödsnämnden

Under budgetåret 1987/88 har fem tidningar och tidningstryckerier beviljats lån med sammanlagt 12 800 000 kr., varav 9 700 000 kr. har betalats ut. Dessutom har 1 495 000 kr. betalats ut för lån som beviljats under tidigare budgetår.

Nämnden påpekar att det ökande behovet inom tidningsbranschen av att successivt ersätta de omfattande investeringar som gjordes i början av 1970-talet ger anledning tro att många företag kommer att söka lån ur pressens lånefond i en nära framtid. Nämnden avser att aktualisera frågan om tillskott till lånefonden via tilläggsanslag om och när det finns en dokumenterad efterfrågan som inte kan tillgodoses med tillgängliga medel.

Genom riksdagsbeslut år 1987 och år 1988 har totalt 112,5 milj. kr. anvisats i syfte att möjliggöra lån till KB Aftonbladet AB och HB Svenska Dagbladet AB & Co för uppförande av en gemensam tryckerianläggning. Nämnden anmäler sin avsikt att inte förbruka mer på andra ansökningar än att de för ändamålet reserverade medlen finns tillgängliga under anslaget till dess att det blir aktuellt att betala ut lånet.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden oförändrat 25 milj. kr. för ordinarie långivning och 62,5 milj. kr. för återstående del av det av riksdagen beslutade lånet till Aftonbladet och Svenska Dagbladet, dvs. totalt 87,5 milj. kr. (of.).

Föredragandens överväganden

Lån ur pressens lånefond skall enligt stödförordningen företrädesvis ges för projekt som syftar till kostnadsbesparingar genom samverkan mellan tidningsföretag. Dagstidningskommittén (U 1985:11) har i sitt betänkande (SOU 1988:48) Reformerat presstöd bl. a. behandlat frågan om statligt stöd för sådana ändamål. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. I avvaktan på att beredningen av kommitténs förslag kan slutföras finner jag att lånefonden för ordinarie långivning bör tillföras oförändrat 25 milj. kr.

för budgetåret 1989/90.

Riksdagen har redan tidigare beslutat tillföra medel under anslaget i sådan omfattning att presstödsnämnden under en treårsperiod kan effektuera ett beslut om lån med sammanlagt 175 milj. kr. till tidningarna Aftonbladet och Svenska Dagbladet för uppförande av en gemensam tryckerianläggning. Hittills har totalt 112,5 milj. kr. avsatts för ändamålet. I enlighet med riksdagens beslut och uttalande i frågan föreslår jag att fonden för budgetåret 1989/90 tillförs ytterligare 62,5 milj. kr. för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till dagspressen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 87 500 000 kr.

G 7. Stöd till kulturtidskrifter[1]

1987/88	Utgift	18 848 015	Reservation	75 369
1988/89	Anslag	18 670 000		
1989/90	Förslag	19 417 000		

[1] Tidigare anslaget G 9.

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1977:393) om statligt stöd till kulturtidskrifter.

Statens kulturråd

För budgetåret 1987/88 ansökte 338 tidskrifter om stöd. Bidrag beviljades till 223 tidskrifter med belopp mellan 5 000 och 250 000 kr.

Kulturrådet genomför fr. o. m. budgetåret 1987/88 en treårig försöksverksamhet avseende möjligheterna att förbättra kulturtidskrifternas ekonomiska situation genom marknadsföringstekniska åtgärder m. m. Under det andra verksamhetsåret disponerar kulturrådet 3 milj. kr. av anslaget för detta ändamål. Inför det tredje och sista försöksåret anser kulturrådet att endast 1,5 milj. kr. behöver avdelas för detta ändamål. I övrigt föreslås en priskompensation om 5 %.

Föredragandens överväganden

Det statliga kulturtidskriftsstödet bidrar till att mångfalden i tidskriftsutbudet kan upprätthållas. Den försöksverksamhet som kulturrådet genomför och som nu är inne på sitt andra år har till syfte att med olika stödinsatser öka tidskrifternas prenumerantantal och därigenom förbättra deras ekonomi. Med tanke på att medelsbehovet för stödinsatserna avtar under det tredje försöksåret bör i enlighet med kulturrådets förslag högst 1,5 milj. kr. av anvisade medel få avsättas för försöksverksamheten under

nästa budgetår. Kulturrådet skall efter innevarande budgetår göra en utvärdering av försöksverksamheten. Den bör kunna läggas till grund för ett förslag till utformning av stödet till kulturtidskrifterna under de närmaste åren. Därefter avser jag föreslå regeringen att ge kulturrådet i uppdrag att i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94 komma in med en fördjupad redovisning av detta område och eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna inför perioden 1993/94–1995/96.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till kulturtidskrifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 19 417 000 kr.

G 8. Stöd till radio- och kassettidningar[1]

1987/88	Utgift	17 724 000	Reservation	5 885 000
1988/89	Anslag	37 124 000		
1989/90	Förslag	38 609 000		

[1] Tidigare anslaget G 10.

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar. Frågor om stöd prövas sedan den 1 juli 1988 av taltidningsnämnden i enlighet med nämnda förordning och förordningen (1988:674) med instruktion för taltidningsnämnden. Nämnden skall också handlägga ärenden om fördelning av mottagarutrustningar för radiotidningar och bedriva ett visst utvecklingsarbete.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till utgivningsverksamhet m.m.	36 624 000	+ 1 465 000
2. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden för utbildnings- och utvecklingsverksamhet	500 000	+ 20 000
	37 124 000	**+ 1 485 000**

Taltidningsnämnden

Under budgetåret 1987/88 har totalt 17 713 510 kr. av de anvisade medlen förbrukats, varav 15 794 000 kr. avser bidrag till 16 tidningsföretag för utgivningsverksamhet och resterande belopp avser förvaltningskostnader för den under budgetåret verksamma taltidningskommittén, kostnader för särskilda projekt, m. m.

Taltidningsnämnden bedömer att det under budgetåret 1989/90 kom-

mer att bli möjligt att bekosta utgivning av radio- och kassettidningar till ett sammanlagt belopp av 45 milj. kr., däri inräknat eventuella justeringar av för budgetåret 1988/89 utbetalade bidrag.

För budgetåret 1989/90 begär nämnden för bidrag till utgivningsverksamhet m. m. 45 milj. kr. (+8 376 000 kr.).

För utbildnings- och utvecklingsverksamhet begär nämnden oförändrat 500 000 kr. (of.).

Föredragandens överväganden

Genom beslut av riksdagen permanentades verksamheten med radio- och kassettidningar den 1 juli 1988. Taltidningsnämnden inrättades och stödet förstärktes. Riksdagen angav som primärt mål att ett femtiotal dagstidningar så snart som möjligt inom en tid av fem år skall ge ut radio- och kassettidningar.

Taltidningsnämnden har redan efter ett par månaders verksamhet behandlat preliminära ansökningar om stöd från ett så stort antal tidningsföretag att det motsvarar riksdagens delmål ett femtiotal tidningar. Nämnden gör bedömningen att fördelningen av mottagarutrustningar för radiotidningar bör kunna breddas så avsevärt under budgetåret 1989/90 att ett uppnående av det angivna delmålet även i praktiken ligger nära i tiden.

Det är glädjande att verksamheten synes utvecklas så positivt. Detta pekar mot att de av riksdagen uppställda målen bör kunna uppnås inom angivna tidsramar och att höjningen av anslaget ligger väl i fas med det växande intresset för utgivningsverksamheten. Jag föreslår att anslaget förs upp med 38 609 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 38 609 000 kr.

G 9. Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur[1]

1987/88	Utgift	2 575 000[1]
1988/89	Anslag	5 894 000[1]
1989/90	Förslag	6 384 000

[1] Tidigare anslaget G 11. Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation

Enligt stiftelsens stadgar, som fastställdes av regeringen den 22 juni 1988, har stiftelsen till ändamål att äga och ge ut en nyhetstidning för begåvningshandikappade samt att ombesörja utgivning av lättlästa böcker (LL-böcker). Tidningen bör utformas så att den blir till nytta även för andra grupper med läshandikapp. Bokutgivningen bör koncentreras till böcker för sådana vuxna läsare som har särskilt stora och inte tillgodo-

sedda läsbehov, framför allt begåvningshandikappade personer.

Mellan staten och stiftelsen träffades den 24 november 1986 avtal för perioden den 1 januari 1987 – den 30 juni 1990. Avtalet reglerar bl. a. frågor om bidrag till stiftelsens verksamhet och om prenumerationsavgift. I ett avtal, som träffades mellan parterna den 22 juni 1988 och som omfattar perioden den 1 juli 1988 – den 30 juni 1990, regleras verksamheten med bokutgivning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Utgivning av Nyhetstidningen 8 SIDOR	2838000	+232000
2. Utgivning av lättläst litteratur	3056000	+258000
	5894000	**+490000**

Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur

Skolöverstyrelsen, som fram till den 30 juni 1988 ansvarade för utgivningen av LL-böcker, har i en skrivelse den 27 september 1988 redogjort för verksamheten under budgetåret 1987/88. Under budgetåret utkom 23 titlar i LL-serien. Dessutom gavs tre skrifter ut i serien Om LL-boken. Under året har arbete pågått bl. a. med ett stort antal nya bokprojekt och en pristävling om bästa LL-novell.

Stiftelsen saknar ekonomiska resurser för att möta kostnadsökningar och genomföra investeringar. Därför bör stiftelsekapitalet höjas från 100000 kr. till 1 milj. kr. Stiftelsen föreslår – med hänvisning till kostnadsökningar inom bl. a. det grafiska området samt till att upplagan förväntas öka – att anslagsposten för utgivning av Nyhetstidningen 8 SIDOR höjs med ca 18 % (+522000 kr.).

För utgivning av lättläst litteratur föreslås, med tanke på behovet av medel till nya bokprojekt samt marknadsföringsinsatser, en ökning med 23 % (+704000 kr.).

Föredragandens överväganden

Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur har fr. o. m. innevarande budgetår övertagit verksamheten med utgivning av LL-böcker från skolöverstyrelsen. Före den 1 september 1989 skall stiftelsen redovisa en plan för den fortsatta utgivningen och marknadsföringen av LL-böcker. Vidare skall stiftelsen senast vid utgången av år 1989 redovisa erfarenheterna av tidningsutgivningen. För att kunna planera verksamheten på lång sikt och få en bättre överblick över de statliga insatserna på stiftelsens hela område krävs emellertid utöver detta en mer ingående studie av verksamheterna som kan ligga till grund för regeringens överväganden om framtida stödinsatser. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att ge stiftelsen i uppdrag att senast i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1992/93 komma in med en fördjupad redovisning av dessa områden och

eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna inför perioden 1992/93–1994/95.

Vid min medelsberäkning har jag tagit hänsyn till kostnadsutvecklingen inom bl. a. den grafiska branschen. Jag räknar med en ökning av medelsbehovet om sammanlagt 490 000 kr.

Stiftelsens framställning i övrigt föranleder inga förslag från min sida.

Anslaget bör i fortsättningen benämnas Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 384 000 kr.

G 10. Litteraturstöd[1]

1987/88	Utgift	34 727 360	Reservation	13 489 512
1988/89	Anslag	32 486 000		
1989/90	Förslag	33 861 000		

[1] Tidigare anslaget G 12.

Från anslaget utgår stöd till utgivning av litteratur enligt förordningen (1978:490) om statligt litteraturstöd. De ändamål som får stöd under anslaget framgår av följande sammanställning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Utgivningsstöd	25 773 000	+1 031 000
2. Stiftelsen Litteraturfrämjandet för utgivning av En bok för alla samt läsfrämjande åtgärder för barn och ungdom	6 713 000	+ 269 000
3. Kommittén för översättning till svenska av finsk facklitteratur	(72 000)[1]	+ 75 000
	32 486 000	**+1 375 000**

[1] Innevarande budgetår anvisat under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m.

Statens kulturråd, m. fl.

1. Statens kulturråd föreslår för utgivningsstödet en prisomräkning med 7 % med hänsyn till kostnadsutvecklingen inom den grafiska industrin. För verksamheten med En bok för alla föreslår Stiftelsen Litteraturfrämjandet en prisomräkning med knappt 4,5 %.

2. Kulturrådet begär för utgivningsstödet, förutom prisomräkning, 450 000 kr. för att kunna stödja ytterligare 15 titlar inom stödordningen för skönlitteratur för vuxna i svensk översättning. Även stödordningen för barn- och ungdomslitteratur bör tillföras 450 000 kr. så att antalet stödda titlar kan öka med 20. Stödordningen för tecknade serier för barn och ungdom bör tillföras ytterligare 200 000 kr., bl. a. med syfte att kunna stödja ytterligare sex seriealbum varav fem översättningar och ett svenskt original samt fem à sex svenska originalserier i serietidningar. För stödordningen för litteratur på invandrar- och minoritetsspråk begärs 250 000 kr., vilket skulle göra det möjligt att stödja ytterligare tolv titlar.

3. Högst 990 000 kr. bör avsättas för kostnader för arvoden m. m. i samband med fördelningen av utgivningsstödet. För urval m. m. för klassikerserien för skolan bör högst 98 000 kr. få avsättas.

Expertkommittén för översättning av finskspråkig facklitteratur till svenska betonar att principen om lika stort bidrag från Finland och Sverige talar för att det svenska bidraget höjs. Kommittén anhåller därför om en förstärkning av bidraget (+48 000 kr.).

Statens kulturråd beslutar självt om fördelningen av anslagsmedel på olika stödkategorier inom utgivningsstödet. Jag går därför inte in på frågan om den närmare fördelningen mellan olika stödområden.

Kostnader i samband med arvoden m. m. bör liksom tidigare kunna belasta detta anslag. I likhet med tidigare år bör det ankomma på regeringen att efter förslag från kulturrådet ange högsta belopp för dessa ändamål.

Jag vill erinra om att kulturrådet våren 1988 lämnade sin andra redovisning av utvecklingen inom bokmarknaden, rapporten Boken – en översikt II. Rådet konstaterar sammanfattningsvis att det senaste verksamhetsåret, dvs. budgetåret 1986/87, inte inneburit några dramatiska förändringar inom bokbranschen. Rådet har emellertid noterat vissa tendenser som på sikt kan bli en fara för mångsidigheten i utgivningen. Bl. a. tenderar marknadsföringen av böcker att koncentreras på ett litet antal titlar, medan andra böcker mer eller mindre lämnas åt sitt öde. Samtidigt finns en tendens till en försvagning av den svenska litteraturens ställning, menar rådet.

Statens stöd till litteraturområdet är marginellt i jämförelse med bokbranschens totala omsättning. Huvudansvaret för litteraturområdet ligger självfallet på bokbranschen själv, medan staten genom riktade insatser kan uppnå vissa kulturpolitiska mål. För att få en bättre överblick över effekterna av de statliga insatserna krävs en ingående studie av hela verksamheten som kan ligga till grund för regeringens överväganden om framtida stödinsatser. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att ge kulturrådet i uppdrag att senast i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94 komma in med en fördjupad redovisning av området och eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna inför perioden 1993/94 – 1995/96. Jag ämnar strax, under anslaget G 12. Stöd till bokhandel, föreslå regeringen att ge ett liknande uppdrag till Bokbranschens Finansieringsinstitut rörande de statliga bokhandelsstöden.

Jag vill i detta sammanhang även nämna att ett avtal slöts mellan staten och Stiftelsen Litteraturfrämjandet rörande den fortsatta utgivningen av En bok för alla den 15 september 1988. Avtalet gäller under tiden den 1 juli 1989 – 30 juni 1992.

I nu gällande avtal mellan staten och stiftelsen regleras att minst ett belopp av 400 000 kr. av den bidragssumma, som utgår under anslagsposten 2 under förevarande anslag, varje budgetår skall användas för särskilda insatser i samband med läsfrämjande verksamhet för barn och ungdom. Riksdagen har tidigare uttalat sig i denna fråga (KrU 1983/84:21, rskr. 354). Enligt min bedömning bör storleken av detta stöd inte låsas för flera år på det sätt som hittills skett. Bestämmelsen har därför slopats i det nya avtalet. Regeringen bör ha till uppgift att besluta om vilket belopp som skall avsättas för detta ändamål. För riksdagens information vill jag meddela att jag även för nästa budgetår räknar med att minst 400 000 kr. avsätts för läsfrämjande verksamhet bland barn och ungdomar.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Litteraturstöd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 33 861 000 kr.

G 11. Kreditgarantier till bokförlag[1]

1987/88	Utgift	88 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Tidigare anslaget G 13.

Statliga kreditgarantier för lån till bokförlag utgår enligt förordningen (1978:490) om statligt litteraturstöd. Kreditgarantier får fr. o. m. budgetåret 1985/86 beviljas inom en total engagemangsram av 6 milj. kr.

Statens industriverk

Under budgetåret 1987/88 har inga garantier beviljats. Tre ansökningar på totalt 1 400 000 kr. har avslagits. En garanti på 88 000 kr. har infriats. Av engagemangsramen om totalt 6 milj. kr. var 2 milj. kr. intecknade vid ingången av innevarande budgetår.

För budgetåret 1988/89 föreslår verket inte några förändringar.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/85:141, KrU 21, rskr. 392) har för de statliga kreditgarantierna till bokförlag en engagemangsram om 6 milj. kr. beviljats. Förlusten i garantisystemet uppgår t. o. m. budgetåret 1987/88 till 88 000 kr. I enlighet med riksdagens ställningstagande skall garantiramen för verksamheten reduceras med motsvarande belopp. Den uppgår nu därför till 5 912 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kreditgarantier till bokförlag* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 12. Stöd till bokhandel[1]

1987/88	Utgift	3 111 600	Reservation	965 278
1988/89	Anslag	2 705 000		
1989/90	Förslag	2 813 000		

[1] Tidigare anslaget G 14.

Enligt förordningen (1985:525) om statligt stöd till bokhandeln kan bl. a. sortimentsstöd utgå till bokhandel som inte är fackbokhandel. Denna stödform utgår från förevarande anslag. Från anslaget utgår dessutom stöd till spridning av bokinformation samt bidrag till Bokbranschens Finansieringsinstituts AB (BFI) kostnader för administration av den statliga stödverksamheten.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Sortimentsstöd	1 050 000	+ 42 000
2. Stöd till spridning av bokinformation	1 136 000	+ 45 000
3. Bokbranschens Finansieringsinstitut AB	519 000	+ 21 000
	2 705 000[1]	**+ 108 000**

[1] Av beloppet får BFI omfördela högst 200 000 kr. mellan anslagsposterna. Till anslagsposten 3 får dock inga medel föras.

Bokbranschens Finansieringsinstitut AB

BFI har i anslutning till sin anslagsframställning överlämnat rapporten Bokhandelsbranschen 1987/88. I rapporten redovisas bl. a. förändringar i bokhandelsbeståndet mellan åren 1987 och 1988. I mars 1988 fanns totalt 243 bokhandlar anslutna till det s. k. fackbokhandelsavtalet, vilket innebär en minskning med en bokhandel jämfört med år 1987. Vid samma tid år 1988 fanns 96 servicebokhandlar, vilket innebär en ökning med 4 bokhandlar jämfört med året innan.

Enligt rapporten har de tre storstadsregionerna under den senaste sexårsperioden minskat sitt bokhandelsbestånd inte enbart avseende fackbokhandeln utan även totalt sett, medan orter med färre än 30 000 invånare har fått fler försäljningsställen.

Även på orter med färre än 10 000 invånare har antalet fackbokhandlar minskat beroende på att kundunderlaget där är för litet för att en enskild bokhandel skall kunna hålla den lagerberedskap m. m. som fackbokhandelsavtalet kräver. På dessa orter fyller servicebokhandlarsystemet en viktig kultur- och konsumentpolitisk uppgift. Beträffande bokhandelns ekonomiska situation konstateras att den förbättring som tidigare noterats fortsatt även under budgetåret 1987/88.

BFI:s anslagsframställning innebär i huvudsak att sortimentsstödet och stödet till spridning av bokinformation i likhet med medlen för BFI:s administrativa kostnader (anslagsposten 3) bör ökas med ca 5 %.

Föredragandens överväganden

Som jag nyss berört under anslaget G 10. Litteraturstöd har jag för att få en bättre överblick över effekterna av de statliga insatserna på litteraturområdet för avsikt att uppdra åt kulturrådet att inför budgetåret 1993/94 komma in med en redovisning av området samt med eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna för en treårsperiod. Även för bokhandelsområdet finner jag att en liknande ingående studie är angelägen för att få en bättre överblick över statens insatser och för att kunna planera dessa på lång sikt. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att ge Bokbranschens Finansieringsinstitut i uppdrag att senast i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94 komma in med en fördjupad redovisning av detta område och eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna inför perioden 1993/94 – 1995/96.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till bokhandel* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 813 000 kr.

G 13. Distributionsstöd till fackbokhandel m. m.[1]

1987/88	Utgift	2 141 449
1988/89	Anslag	2 792 000
1989/90	Förslag	3 043 000

[1] Tidigare anslaget G 15.

Från anslaget utgår statligt distributionsstöd till bokhandeln enligt bestämmelserna i förordningen (1981:445) om statligt stöd till distribution av böcker.

Statens kulturråd

Fr. o. m. budgetåret 1985/86 utgår det statliga stödet till distribution av böcker med 30 procentenheter av den rabatt om 50 % som förlagen lämnar för litteraturstödda böcker. Det s. k. fackbokhandelsavtalet mellan förlagen och fackbokhandeln föreskriver numera att alla titlar för vilka förlag, anslutna till fackbokhandelsavtalet, söker statligt utgivningsstöd skall ingå i bokhandelns abonnemang. Antalet titlar som fick distributionsstöd uppgick under budgetåret 1987/88 till 509. Antalet stödberättigade bokhandlar uppgick till 245. Kulturrådet föreslår en ökning av anslaget med 5 %.

Föredragandens överväganden

Fackbokhandelsavtalet träffades den 21 februari 1985 mellan Svenska Bokförläggareföreningen och dåvarande Bok-, Pappers- och Kontorsvaru-

förbundet, numera Svenska Bokhandlareföreningen, och började gälla fr. o. m. den 1 juli 1985. Avtalet kan sägas upp senast den 31 december till upphörande med utgången av nästföljande mars månad. Vid min beräkning har jag utgått från detta avtals förutsättningar. Jag har även tagit hänsyn till att belastningen på anslaget bestäms av det totala antalet titlar som är stödberättigade samt av prisutvecklingen. Jag beräknar det ökade medelsbehovet till 251 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Distributionsstöd till fackbokhandel m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 043 000 kr.

G 14. Lån för investeringar i bokhandel m. m.[1]

1987/88	Utgift	1 038 000	Reservation	2 188 200
1988/89	Anslag	2 250 000		
1989/90	Förslag	2 250 000		

[1] Tidigare anslaget G 16.

Från anslaget utgår kreditstöd och stöd till rådgivning enligt förordningen (1985:525) om statligt stöd till bokhandeln.

Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI)

BFI föreslår en ökning av anslaget med nära 5 % eller 112 000 kr.

Föredragandens överväganden

Anslagsbeloppet bör under nästa budgetår vara oförändrat.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån för investeringar i bokhandel m. m.* anvisa ett reservationsanslag på 2 250 000 kr.

G 15. Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Förvaltningskostnader[1]

1987/88	Utgift	14 495 936
1988/89	Anslag	16 165 000
1989/90	Förslag	18 126 000

[1] Tidigare anslaget G 17.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 107 000 kr. inte ställts till talboks- och punktskriftsbibliotekets (TPB) disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

TPB har enligt sin instruktion (1988:341) till uppgift att i samverkan med andra bibliotek i landet arbeta för att synskadade och andra handikappade får tillgång till litteratur. Det åligger biblioteket särskilt att framställa och låna ut talböcker och punktskriftsböcker, att tillhandahålla punktskriftsböcker för försäljning samt att inom sitt verksamhetsområde lämna information och råd till folkbibliotek och andra. I fråga om utlåningen av talböcker skall TPB inrikta sin verksamhet på att fungera som låneccentral. Biblioteket svarar också för framställning av studielitteratur för högskolestuderande, som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker. Vidare beslutar TPB om utbetalning enligt förordningen (1982:798) om kompensation i vissa fall för kostnader på grund av kassettskatt. Utgifter härför bekostas av medel ur anslaget. Till biblioteket är knuten en punktskriftsnämnd. Enligt förordningen (1985:391) om talboks- och punktskriftsbibliotekets punktskriftsnämnd har nämnden till uppgift att främja och utveckla punktskriften för synskadade. Nämnden skall bl. a. utarbeta normer för den svenska punktskriften.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	12 531 000[1]	+ 1 590 000
(därav lönekostnader)	(10 682 000)[1]	(− 1 230 000)
Lokalkostnader	2 159 000	+ 371 000
Kompensation för kostnader för kassettskatt	1 475 000	of.
	16 165 000	**+ 1 961 000**

[1] Av angivet belopp har 107 000 kr. inte ställts till TPB:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket

TPB:s utlåning av talböcker uppgick under budgetåret 1987/88 till nära 186 000 lån, vilket innebär en ökning med 5,9 % jämfört med budgetåret 1986/87. Talboksutlåningen från folkbiblioteken uppgick år 1987 enligt uppgift från statistiska centralbyrån till närmare 1,5 miljoner lån, vilket innebär en ökning med 7 % jämfört med år 1986.

TPB:s anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Huvudförslag 137 000 kr.

2. TPB anser att, om huvudförslaget skall tillämpas, bör 1,1 % eller

137000 kr. tas ut för budgetåret 1989/90. För budgetåren 1990/91 och 1991/92 föreslår TPB en neddragning med 1,2 % eller 149000 kr. resp. 2,7 % eller 334000 kr. Sammanlagt för de tre budgetåren uppgår den femprocentiga besparingen till 620000 kr.

För budgetåret 1989/90 innebär besparingen att personalens resor och medverkan i kurser/konferenser drabbas, vilket medför mycket negativa konsekvenser för TPB och landets talboksverksamhet. Det är både för TPB och biblioteken av stor vikt att TPB har möjlighet att medverka i olika arrangemang ute i länen, särskilt som verksamheten ute i landet är i kraftig utveckling. TPB måste också kunna följa utvecklingen i andra länder, vilket är angeläget när ny teknik för talboksframställning snart kan bli aktuell. En neddragning beskär vidare möjligheten att delta i kurser och konferenser, vilket innebär försämrad fortbildning för personalen och i förlängningen svårigheter att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla de rådgivande uppgifter som skall utföras enligt instruktionen. En besparing skulle även drabba medlen för inventarier. Apparatskötseln blir eftersatt och föråldrad materiel kan inte ersättas vilket i sin tur orsakar lägre effektivitet i verksamheten och stora olägenheter för avnämarna.

För budgetåret 1990/91 innebär besparingen att medlen för en heltidstjänst som assistent på produktionsenheten dras ned. Minskad personalstyrka på denna enhet innebär oavsett vilken personalkategori som drabbas att färre tal- och punktskriftsböcker kan förvärvas. Produktionsanslaget skulle inte kunna utnyttjas helt och minskningen i förvärvsnivån skulle bli bestående. En mindre noggrann kvalitetskontroll av färdiga talböcker skulle också bli följden och innebära att talboksläsarna i sista hand kan drabbas av felaktiga eller ospelbara böcker. Om besparingen i stället togs ut på handläggarsidan skulle det utvecklingsarbete med redigering av talböcker som kontinuerligt bedrivs inskränkas betydligt. Vidare skulle det redigerings- och förberedelsearbete som krävs för att producera interfolierade punktskriftsböcker för barn inte kunna utföras.

För budgetåret 1991/92 innebär besparingen att medel motsvarande en heltidstjänst som handläggare och en heltidstjänst som assistent på talboksutlåningsenheten dras ned. Denna besparing medför en minskning av utlåningen med ca 20000 lån.

TPB anser att biblioteket bör undantas från tillämpningen av huvudförslaget (+137000 kr.).

3. För att kunna producera 30 specialinläsningar för bl. a. utvecklingsstörda och afatiker bör biblioteket tillföras medel motsvarande kostnaderna för en halvtidstjänst som handläggare/redigerare (+95000 kr.). Vidare bör antalet talböcker öka. Som en följd därav begärs medel motsvarande kostnaderna för en halvtidstjänst som assistent (+75000 kr.). Biblioteket begär även medel motsvarande kostnaderna för en heltidstjänst som redigerare av böcker som skall produceras i punktskrift (+190000 kr.). I anslutning till dessa tre tjänster begär biblioteket också medel för vissa förvaltningskostnader (+90000 kr.).

4. Biblioteket begär medel motsvarande kostnaderna för en heltidstjänst som expeditionsvakt (+150000 kr.) samt medel för vissa förvaltningskostnader (+30000 kr.).

5. Medel motsvarande kostnaderna för en kvarts handläggartjänst begärs för den starkt expanderande verksamheten inom punktskriftsnämnden (+47000 kr.).

6. International Federation of Library Associations, IFLA, kommer att hålla sitt årsmöte i Stockholm år 1990. TPB skall stå som värd vid ett förmöte till konferensen och begär därför en engångsanvisning för att täcka kostnaderna för lokal- och utställningshyra, personal för förberedelser och genomförande, administration och viss representation (+150000 kr.).

7. För att effektivisera sin personal- och ekonomiadministration, bibliotekets adressregister och trycksaksframställning behöver TPB anskaffa sex persondatorer och två skrivare. För detta ändamål begär biblioteket en engångsanvisning (+250000 kr.).

8. Fördelningen av punktskriftsnämndens medel på förvaltnings- och produktionskostnadsanslagen är inte ändamålsenlig, eftersom nämnden under ett budgetår kan ha stora konsultkostnader och under ett annat stora produktionskostnader. TPB föreslår därför att medel för punktskriftsnämndens verksamhet exkl. lönemedel i stället anvisas som ett bidrag under bibliotekets produktionskostnadsanslag och att medlen får användas även till förvaltningskostnader (–135000 kr.).

9. TPB har i skrivelse den 25 april 1988 och i sin anslagsframställning begärt extra medel för att kunna utöka sina lokaler. I skrivelse den 13 september 1988 begär TPB medel för att redan under budgetåret 1988/89 kunna utöka sina lokalytor. Som stöd för sin begäran anger TPB de stora svårigheter som uppstår innevarande budgetår då ny personal skall inrymmas i redan fullbesatta utrymmen (+291000 kr.).

Föredragandens överväganden

Huvudförslaget bör tillämpas. Av den femprocentiga besparingen bör en tredjedel tas ut under vart och ett av budgetåren 1989/90, 1990/91 och 1991/92. Besparingen för nästa budgetår (–265000 kr.) bör, i likhet med motsvarande besparing på anslaget för innevarande budgetår, tas ut under bibliotekets produktionskostnadsanslag. (1, 2)

Jag ansluter mig delvis till bibliotekets förslag om personalförstärkning och anser att lönemedel motsvarande kostnaderna härför, sammanlagt 197000 kr., samt medel för vissa förvaltningskostnader, 30000 kr., bör tillföras biblioteket. (4, 5)

I likhet med TPB anser jag, att punktskriftsnämndens medel, 135000 kr., bör föras över från förevarande anslag till bibliotekets produktionskostnadsanslag. Enligt min mening bör medlen även få användas till förvaltningskostnader. (8)

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för TPB fr. o. m. den 1 juli 1989.

Sammanlagt bör medlen för anslagsposten 1. Förvaltningskostnader under förevarande anslag ökas med 1590000 kr. I beloppet ingår kompensation för pris- och löneomräkning.

TPB:s begäran om utökning av bibliotekets lokaler har tillstyrkts av

byggnadsstyrelsen. För riksdagens information vill jag nämna att regeringen den 3 november 1988 beslutade medge att byggnadsstyrelsen får hyra ifrågavarande lokaler för bibliotekets räkning. För nästa budgetår bör således beloppet för lokalkostnader beräknas till 2 530 000 kr. (9)

TPB:s framställning i övrigt föranleder inga förslag från min sida. (3, 6, 7)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18 126 000 kr.

G 16. Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader[1]

1987/88	Utgift	33 792 785	Reservation	1 834 472
1988/89	Anslag	33 936 000		
1989/90	Förslag	35 612 000		

[1] Tidigare anslaget G 18.

Från anslaget bekostas talboks- och punktskriftsbibliotekets (TPB) produktion av talböcker och punktskriftsböcker samt kataloger och annat informationsmaterial. Under en period av fem år fr. o. m. den 1 juli 1985 utbetalas från anslaget statsbidrag för länsbibliotekens inköp av talböcker. Från anslaget utgår också bidrag till Sveriges dövas riksförbund (SDR) för produktion av videogram för döva.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Produktionskostnader för talböcker, punktskriftsböcker, informationsmaterial m.m.	22 812 000	+ 1 247 000
2. Produktionskostnader för punktskriftsböcker för försäljning	437 000	+ 28 000
3. Bidrag för inköp av talböcker till länsbibliotek	3 152 000	+ 96 000
4. Bidrag till Sveriges dövas riksförbund för produktion av videogram för döva	7 535 000	+ 305 000
	33 936 000	**+ 1 676 000**

Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Under budgetåret 1986/87 förvärvade biblioteket totalt 3 095 titlar, varav 832 titlar från utomstående talboksproducenter. Produktionen av punktskriftsböcker uppgick till 549 titlar.

TPB:s anslagsframställning innebär i övrigt i huvudsak följande.

1. Huvudförslag 341 000 kr.
2. TPB anser att, om huvudförslaget skall tillämpas, 1,5 % eller 341 000

kr. bör tas ut för budgetåret 1989/90. För budgetåren 1990/91 och 1991/92 föreslår TPB en neddragning med 1,7 % eller 380 000 kr. resp. 1,8 % eller 420 000 kr. Sammanlagt för de tre budgetåren uppgår den femprocentiga besparingen till 1 141 000 kr.

För budgetåret 1989/90 innebär besparingen att årskatalogen över talböcker inte ges ut fr. o. m. detta budgetår. Katalogen är i första hand ett hjälpmedel för bibliotekspersonalen. En utebliven årskatalog betyder att en lång rad förmedlare av talböcker berövas ett utomordentligt hjälpmedel.

För budgetåret 1990/91 innebär besparingen att förvärvsnivån för punktskriftsböcker dras ned med tio titlar och förvärvsnivån för talböcker med 35 titlar.

För budgetåret 1991/92 föreslås att TPB upphör att förvärva ca 350 talbokstitlar från andra producenter. Härigenom kommer en lucka att uppstå i det antal titlar som biblioteket kan erbjuda för lån.

Bibliotekets produktionskostnadsanslag bör undantas från tillämpning av huvudförslaget. Besparingen för budgetåret 1989/90 bör således inte tas ut (+ 341 000 kr.).

3. Särskilda medel begärs för att producera 30 specialinläsningar för bl. a. utvecklingsstörda och afatiker (+ 360 000 kr.). Talboksproduktionen bör ökas med 200 titlar (+ 1 200 000 kr.). I konsekvens med detta förslag begär TPB medel för ökade kostnader för mer omfattande kataloger m. m. (+ 130 000 kr.). För verksamheten med förvärv av talböcker på invandrarspråk begär TPB konsultmedel (+ 50 000 kr.).

4. I TPB:s bestånd finns 1 400 talbokstitlar inlästa på C 120-kassetter, vilka har sämre hållbarhet än C 60- och C 90-kassetter. Medel för att ersätta 700 titlar begärs för nästa budgetår (+ 1 890 000 kr.). Härutöver begärs medel för katalogisering och informationsmaterial (+ 95 000 kr.).

5. Punktskriftsproduktionen bör öka med 50 korta och lättlästa titlar (+ 850 000 kr.). Som en följd av detta förslag begär TPB medel för ett utökat informations- och katalogmaterial (+ 150 000 kr.). Vidare bör 75 barnböcker i punktskrift med äldre förkortningssystem ersättas (+ 390 000 kr.). I anslutning härtill begär TPB medel för ökad information i form av omfångsrikare nyförvärvslistor (+ 39 000 kr.).

6. TPB begär medel av engångskaraktär för att utreda förutsättningarna att införa ett integrerat lokalt ADB-system för produktionskontroll, katalogisering och utlåning (+ 100 000 kr.).

7. I enlighet med vad som redovisats under TPB:s förvaltningskostnadsanslag, bör medlen för punktskriftsnämndens verksamhet anvisas som ett bidrag under bibliotekets produktionskostnadsanslag och få användas även för vissa förvaltningskostnader (+ 135 000 kr.).

8. TPB begär bemyndigande att för budgetåret 1988/89 få lägga ut beställningar av talböcker, punktskriftsböcker och informationsmaterial som belastar budgetåret 1990/91 upp till ett belopp av 8,4 milj. kr.

9. Försäljningen av punktskriftsböcker till svartskriftspris bör utökas (+ 285 000 kr.).

10. Bidraget till SDR bör höjas med 10 % (+ 754 000 kr.).

11. TPB bör ersättas för de personalkostnader som följer med admini-

stationen av bidraget till SDR. Detta innebär för innevarande budgetår 35 000 kr.

Föredragandens överväganden

Huvudförslaget bör enligt min mening inte tillämpas för förevarande anslag. Däremot bör den besparing om 265 000 kr., som beräknats under bibliotekets förvaltningskostnadsanslag, tas ut här. (1, 2)

Som jag nyss har berört under föregående anslag anser jag att medel för punktskriftsnämndens verksamhet, 135 000 kr., bör överföras från talboks- och punktskriftsbibliotekets (TPB) förvaltningskostnadsanslag till förevarande anslag. Enligt min mening bör medlen även få användas till andra förvaltningskostnader i samband med nämndens verksamhet. (7)

TPB bör i likhet med föregående år ges ett bemyndigande att under budgetåret 1989/90 få lägga ut beställningar av talböcker, punktskriftsböcker och informationsmaterial som kommer att belasta anslaget budgetåret 1990/91. Jag föreslår att bemyndigandet får avse ett belopp om högst 8,4 milj. kr. (8)

Jag vill i detta sammanhang erinra om att biträdande socialministern tidigare i dag under femte huvudtiteln, anslaget G 7. Kostnader för viss verksamhet för handikappade, föreslagit att ett bidrag om 1,5 milj. kr. skall anvisas för genomförande av ett särskilt punktskriftsprojekt inom Synskadades riksförbund.

TPB har som bidrags- och tillsynsmyndighet för Sveriges dövas riksförbund (SDR) personalkostnader i samband med information om och katalogisering av videogram på teckenspråk samt för det administrativa arbetet. Innevarande budgetår får högst 35 000 kr. av bidraget till SDR:s videoverksamhet användas för TPB:s kostnader i samband härmed. Även för budgetåret 1989/90 bör en del av bidraget till SDR:s videoverksamhet få användas för detta ändamål. Även andra producenters videogram bör då tas med i arbetet med information och katalogisering. Det bör vara regeringens uppgift att efter förslag från TPB ange ett högsta belopp för ändamålet. (11)

För att kunna planera verksamheten på lång sikt och samtidigt få en bättre överblick över de statliga insatserna på såväl TPB:s som SDR:s område krävs ingående studier av verksamheterna som kan ligga till grund för regeringens överväganden om framtida stödinsatser. Jag avser därför att senare föreslå regeringen att ge TPB i uppdrag att senast i anslutning till sin anslagsframställning för budgetåret 1992/93 komma in med en fördjupad redovisning av dessa områden och eventuella förslag till förändringar av stödinsatserna inför perioden 1992/93–1994/95.

TPB:s framställning i övrigt föranleder inga åtgärder från min sida. (3, 4, 5, 6, 9, 10)

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att regeringen lämnar talboks- och punktskriftsbiblioteket det beställningsbemyndigande om 8,4 milj. kr. för budgetåret 1990/91 som jag har förordat,

2. till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 35 612 000 kr.

G 17. Bidrag till Svenska språknämnden m. m.

1987/88	Utgift	1 764 000[1]
1988/89	Anslag	1 772 000[1]
1989/90	Förslag	2 320 000

[1] Tidigare anslaget G 19. Bidrag till Svenska språknämnden.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 14 000 kr. inte ställts till Svenska språknämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget utgår medel till löner för föreståndare och fem forskningsassistenter vid nämndens sekretariat. Vidare utgår bidrag till vissa kostnader för lokaler och expenser samt projektet Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk. Övriga kostnader täcks av anslag från olika fonder, prenumerationsavgifter för tidskriften Språkvård, m. m.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Lönekostnader	1 380 000[1]	+132 000
2. Bidrag till lokal- och kontorskostnader	222 000	+ 9 000
3. Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk	170 000	+ 7 000
4. Bidrag till Sverigefinska språknämnden	(385 000)[2]	+400 000
	1 772 000	**+548 000**

[1] Av angivet belopp har 14 000 kr. inte ställts till Svenska språknämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.
[2] För budgetåret 1988/89 anvisat under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m.

Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden

1. Huvudförslag för Svenska språknämnden 33 000 kr.

2. För budgetåret 1989/90 beräknar Svenska språknämnden en besparing med 2 %, vilken tas ut dels på anslagsposten 1. Lönekostnader, dels på anslagsposten 2. Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk.

3. Svenska språknämnden anhåller om medel för ytterligare två statligt reglerade forskningsassistenttjänster (+360 000 kr.). Nämnden föreslår även att personalen i övrigt ges statligt reglerade tjänster.

4. I budgetpropositionen 1985 (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 554) redovi-

sades att Svenska språknämnden hade förklarat sig villig att lämna en redovisning av möjligheterna att hålla nere kostnaderna för projektet Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk genom att införa avgifter på utskrifter från systemet. Språknämnden anför nu att de kommande termförteckningarna bör kunna erhållas till självkostnadspris för att få den nödvändiga spridningen. Därmed ges nämnden ingen möjlighet att finansiera övriga delar av projektet genom att ta ut högre avgifter för det distribuerade materialet.

5. Sverigefinska språknämnden anhåller om en ökning av anslaget för personalförstärkning (+300000 kr.).

Föredragandens överväganden

Riksdagens kulturutskott har i betänkandet (KrU 1987/88:6) om svenska språket och datorn anfört att det är nödvändigt med konkreta åtgärder för att främja det svenska språket i samband med den allt större datoranvändningen. Vilka åtgärder som bör vidtas kräver enligt utskottet närmare överväganden under medverkan av bl. a. språklig expertis och dataexpertis. Riksdagen har givit detta till känna för regeringen (rskr. 1987/88:86). Svenska språknämnden har förklarat sig villig att med beaktande av vad som anförts i kulturutskottets betänkande och efter samråd med andra språkvårdande organ och dataexpertis lämna detaljerade och konkreta förslag till åtgärder för att främja det svenska språket i datorsammanhang. Regeringen har uppdragit åt Svenska språknämnden att senast den 1 juni 1989 redovisa förslaget.

För nästa budgetår bör 1 743000 kr. anvisas till kostnader för löner, lokaler och expenser vid Svenska språknämnden. Vid beräkningen av detta belopp har ett begränsat ettårigt huvudförslag tillämpats. Anslaget har därutöver tillförts medel genom omprioriteringar inom medieområdet. (1, 2)

För projektet Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk har jag beräknat 177000 kr. (4)

Svenska språknämndens framställning i övrigt föranleder inga förslag från min sida. (3)

För Sverigefinska språknämnden bör 400000 kr anvisas. (5)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Svenska språknämnden m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 320000 kr.

Radio och television

Sveriges Radio m. m.

Föredragandens överväganden

Inom Sveriges Radio-koncernen har en särskild studie, den s. k. SR-studien, genomförts i syfte att ange förutsättningarna för koncernens verksamhet under första hälften av 1990-talet samt ge underlag för en bedömning av verksamhetens inriktning och omfattning mot bakgrund av den nya svenska och internationella mediemiljön. Mot denna bakgrund har Sveriges Radio AB inkommit med förslag om att medelsanvisningen till koncernen kraftigt förstärks.

Beredningen av denna fråga är ännu inte avslutad. Jag avser därför att föreslå regeringen att för riksdagen vid 1988/89 års riksmöte lägga fram en särskild proposition om Sveriges Radio-koncernens verksamhet m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

i avvaktan på en särskild proposition i ämnet bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört.

G 18. Kabelnämnden: Förvaltningskostnader[1]

1987/88	Utgift	2 902 000
1988/89	Anslag	2 491 000
1989/90	Förslag	3 131 000

[1] Tidigare anslaget G 20.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 17 000 kr. inte ställts till kabelnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kabelnämnden skall enligt sin och närradionämndens instruktion (1988:340) pröva frågor om lokala kabelsändningar. Nämnden skall ha tillsyn över verksamheten med sådana sändningar och även i övrigt följa utvecklingen på området. Nämnden skall också handlägga ärenden om avgifter enligt lagen (1985:1061) om avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar samt pröva frågor om bidrag enligt förordningen (1985:1065) om statsbidrag till lokal programverksamhet. Kostnaderna för kabelnämndens verksamhet finansieras helt med avgifter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	2 325 000[1]	+626 000
(därav lönekostnader)	(1 718 000)[1]	(+320 000)
2. Lokalkostnader	165 000	+ 14 000
3. Anskaffning av inredning och utrustning m. m.	1 000	of.
	2 491 000	**+640 000**

[1] Av angivet belopp har 17 000 kr. inte ställts till kabelnämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Inkomster vid kabelnämnden, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar beräknas till 13,8 milj. kr. för budgetåret 1988/89 (budgetåret 1987/88 var inkomsterna 6,543 milj. kr.).

Kabelnämnden

1. Antalet tillstånd för satellitsändningar och upplåtelse av kanalutrymme för egensändningar uppgick vid utgången av juni 1988 till 260. Av tillstånden avsåg 139 televerket, 23 bostadsföretag, 40 privata kabel-TV-bolag och 53 bostadsrätts- och samfällighetsföreningar samt 5 enskilda fastighetsägare. 155 kommuner var berörda. 15 tillstånd för egensändningar hade beviljats. Antalet till kabel-TV-nät anslutna bostäder med möjlighet att ta emot satellitsändningar uppgick till ca 475 000 vilket motsvarar 13 % av landets hushåll. Anslutningstakten i genomsnitt per månad under det senaste budgetåret har varit ca 16 500 mot ca 10 000 året innan.

2. Kabelnämnden föreslår att någon besparing i enlighet med huvudförslaget inte görs. En besparing skulle framtvinga en minskning av personalen och leda till att nämnden inte kan fullgöra ålagda arbetsuppgifter.

3. Under budgetåret 1987/88 inrättades en tidsbegränsad arvodestjänst för en juridisk expert, finansierad med särskilda, av regeringen anvisade medel. Kabelnämnden begär nu att tjänsten permanentas (+281 000 kr.). Nämnden redovisar också ett stort behov av personal vid det med närradionämnden gemensamma kansliet och understryker vikten av att närradionämndens yrkande om en sådan personalförstärkning tillgodoses.

4. I övrigt föreslås för löner och övriga förvaltningskostnader en ökning med 410 000 kr. Bl. a. begärs förstärkta resurser för driftskostnader för ADB, för resor samt ersättning för förlorad tjänstebrevsrätt.

5. Kabelnämnden har preliminärt beräknat vilka kostnader som uppkommer i samband med flyttning av kansliet till nya lokaler (+645 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Sammanlagt bör anslaget höjas med 640 000 kr. Jag har beräknat medel för att kabelnämndens behov av juridisk expertis skall tillgodoses. Jag har också tagit hänsyn till behovet av en viss allmän förstärkning. Jag har vidare i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten för kabelnämnden föreslås slopad fr. o. m. den 1 juli 1989. Vid min medelsberäkning har jag inte tillämpat huvudförslaget. Anslagshöjningen täcks av beräknade inkomster.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kabelnämnden: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 131 000 kr.

G 19. Kabelnämnden: Stöd till lokal programverksamhet[1]

1987/88	Utgift	1 040 000	Reservation	428 000
1988/89	Anslag	1 000 000		
1989/90	Förslag	1 000 000		

[1] Tidigare anslaget G 21.

Från anslaget utgår stöd till lokal programverksamhet i enlighet med bestämmelser i förordningen (1985:1065) om statsbidrag till lokal programverksamhet.

Kabelnämnden

Kabelnämnden har under budgetåret 1987/88 beslutat om bidrag till 16 mottagare med sammanlagt 1 320 000 kr. För budgetåret 1989/90 föreslås att anslaget höjs till 1 500 000 kr. (+ 500 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kabelnämnden: Stöd till lokal programverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

G 20. Närradionämnden[1]

1987/88	Utgift	3 296 000
1988/89	Anslag	2 599 000
1989/90	Förslag	3 428 000

[1] Tidigare anslaget G 22.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 19 000 kr. inte ställts till närradionämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Närradionämnden skall enligt sin och kabelnämndens instruktion (1988:340) pröva frågor om närradio och ha tillsyn över närradioverksamheten. Nämnden skall också handlägga ärenden om avgifter enligt förordningen (1984:463) om avgifter i ärenden om närradio. Kostnaden för närradionämndens verksamhet finansieras helt med avgifter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	2378000[1]	+812000
(därav lönekostnader)	(1873000)[1]	(+424000)
2. Lokalkostnader	220000	+ 17000
3. Anskaffning av inredning och utrustning m. m.	1000	of.
	2599000	**+829000**

[1] Av angivet belopp har 19000 kr. inte ställts till närradionämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Inkomster vid närradionämnden, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2545 Närradioavgifter beräknas till 3. 4 milj. kr. för nästa budgetår (budgetåret 1987/88 var inkomsterna 2,765 milj. kr.).

Närradionämnden

1. I juli 1988 var 128 sändare i drift. Tillstånd fanns för sändare på ytterligare 24 orter. Antalet tillståndshavare var 2345. Sändningstiden uppgick till 184800 timmar under år 1987. För budgetåret 1988/89 räknar nämnden med minst 219000 sändningstimmar.

2. Mot bakgrund av att verksamheten fortfarande befinner sig i ett uppbyggnadsskede och är under stark expansion föreslår närradionämnden att någon besparing enligt huvudförslaget inte görs. En sådan besparing skulle framtvinga en minskning av personalen och bl. a. leda till en oacceptabel förlängning av handläggnings- och beslutstiderna.

3. Närradionämnden föreslår för budgetåret 1989/90 en personalförstärkning med två tjänster, en assistent för tids- och tillståndsärenden och en byrådirektör för tillstånds- och tillsynsärenden samt nämndernas gemensamma administration (+331000 kr.).

4. I övrigt föreslås för löner och övriga förvaltningskostnader en ökning med 703000 kr. Bl. a. begärs förstärkta resurser för driftskostnader för ADB. resor, information samt ersättning för förlorad tjänstebrevsrätt.

5. Närradionämnden har slutligen preliminärt beräknat vilka kostnader som uppkommer i samband med flyttning av kansliet till nya lokaler (+855000 kr.).

Föredragandens överväganden

Anslaget bör höjas med 829000 kr. Jag har därvid tagit hänsyn till närradionämndens behov av en tidsbegränsad personalförstärkning för tillsyns- och sändningstidsärenden och av en viss allmän förstärkning. Jag har också i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för närradionämnden fr. o. m. 1 juli 1989. Vid min medelsberäkning har jag inte tillämpat huvudförslaget. Anslagshöjningen täcks av beräknade inkomster.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Närradionämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 428 000 kr.

G 21. Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland

1989/90 Nytt anslag (förslag) 10 718 000[1]

[1] För innevarande budgetår gäller att medel för ifrågavarande ändamål har anvisats dels under anslaget G 23. Sändningar av finländska televisionsprogram (1 400 000 kr.), dels på tilläggsbudget under anslaget G 24. Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland (4 056 000 kr.).

Från anslagen Sändningar av finländska televisionsprogram samt Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland har dels medel anvisats till televerket för tekniska kostnader, dels bidrag för sändningsverksamheten lämnats till tillståndsinnehavaren. Televerkets medelstilldelning avser dels utsändning av ett finländskt TV-program i Sverige, dels tillhandahållande och överföring av ett svenskt TV-program till Finland.

Utsändningen av ett finskt program i Sverige sker med stöd av lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram. Regeringen får för tiden intill utgången av år 1989 medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.

Regeringen har den 22 december 1988 meddelat Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige tillstånd att också under år 1989 bedriva sådana sändningar. Som villkor för tillståndet gäller bl. a. att en sändare i Nacka med viss räckvidd skall användas, att sändningarna skall ske i en kanal, att sändningarna skall bestå av vidaresändning av program som samtidigt sänds eller kort dessförinnan har sänts i Finland av Oy Yleisradio Ab samt att sändningarna inte får innehålla kommersiell reklam.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Televerket för tekniska kostnader m. m.	4 145 000[1]	+ 3 951 000
2. Bidrag till Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige för sändningsverksamhet	1 311 000[2]	+ 1 311 000
	5 456 000	**- 5 262 000**

[1] För budgetåret 1988/89 anvisat under anslaget G 23. Sändningar av finländska televisionsprogram och anslaget G 24. Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland.

[2] För budgetåret 1988/89 anvisat under anslaget G 24. Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland.

Televerket

För budgetåret 1989/90 behövs dels 1 500 000 kr. för utsändning av ett finskt program över Storstockholm, dels 6 612 000 kr. för tillhandahållande och överföring av ett svenskt TV-program till Finland. Televerket har den 22 december 1988 i en skrivelse kompletterat anslagsframställningen. Sammanlagt begär televerket 8 112 000 kr. (+3 967 000 kr.).

Föredragandens överväganden

I prop. 1988/89:25 (bil. 5 s. 19–21) lade regeringen fram förslag om att utvidga det nuvarande TV-utbytet mellan Sverige och Finland. Dels föreslogs att Sverige skulle tillhandahålla och överföra ett svenskt TV-program till Finland, dels att Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige, som är innehavare av tillståndet för de finländska sändningarna över Storstockholm, skulle få bidrag för sin sändningsverksamhet. Därmed skulle det föreliggande TV-utbytet bekostas på likställda villkor mellan de två medverkande länderna. Riksdagen (KrU 1988/89:8, rskr. 16) godtog förslagen. Sändningarna av en finländsk TV-kanal över Storstockholm har därigenom sedan den 1 december 1988 haft sin motsvarighet i en svensk TV-kanal över Helsingforsområdet.

De positiva erfarenheterna från den hittillsvarande försöksverksamheten i Sverige gör det naturligt att diskutera formerna för den fortsatta verksamheten. Jag anser det vara angeläget att frågan om hur man i framtiden kan utsträcka tillgången av den finländska kanalen till merparten av de finsktalande hushållen i Sverige studeras närmare. Utredningen (U 1987:02) om ökat TV-utbyte mellan Sverige och Finland arbetar nu med denna uppgift. Bl.a. undersöks de möjligheter som satellittekniken erbjuder.

Lagen om rundradiosändning av finländska televisionsprogram är i avvaktan på ett bredare nordiskt TV-satellitsamarbete tidsbegränsad t.o.m. den 31 december 1989. Med hänsyn till detta samt till det utredningsarbete som pågår, bör lagens giltighetstid förlängas med ytterligare ett år. Förslag härom har upprättats inom utbildningsdepartementet och bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.13*.

Lagförslaget rör i och för sig sådant ämne som avses i 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen. Enligt min mening är dock frågan av sådan beskaffenhet att yttrande från lagrådet skulle sakna betydelse.

Eftersom de båda anslagen Sändningar av finländska televisionsprogram och Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland hänger nära samman bör de föras ihop till ett anslag under den senare anslagsbeteckningen.

För utsändning av ett finländskt TV-program över Storstockholm samt för tillhandahållande och överföring av ett svenskt TV-program till Finland bör televerket erhålla 8 096 000 kr. för tekniska kostnader m.m. under nästa budgetår.

Bidraget till Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige för sändningsverksamhet utbetalas till förbundet av regeringen. En viktig faktor vid

bedömningen av medelsbehovets storlek är utgången av ännu ej slutförda förhandlingar mellan tillståndsinnehavaren och företrädare för berörda upphovsrättsorganisationer. I 1990 års budgetproposition kommer jag att redovisa om utfallet av förhandlingarna har föranlett ändringar i stödet till förbundet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram,

2. till *Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland* anvisa ett förslagsanslag på 10 718 000 kr.

G 22. Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen

1989/90 Nytt anslag (förslag) 348 000

Bakgrund

Enligt 1987 års riksdagsbeslut om forskning (prop. 1986/87:80 bil. 6, s. 159 f., KrU 16, rskr. 262) bör fr. o. m. budgetåret 1989/90 särskilda medel anvisas för åtgärder för att förbättra underlaget för massmediepolitiska bedömningar och beslut.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 14 april 1988 tillkallades samma dag en särskild utredare (U 1988:05) med uppgift att förbereda insatser för att förbättra underlaget för massmediepolitiska bedömningar m. m. (Dir. 1988:14). Utredaren överlämnade i december 1988 sina förslag till åtgärder i betänkandet (SOU 1988:52) Att följa medieutvecklingen.

I forskningspropositionen anges den ekonomiska ramen för en fullt utbyggd verksamhet till totalt 750 000 kr. i 1987 års kostnadsläge.

Utredningen om åtgärder för att förbättra underlaget för massmediepolitiska bedömningar m. m.

Utredaren har kartlagt aktuella bevaknings- och dokumentationsinsatser inom det massmediepolitiska området som görs inom såväl den offentliga som den privata sektorn. Utredaren föreslår att medel under budgetåret 1989/90 anvisas den svenska avdelningen av Nordiska dokumentationscentralen för Masskommunikationsforskning (NORDICOM) för bidrag till information om forskningsresultat och till insamling och bearbetning av mediestatistik.

NORDICOM förutsätts få stor självständighet vid fördelningen av medlen mellan personal och omkostnader.

De ytterligare insatser som utredaren föreslår för tiden fr. o. m. budget-

året 1990/91 bör omfatta dokumentation av bl. a. debatt om medieutvecklingen samt av den tekniska utvecklingen på medieområdet. För ändamålet föreslås en förstärkning av resurserna till antingen kabelnämnden eller arkivet för ljud och bild (ALB).

Enligt utredaren är en remissbehandling av förslagen avseende budgetåret 1989/90 inte erforderlig. Däremot bör förslagen avseende den andra etappen remissbehandlas.

Föredragandens överväganden

Den särskilde utredaren med uppgift att förbereda insatser för att förbättra underlaget för massmediepolitiska bedömningar m. m. har i betänkandet (SOU 1988:52) Att följa medieutvecklingen lagt fram förslag om hur underlaget för massmediepolitiska bedömningar skall förbättras. Förslagen från utredningen avseende tiden fr. o. m. budgetåret 1990/91, dvs. den andra etappen, har därefter remitterats till berörda organ. Efter remissomgångens slut avser jag att återkomma till regeringen med förslag om hur en fullt utbyggd verksamhet skall utformas.

För budgetåret 1989/90 har utredaren föreslagit att den svenska avdelningen av Nordiska dokumentationscentralen för Masskommunikationsforskning (NORDICOM) anvisas medel för bidrag till information om forskningsresultat och till insamling och bearbetning av mediestatistik. Jag tillstyrker förslaget och har beräknat ett belopp om 348 000 kr. för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 348 000 kr.

H. INTERNATIONELLT KULTURELLT SAMARBETE

Utbildningsministern anför

Allmänt

En växande internationalisering präglar samhällslivets olika områden. Inte minst är detta tydligt inom kulturliv, utbildning och forskning. Denna internationalisering, i form av utbyte och kontaktskapande, är av grundläggande betydelse för förnyelse och utveckling. Den internationella jämförelsen förblir tillika en måttstock på vitalitet och kvalitet i kulturliv, utbildning och forskning.

Den europeiska integrationsprocessen har i särskild grad kommit att fokusera debatten om samhällets internationalisering till att handla primärt om den Europeiska Gemenskapen (EG). Även med erkännande av den betydelse EG:s utveckling har också för svensk utbildning och forskning – och i någon mån för vårt kulturliv – finns det anledning att framhålla att den internationalisering som pågår måste inbegripa också andra ländergrupper och kulturkretsar. I det europeiska perspektivet måste uppmärksammas också de östeuropeiska staterna. I ett utomeuropeiskt perspektiv förblir Nordamerika, särskilt USA, av utomordentlig betydelse för utvecklingen av kulturliv, utbildning och forskning. Stillahavs-området, särskilt Japan, och den arabisk-islamiska länderkretsen kommer att få växande betydelse också för vårt land.

Betydelsen av detta breda och flerdimensionella synsätt på internationaliseringsprocessen har illustrerats i några av de utredningsförslag som under år 1988 lämnats i fråga om skolans, högskolans och kulturlivets internationella kontakter och samarbete. Skolöverstyrelsen (SÖ) har på regeringens uppdrag utarbetat ett handlingsprogram för skolväsendets fortsatta internationalisering. Statsrådet Göransson har i inledningen till littera B. Skolväsendet närmare redovisat sina bedömningar med anledning av SÖ:s förslag.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 vidareutvecklat förslag till högskolans fortsatta internationalisering, med utgångspunkt i den kartläggning av hittillsvarande arbete som UHÄ genomförde år 1987. Jag har under avsnitt D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. kommenterat UHÄ:s förslag och redovisat mina bedömningar.

Regeringen uppdrog i december 1986 åt en särskild utredare att göra en översyn av de statliga insatserna inom det svenska kultur- och informationsutbytet med utlandet (UD 1986:2). Utredaren har under år 1988 redovisat sina förslag i betänkandet Sverigeinformation och kulturutbyte (SOU 1988:9). Betänkandet har därefter varit föremål för remissbehandling. Förslagen bereds f. n. inom regeringskansliet.

De förslag till fortsatta insatser för kulturlivets, skolans och högskolans internationalisering som under år 1988 redovisats ger en god grund för bedömningar om de långsiktiga målen och prioriteringarna. Detta är en beredningsprocess där i första hand de i verksamheten engagerade måste

ta del. Huvuddelen av allt kulturutbyte och utbildningssamarbete sker genom direkta initiativ från de närmaste berörda. Statsmakternas roll och uppgift i denna process är att medverka i preciseringen av mål och prioriteringar, att aktivt verka för att hinder för utbyte och kontakter undanröjs, samt att underlätta det internationella samarbetet genom bl. a. initieringsresurser.

Norden

Den nordiska kulturgemenskapen och de uttryck den fått i praktiskt samarbete på kulturområdet är unik. De nordiska ländernas kulturgemenskap är en viktig förutsättning för samarbetet också på andra områden och för det vardagliga samarbetet i hela Norden.

För att kunna delta i ett internationellt kulturutbyte krävs en egen stark kulturidentitet. Genom det nordiska samarbetet stärks och berikas de enskilda ländernas kultur och tillsammans utgör vi en viktig del av den internationella kulturella scenen.

En kulturhandlingsplan för att stärka den nordiska kulturgemenskapen och engagera flera i det nordiska samarbetet på kultur-, utbildnings- och forskningsområdena presenterades av Nordiska ministerrådet (kultur- och utbildningsministrarna) i samband med Nordiska rådets session i Oslo våren 1988.

Kulturhandlingsplanen har under hösten 1988 fastställts av ministerrådet och förverkligandet av planen inleds under år 1989. I den nordiska kulturbudgeten som beslutades av ministerrådet i november 1988 har medel avsatts för att främja kulturutbytet, öka språkförståelsen och för att stimulera rörligheten inom utbildningsområdet. Hög prioritet ges åt det s. k. NORDPLUS-programmet (Nordiskt Program for Laerare, Uddannelsesøgende och Studerende) som syftar till att främja studerande- och lärarutbytet i Norden.

Samarbetet mellan de nordiska länderna är sedan gammalt väl etablerat och omfattar offentliga myndigheter på alla nivåer, likaväl som folkrörelser och privata företag. En central uppgift för ministerrådet är att på olika sätt stödja detta rika och vittförgrenade samarbete bl. a. genom att undanröja hinder som fortfarande existerar mellan de nordiska länderna för en fri rörlighet av personer. Särskilt angeläget är att åstadkomma en nordisk utbildningsgemenskap i den meningen att utbildningsinstitutionerna i de olika länderna står öppna på i princip samma villkor för samtliga studerande i Norden. Vidare att utbildningar och examensbevis har giltighet över hela den nordiska arbetsmarknaden. Som en konkret åtgärd för att stärka utvecklingen av en nordisk utbildningsgemenskap har jag, som jag redovisat i det föregående, avsatt 2 milj. kr. för att stimulera kommunerna att ta emot gymnasieelever från de andra nordiska länderna (anslaget B 19. Bidrag till driften av gymnasieskolor).

Det nordiska samarbetet omfattar i stort sett alla de områden som upptas i EG:s vitbok om den inre marknaden. Integreringen mellan de nordiska länderna har i vissa avseenden kommit längre än mellan de tolv EG-länderna. I andra avseenden är det nordiska samarbetet mindre långt-

gående. Jag ser det som en viktig uppgift för ministerrådet att följa utvecklingen inom EG och utarbeta underlag för att kunna bedöma hur de nordiska integrationssträvandena förhåller sig till motsvarande utveckling inom EG.

Europeiskt kultur-, utbildnings- och forskningssamarbete

EG:s mycket betydande satsning på utbildnings- och forskningssamarbete innebär för Sverige både en möjlighet och en utmaning. Intensifieringen av internationellt samarbete inom utbildning och forskning skapar nya och bättre förutsättningar också för vårt land. Ett aktivt deltagande i EG:s utbildnings- och forskningsprogram förutsätter tillika betydande egna ansträngningar, bl. a. i form av ett ökat utbud av kurser med undervisningen bedriven på främmande språk, i första hand engelska.

Det är min uppfattning att Sverige så långt möjligt skall delta i full skala i EG:s utbildnings- och forskningsprogram. En snabb och stegvis utbyggnad av vårt deltagande i forskningsprogrammen sker f. n. Under år 1989 kommer Sverige att gå in som fullvärdig deltagare också i det s. k. SCIENCE-programmet (A Programme Plan to Stimulate the International Cooperation and Interchange Needed by European Research Scientists), som syftar till forskningssamarbete och utbyte av forskare och forskarstuderande. Under år 1989 beräknas förhandlingar kunna inledas om svenskt deltagande i COMETT-programmet (Community Action Programme in Education and Training for Technology), som syftar till utbildningssamarbete mellan universitet och näringsliv. Något senare torde det bli aktuellt att inleda förhandlingar om deltagande i det s. k. ERASMUS-programmet (the European Community Action Scheme for the Mobility of University Students), som syftar till universitetssamarbete och studerande- och lärarutbyte. Detta eftersom EG-kommissionen inte väntas komma med förslag till framtida utformning av det programmet förrän under senare delen av år 1989.

Andra delar av EG:s utbildningsprogram som särskilt kommer att uppmärksammas gäller arbetet med att främja erkännandet av examina från såväl yrkesutbildning som högre utbildning, samt arbetet med att stärka språkutbildningen i skola och högskola.

Riksdagens beslut våren 1988 att tillåta svenska studerande att ta med sig sina studiemedel vid studier utomlands kommer att väsentligt underlätta ett svenskt deltagande i bl. a. EG:s utbildningsprogram. Regeringens uppdrag till Svenska institutet att bygga upp ett centrum för information om studier utomlands är en annan viktig förberedelseåtgärd.

Den stora betydelse som EG tillmäter utbildning och forskning, och de resurser som satsas, har givit förnyad näring åt debatten inom andra europeiska samarbetsorgan om mål och prioriteringar.

EG-samarbetets utveckling och ett växande intresse från skilda östeuropeiska stater att delta i västeuropeiskt kultur- och utbildningssamarbete har för Europarådet inneburit nya utmaningar och samtidigt i viss mån en identitetskris.

På svenskt initiativ har Europarådets kommitté för utbildning och kul-

tur påbörjat ett långsiktigt projekt med internationell examination av medlemsländernas kulturpolitik. Syftet är att möjliggöra för resp. land att bedöma de egna kulturpolitiska insatserna i ett internationellt perspektiv. Frankrikes kulturpolitik granskades med hjälp av en internationellt sammansatt expertgrupp under år 1987. Under år 1989 granskas Sveriges kulturpolitik på motsvarande sätt.

Som statsrådet Göransson tidigare anfört pågår, som ett led i att förstärka samarbetet på det massmediapolitiska området i Europa, sedan några år ett arbete inom Europarådet med en konvention om gränsöverskridande TV-sändningar. På svensk inbjudan anordnade Europarådet en ministerkonferens hösten 1988 i Stockholm för att diskutera europeiska massmediafrågor och möjligheterna att fullfölja arbetet med denna konvention. Konferensen blev framgångsrik och möjligheterna att inom kort slutföra konventionsarbetet synes vara goda.

Sverige har inte tidigare kunnat ansluta sig till Europarådets konvention om utbetalande av hemlandets studiestöd för studier utomlands. Det nya studiemedelssystem som trädde i kraft den 1 januari 1989 öppnar möjligheter för svenska högskolestuderande att studera utomlands med bibehållna studiemedelsförmåner. Därmed är det nu möjligt för Sverige att ratificera konventionen. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om detta.

Som ett uttryck för viljan att stärka det europeiska samarbetet på utbildningsområdet arrangerade Unesco hösten 1988 en europeisk utbildningsministerkonferens. Enighet rådde om vikten av att stärka högskolesamarbetet i Europa och att underlätta ett fritt utbyte av lärare och studerande. Betydelsen av Unescos konvention om betygsekvivalens på den högre utbildningens område framhölls.

Även det pågående uppföljningsmötet inom ESK-processen (konferensen om säkerhet och samarbete i Europa) i Wien förefaller ha förutsättningar att nå enighet om ökad samverkan i Europa på kultur- och informationsområdena. Slutdokumentet från uppföljningsmötet kan komma att innehålla beslut om ett informationsforum redan under år 1989 liksom ett symposium om beskydd av kulturarvet under år 1990 eller år 1991.

Utgående från bl. a. erfarenheterna från den av OECD år 1988 arrangerade konferensen om utbildning och ekonomisk tillväxt har organisationen identifierat ett antal verksamhetsområden som prioriteras av medlemsländerna.

Den roll vuxenutbildningen spelar för ekonomisk utveckling och möjligheterna att upprätthålla en flexibel arbetsmarknad med full sysselsättning understryks i OECD:s verksamhetsprogram. Studier kommer att genomföras av såväl formell vuxenutbildning och den utbildning som bedrivs i företag och myndigheter som av den högre utbildningens möjligheter att bidraga till den sociala och ekonomiska utveckling som nu pågår. Organisationen framhåller särskilt vikten av åtgärder för att höja kvaliteten och effektiviteten i utbildningen. Andra mål är att åstadkomma ett ur social synvinkel jämnare fördelat utbud av utbildningstillfällen samt att tillvarata både ekonomiska och mänskliga resurser på ett effektivare sätt i ett samhälle under omstrukturering.

Sverige är under åren 1985–1989 medlem av Unescos styrelse och innehar numera också vice ordförandeposten för den europeiska regionen. Avgörande beslut rörande bl. a. Unescos framtida programinriktning kommer att fattas vid den 25:e generalkonferensen hösten 1989.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till Sveriges ökade ansvar i organisationen finner jag det angeläget att för riksdagen än en gång samlat anmäla vissa frågor rörande Unesco.

Den aktuella medelfristiga planen för åren 1990–1995 kommer inte bara att styra programinriktningen utan också att påverka beslutsorganens funktioner och sekretariatets arbete. Viktiga förberedande beslut för den medelfristiga planen har fattats av styrelsen under år 1988. Det nära samarbetet med övriga nordiska länder i program- och budgetfrågor har fortsatt.

En huvudfråga för höstens generalkonferens blir att nå enighet om prioriteringar inom programmet. Dessa kommer att diskuteras mot bakgrund av såväl alla medlemsstaters intresse att de länder som lämnat organisationen skall återgå till denna som u-ländernas fruktan att ensamma behöva betala priset för en ökad programkoncentration. Det förnyade intresset för europeiskt samarbete inom Unesco är också en utgångspunkt för de avvägningar som måste göras.

I december 1986 beslöt Förenta Nationernas generalförsamling att förklara perioden 1988–1997 för ett internationellt kulturårtionde. Unesco har samordningsansvaret för verksamheten, i vilken alla FN:s medlemsländer och alla organisationer inom FN-systemet förväntas delta på olika sätt. Planering av den svenska insatsen under kulturårtiondet pågår f. n. inom utbildningsdepartementet. Jag avser inom kort att återkomma till regeringen med förslag i denna fråga.

Anslagstekniska förändringar

Bidrag till bilateralt nordiskt kultursamarbete har tidigare beräknats under anslaget H 5. Som framgått i det föregående har de olika anslagsposterna under detta anslag förts över till de littera och anslag till vilka de har en saklig anknytning. Anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m. föreslås därför upphöra. Motsvarande förändring föreslås också i fråga om vissa anslagsposter under anslaget H 1. Kulturellt utbyte med utlandet. Förslaget innebär att i framtiden endast sådana anslagsposter som berör flera sakområden eller Svenska institutet tas upp under littera H.

De bidrag som lämnas till institutioner utomlands föreslår jag samlas under anslaget H 4. Bidrag till svenska institut i utlandet m. m.

Jag föreslår att eventuella reservationer vid utgången av juni 1989 på de överförda anslagen skall tillföras de anslag resp. anslagsposter till vilka medlen förts. De reservationer som kan finnas på kvarvarande anslag under littera H bör föras till anslaget H 1. Kulturellt utbyte med utlandet, anslagsposten Till regeringens disposition.

Jag har samrått med statsrådet Göransson om dessa anslagstekniska förändringar.

Vad avser den särskilda budgeten för det internationella utbildnings- och kultursamarbetet föreslår jag i det följande i huvudsak endast sådana nya åtaganden som har kunnat finansieras genom omprioriteringar mellan befintliga anslag eller anslagsposter.

H 1. Kulturellt utbyte med utlandet

1987/88	Utgift	6 885 000	Reservation	652 273
1988/89	Anslag	8 873 000		
1989/90	Förslag	9 090 000		

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Statens kulturråd för internationellt kulturutbyte	2 538 000	– 2 538 000[1]
2. Svenska institutet för		
a) internationellt kulturutbyte	829 000	+ 80 000
b) viss stipendieverksamhet	62 000	+ 3 000
c) integrerad utlandsutbildning (IUU)	360 000	– 360 000
d) informations- och dokumentationscentrum		+ 1 000 000[2]
3. Skolöverstyrelsen för internationellt utbyte på skolans område	540 000	– 540 000[3]
4. Svenska studenthemmet i Paris	248 000	– 248 000[4]
5. Nämnden för svensk-amerikanskt forskarutbyte (Fulbright-kommissionen)	1 544 000	+ 94 000
6. Riksföreningen Sverigekontakt	338 000	+ 92 000
7. Folkrörelsernas internationella kulturkontakter	214 000	– 214 000[5]
Svenska föreningen Norden		
8. *Föreningens allmänna* verksamhet	(1 686 000)[6]	– 1 796 000
9. Fortbildning av lärare i de nordiska språken		
10. Lärarutbyte mellan de nordiska länderna		
11. Nordiska studieutbytesresor för skolungdom	(612 000)[6]	+ 672 000
12. Stipendier till svenska gymnasieskolelever för studieresor i Norden		
13. Stipendier till kulturkritiker och kulturjournalister	(42 000)[6]	+ 45 000
14. Stipendier till isländska folkhögskoleelever	(77 000)[6]	+ 80 000
15. Kulturellt utbyte med Island	(125 000)[6]	+ 135 000
16. Kulturellt utbyte med Färöarna	(36 000)[6]	+ 40 000
17. Kurser i svenska för finländska lärare	(39 000)[6]	+ 45 000
18. Stipendier till isländska forskare och forskarstuderande	(110 000)[6]	+ 127 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
19. Kurser i finska och svenska inom Norrbottens-distriktet av föreningen Norden	(260000)[6]	– 276000
20. Norrbottenskretsen av Föreningen Norden		
a) Kurs i svenska för islänningar	(98000)[6]	– 105000
b) Kurs i isländska för deltagare från nordkalotten		
21. Föreningen Nordens institut Biskops-Arnö	(200000)[6]	+ 400000
22. Svensk lektor, Reykjavik	(150000)[6]	+ 150000
22. Till regeringens disposition	2200000 +(338000)[7]	– 1023000
Summa	**8873000**	+ **217000**

[1] Beräknas under anslaget F 2. Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.
[2] Varav 550000 kr. tidigare beräknats under anslagsposten Till regeringens disposition
[3] Beräknas under anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet
[4] Beräknas under anslaget H 4. Bidrag till svenska institut i utlandet m. m.
[5] Beräknas under anslagsposten Till regeringens disposition
[6] Tidigare beräknat under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m.
[7] Tidigare beräknat under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m. anslagsposten Till regeringens disposition

Svenska institutet

Institutet söker ökade medel för gästspel och utställningar utomlands. Intstitutet hänvisar också till kostnadsutvecklingen utomlands (+ 1 000 000 kr.).

Vidare begärs ytterligare medel för integrerad utlandsutbildning med hänvisning till att universitets- och högskolecämbetet inte som tidigare tillskjuter medel till denna verksamhet (+ 240000 kr.).

Regeringen har genom beslut den 18 februari 1988 uppdragit åt Svenska institutet att påbörja uppbyggnaden av ett informations- och dokumentationscentrum i syfte att främja utbytet mellan Sverige och andra länder på högskole- och gymnasienivå. Medel har anvisats för ändamålet innevarande budgetår (prop. 1987/88:100 bil. 10, KrU 17, rskr. 225). För den fortsatta uppbyggnaden begär institutet ytterligare 500000 kr. Vidare begärs 500000 kr. för att centret skall kunna ge service inom skolans område främst till gymnasieskolan samt vuxenutbildningens lärare och studerande. Skolöverstyrelsen tillstyrker detta i sin anslagsframställning.

Svensk teaterunion – Svenska ITI

Svensk teaterunion – Svenska ITI, som är ett organ för samarbete inom svensk teater, har i en särskild skrivelse anhållit att medel reserveras med 40000 kr. per budgetår för svenskt deltagande i den vart fjärde år återkommande internationella scenografi- och teaterarkitekturutställningen i Prag, den s. k. Prag-Quadriennalen.

Nämnden för svensk-amerikanskt forskarutbyte (Fulbright-kommissionen)

Nämnden begär en ökning av bidraget för att jämn bidragsfördelning mellan Sverige och USA skall kunna upprätthållas (+ 232 000 kr.).

Riksföreningen Sverigekontakt

För att åstadkomma balans i ekonomin och för att få möjligheter att utvidga samarbetet med Svenska institutet och skolöverstyrelsen i syfte att utveckla och stödja svenskundervisningen utomlands genom litteraturförmedling begär föreningen ökade bidrag (+ 512 000 kr.).

Svenska föreningen Norden

En höjning av bidraget begärs för att förstärka föreningens distriktsorganisation för att sprida information om nordiskt samarbete och om grannländerna (+ 1 314 000 kr.). Föreningen framhåller också behovet av ökat bidrag för att förstärka ungdomsverksamheten samt för uppföljning av det svensk-norska samarbetsprojektet "Ny Giv" år 1988.

Föreningen begär vidare att bidraget till skolinriktade projekt skall ökas (+ 888 000 kr.). Föreningen framhåller sin unika kompetens att sprida kunskap och förankra det nordiska samarbetet hos en bred publik och den roll föreningen kan spela för att förverkliga den av Nordiska ministerrådet under våren 1988 beslutade kulturhandlingsplanen. Skolöverstyrelsen förordar prisomräkning.

Föreningen Nordens institut Biskops-Arnö

Ett ökat bidrag begärs för att kunna planera och genomföra nordisk kurs- och seminarieverksamhet inom kulturområdet (+ 500 000 kr.). Skolöverstyrelsen förordar prisomräkning.

Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt för kurser i svenska och finska

Föreningen begär ett ökat bidrag för försöksverksamhet med fortbildningskurser (+ 180 000 kr.). Skolöverstyrelsen tillstyrker + 16 000 kr.

Föredragandens överväganden

De anslagstekniska förändringar som jag inledningsvis redogjort för framgår av sammanställningen.

Anslaget till integrerad utlandsutbildning (IUU) infördes budgetåret 1985/86 som ett led i högskolans internationalisering. Bidrag till IUU-utbildning har efter ansökan från enskilda och högskolor fördelats av en särskild referensgrupp vid Svenska institutet. Jag förordar att samtliga medel till högskolans internationalisering utgår från ett och samma anslag – D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. – och fördelas till

högskolorna enligt samma principer.Jag utgår från att de specifika behov som tillgodosetts med IUU-medlen skall beaktas även med den nya ordningen.

Under anslagsposten 2 a) har 40000 kr. reserverats för Svensk teaterunions – Svenska ITI:s deltagande i Prag-Quadriennalen år 1991.

I det allt ökande internationella samarbetet är det angeläget att fortsätta uppbyggnaden av ett informations- och dokumentationscentrum vid Svenska institutet. Jag har utöver de medel som anvisats på dispositionsposten innevarande år beräknat 450000 kr. för centrets verksamhet under det kommande budgetåret.

För att stödja och utveckla litteraturförmedling till svenskundervisning utomlands föreslår jag att bidraget till Riksföreningen Sverigekontakt ökas med 92000 kr. Vidare föreslås att Riksföreningens bidrag, liksom vissa andra bidrag till svenskundervisning utomlands, i fortsättningen skall utbetalas av Svenska institutet.

Jag föreslår att de olika anslagsposterna till Föreningen Norden slås samman så att i fortsättningen ett bidrag utgår till föreningens allmänna verksamhet och ett annat till föreningens skol- och kulturverksamhet. Det bör lämnas åt Föreningen Norden att avgöra till vilka särskilda ändamål bidrag bör utgå.

För ökad nordisk kulturverksamhet har jag räknat med en förstärkning av bidraget till Föreningen Nordens institut Biskops-Arnö med 200000 kr.

Anspråken på bidrag från anslagsposten Folkrörelsernas internationella kulturkontakter har varit mycket varierande från år till år. Jag finner det därför lämpligt att medel för ändamålet i fortsättningen beräknas under anslagsposten Till regeringens disposition.

Medel för högskolesamarbete över Kvarken har för nästa budgetår beräknats under anslaget D 6. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kulturellt utbyte med utlandet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 9090000 kr.

H 2. Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m.

1987/88	Utgift	16525000	Reservation	–3249529
1988/89	Anslag	16015000		
1989/90	Förslag	20100000		

År 1950 anslöt sig Sverige till Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, Unesco (Sveriges överenskommelse med främmande makter 1950:114). Enligt förordningen (SFS 1988:1462) har svenska unescorådet till uppgift att för Sveriges del vara ett sådant nationellt samarbetsorgan som enligt stadgan för Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) förutsätts finnas för att

samordna de viktigaste nationella organen inom Unescos område med organisationens verksamhet.

Rådet skall främja Unescos verksamhet i Sverige och stödja svenska insatser inom ramen för organisationens program.

Medel för den upplysningsverksamhet i Sverige om Unesco, för vilken svenska FN-förbundet ansvarar, anvisas över tredje huvudtiteln.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Årsbidrag till Unesco	15 200 000	+ 3 800 000
2. Svenska unescorådet för		
a) rådets möten	505 000	+ 45 000
b) utrednings- och programverksamhet		
3. Deltagande i Unescos generalkonferens 1989	–	+ 170 000
4. Avgift till konvention om världens kultur- och naturarv	155 000	+ 35 000
5. Medlemsavgift till International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property in Rome (ICCROM)	155 000	+ 35 000
Summa	**16 015 000**	**+ 4 085 000**

Svenska unescorådet

Medlemsländernas bidrag till Unescos reguljära budget antas av generalkonferensen. Vid Unescos 24:e generalkonferens hösten 1987 fastställdes organisationens budget för tvåårsperioden 1988–1989 till US$ 350 miljoner. Den svenska andelen kalenderåret 1988 utgör 1,24 %. Unescorådet uppskattar preliminärt medelsbehovet för Sveriges bidrag till Unesco år 1989 till ca. 19 milj. kr. Budgeten för kalenderåren 1990–1991 fastställs av generalkonferensen hösten 1989.

Unescorådet begär en ökning av bidraget för utrednings- och programverksamhet och för att utgivningen av Unesco-kuriren på svenska skall kunna garanteras. Rådet begär ökade medel för bidraget till konventionen om världens natur- och kulturarv samt för bidraget till ICCROM. Bidragen beräknas till 1 % av årsbidragen.

Slutligen begär rådet 170 000 kr. för deltagande i Unescos generalkonferens i Paris hösten 1989.

Föredragandens överväganden

Jag har i mina beräkningar beaktat behovet av medel för unescorådets deltagande i Unescos generalkonferens hösten 1989.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 20 100 000 kr.

H 3. Bidrag till internationella kongresser m. m. i Sverige

1987/88	Utgift	648 000	Reservation	106 339
1988/89	Anslag	871 000		
1989/90	Förslag	906 000		

Från anslaget utgår efter särskild ansökan bidrag till förberedelse- och administrationskostnader för i Sverige anordnade internationella kongresser och symposier.

Föredragandens överväganden

Jag har räknat med viss kompensation för prisökningar. Anslaget bör inför nästa budgetår ökas med 35 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till internationella kongresser m. m. i Sverige* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag av 906 000 kr.

H 4. Bidrag till svenska institut i utlandet m. m.

1987/88	Utgift	3 175 000
1988/89	Anslag	3 552 000
1989/90	Förslag	8 720 000

Från detta anslag utgår för närvarande bidrag bl. a. till tre svenska icke-statliga forsknings- och kulturinstitut i utlandet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Svenska institutet i Rom	2 819 000	− 174 000
därav hyreskostnader	1 068 000	·· 42 000
2. Svenska institutet i Athen	627 000	+ 43 000
3. Svenska forsknings-institutet i Istanbul för lokal-kostnader m. m.	106 000	+ 9 000
4. Svenska studenthemmet i Paris	(248 000)[1]	+ 270 000
5. Svenskhemmet Voksenåsen		
a) Lokalkostnader	(1 417 000)[2]	+ 1 806 000
b) Kulturell verksamhet vid hemmet	(185 000)[2]	+ 1 390 000
c) Täckning av underskott samt inventarieanskaffning (engångsanvisning)	–	+ 700 000
d) Svensk-norska samarbetsfonden	(180 000)[2]	− 192 000
6. Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland	(379 000)[2]	+ 584 000
Summa	**3 552 000**	**+ 5 168 000**

[1] Tidigare beräknat under anslaget H 1. Kulturellt utbyte med utlandet
[2] Tidigare beräknat under anslaget H 5. Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m.

Institutet

Styrelsen för *Svenska institutet i Rom* begär en höjning av bidraget för bl. a. löner, omkostnader och stipendier. Institutet begär också särskilda medel för en forskarassistent. Institutet hänvisar vidare till att statsbidragets realvärde sjunkit kraftigt och att enskilda bidrag för finansiering av verksamheten minskat (+ 450000 kr.).

Institutet har under det gånga året byggts om. Som en följd härav kommer lokalkostnaderna att öka för vilket kompensation begärs (+ 42000 kr.).

Styrelsen för *Svenska institutet i Athen* framhåller Rom- och Atheninstitutens betydelse för Sveriges kulturella profil i Medelhavsländerna. Institutet begär ökat statsbidrag som kompensation för allmänna kostnadsökningar och hänvisar till risker för underskott i verksamheten (+ 163000 kr.). Styrelsen framhåller det samarbete som inletts mellan de nordiska ländernas institut i Athen.

Inom *Svenska forskningsinstitutet i Istanbul* pågår en utredning om dess framtida organisation och finansiering. Institutet begär kompensation för kostnadsökningar (+ 9000 kr.).

Styrelsen för *Svenska studenthemmet i Paris* begär en höjning av statsbidraget med hänvisning till valutaförändringar samt för att kunna hålla rumspriserna på en för studenterna rimlig nivå (+ 25000 kr.).

Styrelsen för *Svenskhemmet Voksenåsen* framhåller behovet av en rekonstruktion av Svenskhemmets förvaltning och ekonomi för att kunna stabilisera och utveckla verksamheten. Styrelsen betonar att detta är nödvändigt för att Voksenåsen dels kortsiktigt skall kunna undvika ett underskott, dels på längre sikt skall kunna driva en verksamhet som står i linje med nationalgåvans syfte.

Styrelsen föreslår att Voksenåsen tilldelas medel för en treårig försöksperiod för att utveckla verksamheten. Styrelsen föreslår att medlen till egenverksamhet ökas med 2 115000 kr. årligen. För anskaffande av nya inventarier begärs 700000 kr. Styrelsen begär vidare medel för ökade hyreskostnader (+ 389000 kr.).

Svensk-norska samarbetsfonden begär ökat bidrag för stipendier för vistelse på Voksenåsen (+ 55000 kr.).

Styrelsen för *kulturcentret Hanaholmen* anhåller om ökning av bidraget (+ 205000 kr.) för ökad extern verksamhet och framhåller att det svenska bidraget bör ligga i nivå med det finska.

Föredragandens överväganden

De anslagstekniska förändringar som jag inledningsvis redogjort för framgår av sammanställningen.

Jag har under anslaget beräknat medel för Rominstitutets ökade lokalkostnader.

Inflationstakten i Grekland har urholkat anslaget till Atheninstitutet varför jag tillämpat en högre prisomräkningsprocent för detta anslag.

Styrelsen för Svenskhemmet Voksenåsen A/S har redovisat dels akuta ekonomiska problem. dels problem som nuvarande förvaltningsform på både kort och lång sikt kan komma att föra med sig för ekonomin och verksamhetens innehåll.

Det är synnerligen angeläget att Voksenåsen snarast kommer till rätta med de kortsiktiga ekonomiska problemen. Jag har beräknat medel såsom en engångsanvisning som bidrag för att täcka nuvarande underskott samt för inköp av inventarier (700 000 kr.). Vidare är det viktigt att finna former för den fortsatta verksamheten vid Svenskhemmet Voksenåsen. Jag har för det kommande budgetåret räknat med en förstärkning av bidraget för att utveckla egenverksamheten (+1 205 000). Jag har vidare räknat med att Svenskhemmet skall kompenseras för ökade lokalkostnader (+389 000 kr.).

Jag har räknat med en ökning av bidraget till Hanaholmen med 205 000 kr.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till svenska institut i utlandet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag av 8 720 000 kr.

I. LOKALFÖRSÖRJNING M. M.

Inledning

Fr. o. m. budgetåret 1988/89 redovisas investeringar m. m. för riksdagen i form av en treårsplan. Regeringens bemyndigande att själv besluta om utförande av byggnadsprojekt inom denna treårsplan har höjts till 50 milj. kr. Medel för samtliga departements investeringar beräknas under ett gemensamt anslag under sjunde huvudtiteln (prop. 1987/88:100, bil. 9, FiU 26, rskr 338).

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för högskoleenheterna. *Högskoleenheternas* sammanlagda lokalinnehav uppgår till ca 2,2 milj. m^2. Av lokalinnehavet är ca 86% statsägda lokaler, medan resten utgörs av förhyrda lokaler. Högskoleenheterna disponerar under innevarande budgetår drygt 1,4 miljarder kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar ca 23% av anvisade medel vid högskoleenheterna.

Under innevarande budgetår kommer följande byggnadsprojekt att ha färdigställts: om- och tillbyggnad för sektion kemi, etapp V, vid tekniska högskolan i Stockholm, ombyggnad av konsthögskolan i Stockholm, etapp I, och tillbyggnad av hus E för högskolan i Luleå. Sammanlagt innebär det en ökad lokalkostnad om ca 3,8 milj. kr. för nästa budgetår. Ökningen belastar anslaget D 4. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för *statliga institutioner inom kulturområdet*, såsom bl. a. Operan, Dramatiska teatern, arkiv och museer. Nuvarande lokalbestånd omfattar totalt ca 310 600 m^2, varav större delen utgör statsägda lokaler. Ifrågavarande institutioner disponerar under innevarande budgetår knappt 190 milj. kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar genomsnittligt 28% av anvisade medel för myndigheterna.

För närvarande pågår en etappvis upprustning av Operan och Dramatiska teatern. Vidare pågår nybyggnad för ett nytt Wasamuseum i Stockholm.

Myndigheternas förslag

För budgetåret 1989/90 har byggnadsstyrelsen i samråd med universitets- och högskoleämbetet redovisat en lokalförsörjningsplan som tar hänsyn till högskoleenheternas lokalbehov oavsett om dessa löses genom en statlig investering eller genom förhyrning. Lokalförsörjningsplanen upptar 36 ärenden som måste underställas regeringen. Av dessa bör enligt byggnadsstyrelsens bedömning 19 påbörjas under den närmaste treårsperioden. Byggnadstyrelsen räknar med en medelsförbrukning om 365 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Byggnadsstyrelsen har i sin lokalförsörningsplan för kultursektorn den närmaste femårsperioden redovisat fortsatt upprustning av teatrarna och museerna.

I den följande redogörelsen för byggnadsstyrelsens förslag redovisas endast de byggnadsobjekt som kräver riksdagens godkännande för utförande och för vilka byggstart beräknas kunna ske under de tre närmaste budgetåren, dvs. för perioden 1989/90 – 1991/92. Kostnaderna redovisas i det följande i prisläget den 1 januari 1988 om inte annat anges.

Stockholm

Nybyggnad av mikrobiologiskt centrum vid karolinska institutet. Projektet omfattar 3 550 m^2 bruksarea för verksamhetsutrymmen och 430 m^2 bruksarea för personalutrymmen för institutionerna för virologi, tumörbiologi och immunologi (AIDS-forskning, cancerforskning m. m.) samt gemensamma djurlokaler. Regeringen har uppdragit åt byggnadsstyrelsen den 18 december 1986 att projektera nybyggnaden t. o. m. bygghandlingar inom en kostnadsram motsvarande 112,9 milj. kr.

Nybyggnad för sektion E vid tekniska högskolan, etapperna II–III. Redogörelse för projektet i sin helhet har lämnats i prop. 1985/86:100 (bil. 10 s. 551). Regeringen uppdrog den 26 juni 1986 åt byggnadsstyrelsen att projektera nybyggnaderna t. o. m. systemhandlingar inom en kostnadsram motsvarande 148,1 milj. kr. Regeringen lämnade utförandeuppdrag för en första etapp den 18 februari 1988 inom en kostnadsram motsvarande 76 milj. kr. Resterande etapper innehåller lokaler för kurslaboratorier, lärosalar, terminalsalar och skyddsrum i byggnad 15 och restaurang, godsmottagning, soprum, reprocentral m. m. i byggnad 17. Hus 15 omfattar 7 224 m^2 och hus 17 1 810 m^2 bruttototalarea.

Göteborg

Nybyggnad för matematiskt centrum, etapp 1. Byggnadsstyrelsen har redovisat byggnadsprogram för nybyggnad för matematiskt centrum vid Chalmers tekniska högskola/universitetet i Göteborg. Tomten ligger i omedelbar anslutning till Chalmersområdet. Etapp 1 omfattar 4 420 m^2 BRA:V (verksamhetsarea) för sektionerna matematik och datavetenskap samt för Göteborgs datacentral. Kostnaderna beräknas till 93 milj. kr.

Kulturområdet

Naturhistoriska riksmuseet inkl. omniteater. Projektet utgör den andra etappen av planerad modernisering och upprustning av naturhistoriska riksmuseet och avser de publika delarna. Regeringen uppdrog den 12 april 1984 åt byggnadsstyrelsen att projektera etapp 2 t. o. m. bygghandlingar. En deletapp omfattande ombyggnad för polarmuseum m. m. är färdigställd. För planering och uppbyggnad av nya basutställningar under en tioårsperiod finns avsatt en ram under museets anslag om 50 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1985. Regeringen har den 17 december 1987 meddelat riktlinjer för den fortsatta planeringen av en omniteater och den 28 april 1988 godkänt avtal avseende inköp av en omnimax-projektor (jfr prop. 1982/83:100 bil. 10 s. 641 och prop. 1985/86:100 bil. 10 s. 553).

Byggnadsstyrelsen har den 1 november 1988 redovisat bygghandlingar för etapp 2 och utredningsskisser för tillbyggnad av omniteater m. m.

I gällande investeringsplaner finns upplörda kostnadsramar för pågående och beslutade byggnadsobjekt inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde om sammanlagt drygt 836 milj. kr.

Med hänsyn till rådande regleringar inom byggmarknaden kan de tidpunkter för igångsättning av byggprojekt, som jag anger i det följande, bli ändrade.

Med hänvisning till tidigare redogörelser (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 539 och 541) för *om- och tillbyggnad av kungliga biblioteket* beräknar jag kostnaderna till 225 milj. kr., varav 32 milj. kr. skall finansieras via byggnadsstyrelsens driftstat. En kostnadsram om 193 milj. kr. för projektet behöver därför föras upp i investeringsplanen.

I förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 539) redogjorde jag för förutsättningarna för en *om- och tillbyggnad för teater- och musikutbildningarna i Göteborg*. Efter redovisning av byggnadsprogram samt en omarbetad kostnadskalkyl har byggnadsstyrelsen erhållit projekteringsuppdrag inom en kostnadsram om 170 milj. kr. Avtalet med Göteborgs kommun i samband med förvärvet av fastigheten förutsätter att utförandeuppdrag lämnas under våren 1989.

I enlighet med vad som redovisades i prop. 1987/88:100 (bil. 10 s. 541) räknar jag med att *ombyggnad av lokaler inom f. d. S1-området för datautbildningar vid universitetet i Uppsala* skall kunna påbörjas budgetåret 1989/90 samt *om- och tillbyggnad för landsarkivet i Uppsala* budgetåret 1990/91. Vidare räknar jag med att resterande etapper av *nybyggnad för sektion E vid tekniska högskolan i Stockholm*, skall fullföljas under budgetåret 1989/90 samt att *nybyggnad för matematiskt centrum i Göteborg* skall påbörjas budgetåret 1990/91.

Vidare räknar jag med att *nybyggnad av mikrobiologiskt centrum vid karolinska institutet* skall kunna påbörjas. I prop. 1987/88:100 (bil. 10 s. 429) redovisas förslag till *en s. k. omniteater vid rikmuseet*. Regeringen har medgivit att en omnimax- projektor får beställas. Det är inte möjligt att nu medge utförande av hela projektet. Jag räknar med att en mindre tillbyggnad omfattande för omniteatern nödvändiga lokaler skall kunna påbörjas.

Beträffande *högskolan för lärarutbildning i Stockholm* vill jag anföra följande. Jag har tidigare under avsnittet D. Högskola och forskning föreslagit en omlokalisering till Södertälje kommun av huvuddelen av verksamheten vid HLS. Jag har då exkluderat idrottslärarlinjen och förskollärarutbildningen i Solna och Blommensberg samt de ämnesteoretiska utbildningsavsnitten vid universitetet i Stockholm. Högskolan för lärarutbildning har under en längre tid brottats med lokalproblem framförallt beroende på att nuvarande lokaler är geografiskt splittrade och till stora delar inte uppfyller de krav som ställs på ändamålsenliga undervisningslokaler. Regeringen uppdrog den 28 juli 1988 åt byggnadsstyrelsen att utarbeta en lokalförsörjningsplan för successiv överflyttning av nämnd andel av verksamheten vid HLS till Södertälje kommun. Enligt byggnadsstyrelsens redovisning kan den nya anläggningen stå färdig tidigast hösten 1994. Investeringskostnaden bedöms uppgå till 300 milj. kr. Byggnadsstyrelsen

utgår från att staten förvärvar tomten och står som ägare till byggnaderna. En lokalisering till Södertälje kommun ger möjlighet att samla huvuddelen av verksamheten under samma tak i moderna och för verksamheten anpassade lokaler. Jag avser att föreslå regeringen att ge byggnadsstyrelsen i uppdrag att utarbeta ett byggnadsprogram i enlighet med sitt förslag.

Lokaler för utbildningen i geologi och geografi vid universitetet i Stockholm hyrs f. n. i fastigheten Kungstenen 2. Fastigheten såldes av staten den 1 januari 1988 och lokalerna får hyras t. o. m. den 30 september 1989 (prop 1987/88:25). Som ersättning för nuvarande lokaler räknar jag med att *nybyggnad av geologihus i Frescati* skall kunna igångsättas under treårsperioden. Kostnaden beräknas till preliminärt 90 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

ta del av vad jag har anfört om lokalförsörjningen m. m. för högskola och forskning samt kulturändamål m. m.

I 1. Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

1987/88	Utgift	11 157 779
1988/89	Anslag	10 436 000[1]
1989/90	Förslag	12 144 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 84 000 kr. inte ställts till UUH:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att planera och upphandla utrustning, sluta centrala avropsavtal och ramavtal för upphandling av utrustning samt att stödja myndigheterna med rådgivning och utbildning i deras verksamhet med att anskaffa utrustning. Nämndens verksamhetsområde är de statliga högskoleenheterna inkl. lantbruksuniversitetet inom jordbruksdepartementets område, de statliga arkiven, biblioteken och museerna, Operan och Dramatiska teatern samt de övriga inrättningar som regeringen bestämmer särskilt, f. n. naturvårdsverket inom miljö-och energidepartementets område. För UUH gäller förordningen 1988:680 med instruktion för utrustningsnämnden för universitet och högskolor.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**41**	**of.**
Anslag		
1. Förvaltningskostnader	9 406 000[1]	+ 442 000
2. Lokalkostnader	1 030 000	+ 1 266 000
	10 436 000	**+ 1 708 000**

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 84 000 kr. inte ställts till UUH:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

1. UUH har ej redovisat ett s.k. huvudförslag enligt utfärdade direktiv utan föreslagit alternativa sätt att spara genom att inrymma mer inom anslaget.

UUH framför att den av statsmakterna begärda besparingen medför att personalstyrkan måste reduceras, eftersom andra besparingsmöjligheter är uttömda efter tidigare genomförda besparingar. Den av statsmakterna önskade förnyelsen av UUH som ägt rum de senaste åren skulle motverkas (jfr prop. 1984/85:100 s. 592). Dessutom minskar UUH:s möjligheter att konkurrera om kvalificerad arbetskraft. Tillsammans medför detta att UUH blir mindre lönsamt för staten.

2. UUH anför att arbetsbelastningen vid myndigheten ökat mycket kraftigt beroende på höjda kostnadsramar För UHÄ:s fördelning och För FRN:s fördelning samt att utrustningsplanen för högskoleenheterna tillförts kostnadsramar för nyutrustningsobjekt med 21,5 milj. kr (prop. 1987/88:86 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.). UUH räknar med att utrustningsplaneringen framöver kommer att inriktas mot analys av utrustningsbehov i samband med lokalförsörjning och mot att UUH i samarbete med UHÄ kartlägger utrustningssituationen inom områden som avses bli föremål för riktade insatser. Sådana insatser ger möjlighet till samordnad upphandling, vilket ger avsevärda ekonomiska vinster.

Budgetåret 1987/88 har UUH fått ta i anspråk 1,2 milj. kr. för förvaltningsändamål, inkl. anskaffning av datorutrustning m. m., från anslagsposten Till regeringens disposition som kompensation för ökad arbetsvolym. UUH bedömer att ytterligare förvaltningsmedel kommer att erfordras för innevarande och kommande budgetår, för att inte handläggningstiderna skall förlängas.

3. Enligt instruktionen för UUH åligger det nämnden att stödja högskoleenheterna m. fl. genom rådgivning och utbildning i deras verksamhet med att anskaffa utrustning. För planering och genomförande av inköpsutbildning vid högskoleenheterna har regeringen tidigare anvisat medel från anslagsposten Till regeringens disposition. Kostnaderna har uppgått till ca 200 000 kr. per budgetår.

4. UUH har den 4 oktober 1988 lämnat en verksamhetsberättelse för budgetåret 1987/88. Utrustningsplaneringen har omfattat dels direktansvar för vissa projekt, dels medverkan i de programansvariga myndigheternas planeringsarbete inom utbildningsdepartementets, jordbruksdepartementets samt miljö- och energidepartementets områden. I verksamhetsberättelsen framhåller UUH beträffande upphandlingen, att värdet av nämndens beställningar hos leverantörer under budgetåret 1987/88 nått rekordbeloppet 255 milj. kr. Upphandlingen har främst gällt vetenskaplig, ofta tekniskt komplicerad utrustning. De största produktområdena har varit laboratorie- och datorutrustning. Ett betydande antal köp har skett av bl. a. televäxlar, elektronmikroskop och minisuperdatorer. Nämndens 15 mest lönsamma affärer – med en beställningsvolym av sammanlagt ca 78 milj. kr. – har givit rabatter på drygt 18 milj. kr. i relation till priser

angivna i de ursprungliga anbuden. Genomsnittsbeloppet för beställning till leverantör har legat kring 400 000 kr. Under budgetåret har tillkommit 4 avropsavtal och 6 ramavtal. De statliga myndigheternas anskaffningar med stöd av centrala avropsavtal som nämnden träffat har under året uppskattningsvis belöpt sig till ca 410 milj. kr. Ett betydande arbete har vidare lagts ned på stöd åt den lokala upphandlingen.

Föredragandens överväganden

Som jag har nämnt tidigare år (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 543) anser jag, att det är mycket angeläget att tillgängliga medel för utrustningsanskaffning utnyttjas på ett så effektivt sätt som möjligt och att UUH:s medverkan vid upphandlingen av utrustning koncentreras till stora och ekonomiskt viktiga projekt.

Jag vill erinra om att riksrevisionsverket i rapporten "Statlig inköpssamordning – en utvärdering", dnr 1987:1441, bekräftar att samordningen av statliga inköp är en mycket bra affär för statsverket. Jag anser att den tillämpning av givna riktlinjer, som UUH redovisat i sin verksamhetsberättelse, visar goda exempel på detta.

För nästa budgetår beräknar jag anslaget enligt ett huvudalternativ samt med justeringar för pris- och löneomräkningar. Resurserna för planerings- och upphandlingsverksamhet måste dock stå i viss relation till aktuella volymer. Även för nästa budgetår räknar jag därför med att vissa medel under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m.m. bör få användas för nämnda ändamål. Vad beträffar medel för fortsatt inköpsutbildning återkommer jag till regeringen i annan ordning.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för UUH fr. o. m. den 1 juli 1989.

Vidare har anslaget justerats med hänsyn till förändringen av RC- organisationen, dvs. redovisningscentralerna (jfr prop. 1988/89:100 bil. 2).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustningsnämnden för universitet och högskolor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 12 144 000 kr.

I 2. Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

1987/88	Utgift	335 450 423	Reservation	167 579 557
1988/89	Anslag	418 000 000		
1989/90	Förslag	377 000 000		

Från detta reservationsanslag betalas utgifter för inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde samt vid vissa statliga institutioner inom bl. a. skol-

och kulturområdena.

Av anslaget disponeras innevarande budgetår 85 milj. kr. av byggnadsstyrelsen enligt en av regeringen fastställd inredningsplan. Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) disponerar 331 milj. kr. enligt en av regeringen fastställd utrustningsplan. En anslagspost om 2 milj. kr. står till regeringens disposition.

Myndigheterna

Byggnadsstyrelsen hemställer att 77 milj. kr. anvisas för verkets inredningsverksamhet budgetåret 1989/90, vilket innefattar en höjning av kostnadsramen För byggnadsstyrelsens fördelning med 20 milj. kr. *UUH* föreslår med överlämnande av förslag från berörda myndigheter m. fl. att den för UUH:s verksamhetsområde avsedda anslagsposten för budgetåret 1989/90 beräknas till 365 milj. kr., vilket innefattar en höjning av kostnadsramen För universitets- och högskoleämbetets fördelning – s. k. UHÄ-ramen- med 105 milj. kr. För tiden den 1 januari 1987 till den 1 januari 1988 beräknar byggnadsstyrelsen prislägesförändringen till genomsnittligt 7%. UUH har bedömt att prisläget inte förändrats.

Föredragandens överväganden

Enskilda objekt

För inredning föreslår byggnadsstyrelsen nya eller ändrade kostnadsramar till ett sammanlagt belopp om ca 157 milj. kr. fördelade på 21 olika inredningsobjekt. Av beloppet avser ca 100 milj. kr. inredning till följd av 9 planerade eller pågående byggnadsobjekt. UUH föreslår inom sitt ansvarsområde kostnadsramar för utrustning till särskilt redovisade utrustningsobjekt för sammanlagt ca 755 milj. kr. Av beloppet avser ca 97,8 milj. kr. utrustning till följd av 9 planerade eller pågående byggnadsobjekt.

I gällande inredningsplan finns kostnadsramar om ca 546 milj. kr. uppförda i prisläget den 1 januari 1987.

Med utgångspunkt i redovisat förslag föreslår jag att i inredningsplanen för nästa budgetår förs upp kostnadsramar om sammanlagt 38 750 000 kr. i prisläget den 1 januari 1988 för *ombyggnad inom f. d. S1-området för datavetenskaplig utbildning i Uppsala, landsarkivet i Uppsala, samhällsvetenskapligt centrum i Göteborg, musikhögskolan i Göteborg, högre konstnärlig utbildning i Umeå* och *elevbostäder för specialskolan.*

De inredningskostnader som följer av byggnadsstyrelsens planerade upprustning av *byggnad, AB 43:18, för kemi vid tekniska högskolan i Stockholm* och vilka byggnadsstyrelsen har beräknat till 8 milj. kr., räknar jag med skall rymmas inom kostnadsramen För byggnadsstyrelsens fördelning.

I gällande utrustningsplan finns kostnadsramar om drygt 1,7 miljarder kr. uppförda i prisläget den 1 januari 1987.

För utrustningsändamål föreslår jag att kostnadsramar om sammanlagt 18,1 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1988 förs upp i utrustningsplanen för

nästa budgetår för *ombyggnad inom f.d. SI- området i Uppsala* och *samhällsvetenskapligt centrum i Göteborg*.

Beträffande utrustning för ombyggnaden för historiska museet i kv. Krubban i Stockholm räknar jag med att kostnader för säkerhetsutrustning och larm får rymmas inom kostnadsramen För statens kulturråds fördelning. Andra under budgetåret 1989/90 nödvändiga kostnader återkommer jag till regeringen om i annan ordning.

Jag räknar med att de ytterligare kostnader för utrustning som kan uppkomma i samband med att högskoleutbildningen inom *teko-området i Borås* flyttar till andra lokaler får rymmas inom kostnadsramen För universitets- och högskoleämbetets fördelning.

För nya *telefonväxlar* beräknar jag ett ramutrymme om 48 780 000 kr. och för *utredningskostnader (budgetåret 1989/90)* föreslår jag en kostnadsram om 500 000 kr.

Fördelningsramarna

UHÄ har i sin anslagsframställning föreslagit en förstärkning av kostnadsramen för UHÄ:s fördelning (UHÄ-ramen) med 105 milj. kr. samt förutskickat att ytterligare förstärkningar behövs i framtiden. Av den föreslagna nya ramen om 292 milj. kr. för budgetåret 1989/90 skulle 182 milj. kr. användas till olika slag av riktade insatser (kemi/kemiteknik, fysik/teknisk fysik, försöksdjursutrustning, humaniora, nya utbildningar, bibliotek, SUNET, mindre byggobjekt, m. m.) och 110 milj. kr. avsättas som en ram för lokal fördelning. Med anledning av UHÄ:s förslag vill jag framhålla följande.

Frågan om utrustningsstandarden inom högskolan har under senare år tilldragit sig särskild uppmärksamhet. Bakgrunden är bl. a. att den snabba tekniska utvecklingen ställer ständigt nya krav på modern utrustning. Vidare finns utbildningsområden inom vilka en allmän kvalitetshöjning anses behövas. Stora belopp har tillförts för utrustningsändamål. Jag anser dock att denna fråga inte framgent kan lösas genom ständiga resurstillskott. I stället behöver en omprioritering ske inom ramen för befintliga medel.

Praktiskt taget alla verksamhetsmedel som anvisas till utbildning och forskning inom högskolan disponeras enligt beslut av de lokala myndigheterna. Det är därför enligt min mening nödvändigt att de lokala högskolemyndigheterna i fortsättningen ägnar väsentligt ökad uppmärksamhet åt de frågor som har att göra med anskaffning av utrustning. För att utrustningsstandarden på sikt skall kunna upprätthållas på en tillfredsställande nivå krävs ett långsiktigt målmedvetet arbete. Detta arbete måste på lokal nivå innebära att man tillräckligt beaktar att utrustning har begränsad livstid och att man därför vid den lokala budgeteringen behöver avsätta tillräckliga medel för anskaffning. Utrustning måste således prioriteras på ett sådant sätt vid den lokala fördelningen av nu befintliga medel att en rimlig balans mellan olika resursslag uppnås. Jag anser att det är en mycket viktig uppgift för högskolestyrelserna att se till att en sådan planering och budgetering genomförs inom ramen för de totala medel som står till deras

förfogande.

Jag räknar med att berörda myndigheter i det fortsatta arbetet ägnar tillräcklig uppmärksamhet åt de frågor jag nyss har berört. Detta bör leda till att man lokalt efter hand får större möjligheter till utrustningsplanering och till att utrustningssituationen stegvis förbättras. Jag avser att senare återkomma till regeringen med ett uppdrag till UHÄ att till den 1 september 1992 komma in med en redogörelse för uppnådda resultat.

UHÄ-ramen används både till centralt beslutade riktade insatser och till allmän ersättningsanskaffning genom ramutrymmen som fördelas lokalt. En sådan utveckling, som jag nämnt i det föregående, minskar eller eliminerar behovet att centralt avdela ramar till lokal fördelning för allmän ersättningsanskaffning. Jag anser dock att det finns behov av centralt beslutade riktade utrustningssatsningar av det slag UHÄ har angivit i sin anslagsframställning. Redan fr. o. m. budgetåret 1989/90 bör UHÄ-ramen i allt väsentligt användas till de riktade insatserna. Övriga ändamål bör tillgodoses genom lokala dispositioner.

Jag föreslår att kostnadsramarna *För universitets- och högskoleämbetets fördelning* – UHÄ-ramen – och *För forskningsrådsnämndens fördelning* – FRN- ramen – för budgetåret 1989/90 förs upp med oförändrade belopp, dvs. 187 milj. kr. resp. 103 milj. kr. I likhet med föregående år föreslår jag att kostnadsramar om 187 milj. kr. resp. 103 milj. kr. vardera för de efterföljande budgetåren 1990/91 och 1991/92 förs upp i utrustningsplanen för UHÄ- ramen resp. FRN-ramen.

I inredningsplanen är kostnadsramen *För byggnadsstyrelsens fördelning* för innevarande budgetår uppförd med 52,5 milj. kr. De årsbundna kostnadsramarna för inredning för de kommande budgetåren är enligt byggnadsstyrelsen helt otillräckliga. Byggnadsstyrelsen påpekar bl. a. att det råder brist på inredningsmedel för framför allt mindre ombyggnader och omdispositioner. Vidare finns det inom det äldre lokalbeståndet uppdämda behov av inredningsåtgärder. Byggnadsstyrelsen föreslår därför att kostnadsramarna för budgetåren 1989/90 och 1990/91 utöver prisomräkning höjs med 20 milj. kr. till 76 175 000 kr. För att tillgodose de behov av inredningsåtgärder som finns föreslår jag genom omfördelningar en förstärkt kostnadsram För byggnadsstyrelsens fördelning för budgetåret 1989/90 med 17,5 milj. kr. till 70 milj. kr. I likhet med föregående år föreslår jag att kostnadsramar om 70 milj. kr. vardera för de efterföljande budgetåren 1990/91 och 1991/92 förs upp i inredningsplanen.

Kostnadsramen *För statens kulturråds fördelning* är för innevarande budgetår i utrustningsplanen uppförd med 2,5 milj. kr. Statens kulturråd beräknar kostnadsramen för budgetåret 1989/90 till 3 milj. kr. Jag beräknar kostnadsramen för nästa budgetår till 2 650 000 kr.

Vid utgången av budgetåret 1987/88 utgjorde behållningen på ifrågavarande anslag drygt 167 milj. kr. För innevarande budgetår har 418 milj. kr. förts upp under anslaget. För nästa budgetår räknar jag med att sammanlagt 377 milj. kr. bör anvisas. Av dessa medel behöver 2 milj. kr. tillföras anslagsposten Till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m.m. inom de kostnadsramar som jag förordat i det föregående,

2. till *Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag om 377 000 000 kr.

Förslag till
Lag om ändring i skollagen (1985: 1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985: 1100)
dels att 2 kap. 3 § skall upphöra att gälla,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 kap. 11 §, samt närmast före 2 kap. 11 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 kap.
	Lokala skolplaner
	11 §
	I varje kommun skall det finnas en av kommunfullmäktige antagen skolplan för de skolformer som kommunen är huvudman för.
	Av skolplanen skall särskilt framgå de åtgärder kommunen avser vidta för att för skolan uppsatta mål skall uppnås.
	En skolplan skall alltid antas varje år som följer närmast efter det när allmänna val till kommunfullmäktige har ägt rum. Efter kommunens bestämmande får skolplaner också antas däremellan.

---

1. Denna lag träder i kraft, såvitt gäller upphävandet av 2 kap. 3 § vid utgången av december 1989, och i övrigt den 1 juli 1989.
2. Ledamöter och suppleanter i länsskolnämnderna som utsetts enligt de upphävda bestämmelserna i 2 kap. 3 § skall behålla sina uppdrag till mandatperiodens slut, om inte regeringen bestämmer annat.
3. Skolplan som anges i 2 kap. 11 § skall antas första gången senast under år 1992.

Förslag till

Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984: 1118)

Härigenom föreskrivs att det i vuxenutbildningslagen (1984: 1118) skall införas en ny paragraf, 2 kap. 4 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 kap.
	4 §
	En sådan skolplan som avses i 2 kap. 11 § skollagen (1985: 1100) skall omfatta även grundvux, komvux och särvux som kommunen är huvudman för.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Sammanfattning av rapporten (Ds 1988:42) Utbyggd högskoleutbildning i Gotlands och Blekinge län samt i Fyrstadsregionen och södra delen av Stockholms län – delbetänkande rörande Fyrstadsregionen

De sakkunniga sammanfattar rapporten enligt följande:

Nuvarande högskoleutbildning i Fyrstad – Bakgrund och utgångspunkter

Vi använder *Fyrstad* som det samlande begreppet för såväl kommunerna Trollhättan, Uddevalla, Vänersborg och Lysekil som övriga kommuner i den omgivande *Fyrstadsregionen*. Vi redovisar en rad faktorer, t. ex. kommunikationer, näringslivssammansättning, arbetskraftspendling och service, som visar på den näringsgeografiskt koncentrerade region som finns i Fyrstad.

Fyrstad utgör en av Sveriges mest expansiva industriregioner med huvudsaklig inriktning mot verkstadsindustrin. Antalet arbetstillfällen har ökat mycket kraftigt de senaste åren. Vid flera av de stora företagen finns en omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet. Vid dessa, men även vid andra företag, finns därför ett mycket stort behov av välutbildad arbetskraft.

Högskoleutbildningen i Fyrstad har byggts ut betydligt de senaste läsåren och har 1987/88 en volym om ca 330 årsstudieplatser varav 250 på olika utbildningslinjer. En väsentlig del av utbildningen har tillkommit som ett led i de satsningar – det s. k. Uddevallapaketet – som framkallats genom nedläggningen av Uddevallavarvet. För högskoleutbildningen i Fyrstad svarar olika högskoleenheter. Fyrstadskommunerna har inrättat en särskild kommitté för högskolefrågorna och till denna knutit ett högskolekansli. Den kraftiga expansionen av högskoleutbildningen har varit möjlig tack vare ett betydande engagemang från olika håll i Fyrstad. Utöver de statliga resurserna för utbildningen har sålunda mycket betydande insatser gjorts från bl. a. lokala och regionala myndigheter samt olika företag.

Förslag till högskoleorganisation i Fyrstad

Vi konstaterar i detta avsnitt

att en sammanhållen planerings- och ledningsorganisation bör skapas för högskoleutbildningen i Fyrstad.

Vi överväger olika möjligheter till hur en sådan organisation skulle kunna utformas. Vid en samlad bedömning av högskoleutbildningens behov i Fyrstad har vi kommit fram till att det på sikt bör inrättas en självständig högskoleenhet där. Av bl. a. praktiska skäl och för att underlätta ett statligt övertagande av kostnaderna för högskolans totala verk-

samhet anser vi det dock inte möjligt att inrätta den självständiga högskolan redan från hösten 1989. Vi föreslår därför

att en högskola inrättas i Fyrstad senast den 1 juli 1992;

att högskoleverksamheten fram till dess liksom förberedelsen för att inrätta högskolan skall ledas av en interimsstyrelse som inrättas den 1 juli 1989 samt

att staten i princip skall svara för de totala utbildningskostnaderna men att visst lokalt stöd anvisas för verksamheten under interimsperioden. I första hand räknar vi med olika insatser för lokaler och utrustning från de berörda kommunerna.

För att markera utbildningens lokalisering och det samlade stöd och engagemang som i regionen står bakom högskoleutbildningen föreslår vi

att högskoleenhetens namn skall vara *Högskolan i Fyrstad.*

Vi anser vidare

att högskolestyrelse, rektor och de centrala kansliresurserna bör lokaliseras till Trollhättan samt

att en successiv uppbyggnad sker av en högskoleförvaltning fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Det är angeläget med en fortsatt utbyggnad av högskoleutbildningen inom befintliga och nya områden i Fyrstad. Vi föreslår därför bl. a.

att driftteknikerlinjen utökas med 15 antagningsplatser läsåret 1990/91;

att en lokal linje inom ekonomiområdet om 80 poäng och med 30 antagningsplatser anordnas i Fyrstad fr. o. m. läsåret 1990/91;

att 30 platser på förskollärarlinjens 50-poängsvariant tilldelas högskolan i Karlstad men förläggs till Fyrstad fr. o. m. vårterminen 1989;

att den utbildning som för närvarande bekostas inom Uddevallapaketet skall finansieras med reguljära resurser för högskoleutbildning då de särskilda regionalpolitiska medlen är slut;

att ingenjörsutbildning på mellannivå byggs ut i Fyrstad i enlighet med den s. k. SIM-gruppens förslag samt

att en successiv förstärkning sker av utbudet av fristående kurser avsett för såväl fort- och vidareutbildning som ett mer allmänt bildningsbehov.

I enlighet med önskemål från högskolekommittén i Fyrstad anser vi att högskoleutbildningen där i huvudsak bör lokaliseras med följande fördelning mellan kommunerna:

Kommun	Utbildningsområde	Omfattning
Trollhättan	teknisk utbildning	ca 2/3
Uddevalla	ekonomisk, administrativ och social utbildning	huvud-delen
	teknisk utbildning	ca 1/3
Vänersborg	kultur- och informations-utbildning	all utb
	lärarutbildning	all utb
	viss administrativ utb	
Lysekil	utb kopplad till bl. a. havsmiljö och de speciella resurser som finns i kommunen	all utb

Även med en självständig högskola i Fyrstad anser vi att ett fortsatt nära samarbete med de nu ansvariga högskoleenheterna är värdefullt. Vi anser vidare

att utbildningen av drifttekniker och förskollärare liksom den utbildning som ännu anordnas inom ramen för Uddevallapaketet bör fortsätta med oförändrat huvudmannaskap även efter den 1 juli 1989 men

att all övrig högskoleutbildning som anordnas i Fyrstad överförs till interimsstyrelsens i Fyrstad ansvarsområde fr. o. m. den 1 juli 1989.

Med de förslag till högskoleutbildning som vi redovisat kommer volymen att öka successivt från nuvarande drygt 300 årsstudieplatser till omkring 700 i början av 1990-talet.

Kostnader

För den högskoleorganisation och utbildning vi föreslagit erfordras under interimsperioden en resursförstärkning, utöver vad som för närvarande disponeras, med 3,3 milj. kr. budgetåret 1989/90, 2,5 milj. kr. 1990/91 och 1,1 milj. kr. 1991/92. De totala statliga resurserna för hela den högskoleutbildning i Fyrstad, som vi föreslagit, uppskattar vi kommer att uppgå till i runda tal 9,4 milj. kr. budgetåret 1989/90, 13,5 milj. kr. 1990/91 och 14,6 milj. kr. 1991/92. Till detta kommer resurser för bl. a. förvaltningsändamål.

Till dessa statliga medel kommer slutligen de resurser som satsas från bl. a. kommunerna i Fyrstad på främst lokaler och utrustning. Vi har inte ansett det möjligt att närmare kostnadsberäkna dessa insatser. Mycket grovt har vi dock uppskattat enbart lokalkostnaderna till ca 2 milj. kr. per budgetår.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987:50) Högskolans journalistutbildning

Efter regeringens bemyndigande i juni 1986 tillkallades en särskild utredare, verkställande direktören Bo Präntare, för att utreda vissa frågor som rör högskolans journalistutbildning. Betänkandet överlämnades i augusti 1987.

Detta är en kort sammanfattning av den särskilde utredarens förslag. För en mer utförlig redovisning av förslagen hänvisas till betänkandet.

Enligt utredaren kräver en meningsfull förändring av högskolans journalistutbildning genomgripande åtgärder.

Utbildningen föreslås fortfarande vara tvåårig men den nuvarande praktikterminen ersätts med en veckas miljöpraktik och sex veckors praktik i nyhetsjournalistik och reportage.

Grundutbildningen delas in i tre block, ett samhällsvetenskapligt block (20 poäng), ett journalistblock (40 poäng) samt ett fördjupningsblock (20 poäng) med bl. a. medieinriktade kurser.

Den tvååriga utbildningen skall ha 200 nybörjarplatser, dvs. 40 platser färre än i den nuvarande journalistlinjen. Platser motsvarande denna minskning skall stå öppna dels för studerande som har annan högskoleutbildning om minst 80 poäng och som önskar genomgå journalistblocket, dels för personer med journalistisk yrkeserfarenhet eller med journalistutbildning vid vissa folkhögskolor som vill studera det samhällsvetenskapliga blocket.

Utbildningen av informatörer inom journalistlinjen bör upphöra.

Antagningsprov till utbildningen skall återinföras.

En forskningsförberedande påbyggnadskurs om 20 poäng föreslås.

Utredaren framhåller att behovet av fortbildning och vidareutbildning av journalister är stort. Han föreslår därför att vid respektive journalistutbildning i Stockholm och Göteborg samt vid fortbildningen av journalister i Kalmar skall varje termin ges fristående kurser om sammanlagt 20 poäng. Varje sådan kurs skall vara tre till tio veckor. En utökning av de kortare kurserna som ges inom fortbildningen i Kalmar är enligt utredaren väl motiverad.

Tjänster som adjungerad professor i journalistik inrättas. Till dessa tjänster bör kallas framstående yrkesverksamma journalister.

Utredaren anser sig inte ha haft mandat att pröva frågan om utlokalisering av ett antal studieplatser från den nuvarande journalistutbildningen. Utredarens uppfattning är att det finns starka skäl för en utlokalisering till i första hand Norrland.

Utredaren föreslår att SÖ skall utfärda en vägledande studieplan för de folkhögskolor som vill ge yrkesinriktade journalistkurser.

Reformförslagen har inte kostnadsberäknats av utredaren.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1987:50) Högskolans journalistutbildning

Detta är en kort sammanställning av remissyttrandena. En fullständig sammanställning finns tillgänglig i utbildningsdepartementet.

Remissinstanser

Yttranden över betänkandet har avgivits av byggnadsstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) efter hörande av berörda universitet och högskolor, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, skolöverstyrelsen (SÖ), kulturrådet, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), justitiekombudsmannen (JO), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges Radio AB, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Tidningarnas arbetsgivareförening, A-pressen AB, Föreningen svensk fackpress (factu), Svenska fotografernas förbund, Folkbildningsförbundet, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Sveriges personaltidningsförening, Sveriges Public Relations förening, Svenska tidningsutgivareföreningen, Föreningen svenska masskommunikationsforskare, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Sveriges folkhögskoleelevers förbund, elevkåren vid institutionen journalisthögskolan i Stockholm och elevkåren vid institutionen journalisthögskolan i Göteborg.

Yttranden har dessutom inkommit från länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Västernorrlands län, Sundsvalls kommun, Stiftelsen kommunikationsvetenskapligt centrum, Svenska journalistförbundet (SJF), Centerns högskoleförbund, Kalix folkhögskola, Svenska folkhögskolans lärarförbund, 8-sidor och Sandö U-centrum.

Synpunkter

Remissinstanserna är överlag eniga om att det är angeläget att höja kvaliteten i journalistutbildningen och anser att betänkandet innehåller många förslag som skulle kunna förbättra utbildningen. Många är positiva till den flexibla organisation som föreslås. Den föreslagna organisationen gör det möjligt att bedriva studier inom linjen både som grundutbildning och blockvis som fortbildning. Detta anses positivt, liksom möjligheterna att ta in studerande med olika utbildningsbakgrund till utbildningen.

Många remissinstanser framför dock kritiska synpunkter både på utredarens allmänna utgångspunkter och på flera av hans förslag.

UHÄ anser att utredaren inte i tillräcklig grad har beaktat de förändringar som sker både inom massmedieområdet och samhället i stort. Enligt UHÄ måste utbildningen förlängas till tre år för att den skall kunna svara mot de krav som i dag ställs på journalister.

SJF anser att utredningen på flera punkter är så vag och obestämd att

man inte kan få någon exakt uppfattning om vad utredarens förslag egentligen innebär.

TCO anser att utredningen inte annat än i enskilda detaljer kan läggas till grund för beslut om förändring av utbildningen.

RRV avstyrker förslaget. *Statskontoret* anser att en förnyad prövning bör göras. Det bör prövas om en tillfredsställande kvalitetshöjning kan göras genom att antagningsreglerna ändras.

Föreningen svenska masskommunikationsforskare berör frågan om journalistutbildningens allmänna inriktning. Frågan om utbildningen skall vara mera teoretiskt eller mera praktiskt inriktad besvaras inte i betänkandet. Föreningen anser att den föreslagna linjen varken blir en praktisk yrkesutbildning eller en högskoleutbildning med forskningsanknytning.

Flertalet remissinstanser, däribland *UHÄ* och *TCO*, anser att problemet med journalistutbildningens forskningsanknytning inte kan lösas genom den föreslagna forskningsförberedande påbyggnadsutbildningen om 20 poäng. Enligt UHÄ är forskningsanknytningen mycket väsentlig för utveckling av journalistyrket.

Förslaget om en förkortad praktik möter stark kritik från bl. a. *högskolemyndigheterna, SFS, SJF, A-pressen AB* och *Sveriges Radio AB. Tidningarnas arbetsgivareförening* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* hävdar däremot att man trots allt vinner mer när praktiken skärs ner än vad man förlorar.

Förslaget om återgång till någon form av antagningsprov vid antagningen till utbildningen har mottagits positivt av de flesta remissinstanserna.

Många remissinstanser är också positiva till förslaget att inrätta tjänster som adjungerad professor. *UHÄ* anser emellertid att förslaget inte är väl genomtänkt som lösning på de problem som utredaren vill avhjälpa.

Många remissinstanser förordar en utlokalisering av högskolans journalistutbildning. *Universitetet i Umeå* samt *högskolorna i Falun/Borlänge, Sundsvall/Härnösand* och *Luleå* har anmält intresse för att anordna sådan utbildning.

SÖ anser det inte självklart att en normering skall göras av kursplanerna för några av de folkhögskolekurser som är inriktade mot journalistyrket.

UHÄ beräknar kostnaderna för en reform av journalistutbildningen enligt utredarens förslag till 11,6 milj. kr. Ämbetet har även beräknat kostnaderna för en förlängning av utbildningen till tre år och kommit fram till ett belopp av 11,4 milj. kr.

Förslag till
Lag om ändring i studiestödslagen (1973: 349)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1973: 349)[1]
dels att 3 kap. 7 och 12 §§, 4 kap. 3 §, 5 kap. 5 §, 6 kap. 1, 5 och 8 §§, 9 kap. 2 och 6 §§ samt punkt 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1975: 359) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,
dels att det i övergångsbestämmelserna till lagen (1988: 877) om ändring i nämnda lag skall införas två nya punkter, 2 a och b, av följande lydelse.

3 kap.

7 §[2]

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Inackorderingstillägg utgår med lägst *810* och högst *1 630* kronor i månaden till studerande som behöver inackordering. Närmare föreskrifter om inackorderingstillägg meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.	Inackorderingstillägg utgår med lägst *890* och högst *1 790* kronor i månaden till studerande som behöver inackordering. Närmare föreskrifter om inackorderingstillägg meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.

12 §[3]

Studielån kan beviljas studerande som är i behov av studiehjälp utöver dem som han fått med stöd av övriga bestämmelser om studiehjälp.

Vid bedömandet av behovet av studielån skall för studerande som är ogift den studerandes och hans föräldrars ekonomiska förhållanden och för studerande som är gift den studerandes *och hans makes* ekonomiska förhållanden beaktas.	Vid bedömandet av behovet av studielån skall för studerande som är ogift den studerandes och hans föräldrars ekonomiska förhållanden och för studerande som är gift den studerandes ekonomiska förhållanden beaktas.

[1] Lagen omtryckt 1987: 303.
[2] Senaste lydelse 1988: 270.
[3] Senaste lydelse 1988: 877.

Om det föreligger särskilda skäl och den studerande har brutit sambandet med föräldraekonomin, får dock, från och med månaden efter den under vilken den studerande fyller 18 år, hänsyn tas enbart till den studerandes ekonomiska förhållanden.

4 kap.

3 §

Studiemedel får ej beviljas för tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. redan har beviljats.

Beviljas studerande särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har beviljats studiemedel, får den studerande ej uppbära studiemedlen för denna tid. Har den studerande redan uppburit studiemedel för sådan tid gäller 7 kap. 20 §.

Studiemedel får ej heller beviljas eller uppbäras för tid för vilken utbildningsarvode under lärarutbildning, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander utgår, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

Studiemedel utgår inte för tid för vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt värnpliktslagen (1941: 967), lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960: 74) eller lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

5 kap.

5 §[4]

Korttidsstudiestöd utgör *46* kronor för varje timme.

Korttidsstudiestöd utgör *50* kronor för varje timme.

6 kap.

1 §

Internatbidrag kan utgå till studerande som *vid folkhögskola* deltar i *kurs* av det slag som bestäms av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.

Internatbidrag kan utgå till studerande som deltar i *utbildning* av det slag som bestäms av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.

[4] Senaste lydelse 1988: 270.
[5] Senaste lydelse 1988: 270.

5 §[5]

Internatbidrag utgör *235* kronor för varje dygn.	Internatbidrag utgör *250* kronor för varje dygn.

8 §[6]

Har en facklig organisation ansökt om internatbidrag för fördelning mellan vissa arbetstagare gäller följande särskilda bestämmelser.

1. Bidraget får utgå till den fackliga organisationen i stället för till den studerande.

2. Bidraget skall motsvara den faktiska kostnaden för resor, kost och logi för den studerande.

3. För varje kurs får bidragen dock aldrig beräknas till högre belopp än som motsvarar *235* kronor i genomsnitt för varje dygn och varje studerande som har rätt till bidraget.	3. För varje kurs får bidragen dock aldrig beräknas till högre belopp än som motsvarar *250* kronor i genomsnitt för varje dygn och varje studerande som har rätt till bidraget.

9 kap.

2 §[7]

Har någon uppburit studiestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, kan vad för mycket utgått genast återkrävas.

Avbryter någon sina studier skall första stycket tillämpas beträffande uppburet studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där ej återkrävas. Detsamma gäller vid sådan ledighet som avses i 3 kap. 31 §, 4 kap. 44 § och 7 kap. 17 a §.

Avser återkrav enligt första eller andra stycket studiehjälp enligt 3 kap. till sådan studerande, som vid utbetalningstillfället var omyndig, åvilar betalningsskyldigheten den som då var den omyndiges förmyndare.

På studielån enligt 3 kap., på studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkrävs enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två pro-

[6] Senaste lydelse 1988: 270.
[7] Senaste lydelse 1988: 1269.

centenheter överstiger statens utlåningsränta. På andra former av studiestöd som återkrävs enligt denna paragraf utgår ränta enligt samma räntesats från den dag som infaller en månad efter det beslut om återkrav fattats. Om det finns särskilda skäl kan den återbetalningsskyldige befrias helt eller delvis från sin skyldighet att betala räntan.

I samband med återkrav får också tas ut avgift för avisering enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

6 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om försöksverksamhet i fråga om studiestöd enligt denna lag. I sådana föreskrifter får göras avvikelser från bestämmelser i lagen. Försöksverksamheten får dock inte innebära försämringar i fråga om förutsättningarna för studiestöd som har beviljats en studerande enligt lagens bestämmelser.

Försöksverksamhet får avse även korttidsstudiestöd och internatbidrag på andra villkor än som föreskrivs i 5 resp. 6 kap.

---

8. Under år för vilket studiestöd i annan form än *timstudiestöd* och *dagstudiestöd* utgår till den studerande med stöd av de nya bestämmelserna är den studerande ej skyldig att erlägga ränta eller amortering på studielån som han fått enligt studiehjälpsreglementet (1964: 402). Ränta på studielån, som belöper på sådant år, *erlägges* med lika stora annuiteter under den i amorteringsplanen för lånet fastställda amorteringstiden.

8.[8] Under år för vilket studiestöd i annan form än *korttidsstudiestöd* och *internatbidrag* utgår till den studerande med stöd av de nya bestämmelserna är den studerande ej skyldig att erlägga ränta eller amortering på studielån som han fått enligt studiehjälpsreglementet (1964: 402). Ränta på studielån, som belöper på sådant år, *erläggs* med lika stora annuiteter under den i amorteringsplanen för lånet fastställda amorteringstiden.

---

[8] Till 1975: 359.

2 a.[9] *För den som återbetalar studiestöd enligt äldre föreskrifter skall årsbeloppet för ett avgiftsår (avgiftsår d), utan hinder av bestämmelserna om återbetalningstid i 8 kap. 5 § och beräkning av årsbelopp i 8 kap. 24 §, beräknas på det sätt som anges i 8 kap. 25 § första stycket och 26 § första och andra styckena, om den återbetalningsskyldige under närmast föregående avgiftsår (avgiftsår c)*

1. frivilligt återbetalat minst 1 000 kronor,

2. fått befrielse från del av kvarstående återbetalningsskyldighet enligt 8 kap. 60 § med minst 1 000 kronor, eller

3. fått återbetalningspliktiga studiemedel återkrävda enligt 9 kap. 2 § med minst 1 000 kronor.

Vid tillämpningen av första stycket får årsbeloppet inte beräknas till högre belopp än som eljest skulle ha beräknats.

Hänvisningarna till studiestödslagen i första stycket avser lagen i dess lydelse före den 1 januari 1989.

2 b.[10] *Återbäring enligt 8 kap. 74 § i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall ske endast om det belopp som den återbetalningsskyldige erlagt såsom preliminär avgift överstiger motsvarande slutlig avgift med minst 100 kronor.*

Denna lag träder i kraft, i fråga om 9 kap. 2 § samt övergångsbestämmelserna 2 a och b till lagen (1988: 877) om ändring i studiestödslagen den 1 januari 1990, samt i övrigt den 1 juli 1989.

Övergångsbestämmelsen 2 b till lagen (1988: 877) om ändring i studiestödslagen tillämpas första gången i fråga om bestämmande av slutlig avgift för avgiftsåret 1990.

[9] Till 1988: 877.
[10] Till 1988: 877.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
En låntagare, som har beviljats studielån enligt studiehjälpsreglementet (1964: 402), kan begära att lånet jämte ränta skall återbetalas som om fråga vore om återbetalningspliktiga studiemedel enligt studiestödslagen (1973: 349).	
I sådana fall gäller bestämmelserna i 8 kap. studiestödslagen och i denna lag.	I sådana fall gäller bestämmelserna i 8 kap. studiestödslagen *i dess lydelse före den 1 januari 1989* och i denna lag.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.
2. Bestämmelsen i 1 § i dess nya lydelse skall tillämpas för hela förändringsåret 1989.
3. Utan hinder av 2 § gäller att en ansökan om ändrade återbetalningsvillkor för förändringsåret 1990 får göras till utgången av år 1989.

Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån

Härigenom föreskrivs att lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån skall upphöra att gälla vid utgången av år 1989. Dock får ändrade återbetalningsvillkor med stöd av lagen medges även för förändringsåret 1990.

Beträffande lån som har fått ändrade återbetalningsvillkor med stöd av lagen skall lagen fortsätta att tillämpas.

Överenskommelse om ändring i 1982 års film- och videoavtal

Den 2 mars 1982 ingick staten, filmbranschen (företrädd av Sveriges Biografägareförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, Föreningen Våra Gårdar, Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a. samt Föreningen Sveriges Filmproducenter) och Föreningen IFPI-VIDEO ett avtal, kallat 1982 års film- och videoavtal.

Mellan parterna har förts sådana förhandlingar om ändring av villkoren i avtalet som avses i 35 § i avtalet. Förhandlingarna har rört dels ändringar i §§ 4, 28, 29, 30, 31 och 39 i avtalet och i bilagorna 2, 4, 5 och 6 till avtalet, dels tillägg genom ytterligare två bilagor, bilaga 9 och bilaga 10, till avtalet. Parterna har därvid enats om att §§ 4, 28, 29, 30, 31 och 39 i avtalet samt bilagorna 2, 4, 5, 6, 9 och 10 till avtalet från och med denna dag skall ha följande lydelse.

4 §

Styrelsen skall bestå av åtta ledamöter jämte tre suppleanter, utsedda av regeringen, som tillika utser styrelsens ordförande.

Styrelsens ledamöter och suppleanter skall utses för en tid av högst tre år i sänder.

Den som varit ledamot under två mandatperioder får utses till ledamot för ytterligare en period endast om särskilda skäl föreligger. Motsvarande gäller suppleant.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

Om videoavgifterna

28 §

Avgift för videogramuthyrning

Den som bedriver yrkesmässig verksamhet för uthyrning av videogram (videogramuthyrare) skall erlägga vissa avgifter till stiftelsen. Avgifterna utgår för de videogram som utges genom att föras i handeln för uthyrning direkt till kunder för enskilt bruk. Avgiften utgör för varje videogram som innehåller en långfilm enligt definitionen i bilaga 3 punkt 3 fyrtio kr. Den 1 mars 1989 höjs avgiften till sextio kr. För varje videogram som innehåller en kortfilm utgör avgiften tjugofyra kr. Den 1 mars 1989 höjs avgiften till trettiosex kr. För videogram som innehåller flera långfilmer utgår avgift för varje långfilm. Avgift såsom för långfilm utgår för videogram som innehåller flera kortfilmer med en sammanlagd visningstid motsvarande en eller flera långfilmer.

Avgift för videogramförsäljning

Den som bedriver yrkesmässig verksamhet för utgivning av videogram för försäljning (videogramsäljare) skall erlägga vissa avgifter till stiftelsen. Avgifterna utgår för de videogram som utges genom att föras i handeln för försäljning direkt till kunder för enskilt bruk. Avgiften utgör för varje videogram som innehåller en långfilm enligt definitionen i bilaga 3 punkt 3 tjugo kr. Avgifterna gäller från och med den 1 juli 1989. Den 1 juli 1990 höjs avgifterna till tjugofem kr. För videogram som innehåller flera långfilmer utgår avgift för varje långfilm.

Protokollsanteckning till 28 §

Om lagstiftningsåtgärder med anledning av förslag i betänkandet (SOU 1988:28) Videovåld II medför kostnader för videobranschen som inte redan nu erläggs av flertalet företag inom branschen genom frivilliga åtaganden skall parterna överlägga om reduktion av videoavgiften, dock inte till ett lägre belopp än fyrtio kr. för videogram som innehåller en långfilm enligt definitionen i bilaga 3 punkt 3 och inte till ett lägre belopp än tjugofyra kr. för videogram som innehåller en kortfilm.

Reduktionen av videoavgiften träder i kraft tidigast vid samma tid som ifrågavarande kostnad påförs.

För säljvideogram som innehåller kortfilm skall inte utgå någon avgift. Utvecklingen på videomarknaden kan emellertid motivera att avgift införs också på sådana videogram. Parterna är därför överens om att särskilda överläggningar i denna fråga kan komma att behövas under avtalsperioden.

29 §

Om verksamheten har anordnats i syfte att kringgå bestämmelserna om avgiftsplikt får styrelsen besluta att avgiftsplikt föreligger. Innan styrelsen beslutar i sådant ärende skall den höra uthyraren/säljaren och videobranschen.

30 §

Avgifterna skall betalas in till stiftelsen enligt regler som fastställs av stiftelsen efter samråd med videobranschen. För redovisning och inbetalning av avgiftsmedlen skall i övrigt tillämpas av Kontrollbyrån fastställda regler. Bland reglerna avseende uthyrning av videogram skall finnas en bestämmelse om att underlåtenhet att betala avgift likställs med underlåtenhet att betala för levererade videogram.

Videogramuthyraren/säljaren är skyldig att låta stiftelsen genom kontrollant granska hans räkenskaper såvitt gäller avgiftsredovisningen och hans innehav av avgiftspliktiga videogram.

Kostnaderna för avgiftsuppbörden och kontrollverksamheten skall betalas av stiftelsen.

31 §

Från berörda videogramuthyrare/säljare skall snarast genom videobranschens försorg införskaffas och till stiftelsen överlämnas förbindelse att betala avgift enligt 1982 års film- och videoavtal med de ändringar och tillägg som följer av ett den 22 december 1988 slutet avtal och att i övrigt följa avtalade bestämmelser. Förbindelsen skall ha den lydelse som framgår av bilaga 2.

Som förutsättning för leverans av videogram till videogramuthyrare skall gälla att uthyraren avgett sådan förbindelse till stiftelsen.

För leveranserna av videogram skall vidare gälla dels att underlåtenhet av videogramuthyraren att betala avgift till stiftelsen likställs med underlåtenhet att betala för levererade videogram, dels att underlåtensen medför att uthyraren kan avstängas från vidare leveranser.

39 §

Om avtalet sägs upp till upphörande vid avtalstidens utgång, skall de avgifter som redovisas för de två sista åren av avtalstiden användas enligt bestämmelserna i avtalet, om parterna ej enas om annat.

Om avtalet upphört att gälla, får regeringen förordna att stiftelsen skall träda i likvidation. I sådant fall har regeringen tillika att utse en likvidator. Stiftelsens behållning, med undantag av de för de två sista avtalsåren redovisade avgifterna, tillskiftas staten att användas för stiftelsens allmänna ändamål.

Förordnas ej om likvidation, skall stiftelsen bestå, till dess regeringen förordnar annorlunda. Stiftelsens tillgångar, med undantag av de för de två sista avtalsåren redovisade avgifterna, skall i sådant fall alltjämt förvaltas av stiftelsen för dennas allmänna ändamål. Därvid är stiftelsen dock inte längre bunden av avtalets regler rörande fördelningsprinciper.

Avgifter, som erlagts i förskott och som avser videogram vilka förs i handeln för uthyrning eller för videogram som avses för försäljning efter det att avtalet upphört att gälla, skall återbetalas av stiftelsen.

Bilaga 2

Förbindelse; hyrvideoavgift

Undertecknad videogramuthyrare, som tagit del av 1982 års film- och videoavtal med de ändringar och tillägg som följer av ett den 22 december 1988 slutet avtal och de särskilda regler som förutsätts i avtalets 30 §, åtar sig härigenom gentemot stiftelsen att under den tid avtalet är i kraft betala in avgift enligt avtalet och låta stiftelsen genom av denna utsedd kontrollant granska räkenskaperna såvitt gäller avgiftsredovisningen och innehavet av avgiftspliktiga videogram, att i övrigt följa avtalets bestämmelser samt att godtaga att underlåtenhet att betala avgift likställs med underlåtenhet att betala för levererade videogram.

Undertecknad videogramsäljare, som tagit del av 1982 års film- och videoavtal med de ändringar och tillägg som följer av ett den 22 december 1988 slutet avtal och de särskilda regler som förutsätts i avtalets 30 §, åtar sig härigenom gentemot stiftelsen att under den tid avtalet är i kraft betala in avgift enligt avtalet och låta stiftelsen genom av denna utsedd kontrollant granska räkenskaperna såvitt gäller avgiftsredovisningen och innehavet av avgiftspliktiga videogram samt att i övrigt följa avtalets bestämmelser.

Bilaga 4 och 5

Medel för spridning och visning av värdefull film

Enligt 32 § punkt D skall vissa medel användas för att främja spridning och visning av värdefull film. Visningsnämnden skall fördela medlen på två belopp, ett för värdefull film för barn och ungdom och ett för annan värdefull film.

1. Visningsnämnden skall vid fördelningen av medlen främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna att se värdefull film och öka intresset för sådan film såväl hos vuxna som hos barn och ungdom. Medlen får användas för import, spridning, informationsverksamhet och granskning samt marknadsföring eller andra åtgärder som syftar till att väcka intresse för kvalitetsfilm.

Nämnden skall i nära samverkan med Filminstitutets styrelse verka för att förstärka filmens roll i det lokala kulturlivet i kommunerna i samverkan med visningsorganisationer, folkbildning, kulturnämnder m.fl.

Ytterligare riktlinjer för verksamheten kan meddelas av regeringen.

2. Nämnden består av en ordförande och sex andra ledamöter jämte tre suppleanter. De utses av regeringen för högst tre år. Nämnden utser inom sig en vice ordförande.

3. Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden. Nämnden är beslutför när ordföranden och minst hälften av de övriga ledamöterna eller suppleanter för dem är närvarande. Som nämndens beslut gäller den mening varom de flesta enar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden vid sammanträdet biträder.

4. Ledamot eller suppleant i nämnden är jävig vid behandlingen av ärenden i vilket han har ekonomiska eller andra intressen.

Bilaga 6

Enligt vad som sägs i 32 § sista stycket skall, om det sammanlagda belopp som tillförs fonden under ett räkenskapsår överstiger 100 milj. kr. i prisläget den 1 juli 1982, andra procenttal tillämpas än som anges i paragrafen. Beräkningen av prisläget skall göras med utgångspunkt i konsumentprisindex totalindex för januari månad under föregående verksamhetsår.

Följande procenttal skall tillämpas:

Ändamål	Intäkter (milj. kr.)				
	101–110	111–120	121–130	131–140	141–
A. Stiftelsens engagemang i produktion av svensk film	lägst 20	lägst 20	lägst 21	lägst 21	lägst 21
B. Produktionsgarantier till svenska långfilmer	lägst 35	lägst 34	lägst 34	lägst 34	lägst 34
C. Produktionsgarantier till svenska kortfilmer	lägst 5	lägst 5	lägst 5	lägst 5	lägst 5
D. Spridning och visning av värdefull film	lägst 5	lägst 5	lägst 5	lägst 5	lägst 5
E. Stiftelsens förvaltning m. m.	högst 24	högst 23	högst 22	högst 21	högst 20
F. Film- och videobranscherna för gemensamma ändamål	3	3	3	3	3
G. Stöd till produktion eller distribution av värdefulla videogram	2	4	lägst 5	lägst 5	lägst 5
H. Stöd till biografer	–	4	4	4	4

Om det blir aktuellt att införa stöd till produktion av värdefulla videogram, dvs. till filmer som är avsedda att i första hand spridas i videogramform, eller till distribution av värdefulla videogram skall parterna uppta överläggningar om utformningen av ett sådant stöd.

Filminstitutet ökar avsättning till punkt G till 6 % om kostnaderna för stödet till distribution av värdefulla videogram kräver detta.

Bilaga 9

Medel för stöd till produktion eller distribution av värdefulla videogram

Enligt bilaga 6 till avtalet skall, under vissa förutsättningar som nu är uppfyllda, särskilda medel anvisas i enlighet med punkt G. Stöd till produktion eller distribution av värdefulla videogram.

I

Medel som under verksamhetsåret 1988/89 tillfaller punkt G skall användas av Film- och Videobranschens samarbetskommitté för att bekosta utveckling och produktion av statistik över förhyrning av videogram och av en filmkatalog som omfattar samtliga förhandsgranskade hyrvideogram samt bekosta insatser för att förbereda införandet av stöd till distribution av värdefulla videogram.

Medlen utbetalas av Svenska Filminstitutet på rekvisition av Film- och Videobranschens samarbetskommitté. De medel som inte förbrukats under verksamhetsåret skall kvarstå till nästa verksamhetsår för ändamål G.

II

Efter det att parterna i samråd fastställt de ytterligare bestämmelser och riktlinjer som krävs, skall från och med verksamhetsåret 1989/90 de medel

som tillfaller punkt G användas för stöd till rikstäckande distribution av värdefulla videogram. Beslut om stöd fattas av styrelsen. Synpunkter från videobranschens distributions- och detaljistled bör särskilt beaktas.

Medlen får i första hand användas för stöd till utgivning, framtagning av kassetter, distribution, information samt andra insatser för att öka intresset för värdefulla videogram. Medel får även användas för produktion av filmkatalog. Vid fördelningen av medel bör särskild hänsyn tas till behovet av värdefulla videogram för barn och ungdom.

Bilaga 10

Medel för stöd till biografer

Efter det att parterna i samråd fastställt de ytterligare bestämmelser och riktlinjer som krävs, skall hälften av de medel som tillfaller H-ändamålet användas för stöd till parallelldistribution och hälften till upprustning av biografer. Insatser skall till övervägande del riktas till biografer på mindre och medelstora orter.

Denna överenskommelse har upprättats i sju likalydande exemplar av vilka staten tagit ett, filmbranschen fem och videobranschen ett.

För staten
För Sveriges Biografägareförbund
För Folkets Husföreningarnas Riksorganisation
För Föreningen Våra Gårdar
För Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a.
För Föreningen Sveriges Filmproducenter
För Föreningen IFPI-VIDEO

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde skall införas en ny paragraf 7 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 a §
	Stiftelsen Svenska Filminstitutet prövar frågor om fördelning av statliga medel inom stiftelsens verksamhetsområde.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963: 173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1963: 173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m.[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Vid beräkning av nettointäkt av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt medges avdrag för sådana avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, som avses i ett den 2 mars 1982 träffat avtal mellan staten samt Sveriges biografägareförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Föreningen Våra gårdar, Sveriges filmuthyrareförening u. p. a., Föreningen Sveriges filmproducenter och föreningen IFPI-VIDEO.	Vid beräkning av nettointäkt av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt medges avdrag för sådana avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, som avses i ett den 2 mars 1982 träffat avtal *med de ändringar och tillägg som följer av ett den 22 december 1988 slutet avtal* mellan staten samt Sveriges Biografägareförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, Föreningen Våra gårdar, Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a., Föreningen Sveriges Filmproducenter och föreningen IFPI-VIDEO.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989 och tillämpas första gången vid 1990 års taxering. Även för tiden den 1 januari–30 juni 1989 får avdrag göras med de belopp som har betalats till följd av tilläggsavtalet år 1988.

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1982: 444.
[2] Senaste lydelse 1982: 444.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1982: 691) om skatt på vissa kassettband

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1982: 691) om skatt på vissa kassettband[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 §[2]	
I deklarationen får avdrag göras för skatt på sådana band	
1. som har förts ut ur landet eller förts till svensk frihamn för annat ändamål än att användas där,	
2. som har återtagits i samband med återgång av köp,	
3. för vilka i andra fall än som avses i 1 eller 2 skattskyldighet enligt denna lag tidigare har inträtt,	
4. som har sålts med förlust för den skattskyldige, i den mån förlusten hänför sig till bristande betalning från köparen,	
5. för vilka sådan avgift som avses i ett den 2 mars 1982 träffat avtal mellan staten samt Sveriges Biografägareförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, Föreningen Våra Gårdar, Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a., Föreningen Sveriges Filmproducenter och föreningen IFPI-VIDEO har erlagts till stiftelsen Svenska Filminstitutet.	5. för vilka *sådana avgifter* som avses i ett den 2 mars 1982 träffat avtal *med de ändringar och tillägg som följer av ett den 22 december 1988 slutet avtal* mellan staten samt Sveriges Biografägareförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, Föreningen Våra Gårdar, Sveriges Filmuthyrareförening u. p. a., Föreningen Sveriges Filmproducenter och föreningen IFPI-VIDEO har erlagts till stiftelsen Svenska Filminstitutet.

Avdrag enligt första stycket 4 får göras med belopp som svarar mot så stor del av skatten som förlusten visas utgöra av bandens försäljningspris. Har sådant avdrag gjorts och inflyter därefter betalning skall redovisning åter lämnas för skatten på de band som betalningen avser.

Avdrag som avses i första stycket 5 får göras även om avgiften har erlagts efter redovisningsperiodens utgång men före den tidpunkt då deklarationen skall ha kommit in till beskattningsmyndigheten.

I deklarationen skall även uppges det antal skattepliktiga ljudkassettband, som den skattskyldige har använt för sådan inspelning eller kopiering som sker yrkesmässigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

[1] Lagen omtryckt 1984: 161.
[2] Senaste lydelse 1985: 1027.

Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

dels att lagen, som gäller till utgången av år 1989, skall fortsätta att gälla till utgången av år 1990,

dels att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Regeringen får för tiden intill utgången av år *1989* medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.	Regeringen får för tiden intill utgången av år *1990* medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.

Med rundradiosändning, radiosändning och trådsändning förstås detsamma som i radiolagen (1966:755).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

[1] Senaste lydelse 1988:273.

VIII. Utbildningsdepartementet

1 **Översikt**

6 Anmälan till budgetpropositionen 1989
6 **1. Inledning**

6 **2. Svensk skola i internationell belysning**
7 2.1 Utvecklingen av den obligatoriska skolan
11 2.2 Gymnasieskolan inför 90-talet

14 **3. Vuxenutbildningen inför 90-talet**

17 **4. Kvaliteten i den högre utbildningen**

20 **5. Forskning på eget programansvar**

23 **6. Svensk kultur- och mediepolitik i ett internationellt perspektiv**

A Utbildningsdepartementet m. m.

28	1	Utbildningsdepartementet, *förslagsanslag*	40 620 000
28	2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	17 493 000
			58 113 000

B Skolväsendet

Centrala och regionala myndigheter m. m.

41	1	Skolöverstyrelsen, *förslagsanslag*	141 180 000
44	2	Länsskolnämnderna, *förslagsanslag*	155 891 000
48	3	Stöd för utveckling av skolväsendet, *reservationsanslag*	61 632 000
51	4	Statens institut för läromedel, *förslagsanslag*	23 916 000
55	5	Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m., *reservationsanslag*	10 815 000
56	6	Stöd för produktion av läromedel, *reservationsanslag*	4 587 000

För skolväsendet gemensamma frågor

57	7	Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet, *reservationsanslag*	38 885 000
58	8	Fortbildning m. m., *reservationsanslag*	78 552 000
61	9	Nationell utvärdering och prov, *reservationsanslag*	19 655 000
64	10	Särskilda insatser inom skolområdet	321 726 000

Det obligatoriska skolväsendet m. m.

67	11	Bidrag till driften av grundskolor m. m., *förslagsanslag*		17 022 000 000
78	12	Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m., *förslagsanslag*		44 091 000
81	13	Sameskolor, *förslagsanslag*		17 686 000
		Specialskolan m. m.:		
83	14	Utbildningskostnader, *förslagsanslag*	240 044 000	
86	15	Utrustning m. m., *reservationsanslag*	7 152 000	247 196 000
86	16	Bidrag till driften av särskolor m. m., *förslagsanslag*		710 555 000
90	17	Kostnader för viss personal vid statliga realskolor, *förslagsanslag*		1 000

Gymnasiala skolor m. m.

91	18	Bidrag till driften av gymnasieskolor, *förslagsanslag*	5 643 610 000
117	19	Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m., *förslagsanslag*	236 198 000
119	20	Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå, *förslagsanslag*	110 780 000

		Investeringsbidrag		
123	21	Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m., *reservationsanslag*		101 844 000
				24 990 800 000

C Vuxenutbildning

127	1	Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, *förslagsanslag*		1 211 593 000
		Statens skolor för vuxna:		
136	2	Utbildningskostnader, *förslagsanslag*	23 075 000	
138	3	Undervisningsmaterial m. m., *reservationsanslag*	5 215 000	28 290 000
139	4	Bidrag till studieförbunden m. m., *förslagsanslag*		1 119 828 000
147	5	Undervisning för invandrare i svenska språket m. m., *förslagsanslag*		331 722 000
149	6	Bidrag till driften av folkhögskolor m. m., *förslagsanslag*		564 905 000
155	7	Bidrag till viss central kursverksamhet		39 778 000
156	8	Bidrag till kontakttolkutbildning, *förslagsanslag*		4 080 000
				3 300 196 000

D Högskola och forskning

		Centrala myndigheter för högskolan m. m.		
168	1	Universitets- och högskoleämbetet, *förslagsanslag*		97 835 000
170	2	Redovisningscentralerna vid universiteten, *förslagsanslag*		1 000
171	3	Datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm, *förslagsanslag*		1 000
172	4	Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna, *förslagsanslag*		1 581 348 000
175	5	Vissa tandvårdskostnader, *reservationsanslag*		54 874 000
176	6	Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m., *reservationsanslag*		38 356 000
		Grundläggande högskoleutbildning		
180	7	Utbildning för tekniska yrken, *reservationsanslag*		992 522 000
192	8	Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, *reservationsanslag*		426 858 000
204	9	Utbildning för vårdyrken, *reservationsanslag*		431 675 000
214	10	Utbildning för undervisningsyrken, *reservationsanslag*		854 118 000
231	11	Utbildning för kultur- och informationsyrken, *reservationsanslag*		260 519 000
245	12	Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, *reservationsanslag*		547 392 000
251	13	Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m., *reservationsanslag*		200 871 000
		Forskning och forskarutbildning inom högskolan m. m.		
262	14	Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m., *förslagsanslag*		1 020 000 000
263	15	Forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete, *reservationsanslag*		26 996 000
266	16	Humanistiska fakulteterna, *reservationsanslag*		272 602 000
269	17	Teologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		22 758 000
270	18	Juridiska fakulteterna, *reservationsanslag*		27 051 000
271	19	Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m., *reservationsanslag*		326 853 000
273	20	Medicinska fakulteterna, *reservationsanslag*		661 497 000
275	21	Odontologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		71 081 000
277	22	Farmaceutiska fakulteten, *reservationsanslag*		24 872 000
278	23	Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna, *reservationsanslag*		624 917 000

281	24	Tekniska fakulteterna, *reservationsanslag*		657 161 000
284	25	Temaorienterad forskning, *reservationsanslag*		26 767 000
285	26	Kungl. biblioteket, *reservationsanslag*		61 351 000
287	27	Samordning m. m. inom biblioteksområdet, *reservationsanslag*		12 143 000
287	28	Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål, *reservationsanslag*		30 691 000
		Övriga forskningsfrågor		
288	29	Forskningsrådsnämnden, *reservationsanslag*		52 738 000
290	30	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		124 354 000
293	31	Medicinska forskningsrådet, *reservationsanslag*		249 202 000
294	32	Naturvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		342 655 000
296	33	Polarforskning, *reservationsanslag*		12 639 000
297	34	Rymdforskning, *reservationsanslag*		27 300 000
298	35	Europeisk forskningssamverkan, *förslagsanslag*		259 907 000
300	36	Manne Siegbahninstitutet för fysik, *reservationsanslag*		16 059 000
300	37	Institutet för rymdfysik, *reservationsanslag*		25 880 000
301	38	Vissa bidrag till forskningsverksamhet, *reservationsanslag*		16 491 000
		Arkivet för ljud och bild:		
303	39	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	11 160 000	
304	40	Insamlingsverksamhet m. m., *reservationsanslag*	432 000	11 592 000
				10 491 927 000

E Studiestöd m. m.

306	1	Centrala studiestödsnämnden m. m., *ramanslag*		107 152 000
309	2	Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd, *förslagsanslag*		17 734 000
310	3	Studiehjälp m. m., *förslagsanslag*		2 030 400 000
313	4	Studiemedel m. m., *förslagsanslag*		2 107 000 000
316	5	Vuxenstudiestöd m. m., *reservationsanslag*		1 245 000 000
321	6	Timersättning vid vissa vuxenutbildningar, *förslagsanslag*		132 753 000
323	7	Bidrag till vissa studiesociala ändamål, *reservationsanslag*		104 587 000
				5 744 626 000

F Kulturverksamhet m. m.

		Allmän kulturverksamhet m. m.		
330	1	Statens kulturråd, *förslagsanslag*		18 339 000
331	2	Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m., *reservationsanslag*		90 137 000
339	3	Bidrag till samisk kultur		2 816 000
		Ersättningar och bidrag till konstnärer		
341	4	Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer		34 512 000
342	5	Bidrag till konstnärer, *reservationsanslag*		19 193 000
344	6	Inkomstgarantier för konstnärer, *förslagsanslag*		9 298 000
346	7	Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., *förslagsanslag*		64 380 000
348	8	Ersättning till rättighetshavare på musikområdet		3 000 000
		Teater, dans och musik		
352	9	Bidrag till Svenska riksteatern, *reservationsanslag*		153 282 000
355	10	Bidrag till Operan, *reservationsanslag*		186 671 000
357	11	Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter, *förslagsanslag*		1 000
357	12	Bidrag till Dramatiska teatern, *reservationsanslag*		99 675 000

358	13	Bidrag till Svenska rikskonserter. *reservationsanslag*	54 747 000
361	14	Bidrag till regional musikverksamhet. *förslagsanslag*	170 500 000
362	15	Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner. *förslagsanslag*	277 377 000
366	16	Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper. *reservationsanslag*	40 000 000
368	17	Bidrag till Musikaliska akademien	2 202 000
		Bibliotek	
369	18	Bidrag till regional biblioteksverksamhet. *förslagsanslag*	25 476 000
		Bildkonst, konsthantverk m. m.	
371	19	Statens konstråd. *förslagsanslag*	4 016 000
372	20	Förvärv av konst för statens byggnader m. m., *reservationsanslag*	26 520 000
374	21	Utställning av nutida svensk konst i utlandet. *reservationsanslag*	1 303 000
375	22	Bidrag till Akademien för de fria konsterna	1 404 000
		Arkiv	
376	23	Riksarkivet och landsarkiven. *förslagsanslag*	96 857 000
379	24	Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. *förslagsanslag*	18 950 000
381	25	Svenskt biografiskt lexikon. *förslagsanslag*	2 895 000
383	26	Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.. *reservationsanslag*	5 658 000
		Kulturmiljövård	
385	27	Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader. *förslagsanslag*	63 188 000
387	28	Kulturmiljövård. *reservationsanslag*	47 999 000
389	29	Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet. *förslagsanslag*	1 000
		Museer och utställningar	
390	30	Centrala museer: Förvaltningskostnader. *förslagsanslag*	291 257 000
402	31	Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.. *reservationsanslag*	15 289 000
403	32	Bidrag till Skansen. *förslagsanslag*	13 248 000
406	33	Bidrag till vissa museer	17 618 000
407	34	Bidrag till regionala museer. *förslagsanslag*	43 049 000
409	35	Riksutställningar. *reservationsanslag*	23 282 000
410	36	Inköp av vissa kulturföremål. *förslagsanslag*	100 000
		Forskning	
412	37	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet. *reservationsanslag*	5 818 000
			1 930 058 000

G Massmedier m. m.

		Film m. m.	
417	1	Statens biografbyrå. *förslagsanslag*	5 350 000
419	2	Filmstöd. *reservationsanslag*	51 384 000
429	3	Stöd till fonogram och musikalier. *reservationsanslag*	8 617 000

		Dagspress och tidskrifter		
432	4	Presstödsnämnden och taltidningsnämnden, *förslagsanslag*		3 960 000
433	5	Stöd till dagspressen, *förslagsanslag*		476 300 000
435	6	Lån till dagspressen, *reservationsanslag*		87 500 000
436	7	Stöd till kulturtidskrifter, *reservationsanslag*		19 417 000
437	8	Stöd till radio- och kassettidningar, *reservationsanslag*		38 609 000
438	9	Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, *reservationsanslag*		6 384 000
		Litteratur		
441	10	Litteraturstöd, *reservationsanslag*		33 861 000
443	11	Kreditgarantier till bokförlag, *förslagsanslag*		1 000
444	12	Stöd till bokhandel, *reservationsanslag*		2 813 000
445	13	Distributionsstöd till fackbokhandel m. m., *förslagsanslag*		3 043 000
446	14	Lån för investeringar i bokhandel m. m., *reservationsanslag*		2 250 000
		Talboks- och punktskriftsbiblioteket:		
447	15	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	18 126 000	
450	16	Produktionskostnader, *reservationsanslag*	35 612 000	53 738 000
453	17	Bidrag till Svenska språknämnden, *förslagsanslag*		2 320 000
		Radio och television		
		Sveriges Radio m. m.**		
		Kabelnämnden:		
455	18	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	3 131 000	
457	19	Stöd till lokal programverksamhet, *reservationsanslag*	1 000 000	4 131 000
457	20	Närradionämnden, *förslagsanslag*		3 428 000
459	21	Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland, *förslagsanslag*		10 718 000
461	22	Bidrag till dokumentation av mediautvecklingen, *reservationsanslag*		348 000
				814 172 000

II Internationellt-kulturellt samarbete

		Kulturellt utbyte med utlandet	
468	1	Kulturellt utbyte med utlandet, *reservationsanslag*	9 090 000
471	2	Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m., *förslagsanslag*	20 100 000
473	3	Bidrag till internationella kongresser m. m. i Sverige, *reservationsanslag*	906 000
473	4	Bidrag till svenska institut i utlandet	8 720 000
			38 816 000

I Lokalförsörjning m. m.

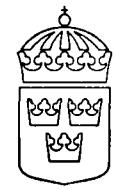
479	1	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, *förslagsanslag*	12 144 000
481	2	Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m., *reservationsanslag*	377 000 000
			389 144 000
		Summa kr.	**47 757 852 000**

** Särskild prop. lämnas

Bilagor

486 10.1 Förslag till
Lag om ändring i skollagen (1985: 1100)
487 10.2 Förslag till
Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984: 1118)
488 10.3 Sammanfattning av rapporten (DsU 1988: 42) Utbyggd högskoleutbildning i Gotlands och Blekinge län samt i Fyrstadsområdet och södra delen av Stockholms län – delbetänkande rörande Fyrstadsregionen
491 10.4 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987: 50) Högskolans journalistutbildning
492 10.5 Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1987: 50) Högskolans journalistutbildning
494 10.6 Förslag till
Lag om ändring i studiestödslagen (1973: 349)
499 10.7 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån
500 10.8 Förslag till
Lag om upphävande av lagen (1983: 271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån
501 10.9 Överenskommelse om ändring i 1982 års film- och videoavtal
507 10.10 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde
508 10.11 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1963: 173) om avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska Filminstitutet, m. m.
509 10.12 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1982: 691) om skatt på vissa kasssettband
510 10.13 Förslag till
Lag om fortsatt giltighet av lagen (1986: 3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989

Jordbruksdepartementet
(nionde huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bil. 11

Översikt

Till jordbruksdepartementet hör frågor rörande jordbruk, skogsbruk, fiske, trädgårdsnäring och rennäring samt högre utbildning, forskning och försök för dessa näringar liksom prisreglering på jordbrukets och fiskets områden, livsmedelsberedskap, djurskydd, djurens hälso- och sjukvård, livsmedelskontroll och utsädeskontroll samt jakt och viltvård.

Det förslag till utgiftsram för jordbruksdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1989/90 som läggs fram i budgetpropositionen omfattar 5014 milj. kr. Subventioneringen av konsumtionsmjölk är den största utgiftsposten och uppgår till ca 1,5 miljarder kr.

Jordbruksdepartementets budgetförslag präglas av den återhållsamhet som det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget kräver. Även de mest angelägna behoven har prövats noggrant. Myndighetsanslagen inom departementets verksamhetsområde har i allmänhet beräknats med utgångspunkt i det s. k. huvudförslaget.

Genom omprioriteringar i statsbudgetens nuvarande resursfördelning har skapats utrymme för särskilda insatser. Som ett led i en sådan omprioritering föreslås att subventioneringen av mjölkpriset skall reduceras fr. o. m. den 1 juli 1989 med 250 milj. kr. per år räknat.

Genom besparingar och omfördelningar inom huvudtiteln kan förslag om ytterligare resurser läggas fram för bl. a. åtgärder på skogsvårdens, forskningens och utbildningens, livsmedelskontrollens, djurskyddets och växtodlingsrådgivningens områden.

I särskild proposition kommer förslag att lämnas om en skärpt livsmedelskontroll.

Sammanställning m. m.

Anslagsförändringarna totalt inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde i förhållande till anvisade belopp för budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning uttryckt i milj. kr.

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Jordbruksdepartementet m. m.	27,6	28,0	+ 0,5
B. Jordbrukets rationalisering m. m.	563,7	497,6	– 66,2
C. Jordbruksprisreglering	2900,2	2624,0	–276,2
D. Skogsbruk	601,5	598,0	– 3,5
E. Fiske	122,5	112,2	– 10,3
F. Livsmedelskontroll m. m.	153,4	167,1	+ 13,7
G. Utbildning och forskning	904,1	944,5	+ 40,5
H. Diverse	39,8	42,7	+ 2,9
Totalt för jordbruksdepartementet	[1]**5312,8**	**5014,2**	**–298,7**

[1] Härutöver tillkommer 535 milj. kr. för idrott, rekreation, turism och ungdomsverksamhet m. m., som den 1 januari 1989 förs över till bostads-, industri- resp. civildepartementet.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %-enhet. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Hellström

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Inledning

1 Allmänt

Jordbruksdepartementets budget präglas av den återhållsamhet som det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget kräver. Flertalet myndigheter inom departementets verksamhetsområde föreslås få sina anslag beräknade enligt det s. k. huvudförslaget.

Genom omprioriteringar i statsbudgetens nuvarande resursfördelning har skapats utrymme för reformer på särskilt prioriterade områden. Bl. a. skall vård och omsorgsfrågor samt miljöfrågor prioriteras. Som ett led i en sådan omprioritering föreslår jag i det följande att subventionen av priset på mjölk skall reduceras fr. o. m. den 1 juli 1989 med 250 milj. kr. per år, motsvarande 19 öre i partiledet.

Inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde har genom omfördelningar av resurser skapats utrymme för bl. a. ytterligare medel till miljöinriktade åtgärder inom växtodlingen, bl. a. rådgivning om alternativodling, samt till utbildning om djurskydd. Livsmedelskontrollen förstärks och forskning och utbildning tillförs ytterligare resurser. På skogsbrukets område föreslås att medel anvisas för bl. a. naturvårdsutbildning för skogsägare samt till en fortsättning av de senaste årens insatser för en ökad avverkning.

2 Jordbruk och livsmedelskontroll m. m.

Livsmedelspolitiken är för närvarande under omprövning. Regeringen beslutade mot slutet av år 1988 tillkalla en parlamentarisk arbetsgrupp med huvudsaklig uppgift att utforma förslag till en ny livsmedelspolitik fr. o. m. år 1990. Till arbetsgruppen har adjungerats representanter för jordbrukarna (Lantbrukarnas riksförbund) och konsumenterna (jordbruksnämndens konsumentdelegation). Bakgrunden till den omprövning som arbetsgruppen skall göra redovisade jag i bilaga 2 till regeringens proposition 1988/89:47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Den nuvarande livsmedelspolitiken har kommit att kännetecknas av en låg grad av måluppfyllelse. Samtidigt bidrar den till inflation och begränsar tillväxtmöjligheterna i ekonomin.

En första utgångspunkt för den parlamentariska arbetsgruppens arbete

är därför ett lägre gränsskydd än i dag. Därvid skall det pågående arbetet i GATT beaktas. Någon ensidig neddragning av gränsskyddet är inte aktuell för svensk del.

En andra utgångspunkt är att de interna marknadsregleringarna för jordbruksprisreglerade produkter minskas i omfattning och i vissa fall avskaffas. Därvid bör tekniken med pris- och avsättningsgarantier omprövas.

För det tredje bör nya medel utvecklas för att nå bl. a. de beredskapsmässiga, regionalpolitiska och miljömässiga målen.

Arbetsgruppens uppgift är således att dels utvärdera 1985 års livsmedelspolitiska beslut, dels utforma förslag till en ny livsmedelspolitik fr. o. m. år 1990. Arbetsgruppen skall också behandla en eventuell provisorisk lösning för år 1989 om en sådan blir nödvändig med hänsyn till GATT.

Den nuvarande livsmedelspolitikens mål fastställdes år 1985. Huvudmålet för livsmedelspolitiken är att trygga vår livsmedelsförsörjning såväl i fred som under avspärrning och krig. Ett konsumentmål och ett inkomstmål för jordbrukarna är likställda delmål under huvudmålet. Konsumentmålet innebär att konsumenterna skall ha tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser. Inkomstmålet innebär att jordbrukarna skall ha en standard likvärdig med jämförbara grupper.

Dessutom finns ett miljö- och resursmål i 1985 års beslut. Detta innebär att i produktionen skall hänsyn tas till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Politiken inrymmer vidare ett regionalpolitiskt mål som innebär att jordbruk bör bedrivas i hela landet, bl. a. skall särskilt beaktas de speciella förhållandena i norra Sverige.

Som jag tidigare nämnt uppfyller inte den nuvarande politiken dessa mål på ett tillfredsställande sätt. Detta beror i hög grad på att det huvudsakliga medlet, nämligen prisstödet, motverkar eller försvårar möjligheterna att nå flera av dessa mål. Nya medel behöver följaktligen utarbetas för att nå målen. Detta är en viktig uppgift i reformarbetet med livsmedelspolitiken. Detta arbete måste emellertid utgå från att de olika målen konkretiseras och preciseras.

Sedan 1985 års livsmedelspolitiska beslut antogs har läget såväl i Sverige som i utlandet förändrats, vilket gjort behovet av en reformering tydligt. Vad beträffar den svenska animalieproduktionen har överskotten reducerats, medan läget har försämrats markant för spannmål. När beslutet togs beräknades att spannmålsöverskottet skulle kosta 400 milj. kr. per år. I dag är kostnaden vid normalskörd mångdubbelt större. Detta försämrar lantbrukarnas inkomster och höjer konsumentpriserna. Möjligheterna att nå två av de viktiga delmålen under politikens huvudmål försämras alltså. En del av kostnaderna för spannmålsöverskottet skall under en övergångsperiod på fem år betalas över statsbudgeten. När beslutet togs år 1985 beräknades att detta delansvar skulle kosta 600 milj. kr. totalt under perioden. De tre första åren har det kostat nästan det dubbla, 1,1 miljarder kr. Till stor del beror de ökade kostnaderna på de kraftigt sänkta världsmarknadspriserna.

Under år 1987 ladcs 127 000 ha åker i träda inom programmet Träda 87. För åren 1988 och 1989 gäller ett program, som innebär att bidrag ges för odling av icke prisreglerade grödor och att större hänsyn tas till miljöeffekterna och omställningsbehoven än i Träda 87. Under år 1988 har 260 000 ha anslutits till programmet.

Det långsiktiga omställningsarbetet sker i enlighet med miljö- och resursmålet. Under våren 1988 beslutade riksdagen om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Riksdagen beslutade då också om en ny djurskyddslag.

Åtgärder för en omställning av jordbruket i en mer miljövänlig riktning fortsätter. Under hösten 1988 har regeringen beslutat om ett antal sådana åtgärder.

Regeringen har beslutat uppdra åt berörda myndigheter att arbeta vidare med programmet för att minska bekämpningsmedelsanvändningen i bl.a. jordbruket. Vid lantbruksstyrelsen har ett råd för alternativ odling inrättats. Ett stöd för omläggning till alternativ odling har beslutats och kommer att finansieras inom ramen för statens delansvar för spannmålsöverskottet. Lantbruksstyrelsen har fått i uppdrag att följa upp åtgärdsprogrammet för miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Ett förslag från lantbruksstyrelsen om bidrag för frivillig insådd av fånggröda bereds för närvarande i regeringskansliet. Hos lantbruksstyrelsen pågår arbetet med att utarbeta tillämpningsföreskrifter till den nya djurskyddslagen. I avvaktan på att dessa föreskrifter blir klara har riksdagen beslutat om en förlängning av förbudet mot nybyggnad av djurstallar. Vidare bereds för närvarande inom regeringskansliet ett förslag av lantbruksstyrelsen om skärpt tillsyn enligt djurskyddslagen.

Mina förslag i det följande för budgetåret 1989/90 innebär att ytterligare miljöinriktade satsningar görs inom såväl växtodling som djurhållning, främst vad gäller alternativ odling, minskad bekämpningsmedelsanvändning samt bättre djurskydd och djurhälsa.

Omställningsarbetet inom jordbruket måste också ske med större hänsynstagande till det regionalpolitiska målet och landsbygdens utveckling.

Till jordbruket i norra Sverige lämnas ett särskilt prisstöd över statsbudgeten för att kompensera jordbruket där för de högre produktionskostnaderna. Statens jordbruksnämnd gör på regeringens uppdrag en översyn av detta stöd. Vidare löper för närvarande ett treårigt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige, inom vilket sysselsättningen i dessa bygder sätts i centrum. Sammanlagt har 200 milj. kr. anvisats detta program. Lantbruksstyrelsen har i sin anslagsframställning föreslagit att ytterligare medel anvisas till detta åtgärdsprogram.

Jag avser att återkomma till dessa frågor senare under detta budgetår.

Lantbruksstyrelsen har även föreslagit att motsvarande insatser som görs inom ramen för åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige också bör göras för mellersta och södra Sverige. Jag är nu inte beredd att ta ställning till detta förslag. Arbetet i den parlamentariska arbetsgruppen om livsmedelspolitiken bör avvaktas.

1987 års regionalpolitiska kommitté kommer under år 1989 att lägga fram sina förslag vad gäller den framtida regionalpolitiken för landet i sin

helhet. Även dessa förslag bör avvaktas innan ställning tas till lantbruksstyrelsens förslag i dessa delar.

I september 1987 lämnade 1986 års livsmedelsutredning betänkandet (SOU 1987:44) Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet. I utredningen redovisas slutsatser och förslag som rör hela livsmedelskedjan från jordbruket till konsumenterna. Utredningen visade på ett behov av att större uppmärksamhet riktas på såväl jordbruksprisregleringens direkta och indirekta effekter som den bristande konkurrensen i livsmedelsindustri och handel. Den visade också på brister i prisbildningen i dessa led.

Många av de aspekter på framför allt jordbruksprisregleringen som utredningen pekar på förutsätter jag att den parlamentariska arbetsgruppen kommer att behandla i sitt arbete. I den ekonomisk-politiska propositionen som jag tidigare hänvisat till, aviserar chefen för civildepartementet en utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin.

Under slutet av år 1988 presenterades flera rapporter om svenskt jordbruk och jordbrukspolitik. Dessa bör kunna utgöra ett värdefullt underlag för arbetsgruppens arbete.

- Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) publicerade rapporten Alternativ i jordbrukspolitiken (Ds 1988:54), i vilken bl. a. redovisas ett förslag till brukarstöd.
- Försvarets forskningsanstalt (FOA) publicerade rapporten Säkerhetspolitiska aspekter på livsmedelsförsörjningen, där bl. a. en utvärdering av jordbruksstödet görs från beredskapssynpunkt.

Dessa båda rapporter remissbehandlas för närvarande.

Under början av år 1989 avser jordbruksnämnden att presentera en utredning om arealbaserat stöd.

Vidare har vissa internationella studier av intresse publicerats under slutet av år 1988.

- OECD publicerade en studie av svensk jordbrukspolitik och jordbruksstöd.
- FAO publicerade en rapport om integrering av miljöaspekter i bl. a. jordbrukspolitiken i Europa.

Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut skall jordbruksprisregleringen begränsas, förenklas och marknadsanpassas så långt möjligt. Som nämnts är en av utgångspunkterna för den parlamentariska arbetsgruppens arbete att marknadsregleringarna skall förenklas eller avskaffas.

Jordbruksnämnden har haft regeringens uppdrag att utreda möjligheterna till sådana förändringar av äggregleringen. Utredningen överlämnades nyligen till regeringen.

I slutet av år 1987 lämnade jordbruksnämnden en utredning av förutsättningarna att använda olika råvaror vid tillverkning av socker, andra sötningsmedel, stärkelse och sprit.

Båda dessa utredningar ger underlag för överväganden om sådana förenklingar och marknadsanpassningar av regleringarna som jag nämnt ovan.

Regeringen har under år 1988 beslutat om en översyn av verksamheten vid och organisationen av regleringsföreningarna på jordbrukets område. Resultatet kommer att redovisas i början av år 1989. Inom statens jord-

bruksnämnd pågår för närvarande en organisationsöversyn. Jag föreslår att resultatet av dessa båda översyner avvaktas innan regeringen tar ställning till förvaltningsanslaget för jordbruksnämnden. Jag avser att återkomma till regeringen i dessa frågor i samband med att jag under våren 1989 redovisar förslag angående regleringen av priserna på jordbruksprodukter m. m. fr. o. m. den 1 juli 1989.

Under året har jag haft en rad samtal med företrädare för bl. a. handeln om vissa av de frågor som den tidigare nämnda livsmedelsutredningen tar upp. Handeln har vid dessa samtal gjort ett antal utfästelser och uttalanden framför allt om åtgärder som skall förbättra livsmedlens kvalitet.

Kontrollen av livsmedlens kvalitet måste ytterligare förbättras. Regeringen har därför nyligen i en lagrådsremiss redovisat förslag till ett antal åtgärder i detta syfte. Förslagen kommer inom kort att föreläggas riksdagen. Regeringen föreslår att statens livsmedelsverk får en starkare roll inom livsmedelskontrollen. Livsmedelsverket bör dels ha det direkta tillsynsansvaret för företag med en komplex produktion och stor spridning av produkterna, dels ha en starkare roll gentemot kommunerna. Ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter blir klarare.

Kontrollen bör i större utsträckning ta till vara företagens egentillsyn, som bör vara en grund för den framtida livsmedelskontrollen.

Dagens avgiftssystem är inte tillräckligt flexibelt för att medge en tillfredsställande livsmedelskontroll. Detta gäller framför allt möjligheterna att i erforderlig utsträckning kontrollera redligheten i hanteringen, t. ex. en korrekt redovisning av varans sammansättning. Avgiftssystemet måste därför göras om. En årlig avgift bör tas ut av varje livsmedelshanterande företag.

Med dessa grundläggande förändringar och med de olika ändringar i övrigt som regeringen har föreslagit kommer livsmedelskontrollen att skärpas och fungera bättre. Förändringarna innebär också att såväl livsmedelsverket som miljö- och hälsoskyddsnämnderna får ökade resurser för kontrollen.

Livsmedelsverkets resurser behöver dock förstärkas utöver vad jag där föreslår för att förändra och förbättra kontrollen. Bl. a. behöver verkets insatser på kost- och hälsoområdet utökas, för vilket jag föreslår en ökning med 0,5 milj. kr. Ett annat mycket viktigt område som kräver ökade resurser är dricksvattenkontrollen. Även för detta ändamål föreslår jag en förstärkning med 0,5 milj. kr. Utöver dessa förstärkningar föreslår jag att livsmedelsverket tillförs ytterligare resurser för bl. a. internationella harmoniseringsfrågor och för laboratorieverksamhet.

Beträffande den statliga stödgivningen i form av kreditgarantier och bidrag till jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering innebär mina förslag att dessa kvarstår oförändrade för nästa budgetår.

Med anledning av riksdagens beslut i december 1988 om ändrad importreglering för frukt föreslår jag i det följande att medel ställs till förfogande för i första hand strukturåtgärder i odlingen för att stärka odlingens konkurrenskraft.

För prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beräknar jag ca 2,2 miljarder kr. under nästa budgetår. Jag har därvid räknat med en minsk-

ning av subventioneringen på konsumtionsmjölk med 19 öre i partiledet fr. o. m. den 1 juli 1989.

Någon ändring av dispositionen av avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel föreslås inte för budgetåret 1989/90.

3 Rennäringen

Det radioaktiva nedfallet efter Tjernobylolyckan har påverkat rennäringen även under innevarande budgetår. Åtskilliga åtgärder har vidtagits för att minska cesiumhalten i renköttet. Därigenom kunde 68 195 av de 95 648 renar som slaktades under budgetåret 1987/88 godkännas som livsmedel. Tillgången på renkött är därför god. Regeringen har ställt 2 milj. kr. till förfogande för marknadsinsatser för att öka konsumtionen av renkött. Statens kostnader för rennäringen till följd av Tjernobylolyckan har uppgått till drygt 51 milj. kr. under budgetåret 1987/88.

4 Skogsbruk

Skogsnäringen är en av våra viktigaste exportnäringar. Den har utomordentligt goda förutsättningar att medverka till en förbättrad balans i våra utrikesbetalningar. Skogens betydelse för landets ekonomi och välstånd motiverar att skogsmarken som produktionsresurs tas till vara på bästa sätt samtidigt som även andra intressen, som naturvård, friluftsliv och rekreation, kan tillgodoses. Målet för skogspolitiken enligt 1979 års skogspolitiska beslut är mot bakgrund härav en varaktig, hög och värdefull virkesavkastning under hänsynstagande till naturvårdens och andra allmänna intressen. Genom riksdagsbeslut år 1983 kompletterades skogsvårdslagen med uttryckliga krav på aktivt utnyttjande av skogen i syfte att öka produktionen och sysselsättningen i skogsnäringen.

Skogsproduktionens lämpliga omfattning och sammansättning är inte exakt fastslagen i riktlinjerna för skogspolitiken. Strävan skall emellertid vara en ökad produktion både kvantitativt och kvalitativt. En utgångspunkt är sålunda att åstadkomma en skogsproduktion som möjliggör en långsiktig årlig bruttoavverkning av åtminstone 75 milj. m^3sk. Därutöver skall strävan vara att öka produktionen ytterligare i den mån detta är möjligt och lämpligt med hänsyn till andra viktiga samhällsmål. De senaste beräkningarna av virkesbehovet och den långsiktiga möjliga avverkningen visar att 1979 års beslut om skogsproduktionens omfattning kan ligga fast.

Skogsindustrin har också under år 1988 haft en mycket hög produktion. Virkesförbrukningen har därmed varit hög och motsvarat ungefär den volym som är möjlig att avverka i Sverige. Industrins lager av virkesråvara har ökat under år 1988 och lagersituationen har därmed förbättrats betydligt. Avverkningarna har trots denna bakgrund ökat endast ett par procent. Nettoimporten av virkesråvara har under år 1988 varit fortsatt hög.

De av riksdagen år 1986 beslutade åtgärderna för ökad avverkning har hittills haft en positiv effekt. Innevarande budgetår är det sista i det beslutade treårsprogrammet. Det är angeläget med fortsatta insatser för att

stimulera ökad inhemsk avverkning. En varaktig avverkningsökning är möjlig främst inom privatskogsbruket. Detta program bör därför förlängas med ytterligare tre år. Tillsammans med det pågående programmet för ökad gallringsavverkning innebär detta en massiv satsning på intensifierad rådgivning riktad direkt till de berörda skogsägarna.

De långsiktiga målen för virkesproduktionen och naturvården får inte åsidosättas vid en satsning på ökad avverkning. Det behövs ökade insatser för att direkt påverka skogsägarna att vid avverkningarna ta hänsyn till natur- och kulturvården. Under en följd av år har statliga och privata tjänstemän och skogsarbetare utbildats i frågor som rör skogsbruket och naturvården. Men det behövs också utbildning för de privata skogsägarna. Förutom riktade insatser direkt till dem som utför avverkningarna satsas nu på en ekologi- och naturvårdsutbildning. Målet är att nå 20000 skogsägare per år. Resurserna för föryngring av ädellövskogen räknas upp kraftigt och ytterligare insatser görs för att bevara skogsträdens gener för framtiden. Samtidigt föreslås en halvering av bidragen till skogsdikning samt en minskning och begränsning av bidragen till avveckling av lågproducerande skogsbestånd.

5 Fiske

Fisket är en viktig del i vår livsmedelsförsörjning. En aktiv fiskeripolitik är därför viktig även i fortsättningen. Den svenska fiskeripolitiken fastställdes genom riksdagens beslut år 1978. Dess mål och medel bekräftades och preciserades våren 1985. En väl avvägd hushållning med fiskbestånden och omsorg om vattnen utgör grunden för att vatten- och fisktillgångarna skall kunna utnyttjas på bästa sätt. Inom de gränser som medges av en sådan hushållning med fisktillgången skall fisket bedrivas på ett effektivt sätt och fångsterna bestämmas av möjligheterna till en lönsam och stabil avsättning. Hänsyn skall tas till behovet av sysselsättning främst i kust- och skärgårdsområden där fisket har stor regionalpolitisk betydelse. Samtidigt skall allmänhetens behov av rekreation och avkoppling i naturen tillgodoses genom möjligheten till fiske.

Tillförseln av sill har ökat på den europeiska marknaden under de senaste åren och bedöms komma att vara god även i fortsättningen. Med det ökade utbudet har priserna fallit och de bedöms bli pressade under överskådlig tid. Saltsjöfiskets sammanlagda fångst minskade under år 1987 med 2% medan fångstvärdet ökade med 3%. Torskfisket svarade för 44% av det sammanlagda fångstvärdet. Fisket efter lax och torsk i Östersjön har sådan omfattning att beståndssituationen har försämrats. Inom ramen för fiskerikommissionen för Östersjön har det inför 1989 års fiske för första gången under många år beslutats om ett största tillåtna uttag av torsk. Sverige fortsätter sina ansträngningar att nå överenskommelser i denna fråga vad gäller lax.

Prisstöd till fisket lämnas sedan den 1 december 1986 endast till fiskare som levererar sin fisk till förstahandsmottagare som deltar i en sådan organiserad samordning på fiskförsäljningens område som har godkänts av statens jordbruksnämnd. En samordning skulle kunna skapa förutsätt-

ningar för en ökad avsättning till konkurrenskraftiga priser både inom landet och på exportmarknaden. Samordningsarbetet måste bedrivas mer aktivt än vad som nu är fallet. Jordbruksnämnden har ett särskilt ansvar att följa denna fråga.

Intresset för konsumtionsodling av fisk och skaldjur är fortsatt starkt i vårt land. År 1987 ökade produktionen av fisk med 18 % jämfört med år 1986. Dessutom producerades musslor samt en mindre mängd kräftor och ostron. För en fortsatt utveckling av näringen kan samordnade insatser av företagarna inom näringen vara av betydelse.

En översyn skall göras av prisregleringen och den statliga fiskeadministrationen.

För nästa budgetår föreslås fortsatta insatser för fiskevården och för en rationell utveckling av fiskenäringen. Fiskberedningslånen avskaffas och insatser görs för utvecklingsarbete på fiskets område.

6 Utbildning och forskning m. m.

Ett helhetsperspektiv skall anläggas vid forskning för de areella näringarna. Forskningen skall bl. a. ge underlag för en produktionsinriktning som kan förena effektivitet och hänsyn till miljön. Helhetsperspektivet präglar de omfattande forskningsprogram rörande alternativa produktionsformer, livsmedel samt skog och miljö som nu fortsätter.

Forskningen på jordbruks- och livsmedelsområdena har bl. a. som utgångspunkt att konsumenternas krav på bättre livsmedelskvalitet skall sättas i förgrunden för produktionen i hela livsmedelskedjan. Jordbruksnäringarna skall ge oss möjligheter att utnyttja våra förnybara tillgångar på ett från ekologiska utgångspunkter bättre sätt än hittills. De samlade forskningsresultaten kommer att ha stor betydelse för inriktningen av 1990-talets livsmedelsproduktion.

I syfte att stärka forskningen rörande alternativodling föreslås ytterligare resurser till Sveriges lantbruksuniversitet. Veterinärutbildningen får ökade resurser. En ny utbildning i bioteknik/livsmedel skall kunna starta. Medel satsas också på forskartjänster. Ett nytt flerårigt avtal om stöd till växtförädling har träffats mellan staten och jordbrukets föreningsrörelse.

Det femåriga forskningsprogrammet rörande skog och miljö tar sikte på både de globala problemen, framför allt de pågående avskognings- och ökenutbredningsprocesserna i de fattiga länderna, och på betingelserna för ett produktivt, ekologiskt balanserat skogsbruk i Sverige. Medel för den sistnämnda delen anvisas både över denna huvudtitel och över åttonde huvudtiteln.

För att bättre samordna forskningen på fiskets område föreslås ett nytt forskningsprogram. Programmet skall leda till en effektivare användning av resurserna för denna forskning. Ytterligare medel föreslås också för ändamålet.

Världslivsmedelsrådets fjortonde möte ägde rum på Cypern i maj 1988. De viktigaste frågorna på dagordningen gällde sambandet jordbruk – miljö samt möjligheterna att utnyttja överskottslager av spannmål som medel för att lindra världssvälten.

Den vid FAO:s tjugofjärde konferens i november 1987 beslutade översynen av FAO:s framtida funktion och verksamhetsinriktning har påbörjats. Resultatet av översynen förväntas redovisas vid FAO:s tjugofemte konferens i Rom i november 1989. Det intensiva nordiska samarbetet i reformfrågan har fortsatt under år 1988.

Jordbruket är ett nyckelområde i den stora multilaterala handelsförhandling som nu äger rum i GATT. Förhandlingarna omfattar samtliga åtgärder som direkt och indirekt påverkar jordbrukshandeln och syftar bl.a. till att liberalisera handeln och förbättra konkurrenssituationen genom ökad disciplin och gradvis neddragning av stöd och skydd till jordbruket. Förhandlingarna har hittills främst inriktats på en frysning av nuvarande stöd och skydd, metoder för att dra ner stödet samt det långsiktiga slutmålet för förhandlingarna. Då det visade sig omöjligt att nå enighet kring jordbruksfrågorna vid mötet i Montreal i december har förhandlingarna nu ajournerats till april 1989.

Arbetet under det nya internationella veteavtalet har fortsatt under året med fördjupade analyser och diskussioner av den internationella spannmålssituationen. Att upprätta ett avtal med ekonomiska bestämmelser anses för närvarande inte vara möjligt, främst beroende på amerikanskt motstånd.

1987 års internationella sockeravtal, som i likhet med det förra saknar ekonomiska bestämmelser, trädde i kraft i mars 1988. Avtalets huvudsakliga uppgifter är marknadsbevakning samt diskussion av förutsättningarna för ett ekonomiskt avtal.

Inom ramen för regeringens nya organisation för Europa-integrationen har även tillsatts en arbetsgrupp och referensgrupp för jordbruk, livsmedel och fiske i vilka ingår representanter för berörda myndigheter samt närings- och fackliga organisationer. Mot bakgrund av EG:s vitbok om den inre marknaden pågår bl.a. en kartläggning av förutsättningarna för ett närmande mellan Sverige och EG på berörda områden.

Nordiska Ministerrådet (jordbruksministrarna) har år 1988 beslutat, att Nordiska Genbanken och andra berörda organ skall undersöka behovet av att öka de nordiska ländernas bidrag till internationell växt- och genbevarande verksamhet samt växtförädling.

Centrala teman inom området för Nordiska ämbetsmannakommittén för jord- och skogsbruksfrågor har under år 1988 varit relationerna till EG, nordisk samhandel, avveckling av tekniska handelshinder samt miljöskydd.

Nordiska ämbetsmannakommittén för fiskefrågor har under året antagit ett första nordiskt samarbetsprogram på fiskeområdet för den närmaste femårsperioden. Kommittén som även erhållit ansvaret för frågor om marina däggdjur har i övrigt ägnat mycket tid åt EG-relationer och miljö.

För riksdagens information vill jag anmäla att Grönland numera, vid sidan av Finland, Norge och Sverige, är representerat i Nordiskt organ för renforskning (NOR).

Inom OECD:s jordbrukskommitté fortsätter uppföljningen av 1987 års ministerrådsmöte. Då antogs riktlinjer för reformering av jordbrukspolitiken. Kommittén fick i uppdrag att övervaka reformeringen och fortsätta arbetet bl. a. med vissa handelspolitiska analysmetoder. En studie av subventionerna i det svenska jordbruket – liknande de som tidigare gjorts för flera andra länder – publicerades i oktober 1988. Den väntas följas av liknande studier för Finland, Schweiz och Norge.

I januari 1988 har en principöverenskommelse träffats med Sovjetunionen om en delning av "vita zonen" i Östersjön. Inom ramen för denna erhåller Sovjetunionen årligen under tjugo år en fiskekvot om 18000 ton, varav 240 ton lax, i den svenska delen av det tidigare omstridda området, som därför under denna tid kommer att utgöra ett särskilt område inom den svenska fiskezonen. På motsvarande sätt erhåller Sverige en fiskekvot om 6000 ton, varav 80 ton lax, i den sovjetiska delen. I anslutning till principöverenskommelsen har med Sovjetunionen beträffande fisket i f. d. "vita zonen" ingåtts dels en långsiktig överenskommelse, dels överenskommelser avseende fisket under år 1988 från zondelningens ikraftträdande den 16 maj och under år 1989. För samma tidsperiod har vidare avtal träffats med EG och Finland om dessa parters fiske i Sveriges del av f. d. "vita zonen".

Genom noteväxling har under år 1988 avtal ingåtts med Finland som under tjugo år utgör grundval för regleringen av det finska fisket i det tidigare omstridda området.

Fiskerikommissionen för Östersjön har beslutat om kvotering under år 1989 av fisket av sill, skarpsill och för första gången under många år även för torsk. För lax har enighet om en kvotering inte nåtts.

Bilaterala avtal om fiske under år 1989 har slutits med Norge, Finland, Polen, Sovjetunionen, Tyska Demokratiska Republiken och EG. Vidare har avtal slutits med EG och Norge om regleringen av fisket i Skagerrak/Kattegatt under år 1989. Vad särskilt avser avtalet med EG har Sverige i utbyte för EG:s fiskerättigheter i f. d. "vita zonen" bl. a. fått avsevärda och delvis nya fiskekvoter i Nordsjön och en ersättning från EG på 4,5 milj. kr. för utsättning av laxsmolt. Genom avtalet har EG:s fiske år 1989 av torsk och lax i Sveriges del av f. d. "vita zonen" reducerats till ca en tredjedel resp. till hälften av tidigare genomsnittliga fångster.

Efter beslut av EFTA:s ministerråd, har en särskild statssekreterargrupp inlett överläggningar för att utarbeta rekommendationer till liberaliseringar inom fiskesektorn. Överläggningarna följer på en enhällig rekommendation från EFTA:s parlamentarikerkommitté. Handeln med fiskevaror omfattar för närvarande endast delvis EFTA:s frihandelsregler. Målsättningen för gruppens arbete bör därför enligt svensk mening vara att verka för generella liberaliseringsåtgärder som även beaktar det europeiska integrationssamarbetet mellan EG och EFTA-länderna.

Sverige har under året ratificerat Europarådets konvention om skydd av försöksdjur.

A. Jordbruksdepartementet m. m.

A 1. Jordbruksdepartementet

1987/88	Utgift	21 451 591
1988/89	Anslag	19 557 000
1989/90	Förslag	18 667 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**80**	**– 6**
Anslag		
Förvaltningskostnader	19 557 000	– 890 000
(därav lönekostnader)	(18 037 000)	(– 1 706 000)
	19 557 000	**– 890 000**

Från jordbruksdepartementet förs den 1 januari 1989 ärenden om turism, idrott samt barn och ungdom till industri-, bostads- resp. civildepartementet.

Medel för jordbruksdepartementets verksamhet har beräknats med utgångspunkt i det treåriga huvudförslag på 5 % som lades fast inför budgetåret 1988/89. Den reala resursminskningen fördelas på budgetåren 1988/89 – 1990/91 med 1 %, 2 % och 2 % för resp. budgetår. Jag räknar med att resursminskningen i stort sett kan klaras av genom fortsatt rationaliseringsarbete.

Under anslaget har beräknats medel för extra utgifter. Det särskilda anslaget Extra utgifter kan därför utgå.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 18 667 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Jordbruksdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18 667 000 kr.

A 2. Lantbruksråd

1987/88	Utgift	4 838 958
1988/89	Anslag	4 512 000
1989/90	Förslag	4 868 000

Lantbruksråden har till uppgift att inhämta och förmedla kunskaper om jordbruket, skogsbruket och fisket samt därmed sammanhängande näringar i de länder eller internationella organisationer som ingår i deras verksamhetsområden. För närvarande är lantbruksråden placerade i Bonn, Bryssel, Moskva, Rom och Washington.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**8**	–
Anslag		
Lönekostnader	2250000	+188000
Vissa biträdeskostnader	650000	+113000
Sjukvård	20000	–
Rescersättningar och expenser inom verksamhetsområdet	429000	+ 43000
Ersättningar för resor till och från Sverige vid tjänsteuppdrag och semester	283000	–108000
Ersättning för kostnader för förhyrning av bostäder	880000	+120000
	4512000	**+356000**

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4868000 kr.

A 3. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	4723385	Reservation	1024909
1988/89	Anslag	2800000		
1989/90	Förslag	4500000		

Utöver utgifterna för departementets kommittéer och arbetsgrupper bestrids från anslaget kostnaderna för beredningen för livsmedels- och näringsfrågor.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget föras upp med 4,5 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4500000 kr.

B. Jordbrukets rationalisering m. m.

B 1. Lantbruksstyrelsen

1987/88	Utgift	47 748 496	Anslagssparande	4 260 000
1988/89	Anslag	62 102 000		
1989/90	Förslag	75 995 000		

Lantbruksstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om lantbruket, trädgårdsnäringen, rennäringen, växtskyddet, djurens hälso- och sjukvård samt djurskyddet, i den mån inte andra myndigheter har hand om sådana frågor. Styrelsen är chefsmyndighet för lantbruksnämnderna, distriktsveterinärorganisationen och statens lantbrukskemiska laboratorium.

Lantbruksstyrelsens organisation m.m. framgår av förordningen (1988:854) med instruktion för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen ingår i försöksverksamheten med treåriga budgetramar för perioden 1987/88 – 1989/90. Det förslag till verksamhetsinriktning för de tre budgetåren som lantbruksstyrelsen lämnade till regeringen våren 1986 har i sina huvuddrag antagits av statsmakterna.

Anslaget är enligt regeringens direktiv ett ramanslag som för budgetåret 1989/90 skall minska realt med 2%. Prisomräkning skall dock ske i vanlig ordning. Regeringen har i juli 1988 beslutat om särskilda direktiv för lantbruksstyrelsens anslagsframställning för den följande treårsperioden 1990/91 – 1992/93. Här framhålls bl.a. att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna vid sina överväganden om verksamhetens framtida inriktning bör utgå ifrån den ökade vikt som statsmakterna de senaste åren har lagt vid jordbrukets miljöfrågor, överskottsproblemen inom jordbruket, utveckling av alternativ till den traditionella odlingen, frågor om djurhälsa och djurskydd samt frågor rörande landsbygdsutveckling.

För budgetåret 1988/89 har under detta anslag anvisats 16,3 milj. kr. på anslagsposten Miljöinriktad växtodlingsrådgivning m.m. Därav har anvisats 5 milj. kr. för minskat växtnäringsläckage, 9,6 milj. kr. för halverad bekämpningsmedelsanvändning och 1,7 milj. kr. för alternativodling. Lantbruksstyrelsen föreslår en uppräkning av anslagsposten med totalt 9 milj. kr. fördelat på 2,8 milj. kr. på minskat växtnäringsläckage, 2,9 milj. kr. på halverad bekämpningsmedelsanvändning och 3,3 milj. kr. på alternativodling. Medlen skall användas för att intensifiera arbetet för miljön, både genom försöksprojekt och rådgivning. Vidare föreslås att särskilda resurser ställs till förfogande för insatser inom djurskydd och djurmiljö. Totalt 6,5 milj. kr. per år i fem år föreslås för bl.a. fortbildning av personal samt rådgivning till jordbrukare i dessa frågor.

Vidare föreslår lantbruksstyrelsen att den omorganisation av vattenhushållningsverksamheten vid lantbruksstyrelsen som inleddes år 1987 skall fullföljas. Omorganisationen innebär att denna verksamhet bedrivs inom

fem distrikt och leds av fem tjänstemän som är anställda vid lantbruksstyrelsen men stationerade ute i länen. Medel för tre av dessa tjänstemän fördes över från anslaget Lantbruksnämnderna till anslaget Lantbruksstyrelsen den 1 juli 1987. Lantbruksstyrelsen har i augusti 1988 hos regeringen hemställt om att medel för resterande två tjänster 570 000 kr. på motsvarande sätt förs över fr. o. m. budgetåret 1988/89. Lantbruksstyrelsen föreslår dessutom införande av ett ADB-system och utökning med en tjänst för handläggning av ärenden om utrotningshotade djur. Vidare föreslås att de medel som används för statens genbanksnämnds verksamhet och som tidigare har anvisats under anslaget Bidrag till vissa internationella organisationer m. m. fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall anvisas under anslaget Lantbruksstyrelsen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**226**	**– 5**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	62 070 000	+ 13 893 000
(därav lönekostnader)	(44 537 000)	(+ 9 255 000)
Kostnader för reglering av skadestånd	30 000	–
Växtinspektion	1 000	–
Foderkontroll	1 000	–
	62 102 000	**+ 13 893 000**

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut (prop. 1986/87:146, JoU 26, rskr. 346) skall lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas förvaltningskostnader anvisas under ramanslag för perioden 1987/88 – 1989/90.

Jag föreslår att medel under anslaget beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag med en real minskning av utgifterna enligt den plan jag presenterade i tidigare nämnda proposition, dvs. 2% för budgetåret 1989/90.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag utgifterna till 75 995 000 kr. Jag har därvid räknat med ytterligare resurser till miljöinriktad verksamhet inom både växtodling och djurhållning.

För miljöåtgärder inom växtodlingen har jag räknat med en utökning med 5,8 milj. kr., varav 3,3 milj. kr. till alternativ odling och 2,1 milj. kr. till försöks- och utvecklingsverksamhet för minskad användning av bekämpningsmedel. Jag har därvid räknat med att kostnaderna för funktionstest av lantbrukssprutor medför ett minskat medelsbehov av 0,6 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Jag har däremot inte räknat några medel under detta anslag för forsknings- och utvecklingsprojekt på växtnäringsområdet. Kostnaderna för miljöinriktad växtodlingsrådgivning m. m. bör redovisas under posten förvaltningskostnader.

För insatser inom området djurskydd och djurmiljö samt för arbetet med frågor som rör harmonisering med EG har jag beräknat ytterligare 1,5

milj. kr. Jag har därvid beaktat behovet av fortbildning av den personal som har hand om tillsynen enligt djurskyddslagen vid lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna och vid övriga tillsynsmyndigheter på regional och lokal nivå. För närvarande bereds i regeringskansliet ett förslag av lantbruksstyrelsen om hur tillsynen enligt djurskyddslagen skall ordnas och förstärkas. Frågor om import och export av utrotningshotade arter av vilda djur och växter är ett område som bör prioriteras. Enligt min mening bör handläggningen av sådana import- och exporttillstånd avgiftsfinansieras. Resurser i övrigt vad gäller djurskyddet bör i den utsträckning de inte täcks av avgifter finansieras genom omprioritering av befintliga resurser.

Jag har vidare räknat med att 750000 kr. bör föras över från anslaget Lantbruksnämnderna budgetåret 1989/90 för att stärka lantbruksstyrelsens arbete med frågor med anknytning till yttre miljö och djurhälsa – djurmiljö.

Omorganisationen inom vattenhushållningsverksamheten fullföljs under budgetåret 1988/89 genom att medel för resterande två tjänster förs över från anslaget Lantbruksnämnderna till anslaget Lantbruksstyrelsen.

Jag föreslår vidare att 150000 kr. som används för den till lantbruksstyrelsen knutna genbanksnämndens verksamhet fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall anvisas under detta anslag.

Jag har vidare beräknat 1 305 000 kr. för att täcka kostnader för brevporto i samband med att tjänstebrevsrätten dras in fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag har slutligen räknat med 412000 kr. för vissa uppgifter i fråga om försörjningsberedskapen inom totalförsvarets civila delar.

I detta sammanhang vill jag beröra några andra frågor som lantbruksstyrelsen tagit upp i sin anslagsframställning. Styrelsen har föreslagit att ytterligare 100 milj. kr. anvisas till åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige. Styrelsen har även föreslagit att 100 milj. kr. ställs till styrelsens förfogande för landsbygdsutveckling i södra och mellersta Sverige.

Beträffande ytterligare åtgärder för jordbruket i norra Sverige avser jag att återkomma senare under detta budgetår, då jag även kommer att behandla den översyn av prisstödet till jordbruket i norra Sverige som statens jordbruksnämnd på regeringens uppdrag genomför.

Till förslaget om medel för landsbygdsutveckling i södra och mellersta Sverige är jag inte beredd att nu ta ställning. Arbetet i den av mig nyligen tillsatta parlamentariska arbetsgruppen om livsmedelspolitiken bör enligt min mening avvaktas.

Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka vikten av att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna i sin verksamhet följer upp den prioritering av landsbygdsutvecklingen som förändringen i verkets instruktion ger uttryck för.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 75 995 000 kr.

1987/88	Utgift	233 621 201	Anslagssparande	16 841 000
1988/89	Anslag	236 665 000		
1989/90	Förslag	245 368 000		

Lantbruksnämnden skall inom sitt verksamhetsområde följa lantbrukets tillstånd och utveckling samt vidta eller hos lantbruksstyrelsen föreslå de åtgärder som behövs eller i övrigt är lämpliga för att åstadkomma effektiva lantbruksföretag. Nämnden svarar för statliga åtgärder i frågor om växtodling, husdjursskötsel, skördeuppskattning och jordbruksstatistik. I övrigt handlägger vissa lantbruksnämnder frågor inom rennäringens område.

Från anslaget bestrids även vissa kostnader för fiskenämnderna.

Lantbruksnämndernas organisation m.m. framgår av förordningen (1988:854) med instruktion för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. I Norrbottens län är lantbruksnämnden sedan den 1 juli 1986 försöksvis inordnad i länsstyrelsen.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksnämnderna ingår i försöksverksamheten med treåriga budgetramar för perioden 1987/88–1989/90. Det förslag till verksamhetsinriktning för de tre budgetåren som lantbruksstyrelsen lämnade till regeringen våren 1986 har i sina huvuddrag antagits av statsmakterna.

Anslaget är enligt regeringens direktiv ett ramanslag som för budgetåret 1989/90 skall minskas med 2%. Prisomräkning skall dock ske i vanlig ordning. Regeringen har i juli 1988 beslutat om särskilda direktiv för lantbruksstyrelsens anslagsframställning för den följande treårsperioden 1990/91–1992/93. Här framhålls bl.a. att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna vid sina överväganden om verksamhetens framtida inriktning bör utgå ifrån den ökade vikt som statsmakterna de senaste åren har lagt vid jordbrukets miljöfrågor, överskottsproblemen inom jordbruket, utveckling av alternativ till den traditionella odlingen, frågor om djurhälsa och djurskydd samt frågor rörande landsbygdsutveckling.

Lantbruksstyrelsen hemställer att särskilda medel ställs till förfogande för att täcka de merkostnader som införandet av ett nytt redovisningssystem för statliga kreditgarantier kommer att medföra för lantbruksnämnderna. Kostnadsökningen beräknas till 1,7 milj. kr.

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Länsstyrelsen i Norrbottens län har hemställt att ytterligare besparingar inte läggs ut på länsstyrelsen och att intäktskravet inom lantbruksverkets rådgivningsverksamhet sänks till 900 000 kr. Dessutom hemställer länsstyrelsen om 315 000 kr. i extraanslag för ökade övriga förvaltningskostnader då länsstyrelsens försöksverksamhet innebär en mer offensiv roll än tidigare, vilket medfört ökade krav på tillgänglighet ute i länet. Merkostnader har uppkommit för bl.a. resor. Resursförstärkningar behövs även på miljöområdet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**1198**	**– 25**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	268665000	+10233000
(därav lönekostnader)	(201210000)	(+ 7253000)
Inkomster		
Avgifter	32000000	+ 1530000
Nettoutgift	**236665000**	**+ 8703000**

Till lantbruksnämnderna influtna renbetesavgifter skall tas till uppbörd under anslaget för att användas inom renskötseln enligt föreskrifter som meddelas av lantbruksstyrelsen.

Föredragandens överväganden

Som jag tidigare nämnt skall enligt riksdagsbeslut medel för lantbruksnämndernas förvaltningskostnader anvisas under ramanslag. Med beaktande av de överföringar till anslaget Lantbruksstyrelsen som jag tidigare nämnt beräknar jag utgifterna för budgetåret 1989/90 till 278 898 000 kr.

Jag har därvid beräknat 414000 kr. för vissa uppgifter i fråga om försörjningsberedskapen inom totalförsvarets civila delar.

Inkomsterna för budgetåret beräknar jag till 33,5 milj. kr.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag nettoutgifterna till 245 368 000 kr.

I nettomedelsbehovet för budgetåret 1989/90 har jag inräknat 18640000 kr. till lantbruksenheten vid länsstyrelsen i Norrbottens län. Inkomsterna vid lantbruksenheten i Norrbottens län är därvid beräknade till 1,3 milj. kr.

Beträffande kostnaderna för det nya redovisningssystemet för statliga kreditgarantier återkommer jag under punkten B 5.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksnämnderna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 245 368 000 kr.

B 3. Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.

1987/88	*Nettoinkomst*	*2545385*
1988/89	Anslag	40000000
1989/90	Förslag	40000000

Från anslaget utbetalas bidrag till yttre och inre rationalisering enligt förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering.

Bidrag lämnas också enligt förordningen (1987:606) om statligt regionalt stöd till jordbruks- och trädgårdsföretag. Anslaget får disponeras för att utjämna vinster och förluster i jordfondsverksamheten.

Lantbruksstyrelsen

Anslaget bör föras upp med 40 milj. kr. vilket motsvarar de beräknade utgifterna för budgetåret 1989/90.

Bidragsram för yttre och inre rationalisering

Budgetår	Ram	Beviljade bidrag
1986/87	30,0	30,0
1987/88	30,0	30,0
1988/89	30,0	
1989/90	33,0 (förslag)	

Bidragsram för yttre rationalisering

Från den 1 juli 1987 gäller vissa ändringar i jordförvärvslagen. Förvärvshinder av rationaliseringsskäl skall ställas upp endast om det är angeläget från allmän synpunkt. Nedtoningen av rationaliseringsmomentet i lagen gäller främst jordbruksmarken. Den skogliga strukturrationaliseringen är fortfarande angelägen från allmän synpunkt. Detta gäller inte minst arronderingsförbättrande åtgärder i fråga om starkt ägar- och ägosplittrade skogsmarker. Pågående arbete med fastighetsreglering i skogsmark i områden med mycket dålig arrondering av skogsmarken utgör ett viktigt led i den skogliga strukturrationaliseringen och bör därför fortsätta.

Lantbruksstyrelsen anser att det är angeläget att omarronderingsverksamheten kan fortsätta i oförändrad omfattning, och att, med hänsyn till kostnadsförändringar, en uppräkning av bidragsramen måste ske. Styrelsen föreslår därför att ramen för bidrag till yttre rationalisering för budgetåret 1989/90 utökas med 3 milj. kr.

Bidragsram för inre rationalisering

Bidragsramen för inre rationalisering är under budgetåret 1988/89 18 milj. kr. Ramen utnyttjas dels till regionalt stöd i de åtta nordligaste länen, vilket är den största delen och motsvarar ca 15–16 milj. kr. per år, dels till stöd som lämnas enligt 19 och 20 §§ förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering. Detta stöd avser bl.a. ny teknik i jordbruket, gemensamhetsanläggningar och större markavvattningsföretag.

Lantbruksstyrelsen föreslår oförändrad bidragsram för inre rationalisering budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Under förevarande anslag föreslår jag oförändrade bidragsramar för yttre och inre rationalisering inom jordbruket. Dessa uppgår nu till 12 milj. kr. resp. 18 milj. kr. Liksom för närvarande bör det ankomma på regeringen att besluta om jämkning mellan bidragsramarna.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas till jordbrukets rationalisering med sammanlagt högst 30 000 000 kr.,
2. till *Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 40 000 000 kr.

B 4. Markförvärv för jordbrukets rationalisering

1987/88	Utgift	1 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Jordfonden används för att bestrida lantbruksnämndernas kostnader för fastighetsförvärv i samband med åtgärder för yttre rationalisering på lantbrukets område.

Lantbruksstyrelsen

Jordfonden är ett viktigt hjälpmedel för att förbättra såväl företagsstrukturen som arronderingsförhållandena i jord- och skogsbruket. Denna verksamhet leder oftast till mycket goda lösningar på strukturproblemen i ett visst område. Verksamheten domineras av arbetet med skogsmarken. Fonden är också smidig att arbeta med då verksamheten bygger på frivilliga överenskommelser.

Lantbruksstyrelsen anser det vara viktigt att jordfondsverksamheten kan hållas på hög nivå. Under den senaste tiden har lantbruksnämnderna satsat mer på utförsäljning av mark än på inköp. Likviditeten är därför för tillfället god. Med hänvisning till detta och till det statsfinansiella läget avstår styrelsen nu ifrån att begära likviditetstillskott till fonden.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör i likhet med vad lantbruksstyrelsen förordat föras upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Markförvärv för jordbrukets rationalisering* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

B 5. Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti

1987/88	Utgift	25 985 559
1988/89	Anslag	20 000 000
1989/90	Förslag	20 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för att täcka förluster på grund av statlig garanti för lån till jordbrukets yttre och inre rationalisering, förvärv och drift av jordbruk, maskinhållning inom jordbruket, trädgårdsnäringens rationalisering m. m. och rennäringens rationalisering m. m. samt regionalt stöd till jordbruks- och trädgårdsföretag i norra Sverige.

Lantbruksstyrelsen

A. Anslag m. m.

Av den redovisade förlusten budgetåret 1987/88 hänför sig 23 milj. kr. till jordbruksföretag och 3 milj. kr. till trädgårdsföretag.

Förlusterna väntas minska de närmaste åren.

Anslaget bör uppgå till 20 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

B. Kreditgarantiramar

Utestående kreditgarantier, milj. kr.

1987/88		1988/89		1989/90
Ram	Utfall	Ram	Beräknat utfall	Ram, förslag
3901	3438	3875	3500	3850

Under budgetåret 1987/88 har beviljats 102 milj. kr. i lånegarantier, varav 82 milj. kr. till jordbrukets rationalisering, 19 milj. kr. till trädgårdsnäringens rationalisering och 1 milj. kr. till rennäringens rationalisering.

Efterfrågan på lånegarantier har ständigt minskat under senare år. Anledningen härtill är främst dålig lönsamhet i företagen. En bidragande orsak är också en från lånesökandens synpunkt lättare kreditmarknad.

Nyutlåningen har det senaste året varit lägre än den avlastning av engagemangsramen som sker genom amortering och inlösen av lån. Denna utveckling kan komma att förstärkas i den mån avgift skall erläggas även för äldre garantilån. Det nya samriskengagemanget som följer med införandet av förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet kan också medföra minskad nyutlåning av garantilån. Flera faktorer kan således medverka till att öka det fria utrymmet i engagemangsramen, medan förlusterna på garantilånen verkar i motsatt riktning.

Lantbruksstyrelsen bedömer att den nuvarande engagemangsramen kommer att vara tillräcklig under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/85:100 bil. 11, JoU 25, rskr. 186) har för statliga garantier till jordbrukets rationalisering m. m.

beviljats en ram av 4000 milj. kr. Ramen har t. o. m. budgetåret 1987/88 minskat till 3901 milj. kr. och åtaganden för 3438 milj. kr. har gjorts.

Enligt min bedömning bör en oförändrad engagemangsram vara tillräcklig.

Under detta anslag bör även täckas kostnader för det nya redovisningssystemet för statliga kreditgarantier. Kostnaden för detta beräknas till 1,7 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 20000000 kr.

B 6. Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

1987/88	Utgift	[1]5898753	Reservation	[2]487507
1988/89	Anslag	7900000		
1989/90	Förslag	7900000		

[1] Anslagen Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m. och Främjande av trädgårdsnäringen.
[2] Anslaget Främjande av trädgårdsnäringen.

Från anslaget utbetalas bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering och till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag enligt förordningen (1979:427) om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering. Därutöver används anslaget för bidrag till Svenska fruktfrämjandet, Svenska grönsaksfrämjandet och Svenska blomsterfrämjandet.

Lantbruksstyrelsen

Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

Behovet av bidrag till rationaliseringsåtgärder inom trädgårdsnäringen kvarstår oförändrat. Efterfrågan på bidrag för införande av ny teknik har fortsatt att öka och lantbruksstyrelsen bedömer att denna utveckling kommer att bestå även nästa budgetår.

Efterfrågan på energibidrag har ökat budgetåret 1987/88. Styrelsen bedömer att efterfrågan på bidrag fortsätter att vara stor de närmaste åren och föreslår att bidragsramen fastställs till oförändrat belopp.

Främjande av trädgårdsnäringen

Efterfrågan på bidrag till trädgårdsnäringens främjande är mycket stor. Det är framför allt utvecklingsprojekt och framtagande av informationsmaterial som erhållit medel.

Styrelsen föreslår oförändrat anslag under budgetperioden.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har nyligen beslutat om bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om tull vid import av äpplen och päron (prop. 1988/89:51, SkU 8, rskr. 27). Beslutet innebär att importregleringen, med importstopp under en viss tid av året, avvecklas och ersätts med ett tullskydd.

Företrädare för fruktodlingen har hos regeringen begärt stödåtgärder i anslutning till denna avveckling av importregleringen.

Jag föreslår att den svenska fruktodlingen ges ett stöd för bl. a. strukturåtgärder i odlingen inom en ram av 12,5 milj. kr. under åren 1989–1991. Stödet bör förutom bl. a. strukturåtgärder, t. ex. i form av röjningsbidrag, omfatta särskilda insatser för marknadsföring till ett belopp av 0,5 milj. kr. Lantbruksstyrelsen bör ges i uppdrag att efter samråd med företrädare för fruktodlingen lämna förslag till närmare utformning av stödåtgärderna. Kostnaderna för stödet bör genom överskridande få belasta förevarande anslag fr. o. m. budgetåret 1988/89.

Jag beräknar därutöver att 7 milj. kr. behövs för nästa budgetår för rationalisering och energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringen. Dessutom förordar jag en oförändrad bidragsram av 0,9 milj. kr. för främjande av trädgårdsnäringen. Av dessa medel bör bidrag även kunna utgå till svampfrämjandet motsvarande bidragen till övriga främjandeorganisationer. En gemensam ram av 7,9 milj. kr. bör fastställas för ändamålen.

Anslaget bör föras upp med 7,9 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat beträffande disposition av anslaget för åtgärder inom fruktodlingen m. m. fr. o. m. budgetåret 1988/89,
2. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m. med sammanlagt högst 7 900 000 kr.,
3. till *Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 900 000 kr.

B 7. Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m.

1987/88	Utgift	908 692	Reservation	1 147 327
1988/89	Anslag	1 700 000		
1989/90	Förslag	1 700 000		

Anslaget används i huvudsak för bidrag till investeringar i byggnader och andra fasta anläggningar på fjällägenheter, till underhåll och upprustning av lägenheter, till avvecklingsbidrag och avträdesersättning åt innehа-

vare av fjällägenhet, till gästgiveribestyr samt till inlösen av byggnader m. m. i vissa fall.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen bedömer behovet för budgetåret 1989/90 till oförändrat 1,7 milj. kr.

Vid beräkningen av anslagsbeloppet har hänsyn tagits till såväl beräknade utgifter för inlösen av byggnader på bestående fjällägenheter som de inkomster om ca 200 000 kr. på arrendeavgifter m. m. som redovisas under anslaget.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör i likhet med vad lantbruksstyrelsen förordat föras upp med 1,7 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 700 000 kr.

B 8. Främjande av rennäringen

1987/88	Utgift	30 821 959	Reservation	9 156 594
1988/89	Anslag	25 369 000		
1989/90	Förslag	26 602 000		

Anslaget fördelas på användningsområden genom beslut av lantbruksstyrelsen efter årliga överläggningar mellan staten och företrädare för rennäringsutövarna. Användningsområdena avser åtgärder till främjande av rennäringen såsom upplysning och rådgivning, katastrofskadeskydd vid svåra renbetesförhållanden, pristillägg på renkött, konsulentverksamhet vid Svenska samernas riksförbund, inventering och kartläggning av vinterbetesmarker, utvecklingsprogram för samebyar samt särskilda ändamål i övrigt som gagnar renskötande samer. Anslaget används också för underhåll av riksgränsstängsel med anledning av bl. a. 1972 års svensk-norska renbeteskonvention, för underhåll av vissa renskötselanläggningar samt för statens del av kostnaderna för samebyarnas utvecklings- och markanvändningsplanering.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 26 674 000 kr. och anför bl. a. följande.

1. Enligt ett till konventionen (SÖ 1972:15) mellan Sverige och Norge om renbetning m. m. anslutande protokoll skall Sverige och Norge bekosta och underhålla vissa stängsel. Vidare ankommer det på Sverige att underhålla riksgränsstängsel i Jämtlands län enligt särskilt protokoll mellan

Sverige och Norge om uppförande och underhåll av dessa stängsel. Sammanlagda stängselsträckan som det ankommer på Sverige att underhålla uppgår nu till 724 km, varav 309 km avser stängsel mot Finland.

Riksgränsstängslens återanskaffningsvärde beräknades år 1985 uppgå till ca 39,5 milj. kr. Med hänsyn till bl. a. behovet av att åtminstone kunna reparera stängslet i akuta situationer för att förhindra att renar sprider sig över gränsen mot Norge föreslår styrelsen att anslagsposten räknas upp med 600 000 kr. till 2 185 000 kr.

2. Återanskaffningsvärdet för de renskötselanläggningar som staten har att underhålla uppgick år 1985 till ca 4,2 milj. kr. Därtill kommer 180 km vägar, som helt eller delvis skall underhållas av staten. Även dessa underhållskostnader är högre än vad som har beräknats tidigare och skall utredas närmare. Det är viktigare att väsentligt höja anslagsposten under 1 än att höja denna anslagspost. Styrelsen föreslår därför oförändrat belopp för nästa budgetår.

3. Statens medel för samebyarnas utvecklings- och markanvändningsplanering används i huvudsak för att täcka kostnader för tre tjänstemän. Det kunskapsunderlag som tas fram skall användas också i den kommunala markanvändningsplaneringen, vid tillämpningen av lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m. m. och vid markanvändningsplaneringen i de fjällnära skogsområdena. För att det skall vara möjligt att långsiktigt planera personalresurserna för utvecklings- och markanvändningsplaneringen, ta hänsyn till kostnadsökningar för kartmaterial m. m. bör anslaget räknas upp varje budgetår. Därutöver bör ytterligare medel anvisas för markanvändningsplanering. Kostnaderna för markanvändningsplaneringen kan väntas öka kraftigt i framtiden. Uppräkning bör ske med 6 % för nästa budgetår eller med 60 000 kr.

4. På grund av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl och följderna av denna för rennäringen har rådgivningsverksamheten inte kunnat bedrivas i normal omfattning sedan budgetåret 1986/87. Behovet av rådgivning är stort även i fortsättningen men olyckan kommer att påverka förutsättningarna att bedriva den.

Huvuddelen av resterande del av anslaget används för prisstöd till rennäringen. Jordbruksutskottet har uttalat att detta stöd bör justeras årligen i enlighet med de principer som fastställts för Norrlandsstödet till jordbruket (JoU 1985/86:13 s. 20). På grund av att stöden till de båda näringarna är konstruerade på olika sätt har dock stödet till rennäringen fått en mindre gynnsam utveckling.

Vid de årliga överläggningarna mellan staten och företrädare för rennäringsutövarna var man ense om att prisstödet till rennäringen borde utgå under en särskild förslagsvis betecknad post. Lantbruksstyrelsen föreslår att detta sker fr. o. m. budgetåret 1989/90. Enligt styrelsens mening är det angeläget att prisstödet till rennäringen höjs i samma omfattning som Norrlandsstödet. Jordbruksnämnden har fått i uppdrag att göra en översyn av Norrlandsstödet till jordbruket. I avvaktan på åtgärder utgår lantbruksstyrelsen från det belopp som vid de årliga överläggningarna avsatts för budgetåret 1988/89, nämligen 18 334 000 kr.

Anslagsdelen för övriga ändamål bör ökas med 645 000 kr., varav

545 000 kr. motsvarar kostnadshöjningarna för konsulentverksamheten vid Svenska samernas riksförbund och trygghetspaketet.

Föredragandens överväganden

Ett flertal åtgärder har fått vidtas även detta budgetår för att minska cesiumhalten i renkött. Dessa åtgärder har haft positiv effekt och tillgången på renkött är därför god. Regeringen beslutade den 30 juni 1988 att ställa 2 milj. kr. till förfogande för marknadsinsatser i syfte att öka konsumtionen av renkött. Medlen disponeras av lantbruksstyrelsen i samråd med statens jordbruksnämnd och Svenska samernas riksförbund.

För underhåll av riksgränsstängsel och för underhåll av vissa renskötselanläggningar bör anslaget räknas upp med 200 000 kr. Riksdagen har uttalat att prisstödet till rennäringen bör justeras årligen i enlighet med de principer som fastställts för Norrlandsstödet till jordbruket (JoU 1985/86:13 s. 20). Beräkningsgrunden för prisstödet framgår av JoU 1984/85:33 s. 52. Anslaget bör därför räknas upp med ytterligare 1 033 000 kr. för att möjliggöra en uppräkning av prisstödet i enlighet med riksdagens beslut och för andra åtgärder till främjande av rennäringen som lantbruksstyrelsen och företrädare för rennäringsutövarna kan komma överens om. Mina förslag innebär en oförändrad anslagskonstruktion. Att, som lantbruksstyrelsen har föreslagit, återgå till den anslagskonstruktion som gällde före budgetåret 1985/86 skulle leda till begränsningar för rennäringen i möjligheterna att påverka fördelningen av statens stöd till de mest angelägna områdena för näringen. Den förändring som gjordes motiverades av den önskan som fanns att näringen själv skulle kunna påverka användningen av det samlade statliga stödet. Lantbruksstyrelsens förslag innebär dels att merparten av stödet orienteras till prisstöd, dels att statsmakterna undandras möjligheterna att påverka de samlade statliga utgifterna för stödet.

Sammanlagt föreslår jag att anslaget räknas upp med 1 233 000 kr. till 26 602 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av rennäringen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 26 602 000 kr.

B 9. Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall

1987/88	Utgift	71 650 377
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från detta anslag bestrids kostnader med anledning av beslut om ersättning enligt förordningen (1986:621) om ersättning till jordbruks-, träd-

gårds- och renskötselföretag samt till vissa fiskare med anledning av Tjernobylolyckan, förordningen (1986:690) om ersättning för fällda älgar med för höga halter av radioaktivitet samt förordningen (1987: 64) om ersättning för merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylolyckan till dem som för sitt uppehälle är beroende av fiske, jakt, bär- eller svamplockning.

Ersättningarna enligt den senare förordningen har hittills uppgått till sammanlagt drygt 5,5 milj. kr. Till rennäringen har betalats ut drygt 51 milj. kr. under budgetåret 1987/88.

Anslaget bör med hänsyn till belastningen anvisas ytterligare ett år.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 10. Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

1988/89	Anslag	90 000 000
1989/90	Förslag	80 000 000

Medlen disponeras av lantbruksstyrelsen för statsbidrag enligt förordningen (1988:641) om statsbidrag till lagringsutrymmen för stallgödsel. Medlen disponeras även för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet samt försöks- och utvecklingsverksamhet m. m.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen bedömer att behovet av medel för statsbidrag till lagringsutrymmen för stallgödsel för budgetåret 1989/90 är oförändrat jämfört med innevarande budgetår, dvs. 75 milj. kr. För naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet bedömer styrelsen behovet av medel större än nu beviljade anslag och att behovet sannolikt kommer att öka under de närmaste åren. För budgetåret 1989/90 bör därför 10 milj. kr. få disponeras för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

Den treåriga ramen för försöks- och utvecklingsverksamhet behöver ökas från 10 milj. kr. till 24 milj. kr. Anslagsposten för budgetåret 1989/90 bör uppgå till högst 9 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I juni 1988 beslutade riksdagen om ett åtgärdsprogram för miljöförbättrande åtgärder i jordbruket m. m. (prop. 1987/88: 128, JoU 24, rskr. 374). Under treårsperioden den 1 juli 1988 – den 30 juni 1991 beräknas kostnaderna till ca 230 milj. kr., varav 10 milj. kr. för försöks- och utvecklingsverksamhet och 20 milj. kr. för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet enligt en plan som anges i prop. 1987/88: 128.

För budgetåret 1988/89 disponeras totalt 90 milj. kr. För budgetåret

1989/90 bör 80 milj. kr. anvisas. Kostnader för sådan tillsyn som avses i 6 b § lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark bör få täckas från anslaget.

Sammantaget innebär mina överväganden ingen förändring av anslaget jämfört med riksdagsbeslutet om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket våren 1988.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 80 000 000 kr.

C. Jordbruksprisreglering

C 1. Statens jordbruksnämnd

Regeringen har beslutat om en översyn av verksamheten vid regleringsföreningarna på jordbrukets område. I samband med översynen utreds bl. a. i vilken utsträckning föreningarnas funktioner skulle kunna inordnas i jordbruksnämnden. Förslag kommer att lämnas till regeringen i januari 1989. Vidare pågår en intern organisationsöversyn vid jordbruksnämnden. Det är min avsikt att ta upp dessa frågor i anslutning till propositionen om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. senare detta budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens jordbruksnämnd* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 28 097 000 kr.

C 2. Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden

1987/88	Utgift	2 570 975
1988/89	Anslag	2 681 000
1989/90	Förslag	2 799 000

Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens uppgift är att samordna kalkyler och utredningar rörande den ekonomiska utvecklingen inom lantbruket.

Samarbetsnämndens sammansättning framgår av förordningen (1988:862) med instruktion för lantbruksekonomiska samarbetsnämnden.

Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**3**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 591 000	+118 000
(därav lönekostnader)	(1 250 000)	(+ 52 000)
Lokalkostnader	90 000	–
	2 681 000	**+118 000**

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för lantbruksekonomiska samarbetsnämndens verksamhet beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag för tre år med en total real minskning av utgifterna om 5 % med fördelningen 1/3 på resp. budgetår 1989/90, 1990/91 och 1991/92. Detta innebär enligt min bedömning att en fortsatt rationalisering av utredningsverksamheten bör genomföras. Därutöver beräknar jag 3 000 kr. för att täcka kostnader för

brevporto i samband med att tjänstebrevsrätten dras in fr. o. m. den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 799 000 kr.

C 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

1987/88 Utgift 2 722 603 999
1988/89 Anslag 2 191 671 000
1989/90 Förslag 1 910 671 000

Under anslaget anvisas medel för olika prisreglerande åtgärder. Från anslaget bestrids kostnaderna för subventionerna på mjölk. Vidare utgår medel till låginkomstsatsning, avbytarverksamhet och andra sociala satsningar inom jordbruket samt medel för samhällets delansvar för överskottsarealen.

Statens jordbruksnämnd

Jordbruksnämnden beräknar under posten Ersättning till följd av livsmedelssubventioner ett belopp av 1 725 milj. kr. för budgetåret 1989/90, vilket är en minskning i förhållande till innevarande budgetår med 31 milj. kr. beroende på minskad konsumtion.

Till Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket för budgetåret 1989/90 föreslår jordbruksnämnden 435 milj. kr.

Anslagsposten Särskilda undersökningar har använts för ett antal angelägna projekt inom jordbruksnämndens verksamhetsområde. För budgetåret 1988/89 begär nämnden ett belopp av 700 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Ersättning till följd av livsmedelssubventioner	1 756 000 000	−281 000 000
Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket	435 000 000	–
Samhällets delansvar för överskottsarealen	1 000	–
Särskilda undersökningar	670 000	–
Summa	**2 191 671 000**	**−281 000 000**

Föredragandens överväganden

Regeringen har beslutat om vissa omprioriteringar i 1989 års budgetproposition. Bl. a. skall vård och omsorgsfrågor samt miljöfrågor prioriteras. Som ett led i en sådan omprioritering föreslår jag att subventioneringen av

mjölkpriset reduceras med ytterligare 250 milj. kr. fr. o. m. den 1 juli 1989. Reduktionen innebär en höjning av partipriset på mjölk med 19 öre/liter.

För budgetåret 1989/90 bör således anslagsposten Ersättning till följd av livsmedelssubventioner reduceras med 250 milj. kr. utöver den av jordbruksnämnden beräknade minskningen med 31 milj. kr.

För låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket beräknar jag i enlighet med nämndens förslag 435 milj. kr.

Riksdagen har beslutat (prop. 1984/85:166, JoU 33, rskr. 344) att resurserna i jordbruket i stort sett bör överensstämma med vad som behövs för att trygga vår livsmedelsförsörjning och för de utfästelser Sverige gjort i det internationella samarbetet mot världssvälten. För de kostnader som uppstår till följd av att åkerarealen överstiger detta behov skall samhället under en övergångsperiod ta ett delansvar. Med anledning härav har under förevarande anslag disponerats medel enligt följande, nämligen för 1985 års skörd 338 milj. kr., för 1986 års skörd 460 milj. kr. samt för 1987 års skörd 350 milj. kr.

Vad avser 1988 års skörd avser jag att återkomma till regeringen inom kort. Medlen för detta år bör delvis användas för ett omläggningsstöd till alternativ odling. Jag återkommer i denna fråga i mitt förslag till regeringen om medlens disposition.

Jag vill i detta sammanhang nämna att riksdagen senast våren 1988 uttalade att det är angeläget att de medel som staten under en övergångsperiod ställer till förfogande för att underlätta produktionsanpassningen utnyttjas för att stöjda en inriktning av produktionen som så snart som möjligt minskar kostnadsbelastningen på samhället och på lantbrukets ekonomi. Riksdagen påpekade också att det bör eftersträvas att denna anpassning sker under socialt acceptabla former. Det åvilar i första hand jordbruket att aktivt verka för en sådan produktionsanpassning.

Riksdagen instämde våren 1988 i regeringens bedömning att medlen bör utnyttjas på ett sätt som även i vidare mening bidrar till uppfyllandet av de år 1985 fastställda målen för livsmedelspolitiken. Vid valet av åtgärder för att minska belastningen är det viktigt att beakta de regionala, fördelningsmässiga och miljöpåverkande effekterna av de olika former som prövats eller kan komma i fråga för att främja en ändamålsenlig produktionsstruktur. Det ankommer på regeringen att besluta om sådana åtgärder.

Världsmarknadspriserna på spannmål har under år 1988 stigit något men är fortfarande låga och utsatta för svängningar. Den inhemska produktionens storlek varierar också, varför det är svårt att förutse vilka kostnader överskottsarealen kommer att innebära regleringsåret 1989/90. Mot bakgrund av rådande osäkerhet bör samhällets delansvar för 1989 års skörd fastställas när priser, produktion och övriga omständigheter är kända. För budgetåret 1989/90 bör därför anslagsposten Samhällets delansvar för överskottsarealen tas upp som en förslagsvis post av 1 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen och till vad jag nu har anfört beräknar jag anslaget till 1 910 671 000 kr.

Den rörliga kredit som jordbruksnämnden disponerar för råvarukostnadsutjämningen bör vara 20 milj. kr. budgetåret 1989/90. Den rörliga kredit som disponeras för säsongmässig lagring av jordbruksprodukter bör

vara oförändrad 50 milj. kr. och den rörliga kredit som disponeras inom jordbruksprisregleringen 60 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statens jordbruksnämnd för säsongmässig lagring av jordbruksprodukter under budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit på högst 50 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
2. medge att regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd för ändamål inom jordbruksprisregleringen och regleringen av sockernäringen för budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit på högst 60 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
3. medge att statens jordbruksnämnd för råvarukostnadsutjämning under budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit på högst 20 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
4. till *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 910 671 000 kr.

C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring

1987/88	*Nettoinkomst*	*2 387 652*	Reservation	37 545 445
1988/89	Anslag	8 300 000		
1989/90	Förslag	1 100 000		

Under anslaget anvisas medel för bruttoinvesteringar i beredskapslager av insatsvaror i jordbruket och livsmedel. Medel som erhålls vid utförsäljning av lager tas däremot upp som inkomst under anslaget Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

Under anslaget anvisas medel för produktionsförberedelser, ABC-skydd samt ransoneringsförberedelser.

Statens jordbruksnämnd

Enligt försvarsbeslutet år 1987 bör den regionala försörjningsförmågan i krig, särskilt beträffande övre Norrland ägnas särskild uppmärksamhet. Jordbruksnämnden gör därför under budgetåren 1988/89 och 1989/90 en satsning för att snabbt uppnå en förbättring av försörjningsberedskapen i denna del av landet. Jordbruksnämndens satsning som bl. a. omfattar inhyrning och byggande av nya lager möjliggörs genom att en reservation av 37,4 milj. kr. under C 4 anslaget tas i anspråk. Behovet av medel under anslaget C 4 minskar därför till 1 100 000 kr. för budgetåret 1989/90. Pågående omstrukturering av livsmedelslagren från kött- och fläskkonserver till köttfärsmix m. m. skall fortsätta.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar under detta anslag 1,1 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Medlen är avsedda för produktions- och ransoneringsförberedelser samt ABC-skydd.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 100 000 kr.

C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

1987/88	Utgift	135 958 216
1988/89	Anslag	143 669 000
1989/90	Förslag	156 308 000

Från anslaget betalas driftskostnaderna för beredskapslagring av livsmedel m. m. samt kostnaderna för andra beredskapsåtgärder i form av planering m. m. Under anslaget Statens jordbruksnämnd anvisas medel för lönekostnader m. m. för viss personal.

Statens jordbruksnämnd

Den krislängd och den krisimport, som man enligt 1987 års försvarsbeslut skall räkna med i planeringen, medför att inget behov av beredskapslagring av gödselmedel föreligger och en total utförsäljning planeras under perioden 1988/89–1991/92. Beredskapslagringen av bekämpningsmedel, köksväxtfröer och aminosyror bör förbli oförändrad under perioden. En mycket stor del av driftkostnaderna för lagren av insatsvaror och livsmedel finansieras genom försäljningar av gödselmedel. Jordbruksnämnden har redovisat vissa konsekvenser av att de ekonomiska ramarna för lagringen gör det nödvändigt att sälja ut insatsvaror i större utsträckning än vad som är motiverat utifrån försvarsbeslutets antaganden om krisers och krigs karaktär.

Lagringen av proteinfodermedel minskar till knappt två tredjedelar under försvarsbeslutsperioden t. o. m. budgetåret 1991/92. Därigenom täcks enligt nämnden endast behovet för ett neutralitets/krigsskede enligt försvarsbeslutets antaganden. Därvid har inte hänsyn tagits till effekterna av omfattande radiaknedfall från kärnvapen.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av de enhetliga planeringsförutsättningar som 1987 års försvarsbeslut innebär bör vissa förändringar av beredskapslagringen på livsmedelsområdet genomföras.

Jag beräknar under detta anslag 156 308 000 kr. Därav utgör 125 825 000 kr. ersättning för ränta på i lager investerat kapital, 28 112 000 kr. ersättning för beredskapslagring samt 2 371 000 kr. kostnader för övergripande planering m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 156 308 000 kr.

C 6. Prisstöd till jordbruket i norra Sverige

Enligt riksdagens beslut skall en närmare översyn av prisstödet till jordbruket i norra Sverige genomföras vart tredje år. Regeringen har den 30 juni 1988 gett statens jordbruksnämnd i uppdrag att inför den 1 juli 1989 genomföra en sådan översyn, omfattande bl. a. formerna för och omfattningen av stödet. Jordbruksnämnden har i december 1988 överlämnat en delrapport i ärendet. Jag avser att senare föreslå regeringen att lägga fram förslag i frågan.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Prisstöd till jordbruket i norra Sverige* beräkna ett förslagsanslag på 525 000 000 kr.

C 7. Statistik på jordbrukets område

1987/88	Utgift	[1] 800 000
1988/89	Anslag	[1] 800 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Anslaget Administration av permanent skördeskadeskydd m. m.

Anslaget används för att bekosta de objektiva skördeuppskattningarna, lantbrukets företagsregister och därmed samordnad statistikproduktion samt jordbruksekonomiska undersökningen.

Statistiska centralbyrån

Kostnaderna vid statistiska centralbyrån (SCB) för skördeskadeskyddets tekniska administration samt de objektiva skördeuppskattningarna minskar till följd av de ändringar i skyddets omfattning som gjorts i samband med överföringen av huvudmannaskapet till Lantbrukarnas riksförbund. SCB har i anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 beräknat kostnaderna till ca 32 milj. kr., dvs. en minskning med ca 6,5 milj. kr. Vidare har SCB anmält behovet av särskilda medel för att genomföra statistiska undersökningar av dels näringsläckaget i jordbruket med 600 000 kr., dels regional statistik över användning av handelsgödsel och kalk med 60 000 kr.

Föredragandens överväganden

Under detta anslag redovisas fortsättningsvis utgifter för statistik på jordbrukets område. Anslaget bör därför benämnas Statistik på jordbrukets

område. Kostnaderna för den statistik som finansieras under anslaget bör fortsättningsvis helt täckas med införselavgiftsmedel som finns tillgängliga utanför den s. k. fördelningsplanen för införselavgifter och tas upp som inkomster under anslaget. Anslaget bör därför fr. o. m. budgetåret 1989/90 föras upp med 1 000 kr.

Kostnaderna för viss del av lantbruksregistret och därmed samordnad statistikproduktion, jordbruksekonomiska undersökningen, de objektiva skördeuppskattningarna samt vissa undersökningar av bl. a. handelsgödselanvändning beräknas till 34 587 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statistik på jordbrukets område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D. Skogsbruk

D 1. Skogsvårdsorganisationen

1987/88	Utgift	[1] –
1988/89	Anslag	[1] 1 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Anslaget Skogsvårdsstyrelserna.

Skogsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för skogsbruket och chefsmyndighet för skogsvårdsstyrelserna. Det åligger skogsstyrelsen särskilt att leda de statliga åtgärderna för att främja skogsbruket. Styrelsen har tillsyn över virkesmätningen och bedriver den skogliga prognosverksamhet som behövs som underlag bl. a. för utformning och tillämpning av skogspolitiken. Styrelsen vidtar åtgärder som behövs för att bevara den ärftliga variationen hos våra skogsträd samt tillgodoser skogsbrukets behov av skogsodlingsmaterial i den mån det inte sker på annat sätt. Skogsvårdsstyrelserna skall inom sina verksamhetsområden följa skogsbrukets tillstånd och utveckling och vidta eller föreslå åtgärder för att åstadkomma en ändamålsenlig utveckling av skogsnäringen.

Skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsernas organisation m. m. framgår av förordningen (1988:855) med instruktion för skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna.

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet exkl. frö- och plantverksamheten. På anslaget redovisas all verksamhet vid skogsvårdsorganisationen utom frö- och plantverksamheten.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har som ett led i införandet av treåriga budgetramar för de statliga myndigheterna haft regeringens uppdrag att inför sin anslagsframställning utarbeta ett underlag för treårsperioden 1989/90–1991/92. Utgångspunkten för arbetet har varit förutsättningen att 1979 års skogspolitiska beslut ligger fast.

Skogsstyrelsens rapport innehåller bl. a. en bedömning av skogsnäringen under 1990-talet, en resultatanalys av verksamheten under femårsperioden 1982/83–1986/87, en redovisning av behovet av och målen för vissa skogspolitiska insatser under den här aktuella treårsperioden, förslag till särskilda insatser samt en redovisning av resursbehov. Rapporten kompletteras i fråga om resursbehovet av styrelsens anslagsframställning för budgetåret 1989/90.

I fråga om *skogsnäringen och dess framtid* anför skogsstyrelsen bl. a. att möjligheterna i dag är större än på mycket länge för näringen att i ökad utsträckning bidra till att viktiga samhällsmål nås. Efterfrågan på skogsindustriprodukter är god och de svenska skogarna är virkesrika. Den ökade efterfrågan på virkesråvara för industrin har tillgodosetts genom både ökad avverkning och ökad import. En ökad inhemsk avverkning kan

förbättra handelsbalansen med miljardbelopp och samtidigt ge arbete åt tusentals arbetslösa skogsarbetare.

En ökad avverkning med bibehållande av målet om uthålligt skogsbruk kräver en fortsatt hög ambition i fråga om skogsvård. En ytterligare höjning av skogsvårdens kvalitet är nödvändig för att virkesproduktionen skall kunna upprätthållas på längre sikt. Ca 5 milj. hektar skogsmark är dåligt utnyttjade genom att de är bevuxna med för glesa eller dåliga bestånd. Bl. a. genom ett s. k. ståndortsanpassat skogsbruk och ökad gallring kan produktionsmöjligheterna tas tillvara bättre.

Ett allvarligt hot mot skogens långsiktiga produktionsförmåga är emellertid luftföroreningar och försurning. Det är nödvändigt att föroreningsbelastningen minskas och att markerna i de mest utsatta områdena kalkas som en restaureringsåtgärd.

Hänsynen till andra intressen såsom naturvårdens och glesbygdens kommer att bli allt mer viktig. Statsmakternas krav i denna riktning har blivit allt starkare under den senaste tioårsperioden. Mot den bakgrunden kommer framtidens skogsbruk med ökat inslag av mångbruk och mindre av schabloner att öka kraven på insatser från skogsvårdsorganisationen.

Resultatanalysen för den nämnda femårsperioden visar bl. a. att metoderna för prestationsuppföljning m. m. måste förbättras. Styrelsen har inlett ett omfattande arbete i detta syfte. Numera förbereds uppföljningen redan vid planeringen av nya projekt. Ett särskilt program för upprustning av frö- och plantverksamheten redovisas.

Analysen visar bl. a. att de anslagsfinansierade skogspolitiska insatserna har minskat med en fjärdedel under perioden eller med drygt 200 milj. kr. i 1986/87 års penningvärde. Samtidigt har insatserna omfördelats från statsbidrag till behovsinventeringar och rådgivning. Den rena tillsynen enligt skogsvårdslagen har minskat. Sammanlagt har effekterna av detta blivit en ökad omfattning av rena skogsvårdsarbeten.

Utvärderingar visar att främst uppsökande, individuell rådgivning ger en ökad intensitet i skogsbruket. Med de översiktliga skogsinventeringarna som grund blir effekterna stora. Det särskilda treårsprojektet Ökad avverkning som bygger på individuell rådgivning har hittills gett en ökad avverkning av 1,5 milj. m^3sk.

För *verksamheten under perioden 1989/90--1991/92* anger skogsstyrelsen behovet av skogspolitiska insatser i form av arealer m. m. för angelägna åtgärder. Sammanfattningsvis för skogsvårdens område krävs ökad andel godkända föryngringar och en inhämtning av eftersläpande åtgärdsbehov, att ungskogsröjningen sker i rätt tid, att gallringarna ökas väsentligt, att insektsskadorna hålls på en låg nivå och viltskadorna minskas samt att kvalitetsproduktionen ökar. Avverkningarna bör öka till i genomsnitt 70 milj. m^3sk om året och ökningen måste i första hand ske inom småskogsbruket. Insatserna för naturvård och kulturmiljövård bör ökas. Särskilda insatser till skydd för hotade växt- och djurarter måste göras.

De *särskilda insatser* skogsstyrelsen önskar göra under perioden rör områdena ökad avverkning, bättre naturvård och ökad sysselsättning i glesbygdsskog. För detta behövs extra resurser.

Den ökade avverkningen kan åstadkommas genom rådgivning i anslut-

ning till att nya skogsbruksplaner överlämnas. Rådgivningen skall syfta till en konkret avverkningsplan för de närmaste åren. Vidare skall insatser göras för ökad säkerhet i avverkningsarbetet.

Den förbättrade naturvården skall åstadkommas genom ökad rådgivning och tillsyn i anslutning till avverkningsanmälningarna. En särskild utbildningskampanj i ekologi och naturvård för skogsägare planeras. I den översiktliga skogsinventeringen bör uppgifterna om naturvård och kulturmiljövård förbättras. Ökade resurser bör tillföras verksamheten med naturvårdsinriktade skogsbruksplaner.

De skogliga beredskapsarbetena har under senaste treårsperioden minskat med mellan 7 och 10% varje år. För innevarande budgetår beräknas verksamheten minska med 16% ytterligare. Denna starka minskning ger stora påfrestningar på organisationens ekonomi. Den leder till krav på personalminskning inom organisationen och påverkar negativt möjligheterna att sysselsätta glesbygdsbefolkningen. Styrelsen föreslår mot bakgrund härav tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen särskilda åtgärder för tillsvidareanställning av viss del av dessa personer i en försöksverksamhet som kallas Offentlig skogsvårdsservice.

För de här redovisade insatserna anger skogsstyrelsen följande *behov av resurstillskott* (milj. kr.).

	1989/90	Treårsperioden
Skogsstyrelsen, service m. m.	2,6	7,1
Rådgivning, avverkning och naturvård	21,0	69,0
Offentlig skogsvårdsservice	90,0	270,0
Bidrag till skogsvård	9,5	17,5
Översiktlig skogsinventering inkl. naturvårdsplaner	5,2	16,8
Bidrag till skogsvägar	25,0	75,0
Tillämpad forskning och utvecklingsarbete	13,0	50,0
Trygghetsförsäkring	–	5,0

Uppdragsverksamhetens omfattning beräknas uppgå till ca 605 milj. kr. under budgetåret 1989/90 och till ca 613 milj. kr. under de därpå följande två budgetåren.

I syfte att förenkla det ekonomiadministrativa arbetet och underlätta den ekonomiska hanteringen föreslår styrelsen slutligen vissa förändringar i de bestämmelser som gäller för resultatdisposition m. m.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**2782**	**– 30**
Plan		
Kostnader		
1. Myndighetsuppgifter	310219000	+23653000
2. Uppdragsverksamhet	650000000	–45730000
	960219000	**–22077000**
Intäkter		
1. Driftbidrag	309489000	+23653000
2. Uppdragsverksamhet	650730000	–45730000
	960219000	**–22077000**

Föredragandens överväganden

Skogsnäringens betydelse för vårt land är stor. Den rådande högkonjunkturen för näringen bedöms fortsätta även nästa år. Skogsindustrin har ett högt kapacitetsutnyttjande och efterfrågan på virkesråvara är stor. Detta ställer krav på en hög aktivitet i fråga om avverkning och skogsvård. Samtidigt skärps kravet på att bestämmelserna i skogsvårdslagen om hänsyn till naturvårdens och andra allmänna intressen följs.

1979 års skogspolitiska beslut med de ändringar som beslutades år 1983 ligger fast. De insatser som görs i skogsbruket har mycket långsiktig karaktär. Av detta följer att skogspolitikens huvudriktlinjer måste vara utformade så att de kan ligga fast under lång tid. Detta utesluter givetvis inte justeringar t.ex. i skogspolitikens medel i den mån forskningen eller utvecklingen i övrigt visar på behov av sådana. Det är skogsstyrelsens uppgift att följa skogspolitikens effekter och föreslå eller själv vidta de förändringar som behövs. Ett exempel på detta är de begränsningar som skogsstyrelsen har beslutat om användningen av contortatall. Ett annat är den allmänna översyn som skogsstyrelsen i bl.a. förenklande syfte har för avsikt att göra av sina föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen. Ytterligare ett exempel är den allt starkare betoningen av natur- och kulturvårdens intressen i skogspolitiken. Slutligen vill jag nämna den nyligen avslutade översynen av skogsstyrelsens organisation som har gjorts under medverkan av en utomstående konsult och som i viss utsträckning även berör skogsvårdsstyrelserna. För riksdagens information kan jag också nämna att skogsstyrelsen nyligen har begärt att regeringen skall ändra myndighetens instruktion så att omorganisationen blir formellt möjlig att genomföra.

Denna min syn på skogsbruket och skogspolitiken präglar också skogsstyrelsens rapport som avses ligga till grund för en treårsbudget för skogsvårdsorganisationens verksamhet. I rapporten betonas sammanfattningsvis behovet av insatser för ett aktivare skogsbruk under ökat hänsynstagande till naturvårdens och andra allmänna intressen. Härigenom kan skogsbruket även i fortsättningen bidra till att stärka vår ekonomi och vårt välstånd och skapa sysselsättning på landsbygden samtidigt som vi har tillgång till natur viktig för vetenskapen och människors rekreation.

I väsentliga delar kan jag alltså ställa mig bakom skogsstyrelsens program för den kommande treårsperioden. Härav följer även att skogsvårdsorganisationen i fråga om myndighetsanslagen bör övergå till treårsbudget och ett för skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna gemensamt ramanslag fr.o.m. nästa budgetår. Däremot är jag inte beredd att förorda några anslagstekniska förändringar av anslagen till statsbidrag till skogsbruket eller till forskning och utveckling. Vad gäller de förra bör den försöksverksamhet som riksdagen beslutade om under förra riksmötet avvaktas. I fråga om det senare bör frågan prövas i anslutning till nästa forskningspolitiska proposition. Till skogsstyrelsens förslag till ändrade principer för vinstdisposition m.m. har jag för avsikt att återkomma till regeringen i annat sammanhang.

Jag övergår nu till vissa av skogsstyrelsens förslag till resursförstärkningar. I den mån de inte kommenteras här tar jag upp dem under resp. anslag.

Jag har nyss betonat vikten av ett aktivt skogsbruk i syfte bl.a. att förse den svenska skogsindustrin med råvara. Insikten om den stora betydelsen av en ökad avverkning, givetvis inom ramen för en långsiktig och ansvarsfull hushållning, var bakgrunden till de gemensamma insatser som staten och skogsnäringens företrädare beslutade år 1986. Statens insatser omfattade bl.a. resurser för information och personlig rådgivning, förändringar av jordförvärvslagstiftningen, uppmjukning av ransoneringsreglerna för skogsavverkning, förmånligare skogskontoregler och ändrade regler för dödsboägda skogsfastigheter. I de båda senare frågorna har riksdagen nyligen fattat beslut. Bl.a. har de förmånliga reglerna för insättning på skogskonto förlängts att gälla ytterligare tre år.

Vad gäller informations- och rådgivningsinsatserna för ökad slutavverkning avsåg 1986 års riksdagsbeslut en treårsperiod. Motsvarande gällde de ökade resurserna för att påskynda den översiktliga skogsinventeringen inför 1992 års allmänna fastighetstaxering av jord- och skogsbruksfastigheter. Effekterna av den riktade rådgivningen har i olika undersökningar visat sig vara goda. En mängd skogsägare har hörsammat det budskap som skogsvårdsorganisationen har fört ut. Detta är inte minst viktigt för dem som ännu inte har uppfyllt skogsvårdslagens krav på minimiavverkning som skall ha tillgodosetts före den 1 januari 1990. En ökad avverkning i södra Sverige skulle t.ex. kunna möjliggöra en ytterligare utbyggnad av skogsindustrikapaciteten. Jag förordar mot denna bakgrund en fortsättning av dessa båda extrainsatser i ytterligare tre år. Ytterligare resurser bör dessutom anvisas för treårsprogrammet rörande gallringsrådgivning som startades den 1 juli 1988.

Med en ökad avverkning och därmed också ökad aktivitet i övrigt i skogsbruket följer en förbättrad förutsättning för sysselsättning på landsbygden. En väsentlig del av denna sysselsättning har i vissa trakter upprätthållits med hjälp av statligt stöd till beredskapsarbeten. Omläggningen av arbetsmarknadspolitiken har förändrat detta förhållande. Men samtidigt har den goda konjunkturen för skogsnäringen skapat bättre förutsättningar för sysselsättning utan statligt stöd. Det finns ingen anledning att räkna med att omfattningen av beredskapsarbetena i skogsbruket skall öka igen. Detta innebär bl.a. att skogsvårdsorganisationens utformning och storlek

måste anpassas härtill. En sådan anpassning pågår och framgår bl. a. av skogsstyrelsens och min bedömning av uppdragsverksamhetens framtida omfattning.

Ett aktivare skogsbruk skärper, som jag nyss har pekat på, behovet av att skogsägarna lever upp till de krav som är föreskrivna i fråga om hänsyn till naturvårdens och andra allmänna intressen. Sådant hänsynstagande är föreskrivet i skogsvårdslagstiftningen. De föreskrifter och allmänna råd som är utfärdade är många, detaljerade och spänner över ett brett fält. För att kunna leva upp till de krav som ställs behövs goda kunskaper i ekologi, naturvård m. m. Därför bedriver skogsstyrelsen i samarbete med skogsföretagen och arbetstagarorganisationerna sedan länge en omfattande utbildningsverksamhet. Särskilda råd för hur skogen bör skötas i skärgårdar och tätortsnära områden håller på att utarbetas av skogsstyrelsen. Det är angeläget att utbildningen nu vidgas till de enskilda skogsbrukarna, inte minst av den anledningen att det är dessa som måste svara för den ökade avverkning som behövs. Jag återkommer därför i det följande med förslag till ökade resurser för detta. Även de ändringar i det statliga ekonomiska stödet som jag förordar i det följande skall ses som ett led i strävan mot ett bättre hänsynstagande till andra berörda intressen.

Skogsstyrelsen aktualiserar i sin anslagsframställning två viktiga framtidsfrågor för skogsmiljön och skogsbruket. Den ena gäller genbevarande, den andra markförsurningen. Skogsstyrelsen har sedan länge ansvaret för att våra inhemska skogsträds gener bevaras. Detta sker bl. a. i reservat av sedvanligt slag och i form av nyplantering som bygger på särskild fröinsamling. Genom denna verksamhet hindrar vi en utarmning av de genetiska resurserna och säkrar därmed en handlingsfrihet för framtiden. Även i år behövs en resursförstärkning för ändamålet. Jag återkommer med förslag om detta i det följande.

Den fortgående markförsurningen är en av våra mest allvarliga miljöfrågor. Surt nedfall och utsläpp av kvävehaltiga ämnen har orsakat omfattande negativa förändringar av skogsmarken i vissa delar av vårt land. Det står nu klart att man måste vidta motåtgärder om inte omfattande skador på våra skogar skall bli följden. I grunden är det givetvis nödvändigt att begränsa de skadliga utsläppen av svavel- och kväveföreningar. Men det anses även nödvändigt att vidta restaureringsåtgärder genom s. k. vitaliseringsgödsling av skogsmarken. Detta innebär att ämnen som t. ex. magnesium och kalcium tillsätts skogsmarken. Forskarna är emellertid ännu inte eniga i frågan. Frågan bedöms dessutom inom ramen för det arbete som naturvårdsverket utför inför ett nytt program mot luftföroreningar och försurning. Mot den bakgrunden är jag inte beredd att föreslå att statliga resurser satsas på en omfattande försöksverksamhet såsom skogsstyrelsen har förordat. Jag har emellertid erfarit att viss verksamhet med vitaliseringsgödsling ändå kan komma till stånd. Med hänsyn till det allvar som frågan rymmer är detta givetvis positivt.

Vad så gäller skogsstyrelsens bedömning av kostnaderna för bidraget till skogsbrukarnas trygghetsförsäkring vill jag erinra om att dessa enligt riksdagens beslut täcks med skogsvårdsavgiftsmedel och att frågan om en höjning av avgiften får aktualiseras om kostnaderna för försäkringen ökar.

För att tillgodose behovet av likvida medel i uppdragsverksamheten och i frö- och plantverksamheten disponerar skogsstyrelsen under innevarande budgetår en rörlig kredit intill 65 milj. kr. i riksgäldskontoret. Jag föreslår att detta bemyndigande förlängs att gälla även under nästa budgetår.

Anslagets benämning bör ändras till Skogsvårdsorganisationen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att skogsstyrelsen under budgetåret 1989/90 får disponera en rörlig kredit av 65 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
2. till *Skogsvårdsorganisationen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 2. Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter

1987/88	Utgift	[1]221 590 300
1988/89	Anslag	[1]214 794 000
1989/90	Förslag	238 972 000

[1] Anslagen Skogsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelserna: Myndighetsuppgifter.

Skogsstyrelsen

1. Huvudförslaget (−2 140 000 kr.) kan inte tillämpas på skogsvårdsorganisationen eftersom det skulle försvaga lednings- och utvecklingsfunktionerna inom hela organisationen och medföra sänkta ambitioner beträffande skogsvårdsarbetet. Om huvudförslaget om 5 % nedskärning skall tillämpas bör det fördelas med 1, 2 resp. 2 % under treårsperioden 1989/90–1991/92.

2. För extern information, markanvändnings- och avverkningsfrågor samt ekonomiadministration och ADB behövs sex nya handläggartjänster (+2 000 000 kr.). Vidare behövs ytterligare 500 000 kr. till den skogliga genbanken och 110 000 kr. för skogsstyrelsens internationella engagemang.

3. För skogsvårdsstyrelsernas verksamhet med information m.m. om ökad avverkning och bättre naturvård behövs under treårsperioden 1989/90–1991/92 sammanlagt 69 milj. kr., varav 21 milj. kr. under första året.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**2782**	**– 30**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	215 524 000	+24 178 000
(därav lönekostnader)	(148 390 000)	(+18 034 000)
	215 524 000	**+24 178 000**
Inkomster		
Från anslaget Skogsvårds-organisationen	730 000	–
Nettoutgift	**214 794 000**	**+24 178 000**

Föredragandens överväganden

Som jag har förordat under punkten D 1 bör medel till skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsernas myndighetsuppgifter anvisas under ett gemensamt ramanslag. Anslaget bör benämnas Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter. Anslaget bör beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag för treårsperioden med en total real minskning av utgifterna om 5 % med fördelningen 1, 2, och 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Jag har för treårsperioden inte räknat med några reformer. Anslaget skall dock prisomräknas i vanlig ordning.

Med hänvisning till vad jag har anfört under punkten D 1 beräknar jag 10 milj. kr. för naturvårdsutbildning av skogsbrukare, ytterligare 500 000 kr. för den skogliga genbanken och ytterligare 500 000 kr. för information och rådgivning om ökad gallring. Vidare har jag räknat 179 000 kr. för reformer som möjliggörs genom de lokalkostnadsbesparingar som har gjorts vid skogsvårdsstyrelserna.

Chefen för finansdepartementet har tidigare denna dag förordat att tjänstebrevsrätten skall upphöra för skogsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989. Detta anslag bör därför tillföras 2 634 000 kr. Jag har vidare tagit hänsyn till att organisationen i fortsättningen själv skall täcka kostnaderna för revision samt till att skogsstyrelsen inte längre skall bekosta visst ekonomiskt redovisningsarbete för andra myndigheter.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 238 972 000 kr.

1987/88	Utgift	[1] –
1988/89	Anslag	[1] 1 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Anslaget Skogsvårdsstyrelserna: Frö- och plantverksamhet.

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till skogsvårdsorganisationens frö- och plantverksamhet.

Skogsstyrelsen

En kraftfull omstrukturering av plantverksamheten genomförs för närvarande. För innevarande och nästa budgetår beräknas den årliga försäljningen av plantor uppgå till ca 210 milj. kr. och plantverksamheten ha en omsättning av ca 260 milj. kr. Verksamheten med skogsfröförsörjning beräknas omsätta ca 17 milj. kr. nästa budgetår.

Avkastningen inom fröverksamheten är för närvarande god. Lönsamheten inom plantverksamheten måste däremot förbättras. Den plan som har utarbetats för omstrukturering av plantverksamheten genomförs i syfte att anpassa produktionskapaciteten till marknaden. Planen innebär bl. a. en övergång till en större andel produktion av täckrotsplantor och en minskning av barrotsproduktionen. Satsningen på täckrotsplantor innebär bl. a. en utbyggnad av befintliga täckrotsplantskolor och ändrad inriktning på nuvarande barrotsplantskolor. År 1989 skall det finnas 21 plantskolor varav nio stora täckrotsplantskolor, fem stora barrotsplantskolor och sju mindre plantskolor med blandad produktion. Plantskolorna skall satsa mer på försäljning, planering och resultatuppföljning.

Behovet av investeringsmedel i frö- och plantverksamheten för nästa budgetår beräknas uppgå till ca 10 milj. kr. Mot bakgrund av den omstrukturering av verksamheten som pågår kan 50 milj. kr. av reserverade investeringsmedel dras in. Därutöver föreslås att ca 25 milj. kr. av investeringslånen och ca 30 milj. kr. av det förräntningspliktiga statskapitalet förs över till icke förräntningspliktigt statskapital, allt i syfte att behålla produktionskapacitet i avvaktan på bättre underlag för bedömning av plantbehovet för nedlagd åkermark. Slutligen föreslås att 25 milj. kr. av investeringslånen som har tagits för Stakhedens plantskola i Kopparbergs län överförs till icke förräntningspliktigt statskapital.

Föredragandens överväganden

Det är nu, som skogsstyrelsen förordar, nödvändigt att genomföra en genomgripande rekonstruktion av skogsvårdsorganisationens frö- och plantverksamhet. Strukturrationaliseringen som skogsstyrelsen har planerat bör alltså fortsätta. Förändringen av det förräntningspliktiga kapitalet i Stakhedens plantskola bör kunna ske under ett år. Några förändringar av det övriga förräntningspliktiga kapitalet i verksamheten är jag inte beredd att förorda. Jag har för avsikt att i annat sammanhang återkomma till regeringen i dessa senare frågor.

Till frågan om investeringar i verksamheten återkommer jag under punkten D 4. Benämningen av anslaget bör ändras till Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 4. Skogsvårdsorganisationen: Investeringar

1987/88	Utgift	[1]36 899 109	Reservation	[1]114 197 029
1988/89	Anslag	[1]33 815 000		
1989/90	Förslag	23 135 000		

[1] Anslaget Skogvårdsstyrelserna: Investeringar.

Över anslaget anvisas medel främst för nyinvesteringar i skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet och i frö- och plantverksamheten.

Skogsstyrelsen

Investeringarna i *uppdragsverksamheten* har under budgetåret 1987/88 uppgått till 14,3 milj. kr., varav 2,3 milj. kr. täckts av ifrågavarande anslag. För innevarande budgetår beräknas investeringarna öka med 7,5 milj. kr. och anslagsbehovet med 3,3 milj. kr. För budgetåret 1989/90 planeras investeringar till en kostnad av 23,8 milj. kr., varav ca 6,6 milj. kr. bör täckas från ifrågavarande anslag.

De investeringar i *frö- och plantverksamheten* som har finansierats över detta anslag under budgetåret 1987/88 har uppgått till ca 32 milj. kr. För innevarande budgetår planeras investeringar för sammanlagt 25 milj. kr. från detta anslag. För budgetåret 1989/90 planeras investeringar för 11 milj. kr. från detta anslag. Av reservationen under anslaget kan 50 milj. kr. avföras.

För bidrag till *skogsfröplantager* behövs 5 750 000 kr.

Sammanlagt föreslår skogsstyrelsen att anslaget tas upp med 23 385 000 kr. för nästa budgetår.

Föredragandens överväganden

För investeringar i frö- och plantverksamheten och i den övriga uppdragsverksamheten föreslår jag i likhet med skogsstyrelsen ett med 10 680 000 kr. minskat anslag.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag 5,5 milj. kr. för bidrag till anläggning av skogsfröplantager.

Sammanlagt bör anslaget sålunda minskas med 10 680 000 kr. I övrigt hänvisar jag till vad jag har anfört under punkten D 3. Benämningen av anslaget bör ändras till Skogsvårdsorganisationen: Investeringar.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Investeringar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 23 135 000 kr.

D 5. Bidrag till skogsvård m. m.

1987/88	Utgift	288 662 267
1988/89	Anslag	270 000 000
1989/90	Förslag	248 000 000

Från anslaget bekostas bidrag till särskilda skogsvårdsåtgärder inom det skogliga stödområdet, skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd, vissa natur- och kulturvårdsåtgärder, dikning, ädellövskogsbruk och åtgärder mot skadegörelse av skogsinsekter. Vidare bekostas översiktliga skogsinventeringar från anslaget. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1979:792) om statligt stöd till skogsbruket och i ädellövskogsförordningen (1984: 120).

Skogsstyrelsen

De för budgetåret 1987/88 tillgängliga rambeloppen för bidrag till skogsvård har utnyttjats helt. Uttryckt i areal har bidragen disponerats enligt följande.

Återväxtåtgärder inom stödområdet	26 300 ha
Åtgärder i lågproducerande bestånd	36 170 ha
varav lövträdsplantering på nedlagd jordbruksmark	960 ha
Skogsdikning	13 720 ha
Ädellövskogsbruk	1 260 ha

Medlen inom ramen för skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd disponeras under innevarande budgetår enligt följande. Drygt 96 milj. kr. används för barrskogsplantering, 3,5 milj. kr. för lövskogsplantering, 1 milj. kr. för natur- och kulturvårdsåtgärder, 2,2 milj. kr. för naturvårdsrådgivning samt 3,5 milj. kr. för naturvärdesinventeringar. Planteringarna berör 32 000 ha gles barrskog, 1 300 ha gles lövskog, 300 ha mark av hagmarkstyp och 1 800 ha nedlagd jordbruksmark.

För nästa budgetår föreslår styrelsen att bidragsramen för åtgärder inom stödområdet tillsammans med bidragsramen för åtgärder i lågproducerande bestånd räknas upp med 2,5 milj. kr. för ökad lövskogsplantering. Styrelsen föreslår vidare att ramen för dikningsbidrag räknas upp med 2 milj. kr. och ramen för ädellövskogsbruk med 5 milj. kr. För översiktliga skogsinventeringar föreslås en uppräkning med 15,2 milj. kr. Sammanlagt bör rambeloppet således bestämmas till 270 milj. kr. Utbetalningarna under anslaget beräknas till 270 milj. kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Rambelopp		
1. Särskilda skogsvårdsåtgärder inom det skogliga stödområdet	65 200 000	–
2. Skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd m. m.	111 000 000	– 11 000 000
3. Dikning	10 000 000	– 4 500 000
4. Ädellövskogsbruk	8 000 000	+ 5 000 000
5. Översiktliga skogsinventeringar	61 000 000	–
	255 200 000	**– 10 500 000**
Anslag	**270 000 000**	**– 22 000 000**

Föredragandens överväganden

Skogsstyrelsen har i sin treårsplan och anslagsframställning föreslagit sådana förändringar av bestämmelserna och anslagskonstruktionen för bidragen till skogsbruket som innebär att skogsvårdsorganisationen själv får bestämma om bidragsgivningen i större utsträckning än för närvarande. Det pågår efter beslut av riksdagen under förra riksmötet en treårig försöksverksamhet med en annorlunda utformning av statsbidragen (prop. 1987/88:64 bil. 3 och 86 bil. 5, JoU 15 och 20, rskr. 150 och 355). Denna bör avvaktas innan beslut tas om förändringar.

Kostnaderna för anläggning av ädellövskog är avsevärt högre än för anläggning av barrskog. De bidrag för ändamålet som kan lämnas från detta anslag är en förutsättning för att bevara arealen ädellövskog i vårt land. Till detta kommer att kostnaderna kan öka om omställningsprogrammet inom jordbruket leder till en ökad nyplantering av ädellövskog. Bidragen bör i de fallen begränsas så att de, inkl. omställningsbidraget, inte överstiger eller helt täcker kostnaderna för åtgärderna. Ramen för bidrag till ädellövskogsbruk bör räknas upp med 5 milj. kr. till 13 milj. kr.

Fr. o. m. innevarande budgetår kan bidragsramen för skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd disponeras för bidrag till vissa natur- och kulturvårdsinsatser i samband med skogsbruk. Sedan tidigare finansieras från anslaget även naturvärdesundersökningar som utförs av länsstyrelsen eller den ideella naturvårdens organisationer. I fortsättningen bör detta bidrag inte längre lämnas för åtgärder som berör marker av hagmarkstyp, glesa äldre och medelålders lövträdsbestånd eller glesa bestånd i det s. k. fjällnära skogsområdet. Under punkten D 2 har jag föreslagit att skogsvårdsorganisationen tillförs 10 milj. kr. för utbildning av skogsbrukare i naturvård och ekologi. Denna insats bör kombineras med en nedräkning av nu ifrågavarande ram med 11 milj. kr. och av ramen för bidrag till dikning med 4,5 milj. kr. Jag vill i detta sammanhang markera behovet av att närmare studera olika skogsbruksåtgärders betydelse för läckage av näringsämnen m. m. från skogsmark. Med de åtgärder jag nu har förordat uppnås en bättre balans mellan insatserna för skogsbruk och den vardagsnära naturvården.

Med hänvisning till sammanställningen över rambeloppen för olika ändamål föreslår jag att för budgetåret 1989/90 tas upp en sammanlagd

ram av 244,7 milj. kr. för bidrag till skogsvård m. m. Regeringen bör kunna jämka fördelningen mellan de olika ändamålen. För utbetalning under anslaget beräknar jag 248 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas med sammanlagt högst 244 700 000 kr. till skogsvård m. m.,
2. till *Bidrag till skogsvård m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 248 000 000 kr.

D 6. Stöd till byggande av skogsvägar

1987/88	Utgift	53 813 842
1988/89	Anslag	50 000 000
1989/90	Förslag	55 000 000

Från anslaget bekostas statsbidrag till byggande av skogsvägar enligt förordningen (1979:792) om statligt stöd till skogsbruket.

Skogsstyrelsen

Under budgetåret 1987/88 har statsbidrag beviljats från detta anslag till en summa av 50 milj. kr. Sammanlagt har påbörjats stödberättigade byggnadsprojekt som omfattar 1 059 km skogsbilvägar.

En kraftfull förstärkning av samhällets insatser för byggande av skogsvägar bör inledas genom att rambeloppet räknas upp med 25 milj. kr. till 85 milj. kr. Vägar som byggts med hjälp av statsbidrag uppfyller i högre grad kraven på hänsyn till naturvård och andra allmänna intressen. Utbetalningarna under anslaget beräknas till 85 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Den sammanlagda bidragsramen för skogsvägbyggnad bör tas upp med oförändrat 60 milj. kr. Jag har därvid tagit hänsyn till behovet av medel för vägtekniska försök. För utbetalning under anslaget beräknar jag 55 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas med sammanlagt högst 60 000 000 kr. till byggande av skogsvägar,
2. till *Stöd till byggande av skogsvägar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 55 000 000 kr.

D 7. Främjande av skogsvård m. m.

1987/88	Utgift	12 139 037	Reservation	1 176 027
1988/89	Anslag	12 900 000		
1989/90	Förslag	12 900 000		

Anslaget används för tillämpad skogsproduktionsforskning samt för särskilda utredningar och undersökningar i syfte att främja bl. a. skogsvården och arbetsmiljön inom skogsbruket.

Skogsstyrelsen

Anslaget bör för nästa budgetår räknas upp med 13 milj. kr. till 25,9 milj. kr. Detta motiveras av behovet av att ytterligare komplettera den grundläggande skogsforskningen med tillämpad forskning samt att förstärka angelägen utvecklings- och försöksverksamhet bl. a. i fråga om kalkning och vitaliseringsgödsling av skogsmark.

Föredragandens överväganden

Anslagsbeloppet bör för nästa budgetår tas upp med oförändrat 12,9 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av skogsvård m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 12 900 000 kr.

D 8. Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare

1987/88	Utgift	20 000 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	20 000 000		
1989/90	Förslag	20 000 000		

Över anslaget anvisas medel för bidrag till kostnaderna för trygghetsförsäkring för skogsbrukare.

Skogsstyrelsen

Anslaget bör tas upp med oförändrat 20 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör tas upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

E. Fiske

E 1. Fiskeristyrelsen

1987/88	Utgift	38 621 532
1988/89	Anslag	39 147 000
1989/90	Förslag	41 451 000

Fiskeristyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om fiskenäringen, fritidsfisket och fiskevården, i den mån sådana ärenden inte ankommer på någon annan myndighet. Styrelsen är chefsmyndighet för fiskenämnderna. Styrelsen skall bl. a. leda de statliga åtgärderna för att främja fiskenäringen, fritidsfisket och fiskevården.

Fiskeristyrelsens organisation m. m. framgår av förordningen (1988:863) med instruktion för fiskeristyrelsen och fiskenämnderna.

Fiskeristyrelsen

1. Huvudförslaget innebär bl. a. att fiskeristyrelsens undersökningsfartyg inte kan genomföra nödvändiga undersökningar (– 389 000 kr.). Styrelsen föreslår att huvudförslaget kompenseras eller att avgift för fartygets användning får tas ut i den utsträckning som behövs för att täcka kostnaderna.

2. Anslaget bör räknas upp med 964 000 kr. avseende vissa ADB-kostnader, informationsverksamhet, personalförstärkning på undersökningsfartyget samt materiel för fiskevårdsarbetet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**190**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	30 320 000	+ 1 318 000
(därav lönekostnader)	(21 790 000)	(+ 1 038 000)
Lokalkostnader	9 252 000	+ 1 019 000
Kostnader för utredningar i vattenmål	4 554 000	– 33 000
	44 126 000	**+ 2 304 000**
Inkomster		
Vissa fiske- och arrendeavgiftsmedel	425 000	–
Ersättningar för undersökningar i vattenmål m. m.	4 554 000	–
Nettoutgift	**39 147 000**	**+ 2 304 000**

Föredragandens överväganden

Jag förordar att anslaget till fiskeristyrelsen beräknas med utgångspunkt i fiskeristyrelsens huvudförslag för tre år med en total real minskning av

utgifterna med 5% med fördelningen 1, 2 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret.

Som chefen för finansdepartementet tidigare denna dag anmält bör bl. a. fiskeristyrelsens tjänstebrevsrätt avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1989. Mot den bakgrunden bör fiskeristyrelsen tillföras ytterligare 274 000 kr. Jag har vidare räknat medel för vissa ADB-kostnader och för nya redovisningskostnader.

Jag har för avsikt att senare i annat sammanhang föreslå att regeringen upphäver det beslut som begränsar fiskeristyrelsens möjligheter att avgiftsbelägga utnyttjandet av undersökningsfartyget.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fiskeristyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 41 451 000 kr.

E 2. Fiskenämnderna

1987/88	Utgift	9 690 710
1988/89	Anslag	9 583 000
1989/90	Förslag	10 217 000

Varje fiskenämnd skall inom sitt verksamhetsområde följa fiskets, fiskodlingens och fiskevårdens tillstånd och utveckling och vidta eller hos fiskeristyrelsen föreslå de åtgärder som behövs eller är lämpliga för att åstadkomma en ändamålsenlig utveckling på dessa områden.

Fiskenämndernas organisation m. m. framgår av förordningen (1988:863) med instruktion för fiskeristyrelsen och fiskenämnderna. I Norrbottens län är fiskenämnden sedan den 1 juli 1986 på försök inordnad i länsstyrelsen.

Vissa utgifter för fiskenämnderna redovisas under anslaget Lantbruksnämnderna.

Fiskeristyrelsen

1. Huvudförslaget innebär en minskning av resurserna med 87 000 kr.

2. Anslaget bör räknas upp med 1 099 000 kr. avseende två byråassistenttjänster och fasta arvoden till nämndernas ledamöter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Huvudförslaget innebär en minskning av resurserna med 8 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att anslaget till fiskenämnderna beräknas med utgångspunkt i fiskeristyrelsens huvudförslag för tre år med en total real minskning av utgifterna med 5% med fördelningen 1, 2 och 2% för första, andra resp.

tredje budgetåret. Med hänsyn till fiskenämndernas begränsade organisation bör emellertid viss kompensation för huvudförslaget ske. För fiskenämnden i Norrbottens län har jag beräknat 815 000 kr. Sammanlagt föreslår jag att anslaget till fiskenämnderna räknas upp med 634 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fiskenämnderna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 217 000 kr.

E 3. Främjande av fiskerinäringen

1987/88	Utgift	2 715 189	Reservation	527 766
1988/89	Anslag	2 263 000		
1989/90	Förslag	2 796 000		

Anslaget används för bidrag till främjande av fiskerinäringen och för att bestrida kostnader för utvecklingsarbete och försöksverksamhet på fiskets område.

Fiskeristyrelsen

Anslaget bör räknas upp med 5 milj. kr. avseende det nationella fiskforskningsprogram som styrelsen och skogs- och jordbrukets forskningsråd på regeringens uppdrag har redovisat. Styrelsen bör fritt kunna fördela medlen mellan de olika ändamålen.

Föredragandens överväganden

Bidraget för fiskarorganisationer bör räknas upp med 33 000 kr. Vidare bör anslaget tillföras 500 000 kr. för utvecklingsarbete inom ramen för det forskningsprogram jag redovisar under punkten G 4. Bidrag till lokala åtgärder bör upphöra och medlen tillföras forskningsprogrammet. Därmed står sammanlagt minst 1,4 milj. kr. till förfogande för utvecklingsarbete under detta anslag.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av fiskerinäringen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 796 000 kr.

E 4. Bidrag till fiskehamnar m. m.

1987/88	Utgift	3 600 000
1988/89	Anslag	4 424 000
1989/90	Förslag	2 424 000

Från anslaget lämnas bidrag till fiskehamnar enligt förordningen (1985:439) om statligt stöd till yrkesfisket m. m. Från anslaget täcks också

underskott vid driften av statliga fiskehamnar samt kostnader för underhåll och drift av fiskefyrar och för utmärkning av fiskegränser.

Fiskeristyrelsen

Det sammanlagda rambeloppet för bidrag och anslaget bör föras upp med oförändrade belopp. Styrelsen bör fritt kunna fördela medlen mellan de olika ändamålen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Bidrag till fiskehamnar	4014000	–1990000
Driften av statliga fiskehamnar	10000	– 10000
Underhåll och drift av fiskefyrar m. m.	400000	–
Rambelopp/Anslag	**4424000**	**–2000000**

Föredragandens överväganden

Bidragen till fiskehamnar spelar numera med de höga investeringskostnader det normalt är fråga om en obetydlig roll. Bidragsformen bör därför avvecklas successivt. För nästa budgetår föreslår jag att anslaget för det ändamålet räknas ned med 1990000 kr. Vidare behövs inte längre medel för underskottstäckning för statliga fiskehamnar.

Med hänvisning till sammanställningen över rambeloppen för olika ändamål föreslår jag att för budgetåret 1989/90 tas upp en sammanlagd ram av 2424000 kr. för bidrag till fiskehamnar m. m. Regeringen bör kunna jämka fördelningen mellan de båda ändamålen. För utbetalning under anslaget beräknar jag 2424000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas till fiskehamnar m. m. med sammanlagt högst 2424000 kr.,
2. till *Bidrag till fiskehamnar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2424000 kr.

E 5. Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen

1987/88	Utgift	27950
1988/89	Anslag	1000
1989/90	Förslag	1000

Från anslaget lämnas bidrag och ersättning i samband med isbrytning för fiskets och fiskarbefolkningens behov.

Fiskeristyrelsen

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 1 000 kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 6. Bidrag till fiskets rationalisering m. m.

1987/88	Utgift	10 925 258
1988/89	Anslag	9 000 000
1989/90	Förslag	9 000 000

Från anslaget lämnas bidrag till investeringar i fiskeföretag, vid fångstbegränsning, vid skada på fiskeredskap samt skrotningspremier för äldre fiskefartyg som tas ur fiskeflottan. Bestämmelserna härom finns i förordningen (1985:439) om statligt stöd till yrkesfisket m. m. Dessutom bestrids från anslaget kostnaderna för ersättning till samerna för visst avgiftsfritt fiske på statens vatten inom Norrbottens län.

Fiskeristyrelsen

Eftersom fraktstöd numera lämnas inom ramen för fiskprisregleringen bör bidragsformen under detta anslag slopas och medlen användas för i första hand skrotningsbidrag. Bidraget till samerna bör tillföras samefonden direkt över statsbudgeten. Beloppsgränserna för skrotningspremier bör beslutas av styrelsen. Medel som ställts till kustbevakningens förfogande för stödfartyg i Östersjön bör disponeras av styrelsen. Anslaget bör föras upp med 8 988 000 kr. och medlen bör fritt kunna fördelas mellan de olika ändamålen.

Föredragandens överväganden

Det sammanlagda rambeloppet för bidrag till fiskets rationalisering bör föras upp med oförändrat 8,5 milj. kr., varav högst 2 600 000 kr. som premier för skrotning av vissa äldre fiskefartyg. Fraktstöd bör som fiskeristyrelsen har föreslagit inte längre lämnas från detta anslag. Regeringen bör kunna jämka fördelningen mellan de olika ändamålen. För utbetalning under anslaget beräknar jag 9 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1989/90 statsbidrag beviljas till fiskets rationalisering med sammanlagt högst 8 500 000 kr.,

2. till *Bidrag till fiskets rationalisering m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 9 000 000 kr.

E 7. Lån till fiskerinäringen

1987/88	Utgift	62 544 412	Reservation	36 216 628
1988/89	Anslag	50 000 000		
1989/90	Förslag	40 000 000		

Från anslaget beviljas fiskerilån och fiskberedningslån enligt förordningen (1985:439) om statligt stöd till yrkesfisket m. m.

Fiskeristyrelsen

Fiskberedningslånen föreslås upphöra. Högsta tillåtna lånebelopp för fiskerilån föreslås höjt till 2 milj. kr. Anslaget bör minskas med 5 milj. kr. till 45 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagens revisorer har i förslag (1988/89:9) angående stödet till fiskerinäringen föreslagit att fiskberedningslånen slopas eftersom de under senare år inte använts på avsett sätt. Om det finns behov av särskilda stödåtgärder får stödet till fiskberedningsindustrin enligt revisorerna i stället ges i form av regionala insatser. Även fiskeristyrelsen har föreslagit att lånen slopas.

Jag föreslår mot denna bakgrund att möjligheten till fiskberedningslån upphör. Anslaget bör föras upp med 40 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till fiskerinäringen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 40 000 000 kr.

E 8. Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske

1987/88	Utgift	384 568
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget bestrids utgifter för att täcka förluster på grund av statlig garanti för lån till fiskeföretag och fiskberedningsföretag enligt förordningen (1985:439) om statligt stöd till yrkesfisket m. m.

Fiskeristyrelsen

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp. Vidare föreslås oförändrat 75 milj. kr. som engagemangsram för kreditgarantier.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut har för statliga lånegarantier till fisket beviljats en ram av 75 milj. kr. Utrymmet för kreditgarantier uppgår också

för närvarande till detta belopp. Kostnaderna för det nya redovisningssystemet för statliga kreditgarantier bör täckas från detta anslag. De uppgår för närvarande till ca 15 000 kr.

Anslaget bör föras upp med 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 9. Prisreglerande åtgärder på fiskets område

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Jordbruksnämnden har i uppdrag att lämna förslag till reglering av priserna på fisk under budgetåret 1989/90. Kostnaderna för regleringen skall täckas inom ramen för regleringsekonomin. Regeringen beslutar senare denna dag om en översyn av prisregleringen på fisk och vissa därmed sammanhängande frågor.

Anslaget bör föras upp med oförändrat 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Prisreglerande åtgärder på fiskets område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 10. Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m.

1987/88	Utgift	2 406 177
1988/89	Anslag	3 000 000
1989/90	Förslag	1 000 000

Från anslaget bestrids kostnader för bl. a. ersättningar enligt lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt och för bidrag enligt förordningen (1985:145) om statsbidrag till fritidsfisket inom vissa områden.

Fiskeristyrelsen

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till belastningen bör anslaget föras upp med 1 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

E 11. Bidrag till fiskevård m. m.

1987/88	Utgift	5 127 700	Reservation	166 392
1988/89	Anslag	5 119 000		
1989/90	Förslag	5 324 000		

Från anslaget lämnas bidrag bl. a. till fiskevård och till kostnader för bildande av fiskevårdsområden enligt förordningen (1985:440) om statsbidrag till fritidsfisket.

Fiskeristyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget minskas med 619 000 kr. till 4,5 milj. kr. Vidare föreslås att ett nytt anslag för bildande av fiskevårdsområden inrättas och förs upp med 4,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör räknas upp med 205 000 kr. till 5 324 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till fiskevård m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 324 000 kr.

F. Livsmedelskontroll m. m.

F 1. Statens livsmedelsverk

1987/88	Utgift	69 501 022
1988/89	Anslag	67 030 000
1989/90	Förslag	76 792 000

Statens livsmedelsverk är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor. Till verkets förvaltningsområde hör även besiktningsveterinärorganisationen.

Livsmedelsverkets organisation m. m. framgår av förordningen (1988:857) med instruktion för statens livsmedelsverk.

Statens livsmedelsverk

1. Huvudförslaget innebär bl. a. att den kemiska analysverksamheten skulle behöva minskas mycket kraftigt. Ett treårigt huvudförslag för budgetåren 1989/90 – 1991/92 skulle innebära en real minskning av anslagen med 3 350 000 kr.

2. För att förstärka främst redlighetskontrollen i enlighet med vad som framförts i betänkandet (SOU 1986:25) Kontroll av livsmedel behövs tre tjänster som livsmedelstekniker (960 000 kr.).

3. För importkontrollen av läkemedelsrester i livsmedel behövs ökade resurser till metodutveckling och uppföljning av importbestämmelser (330 000 kr.).

4. För att genomföra verkets handlingsprogram för kost- och hälsofrågor bl. a. genom projekt och informationsinsatser behövs en resursförstärkning på 500 000 kr.

5. För det alltmer betydande livsmedelssamarbetet inom Norden, med EG-länderna och för annan internationell samverkan behövs två handläggartjänster (440 000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**231**	**+29**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	55 202 000	+12 414 000
(därav lönekostnader)	(37 695 000)	(+ 8 860 000)
Lokalkostnader	12 271 000	+ 2 348 000
Kostnader för införselkontroll av vegetabilier	1 000	–
Kostnader för avgiftsbelagda undersökningar	1 000	–
	67 475 000	**+14 762 000**
Inkomster		
Ersättning för besiktningsorganisationens personaladministration	445 000	–
Ersättning för tillsyn och kontroll	–	+ 5 000 000
Nettoutgift	**67 030 000**	**+ 9 762 000**

Föredragandens överväganden

Regeringen har tidigare beslutat remittera ett förslag till lagrådet om en förstärkt livsmedelskontroll. Förslaget innebär en förstärkning av verkets resurser fr. o. m. den 1 januari 1990. Jag har beaktat denna förstärkning vid min beräkning av anslaget. Livsmedelsverket bör dessutom fr. o. m. budgetåret 1990/91 ges ett treårigt ramanslag för sin verksamhet. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till verkets resurser efter budgetåret 1989/90.

Verkets basresurser bör förstärkas med ca 0,8 milj. kr. i förhållande till det av verket beräknade huvudförslaget.

För att förstärka livsmedelsverkets resurser för dricksvattenfrågor budgetåret 1989/90 bör ytterligare medel anvisas för denna verksamhet. Jag föreslår därför en resursförstärkning på detta område med 500 000 kr. för budgetåret 1989/90. Jag har vidare under anslaget beräknat en ökning med 500 000 kr. till insatser på kost- och hälsoområdet och med 440 000 kr. för handläggning av internationella livsmedelsfrågor.

Inom livsmedelskontrollen är provtagning och laboratorieanalys viktiga hjälpmedel. Livsmedelsverket har egna laboratorieresurser för undersökningar om livsmedlens allmänna beskaffenhet och värde. Livsmedelsverket godkänner också laboratorier för livsmedelsundersökningar och fungerar som centrallaboratorium för området. Jag bedömer att det finns behov av förstärkning av denna funktion. För detta ändamål har jag beräknat en ökning med 360 000 kr. Jag har vidare räknat 300 000 kr. för handläggning av beredskapsärenden.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens livsmedelsverk* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 76 792 000 kr.

F 2. Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m.

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från detta anslag avlönas personal som utför köttbesiktning vid kontrollslakterierna m. m. Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. Statens utgifter för ändamålet täcks enligt särskild taxa av bl. a. slakteriföretagen.

Utöver skyldigheten att övervaka verksamheten vid kontrollslakteri och utföra köttbesiktning åligger det besiktningsveterinär även att vara besiktningsman vid utförsel av livsmedel (exportkontroll) och utföra de arbetsuppgifter i övrigt som lämpligen kan förenas med besiktningsverksamheten vid slakteriet och om vilka överenskommelse träffats mellan livsmedelsverket och berörda företag.

Statens livsmedelsverk

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 3. Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens veterinärmedicinska anstalt (SVA).

SVA är ett expert- och serviceorgan åt lantbruksstyrelsen och andra myndigheter samt åt enskilda organisationer och allmänheten, med uppgift att bl. a. utreda smittsamma djursjukdomars uppkomst, orsak, spridningssätt m. m. SVA skall vara ett veterinärmedicinskt centrallaboratorium samt utföra viss rutinmässig diagnostisk verksamhet. Vidare skall SVA aktivt medverka i djursjukdomars förebyggande och bekämpande. Till stöd för dessa funktioner skall SVA utföra forsknings- och utvecklingsarbete.

SVA:s organisation m. m. framgår av förordningen (1988:864) med instruktion för statens veterinärmedicinska anstalt.

Statens veterinärmedicinska anstalt

SVA bör för budgetåren 1989/90–1991/92 tilldelas ett anslag som utgör pris- och löneomräknat anslag för budgetåret 1988/89 minskat med 5 %. För budgetåret 1989/90 bör huvudförslaget motsvara 1 %. Driftbidraget bör därvid tas upp med 52 419 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

	1989/90
	Föredraganden
Personal	**256**
Plan	
Kostnader	
1. Centrallaboratorie-uppgifter, m. m.	73 955 000
2. Övrig service	20 430 000
	94 385 000
Intäkter	
1. Driftbidrag	54 718 000
2. Uppdragsverksamhet	39 667 000
	94 385 000

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid SVA bör för budgetåret 1989/90 beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag motsvarande en real minskning med 2 %. Driftbidraget bör räknas upp med 1 770 000 kr. Jag har därvid beräknat 300 000 kr. i ersättning för SVA:s arbete med harmoniseringsåtgärder i förhållande till EG.

SVA har ändrat sina redovisningsrutiner. Eftersom beloppen för budgetåret 1989/90 inte är jämförbara med innevarande budgetår anges inte innevarande budgetårs belopp i planen.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 4. Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt

1987/88	Utgift	49 798 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	52 948 000		
1989/90	Förslag	54 718 000		

Under detta anslag anvisas medel för centrallaboratorieuppgifter m. m. vid statens veterinärmedicinska anstalt.

Statens veterinärmedicinska anstalt

Anslaget bör föras upp med belopp motsvarande 52 419 000 kr. i det pris- och löneläge som låg till grund för anslagsberäkningarna i budgetpropositionen för budgetåret 1988/89.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag har anfört under punkten F 3 bör anslaget föras upp med 54 718 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 54 718 000 kr.

F 5. Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens utsädeskontroll (SUK).

SUK är centralt organ för den statliga utsädeskontrollverksamheten med uppgift att mot fastställda avgifter verkställa analysering, provtagning

och plombering m.m. av utsädesvaror samt att bedriva forskning och försöksverksamhet i syfte att främja att fullgott utsäde tillhandahålls. SUK bedriver vidare rådgivning och upplysning, utövar tillsyn av efterlevnad av lagar och förordningar på området samt arbetar för samordning av kontrollverksamheten. SUK har hand om uppbörden av växtförädlingsavgifter.

SUK:s organisation m.m. framgår av förordningen (1988:860) med instruktion för statens utsädeskontroll.

Statens utsädeskontroll

1. Ettårigt huvudförslag 2 182 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

2. Styrelsen föreslår att gränsen för utnyttjande av rörlig kredit i riksgäldskontoret fastställs till 2 milj. kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**115**	–
Plan		
Kostnader		
Allmännyttig verksamhet	2 197 000	+ 174 000
Uppdragsverksamhet	26 335 000	+ 451 000
	28 532 000	**+ 625 000**
Intäkter		
Uppdragsverksamhet	26 335 000	+ 451 000
Driftbidrag	2 197 000	+ 174 000
	28 532 000	**+ 625 000**

Föredragandens överväganden

SUK:s verksamhet finansieras dels med inkomster från uppdragsverksamhet, dels med medel över statsbudgeten. För budgetåret 1989/90 beräknar jag att SUK kan klara sin verksamhet med utgångspunkt i ett huvudförslag som motsvarar en real minskning med 2 %.

Jag biträder förslaget att gränsen för utnyttjande av rörlig kredit i riksgäldskontoret fastställs till 2 milj. kr.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 6. Bidrag till statens utsädeskontroll

1987/88	Utgift	2 000 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	2 197 000		
1989/90	Förslag	2 371 000		

Under anslaget anvisas medel för den allmännyttiga verksamheten vid statens utsädeskontroll.

Statens utsädeskontroll

Anslaget bör föras upp med 2 182 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar att en besparing på anslaget kan göras med 2 %. Budgetåret 1989/90 är andra året i en treårig budgetplan, varvid huvudförslaget fördelas med 2, 2 och 1 % för resp. år.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens utsädeskontroll* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 371 000 kr.

F 7. Bekämpande av växtsjukdomar och smittsamma husdjurssjukdomar

1987/88	Utgift	[1] 15 449 431
1988/89	Anslag	7 250 000
1989/90	Förslag	7 250 000

[1] Anslagen Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar, m. m. och Bekämpande av växtsjukdomar.

Från anslaget utbetalas ersättningar för kostnader till följd av åtgärder mot växtskadegörare enligt växtskyddslagen (1972:318) samt för vissa förluster till följd av sådana åtgärder. Kostnader för beredskapsåtgärder mot karantänsskadegörare bestrids också från detta anslag, liksom kostnader för undersökningar av växtprover som av växtinspektionen överlämnas för laboratoriemässig diagnostisering.

Anslaget är även avsett för kostnader och ersättningar i samband med bekämpande av eller beredskap mot smittsamma husdjurssjukdomar. Från anslaget utbetalas också ersättning för kostnader som uppkommit genom beslut om förintande av bisamhällen, för bitillsynsmännens arvoden m. m.

Lantbruksstyrelsen

Styrelsen föreslår ett anslag av 10 000 000 kr. och att styrelsen bemyndigas att använda högst 600 000 kr. för brådskande undersökningar i samband med växtinspektion.

Styrelsen bör liksom för innevarande budgetår få använda 1 750 000 kr. av anslaget för särskilda undersökningar bl. a. avseende salmonella samt som bidrag vid vissa obduktioner och bakteriologisk undersökning på salmonella i samband med obduktion.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget tas upp med 7 250 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bekämpande av växtsjukdomar och smittsamma husdjurssjukdomar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 250 000 kr.

F 8. Lantbrukskemisk laboratorieverksamhet

1987/88	Utgift	5 715 800	Reservation	–
1988/89	Anslag	6 026 000		
1989/90	Förslag	6 885 000		

Anslaget disponeras av lantbruksstyrelsen för verksamhet vid statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL). SLL skall som centrallaboratorium bedriva lantbrukskemisk analysverksamhet. Verksamheten omfattar kemiska, fysikaliska och biologiska undersökningar på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden.

SLL:s organisation m.m. framgår av förordningen (1988:859) med instruktion för statens lantbrukskemiska laboratorium.

Lantbruksstyrelsen

Huvudförslag budgetåret 1989/90 bör vara 5 660 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod, med fördelningen 0, 1 och 4 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**76**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	15 782 000	+ 1 983 000
Lokalkostnader	2 844 000	+ 150 000
	18 626 000	**+ 2 133 000**
Inkomster		
Uppdragsverksamhet	12 600 000	+ 1 274 000
Nettoutgift	**6 026 000**	**+ 859 000**

Föredragandens överväganden

Budgetåret 1989/90 är andra året i en treårig budgetplan, varvid huvudförslaget fördelas med 1, 2 och 2 %.

Verksamheten bör budgetåret 1989/90 bedrivas med ett driftbidrag av 6 885 000 kr.

Jag har därvid räknat med en resursförstärkning av anslaget till följd av

gjorda lokalbesparingar att användas i verksamheten. Vidare har anslaget tillförts 6 000 kr. till följd av att tjänstebrevsrätten upphör för lantbrukskemiska laboratoriet fr. o. m. den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbrukskemisk laboratorieverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 885 000 kr.

F 9. Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens maskinprovningar.

Statens maskinprovningar har till uppgift att åt allmänheten prova maskiner, fordon och redskap inom jordbruket, skogsbruket, trädgårdsnäringen och för vården av grönytor samt publicera resultaten. Maskinprovningarna skall vidare enligt särskilda föreskrifter utföra obligatorisk kontroll som avses i lagen (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m. m. Maskinprovningarna utför också uppdragsprovning på begäran av myndighet eller enskild. Maskinprovningarna har också att tillhandagå allmänheten och berörda myndigheter med råd och upplysningar inom maskinprovningarnas verksamhetsområde samt verka för upplysning om en ändamålsenlig maskinanvändning.

Maskinprovningarnas organisation m. m. framgår av förordningen (1988:858) med instruktion för statens maskinprovningar.

Statens maskinprovningar

1. Ett reservationsanslag av 5 547 000 kr. bör anvisas.

2. Maskinprovningarna yrkar kompensation för förlorad tjänstebrevsrätt i den del som avser myndighetsuppgifter och meddelandeserien, totalt 550 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	72	–
Plan		
Kostnader		
Myndighetsuppgifter, provningsverksamhet, m. m.	9 818 000	+ 741 000
Riksprovplatsverksamhet	13 400 000	+ 1 200 000
	23 218 000	**+ 1 941 000**
Intäkter		
Uppdragsverksamhet, m. m.	4 100 000	+ 350 000
Driftbidrag	5 718 000	+ 391 000
Intäkter från riksprovplatsverksamheten	13 400 000	+ 1 200 000
	23 218 000	**+ 1 941 000**

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid statens maskinprovningar bör för budgetåret 1989/90 beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag som motsvarar en real minskning med 2%. Budgetåret 1989/90 är första året i en treårig budgetplan. Den totala reala minskningen av anslaget bör fördelas med 2, 2 och 1 % för första, andra resp. tredje budgetåret. Driftbidraget bör räknas upp med 391 000 kr.

Jag har därvid räknat med kompensation för indragen tjänstebrevsrätt i den del som avser myndighetsuppgifter. Jag är inte beredd att föreslå kompensation även i den del som avser meddelandeserien.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 10. Bidrag till statens maskinprovningar

1987/88	Utgift	5 337 000	Reservation	–
1988/89	Anslag	5 718 000		
1989/90	Förslag	6 109 000		

Under anslaget anvisas medel för att täcka vissa kostnader för myndighetsuppgifter m. m. vid maskinprovningarna.

Statens maskinprovningar

Anslaget bör föras upp med 5 547 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag har anfört under punkten F 9 beräknar jag anslaget till 6 109 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens maskinprovningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 109 000 kr.

F 11. Statens växtsortnämnd

1987/88	Utgift	145 753
1988/89	Anslag	339 000
1989/90	Förslag	362 000

Statens växtsortnämnd handhar uppgifter enligt växtförädlarrättslagen (1971:392) och utsädeslagen (1976:298). Nämnden fullgör de skyldigheter som åligger tillsynsmyndighet enligt konventionen den 2 december 1961 för skydd av växtförädlingsprodukter.

Växtsortnämndens organisation m.m. framgår av förordningen (1988:865) med instruktion för statens växtsortnämnd.

Statens växtsortnämnd

Anslaget bör inte beräknas med utgångspunkt i ett huvudförslag. Anslaget bör för budgetåret 1989/90 föras upp med 359 000 kr. exkl. pris- och löncomräkning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**2**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	684 000	+34 000
(därav lönekostnader)	(455 000)	(+ 9 000)
Lokalkostnader	40 000	−11 000
	724 000	**+23 000**
Inkomster		
Avgifter	385 000	–
Nettoutgift	**339 000**	**+23 000**

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat anslaget med utgångspunkt i ett huvudförslag motsvarande en real minskning av utgifterna med 2 %.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens växtsortnämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 362 000 kr.

F 12. Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	2 592 854
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid lantbruksstyrelsen för djurens hälso- och sjukvård.

Lantbruksstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för bl. a. ärenden om den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren, djurskyddet samt veterinärväsendet.

Det åligger lantbruksnämnd att under lantbruksstyrelsen ansvara för distriktsveterinärorganisationen i länet, utöva tillsyn över distriktsveterinärernas och andra praktiserande veterinärers verksamhet, leda den regionala planeringen och samordningen av djurens hälso- och sjukvård samt leda och samordna åtgärder mot djursjukdomar i den mån detta inte är en uppgift för länsstyrelsen.

Antalet tjänster inom distriktsveterinärorganisationen får uppgå till högst 390.

Distriktsveterinärorganisationen är avpassad främst för att tillgodose behovet av sjukvård och hälsovård hos djur inom animalieproduktionen och hästar som används i jordbruket och skogsbruket. Om djurskyddsskäl föreligger eller där annan veterinärvård inte kan anvisas är distriktsveterinär skyldig att även utöva djursjukvård för övriga husdjur. Distriktsveterinärorganisationen skall i samarbete med främst den organiserade hälsokontrollverksamheten medverka vid förebyggande åtgärder.

I veterinärtaxeförordningen (1975:539) föreskrivs att vid varje förrättning som utförs av en distriktsveterinär utgår en särskild djursjukvårdsavgift, vars storlek bestäms av regeringen.

Lantbruksstyrelsen

Intäkterna av djursjukvårdsavgifter har för budgetåret 1987/88 uppgått till 18,4 milj. kr. Antalet förrättningar har under året sjunkit med ca 2 %. För budgetåret 1989/90 räknar lantbruksstyrelsen med 18 milj. kr. i influtna avgifter.

För att verksamheten inte skall gå med underskott måste beloppen från kollektiv finansiering och införselavgifter öka.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**390**	–
Plan		
Kostnader		
Distriktsveterinärorganisationen m. m.	87 526 000	+5 978 000
Anskaffning av viss laboratorieutrustning	20 000	– 20 000
Främjande av förebyggande åtgärder	5 000 000	–
Inrättande av flerveterinärstationer	500 000	–
Veterinärutbildning m. m.	–	+ 207 000
	93 046 000	**+6 165 000**
Intäkter		
Bidrag till djurens hälso- och sjukvård	6 193 000	+ 207 000
Djursjukvårdsavgifter	18 500 000	– 500 000
Kollektiva medel från jordbruksnäringen	47 676 000	+3 229 000
Införselavgifter utanför fördelningsplanen	20 677 000	+3 229 000
	93 046 000	**+6 165 000**

Föredragandens överväganden

Kostnaderna för djurens hälso- och sjukvård beräknar jag för budgetåret 1989/90 till 99 211 000 kr. Jag har därvid beräknat 297 000 kr. för vissa uppgifter i fråga om försörjningsberedskapen inom totalförsvarets civila delar. Jag har beräknat att av merkostnaden 6 165 000 kr. samt för ersättning för minskade djursjukvårdsavgifter av 500 000 kr. för nästa budgetår bör jordbruksnäringen svara för 3 229 000 kr. Återstoden eller 3 436 000 kr. faller på staten och bör täckas av införselavgifter utanför fördelningsplanen och från anslaget Bidrag till djurens hälso- och sjukvård.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 13. Bidrag till djurens hälso- och sjukvård

1987/88	Utgift	6 392 191	Reservation	4 611 449
1988/89	Anslag	6 193 000		
1989/90	Förslag	6 400 000		

Under anslaget anvisas medel för bidrag till distriktsveterinärorganisationen, anskaffning av viss laboratorieutrustning, främjande av förebyggande åtgärder samt stöd vid inrättande av flerveterinärstationer.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen under punkten F 12 beräknar jag bidraget till 6 400 000 kr.

Jag har därvid beräknat 207 000 kr. för bl. a. veterinärutbildning inom funktionen Livsmedelsförsörjning m. m. som ingår i det civila totalförsvaret.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till djurens hälso- och sjukvård* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 400 000 kr.

F 14. Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård

1987/88	Utgift	1 889 356
1988/89	Anslag	2 000 000
1989/90	Förslag	2 050 000

Under anslaget anvisas medel för att bestrida kostnader för veterinärvård för avlägset boende djurägare. Lantbruksnämnden disponerar medlen i enlighet med vad som framgår av veterinärtaxeförordningen (1975:539).

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget uppräknas med 50 000 kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör för budgetåret 1989/90 räknas upp med 50 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 050 000 kr.

F 15. Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder

1987/88	Utgift	2 943 421	Reservation	1 663 680
1988/89	Anslag	3 673 000		
1989/90	Förslag	4 169 000		

Under anslaget anvisas medel för att bestrida kostnaderna för centrala försökdjursnämndens och för de djurförsöksetiska nämndernas verksamhet. Under anslaget anvisas vidare medel till forskning rörande alternativa och kompletterande metoder till djurförsök och för viss annan verksamhet inom försöksdjursområdet liksom vissa medel för att bestrida kostnaderna för prövning från djurskyddssynpunkt av nya djurhållningsmetoder, inredningsdetaljer m. m. i stallar.

Lantbruksstyrelsen

För kommande ökat behov av begränsade projekt för djurhållningsfrågor i praktisk tillämpning föreslår lantbruksstyrelsen en ökning av anslaget med 378 000 kr. för att kunna medverka till att djurskyddslagens intentioner vad gäller djurhållningsfrågor inom framför allt animalieproduktionens område skall kunna tillgodoses.

Centrala försöksdjursnämnden

1. Pris- och löneomräkning.

2. Nämnden föreslår en ökning av medelsanvisningen med 2 096 000 kr., varav 1 550 000 kr. avser ökade forskningsinsatser inom området alternativa och kompletterande metoder till djurförsök, 380 000 kr. avser ökade medel för att förfina, reducera och effektivisera försöksdjursanvändningen, 100 000 kr. avser initierande av ytterligare hälsoinventeringsprogram samt 66 000 kr. avser kostnader för de regionala djurförsöksetiska nämnderna.

Föredragandens överväganden

För att främja forskning om bl. a. nya djurhållningsmetoder som krävs enligt djurskyddslagen föreslår jag att lantbruksstyrelsen erhåller 500 000 kr., vilket innebär en ökning av anslaget med 378 000 kr.

Med anledning av försöksdjursnämndens yrkande om ökade forskningsinsatser vill jag först erinra om att riksdagen våren 1988 har bemyndigat regeringen att ikläda staten de ekonomiska förpliktelser som följer av förlängning av ett avtal mellan staten och läkemedelsindustriföreningen (LIF) om samarbete för att stödja viss forskning för att främja utvecklingen av alternativa och kompletterande metoder till djurförsök (prop. 1987/88:93, JoU 22, rskr. 327). Bemyndigandet avser tiden till den 30 juni 1990. Förlängning av avtalet har skett t. o. m. innevarande budgetår. Detta innebär att staten och LIF för innevarande budgetår satsar vardera 600 000 kr. till nyssnämnda forskning. Jag räknar med motsvarande satsningar även för budgetåret 1989/90.

I avvaktan på den särskilda forskningspolitiska propositionen våren 1990 är jag inte nu beredd att ta ställning till någon förändring av gällande program. Nämndens anslag bör därför räknas upp på samma sätt som övriga forskningsanslag.

Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till sammanlagt 4 169 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 169 000 kr.

G. Utbildning och forskning

G 1. Sveriges lantbruksuniversitet

1987/88	Utgift	489 864 496	Reservation	−43 620 017
1988/89	Anslag	482 817 000		
1989/90	Förslag	514 097 000		

Från anslaget bekostas utbildning, forskning och försöksverksamhet samt djursjukvård vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Lantbruksuniversitetets verksamhet bedrivs vid 53 institutioner, elva försöksdistrikt, en till Skara förlagd försöksgård, sex försöksparker samt ett antal jordbruksegendomar och fältstationer.

Sveriges lantbruksuniversitet

1. Huvudförslaget (−7 156 000 kr.) medför att satsningar på nya viktiga områden försvåras eller helt omöjliggörs. I huvudsak måste besparingar göras inom försöksområdet.

2. I syfte att bl. a. säkerställa en långsiktig uppbyggnad av forskningen behövs en förstärkning av basresurserna för forskning (+3 000 000 kr.).

3. För att säkerställa en god rekrytering till forskarutbildning bör en utbyggnad ske av antalet doktorandtjänster, forskarassistenttjänster och s. k. mellantjänster (+4 000 000 kr.).

4. Den satsning på grundläggande biologisk forskning som skett under de senaste tio åren måste fortsätta genom bl. a. en fortsatt bioteknisk kompetensuppbyggnad (+3 000 000 kr.).

5. Ökade resurser behövs för forskning rörande alternativa odlingsformer (+600 000 kr.), luftföroreningsrelaterad forskning (+1 000 000 kr.), livsmedelsforskning (+1 000 000 kr.), vattenbruksforskning – fisksjukdomar (+400 000 kr.) samt till forskning kring djurskyddsfrågor (+1 000 000 kr.).

6. Med tanke på bioenergins långsiktiga betydelse och det behov av uthållig, stabil forskning som kan förutses bör ytterligare medel föras över från statens energiverk till SLU (+4 000 000 kr.).

7. Med hänsyn till överföringen av huvudmannaskapet för propedeutiska kursen för agronomie studerande från skolöverstyrelsen till SLU bör anslaget räknas upp med 1 500 000 kr.

8. Utökningen av antalet utbildningsplatser vid norra skogsinstitutet kräver tillskott av driftsmedel (+500 000 kr.).

9. Ökade resurser behövs för att bibehålla utbildningens kvalitet inom den veterinärmedicinska fakulteten samt för återbesättning av tjänster och reell förstärkning med ett antal tjänster (+2 000 000 kr.).

10. För nya utbildningsinsatser inom områdena miljö, bioteknik och livsmedel behövs 3 000 000 kr.

11. Från anslagen till SIDA bör 500 000 kr. överföras till SLU för u-landsutbildning.

För nästa budgetår bör medel för verksamheten vid Sveriges lantbruksuniversitet beräknas med utgångspunkt i ett ettårigt huvudförslag med en total real minskning av utgifterna med 1 %. Liksom tidigare bör forskning inte omfattas av den resursminskning som huvudförslaget innebär. Däremot bör undantag inte göras för utbildningen och den centrala förvaltningen. Jag återkommer emellertid i det följande till vissa förstärkningar av agronom- och veterinärutbildningarna.

SLU har fortlöpande prövat de olika utbildningarnas inriktning och har vidtagit åtgärder för omorientering till nya, aktuella områden. Som ett led i en fortsatt omorientering har SLU i särskild ordning redovisat ett förslag till en ny utbildningsinriktning på bioteknik/livsmedel inom agronomlinjen. Även studentkårerna har framhållit behovet av att förnya utbildningen. Jag anser att det är angeläget att förslaget genomförs. Därvid bör det även prövas att utforma en bioteknikinriktning inom jägmästarlinjen. Jag har för ändamålet räknat ytterligare 1 milj. kr. Ytterligare resursbehov får tillgodoses genom omfördelningar.

Med hänsyn till veterinärutbildningens betydelse för en stärkt livsmedelskontroll och ett förbättrat djurskydd har jag räknat ytterligare 2 milj. kr. för ändamålet. Jag räknar vidare med att anslaget till SLU skall rymma de ökade kostnader för skogsteknikerutbildningen som SLU har redovisat. Till förslaget om ändrat huvudmannaskap för agronomlinjens propedeutiska kurs är jag för närvarande inte beredd att ta ställning.

Följande planeringsram för statlig högskoleutbildning vid jordbruks- och skogsbrukssektorn bör gälla för nästa budgetår. Jag vill betona möjligheterna till omfördelningar inom totalramen.

Utbildningslinje/poäng	Antal utbildningsplatser
Lantbruksvetenskapliga fakulteten	
Agronomlinjen, 220 poäng	130
Hortonomlinjen, 220 poäng	25
Landskapsarkitektlinjen, 220 poäng	30
Lantmästarlinjen, 40 poäng	140
Trädgårdsteknikerlinjen, 40 poäng	44
Skogsvetenskapliga fakulteten	
Jägmästarlinjen, 200 poäng	60
Skogsmästarlinjen, 60 poäng	45
Skogsteknikerlinjen, 80 poäng	135
Veterinärmedicinska fakulteten	
Veterinärlinjen, 220 poäng	65
Djursjukvårdarlinjen, 40 poäng	20
Summa	**694**

Det ökade intresset för alternativodling har motiverat regeringen att anvisa särskilda forskningsmedel till skogs- och jordbrukets forskningsråd. Vidare har lantbruksstyrelsen inrättat ett råd för alternativodling. SLU har särskilda försöksytor till förfogande för alternativodling och har genom omfördelning inrättat en forskarassistenttjänst i alternativodling. För att möjliggöra en förbättring av SLU:s insatser på området har jag räknat

ytterligare 600000 kr. Därutöver är det angeläget att resurser inom berörda institutioner i ökad utsträckning orienteras till frågor som rör alternativodlingen.

Den nya djurskyddslagstiftningen ställer ökade krav på forskningsinsatser för bättre djurhållning m.m. I anslutning till beslutet om den nya lagstiftningen betonade regeringen och riksdagen särskilt behovet av utvecklingsinsatser för en bättre miljö för värphöns. Dessa insatser bör kunna göras genom omfördelning inom tillgängliga resursramar.

För att ge utrymme åt de forskningsområden som har prioriterats i SLU:s handlingsprogram för budgetåren 1987/88–1991/92 bör SLU fortsätta med omprövning och omfördelning av resurserna för forskning och forskarutbildning. En omfördelning inom en ram av ca 2 % av de samlade forskningsresurserna bör ske under budgetåret 1989/90. SLU bör i nästa anslagsframställning redovisa effekten m.m. av genomförda omfördelningar.

I linje med de senaste årens insatser för rekrytering av yngre forskare har jag räknat ytterligare 1 milj. kr. för forskarassistent- och mellantjänster.

Regeringen har med stöd av bemyndigande föreskrivit ändrat ämnesinnehåll på tjänster som professor enligt följande (jfr prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125).

Tidigare ämnesinnehåll	Ändrat ämnesinnehåll
Frukt- och bärproduktion	Trädgårdsvetenskap, särskilt markens och odlingssubstratens fysiologiska, kemiska och biologiska egenskaper
Prydnadsväxtodling	Trädgårdsvetenskap, särskilt tillväxt och utveckling vid odling av trädgårdsväxter
Köksväxtodling	Trädgårdsproduktlära
Bakteriologi	Näringspatologi, med särskild inriktning på vitaminer och spårelement
Trädgårdsteknik, särskilt energifrågor	Trädgårdsnäringens byggnads- och klimatteknik
Växtodling	Växtproduktlära
Skogsekonomi	Företagsekonomi

Vid sidan av omfördelningar av forskningsresurser är omprövningen av professurer eller av ämnesinnehållet i dem väsentlig för förnyelsen av forskningen. Den omprövning som under de senaste åren gjorts vid SLU har i väsentlig utsträckning inneburit en fokusering mot produkten i stället för som tidigare mot råvaran – odlingsproblemen. Exempel på detta är professurer i växt-, trädgårds- och mjölkproduktlära. Tillsammans med tjänsterna i kemi och livsmedelshygien har här bildats en god grund för verksamhet som skall tillgodose konsumenternas behov av god livsmedelskvalitet. Fortsatta insatser på livsmedelsområdet bör kunna ske genom omfördelningar av tillgängliga resurser.

Sammanlagt bör anslaget till SLU räknas upp med 31280000 kr. till 514097000 kr. Jag har därvid tagit hänsyn till att SLU får minskade kostnader för ekonomisk redovisning åt andra myndigheter m.m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges lantbruksuniversitet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 514 097 000 kr.

G 2. Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet

1987/88	Utgift	205 590 984
1988/89	Anslag	236 967 000
1989/90	Förslag	240 006 000

Från anslaget bekostas lokalhyror vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och ersättningar till domänverkets fond för upplåten mark. Vidare redovisas här de byggnadsarbeten för SLU som tidigare redovisades under anslaget Byggnadsarbeten vid SLU m. m.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Lokalhyror	234 123 000	+3 039 000
Ersättning till domänverkets fond	2 844 000	–
	236 967 000	**+3 039 000**

Lokalförsörjning

Huvuddelen av SLU:s lokalinnehav förvaltas av byggnadsstyrelsen. Lokalbeståndet uppgår till ca 389 000 m^2. SLU disponerar under budgetåret 1988/89 ca 237 milj. kr. för lokalkostnader vilket motsvarar 32% av anslagen till förvaltningskostnader och lokaler för SLU.

Under föregående budgetår har ett antal mindre om- och tillbyggnader utförts vid Ultuna till en kostnad av ca 10 milj. kr.

Byggnadsstyrelsen hemställer om 11 milj. kr. för mindre byggprojekt vid SLU m. m. för budgetåret 1989/90. Några nya investeringsprojekt har inte föreslagits.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör för nästa budgetår räknas upp med 3 039 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 240 006 000 kr.

G 3. Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m.

1987/88	Utgift	15 806 727	Reservation	22 264 366
1988/89	Anslag	15 400 000		
1989/90	Förslag	15 400 000		

Från anslaget bekostas inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet och andra institutioner som har anknytning till forsknings- och försöksverksamhet inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Myndigheterna

Byggnadsstyrelsen hemställer att 3,9 milj. kr. anvisas för inredningsverksamhet budgetåret 1989/90. *Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH)* föreslår att den för dess verksamhetsområde avsedda anslagsposten för budgetåret 1989/90 beräknas till 40 milj. kr. samt föreslår att nya kostnadsramar avseende bl. a. appliceringstekniskt centrum samt telefonväxlar vid SLU förs upp i utrustningsplanen.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att kostnadsramarna för nyinredningsbehov och kompletteringar samt ersättningsanskaffningar m. m., som disponeras av byggnadsstyrelsen och UUH, förs upp i inrednings- resp. utrustningsplanen med höjningar motsvarande prisomräkning. Detta innebär sammanlagda ramar för inredning av ca 36,8 milj. kr. och för utrustning av ca 102 milj. kr.

Mot bakgrund bl. a. av de bedömda medelsreservationerna vid utgången av detta budgetår beräknar jag anslagsbehovet till 15 400 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning för lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m. inom de kostnadsramar som jag har förordat i det föregående,
2. till *Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 15 400 000 kr.

G 4. Skogs- och jordbrukets forskningsråd

1987/88	Utgift	105 777 326	Reservation	33 499 910
1988/89	Anslag	119 727 000		
1989/90	Förslag	126 734 000		

Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) skall enligt sin instruktion främja och stödja i första hand sådan grundläggande och långsiktig forskning som gagnar skogsbruket, jordbruket och trädgårdsnäringen.

1. SJFR har i samarbete med fiskeristyrelsen redovisat ett förslag till ett program rörande fiskforskning och föreslår att rådet tillförs 7 milj. kr. för detta ändamål.

2. SJFR har redovisat ett förslag till forskningsprogram för den framtida renforskningen. SJFR föreslår att 5 milj. kr. tillförs rådet för detta ändamål.

3. Internationella kontakter är av största vikt när det gäller forskningen inom skogs- och jordbruksområdet. Särskilt kontakterna med EG är angelägna. SJFR föreslår att rådet tillförs 2 milj. kr. årligen för detta ändamål.

Föredragandens överväganden

Jag tar först upp frågan om ett *fiskeforskningsprogram.*

SJFR och fiskeristyrelsen har haft regeringens uppdrag att gemensamt utforma ett samlat, övergripande program för forskning och utvecklingsverksamhet på fiskets område. Uppdraget har redovisats i två rapporter med namnet Fiskforskning för Sverige. Rapporterna har remissbehandlats. En sammanfattning av remissyttrandena finns tillgänglig i jordbruksdepartementet.

I rapporterna framhålls att det är mycket angeläget att en kraftfull och samlad satsning på svensk fiskforskning kommer i gång. Som särskilt nödvändigt anges en uppbyggnad av svensk kompetens inom vissa biologiska nyckelområden såsom genetik, fiskfysiologi, fiskekologi samt fisksjukdomar. Det påpekas att Sverige inte har någon betydande teknisk fiskforskning. Som särskilt angelägna områden för insatser nämns fartygs- och redskapsutformning, transportfrågor, distribution och produktutveckling. Även på det ekonomiska området föreslås FoU-insatser.

Det påpekas i rapporterna att fiskforskningen i Sverige är avsevärt mindre än i övriga nordiska länder om man tar hänsyn till ländernas storlek. I rapporterna redovisas en kartläggning av insatserna. Den är inte heltäckande men kan sammanfattas enligt följande. Till den biologiska fiskforskningen inkl. vattenbruk går av statliga resurser ca 16 milj. kr., varav 4,8 milj. kr. från SJFR och 2 milj. kr. från fiskeristyrelsen. Till teknisk fiskforskning inkl. vattenbruket går ca 4 milj. kr. Dessa 16 milj. kr. inkluderar inte den verksamhet som sker med egna anslag hos vissa av de anslagsgivande myndigheterna. Medräknat denna kommer insatserna upp i ca 40 milj. kr. om året. SJFR föreslår för sin del att den biologiska forskningen tillförs ytterligare 9 milj. kr., varav 2 milj. kr. kan omfördelas inom redan befintligt anslag. Fiskeristyrelsen föreslår för den tekniska och ekonomiska forskningen ett tillskott av inom två år 9 milj. kr., varav 7 milj. kr. av nya medel över statsbudgeten och 2 milj. kr. av prisregleringsmedel.

I syfte att uppnå en bättre samordning i fråga om utnyttjandet av tillgängliga medel för fiskforskning föreslås i rapporten att SJFR får huvudansvaret för samordningen av och medelstilldelningen till forskningen. Avsikten är att SJFR skall ansvara för grundforskning och tillämpad

forskning och fiskeristyrelsen för undersöknings- och utvecklingsverksamhet. Via beredningsgrupper med personsamband kan tillräcklig samordning åstadkommas även med andra anslagsgivares verksamhet. Det föreslås även att fiskeristyrelsen får en representant i SJFR:s styrelse. Verksamheten skall bedrivas vid befintliga FoU-organ. I förslaget diskuteras även en samordning mellan befintliga organ i Göteborg till en fiskeriteknologisk forskargrupp.

Remissinstanserna har rent allmänt varit i huvudsak positiva till förslagen i rapporterna. Genom remissyttrandena tillförs förslagen en mängd värdefulla synpunkter på innehållet i ett framtida program för fiskeforskning. Förslaget till hur programmet skall organiseras tillstyrks av de flesta remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Vad särskilt gäller finansieringen motsätter sig de närmast berörda att prisregleringsmedel skall tas i anspråk eller att en allmän fiskevårdsavgift skall införas.

För egen del anser jag att rapporterna och yttrandena över dem utgör en värdefull grund för planering och ledning av den framtida forskningen och utvecklingsarbetet på fiskets område. Det uppdrag som regeringen lämnade till SJFR och fiskeristyrelsen syftade till en kartläggning av vilka insatser som görs och med denna som utgångspunkt åstadkomma ett bättre resursutnyttjande genom en organiserad samordning. Rapporterna visar klart att en sådan samordning är nödvändig men också att den är möjlig.

SJFR bör sålunda i fortsättningen ha huvudansvaret för att insatserna för grundforskning och tillämpad forskning på fiskets område inkl. vattenbruket samordnas inom ett program som också om möjligt bör rymma undersöknings- och utvecklingsverksamhet som fiskeristyrelsen bör ha ansvaret för. Härigenom underlättas samordningen och överlappningar kan undvikas. SJFR har en omfattande erfarenhet av att organisera FoU i dessa former genom sina insatser på jordbruks-, livsmedels- och skogsområdet. Denna erfarenhet är inte minst viktig när det gäller kontakterna med andra forskningsstödjande organ utanför SJFR och fiskeristyrelsen vilka även i fortsättningen bör medverka i finansieringen av FoU på det här området. Denna ansvarsfördelning överensstämmer väl med vad som redan gäller. SJFR har nämligen ansvaret för den grundläggande och tillämpade forskningen på vattenbrukets område och fiskeristyrelsens ansvarsområde är sedan år 1985 strikt avgränsat till utrednings- och utvecklingsverksamhet.

Vad så gäller resurserna för programmet är jag för närvarande inte beredd att förorda en så kraftig förstärkning som SJFR och fiskeristyrelsen har föreslagit. I första hand är det nödvändigt att tillgängliga resurser med programmet som underlag används målinriktat och effektivt. Det rör sig här enligt kartläggningen om ca 40 milj. kr. Därtill har under innevarande budgetår anvisats ytterligare resurser för marin FoU som i många fall kan ha betydelse på fiskets område. För egen del föreslår jag att verksamheten, förutom de 2 milj. kr. som SJFR är berett att omfördela, nu tillförs ytterligare 2,5 milj. kr. Härav bör 2 milj. kr. tillföras SJFR och 500 000 kr. fiskeristyrelsen. Som jag har redovisat under punkten E 3 kommer fiskeristyrelsen därmed att under det anslaget förfoga över minst 1,4 milj. kr. för utvecklingsarbete. En särskild fråga i detta sammanhang är användningen

av de fiskeavgifter som tas ut enligt vattenlagen (1983:291). En del av dessa skall användas för att bekosta forsknings- och utvecklingsarbete. Användningen beslutas av fiskeristyrelsen eller i vissa fall av regeringen. I fortsättningen bör SJFR ges ett större inflytande över fördelningen med hänsyn till den uppdelning av ansvarsområdet som jag nu har markerat.

Inom många områden förekommer samarbete mellan staten och näringslivet i fråga om finansiering av FoU. Så t.ex har SJFR ansvaret för den s. k. kollektiva forskningen inom jordbrukets och skogsbrukets områden. Jag redovisar detta närmare under punkten G 5. Styrelsen för teknisk utveckling har flera avtal med olika branscher om gemensam finansiering av teknisk FoU. Det är enligt min mening angeläget att SJFR fortsätter sina försök att åstadkomma ett samarbete, antingen i programform eller rörande enskilda projekt. Flera av de forsknings- och utvecklingsområden som angetts som viktiga är enligt min mening lämpliga för sådant samarbete.

SJFR har tidigare i år lämnat ett förslag till *renforskningsprogram*. Förslaget har remissbehandlats. Jag vill erinra om att rådet nyligen har fått regeringens uppdrag att utveckla programmet. Innan detta är gjort finns inte underlag för bedömning av behovet av insatser på området. Jag har för avsikt att ta upp frågan i min anmälan till nästa forskningspolitiska proposition.

Frågan om resurser för deltagande i *EG:s forskningsprogram* kommer att anmälas för regeringen i ett senare sammanhang.

SJFR skall enligt 1987 års forskningsproposition kompenseras för löne- och prisökningar fr.o.m. innevarande budgetår enligt samma principer som gäller för anslagen till högskolan. För avtalsenliga löneökningar, som inte är kända i sådan tid att de kan beaktas i detta sammanhang, utgår kompensation från det s. k. täckningsanslaget.

SJFR har i likhet med andra grundforskningsråd till uppgift att utifrån vetenskapliga kriterier anvisa medel till forskningsprojekt av betydelse för den vetenskapliga utvecklingen. Den forskning rådet finansierar utförs vanligen inom högskolans forskningsorganisation. När ett forskningsområde, där SJFR finansierar projekt eller forskartjänster, bedöms ha sådant vetenskapligt värde och sådan varaktighet att det bör ingå i den fasta forskningsorganisationen, förs efter förslag från SJFR och högskolemyndighet medel för ändamålet över från rådet till berörd högskola. SJFR liksom andra forskningsråd spelar således en viktig roll för den vetenskapliga utvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogs- och jordbrukets forskningsråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 126 734 000 kr.

Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om ett program för forskning och utveckling på fiskets område.

G 5. Stöd till kollektiv forskning

1987/88	Utgift	[1]49 792 285	Reservation	[1]1 379 027
1988/89	Anslag	[1]48 500 000		
1989/90	Förslag	47 600 000		

[1] Anslagen Stöd till kollektiv forskning och Bidrag till växtförädling.

Under anslaget anvisas medel till stöd för kollektiv jordbruksteknisk forskning och skogsteknisk forskning samt kollektiv forskning rörande skogsträdsförädling och skogsgödsling m. m. Vidare anvisas medel till stöd för kollektivt forsknings- och utvecklingsarbete inom jordbruks- och växtförädlingsområdet.

Kollektiva program (1 000-tal kr.)

	1988/89	1989/90
Jordbruksteknik	3000	3100
Skogsteknik	13300	13900
Skogsträdsförädling, skogsgödsling, m. m.	7200	7600
Jordbruksforskning	2000	2000
Växtförädling	23000	21000
Summa program	**48500**	**47600**

Statens stöd till *kollektiv jordbruksteknisk forskning* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen jordbruksteknisk forskning träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet på det jordbrukstekniska området. Avtalet avser tiden den 1 juli 1987–den 30 juni 1990. Enligt avtalet medverkar staten i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden bidra med sammanlagt 9 milj. kr., varav 3,1 milj. kr. under budgetåret 1989/90. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta lägst motsvarande belopp, varav sammanlagt minst 6 milj. kr. i form av direkt bidrag. Ansvaret för genomförandet av det avtalade programmet åvilar Jordbrukstekniska institutet.

Statens stöd till *kollektiv skogsteknisk forskning* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen Skogsteknisk FoU träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet på det skogstekniska området. Avtalet avser tiden den 1 juli 1987–den 30 juni 1990. Enligt avtalet åtar sig staten att medverka i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt 40 milj. kr., varav 13,9 milj. kr. under budgetåret 1989/90. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt lägst 40 milj. kr., varav minst 38 milj. kr. som direkt, kontant bidrag.

Statens stöd till *kollektiv forskning rörande skogsträdsförädling och skogsgödsling m. m.* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen Skogsförbättring träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande skogsträdsförädling och skogsgödsling m. m. Avtalet avser tiden den 1 juli 1987–den 30 juni 1990. Enligt avtalet åtar sig staten att medverka i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt 21,5 milj. kr., varav 7,6 milj. kr.

under budgetåret 1989/90. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt lägst 21,5 milj. kr., varav minst 20,5 milj. kr. som direkt, kontant bidrag.

Statens *stöd till växtförädlingen* regleras i ett avtal mellan staten och jordbrukets föreningsrörelse. Avtalet avser tiden den 1 januari 1980–den 31 december 1989. Ett delavtal har träffats för tiden den 1 juli 1987–den 31 december 1989. Avtalet innebär att statens bidrag till växtförädlingen under avtalsperioden uppgår till 57,5 milj. kr., varav 11,5 milj. kr. under första hälften av budgetåret 1989/90. Föreningsrörelsens bidrag under avtalsperioden uppgår till 27,5 milj. kr., varav 5,5 milj. kr. under första hälften av budgetåret 1989/90.

Den 21 november 1988 har, med förbehåll för regeringens godkännande, träffats ett avtal mellan staten och Lantbrukarnas riksförbund (LRF) om gemensam finansiering av visst växtförädlingsarbete. Enligt avtalet som omfattar tiden den 1 januari 1990 – den 30 juni 1993 bidrar staten med sammanlagt 66,5 milj. kr. under avtalsperioden, varav 9,5 milj. kr. under andra hälften av budgetåret 1989/90. LRF bidrar under avtalsperioden med sammanlagt 59,5 milj. kr., varav 8,5 milj.kr. under andra hälften av budgetåret 1989/90. Enligt avtalet skall SJFR ställa ytterligare 7 milj. kr. av tillgängliga medel till verksamhetens förfogande. Vidare skall SJFR svara för verksamheten, vilket i praktiken innebär att den nuvarande växtförädlingsnämnden avskaffas.

Jag föreslår att regeringen begär riksdagens bemyndigande att ikläda staten de förpliktelser som följer av avtalet.

Det nuvarande anslaget Bidrag till växtförädling bör upphöra fr. o. m. nästa budgetår och medlen för växtförädling anvisas under detta anslag. Reserverade medel under det förstnämnda anslaget bör därvid föras över till det senare.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget för nästa budgetår förs upp med 47,6 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att ikläda staten de ekonomiska förpliktelser som följer av det av mig redovisade avtalet om finansiering av visst växtförädlingsarbete,
2. till *Stöd till kollektiv forskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 47 600 000 kr.

G 6. Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien

1987/88	Utgift	640 000
1988/89	Anslag	659 000
1989/90	Förslag	685 000

Skogs- och lantbruksakademiens uppgift är att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jord- och skogsbruk

samt därtill knuten verksamhet. Från anslaget bestrids kostnader för akademiens ordinarie tjänstemän, ersättning åt skoglig expertis, bidrag till bibliotek m.m. samt vissa kostnader för utländskt forskarutbyte och utländska forskarkontakter.

Skogs- och lantbruksakademien

Under det gångna året har en fortsatt utökning av verksamheten skett genom bl.a. tillsättning av arbetsgrupper, utskott och kommittéer, som har till uppgift att analysera utvecklingen inom olika problemområden och ge förslag på åtgärder till förbättring. För budgetåret 1989/90 hemställs om ett anslag av 1 000 000 kr. avseende bidrag till lönekostnader.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget räknas upp med 26 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 685 000 kr.

H. Diverse

H 1. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.

1987/88	Utgift	29 302 796
1988/89	Anslag	27 500 000
1989/90	Förslag	30 400 000

Från anslaget bestrids utgifter för Sveriges deltagande i vissa internationella organisationer och för internationellt samarbete inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Under anslaget anvisas medel för likartade ändamål under en och samma anslagspost. Under anslagsposten 2 har jag således beräknat medel för internationella veterådet och internationella sockerorganisationen. Under posten 4 har jag beräknat medel för Nordostatlantiska fiskekommissionen, Nordostatlantiska laxkommissionen samt Fiskerikommissionen för Östersjön. Under posten 7 har beräknats medel för de nordiska ämbetsmannakommittéerna och kontaktorganen för fiske resp. jord- och skogsbruk, Nordiskt organ för renforskning samt Nordiska metodikkommittén för livsmedel. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat medelsbehovet enligt följande.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
1. FAO – Världslivsmedelsrådet	22 900 000	+ 1 500 000
2. Internationella råvaruorganisationer	170 000	–
3. Internationella rådet för havsforskning	950 000	+ 150 000
4. Internationella organisationer och förhandlingar på fiskets område	450 000	+ 150 000
5. Unionen för skydd av växtförädlingsprodukter	300 000	–
6. Internationella skogsforskningsunionen	500 000	–
7. Nordiskt samarbete	250 000	+ 400 000
8. Bilateralt samarbete	400 000	+ 100 000
9. Diverse internationella organisationer och kongresser	1 580 000	+ 600 000
	27 500 000	**+ 2 900 000**

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 30 400 000 kr.

H 2. Ersättningar för viltskador m. m.

1987/88	Utgift	19 378 991
1988/89	Anslag	12 320 000
1989/90	Förslag	12 320 000

Från anslaget utbetalas ersättning för förluster som uppkommer till följd av angrepp av vissa rovdjur på renar, får och andra tamdjur. Bestämmelser om ersättning finns i förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur. Från anslaget utgår vidare viss ersättning enligt förordningen (1980:400) om ersättning vid vissa viltskador, m. m. Dessutom bekostas från anslaget vissa åtgärder för att förebygga skador av vilt m. m.

Statens naturvårdsverk

Rovdjurspolitiken bedöms i stort bli oförändrad under de närmaste åren. Några större förändringar av antalet tamdjur förutses inte. När det gäller ersättningarna för rovdjursrivna renar förutsätter verket att de principer för ersättningsberäkningen som regeringen godkänt år 1980 skall fortsätta att tillämpas till dess pågående forskning eventuellt visar att en omprövning är befogad. Värderingen av skogsskador i det tidigare kronhjortsreservatet i Skåne påbörjas nu. Ersättningsbeloppet för slutreglering av skadorna kan ännu inte beräknas.

För skadeförebyggande åtgärder föreslås ett belopp av 300 000 kr.

För budgetåret 1989/90 bör anslaget enligt naturvårdsverket föras upp med ett belopp av sammanlagt 17 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättningar för viltskador m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 12 320 000 kr.

Sid. Översikt

A. Jordbruksdepartementet m. m.

13	1	Jordbruksdepartementet, *förslagsanslag*	18 667 000
13	2	Lantbruksråd, *förslagsanslag*	4 868 000
14	3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	4 500 000
			28 035 000

B. Jordbrukets rationalisering m. m.

15	1	Lantbruksstyrelsen, *ramanslag*	75 995 000
18	2	Lantbruksnämnderna, *ramanslag*	245 368 000
19	3	Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	40 000 000
21	4	Markförvärv för jordbrukets rationalisering, *reservationsanslag*	1 000
22	5	Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti, *förslagsanslag*	20 000 000
23	6	Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	7 900 000
24	7	Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m., *reservationsanslag*	1 700 000
25	8	Främjande av rennäringen, *reservationsanslag*	26 602 000
27	9	Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall, *förslagsanslag*	1 000
28	10	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, *reservationsanslag*	80 000 000
			497 567 000

C. Jordbruksprisreglering

30	1	Statens jordbruksnämnd, *förslagsanslag*	*28 097 000
30	2	Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden, *förslagsanslag*	2 799 000
31	3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, *förslagsanslag*	1 910 671 000
33	4	Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring, *reservationsanslag*	1 100 000
34	5	Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m., *förslagsanslag*	156 308 000
35	6	Prisstöd till jordbruket i norra Sverige, *förslagsanslag*	*525 000 000
35	7	Statistik på jordbrukets område, *förslagsanslag*	1 000
			2 623 976 000

D. Skogsbruk

37	1	Skogsvårdsorganisationen, *förslagsanslag*	1 000

* Beräknat belopp

43	2	Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter, *ramanslag*	238 972 000
45	3	Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
46	4	Skogsvårdsorganisationen: Investeringar, *reservationsanslag*	23 135 000
47	5	Bidrag till skogsvård m. m., *förslagsanslag*	248 000 000
49	6	Stöd till byggande av skogsvägar, *förslagsanslag*	55 000 000
50	7	Främjande av skogsvård m. m., *reservationsanslag*	12 900 000
50	8	Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare, *reservationsanslag*	20 000 000
			598 009 000

E. Fiske

51	1	Fiskeristyrelsen, *förslagsanslag*	41 451 000
52	2	Fiskenämnderna, *förslagsanslag*	10 217 000
53	3	Främjande av fiskerinäringen, *reservationsanslag*	2 796 000
53	4	Bidrag till fiskehamnar m. m., *förslagsanslag*	2 424 000
54	5	Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen, *förslagsanslag*	1 000
55	6	Bidrag till fiskets rationalisering m. m., *förslagsanslag*	9 000 000
56	7	Lån till fiskerinäringen, *reservationsanslag*	40 000 000
56	8	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske, *förslagsanslag*	1 000
57	9	Prisreglerande åtgärder på fiskets område, *förslagsanslag*	1 000
57	10	Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m., *förslagsanslag*	1 000 000
58	11	Bidrag till fiskevård m. m., *reservationsanslag*	5 324 000
			112 215 000

F. Livsmedelskontroll m. m.

59	1	Statens livsmedelsverk, *förslagsanslag*	76 792 000
60	2	Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m., *förslagsanslag*	1 000
61	3	Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
62	4	Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt, *reservationsanslag*	54 718 000
62	5	Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
63	6	Bidrag till statens utsädeskontroll, *reservationsanslag*	2 371 000
64	7	Bekämpande av växtsjukdomar och smittsamma husdjurssjukdomar, *förslagsanslag*	7 250 000
65	8	Lantbrukskemisk laboratorieverksamhet, *reservationsanslag*	6 885 000

66	9	Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
67	10	Bidrag till statens maskinprovningar, *reservationsanslag*	6 109 000
68	11	Statens växtsortnämnd, *förslagsanslag*	362 000
69	12	Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
70	13	Bidrag till djurens hälso- och sjukvård, *reservationsanslag*	6 400 000
71	14	Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård, *förslagsanslag*	2 050 000
71	15	Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	4 169 000
			167 111 000

G. Utbildning och forskning

73	1	Sveriges lantbruksuniversitet, *reservationsanslag*	514 097 000
76	2	Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet, *förslagsanslag*	240 006 000
77	3	Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m., *reservationsanslag*	15 400 000
77	4	Skogs- och jordbrukets forskningsråd, *reservationsanslag*	126 734 000
81	5	Stöd till kollektiv forskning, *reservationsanslag*	47 600 000
82	6	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien, *förslagsanslag*	685 000
			944 522 000

H. Diverse

84	1	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	30 400 000
85	2	Ersättningar för viltskador m. m., *förslagsanslag*	12 320 000
			42 720 000
		Totalt för jordbruksdepartementet	**5 014 155 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89: 100
Bil. 12

Arbetsmarknadsdepartementet
(tionde huvudtiteln)

Översikt

Till arbetsmarknadsdepartementet hör frågor om arbetsmarknad, arbetsliv, regionalpolitik, invandring och svenskt medborgarskap.

Den ekonomiska politiken och sysselsättningen

Den svenska ekonomin befinner sig för närvarande i en högkonjunktur med hög produktionstillväxt och högt kapacitetsutnyttjande i näringslivet och stor efterfrågan på arbetskraft. BNP-tillväxten beräknas för år 1988 uppgå till 2,8%. Bruttoinvesteringarna steg mycket kraftigt år 1987 och väntas även under år 1988 ha fortsatt att öka relativt kraftigt.

Antalet sysselsatta har ökat snabbt under senare år. Ökningen förstärktes ytterligare under år 1988. Mellan åren 1987 och 1988 beräknas sysselsättningen ha ökat med 58 000 personer. Det var framför allt inom den privata tjänstesektorn som sysselsättningen ökade under år 1988. Inom den kommunala sektorn ökade sysselsättningen kraftigare än de två föregående åren. Inom den statliga sektorn fortsatte däremot sysselsättningen att minska. Sysselsättningen inom industrin ökade måttfullt och den kraftiga sysselsättningsökningen inom byggnadssektorn bromsades upp.

Arbetsmarknad

Det övergripande målet för arbetsmarknadspolitiken är arbete åt alla. Detta är ett mycket högt ställt mål, som inte bara innebär att arbetslösheten skall bekämpas utan också att deltagandet i arbetslivet skall stimuleras. Sveriges internationellt sett mycket höga arbeskraftsdeltagande och den låga arbetslösheten, visar att vi i dag nått mycket långt. Grunden för arbetsmarknadspolitiken är arbetslinjen. Den innebär att aktiva insatser som arbetsförmedling och utbildning alltid skall prioriteras. Kontantstöd skall alltid komma i sista hand när alla andra åtgärder är uttömda. Arbetsmarknadspolitiken skall också inriktas mot att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.

Under de senaste åren har efterfrågan på arbetskraft varit stark och alltmer accentuerats under år 1988. Efterfrågan har varit särskilt stark inom industrin och tjänstesektorn.

Under år 1988 beräknas arbetslösheten i genomsnitt ha omfattat ca 72 000 personer, eller 1,6 % av arbetskraften. Jämfört med år 1987 är detta en minskning med 11 000 personer eller 0,3 procentenheter. Arbetslösheten har nu minskat under fem år i rad.

Det goda arbetsmarknadsläget måste utnyttjas för att underlätta för grupper, som trots det goda arbetsmarknadsläget, har svårigheter att få arbete. Flyktingarnas och andra invandrares önskan att få arbeta måste tas tillvara, deltidsarbetslösa måste erbjudas ökad arbetstid och fortsatta ansträngningar måste göras för de långtidsarbetslösa och arbetshandikappade.

Arbetsmarknadspolitiken måste inriktas mot att tillgodose efterfrågan på arbetskraft.

Från januari till oktober 1988 sökte i medeltal 304 000 personer arbete varje månad genom arbetsförmedlingen. Av dessa var 53 000 nyanmälda sökande, varav drygt hälften var kvinnor. I genomsnitt per månad nyanmäldes ca 67 000 lediga platser till arbetsförmedlingen. År 1987 nyanmäldes 60 000 platser per månad till förmedlingen.

Antalet personer i konjunkturberoende sysselsättningsskapande åtgärder – såsom beredskapsarbete och ungdomslag – har fortsatt att minska.

I det rådande konjunkturläget blir arbetsförmedlingen ett än viktigare instrument för att jämka samman de arbetssökandes och arbetsgivarnas krav. Arbetsförmedlingen kan även i vissa fall stödja arbetssökande som väljer att flytta för att få ett arbete.

Många flyktingar och andra invandrare med uppehålls- och arbetstillstånd väntar på mottagningsförläggningar på att få bostad och arbete. Arbetsförmedlingen tillförs förstärkta resurser för ambulerande arbetsförmedlingar som skall bistå med att finna arbete åt dessa personer.

Arbetsmarknadsutbildningen kommer att hållas på en fortsatt hög nivå trots det goda arbetsmarknadsläget. Utbildning är ett viktigt instrument för att överbrygga skillnaden mellan kraven på de lediga platserna och kompetensen hos de sökande. Arbetsmarknadsutbildningen beräknas budgetåret 1989/90 omfatta totalt 122 000 deltagare, varav 78 000 i särskild upphandlad utbildning. Det är angeläget att en ökad kompetensutveckling kommer till stånd. Initiativ för att kartlägga den totala personalutbildningen i arbetslivet kommer att tagas under bå 1989/90.

För att möjliggöra ett mindre reglerat och mer offensivt användande av medlen till sysselsättningsskapande åtgärder kommer medlen för dessa åtgärder att föras samman. Resurserna skall kunna användas mera flexibelt för utsatta grupper som långtids- och deltidsarbetslösa och handikappade.

Ungdomsinsatserna bör ses över mot bakgrund av det starkt förbättrade arbetsmarknadsläget och de minskade ungdomskullarna. Regeringen kommer därför under våren 1989 att i en särskild proposition förelägga riksdagen förslag om ungdomsåtgärder.

Regionalpolitiken

Den regionala utvecklingen har under senare år karaktäriserats av en allmänt förbättrad arbetsmarknadssituation och en mer balanserad befolkningsutveckling jämfört med 1980-talets första hälft. Kraftiga regionalpolitiska insatser har gjorts för att motverka tendenser till regionala obalanser. Utöver de ordinarie regionalpolitiska insatserna har särskilda insatser gjorts i de mest utsatta regionerna som Norrbottens län och norra Sveriges inland, Bergslagen och Blekinge.

Under senare år har en allt större del av de regionalpolitiska medlen använts till att vidga och förstärka utbudet av utbildning samt till teknikutveckling, tekniskspridning och andra infrastrukturåtgärder. Det är åtgärder som syftar till att skapa en gynnsam utveckling för näringslivet och främja den långsiktiga utvecklingen.

För att den förbättrade regionala balansen skall kunna bibehållas är det angeläget att den breddning av regionalpolitiken, som ägt rum under senare år, med inriktning på kompetenshöjning, utbildning och förbättrad infrastruktur fortsätter.

Ett stort antal kontakter har tagits med privata tjänsteföretag i Stockholmsregionen för att förmå dessa att lokalisera verksamhet till stödområdet och stödjepunkter i anslutning till detta. Dessutom har central statlig verksamhet utlokaliserats från Stockholmsregionen till regionalpolitiskt prioriterade områden.

Den regionalpolitiska kommittén skall bl. a. precisera målen för den framtida regionalpolitiken och lämna förslag till åtgärder. Vidare skall förslag lämnas om på vilka grunder och till vilka regioner de regionalpolitiska insatserna bör riktas för att uppnå långsiktiga effekter. I avvaktan på förslag från kommittén som skall lämnas i maj 1989 föreslås inga större förändringar av regionalpolitikens inriktning.

Arbetslivsfrågor

Som oupplöslig del av det övergripande målet arbete åt alla ingår att ingen skall behöva riskera sin hälsa i arbetet. Regeringens arbetslivspolitik syftar till att skapa goda arbetsförhållanden. Arbetsmiljöområdet är högt prioriterat i regeringens budgetförslag. För att komma till rätta med det stora antalet arbetsskador har regeringen tillsatt en arbetsmiljökommission som kommer att ytterligare skärpa och intensifiera arbetet med att förbättra våra arbetsplatser.

Arbetarskyddsstyrelsen har fått medel för extrainsatser inom informationssystemet om arbetsskador (ISA) och yrkesinspektionen har genom omdisponering av medel kompenserats för effekterna av huvudförslaget.

För arbetsmiljöinstitutet föreslås bl. a. en förstärkning av företagshälsovårdsutbildningen och informationsverksamheten.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för handikappade beräknas för budgetåret 1989/90 uppgå till 8,4 miljarder kr. Åtgärderna består av bidrag till arbetshjälpmedel, näringshjälp, lönebidrag, yrkesinriktad rehabilitering

och skyddat arbete med statsbidrag till offentliga arbetsgivare samt Stiftelsen Samhall.

Arbetsmarknadsinstituten får under nästa budgetår behålla den förstärkning med 50 tjänster, som tidigare avsatts (prop. 1988/89: 47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder) för att arbeta med flyktingar och andra invandrare och hjälpa dem att få lämpligt arbete. Dessutom fortsätter projektet Arbete åt unga handikappade även under det kommande budgetåret.

Vidare innebär budgetförslaget en fortsatt ökning av medlen till datorbaserade arbetshjälpmedel.

Det goda arbetsmarknadsläget och ett effektivt förmedlingsarbete har medfört att allt fler sökande med arbetshandikapp har kunnat få arbete – i flertalet fall utan särskilda bidrag. 8 200 personer fick anställning med lönebidrag under budgetåret 1987/88. I juni 1988 lämnades lönebidrag för ca 43 500 personer. Kostnaderna för lönebidrag budgetåret 1989/90 beräknas uppgå till 3,6 miljarder kr., vilket är en ökning med 181,6 milj. kr.

Mellan 5 000 och 6 000 arbetshandikappade har skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare.

Inom Samhall-gruppen arbetar ca 28 500 arbetshandikappade anställda vid 350 verkstäder. Denna nivå kommer i stort sett att bibehållas budgetåret 1989/90.

Invandring m. m.

Invandringen till Sverige har fortsatt att öka under 1988. Ökningen beror väsentligen på den utomnordiska invandringen och utgörs främst av två grupper, flyktingar eller personer som tillåts stanna av flyktingliknande eller starkt humanitära skäl samt nära anhöriga till i Sverige bosatta personer.

Invandringsöverskottet av utländska medborgare under 1988 var omkring 31 000 personer, ca 5 500 fler än 1987.

Antalet flyktingar i världen uppgår till ca 15 miljoner. Den bedömning som kan göras i dag är att vi får räkna med en fortsatt invandring till vårt land av personer med flyktingbakgrund eller som kommer att åberopa humanitära skäl, fattigdom, ekonomiskt förtryck eller helt enkelt en osäker framtid till stöd för att få bosätta sig här. Denna invandring är inte, som under tidigare decennier, styrd av våra egna behov av arbetskraft. Detta förhållande ställer och kommer att ställa särskilda krav på vårt samhälle och på politiken.

Det totala antalet asylsökande var år 1987 ca 18 000 personer inklusive medföljande barn. Motsvarande siffra för år 1988 var ca 19 000.

I flera sammanhang har regeringen framhållit vikten av att komma till rätta med de långa handläggningstiderna i asylärenden.

Från den 1 juli 1989 skall en ny utlänningslag gälla och en ny organisation tillämpas för invandrarverket. En central förvaltning skall finnas i Norrköping. Ansökningarna om asyl skall prövas vid någon av de fyra utredningsslussar som inrättas ute i landet. Verkets möjligheter att skapa och vidmakthålla kontakter med kommuner som tar emot flyktingar skall

genom regionaliseringen förstärkas. Jag kommer att föreslå regeringen att resursbehoven för den nya organisationen behandlas i en särskild proposition våren 1989.

För budgetåret 1989/90 räknas anslagen för invandrings- och flyktingpolitiken, som inte berörs av den särskilda propositionen under våren 1989, upp med 110 milj. kr. Huvuddelen av denna ökning avser ersättning till kommuner för åtgärder för flyktingar.

Invandrarverkets anslag för projektbidrag räknas tillfälligt upp med 2 milj. kr. i syfte att ge ökat utrymme för stöd till initiativ mot rasism och främlingsfientlighet samt projekt rörande återvandring under bå 1989/90.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde i förhållande till motsvarande anslag på statsbudgeten för budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	Statsbudget 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Arbetsmarknadsdepartementet m. m.	84,0	89,6	+ 5,6
B. Arbetsmarknad m. m.	12 209,4	11 821,5	–387,9
C. Arbetslivsfrågor	8 374,5	8 817,3	+442,8
D. Regionalpolitik	1 766,3	1 721,8	– 44,5
E. Invandring m. m.	3 220,7	3 329,7	+109,0
Totalt	25 654,9	25 779,9	+125,0

I ovanstående tabell är ej hänsyn tagen till tilläggsbudget 1988/89.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som ej disponeras.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Thalén såvitt avser frågor rörande Arbetsmarknadsdepartementet m. m. (littera A); Arbetsmarknad m. m. (littera B); Arbetslivsfrågor (littera C) och Regional utveckling (littera D); statsrådet G. Andersson såvitt avser frågor rörande Invandring m. m. (littera E).

Anmälan till budgetpropositionen 1989

1. Arbetsmarknad

Den aktuella utvecklingen

Internationell bakgrund

Den ekonomiska aktiviteten i industriländerna har utvecklats starkare än väntat under år 1988. Tillväxten för OECD-området uppskattas till ca 4 %. Utvecklingen har varit mycket stark i USA, 4 %, och i Japan, 5,5 %, medan uppgången i Västeuropa varit svagare, ca 3,5 %. I våra nordiska grannländer har utvecklingen varit dämpad. Detta beror främst på den restriktiva ekonomiska politik som sedan en tid förs i såväl Danmark som Norge i syfte att rätta till strukturella problem i ekonomierna. Även under år 1989 bedöms tillväxten i de nordiska länderna bli lägre än OECD-genomsnittet.

Trots den höga aktiviteten i ekonomin har sysselsättningsökningen varit lägre än den starka ökningen åren 1986 och 1987. Totalt bedöms sysselsättningen öka med 1,25 % för hela OECD området, en stor del av ökningen hänför sig till Nordamerika. I Canada bedöms sysselsättningen öka med 3,5 % och i USA med 2,25 % medan ökningen i de europeiska OECD-länderna stannar på 0,5 %.

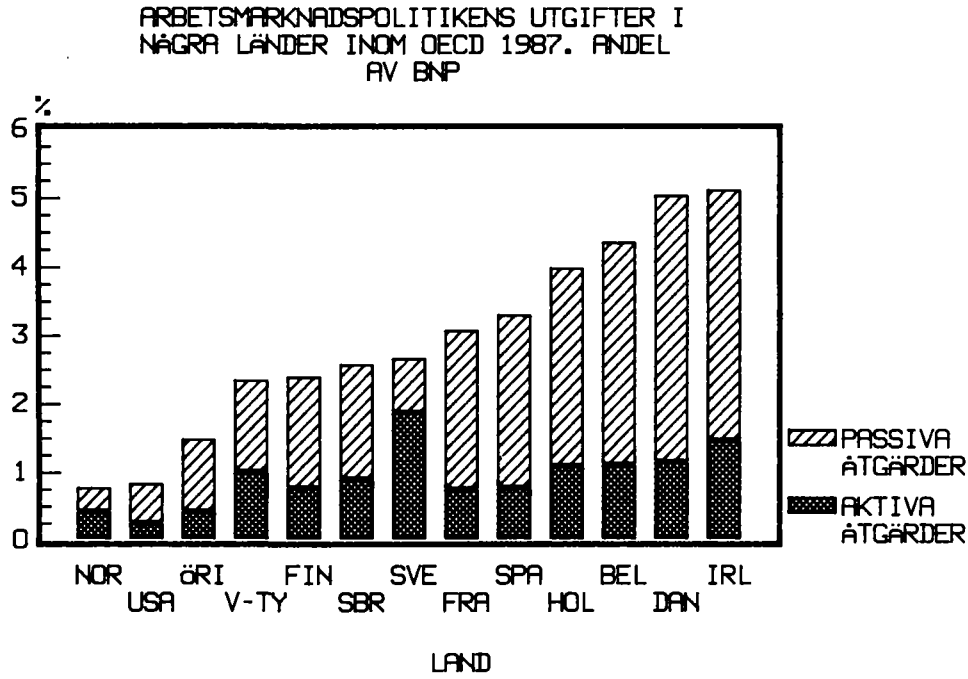
Arbetslösheten har har minskat mer än förväntat. Framför allt är det i Nordamerika som arbetslösheten gått ner, medan arbetslösheten i Västeuropa endast minskat svagt.

Relativ arbetslöshet (%) i OECD-länderna

	USA	Europa	OECD	Sverige
1983	9,6	10,3	8,8	2,9
1984	7,5	10,9	8,5	2,5
1985	7,2	11,0	8,4	2,3
1986	7,0	10,9	8,3	2,2
1987	6,2	10,7	7,9	1,9
1988 prognos	5,5	10,3	7,5	1,6

I Europa har arbetslösheten legat på en relativt stabil nivå från år 1983 och framåt, trots den konjunkturuppgång som då inleddes och som ännu pågår. De lediga platserna har visserligen ökat men det har blivit allt svårare att tillsätta dem med lämpliga sökande. Det finns en tilltagande tendens till arbetskraftsbrist jämsides med den höga arbetslösheten i Euro-

pa. Den höga arbetslösheten har hittills huvudsakligen lett till att resurserna för kontant understöd ökats. Sverige har valt en annan väg och prioriterat aktiva åtgärder, såsom arbetsförmedling och utbildning. Andelen av BNP som OECD-länderna avsätter för arbetsmarknadspolitiska åtgärder ligger vanligen mellan 2 och 4%, men Sverige skiljer sig markant från andra länder i hur resurserna utnyttjas. Drygt två tredjedelar av Sveriges resurser avsätts för aktiva åtgärder, medan flertalet länder avsätter mindre än en tredjedel till sådana åtgärder.

Den tilltagande obalansen på arbetsmarknaden i Europa har nu lett till att intresset för olika former av utbildning av arbetslösa ökat. Diskussioner förs även om det ökande behovet av utbildning av hela arbetskraften, även av den som har arbete, för att underlätta strukturomvandlingen i hela samhället. Under senare år har flera länder fördelat om resurser från sysselsättningsskapande åtgärder till utbildning. Fortfarande tar dock passiva åtgärder i form av kontant understöd den största andelen av de arbetsmarknadspolitiska resurserna i flertalet länder.

Konjunkturutvecklingen

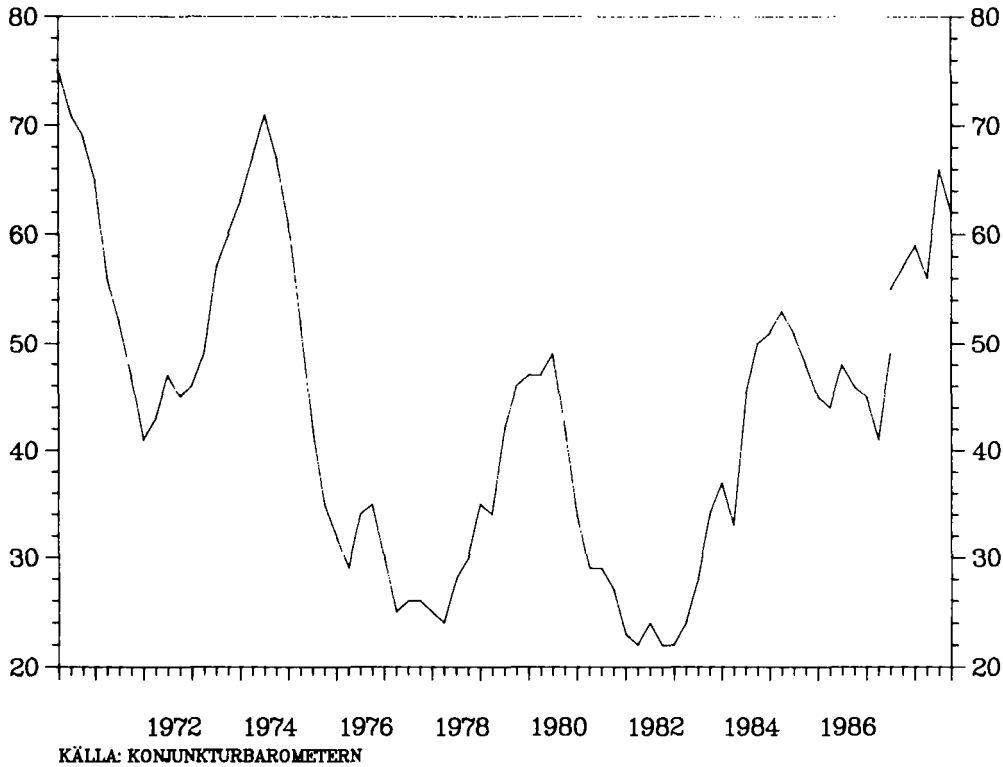
Den svenska ekonomin befinner sig för närvarande i en högkonjunktur med hög produktionstillväxt och högt kapacitetsutnyttjande i näringslivet och stor efterfrågan på arbetskraft. BNP-tillväxten beräknas för år 1988 uppgå till 2,8%. Tillväxten under år 1988 beror i stor utsträckning på stigande investeringar och export.

Bruttoinvesteringarna steg mycket kraftigt år 1987 och väntas även under år 1988 ha fortsatt att öka relativt kraftigt. Det är framför allt industriinvesteringarna och bostadsbyggandet som ökat.

Den stigande exporten beror bl. a. på att svensk industri gynnats av den starka investeringskonjunkturen i OECD-länderna. På sikt hotas dock den svenska exporten av att pris- och lönestegringstakten i Sverige ligger över våra viktigaste handelspartners.

Resurs- och kapacitetsutnyttjandet inom industrin har legat på en relativt hög nivå sedan år 1984 och ökar nu kontinuerligt efter en tillfällig nedgång första kvartalet 1987. Tredje kvartalet 1988 uppgav 62 % av industriföretagen att de utnyttjade full kapacitet. Kapacitetsutnyttjandet närmar sig därmed 1974 års nivå.

KAPACITETSUTNYTTJANDE INOM INDUSTRIN

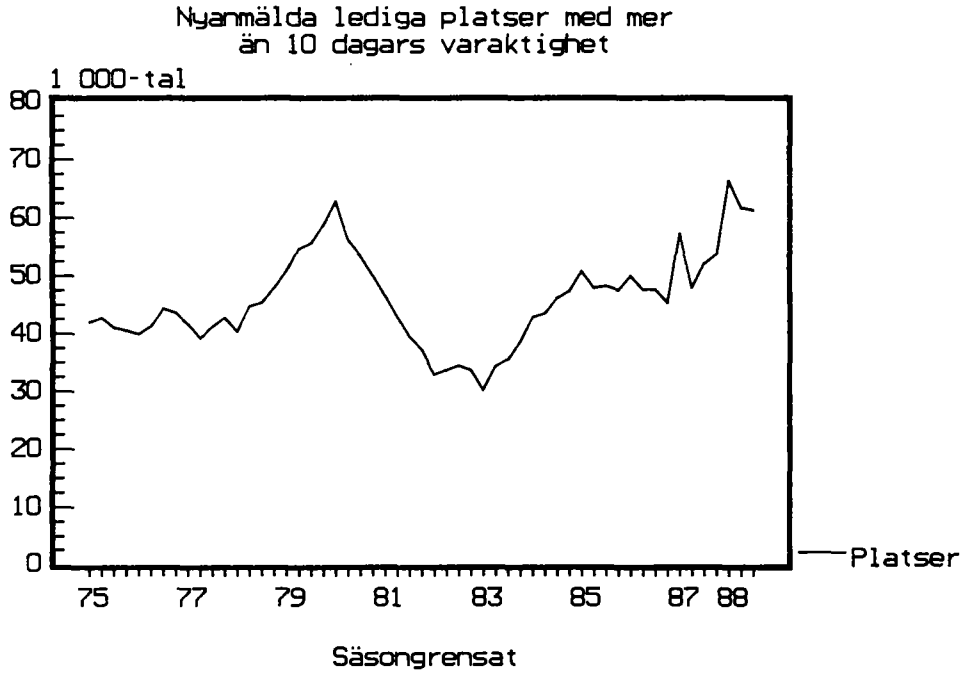

KÄLLA: KONJUNKTURBAROMETERN

I arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) och länsarbetsnämndernas prognoser förutses ett fortsatt starkt efterfrågetryck på arbetsmarknaden under första hälften av år 1989 med ett högt kapacitetsutnyttjande och en ökning av produktionsvolymen. Några tecken till nämnvärda förändringar under år 1989 kan ännu inte skönjas. Arbetslösheten väntas ligga kvar på nuvarande nivå.

Efterfrågan

Efterfrågan på arbetskraft har varit stark under hela år 1988. Totalt beräknas antalet nyanmälda lediga platser med mer än tio dagars varaktighet ha uppgått till ca 750 000 under år 1988 vilket var en ökning med 18 % jämfört med år 1987. Den kraftigaste efterfrågeökningen skedde inom industrin där ca 140 000 platser anmäldes under år 1988 vilket är en ökning med 23 %. Den goda konjunkturen har inneburit att sysselsättningen fortsatt att öka inom industrin. Men den stigande efterfrågan under det senaste året avspeglar också, enligt AMS bedömning, en ökad ersättningsrekrytering som en konsekvens av att rörligheten bland de anställda har ökat.

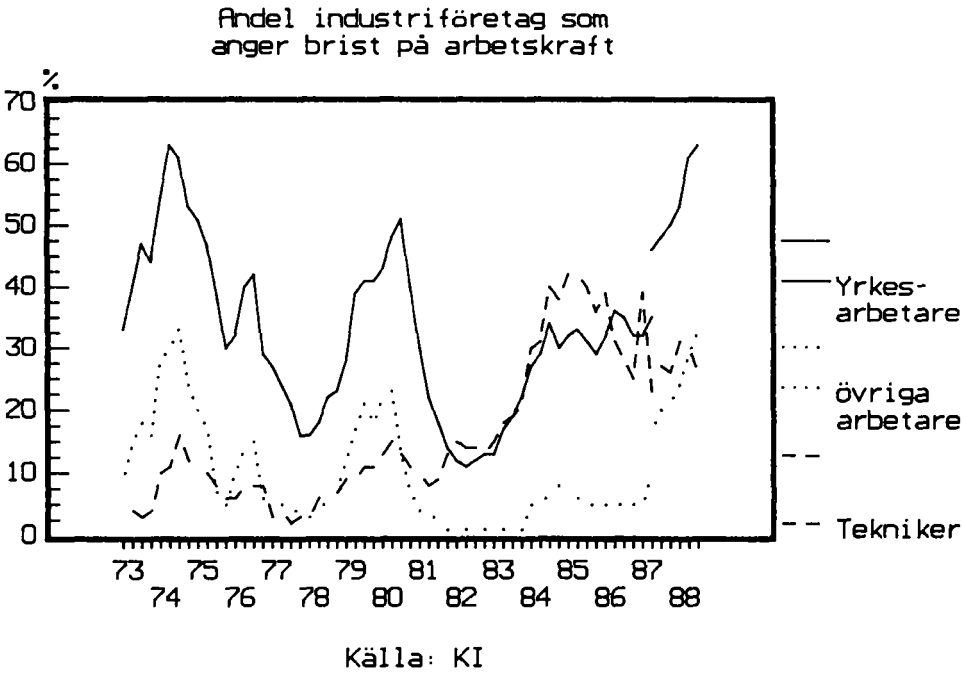

Även inom den privata tjänstesektorn, har antalet nyanmälda lediga platser ökat. Ökningen var något svagare än för såväl industrin som den offentliga tjänstesektorn vilket bl. a. torde kunna förklaras av att denna sektor normalt har en lägre anmälningsfrekvens av lediga platser till arbetsförmedlingen. Mätt i antal sysselsatta expanderade den privata tjänstesektorn utomordentligt kraftigt och hade den såväl absolut som relativt sett största sysselsättningstillväxten.

Andelen kvarstående lediga platser, som är ett uttryck för den otillfredsställda efterfrågan, ökade under år 1988 men något mindre än inflödet av platser, vilket innebar att vakanstiderna minskade något. Detta är en indikation på att de senaste årens förstärkning och förnyelse av arbetsför-

medlingen har ökat effektiviteten i arbetet med att para ihop arbetssökande och lediga platser. Å andra sidan visade sig de tilltagande rekryteringssvårigheterna i att kraven på utbildning och/eller erfarenhet för de lediga platserna minskade något för andra året i följd. Sett över en längre tidsperiod har dock kraven på utbildning och/eller erfarenhet höjts och ligger nu på en historiskt sett hög nivå. Under år 1988 krävdes utbildning och/eller erfarenhet för 72 % av de lediganmälda platserna.

Den starka efterfrågesituationen på arbetsmarknaden avspeglas även i konjunkturinstitutets (KI) mätningar av bristen på arbetskraft. Under loppet av år 1988 har industrikonjunkturen förstärkts. I september uppgav enligt KI 63 % av industriföretagen brist på yrkesarbetare, samtidigt som 33 % hade brist på andra arbetare. Bristtalen ligger nu på samma höga nivå som vid högkonjunkturen år 1974. Andelen industriföretag som redovisade brist på tekniska tjänstemän uppgick till 26 %. Bristen på tekniker har tilltagit kraftigt under 1980-talet. Mellan 30 och 40 % av företagen har uppgivit brist de senaste fem åren. Verkstadsindustrin är den bransch som rapporterar mest omfattande brist när det gäller både arbetare och tjänstemän. Framför allt gäller det transportmedelsindustrin där bristtalet för yrkesarbetare ligger på 94 % och tekniska tjänstemän på 65 %. De höga bristtalen för tekniska tjänstemän avspeglar den strukturella förändringen inom industrin som leder till allt större krav på arbetskraften.

Källa: KI

Konjunkturbarometern visade i höstas på en fortsatt ökning av både orderingång och produktionsvolym under fjärde kvartalet 1988. Även första halvåret 1989 väntas en ökning av produktionsvolymen. AMS bedömer

att efterfrågan på arbetskraft inom industrin kvarstår på en hög nivå åtminstone t. o. m. första halvåret 1989 och ännu finner styrelsen inga tecken till förändring under andra halvåret 1989.

Arbetskraftsutbudet

Det goda arbetsmarknadsläget har lett till att allt fler sökt sig ut på arbetsmarknaden. Arbetskraftsutbudet – dvs. summan av antalet sysselsatta och antalet arbetslösa – ökade betydligt kraftigare än förväntat under år 1988. Arbetskraftsutbudet bedöms under år 1988 ha ökat med 50 000 personer vilket är mer än dubbelt så mycket som för år 1987. Utbudsökningen ligger därmed också över den stora ökningen år 1985. Ungefär hälften av arbetskraftens tillväxt beror på ökad förvärvsfrekvens. Detta gäller speciellt för ungdomar och för äldre kvinnor (över 55 år), dvs. de grupper i vilka andelen som är i arbetskraften är lägst. Totalt beräknas andelen av befolkningen i yrkesaktiv ålder som ingår i arbetskraften stiga med drygt en halv procentenhet till 84 % för år 1988. Kvinnornas arbetskraftstal närmar sig männens. År 1988 beräknas 82 % av kvinnorna och 86 % av männen tillhöra arbetskraften.

Sysselsättningen

Antalet sysselsatta har ökat snabbt under senare år. Ökningen har ytterligare förstärkts under år 1988. År 1988 ökade antalet sysselsatta med drygt 60 000 personer. För år 1987 var ökningen 36 000 personer. Totalt ökade antalet sysselsatta mellan år 1983 och år 1988 med 210 000 personer. Antalet arbetade timmar har under år 1988 stigit i snabbare takt än antalet personer, vilket innebär att medelarbetstiden har förlängts. Antalet deltidssysselsatta fortsätter att minska. En förskjutning har dock skett under år 1988 så att sysselsatta med lång deltid, dvs. minst 20 timmar per vecka, minskat i större antal än de med kort deltid. Den vanligaste formen av deltid är fortfarande lång deltid, 85 % av de deltidssysselsatta arbetar vanligen lång deltid.

Det senaste året har sysselsättningen i den privata tjänstesektorn ökat mest såväl absolut som relativt. Totalt ökade sysselsättningen med 40 000 personer inom sektorn. Även kommunernas sysselsättning var mer expansiv än under åren 1986 och 1987. Inom den kommunala sektorn ökade sysselsättningen med 17 000 personer, medan sysselsättningen fortsatte att minska inom den statliga sektorn.

Sysselsättningen inom industrin ökade måttfullt liksom under år 1987. Den kraftiga sysselsättningsuppgången inom byggsektorn bromsades upp under år 1988. Den tilltagande bristen på byggarbetskraft i så gott som hela landet har bidragit till uppbromsningen.

Arbetslösheten och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna

Arbetslösheten fortsatte att sjunka för femte året i följd. För år 1988 bedöms i genomsnitt 72 000 personer eller 1,6 % av arbetskraften ha varit

arbetslösa. Jämfört med år 1987 är det en minskning med 12 000 personer eller med 0,3 procentenheter. Jämfört med år 1983 har arbetslösheten nästan halverats. Då var 127 000 personer eller 2,9 % av arbetskraften arbetslösa. Samtidigt har de latent arbetssökande reducerats med ca 108 000 personer och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skurits ned.

Bland ungdomar i åldern 20–24 år, där arbetslösheten tidigare legat kvar på en förhållandevis hög nivå, har arbetslösheten under året reducerats med närmare en procentenhet. För år 1988 beräknas 20–24-åringarnas arbetslöshet därmed uppgå till 3,5 %. Arbetslösheten bland kvinnor fortsätter att ligga på samma nivå som för männen, dvs. 1,6 %, regionalt finns dock stora skillnader.

Arbetslösheten har sjunkit i samtliga län. Nedgången har varit störst i de norra delarna av landet, där nivån på arbetslösheten fortfarande dock är högre än för landet i övrigt.

En fortsatt omprioritering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har skett. Sysselsättningsskapande åtgärder såsom beredskapsarbete och ungdomslag, har skurits ner. Under de tio första månaderna av år 1987 sysselsattes i genomsnitt 34 700 personer i dessa åtgärder och under samma period år 1988 sysselsattes 24 600 personer, vilket är en minskning med 29 %. Samtidigt har arbetsmarknadsutbildningen byggts ut.

Också insatserna för arbetshandikappade och flyktingar och andra invandrare har förstärkts, bl. a. genom extra resurser till förmedlingen och en utbyggnad av verksamheten vid arbetsmarknadsinstituten. Samtidigt har arbetsförmedlingarna kunnat arbetsplacera fler arbetshandikappade sökande under senare år.

Arbetslösheten och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, kvartalsvis

	År	I	II	III	IV
Arbetslöshet, %	1986	2,2	2,4	2,0	2,3	2,1
	1987	1,9	2,2	1,7	2,0	1,7
	1988		1,8	1,5	1,7	
Arbetslöshet, 1 000-tal	1986	98	106	88	104	94
	1987	84	94	77	91	74
	1988		81	65	78	
Beredskapsarbete, 1 000-tal	1986	19	25	22	12	18
	1987	17	21	19	10	16
	1988		18	16	9	
Rekryteringsstöd, 1 000-tal	1986	10	12	12	9	7
	1987	6	6	6	5	5
	1988		5	5	4	
Ungdomslag, 1 000-tal	1986	24	29	21	19	26
	1987	18	24	17	13	18
	1988		15	10	7	

		År	I	II	III	IV
Arbetsmarknads-utbildning, 1 000-tal	1986	34	40	33	25	37
	1987	36	42	33	28	42
	1988		50	37	31	
Lönebidrag, 1000-tal	1986	41	40	41	42	42
	1987	43	42	43	43	43
	1988		43	44	45	
Samhall, 1000-tal	1986	28	28	28	28	28
	1987	28	28	28	28	28
	1988		28	29	29	

Utvecklingen i ett längre tidsperspektiv

Innan jag går över till arbetsmarknadspolitikens mål och inriktning under budgetåret 1989/90 vill jag redovisa min principiella syn på arbetsmarknadspolitikens roll och inriktning i ett något längre tidsperspektiv samt de kopplingar som finns till andra politikområden. Jag vill erinra om att det alltid råder en mycket stor osäkerhet när det gäller att bedöma utvecklingen på längre sikt. Arbetsmarknaden har emellertid genomgått en del förändringar av mer trendmässig karaktär som jag vill lyfta fram och som långsiktigt påverkar arbetsmarknadspolitikens roll och inriktning.

Det nu mycket goda arbetsmarknadsläget har bl. a. lett till ökade möjligheter att finna arbete åt sökanden som tidigare, även vid en relativt hög arbetskraftsefterfrågan, haft svårt att få ett arbete. Det gäller främst arbetshandikappade, långtidsarbetslösa och utländska medborgare, även om problemen för dessa grupper kvarstår. Samtidigt kännetecknas arbetsmarknaden nu också av en tilltagande brist på arbetskraft inom vissa sektorer. Bristen är inom stora delar av industrin och byggnadsbranschen den återhållande faktorn för en ökad produktion. Också inom den offentliga sektorn har svårigheterna att rekrytera till vård- och omsorgssektorn tilltagit. Bristen på arbetskraft har under 1980-talet i högre utsträckning än tidigare utvecklats till en brist på utbildad arbetskraft.

Även i ett längre tidsperspektiv finns en risk för att brist på vissa kategorier av arbetskraft kan komma att karaktärisera utvecklingen. Detta sammanhänger med höga utbildningskrav. Vidare medför den demografiska utvecklingen att arbetskraftstillväxten avtar genom minskade ungdomskullar, samtidigt som antalet äldre på arbetsmarknaden ökar kraftigt. Detta kan komma att förstärka de tendenser till minskad extern rörlighet som redan nu kan konstateras i Sverige. Samtidigt fortsätter den tekniska utvecklingen i snabb takt och nya former för arbetsorganisation införs på arbetsplatserna. Sammantaget leder detta till ökade krav på arbetsmarknadens omställningsförmåga. Därmed ökar bl. a. behovet av omskolning och mer grundläggande utbildning av dem som befinner sig i arbetskraften. Det gäller inte minst den äldre arbetskraften.

Jag vill också peka på ytterligare ett antal områden som kommer att ställa ökade anpassningskrav på den svenska arbetsmarknaden under 1990-talet. Det gäller i första hand utvecklingen inom EG, men även miljöfrågornas ökade betydelse och den framtida energiförsörjningen.

Jag bedömer därför att åtgärder som kan underlätta arbetsmarknadens funktionssätt kommer att få en ökad strategisk betydelse för Sverige under de närmaste åren, både för att stimulera den ekonomiska tillväxten men också för att motverka arbetslöshet och utslagning på arbetsmarknaden. Samtidigt med en tilltagande brist på viss arbetskraft finns det en betydande risk för att personer med en svag ställning möter ökade svårigheter att få eller behålla en fast förankring på arbetsmarknaden. Utvecklingen på arbetsmarknaden kan komma att gå mot en ökad polarisering.

Den trendmässiga ökning av arbetslösheten som skett i flera länder under de senaste decennierna har främst tagit sig uttryck i förlängda arbetslöshetstider och därmed stigande långtidsarbetslöshet. Den här utvecklingen har också funnits i Sverige även om arbetslösheten, bl. a. tack vare den aktiva arbetsmarknadspolitiken, inte alls haft den nivå som i Västeuropa i övrigt.

Personer som går arbetslösa långa tider blir alltmer passiva i sitt arbetssökande. Från välfärdssynpunkt har arbetslösheten därmed fått en allvarligare karaktär. Den har inte heller den dämpande effekt på löner och inflation som tidigare antagits. Det blir därför allt viktigare att söka förhindra att arbetslösheten över huvud taget stiger. Arbetsmarknadspolitikens roll i detta sammanhang får därmed en ökad betydelse.

Mot bakgrund av de perspektiv som nu kan tecknas för 1990-talet anser jag att man kan hävda att vi står vid en brytpunkt när det gäller synen på vår politik för att underlätta arbetsmarknadens sätt att fungera. Utvecklingen ställer nya och förändrade krav på arbetsmarknads- och arbetslivspolitiken, men också på många närliggande politikområden.

En betydande del av anpassningsproblemen på arbetsmarknaden måste lösas ute på arbetsplatserna av arbetsgivarna genom samverkan med de fackliga organisationerna. De branscher som hittills i hög grad byggt sin rekrytering på nytillträdande ungdomar och på en obegränsad tillgång på arbetskraft kommer sannolikt att få påtagliga problem att rekrytera arbetskraft i den omfattning som de önskar, om de inte ser över sina arbetsförhållanden. De traditionella ungdomsarbetena måste bli mer attraktiva för att motverka hög personalomsättning. De företag som kan erbjuda attraktiva och stimulerande arbetsuppgifter i en god arbetsmiljö kommer sannolikt att klara sin rekrytering bättre än andra företag. Företag med dålig arbetsmiljö och monotona arbetsuppgifter kommer däremot att få betydande svårigheter både att rekrytera och att behålla arbetskraft.

Även om marknaden själv löser en stor del av de förväntade anpassningsproblemen på arbetsmarknaden behöver samhället också ompröva sina insatser för att det skall vara möjligt att upprätthålla en hög och effektiv sysselsättning samt motverka arbetslöshet och brist på arbetskraft under 1990-talet.

Inom arbetsmarknadspolitiken har de aktiva åtgärderna förstärkts under senare år. Denna utveckling måste fortsätta och arbetslinjen alltmer stärkas. Arbetsmarknadspolitiken står nu inför uppgiften att utifrån fördelningspolitiska motiv förbättra arbetsmarknadssituationen för personer med svag ställning på arbetsmarknaden och samtidigt utifrån tillväxt- och

stabiliseringspolitiska motiv, bidra till att lösa arbetsgivarnas ökade problem med att rekrytera arbetskraft.

Från fördelningspolitisk synpunkt framstår det som allt viktigare att snabbt placera arbetslösa i arbete eller utbildning. De resurskrävande förmedlingsinsatserna bör i ökad utsträckning koncentreras till personer som riskerar mer långvarig arbetslöshet. En successiv tyngdpunktsförskjutning av arbetsmarknadspolitiken från ungdomsinsatser till åtgärder för att stärka den äldre arbetskraftens ställning i arbetslivet är enligt min mening också angelägen.

Det tillväxtpolitiska motivet innebär att arbetsmarknadspolitiken skall bidra till att underlätta arbetsmarknadens sätt att fungera och därmed arbetsgivarnas möjligheter att rekrytera arbetskraft. Det rör sig främst om åtgärder som påskyndar anpassningsprocessen och stimulerar arbetskraftsutbudet bland arbetslösa, personer utanför arbetskraften och redan anställda.

Jag anser därför att en ökad prioritering bör ske inom arbetsmarknadspolitiken av platsförmedling, vägledning, arbetsmarknadsutbildning, åtgärder som stimulerar den geografiska rörligheten samt olika rehabiliteringsinsatser.

Inom arbetslivspolitiken kommer arbetsmiljöfrågorna att bli föremål för en djupare behandling i den arbetsmiljökommission som nyligen har tillsatts. Jag återkommer till detta i min behandling av arbetslivsfrågorna. Jag vill dock redan nu understryka att det finns anledning att i ökad grad fästa uppmärksamhet på arbetslivspolitikens kopplingar till arbetsmarknadspolitiken och övriga delar av den ekonomiska politiken. Insatser för att förebygga skador och ohälsa i arbetslivet och därmed också minska den arbetsrelaterade sjukfrånvaron måste ges hög prioritet. Sådana insatser påskyndar också strukturomvandlingen av näringslivet. Arbetsmiljöpolitiken kan därmed komma att spela en lika viktig roll för att omvandla och effektivisera det svenska näringslivet på 1990-talet som den solidariska lönepolitiken gjorde under 1960- och 1970-talen.

De förväntade svårigheterna att rekrytera arbetskraft till vissa sektorer på arbetsmarknaden de närmaste åren gör att det kommer att vara av stor betydelse att alla möjligheter tas tillvara för att utnyttja de tillgängliga arbetskraftsresurserna. Även i goda konjunkturlägen med en låg arbetslöshet finns ett betydande potentiellt arbetskraftsutbud.

Utländska medborgare har en nästan dubbelt så hög arbetslöshet som svenska medborgare och en betydande dold arbetslöshet. Arbetskraftsdeltagandet bland utländska medborgare har också minskat under 1980-talet. Jag anser därför att det av både sociala och ekonomiska skäl är viktigt att stärka denna grupps ställning på arbetsmarknaden.

Även om arbetskraftsdeltagandet i Sverige är mycket högt internationellt sett finns det regionala skillnader inom landet. De regioner som har ett relativt sett lågt arbetskraftsdeltagande har också som regel en högre arbetslöshet än riksgenomsnittet. Det finns därför en betydande arbetskraftstillgång i dessa områden som bör utnyttjas. Tillgången på välutbildad arbetskraft blir allt viktigare för näringslivet. De regionala skillnaderna på arbetsmarknaden kan komma att skärpas under 1990-talet med risk för

både ökade regionala orättvisor och ett större inflationstryck. För att motverka detta är fortsatta åtgärder inom både regional- och arbetsmarknadspolitiken viktiga. Regionalpolitiken får därmed en viktigare roll också från stabiliseringspolitisk synpunkt.

En mer samlad strategi för de politikområden, som arbetsmarknadsdepartementet har ansvar för, är en viktig grund för att möta de utmaningar på arbetsmarknaden som 1990-talet innebär. Men det krävs också en närmare samverkan med andra politikområden. Till de viktigaste hör bl. a. utbildnings-, kommunikations-, miljö- och energipolitiken.

För att ytterligare underlätta arbetsmarknadens funktionssätt och därmed den ekonomiska tillväxten är det viktigt att arbetsmarknadspolitiken också medverkar till att könsuppdelningen på arbetsmarknaden bryts. Jag vill här nämna att det inom arbetsmarknadsdepartementet har tillsatts en särskild arbetsgrupp för att arbeta vidare med åtgärder i detta syfte.

Mot bakgrund av utvecklingen på arbetsmarknaden anser jag att det finns starka skäl för att ytterligare underlätta strukturomvandlingen på den svenska arbetsmarknaden. Enligt min mening handlar detta om att stärka kompetensen hos de anställda på arbetsplatserna.

Den svenska strategin för strukturomvandling har hittills byggt på en hög rörlighet på den externa arbetsmarknaden. De långsiktiga tendenser till minskad rörlighet mellan regioner, yrken och olika arbetsgivare som nu kan konstateras medför att en större del av den nödvändiga anpassningen i framtiden troligen måste ske på arbetsplatserna. De interna arbetsmarknaderna får därför en allt större roll för att stimulera arbetsmarknadens funktionssätt och den ekonomiska tillväxten. Det är angeläget att en ökad kompetensutveckling kommer till stånd. Detta är i första hand en uppgift för arbetsgivarna själva. Kompetensutveckling på arbetsplatserna kan också ses som något av en brygga mellan arbetsmarknads- och arbetslivspolitiken och kan innebära en förnyelse av politiken för strukturomvandling.

Arbetsmarknadspolitiken våren 1989 och budgetåret 1989/90

Som framgår av den redovisning jag lämnat inledningsvis har det gynnsamma arbetsmarknadsläge som inleddes under år 1984 fortsatt och förstärkts under år 1988. Mellan åren 1983 och 1988 har antalet heltidssysselsatta ökat med ca 280 000. Den öppna arbetslösheten har minskat med 55 000 personer och de latent arbetssökande med drygt 100 000 personer. Samtidigt har antalet personer i konjunkturberoende sysselsättningsskapande åtgärder kunnat minskas med drygt 40 000.

Sverige har under de senaste åren åter rönt internationell uppmärksamhet för höga arbetskraftstal, stigande sysselsättning och låg arbetslöshet. Arbetskraftsdeltagandet ligger nu på 84 % för befolkningen i arbetsför ålder. Den tredje vägens politik har visat sig vara framgångsrik.

Chefen för finansdepartementet har tidigare i dag redogjort för de ekonomiska utsikterna och för den ekonomiska politiken under det närmaste året.

Det goda ekonomiska läget och en fortsatt hög efterfrågan på arbetskraft

leder till att allt fler av dc arbetssökande nu kan få arbete. Behovet av konjunkturberoende sysselsättningsskapande åtgärder minskar därmed. En större flexibilitet i resurstilldelningen kan ge möjlighet till ett effektivare resursutnyttjande. Trots den stora efterfrågan kvarstår svårigheterna att få arbete för vissa arbetssökande. Detta motiverar insatser för att stödja svaga grupper.

I syfte att dämpa överhettningen på byggarbetsmarknaden och skapa utrymme för ett fortsatt högt bostadsbyggande har regeringen gett AMS i uppdrag att inom ramen för sitt planeringssystem för byggverksamheten minska volymen annat byggande än bostadsbyggande med 5 % under år 1989 jämfört med år 1988. Regeringen har också beslutat att nuvarande byggbegränsningar i Stockholms och Göteborg och Bohus län skall fortsätta under år 1990.

Mål och inriktning

Det övergripande målet för den ekonomiska politiken är full sysselsättning, dvs. arbete åt alla. Detta innebär att alla som kan och vill arbeta skall ha möjlighet till det. Sveriges internationellt sett mycket höga arbetskraftsdeltagande och låga arbetslöshet visar att vi i dag nått mycket långt. Kvinnorna deltar i arbetslivet i nästan samma utsträckning som männen även om de fortfarande arbetar deltid i stor utsträckning. Genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder ges handikappade stöd så att de kan delta i arbetslivet. Under år 1988 har arbetskraftsdeltagandet stigit för alla åldersgrupper.

Arbetsmarknadspolitiken har under de senaste åren varit inriktad på att uppnå målet arbete åt alla genom att underlätta näringslivets expansion och tillväxten i ekonomin. Resurser har flyttats från sysselsättningsskapande åtgärder till arbetsförmedling och utbildning. Samtidigt har de fördelningspolitiska målen betonats i form av stöd till grupper som trots det förbättrade arbetsmarknadsläget haft svårigheter att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Riktade insatser har gjorts mot ungdomar, långtids- och deltidsarbetslösa, handikappade, flyktingar och andra invandrare.

Arbetsmarknadspolitiken bör enligt min mening ha denna inriktning även under det kommande budgetåret. I det rådande konjunkturläget är det angeläget att inrikta ansträngningarna på att utveckla en flexibel arbetsmarknad för att tillgodose de tillväxtpolitiska målen. Detta bör ske samtidigt med höga fördelningspolitiska ambitioner. Det är endast genom en väl avvägd balans mellan dessa mål som en utveckling som är till gagn för samhället som helhet kan skapas. Industrins arbetskraftsbehov måste tillgodoses för att undvika inflationsdrivande flaskhalsar inom produktionen. Rekryteringen till vård- och omsorgssektorn måste klaras för att samhället skall kunna erbjuda en väl fungerande omsorg åt dem som är i störst behov av den. Samtidigt måste också det rådande arbetsmarknadsläget utnyttjas för att stödja svaga grupper som trots det goda arbetsmarknadsläget har svårigheter att få arbete. Också i regioner med svag arbetsmarknad måste människors önskan att arbeta tas tillvara.

Grunden för arbetsmarknadspolitiken är och förblir arbetslinjen. Den

stora efterfrågan på arbetskraft bör utnyttjas för att så långt som möjligt få till stånd anställningar på öppna marknaden. Arbetsförmedling och stödinsatser i form av jobb-klubbar och vägledningsinsatser bör i första hand utnyttjas liksom utbildning. Åtgärder som beredskapsarbete m. m. bör i nuvarande konjunkturläge utnyttjas restriktivt. Kontantstöd skall alltid komma i sista hand.

Mot denna bakgrund redovisar jag nu den inriktning av arbetsmarknadspolitiken som jag anser den bör ha det kommande budgetåret.

Inledningsvis vill jag framhålla följande mål som särskilt angelägna:

- de arbetslösa, särskilt de långtidsarbetslösa skall ges en sådan service att de snabbare får arbete och deras arbetslöshetstider därmed minskas
- vakanstiderna för de lediga platserna bör minskas eller hållas oförändrade
- det nuvarande konjunkturläget måste utnyttjas för att ytterligare motverka arbetslösheten bland dem som har särskilt svårt att få ett arbete. Jämfört med innevarande budgetår bör fler arbetshandikappade, långtidsarbetslösa och invandrare ges ett arbete eller en lämplig arbetsmarknadsutbildning
- för att ytterligare öka möjligheterna att arbetsplacera arbetshandikappade bör övergångarna från arbete med lönebidrag till arbete utan lönebidrag öka, speciellt inom offentlig sektor och bland de allmännyttiga organisationerna
- inriktningen av arbetsmarknadsutbildningen skall bättre anpassas till arbetsmarknadens behov och resurserna utnyttjas effektivare.
- de arbetsmarknadspolitiska medlen skall i ökad utsträckning användas för att motverka en könsuppdelad arbetsmarknad.

När utvecklingen på arbetsmarknaden bättre kan bedömas återkommer jag i kompletteringspropositionen med en närmare precisering av målen.

Jag övergår nu till att närmare redovisa hur arbetet bör läggas upp.

Trots den mycket stora efterfrågan på arbetskraft har inte vakanstiderna för de lediga platserna nämnvärt förlängts, vilket varit vanligt vid tidigare konjunkturuppgångar. Fler arbetshandikappade och långtidsarbetslösa har fått arbete. Det uppsatta målet att antalet långtidsarbetslösa skulle sänkas till under 25 000 personer andra kvartalet 1988 har uppfyllts.

Det goda arbetsmarknadsläget måste nu utnyttjas och ytterligare insatser göras så att de långtidsarbetslösa snabbare kan komma i arbete.

För att även i fortsättningen klara den stora efterfrågan på arbetskraft måste människors önskan att arbeta tas tillvara. Det finns även i ett arbetsmarknadsläge med låg arbetslöshet en betydande arbetskraftspotential. Vid sidan av de arbetslösa finns ett betydande antal deltidsarbetslösa och latent arbetssökande. Vid arbetsförmedlingen finns också en stor grupp sökande som inte omedelbart kan ta arbete utan som först efter olika former av stödjande insatser kan komma ut på arbetsmarknaden.

Utvecklingsarbetet inom arbetsmarknadsverket är inriktat mot att erbjuda såväl de arbetssökande som arbetgivarna en förbättrad service. Under senare år har bl. a. teknikerförmedlingar inrättats i flertalet län för att bättre tillgodose såväl teknikernas som industrins behov av service. Ett mer branschinriktat arbetssätt har införts på förmedlingen. Förmedlarna

får på detta sätt en djupare kunskap om branscherna och de krav som ställs på olika yrken. Detta möjliggör en högre kvalitet i arbetet.

För att göra en tydligare ansvarsfördelning mellan den sökande och förmedlingen upprättas handlingsplaner där den sökande och arbetsförmedlaren gemensamt enas om vilka insatser som bör vidtas för att den sökande så snabbt som möjligt skall få ett arbete. Vidare har samverkan mellan arbetsförmedlingen, den sökande och arbetslöshetskassan utvecklats.

I det gynnsamma arbetsmarknadsläge vi nu har blir förmedlingsverksamheten ett ännu viktigare instrument. Att passa samman de arbetslösa med de lediga platser som finns ställer stora krav på rörlighet och anpassning. Förmedlingens arbete måste än hårdare inriktas mot att jämka samman de arbetslösas och arbetsgivarnas krav så att en anställning kan komma till stånd. De arbetslösa måste i första hand prövas mot arbetsmarknaden innan någon annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd kan bli aktuell.

Den sedan år 1983 nästan halverade arbetslösheten innebär att förmedlingens tid för varje arbetslös person ökat och att det nu finns större resurser för att bistå de arbetslösa. Insatserna för varje arbetssökande måste vara flexibla och anpassade till rådande arbetsmarknadspolitiska situation och samtidigt differentieras efter de sökandes olika behov av service. För de arbetslösa som inte kunnat placeras på arbetsmarknaden måste rörlighetsunderlättande åtgärder som arbetsmarknadsutbildning eller flyttning erbjudas. Också sysselsättningsskapande åtgärder kan i vissa fall vara ett sätt att aktivera en person som under lång tid varit arbetslös, så att en mer aktiv åtgärd sedan kan utnyttjas. Detta bör dock ske restriktivt.

Förmedlingen har också en viktig uppgift att stödja kvinnor och män som väljer otraditionella arbeten. Vid diskussion om utbildningsbehov bör också utbildning till för den sökande otraditionella yrken och branscher understödjas. Särskilt bör kvinnor uppmuntras att bredda sitt yrkesval.

Arbetsförmedlingen har en viktig uppgift att, genom bl. a. information om de sökandes utbildning och erfarenhet, aktivt påverka företagen att jämka sina krav. Förmedlingen kan i vissa fall bli tvungen att informera arbetsgivare om att de inte kan få sin efterfrågan på arbetskraft tillgodosedd om de inte noga överväger och jämkar de kompetenskrav som måste vara uppfyllda för att en anställning skall komma till stånd. Vidare måste företagen se över sina arbetsförhållanden så att rekryteringen underlättas och hög personalomsättning motverkas. Den egna personalens arbetsutbud måste tas tillvara. Företag med expansionsbehov bör överväga att etablera sig i de delar av landet där det fortfarande finns ett överskott på arbetskraft.

Arbetsmarknadsutbildning

Den stora efterfrågan på utbildad arbetskraft gör att arbetsförmedlingen inte alltid har möjlighet att anvisa arbetslösa med den kompetens som efterfrågas. *Flaskhalsutbildningen* är ett verkningsfullt instrument för att snabbt tillgodose arbetsgivarnas kompetensbehov vid rekryteringssvårig-

heter. Utbildning av redan anställda kan i sin tur ge upphov till vakanser som är lättare för förmedlingen att fylla. Jag finner det angeläget att trots det förbättrade arbetsmarknadsläget hålla företagsutbildningen på en hög nivå även fortsättningsvis för att undvika flaskhalsar i produktionen.

Det är företagen som ansvarar för utbildningen av sin personal. Den arbetsmarknadsutbildning som bedrivs inom företagen skall ses som ett komplement till företagens egna utbildningsinsatser för att motverka akuta flaskhalsar. Inom företagsutbildningens ram kommer jag även för budgetåret 1989/90 föreslå särskilda resurser för företagsutbildning vid nyanställning av flyktingar och andra invandrare för att underlätta deras inträde på arbetsmarknaden.

För att överbrygga skillnaden mellan kraven på de lediga platserna och kompetensen hos de sökande behöver arbetsmarknadsutbildningen ligga på en fortsatt hög nivå. Det är också angeläget att utbildningen används som ett instrument att bredda mäns och kvinnors utbildnings- och yrkesval för att härigenom bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Jag beräknar att arbetsmarknadsutbildningen skall omfatta 122 000 personer. Kapacitetsutnyttjandet inom arbetsmarknadsutbildningen har ökat under senare år vilket innebär ett bättre resursutnyttjande. Jag kommer noga att följa utvecklingen av kapacitetsutnyttjandet. Inriktningen av utbildningen måste ständigt anpassas till behoven av kompetens på arbetsmarknaden. En större flexibilitet i upphandlingen av arbetsmarknadsutbildningen än nu bör eftersträvas. En kontinuerlig uppföljning av förändringarna på den lokala/regionala arbetsmarknaden bör ske så att resurserna utnyttjas på ett sätt som bättre stämmer överens med efterfrågan på arbetskraft.

Om svensk industri skall kunna hävda sig på världsmarknaden under 1990-talet måste yrkeskunnandet och kompetensen fortlöpande höjas. Det anses allmänt att en hög kompetens hos arbetskraften är ett av de viktigaste konkurrensmedlen för företagen på den internationella marknaden.

Jag vill i detta sammanhang kort beröra de utbildningsavtal som finns mellan parterna på arbetsmarknaden.

Inom den privata sektorn finns sedan år 1982 det mellan Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO) och Privattjänstemannakartellen (PTK) tecknade utvecklingsavtalet (UVA). Det är ett ramavtal där utbildning och information till de anställda behandlas under de tre utvecklingsområdena arbetsorganisation, teknik och ekonomi. Den senaste centrala avtalsuppgörelsen mellan parterna rekommenderar fortsatta överläggningar på branschnivå. Båda avtalen har följts av överenskommelser mellan parterna i flertalet industribranscher och i vissa fall även på lokal nivå. Ett exempel på de branschvisa uppgörelserna är de avtal som under år 1988 tecknades mellan Verkstadsföreningen (VF), Svenska Industritjänstemannaförbundet (SIF), Sveriges Arbetsledareförbund (SALF), Civilingenjörsförbundet (CF) och Svenska Metallindustriarbetareförbundet. Dessa avtal innehåller i likhet med UVA allmänna formuleringar om att de lokala parterna gemensamt skall medverka till goda förutsättningar för att de anställda skall klara nya kunskaps- och kvalifikationskrav. Parterna har även inrättat "Verkstadsindustrins nämnd för kompetensfrågor". Nämnden skall bl. a. följa och analysera branschens

kompetensbehov och utifrån dessa analyser påverka dimensioneringen av samhällets utbildning. På den primär- och landstingskommunala sidan behandlas personalutbildning i en bilaga till medbestämmandeavtalet (MBA-KL). Utifrån de ramar som anges i detta kollektivavtal har parterna sedan gjort lokala överenskommelser i enskilda kommuner och landsting.

LO-förbunden har slutit ett flertal avtal som på olika sätt tar upp utbildningsfrågor. Centrala eller lokala utbildningsavtal har tecknats av 16 förbund. Lika många förbund har tecknat utvecklingsavtal (UVA), medan 12 förbund har medbestämmandeavtal (MBA) som reglerar personalutbildningsfrågor. MBA berör i 9 av de 12 fallen SFO- och KFO-områden. Utbildningsavtalen i arbetsmiljöfrågor omfattar 20 av LO:s 24 förbund. Därtill kommer 8 övriga avtal eller överenskommelser som behandlar utbildningsfrågor.

Det är i dag svårt att ge en heltäckande bild av omfattningen av de lokala överenskommelserna. Något förenklat kan man säga att de stora företagen, koncernerna, har en mer utvecklad personalplanering och genomför mer av utbildningsinsatser, än de mindre företagen.

Undersökningar av personalutbildningen visar bl. a. att utbildningsinsatserna fördelar sig mycket ojämnt mellan olika grupper av anställda. Det är de redan välutbildade som i första hand erbjuds personalutbildning. Medan de med kortast utbildning erbjuds färre möjligheter till personalutbildning.

Vid en redovisning av utbildningsavtalen på arbetsmarknaden är det också av vikt att nämna den av riksdagen år 1984 antagna lagen om inbetalning på förnyelsekonto (prop. 1984/85: 86, AU 9, rskr. 108.) vars huvudändamål var att bygga upp fonder för utbildning, forskning och utveckling i företagen. Det är för tidigt att säga vad dessa medel har betytt för kompetensutvecklingen i företagen då de utvärderingar av reformen som påbörjats ännu inte är slutförda. De fackliga organisationerna tilldelades emellertid genom lagen ett inflytande över medlens användning som stod i paritet med arbetsgivarens. Därigenom fick de fackliga organisationerna för första gången ett reellt inflytande på ett område som traditionellt har betraktats som arbetsgivarens egna domäner.

Mot bakgrund av vad jag tidigare i dag har anfört avseende kompetensutvecklingen i företagen och vad jag nu har redovisat kommer jag att ta initiativ till ett arbete för att kartlägga de totala insatserna för personalutbildning i arbetslivet. Med utgångspunkt från denna kartläggning får sedan bedömas hur resurserna används. Därvid är det angeläget att värdera bl. a. former för samt inriktning och fördelning av personalutbildningen mot bakgrund av behovet av en allmän kompetensutveckling i arbetslivet.

Sysselsättningsskapande åtgärder

För att öka flexibiliteten i användningen av de sysselsättningsskapande åtgärderna och därmed få ett bättre resursutnyttjande kommer jag att föreslå en sammanslagning av flera av delposterna under anslaget för sysselsättningsskapande åtgärder. Detta ökar arbetsmarknadsverkets möjlighet att disponera resurserna på det sätt som ger bäst resultat för de mest utsatta grupperna, som t. ex. långtidsarbetslösa, flyktingar och arbetshandikappade.

För vissa grupper av arbetssökande finns behov av särskilda insatser. Flyktingars och andra invandrares problem på arbetsmarknaden skall enligt gällande invandrarpolitiska riktlinjer främst lösas genom den allmänna arbetsmarknadspolitiken. Detta innebär att befintliga arbetsmarknadspolitiska resurser skall utnyttjas. Den mycket höga arbetslösheten bland flyktingar och andra invandrare och den samtidigt stora flyktinginvandringen motiverar dock särskilda insatser.

På flyktingförläggningarna väntar ett stort antal flyktingar med arbets- och uppehållstillstånd på att få bostad och arbete. Jag kommer att föreslå att de ambulerande arbetsförmedlingarna för flyktingar som regeringen föreslog i den ekonomisk-politiska propositionen (prop 1988/89: 47 bil. 3) i höstas skall förstärkas och fortsätta att arbeta även under budgetåret 1989/90. De bör till sitt förfogande ha ordinarie arbetsmarknadspolitiska resurser samt extra resurser som vid behov skall kunna utnyttjas för insatser utanför det ordinarie regelverket.

Jag vill också erinra om att förmedlingen sedan några budgetår har fått en tillfällig förstärkning av förmedlingsservicen för att aktivt kunna hjälpa flyktingar. Resurser har avsatts för en försöksverksamhet för invandrare, som bl. a. ger möjlighet att erbjuda förhöjt rekryteringsstöd vid anställning av invandrare. Arbetsgivare som tillhandahåller utbildning åt nyanställda flyktingar och invandrare kan få bidrag för utbildning i företag.

Kunskapen om vad en utländsk examen eller yrkesutbildning innehåller är ofta bristfällig. Detta gör att många invandrare tvingas genomgå en fullständig utbildning i Sverige. Inom AMS utvecklas för närvarande en databaserad s. k. kunskapsbank. Syftet är att bättre ta tillvara invandrarnas önskan att arbeta och underlätta deras möjligheter att få ett adekvat arbete med hänsyn till deras tidigare utbildning och erfarenhet från hemlandet. I kunskapsbanken skall uppgifter om olika utländska utbildningars innehåll noteras liksom vilka typer av kompletteringar som eventuellt behöver göras för att invandrare med viss yrkesutbildning skall kunna få svensk kompetens för yrket. På sikt minskar detta behovet av omskolning av invandrare. Invandrarna skall i stället erbjudas att komplettera sin tidigare utbildning så att den stämmer överens med den svenska arbetsmarknadens krav. Den främsta vinsten är att invandrare kan få fortsätta i sitt tidigare yrke och bidra med sin kunskap till att vidareutveckla det svenska samhället. Jag vill här också erinra om den verksamhet med bedömning och värdering av utländska högskoleutbildningar som sker vid universitets- och högskolecämbetet.

Ungdomar

Den låga efterfrågan på arbetskraft i början av 1980-talet fick till resultat att ungdomsarbetslösheten steg mycket kraftigt. Speciellt hårt drabbades de yngre ungdomarna eftersom många av de traditionella ingångsarbetena hade rationaliserats bort. Samtidigt var ungdomskullarna som kom ut på arbetsmarknaden stora.

Arbetslöshet är alltid ett resursslöseri, men speciellt allvarligt är det när den långvarigt drabbar ungdomar som ännu inte hunnit in i arbetslivet. Inrättandet av ungdomslag för alla 18–19-åringar syftade till att ge dem fotfäste i arbetslivet. Den ursprungliga garantin har sedan byggts ut med jobbsökar-klubbar, vägledningsinsatser och inskolningsplatser i näringslivet. För de lite äldre ungdomarna har arbetsmarknadsutbildningen varit en viktig åtgärd.

Allteftersom konjunkturen har förstärkts har arbetsmarknaden förbättrats även för ungdomarna. Under år 1988 har arbetslösheten minskat snabbare bland de äldre ungdomarna, 20–24 år, än bland arbetskraften totalt. Ungdomskullarna minskar nu i omfattning och kommer att fortsätta att minska under 1990-talet. Samtidigt fortsätter en allt större andel av ungdomarna i gymnasieskolan. De arbetsgivare som tidigare byggt en stor del av sin rekrytering på ungdomar kan nu få uppleva en tilltagande konkurrens om ungdomarna. Ungdomarnas möjlighet att finna och få arbete ökar härmed.

Förutsättningarna på arbetsmarknaden för ungdomarna har således förändrats. Det finns nu anledning att se över ungdomsinsatserna och anpassa dem till den förväntade utvecklingen på arbetsmarknaden. Jag avser att under våren 1989 föreslå regeringen att i särskild proposition förelägga riksdagen förslag om förändrade ungdomsåtgärder m. m.

Långtidsarbetslösa och arbetshandikappade

Antalet långtidsarbetslösa, dvs. personer som varit arbetslösa i minst 6 månader, har fortsatt att minska till följd av bl. a. de insatser som arbetsmarknadsverket gjort för denna grupp. Det mål som regeringen satte upp för en minskning av antalet långtidsarbetslösa, till väl under 25 000 personer första halvåret 1988, har uppnåtts. Under hösten 1988 har långtidsarbetslösheten kunnat sänkas ytterligare. Detta är en mycket glädjande utveckling. Det är en fördelningspolitiskt angelägen uppgift att motverka långa arbetslöshetstider. En längre tids arbetslöshet tenderar att passivisera den enskilde. Yrkeserfarenhet och utbildning blir snabbt inaktuella. Fortsatta insatser måste därför göras för att ytterligare minska långtidsarbetslösheten.

Många av arbetsförmedlingens sökande har olika slag av arbetshandikapp. Inte sällan har dessa samband med ett tidigare arbete. Oberoende av vad som orsakat arbetshandikappet, så har dessa sökande behov av särskilt stöd från förmedlingen för att de skall kunna finna och få ett lämpligt arbete.

Det rådande läget på arbetsmarknaden med en stor efterfrågan på arbetskraft har inneburit att arbetsförmedlingarna har kunnat placera fler sökande med arbetshandikapp på den öppna arbetsmarknaden. Det är angeläget att förmedlingarna fortsätter detta arbete.

Inriktningen av verksamheten bör således vara att utnyttja det goda arbetsmarknadsläget, så att fler arbetshandikappade kan beredas varaktigt arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Deltidsarbetslösa

Arbetsmarknadsverket har under två budgetår fått särskilda resurser för aktiva insatser för deltidsarbetslösa. Förmedlingens arbete börjar nu bära frukt. Antalet deltidsarbetslösa har minskat under år 1988. Enligt AMS redovisning till arbetsmarknadsdepartementet pågår ett omfattande arbete ute i landet med att dels stödja de deltidsarbetslösa, dels påverka arbetsgivarna att se över anställningsförhållandena. Inom det landstings- och primärkommunala området har samverkan nu börjat finna sina former. För handeln är arbetet ännu i ett inledningsskede.

I takt med att rekryteringssvårigheterna ökar blir det intressant för arbetsgivarna att ta tillvara det arbetskraftsutbud som finns hos redan anställda. Det återstår trots detta ett stort arbete både i fråga om attitydpåverkan och i att finna nya vägar att kombinera olika arbetsuppgifter och att organisera arbetet på ett jämnare sätt över dagen så att inrättande av heltidstjänster underlättas.

Det är rimligt att i rådande arbetsmarknadspolitiska läge lägga ett större ansvar på arbetgivarna själva för att ta tillvara den befintliga arbetskraften. AMS bör dock se det som en ordinarie arbetsuppgift att stödja deltidsarbetslösa så att de får den arbetstid de efterfrågar.

Insatser för tekobranschen

I propositionen hösten 1988 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1988/89: 47, FiU 10) föreslog chefen för finansdepartementet en omläggning av tekopolitiken på handelsområdet. Avsikten är att avreglera tekoimporten i samband med att det nu gällande avtalet, MFA IV, löper ut den 31 juli 1991.

I propositionen förutskickades att regeringen skulle återkomma i 1989 års budgetproposition med förslag om fortsatta åtgärder till förmån för tekobranschen.

För att ge branschen möjlighet att utvecklas och förbättra sin konkurrensförmåga kommer chefen för industridepartementet senare i dag att redovisa ett nytt treårsprogram för tekobranschen. Branschprogrammet omfattar framför allt export- och rationaliseringsfrämjande insatser samt stöd till produktutveckling och utbildning.

Utbildningsinsatser är ett mycket viktigt instrument för att öka företagens konkurrensförmåga. Jag kommer därför att föreslå att den nu gällande möjligheten till bidrag för utbildning av nyanställda inom tekobranschen förlängs till att gälla ytterligare en treårsperiod. Jag räknar med att ca 700 personer per år skall kunna anställas och genomgå arbetsmarknadsutbildning anpassad för tekobranschen.

2. Arbetslivsfrågor

Mål och inriktning

I Sverige har vi nu kommit mycket nära målet "hela folket i arbete". Den gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden kan inte enbart tillskrivas den förda ekonomiska politiken och en väl fungerande arbetsmarknadspolitik. Den höga sysselsättningen hade inte kunnat komma till stånd om inte förhållanden i arbetslivet hade förbättrats på det sätt som skett under de senaste årtiondena. Lagstiftningen på arbetslivsområdet och de avtal och överenskommelser som parterna på arbetsmarknaden har träffat om medbestämmande, anställningstrygghet, arbetsmiljö, företagshälsovård, arbetstider m. m. har varit av väsentlig betydelse för humaniseringen och demokratiseringen av arbetslivet samt för en ökad flexibilitet på de interna arbetsmarknaderna. Samtidigt måste konstateras att det fortfarande finns många allvarliga brister i arbetsmiljön.

Antalet anmälningar till arbetsskadestatistiken har ökat från 153 000 år 1980 till 180 000 år 1987. Ökningen gäller främst arbetssjukdomarna. Samtidigt har den andel av de anmälda arbetssjukdomarna som godkänts som arbetsskador enligt arbetsskadeförsäkringens regler ökat. Detta gäller främst sjukdomar till följd av olika belastningsfaktorer.

Även antalet förtidspensioner och sjukbidrag ökar. Särskilt markant är utvecklingen av förtidspensioner och sjukbidrag för kvinnor i åldrarna 45–59 år.

Sambandet mellan sjukfrånvaro och förhållandena i arbetsmiljön har nyligen belysts i en undersökning som statistiska centralbyrån (SCB) har genomfört på arbetsmarknadsdepartementets uppdrag. Undersökningen har utförts som en tilläggsundersökning till arbetskraftsundersökningen (AKU).

Totalt var 328 000 personer eller 7,4 % av de sysselsatta frånvarande på grund av sjukdom i oktober månad 1988. Nästan en tredjedel av dessa (104 000) uppgav att frånvaron hade samband med arbetet. I mer än 70 % av sjukdomsfallen fanns bedömning från läkare om samband mellan arbete och sjukdom. Det bör noteras att skillnaderna mellan olika yrkesgrupper är stora.

Det finns således fortfarande allvarliga brister i arbetslivet. Bakom de statistiska redovisningarna döljer sig mänskliga problem och lidanden som i många fall leder till utslagning från arbetsmarknaden. Därför måste insatserna för att förebygga skador och ohälsa i arbetslivet intensifieras.

Även arbetsmarknadspolitiska skäl talar för att det förebyggande arbetsmiljöarbetet måste få en större roll. Arbetsskador som leder till långa sjukskrivningar och förtidspensionering medför också ett bortfall av erfaren arbetskraft.

Om säkra och sunda arbeten skall kunna skapas i vårt land krävs att hela arbetsplatsen engageras. Arbetsmiljöfrågorna måste ges en mer central ställning och integreras i de beslutsprocesser som gäller arbetsplatsernas förändringsarbete.

Denna inriktning präglar också direktiven till den arbetsmiljökommis-

sion som regeringen nyligen tillsatt. Målet för kommissionens arbete skall vara att minska den arbetsrelaterade sjukfrånvaron och utslagningen, men också att förebygga uppkomsten av nya hälsorisker i arbetsmiljön.

Många av arbetsförmedlingens sökande har olika slag av arbetshandikapp. Inte sällan har dessa samband med ett tidigare arbete. Oberoende av vad som orsakat arbetshandikappet, så har dessa sökande ofta behov av särskilda anpassningsåtgärder och annat stöd från förmedlingen.

Som jag redan har framhållit bör inriktningen av förmedlingens arbete med dessa sökande vara att utnyttja det goda arbetsmarknadsläget, så att fler arbetshandikappade kan beredas varaktigt arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Däremot finns f. n. inte skäl att ytterligare bygga ut exempelvis särskilt anordnad sysselsättning inom Samhall.

Arbetet i Sverige med arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor påverkas alltmer av Sveriges närmande till EG. På arbetsmiljöområdet har dessa strävanden hittills främst gällt arbetsmiljökrav på produkter. Sverige har ett direkt arbetsmiljösamarbete med EG och medverkar även i EFTA/EG-samarbete bl. a. när det gäller att avskaffa tekniska handelshinder.

För att stärka de nordiska ländernas möjligheter till inflytande och samarbete i den europeiska integrationsprocessen inom bl. a. arbetsmiljö- och arbetslivsområdet diskuteras f. n. förutsättningarna att komma överens om vissa gemensamma ståndpunkter genom en nordisk arbetsmiljökonvention. Vidare har program upprättats för nordisk samverkan i frågor som gäller standardisering m. m.

Den ökade internationaliseringen och integrationen av det europeiska näringslivet har också ändrat förutsättningarna för de anställdas medinflytande. Det är väsentligt att denna utveckling inte hindrar eller försvårar de anställdas möjligheter att påverka företagens verksamhet. Frågan om fackligt samarbete i nordiskt ägda koncerner har utretts av nordiska ministerrådet. Inom EG diskuteras f. n. förslag som syftar till att förbättra de fackliga organisationernas information och insyn i större företags verksamhet och vid företag som kan komma att omfattas av de regler om s. k. Europabolag som presenterats i en utredningspromemoria, upprättad inom EG-kommissionen.

Arbetsmiljö

Regeringen beslutade den 24 november 1988 att tillkalla en arbetsmiljökommission. Kommissionen, som enligt direktiven skall ha avslutat sitt arbete den 30 juni 1990, skall lägga fram förslag till åtgärder som möjliggör förändringar av de arbetsmiljöer som ger skador och ohälsa. Förslagen skall ta sikte på arbetsmiljön i vid bemärkelse, t. ex. arbetsorganisationen, påverkansmöjligheterna och andra sådana förhållanden av betydelse för en god arbetsmiljö. Som underlag för förslagen skall kommissionen göra en kartläggning av arbetsmiljöförhållandena med inriktning på de mest utsatta arbetena.

Målet för kommissionens arbete skall vara att minska den arbetsrelaterade frånvaron och utslagningen från arbetet men även att förebygga uppkomsten av nya hälsorisker i arbetsmiljön. Kommissionen skall

- överväga om ekonomiska styrmedel bör skapas gentemot arbetsgivare för att få bättre arbetsmiljöer
- se hur skador och tillbud följs upp på arbetsplatserna och om de leder till att arbetsgivarna försöker minska risken för nya skador
- pröva hur man kan få snabbt tillgänglig och aktuell information om arbetsskadeutvecklingen
- belysa hur det lokala arbetsmiljöarbetet och det särskilda arbetstagarinflytandet i arbetsmiljöfrågor fungerar
- överväga om det behövs särskilda åtgärder för att öka kunskapen och kompetensen i arbetsplatsernas anpassnings- och rehabiliteringsverksamhet
- överväga om det finns anledning att göra ändringar eller förtydliganden i arbetsmiljölagen eller annan lagstiftning för att de föreslagna åtgärderna skall kunna genomföras.

Kommissionen skall verka för att önskvärda åtgärder blir genomförda med minsta möjliga dröjsmål. Kommissionens förslag skall fortlöpande överlämnas till berört departement. Förslagen kan bl. a. avse sådana uppdrag till myndigheter eller särskilda utredningar som arbetet ger anledning till.

Jag vill i detta sammanhang anmäla att kostnaderna för kommissionen betalas av medel ur fonden för arbetsmiljöförbättringar.

I anslutning till tillkallandet av arbetsmiljökommissionen beslutade regeringen att tillsätta ett råd för arbetsmiljöfrågor. Rådet, där jag är ordförande, består i övrigt av företrädare för samtliga riksdagspartier, arbetsmarknadens parter, berörda myndigheter samt forskare. Rådet, vars uppdrag inte är tidsbegränsat, skall vara ett forum för samråd och information i arbetsmiljöfrågor.

Fr. o. m. den 1 januari 1986 förändrades samhällets stöd till företagshälsovården. Från att tidigare ha varit relaterad till omfattningen av den sjukvårdande verksamheten blev bidraget till företagshälsovården i stället verksamhetsneutralt och knutet till antalet omfattade personer med en veckoarbetstid om minst 15 timmar.

Syftet med reformen var att öka det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

I prop. 1984/85: 89 om företagshälsovård och arbetsanpassning uttalade föredraganden att riksdagen borde ges tillfälle att utvärdera effekterna av det nya bidragssystemet i början av 1990-talet och då också pröva behovet av eventuella ytterligare lagstiftningsåtgärder.

En arbetsgrupp har tillsatts inom arbetsmarknadsdepartementet för att göra den angivna utvärderingen. Denna gäller främst bidragssystemets utformning, men berör också lagstiftning, personalutbildning och företagshälsovårdens roll i rehabiliterings- och anpassningsarbete. Översynen gäller dessutom utbyggnaden av företagshälsovården.

Ett mål för utbyggnaden skulle vara att minst 75 % av de anställda var omfattade av företagshälsovård vid 1990-talets början. Erfarenheterna hittills visar att den utbyggnad på frivillig väg, som hittills skett, har varit mycket god. Mycket tyder på att det uppställda målet redan har uppnåtts och t. o. m. har överträffats.

Inom arbetsmarknadsdepartementet tillsattes i november 1987 en ar-

betsgrupp för att se över verksamheten med regionala skyddsombud. I arbetsgruppen har ingått företrädare för arbetsmarknadsdepartementet, arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmiljöfonden, LO, TCO och SACO/SR. Gruppen har haft till uppgift att dels granska ersättningsreglerna för verksamheten, dels se över formerna för yrkesinspektionens tillståndsgivning. Arbetsgruppen avslutade sitt arbete i oktober 1988 och har redovisat sina förslag i rapporten (Ds 1988: 61) Regionala skyddsombud.

Arbetsgruppen föreslår att bidraget till de regionala skyddsombudens verksamhet skall bestämmas som en viss andel av arbetsmiljöfondens intäkter av arbetarskyddsavgiften. Det nya bidragssystemet föreslås träda i kraft den 1 januari år 1990. Arbetsgruppen har även lagt fram ett förslag till procentuell fördelning av bidraget mellan de fackliga huvudorganisationerna. Fackliga organisationer skall vidare enligt arbetsgruppens förslag få utse regionala skyddsombud utan föregående medgivande från yrkesinspektionen. Enligt förslaget behöver regionala skyddsombud endast anmälas för ett avgränsat område, som bestäms genom branschtillhörighet eller avtalsområde. Förslagen innebär således en betydande regelförenkling. Rapporten remissbehandlas för närvarande.

Betänkandet från utredningen om arbetsmiljösekretess (SOU 1987: 66) Arbetsmiljö och sekretess samt arbetsolycksutredningens betänkande (SOU 1988: 3) Arbetsolycka – "olycka" eller arbetsmiljöbrott? har remissbehandlats. Förslagen i betänkandena bereds för närvarande i arbetsmarknadsdepartementet.

Arbetsgruppen (A 1987: D) för översyn av vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen har tillförts ytterligare uppgifter. Arbetsgruppen skall därför fortsätta sitt arbete t. o. m. juni 1989. Bland frågorna som omfattas av översynen ingår utformningen av föreskriftsbemyndigandena i arbetsmiljölagen, om och hur bestämmelser om elevrepresentation i skolornas arbetsmiljöarbete bör föras in i lagen, arbetsmiljölagens bestämmelser om minderåriga i förhållande till ILO-konventionen om minimiålder för tillträde till arbete samt eventuellt skyddsansvar för projektörer. Gruppen lämnar inom kort vissa delförslag.

Regeringen uppdrog den 5 mars 1987 åt arbetarskyddsstyrelsen att studera konsekvenserna av en halvering av de hygieniska gränsvärdena för organiska lösningsmedel. Regeringen ställde vissa medel till arbetarskyddsstyrelsens förfogande för uppdraget, vilket genomfördes i samarbete med arbetsmarknadens parter.

Styrelsen har redovisat uppdraget till regeringen i april 1988. I svaret framhålls att sänkning är möjlig och att detta kan ske inom ramen för styrelsens bemyndiganden. Enligt vad jag har erfarit pågår för närvarande en sådan omarbetning av styrelsens föreskrifter om hygieniska gränsvärden.

Inom arbetarskyddsverket genomförs ett omfattande program för att motverka belastningsskador. Det bedrivs i samarbete med arbetsmarknadens parter och innefattar branschvisa genomgångar av de särskilda faktorer som leder till skador i rörelseorganen.

Inom bl. a. arbetarskyddsstyrelsen pågår ett arbete som syftar till att skapa bättre förutsättningar att förebygga s. k. storolyckor, dvs. olyckor

som kan få allvarliga och omfattande konsekvenser för människor och egendom. Arbetet rör i första hand kemikaliehanteringen i industrin. Med anledning av en framställning från arbetarskyddsstyrelsen har en ändring gjorts i 18 § arbetsmiljöförordningen (1977: 1166) för att möjliggöra att föreskrifter om anmälningsskyldighet och riskredovisning kan meddelas för i detta sammanhang särskilt utsatta verksamheter.

Regeringen har vidare, i enlighet med vad jag redovisade i prop. 1987/88: 105 om jämställdhetspolitiken inför 90-talet, uppdragit till arbetarskyddsstyrelsen att utarbeta handlingsprogram för arbetsmiljön i några kvinnodominerade branscher. Uppdraget omfattar elektroindustri, förskolor, kontorsarbete och sjukvård och skall redovisas till regeringen senast den 31 december 1989.

Arbetstider m. m.

Under 1980-talet har den genomsnittliga arbetstiden per förvärvsarbetande ökat. Flera faktorer tillskrivs denna ökning, bl. a. ett högre uttag av övertidsarbete som har samband med kapacitetsutnyttjandet i industrin och ett ökat arbetstidsutbud bland deltidsarbetande kvinnor. Samtidigt finns oroande tendenser som pekar mot att frånvaron i arbetslivet och utslagning av arbetskraften före pensionsåldern ökar.

Ökningen av sjukfrånvaron under senare år är särskilt alarmerande, dels mot bakgrund av den tilltagande bristen på arbetskraft, dels mot bakgrund av de stora kostnader som sjukfrånvaron genererar för samhället och enskilda individer. En stor del av sjukfrånvaron kan, som jag tidigare nämnt, hänföras till faktorer i arbetsmiljön.

Satsningar för att förbättra arbetsmiljön och förhindra utslagning kommer därför också att ha betydelse för våra möjligheter att gå vidare med reformer på arbetstidsområdet. Om sjukfrånvaron minskar skapas utrymme för att förkorta arbetstiden eller förlänga semestern och den betalda föräldraledigheten.

1986 års semesterkommitté (A 1985: 04) har nyligen överlämnat sitt betänkande (SOU 1988: 54) Om semester. Kommittén har kartlagt hur semestervillkoren varierar mellan olika avtalsområden och grupper av anställda och beräknat kostnaderna för en förlängning av semestern. Vidare har kommittén redovisat ett underlag för förändringar i semesterlagen. Förutom semesterns längd berör detta frågor om sparande av semester och inflytande över semesterns förläggning.

Riksdagen antog våren 1988 en proposition (prop. 1987/88: 88, JoU 19, rskr. 234) om ny strålskyddslag, i vilken tillämpningsområdet utvidgats till bl. a. naturlig joniserande strålning. Strålskyddslagen (1988: 220) trädde i kraft den 1 juli 1988. Regeringen har den 1 september 1988 uppdragit åt statens strålskyddsinstitut att utreda behovet av särskild semester från strålskyddssynpunkt och att senast den 1 februari 1989, efter samråd med arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen, redovisa resultatet av utredningen och de slutsatser som denna föranleder.

Arbetstidskommittén (A 1987: 04) beräknas slutföra sitt arbete under år 1989. Under år 1988 har kommittén genomfört undersökningar om arbetsti-

dens förläggning bland de sysselsatta och om inställningen till olika slags arbetstidsreformer. Resultaten av dessa undersökningar har bl. a. presenterats vid ett seminarium.

Jag har tidigare denna dag, i anslutning till en av statsrådet Lindqvist samtidigt föreslagen utbyggnad av föräldraförsäkringen, föreslagit regeringen att i proposition till riksdagen lägga fram förslag om förändringar i föräldraledighetslagen (1978: 410). Dessa förslag som bl. a. avser att förstärka arbetstagarnas möjligheter att påverka förläggningen av den dagliga föräldraledigheten, grundar sig på departementspromemorian (Ds A 1987: 6) Förstärkt rätt till föräldraledighet.

Pensionsberedningen under socialdepartementet studerar f. n. reglerna om rörlig pensionsålder, vilket bl. a. berör de olika förslag som debatterats under det senaste året angående möjligheterna för personer över 65 år att fortsätta sin yrkesverksamhet.

Andra arbetslivsfrågor och arbetsrättsliga frågor

Arbetslivscentrum har avlämnat en verksamhetsberättelse för budgetåret 1987/88 och en verksamhetsplan för budgetåret 1988/89.

Verksamheten vid arbetslivscentrum har varit föremål för granskning dels av riksrevisionsverket, dels av en särskilt tillsatt extern granskningskommitté. Mot denna bakgrund uppdrog regeringen i juni 1988 åt arbetslivscentrum att redovisa förslag till den framtida inriktningen av verksamheten. Uppdraget redovisades till regeringen i september och behandlar såväl frågor om den framtida inriktningen av verksamheten som frågor rörande ledning, organisation, personalpolitik, former för kontakter med annan forskning, relationer till arbetsmarknadens parter och finansiering.

Jag anser att arbetslivscentrum i sitt förslag till inriktning av verksamheten väl har beaktat de krav på förändringar som framkommit i tidigare granskningar. Förslaget bör därför bli en viktig utgångspunkt vid den närmare planeringen av verksamheten under de närmaste åren.

Regeringen har utfärdat en ny förordning (1988: 1138) med instruktion för arbetslivscentrum.

Arbetsmiljöfonden har avlämnat en verksamhetsberättelse för budgetåret 1987/88 och en verksamhetsplan för budgetåren 1989/90 och 1990/91.

Det särskilda utvecklingsprogrammet för ny teknik, arbetsorganisation och arbetsmiljö avslutades under år 1988. En av de viktigaste erfarenheterna av denna satsning är den ökande betydelsen av ett "fortlöpande lärande" i arbetet. Fonden kommer mot denna bakgrund att bilda en ny enhet inom kansliet med uppgift att bl. a. stimulera kompetensutveckling i arbetslivet.

En annan av fondens speciella satsningar rör företagshälsovård och lokalt miljöarbete. Programmet syftar bl. a. till att stödja utvecklingen av det lokala arbetsmiljöarbetet som en integrerad del i arbetsplatsens linjeorganisation och utveckla företagshälsovårdens arbetsformer och arbetsmetoder.

Därutöver stöder fonden ett program för ledning, organisation och medbestämmande (LOM-programmet) och tillsammans med styrelsen för tek-

nisk utveckling ett program kallat Människor-Datateknik-Arbetsliv (MDA-programmet) samt ett speciellt småföretagsprogram.

Efter uppdrag av regeringen med anledning av prop. 1987/88: 105 om jämställdhetspolitiken inför 90-talet kommer arbetsmiljöfonden att fr. o. m. 1989 starta ett femårigt program med syfte att förbättra kvinnornas ställning i arbetslivet. Programmet kommer totalt att disponera ca 60 milj. kr.

En särskild programsatsning har nyligen beslutats av arbetsmiljöfonden för att förebygga belastningsskador.

LO och TCO samt SACO/SR har i skrivelser till regeringen hemställt om ett årligt bidrag med sammanlagt 3,8 milj. kr. till facklig bevakning av arbetet med EG: s inre marknad. LO: s och TCO: s hemställan avser verksamhetsbidrag med 400 000 kr. till det Europeiska fackliga utredningsinstitutet (ETUI) och bidrag med 3,1 milj. kr. till organisationernas bevakning av integrationsarbetet i Europa. SACO/SR har hemställt om 300 000 kr. för sistnämnda ändamål. Det är av största vikt att de fackliga organisationerna aktivt deltar i det pågående europeiska integrationsarbetet, särskilt i arbetet med den s. k. sociala dimensionen, som berör flera centrala arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor.

Jag kommer därför att ombesörja att de aktuella medlen till de fackliga organisationerna för år 1989 tas ur fonden för arbetsmiljöförbättringar. Jag avser vidare att, efter samråd med berörda statsråd, senare återkomma till regeringen med förslag om att ge arbetsmiljöfonden i uppgift att i fortsättningen stödja de fackliga organisationernas medverkan i det europeiska integrationsarbetet.

Arbetsmiljöfonden har under år 1988 fått en ny instruktion (förordningen 1988: 731 med instruktion för arbetsmiljöfonden).

Delegationen för hybrid-DNA-frågor har under året inlämnat verksamhetsberättelse för tiden 1 juli 1987–30 juni 1988.

En arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet har tillsatts med uppgift att utreda vissa frågor om data och integritet i arbetslivet. Arbetsgruppen skall översiktligt kartlägga användningen av dataregister för ledning, övervakning och kontroll av arbetstagare samt arbetstagarnas inflytande över införandet och användningen av sådana personregister. Utredningen skall ge underlag för att bedöma behovet av att göra en mer ingående översyn av integritetsskyddet och arbetstagarinflytandet i dessa sammanhang. Arbetet berör såväl datarätten som arbetsrätten.

I 1988 års budgetproposition redogjorde jag för den just då avslutade remissbehandlingen av promemorian (Ds A 1987: 7) med förslag till vissa ändringar i lagen om anställningsskydd. I förslaget behandlades bl. a. frågan om byggnadsarbetarnas anställningsskydd. Den 13 mars 1988 träffade byggarbetsmarknadens parter ett avtal om anställningsskydd, varefter jag beslöt att i stället för att ta initiativ till lagstiftning, föreslå att en arbetsgrupp tillkallades med uppgift att följa utvecklingen på byggarbetsmarknaden. Den 9 juni 1988 bemyndigade regeringen mig att tillkalla en sådan arbetsgrupp. I nyssnämnda promemoria föreslogs också vissa förenklingar av de formella regler som en arbetsgivare skall iaktta då en tidsbegränsad anställning skall avslutas. Förslaget i denna del bereds inom regeringskansliet.

Under våren 1988 har AD-utredningen (A 1987:07) avslutat sitt arbete. Utredningens uppgift har varit att undersöka vad som kan göras för att minska arbetsdomstolens (AD) befattning med principiellt mindre viktiga mål i syfte att bättre ta till vara AD: s särskilda sakkunskap och underlätta arbetet i domstolen. I utredningens betänkande (SOU 1988:30) Arbetsdomstolen föreslås bl. a. att rätten att överklaga mål från tingsrätt till AD begränsas och att domstolen förstärks med en fjärde ordförande. Förslaget har remissbehandlats och bereds f. n. inom arbetsmarknadsdepartementet.

Insatser för arbetshandikappade

Enligt regeringens riktlinjer till arbetsmarknadsverket skall en av utgångspunkterna för verksamheten vara att fler arbetshandikappade skall få arbete eller lämplig åtgärd för att motverka att handikappet leder till långtidsarbetslöshet eller utslagning från arbetsmarknaden.

Enligt AMS fick ca 17 800 sökande med arbetshandikapp en anställning på den öppna arbetsmarknaden under budgetåret 1987/88. Utvecklingen under år 1988 har inneburit att antalet arbetshandikappade som placerats i arbete på den öppna arbetsmarknaden har ökat. Också antalet arbetshandikappade i arbetsmarknadsutbildning har ökat.

Om utvecklingen fortsätter som hittills bör man kunna förvänta ännu bättre placeringsresultat under innevarande budgetår. Det är angeläget att arbetsförmedlingarna fortsätter detta ambitiösa och effektiva arbete, så att arbetshandikappade sökande kan få en varaktig förankring på arbetsmarknaden. Det nuvarande arbetsmarknadsläget bör också innebära goda möjligheter att få till stånd en aktiv tillämpning av främjandelagen i detta syfte.

Arbetsmarknadsverket har också under senare år lagt ner mycket arbete på att utveckla användningen av ny teknik för att underlätta för främst personer med svårare funktionsnedsättningar att arbeta. Arbetet har skett inom ramen för det s. k. TUFFA-projektet (Teknik-Upphandling För Funktionshindrade i Arbetslivet), som kort redovisades i 1988 års budgetproposition. Arbetet har nu nått ett sådant skede att datorbaserade hjälpmedel i ökande omfattning används vid arbetsplaceringar av arbetshandikappade, för att underlätta för dem att utföra arbetet. Tillgången till dessa avancerade arbetshjälpmedel har självfallet stor betydelse för att dessa sökande skall få arbete. För budgetåret 1989/90 föreslås en fortsatt ökning av medlen till datorhjälpmedel.

AMS har sedan budgetåret 1986/87 haft i uppdrag att bedriva försök med uppsökande verksamhet bland unga handikappade med förtidspension eller sjukbidrag. Syftet är att pröva ungdomarnas möjligheter att få arbete i stället för pension. Det första årets verksamhet redovisades kort i 1988 års budgetproposition.

Hösten 1988 lämnade AMS en andra delrapport om projektet. Enligt denna var läget fem till nio månader efter det att ungdomarna hade aktualiserats hos arbetsförmedlingen, att ca 10 % hade börjat en anställning, oftast med hjälp av lönebidrag eller inom Samhall. 3 % hade börjat utbildning. För ytterligare ca 42 % gällde att de börjat eller planerade att börja någon form av praktik. 45 % hade lämnat projektet på grund av sjukdom,

fortsatt sysselsättning vid dagcenter, tidigare påbörjade utbildningar m. m. Enligt senare uppgifter har man på många håll nått mycket goda resultat. I Stockholms län har 40 % av de uppsökta ungdomarna kunnat arbetsplaceras.

AMS har också rapporterat om det s. k. Paraplyprojektet i Stockholms län. Detta projekt har syftat till att få till stånd effektivare användning av rehabiliteringsresurserna i länet.

En erfarenhet av projektet har varit att det befintliga utbudet av åtgärder i stort täcker behovet av hjälp för att människor skall kunna återgå i arbete. Det är således inte främst nya åtgärder som behövs. Projektet har också visat att det går att motverka förtidspensioneringar och socialbidragsberoende genom aktiva och tidiga rehabiliteringsinsatser.

Regeringen har gett AMS och socialstyrelsen i uppdrag att utveckla samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Erfarenheterna visar att hjälpinsatserna för socialbidragstagare, som saknar arbete, fungerar bättre om de genomförs gemensamt av de båda myndigheterna. Det är också viktigt att socialtjänsten, som ett komplement till arbetsmarknadsverkets insatser, utvecklar sitt stöd- och behandlingsarbete för arbetslösa socialhjälptagare. För att genomföra uppdraget har AMS och socialstyrelsen tilldelats 1,9 milj. kr.

Rehabiliteringsberedningen har nyligen överlämnat ett betänkande (SOU 1988: 41) Tidig och samordnad rehabilitering – Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning. Beredningens förslag berör i hög grad arbetshandikappade personers situation på arbetsmarknaden, bl. a. möjligheterna för dem, som drabbas av skador och ohälsa att bli rehabiliterade och kunna återgå i arbete.

Beredningens förslag remissbehandlas f. n. Bl. a. föreslår beredningen att en lagfäst skyldighet skall införas för arbetsgivare, myndigheter m. fl. att klarlägga den enskildes behov av rehabiliteringsåtgärder samt att vidta sådana åtgärder. Vidare finns förslag om att en rehabiliteringsersättning skall kunna lämnas under aktiv rehabilitering. Unga handikappade i åldern 16–25 år skall få rehabiliteringsersättning i stället för förtidspension eller sjukbidrag. Åldersgränsen för att få förtidspension skall höjas till 25 år, med vissa undantag. Anställda hos Samhall skall ha lön för den tid då de arbetar och inte pension, enligt förslagen.

3. Regionalpolitik

3.1 Den regionala problembilden

Den regionala utvecklingen under de senaste åren karaktäriseras av en allmänt förbättrad arbetsmarknadssituation och en mer balanserad befolkningsutveckling jämfört med 1980-talets första hälft.

Under de senaste åren har omflyttningen mellan länen stabiliserats väsentligt och under de tre första kvartalen år 1988 har Stockholms län t. o. m. haft flyttningsunderskott gentemot landets övriga delar. Det är enbart på grund av födelse- och invandringsöverskott som befolkningstillväxten i Stockholms län kunnat bestå under år 1988. En liknande tendens i befolkningshänseende gäller även för Göteborgs och Bohus län.

I skogslänen[1] har det också skett ett trendbrott under de senaste åren. Efter att under perioden 1981–1986 ha haft en årlig befolkningsminskning med sammanlagt närmare 5 000 personer dämpades minskningen väsentligt år 1987 för att under de tre första kvartalen år 1988 förvandlas till en befolkningstillväxt med drygt 5 000 personer. Detta trendbrott beror främst på att tidigare flyttningsunderskott upphörde under år 1987 för att därefter övergå i överskott. Flyttningsöverskottet uppgick till drygt 4 000 personer under de tre första kvartalen 1988. Denna för skogslänen mycket gynnsamma omsvängning har dessutom förstärkts av att tidigare födelseunderskott förbytts i överskott.

Den jämfört med tidigare år klart gynnsammare befolkningsutvecklingen i skogslänen har dock i stor utsträckning begränsats till de större kommunerna utanför de regionalpolitiska stödområdena. Befolkningen inom stödområdena minskade t. ex. med sammanlagt ca 34 000 personer eller ca 3 % under perioden 1981–1987.

Det bör även framhållas att nettoinvandringen betytt mycket för befolkningsutvecklingen. Under perioden 1985–1988 (t. o. m. 3:e kvartalet) uppgick exempelvis nettoinvandringen för skogslänens del till närmare 11 000 personer. Under samma period hade dessa län ett inrikes flyttningsunderskott på ca 16 000 personer, ett födelseunderskott på ca 3 000 personer och en total befolkningsminskning med ca 8 000 invånare.

3.2 Regionalpolitikens mål och inriktning

För att långsiktigt klara de fastlagda målen för regionalpolitiken – en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och tillgång till arbete, service och god miljö i alla delar av landet – krävs fortsatt kraftfulla regionalpolitiska insatser.

För att motverka de tendenser till ökade regionala obalanser som kulminerade under mitten av 1980-talet har kraftiga regionalpolitiska insatser satts in. Utöver en kraftig ökning av de ordinarie regionalpolitiska ansla-

[1] Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län.

gen, har särskilda insatser gjorts i de mest utsatta regionerna som Norrbottens län och norra Sveriges inland, Bergslagen, Blekinge m. fl. områden.

En förnyelse av regionalpolitikens inriktning har skett under senare år. En allt större andel av de regionalpolitiska medlen har t. ex. använts till att vidga och förstärka utbudet av utbildning samt till teknikutveckling, teknikspridning och andra infrastrukturåtgärder. Inom andra politikområden – t. ex. utbildnings-, kommunikations-, kultur-, arbetsmarknads- och jordbruksområdena – har särskilda insatser gjorts av regionalpolitiska skäl. Den här vidgningen och ändrade inriktningen av regionalpolitiken syftar till att skapa en gynnsam utvecklingsmiljö för näringslivet och därigenom främja den långsiktiga utvecklingen.

Denna inriktning av regionalpolitiken innebär också att regionalpolitiska hänsyn även i andra avseenden i betydande utsträckning har vägts in i sektorspolitiken på olika områden. Regionalpolitiska mål har också formulerats för utbildnings-, kommunikations-, tele-, jämställdhets-, jordbruks-, miljö- och energipolitiken.

Ett stort antal kontakter har också tagits av industridepartementet och statens industriverk med privata tjänsteföretag i Stockholmsregionen för att förmå dessa att lokalisera verksamhet till stödområdet och stödjepunkter i anslutning till detta. Vidare har statlig central verksamhet utlokaliserats från Stockholmsregionen till regionalpolitiskt prioriterade områden.

Dessa åtgärder har varit ett viktigt led i strävandena att uppnå en mer balanserad regional utveckling och en dämpning av storstädernas – främst Stockholms – tillväxt.

För att den förbättrade regionala balansen skall kunna bibehållas är det, vilket också framhålls i årets regeringsförklaring, angeläget att den breddning av regionalpolitiken som ägt rum under senare år, med inriktning på kompetenshöjning, utbildning och förbättrad infrastruktur, fortsätter.

De regionalpolitiska insatserna bör som hittills fördelas geografiskt med hänsyn till problemens omfattning och karaktär i skilda delar av landet. Alla län bör därvid tilldelas vissa resurser för allmänt utvecklingsfrämjande insatser från anslaget Regionala utvecklingsinsatser m. m.

Den regionalpolitiska kommittén, som tillsattes i slutet av år 1987 och som skall avlämna sitt betänkande i maj 1989, skall bl. a. mot bakgrund av en analys av den regionala utvecklingen precisera målen för den framtida regionalpolitiken och lämna förslag till åtgärder. Förslag skall också lämnas om på vilka grunder och till vilka regioner de regionalpolitiska insatserna bör riktas för att uppnå långsiktigt positiva effekter.

I avvaktan på förslag från utredningen bör inga större förändringar av regionalpolitikens inriktning vidtas.

För regionalpolitiska insatser inom arbetsmarknadsdepartementets område föreslås följande anslag (milj. kr.).

	Budgetåret 1988/89	Budgetåret 1989/90 (förslag)
Visst regionalpolitiskt stöd	1,0	0,001
Lokaliseringsbidrag m.m.	397,0*	362,0
Lokaliseringslån	200,0	100,0
Regionala utvecklingsinsatser m.m.	690,0	690,0
Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m.m.	0,001	0,001
Ersättning för nedsättning av social-avgifter	350,0	395,0
Sysselsättningsstöd	159,0	165,0
Expertgruppen för forskning om regional utveckling	4,3	4,414
Kapitaltillskott till en utvecklings-fond för Västnorden	2,0	2,4
Bergslagsdelegationen	0,0	3,0
Summa	1 803,3*	1 721,8

* Varav 35 milj. kr. på tilläggsbudget I.

Frisläppsbestämmelserna för de allmänna investeringsfonderna har under senare år getts en stark regionalpolitisk profil. Således har fonderna varit frisläppta i stödområdena för investeringar i byggnader och inventarier. I övriga landet får fonderna endast användas för miljöförbättrande investeringar.

I samband med riksdagens beslut om energipolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88: 90, prop. 1987/88: 100 bil. 16, NU 40, rskr. 375) våren 1988 slogs bl. a. fast att en tidigarelagd avveckling av två kärnkraftsaggregat vid mitten av 1990-talet inte får resultera i osäker eltillförsel och att den elintensiva industrins försörjning med el skall tryggas. Riksdagen betonade bl. a. vikten av att den arbetsgrupp, som skall uppmärksamma den elintensiva industrins situation, inför kontrollstationen år 1990, lämnar förslag till åtgärder som syftar till att vidmakthålla rimliga arbetsvillkor för den elintensiva industrin. I detta sammanhang betonades särskilt vikten av att statsmakterna värnar om den elintensiva industrins långsiktiga överlevnadsmöjligheter, inte minst mot bakgrund av att denna har sin tyndpunkt i Bergslagen och norra Sverige.

En särskild utredare kommer att tillkallas med uppgift att undersöka hur konkurrensförhållandena för den elintensiva industrin påverkas av stora elprishöjningar samt redovisa eventuella behov av åtgärder för att behålla rimliga konkurrensvillkor för denna industri samtidigt som kärnkraftsavvecklingen genomförs. Utredaren bör även kartlägga behovet av särskilda insatser inom regional-, arbetsmarknads- och industripolitiken i orter och regioner som är särskilt beroende av elintensiv industri.

Inom kommunikationsdepartementets område har tillkallats en kommitté (dir. 1988: 11) för att bedöma och föreslå preciseringar av statens regionalpolitiska och sociala ansvar på tele- och postområdena. Kommittén skall också föreslå lämpliga former för förankring av televerkets nätutbyggnadsplaner på regional och lokal nivå. Kommitténs arbete skall vara avslutat den 31 december 1989.

3.3 Särskilda insatser i vissa regioner

År 1986 godkände riksdagen regeringens förslag om ett nytt utvecklingsprogram för *Bergslagen* (prop. 1985/86: 125 bil. 10, AU 13, rskr. 290). Programmet omfattar 425 milj. kr. och är nu inne på sitt tredje år.

Bergslagsdelegationen har en viktig roll i genomförandet av Bergslagsprogrammet. Delegationen har skrivit till regeringen och hemställt om förlängning av sitt mandat med två år med hänvisning till följande skäl:

- Delegationens arbete inriktas på långsiktig utveckling med tyngdpunkt på infrastrukturella frågor, som tar lång tid att driva till beslut och genomförande.
- Flera av de stora utvecklingsprojekt delegationen arbetar med kan inte fullföljas innan delegationen enligt gällande beslut skall avvecklas den 30 juni 1989. Förväntade och möjliga resultat riskerar således att bli sämre eller helt utebli.

Enligt min mening bör delegationen ges möjlighet att fullfölja sitt handlingsprogram och att sörja för en god förankring av arbetet hos myndigheter, kommuner m. fl. när mandatet upphör. Jag biträder delegationens förslag om en förlängning men anser att den bör gälla ett år för att slutföra arbetet. Jag avser att senare föreslå regeringen att delegationens verksamhet förlängs t. o. m. den 30 juni 1990. Vad gäller resurser har delegationen föreslagit att medel motsvarande 27,5 milj. kr. per år anslås. Eftersom huvudmotivet för en förlängning är att slutföra projekt som främst är av initierande och samordnande karaktär bör kostnaderna kunna begränsas. Delegationens roll som finansiär bör kunna tonas ned och överföras till bl. a. berörda länsstyrelser och utvecklingsfonder. För ett års förlängning beräknar jag att delegationen behöver tillföras 12 milj. kr. Huvuddelen härav bör kunna finansieras genom en omprioritering av medel som står till regeringens förfogande inom Bergslagsprogrammet. Jag återkommer i anslagsavsnittet med förslag om ett mindre belopp, avseende främst förvaltningskostnader.

Riksdagen beslutade i maj 1988 om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland (prop. 1987/88: 64). De delar av Bergslagen som berördes var Ludvika, Smedjebackens, Borlänge, Hällefors och Ljusnarsbergs kommuner. Förslagen föranleddes främst av strukturförändringar inom SSAB. Genomförandet av de olika åtgärderna har startat.

Vad gäller *norra Sveriges inland* har regeringen bl. a. uppdragit åt berörda myndigheter att på olika sätt medverka i genomförandet av de beslutade åtgärderna. Regeringen har t. ex. uppdragit åt statens industriverk (SIND) att genomföra ett utvecklingsprogram för sågverks- och trämanufakturindustrin i de fyra nordligaste länen. Vidare har SIND och styrelsen för teknisk utveckling (STU) i uppdrag att utarbeta förslag till åtgärder för teknik- och kunskapsspridning i norra Sveriges inland. Berörda länsstyrelser har i samarbete med kommuner och myndigheter på utbildningsområdet utarbetat underlag för regeringens beslut om fördelningen av de medel som avser utbildningsinsatser på olika nivåer.

Våren 1988 beslutade riksdagen med anledning av regeringens proposi-

tion (prop. 1987/88: 86, AU 19, rskr. 347) om särskilda regionalpolitiska insatser i *Norrbottens län*. I propositionen föreslogs åtgärder för att dels motverka de negativa effekterna av det minskade personalbehovet vid de verksamheter LKAB, SSAB och ASSI bedriver i länet, dels förbättra förutsättningarna för utveckling i länet. Åtgärderna ger effekter såväl på kort som lång sikt och bygger vidare på och kompletterar den positiva utveckling i länet som inletts tack vare riksdagens beslut år 1983 om insatser i Norrbottens län (prop. 1982/83: 120, AU 24, rskr. 305).

Riksdagens beslut år 1988 omfattade fem grupper av åtgärder och följande belopp i milj. kr.:

– arbetsmarknadspolitiska	216
– kompetensutvecklande	241
– näringslivsutvecklande	169
– regionala utvecklingsinsatser	100
– lokaliseringar av statlig verksamhet	65
Summa	791

Vidare beslutade riksdagen att 125 milj. kr. skulle anslås till lokaliseringsbidrag för särskilda projekt inom främst den privata tjänste- och servicesektorn samt turistnäringen i Norrbottens län. Regeringen har hittills beslutat om sammanlagt ca 45 milj. kr. för utbyggnad av turistanläggningen i Riksgränsen och etablering i Kiruna av ett dotterbolag till Sveriges Radio AB för administration av TV-licenserna. Även övriga föreslagna åtgärder är under genomförande.

Regeringen har under senare år vidtagit en rad särskilda åtgärder för att förbättra den långsiktiga utvecklingen i *Gävleborgs län*. Förutom att delar av länet är inplacerade i stödområden och/eller berörs av de särskilda insatser som regeringen vidtagit i Bergslagen så har regeringen exempelvis med regionalpolitiska medel medverkat i tillkomsten av följande teknikcentra: Institutet för verkstadsteknisk forskning och Högbo Bruks Utbildningscentrum i Sandviken, Gefle Teknik Center i Gävle och Energitekniskt Utbildningscentrum i Hofors. Härutöver har regeringen anslagit medel till det nybildade Svenska Bioenergiinstitutet och till särskilda tekniskspridningsinsatser i Söderhamn, till speciella utbildningsinsatser i bl. a. Gävle/Sandviken, Bollnäs och Hudiksvall och till många industriprojekt. Bland de senare kan nämnas att Bergvik Kemi AB har fått ett beredskapslån på 165 milj. kr. för att säkerställa produktionen och sysselsättningen för de 160 anställda i Söderhamn.

Utöver insatser i de nämnda regionerna har regeringen gjort särskilda insatser för att åstadkomma förnyelse av näringslivet och skapa ny sysselsättning även i andra regioner t. ex. i *Blekinge* och på *Gotland*.

Inom arbetsmarknadsdepartementet pågår ett utredningsarbete för att få fram förslag till åtgärder som kan förstärka utvecklingsmiljön i *Östersund*. Arbetet skall vara avslutat i maj 1989.

3.4 Regionalpolitiskt stöd till företagsutveckling

Vid industriministerns anmälan till regeringen av förslag till proposition om regional utveckling och utjämning (prop. 1984/85: 115) våren 1985 anförde han att det regionalpolitiska stödet till företagen borde utvecklas så att det inriktades på att:

- ytterligare ta till vara olika regioners egna resurser,
- ge ökade möjligheter att stödja företagsutveckling, produktutveckling, marknadsföring m. m.
- ge utrymme för ökade insatser inom utbildningsområdet,
- genomföras i en mer decentraliserad form och förenklas.

Mot den bakgrunden beslöt riksdagen (AU 13, rskr. 354) om ett flertal förändringar av stödet.

För att ta till vara olika regioners egna resurser har stödet sålunda i stor utsträckning kommit till användning för att exempelvis nyetablera företag. Av de företag som erhållit lokaliseringsstöd, investeringsbidrag eller offertstöd under de senaste åren har drygt en femtedel varit nyetablerade.

Regionalpolitiskt utvecklingskapital infördes som en ny stödform för att ge ökade möjligheter att finansiera produktutveckling, marknadsföring och andra s. k. mjuka investeringar. T. o. m. den 30 juni 1988 har 86 företag beviljats denna form av stöd med sammanlagt 36 milj. kr.

Exempel på regionalpolitiska insatser för att förstärka utvecklingsmiljön i svaga regioner är möjligheterna att lämna stöd till uppbyggnad av teknikcentra. T. o. m. november 1988 har regeringen lämnat lokaliseringsstöd till 27 projekt med sammanlagt ca 140 milj. kr. Därtill kommer medel för utvecklingskostnader i verksamheten med ca 40 milj. kr.

En ökad decentralisering och därmed förenkling av beslutsfattandet har skett, dels genom att regionalpolitiskt utvecklingskapital kan lämnas av de regionala utvecklingsfonderna, dels genom att beloppsgränsen för de investeringar till vilka länsstyrelsen kan lämna lokaliseringsstöd och investeringsbidrag har höjts. Den 1 juli 1988 höjdes beloppsgränsen för beslut om lokaliseringsstöd ytterligare, så att länsstyrelsen numera kan besluta i ärenden där det totala kapitalbehovet i samband med investeringen uppgår till högst 12 milj. kr.

Fr. o. m. den 1 juli 1987 har också införts vidgade möjligheter att lämna stöd *dels* till företag inom den privata tjänste- och servicesektorn, *dels* till affärsverk och uppdragsmyndigheter som bedriver konkurrensutsatt verksamhet på marknadsmässiga villkor. Fr. o. m. den 1 juli 1988 är det vidare möjligt att bedriva alla former av stödberättigad verksamhet i lokaler som uppförs för uthyrning med hjälp av lokaliseringsstöd. Tidigare kunde stöd till sådana lokaler endast lämnas för industri-, industriliknande eller industriserviceverksamhet.

Följande tabell visar beviljat *lokaliseringsstöd, investeringsbidrag, regionalpolitiskt utvecklingskapital* och *offertstöd*, beräknad sysselsättningsökning samt subvention per nytt arbetstillfälle under senare år.

Budgetår	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Antal arbetsställen	360	497	543	586	766
Beviljat stöd (milj.kr.)					
lokaliseringsbidrag m.m.[1]	365,8	467,3	550,8	640,6	1 001,4
lokaliseringslån	300,7	195,2	183,0	264,2	276,1
Summa	666,5	662,5	733,9	904,7	1 277,5
Beräknad sysselsättnings-ökning	2 136	3 210	3 533	3 287	3 904
(varav kvinnor)	(809)	(1 204)	(1 263)	(1 231)	(1 428)
Subvention per nytt arbetstillfälle (tkr)[2]	151	135	137	165	167[3]

(1) Inkl. investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.
(2) I beloppet ingår inte stöd till industrilokaler för uthyrning.
(3) Om lokaliseringsstöd på 215 milj. kr. som lämnats till Boliden Mineral AB inkluderas blir subventionen 222.

Av sammanställningen framgår bl. a. att antalet företag som fått stöd har fortsatt att öka, att det totalt beviljade stödet under budgetåret 1987/88 var högre än under de närmast föregående åren och att andelen lokaliseringsbidrag har ökat. Den beräknade sysselsättningsökningen uppgår till ca 3 900 personer, vilket är den högsta sedan budgetåret 1974/75.

I likhet med tidigare budgetår har det mesta stödet lämnats till företag i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

De branscher som erhållit det mesta stödet är metall- och verkstadsindustrin, trävaruindustrin, uppdragsverksamhet och turistnäringen. Regeringen har, under förutsättning att riksdagen anslår erforderliga medel härför, överenskommit med Boliden Mineral AB om att staten skall medverka med 314 milj. kr. i lokaliseringsbidrag i samband med att bolaget investerar ca 1 700 milj. kr. i 15 olika gruvprojekt i stödområdet och i Bergslagen. Härav har 215 milj. kr. beviljats under budgetåret 1987/88.

Den högsta genomsnittliga subventionen per nytt arbetstillfälle, 414 000 kr, har lämnats i stödområde A. I övriga områden är subventionen betydligt lägre.

Närmare 80 % av antalet stödbeslut fattades av länsstyrelserna och de regionala utvecklingsfonderna. Övriga beslut fattades av statens industriverk och regeringen. Länsstyrelserna beviljade stöd med totalt 400 milj. kr., vilket motsvarar cirka 31 % av det totalt beviljade stödet.

Sysselsättningsstöd lämnas per kalenderår för ett år i taget under högst sju år. För att få fullt stöd måste företagen öka sysselsättningen och bibehålla den nya sysselsättningsnivån under hela perioden.

Av följande sammanställning framgår beviljat sysselsättningsstöd för åren 1983–1987 fördelat på antal arbetsställen, årsarbetskrafter samt beviljat belopp.

År	1983	1984	1985	1986	1987[1]
Antal arbetsställen	634	857	1 043	1 329	1 042
Antal årsarbetskrafter	5 150	6 934	7 769	9 164	6 711
Beviljat belopp (milj. kr.)	84,7	116,3	169,8	197,1	140,2

(1) Ytterligare beslut kommer att fattas för år 1987.

Ett företag kan erhålla både sysselsättningsstöd och annat regionalpolitiskt stöd i samband med sysselsättningsökning. Nettoeffekten av sysselsättningsstödet har för budgetåret 1987/88 beräknats till ca 1 200 nya arbetstillfällen.

Jag bedömer att den delvis förändrade inriktningen av det regionalpolitiska stödet, tillsammans med den under senare år goda industrikonjunkturen, bidragit till att efterfrågan på stöd har ökat och att en större sysselsättningsökning uppnåtts under senare år.

Regeringen har, som jag tidigare nämnt, tillsatt en kommitté med uppgift att utreda regionalpolitikens inriktning m. m. Den kommer bl. a. att behandla det framtida regionalpolitiska stödet till företagsutveckling och nyföretagande. I avvaktan på resultatet av utredningen vill jag nu inte föreslå några mer genomgripande förändringar av det regionalpolitiska stödet till företag. Följande förändringar bör dock enligt min mening genomföras redan nu.

Regionalpolitiskt stöd till turistverksamhet kan enligt riksdagens beslut lämnas endast i stödområde A och B samt, om det finns särskilda skäl, i primära rekreationsområden inom stödområde C. Marknaden för turism bedöms i dag som växande men är inte obegränsad. Om stöd lämnas till turistverksamhet i områden där det även finns goda möjligheter för annan verksamhet t. ex. industri, kan det innebära att turistunderlaget för anläggningarna inom fjällområdena minskar så kraftigt att de inte blir lönsamma eller att det inte blir möjligt att där bygga ut turistnäringen. För att bibehålla möjligheterna att skapa ny sysselsättning i de mest utsatta områdena bör regionalpolitiskt stöd till turistverksamhet därför fortsättningsvis begränsas till stödområdena A och B. Regeringen bör dock ha möjlighet att lämna stöd till de turistprojekt som den särskilde förhandlare, som regeringen tillsatt för att utveckla turistnäringen på Gotland, kan komma att föreslå.

Riksdagen beslöt våren 1983, mot bakgrund av att det vid den tiden fanns outnyttjade lägenheter och ett samtidigt behov av lokaler för utbyggnad av administrativ tjänsteproduktion i Malmfälten, att det under vissa förutsättningar skulle vara möjligt för regeringen att använda regionalpolitiskt stöd för ombyggnad av outnyttjade bostadslägenheter i Kiruna till kontorslokaler m. m. (AU 1982/83: 24 s. 33, rskr. 305)

Det har hittills inte funnits anledning för regeringen att utnyttja denna möjlighet. Eftersom förutsättningarna på olika sätt har förändrats sedan 1983, bl. a. är det numera möjligt att lämna lokaliseringsstöd även till kontorslokaler för uthyrning, föreslår jag att regionalpolitiskt stöd inte längre skall användas för ombyggnad av outnyttjade bostadslägenheter i Kiruna.

3.5 Insatser i glesbygd

Glesbygdsinsatserna utgör en betydelsefull del i den samlade regionalpolitiken och bör även fortsättningsvis inriktas på att ta till vara glesbygdens resurser och utvecklingsmöjligheter. Glesbygdsstöd lämnades under budgetåret 1987/88 med 216 milj. kr., vilket var ca 60 milj. kr. mer än föregående budgetår.

Närmare 140 milj. kr. av glesbygdsstödet användes för att delfinansiera företagsinvesteringar i glesbygd. Det var drygt 1 800 småföretag som fick denna form av stöd. Sysselsättningseffekten härav har beräknats till drygt 1 500 personer. Till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) lämnades bidrag med 31 milj. kr. Lika mycket lämnades som stöd till kommersiell service. Av dessa medel utgjordes merparten av investeringsstöd till ca 200 glesbygdsbutiker. Stöd till samhällelig service lämnades med 16 milj. kr. Jämfört med budgetåret 1986/87 har stödet till sysselsättningsfrämjande företagsinvesteringar ökat kraftigt, men de beviljade beloppen har ökat även för övriga stödformer.

Eftersom glesbygdsstödet har visat sig vara ett effektivt och flexibelt system för att stärka sysselsättning och service i glesbygd, och den regionalpolitiska utredningen har i uppdrag att bl. a. överväga behovet av förändringar inom glesbygdspolitiken, föreslår jag inga ändringar i bestämmelserna för glesbygdsstödet.

Europarådet har tagit initiativ till en europeisk landsbygdskampanj i vilken Sverige deltar. Kampanjens syfte är att utveckla och skydda landsbygden och dess kvaliteter. Hoten mot landsbygden i Europa är dels brist på utveckling med arbetslöshet och utflyttning som följd, dels ogenomtänkt exploatering som förstör landsbygdens kulturhistoriska och miljömässiga värden.

Glesbygdsdelegationen har regeringens uppdrag att genomföra kampanjarbetet i Sverige och har tilldelats särskilda resurser för detta. Delegationen har ett nära samarbete med den Nationella Folkrörelsekommittén i kampanjarbetet under mottot "Hela Sverige skall leva!". Kommittén har fått statliga medel för sin medverkan i kampanjen.

En viktig förutsättning för en framgångsrik kampanj är att en lokal mobilisering kan åstadkommas. Viktiga medverkande är därvid föreningar och folkrörelser samt lokala och regionala organ. Det är i regionerna som de största ekonomiska resurserna för genomförande av idéer och förslag finns, exempelvis i form av länsstyrelsernas anslag för regionala utvecklingsinsatser. I regleringsbrevet för detta anslag för budgetåret 1988/89 har, liksom för budgetåret 1987/88, angetts att länsstyrelserna bör uppmärksamma landsbygdskampanjen vid sin medelsfördelning. Med hjälp av dessa medel har också redan många projekt kunnat genomföras.

Kampanjarbetet för att främja ett bättre tillvaratagande och utvecklande av landsbygdens produktiva resurser är i full gång och har mött ett mycket stort gensvar. Över hela landet har studiecirkelverksamhet genomförts med målet att ta fram lokala handlingsplaner för bygdens utveckling. En omfattande projektverksamhet pågår också i syfte att fånga upp och genomföra idéer för bygdens utveckling. Det kan gälla sysselsättning, service, kultur, miljö, utbildning, infrastruktur etc. I flera projekt har också kvinnornas villkor i glesbygd uppmärksammats.

Bland projekten märks också kooperativa satsningar. Intresset för att driva verksamheter med inriktning på handel, tillverkning och tjänster i kooperativ form har ökat. En naturlig del av det regionala utvecklingsarbetet bör vara att regionala organ medverkar även i projekt som främjar kooperativa initiativ. Sådana insatser bör samordnas med den verksamhet

som kooperativa rådet bedriver inom ramen för Kooperationens utvecklingssystem.

Landsbygdskampanjen kommer att avslutas under 1989. Regeringen är angelägen om att det engagemang och den framtidstro som nu finns, tas till vara så att målet nås att "Hela Sverige skall leva!". Många av de förslag till åtgärder som kampanjarbetet resulterat i har genomförts, eller bör kunna genomföras, med hjälp av de ordinarie medel som finns att tillgå på lokal, regional och central nivå.

3.6 Åtgärder för att länka av expansionen i Stockholmsregionen

Den kraftiga sysselsättnings- och befolkningstillväxten i storstadsregionerna, och särskilt i Stockholmsregionen, innebär svårigheter att tillgodose arbetskraftsbehov, leder till bostadsbrist m. m., som motiverar ansträngningar att begränsa tillväxten. Samtidigt finns behov av att skapa nya arbetstillfällen bl. a. i stödområdena. Industridepartementet och statens industriverk bedriver därför en aktiv kontaktverksamhet riktad till privata tjänsteföretag med syfte att få till stånd en avlänkning av tillväxten inom tjänstenäringarna till bl. a. norra Sverige, Bergslagen, sydöstra Sverige och Gotland.

Sedan hösten 1987 har en arbetsgrupp inom industridepartementet kontaktat ett 60-tal större tjänsteföretag (banker, försäkringsbolag, finansbolag, konsultföretag m. fl.) inom Stockholmsregionen. Detta har hittills resulterat i att sju företag med hjälp av regionalpolitiskt stöd kommer att etablera ca 250 arbetstillfällen inom stödområden och i stödjepunkter i anslutning till dessa. Personalen som nyanställs kommer till övervägande del att utgöras av kvalificerade byggnads- och ADB-konsulter.

Vid flera banker och försäkringbolag har kontakterna lett till att interna diskussioner och utredningar inletts beträffande möjligheten att förlägga centrala funktioner samt decentralisera verksamhet till stödområden.

Arbetsgruppen planerar att ta kontakt med ytterligare närmare 50 tjänsteföretag i Storstockholmsområdet. Jag har anledning att anta att även dessa kontakter kommer att leda till fortsatt avlänkning av tjänstenäringarna från regionen.

Enligt vad jag erfarit har även statens industriverk förstärkt sina resurser för att påverka lokaliseringen av tjänsteföretagen. Verket har genomfört en serie kunskapssymposier om tjänstesektorn med deltagare från företag, länsstyrelser och kommuner samt bedriver nu kontaktverksamhet riktad främst mot de mindre tjänsteföretagen i Stockholms län.

Även sysselsättningen inom den statliga sektorn har utnyttjats för att skapa arbetstillfällen och bredda arbetsmarknaden i regionalpolitiskt prioriterade orter och regioner. Regeringen uppdrog således i mars 1988 åt televerket och postverket att utreda förutsättningarna för att förlägga ytterligare verksamhet till Norrbottens län och föreslå vilka verksamheter som kan förläggas dit. Regeringen har senare uppdragit åt de båda verken att genomföra förändringar i enlighet med de förslag som respektive verk redovisat. Det innebär att televerket kommer att etablera ca 100 arbetstill-

fällen inom nummerupplysningen i Gällivare och lika många arbetstillfällen vid ett ADB-center i Luleå. Inom postverket kommer ca 100 arbetstillfällen att lokaliseras till Kiruna. Av dessa avser ca 70 tjänster verksamhet inom postens frimärksavdelning och ca 30 verksamhet inom dataområdet.

Vidare har beslutats att plan- och bostadsverket och kustbevakningens centrala organisation fr. o. m. den 1 juli 1989 skall lokaliseras till Karlskrona. Sammantaget innebär detta att Karlskrona tillförs över 300 nya arbetstillfällen.

3.7 Internationellt regionalpolitiskt samarbete

Ett omfattande internationellt regionalpolitiskt samarbete bedrivs.

Det *nordiska* regionalpolitiska samarbetet omfattar gränsregionalt samarbete, gemensamma stödordningar, utrednings- och utvecklingsarbete, regionalpolitisk forskning samt informations- och erfarenhetsutbyte.

Inom *OECD* bedrivs ett samarbete och erfarenhetsutbyte kring regional utvecklingspolitik. En del av arbetet utgörs av att fortlöpande beskriva regionalpolitikens inriktning i OECD-länderna.

I det gällande arbetsprogrammet behandlas bl. a. betydelsen av teknikspridning, infrastruktur m. m. för den regionala utvecklingen.

I *Europarådets* regi har bl. a. den europeiska landsbygdskampanjen bedrivits.

Frågor om *EG:s* regional- och strukturpolitik och eventuella konsekvenser för Sverige behandlas inom regeringskansliet inom en arbetsgrupp för industri- och regionalpolitik.

De internationella frågorna behandlas mer utförligt i avsnitt 5.

4. Invandring

Sverige och omvärlden

Migration och befolkningsutveckling

Invandringen till Sverige är en liten del av en världsomfattande process. Så har det historiskt sett alltid varit och kommer nog så att förbli.

Efter folkomflyttningarna i andra världskrigets spår, följde en period under sent femtiotal och hela sextiotalet då invandringen till Sverige var starkt styrd av vårt behov av arbetskraft.

Vi har sedan dess, accentuerat under åttiotalet, kunnat konstatera en ökande folkomflyttning av delvis annat slag. Från fattiga till mer utvecklade länder, från Syd till Nord. Så länge den stora klyftan mellan mindre utvecklade länder och i-länderna på norra halvklotet består – eller i varje fall inte väsentligt minskas – kommer denna rörelse med all sannolikhet att fortsätta. En betydande del av denna migration är av flyktingkaraktär men en stor del är snarare ekonomiskt och/eller humanitärt betingad.

En starkt bidragande faktor bakom dagens migrationsmönster är naturligtvis att vi lever i en krympande värld. Den snabba utvecklingen av kommunikationerna har minskat avstånden och ökat kunskapen om andra länder. En ytterligare bidragande orsak är självfallet de många interna och mellanstatliga konflikter, naturkatastrofer m. m. som inträffar framför allt i den tredje världens fattiga länder.

Till följd av den liberalisering som nu sker i Östeuropa kan vi också konstatera en ökning i migrationen från Öst till Väst. Detta har redan märkts i ett antal länder i Centraleuropa men även i viss mån i Sverige, där en fortsatt ökning är att förvänta.

Projektioner av befolkningsutvecklingen fram till år 2025 visar å ena sidan på en fördubbling av befolkningen i världen, å andra sidan på en minskning av Europas andel av denna befolkning till cirka en tjugondel, jämfört med en tiondel i dag. Det är mycket troligt att dessa förhållanden kommer att innebära ett ökande invandringstryck gentemot Europa och Sverige nästan oavsett vilken invandringspolitik som enskilda länder för.

Det är däremot knappast troligt att länderna i Europa medvetet kommer att använda invandringen för att motverka den väntade befolkningsminskningen. Migration kan och får inte heller ses som något långsiktigt alternativ till nödvändiga ekonomiska framsteg i mindre utvecklade länder, varifrån många av dagens migranter kommer.

Den bedömning som kan göras i dag är att vi får räkna med en invandring av oförminskad omfattning till vårt land. Huvudsakligen kommer den att bestå av personer med flyktingbakgrund eller som kommer att åberopa humanitära skäl, fattigdom, ekonomiskt förtryck eller helt enkelt en osäker framtid till stöd för att få bosätta sig här. Alltså en invandring som inte, som under tidigare decennier, är styrd av våra egna behov. Detta förhållande ställer och kommer att ställa särskilda krav på vårt samhälle och på politiken.

Flyktingsituationen

Vi har under senare delen av 1970-talet och hela 1980-talet sett en ökning av antalet flyktingar. Antalet flyktingar i världen uppgår i dag till ca 15 miljoner personer. I en del fall har det skett en positiv politisk utveckling så att flyktingar kunnat återvända till hemlandet, men samtidigt har nya flyktingskapande situationer utvecklats.

Majoriteten av världens flyktingar kommer från och finns i länder i tredje världen – i Asien, Afrika och Latinamerika. De flesta mottagarländer accepterar sitt ansvar för att ge flyktingarna en fristad. Det finns emellertid ett antal länder, framför allt i Asien och södra och sydöstra Europa, som betraktar sig som transitländer och som därför bidrar till att flyktingar flyttar vidare i sökandet efter en fristad.

Europa har under 1980-talet tagit emot ett växande antal asylsökande. År 1984 uppskattades det totala antalet asylsökande i Europa till ca 104 000 personer. För år 1988 beräknas de uppgå till över 200 000.

Den största delen av de asylsökande kommer från utomeuropeiska länder, även om under den senaste tiden antalet asylsökande från olika östeuropeiska länder har ökat kraftigt.

Invandringen till Sverige speglar denna situation. Från att till största delen ha varit en nordisk företeelse är det i dag personer från utomeuropeiska länder som dominerar invandringen till Sverige. Den består huvudsakligen av flyktingar eller personer med flyktingliknande bakgrund samt anhöriga. Sverige tar i dag emot det största antalet asylsökande, räknat per capita, av alla länder i Europa.

Mot den bakgrund som här tecknats är det självklart att svensk politik, vare sig det gäller migrationspolitik i allmänhet eller asyl- och flyktingpolitik, måste ta sin utgångspunkt i den internationella verklighet, som vi är en del av. Som vi är beroende av. Ett väsentligt inslag i denna politik måste vara ett väl utvecklat internationellt samarbete. En samlad presentation av detta internationella samarbete lämnas i särskilt avsnitt.

Utvecklingen av invandringen till Sverige

Invandringen till Sverige har fortsatt att öka under år 1988. Enligt preliminära beräkningar har ca 43 100 utländska medborgare invandrat. Invandringen fortsätter att ligga på samma nivå som under 1970-talet eller t. o. m. något högre, efter en kraftig nedgång i början av 1980-talet. Ökningen beror väsentligen på den utomnordiska invandringen. Utvandringen av såväl nordiska som utomnordiska medborgare ligger i jämförelse med år 1987 på oförändrad nivå. Invandringsöverskottet av utländska medborgare under år 1988 var preliminärt 31 100 personer, vilket innebär ungefär 5 600 personer fler än år 1987. Utvecklingen under den senaste tioårsperioden framgår av följande tabell (siffrorna är avrundade):

Invandringen av utländska medborgare åren 1979—1988

År	Invandring			Utvandring			Invandringsöverskott		
	Totalt	Nordiska medborgare	Övriga medborgare	Totalt	Nordiska medborgare	Övriga medborgare	Totalt	Nordiska medborgare	Övriga medborgare
1979	32 400	16 400	16 000	16 300	10 700	5 600	16 100	5 700	10 400
1980	34 400	16 300	18 200	20 800	13 600	7 200	13 700	2 600	11 000
1981	27 400	10 000	17 400	20 800	15 300	5 500	6 600	−5 300	11 900
1982	25 100	7 300	17 800	19 900	14 500	5 400	5 200	−7 200	12 400
1983	22 300	7 400	14 900	17 400	12 000	5 400	4 900	−4 600	9 500
1984	26 000	8 400	17 600	14 600	10 000	4 600	11 400	−1 600	13 000
1985	27 900	8 400	19 500	14 000	9 200	4 900	13 900	− 800	14 700
1986	34 000	8 900	25 200	15 400	8 700	6 600	18 600	200	18 600
1987	37 100	8 900	28 100	11 600	8 100	3 500	25 500	800	24 700
1988 (1)	43 100	11 100	32 000	12 000	8 400	3 600	31 100	2 700	28 400

(1) Preliminär beräkning

Invandringen från Finland har varit i stort sett oförändrad och uppgick år 1988 enligt preliminära uppgifter till 5 300 personer, vilket var ca 500 fler än år 1987. Utvandringen till Finland var också ca 5 300 personer. Nettoinvandringen från Norden blev totalt 2 700 personer.

Den ökade invandringen fr. o. m. år 1984 av utomnordiska medborgare sammanhänger som nämnts med en ökande invandring av flyktingar eller personer med flyktingliknande bakgrund från Asien. Den största enskilda invandrargruppen under år 1988 var iranierna, ca 7 500 personer.

Antalet utlänningar som kommit till Sverige på egen hand och sökt asyl har sedan år 1985 varit väsentligt större än tidigare under 1980-talet. Detta gällde även år 1988. Samma utveckling kan för övrigt konstateras i stora delar av Västeuropa, även om några länder noterat en nedgång. Det totala antalet asylsökande under år 1987 var ca 18 000 personer inkl. medföljande barn. Under år 1988 har omkring 19 000 utlänningar, inkl. barn, sökt asyl. Totalt sett har det största antalet asylsökande under åren 1985–1988 kommit från, i tur och ordning, Iran, Chile, Etiopien, Libanon, Polen och Irak. Under år 1988 har antalet asylsökande irakiska medborgare ökat medan antalet etiopiska och chilenska medborgare minskat något.

Ca 15 000 personer, inkl. barn, beräknas under år 1988 ha fått uppehållstillstånd som flyktingar, krigsvägrare, av flyktingliknande skäl eller på humanitära grunder. Bland dem som erhållit tillstånd under år 1988 finns såväl sådana personer som kommit till Sverige och sökt asyl under detta år som sådana som anlänt under tidigare år och fått sina ärenden avgjorda först under år 1988. Antalet personer som årligen fått stanna av politiska eller humanitära skäl har successivt ökat sedan år 1984. Då omfattade dessa grupper tillsammans ca 7 600 personer. Årssiffran för uppehållstillstånd till nära anhöriga har under perioden 1984 – 1987 ökat från ca 7 900 till ca 12 400. År 1988 beräknas den uppgå till ca 14 000.

Under år 1988 fick sammanlagt ca 230 personer tillstånd att invandra av arbetsmarknadsskäl.

År 1987 fick ca 20 000 utlänningar svenskt medborgarskap. Vid ingången av år 1988 var 401 000 utländska medborgare bosatta i Sverige, vilket var ungefär 10 000 personer fler än ett år tidigare. Av de utlandsfödda invånarna i Sverige var 54 % svenska medborgare och 46 % utländska medborgare.

Invandrings- och flyktingpolitiken

Tre huvudprinciper utmärker den svenska invandrings- och flyktingpolitiken: nordiska medborgares fria rörlighet inom Norden, en reglerad invandring vad avser utomnordiska medborgare, en ambitiös flyktingpolitik. Som nämnts består invandringen till Sverige i dag till största delen av utomnordiska medborgare. De två största grupperna är dels flyktingar eller personer som tillåts stanna här av flyktingliknande skäl, dels anhöriga till i Sverige bosatta personer. I det senare fallet rör det sig oftast om personer som ingår äktenskap med en i Sverige bosatt svensk eller utländsk medborgare. Härutöver förekommer en viss invandring av adoptivbarn och en mycket begränsad arbetskraftsinvandring.

Hjälpen till flyktingarna i de länder i tredje världen, som får ta emot många flyktingar, utgör fortfarande en primär uppgift inom ramen för den svenska flyktingpolitiken. Flyktinghjälpen förmedlas huvudsakligen genom FN:s flyktingkommissarie (UNHCR), FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingarna (UNRWA) och vissa andra FN-organ samt via internationella och nationella frivilliga organisationer. Sveriges samlade bidrag för kalenderåret 1987 till flyktingar och hemlösa världen över uppgick till över 650 milj. kr.

Sedan år 1976 har Sverige årligen haft en flyktingkvot på ca 1 250 personer. Detta gällde även budgetåret 1987/88. Den alldeles övervägande delen av kvotflyktingarna kom då från länder i Asien och, i någon mån, från Latinamerika.

Även för budgetåret 1988/89 gäller en flyktingkvot om 1 250 personer. Inriktningen för innevarande budgetår har av regeringen fastställts till att i första hand avse flyktingar från länder i sydvästra Asien. Vidare bör överföring ske av flyktingar från länder i Central- och Sydamerika samt i viss utsträckning från Sydostasien. I enstaka fall får flyktingar föras över från övriga delar av världen. Inom ramen för kvoten beräknas också ett mottagande av ca 50 handikappade och tortyroffer, vilka skall kunna få tillfredsställande vård i Sverige.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag resurser för insatser av samma omfattning.

En mer detaljerad redovisning av den samlade svenska flyktingpolitiken lämnades i april 1988 i regeringens skrivelse till riksdagen (1987/88: 157) om flyktingpolitiken.

Allmänt

Några av huvudproblemen inom invandrar- och flyktingpolitiken kan sammanfattas i tre punkter:

- Det tar för lång tid att utreda, handlägga och fatta beslut i utlänningsärenden; beslut om avlägsnande verkställs inte tillräckligt snabbt.
- Det tar för lång tid innan den som fått tillstånd att stanna i landet kan tas emot i en kommun.
- Det tar för lång tid efter bosättningen innan invandrare och flyktingar kan få ett arbete och en egen försörjning.

Problemen kan inte lösas enbart med statliga åtgärder. En framgångsrik invandrar- och flyktingpolitik är en angelägenhet för många: riksdag och regering, centrala ämbetsverk och deras regionala och lokala företrädare, kommunerna, frivilliga organisationer, alla de som blir nyanlända flyktingars och invandrares medmänniskor. Statsmakternas bidrag till att lösa de problem som jag nu sammanfattat i de tre punkterna är flera.

Efter förslag av regeringen i 1988 års kompletteringsproposition beslöt riksdagen att ge statens invandrarverk vidgade och delvis nya möjligheter att åstadkomma ytterligare mottagningserbjudanden från kommunerna. I samma proposition föreslog regeringen flera särskilda insatser inom arbetsmarknadspolitiken, i syfte att underlätta invandrares och flyktingars väg in i arbetslivet. Riksdagen beslöt i enlighet därmed.

Arbetet med att främja flyktingars och invandrares möjligheter att få arbete och att den vägen förmå kommunerna att ta emot fler flyktingar fortsätter. Senast har detta kommit till uttryck i regeringens proposition (1988/89: 47) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder tidigare i höst. Jag återkommer särskilt till arbetsmarknadsfrågorna längre fram.

Åtgärder för kortare väntetider i asylärenden

Jag har i flera sammanhang framhållit vikten av att komma till rätta med de långa handläggningstiderna i asylärenden. För asylsökande är det oerhört påfrestande att under lång tid få vänta på beslut. De långa väntetiderna i dag går knappast att förena med kravet på rättssäkerhet. Nuvarande kostnader för uppehälle, sjukvård och andra åtgärder för asylsökande kan minskas avsevärt med kortare väntetider. Långa väntetider motverkar och fördröjer en framgångsrik integration för de asylsökande som får stanna i landet.

Det översynsarbete inom invandrings- och flyktingpolitiken som inleddes år 1987 syftar primärt till att radikalt förkorta handläggningstiderna i utlänningsärenden. Arbetet har varit uppdelat i fyra delar:

- en huvudsakligen teknisk översyn av utlänningslagstiftningen
- utredning om nya rutiner för handläggningen av asylärenden
- översyn av organisationen vid statens invandrarverk
- ny ordning för bistånd åt asylsökande under väntetiden.

Den sistnämnda delen av arbetet har redan resulterat i riksdagsbeslut

och ny lagstiftning (jfr. prop. 1987/88: 80, SfU 17, rskr. 160, SFS 1988: 156). I övriga tre delar bereds nu tre sinsemellan sammanhängande betänkanden: om reviderad utlänningslagstiftning (SOU 1988: 1), om nya rutiner för hanteringen av asylärenden (SOU 1988: 2) och om en ny organisation för statens invandrarverk (slutrapport i juli 1988 från särskild utredare).

Regeringens ställningstagande till de tre nu aktuella betänkandena sker mot bakgrund bl. a. av det beslut som riksdagen fattade under våren 1988 med anledning av regeringens förslag rörande principerna för en ny organisation för statens invandrarverk (prop. 1987/88: 158, SfU 28, rskr. 339). Riksdagen har där upphävt sitt beslut från år 1975 (prop. 1975: 26, InU 6, rskr. 160) om invandrarverkets nuvarande organisation och ställt sig bakom principerna för en ny verksorganisation.

Ett förslag till ny utlänningslag remitteras genom beslut av regeringen denna dag till lagrådet. Jag räknar med att återkomma till regeringen i ärendet snarast efter årsskiftet 1988–1989, när lagrådets yttrande föreligger. Siktet är inställt på att den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1989.

Regeringen kommer senare i dag – med ledning i riksdagens nyss nämnda principbeslut och med stöd av verksledningsbeslutet – att fatta beslut om invandrarverkets nya organisation. Regeringen har tidigare, den 6 oktober 1988, beslutat om lokalisering m. m. av de utredningsslussar och regionkontor som ingår i den nya organisationen.

Frågorna om organisation och rutiner som sådana behöver alltså inte underställas riksdagen ytterligare. Däremot påverkar de naturligtvis behovet av resurser för både polisen i dess roll som utredare i utlänningsärenden, för statens invandrarverk och för arbetsmarknadsdepartementet, såsom ansvarigt för beredningen av överklagningsärenden. Jag har i fråga om polisens roll samrått med chefen för civildepartementet. Såvitt gäller arbetsmarknadsdepartementet hänvisar jag till vad arbetsmarknadsministern, i egenskap av departementschef, föreslår.

De förändringar, som innefattas i den genomgripande omstrukturering som nu genomförs, blir mest kännbara för invandrarverket. Underlaget för en bedömning av resursbehoven är här ännu inte så genomarbetat, att det i dag kan läggas till grund för förslag avseende statsbudgeten för budgetåret 1989/90. Jag avser därför att före den 25 februari 1989 återkomma till regeringen i de delar som direkt berörs av ett nytt arbetssätt och en ny organisation. Anslagen för invandrarverkets centrala och regionala förvaltning och för förläggningsverksamheten förs därför tills vidare upp med oförändrade belopp.

Den förändring som nu är på väg för invandrarverket förutsätter att den gällande anslagsstrukturen anpassas. Jag återkommer härtill i det följande.

Mottagande av flyktingar i Sverige

Kommunernas mottagande av asylsökande och flyktingar har ökat för varje år. Under år 1985 mottogs ca 14 000 flyktingar och asylsökande i 137 kommuner med vilka invandrarverket träffat överenskommelse. Under år

1986 tog 197 kommuner emot ca 14 700 flyktingar och asylsökande. År 1987 togs ca 18 000 flyktingar emot i 245 kommuner. För åren 1988 och 1989 har invandrarverket hittills slutit avtal med 264 respektive 255 kommuner. Antalet avtalade platser för dessa år är 16 712 respektive 16 592.

Trots kommunernas stora insatser finns det alltjämt ett mycket stort behov av ytterligare kommunplatser för flyktingmottagningen. Antalet personer som vistas på förläggningar är i dag ca 13 000. Knappt 3 000 av dessa har redan fått uppehållstillstånd. Därutöver finns det ca 1 100 asylsökande i kommunerna som väntar på en plats på en förläggning.

En av anledningarna till att så många personer med uppehållstillstånd blir kvar på förläggningarna är kommunernas svårigheter att få fram bostäder. I syfte att bidra till en ökning av det kommunala flyktingmottagandet och en minskning av antalet personer med uppehållstillstånd vid invandrarverkets förläggningar har invandrarverket, som redan nämnts, fått vidgade möjligheter att försöksvis ge kommunerna viss ersättning för kostnader för genomgångsbostäder för flyktingar med uppehållstillstånd. Det är för tidigt att dra slutsatser av försöksverksamheten. Jag vill emellertid betona att det inte är meningen att sådana tillfälliga lösningar skall bli permanenta. Målsättningen måste vara att flyktingen så snart som möjligt får en permanent bostad.

På längre sikt finns det bara ett verkningsfullt sätt att undanröja detta hinder, nämligen att öka bostadsbyggandet. Kommunerna måste kontinuerligt räkna med invandringen som en faktor i sina bostadsbyggnadsplaner. Det byggs nu långt fler lägenheter än för några år sedan. Bostadsbyggandet ökade med 32 % under januari–september 1988, jämfört med samma period 1987. Under januari–september 1988 påbörjades nybyggnad av hus med sammanlagt 34 300 lägenheter.

Invandrarverkets nya organisation, med bättre förutsättningar för nära kontakter mellan verket och kommunerna, bör stärka verkets möjligheter att bistå kommunerna i deras mottagande och därmed göra det möjligt för kommunerna att ta emot fler flyktingar.

Det system som sedan den 1 januari 1985 finns för ersättningar till kommunerna (SFS 1984: 683) kan bli effektivare och rättvisare och därmed mer attraktivt från kommunal utgångspunkt, utan att det leder till statsfinansiellt oacceptabla konsekvenser. Inom regeringskansliet pågår med detta syfte en översyn av gällande ordning för ersättningar till kommunerna.

Resursbehovet för ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar beräknas uppgå till drygt 1,9 miljarder kr. Kostnaderna för förläggningsverksamheten under budgetåret 1989/90 kan beräknas först i samband med bedömningen i stort av resursbehoven för den nya organisationen.

Invandrare och flyktingar på arbetsmarknaden

Invandrarnas och flyktingarnas situation på arbetsmarknaden är väsentligt sämre än för svenskar. Arbetslösheten för utländska medborgare var enligt 1987 års medeltal 4,4 % att jämföra med 1,9 % för svenska medborgare. Utländska medborgare har även ett relativt lågt arbetskraftsdeltagande: 74 % mot 83 % för svenska medborgare.

Samtidigt har bristen på arbetskraft markerats allt tydligare under det senaste året. Bland invandrare och flyktingar som har svårt att få arbete finns en betydande arbetskraftsreserv. Den nuvarande efterfrågan på arbetskraft måste nu utnyttjas för att hjälpa arbetssökande invandrare som har svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden.

Regeringen har mot den bakgrunden vid flera tillfällen framhållit att motiv saknas för import av arbetskraft i större skala. Inte heller finns det tillräckliga skäl att införa en rätt att arbeta för den som fortfarande väntar på myndigheternas besked i fråga om uppehållstillstånd.

Regeringen har vid flera tillfällen under året markerat vikten av att man ger prioritet åt flyktingar och invandrare inom arbetsmarknadspolitiken, så att de snabbast möjligt kommer ut i arbete.

Genom riksdagens beslut med anledning av 1987–1988 års kompletteringsproposition fick invandrarverket ökade möjligheter att ge särskilda bidrag till kommunerna för insatser av projektkaraktär, som bidrar till att flyktingar snabbare kan få en egen försörjning.

Sedan den 1 juli 1988 pågår i detta syfte en försöksverksamhet under AMS ledning med förhöjt rekryteringsstöd till arbetsgivare som anställer flyktingar och invandrare. En del av arbetstiden skall användas för att förbättra kunskaperna i svenska. Försöksverksamheten koncentreras främst till Stockholmsområdet, Malmö, Norrköping, Södertälje och Örebro. Den kommer att utvärderas av AMS.

Efter förslag i regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder (prop. 1988/89: 47) hösten 1988 kommer ambulerande arbetsförmedlingar att organiseras, för att underlätta för flyktingar att snabbt få ett arbete så snart deras uppehålls- och arbetstillstånd är klart. De ambulerande arbetsförmedlingarna kommer att arbeta i direkt anslutning till flyktingförläggningar. Vidare får arbetsmarknadsinstituten, som har en stor erfarenhet av att arbeta med flyktingar och invandrare, förstärkta resurser. Resursförstärkningen skall utnyttjas så att invandrare och flyktingar får en bättre förankring på arbetsmarknaden.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet föreslår fortsatta förstärkningar av insatserna för invandrare och flyktingar under budgetåret 1989/90. Det gäller både aktiv arbetsförmedling och särskilda stödåtgärder via arbetsmarknadsinstituten för invandrare med svårigheter på arbetsmarknaden. De samlade insatserna föreslås få kosta 83 milj. kr.

I anslutning till de åtgärder som föreslagits i regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, har jag tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppgift att undersöka hur man kan organisera meningsfull verksamhet för asylsökande under den tid de väntar på besked i tillståndsfrågan. Arbetet skall ske skyndsamt och avrapporteras snarast möjligt efter årsskiftet 1988–89.

Tillsammans med delegationen för invandrarforskning (DEIFO) har arbetsmarknadsdepartementet under hösten inlett ett arbete som syftar till att öka och bredda kunskaperna om flyktingars och invandrares situation på arbetsmarknaden. Försök görs här att utveckla en metodik för att kontinuerligt inhämta säkrare kunskap och bättre planeringsunderlag än hittills.

Undervisningen i svenska för invandrare (sfi) reformerades år 1986. En utlänning som nyligen anlänt till Sverige ges möjligheter till i genomsnitt 700 timmars utbildning. Kommunerna har ansvaret för den grundläggande undervisningen (grund-sfi) om 400 eller 500 timmar i genomsnitt. Undervisningen ges på deltid. Påbyggnadsundervisningen (påbyggnads-sfi) erbjuds genom studieförbunden eller inom arbetsmarknadsutbildningen. I det senare fallet sker detta i anslutning till planerad yrkesutbildning. Särskilda övergångsbestämmelser gäller för de invandrare som kommit till Sverige före år 1985.

Medel till grund-sfi och påbyggnads-sfi genom studieförbunden anvisas över åttonde huvudtiteln. Invandrare som saknar eller har bristfälliga färdigheter i att läsa och skriva på sitt eget språk förutsätts få sin grund-sfi inom ramen för grundvux. Undervisning i svenska som andraspråk erbjuds inom komvux.

När det nuvarande sfi-systemet infördes utgick man från att grund-sfi inte skulle behöva ges på flyktingförläggningarna utan först i den kommun där flyktingen eller asylsökanden togs emot. Däremot kunde svenskundervisning i andra former ges inom ramen för fritidsverksamheten på förläggningarna. Sådan undervisning har också förekommit i varierande utsträckning. Fr. o. m. den 1 juli 1988 bedrivs svenskundervisning på förläggningarna som uppdragsutbildning i huvudsak enligt läroplanen för grund-sfi. Den skall läggas upp så att senare deltagande i kommunal grund-sfi underlättas. Undervisningen omfattar 20 timmar i veckan och bekostas av staten via invandrarverket.

Förbättringar av sfi-systemet har successivt genomförts. Bl. a. har statsbidraget nyligen reviderats. Jag har erfarit att skolöverstyrelsen inlett en utvärdering av de erfarenheter som vunnits under de drygt två år som gått sedan reformen.

Åtgärder mot främlingsfientlighet och rasism; opinionsbildning

En undersökning från år 1987 visar att den svenska befolkningens inställning till invandrare sedan slutet av 1960-talet har utvecklats i riktning mot större tolerans. Trots detta förekommer dock främlingsfientliga stämningar i Sverige. Sådana tendenser måste motarbetas. Det är en ytterst angelägen uppgift att bekämpa alla uttryck för rasism och främlingsfientlighet. En klar demonstration av regeringens ambitioner är det arbete som sedan hösten 1987 görs av den särskilda kommissionen mot rasism och främlingsfientliget.

Kommissionens uppgift är att pröva vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet samt att stimulera till sådana åtgärder. En stor del av dess arbete har avsett informationsinsatser av olika slag, bidrag till projekt och insatser av olika grupper och organisationer, som kan engageras i arbetet. För dessa ändamål har 12 milj. kr. ställts till förfogande.

Kommissionen börjar nu närma sig slutet av sitt arbete. En rapport med förslag kommer i början av år 1989. I avvaktan härpå föreslås i det följande en viss förstärkning av invandrarverkets medel för projektbidrag, bl. a. i syfte att kunna föra vidare en del av de initiativ som kommissionen bidragit till.

En framgångsrik kamp mot rasism och främlingsfientlighet är en angelägenhet för många: de politiska partierna, kommunerna, folkrörelserna och alla de som blir flyktingarnas och invandrarnas medmänniskor. Toleransen och förståelsen måste komma underifrån och jag är övertygad om att den också finns förankrad i de breda folklagren. Vad det gäller är att tydliggöra den. Lyfta fram den som motvikt till det högröstade fåtal som för rasismens och främlingsfientlighetens talan.

Invandrarverket arbetar sedan många år tillbaka med att genom påverkan långsiktigt förbättra etniska relationer. I detta arbete spelar samarbetet med skolan en stor och viktig roll. I många skolor använder man material om utvandringsländer och om invandrargrupper i Sverige, som tagits fram av verket. Ett viktigt initiativ är nu skolöverstyrelsens arbete för en internationalisering av skolan. Utbildningsministern har tidigare i dag föreslagit insatser i syfte att stärka detta arbete.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) har varit verksam sedan den 1 juli 1986. Hans arbete har mötts med stort intresse. Ombudsmannens verksamhet har varit inriktad på att genom olika åtgärder motverka etnisk diskriminering i arbetslivet och på andra områden.

Avsikten var att verksamheten skulle utvärderas under budgetåret 1988/89. Ombudsmannens arbete har under år 1988 varit nära kopplat till den expertgrupp som biträtt kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet. Erfarenheterna från det arbetet har i sin tur stor betydelse för DO: s verksamhet. En utvärdering efter bara två verksamhetsår kunde dessutom ge osäkra resultat och jag föreslår därför att verksamheten fortsätter som hittills under hela budgetåret 1989/90. Den aviserade utvärderingen bör påbörjas våren 1989. Resultatet kan då läggas till grund för beslut om verksamheten fr. o. m. budgetåret 1990/91.

Som invandrarminister disponerar jag sedan ett par år tillbaka ett särskilt anslag för opinionsbildande verksamhet. Det används för att stödja kunskapsspridning och opinionsbildning samt aktiviteter som bl. a. kan öka folkrörelsernas engagemang i de här frågorna.

I sådant syfte och för att ge aktuell översikt om den nuvarande invandringens sammansättning och utvecklingen på området, har arbetsmarknadsdepartementet gett ut skriften "Svensk invandrar- och flyktingpolitik". Boken har tryckts i en upplaga om 60 000 exemplar och spritts gratis till skolor, utbildningsinstitutioner, organisationer och andra intresserade. Det har visat sig att behovet och intresset för ökad kunskap om flykting- och invandrarfrågor är stort.

Utgivningen av boken har finansierats genom det nämnda anslaget för information och opinionsbildande verksamhet. Medel föreslås även för nästa budgetår. Utvecklingen får visa i vilken utsträckning även en del av dessa kan användas för att föra vidare initiativ som satts igång av kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet.

Återvandring

De flesta flyktingar har en dröm om att en gång kunna återvända till sitt hemland. Förhållandena i flyktingarnas ursprungsländer och flyktingarnas personliga situation i exillandet har dock lett till att flyktingar kommit att återvandra bara i mycket begränsad omfattning. Inget tyder på att någon avsevärd förändring kommer att ske härvidlag. Erfarenheter visar emellertid, att de flyktingar som under exiltiden lyckats finna sig väl till rätta har de bästa förutsättningarna för en framgångsrik återvandring.

Frågan om svenska insatser för återvandrande flyktingar har under senare år blivit alltmer aktuell. En särskild arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet lade i april 1988 fram rapporten (Ds 1988:33) "Återvandringsfrågor – en genomgång". Arbetet har skett efter kontakter med invandrar- och flyktingorganisationer och med organisationer som arbetar med och för återvandrare.

Efter att ha tagit del av arbetsgruppens förslag och de synpunkter som därefter framförts på förslaget, menar jag att insatserna på detta område bör bygga på följande utgångspunkter.

- All återvandring skall självfallet vara frivillig. Omfattande ekonomiska bidrag till återvandrare skulle kunna uppfattas som påtryckningar för att förmå dem att lämna Sverige.
- En inriktning på en positiv integration i Sverige ger flyktingen bästa möjliga förutsättningar för framtiden, vare sig han stannar i Sverige eller väljer att återvandra. En god invandrarpolitik blir därigenom också en god återvandrarpolitik.
- En återvandring bör vara noga planerad och förberedd. Att försöka med en återvandring och misslyckas blir ett ytterst kännbart bakslag. Betydelsen av att ha en ordnad tillvaro i Sverige bakom sig blir då ännu tydligare.
- Det stöd som lämpligen kan ges – på individuell basis – åt flyktingar som har återvandrat bör ses som en del av det svenska humanitära biståndet.

Med dessa utgångspunkter bör en svensk återvandrarpolitik, enligt min mening, ha följande inriktning.

Nyanlända flyktingar bör tidigt förmås att inse betydelsen av att planera för en tillvaro i Sverige, när det t. ex. gäller arbete, studier och kunskaper i svenska språket. Det är därför viktigt att personal som arbetar med flyktingar, t. ex. vid flyktingförläggningar och arbetsförmedlingar liksom i skolor, själva har denna insikt. Flyktingars egna organisationer har en viktig uppgift att sprida egna erfarenheter om exil och återvandring.

Återvandringen bör alltså vara väl planerad och förberedd. Planeringen måste förstås i första hand göras av flyktingen själv och hans familj. Jag vill också peka på den viktiga roll som många enskilda organisationer spelar för att förbereda flyktingar för återvandringen. Bl. a. för att möjliggöra för sådana organisationer att i ökad omfattning arbeta för att hjälpa återvandrare, kommer jag i det följande att föreslå en ökning av de medel som står till invandrarverkets förfogande till avgränsade projekt.

Återresebidrag skall, liksom hittills, kunna utgå efter individuell prov-

ning för att ersätta kostnader för resa, uppehälle under resan samt vissa transporter. Bidragsbeloppen i den förordning (1984: 980) som reglerar bidragsgivningen kommer att anpassas till dagens kostnadsnivå. Bidrag bör inte heller fortsättningsvis utgå till flyktingar som har fått svenskt medborgarskap.

Sverige bör vidare på sätt som hittills med biståndsmedel stödja program för flyktingar som har återvandrat. Jag utgår från att de behov som föreligger så långt möjligt beaktas inom beredningen för humanitärt bistånd. Biståndsministern kommer, efter samråd med mig, inom kort att ta initiativ i syfte att tillföra beredningen ytterligare migrationspolitisk sakkunskap.

I vissa situationer kan återvandringen till enskilda länder komma att öka väsentligt. Det kan då finnas särskilt stora behov av information om förhållandena i ursprungsländerna. Invandrarverket bör få i uppdrag att närmare utreda förutsättningarna för att ge återvandrande flyktingar sådan information genom förmedling av svensk myndighet eller på annat sätt. Invandrarverket bör vidare få i uppdrag att tillsammans med studieförbund och flyktingorganisationer medverka till att ytterligare underlag tas fram till studiecirkelmaterial om exilens villkor och återvandring.

Inom ramen för Sveriges deltagande i internationellt samarbete bör återvandringsfrågor även i fortsättningen ges stor uppmärksamhet.

Flyktingbarn

I den flyktingpolitiska debatten har under senare år flyktingbarnens situation ofta varit ett ämne för diskussion. De upplevelser många flyktingbarn utsatts för – före, under och efter flykten – medför att de ofta är i behov av särskilda insatser på olika områden för att beredas likvärdiga möjligheter som övriga barn.

Särskilda insatser görs redan i dag för flyktingbarn och barn till asylsökande – av statliga myndigheter som socialstyrelsen och invandrarverket, av kommuner och landsting och av frivilliga organisationer som Rädda barnen och Röda korset.

Socialstyrelsen har i en rapport den 1 augusti 1988 "Flyktingbarns behov av stödinsatser från socialtjänsten samt hälso- och sjukvården" lämnat en bred redovisning av vad som är känt om psykiska och sociala svårigheter hos flyktingbarn och deras familjer. Rapporten speglar också vad som görs och vissa behov av ytterligare åtgärder härvidlag.

Jag vill här, efter samråd med chefen för socialdepartementet, redovisa hur jag ser på flyktingbarnens situation, på vidtagna åtgärder och på vad som görs och vad som eventuellt behöver förbättras.

Det är de enskilda kommunerna och landstingen som ansvarar för att flyktingbarn ges de stödinsatser och den undervisning som de behöver. Detta är en given utgångspunkt. I det arbete som utförs på kommunalt plan bör socialstyrelsens rapport kunna vara av stort värde som inspirationskälla och vägledning.

Inledningsvis vill jag här beröra situationen för barn som väntar på beslut i asylärenden. Barnens vårdnadshavare utfrågas numera regelmässigt om barnens förhållanden i samband med utredningen i tillståndsären-

det. Uppgifter från en inledande hälsoundersökning liksom från eventuellt därpå följande läkarundersökningar kan , med vårdnadshavarens tillstånd, ingå i beslutsunderlaget i tillståndsärendet.

För att ge barnen en så bra tillvaro som möjligt under vistelsen på förläggningarna, driver invandrarverket nu ett särskilt utvecklingsprojekt. Syftet med projektet är bl. a. att dokumentera kunskap och erfarenheter hos personalen samt att utarbeta metoder för kunskapsspridning, fortbildning och handledning.

Som framgått i det föregående pågår nu ett intensivt arbete för att drastiskt minska handläggningstiderna i asylärenden. En ny utlänningslag ingår här som ett viktigt element. Jag har i den förut nämnda lagrådsremissen närmare utvecklat min syn på frågan om förvar av barn. Jag har där föreslagit att kriterierna för förvarstagande av barn preciseras tydligare i lagen än för närvarande. Förvarstagande bör alltid ske under så normala förhållanden som möjligt. Förvarslokalerna bör vara lämpliga och personalen skall ha kunskap om barn och barns utveckling.

Jag anser att man därmed tagit största möjliga hänsyn till barnens situation utifrån den förutsättning som ändå måste gälla, nämligen att man inte helt kan utesluta möjligheten att ta barnfamiljer och därmed också barn i förvar. Detta gäller i vissa situationer när verkställighet av beslut om avlägsnande inte kan ske frivilligt.

I många fall åberopas läkarintyg för att barn skall få stanna i Sverige. Sedan år 1981 finns en särskild förtroendeläkare som hjälper till med bedömningen av läkarintyg. För att ytterligare slå fast vikten av att barnens intressen tillgodoses i utlänningsärenden har regeringen i oktober 1988, efter förslag från invandrarverket, beslutat att en särskild förtroendeläkare med barn- och ungdomspsykiatri som speciell kompetens skall utses.

I detta sammanhang vill jag också erinra om att regeringen i sina beslut i asylärenden tar särskild hänsyn till den förankring som barnen fått genom skolgång i Sverige.

Under senare år har allt flera ensamma flyktingbarn kommit till Sverige utan sina föräldrar. Dessa barn har ofta problem som kräver särskilda stödinsatser. Jag vill, för min del, understryka att placering i ett familjehem i många fall kan vara bättre än en tillvaro på en institution av något slag. De nära och kärleksfulla relationer barnen behöver och som kan finnas i en familj, kan vara svåra att bygga upp i en institution. Jag förutsätter dock att den familj, i vilken barnet placeras, kan erbjuda barnet en lämplig språklig och kulturell miljö.

Socialstyrelsen avser för övrigt att närmare se över vissa frågor rörande ensamma flyktingbarn, bl. a. frågor om behovet av att utse god man, om grupphem och ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter.

Jag vill här betona att det förhållandet att många flyktingbarn haft en svår bakgrund inte får medföra att de *generellt* kategoriseras som personer som alltid skall behöva särskild omvårdnad. Omsorgen får alltså inte gå till överdrift.

Tonvikten i samhällets åtgärder måste ligga inom den *förebyggande verksamheten* – i barnverksamhet och barnomsorg, i skolan, fritidsverk-

samheten och inom barnhälsovården. En viktig princip bör därvid vara att stödåtgärderna så långt möjligt integreras i ordinarie verksamhet inom socialtjänsten samt hälso- och sjukvården.

Inom *socialtjänsten* finns ett stort behov av metodutveckling. Chefen för socialdepartementet har därför tidigare i dag föreslagit att två milj. kr. ställs till socialstyrelsens förfogande för utvecklings- och försöksverksamhet beträffande flyktingbarn- och ungdomar.

Som socialstyrelsen framhåller i sin rapport bör den kommunala *barnomsorgen* med flexibla verksamhetsformer sträva efter att kunna möta enskilda familjers behov. I sammanhanget kan nämnas, att socialdepartementet årligen disponerar 20 milj. kr. för utvecklingsarbete inom barnomsorgen. Medel ur detta anslag används även för att stödja metodutveckling kring barnomsorg för flykting- och invandrarbarn.

På *primärvårdens* område – närmare bestämt inom barnhälsovården – finns unika möjligheter att nå alla flyktingfamiljer med förskolebarn. Statens invandrarverk lämnar i viss omfattning bidrag till metodutveckling inom primärvården för flyktingbarn.

Vissa uppgifter tyder på att barn och ungdomar med flyktingbakgrund mer än andra barn kan komma att behöva stöd- och behandlingsinsatser från *barn- och ungdomspsykiatrin*. Dessa behov bör beaktas vid användningen av de medel som invandrarverket disponerar för särskilda bidrag till landstingen för insatser till förmån för flyktingar.

Invandrarverket och socialstyrelsen arbetar f. n. på flera sätt för att ge berörd personal nödvändig utbildning och fortbildning i frågor rörande flyktingbarn. Även behoven av handledning och konsultation kommer att ses över.

Socialstyrelsen har i sin rapport föreslagit att det dels inom varje sjukvårdsregion inrättas ett speciellt team för barn- och ungdomspsykiatri för flyktingbarn, dels att varje klinik får egna resurspersoner. Jag vill kommentera förslagen på följande sätt. Organisation av och innehåll i den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten är en landstingskommunal uppgift. På flera håll i landet pågår också, delvis med bidrag från invandrarverket, försöksverksamhet i projektform med särskild psykiatrisk verksamhet för flyktingbarn. I januari 1989 kommer att ordnas en sammankomst för att utvärdera projekten. Jag välkomnar detta betydelsefulla arbete. Det bör kunna leda till ökad kunskap i landstingen och till förbättrade insatser för flyktingbarnen.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att specialinriktade och värdefulla insatser för flyktingbarnen redan görs i ett stort antal kommuner och landsting. Med stöd av bl. a. invandrarverket och socialstyrelsen sprids dessa erfarenheter vidare. Med de åtgärder som vidtas och planeras och med de medelstillskott för ifrågavarande ändamål som jag nu redovisat bör det, enligt min mening, bli möjligt att ge särskilt stöd åt de flyktingbarn som på grund av sin bakgrund är i behov av det.

5. Internationella frågor

Inledning

Arbetsmarknadsdepartementet deltar aktivt i det internationella samarbetet på arbetsmarknadsområdet.

För att bevaka frågor som rör arbetsmarknads- och socialdepartementens verksamhetsområden finns arbetsmarknadsråd vid utlandsmyndigheterna i Bonn, Bryssel, London och Washington.

Försöksverksamheten med särskilda arbetsmiljöattachéer i Bryssel och Washington har förlängts t. o. m. den 30 juni 1989. En översyn har gjorts av arbetsmiljöattachéernas verksamhet. Resultatet av denna översyn har i mars 1988 redovisats i en rapport (Ds 1988: 26) "Översyn av arbetsmiljöattachéernas verksamhet". I rapporten föreslogs bl. a. en löpande omprövning av verksamheten varvid alternativa sätt att inhämta information skall övervägas.

Det nordiska samarbetet har under året krävt stora insatser på grund av att Sverige enligt det nordiska rotationssystemet fram till Nordiska rådets session i Stockholm våren 1989 innehar ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet och i en rad utskott och arbetsgrupper.

Under 1988 har det hållits två arbetsministermöten.

Arbetet med att bevaka och analysera utvecklingen inom EG har intensifierats under år 1988. Inom ramen för den nya organisationen för beredning och handläggning av de europeiska integrationsfrågorna som tillskapats inom regeringskansliet, har två särskilda arbetsgrupper inrättats inom arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområden. För arbetet föreslås särskilda medel anvisas.

I det internationella samarbetet pågår ett intensivt besöks- och informationsutbyte. Arbetsmarknadsministern har förutom de nordiska länderna, besökt Storbritannien och Västtyskland. Invandrarministern har besökt Sudan, Grekland, Schweiz och Jugoslavien. Det frekventa besöksutbytet kommer att fortsätta under år 1989.

Internationella frågor inom arbetsmarknadspolitiken

Frågor om internationella arbetsorganisationen (ILO) och EG behandlas i särskilda avsnitt, ILO-frågor resp. Det europeiska integrationsarbetet – EG-frågor.

Nordiskt samarbete

Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden utgör grunden för samarbetet inom arbetsmarknadspolitikens område. Ett samarbetsprogram på arbetsmarknadsområdet från år 1985 styr verksamheten.

Utöver en överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad finns en överenskommelse om samarbete mellan myndigheter och institutioner om yrkesinriktad rehabilitering och arbetsmarknadsutbildning. En reviderad överenskommelse om ersättning vid arbetslöshet trädde i kraft

år 1987. En uppföljning av dessa tre överenskommelser ges hög prioritet, vilket avspeglas i den ordinarie projektverksamheten för år 1989.

Inom Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT) pågår en rad projekt som handlar om att utveckla samarbetet i syfte att effektivisera arbetsförmedlingen. Utbytet med platsinformation mellan de nordiska länderna baserad på ADB är ett exempel.

Den nordiska ekonomiska handlingsplanen 1989–1992, "Ett starkare Norden", gör det möjligt att fördjupa och vidareutveckla samarbetet på arbetsmarknadsområdet. Bland de projekt som drivs inom den ekonomiska handlingsplanens ram vill jag nämna två. Det ena rör Arbetsmarknaden på 1990-talet – paraplyprojektet om utvecklingen på arbetsmarknaden och arbetsmarknadspolitikens roll. Arbetsmarknadspolitiken i de nordiska länderna kommer att ställas inför nya utmaningar under tiden fram till sekelskiftet. Det gäller bl. a. att klara anpassningen till nya demografiska mönster och ökade utbildningskrav. För att få ett gemensamt nordiskt underlag för en beskrivning och analys av dessa frågor avser Nordiska ministerrådet att genomföra ett omfattande policy-inriktat projektprogram om arbetsmarknaden på 1990-talet.

Det andra benäms "Flaskhalsar" på arbetsmarknaden. På flera områden råder en bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan av arbetskraft. För att minska sådana flaskhalsproblem är det viktigt att bl. a. förbättra arbetsmarknadsutbildningen. Ett antal försöksprojekt kommer att genomföras för att utveckla samarbetet mellan arbetsförmedling och arbetsmarknadsutbildning.

Försöksverksamheten mellan Finland, Norge och Sverige vid Nordkalottens AMU-center har förlängts ett år och fortsätter i nuvarande former under år 1989. Arbetsministrarna i de tre berörda länderna har uppdragit åt en särskild utredningsgrupp med representanter från Finland, Norge och Sverige att senast i juni 1989 presentera ett förslag om en mer långsiktig lösning för Nordkalottens AMU-center.

I det nordiska samarbetet förkommer även en rad bilaterala aktiviteter. Bl. a. finns det sedan 1973 en Samarbetsgrupp för finsk-svensk arbetsförmedling, som sammanträder två gånger om året. Huvuduppgiften är att följa flyttningsrörelserna mellan Finland och Sverige, och att initiera eventuella åtgärder på arbetsförmedlingsområdet.

Till följd av den ökade arbetskraftsefterfrågan i Sverige under de senaste åren, har dansk arbetskraft alltmer kommit att söka sig till Sverige.

För att möjliggöra ordnade former för denna invandring och en god förmedlingsservice har den särskilda Helsingborgsförmedlingen "Slink-In", som ursprungligen startades som ett jämställdhetsprojekt, även fått till uppgift att betjäna de danska arbetssökandena och svenska företag som söker arbetskraft i Danmark.

Sedan verksamheten påbörjades i mars 1988 beräknas omkring 500 danska arbetssökande ha förmedlats till arbete via "Slink-In".

Inom *Europarådets styrkommitté* för arbetsmarknadsfrågor pågår förberedelser för en arbetsmarknadsministerkonferens i Köpenhamn under hösten 1989. Diskussionsteman för detta möte innefattar arbetsmarknadsutvecklingen under perioden 1986–1989, arbetsmarknadspolitiska instruments roll och funktion samt sysselsättning bland kvinnor.

Bland nyligen avslutade utredningsprojekt kan nämnas ett om hemarbete. Det pågår även förberedelser för ett projekt om långtidsarbetslöshetens orsaker, effekter och motmedel.

En expertkommitté ang. samordning av arbets-, social- och utbildningsfrågor, som sorterar under ovan nämnda styrkommitté, hade den 10 november 1988 det första av fyra möten i Strasbourg. Vid mötet presenterades en rapport om "De unga arbetslösas situation". Kommitténs arbete beräknas pågå under år 1989 och avslutas år 1990.

I maj 1988 undertecknade Sverige tilläggsprotokollet till den europeiska *sociala stadgan*. Protokollet upptar fyra artiklar vilka bl. a. rör jämställdhet mellan kvinnor och män samt rätt till visst medbestämmande för arbetstagarna inom ett företag. Protokollet kommer att föreläggas riksdagen under år 1989.

OECD

Arbetet inom OECD:s arbetskraftskommitté har under året bl. a. berört frågor om de teknologiska förändringarnas inverkan på sysselsättningstillväxten och på arbetsmarknaden och arbetslivet i dess helhet. I ett projekt där flera av OECD:s olika organ samarbetar studeras vidare arbetsmarknadspolitiska aspekter i ett världshandelsperspektiv.

Som en uppföljning till arbetsministerkonferensen hösten 1986 har arbetet med bakgrundsmaterial till en policydeklaration för arbetsmarknadspolitiken i likhet med dem som avgavs år 1964 och år 1976 fortskridit.

Vid en socialministerkonferens i juli 1988 under temat "det sociala skyddet och framtiden" behandlades en rad frågor av betydelse för såväl social- som arbetsmarknadspolitiken.

Internationella arbetslivsfrågor

Sedan år 1984 har Sverige två samarbetsavtal på arbetsmiljöområdet, varav det ena har slutits med EG-kommissionen och det andra med USA. De båda avtalen har slutits i form av skriftväxling.

Det svenska arbetsmiljösamarbetet med EG-kommissionen koncentreras kring föreskriftsarbete och tekniska handelshinder, ny teknik och arbetsorganisation, forskning och utveckling, arbetsskadestatistik samt utbildning och information. Vid de överläggningar som hölls mellan representanter för EG-kommissionen och den svenska regeringen sommaren 1988 i Stockholm informerade EG-företrädarna bl. a. om planerade nya arbetsmiljödirektiv och frågan om fackligt inflytande i det europeiska standardiseringsarbetet. Dessutom diskuterades uppläggningen av det

forskningssymposium om arbetsmiljön inom stålindustrin, som EG-kommissionen och arbetsmiljöfonden gemensamt avser anordna i maj år 1989.

Arbetsmiljöavtalet med USA syftar främst till att öka kunskapsutbytet mellan de båda länderna vad avser forskning och utveckling, praktisk tillämpning av arbetsmiljöforskning och arbetsskadestatistik.

Inom ramen för USA-avtalet arrangerades ett möte under våren 1988 mellan representanter för den amerikanska och den svenska regeringen. Vid dessa överläggningar, som var förlagda till Washington, diskuterades främst frågan om hur arbetsmiljömyndigheter bäst bör använda sina resurser bl. a. med hänsyn till den framtida arbetsmiljöns krav på flexibilitet och utbildning. Domstolarnas roll i arbetsmiljöarbetet, arbetsmiljömässiga konsekvenser av ny teknik, reproduktionsstörningar och "sjuka hus" var några av de arbetsmiljöproblem som även stod på dagordningen för mötet.

Inom en särskild arbetsgrupp inom OECD bedrivs även samarbete på arbetslivsområdet, främst avseende frågor som rör arbetstid, flexibilitet i arbetslivet samt samhällsekonomiska konsekvenser av kollektivavtalsförhandlingar, strejker etc.

Det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet styrs av ett samarbetsprogram, som fastställdes år 1984 av Nordiska Ministerrådet. Den nya tekniken och dess konsekvenser för arbetsmiljön i vid mening är högt prioriterade frågor i programmet.

Det nordiska samarbetet bedrivs huvudsakligen i projektform. På uppmaning av Nordiska rådet inleddes under år 1986 inom ramen för den nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor ett arbete i syfte att utreda förutsättningarna för en nordisk arbetsmiljökonvention. Resultatet redovisades under år 1987 i en rapport (NU 1987: 3) "Förutsättningar för en nordisk arbetsmiljökonvention".

Ministerrådet (arbetsmiljöministrarna) beslöt vid sitt möte i Åbo 1987 att låta utarbeta ett förslag till konventionstext. Ett förslag till nordisk arbetsmiljökonvention har under år 1988 tagits fram och diskuterats av ministrarna. Förslaget har remitterats till berörda nordiska organ. Efter remissbehandlingen är avsikten att ett ministerrådsförslag om en nordisk arbetsmiljökonvention skall föreläggas Nordiska rådets 37: e session år 1989.

Sedan ett förslag till nordisk arbetsmiljökonvention utarbetats har ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor beslutat att inleda arbetet med en revidering av 1984 års samarbetsprogram på arbetsmiljöområdet. Avsikten är att om möjligt ha ett förslag till samarbetsprogram färdigt till ett Ministerrådsmöte under hösten år 1989.

År 1984 tillsatte ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor en arbetsgrupp för ett nordiskt samarbete på området arbetsmiljö, hälsa och ekonomi. Under år 1988 har arbetsgruppen inlett ett arbete i syfte att ta fram och systematisera befintliga konsekvensberäkningar på arbetsmiljöområdet. Arbetsgruppen har under år 1988 anordnat ett seminarium om arbetsmiljöregler och ekonomiska konsekvensbedömningar, i vilket företrädare för de nordiska tillsynsmyndigheterna och arbetsmarknadens parter deltog.

År 1987 fick en nordisk ad hoc-grupp i uppdrag av ämbetsmannakommittén att samordna insatserna för att bekämpa spridning av HIV-smitta i

arbetslivet. Gruppen har under år 1988 startat ett projekt som bl. a. syftar till att kartlägga särskilt riskutsatta miljöer inom sjukvården.

Inom ramen för det nordiska samarbetet på arbetslivs- och arbetsrättsområdet, som organiserats genom en för ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor och nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT) gemensam styrgrupp, tillsattes år 1986 en projektgrupp med uppgift att undersöka förutsättningarna som fanns att genom avtal utveckla samarbetet mellan nordiska koncerner och de fackliga organisationerna inom dessa koncerner. Representanter för de nordiska arbetsgivarna och Nordens fackliga samorganisation (NFS) har deltagit i projektet.

Gruppen har under år 1988 avlämnat en slutrapport "Koncernfackligt samarbete i Norden" (NU 1988: 1). Gruppens slutsats är att det finns förutsättningar för rättsligt och praktiskt fungerande lösningar när det gäller koncernfacklig samverkan i nordiskt ägda företag. Arbetsgivarföreträdarna i gruppen reserverar sig emellertid mot slutsatsen. Av en rad olika skäl anser de att det inte är möjligt att etablera ett nordiskt koncernfackligt avtalssamarbete. Rapporten har nyligen diskuterats vid ett särskilt möte mellan de nordiska arbetsministrarna och ledarna för arbetsmarknadens huvudorganisationer i Norden. Vid mötet, som hölls i december 1988 på initiativ av ministrarna, framkom bl. a. att arbetsgivarna inte ansåg det möjligt att finna en nordisk avtalslösning. Frågan kommer att redovisas vid Nordiska rådets 37: e session.

Inom ramen för den ämbetsmannakommittén och dess tillsynsgrupp bedrivs sedan många år ett samarbete vid utarbetande av nya föreskrifter eller motsvarande. I samband med arbetet med det nordiska arbetsmiljökonventionen har frågan om en ytterligare harmonisering av föreskriftsarbetet ägnats särskild uppmärksamhet, liksom frågan om olika former för teknisk kontroll och provning. Bl. a. har frågor som rör ömsesidigt godkännande av provningsinstitutioner och provningsprocedurer behandlats. I förslaget till arbetsmiljökonvention slås fast att de nordiska länderna skall sträva efter en samordnad nordisk hållning i syfte att hävda den nordiska synen i det internationella standardiseringsarbetet.

Internationellt regionalpolitiskt samarbete

Till grund för det *nordiska regionalpolitiska samarbetet* ligger ett handlingsprogram som fastställdes av ministerrådet år 1986. Huvudmålet är att bedriva ett regionalt utvecklingsarbete för att bidra till såväl en nordisk som en nationell regional utveckling.

Verksamheten omfattar följande inriktning:

- gränsregionalt samarbete,
- gemensamma stödordningar,
- utrednings- och utvecklingsarbete,
- regionalpolitisk forskning, samt
- informations- och erfarenhetsutbyte.

Det nordiska regionalpolitiska samarbetet har sin tyngdpunkt i ett aktivt *gränssamarbete* inom nio samarbetsområden. Samarbetet är huvudsakli-

gen inriktat på industri- och näringslivsutveckling, turism, areella näringar och fiske, kommunikationer och tekniskspridning.

De samarbetsområden som erhåller nordisk finansiering är Nordkalotten, Västnorden, Kvarken, Mittnorden, Skärgårdsområdet, Bornholm/sydöstra Skåne, Østfold/norra Bohuslän, Arvika-Kongsvinger-regionen och Öresundsregionen. Av dessa samarbetsområden prioriteras Nordkalotten och Västnorden högst.

Genom delegering av resurser och genomförandet av konkreta åtgärder till de gränsregionala organen erhålls en god lokal förankring och ett stort engagemang i arbetet.

Västnordenfonden, som inrättats för att främja den ekonomiska utvecklingen i Västnorden (Färöarna, Grönland och Island) inledde sin verksamhet under 1987. Fonden, som har sitt huvudsäte i Reykjavik, har fått till uppgift att främja utvecklingen av ett allsidigt och konkurrenskraftigt näringsliv i regionen. Jag återkommer i anslagsavsnittet till frågan om medel till fonden.

Nordiska investeringsbankens regionallån syftar till att finansiera investeringar i näringslivet och infrastrukturinvesteringar. I Sverige är det Norrlandsfonden och de regionala utvecklingsfonderna i de nordligaste länen som kan förmedla regionallån. Efter att ha bedrivits som en försöksverksamhet under ett antal år beslutades 1988 om en permanentning av denna verksamhet.

Det s. k. *basprojektet* har till uppgift att beskriva den regionala utvecklingen och de existerande stödsystemen. Därutöver bedrivs ett utredningsarbete där ett projekt om tekniskspridning just håller på att avslutas.

Glesbygdsfrågor behandlas av den *glesbygdspolitiska arbetsgruppen* som arbetar med erfarenhetsutbyte kring olika teman som är aktuella för glesbygdsutvecklingen. Framför allt koncentreras gruppens arbete kring lokal utveckling där informationsteknologi och småskalig teknik är viktiga inslag. Kommunernas roll i det glesbygdspolitiska arbetet är en annan del av arbetet med lokal utveckling.

Det *nordiska institutet för regionalpolitisk forskning* (NordREFO) initierar och samordnar forskning av regionalpolitiskt intresse. Forskning bedrivs för närvarande inom två större projekt där dels decentraliseringens effekter på regional utveckling och politik behandlas, dels studeras hur regionalpolitiken påverkas av ekonomins allt starkare nätverkskaraktär. Andra forskningsprojekt är inriktade på att beskriva och analysera drivkrafterna bakom och konsekvenserna av storstadstillväxten. Vidare planeras studier om t. ex. miljö- och naturresursproblematikens regionala betydelse, de statliga transfereringarnas inverkan på den regionala utvecklingen, regionala framtidsstudier samt en övergripande analys av regionalpolitiken som politikområde.

Nyligen har en översyn påbörjats av samarbetsprogrammet för det regionalpolitiska området. Avsikten är att ministerrådet skall lägga fram ett förslag till Nordiska rådets session 1990.

Inom *OECD* bedrivs ett samarbete och erfarenhetsutbyte kring regional utvecklingspolitik. En del av arbetet utgörs av att fortlöpande beskriva regionalpolitikens inriktning i OECD-länderna.

Hösten 1988 har en särskild genomgång av regionalpolitiken i Västtyskland gjorts. En viktig del av denna genomgång var att ta del av hur strukturomvandlingen inom kolgruve- och stålindustrin i Ruhrområdet hanteras.

Det gällande arbetsprogrammet är inom ett av programområdena inriktat på att beskriva och analysera regionalpolitiken i en situation där näringsliv, handel m. m. blir allt mer internationaliserad. Betydelsen av tekniskspridning, infrastruktur m. m. för den regionala utvecklingen har behandlats i det sammanhanget.

Inom det andra huvudområdet av arbetsprogrammet har samarbetet mellan samhällsorgan och näringslivet för att genom samordnade insatser åstadkomma regional utveckling behandlats. En viktig aspekt i sammanhanget är i vilken utsträckning det är lämpligt och möjligt att genomföra en regional utvecklingspolitik i decentraliserade former.

Även i *Europarådet* bedrivs ett samarbete kring frågor som har regionalpolitisk betydelse. Som exempel vill jag nämna den nu avslutade europeiska landsbygdskampanjen och ett arbete som pågår om lokal och regional planering.

Frågor om *EG:s* regional- och strukturpolitik och eventuella konsekvenser för Sverige behandlas inom regeringskansliet inom en arbetsgrupp för industri- och regionalpolitik. Kommittén om regionalpolitikens inriktning skall också enligt sina direktiv vid framläggandet av sina förslag göra avvägningar i förhållande till den politik EG utformar inom detta område.

ILO-frågor

I arbetsmarknadsdepartementet handläggs ärenden som rör förhållandet till internationella arbetsorganisationen (ILO). För beredning av vissa ärenden som rör samarbetet med ILO finns en trepartiskt sammansatt kommitté, ILO-kommittén (SFS 1977: 987; ändrad senast 1987: 900).

ILO:s beslutande församling – arbetskonferensen – höll sitt sjuttiofemte möte under juni månad 1988. Sverige deltog i mötet på sedvanligt sätt med en trepartsdelegation bestående av två regeringsombud, ett arbetsgivar- och ett arbetstagarombud samt experter. Arbetskonferensen har bl. a. till uppgift att anta ILO:s arbetsprogram och budget samt att anta konventioner och rekommendationer. 1988 års arbetskonferens antog ett reviderat arbetsprogram samt budget för åren 1988–1989, som totalt omspänner nära 357 milj. dollar. För Sverige innebär konferensens beslut i denna del att det årliga bidraget för 1989 utgår med drygt 2,43 milj. dollar, motsvarande ca 14,8 milj. kr.

Vid 1988 års arbetskonferens antogs en konvention (nr 167) och en rekommendation (nr 175) om säkerhet och hälsa i byggindustrin samt en konvention (nr 168) och en rekommendation (nr 176) om sysselsättningsfrämjande åtgärder och skydd vid arbetslöshet. Dessa instrument kommer att föreläggas riksdagen våren 1989. Även de vid ILO:s tionde sjöfartssession i oktober 1987 antagna instrumenten, fyra konventioner och två rekommendationer, kommer att föreläggas riksdagen våren 1989 i särskild proposition.

Sverige har under år 1988 inte tillträtt någon ny ILO-konvention. Antalet av Sverige ratificerade ILO-konventioner är således fortfarande 78. År 1988 hade Sverige enligt bestämmelserna i ILO:s stadga att rapportera om tillämpningen av 21 av dessa konventioner.

Nya ämnen på 1989 års arbetskonferens är dels nattarbete, dels säkerhet vid användning av kemiska produkter i arbetslivet. Då skall även frågan om revidering av ILO:s konvention (nr 107) om skydd för urbefolkningar slutbehandlas.

Fr. o. m. år 1984 har ILO sammanlagt 13 industrikommittéer. Sverige är medlem i sju av dem, nämligen i kommittéerna för inlandssamfärdsel, järn- och stålindustri, byggnads-, anläggnings- och offentliga arbeten, kemisk industri, tjänstemän och utövare av fria yrken, livsmedelsindustri samt skogs- och träindustri. ILO:s styrelse har beslutat att i november år 1989 företa en översyn av medlemskapet i ILO:s industrikommittéer.

Vid arbetskonferensens möte i juni år 1987 förrättades val till ILO:s styrelse för perioden 1987–1990. Sverige invaldes därvid på den nordiska platsen på regeringssidan. Sverige är därtill medlem i fem och suppleant i tre av styrelsens tio utskott. Inför varje styrelsemöte äger nordiskt samråd rum.

Under år 1988 har AMS i samarbete med ILO anordnat två symposier om användning av datateknologi i arbetsförmedlingen resp. om arbetsmarknadsåtgärder för handikappade.

I propositionen 1986/87: 125 med anledning av vissa beslut fattade av internationella arbetskonferensen vid dess sjuttioandra möte anmälde dåvarande arbetsmarknadsministern att regeringen uppdragit åt ILO-kommittén att på nytt pröva förutsättningarna för en svensk ratifikation av ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder.

Kommittén har avslutat uppdraget och konstaterar i ett yttrande till arbetsmarknadsdepartementet att en ratifikation av konventionen nr 138 kräver ändringar dels i arbetsmiljölagen, dels i sjömanslagen. Kommitténs yttrande har överlämnats för fortsatta överväganden till arbetsgruppen (A 1987: D) med uppgift att se över vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen. Arbetsgruppen bereder f. n. denna fråga.

Internationellt samarbete i invandrar- och flyktingfrågor

Nordiska samarbetet

Inom det invandrar- och flyktingpolitiska området förekommer nordiskt samarbete på skilda nivåer och i flera olika samarbetsorgan. I flera avseenden är arbetet knutet till uppföljningen av Nordiska rådets rekommendation från år 1986 om nordiskt flyktingpolitiskt samarbete.

Genom den nordiska kontaktgruppen för migrationsfrågor, där Sverige under året haft ordförandeskapet, har Sverige deltagit i samarbete bl. a. rörande nordisk migrationsstatistik, jämställdhet för invandrarkvinnor, utvärdering av erfarenheter av integration av invandrare med utomeuropeisk bakgrund samt information om flyktingars villkor. Under år 1989 kommer samarbetet att utvidgas till nya områden.

Nordiska flyktingpolitiska samarbetet på regeringsnivå bedrivs företrädesvis i den år 1986 på svenskt initiativ bildade samrådsgruppen för flyktingfrågor. Gruppen har under det gångna året haft fyra möten. Verksamheten har successivt konsoliderats och breddats. Samrådsgruppen är ett forum för ömsesidigt utbyte av erfarenheter och synpunkter i aktuella frågor. Där kan nordiska hållningar i olika internationella frågor stämmas av. Gruppen arbetar särskilt med att analysera konsekvenser och formulera strategier för en nordisk hållning gentemot EG i frågor om visum-, asyl- och flyktingpolitik. Detta arbete är för svenskt vidkommande en utlöpare av det arbete med dessa frågor som bedrivs inom arbetsmarknadsdepartementet inför förverkligandet av EG:s inre marknad 1992.

Det nordiska utlänningsutskottet – vars ansvar primärt omfattar tillämpningen av den nordiska passöverenskommelsen – har regelbundna samrådsmöten med företrädare för de nordiska utlänningsmyndigheterna, senast i december 1988. I dessa deltar också representanter för de berörda departementen. För Sveriges del arbetsmarknads- och justitiedepartementen.

Vid sidan härav förekommer årligen direkta kontakter och överläggningar, delvis tämligen operativt inriktade, mellan de organ i de nordiska länderna som svarar för själva mottagandet av flyktingar och asylsökande.

Avslutningsvis kan nämnas att Nordiska ministerrådet under det gångna året, har gett ut informationsbroschyrer och en informationskatalog för nordbor som flyttar till ett annat nordiskt land. I broschyrerna lämnas bred information av central betydelse i en flyttningssituation, men också annan grundläggande samhällsinformation om de nordiska länderna.

Övrigt multilateralt samarbete

Regeringens grundläggande inställning är att en framgångsrik flykting- och invandrarpolitik på hemmaplan måste gå hand i hand med ett aktivt internationellt samarbete. Den svenska politiken kan den vägen stärkas samtidigt som vi kan bidra till en progressiv utveckling på områden där Sverige sett ligger väl framme. Regeringen har därför arbetat för att på olika sätt stärka det internationella samarbetet härvidlag.

OECD:s migrationskommitté, där Sverige deltar aktivt, är en viktig plattform för bl. a. diskussioner kring de långsiktiga demografiska effekterna av invandringen. Sverige deltar också i den av OECD tillsatta panelen för att studera och följa invandrarkvinnornas situation.

Inom *Europarådet* deltar Sverige i den europeiska migrationskommittén (CDMG) och söker där bl. a. hävda vikten av att bygga upp ett europeiskt samarbete också kring frågor som gäller flyktingarnas integration. Sverige innehar ordförandeskapet i den expertkommitté som under CDMG arbetar med frågor rörande relationer mellan invandrare och den inhemska befolkningen.

Inom ett par andra Europarådsorgan (förkortat CAHAR resp. CAHCP) behandlas frågor som rör flyktingars skydd och rättsliga situation resp. frågor med anknytning till rese- och passhandlingar. Här har Sverige bl. a.

arbetat aktivt för att få en överenskommelse kring tillämpningen av den s. k. första asyllandsprincipen.

En stor del av det svenska internationella flyktingpolitiska samarbetet äger rum inom ramen för FN:s flyktingkommissariat (UNHCR), där Sverige också är en av de största bidragsgivarna.

I anslutning till det flyktingpolitiska samarbetet inom ramen för UNHCR tillskapades år 1985, delvis på svenskt initiativ, en informell konsultativ grupp bestående av sammanlagt 12 länder, omfattande Canada och Australien jämte viktiga invandringsländer i Västeuropa. Denna grupp har återkommande mötts sedan dess, senast i Oslo i maj 1988, för att diskutera frågor av gemensamt intresse avseende bl. a. invandringen av asylsökande till de olika länderna. Inom ramen för dessa konsultationer bedrivs också viss seminarieverksamhet avseende konkreta frågor. Här kan nämnas ett samråd i juni 1988 om åtgärder i syfte att förkorta handläggningstiderna för asylansökningar med bibehållen rättssäkerhet.

Sverige deltar också som observatör inom den mellanstatliga migrationsorganisationen ICM. Denna ordnar bl. a. transporter för kvotflyktingar och återvandrare för Sveriges räkning. ICM organiserar också expertseminarier i migrationsfrågor vilka Sverige deltagit i och bidragit ekonomiskt till.

Inom ramen för FN deltar Sverige sedan flera år i en arbetsgrupp som utformar en internationell konvention om migrerande arbetares rättigheter. Detta arbete beräknas bli avslutat mot slutet av år 1989.

Bilateralt samarbete

Samarbetet mellan Sverige och Finland på migrationsområdet har fortsatt med utgångspunkt i de år 1986 antagna riktlinjerna. Bland planerna för den fortsatta verksamheten kan nämnas ett seminarium under mars 1989 på temat "Finlandsbilden i Sverige och dess betydelse i migrationssammanhang". Inom ramen för den svensk-finska arbetsgruppen för sociala frågor kommer man att lägga fram gemensamma allmänna råd för arbetet med barn och unga. En gemensam svensk-finsk arbetsgrupp har vidare tillsatts för att studera situationen för återvandrare från Sverige till Finland.

Den största utomnordiska invandrargruppen i Sverige är jugoslaver. Bl. a. för att diskutera frågor av intresse för denna grupp har invandrarministern i december 1988 gjort ett besök i *Jugoslavien*. Under år 1989 kommer Sverige att ta initiativ till nya överläggningar med den svensk-jugoslaviska migrationskommissionen.

Sverige har sedan lång tid nära kontakter med *Grekland* rörande grekiska invandrare i Sverige. Den tidigare överenskommelsen om grekiska s. k. reselärares verksamhet i Sverige upphörde att gälla den 30 juni 1988. I stället skall statens invandrarverk – med beaktande av vissa överenskomna förutsättningar – avgöra individuella ansökningar om uppehålls- och arbetstillstånd för grekiska lärare verksamma i Sverige. Tidsbegränsat tillstånd har under hösten 1988 getts till ett 20-tal sådana lärare.

Det bör i sammanhanget också nämnas att fortlöpande bilaterala kontakter med Jugoslavien och Grekland med anknytning till migrationspolitiken också sker när det gäller socialförsäkrings- och undervisningsfrågor.

Det europeiska integrationsarbetet – EG-frågor

I enlighet med de riktlinjer som redovisades i regeringens proposition om Sverige och den västeuropeiska integrationen (prop. 1987/88: 66), har under år 1988 samordningen inom regeringskansliet förstärkts när det gäller beredning och handläggning av de europeiska integrationsfrågorna. Inom ramen för den nya organisation som tillskapats har två särskilda arbetsgrupper inrättats inom arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde. Den ena studerar frågor som gäller personers rörlighet, och den andra behandlar arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor i samband med det europeiska integrationsarbetet. Regionalpolitiska frågor behandlas inom en arbetsgrupp för industri- och regionalpolitik, som leds av industridepartementet. Arbetsgrupperna har till uppgift att kartlägga och bedöma existerande och planerade regler – och utveckling i övrigt – inom EG på de aktuella områdena, företa en jämförelse med svenska förhållanden och fastställa mål och handlingsplaner för det svenska integrationsarbetet med EG. Till arbetsgrupperna har knutits referensgrupper med representanter för arbetsmarknadens parter.

Området "personers rörlighet" omfattar frågor som gäller arbetskraftens rörlighet, invandringspolitik/inresekontroll vilket innefattar viserings-, asyl- och gränskontrollfrågor, samt behörighetsfrågor, dvs. jämförbarhet av yrkesutbildningskvalifikationer och ömsesidigt erkännande av examina. I arbetsgruppen diskuteras också jämställdhetsfrågor och frågor om ungdomsutbyte. Frågor om socialförsäkringsskyddet för migrerande arbetstagare behandlades inledningsvis inom ramen för denna arbetsgrupp, men har därefter överförts till den nya grupp för hälso- och socialpolitiska frågor som socialdepartementet inrättat.

Arbetsgruppens verksamhet har hittills huvudsakligen inriktats på en kartläggning och analys av existerande reglering/förhållanden samt pågående utveckling inom EG på ovannämnda områden.

Med tanke på den fria arbetsmarknaden i Norden och den nordiska passkontrollöverenskommelsen är det naturligt att vi nära samarbetar och samråder med våra nordiska kollegor i det analysarbete och de överväganden som aktualiseras av det pågående europeiska integrationsarbetet.

Frågor gällande "Norden och den europeiska integrationen" har under år 1988 varit föremål för ett omfattande arbete inom ramen för Nordiska ministerrådets verksamhet. Det Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT) har härvid utarbetat en rapport om Norden och EG, som bl. a. innehåller en jämförelse mellan den gemensamma nordiska fria arbetsmarknaden och EG:s regler för arbetskraftens rörlighet. En särskild arbetsgrupp för EG-frågor har tillsatts av samrådsgruppen för flyktingfrågor. Gruppen har till uppgift att analysera innehållet i de diskussioner som pågår inom EG vad gäller asyl-, viserings- och gränskontrollfrågor, diskutera möjligheterna till en gemensam nordisk hållning i de olika frågorna och överväga olika förhandlingsstrategier visavi EG/EG-länder.

Vid sidan av ett fortsatt aktivt svenskt deltagande i diskussioner och utredningsarbete i nordisk regi, kommer det nationella analys- och utredningsarbetet att gå vidare under år 1989 för att belysa vad en fri västeuro-

peisk arbetsmarknad skulle betyda för in- och utvandring av arbetskraft till och från Sverige, och vilka eventuella konsekvenser den skulle få för den svenska arbetsmarknadspolitiken. En studie avseende våra möjligheter att bedriva en aktiv svensk arbetsmarknadspolitik vid ett närmande till EG har initierats (dec. 1988) vid arbetsmarknadsdepartementets utredningssekretariat.

Arbetsgruppen för arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor följer noga EG:s direktivarbete på arbetsmiljöområdet, som under år 1988 bedrivits mer intensivt än någonsin tidigare. På uppdrag av arbetsgruppen företar arbetarskyddsstyrelsen, under hösten 1988, en kartläggning och bedömning av antagna och planerade EG-direktiv som berör arbetsmiljön. I fall då nämnda kartläggning visar på skillnader mellan EG-direktiv och svenska regler vilka kan förmodas aktualisera krav på anpassning av de svenska reglerna, kommer arbetsgruppen – och tillhörande referensgrupp – diskutera svenska ståndpunkter och handlingsstrategier.

Utöver de direktkontakter mellan representanter för den svenska regeringen och EG-kommissionen som ägt rum vid det årliga mötet inom ramen för vårt arbetsmiljöavtal med EG, har, under år 1988, företrädare för arbetarskyddsstyrelsen, inom ramen för EFTA-EG samarbetet för undanröjande av tekniska handelshinder, deltagit i expertmöten med företrädare för EG-kommissionen för diskussioner i anslutning till specifika direktivprojekt. Kontakter med företrädare för EG-kommissionen har även förekommit inom ramen för styrelsens deltagande i det europeiska standardiseringsarbetet i anslutning till EG-direktiven. Behovet av styrelsens medverkan i sådant arbete förutses öka under år 1989.

Inom ramen för det nordiska samarbetet tillskapas nu, på initiativ av ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor, nya strukturer och rutiner för att följa och söka påverka EG:s arbete på arbetsmiljöområdet och för att öka – och samordna – det nordiska deltagandet i det europeiska standardiseringsarbetet på området.

Mot bakgrund av den betydelse EG-initiativ i frågor som gäller medbestämmande, och information och konsultation av arbetstagare har för svenskt vidkommande inom ramen för en ökad industriell integration i Europa, följer arbetsgruppen med intresse behandlingen av den promemoria om Europabolag som EG-kommissionen presenterade sommaren 1988 och det direktivprojekt som bedrivs avseende information och konsultation av arbetstagare.

EG-kommissionen har, i flera av de avseenden som behandlats ovan, visat intresse för svenska erfarenheter. I det europeiska integrationsarbetet i frågor som avser arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde bör vi således sträva efter att aktivt bidra med information om svenska lösningar/erfarenheter.

6. Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att godkänna vad jag förordat om

1. regionalpolitiskt stöd till turistverksamhet (avsnitt 3.4)
2. regionalpolitiskt stöd för ombyggnad av outnyttjade bostadslägenheter i Kiruna (avsnitt 3.4).

A. Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

A 1. Arbetsmarknadsdepartementet

1987/88	Utgift	36 602 983
1988/89	Anslag	31 650 000
1989/90	Förslag	43 302 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 278 000 kr. inte ställts till departementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Föredraganden	
Personal	152	+	19
Anslag			
Förvaltningskostnader	31 650 000	+	11 652
(därav lönekostnader)	(27 877 000)	(+	8 466)

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 43 302 000 kr.

Jag har därvid beaktat att medel och tjänster per den 1 januari 1989 – till följd av den ändrade arbetsfördelningen mellan departementen – förs över till dels arbetsmarknadsdepartementet från industridepartementet avseende regionalpolitiska frågor, dels civildepartementet från arbetsmarknadsdepartementet avseende jämställdhetsfrågor.

För att förkorta handläggningstiderna i utlänningsärenden förordar jag, efter samråd med statsrådet Georg Andersson, att departementet tillförs medel motsvarande nio handläggartjänster.

Anslaget Extra utgifter föreslås fr. o. m. nästa budgetår föras samman med anslagsposten till förvaltningskostnader för arbetsmarknadsdepartementet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 43 302 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	26 429 762	Reservation	4 575 091
1988/89	Anslag	19 558 000		
1989/90	Förslag	22 506 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av verksamheten bör anslaget uppgå till 22 506 000 kr. under nästa budgetår. Jag räknar med 7 646 000 kr. till forskning och utveckling vad avser arbetsmarknads- och arbetslivsfrågor samt invandrarpolitiska frågor m. m. I detta belopp har jag räknat in 2 000 000 kr. till regionalt forskningssamarbete mellan löntagarorganisationerna och högskolorna vad gäller arbetslivs- och arbetsmiljöfrågor. För övrig utredningsverksamhet i kommittéer och arbetsgrupper räknar jag

med ett medelsbehov av 9 450 000 kr., för glesbygdsdelegationen 4 410 000 kr. och för opinionsbildande verksamhet i flyktingfrågor m. m. 1 000 000 kr. Jag har i dessa frågor samrått med statsrådet Georg Andersson.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 22 506 000 kr.

A 3. Internationellt samarbete

1987/88	Utgift	15 315 959
1988/89	Anslag	15 522 000
1989/90	Förslag	18 694 000

Från anslaget betalas kostnaderna för Sveriges deltagande i internationella arbetsorganisationens (ILO) verksamhet och för ILO-kommittén (SFS 1977: 987). Kostnader för annat internationellt samarbete inom departementets ansvarsområde betalas också från anslaget liksom kostnader för internationella kongresser i Sverige för vilka Sverige åtar sig värdskapet, bl. a. inom FN-arbetet och det nordiska samarbetet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationellt samarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 18 694 000 kr.

A 4. Arbetsmarknadsråd

1987/88	Utgift	3 757 948
1988/89	Anslag	4 801 000
1989/90	Förslag	5 089 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 21 000 kr. inte ställts till arbetsmarknadsdepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

För närvarande finns fyra arbetsmarknadsråd stationerade i Bonn, Bryssel, London och Washington. Deras arbetsuppgifter anges i förordningen (1977: 575) med instruktion för arbetsmarknadsråd.

För budgetåret 1989/90 förordar jag att anslaget förs upp med 5 089 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 089 000 kr.

B. Arbetsmarknad m. m.

Under innevarande budgetår har medel anvisats för en försöksverksamhet med särskilda utvecklingsinsatser i östra Norrbotten. Försöksverksamheten är treårig och innevarande budgetår är det sista i perioden. AMS anser det angeläget att försöksverksamheten förlängs och föreslår i sin anslagsframställning att 40 milj. kr. per år anvisas under ytterligare två budgetår. Jag är inte beredd att tillstyrka detta förslag. Jag kommer således inte att föreslå något anslag för detta ändamål under nästa budgetår. Däremot kommer jag att under anslaget för sysselsättningsskapande åtgärder föreslå en ökad frihet för AMS att inom anslaget vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga för att bl. a. klara lokala och regionala arbetsmarknadsproblem.

Jag kommer ej heller att föreslå något särskilt anslag för åtgärder för deltidsarbetslösa. Medel för sådana åtgärder har jag i stället beräknat under anslaget B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder.

B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	1 926 236 000	Anslagssparande 25325000
1988/89	Anslag	1 903 739 000(1)	
1989/90	Förslag	1 995 428 000	

(1) Varav 3 125 000 kr. enligt prop. 1988/89:47 bil. 3, FiU 10.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 13 440 000 kr. inte ställts till arbetsmarknadsverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas utgifterna för arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, exkl. kostnaderna för den yrkesinriktade rehabiliteringen vid arbetsmarknadsinstituten. Kostnaderna avser löner m. m. för verksamheten vid arbetsförmedlingen, länsarbetsnämnderna och AMS. I utgifterna ingår verkets kostnader för planering av hur landets arbetskraft skall utnyttjas under beredskaps- och krigstillstånd.

AMS är central förvaltningsmyndighet för allmänna arbetsmarknadsfrågor. AMS är även chefsmyndighet för länsarbetsnämnderna med arbetsförmedlingen. Chef för AMS är en generaldirektör med en överdirektör som ställföreträdare.

Under AMS svarar länsarbetsnämnderna för allmänna arbetsmarknadsfrågor och för arbetsförmedlingen i resp. län. Arbetet hos en nämnd leds av en länsarbetsdirektör.

Arbetsförmedlingen ingår organisatoriskt i länsarbetsnämnderna. Inom länsarbetsnämnderna finns som delegationer i huvudsak kommunanknutna arbetsförmedlingsnämnder.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Föredraganden	
Personal	7 366		–
Budget			
Utgifter			
Förvaltningskostnader	1 727 844 000	(1) +	82 107 000
(därav lönekostnader)	(1 327 694 000)	(1) (+	64 756 000)
Kapitalkostnader	10 000 000		–
Af/ADB, m.m.	166 595 000	(1) +	14 082 000
Kulturarbetsförmedling	0		–
Aske kursgård	0		–
Summa utgifter	1 904 439 000	+	96 189 000
Avgår inkomster	700 000		4 500 000
Nettoutgift (=anslag)	1 903 739 000	+	91 689 000

(1) Varav 3 125 000 kr. enligt prop. 1988/89:47 bil.3. FiU 10. Av angivna belopp under budgetposterna 1. och 3. har inte 13 343 000 kr. resp. 97 000 kr. ställts till arbetsmarknadsverkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Sammanställning över tjänstgörande, årsarbetare och lönekostnad den 1 juli 1988 finansierade dels över anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, dels över andra anslag

Placering	Antal tjänstgörande	Antal årsarbetare	Lönekostnad (1 000-tal kr.)
AMS	587	550	117 591
Länsarbetsnämnder	2 002	1 818	316 313
Arbetsförmedling	6 320	5 500	962 920
AMU-förläggninga	99	84	14 044
Arbetsmarknadsinstitut	2 360	2 015	401 810
Regionkontor	–	–	16 515
SUMMA	11 368	9 967	1 829 193

Fördelning av lönekostnader budgetåret 1987/88 (1 000-tal kr.)	
Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader	1 329 484
Ami-organisationen	391 494
Anställda med lönebidrag	109 283
SUMMA	1 830 261

AMS

I enlighet med regeringens anvisningar har AMS inte räknat in kompensation för pris- och löneökningar i sina medelsäskanden under detta anslag.

1. Förvaltningskostnader. AMS begär 27 milj. kr. för 150 nya tjänster till arbetsmarknadsverket under budgetåret 1989/90. Enligt AMS kommer arbetsmarknadsutvecklingen inför 1990-talet att medföra ökade krav på arbetsförmedlingen, om de arbetsmarknadspolitiska ambitionerna skall ligga

kvar på en hög nivå. Arbetslösheten har minskat, men inte behoven av insatser från arbetsförmedlingens sida. Satsningar på mer personalintensiva, fördjupade förmedlingsinsatser kommer snabbt att betala sig i ett statsfinansiellt perspektiv genom lägre kostnader för tillfälliga, kortsiktiga åtgärder och kontantstöd. AMS räknar vidare med att de extra resurser, 15,3 milj. kr., som arbetsmarknadsverket disponerar under budgetåret 1988/89 för förmedlingsservice åt flyktingar kommer att behövas även under budgetåret 1989/90.

Förstärkningen av arbetsförmedlingspersonalen medför behov av ytterligare medel till personalutbildning, reseersättningar, lokaler m. m. AMS beräknar kostnaden härför till 3 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Sammanlagt beräknar AMS medelsbehovet under budgetposten Förvaltningskostnader under budgetåret 1989/90 till 1 711,4 milj. kr. (- 16,5 milj. kr.). AMS har räknat av 29,9 milj. kr. som utgör besparingsmålet för budgetåret 1989/90.

2. *Kapitalkostnader.* AMS beräknar medelsbehovet, som avser direktavskrivningar för anskaffning av teleutrustning, till 13 milj. kr. under budgetåret 1989/90 (+ 3 milj. kr.) exkl. prisomräkning.

3. *Af/ADB, m.m.* AMS begär 8,5 milj. kr. för anskaffning under budgetåret 1989/90 av 350 kundterminaler eller s. k. platsautomater. Under samma budgetår vill AMS installera 300 allterminaler för arbetsvägledare. AMS begär 4 milj. kr. till detta. Totalt begär AMS 178,5 milj. kr. för Af/ADB, m. m.

4. *Kulturarbetsförmedling och Aske kursgård.* AMS begär inga medel för den del av dessa verksamheter som skall finansieras genom avgifter och intäkter.

5. *Avskrivningar av fordringar.* För budgetåret 1987/88 har AMS bemyndigats att under vissa förutsättningar avskriva inom arbetsmarknadsverket uppkomna fordringar som inte överstiger 50 000 kr.

Under budgetåret 1987/88 har fordringar till ett sammanlagt belopp av 6 457 377 kr. avskrivits. Avskrivningarna avser till största delen lån till egen rörelse och till flyktingar. AMS har fått motsvarande bemyndigande för innevarande budgetår.

6. *Sammanfattning.* Medelsbehovet under anslaget uppgår under budgetåret 1989/90 till totalt 1 902,9 milj. kr. (-0,9 milj. kr.) exkl. pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

Personal

AMS har föreslagit att arbetsmarknadsverket skall tillföras 150 nya tjänster under budgetåret 1989/90. Jag är inte beredd att tillstyrka en generell förstärkning av personalresurserna för verket. Jag vill erinra om att arbetsförmedlingen under budgetåret 1987/88 fick en förstärkning med 250 tjänster. Högskolan i Växjö har fått i uppdrag att utvärdera denna personalförstärkning. En förstudie har redovisats under våren 1988. Utvärderingen beräknas bli klar under år 1989. Först då finns det enligt min mening underlag för att bedöma effekterna av personaltillskottet.

En viss tillfällig personalförstärkning vill jag dock föreslå. För att fullfölja, men också intensifiera, det arbete som har påbörjats under innevarande budgetår med att hjälpa flyktingar och andra invandrare som vistas vid mottagningsförläggningar till arbete bör arbetsförmedlingen under nästa budgetår tillfälligt tillföras 50 tjänster till en kostnad av 12,5 milj. kr. Inriktningen och organisationen av denna verksamhet bör vara densamma som föreslogs i prop. 1988/89: 47 bil. 3 s. 45 och som helt nyligen har godkänts av riksdagen (FiU 10). Denna förstärkning har finansierats genom neddragning av andra anslag. Förstärkningen bör utvärderas. Jag återkommer till regeringen i denna fråga.

Dessutom tillstyrker jag AMS förslag att verket även under budgetåret 1989/90 som tillfällig förstärkning skall få disponera de resurser för förmedlingsservice åt flyktingar som verket har tilldelats sedan mitten på 1980-talet. Tillströmningen av flyktingar har inte minskat och behovet av en förstärkt arbetsförmedlingsservice för flyktingar finns därför kvar. Jag har i frågor som rör flyktingar och andra invandrare samrått med statsrådet G. Andersson.

Jag kommer under anslaget B 3. Arbetsmarknadsutbildning föreslå successiv avveckling av AMS boendeservice inom arbetsmarknadsutbildningen. För nästa budgetår medför detta en minskning av lönekostnaderna med 2 milj. kr. Jag har tagit hänsyn till detta vid min beräkning av medelsbehovet för löner.

De sammanlagda lönekostnaderna under budgetåret 1989/90 har jag beräknat till 1 392,5 milj. kr. (+ 64,8 milj. kr.).

Vid min beräkning av lönekostnader har jag också tagit hänsyn till det långsiktiga besparingsmål som gäller för arbetsmarknadsverket och som för budgetåret 1989/90 innebär en minskning av kostnaderna med 24,7 milj. kr. i 1985 års prisläge. Jag har beräknat att detta motsvarar 31,9 milj. kr. i dagens prisläge. Av lönemedlen bör 5 milj. kr. avsättas för tillfälliga förstärkningar av arbetsförmedlingen. Dessa medel bör få utnyttjas först efter särskilt beslut av regeringen.

Förvaltningskostnader i övrigt

När det gäller den framtida beräkningen av arbetsmarknadsverkets lokalkostnader avser jag att senare föreslå regeringen att en ny budgeteringsprincip skall prövas på myndigheten. Denna modell innebär i korthet att lokalkostnaderna varje år räknas upp med den hyresomräkningsfaktor som då gäller. Någon prövning av lokalkostnadernas storlek utifrån kostnadsförändringar på grund av lokalbyten sker inte. I den mån besparingar görs på lokalsidan skall frigjorda medel få användas för andra förvaltningsutgifter inom budgetposten. Kostnadsfördyringar skall å andra sidan täckas inom ramen för budgetposten.

Vid min beräkning av förvaltningskostnaderna har jag tagit hänsyn till den omläggning av finansieringen av system-S som genomförs fr. o. m. nästa budgetår. För arbetsmarknadsverkets del innebär detta att förvaltningskostnaderna minskas med 392 000 kr. inkl. prisomräkning.

För planläggnings- och övningsverksamhet för verkets del i totalförsva-

ret har jag beräknat 1 115 000 kr. inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del.

I övrigt vill jag inte föreslå några förändringar av förvaltningskostnaderna utan dessa bör endast räknas upp med under året inträffade pris- och löneökningar.

De totala kostnaderna under budgetposten Förvaltningskostnader exkl. löner beräknar jag till 417,5 milj. kr. (+ 17,4 milj. kr.) under nästa budgetår.

Kapitalkostnader

Under denna budgetpost beräknas medel för arbetsmarknadsverkets kapitalkostnader till följd av investeringar i teleutrustning. Kapitalkostnaderna för budgetåret 1989/90 har jag beräknat till 10 milj. kr.

Af/ADB, m. m.

Innan jag redovisar min kostnadsberäkning för Af/ADB, m. m. vill jag kort beröra införandet av det datoriserade platsförmedlingssystemet inom arbetsförmedlingen. Inför riksdagens ställningstagande till systemet anförde dåvarande chefen för arbetsmarknadsdepartementet att systemet bör införas i hela landet inom en i huvudsak länsregional struktur. Detta var den decentraliseringsnivå som bl. a. tekniken vid denna tidpunkt medgav. Det system som regeringen under hösten 1986 bemyndigade statskontoret att upphandla byggde också på denna struktur.

Under det nu pågående införandet av det upphandlade systemet har tekniken visat sig medge en mer långtgående decentralisering av datorkraft. Det har också visat sig att stora fördelar kan uppnås om datorkraften förs ned på lokal nivå och därmed närmare användarna. Systemet blir bl. a. mindre komplicerat och tillgängligheten samt säkerheten förbättras. Systemet bör därför ges en mer decentraliserad struktur än som var möjlig från början. Kostnaden för den ändrade datorstrukturen skall rymmas inom de ramar som beräknats för tidigare lösning.

Regeringen har mot denna bakgrund den 24 november 1988 som ett första steg mot ändrad struktur bemyndigat statskontoret att i den pågående terminalanskaffningen uppgradera 400 terminaler med persondatorfunktion.

Jag kan inte tillstyrka AMS framställning om sammanlagt 12,5 milj. kr. för anskaffning av kund- och allterminaler. I den mån AMS prioriterar denna anskaffning får den finansieras genom en omfördelning inom ramen för budgetposten. Detta får emellertid inte innebära att införandet av platsförmedlingssystemet försenas.

Kostnaden för Af/ADB, m. m. under nästa budgetår beräknar jag till 180,7 milj. kr. inkl. pris- och löneomräkning. Jag har härvid tagit hänsyn till vissa inkomster som jag strax återkommer till.

För innevarande budgetår har AMS bemyndigats att på vissa villkor avskriva lånefordringar uppkomna inom arbetsmarknadsverket. Jag föreslår att AMS får motsvarande bemyndigande även för nästa budgetår.

Verksamheten vid Aske kursgård skall bekostas genom intäkter vid upplåtelse av kurslokaler m. m. Viss del av verksamheten vid kulturarbetsförmedlingen skall likaledes bekostas genom avgifter för s. k. överservice. Några medel behöver därför ej anvisas för dessa båda verksamheter.

För nästa budgetår beräknar jag inkomster av annonser m. m. till 5,2 milj. kr, dvs. 4,5 milj. kr. mer än för nuvarande budgetår. Jag har tagit hänsyn till dessa ökade inkomster vid min medelsberäkning för Af/ADB, m. m. Inkomsterna bör av AMS få utnyttjas för kostnader för annonser m. m.

Det sammanlagda medelsbehovet för budgetåret 1989/90 under anslaget har jag beräknat till 1 995,4 milj. kr. (+ 91,7 milj. kr.). Härav avser 1 392,5 milj. kr. löner.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att regeringen får bemyndiga AMS att under budgetåret 1989/90 besluta om avskrivning av lånefordran uppkommen inom arbetsmarknadsverket under de förutsättningar som gäller för budgetåret 1988/89,
2. godkänna vad jag har föreslagit i fråga om utnyttjandet av inkomster,
3. till *Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 1 995 428 000 kr.

B 2. Arbetsmarknadsservice

1987/88	Utgift	178 543 000
1988/89	Anslag	183 816 000(1)
1989/90	Förslag	227601000

(1) Varav 53 750 000 kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10.

Från anslaget betalas service åt arbetssökande i form av reseersättningar och traktamenten i samband med inställelse till arbetsförmedlingen, läkarundersökningar samt tolkhjälp (utredningskostnader). Vidare betalas kostnader för flyttningsbidrag och inlösen av egna hem m. m. Flyttningsbidrag omfattar bidrag för att underlätta för arbetssökande att söka och anta arbeten utanför hemorten. Från anslagsposten Inlösen av egna hem m. m. betalas utgifterna för att lösa in fastigheter och bostadsrätter från arbetslösa som flyttar av arbetsmarknadsskäl.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Utredningskostnader	8 316 000	+ 416 000
Flyttningsbidrag	174 500 000(1)	+ 43 369 000
Inlösen av egnahem m. m.	1 000 000	–
	183 816 000	+ 43 785 000

(1) Varav 53 750 000 kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10.

AMS

Utredningskostnader

AMS begär kompensation för pris- och löneökningar med 414 000 kr.

Flyttningsbidrag

AMS föreslår att arbetsförmedlingen får möjlighet att som alternativ till beredskapsarbete lämna ett ekonomiskt stöd till den som är beredd att pröva på ett arbete på annan ort. Stödet bör finansieras över anslaget till beredskapsarbete och utgå i form av ett schabloniserat traktamente på 5 000 kr. AMS beräknar kostnaden för stödet till 100 milj. kr. per budgetår.

AMS föreslår vidare att begreppet nyckelpersoner utvidgas från de begränsningar som följer av förordningen (1987: 677) om regionalpolitiskt stöd till att gälla nyckelbefattningar inom alla verksamheter inom stödområdena. Kostnaden för detta förslag beräknas till 1 milj. kr.

Slutligen föreslår AMS att även maka/make till en arbetssökande skall kunna beviljas sökanderesa, vilket inte är möjligt för närvarande. Enligt AMS förutsätter familjeflyttning goda kunskaper om den nya etableringsorten hos alla familjemedlemmar. AMS beräknar kostnaden för förslaget till 7 milj. kr. under nästa budgetår.

Med dessa förslag beräknar AMS medelsbehovet för flyttningsbidrag under detta anslag till 137,8 milj. kr.
(+ 17,1 milj. kr.) varav 9,1 milj. kr. avser kompensation för prisökningar.

Inlösen av egna hem m. m.

AMS beräknar medelsbehovet för inlösen av egna hem m. m. till oförändrat 1 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Utredningskostnader

Kostnaderna under denna anslagspost har jag endast räknat upp med under året inträffade prisökningar. Det sammanlagda medelsbehovet för utredningskostnader beräknar jag därför till 8,7 milj. kr. (+ 0,4 milj. kr.).

Flyttningsbidrag

Efter förslag i regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. har riksdagen helt nyligen beslutat att införa ett merkostnadsbidrag om 5 000 kr. för vissa arbetssökande som av arbetsmarknadsskäl flyttar till annan ort (prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10). Jag föreslår att sådant bidrag bör få lämnas även under nästa budgetår. Jag uppskattar kostnaden härför till ca 80 milj. kr.

Likaså bör det av riksdagen vid samma tillfälle beslutade flyttningsbidraget i form av s. k. sökanderesa för personer bosatta i Danmark som söker arbete i Sverige gälla även under nästa budgetår. Jag räknar med att ca 3 000 arbetssökande kan komma att omfattas av bidraget. Kostnaden härför uppskattar jag till 8,1 milj. kr.

Jag kan inte tillstyrka AMS förslag att begreppet nyckelpersoner skall utvidgas till att gälla nyckelbefattningar inom alla verksamheter inom stödområdena. Ej heller kan jag tillstyrka förslaget om en utvidgning av flyttningsbidrag i form av sökanderesa till att gälla även arbetssökandens maka eller make.

AMS har på uppdrag av regeringen gjort en uppföljning av medflyttandebidraget, dvs. bidrag till arbetsgivare för anställning av medflyttande. Uppföljningen visar att under perioden den 1 juli 1987 – den 30 juni 1988 fick 60 personer anställningar för vilka medflyttandebidrag lämnades med totalt 1,3 milj. kr. Flertalet bidrag, eller 55 bidrag, lämnades inom län som har anknytning med stödområde C. Merparten, eller 62 %, av dem som omfattades av bidraget var kvinnor. Bidrag utgick främst till administrativa, tekniska och tillverkningsarbeten. Enligt AMS gör emellertid den korta tidsperioden som studien avser och det begränsade underlaget det svårt att dra några allmänna slutsatser om medflyttandebidragets inverkan på den geografiska och yrkesmässiga rörligheten.

För egen del anser jag, trots det förhållandevis ringa utnyttjandet av bidraget, att det finns ett klart behov av ett medflyttandebidrag. Man måste komma ihåg att uppföljningsperioden omfattar endast det första året efter det att genomgripande ändringar av bidragsvillkoren genomfördes. Jag föreslår därför att försöksverksamheten med medflyttandebidraget bör få bedrivas även under budgetåret 1989/90 inom en oförändrad kostnadsram av 10 milj. kr.

Kostnaderna under nästa budgetår för flyttningsbidrag beräknar jag till totalt 217,9 milj. kr. (+ 43,4 milj. kr.).

Inlösen av egna hem m. m.

Medelsbehovet för inlösen av egna hem m. m. för budgetåret 1989/90 beräknar jag till oförändrat 1 milj. kr.

Det sammanlagda medelsbehovet under anslaget beräknar jag till 227,6 milj. kr. (+ 43,8 milj. kr.).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsservice* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 227 601 000 kr.

B 3. Arbetsmarknadsutbildning

1987/88 Utgift 2 421 241 000 Reservation 285 915 000
1988/89 Anslag 2 737 398 000(1)
1989/90 Förslag 2 469 234 000

(1) Häri ingår 77 milj. kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10. Av medlen skall 43,8 milj. kr. föras bort från anslaget enligt beslut av regeringen.

Från anslaget betalas utgifterna för upphandling av särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning och annan utbildning, bidrag för utbildning i företag, elevsocial verksamhet inom AMU-gruppen samt för AMS boendeservice till deltagare i arbetsmarknadsutbildning. Utbildningsbidrag till deltagare i arbetsmarknadsutbildning finansieras över anslaget B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag.

Arbetsmarknadsutbildning är sådan utbildning som en person genomgår av arbetsmarknadsskäl och till vilken bidrag beviljas av arbetsförmedlingen. Det kan vara utbildning för personer som är eller riskerar att bli arbetslösa och som uppbär utbildningsbidrag under utbildning vid särskilt anordnade kurser eller i det reguljära utbildningsväsendet, eller utbildning av anställda för vilka bidrag från arbetsmarknadsverket utgår till arbetsgivaren.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning	2 353 630 000(1)	– 150 430 000
Bidrag för utbildning i företag m.m.	296 000 000(2)	– 87 200 000
Yrkesförberedande praktik inom försvaret	30 000 000	– 30 000 000
Elevsocial verksamhet	57 768 000	– 534 000
	2 737 398 000	– 268 164 000

(1) Av medlen skall 43,8 milj. kr. föras bort från anslaget enligt beslut av regeringen.
(2) Häri ingår 77 milj. kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10.

Anslagsposten Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning avser kostnader för sådan utbildning som länsarbetsnämnderna upphandlar från såväl AMU-gruppen som från bl. a. komvux, högskola, folkhögskola, studieförbund eller företag. Bestämmelser om särskild anordnad arbetsmarknadsutbildning finns i förordningen (1987: 406) om arbetsmarknadsutbildning.

Anslagsposten Bidrag för utbildning i företag m. m. avser kostnader för bidrag enligt förordningen (1984: 518, omtryckt 1987: 514) om bidrag till sådan utbildning.

Elevsocial verksamhet avser hälsovård och kurativt stöd som arbetsmarknadsmyndigheterna upphandlar hos AMU-organisationen för deltagare i AMU-kurser. Vidare avser den arbetsmarknadsmyndigheternas an-

svar för att ordna bostad för dem som deltar i arbetsmarknadsutbildning utanför hemorten.

AMS

AMS framhåller de yrkesmässiga obalanserna som en av de främsta orsakerna till arbetslöshet. De beror på att kraven på de sökande är stora från företagens sida, samtidigt som många sökande saknar en efterfrågad utbildning eller är yrkesobestämda. Den snabba tekniska och ekonomiska utvecklingen medför också stora förändringar i yrkesstrukturen och påverkar innehåll och arbetsuppgifter i olika yrken. Efterfrågan på arbetskraft kommer att ligga kvar på en hög nivå med en brist på framför allt kvalificerade yrkesarbetare inom industrin och vissa yrkesgrupper inom vårdområdet och servicesektorn.

De närmaste åren kommer att innebära ett minskat tillskott av arbetskraft med en ny yrkesutbildning. De unga som traditionellt svarat för detta tillskott minskar i antal, liksom de nytillträdande kvinnorna. De medelålders andel av arbetskraften kommer därmed att öka. Det innebär att stora krav kommer att ställas på anpassning hos både företagen och den medelålders arbetskraften.

Arbetsmarknadsutbildningen kommer att ha en avgörande betydelse i denna anpassningsprocess mellan företagens förändrade krav och individernas förmåga och önskemål.

Behovet av såväl grundläggande som kompletterande yrkesutbildning för vuxna är därför mycket stort, både bland dem som är arbetslösa och bland dem som har arbete. AMS betonar att arbetsmarknadsutbildningen ständigt måste anpassas till den aktuella efterfrågan på kompetens och till behoven av yrkesutbildning hos olika grupper av arbetssökande. Anpassningen av utbildningen till de sökandes behov och förutsättningar kräver generellt ett ökat inslag av stödresurser i form av allmänna teoretiska ämnen, samtidigt som generella förändringar av yrkeskraven kräver allt mera avancerade datainslag i kurserna. Det behövs även en fortsatt utveckling av orienterande, vägledande och motivationshöjande insatser inför och parallellt med yrkesutbildningen. Stora krav kommer att ställas på arbetsmarknadsutbildningen för att minska arbetslösheten bland flyktingar och invandrare och för att ge de arbetshandikappade möjligheter till ett lämpligt arbete. Arbetsmarknadsutbildningen är också ett betydelsefullt hjälpmedel i det fortsatta arbetet för att uppnå en jämnare könsfördelning på arbetsmarknaden.

Vidare framhålls vikten av att de arbetssökande, vars möjligheter att få ett lämpligt arbete kan öka genom längre eller kortare grundläggande eller kompletterande utbildning, snabbare än i dag kommer in i utbildning.

Särskilda insatser behövs för att stimulera till verkningsfulla utbildningsinsatser i företagen och även påverka fördelningen av utbildningen bland de anställda.

Utifrån dessa utgångspunkter bedömer AMS att arbetsmarknadsutbildningen under budgetåret 1989/90 behöver omfatta 165 000 personer. AMS beräknar härvid att 100 000 personer måste beredas plats i särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning.

Genom det nya systemet med köp av utbildning och beslutsdelegering till arbetsförmedlingarna har möjligheterna att påverka kursutbudet ökat. Genom att därutöver lokalisera kurserna närmare de sökandes hemorter och justera förläggningen av kurstiderna räknar AMS med att under budgetåret 1989/90 ytterligare kunna förbättra anpassningen av utbildningen till de sökandes förutsättningar och till arbetsgivarnas efterfrågan på kompetens.

Kostnaden för den utbildning som länsarbetsnämnderna bedöms behöva upphandla beräknar AMS till 3 500 milj. kr.

För elevsocial verksamhet och boendeservice beräknar AMS 62,5 milj. kr., varav 29,7 milj. kr. för att upphandla hälsovård och kurativt stöd för deltagare vid AMU-kurser. I avvaktan på statsmakternas beslut om förändringar av verksamheten med boendeservice och förläggningar som AMS svarar för har 32,5 milj. kr. beräknats för denna verksamhet.

Utöver den omfattning av särskilt anordnad utbildning som AMS föreslår, bedöms även det reguljära skolväsendet behöva utnyttjas för minst 25 000 personer.

Verksamheten med yrkesförberedande praktik inom försvaret bör enligt AMS få fortsätta i nuvarande omfattning. AMS föreslår samtidigt att en ändring görs av anslagets konstruktion så att medlen, när det anses mera angeläget, kan användas för särskilda utbildningssatsningar för dessa ungdomar. Kostnaden beräknas till oförändrat 30 milj. kr.

AMS bedömer att bidrag för utbildning i företag bör beräknas för 40 000 personer med en genomsnittlig utbildningstid av 400 timmar. Volymen innefattar ett uppskattat behov av stöd till utbildning i stat och kommun av ca 15 000 deltagare. I beräkningen ingår rekryteringsutbildning inom tekoindustrin för 15 milj. kr. En verksamhet som AMS föreslår skall få fortsätta under ytterligare en treårsperiod. Kostnaden för utbildning i företag beräknar AMS till totalt 480 milj. kr.

Den sammanlagda kostnaden för arbetsmarknadsutbildningen blir därmed enligt AMS 4 072 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Arbetsmarknadsutbildningen är vid sidan om arbetsförmedlingen det viktigaste arbetsmarknadspolitiska instrumentet och spelar en central roll när det gäller att underlätta anpassningen på arbetsmarknaden. Den utgör ett aktivt instrument för att förbättra den enskildes möjligheter att få arbete, underlättar strukturomvandlingen och förbättrar företagens produktionsförutsättningar. Den stora efterfrågan på utbildad arbetskraft inom ett flertal sektorer liksom arbetslivets förändrade kompetenskrav fordrar omfattande utbildningsinsatser.

Under budgetåret 1987/88 deltog 132 000 personer i arbetsmarknadsutbildning varav ca 74 000 i den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen. Yrkesutbildningarnas andel har ökat och utgjorde 83 % av arbetsmarknadsutbildningen exkl. utbildning i företag. Det är angeläget att andelen yrkesutbildningar bibehålls på en hög nivå, men också att dessa får en inriktning som bättre svarar mot arbetsmarknadens efterfrågan. Utbild-

ningen måste också användas som ett aktivt instrument för att bredda både mäns och kvinnors utbildnings- och yrkesval för att härigenom bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.

Mot bakgrund av vad jag har anfört i det föregående om arbetsmarknadspolitikens inriktning bör arbetsmarknadsutbildningen bibehållas på en hög nivå. Jag räknar med att 122 000 personer kommer att behöva erbjudas arbetsmarknadsutbildning i olika former under budgetåret 1989/90. Merparten av resurserna för arbetsmarknadsutbildning bör beräknas för särskilt anordnad utbildning.

Jag övergår nu till min medelsberäkning för de olika posterna inom anslaget.

Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning

AMS har bedömt ett behov av särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1989/90 som svarar mot 100 000 deltagare. Mot bakgrund av vad jag tidigare har sagt beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden förordar jag att den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen bör planeras utifrån en omfattning om 78 000 deltagare. Denna volym bör kunna tillgodose behovet av såväl grundläggande som kompletterande yrkesutbildningar. Orienterande, vägledande och motivationshöjande insatser inför och parallellt med yrkesutbildningen liksom det ökade inslaget av mera avancerade kurser bör också kunna inrymmas i denna volym.

Som AMS framhåller är det väsentligt att arbetsmarknadsutbildningen är anpassad både till den aktuella efterfrågan på kompetens och till behoven av yrkesutbildning hos olika grupper av arbetssökande. Stödresurser i form av allmänna teoretiska ämnen såväl som orienterande och mera avancerade datainslag i de yrkesinriktade kurserna bör ses som en naturlig del i denna anpassning.

AMS framhåller vidare vikten av att de arbetssökande snabbare än i dag kommer in i utbildning. Jag delar denna uppfattning i princip. Ambitionen måste här vara att förbättra anpassningen av kursutbudet till arbetsmarknadens efterfrågan samt att ytterligare förbättra ett redan högt utnyttjande av upphandlad kapacitet. Jag vet också att det arbete som AMS bedriver för att stödja och utveckla upphandlarkompetensen hos länsarbetsnämnderna börjar ge resultat. Sammantaget bör dessa åtgärder kunna minska kötiderna ytterligare. Detta får emellertid inte innebära att arbetsförmedlingarnas ansträngningar att i första hand finna ett lämpligt arbete på den öppna arbetsmarknaden får minska. Tvärtom är det i rådande situation med överhettningstendenser på arbetsmarknaden angeläget att dessa ansträngningar intensifieras.

Det har också blivit lättare att anpassa utbildningen både efter de sökandes behov och arbetsmarknadens efterfrågan genom den nya organisationen för den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen. Genom att i ökad utsträckning förlägga utbildningen i de sökandes hemorter och en flexiblare schemaläggning av kurserna räknar länsarbetsnämnderna med att nå en ytterligare förbättrad anpassning.

Enligt den redovisning av upphandlad påbyggnadsundervisning i svens-

ka för invandrare (sfi) som AMS har haft att göra för budgetåret 1987/88 fick ca 7000 deltagare sfi-undervisning till en kostnad av 67,5 milj. kr. AMS framhåller att även andra stödåtgärder för invandrare i form av orienterings- och preparandkurser innehåller ett stort antal timmar svenskundervisning. Jag förutsätter att AMS uppmärksamt följer flyktingars och invandrares behov av stöd vid arbetsmarknadsutbildning.

Sveriges AMU-elevers Riksförbund har i skrivelse den 27 juli 1988 hemställt att medel skall avsättas så att elever vid särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning kan få en generell studeranderabatt vid SJ. Jag är inte beredd att tillstyrka ett sådant medelstillskott med tanke på de förmånliga resevillkor, med fria hemresor, som redan finns för de kursdeltagare som studerar och bor på annan ort än hemorten.

Enligt riksdagsbeslutet om omorganisationen av den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen (prop. 1984/85: 59, AU 9, rskr. 101) skall denna genomföras så att kostnaderna minskar med 15 % inom en period på fem år. Vid min beräkning av medlen för upphandlad utbildning har jag räknat av 51 milj. kr. vilket motsvarar en kostnadsminskning med 3 %. Jag förutsätter att den besparing, som ålagts AMU-gruppen, skall återspeglas i prissättningen.

Medelsbehovet för 78 000 deltagare i särskild anordnad arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1989/90 har jag beräknat till 2 203,2 milj. kr. Denna ram skall också täcka den försöksverksamhet med särskilda stödinsatser för kursdeltagare i för sitt kön otraditionell arbetsmarknadsutbildning, som enligt riksdagens beslut om jämställdhetspolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88: 105, AU 17, rskr. 364) skall pågå i fem år.

Elevsocial verksamhet

Den elevsociala verksamheten inom arbetsmarknadsutbildningen består av två delar. Dels hälsovårdande och kurativa verksamheten som bedrivs som uppdragsverksamhet av AMU-gruppen och upphandlas tillsammans med utbildningen, dels boendeservice till kursdeltagarna vilken AMS själv svarar för.

Den elevsociala verksamheten har setts över av en särskild arbetsgrupp som i september 1987 har överlämnat sina förslag i rapporten (Ds A 1987: 5) Kursdeltagarstöd inom arbetsmarknadsutbildningen.

Arbetsgruppens förslag om den hälsovårdande och kurativa verksamheten har redan föranlett beslut av riksdagen (prop. 1987/88: 100 bil. 12, AU 11, rskr. 186). Lärarnas riksförbund har i skrivelse den 29 september 1988 bl. a. framfört sin uppfattning om att den tidigare organisationen av verksamheten var bättre för eleverna och därför borde återinföras. Jag kan inte tillstyrka ett sådant förslag.

Beträffande boendeservicen gav regeringen AMS i uppdrag att mot bakgrund av arbetsgruppens förslag ytterligare klargöra och redovisa konsekvenserna av föreslagna förändringar. AMS redovisade sitt förslag i mars 1988.

Arbetsgruppen anser att kursdeltagarna själva skall ordna sitt boende

och att särskilt reserverade bostäder endast skall finnas i den utsträckning som är nödvändigt med hänsyn till bostadstillgången på utbildningsorten. Kursdeltagarna skall liksom övriga hyresgäster på bostadsmarknaden betala faktisk hyreskostnad direkt till bostadshållaren. Den fördyring som förslaget innebär för kursdeltagarna skall kompenseras genom en höjning av nuvarande traktamentsersättning. Gruppen anser vidare att det bör undersökas hur drifts- och förvaltningsansvaret vid de förläggningar som i dag ägs av arbetsmarknadsverket bör lösas i framtiden.

AMS delar arbetsgruppens uppfattning och bedömer, efter att ha hört länsarbetsnämnderna, att det är möjligt att genomföra de föreslagna förändringarna successivt under en treårsperiod. Tjugo länsarbetsnämnder anser också att det nuvarande drifts- och förvaltningsansvaret för egna och förhyrda bostäder bör kunna föras över till annan huvudman.

Arbetsgruppens och AMS förslag stämmer väl överens med min uppfattning. Jag kommer senare föreslå regeringen att ge AMS i uppdrag att avveckla sitt boendeansvar och den boendeservice som bedrivs i samband med arbetsmarknadsutbildning.

Avvecklingen bör emellertid ske med hänsyn tagen till bostadssituationen på kursorternas öppna bostadsmarknad. Den bör således inte forceras utan måste genomföras i den takt som krävs för att inte förorsaka kursdeltagarna bostadsproblem.

För att underlätta avvecklingen av hyressubventionerna föreslår jag en höjning av traktamentsersättningen för kursdeltagare som studerar utanför hemorten från 75 kr. till 80 kr. per dag. Kostnaden för denna traktamentshöjning beräknar jag till 6 milj. kr. vilket finansieras över anslaget B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, vilket jag strax återkommer till.

Jag räknar med att avvecklingen av boendeservicen skall medföra ökade hyresintäkter och minskade personalkostnader som redan under det första året täcker den föreslagna traktamentshöjningen. Vid min beräkning av medlen för AMS boendeservice har jag därför räknat av 4 milj. kr. under detta anslag, samt 2 milj. kr. för personalkostnader, vilket jag tidigare redovisat under anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader.

För den elevsociala verksamheten beräknar jag totalt 57,2 milj. kr., varav 31,6 milj. kr. för upphandling av den elevsociala verksamheten inom AMU-gruppen och 25,6 milj. kr. för AMS boendeansvar.

Arbetsmarknadsutbildning inom det reguljära utbildningsväsendet m. m.

Enligt min bedömning bör antalet personer som kan behöva beviljas utbildningsbidrag för utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet eller hos vissa andra utbildningsanordnare under nästa budgetår få uppgå till högst 20000. Denna möjlighet medför att arbetsförmedlingen kan tillgodose mer speciella utbildningsbehov, t. ex. förberedande utbildningar för flyktingar och vissa handikappade, samtidigt som möjligheter ges för dem som av olika anledningar är lokalt bundna att få en yrkesutbildning på hemorten som svarar mot den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft.

Yrkesförberedande praktik inom försvaret

Jag avser däremot inte att föreslå några medel till den yrkesförberedande praktiken inom försvaret för ungdomar under nästa budgetår. Denna åtgärd kom till under de år då efterfrågan på arbetskraft var låg och ungdomskullarna stora. Nu när situationen snarast är den omvända bör dessa ungdomar ha goda möjligheter att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Denna stödform bör således avvecklas fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Bidrag till utbildning i företag m. m.

AMS har föreslagit att medel för bidrag till utbildning i företag skall beräknas för 40 000 deltagare, varav 15 000 i stat och kommun. Det innebär en ökning med 15 000 deltagare jämfört med vad som förordades i 1988 års budgetproposition.

Bidrag till utbildning i företag är en betydelsefull form av arbetsmarknadsutbildning inte minst för de små och medelstora industriföretagen. En stark efterfrågan på utbildad arbetskraft inom främst tillverkningsindustrin riskerar att leda till inflationsdrivande flaskhalsar i produktionen. Det råder även en stark efterfrågan på utbildad arbetskraft inom vård- och omsorgssektorerna. Utbildningen bör därför inriktas mot de nu nämnda områdena dels för att motverka akuta flaskhalsar i produktionen, dels för att underlätta rekryteringen av arbetskraft. Den företagsinterna rörlighet som uppstår på grund av utbildningen leder även till gynnsamma effekter för de arbetslösa genom de motprestationer i form av anställning som företagen förväntas göra. Möjligheten för flyktingar och andra invandrare att komma in i arbetslivet måste särskilt beaktas i detta sammanhang.

Beträffande särskilda insatser för att stimulera företagen till egna utbildningsinsatser vill jag invänta ytterligare underlag från den projektverksamhet som pågår och till vilken AMS har beviljats medel. Samtidigt vill jag understryka att det i första hand är arbetsgivarnas ansvar såväl inom den privata som den offentliga sektorn att inventera det långsiktiga utbildnings- och rekryteringsbehovet samt att svara för erforderlig utbildning av personalen.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt måste utbildning i företag upprätthållas på en hög nivå. Jag förordar därför att medel beräknas för bidrag till 24 000 deltagare. Kostnaden härför uppgår till 208,8 milj. kr. Vid denna bedömning har jag utgått från att kostnaden för bidrag vid utbildning i stället för permittering eller uppsägning inte kommer att överstiga 10 milj. kr, samt att 15 milj. kr. avsätts för utbildning inom tekoindustrin. I fråga om resterande 183,8 milj. kr. föreslår jag att högst 20 % får utnyttjas för bidrag till offentliga arbetsgivare. De korttidsutbildade kvinnorna bör liksom tidigare ägnas särskild uppmärksamhet vid denna utbildning.

Sammanfattning av medelsberäkningen

För budgetåret 1989/90 räknar jag med att de totala utgifterna under anslaget kommer att uppgå till 2 469,2 milj. kr., varav 2 203,2 milj. kr. för

upphandling av särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning, 57,2 milj. kr. för den elevsociala verksamheten och 208,8 milj. kr. för bidrag till utbildning i företag m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna förslaget om avveckling av den yrkesförberedande praktiken inom försvaret,
2. till *Arbetsmarknadsutbildning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 469 234 000 kr.

B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag

1987/88	Utgift	3 763 849 000
1988/89	Anslag	4 093 052 000 (1)
1989/90	Förslag	3 914 132 000

(1) Varav 41 500 000 kr. enligt prop. 1988/89:47 bil. 3, FiU 10.

Från anslaget betalas stöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering. AMS skall enligt regeringens beslut under anslaget även redovisa beräknade kostnader för statsbidrag till arbetslöshetsförsäkringen och permitteringslöneersättning. Dessa stödformer finansieras inte med anslagsmedel utan med arbetsgivaravgifter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Kontant arbetsmarknadsstöd	574 100 000	– 179 900 000
Utbildningsbidrag, arbetsmarknadsutbildning	3 173 548 000 (1)	– 38 261 000
Utbildningsbidrag, yrkesinriktad rehabilitering	345 404 000 (2)	+ 39 241 000
	4 093 052 000	– 178 920 000

(1) Varav 38 000 000 kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10.
(2) Varav 3 500 000 kr. enligt prop. 1988/89: 47 bil. 3, FiU 10.

AMS

Kontant arbetsmarknadsstöd

För budgetåret 1989/90 räknar AMS med ca 2,7 miljoner stöddagar. Med ett genomsnittligt utbetalat stöd på 130 kr. per dag blir medelsbehovet 350 milj. kr.

Utbildningsbidrag

AMS vill förbättra de ekonomiska villkoren för arbete och utbildning. En premie om 200 kr. per genomförd utbildningsvecka, dock högst 8000 kr., till den som fullföljer en yrkesutbildning inom arbetsmarknadsutbildningen skulle underlätta arbetsförmedlingens rekrytering av kursdeltagare och stimulera arbetslösa att välja angelägen utbildning före arbetslöshet. Kostnaderna för denna stimulanspremie beräknar AMS till 250 milj. kr.

Medelsbehovet för utbildningsbidrag till deltagare i arbetsmarknadsutbildning beräknar AMS till totalt 4421 milj. kr. inkl. stimulanspremien. AMS har därvid räknat med 125 000 deltagare i utbildningar som berättigar till utbildningsbidrag och en genomsnittlig kurstid om 20 veckor.

För utbildningsbidrag till deltagare i yrkesinriktad rehabilitering beräknar AMS sammanlagt 405 milj. kr. Antalet deltagare har uppskattats till 26000 och den genomsnittliga inskrivningstiden till tolv veckor.

Arbetslöshetsförsäkringen

Utbetalningen av statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna under budgetåret 1989/90 beräknar AMS till ca 9000 milj. kr. Finansieringsavgifterna, dvs. det bidrag som arbetslöshetskassorna skall betala till staten, uppskattas till ca 500 milj. kr., varför nettoutgiften för staten blir ca 8500 milj. kr. AMS har beräknat antalet medlemmar i kassorna till 3,6 miljoner och antalet ersättningsdagar per medlem och år till sju, samt den genomsnittligt utbetalade dagpenningen till 355 kr.

Permitteringslöneersättning

Med hänsyn till utfallet under de senaste åren beräknar AMS medelsbehovet för statsbidrag till permitteringslöneersättning till 100 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Regeländringar m. m.

Under våren 1988 godkände riksdagen regeringens proposition med förslag till genomgripande ändringar av främst arbetslöshetsförsäkringen (prop. 1987/88: 114, AU 18, rskr. 387). Förslagen i propositionen grundade sig huvudsakligen på ett utredningsarbete som utförts av a-kassekommittén (A 1985: 04). I kommittén framförde ett antal sakkunniga förslag till ändringar i vissa villkor för arbetslöshetsersättning i syfte att bl. a. förenkla dessa. Kommittén avvisade förslagen. De sakkunniga vidhöll sina förslag i ett gemensamt särskilt yttrande.

De sakkunnigas förslag, som gäller arbetsvillkoret och därmed sammanhängande frågor om tid som får jämställas med förvärvsarbete och överhoppningsbar tid samt bisyssla, har remissbehandlats. Yttranden har avgivits av överbefälhavaren (ÖB), försäkringsöverdomstolen, riksförsäkringsverket (RFV), AMS, riksrevisionsverket (RRV), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorga-

nisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Handelsanställdas Förbund, Svenska Musikerförbundet och Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO). Remissyttrandena finns att tillgå i arbetsmarknadsdepartementet (dnr A 3685/88).

Jag kommer i det följande att redovisa mina förslag till ändringar i de aktuella ersättningsvillkoren. Vidare kommer jag, mot bakgrund av en framställning från AMS den 12 augusti 1988, att föreslå en viss ändring i nu gällande regler för administrationen av KAS.

Mina förslag i det följande innebär både ökade och minskade kostnader. Förslagen berör endast ett fåtal ärenden varje år och jag bedömer att de ökade kostnaderna uppvägs av besparingarna. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt AMS att efter ett fullt verksamhetsår närmare redovisa de ekonomiska effekterna av dessa regeländringar.

Mina förslag föranleder ändringar i lagen (1973: 370) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Förslag till ändringar i dessa lagar har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet. Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 12.1. Lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1989.

Arbetsvillkoret

Mitt förslag: För att få ersättning från arbetslöshetskassan skall den försäkrade bl. a. ha uppfyllt ett arbetsvillkor som innebär att den försäkrade skall ha förvärvsarbetat i minst 75 dagar. Dessa dagar skall vara fördelade på minst fyra månader under en ramtid av tolv månader omedelbart före arbetslöshetens inträde. Endast dag då den försäkrade har arbetat minst tre timmar får tillgodoräknas. Detta arbetsvillkor bör ersätta nuvarande bestämmelser i lagen om arbetslöshetsförsäkring.

De sakkunnigas förslag: Överensstämmer med mitt förslag utom på en punkt. De sakkunniga anser att arbetsvillkoret bör ändras så att den nuvarande regeln att de arbetade dagarna skall vara fördelade på visst minsta antal månader tas bort. Det nu föreslagna arbetsvillkoret bör föras in i lagen om arbetslöshetsförsäkring.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget tillstyrker det eller har inget att erinra mot det. Försäkringsöverdomstolen menar dock att man liksom hittills bör kräva att den arbetade tiden skall vara fördelad på minst fem kalendermånader. Först därigenom kan enligt domstolen den försäkrades anknytning till förvärvslivet anses fastlagd. Domstolen förordar också att en dispensmöjlighet från det föreskrivna arbetsvillkoret behålls i lagen för att underlätta en flexibel tillämpning i framtiden.

Skälen för mitt förslag: Rätt till ersättning från en arbetslöshetskassa förutsätter att den försäkrade, förutom att ha varit medlem i normalt tolv månader, skall ha arbetat i viss omfattning (arbetsvillkor). Enligt 6 § lagen om arbetslöshetsförsäkring omfattar arbetsvillkoret minst fem månaders

förvärvsarbete under en ramtid av tolv månader omedelbart före arbetslöshetens inträde. AMS får enligt lagen medge att tid då förvärvsarbete skall ha utförts får beräknas i annan tidsenhet än månad.

AMS har med stöd härav föreskrivit att arbetslöshetskassorna får tillämpa ett arbetsvillkor som innebär att förvärvsarbete skall ha utförts under minst 75 dagar fördelade på minst fem månader under ramtiden. Endast dag då den försäkrade har arbetat minst tre timmar får tillgodoräknas. Samtliga arbetslöshetskassor tillämpar nu detta arbetsvillkor.

För egen del anser också jag att detta arbetsvillkor bör tas in i lagen och ersätta nuvarande regler, eftersom det nu tillämpas av samtliga kassor. Däremot kan jag inte tillstyrka att kravet på att de arbetade dagarna skall vara fördelade på ett minsta antal månader tas bort. Genom ett sådant krav skall markeras att en viss minsta tids etablering på arbetsmarknaden skall vara en förutsättning för ersättning.

Jag anser dock att det finns starka skäl som talar för att de fem månaderna skall minskas till fyra månader. Den nuvarande ordningen med fem månader kan nämligen skapa orimliga tröskeleffekter. Den som får ett heltidsarbete som skall vara fyra månader arbetar tillräckligt många dagar, dvs. minst 75 dagar, men uppfyller inte arbetsvillkoret om han börjar arbetet den första dagen i månad ett och slutar den sista dagen i månad fyra. De arbetade dagarna är då fördelade på bara fyra månader. Om han däremot börjar arbetet den andra dagen i månad ett och slutar den första dagen i månad fem uppfyller han arbetsvillkoret, eftersom dagarna är fördelade på fem månader. I båda fallen har arbetet varat lika länge men ersättningsrätten blir helt beroende av vilken dag i månaden arbetet påbörjats. Mot denna bakgrund är mitt förslag att den tid under vilken de arbetade dagarna skall vara fördelade minskas från minst fem till minst fyra månader. Förslaget omfattar bara arbetsvillkoret i arbetslöshetsförsäkringen.

Mitt förslag föranleder ändring i 6 § lagen om arbetslöshetsförsäkring. I 6 § första stycket andra punkten bör föras in de av mig föreslagna förutsättningarna för att uppfylla arbetsvillkoret. Paragrafens tredje stycke, i vilket anges att AMS får medge att tid då förvärvsarbete skall vara utfört beräknas i annan tidsenhet än månad, bör upphävas, eftersom det nu i lagen kommer att anges de exakta förutsättningarna för att uppfylla arbetsvillkoret. Jag är således inte beredd att förorda försäkringsöverdomstolens förslag att det bör finnas möjlighet till dispens från det i lagen föreskrivna arbetsvillkoret.

RFV har påpekat att om förslaget till ändring i arbetsvillkoret genomförs vissa följdändringar måste göras i lagen (1979: 84) om delpension. Sådana ändringar förbereds nu inom socialdepartementet och kommer att redovisas i särskild ordning.

Mitt förslag: Tid då en ersättningssökande har fullgjort värnplikt eller åtnjutit föräldrapenningförmån skall även i fortsättningen få jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts för att uppfylla arbetsvillkoret.

En arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering skall normalt ha fullföljts för att få jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts för att uppfylla arbetsvillkoret.

De sakkunnigas förslag: Möjligheterna att uppfylla viss del av arbetsvillkoret med tid i värnplikt eller med föräldrapenningförmån bör utgå. Härigenom skulle arbetsvillkoret renodlas och påtagliga administrativa förenklingar uppnås.

En arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering behöver inte ha fullföljts för att få jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts för att uppfylla arbetsvillkoret.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget att slopa rätten att uppfylla viss del av arbetsvillkoret med tid i värnplikt eller med föräldrapenningförmån är positiva till det. ÖB avstyrker förslaget i fråga om värnplikt med hänvisning till effekterna det skulle få för värnpliktiga. ÖB föreslår i stället att värnpliktstjänstgöring bör få tillgodoräknas i sin helhet i arbetsvillkoret. SACO/SR pekar på att förslaget i fråga om föräldrapenningförmån innebär att framför allt kvinnorna får en försämring av ersättningsrätten.

Hälften av remissinstanserna tillstyrker förslaget att en arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering inte behöver ha fullföljts för att få jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts för att uppfylla arbetsvillkoret. Endast AMS och RRV uttalar sig klart mot förslaget. AMS anser att arbetslöshetsförsäkringens regler och tillämpningen av dessa skall uppmuntra till fullföljande av utbildningen eller rehabiliteringen och inte locka till eller premiera avbrott.

Skälen för mitt förslag: Enligt nu gällande regler får två månader av den tid då en ersättningssökande har fullgjort värnplikt eller åtnjutit föräldrapenningförmån enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts för att uppfylla arbetsvillkoret. Detta gäller i både arbetslöshetsförsäkringen och KAS.

Jag är inte beredd att tillstyrka den förändring av möjligheterna att tillgodoräkna värnpliktstjänstgöring och tid med föräldrapenningförmån för att kvalificera sig för arbetslöshetsersättning som de sakkunniga har föreslagit. Inte minst för kvinnor skulle detta innebära en försämring som jag inte kan godta. Förslaget skulle som ÖB anför även hårt kunna drabba nytillträdande på arbetsmarknaden som i dag kan tillgodoräkna sig värnpliktstjänstgöring för att få arbetslöshetsersättning. Jag är inte beredd att tillstyrka ÖB: s förslag att värnpliktstjänstgöring i sin helhet skall få tillgodoräknas i arbetsvillkoret.

De sakkunniga har begärt ett klarläggande av hur begreppet *genomgått* arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering i 7 § lagen om arbetslöshetsförsäkring skall tolkas. De vill att det skall klargöras att detta inte skall tolkas som att den försäkrade måste ha fullföljt arbetsmarknadsutbildningen eller den yrkesinriktade rehabiliteringen. De anför att AMS är osäker om tolkningen men ändå har uttalat att *genomgått* är liktydigt med *fullföljt*. AMS anför i denna fråga att styrelsens tolkning av *genomgått* innefattar både krav på närvaro och fullföljd.

För egen del anser jag att med *genomgått* normalt skall avses att utbildningen eller den yrkesinriktade rehabiliteringen har fullföljts. Det vore enligt min mening ett slöseri med resurser om en försäkrad så fort han har fått ihop erforderlig tid genom t. ex. arbetsmarknadsutbildning, skulle ha möjlighet att avbryta utbildningen för att i stället uppbära arbetslöshetsersättning. Endast om det finns särskilda skäl bör detta vara möjligt. Jag tänker då på sådana situationer som att utbildningen har avbrutits, efter samråd med arbetsförmedlingen, på grund av att den har befunnits olämplig för den försäkrade eller för att den försäkrade av familjeskäl måste flytta från utbildningsorten. Lagtexten bör förtydligas i detta avseende.

Mitt förslag föranleder ändring i 7 § i lagarna om arbetslöshetsförsäkring och kontant arbetsmarknadsstöd. Paragrafens första punkt i de båda lagarna bör tillföras ett förtydligande för att markera att genomgången arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering normalt skall ha fullföljts för att få jämställas med tid då förvärvsarbete har utförts. Om särskilda skäl har förhindrat att utbildningen eller rehabiliteringen har fullföljts bör dock undantag kunna medges. Dessutom bör begreppet föräldrapenning i 7 § i de båda lagarna ändras till föräldrapenningförmån som en anpassning till terminologin i lagen om allmän försäkring.

Överhoppningsbar tid

Mitt förslag: Den tid då en ersättningssökande har fått föräldrapenningförmån skall få överhoppas vid fastställande av den ramtid under vilken arbetsvillkoret skall ha fullgjorts, i den mån tiden inte får tillgodoräknas i arbetsvillkoret.

En utbildning på heltid som den sökande har avslutat efter fyllda 25 år eller som har föregåtts av minst fem månaders sammanhängande förvärvsarbete på heltid skall likaså få överhoppas vid fastställande av ramtiden.

De sakkunnigas förslag: Överensstämmer med mitt i fråga om tid då en ersättningssökande har fått föräldrapenningförmån.

Som vuxenutbildning, som är överhoppningsbar vid fastställande av ramtiden, skall enligt de sakkunniga betraktas all heltidsutbildning som den sökande har bedrivit efter fyllda 20 år.

Remissinstanserna: Hälften av remissinstanserna tillstyrker förslaget att tid med föräldrapenningförmån skall få överhoppas. Endast AMS avstyrker förslaget. AMS anser att förslaget inte skulle innebära någon förenk-

ling och att det främst skulle få betydelse för adoptivföräldrar som får barnet i sin vård efter det att det har fyllt två år.

En majoritet av remissinstanserna förordar en ändring i definitionen på vuxenutbildning för att förbättra möjligheterna för personer som kommit ut på arbetsmarknaden relativt sent i livet att vidareutbilda sig utan att förlora rätten till ersättning. AMS föreslår att en åldersgräns för vad som skall betraktas som vuxenutbildning bör sättas som är högre än 20 år. TCO föreslår att all heltidsutbildning som en försäkrad bedriver efter att ha fyllt 20 år skall betraktas som vuxenutbildning.

Skälen för mitt förslag: Enligt nu gällande regler får tid då en sökande har fått föräldrapenningförmån enligt lagen om allmän försäkring inte överhoppas när man skall fastställa den ramtid under vilken arbetsvillkoret skall ha fullgjorts. Ramtiden omfattar de senaste tolv månaderna före arbetslöshetens inträde. Däremot får tid då en sökande har vårdat eget barn eller adoptivbarn som inte har fyllt två år överhoppas.

Jag finner det rimligt att även tid då en förälder har fått föräldrapenningförmån efter det att barnet har fyllt två år skall få överhoppas vid fastställande av ramtiden i den mån tiden inte får tillgodoräknas i arbetsvillkoret. Som reglerna nu är får egen sjukdom överhoppas. Det är enligt min mening lika rimligt att t. ex. tid då en förälder fått föräldrapenningförmån för att vårda sjukt barn får överhoppas.

Enligt nu gällande tillämpningsföreskrifter, som stöder sig på uttalanden i prop. 1973: 56 om arbetslöshetsförsäkring m. m., räknas som överhoppningsbar vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning och all heltidsutbildning som har föregåtts av minst fem månaders sammanhängande förvärvsarbete på heltid. Enligt de sakkunniga har denna definition medfört icke avsedda konsekvenser. Som exempel nämner de att en försäkrad i 40-årsåldern som aldrig har haft ett heltidsarbete inte kan få en genomgången utbildning betraktad som överhoppningsbar vuxenutbildning.

Frågan har varit uppe för bedömning i försäkringsöverdomstolen som i ett avgörande ansett en utbildning som överhoppningsbar vuxenutbildning trots att den har föregåtts av endast deltidsarbete.

Enligt min mening är det orimligt att en person inte skall få räkna en utbildning som han eller hon har genomgått efter ett flertal år på arbetsmarknaden som överhoppningsbar bara därför att arbetet inte har varit på heltid. Detta överensstämmer alltså med det slut som försäkringsöverdomstolen har kommit till i den nyss nämnda domen. En sådan begränsning kan nämligen förhindra att personer med svag eller föråldrad utbildning försöker förbättra sin ställning på arbetsmarknaden genom att skaffa sig en mer kvalificerad utbildning och slår främst mot kvinnor. Den nuvarande regleringen bör därför i klargörande syfte ändras bl. a. som ett led i strävandena att förbättra kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Mitt förslag är mot denna bakgrund att all heltidsutbildning skall vara överhoppningsbar för den som inte är helt nytillträdd på arbetsmarknaden. I detta fall bör endast krävas att utbildningen har avslutats efter det att personen har fyllt 25 år. I fråga om en utbildning på heltid som har avslutats tidigare bör liksom nu gälla att utbildningen skall ha föregåtts av minst fem månaders sammanhängande förvärvsarbete på heltid.

De sakkunniga har vidare föreslagit att tid då en försäkrad har deltagit i en lovlig arbetskonflikt som har pågått mer än 30 kalenderdagar skall vara överhoppningsbar. Jag kan inte biträda förslaget.

Mina förslag föranleder ändringar i 8 § i lagarna om arbetslöshetsförsäkring och kontant arbetsmarknadsstöd. Begreppet vuxenutbildning i paragrafen i de båda lagarna bör ersättas med heltidsutbildning och de förutsättningar som jag har föreslagit skall gälla för att utbildningen skall få överhoppas. Vidare bör arbetsmarknadsutbildning föras in i paragrafen som överhoppningsbar tid för att markera att arbetsmarknadsutbildning alltid skall vara överhoppningsbar i den mån den inte får jämställas med förvärvsarbete enligt 7 §. Likaså bör paragrafen kompletteras med motsvarande föreskrift i fråga om föräldrapenningförmån enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Bisyssla

Mitt förslag: En bisyssla som en försäkrad har utfört varaktigt före arbetslösheten vid sidan av heltidsarbete skall minska arbetslöshetsersättningen endast om den utvidgas under arbetslösheten och hindrar den försäkrade från att anta lämpligt arbete.

De sakkunnigas förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som har yttrat sig över förslaget tillstyrker det eller har inget att erinra mot det.

Skälen för mitt förslag: Enligt 23 § lagen om arbetslöshetsförsäkring skall en bisyssla som en försäkrad före arbetslöshetens inträde varaktigt har utfört vid sidan av heltidsarbete minska ersättningen i vissa fall. Det gäller om bisysslan utvidgas under arbetslösheten och hindrar den försäkrade från att anta lämpligt arbete. Vidare skall ersättningen minskas om bisysslan omfattar mer än fem timmar under dag som vanligen varit arbetsfri i den försäkrades ordinarie arbete före arbetslösheten.

Med de nuvarande reglerna kan en försäkrad ha en bisyssla med obegränsat antal timmar under ordinarie arbetsdagar utan att detta minskar arbetslöshetsersättningen vid arbetslöshet från det huvudsakliga arbetet. En bisyssla som omfattar mer än fem timmar under vanligtvis arbetsfri dag påverkar emellertid ersättningen. Det är således inte främst bisysslans omfattning som är av betydelse utan om den är förlagd till arbetsfri dag eller inte. Enligt min mening är detta en reglering som ter sig svårbegriplig och som egentligen inte tjänar något annat syfte än att begränsa ersättningsutbetalningarna. Dessutom skapar den administrativt krångel för arbetslöshetskassorna som i varje fall av bisyssla måste utreda hur arbetstiden är förlagd.

På grund härav och då regeln har betydelse i endast ett fåtal fall föreslår jag att den utgår. I fortsättningen bör således bisyssla minska ersättningen endast om den utvidgas under arbetslösheten och hindrar den försäkrade från att anta erbjudet lämpligt arbete.

Mitt förslag innebär att föreskriften i 23 § andra stycket lagen om arbets-

löshetsförsäkring att hänsyn inte skall tas till bisyssla som ej omfattar mer än fem timmar under dag som vanligen varit arbetsfri i den försäkrades ordinarie arbete för arbetslösheten bör utgå.

I lagen om kontant arbetsmarknadsstöd finns inga bestämmelser om bisyssla. AMS har emellertid utfärdat tillämpningsföreskrifter för KAS med motsvarande innehåll som gäller för arbetslöshetsförsäkringen. Jag förutsätter att dessa föreskrifter anpassas till vad jag nu har föreslagit.

Administrationen av KAS

Mitt förslag: Administrationen av KAS bör koncentreras till en eller några länsarbetsnämnder.

AMS bör ges i uppdrag att närmare utreda hur en sådan omläggning av administrationen kan genomföras.

AMS förslag: KAS-administration bör koncentreras till 5–6 länsarbetsnämnder. Antalet KAS-ärenden har minskat kraftigt och en rationellare hantering kan uppnås genom en koncentration av administrationen. För närvarande kräver hanteringen av KAS 90 årsarbetskrafter vid länsarbetsnämnderna. Genom att koncentrera administrationen till 5–6 nämnder kan resursåtgången minskas till 50–60 årsarbetskrafter.

Skälen för mitt förslag: Det är angeläget att arbetsmarknadsverket fortsätter den inslagna linjen att rationalisera och effektivisera administrationen så att resurser frigörs för mer direkt förmedlingsservice. Antalet KAS-ärenden har minskat kraftigt bl. a. på grund av en ökad anslutning till de erkända arbetslöshetskassorna och en höjd minimiålder för att beviljas KAS. Resurserna för att administrera stödet har emellertid inte kunnat minskas i någon större omfattning, eftersom den nuvarande ordningen för prövning av KAS-ärenden kräver att det skall finnas kompetens på området i varje län. Att lägga om KAS-administrationen på sätt som AMS föreslår bör därför enligt min mening utredas ytterligare. Vidare bör prövas möjligheten att koncentrera administrationen till endast en länsarbetsnämnd. För att göra en sådan omläggning möjlig bör det ankomma på regeringen att fastställa vid vilken eller vilka länsarbetsnämnder ansökan om KAS skall göras. Detta bör framgå genom en ändring i 30 § lagen om kontant arbetsmarknadsstöd i vilken paragraf för närvarande föreskrivs att ansökan om KAS skall göras hos länsarbetsnämnden i det län där sökanden är bosatt.

Om riksdagen godkänner förslaget avser jag att föreslå regeringen att uppdra åt AMS att närmare utreda möjligheterna att koncentrera KAS-administrationen till en eller några länsarbetsnämnder. I uppdraget bör ingå att utreda vilka effekter detta får för personalen, kompetensen och kostnaderna m. m.

Medelsbehovet

Innan jag går in på mina beräkningar av medelsbehovet under nästa budgetår vill jag erinra om vissa av de beslut i fråga om arbetslöshetsersättning m.m. som riksdagen fattade under våren 1988 med anledning av prop. 1987/88: 114. Enligt riksdagens beslut är den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen 450 kr. under år 1989. Stödbeloppet i KAS är under samma tid 158 kr. Regeringen har helt nyligen beslutat att anpassa nivåerna på utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering till dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen.

Under år 1989 är således utbildningsbidraget högst 450 kr. för den som är berättigad till ersättning från erkänd arbetslöshetskassa. För den som är lägst 20 år och inte har rätt till ersättning från arbetslöshetskassa är bidraget 270 kr. I övriga fall är bidraget 191 kr.

Riksdagen har också beslutat att nivåerna på arbetslöshetsersättningarna och utbildningsbidragen fr.o.m. år 1990 årligen skall anpassas till löneutvecklingen för vuxna arbetare inom egentlig industri. Beslut om nivåerna skall fattas av regeringen. Uppgifter om den aktuella löneutvecklingen, som har betydelse för nivåerna under år 1990, kommer att finnas tillgängliga först under senhösten 1989. Några mer exakta beräkningar av medelsbehovet för nästa budgetår är därför svåra att göra nu. Beräkningarna blir med nödvändighet överslagsmässiga.

Kontant arbetsmarknadsstöd

I likhet med AMS beräknar jag antalet stöddagar med KAS under budgetåret 1989/90 till 2,7 miljoner. AMS räknar med att det genomsnittligt utbetalade stödbeloppet kommer att uppgå till 130 kr. För egen del räknar jag med att det kommer att vara något högre, eller ca 146 kr. Den totala kostnaden för KAS blir härigenom 394,2 milj. kr. (– 179,9 milj. kr.).

Utbildningsbidrag

AMS har föreslagit att den som fullföljer en yrkesutbildning inom arbetsmarknadsutbildningen skall kunna få en stimulanspremie. Jag är inte beredd att tillstyrka förslaget.

Under anslaget B 3. Arbetsmarknadsutbildning har jag redovisat ett förslag till avveckling av boendeservicen inom arbetsmarknadsutbildningen. Förslaget innebär bl.a. en höjning av traktamentet som kan utgå till kursdeltagare med 5 kr. till 80 kr. Kostnaden härför uppgår till 6 milj. kr.

De totala kostnaderna för utbildningsbidrag, inkl. traktamentshöjningen, till deltagare i arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering beräknar jag till 3 520 milj. kr. under nästa budgetår. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med utbildningsbidrag har jag då antagit uppgå till 98 000 och den genomsnittliga utbildningstiden till ca 19 veckor. Motsvarande siffror för deltagare i yrkesinriktad rehabilitering har jag uppskattat till 25 000 inskrivna och tolv veckor.

Arbetslöshetsförsäkringen

Statsbidragen till arbetslöshetsförsäkringen betalas inte av anslagsmedel utan med arbetsgivaravgifter och, fr. o. m. år 1989, med finansieringsavgifter från arbetslöshetskassorna. Jag vill ändå här redovisa min bedömning av kostnaderna för statsbidragen under nästa budgetår.

Kostnaderna bestäms huvudsakligen av nivån på arbetslösheten bland kassornas medlemmar och storleken på den genomsnittligt utbetalade dagpenningen. Jag bedömer att arbetslösheten bland medlemmarna i kassorna kommer att motsvara 6,5 dagar per medlem och år under nästa budgetår. Med denna arbetslöshet och en genomsnittligt utbetalad dagpenning på 355 kr. samt 3,6 miljoner medlemmar i kassorna beräknar jag kostnaderna för statsbidragen under budgetåret 1989/90 till 7890 milj. kr. efter avdrag för finansieringsavgifter.

Permitteringslöneersättning

Statsbidragen till permitteringslöneersättningen betalas helt med arbetsgivaravgifter. Med hänsyn till utnyttjandet hittills av denna stödform beräknar jag kostnaderna för statsbidrag till 50 milj. kr. (- 37 milj. kr.). Detta räcker till ca 115000 statsbidragsberättigade permitteringsdagar. Jag har härvid räknat med oförändrade statsbidrag, dvs. 375 kr. per dag i normalfallet och 290 kr. per dag vid väderpermittering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 370) om arbetslöshetsförsäkring,
2. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd,
3. till *Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 914 132 000 kr.

B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder

1987/88	Utgift	2 326 476 000	Reservation	1 318 557 000
1988/89	Anslag	2 432 500 000(1)		
1989/90	Förslag	1 891 000 000		

(1) Av beloppet skall 317 300 000 kr. föras bort från anslaget enligt beslut av regeringen.

Från anslaget betalas utgifter för sysselsättningsskapande åtgärder i form av bl. a. beredskapsarbeten, rekryteringsstöd, bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet, industribeställningar, strukturstöd för byggarbetsmarknaden, försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder och insatser för flyktingar och invandrare. Av medel beräknade för beredskapsarbeten m. m. disponerar regeringen viss del under anslagsposten Särskilda medel.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Beredskapsarbeten m. m. (1)	1 580 000 000(2)	– 5 000 000
Åtgärder för långtidsarbetslösa	370 000 000	– 370 000 000
Rekryteringsstöd för svårplacerade	166 000 000	– 166 000 000
Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet	94 000 000	–
Industribeställningar	15 000 000	– 15 000 000
Strukturstöd för byggarbetsmarknaden	40 000 000	+ 45 000 000
Försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder	15 000 000	–
Nordiska handlingsplanen	500 000	– 500 000
Särskilda medel (1)	100 000 000(3)	– 50 000 000
Insatser för flyktingar och invandrare	52 000 000	+ 20 000 000
	2 432 500 000	– 541 500 000

(1) Anslagsposterna Beredskapsarbeten m.m. och Särskilda medel måste räknas ihop för att få fram medelsbehovet för beredskapsarbeten m. m.
(2) Av beloppet skall 270 000 000 kr. föras bort från anslaget enligt beslut av regeringen.
(3) Av beloppet skall 47 300 000 kr. föras bort från anslaget enligt beslut av regeringen.

Beredskapsarbeten m. m. omfattar statliga beredskapsarbeten samt statsbidrag till kommunala och enskilda beredskapsarbeten. Beredskapsarbeten syftar till att motverka arbetslöshet till följd av säsong- och konjunkturnedgång eller när arbetstillgången av andra skäl är otillräcklig. Vidare ges genom beredskapsarbeten sysselsättning åt äldre, lokalt bunden eller handikappad arbetskraft, som har svårigheter att få arbete på öppna marknaden även i goda konjunkturer.

Vidare omfattas åtgärder för långtidsarbetslösa i form av sysselsättningsskapande åtgärder (beredskapsarbete, rekryteringsstöd och starta-eget-bidrag), arbetsmarknadsutbildning samt särskilda åtgärder av icke traditionellt slag.

Dessutom omfattas åtgärder för deltidsarbetslösa. Dessa åtgärder kan bl. a. avse kompletterande utbildning och beredskapsarbete på deltid.

Inom anslagsposten finansieras också industribeställningar. Dessa avser kostnader för statliga industribeställningar som görs av sysselsättningsskäl.

Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet avser bidrag till personer som fyllt 20 år för att dessa vid start av eget företag skall klara sin försörjning under ett initialskede.

Strukturstöd för byggarbetsmarknaden omfattar stöd för anställning av byggnadsarbetare som är arbetshandikappade eller äldre och svårplacerade.

Försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder omfattar statsbidrag för att bl. a. stödja utvecklingsbara projekt och sysselsättningsskapande affärsidéer.

Insatser för flyktingar och invandrare omfattar särskilda insatser och försöksverksamheter med syfte att underlätta flyktingars och invandrares inträde på arbetsmarknaden.

AMS

Beredskapsarbeten

Under budgetåret 1987/88 har utbetalningarna för beredskapsarbeten uppgått till 1 753,4 milj. kr.

Statsbidragskostnaden per sysselsättningsdag för anvisade arbetslösa i olika slag av beredskapsarbeten har under senare år utvecklats på sätt som framgår av följande tabell.

Statsbidragskostnad (kr.) per sysselsättningsdag för anvisade arbetslösa i beredskapsarbeten

	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Totalt	615	600	624	594
Därav				
– statliga	1 042	976	1 014	1 066
– kommunala	462	447	456	408
– enskilda	1 056	1 675	1 527	756

För budgetåret 1984/85 har statsbidragskostnaden omräknats. För detta år baserades kostnaden per sysselsättningsdag på det totala antalet utförda sysselsättningsdagar.

Investeringsarbeten räknat i sysselsättningsdagar uppgick under budgetåret 1987/88 till 133 000 (5 %) till en kostnad av 390 milj. kr. (24 %) vid en genomsnittlig dagsverkskostnad om 2 992 kr. Icke investeringsinriktade beredskapsarbeten räknat i sysselsättningsdagar uppgick samma budgetår till 2 510 000 (95 %) till en kostnad av 1 176 milj. kr. (76 %) vid en genomsnittlig dagsverkskostnad om 468 kr.

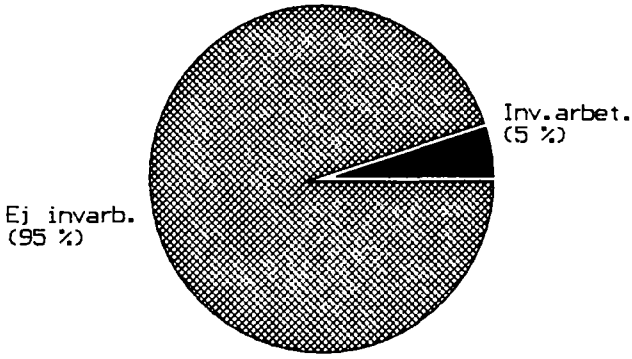
Enligt AMS beräkningar motsvarar anvisade medel för budgetåret 1988/89 ca 2,4 miljoner dagsverken vid en andel dagsverken i investeringsarbeten om 4 %. För budgetåret 1989/90 begär AMS tills vidare ett oförändrat anslag och anför i sin anslagsframställning att man vill avvakta en närmare bedömning av sysselsättningsbehovet till vårens kompletteringsproposition.

I sin anslagsframställning betonar AMS att man ser det som utomordentligt viktigt att man får möjlighet att använda en del av beredskapsmedlen för särskilda regionala insatser även av icke traditionellt slag i likhet med försöksinsatserna i östra Norrbotten. Under innevarande budgetår får AMS använda högst 50 milj. kr. till sådana insatser.

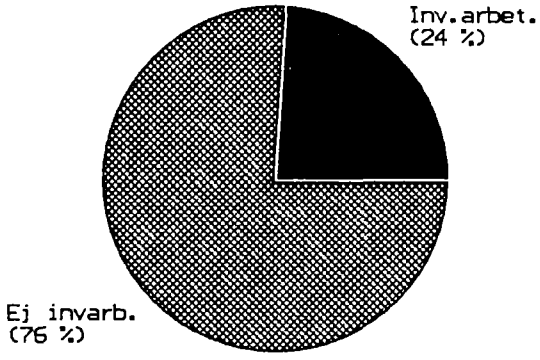
AMS har i skrivelse den 26 augusti 1988 tillställt regeringen en redovisning över användningen av medel för särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Bergslagen.

Fördelning av kostnader och sysselsättningsdagar under budgetåret 1987/88

Investerings- resp icke investerings-arbetenas andel av det totala antalet sysselsättningsdagar i beredskapsarbete under budgetåret 1987/88.

Investerings- resp icke investerings-arbetenas andel av de totala kostnaderna för beredskapsarbeten under budgetåret 1987/88

Under budgetåret 1987/88 beviljades totalt 12,7 milj. kr. i bidrag till totalt 47 projekt. AMS framhåller i sin redovisning att de flesta projekten samfinansierats och att bidragskostnaden därför kunnat begränsas. Såväl landsting, kommuner, länsstyrelser som utvecklingsfonder m. fl. har deltagit i finansieringen. En kraftsamling har gjorts mot små företag avseende såväl projekt- och produktionsutveckling som utbildning i kombination.

Antalsmässigt och beloppsmässigt har projektsatsningarna framför allt riktats mot Kopparbergs län. Därefter kommer Värmlands och Örebro län. Samtliga beslut har fattats efter samråd med Bergslagsdelegationen.

Exempel på projekt för vilka medel beviljats är friskvård, produktion av syrade grönsaker, tillverkning av instrument, etablering av städserviceföretag, utställningar, utbildning inom turism, strategisk företagsutveckling, marknadssatsningar, energitekniskt utbildningscenter, projekt inom trä-,

plast- och verkstadsvarutillverkning, marknadsintroduktion, utvecklingsprojekt avseende såväl produkter som produktion, prototyptillverkning m. m.

AMS föreslår i likhet med i anslagsframställningen för budgetåret 1988/89 att ett antal personer som mer eller mindre permanent sysselsätts i skogliga beredskapsarbeten skall föras över till särskilda arbetslag och finansieras i särskild ordning. AMS bedömer att antalet platser bör kunna stanna vid 600 och föreslår en femårig försöksverksamhet i hela landet. Den årliga kostnaden beräknar AMS till 90 milj. kr.

Åtgärder för långtidsarbetslösa

För budgetåret 1988/89 disponerar AMS 370 milj. kr. till åtgärder för långtidsarbetslösa. De åtgärder som omfattas är beredskapsarbete, rekryteringsstöd, starta-eget-bidrag och arbetsmarknadsutbildning. Vidare får AMS av dessa medel använda högst 50 milj. kr. till särskilda insatser även av icke traditionellt slag. Med hänsyn till det minskande antalet långtidsarbetslösa räknar AMS med att behovet av åtgärder för dessa kan minskas. AMS beräknar medelsbehovet till 300 milj. kr. för budgetåret 1989/90, under förutsättning att ytterligare medel vid behov får föras över från anslagsposten Beredskapsarbeten m. m.

Under innevarande budgetår har AMS tillställt regeringen en särskild rapport (av den 5 september 1988) över hur åtgärdsmedlen för långtidsarbetslösa utnyttjats under budgetåret 1987/88.

För detta budgetår var regeringens målsättning att antalet långtidsarbetslösa anmälda vid arbetsförmedlingen skulle minst minska med drygt 20 %. Så skedde också. Antalet långtidsarbetslösa vid utgången av budgetåret 1987/88 uppgick till 19 000 vilket motsvarade en kraftig minskning med 40 % jämfört med de 33 000 arbetssökande som var långtidsarbetslösa vid utgången av budgetåret 1986/87. Framför allt minskade antalet långtidsarbetslösa i åldrarna under 55 år.

AMS bokförda kostnader för åtgärder för långtidsarbetslösa uppgår till totalt 265 milj. kr för budgetåret 1987/88. Härtill kommer ännu ej bokförda resp. intecknade kostnader. Sammanlagt beräknar AMS att ca 85 % av de medel som reserverats för åtgärder för långtidsarbetslösa (totalt ca 415 milj. kr. efter tillåtna överföringar från anslagsposterna Beredskapsarbete och Rekryteringsstöd för svårplacerade), kommer att förbrukas.

Under budgetåret 1987/88 bokförda kostnader (milj. kr.) har fördelats på följande sätt:

Rekryteringsstöd			175
Starta eget bidrag			19
Arbetsmarknadsutbildning			
därav upphandl.	AMU–org.	16	
'' ''	Kom. Vux. m. fl.	4	
därav upphandl.	företag	3	
'' ''	annan	6	29
Beredskapsarbete			35
Andra åtgärder			7
Summa			265

I sin rapport nämner AMS följande exempel på insatser som lyckats bra när det gäller att minska och förebygga långtidsarbetslöshet.

- Rörliga arbetslag.
  I framför allt tre län, Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs, har särskild personal avdelats för att arbeta med långtidsarbetslösa i länet.
- Orienterings- och introduktionskurser för långtidsarbetslösa.
- Gruppaktiviteter som söka-jobb-aktiviteter och gruppvägledning.
- Insatser för arbetslösa kontorister och tjänstemän.
- Praktik, beredskapsarbete, utbildning m. m.
- Näringshjälp till långvarigt arbetslösa.
- Samverkansprojekt mellan arbetsmarknadsmyndigheter, fackliga organisationer och andra myndigheter, framför allt socialtjänster.

Rekryteringsstöd för svårplacerade

För budgetåret 1988/89 disponerar AMS 166 milj. kr. till rekryteringsstöd för svårplacerade. I sin anslagsframställning har AMS framfört att den nuvarande maximala stödperioden om tre månader är alltför kort. För att förbättra t. ex. arbetshandikappades möjligheter till arbetsplacering föreslår AMS därför att arbetsförmedlingen vid behov skall kunna utöka stödperioden till högst sex månader. För budgetåret 1989/90 räknar AMS med ett medelsbehov om 232 milj. kr.

Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet

För budgetåret 1988/89 har 94 milj. kr. anvisats till starta-eget-bidrag. Medlen beräknas räcka till 1 700–1 800 bidrag. För budgetåret 1989/90 räknar AMS med oförändrad verksamhetsvolym. Kostnaden beräknar AMS till 100 milj. kr.

Industribeställningar

För budgetåret 1988/89 disponerar AMS 15 milj. kr. Ytterligare 15 milj. kr. får, vid behov, föras över från anslagsposten för beredskapsarbete. För budgetåret 1989/90 beräknar AMS ett medelsbehov om totalt 30 milj. kr. AMS föreslår att medlen för industribeställningar av administrativa skäl förs in under anslagsposten Beredskapsarbeten m. m.

Strukturstöd för byggarbetsmarknaden

För budgetåret 1988/89 disponerar AMS högst 80 milj. kr., varav 40 milj. kr. av medel under anslagsposten Beredskapsarbeten m. m. Detta beräknas ge sysselsättning åt 500 personer i medeltal per månad. För budgetåret 1989/90 bedömer AMS att verksamheten kan komma att omfatta ca 700 personer i medeltal per månad. Kostnaden uppgår till 100 milj. kr.

Under anslagsposten disponerar AMS för budgetåret 1988/89 högst 32 milj. kr. till rekryteringsstöd för flyktingar och invandrare med ett högsta statsbidrag om 85 % av lönekostnaden. Vidare får AMS disponera högst 30 milj. kr. till framför allt åtgärder som inte ryms inom det ordinarie regelsystemet. Dessa senare medel skall utnyttjas främst i den nyligen startade försöksverksamheten med en rörlig förmedlingsstyrka för att öka möjligheterna till arbetsplacering för de flyktingar som i dag, trots att de erhållit uppehålls- och arbetstillstånd, vistas på mottagningsförläggningar i avvaktan på kommunplacering. Totalt får AMS under denna anslagspost disponera högst 52 milj. kr. De särskilda insatserna för flyktingar och invandrare infördes under innevarande budgetår och det är ännu för tidigt att dra slutsatser om insatsernas effekter. För budgetåret 1989/90 har AMS tills vidare begärt ett oförändrat anslag.

Föredragandens överväganden

Beredskapsarbeten m. m.

Genomsnittligt sysselsattes under budgetåret 1987/88 drygt 15 000 personer i beredskapsarbete per månad. Kvinnorna, som utgjorde hälften av alla arbetslösa förmedlingssökande, var något underrepresenterade i beredskapsarbete (46 %). Ungdomarna under 25 år utgjorde 28 %.

För innevarande budgetår har riksdagen anvisat totalt 1 710 milj. kr. till beredskapsarbeten. Regeringen har emellertid mot bakgrund av det goda arbetsmarknadsläget och med anledning av förslag i den ekonomisk-politiska propositionen (prop. 1988/89: 47 bil. 3) beslutat att 270 milj. kr. av dessa medel skall föras bort från anslagsposten. Vidare har riksdagen godkänt regeringens förslag att av anvisade beredskapsmedel skall 30 milj. kr. utnyttjas till särskilda förmedlingsinsatser för flyktingar. Av kvarvarande 1 410 milj. kr. fördelas 100 milj. kr. direkt av regeringen. Dessa medel är uppförda under anslagsposten Särskilda medel. Jag vill här ge riksdagen tillkänna att av dessa 100 milj. kr. har hittills drygt 8,5 milj. kr anslagits för särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i samband med Stekenjokkgruvans nedläggning, 6 milj. kr. för utbyggnad av väg 1052 Båtas-Avasjö i Dorotea kommun och 15 milj. kr. för uppförandet av en kryssningskaj i Visby hamn. Vidare har regeringen beslutat att föra bort 47,3 milj. kr. från anslagsposten med anledning av bl. a. förslag i proposition 1988/89: 47 bil. 3.

Innan jag redovisar min bedömning av behovet av beredskapsarbeten m. m. för budgetåret 1989/90 vill jag först ta upp frågan om beredskapsarbeten i skogen och verksamheten vid excerperingscentralerna.

AMS har i samråd med skogsstyrelsen föreslagit att under en försöksperiod överföra 600 skogliga beredskapsarbetsplatser till särskilda arbetslag med mer permanenta anställningsförhållanden. Jag är inte beredd att tillstyrka en sådan förändring.

Verksamheten vid excerperingscentralerna i Pajala, Jokkmokk och Jörn finansieras i dag i huvudsak av arbetsmarknadspolitiska medel. På kort

sikt är detta möjligt, då det motiveras av en svag arbetsmarknad. Arbetsmarknadspolitiken kan däremot inte, vilket arbetsmarknadsutskottet också anfört, ta ansvaret för att med medel för efterfrågepåverkande åtgärder som beredskapsarbete långsiktigt trygga sysselsättning.

Frågan om verksamhetens långsiktiga lösning måste därför avgöras utifrån nuvarande huvudmans, Umeå universitet, möjlighet att inom ramen för sina resurser prioritera denna verksamhet. För riksdagens kännedom vill jag också meddela att regeringen genom beslut den 8 december 1988 avslagit en ansökan av universitetet om medel för att förlänga verksamheten i Pajala och Jokkmokk till utgången av budgetåret 1989/90. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Trots att vi i dag befinner oss i en högkonjunktur med hög efterfrågan på arbetskraft och arbetskraftsbrist inom flera sektorer finns det fortfarande stora grupper som har svårt att få ett reguljärt arbete. För dessa är beredskapsarbete och andra liknande åtgärder en hjälp att vidmakthålla kontakten med arbetslivet och komma tillbaka till den reguljära arbetsmarknaden. Den traditionella uppdelningen av medel för denna typ av åtgärder på olika anslagsposter och anslag och den begränsning som det innebär, kan emellertid enligt min mening ibland motverka insättandet av rätt medel och därmed ett effektivt utnyttjande av resurserna.

Jag vill därför föreslå ett mindre reglerat och mer offensivt användande av några av medlen till sysselsättningsförstärkande insatser. För detta föreslår jag att totalt 1 625 milj. kr. anvisas för åtgärder som riktar sig till utsatta grupper på arbetsmarknaden såsom långtidsarbetslösa, arbetshandikappade, flyktingar, invandrare och andra som har svårt att finna arbete. Medlen bör få användas för beredskapsarbete, sådana åtgärder som i dag gäller för långtidsarbetslösa och deltidsarbetslösa. I första hand bör insatser dock prioriteras för dem som helt saknar arbete. Medlen bör vidare få användas till industribeställningar och för särskilda insatser av icke traditionellt slag. Dock bör högst 250 milj. kr. få disponeras för rekryteringsstöd. För särskilda insatser av icke traditionellt slag bör AMS få disponera högst 200 milj. kr. Detta belopp ersätter de medel om totalt 160 milj. kr. som AMS under innevarande budgetår disponerar för icke traditionella insatser dels under detta anslag, dels under det nuvarande anslaget B 12. Åtgärder för deltidsarbetslösa. Av den föreslagna medelsramen om 1 625 milj. kr. bör 50 milj. kr. stå till regeringens disposition för särskilda sysselsättningsskapande åtgärder under anslagsposten Särskilda medel.

De medel som AMS föreslås få disponera för särskilda insatser av icke traditionellt slag skall utnyttjas i de situationer då ordinarie åtgärder bedöms som icke tillräckliga. Liksom ordinarie arbetsmarknadspolitiska instrument skall de icke traditionella insatserna ytterst syfta till att stärka berörda arbetssökandes möjligheter till inträde och en fast förankring på arbetsmarknaden.

Mitt förslag ger AMS större frihet att i varje situation kunna välja den rätta insatsen. Med denna större frihet följer även ett ansvar att följa och regelbundet redovisa hur anvisade medel utnyttjats. Jag kommer därför att senare föreslå regeringen hur användningen av dessa medel skall redovisas av AMS.

Jag kommer senare att föreslå regeringen att även uppdra åt AMS och RRV att närmare utvärdera användningen och effekterna av denna friare medelsanvändning.

Under hösten 1988 har AMS inkommit med en framställning om att 8,2 milj. kr. under en treårsperiod skall ställas till AMS förfogande för förmedlings-, utbildnings- och andra särskilda insatser i kommunerna Ljusdal, Nordanstig och Hudiksvall i Gävleborgs län. Jag kan inte tillstyrka AMS framställning. Behov av medel till särskilda insatser bör så långt möjligt prövas och tillgodoses av AMS inom ramen för verkets resurser. Jag vill erinra om att AMS möjligheter till sådana insatser stärkts genom ett förslag i den nyligen antagna ekonomisk-politiska propositionen 1988/89: 47. Härigenom fick AMS möjlighet att använda 50 milj. kr. för särskilda insatser av icke traditionellt slag. Anvisade medel under anslagsposten Beredskapsarbete m. m. skall naturligtvis också disponeras och fördelas så att en lämplig fördelning sker över hela budgetåret.

Det nuvarande rekryteringsstödet för svårplacerade som kan utgå under högst tre månader, bör enligt min bedömning avskaffas vid utgången av innevarande budgetår med hänsyn dels till den rådande arbetsmarknadssituationen, dels till de ökade möjligheter till arbetsplacering av svårplacerade som bör följa med förslaget att ge AMS större möjligheter att effektivt disponera medlen under anslagsposten Beredskapsarbete m. m.

Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet

Under budgetåren 1984/85 – 1986/87 bedrevs en försöksverksamhet med bidrag till arbetslösa som startar egen verksamhet, det s. k. starta-eget-bidraget. Den 1 juli 1987 permanentades verksamheten och bidraget blev också pensionsgrundande.

Sedan starta-eget-bidraget infördes har omkring 2 000 bidrag beviljats per budgetår. Av bidraget har i genomsnitt ca 33 % gått till kvinnor och ca 16 % till ungdomar.

För budgetåret 1989/90 föreslår jag att oförändrat 94 milj. kr. anslås till bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet. Detta bör räcka till mellan 1 700 och 1 800 bidrag.

Strukturstöd för byggarbetsmarknaden

För innevarande budgetår disponerar AMS högst 80 milj. kr. för särskilt strukturstöd för byggarbetsmarknaden. Detta beräknas ge sysselsättning åt 500 personer i medeltal varje månad. AMS har begärt 100 milj. kr. nästa budgetår vilket skulle kunna ge ytterligare 200 personer sysselsättning. För egen del föreslår jag att verksamheten under nästa budgetår bibehålls på en i förhållande till innevarande budgetår oförändrad nivå. Medelsbehovet härför beräknar jag till högst 85 milj. kr.

Försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder

Under budgetåret 1987/88 har medlen använts för olika ändamål för att utveckla arbetsmarknadspolitiken. Jag vill här särskilt nämna den pågående landsbygd 90 kampanjen "Hela Sverige skall leva" där medel har beviljats för olika sysselsättningsprojekt riktade till bl. a. kvinnor och ungdomar i glesbygd. De olika kampanjprojekten har aktivt medverkat till att föra fram landsbygdsfrågorna och gett ett stort gensvar ute i landet. Andra utvecklingsprojekt har t. ex. varit metoder att minska långtidsarbetslösheten, medel till försöksverksamheter med Ungdomens utvecklingsfond och artistförmedling.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag medelsbehovet till oförändrat 15 milj. kr.

Insatser för flyktingar och invandrare

Under innevarande budgetår disponerar AMS totalt 52 milj. kr. till rekryteringsstöd åt flyktingar och invandrare och till särskilda insatser för att stärka möjligheterna till arbetsplacering för de flyktingar som i dag, trots att de erhållit uppehålls- och arbetstillstånd, fortfarande vistas på mottagningsförläggningar i avvaktan på kommunplacering. I den nuvarande arbetsmarknadssituationen med stor efterfrågan och arbetskraftsbrist inom flera sektorer anser jag det utomordentligt angeläget att ta till vara dessa flyktingars och invandrares arbetsutbud. För budgetåret 1989/90 föreslår jag därför att 72 milj. kr. anslås till insatser för flyktingar och invandrare. Av de föreslagna medlen bör högst 32 milj. kr. få användas till rekryteringsstöd åt flyktingar och invandrare med ett högsta statsbidragsbelopp om 85 % av lönekostnaden. Av medelsramen om 72 milj. kr. bör högst 50 milj. kr. få användas även för åtgärder som inte ryms inom det ordinarie regelsystemet, framför allt i den nyligen inledda verksamheten med rörliga förmedlingsstyrkor. Insatserna skall framför allt syfta till att underlätta och påskynda flyktingars och invandrares inträde på arbetsmarknaden. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet G. Andersson.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna förslaget att avveckla rekryteringsstödet för svårplacerade,
2. till *Sysselsättningsskapande åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 891 000 000 kr.

B 6. Statsbidrag för ungdomslag

I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag på 1 004 000 000 kr.

Från anslaget betalas utgifterna för verksamhet enligt lagen (1983: 1070) om arbete i ungdomslag hos offentliga arbetsgivare.

AMS har i skrivelse den 11 november 1988 föreslagit att ungdomslagen skall slopas och ersättas med en jobbgaranti för 18–19-åringar i form av inskolningsplatser. Inskolningsplatserna skall omfatta hela arbetsmarknaden och ge arbete på heltid. AMS föreslår att reformen skall träda i kraft den 1 juli 1989.

AMS förslag har remitterats till berörda myndigheter och organisationer för yttrande. Jag avser att senare på grundval av förslaget och remissutfallet föreslå regeringen att under våren 1989 i särskild proposition förelägga riksdagen förslag om förändrade ungdomsåtgärder m. m.

I avvaktan härpå föreslår jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statsbidrag för ungdomslag* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 1 004 000 000 kr.

B 7. Statsbidrag till inskolningsplatser

I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 250 000 000 kr.

Från anslaget betalas utgifterna för verksamheten enligt förordningen (1987: 8) om bidrag för inskolningsplatser.

Med hänvisning till vad jag anfört under anslaget B 6. Statsbidrag för ungdomslag hemställer jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statsbidrag till inskolningsplatser* för budgetåret 1989/90 beräkna ett reservationsanslag på 250 000 000 kr.

B 8. Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer

1987/88	Utgift	16 290 000
1988/89	Anslag	13 760 000
1989/90	Förslag	14 310 000

Från anslaget betalas utgifter för statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer som är engagerade i utbildning av personal för arbete i krigstid inom totalförsvarets civila del.

AMS

Anslagsbehovet uppgår till 16,2 milj. kr. Förstärkningen på 2,4 milj. kr. utgör huvudsakligen den merkostnad som de förbättringar av frivilligförmånerna, som gäller sedan den 1 januari 1987, för med sig.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1989/90 har AMS begärt 16,2 milj. kr. För egen del beräknar jag statsbidraget till frivilliga försvarsorganisationer till 14,3 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 14 310 000 kr.

B 9. Arbetsmarknadsverket: Anskaffning av utrustning

1987/88	Utgift	24 236 000	Reservation	7 391 000
1988/89	Anslag	10 000 000		
1989/90	Förslag	10 000 000		

Från anslaget betalas arbetsmarknadsverkets utgifter för investeringar i telefonutrustning vid AMS, länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingen. Andra investeringar betalas från anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader.

AMS

Under budgetåret 1989/90 beräknas 13 milj. kr. exkl. prisomräkningsmedel behöva investeras i telefonväxlar.

Föredragandens överväganden

I 1986 års budgetproposition (prop. 1985/86: 100 bil. 12, s. 104) redovisades en plan för i vilken takt ersättningsanskaffning av teleutrustning behöver ske. För budgetåret 1989/90 innebär denna plan en kostnad av 10 milj. kr. Jag beräknar därför medelsbehovet till detta belopp.

I likhet med tidigare vill jag betona att arbetsmarknadsverket vid investeringar i teleutrustning bör ta tillvara alla de möjligheter som ges att samordna investeringarna med andra myndigheter för att begränsa kostnaderna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsverket: Anskaffning av utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 10 000 000 kr.

B 10. Tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindustrierna

1987/88	Utgift	113 850 000
1988/89	Anslag	71 000 000
1989/90	Förslag	20 000 000

För innevarande budgetår har 71 milj. kr. beräknats för tillfälligt sysselsättningsbidrag för äldre arbetskraft inom tekoindustrin.

Enligt riksdagens beslut våren 1983 (AU 1982/83: 29, rskr. 322) och våren 1986 (prop. 1985/86: 100 bil. 12, AU 11, rskr. 153) har bidraget successivt trappats ned och utgår under budgetåret 1988/89 med högst 3 % av lönekostnaderna för personal i tillverkning.

AMS

AMS hänvisar till riksdagens beslut våren 1986 om att en fortsatt nedtrappning och avveckling av äldrestödet skall ske under perioden 1986/87–1988/89. AMS begär därför inte några medel för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Synpunkter och förslag i fråga om statliga åtgärder på tekoområdet har lämnats av Textilrådet, Konfektionsindustriföreningen, Sveriges Textil- och Konfektionsindustriförbund och av Beklädnadsarbetarnas förbund.

Det tillfälliga sysselsättningsbidraget för äldre arbetskraft inom tekoindustrin, det s. k. äldrestödet, har nu trappats av under en sexårsperiod. Bidragsnivån har sänkts från som högst 15 % av lönekostnaderna för personal i tillverkning till en bidragsnivå på högst 3 % innevarande budgetår. Samtidigt med att äldrestödet började trappas ned kompletterades det med offensivt inriktade åtgärder för att stödja branschens utveckling. I huvudsak har åtgärderna varit av industripolitisk karaktär. Inom arbetsmarknadspolitikens ram har resurser anvisats för företagsutbildning i samband med nyanställning.

Jag har tidigare i dag redogjort för min syn på behovet av fortsatta insatser riktade till tekoindustrin. Jag har också redovisat att chefen för industridepartementet senare i dag kommer att föreslå ett nytt branschprogram för tekoindustrin. Insatserna bör dock inte omfatta någon förlängning av äldrestödet, utan detta bör, enligt min mening, upphöra i och med utgången av budgetåret 1988/89. Vissa utbetalningar behöver dock göras nästa budgetår för att slutreglera ärenden för vilka utbetalningar ännu inte gjorts vid budgetårsskiftet. Jag föreslår därför att anslaget förs upp för nästa budgetår med 20 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna förslaget om avveckling av det tillfälliga sysselsättningsbidraget för textil- och konfektionsindustrierna,
2. till *Tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindustrierna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 20 000 000 kr.

B 11. AMU-gruppen: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Uppdragsorganisationen för arbetsmarknadsutbildningen, AMU-gruppen, består av en AMU-myndighet i varje län, Nordkalottens AMU-center samt en central myndighet, AMU-styrelsen. Utbildningen genomförs i huvudsak vid olika AMU-center.

AMU-styrelsen leds av en styrelse med 15 ledamöter vilka företräder arbetsmarknadens parter, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, SÖ och AMS, samt två experter på företagsledning. Chef för myndigheten är en generaldirektör. AMU-styrelsen finns i Stockholm.

AMU-myndigheterna i länen leds också av styrelser med bl. a. representanter för arbetsmarknadens parter. AMU-myndigheternas främsta uppgift är att anordna arbetsmarknadsutbildning på uppdrag av arbetsmarknadsverket. Därutöver får myndigheterna anordna utbildning för andra uppdragsgivare, t. ex. kommuner och företag. Myndigheterna får också sälja andra tjänster och produkter som följer av utbildningsverksamheten.

AMU-gruppens verksamhet skall finansieras genom intäkter och varje AMU-myndighet har ansvar för det ekonomiska resultatet av sin verksamhet.

AMU-styrelsen

I anslagsframställningen för budgetåret 1988/89 räknade AMU-styrelsen med en total försäljning för budgetåret 1987/88 om 1 076 000 yrkeskursveckor, varav 60 700 till andra kunder än länsarbetsnämnderna. Totalutfallet blev högre än väntat medan däremot försäljningen till övriga kunder blev 56 % lägre än beräknat. Inför budgetåret 1988/89 har AMU-styrelsen satt som mål för myndigheterna i gruppen att försäljningen till övriga kunder skall trefaldigas under en femårsperiod.

Jämfört med budgetåret 1987/88 kommer försäljningarna till länsarbetsnämnderna under budgetåret 1988/89 att kvarstå på samma nivå eller möjligen öka något. En minskning beräknas främst avse grundutbildningar av olika slag liksom kontorsutbildningar. Däremot ökar köpen av påbyggnadsutbildningar. Detta medför att priset per kursdeltagarvecka blir högre eftersom de kräver mera avancerad utrustning och annan och bredare kompetens hos personalen.

AMU-styrelsen räknar inte med någon ökning av de fasta resurserna. Då andelen fasta kostnader är hög – i genomsnitt för gruppen 75% – är möjligheterna att åstadkomma snabba resultatförbättringar begränsade, särskilt i län med liten marknad för övrig försäljning. Minskningar i beställningarna från länsarbetsnämnderna kan därför inte genast medföra lägre kostnad.

En tendens i de avtal som tecknats mellan länsarbetsnämnd och läns-AMU är att andelen långtidskontrakt minskar. Länsarbetsnämnderna strävar efter att behålla stor handlingsfrihet för att med kort varsel kunna anpassa utbildningen efter rådande arbetsmarknadsläge. Denna utveckling räknar man kommer att accelerera och därmed ställa ökade krav på flexibilitet. Detta innebär ett ökat ekonomiskt risktagande för AMU-gruppen. För att hantera detta tillämpas olika prissättning för korta resp. långa avtal.

En studie har genomförts av Institutet för ekonomisk forskning vid Lunds universitet för att finna en gemensam syn och teknik för att kunna periodisera avvecklingskostnader under mer än ett år inom de fleråriga ekonomiska uppgörelserna med länsarbetsnämnderna. Studien har gett underlag för en överenskommelse med AMS om hur större förändringar av omfattningen på den utbildning som upphandlas av länsarbetsnämnderna skall hanteras prismässigt. Begreppet självkostnad som grund för prissättning till länsarbetsnämnderna utgår och ersätts med lägsta möjliga pris.

Tekniken ställer krav på att AMU-styrelsen måste kunna avsätta vinstmedel som uppstått till följd av denna prissättningsteknik. AMU-styrelsen har därför kommit överens med riksrevisionsverket om hur avsättningar av vinstmedel kan göras.

Pedagogiskt utvecklingsarbete bedrivs kontinuerligt inom AMU-gruppen. Den tekniska utvecklingen i arbetslivet verkar främja en horisontal linje vid arbetsfördelning, varför bred kompetens ökar i betydelse. Metodutvecklingen inriktar sig därför på bl. a. analyser av utbildningsbehov i företag.

Pedagogiskt utvecklingsarbete på central nivå är inriktat på övergripande styrning och man söker finna former för en decentralisering av produktutvecklingen. AMU-styrelsen har slutit avtal med AMU-myndigheterna i 13 län om att de som konsultenheter skall ansvara för pedagogisk utveckling inom olika verksamhetsområden. Det gäller fortsatt utveckling av kursplaner och läromedel samt genomförande av personalutbildning. För att nå breda grupper av anställda måste metoder och utbildningsmaterial utvecklas som tar tillvara vuxnas erfarenhet av inlärning i arbetet samt för att integrera träning i social kompetens med den direkta yrkesutbildningen.

AMU-styrelsens slutliga resultaträkning för budgetåret 1987/88 (1 000-kr.)

INTÄKTER	
Uppdrag	
– utbildning LAN	2 044 540
– utbildning övriga	92 570
– övriga uppdrag	54 072
Anslag	
– elevsocial verks.	31 554
– driftbidrag	25 283
– övertalig pers. enl. regl. brev	–
SUMMA RÖRELSEINTÄKTER	2 248 019
KOSTNADER	
Uppdrag	
– utbildning LAN	2 068 960
– utbildning övriga	84 384
– övriga uppdrag	53 342
Anslag	
– elevsocial verks.	37 747
SUMMA RÖRELSEKOSTNADER	2 244 433
Summa finansiella och extra ordinära kostnader och intäkter	41 093
ÅRETS RESULTAT	44 679

AMU-styrelsen hade i uppdrag att till den 1 januari 1988 redovisa alternativa metoder för att kunna mäta kapaciteten. AMU-styrelsen har i syfte att få fram praktiskt användbara metoder att kunna bedöma effektivitet och resursutnyttjande i organisationen uppdragit åt ett konsultföretag att genomföra en analys av AMU:s verksamhet i dessa avseenden. I uppdraget ingår att analysera kostnadseffektiviteten samt bedöma möjligheterna till effektivisering och rationalisering. Arbetet har påbörjats under våren 1988. Några definitiva resultat föreligger ännu inte. Arbetet hittills tyder på en rationaliseringspotential för organisationen på minst 5 % av omsättningen.

Föredragandens överväganden

Organisationen för arbetsmarknadsutbildning, AMU-gruppen, har nyligen presenterat sin andra årsredovisning som avser budgetåret 1987/88. Resultaträkningen finns presenterad i det föregående. AMU-gruppen redovisar en vinst på 44,6 milj. kr. Regeringen kommer senare att ta ställning till hur AMU-gruppens resultat skall disponeras. I den resultatbudget som presenterats för innevarande budgetår räknar AMU-gruppen med ett visst överskott. Försäljningen av utbildning till andra än AMS beräknas öka till 7,6 % av den totala omsättningen. För budgetåret 1987/88 var motsvarande siffra ca 4,1 %.

Av årsredovisningen framgår också att av AMU:s köpta platser länsarbetsnämnderna har kunnat utnyttja ca 86 % av den upphandlade kapaciteten. Ambitionen måste i fortsättningen vara att ytterligare förbättra utnytt-

jandet av den upphandlade kapaciteten. Jag vet att AMU-myndigheterna i samråd med länsarbetsnämnderna arbetar mycket intensivt för att förbättra detta förhållande liksom för att möta kravet på flexibilitet i kursutbudet i förhållande till det rådande arbetsmarknadsläget, framför allt med inriktning mot bristyrken.

För nästa budgetår bedömer jag att AMU-gruppen genom fortsatta effektiviseringar kan uppnå besparingar som motsvarar 3 % av de fasta kostnaderna för den utbildningsverksamhet som säljs till arbetsmarknadsverket. Jag har tagit hänsyn till detta vid min medelsberäkning under anslaget B 3. Arbetsmarknadsutbildning.

Jag vill här nämna att AMU-styrelsens kostnader för ADB-utrustning såväl för administrativa ändamål som för utbildning finansieras som myndighetens övriga kostnader och inte under anslaget B 2. Anskaffning av ADB-utrustning under trettonde huvudtiteln.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *AMU-gruppen: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 12. AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter

1987/88	Utgift	25 300 000	Reservation	0
1988/89	Anslag	21 300 000		
1989/90	Förslag	16 300 000		

Enligt riksdagens beslut om den nya AMU-organisationen (prop. 1984/85: 59, AU 9, rskr. 101) skall det övergångsvis utgå ett särskilt driftbidrag för att finansiera vissa angivna kostnader för arbetsmarknadsutbildningen. Driftbidraget förutsätts trappas av under en period om fem år.

I driftbidraget ingår även de medel som skall täcka det underskott som väntas uppstå vid Nordkalottens AMU-center till följd av gällande prissättningsprincip för Finland och Norge.

AMU-styrelsen

AMU-styrelsen begär för budgetåret 1989/90 ett driftbidrag på 16,3 milj. kr., varav 10,3 milj. kr. för utvecklingsarbete, personalutbildning och marknadsföring och 6 milj. kr. för underskott vid Nordkalottens AMU-center.

Föredragandens överväganden

Driftbidraget skall täcka dels kostnader för sådant utvecklingsarbete, personalutbildning och marknadsföring som föranleds av omorganisationen av arbetsmarknadsutbildningen, dels eventuellt underskott vid Nordkalottens AMU-center. När det gäller utvecklingsarbete, personalutbildning

och marknadsföring skall bidraget, enligt tidigare beslut av riksdagen (prop. 1985/86: 100 bil. 12, AU 11, rskr. 153), minskas med 5 milj. kr. per budgetår. Mot bakgrund härav bedömer jag kostnaden för nästa budgetår för dessa ändamål till 10,3 milj. kr. För Nordkalottens AMU-center beräknar jag underskottsbidraget till samma belopp som för innevarande budgetår eller 6 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 16 300 000 kr.

B 13. AMU-gruppen: Investeringar

1987/88	Utgift	0	Reservation	30 000 000
1988/89	Anslag	15 000 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Anslaget avser under innevarande budgetår lån till investeringar och disponeras av AMU-styrelsen efter särskilt beslut av regeringen.

AMU-styrelsen

AMU-styrelsen begär för budgetåret 1989/90 ett oförändrat anslag om 15 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Detta anslag har avsett lån till AMU-gruppen för finansiering av sådan utrustning som skrivs av enligt särskild plan som fastställts av AMU-styrelsen. Huvuddelen av den utrustning som AMU-gruppen anskaffar har emellertid finansierats genom avskrivningsmedel och ifrågavarande anslag har inte utnyttjats.

På uppdrag av regeringen har AMU-styrelsen i skrivelse den 29 augusti 1988 redovisat en utvärdering av formerna för investeringsfinansiering. Styrelsen har därvid föreslagit att ifrågavarande anslag ställs till AMU-styrelsens förfogande i form av tillskott av statskapitalet i stället för i form av investeringslån i det fall anskaffning av erforderlig utrustning inte kan finansieras genom avskrivningsmedel. Samråd har skett med riksrevisionsverket.

Jag tillstyrker AMU-styrelsens förslag och föreslår att anslaget görs om enligt förslaget men att det bör ankomma på regeringen att avgöra när anslaget får utnyttjas. Mot bakgrund härav bör anslaget omvandlas till ett förslagsanslag och föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr., där regeringen vid behov kan tillföra statskapitalet ytterligare medel. Jag kommer senare att föreslå regeringen att utgående reservation per 30 juni 1989 förs bort från anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *AMU-gruppen: Investeringar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 14. Arbetsdomstolen

1987/88	Utgift	6 712 000
1988/89	Anslag	7 359 000
1989/90	Förslag	8 041 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 52 000 kr. inte ställts till arbetsdomstolens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Arbetsdomstolen tar upp och avgör mål rörande kollektivavtal samt andra arbetstvister enligt särskilda bestämmelser. Domstolen består av tre ordförande, högst fyra vice ordförande samt 16 andra ledamöter. Härtill kommer ett antal ersättare i domstolen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	23	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	6 368 000 (1)	+ 500 000
(därav lönekostnader)	(5 198 000) (1)	(+ 301 000)
Lokalkostnader	991 000	+ 182 000
	7 359 000	+ 682 000

(1) Av angivet belopp har 52 000 kr. inte ställts till arbetsdomstolens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Arbetsdomstolen

Antalet avgjorda mål år 1987 var 316. Första halvåret 1988 har 203 mål avgjorts vilket är fler än normalt beroende på att domstolen fr. o. m. april månad 1988 tillfälligt förstärkts med en heltidsanställd vice ordförande. Vid halvårsskiftet 1988 var likväl målbalansen 195 mål. Om denna siffra kan reduceras är osäkert då domstolen med hänsyn till tillgången på ledamöter med tid att tjänstgöra inte kan hålla mer än ett givet antal huvudförhandlingar.

För närvarande pågår en översyn av domstolens verksamhet. Bl. a. övervägs alternativ till gällande regler om vilka mål som skall prövas av arbetsdomstolen och i vilken ordning detta skall ske samt att eventuellt tillföra domstolen en fjärde ordförande.

Domstolen begär att anslaget för budgetåret 1989/90 inte fastställs enligt huvudförslaget då en tillämpning av detta skulle innebära att medel skulle saknas för bibehållande av personalförstärkningen.

Totalt begär arbetsdomstolen för nästa budgetår 7 307 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

Rättegångsordningen för arbetstvister m. m. har varit föremål för utredning. AD-utredningen (A 1987: 07) avlämnade i juni 1988 sitt betänkande (SOU 1988: 30) Arbetsdomstolen. I betänkandet konstateras bl. a. att den arbetssituation som arbetsdomstolen har haft under senare år måste förbättras. Utredaren föreslår bl. a. att rätten att överklaga avgörandena i de arbetstvister som handläggs av tingsrätterna i första instans begränsas och att domstolen förstärks med en fjärde ordförande. Förslaget, som har remissbehandlats, övervägs för närvarande i arbetsmarknadsdepartementet.

Medelsbehovet för arbetsdomstolen under nästa budgetår beräknar jag till 8 041 000 kr. I denna beräkning ingår att domstolen även under nästa budgetår tillfälligt bör förstärkas med en fjärde vice ordförande. Vidare har jag vid medelsberäkningen tagit hänsyn till att myndigheten fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall betala för utnyttjande av system-S (+ 65 000 kr.) samt att tjänstebrevsrätten fr. o. m. den 1 juli 1989 avvecklas för arbetsdomstolen (+ 99 000 kr.). Med hänsyn till arbetsbelastningen i domstolen har jag kompenserat huvudförslaget genom neddragning av andra anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsdomstolen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 041 000 kr.

B 15. Statens förlikningsmannaexpedition

1987/88	Utgift	912 000
1988/89	Anslag	1 493 000
1989/90	Förslag	1 366 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 8 000 kr. inte ställts till förlikningsmannaexpeditionens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens förlikningsmannaexpedition är central myndighet för det statliga förlikningsväsendet och leds av en styrelse. Expeditionen ansvarar vidare för statistiken över arbetsinställelser i riket. Expeditionen leds av en administrativ chef.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	3	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	680 000 (1)	+ 122 000
(därav lönekostnader)	(640 000) (1)	(+ 65 000)
Särskilda medel	200 000	– 200 000
Ersättning till förlikningsmän	564 000	–
Lokalkostnader	49 000	– 49 000
	1 493 000	– 127 000

(1) Av angivet belopp har 8000 kr. inte ställts till förlikningsmannaexpeditionens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Förlikningsmannaexpeditionen

För egen och för förlikningsmannaorganisationens del förutser förlikningsmannaexpeditionen inga större förändringar ur anslagssynpunkt under budgetåret 1989/90. Anslagsposten Förvaltningskostnader har under senare år reducerats betydligt genom minskning av antalet tjänster vid expeditionen från fem till tre.

Förlikningsmannaexpeditionen föreslår att anslaget minskas med 249 000 kr. (varav 49 000 kr. avser minskade lokalkostnader och 200 000 kr. lönemedel under anslagsposten Särskilda medel) vilket utgör 17 % av anslaget för budgetåret 1988/89.

Föredragandens överväganden

Förlikningsmannaexpeditionen är fr. o. m. den 1 oktober 1987 samlokaliserad med länsstyrelsen i Stockholms län. Enligt överenskommelse mellan myndigheterna debiterar de ej varandra för olika tjänster. Samlokaliseringen har inneburit att förlikningsmannaexpeditionen ej längre har några lokalkostnader.

För nästa budgetår beräknar jag medelsbehovet för förlikningsmannaexpeditionen till 1 366 000 kr. Vid medelsberäkningen har jag tagit hänsyn till att myndigheten fr. o. m. budgetåret 1989/90 skall betala avgift med 50 000 kr. för utnyttjande av system-S samt att tjänstebrevsrätten avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1989 (+ 4 000 kr.). Jag räknar inte med att förlikningsmannaexpeditionen behöver de 200 000 kr. för löner under anslagsposten Särskilda medel och ej heller att medel behöver avsättas till lokalkostnader. En tillämpning av huvudförslaget på förlikningsmannaexpeditionen under nästa budgetår skulle innebära en minskning av förvaltningskostnaderna med 20 000 kr. Genom den kraftiga neddragningen av anslaget till följd av minskade lönekostnader m. m. har huvudförslaget redan tillgodosetts inom anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens förlikningsmannaexpedition* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 366 000 kr.

B 16. Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar

1987/88	Utgift	49 000
1988/89	Anslag	48 000
1989/90	Förslag	48 000

Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar avger utlåtanden i frågor som avser tillämpningen av lagen (1949: 345) om rätten till arbetstagares uppfinningar. Nämnden består av ordförande och sex ledamöter. Nämnden har en sekreterare som åtnjuter fast arvode. I övrigt har nämnden inte någon personal.

Anslaget bör för budgetåret 1989/90 föras upp med oförändrat 48 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 48 000 kr.

B 17. Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Anslaget har inrättats fr. o. m. budgetåret 1984/85 (prop. 1983/84: 150 bil. 4, AU 24, rskr. 385). Från anslaget skall betalas tidigareläggningsbidrag till affärsverksinvesteringar utanför statsbudgeten. Anslaget disponeras av regeringen.

Anslaget har hittills under innevarande budgetår inte utnyttjats. Anslaget bör föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C. Arbetslivsfrågor

C 1. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen

1987/88	Utgift	352 220 000(1)
1988/89	Anslag	277 120 000
1989/90	Förslag	296 022 000

(1) Avser såväl arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen som arbetsmiljöinstitutet.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 917 000 kr. inte ställts till arbetarskyddsstyrelsens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Arbetarskyddsstyrelsen är central myndighet för arbetsmiljö- och arbetstidsfrågor samt chefsmyndighet för yrkesinspektionen.

Yrkesinspektionen utövar tillsyn över efterlevnaden av arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningen och inom arbetsmiljöområdet, lagstiftningen om kemikaliekontroll.

Yrkesinspektionen är indelad i 19 distrikt. Se vidare förordningen med instruktion för arbetarskyddsverket (1988: 730).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Summa kostnader	295 738 000	+ 24 092 000
Avgår:		
Inkomster av avgiftsbelagd verksamhet	20 535 000	+ 5 190 000
Nettoutgift = anslag	277 120 000	+ 18 902 000

Arbetarskyddsstyrelsen

Statsmakternas arbetsmiljöpolitik syftar till att skapa sunda och säkra arbetsplatser samt goda arbetsförhållanden för den enskilde. Här har tillsynsmyndigheterna den viktiga uppgiften att tillhandahålla regelsystem och tillse att dessa följs. Kraven på myndigheterna minskas inte vid ett budgetläge som förutsätter minskade statsutgifter. Tvärtom kan det sägas att det i en knapp ekonomi är särskilt angeläget att minska de mycket höga kostnader som följer av arbetsskador. Samtidigt måste insatserna för en god arbetsmiljö, enligt styrelsen, vara så rationella som möjligt vid knapphet på resurser. Detta ökar kraven på myndigheternas kompetens.

Den fortgående nedskärningen av de reella anslagen till arbetarskyddsverket i takt med generella besparingskrav stämmer därför illa överens med statsmakternas önskemål. Insikten om detta har också tidigare lett till att yrkesinspektionen i stor utsträckning fredats från nedskärningar medan dessa däremot drabbat arbetarskyddsstyrelsen fullt ut.

Styrelsens program för den aktuella treårsperioden 1989/90–1991/92 bygger till stor del på behovet av insatser inom sedan länge etablerade,

tunga områden, t. ex. arbetsolyckor, kemiska hälsorisker samt fysikaliska arbetsmiljöfaktorer såsom buller och vibrationer. Samtidigt behövs ökade insatser inom områden som får allt större betydelse inom arbetsmiljöområdet. Det gäller t. ex. biologiska risker till följd av smittspridning och bioteknikutveckling, belastningsergonomi, organisatoriska, sociala och psykologiska frågor samt jämställdhetsfrågor. Den växande tjänstesektorn, övergången till alltmer automatiserad produktion och utbyggnaden av hemsjukvården och äldreomsorgen i hemmen är andra exempel på förändringar i samhället som medfört delvis nya arbetsmiljöproblem.

Styrelsen ser inga möjligheter att genomföra detta program på ett tillfredsställande sätt vid en nedskärning med fem % på tre år. För yrkesinspektionen skulle det bl. a. innebära att det viktiga arbetet med tillsyn av mindre arbetsställen inte skulle kunna fullföljas i den utsträckning som förutsattes när den kommunala tillsynen överfördes till arbetarskyddsverket utan att andra viktiga områden blir eftersatta.

I detta läge har styrelsen beslutat att begära ca 9 milj. kr. utöver huvudförslaget. För budgetåret 1989/90 begär styrelsen därmed ca 277 milj. kr. Behovet av medel utöver detta alternativ kvarstår för budgetåren 1990/91 och 1991/92. I detta belopp ingår också särskilda medel till arbetsmiljöstatistiken med anledning av det kraftigt ökade antalet anmälningar om arbetssjukdomar.

Anslagsframställningen tar upp målen för verksamheten och det kvantitativa resursbehovet. Det finns också en viktig kvalitativ aspekt på tillsynsarbetet, som har diskuterats ingående under senare år. Bl. a. har de idéer som år 1985 framfördes i betänkandet (Ds A 1985: 1). Samlad tillsyn av arbetsmiljön lett till att man vid styrelsen på yrkesinspektionsdistrikten intensifierat arbetet med att vidareutveckla tillsynsmetoderna.

Det behövs, enligt styrelsen, nu en kraftansträngning för att få ett fullt genomslag för de nya tankarna genom en omfattande och resursintensiv utbildningsinsats som omfattar så gott som samtliga medarbetare. Dessutom måste deras arbetsverktyg förnyas genom tillgång till modern utrustning bl. a. i form av persondatorer. Denna förbättring av kvalitet och effektivitet i tillsynen förutsätter stora engångsinsatser under en period av tre till fem år. Styrelsen begär därför medel för detta i särskild ordning vid sidan av anslagsframställningen. En skrivelse har tillställts regeringen där styrelsen begärt 29 milj. kr. för dessa ändamål.

Styrelsen ger viss administrativ service till arbetsmiljöinstitutet. Statskontoret har fått i uppdrag av regeringen att utreda bl. a. den administrativa funktionen vid institutet. En uppdelning på de två myndigheterna av hela eller delar av den i dag gemensamma centraladministrationen kan innebära en rationaliseringsförlust och därmed högre kostnader. Medelsberäkningen för denna del av anslaget är därför preliminär.

Styrelsen begär för budgetåret 1989/90 utöver huvudförslaget – 268 176 000 kr. – medel till följande ändamål

1. Kompensation med 4 700 000 kr. för neddragning enligt huvudförslaget så att medel för tillsynsverksamheten och de särskilda informationsinsatserna ligger kvar på innevarande budgetårs nivå.

2. Vidare begär styrelsen 4 300 000 kr. för fortsatt avarbetning av äldre

material i informationssystemet för arbetsskador (ISA) och för bearbetning av det ökade antalet anmälningar.

Sammantaget begär styrelsen 277 263 000 kr. för budgetåret 1989/90, varav 9 087 000 kr. avser medel utöver huvudförslaget (268 176 000 kr.).

Arbetarskyddsstyrelsen har i en skrivelse till regeringen den 25 augusti 1988 hemställt om att 29 milj. kr. ställs till styrelsens förfogande. Medlen skall under en fyraårsperiod användas för att genomföra en modernisering av tillsynsverksamheten.

Föredragandens överväganden

Arbetet med att förbättra miljön i arbetslivet är ett av regeringens högst prioriterade områden. En väl fungerande tillsynsverksamhet är härvid av stor betydelse.

Det pågående utvecklingsarbetet inom arbetarskyddsverket syftar till att förändra arbetsformerna och därigenom förbättra kvaliteten och effektiviteten i tillsynsarbetet. De samlade resurserna kan därigenom utnyttjas bättre för att övervaka arbetsmiljöarbetet ute på arbetsplatserna.

Ansvaret för arbetsmiljön vilar i första hand på den enskilde arbetsgivaren. Den pågående ändrade inriktningen av tillsynen, med sikte på att ytterligare betona arbetsgivarnas ansvar för att skapa och upprätthålla en god arbetsmiljö, måste fortsätta.

Yrkesinspektionens huvudsakliga tillsynsmedel är inspektionsbesök. För att upprätthålla besöksverksamheten har inspektionen under en följd av år undantagits från besparingskrav. I stället har inspektionen tillförts nya resurser i samband med överförandet av den kommunala tillsynen till verket.

Enligt min mening är det viktigt att varje besök planeras och genomförs så omsorgsfullt som möjligt. Yrkesinspektionsdistrikten måste med stöd av sina partssammansatta nämnder se till att besöksverksamheten utformas så att insatserna koncentreras till de arbetsställen som har många arbetsskador eller på annat sätt bedöms ha dåliga arbetsmiljöförhållanden.

En mer målmedveten styrning av inspektionsresurserna borde bl. a. kunna avläsas i ett större antal inspektionsmeddelanden med konkreta krav på förbättringar av arbetsmiljön och i ett ökat inslag av de sanktionsmedel som yrkesinspektionen förforgar över. F. n. resulterar mindre än en fjärdedel av alla inspektionsbesök i ett skriftligt inspektionsmeddelande.

Mot bakgrund av skadeutvecklingen under senare år är dessa uppgifter oroande.

Jag anser därför att det pågående utvecklingsarbetet bör leda till en omprioritering av yrkesinspektionens insatser både för att öka besöksverksamheten och bättre styra den till de mest utsatta arbetsplatserna. Yrkesinspektionen bör härvid inte bara utnyttja arbetsskadestatistiken (ISA) utan också informera sig om sjukskrivning och förtidspensioneringar direkt hos försäkringskassorna.

Statskontoret har på regeringens uppdrag genomfört en utredning om den administrativa funktionen vid arbetsmiljöinstitutet och redovisat denna i en rapport (1988: 47) Arbetsmiljöinstitutets administration. Utredning-

en berör institutets samarbete med arbetarskyddsstyrelsen. Jag återkommer närmare till rapporten under anslaget C 2. Arbetsmiljöinstitutet.

Arbetarskyddsstyrelsens budgetförslag

Arbetarskyddsstyrelsen har hemställt om att en resursram läggs fast fram t. o. m. budgetåret 1991/92 enligt styrelsens förändringsalternativ.

Jag är bl. a. mot bakgrund av den framtida indelningen av verksamheter och myndigheter i treåriga budgetcyklar inte beredd att ta ställning till styrelsens behov av medel annat än för det kommande budgetåret.

Styrelsen har – i likhet med tidigare anslagsframställningar – för att kunna bibehålla ambitionsnivån i tillsynsarbetet hemställt om medel utöver huvudförslaget.

Jag föreslår att tillsynsverksamheten för budgetåret 1989/90 tillförs 4 700 000 kr. utöver huvudförslaget i likhet med vad arbetarskyddsstyrelsen begärt. Den ökade medelstilldelningen bör finansieras från fonden för arbetsmiljöförbättringar.

Antalet anmälda arbetssjukdomar har, som tidigare nämnts, ökat kraftigt. Detta har medfört att resurserna för hanteringen av arbetsskadestatistiken (ISA) visat sig vara otillräckliga. Styrelsen har hemställt om att ISA-systemet får en extra medelstilldelning under budgetåret 1989/90.

Jag föreslår att arbetarskyddsstyrelsen för budgetåret 1989/90 tillförs 4 387 000 kr. för bearbetning inom ISA-systemet. Även dessa ökade kostnader bör finansieras via fonden för arbetsmiljöförbättringar.

Det europeiska integrationsarbetet medför ekonomiska konsekvenser för delar av verksamheterna inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde. Arbetarskyddsstyrelsen får ökade kostnader för deltagande i standardiseringsarbetet i anslutning till EG-direktiven enligt den s. k. nya metoden "The New Approach". Jag föreslår att styrelsen tillförs 1 460 000 kr. för detta arbete.

Det torde enligt min mening som tidigare vara ändamålsenligt att medel från fonden för arbetsmiljöförbättringar förs till statsbudgetens inkomsttitel Lagstadgade socialavgifter: Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Det bör ankomma på regeringen att besluta om denna överföring. Genom detta förfaringssätt skapas ett motsvarande utrymme på anslaget.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för arbetarskyddsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag har för avsikt att föreslå regeringen att ställa 16 milj. kr. till arbetarskyddsstyrelsens förfogande för att under en fyraårsperiod genomföra en särskild utvecklingsinsats för att modernisera tillsynsverksamheten. Medlen bör tas ur fonden för arbetsmiljöförbättringar. Dessa medel bör föras direkt från fonden till styrelsen.

Det sammanlagda resursbehovet för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen under budgetåret 1989/90 har jag beräknat till 296 022 000 kr. varav 14 437 000 kr. utgör pris- och löneomräkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna den av mig föreslagna överföringen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel,
2. till *Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 296 022 000 kr.

C 2. Arbetsmiljöinstitutet

1987/88	Utgift	352 220 000(1)
1988/89	Anslag	67 143 000
1989/90	Förslag	78 036 000

(1) Avser såväl arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen som arbetsmiljöinstitutet.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 300 000 kr. inte ställts till institutets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas verksamheten vid arbetsmiljöinstitutet. Institutet bildades den 1 juli 1987 genom en sammanslagning av forskningsavdelningen, större delen av utbildningsenheten samt biblioteks- och dokumentationssektionen vid arbetarskyddsstyrelsen.

Institutet har till uppgift att bedriva och främja forskning, utbildning och dokumentation inom arbetsmiljöområdet. Verksamheten leds av en styrelse i vilken ingår företrädare för arbetsmarknadens parter, arbetarskyddsstyrelsen, institutet för miljömedicin samt för den medicinska, humanistiskt-samhällsvetenskapliga, tekniska och naturvetenskapliga forskningen. Se vidare förordningen (1988: 732) med instruktion för arbetsmiljöinstitutet

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Summa kostnader	118 258 000	12 353 000
Avgår:		
Inkomster av avgiftsbelagd verksamhet	3 515 000	+ 1 460 000
Inkomster från arbetsmiljöfonden	47 900 000	± 0(1)
Nettoutgift = anslag	67 143 000	+ 10 893 000

(1) Beloppet kommer att justeras med hänsyn till utfallet av arbetarskyddsavgiften.

Arbetsmiljöinstitutet

Institutet verkar genom forskning, utbildning och information. Det övergripande målet för institutets verksamhet är att bidra till ökad kunskap kring risker i arbetsmiljön. Institutets prioriterade områden är en fortsättning av arbetet inom de tidigare fastlagda områdena: belastningsskador; ny

teknik; lungsjukdomar; genetiska skador, fosterskador och cancer; hudsjukdomar; olycksfall; elektromagnetiska riskfaktorer; elimination och prevention.

Utbildningen avser framför allt personal för företagshälsovård. Den sker huvudsakligen i institutets egen regi men kompletteras av viss uppdragsutbildning vid Lunds universitet. En utbyggnad av utbildningsverksamheten planeras.

Informationen har hittills varit ett relativt eftersatt område, vilket främst inriktats mot övriga forskare inom arbetsmiljöområdet och angränsande områden.

Institutet har för avsikt att bygga upp en bredare informationsverksamhet för att kunna föra ut forskningsresultaten i praktisk tillämpning. Vid sidan av denna allmänna information har institutet en dokumentations- och biblioteksverksamhet med bl. a. informationssystemet ARAMIS.

Institutets första verksamhetsår har varit förenat med mycket stora problem när det gäller den administrativa verksamheten och därmed sammanhängande resursfrågor. Detta påverkar institutets planering dels arbetsmässigt, dels resursmässigt, eftersom uppdelningen mellan institutet och arbetarskyddsstyrelsen inte har slutförts.

Institutet förutsätter att en eventuell delning av de administrativa funktionerna mellan de två myndigheterna skall kunna ske på ett sådant sätt att den sammanlagda kostnaden för administrationen inte skall öka. För egen del utgår institutet från att omorganisationen skall kunna klaras inom ramen för de medel som tilldelades institutet vid delningen. Institutet vill dock anmäla att den utredning om förhållandena som statskontoret gör, efter uppdrag från regeringen, kan komma att innebära ett ökat resursbehov för administration 1989/90.

Statsrådsberedningen har lämnat särskilda budgetdirektiv för myndigheter inom forskningsområdet för perioden 1990/91–1992/93. I detta läge har institutet inte bedömt det lämpligt att lägga fast resursramen för mer än ett budgetår.

Forskningsverksamheten har enligt institutet ett starkt samhällsintresse. Det finns inga tecken på att något av de områden institutet forskar inom kommer att minska i betydelse. Tvärtom finns i dag ett starkt ökande behov att vidmakthålla den vetenskapliga kompetensen och möjligheterna att ta fram nya kunskaper inom dessa forskningsområden. Institutets forskning har hög kvalitet och stor produktion, vilket bl. a. bekräftades i den utvärdering av forskningsverksamheten som gjordes 1985.

Institutet inriktar sin forskning på vetenskapliga områden där behov finns av institutets forskningsinsatser och där praktiska förutsättningar finns för kvalificerad vetenskaplig kompetensuppbyggnad. För att institutet skall kunna ha ett givande samarbete med forskare i och utanför Sverige måste institutets egen kompetens vara hög. Detta skapar också beredskap inför framtiden och ger institutet möjlighet att tillgodogöra sig externa forskningsresultat för att kunna tolka dessa för svenska avnämare.

Detta sammantaget innebär enligt institutet att en minskning av anslaget inte är möjligt om man skall behålla den nuvarande kompetensnivån på forskningen. I stället finns motiv för en ökning av institutets resurser. I

samband med nästa treårsplan avser institutet därför att återkomma till specifika forskningsbehov. I denna anslagsframställning begränsar sig institutet till ett förändringsalternativ med en ökning av 5,2 milj. kr. Ökningen gäller angelägna satsningar inom forskning, information och utbildning enligt följande

Ändamål	Belopp kr
Forskning och institutsgemensamma frågor	1 500 000
Företagshälsovårdsutbildning	1 000 000
Information	2 500 000
Ansvarsbibliotek	200 000
	5 200 000

Beloppet 1,5 milj. kr. till forskning och institutsgemensamma frågor avser täckande av utgifter som sammanhänger med institutsbildandet, som inte kunde förutses vid delningen.

Inom företagshälsovårdsutbildningen planeras en utökning av företagsgymnastutbildningen, vilket motsvaras av en kostnadsökning på 1 milj. kr. Satsningen görs för att öka företagshälsovårdens kompetens att motverka belastningsskador.

Institutet har vidare begärt 2,5 milj. kr. för utbyggnad av informationsfunktionen.

Slutligen begär institutet medel för att kompensera bortfallet av bidrag från naturvårdsverket till informationssystemet ARAMIS.

Institutet har hemställt att resursramen endast fastläggs för budgetåret 1989/90, att resursramen beräknas så att kostnaderna för institutsbildandet 1987/88 kan täckas samt att medelsberäkningen avseende administrativa kostnader tills vidare endast görs preliminärt i avvaktan på pågående utredning av statskontoret.

Institutet begär under anslaget sammantaget 70 796 000 kr. för budgetåret 1989/90, varav 5 200 000 kr. avser medel utöver huvudförslaget (65 596 000 kr.).

Till institutets anslagsframställning har fogats en särskild skrivelse från delegationen för hybrid-DNA-frågor. Delegationen hemställer i denna om 350 000 kr. för att arrangera en internationell konferens under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Statskontoret har, som jag tidigare nämnt, redovisat sitt uppdrag angående arbetsmiljöinstitutets administration. Statskontoret har bl. a. föreslagit hur institutets egen administration skall organiseras och dimensioneras samt i vilken form en administrativ samverkan bör ske med arbetarskyddsstyrelsen. Statskontoret har gjort bedömningen att kostnaderna för institutets administration på sikt inte behöver öka. I stället bör enligt statskontoret kostnadsnivån för internadministration kunna sänkas genom mer marknadsanpassade styrmedel. Enligt vad jag erfarit kommer institutet och arbetarskyddsstyrelsen att genomföra en organisationsförändring med utgångspunkt i statskontorets förslag.

Enligt min bedömning bör tillfälligt ökade kostnader i administrationen kunna täckas av omdisponeringar av befintliga medel.

Jag föreslår att institutet för budgetåret 1989/90 tillförs 1 000 000 kr. för en utökning av företagshälsovårdsutbildningen och 2 000 000 kr. för utbyggnad av informationsfunktionen.

Jag har även i mitt förslag för budgetåret 1989/90 beräknat medel för den kompensation som behövs till ARAMIS-systemet på grund av att naturvårdsverkets delfinansiering bortfaller. För att upprätthålla ARAMIS-systemet på sikt bör institutet överväga en ökad samverkan med andra myndigheter med behov av motsvarande databassystem.

Den ökade medelstilldelningen som jag nu föreslagit, totalt 3 200 000 kr. bör finansieras via fonden för arbetsmiljöförbättringar. Det bör ankomma på regeringen att, på det sätt som jag tidigare har redovisat under anslaget C 1, göra en omföring av medlen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel.

Jag har vidare till anslaget överfört de medel för information som institutet disponerat under anslaget C 1. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen.

Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att ställa 350 000 kr. till delegationen för hybrid-DNA-frågor förfogande för att anordna ett internationellt seminarium. Medlen kommer att tas ur fonden för arbetsmiljöförbättringar. Dessa medel bör föras direkt från fonden till institutet.

Det sammanlagda resursbehovet för arbetsmiljöinstitutet har jag beräknat till 78 036 000 kr. Av detta belopp utgör 8 510 000 kr. pris- och löneomräkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna den av mig föreslagna överföringen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel.
2. till *Arbetsmiljöinstitutet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 78 036 000 kr.

C 3. Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur

1987/88	Utgift	2 954 700	Reservation	1 729 580
1988/89	Anslag	3 455 000		
1989/90	Förslag	3 628 000		

Från anslaget betalas arbetsmiljöinstitutets utgifter för anskaffning av vetenskaplig apparatur, vilkas anskaffningsvärde överstiger 80 000 kr. Annan utrustning anskaffas med anlitande av institutets myndighetsanslag.

Arbetsmiljöinstitutet

Institutet beräknar ett oförändrat medelsbehov för anskaffning av vetenskaplig apparatur under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

I enlighet med regeringens förslag i 1985 års budgetproposition godkände riksdagen att 3 milj. kr. årligen under fem år skall föras över från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget och därefter anvisas institutet under detta anslag. Det ankommer på regeringen att besluta om dessa årliga överföringar.

Vid beräkning av dessa medel togs emellertid ingen hänsyn till behovet av prisomräkning av anslaget under perioden. Riksdagen godkände i enlighet med regeringens förslag i 1986 års budgetproposition därför att ytterligare 1 milj. kr. under en fyraårsperiod skall föras över från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget för att anslagets reala värde inte skall urholkas. Medlen är således avsedda att täcka prisomräkningar av anslaget under fyraårsperioden. För budgetåret 1989/90 har jag bedömt att anslaget bör räknas upp med 173 000 kr. Jag föreslår att ytterligare 568 000 kr. förs över från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel för detta ändamål för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna ytterligare överföringar av medel från fonden för arbetsmiljöförbättringar,
2. till *Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 628 000 kr.

C 4. Yrkesinriktad rehabilitering

1987/88	Utgift	557 066 000	Reservation	41 022 000
1988/89	Anslag	607 083 000		
1989/90	Förslag	646 324 000		

Från anslaget betalas anordnande och drift av arbetsmarknadsinstitut (Ami) samt metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 4 230 000 kr. inte ställts till AMS disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

AMS

Insatserna för att ta tillvara arbetskraftsutbudet hos de grupper som har en svag ställning på arbetsmarknaden måste alltid ges hög prioritet, inte minst av fördelningspolitiska skäl. I ett läge med låg arbetslöshet och en tilltagande brist på arbetskraft är det angeläget även från kapacitetssynpunkt att utnyttja alla tillgängliga arbetskraftsreserver.

Under budgetåret 1987/88 omfattade arbetsmarknadsinstitutens verksamhet för inskrivna sökande totalt 21 000 personer. Insatserna för icke

inskrivna – samtal med sökande, vägledningsgrupper etc. – omfattade närmare 120 000 sökande (en sökande kan förekomma i mer än en aktivitet). Av de inskrivna sökande var ca 13 300 arbetshandikappade.

Av dem som skrevs ut från Ami gick 36 % till ett arbete. 60 % av dessa fick arbete i öppna marknaden utan lönestöd. 15 % gick vidare till utbildning.

Tillskottet på 100 tjänster från budgetåret 1988/89 används för att förverkliga redan fattade beslut om Ami-S-resurser för hörselskadade i Malmöhus län och för rörelsehindrade i Västerbottens län. I övrigt fördelas förstärkningen till län som har underskott på resurser inom Ami.

Genom TUFFA-projektet – ett teknikupphandlingsprojekt med syfte att ta fram datorbaserade hjälpmedel åt svårt funktionshindrade – har handikappade fått bättre möjligheter att få arbete med hjälp av ny teknik. Amiorganisationens medverkan med utredning och vägledning till rätt teknik kräver utökade personella resurser. Detsamma kan sägas om projektet Arbete åt unga handikappade, där svårt handikappade ungdomar genom omfattande rehabiliteringsinsatser kan få och behålla ett arbete. När dessa båda projekt övergår till reguljär verksamhet för arbetsförmedling och Ami innebär detta att ambitionen för insatserna för handikappade höjs. Förstärkta personalresurser blir nödvändiga för att insatserna skall kunna göras med höjd ambition och ökad kvalitet.

Som en följd av TUFFA-projektet skall under en fyraårsperiod ca 500 handikappade per år utrustas med någon form av mikrodatorutrustning. För att klara detta åtagande behövs utbildningsinsatser för personalen, inom främst Ami-S, men även inom övriga Ami. Kostnaden beräknas till ca 2 milj. kr.

Väntetiderna till Ami är ofta mycket långa. Den genomsnittliga inskrivningstiden för dem som skrevs in vid Ami under första kvartalet 1988 uppgick till fyra månader. Varje dags förkortning av väntetiden skulle – utifrån 1987 års volym av sökande – innebära en statsfinansiell besparing på 7 milj. kr.

Behovet av Ami-insatser för invandrare och flyktingar är stort, vilket medför ett ökat tryck på organisationen.

Sammantaget behövs 100 nya tjänster för budgetåret 1989/90 till en kostnad av 20 milj. kr. inkl. följdkostnader. Tillskottet bör kunna ge en kapacitetsökning med ca 2 000 inskrivna och en förkortning av väntetiden med tio dagar.

Främst Ami-S, men även Ami-A måste utrustas med mikrodatorer så att hjälpmedel kan provas ut för handikappade inskrivna och så att de får möjlighet till träning. Det senaste året har Ami tillförts en dator av enkel grundtyp per institut. Ytterligare en dator med olika kringutrustningar behöver tillföras varje institut årligen under en treårsperiod. För budgetåret 1989/90 beräknas kostnaden till 8 milj. kr., varav 5,5 milj. kr. för Ami-S.

Det förändrade arbetssättet vid Ami-S, med bl. a. mer utåtriktad verksamhet, leder till ökade reskostnader. Medelsbehovet beräknas till 3 milj. kr.

Erfarenheterna från försöksverksamheten Arbete åt unga handikappade

är positiv och den särskilda personalresurs, som finns i länen fyller en viktig samordnande funktion och utgör en stödresurs till Af/Ami. Denna nya funktion bör utvecklas vidare innan den permanentas i den ordinarie verksamheten. Inom försöket finns 26 olika delprojekt, av vilka en del leder till fortsatt utvecklingsarbete. Kostnaderna för försöksverksamheten beräknar AMS till 12 milj. kr.

Totalt begärs 637,8 milj. kr. på anslaget.

Föredragandens överväganden

Under det innevarande budgetåret har Ami-organisationen tillförts 100 nya tjänster. Vidare har riksdagen nyligen beslutat (prop. 1988/89: 47, bil. 3, Fi U: 10) om en ytterligare förstärkning med 50 tjänster för särskilda insatser riktade till flyktingar och andra invandrare. Dessa insatser bör fortsätta även under budgetåret 1989/90. Jag har därför beräknat medel för denna förstärkning även för 1989/90. Med den rådande starka efterfrågan på arbetskraft bör dessa extra Ami-insatser kunna leda till att många fler flyktingar och invandrare får en förankring på arbetsmarknaden.

AMS förslag om särskilda tillskott av medel till anskaffning av utrustning, personalutbildning, resor m. m. är jag inte beredd att tillstyrka.

AMS har föreslagit att reservationsanslaget Yrkesinriktad rehabilitering skall omvandlas till ett ramanslag. För egen del vill jag framhålla att ramanslag brukar inrättas i samband med att en myndighet ges fleråriga budgetramar för sin verksamhet. Detta gäller inte för den här aktuella verksamheten. Dessutom finns med reservationsanslag möjlighet att omfördela medel mellan budgetår. Mot denna bakgrund är jag inte beredd att tillstyrka AMS förslag.

Den 19 november 1987 uppdrog regeringen åt AMS att redovisa viss avgiftsfinansierad verksamhet, som arbetsmarknadsverket hade bedrivit som en försöksverksamhet. Styrelsen har i två rapporter – den 25 mars resp. den 26 september 1988 – lämnat den begärda redovisningen.

Den avgiftsfinansierade konsultverksamheten har pågått fr. o. m. budgetåret 1986/87 och främst omfattat anpassnings- och rehabiliteringsverksamhet. Den har riktat sig till företag och förvaltningar, som efterfrågat tjänster främst från arbetsmarknadsinstituten och som varit beredda att betala kostnaden för tjänsterna. Under försöksperioden fram t. o. m. januari månad 1988 har totalt 57 uppdrag genomförts eller påbörjats. 28 av dem har omfattat upp till 100 konsulttimmar, 27 upp till 1 000 timmar, medan två uppdrag gällt längre tid. Den ekonomiska omslutningen var 3,2 milj. kr. budgetåret 1986/87 och för 1987/88 drygt 4,5 milj. kr. Ersättningen för tjänsterna är beräknad, så att intäkter och kostnader balanseras.

AMS föreslår att konsultverksamheten skall permanentas och inordnas i verkets ordinarie organisation. När det gäller finansieringen diskuterar AMS två alternativ, utöver sedvanlig finansiering över statsbudgeten. En möjlighet är att fortsätta i samma form som gällt för försöket och låta de företag och myndigheter, som behöver särskilda insatser betala en utbyggnad av resurserna genom att köpa konsultinsatser. Det andra alternativet skulle vara att ge försäkringskassorna möjlighet att köpa tjänster från

arbetsmarknadsinstitut och förmedlingar och på så sätt direkt använda socialförsäkringsmedel för den yrkesinriktade rehabiliteringen.

Den sistnämnda modellen har stora likheter med ett förslag som nyligen har lagts fram av rehabiliteringsberedningen i betänkandet (SOU 1988: 41) Tidig och samordnad rehabilitering – samverkansmodeller och rehabiliteringsinriktad ersättning. Beredningen har nämligen föreslagit att särskilda, av försäkringskassan betalda platser, skall inrättas vid Ami och stå till kassans förfogande för anställda personer, som behöver sådana åtgärder, som Ami kan erbjuda.

AMS rapporter om konsultverksamheten har remissbehandlats. Yttranden har kommit in från riksförsäkringsverket (RFV), arbetarskyddsstyrelsen (ASS), riksrevisionsverket (RRV), Centralorganisationen SACO/SR, De Handikappades Riksförbund (DHR), Handikappförbundens Centralkommitté (HCK), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO). En sammanställning över remissyttrandena har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet.

Flertalet remissinstanser är positiva till en fortsättning av uppdragsverksamheten. *LO* anser det motiverat med en fortsatt utveckling av verksamheten i kombination med en aktivare medverkan av förmedlingen i den normala anpassningsverksamheten. *TCO* tillstyrker permanentning och anser att uppdragen skall kunna finansieras både av arbetsgivare och genom att försäkringskassorna köper tjänster. *SAF* anser att det bör klargöras att konsultativa insatser i enskilda fall är en normal myndighetsservice utan avgift, men att ersättning bör kunna komma i fråga när det gäller större grupper av personal och mer omfattande insatser av Ami. Flera av remissinstanserna, bl. a. *HCK, DHR* och LO, understryker att konsultverksamheten inte får tillåtas inverka negativt vare sig på kvalitén eller kvantiteten i verkets ordinarie verksamhet för arbetssökande. DHR ifrågasätter om det är möjligt att särskilja verksamheten, så att inte de som omfattas av konsultuppdrag ges förtur till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. *RRV* poängterar att uppdragsverksamhetens ekonomiska konsekvenser inte är tillräckligt belysta. Såväl kostnader som intäkter måste särredovisas, så att en särskild uppföljning kan göras.

För egen del anser jag att de positiva erfarenheter, som AMS har redovisat i sina rapporter, motiverar att försöket får fortsätta. De synpunkter som remissinstanserna har fört fram måste dock beaktas. Inkomster av och utgifter för verksamheten skall redovisas som särskilda poster under anslaget Yrkesinriktad rehabilitering. AMS skall samråda med RRV i frågor som rör prissättning m. m. Bl. a. måste all den tid som åtgår för uppdragen inkl. förberedelser, efterarbete m. m. ingå i prissättningskalkylerna, liksom expenser, administration etc. Uppdragsverksamheten får heller inte förknippas med eller leda till arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller bidrag.

Mitt förslag innebär att försöket får fortsätta även under budgetåret 1989/90 och att en ytterligare utvärdering görs bl. a. beträffande ekonomiredovisning och effekterna på den reguljära Ami-verksamheten före ett slutligt ställningstagande. Också det förhållandet att rehabiliteringsbered-

ningens förslag nu skall remissbehandlas och beredas ger anledning att avvakta. Det finns också andra skäl att ytterligare överväga omfattning, inriktning och utformning av en eventuell uppdragsverksamhet. Jag vill i sammanhanget erinra om att RRV nyligen påbörjat en studie av myndigheters problem och möjligheter i anslutning till avgiftsfinansierad verksamhet. Jag avser att återkomma vid ett senare tillfälle med ett ställningstagande till uppdragsverksamheten.

Jag övergår nu till medelsberäkningen för budgetåret 1989/90. Till lönekostnader beräknar jag 462 998 000 kr. (+ 39 553 000 kr.). För lokalkostnader föreslås 105 776 000 kr. (– 4 546 000 kr.). Administrations- och driftskostnader beräknas till 56 120 000 kr. (+ 3 063 000 kr.). För metodutveckling beräknas 3 474 000 kr. (+ 190 000 kr.) samt för personalutbildning 7 379 000 kr. (+ 404 000 kr.). För projektet Arbete åt unga handikappade beräknar jag 10 577 000 kr. (+ 577 000 kr.).

Sammantaget beräknas således för budgetåret 1989/90 till anslaget Yrkesinriktad rehabilitering 646 324 200 kr. (+ 39 241 000 kr.).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Yrkesinriktad rehabilitering* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 646 324 000 kr.

C 5. Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning

1987/88	Utgift	3 543 463 000
1988/89	Anslag	3 623 748 000
1989/90	Förslag	3 826 282 000

Anslaget omfattar Arbetshjälpmedel åt handikappade. Näringshjälp och Anställning med lönebidrag.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Arbetshjälpmedel åt handikappade och Näringshjälp	157 494 000	+ 20 924 000
Anställning med lönebidrag	3 466 254 000	+ 181 610 000
	3 623 748 000	+ 202 534 000

Arbetshjälpmedel åt handikappade omfattar bidrag till arbetshjälpmedel eller anordningar på arbetsplatsen som behövs för att den handikappade skall kunna utföra sitt arbete samt bidrag till arbetsbiträde. Bidrag till hjälpmedel och anordningar lämnas såväl till arbetsgivare som anställer

handikappade, som till de handikappade personerna. Om särskilda skäl föreligger kan bidrag lämnas även för personer som har blivit handikappade sedan de anställts och till handikappade företagare eller fria yrkesutövare. Vidare kan bidrag lämnas i samband med praktisk arbetslivsorientering för handikappade ungdomar.

Bidrag till arbetsbiträde skall göra det möjligt för handikappade att med hjälp av biträde kunna utföra i stort sett normala arbetsinsatser.

Näringshjälp i form av bidrag skall ge handikappad arbetssökande, för vilken det inte finns någon annan lämplig åtgärd som arbetsförmedlingen kan vidta, möjlighet att starta ett företag. Som förutsättning gäller att personen i fråga inte kan erhålla lämpligt arbete på den reguljära arbetsmarknaden men kan driva egen verksamhet och därigenom helt eller delvis få sin utkomst.

Anställning med lönebidrag är en stödform, som syftar till att stimulera arbetsgivare att bereda anställning åt arbetshandikappade för vilken andra åtgärder inte lämpligen kan vidtas för att underlätta en arbetsplacering.

AMS

Arbetshjälpmedel åt handikappade och Näringshjälp. Datortekniken på hjälpmedelsområdet utvecklas snabbt, bl. a. som ett resultat av arbetet inom projektet Teknikupphandling för funktionshindrade i arbetslivet – det s. k. TUFFA-projektet – med att ta fram datorbaserade hjälpmedel till handikappade.

Budgetåret 1988/89 disponerar AMS 20 milj. kr. för avancerade datorbaserade hjälpmedel. Ett avtal har nu tecknats med en leverantör om att denne under en fyraårsperiod åtar sig att ta fram 2 000 arbetsplatsutrustningar för handikappade. AMS medelsbehov för budgetåret 1989/90 beräknas med hänsyn till detta till 61 milj. kr.

Inom en viss kostnadsram får bidrag till arbetsbiträde lämnas för handikappade som är anställda med lönebidrag. För budgetåret 1988/89 är ramen 6,8 milj. kr. Bl. a. har projektet Arbete åt unga handikappade visat att ramen begränsar länsarbetsnämndernas möjligheter att hjälpa svårt handikappade som behöver arbetsbiträde. AMS föreslår att den särskilda kostnadsramen tas bort liksom bestämmelsen om att lönebidrag och bidrag till arbetsbiträde tillsammans inte får överstiga lönekostnaden för den anställde. AMS bedömer att den totala anslagsramen inte påverkas av dessa förändringar.

AMS beräknar att verksamheten med näringshjälp kommer att ha oförändrad omfattning budgetåret 1989/90.

Anställning med lönebidrag. Anställning med lönebidrag har blivit en allt viktigare åtgärd. Särskilt för ungdomar med grava och sammansatta handikapp finns ett stort behov av ekonomiskt stöd. Antalet anställda med lönebidrag uppgick vid årsskiftet 1987–88 till 43 100 vilket innebär en ökning med ca 1 000 personer, jämfört med ett år tidigare.

Antalet platser med särskilt lönebidrag är begränsat och såväl 90 % – som 50 %-platserna inräknas i den begränsade ramen. Detta har lett till att de platser som tilldelas länen alltmer upptas av 50 %-bidrag och möjlighe-

terna till nyanställningar successivt minskar. AMS anser i princip att antalsbegränsningen av det särskilda lönebidraget bör slopas. I avvaktan på utfallet av försök med flexibelt lönebidrag bör antalsbegränsningen enbart avse platserna på 90 %-nivån. De beräknas i dag motsvara ca 2 000 platser.

Försöksverksamheten Arbete åt unga handikappade omfattar ungdomar med grava och sammansatta handikapp, som behöver olika former av stödåtgärder för att kunna få ett arbete. Nuvarande lönebidragskonstruktion ger inte tillräckliga möjligheter att kompensera den nedsatta arbetsförmågan hos dessa ungdomar. Den kraftigaste kompensationen lämnas vid anställningar inom staten och allmännyttiga organisationer. Dessa har emellertid inte alltid lämpliga arbetsuppgifter. Ett flexibelt lönebidrag skulle öka möjligheterna att finna lämpliga arbeten inom andra delar av arbetslivet.

Det finns också andra gravt handikappade unga arbetssökande, som inte har sjukbidrag eller förtidspension, men som är i samma situation, som ungdomarna inom försöksverksamheten.

AMS föreslår därför att den försöksverksamhet med flexibelt lönebidrag som bedrivs i två län får utsträckas till samtliga län och omfatta dels ungdomar som ingår i projektet Arbete åt unga handikappade, dels andra gravt handikappade ungdomar under 25 år.

Medelsbehovet för lönebidrag beräknar AMS till 3 730 milj. kr.

Vidare föreslår AMS att introduktionsbidraget för arbetshandikappade ersätts av rekryteringsstöd med förhöjt bidrag, 90 % av lönekostnaden.

Totalt begär AMS 3 939,7 milj. kr. under anslaget.

Föredragandens överväganden

Arbetshjälpmedel åt handikappade och Näringshjälp

Inom ramen för det s. k. TUFFA-projektet har AMS de senaste åren arbetat med att ta fram datorbaserade hjälpmedel och arbetsplatsutrustningar för synskadade, hörselskadade, talskadade, psykiskt utvecklingsstörda och andra personer med handikapp. AMS har nu avtalat med en datorleverantör om leverans av sådana utrustningar. Avtalet gäller också för skolans räkning, vilket innebär att också datorhjälpmedel i undervisningen av elever med handikapp skall tas fram. Det är dock endast arbetsplatsutrustningarna, som skall betalas av AMS anslag. AMS har begärt att anslagsposten Arbetshjälpmedel åt handikappade skall räknas upp med 41 milj. kr. för de åtaganden, som avtalet med leverantören innebär för AMS del.

Enligt min mening är det ytterst angeläget att de möjligheter, som datatekniken nu ger, tas tillvara. Bl. a. kommer dessa avancerade hjälpmedel och utrustningar att ge möjlighet att få och klara av ett förvärvsarbete för många av de unga handikappade, som omfattats av den uppsökande verksamheten bland unga förtidspensionerade.

De medel, som avsätts särskilt till datorhjälpmedel, har fördubblats fr. o. m. innevarande budgetår. Jag förordar nu att ytterligare 12,5 milj. kr. anvisas till detta ändamål.

Reformen bör finansieras genom en motsvarande minskning av andra utgifter under anslaget. Jag återkommer strax till denna fråga.

Sedan den 1 oktober 1988 handhar försäkringskassorna bidrag till motorfordon åt handikappade. Arbetsmarknadsverkets befattning med bilstödet åt handikappade har därmed upphört. Det nya bilstödet omfattar fler grupper och har förbättrats väsentligt vad gäller bidragets storlek.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag till Arbetshjälpmedel åt handikappade och Näringshjälp 178 418 000 kr. (+ 20 924 000 kr.).

Anställning med lönebidrag

Jag har med tillfredsställelse noterat att arbetsförmedlingarna har kunnat placera allt fler arbetshandikappade på den reguljära arbetsmarknaden, i flertalet fall utan särskilda lönesubventioner. Det är angeläget att förmedlingarna fortsätter detta arbete. Det rådande arbetsmarknadsläget ger goda förutsättningar att nå bra resultat.

Det är angeläget att lönebidrag och andra stöd, som är särskilt förbehållna arbetshandikappade sökande används för dem, som har störst behov av åtgärden. Det får således inte bli så att bidragsplatserna inte "räcker till" åt de svårt handikappade ungdomarna i projektet Arbete åt unga handikappade. De, som har svåra funktionshinder, skall i första hand komma i fråga för stöden.

Jag har bl. a. i 1988 års budgetproposition uttalat att det är otillfredsställande att en så liten andel av anställningar med lönebidrag sker hos enskilda och kommunala arbetsgivare. Eftersom det främst är inom dessa sektorer, som det nu finns ett betydande behov av arbetskraft, bör möjligheterna att placera fler arbetshandikappade hos dessa arbetsgivare vara goda.

Den följande uppställningen visar hur lönebidragen är fördelade i länen mellan olika sektorer på arbetsmarknaden. Som framgår är skillnaderna stora mellan länen och sambandet med arbetsmarknadssituationen i resp. län är svagt. Exempelvis har Norrbottens län fler lönebidragsplaceringar hos privata arbetsgivare än Stockholms län, trots att arbetsmarknadsläget är bättre i Stockholms-regionen. I stället har Stockholms län ett stort antal placeringar hos kommuner och landsting. Fördelningen av platserna mellan olika kategorier arbetsgivare får också konsekvenser för hur stor kostnaden per plats blir i resp. län, eftersom bidragen till privata och kommunala arbetsgivare är lägre än bidragen till statliga myndigheter och allmännyttiga organisationer. I Jönköpings län exempelvis, som har merparten av platserna hos privata och kommunala arbetsgivare, blir kostnaden per plats väsentligt lägre än i län med en annan fördelning.

Antal i lönebidrag inom olika sektorer den 30 juni 1988, fördelat länsvis (exkl. introduktions- och särskilt lönebidrag)

Län	Antal i lönebidrag den 30 juni 1988 inom resp. sektor				
	statliga myndigheter o motsv. verk (100 %) 25–25 %)	allmännyttiga organisationer (90 %) 25–25 %)	kommuner, landsting, affärsverk (50–50 %)	enskilda arbetsgivare (50–50 %)	Summa
AB	1 031	1 258	1 341	453	4 083
C	420	263	239	170	1 092
D	176	577	195	262	1 210
E	148	646	258	384	1 436
F	91	543	230	642	1 506
G	94	238	151	280	763
H	106	551	186	422	1 265
I	103	183	121	95	502
K	121	362	154	284	921
L	100	526	219	500	1 345
M	394	862	362	798	2 416
N	61	319	238	183	801
O	443	1 390	691	846	3 370
P	115	859	300	565	1 839
R	120	415	238	490	1 263
S	142	719	230	317	1 408
T	118	443	243	198	1 002
U	117	357	148	255	877
W	180	468	244	181	1 073
X	201	869	278	398	1 746
Y	226	774	206	485	1 691
Z	102	387	122	140	751
AC	333	894	388	417	2 032
BD	224	1 456	286	644	2 610
Riket	5 166	15 359	7 068	9 409	37 002

Inom vissa sektorer på arbetsmarknaden är övergångar från lönebidrag till reguljär anställning nu mycket sällan förekommande, vilket tyder på att lönebidraget har vissa "inlåsningseffekter". Det gäller i särskilt hög grad de högst subventionerade platserna. Med en ökad omsättning på lönebidragsplatserna får fler arbetshandikappade möjlighet att komma ut på arbetsmarknaden.

I det rådande arbetsmarknadsläget finns enligt min mening inte skäl att ytterligare öka ut antalet lönebidragsplatser. Med den stora volym som stödformen nu har uppstår varje år ett utrymme för nya placeringar till följd av de avgångar som sker på grund av pensioneringar, övergång till reguljär tjänst m. m. Detta belyses i följande tabell.

Personer i lönebidrag inom olika sektorer på arbetsmarknaden samt antal som börjat resp. slutat under budgetåret 1987/88 (exkl. introduktionsbidrag och särskilt lönebidrag)

Arbetsgivare	Antal omfattade den 30 juni 1988	Antal som börjat bå 1987/88	Antal som slutat bå 1987/88
Statliga myndigheter, försäkringskassor m. fl.	5 166	279	476
Allmännyttiga organisationer	15 359	2 754	2 366
Kommuner, landsting, affärsverk	7 068	788	1 153
Enskilda arbetsgivare	9 409	2 896	2 651
Summa	37 002	6 717	6 646

Utöver de i tabellen redovisade antalet platserna finns platser med särskilt lönebidrag, (90 % år I, därefter 50 % av lönekostnaden) främst hos privata arbetsgivare. Vid utgången av budgetåret 1987/88 hade 3 265 personer en anställning med särskilt lönebidrag. 2 479 fanns hos privata arbetsgivare och 717 hos kommuner, landsting och affärsverk. Antalet som började en anställning med särskilt lönebidrag under 1987/88 var 1 489, medan 696 personer slutade under samma period.

Det särskilda lönebidraget ger goda sysselsättningseffekter till en jämförelsevis lägre kostnad. I en skrivelse den 25 november 1988 har AMS begärt att antalet platser med särskilt lönebidrag skall utökas med 300. Regeringen har därför genom en ändring i regleringsbrevet för innevarande budgetår omfördelat platser från allmännyttiga organisationer och statliga myndigheter till platser med särskilt lönebidrag. Ytterligare 300 platser med särskilt lönebidrag har kunnat inrättas genom en neddragning med 145 platser hos de nämnda arbetsgivarkategorierna.

Jag har nyss föreslagit att ytterligare 12,5 milj. kr. skall beräknas till datorhjälpmedel åt handikappade. Reformen bör finansieras genom en ytterligare neddragning av antalet lönebidragsplatser hos arbetsgivare, som får full kostnadstäckning vid anställning med lönebidrag, främst statliga myndigheter. Tillsammans med den nyss nämnda omfördelningen innebär detta att dessa platser minskas med 145 och att platserna hos allmännyttiga organisationer minskas med 100. Eftersom antalet särskilda lönebidrag samtidigt ökar med 300 blir den sammantagna effekten en viss ökning av hela antalet platser.

AMS har föreslagit att introduktionsbidraget skall ersättas med ett förhöjt rekryteringsstöd för arbetshandikappade. Jag har nyss föreslagit att rekryteringsstödet för svårplacerade skall upphöra fr. o. m. budgetåret 1989/90. Följaktligen är jag inte beredd att stödja AMS förslag. Introduktionsbidraget har dessutom ett annat och vidare syfte än rekryteringsstödet.

AMS har också tagit upp frågan om flexibla lönebidrag. Jag avser att återkomma till detta, när AMS har redovisat erfarenheterna av den försöksverksamhet med flexibla bidrag, som nu pågår.

Till Anställning med lönebidrag för budgetåret 1989/90 beräknar jag 3 647 864 000 kr. (+ 181 610 000 kr.).

Sammantaget beräknas således till Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning 3 826 282 000 kr. (+ 202 534 000 kr.).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 826 282 000 kr.

C 6. Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare

1987/88	Utgift	352 220 000	Reservation	245 971 000
1988/89	Anslag	363 000 000		
1989/90	Förslag	363 000 000		

Anslaget finansierar statsbidrag till kommuner och i vissa fall andra offentliga myndigheter för att anordna skyddat arbete för personer som har särskilt stora svårigheter att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Det omfattar till stor del personer som tidigare under lång tid varit sysselsatta i beredskapsarbete i kommunal regi. Statsbidrag utgår med högst 75 % av lönekostnaderna – inkl. lönebikostnader – för arbetstagare som har anvisats till den skyddade sysselsättningen.

AMS

Styrelsen bedömer att behovet av platser i det skyddade arbetet hos offentliga arbetsgivare är större än utbudet. Särskilt för kvinnor behövs, enligt styrelsen, ytterligare platser. Styrelsen vill också rätta till snedfördelningen av platser mellan länen.

Under budgetåret 1988/89 har anvisats 363 milj. kr. Medlen har beräknats för ca 4 000 platser eller mellan 5 000 och 6 000 sysselsatta personer.

Styrelsen anser att volymen bör utökas motsvarande en kostnad av 54 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag kan inte biträda AMS förslag om utbyggnad av det skyddade arbetet hos de offentliga arbetsgivarna. Jag beräknar således behovet av medel till oförändrat 363 milj. kr. Reservationen täcker den löneomräkning som behövs på anslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 363 000 000 kr.

C 7. Bidrag till Stiftelsen Samhall

1987/88	Utgift	3 275 412 000
1988/89	Anslag	3 433 000 000
1989/90	Förslag	3 604 000 000

Från anslaget utgår bidrag till Stiftelsen Samhall dels för täckande av merkostnaderna i verksamheten vid verkstäderna för skyddat arbete, dels till företagsgruppens fastighetsförvaltning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Driftbidrag	3 060 000 000	+ 164 000 000
Bidrag till fastighetsfonden	373 000 000	+ 7 000 000
	3 433 000 000	+ 171 000 000

Stiftelsen Samhall

Företagsgruppen omfattar den centrala Stiftelsen Samhall, de 24 regionala – länsvisa – företagen, samt ett antal marknadsföringsbolag. Såväl Samhall som de regionala företagen drivs i stiftelseform. Samhall svarar för moderföretagsfunktionerna i gruppen, och har gentemot staten ansvaret för att företagsgruppens verksamhet bedrivs i enlighet med av riksdagen och regering angivna riktlinjer. Samhall äger och förvaltar hela företagsgruppens fastighetsbestånd.

Rollfördelningen mellan Samhall och de regionala företagen innebär en alltmer ökad mål- och företagsspecifik styrning från Samhalls sida, samtidigt som utvecklings- och samordningsrollen betonas starkare. Budgetåret 1987/88 har särskilda resurser tillskapats för att samordna företagsgruppens affärsutveckling och internationella kontakter för export och licensavtal.

De regionala företagen är juridiskt fristående rörelsedrivande företag med ansvar inför Samhall för verksamheten inom sina resp. län. Företagen har ca 33 300 anställda, varav ca 28 500 arbetshandikappade och ca 4 800 direktanställda (tjänstemän, arbetsledare, instruktörer m. fl.). Av de arbetshandikappade arbetar ca 300 i 19 s. k. inbyggda verkstäder och ca 170 i tolv entreprenadåtaganden. Härtill kommer ca 100 arbetshandikappade vid de tre verkstäder som drivs av enskilda organisationer och som Samhall utövar tillsyn över och lämnar bidrag till enligt särskilda avtal.

För att åstadkomma en samordnad och effektiv försäljningsorganisation kan Samhall bilda försäljningsaktiebolag, antingen egna bolag eller bolag som samägs med andra företag från övrigt näringsliv. Egna försäljningsbolag finns sedan några år för att samordna marknadsförning, försäljning och produktutveckling.

Under budgetåren 1984/85 – 1986/87 låg den fastställda timramen för företagsgruppen oförändrat på 30 miljoner arbetstimmar. Budgetåret

1987/88 höjdes ramen med 600 000 timmar. För budgetåret 1988/89 har timramen fastställts till 31 450 000 arbetstimmar, inkl. 450 000 timmar avseende särskilda uppdrag om sysselsättningsskapande åtgärder i Malmfälten, Uddevalla, Bergslagsområdet, Norrbotten och Malmöregionen.

Samhall redovisar att företagsgruppen har kommersiella förutsättningar och kapacitet att ge fler arbetshandikappade arbete. En sådan utökning kan ske samtidigt som företagsgruppens behov av statlig ersättning per arbetstillfälle minskar.

Samhall föreslår därför – i samråd med AMS – en sysselsättningsökning med 1 150 000 arbetstimmar budgetåret 1989/90 till totalt 32,6 miljoner timmar. Ökningen motsvarar knappt 4% eller ca 1 000 anställda jämfört med budgetåret 1988/89. Därefter föreslås en utökning till 33,6 miljoner timmar budgetåret 1990/91 och 34,8 miljoner timmar budgetåret 1991/92. För vardera året skulle nettoökningarna efter avgångar uppgå till ca 1 000 anställda.

Personalutveckling är en väsentlig del av Samhalls verksamhetsidé. Insatserna skall både ge ökad kompetens och självkänsla hos den enskilde medarbetaren, och bidra till de anställdas och därmed företagens utveckling. Härigenom skall också möjligheterna till anställning hos annan arbetsgivare underlättas.

Individuella utvecklingsplaner görs upp i samråd med arbetsförmedlingen redan vid anställningstillfället. Utbildningsaktiviteter bl. a. i form av yrkestekniska kurser är omfattande. En annan viktig del i personalutvecklingen är arbetsväxling. Delaktighet och inflytande från de anställdas sida prioriteras också. Utvecklingen av en god arbetsmiljö är en hörnsten i verksamheten. Härvid är företagshälsovården en viktig resurs.

Under åren 1980–1984 fick upp till 300 anställda (1,0–1,4% av totalt antal anställda) varje år arbete hos annan arbetsgivare. Därefter har antalet snabbt ökat varje år. Under budgetåret 1987/88 gick 1 172 anställda över till annat arbete. Därmed har också riksdagens mål om 2–4% nåtts och passerats. Sedan år 1980 uppgår därmed totalt antalet övergångar till nära 5 000. För budgetåret 1989/90 och de därpå följande åren är ambitionen att ytterligare öka antalet övergångar till ca 1 300 personer per år, motsvarande ca 4,5% av antalet anställda.

En fortsatt gynnsam resultatutveckling måste enligt stiftelsen i betydande utsträckning åstadkommas genom åtgärder som förbättrar intäkterna. Av avgörande betydelse i detta hänseende är ett pågående strukturerings-arbete som syftar till att reducera antalet produktions- och marknadsinriktningar inom varje företag. Stora krav ställs på samverkan mellan de regionala företagen och på koncernövergripande planering.

Andra viktiga förutsättningar för fortsatt gynnsam utveckling är enligt Samhall ytterligare förstärkningar av de produktionstekniska resurserna och av marknadsföringskapaciteten, samt fortsatta åtgärder för att öka leveranssäkerheten med hjälp av förbättrade materialadministrativa system och förbättrad kvalitetsstyrning.

Bland de viktigare inslagen i företagsgruppens affärsutveckling kan nämnas förbättrat och utvecklat samarbete med övrigt näringsliv, samordning av exportinsatser och utveckling av nya verksamhetsområden.

Medelsbehov

Samhall betonar som tidigare vikten av att företagsgruppen ges långsiktiga – treåriga – mål och ramar för verksamheten. Till grund för ett sådant beslut har stiftelsen gjort en bedömning av behovet av driftbidrag, fastighetsmedel och sysselsättningsvolym enligt följande.

	Budgetår		
	1989/90	1990/91	1991/92
Driftbidrag i % av lönekostnaden för arbetshandikappade anställda	109,4	106,6	103,8
Bidrag för fastighetsfonden (milj. kr.)	459	471	484
Antal arbetstimmar (milj. timmar)	32,6	33,6	34,8

Driftbidrag. Behovet av driftbidrag för budgetåret 1989/90 beräknas således till 109,4 % av lönekostnaderna för de arbetshandikappade anställda vid 32,6 miljoner arbetstimmar. Om nuvarande volym om ca 31,4 miljoner timmar behålls oförändrad beräknas procentsatsen till 110,4 bl. a.

	1987/88 utfall)	Budgetår (milj. kr.) 1988/89 (prel	1989/90 (prognos)	1990/91	1991/92
Fakturering	2 650	2 940	3 260	3 610	4 020
Materialkostnader	–1 235	–1 355	–1 485	–1 625	–1 795
Förädlingsvärde	1 415	1 585	1 775	1 985	2 225
Lönekostnader för arb. handikappade	–2 515	–2 740	–3 030	–3 310	–3 635
Övriga driftkostnader	–1 790	–1 925	–2 060	–2 205	–2 365
Driftresultat	–2 890	–3 080	–3 315	–3 530	–3 775
Driftresultat i % av lönekostn. för arb. handikappade	114,9	112,4	109,4	106,6	103,8
Miljoner arbetstimmar	30,7	31,4	32,6	33,6	34,8

på grund av minskad produktion och fakturering, och därigenom också ett sämre utnyttjande av anläggningstillgångarna. Bidragsbehovet vid ett utökat antal timmar utgår från ett rörelseunderskott om 3 315 milj. kr. enligt följande specifikation. Jämförelse görs med preliminärt utfall för budgetåret 1987/88 och prognosen för budgetåret 1988/89.

Den genomsnittliga årliga förbättringen av resultatnivån för perioden blir 2,9 procentenheter, vilket motsvarar ca 95 milj. kr. Detta är i paritet med de senaste tre årens resultatutveckling i en mycket gynnsam konjunktursituation.

Faktureringens ökningstakt förutses kunna bibehållas på samma nivå som de senaste åren. Den beräknade faktureringen 3 260 milj. kr. för 1989/90 innebär en ökning med drygt 600 milj. kr. jämfört med preliminärt utfall för budgetåret 1987/88, och 320 milj. kr. eller 11 % jämfört med prognosen för budgetåret 1988/89. Denna målsättning kräver mycket hög effektivitet i försäljningsarbetet och en väl fungerande produktion. Också för budgetåren 1990/91 och 1991/92 har faktureringen beräknats kunna öka med ca 11 % per år.

Som en följd av de rationaliseringsinsatser som satts in har materialkostnadsandelen under flera år i rad kunnat sänkas. Nya verksamheter och nya samverkansformer har medverkat till att materialkostnadernas andel av faktureringsvärdet ytterligare reducerats. Dataprogrammering, kontorsservice och skogsvård är exempel på affärsområden som inte medför några utlägg för material. Hela faktureringsvärdet blir också förädlingsvärde. Detta behöver dock inte betyda att dessa verksamheter ges bättre totalt resultat än sådana som innebär att material tillhandahålls genom företagsgruppens försorg.

Också under perioden 1989/90–1991/92 beräknas materialkostnaderna öka något långsammare än faktureringen.

Förädlingsvärdet definieras som skillnaden mellan fakturering och materialkostnad. För perioden 1988/89–1991/92 förutses en ökningstakt på 12 %. Detta är något lägre än preliminära utfallet 14 % för 1987/88.

Då materialkostnaderna beräknas öka långsammare än faktureringen kommer förädlingsgraden (förädlingsvärde i procent av fakturerad försäljning) att förbättras något varje år.

Denna förväntade positiva utveckling innebär också att förädlingsvärdet, uttryckt i procent av lönekostnaderna för de arbetshandikappade, beräknas öka ytterligare. I början på 1980-talet motsvarade förädlingsvärdet 46–47 % av lönekostnaderna. Budgetåret 1989/90 beräknas relationen till 59 % för att 1991/92 ha nått 61 %.

Liksom tidigare år beräknas driftkostnaderna även under budgetåren 1989/90–1991/92 öka i betydligt långsammare takt än intäkterna. Genomsnittligt förutses kostnaderna under treårsperioden öka med 7 % per år, dvs. 4–5 procentenheters lägre årlig ökningstakt än vad som förväntas kunna nås för fakturering och förädlingsvärde.

Bidrag till fastighetsfonden

Samhalls lokaltillgångar i egna fastigheter uppgår till ca 856 000 m^2 lokalyta. Av denna yta är ca 180 000 m^2 förråds/lagerlokaler. Därutöver förhyrs ca 277 000 m^2.

Samhall har i denna och tidigare anslagsframställningar beräknat avskrivningarna på fastighetsbeståndets återanskaffningsvärde i enlighet med de principer riksdagen antagit inför företagsgruppens bildande. Företagsgruppen har dock tilldelats avsevärt lägre belopp än vad som motsvarar avskrivningar beräknade på fastighetsbeståndets återanskaffningsvärde. Detta innebär, enligt stiftelsen, att företagsgruppen på sikt ej kan bibehålla fastighetsbeståndet vid nuvarande volym och standard. Om avskrivningarna också fortsättningsvis reduceras på likartat sätt blir följden att andelen egna fastigheter på sikt måste minskas till förmån för förhyrda lokaler, vilket kommer att innebära högre kostnader för företagsgruppen. Samhall anser det därför nödvändigt att avskrivningarna fortsättningsvis beräknas på fastigheternas återanskaffningsvärde och att medel tilldelas företagsgruppen i enlighet därmed.

När en föråldrad byggnad ersätts blir den nya byggnaden erfarenhetsmässigt något större främst beroende på de krav som numera finns fastställda i lagar och förordningar. Vid en beräkning av återanskaffningsvärdet av det egna fastighetsbeståndet har hänsyn också tas till detta större ytbehov, som lågt räknat uppgår till 10 %. Återanskaffningsvärdet, beräknat till 5 000 kr/m^2 för verkstads/kontorsytor och till 2 400 kr/m^2 för lager/förrådsytor, blir då genomsnittligt 4 195 milj. kr.

Kostnader och intäkter för fastighetsförvaltningen beräknas för budgetåren 1989/90–1991/92 enligt följande

	Budgetår (milj. kr.)		
	1989/90	1990/91	1991/92
Avskrivningar	231,8	240	248
Övriga kostnader B (externa hyror, räntor, skatter etc.)	232,2	236,9	242,1
Intäkter	– 5,5	– 5,7	– 5,9
Nettokostnader	458,5	471,2	484,2

Investeringarna avses lånefinansieras med belopp motsvarande amorteringarna på tidigare upptagna fastighetslån. Amorteringarna har beräknats till 80 milj. kr. Låneutrymme som eventuellt inte tas i anspråk under budgetåret balanseras till efterföljande år för att klara de variationer i de årliga investeringarna, som av olika skäl uppstår.

Tilläggsäskande för budgetåren 1983/84–1987/88

Stiftelsen har vidare hemställt om ett extra driftbidrag om 54 milj. kr. för att täcka ett underskott i driften av verksamheten under budgetåren 1983/84–1987/88.

Budgetåren 1988/89 och 1989/90 avser Samhall vidta åtgärder för att minska luftföroreningar, utsläpp och buller från företagsgruppens samtliga ca 350 produktionsenheter. Dessa yttre miljöfrågor har fått en större allmän uppmärksamhet, samtidigt som den tekniska utvecklingen nu gör det möjligt att genomföra förbättringar.

Samhall ser det som önskvärt för de kringboende, och naturligt mot bakgrund av gruppens uppgift, att vara en god förebild för svensk industri även vad gäller den yttre miljön. Mot bakgrund av en aktuell kartläggning avser Samhall att koncentrera insatserna framför allt till företagsgruppens ca 80 träverkstäder, ca 20 grafiska enheter och ca 20 ytbehandlingsanläggningar inom den mekaniska sektorn. För att kunna vidta de åtgärder som härvid blir aktuella hemställer stiftelsen om 35 milj. kr. som särskilt ägartillskott budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Stiftelsen Samhall har ånyo hemställt om att ett långsiktigt mål fastställs för sysselsättningsnivå och ekonomi. Denna gång t.o.m. budgetåret 1991/92. Jag är som tidigare år inte beredd föreslå en utfästelse om de ekonomiska förutsättningarna för längre period än ett budgetår. Samhalls anslagsframställning för budgetåret 1989/90 behandlas därför på sedvanligt sätt.

Samhall har vidare hemställt om att antalet bidragsberättigade arbetstimmar skall höjas från 31,4 miljoner innevarande budgetår till 32,6 miljoner budgetåret 1989/90 (inkl. de särskilda uppdragen i Malmfälten etc.).

Det rådande läget på arbetsmarknaden med stor efterfrågan på arbetskraft innebär att arbetsförmedlingarna kan placera fler arbetshandikappade på den reguljära arbetsmarknaden. Det finns enligt min mening därför inte skäl att nu ytterligare öka den särskilt anordnade sysselsättningen inom Samhall.

Jag är med hänsyn till detta och till det statsfinansiella läget således inte beredd att förorda någon utökning av antalet bidragsberättigade arbetstimmar.

För att Samhall även fortsättningsvis skall kunna balansera timutnyttjandet och ha möjlighet att få överskrida resp. underskrida timantalet med högst 1,5 % i enlighet med som angavs i 1988 års budgetproposition, bör det dock ankomma på regeringen att vid behov öka antalet arbetstimmar under budgetåret. Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande härtill.

Inom regeringskansliet har frågan om sammansättningen av styrelsen för den centrala stiftelsen Samhall behandlats.

Enligt stiftelsens stadgar skall styrelsen bestå av tolv ledamöter som utses av regeringen för högst tre år. Av ledamöterna skall

- fem vara riksdagsledmöter,
- en representera arbetsmarknadsstyrelsen,
- två, Landstingsförbundet,

– två, de anställdas huvudorganisationer,
– en, näringslivet samt
– en, regeringskansliet.

Jag vill anmäla att jag har för avsikt att föreslå regeringen att Samhalls stadgar fr. o. m. den 1 juli 1989 ändras så att näringslivets representation förstärks och att handikapprörelsen blir representerad i styrelsen. I styrelsen bör även finnas en särskilt utsedd ordförande som inte representerar någon myndighet, organisation etc. För att ge utrymme för detta, utan att styrelsen behöver utökas, bör antalet riksdagsledamöter reduceras till tre och Landstingsförbundet endast inneha en plats i styrelsen.

Regeringen uppdrog i september 1987 åt Stiftelsen Samhall att undersöka möjligheterna att svara för viss produktion under krig och vid krigsfara. Det gäller produktion inom företagsgruppen av försörjningsviktiga varor och tjänster samt också möjligheterna att förvalta nödvändig produktionsutrustning och driva lämpliga verkstäder av beredskapsskäl.

Vidare skulle Samhall utreda lämpligheten och möjligheten att i fredstid förbereda omvandling av vissa av sina verkstäder till fabriker för tillverkning av krigsnödvändiga artiklar.

I uppdraget ingick slutligen att överväga planeringen av produktionen och produktionsförhållandena i samband med s. k. fredskriser.

Samhall, som genomfört utredningen i samråd med berörda myndigheter, har nyligen redovisat uppdraget i en rapport till regeringen.

Medelsbehov

Driftbidrag. Vid ett oförändrat antal bidragsberättigade arbetstimmar – 31 450 000 miljoner – har stiftelsen begärt 110,4 % av den beräknade lönesumman (inkl. lönebikostnader) för de arbetshandikappade anställda eller 3 224 milj. kr.

Jag har intet att erinra mot de beräkningar som Samhall gjort i fråga om behovet av driftbidrag vid en oförändrad sysselsättningsvolym och föreslår därför att en anslagspost motsvarande 110,4 % av lönesumman för de anvisade anställda tas upp för ändamålet.

Bidrag till fastighetsfonden. Samhallgruppens fastighetsbestånd förvaltas av en central fond tillhörig den centrala stiftelsen. Kostnaderna för fonden budgetåret 1989/90 beräknar stiftelsen till 458,5 milj. kr., efter avräkning av intäkter, varav för hyra 116,5 milj. kr., kalkylmässiga avskrivningar på egna fastigheter 231,8 milj. kr. samt för räntor 105 milj. kr. Stiftelsen har som tidigare år vid denna kalkyl använt det beräknade återanskaffningsvärdet av fastighetsbeståndet.

För egen del anser jag, i likhet med för innevarande budgetår, att de kalkylmässiga avskrivningarna bör baseras på ett uppskattat anskaffningsvärde för fastigheterna. Detta medför att avskrivningsmedlen reduceras till 153 milj. kr.

Med hänsyn härtill föreslår jag att 380 milj. kr. tas upp som bidrag till fastighetsfonden för budgetåret 1989/90.

Extra bidrag och särskilt ägartillskott. Samhall har även hemställt om ett tilläggsbidrag för underskott i driften under budgetåren 1983/84–

1987/88 om sammanlagt 54 milj. kr. samt ett särskilt ägartillskott om 35 milj. kr. för förbättringar av yttre miljön vid koncernens verkstäder.

Jag kan främst av statsfinansiella skäl inte förorda att Samhall tilldelas dessa medel. Det angelägna åtgärderna för att minska luftföroreningar, utsläpp och buller bör kunna finansieras via det ordinarie anslaget. Samhall måste liksom alla andra arbetsgivare inom givna ekonomiska ramar följa de regler som gäller inom olika samhällsområden, t. ex. i fråga om skydd av den yttre miljön.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godta vad jag har föreslagit om ändrad sammansättning av styrelsen för Samhall,

2. till driften för Samhallgruppens verksamhet under budgetåret 1989/90 anslå medel motsvarande 110,4 % av lönesumman för arbetstagarna i skyddat arbete (inkl. lönebikostnader) upp till högst 31 450 000 arbetstimmar – inkl. de särskilda uppdragen i Malmfälten m. m.,

3. medge att regeringen får besluta om ökat antal bidragsberättigade arbetstimmar under budgetåret 1989/90 för att möjliggöra överföring av timmar mellan budgetåren,

4. till *Bidrag till Stiftelsen Samhall* för budgetåret anvisa ett förslagsanslag på 3 604 000 000 kr.

D. Regional utveckling.

Anslagen avseende regional utveckling, som har förts över från tolfte till tionde huvudtiteln, behandlas under littera D.

Jag föreslår att medel för regional utveckling för budgetåret 1989/90 ställs till regeringens förfogande över följande anslag och till nämnda huvudändamål.

Anslag	Huvudändamål
D 1. Visst regionalpolitiskt stöd	Äldre lokaliseringsbidrag/avskrivningslån Äldre offertstöd
D 2. Lokaliseringsbidrag m. m.	Lokaliseringsbidrag (centrala beslut) Offertstöd Lån till regionala investmentbolag
D 3. Lokaliseringslån	Lokaliseringslån
D 4. Regionala utvecklingsinsatser m. m.	Lokaliseringsbidrag (länsstyrelsebeslut) Investeringsbidrag Företagsutveckling Glesbygdsstöd Regional projektverksamhet Tekniskspridning m. m. Konsult- och utredningsinsatser
D 5. Täckande av förluster på grund av kredtigarantier till företag i glesbygder m. m.	Infriande av garantier
D 6. Ersättning för nedsättning av socialavgifter	Täckande av bortfall av socialavgifter i Norrbottens län
D 7. Sysselsättningsstöd	Sysselsättningsstöd
D 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling	Initiering och genomförande av regionalpolitisk forskning m. m.
D 9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden	Främjande av näringslivet i Västnorden
D 10. Bergslagsdelegationen	Bergslagsdelegationens förvaltningskostnader m. m.

I prop. 1984/85: 115 om regional utveckling och utjämning anmälde industriministern att stödverksamheten, för att kunna planeras långsiktigt, bör bedrivas med samma inriktning och i samma omfattning under fyraårsperioden 1985/86–1988/89. Eftersom förslag med anledning av den regionalpolitiska kommitténs kommande betänkande inte beräknas kunna föreläggas riksdagen förrän tidigast våren 1990 vill jag anmäla, att jag räknar med att stödverksamheten skall bedrivas med i huvudsak samma inriktning och omfattning även under budgetåret 1989/90.

D 1. Visst regionalpolitiskt stöd

1987/88 Utgift	26 462 427
1988/89 Anslag	1 000 000
1989/90 Förslag	1 000

Över anslaget anvisas fr. o. m. budgetåret 1985/86 medel endast för vissa former av regionalpolitiskt stöd som beslutats före detta budgetår. De ändamål som medlen fortfarande används till är:

- lokaliseringsbidrag och avskrivningslån som beviljats av länsstyrelse före den 1 juli 1982 samt av regeringen eller central myndighet före den 1 juli 1984,
- offertstöd som beviljats före den 1 juli 1985.

Utbetalningarna under budgetåret 1987/88 avsåg huvudsakligen lokaliseringsbidrag.

Statens industriverk

Statens industriverk begär inga medel på anslaget för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

För att täcka eventuella resterande utbetalningar till de ändamål vartill medel fortfarande anvisas över anslaget föreslår jag att ett anslag på 1 000 kr. anvisas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Visst regionalpolitiskt stöd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 2. Lokaliseringsbidrag m. m.

1987/88 Utgift	366 223 904	Reservation 1 035 180 851[1]
1988/89 Anslag	397 000 000[2]	
1989/90 Förslag	362 000 000	

[1] De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktagna genom beslut uppgick till 64,8 milj. kr., inräknat de 460 milj. kr. som anvisats på tilläggsbudgetar till statsbudgeten för budgetåret 1987/88.
[2] Varav 35 milj. kr. på tilläggsbudget I.

För närvarande anvisas medel över detta anslag till följande ändamål:

- lokaliseringsbidrag beviljade av statens industriverk eller regeringen efter den 1 juli 1984,
- offertstöd beviljade efter den 1 juli 1985,
- lån till privata regionala investmentbolag,
- kapitaltillskott m. m. till Stiftelsen Industricentra,
- viss administration av regionalpolitiskt stöd,

– eventuella medel för ombyggnad av outnyttjade bostadslägenheter i Kiruna.

Jag har tidigare (avsnitt 3.4) redogjort för utfallet av stödverksamheten under de senaste budgetåren.

Beslut om lokaliseringsbidrag har av statens industriverk och regeringen under budgetåret 1987/88 fattats för 701,8 milj. kr. Offertstöd har beviljats med 42,2 milj. kr. Stiftelsen Industricentra har erhållit 40,2 milj. kr. i kapitaltillskott m. m. För administration av det regionalpolitiska stödet har 3,9 milj. kr. utbetalats till banker och för införande av ett ADB-system för stödformer inom industriverkets ansvarsområde har använts 2,4 milj. kr.

Inga lån till privata regionala investmentbolag har beviljats under budgetåret. Utestående lån till detta ändamål uppgår till 45 milj. kr.

Statens industriverk

Statens industriverk uppskattar att behovet av bidragsmedel för beslut av regeringen och verket under budgetåret 1989/90 kommer att uppgå till ca 510 milj. kr. Verket föreslår att ramen för beslut om offertstöd ökas från 70 till 90 milj. kr.

Utbetalningen av medel under anslaget beräknas till 650 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Den största andelen regionalpolitiskt stöd till företag lämnas i form av lokaliseringsstöd. Lokaliseringsstöd består av lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån. Medel för lokaliseringsbidrag, som beviljas av statens industriverk eller regeringen, anvisas över detta anslag tillsammans med bl. a. medel för offertstöd.

I prop. 1984/85: 115 om regional utveckling och utjämning anmälde industriministern beträffande den regionalpolitiska stödverksamheten att han räknade med att den skulle bedrivas med samma inriktning och i samma omfattning under fyraårsperioden 1985/86–1988/89. För de ändamål vartill medel anvisas över detta anslag räknade han med ett årligt behov av 362 milj. kr. Riksdagen har sedermera, med anledning av regeringens förslag i budgetpropositionen för resp. budgetår, beslutat att anslå detta belopp för vart och ett av dessa budgetår.

Efterfrågan på lokaliseringsbidrag har bl. a. på grund av det goda konjunkturläget varit stor under de senaste åren. Bl. a. därför har riksdagen på förslag av regeringen i särskilda propositioner beslutat om ytterligare medel för nämnda ändamål.

Således beslöt riksdagen att till Lokaliseringsbidrag m. m. på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1985/86 anvisa ytterligare 100 milj. kr. Dessa medel har dock, efter riksdagens godkännande, använts till vissa andra regionalpolitiska åtgärder i Blekinge och Västerbottens läns inland som normalt inte kan stödjas med medel från detta anslag .

Härutöver har riksdagen på anslaget anvisat *dels* ytterligare 20 milj. kr. i samband med att företag i Borlänge kommun t. o. m. utgången av år 1989

skall kunna erhålla regionalpolitiskt stöd (prop. 1987/88: 64 bil. 5, AU 14, rskr. 147), *dels* ytterligare 440 milj. kr., varav högst 125 milj. kr. för aktuella projekt i Norrbottens län, i samband med förslag till särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m. (prop. 1987/88: 86 bil. 8, AU 19, rskr. 347), *dels* ytterligare 35 milj. kr. för fortsatt medverkan i Boliden AB:s gruvprojekt (prop. 1988/89: 25 bil. 7, AU 8, rskr. 76).

Jag har tidigare (avsnitt 3.4) föreslagit att regionalpolitiskt stöd inte längre skall användas för ombyggnad av outnyttjade bostadslägenheter i Kiruna.

Den regionala balansen har, som jag tidigare framhållit, förbättrats i så gott som hela Sverige. Företagens investeringsvilja och stora efterfrågan på arbetskraft ger dem goda motiv att, även utan statligt stöd, söka sig till de områden i landet där det finns arbetskraft. Mot den bakgrunden bör det nu vara möjligt för de myndigheter som beviljar stöd att, genom en prioritering av de mest angelägna projekten, uppnå minst samma goda effekt med det regionalpolitiska företagsstödet som under tidigare år med de resurser som kommer att stå till förfogande.

Jag föreslår dock att regeringen uppmärksamt följer utvecklingen av medelsbehovet på anslaget under innevarande budgetår och prövar behovet av ytterligare medel på tilläggsbudget.

Med hänvisning till vad jag anfört beräknar jag ett sammanlagt medelsbehov för de ändamål vartill medel anvisas över detta anslag på 362 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Härav beräknar jag högst 70 milj. kr. till offertstöd.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokaliseringsbidrag m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 362 000 000 kr.

D 3. Lokaliseringslån

1987/88 Utgift 160 395 619 Reservation 630 117 291[1]
1988/89 Anslag 200 000 000
1989/90 Förslag 100 000 000

[1] De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktagna genom beslut uppgick till 212,1 milj. kr.

Över anslaget anvisas medel för lokaliseringslån. Till skillnad mot lokaliseringsstöd i form av lokaliseringsbidrag belastas detta anslag även med utgifter för lokaliseringslån som beviljas av länsstyrelse.

Jag har tidigare (avsnitt 3.4) redogjort för utfallet av stödverksamheten under de senaste budgetåren.

Under budgetåret 1987/88 har beslut om lokaliseringslån fattats för 276,1 milj. kr. Någon subvention i samband med långivningen förekommer inte längre.

Under budgetåret 1987/88 har 160,4 milj. kr. utbetalats i lokaliseringslån. I räntor och avbetalningar har under budgetåret 188,9 resp. 404,2 milj. kr. inbetalats. Utestående belopp vid låntagares konkurs var 36,3 milj. kr. och eftergivet belopp i samband med företagsrekonstruktioner uppgick till 28,4 milj. kr. Utestående fordringar på lokaliseringslån uppgick den 30 juni 1988 till 1 937,1 milj. kr.

Statens industriverk

Statens industriverk räknar med att beslut om lokaliseringslån under budgetåret 1989/90 kommer att fattas för 360 milj. kr. Verket räknar med att utbetalningarna kommer att uppgå till 350 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Som jag tidigare framhållit bör det med hänsyn till bl. a. företagens investeringsvilja och efterfrågan på arbetskraft vara möjligt för de myndigheter som beviljar stöd att, genom en prioritering av de mest angelägna projekten, uppnå minst samma goda effekt med det regionalpolitiska företagsstödet som under tidigare år med de resurser som kommer att stå till förfogande.

För lokaliseringslån under budgetåret 1989/90 beräknar jag – med hänsyn bl. a. härtill och till beslutsreservationens storlek – medelsbehovet till 100 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokaliseringslån* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

D 4. Regionala utvecklingsinsatser m. m.

1987/88 Utgift	594 518 000	Reservation 746 579 000[1]
1988/89 Anslag	690 000 000	
1989/90 Förslag	690 000 000	

[1] De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktagna genom beslut uppgick till ca 57 milj. kr. att jämföras med ca 45 milj. kr. året innan.

Från anslaget betalas utgifterna för av länsstyrelserna beslutade lokaliserings- och investeringsbidrag, för företagsutveckling, för glesbygdsstöd i form av stöd till företag, kommersiell service, intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) och samhällelig service samt för regional projektverksamhet.

För innevarande budgetår disponerar länsstyrelserna av hittills fördelade medel 647 milj. kr. för nämnda ändamål, varav högst 143 milj. kr. får användas till regional projektverksamhet. Vid fördelning av medlen inom länen och mellan olika ändamål skall länsstyrelserna särskilt beakta beho-

vet av ökade insatser i stödområdena A och B, i glesbygder och skärgårdar.

Från anslaget betalas vidare utgifterna för teknik- och kunskapsspridning i regionalpolitiskt prioriterade regioner samt för konsult- och utredningsinsatser. För dessa ändamål har 33 milj. kr. avsatts. Från anslaget har under innevarande budgetår också 7 milj. kr. i särskilda bidrag till utvecklingsfonderna i stödområdeslänen lämnats.

Under budgetåret 1987/88 fattade länsstyrelserna beslut om sammanlagt 652 milj. kr. med följande fördelning mellan ändamålen:

– lokaliseringsbidrag och investeringsbidrag	252
– företagsutveckling	56
– glesbygdsstöd	216
– regional projektverksamhet	128

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna beräknar i sina anslagsframställningar att medelsbehovet för regionala utvecklingsinsatser kommer att öka med 227 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Statens industriverk

Verket begär en ökning av medlen för konsult- och utredningsinsatser samt av de särskilda medlen till utvecklingsfonderna i stödområdeslänen från sammanlagt 17 till 24 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken (prop. 1984/85: 115, AU 13, rskr. 354) har länsstyrelserna möjlighet att inom en given medelsram använda medlen till tidigare nämnda ändamål.

I samband med riksdagsbehandlingen av tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 (prop. 1988/89: 25 bil. 7, AU 8, rskr. 76) konstaterade utskottet att framställningar om ytterligare medel på detta anslag avseende budgetåret 1988/89 förelåg från vissa länsstyrelser. Utskottet förutsatte att regeringen företar en samlad prövning av redan gjorda och senare inkommande framställningar från länsstyrelserna om medelstillskott och därefter hos riksdagen aktualiserar den anslagsförstärkning som kan visa sig behövlig för att tillgodose projekt som framstår som angelägna och inte lämpligen kan finansieras i annan ordning.

Jag föreslår att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen av medelsbehovet på detta anslag under innevarande budgetår och därvid även prövar behovet av tillskott på anslaget på tilläggsbudget.

De särskilda medlen till utvecklingsfonderna i stödområdeslänen bör i fortsättningen anvisas från det under tolfte huvudtiteln upptagna anslaget B 8. Småföretagsutveckling. De stödinsatser som sker med medel från anslaget bör i övrigt ha samma inriktning som under innevarande budgetår. Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet till 690 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionala utvecklingsinsatser m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 690 000 000 kr.

D 5. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.

1987/88	Utgift	12 872 055
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget betalas utgifterna för att infria statliga garantier för lån till företag i glesbygder och för lån till kommersiell service enligt förordningen (1985: 619) om glesbygdsstöd. Vidare betalas utgifterna för att infria garantier för lån som har lämnats enligt förordningen (1979: 638) om statligt stöd till glesbygd (upphävd 1985: 619), enligt förordningen (1973: 608) om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd (upphävd 1980: 877) samt enligt förordningen (1976: 208) om statligt stöd till skärgårdsföretag och förordningen (1978: 465) om särskilt stöd till lantbruksföretag i vissa glesbygder (upphävda 1979: 638).

Länsstyrelserna

Samtliga länsstyrelser utom de i Kristianstads och Malmöhus län har lämnat anslagsframställningar. Sammanlagt föreslår länsstyrelserna en engagemangsram t. o. m. budgetåret 1989/90 på 201 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Den 1 juli 1985 skedde en övergång till engagemangsram i stället för årliga beslutsramar för kreditgarantier till företag i glesbygder m. m. (prop. 1984/85: 115, AU 13, rskr. 354). Engagemangsramen skall successivt byggas upp tills den uppgår till 290 milj. kr. Länsstyrelsernas utrymme för ny kreditgivning skapas dels genom amorteringar av lån med statliga kreditgarantier som beslutats efter den 1 juli 1985, dels genom den successiva uppbyggnaden av en engagemangsram för resp. län. Förluster till följd av infriade garantier ger inte utrymme för ny garantigivning.

För tiden fram t. o. m. budgetåret 1988/89 är engagemangsramen fastställd till 155 milj. kr. Ramen bör för tiden fram t. o. m. budgetåret 1989/90 utökas till 175 milj. kr.

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med oförändrat belopp, 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statlig kreditgaranti för lån till företag i glesbygder och för lån till kommersiell service får beviljas i en sådan omfattning

att det sammanlagda beloppet för utestående garantier som beslutats efter den 1 juli 1985 uppgår till högst 175 000 000 kr.,

2. till *Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 6. Ersättning för nedsättning av socialavgifter

1987/88	Utgift	376 000 000
1988/89	Anslag	350 000 000
1989/90	Förslag	395 000 000

Från anslaget, som disponeras av riksförsäkringsverket, täcks bortfall av avgiftsinkomster till följd av tillämpningen av lagen (1983: 1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län.

Enligt denna lag skall den procentsats efter vilken arbetsgivar- resp. egenavgifter sammanlagt utgår, enligt lagen (1984: 668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, sättas ned med 10 procentenheter för verksamheter inom vissa näringsgrenar som bedrivs i Norrbottens län. För nedsättning av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272). Berörda näringsgrenar är gruvverksamhet, tillverkning, produktionsvaruinriktad partihandel, uppdragsverksamhet samt hotell-, pensionats- och campingverksamhet. Ett särskilt bidrag till kostnaden för arbetsgivaravgifterna lämnas när sysselsättningen ökar. Utgifter för detta bidrag belastar anslaget D 7. Sysselsättningsstöd.

De verksamheter inom nämnda näringsgrenar som bedrivs i Svappavaara samhälle är befriade från socialavgifter och allmän löneavgift under tiden den 1 januari 1984–den 31 december 1993.

Riksförsäkringsverket

Verket beräknar, med utgångspunkt från utfallet under första halvåret 1988, utgifterna för ersättning för nedsättning av socialavgifter för innevarande budgetår till 376 milj. kr. Verket räknar med i stort samma volym för nästa budgetår. Med en löneuppräkning på 5 % fram till nästa budgetår blir medelsbehovet enligt verket 395 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar bortfallet av avgiftsinkomster genom nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län till 395 milj. kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för nedsättning av socialavgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 395 000 000 kr.

D 7. Sysselsättningsstöd

1987/88	Utgift	224 046 471
1988/89	Anslag	159 000 000
1989/90	Förslag	165 000 000

Över anslaget anvisas medel för sysselsättningsstöd samt för de bidrag till kostnader för arbetsgivaravgifterna, som under vissa förutsättningar lämnas till verksamheter i Norrbottens län.

Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken våren 1985 (prop. 1984/85: 115, AU 13, rskr. 354) höjdes sysselsättningsstödet i samtliga stödområden fr. o. m. år 1985. Våren 1987 beslöt riksdagen att avskaffa sysselsättningsstödet i stödområde C från den 1 juli 1987 (prop. 1986/87: 100 bil 14, AU 13, rskr. 268). Jag har tidigare (avsnitt 3.4) redogjort för utfallet av verksamheten med sysselsättningsstöd under de senaste åren.

Statens industriverk

Statens industriverk beräknar medelsbehovet för de ändamål vartill medel beviljas över anslaget till 165 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar i likhet med statens industriverk det totala medelsbehovet under budgetåret 1989/90 till 165 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sysselsättningsstöd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 165 000 000 kr.

D 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling

1987/88	Utgift	4 306 000	Reservation 566 000
1988/89	Anslag	4 300 000	
1989/90	Förslag	4 414 000	

Från anslaget betalas utgifterna för expertgruppens för forskning om regional utveckling verksamhet.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling

Expertgruppen beräknar medelsbehovet till 4 420 000 kr.

Föredragandens överväganden

I proposition 1984/85: 115 om regional utveckling och utjämning redovisades behov av forskning som kan bidra till att förbättra kunskapsunderlaget

för regionalpolitiken och det angelägna i att synsätt och resultat från forskningen får en bred spridning till olika användargrupper. Den roll som expertgruppen bör ha i dessa avseenden som länk mellan forskningen och användare av forskningens resultat redovisades också. Som exempel på expertgruppens verksamhet kan nämnas att den för 1987 års regionalpolitiska utredning (dir. 1987: 48) har analyserat drivkrafterna bakom den regionala utvecklingen sedan 1970-talet samt gjort bedömningar av 1990-talets regionala problembild. För budgetåret 1989/90 bör anslaget tas upp till 4 414 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Expertgruppen för forskning om regional utveckling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 4 414 000 kr.

D9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden

1987/88 Utgift 8 056 000
1988/89 Anslag 2 000 000
1989/90 Förslag 2 400 000

Från anslaget betalas Sveriges kapitaltillskott till en nordisk utvecklingsfond för Västnorden

Vid nordiska ministerrådets (samarbetsministrarna) möte den 19 augusti 1986 undertecknades ett avtal och stadgar för en nordisk utvecklingsfond för Västnorden. Avtalet och fondens stadgar trädde i kraft den 17 september 1987. Utvecklingsfonden skall främja utvecklingen av ett allsidigt och konkurrenskraftigt näringsliv i Västnorden (Färöarna, Grönland och Island). Fondens grundkapital skall uppgå till ett belopp som motsvarar 14,1 milj. US dollar varav Sverige skall svara för 5,4 milj. US dollar. Utbetalning till fonden skall ske fram till och med år 1995.

För den första inbetalningen till fonden, avseende perioden den 1 mars 1987–den 29 februari 1988, har riksdagen anvisat medel på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1986/87 (prop. 1986/87: 25 bil. 9, AU 9, rskr. 80).

Det belopp som enligt avtalet skall inbetalas per den 1 mars 1990 är 388 000 US dollar, vilket motsvarar ca 2,4 milj. kr., varför anslaget för budgetåret 1989/90 bör tas upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 400 000 kr.

D. 10 Bergslagsdelegationen

Nytt anslag
1989/90 Förslag 3 000 000

Jag har tidigare redovisat motiven för ett resurstillskott till Bergslagsdelegationen. Jag beräknar att 3 milj. kr. behövs för att täcka förvaltningskostnader m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bergslagsdelegationen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 000 000 kr.

E. Invandring m. m.

I statsbudgeten för innevarande budgetår har anslag till Invandring m. m. anvisats under tionde huvudtitelns littera D. Med hänsyn till att de regionalpolitiska frågorna och anslagen förts över till tionde huvudtiteln och fått beteckning D, ändras Invandring m. m. till beteckningen littera E.

Anslag har under innevarande budgetår anvisats enligt följande:

1. Statens invandrarverk
2. Informationsverksamhet
3. Åtgärder för invandrare
4. Översättningsservice
5. Överföring och mottagning av flyktingar m. m.
6. Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m.
7. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m.

I oktober 1987 tillkallade jag, efter regeringens bemyndigande, en särskild utredare (A 1987: 07) med uppdrag att lämna förslag om den framtida organisationen vid statens invandrarverk (SIV). Utredaren har slutfört sitt arbete och avlämnat ett principförslag den 1 februari 1988 och ett slutligt förslag den 4 juli 1988 om verkets framtida arbetssätt och organisation.

Regeringen har tidigare i år redovisat sitt ställningstagande till principförslaget för riksdagen (prop. 1987/88: 158). Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (SfU 28, rskr. 339).

Utredarens förslag har legat till grund för invandrarverkets anslagsframställning för budgetåret 1989/90, eftersom den nya organisationen avses träda i kraft den 1 juli 1989. Som jag aviserat i det föregående, kommer jag efter årsskiftet 1988–1989 att återkomma till regeringen med förslag om resurser för invandrarverket för budgetåret 1989/90.

Jag har funnit det ändamålsenligt att resurserna till SIV i den nya organisationen anvisas i en annan anslagsstruktur. Jag återkommer till den frågan i den särskilda propositionen. Denna kommer att omfatta de funktioner som ingår i anslagen:

- E 1. Statens invandrarverk,
- E 2. Informationsverksamhet, till den del anslaget avser SIV: s resurser,
- E 4. Översättningsservice samt
- E 5. Överföring och mottagning av flyktingar m. m., till den del anslaget avser SIV: s förläggningsverksamhet.

Jag vill emellertid redan nu informera om den ändrade anslagsindelning som jag f. n. överväger.

Invandrarverkets framtida förvaltning borde kunna delas upp på två anslag, där det ena omfattar resurser för den centrala förvaltningen i Norrköping, för regionkontoren och för ärendehandläggningen vid de s. k. utredningsslussar som avses bli inrättade. I detta anslag bör även ingå de resurser för informationsverksamhet och översättningsservice som återfinns under anslagen E 2. Informationsverksamhet och E 4. Översättningsservice. Det andra anslaget bör renodlat omfatta resurser för förläggningsverksamheten i tre nivåer: Förläggningsverksamheten vid utredningsslussarna, de fasta asylförläggningarna och sist, de tillfälliga förläggningarna.

Anslagen E 3. Åtgärder för invandrare, E 6. Ersättning till kommunerna

för åtgärder för flyktingar m. m. samt E 7. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m. berörs inte av förändringen. Statsbidraget till Stiftelsen Invandrartidningen bör anvisas över ett eget anslag. Slutligen bör ett nytt anslag bildas för de tre anslagsposter inom det nuvarande anslaget E 5. Överföring och mottagning av flyktingar m. m. som inte avser invandrarverkets förläggningsverksamhet.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag i dessa delar inför den härmed aviserade särpropositionen.

E 1. Statens invandrarverk

I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 har till anslaget Statens invandrarverk anvisats ett förslagsanslag på 122 113 000 kr. Härtill kommer 25 800 000 kr. enligt tilläggsbudget I (prop. 1988/89: 25 bil. 6, SfU 9, rskr. 44).

Jag hemställer att regeringen förslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition om resurser för statens invandrarverk, till *Statens invandrarverk* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 122 113 000 kr.

E 2. Informationsverksamhet

1987/88	Utgift	10 207 000	Reservation	–322 000
1988/89	Anslag	19 515 000	(1)	
1989/90	Förslag	19 973 000		

(1) Härav Stiftelsen Invandrartidningen 13 400 000 kr. och invandrarverket 6 115 000 kr. Härtill kommer 1 450 000 kr. till stiftelsen enligt tilläggsbudget 1 (prop. 1988/89: 25 bil. 6, SfU 9, rskr. 44).

Från anslaget utgår statsbidrag till den stiftelse som ger ut Invandrartidningen.

Vidare bekostas från anslaget invandrarverkets samhällsinformation till invandrare samt åtgärder för att öka allmänhetens kunskaper om invandring och invandrare.

Stiftelsen Invandrartidningen

Såsom en följd av tidigare riksdagsbeslut har förutsättningarna för utgivningen av Invandrartidningen radikalt förändrats och förbättrats fr. o. m. innevarande budgetår.

Stiftelsen har redovisat en prognos för kostnaderna och intäkterna budgetåret 1989/90 som ökar behovet av statsbidrag med 412 000 kr.

Stiftelsen föreslår att statsbidraget även skall omfatta 800 000 kr. i särskilda projektmedel. Syftet är att försöksvis kunna ge ut ytterligare en edition till en nyinvandrad grupp utan att under försöksutgivningen behöva avveckla en redan etablerad edition.

Föredragandens överväganden

Stiftelsen Invandrartidningen

Enligt vad jag har erfarit, utvecklas tidningsverksamheten på det sätt som regeringen avsåg när förslag om rekonstruktion av verksamheten vid Stiftelsen Invandrartidningen lämnades till riksdagen i februari i år (prop. 1987/88: 110, SfU 24, rskr. 301).

Statsbidraget till stiftelsen ökade kraftigt till innevarande budgetår och tidningarna kan dessutom numera ta in kommersiella annonser. Jag är därför inte nu beredd att medge någon uppräkning av statsbidraget för den försöksverksamhet som stiftelsen föreslår.

Jag har i mitt förslag beaktat att stiftelsen skall kompenseras med 2 951 000 kr. för vissa merkostnader under budgetåret 1989/90 till följd av avvecklingen av den statliga tjänstebrevsrätten, som för stiftelsens del upphör redan den 1 januari 1988. Vidare bör stiftelsen kompenseras med 195 000 kr. för de merkostnader som följer av nya taxeprinciper för utnyttjande av det statliga redovisningssystemet S.

Jag anser mot den bakgrunden att anslagsposten bör höjas med 458 000 kr. Jag har därvid också räknat in en kompensation för prishöjningar om 412 000 kr. samt räknat bort innevarande budgetårs engångsanvisning på 3 100 000 kr.

Invandrarverkets informationsverksamhet

I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 har under denna anslagspost anvisats 6 115 000 kr.

Som jag inledningsvis redovisade, avser jag att senare återkomma till regeringen med förslag om resurser för statens invandrarverk.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition om resurser för statens invandrarverk, till *Informationsverksamhet* för budgetåret 1989/90 beräkna ett reservationsanslag på 19 973 000 kr.

E 3. Åtgärder för invandrare

1987/88	Utgift	13 689 000	Reservation	99 000
1988/89	Anslag	13 073 000		
1989/90	Förslag	15 596 000		

Från anslaget utgår bidrag till den centrala verksamheten vid de riksorganisationer för invandrare som regeringen förklarat berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1986: 472, ändrad senast 1988: 894) om statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer samt till vissa samarbetsorgan för sådana riksorganisationer. Vidare utgår från anslaget bidrag till avgränsade projekt samt till viss publikationsverksamhet som sker inom sammanslutningar bland invandrare.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Bidrag till den centrala verksamheten vid invandrarnas riksorganisationer	11 326 000	+ 454 000
2. Bidrag till vissa avgränsade projekt m.m.	1 597 000	+ 2 064 000
3. Viss publikationsverksamhet	150 000	+ 5 000
	13 073 000	+ 2 523 000

Statens invandrarverk

För de skilda anslagsposterna föreslår verket följande ändringar:

Bidrag till den centrala verksamheten vid invandrarnas organisationer

Invandrarverket föreslår att 25 riksorganisationer bland invandrare skall få bidrag enligt förordningen. Verket föreslår vidare att två samarbetsorgan bland invandrarnas riksorganisationer skall få bidrag i särskild ordning. Verket framhåller att det i den chilenska gruppen finns flera fungerande riksorganisationer som har en omfattande verksamhet och en inriktning som motsvarar kraven i förordningen, men som tidigare inte kunnat få sådant stöd. Verket föreslår nu att bidrag ur anslagsposten skall utgå i form av ett särskilt inrättat utvecklingsstöd till fyra chilenska riksorganisationer.

Sammantaget yrkar verket att anslagsposten för budgetåret 1989/90 förs upp med 13 400 000 kr.

Bidrag till avgränsade projekt

Verket konstaterar att möjligheterna att ge bidrag till angelägna projekt inte står i proportion till de behov som finns. Under bidragsåret har ett antal ansökningar kunnat överföras till kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet. Verket framhåller särskilt behov av bidragsmedel till utveckling av små och nya invandrargruppers organisationsliv samt uppbyggnad av ungdoms- och kvinnoverksamhet inom dessa organisationer. Dessutom finns behov av metodutveckling och samverkan kring etniska relationer och invandrarnas delaktighet i det svenska samhället, uppföljning av projekt som påbörjats med bidrag från kommissionen och stöd till organisationer med ringa erfarenhet av invandrar- och flyktingfrågor samt stöd till lokalt folkrörelsearbete i kommunernas flyktingmottagning. Därutöver framhåller verket behov av medel till insatser som rör flyktingars återvändande. Verket yrkar att anslagsposten för budgetåret 1989/90 förs upp med 5 500 000 kr.

Viss publikationsverksamhet

Verket framhåller att det är angeläget att kunna stödja informationsverksamheten bland små invandrargrupper samt de nya flyktinggrupper som nästan helt saknar egenspråkig information. Verket anser det viktigt att utrymme finns för stöd till publikationsverksamhet också bland religiösa sammanslutningar som samlar företrädare för små och nya invandrargrupper vilka inte nås av andra organisationer. Verket yrkar att anslagsposten för budgetåret 1989/90 förs upp med 300 000 kr.

Föredragandens överväganden

Stödet till riksorganisationerna för invandrare har haft sin nuvarande utformning under tre bidragsår. En utvärdering av den nuvarande ordningen har nyligen inletts av invandrarverket. Jag räknar med att den skall leda till att stödets nuvarande utformning ses över. Jag beräknar nu viss bidragsomräkning för att möta allmänna kostnadsökningar för organisationernas del. Det har däremot inte funnits statsfinansiellt utrymme för ett medelstillskott som gör det möjligt att med tillämpning av gällande förordning ge bidrag till några nya organisationer.

Jag vill i detta sammanhang avisera att civilministern senare i dag kommer att föreslå åtgärder för ökat stöd till invandrarnas trossamfund. Vidare kommer statsrådet Lönnqvist att beräkna medel för stöd till idrottsrörelsen, som skall möjliggöra särskilda insatser för att aktivera bl. a. invandrare.

Medlen för bidragen till avgränsande projekt m. m. har räknats upp med ett belopp som skall möta kostnadsökningar. Jag har dessutom beräknat en höjning av anslagsposten med 2 milj. kr.. bl. a. för att projekt som påbörjats med stöd från kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet skall kunna följas upp. Det bör då finnas vissa möjligheter att ge stöd för värdefulla projekt med utgångspunkt i den mångkulturella skolan. Medelstilldelningen bör också ge ökat utrymme för frågor rörande återvandringsprojekt. Jag har samtidigt räknat med att det blir möjligt för invandrarverket att ge fortsatt utvecklingsstöd till chilenska riksorganisationer.

Anslagsposten Viss publikationsverksamhet har bidragomräknats för att svara mot vissa kostnadshöjningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder för invandrare* för budgetåret 1989/90 anvisas ett reservationsanslag på 15 596 000 kr.

E 4. Översättningsservice

I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 har till anslaget Översättningsservice anvisats ett förslagsanslag på 200 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition om resurser för statens invandrarverk, till *Översättningsservice* beräkna ett förslagsanslag på 200 000 kr.

E 5. Överföring och mottagning av flyktingar m. m.

1987/88	Utgift	846 496 000
1988/89	Anslag	1 211 200 000
1989/90	Förslag	1 212 000 000

Från anslaget finansieras organiserad överföring till Sverige av flyktingar, mottagnings- och utredningsförläggningar för flyktingar och asylsökande, bidrag enligt förordningen (1984: 890) om bidrag till flyktingars resa från Sverige för bosättning i annat land samt bidrag enligt förordningen (1984: 936) om bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige.

Invandrarverket

För budgetåret 1989/90 beräknar verket att organiserad överföring av flyktingar skall ske i samma utsträckning som under senare år, dvs. med ca 1 250 personer per år. Kostnaderna för detta beräknas till 6,5 milj. kr.

Kostnaderna för bidrag enligt förordningen (1984: 890) om bidrag till flyktingars resor från Sverige för bosättning i annat land beräknas av invandrarverket till 2,5 milj. kr. Verket föreslår att bidragen till flyktingar, som önskar återvända höjs till 1 500 kr. per person och maximeras till 7 500 kr. per familj. Verket föreslår vidare att bidrag i vissa fall skall kunna lämnas för transport av bagage.

Beträffande anhörigas resor till Sverige föreslår verket att den nu obetecknade anslagsposten för bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige skall bli förslagsvis betecknad. Kostnaderna beräknas till 3 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag anser att insatserna för organiserad överföring av flyktingar till Sverige bör vara av ungefär samma omfattning som under senare år. Det innebär att beräkningsgrunden för den organiserade överföringen av flyktingar till Sverige under nästa budgetår bör vara ca 1 250 personer. Jag förutsätter att regeringen, liksom tidigare, därutöver kan besluta om överföring och övriga åtgärder som bedöms nödvändiga under budgetåret. Jag beräknar kostnaderna för överföringen av flyktingar till 6,5 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

För bidrag till flyktingars resor från Sverige för bosättning i annat land beräknar jag oförändrat 2,5 milj. kr. Som jag nämnt i det föregående bör bidragsbeloppen i den förordning som reglerar bidragsgivningen anpassas till dagens kostnadsläge.

För bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige bör invandrarverket få disponera högst 3 milj. kr. Invandrarverket har begärt att den nu obetecknade anslagsposten blir förslagsvis betecknad. Jag kan emellertid inte tillstyrka detta önskemål.

Vad beträffar invandrarverkets förläggningsverksamhet, avser jag att återkomma till regeringen i februari år 1989 med beräkningar till en särskild proposition med förslag om resurser för statens invandrarverk. För innevarande budgetår har under anslagsposten anvisats 1 200 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition om resurser för statens invandrarverk, till *Överföring och mottagning av flyktingar m. m.* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag på 1 212 000 000 kr.

E 6. Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m.

1987/88	Utgift	1 806 941 000
1988/89	Anslag	1 852 500 000
1989/90	Förslag	1 957 500 000

Från anslaget finansieras ersättning enligt förordningen (1984: 683) om statlig ersättning för mottagande av flyktingar och vissa andra utlänningar (ändrad senast 1988: 157).

Ersättning för ekonomiskt bistånd m. m. enligt 5–8 §§ betalas ut av länsstyrelserna kalenderårsvis i efterskott. Ersättning lämnas för ekonomiskt bistånd till den som väntar på beslut i fråga om uppehållstillstånd och för ekonomiskt bistånd till flyktingar under det år de beviljas uppehållstillstånd samt ytterligare tre år. För ekonomiskt bistånd till sjuka och handikappade flyktingar och flyktingar som är över 60 år då de kommer till Sverige kan ersättning lämnas under längre tid än tre år.

Till kommuner som har träffat överenskommelse med invandrarverket om mottagande av flyktingar och vissa andra utlänningar lämnar invandrarverket schablonersättningar enligt bestämmelserna i 10–12 §§ i nämnda förordning. För flyktingar som har uppehållstillstånd när de tas emot i en kommun är schablonersättningen fr. o. m. den 1 januari 1987 fastställd till 13 400 kr. för dem som har fyllt 16 år och 28 000 kr. för dem som är under 16 år. För asylsökande är ersättningen 6 700 kr. respektive 11 200 kr. Om en asylsökande beviljas uppehållstillstånd får den mottagande kommunen ytterligare 11 200 kr. för personer som har fyllt 16 år och 21 300 kr. för dem som är under 16 år. Utöver schablonersättningen får invandrarverket enligt 13 § lämna särskilda bidrag till kommuner för speciella insatser eller för att täcka vissa speciella kostnader.

Ersättning lämnas vidare till sjukvårdshuvudmännen för sjukvårdskostnader och kostnader för hälsoundersökningar enligt bestämmelser i nämnda förordning. Vad gäller utlänningar som har sökt uppehållstillstånd för bosättning och som inte är kyrkobokförda i riket lämnas ersättning för akut- och förlossningsvård samt för vård vid abort. Ersättningen bestäms enligt riksavtalet för hälso- och sjukvård. Ersättning enligt riksavtalet lämnas också för vård av flyktingar som på grund av sjukdom eller handikapp måste beredas varaktig vård på sjukhus eller annan vårdinstitution. Särskilda bidrag kan också lämnas till landstingskommuner för extraordinära vårdinsatser för handikappade flyktingar och andra flyktingar med särskilda behov.

Enligt samma förordning får invandrarverket i särskild ordning utge ersättning till kommuner för vård av barn utan egen vårdnadshavare, för vissa transportkostnader samt för kostnader för kollektiva genomgångsbostäder för asylsökande.

Invandrarverket

Ersättning för ekonomiskt bistånd enligt nuvarande regler beräknas av verket till 1 300 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Verket föreslår att kommunerna skall få kostnadstäckning för hemtjänst och färdtjänst för varaktigt sjuka och handikappade flyktingar.

För schablonersättningar till kommuner som träffat överenskommelse med invandrarverket om att ta emot flyktingar och asylsökande beräknar verket den totala kostnaden till 415 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Utgångspunkten för beräkningen är att 21 000 asylsökande och flyktingar placeras i kommunerna under år 1988 och 23 000 år 1989. Verket föreslår att kommunerna skall få såväl schablonbidrag som ersättning för ekonomisk hjälp för samtliga som placeras i kommun efter förläggningsvistelse.

För särskilda bidrag till kommuner yrkar verket 30 milj. kr.

Kostnaderna för hälsoundersökningar och akut sjukvård för asylsökande som inte är inkvarterade på förläggning och för vård av vissa flyktingar med varaktigt vårdbehov beräknas till 40 milj. kr. Verket utgår ifrån att kostnaderna blir lägre under nästa budgetår än under innevarande. Antalet asylsökande som vistas i kommunerna kommer att bli betydligt färre i det nya mottagningssystemet, som skall träda i kraft den 1 juli 1989.

För särskilda bidrag till landstingskommuner yrkar verket 4 milj. kr.

För kollektiva genomgångsbostäder för asylsökande och flyktingar, för vård av barn utan egen vårdnadshavare samt för vissa transportkostnader beräknar verket kostnaderna till 303 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Verket räknar med att behöva utnyttja möjligheten att ge kommunerna ersättning för genomgångsbostäder för flyktingar även under nästa budgetår för att skapa de nödvändiga kommunplatserna. Verket beräknar att dessa kostnader kommer att uppgå till 233 milj. kr.

Föredragandens överväganden

För ersättning till kommunerna för ekonomiskt bistånd under budgetåret 1989/90 beräknar jag 1,3 miljarder kr. Kostnaderna för schablonersättningar till kommuner, som träffat överenskommelse med invandrarverket om mottagande av flyktingar, beräknar jag till 415 milj. kr. räknat på de bidragsbelopp som i dag stadgas i förordningen (1984:683) om statlig ersättning för mottagande av flyktingar och vissa andra utlänningar. Inom regeringskansliet pågår, som jag anmält i det föregående, en översyn av denna förordning. Jag återkommer i ett senare sammanhang med eventuella förslag till förändringar härvidlag. För särskilda bidrag till kommuner beräknar jag oförändrat 30 milj. kr.

Medelsbehovet för ersättning till sjukvårdshuvudmännen för vissa hälsoundersökningar, för akut sjukvård till asylsökande som inte är inskrivna på förläggning och för vård av vissa flyktingar med varaktigt vårdbehov beräknar jag till 40 milj. kr.

För särskilda bidrag till landstingskommuner för speciella vårdinsatser för handikappade flyktingar och andra flyktingar med särskilda behov, bör invandrarverket under budgetåret 1989/90 få disponera oförändrat 2,5 milj. kr.

Medelsbehovet för ersättning för kostnader för kollektiva genomgångsbostäder, ersättning till kommuner för vård av barn utan egna vårdnadshavare samt vissa transportkostnader beräknar jag till 170 milj. kr. Det innebär en ökning av anslaget med 35 milj. kr. Denna ökning är nödvändig för att skapa tillfälliga lösningar åt de flyktingar som befinner sig på förläggningarna och som på grund av bostadsbristen inte får plats i en kommun. Jag anser vidare att den försöksverksamhet med genomgångsbostäder åt flyktingar med uppehållstillstånd, som pågår under innevarande budgetår, bör fortsätta under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 957 500 000 kr.

E 7. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m.

1987/88	Utgift	2 034 000
1988/89	Anslag	2 081 000
1989/90	Förslag	2 343 000

Från anslaget betalas kostnader för ombudsmannen mot etnisk diskriminering med kansli samt för nämnden mot etnisk diskriminering.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal 4		–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 043 000	+ 262 000
(därav lönekostnader)	(997 000)	(+ 111 000)
Nämnden mot etnisk diskriminering	38 000	–
	2 081 000	+ 262 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 10 000 kr. inte ställts till ombudsmannens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering

Ombudsmannen redovisar att verksamheten har intensifierats. Anspråken på myndigheten ökar därför behovet av operativa medel, särskilt avseende informationsverksamhet. Vidare yrkar ombudsmannen en mindre tekniskt betingad uppräkning av lönemedlen.

Sammantaget yrkar ombudsmannen ett anslag för budgetåret 1989/90 om 2 609 000 kr. Häri ingår oförändrat 38 000 kr. till nämnden mot etnisk diskriminering.

Föredragandens överväganden

Lönemedlen för ombudsmannen behöver justeras upp med 27 000 kr. Under budgetåret 1989/90 tillkommer merkostnader för ombudsmannen genom taxeomläggning av det statliga redovisningssystemet S. Vidare slopas den statliga tjänstebrevsrätten fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har beräknat behovet av merkostnadskompensationer till 93 000 kr. Härutöver innebär mitt förslag vissa pris- och löneomräkningar av anslaget.

Sammantaget för anslaget har jag beräknat medelsbehovet till 2 343 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 343 000 kr.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973: 370) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 6–8 och 23 §§ lagen (1973: 370) om arbetslöshetsförsäkring[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Rätt till ersättning vid arbetslöshet föreligger, för försäkrad som efter senaste inträdet i arbetslöshetskassan,	
1. varit medlem i kassan under minst tolv månader, om han haft sin huvudsakliga försörjning genom avlönat arbete för annans räkning, eller under minst 24 månader, om han haft sin huvudsakliga försörjning som självständig företagare (medlemsvillkor),	
2. under en ramtid av tolv månader omedelbart före arbetslöshetens inträde utfört förvärvsarbete i minst *fem* månader (arbetsvillkor).	2. under en ramtid av tolv månader omedelbart före arbetslöshetens inträde utfört förvärvsarbete i minst *75 dagar fördelade på minst fyra* månader (arbetsvillkor). *Endast dag då förvärvsarbete har utförts i minst tre timmar får härvid räknas in.*

Föreligger särskilda skäl får arbetsmarknadsstyrelsen medge att medlemsvillkoret bestäms till tolv månader för försäkrad, som haft sin huvudsakliga försörjning som självständig företagare.

Arbetsmarknadsstyrelsen får medge att tid då förvärvsarbete skall vara utfört beräknas i annan tidsenhet än månad.

Tid då förvärvsarbete har utförts får icke räknas mer än en gång för uppfyllande av arbetsvillkoret.

7 §[2]

Med tid under vilken en försäkrad enligt 6 § skall ha utfört förvärvsarbete jämställs tid då den försäkrade

1. *genomgått* arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering för vilken statligt utbildningsbidrag utgått,	1. *deltagit i och, om inte särskilda skäl hindrat det, fullföljt* arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering för vilken statligt utbildningsbidrag utgått,
2. fullgjort värnplikt eller åtnjutit *föräldrapenning* enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, i båda fallen dock tillsammans högst två månader,	2. fullgjort värnplikt eller åtnjutit *föräldrapenningförmån* enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, i båda fallen dock tillsammans högst två månader,

[1] Lagen omtryckt 1982: 432.
[2] Senaste lydelse 1986: 409.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3. haft semester, eller	
4. eljest varit ledig av annan anledning än sjukdom, värnpliktstjänstgöring eller barns födelse med helt eller delvis bibehållen lön.	
8 §[3]	
Vid bestämmande av ramtid enligt 6 § *inräknas icke* tid då försäkrad varit hindrad att arbeta på grund av *styrkt sjukdom, värnpliktstjänstgöring, vuxenutbildning, yrkesinriktad rehabilitering, nykterhetsvård på anstalt, frihetsberövande på kriminalvårdens område eller vård av eget barn eller adoptivbarn som ej fyllt två år, i den mån sådan tid ej enligt 7 § jämställes med tid under vilken förvärvsarbete utförts.*	Vid bestämmande av ramtid enligt 6 § *räknas inte* tid då försäkrad varit hindrad att arbeta på grund av *1. styrkt sjukdom,* *2. heltidsutbildning som den försäkrade har avslutat efter fyllda 25 år eller som har föregåtts av sammanhängande förvärvsarbete på heltid i minst fem månader,* *3. nykterhetsvård på anstalt,* *4. frihetsberövande på kriminalvårdens område,* *5. vård av eget barn eller adoptivbarn som inte har fyllt två år.* *Detsamma gäller tid då försäkrad har åtnjutit föräldrapenningförmån enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller varit hindrad att arbeta på grund av* *1. värnpliktstjänstgöring,* *2. arbetsmarknadsutbildning,* *3. yrkesinriktad rehabilitering,* *i den mån sådan tid inte enligt 7 § jämställs med tid under vilken förvärvsarbete har utförts.*
23 §	
Är någon arbetslös under del av vecka i annat fall än som avses i 22 §, utgår ersättning med det antal dagpenningbelopp per vecka som svarar mot den arbetslöshet som skall ersättas enligt tabell som avses i 22 § första stycket.	
Vid beräkning av arbetslöshet enligt första stycket tages icke hänsyn till bisyssla som försäkrad före arbetslöshetens inträde varaktigt utfört vid sidan av heltidsarbete, om bisysslan ej utvidgas under arbetslösheten och ej hindrar den försäkrade från att antaga erbjudet lämpligt arbete *samt ej heller omfattar mer än fem timmar under dag som vanligen varit arbetsfri i den försäkrades ordinarie arbete före arbetslösheten.*	Vid beräkning av arbetslöshet enligt första stycket tages icke hänsyn till bisyssla som försäkrad före arbetslöshetens inträde varaktigt utfört vid sidan av heltidsarbete, om bisysslan ej utvidgas under arbetslösheten och ej hindrar den försäkrade från att antaga erbjudet lämpligt arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

[3] Senaste lydelse 1982: 432.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd

Härigenom föreskrivs att 7, 8 och 30 §§ lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §[2]	
Med tid under vilken sökanden enligt 6 § skall ha utfört förvärvsarbete jämställs tid då sökanden	
1. i enskilt hem vårdat åldring eller handikappad i sådan utsträckning att sökanden varit förhindrad att stå till arbetsmarknadens förfogande,	
2. *genomgått* arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering för vilken statligt utbildningsbidrag utgått,	2. *deltagit i och, om inte särskilda skäl hindrat det, fullföljt* arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering för vilken statligt utbildningsbidrag utgått,
3. fullgjort värnplikt eller åtnjutit *föräldrapenning* enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, i båda fallen dock tillsammans högst två månader,	3. fullgjort värnplikt eller åtnjutit *föräldrapenningförmån* enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, i båda fallen dock tillsammans högst två månader,
4. haft semester, eller	
5. eljest varit ledig av annan anledning än sjukdom, värnpliktstjänstgöring eller barns födelse med helt eller delvis bibehållen lön.	
8 §[3]	
Vid bestämmande av ramtid enligt 6 § *inräknas icke* tid då sökanden varit hindrad att arbeta på grund av *styrkt sjukdom, värnpliktstjänstgöring, vuxenutbildning, yrkesinriktad rehabilitering, nykterhetsvård på anstalt, frihetsberövande på kriminalvårdens område eller vård av eget barn eller adoptivbarn som ej fyllt två år, i den mån sådan tid ej enligt 7 § jämställes med tid under vilken förvärvsarbete utförts. Den tid som inte räknas in i ramtiden får dock inte överstiga två år.*	Vid bestämmande av ramtid enligt 6 § *räknas inte* tid då sökanden varit hindrad att arbeta på grund av *1. styrkt sjukdom,* *2. heltidsutbildning som den sökande har avslutat efter fyllda 25 år eller som har föregåtts av sammanhängande förvärvsarbete på heltid i minst fem månader,* *3. nykterhetsvård på anstalt,* *4. frihetsberövande på kriminalvårdens område,* *5. vård av eget barn eller adoptivbarn som inte har fyllt två år.* *Detsamma gäller tid då sökanden har åtnjutit föräldrapenningförmån enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring eller varit hindrad att arbeta på grund av*

[1] Lagen omtryckt 1982: 433.
[2] Senaste lydelse 1986: 410.
[3] Senaste lydelse 1984: 514.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1. värnpliktstjänstgöring, *2. arbetsmarknadsutbildning,* *3. yrkesinriktad rehabilitering,* *i den mån sådan tid inte enligt 7 § jämställs med tid under vilken förvärvsarbete har utförts.* *Den tid som inte räknas in i ramtiden får dock inte överstiga två år.*
30 §[4]	
Ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd *göres* skriftligen hos *länsarbetsnämnden i det län där sökanden är bosatt.* Vid ansökningen skall fogas intyg av arbetsgivaren om sökandens arbetsförhållanden samt de uppgifter i övrigt som behövs för bedömande av hans rätt till stöd. Kan sådant intyg endast med stora svårigheter införskaffas, får arbetsförhållandena och övriga uppgifter styrkas på annat sätt.	Ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd *görs* skriftligen hos *länsarbetsnämnd som regeringen bestämmer.* Vid ansökningen skall fogas intyg av arbetsgivaren om sökandens arbetsförhållanden samt de uppgifter i övrigt som behövs för bedömande av hans rätt till stöd. Kan sådant intyg endast med stora svårigheter införskaffas, får arbetsförhållandena och övriga uppgifter styrkas på annat sätt.
Arbetsgivare skall på begäran utfärda intyg som avses i första stycket enligt formulär som fastställes av arbetsmarkndsstyrelsen.	
Utbetalning av kontant arbetsmarknadsstöd *göres* av den allmänna försäkringskassa i vilken sökanden är inskriven.	Utbetalning av kontant arbetsmarknadsstöd *görs* av den allmänna försäkringskassa i vilken sökanden är inskriven.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Ärenden som vid utgången av juni 1989 kommit in till länsarbetsnämnderna men ännu inte avgjorts handläggs enligt äldre föreskrifter.

[4] Senaste lydelse 1984: 514.

X. Arbetsmarknadsdepartementet

A Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

72	1	Arbetsmarknadsdepartementet, *förslagsanslag*	43 302 000
72	2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	22 506 000
73	3	Internationellt samarbete, *förslagsanslag*	18 694 000
73	4	Arbetsmarknadsråd, *förslagsanslag*	5 089 000
			89 591 000

B Arbetsmarknad m. m.

74	1	Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, *ramanslag*	1 995 428 000
79	2	Arbetsmarknadsservice, *förslagsanslag*	227 601 000
82	3	Arbetsmarknadsutbildning, *reservationsanslag*	2 469 234 000
89	4	Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, *förslagsanslag*	3 914 132 000
99	5	Sysselsättningsskapande åtgärder, *reservationsanslag*	1 891 000 000
108	6	Statsbidrag för ungdomslag, *förslagsanslag*	*1 004 000 000
109	7	Statsbidrag till inskolningsplatser, *reservationsanslag*	*250 000 000
109	8	Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer, *förslagsanslag*	14 310 000
110	9	Arbetsmarknadsverket: Anskaffning av utrustning, *reservationsanslag*	10 000 000
111	10	Tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindustrierna, *förslagsanslag*	20 000 000
		AMU-gruppen:	
112	11	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
115	12	Bidrag till vissa driftutgifter, *reservationsanslag*	16 300 000
116	13	Investeringar, *förslagsanslag*	1 000
117	14	Arbetsdomstolen, *förslagsanslag*	8 041 000
118	15	Statens förlikningsmannaexpedition, *förslagsanslag*	1 366 000
119	16	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, *förslagsanslag*	48 000
120	17	Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar, *förslagsanslag*	1 000
			11 821 463 000

C Arbetslivsfrågor

121	1	Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, *förslagsanslag*	296 022 000
125	2	Arbetsmiljöinstitutet förslagsanslag	78 036 000
128	3	Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur, *reservationsanslag*	3 628 000
129	4	Yrkesinriktad rehabilitering, *reservationsanslag*	646 324 000
133	5	Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, *förslagsanslag*	3 826 282 000
139	6	Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare, *reservationsanslag*	363 000 000
140	7	Bidrag till Stiftelsen Samhall, *förslagsanslag*	3 604 000 000
			8 817 292 000

		D Regional utveckling	
149	1	Visst regionalpolitiskt stöd, *förslagsanslag*	1 000
149	2	Lokaliseringsbidrag m. m., *reservationsanslag*	362 000 000
151	3	Lokaliseringslån, *reservationsanslag*	100 000 000
152	4	Regionala utvecklingsinsatser m. m., *reservationsanslag*	690 000 000
154	5	Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m., *förslagsanslag*	1 000
155	6	Ersättning för nedsättning av socialavgifter, *förslagsanslag*	395 000 000
156	7	Sysselsättningsstöd, *förslagsanslag*	165 000 000
156	8	Expertgruppen för forskning om regional utveckling, *reservationsanslag*	4 414 000
157	9	Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden, *förslagsanslag*	2 400 000
158	10	Bergslagsdelegationen, *reservationsanslag*	3 000 000
			1 721 816 000

		E Invandring	
160	1	Statens invandrarverk, *förslagsanslag*	*122 113 000
160	2	Informationsverksamhet, *reservationsanslag*	*19 973 000
161	3	Åtgärder för invandrare, *reservationsanslag*	15 596 000
164	4	Översättningsservice, *förslagsanslag*	*200 000
164	5	Överföring och mottagning av flyktingar m. m., *förslagsanslag*	*1 212 000 000
165	6	Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m., *förslagsanslag*	1 957 500 000
167	7	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m., *förslagsanslag*	2 343 000
			3 329 725 000

Summa	**25 779 887 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89: 100
Bil. 13

Bostadsdepartementet
(elfte huvudtiteln)

Översikt

Inom bostadsdepartementet behandlas frågor om bostadsförsörjning, markanvändning och bebyggelse, hushållning med naturresurser, byggnads-, fastighetsdata-, lantmäteri- och kartärenden samt idrottsfrågor. Departementet är organiserat på tre sakenheter, en för bostadsförsörjningen m. m., en för plan- och byggnadsväsendet m. m. och en för fysisk riksplanering m. m.

Inom bostadsenheten bereds, förutom ärenden om bostadsbyggandet och dess finansiering, räntebidrag och bostadsbidrag, också ärenden om allmänna samlingslokaler och energihushållning i bebyggelsen m. m.

Inom plan- och byggenheten bereds, förutom ärenden om bebyggelseplanering samt om byggande och byggnadsforskning, ärenden om förköp och tillstånd till expropriation m. m., hyra, förvärv och förvaltning av hyresfastigheter m. m. samt bostadsrätt och tomträtt.

Inom enheten för fysisk riksplanering bereds, förutom ärenden om fysisk riksplanering och hushållning med naturresurser, också ärenden om industriutbyggnader m. m. enligt 4 kap. lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m., ärenden om utländska förvärv av fast egendom, fastighetsdata-, lantmäteri- och kartärenden samt frågor om stöd till idrotten.

Bostadsförsörjning m. m.

Bostadsbyggandet har under de senaste åren ökat kraftigt. Igångsättningen var 32 % högre under de tre första kvartalen 1988 än under motsvarande tid föregående år, då igångsättningen i sin tur var 24 % högre än under samma period 1986.

Ökningen är fördelad över hela landet. Två tredjedelar av nybyggandet sker sålunda utanför de tre storstadslänen. Mot bakgrund av den faktiska fördelningen av befolkningstillväxten innebär det att bostadsförsörjningen för storstadsområdena fortfarande utvecklas sämre än i riket i övrigt. Flertalet av rikets kommuner redovisar bostadsbrist av varierande omfattning och inriktning. Endast ett fåtal kommuner har en balanserad bostadsmarknad.

Sammantaget innebär detta att bostadsbyggandet behöver ökas ytterligare i nästan hela landet och särskilt i storstadsområdena. Samtidigt råder i dag överefterfrågan inom byggandet som helhet, vilket har medverkat till besvärande priseffekter och andra kapacitetsproblem. Regeringen har därför vidtagit en rad åtgärder för att dämpa överhettningen inom byggandet. Begränsningarna har riktats även mot ombyggandet av bostäder. Riksdagen har nyligen beslutat att tills vidare också minska de ekonomiska subventionerna till ombyggnad av bostäder. Förslag som avser att öka utbudet av byggmaterial på den svenska marknaden kommer att föreläggas riksdagen inom kort.

Möjligheterna att med olika åtgärder öka utbudet av permanentbostäder inom det befintliga bostadsbeståndet utreds för närvarande. Förslag avses kunna föreläggas riksdagen under år 1989.

Statens utgifter för räntebidrag ökar snabbt. I enlighet med vad som aviserats i samband med förslaget om reformer inom inkomstbeskattningen för år 1989 minskas räntestödet till främst äldre och ombyggda hyres- och bostadsrättshus med sammanlagt 300 milj. kr. Trots det beräknas kostnaderna för räntebidrag öka från 15 550 milj. kr. under budgetåret 1988/89 till 17 700 milj. kr. under budgetåret 1989/90. Ökningen hänför sig huvudsakligen till det ökade byggandet och till ökande kostnader och volymer inom produktionen av ny- och ombyggda bostäder.

För att förbättra konsumentskyddet vid nybyggnad av statligt finansierade småhus har regeringen den 24 november 1988 beslutat att krav på produktionsgaranti och en tioårig ansvarsutfästelse för väsentliga fel eller brister skall införas även i fråga om lån för låntagarbyggda egnahem. Detta skall gälla oavsett om en eller flera entreprenörer anlitas för att bygga huset.

I syfte att öka den enskildes valfrihet och förbättra priskonkurrensen vid byggandet av låntagarbyggda egnahem föreslås att villkor vid markförsäljningar som binder lånesökanden till en viss husleverantör eller byggentreprenör inte skall accepteras efter utgången av juni 1990. Det innebär att det nuvarande undantaget från markvillkoret inte förlängs efter denna tidpunkt.

Utvecklingen av kostnaderna i byggandet, räntestödets användning och effekter – inte minst de fördelningspolitiska – samt bostadsbidragens utformning och effekter bör ses över. Denna översyn påbörjas omgående. Den kommer att omfatta inte bara det ekonomiska stödet utan även frågor som rör byggmarknadens förhållanden, prisbildningen inom boendet samt vissa ansvars- och kvalitetsfrågor inom byggandet. Översynen avses komma att avslutas under år 1989.

Mot bakgrund av denna översyn föreslås att bostadsbidragen tills vidare hålls oförändrade och att reglerna för bidragsåret 1989 förlängs till att omfatta också första halvåret år 1990. Förslag om ändrade bostadsbidrag för andra halvåret 1990 kommer att förläggas riksdagen i en särskild proposition till 1989/90 års riksmöte.

Stöd till bostadsanpassning för handikappade beräknas under budgetåret 1989/90 komma att lämnas med ca 500 milj. kr. Statens andel av de gemensamma kostnaderna föreslås fortsättningsvis uppgå till 40%. Kommunernas

andel ökar då till 60%. Socialstyrelsen och bostadsstyrelsen har utarbetat en gemensam redovisning av äldres och handikappades bostadsförhållanden m.m. som för närvarande bereds i regeringskansliet.

Regeringen har efter beredning av boendeservicedelegationen hittills beviljat drygt 73 milj. kr. till 68 lokala utvecklingsprojekt som rör samordnad boendeservice för äldre, handikappade och långvarigt sjuka. Delegationen skall före halvårsskiftet 1989 ge förslag om hur frågor om samordnad boendeservice bör handläggas sedan den femåriga försöksverksamheten har upphört i och med utgången av budgetåret 1989/90.

Ändrade regler för stödet till allmänna samlingslokaler föreslås. Stödet föreslås, i enlighet med folkrörelsekommitténs förslag, bli omfördelat till de mindre projekten, som därigenom tillförsäkras utökade statliga och kommunala bidrag till investeringar.

Bostadsrättsutredningen (Bo 1986: 01), som har till uppgift att göra en allmän översyn av bostadsrättslagen m. m., har fått tilläggsdirektiv (Dir. 1988: 58). Utredningen beräknas lämna sina förslag i början av år 1989.

Den lagstiftning som syftar till att motverka bristfällig fastighetsförvaltning samt bostadssaneringslagens (1973: 531) regler om hyresgästinflytande vid upprustning av hyresfastigheter ses för närvarande över inom bostadsdepartementet.

Nya regler om lokalhyror träder i kraft den 1 januari 1989.

Plan- och byggfrågor m. m.

Enligt plan- och bygglagen (1987: 10) och plan- och byggförordningen (1987: 383) har det nya plan- och bostadsverket bemyndigande att meddela verkställighets- och andra föreskrifter till vissa av bestämmelserna i lagen. Verket har den 25 oktober 1988 beslutat nybyggnadsregler, som träder i kraft den 1 januari 1989.

En särskild arbetsgrupp med representanter för bostadsdepartementet, plan- och bostadsverket, lantmäteriverket och Svenska kommunförbundet har under år 1988 fortsatt föregående års informations- och utbildningsinsatser beträffande plan- och bygglagen, lagen (1987: 11) om exploateringssamverkan, lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m.m. och följdlagstiftningen till dessa lagar. Gruppen kommer under januari 1989 att redovisa erfarenheter från tillämpningen av lagarna.

Genom beslut den 22 juni och den 30 augusti 1988 inrättade dåvarande chefen för bostadsdepartementet en arbetsgrupp inom departementet för frågor som rör s. k. sjuka hus. Gruppen har som huvudsakliga arbetsuppgifter att redovisa en översikt över tillgänglig kunskap om sambandet mellan ohälsa och konstruktioner, installationer eller material i byggnader, föreslå åtgärder som syftar till att förebygga och undanröja sådana förhållanden i byggnader som kan vålla ohälsa samt att belysa ansvarsfrågorna i samband med nybyggnad av bostäder. Arbetsgruppen skall bl. a. framlägga förslag

om särskilda lagregler på detta område. Också behovet av en särskild skadeståndsfond skall redovisas.

Den särskilde utredaren som tillsattes år 1987 med uppdrag att överväga hur ett system med s. k. parkeringsköp lämpligen bör utformas (Dir 1987: 49) avser att lägga fram sina förslag till den lagstiftning som behövs på området i början av år 1989.

En arbetsgrupp inom bostadsdepartementet med företrädare för bl. a. västkustkommuner har undersökt alternativa möjligheter att komma till rätta med problem som rör omvandlingen av permanenta bostäder till fritidshus på vissa turistorter. Gruppens betänkande remissbehandlas för närvarande.

Reglerna om tomträttsavgälder ses över av en särskild utredare (Bo 1987: 03). Utredningen skall enligt sina direktiv vara slutförd den 1 mars 1990.

Hushållning med mark och vatten m. m.

Bostadsdepartementet har initierat en framtidsstudie med bedömningar av kulturlandskapets utveckling under en 20-årsperiod. Framtidsstudien remissbehandlas för närvarande.

Vindkraftsutredningen (Bo 1985: 01) har i augusti 1988 lämnat sitt betänkande (SOU 1988: 32) Läge för vindkraft. Betänkandet remissbehandlas.

Lantmäteri- och fastighetsdataverksamheten

Centralnämnden för fastighetsdata (CFD) föreslås få medel för att bygga upp en enhet i Ronneby. Enheten beräknas komma att sysselsätta 5–6 personer.

En särskild utredare har tillkallats för att bl. a. analysera effekterna av de principer som gäller för finansiering och avgiftsuttag vid fastighetsbildning och fastighetsregistrering (Dir 1988: 54). Utredarens förslag skall redovisas före utgången av år 1989.

Idrott

Stödet till idrotten beräknas budgetåret 1989/90 uppgå till 259,3 milj. kr. Medel har särskilt beräknats för kampen mot doping, ledareutbildning, ungdomsidrott, handikappidrott samt jämställd idrott. Medel har också anvisats för den fortsatta utbyggnaden av Lillsved.

Internationellt samarbete

Inom ramen för samarbetet inom FN: s Ekonomiska Kommission för Europa (ECE) pågår på svenskt initiativ ett projekt som syftar till främjande

av handel med byggprodukter inom ECE-regionen. Ett särskilt möte om detta projekt äger rum i Sverige i februari 1989.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna i förhållande till statsbudgeten för innevarande budgetår framgår av följande sammanställning (milj. kr).

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Bostadsdepartementet m. m.	33,4	34,4	+ 1,0
B. Bostadsförsörjning m. m.	18 396,7	20 246,0	+ 1 849,3
C. Fastighetsdataverksamheten	66,3	70,5	+ 4,2
D. Lantmäteriet	248,4	252,1	+ 3,7
E. Idrott	256,0[1]	259,3	+ 3,3[2]
Totalt för bostadsdepartementet	**19 000,8**	**20 862,4**	**+ 1 861,6**

[1] I statsbudgeten för budgetåret 1988/89 redovisat under nionde huvudtiteln.
[2] Av anslaget 1988/89 är nästan 14 milj. kr. engångsvis anvisade medel. Ökningen av anslaget är därför ca 17,3 milj. kr.

Det bör observeras att lönekostnaderna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överskrida den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med att regleringsbreven utfärdades. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under de berörda anslagen anges hur mycket som ej disponeras.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Lönnqvist

Anmälan till budgetpropositionen 1989

A. BOSTADSDEPARTEMENTET M. M.

A 1. Bostadsdepartementet

1987/88	Utgift	25 946 181
1988/89	Anslag	24 197 000
1989/90	Förslag	25 617 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 221 000 kr. inte ställts till bostadsdepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**91**	**– 1**
Anslag		
Förvaltningskostnader	24 197 000*	+ 1 420 000
(därav lönekostnader)	(22 131 000*)	(+ 1 234 000)

* Av angivet belopp har inte 221 000 kr. ställts till bostadsdepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 25 617 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i det treåriga huvudförslag som fastlades inför budgetåret 1987/88 och som för budgetåret 1989/90 innebär en real minskning av utgifterna med 2 %. Vissa anslagsjusteringar har genomförts i samband med den ändrade arbetsfördelningen mellan departementen den 1 januari 1989. Anslaget har tillförts 75 000 kr. med anledning av RC-organisationens upplösning.Vidare har medel beräknats för extra utgifter.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bostadsdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 25 617 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	8 552 647	Reservation	1 439 104
1988/89	Anslag	7 500 000		
1989/90	Förslag	7 500 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 7 500 000 kr. under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 7 500 000 kr.

A 3. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.

1987/88	Utgift	1 179 100	Reservation	636 032
1988/89	Anslag	1 227 000		
1989/90	Förslag	1 276 000		

Från anslaget betalas kostnader bl. a. för Sveriges bidrag till vissa internationella organisationer och för svenskt deltagande i det internationella samarbetet inom departementets verksamhetsområde. Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till 1 276 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 276 000 kr.

B. BOSTADSFÖRSÖRJNING M. M.

Markpolitik och byggande

Fysisk planering och hushållning med mark och vatten m. m.

De senaste åren har präglats av ett ökat intresse för miljöfrågor, såväl i fråga om miljöutformning och miljöpåverkan i stora drag som i fråga om närmiljön i bebyggelsen och i de enskilda byggnaderna. Många åtgärder på plan- och bostadsväsendets område är av långsiktig karaktär. Av det skälet är planeringen av mark, vatten och bebyggelse viktig. Behovet av en samlad syn på markresurserna och den fysiska miljön i landet har lett till en stärkt lagstiftning för planering av bebyggelsen och för hushållning med mark och vatten.

Med plan- och bygglagen (1987: 10) och lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m. har en betydande decentralisering skett på detta område. Introduktionen av den nya lagstiftningen har skett genom en omfattande satsning på utbildning och information. Detta arbete har letts av en särskild arbetsgrupp med representanter för bostadsdepartementet, plan- och bostadsverket, lantmäteriverket och Svenska kommunförbundet.

Arbetsgruppen kommer att redovisa sina erfarenheter av tillämpningen av plan- och bygglagen, naturresurslagen och lagen (1987: 11) om exploateringssamverkan i januari 1989. Plan- och bostadsverket har ansvaret för samordningen av det fortsatta uppföljnings- och utvärderingsarbetet.

Arbetet i kommunerna enligt de nya lagarna inriktades inledningsvis på att anpassa prövningssystemet till de nya förutsättningarna. Även arbetet med den översiktliga planeringen har kommit igång i de flesta av landets kommuner. Arbetet skall leda till en kommunomfattande översiktsplan som skall ha antagits senast den 1 juli 1990. Översiktsplanen skall redovisa de allmänna intressen som bör beaktas vid beslut om användningen av kommunens mark- och vattenområden, bebyggelseutvecklingen samt hur kommunen avser att tillgodose riksintressen enligt naturresurslagen.

Den pågående omvandlingen av kulturlandskapet, det ökade trycket på investeringar i infrastrukturella anläggningar samt medvetenheten om miljöfrågornas avgörande betydelse för välfärden och livsbetingelserna ställer stora krav på en systematiskt genomförd hushållning med naturresurser, mark och vatten. Många av dessa frågor är nya för den kommunala planeringen och behovet av hjälp med metoder för att kunna hantera dem är därför stort.

Naturresurslagen, som bl. a. innehåller regler om hushållningen med mark och vatten, skall tillämpas vid beslut enligt plan- och bygglagen och en rad andra lagar, t. ex. väglagen och miljöskyddslagen. Översiktsplanen är det främsta medlet för att konkretisera naturresurslagens syften. Myndigheter, som skall fatta beslut enligt de lagar som anknutits till naturresurslagen, skall hämta information från den kommunala översiktsplanen.

Anspråken på naturresurserna förändras med samhällets utveckling. I regeringskansliet studeras därför vilka nya anspråk på naturresurserna som kan förväntas i framtiden. Som ett led i arbetet har en rapport publicerats med

bedömningar av kulturlandskapets utveckling under en 20-årsperiod. Rapporten remissbehandlas för närvarande.

Arbetet med fysisk planering och naturresurshushållning är beroende av goda kunskaper om bl. a. mark- och vattenförhållandena. Det har visat sig att ADB-tekniken ger stora möjligheter till rationella lösningar för att ordna kunskapsförsörjningen. Regeringen har därför tagit initiativ till en utvecklings- och försöksverksamhet inom området.

Den markanvändningsplanering som sedan några år tillbaka pågår i det fjällnära skogsområdet beräknas vara klar i en första omgång år 1989 i Kopparbergs och Jämtlands län och år 1991 i Västerbottens och Norrbottens län. Arbetet som syftar till att begränsa konflikter mellan skogsbruk, rennäring, naturvård och turism, utförs som regel av länsstyrelsen i samarbete med skogsvårdsstyrelsen, lantbruksnämnden och kommunerna. Planeringen utgör även ett värdefullt underlag för kommunernas översiktsplanering.

Vindkraftsutredningen (Dir. 1985: 42) lämnade sitt betänkande under hösten 1988. Utredningen har föreslagit lämpliga lägen för stora vindkraftsanläggningar. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Plan- och byggfrågor m. m.

Det sista halvåret med den äldre byggnadslagstiftningen kännetecknades av ett forcerat arbete med stads- och byggnadsplaner. Efter den 1 juli 1987, då plan- och bygglagen trädde i kraft, skedde en naturlig avmattning av planläggningsarbetet.

En analys av de första detaljplanerna enligt plan- och bygglagen visar att planändringar inom redan bebyggda områden dominerar. Planområdena är i regel små och ändamålet är vanligtvis bostäder. Detta speglar väl kommunernas bostadspolitiska ambition att öka bostadsbyggandet – främst genom kompletteringsbyggande i befintliga tätorter.

Denna inriktning mot förändringar i befintlig stadsmiljö väntas bestå, vilket medför en komplicerad planeringssituation där många särintressen skall jämkas samman. Det ökade trycket på bostadsmarknaden och de strukturella förändringar som pågår i tätorterna skapar ett behov av mer samlade planeringsinsatser som även inkluderar förändringar i servicestrukturen och den tekniska infrastrukturen. Även den växande biltrafiken skapar ett behov av samlade insatser.

Regeringen har i plan- och byggförordningen (1987: 383) uppdragit åt plan- och bostadsverket att meddela verkställighetsföreskrifter och de övriga föreskrifter som behövs för tillämpning av bestämmelserna i plan- och bygglagen. Verket beslutade den 25 oktober 1988 om nybyggnadsregler som träder i kraft den 1 januari 1989. Reglerna är till stor del utformade som funktionskrav på byggnaders egenskaper, vilket innebär att den tidigare detaljregleringen har kunnat begränsas. Funktionskraven främjar också utvecklingen av ny teknik och nya metoder på byggområdet. Under en övergångstid av två år får även bestämmelserna i Svensk Byggnorm från 1980 tillämpas.

Inom verket pågår för närvarande ett arbete som syftar till att åstadkomma nya regler för ombyggnad.

Insatserna på byggområdet kommer att följas upp – bl. a. av den tidigare nämnda arbetsgruppen – med en fördjupad utbildning i fråga om tillämpningen av nybyggnadsreglerna.

De byggnadshygieniska frågorna har under de senaste åren uppmärksammats alltmer. Det gäller inte minst förhållanden som rör byggnaders inomhusmiljö.

Inom bostadsdepartementet tillsattes under sommaren 1988 en arbetsgrupp för frågor som rör s. k. sjuka hus. Gruppen har som huvudsakliga arbetsuppgifter att

– redovisa en översikt över tillgänglig kunskap om sambandet mellan ohälsa och konstruktioner, installationer och material i byggnader,
– föreslå åtgärder som syftar till att förebygga och undanröja sådana förhållanden i byggnader som kan vålla ohälsa och
– belysa ansvarssystemet och dess ändamålsenlighet när olägenheter uppkommer samt lägga fram förslag eller ta andra initiativ som föranleds härav.

Arbetsgruppen skall arbeta skyndsamt och successivt redovisa sitt arbete. Gruppen kommer med förtur att granska ansvarssystemet – bl. a. producenters och materialtillverkares ansvar för problem som kan uppstå till följd av byggprocess och materialval – samt överväga behovet av en skadefond. Bristerna i vissa byggnaders inomhusmiljö och problemen med s. k. sjuka hus har också uppmärksammats av riksdagen (BoU 1988/89:2, rskr. 29).

Den särskilde utredaren som tillsattes år 1987 med uppdrag att överväga hur ett system med s. k. parkeringsköp lämpligen bör utformas (Dir 1987: 49) avser att lägga fram sina förslag i början av år 1989.

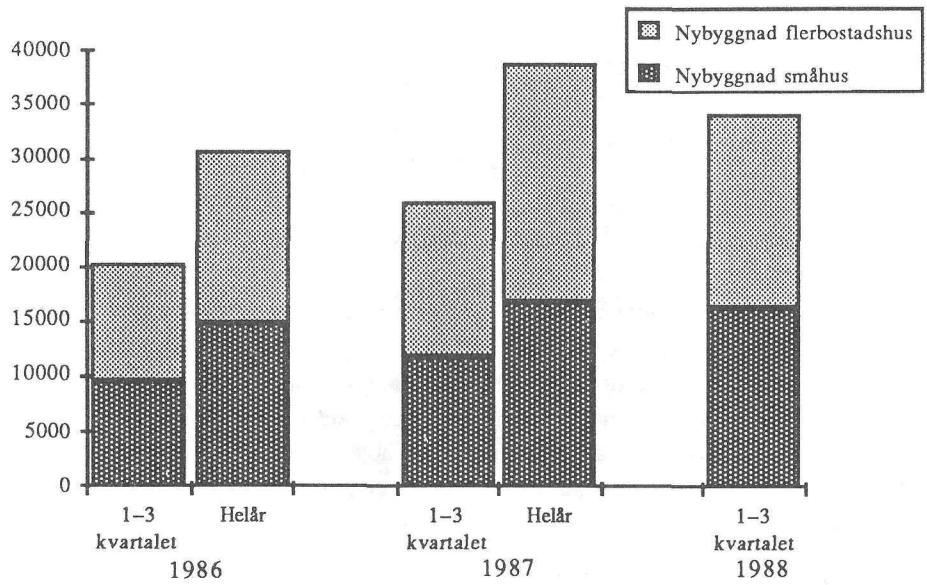
En arbetsgrupp inom bostadsdepartementet med företrädare för bl. a. västkustkommuner har undersökt alternativa möjligheter att komma till rätta med problem som rör omvandlingen av permanenta bostäder till fritidshus på vissa turistorter. Arbetsgruppens rapport remissbehandlas för närvarande.

Reglerna om tomträttsavgälder ses över av en särskild utredare (Bo 1987: 03). Utredningen skall enligt sina direktiv vara slutförd den 1 mars 1990.

Bostadsbyggande och bostadspolitik

Bostadsbyggandet

Bostadsbyggandet har under de senaste åren ökat kraftigt. Antalet påbörjade nya lägenheter ökade med 27 % mellan åren 1986 och 1987 och med 32 % mellan de tre första kvartalen år 1988 och motsvarande tre kvartal under föregående år. Sammanlagt påbörjades 48 000 nya lägenheter under tiden från den 1 oktober 1987 till den 30 september 1988. Antalet färdigställda nya lägenheter ökade med 7 % mellan åren 1986 och 1987 och med 30 % mellan de tre första kvartalen år 1988 och motsvarande tre kvartal under föregående år. Totalt färdigställdes 37 500 lägenheter under tiden den 1 oktober 1987 – den 30 september 1988.

Tillströmningen av nya ansökningar om bostadslån visar på en fortsatt tillväxt i planeringen för nya bostäder. Antalet lägenheter för vilka ansökan om lån kom in till länsbostadsnämnderna under tiden från den 1 oktober 1987 till den 30 september 1988 uppgår till 53 800.

Bostadsbyggandet är i stort sett jämnt fördelat över hela landet. Av de påbörjade lägenheterna ligger 38 % i de tre storstadslänen. Det överensstämmer nära med dessa läns andel av folkmängden i landet. Storstadslänens andel av det ökade nybyggandet – 30 % – är däremot låg, sedd mot bakgrund av hur förändringarna i folkmängden fördelar sig mellan landets olika delar. Storstadslänen svarade år 1987 för ca 2/3 både av folkökningen och av flyttningsöverskottet. Det innebär att bostadsförsörjningen för storstadsområdena utvecklas sämre än för landet i övrigt.

Byggandet av lägenheter ökar både i flerbostadshus och i småhus. Ökningen är nu något större för småhusen än för flerbostadshusen. Den totala andelen påbörjade lägenheter är dock fortfarande högst för flerbostadshusen, eller 52 %.

Trots det starkt ökade nybyggandet redovisar flertalet av landets kommuner bostadsbrist av varierande omfattning och inriktning. En grundläggande orsak till att det nu åter är brist på bostäder i många kommuner är den samhällsekonomiska utvecklingen. Sysselsättning och reallöner ökar, vilket påverkar både hushållsbildning och standardkrav. Hushållsbildningen i åldrarna 18–24 år, som minskade i början av 1980-talet, ökar åter och medverkar till att ungdomarnas bostadsefterfrågan nu är hög. Också strävandena att minska institutionsboendet för äldre och handikappade leder till krav på fler lägenheter. Vidare påverkar ett stort antal flyktingar behovet av bostäder.

Ökningen av bostadsbyggandet har skett i hård konkurrens med annat byggande. De totala byggnadsinvesteringarna ökade under åren 1986 och 1987 med 1,4 resp. 6,2 %, uttryckt i fasta priser. Näringslivets byggnadsinvesteringar ökade under samma tid med 9,0 resp. 7,6 %. Enligt den prognos som redovisades i 1988 års reviderade nationalbudget förutsågs en ytterligare ökning av de totala byggnadsinvesteringarna med 3,2 % under år 1988. I den bedömning av den svenska ekonomins utveckling t. o. m. år 1990 som redovisats i anslutning till prop. 1988/89: 47 om vissa ekonomiskpolitiska åtgärder konstateras att investeringarna under år 1988 tycks ha ökat mer än den i sig höga nivån enligt prognosen i den reviderade nationalbudgeten. Även de närmaste åren förutses en ökning av bruttoinvesteringarna, dock i långsammare takt än i år.

Kapacitetsutnyttjandet i byggsektorn är nu utomordentligt högt. Bristen på produktionsresurser, främst material och arbetskraft, är påtaglig. För att minska överhettningstendenserna – som tar sig uttryck bl. a. i snabbt stigande priser – och bereda utrymme för ett ökat nybyggande av bostäder har regeringen därför beslutat om och tagit initiativ till en rad olika åtgärder.

Annat byggande än bostadsbyggande har tidigare begränsats i Stockholms- och Göteborgsområdena. Nu har begränsningar införts även i landet i övrigt. Starka begränsningar har också införts för ombyggnad av bostäder. Även här har restriktionerna successivt vidgats till att omfatta hela landet. Vidare har riksdagen i december 1988 beslutat att tills vidare begränsa de statliga räntesubventionerna för flertalet nytillkommande ombyggnadsprojekt.

Som en följd av de successivt skärpta ombyggnadsbegränsningarna har antalet lägenheter som omfattades av beslut om bostadslån till ombyggnad under de tre första kvartalen av år 1988 minskat med 20 % jämfört med motsvarande period under föregående år. Antalet lägenheter i påbörjade ombyggnadsprojekt minskade under samma tid med 15 %. Under år 1987 påbörjades ombyggnader av 32 000 lägenheter.

Ombyggnadsverksamheten har förskjutits mot lägenheter som är moderna redan före ombyggnaden. Lägenhetssammanslagningarna har minskat och avgången av lägenheter i samband med ombyggnad är nu nere i 7 %, jämfört med ca 30 % under slutet på 1970-talet.

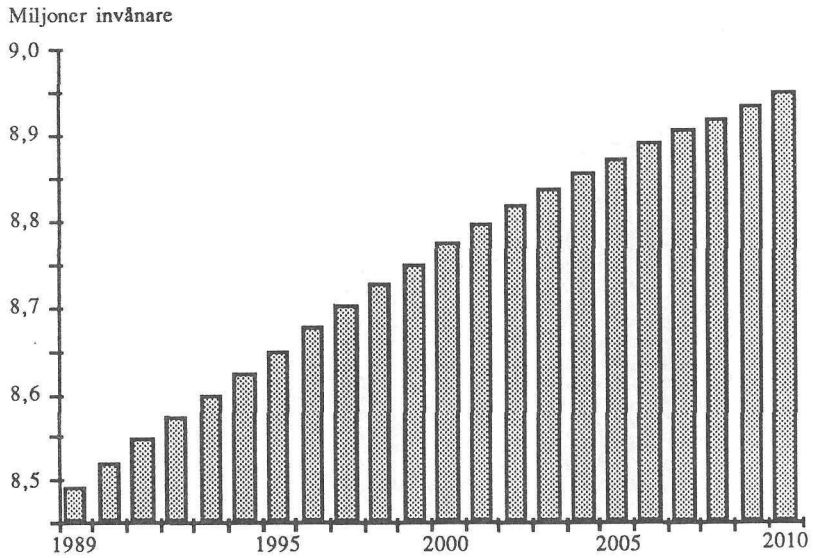
Inom bostadsdepartementet övervägs nu åtgärder som syftar till att minska trycket på den svenska byggmaterialindustrin. En sådan åtgärd är att underlätta användningen på den svenska marknaden av byggkomponenter och byggmaterial som godkänts i annat nordiskt land. Förslag härom avses kunna föreläggas riksdagen under våren 1989.

Bostadsförsörjningsfrågor

Befolkningsförändringar

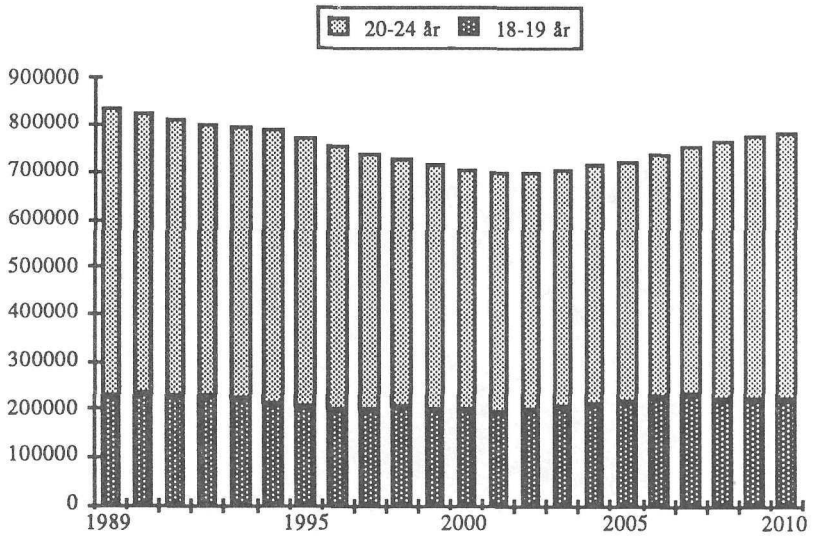
Bostadsefterfrågan påverkas av hur folkmängd, åldersfördelning och flyttningsmönster utvecklas. SCB har i december 1988 gjort en preliminär befolkningsprognos som visar följande utveckling för folkmängden.

Folkmängdens utveckling år 1989–2010

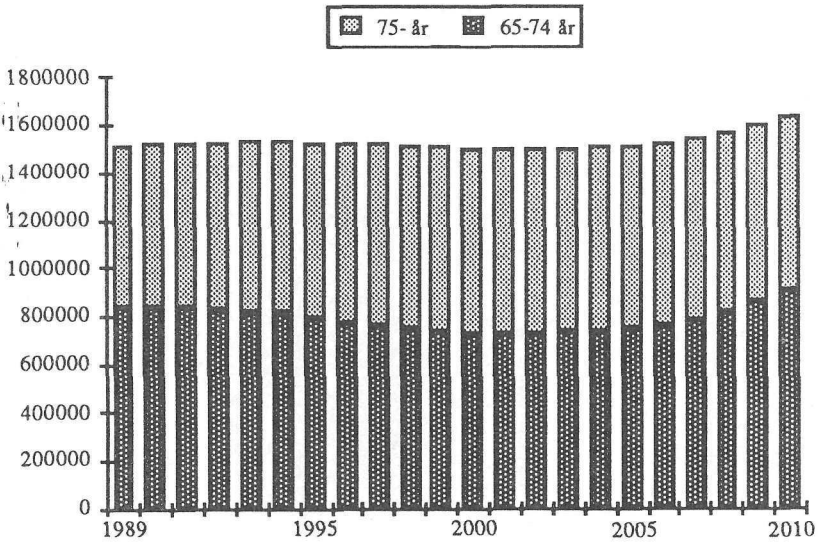

För några från bostadsförsörjningssynpunkt särskilt intressanta åldersgrupper, ungdomar och äldre, visar den preliminära prognosen följande utveckling.

Antal ungdomar år 1989–2010

Den s. k. ungdomspuckeln väntas avta och antalet ungdomar beräknas successivt minska fram till år 2000 för att därefter öka igen.

Antal äldre år 1989–2010

Antalet pensionärer beräknas bli i stort sett oförändrat fram till år 2005. Gruppen äldre än 75 år ökar något.

Ändringar i flyttningsmönstren får stora återverkningar på den lokala bostadsefterfrågan. Följande ändringar i mönstren i storstadslänen har skett under 1980-talet.

Folkmängdens förändringar de senaste åren. Källa: SCB

År	Inrikes flyttning			Utrikes flyttning	Total folk-ökning[1]
	in	ut	netto	netto	
Stor–Stockholm					
1980	23 220	27 940	– 4 720	+ 3 630	+ 2 670
1985	29 950	22 140	+ 7 810	+ 3 460	+ 15 280
1987	25 960	23 820	+ 2 140	+ 5 000	+ 11 650
jan–sep					
1988	18 110	20 620	– 2 510	+ 4 580	+ 7 680
Stor–Göteborg					
1980	12 000	14 390	– 2 390	+ 160	– 900
1985	14 760	12 240	+ 2 520	+ 820	+ 4 900
1987	14 400	13 160	+ 1 240	+ 1 710	+ 5 450
jan–sep					
1988	10 240	10 800	– 560	+ 1 160	+ 3 140
Stor–Malmö					
1980	10 000	11 070	– 1 070	+ 380	– 150
1985	9 800	8 920	+ 880	+ 1 070	+ 2 540
1987	9 560	9 220	+ 340	+ 1 710	+ 2 930
jan–sep					
1988	7 730	7 810	– 80	+ 1 460	+ 2 460

[1] inkl. födelsenetto

Bristen på bostäder drabbar ungdomar särskilt hårt.

Ungdomsboendedelegationen lade i september 1988 fram en rapport (Ds 1988: 49) om hur kommunerna har använt det särskilda ungdomsbostadsstödet enligt förordningen (1987: 530) om ungdomsbostadsstöd. Av de 55 kommuner som då hade möjligheter att utnyttja stödet hade 33 gjort särskilda insatser för att ta fram bostäder åt ungdomar. Delegationen konstaterar i rapporten att stödet har påskyndat försöken att hitta lösningar på ungdomars bostadsproblem. Åtgärderna har rört såväl nyproduktion och ombyggnad som förmedling av bostäder för ungdomar.

Ungdomsboendedelegationen skall även fortsättningsvis följa verksamheten i kommunerna och aktivt verka för att ungdomars bostadsbehov tillgodoses.

En ny lag (1987: 1274) om kommunal bostadsanvisningsrätt trädde i kraft den 1 januari 1988. Lagen ger kommunerna bättre möjligheter att få tillgång till och förmedla lediga lägenheter.

Mot bakgrund särskilt av ungdomarnas bostadsbehov har en arbetsgrupp inom bostadsdepartementet fått i uppdrag att skyndsamt komma med förslag om hur s. k. övernattningslägenheter skall kunna ställas till den reguljära bostadsmarknadens förfogande för permanent boende. Gruppen har också fått i uppdrag att föreslå hur man mer effektivt skall kunna motverka att bostadslägenheter används för kontor eller andra liknande ändamål. Bostadsrättsutredningen har samtidigt fått tilläggsdirektiv att överväga ändringar i bostadsrättslagstiftningen som syftar bl. a. till att förbehålla bostadsrättslägenheter för fysiska personer. Förslag i dessa frågor avses komma att redovisas under våren 1989.

Boende för äldre och handikappade

Regeringen gav den 27 maj 1987 bostadsstyrelsen och socialstyrelsen i uppdrag att gemensamt och i samråd med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet dels göra en samlad redovisning av de kommunala planerna för att förbättra bostadsförhållandena för gamla samt handikappade och långvarigt sjuka, dels utvärdera den hittillsvarande utvecklingen av de äldres bostadsförhållanden. Bakgrunden till uppdraget är en begäran från riksdagen (SoU 1986/87: 17, rskr. 173).

De båda myndigheterna överlämnade i juni 1988 till regeringen rapporten Boende för gamla, handikappade och långvarigt sjuka. Myndigheterna har tidigare lämnat redovisningar av underlagsmaterial m. m. Rapporten bereds för närvarande i regeringskansliet.

Statsrådet Lindqvist har tidigare denna dag lämnat en kortfattad redogörelse för det arbete som myndigheterna har utfört.

Genom boendeservicedelegationen bedrivs sedan budgetåret 1985/86 ett utvecklingsarbete som avser samordnad boendeservice för äldre, handi-

kappade och långvarigt sjuka. Sammanlagt ca 100 milj. kr. står till förfogande för bidrag till olika utvecklingsprojekt inom området fram till utgången av budgetåret 1989/90. För närvarande återstår knappt 27 milj. kr. att fördela.

Intresset för samordnad boendeservice har ökat kraftigt. Genom samordnade insatser från kommunala förvaltningar, bostadsföretag, landsting, föreningsliv, intresseorganisationer m. fl. utvecklas boendeservicen för såväl människor med särskilda behov som de boende i allmänhet inom ett bostadsområde eller på en mindre ort.

Delegationen skall före halvårsskiftet 1989 lämna förslag om hur frågor som rör samordnad boendeservice skall handläggas efter försöksperiodens slut. Erfarenheter av utvecklingsarbetet skall redovisas senast under år 1990.

Flyktingars bostadsbehov

På uppdrag av regeringen överlämnade bostadsstyrelsen i november 1987 en sammanställning av kommunernas uppgifter om sin planering för att ta emot flyktingar. De flesta kommuner uppgav att de har svårigheter att finna lämpliga bostäder till de flyktingar som kommunen tar emot. Samtidigt uppgav en stor andel av kommunerna att flyktingarnas bostadsproblem inte har påverkat deras program för bostadsförsörjningen.

Det är enligt min mening angeläget att bostadsförsörjningsprogrammen, på det sätt som bostadsförsörjningslagen förutsätter, också tar hänsyn till flyktingarnas bostadsproblem. Flyktingarnas behov av bostäder måste integreras i kommunernas reguljära verksamhet för bostadsförsörjningen.

Samhällets ansvar för bostadspolitiken är sedan länge delat mellan staten och kommunerna. Statens ansvar är i huvudsak att ge kommunerna ekonomiska och legala förutsättningar för att genomföra nödvändiga åtgärder för bostadsförsörjningen. Det ankommer på kommunerna att utnyttja de bostadspolitiska medel som staten tillhandahåller på det sätt som är lämpligt med hänsyn till förutsättningarna i varje enskild kommun. Denna ansvarsfördelning är ändamålsenlig och bör bestå.

Medel har under arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel ställts till invandrarverkets förfogande för stöd till projekt som avser att pröva nya vägar att lösa flyktingars olika bostadsbehov.

Bostadskostnaderna

SCB redovisar årligen utvecklingen av genomsnittshyrorna, inkl. bränsle. Hyresutvecklingen, uttryckt som den procentuella förändringen av den genomsnittliga månadshyran från januari angivet år till januari efterföljande år, har i relation till prisutvecklingen (konsumentprisindex) hittills under 1980-talet varit följande.

År	Förändring (%)		Skillnad procentenheter
	Hyror	Priser	
1980	11,4	12,5	– 1,1
1981	15,3	9,5	5,8
1982	11,6	10,0	1,6
1983	5,2	8,0	– 2,8
1984	6,4	7,3	– 0,9
1985	5,9	6,2	– 0,3
1986	5,6	3,5	2,1
1987	6,2	4,4	1,8

Den genomsnittliga hyran i kr./m^2 vid ingången av år 1988 och förändringen i hyra per lägenhet under år 1987 för hus av olika ålder enligt SCB:s bostads- och hyresundersökning 1987 var följande.

Byggnadsperiod	Årshyra januari 1988, kr./m^2	Förändring av hyran per lägenhet januari 1987–januari 1988, %
–1940	324	6,8
1941–1950	323	6,4
1951–1960	325	6,5
1961–1970	329	5,9
1971–1975	343	5,8
1976–1980	361	5,1
1981–1986	404	5,4
Samtliga	334	6,2

Årshyror (inkl. bränsle)/arsavgifter i nybyggda hyres- och bostadsrättslägenheter på två resp. tre rum och kök har under de senaste tre åren varit följande enligt SCB.

År för färdigställande	Allmännyttig		Kooperativ			Privat	
	Årshyra kr. m^2	Yta/ lgh, m^2	Årsavgift kr./lgh	Yta/ lgh, m^2	Grundavgift kr./lgh	Årshyra kr./m^2	Yta/ lgh, m^2
2 RK							
1985	387	61	363	64	29 400	393	63
1986	399	62	391	63	39 300	402	63
1987	435	62	411	65	42 500	422	64
3 RK							
1985	375	76	346	79	38 700	400	80
1986	388	78	386	77	28 200	396	80
1987	425	78	400	81	53 300	418	80

Bostadssubventionernas utveckling

Samhällets subventioner till bostadssektorn ökade kraftigt i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Ökningstakten minskade därefter, både på grund av begränsningsåtgärder och till följd av ränteutvecklingen. År 1989 beräknas subventionerna öka i huvudsak till följd av ökande byggnadsinvesteringar, främst i nya bostäder.

Bostadssubventioner och intäkter av fastighetsskatt och hyreshusavgift åren 1982–1989. Miljarder kr., löpande priser

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Subventioner								
Bostadsbidrag[1]	6,3	6,8	6,9	7,1	7,2	7,5	8,3	8,1
Räntebidrag[2]	8,9	9,9	10,5	12,3	14,5	13,3	15,6	17,7
Skattesubvention till egnahems-ägare[3]	10,3	10,9	10,7	13,0	13,2	13,8	16,3	17,4
Summa	**25,5**	**27,6**	**28,1**	**32,4**	**34,9**	**34,6**	**40,2**	**43,2**
Intäkter								
Fastighetsskatt m. m.[4]	–	–	0,7	4,5	4,7	5,6	5,6	5,7
Netto	**25,5**	**26,9**	**27,1**	**28,8**	**30,3**	**29,0**	**34,6**	**37,5**

[1] Avser både bostadsbidragen till barnfamiljer m. fl. och de kommunala bostadstilläggen till folkpension.

[2] Uppgiften avser det budgetår som börjar den 1 juli under kalenderåret. Det särskilda räntebidrag som betalades ut vid fastighetsskattens införande har här förts till år 1985.

[3] Beloppen är beräknade för fastigheter med underskott, varvid hänsyn tagits till schablonintäkt och extra avdrag. Marginalskatten har antagits vara 50 % t. o. m. år 1988 samt 47 % för år 1989. Uppgifterna avser inkomstår och är faktiska för åren 1982–1987. Beloppen för åren 1988–1989 är beräknade. Källa: RRV.

[4] Inkl. hyreshusavgifter. Här redovisas intäkter under det kalenderår som skatten i huvudsak betalas in till statsverket. I statsbudgetens inkomstberäkning redovisas skatten under det år den bokförs på sin inkomstpost, dvs. ett år senare. Källa: RRV.

Fr. o. m. år 1988 har skyddet mot höga bostadskostnader förstärkts för de barnfamiljer som har bostadsbidrag. Antalet hushåll som får bostadsbidrag har till följd härav inte minskat. Ytterligare förstärkningar av bostadsbidragen har beslutats för år 1989.

Bostadsbidrag har genom lagstiftning införts även för ungdomar med låga inkomster fr. o. m. år 1989. Sådana bostadsbidrag lämnades även under år 1988 men då frivilligt av kommunerna och till ett tämligen litet antal hushåll.

Jag kommer senare vid min anmälan av anslaget B 4. Räntebidrag m. m. att närmare redovisa utvecklingen i fråga om räntebidrag.

Översyn av bostadssubventionerna m. m.

Under år 1989 skall en översyn av boendekostnaderna genomföras. Boendekostnaderna påverkas såväl av byggkostnaderna som av ränte- och bostadsbidragens utformning. Dessa bidrag överstiger nästa budgetår 25 miljarder kr. Det är viktigt att klarlägga bidragens fördelningspolitiska effekter och betydelse för olika hushålls möjligheter att efterfråga en god bostad. För att förbereda en sådan översyn har jag uppdragit åt en utredningsman att ta fram underlag för en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta förslag till de förändringar inom det generella och selektiva bostadsstödet som är nödvändiga. Utredningsmannen skall också behandla orsakerna till den snabba utvecklingen av byggkostnaderna och därvid särskilt uppmärksamma subventionernas roll, byggbranschens struktur samt förutsättningarna för att öka konkurrens och kapacitet inom byggsektorn. Av hänsyn till tidsplanen för det pågående arbetet skall utredningsmannen arbeta snabbt och redovisa sitt arbete i sådan tid att översynsarbetet i sin helhet kan redovisas under fjärde kvartalet 1989.

Kreditsituationen

Effekterna av avregleringen av kapital- och kreditmarknaden under åren 1985 och 1986 består. Kreditgivningen under byggnadstiden fungerar tillfredsställande. Detsamma gäller avlyften till långfristiga fastighetslån.

Delegationen för bostadsfinansiering har i den situation som numera råder bedömts sakna relevanta arbetsuppgifter. Delegationen avvecklades därför i november 1988.

Lån finansierade av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB

Gällande regler

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB, tillhandahåller medel för bostadslån till ny- och ombyggnad, lån till förvärv av vissa bostadsfastigheter, lån för gatukostnadsersättningar samt särskilda lokallån.

Bostadslån för ny- och ombyggnad lämnas enligt nybyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 692) och ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 693). Bostadslån lämnas i huvudsak till ny- och ombyggnad av bostadshus. Lånets storlek är 25–30 % av ett låneunderlag. Låneandelen beror på vem som är låntagare. Bostadslånet lämnas i kombination med en s. k. underliggande kredit. Den är i princip 70 % av låneunderlaget och tas upp av låntagaren på den allmänna kreditmarknaden. Bestämmelser om låneunderlaget finns i förordningen (1978: 384) om beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån.

Bostadslån finansierade av SBAB löper med bunden ränta som fastställs med ledning av räntevillkoren för de obligationer som bolaget ger ut. För bostadslån och underliggande krediter inom låneunderlaget lämnas räntebidrag enligt bestämmelser som redovisas under anslaget B 4. Räntebidrag m. m.

Amorteringstiderna för bostadslån är olika långa. För nybyggnad av egnahem gäller 30 år. För nybyggda hyres- och bostadsrättshus börjar amorteringen efter fem år och amorteringstiden är därefter 35 år. För ombyggnadslån är amorteringstiden högst 30 år eller, om huset saknar hiss efter ombyggnaden, högst 20 år.

Förvärvslån kan lämnas för förvärv av

- egnahemsfastigheter som har inlösts enligt 56 a § arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368) eller som har avstyckats i samband med rationalisering av jordbruk,
- sådana bostadsfastigheter för permanent bruk som säljs av en statlig myndighet enligt förordningen (1971: 727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom m. m.,
- vissa fastigheter som har förköpts enligt förköpslagen (1967: 868) och
- egnahem som köps av vissa flerbarnsfamiljer.

Bestämmelser om förvärvslån i de två första fallen finns i förordningen (1976: 257) om lån för förvärv av egnahemsfastighet i vissa fall resp. förordningen (1981: 1123) om lån för förvärv från staten av bostadsfastigheter för permanent bruk. Lånen lämnas till viss andel av köpeskillingen och är inte förenade med räntebidrag.

Bestämmelser om förvärvslån i det tredje fallet finns i förordningen (1984: 614) om lån för förvärv av vissa fastigheter som har förköpts enligt förköpslagen. Lånen lämnas för förvärv av en- eller tvåbostadshus för permanent bruk i områden där efterfrågan på fritidshus är betydande. Lån kan bara lämnas till kommunen eller den som stadigvarande skall bebo fastigheten. Lånet får motsvara högst 25 % av för området gällande tomt- och grundberedningsbelopp samt lägestillägg. Dessa lån är förenade med räntebidrag i samma omfattning som bostadslån.

Bestämmelser om förvärvslån i det fjärde fallet finns i förordningen (1987: 258) om stöd till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem. Lånen lämnas med 25 % av den godkända köpeskillingen till sådana familjer med minst två barn som kan få bostadsbidrag när de bosatt sig i det köpta huset. Som ytterligare villkor gäller att huset inte är nybyggt och att kommunen har godtagit priset samt åtagit sig visst förlustansvar. Lånen är förenade med räntesubventioner men har något lägre räntebidrag än bostadslån.

Lån för gatukostnadsersättning enligt förordningen (1985: 352) om lån m. m. för gatukostnadsersättning i vissa fall lämnas till ägare av småhusfastighet för de kostnader avseende gator och andra allmänna platser som ägaren är skyldig att betala enligt 6 kap. plan- och bygglagen (1987: 10) eller motsvarande äldre lag. Lån lämnas med 95 % av ersättningen till kommunen och är förenat med räntebidrag.

Särskilda lokallån enligt förordningen (1985: 463) om lån m. m. till särskilda åtgärder i bostadsområden med outhyrda lägenheter lämnas för sådan ombyggnad av vissa hyres- och bostadsrättshus som innebär att utrymmen i huset byggs om till vissa typer av lokaler.

Plan- och bostadsverket

Plan- och bostadsverket har i anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 redovisat följande uppgifter om långivningens omfattning.

För *bostadslån* meddelades under budgetåret 1987/88 nya lånebeslut till ett sammanlagt belopp av 12 697 milj. kr, varav 9 062 milj. kr avsåg nybyggnad och 3 635 milj. kr ombyggnad. Jämfört med budgetåret 1986/87 ökade det totala beloppet med nära 2 miljarder kr. Hela ökningen avsåg beslut om lån för nybyggnad, medan besluten om lån för ombyggnad minskade med ca 140 milj. kr.

	Beslut om bostadslån Milj. kr.		Kr./lägenhet	
	Budgetåret		Budgetåret	
	1986/87	1987/88	1986/87	1987/88
Preliminära beslut				
Nybyggnad				
flerbostadshus	4 079	4 881	185 600	182 700
grupphus	1 557	2 485	185 800	204 100
Ombyggnad				
flerbostadshus	3 463	3 227	85 900	85 900
Småhus med ett beslut				
Nybyggnad	1 321	1 696	167 100	178 300
Ombyggnad	310	408	63 400	69 300
Slutliga beslut				
Nybyggnad				
flerbostadshus	3 164	2 552	170 500	168 600
grupphus	1 066	1 273	170 800	177 600
Ombyggnad				
flerbostadshus	2 733	2 941	81 700	82 600

Skillnaden i genomsnittsbelopp mellan olika hustyper beror bl. a. på olikheter i lånevillkor, lägenhetsstorlekar och – beträffande ombyggnad – åtgärdernas omfattning. För flerbostadshusen gäller dessutom att den del av lånen som avser lokaler har fördelats på bostäderna.

Beslut om *lån till barnfamiljer för förvärv av egnahem* lämnades till ett belopp av 510 milj. kr. för sammanlagt 4 915 lägenheter.

Besluten om *lån för förvärv från staten av bostadsfastigheter* omfattade 19,2 milj. kr. under budgetåret 1987/88, jämfört med 14,4 milj. kr. föregående budgetår.

Gatukostnadslån beviljades med 2,4 milj. kr. för 66 småhus under budgetåret 1987/88. Under budgetåret 1986/87 beviljades 2 milj. kr. för 54 småhus.

Bostadslån för handikappanpassning av bostäder enligt ombyggnadslåneförordningen (bostadsanpassningslån) beviljades med 13,8 milj. kr. under budgetåret 1987/88, jämfört med 10,3 milj. kr. föregående budgetår.

Plan- och bostadsverket beräknar i sin anslagsframställning följande utbetalningar av lån som skall finansieras av SBAB under budgetåren 1988/89 och 1989/90.

	Milj. kr. budgetåret	
	1988/89	1989/90
Nybyggnadslån	7 350	9 400
Ombyggnadslån	4 600	4 400
Förvärvslån	520	520
Gatukostnadslån	–	–
Särskilda lokallån	–	–
Bostadsanpassningslån	15	15
Totalt	**12 500**	**14 500**

Vissa villkor för bostadslån, m. m.

Överlåtelser av allmännyttigt ägda bostadshus

Om en länsbostadsnämnd medger att ett bostadslån får övertas, lämnas även räntebidrag eller räntelån till den som har förvärvat fastigheten eller tomträtten. Numera gäller dock att om bostadslånet avser ett hus som har förvärvats från ett allmännyttigt bostadsföretag eller en kommun, lämnas räntebidrag eller räntelån dock endast om regeringen medger det (prop. 1986/87: 168, BoU 1987/88: 3, rskr. 94).

Regeringen har t. o. m utgången av år 1988 bifallit fem ansökningar om sådant medgivande. Tre av dessa ansökningar har gällt överlåtelser mellan en kommun och ett allmännyttigt bostadsföretag eller mellan sådana företag. En ansökan har gällt överlåtelsen till en bostadsrättsförening av en byggnad utan lägenheter men med bostadskomplement. En har gällt överlåtelsen av ett småhusområde på ca 100 småhus till en bostadsrättsförening. I det fallet var husen från början avsedda att upplåtas med äganderätt.

Tre ansökningar har avslagits. Dessa ansökningar har avsett överlåtelser av sammantaget ca 1 600 lägenheter till privata företag och ett 40-tal lägenheter till en bostadsrättsförening.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma med den av riksdagen begärda redovisningen av regeringens tillämpning av de ändrade bestämmelserna.

Markvillkoret i samband med den statliga bostadsfinansieringen innebär att bostadslån och räntebidrag för ny- och ombyggnad på mark som inte har förvärvats från kommunen lämnas bara om kommunen medger det. Syftet med villkoret är att kommunen skall ha möjlighet att ställa de krav på projekten som behövs för att främja kommunens mål för bostadsförsörjningen. Bestämmelser om markvillkoret finns i nybyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 692) och ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 693).

I fråga om bostadslån och räntebidrag för ny- och ombyggnad av småhus som skall bebos av lånesökanden gäller markvillkoret bara om sökandens markförvärv är förenat med villkor som binder sökanden till en viss byggintressent vid upphandling av material eller byggnadsarbete, s. k. kopplade avtal. Undantag från markvillkoret i dessa fall har medgivits av riksdagen vid flera tillfällen sedan år 1981. Senast medgavs undantag för tiden den 1 juli 1987 – den 30 juni 1989 (prop. 1986/87: 67, BoU 20, rskr. 248). Som skäl för detta medgivande – liksom för de tidigare – anfördes ett ansträngt sysselsättningsläge inom trähusindustrin och låg efterfrågan på nybyggda småhus.

Sveriges Trähusfabrikers Riksförbund har hemställt att undantaget från markvillkoret förlängs. Förbundet har därvid lämnat uppgifter som tyder på att trähusföretagen har betydande egna markreserver och att en avsevärd andel av husen levereras till företagens egna tomter. Med hänvisning till bl. a. dessa uppgifter anförs från förbundet att småhusproduktionen kommer att dämpas och att trähusföretagen får problem om undantaget från markvillkoret inte förlängs.

För egen del vill jag anföra följande. Efterfrågan på nybyggda småhus har ökat. Under de senaste åren har också produktionen av låntagarbyggda egnahem ökat. Antalet beviljade lån för sådana småhus ökade till 7 904 budgetåret 1986/87 och till 9 512 budgetåret 1987/88. Numera är sysselsättningen god inom trähusindustrin.

Den ökade efterfrågan på nybyggda småhus och den ökade produktionen av låntagarbyggda egnahem väntas bestå. Sysselsättningen inom trähusindustrin bör därför också fortsättningsvis vara god.

De tidigare angivna skälen för dispens från markvillkoret gäller därmed inte längre. Jag anser därför att undantaget från markvillkoret i fråga om småhus som skall bebos av lånesökanden bör upphöra. Det är enligt min mening angeläget att kommunerna har möjligheten att motverka kopplade avtal. Sådana avtal är negativa från konkurrens- och prissynpunkt. De begränsar också hushållens valmöjligheter.

För att trähusföretagen skall ges möjlighet att anpassa sitt markinnehav till de ändrade förhållandena förordar jag emellertid att undantaget från markvillkoret i fråga om småhus som skall bebos av lånesökanden förlängs med ett år, räknat från den 30 juni 1989. Efter denna förlängning bör markvillkoret gälla i de fall lånesökandens markförvärv är förenat med villkor om

viss husleverans eller vissa byggnadsarbeten. Det bör också redan nu slås fast att någon ytterligare förlängning av undantaget inte kommer att göras efter utgången av juni 1990.

Konsumentskydd vid nybyggnad av egnahem

Med stöd av riksdagens bemyndigande (prop. 1983/84: 41, BoU 8, rskr. 64) beslutade regeringen nyligen att alla egnahem som byggs med stöd av statligt subventionerade bostadslån efter den 1 juli 1989 skall ha ett tioårigt konsumentskydd. Skyddet skall omfatta en produktionsgaranti och en utfästelse att avhjälpa väsentliga skador på huset orsakade av sådana fel eller brister i konstruktion, utförande eller material som upptäcks efter garantitidens utgång till dess att tio år har gått, räknat från slutbesiktningen.

Sedan fyra år måste säljarbyggda egnahem ha ett sådant tioårigt skydd för att lån och räntebidrag för nybyggnad skall lämnas. Regeringsbeslutet innebär att detta krav nu även ställs för låntagarbyggda egnahem. Kravet gäller även för det fall att huset byggs av flera entreprenörer och ansvaret således är delat. I dessa fall skall skyddet omfatta alla deltagande entreprenörers arbeten. Skyddet skall däremot inte omfatta sådana arbeten som husägaren utför själv eller som han inte kan visa upp avtal på.

Garantin skall vara betryggande. Det innebär bl.a. att garantin skall vara utfärdad av företag eller organisation som inte själv är säljare, husleverantör eller entreprenör. Det innebär också att garantigivaren skall ha sina åtaganden återförsäkrade i skälig omfattning.

Produktionsgarantin skall täcka alla merkostnader som uppstår till följd av att kontrakterade arbeten avbryts därför att leverantören/entreprenören går i konkurs eller kommer på obestånd. Kostnader till följd av att färdigställandet blir försenat omfattas dock inte av garantin.

Ansvarsutfästelsen får förenas med en självrisk om högst ett halvt basbelopp för varje skada. Har självrisk erlagts för viss skada och uppstår härefter ytterligare skador som tekniskt sammanhänger med samma fel eller brist, får dock ny självrisk inte tas ut.

Husägaren skall också vara tillförsäkrad en rätt att få sina anspråk enligt garantin prövade av en särskild skadenämnd där det ingår företrädare för konsumenterna.

Direktverkande el för uppvärmning

Regeringen uppdrog den 14 juli 1988 åt plan- och bostadsverket att lämna förslag till åtgärder som motverkar långsiktiga bindningar till system för uppvärmning med direktverkande el.

Bakgrunden till uppdraget är att de nybyggnadsregler som träder i kraft och får tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1989 innehåller sådana höjda krav på energihushållning i alla nya byggnader att de i huvudsak motsvarar de

särskilda krav som sedan tidigare ställs på sådana energisnåla hus som får ha direktverkande elvärme. Nybyggnadsreglerna innebär alltså att alla nybyggda småhus i framtiden kommer att ha sådana egenskaper i fråga om energihushållning vilka enligt gällande bestämmelser utgör särskilda skäl för att medge installation av direktverkande eluppvärmning. I prop. 1987/88: 90 om energipolitiken anförde miljö- och energiministern (sid. 50) med anledning av det förslag till nybyggnadsregler som då förelåg – och som senare har antagits av plan- och bostadsverket – bl. a. att detta kan leda till att användningen av direktverkande el åter ökar. Sådana nya bindningar måste enligt hennes mening förebyggas.

Jag har erfarit att plan- och bostadsverket bedömer att uppdraget kan slutföras först under hösten 1989. Jag har förståelse för att verket med hänsyn till arbetssituationen vid verket inte på ett uttömmande sätt har kunnat genomföra uppdraget på den korta tid som stått till förfogande. Det är emellertid angeläget att utan dröjsmål vidta åtgärder i syfte att begränsa installation av direktel för uppvärmning i bostäder. I avvaktan på att verket utarbetar förslag till de ändringar i plan- och bygglagen, plan- och byggförordningen och andra föreskrifter som fordras, förordar jag att bostadslån inte utan särskilda skäl lämnas för installation av direktverkande el vid nybyggnad eller för byte till direktverkande el vid ombyggnad. Bestämmelser härom bör träda i kraft den 1 juli 1989. Det bör ankomma på plan- och bostadsverket att meddela närmare föreskrifter om i vilka speciella fall som bostadslån för installation av direktverkande el får lämnas. Jag tänker då främst på sådana fall där kultur- eller miljöintressen eller sociala skäl talar för att direktverkande el bör få användas eller där särskilda åtgärder vidtas för att underlätta en framtida övergång till ett alternativt uppvärmningssystem.

Metoden för beräkning av låneunderlag

Bakgrund

Lån och räntebidrag för ny- och ombyggnad av bostadshus bestäms med utgångspunkt i ett låneunderlag. Det skall i princip motsvara kostnaderna för att uppföra eller bygga om huset.

Beräkningen av låneunderlaget för nybyggnad kan i dag ske på två olika sätt. Det kan beräknas med ledning av antingen ett antal på förhand bestämda kostnadsschabloner (schablonmetoden) eller de faktiska kostnaderna för projektet (s. k. produktionskostnadsanpassad belåning).

Låneunderlag för nybyggnad beräknat enligt schablonmetoden används numera dels för att bestämma bostadslån och räntebidrag för nybyggnad av småhus som skall bebos av lånesökanden, s. k. låntagarbyggda egnahem, dels när räntebidrag vid nybyggnad av hyres- och bostadsrättshus samt säljarbyggda egnahem skall begränsas enligt den s. k. räntebidragstrappan (prop. 1985/86: 95, BoU 13, rskr. 171).

Metoden för schablonmässig beräkning av markkostnader i låneunderlaget har nyligen ändrats (prop. 1987/88: 48, BoU 6, rskr. 95). I propositionen togs även upp frågan om vissa ändringar i schablonmetoden för beräkning av byggkostnader i låneunderlaget. En arbetsgrupp inom regeringskansliet avlämnade år 1987 departementspromemorian (Ds 1987: 3) Förenklade metoder att beräkna låneunderlag och räntebidragsunderlag för bostäder. Arbetsgruppens förslag till ny metod att beräkna byggkostnader och byggherrekostnader mötte mycket blandade reaktioner vid remissbehandlingen. Enligt föredragande statsrådet borde ett beslut om förändring av det nuvarande systemet i denna del bygga på ett förslag som i varje fall från tekniska utgångspunkter mer allmänt kunde godtas. Företrädare för berörda myndigheter, byggherrar och byggare inbjöds att följa den fortsatta behandlingen av ärendet inom bostadsdepartementet. Detta arbete är nu avslutat. I enlighet med vad som anfördes i prop. 1987/88: 48 återkommer jag nu med en redovisning för de överväganden och beslut som beredningen bör föranleda.

Föredragandens överväganden

Enligt den gällande metoden beräknas byggkostnaden med utgångspunkt från ett grundbelopp som regeringen fastställer per lägenhet i ett hus av viss storlek och med visst utförande. Plan- och bostadsverket föreskriver i vad mån avvikelser i fråga om storlek och utförande skall föranleda ökning eller minskning av grundbeloppet. Till grundbeloppet får tillägg göras för en rad olika ändamål. Beloppen fastställs av verket. Regeringens bestämmelser om grundbelopp och tillägg till grundbelopp finns i 4 och 5 §§ förordningen (1978: 384) om beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån.

För att anpassa låneunderlaget till hus med olika storlek och utförande omformar plan- och bostadsverket grundbeloppet till ett antal kostnadsschabloner för area, tak, ytterväggg, trappor, lägenhet, m. m. Till detta kommer kostnadsschabloner för tilläggen till grundbeloppen. Totalt finns ca 175 schabloner. En redogörelse för gällande metod har lämnats riksdagen i prop. 1987/88: 48 (bil. 1).

Kritik har riktats mot gällande metod för att den är komplicerad och svårtillgänglig samt för att den motverkar teknisk utveckling. Det grundläggande syftet för översynsarbetet inom bostadsdepartementet har varit att åstadkomma en schablonmetod som är enklare att använda och som stöder de strävanden i fråga om byggnaders utformning som uttrycks i plan- och bygglagen (1987: 10) och de nybyggnadsföreskrifter som plan- och bostadsverket nyligen har fastställt. I nybyggnadsföreskrifterna ställs i första hand funktionskrav på byggnaders egenskaper. Därigenom främjas teknisk utveckling inom byggandet. I en del fall anger visserligen verket att ett funktionskrav är uppfyllt om vissa lösningar används, men detta avses endast underlätta tillämpningen av föreskrifterna och utesluter inte andra lösningar.

Översynsarbetet har resulterat i följande. För att uppnå en anpassning till de nu berörda föreskrifterna bör själva utgångspunkten för schablonmetoden ändras. I stället för att bestämma schablonbeloppen för olika byggnadsdelar och utrustningsdetaljer utifrån kostnaderna för ett enda hus av viss storlek och visst utförande bör som utgångspunkt tas beräknade kostnader för ett antal olika hus som utförs i överensstämmelse med nybyggnadsföreskrifterna. Samtidigt kan antalet schablonbelopp minskas väsentligt. Tanken är vidare att schablonbeloppen skall presenteras i form av en s. k. baskalkyl. Med hjälp av vissa ytterligare belopp för större ytor, bättre utförande i fråga om yttertak, fasader och grundläggning, åtgärder för lägre energiförbrukning eller minskade kostnader för drift och underhåll, högre lägenhetsstandard och särskilt kostnadskrävande utformning av hus och miljö, m. m. uppnås en god följsamhet till de faktiska skillnaderna i produktionskostnader mellan hus med olika utformning och utförande. I samarbete med berörda myndigheter, byggherrar och byggentreprenörer har det försöksvis utarbetats och prövats ett antal baskalkyler. Jämförande tester visar att det inom ramen av 30-40 värdebärare går att åstadkomma en bättre anpassning till faktiska kostnader för byggnader av olika utformning än vad som följer av den nuvarande beräkningsmetoden.

Jag anser mot bakgrund av det anförda att det nu finns förutsättningar för att övergå till en schablonmetod där beräkningen görs med ledning av belopp fastställda i särskilda baskalkyler med utgångspunkt från kostnaderna för att uppföra hus med en standard som utgår från de grundläggande kraven i de nybyggnadsföreskrifter som utfärdas med stöd av plan- och bygglagstiftningen. Det torde ankomma på regeringen att besluta om ändring av den nuvarande schablonmetoden i här berörda hänseenden och att meddela bestämmelser härom. För sammanhangets skull vill jag dock anmäla följande.

Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att ändra bestämmelserna för beräkning av låneunderlag och pantvärde vid nybyggnad så att utgångspunkten för beräkningen blir beloppen i en baskalkyl som plan- och bostadsverket fastställer. Av bestämmelserna bör framgå att kalkylen skall bestämmas så att den motsvarar beräknade kostnaderna för att uppföra hus med en standard som utgår från de grundläggande kraven i nybyggnadsföreskrifterna. Vidare bör framgå att särskilda belopp skall fastställas för vissa åtgärder och ändamål, utöver vad som följer av nybyggnadsföreskrifterna. Även dessa belopp bör fastställas av plan- och bostadsverket. Jag vill i sammanhanget erinra om att myndighetsföreskrifter av detta slag skall underställas regeringen för prövning enligt begränsningsförordningen (1987: 1347).

De nya schablonbelopp som verket skall fastställa bör av praktiska skäl beräknas med ledning av de faktiska kostnadsnivåer som gäller i dag. Detta medför att låneunderlagsnivån generellt höjs i förhållande till vad som följer av den nuvarande metoden. Effekterna av denna nivåhöjning bör neutraliseras så att omläggningen inte i sig leder till ökade räntesubventioner totalt sett, vilket annars skulle bli följden. Det bör lämpligen göras genom att

summan av beloppen enligt baskalkyl och tilläggsbelopp justeras ned likformigt för alla projekt.

När det gäller kostnadsschabloner för vissa åtgärder och ändamål bör plan- och bostadsverket, i likhet med vad som gäller för nybyggnadsföreskrifterna, i sina föreskrifter begränsa sig till att ange belopp för vanliga lösningar utan att för den skull andra lösningar är uteslutna. För lösningar som inte anges i verkets föreskrifter bör länsbostadsnämnderna få bestämma låneunderlag efter sedvanlig kostnadsprövning. För dessa fall bör dock regeringen fastställa vissa maximibelopp. De åtgärder och ändamål som bör behandlas på det nu angivna sättet är

- åtgärder som medför lägre energi förbrukning.
- åtgärder som minskar kostnader för drift och underhåll,
- åtgärder som medför högre standard på bostadslägenheter med tillhörande utrymmen,
- åtgärder som underlättar framtida ändringar av byggnaden samt
- särskilt kostnadskrävande utformning av hus eller den yttre miljön.

De ändringsförslag som jag här har redogjort för berör i första hand bestämmelserna i 4 och 5 §§ förordningen om beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån samt plan- och bostadsverkets föreskrifter till dessa bestämmelser. Förslagen berör emellertid även bestämmelserna i 6 §, som ger verket möjlighet att för särskilt fall medge att låneunderlaget beräknas på annat sätt än som anges i 4 och 5 §§. Sådant medgivande kan lämnas om det finns särskilda skäl med hänsyn till huset utformning och storlek. Som har framgått av det föregående kommer den omarbetade schablonmetoden att fånga upp även sådana kostnader som beror på särpräglad utformning eller storlek. Den särskilda regeln i 6 § blir därmed överflödig. Om mina förslag i övrigt godtas, bör denna regel således upphävas.

De av mig redovisade ändringarna bör genomföras snarast möjligt. Enligt vad jag har erfarit räknar plan- och bostadsverket med att vara klar med det erforderliga kalkylarbetet senast under första halvåret 1989. Jag bedömer därför att nya regler för beräkning av låneunderlaget kan träda i kraft vid halvårsskiftet samma år. Med hänsyn till pågående projekt bör dock den nuvarande metoden få tillämpas ytterligare en tid, om lånesökanden begär det. Den som ansöker om lån inom ett år från den dag de nya bestämmelserna har trätt i kraft bör ges rätt att välja den äldre metoden.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att att godkänna vad jag har förordat i fråga om

1. markvillkoret vid bostadslån för vissa egnahem
2. bostadslån vid installation av direktverkande el för uppvärmning.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i fråga om beräkningen av låneunderlag för nybyggnad av bostäder.

B 1. Plan- och bostadsverket

1987/88	Utgift[1]	110 371 226
1988/89	Anslag	130 200 000[2]
1989/90	Förslag	111 684 000

[1] Anslagen Bostadsstyrelsen och Statens planverk.
[2] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 565 000 kr. inte ställts till plan- och bostadsverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Plan- och bostadsverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om bostadsförsörjning och bostadsmarknad, byggande och stadsmiljö samt fysisk planering och hushållning med naturresurser. Verket är också chefsmyndighet för länsbostadsnämnderna. Därutöver handlägger verket det statliga stödet till allmänna samlingslokaler m. m.

Plan- och bostadsverket leds av en styrelse med nio ledamöter. Chef för plan- och bostadsverket är en generaldirektör. Inom verket finns sex avdelningar, nämligen bostadsmarknadsavdelningen, plan- och naturresursavdelningen, stadsmiljöavdelningen, byggavdelningen, förvaltningsavdelningen och administrativa avdelningen. Inom verket finns vidare ett verkssekretariat, en typgodkännandeenhet och en tjänsteexportenhet. Ärenden om allmänna samlingslokaler handläggs inom verket av en samlingslokaldelegation. Till verket finns slutligen knutna ett stadsmiljöråd och ytterligare fyra rådgivande organ, nämligen bostadsmarknadsrådet, rådet för samhällsplanering, byggrådet och konstruktionsrådet.

Plan- och bostadsverket

I sin anslagsframställning anför plan- och bostadsverket bl. a. följande.

En av utgångspunkterna för den kommitté som hade att utarbeta förslag till det nya plan- och bostadsverkets inriktning och organisation var att omorganisationen skulle syfta till en omprövning och rationalisering av den etablerade verksamheten inom plan- och bostadssektorn. Kommitténs förslag skulle syfta till att bilda en organisation som skulle komma att bestå under överblickbar tid.

I propositionen (1987/88:37) om ett nytt plan- och bostadsverk angavs därför en resursram om högst 208 årsarbetskrafter exklusive låneförvaltning, typgodkännande, tjänsteexport, telefonservice och lokalvård (BoU 7, rskr. 106). För motsvarande verksamheter användes tidigare 271 årsarbetskrafter inom planverket och bostadsstyrelsen.

Riksdagen har vidare beslutat om förändringar i låneförvaltningens organisation (prop. 1987/88:115, BoU 16, rskr. 273). Ändringen, som skall ske senast den 1 juli 1989, innebär att Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB) övertar ansvaret för förvaltningen av anslagsfinansierade bostadslån, medan plan- och bostadsverket skall ansvara för bidragsförvaltningen. Under innevarande budgetår ansvarar plan- och bostadsverket som tidigare för den centrala administrationen av såväl lån som bidrag. Inom verkets förvaltningsavdelning har under innevarande budgetår avdelats 41 årsarbetskrafter för denna verksamhet. Till stöd för verksamheten används det centrala datorstöd som utvecklats inom ramen för bostadsstyrelsens UDS-projekt.

Detta system har tagits i full drift i och med den låneavisering som genomförts i december 1988. Den försening med ca ett halvt år som det innebär i förhållande till de ursprungliga planerna, påverkar möjligheterna att bedöma förvaltningsavdelningens resursbehov och kostnaderna för datadrift efter den 1 juli 1989. I avvaktan på att dessa kostnader slutgiltigt kan bedömas, bör förvaltningsavdelningens resurser under nästa budgetår få ligga kvar på oförändrad nivå i förhållande till budgetåret 1988/89.

Med hänsyn till de rationaliseringar som ägt rum i samband med plan- och bostadsverkets bildande och att verket helt nyligen påbörjat sin verksamhet, har verket utgått från att någon ytterligare nedskärning av förvaltningskostnadsanslaget för närvarande inte är aktuell.

Den 1 juli 1988 – när det nya verket bildades – hade drygt 150 av de tidigare anställda vid bostadsstyrelsen och planverket sökt och erhållit tjänster i det nya verket. Därutöver fanns ett 100-tal som har rätt att behålla sina gamla tjänster t.o.m den 30 juni 1989 i enlighet med gällande avtal.

Av plan- och bostadsverkets tjänster är således många obesatta. Ett 30-tal konsulter och extraanställda har engagerats för att hålla verksamheten uppe. Ett omfattande rekryteringsarbete pågår för närvarande. Enligt verkets bedömningar förväntas högst ett 30-tal av de tidigare anställda följa med vid verkets flyttning till Karlskrona.

Bl. a. mot denna bakgrund föreslår plan- och bostadsverket följande:

1. Huvudförslaget tillämpas inte för plan- och bostadsverket under budgetåret 1989/90.

2 Medlen för övriga förvaltningskostnader ökas med 18 850 000 kr. för ökade kostnader för omvärldskontakter m. m. efter omlokaliseringen till Karlskrona.

3. Medel tilldelas för portokostnader i enlighet med postverkets beräkning.

4. Anslaget minskas med 402 000 kr. som avser konferens- och utbildningsverksamhet. Medlen förs över till anslaget B 2. Länsbostadsnämnderna.

5. Anslaget ökas med 6 500 000 kr. för information och utbildning. Medlen förs över från anslaget B 18. Information och utbildning m. m.

6. Outnyttjade medel som avser engångsanvisningar under budgetåret 1988/89 för ADB-investeringar och omlokaliseringskostnader får användas även under budgetåret 1989/90.

7. För budgetåret 1989/90 görs därutöver en engångsanvisning av ytterligare 26 390 000 kr. för omlokaliseringskostnader.

8. Den rörliga krediten hos riksgäldskontoret för plan- och bostadsverkets typgodkännandeverksamhet höjs till 800 000 kr.

9. Den rörliga krediten hos riksgäldskontoret för tjänsteexportverksamheten ökas till 1 milj. kr.

10. VA-nämnden frigörs från sin organisatoriska koppling till plan- och bostadsverket.

Anslagsöversikt

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	83 300 000[1]	+ 11 392 000
(därav lönekostnader)	53 856 000	+ 2 542 000
Lokalkostnader, *förslagsvis*	10 450 000	– 3 610 000
Blanketter, *förslagsvis*	4 200 000	± 0
Omställningskostnader, *förslagsvis*	-	+ 1 000 000
Engångsanvisning	30 050 000	– 24 250 000
Tjänsteexportverksamheten	1 000	± 0
Typgodkännandeverksamheten	1 000	± 0
Statens VA-nämnd	3 048 000	– 3 048 000
Summa utgifter	131 050 000	– 18 516 000
Inkomster		
Publikationer	850 000	± 0
Nettoutgift	**130 200 000**	**– 18 516 000**

[1] Av angivet belopp har 565 000 kr. inte ställts till plan- och bostadsverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Vid sin anmälan av prop. 1987/88: 37 om ett nytt plan- och bostadsverk konstaterade dåvarande chefen för bostadsdepartementet att det var viktigt och nödvändigt att vid omorganisationen rikta in sig på att bilda en organisation som kan bestå under den tid som kan överblickas. Han beräknade därvid resurserna för den nya organisationen till på sikt 208 årsarbetskrafter, exkl. låneförvaltning, uppdragsverksamhet m. m.

Med hänsyn härtill förordar jag att undantag görs från huvudförslagets krav på nedskärning av kostnaderna med 2 % för budgetåret 1989/90.

Vid min beräkning av medlen till förvaltningskostnader har jag beaktat att portokostnaderna ökar till följd av att plan- och bostadsverkets tjänstebrevs-

rätt dras in den 1 juli 1989. Samtidigt har 92 000 kr. förts bort från anslaget med anledning av att organisationen med redovisningscentralen upplöses (jfr. prop. 1988/89:100 bil. 2 p. 4).

Plan- och bostadsverkets begäran att medel till kostnader för konferens- och utbildningsverksamhet förs över från anslaget B 18. Information och utbildning m. m. kan jag inte tillstyrka.

För verkets ökade kostnader för resor, telefon m. m. efter omlokaliseringen till Karlskrona samt för ökade kostnader för ADB-driften beräknar jag ytterligare 3,5 milj. kr. utöver vad som tidigare beräknats.

Jag har vid min beräkning av lokalkostnaderna utgått från verkets lokalkostnader i Karlskrona. Lokalkostnaderna för verkets nuvarande lokaler i Stockholm föreslås fr. o. m. den 1 juli 1989 inte längre belasta plan- och bostadsverkets anslag, trots att verket under en övergångsperiod kommer att disponera delar av dessa lokaler..

Anslaget för budgetåret 1989/90 bör få överskridas med ett belopp som motsvarar sådana utgifter för utrustning och andra förberedelser för etableringen i Karlskrona för vilka medel har anvisats i form av ett engångsbelopp under innevarande budgetår men som inte hunnit verkställas under budgetåret.

Härutöver bör för anskaffning av teleutrustning och för flyttkostnader anvisas ett ytterligare engångsbelopp om 5,8 milj. kr.

Kostnader för omstationering avser sådana förmåner som är reglerade i avtal och andra bestämmelser. Den totala kostnaden för sådana förmåner kan inte beräknas nu, på grund av osäkerheten om hur många personer som kan komma att omfattas. Samma gäller i fråga om kostnaderna för viss personal i Stockholm som även efter den 30 juni 1989 är knuten till verket. Det gäller dels dem som fortfarande har kvar sina tjänster i de båda tidigare verken, dels dem som har anställts i verket för låneförvaltningen men inte följer med till Karlskrona. Jag föreslår att medel för dessa ändamål anvisas under en särskild förslagsvis betecknad anslagspost om 1 milj. kr.

Plan- och bostadsverkets begäran om engångsanvisningar härutöver för omlokaliseringen kan jag inte tillstyrka.

Verket har för sin typgodkännandeverksamhet en rörlig kredit hos riksgäldskontoret om 500 000 kr. Jag tillstyrker verkets förslag att den höjs till 800 000 kr. När det gäller tjänsteexporten bedömer jag däremot att den rörliga kredit om 500 000 kr. som verket nu disponerar är tillräcklig. Jag kan därför inte tillstyrka plan- och bostadsverkets förslag i denna del.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet under budgetåret 1989/90 till sammanlagt 111 684 000 kr.

Medel för statens va-nämnd har innevarande budgetår anvisats under plan- och bostadsverkets anslag och tidigare under statens planverks anslag. I och med att plan- och bostadsverket flyttar till Karlskrona upphör den administrativa samordningen mellan nämnden och verket. Det finns därför inte längre skäl att anvisa medel till nämndens verksamhet under plan- och

bostadsverkets anslag. Jag återkommer i det följande till frågan om medel för statens va-nämnd.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Plan- och bostadsverket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 111 684 000 kr.

B 2. Länsbostadsnämnderna

1987/88	Utgift	66 857 422
1988/89	Anslag	61 834 000[1]
1989/90	Förslag	65 292 000

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 813 000 kr. inte ställts till myndigheternas förfogande till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Länsbostadsnämnder finns i alla län utom Gotlands län. Nämnden är länsmyndighet för den statliga verksamheten för att främja bostadsförsörjningen. I Gotlands län fullgörs motsvarande uppgifter av länsstyrelsen. I Norrbottens län är länsbostadsnämnden sedan den 1 juli 1986 inordnad i länsstyrelsen som ett led i försöksverksamheten med samordnad länsförvaltning.

Plan- och bostadsverket

Arbetsvolymen

Länsbostadsnämndernas arbetssituation har under det senaste året varit pressad, beroende på att andelen komplicerade låne- och bidragsansökningar har vuxit, samtidigt som handläggarna har blivit färre och personalomsättningen ökat. Under budgetåret 1987/88 har antalet låne- och bidragsansökningar ökat med ca 6 %, liksom antalet oavslutade ärenden. Ökningen avser huvudsakligen småhusärenden. Den totala ärendetillströmningen beträffande flerbostadshus har däremot minskat något.

Enligt nämndernas bedömning förväntas antalet låne- och bidragsansökningar öka ytterligare under kommande år.

Antalet administrativa ärenden minskade under budgetåret 1987/88, främst i fråga om förtida inlösen av lån. Samtidigt har dock det administrativa arbetet ökat under omläggningen till ett nytt centralt datasystem.

Arbetet vid nämnderna kommer i hög grad att påverkas av förändringarna i låneförvaltningen och av utbyggnaden av regionalt datorstöd. En tillfällig resursförstärkning krävs under budgetåret 1989/90 för att klara den ordinarie verksamheten.

Med hänsyn till den osäkerhet som för närvarande råder beträffande storleken av den ersättning som SBAB skall erlägga till nämnderna för deras förvaltning av SBAB:s lån, har kostnaderna för nämndernas personal och övriga kostnader exkl. ADB-utrustning beräknats brutto. På grund av den förestående uppdelningen mellan plan- och bostadsverkets och SBAB:s verksamheter har anslagsbehovet inte heller kunnat beräknas för längre tid än ett år.

Plan- och bostadsverket föreslår sammanfattningsvis följande (verksamheten vid bostadsenheten i Norrbottens län omfattas inte av verkets förslag):

1. Huvudförslaget tillämpas inte för nämnderna.
2. Resursramen för förvaltningskostnader läggs fast för endast ett år.
3. Engångsanvisningar görs med 5 milj. kr. för tillfälliga personalförstärkningar och med 1 150 000 kr. för basutrustning i verksamheten.
4. För utbildnings- och konferensverksamhet förs 402 000 kr. över från anslaget B 1. Plan- och bostadsverket.
5. För nämndernas informationsverksamhet och driftkostnader förs 1 500 000 kr. över från anslaget B 18. Information och utbildning m.m.

Anslagsöversikt

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Personal	**459**	**– 9**
Utgifter		
Förvaltningskostnader	88 824 000[1]	+ 3 920 000
(därav lönekostnader)	80 567 000[2]	+ 4 465 000
Lokalkostnader, *förslagsvis*	13 510 000[3]	+ 38 000
Engångsanvisning	500 000	± 0
Summa utgifter	102 834 000	+ 3 958 000
Inkomster		
Administrationsavgifter	12 000 000	+ 4 500 000
Aviseringsavgifter	28 000 000	– 4 000 000
Krav- och påminnelseavgifter	1 000 000	± 0
Summa inkomster	41 000 000	+ 500 000
Nettoutgift	**61 834 000**	**+3 458 000**

[1] Av angivet belopp har 813 000 kr. inte ställts till myndigheternas förfogande till följd av tillämpningen av en utgiftsram. Länsstyrelsen i Norrbottens län disponerar 4 079 000 kr.

[2] Därav länsstyrelsen i Norrbottens län 3 801 000 kr.

[3] Därav länsstyrelsen i Norrbottens län 705 000 kr.

Föredragandens överväganden

Behovet av medel för länsbostadsnämnderna under detta anslag kommer att påverkas av hur kostnaderna för låneförvaltningen fördelas mellan staten och SBAB. Avtal har ännu inte träffats i denna del.

Jag förordar därför att medel för länsbostadsnämndernas verksamhet för nästa budgetår nu beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag. Jag har i mina beräkningar beaktat även medelsbehovet för bostadsenheten vid länsstyrelsen i Norrbottens län.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet till sammanlagt 65 292 000 kr. Av detta belopp avser 5 022 000 kr. länsstyrelsen i Norrbottens län.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Länsbostadsnämnderna* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 65 292 000 kr.

B 3. Vissa lån till bostadsbyggande

1987/88	Utgift	56 447 595
1988/89	Anslag	90 000 000
1989/90	Förslag	40 000 000

Från anslaget utbetalas räntelån, hyresförlustgarantilån och återstående räntebärande förbättringslån samt vissa förvärvstillägg till bostadslån som har betalats ut före den 1 juli 1985.

Bestämmelser om *räntelån* finns i räntelånekungörelsen (1967: 553). Räntelån lämnas för bostadshus som har uppförts eller byggts om med stöd av bostadslån enligt de bestämmelser som gällde före den 1 januari 1968, dock inte för hus som färdigställdes före år 1958. Räntelån lämnas dessutom för bostadshus som har uppförts utan statligt lån men för vilka räntebidrag tidigare lämnades enligt räntebidragskungörelsen (1962: 541). Räntelånen, som lämnas årligen om låntagarens räntekostnader överstiger ett på visst sätt beräknat basräntebelopp, skrivs av omedelbart. Denna avskrivning belastar anslaget B 4. Räntebidrag m. m.

Bestämmelser om *hyresförlustgarantilån* finns i förordningen (1982: 1286) om statlig hyresförlustgaranti. Lån kan lämnas för sådana hyres- eller bostadsrättshus som har lämnats bidrag enligt förordningen (1982: 1285) om statsbidrag till hyresrabatter i bostadshus. Lån lämnas med ett belopp som motsvarar högst 90 % av hyresförlusterna under en tid av högst tre år efter husets färdigställande. Lånen är ränte- och amorteringsfria i tre år. Amorteringstiden är i normalfallet tio år.

Långivningen för *förbättringslån* enligt förbättringslåneförordningen (1980: 261, upphävd 1986: 281) upphörde den 30 juni 1987.

Bestämmelserna om *förvärvstillägg* finns i förordningen (1986: 694) om handläggning, förvaltning, m. m. av bostadslån och räntebidrag . Förvärvstillägget lämnas i samband med överlåtelser, om den nye husägaren är berättigad till ett större bostadslån än överlåtaren.

Från anslaget utbetalades t. o. m. den 30 juni 1985 sådana lån som numera finansieras av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB. Låneskulden för lån som har betalats ut från anslaget uppgick till ca 63,3 miljarder kr. den 30 juni 1988.

Plan- och bostadsverket

Anslagsberäkning

Plan- och bostadsverket har beräknat behovet av medel under budgetåret 1989/90 för sådana utbetalningar som skall belasta anslaget till ca 70 milj. kr. netto.

Återbetalningar av statliga lån

Amorteringar och inlösen av lån till bostadsbyggande uppgick under budgetåret 1987/88 till ett belopp av 2 852 milj.kr., varav 45 milj. kr. avsåg inlösen i samband med eftergift av hyresförlustlån.

Amorteringar av bostadslån som tidigare finansierats över statsbudgeten bedöms uppgå till ca 2 miljarder kr. under vart och ett av budgetåren 1988/89 och 1989/90. Därtill kommer förtida inlösen av sådana bostadslån, vilket bedöms uppgå till ca 875 milj. kr. under vart och ett av budgetåren.

Föredragandens överväganden

Som jag aviserade i prop. 1988/89: 47 (bil. 4) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m.m. kommer jag att i annat sammanhang föreslå regeringen att under innevarande riksmöte förelägga riksdagen förslag om att räntesubventioner inte skall lämnas i form av räntelån och avskrivningar av sådana lån efter den 30 juli 1989. Det medför att anslaget , såvitt gäller räntelånen, belastas enbart med sådana räntelån som avser räntekostnader före denna tidpunkt.

Jag beräknar med hänsyn härtill anslagsbehovet för nästa budgetår till 40 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa lån till bostadsbyggande* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 40 000 000 kr.

B 4. Räntebidrag m. m.

1987/88	Utgift	13 268 719 175
1988/89	Anslag	15 800 000 000
1989/90	Förslag	17 700 000 000

Från anslaget betalas räntebidrag för ny- och ombyggnad av bostadshus, för underhålls-, reparations- och energisparåtgärder i bostadshus, samt, i vissa fall, för förvärv av bostadshus och för gatukostnadsersättning. Från anslaget betalas vidare ungdomsbostadsstöd, nybyggnadsbidrag, bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad, bidrag till hyresrabatter samt s. k. 33 §-ersättning till kommuner. Anslaget belastas också med eftergifter av räntelån.

Räntebidrag för ny- och ombyggnad av bostadshus lämnas numera enligt nybyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 692) resp. ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 693). Bidrag lämnas med belopp som motsvarar skillnaden mellan den verkliga räntekostnaden för bostadslån och underliggande kredit inom låneunderlaget för bostäder och en garanterad ränta för dessa lån. Vid ombyggnad av hyres- och bostadsrättshus kan räntebidrag lämnas för markkostnader även om de inte ingår i låneunderlaget. Den garanterade räntesatsen för det första året av lånetiden varierar, beroende på låntagarkategori, mellan 2,45 och 4,9 % för nybyggnadslån och tills vidare mellan 2,35 och 10 % för ombyggnadslån. Den garanterade räntan höjs årligen på visst sätt.

Räntebidrag lämnas också för bostadshus som under åren 1975–1986 har uppförts eller byggts om med stöd av lån enligt bostadsfinansieringsförordningen (1974: 946) samt för flerbostadshus som under åren 1958–1974 uppförts eller byggts om med stöd av lån enligt bostadslånekungörelsen (1967: 552) eller motsvarande äldre bestämmelser. Är huset färdigställt före år 1967 lämnas vanligen i stället räntelån, varvid den del av räntelånet som avser ränta på bostadslån och underliggande kredit omedelbart efterges. Bestämmelser om räntelån finns i räntelånekungörelsen (1967: 553). Räntebidrag och eftergift av räntelån är likvärdiga från subventionssynpunkt.

Räntebidrag för vissa underhålls-, reparations- och energisparåtgärder lämnas enligt förordningen (1983: 974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus. Bidraget lämnas för hus med hyres- eller bostadsrättslägenheter. Bidraget beräknas med utgångspunkt i en schablonmässigt bestämd kostnad för utförda åtgärder. För schablonbeskattade fastighetsägare grundas bidraget på hälften av en räntesats som är 0,4 procentenheter högre

än statslåneräntan. För övriga fastighetsägare är bidraget lägre. Bidragstidens längd beror på åtgärdernas beräknade varaktighet.

Enligt förordningen (1983: 40) om räntebidrag för underhållslån i vissa fall lämnas ett särskilt räntebidrag för underhåll till allmännyttiga bostadsföretag och studentbostadsföretag, som för år 1983 beviljades lån på den allmänna lånemarknaden till underhåll av bostadshus.

Räntebidrag lämnas också för vissa äldre statliga reparations- och energisparlån. Räntebidragen för dessa lån minskas successivt. Bestämmelserna finns i förordningen (1982: 644) om lån för byggnadstekniska åtgärder i bostadshus resp. förordningen (1977: 332) om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus m. m. (upphävd 1980: 334).

Räntebidrag för lån för vissa förvärv lämnas i samband med dels förvärvsstöd vid kommunalt förköp av bostadshus i vissa kustkommuner, dels förvärvsstöd till vissa flerbarnsfamiljer för köp av egnahem. Räntebidraget beräknas på likartat sätt som för ombyggnadslån, dock med den skillnaden att den garanterade räntesatsen för det första året är 5,5 resp. 5,9 %. I fråga om förköpsstödet är räntebidragsunderlaget begränsat till 25 % av gällande schablonbelopp för tomt- och grundberedning samt lägestillägg. Bestämmelserna finns i förordningen (1984: 614) om lån för förvärv av vissa bostadshus som har förköpts enligt förköpslagen (1967: 868) och förordningen (1987: 258) om stöd till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem.

Räntebidrag för gatukostnadsersättning lämnas enligt förordningen (1985: 352) om lån m. m. för gatukostnadsersättning i vissa fall. Bidrag lämnas till egnahemsägare och beräknas på samma sätt som räntebidrag för ombyggnad.

Ungdomsbostadsstöd enligt förordningen (1987: 530) om ungdomsbostadsstöd lämnas till vissa kommuner för att öka utbudet av bostäder för ungdomar. Bidraget lämnas med 200 kr. per månad för varje lägenhet, som efter en viss tidpunkt förmedlats till ungdom av kommunen eller ett av kommunen utsett organ. Bidrag lämnas för den tid som lägenheten hyrs ut till personer som är yngre än 25 år. För studentbostäder gäller särskilda regler.

Nybyggnadsbidrag lämnas på vissa orter enligt förordningen (1986: 1399) om bidrag vid nybyggnad av bostäder. Bidrag lämnas för nybyggda hyres- och bostadsrättshus som påbörjats under slutet av år 1986 eller under åren 1987 och 1988. Bidraget är 60 kr./m^2 för det första bidragsåret och 30 kr./m^2 för det andra bidragsåret, upp till ett visst högsta belopp per lägenhet.

För de hyresgäster och bostadsrättshavare som bor kvar efter en ombyggnad som skett med stöd av ombyggnadslån lämnar staten under tre år *bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad.* Bidraget för det första året är 60 % av den höjda bostadskostnaden till den del höjningen överstiger 25 kr./m^2. Därefter sjunker bidraget med en tredjedel varje år. Bestämmelserna finns i förordningen (1986: 1398) om bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad.

Statsbidrag till hyresrabatter lämnas enligt förordningen (1982: 1285) om statsbidrag till hyresrabatter i bostadshus. Bidrag lämnas till ägare av vissa hyres- eller bostadsrättshus som påbörjades under åren 1982-1985. Bidrag lämnas för en tid av fem år.

Enligt 33 § i 1962 års bostadslånekungörelse (1962: 537, upphävd 1967: 552) skall staten täcka 80 % av kommuners *bidrag för förvaltningsförluster* i vissa hus. Utöver ersättningen för sådana förluster betalas från anslaget vissa engångsbidrag som regeringen har beviljat kommuner under förutsättning att de för framtiden avstår från sin rätt till sådan ersättning. Regler för engångsbidraget finns i förordningen (1984: 337) om ändrade bestämmelser om statens skyldighet att betala ersättning till kommuner enligt 33 § i 1962 års bostadslånekungörelsen.

Under budgetåret 1988/89 har, efter beslut av regeringen, från anslaget även betalats ut vissa tidigare beslutade bidrag till åtgärder mot outhyrda lägenheter. Bidragsformen upphörde vid utgången av budgetåret 1985/86. Utgifterna för bidragen har tidigare belastat anslaget B 5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m.m.

Plan- och bostadsverket

Vintertillägg för låntagarbyggda småhus ersätts med höjd ortskoefficient

I syfte att nå en jämnare säsongsfördelning av bostadsbyggandet ökas låneunderlaget med ett vintertillägg för arbeten som utförs under vintern. Tilläggets storlek beror både av i vilken del av landet som arbetet utförs, och under vilken del av vintern som arbetet pågår. För flerbostadshus och gruppbyggda småhus fastställs tillägget i det slutliga lånebeslutet. För dessa hus kan merkostnader till följd av byggande under vintern vidare fångas upp av produktionskostnadsbelåningen. För låntagarbyggda småhus beräknas vintertillägget utifrån den planerade tiden för påbörjandet. Inför bostadslånets utbetalning räknas tillägget ofta om med hänsyn till den verkliga tidpunkten för påbörjandet. Detta innebär extra arbete för länsbostadsnämnderna.

Erfarenheterna från nämnderna är att tillägget har en påtagligt positiv effekt för sysselsättningen endast i de nordligaste länen. Plan- och bostadsverket föreslår att vintertillägget slopas. Den ökade byggkostnaden vid vinterbygge får i stället kompenseras genom att ortskoefficienterna justeras.

Prövningen av uthyrning av egnahem slopas

Vid uthyrning av egnahem är länsbostadsnämndens medgivande ett villkor för att bostadslånet skall vara kvar. Om uthyrningen är av permanent karaktär, kräver nämnden för lån utbetalda före den 1 juli 1988 dessutom en delinlösen av lånet som motsvarar skillnaden i aktuell skuld vid en låneandel om 25 % resp. 22 % av låneunderlaget.

Dessa ärenden innebär mera arbete för nämnderna i ett resursläge där alla tänkbara besparingar i rutiner etc. måste aktualiseras. Både den inlösta delen av lånet och den därav föranledda minskningen av räntebidraget uppgår ofta till små belopp. Plan- och bostadsverket föreslår att uthyrning av egnahem skall få ske utan länsbostadsnämndens prövning och att uthyrning av egnahem inte skall leda till krav på delinlösen av bostadslånet.

Bidragsgivningens omfattning

Utgifterna för räntebidrag m. m. under anslaget för budgetåret 1987/88 uppgick till 13 268 milj. kr. Det är ca 1 150 milj. kr. mindre än under budgetåret 1986/87. Minskningen beror på att räntan för bostadslån, som finansierats över statsbudgeten, under år 1987 var 3,7 procentenheter lägre än under år 1986.

Antalet lägenheter med räntesubventioner uppgick till ca 1 490 000 under det andra halvåret 1987, exkl. lägenheter med enbart energisparlån. Av det totala antalet lägenheter med räntesubventioner var andelen hyres- och bostadsrättslägenheter 79 %.

Fr. o. m. år 1984 lämnas räntestöd för annat underhåll än lägenhetsunderhåll samt för energisparåtgärder och reparationer i hyres- och bostadsrättshus. Räntestödet skall i princip motsvara skattereduktionen för en egnahemsägare som tar upp lån för att genomföra motsvarande åtgärder.

De godkända kostnaderna för olika bidragsändamål m. m. under de tre senaste budgetåren uppgår till följande belopp.

		Räntebidragsunderlag, milj. kr.			
Budgetår	Bidragstid, år	Underhåll	Energispar-åtgärder	Reparationer	Summa
1985/86	10	694	781	13	1 488
	20	604	939	577	2 120
Summa		**1 298**	**1 720**	**590**	**3 608**
1986/87	10	704	463	30	1 197
	20	835	1 013	585	2 433
Summa		**1 539**	**1 476**	**615**	**3 630**
1987/88	10	696	374	27	1 097
	20	733	494	433	1 660
Summa		**1 429**	**868**	**460**	**2 757**

Anslagsberäkning

Plan- och bostadsverket beräknar utgifterna under anslaget till sammanlagt 15 740 milj. kr. för budgetåret 1988/89. För budgetåret 1989/90 beräknar verket utgifterna till 18 200 milj. kr.

Verkets beräkningar för budgetåret 1989/90 utgår från en ränta om 11,7 % för nya bostadslån och underliggande krediter, en obunden ränta på 11 % och en ränta på 11,6 % för bostadslån utbetalade före den 1 juli 1985.

Föredragandens överväganden

Vintertillägg för låntagarbyggda småhus

Merkostnader för att uppföra hus vintertid beaktas genom särskilda tilläggsbelopp i låneunderlaget för bostadslån. Beloppets storlek varierar med hänsyn till var i landet huset ligger och under vilken tid byggnadsarbetena pågår. Plan- och bostadsverket har föreslagit att vintertillägg för låntagarbyggda småhus avskaffas och kompenseras med en höjd ortskoefficient. Jag är inte beredd att tillstyrka detta förslag, eftersom det skulle innebära att kostnaden för subventioner för nyproduktionen ökar, samtidigt som stimulansen till säsongsutjämning i bostadsbyggandet försvinner.

Slopande av prövningen av uthyrningen av egnahem

Bostadslån, och därmed även räntebidrag, kan helt eller delvis sägas upp bl. a. om huset används för annat ändamål än som var avsett då lånet beviljades, såvida inte länsbostadsnämnden medger att användningen ändras. Plan- och bostadsverket har, åberopande arbetsbelastningen vid nämnderna, i fråga om uthyrning av egnahem, föreslagit att nämnderna inte längre skall behöva lämna medgivande till uthyrning eller pröva återbetalning av en del av bostadslånet.

Förslagen skulle motverka försäljningar av egnahem som ägaren inte längre behöver för sitt eget boende. Till följd av de rådande förhållandena på bostadsmarknaden i många delar av landet kan jag därför inte tillstyrka dessa förslag.

Anslagsberäkning

Riksdagen beslutade den 16 december 1988 (prop. 1988/89:47, FiU 10, rskr. 94) att de garanterade räntorna, med vissa undantag, tills vidare skall höjas för ombyggnadsprojekt för vilka låneansökan lämnats in efter den 26 oktober 1988. Förstaårsräntan höjs för vissa ombyggnader av egnahem från 4,9 % till 10 %. För sådana ombyggnader av hyres- och bostadsrättshus som berörs av beslutet höjs förstaårsräntan från 2,6 % till 5,25 % för schablonbeskattade och från 2,35 % till 5,1 % för konventionellt beskattade husägare. Höjningarna görs för att dämpa ombyggnadsverksamheten och därmed öka tillgången på byggresurser för nyproduktion av bostäder.

Riksdagen beslutade samtidigt dels att minska subventionerna för hyres- och bostadsrättshus med 300 milj.kr. för tiden från den 1 juli 1989, dels att

höja den garanterade räntan med 0,1 procentenheter vid nybyggnad av hyres- och bostadsrättshus för vilka preliminärt lånebeslut meddelas efter år 1988. Jag återkommer i annat sammanhang med förslag om hur besparingarna skall läggas ut.

Statens utgifter för räntebidrag under budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknar jag till de belopp som framgår av följande tabell. Beräkningarna för budgetåret 1989/90 bygger på kalkylantagandet att såväl statslåneräntan som räntenivån för nytillkommande bostadslån och underliggande krediter under år 1989 blir något lägre än vid slutet av år 1988. Räntan för bostadslån finansierade över statsbudgeten blir 11,45 % under år 1989. Jag har alltså vid anslagsberäkningen utgått från att räntenivåerna blir något lägre än vad plan- och bostadsverket har utgått från i sin anslagsberäkning.

Den besparing om 300 milj. kr. som jag har nämnt i det föregående kommer med hänsyn till tidpunkten för besparingens genomförande att få halv effekt i fråga om anslaget för budgetåret 1989/90.

Bidragsform	Milj. kr. 1988/89			Milj. kr. 1989/90		
	Hyres- och bost.rätt	Egna-hem	Totalt	Hyres- och bost.rätt	Egna-hem	Totalt
Räntebidrag till hus med bostadslån finansierade av SBAB						
Nybyggnad	3 050	900	3 950	4 350	1 250	5 600
varav nytillskott	*1 150*	*430*	*1 580*	*1 540*	*500*	*2 040*
Ombyggnad m. m.[1]	2 500	200	2 700	3 450	250	3 700
varav nytillskott	*815*	*80*	*895*	*930*	*60*	*990*
Förvärv av egnahem	–	100	100	–	200	200
delsumma	5 550	1 200	**6 750**	7 800	1 700	**9 500**
Räntebidrag till hus med äldre bostadslån utbetalda över statsbudgeten						
Bostadslån						
Nybyggnad	4 000	1 600	5 600	3 800	1 250	5 050
Ombyggnad m. m.[1]	1 625	100	1 725	1 450	100	1 550
Paritetslån (i huvudsak nybyggnad)	625	–	625	550	–	550
Räntelån (i huvudsak nybyggnad)	100	–	100	50	–	50
delsumma	6 350	1 700	**8 050**	5 850	1 350	**7 200**
Räntebidrag totalt	11 900	2 900	**14 800**	13 650	3 050	**16 700**
Räntestöd och övriga bidrag						
Räntestöd för förbättring av bostadshus	550	–	550	750	–	750
varav nytillskott	*200*	–	*200*	*200*	–	*200*
Vissa underhållslån	10	–	10	5	–	5
Ungdomsbostadsstöd	5	–	5	15	–	15
Nybyggnadsbidrag	25	–	25	80	–	80
Återflyttningsbidrag	15	–	15	45	–	45
Bidrag till hyresrabatter	10	–	10	5	–	5
33 §-ersättning	135	–	135	100	–	100
delsumma	750	–	**750**	1 000	–	**1 000**
Hela anslaget	12 650	2 900	**15 550**	14 650	3 050	**17 700**

[1] inkl. lån för energisparande, soprum m. m.

Förändringen av räntebidragen för ny- och ombyggnad framgår närmare av följande tabell.

	Milj. kr. 1988/89			Milj. kr. 1989/90		
	Hyres- och bost.rätt	Egna hem	Totalt	Hyres- och bost.rätt	Egna hem	Totalt
Tillskott nybyggnad	+ 1 150	+ 430	+ 1 580	+ 1 540	+ 500	+ 2 040
Tillskott ombyggnad	+ 815	+ 80	+ 895	+ 930	+ 60	+ 990
Tillskott förvärvslån	0	+ 100	+ 100	0	+ 100	+ 100
Årlig upptrappning	– 400	– 370	– 770	– 415	– 390	– 805
Extra upptrappning	– 20	– 160	– 180	– 150	0	– 150
Ränteändring bostadslån	+ 610	+ 275	+ 885	– 80	– 35	– 115
Ränteändring bottenlån	– 100	– 60	– 160	0	– 30	– 30
Amorteringar	– 75	– 45	– 120	– 75	– 55	– 130
Netto	+ 1 980	+ 250	+ 2 230	+ 1 750	+ 150	+ 1 900

Jag beräknar således utgifterna för budgetåret 1988/89 till 15 550 milj. kr. För budgetåret har anvisats ett anslag på 15 800 milj. kr. Anslagsberäkningen i föregående budgetproposition utgick bl. a. från antagandet att räntorna skulle bli högre än vad de faktiskt har blivit.

Anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknar jag till 17 700 milj. kr.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Räntebidrag m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 700 000 000 kr.

B 5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m.

1987/88	Utgift	60 596 129
1988/89	Anslag	80 000 000
1989/90	Förslag	80 000 000

Från anslaget betalas bidrag enligt förordningen (1986: 286) om statsbidrag till förnyelseåtgärder i vissa bostadsområden (förnyelsebidrag). Förnyelsebidrag lämnas av plan- och bostadsverket till kostnader för sådana åtgärder i områden med flerbostadshus som syftar till att minska antalet outhyrda lägenheter och förbättra den sociala miljön i områden med stora uthyrningssvårigheter eller stora sociala problem. Bidrag lämnas endast till allmännyttiga bostadsföretag. Som förutsättning för bidrag gäller att bostadsföretaget och kommunen tillsammans har utarbetat ett åtgärdsprogram för

området, att kommunen lämnar ett bidrag som minst motsvarar hälften av statens bidrag samt att avtal har träffats om boinflytande och decentraliserad förvaltning. Riksdagen fastställer för varje budgetår en ram för beslut om förnyelsebidrag.

Anslaget belastas också med eftergifter av hyresförlustlån enligt förordningen (1976: 260) om hyresförlustlån. Möjligheten att bevilja nya lån togs bort vid utgången av år 1980 (prop. 1979/80: 100 bil. 16, CU 22, rskr. 240). Lämnade hyresförlustlån kan dock efterges under vissa förutsättningar, normalt högst med uppemot halva beloppet. Om det finns synnerliga skäl kan regeringen medge eftergift av hela lånet eller större del av lånet än vad som följer av normalreglerna. En förutsättning för eftergift är att återstoden av lånet löses in på en gång. En kommun som gentemot ett allmännyttigt bostadsföretag har åtagit sig att svara för det kapitaltillskott som företaget därvid behöver kan få ett särskilt hyresförlustlån om kommunen bedöms ha låg skattekraft.

Plan- och bostadsverket

Omfattningen av bidragsgivningen m. m.

Sedan april 1987 har *förnyelsebidrag* beviljats med sammanlagt 90,7 milj. kr. för bostadsområden med ca 24 000 lägenheter. I augusti 1988 fanns ytterligare tio ansökningar hos verket om bidrag på sammanlagt ca 35 milj. kr. avseende bostadsområden med ca 8 000 lägenheter.

Under budgetåret 1987/88 beviljades *eftergift av hyresförlustlån* till ett belopp av 45 milj. kr. Totalt har intill utgången av budgetåret 1987/88 eftergifter beviljats med 803 milj. kr. Vid utgången av budgetåret 1987/88 utestod hyresförlustlån till ett belopp av 80 milj. kr.

Ramar och anslagsberäkning

Förnyelsebidrag får under budgetåret 1988/89 lämnas inom en ram av 60 milj. kr. Verket föreslår oförändrad beslutsram för budgetåret 1989/90.

Eftergifter av hyresförlustlån beräknar verket till 30 milj. kr. för budgetåret 1988/89 och till 20 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Plan- och bostadsverket beräknar anslagsbelastningen till sammanlagt 110 milj. kr. för budgetåret 1988/89 och till 80 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Ett av huvudändamålen med förnyelsebidragen var att stödja åtgärder i bostadsområden med stora uthyrningssvårigheter. Den ökande efterfrågan på bostäder har gjort att antalet sådana områden nu snabbt minskar. De behov som kan finnas för att förbättra miljöerna i de stora bostadsområdena kan

tillgodoses med bostadslån, räntestöd och tilläggslån. Mot denna bakgrund förordar jag att den särskilda bidragsgivningen till förnyelseåtgärder i vissa bostadsområden upphör vid utgången av budgetåret 1988/89. I stället bör statens stöd till investeringar i dessa områden lämnas i form av bostadslån och räntestöd samt tilläggslån inom ramen för nu gällande låne- och bidragsbestämmelser. Jag vill i sammanhanget nämna att plan- och bostadsverket påbörjat en utvärdering av det samlade stödet till ombyggnad och förbättring. Jag vill också erinra om den samlade översyn av bostadssubventionerna för vilken jag har redogjort i inledningen till detta avsnitt.

Vad jag nu har förordat om avvecklingen av förnyelsebidragen bör genomföras så att beslut om sådana bidrag som huvudregel inte får meddelas efter utgången av juni 1989. Undantag bör dock kunna göras för bl.a. redan inneliggande ärenden. Jag anser därför att bidrag bör beviljas även efter den 30 juni 1989 om ansökan har kommit in till plan- och bostadsverket före den 10 januari 1989.

Jag beräknar i likhet med verket medelsbehovet för utbetalningar av förnyelsebidrag till 60 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Som har framgått av det föregående kommer anslaget vidare att behöva belastas med eftergifter av hyresförlustlån ytterligare några år. Även sådana eventuellt återstående utbetalningar av tidigare beslutade bidrag till åtgärder mot outhyrda lägenheter som jag omnämnt i det föregående under anslaget B 4. Räntebidrag m.m. bör belasta förevarande anslag. Jag beräknar anslagsbelastningen för eftergifter m. m. till 20 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Det sammanlagda medelsbehovet för budgetåret 1989/90 under detta anslag beräknar jag således till 80 milj. kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat i fråga om förnyelsebidrag,
2. till *Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 80 000 000 kr.

B 6. Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m.

1987/88	Utgift	79 692 007
1988/89	Anslag	190 000 000
1989/90	Förslag	200 000 000

Från anslaget betalas lån enligt bestämmelserna i kungörelsen (1974: 255) om tilläggslån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse samt i förordningen (1983: 1021) om tilläggslån för ombyggnad av bostadshus m. m.

Tilläggslån lämnas för ombyggnad av hus som har förklarats eller kan förklaras som byggnadsminne, för grundförstärkning av kulturhistoriskt värdefulla hus samt till arkeologiska undersökningskostnader.

Vid sådan ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som sker med stöd av bostadslån enligt ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986: 693) kan låneunderlaget också förhöjas.

I fråga om hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år lämnas tilläggslån vidare för åtgärder som avser att avhjälpa byggskador och byggfel samt – under vissa förutsättningar – också för ändrad lägenhetssammansättning eller mer genomgripande ombyggnadsåtgärder av annat slag. Tilläggslån kan slutligen lämnas även för åtgärder mot radon. För sådana åtgärder i en- och tvåfamiljshus lämnas tilläggslån endast om lägenheterna är upplåtna med hyres- eller bostadsrätt.

Tilläggslånet är ett statligt ränte- och amorteringsfritt lån som, med vissa begränsningar, lämnas med ett belopp som motsvarar skillnaden mellan godkänd ombyggnadskostnad och den kostnad som kan förräntas av fastigheten på normala villkor. Ränte- och amorteringsfriheten för ett tilläggslån omprövas efter fem eller tio år. Vid omprövningen avskrivs upplupen amortering.

Riksdagen har fastställt en gemensam ram för riksantikvarieämbetets tillstyrkanden av ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m. m. – inkl. tilläggslån för grundförstärkning – som bör komma i fråga för förhöjt låneunderlag och/eller tilläggslån på 115 milj. kr. för budgetåret 1988/89. Av denna ram får högst 2,5 milj. kr. disponeras för tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbyggande.

Riksdagen har även fastställt en ram för tilläggslån för åtgärder i hus som är yngre än 30 år – inkl. tilläggslån för reparationsåtgärder m. m – på 115 milj. kr. för budgetåret 1988/89. Riksdagen har nyligen beslutat att öka den nyss nämnda ramen till totalt 165 milj. kr (prop 1988/89: 47, FiU 10, rskr. 94).

För tilläggslån för åtgärder mot radon gäller ingen rambegränsning.

Plan- och bostadsverket

Långivningens omfattning

Hela ramen för tilläggslån och förhöjt låneunderlag för ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse för budgetåret 1987/88 – 90 milj. kr. – togs i anspråk. Omkring 32 milj. kr. avsåg förhöjt låneunderlag och ca 58 milj. kr. tilläggslån. Av nämnda ram har 857 000 kr. disponerats för ett tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader.

Hela ramen för tilläggslån för byggskador m. m. för budgetåret 1987/88 – 40 milj. kr. – togs i anspråk. Av detta belopp användes 30 % för grundförstärkning, 46 % för ändrad lägenhetssammansättning och 24 % för reparationsåtgärder.

Från och med den 1 januari 1987 lämnas tilläggslån även för ombyggnadsåtgärder i hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år. Hela den ram som fastställts för budgetåret 1987/88 – 100 milj. kr. – togs i anspråk.

Tilläggslån för åtgärder mot radon – som inte är rambegränsade – har under budgetåret 1987/88 beviljats i endast ett fall. Lånebeloppet uppgick till 43 000 kr.

Rambehov

Enligt plan- och bostadsverket bedömer riksantikvarieämbetet att behovet av medel för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m.m. – inkl. tilläggslån för grundförstärkning – klart överstiger fastställd ram och att den därför bör höjas till 215 milj. kr. Ämbetet föreslår vidare att beslut om förhöjt låneunderlag får meddelas utan rambegränsning. Plan- och bostadsverket framhåller att hälften av detta medelsbehov avser byggande i storstadsområden, men att det trots detta av byggnadsvårdsskäl är rimligt att vissa av projekten förverkligas. Enligt verkets bedömning bör dessa projekt kunna utföras utan men för övrig ombyggnadsverksamhet.Verket föreslår därför en tillstyrkanderam för budgetåret 1989/90 om 135 milj. kr. Härutöver bör beslut om förhöjt låneunderlag enligt verkets uppfattning få meddelas utan rambegränsning.

För ombyggnadsåtgärder i hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år har länsbostadsnämnderna bedömt behovet av tilläggslån till 75 – 100 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1988/89 och 1989/90. Plan- och bostadsverket föreslår att ramen för budgetåret 1989/90 fastställs till oförändrat 115 milj. kr.

Verket föreslår slutligen att sådana delar av ramarna som inte har utnyttjats under det budgetår ramarna avser, skall få användas för långivning under följande budgetår.

Anslagsberäkning

Plan- och bostadsverket bedömer att utbetalningarna totalt kommer att bli ca 200 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Ramar

Regeringen har, för att öka möjligheterna att bygga nya bostäder, bland annat beslutat om ramar för ombyggnad av bostäder i hela landet. Genom riksdagens beslut (prop. 1988/89:47 bil. 4, FiU 10, rskr. 94) har räntestödet tills vidare halverats för en stor del av de ombyggnader som genomförs med stöd av statligt ombyggnadslån. För att särskilt angelägna ombyggnader av hus som är yngre än 30 år skall kunna utföras även fortsättningsvis, beslutade riksdagen samtidigt – i enlighet med regeringens förslag – att ramen för beslut om tilläggslån för sådana hus under innevarande budgetår skall ökas

med 50 milj. kr. till 165 milj. kr. Med anledning av motioner i ämnet beslutade riksdagen vidare att ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skall undantas från den tillfälliga höjningen av den garanterade räntan. Ramen för beslut om förhöjt låneunderlag och tilläggslån till sådan bebyggelse lämnades därmed oförändrad.

Det nuvarande ansträngda läget inom byggområdet gör det nödvändigt att företa en mycket sträng prioritering mellan de projekt som bör komma i fråga såväl för reguljära ombyggnadslån som för stöd i form av förhöjt låneunderlag och tilläggslån.

Jag förordar mot denna bakgrund att tillstyrkanderamen för *kulturhistoriskt värdefull bebyggelse* fastställs till 115 milj. kr. för budgetåret 1989/90, dvs. till samma belopp som för innevarande budgetår. Liksom hittills bör även beslut om förhöjt låneunderlag avräknas mot denna ram. Inom ramen bör oförändrat högst 2,5 milj. kr. få disponeras för lån till arkeologiska undersökningskostnader.

Jag går så över till ramen för tilläggslån för *åtgärder i hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år*. Såvitt man nu kan förutse kommer den beslutade höjningen av den garanterade räntan för sådana ombyggnader att bestå under nästa budgetår. De skäl som motiverade en tillfälligt ökad ram för beslut om tilläggslån i de nu avsedda fallen står därmed kvar.

Jag förordar med hänsyn härtill att ramutrymmet för tilläggslån till ombyggnad av bostadshus som är yngre än 30 år höjs med 100 milj. kr. till 215 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Ändamålet med den ram för statsbidrag till tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark som nu finns inom anslaget B 8.Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m. har i praktiken en stark koppling till ändamålen med ramen för ombyggnad av hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år. Dessa två ramar bör därför läggas samman.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört förordar jag att ramen för tilläggslån för åtgärder i hus som är yngre än 30 år – inkl. tilläggslån för reparationsåtgärder m. m. och bidrag till tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark – fastställs till 225 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Mitt förslag innebär inte några förändringar i fråga om de ändamål för vilka tilläggslån resp. statsbidrag kan lämnas.

Liksom hittills bör lån för åtgärder mot radon lämnas utan rambegränsning.

Anslagsberäkning

Jag beräknar behovet av medel för utbetalningar av tilläggslån och bidrag till tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark under budgetåret 1989/90 till 200 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att ramen för de antikvariska myndigheternas tillstyrkanden av tilläggslån eller förhöjt låneunderlag till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse m. m. fastställs till 115 000 000 kr. för budgetåret 1989/90,
2. medge att av denna ram högst 2 500 000 kr. får disponeras för tilläggslån till arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbyggande,
3. medge att beslut om tilläggslån till åtgärder i bostadshus som är yngre än 30 år får meddelas inom en ram på 225 000 000 kr. för budgetåret 1989/90,
4. till *Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 200 000 000 kr.

B 7. Bostadsbidrag m.m.

1987/88	Utgift	1 317 175 259
1988/89	Anslag	1 470 000 000
1989/90	Förslag	1 345 000 000

Från anslaget betalas statsbidrag till bostadsbidrag som lämnas till barnfamiljer och vissa hushåll utan barn.

Bestämmelserna om bostadsbidrag finns i lagen (1988:786) om bostadsbidrag (LBB) samt i bostadsbidragsförordningen (1988:787).

Bostadsbidrag till barnfamiljer består under bidragsåret 1989 dels av ett belopp som beror av antalet barn, dels av ett belopp som beror av bostadskostnadens storlek.

Bidragsbeloppet för barn är 3 180 kr. per barn och år för familjer med högst tre barn (19 § 1 st. LBB). För familjer med fler än tre barn har denna del av bostadsbidraget delvis ersatts av ökade flerbarnstillägg. Till följd härav utgör bostadsbidragen i denna del 7 920 kr. per år för familjer med fyra barn och 3 180 kr. per år för familjer med fem eller flera barn.

Det bostadskostnadsberoende bidragsbeloppet grundas på bostadskostnaden mellan en nedre och en övre gräns för bostadskostnaden. Inom detta intervall lämnas bidrag med 80 eller 60 % av bostadskostnaden (19 § 1 st. p 2 och 19 § 2 st. LBB). Bostadskostnadsgränserna framgår av följande sammanställning.

Familjer med	Lägsta bidragsgrundande bostadskostnad (kr./mån.)	Bidrag med 80% upp till en bostadskostnad av (kr./mån.)	Bidrag med 60% upp till en bostadskostnad av (kr./mån.)
1 barn	1 000	2 400	2 600
2 barn	1 000	2 400	2 900
3 barn	1 000	2 600	3 200
4 barn	1 000	2 600	3 500
5 barn eller fler	1 000	3 125	3 800

Bostadsbidraget till barnfamiljer är inkomstprövat och reduceras enligt 9 § LBB med ett belopp som svarar mot 20 % av den del av den bidragsgrundande inkomsten som överstiger 63 000 kr. per år.

Bostadsbidrag till ensamboende och makar/samboende med s.k. umgängesrättsbarn lämnas enligt reglerna för bostadsbidrag till barnfamiljer, med undantag för det belopp som är beroende av antalet barn (20 § 1 st. LBB).

Bostadsbidrag till vissa hushåll utan barn lämnas enligt 7 § LBB till den som fyllt 18 år men inte är äldre än 28 år. Enligt 21 § LBB lämnas bidrag till dessa hushåll med 80 % av den bostadskostnad som överstiger 700 kr. per månad men inte 1 900 kr. per månad för ensamboende och 2 400 kr. per månad för makar/samboende. För hushåll där någon har studiemedel är dock den lägsta bidragsgrundande bostadskostnaden 1 200 kr. per månad.

Även detta bidrag är inkomstprövat. Det reduceras enligt 14 § LBB med ett belopp som svarar mot en tredjedel av den del av den bidragsgrundande inkomsten som överstiger 27 000 kr. per år för ensamboende och 38 000 kr. per år för makar/samboende.

Kommunerna är fr. o. m. bidragsåret 1989 skyldiga att lämna bostadsbidrag. Enligt 32 § LBB får kommunerna statsbidrag med 50 % av sina kostnader för bostadsbidrag inom nyss angivna gränser. Statsbidraget utbetalas kalenderårsvis i efterskott. Utgifterna under budgetåret 1989/90 under detta anslag avser därför kostnader för de bostadsbidrag som lämnas under år 1989.

Plan- och bostadsverket

Bidragsgivningens omfattning

Det totala antalet hushåll med bostadsbidrag uppgick i maj 1988 till 251 000. Som framgår av följande sammanställning var antalet bidragsmottagare i stort sett oförändrat sedan maj 1987.

Hushåll med bostadsbidrag, maj 1987 och maj 1988, 1 000 -tal

	1987	1988
Makar/samboende med barn	114	110
Ensamboende med barn	136	132
Hushåll utan barn	–	9
därav makar/samboende	–	1
därav ensamboende	–	8
Samtliga	**250**	**251**

Förslag till ändringar

Plan- och bostadsverket föreslår att bostadsbidragssystemet för *hushåll med barn* fr. o. m. den 1 januari 1990 ändras så, att inkomstgränsen för oreducerat bostadsbidrag höjs i förhållande till vad som gäller under år 1989. Verket föreslår vidare höjningar i fråga om de gränser till vilka bostadsbidrag lämnas med 80 resp. 60 % av den bidragsgrundande bostadskostnaden. Dessutom föreslår verket att den nedre bostadskostnadsgränsen skall gälla oförändrad.

I fråga om bostadsbidrag till *hushåll utan barn* föreslår plan- och bostadsverket inga förändringar för år 1990.

Plan- och bostadsverket beräknar *utgifterna* för budgetåret 1989/90 till 1 370 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagen beslutade under 1987/88 års riksmöte att från den 1 januari 1989 dels ändra reglerna för bostadsbidrag till barnfamiljer, dels ändra reglerna för bostadsbidrag till vissa hushåll utan barn (prop. 1987/88:100 bil.13, prop. 1987/88:131 och prop. 1987/88:151, BoU 20, rskr. 332).

I avvaktan på den översyn av boendekostnaderna som jag har redovisat i det föregående förordar jag att bostadsbidrag till barnfamiljer och vissa hushåll utan barn under det första halvåret 1990 lämnas med oförändrade belopp utan ny ansökan. Det innebär att den som vid utgången av år 1989 uppbär bostadsbidrag har rätt att utan föregående ansökan få bidrag även för de första sex månaderna av år 1990 med samma belopp som för december 1989. Möjligheterna för bidragsmottagare att begära omprövning av bidraget – exempelvis vid bostadskostnadsökningar – kvarstår därvid oförändrade. I fråga om sådana hushåll till vilka kommunen inte lämnat bostadsbidrag för bidragsåret 1989, bör bostadsbidraget för första halvåret 1990 bestämmas med utgångspunkt i den bidragsgrundande inkomst som kan beräknas med ledning av 1988 års taxering. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare tillämpningsföreskrifter om detta tillfälliga beräkningsförfarande och förfarandet i övrigt. När den nyss nämnda översynen har avslutats, avser jag att återkomma med

förslag till nya regler för bostadsbidragsgivningen med sikte på att de nya reglerna skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1990.

Vad jag nu har förordat i fråga om bidragsåret 1990 innebär att vissa särskilda regler för bostadsbidrag för år 1990 bör utfärdas. I enlighet härmed har inom bostadsdepartementet upprättats förslag till lag med särskilda bestämmelser om bostadsbidrag för år 1990. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 13.1*.

Anslagsberäkning

Utgifterna under budgetåret 1989/90 kommer, som jag tidigare har nämnt, att avse kostnaderna för bostadsbidrag som betalas ut under kalenderåret 1989.

Jag beräknar medelsbehovet under budgetåret 1989/90 till 1 345 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslaget till lag med särskilda bestämmelser om bostadsbidrag för år 1990,

dels att till *Bostadsbidrag m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 345 000 000 kr.

B 8. Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.

1987/88	Utgift	551 837 236
1988/89	Anslag	253 000 000
1989/90	Förslag	335 000 000

Från anslaget betalas utgifter för förbättringslån i den mån de är ränte- och amorteringsfria, bostadsanpassningsbidrag, statsbidrag för att återställa handikappanpassade bostäder, vissa tidigare beslutade bidrag till ombyggnad av flerbostadshus och bidrag till installation av hissar m. m., bidrag till tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark, bidrag för utvecklingsarbete med samordnad boendeservice och bidrag till konstnärlig utsmyckning.

Förbättringslångivningen upphörde vid utgången av budgetåret 1986/87.

Bostadsanpassningsbidrag beviljas enligt förordningen (1987: 1050) om statskommunalt bostadsanpassningsbidrag, som har ersatt den tidigare gällande förordningen (1982: 639) om bostadsanpassningsbidrag. Bidrag lämnas för sådana anpassningsåtgärder inom och i anslutning till en bostadslägenhet som behövs för att den skall vara ändamålsenlig som bostad för den handikappade. För standardhöjande anpassningsåtgärder lämnas bidrag upp till 30 000 kr. och, för kostnader därutöver, bostadslån med räntebidrag,

s. k. bostadsanpassningslån. Under vissa förutsättningar kan bidrag lämnas med högre belopp.

Statsbidrag för att återställa handikappanpassade bostäder i flerbostadshus och i småhus som upplåts med hyresrätt beviljas enligt förordningen (1985: 489) om statsbidrag för att återställa handikappanpassade bostäder m. m.

Bidrag för installation av hiss m. m. enligt förordningen (1983: 1025) om statsbidrag för hissinstallationer i bostadshus m. m. lämnas i första hand för installation av hissar och andra lyftanordningar och i andra hand för andra tillgänglighetsskapande åtgärder. Bidrag lämnas med högst 30 % av den av kommunen godkända kostnaden, under förutsättning att kommunen bidrar med minst 20 %. Bidrag lämnas efter gemensam ansökan av kommunen och husägaren. En total ram om 294 milj. kr. har fastställts för bidragsgivningen. Frågor om bidrag prövas av plan- och bostadsverket.

Bidrag för samupphandling och teknikutveckling avseende hissinstallationer fick under åren 1985 och 1986 lämnas efter beslut av statens råd för byggnadsforskning intill ett sammanlagt belopp om 6 milj. kr.

Bidrag för att förbättra tillgängligheten i den yttre miljön för personer vilkas rörelse- eller orienteringsförmåga är nedsatt som en följd av ålder, sjukdom eller handikapp beviljas enligt förordningen (1985: 780) om statsbidrag för vissa tillgänglighetsfrämjande åtgärder på kvartersmark.

Bidrag för att stimulera utvecklingen av nya former för samordnad boendeservice, som förbättrar möjligheterna för äldre, handikappade och långvarigt sjuka att bo i vanliga bostäder, lämnas enligt förordningen (1985: 779) om statsbidrag till visst utvecklingsarbete i fråga om boendeservice. Bidragsformen kommer att finnas under fem år, fr. o. m. budgetåret 1985/86 t. o. m. budgetåret 1989/90. En ram om 10 milj. kr. årligen har fastställts för ändamålet. Beslut om bidrag meddelas av regeringen. Outnyttjade delar av ramen vid ett budgetårs utgång får disponeras påföljande budgetår, dock längst t.o.m. budgetåret 1989/90. Bidrag för ändamålet betalas även från de särskilda projektmedel som har anvisats under socialdepartementets anslag G 1. Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem, m. m. I vissa fall kan regeringen även bevilja medel ur allmänna arvsfonden.

Sedan den 1 juli 1987 lämnas *bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden* enligt förordningen (1987: 316) om bidrag till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden. Bidrag lämnas med 40 % av skälig kostnad dock högst med 16 kr. och 70 öre per m^2 primär bruksarea. För återstoden av kostnaden lämnas bostadslån.

Plan- och bostadsverket

Bostadsanpassningsbidrag m. m.

Under budgetåret 1987/88 ökade antalet beslutade bostadsanpassningsbidrag liksom det beviljade beloppet per lägenhet jämfört med närmast föregående budgetår. Bidrag beviljades för ca 30 000 lägenheter och med ett genomsnittligt belopp på närmare 17 000 kr.

Sedan den 1 januari 1983 kan som komplement till bostadsanpassningsbidragen i vissa fall lämnas ombyggnadslån för bostadsanpassning (bostadsanpassningslån). Denna långivning har haft begränsad omfattning. Lån lämnades under föregående budgetår med sammanlagt ca 14 milj. kr. till 216 lägenheter.

Plan- och bostadsverket bedömer att beslut om bostadsanpassningsbidrag budgetåret 1989/90 kommer att uppgå till 500 milj. kr. Med hänsyn till den gällande fördelningen av finansieringsansvaret mellan staten och kommunerna kommer det att medföra en utbetalning över statsbudgeten under budgetåret på 300 milj. kr.

Bidrag för förbättrad tillgänglighet

Statsbidrag för *hissinstallationer* i bostadshus m. m. infördes den 1 januari 1984. Bidrag fick lämnas med sammantaget 294 milj. kr. under åren 1984–1986. Riksdagen beslutade hösten 1986 att bidrag får lämnas även efter utgången av år 1986, så länge det finns outnyttjade bidragsmedel (prop. 1986/87: 48, BoU 7, rskr. 93).

Vid utgången av budgetåret 1987/88 hade bidrag lämnats med sammanlagt ca 204 milj. kr. till 1 347 hissar som betjänar totalt nära 12 600 lägenheter. Det sökta bidragsbeloppet i inneliggande ansökningar uppgick då till 38,1 milj. kr. Plan- och bostadsverket bedömer utbetalningarna under budgetåret 1989/90 till 45 milj. kr.

Statsbidrag för *vissa tillgänglighetsfrämjande åtgärder på kvartersmark* har lämnats i ett ärende till ett belopp av 5,9 milj. kr. Plan- och bostadsverket föreslår att beslut om sådant bidrag får lämnas med 5 milj. kr. under budgetåret 1989/90. Anslagsbehovet beräknas till 5 milj. kr.

Bidrag för konstnärlig utsmyckning

Bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden kan lämnas sedan den 1 juli 1987. Plan- och bostadsverket föreslår att ramen för beslut om bidrag fastställs till oförändrat 15 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Bidrag har lämnats till ett belopp av drygt 3,6 milj. kr. avseende knappt 3 000 lägenheter, varav drygt 1 200 lägenheter i ombyggnadsprojekt. Plan- och bostadsverket anger att erfarenheterna hittills av bidragsverksamheten visar att enbart bidrag inte är tillräckligt för att konstnärlig medverkan skall ingå vid miljö-

gestaltningen av bostadsområden. Nya roller måste enligt verket skapas för byggherrar, arkitekter och konstnärer vid miljögestaltningen. Som ett led i detta har verket i samverkan med arbetsmarknadsstyrelsen, statens konstråd och konstnärernas organisationer utarbetat information i frågan till berörda parter.

Behovet av medel för utbetalning av bidrag för konstnärlig utsmyckning under budgetåret 1989/90 anges till 10 milj. kr.

Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Bidrag till åtgärder mot radon i egnahem kan lämnas sedan den 1 juli 1988. Behovet av medel för utbetalning under budgetåret 1989/90 bedöms till 10 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagen beslutade år 1987 (prop. 1986/87: 100 bil. 13, BoU 20, rskr. 248) att kommunerna och staten tillsammans skulle svara för kostnaderna för bostadsanpassningsbidragen. Verksamheten har ökat betydligt under senare år, bl. a. som en följd av strävandena att minska institutionsboendet.

Väl genomtänkta bostadsanpassningsåtgärder är en av förutsättningarna för att många äldre, handikappade och långvarigt sjuka skall kunna leva ett självständigt liv utanför vårdinstitutionerna.

Kommunerna beslutar sedan år 1984 själva om bostadsanpassningsbidragen. Denna beslutsordning har visat sig ändamålsenlig. Kommunerna har tillsammans med landstingen de bästa förutsättningarna att känna den enskildes behov och vad han eller hon själv klarar av. Kommunerna vet också vilka åtgärder som behöver göras för att underlätta hemtjänstens arbete.

Det nära beroendet mellan åtgärderna för anpassning av enskilda bostäder å den ena sidan, och kommunernas och landstingens olika tjänster å den andra, gör det rimligt att statens andel av de gemensamma kostnaderna fortsättningsvis begränsas till 40 %. Kommunernas andel ökar därmed till 60 %.

Jag förordar att en sådan förändring av fördelningen av kostnaderna för bostadsanpassningsbidragen genomförs och att den tillämpas i ärenden som beslutas fr. o. m. den 1 juli 1989. Statens och kommunernas budget påverkas först i samband med att statsbidraget för 1989 års utgifter betalas ut våren 1990. Full effekt får omläggningen från 1991 års utbetalning.

Ramar och anslag

I likhet med plan- och bostadsverket förordar jag att ramen för beslut om bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden för budgetåret 1989/90

bestäms till oförändrat 15 milj. kr. Frågan om ram för statsbidrag för vissa tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark har jag tagit upp i det föregående under anslaget B 6. Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m.

Plan- och bostadsverket bedömer de totala kostnaderna för bostadsanpassningsbidrag under budgetåret 1989/90 till 500 milj.kr. Staten betalar enligt gällande regler ut bidragen för kalenderår i efterskott. Detta innebär med antagande om samma beslutsvolym under första halvåret 1989 som under andra halvåret 1989 att staten under våren 1990 beräknas komma betala ut 250 milj. kr. För budgetåret 1989/90 behöver således 250 milj. kr. anvisas. I beloppet har jag räknat in behovet av medel för att återställa handikappanpassade bostäder.

Av den ursprungliga beslutsramen om 294 milj. kr. för statsbidrag för hissinstallationer har t. o. m. budgetåret 1987/88 ca 204 milj. kr. tagits i anspråk. Jag beräknar liksom plan- och bostadsverket anslagsbehovet till 45 milj. kr. under nästa budgetår för bidrag till hissinstallationer.

Behovet av medel för utbetalning av bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden under budgetåret 1989/90 bedöms av plan- och bostadsverket till 10 milj. kr. Jag delar denna bedömning.

Under anslaget behöver vidare 15 milj. kr. anvisas för bidrag till visst utvecklingsarbete i fråga om boendeservice under budgetåret 1989/90.

Behovet av medel för utbetalning av statsbidrag för åtgärder mot radon i bostäder bedömer jag till 15 milj. kr.

Sammantaget bedömer jag således medelsbehovet till 335 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat i fråga om kommunal delfinansiering som förutsättning för bostadsanpassningsbidrag,
2. medge att beslut om bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden får lämnas inom en ram om 15 000 000 kr. under budgetåret 1989/90,
3. till *Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 335 000 000 kr.

B 9. Bidrag till förbättring av boendemiljön

1987/88	Utgift	34 587 800
1988/89	Anslag	3 500 000
1989/90	Förslag	15 000 000

Från anslaget betalas bidrag till förbättring av boendemiljön enligt förordningen (1975: 129) om bidrag av statsmedel till förbättring av boendemiljöer. Bidragsformen upphörde den 1 juli 1986 (1986: 291).

Plan- och bostadsverket

Enligt verkets beräkningar återstod vid ingången av budgetåret 1988/89 35 milj. kr. att utbetala av tidigare beviljade bidrag. Verket bedömer att 20 milj. kr. kommer att betalas ut under budgetåret 1988/89 och resterande 15 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Bidragsgivningen till förbättring av boendemiljön upphörde den 1 juli 1986 och ersattes av s. k. förnyelsebidrag för vilka jag har redogjort i det föregående under anslaget B 5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m. Anslagsbehovet för utbetalningar av tidigare beviljade bidrag beräknar jag i likhet med plan- och bostadsverket till 15 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till förbättring av boendemiljön* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 15 000 000 kr.

B 10. Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m.

1987/88	Utgift	116 966 858
1988/89	Anslag	70 000 000
1989/90	Förslag	75 000 000

Från anslaget betalas dels anordnings-, inventarie- och upprustningsbidrag samt medel för s.k. särskild eftergift och energisparbidrag till allmänna samlingslokaler enligt bestämmelserna i förordningen (1987: 315) om stöd till allmänna samlingslokaler, dels bidrag till riksorganisationerna för samlingslokaler. Från anslaget betalas även bidrag enligt förordningen (1984: 703) om statsbidrag till vissa teaterlokaler m. m. och förordningen (1987: 317) om bidrag till handikappanpassning av folkparksteatrar. Övergångsvis betalas vidare från anslaget tidigare beslutade bidrag enligt förordningen (1982: 264) om statsbidrag till energibesparande åtgärder i byggnader m. m. som tillhör vissa organisationer och stiftelser (upphävd 1987: 314).

Anordningsbidrag kan lämnas till aktiebolag, föreningar eller stiftelser som är fristående i förhållande till kommunen och kommunala företag. Bidrag lämnas för nybyggnad, ombyggnad eller köp av samlingslokaler. Anordningsbidrag lämnas med högst 30 % eller, när det finns särskilda skäl, högst 35 % av bidragsunderlaget.

Inventariebidrag kan lämnas för köp av inventarier i samband med anordnande av samlingslokaler. Inventaricbidrag lämnas med högst 10 % av

bidragsunderlaget till den del detta inte överstiger 500 000 kr. och med 5 % av den återstående delen. Bidraget får dock inte överstiga 400 000 kr.

Upprustningsbidrag kan lämnas med i regel högst 50 % av kostnaderna för upprustning av samlingslokaler, inkl. utbyten eller kompletteringar av inventarier i lokalerna, samt för betalning av skulder. Bidraget lämnas normalt under villkor att också kommunen bidrar till kostnaderna för upprustningen. I fråga om samlingslokaler som har färdigställts efter den 30 juni 1973 lämnas bidrag endast för handikappanpassning och därmed sammanhängande anskaffning av inventarier. För detta ändamål lämnas upprustningsbidrag till hela kostnaden intill i regel 100 000 kr. För överskjutande kostnader lämnas bidrag med högst 50 %. Enligt förordningen kan vidare statligt lån enligt äldre bestämmelser efterges under vissa förutsättningar.

Energisparbidrag lämnas i första hand för åtgärder som avser att förbättra värmeisoleringen i samlingslokaler. Bidrag lämnas med högst 50 % av den godkända kostnaden, dock högst med 300 000 kr.

Bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar lämnas för teatrar som har uppförts eller byggts om med stöd av bygglov som beviljats före den 1 juli 1977. Bidrag lämnas till skäliga kostnader för åtgärderna, normalt dock högst med 100 000 kr.

För varje budgetår fastställer riksdagen ramar för beslut om stöd. Upprustningsbidrag för handikappanpassning lämnas dock utan rambegränsning.

Statsbidrag för vissa teaterlokaler m. m. kan under vissa förutsättningar lämnas för nybyggnad, ombyggnad eller upprustning av teater-, konsert- och musiklokaler som tillhör någon annan än staten. En förutsättning är att projektet är angeläget från sysselsättningssynpunkt. Anordningsbidrag för teaterlokaler m. m. kan lämnas med högst 30 % eller, när det finns särskilda skäl, med 35 % av kostnaden för anordnande av sådana lokaler. Bidrag för upprustning lämnas på samma villkor som gäller för upprustningsbidrag för allmänna samlingslokaler.

Stödet till allmänna samlingslokaler m. m. handläggs inom plan- och bostadsverket av en samlingslokaldelegation.

Plan- och bostadsverket

Anordningsbidrag m. m.

Ramen för beslut om anordningsbidrag under budgetåret 1988/89 fastställdes av riksdagen till 28 milj. kr.

Samlingslokaldelegationen hade den 1 juli 1988 ansökningar om anordningsbidrag och inventariebidrag på sammanlagt 109,5 milj. kr. Dessutom hade delegationen förhandsgranskat och vid denna granskning godtagit projekt för vilka bidrag har sökts med ca 23,3 milj. kr.

Plan- och bostadsverket föreslår i anslutning till yttrande från samlingslokaldelegationen att ramen för budgetåret 1989/90 utökas till 50 milj. kr.

I fråga om bidraget till riksorganisationerna föreslår verket i enlighet med förslag från samlingslokaldelegationen att det räknas upp med 360 000 kr. till 3,4 milj. kr. Av detta belopp bör 300 000 kr. avse sådant utrednings- och projekteringsarbete som bedrivs gemensamt av riksorganisationerna.

Upprustningsbidrag m. m.

Ramen för beslut om upprustningsbidrag m.m. under budgetåret 1988/89 fastställdes av riksdagen till 24 milj. kr.

Samlingslokaldelegationen hade den 1 juli 1988 ansökningar om upprustningsbidrag på 119,6 milj. kr. Plan- och bostadsverket föreslår i anslutning till yttrande från delegationen att ramen för upprustningsbidrag ökas till 30 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

För bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar föreslås för budgetåret 1989/90 en ram om 1,2 milj. kr.

Anslagsberäkning

Plan- och bostadsverket beräknar behovet av medel för utbetalningar av bidrag under innevarande budgetår till ca 70 milj. kr. Verket beräknar utbetalningarna under budgetåret 1989/90 till ca 75 milj. kr.

Folkrörelseutredningen

Utredningen

Folkrörelseutredningen har i betänkandet (SOU 1987: 33) Ju mer vi är tillsammans föreslagit att stödet till allmänna samlingslokaler reformeras. Förslaget har remissbehandlats.

Tre frågor är enligt utredningen i dag särskilt aktuella: Hur skall man kunna använda samlingslokaler i mindre samhällen och i glesbygden så att de bättre svarar mot invånarnas och de lokala föreningarnas behov? Hur skall man kunna sambruka lokaler både för samhällets sociala service och för föreningarnas behov? Hur skall man få fram fler små samlingslokaler också i storstadsområdenas och de större tätorternas bostadsområden?

Utredningen framhåller att det inte finns några egentliga formella hinder mot anläggningar där lokaler samnyttjas för olika ändamål. Goda exempel på sådana lösningar finns. Olika nya projekt bör dock föras fram och intresset för dem bör ökas genom olika informationsinsatser.

Många har pekat på att det behövs fler samlingslokaler i storstadsområdena och de större tätorternas bostadsområden. Flera utredningar har också visat att deltagandet i föreningar och delaktigheten i samhällslivet där är lägre än på många andra håll. En satsning på samnyttjande av lokaler motsvarande den som föreslås för de mindre samhällena bör göras också i dessa områden.

Utredningen föreslår därför att statens bidrag till ny- och ombyggnad av samlingslokaler omformas så att de stimulerar byggandet av mindre anläggningar. Maximalt bidrag bör lämnas till en anläggning med högst 1 000 kvadratmeters yta för att sedan trappas av.

Staten bör stå för 40 % av godkända byggkostnader som bidrag och kommunen för 40 % som bidrag eller lån. Kommunerna bör som nu garantera driftbidrag.

Upprustningsbidrag bör i fortsättningen lämnas endast till föreningsägda lokaler eller lokaler som föreningarna disponerar genom långsiktiga nyttjanderättsavtal.

Remissyttrandena

Folkrörelseutredningens förslag till en reform av samlingslokalstödet har fått ett brett gensvar hos remissinstanserna.

Jag vill här först ta upp förslaget att stödet styrs till mindre lokaler. Förslaget stöds av bl.a. bostadsstyrelsen, statens kulturråd, Hyresgästernas Riksförbund, nykterhetsorganisationerna, pensionärsorganisationerna, idrottsrörelsen och den övervägande delen av de kommuner som har yttrat sig i frågan samt – i ett gemensamt yttrande – av de tre samlingslokalorganisationerna Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation och Riksföreningen Våra Gårdar. De senare preciserar utredningens förslag och föreslår att stöd lämnas med 50 % av den godkända kostnaden för de första 1 000 kvadratmeterna, med 30 % i skiktet 1 000–4 000 kvadratmeter och med 10 % för godkända lokalytor över denna gräns.

Bland de fåtaliga avstyrkandena i denna del märks i första hand Svenska kommunförbundet, Riksteatern och Folkparkernas Centralorganisation.

Förslaget om kommunal delfinansiering som förutsättning för statligt stöd tas upp endast i ett begränsat antal av yttrandena. Bland dem som tillstyrker förslaget märks bostadsstyrelsen, statens kulturråd, samlingslokalorganisationerna och ett antal kommuner. Direkta avstyrkanden lämnas främst av några kommuner.

Flera av dem som yttrat sig förordar att stödet helt förbehålls föreningsägda lokaler. Bland dem märks främst bostadsstyrelsen och nykterhetsorganisationerna. Direkta avstyrkanden till en sådan ordning lämnas från Hyresgästernas Riksförbund, Svenska kommunförbundet och flera kommuner. De tre samlingslokalorganisationerna framhåller i sitt gemensamma yttrande att det väsentliga är att stödet avser lokaler som disponeras för föreningslivet. Stöd bör därför kunna lämnas även till andra lokalägare, om det finns långsiktiga upplåtelseavtal som ger föreningslivet en oinskränkt dispositionsrätt till lokalerna.

Förslaget om stöd till samnyttjande av lokaler i glesbygd får bred anslutning. Ett förslag om en treårig försöksverksamhet med särskilda statliga

bidrag för samnyttjande av samlingslokaler i glesbygd har härutöver tagits fram genom glesbygdsdelegationens försorg.

Föredragandens överväganden

De förslag till reformer inom samlingslokalstödet som folkrörelseutredningen har lagt fram har fått ett genomgående positivt mottagande hos huvuddelen av dem som är berörda av förslagen. Jag anser därför att det finns goda skäl för att nu förändra det reguljära samlingslokalstödet efter i huvudsak dessa riktlinjer.

Den reform som nu bör göras i fråga om stödet till allmänna samlingslokaler bör utformas så att

- stödet främjar de små samlingslokalerna,
- samma villkor gäller för stödet oavsett om behoven tillgodoses genom nybyggnad, ombyggnad eller upprustning,
- den totala finansieringen förbättras genom samtidiga åtaganden från både staten och kommunen och
- föreningslivets inflytande över lokalernas användning tryggas.

Utredningen har föreslagit att bidragsandelen vid *nybyggnad* höjs till 40 % för de första 1 000 kvadratmeterna för att sedan trappas av för tillkommande ytor härutöver. Jag delar utredningens förslag i fråga om denna ytgräns. Den främjar sådana lokaler som det finns ett stort behov av. Enligt min mening bör dock bidragsandelen höjas till högst 50 %.

För lokaler över denna gräns bör stödet trappas av. Utredningen har inte lämnat något förslag om hur en sådan avtrappning bör utformas. Jag förordar att bidrag lämnas med högst 30 % för lokaldelar mellan 1 000 och 2 000 kvadratmeter. Det innebär vid nybyggnad samma stödandel som i dag.

För lokaldelar över 2 000 kvadratmeter bör stöd normalt inte lämnas. Jag vill emellertid erinra om vad föredraganden anförde i 1988 års budgetproposition (bil. 13 s. 55) om regeringens möjligheter att med stöd av finansfullmakten öka statliga bidrag bl.a. till investeringar i samlingslokaler, om det behövs av sysselsättningsskäl. Uttalandet tog sikte främst på möjligheterna att vidga ramarna för sådana bidrag, men regeringen har genom finansfullmakten också fått möjligheter att i samma syfte höja bidragsandelen för statliga bidrag. Regeringen bör enligt min mening kunna använda dessa bemyndiganden på sådant sätt att bidrag, om det behövs av sysselsättningsskäl, lämnas även till lokaldelar över 2 000 kvadratmeter.

I likhet med utredningen anser jag det rimligt och angeläget att kommunerna deltar i finansieringen även vid nybyggnad. Så sker också i praktiken i de flesta fall. Intresset av tryggade villkor för föreningslivet talar för att ett kommunalt engagemang görs till en förutsättning för det statliga stödet. Ett villkor för det statliga bidraget bör därför vara att kommunen har åtagit sig att lämna bidrag med lägst 30 % av investeringskostnaderna upp till 2 000 kvadratmeter.

I fråga om *upprustningsstödet* har utredningen inte lagt fram några förslag. Jag anser det angeläget att statens stöd till de allmänna samlingslokalerna är neutralt i förhållande till på vilket sätt lokalbehoven tillgodoses. Stöd till ombyggnad och andra upprustningsåtgärder bör därför lämnas efter samma grunder och med samma bidragsandelar som stödet till nybyggnad. Därmed kommer valet mellan olika byggåtgärder att kunna göras helt och hållet efter vilka lösningar som bäst tillgodoser de behov som finns.

Det innebär att bidrag även vid ombyggnad eller upprustning bör lämnas med högst 50 % av kostnaden upp till en lokalyta av 1 000 kvadratmeter och med högst 30 % i intervallet 1 000 till 2 000 kvadratmeter. Samma villkor i fråga om kommunal medfinansiering bör också gälla.

Bidraget bör i båda fallen beräknas med utgångspunkt i den godkända kostnaden för arbetena. Det bör i övrigt ankomma på plan- och bostadsverket att bestämma hur bidraget skall beräknas.

Mina förslag innebär i praktiken att stödet förbättras för små och medelstora samlingslokaler vid nybyggnad och att det blir i huvudsak oförändrat vid upprustning, sett mot bakgrund av att upprustningen nästan undantagslöst avser små objekt.

Utredningen framhåller att en av de väsentligaste uppgifterna i dag är att tillgodose behovet av samlingslokaler i de större tätorternas olika bostadsområden. Anordnandet av en samlingslokal ingår inte sällan som ett av de väsentligaste inslagen i strävandena att förnya och berika områden som har få andra lokaler än bostäder. Enligt min mening bör det inte finnas några hinder för att samlingslokaler anordnas i anslutning till andra lokaler eller i byggnader som redan finns, även om dessa byggnader ägs av någon annan än en samlingslokalförening. Som de tre samlingslokalorganisationerna har framhållit, måste det väsentliga vara att lokalerna upplåts på ett sätt som tryggar att de disponeras av föreningarna på lång sikt och på sådana ekonomiska villkor att värdet av statens och kommunernas bidrag tillfaller föreningslivet.

Särskilda villkor gäller i dag i fråga om bidrag för *inventarier*, *energisparåtgärder* och *handikappanpassning*. Av förenklingsskäl och med hänsyn till att maximibeloppen för dessa åtgärder uppgår till mycket begränsade belopp förordar jag att kostnader för energisparåtgärder och för handikappanpassning inräknas i det reguljära bidragsunderlaget på samma sätt som andra byggkostnader. Bidrag enligt nuvarande regler bör dock kunna lämnas för handikappanpassningsåtgärder som genomförs utan samband med andra bidragsberättigade arbeten. Det särskilda bidraget för inventarier har i allmänhet förlorat sin betydelse. Motsvarande kostnader bör dock undantagsvis, om samlingslokaldelegationen finner skäl för det, kunna ingå i underlaget för bidraget i fråga om särskilt angelägna projekt.

I fråga om *bidraget till handikappanpassning av folkparksteatrar* och *statsbidraget till vissa teaterlokaler m.m.* samt den särskilda möjligheten att i vissa fall lämna *bidrag till betalning av skulder* föreslår jag inga förändringar.

Även förslaget om *samnyttjande av samlingslokaler i glesbygd* har fått ett välvilligt mottagande. Inom ramen för boendeservicedelegationens verksam-

het – för vilken jag har redogjort i det föregående under inledningen till detta avsnitt – pågår för närvarande vissa försöksprojekt som gäller sådant samnyttjande av samlingslokaler och lokaler för olika former av boendeservice. Stöd har lämnats bl. a. till fyra projekt i Kalmar, Tanums, Åmåls och Bengtsfors kommuner. Jag anser att erfarenheterna från delegationens olika försöksprojekt bör tas till vara innan någon annan ordning etableras. Jag är därför inte beredd att nu lägga fram något förslag i denna del.

De ändrade regler för samlingslokalstödet som jag nu har förordat bör träda i kraft den 1 juli 1989. Hittillsvarande bestämmelser bör dock fortfarande tillämpas i fråga om de projekt för vilka preliminärt beslut meddelats före denna dag.

Ramar

Samlingslokalstödet har använts som ett mycket aktivt inslag i sysselsättningspolitiken. Härigenom har under 1980-talet omfattande investeringar kunnat genomföras för att bygga och rusta upp samlingslokaler av olika slag i större delen av landet. Under denna tid har totalt omkring 850 milj. kr. utbetalats i statligt stöd, varav ca 300 milj. kr. i form av upprustningsbidrag.

Mot bakgrund av det överhettade läget på byggmarknaden över i stort sett hela landet bör stödet för investeringar i samlingslokaler hållas på oförändrad nivå i förhållande till innevarande budgetår.

Mina förslag i det föregående innebär att samma finansieringsregler tillämpas vid såväl nybyggnad som ombyggnad och upprustning av samlingslokaler. Jag förordar mot denna bakgrund att ramarna för anordningsbidrag och upprustningsbidrag läggs samman till en gemensam ram för *bidrag för allmänna samlingslokaler*. Denna ram bör för budgetåret 1989/90 sättas till 52 000 000 kr. Jag förordar vidare att ramen för beslut om *bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar* nästa budgetår fastställs till oförändrat 1,2 milj. kr.

Bidrag för handikappanpassning av allmänna samlingslokaler bör liksom tidigare få lämnas utan rambegränsning. Jag vill dock i sammanhanget erinra om vad jag i det föregående har föreslagit om handikappåtgärder som utförs i samband med andra åtgärder.

Anslagsberäkning

Anslagsbehovet för nästa budgetår beräknar jag i likhet med plan- och bostadsverket till 75 milj. kr. Jag har därvid beräknat medel även för bidrag till riksorganisationerna för samlingslokaler med sammanlagt 3 160 000 kr. Av beloppet bör 200 000 kr. få användas för sådant tekniskt/ekonomiskt utrednings- och projekteringsarbete som utförs gemensamt av riksorganisationerna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändringar i fråga om det statliga stödet till allmänna samlingslokaler som jag har förordat,
2. medge att beslut om bidrag för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1989/90 meddelas inom en ram om 52 000 000 kr.,
3. medge att beslut om bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar under budgetåret 1989/90 meddelas inom en ram om 1 200 000 kr.,
4. till *Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 75 000 000 kr.

B 11. Lån till allmänna samlingslokaler

1987/88	Utgift	5 272 000
1988/89	Anslag	10 000 000
1989/90	Förslag	5 000 000

Från anslaget betalas tidigare beslutade lån för nybyggnad, ombyggnad eller köp av samlingslokaler enligt kungörelsen (1973: 400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler (upphävd 1987: 315). Långivningen upphörde vid utgången av juni månad 1987.

Plan- och bostadsverket

Utbetalningarna till följd av tidigare lånebeslut kan för vart och ett av budgetåren 1988/89 och 1989/90 beräknas till ca 5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I likhet med plan- och bostadsverket beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 5 milj. kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till allmänna samlingslokaler* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 000 000 kr.

B 12. Byggnadsforskning

1987/88	Utgift	163 322 005	Reservation	12 554 078
1988/89	Anslag	170 000 000		
1989/90	Förslag	136 000 000		

Från anslaget betalas bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) inom samhällsplanerings- samt byggnads- och anläggningsområdena. Medlen fördelas av statens råd för byggnadsforskning (BFR).

Rådet upprättar löpande treåriga verksamhetsplaner. I samband med anslagsframställningen för budgetåret 1987/88 lämnade rådet en sådan plan för verksamheten under budgetåren 1987/88–1989/90.

1987 års forskningspolitiska beslut omfattade även den treåriga verksamhetsplanen för BFR (prop. 1986/87: 80 bil. 9, BoU 19, rskr. 294).

Rådets verksamhet finansieras under innevarande budgetår över följande anslag på statsbudgeten.

Under bostadsdepartementets huvudtitel:

B 12. Byggnadsforskning

B 13. Lån till experimentbyggande.

Under miljö- och energidepartementets huvudtitel:

C 6. Energiforskning.

I följande sammanställning redovisas med fördelning på program och anslag det totala beslutsutrymmet under budgetåret 1988/89 (milj. kr.).

Program	Beslutsramar anslagsvis i milj. kr.			
	B 12.	B 13.	Totalt elfte huvudtiteln	C 6. Fjortonde huvudtiteln
1. Statlig och kommunal samhällsplanering	22,5	11,3	146,7	
2. Bebyggelsens utformning	22,4			
3. Byggnads- och anläggningsteknik	90,5			
4. Energianvändning i bebyggelse-Nya energisystem		22,0	22,0	38,0
5. Information	12,6		12,6	
6. Dokumentation				
7. Kansli	18,4			
Summa	166,4	33,3	199,7	
varav till HSFR	4,0	1,0	5,0	

Statens råd för byggnadsforskning

BFR utgår i sin anslagsframställning från att riktlinjer och ramar för den allmänna byggnadsforskningen i stort är fastlagda för budgetåret 1989/90, som är det sista året i det nu pågående treårsprogrammet.

Det innebär att programstrukturen och programmens inriktning ligger fast för budgetåret 1989/90. Enligt BFR finns det dock anledning att lyfta fram ett par delområden som bör bli föremål för ökade insatser från rådets sida redan nästa budgetår.

FoU-området inomhusklimat och hälsosäkra hus är redan högt prioriterat i den nu gällande treårsplanen. Rådet konstaterar att det finns ett behov av att ytterligare kunna öka insatserna avseende inomhusmiljön under nästa budgetår. Detta är inte minst befogat mot bakgrund av den pågående diskussionen om energihushållning i byggnader och dess eventuella samband med problem i inomhusmiljön. BFR ser dock inga möjligheter till omprioriteringar inom de ramar som lagts fast i treårsplanen. BFR hemställer att sär-

skilda medel ställs till rådets förfogande för speciella insatser inom området inomhusmiljö och hälsosäkra hus.

BFR erinrar också om att Sveriges relationer till EG har fått ökad aktualitet på senare tid. Rådet anser att EG-perspektivet måste ägnas ökad uppmärksamhet i den FoU-verksamhet som BFR har ansvaret för. BFR hemställer om att de medel för internationell verksamhet som beviljades för budgetåret 1988/89 ökas till 2 milj.kr. samt att medlen också får användas för insatser som hänger samman med byggsektorns anpassning till EG och till ökade kontakter mellan Sverige och EG i bygg- och energiforskningsfrågor.

Rådet hemställer att för budgetåret 1989/90 få meddela beslut om bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete inom en ram om 166,4 milj.kr. I skrivelse den 1 november 1988 har BFR hemställt om ytterligare 5 milj. kr. för speciella insatser inom området inomhusmiljö och hälsosäkra hus under budgetåret 1989/90.

Vidare hemställer rådet att få fatta beslut som innebär ekonomiska åtaganden för fem år efter budgetåret 1989/90. Besluten bör enligt rådet få fattas inom årsvisa ramar om 100, 50, 25, 25 resp. 25 milj. kr.

Rådet beräknar för budgetåret 1989/90 att ett anslag om 170 milj. kr. behöver anvisas under förevarande anslag.

Föredragandens överväganden

I sitt anförande till 1987 års forskningspolitiska proposition (1986/87: 80 bil. 9) angav dåvarande chefen för bostadsdepartementet de tendenser i samhällsutvecklingen som enligt hans uppfattning borde påverka inriktningen av byggforskningsverksamheten. Mot bakgrund av att såväl samhällsförändringar som kunskapsutveckling är relativt långsamma processer betonades även att de förändringsfaktorer som lyftes fram i 1984 års forskningspolitiska proposition (1983/84: 107 bil. 9) fortfarande skall vara vägledande för byggnadsforskningen.

Departementschefens resonemang resulterade i att vissa prioriterade områden lyftes fram för treårsperioden 1987/88-89/90, nämligen stads- och bostadsförnyelse, kommunal och regional infrastruktur, kvalitet i planerings- och byggprocessen, byggnadsdelars beständighet och livslängd, klimat och miljö i bebyggelsen samt s. k. el-effektiva byggnader.

Dessa områden hade även prioriterats i den verksamhetsplan för treårsperioden som BFR redovisade i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1987/88.

Jag kan konstatera att BFR:s anslagsframställning för budgetåret 1989/90 ligger helt i linje med intentionerna i de forskningspolitiska besluten.

1987 års forskningspolitiska beslut innebär att den reala nivån för de statliga medel som BFR disponerar under budgetåren 1988/89 och 1989/90 skall minskas med 10 milj. kr. i förhållande till nivån för budgetåret 1987/88. Rådet redovisade i sin anslagsframställning för budgetåret 1988/89 hur denna neddragning bör fördelas på de olika anslagen samt konsekvenserna för

verksamheten. För budgetåret 1988/89 föreslog rådet att beslutsramen under anslaget Byggnadsforskning skulle minskas med 4 milj. kr. och ramen under anslaget Lån till experimentbyggande med 1 milj. kr. Jag utgår från att denna fördelning av minskningen av disponibla medel även är lämplig under nästa budgetår.

Rådet anger att dess ambitioner – trots neddragningen – är att både öka stödet till högskolorna och vidmakthålla den tillämpade forskningen och utvecklingsverksamheten på nuvarande nivå.

Inom bostadssektorn har uppmärksamheten under senare tid riktats mot hygieniska brister i det yngre beståndet av flerbostadshus. BFR framhåller att det är angeläget att redan under nästa budgetår få till stånd en ökad satsning på forsknings- och utvecklingsarbete inom området klimat och miljö i bebyggelsen, med särskild inriktning på inomhusmiljön. Jag delar rådets uppfattning. Jag bedömer det som både möjligt och nödvändigt att redan nästa budgetår intensifiera forsknings- och utvecklingsarbetet rörande inomhusmiljöfrågor.

Den internationella verksamheten skall enligt intentionerna i rådets treårsplan vara en integrerad del av FoU-verksamheten. Rådet framhåller att man med krympande ekonomiska resurser inte kan stödja sådan samverkan som har ett vidare syfte än det rent forskningspolitiska.

Jag delar rådets uppfattning även i denna fråga. Jag har beräknat medel för denna verksamhet under anslaget B18. Information och utbildning m. m.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag en beslutsram om 172,5 milj. kr. för den allmänna byggnadsforskningen, exkl. stöd till experimentbyggande, under budgetåret 1989/90.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för BFR fr. o. m. den 1 juli 1989.

Av ramen disponeras 4 milj. kr. enligt beslut av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). HSFR skall vid fördelningen av dessa medel samråda med BFR.

För åtaganden som avser de fem budgetåren efter budgetåret 1989/90 förordar jag, med hänsyn till de forskningspolitiska överväganden som kommer att ske våren 1990, ramar om 70, 25, 25, 25 resp. 15 milj. kr. I dessa belopp inkluderas inte kanslikostnaderna hos BFR.

Anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 beräknar jag till 136 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att beslut om stöd till byggnadsforskning, exkl. stöd till experimentbyggande, får meddelas inom en ram om 172 500 000 kr. under budgetåret 1989/90,
2. medge att beslut om stöd till byggnadsforskning, exkl. stöd till experimentbyggande, under budgetåren 1990/91, 1991/92, 1992/93

samt 1993/94 preliminärt får meddelas inom en ram om 70 000 000 kr., 25 000 000., 25 000 000, 25 000 000 resp. 15 000 000 kr.,

3. till *Byggnadsforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 136 000 000 kr.

B 13. Lån till experimentbyggande

1987/88	Utgift	27 932 327	Reservation	59 112 272
1988/89	Anslag	1 000 000		
1989/90	Förslag	20 000 000		

Från anslaget betalas utgifter för lån till fördyrade byggnadskostnader i samband med forskningsinriktat experimentbyggande inom bostadsförsörjningen och inom energiområdet.

Lån till experimentbyggande inom bostadsförsörjningen kan lämnas för alla typer av hus och anläggningar. Lånen är avsedda att göra det möjligt att genomföra byggnadstekniska experiment- och utvecklingsprojekt som syftar till lösningar som har god möjlighet att få en mer allmän tillämpning inom den närmaste tioårsperioden.

Lån till experimentbyggande inom energiområdet används för närvarande för att systematiskt pröva ny byggnads- och installationsteknik, ny energihushållningsteknik samt nya energisystem i full skala. Experimentbyggande kommer således att användas till att utveckla och demonstrera metoder för genomförande av energi- och bostadsförbättringsprojekt med såväl ny som känd och beprövad teknik. Experimentbyggnadsprojekten avses dessutom kunna utnyttjas som demonstrationsanläggningar då ny teknik skall introduceras för mer allmän tillämpning.

Kostnader för uppföljning och utvärdering m. m. i samband med experimentbyggandet betalas från anslaget B12. Byggnadsforskning.

Lånen kan vara ränte- och amorteringsfria under en utvärderingstid upp till tio år. Lånen skall omprövas individuellt efter genomförd utvärdering. Därvid skall också villkoren för en eventuell återbetalning fastställas.

Statens råd för byggnadsforskning (BFR) beslutar om lånen. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet disponerar anslaget för sådant experimentbyggande som ingår som ett led i det humanistiskt och samhällsvetenskapligt inriktade FoU-arbetet på byggforskningens område.

Statens råd för byggnadsforskning

Rådet hemställer att under budgetåret 1989/90 få bemyndigande att fatta beslut om lån till experimentbyggande inom en ram av 33,3 milj. kr. samt att ett reservationsanslag av 30 milj. kr. anvisas. Därutöver vill rådet ha bemyndigande att för budgetåren 1990/91 samt 1991/92 fatta beslut inom en ram av 20 resp. 10 milj. kr.

Rådet föreslår också att medel för experimentbyggande bör få användas för att även täcka vissa utrednings- och genomförandekostnader när det gäller exploateringssamverkan enligt lagen (1987:11) om exploateringssamverkan.

Föredragandens överväganden

De utgångspunkter för och den inriktning av byggforskningsverksamheten som har angivits i 1987 års forskningspolitiska beslut gäller även för experimentbyggnadsverksamheten.

I samarbete med lantmäteriverket har rådet initierat en försöksverksamhet i ett begränsat antal kommuner som rör tillämpningen av lagen (1987:11) om exploateringssamverkan. Enligt riksdagens beslut får högst 800 000 kr. tas i anspråk av experimentbyggnadsmedel för ändamålet (prop. 1985/86:100 bil. 13, BoU 16, rskr. 168). Stödet har formen av en riskgaranti för kommunen. Om planerna inte genomförs på sådant sätt att kostnaderna kan återvinnas betalas ett belopp motsvarande högst riskgarantin ut till kommunen. Jag anser att erfarenheterna från dessa försöksprojekt bör utvärderas närmare innan någon annan ordning etableras. Jag är därför inte beredd att biträda BFR:s förslag om att experimentbyggnadsmedel skall få användas för att täcka även vissa utrednings- och genomförandekostnader i samband med exploateringssamverkan.

För beslut om lån till experimentbyggande under budgetåret 1989/90 förordar jag en ram om sammanlagt 34,2 milj. kr. Av ramen bör 1 milj. kr. disponeras efter beslut av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Vad gäller åtaganden för budgetåren 1990/91 och 1991/92 förordar jag en ram om 10 milj. kr. resp. 5 milj. kr.

Jag beräknar att anslaget behöver föras upp med ett belopp om 20 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att beslut om lån till experimentbyggande får meddelas intill ett belopp om 34 200 000 kr. under budgetåret 1989/90 och att outnyttjad del av denna ram får utnyttjas även under budgetåret 1990/91,
2. medge att beslut om lån till experimentbyggande under budgetåren 1990/91 och 1991/92 preliminärt får meddelas intill ett belopp om 10 000 000 kr. resp. 5 000 000 kr.,
3. till *Lån till experimentbyggande* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

B 14. Statens institut för byggnadsforskning

1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under förevarande anslag skall redovisas samtliga in- och utbetalningar för verksamheten vid statens institut för byggnadsforskning (SIB). Anslaget tas upp med ett formellt belopp och skall normalt inte få belastas. För att täcka svängningar i likviditeten under verksamhetsåret disponerar institutet en rörlig kredit.

SIB är ett sektorsforskningsinstitut inom samhällsbyggnadsområdet. Institutet svarar för långsiktig kunskaps- och kompetensuppbyggnad inom ett antal olika områden.

Institutets nuvarande forskningsorganisation infördes den 1 juli 1982. Forskningsenheten omfattar åtta forskningsavdelningar och en avdelning för mät- och datateknisk service. Institutet har också ett kansli och en informationsavdelning.

Till varje avdelning är knuten en rådgivande sakkunniggrupp, vars ledamöter antingen är praktiskt verksamma inom sektorn eller forskare från universitet och högskolor. I sakkunniggrupperna prövas löpande avdelningarnas verksamhet och planer, framför allt med avseende på relevansen för olika intressenter.

Verksamheten vid SIB finansieras fr. o. m. budgetåret 1984/85 med basanslag under bostadsdepartementets huvudtitel samt med projektanslag och uppdragsmedel. Basanslaget skall användas för stöd till sådan forskning som bidrar till en långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektorns behov samt för forskning inom områden som statsmakterna har angett som viktiga, men där särskilda uppdragsgivare saknas. Övrig verksamhet inom institutet finansieras via uppdragsmedel eller projektanslag.

I enlighet med det forskningspolitiska beslutet våren 1987 (prop. 1986/87: 80 bil. 9, BoU 19, rskr. 294) skall SIB budgetmässigt behandlas på likartat sätt som forskningsinstitutionerna vid högskolorna. SIB:s basanslag, utom den del som avser kostnader för institutets administration, skall således undantas från huvudalternativets 2 %-iga nedskärning.

Verksamhetens omfattning och utveckling framgår av följande sammanställning.

Ekonomisk plan (1000-tal kr.)		Beräknad ändring 1989/90	
	1988/89	SIB	Föredragande
Kostnader			
1. Förvaltning	9 250	+ 770	+ 607
2. Information	3 553	- 148	+ 24
3. Forskning	36 247	+ 3 033	+ 3 860
Summa	**49 050**	**+3 655**	**+4 491**
Intäkter			
1. Bidrag över statsbudgeten	39 420	+ 2 485	+ 3 573
2. Forskning och utveckling på uppdrag	9 630	+ 1 170	+ 918
Summa	**49 050**	**+3 655**	**+4 491**

Statens institut för byggnadsforskning

Forskningsverksamheten vid institutet inriktas mot områdena
- boende, bostadsförsörjning och bostadspolitik
- planering och styrning av markanvändning, byggande och förvaltning
- byggnaders och byggnadsmaterials tekniska egenskaper
- klimat- och installationsfrågor samt energihushållning.

Forskningsområdena har valts på ett sådant sätt att de ligger centralt inom bostads- och byggnadssektorn, att de förväntas ha en över tiden bestående aktualitet och angelägenhet och att de kan bli föremål för en sammanhållen bearbetning inom institutet.

Institutet får inom ramen för förvaltningsanslaget inrätta högst åtta professurer. I sin anslagsframställning för budgetåret 1988/89 utgick institutet från att löneutrymme skulle kunna skapas för två professurer under budgetåret 1988/89 samt för ytterligare tre professurer åren närmast därefter. Finansieringen av dessa fem professurer kan nu anses säkrad. Finansieringen av de sist tillträdande professurerna är dock osäker. Medel för ytterligare tre professurer erfordras därför. Institutet hemställer redan nu att särskilda medel avsätts för senare delen av planeringsperioden för att de tre sista professurerna skall kunna inrättas samt att ytterligare medel reserveras för att på sikt säkerställa att de inrättade professurerna kan behållas.

Statsmakterna har bifallit institutets hemställan att doktorandtjänster får inrättas vid institutet. Medel har beviljats för två tjänster fr.o.m. innevarande budgetår. På sikt bör dock antalet doktorander vid institutet öka. Institutet hemställer därför att särskilda medel om 370 000 kr. anvisas för inrättande av ytterligare två doktorandtjänster fr.o.m. budgetåret 1989/90.

Institutet har sedan länge försökt skapa utrymme för att kunna finansiera gästforskare. Det befintliga utrymmet är enligt institutet helt otillräckligt med hänsyn såväl till vad som är önskvärt ur forskningssynpunkt som till intresset från utländska forskare och som vill komma till institutet. Institutet hemställer att särskilda medel om 200 000 kr. anvisas för finansiering av gästforskare.

Sedan snart 20 år har institutet ett vatten- och avloppstekniskt laboratorium i Studsvik. Av en rad skäl har institutets styrelse beslutat att laboratoriet skall flyttas till Gävle. En lokalisering till Gävle skulle enligt SIB innebära samordningsvinster för såväl forskningen som utbildningen inom va-området. Va-frågornas stora aktualitet talar för att den ideala lösningen vore att bygga upp verksamheten i Gävle parallellt med att verksamheten vid Studsvik avvecklas. Institutet hemställer därför att 3 milj.kr. anvisas under budgetåret 1989/90 för att täcka investeringskostnaderna för ett nytt va-tekniskt laboratorium i Gävle. Därutöver tillkommer kostnader för viss dubbelbemanning på de två orterna under budgetåren 1989/90–1991/92.

Vidare är ett utbyte av institutets centraldator, som anskaffades budgetåret 1979/80, nu nödvändigt. Den ursprungliga datorn är föråldrad och kapacitetstaket nått. Institutet hemställer i första hand att investeringskostnaden för en ny centraldator täcks med ett engångsbelopp om 2,5 milj. kr. I andra

hand hemställer institutet att medel anvisas med 700 000 kr. fr. o. m. budgetåret 1989/90 och i fem år för att täcka den årliga amorteringskostnaden.

Slutligen tar institutet upp frågan om den rörliga krediten. SIB disponerar för närvarande en rörlig kredit om 2 milj. kr. för att täcka tillfälliga likviditetsfluktuationer. Bruttoomslutningen och uppdragsvolymen har emellertid ökat markant, vilket innebär högre utestående fordringar och större svängningar i in- resp. utbetalningarna. Institutet föreslår att den rörliga krediten höjs till 3 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Budgetåret 1989/90 utgör sista året i SIB: s treåriga verksamhetsplan, vilken anmäldes för riksdagen i samband med 1987 års forskningspolitiska proposition (prop. 1987/88: 80 bil. 9, BoU 19, rskr. 294). Av institutets anslagsframställning kan jag konstatera att planerna för verksamheten vid de olika avdelningarna överensstämmer med den inriktning som dåvarande departementschefen därvid angav för verksamheten vid SIB.

Institutet bedömer att det finns utrymme för två professurer under innevarande budgetår samt för ytterligare tre under de närmaste åren därefter. Jag ser mycket positivt på att det nu har skapats reella förutsättningar för att inrätta professurer vid institutet. Det kommer enligt min mening att underlätta rekryteringen av kvalificerade forskare och bidra till att säkerställa den vetenskapliga kvaliteten i institutets forskning.

Institutet har föreslagit att särskilda medel anvisas för att ytterligare två doktorandtjänster skall kunna inrättas samt för att kunna ta emot gästforskare. Frågor om antalet doktorandtjänster och hur gästforskare skall finansieras bör enligt min uppfattning bedömas i ett större forskningspolitiskt perspektiv. Dessa frågor bör därför anstå till nästa forskningspolitiska beslut våren 1990. Frågan om hur det nya va-tekniska laboratoriet skall finansieras, bör också behandlas i detta sammanhang.

Institutet har för närvarande en rörlig kredit på 2 milj. kr. Med hänsyn till den ökande andelen uppdragsintäkter har institutet hemställt att få fördubbla denna rörliga kredit till 3 milj. kr. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen i fråga om den rörliga krediten.

Mot denna bakgrund beräknar jag statens bidrag till institutet för budgetåret 1989/90 till 42 993 000 kr. I detta belopp ingår medel för att täcka amorteringskostnaderna för en ny centraldator. Vidare har påförts 135 000 kr. med anledning av RC-organisationens upplösning.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SIB fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för byggnadsforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 15. Bidrag till statens institut för byggnadsforskning

1987/88	Utgift	36 850 000
1988/89	Anslag	39 690 000
1989/90	Förslag	42 993 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 270 000 kr. inte ställts till myndighetens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Med hänvisning till vad jag har anfört under anslaget B 14. Statens institut för byggnadsforskning hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens institut för byggnadsforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 42 993 000 kr.

B 16. Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning

1988/89	Anslag	1 000 000
1989/90	Förslag	1 000 000

Under detta anslag redovisas medel för utrustning till statens institut för byggnadsforskning.

Detta anslag avser särskilda lånemedel som ställs till institutets förfogande för anskaffning av utrustning. De medel som tas i anspråk skall vara ränte- och amorteringsfria under en treårsperiod. Därefter skall lånet amorteras och förräntas.

Föredragandens överväganden

Institutet har hemställt att 1 milj. kr. anvisas under detta anslag.

Jag ansluter mig till institutets bedömning och hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

B 17. Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

1987/88	Utgift	118 263 994	Reservation	117 137 832
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Från anslaget betalas bidrag för energibesparande åtgärder i bostadshus. Bestämmelserna om bidrag, s. k. energisparbidrag, finns i förordningen (1983: 1112) om statliga energisparbidrag för vissa åtgärder i bostadshus. Enligt beslut av regeringen lämnas bidrag inte under budgetåren 1987/88 och 1988/89.

Lån för energisparåtgärder lämnas på den allmänna kreditmarknaden. Kommunen förutsätts lämna s. k. fyllnadsborgen i de fall då säkerheten i övrigt för lånet är pantbrev mellan 85 och 100 % av pantvärdet.

Enligt bestämmelserna i förordningen (1983: 974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus lämnas räntestöd för vissa energisparåtgärder i bostadshus som upplåts med hyres- och bostadsrätt. En redogörelse för dessa bestämmelser har lämnats i det föregående under anslaget B 4. Räntebidrag m. m.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1987/88: 90, NU 40, rskr. 375) om energipolitik inför 1990-talet. I propositionen presenteras en handlingsplan för kärnkraftsavvecklingens inledning. En viktig del av denna handlingsplan är det program för effektivare användning och ersättning av el som riksdagen beslutat om. Programmet kommer att följas och utvärderas kontinuerligt och åtgärderna revideras vid behov. Härvid kommer behovet av särskilda åtgärder avseende befintliga elvärmda bostäder att övervägas. En första avstämning avses ske år 1990. Statens råd för byggnadsforskning redovisade i december 1987 en rapport, Energi i byggd miljö – 90-talets möjligheter. Rapporten belyser bl. a. möjligheterna att ytterligare minska energianvändningen i bostäder och lokaler med känd och beprövad teknik. Regeringen har uppdragit åt rådet att belysa förutsättningarna för att infria redovisad energisparpotential med beaktande av att det skall finnas ett gott och hälsosamt inomhusklimat i bostäder och lokaler. Uppdraget skall redovisas till regeringen före den 31 december 1989.

Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att i avvaktan härpå besluta att energibidrag enligt förordningen (1983: 1112) om statliga energisparbidrag för vissa åtgärder i bostadshus inte heller skall lämnas under budgetåret 1989/90. Behovet av medel för utbetalning av sådana bidrag som har beslutats före den 1 juli 1987 täcks av reservationen på anslaget. Anslaget för budgetåret 1989/90 bör därför föras upp med endast ett formellt belopp om 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

B 18. Information och utbildning m. m.

1987/88	Utgift	39 016 739	Reservation	22 764 452
1988/89	Anslag	20 500 000		
1989/90	Förslag	14 900 000		

Från detta anslag betalas utgifter för information och utbildning m. m. inom bostadsdepartementets ansvarsområde. Informations- och utbildningsverksamhet bedrivs bl. a. av plan- och bostadsverket. Vidare betalas utgifter för sådant utredningsarbete avseende bebyggelsefrågor som inte är inordnat i verksamhet för vilken medel anvisas i annan ordning, exempelvis för informationsförsörjningen för den fysiska planeringen m. m. samt kostnader för tävlingar och annat utvecklingsarbete inom boendet. Slutligen betalas också utgifter för vissa speciella utbildningsinsatser, bl. a. i samband med introduktionen av plan- och bygglagen m. fl. lagar.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar att under budgetåret 1989/90 sammanlagt 14,9 milj. kr. behöver disponeras för sådana särskilda informations- och utbildningsinsatser m. m. inom bostadsdepartementets verksamhetsområde för vilka anslaget hittills har använts.

Den närmare fördelningen av medlen bör göras först sedan de aktiviteter som planeras på olika håll har samordnats och avvägts mot varandra. Jag avser därför att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag om den närmare fördelningen av dessa medel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Information och utbildning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 14 900 000 kr.

B 19. Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anslag	6 000 000
1989/90	Förslag	56 000 000

Från anslaget betalas ut bidrag till fonden för fukt- och mögelskador. Fonden inrättades den 4 februari 1986. De medel som budgetåren 1985/86 och 1986/87 har anvisats för avhjälpande av fukt- och mögelskador har förts över till fonden. Fonden förvaltas av kammarkollegiet som, efter beslut av fondens styrelse, ombesörjer utbetalning av medel från fonden.

Med stöd av lagen (1985: 1040) om rätt för en skadenämnd att besluta i vissa frågor om avhjälpande av fukt- och mögelskador, har regeringen överlämnat till en särskild nämnd – småhusskadenämnden – att i vissa fall besluta om avhjälpande av fukt- och mögelskador i småhus och därmed sammanhängande frågor. Nämnden inrättades den 1 januari 1986 i enlighet med avtal som staten har ingått med Svenska kommunförbundet och med Byggentreprenörerna.

Avtalet med Byggentreprenörerna gäller i huvudsak skador i hus som under tiden den 1 september 1975 – 31 augusti 1985 uppförts på total- eller generalentreprenad enligt avtal mellan en enskild konsument och ett företag, anslutet till Byggentreprenörerna. Avtalet innebär att det företag som har uppfört ett hus som blivit fukt- och mögelskadat skall avhjälpa skadan på egen bekostnad, om skadan är en följd av fel eller brist i konstruktion, material eller utförande som beror på vårdslöshet av företaget. I andra än de nu avsedda fallen åligger det staten att se till att skadan avhjälps. Husägaren skall själv svara för reparationskostnaderna upp till ett belopp som motsvarar ett basbelopp.

Avtalet med Svenska kommunförbundet har i princip samma uppbyggnad som nu har beskrivits. Det omfattar hus som har uppförts av en kommun eller vissa kommunala företag.

Det ankommer på småhusskadenämnden att avgöra om en viss skada skall avhjälpas av det berörda företaget eller om staten skall ansvara för avhjälpandet.

Enligt förordningen (1985: 1119) om den statliga fonden för avhjälpande av fukt- och mögelskador i småhus, m. m. skall fondstyrelsen fullgöra de förpliktelser som åläggs fonden genom beslut i småhusskadenämnden. Enligt förordningen kan fondstyrelsen också efter egen prövning lämna ekonomiskt stöd för att avhjälpa fukt- och mögelskador i småhus som har uppförts på total- eller generalentreprenad, om småhusskadenämnden är förhindrad att pröva skadan därför att huset har uppförts av ett företag som inte är bundet av de nyss nämnda avtalen eller därför att huset av annan anledning inte omfattas av avtalen.

Fondstyrelsen kan lämna stöd även i vissa andra fall än de nu nämnda. Enligt 12 § förordningen kan bidrag lämnas i syfte att avhjälpa mer omfattande fukt- och mögelskador i småhus. Sådant bidrag får dock lämnas endast

till den del kostnaden för åtgärderna inte kan bäras av huset i ombyggt skick och under förutsättning bl. a. att huset är yngre än 30 år, att huset inte är upplåtet med hyres- eller bostadsrätt och att kostnaden för åtgärderna är skälig med hänsyn till arbetenas art och omfattning.

Slutligen kan fondstyrelsen i särskilda fall och i skälig utsträckning lämna stöd till enskilda för andra ändamål som ansluter till fondens syfte. Sådant stöd kan komma i fråga bl. a. om en fastighetsägare av allmän domstol har tillerkänts ersättning för skador på sitt hus men svaranden inte kan fullgöra sina skyldigheter, t. ex. därför att han har blivit försatt i konkurs.

Fonden för fukt- och mögelskador

Ansökningar om stöd som skall prövas av fondstyrelsen lämnas in till småhusskadenämnden. Ärendena bereds och föredras av personal vid nämndens kansli. Den 29 september 1988 hade sammanlagt 1 376 ansökningar kommit in till nämnden, varav 548 under år 1987. Av dessa har nämnden överlämnat 952 till den statliga fonden för prövning, varav 449 under år 1987. Hos fonden hade vid nyssnämnda tidpunkt 401 ärenden slutligt avgjorts och 142 ärenden delvis avgjorts.

Av de 401 ärenden som slutligt avgjorts hos fonden har 218 ansökningar bifallits. Besluten om bifall innebär att 27 630 000 kr. ställts direkt till sökandenas förfogande. Beslut om rätt till stöd – dvs. delvis avgjorda ärenden – beräknas medföra ytterligare kostnader för fonden om cirka 18 000 000 kr. Fram till den 29 september 1988 hade fondstyrelsen således beslutat om stöd intill ett belopp om sammanlagt cirka 45 000 000 kr.

För närvarande finns inte någon egentlig balans hos fonden i form av färdigberedda, icke avgjorda ärenden.

Antalet ärenden som kommer in till fonden har under år 1988 ökat i förhållande till motsvarande tid under år 1987.

Den 1 juli 1988 fanns i fonden 59 milj. kr. Mot bakgrund av ärendetillströmningen m.m. beräknar fondstyrelsen att fonden under budgetåret 1989/90 behöver tillföras 50 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I sitt beslut om anslag till fonden för budgetåret 1986/87 (prop. 1985/86: 100 bil. 13, BoU 13, rskr. 171) bemyndigade riksdagen regeringen att under fyraårsperioden 1986-89 ta i anspråk sammanlagt 250 milj. kr. för bidrag till fonden. Hittills har sammanlagt 182 milj. kr. anvisats för ändamålet. Av de anvisade medlen har 82 milj. kr. förts över till fonden och 27,6 milj. kr. betalats ut.

I likhet med fondstyrelsen beräknar jag att utbetalningarna under nästa budgetår kommer att uppgå till 50 milj. kr.

Enligt regeringens beslut disponerar fondstyrelsen över medel som riksdagen har ställt till förfogande för forsknings- och utvecklingsinsatser m. m. avseende fukt- och mögelproblem i flerbostadshus (prop. 1987/88:100 bil. 13, BoU 10, rskr. 232). Det arbete som fondstyrelsen initierat i samverkan med statens råd för byggnadsforskning (BFR) och Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO) avseende fukt- och mögelproblem förväntas vara slutfört under år 1989. Hittills har sammanlagt 12 milj. kr. anvisats för ändamålet.

Under senare tid har uppmärksamheten riktats mot andra hygieniska brister i bebyggelsen – s. k. sjuka hus. Problemet har inte sällan samband med förekomst av fukt och bristfällig ventilation. Som jag har framhållit i det föregående är det nödvändigt att intensifiera forsknings- och utvecklingsarbetet rörande inomhusmiljön. Det är också angeläget att problemets omfattning kan belysas samt att snabbt utveckla och föra ut de kunskaper som redan finns om hur brister i inomhusmiljön kan elimineras eller begränsas. På samma sätt som tidigare bör enligt min mening ett arbete med detta syfte initieras och bedrivas i samverkan mellan fondstyrelsen, BFR och SABO. Jag beräknar att 6 milj. kr. behöver anvisas för ändamålet. Anslaget för budgetåret 1989/90 bör därför föras upp med ett belopp om 56 milj. kr.

Regeringen bör begära riksdagens bemyndigande att även under budgetåret 1989/90 få ta i anspråk den ram om 250 milj. kr. som riksdagen tidigare beviljat för bidrag till fonden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 utnyttja tidigare ram om 250 000 000 kr. för bidrag till fonden för fukt- och mögelskador,
2. till *Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 56 000 000 kr.

B 20. Statens va-nämnd

Nytt anslag (Förslag) 3 182 000

Statens va-nämnd handlägger med hela landet som verksamhetsområde mål enligt lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar samt mål enligt lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem. Va-nämnden hör under innevarande budgetår i administrativt hänseende till plan- och bostadsverket.

Anslagsförändringarna i förhållande till statsbudgeten för innevarande budgetår framgår av följande sammanställning.

Anslag (1 000-tal kr.)	1988/89	Beräknad ändring 1989/90	
		Va-nämnden	Föredraganden
Statens va-nämnd	3 048	+ 63	+ 134

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 21 000 kr. inte ställts till va-nämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Statens va-nämnd hör i administrativt hänseende till plan- och bostadsverket. Det innebär att den service beträffande ekonomi- och personaladministration som nämnden behöver tillhandahålls av plan- och bostadsverket. Plan- och bostadsverket omlokaliseras den 1 juli 1989 till Karlskrona. Nämndens administrativa anknytning till verket bör då upphöra. Jag kommer senare att föreslå regeringen bestämmelser för handläggningen av personal- och ekonomiadministrativa frågor hos va-nämnden.

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag att anslaget för statens va-nämnd förs upp med ett belopp om 3 182 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statens va-nämnd fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens va-nämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 182 000 kr.

C. FASTIGHETSDATAVERKSAMHETEN

Allmänt

Genom den pågående fastighetsdatareformen byggs ett nytt, för land och stad enhetligt, ADB-baserat fastighetsdatasystem upp. Systemet ersätter de manuella fastighets- och inskrivningsregistren. En försöksverksamhet i Uppsala län påbörjades år 1971. Systemet togs där i bruk med rättsverkan den 1 januari 1976. Reformarbetet har sedan genomförts i två femåriga etapper. Den andra etappen avslutades vid utgången av budgetåret 1986/87. Våren 1985 beslöt riksdagen om en tredje femårsetapp för budgetåren 1987/88–1991/92. Beslutet innebär att den takt med vilken fastigheter förs över från de manuella registren till fastighetsdatasystemet ökades från ca 230 000 till ca 330 000 fastigheter per år. Med denna takt beräknas fastighetsdatasystemet vara infört i hela landet vid mitten av 1990-talet.

Hittills har ca 2,4 miljoner fastigheter anslutits till fastighetsdatasystemet, vilket motsvarar 60 % av landets fastighetsbestånd. Systemet är infört i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands och Gävleborgs län samt i delar av Kalmar, Älvsborgs, Värmlands, Örebro och Västernorrlands län. Uppgifter om planer och bestämmelser samt taxeringsuppgifter finns dock redan i dag tillgängliga via terminal för hela landet. Detsamma kommer inom kort att gälla koordinatuppgifterna för fastigheterna.

Organisation m. m.

Centralnämnden för fastighetsdata (CFD) har ansvaret för genomförandet av fastighetsdatareformen i samverkan med främst domstolsverket och statens lantmäteriverk. Chef för CFD är en generaldirektör. Vid CFD finns också en styrelse. Generaldirektören är styrelsens ordförande. Inom CFD finns sju enheter, tekniska enheten, driftsenheten, fastighetsregisterenheten, inskrivningsregisterenheten, utvecklingsenheten, administrativa enheten och stabsenheten.

CFD skall, förutom att genomföra reformen, också svara för driften av fastighetsdatasystemet. Vidare har CFD till uppgift att utveckla system och metoder som gör det möjligt att utnyttja fastighetsdatasystemet inom olika verksamhetsområden.

Verksamheten är i huvudsak förlagd till Gävle. I Kiruna finns en utvecklingsenhet.

CFD bedriver också uppdragsverksamhet, såväl inom som utom landet. Verksamheten har expanderat under de senaste åren och beräknas innevarande budgetår omsätta ca 12 milj. kr. Uppdragsverksamheten under budgetåren 1987/88–1989/90 framgår av följande sammanställning.

Resultat av uppdragsverksamheten (1000-tal kr.)

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknat	1989/90 Beräknat
Intäkter[1]	11 611	12 000	15 000
Kostnader	10 764	12 000	15 000
Resultat	847	0	0
Balanserat resultat	1 451	1 451	1 451

[1] Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade tjänster. I kostnaderna ingår avsättningar för osäkra fordringar och avskrivningar.

C 1. Centralnämnden för fastighetsdata

1987/88	Utgift	53 629 014[2]
1988/89	Anslag	64 993 000
1989/90	Förslag	69 538 000

[2] Anslaget uppfört under beteckningen E 1. Centralnämnden för fastighetsdata.

Anslaget C 1. skall främst finansiera genomförandet av fastighetsdatareformen och driften av fastighetsdatasystemet

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 231 000 kr. inte ställts till CFD:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
1. Systemutveckling	8 400 000	+ 1 400 000
2. Reformgenomförande	17 200 000	+ 1 400 000
3. Produktion	39 393 000	+ 1 745 000
Summa	64 993 000	+ 4 545 000

CFD

CFD föreslår att fastighetsdataverksamheten under budgetåret 1989/90 bedrivs enligt de riktlinjer som riksdagen har fastställt för perioden 1987/88–1991/92. Detta innebär att verksamheten koncentreras på att säkerställa en stabil och säker drift av fastighetsdatasystemet och på reformgenomförande. Reformarbetet kommer under budgetåret 1989/90 att pågå i Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs, Östergötlands, Kopparbergs och Västernorrlands län. Antalet fastigheter anslutna till systemet beräknas efter budgetårets slut vara ca 2,8 miljoner, vilket motsvarar knappt 70 % av fastighetsbeståndet.

CFD beräknar ett ökat medelsbehov om 1 507 000 kr. i oförändrat pris- och löneläge. Tillskottet behövs främst för ökade driftskostnader till följd av det stigande antalet fastigheter som ingår i fastighetsdatasystemet. Vidare ingår medel för att tidigarelägga installationen av terminaler hos fastighetsregistermyndigheter i områden där fastighetsdatareformen ännu inte är genomförd.

I sin anslagsframställning anmäler CFD också att man nu bedriver försöksverksamhet med ett basregister över byggnader i flera kommuner. Enligt CFD kan därefter ett byggnadsregister med tillhörande rapportsystem byggas upp.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar, efter en planenlig real minskning av administrationskostnaderna med 2 %, medelsbehovet för CFD för nästa budgetår till 69 538 000 kr.

I min beräkning ingår medel för etablering av en enhet i Ronneby. Enheten skall i första hand arbeta med uppdragsfinansierad verksamhet, främst utbildning, i anslutning till fastighetsdatasystemet. Enheten avses byggas upp i anslutning till det s. k. Ronneby Soft Center och beräknas komma att sysselsätta 5–6 personer. Avsikten är att verksamheten efter etableringen skall finansieras med uppdragsmedel eller genom omprioriteringar inom ramen för ordinarie anslag.

Anslaget har vidare tillförts 474 000 kr. med anledning av RC-organisationens avveckling.

CFD har tidigare till regeringen lämnat ett förslag till byggnadsregister och förenklat förfarande för kommunerna att rapportera förändringar i byggnadsbeståndet till olika statliga myndigheter. Förslaget har remissbehandlats. CFD har därefter vidareutvecklat förslaget med ledning bl. a. av remissynpunkterna. Jag utgår från att CFD, när nämnden har utvecklat ett färdigt förslag, redovisar det till regeringen för ställningstagande.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centralnämnden för fastighetsdata* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 69 538 000 kr.

C 2. Utrustning m. m.

1987/88	Utgift	1 521 286[1]	Reservation	882 054
1988/89	Anslag	1 300 000		
1989/90	Förslag	1 000 000		

[1] Anslaget uppfört under beteckningen E 2. Utrustning m. m.

Anslaget är avsett för investeringar i CFD:s uppdragsverksamhet. För budgetåret 1989/90 har jag, i enlighet med CFD:s förslag, beräknat ett medelsbehov på 1 000 000 kr. Kostnader för räntor och avskrivningar för investeringarna skall i sin helhet belasta uppdragsverksamheten och återföras till statsbudgetens inkomstsida.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

D. LANTMÄTERIET

Allmänt

Det statliga lantmäteriets huvudsakliga myndighetsuppgifter är att svara för fastighetsbildning och att producera allmänna kartor. Lantmäteriet bedriver också uppdragsverksamhet i form av kartproduktion, flygfotografering, mätningar, fastighetsvärdering m. m.

Verksamheten omsatte budgetåret 1987/88 totalt ca 740 milj. kr. Härav svarade den avgiftsfinansierade verksamheten, främst uppdrag och fastighetsbildningsåtgärder, för ca 500 milj. kr., vilket motsvarar knappt 70 % av den totala omsättningen. Återstoden finansieras genom anslag som huvudsakligen används för produktion av de allmänna kartorna och för stöd åt fastighetsbildningsverksamheten.

Produktionen av allmänna kartor m. m. bedrivs enligt den 10-åriga plan som riksdagen beslutade om våren 1984.

Organisation m. m.

Det statliga lantmäteriet omfattar statens lantmäteriverk, en överlantmätarmyndighet i varje län och lokala fastighetsbildningsmyndigheter.

Lantmäteriverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om fastighetsbildning, fastighetsbestämning, fastighetsvärdering, fastighetssamverkan, fastighetsregistrering, mätningsverksamhet och allmän kartläggning. Lantmäteriverket har också samordnande uppgifter beträffande ortnamnsfrågor.

Verket leds av en styrelse. Chef för verket är en generaldirektör. Inom verket finns fyra avdelningar, nämligen administrativa avdelningen, fastighetsavdelningen, kartavdelningen och produktionsavdelningen samt ett planeringssekretariat.

För att ge lantmäteriverket råd i frågor om de allmänna kartorna finns ett *kartråd*. Vidare finns ett *ortnamnsråd* som har till uppgift att främja ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick.

Verksamheten vid lantmäteriverket är i huvudsak förlagd till Gävle. En del av verksamheten är dock lokaliserad till andra orter. Produktion av den ekonomiska kartan sker exempelvis också i Karlskrona och Luleå. I Ånge har byggts upp en kartvårdscentral. I Kiruna finns dels en enhet för upprustning av storskaliga registerkartor, dels en utvecklingsenhet för datorstödd s. k. tematisk kartläggning. I Stockholm finns en enhet för uppdragsfinansierad produktion av kartor (LiberKartor) samt en kartbutik.

Överlantmätarmyndigheten skall inom länet leda och ha tillsyn över verksamheten vid de statliga fastighetsbildningsmyndigheterna, ha tillsyn över mätningsverksamheten samt verka för samordning av grundläggande mätning och kartläggning.

Fastighetsbildningsmyndigheten svarar för fastighetsbildningsverksamheten. Lantmäteridistriktet är fastighetsbildningsmyndighetens verksamhetsområde. Landet är indelat i 80 lantmäteridistrikt. För särskilda fastighetsbildningsuppgifter finns ytterligare 18 statliga fastighetsbildningsmyndigheter, s. k. *specialenheter* vilka arbetar främst med frågor med anknytning till jord- och skogsbruk.

Det statliga lantmäteriet sysselsatte den 1 juli 1988 ca 2 900 personer, varav ca 1 000 vid lantmäteriverket.

Utanför den nu beskrivna statliga lantmäteriorganisationen, men underordnad denna i tillsynshänseende, finns 41 *kommunala* fastighetsbildningsmyndigheter samt 24 *statliga* och 31 *kommunala* fastighetsregistermyndigheter. Länsstyrelserna är statliga fastighetsregistermyndigheter. Fastighetsregistermyndigheternas uppgift är att registrera förändringar i fastighetsförhållandena.

Lantmäteriets verksamhet är indelad i fyra program, nämligen (1) Uppdragsverksamhet, (2) Plangenomförande, (3) Landskapsinformation och (4) Försvarsberedskap. Medel tas upp under anslagen D 1. Lantmäteriet, D 2. Plangenomförande, D 3. Landskapsinformation, D 4. Försvarsberedskap och D 5. Utrustning m. m.

Försök med treåriga budgetramar

En försöksverksamhet med treåriga budgetramar påbörjades inom statsförvaltningen budgetåret 1985/86. Lantmäteriverket har inordnats i försöksverksamheten under perioden 1988/89–1990/91. Detta innebär att inriktningen av verksamheten och en budgetram är fastlagd för dessa tre år. Avvikelser under treårsperioden skall endast göras om det sker förändringar som påverkar lantmäteriets verksamhet och som inte kunde förutses när beslutet om den treåriga budgetramen fattades.

D 1. Lantmäteriet

1987/88	Utgift	0
1988/89	Anvisat	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas samtliga in- och utbetalningar för lantmäteriets olika verksamheter. Anslaget tas upp med ett formellt belopp och får normalt inte belastas.

Verksamheterna inom olika program beskrivs i det följande under de anslag varifrån medel beräknas på statsbudgeten. Lantmäteriets uppdragsverksamhet (program 1), som finansieras helt genom avgifter, behandlas emellertid under detta anslag.

Program 1. Uppdragsverksamhet

Programmet består av tre delprogram:

1 a. Inrikes uppdrag

1 b. Utlandsuppdrag

1 c. Fastighetstaxering

Delprogrammet Inrikes uppdrag omfattar uppdrag inom landet beträffande bl. a. framställning av kartor och annan landskapsinformation, mätningstekniska och fastighetsrättsliga frågor samt fastighetsekonomi och fastighetsinformation.

Delprogrammet Utlandsuppdrag omfattar export av lantmäteriets tjänster och marknadsförs under namnet Swedsurvey. Lantmäteriverket marknadsför även produkter och tjänster från andra myndigheter och från privata företag när det främjar lantmäteriets utlandsverksamhet.

Delprogrammet Fastighetstaxering omfattar verkets medverkan i den pågående allmänna fastighetstaxeringen.

Uppdragsverksamheten bedrivs på affärsmässiga grunder. Verksamheten under budgetåren 1987/88–1989/90 framgår av följande tabell.

Resultat av uppdragsverksamheten (1 000-tal kr.)

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknat	1989/90 Beräknat
Intäkter [1]	251 822	278 045	281 045
Kostnader	250 158	278 045	281 045
Resultat	1 664	0	0
varav inrikes uppdrag	1 761	0	0
varav utlandsuppdrag	– 434	0	0
varav fastighetstaxering	337	0	0
Balanserat resultat	10 105[2]	10 105	10 105

[1] Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade uppdrag. I kostnaderna ingår beräknat behov av avsättningar för osäkra fordringar, för realiserade prisförändringar i anläggningstillgångar och för att värdesäkra statskapitalet. I intäkter och kostnader ingår inte transaktioner som görs vid köp och försäljning av tjänster m. m. internt inom det statliga lantmäteriet.

[2] Av det balanserade resultatet från budgetåret 1986/87 har 969 000 kr. använts under budgetåret 1987/88 för särskilda investeringar i uppdragsverksamheten.

Lantmäteriverket

Efterfrågan på tjänster förväntas öka något under det kommande budgetåret. Det gäller såväl inom den inrikes uppdragsverksamheten som inom utlandsverksamheten. Verksamheten inom den allmänna fastighetstaxeringen väntas däremot minska.

Full kostnadstäckning inklusive nödvändiga avsättningar planeras för rörelsen.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantmäteriet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 2. Plangenomförande

1987/88	Utgift	61 614 009	Anslagskredit	–3 865 286
1988/89	Anslag	60 139 000		
1989/90	Förslag	62 497 000		

Under anslaget redovisas kostnader för program 2 Plangenomförande till de delar verksamheten finansieras över statsbudgeten.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 330 000 kr. inte ställts till lantmäteriverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Program 2. Plangenomförande

Programmet består av fyra delprogram:

2 a. Fastighetsbildning m. m.

2 b. Fastighetsregisterreformen

2 c. Utveckling

2 d. Rådgivning

Delprogrammet Fastighetsbildning m. m. finansieras så gott som helt genom avgifter som tas ut enligt lantmäteritaxan (1971: 1101, ändrad senast 1988: 1497). Avgifterna skall täcka lantmäterierts kostnader för verksamheten. Avgiften för en förrättning skall dock sättas ned i sådana fall då beslut i ett fastighetsbildningsärende medför att fastigheter m. m. av mindre betydelse inte längre behöver redovisas i fastighetsregistret. Taxebeloppen skall också sättas ned för sådana äganderättsutredningar som länsstyrelsen förordnar om. Kostnaden för nedsättningarna, som finansieras av anslagsmedel, var för budgetåret 1987/88 9 909 200 kr.

Verksamheten under budgetåren 1987/88–1989/90 framgår av följande tabell.

Resultat av fastighetsbildningsverksamheten (1 000-tal kr.)

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknat	1989/90 Beräknat
Intäkter [1]	239 896	251 107	264 107
varav anslag	9 909	12 600	12 600
Kostnader	236 276	251 107	264 107
Resultat	3 620	0	0
Balanserat resultat	– 8 932	– 8 932	– 8 932

[1] Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade ärenden. I kostnaderna ingår beräknade avsättningar för osäkra fordringar, för realiserade prisförändringar i anläggningstillgångar och för att värdesäkra statskapitalet.

Övriga delprogram (2b–2d) finansieras helt med anslagsmedel. Utveckling och rådgivning kan till en del finansieras genom avgifter, men verksamheten redovisas då under program 1 eller delprogram 2 a.

Lantmäteriverket

Efterfrågan inom fastighetsbildningsverksamheten väntas öka något. Lantmäteriverket planerar för full kostnadstäckning.

För den pågående mikrofilmningen av akterna i de statliga fastighetsregistermyndigheternas arkiv föreslår verket ett tillskott på 500 000 kr. för att klara tidigare planerad takt.

Arbetet med fastighetsdatareformen kommer att fortsätta enligt riksdagens beslut våren 1985 om reformverksamheten under femårsperioden 1987/88–1991/92 (prop. 1984/85: 100 bil. 13, BoU 10, rskr 177).

Föredragandens överväganden

Jag är inte beredd att föreslå några ytterligare medel för mikrofilmning av de statliga fastighetsregistermyndigheternas förrättningsarkiv.

Jag har beräknat behovet av kompensation för att tjänstebrevsrätten dras in till 633 000 kr.

Anslaget har reducerats med 101 000 kr. med anledning av RC-organisationens avveckling.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Plangenomförande* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 62 497 000 kr.

D 3. Landskapsinformation

1987/88	Utgift	177 045 538	Anslagskredit	– 9 681 862
1988/89	Anslag	176 554 000		
1989/90	Förslag	177 555 000		

Under anslaget redovisas kostnader för program 3 Landskapsinformation. För verksamheten inom programmet tillförs verket under budgetåret 1988/89 dessutom medel från nionde huvudtitelns anslag D 6. Bidrag till skogsvård m. m.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 1 183 000 kr. inte ställts till lantmäteriverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Program 3. Landskapsinformation

Programmet består av tio delprogram:

3 a. Geodetisk verksamhet
3 b. Ekonomiska kartor
3 c. Topografiska m. fl. kartor
3 d. Flygfoto och ortofotokartor
3 e. Försäljning av allmänna kartor
3 f. Medgivanden till följdproduktion
3 g. Utveckling
3 h. Rådgivning
3 i. Nationalatlas
3 k. Geografiska Sverigedata

Programmet omfattar framställning av grundläggande landskapsinformation som skall täcka behov inom olika samhällssektorer. Huvudprodukterna utgörs av de allmänna kartorna och grundmaterial till dessa. Verksamheten inom programmet omspänner hela kartläggningsprocessen, dvs. geodetiska, fotogrammetriska och kartografiska arbeten samt utvecklings- och rådgivningsverksamhet. I verksamheten ingår flygfotografering och bildframställning såväl för den allmänna kartläggningens behov som för att tillgodose efterfrågan på flygbilder inom olika samhällssektorer. Vidare ingår s. k. geodetiska riksnätsarbeten och särskilda geodetiska projekt, bl. a. i form av internationellt forskningssamarbete.

I programmet ingår vidare försäljning av de allmänna kartorna och den verksamhet som hänger samman med att lantmäteriverket skall lämna medgivanden till följdproduktion från det allmänna kartmaterialet.

Under anslaget reserveras också medel för en pågående översyn av Sveriges riksgräns mot Norge.

Arbetet med en ny svensk nationalatlas ingår också som ett särskilt delprogram.

Slutligen ingår som ett nytt delprogram arbetet med att bygga upp digitala databaser med geografisk information om Sverige.

Lantmäteriverket

Lantmäteriverket föreslår att 600 000 kr. tillförs anslaget för att täcka statens del i en fördjupad utredning om ett geografiskt museum i Gävle.

För årligt underhåll av riksgränsen mot Finland begär verket 200 000 kr. Verket anmäler också behov av engångsmedel om 400 000 kr. för gränsunderhåll och för åtgärder som föranleds av den mellan Sverige och Sovjet uppgjorda gränsdragningen i Östersjön.

Föredragandens överväganden

Min utgångspunkt vid anslagsberäkningen är att anslaget skall tillföras medel så att den av riksdagen beslutade tioåriga kartplanen kan fullföljas. Jag har härutöver beräknat 600 000 kr., varav 400 000 kr. engångsvis, för underhåll m. m. av rikets gränser.

Vidare skall 803 000 kr. tillföras anslaget som kompensation för att tjänstebrevsrätten slopas.

Anslaget har reducerats med 101 000 kr. med anledning av RC-organisationens avveckling.

Vid sidan av medel från förevarande anslag bör lantmäteriverket under budgetåret 1989/90 tillföras 3 000 000 kr. för programmet Landskapsinformation från nionde huvudtitelns anslag D 6. Bidrag till skogsvård m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Landskapsinformation* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 177 555 000 kr.

D 4. Försvarsberedskap

1987/88	Utgift	3 372 588	Anslagssparande	340 875
1988/89	Anslag	3 586 000		
1989/90	Förslag	3 461 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 23 000 kr. inte ställts till lantmäteriverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Program 4. Försvarsberedskap

Programmet består av två delprogram:
4 a. Säkerhetsskydd
4 b. Beredskapsplanläggning

Programmet omfattar främst sekretessåtgärder i form av granskning av kartor och flygbilder. Programmet omfattar dessutom sådana uppgifter som åligger lantmäteriet för att tillgodose totalförsvarets behov av landskaps- och fastighetsinformation. Uppgifterna gäller främst beredskapsplanläggning och förberedelser för tryckning av kartor för totalförsvaret under beredskap och i krig.

Lantmäteriverket

Lantmäteriverket begär realt oförändrade medel i avvaktan på förväntade ändringar i sekretess- och spridningslagstiftningen.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar, med utgångspunkt i en planenlig real minskning av anslaget med 5 %, medelsbehovet till 3 461 000 kr. Jag har därvid beräknat 40 000 kr. som kompensation för indragning av tjänstebrevsrätten.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försvarsberedskap* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 3 461 000 kr.

D 5. Utrustning m. m.

1987/88	Utgift	7 367 561	Reservation	5 216 059
1988/89	Anslag	8 075 000		
1989/90	Förslag	8 561 000		

Från anslaget finansieras anskaffning av kostnadskrävande utrustning för lantmäteriet, s. k. strategisk utrustning. Anskaffning av annan utrustning finansieras med avskrivningsmedel och driftmedel. Från anslaget finansieras vid behov också tillskott av statskapital för lantmäteriet.

Lantmäteriverket

I sitt förslag begär verket medel för strategisk utrustning i enlighet med den tioåriga kartplanen.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar behovet av medel för den utrustning som krävs för att genomföra den tioåriga planen för framställning av kartor och annan landskapsinformation till 8 561 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 8 561 000 kr.

E. IDROTT

E 1. Stöd till idrotten

1987/88	Utgift	233 850 000	Reservation	116 944
1988/89	Anslag	256 034 000		
1989/90	Förslag	259 344 000		

Anslaget används för bidrag till Sveriges riksidrottsförbund (RF) för den verksamhet som bedrivs av förbundet och till förbundet anslutna organisationer. Från anslaget lämnas också bidrag till vissa utanför RF stående organisationer och till motionsverksamhet för studerande vid kårorterna. För anslagets användning gäller de av 1970 års riksdag beslutade riktlinjerna för organisationsstöd till idrotten (Prop. 1970: 79, SU 122, rskr. 291). Från anslaget lämnas vidare bidrag till riksanläggningar för den samlade idrottsrörelsens behov samt bidrag till mindre föreningsanläggningar för idrott och friluftsliv. Sådana bidrag lämnas enligt de riktlinjer som fastställts av riksdagen (prop. 1970: 79, JoU 33, rskr. 239 och prop. 1979/80: 100 bil. 13, KrU 30, rskr. 377) samt vissa av regeringen angivna villkor, vilka grundar sig på nämnda riktlinjer.

Sveriges riksidrottsförbund

I idrottsrörelsen fostras hundratusentals ungdomar i målinriktat arbete, samarbete, demokratiska spelregler, hänsyn och respekt för medmänniskor. På så sätt är idrottsrörelsen för många unga svenskar en skola för livet. Idrott är också en hälsosam fritidssysselsättning för en mycket stor del av befolkningen.

450 000 ideella ledare är verksamma inom idrotten. Uppskattningsvis lägger idrottens ledare tillsammans ner 135 miljoner timmar per år på att leda svensk ungdom i ca 45 000 lokala idrottsorganisationer runt om i landet, säger Sveriges Riksidrottsförbund (RF).

Staten lämnar ekonomiskt stöd i första hand till de olika specialidrottsförbunden (SF) och Sveriges Riksidrottsförbund. Budgetåret 1988/89 uppgår stödet till över 256 miljoner kronor. Staten ger också bidrag till de lokala föreningarna genom det lokala aktivitetsstödet, som för idrottens del uppgår till drygt 80 milj. kr. Statsbidrag lämnas vidare till lönebidragsanställda inom idrotten. Totalt överstiger det statliga stödet till idrotten 600 milj. kronor.

Landets kommuner lämnar stöd till den lokala verksamheten. Detta stöd är innevarande år ca 4,5 miljarder kronor, varav 3,5 miljarder utgörs av stöd till anläggningar m. m. Ca en miljard går direkt till föreningarna i form av verksamhetsbidrag. Distriktsidrottsförbunden får ekonomiskt stöd av landstingen. Stödet är innevarande budgetår ca 90 milj. kr.

En viss självfinansiering är enligt RF en nödvändighet för hela idrottsrörelsen. Graden av självfinansiering har ökat på senare år. 1979 utgjordes 42

procent av specialidrottsförbundens intäkter av statsbidrag. 1987 var motsvarande siffra 30 procent. Situationen i föreningarna torde vara likartad.

En tredjedel av det som benämns självfinansering är interna avgifter av olika slag, exempelvis avgifter för tävlingsdeltagande, kurser eller konferenser samt medlemsavgifter. Medlemmarnas ideella insatser gör att varje satsad krona från samhällets sida genererar verksamhet för fem nya kronor inom idrotten.

För föreningarna har traditionellt lotterier och spel utgjort en viktig inkomstkälla.

Det ökade behovet av alternativa inkomstkällor, liksom den alltmer komplicerade lagstiftningen, gör att idrottens administration tar ökad tid och kräver allt högre kompetens. Detta kan, säger RF, bli ett hot mot den svenska idrottsrörelsens grundpelare, det ideella ledarskapet.

RF:s anslagsframställning om totalt 311,3 milj. kr. omfattar i sina huvuddrag tre utgiftsområden. RF begär 286,6 milj. kr. som stöd till idrottens organisationer, 18,7 milj. kr. som stöd till riksanläggningar och föreningsbyggda anläggningar samt 6 milj. kr. som investering i ytterligare lokaler i Idrottens hus. Sammantaget innebär anslagsframställningen ett ökat statsanslag med nära 55,3 milj. kr.

För SF innebär den planerade verksamheten budgetåret 1989/90 främst fortsatt satsning på att utveckla barn- och ungdomsidrotten enligt fastslagna riktlinjer, att bredda motionsverksamheten och att förbättra förutsättningarna för elitidrottarnas träning, tävling och utbildning samt utbildning av de frivilliga ledarna.

RF begär vidare medel för fortsatta aktiviteter i avsikt att ge fler kvinnor, handikappade och invandrare bättre förutsättningar att delta i idrotts- och ledaruppdrag samt för olika specialsatsningar.

Sveriges Olympiska kommitté och RF har i skrivelse den 21 juni 1988 begärt ett tilläggsanslag på 3,3 milj. kronor för ökade kostnader i samband med de olympiska spelen i Seoul.

RF har i november 1988 i särskild ordning begärt ytterligare 3,76 milj. för att kunna förstärka insatserna mot dopingbruket inom idrotten.

Föredragandens överväganden

Idrottsrörelsen är med sina över 2 milj. medlemmar en av vårt lands största folkrörelser. Inom idrottsrörelsen aktiveras fler ungdomar än inom någon annan folkrörelse. För allt fler är idrott i olika former den främsta fritidssysselsättningen. Genom ett brett utbud av motionsaktiviteter bidrar idrottsrörelsen till friskvårdsarbetet i samhället. Den ger också många delaktighet och gemenskap och spelar därmed en viktig social roll.

Jag anser det av bl. a. dessa skäl angeläget att samhället på olika sätt stödjer idrottsrörelsens strävan att bredda sin verksamhet ytterligare. Jag delar RF:s uppfattning att det är väsentligt att rekrytera flera kvinnor både som aktiva och som ledare. Det finns vidare skäl att göra särskilda insatser

för att aktivera fler handikappade och invandrare. Medel har därför beräknats inom anslaget för insatser för dessa grupper.

Jag vill också särskilt understryka motionsidrottens betydelse. Det är viktigt inte minst från folkhälsosynpunkt att olika insatser görs för att ge allt fler möjlighet till rekreation och motion. RF bör beakta denna del av sin verksamhet.

Elitidrott tilldrar sig den största massmediala uppmärksamheten. Elitidrotten är dock en liten del av det totala idrottsutbudet. RF har utarbetat ett särskilt program med förslag till åtgärder för att förbättra elitidrottens villkor. Jag vill för min del understryka vikten av att de som ägnar sig åt elitidrott ges goda förutsättningar för detta. Det är en fråga för RF och dess specialförbund att inom ramen för anslagen sörja för att så sker.

Insatser för barn och ungdomar är en annan viktig del av idrottsrörelsens verksamhet. Idrottsrörelsen har ett särskilt ansvar med hänsyn till det stora antal barn och ungdomar som är verksamma inom idrotten. Detta kommer till uttryck inte minst genom den mängd aktiviteter som idrottsrörelsen svarar för inom ramen för det lokala aktivitetsstödet. Av detta tillfaller ca 80 % – drygt 80 milj. kr. – idrotten.

RF har i sin anslagsframställning redovisat olika frågor som rör idrottens finansiering. Det totala statliga stödet - det som redovisas under detta anslag, det lokala aktivitetsstödet, medel till lönebidragsanställda inom idrotten, medel till idrottsforskning, anslag till idrottens studieförbund och idrottens folkhögskolor m. m. - uppgår till nästan 700 milj. kr.

Som RF redovisat är behovet av egenfinansiering utöver statsstödet stort. Enligt RF uppgår statsbidraget till 30 % av specialförbundens utgifter. Resten är egenfinansiering. Lotterier och bingo har sedan länge varit en viktig inkomstkälla för föreningslivet. Vid föregående års riksmöte beslutades (prop. 1987/88:141, KrU 22, rskr. 391) om ändringar i lotterilagen som ger folkrörelserna förbättrade möjligheter att bedriva lotteriverksamhet och bingospel. Genom borttagande av bingoskatten på varuvinster tillfördes främst idrottsrörelsen ca 85 milj. kr. I det sammanhanget påpekade jag att resultatet av lotterier och bingo helt är beroende av folkrörelsernas egna insatser. Jag utgår också från att länsstyrelserna vid sin tillståndsgivning för bingospel beaktar de riktlinjer som redovisades i nämnda proposition. Det bör leda till att fler föreningar får del av intäkter från bingospel och att speltillstånd grundas främst på föreningarnas ungdomsverksamhet.

I föregående års budgetproposition redovisades förstärkta resurser på idrottsforskningens område. Ett särskilt centrum för idrottsforskning har inrättats i Stockholm. Nya professurer inrättas nu vid universiteten i Umeå och Linköping. Universitet i Umeå får en tjänst i pedagogik, särskilt idrottspedagogik den 1 januari 1989 och en tjänst i idrottsmedicin den 1 juli 1989. Professuren i idrottsmedicin i Linköping inrättas också den 1 juli 1989. Vidare inrättas en professur i historia, särskilt idrottshistoria vid universitetet i

Stockholm, vilken kommer att tillsättas under 1991. Därmed finns 9 professorstjänster med inriktning på idrottsforskning.

Dessutom har anvisats medel för fristående kurser vid centrum för idrottsforskning. Detta förstärkta kursutbud på högskolenivå inom ramen för högskolesystemet bör tillgodose idrottens behov av kompletterande utbildning för tränare och ledare. Jag ser de intensifierade insatserna på utbildningens och forskningens område som en viktig förutsättning för utvecklingen av svensk idrott. Vid min anslagsberäkning har jag beaktat kostnader för de nya tjänsterna inom idrottsforskningen. Sammantaget överförs 2,6 milj. kr. under budgetåren 1988/89 och 1989/90 till utbildningsdepartementets huvudtitel.

Skolöverstyrelsen har efter framställan från riksidrottsförbundet begärt en utökning av antalet platser vid idrottsgymnasier och i s.k. hemortsalternativ, där ungdomar kan kombinera sin idrottsträning med studier i hemortens gymnasieskola. Efter samråd med mig har chefen för utbildningsdepartementet tidigare idag föreslagit en utbyggnad av idrottsgymnasieorganisationen. Antalet platser vid de speciella idrottsgymnasierna utökas med 100 till 700. Samtidigt tillförs hemortsalternativet 600 nya platser, vilket innebär att detta kommer att omfatta totalt 1200 platser. Genom denna utbyggnad förstärks möjligheterna för ungdomar att kombinera idrott och studier.

Jag vill liksom RF framhålla vikten av fortsatta insatser på ledarutbildningens område. Jag utgår från att RF inom anslagets ram fullföljer utbildningssatsningen. Jag vill i detta sammanhang vidare nämna att chefen för utbildningsdepartementet räknar med att Idrottens studieförbund SISU inom ramen för anslagen till studiecirkelverksamhet ska kunna ges möjlighet att utvidga sin studieverksamhet. Inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde föreslås också en kraftig satsning på studieförbundens kulturverksamhet med ca 13 milj. kr. SISU får därmed större möjlighet att anordna verksamhet med denna inriktning, t.ex. utställningar, föreläsningar eller i övrigt kulturanknuten bildningsverksamhet.

Det är viktigt att en stor folkrörelse har ett brett förtroende hos människor över hela vårt land. Idrottsrörelsen har sedan länge åtnjutit ett sådant förtroende. Den användning av olika dopingmedel som avslöjats under det senaste året kan dock bli ett hot mot detta förtroende. Därför är åtgärder mot dopingbruket viktiga för den svenska idrottsrörelsen. Det krävs intensifierade insatser. Kontrollverksamheten med stickprovskontroller måste kunna upprätthållas på en hög nivå. Resurserna vid Huddinge sjukhus dopinglaboratorium behöver byggas ut. Intensifierad informationsverksamhet bör genomföras. Informationen bör utformas i samråd med socialstyrelsen och Apoteksbolaget. Gemensamma insatser ger större effektivitet. Idrottsrörelsen har begärt särskilda medel för att intensifiera kampen mot dopingbruket. Jag har i min anslagsberäkning beaktat dessa krav från idrottsrörelsen.

Det är nödvändigt att förutsättningar för idrott kan åstadkommas över hela vårt land. Genom de långa avstånden försvåras möjligheten för idrottsutövande i främst norra Sverige. Riksidrottsmötet har fattat beslut om att spe-

cialidrottsförbunden genom olika åtgärder skall medverka till att skapa förutsättningar för idrott på lika villkor över hela landet. Jag vill understryka vikten av att specialförbunden genom konkreta åtgärder medverkar till att frågorna finner en lösning. Det bör ankomma på riksidrottsstyrelsen att tillse att denna viktiga fråga får en acceptabel lösning.

Det är av stort värde att de lokala föreningarna ges möjlighet att uppföra anläggningar av olika slag. För att stimulera till och möjliggöra detta finns det särskilda stödet till s. k. mindre anläggningar. Jag föreslår att detta stöd räknas upp med 500 000 kr. till 6 milj. kr.

För byggandet av klubbstugor har idrottsföreningar numera samma möjlighet som andra organisationer att söka stöd ur allmänna arvsfonden. Detta gäller också för inventarier.

Jag har vidare beräknat medel för den fortsatta upprustningen av Lillsveds idrottsfolkhögskola.

Kostnaderna för Sveriges deltagande vid de olympiska sommarspelen blev större än beräknat genom att fotboll och volleyboll senare kvalificerade sig för olympiskt deltagande. Olympiska kommittén har i skrivelse hemställt om ytterligare medel. Jag beräknar 1 milj. kr. för detta ändamål.

Av innevarande års anslag på drygt 256 milj. kr. är nära 14 milj. kr. engångsvis anvisade medel för deltagande i de olympiska sommarspelen i Seoul, för deltagande vid handikapp-OS i Seoul samt för ut- och ombyggnad vid Lillsved och Vålådalen. Det återstående anslaget på c:a 242 milj. kr. föreslås uppräknat med 17,3 milj. kr. till 259 344 000 kr. Därutöver överförs, som redovisats i det föregående, medel till utbildningsdepartementets huvudtitel för de nyinrättade professurerna inom idrottsforskningens område.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Stöd till idrotten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 259 344 000 kr.

Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om bostadsbidrag för år 1990

Härigenom föreskrivs följande.

1 § För år 1990 lämnas bostadsbidrag enligt lagen (1988:786) om bostadsbidrag tills vidare endast för månaderna januari – juni.

2 § Den som vid utgången av år 1989 uppbär bostadsbidrag har rätt att utan föregående ansökan få bidrag även för månaderna januari – juni 1990 med samma belopp som för december 1989. Inträffar någon sådan ändring som avses i 28 eller 29 § lagen (1988: 786) om bostadsbidrag, skall dock bidragsbeloppet anpassas med hänsyn härtill.

3 § I fråga om bostadsbidrag för månaderna januari – juni 1990 i andra fall än som avses i 2 §, skall bidraget bestämmas med utgångspunkt från den bidragsgrundande inkomst som kan beräknas med ledning av 1988 års taxering till statlig inkomstskatt.

4 § Närmare föreskrifter i fråga om den bidragsgrundande inkomsten och ansökningsförfarandet meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

		Anslag kr.
A	**Bostadsdepartementet m. m.**	
1	Bostadsdepartementet, *förslagsanslag*	25 617 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	7 500 000
3	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *reservationsanslag*	1 276 000
		34 393 000
B	**Bostadsförsörjning m. m.**	
1	Plan- och bostadsverket, *förslagsanslag*	111 684 000
2	Länsbostadsnämnderna, *förslagsanslag*	65 292 000
3	Vissa lån till bostadsbyggande, *förslagsanslag*	40 000 000
4	Räntebidrag m. m., *förslagsanslag*	17 700 000 000
5	Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m., *förslagsanslag*	80 000 000
6	Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m., *förslagsanslag*	200 000 000
7	Bostadsbidrag m. m., *förslagsanslag*	1 345 000 000
8	Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m., *förslagsanslag*	335 000 000
9	Bidrag till förbättring av boendemiljön, *förslagsanslag*	15 000 000
10	Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m., *förslagsanslag*	75 000 000
11	Lån till allmänna samlingslokaler, *förslagsanslag*	5 000 000
12	Byggnadsforskning, *reservationsanslag*	136 000 000
13	Lån till experimentbyggande, *reservationsanslag*	20 000 000
14	Statens institut för byggnadsforskning, *förslagsanslag*	1 000
15	Bidrag till statens institut för byggnadsforskning, *reservationsanslag*	42 993 000
16	Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning, *reservationsanslag*	1 000 000
17	Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m., *reservationsanslag*	1 000
18	Information och utbildning m. m., *reservationsanslag*	14 900 000
19	Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador, *förslagsanslag*	56 000 000
20	Statens va-nämnd, *förslagsanslag*	3 182 000
		20 246 053 000

C	**Fastighetsdataverksamheten**	
1	Centralnämnden för fastighetsdata, *förslagsanslag*	69 538 000
2	Utrustning m.m., *reservationsanslag*	1 000 000
		70 538 000
D	**Lantmäteriet**	
1	Lantmäteriet, *förslagsanslag*	1 000
2	Plangenomförande, *ramanslag*	62 497 000
3	Landskapsinformation, *ramanslag*	177 555 000
4	Försvarsberedskap, *ramanslag*	3 461 000
5	Utrustning m. m., *reservationsanslag*	8 561 000
		252 075 000
E	**Idrott**	
1	Stöd till idrotten, *reservationsanslag*	259 344 000
		259 344 000
	Totalt för bostadsdepartementet	**20 862 403 000**

Innehållsförteckning

Sid.

Översikt 1

A. Bostadsdepartementet m. m. 6
1. Bostadsdepartementet 6
2. Utredningar m.m. 7
3. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m. 7

B. Bostadsförsörjning m. m. 8
1. Plan- och bostadsverket 29
2. Länsbostadsnämnderna 33
3. Vissa lån till bostadsbyggande 35
4. Räntebidrag m. m. 37
5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m. 43
6. Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m. 45
7. Bostadsbidrag m. m. 49
8. Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. 52
9. Bidrag till förbättring av boendemiljön 56
10. Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m. 57
11. Lån till allmänna samlingslokaler 64
12. Byggnadsforskning 64
13. Lån till experimentbyggande 68
14. Statens institut för byggnadsforskning 70
15. Bidrag till statens institut för byggnadsforskning 73
16. Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning 73
17. Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. 74
18. Information och utbildning m. m. 75
19. Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador 76
20. Statens va-nämnd 78

C. Fastighetsdataverksamheten 80
1. Centralnämnden för fastighetsdata 81
2. Utrustning m. m. 82

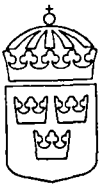
D. Lantmäteriet 84
1. Lantmäteriet 85
2. Plangenomförande 87
3. Landskapsinformation 88
4. Försvarsberedskap 90
5. Utrustning m. m. 91

E. Idrott
1. Stöd till idrotten 92

Bilaga 13.1 Förslag till lag om särskilda bestämmelser om bostadsbidragen för år 1990 97

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Industridepartementet
(tolfte huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bil. 14

Översikt

Industridepartementet svarar fr. o. m. den 1 januari 1989 för bl. a.:
- de allmänna riktlinjerna för näringspolitiken,
- industrins struktur- och branschfrågor,
- frågor om små och medelstora företag såsom allmänna utvecklingsbetingelser, service och utbildning,
- mineralförsörjning,
- frågor om turism och rekreation,
- hantverk och hemslöjd,
- frågor om industrins finansiering, bl. a. vissa exportkreditfrågor,
- vissa frågor om multinationella företag och internationella investeringar,
- teknisk forskning och industriell utveckling,
- patent- och registreringsverksamhet,
- teknisk kontroll, provning och mätning samt
- flertalet statsägda företag.

Frågor som rör turism och rekreation förs över från jordbruksdepartementet den 1 januari 1989. Samtidigt flyttas ansvaret för regional utveckling och regionalpolitiskt stöd över från industridepartementet till arbetsmarknadsdepartementet.

Inriktning av årets budgetförslag

Under år 1987 har riksdagen lagt fast treårsramar för delar av verksamheten vid statens industriverk och för ett informationsteknologiprogram (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) samt för verksamheten vid styrelsen för teknisk utveckling (prop. 1986/87:80 bil. 10, NU 33, rskr. 305). Tidigare har riksdagen tagit ställning till riktlinjerna för industripolitiken på rymdområdet under en fyraårsperiod (prop. 1985/86:127, NU 21, rskr. 305). Årets budgetförslag innebär därför en *fortsättning av tidigare beslutad verksamhet* inom en stor del av industridepartementets område.

När det gäller kostnaderna för industristödet förutses en fortsatt minskning, främst i fråga om de statsstödda *exportkrediterna*. För dessa föreslås en anslagsminskning med 100 milj. kr. från 320 milj. kr. för innevarande

budgetår till 220 milj. kr för budgetåret 1989/90. Beloppet avser främst äldre åtaganden.

Ett nytt treårsprogram föreslås för fortsatta industripolitiska åtgärder inom *tekoindustrin*. Programmet syftar till att öka de svenska tekoföretagens internationella konkurrenskraft genom export- och rationaliseringsfrämjande insatser samt stöd till produktutveckling och vissa utbildningsåtgärder. För ändamålet föreslås sammanlagt 255 milj. kr. för hela treårsprogrammet varav 85 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Till *småföretagsutveckling* föreslås att 182,5 milj. kr. anvisas. Huvuddelen av beloppet används för bidrag till de regionala utvecklingsfondernas företagsservice och administration. Jämfört med innevarande budgetår föreslås en real ökning med 4 milj. kr. för särskilda informationsinsatser riktade till småföretagen om EG och Europamarknaden.

Till *stöd till turism och rekreation* föreslås att 115,9 milj. kr. anvisas. Det innebär bl. a. en satsning på 2,2 milj. kr. för utvecklings- och försöksverksamhet inom turist- och rekerationssektorn samt för ökade bidrag till organisationer.

Sveriges geologiska undersökning föreslås få möjlighet att anskaffa ett nytt fartyg för maringeologisk kartering till en kostnad av 30 milj. kr.

Delegationen för samordning av havsresursverksamheten föreslås upphöra som egen myndighet.

Programmet för *havsindustriell kompetensutveckling* vid statens industriverk upphör vid utgången av innevarande budgetår.

Ett nytt treårsprogram för *stöd till varvsindustrin* föreslås. Kostnaderna för det stöd som beviljas under perioden beräknas bli betydligt lägre än under tidigare programperiod och uppgå till totalt ca 40 milj. kr. under treårsperioden. Till detta kommer kostnader för åtaganden som gjorts under tidigare programperioder.

En ny organisatorisk ram för *teknisk provning och mätning* för kontrolländamål införs den 1 juli 1989. Samtidigt sker en omorganisation av statens mät- och provråd (prop. 1988/89:60). I samband därmed föreslås en ökning av statens bidrag till verksamheten vid riksmätplatserna med 2,8 milj. kr.

För *statens provningsanstalt* föreslås en treårig budgetram och vissa budgettekniska förenklingar av finansieringen av provningsanstaltens investeringar.

Inriktning av den framtida verksamheten

Budgetåret 1989/90 är det sista i de pågående programperioderna för styrelsen för teknisk utveckling, rymdverksamheten, det nationella informationsteknologiprogrammet och stora delar av verksamheten vid statens industriverk. Inom industridepartementet pågår ett planerings- och översynsarbete med inriktning på verksamheten efter budgetåret 1989/90 på de berörda områdena. Avsikten är att under år 1990 förelägga riksdagen förslag om den fortsatta verksamheten.

Sammanfattning

Förändringarna inom industridepartementets verksamhetsområde framgår av följande sammanställning. Medel på tilläggsbudget har inte tagits med.

Tolfte huvudtiteln (milj. kr.)	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
Industridepartementet m. m.	56,5	42,2	– 14,3
Industri m. m.	470,6[1]	492,7	+ 22,1
Exportkrediter m. m.	321,0	211,0	–110,0
Mineralförsörjning m. m.	135,9	172,5	+ 36,6
Statsägda företag m. m.	286,0	260,1	– 25,9
Teknisk utveckling m. m.	1 279,2	1 374,3	+ 95,1
Totalt för industridepartementet	**2 549,2**	**2 552,8**	+ **3,6**

[1] Inkl. anslag för turism och rekreation under jordbruksdepartementets huvudtitel.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med att regleringsbreven utfärdades. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som ej disponeras.

Industridepartementet

Prop. 1988/89:100
Bil. 14

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Nordberg

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Inledning

Industridepartementet svarar fr. o. m. den 1 januari 1989 för bl. a.
- de allmänna riktlinjerna för näringspolitiken,
- industrins struktur och branschfrågor,
- frågor om små och medelstora företag såsom allmänna utvecklingsbetingelser, service och utbildning,
- mineralförsörjning,
- frågor om turism och rekreation,
- hantverk och hemslöjd,
- frågor om industrins finansiering, bl. a. vissa exportkreditfrågor,
- vissa frågor om multinationella företag och internationella investeringar,
- teknisk forskning och industriell utveckling,
- patent- och registreringsverksamhet,
- teknisk kontroll, provning och mätning samt
- flertalet statsägda företag.

Regeringen har beslutat att föra över frågor som rör regional utveckling och regionalpolitiskt stöd från industridepartementet till arbetsmarknadsdepartementet. Till industridepartementet har förts frågor om turism och rekreation, som tidigare handlades på jordbruksdepartementet. Den ändrade organisationen träder i kraft den 1 januari 1989.

1. Industriutvecklingen

I propositionen om näringspolitik inför 1990-talet (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) redogjordes för läget och utvecklingen i det svenska näringslivet och för de näringspolitiska riktlinjerna för budgetåren 1987/88–1989/90. Riktlinjerna för näringspolitiken ligger fast.

Den följande redovisningen kommer att koncentreras till den senaste

tidens utveckling. Därefter följer en redovisning av näringspolitiken i stora drag. En mer detaljerad beskrivning av industrins utveckling kommer att presenteras i industridepartementets årliga rapport "Svensk industri och industripolitik" som ges ut i mars 1989.

Den internationella utvecklingen

Tillväxten i OECD-området accelererade kraftigt under första halvåret 1987. Då börsfallet inträffade i oktober samma år förväntades en försämring av det ekonomiska läget. För att förhindra en recession genomförde många länder lättnader i penningpolitiken. När styrkan i konjunkturuppsvinget blev känd blev orosmomentet i stället ökad inflation.

Konjunkturuppgången har lett till en kraftig expansion av världshandeln, vilket bl.a. har gynnat den svenska exporten. Tillväxten av den samlade produktionen inom OECD-området väntas dock avta från 3,5% år 1988 till drygt 2,5% år 1989, på grund av lägre privat konsumtion och avtagande investeringar. Även världshandelns ökning förväntas avta något under år 1989. För båda åren dämpas sannolikt marknadstillväxten för den svenska exporten, eftersom efterfrågan i Norge och Danmark – dit en fjärdedel av exporten går – antas bli lägre.

Sysselsättningen inom hela OECD-området har ökat under år 1988. Arbetslösheten har minskat något men är fortfarande hög, framför allt i Västeuropa.

Aktiemarknaden har under året hämtat sig från det kraftiga kursfallet i oktober 1987, då värdena på världens börser sjönk med sammanlagt över tio tusen miljarder svenska kronor. Även om många ledande börser återhämtat sig är omsättningen klart lägre än före "den svarta måndagen".

Konjunkturläget i Sverige

Första halvåret 1988 steg bruttonationalprodukten (BNP) med 3,0% enligt konjunkturinstitutets (KI) höstrapport. För helåret 1988 beräknas BNP-ökningen bli något lägre, 2,8%. Produktionen i näringslivet beräknas öka med 3,2% och i industrin med 4%.

Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin är nu så högt att en del branscher inte kan öka sin produktion ytterligare utan expansionsinvesteringar. Pappers- och massaindustrin, delar av verkstadsindustrin samt stålverken har åtminstone under de senaste fyra åren i det närmaste haft fullt kapacitetsutnyttjande.

Många industriföretag uppger också att de har brist på arbetskraft. I juni 1988 uppgav 61% av industriföretagen att de hade brist på yrkesarbetare. Mest uttalad är bristen inom järn- och stålverk samt verkstadsindustri.

Arbetslösheten har fortsatt att minska till 1,4%, eller ca 64 000 personer i november 1988.

Sysselsättningen ökade under året med 60 000 personer, varav 50 000 i näringslivet.

Den snabba pris- och kostnadsökningen kvarstår som ett allvarligt hot

mot den svenska industrins konkurrenskraft. Under 1987–1988 beräknas lönekostnaderna öka med 7,5 %.

Devalveringarna i början av 1980-talet medförde att Sveriges konkurrensläge kraftigt förbättrades, särskilt för basindustrin. Vidare lades industripolitiken om i offensiv riktning. Även exportens inriktning på länder med god tillväxt har under senare år bidragit till exportframgångar.

Lönsamhet och finansiell ställning

Sedan år 1981 har lönsamheten i svensk industri förbättrats och den ligger nu på samma höga nivå som i mitten av 1970-talet. Avkastningen på eget kapital år 1987 var 16,4 %, vilket var en procentenhet högre än år 1986. För 1988 väntas en viss uppgång.

Likviditeten är mycket god i företagen. Under år 1988 beräknas företagen ha drygt 95 miljarder kronor i likvida medel, vilket motsvarar tre års realinvesteringar av de senaste årens storlek. Soliditeten har de senaste sex åren ökat med sex procentenheter och låg år 1988 kring 34 %.

Investeringar

Industrins materiella investeringar, dvs. investeringar i byggnader och maskiner, fortsätter att öka. De ökade under år 1987 med 15 % till 35 miljarder kronor. Företagens planer, enligt KI:s majenkät, pekar på en fortsatt stark investeringstillväxt år 1988. Tillväxttakten väntas dock minska något i år.

Tillväxten i investeringarna beror till stor del på de expansiva planerna inom basindustrin, särskilt inom skogsindustrin. Inom verkstadsindustrin var det – för sjätte året i rad – transportindustrin som stod för den högsta investeringstillväxten.

Industrin investerar nu minst lika mycket i s. k. immateriella investeringar, dvs. i marknadsföring, forskning och utveckling (FoU) och utbildning, som i materiella investeringar. Ungefär hälften av de immateriella investeringarna avser FoU. Det finns dock stora skillnader inom olika delbranscher.

Strukturomvandlingen

En viktig förklaring till svensk industris gynnsamma situation är den snabba strukturomvandling som ägt rum inom bl. a. den tunga industrin. Varvsindustrin är kanske det mest uppmärksammade exemplet. År 1987 arbetade ca 5 000 personer i de svenska varven mot 31 500 år 1975. All nyproduktion av större handelsfartyg är nu i det närmaste avvecklad. Kvar finns ett tjugotal mindre varv som specialiserat sig främst på mindre, snabbgående passagerarfartyg. Många varv har också annan verkstadsproduktion.

Stålindustrin hade svåra lönsamhetsproblem mot slutet av 70-talet. Branschen har dels genomgått en ägarmässig omstrukturering, dels halverat antalet anställda jämfört med år 1974. Lönsamheten har förbättrats i

takt med omstruktureringen och år 1988 blir med stor sannolikhet branschens bästa år under hela 80-talet.

Inom sågverksindustrin är lönsamheten otillräcklig trots förbättringar på senare år. Detta har, i kombination med en knapphet på inhemsk virkesråvara, lett till omstruktureringar inom de större skogskoncernernas sågverksrörelser.

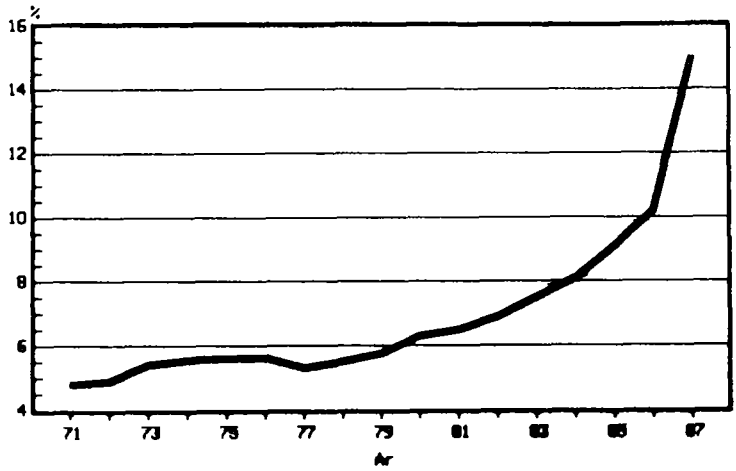
Bil-, telekommunikations- och läkemedelsindustrin har däremot expanderat, mätt som andelar av industrins förädlingsvärde.

En viktig faktor i omvandlingen av industrin är företagens förvärv av andra bolag. Speciellt under senare år har många ägarskiften rapporterats. Av sammanlagt 90 aktiemarknadsföretag med vardera minst 500 anställda år 1978 köptes närmare hälften upp av något annat företag under den efterföljande tioårsperioden. Det framgår av ägarutredningens betänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. Utredningen visar också att omkring tre fjärdedelar av uppköpen ägde rum efter år 1983 och tio av dem under år 1988 (t. o. m. augusti). Som regel medförde dessa uppköp också att företagen fick en ny kontrollerande ägare.

Internationaliseringen

De internationella investeringarna spelar en allt viktigare roll för internationaliseringen av det svenska näringslivet. Svenska företag ökade antalet anställda i dotterbolag utomlands med drygt 20000 personer under år 1988. Den totala sysselsättningen utomlands kan i dag grovt uppskattas till 450000 personer, varav huvuddelen vid producerande dotterbolag. Samtidigt har den utlandsägda företagssektorn i svenskt näringsliv ökat starkt under hela 1980-talet. Antalet anställda vid de utlandsägda tillverkningsföretagen i relation till den totala industrisysselsättningen har ökat från 6% år 1980 till drygt 15% i dag, vilket motsvarar ca 130000 anställda (inkl. ASEA-BrownBoveri).

Den utlandsägda företagssektorns tillväxt i Sverige beror nästan uteslutande på de utländska förvärven av svenska företag. De utländska förvärven har varit särskilt omfattande under 1980-talet. Under denna period har utländska företag, i synnerhet nordiska, förvärvat svenska företag med sammanlagt drygt 100000 anställda.

Figur 1. Utländska majoritetsägda företags andel av den totala sysselsättningen i tillverkningsindustrin

Källa: Bearbetning av SCB-material. Andelen för år 1978 saknas och har skattats genom interpolering. Uppgiften för år 1987 är industridepartementets uppskattning av andelen i dagsläget. ABB ingår i denna andel. Exklusive ABB skulle andelen uppgå till ca 11 %.

Små och medelstora företag

Det finns cirka en halv miljon företag i Sverige, varav mer än 99 % är små och medelstora, dvs. har färre än 200 anställda.

Antalet småföretag fortsätter att öka. Under perioden 1983–1987 har sammanlagt ca 90 000 småföretag etablerats. Samtidigt har antalet konkurser minskat under de senaste åren.

Småföretagen inom hela näringslivet har sammanlagt även en miljon anställda. En väsentlig del av sysselsättningstillväxten inom näringslivet under senare år har skett i små och medelstora företag, framför allt inom handels- och tjänstesektorn.

De små och medelstora industriföretagens lönsamhet och soliditet har förbättrats. De materiella investeringarna ökade under år 1987 med ca 25 % och bedöms under år 1988 i stort sett ligga kvar på samma höga nivå.

Turism

Turismen är ett av de områden inom svenskt näringsliv som utvecklats snabbast under senare år. Tillgängliga uppgifter indikerar att över 200 000 personer får sin huvudsakliga inkomst genom hel- eller deltidsarbete inom denna näring. De utgör ca 5 % av det totala antalet sysselsatta.

Från ett samhällspolitiskt perspektiv har turismen betydelse för sysselsättning, regional utveckling och bytesbalans genom den omsättning näringen åstadkommer direkt inom turistsektorn och indirekt i andra branscher. Näringen har genom den växande fritiden också stor betydelse för människors sociala rekreation.

2. Näringspolitiken

Målen för näringspolitiken fastställdes av riksdagen år 1987 (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271). Näringspolitiken syftar till att åstadkomma en god långsiktig tillväxt inom näringslivet genom att främja förnyelse och omvandling inom industri- och tjänstesektorn och härigenom upprätthålla en god internationell konkurrenskraft.

Det övergripande målet är att utveckla den svenska välfärden. Det innebär att också fördelningspolitiska och miljöpolitiska mål beaktas. Genom att näringspolitiken, den allmänna ekonomiska politiken, regional- och arbetsmarknadspolitiken strävar mot samma mål skapas en god grund för en långsiktig industriell tillväxt och stigande realinkomster.

I 1987 års näringspolitiska proposition betonades att tre viktiga delmål bör vara att verka för **effektivisering**, **differentiering** och **uppgradering** av näringslivet.

Som en följd av riksdagens beslut med anledning av den näringspolitiska propositionen startade ett antal flerårsprogram. De största beloppen rör styrelsen för teknisk utveckling (STU), informationsteknologiprogrammet (IT) och statens industriverk (SIND). De går under budgetåret 1989/90 in på det sista året i resp. treårsprogram. Rymdprogrammet är fyraårigt och löper på sitt fjärde år.

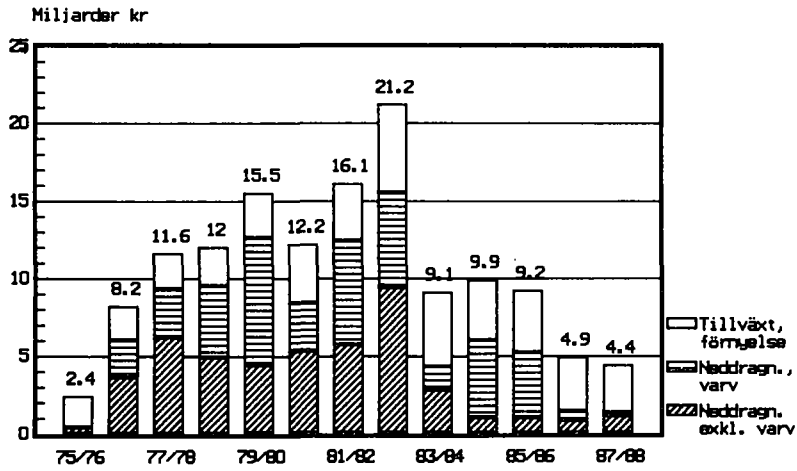
Översyner och verksamhetsplanering

Inom industridepartementet pågår ett förberedelsearbete inför kommande treårsprogram. Viktiga frågor kommer att vara:

- **teknikpolitiken**, som blir ett allt viktigare konkurrensmedel,
- **småföretagspolitiken**, som måste kompensera den snabba internationaliseringen genom att skapa nya verksamheter och ny sysselsättning,
- **internationaliseringen** och **Europasamarbetet** som kommer att få allt större betydelse.

Industristödet

Näringspolitiken har sedan år 1982 givits en mer offensiv inriktning (se figur 2). I det senaste näringspolitiska beslutet beaktas t. ex. också företagsbeskattning, finansiering, utbildning, energi och transporter.

Figur 2. Industristödets nettokostnader fördelade på stöd för tillväxt/förnyelse och neddragning. 1988 års priser.

Källa: Industridepartementet

Statens stöd till näringslivet har minskat avsevärt sedan 1982. Nettokostnaderna uppgick då till 16 miljarder kronor. Stora delar av stödet, 12 miljarder kronor, gick då till varvsindustrin, stålindustrin och skogsindustrin. Budgetåret 1987/88 hade kostnaderna minskat till drygt 4 miljarder kronor. Övervägande delen utgjorde stöd till tillväxt och förnyelse i näringslivet. Eftersläpande kostnader för krisstöd uppgick till ca 1 miljard kronor.

Sedan 1982 har strävan varit att med generella medel stödja omvandling och förnyelse. Enskilda företag har inte fått krisstöd. I de fall en hel region drabbats svårt har stöd till stimulans av ny verksamhet samt infrastruktur och utbildning satts in.

Det offensiva näringspolitiska stödet inriktas huvudsakligen på FoU, små och medelstora företag och regional utveckling. En stor del av ökningen av stödet till teknisk utveckling hänför sig till de nationella teknikprogrammen. De regionala satsningarna har i allt högre grad gått till arbetsmarknadsåtgärder, utbildning, tekniskspridning och övrig infrastruktur.

En särskild utredning (dir. 1988:8) pågår f. n. med inriktning på att behovsanpassa, förenkla och effektivisera det statliga finansiella företagsstödet. Utredningen skall vara klar i mars 1989.

Teknikpolitiken och Europasamarbetet

Den svenska teknikpolitiken redovisades utförligt i den näringspolitiska propositionen och de riktlinjer och åtgärder som riksdagen beslutade om år 1987 ligger fast.

Bl. a. kan nämnas att staten och näringslivet beslutade att satsa drygt en miljard kronor under perioden 1987–1990 för att främja utvecklingen inom informationsteknologiområdet.

Svensk industri har en FoU-verksamhet som motsvarar omkring en procent av OECD-ländernas samlade FoU-verksamhet. Det är således nödvändigt för Sverige att samverka i internationella sammanhang. Det intensiva arbetet inom EG för att skapa den inre marknaden ställer också ökade krav på svensk industri och svenska forskare att komma med i denna utveckling. I det sammanhanget blir det också viktigt att STU knyter kontakter med forskningsorganisationer och företag i andra länder.

STU har inom ramen för sitt treårsprogram fått förstärkta resurser för satsningar på ny kunskap, ny teknik och nya produkter. Budgetåret 1989/90 är det sista i STU:s treårsprogram och verksamheten fortsätter med ökad ambitionsnivå. Den av riksdagen fastställda ramen för budgetåret 1989/90 uppgår till 820,3 milj. kr.

I olika former sker nu översyner av STU:s verksamhet, IT-programmet och rymdprogrammet. Rymdprogrammet utvärderas bl. a. i syfte att finna områden där tekniken kan ges en kommersiell spridning.

Industridepartementet ansvarar för två beredningsgrupper som arbetar med EG-frågor. Den ena arbetsgruppen är inriktad på forskning och utveckling. Den andra arbetar med industri- och regionalpolitiska frågor. I den senare gruppen samordnas även frågor om turism.

Miljöfrågor

Miljöfrågorna spelar en allt större roll för näringslivet. SIND kommer att få i uppdrag att utreda miljövårdsarbetets konsekvenser för industriföretag och branscher. STU kommer att få ett motsvarande uppdrag när det gäller förutsättningarna i form av tekniskt kunnande och FoU i miljövårdsarbetet.

Småföretagspolitiken

Småföretagspolitiken är en central del av näringspolitiken. Ett högt nyföretagande är nödvändigt för att skapa ny produktion och nya arbetstillfällen. Detta ställer krav på en aktiv småföretagspolitik.

Småföretagspolitiken är inriktad på att stimulera nyföretagandet och att undanröja hinder för småföretag med expansionsmöjligheter, i syfte att främja ett konkurrenskraftigt näringsliv.

Utvecklingsfonderna, Småföretagsfonden, Norrlandsfonden och Industrifonden är alla inriktade på att hjälpa till med finansiering i olika former. Utvecklingsfonderna och SIND bedriver även rådgivning och utbildning riktad till småföretag. Särskilda insatser görs också i fråga om design genom stöd till Design Center i Stockholm och till enskilda småföretag.

Turist- och rekreationspolitiken

Mål och riktlinjer för den svenska turist- och rekreationspolitiken behandlades år 1984 i riksdagen (prop. 1983/84:145, KrU 22, rskr. 353). Förutom att uppnå förbättrad bytesbalans, ökad sysselsättning och regional utveckling betonas att olika åtgärder borde vidtas för att förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation.

Turistrådet har i enlighet med statsmakternas önskemål påbörjat ett treårigt marknadsföringsprogram med start budgetåret 1988/89. Programmet innebär en satsning på intensifierad marknadsföring, riktad såväl till svenska som utländska marknader. Turistrådets strategi bygger på insatser inom två huvudområden – kunskap och utveckling – vilka skall gagna ett samarbete med turistnäringen.

Internationella investeringar

Genom internationalisering kan vi uppnå fördelar i form av ökad konkurrenskraft och tillväxt. Men internationaliseringen kan också, speciellt för ett litet land, innebära risk för ökad sårbarhet och beroende. Näringspolitiken ställs således inför olika avvägningsproblem.

Utländska förvärv av svenska företag kontrolleras inom ramen för den s.k. företagsförvärvslagen (1982:617). En särskild utredare har i uppdrag (dir. 1986:29) att utreda vissa frågor om utvecklingen hos företag i Sverige vilka förvärvats av utländska intressen. Det pågår vidare ett arbete att förbättra statistiken om de svenska företagens utlandsverksamhet.

Statliga företag

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för det statliga ägandet bör staten i sin ägarroll verka för att den långsiktiga konkurrenskraften inom den statliga företagssektorn stärks. Ett konkurrenskraftigt statligt företagande bidrar till att en differentierad ägarstruktur i svenskt näringsliv upprätthålls. De statliga företagen har överlag utvecklats positivt under år 1988. En mer detaljerad redovisning av utvecklingen lämnas senare.

Under året har NCB emitterat aktier varvid staten avstått från sin företrädesrätt till teckning. Detta har medfört en ägarspridning även om staten behåller majoritetsinflytande i företaget.

Via Sveriges Investeringsbank AB och AB Svensk Exportkredit (till hälften ägt av de svenska affärsbankerna) samt Svenska skeppshypotekskassan medverkar staten i näringslivets finansiering både i Sverige och vid export.

A. Industridepartementet m. m.

Regeringen har nyligen beslutat om vissa ändringar i departementsorganisationen och fördelningen av ärenden mellan departementen. Den nya ordningen skall gälla från den 1 januari 1989. Förändringarna har tidigare anmälts för riksdagen i samband med att riksdagen nyligen behandlade vissa anslagsfrågor som förändringarna medför för budgetåret 1988/89 (prop. 1988/89:25 bil. 4, FiU8, rskr. 76).

Såvitt gäller industridepartementet innebär förändringarna att frågor om regionalpolitik förs över till arbetsmarknadsdepartementet och att frågor om turism och rekreation förs från jordbruksdepartementet till industridepartementet.

För budgetåret 1989/90 medför förändringarna att medel, som motsvarar omkring 22 tjänster samt motsvarande andel av övriga förvaltningskostnader förs över från industridepartementet till arbetsmarknadsdepartementet. Vidare förs medel över för utredningar m. m. inom det berörda området samt för extra utgifter.

Från jordbruksdepartementet tillförs industridepartementet på motsvarande sätt medel för drygt två tjänster samt utredningar m. m.

A 1. Industridepartementet

1987/88	Utgift	34 824 000
1988/89	Anslag	31 485 000
1989/90	Förslag	27 788 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**117**	**– 20**
Anslag		
Förvaltningskostnader	31 485	–3 697
(därav personalkostnader)	27 302	–2 766

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 273 000 kr. inte ställts till industridepartementets disposition till följd av tillämpandet av utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen och vad jag nyss anförde om överföring av medel beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 27 788 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 2 % i enlighet med den princip som generellt tillämpas i årets budgetsförslag.

Jag har vid beräkningen av anslaget vidare beaktat att RC-organisationen föreslås förändrad from den 1 juli 1989.

Riksdagen har för budgetåret 1988/89 under A 4. Extra utgifter anvisat 500 000 kr för extra utgifter. Jag föreslår att det särskilda anslaget för extra utgifter slopas och att sådana kostnader i fortsättningen betalas från anslaget A 1. Industridepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industridepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 27 788 000 kr.

A 2. Industriråd/industriattaché

1987/88	Utgift	899 000
1988/89	Anslag	840 000
1989/90	Förslag	930 000

Från anslaget bekostas en tjänst som industriråd/industriattaché vid Sveriges delegation hos OECD i Paris.

Industrirådet/industriattachén har till huvudsaklig uppgift att följa arbetet inom OECD i industri- och energipolitiska frågor samt att vara industridepartementets resp. miljö- och energidepartementets kontaktman gentemot OECD:s och det internationella energiorganets (IEA) sekretariat.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industriråd/industriattaché* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 930 000 kr.

A 3. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	15 806 000
1988/89	Anslag	17 900 000
1989/90	Förslag	7 300 000

Anslaget används till att bekosta följande verksamheter:

- vissa råd och delegationer m. m.,
- den egentliga kommittéverksamheten,
- särskilda utredningar, dvs. sådana utredningar i departementets verksamhet som medför behov av att anlita konsulter, revisionsbyråer eller annan expertis.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten m. m. bör anslaget uppgå till 7 300 000 kr. under nästa budgetår. Jag har därvid beaktat att kooperativa rådet i enlighet med vad statsrådet Wallström senare idag kommer att redogöra för skall föras över från industridepartementet till civildepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 7 300 000 kr.

A 4. Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling

1987/88	Utgift	6 157 000
1988/89	Anslag	5 750 000
1989/90	Förslag	6 200 000

Medlemsländernas bidrag till FN:s organ för industriell utveckling (UNIDO) fastställs till största delen i österrikiska schilling och till en mindre del i US dollar. För budgetåret 1989/90 beräknas Sveriges bidrag uppgå till sammanlagt motsvarande 6 200 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 200 000 kr.

B. Industri m. m.

Verksamheten vid statens industriverk

Statens industriverk (SIND) är sedan den 1 juli 1983 central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör industri och hantverk samt för det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Industriverket kan även ta upp frågor som inte direkt hänför sig till nämnda näringar, men ändå är av betydelse för dessa från industri- och regionalpolitisk synpunkt.

Industriverket utövar statens huvudmannaansvar för den regionala utvecklingsfonden i varje län och svarar för service till fonderna i frågor med anknytning till statens näringspolitik.

Huvuduppgifterna för industriverket är dels att främja industrins omvandling och tillväxt genom utredningsverksamhet, industripolitiskt stöd och företagsutvecklande insatser, dels att bidra till en balanserad regional utveckling genom regionalpolitiskt finansiellt företagsstöd och särskilda insatser i anslutning härtill.

Industriverket handlägger dessutom ärenden om utnyttjande av investeringsfonder och förnyelsefonder.

Vidare skall verket svara för medelsförvaltning och personaladministration samt lämna det biträde i övrigt som behövs för verksamheten vid nämnden för hemslöjdsfrågor och sprängämnesinspektionen.

Verket får utföra uppdrag. För uppdrag åt annan än regeringen skall ersättning tas ut.

Antalet anställda uppgår för närvarande till 190 personer.

För budgetåret 1989/90 behandlar jag i detta sammanhang följande anslag för verksamheten vid industriverket:

- B 1. Statens industriverk: Förvaltningskostnader
- B 2. Statens industriverk: Utredningsverksamhet
- B 4. Åtgärder för att främja industridesign
- B 7. Branschfrämjande åtgärder
- B 8. Småföretagsutveckling
- B 9. Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.
- B 10. Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin
- E 3. Räntestöd m. m. till varvsindustrin

Med anledning av departementsreformen hösten 1988 belastar följande anslag för verksamheten vid industriverket statsbudgetens tionde huvudtitel:

- D 1. Visst regionalpolitiskt stöd
- D 2. Lokaliseringsbidrag m. m.
- D 3. Lokaliseringslån
- D 4. Regionala utvecklingsinsatser m. m.
- D 7. Sysselsättningsstöd

Följande anslag för verksamheten vid industriverket belastar statsbudgetens åttonde huvudtitel:

- G 11. Kreditgarantier till bokförlag.

B 1. Statens industriverk: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	59 424 022
1988/89	Anslag	57 410 000
1989/90	Förslag	64 740 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 390 000 kr. inte ställts till statens industriverks disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Anslaget fördelas fr. o. m. budgetåret 1984/85 på fyra program, nämligen Utredningsverksamhet, Industriell omvandling och tillväxt, Regional utveckling samt Småföretagsutveckling. I följande tabell anges för riksdagens information en uppskattning av hur förvaltningskostnaderna kan komma att fördelas mellan de olika programmen för budgetåret 1989/90.

Huvudprogram	Förslag 1989/90 (1 000-tal kr.)
1. Utredningsverksamhet	15 538
2. Industriell omvandling och tillväxt	21 364
3. Regional utveckling	19 422
4. Småföretagsutveckling	8 416
Summa	**64 740**

Anslagsberäkningen framgår av följande sammanställning.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	47 252[1]	+7 302
Lokalkostnader	10 158	+ 28
	57 410	**+7 330**

[1] Av angivet belopp har inte 390 000 kr. ställts till statens industriverks disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens industriverk

Statens industriverk föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 56 165 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod med fördelningen 1,5, 1,75 och 1,75 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

2. Industriverket beräknar kostnaderna för det under år 1987 införda datorbaserade stödhanteringsstystemet till 4 820 000 kr. för nästa budgetår.

Föredragandens överväganden

För statens industriverk bör medel beräknas med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 1,5 % för budgetåret 1989/90 och 3,5 % åren därefter.

Kostnaderna för industriverkets datorbaserade stödhanteringssystem

täcks för innevarande budgetår från anslaget C 2. Lokaliseringsbidrag m. m. Jag föreslår att dessa kostnader, vilka för budgetåret 1989/90 beräknas till 4 820 000 kr. i stället belastar anslaget B 1. Statens industriverk: Förvaltningskostnader.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 64 740 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås bli slopad för industriverket fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens industriverk: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 64 740 000 kr.

B 2. Statens industriverk: Utredningsverksamhet

1987/88	Utgift	5 225 249	Reservation	266 652
1988/89	Anslag	5 000 000		
1989/90	Förslag	5 000 000		

Från anslaget betalas kostnader för experter och tillfällig personal, resor samt övriga kostnader som hänger samman med utredningsverksamheten inom statens industriverks arbetsområde.

Utredningsverksamheten bedrivs bl. a. enligt de riktlinjer som regeringen fastställer i en årlig utredningsplan. Utredningsplanen, som utformas efter förslag från industriverket, bör inte binda samtliga utredningsresurser inom verket, utan göra det möjligt att vissa utredningsbehov som uppkommer under året kan tillgodoses.

Utredningsplanen för innevarande budgetår är indelad i utredningsområdena internationell ekonomi, strukturstudier, branschstudier, företagsstudier och regionala studier.

Industriverket skall till regeringen lämna underlag till en utredningsplan för budgetåret 1989/90 senast den 16 maj 1989.

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) är en ram fastställd för anslaget under budgetåren 1988/89 och 1989/90 på sammanlagt 10 milj. kr. I likhet med statens industriverk beräknar jag anslaget till 5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens industriverk: Utredningsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

B 3. Sprängämnesinspektionen

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Sprängämnesinspektionen är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör brandfarliga och explosiva varor. Inspektionen skall särskilt

1. meddela föreskrifter om brandfarliga och explosiva varor,
2. utföra tillsyn och handlägga därmed sammanhängande ärenden.

Det övergripande syftet med inspektionens verksamhet är att förebygga att personer och egendom kommer till skada vid tillverkning, förvaring och annan hantering av brandfarliga och explosiva varor.

Sprängämnesinspektionen leds av en styrelse. Chef för inspektionen är sprängämnesinspektören. Vid inspektionen arbetar för närvarande 23 personer.

Statens industriverk skall svara för sprängämnesinpektionens medelsförvaltning och personaladministration samt lämna inspektionen den hjälp i övrigt som behövs för dess verksamhet.

Inspektionens verksamhet är avgiftsfinansierad. Avgift tas ut av den som tillverkar eller importerar brandfarlig eller explosiv vara eller i vissa fall av den som projekterar eller uppför anläggning för brandfarlig eller explosiv vara (projektavgift).

Sprängämnesinspektionen ingår bland de myndigheter som tillämpar treårsbudget.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Stat		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	8 319 000	+1 458 000
Lokalkostnader	593 000	0
Summa	**8 912 000**	**+1 458 000**
Inkomster		
Tillsynsverksamhet m. m.	8 911 000	+1 458 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Sprängämnesinspektionen

Sprängämnesinspektionen föreslår i sin anslagsframställning bl. a. att resultatbudgeten för inspektionens verksamhet fastställs i enlighet med gällande treårsplan till 9 570 000 kr. exkl. sedvanlig pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör kostnaderna för sprängämnesinspektionens verksamhet beräknas med utgångspunkt i gällande treårsplan. Det innebär att en rationalisering och effektivisering av verksamheten motsvarande en minskning av inspektionens reala resurser med 2 % bör ske.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag kostnaderna för sprängämnesinspektionens verksamhet till 10 370 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sprängämnesinspektionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 4. Åtgärder för att främja industridesign

1987/88	Utgift	3 409 462	Reservation	3 126 552
1988/89	Anslag	5 000 000		
1989/90	Förslag	5 000 000		

För innevarande budgetår har medel anvisats för dels verksamheten vid Design Center i Stockholm, dels bidrag till designfrämjande åtgärder i enskilda företag. Statens industriverk, Föreningen Svensk Form och Ingenjörsvetenskapsakademien har träffat avtal om att driva verksamheten vid Design Center i stiftelseform. Avtalet skall prövas av regeringen.

Riksdagen har fastställt en ram för anslaget under budgetåren 1988/89 och 1989/90 på sammanlagt 10 milj. kr. (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271). I likhet med statens industriverk beräknar jag anslaget till 5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder för att främja industridesign* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

B 5. Främjande av hemslöjden

1987/88	Utgift	6 901 838
1988/89	Anslag	7 000 000
1989/90	Förslag	7 526 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 5 000 kr. inte ställts till nämndens för hemslöjdsfrågor disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Nämnden för hemslöjdsfrågor, som inrättades den 1 juli 1981, skall ta

initiativ till, planera, samordna och göra insatser för att främja hemslöjd i den mån sådana uppgifter inte ankommer på annan statlig myndighet. Nämnden skall inom sitt verksamhetsområde fördela statligt stöd till hemslöjdsfrämjande verksamhet.

Föredragande i nämnden är kanslichefen. Statens industriverk skall svara för nämndens medelsförvaltning och personaladministration samt lämna nämnden det biträde i övrigt som behövs för dess verksamhet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Konsulentverksamhet	1 225 000	+ 71 000
Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund	596 000	+ 24 000
Övrig verksamhet	4 428 000	+229 000
Nämnden för hemslöjdsfrågor	751 000[1]	+202 000
Summa	**7 000 000**	**+526 000**

[1] Av angivet belopp har inte 5 000 kr. ställts till nämndens för hemslöjdsfrågor disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Nämnden för hemslöjdsfrågor

Nämnden för hemslöjdsfrågor föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

I enlighet med regeringens besparingsdirektiv redovisar nämnden en minskning av utgifterna med 1,66 % under budgetåret 1989/90.

Nämnden föreslår vidare att bidraget till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR) räknas upp (+ 804 000 kr.) för att SHR skall kunna dels stärka sin verksamhet med bl. a. produktutveckling, formgivning samt utbildning för slöjdare och hemslöjdspersonal, dels genomföra en organisationsförändring.

Nämnden föreslår vidare att medel tillskjuts för att på olika sätt utveckla slöjden samt att 3 milj. kr. per år under ytterligare en tvåårsperiod tillskjuts för att avvärja den kris många hemslöjdsföreningar befinner sig i och skapa sådana förutsättningar att de blir ekonomiskt bärkraftiga.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för främjande av hemslöjden beräknas med utgångspunkt i huvudförslaget med en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 1,66 % vardera året i enlighet med de generella principerna för budgetering av myndighetsanslag som tillämpas i årets budgetförslag.

Nämnden för hemslöjdsfrågor skall även fortsättningsvis ha den samordnande funktionen över konsulentverksamheten och bemyndigandet att pröva frågan om huvudmannaskap för konsulenterna.

Under anslaget Främjande av hemslöjden beräknar jag 1 216 000 kr. för

tre helt statligt finansierade sameslöjdskonsulenter och för en helt statsfinansierad spetskonsulent.

Resp. länsstyrelse svarar fr. o. m. innevarande budgetår för statsbidraget för två länshemslöjdskonsulenter (prop. 1987/88:100 bil. 14, AU 13, rskr. 326). Kostnaderna för de 48 länshemslöjdskonsulenterna belastar anslaget Regionala utvecklingsinsatser m. m. under tionde huvudtiteln.

Vidare beräknar jag kostnaderna för en årlig informationskonferens för samtliga hemslöjdskonsulenter till 80 000 kr.

För bidrag till att bygga upp en effektivare försäljningsverksamhet för hemslöjden beräknar jag 3 milj. kr. för nästa budgetår.

I februari 1987 redovisade linutredningen sitt betänkande (Ds I 1987:1) Inhemsk odling och beredning av lin med förslag om ett femårsprogram med olika stimulans- och stödåtgärder för att öka odlingen och den industriella användningen.

Betänkandet har överlämnats till jordbruksdepartementet i aktuella delar. Regeringen har i beslut den 5 maj 1988 föreskrivit att statens jordbruksnämnd skall betala ut 50 milj. kr. till skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR). Medlen skall användas av SJFR för att gemensamt med jordbruksnäringen finansiera forsknings- och utvecklingsinsatser för alternativ användning av åkermarken samt för s. k. alternativ odling. Enligt regeringsbeslutet skall SJFR härvid beakta vad som i betänkandet anförts om bl. a. växtförädlingsprogram för lin, forskning kring linfröets biokemiska egenskaper och frågor som rör beredningsteknik.

I beslut den 15 september 1988 har regeringen gett styrelsen för teknisk utveckling i uppdrag att utreda frågor om linets industriella användning. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 1989.

Statskontoret har på uppdrag av regeringen sett över finansieringsform och frågan om huvudmannaskap för länshemslöjdskonsulenterna. Utredningsuppdraget redovisades i juni 1988.

Beträffande finansieringsformen föreslår statskontoret att statsbidragets storlek fastställs vid förhandlingar mellan staten och landstingsförbundet. Vidare föreslår statskontoret att landstingen utser huvudman för länshemslöjdskonsulenterna efter samråd med länsstyrelserna.

Statskontorets rapport remissbehandlas för närvarande.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 7 526 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för nämnden för hemslöjdsfrågor fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av hemslöjden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 526 000 kr.

1987/88	Utgift	80 392 000	Reservation	772 000
1988/89	Anslag	108 542 000		
1989/90	Förslag	115 950 000		

Sveriges turistråd är en stiftelse inrättad av staten, svenska kommunförbundet och landstingsförbundet med uppgift att som centralt organ planera, samordna och genomföra åtgärder för turism i Sverige. Turistrådet skall enligt sina stadgar dels utveckla svensk turism och genom marknadsföringsåtgärder förbättra svensk bytesbalans och sysselsättning samt stödja regional utveckling, dels medverka till att förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation.

Från anslaget utgår medel till marknadsföring samt lämnas bidrag till utvecklings- och försöksverksamhet inom turist- och rekreationssektorn efter prövning av en delegation som lyder under turistrådet. Från anslaget lämnas i mån av resurser också bidrag till uppförande av turist- och rekreationsanläggningar av riksintresse. Vidare lämnas från anslaget bidrag till vissa ideella organisationer.

Sveriges turistråd har sitt huvudkontor i Stockholm och har dessutom kontor i Köpenhamn, Oslo, Helsingfors, Hamburg, Zürich, Paris, London och New York. I Amsterdam samarbetar turistrådet med det norska turistkontoret och i Tokyo, Chicago och Los Angeles bedriver Sverige, Danmark och Norge gemensamma turistkontor i samarbete med flygbolaget SAS.

Sveriges turistråd skall enligt sina stadgar redovisa en årligen reviderad strukturplan som beskriver turism i och till Sverige, dess utvecklingsmöjligheter samt lämpliga åtgärder för att nå en positiv utveckling av turism och rekreation.

Sveriges turistråd

Under senare år har det skett en kraftig utveckling av turismen såväl internationellt som nationellt. Turismens betydelse för ekonomi, sysselsättning, regional utveckling och för människors välbefinnande är i dag erkänd. Tilltron till turismens positiva bidrag till framtida utveckling är enligt turistrådet hög och intressenterna är många.

Om turismens utveckling i framtiden skall kunna motsvara förväntningarna krävs emellertid, enligt turistrådet, särskilda insatser. De internationella resandeströmmarna är till väsentlig del stabila och det krävs därför betydande insatser för att kunna påverka dem. I den mån de förändras styrs de ofta av faktorer som står utanför näringens kontroll såsom växelkurser, den allmänna prisutvecklingen, fritidens omfattning, disponibel familjeinkomst, väder och det nationella resp. internationella transportnätets utveckling.

Konkurrensen på den internationella turistmarknaden har ökat och de flesta länder stärker sin turistsektor för att försöka förmå såväl inhemska som utländska turister att välja det egna landet som resmål. Genomförda marknadsundersökningar i Europa visar emellertid på en god potential för svensk turism. Undersökningar visar också att resultat enbart kan uppnås genom en förstärkt position i termer av ett utvecklat utbud, marknadsbe-

arbetning, distribution, pris och service. Det är ofta krav som ingen enskild producent kan hantera. En förutsättning för en positiv utveckling är i många fall samverkan mellan olika aktörer. Här har Sveriges turistråd en viktig roll. En utgångspunkt för turistrådets val av inriktning och val av aktiviteter har varit en förstärkt samverkan med externa intressenter.

Turistrådet har i enlighet med statsmakternas beslut lagt fram ett treårigt marknadsföringsprogram med start budgetåret 1988/89. Rådet beviljades våren 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 11, KrU 20, rskr. 340) extra medel för detta program med 25 milj. kr. per år. Programmet innebär en satsning på framför allt intensifierade marknadsföringsinsatser, riktade såväl till svenska som utländska marknader. Turistrådets strategi bygger på insatser inom två huvudområden, kunskap och utveckling.

I programmets kunskapsdel vidareutvecklar turistrådet inkvarteringsstatistiken och den s. k. marknadsdialogen för att få till stånd bl. a. effektivare resultatmätning. Ett nytt informationssystem är också under utveckling i vilket ingår en särskild produktbank med uppgifter om landets turistiska utbud.

Vad gäller utvecklingssidan koncentrerar turistrådet sig på två verksamhetsområden. Den ena prioriterade uppgiften är den som turistrådet benämner affärsutveckling och som inriktas på produkt- och resmålsutveckling, förbättringar av aktivitetsutbud, undanröjande av hinder samt en förbättrad samverkan mellan olika intressenter.

Det andra prioriterade verksamhetsområdet är marknadsutveckling som fokuseras på framför allt tre marknadsföringsprojekt, varav två redan pågår. Projektet Upptäck Sverige introducerades under år 1988 i Sverige och kommer under år 1989 att vidgas till Norge och i viss mån till Finland och Danmark. Genom detta projekt försöker turistrådet nå ut till de konsumenter som finns inom landet och i våra grannländer. Samverkan med externa partners inom näringslivet är här av stor betydelse för att stärka den finansiella basen för framgångsrika marknadsföringsinsatser.

Ett andra marknadsföringsprojekt, benämnt Profil Sverige, är i första hand avsett för de europeiska marknaderna, vilka kräver mer selektiva åtgärder för att nå presumtivt resande till Sverige. Projektet bedöms mer långsiktigt än bearbetningen av närmarknaden.

Ett tredje projekt inom verksamhetsområdet marknadsutveckling berör belönings-, konferens- och kongressresandet. Detta är en ny satsning för turistrådet där en idéutveckling i en första etapp är klar.

Enligt turistrådets bedömning finns goda möjligheter att realisera det program för treårsperioden som nu tar allt fastare konturer. Programmet innebär en koncentration av Sveriges resurser inom resenäringen med inriktning på att öka konsumenternas intresse för turism och rekreation i Sverige.

Svenska turistföreningen, skidsäkerhetsrådet och Svenska förbundet för koloniträdgårdar har gjort framställningar till turistrådet angående bidrag till sina resp. verksamheter. Landsorganisationen i Sverige (LO) har ansökt om bidrag till ett utvecklingsprojekt avseende ökade möjligheter till rekreation och fritidsresande. Projektet avses bedrivas i samverkan med Sveriges turistråd.

Turistrådets anslagsframställning omfattar förslag för budgetåret 1989/90 om totalt 116 700 000 kr. Turistrådet föreslår att de medel som rådet disponerar för försöksverksamhet ökas med 2 700 000 kr. Till posten bidrag till vissa organisationer föreslår turistrådet en ökning med 2 225 000 kr. I övrigt äskar turistrådet huvudsakligen kompensation för pris- och löneutvecklingen. Turistrådets samlade anslagsframställning medför nya medelsbehov om nära 8 milj. kr. Turistrådet vill koncentrera sig under budgetåren 1988/89 och 1989/90 på att realisera det omfattande utvecklingsprogram med marknadsföringsinsatser som nu satts igång.

Inom sektorn turism och rekreation har tidigare tillkallats särskilda förhandlare för turismens utveckling dels på Gotland, dels i Norrbottens län. Båda uppdragen syftar till att genom insatser på turismens område stärka de regionalekonomiska och sysselsättningsmässiga förutsättningarna i områdena samt öka attraktiviteten för såväl internationella som nationella besök.

Föredragandens överväganden

Turism är en viktig sektor bestående av en mängd olika branscher. Turistnäringen har stor betydelse för ekonomi, sysselsättning och regional utveckling och hela turist- och rekreationssektorn fyller en viktig välfärdspolitisk uppgift.

Näringens betydelse har successivt ökat. Enligt de bedömningar som görs svarar sektorn turism för ca 5 % av bruttonationalprodukten (BNP). Lika stor är dess andel av sysselsättningen. Turism och rekreation i landet omfattar enligt dessa bedömningar ca 70 miljarder kr. per år. De utrikes resor som svenskar företar motsvarar ett utflöde av ca 25 miljarder kr. Värdet av utländska medborgares resor i Sverige uppgår till mindre än hälften. Satsningen på ett särskilt treårigt marknadsföringsprogram inom ramen för Sveriges turistråds verksamhet syftar bl. a. till att förbättra denna relation.

Såväl det privata resandet som affärsresandet har ökat kraftigt under senare år. Denna utveckling har varit kännetecknande både nationellt och internationellt. Genom den ekonomiska utvecklingen och ökad fritid har allt fler människor getts möjligheter att göra semesterresor. Satsningar på massturism och utvecklingen inom transportsektorn har också haft betydelse för utvecklingen på samma sätt som den ökade internationaliseringen inom näringslivet.

Turist- och rekreationspolitiken syftar till att nå olika samhällsmål. Konsument, näring och olika samhällsaktörer bör härvid i ökad utsträckning kunna dra nytta av varandra. Från offentlig sektors sida har turistrådet det sektoriella ansvaret för turism och rekreation.

Det omfattande treårsprogram som Sveriges turistråd nu arbetar med för att nå ut till konsumenterna är enligt min uppfattning ett viktigt led i att öka intresset för att turista i Sverige. Programmet omfattar framför allt förstärkta marknadsföringsinsatser, där förbättrade kunskaper och utveckling av turistutbudet utgör basen.

Turistrådet arbetar också intensivt med att få tillstånd ett ökat samarbe-

te med externa intressenter såsom näringslivet, organisationer, myndigheter m. fl., vilket jag anser är en förutsättning om en satsning skall lyckas. Riksdagen har anvisat 25 milj. kr. årligen fr. o. m. budgetåret 1988/89 för att genomföra programmet.

Regeringen kommer att noga följa treårsprogrammet och har därför gett turistrådet i uppdrag att redovisa en plan dels för genomförandet, dels för en utvärdering av marknadsföringsprogrammets effekter.

När det gäller marknadsföringskampanjer, framför allt på fjärrmarknader, är det en fördel att samverka nordiskt. De nationella turistråden i resp. nordiskt land förbereder nu en treårskampanj på den amerikanska marknaden under arbetsnamnet "Focus on Scandinavia". Särskilda medel avsätts för denna kampanj inom den gemensamma nordiska budgeten. Ett genomförande förutsätter en samverkan med näringslivet.

Under år 1988 har Sveriges turistråd bildat ett helägt dotterbolag, Resurs AB, med uppgift att bedriva konsult- och serviceverksamhet med inriktning på turistnäringen. Till turistrådets styrelse har vidare särskilda personella resurser knutits under innevarande verksamhetsår. För detta ändamål har jag nu beräknat särskilda medel.

Sveriges turistråds anslagsäskande inför budgetåret 1989/90 utgör huvudsakligen krav på kompensation för pris- och löneomräkning. I likhet med turistrådet bedömer jag att den viktigaste uppgiften under budgetåren 1988/89 och 1989/90 är att fullfölja och koncentrera sig på att genomföra det omfattande treårsprogram för marknadsföringsinsatser som redan startats.

Målsättningar och riktlinjer för den svenska turist- och rekreationspolitiken behandlades år 1984 i riksdagen (prop. 1983/84:145, KrU 22, rskr. 353). Förutom målet att genom marknadsföringsåtgärder och en utveckling av turistnäringen uppnå förbättrad bytesbalans, sysselsättningssituation och regional utveckling betonades målet att genom olika åtgärder förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation.

Med anledning av riksdagens uttalande (KrU 1987/88:20, rskr. 340) om det sociala målet för turist- och rekreationspolitiken har Sveriges turistråd på regeringens uppdrag inkommit med en redovisning rörande turistrådets ansvar för fullföljandet av riksdagens beslut. Det är min bestämda uppfattning att detta mål även framledes skall ha stor tyngd i turistrådets arbete med att utveckla svensk turism. Jag har mot denna bakgrund vid min anslagsberäkning berett utrymme för ökade insatser genom försöksverksamhet i linje med det förslag som turistrådet lämnat. Försöksverksamheten ger turistrådet goda möjligheter att bl. a. utveckla rekreationsformer som ligger inom ramen för de av statsmakterna fastställda målen för turistpolitiken. För försöksverksamheten beräknar jag för nästa budgetår en ökning med 1,2 milj. kr. till 3,5 milj. kr. Inom denna ram har jag förutsatt att medel för att påbörja det av Landsorganisationen presenterade försöksprojektet kan rymmas. Vidare har jag beräknat medel för en förstärkning med 1 milj. kr. av det organisationsstöd som kommer Svenska turistföreningen tillgodo. Föreningen bedriver en rekreationspolitisk verksamhet som väl kompletterar och bidrar till uppfyllelsen av de redovisade målen. Genom förslaget ges föreningen möjligheter att vidareutveckla i

första hand den sommarturism i fjällområdena som riktar sig till bl. a. barnfamiljer och nya kategorier av besökare som söker naturupplevelser.

Frågor rörande forskningsinsatser på turismens område kommer att behandlas under 1989/90 års riksmöte i samband med en samlad proposition om forskningsfrågorna. I detta sammanhang vill jag också anmäla att Sveriges turistråd kommer att sammanställa de tidigare utredningar, inventeringar m. m. som genomförts under senare år avseende arbetskraftsbehoven inför 90-talet inom den växande turistsektorn. Detta kommer att göras i samverkan med i första hand arbetsmarknadsverket, skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet. Ett arbete påbörjas med att analysera vilka effekter etableringen av den s. k. inre marknaden inom EG kan ha för svensk turism. Detta arbete skall ske med beaktande av att turistråden i de nordiska länderna samt nordiska ministerrådets utskott för turism påbörjat likartade konsekvensstudier.

De av mig, efter samråd med närmast berörda statsråd, redovisade förslagen för insatser på turist- och rekreationspolitikens område, bedömer jag skall ge förbättrade förutsättningar för att nå såväl en starkare internationell position för besöksnäringen som det sociala målet att ge de breda grupperna av medborgare möjligheter till meningsfull turism och rekreation. I detta sammanhang är det viktigt att understryka Sveriges turistråds nationella och sektoriella roll i den fortsatta utvecklingen av turistpolitiken. Den kunskap kring dessa frågor som rådet successivt byggt upp är det viktigt att såväl offentliga organ som näringsliv och organisationer ges del av i det fortsatta arbetet med att utveckla vår turist- och rekreationspolitik.

För nästa budgetår föreslår jag att anslaget Stöd till turism och rekreation räknas upp med ca 7,4 milj. kr. från ca 108,5 milj. kr., till ca 116 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till turism och rekreation* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 115 950 000 kr.

B 7. Branschfrämjande åtgärder

1987/88	Utgift	19 571 483	Reservation	17 720 186
1988/89	Anslag	17 000 000		
1989/90	Förslag	17 000 000		

Från anslaget bekostas verksamheten med branschfrämjande åtgärder vid statens industriverk. Åtgärderna omfattar utbildningsinsatser samt omställningsfrämjande och exportfrämjande verksamhet enligt av statsmakterna fastställda tidsbegränsade program. Inom ramen för anslaget bedrivs dels ett program för den träbearbetande industrin, dels ett allmänt strukturutvecklingsprogram (ASP) för industrin och industristödjande

tjänsteproduktion. Programmet för den träbearbetande industrin omfattar möbel-, snickeri-, trähus- och sågverksindustrierna. Insatserna inom sågverksindustrin är inriktade på att främja en ökad vidareförädling. Verksamheten inom ramen för ASP är begränsad till omvärldsanalyser och andra utredningsinsatser samt informationsspridning och förhandlingsinsatser.

Enligt riksdagens beslut våren 1987 (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) skall verksamheten bedrivas under treårsperioden 1987/88–1989/90.

Statens industriverk

Verket har utformat sina anslagsförslag mot bakgrund av gällande treårsprogram, som löper t. o. m. budgetåret 1989/90.

Industriverket föreslår att anslaget skall omfatta tre delprogram, branschprogram trä, allmänna strukturutvecklingsprogrammet (ASP) samt ett nytt delprogram, strukturutveckling genom nya teknologier (SUNT). Insatserna inom ramen för ASP och SUNT begränsas till omvärldsanalyser, konkurrenskraftsanalyser och andra utredningar, kunskapshöjande åtgärder och informationsspridning samt i viss mån utbildning och förhandlingsinsatser m. m. som utredningarna ger anledning till. Anslagsramen om 17 milj. kr. bör enligt verket fördelas med 11,8 milj. kr. för branschprogram trä och 5,2 milj. kr. för ASP- och SUNT-programmen tillsammans. Vidare föreslår verket att anslaget byter namn till strukturutvecklande åtgärder.

Industriverket planerar att avsluta huvuddelen av verksamheten inom ramen för branschprogrammen för *möbel-* och *trähusindustrierna* under budgetåret 1988/89. Vissa begränsade uppgifter kommer dock enligt verket att kräva insatser även under budgetåret 1989/90. Inom delprogrammet för möbelindustrin avser verket att fortsätta med bl. a. designfrämjande aktiviteter, fortsatt uppbyggnad av lego- och underleverantörssystem, exportaktiviteter samt insatser för att stimulera projekt avseende gemensamma ytbehandlingsanläggningar. Industriverket beräknar resursbehovet under budgetåret 1989/90 för dessa två delprogram tillsammans till 2,1 milj. kr.

Snickeriindustrins läge har förbättrats i takt med det ökade inhemska byggandet. Verket framhåller att det ensidiga beroendet av den svenska byggmarknaden är ogynnsamt för branschens utveckling varför ansträngningarna att öka företagens exportförmåga bör fortsätta. För dessa insatser föreslås ca 3,6 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Behovet av insatser för att främja *sågverkens* vidareförädling har ökat ytterligare genom att en allt större del av branschen kommit till insikt om nödvändigheten av en snabb strukturell och verksamhetsmässig omdaning. Även om marknadsutsikterna för de närmaste åren ter sig relativt goda är en ökad konkurrens att vänta på de traditionella exportmarknaderna i ett längre perspektiv. Kravet på att snabbt öka vidareförädlingsgraden har därför ökat enligt verket. För genomförande av sågverksprogrammet bör 6,1 milj. kr. avsättas.

Strukturfrågorna inom *Allmänna strukturutvecklingsprogrammet – ASP* – har hittills i stor utsträckning kommit att omfatta branscher som på ett eller annat sätt befunnit sig i kris eller där risk för problem, i form av nedläggningar, förelegat. Insatserna bör enligt verket fortsättningsvis i högre grad inriktas på att ta fram underlag för att identifiera delsektorer som kan ha en utvecklingspotential men där utvecklingshinder av olika slag föreligger.

Programmet *Strukturutveckling genom nya teknologier – SUNT* – avses främst inriktas på utrednings- och kunskapshöjande projekt inom områden som industriell användning av nya material, sjukvårdsteknisk produktion, bioteknikens kommersialisering samt kreativ finansiering. Insatserna skall riktas mot dels industrisektorer där viktiga strukturförändringar kan inträffa som resultat av nya teknologier, dels industriella teknologiområden med för Sverige intressant kommersialiseringspotential och dels problemområden av gemensamt intresse för utvecklingen av teknikbaserade tillväxtföretag i Sverige.

Föredragandens överväganden

Jag delar industriverkets bedömning vad gäller storleken av de resurser som bör avsättas för insatser inom den *träbearbetande industrin.*

Vad gäller det av industriverket föreslagna nya programmet *strukturutveckling genom nya teknologier – SUNT* – anser jag att sådana insatser mycket väl kan genomföras inom ramen för *det allmänna strukturutvecklingsprogrammet – ASP.* Ett särskilt program bör således inte inrättas. Prioriteringen mellan de olika insatser som föreslagits av industriverket ankommer det på verket att göra. Som jag senare kommer att beröra bör industriverket inom ramen för ASP även bedriva viss utredningsverksamhet avseende marknadsutvecklingen inom havsteknikområdet.

Mot bakgrund av vad jag anfört beräknar jag sammanlagt 17 milj. kr. för branschfrämjande åtgärder under budgetåret 1989/90. Detta belopp utgör den återstående hälften av den ram som riksdagen fastställt för budgetåren 1988/89 och 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Branschfrämjande åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 17 000 000 kr.

1987/88	Utgift	148 051 735	Reservation	104 466 650
1988/89	Anslag	169 000 000		
1989/90	Förslag	182 500 000		

Från anslaget betalas för närvarande kostnader för

1. de regionala utvecklingsfondernas företagsservice och administration m. m.,
2. strategisk företagsutveckling,
3. övergripande insatser inom småföretagsområdet,
4. nyetableringsinsatser,
5. utbildningsinsatser inom småföretagsområdet,
6. stöd till arbetskooperation m. m.
7. till regeringens disposition.

Jag har i annat sammanhang (prop. 1986/87:74 s. 145–164) redogjort mer ingående för hur anslaget bör användas.

Statens industriverk

Statens industriverk (SIND) föreslår att anslaget beräknas till 171,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90, utöver medel för stöd till arbetskooperation m. m. och medel till regeringens disposition (för närvarande sammanlagt 3,5 milj. kr.). Det innebär en ökning med knappt 4 % jämfört med innevarande budgetår.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att innevarande budgetårs anslag i första hand höjs med 3 % för att i viss mån kompensera för ökade kostnader hos bl. a. utvecklingsfonderna.

Från reservationsanslaget Regionala utvecklingsinsatser m. m. har för budgetåret 1988/89 anvisats 7 milj. kr. via SIND till utvecklingsfonder i stödområdeslänen. Jag förordar – efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet – att även dessa medel i fortsättningen anvisas från anslaget Småföretagsutveckling.

Härutöver bör 4 milj. kr. anvisas för särskilda informationsinsatser, riktade till småföretagen, rörande EG och dess verksamhet samt marknadsutvecklingen i EG-länderna. Sådana insatser bör planeras av SIND och genomföras av utvecklingsfonderna, som kan nå ut till flertalet mindre företag som har en exportpotential men kan möta svårigheter vid sin marknadsföring på Europamarknaden. I utvecklingsfondernas uppgifter bör även ingå att stödja samarbetsprojekt mellan småföretag i Sverige och EG. SIND bör samråda med Exportrådet när insatserna planeras.

Under senare år har årligen 2,5 milj. kr. anvisats från detta anslag för stöd till arbetskooperation m. m. Medlen har efter beslut av regeringen disponerats av kooperativa rådet (I 1983:G). Jag har tidigare anmält att ansvaret för kooperativa rådet under innevarande budgetår avses föras över från industridepartementet till civildepartementet. Efter samråd med

statsrådet Wallström förordar jag att medel för stöd till arbetskooperation m.m. fr.o.m. budgetåret 1989/90 inte längre beräknas under anslaget Småföretagsutveckling. Statsrådet Wallström kommer att föreslå att 2,5 milj. kr. för motsvarande ändamål tas upp på ett anslag under trettonde huvudtiteln.

Jag förordar att anslaget Småföretagsutveckling sammantaget beräknas till 182,5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Småföretagsutveckling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 182 500 000 kr.

B 9. Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.

1987/88	Utgift	25 815 084
1988/89	Anslag	25 000 000
1989/90	Förslag	10 000 000

Medel från anslaget används för att:

1. infria statliga garantier enligt förordningen (1978:507) om industrigarantilån m. m. (upphävd 1987:424),

2. infria statlig garanti som har beviljats enligt brev (handelsdepartementet) den 30 juni 1965 till kommerskollegium och fullmäktige i riksbanken angående föreskrifter i fråga om statlig garanti för lån till turisthotell,

3. infria statlig garanti som har lämnats enligt förordningen (1977:387) om investeringsgaranti (upphävd 1980:442),

4. infria statlig garanti som har lämnats enligt förordningen (1977:1123) om statligt stöd till strukturåtgärder inom specialstålindustrin m. m. (upphävd 1979:1180),

5. infria statliga strukturgarantier, särskilda strukturgarantier för textil- och konfektionsindustrierna samt särskilda strukturgarantier för manuell glasindustri som har lämnats enligt förordningen (1981:661) om strukturgarantier m. m. (upphävd 1985:434).

6. infria garantier som har lämnats till Tillväxtinvestbolag m. m. enligt föreskrifter som regeringen meddelar,

7. bekosta bidrag till regionala utvecklingsfonder för att till viss del täcka förluster i anledning av sådana garantier – enligt förordningen (1982:682) om statlig finansiering genom regional utvecklingsfond (omtryckt 1984:556) – som fonderna har beslutat om t.o.m. år 1983 (jfr prop. 1983/84:40 bil. 10, NU 8, rskr. 94).

Tidigare har medel från anslaget använts även för att dels infria vissa garantier till skogsindustrin, dels bekosta bidrag för räntebefrielse i samband med vissa strukturgarantilån. Behov av medel för dessa ändamål kan inte längre uppstå.

Några nya åtaganden som kan leda till utbetalningar på detta anslag görs

inte längre sedan riksdagen beslutat att garantier enligt punkt 1 inte längre skall lämnas (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271). Infriandet av utestående sådana garantier kommer dock troligen att under de närmaste budgetåren svara för huvuddelen av utgifterna på anslaget. Jag beräknar anslaget för budgetåret 1989/90 till 10 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 000 000 kr.

B 10. Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin

1987/88	Utgift	92 239 300	Reservation 89 921 145
1988/89	Anslag	70 000 000	
1989/90	Förslag	85 000 000	

Från anslaget som disponeras av statens industriverk (SIND), bekostas industripolitiska åtgärder för textil- och konfektionsindustrin samt viss statistik. Våren 1986 förelades riksdagen (prop. 1985/86:100 bil. 6, 10, 12 och 14) förslag om åtgärder för tekoindustrin under en treårsperiod räknat fr. o. m. budgetåret 1986/87. Förslagen innebar bl. a. (bil. 14) fortsatta industripolitiska åtgärder för branschen samt inrättande av ett produktionstekniskt utvecklingscentrum i Borås för tekoindustrin. För dessa ändamål angavs att 92, 80 resp. 70 milj. kr. per budgetår borde avsättas fr. o. m. budgetåret 1986/87.

Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget och har för budgetåren 1986/87, 1987/88 resp. 1988/89 anvisat 92, 80 resp. 70 milj. kr. till industripolitiska åtgärder för tekoindustrin (prop. 1985/86:100 bil. 14, NU 32, rskr. 306, prop. 1986/87:100 bil. 14, NU 25, rskr. 203 samt prop. 1987/88:100 bil. 14, NU 29, rskr. 247).

Branschutvecklingen

Tekoindustrins situation är gynnsammare än tidigare. Textilindustrin ökade sin produktion med ca 6% år 1987 jämfört med året innan men beräknas enligt statens industriverk ha minskat produktionen med ca 4% under år 1988. Inom trikåindustrin uppnåddes en produktionsökning med ca 1% år 1987. År 1988 beräknas produktionen inom trikåindustrin ha sjunkit med ca 5%. Konfektionsindustrin minskade sin produktion med ca 2% år 1987 och beräknas år 1988 ha minskat produktionen med ca 10%.

De kraftiga sysselsättningsminskningarna bromsades upp i början av 1980-talet. De minskningar av sysselsättningen som för närvarande sker beror i huvudsak på rationaliseringsåtgärder inom företagen. År 1987 fanns enligt statens industriverk 25 000 årsanställda inom tekobranschen. Under

år 1988 beräknas sysselsättningen ha minskat med ca 500 årsanställda och år 1989 förväntas en sysselsättningsminskning om ca 800 årsanställda.

Exportvärdet för teko inkl. reexport ökade från ca 6,2 miljarder kr. år 1986 till 6.6 miljarder kr. år 1987. Exporten av svensktillverkade varor ökade från ca 4,7 miljarder kr. år 1986 till ca 5 miljarder kr. år 1987. Exporten av i Sverige tillverkade varor under år 1987 har av statens industriverk beräknats motsvara nära 58 % av produktionsvolymen inom textilindustrin och ca 35 % inom trikå- och konfektionsindustrin. År 1984 var motsvarande exportandelar 50 resp. 30 %.

Efter en nedgång i lönsamheten under år 1986 redovisade företagen inom både textil- och konfektionsbranschen påtagliga lönsamhetsförbättringar under år 1987. I båda branscherna uppnåddes högre avkastning på totalt kapital än under något tidigare år under 1980-talet. Industriverket har i rapporten Teko 88 redovisat en lönsamhetsundersökning avseende ett urval företag inom tekoindustrins samtliga delbranscher. Under år 1988 förväntade sig ca 80 % av samtliga tekoföretag oförändrad eller förbättrad lönsamhet.

SIND har under hösten 1988 gjort en ny undersökning. Härvid har framkommit att lönsamheten sannolikt blir lägre inom konfektionsindustrin än vad som tidigare förväntades beroende på minskade försäljningsvolymer.

Branschprogrammet för tekokindustrin

Branschprogrammet för tekoindustrin startade budgetåret 1970/71. Syftet med programmet är att, vad avser textilindustrin, medverka till att öka produktionsvolymen bl. a. genom att finna nya användningsområden och öka exporten. Vad avser konfektionsindustrin skall det medverka till att produktionsvolymen behålls på oförändrad nivå bl. a. genom ökad export. För budgetåret 1988/89 har riksdagen anvisat 70 milj. kr. för verksamheten. Ansvarig för branschprogrammet för tekoindustrin är statens industriverk.

Insatser inom programmet avseende stöd till olika exportaktiviteter samt rådgivning har bidragit till att föra ut svenska tekoprodukter på världsmarknaden. Exportmedvetenheten och exportkunnandet har ökat och många företag som tidigare endast arbetade på hemmamarknaden har startat exportverksamhet.

SIND:s insatser inom teknikområdet har varit viktiga och har medverkat till att höja den tekniska nivån inom svensk konfektionsindustri. Åtgärderna har medverkat till att utveckla och införa ny datorbaserad teknik.

Verkets möjligheter att ge bidrag till konsultkostnader har stimulerat företagen att använda utomstående konsulter och därigenom höja effektivitet och lönsamhet.

Utbildningsverksamheten, bidrag till Svenska Moderådet och till olika designprojekt samt till olika samverkansgrupper är andra exempel på åtgärder som i olika avseenden hjälpt till att stärka den svenska tekoindustrins internationella konkurrenskraft.

Statens industriverk

Statens industriverk föreslår att ett nytt treårsprogram fastställs för branschprogram Teko fr. o. m budgetåret 1989/90 och att för verksamheten anvisas 70, 60 resp. 50 milj. kr. för budgetåren 1989/90, 1990/91 resp. 1991/92. Av de 70 milj. kr. som äskas för det första budgetåret (1989/90) föreslår verket att ca hälften används för exportfrämjande åtgärder och att resterande del används för rationaliseringslån, produktutveckling, tekniskspridning samt administration.

SIND konstaterar att tekobranschen efter en långvarig och djupgående kris nu nått ett stabilare läge och en mer begränsad sysselsättningsminskning. Denna sysselsättningsminskning är nu enligt verket baserad främst på rationalisering och inte, som tidigare varit fallet, oftast föranledd av omfattande nedläggningar.

Synpunkter och förslag i fråga om statliga åtgärder på tekoområdet har lämnats av Beklädnadsarbetarnas Förbund, Textilrådet/Konfektionsindustriföreningen, Sveriges textil- och konfektionsindustriförbund samt Fackklubbsordförandena inom Beklädnadsarbetarnas Förbund vid Almedahlsgruppen AB:s textilföretag.

Föredragandens överväganden

Tekoindustrins situation är gynnsammare än tidigare. Regeringens tekopolitik med åtgärder inom handels-, försörjningsberedskaps-, arbetsmarknads- och näringspolitikens områden har medverkat till att tekobranschen omstrukturerats och stärkts.

Näringspolitiska åtgärder

I regeringens proposition (prop. 1988/89:47) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. som förelades riksdagen under hösten 1988 föreslås en omläggning av handelspolitiken på tekoområdet. Riksdagen har beslutat i enlighet med förslaget (1988/89:FiU10, rskr. 94). Det innebär att samtliga importrestriktioner vad avser tekovaror skall vara avvecklade den 31 juli 1991. I syfte att öka förmågan hos de svenska tekoföretagen att år 1991 kunna möta den ökade konkurrens, som ett frisläppande av importen från de s. k. lågprisländerna kommer att medföra, aviserades i propositionen att förslag om fortsatta åtgärder till förmån för branschen inom export-, rationaliserings-, produktutvecklings- samt utbildningsområdena skulle läggas fram i 1989 års budgetproposition. Jag återkommer nu till dessa frågor.

För stora delar av branschen finns möjligheter att ytterligare stärka marknadspositionerna. Jag anser – liksom industriverket – att branschprogram Teko bör fortsätta och inriktas mot områdena export, teknik, design och utbildning. Det är också viktigt att branschprogrammet, såsom varit fallet hittills, även i fortsättningen inriktas mot företag som visar tillväxtpotential och utvecklingsförutsättningar.

Mot denna bakgrund föreslår jag ett program för fortsatta, offensiva insatser inom tekoindustrin under en treårsperiod. Statens industriverk

bör ansvara för genomförandet i samråd med övriga berörda organ och företrädare för branschen.

Jag förordar att sammanlagt 255 milj. kr. anvisas för budgetåren 1989/90–1991/92 med en fördelning om 85 milj. kr. per år. Av dessa medel bör minst 60 milj. kr. per år anvisas för branschfrämjande åtgärder främst inom områdena export, tekniskspridning, produktutveckling (design) samt utbildning och högst 25 milj. kr. per år anvisas för fortsatt verksamhet med lån till rationaliseringsinvesteringar inom den konfektionerande industrin.

Mitt förslag till ett fortsatt treårsprogram för tekoindustrin innebär att nivån på de industripolitiska insatserna för tekoindustrin höjs.

Övriga statliga åtgärder

Vad gäller utrikeshandelspolitiken på tekoområdet skall, som jag tidigare nämnt, restriktionerna mot import av tekovaror från s. k. lågprisländer upphöra under år 1991.

Chefen för försvarsdepartementet har tidigare (bil. 6) redovisat förslag till försörjningsberedskapspolitiska åtgärder som innebär att totalt 43,3 milj. kr. avsätts under budgetåret 1989/90 för främst olika slag av industriella åtgärder inom den grundtextila industrin.

I enlighet med riksdagens beslut våren 1983 om en omläggning av tekopolitiken (prop. 1982/83:130 bil. 1, NU 42, rskr. 321) har chefen för arbetsmarknadsdepartementet tidigare (bil. 12) föreslagit att det s. k. äldrestödet upphör i och med utgången av budgetåret 1988/89. I syfte att, parallellt med tekoprogrammet vid industriverket, stärka branschen inför det ökade konkurrenstryck som kan komma att uppstå vid slopandet av importrestriktionerna år 1991 har chefen för arbetsmarknadsdepartementet vidare föreslagit att den nu gällande möjligheten till bidrag för utbildning av nyanställda inom tekobranschen bör förlängas för ytterligare en treårsperiod. Utbildningen beräknas omfatta ca 700 personer per år och kommer att bedrivas som arbetsmarknadsutbildning anpassad för tekobranschen.

Mål och riktmärken för tekopolitiken

Bakgrund

Riksdagen har vid olika tillfällen behandlat frågan om mål och riktmärken för den statliga tekopolitiken. De ambitioner som därvid kommit till uttryck grundas enligt uttalanden i propositioner och utskottsbetänkanden på bl. a. försörjningsberedskaps-, sysselsättnings- och regionalpolitiska motiv.

Näringsutskottet uttalade i ett betänkande år 1979 (NU 1978/79:48) att ett långsiktigt mål för den statliga tekopolitiken bör vara att svensk tekoindustri skall svara för 30 % eller mer av den totala tillförseln av tekovaror. Någon formell låsning på denna nivå bör dock enligt utskottet inte komma i fråga. Riksdagen anslöt sig till vad utskottet anfört (rskr. 1978/79:390).

Riksdagen beslutade våren 1981 att ett upprätthållande av 1978 års produktionsvolym bör utgöra ett riktmärke för den fortsatta tekopolitiken (prop. 1980/81:100 bil. 14, NU 47, rskr. 279). Den samlade produktionsvolymen inom tekoindustrin var år 1982 ca 15 % lägre än år 1978.

Riksdagen beslutade senast våren 1983 (prop. 1982/83:130, NU 42, rskr. 321) att tekopolitiken även fortsättningsvis skulle baseras på riktmärket om 1978 års produktionsvolym och målet om att svensk tekoindustri skall svara för minst 30 % av tillförseln av tekovaror på hemmamarknaden.

Enligt uppgift från statens industriverk svarade inhemsk produktion år 1987 för 28 % av tillförseln till den svenska marknaden av textilvaror. För beklädnadsvaror utgjorde andelen inhemsk produktion av tillförseln 17 %. Produktionsvolymerna låg år 1987 för textilindustrin ca 5 % lägre, för trikåindustrin ca 13 % lägre och för konfektionsindustrin ca 33 % lägre än 1978 års volymer.

I fråga om textilvaror och trikåtyg har produktionsvolymen under senare år successivt ökat och närmat sig 1978 års nivå. Inom konfektionsindustrin har utvecklingen varit den omvända.

I 1986 års budgetproposition (1985/86:100 bil. 14, NU 32, rskr. 306) konstaterades att såväl målet om att inhemsk produktion skall svara för minst 30 % av tillförseln som riktmärket att upprätthålla 1978 års produktionsvolym enligt regeringens uppfattning i första hand motiverats av försörjningsberedskapsskäl. Härvid hänvisades till att riksdagen våren 1987 skulle ta ställning till totalförsvarets utveckling under perioden 1987/88–1991/92 varefter dåvarande chefen för industridepartementet hade för avsikt att återkomma till regeringen i frågan om hur ambitionen för den statliga tekopolitiken skulle uttryckas.

Mål för försörjningsberedskapen

Inför riksdagens beslut våren 1987 om totalförsvarets utformning (prop. 1986/87:95 bil. 1, FöU 11, rskr. 310) behandlades frågan om karaktären på sådana kriser och krigssituationer som bör utgöra grund för planeringen av totalförsvaret.

En konflikt i Europa torde inledas med ett förkrigsskede. Detta antas i planeringen ha en varaktighet av upp till ett år. I början av detta förkrigsskede antas den internationella handeln och tillgången på varor ha i huvudsak normal omfattning. Främst mot slutet av perioden kan däremot avsevärda handelsbegränsningar förekomma. Ett totalt handelsbortfall ter sig emellertid för de flesta varuområden inte realistiskt ens vid förkrigsskedets slut. Ett undantag kan därvid utgöras av sådana förnödenheter där något land har en ren monopolsituation. Detta förkrigsskede förutsätts i planeringen följas av en period med krig i landets omvärld. Under detta krig kan Sverige stå neutralt alternativt dras in redan inledningsvis eller senare. Ett sådant akut krigsskede uppskattas för planeringsändamål kunna komma att omfatta några månader. Totalförsvaret skall ha en betryggande uthållighet i relation härtill. Ingen utrikeshandel antas förekomma i denna situation.

I ett skede efter ett krig i vår omvärld bör förutsättas att utrikeshandeln inom något år återgår till en acceptabel nivå. Denna period bör i planeringen beaktas främst i form av vissa analyser rörande omställning av inhemsk produktion av livsnödvändiga förnödenheter.

Nämnda grunder för totalförsvarets planering innebär en väsentlig förändring jämfört med de planeringsförutsättningar som hittills gällt för beredskapen på beklädnadsområdet. På beklädnadsområdet liksom för flera andra varuområden förutsätts således en mer omfattande utrikeshandel än vad som hittills legat till grund för planeringen.

En följd av de nya planeringsförutsättningarna är att behovet av att upprätthålla produktionskapacitet kommer att minska. De kapacitetsbevarande åtgärder som härvid kommer att aktualiseras berör i första hand tillgången på främst vissa grundtextila varor.

Riksdagens beslut innebär att tidigare gällande planeringsförutsättningar avseende krislängd, kristida utrikeshandel och s. k. krigsgarderob samt riktmärke för produktion upphävs som av riksdagen beslutad inriktning. I stället ankommer det på funktionsansvarig myndighet, dvs. överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) vad gäller tekoområdet, att på grundval av allmänna uttalanden av statsmakterna göra de preciseringar av försörjningsberedskapsmål som erfordras.

Sysselsättnings- och regionalpolitiska mål

Full sysselsättning är ett av de viktigaste målen för regeringens ekonomiska politik. Sysselsättningspolitiken är inriktad på att förhindra arbetslöshet och att påverka utbudet av arbetskraft på arbetsmarknaden. Detta innebär att varje människa som vill arbeta skall ha rätt till ett arbete.

Huvudansvaret för att klara den fulla sysselsättningen faller på den ekonomiska politiken men arbetsmarknads-, närings- och regionalpolitiken m. fl. bidrar till att underlätta att målet om full sysselsättning kan uppnås.

För att pressa tillbaka arbetslösheten och öka utbudet av arbetskraft på ett sådant sätt att sysselsättningen tryggas också på lång sikt krävs en god och stabil tillväxt. God tillväxt ställer dock krav på ständiga förändringar, arbeten försvinner och nya kommer till. Detta kan leda till att människor blir arbetslösa under en viss tid. Arbetsmarknadspolitiken har här en viktig roll att fylla genom att underlätta omställningarna på arbetsmarknaden och hjälpa människor till nya arbeten.

Det är angeläget att strukturomvandlingen sker i socialt acceptabla former. Arbetsmarknads- och regionalpolitiken bidrar till att skapa acceptans för näringslivets strukturomvandling och bidrar därmed till en ökad tillväxt vilket i sin tur ökar sysselsättningen.

De regionalpolitiska åtgärderna inriktas på att stärka infrastrukturen i olika delar av landet och på att skapa en tillväxt i näringslivet för att öka sysselsättningen i regionalpolitiskt prioriterade regioner.

Arbetsmarknadssituationen i Älvsborgs län, och angränsande delar av Göteborgs och Bohus samt Skaraborgs och Hallands län, dvs. det område

som hyser huvuddelen av svensk tekoindustri, är för närvarande mycket god. Arbetslöshetsnivån ligger i detta område strax under den genomsnittliga nivån för riket. Tekoindustrins efterfrågan på arbetskraft är betydande.

Handelspolitiska mål

Ett grundläggande mål för den svenska handelspolitiken är en fri internationell handel. Detta är av största betydelse för ett land som Sverige med en starkt utrikeshandelsberoende ekonomi. Från svensk sida arbetar man i den nu pågående GATT-rundan för fortsatt avreglering av den internationella handeln. I fråga om handeln med tekovaror verkar Sverige för en återgång till normala GATT-regler.

Enligt det förslag som redovisats i regeringens proposition (prop. 1988/89:47) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. skall Sverige inte för egen del tillämpa ett eventuellt nytt internationellt regleringsavtal för tekohandeln. De svenska restriktionerna på detta område upphör när det nuvarande avtalet, det s. k. MFA IV (multifiberavtalet), löper ut den 31 juli 1991. En avreglering torde gynna konsumenterna och bidrar till en dämpning av prisökningarna i samhället. Ett upphävande torde också leda till positiva effekter för utvecklingsländerna.

Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (1988/89:FiU10, rskr. 94).

Näringspolitiska mål

Näringspolitikens inriktning behandlades av riksdagen under våren 1987 (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271). Målen för näringspolitiken är att åstadkomma en god långsiktig tillväxt inom näringslivet genom att främja förnyelse och omvandling inom industri- och tjänstesektorn och härigenom upprätthålla en god internationell konkurrenskraft. Förändringar som redan i dag kan förutses måste mötas med att ta tillvara de möjligheter som en fortsatt strukturomvandling kommer att ge. Försök att upprätthålla produktion i ett ålderdomligt och icke konkurrenskraftigt näringsliv kommer däremot på sikt att leda till välfärdsförluster. Strukturomvandlingen måste ske i sådana former att landets samlade produktionsresurser tillvaratas och den enskildes trygghet värnas. Näringspolitikens uppgift vad avser att anpassa marknadsekonomin till välfärds- och fördelningspolitiska mål består framför allt i att underlätta en nödvändig strukturomvandling bl. a. genom stöd till nyetableringar och utveckling av små och medelstora företag samt insatser för att skapa sysselsättning på orter som drabbats av företagskriser. Det kan också gälla insatser i vissa branscher som utsätts för ett hårt strukturomvandlingstryck.

Inom ramen för denna näringspolitiska målsättning vidtas åtgärder inom vissa branscher för att stimulera företagens utveckling. Insatserna är av olika karaktär i olika branscher. De branscher som av olika skäl är föremål för statliga insatser är bl. a. gruv- och mineralindustrin, den träbearbetande industrin och tekoindustrin.

De statliga insatserna inom tekoindustrin motiveras av att marknaden för de svenska företagen i väsentlig utsträckning förändrats. De svenska produkterna har inte varit konkurrenskraftiga trots en expanderande marknad. Produktionsnedskärningar har därför framtvingats varvid betydande kapital- och arbetskraftsresurser har friställts. Läget inom branschen har dock, som framgår av industriverkets rapport TEKO 88, nu stabiliserats.

De näringspolitiska åtgärderna för tekoindustrin syftar bl. a. till att bidra till att utveckla de delar av branschen som bedöms ha förutsättningar att överleva på längre sikt. Huvudinriktningen har härvid varit att bidra till utveckling av produktion och produktsortiment samt att vidga företagens marknader genom export. Vidare har insatser gjorts för att effektivisera produktionen genom investeringar i ny utrustning.

Som framgått av min tidigare redogörelse har målet för tekopolitiken att inhemsk produktion skall svara för minst 30 % av tillförseln till den svenska marknaden samt riktmärket att 1978 års produktionsvolym skall upprätthållas i första hand varit motiverade av försörjningsberedskapspolitiska skäl. I det försvarsbeslut som riksdagen fattade våren 1987 konstateras emellertid att det ur totalförsvarssynpunkt inte längre finns något behov av att riksdagen fastlägger särskilda mål för försörjningen av tekovaror.

Vidare har riksdagen ställt sig bakom vad regeringen anfört om näringspolitiken (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271). Målen för näringspolitiken, dvs. att åstadkomma en god långsiktig tillväxt inom näringslivet genom att främja förnyelse och omvandling inom industri- och tjänstesektorn och härigenom upprätthålla en god internationell konkurrenskraft, gäller även för tekoindustrin. Något behov av särskilda näringspolitiska mål för tekopolitiken finns därutöver inte. Särskilda mål liknande de som finns för tekoområdet finns inte för andra branscher.

De åtgärder som riktas till tekoindustrin är utformade i enlighet med målen för näringspolitiken. Åtgärderna syftar till att utveckla konkurrenskraftiga företag. Insatser görs för att tillföra tekoföretagen kunnande om ny teknik, design och export. Vidare lämnas särskilda lån för att stimulera till investeringar i ny produktionsutrustning. De industripolitiska åtgärdernas inriktning på att utveckla konkurenskraftiga tekoföretag innebär att den inhemska produktionsförmågan stärks, vilket ligger i linje med det hittills gällande produktionsmålet. Åtgärder för att utveckla tekoföretagen bidrar också till att stärka de svenska tekovarornas ställning på den inhemska marknaden. De näringspolitiska insatser som görs för tekoindustrin medverkar således till en utveckling i linje med de särskilda mål som gällt för denna bransch.

Slutsatser

Av vad jag nu redogjort för framgår att statsmakterna genom olika beslut har förändrat den samlade politiken för tekoindustrin. Således har nya riktlinjer lagts fast för försörjningsberedskapen. Vidare är avsikten att de handelspolitiska medel som använts för att under en övergångsperiod begränsa lågpriskonkurrensen skall avvecklas. Båda dessa beslut innebär

att tekoindustrin kommer att arbeta utifrån i stort sett samma förutsättningar som gäller för de flesta andra branscher. För andra industribranscher uppställer inte statsmakterna mål för produktionsnivå eller andel av den inhemska tillförseln. Så bör inte heller ske för tekobranschen. Jag förordar därför att det nuvarande målet om att den inhemska produktionen skall svara för 30 % av den totala inhemska tillförseln av tekovaror och riktmärket om 1978 års produktionsvolym inte längre skall gälla. Som jag nyss framhållit medverkar dock de näringspolitiska insatser som görs för tekoindustrin till en utveckling i linje med de särskilda mål som hittills gällt för denna bransch.

Jag har i denna fråga samrått med cheferna för försvars- och arbetsmarknadsdepartementet samt med statsrådet Gradin.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört om mål och riktmärken för tekopolitiken,

2. medge att under budgetåren 1990/91 och 1991/92, utöver under budgetåret 1989/90 ej disponerade medel, sammanlagt 170 000 000 kr. får användas för industripolitiska åtgärder inom tekoindustrin,

3. till *Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 85 000 000 kr.

C. Exportkrediter m. m.

C 1. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit

1987/88	Utgift	344 427 999
1988/89	Anslag	140 000 000
1989/90	Förslag	60 000 000

Medel för att täcka statens kostnader för de statsstödda exportkrediterna anvisas över tre anslag, nämligen C 1. Kostnader för statsstödda exportkrediter genom AB Svensk Exportkredit, C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m. samt C 3. Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder.

Från anslaget C 1. Kostnader för statsstödda exportkrediter genom AB Svensk Exportkredit betalas ersättning till AB Svensk Exportkredit (SEK) för skillnad mellan ut- och upplåningsräntor samt för kursförlust inom ramen för systemet med statsstödda exportkrediter som SEK lämnar enligt riksdagens beslut år 1978 (1977/78:155 bil. 3, NU 73, rskr. 379 och prop. 1978/79:49, NU 17, rskr. 115) samt år 1981 (prop. 1980/81:130, NU 58, rskr. 246). Systemet innebär att SEK har givits möjlighet att finansiera exportkrediter till villkor som överensstämmer med internationellt överenskomna regler. Detta kan leda till att utlåningsräntorna ligger under upplåningskostnaderna. SEK kan redan på offertstadiet lämna en utfästelse om statsstödd kredit. Ett företag kan därigenom redan i samband med offertgivningen erbjuda fast ränta för finansieringen av en exportaffär. Staten täcker eventuell skillnad mellan utlåningsränta och upplåningskostnad samt den kursförlust som kan uppkomma vid ut- och upplåningen.

Reglerna för kreditgivningen återfinns i förordningen (1981:665) om exportkreditfinansiering med statligt stöd (ändrad senast 1987:974). Enligt förordningen skall villkoren för krediterna stå i överensstämmelse med de överenskommelser om riktlinjer för begränsning av statligt stöd vid exportkreditgivning som Sverige har biträtt, främst den s. k. consensusöverenskommelsen, samt med tillämpningen av överenskommelserna. För finansiering av fartygsexport gäller en särskild OECD-överenskommelse. Bl. a. för att motverka en fortsatt expansion av subventionerna ligger sedan några år de svenska räntorna för statsstödda krediter över de överenskomna minimiräntorna. Till minimiräntorna läggs för närvarande ett påslag på 0,5 % i samtliga fall samt ett extra påslag på 1,5 % på krediter i svenska kronor. Det ankommer på regeringen att besluta om dessa påslag. Härutöver tillkommer SEK:s s. k. kostnadsmarginal på för närvarande lägst 0,25 %. Resultatet blir räntor som ligger 0,75–2,25 procentenheter över de minimiräntor som tillämpas av flertalet andra länder.

Minimiräntorna i den nämnda consensusöverenskommelsen relateras sedan oktober 1983 till ett vägt genomsnitt av räntorna för statsobligationer i de valutor som ingår i Internationella valutafondens Special Drawing Rights (SDR). Förändringar sker automatiskt om detta genomsnitt ändrats med mer än 0,5 procentenheter i jämförelse med det värde som gällde vid det senaste ändringstillfället. Justeringar görs halvårsvis.

Överenskommelsen innebär att risken för ökningar i kostnaderna för framtida exportkreditstöd har undanröjts. En särskild utredare har gjort en översyn av statens stöd till företagens export i form av exportkreditgarantier och exportkrediter samt av exportfrämjande effekter av u-krediter har genomförts. Utredningen har lagt fram betänkandet (SOU 1988:42) Statens roll vid finansiering av export. I fråga om statsstödda exportkrediter förordar utredningen att verksamheten behålls även i fortsättningen. Utredningen föreslår att det generella påslaget på räntan som utgår för närvarande kan tas bort utan att statens kostnader för stödet ökar. Betänkandet har remissbehandlats.

På grund av anpassningen till marknadsmässiga räntor för de statsstödda krediterna har statens kostnader för nya krediter i stort sett upphört. Tillsammans med en ökad effektivitet i upplåningen och minskade kursförluster innebär det att belastningen på anslaget, som endast avser äldre åtaganden, enligt SEK:s beräkningar nu minskar kraftigt. Svängningar kan dock förekomma på grund av de snabba förändringarna i valutakurser och räntor. På grund av att de utestående krediterna minskar snabbt genom amorteringar och förtidsinlösen har underlaget för fördelning mellan anslagen förändrats. Detta kan leda till att anslagsbelastningen för de olika anslagen förskjuts dem emellan inom ramen för en oförändrad total kostnad.

Föredragandens överväganden

SEK-systemet för statsstöd till finansiering av kapitalvaruexporten infördes för att möta andra länders kraftiga subventioner av deras kapitalvaruexport genom exportkrediter. Anpassningen av minimiräntesatserna i den internationella överenskommelsen för vanliga exportkrediter till marknadsräntorna innebär att subventionsinslaget har minskat. Subventioneringen av nya krediter har upphört. Den internationella konkurrensen med förmånligare krediter, i första hand s. k. u-krediter via u-landsbistånet till u-länder har emellertid tenderat att öka under senare år. De internationella förhandlingarna har dock lett till en skärpt disciplin även på detta område.

Efterfrågan på projekt och kapitalvaror har minskat i de traditionella köparländerna, u-länderna och statshandelsländerna. SEK har i allt högre grad inriktat sig på att erbjuda krediter utan statsstöd genom att åter expandera den ursprungliga marknadsmässiga verksamheten. Jag ser positivt på den återgång till marknadsmässiga exportkrediter som skett.

Möjligheterna att lämna statsstödda krediter för export till kapitalimporterande länder är fortfarande i många fall utslagsgivande för de svenska företagens möjligheter att erhålla order på vissa slag av projekt och på kapitalvaror i en allt hårdare marknad. Det är främst större projekt i u-länder som kräver finansieringsinsats för att kunna genomföras. Det minskande antalet kreditvärdiga marknader har inneburit en hårdnande konkurrens. Jag förordar att SEK-systemet bibehålls under budgetåret 1989/90.

Det ankommer på regeringen att besluta om de påslag till de internatio-

nellt överenskomna räntesatserna som utgår. Jag avser att återkomma till regeringen med mina förslag i denna fråga senare.

SEK har redovisat bedömningar av de framtida kostnaderna för den statsstödda kreditgivningen. Kostnaderna sjunker nu snabbt vilket är tillfredsställande. Beräkningen av kostnaderna är dock osäker. Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 60 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 60 000 000 kr.

C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m.

1987/88	Utgift	118 941 735
1988/89	Anslag	70 000 000
1989/90	Förslag	50 000 000

Under detta anslag redovisas kostnader för räntestöd till finansiering av export av fartyg. Jag redovisar mina förslag utförligare i denna fråga i samband med att jag senare i dag behandlar varvsstödet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för räntestöd m. m. till varvsindustrin* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 50 000 000 kr.

C 3. Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder

1987/88	Utgift	103 524 720
1988/89	Anslag	110 000 000
1989/90	Förslag	100 000 000

Under detta anslag redovisas extra kostnader som har uppkommit för vissa äldre förmånliga krediter till u-länderna. Kostnaderna för dessa krediter har belastat biståndsanslagen när krediten lämnades genom att anslagsposten minskades vid denna tidpunkt. Detta anslag avser de slutliga kostnaderna. Ett nytt system för s. k. u-krediter infördes fr. o. m. den 1 januari 1985 (prop. 1983/84:100 bil. 5 p. C 8, UU 15, rskr. 334). Detta

anslag belastas endast av kostnader för åtaganden som har gjorts intill utgången av år 1984. Kostnadsberäkningen bygger på den bedömning som AB Svensk Exportkredit har redovisat. Jag beräknar kostnaderna för budgetåret 1988/89 till 100 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 100 000 000 kr.

C 4. Kostnader för viss kreditgivning hos Sveriges Investeringsbank AB

1987/88	Utgift	6 738 274
1988/89	Anslag	1 000 000
1989/90	Förslag	1 000 000

Från anslaget betalas ersättning till Sveriges Investeringsbank AB för skillnad mellan ut- och upplåningsräntor samt i särskilt fall för kursförlust när det gäller vissa krediter till svenskt företags försäljning inom landet som Investeringsbanken lämnat. Regler om detta finns i förordningen (1981:666) om statligt stöd för kredit vid försäljning inom landet i vissa fall. Det stöd som hittills har lämnats (s. k. matchning) har ofta varit föranlett av kreditkonkurrens från företag i nordiska länder

Kostnaderna för budgetåret 1989/90 beräknas till 1 milj. kr. och avser tidigare gjorda åtaganden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för viss kreditgivning hos Sveriges Investeringsbank AB* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

D. Mineralförsörjning m. m.

Verksamheten vid Sveriges geologiska undersökning

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är den centrala förvaltningsmyndigheten för frågor om landets geologiska beskaffenhet och mineralhantering.

SGU skall:

- undersöka och beskriva Sveriges berggrund och jordarter samt de geokemiska, geofysiska, maringeologiska och hydrogeologiska förhållandena,
- bedriva informations-, dokumentations- och utredningsverksamhet,
- handlägga ärenden enligt minerallagstiftningen, lagstiftningen om kontinentalsockeln samt lagstiftningen om utländska förvärv av fast egendom m. m. vad avser gruvrättigheter,
- tillhandahålla underlag för tillämpningen av plan- och bygglagen och lagen om hushållning med naturresurser m. m.

Verksamheten skall bedrivas på ett sådant sätt att insamlat material snabbt publiceras och i praktiska former görs lättillgängligt. SGU skall i övrigt på bästa sätt söka främja tillgodogörandet av landets mineralresurser. SGU åtar sig utrednings- och undersökningsuppdrag. Uppdragsverksamheten skall ge full kostnadstäckning.

SGU är chefsmyndighet för bergsstaten.

SGU är lokaliserat till Uppsala med filialkontor i Lund och Göteborg. Vid SGU arbetar för närvarande 245 personer.

SGU tillämpar programbudgetering med följande programindelning:

1. Geologisk kartering och dokumentation.
2. Myndighetsuppgifter och information.
3. Uppdragsverksamhet.

Verksamheten under programmen 1 och 2 finansieras från reservationsanslaget Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering m. m. Verksamheten under programmet 3 finansieras genom intäkter.

Investeringar i utrustning finansieras från reservationsanslaget Sveriges geologiska undersökning: Utrustning.

D 1. Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering m. m.

1987/88	Utgift	72 964 551	Reservation	4 721 397
1988/89	Anslag	75 200 000		
1989/90	Förslag	79 149 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 460 000 kr. inte ställts till SGU:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Anslaget är uppdelat på tre program, nämligen:

1. Geologisk kartering och dokumentation.
2. Myndighetsuppgifter och information.
3. Uppdragsverksamhet.

Utgifter och inkomster för dessa program redovisas under anslaget.

Program *1. Geologisk kartering och dokumentation* omfattar den verksamhet som syftar till att ta fram och i form av bl.a. kartor i reguljära serier tillhandahålla beslutsunderlag för den samhällsplanering som rör utnyttjande av landskapet, berggrund, jordlager och grundvatten. Vidare omfattar programmet den verksamhet som syftar till att genom insamling, bearbetning och bevarande av uppgifter om geologiska förhållanden på annat sätt än genom den reguljära karteringen tillgodose allmänna och enskilda behov av geologisk information.

Program 2. Myndighetsuppgifter och information omfattar vissa myndighets- och utredningsuppgifter på mineralområdet samt den verksamhet som syftar till att informera såväl internt som externt i frågor inom det geovetenskapliga området.

Program 3. Uppdragsverksamhet omfattar den verksamhet som finanseras genom direkt ersättning från kunderna.

Uppdragen skall ha nära samband med karterings- och dokumentationsverksamheten eller utrednings- och informationsverksamheten.

Av följande sammanställning framgår hur kostnader och intäkter för verksamheten fördelar sig på olika program:

Program (1 000-tal kr.)	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Program 1. Geologisk kartering och dokumentation	63 030	+ 1 702
Avgår i inkomster	− 95	− 5
	62 935	**+ 1 697**
Program 2. Myndighetsuppgifter och information	12 465	+ 2 152
Avgår i inkomster	− 200	+ 100
	12 265	**+ 2 252**
Program 3. Uppdragsverksamhet	4 140	+ 2 999
Avgår i inkomster	4 140	+ 2 999
	0	−
Medelsbehov	**75 200**[1]	**+ 3 949**

[1] Av angivet belopp har inte 460 000 kr. ställts till SGU:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram

Sveriges geologiska undersökning

Den i anslagsframställningen inför budgetåret 1988/89 förutskickade översynen, för att skapa utrymme för en nödvändig förnyelse av SGU:s kompetens och verksamhet, har genomförts. Efter en omfattande bakgrundsanalys har bl.a. verksamhetens mål, inriktning, omfattning, strategier för att uppnå målen, organisatorisk struktur och bemanning prövats. Översynsarbetet visar bl.a. att det finns mycket stora eftersatta behov av förnyelse och utveckling.

Utgångspunkt för SGU:s beslut och förslag rörande verksamhetens inriktning är att omedelbart kunna påbörja de allvarligt eftersatta men

nödvändiga insatserna för bl. a. uppbyggnad av organisationens kompetens, kontakter med avnämarna av SGU:s geologiska information, presentation av tillgänglig geologisk information och dess användning, personalutbildning och -utveckling, förnyelse av SGU:s geologiska kompetens och utveckling av nya metoder.

Målet är att nämnda insatser sätts till en nivå som liknande myndigheter och organisationer i Sverige och de nordiska länderna har. Det innebär ökade satsningar på förnyelse och utveckling till nivån 15 milj. kr. på tre års sikt. Uppbyggnaden av de kompetenshöjande åtgärderna m. m. förutsätts genomföras stegvis med totalt omkring en tredjedel per år.

Med början innevarande budgetår avser SGU att minska personalen med ca 10%.

Produktionen har hittills upprätthållits på en i huvudsak oförändrad nivå men till priset av allvarligt eftersatta insatser på utveckling och förnyelse. Ett kraftigt ökat utrymme för sådana insatser måste nu skapas.

SGU har tagit fram underlag för en 10-årsplan för karteringsverksamheten, avsedd att avlösa nu gällande 10-årsplan för perioden 1980–90. Omfattningen av karteringen under kommande 10-årsperiod kommer att påverkas kraftigt av statsmakternas beslut med anledning av vad SGU föreslår i anslagsframställningen för budgetåret 1989/90. En ny 10-årsplan avses därför att fastställas först då statsmakternas beslut föreligger, dvs. efter våren 1989.

SGU föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 73 619 000 kr. Minskningen av utgifterna fördelas över en treårsperiod, med fördelningen 1,5, 1,5 och 2% för första, andra resp. tredje budgetåret.

I detta alternativ förutsätter SGU att förändringen, för att skapa utrymme för utveckling och förnyelse, åstadkoms utan tillskott av medel. SGU redovisar effekterna på främst karteringsverksamheten av att resurserna omfördelas. På grund av stor andel fasta kostnader minskar produktionen relativt sett mer än de rörliga kostnaderna för projekten.

2. SGU redovisar vidare två egna alternativ. I det ena förutsätts att de ökade tidsinsatserna för kompetensutveckling m. m. finansieras genom ett motsvarande medelstillskott av 6 milj. kr. SGU visar att produktionen därigenom skulle kunna öka jämfört med nuläget. Det beror främst på en effektivare organisation. I det andra förutsätter SGU att ytterligare 5 milj. kr. tillförs främst karteringsverksamheten. SGU visar att produktionen under detta alternativ kan ökas relativt sett mer än de rörliga kostnaderna.

SGU framhåller särskilt att marginalkostnaden för ökad produktion är liten och att omvänt en liten minskning av de ekonomiska resurserna för produktionen leder till en kraftig minskning av produktionen.

3. För att kunna ta fram radiometriska kartor över befolkningstäta områden begär SGU extra medel på 4 milj. kr. per år under en femårsperiod. Kartorna utgör ett viktigt underlag för radonriskbedömning.

4. SGU hemställer om totalt 62 milj. kr. för sexårsperioden 1989–1994 för svenskt deltagande i det samnordiska, geovetenskapliga s. k. Mittnordenprojektet, varav 10 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

5. För inköp av visst statistiskt material från SCB behövs en förstärkning med 100 000 kr.

Länsstyrelserna *i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län* har inkommit med en gemensam skrivelse angående medel till det föreslagna s. k. Mittnordenprojektet. Enligt förslaget skulle SGU svara för genomförandet av den svenska delen av projektet. Vidare har *personalorganisationerna vid Sveriges Geologiska AB* inkommit med en skrivelse rörande SGU:s uppdragsverksamhet.

Föredragandens överväganden

Sedan jag nu tagit del av vad SGU redovisat om sin översyn av verksamheten vill jag uttala min tillfredsställelse med det arbete SGU genomfört. Det överensstämmer med regeringens intentioner beträffande förnyelse, utveckling och effektivisering av den offentliga verksamheten.

Jag fäster stort avseende vid de utgångspunkter SGU angivit för sitt översynsarbete, liksom vid de resultat som hittills uppnåtts och de åtgärder som vidtas.

Med utgångspunkt i det redovisade översynsarbetet har regeringen bl. a. beslutat om en ny organisation för SGU, som bl. a. innebär färre beslutsnivåer och en projektinriktad verksamhet. Den nya organisationen gäller fr. o. m. den 1 november 1988.

Det är väsentligt att resultaten av SGU:s verksamhet kommer till effektiv användning i samhället, liksom att SGU snabbt för in den geovetenskapliga utvecklingens resultat i sin verksamhet. Den avvägning mellan produktion och förnyelse som SGU föreslår för användningen av de anvisade resurserna är därför enligt min mening riktig. Jag delar också SGU:s förslag om en stegvis uppbyggnad av resurserna för kompetensutveckling m. m.

Jag fäster även stor vikt vid att SGU i första hand har utgått från att den förändrade inriktningen skall uppnås utan att nya resurser tillförs. SGU:s huvudförslag innebär att karteringsverksamheten minskas stegvis under treårsperioden. SGU har dock redovisat hur karteringsverksamheten kan effektivieras. Med hänvisning till den ökade användningen av geovetenskaplig information i olika delar av samhället vill jag förorda att anslaget till SGU under nästa treårsperiod ökas så att karteringen i huvudsak kan hållas på oförändrad nivå.

Vad gäller SGU:s uppdragsverksamhet vill jag erinra om riksdagens beslut våren 1982 rörande uppdelningen av SGU:s verksamhet (prop. 1981/82:99, NU 40 och 60, rskr. 430) som bl. a. innebär att uppdragsverksamheten inom geoområdet i huvudsak skall bedrivas av uppdragsorganet som sedermera blev Sveriges Geologiska AB. De uppdrag som SGU åtar sig skall ha nära samband med karterings- och dokumentationsverksamheten eller utrednings- och informationsverksamheten.

Jag godtar SGU:s huvudförslag för tre år med en total real minskning av utgifterna om 5 % med fördelningen 1,5, 1,5 och 2 % för första, andra resp. tredje budgetåret. I enlighet vad jag nyss anfört beräknar jag därutöver 1,5 milj. kr. per år under treårsperioden i ökat anslag för verksamheten.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 79 149 000 kr. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SGU fr. o. m. den 1 juli 1989.

SGU har efter regeringens godkännande infört en projektorganisation för den anslagsfinansierade verksamheten. Det innebär att bl. a. informationsverksamheten bör betraktas som en gemensam kostnad. Det medför i sin tur att programindelningen bör ändras. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 79 149 000 kr.

D 2. Sveriges geologiska undersökning: Utrustning

1987/88	Utgift	1 211 469	Reservation	419 291
1988/89	Anslag	2 500 000		
1989/90	Förslag	35 513 000		

Anslaget är avsett att finansiera SGU:s investeringar i mer kostnadskrävande utrustning. Ränta och avskrivning på utrustningskapitalet belastar de program inom vilka utrustningen används. Utrustning som anskaffas med betalning från anslaget tillförs SGU:s utrustningskapital. Medel motsvarande avskrivning och förräntning av utrustningskapitalet omförs till särskild inkomsttitel på statsbudgeten.

Sveriges geologiska undersökning

Anslaget bör för budgetåret 1989/90 uppgå till 7 772 000 kr. Av beloppet avser 3 013 000 kr. anskaffning av en ny telefonväxel. Investeringsbehovet omfattar i övrigt ersättning av avskriven och utrangerad utrustning samt nyanskaffningar för rationaliseringar och kvalitetshöjning av pågående verksamhet.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har nyligen ställt sig bakom den av regeringen redovisade planen för en snabbare maringeologisk kartering av vår kontinentalsockel (prop. 1988/89:25 bil. 7, NU8, rskr. 91). Jag tar nu upp frågan om åtgärder för att genomföra planen.

För att en snabbare maringeologisk kartering av vår kontinentalsockel skall komma till stånd, anser jag att SGU bör förstärkas med ett för verksamheten anpassat och väderstabilt fartyg. Kostnaden för anskaffningen kan beräknas till 30 milj. kr. Leveransen av fartyget beräknas kunna

ske under budgetåret 1990/91. Jag avser att i 1990 års budgetproposition återkomma med förslag till finansiering av medel för avskrivning och förräntning av det i fartyget nedlagda kapitalet samt för de ökade driftskostnader som en snabbare maringeologisk kartering huvudsakligen i enlighet med tidigare redovisat förslag kan kräva.

Därutöver beräknar jag investeringsbehovet för budgetåret 1989/90 till 5 513 000 milj. kr. Av beloppet avser 3 013 000 milj. kr. anskaffning av en ny telefonväxel och 1 462 000 milj. kr. ersättning av äldre försliten utrustning. För nyanskaffning för rationalisering och kvalitetshöjning av pågående verksamhet har jag beräknat 1 038 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 35 513 000 kr.

D 3. Bergsstaten

1987/88	Utgift	2 870 338
1988/89	Anslag	3 710 000
1989/90	Förslag	3 577 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 26 000 kr. inte ställts till bergsstatens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Bergsstatens verksamhet styrs i huvudsak av den gruvrättsliga lagstiftningen, framför allt gruvlagen (1974:342) och gruvförordningen (1974:344). Bergsstatens myndighets- och kansliuppgifter omfattar främst ärenden om förvärv och försvar av gruvrättigheter. Vidare skall bergsstaten anvisa områden för gruvdrift och undersökningsverksamhet.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är chefsmyndighet för bergsstaten. Bergsstaten är organiserad i ett nordligt och ett sydligt distrikt med expedition i Luleå resp. Falun. Chef för varje distrikt är en bergmästare. Vid bergsstaten arbetar för närvarande 12 personer.

(1 000-tal kr.)	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag:		
Förvaltningskostnader	2873[1]	+ 47
Lokalkostnader	563	– 166
Kungörelsekostnader	190	–
Engångsanvisning	84	– 14
	3710[1]	**– 133**

[1] Av anslaget belopp har inte 26 000 kr. ställts till bergsstatens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Med stöd av minerallagstiftningen och motsvarande äldre lagstiftning tas genom bergsstatens försorg ut vissa avgifter på det gruvrättsliga områ-

det. Vidare skall enligt förordningen (1966:315) angående tillämpningen av lagen (1966:314) om kontinentalsockeln avgift erläggas till SGU för tillstånd till sand-, grus- eller stentäkt på kontinentalsockeln. Samtliga dessa avgifter redovisas på statsbudgetens inkomstsida under titeln 2528 Avgifter vid bergsstaten. Avgifterna uppgick budgetåret 1987/88 till 2,9 milj. kr.

Sveriges geologiska undersökning

1. SGU anser att för bergsstaten bör i avvaktan på statsmakternas beslut med anledning av minerallagskommitténs betänkande (SOU 1986:53 och 54) Ny minerallagstiftning, som bl. a. innehåller förslag till utökade arbetsuppgifter för bergsstaten, en resursram endast läggas fast för budgetåret 1989/90. Bergsstaten bör vidare undantas från en tillämpning av huvudförslaget.

2. För inköp av viss datautrustning m. m. begär SGU 70000 kr. som en engångsanvisning.

Föredragandens överväganden

Regeringen har nyligen beslutat om en lagrådsremiss med förslag till ny minerallagstiftning. Jag avser att under våren 1989 återkomma till denna fråga. Mot denna bakgrund föreslår jag att medel för bergsstatens verksamhet nu beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en utgiftsminskning om 2%. Därutöver har jag beräknat 70000 kr. som en engångsanvisning för inköp av viss datautrustning m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bergsstaten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 577 000 kr.

Verksamheten vid nämnden för statens gruvegendom

Nämnden för statens gruvegendom förvaltar statens mineralfyndigheter och annan gruvegendom som tillhör staten. Nämnden svarar för att statens gruvegendom tillvaratas på bästa sätt och utökar denna genom prospekteringsverksamhet, när så är lämpligt. Nämnden skall särskilt ta initiativ till åtgärder för att förbättra det ekonomiska utbytet av gruvegendomen, besluta i frågor om kronoandel samt bereda ärenden angående statligt stöd för prospektering.

Riksdagen beslöt hösten 1982 (prop. 1982/83:50 bil. 6, NU 18, rskr. 111) att anvisa 300 milj. kr. för ett femårigt program för utökad prospektering. Programmet har förlängts med tre år och ytterligare 96 milj. kr. har anvisats för ändamålet (prop. 1986/87:74, NU 32, rskr. 370). Nämnden har regeringens uppdrag att svara för administrationen av programmet och följa upp de projekt som beviljas medel. Nämnden skall också lämna förslag på hur programmet skall fortsätta.

1987/88	Utgift	49 558 000	Reservation	11 099 000
1988/89	Anslag	45 580 000		
1989/90	Förslag	46 492 000		

Kostnaderna för prospekteringsverksamhet och brytvärdhetsundersökningar betalas från anslaget.

Riksdagen fattade under våren 1988 beslut om ett tillskott av 10 milj. kr. till anslaget (prop. 1987/88:86 bil. 8, NU 38, rskr. 348). Medlen avses täcka kostnaderna för koncentrerade borrningsinsatser i nämndens prospekteringsprojekt i Pahtohavare.

Nämnden för statens gruvegendom

Nämnden framhåller i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Under de senaste åren har nämndens prospektering kunnat hållas på en i stort sett oförändrad nivå. Extra uppdrag, samarbetsprojekt och reservationer har möjliggjort detta. Totalt i landet har dock prospekteringen minskat, då några företag kraftigt dragit ner sina insatser. En klar tendens till koncentration av insatserna till befintliga gruvors omedelbara närhet, s. k. närprospektering, har kännetecknat företagens prospektering.

Nämnden har alltmer fått svara för den s. k. fältprospekteringen. Enligt nämnden, är det av flera skäl mycket angeläget, att fältprospekteringen kan upprätthållas på en i stort sett oförändrad nivå. En del av myndighetens projekt har under senare år utvecklats så positivt, att betydande insatser bör göras med bl. a. borrning, för att påskynda arbetena och nå önskade resultat. Detta kräver, enligt nämnden, den medelstilldelning om 54 800 000 kr., som begärs i årets anslagsframställning.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget för budgetåret 1989/90 till 46 492 000 kr.

Med hänsyn till behovet av en långsiktig planering av nämndens verksamhet bör, liksom vad gäller innevarande budgetår, ett bemyndigande att göra fleråriga åtaganden ges. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att under budgetåret 1989/90 fatta beslut om prospektering som innebär åtagande på högst 35 620 000 kr. för budgetåret 1990/91, 23 150 000 kr. för budgetåret 1991/92 och 15 000 000 kr. för budgetåret 1992/93.

Regeringen tillsatte under år 1987 en kommitté (I 1987:01) med uppgift att utreda marknadsförutsättningarna för olika mineralråvaror. Kommittén skall också, om utredningsarbetet visar att det är lämpligt, lämna förslag till en övergripande strategi för prospekteringsverksamheten i landet. Därvid kommer verksamheten vid nämnden för statens gruvegendom att behandlas. Jag anser att bedömningar av de marknadsmässiga förutsättningarna för olika mineralråvaror är en viktig utgångspunkt för den framtida inriktningen av prospekteringen.

I anslutning härtill kan nämnas, att riksdagens revisorer har genomfört

en granskning av de statliga insatserna för prospektering. Enligt vad jag erfarit, kommer revisorernas rapport Statliga insatser för prospektering (1987/88:9) att behandlas av riksdagen under våren 1989.

När det gäller forsknings- och utvecklingsprojekt inom mineralområdet vill jag framhålla att, i enlighet med riksdagens beslut (NU 1987/88:38, rskr. 348), undersöks möjligheterna till finansiering av ett projekt avseende s. k. bakteriell lakning av malmer.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med nämndens för statens gruvegendom verksamhet som innebär åtaganden på högst 35 620 000 kr. för budgetåret 1990/91, 23 150 000 kr. för budgetåret 1991/92 och 15 000 000 kr. för budgetåret 1992/93,

2. till *Statens gruvegendom: Prospektering m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 46 492 000 kr.

D 5. Statens gruvegendom: Egendomsförvaltning m. m.

1987/88	Utgift	5 029 000
1988/89	Anslag	6 278 000
1989/90	Förslag	6 070 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 32 000 kr. inte ställts till nämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kostnaderna för nämndens för statens gruvegendom kansli samt för förvaltning av statens gruvegendom betalas från anslaget. Nämnden har för närvarande 14 anställda.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag:		
Förvaltningskostnader[1]	4 729 000	+203 000
Lokalkostnader	549 000	−111 000
Inmutningskostnader	400 000	−100 000
Utmålsläggningar	600 000	−200 000
	6 278 000	**−208 000**

[1] Av angivet belopp har inte 32 000 kr. ställts till nämndens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Nämnden för statens gruvegendom

Nämnden anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Nämnden föreslår en plan för besparing av utgifterna med 5% för treårsperioden 1989/90–1991/92. Myndigheten föreslår att besparingen

fördelas med 1 % för budgetåret 1989/90 och med 2 % för vardera budgetåren 1990/91 och 1991/92. Nämnden väljer att koncentrera besparingen till den senare delen av treårsperioden, eftersom kostnaderna för administrationen av det statliga prospekteringsstödet upphör under år 1990.

Föredragandens överväganden

För nämnden för statens gruvegendom bör medel under anslaget beräknas med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % för treårsperioden 1989/90–1991/92. För budgetåret 1989/90 föreslår jag att utgifterna minskas med 1.5 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens gruvegendom: Egendomsförvaltning m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 070 000 kr.

D 6. Delegationen för samordning av havsresursverksamheten

1987/88	Utgift	2 425 000	Reservation	1 143 000
1988/89	Anslag	2 660 000		
1989/90	Förslag	1 660 000		

Delegationen för samordning av havsresursverksamheten skall verka för samordning av svensk verksamhet som innefattar nyttjande, skydd eller utforskande av havet eller som annars har anknytning till havet. Delegationen skall också verka för att havsresursverksamheten såväl vid myndigheter som organisationer främjas och stöds. Det åligger delegationen särskilt att utarbeta ett förslag till program för svensk havsresursverksamhet samt lämna underlag för regeringens och myndigheternas ställningstaganden i frågor som rör utnyttjande och skydd av havet. I delegationen ingår representanter för samhällsintressena och olika fackområden. Delegationens kansli har för närvarande fyra anställda.

Delegationen för samordning av havsresursverksamheten

Delegationen anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Myndigheten föreslår ett huvudförslag om 2 645 000 kr. Delegationen är en liten myndighet med fåtalig personal jämte begränsade kontorsutrymmen och övriga faciliteter. Det har då inte varit möjligt för delegationen att genom rationaliseringsåtgärder genomföra någon väsentlig, årlig minskning av förvaltnings- och lokalkostnaderna. Den årliga reduktionen sedan budgetåret 1980/81 har därför väsentligen fallit på utredningskostnader, som sålunda undergått en successiv och avsevärd minskning under denna period.

Nämnda omständighet innebär att delegationen, med utgångspunkt i huvudförslaget, från och med budgetåret 1989/90 får små möjligheter att fylla sin uppgift genom en program- och utredningsverksamhet. Delegationen lägger därför också fram ett eget förslag.

Statskontoret

Regeringen uppdrog år 1986 åt statskontoret att utreda samordningen av havsresursverksamheten. I uppdraget ingick bl.a. att pröva behovet av samordningsinsatser och om detta har förändrats sedan tillkomsten av delegationen år 1979 samt att pröva om en myndighet med delegationens uppgifter, sammansättning och verksamhet är ett lämpligt samordningsorgan. Ett alternativ utan särskild samordningsmyndighet skulle utredas närmare. Statskontorets rapport Samordning av havsresursverksamheten (1987:18) överlämnades till regeringen år 1987. Rapporten har remissbehandlats.

I statskontorets rapport anförs bl.a. att det inte finns något behov av samordning av svensk havsresursverksamhet genom en särskild delegation. Delegationen för samordning av havsresursverksamheten bör därför, enligt statskontoret, upphöra som myndighet. Statskontoret framhåller, att varje berörd sektorsmyndighet har till uppgift att följa utvecklingen inom sitt resp. ansvarsområde, varför samordningsinsatser i första hand bör åvila de berörda myndigheterna. Vidare, har statskontoret identifierat ett behov av en långsiktig nationell policy inom havsresursområdet. Arbetet med sådana policyfrågor kan, enligt statskontoret, bedrivas inom ramen för ett råd eller en referensgrupp som är knuten till regeringskansliet.

Flertalet remissinstanser ansluter sig i väsentliga delar till statskontorets rapport. De flesta tillstyrker statskontorets förslag om att delegationen bör upphöra som myndighet. Vidare, ställer sig flertalet bakom statskontorets bedömning om att det finns ett behov av en långsiktig nationell policy på havsresursområdet samt att ansvaret för ett eventuellt framtagande av en sådan policy bör ligga i regeringskansliet.

Föredragandens överväganden

I likhet med statskontoret anser jag, att behovet av sektorsövergripande samordning numera kan tillgodoses under andra former än genom delegationen för samordning av havsresursverksamhet. Jag delar statskontorets bedömning, att delegationen bör avvecklas. Myndigheten har fullgjort flera viktiga uppgifter inom svensk havsresursverksamhet, vilket bl.a. tagit sig uttryck i ett ökat engagemang inom de olika sektorerna.

Havsresursverksamheten i landet kommer även i fortsättningen att präglas av att ansvaret är delat, när det gäller såväl myndigheter, näringsliv som forskning. Utvecklingen under de senaste åren, vad främst avser lagstiftningsområdet, har emellertid lett till att sektorsmyndigheterna successivt har fått utökat ansvar för övergripande samordning. Ansvaret hos berörda myndigheter kan även förväntas utökas ytterligare framöver, när det gäller samråd och samarbete i aktuella frågor.

Jag förordar att delegationen för samordning av havsresursverksamheten upphör som myndighet den 1 januari 1990. Det ankommer på regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att avveckla verksamheten vid delegationen samt att besluta om hur de resurser som frigörs bör omfördelas inom området för havsresursutveckling. Jag beräknar medelsbehovet till 1 660 000 kr. för budgetåret 1989/90.

Delegationen befinner sig för närvarande i slutfasen av arbetet med ett förslag till revidering av det övergripande program för havsresursverksamheten, som myndigheten lade fram år 1982. Det reviderade programmet med benämningen Svensk havsresursverksamhet på 90-talet planeras att överlämnas till regeringen under år 1989. Det är lämpligt att beredningen av delegationens förslag i regeringskansliet sker i särskilda former. Därvid bör bl. a. prövas om det är lämpligt att lägga fast ett övergripande program för havsresursområdet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. delegationen för samordning av havsresursverksamheten upphör som myndighet den 1 januari 1990,
2. till *Delegationen för samordning av havsresursverksamheten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 660 000 kr.

Programmet för havsindustriell kompetensutveckling

Bakgrund

Riksdagen beslutade år 1984 (prop. 1983/84: 10, NU 26, rskr. 275) om ett särskilt industripolitiskt program för havsindustriell kompetensutveckling.

Genom beslut den 20 juni 1984 uppdrog regeringen åt statens industriverk (SIND) att i nära samverkan med styrelsen för tekniskt utveckling (STU) genomföra ett treårigt program för havsindustriell kompetensutveckling.

Utvärdering

Det treåriga programmet för havsindustriell kompetensutveckling löpte ut den 30 juni 1987. Programmet har, på regeringens uppdrag, utvärderats av riksrevisionsverket (RRV). I avvaktan på utvärderingen, har havsteknikprogrammet förlängts med två budgetår (prop. 1986/87: 74, NU 30, rskr. 171 och prop. 1987/88: 100 bil. 14, NU 24, rskr. 270). Resultatet av utvärderingen har redovisats i riksrevisionsverkets rapport Stöd till havsindustriell utveckling – erfarenheter och strategier (1987: 1604). Rapporten har remissbehandlats.

Syftet med utvärderingen var att få till stånd en mer effektiv fördelning av det statliga stödet inom området. Utvärderingsuppdraget omfattade

bl. a. insatserna vid industriverket och andra berörda myndigheter inom havsteknikområdet. Vidare skulle en prövning göras av de allmänna förutsättningarna för en fortsatt satsning på utvecklingsprojekt inom havsteknikområdet.

Industriverkets stödinsatser inom ramen för havsteknikprogrammet har koncentrerats till industriella utvecklingsprojekt, främst avseende undervattensteknik och arktisk teknik.

Programmet vid industriverket har varit en del av ett tredelat industripolitiskt program för havsindustriell kompetensutveckling. De övriga delarna utgjordes ursprungligen av satsningar vid styrelsen för teknisk utveckling samt arbetet inom delegationen för samordning av havsresursverksamheten (DSH).

Riksrevisionsverket har bl. a. funnit, att den tredelade modellen inte har fungerat i praktiken. Utfallet kan, enligt riksrevisionsverket, delvis förklaras av att programmet ursprungligen fick en alltför bred målsättning. Vidare blev de sammanlagda programresurserna obestämda och alltför begränsade eftersom storleken av insatserna vid styrelsen för teknisk utveckling inte fastlades genom riksdagsbeslut.

Det beslut som statsmakterna tog med anledning av den näringspolitiska propositionen år 1987 (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 171) innebär att det inom STU:s verksamhet inte avsatts några särskilda medel för havsteknik under programperioden 1987/88 – 1989/90. Beslutet baseras på STU:s förslag till treårsprogram.

Riksrevisionsverket drar slutsatsen att det inte är meningsfullt att som enda insats behålla industriverkets program med nuvarande inriktning och omfattning, om avsikten är att stödja en mer långsiktig kompetensuppbyggnad. Industriverkets program är enligt riksrevisionsverket för begränsat, varvid bl. a. stödet till den institutionella forskningen uteblir.

För att driva fram långsiktiga utvecklingsprojekt krävs, enligt riksrevisionsverket, att programmedel bl. a. används i former som liknar teknikupphandling.

En fortsatt industripolitisk satsning med inriktning på offshore och undervattensteknik måste, enligt riksrevisionsverket, samordnas med en mer långsiktig kompetensutveckling inom högskolorna. Ett nödvändigt komplement är ett långsiktigt stöd till den institutionella forskningen i form av tjänster och forskningsprojekt, som i sin tur genererar kompetens som kommer företagen tillgodo.

Flertalet remissinstanser ansluter sig till riksrevisionsverkets analys. Många instanser pekar främst på vikten av att långsiktig kompetensuppbyggnad sker vid universitet och högskolor, parallellt med eventuella fortsatta satsningar på industriellt utvecklingsarbete inom havstekniken.

Föredragandens överväganden

Jag delar i allt väsentligt riksrevisionsverkets bedömningar om de grundläggande krav, som måste ställas på uppläggningen av ett eventuellt fortsatt industripolitiskt inriktat program för havsindustriell kompetensutveckling. Det finns dock för närvarande inte förutsättningar för insatser

i den omfattning och med den bredd som, bl. a. enligt RRV:s bedömning, vore nödvändigt för att fortsatta satsningar vid statens industriverk skall bli verkningsfulla. Särskilda skäl för att prioritera havstekniken föreligger inte. Denna bedömning ligger i linje med regeringens tidigare ställningstagande vad gäller STU:s förslag till program för innevarande treårsperiod.

Det är således inte motiverat att industriverkets program för havsindustriell kompetensutveckling fortsätter. Det bör dock ankomma på industriverket att inom ramen för det allmänna strukturutvecklingsprogrammet bevaka marknadsutvecklingen inom havsteknikområdet. Det bör framhållas att enskilda teknikutvecklingsprojekt kan erhålla stöd inom ramen för STU:s verksamhet. Vidare kan Industrifonden vara med och finansiera lämpliga projekt. Slutligen förtjänar det att understrykas att insatser som bl. a. STU gör inom olika teknik- och materialområden kan ha betydelse för utvecklingen inom havstekniken.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om *programmet för havsindustriell kompetensutveckling*.

E. Statsägda företag m. m.

Under denna rubrik redovisas anslag för vissa delar av den statliga företagssektorn. De flesta statsägda företagen är aktiebolag och finansieras inte över statsbudgeten. Affärsverket FFV:s investeringar finansieras fr. o. m. budgetåret 1988/89 inte genom anslag över statsbudgeten utan med rörelsemedel, avskrivningsmedel och/eller lånade medel. Upplåningen av medel för investeringar skall ske hos riksgäldskontoret inom en av riksdagen fastställd ram.

Flertalet av de statsägda företag som hör till industridepartementets verksamhetsområde är dotterbolag till Procordia AB eller Celsius Industrier AB. Utanför båda koncernerna återfinns bl. a. Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB), AB Statens Skogsindustrier (ASSI), Neb AB, SSAB Svenskt Stål AB, Sveriges Geologiska AB (SGAB) samt Zenit Shipping AB. Antalet anställda i dessa företag uppgick år 1987 till 69 000 personer.

Årligen överlämnas en redogörelse för de statliga företagen till riksdagen. 1988 års redogörelse (Skr. 1988/89:20) innehåller bl. a. beskrivningar av affärsverken och de nyss nämnda företagens verksamhet under år 1987 eller motsvarande verksamhetsår. Min redovisning i det följande är därför inriktad på utvecklingen under år 1988.

Affärsverket FFV

Utvecklingen inom FFV-koncernen har varit positiv under år 1988 innebärande en beräknad ökning av den fakturerade försäljningen med 18 % till drygt 5,9 miljarder kronor i förhållande till år 1987. Resultatet före bokslutsdispositioner och skatt beräknas för år 1988 överstiga 200 milj. kr. vilket är en förbättring med ca 50 milj. kr. jämfört med år 1987. Under år 1988 har FFV levererat in 82 milj. kr. till staten. För år 1989 förväntas den positiva utvecklingen fortsätta för FFV-koncernen. Under år 1988 har affärsverket FFV efter beslut av riksdagen fått ändrade ekonomiska och finansiella befogenheter vilket bör förbättra FFV:s konkurrenskraft att arbeta under likartade villkor som gäller för bolag och medför att en effektivare affärsverksamhet uppnås.

Domänverket

Domänverkets resultat efter finansiella intäkter och kostnader beräknas för år 1988 bli bättre än år 1987 (292,9 milj. kr.). År 1987 levererades 169,2 milj. kr. in till staten. Under år 1988 har Domänföretagen AB övertagit ASSI:s sågverk vid Seskarö, Lövholmen och Karlsborg i Norrbotten samt komponentfabriken i Karlsborg. Sågverket i Karlsborg har under året lagts ner. Ett omfattande ny- och reinvesteringsprogram genomförs för närvarande. Domänverket finansierar självt sina investeringar.

Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB)

För år 1988 kommer LKAB:s intäkter att uppgå till 2,8 miljarder kronor (2,9 miljarder kronor). Den lägre dollarkursen innebär ett intäktsbortfall

om ca 500 milj. kr. och inflationen en kostnadsökning om ca 150 milj. kr. En kraftig effektivisering inom gruvrörelsen har skett vilket begränsat resultatförsämringen till 200 milj. kr. Rörelseresultatet efter avskrivningar väntas uppgå till ca -250 milj. kr. (+25 milj. kr.) och efter finansiella poster till ca 50 milj. kr. (259 milj. kr.). Kapacitetsutbyggnad sker vid bolagets tre kulsinterverk i Kiruna, Svappavaara resp. Malmberget. LKAB har år 1987 lämnat 35 milj. kr. i utdelning till staten.

Ncb AB

Ncb AB bedömer att 1988 års resultat efter finansiella poster blir bättre än resultatet för år 1987 (143 milj. kr.).

Ncb AB har under år 1988 genomfört en nyemmission som innebär att bolagets aktiekapital höjs med ca 198 milj. kr. till knappt 693 milj. kr. Med en emissionskurs på 2,10 kr. innebär det att Ncb erhållit drygt 400 milj. kr. i nytt ägarkapital. I och med att staten avstod från att teckna sin del av emissionen har en spridning av ägandet möjliggjorts. Efter den genomförda emissionen innehar staten 50,9 % av aktiekapitalet. Nya ägare är allmänhet, anställda, skogsägaranknutna och andra institutioner. Aktien är numera noterad på A:1-listan vid Stockholms fondbörs.

Ncb AB har år 1987 lämnat 19,8 milj. kr. i utdelning, varav 72 % har gått till staten.

Procordia AB

Resultatet före finansiella poster bedöms år 1988 bli avsevärt bättre än 1987 års resultat (1 362 milj. kr.). Till detta kommer extraordinära intäkter som en följd av avyttringen av Berol Kemi AB. Kraftiga resultatökningar har skett främst inom sektorerna Konsument och Läkemedel. Kabi AB har förvärvat 51 % av det tyska läkemedelsföretaget Pfrimmer & Co. Procordia har år 1987 lämnat 166,5 milj. kr. i utdelning till staten.

SSAB Svenskt Stål AB

Stålmarknaden förbättrades markant under året. Stålpriserna har därför kunnat höjas väsentligt.

Avtal har träffats om försäljning av SSAB Profiler till Ovako Steel. SSAB koncentrerar därmed sitt produktprogram till tunnplåt och grovplåt inom stålrörelsen.

Resultatet för år 1988 beräknas bli minst dubbelt mot föregående år (409 milj. kr.). SSAB har år 1987 lämnat 37,5 milj. kr. i utdelning, varav staten har fått 66 %.

AB Statens Skogsindustrier (ASSI)

AB Statens Skogsindustriers resultat efter finansiella poster för år 1988 förväntas bli bättre jämfört med år 1987 (301 milj. kr.).

Marknaden för kraftliner och wellpapp har under år 1988 varit fortsatt god medan Karlsborg ännu inte uppnått förväntat resultat. ASSI har under året i och med försäljningen av Etri Fönster lämnat byggmaterialsektorn. ASSI har under år 1987 lämnat drygt 20 milj. kr. i utdelning till staten.

Celsius Industrier AB

Celsius-koncernen har dålig lönsamhet i några av dotterbolagen. Ett genomgripande strukturarbete har under året inletts i syfte att koncentrera verksamheten till ett mindre antal enheter som prioriteras för fortsatt utveckling. Övriga enheter kommer att avyttras eller av- vecklas. Antalet anställda har under år 1988 minskat med mer än 1 000 personer och beslut har fattats om ytterligare neddragningar inom bl. a. Götaverken Energy AB och GVA Teknologi. Resultatet för helåret 1988 är helt beroende av om riksgäldskontoret beviljar Götaverken Arendal AB ett riktat ackord om högst 900 milj. kr. Riksdagen har bemyndigat riksgäldskontoret att besluta om detta (1988/89 NU 10, rskr. 92)

Sveriges Geologiska AB

Sveriges Geologiska AB (SGAB) möter en stagnerande marknad inom prospektering och ingenjörsgeologi. Sedan år 1985 har SGAB anpassat resurserna till denna lägre efterfrågenivå. Vidare har verksamheten kompletterats genom förvärv. Resultatet efter finansnetto förväntas bli bättre än för år 1987 (9,2 milj. kr).

Zenit Shipping AB

Zenit Shipping AB har i samband med en nyemission i dotterbolaget Uddevalla Shipping AB sålt sina aktier till tre löntagarfonder. De nyemitterade aktierna kommer att tecknas av två rederier, Nordström & Thulin AB och AB Bilspedition samt ett antal institutionella placerare och allmänheten. Genom att staten nu inte längre är ägare till Uddevalla Shipping AB har uppdraget att avveckla Uddevallavarvets fartygsinnehav fullföljts.

Affärsverket FFV

Riksdagen har hösten 1987 beslutat om nya ekonomiska befogenheter för affärsverket FFV (prop. 1987/88:25 bil. 8, NU 12, rskr. 112). Besluten innebar bl. a. att regeringen skall fastställa rullande treårsplaner för affärsverket FFV och att verket skall finansiera investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier med rörelsemedel, avskrivningsmedel och/eller lånade medel. Upplåningen av medel för dessa investeringar skall ske hos

riksgäldskontoret inom en av riksdagen för varje budgetår fastställd ram. Riksdagen skall enligt nämnda beslut även för varje budgetår fastställa en ram för upplåning av medel för affärsverket FFV:s investeringar i aktier.

FFV har till regeringen överlämnat koncernens treårsplan för perioden 1989–1991. Denna treårsplan innehåller bl.a. en hemställan inom sju olika områden varav två som berör fastställande av ramar för investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier samt aktier skall underställas riksdagen. Det tredje området i FFV:s hemställan vilket skall underställas riksdagens prövning innebär att affärsverket FFV:s ram för att lämna ägartillskott till FFV AB begärs ökas från nuvarande 25 milj. kr. till 50 milj. kr. Övriga områden i FFV:s hemställan skall beslutas av regeringen.

Affärsverket FFV har i sin treårsplan för budgetåret 1989/90 beräknat låneramen för investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier till 320 milj. kr. och låneramen för investeringar i aktier till 50 milj. kr. FFV:s beräknade investeringsramar för budgetåret 1989/90 avser i stor utsträckning investeringar i syfte att bredda verksamheten och därmed öka möjligheterna att möta en eventuell struktureringsprocess inom försvarsindustriområdet. Som exempel på sådana investeringar kan nämnas de investeringar i mät- och kontrollutrustning som affärsområdet FFV Aerotech avser göra inom elektronikområdet. Jag delar FFV:s uppfattning att det är av vikt att investeringar genomförs för att bredda verksamheten och att beräknade ramar är rimliga nivåer för affärsverket FFV:s låneramar i riksgäldskontoret under budgetåret 1989/90 för nämnda ändamål. Jag vill därför förorda att riksdagen för budgetåret 1989/90 fastställer en ram på 320 milj. kr. och en ram på 50 milj. kr. för affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret för verkets investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier resp. aktier.

Riksdagen beslutade år 1982 (prop. 1981/82:125 bil. 9, NU 53, rskr. 405) att bemyndiga regeringen att medge förenade fabriksverken (numera affärsverket FFV) att lämna ägartillskott till FFV Företagen AB (numera FFV AB) med högst 25 milj. kr. per verksamhetsår. Mot bakgrund av den framtida marknaden för försvarsmateriel och därmed FFV-koncernens behov av att utvecklas inom andra områden delar jag FFV:s bedömning att ökade möjligheter måste finnas för affärsverket att lämna ägartillskott till FFV AB. Jag anser också att detta är i linje med riksdagens beslut år 1987 (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) att affärsverken och deras bolag skall styras som sammanhållna grupper av företagsenheter, oavsett i vilken associationsform verksamheten bedrivs. Jag vill därför förorda att affärsverket FFV efter regeringens godkännande i varje särskilt fall får lämna ägartillskott till FFV AB med högst 50 milj. kr. per verksamhetsår.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp en fråga som är direkt kopplad till affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret. Förutom nämnda låneramar för investeringar har FFV enligt riksdagens beslut år 1981 (prop. 1980/81:161, NU 59, rskr. 369) rätt att disponera en rörlig kredit på 300 milj. kr. hos riksgäldskontoret. Denna kredit skall balansera tillfälliga svängningar i likviditeten. FFV har inte rätt att ta upp lån för sådana ändamål i bank. Krediten är knuten till statsbudgeten varför dragningar på

krediten påverkar budgetsaldot. Jag anser det rimligt att affärsverket FFV i likhet med andra affärsverk medges rätt att inom en viss ram hos riksgäldskontoret låna även för rörelsekapitalbehovet. FFV har beräknat att denna låneram bör uppgå till samma belopp som den rörliga krediten dvs. 300 milj. kr. Jag delar denna uppfattning. Jag vill därför förorda att riksdagen fastställer en ram på 300 milj. kr. för affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret för verkets rörelsekapitalbehov budgetåret 1989/90. Samtidigt vill jag förorda att riksdagens beslut år 1981 om rörlig kredit för affärsverket FFV hos riksgäldskontoret upphävs.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna en ram på 320 000 000 kr. för affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret för verkets investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier budgetåret 1989/90,
2. godkänna en ram på 50 000 000 kr. för affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret för verkets investeringar i aktier budgetåret 1989/90,
3. godkänna – med upphävande av sitt beslut den 22 maj 1981 om rörlig kredit för affärsverket FFV – en ram om 300 000 000 kr. för affärsverket FFV:s upplåning i riksgäldskontoret för verkets rörelsekapitalbehov budgetåret 1989/90,
4. godkänna att affärsverket FFV får efter regeringens godkännande i varje särskilt fall lämna ägartillskott till FFV AB med högst 50 000 000 kr. per verksamhetsår.

E 1. Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB

1987/88	Utgift	44 243 000
1988/89	Anslag	31 926 000
1989/90	Förslag	30 061 000

SSAB Svenskt Stål AB bildades år 1978 i enlighet med beslut av riksdagen (prop. 1977/78:87, NU 45, rskr. 198). Av SSAB:s ägarkapital innehar staten numera 67 %.

Riksdagens beslut innebar bl. a. att fullmäktige i riksgäldskontoret bemyndigades att utfärda skuldebrev till det nya handelsstålbolaget på högst 350 milj. kr.

Med stöd av bemyndigandet har fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdat ett skuldebrev till SSAB Svenskt Stål AB på 343,3 milj. kr. Staten skall betala skulden genom årliga amorteringar under tolv år fram till år 1991, enligt en upprättad betalningsplan. På den vid varje tidpunkt utestående kapitalskulden utgår en fast årlig ränta av 8,25 %.

Kostnaden för amortering och ränta för skuldebrevet har under budget-

året 1987/88 uppgått till 44,2 milj. kr. och beräknas under budgetåret 1988/89 bli 31,9 milj. kr.

Under budgetåret 1989/90 beräknas kostnaderna för amortering och ränta bli 30 061 000 kr. Anslaget bör därför föras upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 30 061 000 kr.

E 2. Ränta på statens skuld till Norrbottens Järnverk AB

1987/88	Utgift	46 575 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Riksdagen beslutade år 1983 att staten, i enlighet med ett preliminärt avtal mellan staten och Statsföretag AB (nuvarande Procordia AB), skulle överta aktierna i Norrbottens Järnverk AB (NJA) från dåvarande Statsföretag AB per den 31 december 1982 (prop. 1982/83:68, NU 25, rskr. 181). Köpeskillingen uppgick till 450 milj. kr. Denna betalades genom att staten övertog betalningsansvaret för en skuld som Statsföretag hade till NJA på 450 milj. kr. NJA:s tillgångar bestod vid övertagandet i huvudsak av nämnda fordran på ägaren. Riksdagen anvisade samtidigt medel så att staten skulle kunna betala ränta och amortering på skulden för första halvåret 1983. Några amorteringar görs för närvarande inte på skulden. Ränta utgår med 2,35 procentenheter över av riksbanken fastställt diskonto.

Med hänsyn till kopplingen mellan anslaget och utdelningen tillförs utdelningen från NJA detta anslag. Utdelningen beräknas uppgå till minst det belopp som motsvarar räntekostnaderna. Räntan beräknas uppgå till ca 44,3 milj. kr. budgetåret 1988/89. Utdelningen uppgick till 50 milj. kr. år 1987.

Avveckling av Norrbottens Järnverk AB

Den främsta anledningen till att regeringen föreslog år 1982 att staten skulle överta NJA var att bolaget skulle användas som moderbolag för en nybildad gruv- och stålkoncern bestående av Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) och SSAB Svenskt Stål AB. Riksdagen ansåg emellertid att LKAB och SSAB var för sig var så stora och hade delvis så olikartade problem att regeringens förslag i detta avseende inte kunde godkännas.

Riksdagen beslutade emellertid att staten ändå skulle förvärva aktierna i NJA, eftersom denna transaktion ingick som en del av rekonstruktionen av dåvarande Statsföretagsgruppen.

Järnverksrörelsen i NJA upphörde år 1978 när SSAB Svenskt Stål AB bildades. SSAB övertog då NJA:s anläggningstillgångar och varulager, men i princip inte bolagets fordringar och skulder. Sedan år 1978 har NJA reglerat ett antal ärenden om krav på ersättning. Såvitt är känt återstår nu endast tre smärre tvister och NJA anser för bolagets del dessa vara avklarade.

NJA driver numera inte någon rörelse. Bolagets största tillgångar är dess fordran på staten av 450 milj. kr. Därutöver finns likvida medel som uppgår till ca 61 milj. kr. vid årsskiftet 1987/88. Bolaget har inga skulder. NJA:s balansräkning per den 31 december 1987 bör bifogas som *bilaga 14.1*.

Föredragandens överväganden

Enligt min mening har NJA inte längre någon uppgift att fylla. Jag anser därför att NJA bör likvideras. Det innebär att tillgångarna skiftas ut till ägaren dvs. staten och bolaget upphör att finnas. Eftersom värdet av bolagets tillgångar överstiger statens skuld till bolaget med ca 60 milj. kr. blir resultatet av utskiftningen att statskassan tillförs ca 60 milj. kr.

En utskiftning beräknas ta viss tid från det bolagsstämman i NJA fattat beslut om att träda i likvidation till dess bolaget är avvecklat. Senast i slutet av budgetåret 1989/90 bör dock utskiftning av tillgångarna äga rum. Detta innebär att räntebetalning på statens skuld till bolaget kan bli aktuell även under budgetåret 1989/90. Anslaget bör därför föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att Norrbottens Järnverk AB skall avvecklas i enlighet med vad jag har anfört,
2. till *Ränta på statens skuld till Norrbottens Järnverk AB* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 3. Räntestöd m. m. till varvsindustrin

1987/88	Utgift	199 866 430
1988/89	Anslag	210 000 000
1989/90	Förslag	200 000 000

Jag vill nu under detta anslag samlat ta upp frågan om fortsatt stöd till varvsindustrin.

Bakgrund

Riksdagen beslöt våren 1986 (prop. 1985/86:120, NU 34, rskr. 314) om stöd till svensk varvsindustri fram t. o. m. år 1989. Beslutet innebar ett

fortsatt men reducerat stöd och omfattade kreditgarantier och räntestöd alternativt kontantstöd för fartygsorder som tecknas före utgången av år 1989. Riksdagens beslut omfattade också ändrad minsta storlek för erhållande av stöd, reducerat borgensåtagande för varv inom Celsius Industrier AB (f.d. Svenska Varv-koncernen) och ändrade avgifter för statliga fartygskreditgarantier.

Som underlag för regeringens ställningstagande om fortsatt stöd till svensk varvsindustri efter år 1989 uppdrog regeringen till statens industriverk att utreda varvens marknadssituation och redovisa stödets hittillsvarande och beräknade utveckling, omfattning och kostnader. Den framtida bedömningen skulle omfatta perioden 1990–1992. Statens industriverk har överlämnat resultatet av utredningen till regeringen. Sveriges Varvsindustriförening, Sveriges Redareförening och riksgäldskontoret har beretts tillfälle att komma in med synpunkter på industriverkets utredning.

Sverige var det första land som tog konsekvenserna av varvskrisen som började år 1973 och började därmed anpassa kapaciteten till rådande efterfrågan. Såväl kapacitet som antalet anställda har reducerats med 80–90% sedan år 1976. I början av år 1988 sysselsatte svensk varvsindustri ca 5000 personer av vilka ca 3800 ingår i Celsius Industrier AB. Av dessa totalt ca 5000 personer är i dag mindre än en femtedel sysselsatta med nybyggnad av civila fartyg. Efter att ha varit näst största varvsnation efter Japan år 1976 är den svenska varvsindustrin i dag av mycket liten omfattning och inriktad på mindre specialfartyg. Det finns ca tio varv utanför Celsius-koncernen som på grund av sin produktion kan erhålla statligt stöd.

Sedan varvskrisens början har de olika ländernas stöd till varvsindustrin successivt ökat medan det svenska varvsstödet successivt reducerats. Som exempel kan nämnas att länder inom EG kan erbjuda en subvention på högst 28% exkl. den subvention som en normal OECD-finansiering medger. I Norge ger kontantstödet en subvention om ca 17%. Det svenska kontantstödet motsvarar i dag en subvention om ca 7%.

Statens industriverk konstaterar i sin utredning att i 78% av de av verket behandlade stödärendena under budgetåren 1986/87–1987/88 skulle ordern till varvet uteblivit om inte statligt stöd utgått. Produktionen utan stöd till varven utgörs i regel av fartyg understigande 200 bruttoregisterton och är därför inte stödberättigad.

Ett totalt avskaffande av stöd till varvsindustrin skulle enligt industriverket innebära en försämring av de kvarvarande varvens möjligheter att konkurrera på den internationella marknaden. Ett avskaffande av svenskt varvsstöd skulle inte heller påverka andra länders varvsstöd. Detta skulle i sin tur leda till en utslagning av en stor del av den svenska varvsindustrin som i dag arbetar med stödberättigad produktion. Möjligheterna att ställa om till alternativ produktion är begränsade.

Föredragandens överväganden

Stödet till varvsindustrin bör successivt avvecklas. Kontantstödet infördes år 1986 i syfte att bl.a. undvika statens förlustrisker som är förenade med

garantigivning. SIND:s utredning visar också att kontantstödet varit den klart dominerande stödformen under hittillsvarande stödperiod. Jag anser att staten bör fortsätta att begränsa stödet till varvsindustrin och därmed ytterligare begränsa statens risk. Den svenska varvsindustrin bör därför ges möjligheter till ett fortsatt begränsat stöd för ytterligare en period, åren 1990–1992.

I det följande kommer jag att föreslå att endast s.k. kontantstöd skall utgå till svensk varvsindustri under perioden 1990–1992 och att därmed kreditgarantier och räntestöd fr. o. m. den 1 januari 1990 inte kan utgå som stöd, dvs. efter utgången av nuvarande stödperiod. Undantaget är att kreditgarantier under byggnadstiden vid kontantstöd liksom hittills skall kunna utgå. De regler och villkor som nu gäller för kontantstödet bör gälla också för ytterligare en tidsperiod.

Den stödberättigade produktionen beräknas uppgå till totalt ca 400 milj. kr. per år under perioden 1990–1992. Kostnaden för kontantstödet beräknas under perioden uppgå till totalt ca 34 milj. kr., vilket skall jämföras med ca 95 milj. kr. för hittillsvarande period. På grund av tidigare åtaganden och utbetalningsperiodens längd för kontantstöd kommer utbetalningar av stöd att ske även efter år 1992. Kostnaden för kontantstödet efter år 1992 och som beslutas under perioden 1990–1992 beräknas uppgå till ca 62 milj. kr.

Räntestöd

Mitt förslag: Systemet med räntestöd upphör vid utgången av år 1989.

Bakgrund och skäl för mitt förslag: Räntestöd lämnas för lån som tas upp med hjälp av kreditgarantier. Räntestöd kan utgå till såväl inhemska beställare som vid export. Syftet med räntestöd är att utjämna skillnaden i konkurrensvillkor mellan svenska och utländska varvsföretag när det gäller ränta i samband med kredit. Med hänsyn till nuvarande ränteläge uppgår räntestödssubventionen för närvarande till 0,5 %.

Kostnaden för redan beviljat räntestöd för såväl inhemska som utländska beställare beräknas under budgetåren 1989/90–1991/92 uppgå till ca 500 milj. kr.

Som jag tidigare har framhållit kommer de kvarvarande varven att behöva visst stöd för att kunna konkurrera om beställningar. Enligt min mening bör detta tillgodoses genom att kontantstöd skall kunna utgå även under perioden 1990–1992. Däremot anser jag att räntestöd inte skall utgå under denna period utan upphöra som stödform efter utgången av år 1989. På grund av tidigare åtaganden kommer dock staten även i fortsättningen att ha kostnader för räntestöd varför anslag för detta ändamål måste tas upp. Löptiden för lån med räntestöd kan maximalt uppgå till 15 år. Detta gäller för inhemska beställare samt vid export.

Statens industriverk har beräknat kostnaden för räntestöd till svenska

beställare budgetåret 1989/90 till 200 milj. kr. Jag instämmer i denna bedömning och förordar därför att 200 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90 för ändamålet.

Vid fartygsexport lämnar AB Svensk Exportkredit (SEK) enligt riksdagsbeslut åren 1978 och 1981 statsstödda exportkrediter i form av räntestöd till utländska beställare. SEK kan enligt detta system under vissa förutsättningar lämna lån för finansiering av exportkostnader i svenska kronor eller lämlig utländsk valuta, till fast ränta som har överenskommits internationellt för statligt stöd till exportkreditgivning. Systemet innebär att SEK har givits möjligheter att finansiera exportkrediter till räntor som ligger under upplåningskostnaderna. Företagen kan därigenom redan i samband med offertgivningen erbjuda fast ränta för finansieringen av en exportaffär. Staten täcker skillnaden mellan utlånings- och upplåningsränta. Den statsstödda kreditgivningen brukar benämnas SEK-systemet.

Enligt min bedömning har SEK-systemet haft stor betydelse för varvens möjligheter att exportera fartyg. I likhet med mitt förslag beträffande räntestöd till inhemska beställare anser jag att räntestöd vid export av fartyg inte skall lämnas efter utgången av år 1989. Även för räntestöd vid export av fartyg måste på grund av tidigare åtaganden anslag tas upp för att täcka kostnaderna för dessa åtaganden.

SEK har beräknat kostnaden för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg till 50 milj. kr. budgetåret 1989/90. Jag instämmer i denna bedömning och förordar därför för budgetåret 1989/90 ett förslagsanslag på 50 milj. kr. Jag har tidigare under anslaget C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m. tagit upp denna anslagsfråga.

Kontantstöd

Mitt förslag: Kontantstöd för svensk varvsindustri skall kunna lämnas för order som tecknas före utgången av år 1992.

Bakgrund till och skäl för mitt förslag: Som alternativ till projektstöd i form av kreditgarantier och räntestöd infördes fr. o. m. den 1 juli 1986 ett s. k. kontantstöd. Kontantstöd kan utgå till beställare av ny- eller ombyggnad av fartyg om efterleveransfinansieringen sker utan statlig kreditgaranti. Kontantstödet skulle i princip motsvara räntestödssubventioner men gjordes avsiktligt något större än denna för att beställarna skulle stimuleras att föredra kontantstödet och för att staten skulle undgå garantigivningen och därmed förenade förlustrisker. Stödet i ett enskilt ärende utbetalas enligt av SIND fastställd plan i tio poster under en femårsperiod efter fartygets leverans från varvet.

Kontantstödet har varit den dominerande stödformen under den hittillsvarande stödperioden. En lika markant dominans för kontantstöd är inte att påräkna under perioden 1990–1992. Dock förefaller det sannolikt att kontantstödet kommer att föredras och kunna utnyttjas i flertalet stödärenden även vid en kärvare kreditmarknad, framför allt vad gäller nybyggen.

Kostnaderna för kontantstödet påverkas enligt nu tillämpade regler av dels produktionsvolymen, dels marknadsräntan. Statens kostnader för kontantstödet under perioden 1988–1992 där stöd beviljats före den 1 juli 1988 uppgår till 84 milj. kr. Med en beräknad kontraktssumma för kontantstödsärenden på 320 milj. kr. kan kostnaden för tillkommande kontantstöd beräknas till 34 milj. kr. för perioden 1990–1992. Kostnaden för kontantstödet belastas anslaget för räntestöd till inhemska beställare.

Enligt min mening har kontantstödet spelat en avgörande roll under den hittillsvarande stödperioden och därmed förbättrat konkurrenskraften för de svenska varven. För staten har kontantstödet inneburit att förlustrisken bortfallit. Jag förordrar därför att regeringen föreslår riksdagen att godkänna att kontantstöd för svensk varvsindustri skall kunna lämnas för order som tecknas före utgången av år 1992. Hittillsvarande villkor för stödet bör bibehållas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för stöd till svensk varvsindustri som jag har förordat,
2. till *Räntestöd m. m. till varvsindustrin* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 200 000 000 kr.

E 4. Förlusttäckning till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg

1987/88	Utgift	228 766 625
1988/89	Anslag	30 000 000
1989/90	Förslag	30 000 000

Mitt förslag: Fullmäktige i riksgäldskontoret bemyndigas att t. o. m. år 1992 utfärda statliga garantier under byggnadstiden vid kontantstöd för lån upptagna av svenska varv eller beställare av fartyg hos svenska varv avseende order som tecknas före utgången av år 1992 – inkl. tidigare lämnade garantier – intill ett vid varje tidpunkt sammanlagt belopp av högst 15 miljarder kronor.

Bakgrund och skäl för mitt förslag:

Förlusttäckning till följd av statliga garantier och utvecklingen inom det statliga fartygskreditgarantisystemet.

Riksdagen beslöt våren 1986 (prop. 1985/86:120, NU 34, rskr. 314) bl. a. om att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till utgången av år 1989 ikläda staten garantier till svensk varvsindustri och till beställare av fartyg hos svenska varv intill ett vid varje tidpunkt sammanlagt belopp av högst 25 miljarder kronor inkl. tidigare lämnade garantier. Mot bakgrund av minskningen av statens garantiåtagande inom fartygskreditgarantisystemet beslöt regeringen i november 1987 att sänka den s. k. garantiramen från 25 miljarder kronor till 18 miljarder kronor.

I de fall staten genom riksgäldskontoret får infria utfärdade kreditgarantier uppstår förluster inom fartygskreditgarantisystemet. Medelsbehovet för att täcka förluster inom fartygskreditgarantisystemet sker genom detta anslag.

Eftersom jag räknar med ett oförändrat medelsbehov under budgetåret 1989/90 förordar jag ett oförändrat förslagsanslag på 30 milj. kr.

I nämnda proposition anmälde dåvarande industriministern att han avsåg återkomma varje år i sin anmälan till budgetpropositionen med en redovisning av utvecklingen inom det statliga fartygskreditgarantisystemet. Jag vill därför lämna följande redovisning.

Av kreditramen om 18 miljarder kronor hade den 30 juni 1988 ianspråktagits 8 910 milj. kr. i form av utestående garantier, varav 6 924 milj. kr. avsåg beställare av fartyg vid svenska varv, 1 738 milj. kr. avsåg Zenit Shipping AB och Uddevalla Shipping AB samt 249 milj. kr. avsåg Celsius Industrier AB. Utöver detta tillkommer utfästelser om garantier på ca 330 milj. kr.

Den totala garantivolymen har minskat från 19,4 miljarder kronor den 31 december 1985 till 8,9 miljarder kronor den 30 juni 1988. De huvudsakliga orsakerna till denna minskning är amorteringar större än nya garantier, försäljningar och dollarkursens utveckling.

Beträffande statens kostnad för fartygskreditgarantisystemet får jag meddela följande. Garantiavgifter började tas ut inom systemet fr. o. m. budgetåret 1976/77. Syftet med dessa avgifter var att de skulle täcka dåvarande nämndens för fartygskreditgarantier (FKN) och riksgäldskontorets kostnader för administration av kreditgarantierna samt eventuella förluster inom garantisystemet. Erhållna garantiavgifter under perioden 1976/77–1987/88 uppgick till 608 milj. kr. och nettoutbetalningarna inom fartygskreditgarantisystemet uppgick till 4 191 milj. kr. under samma period. Utbetalningarna inom garantisystemet överstiger sålunda kraftigt erhållna garantiavgifter under perioden 1976/77–1987/88. Nettoutbetalningarna inom fartygskreditgarantisystemet avser bl. a. följande.

- Konkurserna i Salén-koncernen (885 milj. kr.)
- Konkurserna i Johansson-gruppen (441 milj. kr.)
- Rekonstruktionen av Broströms Rederi AB (389 milj. kr)

Jag vill vidare erinra om att riksgäldskontoret i april 1985 övertog betalningsansvaret för ca 1,1 miljarder kronor av statsgaranterade lån till Zenit Shipping AB. Vidare har riksgäldskontoret i november samma år i rambeslut åtagit sig att för Zenit Shipping AB och Uddevalla Shipping AB överta betalningsansvaret för statsgaranterade lån upp till 1,7 miljarder kronor för vardera bolaget. Av dessa ramar har per den 30 juni 1988 ianspråktagits 972 milj. kr. för Zenit Shipping AB och 223 milj. kr. för Uddevalla Shipping AB. Jag vill i detta sammanhang också framhålla att den nyemission som i slutet av år 1988 genomförs i Uddevalla Shipping AB kommer att medföra att företaget får möjligheter att finansiera sin fartygsflotta på annat sätt än tidigare. Företagets samtliga beviljade låne garantier i riksgäldskontoret kommer därför i slutet av år 1988 att upphöra att gälla.

Alltsedan kreditgarantier infördes år 1963 har de spelat en central roll i varvens finansiering av erhållna order. För att ytterligare begränsa statens risk skall kreditgarantier i kombination med räntestöd (s. k. projektstöd) vid efterleveransfinansiering av fartyg inte utgå efter nuvarande stödperiod dvs. efter år 1989. Statens totala garantiåtaganden har mer än halverats mellan utgången av år 1985 och halvårsskiftet 1988. Garantivolymen kommer ytterligare att minska kraftigt fram till år 1992 och beräknas då uppgå till ca 1,9 miljarder kronor (exkl. Zenit Shipping AB och Uddevalla Shipping AB). Statens industriverk har beräknat en årlig tillkommandevolym för garantier under byggnadstiden vid kontantstöd till 100–150 milj. kr per år under perioden 1990–1992. Löptiden för dessa garantier är maximalt ett och ett halvt år. Jag instämmer i verkets bedömning.

Jag förordar därför att fullmäktige i riksgäldskontoret bemyndigas att utfärda statliga garantier under byggnadstiden vid kontantstöd avseende de svenska varvens produktion under förutsättning att kontantstöd har lämnats och att ordern har tecknats före utgången av år 1992 – inkl. lämnade garantier – intill ett belopp av högst 15 miljarder kronor. Eftersom garantiramen är en s. k. engagemangsram ingår i beräknad ram även tidigare utfärdade garantier. Fullmäktige i riksgäldskontoret bör även liksom nu kunna göra omfördelningar inom ramen av kreditgarantier som utfärdats fram t. o. m. år 1989. Vid beräkningen av denna nya garantiram har enligt gällande regler även hänsyn tagits till de ackumulerade nettoutbetalningarna inom garantisystemet. Jag vill också anmäla att jag avser återkomma varje år i min anmälan till budgetpropositionen med en beräkning av framtida garantiram. Denna bör i snabb takt kunna minskas under kommande år.

Jag anser också att de regler och villkor som i dag gäller för statliga fartygskreditgarantier och som bl. a. regleras i förordningen (1986:553) om statligt stöd till fartygsfinansiering bör i tillämpliga delar gälla även under stödperioden 1990–1992.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till utgången av år 1992 utfärda statliga garantier för lån upptagna av svenska varv eller beställare av fartyg hos svenska varv avseende order som tecknas före utgången av år 1992 under byggnadstiden vid kontantstöd – inkl. tidigare lämnade garantier – intill ett vid varje tidpunkt sammanlagt belopp på högst 15 000 000 000 kr.,
2. till *Förlusttäckning till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 30 000 000 kr.

F. Teknisk utveckling m. m.

Verksamheten vid styrelsen för teknisk utveckling

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) är en central förvaltningsmyndighet för statens initiativ och stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete, samt planläggning och rådgivning inom området.

STU:s finansiella stöd kan lämnas i form av bidrag, lån eller utfästelse om stöd, s. k. projektförsäkring. Stöd kan också ges i form av stipendier eller uppfinnarpriser.

Utöver finansiellt stöd kan STU bistå med rådgivning och service.

Den 1 juli 1988 var 260 personer anställda vid STU. Av dessa var 176 handläggare.

Vid STU tillämpas programbudgetering med följande programindelning fr. o. m. budgetåret 1987/88.

1. Ny kunskap
2. Ny teknik
3. Nya produkter

STU:s programverksamhet finansieras under innevarande budgetår från reservationsanslaget F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling.

Från anslaget F 1. finansieras dessutom teknisk forskning, utvecklingsarbete, och viss annan verksamhet inom området informationsförsörjning, samt mikroelektronikverksamhet.

Kostnader för STU:s förvaltnings- och medelsfördelande verksamhet finansieras från förslagsanslaget F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader.

STU:s stöd till forsknings- och utvecklingsarbete inom energiområdet lämnas inom ramen för energiforskningsprogrammet under innevarande budgetår från reservationsanslaget C 6. Energiforskning under miljö- och energidepartementets huvudtitel. För att långsiktigt trygga kunskapsuppbyggnaden på energiforskningsområdet har vissa delar av programmet överförts till berörda myndigheters basanslag. För STU har 80 milj. kr. tillförts för energiforskningsinsatser under treårsperioden 1987/88–1989/90 för delprogrammet Energiteknik för transporter. Jag har vid min medelsberäkning för budgetåret 1989/90 beräknat 27 milj. kr. för delprogrammet. Härav tillförs anslaget F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling 25 milj. kr. och anslaget F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader 2 milj. kr. Chefen för miljö- och energidepartementet kommer senare (bil. 16) att ge en översiktlig presentation av energiforskningsprogrammet, inkl. de i STU:s verksamhet integrerade delarna.

F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling

1987/88	Utgift	713 754 862	Reservation	324 170 202[1]
1988/89	Anslag	778 700 000		
1989/90	Förslag	830 300 000		

[1] Av STU uppbundna medel till anslagsmottagare 266 149 923.

Under denna anslagsrubrik anvisas medel till teknisk forskning och utveckling.

Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt av verksamheten under detta anslag (milj. kr.).

	1987/88 Utfall	1988/89 Budget	1989/90 Beräknar[1]	
			STU m. fl.	Föredragande
Kostnader				
Program 1 Ny kunskap	331,7	345,0	366,7	
Program 2 Ny teknik	336,8	327,0	356,0	
Program 3 Nya produkter	133,5	137,6	138,0	
(Totalt STU)	(802,0)	(809,6)	(860,7)	(852,7)
Informationsförsörjningsverksamhet	12,4	5,05	5,6	5,4
Mikroelektronikverksamhet		4,95	10,1	10,05
Ofördelade medel	0,7	5,1	5,0	9,15
SICOMP[2]				10,0
Verksamhetsvolym/ Summa kostnader	**815,1**	**824,7**	**881,4**	**887,3**
Avgår finansiering utöver anslag				
Återbetalade projektmedel	31,1	29	30	32
Ej utnyttjade projektmedel	30,9	17	25	25
Övrigt[3]	23,3			
Summa F 1	**731,8**	**778,7**	**826,4**	**830,3**

[1] Inkl. integrerade energiforskningsinsatser.
[2] Medel för Swedish Institute of Composites.
[3] Utnyttjande av tidigare års överskott. Överföring från departement och myndigheter.

Styrelsen för teknisk utveckling m. fl.

Riksdagen beslutade våren 1987 om ett treårigt program för STU:s stöd till teknisk forskning och utveckling under budgetåren 1987/88 – 1989/90.

STU:s förslag för budgetåret 1989/90 innebär att detta treårsprogram fullföljs. Det innebär förstärkta insatser främst på områdena informationsteknologi och verkstadsteknik. Fortsatta stora insatser görs inom bl. a. områdena massa- och pappersteknik, träteknik, transportteknik och inom STU:s del av det statliga energiforskningsprogrammet.

STU har intensifierat arbetet med att stimulera uppbyggnaden av internationella FoU-kontakter med ökad tonvikt på europeiskt forskningssamarbete. Detta arbete kommer att ytterligare utvecklas under budgetåret.

STU:s stöd till forskningsprojekt med hög inomvetenskaplig kvalitet inom ramen för STU:s tekniska forskningsråd bibehålls på minst samma nivå jämfört med innevarande budgetår.

Våren 1988 beslutades att inrätta Swedish Institute of Composites (SICOMP) i Piteå (prop. 1987/88:86 bil. 8, NU 38, rskr. 348). Institutet är en stiftelse och har bildats enligt avtal mellan staten och ASEA Brown Boveri AB. Medel för SICOMP anvisas över anslaget F 1.

STU:s stöd till produktutveckling bibehålls under innevarande treårsperiod på en hög nivå. I det programmet ingår ett fortsatt stöd till Svenska Uppfinnareföreningen.

Under anslagsposten mikroelektronikverksamhet beräknas medel för avslutning av det nationella mikroelektronikprogrammet NMP-4.

Inom STU:s program för energiforskning kommer satsningarna på skogsindustrins energiprodukter och effektivare elanvändning att ökas. Kopplingen mellan energi- och miljöteknisk FoU kommer att särskilt beaktas i STU:s programarbete.

Under anslagsposten Informationsförsörjningsverksamhet beräknas medel för viss teknisk forsknings- och utvecklingsverksamhet via forskningsrådsnämnden, bidrag till Tekniska nomenklaturcentralen, Tekniska litteratursällskapet samt Kungliga Biblioteket.

Föredragandens överväganden

Teknisk forskning och utveckling är av grundläggande betydelse för industriell utveckling och förnyelse. Huvuddelen av statens stöd till sådan verksamhet kanaliseras genom STU, som härigenom utgör ett viktigt industripolitiskt instrument i det medellånga och längre tidsperspektivet.

Genom riksdagens beslut våren 1987 (prop. 1986/87:80 bil. 10, NU 33, rskr. 292) har ett treårsprogram och en treårig medelsram för STU:s stöd till teknisk forskning och utveckling lagts fast för budgetåren 1987/88–1989/90. För den verksamhet som finansieras över anslaget F1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling har medelsbehovet beräknats till 2 325,8 milj. kr. för treårsperioden 1987/88–1989/90. Av beloppet avser 726,8 milj. kr. föregående budgetår och 778,7 milj. kr. innevarande budgetår. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat medelsbehovet till 830,3 milj. kr. I detta belopp ingår 10 milj. kr. för verksamheten vid SICOMP.

Eftersom riktlinjerna för treårsprogrammet redovisades i propositionen om forskning (prop. 1986/87:80) avser jag att nu endast kortfattat beröra vissa delar av programmet. I treårsprogrammet prioriterades särskilt informationsteknologi, materialteknik, bioteknik, biomedicinsk teknik, miljövårdsteknik, verkstadsteknik och mikronik. Denna prioritering ligger fast.

Jag vill här särskilt kommentera *informationsteknologiområdet*. Ett nationellt informationsteknologiskt program, IT-programmet, har i enlighet

med riksdagens beslut (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) startats den 1 juli 1987. Det består av insatser för grundläggande och målinriktad forskning och av ett delprogram (IT 4) för industriell utveckling i samverkan mellan staten och industriföretag. Jag återkommer beträffande den industriella utvecklingsverksamheten under anslaget F18. Industriell utveckling m.m. inom informationsteknologiområdet. Åtgärderna för att stärka den målinriktade forskningen inom informationsteknologiområdet (IT 3) består i en vidgad ram för STU:s stöd till forskningsprojekt så att det vetenskapliga kunnandet utvecklas i enlighet med behoven inom den teknisk-industriella utvecklingsverksamheten på området. Riksdagen har budgetåret 1987/88 beviljat 11,5 milj. kr. för forskningsprojekt utöver vad STU hade budgeterat i sitt basförslag och för innevarande budgetår 30 milj. kr. I enlighet med riksdagens beslut beträffande IT-programmet föreslår jag att STU:s basförslag utökas med 43 milj. kr. budgetåret 1989/90. Ramprogrammen för kunskapsutveckling: "Digital kommunikation", "Datoriserad bildbehandling" och "Datavetenskap" som alla ingår i systemteknisk forskning, bedrivs enligt planerna. Satsningarna budgetåret 1988/89 på dessa ramprogram uppgår till 45 milj. kr. Satsningarna på kollektiv forskning inom systemteknik beräknas uppgå till 16,8 milj. kr. budgetåret 1988/89.

I treårsprogrammet som riksdagen lade fast våren 1987 har beräknats en kraftfull ökning av STU:s resurser för projekt som utförs i europeiskt samarbete, exempelvis inom ramen för EG:s FoU-program, EUREKA etc. STU bör därför särskilt beakta de möjligheter som nu öppnats för svensk medverkan i EG:s ramprogram för forskning och utveckling. STU har under innevarande år kraftigt ökat sina insatser för att främja planering och genomförande av FoU-verksamhet vid svenska institutioner och företag i projekt som genomförs i det europeiska samarbetet. STU har också strävat efter att under perioden ge Europa-frågorna en ökad tyngd genom att dels avsätta särskilda medel för deltagande inom EG:s forskningsprogram dels successivt skapa utrymme inom pågående ramprogram för kunskapsutveckling samt insatsområden för deltagande i europeiska FoU-projekt. Jag anser att STU här initierar mycket värdefullt arbete. Jag återkommer senare under anslag F 7 till frågan om stöd för att främja europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete.

STU:s kompetens har under senare år i ökande omfattning utnyttjats för att genomföra olika regionala program och verksamheter. STU spelar således en viktig roll för t.ex. materialteknikprogrammet i Bergslagen, insatser i Uddevallaregionen och övriga insatser av regional teknikspridningskaraktär.

Från anslaget skall också bekostas långsiktig kunskapsuppbyggnad inom handikappområdet. Fördelningen av medel för detta ändamål skall enligt 1987 års proposition om forskning samordnas av forskningsrådsnämnden.

STU:s insatser inom programmet *Ny kunskap* görs dels i form av ramprogram för kunskapsutveckling, dels i form av enskilt projektstöd, dels via STU:s tekniska forskningsrådsfunktion.

För närvarande genomförs 25 ramprogram vid STU för en sammanlagd årsbudget av 164,8 milj. kr. STU bör även i fortsättningen sträva efter att

hålla hälften av resurserna under detta program fria utanför ramprogrammen för kunskapsutveckling för att kunna upprätthålla en tillräcklig grad av flexibilitet.

Inom programmet Ny kunskap har jag även för budgetåret 1989/90 beräknat en ram om minst 25 milj. kr. för STU:s tekniska forskningsråd (STUF). STUF är en viktig del av STU:s verksamhet och satsningar för förnyelse. STUF:s funktion inom STU är betydelsefull för att med enskilt projektstöd vidareutveckla unik svensk kompetens, vars kvalitet kan skapa intressanta industriella förutsättningar på lång sikt.

Under programmet Ny kunskap planeras och stöds även STU:s internationella kontaktverksamhet. Vidare inryms medel för STU:s biträde till departementet och myndigheter vid förhandlingar med främmande länder och internationella organisationer.

De samlade större insatserna inom programmet *Ny teknik* sker i form av kollektiv forskning och insatsområden. Dessa programformer kännetecknas av en bred samverkan med både industrin och olika FoU-genomförande organ.

Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för en fortsättning av redan påbörjade insatsområden. Sammanlagt drivs insatsområdena på en 15 % lägre nivå än tidigare. De frigjorda medlen används för deltagande i europeiska FoU-projekt.

Programmet *Nya produkter* omfattar produktutveckling, teknikupphandling (TU), arbetstagarinitierade projekt (ATIP), småföretagsservice och innovationsbefrämjande åtgärder.

Jag har för budgetåret 1989/90 beräknat medel för STU:s stöd till produktutveckling på en oförändrad nivå jämfört med innevarande år.

STU har under ett antal år bedrivit verksamhet för att stimulera användningen av teknikupphandling. STU:s insatser har främst tagit sikte på att göra möjligt för svensk industri att utveckla nya produkter och system. Detta sker genom att underlätta för offentliga användare att samordna anskaffning av produkter eller system som bättre svarar mot användarens behov och krav. Genom denna samordning uppnås erforderligt underlag för industriell tillämpning. STU har även ett ansvar för att allmänt främja teknikupphandling genom utbildning och information.

Inom landstingssektorn stöds teknikupphandlingsprojekten av den av STU och landstingsförbundet bildade Landstingens Fond för Teknikupphandling och Produktutveckling (LFTP). För närvarande pågår ca 30 projekt där LFTP har engagerat sig. Dessutom pågår inom STU:s samverkan med den kommunala sektorn ett 20-tal projekt med primärkommuner som avnämare. Erfarenheterna av verksamheten är god och det finns behov av fortsatta teknikupphandlingsinsatser från STU för att få fram nya produkter eller system som bättre svarar mot användarnas behov och krav. STU medverkar också vid teknikupphandling för att lösa problem för t. ex. en viss yrkesgrupp, äldre eller rörelsehandikappade.

STU har till industridepartementet redovisat en utvärdering av stödformen arbetstagareinitierade projekt (ATIP). Stödformen har nu tillämpats i ca åtta år och tillkom efter ett initiativ från riksdagen. I utvärderingen konstateras att i förhållande till intentionerna i det riksdagsbeslut som

ligger till grund för ATIP har verksamheten i huvudsak givit förväntade resultat och effekter.

Utmärkande för ATIP-verksamheten är den intensiva kontaktverksamheten med företagens anställda och ledning. Genom ATIP har skapats nya kontaktytor för STU. Enligt STU:s uppfattning finns därmed en möjlighet att vid sidan av informationen om ATIP få en mer allmän diskussion om företagens tekniska problem och möjligheter.

I utvärderingen konstateras att om ATIP ses som ett medel för att dels ta fram nya produkter/ny teknik, dels utveckla problemlösning och produktutveckling i näringslivet i en riktning som demokratiserar arbetsorganisationen är nuvarande verksamhet och medelstilldelning i huvudsak lämplig.

Mot bakgrund av den genomförda utvärderingen har jag beräknat medel för denna verksamhet på en oförändrad ambitionsnivå under budgetåret 1989/90.

Vad avser stödet till enskilda uppfinnare beslutade riksdagen våren 1987 om en treårig försöksverksamhet vid Svenska Uppfinnareföreningen. Denna omfattar

- uppbyggnad och vidmakthållande av ett nät av lokala och regionala rådgivare,
- informationsservice för lokala idé- och uppfinnareföreningar,
- projekt som främjar samarbetet mellan uppfinnare/innovatörer och andra som arbetar för att uppfinningar skall tillgodogöras i samhället.

Regeringen beslutade år 1987 om den närmare omfattningen och inriktningen av försöksverksamheten.

För denna försöksverksamhet beräknar jag 3 milj. kr. under programmet Nya produkter för budgetåret 1989/90.

Under budgetåret 1987/88 tillsattes en arbetsgrupp för innovationsfrågor av STU på regeringens uppdrag. Gruppen har under innevarande budgetår tilldelats extra medel för att genomföra sitt uppdrag på en högre ambitionsnivå. En rapport till regeringen ska föreligga den 1 september 1989.

Chefen för utbildningsdepartementet har tidigare i dag lämnat förslag till åtgärder inom området informationsförsörjning (bil. 10). Jag har under anslagsposten *Informationsförsörjning* beräknat 5 365 000 kr. för de insatser som faller inom industridepartementets ansvarsområde. Dessa medel avser bl.a. stöd till forskning (2 milj. kr) att fördelas av forskningsrådsnämnden. Vidare beräknas medel för bidrag till Tekniska litteratursällskapet, Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) och till samordning inom biblioteksområdet. De delar av TNC:s basverksamhet som tidigare finansierats av STU och byggforskningsrådet finansieras nu under denna anslagspost. Det ankommer på regeringen att besluta om den närmare fördelningen av medlen.

STU ansvarar vidare för stöd till tekniskt utvecklingsarbete samt övriga frågor rörande informationsförsörjning som faller inom STU:s verksamhetsområde.

Under anslagsposten *Mikroelektronikverksamhet* har medel beräknats för att fullfölja vissa tidigare beslutade projekt, huvudsakligen tillämp-

ningsprojekt, inom delprogram 4. Industriell utveckling inom mikroelektronikprogrammet (prop. 1983/84:8, NU 11, rskr. 130 och prop. 1983/84:135, NU 42, rskr. 379). På grund av programmets försenade start kommer det att behöva förlängas tidsmässigt med upp till två år. För budgetåret 1989/90 har jag beräknat medelsbehovet till 10 050 000 kr.

Jag har i denna fråga samrått med cheferna för försvars- och kommunikationsdepartementen.

För budgetåret 1988/89 har regeringen i likhet med tidigare budgetår av riksdagen bemyndigats att godkänna avtal och beslut som rör stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m.m. vilka innebär åtaganden för flera budgetår. Även under budgetåret 1989/90 bör STU ha möjlighet att för delar av sin verksamhet göra *ekonomiska åtaganden* under en femårig planeringsperiod. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att under budgetåret 1989/90 få fatta beslut om stöd till nämnda ändamål som inberäknat löpande avtal och beslut, innebär åtaganden om högst 415 milj. kr. under budgetåret 1990/91, högst 357 milj. kr under budgetåret 1991/92, högst 294 milj. kr. under budgetåret 1992/93 och högst 249 milj. kr. under budgetåret 1993/94. Lämnas bemyndigande ankommer det på regeringen att meddela de närmare föreskrifter som behövs.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90, i enlighet med vad jag har anfört, ikläda staten ekonomiska förpliktelser i samband med stöd till teknisk forskning och utvecklingsarbete m.m. som – inberäknat löpande avtal och beslut – innebär åtaganden på högst 415 000 000 kr. under budgetåret 1990/91, högst 357 000 000 kr. under budgetåret 1991/92, högst 294 000 000 kr. under budgetåret 1992/93 och högst 249 000 000 kr. under budgetåret 1993/94,

2. till *Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 830 300 000 kr.

F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	81 161 000
1988/89	Anslag	80 000 000[1]
1989/90	Förslag	82 963 000

[1] Av angivet belopp har 532 000 kr. inte ställts till STU:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget bekostas styrelsens för teknisk utveckling (STU) förvaltning och medelsförvaltande verksamhet. Anslagsberäkningen framgår av sammanställningen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	79 379 000	+2 916 000
(därav lönekostnader)	(52 645 000)	(+3 607 000)
Lokalkostnader	8 309 000	+ 164 000
	87 688 000	**+3 080 000**
Inkomster		
Medel som tillförs anslaget från anslaget XIV C6. Energiforskning	8 220 000	+ 415 000
Nettoutgift kr.	**79 468 000**	**+3 495 000**

Styrelsen för teknisk utveckling

STU beräknar att kostnaderna under anslaget skall uppgå till 86 956 000 kr. för budgetåret 1989/90. STU har i sin anslagsframställning, i likhet med föregående år, föreslagit en förändring av detta anslags konstruktion för att bl. a. möjliggöra en mer långsiktig planering.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för STU:s förvaltningskostnader beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en real minskning av utgifterna om 2%. Med tanke på den utökning av verksamheten som treårsprogrammet innebär bör utgiftsminskningen inte belasta lönedelen av anslaget.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för STU fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag är inte beredd att nu föreslå någon ny anslagsform för detta anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 82 963 000 kr.

F 3. Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet

1987/88	Utgift	26 400 000
1988/89	Anslag	26 400 000
1989/90	Förslag	27 995 000

Under detta anslag anvisas medel till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet, STATT. Denna är sedan 1981 en offentlig stiftelse med svenska staten och Ingenjörsvetenskapsakademien som hu-

vudmän. Verksamheten finansieras till ca 75 % av statsbidraget och till ca 25 % av egna intäkter från uppdrag, publikationer och konferenser.

STATT har som huvuduppgift att följa den tekniska utvecklingen inom olika industrinationer och att rapportera till svenska företag, myndigheter och forskningsorganisationer om denna utveckling. Attachéverksamheten har för närvarande kontor i Washington, Los Angeles, San Francisco, Tokyo, Peking, Moskva, Bonn, Paris, London, Bryssel och New Delhi. Under budgetåret 1988/89 öppnas på försök ett attachékontor i Milano. Den sammanlagda personalstyrkan utomlands uppgår till ca 65 personer. Verksamheten administreras från ett hemmakontor i Stockholm på tolv personer.

Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet

Stiftelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 föreslagit att 33 050 000 kr. anvisas för verksamheten. Förslaget att öka anslaget innefattar dels en förstärkning av de fyra kontoren i Europa, dels ett antal analyser av för svenskt näringsliv intressanta länder, där det för närvarande inte finns några attachékontor.

Föredragandens överväganden

Sverige är ett framstående industriland med avancerad forskning och utveckling. Alla områden kan dock inte täckas in genom egen forskningsverksamhet. Det är därför enligt min mening viktigt att på ett initierat sätt följa och bevaka vår tekniska omvärld. STATT är ett bra instrument för detta. Forskare, tekniker och administratörer inom näringsliv och myndigheter har genom attachéverksamheten utmärkta möjligheter att följa utvecklingen i olika industrinationer.

Jag anser det emellertid inte motiverat att för närvarande utöka verksamheten. Den bör enligt min mening snarare konsolideras på nuvarande nivå.

Jag har för nästa budgetår beräknat ett bidrag på 27 995 000 kr. för stiftelsens verksamhet. Jag har då i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för STATT fr. o. m. 1 juli 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 27 995 000 kr.

F 4. Europeiskt rymdsamarbete, m. m.

1987/88	Utfall	229 016 357
1988/89	Anslag	247 000 000
1989/90	Förslag	276 323 000

De nu gällande riktlinjerna för industripolitiken på rymdområdet lades fast år 1986 (prop. 1985/86:127, NU 21, rskr. 305).

Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) har i sin anslagsframställning utgått från nämnda riktlinjer vad avser det europeiska rymdsamarbetet. DFR har även hemställt att delegationens benämning ändras till svenska rymdstyrelsen.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1988/89 har jag räknat med att verksamheten skall bedrivas inom den ram som beskrevs i prop. 1985/86:127. Jag beräknar medelsbehovet för anslaget i 1988 års prisnivå till 276 323 000 milj. kr. Av detta belopp anser jag att 4,5 milj. kr bör disponeras för myndighetsuppgifter.

Enligt riksdagens beslut har regeringen bemyndigats att ikläda staten ekonomiska förpliktelser inom rymd- och fjärranalysområdet med betalningar under kommande budgetår. Jag beräknar att regeringen vid utgången av budgetåret 1988/89 inom ramen för tidigare bemyndiganden, kommer att ha fattat beslut om projekt i en sådan omfattning att bemyndigandeskulden vid budgetårets utgång uppgår till 1 790 milj. kr. Vid utgången av budgetåret 1989/90 beräknar jag att den utgående bemyndigandeskulden kommer att uppgå till 1 536 milj. kr. Under budgetåret 1989/90 kan nya projekt komma att aktualiseras med betalningar under kommande budgetår inom en ram av 252 milj. kr.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för DFR fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag anser det för närvarande inte motiverat att ändra delegationens benämning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 ikläda staten nya förpliktelser inom europeiskt rymdsamarbete på högst 252 000 000 kr.,
2. till *Europeiskt rymdsamarbete m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 276 323 000 kr.

F 5. Bidrag till Tele-X-projektet

1987/88	Utfall	11 357 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

De nu gällande riktlinjerna för Tele-X-projektet lades fast genom beslut av statsmakterna år 1983 (prop. 1982/83:168, NU 53, rskr. 390).

Genom avtal med Norge (benämnt överenskommelse mellan Sverige och Norge om samarbete på telesatellitområdet) och Finland (benämnt överenskomelse mellan republiken Finlands regering och Konungariket Sveriges regering vid genomförande av Telesatellitprojektet Tele-X) har Sverige gjort vissa betalningsåtaganden.

Enligt nuvarande planer bedöms Tele-X kunna skjutas upp under våren 1989. Utvecklingskostnaden för systemet ligger inom den planerade ekonomiska ramen och om inte något oförutsett inträffar kommer projektet att kunna genomföras till den planerade kostnaden. På grund av försening-en av uppsändningen kommer vissa extra kostnader att uppstå men dessa ryms inom de ekonomiska reserver som finns inom projektet.

Statens delegation för rymdverksamhet har i sin anslagsframställning föreslagit att ett formellt anslagsbelopp på 1 000 kr. tas upp för att täcka eventuella ytterligare kostnader för Tele-X-projektet.

Förhandlingar har inletts med de norska och finska regeringarna om att förändra nuvarande regeringsavtal. Utgångspunkt från svensk sida är att en ny driftsorganisation skall bildas samt att ett nytt bolag skapas för att marknadsföra systemets data/videotjänster i Sverige. Förhandlingarna beräknas slutföras under januari 1989.

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 ett formellt belopp på 1 000 kr. för eventuella ökade kostnader för Tele-X-projektet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Tele-X-projektet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 6. Nationell rymdverksamhet

1987/88	Utfall	42 252 428	Reservation	25 646 335
1988/89	Anslag	36 500 000		
1989/90	Förslag	37 813 000		

Jag har under anslaget F 4. Europeiskt rymdsamarbete, m. m. redogjort för de av statsmakterna fastlagda ramarna som gäller för de industripolitiska insatserna på rymdområdet.

Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) har i sin anslagsframställning följt dessa riktlinjer för den nationella rymdverksamheten.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar för budgetåret 1989/90 medel för den nationella rymdverksamheten i enlighet med de riktlinjer som lades fram i propositionen om riktlinjer för industripolitiken på rymdområdet (prop. 1985/86:127, NU 21, rskr. 305). Jag förordar därför att anslaget förs upp med 37 813 000 kr.

Jag beräknar att vid utgången av budgetåret 1987/88 kommer den utgående bemyndigandeskulden att uppgå till 10 milj. kr. Vid utgången av budgetåret 1988/89 beräknar jag att bemyndigandeskulden uppgår till 10 milj. kr.

Under budgetåret 1989/90 kan nya nationella rymdprojekt komma att aktualiseras med betalningar under kommande budgetår inom en ram av 10 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 ikläda staten nya förpliktelser på det nationella rymdområdet på högst 10 000 000 kr.,
2. till *Nationell rymdverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 37 813 000 kr.

F 7. Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete

1987/88	Utgift	621 483	Reservation	895 993
1988/89	Anslag	1 000 000		
1989/90	Förslag	1 000 000		

Under detta anslag anvisas medel för att främja forsknings- och utvecklingssamarbete inom ramen för det särskilda avtal som Sverige slutit med de Europeiska Gemenskaperna (EG) samt Eureka-samarbetet.

Föredragandens överväganden

EG:s ramprogram för forskning och utveckling har en budget på ca 40 miljarder kr. Det innevarande ramprogrammet omfattar åren 1987 – 1991. 60 % av insatserna i programmet syftar till att höja den europeiska industrins konkurrenskraft. Efter beslut i EG:s råd i september 1987 har större delen av ramprogrammet öppnats för deltagande av företag och institutioner från EFTA-länder som har ramavtal om FoU-samarbete med EG. Sverige har ett sådant avtal sedan 1986.

Inom de industriellt inriktade delarna av EG:s FoU-program kommer det att växa fram system och standarder som är avpassade för den kommande inre marknaden. Denna blir av vital betydelse för svensk industri, som således har ett stort intresse av att kunna delta i den europeiska teknologiutvecklingen och därmed skapa sig en position på den europeiska marknaden.

Jag bedömer det som väsentligt att svensk industri och svenska forskningsinstitutioner ges möjlighet att delta i de industristrategiska programmen inom informationsteknologi, ny teknik för tillverkningsindustrin samt utveckling av avancerade material.

Av regeringens finansplan framgår att särskilda resurser har avsatts för bl. a. svenskt deltagande i delar av EG:s forsknings- och utvecklingsprogram. Jag avser därför att föreslå regeringen att återkomma till dessa frågor i vårens kompletteringsproposition.

Jag vill också hänvisa till vad jag tidigare anfört under anslag F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling om pågående satsningar på projekt inom ramen för EGs FoU-program.

Sverige anslöt sig till deklarationen om Eureka år 1985. Eureka har fått en betydande projektvolym. I juni 1988 hade 214 samarbetsprojekt startats varav svenska företag deltar i 34. Det samlade värdet av Eurekaprojekten uppgår till ca 30 miljarder kronor.

Möjligheterna till europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete som erbjuds genom EG och Eureka bör utnyttjas. För att uppnå detta krävs ett avsevärt sonderings- och förberedelsearbete samt kontaktskapande aktiviteter och resor. Jag beräknar medelsbehovet för sistnämnda verksamheter till 1 milj. kr. under budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

Verksamheten vid statens provningsanstalt

Statens provningsanstalt (SP) är landets centrala myndighet för teknisk utvärdering, mätteknik och provning samt därmed förenad rådgivning, forskning och utveckling.

SP utför undersökningar, provningar och tekniska utvärderingar av material, produkter och system, och därmed förenad verksamhet.

SP bedriver teknisk-vetenskaplig forskning inom sitt verksamhetsområde, medverkar som teknisk rådgivare åt myndigheter och utredningar samt biträder med expertis i nationellt och internationellt standardiseringsarbete m. m.

SP är kontrollmyndighet enligt förordningen (1987:423) om handel med ädelmetallarbeten samt meddelar föreskrifter om avgifter för registrering som avses i 11 § i lagen.

Omräknat till helårstjänster var personalstyrkan vid provningsanstalten 439 den 30 juni 1988.

Vid provningsanstalten tillämpas programbudgetering med verksamheten uppdelad i tre produktionsområden.

Produktionsområde 1, *Teknisk utvärdering*, omfattar uppdrag från näringsliv, förvaltning och enskilda avseende mätning, provning, kontrollbe-

siktning, beräkning m. m. I produktionsområdet ingår även riksprovplatsuppgifter samt riksmätplatsuppdrag från statens mät- och provråd.

Produktionsområde 2, *Forskning och utveckling*, omfattar den verksamhet som syftar till att utveckla teknisk kompetens, mät- och provningsteknik inom områden som bedöms angelägna efter samråd med föreskrivande myndigheter och med olika standardiserings- och branschorgan m. m. Vidare omfattas den grundläggande verksamhet som syftar till att fortlöpande upprätthålla provningsanstaltens kompetens inom teknisk utvärdering och som rådgivare till de föreskrivande myndigheterna i deras arbete.

Produktionsområde 3, *Rådgivning*, omfattar det arbete som hänför sig till provningsanstalten som expertorgan inom provningens och mätteknikens område, dvs. konsultinsatser och utredningar av teknisk natur åt regeringen eller föreskrivande myndigheter, utarbetande av remisser, deltagande i nationellt eller internationellt standardiserings- och kommittéarbete m. m.

SP:s verksamhet finansieras genom intäkter av uppdragsverksamhet åt näringsliv och förvaltning, forsknings- och utvecklingsprojekt åt forskningsråd m. fl. samt genom anslag över statsbudgeten. Produktionsområde 1 skall i princip finansieras med uppdragsintäkter.

Medel för verksamheten anvisas under följande anslag:

F 8. Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet.

F 9. Bidrag till statens provningsanstalt.

F 10. Statens provningsanstalt: Utrustning.

Anslag F 8 är ett förslagsanslag, som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för verksamheten. Som inkomst under anslaget redovisas uppdragsintäkter och ianspråktagna medel från anslag F 9. Medel som svarar mot avskrivning och förräntning av delar av utrustningskapitalet omförs innevarande budgetår till särskild inkomsttitel på statsbudgeten.

Anslag F 9 är ett reservationsanslag över vilket statens bidrag utgår i första hand till produktionsområdena 2 och 3, men även till att täcka eventuellt underskott i uppdragsverksamheten.

Anslag F 10 är ett reservationsanslag, som innevarande budgetår finansierar investeringar i utrustning. En ny modell för finansiering av SP:s investeringar föreslås.

Anslag F 8 får i princip inte belastas. För att lösa tillfälliga eller säsongmässiga likviditetsproblem för uppdragsverksamheten och för att tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar provningsanstalten en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 10 milj. kr.

SP ingår bland de myndigheter som har fått särskilda direktiv för anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 avseende treårig budgetram.

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas samtliga utgifter och inkomster av provningsverksamheten m. m. vid SP.

Statens provningsanstalt

SP har framgångsrikt etablerat och utvecklat sin verksamhet i Borås. Under denna tid har behoven av SP:s tjänster ökat kraftigt inom näringsliv och förvaltning, liksom i det internationella, speciellt det europeiska, samarbetet.

Teknisk utvärdering, provnings- och mätteknik kommer in i alla skeden i utvecklingen av ny teknik och nya produkter. Material och system blir mer komplexa. Kraven blir mer sammansatta. Funktion, säkerhet och beständighet måste kunna verifieras. System för kvalitetssäkring införs. Internationell acceptans av svenska resultat och produkter erfordras.

SP har genom sin unika kombination av specialisering och teknisk bredd goda möjligheter att tillgodose dessa behov. De viktigaste punkterna i treårsplaneringen gäller därför verksamhetens förnyelse, SP:s ställning och SP:s tillgänglighet.

För att anpassa verksamheten till förändringarna i omvärlden krävs åtgärder vad gäller investeringar, forskning och utveckling samt personalutveckling och rekrytering.

Investeringsnivån beräknas till 16–17 milj. kr./år under treårsperioden. En ny finansieringsmodell med statskapital föreslås för utrustningsinvesteringar i uppdragsverksamheten. FoU-inriktad utrustning föreslås finansierad genom anslag. För större nyinvesteringar förutses beslut i varje särskilt fall.

FoU-verksamheten är basen i SP:s kompetensuppbyggnad och utveckling av mät- och provningsteknik. Anslaget föreslås bibehållet på realt oförändrad nivå. Därmed stärks även SP:s möjligheter att stödja myndigheter och standardisering i Europa-samarbetet. Vidare förutsätts att vid särskilda statliga insatser, där teknisk utvärdering, provning och mätteknik ingår, skall prövas om dessa tjänster kan erhållas från SP.

Rekrytering och personalutveckling är av stor strategisk betydelse. SP kommer att arbeta vidare med utveckling av chefsskap och teknikerkarriär. Häri ingår tidsbegränsat chefsskap liksom utvidgat samarbete med högskolorna, bl. a. genom ytterligare adjungerade professorer liksom former för SP-professur enligt internationell modell.

SP:s tillgänglighet påverkas i hög grad av kostnadsnivån och i viss utsträckning av den regionala placeringen. Dessa problem påverkar i första hand myndigheter, forskningsråd samt små och medelstora företag. Under planeringsperioden prövas att för teknikspridning till små och medelstora företag under en begränsad tid tillämpa ett system med lägre pris för inledande rådgivning.

SP har i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 hemställt om ett realt oförändrat bidragsanslag av 35 385 000 kr. SP har även redovisat ett huvudförslag.

Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt av den verksamhet som omfattas av programbudgeteringen (1 000 kr.).

	1987/88 Utfall	1988/89 Budget	1989/90 Beräknar	
			Provnings-anstalten	Föredra-ganden
Produktionsområde 1				
Teknisk utvärdering				
Intäkter	112 991	115 590	123 730	
Kostnader	78 097	80 540	86 320	
Resultat	34 894	35 050	37 410	
Produktionsområde 2				
Forskning och utveckling				
Intäkter	11 852	19 450	20 830	
Kostnader	20 959	31 095	32 705	
Resultat	– 9 107	–11 645	–11 875	
Produktionsområde 3				
Rådgivning				
Intäkter	868	1 740	1 450	
Kostnader	10 356	9 930	9 730	
Resultat	– 9 488	– 8 190	– 8 280	
Indirekta kostnader och intäkter				
Intäkter	4 202	4 940	4 835	
Kostnader	52 797	55 240	57 175	
Resultat	–48 595	–50 300	–52 340	
Total nettokostnad	32 296	–35 085	–35 085	
Bidragsanslag	34 969	35 385[1]	35 385[2]	38 075
Resultat före avsättningar	2 673	300	300[2]	

Anm.: Intäkter och kostnader redovisade exkl. interndebiteringar.
[1] Enligt regleringsbrev.
[2] Tillkommer pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

SP har redovisat en verksamhetsplanering för budgetåren 1989/90–1991/92. Den planerade verksamheten utgör en god grund för att förstärka den tekniska infrastrukturen. Det är av stor betydelse för svensk industris fortsatta utveckling och konkurrenskraft att ha tillgång till en kvalificerad nationell resurs på området prov- och mätteknik. Denna resurs utgör även en viktig förutsättning för den rådgivningsverksamhet SP bedriver åt statliga myndigheter och andra organ.

FoU-verksamheten utgör basen i SP:s kompetensuppbyggnad och utveckling av mät- och provningsteknik. För att SP skall ha möjlighet att motsvara kraven att utgöra en kvalificerad nationell resurs på området är det angeläget att SP ges möjlighet att utveckla utvärderingsmetodik och kompetens. Jag har därför beräknat utökade resurser för SP:s FoU-verksamhet.

SP har vidare en viktig roll när det gäller medverkan i nationellt och

internationellt standardiserings- och kommittéarbete samt när det gäller att lämna experthjälp till utredningar och myndigheter. De utökade resurser som jag har beräknat för SP:s verksamhet skall även möjliggöra för SP att vidga det internationella samarbetet, särskilt inom Europa.

SP avser att under treårsperioden bedriva en försöksverksamhet med rabatterad inledande rådgivning till små och medelstora företag. Denna verksamhet kan komma att utgöra ett viktigt komplement till övriga insatser som görs för att stödja den regionala teknikspridningen.

För budgetåret 1989/90 har jag med utgångspunkt i SP:s huvudförslag beräknat ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 9. Bidrag till statens provningsanstalt

1987/88	Utgift	34 096 140	Reservation	6 664 860
1988/89	Anslag	35 605 000		
1989/90	Förslag	38 075 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 220 000 kr. inte ställts till provningsanstaltens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Jag anser att SP:s förslag bör ligga till grund för inriktningen av verksamheten under treårsperioden 1989/90–1991/92. Omfattningen av verksamheten anges av den anslagsnivå jag nu ämnar föreslå.

Som har framgått av min redogörelse under anslaget till uppdragsverksamheten föreslår SP att bidragsanslaget skall uppgå till 35 385 000 kr. före pris- och löneomräkning. Jag beräknar en real ökning av anslaget med 1,2 milj. kr. för att finansiera dels en utökad FoU-verksamhet, dels skapa förutsättningar för SP att vidga det internationella samarbetet inom mät- och provområdet. Jag beräknar bidragsanslaget till 38 075 000 kr. Detta är beräknat med utgångspunkt i en real minskning med 5 % för treårsperioden 1989/90 – 1991/92. Minskningen uppgår till 1,66 % per år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens provningsanstalt* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 38 075 000 kr.

F 10. Statens provningsanstalt: Utrustning

1987/88	Utgift	10 538 212	Reservation	7 017 010
1988/89	Anslag	9 500 000		
1989/90	Förslag	5 000 000		

Under detta anslag anvisas medel för utrustning till SP.

Statens provningsanstalt

SP beräknar nivån för ersättningsinvesteringar och mindre nyinvesteringar till 16–17 milj. kr. per år under treårsperioden. SP föreslår dels ett anslag på 5 milj. kr. per år för FoU-investeringar som direktavskrivs, dels en ny finansieringsmodell med statskapital (alternativ IV, RRV PM 1980:18) för utrustningsinvesteringar i uppdragsverksamheten.

Föredragandens överväganden

För en fortsatt gynnsam utveckling av verksamheten vid SP är det angeläget att SP har möjlighet att göra nödvändiga investeringar. Verksamheten bör bedrivas så att utgifter för såväl FoU-investeringar som investeringar för uppdragsverksamheten kan finansieras inom ramen för SP:s ekonomi. Mot den bakgrunden föreslår jag att SP fortsättningsvis bör få finansiera sina investeringar med de avskrivnings- och överskottsmedel som verksamheten genererar. Detta bör medföra ett incitament för SP att ytterligare effektivisera sin verksamhet. För att investeringsnivån på detta sätt skall kunna hållas på den nödvändiga nivån 17 milj. kr. per år under treårsperioden krävs dock ett medelstillskott på 5 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Därefter bör utrustningsanslaget avskaffas. Större investeringar kommer normalt inte att kunna inrymmas inom denna ram. Finansieringen av dessa får beslutas i varje särskilt fall. Det bör ankomma på regeringen att besluta om de närmare föreskrifterna om hur SP:s investeringar skall finansieras. Riksdagens bemyndigande härtill bör inhämtas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om att försörjningen av kapital till investeringar i statens provningsanstalt i fortsättningen skall ske med anlitande av driftmedel under självkonsolideringsansvar,
2. till *Statens provningsanstalt: Utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

1987/88	Utgift	2 734 150	Reservation	5 831 524[1]
1988/89	Anslag	3 700 000		
1989/90	Förslag	6 667 000		

[1] 5 034 705 kr. avser rådets egen verksamhet. 796 819 kr. avser anslag för riksmätplatserna varav 100 000 kr. enligt rådet är disponibla.

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 12 000 kr. inte ställts till statens mät- och provråds disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Under detta anslag redovisas samtliga inkomster och utgifter vid statens mät- och provråd. Anslaget är uppbyggt av två poster varav den första är en tusenkronorspost för rådets egen verksamhet och den andra posten ett bidrag till verksamheten vid riksmätplatserna (jfr prop. 1979/80:100 bil. 17 s. 281 f.).

Statens mät- och provråd är sedan den 1 juli 1983 central förvaltningsmyndighet för teknisk kontroll och mätteknik. Rådet leds av en styrelse. Styrelsens ordförande är chef för myndigheten. Verksamheten är organiserad i två enheter, mätcentrum och provcentrum, samt ett kansli. Vid myndigheten finns två nämnder, mätnämnden och provnämnden. Dessa får inom sina fackområden fatta beslut i styrelsens ställe.

Verksamheten finansieras dels med en avgift, för närvarande motsvarande 0,75 % av riksprovplatsernas omsättning från obligatorisk kontroll, dels med avgifter från auktoriserade mät- och provplatser, dels med övriga uppdragsintäkter.

Utgifter och inkomster i rådets *egen* verksamhet framgår av följande sammanställning.

	1988/89
Utgifter	
Myndighetsverksamhet	7 009 000
(därav lönekostnader)	(3 800 000)[1]
Uppdragsverksamhet	5 148 000
Resultat	– 354 000
Summa	**12 511 000**
Inkomster	
Avgifter från riksprovplatserna	7 060 000
Uppdragsintäkter	3 350 000
Övriga intäkter	2 100 000
Anslag	1 000
Summa	**12 511 000**

[1] Enligt regleringsbrev.

Statens mät- och provråd

Statens mät- och provråd beräknar behovet av medel till myndighetsuppgifter för budgetåret 1989/90 till 7 513 000 kr.

Medel för verksamheten vid riksmätplatserna anvisas över en särskild anslagspost under detta anslag. För innevarande budgetår uppgår anslagsposten till 3 699 000 kr.

Rådet har i anslagsframställningen anmält behov av ökade årliga medel för riksmätplatsverksamheten. Rådet beräknar det totala behovet till 7 430 000 kr. varav ca 4,6 milj. kr. avser driftskostnader och ca 2,8 milj. kr. avser finansiering av anskaffning av utrustning till riksmätplatserna.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för mät- och provrådets myndighetsverksamhet beräknas med utgångspunkt i rådets förslag. I prop. 1988/89:60 om kontroll genom teknisk provning och om mätning föreslås att mät- och provrådet omorganiseras från nämndmyndighet till en myndighet av verkstyp ledd av en generaldirektör och med en lekmannastyrelse. Jag har beräknat medel för en generaldirektörstjänst. Jag beräknar kostnaderna för rådets myndighetsverksamhet till 7 778 000 kr.

Verksamheten finansieras med ett bidrag från riksprovplatserna, för innevarande budgetår 0,75 % av riksprovplatsernas omsättning från obligatorisk kontroll. Procentsatsen fastställs av regeringen. Under detta anslag bör medel för myndighetsverksamheten vid rådet således endast anvisas som en formell anslagspost på 1 000 kr.

Riksmätplatsernas verksamhet finansieras genom bidragsanslaget, kalibreringsintäkter hos riksmätplatserna samt genom riksmätplatsernas egna bidrag. Storleken av riksmätplatsernas egna bidrag utgör skillnaden mellan å ena sidan kostnaderna för verksamheten och å andra sidan bidragsanslaget samt kalibreringsintäkterna.

Tidigare har konstaterats att det finns anledning att närmare klarlägga den tillämpade finansieringsmodellens bärkraft. Regeringen uppdrog därför åt riksrevisionsverket att göra en översyn av taxor och avgifter i svensk mätplatsorganisation. Riksrevisionsverket redovisade sitt uppdrag i rapporten Översyn av taxor och avgifter i svensk mätplatsorganisation. Verket konstaterar bl. a. att riksmätplatsernas investeringsbehov inte kan täckas av höjda kalibreringstaxor.

Jag anser att riksmätplatserna är en viktig nationell resurs, som är av betydelse för industri, handel och konsumenter. Den resursen behöver förstärkas väsentligt. Medelsbehovet för bidrag till verksamheten vid riksmätplatserna beräknar jag därför till 6 666 000 kr. vilket innebär en ökning med 2 967 000 kr. Härmed bör förbättrade förutsättningar skapas för riksmätplatserna för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens mät- och provråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 6 667 000 kr.

F 12. Bidrag till vissa internationella organisationer

1987/88	Utgift	3 200 952
1988/89	Anslag	2 350 000
1989/90	Förslag	3 066 000

Från detta anslag betalas kostnaderna för Sveriges bidrag till Internationella byrån för mått och vikt (BIPM), Internationella organisationen för legal metrologi (OIML) samt sedan budgetåret 1987/88 Organisationen för intellektuell äganderätt, internationella byrån (WIPO/BIRPI).

Statens mät- och provråd beräknar medelsbehovet till BIPM och OIML för nästa budgetår till 660 000 kr.

Jag ansluter mig till rådets beräkning.

Jag beräknar medelsbehovet för bidrag till WIPO/BIRPI under nästa budgetår till 2 406 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 066 000 kr.

F 13. Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien

1987/88	Utgift	4 808 000
1988/89	Anslag	5 950 000
1989/90	Förslag	6 180 000

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) är ett samfund av invalda ledamöter som är verksamma inom teknik, vetenskap, industriell produktion och ekonomi. IVA:s huvuduppgift är, såsom det uttrycks i dess stadgar, att till samhällets gagn främja ingenjörsvetenskap och näringsliv. Verksamheten inriktas på att följa, analysera och informera om den tekniska och industriellt-ekonomiska utvecklingen samt att skapa och initiera samverkan inom och mellan olika teknikområden. Bidraget, som i sin nuvarande form lämnats sedan budgetåret 1968/69 (jfr prop. 1968:68 s. 57, SU 131, rskr. 304), utgör statens stöd till IVA:s grundläggande verksamhet. Denna omfattar IVA:s ledningsfunktion, kontakt- och rådgivningsverksamhet och bibliotek, delar av IVA:s utrednings- och framtidsstudieverksamhet, IVA:s utlandssekretariat samt den utlandsorienterade kontakt- och informationsverksamheten.

Ingenjörsvetenskapsakademien

För budgetåret 1989/90 har IVA begärt en uppräkning av bidraget med 2 000 000 kr. för att möjliggöra ökade insatser inom områdena informationsteknologi, ekonomi och miljö samt att genomföra studier inom temat "Anpassning och förnyelse för 1990-talet".

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1989/90 beräknar jag en höjning av statsbidraget med 230000 kr., vilket motsvarar en generell prisomräkning. Det innebär att anslaget bör föras upp med 6 180000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 6 180000 kr.

F 14. Bidrag till Standardiseringskommissionen

1987/88	Utgift	15253000
1988/89	Anslag	15800000
1989/90	Förslag	20530000

För svensk nationell standardisering och för medverkan i internationell och regional standardisering svarar ett antal svenska standardiseringsorgan med SIS-Standardiseringskommissionen i Sverige som centralorgan. Kommissionen utarbetar och fastställer svensk standard samt verkar för att denna används inom såväl offentlig verksamhet som i näringslivet.

Standardiseringsverksamheten finansieras genom försäljningsintäkter, kontantbidrag från näringslivet, statsbidrag samt ersättning från statliga myndigheter m.fl. Sedan budgetåret 1982/83 motsvarar statsbidraget för visst budgetår 60% av näringslivets kontantbidrag närmast föregående budgetår (jfr prop. 1982/83:100 bil 14 s. 244, NU 39, rskr. 373).

Näringslivets kontantinsatser till SIS och dess fackorgan under budgetåret 1988/89 har budgeterats till 31483000 kr., vilket motsvarar ett statsbidrag till verksamheten för budgetåret 1988/89 med 60% av detta belopp, 18889800 kr.

Vid beräkning av statsbidraget för budgetåret 1989/90 skall hänsyn också tas till det verkliga utfallet av näringslivsbidragen under budgetåret 1987/88 jämfört med de för budgetåret 1988/89 preliminärt beräknade bidragen från näringslivet.

Näringslivets bidrag uppgick budgetåret 1987/88 till 29306867 kr., vilket är 2737867 kr. mer än det budgeterade 26574000 kr. Det i prop. 1987/88:100 bil. 14 preliminärt beräknade statsbidraget är, avrundat 1639700 kr. (dvs. 60% av 2737867 kr.) mindre än det belopp näringslivets bidrag ger underlag för.

SIS föreslår mot denna bakgrund att bidraget för budgetåret 1989/90 skall uppgå till (18889800 + 1639700 =) 20530000 kr.

Vidare föreslår SIS att ytterligare 500000 kr. anvisas för centrala samordningsuppgifter för det europeiska harmoniseringsarbetet samt 400000 kr. för bilateralt exportfrämjande samarbete med de sovjetiska och kinesiska standardiseringsorganen.

Totalt yrkar SIS ett anslag för budgetåret 1989/90 på 21430000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har med stöd av regeringens bemyndigande tillkallat en särskild utredare för vissa frågor i anslutning till standardiseringsverksamheten i Sverige (dir. 1988:56). Utredaren skall göra en bedömning av statens och andra intressenters roll i standardiseringsverksamheten och certifieringsverksamheten samt föreslå lämpliga former för statens och de andra intressenternas medverkan och för statens stöd till standardiseringsverksamheten. Utredningen görs mot bakgrund av

- standardiseringens betydelse för den industriella produktionen, den tekniska utvecklingen, användningen och avsättningen av industrins produkter,
- standardiseringens ökade betydelse för statsmakternas regelskapande verksamhet till skydd för liv, hälsa, miljö och egendom samt
- arbetet med att åstadkomma ett gemensamt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde som omfattar samtliga EFTA- och EG-länder.

Utredarens förslag skall redovisas senast den 31 maj 1989.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag bidragsanslaget till 20 530 000 kr. i enlighet med de tillämpade principerna för bidraget till SIS. I detta belopp ingår en reglering i efterhand av bidraget för budgetåret 1987/88. En motsvarande justering kan bli aktuell även för det nu föreslagna bidraget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Standardiseringskommissionen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 20 530 000 kr.

Patent- och registreringsverket

Patent- och registreringsverket (PRV) handlägger ärenden angående patent, varumärken, mönster, utgivningsbevis för periodisk skrift, namn och kommunala vapen samt ärenden angående aktiebolag.

Patentbesvärsrätten avskiljdes den 1 juli 1987 från PRV och blev en egen myndighet. Mot kostnadsersättning ger PRV patentbesvärsrätten service i bl.a. löne-, personal- och ekonomiadministrativa frågor. Den 1 juli 1988 uppgick personalstyrkan vid patentverket till 631,5 årsarbetskrafter.

Vid PRV tillämpas programbudgetering. Verksamheten delas upp i följande huvudprogram:

1. Patentärenden
2. Varumärkes- och mönsterärenden
3. Namnärenden
4. Uppdragsverksamhet inom patent-, varumärkes- och mönsterområdena
5. Bolagsärenden
6. Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet

Kostnaderna för PRV:s verksamhet täcks av de avgifter som dess kunder erlägger. Ersättning för utförda uppdrag under programmen för uppdragsverksamhet tas ut enligt de priser som verket fastställer. Avgifterna för myndighetsuppgifter under övriga program fastställs i huvudsak av regeringen.

Medel för programmen 1, 2, 3 och 4 anvisas över förslagsanslaget F 15. Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt m. m. Programmen redovisas förslagsvis över fyra anslagsposter med vardera ett formellt belopp på 1 000 kr. Under posterna redovisas kostnader och intäkter för resp. program. Anslagsposterna får inte belastas.

Medel för programmen 5 och 6 anvisas över förslagsanslaget F 16. Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden. Programmen redovisas förslagsvis över två anslagsposter med vardera ett formellt anslag på 1 000 kr. Anslagsposterna får inte belastas.

För att lösa tillfälliga likviditetsproblem samt för att tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar PRV en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 3 milj. kr.

F 15. Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt

1987/88	Utgift	2 628 000
1988/89	Anslag	4 000
1989/90	Förslag	4 000

Under detta anslag redovisas kostnader och intäkter för verksamheten under programmen Patentärenden, Varumärkes- och mönsterärenden, Namnärenden samt Uppdragsverksamhet inom patent-, varumärkes- och mönsterområdena. Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt över verksamheten.

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknar	1989/90
		Patentverket	
Program 1			
Patentärenden			
Intäkter	101 443	113 542	118 140
Kostnader	95 225	106 674	111 809
Resultat	6 218	6 868	6 331
Program 2			
Varumärkes- och mönsterärenden			
Intäkter	19 276	21 305	21 735
Kostnader	18 382	18 687	20 535
Resultat	894	2 618	1 200
Program 3			
Namnärenden			
Intäkter	2 246	2 472	2 515
Kostnader	2 628	3 049	3 222
Resultat	– 382	– 579	– 707
Program 4			
Uppdrag			
Intäkter	12 382	18 630	20 020
Kostnader	13 341	18 272	19 888
Resultat	– 959	358	132
Program 1 – 4			
Summa intäkter	136 347	255 949	162 410
Summa kostnader	129 576	144 682	155 454
Resultat	5 771	9 265	6 965

Patent- och registreringsverket

PRV understryker i sin anslagsframställning att verket är helt avgiftsfinansierat och följaktligen inte nettobelastar statsbudgeten.

De olika verksamhetsprogrammen är till alla delar efterfrågestyrda. I väsentlig mån måste därför kundkraven ligga till grund för målsättningarna i fråga om effektivitet, kvalitet och kvantitet i verkets produktion.

Verkets hemställan omfattar medelsyrkanden endast för ett budgetår (1989/90). Med hänsyn till att anslagsframställningen utarbetats innan regeringen tagit ställning till verkets framställning angående en ny finansieringsmodell för programmet Bolagsärenden, finner verket att särskilda skäl finns att inte fastställa resursramar för mer än ett budgetår. Verket anser emellertid att det underlag som redovisas i anslagsframställningen kan ligga till grund för en preliminär bedömning av resursbehovet också under budgetåren 1990/91 och 1991/92.

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid PRV är helt avgiftsfinansierad och avgifterna täcker kostnaderna. Alla verksamhetsgrenar ger överskott utom programmet Namnärenden.

Jag förordar att anslaget för nästa budgetår förs upp med ett formellt belopp på 4 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 4 000 kr.

F 16. Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden

1987/88	Utgift	50 598 000
1988/89	Anslag	2 000
1989/90	Förslag	2 000

Under detta anslag anvisas medel för verksamheten under PRV:s program Bolagsärenden samt Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet. Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt av verksamheten.

	1987/88 Utfall	1988/89 Beräknar	1989/90
		Patentverket	
Program 5			
Bolagsärenden			
Intäkter	82 519	86 000	91 500
Kostnader	50 598	60 379	67 218
Resultat	29 761	23 266	21 777
Program 6			
Uppdrag			
Intäkter	17 925	20 275	22 525
Kostnader	17 546	20 131	22 346
Resultat	379	144	179
Program 5–6			
Summa intäkter	100 444	106 275	114 025
Summa kostnader	68 144	80 510	89 564
Resultat	30 140	23 410	21 956

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid PRV är helt avgiftsfinansierad. Avgifterna som verket tar ut vid bolagsavdelningen täcker kostnaderna väl.

Mot bakgrund av detta förordar jag att programmet Bolagsärenden redovisas under en anslagspost på 1 000 kr. Jag förordar vidare att programmet Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet redovisas under en anslagspost på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 000 kr.

1987/88	Utfall	6 805 000
1988/89	Anslag	6 760 000
1989/90	Förslag	8 442 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 55 800 kr. inte ställts till patentbesvärsrättens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Patentbesvärsrätten är en självständig förvaltningsdomstol och utgör sedan den 1 juli 1987 en egen myndighet. Verksamheten regleras genom lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten.

Patentbesvärsrätten prövar som förvaltningsdomstol överklaganden av beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrivs i patentlagen (1967:837) eller med stöd därav utfärdade bestämmelser, samt i mönsterskyddslagen, varumärkeslagen, namnlagen och lagen med vissa bestämmelser på tryckfrihetens område.

Den 1 juli 1988 uppgick personalstyrkan vid patentbesvärsrätten till 19 årsarbetskrafter. Patent- och registreringsverket skall mot kostnadsersättning ge patentbesvärsrätten erforderlig administrativ service vad gäller bl. a. löne-, pesonal- och ekonomiadministrativa frågor.

Patentbesvärsrätten

Patentbesvärsrätten föreslår att resursramarna fastläggs för hela budgetperioden 1989/90 – 1991/92 och att resurserna därvid minskas med 5% under treårsperioden.

Patentbesvärsrätten yrkar i sin anslagsframställning på tilldelning av medel, så att rättens faktiska kostnader för löner, lokaler etc. kan täckas. I fråga om lönekostnader innebär förslaget endast ett tillrättaläggande av den bristande kostnadstäckning som blivit följden av att lönemedlen i regleringsbrevet för budgetåret 1987/88 knutits till ett felaktigt kostnadsläge.

Patentbesvärsrätten begär vidare att ett engångsbelopp med högst 130 000 kr. anvisas för inköp av datorutrustning.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för patentbesvärsrättens förvaltningskostnader beräknas enligt ett huvudförslag, där det felaktiga lönekostnadsläget korrigerats. Jag har också i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för patentbesvärsrätten fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag föreslår vidare en real minskning av utgifterna med 1,5% till 8 442 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patentbesvärsrätten* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 442 000 kr.

F 18. Industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet

1987/88	Utgift	30 000 000
1988/89	Anslag	30 000 000
1989/90	Förslag	30 000 000

Under anslaget anvisas en del av den statliga finansieringen av industriell utveckling inom det nationella informationsteknologiprogrammet (IT 4). Övrig statlig finansiering sker över försvarshuvudtiteln och från televerket. Den sammanlagda ramen för de statliga bidragen till programmet under budgetåren 1987/88–1989/90 angavs i propositionen (1986/87:74) om näringspolitik inför 1990-talet till 495 milj. kr. Inom denna gemensamma statliga ram och enligt en gemensam, samlad verksamhetsplan initieras industriella utvecklingsprojekt i vilka den statliga insatsen får uppgå till högst halva projektkostnaden.

Riksdagen medgav genom beslut år 1987 beträffande anslaget Industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet för budgetåret 1987/88 (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) att 60 000 000 kr., utöver under budgetåret 1987/88 från anslaget ej disponerade medel, får användas under budgetåren 1988/89 och 1989/90 till industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet.

Regeringen har ingått ett ramavtal med fem industriföretag om formerna för att genomföra utvecklingsprogrammet. För att planera, leda, låta genomföra och följa upp verksamheten har en delegation för industriell utveckling inom informationsteknologiområdet inrättats med representanter för myndigheter och industri. Två referensgrupper till delegationen har tillsatts med uppgift att vidga kontakterna mellan å ena sidan utvecklingsprogrammet och å andra sidan bransch- eller intresseorganisationer m. m. resp. användarintressen på informationsteknologiområdet.

Delegationen skall i mars månad varje år under programmet offentliggöra en redovisning av verksamheten inom programmet, omfattande bl. a. den strategiska plan för programmet, på vilken delegationen skall grunda sin verksamhet. En sådan verksamhetsplan överlämnades till regeringen i mars 1988. Planen skall revideras inför den årliga rapporteringen. Jag fäster stort avseende vid de bedömningar som delegationen redovisar av förutsättningarna för utvecklingen av den informationsteknologiska kompetensen inom landet och som bygger på delegationens sakkunskap såväl från den statliga sidan som från näringslivet.

Delegationen skall vidare föranstalta om en oberoende utvärdering av IT 4 och dess genomförande. Enligt delegationens riktlinjer hör inriktningen av den strategiska verksamhetsplanen till det som skall granskas.

Av de sammanlagda planerade statliga resurstillskotten till IT 4 har för närvarande något över hälften avsatts för utvecklingsprojektavtal mellan staten och industriföretag. Sammanlagt deltar ca 40 intressentföretag i projekten. Inom ramen för projekten deltar vidare bl. a. 11 forskningsinstitut eller högskolor samt ytterligare ca 35 företag.

Budgetåret 1989/90 är det sista under vilket statliga medel enligt det nämnda riksdagsbeslutet och ramavtalet skall ställas till IT 4:s förfogande. Anslaget bör därför under budgetåret uppgå till 30 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 30 000 000 kr.

Återtagande av garanti för lån m. m. till AB Statens Anläggningsprovning

Vid bildandet av AB Statens Anläggningsprovning (prop. 1975:49, NU 20, rskr. 198) uppdrog riksdagen åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för bolagets lån och förbindelser med sammanlagt högst 30 000 000 kr. jämte ränta.

Enligt riktlinjer som har angivits av regeringen (prop. 1986/87:100 bil. 1 s. 47) skall även äldre garantier vara avgiftsbelagda.

AB Statens Anläggningsprovning har i skrivelse till industridepartementet förklarat att bolaget inte längre har behov av kreditgarantin.

Jag anser mot bakgrund av vad jag anfört att den nämnda garantin bör återtas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att återta statens garanti för AB Statens Anläggningsprovnings lån och förbindelser.

Norrbottens Järnverk AB

	Bokslut för år 1986		Bokslut för år 1987	
Balansräkning				
Tillgangar				
Omsättningstillgångar				
Kassa och bank	114.8		61,2	
Kortfristiga placeringar	–		50,0	
Fordran hos staten	450.0	564,8	450,0	561,2
Summa tillgångar		**564,8**		**561,2**
Skulder			–	–
Kortfristiga skulder				
Skulder till leverantörer	0,2		0.0	
Skatteskuld	3,0		0.1	
Upplupna kostnader och förut-betalda intäkter	–		0,2	
Övriga kortfristiga skulder	0,0	3,2	–	0,3
Långfristiga skulder				
Övriga långfristiga skulder		0,0		–
Eget kapital				
Bundet eget kapital				
Aktiekapital 4 500 000 aktier				
å nom 100 kr.	450,0		450,0	
Reservfond	48,0	498.0	55,0	505,0
Fritt eget kapital				
Balanserad vinst	11,1		6,6	
Årets vinst	52,5	63,6	49,3	55,9
Summa skulder och eget kapital		**564,8**		**561,2**

Sid. Register

1 Översikt

4 Inledning

13 A Industridepartementet m.m.
13 1 Industridepartementet 27 788 000
14 2 Industriråd/industriattaché 930 000
14 3 Utredningar m.m. 7 300 000
15 4 Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling 6 200 000
42 218 000

16 B Industri m.m.
Statens industriverk:
17 1 Förvaltningskostnader 64 740 000
18 2 Utredningsverksamhet 5 000 000
19 3 Sprängämnesinspektionen 1 000
20 4 Åtgärder för att främja industridesign 5 000 000
20 5 Främjande av hemslöjden 7 526 000
23 6 Stöd till turism och rekreation 115 950 000
27 7 Branschfrämjande åtgärder 17 000 000
30 8 Småföretagsutveckling 182 500 000
31 9 Täckande av förluster vid viss garantigivning, m.m. 10 000 000
32 10 Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin 85 000 000
492 717 000

41 C Exportkrediter m.m.
41 1 Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit 60 000 000
43 2 Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m.m. 50 000 000
43 3 Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder 100 000 000
44 4 Kostnader för viss kreditgivning hos Sveriges Investeringsbank AB 1 000 000
211 000 000

45 D Mineralförsörjning m.m.
Sveriges geologiska undersökning:
45 1 Geologisk kartering m.m. 79 149 000
49 2 Utrustning 35 513 000
50 3 Bergsstaten 3 577 000
Statens gruvegendom:
52 4 Prospektering m.m. 46 492 000
53 5 Egendomsförvaltning m.m. 6 070 000
54 6 Delegationen för samordning av havsresursverksamheten 1 660 000
172 461 000

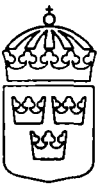
59 E Statsägda företag m.m.
63 1 Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB 30 061 000
64 2 Ränta på statens skuld till Norrbottens Järnverk AB 1 000
65 3 Räntestöd m.m. till varvsindustrin 200 000 000
69 4 Förlusttäckning till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg 30 000 000
260 062 000

72 F Teknisk utveckling m.m.
Styrelsen för teknisk utveckling:
73 1 Teknisk forskning och utveckling 830 300 000
78 2 Förvaltningskostnader 82 963 000
79 3 Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet 27 995 000
81 4 Europeiskt rymdsamarbete, m.m. 276 323 000
81 5 Bidrag till Tele-X-projektet 1 000
82 6 Nationell rymdverksamhet 37 813 000

83	7	Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete	1 000 000
86	8	Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet	1 000
88	9	Bidrag till statens provningsanstalt	38 075 000
89	10	Statens provningsanstalt: Utrustning	5 000 000
90	11	Statens mät- och provråd	6 667 000
92	12	Bidrag till vissa internationella organisationer	3 066 000
92	13	Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien	6 180 000
93	14	Bidrag till Standardiseringskommissionen	20 530 000
		Patent- och registreringsverket:	
95	15	*Immaterialrätt m. m.*	4 000
97	16	Bolagsärenden	2 000
98	17	Patentbesvärsrätten	8 442 000
99	18	Industriell utveckling m. m. inom informationsteknologiområdet	30 000 000
			1 374 362 000
		Totalt för industridepartementet	**2 552 820 000**

56 Programmet för havsindustriell kompetensutveckling
100 Återtagande av garanti för lån m. m. till AB Statens Anläggningsprovning
101 Bilaga 14.1 Norrbottens Järnverk AB, Balansräkning

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Civildepartementet
(trettonde huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bil. 15

Översikt

Civildepartementets verksamhet omfattar fr. o. m. den 1 januari 1989 allmänna frågor om den statliga förvaltningen, formerna för styrning och organisation av statlig verksamhet liksom formerna för myndigheternas anslagsframställning och resultatredovisning, statlig rationalisering och revision, budgetutveckling, statistik, datafrågor, statlig löne- och personalpolitik, polisväsendet samt pris-, konkurrens- och konsumentfrågor. På det regionala och lokala området avser verksamheten länsstyrelserna och polismyndigheterna samt frågor som rör kommunerna, landstingen och kommunalförbunden. Vidare handläggs inom departementet frågor rörande svenska kyrkan och andra trossamfund, folkrörelserna och kooperationen, ungdomsverksamhet, jämställdhet mellan kvinnor och män samt samhällsinformation. Verksamheten omfattar även de kungliga hov- och slottsstaterna (se bil. 3 till budgetpropositionen). Till departementet hör också regeringskansliets förvaltningskontor och revisionskontoret vid regeringskansliet.

Statsrådet Johansson är departementschef och svarar inom regeringen för ärenden om statlig rationalisering och revision, statistik, datafrågor, allmänna frågor om statlig förvaltning, statens personalpolitik, statliga löner och pensioner, kommunerna, länsförvaltningen, polisväsendet samt pris- och konkurrensförhållanden.

Statsrådet Wallström svarar för ärenden om jämställdhetspolitik, konsumentpolitik, svenska kyrkan samt ungdoms- och folkrörelsefrågor.

Budgetförslagets huvudsakliga inriktning

Utgifterna under civildepartementets huvudtitel under budgetåret 1989/90 har beräknats till 13 420,3 milj. kr. Det innebär en ökning med 1 073,6 milj. kr. jämfört med 1988/89. Ökningen beror främst på att till civildepartementet överförs frågor rörande polisväsendet från justitiedepartementet, pris-, konkurrens- och konsumentfrågor samt frågor om lön och pension i offentliga anställningar från finansdepartementet, ungdomsfrågor från jordbruksdepartementet samt jämställdhetsfrågor från arbetsmarknadsdepartementet.

De förslag till anslag inom civildepartementets område som läggs fram

för budgetåret 1989/90 följer de budgetpolitiska riktlinjerna om en stram utgiftspolitik.

Styrning, rationalisering och revision, statistik m. m.

Utvecklingsarbetet med anledning av verksledningsbeslutet fortsätter. Arbetet med att lägga om budgetprocessen har påbörjats. Myndigheternas verksamhets- och finansieringsformer ses över. För utbildning och annat stöd till omläggningen föreslås en resursram av 30 milj. kr. för innevarande och nästa budgetår.

Anslaget till för anskaffning av ADB-utrustning till den civila statsförvaltningen ökar med cirka 340 milj. kr till 786,3 milj. kr. En stor del av de nya investeringarna inom ADB-området utgörs av satsningar på ett ökat antal datoriserade arbetsplatser inom ramen för befintliga ADB-system.

Statlig personalpolitik

Förslag lämnas om att den statliga arbetsgivarfunktionen förstärks genom att statens arbetsgivarverk fr. o. m. den 1 juli 1989 tillförs uppgifter inom det personalpolitiska området som för närvarande åvilar statens arbetsmarknadsnämnd. En konsekvens av förslaget är att nämnden kan upphöra vid utgången av juni 1989.

Förslag lämnas också om ett ökat stöd till kompetensförsörjningen inom statsförvaltningen.

Resurserna till arbetsmiljöområdet förstärks bl. a. genom att ytterligare medel beräknas för statens arbetsmiljönämnd och Statshälsan.

Länsstyrelserna m. m.

För prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen föreslås länsstyrelserna få ökade resurser med sammanlagt 35,8 milj. kr. För personalutbildning, samordningsinsatser och insatser på vissa särskilt eftersatta områden föreslås länsstyrelserna få disponera 14 milj. kr.

I enlighet med kravet på huvudförslag har länsstyrelseanslaget minskats med två procent. Medlen skall återföras och omfördelas inom länsstyrelseorganisationen.

Polisväsendet

Anslaget för rikspolisstyrelsen har beräknats med utgångspunkt i huvudförslaget. För den lokala polisorganisationen tillämpas dock inget huvudförslag.

Polisväsendet skall också under nästa budgetår prioritera kampen mot våldsbrottsligheten, den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten. Polisens brottsförebyggande ansträngningar bör inriktas på ungdomar i riskzonen för kriminalitet.

Det föreslås att 600 aspiranter får antas till polishögskolan, vilket innebär en ökning med 240 aspiranter.

Pris-, konkurrens- och konsumentpolitik

De konkurrensfrämjande myndigheterna har tilldelats en mer offensiv roll.

En ny produktsäkerhetslag träder i kraft den 1 juli 1989. Den syftar till att motverka att farliga varor och tjänster orsakar person- eller egendomsskador.

För handläggning av ärenden till följd av produktsäkerhetslagen samt frågor i samband med harmoniseringen inom EG tillförs konsumentverket drygt 1 milj. kr.

Kyrkliga ändamål

Enligt beslut av riksdagen våren 1988 skall svenska kyrkan få en ny organisation på stifts- och lokalplanet. I samband härmed överförs ansvaret för de nuvarande stiftsmyndigheternas kansliorganisation till de nya kyrkokommunala stiftsstyrelserna. Det nuvarande anslaget till domkapitlen och stiftsnämnderna försvinner därför fr. o. m. nästa budgetår.

Ungdoms- och kvinnoorganisationer m. m.

Ett beredningsarbete kommer att starta för att se över principerna för hur statens bidragsgivning till folkrörelserna skall vara konstruerad.

Statens ungdomsråds resurser förstärks liksom stödet till centrala ungdomsorganisationer. Därmed skapas möjligheter till visst stöd också till nya organisationer eller ungdomsrörelser som i dag inte får statligt bidrag.

Jämställdhetpolitik

Ett aktivt arbete kommer att bedrivas för att förverkliga de mål för jämställdhetspolitiken som enligt regeringens handlingsplan (prop. 1987/88:105, AU 17, rskr. 364) skall vara uppfyllda år 1993.

Jämställdhetsombudsmannen föreslås få ökade resurser till sin informationsverksamhet.

Kommunala frågor

En viktig uppgift för civildepartementet är att samordna kommunala frågor. Samverkan mellan stat och kommun kommer att ägnas ökad uppmärksamhet. En samlad översyn görs av kommunallagstiftningen.

Inriktningen av den framtida verksamheten

Civildepartementet avser att fortsätta sina satsningar på att effektivisera, demokratisera och modernisera den offentliga sektorn. Ökad uppmärksamhet kommer att ägnas styrning och uppföljning av den statliga verksamheten.

Sammanfattning

Förändringarna inom civildepartementets område i förhållande till budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning (beloppen i milj. kr.).

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Civildepartementet m. m.	260,2	360,5	+ 100,3
B. Statlig rationalisering och revision, statistik m. m.	982,0	1 357,2	+ 375,2
C. Statlig personalpolitik m. m.	3093,7	3255,5	+ 161,8
(varav anvisat för finansdep.)	(2622,3)		
D. Länsstyrelserna m. m.	1175,0	1248,2	+ 73,2
E. Polisväsendet	6424,5	6781,6	+ 357,1
(varav anvisat för justitiedep.)	(6424,5)		
F. Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor	116,4	132,6	+ 16,2
(varav anvisat för finansdep.)	(116,4)		
G. Kyrkliga ändamål	99,0	86,6	– 12,4
H. Ungdoms- och kvinnoorganisationer m. m.	175,9	182,1	+ 6,2
(varav anvisat för jordbruksdep.)	(170,5)		
(varav anvisat för industridep.)	(2,5)		
I. Jämställdhetsfrågor	20,0	16,0	– 4,0
(varav anvisat för arbetsmarknadsdep.)	(20,0)		
Totalt för civildepartementet	**12346,7**	**13420,3**	**+1073,6**
(varav för anslag överförda från andra departement)	(9356,2)		

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med regleringsbrevens utfärdande. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under respektive berört anslag anges hur mycket som ej disponeras.

Civildepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Johansson i frågorna under Inledning punkterna 1 – 7, littera A-F och H – I;
statsrådet Engström i frågorna under Inledning punkten 8 och littera G.

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Inledning

1 Allmänt

Utbyggnaden av den offentliga verksamheten har varit väsentlig för att ge medborgarna i Sverige en så generell och rättvist fördelad tillgång till välfärden som möjligt.

Den offentliga sektorn har således en viktig uppgift när det gäller att möjliggöra en likvärdig tillgång till bl. a. utbildning, sjukvård, och omsorg.

De centrala välfärdssystemen skattefinansieras i huvudsak och bjuds ej ut på en marknad där den enskildes betalningsförmåga bestämmer utbudet och vem som skall få tillgång till det. Härigenom kan man åstadkomma en solidarisk finansiering och rättvis fördelning av viktiga offentliga tjänster.

En jämnt fördelad grundtrygghet är en rättighet för alla medborgare i det svenska samhället, skall denna trygghet kunna säkras och utvecklas måste effektiviteten i den offentliga sektorn öka.

Som ett resultat av de välfärdspolitiska ambitionerna har enligt nationalräkenskaperna den offentliga verksamheten (exklusive transferingar) räknat som andel av BNP ökat från ca 19 % år 1960 till beräknade ca 29 % år 1988. Sysselsättningen i offentliga sektorn har från år 1963 ökat från ca 14 % av det totala antalet sysselsatta till ca 30 % år 1988. Kommuner och landsting har under senare år ensamma svarat för ökningen. Omfattningen av den statliga verksamheten har sålunda under senare år minskat både som andel av BNP och som andel av det totala antalet sysselsatta.

Expansionen av den offentliga verksamheten har under en lång period kunnat ske dels genom den allmänna tillväxten i ekonomin, dels genom att den successivt tillförts en allt större andel av landets totala reala resurser.

Samtidigt som den offentliga sektorn ställs inför nya och ökade krav, har möjligheterna till en real resursöverföring från övriga sektorer minskat påtagligt.

Det totala skattetrycket kan inte öka ytterligare om det skall vara möjligt att öka tillväxten och höja den reala köpkraften för stora grupper av löntagare.

Svensk ekonomi utmärks i dag av fullt kapacitetsutnyttjande av såväl arbetskraften som av befintliga anläggningar. I flera regioner kan vi iaktta en överhettning med brist på arbetskraft och insatsvaror. Det relativa

arbetskraftstalet är nu det högsta någonsin, samtidigt som den relativa arbetslösheten ligger på en låg nivå. Arbetskraftsutbudet kommer framöver att begränsas på grund av relativt små ungdomskullar, varför bristen på arbetskraft även på längre sikt kan komma att bestå och hindra en fortsatt kraftig real tillväxt i den offentliga sektorn.

Industriell och ekonomisk styrka måste utvecklas parallellt med fortsatta insatser inom den offentliga sektorn. I den offentliga sektorn torde man därför inte kunna räkna med att dess andel av de totala resurserna kan öka i någon större grad, eftersom detta skulle innebära en överföring av resurser från en redan otillräcklig industrisektor. Åtgärder för att öka tillväxten exempelvis genom åtgärder inom konkurrenspolitikens område, som jag återkommer till senare, är därför av fundamental betydelse även för en fortsatt utveckling av den offentliga sektorn.

Förbättringar av produktivitet och effektivitet i den offentliga sektorn är av största betydelse för vår totala tillväxt i ekonomin. Endast då skapas utrymme för nya åtaganden inom sektorn utan krav på resurstillskott. Långtidsutredningen (SOU 1987:3) har som ett räkneexempel angett att om produktiviteten i den offentliga sektorn ökar med en procent per år under en tioårsperiod, skulle tillväxten inom den offentliga sektorn kunna fördubblas, jämfört med vad som annars ter sig möjligt.

Om behoven och efterfrågan av offentlig verksamhet minskar på ett område, exempelvis till följd av befolkningsförändringar, måste resurser som avsatts för verksamheten kunna överföras till mer angelägna områden.

Mot denna bakgrund kan tre slutsatser dras vad gäller den offentliga verksamheten för 1989 och de första åren under 1990-talet.

- Utrymmet för att tillföra den offentliga verksamheten ytterligare reala resurser är mycket begränsat. Merparten av de resurser som kan tillföras kommer att tas i anspråk för vård- och omsorgsverksamhet.
- Den offentliga sektorns omfattning ökar kraven på att verksamheten bedrivs effektivt.
- För att nya behov skall kunna tillgodoses inom den offentliga verksamheten måste resurser kunna frigöras från redan existerande verksamhet.

Den offentliga verksamheten bör nu gå från en kvantitativ utbyggnadsperiod till en kvalitativ utvecklingsfas. Uppgiften är att höja kvaliteten i verksamheten och att skapa möjligheter för den offentliga sektorn att fungera både effektivt och demokratiskt.

Riksdag och regering skall i ökad utsträckning sätta upp krav på vilka resultat de statliga myndigheterna skall uppnå för de resurser de disponerar. Samtidigt bör myndigheterna få ökad frihet att bestämma hur resultaten skall nås. Under de närmaste åren bör därför arbetet inriktas på att ge de statliga myndigheterna och verken ett ökat eget ansvar för sin verksamhet och ekonomi samtidigt som kraven på uppföljning och utvärdering skärps.

Genom den av riksdagen antagna verksledningspropositionen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226), verksförordning (1987:1100) och nya instruktioner har myndigheterna redan fått ett ökat eget ansvar för hur deras inre ledning och organisation skall utformas.

Genom en fortsatt utveckling av treåriga budgetramar till allt fler myndigheter i kombination med en fortsatt tillämpning av en utgiftsram för lönekostnadsökningar ges myndigheter och verk ett ökat ekonomiskt ansvar för verksamheten. Medel bör inom givna ramar kunna föras över från ett område till ett annat och från ett år till ett annat. Vidare bör myndigheterna ges ett större ansvar för den lokala lönebildningen. Löne- och personalpolitiken bör i högre grad anpassas till de skiftande verksamhetsförutsättningar de olika statliga verksamheterna lever under. Möjligheterna att behålla och rekrytera personal kan därigenom öka samtidigt som personalens engagemang och kompetens bättre kan tillvaratas. De anställda i offentlig verksamhet måste få ett större ansvar för den löpande verksamheten.

Motsvarande strävanden som redovisas för statlig sektor finns ute i kommuner och landsting. I många kommuner och landsting pågår ett utvecklingsarbete för att öka effektiviteten och att anpassa verksamheten till medborgarnas behov och önskemål. En viktig uppgift för regeringen är att underlätta och stimulera denna utveckling i kommunernas och landstingens verksamhet.

Stat-kommunberedningen (C 1983:02) kommer att fortsätta sitt arbete för ökad samverkan mellan stat och kommun samt med förenklingar av statliga regler m. m. som kan leda till effektivitetshöjningar och kostnadsreduceringar i den kommunala sektorn. Till beredningens uppgifter hör det bl. a. att följa det pågående arbetet med en decentraliserad nämnd- och förvaltningsorganisation och vidgat brukarinflytande. Frikommunförsöket har genom riksdagens beslut förlängts t. o. m. utgången av år 1991 och utvidgats genom att fler kommuner och landsting givits möjligheten att delta. (Prop. 1988/89:1, KU 6, rskr. 13).

Det är av vikt att den försöks- och utredningsverksamhet som bedrivits under ett antal år nu sammanvägs så att arbetet även här ges en mer generell inriktning. En samlad översyn kommer att göras av kommunallagstiftningen. För denna uppgift har regeringen tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté (C 1988:03). Förtroendeuppdragsutredningens två delbetänkanden om ersättning för kommunala förtroendeuppdrag (Ds 1988:46) samt det kommunala partistödet (SOU 1988:47) bereds.

Den svenska ekonomins huvudproblem är att tillväxten är för låg och att pris- och lönestegringarna är alltför snabba. Till inte obetydlig del har brister i konkurrensen bidragit till de snabba prisstegringarna

För att stärka konkurrensen och verkningsförmågan i svensk ekonomi har flera åtgärder vidtagits under senare år. Viktiga sektorer i ekonomin har avreglerats och offentliga monopol lösts upp. De konkurrensfrämjande myndigheterna har tilldelats en mer offensiv roll.

Konkurrenspolitiken måste nu ytterligare förstärkas för att öka tillväxten i ekonomin. Vissa delsektorer inom den svenska ekonomin behöver avregleras, handelshinder behöver tas bort och möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsningar måste förbättras. Vidare behöver konsumenternas tillgång till rättvisande prisinformation förbättras. Såsom aviserades i prop. 1988/89:47, (FiU 10, rskr. 94) om åtgärder för att begränsa inflationen avser regeringen att tillsätta en utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin med dessa syften.

2 Den statliga sektorn

2.1 Styrning av statlig verksamhet, redovisning och revision

En viktig del av utvecklingen av styrningen av den statliga verksamheten består av en omläggning av budgetprocessen. Avsikten är att åstadkomma ett mer ändamålsenligt innehåll i budgetprocessen genom återkommande fördjupad redovisning, analys och prövning vart tredje år av hela den verksamhet som en myndighet ansvarar för.

Principerna för omläggningen baseras på en försöksverksamhet som inleddes år 1985 och som har omfattat 23 myndigheter fördelade på tre olika årsgrupper. I enlighet med vad regeringen redovisade i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 15, FiU 20, rskr. 122) har gruppen av försöksmyndigheter inte ytterligare utvidgats under det gångna året. Fem av de ursprungliga sex myndigheterna i den första försöksgruppen har getts direktiv för sin andra treårsperiod.

Den generella övergången till en förändrad budgetprocess med treåriga budgetramar skall påbörjas genom att fördjupad verksamhetsprövning genomförs för ca en tredjedel av den statliga förvaltningen inför budgetåret 1991/92. En betydande del av dessa myndigheter kommer att ges myndighetsspecifika direktiv senast i juni 1989. Omläggningen genomförs därefter för ytterligare en tredjedel av myndigheterna inför budgetåret 1992/93 och återstående verksamhet inför det därpå följande budgetåret. Fördelningen av myndigheter och verksamheter i tre olika årsgrupper redovisas i bilaga 15.1.

Omfattande utbildningsinsatser planeras för regeringskansliet och de myndigheter som successivt kommer att omfattas av nyordningen. Vidare utvecklas olika former av metod- och teknikstöd.

Riksrevisionsverket (RRV) kommer att få i uppdrag att i samverkan med statskontoret som ersättning till nuvarande budgethandbok utarbeta förslag till regeringens föreskrifter, m. m. om budgetprocessen.

Inom ramen för den förändrade budgetprocessen skall samtliga myndigheter – förutom ett årsbokslut med den ekonomiska redovisningen – också lämna en årlig resultatredovisning till regeringen med uppgifter om verksamhetsutvecklingen och verksamhetsresultaten.

Mot denna bakgrund kan vissa grundläggande förutsättningar för den statliga redovisningsrevisionen komma att förändras under de närmaste åren. Det gäller t. ex. en tidigareläggning av årsbokslutsgranskningen. Vidare bör redovisningsrevisionens arbetsuppgifter kunna vidgas till mer förvaltningsinriktad revision genom att den även bör kunna omfatta en granskning av sådan information som lämnas i bl. a. myndigheternas årliga resultatredovisningar.

Redovisningsrevisionens insatser och resurser bör också kunna prioriteras mot den tredjedel av de statliga myndigheter vars verksamhet ett visst år skall genomgå en fördjupad prövning inför ett beslut om en treårig budgetram.

Inom ramen för den nya budgetprocessen kommer sannolikt också

myndigheternas efterfrågan på rådgivning i redovisnings- och internkontrollfrågor att öka väsentligt.

Enligt min mening bör därför en översyn ske av den statliga redovisningsrevisionens roll, uppgifter, kompetens, m. m.

Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga inom kort.

2.2 Den statliga personalpolitiken

Utvecklingen av den statliga personalpolitiken är ett viktigt led i statsförvaltningens effektivisering och modernisering. Personalpolitiken måste utformas så att den stödjer och underlättar strukturförändringar och rationaliseringar bl. a. genom att skapa goda förutsättningar för personalrörlighet och personalutveckling och genom en verksamhetsinriktad lönepolitik. Kompetensförsörjningen inom statsförvaltningen är avgörande för hur väl och i vilken takt förändringsarbetet kommer att kunna genomföras.

Av central betydelse inom det personalpolitiska området är lönepolitiken. Lönen är oftast det mest konkreta uttrycket för värdering av den enskildes arbetsuppgifter och arbetsresultat. Lönepolitiken är också ett av de främsta instrumenten för att öka effektiviteten i verksamheten. Inom det statliga området utformades lönepolitiken under lång tid på ett sätt som medförde att lönestrukturerna kom att avvika från den övriga arbetsmarknaden. Detta ledde till att många myndigheter fick stora svårigheter att rekrytera och behålla personal inom vissa områden av sin verksamhet. Utvecklingen innebar att myndigheterna belastades med stora upplärningskostnader som inte kunde tillgodogöras verksamheten. Den långsiktiga kompetensuppbyggnaden försvårades. Förutsättningarna för att bedriva en effektiv verksamhet minskade.

Sedan riksdagen år 1985 beslutade att den statliga arbetsgivarens lönepolitiska utgångspunkter mer distinkt skall grundas på verksamhetsintresset har viktiga förändringar skett. De avtal som parterna på det statliga området har träffat har gett myndigheterna bättre förutsättningar att bedriva sin verksamhet effektivt. Detta arbete måste fortsätta. Statens arbetsgivarverk (SAV) måste i enlighet med regeringens direktiv för verksamheten under de kommande åren eftersträva att utvecklingen av bl. a. det statliga lönesystemet ger myndigheterna bättre möjligheter att själva utforma en lönepolitik som är anpassad till den egna verksamheten. Myndigheterna måste ta ett ökat ansvar för att använda lönepolitiken som ett instrument för en mer effektiv verksamhet.

Den decentralisering av arbetsgivaruppgifterna som pågår bör intensifieras. Härigenom skapas ökade möjligheter till anpassning och utveckling av en aktiv personalpolitik som ansluter till förutsättningarna inom olika verksamheter. SAV skall effektivt medverka till uppbyggnaden och utvecklingen av arbetsgivarkompetensen hos myndigheterna inom hela det personalpolitiska området. I Gemensamma frågor (bilaga 2) har jag föreslagit att den centrala arbetsgivarfunktionen samordnas och förstärks bl. a. genom att SAV fr. o. m. den 1 juli 1989 tillförs uppgifter inom det personalpolitiska området som för närvarande åvilar statens arbetsmarknads-

nämnd (SAMN). Det innebär att SAV fortsättningsvis skall kunna lämna myndigheterna direkt stöd i frågor om t.ex. rekrytering, omplacering, personalrörlighet, personalutveckling, jämställdhet mellan kvinnor och män och stöd i samband med omorganisationer och andra strukturförändringar.

En konsekvens härav är att SAMN kan upphöra vid utgången av juni 1989.

Kompetensförsörjningen inom statsförvaltningen bör stödjas också genom en ökad satsning på personalutbildning och andra utvecklingsinsatser för de anställda.

Statens institut för personalutveckling (SIPU) har under år 1988 fått tre uppdrag av regeringen som rör kompetensutveckling i ADB-frågor. SIPU skall i samarbete med statskontoret genomföra seminarier om informationsteknologi för verksledningar och ledningsgrupper i den statliga förvaltningen. SIPU skall vidare i samråd med statskontoret utveckla ett stöd för myndighetsvis datautbildning av anställda i form av utbildningspaket och andra hjälpmedel. Slutligen skall SIPU utarbeta en vägledning för myndigheternas arbete med att inom ADB-området skapa utvecklingsmöjligheter och nya yrkesroller och karriärvägar för dem som nu tjänstgör i biträdes- och assistentbefattningar.

SIPU har också fått uppgiften att utveckla metoder för språkvården vid de statliga myndigheterna och samordna språkvårdsarbetet hos dessa.

I verksledningspropositionen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) förordades att lekmannastyrelsernas ledamöter och personalföreträdare erbjuds särskild utbildning. SIPU har på regeringens uppdrag utvecklat ett särskilt utbildningsprogram för ändamålet.

I verksledningspropositionen har regeringen angett riktlinjerna för arbetet med chefsförsörjningen i statsförvaltningen. Riktlinjerna utarbetades i syfte att dels aktivera frågor om chefstillsättningar och chefsutveckling i de regeringstillsatta tjänsterna, dels bidra till att motsvarande effekter åstadkommes i myndigheternas chefsförsörjning. Arbetet med att genom olika initiativ och åtgärder förverkliga dessa intentioner är en fortlöpande process.

Som exempel på redan vidtagna åtgärder kan nämnas att SIPU fått regeringens uppdrag att utarbeta åtgärdsprogram som kan utgöra hjälpmedel i myndigheternas arbete med rekryterings-, rörlighets- och utvecklingsåtgärder för chefer. SIPU skall också på olika sätt föra ut resultatet av uppdraget till myndigheterna.

SAMN har fått regeringens uppdrag att kartlägga orsaken till chefsavgångar från statförvaltningen. Resultatet av kartläggningen är avsett att bl.a. kunna utgöra underlag för åtgärder som kan minska oönskade avgångar.

I verksledningspropositionen angavs att regeringens tillsättningsansvar bör koncentreras till verkens högsta ledning dvs. till verkschefstjänsterna och till chefstjänster direkt underställda verkschefen. I enlighet härmed har tillsättningsansvaret för ett stort antal tjänster delegerats från regeringen till anställningsmyndigheterna.

När det gäller arbetsmiljöfrågorna kommer statens arbetsmiljönämnd

(SAN) att inrikta arbetet mot arbetsrelaterade belastningsskador. Orsakerna till de senare årens kraftiga ökning av dessa skador skall analyseras så att effektiva förebyggande åtgärder kan vidtas. Särskilda insatser planeras dessutom för ADB-området där SAN och Statshälsan har utarbetat en partsgemensam policy för bildskärmsarbete och arbetsmiljö. Den skall ligga till grund för det lokala arbetsmiljöarbetet.

Sedan den 1 november 1988 har en förenkling av det statliga tjänstesystemet börjat gälla. Reformen bygger på ett kollektivavtal som träffats av SAV och de statsanställdas huvudorganisationer (RALS 1988 bil. 9). Den innebär att det hittillsvarande systemet med tjänsteförening på sikt skall upphöra. Vidare finns numera bara två tjänstetyper – lönetjänst och arvodestjänst – i stället för som tidigare fem typer (ordinarie tjänst, extra ordinarie tjänst, extra tjänst, arvodestjänst och göromålsförordnande). Den genomförda reformen innebär betydande förenklingar för myndigheterna i deras personaladministrativa arbete.

Förslagsverksamheten inom statsförvaltningen medverkar till strävandena att förnya och effektivisera verksamheten genom att de anställdas idéer och kunskaper tas tillvara. För att stimulera förslagsverksamheten bör en ny förslagspristävling anordnas under nästa budgetår.

2.3 Datautvecklingen i statsförvaltningen

Allt fler arbetsplatser inom den statliga förvaltningen är utrustade med datorstöd. Enligt statskontorets uppskattningar fanns det i mitten av år 1988 ca 100000 arbetsplatsutrustningar jämfört med omkring 22000 år 1983.

Myndigheternas användning av datorstöd ökar även framledes. För innevarande budgetår har ca 600 milj. kr. avsatts för ADB-investeringar i civila myndigheter (exkl. affärsverk, universitet och högskolor). Samma myndigheter har för budgetåret 1989/90 anmält ett investeringsbehov som är drygt dubbelt så stort.

Efter riksdagsbeslutet med anledning av regeringens prop. 1987/88:95 (FiU 25, rskr 293) har den framtida datapolitiken för statsförvaltningen lagts fast. Flera åtgärder har vidtagits med anledning av detta beslut.

Nuvarande styrsystem för statliga ADB-investeringar förenklas. Statsmakternas prövning av myndigheternas ADB-användning skall ske i ordinarie budgetprocess. I detta syfte pågår ett utvecklingsarbete för att precisera regeringens krav på beslutsunderlag för budgetarbetet med koppling till de principer för resultatanalys och uppföljning som redovisats i avsnitt 2.1. Dessutom pågår ett arbete med att utveckla en ny form för finansiering av ADB-utrustning, vilken kan ersätta det nuvarande centrala investeringsanslaget.

Myndigheternas möjligheter att själva finansiera ADB-utrustning har utökats till att omfatta enklare datorsystem för flera arbetsplatser och annan enkel datorsutrustning. Förutsättningarna är bl. a. att anskaffningarna kan ske inom befintliga ramar.

Alla myndigheter som har ett ansvar för ADB-verksamhet skall senast

den 30 juni 1990 ha genomfört säkerhetsanalyser av sina ADB-system.

Fortsatta insatser kommer att inriktas mot att dämpa kostnadsutvecklingen för investeringar i och drift av ADB-system. Angelägna åtgärder är att effektivisera systemutveckling och systemförvaltning, att standardisera ADB-tekniken bl. a. genom s. k. öppna system samt att öka användningen av gemensamma programvaror samt gemensamma kommunikationslösningar för statsförvaltningen. En viktig åtgärd är också att öka kunskaperna om användningen av ADB hos de anställda i statsförvaltningen.

2.4 Vissa strukturfrågor

Den tidigare nämnda verksledningspropositionen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) behandlade främst förhållandet mellan regeringen och myndigheterna men gick också in på frågor om den interna ledningen i myndigheterna.

Riksdagsbeslutet innebär att en tydligare styrning av mål och inriktning för myndigheterna från riksdagens och regeringens sida kan förenas med en större frihet för myndigheterna att själva sköta de löpande angelägenheterna.

Rollfördelningen mellan verkscheferna och myndigheternas styrelser har gjorts klarare. Kortare perioder bör tillämpas vid bestämmandet av förordnandetider för verkschefer.

Dagens samhällsproblem sträcker sig över flera statliga förvaltningsområden och förvaltningsstrukturen anpassas endast på lång sikt till nya förutsättningar.

Som en följd av utvecklingen har flera nya myndigheter tillkommit under senare år. Vidare har myndigheter slagits samman och genomgått betydande organisationsförändringar. Ansvarsområden har förändrats och sambanden mellan myndigheter ändrats. Bolags- och stiftelsesektorer har kommit att omfatta en allt större andel av den statliga verksamheten.

Om den statliga verksamheten skall kunna anpassas bättre till medborgarnas behov krävs verksamhets- och organisationsformer för statsförvaltningen som lättare och snabbare kan anpassas till nya förutsättningar.

Myndigheternas verksamhet finansieras i dag på många olika sätt, förvaltningsmedel via statsbudgeten, obligatoriska avgifter, uppdragsverksamhet och inkomster genom försäljning av produkter och tjänster. Följderna av dessa olika system när det gäller regeringens styrning, ledningen av myndigheter, organisation, lokaliseringsövervägandena, personalpolitik m. m. är oklara.

Alltfler myndigheter marknadsorienter sig och finansierar delar av sin verksamhet med avgifter. En sådan marknadsanpassning bör kunna leda till en ökad effektivitet. Samtidigt innebär detta att en ny typ av myndigheter skapas som dels kan ha den traditionella myndighetsrollen, dels kan konkurrera på den privata marknaden.

Oklarheter kan här lätt uppstå vad gäller rättssäkerhet, neutralitet och opartiskhet, som är väsentliga kriterier i myndighetsverksamhet.

Riksrevisionsverket (RRV) och expertgruppen (B 1981:03) för studier i

offentlig ekonomi (ESO) har genomfört ett flertal granskningsprojekt av regel och bidragsstyrning, bl. a. inom skogspolitiken, jordbrukspolitiken, energipolitiken, regionalpolitiken och miljöpolitiken. En allmän iakttagelse som gjorts i dessa granskningar är att de studerade regel- och bidragsystemen i många fall inte fungerat tillfredsställande med avseende på angivna mål.

Även om de statliga myndigheternas formella ställning i princip är reglerad på ett enhetligt sätt, varierar deras förhållande till bl. a. regeringen och regeringskansliet med myndigheternas uppgifter. Ett begränsat antal myndigheter riktar i huvudsak sin verksamhet mot andra myndigheter och kan närmast ses som stabsorgan åt regeringen. Här avses främst statskontoret, RRV, SAV och SIPU.

Samspelet mellan stabsmyndigheterna samt mellan stabsmyndigheterna och regeringen bör förstärkas och utvecklas. Civildepartementets samlade ansvar för stabsmyndigheterna bör ge bättre förutsättningar för ett sådant samspel.

Mot bakgrund av de problem som tecknats ovan finner jag det påkallat att strukturfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet.

2.5 Länsstyrelserna

I den statliga förvaltningen spelar länsstyrelserna en viktig roll. Deras arbetsuppgifter är mångskiftande och berör ett flertal viktiga samhällsområden. Länsstyrelsernas verksamhet omfattar således bl. a. den regionala utvecklingen, hushållningen med naturresurser, miljöskyddet, kulturmiljön, den civila försvarsberedskapen, räddningstjänsten och polisverksamheten i länen.

Regeringen har under de senare åren strävat efter att successivt öka länsstyrelsernas ansvar för sin verksamhet. Det har bl. a. gällt större frihet för länsstyrelserna att disponera sina medel, mer omfattande beslutsrätt i personalfrågor och mer långtgående rätt att besluta i organisationsfrågor. Förändringarna framgår bl. a. av den nya länsstyrelseinstruktionen (1988:971) som trädde i kraft den 1 oktober 1988.

Länsstyrelsernas centrala roll i den regionala förvaltningen har medfört att de fortlöpande varit föremål för översyner som gällt såväl verksamhetens inriktning som deras organisation och ställning i länsförvaltningen. För närvarande pågår försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning i Norrbottens län. En kommitté (C 1988:02) har tillkallats för att utvärdera försöket och lämna förslag till en reformerad statlig länsförvaltning. Kommittén skall inom kort presentera sina förslag. Härutöver pågår bl. a. en utredning om regionalpolitikens inriktning samt en utvärdering av den s. k. länspolismästarreformen.

2.6 Polisväsendet

Efter ett mångårigt beredningsarbete genomfördes främst under åren 1984 och 1985 en omfattande reformering av polisväsendet. Reformen innebar

ett förstärkt medborgarinflytande på lokal nivå, ändrade arbetsuppgifter för rikspolisstyrelsen, en ny regional polisorganisation i vissa län, en ny polislag, nya arbetsformer på lokal och regional nivå och förbättrad utbildning och rekrytering. Ett viktigt inslag i polisreformen var också att statsmakterna skulle inrikta sig på målstyrning av polisverksamheten. Detaljstyrningen av resursanvändningen skulle föras från central nivå och ut till den regionala och lokala nivån.

Efter hand har det i skilda sammanhang aktualiserats en vidareutveckning av polisreformen. Samtidigt har det blivit alltmer uppenbart att det behövs en mera långsiktig politik vad avser polisverksamheten som ett komplement till kriminalpolitiken. Det är angeläget att nu – i samband med utvecklandet av en ny modell för verksamhetsstyrning och en ändrad budgetprocess inom statsförvaltningen – kunna lägga fast vissa riktlinjer för det fortsatta arbetet på polisområdet. Jag avser att senare föreslå regeringen att i en särskild proposition ta upp dessa och andra polisfrågor till en samlad redovisning.

Omläggningen av budgetprocessen innebär bl. a. att en fördjupad redovisning och prövning av myndighetens hela verksamhet skall ske vart tredje år. Jag kan här nämna att polisväsendet avses fogas in i en sådan treårig budgetcykel med början budgetåret 1992/93.

I den proposition om polisfrågor som jag nyss berört bör också för riksdagens kännedom redovisas olika frågor som gäller vidareutvecklingen av polisreformen liksom vissa andra frågor som har aktualiserats under senare tid. Det gäller bl. a. frågan om rikspolisstyrelsens operativa befogenheter vid s. k. särskilda händelser och styrelsens föreskriftsrätt på det området.

Bland de frågor som rör vidareutvecklingen av polisreformen kan jag här nämna det förslag om förändring av systemet med basorganisation och fria resurser som rikspolisstyrelsen på regeringens uppdrag nyligen har lagt fram. En annan fråga gäller forsknings- och utbildningsverksamheten vid rikspolisstyrelsen. Även frågorna om riktlinjer för en mera långsiktig politik vad gäller de övergripande målen för polisverksamheten bör tas upp i propositionen.

Som framgår av 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 31) har den nya organisationen för den regionala polisverksamheten numera genomförts i åtta län. I den budgetpropositionen aviserade chefen för justitiedepartementet att regeringen senare skulle uppdra åt rikspolisstyrelsen och länsstyrelsens organisationsnämnd att utvärdera den genomförda reformen. Ett sådant uppdrag har regeringen lämnat den 9 juni 1988. Uppdraget skall redovisas under hösten 1989.

Den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme har under våren 1988 avslutat sitt arbete med en rapport (SOU 1988:18). Rapporten har remissbehandlats och kommissionens förslag övervägs för närvarande i regeringskanslict.

SÄPO-kommittén har under sommaren 1988 lagt fram delbetänkandet (SOU 1988:16) Säkerhetspolisens inriktning och organisation. Remissbehandlingen av betänkandet har nyligen avslutats. Regeringens ställningstagande till de mera principiella förslagen i betänkandet bör enligt min mening redovisas för riksdagen i samband med en särskild proposition om

medelsbehovet för polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m. som kommer att föreläggas riksdagen i februari 1989.

Polisen fullgör centrala funktioner när det gäller samhällets åtgärder mot brott. Beträffande redovisningen av brottsutvecklingen och brottsbekämpningen får jag hänvisa till justitieministerns anförande under bilaga 4 till budgetpropositionen. Detsamma gäller i fråga om det brottsförebyggande arbetet och rättsväsendets resurser för åtgärder mot brott.

Personalsituationen inom polisen har under senare tid utvecklats på ett sätt som inger oro för framtiden. En närmare beskrivning av situationen lämnas under anslaget E. Polisväsendet.

Som jag också återkommer till senare föreslår jag bl. a. mot bakgrund av personalsituationen en väsentligt ökad antagning av aspiranter vid polishögskolan. Jag föreslår också en ökad medelstilldelning för anskaffning av utrustning till polisen.

3 Den kommunala sektorn

3.1 Samverkan mellan stat och kommun

I arbetet med att öka effektiviteten och servicen till medborgarna i den offentliga sektorn är samverkan mellan stat och kommun av stor betydelse. Regeringen bör på olika sätt underlätta och stimulera det arbete som bedrivs i kommuner och landsting. En viktig uppgift för civildepartementet är att samordna de statliga insatserna.

För att utveckla samverkan mellan stat och kommun spelar stat-kommunberedningen (C 1983:02) en central roll. I beredningen ingår representanter för de båda kommunförbunden och regeringskansliet. En särskild parlamentarikergrupp har knutits till beredningen. I en rad rapporter och betänkanden har beredningen fortlöpande redovisat sitt arbete och föreslagit åtgärder. I de senast framlagda betänkandena (SOU 1988:25) Förnyelse och utveckling och (SOU 1988:28) Frikommunförsöket lämnas en redovisning för den hittillsvarande verksamheten och framläggs förslag om det fortsatta utvecklings- och förnyelsearbetet. Stat-kommunberedningens ställningstaganden har legat till grund för propositionen om förlängning och utvidgning av frikommunförsöket (prop. 1988/89:1, KU 6, rskr. 13).

3.2 Frikommunförsöket

Frikommunförsöket har blivit ett viktigt instrument för att utveckla och förnya den offentliga sektorn.

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om aktivt folkstyre i kommuner och landsting (prop. 1986/87:91, KU 1987/88:23, rskr. 154) och den nämnda propositionen om frikommunförsöket har försöksverksamheten förlängts till utgången av år 1991. Samtidigt har

ytterligare kommuner och landsting getts möjlighet att delta i verksamheten. För närvarande är 18 kommuner och tre landsting engagerade.

Försöksverksamheten har hittills varit inriktad på att genom dispenser och avsteg från föreskrifter i lagar och andra författningar vidga kommunernas och landstingens handlingsfrihet. Syftet är att pröva olika vägar för att bättre kunna anpassa den kommunala organisationen till lokala förhållanden, bättre utnyttja de samlade samhällsresurserna samt åstadkomma ökad samordning och effektivitet i den kommunala verksamheten. Det handlar också om att utveckla former för en bättre samverkan mellan kommuner och landsting, liksom mellan kommunala och statliga myndigheter.

Försöksverksamheten bör nu breddas till att även omfatta mera generella förändringssträvanden. Det gäller bl. a. att

- utveckla formerna för information och kunskapsuppbyggnad om de statliga regelsystemen,
- stimulera till förenkling av såväl statliga som kommunernas och landstingens egna regler,
- utveckla bättre uppföljnings- och utvärderingssystem för den kommunala verksamheten samt
- utvidga möjligheterna till ökat samarbete mellan kommuner och landsting.

Enligt riksdagens önskemål har regeringen vid olika tillfällen redovisat för riksdagen de åtgärder som vidtagits inom ramen för frikommunförsöket. Senast har en sådan redovisning lämnats i propositionen om förlängning och utvidgning av frikommunförsöket (prop. 1988/89:1 s. 15–17 och 72–80). Därefter har regeringen öppnat ytterligare en möjlighet till försöksverksamhet inom skolväsendet. Riksdagen har vidare med anledning av ett förslag i propositionen beslutat om en särskild lag som möjliggör ett utvidgat samarbete mellan en kommun och ett landsting inom bl. a. socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens område.

3.3 Översyn av kommunallagen

En särskild arbetsgrupp inom civildepartementet – kommunallagsgruppen (C 1986:A) – har haft i uppdrag att utarbeta förslag till en ny kommunallag. Gruppen har överlämnat dels delbetänkandet (Ds C 1987:5) Den ekonomiska förvaltningen i kommuner och landsting, dels slutbetänkandet (Ds 1988:52 och 53) Ny lag om kommuner och landsting.

Riksdagen har våren 1988 uttalat att det fortsatta beredningsarbetet i fråga om den nya kommunallagen bör ske under medverkan av representanter för riksdagspartierna (KU 1987/88:23, rskr. 154). Riksdagen har därvid också gjort vissa uttalanden om inriktningen av det fortsatta kommunallagsarbetet. Det gäller bl. a. i fråga om kommunernas organisationsfrihet, jävs- och sekretessreglerna, direktval av lokala nämnder samt de mindre partiernas insyn och arbetsförhållanden i kommunalpolitiken.

Mot denna bakgrund har en kommitté (C 1988:03) med parlamentarisk förankring tillsatts för det fortsatta arbetet med att utforma förslag till en

ny kommunallag (dir. 1988:50). Som grund för kommitténs arbete ligger också stat-kommunberedningens betänkanden (Ds C 1985:13) kommunala företag, (Ds C 1986:16) kommunal näringslivspolitik och (Ds C 1986:10) kommunal medverkan i internationella frågor.

Kommittén bör enligt direktiven bedriva sitt arbete med sikte på att ett förslag skall kunna presenteras senast den 1 februari 1990.

3.4 Forskningsdelegationen

Delegationen (C 1984:A) för forskning om den offentliga sektorn inrättades i anslutning till att riksdagen tog ställning till forskningspolitiken år 1984. Verksamheten skall i första hand inriktas på övergripande frågor om folkstyrelsens samt kommunernas, landstingskommunernas och den statliga sektorns roll i samhällsutvecklingen.

Forskningsdelegationen har koncentrerat sitt arbete på tre huvuduppgifter nämligen

- att initiera och stödja forskningsinsatser på angelägna områden,
- att verka för att forskningsresultaten blir kända och tillgängliga för olika intressenter och
- att stimulera kontakter mellan forskare och avnämare.

Delegationen ger för närvarande ekonomiskt stöd till ett tjugotal olika forskningsprojekt.

Forskningsprojekten behandlar bl. a. olika aspekter på styrningen och ledningen av den offentliga verksamheten. I andra projekt studeras kommunal självstyrelse, kommunal ekonomi och decentralisering av kommunal verksamhet.

Information om aktuell forskning sker bl. a. genom delegationens tidskrift I Blickpunkten. Konferenser och seminarier utgör en viktig del av uppgiften att få till stånd en dialog mellan forskare och avnämare.

3.5 Utvecklingen av den kommunala demokratin

Utvecklingen av den kommunala demokratin har under 1970- och 1980-talen gått mot en decentralisering av det politiska beslutsfattandet till lokala nämnder. Ansvar för verksamhet och ekonomi har också i många fall delegerats till de anställda och brukarna ute på exempelvis skolor, daghem, servicehus och kliniker. Det är angeläget att staten på olika sätt underlättar och stimulerar denna utveckling.

Riksdagens beslut med anledning av propositionen om aktivt folkstyre i kommuner och landsting (prop. 1986/87:91, KU 1987/88:23, rskr. 154) innebär att arbetet med att decentralisera beslutsfattandet kan drivas vidare, bl. a. inom ramen för frikommunförsöket.

Riksdagsbeslutet innebär också vidgade möjligheter till brukarinflytande. Ett arbete med att föra ut intentionerna bakom detta beslut kommer att inledas.

Förtroendeuppdragsutredningen (C 1988:5) har i uppdrag att utreda

frågor om kommunalpolitikerrollen, kommunalpolitikernas ekonomiska villkor och det kommunala partistödet. Utredningen har lämnat ett betänkande (Ds 1988:46) om ersättning för förlorad arbetsförtjänst till kommunalt förtroendevalda. Utredningen har också lämnat ett betänkande (SOU 1988:47) om det kommunala partistödet. Betänkandena bereds.

4 Konkurrenspolitiken

Ett av svensk ekonomis huvudproblem är att tillväxten är låg och att pris- och lönestegringarna är alltför snabba. En stärkt konkurrens kan verksamt bidra till att lösa dessa problem.

Bristande konkurrens sätter ned effektiviteten i ekonomin, minskar våra tillväxtmöjligheter och leder till en lägre välståndsökning än som annars hade varit möjlig. De sektorer av ekonomin som skyddas från utländsk konkurrens kännetecknas ofta av låg produktivitetstillväxt och bristande anpassning till konsumenternas behov.

Prisstegringstakten har under senare år varit betydligt högre än den genomsnittliga inflationen i de delar av den svenska ekonomin som är hemmamarknadsorienterade och som saknar betydande inslag av utländsk konkurrens. Särskilt har detta gällt de sektorer som omfattas av regleringar och centralt förhandlade priser, t.ex. jordbruks-, livsmedels-, bygg-, bostads- och transportsektorerna. Under senare år har de avtalade löneökningarna tenderat att öka snabbare i de från utländsk konkurrens skyddade sektorerna. Kostnadsökningarna inom dessa sektorer tenderar att slå igenom snabbare och i högre grad på priserna.

Ett ytterligare skäl att skärpa den svenska konkurrenspolitiken är den pågående västeuropeiska integrationen. Den syftar till en ökad internationell handel och till att företag i olika länder skall kunna agera på lika villkor över gränserna. Vid överträdelser av gällande regler skall ett enhetligt sanktionssystem gälla i de skilda länderna. I ljuset av denna utveckling är utformningen av den svenska konkurrenspolitiken av avgörande betydelse. Utvecklingen på detta område kräver en hög beredskap från svensk sida.

Viktiga åtgärder har vidtagits under senare år för att stärka konkurrensen och verkningsförmågan i svensk ekonomi. Inom flera sektorer har betydande avregleringar genomförts eller beslutats. Det gäller bl.a. kreditmarknaden och tansportsektorn. Vissa offentliga monopol har lösts upp.

Vidare har såväl (NO) näringsfrihetsombudsmannen som (SPK) statens pris- och konkurrensverk tilldelats en mer offensiv, konkurrensfrämjande roll, SPK har fått en mer ändamålsenlig organisation i anslutning till sin nya instruktion, som mer aktivt skall främja konkurrensen inom såväl näringslivet som den offentliga sektorn. Enligt den nya instruktionen skall SPK bl.a. granska hur offentliga regleringar påverkar pris- och konkurrensförhållandena.

Enligt min mening måste nu konkurrenspolitiken ytterligare förstärkas. Konkurrensfrågorna, såväl nationellt som internationellt, måste tillmätas en större betydelse. Vissa delsektorer inom den svenska ekonomin kan

behöva avregleras, handelshinder kan behöva tas bort och konkurrens från utlandet uppmuntras samtidigt som möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsande åtgärder förbättras. Konsumenternas tillgång till rättvisande prisinformation behöver också förbättras.

Såsom aviserades i prop. 1988/89:47 om åtgärder för att begränsa inflationen avser därför regeringen att tillsätta en utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin. Utredningen skall bl. a. se över konkurrens- och marknadsföringslagstiftningen.

5 Konsumentpolitiken

Riksdagen fastställde under våren 1986 inriktningen av den framtida konsumentpolitiken (prop. 1985/86:121, LU 34, rskr. 292). Målet för konsumentpolitiken skall vara att stödja hushållen i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser och att stärka konsumenternas ställning på marknaden. Som särskilt viktiga områden utpekas utvecklingen av den lokala konsumentverksamheten, stöd till särskilt utsatta grupper och ökat engagemang av fler samhällsgrupper i konsumentpolitiken.

I propositionen markeras det samband som finns mellan pris-, konkurrens- och konsumentfrågor. En effektiv konkurrens krävs för att skapa sådana förhållanden på marknaden som ger konsumenterna goda och ändamålsenliga varor till så lågt pris och till så förmånliga villkor i övrigt som är möjligt. Bl. a. behövs konsumentpolitiska insatser för att motverka de ofullkomligheter som trots allt finns i systemet. I propositionen betonas också den allmänna ekonomiska politikens betydelse för konsumenterna.

Konsumentverket är den centrala förvaltningsmyndigheten för konsumentfrågor. Kommunerna har en viktig roll i utvecklingen av den lokala konsumentverksamheten.

Konsumentverkets arbete koncentreras alltmer på de hushållsekonomiska frågorna. Till dessa hör budgetrådgivning och skuldsanering, som huvudsakligen sker inom den kommunala konsumentverksamheten. Konsumentverket stödjer detta arbete genom att utarbeta underlag och utveckla datorstöd till budgetrådgivningen i den kommunala konsumentverksamheten samt socialtjänsten, liksom att svara för utbildning av konsumentvägledare. För att budgetrådgivningen skall bli effektiv krävs en anpassning av materialet till olika hushållsgruppers situation. Skolans undervisning i frågor som rör hushållsekonomi behöver också understödjas liksom information till andra grupper av konsumenter.

Även åtgärder på prisområdet är viktiga för hushållens ekonomiska situation. Som tidigare nämnts, kommer utredningen om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin också att få till uppgift att föreslå särskilda regler för att tillförsäkra konsumenterna en fullgod och rättvisande prisinformation.

Arbetet med produktsäkerhet kommer att prioriteras högt. Den nya produktsäkerhetslagen som träder i kraft den 1 juli 1989 syftar till att motverka att farliga varor och tjänster orsakar person- eller egendomsskador. I ett inledningsskede ställs ökade krav på konsument-

verket för att säkerställa att lagen får genomslagskraft från början. Produktsäkerhetsfrågor kräver en skyndsam behandling. Konsumentverket tillförs därför ytterligare resurser för att utarbeta nya handläggningsrutiner med anledning av produktsäkerhetslagen. Vidare är det av största vikt att information om den nya lagen når ut till näringslivet och konsumenterna. Även utbildning av de kommunala konsumentvägledarna kommer att bli en väsentlig uppgift för konsumentverket.

Internationaliseringen av handeln och strävandena inom EG mot en gemensam marknad innebär att produktsäkerhetsarbetet måste bedrivas i nya former. Det är viktigt att anpassningen till den inre marknaden inte kommer att innebära någon försämring av de konsumentpolitiska framsteg som vunnits. Det är därför angeläget att utvecklingen inom EG på det konsumentpolitiska området följs noga och då med särskild inriktning på EG:s produktsäkerhetspolitik. I detta syfte föreslås konsumentverket få ökade resurser.

Bevakningen av företagens marknadsföring är en väsentlig uppgift för konsumentverket. Under senare år har denna bevakning kunnat förbättras genom ökat engagemang hos de kommunala konsumentvägledarna men också genom näringslivets s. k. egenåtgärder. Granskning och revidering av sådana avtalsvillkor som företagen använder gentemot konsument kommer till stor del att inriktas på sådana områden där en ny lagstiftning kan bli aktuell. En ny konsumentköplag kan sålunda komma att föranleda särskilda insatser.

Näringslivets egenåtgärder är ett viktigt inslag för att förebygga och lösa konsumentproblem. Konsumentverket kommer även i fortsättningen att stödja en utveckling som innebär att de enskilda företagen löser fler problem utan att de offentliga organen behöver ingripa. Verket avser också att utvärdera de konkreta resultat som egenåtgärderna leder till såväl för konsumenterna som för de offentliga konsumentorganen.

Efterfrågan på produkter som innebär ett mer miljövänligt alternativ ökar. Det nyligen framlagda betänkandet (SOU 1988:61) Miljömärkning av produkter innehåller förslag till ett frivilligt märkningssystem som kan underlätta för konsumenten att göra ett miljövänligt köpval.

En väsentlig del av den kommunala konsumentvägledningen avser medling i konsumenttvister. Erfarenheterna från denna verksamhet är enligt min mening goda. Det finns emellertid anledning att ytterligare stödja denna verksamhet genom att förstärka resurserna hos allmänna reklamationsnämnden för att nämnden bättre skall kunna samordna sina insatser gentemot kommunerna.

6 Ungdoms- och folkrörelsefrågor

6.1 Ungdomsfrågor

I 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 11) lämnades en samlad redovisning för regeringens arbete med ungdomsfrågorna. Redovisningen presenterades som ett program med 100 åtgärder för Sveriges

ungdom. Under år 1988 har de åtgärder som aviserades i programmet genomförts.

Flera reformer har beslutats under år 1988. En reformering av gymnasieskolans yrkesinriktade linjer har påbörjats, studiemedlen för studerande på högskolan har kraftigt förbättrats, ungdomsarbetslösheten har pressats tillbaka, ett ungdomsbostadsbidrag har införts, ett särskilt stöd för nytillkommande ungdomsbostäder har införts och stödet till föreningslivet har ökat.

Det statliga stödet till ungdomsorganisationerna har under året förstärkts och fått en delvis ny utformning. Syftet med förändringarna är att göra bidragssystemet mer rättvist samt öka möjligheterna att stödja sådana organisationer och rörelser som i dag inte uppfyller kraven och därmed inte kan erhålla bidrag. Särskilda medel har avsatts för att stödja föreningar som strävar efter att utveckla en verksamhet som kan nå också sådana ungdomsgrupper som i dag står utanför föreningslivet. Också för nästa budgetår föreslås förstärkningar av stödet till ungdomsorganisationerna som innebär möjligheter till stöd till nya organisationer.

Kommuners och landstings stöd till ungdomsorganisationerna är av betydande omfattning. Viss tveksamhet har uppstått om den kommunala kompetensen i fråga om sådant stöd. För att markera den betydelse ungdomsorganisationerna tillmäts och för att klargöra den kommunala kompetensens omfattning har förtroendeuppdragsutredningen lagt ett förslag om en särskild lag. Enligt lagförslaget får kommuner och landsting kompetens att stödja ungdomsorganisationer utan att särskilda villkor om verksamhetens inriktning fästs vid besluten.

Flertalet ungdomar i dagens samhälle lever under goda materiella villkor och den absoluta merparten har en socialt trygg situation. Samtidigt är ungdomsgruppen en utsatt grupp. Ungdomar är en kommersiellt intressant målgrupp och exploateringen av deras behov kan ta sig många uttryck. Det finns också oroväckande tecken på en ökande segregation i samhället vilket inneburit att vissa ungdomsgrupper växer upp i en miljö med ökade inslag av bl. a. våld, missbruk och kriminalitet.

En dålig uppväxtmiljö begränsar ungdomars möjligheter att välja framtid. Deras möjligheter att ta till vara välfärdssamhällets alla fördelar blir därmed starkt begränsade. Samhällsorganen och föreningslivet måste klara av att ta upp dessa ungdomar i gemenskapen. I annat fall hotar de sociala klyftorna att växa.

Ungdomspolitiken bör syfta till att uppmuntra alla unga människor att ha drömmar och förhoppningar inför framtiden, liksom att känna tilltro till sin egen förmåga. Målet är ett samhälle där det inte existerar några avgörande skillnader mellan olika människors förutsättningar att förverkliga sina livsmål. Unga människor skall inte bara ges frihet att välja, utan också jämlika möjligheter att påverka sin situation i framtiden.

Den goda materiella standarden har gett ungdomar möjligheter som inte funnits tidigare. Ett ökat resande och fler kontakter med andra länders kulturer har gett impulser som visar sig i starkt engagemang i de stora framtidsfrågorna kring fred, miljö och internationell solidaritet. Viljan att finna lösningar på framtidens frågor har också lett till ett ökat intresse för

andliga rörelser samt ett ökat intresse för moral och etik bland många ungdomar. Begreppet livskvalitet har blivit centralt för dessa.

Flera ungdomsgrupper har utvecklat egna ungdomskulturer i sitt sökande efter en egen identitet. I viss mån har detta lett till en ökad isolering mellan olika generationer. Språkliga och kulturella barriärer är svåröverstigliga, men samhället bör i ökad utsträckning stödja verksamheter med inriktning på att överbrygga generationsmotsättningarna.

Arbetet med att utveckla en samlad ungdomspolitik bör nu fortsätta. Under det närmaste året bör detta arbete inriktas främst på åtgärder för de mest utsatta ungdomsgrupperna samt på insatser inom kulturen och andra områden som kan stimulera intresset för frågor som rör livskvalitet, ansvarstagande och solidaritet. I en särskild skrivelse till riksdagen denna dag kommer jag att presentera ett antal områden som enligt min uppfattning nu särskilt bör uppmärksammas inom ramen för den samlade ungdomspolitiken.

6.2 Folkrörelsefrågor

Arbetet med folkrörelsefrågorna är inriktat på följande huvudområden:

Ny bidragsmodell

De statliga bidragen till föreningslivet överstiger i dag 3,5 miljarder kronor. Folkrörelseutredningen (C 1986:01) har lämnat ett principbetänkande "Mål och resultat – nya principer för det statliga stödet till föreningslivet" (SOU 1988:39). Beredningsarbetet med förslagen är inriktat på att redovisa vilka principer som i framtiden skall gälla för statens stöd till föreningslivet. Kartläggning bör ske av vilka bidragssystem som finns och hur dessa är uppbyggda.

Det är väsentligt att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av de olika bidragssystemen. Möjligheterna att – på motsvarande sätt som gäller för de statliga myndigheterna – införa ett treårigt budgetsystem för bidragsanslag bör prövas.

Lotterier och spel har stor betydelse för föreningslivets ekonomi. Den 1 januari 1989 träder vissa ändringar i lotterilagen (1982:1011) i kraft som syftar till att ge folkrörelserna ökade möjligheter att skaffa sig inkomster av lotterier (prop. 1987/88:141, KrU 22, rskr. 391). Ändringarna innebär bl. a. att folkrörelserna skall få vissa möjligheter att anordna lotterier med penningvinster. Alla lotterier med enbart varuvinster blir i fortsättningen skattefria. Vidare har tillståndstvånget för lokala lotterier ersatts med en registrering och för vissa lokala lotterier har prövningen helt slopats.

Forskning

Folkrörelseutredningen har bl. a. lämnat förslag på ny forskning om föreningslivet. Förslaget om vidgad folkrörelseforskning kommer att behandlas i samband med regeringens forskningspolitiska proposition. Ett särskilt

statistikprogram om föreningslivet kommer också att tas fram under mandatperioden.

Nya kooperativa former

De kooperativa frågorna har fått en förnyad aktualitet. I dag bildas det nya kooperativa föreningar särskilt då i anknytning till arbetsområden som tillhör den offentliga verksamheten. Detta ställer nya krav på villkoren för dessa föreningar att verka. Eftersom de kooperativa frågorna så nära berör folkrörelsernas allmänna villkor kommer ansvaret för kooperativa rådet att föras över från industridepartementet till civildepartementet.

Kontakt med föreningslivet

Civildepartementet har genom sitt samordningsansvar för folkrörelsefrågorna en viktig uppgift att hålla kontakt med föreningslivet. Det sker bland annat genom utgivning av några publikationer.

Under den nu inledda mandatperioden kommer en ny upplaga av Folkrörelse- och föreningsguiden att ges ut. En rapport om de statliga och kommunala bidragen ges ut varje år.

7 Jämställdhetspolitiken

Den femåriga *handlingsplan* för jämställdhet som antogs av riksdagen under våren 1988 (prop. 1987/88:105, AU 1987/88:17, rskr. 364) innebär en väsentligt höjd ambitionsnivå när det gäller målen för och den fortsatta inriktningen av jämställdhetspolitiken. Ett aktivt arbete pågår på såväl central nivå som i kommuner, landsting och organisationer, för att förverkliga de mål för jämställdhet som bör vara uppfyllda år 1993.

Strävan efter jämlikhet i samhället är central i jämställdhetsarbetet. Det är av stor vikt att de åtgärder som vidtas kommer de mest resurssvaga till del. En väsentlig uppgift i arbetet kommer därför att vara att verka för en arbetsmarknad där kvinnor och män deltar i alla delar av arbetslivet på samma villkor och med lika möjligheter. Åtgärder för att underlätta möjligheterna att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap kommer att prövas fortlöpande. Arbetet med att stärka kvinnors inflytande i olika beslutande församlingar kommer att fortsätta och vidareutvecklas, liksom arbetet med att stärka männens roll, inte minst som föräldrar.

Jag kommer i det följande att redovisa vissa frågor med anledning av handlingsplanen om jämställdhet som kommer att få särskild aktualitet under budgetåret 1989/90.

Ekonomi

Under hösten 1988 har förberedelser påbörjats för att få till stånd en tidsanvändningsstudie. Jag räknar med att en sådan studie skall kunna utföras under den femårsperiod som handlingsplanen omfattar.

Jag kommer under det kommande året att ägna frågor om arbetsvärdering och lönediskriminering ökad uppmärksamhet. Initiativ kommer att tas för att minska de könsrelaterade löneskillnaderna inom det statliga området.

Vissa statistikuppgifter m. m. angående fördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män kommer jag att redovisa senare (bilaga 15.3.)

Arbetsliv och utbildning

Ett programområde för jämställdhet vid arbetsmiljöfonden har nu inrättats. Jag kommer att följa verksamheten vid fonden särskilt vad avser sådana utvecklingsinsatser som skall förläggas till företag och myndigheter.

En verksamhet med särskilda stödinsatser för deltagare i arbetsmarknadsutbildning som genomgår för sitt kön otraditionell utbildning har påbörjats. Arbetsmarknadsverket kommer under hösten 1989 att redovisa det första årets erfarenheter. För budgetåret 1989/90 kommer ca 7000 kursdeltagare att beröras av denna verksamhet.

Den projektverksamhet för att förbättra kvinnors villkor i arbetslivet m. m. som pågått de senaste fyra åren kommer att fortsätta. Verksamheten har varit framgångsrik. De många idéer och modeller som prövats lokalt, främst på arbetslivets och utbildningens område, har inneburit en förnyelse i jämställdhetsarbetet. Erfarenheterna från denna verksamhet måste nu få en bredare spridning i samhället.

Jag vill i detta sammanhang också beröra handlingsplanens förslag om tre pilotkommuner för jämställdhet. De tre kommuner som efter ansökan valts ut är Bengtsfors, Södertälje och Umeå. Arbetet i de tre kommunerna kommer att påbörjas under det första kvartalet 1989 och pågå under en femårsperiod.

Lagen (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet och dess hittillsvarande tillämpning är för närvarande föremål för utvärdering (Dir. 1988:33). Arbetet leds av en särskild utredare (A 1988:01). Jag utgår ifrån att utvärderingen, som skall vara avslutad under år 1989, efter sedvanlig remissbehandling kommer att utgöra en bra grund för framtida överväganden i syfte att göra lagstiftningen mer verksam.

Goda möjligheter till föräldraledighet och en väl utbyggd barnomsorg är av avgörande betydelse för att nå jämställdhetsmålen inom såväl arbetslivet som familjen. Statsrådet Lindqvist har tidigare i dag lagt fram förslag om en utbyggd föräldraförsäkring. Särskilda informationsåtgärder föreslås för att stimulera föräldrar att i högre utsträckning än idag dela föräldraledigheten. Vissa förändringar föreslås även i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn i syfte att förbättra föräldrars möjlighet att påverka uttag och förläggning av daglig föräldraledighet.

Chefen för utbildningsdepartementet tillkallade i september 1988 en ledningsgrupp för jämställhetsfrågor inom utbildningsområdet. Jag räknar med att gruppens arbete kommer att ha stor betydelse för att öka jämställdheten inom skolan. För egen del kommer jag liksom tidigare att avsätta projektmedel för arbete inom skolans område. Enligt min mening

bör nu den fortsatta projektverksamheten även inriktas mot frågor om kvinnligt respektive manligt språk samt utbildning och fortbildning av personal.

Statligt jämställdhetsarbete

Det statliga jämställdhetsarbetet måste även fortsättningsvis inriktas på att åstadkomma en jämnare könsfördelning vad gäller statliga tjänster och i styrelser, kommittéer m. m. Ytterligare ansträngningar kommer att göras för att öka andelen kvinnliga chefer.

En intensiv verksamhet på jämställdhetsområdet pågår sedan våren 1986 på fem statliga myndigheter. Syftet är att finna former och metoder för ett effektivt jämställdhetsarbete. Myndigheterna skall redovisa sitt arbete till regeringen under år 1989.

De centrala parterna på det statliga området har genom en ändring i det statliga medbestämmandeavtalet (MBA-S 7 kap.) ytterligare markerat sitt intresse för ett aktivt jämställdhetsarbete på lokal nivå. Vidare har vissa preciseringar gjorts beträffande innehållet i de jämställdhetsplaner som myndigheterna är skyldiga att upprätta varje budgetår. Jag ser positivt på denna utveckling och utgår ifrån att myndigheterna nu kommer att intensifiera sitt arbete i dessa frågor.

Könsdiskriminerande reklam

Enligt propositionen 1985/86:121 om inriktningen av konsumentpolitiken (LU 1985/86:34, rskr. 292) har konsumentverket haft regeringens uppdrag att följa och dokumentera den könsdiskriminerande reklamens omfattning m. m. Verket kommer inom kort att redovisa sina erfarenheter och bedömningar. Efter remissbehandling av verkets rapport kommer frågan om eventuella åtgärder mot könsdiskriminerande reklam att prövas.

Kvinnors inflytande

Andelen kvinnor i riksdagen efter valet år 1988 är 38 procent. Det innebär en ökning sedan föregående val med 7 procentenheter. Kvinnorepresentationen i de indirekt valda organen är emellertid fortfarande låg. Könsfördelningen i statliga styrelser på central och regional nivå redovisas i bilaga 15.4. Andelen kvinnor i de statliga kommittéerna redovisas i kommittéberättelsen. Jag kommer senare, i samråd med chefen för justitiedepartementet, att överväga om denna statistik skall samordnas med övrig på området.

Redan nu kan konstateras att andelen kvinnor i de statliga styrelserna på central nivå har ökat sedan år 1986. Arbetet med dessa frågor måste dock fortsätta med oförminskad intensitet.

Den projektverksamhet för att öka kvinnorepresentationen i statliga organ som pågår hos nominerande organisationer runt om i landet har gett värdefulla exempel på metoder att öka andelen kvinnor. Det är viktigt att dessa erfarenheter sprids och vidareutvecklas. Uppmärksamhet bör i den

fortsatta projektverksamheten även riktas mot frågor som rör villkoren för de kvinnor som redan är valda.

Nordiskt jämställdhetsarbete

En handlingsplan för det nordiska jämställdhetssamarbetet fram till år 1993 kommer att antas av nordiska ministerrådet under våren 1989. Planen omfattar två huvudområden, kvinnors roll i den ekonomiska utvecklingen och föräldrars möjligheter att kombinera familjeliv och arbetsliv. Under budgetåret 1989/90 kommer bl. a. frågor som rör likalön, kvinnor som företagare och den offentliga barnomsorgen att prioriteras.

FN:s kvinnokommission m. m.

Arbetet med att i FN:s kvinnokommission följa upp slutdokumentet från FN:s kvinnokonferens i Nairobi år 1985 fortsätter. Nästa möte med kommissionen, där Sverige är ledamot, äger rum i april 1989. Inför det och följande möten kommer jag att bereda jämställdhetsrådet tillfälle att följa de frågor som tas upp i kommissionen.

Sverige deltar även i OECD:s samarbete i jämställdhetsfrågor samt i Europarådets jämställdhetskommitté (CEEG). Under år 1989 anordnar CEEG en europeisk jämställdhetsministerkonferens i Wien. Sverige kommer där att lägga fram en rapport som belyser möjligheter för kvinnor och män att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap.

8 Kyrkliga frågor

Riksdagen har under år 1988 beslutat om betydande reformer på det kyrkliga området. Den nya organisationen på lokal- och stiftsplanet inom svenska kyrkan som träder i kraft under år 1989 innebär en radikal begränsning av regeringens befattning med kyrkliga ärenden. De nya stiftssamfälligheterna kommer att genom sina organ i stor utsträckning själva få besluta om organisation och resursanvändning på lokalplanet i stiften. Genom den nyligen av riksdagen beslutade reformen av kyrkomusikerorganisationen upphör också den statliga regleringen av kyrkomusikertjänsterna vid utgången av juni 1990. Det blir i fortsättningen pastoraten som skall svara för den kyrkomusikaliska verksamheten. Det samlade resultatet av 1980-talets reformarbete inom den kyrkliga sektorn är att svenska kyrkan och dess olika organ har fått ett betydande självständigt ansvar för den kyrkliga verksamheten.

I budgetpropositionen 1987/88:100 bil. 15 s. 20 anfördes bl. a. att en proposition med förslag till en samlad kyrkolagstiftning på grundval av kyrkoförfattningsutredningens betänkanden (SOU 1987:4 och 5) kunde väntas till riksdagen hösten 1988 och att detsamma gällde beträffande förslag till en ny begravningslag. Vid den fortsatta beredningen har det emellertid visat sig svårt att hålla den angivna tidsplanen. Nya överväganden beträffande kyrkolagsförslaget gav vid handen att väsentliga beslutade

eller föreslagna reformer på det kyrkliga området och vissa kompletterande utredningar på detta område kommer att vara fullt genomförda först till den 1 januari 1992. Om arbetet med en ny kyrkolag inriktas på att den skall kunna träda i kraft vid denna tidpunkt, hinner man också vinna erfarenhet av de beslutade reformerna och tillämpningen av de nya lagar som reglerar dem, innan dessa förs samman i en samlad kyrkolagstiftning. Skälen för ett sådant uppskov utvecklades närmare i regeringens skrivelse 1988:2 till kyrkomötet. Med anledning därav uttalade kyrkolagsutskottet att enligt dess egen bedömning frågan om en ny kyrkolag bör avvakta inledningsskedet i den förestående, genomgripande reformen på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan. Frågan har också anmälts i regeringens proposition 1988/89:17 om upphävande av vissa kyrkoförfattningar m. m. Beredningen av förslaget till ny, samlad kyrkolagstiftning bör sålunda fortgå med den inriktning som har angetts i det föregående.

Arbetet med att bereda förslaget till ny begravningslagstiftning pågår. Delar av detta ganska svåra frågekomplex har bedömts kräva grundligare överväganden och de slutliga ställningstagandena till utredningsförslaget (SOU 1987:16) om en ny begravningslag har därför dröjt. Ett förslag beräknas dock kunna färdigställas under 1989.

I det följande läggs däremot fram förslag om förbättrat statligt stöd till invandrarnas trossamfund på grundval av den rapport som avgetts av en arbetsgrupp inom civildepartementet (Ds C 1986:12). En sammanfattning av arbetsgruppens förslag och remissyttandena över dessa fogas som bilaga 15.2 till denna bilaga till budgetpropositionen.

Mina förslag innebär att samtliga statsbidragsberättigade trossamfund nu blir företrädda i det statliga samarbetsorgan mellan samfunden som har till uppgift att fördela statsbidragen. Vidare ges stödet i vissa delar en utformning som är bättre anpassad till behoven bland invandrarnas trossamfund och underlättar för dem att bygga upp en verksamhet bland sina medlemmar i Sverige.

A. Civildepartementet m. m.

A 1. Civildepartementet

1987/88	Utgift	30 385 738
1988/89	Anslag	30 881 000
1989/90	Förslag	49 761 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 261 000 kr. inte ställts till civildepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**109**	**+48**
Anslag		
Förvaltningskostnader	26 047 000	+18 640 000
(därav lönekostnader)	(23 354 000)[1]	(+15 554 000)
Kostnader för statsrådsbilar	3 092 000[2]	+ 162 000
Revisionskontoret – särkostnader	1 742 000[3]	+ 78 000
	30 881 000	**+18 880 000**

[1] Av angivet belopp har 234 000 kr. inte ställts till civildepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] Av angivet belopp har 15 000 kr. inte ställts till civildepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[3] Av angivet belopp har 12 000 kr. inte ställts till civildepartementets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 49 761 000 kr.

Jag har därvid beaktat att medel motsvarande 48 tjänster förs över till civildepartementet från justitie-, finans-, jordbruks- och arbetsmarknadsdepartementen i samband med den ändrade arbetsfördelningen mellan departementen den 1 januari 1989. Vidare har 3 milj. kr. beräknats för personal m. m. för omläggningen av budgetprocessen.

Anslaget Extra utgifter förs fr. o. m. nästa budgetår samman med anslagsposten Förvaltningskostnader under anslaget Civildepartementet.

Med undantag för anslagsposterna Kostnader för statsrådsbilar och Revisionskontoret har medelsbehovet beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelning 2, 2 och 1 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Civildepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 49 761 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	6 887 648	Reservation	5 669 692
1988/89	Anslag	10 600 000		
1989/90	Förslag	29 300 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av verksamheten beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 29 300 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för forskning om den offentliga sektorn med 1 700 000 kr. och för forsknings- och utvecklingsarbete vad avser jämställdhetsfrågor med 1 412 000 kr. För övrig utredningsverksamhet räknar jag med ett medelsbehov av 26 188 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 29 300 000 kr.

A 3. Regeringskansliets förvaltningskontor

1987/88	Utgift	200 094 000
1988/89	Anslag	218 235 000
1989/90	Förslag	281 433 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 399 000 kr. inte ställts till regeringskansliets förvaltningskontors disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Regeringskansliets förvaltningskontor (FK) är enligt sin instruktion (1988:1147) ett gemensamt förvaltnings- och arbetsgivarorgan för frågor som enbart rör statsrådsberedningen, departementen, utrikesrepresentationen eller kommittéerna.

Förvaltningskontoret leds av en styrelse. Chef för förvaltningskontoret är en förvaltningsdirektör.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**223**	**218**
Anslag		
Förvaltningskostnader	43 531 000	+ 1 942 000
(därav lönekostnader)	(39 879 000)[1]	(+ 1 976 000)
Lokalkostnader	135 126 000	+57 380 000
Gemensamt utvecklingsarbete	684 000	+ 36 000
Gemensamma investeringar	615 000	+ 42 000
Gemensamma förvaltningskostnader	38 279 000	+ 3 798 000
	218 235 000	**+63 198 000**

[1] Av angivet belopp har 399 000 kr. inte ställts till regeringskansliets förvaltningskontors disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Förvaltningskontoret

Förvaltningskontoret föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande:

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 med undantag för anslagsposterna

Lokalkostnader och Gemensamma förvaltningskostnader. Utgiftsminskningen föreslås fördelas över en treårsperiod med 2, 2 och 1 % för första, andra resp. tredje budgetåret.

2. För bl. a. vissa bevakningsändamål, modernisering av telefonväxel, utbyte av växel på Haga Slott samt vissa gemensamma ADB-kostnader behövs en förstärkning av anslagsposten Gemensamma förvaltningskostnader (+6 480 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag godtar förvaltningskontorets huvudförslag för tre år med en total real minskning av utgifterna om 5 % med fördelningen 2, 2 och 1 % för första, andra resp. tredje budgetåret med undantag för posterna Lokalkostnader och Gemensamma förvaltningskostnader. Därutöver beräknar jag medel för hyreskostnader för utrikesdepartementets lokaler i Södra Klara och för vissa kommittélokaler med sammanlagt 54 174 000 kr. samt för delar av förvaltningskontorets begärda förstärkningar med sammanlagt 6 330 000 kr.

Med anledning av den ändrade RC-organisationen (se bilaga 2, Gemensamma frågor) har anslaget minskats med 3 965 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regeringskansliets förvaltningskontor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 281 433 000 kr.

B. Statlig rationalisering och revision, statistik m. m.

B 1. Statskontoret

1987/88	Utgift	71 214 221	Anslagssparande	4 209 000
1988/89	Anslag	74 401 000		
1989/90	Förslag	78 704 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 586 000 kr. inte ställts till statskontorets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statskontoret är central förvaltningsmyndighet för administrativ utveckling och rationalisering – bland annat automatisk databehandling (ADB) – i den civila delen av statsförvaltningen och skall verka för att statlig verksamhet bedrivs under god hushållning med tillgängliga resurser.

Statskontorets verksamhet m. m. framgår av förordningen (1988:959) med instruktion för statskontoret.

Följande programindelning gäller:

1. Rationaliseringsutredningar
2. Effektivitetsstödjande verksamhet
3. Anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning

(1000-tal kr.)

Program	1987/88 Utgift	1988/89 Budget	1989/90 Föredraganden
Rationaliserings-utredningar	39 839	42 802	46 083
Effektivitetsstödjande verksamhet	35 763	34 013	36 621
Anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning	12 718	12 581	13 410
Summa kostnader	**88 320**	**89 396**	**96 114**
Avgår:			
Ersättning för anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning	12 718	12 581	13 410
Ersättning för vissa produkter och tjänster	4 388	3 000	4 000
Nettoutgift	**71 214**	**73 815**	**78 704**

Statskontoret

Statskontoret anför i sin anslagsframställning bl. a. följande:

1. Största delen av statskontorets resurser avsätts för utredningar åt regeringen, regeringskansliet och de myndigheter regeringen vill stödja genom att anvisa statskontoret som rådgivare.
2. Statskontoret koncentrerar sin verksamhet till två områden:

– Det ena området berör de delvis förändrade krav som följer av ändringarna i budgetprocessen och regeringskanslicts satsning på en ny verksamhetsplanering. Statskontoret avser att inom området utveckling av organisation, styrsystem, uppföljning och utvärdering koncentrera sina insatser till styrningen och uppföljningen av den offentliga förvaltningen. Arbetet med övergången till system med fördjupad verksamhetsanalys vart tredje år har hög prioritet.

– Det andra området utgörs av arbete med informationsteknologins struktur och användning. Detta arbete utgår i första hand från de riktlinjer och uppdrag som anges i den datapolitiska propositionen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293). Huvudinriktningen i statskontorets arbete är att stödja statsförvaltningens myndigheter bl. a. genom att utveckla och värdera metoder, tekniker och hjälpmedel, att testa och genomföra försök med generell programvara, att sprida information samt att stödja myndigheterna i processen att anskaffa ADB-utrustning.

3. Huvudförslag budgetåret 1989/90 72 340 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning. Förslaget utgör år två i ett treårigt huvudförslag med en utgiftsminskning enligt 1 %, 2 % resp. 2 %.
4. Enligt proposition 1987/88:95 om datapolitik för statsförvaltningen skall det centrala anslaget för anskaffning av ADB-utrustning avvecklas så snart en ny ordning kan tas i bruk. Anslaget disponeras av statskontoret. I dag gäller att de årliga avgifter som myndigheterna betalar till statskontoret för ADB-upphandling förutom kapitalkostnader även täcker kostnader för statskontorets arbete med ADB-upphandlingen. Om och när investeringsanslaget avvecklas måste därför verksamheten finansieras på annat sätt. Statskontorets uppfattning är att upphandlingen då bör finansieras över förvaltningsanslaget och att denna fråga är av så stor strategisk betydelse att den bör behandlas skyndsamt.
5. Statskontoret förbereder en vidareutveckling av verksamhetsinriktningen i ett nytt treårsperspektiv och en ny verksamhetsutvecklingsplan kommer att arbetas fram.
6. Inom statskontoret pågår en översyn av organisationen samt fördelningen av uppgifter och resurser mellan enheterna. Nödvändiga justeringar i organisationen genomförs successivt.
7. Ersättning för vissa produkter och tjänster bör sättas till 3 000 000 kr.
8. Eventuella merinkomster på anslagsposten Ersättning för vissa produkter och tjänster får användas bl. a. för kompetensutveckling av personalen.
9. Erfarenheterna av nuvarande intäktskrav på 3 milj. kr. visar på rollkonflikter när statskontoret i ena ögonblicket arbetar i sin egenskap av regeringens stabsmyndighet och i det andra hos samma myndighet söker uppdrag för intäktsskapande rådgivning. Mot denna bakgrund anser statskontoret att en intäktsfinansiering främst bör avse bokutgivning och utbildning.

Några huvudpunkter

1. Regeringen godtar i allt väsentligt statskontorets förslag vad avser inriktningen av verksamheten 1989/90.
2. Utvecklings- och utredningsarbetet bör inriktas mot dels de krav som föranleds av ändringar i budgetprocessen och förbättrad verksamhetsanalys i regeringskansliet, dels informationsteknologins struktur och användning.

Verksamhetens allmänna inriktning

En viktig uppgift för statskontoret är att bidra till att statsförvaltningens effektivitet och produktivitet fortlöpande förbättras. Jag ser det som naturligt att statskontoret härvid tar fram underlag för omprövning, omprioritering och förnyelse av statlig och statligt finansierad verksamhet.

Inom ramen för den förändrade budgetprocessen (vilket är ett av de två områden som statskontoret skall inrikta sin utvecklingsverksamhet mot) skall statskontoret koncentrera verksamheten på bl. a. frågor om uppföljning.

För att kunna möta de krav på information som riksdag och regering kommer att ställa i framtiden bör informationsförsörjningen vara snabb och effektiv och informationen lättillgänglig.

Datorstöd bör kunna vara ett effektivt hjälpmedel i detta sammanhang. Jag ser det som naturligt att statskontoret medverkar vid utvecklingen av sådana informationssystem för uppföljning och utvärdering.

Jag godtar, efter samråd med övriga berörda statsråd, i allt väsentligt statskontorets förslag till inriktning av verksamheten under budgetåret 1989/90.

Vissa datafrågor

Statskontorets roll vid anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning kommer i avgörande delar att vara oförändrad budgetåret 1989/90. Ändringar som redan genomförts är att myndigheterna fått ett ökat ansvar för upphandling av ADB-utrustning och att statskontoret i större utsträckning fått en rådgivande roll. Det centrala reservationsanslaget (B 2. under denna huvudtitel) och formerna för finansieringen av statskontorets upphandlingsverksamhet genom avgifter från myndigheterna bibehålls under budgetåret 1989/90.

Arbetet med att utveckla nya finansieringsformer som kan ersätta det centrala anslaget pågår. Samtidigt kommer statskontorets framtida upphandlingsroll och finansiering att kunna klargöras. Frågan om inriktning, omfattning och finansiering av upphandlingsverksamheten kan tas upp i samband med nästa års budgetbehandling.

Jag har i enlighet med statskontorets förslag räknat med en planenlig real minskning av utgifterna med 2% budgetåret 1989/90 enligt det treåriga huvudförslag som fastställdes inför budgetåret 1988/89.

Jag bedömer att inkomster för vissa produkter och tjänster bör kunna uppgå till 4 milj. kr. Jag har därvid räknat med att biblioteksservicen ingår i intäkterna. Eventuella merinkomster bör statskontoret få använda för bl. a. kompetensutveckling.

Min beräkning av medelsbehovet framgår av programsammanställningen. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för statskontoret fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har även tagit hänsyn till den förändring i RC-organisationen som kommer att äga rum fr. o. m. den 1 juli 1989 (se bilaga 2, Gemensamma frågor).

Statskontoret avses ingå i den första gruppen av myndigheter med treåriga budgetramar. Jag avser att senast den 30 juni 1989 återkomma till regeringen vad avser särskilda direktiv till statskontoret för treårsperioden 1991/92-1993/94.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statskontoret* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 78 704 000 kr.

B 2. Anskaffning av ADB-utrustning

1987/88	Utgift	403 129 052	Reservation	164 421 674
1988/89	Anslag	444 600 000		
1989/90	Förslag	786 300 000		

Över detta reservationsanslag finansieras och redovisas dels generellt användbar ADB-utrustning som anskaffas inom den civila statsförvaltningen (exkl. de affärsdrivande verken, universitet och högskolor), dels teknikupphandling av programvara för småskalig ADB-användning. Anslaget omfattar också ADB-utrustning vid flygtekniska försöksanstalten.

Myndigheternas möjligheter att själva finansiera ADB-utrustning har vidgats något. För närvarande får myndigheterna direktfinansiera enklare datorsystem för flera arbetsplatser och annan enkel ADB-utrustning om det rör sig om enstaka anskaffningsbehov och det kan ske inom befintliga ekonomiska ramar. Investeringarna skall leda till säkra och realiserbara besparingar inom en femårsperiod.

Myndigheterna får själva upphandla direktfinansierad ADB-utrustning. För datorsystem med flera arbetsplatser är dock ett villkor för myndigheternas upphandling att den skall avse ADB-utrustning, för vilken det finns för statsförvaltningen gemensamma avropsavtal.

ADB-utrustning som finansieras över det centrala reservationsanslaget

prövas enligt de särskilda direktiv och riktlinjer som regeringen gav statskontoret den 19 juni 1985 för anslagsframställningen samt för prioritering vid beslut om anskaffning av ADB-utrustning. Enligt riktlinjerna skall medel i första hand avsättas för nödvändiga ersättnings- och kompletteringsanskaffningar, investeringar som är direkta följder av beslut av regeringen eller riksdagen eller som kan finansieras genom omprioriteringar samt sådana anskaffningar som beräknas ge de största rationaliseringseffekterna och som leder till säkra och realiserbara besparingar.

Från anslaget betalas ADB-utrustning och andra utgifter av investeringskaraktär i samband med anskaffning, installation och igångkörning av köpt eller hyrd ADB-utrustning. För utrustning som redovisas över anslaget betalar driftansvariga myndigheter årliga avgifter till statskontoret. Förutom avskrivningar m.m. täcker avgifterna även statskontorets kostnader för upphandling och förvaltning av utrustningen.

För ADB-utrustning som är prövad i budgetprocessen och beräknad på det centrala reservationsanslaget har upphandlingsreglerna fr.o.m. budgetåret 1988/89 förenklats i några avseenden. Användarmyndigheterna får själva upphandla ADB-utrustning upp till den beloppsnivå som omfattas av GATT-överenskommelsen om statlig upphandling. Myndigheterna får också själva oberoende av beloppsgräns upphandla all ADB-utrustning för vilken det finns för statsförvaltningen gemensamma avropsavtal. Övrig ADB-utrustning som omfattas av anslaget, dvs. vars köpvärde överstiger ovannämnda beloppsnivå och för vilken det inte finns avropsavtal, skall upphandlas av statskontoret under medverkan av användarmyndigheten.

Anskaffningar som har ett köpvärde överstigande 20 milj. kr. beslutas av regeringen.

I enlighet med propositionen om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95, FiU 25, rskr. 293) får inga nya objekt och ändamål läggas in på anslaget under löpande budgetår utan medgivande från regeringen.

Riksdagen beslutade med anledning av propositionen om datapolitik för statsförvaltningen att det centrala reservationsanslaget för ADB-utrustning bör avvecklas så snart en ny ordning kan tas i bruk. Arbete med att utreda alternativa lösningar pågår. I avvaktan på en ny ordning kvarstår det centrala anslaget.

Statskontorets anslagsframställning för budgetåret 1989/90

I det följande redovisas en sammanställning över myndigheternas respektive statskontorets bedömningar av investeringsbehoven för budgetåret 1989/90. Redovisningen följer den departementsindelning som gäller t.o.m. år 1988.

Totala investeringsbehov av ADB-utrustning 1989/90, milj. kr.

Huvudtitel		Myndigheterna	Statskontoret
II	Justitie	137,4	125,0
III	Utrikes	1,3	1,3
IV	Försvar	3,4	3,4
V	Social	143,8	143,8
VI	Kommunikation	139,2	135,8
VII	Finans	403,8	298,7
VIII	Utbildning	18,7	12,9
IX	Jordbruk	20,9	19,6
X	Arbetsmarknad	259,9	190,8
XI	Bostad	36,6	36,6
XII	Industri	6,7	6,3
XIII	Civil	40,9	35,5
XIV	Miljö- och energi	20,2	19,1
Summa		**1 232,8**	**1 028,8**

Myndigheterna har till statskontoret anmält behov av ADB-utrustning till ett sammanlagt värde av ca 1 233 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Motsvarande anskaffningsbehov för innevarande budgetår var 678 milj. kr.

Statskontoret beräknar anskaffningsbehovet till 1 029 milj. kr. eller 17 % lägre än myndigheternas anspråk. Härav avser ca 559 milj. kr. (54 %) sådana anskaffningar som enligt en strikt tillämpning av regeringens riktlinjer för prioritering bör tillgodoses i första hand (prioritet 1). Härtill kommer anskaffningsbehov till ett värde av ca 470 milj. kr. (46 %) som statskontoret anser också bör läggas till grund för medelsberäkningen på anslaget för 1989/90 (prioritet 2).

Av det totalt beräknade anskaffningsbehovet under 1989/90 avser ca 260 milj. kr. (25 %) ersättningar och 214 milj. kr. (21 %) kompletteringar av befintlig ADB-utrustning. Ca 225 milj. kr. (22 %) avser anskaffningar som är direkt beroende av beslut av regeringen eller riksdagen om införande eller utbyggnad av ADB-system för viss verksamhet. Ca 330 milj. kr. (32 %) avser anskaffningar som syftar till rationaliseringar och besparingar i myndigheternas verksamhet.

Huvuddelen av nyutveckling av ADB-stöd ryms inom de sistnämnda två kategorierna. I pågående och planerad nyutveckling ingår ett stort antal tillämpningar som bygger på användning av småskalig ADB-teknik för lokalt datorstöd.

Bland större anskaffningsbehov som är medräknade i underlaget för 1989/90 märks ersättnings-, kompletterings- eller nyanskaffningar för polisväsendet, domstolsväsendet, kriminalvårdsverket, den allmänna försäkringen och anslutande bidragssystem, vägverket, bil- och körkortsregistret, SMHI, tullverket, byggnadsstyrelsen, skatteadministrationen, studiestödsadministrationen, skogsvårdsorganisationen, arbetsmarknadsverket, lantmäteriverket, fastighetsdatasystemet, länsstyrelserna, statistiska centralbyrån och ett nytt miljödatasystem (KRUT).

Två större förväntade investeringsbehov vid plan- och bostadsverket och statens invandrarverk har inte medräknats för 1989/90.

De anmälda investeringsbehoven för budgetåret 1988/89 är ca 3,5 milj. kr. högre än tillgängliga medel på anslaget under detta år. Finansieringen

under 1988/89 kan enligt statskontorets bedömning klaras genom att vissa installationer och betalningar förskjuts till och belastar anslaget under 1989/90. Någon odisponerad behållning på själva anslaget redovisas följaktligen inte vid ingången av 1989/90.

Statskontoret har vid anslagsberäkningen inte reducerat anslaget med anledning av den överplanering, dvs. förskjutningar i installationer och betalningar, som erfarenhetsmässigt sker. Den styrning av ADB-investeringar som tillämpas fr. o. m. budgetåret 1988/89, genom myndighetsvisa anskaffningsramar, motiverar enligt statskontoret att beräkningen av det totala medelsbehovet på anslaget görs mer exakt än tidigare.

Under budgetåret 1989/90 förutses beställningar ske även av en stor del av den utrustning som planeras bli installerad under 1990/91. Av de bemyndiganden för beställningar som riksdagen tidigare lämnat återstår ca 453 milj. kr. vid ingången av budgetåret 1988/89. Köpvärdet av den ytterligare utrustning som beräknas bli beställd för installation under 1988/89, 1989/90 och 1990/91 uppgår till sammanlagt 1 183 milj. kr. Ett kompletterande bemyndigande på 730 milj. kr. behövs därför.

I syfte att underlätta teknikupphandling av effektivitetsfrämjande programvaror för lokalt datorstöd föreslår statskontoret, att avkastningskravet på medel som anvisas för detta ändamål begränsas till bästa möjliga ränta eller till en fast ränta som är lägre än statens avkastningsränta. Statskontoret förordar det förstnämnda alternativet.

Föredragandens överväganden

Myndigheternas anmälningar till statskontoret visar ett, jämfört med föregående år, kraftigt ökande behov av medel för investeringar i ADB-utrustning.

Jag har, utöver statskontorets framställning, i samråd med chefen för justitiedepartementet beräknat ytterligare 3 800 000 kr. för datorutrustning avsedd främst för textbehandling vid domstolarna.

Jag har vidare, i samråd med chefen för socialdepartementet, beräknat 2 000 000 kr. för datorutrustning till hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

I enlighet med statskontorets förslag så anser jag, att vägverket bör få finansiera datorarbetsplatser över eget anslag. Motivet för att tillåta en större självfinansiering än vad reglerna för anskaffning av ADB-utrustning f. n. tillåter är det decentraliserade ekonomiansvar och beslutsfattande som tillämpas inom vägverket. Den ADB-utrustning som här avses är ersättning av äldre terminalutrustning samt ny arbetsplatsutrustning. För upphandling skall gälla samma regler som de som gäller vid finansiering över det centrala reservationsanslaget. Jag har i denna fråga samrått med chefen för kommunikationsdepartementet.

I samråd med chefen för kommunikationsdepartementet har jag utöver statskontorets framställning beräknat ytterligare 3 750 000 kr. för ADB-utrustning till trafiksäkerhetsverket.

I avvaktan på behandlingen av riksskatteverkets ADB-strategi har jag i samråd med chefen för finansdepartementet endast beräknat medel för

investeringar som rör ersättning av befintliga terminaler och viss annan utrustning samt anskaffningsbehov som är föranlett av den allmänna fastighetstaxeringen. Detta innebär att jag för närvarande inte beräknat medel för ADB-investeringar motsvarande 48 830 000 kr. på anslaget.

De medel på anslaget som jag beräknar för datorutrustning till rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, sammanlagt 1 350 000 kr., får användas i enlighet med kommande ställningstaganden med anledning av SÄPO-kommitténs förslag.

För teknikutveckling av programvaror till småskalig ADB-miljö har jag beräknat 4 milj. kr., vilket motsvarar det belopp som ej utnyttjats av tidigare beviljad ram för detta ändamål.

Hittills gjorda erfarenheter vid teknikupphandling av programvaror har pekat på vissa problem att engagera leverantörerna till gällande avkastningskrav. Jag är dock inte beredd att nu föreslå en förändring av bestämmelserna för ränteberäkning.

För att underlätta den praktiska hanteringen av anslaget under löpande budgetår ges möjlighet till smärre kostnadsöverskridanden för enskilda ändamål och smärre akuta (ej prövade) ersättnings- eller kompletteringsinvesteringar. För detta får statskontoret disponera högst 5 milj. kr. på anslaget.

I enlighet med tidigare år görs en schablonmässig neddragning av anslaget för att beakta de förskjutningar av leveranser och betalningar som erfarenhetsmässigt inträffar. För budgetåret 1989/90 beräknas dessa förskjutningar till 20 %.

Jag beräknar anslagsbehovet totalt för budgetåret 1989/90 till 786 300 000 kr. Riksdagens bemyndigande bör därutöver inhämtas att beställa ADB-utrustning till ett värde av 740 milj. kr. utöver tidigare lämnade bemyndiganden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Anskaffning av ADB-utrustning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 786 300 000 kr.,
2. att medge att datorutrustning beställs – utöver tidigare medgivet belopp – till ett värde av högst 740 000 000 kr.

Revision

Riksrevisionsverket (RRV) har inför årets budgetproposition lämnat två utredningar med förslag om förändringar för dels den statliga redovisningen, dels för redovisningsrevisionen av vissa uppdragsmyndigheter.

Förslaget om att RC-organisationen ska avvecklas och om en ändrad finansiering av system S beskrivs närmare i bilaga 2, Gemensamma frågor, avsnitt 4.

B 3. Riksrevisionsverket

1987/88 Utgift	128 294 000	Anslagssparande	287 000
1988/89 Anslag	122 386 000		
1989/90 Förslag	128 268 000		

Av angivet belopp har inte 803 000 kr. ställts till RRV:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

RRV är central förvaltningsmyndighet för statlig revision och redovisning. RRV:s verksamhet m.m. framgår av förordningen (1988:80) med instruktion för verket.

RRV tillämpar programbudgetering och tilldelas anslag i programtermer. Följande programindelning gäller för verket:

1. Förvaltningsrevision
2. Redovisningsrevision
3. Prognoser och redovisning

1 000-tal kronor

	1987/88 Utgift	1988/89 Anslag	1989/90 Föredraganden
1. Förvaltningsrevision	38 012	36 658	39 696
2. Redovisningsrevision	64 945	63 962	70 960
3. Prognoser och redovisning	39 893	34 159	78 040
Engångsanvisning med anledning av omläggningen av RC-organisationen och system S			500
Summa kostnader	**142 850**	**134 779**	**189 194**
Avgår:			
Inkomster under program 1	1 040	741	324
Inkomster under program 2	13 114	11 592	21 220
Inkomster under program 3	402	862	39 387
Inkomster från regeringsuppdrag		1	
Nettoutgift	**128 294**	**121 583**	**128 268**

Riksrevisionsverket anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Medel för verksamhetens genomförande bör anvisas genom ett ramanslag under XIII huvudtiteln B 3. Riksrevisionsverket med 113 432 000 kr.
2. RRV förser statsmakterna och myndigheterna med underlag för bl. a. omprövning och omprioritering samt förnyelse av den statliga och statligt finansierade verksamheten.
3. Målet för förvaltningsrevisionen är att genom granskning av statlig och statligt finansierad verksamhet bidra till att denna verksamhet blir effektivare. Revisionsinsatserna kommer främst att inriktas mot följande områden

- statsbidragskonstruktioner och transfereringssystem,
- myndigheternas förmåga till förändring och förnyelse,
- nya verksamhets- och finansieringsformer,
- regler som myndigheterna beslutar,
- kapacitetsutnyttjande och personalförsörjning hos de statliga myndigheterna,
- administration och ledning av statliga tillsyns- och serviceuppgifter.

4. Målet för redovisningsrevisionen är att årligen bedöma om myndigheternas redovisning är rättvisande och om den utgör ett tillförlitligt underlag för att styra verksamheten. Utökade och delvis nya krav på revisionen kommer som en följd av den utveckling och det förändringsarbete som sker inom statsförvaltningen. RRV föreslår att avgiftsfinansiering av redovisningsrevisionen av vissa uppdragsmyndigheter införs enligt samma principer som används vid redovisningsrevisionen av affärsverken. RRV föreslår vidare att redovisningsrevisionen av försäkringskassorna avgiftsfinansieras i likhet med vad som föreslagits för uppdragsmyndigheterna.
5. Målet för RRV:s arbete inom programmet Prognoser och redovisning är att skapa bättre förutsättningar för att fatta beslut inom det ekonomiadministrativa området på alla nivåer i den statliga verksamheten. RRV föreslår i rapporten " Statens generella redovisningssystem – finansiering och RC-organisationen" en förändring såväl i driften och finansieringen av system S som i organisationen med redovisningscentraler. Förslaget innebär att RC-organisationen i princip upplöses per den 30 juni 1989 samt att system S avgiftsfinansieras till stor del. De föreslagna förändringarna samt det avtal RRV tecknat med DAFA Data AB syftar bl. a. till att klargöra RRV:s systemägaransvar och skapa en stabil grund för drift, förvaltning och vidareutveckling av statens redovisningssystem.
6. Härutöver hemställer RRV

- att regeringsuppdrag inom förvaltningsrevisionen ersätts med särkostnader för uppdragen samt att inkomsterna får redovisas under budgetposten Inkomster, förvaltningsrevision och att de budgeterade utgifterna får överskridas i motsvarande utsträckning,
- att ersättning för andra uppdrag får redovisas som inkomster under anslaget samt att RRV – om inkomsterna blir högre än som beräknats i regleringsbrevet – får överskrida de budgeterade utgifterna i motsvarande utsträckning.

Några huvudpunkter

1. Regeringen godtar i allt väsentligt RRV:s förslag vad avser målen för verksamheten 1989/90.
2. Förvaltningsrevisionen bör bättre koordineras med regeringskansliets verksamhetsplanering samt med den treåriga budgetprocessen.
3. Redovisningsrevisionens roll och uppgifter behöver utvecklas. En översyn aviseras.
4. Myndighetsanpassade informationssystem utvecklas.

Allmänt

Beträffande målen och inriktningen av RRV:s verksamhet för budgetåret 1989/90 kan jag efter samråd med övriga berörda statsråd i allt väsentligt godta RRV:s förslag.

Det politiska systemets effektivitet hänger till stor del samman med effektiviteten och förändringsbarheten i de administrativa organen. Med en mer komplex och sammanväxande offentlig sektor är det väsentligt att den offentliga förvaltningens *verksamhets- och organisationsformer* bättre och löpande kan anpassas till nya förutsättningar och problem.

Som jag uttalat tidigare i inledningen till civildepartementets bilaga kommer den fortsatta utvecklingen av den offentliga sektorn att till stor del inriktas mot frågor om förvaltningens struktur, t. ex. verksamhets- och organisationsformer, huvudmannaskapsfrågor, finansieringsformer, frågor om ansvars- och arbetsfördelningen mellan myndigheterna, m. m.

Enligt min mening bör RRV på lämpligt sätt delta utvecklingsarbetet. Det är därför viktigt att RRV också har kompetens och beredskap inom dessa områden.

Förvaltningsrevisionen

Den offentliga sektorns effektivitet och produktivitet måste fortlöpande förbättras för att med samma resursinsats producera fler eller mer ändamålsenliga tjänster. Samtidigt måste förutsättningar skapas för att i olika sammanhang kunna omfördela resurser från redan existerande verksamheter som inte längre bedöms vara lika viktiga till andra mer prioriterade.

Som ett led i detta arbete har regeringen sedan något år beslutat att utveckla formerna för sin politiska planering. Syftet är att förbättra möjligheterna till en politisk prioritering, att öka framförhållningen och att på det sättet öka handlingsberedskapen och handlingsutrymmet. Detta kan ske främst genom att existerande verksamheter mer grundläggande utvärderas och att resultaten av vad som uppnåtts analyseras.

Enligt min mening är förvaltningsrevisionens granskningar och iakttagelser ett viktigt underlag i regeringskansliets verksamhetsplanering och den treåriga budgetprocessen. Jag ser det således som en naturlig utveckling att förvaltningsrevisionen tidsmässigt koordineras med detta arbete.

Redovisningsrevisionen

Redovisningsrevisionen har genom sina löpande kontakter med myndigheterna en unik kunskap om deras verksamheter. Jag finner det naturligt att revisionens granskning, förutom årsboksluten, också bör omfatta den information om verksamhetens resultat och utveckling som skall redovisas i myndigheternas årliga resultatredovisningar.

Inom ramen för den förändrade budgetprocessen kan också en viss prioritering behöva göras av revisionsinsatserna. Myndigheternas behov av rådgivning vad gäller redovisnings- och kontrollfrågor kan också komma att öka väsentligt.

Sammantaget innebär detta att redovisningsrevisionen i vissa avseenden behöver utvecklas och förändras. Jag avser att inom kort återkomma till regeringen med ett förslag om hur detta utvecklingsarbete bör genomföras. Jag avser också att föreslå regeringen att godta RRV:s förslag om en avgiftsfinansiering av redovisningsrevisionen vid vissa uppdragsmyndigheter. I avvaktan på resultatet av utvecklingsarbetet av redovisningsrevisionen anser jag däremot inte att någon förändring av finansieringen av redovisningsrevisionen vid försäkringskassorna bör genomföras.

Redovisning och prognoser

Förändringarna i bl. a. budgetprocessen innebär att riksdagen och regeringen kommer att ställa ökade krav på information från myndigheterna i framtiden. Likaså ökar kraven på myndigheternas interna redovisning när det gäller att åstadkomma en uppföljning av verksamhetens prestationer och effekter. Detta medför att behovet och utformningen av administrativa informationssystem bör ses över.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om hur arbetet med utveckling av olika informationssystem för styrning och uppföljning av verksamheter inom staten bör inriktas och genomföras. Detta arbete bör bygga på bl. a. det utvecklingsarbete som RRV bedriver inom programmet "Prognoser och redovisning".

Som framgår av Bilaga 2, Gemensamma frågor har RRV lämnat ett förslag till regeringen om en avveckling av RC-organisationen och ny finansiering för system S. Jag har där biträtt RRV:s förslag. För genomförandet av förändringen av RC-organisationen m. m. föreslår jag att RRV erhåller en engångsanvisning på 500 000 kr. under två år. Därutöver bör 1 250 000 kr. ställas till regeringens disposition under RRV:s anslag för eventuella justeringar m. m.

Övrigt

Ersättning för uppdrag får ske i enlighet med RRV:s hemställan i anslagsframställningen.

RRV kommer till våren att få särskilda direktiv för att ingå i den första grupp av myndigheter som genomgår fördjupad verksamhetsprövning.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för RRV fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag har även i mitt förslag beaktat de förändringar som följer av att RC-organisationen upplöses fr. o. m. den 1 juli 1989. (Se vidare bil. 2, Gemensamma frågor, avsnitt 4).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksrevisionsverket* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 128 268 000 kr.

B 4. Kammarkollegiet

1987/88	Utgift	14 286 000
1988/89	Anslag	14 568 000
1989/90	Förslag	15 083 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 97 000 kr. inte ställts till kammarkollegiets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kammarkollegiet är enligt sin instruktion (1988:913) central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor rörande statlig och kyrklig egendom, rikets indelning och den prästerliga organisationen, handha medels- och fondförvaltning samt i vissa ärenden bevaka statens rätt och allmänna intressen. Vidare har kollegiet till uppgift att för ett stort antal myndigheter svara för kassagöromål, bokföring och redovisning samt rådgivning inom främst det ekonomiadministrativa området. Kollegiet fullgör kansligöromålen för kyrkofondens styrelse, fideikommissnämnden och statens fond för fukt- och mögelskador.

Vid kammarkollegiet finns en styrelse. Generaldirektören är ordförande i styrelsen. Vid kammarkollegiet finns också ett expertråd för medelsplacering. Kammarkollegiets verksamhet finansieras med ordinarie förvaltningsmedel samt med olika avgifter för bl. a. fondförvaltning, bevakning av allmänna arvsfondens rätt och verksamheten vid redovisningscentralen. Vid kollegiet finns ca 120 tjänstemän.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 är 13 288 000 kr. med tillägg för pris- och löneomräkning. Minskningen av utgifterna utgör 1,25 % för budgetåret 1989/90 och uppgår till 163 000 kr.
2. Kollegiet yrkar att plan fastställs för fondbyrån.
3. Kollegiet föreslår plan för redovisningscentralen som alternativ till stat.
4. Kollegiet hemställer att ett förslagsanslag införs för utredningar i indelningsärenden.

Kammarkollegiet har på regeringens uppdrag redovisat ett förslag till ändrad finansieringsform för kollegiets arvsfondssektion. Kollegiet föreslår att en särskild stat införs för rättsavdelningens arvsfondssektion.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	24 525 000[1]	+3 438 000
(därav lönekostnader)	21 171 000[1]	+1 495 000
Lokalkostnader	3 684 000	+ 934 000
Kostnader för datamaskintid	1 385 000	+ 24 000
Kostnader för stansutrustning	211 000	+ 4 000
Ny telefonväxel, engångsanvisning	1 500 000	–
Utredningar i indelningsärenden	–	+ 50 000
Summa utgifter	**31 307 000**	**+2 950 000**
Avgår:		
Ersättning för redovisningscentralens tjänster	7 163 000	+ 416 000
Ersättning för bevakning av allmänna arvsfondens rätt m. m.	2 671 000	+ 373 000
Ersättning från kyrkofonden	235 000	+ 18 000
Ersättning för fondbyråns tjänster	6 670 000	+1 628 000
Summa anslag	**14 568 000[1]**	**+ 515 000**

[1] Av angivet belopp har inte 97 000 kr. ställts till kollegiets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram

Föredragandens överväganden

Som framgår av bilaga 2, Gemensamma frågor, punkt 4, skall den nuvarande organisationen med redovisningscentraler avvecklas. För kammarkollegiet innebär förslaget att kollegiet även fortsättningsvis och mot avtalad ersättning skall tillhandahålla service för de myndigheter som önskar detta. Anslagsmässigt föreslår riksrevisionsverket ett ramanslag för kammarkollegiet eller dess RC. Jag är inte nu beredd att föreslå ett sådant anslag. Skälen för detta är främst att ställningstaganden till flera utredningar, som berör kammarkollegiets verksamhet ännu inte föreligger. Det gäller bl. a. fondöversynsutredningens slutbetänkande (SOU 1985:60) Statens förvaltningsfond, arvs- och gåvoskattekommitténs förslag (SOU 1967:62) till ny arvs- och gåvoskattelag samt arbetet med en ny stiftelselag. I avvaktan på att större klarhet om kammarkollegiets verksamhet vinns anser jag att några mer omfattande ändringar beträffande kollegiets anslagskonstruktion inte bör ske. Detta innebär att jag inte heller är beredd att föreslå att en särskild stat för arvsfondssektionen skall införas. Jag delar emellertid uppfattningen att det är svårt att bedöma i vilken omfattning efterfrågan på kollegiets tjänster kommer att ändras efter en avveckling av RC-organisationen. På grund härav anser jag att kollegiet för verksamheten vid denna enhet bör medges rätt att balansera under- resp. överskott mellan budgetår. Avvecklingen föranleder också en översyn av kollegiets instruktion.

För närvarande belastar kostnaderna för utredningar i indelningsärenden anslaget A 2 under denna huvudtitel. Anslaget utnyttjas när kammarkollegiet anlitar en särskild utredare i ett sådant ärende. Det synes mig vara bättre att kollegiet får disponera medel direkt för detta ändamål. En särskild förslagsvis betecknad anslagspost bör därför nu ställas till kollegiets förfogande. Anslagsposten bör i enlighet med kollegiets förslag be-

stämmas till 50000kr. Samma principer för anlitande av en särskild utredare som tidigare (prop. 1978/79:157, s. 118, KU 40, rskr. 363) bör fortsättningsvis gälla.

Efter samråd med berörda parter avser jag inte att vidta några åtgärder för att se över kollegiets ansvar för förteckning över staten tillhörig lös egendom vid de kungliga slotten och hovstallet.

I fjolårets anmälan till budgetpropositionen diskuterades bl. a. frågan om ett planerings- och styrsystem för kammarkollegiet. Jag har erfarit att kollegiet har påbörjat ett arbete för att utveckla ett sådant system. Någon särskild åtgärd från regeringens sida är således inte nödvändig.

Som jag ovan anmält råder fortfarande viss osäkerhet om kammarkollegiets verksamhetsinriktning. Kollegiet bör därför inte placeras in i det treåriga budgetsystemet förrän under budgetåret 1993/94, dvs. i den tredje gruppen av myndigheter.

Jag godtar kammarkollegiets förslag om en planenlig real minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90 enligt det treåriga huvudförslag som lades fast inför budgetåret 1987/88. Kollegiet anmäler att tillämpningen av huvudförslaget medfört att kollegiet minskat sitt agerande i vattenmål. Jag delar inte kollegiets uppfattning att besparingskrav skall mötas på detta sätt. Genom omprioriteringar och ett fortsatt arbete med översyn av administrativa rutiner bör det enligt min mening vara möjligt för kollegiet att genomföra huvudförslaget utan att i större grad inskränka sitt agerande i vattenmål.

På grund av att RC-organisationen avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1989 har jag räknat upp anslaget med kollegiets kostnader.

Kostnaderna för styrelsen och vissa konsulttjänster bör enligt min mening inte föranleda någon resursförstärkning. Däremot har jag beräknat 320000kr. för att finansiera en personlig tjänst vid kollegiet samt 300000 kr. för kollegiets 450-års jubileum.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kammarkollegiet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 15083000 kr.

B 5. Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet

1987/88	Utgift	1000000
1988/89	Anslag	1000000
1989/90	Förslag	1000000

Från anslaget betalas utgifter för utvecklingsinsatser och rationaliseringsprojekt eller försöksverksamhet, som bedrivs i rationaliseringssyfte. Anslaget tas i anspråk efter beslut av regeringen i varje särskilt fall. Som ett led i den offentliga sektorns förnyelse och utveckling kan ytterligare medel

utöver de budgeterade behöva tas i anspråk. Jag bedömer det bl.a. som nödvändigt att särskilda konsultinsatser m.m. i vissa fall kommer att behövas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr.

Statistik

Statistiska centralbyrån (SCB) är enligt sin instruktion (1988:137) central förvaltningsmyndighet för den statliga statistikproduktionen och ansvarar för huvuddelen av denna.

Medel till SCB:s verksamhet anvisas under anslaget B6. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser, B7. Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet samt under IX huvudtiteln C7. Statistik på jordbrukets område.

SCB ingår i försöken med treåriga budgetramar och innevarande budgetår är år två. SCB har fått särskilda direktiv för att lämna en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1990/91 – 1992/93. SCB tillämpar dessutom programbudgetering och tilldelas anslag i programtermer. Följande huvudprogramindelning gäller för SCB.

I Statistik, register och prognoser

II Uppdragsverksamhet

Program I är indelat i 14 delprogram, ett för varje departement och ett för gemensamma frågor. Avvikelser mot den fastlagda treårsramen redovisas för programmet Statistik, register och prognoser under anslaget B6. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser.

B 6. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser

1987/88	Utgift	319 160 000	Anslagssparande	15 172 000
1988/89	Anslag	321 640 000		
1989/90	Förslag	321 513 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 2 133 000 kr. inte ställts till SCB:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Från anslaget betalas utgifter för huvudprogrammet Statistik, register och prognoser, som avser statistikproduktion, samordning av den statliga statistiken, prognos- och utvecklingsarbete inom statistikens område m.m. Utvecklingen av detta huvudprogram och tillhörande delprogram framgår av följande sammanställning.

1000-tals kr

Delprogram	1987/88 Utgift	1988/89 Budget	1989/90 Föredra-ganden
Justitiedepartementet	5311	4604	4702
Utrikesdepartementet	18	–	–
Försvarsdepartementet	–	–	–
Socialdepartementet	22370	22935	23553
Kommunikationsdepartementet	7392	5949	6650
Finansdepartementet	83190	86750	87299
Utbildningsdepartementet	24213	23878	23913
Jordbruksdepartementet	57422	51433	46158
Arbetsmarknadsdepartementet	38137	42960	45903
Bostadsdepartementet	18687	18338	17855
Industridepartementet	18992	19608	20112
Civildepartementet	23863	17998	13392
Miljö- o Energidepartementet	12740	12900	13724
Gemensamma	51498	52538	52779
Summa	**363833**	**359895**	**356040**
varav XIII ht	319160	321640	321513
varav IX ht	44673	38255	34527

Statistiska centralbyrån

SCB föreslår i sin anslagsframställning bl. a.

1. Att för genomförandet av verksamheten under program I Statistik, register och prognoser anvisas ett förslagsanslag under XIII huvudtiteln B6. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser på 302443000 kr. och ett förslagsanslag under IX huvudtiteln på 31966000 kr.
2. Att pris- och löneomräkning sker av medlen under dessa anslag.
3. Att 13000000 kr. beräknas under anslaget B2. XIII huvudtiteln för anskaffning av ADB-utrustning.
4. Att regeringen prövar de förslag till utökningar utanför anslagsramen som SCB anmäler.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att SCB för nästa budgetår anvisas ett ramanslag under anslaget B6. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser på 321513000 kr. Detta motsvarar den i föregående års budgetproposition lagda planen för tredje året i den treåriga budgetramen efter prisomräkning och med de tillägg som redovisas nedan.

Under trettonde huvudtitelns anslag B2. Anskaffning av ADB-utrustning har beräknats en ökning av ramen för SCB med 4385000 kr. för budgetåret 1989/90. I likhet med tidigare år bör SCB ges rätt att besluta om sådana investeringar efter samråd med statskontoret.

Jag redovisar nedan de förändringar i förhållande till den budgetram som presenterades föregående år.

Delprogram 4 Socialdepartementet

SCB har på departementets uppdrag gjort en översyn av socialbidragsstatistiken. SCB har lämnat ett förslag till hur denna statistik kan förbättras. Jag har efter samråd med chefen för socialdepartementet beräknat 230000 kr. för sådana förbättringar. Medlen överförs till SCB:s anslag genom neddragning av socialdepartementets anslag. Medlen disponeras efter närmare anvisningar från socialdepartementet.

Delprogram 6 Finansdepartementet

Den ekonomiska statistiken är i många avseenden väl utbyggd. Trots detta finns det – såsom framhölls i budgetpropositionen 1988 – betydande luckor och brister i denna statistik, vilket är besvärande vid utformningen av den ekonomiska politiken. Mot denna bakgrund beslöt regeringen i juli 1988 att permanent tilldela SCB ytterligare 2 milj. kr. för förbättringar av den ekonomiska statistiken. Förbättringarna avsåg följande:

- en relativt långtgående utbyggnad av informationen om tjänstenäringarna,
- förbättringar av nationalräkenskaperna, bl. a. upprustning och utbyggnad av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna, beräkningar av kapitalstockar och nationalförmögenhetsbalanser samt vissa särskilda insatser i samband med den kommande basårsomläggningen,
- förbättringar av prisstatistiken, bl. a. utbyggnad av konsumentprisindex till att omfatta vissa tjänster och förbättringar av producentprisindex för tjänster och komplicerade produkter,
- visst utvecklingsarbete rörande industristatistiken över byggproduktionen,
- ökad samordning av den ekonomiska statistiken genom utveckling av statistikregistret,
- utbyggnad av SCB:s databaser med internationell statistik.

SCB och statens pris- och konkurrensverk (SPK) har i juni 1988, mot bakgrund av ett regeringsuppdrag, redovisat möjligheter till samordning mellan de båda myndigheternas konsumentprisberäkningar. Från och med januari 1989 kommer således ett mått på konsumentprisernas utveckling att redovisas varje månad. Jag anser detta vara tillfredsställande. Arbetet med att ytterligare samordna de båda myndigheternas prismätningar bör bedrivas vidare och myndigheterna bör i juni 1989 redovisa för regeringen inom vilka ytterligare områden prismätningarna har samordnats. De rationaliseringsvinster som kan uppstå hos SCB med anledning av detta arbete bör användas för kvalitetsförbättringar av konsumentprisindex.

I 1985 års budgetproposition (prop. 1984/85:100, bil. 15, s. 53, FiU 16, rskr. 218) uttalades att en del av medlen för budgetåret 1985/86 kunde förskjutas till ett senare budgetår. I budgetpropositionen 1987 (prop. 1986/87:100, bil. 15, s. 43, FiU 15, rskr. 214) angavs att 2,4 milj. kr. av dessa medel skulle disponeras av regeringen för statistikbehov inom i första hand finansdepartementets område. Efter samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag att dessa medel används på följande sätt.

SCB har i sin anslagsframställning anmält ett ökat medelsbehov på grund av tidigareläggning av den köpkraftsparitetsundersökning, som enligt tidigare planer skulle ha genomförts år 1990. Jag föreslår att 790000 kr. av de tidsförskjutna medlen används för köpkraftsparitetsundersökningen, varvid 389000 kr. kan få tas i anspråk redan innevarande budgetår.

Vidare föreslår jag, i enlighet med vad jag tidigare i dag har anfört under bilaga 2, Gemensamma frågor, punkt 11, att 1 milj. kr. används i samråd med konjunkturinstitutet för utvecklingsarbete avseende lönestatistiken, varvid en viss del av medlen kan få tas i anspråk innevarande budgetår.

Jag anser det vara av stor vikt att SCB:s undersökningar rörande hushållens ekonomiska situation samordnas i större utsträckning. Jag föreslår därför att 610000 kr. av de tidsförskjutna medlen används för utvecklingsarbeten rörande undersökningen om hushållens inkomster (HINK) samt till samordning av undersökningarna HINK, bostads- och hyresundersökningen (BHU) samt undersökningen av hushållens utgifter (HUT). Jag avser att senare återkomma om anvisningar till SCB för medlens disposition.

Delprogram 8 Jordbruksdepartementet

För regional statistik över användningen av handelsgödsel och kalk i jordbruket krävs fr. o. m. budgetåret 1989/90 ett medelstillskott motsvarande 60000 kr. Jag föreslår, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, att medel under IX huvudtitelns anslag C7. Statistik på jordbrukets område används för detta ändamål.

Delprogram 9 Arbetsmarknadsdepartementet

Omläggningen av arbetskraftsundersökningarna (AKU) år 1986 motiverades bl. a. av behovet av ökad information om rörligheten på arbetsmarknaden. SCB har i sin anslagsframställning begärt en permanent höjning av anslaget för att möjliggöra kontinuerligt kvalitetsarbete av den nya AKU:n. Jag kan inte biträda SCB:s begäran då kvalitetsarbete bör ses som en naturlig del av arbetet med statistiken och genomföras inom ramen för anslaget.

Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet vill jag däremot biträda förslaget om att genomföra ett projekt för att studera möjligheterna att utforma en bruttoströmsstatistik på grundval av den nya AKU:n. Bruttoströmsstatistiken skulle kunna ge värdefull information om rörligheten mellan yrken, branscher och regioner och också om rörligheten in och ut ur arbetskraften. Jag föreslår att ytterligare 650000 kr. tillförs SCB för detta projekt som ett engångsbelopp för nästa budgetår.

Arbetsmiljöstatistiken består idag av en löpande arbetsskadestatistik och ett utvecklingsarbete vars finansiering upphör i och med att nuvarande medel ur arbetsmiljöfonden är förbrukade. Det är dock angeläget att SCB fortsätter utvecklingsarbetet och följer upp det med ny löpande statistik över den fysiska och psyko-sociala arbetsmiljön. Jag föreslår efter

samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet att medel för arbetsmiljöstatistiken för budgetåret 1989/90 tillförs SCB genom att 900 000 kr. överförs från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens huvudtitel.

Delprogram 11 Industridepartementet

För finansieringen av varustatistiken för budgetåret 1989/90 föreslår jag, efter samråd med statsrådet Gradin och cheferna för försvarsdepartementet och industridepartementet, att 735 000 kr. överförs till SCB genom omfördelning av anslagen för kommerskollegiet, 145 000 kr., överstyrelsen för civil beredskap (anslag J 2), 420 000 kr. samt statens industriverk (anslag B 10.), 170 000 kr.

Delprogram 13 Miljö- och Energidepartementet

SCB och statens naturvårdsverk har gjort en genomgång av behoven av statistik för att utvärdera tillämpningen av miljöskyddslagen. Under budgetåret 1989/90 bör det vara möjligt att börja producera statistik på området. Efter samråd med chefen för miljö- och energidepartementet föreslår jag att medel för en löpande miljöstatistik, 500 000 kr., ställs till SCB:s förfogande på naturvårdsverkets anslag.

Övrigt

I förra årets budgetproposition meddelades att en överflyttning av SCB:s s.k. långtidsarkiv till riksarkivet skulle genomföras under budgetåret 1988/89. Överflyttningen skall vara avslutad den 1 januari 1989, vilket medför att medel motsvarande den löpande kostnaden för administrationen av arkivet, 525 000 kr. beräknat på årsbasis, överförs från SCB till riksarkivet.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag

att till *Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 321 513 000 kr.

B 7. Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas inkomster och utgifter för huvudprogrammet uppdragsverksamhet.

Statistiska centralbyrån

1. SCB föreslår att anslaget förs upp i statsbudgeten med ett oförändrat belopp om 1 000 kr.
2. SCB föreslår att den rörliga krediten tas upp till oförändrat belopp om 15 000 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget för uppdragsverksamheten förs upp i statsbudgeten för nästa budgetår med ett formellt belopp av 1 000 kr. Jag godtar SCB:s förslag vad gäller nivån på den rörliga krediten. Jag avser att återkomma till regeringen med ett sådant förslag.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag år 1 000 kr.

B 8. Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering

1987/88	Utgift	699 000
1988/89	Anslag	720 000
1989/90	Förslag	749 000

Institutet för storhushållens rationalisering har till huvudsaklig uppgift att främja och samordna sådan rationaliserings- och utvecklingsverksamhet som väsentligt kan bidra till att höja produktiviteten inom storhushållen. Institutet skall dessutom bedriva informations- och utbildningsverksamhet inom sitt område.

Institutet är organiserat som ett fristående organ, vars gemensammma huvudmän är staten och en för ändamålet bildad stiftelse med företrädare för Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och restaurangnäringen. Verksamheten vid institutet regleras genom avtal, som har slutits med stiftelsen. Avtalet gäller t. o. m. budgetåret 1990/91 efter en förlängning fr. o. m. den 1 juli 1986. För varje år upprättas ett avtal mellan staten

och stiftelsen om bidrag från respektive håll till institutet. Institutet för storhushållens rationalisering föreslår för budgetåret 1989/90 ett statsbidrag på 763 000 kr.

Jag föreslår ett bidrag på 749 000 kr. till institutet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 749 000 kr.

B 9. Statens person- och adressregisternämnd

1987/88	Utgift	551 000
1988/89	Anslag	580 000
1989/90	Förslag	615 000

Statens person- och adressregisternämnd är huvudman för det statliga person- och adressregistret, SPAR.

SPAR-nämnden består av högst åtta personer, varav en är ordförande. Ledamöterna utses av regeringen.

Nämndens organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1101) med instruktion för SPAR-nämnden.

Statskontoret utför kansligöromål åt nämnden.

Nämnden beräknar sitt anslagsbehov för 1989/90 till 615 000 kr.

Jag delar nämndens bedömning av anslagsbehovet för år 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens person- och adressregisternämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 615 000 kr.

B 10. Viss information och utbildning, m. m.

Nytt anslag (förslag) 25 000 000

Regeringen har i 1988 års kompletteringsproposition (prop. 1987/88:150, bil. 1, FiU 30, rskr. 394) för riksdagen redovisat riktlinjer för utveckling av styrningen av den statliga verksamheten. En viktig del härav är en omläggning av budgetprocessen i syfte att skapa bättre förutsättningar för en långsiktig och fördjupad verksamhetsanslys. Den fördjupade prövningen avses omfatta hela myndighetens verksamhet. I höstens budgetarbete har samtliga myndigheter och verksamheter fördelats på tre grupper som successivt skall gå in i ett sådant system med återkommande fördjupad prövning vart tredje år.

I regeringens redovisning påtalades vikten av att ett brett informations- och utbildningsprogram genomförs för att klargöra för alla berörda dels motiven till förändringen, dels de konkreta förändringarna av budgetprocessen m. m.

För att möjliggöra att den första gruppen myndigheter genomgår fördjupad prövning redan inför budgetåret 1991/92 har vissa informationsinsatser redan gjorts. Under våren 1989 måste mer omfattande utbildning av personal inom regeringskansliet och vid de berörda myndigheterna genomföras. Insatserna kommer successivt att öka som en konsekvens av att nya myndigheter varje år går in i den nya budgetprocessen.

För att förbereda och genomföra inledande informations- och utbildningsinsatser samt för vissa utvecklingsinsatser i anslutning till omläggningen av budgetprocessen bedömer jag att en ram på totalt 30 milj. kr. bör avsättas. Av totalramen bör 5 milj. kr. anvisas på TB II under ett nytt anslag för innevarande budgetår för att täcka utgifter under våren 1989. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag i denna del.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss information och utbildning, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

C. Statlig personalpolitik m. m.

C 1. Statens löne- och pensionsverk

1987/88	Utgift	41 853 958	Anslagssparande 5 647 000
1988/89	Anslag	42 535 000	
1989/90	Förslag	40 778 000	

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 419 000 kr. inte ställts till verkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens löne- och pensionsverk (SPV) är enligt sin instruktion (1988:113) central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör den statliga personalpensioneringen och därmed sammanhängande frågor och för ärenden som rör de centrala personaladministrativa ADB-systemen hos staten, i den mån sådana ärenden inte ankommer på någon annan myndighet. Vidare handlägger SPV ärenden om sådan grupplivförsäkring som meddelas av staten, i den mån det inte ankommer på statens tjänstepensions- och grupplivnämnd.

Chef för SPV är en generaldirektör. Vid SPV finns en styrelse. Inom SPV finns en pensionsavdelning, en ADB-enhet och en administrativ enhet. Huvuddelen av ADB-enhetens verksamhet finansieras genom avgifter och redovisas under ett särskilt anslag (C 2. Statlig personaladministrativ informationsbehandling).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**276**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostn.	62 455 000[1]	+3 808 000
därav		
lönekostnader	(41 978 000)	(+2 271 000)
lokalkostnader engångsvis	(7 598 000)	(+1 337 000)
Vissa MAREG-kostnader	2 000 000	± 0
Vissa PUTS-kostnader	2 000 000	−2 000 000
Vissa datakraftkostnader	200 000	− 200 000
Återbetalning av medel för vissa datainvesteringar	–	− 225 000
Terminalinvestering	–	+1 060 000
Avgår		
Inkomster	24 120 000	+4 200 000
	42 535 000	**−1 757 000**

[1] Av angivet belopp har inte 419 000 kr. ställts till verkets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens löne- och pensionsverk

Statens löne- och pensionsverk (SPV) anför i sin anslagsframställning bl. a. följande:

1. Huvudförslag för budgetåret 1989/90 1 478 000 kr. Utgiftsminskningen följer det treåriga huvudförslag som fastlades inför budgetåret 1987/88

och uppgår för budgetåret 1989/90 till 2 %. SPV presenterar därutöver ett tilläggsalternativ.

2. Medel bör anvisas för utbyte och komplettering av terminalutrustning för pensionsverksamheten.
3. Medel bör också anvisas för att täcka ökade ADB-kostnader till följd av omläggning av driften från riksförsäkringsverket (RFV) till DAFA.
4. Finansiering av föreslagna kostnadsökningar kan ske bl. a. genom höjning av avgifter för MAREG och pensionsadministration.

Föredragandens överväganden

Statens löne- och pensionsverk (SPV) medverkar i de pågående försöken med treåriga budgetramar. Medel för SPV:s förvaltningsutgifter anvisas således under ramanslag.

I 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 15) redovisades SPV:s verksamhet för de kommande tre åren och kostnadsramarna härför. Jag godtar SPV:s förslag om en planenlig real minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90 enligt det treåriga huvudförslag som fastställdes inför budgetåret 1987/88.

Därutöver har jag tagit hänsyn till ökade kostnader för SPV till följd av dels förändringen av statens redovisningssystem fr. o. m. den 1 juli 1989, dels ökade ADB-kostnader på grund av överföring av driften av pensionsverksamheten till DAFA. De ökade driftkostnaderna kan finansieras bl. a. genom att vissa kostnader får täckas genom att tidigare överskott av SPV:s verksamhet tas i anspråk.

Jag har också beräknat medel för utbyte och komplettering av terminalutrustning för pensionsverksamheten. Finansieringen av utrustningen kan ske genom att SPV tar i anspråk 1 060 000 kr. av intäkterna för budgetåret 1989/90.

Jag har även beaktat att SPV skall återbetala vissa medel för tidigare gjorda datainvesteringar samt att SPV ökar sina intäkter budgetåret 1989/90 med ca 4,2 milj. kr. till följd av regeringens beslut om ersättning för verkets bestyr med ATP-ärenden.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens löne- och pensionsverk* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 40 778 000 kr.

C 2. Statlig personaladministrativ informationsbehandling

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget betalas utgifter för drift, underhåll och central administration av de personaladministrativa informationssystemen SLÖR (inkl. ett för- och eftersystem benämnt PIR) och PI. De myndigheter som är anslutna till systemen erlägger avgift härför enligt principen om full kostnadstäckning. Under anslaget redovisas även inkomsterna från uppdragsverksamheten samt inkomster och utgifter för affärsverkens andel av aktualiseringsverksamheten.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statlig personaladministrativ informationsbehandling* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 3. Statens arbetsgivarverk

1987/88	Utgift	29 364 499
1988/89	Anslag	32 545 000
1989/90	Förslag	40 600 000

Statens arbetsgivarverk (SAV) är en central myndighet för dels förhandlingar i och samordning av frågor som rör reglering mellan offentlig arbetsgivare och arbetstagare, såvitt gäller anställnings- och arbetsvillkor som fastställs under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, dels arbetsgivarpolitiken inom statsförvaltningen.

Chef för SAV är en generaldirektör. Vid SAV finns en styrelse.

Dess organisation m.m. framgår av förordningen (1988:1580) med instruktion för SAV.

SAV har organiserats så att förhandlings- och avtalsarbetet samt informationsverksamheten i största möjliga utsträckning anknyts till myndighetsspecifika områden. Detta arbete bedrivs vid en förhandlingsavdelning under ledning av en förhandlingschef. Avdelningen är organiserad på fem enheter, en för gemensamma avtal samt fyra sektorer för resp. civil statsförvaltning, försvaret, affärsverken och skolområdet. Genom denna organisation underlättas arbetet med att åstadkomma s.k. sektoravtal. Till varje sektorenhet är knuten en förhandlingsdelegation som utses av SAV:s styrelse.

Ansvaret för det övergripande planerings- och utredningsarbetet samt utveckling och samordning av statens arbetsgivarpolicy åvilar avdelningen för utredning och utveckling under ledning av en förhandlingsdirektör (utredningschef).

Som stöd och servicefunktioner åt nyssnämnda enheter inom SAV finns ett antal stabsenheter. Dessa sorterar direkt under generaldirektören och består av

– samhällsekonomiska enheten

– informationsenheten
– enheten för personal och intern service
– rättsenheten

Statens arbetsgivarverk

Statens arbetsgivarverk (SAV) anför i sin anslagsframställning bl. a. följande:

SAV ingår i försöksverksamheten med treåriga budgetramar för perioden 1988/89–1990/91. Det förslag till verksamhetsinriktning för de tre budgetåren som SAV lämnade till regeringen våren 1987 har i sina huvuddrag antagits av statsmakterna. SAV:s verksamhet anvisas därför under ett ramanslag som för budgetåren 1989/90 och 1990/91 skall minska realt med 2% vartdera året. SAV hemställer med utgångspunkt i detta att ett ramanslag på 29 562 000 kr. anvisas för budgetåret 1989/90.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	36 063 [1]	+13 939 800
Lokalkostnader	8 816 000	+ 518 000
Summa utgifter	**44 879 000** [2]	**+14 457 800**
Inkomster		
Ersättning från de affärsdrivande verken	11 772 000	+ 2 743 000
Ersättning från vissa icke-statliga institutioner	562 000	+ 143 000
Nettoutgift	**32 545 000** [2]	**+11 571 000**

[1] Av angivet belopp har 286 420 kr. inte ställts till statens arbetsgivarverks disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram
[2] varav 3 500 000 engångsanvisning

Föredragandens överväganden

I förra årets budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 9) redovisades SAV:s verksamhetsinriktning för de kommande tre åren och kostnadsramen härför. Jag godtar SAV:s förslag om en planenlig minskning av utgifterna för budgetåret 1989/90 enligt det treåriga huvudförslag som fastställdes inför budgetåret 1988/89. Anslaget har prisomräknats. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SAV fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag har tidigare idag i Gemensamma frågor (bil. 2, p. 12) redogjort för behovet av samordning av den centrala arbetsgivarfunktionen i statsförvaltningen. Jag förordade då att SAV i fortsättningen skulle tillföras uppgifter inom det personalpolitiska området som för närvarande åvilar statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN). Det innebär bl. a. att SAV fortsättningsvis även bör kunna lämna direkt stöd till myndigheterna i frågor om rekrytering, omplacering, personalrörlighet, personalutveckling, rehabili-

tering, jämställdhet mellan kvinnor och män i statsförvaltningen och stöd i samband med omorganisationer och andra strukturförändringar. I dessa frågor bör SAV även kunna hjälpa riksdagen och dess myndigheter.

Jag har beräknat SAV:s medelsbehov för de nya arbetsuppgifterna till 10 400 000 kr. Av detta belopp bör 1 milj. kr. stå till regeringens disposition för insatser inom det personalpolitiska området. Jag har vid beräkningen av medlen för SAV:s nya arbetsuppgifter också beaktat kostnaderna för trygghetsnämndens kansli vad gäller frågor om avgångsbidrag, årlig ersättning m.m. och kostnaderna för särskilda insatser på jämställdhetsområdet (1 milj. kr.) som nu belastar SAMN:s anslag.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens arbetsgivarverk* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 40 600 000 kr.

C 4. Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering

1987/88	Utgift	59 376 000
1988/89	Anslag	28 000 000
1989/90	Förslag	28 000 000

Anslaget disponeras av statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) för kostnader för avlöningsförmåner, utbildning m.m. för att bereda arbetshandikappade hos staten anställning och undvika sjukpensionering. Anslaget får användas endast övergångsvis till dess att frågan om anställning har lösts på ett mer slutgiltigt sätt. Därefter skall myndighetens egna medel användas.

Bestämmelser i ämnet finns i rehabiliteringsförordningen (1987:221). Härutöver får anslaget användas för kostnader för avgångsbidrag på grund av vilande rätt därtill (SAVFS 1984:2).

I korthet innebär reglerna att anställningsmyndigheten skall utreda behovet av rehabiliteringsåtgärder, se till att dessa genomförs så snart som möjligt samt så långt som möjligt bekosta rehabiliteringen. Med rehabilitering avses undanröjande av arbetshinder för en arbetshandikappad genom frivilliga yrkesinriktade åtgärder, t.ex. arbetsprövning, anpassade arbetsuppgifter, omplacering, utbildning, särskilda hjälpmedel eller arbetsbiträde. Anslaget får användas till kostnader för avlöningsförmåner, utbildning m.m. En tredjedel av lönekostnaden skall dock alltid bekostas av myndigheten.

SAMN:s uppgifter är bl.a. att lämna myndigheterna råd i rehabiliteringsärenden. Kan myndigheten inte vidta de åtgärder som behövs för att hålla kvar en arbetshandikappad i anställning skall myndigheten begära SAMN:s medverkan. SAMN kan därvid lämna myndigheterna ekono-

miskt stöd till rehabiliteringsåtgärder genom beslut om medel från anslaget.

Innan medel från anslaget beviljas prövar SAMN att rehabiliteringen är ändamålsenlig och förebygger sjukpension och att myndigheten inte själv kan bekosta rehabiliteringen med egna medel.

Statens arbetsmarknadsnämnd

SAMN begär en ökning av anslaget med 32 milj. kr. med hänsyn till att belastningen på anslaget för budgetåret 1987/88 uppgick till drygt 59 milj. kr.

SAMN bedömer att behovet av finansiellt stöd för rehabiliteringsåtgärder kommer att vara av minst samma omfattning under de närmaste åren.

SAMN:s organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1106) med instruktion för SAMN.

Rehabiliteringsberedningen

En statlig kommitté (S 1985:02) har haft i uppdrag att göra en översyn av sjukförsäkringens regler i syfte att åstadkomma en mer aktiv och rehabiliteringsinriktad försäkring. Enligt sina direktiv skulle kommittén bl. a.

– pröva om det finns behov av och förutsättningar för att lämna ersättning från sjukförsäkringen i förebyggande syfte,

– undersöka om det går att samordna rehabiliteringsinsatser på ett bättre sätt än f. n. och att införa enhetligare ersättningsformer under rehabiliteringen och

– klarlägga ansvarsfrågorna i rehabiliteringsarbetet och ta ställning till om försäkringskassorna skall ges en mer aktiv och pådrivande roll.

Kommittén antog namnet rehabiliteringsberedningen. Den har nyligen lämnat sitt betänkande Tidig och samordnad rehabilitering - Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m. m. (SOU 1988:41). Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Beredningen föreslår ett antal åtgärder som bedöms innebära att rehabiliteringsarbetet effektiviseras. Förslagen avser två huvudområden, dels ansvars- och samverkansfrågorna, dels ersättningssystemet.

När det gäller samverkansfrågorna föreslår beredningen åtgärder som syftar till att de ansvariga samhällsorganen (försäkringskassan, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, arbetsmarknadsorganen och arbetsgivaren) arbetar mot ett gemensamt väl definierat mål och att resurserna samordnas.

I fråga om ersättning vid rehabilitering föreslår beredningen att det under den aktiva rehabiliteringsprocessen utges en särskild ersättning, rehabiliteringsersättning. Den föreslås bestå av två delar, en rehabiliteringspenning och ett särskilt bidrag. Rehabiliteringspenningen skall täcka den inkomstförlust som uppstår för den försäkrade när han deltar i rehabiliteringsåtgärden medan det särskilda bidraget skall täcka vissa kostnader som uppstår i anledning av rehabiliteringen.

Beredningen räknar med att dess förslag kan träda i kraft tidigast den 1 juli 1990.

Enligt min mening bör frågan om rehabiliteringsverksamheten i statsförvaltningen behandlas samordnat med rehabiliteringsverksamheten för övriga arbetsmarknadssektorer. Det är framför allt frågan om rehabiliteringsåtgärdernas finansiering som bör lösas i ett sammanhang så att gränserna mellan myndigheternas anslag, förevarande anslag och medel från socialförsäkringen renodlas. Den förändring av nu gällande regler för statsförvaltningen som jag föreslår i det följande bör därför – i avvaktan på statsmakternas ställningstagande till rehabiliteringsberedningens förslag – ses som en övergångslösning.

Ansvaret för att rehabilitering av statsanställda utreds och åtgärder vidtas bör liksom hittills ligga på anställningsmyndigheten. För samverkan lokalt mellan arbetsgivare och arbetstagare finns främst skyddskommittéerna som numera har till uppgift att även verka för att en på lämpligt sätt organiserad arbets-, anpassning- och rehabiliteringsverksamhet bedrivs på arbetsstället.

Statens arbetsmiljönämnd (SAN) har till uppgift att främja utvecklingen av arbetsmiljöverksamheten i statsförvaltningen. Nämnden är partssammansatt och fackansvarigt organ för innehållet i den partsgemensamma utbildningen inom arbetsmiljöområdet. Vidare syftar nämndens uppgifter framför allt till att ge myndigheterna och skyddskommittéerna vägledning i det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

Dess organisation m.m. framgår av förordningen (1988:1141) med instruktion för SAN.

Till myndighetens och de anställdas förfogande finns också Statshälsan som svarar för företagshälsovården för de statsanställda. Statshälsans hälsocentraler är med sin kompetens inom de medicinska, tekniska och psykosociala områdena samt med kännedom om arbetsplatsen och arbetstagarnas arbetssituation en viktig resurs i den yrkesinriktade rehabiliteringen. Vid bedömning av olika rehabiliteringsåtgärders ändamålsenlighet bör därför synpunkter fortsättningsvis regelmässigt inhämtas från Statshälsan.

Jag har tidigare i bil. 2 Gemensamma frågor föreslagit en samordning och förstärkning av den statliga arbetsgivarfunktionen. Härigenom skapas förutsättningar bl.a. för att på central nivå lämna myndigheterna arbetsrättslig rådgivning, stöd i fråga om avtalstolkning och stöd i andra frågor som har utpräglat arbetsgivarpolitisk karaktär. En konsekvens av förslaget är att SAMN kan upphöra fr.o.m. den 1 juli 1989.

Mot den här bakgrunden anser jag att det finns såväl organisation som kompetens för att rehabiliteringen av de statsanställda skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. En viktig förutsättning är dock att berörda myndigheter aktivt engagerar sig i de enskilda fallen och är beredda att med stöd från bl.a. företagshälsovården pröva olika åtgärder i syfte att anpassa arbetsuppgifter och arbetsmiljö. Det är också angeläget att samarbetet i dessa frågor byggs ut myndigheterna emellan.

Även när det gäller finansieringen av rehabiliteringsåtgärderna bör det som hittills i första hand vara myndighetens ansvar. Det kan emellertid

förutses att vissa myndigheter även i fortsättningen kan behöva ekonomiskt stöd för att kunna finansiera kostnader i samband med rehabiliteringsåtgärder. I vissa fall kan det ekonomiska stödet vara en förutsättning för att insatserna kommer till stånd. Om rehabiliteringsberedningens förslag genomförs kan det innebära att myndigheterna till stor del kompensernas för sina kostnader i samband med rehabilitering. I avvaktan på att statsmakterna behandlar frågan bör följande gälla.

– Kostnaderna för rehabilitering bör fullt ut belasta myndigheternas reguljära anslag.

– I de fall kostnaderna inte ryms inom tilldelade medel bör överskridande kunna medges av regeringen efter hemställan från myndigheten. Sådant överskridande bör alltid medges om det inte är uppenbart onödigt med hänsyn till myndighetens ekonomiska ställning.

– Som en förutsättning bör härvid gälla att rehabiliteringsåtgärden behandlats i myndighetens skyddskommitté (eller motsv.) och att åtgärden tillstyrkts av Statshälsan från rehabiliteringssynpunkt.

– Vad gäller myndigheter vars kostnader beräknas under reservationsanslag eller obetecknade anslag bör rehabiliteringskostnaderna under motsvarande förutsättningar belasta förevarande anslag.

Motsvarande principer för finansiering bör i tillämpliga delar gälla även för sådana kostnader för avgångsbidrag som redan i dag kan finansieras med medel från förevarande anslag.

Jag beräknar anslaget med oförändrat belopp för budgetåret 1989/90 för täckning av kostnader för de överskridanden som kan bli aktuella och för kostnader som hänförs till myndigheter med reservationsanslag eller obetecknade anslag.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 28 000 000 kr.

C 5. Vissa trygghetsåtgärder för lärare

1987/88	Utgift	2 909 000	Reservation 17 350 746
1988/89	Anslag	4 000 000	
1989/90	Förslag	1 000	

I 1983 års avtal om löner för statstjänstemän m. fl. (ALS 1983) avräknade parterna 4 milj. kr. årligen med början år 1983 för särskilda trygghetsåtgärder – utöver de åtgärder som följer av trygghetsavtalet (TrA-L) – för lärare som inte kunnat omplaceras till annan lärartjänst.

Medlen får användas till kostnader för åtgärder som underlättar för uppsagda lärare att få ny sysselsättning. Medlen skall i första hand användas för åtgärder som sätts in efter reservlärartidens utgång, men de kan också användas under pågående anställning.

Anslaget disponeras av statens trygghetsnämnd. Den reservation som redovisas på anslaget skall stå till parternas förfogande. (Jfr prop. 1982/83:42, AU 10, rskr. 103).

Mot bakgrund bl. a. av att reservationen vid utgången av budgetåret 1987/88 var över 17 milj. kr. har parterna i 1988 års avtalsrörelse (RALS 1988) kommit överens om att t. v. inte längre göra någon årlig avsättning. Jag föreslår därför att anslaget för budgetåret 1989/90 förs upp med endast ett formellt belopp i statsbudgeten.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa trygghetsåtgärder för lärare* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 6. Statens institut för personalutveckling: Bidrag till myndighetsuppgifter

1987/88	Utgift	7 239 000
1988/89	Anslag	7 312 000
1989/90	Förslag	18 587 000

Statens institut för personalutveckling (SIPU) är central servicemyndighet för kompetensutveckling inom statsverksamheten. Institutet får inom sitt verksamhetsområde biträda andra offentliga eller privata organ.

Chef för SIPU är en generaldirektör. Vid SIPU finns ett råd. Dess organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1006) med instruktion för SIPU.

Statens institut för personalutveckling

SIPU föreslår att bidraget höjs med 3 milj. kr. som en följd av att SIPU fått uppgifter inom informations- och språkvårdsområdet. SIPU föreslår vidare att ett belopp på högst 8 milj. kr. anslås för investeringar i inredning och inventarier i statens kursgård Sjudarhöjden. Genom byggnadsstyrelsens försäljning av fastigheten i Bergshamra har hyran höjts kraftigt. SIPU föreslår därför att SIPU kompenseras för hyreshöjningen med ett belopp på högst 2 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat anslaget enligt sedvanliga grunder för bidragsanslag. Jag har därutöver beräknat en engångsanvisning på 8 milj. kr. för anskaffning av inventarier och inredning till statens kursgård Sjudarhöjden med en amorteringstid på 10 år. Jag har vidare beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för SIPU fr. o. m. den 1 juli 1989 samt att RC-organisationen avvecklas. Slutligen har jag räknat med en kompensation på 1,5 milj. kr. för hyreshöjning till följd av försäljningen av fastigheten i Bergshamra.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för personalutveckling: Bidrag till myndighetsuppgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 18 587 000 kr.

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas inkomster och utgifter för produktion och distribution m.m. av SIPU:s konsulttjänster och personalutbildning, utbildningsmaterial, utvecklingsarbete som bedrivs på uppdrag av annan myndighet, bokningsservice och bistånd till myndigheterna vid planering och utformning av deras personalutbildning samt driften av statens kursgård Sjudarhöjden. I uppdragsverksamheten ingår även internationell konsult- och utbildningsverksamhet samt statens institut för ledarskap (Stil). Omslutningen beräknas komma att uppgå till 75 000 000 kr. under budgetåret 1988/89 och 90 600 000 kr. under budgetåret 1989/90.

Under budgetåret 1987/88 har kurs- och seminarieverksamheten mätt i antal deltagardagar ökat. Ökningen har främst skett inom områdena kompetensförsörjning, information/kommunikation och ledarskapsutveckling. SIPU:s konsultverksamhet riktar sig dels till den inhemska marknaden, dels till utlandet. Under budgetåret 1987/88 omfattade den inhemska marknaden omkring 430 uppdrag och omsatte 10,9 milj. kr. Det innebär en viss ökning i förhållande till föregående budgetår. Huvuddelen av konsultverksamheten i utlandet bedrivs inom ramen för SIDA:s biståndsverksamhet för utvecklingsländer i Afrika. Konsultverksamheten i utlandet uppnådde under budgetåret 1987/88 samma omslutning som de två föregående budgetåren, dvs. 12,5 milj. kr.

Efter flera år av överskott redovisar SIPU i bokslutet för budgetåret 1987/88 ett underskott på 885 000 kr. De huvudsakliga orsakerna är bl.a. en minskad efterfrågan på utbildning och konsulttjänster inom ekonomiområdet och oförutsedda förskjutningar i efterfrågan på kurser under budgetåret.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för personalutveckling: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 8. Bidrag till vissa utvecklingsåtgärder

1987/88	Utgift	13 038 000
1988/89	Anslag	15 000 000
1989/90	Förslag	21 500 000

Från anslaget betalas utgifter för särskilda personalutbildningsåtgärder som genomförs av bl.a. statens institut för personalutveckling (SIPU). Åtgärderna omfattar bl.a. uppdrag från regeringen inom personalutbildningsområdet och utvecklingsarbete i form av t.ex. förstudier som inte är ett led i SIPU:s avgiftsfinansierade verksamhet. Anslaget avses också bekosta genomförande av central utbildnings- och konferensverksamhet

för högre chefer i myndigheter och departement.

Jag har liksom för innevarande budgetår räknat medel för vissa utvecklingsåtgärder till följd av propositionen om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226). Åtgärderna innefattar bl. a. introduktion av ledamöter och personalföreträdare i lekmannastyrelser, åtgärder för att förbättra myndigheternas chefsförsörjning och åtgärder för att öka andelen kvinnor i chefsbefattningar. Jag har också beaktat att medel bör avsättas för insatser inom jämställdhetsområdet liksom för insatser för kompetensförsörjning och rörlighet inom statsförvaltningen. Vidare har jag även för nästa budgetår räknat medel för fortsatt utveckling av statsförvaltningens service t. ex. i fråga om myndigheternas tillgänglighet i externa kontakter samt för stimulansåtgärder för regional samverkan mellan statliga, kommunala och landstingskommunala organ.

Härutöver har jag räknat medel för centrala stödåtgärder inom områdena för språkvård och information hos myndigheterna samt för utvecklingsarbete inom strukturområdet.

Med hänsyn till anslagets karaktär bör det för nästa budgetår föras upp som ett reservationsanslag.

Jag beräknar med hänvisning till vad jag nu har anfört medelsbehovet på anslaget till 21,5 milj. kr. för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa utvecklingsåtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 21 500 000 kr.

C 9. Statens arbetsmiljönämnd

1987/88	Utgift	1 176 593
1988/89	Anslag	1 254 000
1989/90	Förslag	1 986 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 6 000 kr. inte ställts till nämndens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens arbetsmiljönämnd (SAN) skall, i den mån det inte ankommer på någon annan myndighet inom statsförvaltningen, bl. a. främja utvecklingen av arbetsmiljöverksamhet, ge ut information samt meddela föreskrifter och råd som rör arbetsmiljöverksamheten. SAN skall vidare vara fackansvarigt organ för innehållet i den partsgemensamma utbildningen inom arbetsmiljöområdet och på begäran av arbetsmiljöfonden yttra sig över myndigheternas och arbetstagarorganisationernas ansökningar till fonden om medel för arbetsmiljöutbildning och arbetsmiljöforskning.

SAN består av sex ledamöter. De förordnas av regeringen, tre av dem efter förslag av de statsanställdas huvudorganisationer. För beslut hos SAN krävs att samtliga ledamöter är ense.

Hos SAN finns ett kansli. Som anförts, framgår SAN:s organisation m. m. av förordningen (1988:1141) med instruktion för SAN.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	3	+1
Anslag		
Förvaltningskostn.	1 160 000[1]	+727 000
(därav lönekostn.)	(661 000)	(+398 000)
Lokalkostnader	94 000	+ 5 000
	1 254 000	**+732 000**

[1] Av angivet belopp har inte 6 000 kr. ställts till nämndens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens arbetsmiljönämnd

SAN beräknar sitt anslagsbehov för 1989/90 till 1 559 000 kr. Dessutom anser SAN att kansliet behöver utökas med en handläggartjänst.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat medel för ytterligare en handläggartjänst på SAN:s kansli. Därutöver har jag tagit hänsyn till ökade kostnader för SAN den till följd av att tjänstebrevsrätten föreslås slopad fr. o. m. den 1 juli 1989 och att RC-organisationen avvecklas.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens arbetsmiljönämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 986 000 kr.

C 10. Kostnader för vissa nämnder m. m.

1987/88	Utgift	193 954
1988/89	Anslag	210 000
1989/90	Förslag	1 125 000

Från anslaget betalas kostnader – i regel arvoden till ledamöter och ersättare m. m. – för Statstjänstenämnden (såvitt avser statsverket), statens tjänstebostadsnämnd, statens trygghetsnämnd, Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor, Skiljenämnden för arbetsmiljöfrågor, statens ansvarsnämnd, Offentliga sektorns särskilda nämnd, statsförvaltningens centrala förslagsnämnd samt ansvarsnämnden för biskopar.

Jag har härutöver beräknat medel för motsvarande kostnader för kontraktsdelegationen, Offentliga arbetsgivares samarbetsnämnd (såvitt avser statsverket), statens tjänstepensions- och grupplivnämnd, statens utlandslönenämnd, nämnden för lokalanställda, statens chefslönenämnd, statsrådslönenämnden och resegarantinämnden, som alla var uppförda under sjunde huvudtiteln i förra årets budgetproposition.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 125 000 kr.

C 11. Bidrag till Statshälsan

1987/88	Utgift	278 100 000
1988/89	Anslag	289 000 000
1989/90	Förslag	305 000 000

Från anslaget betalas bidrag till Statshälsan i enlighet med kollektivavtal mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer om statlig företagshälsovård m. m. För budgetåret 1989/90 skall enligt avtalet betalas 273 000 000 kr. Medlen utbetalas kvartalsvis i förskott. Med utgångspunkt i prisförhållandena under juni 1986 omräknas beloppet på grundval av de förändringar som har skett i konsumentprisindex vid utbetalningstillfället. Jag har med hänsyn härtill schablonmässigt beräknat en årlig uppräkning med 3 %.

De myndigheter som är anslutna till Statshälsan bidrar i viss mån till finansieringen av företagshälsovårdens förebyggande insatser inom arbetsmiljöområdet. Det sker genom att ett belopp per anställd betalas till en inkomsttitel på statsbudgeten. För innevarande budgetår bidrar de anslutna myndigheterna med 145 kr. per anställd.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Statshälsan* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 305 000 000 kr.

C 12. Viss förslagsverksamhet m. m.

1987/88	Utgift	309 561
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	400 000

Från anslaget betalas ersättningar i förslagsverksamheten i den utsträckning som beslut härom meddelas av statsförvaltningens centrala förslagsnämnd. Statens arbetsgivarverk (SAV) och de statsanställdas huvudorganisationer har den 29 april 1981 slutit ett avtal om förslagsverksamhet hos statliga myndigheter.

Hithörande frågor regleras i förordningen (1981:606) om förslags- och trivselverksamheten vid statliga myndigheter (ändrad senast 1987:1223).

Statsförvaltningens centrala förslagsnämnd

Förslagsnämndens uppgifter och organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1103) med instruktion för nämnden.

Nämnden beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 1 700 000 kr. med hänsyn bl. a. till att en förslagspristävling bör genomföras.

Jag stöder förslagsnämndens förslag om att en ny förslagspristävling bör anordnas under budgetåret 1989/90. Förslagsverksamheten är enligt min mening ett viktigt komplement till andra insatser för att ta tillvara de anställdas kunskaper och idéer i förändringsarbetet. Genom förslagsverksamheten stimuleras de anställda att även utom sina tjänsteuppdrag verka för förbättringar i myndigheternas verksamhet. Jag har därför beräknat medel för kostnader för tävlingskampanj och priser. Även i fortsättningen bör förslagspristävlingar anordnas med ca tre års mellanrum.

Enligt vad jag har inhämtat avser statens arbetsgivarverk att i 1989 års avtalsrörelse ta upp frågan om en ändring av nuvarande regler för förslagsverksamheten bl. a. så att besluten och därmed ersättningarna normalt ligger på myndighetsnivå och att den centrala förslagsnämnden ges en mer entydigt rådgivande och övervakande roll.

Jag hemställer med hänvisning till vad jag nu har anfört att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss förslagsverksamhet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 400 000 kr.

C 13. Vissa skadeersättningar m. m.

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	100 000
1989/90	Förslag	1 000

Från anslaget betalas bl. a. ersättningar som staten skall betala på grund av skadeståndsskyldighet och som avser fall där förmånstagaren inte har eller har haft statligt reglerad anställning. Med hänsyn till att anslaget inte har belastats bör det tills vidare föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa skadeersättningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 14. Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån

1987/88	Utgift	26 772
1988/89	Anslag	30 000
1989/90	Förslag	30 000

Enligt förordningen (1973:499) om bostadsanskaffningslån med statlig garanti till statstjänstemän m. fl. (ändrad senast 1984:784) kan under vissa förutsättningar lån med statlig garanti medges för förvärv av bostadsrätt eller för kontantinsats vid villaköp. Lån får beviljas med högst det belopp som svarar mot den kontantinsats som behövs för förvärv av bostaden. Högsta lånebelopp är 30 000 kr. och längsta amorteringstid 10 år. Lån

beviljas av PK-banken efter tillstyrkan från anställningsmyndigheten. Lån kan medges den som i samband med ändring av tjänstgöringsort har fått eller kunnat få anstånd med omstationering.

Syftet med kreditgarantin är tvåfaldigt. En anställd som omplaceras kan med hjälp av lånet lättare lösa bostadsfrågan på den nya orten. Härigenom minskar kostnaderna för traktamenten i samband med omplaceringen.

Från anslaget betalas de kostnader som kan uppkomma till följd av att den statliga garantin behöver tas i anspråk. Anslaget disponeras av kammarkollegiet.

Enligt vad jag har inhämtat från PK-banken och kammarkollegiet fanns det 1 752 lån med statlig kreditgaranti i mitten av september 1988. Den sammanlagda lånesumman var ca 19,7 milj. kr. I september 1987 var antalet lån 2 315 och lånesumman ca 29 milj. kr.

Under budgetåret 1987/88 var kostnaden för kreditgarantin 26 772 kr. Budgetåret 1986/87 var motsvarande kostnad 31 145 kr.

Jag har med ledning av anslagsbelastningen beräknat medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 30 000 kr.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 30 000 kr.

C 15. Externa arbetstagarkonsulter

1987/88	Utgift	8 036 867
1988/89	Anslag	6 791 000
1989/90	Förslag	7 239 000

Från anslaget betalas utgifter för konsulter som personalorganisationerna anlitar i rationaliseringsfrågor med stöd av medbestämmandeavtal som har godkänts av regeringen. Anslaget disponeras av statens arbetsgivarverk (SAV).

I förra årets budgetproposition anmäldes att parterna inlett fördjupade studier av erfarenheterna av externa arbetstagarkonsulter. Dessa studier är nu avslutade. Enligt vad jag har inhämtat visar resultaten i korthet att arbetstagarkonsulternas arbete har sitt huvudsakliga värde för de lokala arbetstagarorganisationerna. Företrädare för de lokala facken har kunnat få stöd och kompetensuppbyggnad i frågor om bl. a. organisation, ekonomi och ADB som har behövts för meningsfull och konstruktiv medverkan i förändringsarbetet. Men samtidigt har konsultinsatserna i många fall haft ett värde från myndigheternas synpunkt genom att de har kunnat minska behovet av egna utredningar och förbättrat beslutsunderlaget.

En annan viktig erfarenhet är att båda parter i vissa fall har kunnat tillföras kunskap om hur projektarbete planeras och genomförs. Kombinationen av gemensamma grundläggande kunskaper i sakfrågan och effektiv projektorganisation har bidragit till en konstruktiv dialog och ett brett genomförande med ökad motivation hos den berörda personalen.

I 1988 års avtalsrörelse (RALS 1988) har parterna enats om att medlen för anlitande av extern arbetstagarkonsult enligt träffade medbestämmandeavtal skall räknas upp med 6,6% för budgetåret 1988/89. Jag beräknar med ledning härav medelsbehovet för budgetåret 1989/90 till 7 239 000 kr.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Externa arbetstagarkonsulter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 7 239 000 kr.

C 16. Administration av statens personskadeförsäkring, m. m.

1987/88	Utgift	2 650 000
1988/89	Anslag	6 000 000
1989/90	Förslag	6 200 000

Från anslaget betalas bidrag till AMF-trygghetsförsäkring för administrationen av statens personskadeförsäkring (PSA) m. m. (prop. 1987/88:25, AU 12, rskr. 92) enligt ett avtal den 10 december 1987 mellan statens förhandlingsnämnd och AMF-trygghetsförsäkring. Regeringen har godkänt avtalet.

Frågor om personskadeersättning enligt PSA m. m. prövas av statens trygghetsnämnd. Enligt avtalet åtar sig AMF-trygghetsförsäkring att ställa den personal till trygghetsnämndens förfogande som behövs för att nämnden skall kunna fullgöra de administrativa uppgifter som är förenade med regleringen av personskadefall. De författningar, t. ex. tillämpliga bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223), sekretesslagen (1980:100) och verksförordningen (1987:1100) som gäller för trygghetsnämnden gäller även för denna personal. Nämndens uppgifter och organisation m. m. framgår av förordningen (1988:65) med instruktion för nämnden. Den trädde i kraft den 1 mars 1988.

För dessa uppgifter utgår enligt avtalet ersättning från staten med 5,3 milj. kr. för år 1988 och med 6,2 milj. kr. för år 1989. Parterna är ense om att före den 31 mars 1989 ta upp förhandlingar om statens ersättning från och med år 1990, varvid bl. a. skadeutvecklingen inom staten skall beaktas. Jag har beräknat anslaget för nästa budgetår med utgångspunkt i det nu gällande avtalet.

Min företrädare har anmält (Regeringens förordningsmotiv 1988:1) att frågan om ärendenas handläggning i statens trygghetsnämnd bör av regeringen redovisas för riksdagen, när den nya ordningen tillämpats någon tid. Avsikten har därvid varit att närmare redogöra bl. a. för de nya rutinernas ekonomiska och praktiska verkningar och för deras förhållande till gällande lagstiftning, främst förvaltningslagen (1986:223).

Det är emellertid med hänsyn till den korta tid som förflutit sedan de administrativa uppgifterna överförts till AMF-trygghetsförsäkring enligt min mening för tidigt att ta upp frågan redan nu. Jag avser därför att återkomma till regeringen under år 1989.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Administration av statens personskadeförsäkring, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 200 000 kr.

C 17. Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.

1987/88	Utgift	136 829 117
1988/89	Anslag	2 589 000 000
1989/90	Förslag	2 784 000 000

Till grund för beräkningen av anslagsmedlen till avlöningar och pensioner under nästa budgetår har, som jag tidigare denna dag redovisat vid min anmälan av punkt 6 i Gemensamma frågor (bil. 2 till budgetpropositionen), lagts de lönebelopp som enligt gällande avtal tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1988. För myndigheter inom polisens, domstolsverkets och högskolornas verksamhetsområden har dock inte kunnat beaktas de medel som enligt 4 § RALS 1988 har avsatts för sektor- och myndighetsvisa åtgärder då de lokala förhandlingarna rörande den myndighetsvisa fördelningen av dessa medel inte har slutförts. Berörda myndighetsanslag kommer därför att tillföras de lönemedel som är hänförliga till dessa förhandlingar i regeringens beslut om regleringsbrev för budgetåret 1989/90. Lönekostnadspålägg har beräknats med 39 % av lönebeloppen.

Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas med utgångspunkt i gällande avtal mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden. För nya avtal bör medelsbehovet beräknas med utgångspunkt i den utgiftsram för löneökningar som chefen för finansdepartementet redovisat tidigare denna dag. Därutöver har 270 milj. kr. beräknats under anslaget för de medel som avsatts enligt 4 § RALS 1988 för sektor- och myndighetsvisa åtgärder avseende polisens, domstolsverkets och högskolornas verksamhetsområden. Jag förordar därför att anslaget för nästa budgetår förs upp med ett belopp av 2 784 000 000 kr.

Regeringen bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad som har gällt beträffande tidigare anvisade täckningsanslag – efter prövning i varje särskilt fall – kunna från anslaget anvisa de medel som behövs utöver reservationsanslag och obetecknade anslag på grund av lönehöjningar m. m. som föranleds av avtal som har godkänts av riksdagens finansutskott eller regeringen.

På motsvarande sätt bör medel kunna anvisas, när merbelastning inte bör ske av förslagsanslag och förslagsvis betecknade anslagsposter som har maximerats av regeringen.

Merkostnaderna för de affärsdrivande verken bör dock betalas på samma sätt som verkens övriga utgifter. Merkostnader för löner som faller på anslag inom utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret bör täckas av fjärde huvudtitelns anslag för reglering av prisstegringar.

Regeringen bör vidare i likhet med vad som gäller för innevarande budgetår ha möjlighet att – efter prövning i varje särskilt fall – från

anslaget kunna anvisa de medel som behövs, när reservationsanslag, obetecknade anslag eller affärsverk belastas med större utgifter än vad som har beräknats i budgetpropositionen eller särskild anslagsproposition på grund av att personliga tjänster har inrättats för tjänstemän som enligt beslut av statens trygghetsnämnd bör undantas från flyttning från stockholmsområdet i samband med myndighets omlokalisering.

Regeringen bör slutligen i enlighet med vad jag tidigare har anfört om kostnader för trygghetsåtgärder till följd av utgiftsram för löneökningar – efter prövning i varje särskilt fall – från anslaget kunna anvisa de medel som behövs när reservationsanslag eller obetecknade anslag belastas med större utgifter än som har beräknats i budgetproposition eller annan anslagsproposition för åtgärder inom ramen för trygghetsavtal (TrA).

Under hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om användningen av ifrågavande anslag för trygghetsåtgärder till följd av utgiftsram för löneökningar,
2. till *Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 2 784 000 000 kr.

D. Länsstyrelserna m. m.

D 1. Länsstyrelserna m. m.

1987/88	Utgift	1 395 243 948
1988/89	Anslag	1 175 021 000
1989/90	Förslag	1 248 156 000

Verksamhet och organisation

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna svarar för den statliga förvaltningen i länen i den mån detta inte ankommer på andra myndigheter. Länsstyrelserna skall främja länens utveckling och befolkningens bästa samt verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verkamhet samordnas och anpassas till de regionalpolitiska målen och till kravet på långsiktigt god hushållning med naturresurserna. Länsstyrelsernas verksamhet är mångskiftande. Arbetsuppgifterna berör samhällsutbyggnaden i vid mening, miljövården, totalförsvaret, social omvårdnad och räddningstjänst. Länsstyrelserna är också högsta polisorgan i länen samt huvudmän för priskontorsverksamheten.

Länsstyrelserna är i sitt arbete direkt underställda regeringen. Samtidigt fungerar de i en del frågor som regionala organ åt vissa centrala ämbetsverk.

Landshövdingen är ordförande i länsstyrelsens styrelse. Styrelsen består därutöver av 14 ledamöter, som normalt utses av landstinget.

Länsstyrelserna är – med undantag för länsstyrelserna i Stockholms och Norrbottens län – organiserade i 9–12 enheter eller motsvarande. Länsstyrelsen i Stockholms län är indelad i tre avdelningar; planeringsavdelningen, förvaltningsavdelningen och administrativa avdelningen. I Norrbottens län pågår försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning. Länsstyrelsen är där indelad i 17 enheter eller motsvarande som är direkt underställda landshövdingen.

I de tre storstadslänen samt i Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Värmlands och Jämtlands län finns en länspolismästare som är polischef vid en polismyndighet som samtidigt fullgör de uppgifter som länspolischefen har i andra län. I övriga län utom i Gotlands län finns en länspolischefsexpedition.

I Gotlands län fullgör länsstyrelsen de uppgifter som i andra län ankommer på länsbostadsnämnderna.

Antalet anställda vid länsstyrelserna uppgår till drygt 5 000. I länsstyrelsernas lokalvårdsorganisation finns därutöver omkring 1 500 anställda.

Bestämmelser om länsstyrelsernas verksamhet och organisation finns i länsstyrelseinstruktionen (1988:971, ändrad senast 1988:1411) och i förordningen med instruktion för länsstyrelsen i Norrbottens län (1988:972, ändrad senast 1988:1402).

Länsstyrelsernas organisationsnämnd

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) är ett rationaliserings-, samordnings- och utbildningsorgan för länsstyrelserna gemensamt. Nämnden bistår länsstyrelserna i frågor som rör organisation, rationalisering, administrativ utveckling samt uppföljning och utvärdering av verksamheten.

I samråd med länsstyrelserna planlägger och anordnar LON utbildning och konferenser för länsstyrelsepersonal. LON genomför på regeringens uppdrag utredningar som rör länsstyrelseorganisationen. Antalet anställda vid LON uppgår till ca 25. LON:s organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1151) med instruktion för LON.

Anslagsframställningar

Länsstyrelserna

Med hänvisning till pågående utredning om samordnad länsförvaltning har flertalet länsstyrelser i sina anslagsframställningar redovisat behov och önskemål för budgetåret 1989/90.

Länsstyrelserna anhåller om att befrias från huvudförslaget. Man anser allmänt att länsstyrelsernas ekonomiska situation nu är sådan att verksamheten allvarligt försvåras, om resurserna minskas ytterligare.

Länsstyrelsernas sammanlagda yrkanden innebär utöver pris- och löneomräkning en uppräkning av anslaget med totalt 89 milj. kr. Medel yrkas för personal till särskilt miljövårdsenheterna, försvarsenheterna, de regionalekonomiska enheterna samt till länsstyrelsernas kulturmiljöenheter. Flera länsstyrelser yrkar också medel för biträdande länsveterinärer.

Länsstyrelserna begär vidare medel för resor, utbildning, utrednings- och informationsverksamhet. Beloppen varierar, men är i många fall betydande. Länsstyrelserna anger då att bristen på medel för förvaltningskostnader är så allvarlig att det behövs en allmän uppräkning av anslagen.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd

LON anhåller om helt oförändrat anslag, detta med hänsyn till att LON är en mindre myndighet med begränsade rationaliseringsmöjligheter. Ett beslut om samordnad länsförvaltning innebär dessutom särskilda krav på insatser från LON:s sida.

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsstyrelsen har i en bilaga till sin anslagsframställning redovisat lokalsituationen i residensstäderna.

Styrelsen har inte kunnat konstatera någon lokalbrist, men bedömer att behov av åtgärder – främst med hänsyn till lokalsplittring inom länsstyrelsen – föreligger i Örebro, Visby, Västerås, Halmstad, Vänersborg och Luleå. Ingen av åtgärderna bedöms dock komma till utförande under

treårsperioden 1989/90 – 1991/92. Byggnadsstyrelsen kan inte nu ange kostnaderna för investeringar, inredning eller utrustning.

Byggnadsstyrelsen avser att i möjligaste mån tillgodose önskemål om samlokalisering länsstyrelser – länsnämnder.

Remissyttranden

Följande myndigheter har beretts tillfälle att yttra sig över länsstyrelsernas anslagsframställningar:

– rikspolisstyrelsen	beträffande den polisiära verksamheten
– överstyrelsen för civil beredskap	beträffande den civila försvarsberedskapen
– statens räddningsverk	beträffande den civila försvarsberedskapen och räddningstjänsten
– socialstyrelsen	beträffande handeln med alkoholdrycker m. m., socialtjänsten samt hälsoskyddet
– trafiksäkerhetsverket	beträffande bil- och körkortsregistren samt trafiksäkerhetsarbetet
– statens pris- och konkurrensverk	beträffande pris- och konkurrensövervakningen
– riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	beträffande kulturminnesvården
– lantbruksstyrelsen	beträffande djurskyddet och epizootibekämpningen
– statens livsmedelsverk	beträffande livsmedelskontrollen
– plan- och bostadsverket	beträffande plan- och byggnadsverksamheten
– statens lantmäteriverket	beträffande lantmäteriverksamheten
– statens industriverk	beträffande den regionalekonomiska verksamheten
– statens naturvårdsverk	beträffande miljövården

Rikspolisstyrelsen uppger att länsstyrelsernas anslagsframställningar inte föranleder något särskilt yttrande från rikspolisstyrelsens sida.

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) understryker att länsstyrelsernas försvarsenheter ingår som en integrerad del i den civila försvarsberedskapen. Det är därför nödvändigt att tillräckliga resurser ställs till länsstyrelsernas förfogande. Någon ytterligare nedskärning får inte ske. Tidigare nedskärningar har medfört att olika arbetsuppgifter handläggs ofullständigt eller läggs åt sidan. ÖCB tillstyrker de resursförstärkningar som länsstyrelserna har begärt och konstaterar att den regionala obalansen mellan länen kvarstår.

Statens räddningsverk påtalar att det råder en obalans mellan tillgängliga resurser vid länsstyrelsernas försvarsenheter och de uppgifter enheterna har ålagts. Verket anser att medel bör avsättas för samtliga de sex tjänster som länsstyrelserna har begärt. Vidare anser räddningsverket att resurser

för utbildning bör tillföras länsstyrelserna, dels via ordinarie anslag, dels genom riktade resursinsatser, som gör det möjligt att utveckla kompetensen vid försvarsenheterna.

Socialstyrelsen hänvisar till pågående översyner av länsstyrelsernas sociala funktioner och av socialstyrelsens organisation. Beträffande handläggningen av alkoholärenden föreslår socialstyrelsen kraftigt höjda expeditionsavgifter för alkoholtillstånd. Socialstyrelsen föreslår också att årliga registerhållnings- och tillsynsavgifter införs och avpassas så att kostnaderna för länsstyrelsernas tillsyn täcks. Vidare bör länsstyrelserna tilldelas resurser så att de kan ta ansvar för hälsoskyddsfrågorna på det sätt statsmakterna avsett.

Trafiksäkerhetsverket redovisar en ökning av antalet transaktioner via länsstyrelserna på 16% budgetåret 1987/88. Den ökade ärendetillströmningen har ofta mötts med begränsningar i telefonservicen, vilket medfört att det tidvis blivit praktiskt taget omöjligt att på telefon nå fram till vissa länsstyrelsers bilregister. Trafiksäkerhetsverket anser att länsstyrelserna saknar nödvändiga resurser. En bättre koppling mellan de avgifter som tas ut av fordonsägarna och finansieringen av länsstyrelsernas verksamhet är enligt verket en förutsättning för att problemen skall kunna lösas.

Statens pris- och konkurrensverk (SPK) skriver apropå förslag från länsstyrelsen i Hallands län: "Förslaget att lägga ner den lokala eller regionala verksamheten på pris- och konkurrensområdet och endast bedriva bevakning och utredning från central nivå är enligt nämndens uppfattning i dagsläget orealistiskt." SPK:s bedömning är i stället att priskontoren är väsentliga för den intensifierade pris- och konkurrensbevakning som SPK i framtiden skall ägna sig åt. SPK ställer sig inte avvisande till besparingar, men hävdar att besparingsåtgärder skall genomföras i samråd med verket. Neddragningarna av priskontorens resurser har nu nått en sådan omfattning att SPK tidvis har svårt att fullgöra sina instruktionsenliga uppgifter.

Riksantikvarieämbetet anser att behovet av personalförstärkningar på kulturmiljövårdens område nu är uppenbart. En samlad bedömning och planmässig utbyggnad måste till för att den regionala kulturmiljövården effektivt skall kunna verka i ett miljöpolitiskt och regionalpolitiskt sammanhang. Ämbetet finner det nödvändigt att biträdande länsantikvarier snarast inrättas vid samtliga länsstyrelser där sådana tjänster saknas. Ämbetet tillstyrker också länsstyrelsernas yrkanden om planerings- och informationsmedel.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker att tjänster som biträdande länsveterinär inrättas vid länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kopparbergs och Västernorrlands län. Den nya länsförvaltningen innebär enligt styrelsen att biträdande länsveterinärer kommer att behövas i flera län.

Statens livsmedelsverk har i sin anslagsframställning anfört att samordningen av den lokala livsmedelskontrollen är eftersatt på grund av bristande resurser. Länsveterinären är verkets enda kontaktman på det regionala planet. Verket har förståelse för behovet av förstärkning av länsveterinärfunktionen inom län med bara en länsveterinär.

Plan- och bostadsverket har bl. a. efter genomgång av verksamhetsplaner dragit slutsatsen att det inte är möjligt att ytterligare reducera personalen

på någon av landets planenheter utan att verksamheten blir allvarligt störd. Verket har i brev till landshövdingarna pekat på planenheternas behov av medel för resor. Verket har tidigare uppmärksammat problem med de avgifter som statliga myndigheter tar ut för att medverka vid framställningen av planeringsunderlag. Dessa problem kvarstår.

Statens lantmäteriverk framhåller liksom tidigare att lantmäterienheternas resurser är knappt tilltagna. En påtagligt högre aktivitet inom bl. a. bostadsbyggandet medför nu ökad belastning på fastighetsregistreringen, vilket på vissa håll fått till följd att ärendebalansen vuxit på ett oroande sätt. Den totala medelstilldelningen bör därför enligt lantmäteriverkets uppfattning inte minska ytterligare. Verket tillstyrker de yrkanden om ytterligare medel som länsstyrelserna framfört i sina anslagsframställningar.

Statens industriverk understryker att länsstyrelserna tilldelats en nyckelroll i det regionalpolitiska utvecklingsarbetet. De motiv för att förstärka de regionalekonomiska enheterna som verket tidigare redovisat gäller fortfarande. I flera län är enheterna så små att det nu kan diskuteras om de av riksdag och regering tilldelade arbetsuppgifterna kan genomföras på ett önskvärt sätt. Industriverket bedömer att nya handläggartjänster i Skaraborgs, Värmlands och Västmanlands län och assistenttjänster i Västernorrlands län är de mest angelägna av de yrkade personalförstärkningarna.

Statens naturvårdsverk anser att de höjda ambitionerna för miljöskyddsarbetet medför att länsstyrelsernas arbetsbelastning ökar. Även med hänsyn till att nuvarande resurser för länsstyrelsernas tillsyn är otillräckliga fordras kraftigt förstärkta resurser. En avsevärd höjning av medlen för utbildning och resor behövs också. När det gäller den allmänna naturvården anser verket liksom tidigare att i genomsnitt ytterligare två tjänster per län behövs för att klara de viktigaste uppgifterna på ett acceptabelt sätt. De regionala miljöanalyser som länsstyrelserna utarbetar kan ge underlag för en mer samlad bedömning av länsstyrelsernas totala behov av resurser för miljövårdsarbete. Naturvårdsverket avser att återkomma med en precisering av detta behov.

Föredragandens överväganden

Förändringar i länsstyrelsernas arbete och organisation

Som jag tidigare nämnt har länsstyrelserna under senare tid fått ökade befogenheter att själva besluta om sin verksamhet. Det gäller organisationsfrågor, personalfrågor och en rad ekonomiadministrativa frågor. Jag räknar med att denna ökade frihet för länsstyrelserna ger förutsättningar för ytterligare effektivisering av arbetet i den regionala förvaltningen.

Samtidigt ökar kraven på länsstyrelserna att själva utforma relevant beslutsunderlag för omprioritering och andra myndighetsinterna beslut. Jag förutsätter att länsstyrelserna uppmärksamt följer – och drar nytta av – riksrevisionsverkets och statskontorets arbete med att utforma resultatredovisning för statliga myndigheter. Ett nära samarbete med bl. a. riks-

revisionsverket och länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) blir också nödvändigt inför en förändrad budgetprocess med bl. a. treåriga ramanslag.

Den utredning om samordnad länsförvaltning som tillsattes i början av året skall enligt planerna avrapportera sitt arbete vid årsskiftet. Jag räknar med ett ställningstagande till frågan om samordnad länsförvaltning under första halvåret 1989. Det kommer då också att finnas förutsättningar för att bedöma på vilket sätt länsstyrelserna kan ingå i den nya budgetprocessen. Jag utgår därmed från att treårsbudgetering kan tillämpas för länsstyrelserna och LON från budgetåret 1992/93. I avvaktan på att den nya budgetmodellen med bl. a. ramanslag kan träda i kraft är jag beredd att positivt pröva frågor om överförande av medel mellan budgetår.

Även förslag från den regionalpolitiska kommittén kan få betydelse för länsstyrelsernas arbete i framtiden. Det är dock ännu för tidigt att ha någon åsikt om i vilken omfattning länsstyrelsernas verksamhet kommer att påverkas av kommitténs förslag.

Uppdraget till rikspolisstyrelsen och LON att utvärdera den s. k. länspolismästarmodellen skall enligt planerna avrapporteras under hösten 1989. Jag räknar med att då få underlag för beslut om den framtida regionala polisorganisationen.

LON har vidare i augusti i år färdigställt en utredning om säkerhetsskyddet vid länsstyrelserna. Jag delar LON:s uppfattning att varje länsstyrelse bör göra en säkerhetsanalys och därefter förvissa sig om att åtgärder som bedöms nödvändiga för personalens säkerhet vidtas.

Lokalförsörjning

Länsstyrelserna har genom LON:s försorg beretts tillfälle att yttra sig över byggnadsstyrelsens redovisning.

Länsstyrelserna har i några fall korrigerat byggnadsstyrelsens uppgifter. Av redovisningarna i övrigt framgår bl. a. att

- länsstyrelsen i Jönköpings län inte delar uppfattningen att någon lokalbrist inte föreligger,
- länsstyrelsen i Kronobergs län efterlyser byggnadsstyrelsens ställningstaganden till ombyggnad av personalrestaurang, telefonväxel och entré,
- länsstyrelsen i Kalmar län har synpunkter på byggnadsstyrelsens planer vad gäller länsbostadsnämndens lokalisering,
- länsstyrelsen i Kristianstads län önskar att mervärdeskatteenhetens nuvarande lokaler samt personalrestaurangen får användas för att tillgodose länsstyrelsens lokalbehov,
- länsstyrelsen i Älvsborgs län är angelägen om att ett nytt polishus i Vänersborg snarast kan byggas, eftersom det enligt planerna även skall innehålla lokaler för länsstyrelsens allmänna enhet,
- länsstyrelsen i Värmlands län anser att en ny förvaltningsbyggnad för skatteförvaltningen skulle lösa lokalproblemen för såväl länsstyrelsen som länsskattemyndigheten,
- länsstyrelsen i Örebro län accepterar den paketlösning som nu diskuteras för att förbättra lokalsituationen för flera statliga myndigheter i

Örebro,
- länsstyrelsen i Västmanlands län är angelägen om att pågående lokalplanering för läns- och skatteförvaltning fullföljs,
- länsstyrelsen i Kopparbergs län har anmält till byggnadsstyrelsen att behov av översyn av länsstyrelsens lokaler föreligger,
- länsstyrelsen i Gävleborgs län – bl. a. mot bakgrund av skottdramat våren 1988 – har begärt om- och tillbyggnadsåtgärder för att höja säkerheten i lokalerna,
- länsstyrelsen i Norrbottens län för närvarande diskuterar ett antal olika åtgärder med byggnadsstyrelsen och att länsstyrelsen är angelägen om att upprustning, utbyggnad, vissa omflyttningar m. m. kan genomföras snarast.

För egen del är jag särskilt angelägen om att den besvärliga lokalsituationen för länsstyrelsen i Örebro snarast kan förbättras. I övrigt förutsätter jag att byggnadsstyrelsen och berörda länsstyrelser kommer överens om erforderliga om- och tillbyggnadsåtgärder m. m. vid länsstyrelserna. Det gäller även åtgärder för att skapa tillfredsställande förhållanden från säkerhetssynpunkt.

Anslagsfrågor

För att möjliggöra en omprövning av resurssituationen i olika län har länsstyrelseanslaget i enlighet med kravet på huvudförslag minskats med två procent efter pris- och löneomräkning. Beloppet föreslås stå till regeringens disposition för att i sin helhet återföras till länsstyrelseorganisationen. Jag har för avsikt att – efter kontakter med bl. a. LON – så snart som möjligt återkomma till regeringen med förslag om hur beloppet skall fördelas.

Min bedömning är att ytterligare medel därutöver behöver tillföras länsstyrelserna för resor och andra expenser. Jag föreslår att ytterligare 5 milj. kr. tillförs länsstyrelserna för sådana ändamål. Beloppet motsvaras av besparingar på andra anslag inom civildepartementets huvudtitel.

Jag föreslår också att 14 milj. kr. avsätts för särskilda åtgärder vid länsstyrelserna. Det ställs allt högre krav på den regionala förvaltningens samordnings- och anpassningsförmåga. Länsstyrelserna behöver medel för samordningsinsatser, för personalutbildning och för att kunna påbörja arbetet med resultatuppföljning. Ytterligare medel behövs också på områden där arbetsbelastningen har ökat särskilt starkt eller som av andra skäl blivit eftersatta. Det gäller t. ex. på kulturmiljöområdet. I glesbygdslän skulle inrättande av lokalkontor kunna bidra till att länsstyrelserna kunde arbeta i närmare kontakt med medborgarna.

Även dessa medel har omfördelats inom trettonde huvudtiteln. Jag återkommer till regeringen med förslag till hur medlen för expenser och särskilda åtgärder bör fördelas.

En förstärkning av den statliga miljövårdsorganisationen har tidigare aviserats i propositionen (1987/88:85) om miljöpolitiken inför 1900-talet. Sammantaget bedömdes den statliga miljövårdsorganisationen behöva ett resurstillskott på i storleksordningen 100 handläggartjänster för sitt miljö-

skyddsarbete. En betydande del av resursförstärkningen bör tillföras länsstyrelserna, som föreslås få ytterligare 35,8 milj. kr. för i första hand prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen. I beloppet ingår medel för ett nytt ADB-system inom miljövården, det s.k. KRUT-systemet (KRUT: kalkning, recipientkontroll och utsläppskontroll). LON har under hösten lämnat förslag till medelsfördelning. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga.

Kommunerna får från den 1 juli 1989 möjligheter att ta över vissa utgifter enligt miljöskyddslagen. Omfattningen av det kommunala miljöskyddsarbetet bör därefter klarläggas genom en särskild utvärdering som också innefattar effekterna av de nu föreslagna resursförstärkningarna vid länsstyrelserna. Jag har för avsikt att senare – och efter samråd med chefen för miljö- och energidepartementet – återkomma till regeringen i denna fråga.

Även vad gäller länsstyrelsernas arbete med allmänna naturvårdsfrågor finns uppenbara behov av förstärkningar. Genom höjda täktavgifter kan ytterligare 2 milj. kr. tillföras länsstyrelserna för bl.a. prövning och tillsyn av täktverksamhet. Jag avser att senare – och efter samråd med chefen för miljö- och energidepartementet – återkomma till regeringen med förslag till hur dessa medel bör fördelas.

Innevarande budgetår har två nya tjänster som biträdande länsantikvarie inrättats. Efter samråd med statsrådet Göransson föreslår jag att medel beräknas för ytterligare tre biträdande länsantikvarier. Dessa medel bör tillföras länsstyrelserna i Södermanlands, Gotlands och Västerbottens län.

För arbete med registrering enligt fastighetsmäklarlagen föreslår jag vidare efter samråd med chefen för justitiedepartementet en temporär förstärkning i de tre storstadslänen.

Ändringar i lagen om bevakningsföretag väntas medföra ökad arbetsbelastning vid länsstyrelserna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. För merarbete vid länsstyrelserna har jag beräknat 800 000 kr. Jag återkommer till regeringen med förslag om hur medlen skall fördelas.

I de anslagsberäkningar som redovisas i det följande har hänsyn tagits till att myndigheterna fr.o.m. budgetåret 1989/90 skall betala för utnyttjandet av system S (jfr. bilaga 2, Gemensamma frågor).

Sammanfattningsvis innebär mina förslag att ytterligare närmare 60 milj. kr. tillförs länsstyrelseanslaget. Länsstyrelserna får härigenom bättre förutsättningar att uppfylla de stora förväntningar som departement, myndigheter och medborgare har på dem.

D 1. Länsstyrelserna m. m.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	851 376[1]	+44 615
(därav lönekostnader)	(716 454)	(+38 161)
Lokalkostnader	152 597	– 1 899
Lantmäterienheten	88 738[2]	+ 6 009
Lokalvårdsorganisation	24	–
Diverse ändamål	82 286[3]	+24 410
Summa anslag	**1 175 021[4]**	**+73 135**

[1] Varav 450 000 kr. innehållna i regleringsbrev
[2] Varav 215 000 kr. innehållna i regleringsbrev
[3] Varav 7 911 000 kr. innehållna i regleringsbrev till följd av utgiftsram
[4] Varav 8 576 000 kr. innehållna i regleringsbrev

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	100328	+5026
(därav lönekostnader)	(83947)	(+4351)
Lokalkostnader	23489	−2301
Lantmäterienheten	6974	+ 114
Lokalvårdsorganisation	1	−
	130792	**+2839**

Länsstyrelsen

För att länsstyrelsen skall kunna fullgöra sina uppgifter krävs ökade resurser. Trots att en femtedel av landets befolkning bor i länet, disponerar länsstyrelsen endast en tiondel av länsstyrelsernas samlade resurser.

Länsstyrelsen yrkar ett nytt reservationsanslag för fornvårds- och naturvårdsarbeten på 6 milj. kr.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en handläggare till försvarsenheten
femton handläggare för miljötillsyn,
en handläggare för kulturminnesvård,
två handläggare och ett biträde till socialenheten,
två handläggare som allmänt ombud i körkortsärenden,
en handläggare och ett biträde till handelsregistret.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

300000 kr. för bl. a. läkarintyg vid utredning enligt lagen om vård av missbrukare,
1 milj. kr. för utredningar och undersökningar inom miljöskyddsområdet,
800000 kr. för rörlighetsfrämjande åtgärder och insatser för att öka kompetensen hos assistentpersonal.

Lantmäterienheten

Personal

200000 kr. för nyanställning av registreringspersonal.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel beräknats för att under nästa budgetår ge länsstyrelsen ökade resurser för tillsyn enligt fastighetsmäklarlagen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	27599	+1438
(därav lönekostnader)	(23368)	(+1227)
Lokalkostnader	9385	−2547
Lantmäterienheten	1969	+ 85
Lokalvårdsorganisation	1	–
	38954	**−1024**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att resursramar läggs fast för endast ett budgetår och att länsstyrelsen undantas från generell besparing.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en biträdande länsveterinär.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

80000 kr. för televerkets felavhjälpningsservice

engångsutgifter

3,5 milj. kr. för ADB-investeringar,
300000 kr. för utveckling av internt ekonomi-administrativt system,
700000 kr. för ersättning av offsettryckeriet,
90000 kr. för länsstyrelsens merkostnader för lokalkontoret i Tierp.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel beräknats för ersättning av länsstyrelsens offsettryckeri. Jag räknar med att beloppet delvis kan återbetalas av länsstyrelsen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	30742	+1895
(därav lönekostnader)	(25896)	(+1659)
Lokalkostnader	2664	+ 778
Lantmäterienheten	2947[1]	+ 347
Lokalvårdsorganisation	1	–
	36354[1]	**+3020**

[1] Varav 65000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att huvudförslaget inte tillämpas på länsstyrelsen och att budgetramen läggs fast för endast ett budgetår.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en handläggare för kulturminnesvård,
två handläggare för tillsyn på miljöskyddsområdet,
en handläggare för naturvårdsfrågor.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

350000 kr. för miljövård (preliminärt anvisade för innevarande budgetår),
60000 kr. för rese- och telefonkostnader

engångsutgifter:

500000 kr. för samhällsinformation.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

150000 kr. för ajourhållning av den digitala databasen med registerkartor

lokaler

292000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

I beräkningen ingår medel för en biträdande länsantikvarie.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	35256	+1943
(därav lönekostnader)	(30365)	(+1705)
Lokalkostnader	5503	+1191
Lantmäterienheten	2410	+ 155
Lokalvårdsorganisation	1	–
	43170	**+3289**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att resurserna läggs fast endast för ett budgetår och att anslaget inte reduceras.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

fem handläggare för miljövårdsarbete,
en informationsspecialist,
en biträdande länsveterinär.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

1 milj. kr. för övriga förvaltningskostander,
100000 kr. för utbildning och övning av krigslänsstyrelsen,
42000 kr. för avgifter till Statshälsan

engångsutgifter

150000 kr. för utrustning av sex kontorsrum,
97000 kr. för ledningsövning.

Lokaler

1328000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

personal

en halv årsarbetskraft för att klara arbetsbelastningen.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

50000 kr. för ökade driftkostnader i den löpande fastighetsregistreringen

engångsutgifter

50 000 kr. för kartpress m. m.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens ledningsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	29909	+1589
(därav lönekostnader)	(25519)	(+1373)
Lokalkostnader	4003	– 63
Lantmäterienheten	2823	+ 552
Lokalvårdsorganisation	1	–
	36736	**+2078**

Länsstyrelsen

En fortsatt anslagsminskning skulle allvarligt försämra länsstyrelsens förutsättningar att bedriva ett aktivt samhällsarbete och ge godtagbar service till avnämaren.

Liksom tidigare år anhåller länsstyrelsen om att resurstilldelningen till länsstyrelserna omprövas. Länsstyrelsen anhåller om att inga generella besparingar åläggs länsstyrelsen och att full kompensation ges för kostnadsökningar.

Inför genomförandet av samordnad länsförvaltning finns behov av översyn av lokalsituationen.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en informationssekreterare,
en biträdande länsveterinär,
en brandingenjör till försvarsenheten,
fyra handläggare till miljövårdsenhetens miljöskyddsfunktion,
två handläggare till miljövårdsenhetens funktion för allmän naturvård,
en handläggare till regionalekonomiska enheten,
en biträdande länsantikvarie,
en kartritare till planenheten,
en och en halv årsarbetskraft till bilregistret,
en socialkonsulent.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

200000 kr. för konsulter inom miljövårdsområdet,
150000 kr. för nya förvaltningskostander,
100000 kr. för kompetensutvecklande åtgärder

engångsutgifter

325000 kr. för inventarier i personalrestaurangen.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

345 000 kr. för flyttning och inredning,
300 000 kr. för kompaktarkiv,
400 000 kr. för mikrografiutrustning

lokaler

742 000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Behovet av medel för lantmäterienhetens flyttning och för inredning till enheten får prövas efter särskild framställning från länsstyrelsen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	24973	+1341
(därav löncekostnader)	(21170)	(+1141)
Lokalkostnader	5157	– 263
Lantmäterienheten	2849	+ 273
Lokalvårdsorganisation	1	–
	32980	**+1351**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att resurserna fastställs för endast ett budgetår och att något generellt besparingskrav inte tillämpas på länsstyrelsen.

Länsstyrelsen bör antingen tilldelas resurser för tillsyn enligt vattenlagen, eller också bör kraven på tillsyn begränsas till fall där större allmänna intressen är berörda.

För att kostnaderna för kungörelseannonsering inte skall öka ytterligare begär länsstyrelsen att 3 § andra stycket lagen (1977:654) om kungörande av mål och ärenden hos myndigheter m. m. ändras så att spridningsprocenten höjs.

Länsstyrelsen anhåller om att sjöfartsverkets medel för båtregistrering tillförs länsstyrelsens förvaltningsanslag.

Vidare anhåller länsstyrelsen om att kungligt brev från 1960 om reesersättningar m. m. till ledamöter i kvinnors centralförsvarskommitté inte behöver belasta länsstyrelsens anslag för expenser.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

tre handläggare till miljövårdsenheten för miljöskyddsfrågor,
en handläggaree till miljövårdsenheten för allmänna naturvårdsärenden,
en informationssekreterare,
en handläggare till regionalekonomiska enheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

500000 kr. för utredningar och undersökningar inom miljöskyddsområdet,
370000 kr. för utrednings- och inventeringsarbete inom området allmän naturvård,
300000 kr. för kompetensutveckling och avgifter till andra myndigheter

engångsutgifter

207000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

personal

270000 kr. för arbetet med registerkartor och mikrofilmning av förrättningsarkiv

engångsutgifter

100000 kr. för samordning av länsstyrelsens lägesbestämda information,
60000 kr. för inköp av arkivskåp och byte av telefonväxel,
350000 kr. för kompaktsystem i förrättningsarkivet.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens deltagande i försvarsmaktsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	30 163	+1 643
(därav lönekostnader)	(25 537)	(+1 411)
Lokalkostnader	6 213	– 440
Lantmäterienheten	3 401	+ 268
Lokalvårdsorganistion	1	–
	39 778	**+1 471**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anser att besparingar bör anstå, eftersom länsstyrelsen sedan skatteavdelningen bröts ut haft brist på medel för förvaltningskostnader. Om besparingar åläggs länsstyrelsen, måste regeringen tala om vilka verksamhetsgrenar som skall skäras ned.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

fyra handläggare till miljövårdsenhetens miljöfunktion,
en biträdande länsantikvarie.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

223 000 kr. för resor,
100 000 kr. för personalutveckling,
137 000 kr. för utbildning och övning av krigsorganisationen,
100 000 kr. för utredningar inom miljövårdsområdet.

Lokaler

124 000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

personal

100 000 kr. för fastighetsregistrering.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	15408	+1068
(därav lönekostnader)	(13249)	(+ 935)
Lokalkostnader	2467	– 519
Lantmäterienheten	1265	+ 157
Lokalvårdsorganisation	1	–
	19141	+ **706**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen kan inte redovisa några förslag till besparingar. I stället har nya och ökade avgifter lett till att länsstyrelsen för tredje gången kommer att få avge förklaring om risk för övertalighet. Åtgärden medför en oacceptabel sänkning av service- och effektivitetsnivån.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en biträdande länsantikvarie.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

44000 kr. för resor och övriga kostnader för biträdande länsantikvarie.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

50000 kr. för inköp av kart- och aktskåp.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

I beräkningen ingår medel för en biträdande länsantikvarie.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	23655[1]	+1237
(därav lönekostnader)	(20387)	(+1060)
Lokalkostnader	5177	+1000
Lantmäterienheten	2607	+ 593
Lokalvårdsorganisation	1	–
	31440[1]	**+2830**

[1] Varav 200000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anser att besparingar bör anstå, detta med hänsyn till dels behovet av resursförstärkningar, dels förestående organisationsförändring.

Länsstyrelsen förutsätter att beredskapsmedel ställs till länsstyrelsens förfogande för skötsel av naturreservat och för kulturminnes- och fornvård.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en biträdande länsantikvarie (halvtid),
en marinbiolog,
fem handläggare till miljövårdsenhetens funktion för allmän naturvård,
två handläggare för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen,
en handläggare till allmänna enheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

150000 kr. för utredningar på miljövårdsområdet,
226000 kr. för ökade avgifter, utbildning av funktionärer i krigslänsstyrelsen, översättning av utländska körkort,
60000 kr. för laboratorieanalyser,
100000 kr. för resor

engångsutgifter

400000 kr. för projektverksamhet avseende byggnadsminnen,
500000 kr. för arbetet med ett lokalt alternativ till det centrala EA-systemet, System S,
150000 kr. för samhällsinformation,
60000 kr. för inköp av terminal och kopiator,
180000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

personal

en ingenjör/karttekniker,
250 000 kr. för registerföring.

övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

265 000 kr. för utbildning och inköp av utrustning

engångsutgifter

20 000 kr. för möbler

lokaler

230 000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

I beräkningen ingår 300 000 kr. för lantmäterienhetens arbete med fastighetsregistrering som tidigare utfördes av Karlskrona kommun.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens deltagande i totalförsvarsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	30705	+1594
(därav lönekostnader)	(26016)	(+1364)
Lokalkostnader	8333	− 365
Lantmäterienheten	3479	+ 171
Lokalvårdsorganisation	1	−
	42518	**+1400**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen vill med skärpa framhålla att personalsituationen hos myndigheten är sådan att ytterligare resursminskning inte är realistisk, om verksamheten skall kunna bibehållas på rimlig nivå. Länsstyrelsen anhåller om att resursram fastställs endast för budgetåret 1989/90 och att myndigheten undantas från besparingskrav.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

fyra handläggare och en assistent till miljövårdsenheten,
en assistent till allmänna enheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

90000 kr. för kungörelseannonsering

engångsutgifter

medel för byte av telefonväxel kommer att begäras i särskild ordning.

Lantmäterienheten

personal

95000 kr. för tillfällig förstärkning av fastighetsregistreringen

övriga förvaltningskostnader

engångsutgifter

120000 kr. för inköp av mikrofilm m. m.

lokaler

24000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Länsstyrelsens behov av medel för byte av telefonväxel får prövas i särskild ordning sedan planerna för ny växel konkretiserats.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	56717	+2769
(därav löneкostnader)	(46233)	(+2324)
Lokalkostnader	10419	+ 636
Lantmäterienheten	3958	+ 242
Lokalvårdsorganisation	1	–
	71095	**+3647**

Länsstyrelsen

Nya anslagsreduceringar medför att länsstyrelsen inte med hittillsvarande ambitionsnivå kan fullgöra alla de skilda arbetsuppgifter som enligt författningar och givna riktlinjer åvilar länsstyrelsen. Länsstyrelsen anser att resursramar för länsstyrelsen bör begränsas till budgetåret 1989/90.

Länsstyrelsernas yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

åtta handläggare till miljövårdsenheten,
en handläggare till allmänna enheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

500000 kr. för anskaffning av basdator,
400000 kr. för övriga förvaltningskostnader.

Lantmäterienheten

personal

en handläggare, medel för en halv assistenttjänst

övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

160000 kr. för utbildning och kartlagning

engångsutgifter

35000 kr. för persondator.

lokaler

70-250000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel beräknats för att under nästa budgetår öka länsstyrelsens resurser för tillsyn enligt fastighetsmäklarlagen. Medel har vidare preliminärt avsatts för länsstyrelsens ledningsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	27411	+1391
(därav lönekostnader)	(23090)	(+1174)
Lokalkostnader	4375	– 156
Lantmäterienheten	3061[1]	+ 92
Lokalvårdsorganisation	1	–
	34848[1]	**+1327**

[1] Varav 80000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Medelstilldelningen till länsstyrelsen är mycket knapp. Befolkningsökningen i länet och ökningen av antalet ärenden förefaller inte ha beaktats vid medelstilldelningen. Länsstyrelsen anhåller om resursram för ett budgetår.

Länsstyrelsen föreslår som besparing att verksamheten vid priskontoret antingen läggs ned eller flyttas till andra myndigheter.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

två handläggare för prövning och tillsyn av miljöstörande verksamhet.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

90000 kr. för resor,
60000 kr. för expenser,
400000 kr. för anskaffning av basdator.

Engångsutgifter

1040000 kr. för konsulter inom naturvårds-, plan- och kulturminnesvårdsområdena,
20000 kr. för ersättning till personal i krigsorganisationer,
475000 kr. för utrustning till planeringsavdelningen,
140000 kr. för flyttning och möbelanskaffning,
150000 kr. för arbetsmiljöåtgärder i samband med basdatoranskaffning,
210000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

200000 kr. för fortsatt uppbyggnad av plan- och bestämmelseregister.

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens ledningsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	56476[1]	+2933
(därav lönekostnader)	(46814)	(+2513)
Lokalkostnader	9892	+ 594
Lantmäterienheten	5209	+ 219
Lokalvårdsorganisation	1	–
	71578[1]	**+3746**

[1] Varav 50000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att förvaltningsanslaget fastställs endast för budgetåret 1989/90 och att länsstyrelsen undantas från besparing.

Länsstyrelsen anhåller vidare om att resursbehoven vid sociala funktionen ses över och att en översyn görs av de författningar som reglerar handels- och firmaregistren.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Engångsutgifter

300000 kr. för genomförande av fördjupad verksamhetsanalys m. m.,
450000 kr. för temporär förstärkning av handels- och föreningsregistren,
90000 kr. för fyra lokala ledningsövningar.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel beräknats för att under nästa budgetår ge länsstyrelsen ökade resurser för tillsyn enligt fastighetsmäklarlagen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90 Föredraganden
Förvaltningskostnader	40582	+2112
(därav lönekostnader)	(33555)	(+1796)
Lokalkostnader	5347	+ 244
Lantmäterienheten	3563	+ 156
Lokalvårdsorganisation	1	–
	49493	**+2512**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen gör bedömningen att verksamheten inte tål några generella besparingar under budgetåret 1988/89, särskilt med beaktande av att full kompensation inte erhålls för träffade löneavtal. Ev. besparingar måste kopplas till reella rationaliseringsmöjligheter, exempelvis genom att lagar och bestämmelser ändras.

Länsstyrelsen anhåller om att resursram läggs fast endast för ett budgetår och att länsstyrelsen undantas från generell besparing.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en biträdanden länsantikvarie,
en socialkonsulent,
fortsatta medel för miljövårdsinsatser.

Lokaler

358000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

personal

en karttekniker

övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

18000 kr. för omkostnader för yrkad tjänst

lokaler

22000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	29 900[1]	+1 446
(därav lönekostnader)	(25 817)	(+1 242)
Lokalkostnader	5 194	– 572
Lantmäterienheten	4 386	+ 173
Lokalvårdsorganisation	1	–
	39 481[1]	**+1 047**

[1] Varav 100 000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Genomförda besparingar har lett till att myndigheten inom flera områden inte förmår leva upp till de bestämmelser som gäller och de förväntningar som man från skilda håll ställer på länsstyrelsen. Länsstyrelsen utgår från att frågan om dimensionering av enskilda enheter och länsstyrelser kommer att aktualiseras i samband med kommande länsreform.

Länsstyrelsen vill aktualisera frågan om riskförklaring, ev. av samtliga länsstyrelser.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

tre handläggare till miljövårdsenhetens miljöskyddsdetalj,
en handläggare till miljövårdsenhetens naturvårdssektion,
en biträdande länsantikvarie,
en handläggare till regionalekonomiska enheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

40 000 kr. för kartor och kopiering,
60 000 kr. för tjänsteresor,
300 000 kr. för övriga förvaltningskostnader

engångsutgifter

5,6 milj. kr. för byte av telefonväxel,
200 000 kr. för flextidsutrustning,
700 000 kr. för inventerings-, kartläggnings- och utredningsarbete inom miljövårdsområdet.

Lantmäterienheten

personal

170 000 kr. för ersättare för lönebidragsanställd personal

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

40 000 kr. för ökade telefonkostnader

engångsutgifter

370 000 kr. för projekten skoglig strukturförbättring och storpolygontåg,
160 000 kr. för anskaffning av kartskåp och mikrofilmsläsare.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt avsatts för ny telefonväxel. Jag utgår från att en del av beloppet kan återbetalas.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	30536	+1504
(därav löncekostnader)	(25969)	(+1277)
Lokalkostnader	5651	– 637
Lantmäterienheten	4605	+ 223
Lokalvårdsorganisation	1	–
	40793	**+1090**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att riksrevisionsverket eller annat organ ges i uppdrag att se över resurstilldelningen till länsstyrelserna.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

800000 kr för allmän förstärkning av lönemedlen,
en handläggare för allmän naturvård,
en handläggare till regionalekonomiska enheten,
en handläggare för administrativ utveckling,
en informationssekreterare.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

300000 kr. för ökade reskostnader,
75000 kr. för utbildning och övning av krigslänsstyrelsen

engångsutgifter

25000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

200000 kr. för ett projekt med syfte att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	32669	+1683
(därav lönekostnader)	(27629)	(+1438)
Lokalkostnader	3729	+ 281
Lantmäterienheten	2456	+ 395
Lokalvårdsorganisation	1	–
	38855	**+2359**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anhåller om att resursramar fastställs för ett budgetår. Besparingar bör genomföras först i samband med att den samordnade länsförfattningen genomförs. Länsstyrelsen begär också att regeringen omgående ger byggnadsstyrelsen i uppdrag att projektera och bygga ny förvaltningsbyggnad.

Statsmakterna bör enligt länsstyrelsens uppfattning förenkla regelsystemet för att därigenom sänka kostnaderna för den regionala administrationen.

Vidare anser länsstyrelsen att centrala medel i ökad omfattning bör fördelas direkt till länsstyrelserna. De centrala verken bör också beakta de kostnader som uppstår då länsstyrelserna åläggs nya eller mera omfattande arbetsuppgifter. Marknadslönetillägg bör kunna disponeras i så god tid att länsstyrelsen kan rekrytera och behålla kvalificerade medarbetare.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

250000 kr. för inventeringar och undersökningar på miljöskyddsområdet,
50000 kr. för information om miljöfrågor,
150000 kr för ökade telefonkostnader

engångsutgifter

200000 kr. för ett länsstyrelseanpassat ekonomiadministrativt system,
529000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

200000 kr. för uppbyggnad av digital registerkarta,
90000 kr. för kvalitetsmässig upprustning av fastighetsregistret,
300000 kr. för flyttningskostnader och inredning i nya lokaler.

lokaler

302 000 kr. för beräknad hyreshöjning i nya lokaler.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens ledningsövning.

Behovet av medel för lantmäterienhetens flyttning och för inredning till enheten får prövas efter särskild framställning från länsstyrelsen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	29479	+1506
(därav lönekostnader)	(25541)	(+1301)
Lokalkostnader	4440	– 43
Lantmäterienheten	2113	+ 117
Lokalvårdsorganisation	1	–
	36033	**+1580**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsens insatser för länet hämmas av resursbrist. Personalen är hårt belastad. Problemen kan inte löses genom fortsatta omprioriteringar och rationaliseringar.

Länsstyrelsens yrkanden kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en kvalificerad handläggare till regionalekonomiska enheten,
en biträdande länsantikvarie,
två handläggare till miljövårdsenheten.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

60000 kr. för kilometerskattekontroll

engångsutgifter

150000 kr. för att komplettera och byta ut befintliga möbler,
110000 kr. för ledningsövning.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

280000 kr. för kopior av mikrofilm samt för läs- och kopieringsutrustning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens ledningsövning.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	33084	+1735
(därav lönekostnader)	(27283)	(+1459)
Lokalkostnader	5878	– 652
Lantmäterienheten	6796	+1090
Lokalvårdsorganisation	1	–
	45759	**+2173**

Länsstyrelsen

En anslagsminskning skulle medföra oacceptabla konsekvenser för länsstyrelsens verksamhet. Uppgifterna kan då inte fullgöras på ett för samhället och personalen tillfredsställande sätt. Länsstyrelsen anhåller om anslag utan generell minskning.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt:

Personal

ett biträde till vardera bil- och körkortsfunktionerna,
en handläggare för prövning och tillsyn av miljöfarlig verksamhet,
en handläggare för naturreservatsärenden,
en biträdande länsveterinär,
en biträdande länsantikvarie.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

230000 kr. för resor,
250000 kr. för utbildnings- och utvecklingsinsatser,
120000 kr. för drift och underhåll av ADB-utrustning,
85000 kr. för avgifter till Statshälsan och för anlitande av medicinsk expertis,
360000 kr. för samhällsinformation

engångsutgifter

1555000 kr. för ADB-utrustning,
127000 kr. för utrustning till länsstyrelsens offsetanläggning,
70000 kr. för inventarier till kanslirestaurangen,
75000 kr. för inventarier i sammanträdesrum.

Lokaler

141000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

200 000 kr. för fortsatta åtgärder med anledning av den särskilda fastighetsstrukturen

engångsutgifter

1 730 000 kr. för flyttning,
725 000 kr. för mikrofilmsutrustning,
315 000 kr. för grafisk arbetsstation

lokaler

790 000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Behovet av medel för lantmäterienhetens flyttning och för inredning till enheten får prövas efter särskild framställning från länsstyrelsen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	31 599	+1 598
(därav lönekostnader)	(26 987)	(+1 361)
Lokalkostnader	4 648	+ 711
Lantmäterienheten	3 693	+ 415
Lokalvårdsorganisation	1	–
	39 941	**+2 724**

Länsstyrelsen

En strategi för länets fortsatta utveckling håller på att utarbetas tillsammans med länsorganen, kommuner, landsting och näringslivsföreträdare. Länsstyrelsen har för avsikt att under innevarande budgetår påbörja försöksverksamhet med länskontor i norra Hälsingland.

Länsstyrelsen anhåller om att undantas från besparingskrav. Möjliga besparingar bör i stället få användas för kompetensuppbyggnad.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en handläggare till regionalekonomiska enheten,
tre handläggare till miljövårdsenheten,
en biträdande länsantikvarie.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

500 000 kr. för teknisk upprustning och personalutveckling,
100 000 kr för resor och expenser för yrkade tjänster

engångsutgifter

160 000 kr. för särskilda utredningar,
35 000 kr. för tjänstetecken för fisketillsynsmän.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

200 000 kr. för grafisk arbetsplats och digitaliseringsbord,
200 000 kr. för kartlagning

lokaler

200 000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	36316	+2016
(därav lönekostnader)	(30254)	(+1728)
Lokalkostnader	6396	− 148
Lantmäterienheten	4576	+ 159
Lokalvårdsorganisation	1	−
	47289	**+2027**

Länsstyrelsen

Resursbristen inom länsstyrelsen är besvärande. Länsstyrelsen kan inte svara upp mot de krav på insatser som ställs inom viktiga områden. Om länsstyrelsen skall kunna genomföra viktiga besparingar är det nödvändigt att regering och länsstyrelse gemensamt kan finna arbetsområden där uppgifter kan slopas eller förenklas.

Länsstyrelsen anhåller om att särbehandlas i budgetarbetet.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en handläggare till regionalekonomiska enheten,
två assistenter till servicekontoret i Ånge,
fem handläggare till miljövårdsenheten,
två assistenter till miljövårdsenheten,
en handläggare till planeringskansliet,
en handläggare till försvarsenheten,
en biträdande länsveterinär,
en biträdande länsantikvarie,
en handläggare för ADB-utveckling.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

700000 kr. för övriga förvaltningskostnader

engångsutgifter

600000 kr. för speciella projekt inom miljö- och naturvårdsområdet,
45000 kr. för nya skyltar,
149000 kr. för upprustning av sessionssal,
122000 kr. för ny tjänstebil,
150000 kr. för laboratorieutrustning m. m.,
1105000 kr. för ADB-utveckling.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

550000 kr. för inköp av rullfilm och läsapparater, ändring av registerkartor, försök med digital registerkarta.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	23855	+1225
(därav lönekostnader)	(19833)	(+1007)
Lokalkostnader	4616	+ 279
Lantmäterienheten	3208	+ 196
Lokalvårdsorganisation	1	–
	31680	**+1700**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen konstaterar att ytterligare nedskärningar av resurserna måste vara direkt kopplade till motsvarande minskning av arbetsuppgifterna. Besparingar kan genomföras först när det finns faktiska möjligheter att avveckla personal.

Länsstyrelsen utgår från att frågan om medel för att genomföra en samordnad länsförvaltning kommer att behandlas i särskild ordning.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en biträdande länsantikvarie,
två handläggare inom miljöskyddsområdet,
en socialkonsulent (kan finansieras genom överföring av medel från socialstyrelsen),
en handläggare för administrativ utveckling.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

250000 kr. för resor,
10000 kr. för översättning av utländska körkort

engångsutgifter

300000 kr. för planeringsinsatser i Västjämtland,
75000 kr. för upprustning av sessionssalen,
200000 kr. för utbildning,
265000 kr. för ADB-utveckling,
425000 kr. för fortsatt markanvändningsplanering i fjällnära skogsområden.

Lokaler

379000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

personal

en arkivvårdare under tre år.

övriga förvaltningskostnader

engångsutgifter

250 000 kr. för tätpacksutrustning,
467 000 kr. för grafisk arbetsstation, skrivare, plotter, läsutrustning och mikrofilmskopia,
750 000 kr. för filmning

lokaler

35 000 kr för beräknad hyreshöjning.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	32454[1]	+1830
(därav lönekostnader)	(26995)	(+1562)
Lokalkostnader	4170	+ 40
Lantmäterienheten	5005[2]	+ 161
Lokalvårdsorganisation	1	–
	41630[3]	**+2031**

[1] Varav 100000 kr. innehållna i regleringsbrev
[2] Varav 70000 kr. innehållna i regleringsbrev
[3] Varav 170000 kr. innehållna i regleringsbrev

Länsstyrelsen

Obalansen mellan uppgifter och resurser medger inte längre att länsstyrelsen fullgör alla de uppgifter som åligger länsstyrelsen.

Länsstyrelsen framhåller att de geografiska förhållandena och folkmängden i länet påverkar kostnaderna. Länsstyrelsen i Västerbottens län har därvid väsentligt lägre anslag än vad som är fallet i grannlänen.

Länsstyrelsens yrkanden kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

en handläggare för personalutveckling,
en ADB-samordnare,
två handläggare till försvarsenheten,
en handläggare för täktärenden på miljövårdsenheten,
en biträdande länsantikvarie.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

300000 kr. för samhällsinformation,
500000 kr. för tjänsteresor

engångsutgifter

250000 kr. för samordnad markanvändningsplanering,
500000 kr. för våtmarksinventering och inventering av hagmarker,
1 milj. kr. för ADB-utveckling.

Lokaler

126000 kr. för beräknad hyreshöjning.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

300 000 kr. för mikrofilmsprojekt,
300 000 kr. för landskapsinformationscentral.

Föredraganden

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

I beräkningen ingår medel för en biträdande länsantikvarie.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	41 560	+2093
(därav lönekostnader)	(35000)	(+1753)
Lokalkostnader	5451	+1053
Lantmäterienheten	5385	– 344
Lokalvårdsorganisation	1	–
	52397	**+2802**

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har i samband med försöksverksamheten med samordnad länsförvaltning övertagit arbetsuppgifter från centrala verk som beloppsmässigt vida överstiger de tvåprocentiga besparingskraven. Länsstyrelsen anhåller om att ytterligare besparingar inte läggs ut på länsstyrelsen.

Länsstyrelsen anhåller vidare om att sjöfartsverkets medel för båtregistrering förs in i förvaltningsanslaget samt att planerad utbyggnad av länsstyrelsens tjänstelokaler påbörjas hösten 1989.

Länsstyrelsens yrkanden i övrigt kan sammanfattas på följande sätt.

Personal

540000 kr. för personal till kommunikationsenheten,
en biträdande länsantikvarie,
två handläggare för förstärkt miljötillsyn,
en handläggare för allmän naturvård.

Övriga förvaltningskostnader

bestående anslagsuppräkning

960000 kr. för övriga förvaltningskostnader,
154000 kr. för tillkommande kostnader för yrkad personal

engångsutgifter

250000 kr. för ledningsövningar,
200000 kr. för utbildning av personal i länsstyrelsens krigsorganisation.

Lantmäterienheten

engångsutgifter

108000 kr. för kopieringsutrustning, ritbord m. m.

Det beräknade anslaget för länsstyrelsen under nästa budgetår framgår av sammanställningen.

Under anslagsposten Till regeringens disposition har medel preliminärt beräknats för länsstyrelsens ledningsövning.

Diverse ändamål, 1 000 kr.

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Länsstyrelsernas organisationsnämnd	11 305	– 34
Landshövdingarnas tjänstebostäder	360	+ 90
Kostnader vid anstånd med omstationering m. m.	1 175	–
Till regeringens disposition	69 446	+24 354
	82 286	**+24 410**

Myndigheterna

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) anser att huvudförslaget inte bör tillämpas på LON, men accepterar att redovisningscentralens datorkostnader omfördelas från LON till resp. länsstyrelse.

Byggnadsstyrelsen anhåller om 450 000 kr. för komplettering av inredning och utrustning m. m. i landshövdingarnas tjänstebostäder. Beloppet innefattar kostnader för deponerade konstverk. Byggnadsstyrelsen föreslår vidare att dessa kostnader från och med 1989/90 betalas från finansdepartementets anslag Inredning och utrustning.

Föredraganden

För *länsstyrelsernas organisationsnämnd* har jag liksom för länsstyrelseorganisationen i övrigt räknat med en anslagsminskning efter pris- och löneomräkning på två procent. Anslaget har därutöver reducerats med beräknade kostnader för redovisningscentralen (jfr. redovisningen under Gemensamma frågor i bilaga 2 till budgetpropositionen). Med hänsyn till att tjänstebrevsrätten för LON föreslås slopad från och med nästa budgetår har anslaget räknats upp med 227 000 kr.

Anslagsposten *Landshövdingarnas tjänstebostäder* föreslås uppräknad med 90 000 kr. i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag. Efter samråd med statsrådet Engström föreslår jag att anslagsposten bibehålls under trettonde huvudtiteln.

Under anslagsposten *Till regeringens disposition* finns medel bl. a. beräknade för ledningsövningar och inköp av telefonväxlar. I det föreslagna beloppet ingår också medel motsvarande huvudförslaget samt de ytterligare medel för länsstyrelsernas arbete enligt miljöskyddslagen, resor, expenser, utbildning och särskilda åtgärder vid länsstyrelserna som jag tidigare redogjort för.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Länsstyrelserna m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 248 156 000 kr.

E. Polisväsendet

1 Riktlinjer för resursanvändningen inom polisväsendet

1.1 Grundläggande prioriteringsfrågor

I den av riksdagen antagna propositionen om polisens arbetsformer på lokal och regional nivå, utbildning och rekrytering (prop. 1984/85:81, JuU 18, rskr 164) har förutsatts att statsmakterna i samband med budgetprocessen skall ta ställning till hur resurserna inom polisväsendet totalt sett skall användas. Statsmakternas prioriteringsbeslut är avsedda att utgöra riktlinjer för den resursanvändning och resursfördelning som sedan beslutas av de regionala och lokala polismyndigheterna.

Statsmakterna har de senaste åren förordat att myndigheterna skall sträva mot en särskild hög nivå när det gäller resursinsatserna på områden för narkotikabekämpning, ekonomisk brottslighet och våldsbrottslighet. Vidare har betonats att detta måste ske samtidigt som myndigheterna ägnar stor uppmärksamhet åt även annan s.k. traditionell brottslighet än våldsbrott (prop. 1987/88:100, bil. 4 s. 43 och JuU 30 s. 16 f).

Enligt min mening finns det inte anledning till annan bedömning än att polismyndigheterna även det kommande budgetåret bör ägna särskild uppmärksamhet åt de nu nämnda områdena. Det innebär alltså att myndigheterna också under budgetåret 1989/90 skall prioritera bekämpning av våldsbrottsligheten, den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten. Inom ramen för kampen mot den ekonomiska kriminaliteten bör miljöbrottsligheten sättas i förgrunden.

Samtidigt med att dessa prioriteringar görs måste myndigheterna fortsätta sina ansträngningar att beivra annan s.k. traditionell brottslighet, i synnerhet sådan som drabbar enskilda människor särskilt hårt och som berör deras personliga integritet, t.ex. bostadsinbrott. Ansträngningarna bör inriktas på att bl.a. utveckla effektiva arbetsmetoder inom dessa verksamhetsområden.

Den nu förordade prioriteringen bör inte bara gälla för polisens spanings- och utredningsarbete utan också för annan polisverksamhet, såsom den brottsförebyggande verksamheten och övervakningsverksamheten. Jag vill i detta sammanhang, såsom tidigare skett, särskilt framhålla vikten av att insatserna mot gatulangningen av narkotika fortsätter med oförminskad styrka och, i all den utsträckning som det är möjligt, ytterligare intensifieras.

1.2 Vissa särskilda frågor

1.2.1 Asylutredningar

Under 1980-talet har antalet asylsökande ökat dramatiskt. År 1983 uppgick således antalet till ca 2600, medan det under år 1988 kan förutses att antalet kommer att uppgå till omkring 20000. Trots att polisen och andra

berörda myndigheter gjort stora ansträngningar för att kunna hantera det ökande antalet asylansökningar, har långa handläggningstider totalt sett uppstått i många ärenden.

Regeringen har under en följd av år (se bl. a. prop. 1987/88:100, bil. 4 s. 44) angett att handläggningen av asylutredningar hos polismyndigheterna måste bedrivas i sådan takt att samhällets kostnader för flyktingverksamheten så långt som möjligt begränsas och de asylsökandes berättigade krav på en snabb handläggning av deras ansökningar tillgodoses. En riktlinje för verksamheten har varit att en utredning inte får ta längre tid än fyra veckor.

I syfte att förkorta handläggningstiderna och att förbättra flyktingmottagandet har statsmakterna under innevarande budgetår fattat principbeslut (prop. 1987/88:158, SfU 28, rskr 339) om en ny organisation för statens invandrarverk. Den nya organisationen skall vara i kraft den 1 juli 1989. Den innebär bl. a. att invandrarverket skall driva fyra utredningsslussar för asylsökande. Slussarna skall finnas i Carlslund i Upplands Väsby kommun, Flen, Mölndal och Helsingborg. Som ett led i strävandena att förbättra handläggningen av asylärenden avser regeringen att inom kort förelägga riksdagen ett förslag till ny utlänningslagstiftning. Avsikten är att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1989. För en närmare beskrivning av de förhållanden som jag nu berört får jag hänvisa till den redovisning som statsrådet Georg Andersson lämnar i arbetsmarknadsdepartementets bilaga till denna budgetproposition.

För att den angivna nyordningen skall ge bästa möjliga resultat är det nödvändigt att ärendebalanserna hos de myndigheter som berörs i princip bör vara avarbetade till den 30 juni 1989. För polisens del, som ligger först i handläggningskedjan, är det nödvändigt att ärendebalanserna är avarbetade redan tidigare. För att åstadkomma detta har regeringen den 14 juli 1988 uppdragit åt länsstyrelserna att planera och samordna de lokala polismyndigheternas verksamhet beträffande asylutredningar så att ärendebalanserna om möjligt skall vara avarbetade till den 1 februari 1989. Regeringen har samtidigt tillfört polisen en tillfällig resursförstärkning för detta ändamål. Enligt vad jag hittills erfarit är resulatet av polismyndigheternas insatser på området mycket gott.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt finns det ett starkt intresse av att polismyndigheterna hanterar asylutredningarna på ett sådant sätt att det förbättrade läge som man har uppnått vidmakthålls och att handläggningstiden i ett ärende i fortsättningen normalt understiger fyra veckor.

1.2.2 Ungdomsbrottsligheten

Statsmakternas satsningar på åtgärder mot unga lagöverträdare (prop. 1987/88:35, JuU 36, rskr 403) innebär bl. a. att ökad vikt läggs vid snabbhet och samverkan mellan polis, socialtjänst och åklagare. Polisen har en nyckelroll för att förverkliga de målsättningar som statsmakterna har angett. Polisens insatser när det gäller kampen mot ungdomsbrottsligheten är emellertid som jag ser saken inte inskränkt till den brottsutredande verksamheten. Polisen bör överlag fördjupa samarbetet med skola och

socialtjänst. De brottsförebyggande ansträngningarna bör enligt min mening inriktas på ungdomar i riskzonen för kriminalitet. Också det oroväckande ungdomsvåldet måste motverkas med kraft.

1.2.3 Brottsoffren

Under senare tid har det vidtagits olika åtgärder på lagstiftningssidan för att förbättra stödet till brottsoffren (se bl.a. prop. 1987/88:92, JuU 37; prop. 1987/88:107, JuU 33). Dessa insatser bör för polisens del återspeglas i en ökad omsorg om dem som har utsatts för brott.

1.2.4 Trafiken

Inom den verksamhetsram som gäller för trafikövervakningen bör kontrollen av fordonshastigheter och av tung trafik ges en framskjuten plats. I fråga om den tunga trafiken är det enligt min mening angeläget att också transporter av farligt gods ägnas särskild uppmärksamhet av polisen.

1.3 Lokalförsörjningen för polisväsendet m. m.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för polisväsendet. Investeringar inom byggnadsstyrelsens lokalhållningsområde redovisas i form av en rullande treårsplan (prop. 1987/88:100, bil 9, FiU 26, rskr 338). Inom ramen för treårsplanen beslutar regeringen om genomförande av enskilda byggnadsprojekt.

Många av de byggnader som polisen disponerar tas i anspråk också av åklagarväsendet. Lokalbeståndet uppgår till drygt 1 milj. m^2. Polisväsendet och åklagarväsendet disponerar under innevarande budgetår ca 653 milj. kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar ca 9,7 % av de direkta kostnaderna för polisväsendet och åklagarväsendet.

Sedan förstatligandet år 1965 har i landets 118 polisdistrikt genom om- och tillbyggnader eller nybyggnader ställts i ordning ändamålsenliga lokaler för polisen i 101 centralorter. I samband härmed har i flera fall även lokaler iordningställts för häkte, åklagarmyndighet, lokal skattemyndighet och kronofogdemyndighet.

Under år 1988 har en nybyggnad för bl.a. polisen i Orsa färdigställts.

För närvarande pågår om- och tillbyggnad av en förvaltningsbyggnad i Varberg. Projektet avser om- och tillbyggnad av befintlig förvaltningsbyggnad för polismyndigheten och åklagarmyndigheten samt en nybyggnad för tingsrättens behov.

Under hösten 1988 har byggstart skett för tre nybyggnadsprojekt. I oktober månad påbörjades således en förvaltningsbyggnad i Linköping som beräknas vara färdig i oktober 1990. Den nya byggnaden skall tillgodose polisens och en del av skatteadministrationens lokalbehov. Vidare har en förvaltningsbyggnad i Finspång börjat byggas. Lokalerna är avsedda för polisen. Byggnadstiden har beräknats till ca ett år. Slutligen har byggstart skett för en förvaltningsbyggnad i Nyköping, etapp II. Byggnaden

beräknas vara färdigställd i juni 1990. Nybyggnaden är avsedd för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet.

Byggnadsstyrelsen har tillsammans med rikspolisstyrelsen redovisat en lokalförsörjningsplan för polis- och åklagarväsendet för den kommande treårsperioden. Enligt rikspolisstyrelsen är förvaltningsbyggnaderna i Huddinge, Solna och Malmö, etapp I, högt prioriterade projekt. Härefter har rikspolisstyrelsen prioriterat Karlskrona, Halmstad, Oskarshamn, Uddevalla, Vänersborg, Handen, Örebro, Gällivare och Vetlanda.

Byggnadsstyrelsen har i sin anslagsframställning redovisat följande projekt som mest angelägna och med en planerad byggstart under budgetåren 1989/90–1991/92, nämligen förvaltningsbyggnader i Malmö, Oskarshamn, Huddinge, Örebro, Solna och Karlskrona. Den sammanlagda kostnaden uppgår till ca 616 milj. kr. Byggnadsstyrelsen har därutöver redovisat ett antal byggnadsprojekt med planerad byggstart efter budgetåret 1991/92 till en sammanlagd kostnad av ca 295 milj. kr. och har i följande ordning prioriterat förvaltningsbyggnader i Halmstad, Uddevalla, Vänersborg, Gällivare och Vetlanda.

I gällande investeringsplan för polisväsendet finns uppförda kostnadsramar om ca 502 milj. kr. för pågående och redan beslutade projekt.

Härutöver har i tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 (prop. 1988/89:25, FiU 8, rskr 67) en förvaltningsbyggnad i Karlskrona förts upp i treårsplanen för investeringar. Kostnaderna har beräknats till 95 milj. kr. Lokalerna är avsedda för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet.

Förvaltningsbyggnad i Huddinge

Byggnadsstyrelsen har i sin anslagsframställning föreslagit att en första etapp av förvaltningsbyggnad i kvarteret Rådstugan i Huddinge börjar byggas. Kostnaden för etapp I beräknas till ca 155 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1988. Mot bakgrund av nya planeringsförutsättningar avser byggnadsstyrelsen att efter en programrevidering omarbeta den första etappen med inriktning att den skall inrymma lokaler för polismyndigheten, lokala skattemyndigheten och häktet.

För egen del räknar jag med att en förvaltningsbyggnad i Huddinge bör kunna påbörjas under den kommande treårsperioden. Jag föreslår därför att en förvaltningsbyggnad i Huddinge förs upp i treårsplanen för investeringar.

Förvaltningsbyggnad i Malmö, etapp I

Lokalerna är avsedda för polismyndigheten, tingsrätten samt häktet och kostnaderna har beräknats till 217,2 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1988. Medel för detta objekt har tillförts treårsplanen för investeringar redan budgetåret 1988/89 (prop. 1987/88:100, bil. 4, JuU 30, rskr 281 samt bil. 9, FiU 26, rskr 338).

Om- och tillbyggnad av förvaltningsbyggnad i Solna

Arbetsmiljö- och säkerhetskrav har accentuerat behovet av en om- och tillbyggnad för polisen i Solna. Kostnaderna har beräknats till 28 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1988. Jar har för avsikt att återkomma om genomförande av om- och tillbyggnad av förvaltningsbyggnad i Solna under den kommande treårsperioden.

Förvaltningsbyggnad i Oskarshamn

Projektering av en om- och tillbyggnad i kvarteret Venus 11 i Oskarshamn pågår. Lokalerna är avsedda för polismyndigheten och åklagarmyndigheten. Nuvarande inhyrda lokaler är både olämpliga och otillräckliga för verksamheten. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag att projektet utförs nästa budgetår. Kostnaderna har beräknats till 33,3 milj. kr. i prisläget den 1 jaunari 1988.

Medel för dessa investeringar beräknas under sjunde huvudtiteln, anslaget C 2. Investeringar m. m.

2 Personalsituationen inom polisen

Polisverksamheten kännetecknas bl. a. av att den är personalintensiv. Detta hänger till stor del samman med att arbetet är organiserat i form av skifttjänstgöring med dygnstäckning. Närmare 80 % av resurserna för polisverksamheten utgörs av personalkostnader. Antalet polistjänster vid de lokala polismyndigheterna har ökat med sammanlagt ca 380 under de senaste två budgetåren, och för närvarande finns det ca 16 300 polistjänster. Det finns närmare 5 000 tjänster för administrativ personal.

Fördelningen av polistjänsterna mellan polismyndigheterna har varit föremål för särskild uppmärksamhet under senare år. Regeringen har genom olika beslut om placering av de nya tjänster som inrättats åstadkommit en jämnare fördelning av polistjänsterna mellan polismyndigheterna. Vidare har regeringen bemyndigat länsstyrelserna att inom länet omfördela vakanta polistjänster i syfte att utjämna olikheter i arbetsbelastningen mellan länets myndigheter. Med hänsyn till den personalsituation som numera föreligger och som jag berör i det följande anser jag att överväganden rörande fördelningen av poliser mellan myndigheterna i huvudsak bör ankomma på rikspolisstyrelsen och att dessa överväganden måste ske fortlöpande (jfr. prop. 1987/88:100, bil. 4 s. 32).

Så sent som under början av år 1988 fanns det i landet ett överskott av färdigutbildade poliser i förhållande till antalet polistjänster. Överskottet har i huvudsak berott på svårigheten att på ett säkert sätt beräkna de totala avgångarna från polisyrket. Överskottet av färdigutbildade poliser har inte varit jämt fördelat över landet. Regeringen har försökt att få till stånd en balans mellan antalet poliser och antalet polistjänster. De beräkningar som gjorts har bl. a. legat till grund för senare års antagning av polisaspiranter

till polishögskolan. Med hänsyn till att polisväsendet under de senaste åren tillförts tjänster har nya beräkningar gjorts inom regeringskansliet. De har visat att man tidigare än beräknat skulle komma att uppnå den eftersträvade balansen mellan antalet poliser och antalet polistjänster. Aspirantantagningen har därför ökat under budgetåret 1987/88 från 150 till 300 aspiranter för att under innevarande budgetår uppgå till 360 aspiranter.

Utvecklingen under år 1988 har inneburit att antalet s. k. spontanavgångar ökat på ett oväntat sätt. På grund härav har det nu uppstått en obalans mellan antalet poliser och antalet polistjänster som innebär att det tidigare överskottet vänts till ett underskott. Samtliga tjänster kan således inte besättas med polisutbildad personal. Prognosen pekar på att obalansen kommer att bestå och kanske förstärkas under kommande år. Att ett antal tjänster är obesatta innebär stora påfrestningar på den befintliga personalen, något som i sin tur kan vara ägnat att ytterligare öka avgångarna från yrket. Den brist på poliser som uppkommit är för närvarande koncentrerad till polismyndigheterna i Storstockholmsområdet och till några andra myndigheter ute i landet. Vid flera andra myndigheter sker emellertid också en utveckling i riktning mot en bristsituation; antalet poliser minskar således över lag i landet.

Redan det nu beskrivna läget innebär att personalsituationen inom polisen är bekymmersam. För att möta situationen krävs nu aktiva åtgärder på både kort och lång sikt. Vad det framför allt gäller är att hejda avgångarna från yrket och att främja den nyrekrytering av polisaspiranter som kommer att behövas de kommande åren.

Som jag återkommer till under de olika anslagen föreslår jag för nästa budgetår en väsentligt ökad antagning av polisaspiranter till polishögskolan. Denna satsning kommer emellertid att leda till ett tillskott av poliser först om tre år. För att i någon mån täcka dagens brist på poliser kommer jag att föreslå att man övergångsvis öppnar möjlighet för polismyndigheterna att i ökad utsträckning ta i anspråk annan personal. Genom detta kan man också avlasta poliserna arbetsuppgifter som inte kräver den kompetens som följer med polisutbildningen. På det sättet bör en viss effektivitetsökning i polisarbetet uppnås.

Anslagsberäkningen innebär vidare att polisen tillförs förstärkningar på utrustningssidan.

Jag anser att situationen är sådan att det är nödvändigt att vidta åtgärder redan under innevarande budgetår. Jag kommer därför att inom kort föreslå att lönemedel för vakanta polistjänster får tas i anspråk för förstärkning på det administrativa området. Jag kommer vidare att föreslå att satsningar görs ifråga om ny materiel och för att bl. a. förbättra arbetsmiljön. Vissa av de resurstillskott som jag nu nämnt måste tas upp på tilläggsbudget under våren 1989.

3 Övrigt

3.1 Automatisk hastighetsövervakning

Rikspolisstyrelsens uppdrag

Regeringen gav i juni 1987 rikspolisstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för att införa automatiserad hastighetsövervakning. Tyngdpunkten skulle enligt uppdraget läggas på frågor rörande vilken teknisk utrustning som kan användas, kostnaderna för denna utrustning vid olika nivåer av övervakning, vilka personalresurser som erfordras för kontroll och efterföljande utredning samt hur dessa kostnader skall finansieras inom ramen för befintliga resurser. Vidare omfattade uppdraget att belysa eventuellt behov av författningsändringar.

Bakgrunden till uppdraget är det stora antalet hastighetsöverträdelser med motorfordon som skapar stora problem från trafiksäkerhets- och miljösynpunkt.

Rikspolisstyrelsen har i december 1987 redovisat uppdraget till chefen för justitiedepartementet.

Hastighetsövervakning kan kallas automatisk när utrustningen som mäter hastigheten inte kräver ständig bemanning eller tillsyn och/eller att vidare åtgärder inte vidtas i anslutning till hastighetsöverträdelsen.

I utredningen har man begränsat sig till att redogöra för tekniska lösningar som skulle kunna användas under 1990-talet. En metod utgörs av system där uppgift om fordonets hastighet och förarens identitet sänds till någon typ av mottagare. Det kan vara fråga om stationära eller mobila mottagare eller bilregistret. En annan metod är att utrusta fordonen med någon form av "farthållare" som påverkas av gällande hastighet, väglag, trafikintensitet m. m.

Rikspolisstyrelsen har valt att närmare redovisa tre olika system som samtliga består av en hastighetsmätande och en dokumenterande del.

Den personalstyrka som behövs för att sköta ett system med automatisk hastighetsövervakning är enligt rikspolisstyrelsen i hög grad beroende av systemets omfattning samt om trafikanterna accepterar ett sådant system. Rikspolisstyrelsen har beräknat att en personalstyrka på tre poliser och fyra administrativa befattningshavare bör kunna handha ett system för automatisk hastighetsövervakning inom ett län.

Kostnaderna för automatisk hastighetsövervakning är enligt rikspolisstyrelsen mycket höga och inte ens en mindre utbyggnad kan ske inom nuvarande anslag. Uträkningar av de totala kostnaderna för olika alternativ initialt samt på sikt har inte gjorts.

När det gäller frågan om ägar/föraransvar har rikspolisstyrelsen i sin utredning inte lämnat något förslag utan har endast framhållit att föraransvar med åtföljande böter utgör den lämpligaste påföljden vid hastighetsöverträdelser.

Rikspolisstyrelsens slutsats är att automatisk hastighetsövervakning inte bör införas, utan man har i stället förespråkat andra åtgärder för att komma till rätta med hastighetsöverträdelser, såsom högre bötesbelopp, intensivare insatser av konventionell hastighetsövervakning, omedelbara

omhändertaganden av körkort och sänkt toleransnivå vid rapporteringar av överträdelser. Det kan emellertid inte uteslutas att dessa åtgärder är otillräckliga för att lösa hastighetsproblemet. Rikspolisstyrelsen har därför inte helt velat utesluta framtida behov av automatisk övervakning för att lösa hastighetsproblemet.

Transportforskningsberedningen, med vilken rikspolisstyrelsen samrått under utredningen, har i särskilt yttrande förklarat att det är endast genom tillämpning av någon form av automatisk hastighetsövervakning som det är möjligt att uppnå den sannolikhet för upptäckt som krävs för att hastigheterna påtagligt skall reduceras och härigenom trafiksäkerheten förbättras.

Remissyttrandena

Över rikspolisstyrelsens utredning har remissyttranden avgetts av riksdagens ombudsmän, justitiekanslern, hovrätten för Västra Sverige, vägverket, statens väg- och trafikinstitut, regionåklagarmyndigheterna i Kalmar och Umeå, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs och Västerbottens län, åklagarmyndigheterna i Stockholm och Helsingborg, polismyndigheterna i Karlskrona, Göteborg, Gävle och Gällivare, psykologiska institutionen vid Uppsala universitet, tekniska högskolan vid universitetet i Lund – trafiktekniska institutionen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, Svenska polisförbundet, Föreningen Sveriges polischefer och Försäkringsbranschens trafiksäkerhetskommitté. Remissyttrandena finns att tillgå i justitiedepartementets akt i ärende dnr 88 – 4006.

De flesta remissinstanser har ställt sig positiva till att ett system med automatisk hastighetsövervakning införs. Det huvudsakliga motivet till detta är att man är tveksam till om de åtgärder i övrigt som rikspolisstyrelsen föreslagit är tillräckliga för att komma till rätta med hastighetsöverträdelserna. En försöksverksamhet med automatisk övervakning har föreslagits av flera remissinstanser.

Ett inte obetydligt antal av dem som yttrat sig har dock tagit avstånd från tanken på att införa automatisk hastighetsövervakning. Man har härvid pekat på bl.a. de övriga åtgärder som rikspolisstyrelsen anvisat i utredningen för att komma till rätta med hastighetsöverträdelserna. Dessa remissinstanser har också understrukit det viktiga i att en förseelse beivras i så nära anslutning till att den begåtts som möjligt. Någon har framfört att automatisk hastighetsövervakning av effektivitetsskäl förutsätter strikt ägaransvar och avstyrker frågan av det skälet. En annan uppfattning som har anförts är att automatisk hastighetsövervakning inte kan ifrågakomma om körkort i framtiden skall omhändertas direkt vid hastighetsöverträdelse.

Det har framförts att automatisk hastighetsövervakning kräver att man inför ett system med ägaransvar i stället för föraransvar. Tanken på detta har flertalet remissinstanser som är positiva till automatisk hastighetsövervakning tagit avstånd från. Man har menat att ett sådant system skulle strida mot grundläggande rättssäkerhetskrav. För att underlätta fastställandet av vem som varit förare har några remissinstanser föreslagit att

fordonsägaren ska åläggas en skyldighet att uppge vem som varit förare vid tillfället i fråga.

Föredragandens överväganden

Genom rikspolisstyrelsens utredning och remissbehandlingen av den anser jag att det finns mycket som talar för att automatisk hastighetsövervakning kan utgöra ett intressant komplement till de metoder som för närvarande används. Inte minst innebär användandet av ny teknik väsentligt förbättrade möjligheter att öka effektiviteten, och därmed sannolikheten för att upptäcka hastighetsöverträdelser. Samtidigt måste jag konstatera att det på grundval av det material som nu finns inte är möjligt att ta ställning till frågan om denna form av hastighetsövervakning skall införas eller ej. Enligt min mening kräver i vart fall ett ställningstagande för en sådan övervakningsform ytterligare utredning såväl beträffande tekniska och ekonomiska frågor som i de mera principiella spörsmålen.

För att minska trafikolyckorna och för att värna om miljön anser jag det vara ett angeläget samhällsintresse att söka komma till rätta med hastighetsöverträdelserna. I takt med att trafikvolymen ökar kan det förutses att detta intresse blir ännu mer framträdande. De nuvarande metoder som används kan i detta läge komma att visa sig otillräckliga. Utvecklingen på området i fråga om automatisk hastighetsövervakning bör därför följas noga.

Enligt vad jag erfarit planeras från rikspolisstyrelsens sida numera en försöksverksamhet med s. k. halvautomatisk utrustning, bestående av radar- och kamerautrustning, och med videofilmning i kombination med polispilot. Vidare har man för avsikt att inleda ett planeringsarbete för att genomföra vissa praktiska instrumentförsök med utrustning för automatisk hastighetsövervakning samt därefter en mer systematisk övervakningsverksamhet på försök med sådan utrustning. Chefen för kommunikationsdepartementet har under anslaget Drift av statliga vägar på kommunikationsdepartementets huvudtitel beräknat 5 milj. kr. för försöksverksamhet inom polisen med automatisk hastighetsövervakning. Jag finner den planerade verksamheten angelägen och utgår från att den kan påbörjas så snart som möjligt. Erfarenheterna av verksamheten bör kunna ge värdefullt underlag för ett framtida ställningstagande i frågan om att införa automatisk hastighetsövervakning.

3.2 Vissa förordningsändringar m. m.

Under år 1988 har det skett vissa ändringar i förordningar som direkt berör polisväsendet. Bortsett från de ändringar som har föranletts av verksledningsreformen (prop. 1986/87:99) vill jag här särskilt nämna följande.

Genom en ändring i polisförordningen (1984:730) som har trätt i kraft den 1 februari 1988 (SFS 1987:1340) kan beslut i fråga om tjänstetillsättningar som länsstyrelsen har meddelat som andra instans inte längre

överklagas till regeringen. Ändringen skall ses som ett led i ansträngningen att avlasta regeringen vissa förvaltningsärenden. Samtidigt har det skett en ändring i reglerna om vem som är att anse som befäl vid ett uppdrag som polismän utför gemensamt.

Genom senare beslutade ändringar i polisförordningen som trätt i kraft den 1 augusti 1988 (SFS 1988:763) har bl.a. företagits en förändring beträffande polismyndigheternas planeringsdokument. Samtidigt har bestämmelserna om polismans möjligheter att ingripa utanför det polisdistrikt där han tjänstgör utvidgats. Vidare har införts regler om att länsstyrelsen får bestämma om beredskap för kommissarier vid polismyndigheterna i länet.

Efter bemyndigande av riksdagen (JuU 1987/88:49, rskr 393) har regeringen upphävt förordningen (1948:195) om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningspolisen. En ny förordning (1988:842) om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen, som trätt i kraft den 1 augusti 1988, har ersatt 1948 års förordning. Genom den nya förordningen har möjligheterna för enskild att få ersättning av staten för skador i samband med ingripande mot brott stärkts, samtidigt som förutsättningarna utvidgats för att ge belöning till den som ställer upp och avvärjer ett brott eller som annars avvärjer en fara för någons liv, hälsa eller för större ekonomiska värden. De nya reglerna skall bl.a. ses som ett led i strävandena att stärka brottsoffrens ställning (se prop. 1987/88:92, JuU 37).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört under avsnittet 1.3 om lokalförsörjningen för polisväsendet m.m.

E 1. Rikspolisstyrelsen

1987/88	Utgift	555 684 000
1988/89	Anslag	546 749 000
1989/90	Förslag	604 996 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 909 000 kr. inte ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Rikspolisstyrelsen är enligt 7 § polislagen (1984:387) central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har tillsyn över detta. Inom rikspolisstyrelsen finns tre avdelningar, en för polisfrågor, en för administrativa frågor och en för säkerhetsfrågor. Inom avdelningen för säkerhetsfrågor finns ett sekretariat och två byråer. Till avdelningen för administrativa frågor hör en polishögskola, som förestås av en rektor. Hos styrelsen finns också en verksjurist och en professur för polisforskning. Styrelsens närma-

re organisation och uppgifter framgår av förordningen (1988:762) med instruktion för rikspolisstyrelsen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**515**	**+1**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	151 204 000[1]	+19 077 000
(därav lönekostnader)	(121 210 000)[1]	(+11 177 000)
Lokalkostnader	77 722 000	−13 900 000
Löner och utrustning till polisaspiranter m. fl.	260 244 000	+45 242 000
Datorbearbetning	45 239 000	+ 5 562 000
Bidrag till kostnader för gemensam kontorsdrift m. m. i kv. Kronoberg	15 340 000	+ 2 266 000
Summa	**549 749 000[1]**	**+58 247 000**
Inkomster		
Inkomster från utbildningsverksamhet	−3 000 000	−
Nettoutgift	**546 749 000[1]**	**+58 247 000**

[1] Av angivet belopp har inte 909 000 kr. ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Rikspolisstyrelsen

1. Rikspolisstyrelsen begär att anslaget till den centrala myndigheten, i likhet med övriga anslag för polisväsendet, skall undantas från tillämpning av huvudförslaget.

2. Rikspolisstyrelsen föreslår att sammanlagt fem tjänster inrättas vid styrelsen.

3. Rikspolisstyrelsen föreslår vidare att en polischefskurs med 30 aspiranter får anordnas samt att antalet elever (polisaspiranter) i grundutbildningen ökas till 600.

4. Rikspolisstyrelsen yrkar 9 000 000 kr. för genomförande av en informations- och upplysningskampanj.

5. Under anslagsposten Datorbearbetning föreslår styrelsen en uppräkning med 19 111 000 kr. Styrelsen föreslår vidare att anslagsposten tillförs ytterligare en delpost, benämnd utbildning i ADB.

6. Styrelsen föreslår vidare att 450 000 kr. anvisas för utbildning av två helikopterförare.

7. Styrelsen yrkar 475 000 kr. för åtgärder som syftar till att öka säkerheten vid ADB-verksamheten vid styrelsen.

8. För övriga yrkanden hänvisas till rikspolisstyrelsens anslagsframställan.

Vissa organisatoriska frågor vid rikspolisstyrelsen

I 1988 års budgetproposition redogjorde chefen för justitiedepartementet för vissa organisationsförändringar vid rikspolisstyrelsen som regeringen beslutat den 2 april 1987. Regeringen har därefter med en anpassning till verksförordningens bestämmelser under år 1988 utfärdat en ny instruktion för rikspolisstyrelsen (SFS 1988:762). Genom instruktionen har rikspolisstyrelsen getts möjlighet att själv i större utsträckning än tidigare besluta om organisationen vid avdelningen för polisfrågor och vid avdelningen för administrativa frågor. Till följd härav har en del beslut avseende tjänstetillsättningar vid styrelsen delegerats från regeringen till styrelsen.

Med stöd av sin nya instruktion har rikspolisstyrelsen därefter vidtagit vissa ytterligare organisationsförändringar. Förändringarna innebär i huvudsak att man återinfört byrån för teknikfrågor, att ansvaret för förhandlingsverksamheten vid styrelsen numera åligger personalbyrån samt att rikspolisstyrelsens jourcentral flyttats till den operativa verksamheten vid polisbyrå II. Vidare har efter beslut av regeringen styrelsen tillförts en fjärde avdelningschefstjänst.

Forsknings- och utbildningsverksamheten

Rikspolisstyrelsen har redovisat regeringens uppdrag angående bl. a. polishögskolans organisation och arbetsformer.

Rikspolisstyrelsen har härvid redogjort för sin syn på polishögskolans organisation och arbetsformer. Skolans nya organisation genomfördes den 1 oktober 1988. Förändringen innebär att organisationen under rektor är uppdelad i tre sektioner, en sektion för planering-utveckling, en utbildningssektion och en förvaltningssektion. Regeringen har genom inrättandet av en tjänst som studierektor och en tjänst som avdelningsdirektör skapat förutsättningar för en kompetensförstärkning på ledningsnivå och därigenom gett möjlighet till en snabbare anpassning och samordning med annan högskoleutbildning.

Jag avser att senare föreslå regeringen att i en särskild proposition om vissa frågor rörande polisen närmare ta upp vissa frågor angående utbildningen och forskningen inom polisväsendet och då särskilt forskningsverksamhetens organisation och inriktning.

Anslagsberäkningen

För rikspolisstyrelsen lades inför budgetåret 1986/87 fast ett treårigt huvudförslag med en real minskning av utgifterna om 5%. För den kommande treårsperioden föreslår jag att ett begränsat huvudförslag beräknas på rikspolisstyrelsen med en real minskning av utgifterna i de egentliga centrala myndighetsfunktionerna om 5% på tre år med fördelningen 1, 2 och 2% för nästa och de därpå följande två budgetåren.

Rikspolisstyrelsens internationella kontakter utvidgas fortlöpande. Behovet av översättarresurser ökar därför. Rikspolisstyrelsen har med anled-

ning härav måst anlita externa översättare till höga kostnader. Säkerhets- och kompetensöverväganden leder till att en ny tjänst som översättare bör tillföras rikspolisstyrelsen.

För närvarande får rikspolisstyrelsen inkalla 24 poliser för tjänstgöring som helikopterförare. I brist på utbildad personal är endast 22 av dessa tjänster besatta. Jag beräknar därför medel för utbildning av ytterligare två helikopterförare som en engångsinsats.

Rikspolisstyrelsen ansvarar för driften av 28 centrala datasystem för polisverksamheten och rättsväsendet i övrigt. Riksdagen har genom beslut om datapolitiken för statsförvaltningen ålagt myndigheter med ansvar för ADB-system att bilda sig en uppfattning om säkerheten i de egna systemen och att genomföra säkerhetshöjande åtgärder. För detta översynsarbete beräknar jag 225 000 kr. som en engångsinsats.

Jag föreslår vidare att en polischefskurs med 30 aspiranter anordnas under budgetåret

Antagningarna av polisaspiranter till polishögskolan har under några år varit förhållandevis låga för att därefter för innevarande budgetår åter öka något. Antagningen uppgår nu till 360 för innevarande budgetår. De mindre antagningsomgångarna har numera till en del genomgått utbildningen och tillförts polisverksamheten samtidigt som en markant ökning av avgångarna från polisyrket har skett. Detta har som jag nämnt tidigare lett till att vi i dag för första gången på många år har ett färre antal utbildade poliser än antalet polistjänster. Skillnaden förutses komma att öka ytterligare. Jag finner i likhet med rikspolisstyrelsen att 600 polisaspiranter bör antas till polishögskolan. Det är det högsta antal som polishögskolan klarar av att utbilda under budgetåret.

För att bl.a. främja nyrekryteringen av aspiranter och för att hejda avgångarna från yrket kommer jag att inom kort föreslå regeringen att rikspolisstyrelsen redan under innevarande budgetår tillförs 5 milj. kr.

Redan i 1988 års budgetproposition beräknades medel för avgifter till statskontoret för dator vid rikspolisstyrelsen för underhåll och vidareutveckling av ADB-projekten om brottsanmälan vid polismyndigheterna i Stockholm och Huddinge. Utvecklingsarbetet för det nya brottsanmälningssystemet går vidare, och jag har nu under anslagsposten Datorbearbetning beräknat ytterligare medel för avgifter till statskontoret för investeringarna i detta projekt. Vidare har jag under anslagsposten beräknat medel för avgifter till en ny datoriserad passrutin samt till komplettering av rikspolisstyrelsens centrala datakraft inklusive processor, kommunikationsdator och radskrivare.

Jag har under anslaget B 2. Anskaffning av ADB-utrustning beräknat medel för motsvarande investeringar och även för ett datoriserat centralt ekonomisystem vid rikspolisstyrelsen.

På anslaget för rikspolisstyrelsen har 595 000 kr. avförts med anledning av RC-organisationens upplösning, se vidare bilaga 2, Gemensamma frågor, avsnitt 4.

Jag har i mitt förslag även beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för rikspolisstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Vid beräkningen av anslaget har jag inte tagit hänsyn till de belopp som

har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88) i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutats.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rikspolisstyrelsen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 604 996 000 kr.

E 2. Polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m.

1988/89	Anslag	211 469 000
1989/90	Förslag	211 469 000

Rikspolisstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 254 375 000 kr.

Föredragandens överväganden

Efter remissbehandling bereds för närvarande de förslag som SÄPO-kommittén lagt fram i delbetänkandet (SOU 1988:16) Säkerhetspolisens inriktning och organisation. Jag anser att regeringens ställningstaganden till kommitténs mera principiella förslag bör redovisas för riksdagen. Jag avser att återkomma till regeringen i det sammanhanget med mitt förslag rörande medelsberäkningen för polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 211 469 000 kr.

E 3. Statens kriminaltekniska laboratorium

1987/88	Utgift	24 947 000
1988/89	Anslag	24 544 000
1989/90	Förslag	26 035 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 165 000 kr. inte ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen an en utgiftsram.

Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för laboratoriet som är beläget i Linköping.

Chef för laboratoriet är en professor. Laboratoriet är organiserat på tre avdelningar.

Laboratoriets arbetsuppgifter består huvudsakligen i att utföra kriminaltekniska undersökningar åt polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar och att bedriva självständig forskning inom sitt verksamhetsområde. Laboratoriets närmare organisation och uppgifter framgår av förordningen (1978:677) med instruktion för statens kriminaltekniska laboratorium (ändrad senast 1988:1119.)

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**76**	–
Summa		
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	19765000[1]	+1771000
(därav lönekostnader)	(16633000)[1]	(+1467000)
Lokalkostnader	3971000	– 330000
Övriga utgifter	838000	+ 50000
Summa	**24574000[1]**	**+1491000**
Inkomster		
Ersättning för utförda undersökningar m. m.	–30000	–
Nettoutgift	**24544000[1]**	**+1491000**

[1] Av anslaget har inte 165000 kr. ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Rikspolisstyrelsen

1. För laboratoriet lades inför budgetåret 1988/89 fast ett begränsat huvudförslag för den kommande treårsperioden. Enligt budgetpropositionen för år 1988 (bil. 4, s. 56) innebär detta att laboratoriet inte skall vidkännas någon medelsminskning.

2. Antalet narkotikaärenden har ökat markant. Sektionen bör tillföras ytterligare två tjänster, varav en tjänst som kemist och en tjänst som laboratorieassistent (+ 345000 kr.).

3. Verksamheten med s. k. opåkallade jämförelser av narkotika från olika beslag har drivits vidare och utvecklats. Resultatet av narkotikajämförelserna har bedömts vara till stor nytta för polismyndigheterna. Styrelsen yrkar för denna verksamhet medel för en tjänst som kemist (+ 181000 kr.).

4. Den skrifttekniska avdelningen bör förstärkas med en tjänst som byråingenjör (+ 181000 kr.).

5. För bl. a. utveckling av DNA-tekniken yrkar styrelsen att laboratoriet tillförs två tjänster som biolog (+ 361000 kr.).

6. En uppräkning av förvaltningskostnaderna bör göras med sammanlagt 500000 kr.

Som framgår av 1988 års budgetproposition har ett begränsat huvudförslag för innevarande treårsperiod lagts fast. Något nytt ställningstagande i denna fråga behövs således inte detta år.

Jag har under anslaget E 5. Utrustning m. m. för polisväsendet beräknat 1 milj. kr. för utrustning vid laboratoriet.

I betänkade av RRK-utredningen (Ds S 1986:3) har föreslagits en samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet. Förslaget innebär att rättsläkarstationerna, rättskemiska enheten vid statens rättskemiska laboratorium och statens kriminaltekniska laboratorium skall bilda en myndighet. Chefsmyndighet för den nya myndigheten skall enligt förslaget vara rikspolisstyrelsen. Betänkandet bereds för närvarande i regeringskansliet.

Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för laboratoriet fr. o. m. den 1 juli 1989.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 26 035 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kriminaltekniska laboratorium* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 26 035 000 kr.

E 4. Lokala polisorganisationen

1987/88	Utgift	5 506 594 000
1988/89	Anslag	5 358 416 000
1989/90	Förslag	5 591 684 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 32 880 000 kr. inte ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Länen är indelade i polisdistrikt. Antalet polisdistrikt är 118. I varje polisdistrikt finns en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten inom distriktet. Polismyndigheternas organisation och arbetsuppgifter framgår av polisförordningen (1984:730; omtryckt 1987:1340).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal		
Tjänster för polischefer	293	+ 4
Tjänster för övriga polismän	16 305	–
Tjänster för annan personal	4 891,3	–
Summa	**21 489,3**	**+ 4**
Anslag		
Utgifter		
Lönekostnader till polispersonal	3 397 566 000[1]	+ 120 504 000
Förvaltningskostnader	1 230 593 000	+ 66 954 000
(därav lönekostnader)	(847 963 000)	(+ 38 582 000)
Ersättningar till sakkunniga	28 215 000	+ 1 975 000
Vissa kostnader för förundersökning m. m.	19 301 000	+ 1 351 000
Lokalkostnader	636 688 000	+ 35 180 000
Kostnader för förpassning, polititransporter samt för kost och sjukvård för omhändertagna personer m. m.	18 790 000	+ 1 315 000
Passformulär m. m.	9 484 000	+ 853 000
Bidrag till kostnader för gemensam kontorsdrift m. m. i kv. Kronoberg	26 553 000	+ 5 399 000
Summa	**5 367 190 000[1]**	**+ 233 531 000**
Inkomster		
Ersättning för vissa telefonkostnader	– 8 774 000	– 263 000
Nettoutgift	**5 358 416 000[1]**	**+ 233 268 000**

[1] Av angivet belopp har inte 32 880 000 kr. ställts till rikspolisstyrelsens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Rikspolisstyrelsen

1. Rikspolisstyrelsen begär att anslaget till den lokala polisorganisationen skall undantas från tillämpning av huvudförslaget.

2. Uppräkning av anslagsposten 1. Lönekostnader till polispersonal med 180 milj. kr.

3. Fyra tjänster som polisintendent bör inrättas vid de större polismyndigheter som saknar en andra tjänst som polisintendent.

4. För notarietjänstgöring inom polisen yrkas 10 milj. kr.

5. Medel yrkas för 18 tjänster som ADB-samordnare.

6. Medel yrkas för 400 administrativa tjänster.

7. Styrelsen begär uppräkning av förvaltningskostnaderna med, 2 milj. kr. för vikarieförsörjning för passkontrollverksamhet, 20.9 milj. kr. för ökade kostnader för resor, traktamenten och expenser m. m., 10 milj. kr. för ökade telefonkostnader, 2 milj. kr. för brottsförebyggande verksamhet, 700 000 kr. för ökade kostnader för sambandsmän utomlands för narkotikafrågor, 3 450 000 kr. för avgifter till företagshälsovården, 580 000 kr. för avgifter till statens löne- och pensionsverk samt 1 320 000 kr. för anskaffning av erforderlig utrustning för ADB-säkerhetsverksamhet.

8. En ny anslagspost för kostnader för resor utomlands i samband med förundersökning.

Föredragandens överväganden

Flygplatskontrollen

Den ständigt tilltagande internationella flygtrafiken har ökat behovet av flygplatskontroll. Polisens resurser för denna kontroll är numera hårt ansträngda. Det finns emellertid inte nu utrymme att i någon nämnvärd mån tillföra polisen ökade resurser på detta område. Som jag ser saken måste resursfrågorna ges en mera långsiktig lösning. I detta hänseende vill jag efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet anföra följande.

Behovet av resurser för flygplatskontrollen är främst avhängigt av flygtrafikens expansion. Dimensioneringen av flygplatskontrollen styrs dessutom av internationella åtaganden. Jag ser det inte som någon framkomlig väg att via statsbudgeten tillgodose den ökande efterfrågan på resurser som följer dels av expansionen inom flyget, dels av att möjligheterna att bedriva internationell flygtrafik från fler platser ökar. Mot den bakgrunden är det nödvändigt att undersöka vilka alternativa möjligheter som finns för att tillgodose resursbehovet.

Den alternativa finansiering som ligger närmast till hands är genom särskilda avgifter från flygplatshuvudmännen. Möjligheten till en sådan finansiering påverkas av bl. a. de förpliktelser som följer av internationella åtaganden, bl. a. luftfartsavtal, och av vår egen lagstiftning. Det förhållandet att det förekommer såväl statligt och kommunalt som privat huvudmannaskap inom flygplatsområdet utgör en annan viktig omständighet i sammanhanget. En närmare analys av dessa och anknytande frågor behöver göras. Jag avser att ta initiativ till att en sådan kommer till stånd. Syftet skall vara att studera alternativ till finansiering av flygplatskontrollen och därmed sammanhängande ansvarsfrågor. Arbetet bör utföras med sikte på ett resultat under nästa budgetår.

Anslagsberäkningen

Arbetssituationen i den lokala polisorganisationen är som tidigare nämnts mycket ansträngd. Mot denna bakgrund bör enligt min mening den lokala polisorganisationen för budgetåret 1989/90 undantas från en tillämpning av huvudförslaget.

Jag har under anslagspost 1 beräknat medel för fyra nya tjänster som polisintendent.

Mot bakgrund av personalsituationen och arbetsbelastningen inom polisväsendet är det angeläget att polismyndigheterna ges möjlighet att bl. a. förstärka den administrativa kapaciteten. Som jag har sagt tidigare kan det förutses att alla polistjänster inte kommer att kunna hållas tillsatta under nästa budgetår. Lönemedel för de polistjänster som sålunda kommer att vara vakanta bör övergångsvis få tas i anspråk för att anlita annan personal

såsom administratörer, tekniker, arrestantvakter och ekonomer samt därmed sammanhängande kostnader.

Belastningen på anslagspost 1 Lönekostnader till polispersonal m. m. har visat sig svår att beräkna. Till följd av detta har anslagsposten visat sig vara underbudgeterad. Jag avser att senare föreslå att ett uppdrag lämnas till rikspolisstyrelsen angående beräkningen av den reella belastningen på anslagsposten.

Inför genomförandet av treåriga budgetramar för polisväsendet bör det vidare under budgetåret inledas ett arbete för att undersöka vilka strukturella och organisatoriska förändringar som kan behövas för att genomförandet skall ge bästa möjliga effektivitet för polisväsendet. Även frågor rörande målstyrning och verksamhetsuppföljning sett från effektivitetssynpunkt bör beröras i detta arbete.

Under anslagspost 2 Förvaltningskostnader beräknar jag medel för avgifter till statskontoret för ytterligare utrustning i samband med anskaffning av nya terminaler till polisväsendet, för utrustning till ADB-projektet om personaladministrativa rutiner vid polismyndigheten i Stockholm samt till utlänningsregister vid polismyndigheterna i Göteborg och Malmö.

Jag har under anslaget B 2. Anskaffning av ADB-utrustning beräknat medel för motsvarande investeringar och även för ytterligare utrustning till ADB-projektet om brottsanmälan vid polismyndigheterna i Stockholm och Huddinge.

Under anslagspost 2 beräknar jag vidare ytterligare 2 milj. kr. för den brottsförebyggande verksamheten.

I enlighet med den plan som gäller för polismyndigheternas kostnader för administration, utbildning m. m. i samband med överförande av civilförsvarets ordningsuppgifter (beredskapspolisen) beräknar jag för det kommande budgetåret medel under anslagspost 2 med 6 370 000 kr.

Vid beräkningen av anslaget har jag inte tagit hänsyn till de belopp som har avsatts för sektors- och myndighetsvisa åtgärder (RALS-88) i avvaktan på att de lokala avtalsförhandlingarna avslutas.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokala polisorganisationen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 591 684 000 kr.

E 5. Utrustning m. m. för polisväsendet

1987/88 Utgift	162 808 000	Reservation	111 081 000
1988/89 Anslag	160 858 000		
1989/90 Förslag	210 858 000		

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Inköp av motorfordon m. m.	111 265 000	140 476 000
Inventarier och annan utrustning till nya polislokaler	10 207 000	36 414 000
Telefonväxlar m. m.	22 800 000	23 210 000
Utveckling av ny utrustning	300 000	1 000 000
Utrustning för beredskapspolisen	9 206 000	9 758 000
Engångsanvisning	7 080 000	–
Summa	**160 858 000**	**210 858 000**

Rikspolisstyrelsen

1. Styrelsen föreslår att bilar, motorcyklar och terrängskotrar m. m. byts ut för en kostnad av 114 160 000 kr. Vidare bör sammanlagt 100 nya bilar anskaffas. En båt bör bytas till en kostnad av 2 450 000 kr. För utökning av sjöpolisverksamheten yrkar styrelsen att två nya båtar anskaffas till en kostnad av 4 900 000 kr. För övervakning av sjöar yrkar styrelsen att två båtar med trailer anskaffas.

2. För radioutrustning begär styrelsen sammanlagt 102 100 000 kr.

3. För utbyte av hästar och hundar yrkar styrelsen 7 350 000 kr.

4. För komplettering, utökning och utbyte av trafikövervakningsmateriel begär styrelsen totalt 29 430 000 kr., varav 14 800 000 kr. för alkoholmätningsutrustning.

5. För sådan övrig utrustning som bör tas upp under detta anslag begär styrelsen sammanlagt 39 182 000 kr., varav 14 680 000 kr. avser byte av tjänstevapen.

6. För inköp av inventarier och annan utrustning till nya polislokaler beräknar styrelsen 45 359 000 kr., varav 2 milj. kr. som reserv för oförutsedda lokalbehov.

7. För utbyte av telefonväxlar begär styrelsen 23 210 000 kr.

8. För utveckling av ny utrustning inom polisområdet yrkar styrelsen 1 950 000 kr.

9. För anskaffning av utrustning till beredskapspolisen begär styrelsen 9 560 000 kr.

10. Styrelsen föreslår som engångsanvisning sammanlagt 30 900 000 kr.

Föredragandens överväganden

Under detta anslag tas upp medel för sådan utrustning som bör anskaffas av rikspolisstyrelsen. För utrustning som polismyndigheterna själva förutsätts anskaffa har medel beräknats under anslaget E 4. Lokala polisorganisationen.

Jag har – efter samråd med statsrådet Lindqvist – under detta anslag beräknat 1 milj. kr. till omställningsbidrag för statens hundskola i Sollefteå.

För utbyte av bilar, motorcyklar, båtar, terrängskotrar, hästar och hundar m. m. beräknar jag omkring 95 milj. kr. För radioutrustning inkl. montagekostnader för utbytesfordon har jag beräknat ca 14 milj. kr.

För att tillgodose behovet av ökade möjligheter till en effektiv trafikövervakning har jag beräknat medel för inköp av materiel för hastighetsövervakning och bullermätning. Vidare beräknar jag medel för byte av utrustning för kontrollvägning av tunga fordon.

Inom justitiedepartementet förbereds ett förslag om att alkoholutandningsprov skall få användas som bevismedel vid trafiknykterhetsbrott. En proposition i ämnet avses bli förelagd riksdagen under våren 1989. Mot denna bakgrund beräknar jag ca 14 milj. kr. för anskaffning av bevisinstrument för alkoholutandning.

Vidare beräknar jag bl. a. 1 milj. kr. för utrustning till statens kriminaltekniska laboratorium och 3 milj. kr. för översyn av person- och belastningsregistret (PBR).

För att åstadkomma skyndsamma förbättringar på utrustningssidan anser jag att ett resurstillskott bör ske redan för innevarande budgetår. Bl. a. bör ett nytt radiosystem för narkotikarotlarna anskaffas och takten i utbytet av tjänstevapen ökas ytterligare. Vidare bör medel anslås för vissa arbetsmiljöåtgärder. Dessa förbättringar på utrustningssidan får tas upp på tilläggsbudget under våren 1989.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 210 858 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m. m. för polisväsendet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 210 858 000 kr.

E 6. Underhåll och drift av motorfordon m. m.

1987/88	Utgift	123 334 000
1988/89	Anslag	116 486 000
1989/90	Förslag	130 197 000

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen yrkar att anslaget räknas upp med sammanlagt ca 22 milj. kr. Yrkandet beror delvis på betydligt ökade kostnader för underhåll och drift av radioanläggningar.

För den kommande treårsperioden föreslår jag att ett huvudförslag på anslaget med en real minskning av utgifterna om 4% på tre år med en fördelning 1,3, 1,3 och 1,4% för första, andra resp. tredje budgetåret.

I avvaktan på att polisen byter till ett nytt radiosystem är det både från säkerhets- och effektivitetssynpunkt viktigt att det gamla systemet fungerar tillfredsställande. Mot denna bakgrund beräknar jag ytterligare 5 milj. kr. för underhåll av radiosystemet.

Jag avser vidare att inom kort föreslå att ytterligare 1,5 milj. kr. får tas i anspråk för innevarande budgetår för ett ökat underhåll av radiosystemet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Underhåll och drift av motorfordon m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 130 197 000 kr.

E 7. Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg

1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**176**	–

Förvaltningskontoret för kvarteret Kronoberg ingår i rikspolisstyrelsens organisation som ett stabsorgan direkt underställt verksledningen. Kontorets huvuduppgift är att svara för samordning och ledning av kontorsdriften för de olika lokalnyttjarna i kvarteret jämte rikspolisstyrelsens och polismyndighetens i Stockholm lokaler utanför kvarteret (exkl. polishögskolan). Förvaltningen avser följande myndigheter: rikspolisstyrelsen, polismyndigheten i Stockholm med vaktdistrikt, kriminalvårdsverkets häkte i Stockholm, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt, delar av Stockholms tingsrätt samt byggnadsstyrelsens fastighetsdrift. Dessutom ingår brottsförebyggande rådet, datainspektionen och regionåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län samt statsåklagarmyndigheten för speciella mål i den gemensamma telefonväxeln. Antalet tjänstemän inom kvarteret uppgår till ca 3000. I kontorsdriften ingår telefontjänst, lokalvård, post- och godsmottagning, tele- och svagströmsservice, inventarieservice, reproduktionscentral, simhall och bevakning samt förvaltning av sport- och motionshallar, hör- och filmsalar, restaurang och cafeteria, garage och parkeringsutrymmen.

Kostnaderna för kontorsdriften fördelas i förhållande till den lokalyta som varje myndighet disponerar. Den ersättning som myndigheterna betalar tillförs anslaget, som i statsbudgeten förs upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Regeringen fastställer i regleringsbrevet en stat för verksamheten.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen föreslår att sammanlagt tio nya tjänster inrättas vid förvaltningskontoret, nämligen fem tjänster som telefonist och fem tjänster som lokalvårdare.

För byte av larm- och bevakningsdator i kvarteret Kronoberg yrkar styrelsen sammanlagt 17 milj. kr. och föreslår samtidigt att kostnaderna fördelas på tre budgetår. Enligt styrelsens förslag bör utbytet ske med början redan under innevarande budgetår. Styrelsen yrkar därför 5 milj. kr. för budgetåret 1988/89, 7 milj. kr. för budgetåret 1989/90 samt slutligen 5 milj. kr. för budgetåret 1990/91.

Härutöver yrkar styrelsen sammanlagt 8 454 000 kr. som en engångsanvisning, varav bl. a. 6 milj. kr. för utbyte av möbler och inventarier inom kvarteret Kronoberg, 920 000 kr. för diverse utrustning vid förvaltningskontoret samt 1 500 000 kr. för ökade driftskostnader för den nya telefonväxeln.

De av rikspolisstyrelsen beräknade kostnaderna för förvaltningskontoret och reproduktionscentralen uppgår till sammanlagt ca 76 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Under anslaget har jag beräknat ytterligare 600 000 kr. för lokalvård.

Jag beräknar vidare 17 milj. kr. under en treårsperiod för byte av en larm- och bevakningsdator i kvarteret Kronoberg. Utbytet skall ske enligt rikspolisstyrelsens förslag med början redan under innevarande budgetår. Jag återkommer till frågan om ytterligare anslag för budgetåret 1988/89 i samband med förslag om tilläggsbudget II.

Slutligen beräknar jag 1 milj. kr. för utbyte av möbler och inventarier för i första hand vaktdistrikten vid polismyndigheten i Stockholm.

De sammanlagda kostnaderna för kontorsdriften och reproduktionscentralen beräknar jag till ca 68,2 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 8. Diverse utgifter

1987/88	Utgift	6 158 000
1988/89	Anslag	6 000 000
1989/90	Förslag	6 360 000

Från detta anslag betalas bl. a. bidrag till den internationella polisorganisationen, Interpol, och till föreningar för anställda vid polisväsendet. I

övrigt betalas från anslaget bl. a. kostnader för efterspaning av försvunna personer.

Kostnader för sådan polisverksamhet som inte skall betalas från annat anslag betalas från detta anslag efter särskilda beslut av regeringen.

Rikspolisstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 6 000 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget till 6 360 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Diverse utgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 6 360 000 kr.

F. Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor

F 1. Marknadsdomstolen

1987/88	Utgift	2 682 000
1988/89	Anslag	2 818 000
1989/90	Förslag	3 034 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 17 400 kr. inte ställts till marknadsdomstolens disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Marknadsdomstolen handlägger ärenden enligt konkurrenslagen (1982:729), marknadsföringslagen (1975:1418), konsumentkreditlagen (1977:981), lagen (1978:763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker, lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror, konsumentförsäkringslagen (1980:38), lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden samt lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Marknadsdomstolen består av ordförande och vice ordförande samt tio andra ledamöter, av vilka fyra är särskilda ledamöter, tre för ärenden om konkurrensbegränsning och ärenden om avtalsvillkor mellan näringsidkare och en för ärenden om marknadsföring och ärenden om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Till domstolen är knutet ett kansli.

Domstolens närmare organisation m.m. framgår av förordningen (1988:1564) med instruktion för marknadsdomstolen.

Marknadsdomstolen

Antalet inkomna ärenden har under de senaste åren ökat. Domstolen räknar med att den totala arbetsbelastningen med all sannolikhet kommer att bestå eller öka under budgetåret 1989/90.

Marknadsdomstolen föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslaget skulle för budgetåret 1989/90 innebära en anslagsminskning med ca 47 000 kr. Inför budgetåret 1986/87 (prop. 1985/86:100, bil. 9, LU 22, rskr. 138) fastlades en treårsplan för budgetåren 1986/87 – 1988/89. Planen innebar att domstolen under perioden inte behövde vidkännas minskade resurser. Skälet härför var att ett genomförande av huvudförslaget skulle på sikt kräva att antalet sekreterare minskades från tre till två. Konsekvenserna härav skulle bli ökade handläggningstider och växande ärendebalanser. Samma skäl gäller även för budgetåren 1989/90 – 1991/92. Domstolen yrkar pris- och löncomräknat anslag.

2. Ökade lokalkostnader (+ 48 000).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**8**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 259 600	+168 000
(därav lönekostnader)	(1 736 600)	(+106 000)
Lokalkostnader	559 000	+ 48 000
	2 818 000[1]	**+216 000**

[1] Av angivet belopp har inte 17 400 kr. ställts till marknadsdomstolens disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag godtar *marknadsdomstolens* förslag om realt oförändrade utgifter för budgetåret 1989/90. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för marknadsdomstolen fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Marknadsdomstolen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 034 000 kr.

F 2. Näringsfrihetsombudsmannen

1987/88	Utgift	6 786 000
1988/89	Anslag	7 672 000
1989/90	Förslag	8 198 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 66 700 kr. inte ställts till näringsfrihetsombudsmannens (NO) disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

NO har uppgifter enligt konkurrenslagen (1982:729) och förordningen (1988:1582) med instruktion för NO.

NO biträds i sin tjänsteutövning närmast av en ställföreträdare. Verksamheten är uppdelad på rotlar, med inriktning på olika branscher av näringslivet.

Näringsfrihetsombudsmannen

De strukturella förändringarna i näringslivet och alltmer svårbedömda konkurrensbegränsningar ställer ökade krav på NO:s arbetsinsatser. Det sker också en medveten förskjutning från enklare till principiellt viktigare och därmed också mera komplicerade ärenden. NO vill söka avdela ytterligare resurser för egna initiativ.

NO föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslaget skulle för budgetåret 1989/90 innebära en anslagsminskning med ca 77 000 kr. Inför budgetåret 1986/87 (prop.

1985/86:100, bil.9, NU 26, rskr. 307) fastlades en treårsplan för budgetåren 1986/87–1988/89. Planen innebar att NO fick vidkännas ett begränsat huvudförslag (–1 %) för vartera av de tre budgetåren. Ett genomförande av huvudförslaget skulle för budgetåret 1989/90 bl. a. innebära en risk för att NO måste avstå från vissa initiativärenden. NO yrkar att nuvarande anslagsnivå för lönekostnader bibehålls.

2. NO yrkar 100000 kr. för personalutbildning, m. m.

3. Ökade lokalkostnader (+85000 kr.).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**31**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	7143000	+441000
(därav lönekostnader)	(6667000)	(+412000)
Lokalkostnader	529000	+ 85000
	7672000[1]	**+526000**

[1] Av angivet belopp har inte 66700 kr. ställts till NO:s disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för NO:s verksamhet beräknas enligt ett begränsat huvudförslag med en real minskning av utgifterna med 1 %. Jag har i mitt förslag beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för NO fr. o. m. den 1 juli 1989.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Näringsfrihetsombudmannen* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8198000 kr.

F 3. Statens pris- och konkurrensverk

1987/88	Utgift	43071000
1988/89	Anslag	40764000
1989/90	Förslag	43652000

Statens pris- och konkurrensverk (SPK) är central förvaltningsmyndighet för frågor om pris- och konkurrensbevakning med uppgift att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringsliv och offentlig verksamhet (med undantag av bank- och försäkringsväsendet). SPK skall bevaka och analysera konkurrensförhållanden, prisbildning och konsumentprisutveckling, och när det behövs, belysa den inhemska utvecklingen i ett internationellt perspektiv. SPK skall vidare utreda frågor som kan vara av betydelse för marknadsdomstolen och näringsfrihetsombudsmannen vid tillämpning av konkurrenslagen (1982:729) och för konsumentombudsmannen vid tillämpning av lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Vidare skall SPK belysa hur offentliga regle-

ringar påverkar pris- och konkurrensförhållanden samt föra kartellregister. SPK skall underrätta regeringen om förändringar i fråga om pris- och andra konkurrensförhållanden som kan komma i konflikt med övergripande samhällsekonomiska mål. SPK administrerar sådana prisregleringar som kan beslutas när allmänna prisregleringslagen (1956:236) är i tillämpning.

Bestämmelser om organisation m.m. finns i förordningen (1988:980) med instruktion för SPK.

Statens pris- och konkurrensverk

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90. Utgiftsminskningen följer ett treårigt huvudförslag om minus 5% omfattande budgetåren 1989/90–1991/92. Enligt SPK medför en tillämpning av huvudförslaget svårigheter att genomföra beslutad omorganisation och ändrad verksamhetsinriktning enligt de ursprungliga intentionerna. Den nya organisationen utgör emellertid ett viktigt led i effektiviseringen av SPK:s verksamhet. En ytterligare möjlighet till effektivisering av verksamheten är enligt SPK att verket snarast möjligt tilldelas resurser enligt en s. k. treårig budgetram.

2. Vid behandlingen av 1988 års budgetproposition godtogs ett förslag till ny verksamhetsinriktning för SPK. Regeringen har därefter fastställt en ny instruktion och därmed en ny organisation för SPK att gälla fr.o.m. den 1 oktober 1988. I organisationen, som leds av en generaldirektör och en överdirektör, finns branschenheter för olika bevakningsområden, en enhet för branschövergripande frågor, en för fältverksamhet, en statistisk enhet, en informationsenhet och ett verkskansli. Myndighetens namn har ändrats till statens pris- och konkurrensverk. SPK:s konkurrensfrämjande roll stärks i den nya organisationen. En omfördelning av de personella resurserna till den operativa verksamheten har genomförts. Ökade resurser kommer att läggas på den löpande marknadsbevakningen bl.a. på byggande och boende samt på energiområdet. Samarbetet med näringsfrihetsombudsmannen byggs nu ut ytterligare. Omläggningen av verksamheten kommer att kräva resurser för utveckling och internutbildning. SPK:s roll som funktionsansvarig inom totalförsvaret vad gäller prisreglering kommer fortsättningsvis att ta större resurser i anspråk, bl.a. för att täcka ett utbildningsbehov.

3. Uppdrag som inte ligger inom ramen för den ordinarie verksamheten skall enligt beslut om SPK:s nya verksamhet avgiftsfinansieras. SPK har med hänvisnisng härtill begärt att finansieringen av utifrån kommande utredningsuppdrag, bl.a. sådana som under många år genomförts för jordbruksnämnden som förhandlings- och beslutsunderlag inom jordbruks-, socker och fiskprisregleringarna, skall lösas långsiktigt. Frågan har ytterligare belysts i en skrivelse till regeringen den 26 oktober 1988.

4. SPK och statistiska centralbyrån (SCB) presenterade i en skrivelse den 28 juni 1988 på uppdrag av regeringen ett förslag till enhetlig redovisning av konsumentprisutvecklingen enligt konsumentprisindex (KPI). Förslaget innebär att SPK och SCB fr.o.m. januari 1989 i ett gemensamt pressmeddelande kommer att redovisa KPI som enda mått på prisutveck-

lingen. I presentationen kommer SPK att bidra med en kommentar till och förklaringar av KPI-utfallet. SPK kommer härutöver även i fortsättningen att ge ut en månadsrapport där tyngdpunkten läggs på analyser av prisutvecklingen. SPK kommer även att genomföra egna prismätningar som ett led i pris- och konkurrensbevakningen. SPK och SCB fortsätter emellertid arbetet att ytterligare samordna prismätningarna främst inom områdena kläder, skor, bensin, alkoholvaror, matservering, logi, bilreparationer samt körskolor. Dessa områden svarar för ungefär 20 % av KPI:s värdevolym.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**159**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	34 570 000[1]	+3 507 000
(därav lönekostnader)	(31 138 000)	(+3 185 000)
Lokalkostnader	5 694 000	– 119 000
Engångsanvisning	500 000	– 500 000
	40 764 000[1]	**+2 888 000**

[1] Av angivet belopp har inte 312 000 kr. ställts till statens pris- och konkurrensverks disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Föredragandens överväganden

Besluten om ny verksamhetsinriktning och ny organisation för SPK har inneburit att grunden lagts till en kursändring av SPK:s verksamhet. SPK:s roll som detaljgranskare på prisområdet tonas ned och huvuduppgiften blir i stället att genom sin utredningsverksamhet och allmänna konkurrensbevakning uppmärksamma och analysera samhällsekonomiska kostnader till följd av brister i konkurrensens effektivitet. Utifrån sin analys skall SPK lämna förslag till åtgärder för att stärka konkurrensen i samhället såväl i privat som i offentlig verksamhet.

Den kursändring av SPK:s verksamhet som nu sker skall ses som ett led i regeringens inriktning att i kampen mot inflationen stärka utbudssidan i svensk ekonomi. Åtgärder i den riktningen har nyligen presenterats av regeringen i prop. 1988/89:47. Där anförs bl. a. att ett av svensk ekonomis huvudproblem är att tillväxten är låg och att pris- och lönestegringarna är alltför snabba. I propositionen förordas en stärkt konkurrens som ett av medlen att lösa dessa problem. I propositionen aviseras en utredning med uppgift att överväga hur konkurrenspolitiken ytterligare kan förstärkas. Vissa delsektorer inom den svenska ekonomin kan behöva avregleras, handelshinder tas bort och konkurrens från utlandet uppmuntras samtidigt som möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsande åtgärder förbättras. Konsumenternas tillgång till rättvisande prisinformation behöver också förbättras. SPK:s framtida arbete kommer att spela en central roll i denna framtida konkurrenspolitik.

SPK:s nya organisation innebär ett bättre utnyttjande av verkets personal och en effektivisering av verksamheten. Jag bedömer det därför möjligt

att uppnå den nämnda kursändringen även om huvudförslaget tillämpas. För budgetåret 1989/90 har jag sålunda räknat med en minskning av anslaget med 1 %. För att uppnå ytterligare effektivitetsvinster anser jag i likhet med SPK att verket fr. o. m. budgetåret 1989/90 bör omfattas av systemet med treåriga budgetramar.

När det gäller frågan om den långsiktiga finansieringen av SPK:s arbete inom ramen för jordbruksprisregleringen pågår f. n. en beredning i regeringskansliet med utgångspunkt från SPK:s kompletterande skrivelse i frågan. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till SPK:s yrkande i denna del.

När det gäller de framtida konsumentprismätningarna framgår av SPK:s och SCB:s gemensamma rapport att endast ett mått på prisutvecklingen, nämligen KPI, kommer att redovisas från och med januari 1989. Jag anser detta vara tillfredsställande. Av SPK:s och SCB:s skrivelse den 28 juni 1988 till regeringen framgår att brister i mättekniskt hänseende även härefter kommer att förekomma på vissa områden t. ex. på kläder och skor. Arbetet med att ytterligare förbättra prismätningarna bör drivas vidare. Myndigheterna bör i juni 1989 redovisa för regeringen vilka ytterligare åtgärder som har vidtagits.

I budgetförslaget har hänsyn tagits till att tjänstebrevsrätten upphör för SPK fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens pris- och konkurrensverk* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 43 652 000 kr.

F 4. Konsumentverket

1987/88	Utgift	53 395 000
1988/89	Anslag	55 654 000
1989/90	Förslag	67 445 000

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 378 000 kr. inte ställts till konsumentverkets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Konsumentverket är central förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor med uppgift att stödja hushållen i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser samt att stärka konsumenternas ställning på marknaden. I anslutning till detta fullgörs de uppgifter som tillkommer konsumentombudsmannen (KO) enligt marknadsföringslagen (1975:1418) och lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Verket fullgör vidare uppgifter enligt konsumentkreditlagen (1977:981), konsumentförsäkringslagen (1980:38), lagen (1971:1081) om bestämning av volym och vikt samt förordningen (1985:619) om glesbygdsstöd.

Verkets organisation m. m. framgår av förordningen (1988:61) med

instruktion för konsumentverket.

Konsumentverket leds av en generaldirektör som dessutom är konsumentombudsman. Generaldirektören är ordförande i konsumentverkets styrelse. En särskild nämnd, glesbygdsnämnden, med företrädare för bl. a. enskild och kooperativ handel, centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner, är knuten till verket som rådgivande organ i frågor som rör distribution och varuförsörjning i glesbygd. Vidare är en konsumentteknisk nämnd knuten till verket med uppgift attt verka för att brukarkrav beaktas vid utveckling och upphandling av produkter.

Konsumentverket

Konsumentverkets verksamhet inriktas i ökad utsträckning på hushållsekonomiska frågor. Budget- och kreditrådgivningen kommer att utvecklas ytterligare och materialet anpassas till olika huvshållsgrupper.

Arbetet med produktsäkerhet kommer att bedrivas med hög prioritet. Området sport och lek är speciellt viktigt eftersom barn och ungdom berörs. Detta uppmärksammas också särskilt av EG. Införandet av produktsäkerhetslagen ger konsumentverket nya resurskrävande uppgifter. Även de internationella harmoniseringssträvandena och EG:s satsningar på en gemensam marknad kommer att ställa ökade krav på konsumentverket, särskilt genom verkets deltagande i internationellt standardiseringsarbete. I fråga om bevakningen av företagens marknadsföring kommer verket att prioritera områdena prisinformation, krediter och produktsäkerhet högt.

Konsumentverket föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslag för budgetåret 1989/90 54426000 kr. Konsumentverkets anslag skall under planeringsperioden 1989/90-1991/92 minska med 5%. För budgetåret 1989/90 föreslås minskningen till 1%. Verket försöker möta krympande anslag genom rationaliseringar. Trots detta måste den konsumentpolitiska verksamheten begränsas. Prioriterade områden kommer att påverkas.
2. Konsumentverket får en engångsanvisning på 500000 kr. för internationellt standardiseringsarbete.
3. Konsumentverket får en tillfällig förstärkning på 550000 kr. för arbetet i ett inledningsskede med ny produktsäkerhetslag.
4. Konsumentverket får en tillfällig förstärkning på 750000 kr. för att stärka konsumentfrågornas ställning i skolan.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**176**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	57 644 000	+11 271 000
(därav lönekostnader)	(37 791 000)	(+ 3 387 000)
Lokalkostnader	6 146 000	520 000
Engångsanvisning	300 000	
Varuprovningar m. m. på uppdrag	1 000	
Avgår kostnader för tryckning m. m.	–8 437 000	
Summa anslag	**55 654 000**	**+11 791 000**

Föredragandens överväganden

Utgångspunkten vid min beräkning av konsumentverkets anslag är att huvudförslaget skall tillämpas med en minskning av 1 % för budgetåret 1989/90. Fr. o. m. budgetåret 1988/89 ingår inte utgifter eller inkomster för publikationsverksamheten i underlaget för förslaget.

Utvecklingen av den internationella handeln ställer allt större krav på konsumentverket. Resurser behövs för att bevaka och delta i det internationella arbetet om utvecklingen skall kunna påverkas i en riktning som gynnar de svenska konsumenternas intressen. Jag föreslår att anslaget räknas upp med 500 000 kr. för detta ändamål.

I propositionen om produktsäkerhetslag (prop. 1988/89:23) uttalade jag att konsumentverket kan, under en övergångstid i samband med att lagstiftningen genomförs, komma att behöva medel för att utarbeta handläggningsrutiner för säkerhetsåtgärder och sprida kunskap hos näringslivet och allmänheten om produktsäkerhetslagen. Kostnader härför beräknar jag till 550 000 kr. som jag föreslår tillförs anslaget under budgetåret 1989/90. Från och med den 1 juli 1989 avskaffas tjänstebrevsrätten för konsumentverket, som bör kompenseras med 7 588 500 kr. för att täcka de kostnader som blir följden. Vissa förändringar i RC-systemet och i redovisningsrevisionen innebär för konsumentverkets del en uppräkning av anslaget med 2 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konsumentverket* för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag på 67 445 000 kr.

F 5. Allmänna reklamationsnämnden

1987/88 Utgift 9 727 000
1988/89 Anslag 9 477 000
1989/90 Förslag 10 301 000

Allmänna reklamationsnämnden har till uppgift att pröva tvister mellan konsumenter och näringsidkare rörande varor, tjänster och andra nyttigheter samt att ge rekommendationer om hur tvisterna bör lösas. Nämnden skall dessutom avge yttrande vid sådana tvister som förts till domstol. Vidare skall nämnden stödja kommunernas reklamationshantering och därvid bl. a. informera om nämndens praxis och ge råd till konsumentvägledare på lokal nivå.

Nämndens organisation m. m. framgår av förordningen med instruktion (1988:1583) för allmänna reklamationsnämnden.

Chef för nämnden är en heltidsanställd ordförande.

Till nämnden har knutits ett råd med uppgift att bistå nämnden i viktigare frågor om verksamhetens omfattning och inriktning. I rådet ingår företrädare för konsumenter, näringsidkare och kommuner.

Allmänna reklamationsnämnden

Antalet ärenden till allmänna reklamationsnämnden har under budgetåret 1987/88 totalt minskat något jämfört med föregående budgetår.

I sin anslagsframställning föreslår allmänna reklamationsnämnden bl. a. följande:

1. Huvudförslag budgetåret 1989/90 9 382 000 kr. En minskning av anslaget med 1 % innebär bl. a. att antalet nämndsammanträden måste minskas. Som en följd därav ökar handläggningstiderna. Nämnden skulle således inte kunna leva upp till de grundläggande kraven på ett enkelt, snabbt och billigt förvarande vid prövning av konsumenttvister. Huvudförslaget bör därför inte tillämpas.
2. Nämnden tillförs medel i form av engångsanslag (220 000 kr.) för utökade insatser för den lokala reklamationshanteringen.
3. Uppräkning sker av anslaget (100 000 kr.) för höjda sammanträdesarvoden.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**35**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	8 571 000	+820 000
(därav lönekostnader)	(7 249 000)	(604 000)
Lokalkostnader	906 000	+ 4 000
Summa anslag	**9 477 000**	**+824 000**

Föredragandens överväganden

Jag godtar allmänna reklamationsnämndens förslag om ökat stöd till den lokala reklamationshanteringen och jag har räknat upp nämndens anslag med 205 000 kr. för detta ändamål. Jag har också i mina beräkningar av anslaget tagit hänsyn till nämndens ökade kostnader för sammanträdesarvoden och ändringar i RC-systemet och redovisningsrevisionen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna reklamationsnämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 10 301 000 kr.

G. Kyrkliga ändamål

Allmän översikt

I detta avsnitt behandlas anslag till svenska kyrkan och andra trossamfund. Medel för dessa ändamål anvisas innevarande budgetår under fem olika anslag.

Det första anslaget avser förvaltningskostnader för domkapitlen och stiftsnämnderna m.m. Detta anslag försvinner fr.o.m. nästa budgetår med anledning av övergång till en ny stiftsorganisation i enlighet med riksdagens beslut våren 1988 (prop. 1987/88:31, KU 30, rskr. 181).

För nästa budgetår föreslås därför en anslagsindelning med fyra anslag till kyrkliga ändamål. Ersättningar till kyrkofonden tas upp under ett anslag och bidrag till ekumenisk verksamhet anvisas under ett annat. Verksamhetsbidrag och lokalbidrag till de fria trossamfunden betalas ur anslaget Bidrag till trossamfund. Medel för restaurering av vissa äldre domkyrkor anvisas under anslaget Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor.

Under anslaget Bidrag till trossamfund behandlas även ett utredningsförslag om förbättrat stöd till invandrarnas trossamfund.

G 1. Vissa ersättningar till kyrkofonden

1987/88	Utgift	28 500 000
1988/89	Anslag	27 700 000
1989/90	Förslag	28 500 000

Ur anslaget betalas ersättning till kyrkofonden för prästerskapets till statsverket indragna tionde m.m. och för inkomstbortfall till följd av avskaffandet av den kommunala beskattningen av juridiska personer.

Föredragandens överväganden

Anslaget har för budgetåret 1988/89 minskats med 800 000 kr. för att finansiera kostnader för undantag från huvudalternativet detta budgetår för anslaget Domkapitlen och stiftsnämnderna m.m. (prop. 1987/88:100 bil. 15, KrU 19, rskr. 227). Sistnämnda anslag försvinner som jag nyss redovisat fr.o.m. nästa budgetår. Anslaget Vissa ersättningar till kyrkofonden bör då återföras till tidigare nivå och alltså föras upp med 28 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa ersättningar till kyrkofonden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 28 500 000 kr.

G 2. Bidrag till ekumenisk verksamhet

1987/88	Utgift	756000
1988/89	Anslag	779000
1989/90	Förslag	810000

Sammanställning

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Svenska ekumeniska nämnden	410000	+25000
Nordiska ekumeniska institutet	47000	+ 6000
Sveriges kristna ungdomsråd	322000	–
Summa	**779000**	**+ 31000**

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att bidraget till ekumenisk verksamhet räknas upp med 31 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till ekumenisk verksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett anslag på 810000 kr.

G 3. Bidrag till trossamfund

1987/88	Utgift	51071900[1]	Reservation	958892
1988/89	Anslag	53380000		
1989/90	Förslag	55515000		

[1] Anslaget Bidrag till trossamfund och den under anslaget Byggnadsbidrag på det kyrkliga området uppförda anslagsposten Bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund.

Sammanställning

(1 000-tal kronor)

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
1. Verksamhetsbidrag till trossamfund	42 148	+1 687
2. Bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund	11 232	+ 448
Summa	**53 380**	**+2 135**

1. Bidrag till trossamfund

Från detta reservationsanslag utgår dels bidrag till religiös verksamhet (verksamhetsbidrag) dels bidrag till anskaffande av lokaler för sådan verksamhet (lokalbidrag).

Stödet åt trossamfunden grundar sig på riksdagsbeslut (KrU 1971:15, rskr. 207 och prop. 1974:1, bil. 10 p. C 10, KrU 9, rskr. 113). Enligt förstnämnda beslut skall bidrag kunna utgå till församlingar (motsvarande) inom annat kristet trossamfund än svenska kyrkan som är anslutet till eller samverkar med Sveriges frikyrkoråd. Som förutsättning för att en församling skall vara bidragsberättigad angav riksdagen att den skall ha anknytning till ett samfund av viss storlek. Samfundet eller församlingarna tillsammans skall betjäna minst 3000 personer i Sverige. Anslaget skall fördelas av en samarbetsnämnd där samtliga samfund eller grupper av församlingar som bedöms vara bidragsberättigade är företrädda. Frikyrkorådet bör tillerkännas skälig del av bidraget för informativt och administrativt arbete i samband med stödet. Genom 1974 års riksdagsbeslut utvidgades stödet till att under samma förutsättningar kunna omfatta även andra såväl kristna som icke kristna trossamfund.

I förordningen (1974:404) om statsbidrag till vissa trossamfund har regeringen meddelat föreskrifter i ämnet. I enlighet med vad riksdagen beslutat rörande ändamålet med bidraget anges att stödet kan delas upp i verksamhetsbidrag och lokalbidrag. Rätten till statsbidrag för församlingar inom andra samfund än de som är anknutna till Sveriges frikyrkoråd skall prövas av regeringen. För närvarande är församlingar inom anglikanska kyrkan, estniska evangelisk-lutherska kyrkan, katolska kyrkan, ortodoxa och österländska kyrkor samt ungerska protestantiska församlingen, de judiska församlingarna och de islamiska församlingarna berättigade till bidrag enligt regeringens beslut. I ärenden om bidrag till församlingar inom denna grupp skall samarbetsnämnden inhämta yttrande från en till nämnden knuten delegation med företrädare för dessa samfund. Ledamöterna i nämnden och delegationen utses av regeringen.

Ur anslaget utgår numera även bidrag till de fria samfundens teologiska seminarier.

2. Förslag om ökat stöd åt invandrarnas trossamfund

Inledning

Invandrarpolitiska kommittén (IPOK) hade i sitt slutbetänkande "Invandrar- och minoritetspolitiken" (SOU 1984:58) bl. a. föreslagit en förutsättningslös utredning av hur det invandrarpolitiska jämlikhetsmålet skulle uppnås för invandrarnas trossamfund i förhållande till andra trossamfund och organisationer i Sverige. Regeringen beslöt den 28 november 1985 att tillsätta en arbetsgrupp (C 1985:B) för översyn av reglerna om statligt stöd till invandrarnas trossamfund m. m. Arbetsgruppen avlämnade i november 1986 rapporten "Stöd till invandrarnas trossamfund" (Ds C 1986:12). Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en inom civildepartementet gjord sammanställning av deras synpunkter på arbetsgruppens förslag i de delar som avser ekonomiskt stöd till invandrarnas trossamfund bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 15. 2.*

Arbetsgruppens förslag

Arbetsgruppen har i sin rapport sammanfattat sina förslag i vad avser statens ekonomiska stöd till trossamfunden på följande sätt:

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST) skall alltjämt fördela statsbidragen (4.1).

Den särskilda delegationen för statsbidragsberättigade samfund som inte är anslutna till eller samverkar med Sveriges frikyrkoråd integreras i SST, som alltså skall omfatta företrädare för alla statsbidragsberättigade trossamfund eller grupper av församlingar (4.2).

Nuvarande minimikrav att ett trossamfund eller en grupp av församlingar skall betjäna minst 3000 personer för att få rätt till statsbidrag bibehålls. SST fastställer fördelningsprinciperna för bidragen men skall fortlöpande se över dem med hänsyn till samfundens verksamhet och behov (4.3.1).

Upp till 10% av verksamhetsbidraget till ett trossamfund eller en grupp av församlingar får användas för samfundets centrala verksamhet. För invandrarsamfund kan i vissa fall medges högre procentandel (4.3.2).

Invandrarsamfund bör kunna få en förmånligare behandling vid prövning av ansökningar om lokalbidrag och stimuleras till samverkan i lokalfrågor (4.3.3).

Ett särskilt tidsbegränsat etableringsstöd föreslås kunna ges åt invandrarsamfund för att bygga upp en verksamhet på riksplanet och lokalt (4.3.4).

Utredningen föreslår också att stödet till evangelisk-luthersk verksamhet i Sverige får en enhetligare utformning genom att det nuvarande stödet till lutherska invandrarkyrkor ersätts med bidrag ur kyrkofonden (4.4). Anslaget till stöd åt trossamfunden skulle därigenom avlastas med drygt 1,4 milj. kr.

Stödet till de fria trossamfunden har ett visst samband med stödet till övriga folkrörelser. Frågan om stödet till dessa har utretts av folkrörelseutredningen (C 1986:01), som har lämnat ett principbetänkande "Mål och resultat – nya principer för det statliga stödet till föreningslivet" (SOU 1988:39). Målet är att bidragen skall kunna användas på ett friare sätt, samtidigt som det sker en utvärdering av bidragen. Utredningens förslag övervägs för närvarande inom civildepartementet. Det angelägna i att tillgodose invandrarsamfundens särskilda behov av ekonomiskt stöd gör dock att jag anser det angeläget att redan nu ta ställning till de föreliggande förslagen i detta hänseende utan att avvakta en lösning av frågan om stödet till folkrörelserna i stort.

Jag vill erinra om att stödet till trossamfunden tillkom och utformades vid en tid då dessa till övervägande del bestod av de till Sveriges frikyrkoråd anslutna eller med detta samverkande samfunden med rötter i svensk väckelsetradition och baserade på individuell anslutning. Sedan dess har som en följd av invandringen under de senaste årtiondena den religiösa strukturen bland de fria samfunden förändrats radikalt. Samfund av "folkkyrkokaraktär", där medlemskapet snarare grundar sig på familjetillhörighet eller etnisk samhörighet, har nått en stark utbredning. Det räcker att erinra om att katolska kyrkan nu har det till numerären högsta medlemstalet bland de fria trossamfunden och att såväl ortodoxa kyrkor som muslimska grupper har ett betydande antal medlemmar bland vår befolkning.

De förslag som arbetsgruppen har lagt fram syftar till att i detta nya läge anpassa stödet till trossamfunden till de särskilda behov som finns hos sådana trossamfund som till övervägande del betjänar olika invandrargrupper. Avsikten är att ge dessa samfund, som i många fall är nyligen etablerade i Sverige, stöd i sådana former som gör det möjligt för dem att arbeta på mera jämställd bas med övriga samfund i vårt land. Jag redovisar i det följande helt kort mina ställningstaganden till arbetsgruppens förslag.

En grundläggande princip bör alltjämt vara att det bör få ankomma på trossamfunden själva att utforma de närmare principerna för fördelningen av statsbidraget. Staten bör sålunda begränsa sitt inflytande till att fastställa mål och ramar för bidragsgivningen och ange förutsättningarna för att ett trossamfund över huvud taget skall vara bidragsberättigat.

I sistnämnda hänseende har arbetsgruppen föreslagit att man alltjämt skall behålla kravet på att ett samfund eller en grupp av församlingar skall betjäna minst 3000 personer för att vara berättigat till statsbidrag. Jag delar denna uppfattning, som också finner stöd bland flertalet remissinstanser.

Enligt arbetsgruppens förslag skall bidragen i fortsättningen fördelas av ett organ i vilket samtliga statsbidragsberättigade trossamfund eller grupper av församlingar är företrädda. De samfund som nu bara har representanter i den särskilda delegationen föreslås därför bli direkt representerade i SST. Förslaget tillstyrks av remissinstanserna och jag ansluter mig till det.

Vad arbetsgruppen föreslår i fråga om stöd till samfundens centrala verksamhet, en förmånligare behandling i fråga om tilldelningen av lokalbidrag och ett tidsbegränsat etableringsstöd är åtgärder som kan förbättra villkoren för invandrarnas trossamfund. De tillstyrks i allt väsentligt av remissinstanserna. Jag anser det vara angeläget med sådana särskilt till invandrarnas trossamfund riktade stödåtgärder. Etableringsstöd bör i särskilda fall kunna ges även till invandrarsamfund som betjänar mindre än 3000 personer. Det bör emellertid få ankomma på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som behövs för att tillgodose de angivna ändamålen och att vid medelsanvisningen beakta behovet av sådana särskilda stödformer. Regeringen bör också få ompröva behovet av dessa när en tid har förflutit och invandrarnas trossamfund fått en fastare position i det svenska samhället.

Med hänsyn till remissutfallet är jag inte beredd att biträda förslaget om ändrade former för stödet åt lutherska trossamfund.

3. Anslag för budgetåret 1989/90

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund

Allmänt verksamhetsbidrag	+ 4511000
Bidrag till andlig vård vid sjukhus	+ 1172000
Centrala stödinsatser för invandrarnas trossamfund	+ 175000
Bidrag till de fria samfundens teologiska seminarier	+ 250000
Bidrag till handikappanpassning av lokaler för trossamfund	+ 4000000
Allmänt lokalbidrag	+14768000

Enligt samarbetsnämnden skulle bidragen till invandrarsamfunden behöva räknas upp med mellan 5 och 6 milj. kr. för att komma i paritet med bidragen till övriga trossamfund i förhållande till det antal människor som betjänas av samfunden. Samarbetsnämnden föreslår att denna uppräkning sker under en treårsperiod. Av den begärda uppräkningen av det allmänna verksamhetsbidraget motiveras 2 milj. kr. med behovet av ytterligare insatser för invandrarnas trossamfund och 700000 kr. med ökning av antalet bidragsgrundande medlemmar i invandrarsamfunden. Resterande 1811000 kr. avser kompensation för kostnadsökningar.

Samarbetsnämnden föreslår att anslaget till centrala stödinsatser för invandrarnas trossamfund skall få användas friare än nu och att samarbetsnämnden skall kunna besluta om bidrag även till trossamfund som inte godkänts av regeringen.

I fråga om lokalbidraget redovisar samarbetsnämnden att den för budgetåret 1988/89 har att behandla 73 ansökningar om statsbidrag till lokaler med en sammanlagd byggkostnad av 228 milj. kr. Statsbidragsbehovet för dessa lokaler beräknas till 33,9 milj. kr.

Beträffande bidraget till handikappanpassning av lokaler för trossamfund redovisar samarbetsnämnden att det vid ingången av budgetåret 1988/89 fanns en kö på 119 projekt som granskats och förklarats berättigade till stöd med sammanlagt 5337100 kr. Samarbetsnämnden har hösten

1987 beslutat att på grund av brist på medel t. v. inte ta emot nya ansökningar om bidrag till handikappanpassning.

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av anslaget för nästa budgetår bör i likhet med vad som skett under senare år en jämförelse göras med utvecklingen av övriga folkrörelseanslag.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget räknas upp med 2 135 000 kr. till 55 515 000 kr.

Jag räknar med att inom ramen för det sålunda uppräknade anslaget tillgodose såväl det förbättrade stöd åt invandrarnas trossamfund som jag uttalat mig för i det föregående som behovet av ökade insatser för handikappanpassning av lokaler för trossamfund.

Som jag nyss redovisat räknar jag med en viss utvidgning av möjligheterna till etableringsstöd för invandrarnas trossamfund.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört om förbättrat stöd åt invandrarnas trossamfund,
2. till *Bidrag till trossamfund* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 55 515 000 kr.

G 4. Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor

1987/88	Utgift	1 615 000[1]	Reservation	1 258 645[1]
1988/89	Anslag	1 695 000		
1989/90	Förslag	1 813 000		

[1] Den under anslaget Byggnadsbidrag på det kyrkliga området uppförda anslagspos-
ten Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor.

Sammanställning

(1 000-tal kronor)

Anslagsposter	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Uppsala domkyrka	275	+ 18
Strängnäs domkyrka	1 420	+100
Summa	**1695**	**+118**

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1985/86:100 bil. 15, KrU 17, rskr. 235)

skall statsbidrag utgå med belopp motsvarande 20% av kostnaderna för reparation av taket på *Uppsala domkyrka*. Kostnaderna för reparationen har beräknats till ca 5,3 milj. kr. och statsbidraget blir därför ca 1 060 000 kr. i 1985 års prisnivå. Statsbidraget kan fördelas på fyra år. För budgetåren 1987/88 har anvisats sammanlagt 805 000 kr.

Domkapitlet i Uppsala anhåller om fortsatt statsbidrag för omläggning av taket på Uppsala domkyrka.

Vidare skall enligt beslut av riksdagen (prop. 1986/87:100 bil. 15, KrU 9, rskr. 196) statsbidrag utgå till inre restaureringsarbeten i *Strängnäs domkyrka*. Kostnaderna för dessa arbeten har beräknats till ca 6,1 milj. kr. i 1986 års prisnivå. Restaureringsarbetet sker i etapper och kostnaderna kan därför fördelas på tre år. Statsbidrag utgår med belopp som beräknas täcka två tredjedelar av kostnaderna för restaureringsarbetena.

Domkapitlet i Strängnäs anhåller för budgetåret 1989/90 om statsbidrag till fortsatta inre restaureringsarbeten på domkyrkan. Kostnaderna för restaureringsarbetena beräknas sedan föregående år har stigit med minst 8 procent.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställnignen föreslår jag att 1 813 000 kr. anvisas för bidrag till restaurering av äldre domkyrkor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 813 000 kr.

H. Ungdoms- och kvinnoorganisationer m. m.

H 1. Statens ungdomsråd

1987/88	Utgift	3 944 786
1988/89	Anslag	4 132 000
1989/90	Förslag	5 447 000

Statens ungdomsråd har till uppgift att främja fritidsverksamhet och kulturell verksamhet bland barn och ungdomar samt att redovisa utvecklingen när det gäller ungdomars villkor i samhället. Rådet handlägger frågor om statligt stöd till ungdomsorganisationer och skall verka för en samordning av statliga insatser för ungdomar. Rådet skall också bedriva utrednings- och informationsverksamhet som rör ungdomars villkor och föreningslivets utveckling samt följa resultaten av forskning, utvecklingsarbete och försöksverksamhet som rör ungdomar.

Ungdomsrådets organisation m. m. framgår av förordningen (1988: 1136) med instruktion för statens ungdomsråd.

Statens ungdomsråd

Ungdomsrådet har i den senaste budgetpropositionen fått utökade arbetsuppgifter avseende dels att producera en årlig rapport om ungdomars situation, dels att ta ett större ansvar för fördelningen av bidragen till barn- och ungdomsorganisationerna. Rådet har vidare under de senaste åren haft fyra till sex tjänster som finansierats med externa medel. Detta medför både för myndigheten och de anställda en otrygg situation. Sammanlagt behöver rådet medel för sju nya tjänster. För att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter behöver rådet vidare anskaffa ett enhetligt datasystem. Rådet behöver också kompenseras för ökade förvaltningskostnader p. g. a. att tjänstebrevsrätten upphör. (+ 2 135 000 kr.)

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**8**	**+2**
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 458 000	+1 294 000
(därav lönekostnader)	(1 826 000)	(+ 535 000)
Lokalkostnader	674 000	+ 21 000
	4 132 000	**+1 315 000**

Föredragandens överväganden

Det är en viktig uppgift för statens ungdomsråd att biträda regeringen i arbetet med att utveckla en samlad ungdomspolitik. Jag har därför beräknat medel för en förstärkning av ungdomsrådets administrativa resurser bl. a. vad avser ADB-utrustning samt för arbetet med att utarbeta en årlig rapport om ungdomars situation. Jag har också beaktat att tjänstebrevsrät-

ten föreslås slopad för ungdomsrådet fr. o. m. den 1 juli 1989. Anslaget till ungdomsrådet bör vidare beräknas utan reduktion enligt huvudförslaget.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens ungdomsråd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 5 447 000 kr.

H 2. Bidrag till centrala ungdomsorganisationer m. m.

1987/88	*Utgift*	58 141 628[1]
1988/89	Anslag	62 196 000[1]
1989/90	Förslag	66 684 000

[1] Anslaget Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m.

Från anslaget utgår bidrag till centrala ungdomsorganisationer enligt förordningen (1988:374) om statsbidrag till ungdomsorganisationer. Bidrag utgår i form av generellt bidrag eller särskilt bidrag.

Statens ungdomsråd

Sedan mitten av 1970-talet har utvecklingen av det centrala bidraget till ungdomsorganisationerna och av dessa organisationers ekonomi varit mycket negativ. Medlemsantalet i organisationerna har minskat liksom antalet redovisade bidragsgrundande aktiviteter. Riksorganisationernas möjligheter att bedriva verksamhet, information och utbildning har därmed försämrats. Ungdomsrådet anser därför att statsbidragen till ungdomsorganisationerna bör höjas kraftigt. Ambitionen bör vara att återställa den bidragsnivå som statsbidragen till ungdomsorganisationerna hade i slutet av 1970-talet. För budgetåret 1989/90 föreslår ungdomsrådet en höjning med 18 % eller med 11 195 000 kr.

Föredragandens överväganden

Ungdomsorganisationerna har en betydelsefull uppgift i vårt samhälle. Syftet med det statliga stödet till organisationerna är att dels främja en demokratisk fostran genom barns och ungdomars engagemang i föreningar, dels medverka till en meningsfull fritid för barn och ungdomar. Det är viktigt att staten genom ett fortsatt stöd underlättar för organisationerna att utvecklas så att de kan nå också andra grupper av ungdomar än de som nu är engagerade i föreningsverksamhet. För nästa budgetår bör anslaget höjas med ca 4,5 milj. kr. till ca 66,7 milj. kr. Därmed skapas möjligheter till visst stöd också till nya organisationer eller ungdomsrörelser som i dag står utanför bidragssystemet. Anslaget bör i fortsättningen benämnas Bi-

drag till centrala ungdomsorganisationer m. m. Den reservation som vid utgången av innevarande budgetår finns på det nuvarande anslaget bör föras över till det nya anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till centrala ungdomsorganisationer m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 66 684 000 kr.

H 3. Bidrag till lokal ungdomsverksamhet

1987/88	Utgift	90 169 235[1]
1988/89	Anslag	101 600 000[1]
1989/90	Förslag	101 600 000

[1] Anslaget Bidrag till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet.

Statsbidrag till lokal ungdomsverksamhet utgår enligt förordningen (1988:374) om statsbidrag till ungdomsorganisationer. Statsbidrag för lokal ungdomsverksamhet lämnas till dels de ungdomsorganisationer som får bidrag från anslaget Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m., dels de organisationer som får statligt organisationsbidrag ur medel som anvisas för stöd till idrotten. Om det finns särskilda skäl kan statens ungdomsråd bevilja också annan central organisation sådant bidrag. Statsbidraget utgår under budgetåret 1988/89 med 12 kr. för varje bidragsberättigad sammankomst.

Statens ungdomsråd

Ungdomsrådet anser att reglerna för bidrag till lokal verksamhet bör förändras för att bättre ta hänsyn till olika organisationers verksamhet och arbetssätt. I dag missgynnas enligt rådet organisationer som inte huvudsakligen arbetar med små fasta grupper och tidsmässigt korta aktiviteter. Rådet anser därför att bidraget i fortsättningen bör utgå som ett schablonbidrag baserat dels på ett grundbidrag om 500 kr. till varje lokalavdelning som genomför minst 10 sammankomster, dels på ett rörligt bidrag baserat på antalet sammankomster. Det rörliga bidraget skall därvid öka med storleken på gruppen inom intervallet 5-20 deltagare.

Ungdomsrådet anser att bidraget till lokal verksamhet bör höjas snabbare än inflationstakten. Det lokala föreningslivet har visserligen enligt rådets uppfattning lättare än andra organisationsled att klara sin ekonomi. Det lokala bidraget är dock en viktig stimulans till den lokala verksamheten som ger samhället bra återbäring. Med de av rådet nu föreslagna förändringarna av bidragssystemet menar rådet att bidraget blir mera

rättvist och att det därför är motiverat med en kraftig höjning. För budgetåret 1989/90 föreslår rådet en höjning med 12 milj. kr. För tonårsstödet bör utgå ett oförändrat belopp av 2 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Det lokala aktivitetsstödet har till innevarande budgetår höjts från 11 kr. till 12 kr. per sammankomst. Statens ungdomsråd har i sin anslagsframställning föreslagit vissa förändringar när det gäller bidragssystemets utformning. Folkrörelseutredningen har i sitt betänkande (SOU 1988:39) Mål och resultat – nya principer för det statliga stödet till föreningslivet behandlat en rad generella frågor som rör statligt stöd till folkrörelserna. Utredningens förslag bereds f. n. inom civildepartementet. I avvaktan på resultatet av denna beredning är jag inte beredd att förorda några förändringar när det gäller det lokala aktivitetsstödets utformning. Anslaget bör för budgetåret 1989/90 därför föras upp med ett oförändrat belopp av 101,6 milj. kr. Jag har därvid räknat med ett belopp av 2 milj. kr. för särskilt tonårsstöd också för nästa budgetår. Anslaget bör i fortsättningen benämnas Bidrag till lokal ungdomsverksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till lokal ungdomsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 101 600 000 kr.

H 4. Stöd till internationellt ungdomssamarbete

1988/89	Anslag	1 200 000
1989/90	Förslag	1 248 000

Från anslaget utgår bidrag till Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU) för den internationella verksamhet som rådet bedriver.

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer

Traditionellt har tredje världen haft en framträdande roll i landsrådets verksamhet. Den kommer att ha det även framledes. Landsrådet avser vidare att utveckla den diskussion om Sverige och EG som på ungdomsorganisationsnivå fortfarande är i ett inledande stadium. Det nordiska samarbetet bör också intensifieras. I kontakterna med ungdomsorganisationer i Östeuropa upplevs ett ökat intresse för samarbete och utbyte. För att kunna fortsätta och utveckla sin verksamhet behöver landsrådet en ökning av anslaget med 360 000 kr. till 1 560 000 kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör för nästa budgetår föras upp med ett belopp av 1 248 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till internationellt ungdomssamarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 248 000 kr.

H 5. Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet

1987/88	Utgift	2 843 000
1988/89	Anslag	2 912 000
1989/90	Förslag	3 029 000

Från anslaget utgår bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Medlen disponeras av civildepartementet efter särskilda beslut av regeringen enligt de riktlinjer som anges i prop. 1981/82:155 och AU 1981/82:24.

Förordningen (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet (omtryckt 1987:1053, ändrad 1988:873) reglerar bidraget.

Statsbidraget utgår i form av grundbidrag och för organisationer med fler än 3 000 medlemmar i form av rörligt bidrag.

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1987/88:100 bil. 15, AU 17, rskr. 364) har bidraget fr. o. m. budgetåret 1988/89 höjts och betalats enligt följande.

För kvinnoorganisation med fler än 1 500 men högst 3 000 medlemmar utgör grundbidraget 67 500 kr. För organisationer med fler än 3 000 medlemmar utgör grundbidraget 135 000 kr. Det rörliga bidraget är 5:80 kr. per medlem när antalet medlemmar är över 3 000. För antalet medlemmar över 60 000 betalas inte något rörligt bidrag.

Föredragandens överväganden

Grundbidraget och det rörliga bidraget har höjts i begränsad omfattning i förhållande till den allmänna prisutvecklingen sedan bidraget inrättades 1982. Med hänsyn till detta förordar jag därför att grundbidraget höjs med 5 000 kr. till 140 000 kr. Detta innebär att grundbidraget för kvinnoorganisation med fler än 1 500 men högst 3 000 medlemmar blir 70 000 kr., dvs. halva beloppet.

Vidare förordar jag att det rörliga bidraget höjs från nuvarande 5:80 kr. per medlem till 6:50 kr. när antalet medlemmar är över 3 000. För antalet medlemmar över 60 000 förordar jag att det inte betalas ut något rörligt bidrag.

Med hänsyn till höjningen av grundbidraget och det rörliga bidraget förordar jag att anslagsbeloppet räknas upp med 117000 kr. under nästa budgetår. Utbetalningen av bidragen skall ske fyra gånger per år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3029000 kr.

H 6. Lotterinämnden

1987/88	Utgift	1452256
1988/89	Anslag	1411000
1989/90	Förslag	1557000

Lotterinämnden är central förvaltningsmyndighet för frågor om tillämpning av lotterilagen (1982:1011) och lotteriförordningen (1982:1012). Nämnden har bl.a. till uppgift att som sista instans pröva överklaganden över länsstyrelsens beslut i lotteriärenden, utfärda allmänna råd för tillämpningen av lotterilagen och lotteriförordningen, pröva frågor om tillstånd till s.k. rikslotterier samt utöva central tillsyn över lotterilagens efterlevnad.

Lotterinämndens organisation m.m. framgår av förordningen (1988:1135) med instruktion för lotterinämnden.

Lotterinämnden

En nedskärning i enlighet med huvudförslaget innebär att nämnden nu måste minska personalkostnaderna med vakantsättning av tjänster som följd. I stället föreslår nämnden att besparingar i myndighetens verksamhet ersätts med ökade inkomster t.ex. genom avgifter.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
		Föredraganden
Personal	**6**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	1 325 000	+119 000
(därav lönekostnader)	(1 214 000)	(+ 56 000)
Lokalkostnader	86 000	+ 27 000
Kursverksamhet m. m.	–	+100 000
	1 411 000	**+246 000**
Inkomster		
Kursverksamhet m. m.	–	+100 000
	1 411 000	**+146 000**

Föredragandens överväganden

Det är angeläget att lotterinämnden har möjlighet att bl. a. följa erfarenheterna av de förändringar i lotterilagstiftningen som träder i kraft den 1 januari 1989. Med hänsyn härtill har jag beräknat anslaget utan reduktion enligt huvudförslaget. Jag har vidare beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för lotterinämnden fr. o. m. den 1 juli 1989. De utgifter och inkomster lotterinämnden har för avgiftsfinansierad kursverksamhet m. m. bör i fortsättningen redovisas på särskilda anslagsposter under anslaget.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lotterinämnden* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 557 000 kr.

H 7. Stöd till arbetskooperation m. m.

1989/90 Nytt anslag (förslag) 2 500 000

Medel för stöd till arbetskooperation m. m. beräknas för innevarande budgetår under tolfte huvudtitelns anslag B 12. Småföretagsutveckling. Medlen har ställts till kooperativa rådets förfogande, bl. a. för att finansiera ett kooperativt utvecklingssystem. Ansvaret för kooperativa rådet förs under innevarande budgetår över från industridepartementet till civildepartementet. Med anledning härav bör ett särskilt anslag för detta ändamål föras upp under trettonde huvudtiteln.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till arbetskooperation m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 500 000 kr.

I. Jämställdhetsfrågor

I 1. Jämställdhetsombudsmannen m. m.

1987/88	Utgift	2 554 288
1988/89	Anslag	3 020 000
1989/90	Förslag	3 688 000

Från anslaget betalas kostnader för jämställdhetsombudsmannen (JämO) med kansli och jämställdhetsnämnden. Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 19 000 kr. inte ställts till JämO:s disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Jämställdhetsombudsmannen

JämO:s uppgifter och organisation framgår av lagen (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet (jämställdhetslagen) och av förordningen (1988:128) med instruktion för jämställdhetsombudsmannen.

Antalet diskrimineringsanmälningar har under budgetåret 1987/88 varit ungefär detsamma som under tidigare år. JämO har väckt talan i arbetsdomstolen (AD) i ett fall. Förlikning har träffats i tre ärenden.

JämO har utrett alla anmälningar om brist på aktiva åtgärder som rört arbetsplatser där det inte finns kollektivavtal om jämställdhet och där antalet anställda överstiger tio. JämO har i flera fall tagit egna initiativ till undersökningar. Den anmälan som JämO tidigare gjort till jämställdhetsnämnden återkallades under budgetåret.

Två rapporter har presenterats under 1987/88: Sexuella trakasserier mot kvinnor i arbetslivet samt Dagspressen och jämställdheten.

Ombudsmannen har för avsikt att framöver kontinuerligt följa upp avslutade diskrimineringsärenden genom att 6 månader efter avslut kontakta anmälaren för att höra om och på vilket sätt arbetssituationen förändrats. Arbetet med aktiva jämställdhetsåtgärder kommer att prioriteras under budgetåret, vilket innebär en viss tyngdförskjutning i verksamheten med bl. a. en ökad informationsproduktion.

JämO framhåller att verksamheten har präglats av en hög arbetsbelastning och brist på medel. Därtill kommer att personalomsättningen sedan 1986/87 varit hundraprocentig.

För att bättre kunna uppfylla sin informationsuppgift anser ombudsmannen att anslaget för förvaltningskostnader bör förstärkas betydligt. JämO yrkar vidare medel för vissa merkostnader för löner samt lokalhyra. Med hänvisning till de ringa besparingsmöjligheter myndigheten har och de konsekvenser eventuella besparingar skulle få yrkar ombudsmannen även att huvudförslaget inte tillämpas.

Föredragandens överväganden

Det sammanlagda medelsbehovet för JämO och jämställdhetsnämnden för budgetåret 1989/90 beräknar jag till 3 688 000 kr. Av detta belopp utgör

3 628 000 kr. kostnader för JämO, varav 2 128 000 kr. avser löner. Jag har, med hänsyn till de konsekvenser eventuella besparingar skulle få för myndighetens verksamhet, beräknat medel utan tillämpning av huvudförslaget. Jag har även, genom omprioriteringar inom huvudtiteln, beräknat medel för en förstärkning av förvaltningsanslaget med 320 000 kr. för myndighetens informationsverksamhet. Jag har i min beräkning i övrigt tagit hänsyn till under året inträffade pris- och löneökningar, till vissa merkostnader för löner samt till de faktiska lokalkostnaderna. Jag har även beräknat medel för kostnader för statens generella redovisningssystem (System S) för JämO samt beaktat att tjänstebrevsrätten föreslås slopad för JämO och jämställdhetsnämnden fr. o. m. den 1 juli 1989.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att *Jämställdhetsombudsmannen m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 3 688 000 kr.

I 2. Särskilda jämställdhetsåtgärder

1987/88	Utgift	7 874 512	Reservation	3 960 921
1988/89	Anslag	17 000 000		
1989/90	Förslag	12 360 000		

Från anslaget betalas kostnader för åtgärder som syftar till att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

För projektverksamhet som syftar till att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden m. m. beräknar jag 9 000 270 kr. inklusive prisomräkning.

För projektverksamhet som syftar till att öka kvinnorepresentationen i statliga organ m. m. beräknar jag 3 000 090 kr. inklusive prisomräkning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda jämställdhetsåtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 12 360 000 kr.

Indelning av myndigheter och verksamheter i treåriga budgetcykler

Den nya budgetprocessen innebär att omkring en tredjedel av myndigheterna och verksamheterna skall genomgå en fördjupad verksamhetsprövning vart tredje år. De myndigheter och andra organ *som lämnar anslagsframställning* måste därför delas in i tre grupper. Fördjupad verksamhetsprövning avses genomföras för den första gruppen inför budgetåret 1991/92. En betydande del av dessa myndigheter kommer att ges myndighetsspecifika direktiv senast i juni 1989.

Följande förteckning har upprättats med utgångspunkt i departementsförordningen (1982:1177, omtryckt 1988:1575). Strävan har varit att placera myndigheter med näraliggande verksamhet i samma grupp och att fördela arbetet med beredningen inför regeringens och riksdagens ställningstaganden så jämnt som möjligt mellan åren. Affärsverken och de verksamheter som omfattas av den militära resp. civila försvarsramen ingår inte i förteckningen.

Fördelningen har skett på grundval av myndigheternas huvudsakliga verksamhet. Normalt förutsätts att myndigheten vid ett och samma tillfälle lämnar en fördjupad anslagsframställning för hela verksamheten. För myndigheter som bedriver verksamhet inom flera områden kan det i vissa fall finnas särskilda skäl att genomföra fördjupad prövning av delar av verksamheten vid skilda tidpunkter. I dessa fall kan regeringen genom myndighetsspecifika direktiv lägga fast på vilket sätt och vid vilken tidpunkt underlag för fördjupad prövning av olika delar av verksamheten skall lämnas.

Budgetcykel 1 1991/92-1993/94	Budgetcykel 2 1992/93-1994/95	Budgetcykel 3 1993/94-1995/96
Justitiedepartementets område		
Riksåklagaren Åklagarmyndigheterna	Domstolsverket – Högsta domstolen – Hovrätterna – Tingsrätterna – Regeringsrätten – Kammarrätterna – Länsrätterna – Bostadsdomstolen – Hyresnämnderna och arrendenämnderna – Försäkringsöverdomstolen – Försäkringsrätterna – Rättshjälpsnämnderna – Allmänna advokatbyråerna	Kriminalvårdsverket Justitiekanslern Datainspektionen Brottsskadenämnden Brottsförebyggande rådet Bokföringsnämnden
Utrikesdepartementets område		
Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö Kommerskollegium Importkontoret för u-landsprodukter	Sveriges radios utlandsverksamhet Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete Styrelsen för internationell utveckling	Svenska institutet Utrikespolitiska institutet Stiftelsen Stockholms internationella fredsforskningsinstitut Styrelsen för u-landsforskning Nordiska afrikainstitutet Sveriges exportråd

Budgetcykel 1 1991/92-1993/94	Budgetcykel 2 1992/93-1994/95	Budgetcykel 3 1993/94-1995/96
Socialdepartementets område		
Riksförsäkringsverket – Försäkringskassorna Statens rättspsykiatriska kliniker och stationer	Statens institut för psykosocial miljömedicin Statens bakteriologiska laboratorium Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor	Statens handikappråd Nämnden för vårdartjänst Statens hundskola Statens rättsläkarstationer Statens rättskemiska laboratorium Socialstyrelsen Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd Barnmiljörådet
Kommunikationsdepartementets område		
Handelsflottans pensionsanstalt Handelsflottans kultur- och fritidsråd	Trafiksäkerhetsverket Sjösäkerhetsrådet Statens haverikommission Statens telenämnd	Banverket Vägverket Statens väg- och trafikinstitut Transportforskningsberedningen Nämnden för rederistöd Transportrådet Statens geotekniska institut Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
Finansdepartementets område		
Konjunkturinstitutet Riksgäldskontoret	Bankinspektionen Försäkringsinspektionen	Tullverket Byggnadsstyrelsen Riksskatteverket
Utbildningsdepartementets område		
Vuxenutbildning Skolöverstyrelsen *Massmedier* Statens biografbyrå Svenska filminstitutet	*Skolväsendet* Skolöverstyrelsen Statens institut för läromedel *Massmedier* Taltidningsnämnden Stiftelsen för lättläslig nyhetsinformation Talboks- och punktskriftsbiblioteket Svenska språknämnden Radionämnden Kabelnämnden Närradionämnden Sveriges Radio	*Högskola och Forskning* Universitets- och högskoleämbetet Ericastiftelsen Handelshögskolan i Stockholm Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut Stiftelsen Stora Sköndal Stockholms musikpedagogiska institut Institutet för internationell ekonomi Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek Kungl. biblioteket Forskningsrådsnämnden Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet Medicinska forskningsrådet Naturvetenskapliga forskningsrådet Polarforskningssekretariatet Statens delegation för rymdverksamhet Manne Siegbahn institutet för fysik Institutet för rymdfysik

Budgetcykel 1 1991/92-1993/94	Budgetcykel 2 1992/93-1994/95	Budgetcykel 3 1993/94-1995/96
		Internationella meteorologiska institutet Vetenskapsakademien Riksföreningen mot cancer Arkivet för ljud och bild
		Studiestöd Centrala studiestödsnämnden
		Kulturverksamhet Statens kulturråd Styrelsen för samefonden Konstnärsnämnden Styrelsen för Sveriges författarfond Svenska riksteatern Kungl. Teatern AB Kungl. Dramatiska teatern AB Stiftelsen Svenska rikskonserter Musikaliska akademien Statens konstråd Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet Akademien för de fria konsterna Riksarkivet Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv Svenskt biografiskt lexikon Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer Statens konstmuseer Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet Naturhistoriska riksmuseet Statens sjöhistoriska museum Etnografiska museet Arkitekturmuseet Statens musiksamlingar Stiftelsen Nordiska museet Stiftelsen Sveriges Tekniska museum Stiftelsen Riksutställningar
		Massmedier Presstödsnämnden Statens kulturråd Bokbranschens Finansieringsinstitut
		Lokal försörjning Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

Budgetcykel 1 1991/92-1993/94	Budgetcykel 2 1992/93-1994/95	Budgetcykel 3 1993/94-1995/96
Jordbruksdepartementets område		
Statens utsädeskontroll Statens växtsortnämnd Statens maskinprovningar Statens livsmedelsverk	Statens jordbruksnämnd Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden Centrala försöksdjursnämnden Skogsstyrelsen – Skogsvårdsstyrelserna	Distriktsveterinärorganisationen Lantbruksstyrelserna – lantbruksnämnderna Sveriges lantbruksuniversitet Skogs- och jordbrukets forskningsråd Fiskeristyrelsen Statens veterinärmedicinska anstalt
Arbetsmarknadsdepartementets område		
Arbetsmarknadsstyrelsen AMU-styrelsen Arbetsdomstolen Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar	Arbetsmiljöinstitutet Arbetarskyddsstyrelsen Statens förlikningsmannaexpedition	Stiftelsen Samhall Ombudsmannen mot etnisk diskriminering Statens invandrarverk Stiftelsen Invandrartidningen Expertgruppen för Forskning och Regional utveckling
Bostadsdepartementets område		
Statens lantmäteriverk	Plan- och bostadsverket Statens va-nämnd	Statens råd för byggnadsforskning Statens institut för byggnadsforskning Centralnämnden för fastighetsdata
Industridepartementets område		
Sprängämnesinspektionen Sveriges geologiska undersökning Bergsstaten Nämnden för statens gruvegendom Sveriges turistråd	Statens provningsanstalt Statens mät- och provråd Patent- och registreringsverket Patentbesvärsrätten	Statens industriverk Nämnden för hemslöjdsfrågor Styrelsen för teknisk utveckling Statens delegation för rymdverksamhet
Civildepartementets område		
Statskontoret Riksrevisionsverket Statens arbetsmiljönämnd Statshälsan Statens pris- och konkurrensverk Statens arbetsgivarverk Lotterinämnden Statens ungdomsråd	Statens institut för personalutveckling Samtliga länsstyrelser Länsstyrelsernas organisationsnämnd Rikspolisstyrelsen Statens kriminaltekniska laboratorium Lokala polisorganisationen Marknadsdomstolen Näringsfrihetsombudsmannen Konsumentverket Allmänna reklamationsnämnden	Kammarkollegiet Statistiska centralbyrån Statens löne- och pensionsverk Jämställdhetsombudsmannen
Miljö- och energidepartementets område		
Statens naturvårdsverk Koncessionsnämnden för miljöskydd Kemikalieinspektionen	Statens strålskyddsinstitut Statens kärnkraftsinspektion Statens kärnbränslenämnd	Statens energiverk

Sammanställning av remissyttranden över rapporten Stöd till invandrarnas trossamfund (Ds C 1986:12)

Efter remiss av rapporten har yttranden kommit in från riksskatteverket, riksarkivet, skolöverstyrelsen, statens invandrarverk (SIV), bostadsstyrelsen, ärkebiskopen, kyrkofondens styrelse, domkapitlen i Västerås, Växjö och Lund, samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST), Svenska kyrkans nämnd för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser (MEF), Svenska kommunförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Jönköpings, Malmö och Göteborgs kommuner, Sveriges Frikyrkoråd/De fria kristna samfundens råd (SFR/SAMRÅD), Svenska ekumeniska nämnden, Statens ungdomsråd, Estniska evangelisk-lutherska kyrkan, Lettiska evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige, Judiska församlingarnas i Sverige Centralråd, Katolska biskopsämbetet, Ungerska protestantiska församlingen i Sverige, Islamiska Centerunionen i Sverige, Grekisk-ortodoxa metropolitdömet av Sverige och Skandinavien, Estniska ortodoxa kyrkans synod, Svenska ortodoxa prosteriet, Norska församlingen i Stockholm, Danska församlingen i Göteborg och Tyska Evangeliska församlingen i Malmö.

Domkapitlen i Växjö och Lund har överlämnat yttranden från ett antal församlingar och kyrkliga samfälligheter i stiften.

I det följande redovisas redmissyttrandena över arbetsgruppens förslag i den del som avser ekonomiskt stöd till invandrarnas trossamfund.

Organ för fördelningen av statsbidrag 4.1

Arbetsgruppens förslag: Uppgiften att fördela statsbidrag till stöd åt trossamfunden bör också i fortsättningen ankomma på samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST).

Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker det. *Göteborgs kommun* föreslår dock att det som alternativ bör övervägas att Svenska ekumeniska nämnden (SEN) blir förmedlare av statens bidrag till invandrarsamfunden.

Flera remissinstanser har synpunkter på vart SST:s kansli skall knytas. *Statens Invandrarverk* (SIV) föreslår att placeringen av SST:s administration skall övervägas i samband med pågående diskussioner om en omstrukturering av de ekumeniska organen i Sverige.

Katolska biskopsämbetet framhåller att det är nödvändigt att SST helt frigörs från Sveriges Frikyrkoråd.

Ärkebiskopen, domkapitlet i Lund, Svenska kyrkans nämnd för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser (MEF), Göteborgs kommun och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* föreslår att kansliet skall knytas till Svenska ekumeniska nämnden.

Ärkebiskopen

Jag anser mot bakgrund av invandrarsamfundens ökning såväl samfundsmässigt som medlemsmässigt att Svenska ekumeniska nämnden idag torde vara det lämpligaste placeringsalternativet. Svenska ekumeniska nämnden har till uppgift att vara samråds- och samarbetsform för kristna samfund av såväl folkkyrko- som frikyrkokaraktär samt kristna ekumeniska organisationer och är således ett lämpligare organsammanhang ur identitets- och jämlikhetsaspekt jämfört med Sveriges frikyrkoråd. Den omständigheten att judiska och muslimska församlingar är med i Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund behöver inte innebära komplikationer i relation till Svenska ekumeniska nämnden. Tvärtom medför detta arrangemang fördelar vad gäller ökade möjligheter till dialog med dessa samfund. Jag vill i detta sammanhang också understryka Svenska kyrkans riksomfattande relationer med främst katolska, ortodoxa och österländska kyrkor, relationer som centralt skulle underlättas betydligt genom en anknytning av Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund till Svenska ekumeniska nämnden.

Svenska ekumeniska nämnden

SST bör vara ett rent fördelningsorgan för statsbidraget och icke knytas till något kyrkligt eller ekumeniskt organ. Den bör helst också lokalmässigt vara skild från kyrkliga organ.

Förslag till integrering mellan SST och den därtill knutna delegationen (SST-del) 4.2

Arbetsgruppens förslag: SST-del integreras i SST som därmed omfattar alla statsbidragsberättigade trossamfund. De företräds i SST av vardera en ledamot och en suppleant som utses av regeringen efter förslag av respektive trossamfund. SST skall vara ett rent fördelningsorgan för statsbidragen. SST kan utse ett arbetsutskott. Mindre samfund kan genom inbördes association bilda en statsbidragsberättigad organisation. För en sådan fastställer regeringen antalet representanter i SST.

Förslaget tillstyrks av remissinstanserna.

Katolska biskopsämbetet framhåller att man bör överväga om inte en instans bör stå över SST när det gäller möjligheten att överklaga beslut.

Domkapitlet i Växjö föreslår att Svenska kyrkan bör få en adjungerad ledamot, ev. två, i SST (samarbetsnämnden). Detta för att kunna följa

utvecklingen bland invandrarkyrkorna och stödja dem inom sitt kompetensområde. Dessa ledamöter borde kunna utses av MEF.

SIV anser, med erfarenhet från arbetet med invandrarnas profana organisationer, att behovet av rådgivning, stöd och kontaktverksamhet är speciellt viktig i ett uppbyggnadsskede, men kvarstår under flera år. SIV anser därför att en stödfunktion behövs, över vilket invandrarnas trossamfund har ett avgörande inflytande. Stödfunktionen skall bistå invandrarnas trossamfund i deras arbete och bör tilldelas en särskild kansliresurs.

Verksamhetsbidrag 4.3.1

Arbetsgruppens förslag: För att vara berättigat till statsbidrag skall som hittills ett trossamfund eller en organisation som uppkommer genom en inbördes association av mindre trossamfund, betjäna minst 3000 personer. Fördelningsprinciperna för verksamhetsbidraget fastställes av SST. SST bör göra en fortgående analys av de bidragsberättigade samfundens verksamhet och behov och de fördelningsprinciper SST använder.

Flera remissinstanser framhåller behovet av att ytterligare medel ställs till SST:s förfogande för att fördelas mellan bidragberättigade samfund.

SST

Med hänsyn till den ökade invandringen och det därmed ökade antalet betjänade personer inom sistnämnda samfund har SST successivt höjt delegationens procentuella andel av det totala anslaget i den mån detta varit möjligt genom de årliga uppräkningarna. Däremot har SST inte sett det vara sin uppgift att öka delegationens andel endast på bekostnad av bidragen till de fria kristna samfunden. SST har därför med hänvisning till den ökade invandringen hos regeringen och riksdagen begärt en motsvarande höjning av anslaget, vilken begäran dock ännu inte bifallits.

SFR/SAMRÅD påpekar att det hade varit av värde om utredningen, i anslutning till att man anvisat en modell för bidragsfördelningen, också hade givit vägledning i vilken utsträckning t.ex. geografisk spridning, differentierad verksamhet, "verksamhetsspråk" kan och bör utgöra beräkningsgrunder för bidragskonstruktionen. Eftersom fördelningsprinciperna är av så avgörande betydelse föreslår man att inga organisatoriska förändringar i enlighet med utredningsförslagen genomförs innan principerna för fördelningen föreslagits och godkänts.

Flertalet tillstyrker i huvudsak förslaget. *SIV* ifrågasätter om fördelningsprinciper och riktlinjer skall utarbetas enbart av representanter för bidragtagande trossamfund. Verket anser att en opartisk sakkunnig bör medverka vid upprättande av riktlinjerna. SIV anser vidare att invandrarnas trossamfund bör få samma behandling när det gäller bidragsberättigade medlemmar/betjänade som andra invandrarorganisationer. Ett krav på

3 000 medlemmar/betjänade förhindrar mindre grupper, t. ex. hinduer och buddhister, att bilda bidragsberättigade sammanslutningar. De har inte heller en naturlig samarbetspartner i samhället med vilken de kan ingå association. För invandrarnas riksorganisationer gäller en lägsta gräns för statsbidrag med 1 000 medlemmar och för invandrarnas ungdomsorganisationer med 1 500 medlemmar. SIV anser att 1 500 medlemmar/betjänade skall vara lägsta bidragsgrundande antal.

Domkapitlet i Västerås, Judiska församlingarnas centralråd och *Katolska biskopsämbetet* förordar att ett medlemskriterium används istället för begreppet betjänade medlemmar. Liknande uppfattningar har *SFR/SAMRÅD* som finner det angeläget att anslagsgivningen utgår ifrån en registrerbar medlemsmässig (eller medlemsliknande) anslutning till bidragsmottagande samfund och att denna bör kompletteras med en schablonartad uppskattning av antalet som betjänas av samfunden.

Stöd till samfundens centrala verksamhet 4.3.2

Arbetsgruppens förslag: För alla samfund i SST kan medges att upp till 10 procent av verksamhetsbidraget får användas till central verksamhet. Om det finns synnerliga skäl bör SST också kunna medge invandrarnas trossamfund att använda en högre procentuell andel av verksamhetsbidraget för central verksamhet.

Flertalet remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker det. *SST* och *SFR/SAMRÅD* anser dock att SST bör ha rätt att bevilja alla bidragsberättigade samfund att använda en högre procentuell andel än 10% för central verksamhet.

SIV, domkapitlet i Västerås, statens ungdomsråd, Judiska församlingarnas centralråd och *Svenska ortodoxa prosteriet* förordar att samfunden skall ges större frihet att besluta hur verksamhetsbidraget skall användas.

SIV

Generellt borde ges större frihet att disponera medlen inom det egna samfundet. De skulle därmed få ökade möjligheter till ekonomisk översikt och planering om de centralt ansöker om och fördelar verksamhetsbidraget till sina församlingar. Administrationen skulle kunna förändras så att samfunden centralt föreslår fördelningsorganet fördelningen mellan samfundets centrala verksamhet och församlingarna. Kontrollfunktionen skall ligga kvar på fördelningsorganet. Samfundens enskilda församlingar respektive den centrala enheten skall redovisa verksamhetens omfattning, ekonomisk redovisning och planering samt medlemsantal/betjänade.

Arbetsgruppens förslag: SST bör vid behandlingen av ansökningar om lokalbidrag från församlingar inom invandrarnas trossamfund i större utsträckning än hittills utnyttja möjligheten att av särskilda skäl överskrida de ramar som begränsar bidragsbeloppens storlek. Vidare bör invandrarsamfunden stimuleras till samverkan i lokalfrågor genom en positiv särbehandling av lokalprojekt som innebär gemensamma lösningar.

Flera remissinstanser framhåller att det bör finnas ett större belopp att fördela.

SST

SST vill framhålla, att svårigheterna i fråga om lokalbidragen inte gäller fördelningsprinciperna utan bristen på medel att fördela. Således var behovet för godkända ansökningar under innevarande budgetår enligt de ramar författningen ger 25 846 000 kr., medan det av riksdagen anvisade anslaget var endast 10 300 000 kr.

SST anser, att en absolut förutsättning för att arbetsgruppens förslag om att i större utsträckning än hittills överskrida ramarna, när det gäller invandrarnas trossamfund, är att riksdagens anslag för lokalbidrag ökas så, att det får en mera rimlig proportion till det redovisade behovet än vad som gällt för budgetåren 85/86, 86/87 och föreslagits för 87/88.

Enligt SFR/SAMRÅD bör likvärdiga regler gälla alla samfund också vad beträffar lokalbidrag. Ett av skälen är att det nu – och än mer framöver – är svårt att avgränsa vissa samfund gentemot andra som invandrarsamfund. De extra anslag, som kan vara motiverade, bör kunna utgå som särskilt etableringsstöd, som bör få en vid tolkning.

Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller avstår från att kommentera det.

Katolska biskopsämbetet påpekar att det inte klart framgår vem som skall fackgranska ansökningarna om lokalbidrag.

Etableringsstöd för invandrarnas trossamfund 4.3.4

Arbetsgruppens förslag: Till invandrarnas trossamfund bör i vissa fall kunna utgå ett särskilt tidsbegränsat etableringsstöd. Beslut härom bör meddelas av SST efter beredning inom ett utskott som endast består av företrädare för invandrarnas trossamfund. Stödet bör utgå från en särskild anslagspost som ersätter den nuvarande för centrala stödinsatser för invandrarnas trossamfund.

Flertalet remissinstanser som yttrat sig över förslaget är i huvudsak positiva till det.

SST och *SFR/SAMRÅD* anser att stödet inte bör begränsas till invandrarnas samfund och till samfund som ännu inte etablerats.

SFR/SAMRÅD föreslår därför att SST tilldelas ett särskilt bidrag att användas för nyetableringar, särskilda byggnadsbehov och speciella invandrarinriktade insatser inom de samfund, som godkänts för statsbidrag.

SIV, domkapitlet i Växjö och *Judiska församlingarnas centralråd* anser att bidrag också skall kunna ges i andra fall.

SIV

Detta stöd bör, efter ansökan hos SST, kunna gå till nyetablerade grupper i samhället som önskar bygga upp en religiös gemenskap, t. ex. hinduer och buddhister.

SIV föreslår även att användningsområdet vidgas, så att medlen, förutom de i utredningen nämnda förslagen, kan vara disponibla för tids- och kostnadsmässigt klart avgränsade projekt för etablerade invandrarsamfund.

Stödets användningsområde skall vara av religiös karaktär och riktlinjerna kan till viss del följa SIV:s riktlinjer för projektbidrag.

Katolska biskopsämbetet betonar att etableringsstöd bör kunna utgå till nyetableringar av lokala församlingar inom äldre invandrarsamfund. Biskopsämbetet framhåller att det är positivt att det för detta ändamål inrättas ett särskilt beredningsorgan.

Lutherska trosbekännares förhållande till svenska kyrkan 4.4

Arbetsgruppens förslag: Det statliga stöd som för närvarande utgår till vissa lutherska invandrarkyrkor från anslaget till stöd åt trossamfund bör ersättas med bidrag ur kyrkofonden.

Många remissinstanser anser att statsbidraget till kyrkofonden måste ökas i motsvarande omfattning.

SIV, Tyska församlingen i Malmö och *Danska församlingen i Göteborg* tillstyrker förslaget. *De estniska och lettiska evangelisk-lutherska kyrkorna* har förståelse för förslaget. *Ungerska protestantiska församlingen i Sverige* anser att det är omöjligt att ta ställning eftersom man inte känner till hur kyrkofondens styrelse ställer sig till förslaget.

Den norska församlingen i Stockholm önskar behålla sin särställning och avstyrker förslaget. Även *ärkebiskopen, kyrkofondens styrelse, domkapitlet i Växjö* och *Svenska kyrkans nämnd för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser* avstyrker det.

Kyrkofondens styrelse

Med hänsyn till det finansiella läget för kyrkofonden är det angeläget att förslag till nya utgifter prövas mycket noggrant. Såsom arbetsgruppen påpekat (sid. 80) utgår redan idag betydande bidrag av kyrkofondsmedel till kyrklig verksamhet bland invandrare med evangelisk-luthersk trosåskådning.

Utifrån de synpunkter som kyrkofondens styrelse har att beakta finns ingen anledning att pröva regeringens motiv för att lämna statsbidrag till kyrklig verksamhet av skilda slag. Kyrkofondens styrelse finner det dock angeläget framhålla att kyrkofondens medel i första hand används för svenska kyrkans behov.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund anser att framräkningen av ett skäligt belopp bör göras från en något djupare analys än den som arbetsgruppen redovisat. Även *Svenska ekumeniska nämnden* anser att frågan behöver utredas ytterligare.

Bland remissinstanserna finns olika uppfattningar om vilket organ som skall fördela bidraget. *De estniska och lettiska evangelisk-lutherska kyrkorna* understryker att man inte har något emot att fortsätta samarbetet inom SST. De föreslår att bidraget från kyrkofonden skall administreras och fördelas av en SST motsvarande nämnd vid kyrkofonden. I denna nämnd bör det finnas en representant för varje mottagande samfund. *Domkapitlet i Lund* föreslår att SST skall erhålla ett anslag ur kyrkofonden för att fördela det till de lutherska invandrarkyrkorna. *Domkapitlet i Västerås* och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* anser att svenska kyrkans centralstyrelse skall fördela bidraget.

Domkapitlet i Västerås vill emellertid dessutom peka på möjligheten, att större invandrarförsamlingar av detta slag etableras som egna, icke-territoriella församlingar inom Svenska kyrkan. De kan därmed på normalt sätt bekosta sin verksamhet med kyrkoskattemedel från dem som tillhör församlingen. En sådan ordning, där den är praktiskt möjlig, bör ge största möjliga självbestämmande och ekonomiska trygghet för dessa invandrare.

Fördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

I regeringens handlingsplan för jämställdhet (prop. 1987/88: 105, AU 1987/88: 17, rskr. 364) föreslås att fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män årligen skall redovisas i budgetpropositionen. I handlingsplanen redovisades kvinnors och mäns sammanräknade inkomster samt arbetstider och pensionspoäng för år 1985. Jag kommer nu att redovisa motsvarande uppgifter för år 1986.

Den sammanräknade inkomsten för kvinnor är även för 1986 lägre än motsvarande inkomst för män, men skillnaden har minskat sedan år 1985. För grupperna ensamstående kvinnor med barn respektive utan barn har dock skillnaderna ökat jämfört med motsvarande grupper män.

Tabell 1. Sammanräknad inkomst tkr, 1985 och 1986.

	Män		Kvinnor	
	1985	1986	1985	1986
Ensamstående utan barn	77,0	82,6	63,1	67,5
Ensamstående med barn	113,7	124,0	76,0	82,2
Samtaxerade	114,0	122,6	63,0	68,6
Totalt	**95,5**	**102,4**	**62,0**	**67,0**

Den sammanräknade inkomsten utgör summan av de sex inkomstslagen inkomst av tjänst, kapital, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet, jordbruksfastighet samt rörelse. I inkomstsummorna ingår också skattepliktiga sociala förmåner så som sjukpenning, föräldrapenning, arbetslöshetsersättning m. m.

Källa: SCB SM 8801 BC 20

Studerar man istället på skillnaderna i sammanräknad inkomst för olika åldersgrupper har kvinnornas inkomster procentuellt sett ökat snabbare än männens både före och efter skatt mellan de två åren. Detta gäller samtliga åldersgrupper.

Att kvinnor har lägre inkomster än män kan till stor del förklaras av skillnader i arbetad tid. Skillnaden i medelarbetstid per vecka mellan kvinnor och män har dock minskat något, från 8,5 timmar 1985 till 8,4 timmar 1986.

Stora inkomstskillnader föreligger emellertid fortfarande mellan heltidsarbetande och helårsanställda kvinnor och män. En analys av data från inkomstfördelningsundersökningen 1986 visar att de socialgruppsrelaterade inkomstskillnader man normalt anser föreligger uppvisar ett annat mönster om matrialet könsuppdelas och relateras till privat respektive offentlig anställning. De lägsta medelinkomsterna har privat eller offentligt anställda kvinnliga arbetare och kvinnliga tjänstemän i låg- och mellanlönegrupper och de högsta har privat anställda manliga tjänstemän i låg- och mellanlönegrupp, samt offentligt respektive privat anställda manliga högre tjänstemän. Inkomstskillnaderna i samhället är m. a. o. i hög grad könsrelaterade.

Tabell 2. **Inkomster, arbetstider och pensionspoäng 1986**

Ålder	16–19	20–24	25–34	35–44	45–54	55–64	0–
Sammanräknad inkomst[1] (tkr) varav	25,2	70,3	104,7	130,5	134,0	121,5	102,4
sociala förmåner, män	*0,8*	*6,7*	*8,1*	*6,1*	*6,1*	*7,7*	*5,1*
Sammanräknad inkomst[1] (tkr) varav	22,0	63,0	74,0	83,9	87,2	75,6	67,0
sociala förmåner, kvinnor	*1,0*	*10,8*	*13,1*	*7,0*	*5,8*	*5,5*	*5,7*
Inkomst efter skatt, män	18,5	47,2	69,0	82,8	81,7	73,0	65,0
Inkomst efter skatt, kvinnor	16,6	43,4	50,2	55,5	56,8	49,9	46,0
Genomsnittlig pensionspoäng, män	1,32	2,52	3,74	4,43	4,47	4,09[2]	3,91[3]
Genomsnittlig pensionspoäng, kvinnor	1,07	2,16	2,51	2,87	2,97	2,62[2]	2,62[3]
Andel män utan pensionspoäng	68,1	16,5	7,5	4,4	3,6	8,0[2]	12,6[3]
Andel kvinnor utan pensionspoäng	71,4	17,0	12,2	9,7	9,5	28,3[2]	18,9[3]
Medelarbetstid, män	32,4	39,0	40,9	42,1	41,8	39,6	40,7
Medelarbetstid, kvinnor	28,3	34,5	32,4	32,4	32,8	30,8	32,3

Källa: SCB+RFV (Pensionsuppgifter avser aktiva)
[1] Sammanräknad inkomst omfattar summan av de sex inkomstslagen; inkomst av tjänst, kapital, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet samt rörelse. I inkomstsummorna ingår skattepliktiga sociala förmåner t. ex. sjukpenning, föräldrapenning, arbetslöshetsersättning och skattepliktigt utbildningsbidrag.
[2] Siffran avser 55–65 år.
[3] Siffran avser 16–65 år.

Beträffande kvinnors och mäns pensionspoäng har skillnaderna minskat obetydligt mellan 1985 och 1986. Kvinnornas genomsnittliga pensionspoäng har ökat med 0,1 % medan männens ökat med 0,07 %. Inom gruppen pensionärer är skillnaderna mindre mellan nytillträdande kvinnliga och manliga pensionärer än bland samtliga pensionärer. Detta avspeglar naturligtvis förhållandet att alltfler kvinnor har ATP – poäng. Skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensionspoäng och pensionsbelopp är emellertid fortfarande stora, vilket visas i tabell 2.

Skillnaderna i pensionsbelopp är särskilt stora i gruppen gifta pensionärer. Medan gifta män vars hustru ej har pension uppbär ett årsmedelbelopp på närmare 81 000 kr, uppbär gifta kvinnor vars man saknar pension knappt 41 000 kr. Gifta män vars hustrur har pension uppbär 64 000 kr och gifta kvinnor vars män har pension får drygt 35 000 kr.

Könsfördelningen i statliga lekmannastyrelser

Centrala myndigheters styrelser

I tabell 1 och 2 nedan redovisas könsfördelningen i 84 centrala statliga lekmannastyrelser. Uppgifterna avser de förhållanden som gällde den 1 juli 1988. Urvalet av myndigheter är detsamma som utredningen (A 1985:03) om kvinnorepresentation kartlade år 1986 (1986:4 Ska även morgondagens samhälle formas enbart av män?). År 1988 var kvinnorepresentationen i dessa styrelser 28% och motsvarande siffra var 17% år 1986. Kvinnorepresentationen i de centrala myndighetsstyrelserna har således ökat med i det närmaste 2/3 sedan utredningen gjorde sin kartläggning.

Enligt riksdagsbeslut den 3 juni 1988 (prop. 1987/88:105, AU 1987/88:17, rskr. 364) skall könsfördelningen i statliga styrelser årligen redovisas för riksdagen. Jag avser att fortsättningsvis redovisa könsfördelningen i ett bredare urval centrala myndigheter än de 84 som återfinns i tabell 1 och 2.

Regionala myndigheters styrelser

I tabell 3–5 redovisas könsfördelningen i samtliga regionala lekmannastyrelser. Uppgifterna speglar de förhållanden som gällde den 1 maj 1988. Vid årsskiftet 1988/89 har ett flertal regionala styrelser fått nya ledamöter.

Under hösten 1988 har arbetsmarknadsdepartementet i samarbete med arbetsmarknadens parter och de politiska partiernas kvinnoorganisationer genomfört en gemensam kampanj i syfte att öka andelen kvinnor i dessa styrelser. Jag kommmer under hösten 1989 att redovisa könsfördelningen i de nyvalda styrelserna.

Den kartläggning som tabellerna nedan bygger på visar ett välkänt mönster, nämligen att ju högre upp i hierarkin desto färre kvinnor. Av styrelseordförandena finns endast 12% kvinnor. Av de ordinarie ledamöterna är 15% kvinnor och deras ersättare består till 21% av kvinnor.

Av tabell 3 nedan framgår att de styrelser där kvinnorna är relativt många är de som svarar för utbildningsfrågor och sociala frågor. Försäkringskassornas och studiemedelsnämndernas styrelser toppar listan över andelen kvinnliga ledamöter, där finns 37% kvinnor.

I de regionala lekamannastyrelserna dominerar företrädare för de politiska partierna, 42% av ledamöterna i dessa styrelser utses av landstingen. Endast 15% av de ledamöter som utses av landstingen är kvinnor. Den låga andelen kvinnor bland dessa ledamöter är anmärkningsvärd med tanke på att det bland landstingens ledamöter idag finns i genomsnitt 40% kvinnor.

Tabell 4 visar att könsfördelningen varierar starkt mellan de olika länen. Stockholms, Kopparbergs och Göteborg- och Bohuslän har alla mer än 20% kvinnor i sina regionala statliga lekmannastyrelser. Jönköpings och Älvsborgs län utmärker sig genom att redovisa en kvinnorepresentation som är lägre än 10%.

Av de 334 kartlagda regionala lekmannastyrelserna finns 108 som helt saknar kvinnliga ledamöter. Samtliga län kan redovisa flera styrelser utan kvinnor. Regeringen har i propositionen 1984/85: 219 om den statliga personalpolitiken (AU 1985/86: 6, rskr. 48) angett som mål att ingen styrelse som tillsätts av regeringen skall vara enkönad efter år 1988. Gemensamt för de 108 styrelserna utan kvinnliga ledamöter är att ledamöterna utses av landstingen, eller i några fall av en myndighet efter förslag av arbetsmarknadens parter.

Tabell 1. Könsfördelning i 84 centrala statliga lekmannastyrelser. Ordinarie ledamöter exkl. personalföreträdare per departement

Departement/ Central myndighet	Ordförande		Ledamöter					
	antal		kvinnor		män		samtliga	
	kv	m	%	(ant)	%	(ant)	%	(ant)
Justitiedep.	–	5	28	(11)	72	(29)	100	(40)
Utrikesdep.	1	3	39	(17)	61	(27)	100	(44)
Försvarsdep.	–	7	12	(7)	88	(50)	100	(57)
Socialdep.	2	5	39	(27)	61	(42)	100	(69)
Kommunikationsdep.	1	10	24	(22)	76	(69)	100	(91)
Finansdep.	1	6	22	(14)	78	(50)	100	(64)
Utbildningsdep.	1	6	31	(24)	69	(53)	100	(77)
Jordbruksdep.	–	5	28	(11)	72	(29)	100	(40)
Arbetsmarknadsdep.	2	2	29	(13)	71	(32)	100	(45)
Bostadsdep.	–	5	30	(12)	70	(28)	100	(40)
Industridep.	1	7	21	(15)	79	(55)	100	(70)
Civildep.	–	6	43	(24)	57	(32)	100	(56)
Miljö- och energidep.	1	6	22	(14)	78	(49)	100	(63)
Samtliga dep.	**10**	**73**	**28**	**(211)**	**72**	**(545)**	**100**	**(756)**

Tabell 2. Könsfördelningen i 84 statliga centrala lekmannastyrelser. Ordinarie ledamöter exkl. personalföreträdare

Departement/ Central myndighet	Ordförande		Antal ledamöter		
	kv	m	kvinnor	män	samtliga
Justitiedep.					
Rikspolisstyrelsen		1	1	7	8
Domstolsverket		1	1	7	8
Kriminalvårdsstyr.		1	3	3	6
Datainspektionen		1	3	7	10
Brottsförebyggande rådet		1	3	5	8
Utrikesdep.					
SIDA		1	3	9	12
Kommerskollegium		1	5	4	9
Nämnden för utlandsutbildningen		1	4	7	11
SAREC	1		5	7	12
Försvarsdep.					
St. räddningsverk		1	1	7	8
Överstyrelsen för civil beredskap		1	–	9	9
Försvarets forskningsanstalt		1	3	9	12
Försvarets rationaliseringsinstitut		1	3	8	11
Försv. materialverk		1	–	7	7
Försv. datacentral		1	–	4	4
Flygtekn. försöksanstalten		1	–	6	6

Departement/ Central myndighet	Ordförande		Antal ledamöter		
	kv	m	kvinnor	män	samtliga
Socialdep.					
Socialstyrelsen	1		5	6	11
Riksförsäkr. verket		1	1	4	5
Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd		1	4	5	9
Barnmiljörådet	1		7	4	11
St. inst. för psykosocial miljömedicin		1	3	7	10
St. bakteriologiska laboratorium		1	–	5	5
St. handikappråd		1	7	11	18
Kommunikationsdep.					
Vägverket		1	1	5	6
Trafiksäkerh. verket		1	3	4	7
Sjöfartsverket		1	1	6	7
SMHI	1		3	4	7
Statens geotekniska institut		1	1	5	6
SJ		1	2	8	10
Luftfartsverket		1	–	6	6
Postverket		–	2	6	8
Televerket		1	2	7	9
Transportrådet		1	2	5	7
Statens väg- och trafikinstitut		1	3	6	9
Transportforskningsberedningen		1	2	7	9
Finansdep.					
Riksskatteverket		1	2	10	12
Pris- och konkurrensverket		1	2	7	9
Konsumentverket	1		5	5	10
Byggnadsstyrelsen		1	1	7	8
Bankinspektionen		1	1	6	7
Försäkringsinsp.		1	2	3	5
SAV		1	1	12	13
Utbildningsdep.					
Skolöverstyrelsen		1	5	6	11
UHÄ		1	1	8	9
Centrala studiestödsnämnden		1	4	6	10
Riksantikvarieämb.	1		3	6	9
Riksarkivet		1	3	6	9
Statens kulturråd		1	6	7	13
Forskningsnämnden		1	2	14	16
Jordbruksdep.					
Lantbruksstyrelsen		1	2	5	7
St. jordbruksnämnd		1	1	4	5
Skogsstyrelsen		1	1	7	8
Fiskeristyrelsen		1	1	8	9
St. livsmedelsverk		1	6	5	11
Arbetsmarknadsdep.					
Arbetsmarknadsstyr.		1	2	12	14
Arbetarskyddsstyr.		1	2	7	9
St. invandrarverk	1		3	5	8
AMU-styrelsen	1		6	8	14
Bostadsdep.					
Plan- och boverket		1	5	4	9
St. lantmäteriverk		1	2	4	6
Centralnämnden för fastighetsdata		1	2	5	7
Statens råd för byggforskning		1	3	6	9
Statens institut för byggforskning		1		9	9

Departement/ Central myndighet	Ordförande		Antal ledamöter		
	kv	m	kvinnor	män	samtliga
Industridep.					
St. industriverk		1	3	8	11
Sveriges geolog. undersökning		1	2	5	7
Styrelsen för teknisk utveckling	1		4	7	11
Patent- och registreringsverket		1	1	6	7
Domänverket		1	1	7	8
FFV		1	1	8	9
Statens provningsanstalt		1	2	8	10
Nämnden för statens gruvegendom		1	1	6	7
Civildep.					
Statskontoret		1	4	5	9
RRV		1	4	5	9
Statistiska centralbyrån		1	4	9	13
Statens löne- och pensionsverk		1	4	5	9
Statens inst. för personalutveckl.		1	4	5	9
Kammarkollegiet		1	4	3	7
Miljö- och energidep.					
St. naturvårdsverk		1	2	7	9
St. energiverk		1	1	8	9
St. vattenfallsverk		1	1	6	7
Energiforskningsininstitutet		1	3	8	11
Kärnkraftinspekt.		1	2	6	8
Statens strålskyddsinstitut		1	3	6	9
Kemikalieinspekt.	1		2	8	10

Tabell 3. Könsfördelning i regionala myndigheters styrelser. Ordinarie ledamöter exkl. personalföreträdare per myndighetsgrupp.

	Kvinnor		Män		Samtliga	
	%	(antal)	%	(antal)	%	(antal)
Försäkringskassor	37	(56)	63	(94)	100	(150)
Studiemedelsnämnder	37	(20)	63	(34)	100	(54)
Länsskattemyndigheter	29	(48)	71	(119)	100	(167)
Vuxenutbildningsnämnder	27	(56)	73	(151)	100	(207)
Länsbostadsnämnder	24	(32)	76	(103)	100	(135)
Länsskolnämnder	23	(57)	77	(195)	100	(252)
Länsarbetsnämnder	15	(35)	85	(205)	100	(240)
Länsstyrelser	13	(47)	87	(313)	100	(360)
Yrkesinspektionsnämnder	9	(18)	91	(179)	100	(197)
Lantbruksnämnder	9	(19)	91	(187)	100	(206)
AMU-myndigheter	8	(15)	92	(176)	100	(191)
Utvecklingsfonder	8	(17)	92	(207)	100	(224)
Skogsvårdsstyrelser	4	(7)	96	(160)	100	(167)
Länsvägnämnder	3	(4)	97	(149)	100	(153)
Fiskenämnder	1	(1)	99	(108)	100	(109)
Samtliga	**15**	**(432)**	**85**	**(2380)**	**100**	**(2812)**

Tabell 4. Könsfördelning i regionala myndigheters styrelser (exkl. yrkesinspektionen). Ordinarie ledamöter exkl. personalföreträdare per län.

Län	Ordförande				Ledamöter			
	Kvinnor (antal)		Män (antal)		Kvinnor %	(antal)	Män %	(antal)
Stockholm	(2)		(11)		26	(31)	74	(88)
Göteborg o Bohus	(2)		(13)		22	(29)	78	(100)
Kopparberg	(6)		(7)		22	(24)	78	(85)
Kronoberg	(5)		(8)		20	(22)	80	(87)
Örebro	(7)		(6)		20	(22)	80	(86)
Kristianstad	(0)		(13)		17	(18)	83	(90)
Halland	(1)		(12)		17	(18)	83	(89)
Uppsala	(1)		(13)		16	(18)	84	(96)
Södermanland	(1)		(12)		16	(17)	84	(92)
Skaraborg	(1)		(12)		16	(17)	84	(92)
Västernorrland	(0)		(13)		16	(17)	84	(92)
Värmland	(1)		(10)		15	(15)	85	(82)
Västmanland	(1)		(12)		15	(16)	85	(92)
Västerbotten	(0)		(14)		15	(18)	85	(100)
Norrbotten	(1)		(7)		15	(11)	85	(60)
Gotland	(1)		(11)		14	(14)	86	(88)
Blekinge	(6)		(7)		14	(15)	86	(94)
Gävleborg	(0)		(13)		14	(15)	86	(94)
Jämtland	(2)		(11)		14	(15)	86	(94)
Östergötland	(1)		(13)		13	(15)	87	(103)
Kalmar	(1)		(12)		11	(12)	89	(97)
Malmöhus	(1)		(13)		10	(16)	90	(103)
Jönköping	(0)		(13)		9	(10)	91	(99)
Älvsborg	(0)		(13)		8	(9)	92	(98)
Samtliga	**(41)**	**13%**	**(269)**	**87%**	**16**	**(414)**	**84**	**(2201)**

Tabell 5. Könsfördelning bland ordinarie ledamöter exkl. personalföreträdare i regionala myndigheters styrelser.

Ledamoten nominerad av	Kvinnor		Män		Samtliga	
	%	(antal)	%	(antal)	%	(antal)
LO	9	(16)	91	(155)	100	(171)
TCO	21	(19)	79	(70)	100	(89)
SACO/SR	18	(12)	82	(53)	100	(65)
SAF	2	(2)	98	(129)	100	(131)
vpk	0	(0)	100	(6)	100	(6)
s	14	(82)	86	(521)	100	(603)
c	18	(35)	82	(163)	100	(198)
fp	21	(27)	79	(100)	100	(127)
m	14	(33)	86	(201)	100	(234)
övrig	15	(33)	85	(183)	100	(216)
Ej nominerade	18	(173)	82	(799)	100	(972)
Samtliga	**15**	**(432)**	**85**	**(2380)**	**100**	**(2812)**

1 **Översikt**

5 **Inledning**

28 **A. Civildepartementet m. m.**

29	Civildepartementet	49 761 000
28	Utredningar m. m.	29 300 000
29	Regeringskansliets förvaltningskontor	281 433 000
		360 494 000

31 **B. Statlig rationalisering och revision, statistik m. m.**

31	Statskontoret	78 704 000
34	Anskaffning av ADB-utrustning	786 300 000
39	Riksrevisionsverket	128 268 000
43	Kammarkollegiet	15 083 000
45	Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet	1 000 000
46	Statistiska centralbyrån:	
46	Statistik, register och prognoser	321 513 000
51	Uppdragsverksamhet	1 000
51	Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering	749 000
52	Statens person- och adressregisternämnd	615 000
52	Viss information och utbildning m. m.	25 000 000
		1 357 233 000

54 **C. Statlig personalpolitik m. m.**

54	Statens löne- och pensionsverk	40 778 000
56	Statlig personaladministrativ informationsbehandling	1 000
56	Statens arbetsgivarverk	40 600 000
58	Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering	28 000 000
61	Vissa trygghetsåtgärder för lärare	1 000
62	Statens institut för personalutveckling:	
62	Bidrag till myndighetsuppgifter	18 587 000
63	Uppdragsverksamhet	1 000
63	Bidrag till vissa utvecklingsåtgärder	21 500 000
64	Statens arbetsmiljönämnd	1 986 000
65	Kostnader för vissa nämnder m. m.	1 125 000
66	Bidrag till Statshälsan	305 000 000
66	Viss förslagsverksamhet m. m.	400 000
67	Vissa skadeersättningar m. m.	1 000
67	Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån	30 000
68	Externa arbetstagarkonsulter	7 239 000
69	Administration av statens personskadeförsäkring m. m.	6 200 000
70	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	2 784 000 000
		3 255 449 000

72	**D. Länsstyrelserna m. m.**	
72	Länsstyrelserna m. m.	1 248 156 000
		1 248 156 000
120	**E. Polisväsendet**	
129	Rikspolisstyrelsen	604 996 000
133	Polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m.	*211 469 000
133	Statens kriminaltekniska laboratorium	26 035 000
135	Lokala polisorganisationen	5 591 684 000
139	Utrustning m. m. för polisväsendet	210 858 000
140	Underhåll och drift av motorfordon m. m.	130 197 000
141	Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg	1 000
142	Diverse utgifter	6 360 000
		6 781 600 000
144	**F. Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor**	
144	Marknadsdomstolen	3 034 000
145	Näringsfrihetsombudsmannen	8 198 000
146	Statens pris- och konkurrensverk	43 652 000
149	Konsumentverket	67 445 000
152	Allmänna reklamationsnämnden	10 301 000
		132 630 000
154	**G. Kyrkliga ändamål**	
154	Vissa ersättningar till kyrkofonden	28 500 000
155	Bidrag till ekumenisk verksamhet	810 000
155	Bidrag till trossamfund	55 515 000
160	Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor	1 813 000
		86 638 000
162	**H. Ungdoms- och kvinnoorganisationer m. m.**	
162	Statens ungdomsråd	5 447 000
163	Bidrag till centrala ungdomsorganisationer m. m.	66 684 000
164	Bidrag till lokal ungdomsverksamhet	101 600 000
165	Stöd till internationellt ungdomsarbete	1 248 000
166	Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet	3 029 000
167	Lotterinämnden	1 557 000
168	Stöd till arbetskooperation m. m.	2 500 000
		182 065 000

* Beräknat belopp

170 **I. Jämställdhetsfrågor**
170 Jämställdhetsombudsmannen m. m. 3 688 000
171 Särskilda jämställdhetsåtgärder 12 360 000
16 048 000
Totalt för civildepartementet **13 420 313 000**

172 Underbilaga 15.1 Indelning av myndigheter och verksamheter i treåriga budgetcykler

176 Underbilaga 15.2 Sammanställning av remissyttranden över rapporten Stöd till invandrarnas trossamfund (Ds C 1986: 12)

183 Underbilaga 15.3 Fördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

185 Underbilaga 15.4 Könsfördelningen i statliga ledmannastyrelser

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Miljö- och energidepartementet
(fjortonde huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bil. 16

Översikt

Till miljö- och energidepartementet hör frågor om:
- miljövård, innefattande miljöskydd, naturvård, miljövårdsforskning och avfallshantering,
- kemikaliekontroll,
- vattenlagen och lagen om vattenförbund,
- strålskydd,
- energiförsörjning,
- energianvändning,
- energiforskning,
- kommunal energiplanering,
- säkerhet inom kärnenergi- och elenergiområdena samt
- beredskap inom energiområdet.

Miljöpolitiken

Riktlinjerna för miljöpolitiken har lagts fast genom riksdagens beslut våren 1988 med anledning av regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 373).

Miljöpolitiken syftar till att förebygga miljöstörningar och där sådana uppkommer begränsa dem samt att återställa skadad miljö. Varje samhällssektor har ansvaret för att förhindra att nya miljöproblem uppstår och för att lösa de problem som redan föreligger.

Ett aktivt miljöarbete har en avgörande betydelse för vår välfärd, ekonomi och sysselsättning. Miljöfrågorna har därför en självklar ställning inom välfärdspolitiken. Rätten till en god livsmiljö måste garanteras även kommande generationer.

Miljöproblemen kan inte bemästras enbart med nationella åtgärder. Många miljöproblem måste lösas genom internationellt samarbete. Det gäller bl. a. försurningens effekter, nedsmutsningen av haven, nedbrytningen av det skyddande ozonskiktet samt risken för klimatförändringar.

Miljön har under årens lopp utsatts för allvarliga skador. Den snabba tekniska och ekonomiska utvecklingen för ofta med sig att negativa miljöeffekter upptäcks i efterhand. Omfattande resurser har avsatts för ett förbättrat miljöskydd samt för skydd och vård av värdefull natur. Många

av de insatser som har gjorts har varit framgångsrika. Miljöpolitiken måste emellertid vidareutvecklas och i ökad utsträckning vara av förebyggande karaktär. Åtgärder i efterhand blir i regel svårare och dyrare.

Med hänsyn till behovet av insatser inom miljöområdet har det, trots kraven på återhållsamhet på statsbudgeten, varit möjligt att genom omprioriteringar, bl.a. neddragningar av livsmedelssubventionerna, skapa utrymme för ytterligare insatser för miljöåtgärder.

Våra urskogar är en naturresurs som är viktig att skydda. För detta ändamål föreslås en resursförstärkning med 60 milj. kr.

För den förändrade miljöskyddsorganisationen som enligt riksdagens miljöpolitiska beslut våren 1988 skall träda i kraft den 1 juli 1989 föreslås nu en resursförstärkning för naturvårdsverket med 7,5 milj. kr. för ytterligare tjänster. Koncessionsnämnden för miljöskydd föreslås få resursförstärkning motsvarande en ny avdelning. Vidare förstärks länsstyrelsernas miljöskyddsorganisation samt resurserna för allmän naturvård med 35,8 resp. 2 milj. kr. under civildepartementets huvudtitel. I syfte att effektivisera miljöskyddet i anslutning till att förändringarna av miljövårdsorganisationen genomförs, kommer naturvårdsverket vidare att tillföras 5 milj. kr. för nästa budgetår.

Naturvårdsverket föreslås få 5,6 milj. kr. för det nya informationssystemet för miljödata avseende kalkning, recipientkontroll och utsläppskontroll (KRUT). För förbättrad information om CFC-föreningar, s.k. freoner, föreslås en resursförstärkning.

Kemikalieinspektionens resurser ökar med 8,4 milj. kr. Inspektionens pågående arbete med att minska användningen av bekämpningsmedel inom jordbruket kommer att intensifieras. För ändamålet föreslås ytterligare 7 milj. kr.

Åtgärderna mot havsföroreningar förstärks med 1,5 milj. kr. och insatserna mot luftföroreningar och försurning med 2 milj. kr.

Särskilda medel, sammanlagt 162,5 milj. kr., för att stimulera installation av avgasrening på nya lastbilar och bussar samt personbilar i trafik föreslås under kommunikationsdepartementets huvudtitel.

Miljö- och energidepartementet föreslås få en viss förstärkning. Departementet har vidare, liksom statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen, koncessionsnämnden för miljöskydd och statens strålskyddsinstitut, undantagits från huvudförslaget.

För Sveriges deltagande i det internationella miljösamarbetet föreslås ytterligare resurser.

Energipolitiken

Riktlinjerna för energipolitiken innebär att samhällets och industrins behov av en billig och säker energiförsörjning skall tryggas genom ett energisystem som i största möjliga utsträckning är grundat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor. En effektiv energianvändning och en intensifierad energihushållning skall främjas. Stränga krav skall ställas

på säkerhet och omsorg om miljön vid användning och utveckling av all energiteknik. Kärnkraften skall användas under en övergångsperiod. Senast år 2010 skall den sista reaktorn tas ur drift.

En handlingsplan för kärnkraftsavvecklingens inledning beslutades av riksdagen våren 1988 (prop. 1987/88:90, NU 40, rskr. 375). Beslutet innebär att en första reaktor skall tas ur drift år 1995 och en andra år 1996 – en i Ringhalsverket och en i Barsebäcksverket. Regeringen kommer år 1990 att förelägga riksdagen förslag om vilka två reaktorer i dessa verk som skall tas ur drift åren 1995 resp. 1996.

Ett program för elhushållning och en rad åtgärder för tillförselplanering skall genomföras i enlighet med riksdagens beslut.

Som underlag för den planerade propositionen år 1990 kommer ett antal utredningar att genomföras. Bl. a. kommer en särskild utredare att tillkallas med uppdrag att undersöka hur konkurrensförhållandena för den elintensiva industrin påverkas av stora elprishöjningar samt redovisa eventuella behov av åtgärder för att behålla rimliga internationella konkurrensvillkor för denna industri samtidigt som kärnkraftsavvecklingen genomförs. Regeringen har lämnat ett gemensamt uppdrag till statens naturvårdsverk och statens energiverk att klarlägga hur ett miljövänligt energisystem kan utformas.

Statens energiverk får som en följd av riksdagens beslut om en ny kontrollordning för elektrisk materiel m. m. delvis nya och förändrade arbetsuppgifter (prop. 1987/88:82, NU 30, rskr. 219). Verksamheten finansieras i denna del genom att avgifter tas ut för registrering av elektrisk materiel.

Mot bakgrund av 1987 års försvarspolitiska beslut om bl. a. omstrukturering av de statliga oljelagren (prop. 1986/87:95 bil. 12, FöU 11, rskr. 310) föreslås nu en ändrad organisation för beredskapslagringen av olja, m. m. Enligt förslaget köper staten aktierna i oljebranschens bolag för beredskapslagring. Överstyrelsens för civil beredskap ansvar för de statliga oljelagringsanläggningarna förs vidare över till statens energiverk.

För övriga delar av statens energiverk och för statens elektriska inspektion, vilka ingår i en försöksverksamhet med treåriga budgetramar, tillämpas huvudförslaget, som innebär en real anslagsminskning under treårsperioden.

För statens kärnkraftinspektion och statens kärnbränslenämnd har gjorts undantag från huvudförslaget.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna totalt inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 framgår av följande sammanställning. Medel på tilläggsbudget har inte tagits med. Beloppen anges i milj. kr.

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Miljö- och energi-departementet m. m.	29,8	42,2	+12,4
B. Miljö	799,0*	763,2	−35,8
C. Energi	1 103,0*	1 124,7	+21,7
Totalt för miljö- och energidepartementet	**1 931,8****	**1 930,1**	**− 1,7**

* Varav 150 milj. kr. som engångsanslag.
** Varav 300 milj. kr. som engångsanslag.

Det bör observeras att lönekostnadsökningarna för 1988 års statliga avtal sammanlagt kom att överstiga den av regeringen fastställda utgiftsramen med 1 %. Av denna anledning reducerades samtliga lönekostnader med motsvarande belopp i samband med att regleringsbreven utfärdas. En översiktlig redovisning för tillämpningen av utgiftsramen återfinns under rubriken Särskilda frågor i finansplanen. Under resp. berört anslag anges hur mycket som inte disponeras.

Det bör vidare observeras att för flera av miljö- och energidepartementets myndigheter redovisas utgifterna under s. k. 1 000-kronorsanslag och finansieras med avgifter. Utgifterna för nästa budgetår är därför för miljöområdet 70 milj. kr. högre än vad som framgår av tabellen ovan. För energiområdet är motsvarande kostnad 123,2 milj. kr. högre. De totala utgifterna under miljö- och energidepartementets huvudtitel för nästa budgetår uppgår enligt budgetförslaget till 2 124 milj. kr., vilket innebär en ökning med 333,8 milj.kr. när engångsanslag som anvisats under innevarande budgetår räknats bort.

Utgiftsförändringarna i den löpande verksamheten inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde, dvs. inkl. avgiftsfinansierade utgifter och exkl. engångsanslagen om 300 milj. kr. för budgetåret 1988/89, framgår av följande tabell. Beloppen anges i milj. kr.

	1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Miljö- och energidepartementet m. m.	29,8	42,2	+ 12,4
B. Miljö	707,3	833,2	+125,9
C. Energi	1 053,2	1 248,6	+195,4
	1 790,3	**2 124,0**	**+333,7**

För statens vattenfallsverk föreslås en investeringsram för åren 1989–1991 om 12 650 milj. kr. För år 1989 beräknas ramen bli 5 260 milj. kr. Dessa kostnader redovisas inte över statsbudgeten.

Miljö- och energidepartementet

Prop. 1988/89:100
Bil. 16

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Dahl

Anmälan till budgetpropositionen 1989

INLEDNING

1 Miljöpolitiken

Mål och inriktning

Miljöpolitiken syftar till att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö nu och i framtiden. Miljöpolitiken syftar vidare till att förebygga miljöstörningar och där sådana uppkommer begränsa dem samt återställa skadad miljö.

Riksdagens beslut våren 1988 med anledning av regeringens proposition Miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 373) bildar utgångspunkt för det fortsatta miljöarbetet. Hänsynen till miljö och natur måste prägla utvecklingen på alla samhällsområden. Ett grundläggande krav på verksamheter med miljöeffekter måste vara att de anpassas till vad människan och naturen tål.

Kostnaderna för att minska miljöskadorna och åtgärda redan uppkomna skador skall bäras av den som orsakar eller har orsakat skadorna. Den som bedriver miljöfarlig verksamhet skall svara för kostnaderna för sådana miljöskyddsåtgärder som föreskrivs av miljöskyddsmyndigheterna (Polluter Pays Principle, PPP).

Miljösituationen

Miljöförstöringen innebär ett allvarligt hot mot vår överlevnad. Ansvaret för miljön och hushållningen med naturresurserna är inte bara en nationell angelägenhet. De tilltagande problemen kräver allt oftare lösningar genom internationell samverkan, i flera fall på global nivå.

Den fortsatta skövlingen av de tropiska regnskogarna, ökenutbredningen, ozonskiktets nedbrytning och ökande halter av klimatpåverkande gaser i lufthavet är exempel på miljöproblem med globala konsekvenser. Risken för en snabb klimatförändring, bl. a. till följd av ett ökat utnyttjande av fossila bränslen, liksom förändringar i stratosfärens ozonskikt har blivit centrala frågor i det mellanstatliga miljösamarbetet.

I vår närmaste omgivning visar de svåra störningarna på ekosystemen i Nordsjön och Östersjön på det stora allvaret i miljösituationen. Källorna till miljöföroreningarna finns att söka på många håll. Ett flertal länder i Europa bidrar till försurningen av mark, vegetation och vatten. I Sverige

har försurningen gått särskilt långt i de södra delarna av landet, vilket har medfört att kraftfulla åtgärder har måst sättas in. Fram till dess att utsläppen radikalt minskas i stora delar av Europa kommer våra åtgärder i Sverige att närmast ha karaktären av uppehållande försvar.

Jag kommer strax att redovisa genomförda och pågående verksamheter som syftar till att åtgärda miljöproblemen.

Internationellt miljösamarbete

Problem av de slag som jag här har redovisat måste åtgärdas inom alla berörda länder. Ofta krävs också ett nära internationellt samarbete för att nå resultat. Det internationella miljöpolitiska samarbetet har därför en mycket hög prioritet. Sveriges uppgift är att vara pådrivande i detta arbete. Vår ambition är att genom Sveriges agerande i FN och dess fackorgan samt i andra internationella organisationer, bl.a. OECD, få till stånd instrument och överenskommelser för att bemästra globala och regionala miljöproblem.

Det svenska initiativet till bildandet av ett internationellt institut för miljövänlig teknik är ett led i en sådan strävan. Institutets huvuduppgift är att stimulera utveckling och spridning av ny teknik som bidrar till att lösa eller minska skilda miljöproblem. Därigenom främjas en miljöanpassad och varaktigt hållbar utveckling.

Sverige hör till de länder som har tagit initiativ till den andra FN-konferens om miljön planeras äga rum år 1992. Sverige arbetar för att genomföra de rekommendationer som världskommissionen för miljö och utveckling, den s.k. Brundtlandkommissionen, har föreslagit.

Internationella överenskommelser om begränsning av långväga gränsöverskridande luftföroreningar har nu trätt i kraft. Det innebär att 21 länder har åtagit sig att senast år 1993 minska utsläppen av svaveldioxid med minst 30% baserat på 1980 års utsläpp.

När det gäller utsläpp av kvävcoxider har nyligen det s.k. kväveprotokollet undertecknats. Härigenom har 25 länder förbundit sig att senast år 1994 se till att utsläppen inte överstiger 1987 års nivå. Dessutom har 12 av dessa stater, däribland Sverige, förbundit sig att minska utsläppen av kväveoxider med 30% till år 1998 jämfört med förhållandena under 1980-talets första hälft.

Detta är emellertid inte tillräckligt. Sverige driver därför på arbetet i olika internationella organ för att åstadkomma ytterligare utsläppsminskningar i Europa. Det är angeläget att utforma långsiktiga strategier för att minska utsläppen av svavel, kväve, kolväten och andra luftföroreningar ned till en nivå som svarar mot vad människan och naturen tål. En fortsatt forsknings- och utredningsverksamhet om s.k. kritiska belastningsgränser är därför betydelsefull. På nordiskt initiativ har tillsatts en särskild arbetsgrupp inom luftföroreningskonventionen för att utveckla dessa frågor.

När det gäller t.ex. koldioxidutsläppen har en internationell s.k. pådrivargrupp bildats. I gruppen deltar bl.a. Sverige, USA, Sovjetunionen, Förbundsrepubliken Tyskland, Nederländerna och Belgien.

1985 års konvention till skydd av ozonlagret har trätt i kraft liksom det

till konventionen knutna s.k. Montrealprotokollet om utsläppsbegränsningar av klorfluorkarboner, CFC (s.k. freoner). Från svensk sida kommer det fortsatta arbetet att koncentreras till att genom en revidering av protokollet åstadkomma en snabbare avveckling av produktion och användning av CFC. Detta har redan beslutats för Sveriges egen del.

Inriktningen av arbetet med att skydda den marina miljön i Nordsjön och Östersjön har lagts fast inom ramen för Paris- och Helsingforskonventionerna. I november 1987 undertecknades en ministerdeklaration om Nordsjöns miljö av samtliga strandstater. Enligt deklarationen bör bl.a. utsläppen av stabila organiska ämnen, giftiga metaller samt närsalter minskas med hälften mellan åren 1985 och 1995. I februari i år undertecknade miljöministrarna i Östersjöns samtliga strandstater en likartad deklaration. Insatser för att fullfölja ministerdeklarationerna kommer att prägla arbetet inom ramen för Paris- och Helsingforskonventionerna.

Mot bakgrund av det allvarliga läget för den marina miljön arrangerades i augusti i år på initiativ av statsministern ett internationellt symposium om havsmiljöfrågor. Symposiets syfte var att diskutera strategiska frågor såsom inriktning och omfattning av forskning, övervakning och åtgärder mot marina föroreningar. För svenskt vidkommande har, som jag strax skall återkomma till, en proposition rörande dessa frågor förelagts riksdagen.

Samarbetet med EG är en omfattande del av det internationella miljösamarbetet. Samarbete pågår på områden av gemensamt intresse, såsom mark- och vattenvård, kemikalieanvändning och klimatförändringar.

Det nordiska miljösamarbetet har gått in i ett intensivt skede. Nordiska Rådet har nyligen vid en extra session godtagit de nordiska miljöministrarnas förslag till ett nordiskt samarbetsprogram på miljöområdet liksom ett program om åtgärder mot havsföroreningar. Programmen bör ses som en viktig plattform för fortsatta strävanden att förbättra miljön i vår del av världen.

Miljöarbetet i Sverige

Genom ett mångårigt omfattande reformarbete har lagts en stabil grund på miljöpolitikens område. Med hjälp av den organisation som har byggts upp och den lagstiftning som har införts på miljöområdet har under årens lopp åtskilliga naturområden kunnat skyddas och industriella utsläpp av förorenande ämnen radikalt kunnat minskas. Det intensiva miljöarbetet har således på många olika områden gett goda resultat.

Våra insatser hittills ger oss dock ingen anledning att slå oss till ro. Det faktum att ekosystemens motståndskraft mot olika föroreningar i många fall är på väg att minska och att nya hot mot miljön av och till uppträder, gör att miljöpolitiken måste vidareutvecklas om människors rätt till en god miljö skall kunna tryggas.

Vårens miljöpolitiska proposition och riksdagens beslut med anledning av denna utgör en grund för det fortsatta miljöarbetet i Sverige. Detta arbete inriktas på att alla sektorer skall ta hänsyn till miljön i sin verksam-

het. För att nå de uppsatta målen för miljöpolitiken krävs en väl avvägd kombination av akuta och mera långsiktiga, strukturella insatser.

För vissa regioner behövs målinriktade, samlade åtgärdspaket. Särskilda delegationer har tillkallats i syfte att utarbeta handlingsplaner för att åtgärda miljöproblem på Hisingen och i Göteborg samt när det gäller Dalälven. Även i andra utsatta regioner, t.ex. västra Skåne och Sundsvall-Timråområdet, kommer särskilda åtgärder att sättas in.

Regeringen har uppdragit åt samtliga länsstyrelser att senast den 1 maj 1989 till statens naturvårdsverk redovisa regionala miljöanalyser. Naturvårdsverket skall ställa samman och utvärdera dessa analyser och senast den 15 september 1989 redovisa resultatet till regeringen.

Naturvården har en central roll i miljöarbetet. Omedelbara och kraftfulla insatser krävs bl.a. för skydd och bevarande av urskogar med högsta naturvärde. För detta ändamål föreslår jag att resurserna förstärks med 60 milj. kr. För hotade växt- och djurarter liksom för odlingslandskapet krävs fortsatta skyddsinsatser. En särskild utredare (ME 1988:04) har tillkallats för att se över naturvårdslagen (1964:822).

En kraftig förstärkning av resurserna föreslås vid de statliga myndigheter som ingår i miljövårdsorganisationen, dvs. naturvårdsverket, koncessionsnämnden för miljöskydd, kemikalieinspektionen och länsstyrelserna. Även vid miljö- och energidepartementet förstärks resurserna. En omfattande satsning på miljöområdet sker också i många av landets kommuner och landsting.

En avgörande faktor för fortsatt framgångsrika insatser är en effektiv miljövårdsorganisation och lagstiftning. De förändringar i miljövårdsorganisationen som aviserades i den miljöpolitiska propositionen genomförs nu.

Statskontoret har på regeringens uppdrag utrett naturvårdsverkets anpassning till verkets utvecklade roll i miljöarbetet. Naturvårdsverket har samtidigt arbetat fram ett eget förslag till intern organisation. Jag avser att återkomma till regeringen med redovisning av mitt ställningstagande till dessa förslag.

En översyn av miljölagstiftningen förbereds inom regeringskansliet. Avsikten är att få till stånd en bättre samordning mellan de olika miljölagarna, bl.a. när det gäller de straffrättsliga reglerna.

Regeringen får redan från den 1 januari 1989 förklara ett område vilket är utsatt för miljöfarlig verksamhet och från allmän synpunkt är särskilt angeläget att skydda, som miljöskyddsområde.

Den 1 juli 1989 skärps miljölagstiftningen i övrigt till följd av de beslut som riksdagen har fattat med anledning av den miljöpolitiska propositionen. Miljöhänsynen kommer därmed att väga tyngre vid tillämpningen av miljöskyddslagen. Nya miljökrav skall i ökad omfattning beaktas vid omprövning av miljövillkor. Villkoren i ett tillståndsbeslut som gäller en miljöfarlig verksamhet kan ändras om införandet av en ny kontroll- och mätteknik kan ge bättre tillsynsmöjligheter. I miljöpropositionen har bl.a. framhållits möjligheten att pröva nationella, regionala och branschvisa tillsynskampanjer.

Mot bakgrund av den allvarliga utvecklingen i våra havsområden har

naturvårdsverket fått regeringens uppdrag att utarbeta förslag till en ny åtgärdsplan mot havsföroreningar. Åtgärdsplanen skall bl. a. innehålla en avvecklingsplan för utsläpp av klorerade organiska ämnen från skogsindustrin.

Riksdagen har nyligen antagit regeringens proposition (prop. 1988/89:10, JoU 6, rskr. 58) om särskilda åtgärder med anledning av algblomning och säldöd. Därmed har särskilda resursförstärkningar tillförts marin forskning och övervakning samt internationellt arbete.

På luftvårdens område har naturvårdsverket fått regeringens uppdrag att utarbeta ett nytt handlingsprogram mot luftföroreningar och försurning. Det nya programmet bör mynna ut i förslag till strategier för begränsning av utsläppen av bl. a. svavelföreningar, kväveföreningar, kolväten och koldioxider.

I anslutning till behandlingen av ett antal överklagade miljöskyddsärenden har regeringen nyligen i en särskild programförklaring angett att arbetet med att åtgärda utsläpp av lösningsmedel måste prioriteras på alla nivåer.

En parlamentariskt sammansatt kommitté (ME 1988:03) arbetar med att analysera förutsättningarna för att i ökad omfattning använda ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken och lämna förslag till hur sådana styrmedel kan utformas. Avsikten är att miljöskatter skall införas redan år 1989 på klororganiska föreningar och svavel. Förslag om miljöskatt på andra ämnen, bl. a. på koldioxid, skall lämnas under mandatperioden.

Kemikalieinspektionen arbetar bl. a. med att effektivisera kemikaliekontrollen och med att i ett första steg fullfölja det s. k. halveringsprogrammet för användningen av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket. Regeringen har härutöver gett naturvårdsverket, lantbruksstyrelsen, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att lämna förslag till åtgärder för att ytterligare minska riskerna med användningen av bekämpningsmedel. I detta uppdrag ingår även att förbereda åtgärder för att begränsa användningen av bekämpningsmedel inom bl. a. träindustrin.

Inom regeringskansliet bereds ett förslag från kemikalieinspektionen om förhandsanmälan och granskning av nya kemiska ämnen. Inspektionen har vidare fått regeringens uppdrag att genomföra en kartläggning av produkter som innehåller klorblekt pappersmassa.

På avfallshanteringens område bereds i miljö- och energidepartementet naturvårdsverkets utredning Avfallet och miljön samt de synpunkter och förslag som kommit fram i remissbehandlingen. Särskild uppmärksamhet ägnas åt problemen med det miljöfarliga avfallet. Verket har nyligen fått regeringens uppdrag att också utreda miljöproblem vid hanteringen av slam från kommunala reningsverk, särskilt vad avser slammets innehåll av organiska miljögifter.

Energiförsörjningen är också från miljöpolitiska utgångspunkter av central betydelse. Kärnkraften skall avvecklas på sätt som riksdagen fattat beslut om. Stränga krav skall ställas på säkerhet och omsorg om miljön vid användning och utveckling av all energiteknik. Statens energiverk och statens naturvårdsverk har fått regeringens uppdrag att klarlägga hur en

miljöanpassad framtida energiförsörjning kan utformas. Jag återkommer strax med en utförlig redovisning av de energipolitiska frågorna.

Miljöarbetet inom regeringskansliet

Hänsynen till miljön måste som jag nyss har framhållit prägla utvecklingen på alla samhällsområden. Inom regeringskansliet har miljö- och energidepartementet en pådrivande och samordnande funktion på miljöpolitikens område. Eftersom integreringen av miljöhänsynen i alla sektorer och verksamheter är grundläggande för ett framgångsrikt miljöarbete, ger jag nu även en kort redovisning av vissa arbetsuppgifter och aktuella frågor med miljöpolitiskt innehåll vilka behandlas inom övriga delar av regeringskansliet. Dessa frågor tas upp mer utförligt i respektive departements bilaga till budgetpropositionen.

Justitiedepartementet. Ett översynsarbete har påbörjats vad gäller lagstiftningen på miljöområdet och brottsbalkens regler om miljöbrott. Syftet är bl. a. att få en bättre samordning mellan olika lagar.

Utrikesdepartementet. Departementet har en central roll i det omfattande internationella miljösamarbetet. En särskild miljöambassadör biträder miljö- och energidepartementet i detta arbete.

För biståndspolitiken gäller numera att en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorgen om miljön i mottagarländerna ingår som ett nytt mål.

Försvarsdepartementet. I fråga om beredskap mot större olyckor som kan ge upphov till allvarliga miljöeffekter har försvarsdepartementet en samordningsfunktion.

Socialdepartementet har huvudansvaret för bl. a. frågor av betydelse för folkhälsan. Viktiga samband föreligger mellan olika miljöfaktorer och besvär som de kan ge upphov till för enskilda människor. Jag har fått veta att allergiutredningen (S 1986:02) i sitt slutbetänkande kommer att redovisa och analysera olika slag av sådana samband.

I samband med utvecklings- och förnyelsearbetet inom barnomsorgen har särskilda medel avsatts för miljöfostran i barnomsorgen.

Kommunikationsdepartementet. Inom departementet fullföljs nu de beslut som har fattats med anledning av den trafikpolitiska propositionen (prop. 1987/88:50, TU 13, 15-24, 27). Genom dessa beslut har de första stegen tagits i det målmedvetna arbetet med att ställa om den svenska trafikpolitiken i en mer miljövänlig riktning.

Alla trafikverk har fått i uppdrag att i samråd med naturvårdsverket analysera resp. trafikslags miljöeffekter och ge förslag till åtgärder för att begränsa störningarna. Regeringen har vidare nyligen, i syfte att få bättre förutsättningar för en samordning av investeringsverksamheten, gett trafikverken i uppdrag att utarbeta en långsiktig investeringsplan för resp. trafikslag. Transportrådet och statens naturvårdsverk skall därvid tillhandahålla nödvändigt planeringsunderlag.

En särskild utredning, storstadstrafikkommittén (K 1988:01), har tillsatts för att lämna förslag till åtgärder för att komma till rätta med storstadsområdenas trafik- och miljöproblem. Kommittén har nyligen

överlämnat ett delbetänkande (SOU 1988:62) Storstadstrafik 1 – tillfälligt förbud mot biltrafik vid svåra luftföroreningar.

Finansdepartementet. Departementets långsiktsenhet utreder förutsättningarna att integrera miljöaspekter i arbetet med kommande långtidsutredning.

Forskningen har, som framgår av min redovisning, en stor betydelse i det samlade miljöarbetet. 1987 års forskningspolitiska proposition kommer att följas upp av en ny proposition våren 1990.

Utbildningsdepartementet. I departementet sker ett målmedvetet arbete med att föra in miljöfrågorna i alla delar av det svenska utbildningssystemet. En arbetsgrupp inom regeringskansliet arbetar med dessa frågor. Särskild uppmärksamhet har ägnats åt gymnasieskolan och vissa för miljöområdet strategiska högskoleutbildningar inom sektorerna för teknisk samt administrativ, ekonomisk och social utbildning.

Jordbruksdepartementet. De beslut som fattats med anledning av propositionen om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket m.m. (prop. 1987/88:128, JoU 24, rskr. 374) fullföljs. En parlamentarisk arbetsgrupp har nyligen tillkallats med huvudsaklig uppgift att utforma förslag till en ny livsmedelspolitik. Bl. a. skall miljömålet i livsmedelspolitiken preciseras och nya medel utvecklas för att nå detta och andra mål. Kväveläckaget, effekterna på naturmiljön av kemiska bekämpningsmedel och det moderna jord- och skogsbrukets inverkan på det traditionella odlingslandskapet samt fauna och flora är viktiga miljöfrågor i detta sammanhang.

Arbetsmarknadsdepartementet. Det finns ett samband mellan den inre och den yttre miljön, framför allt när det gäller kemikaliehanteringen. En framgångsrik kamp för bättre arbetsmiljö i det avseendet ger därför förutsättningar för en förbättring av den yttre miljön. Den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen (A 1988:03) kan av dessa skäl förväntas få betydelse för miljövårdsarbetet som helhet.

Även regionalpolitiken har viktiga beröringspunkter med miljöpolitiken. 1987 års regionalpolitiska kommitté (I 1987:02) har bl. a. i uppdrag att precisera miljömålet i regionalpolitiken.

Bostadsdepartementet. Arbetet med att åstadkomma en god hushållning med mark- och vattenresurserna fullföljs genom tillämpningen av naturresurslagen (NRL) i kommunernas fysiska planering och vid prövningen av mål och ärenden enligt de lagar som har anknutits till NRL. Vid plan- och bostadsverket och länsstyrelserna pågår arbete som syftar till att förbättra hushållningen med mark och vatten. Bland pågående projektarbete av större betydelse kan nämnas frågan om bättre datorstöd för miljöfrågor i samhällsplaneringen samt den markanvändningsplanering som bedrivs i de fjällnära skogsområdena.

Departementet har initierat en framtidsstudie med bedömningar av kulturlandskapets utveckling under en 20-årsperiod. Studien remissbehandlas för närvarande.

En arbetsgrupp har bildats som studerar frågor som hänger samman med s. k. sjuka hus.

Industridepartementet. Statens industriverk kommer att få i uppdrag att utreda konsekvenserna för industriföretag och branscher av miljövårdsar-

betet. Styrelsen för teknisk utveckling kommer att få ett motsvarande uppdrag när det gäller förutsättningarna i form av tekniskt kunnande och FoU.

Civildepartementet. Länsstyrelserna har en viktig roll i det samlade miljöpolitiska arbetet. Civilministern har tidigare denna dag föreslagit kraftiga resursförstärkningar för arbetet vid miljövårdsenheterna.

I regeringskansliet ansvarar departementet bl. a. för vissa folkrörelsefrågor. Folkrörelserna och andra ideella organisationer har verksamt bidragit till att miljövårdens positioner har kunnat flyttas fram. Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla ungdomens miljöengagemang inom ramen för den verksamhet som bl. a. miljö- och naturvårdsorganisationerna samt de politiska och religiösa ungdomsorganisationerna bedriver.

Ett ökat miljömedvetande får genom den enskildes val av livsstil och konsumtionsval stor betydelse i arbetet för en bättre miljö. En särskild utredare (Fi 1988:06) har nyligen i betänkandet (SOU 1988:61) Miljömärkning av produkter lämnat förslag till införande av ett miljöinriktat konsumentskydd i form av s. k. positiv miljödeklaration på vissa varor.

Det fortsatta miljöarbetet

Jag kommer i det följande att föreslå att sammanlagt ca 763 milj. kr. anvisas över statsbudgeten för miljöarbetet inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde. Härtill kommer vissa avgiftsfinansierade kostnader om ca 70 milj. kr. Det innebär en klar markering av den stora vikt som miljöfrågorna ges i samhällsarbetet. Jag är samtidigt angelägen om att framhålla att statens insatser på miljöområdet kompletteras av det omfattande arbete som bedrivs utanför den statliga sektorn. Jag syftar härvid på de stora samhällsresurser som avsätts för miljöinsatser inom kommuner och landsting, men också på de resurser inom branschorgan och enskilda företag som kommer miljön till del.

Det är min övertygelse att de betydande resurser som nu tillförs miljövården, tillsammans med det ökande miljömedvetande som i dag präglar folkrörelser och enskilda människor, ger goda förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete.

Regeringens samlade miljöpolitiska proposition och dess många följduppdrag utgör grunden för de ytterligare förstärkningar av resurserna som nu föreslås på olika områden.

Det systematiska arbetet med att kartlägga och analysera miljöproblemen samt föreslå åtgärder för deras lösning skall drivas vidare. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att i en miljöpolitisk proposition år 1991 göra en ny samlad genomgång av tillståndet i miljön och föreslå de långsiktiga åtgärder som behövs för att de miljöpolitiska målen skall kunna uppnås.

Kärnkraftsavvecklingen skall genomföras utan att landets elförsörjning äventyras och utan att samhällsekonomiska, sociala eller miljöpolitiska mål riskeras. Denna målsättning gäller hela avvecklingsperioden. Landets behov av en billig och säker elförsörjning skall tryggas genom ett energisystem som i största möjliga utsträckning är baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor.

Efter folkomröstningen beslöt riksdagen år 1980 (prop. 1979/80:170, NU 70, rskr. 410) att den sista kärnkraftsreaktorn i Sverige skulle stängas senast år 2010. För att möjliggöra detta skall 1980- och 1990-talen utnyttjas till att utveckla energisystemet så att uthålliga energikällor i framtiden kan svara för huvuddelen av energiförsörjningen.

På grundval av proposition 1987/88:90 om energipolitik inför 1990-talet beslöt riksdagen i juni 1988 om en handlingsplan för kärnkraftsavvecklingens inledning (NU 40, rskr. 375). Beslutet innebär bl. a. att en första reaktor skall tas ur drift år 1995 och en andra år 1996 – en i Ringhalsverket och en i Barsebäcksverket. Regeringen kommer år 1990 att förelägga riksdagen förslag om vilka reaktorer i dessa verk som skall tas ur drift åren 1995 och 1996.

Ett program för elhushållning och en rad åtgärder för tillförsel skall genomföras i enlighet med riksdagens beslut. Vid behov skall ytterligare åtgärder vidtas för att åstadkomma nödvändig elhushållning och säkerställa kraftsystemets leveransförmåga. En första avstämning skall göras år 1990.

Miljökraven för värme- och elproducerande anläggningar har skärpts i och med riksdagens beslut om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 373).

Jag avser att senare denna dag återkomma med förslag om att en särskild utredare tillkallas med uppgift att undersöka hur konkurrensförhållandena för den elintensiva industrin påverkas av stora elprishöjningar samt redovisa eventuella behov av åtgärder för att behålla rimliga konkurrensvillkor för denna industri samtidigt som kärnkraftsavvecklingen genomförs. Utredaren bör även kartlägga behovet av särskilda insatser inom arbetsmarknads-, regional- eller industripolitiken i orter och regioner som är särskilt beroende av elintensiv industri.

Inför den kommande kärnkraftsavvecklingen är det av största vikt att regeringen fortlöpande kan följa utvecklingen av situationen i elsystemet. Regeringen har därför givit statens energiverk i uppdrag att årligen redovisa elbelastningens utveckling och tillkomsten av ny elproduktion.

Statens energiverk har lämnat en första redovisning i en rapport i oktober 1988. I rapporten anför verket bl. a. att den pågående effektiviseringen och utbyggnaden av ny kraft är tillräcklig för att klara efterfrågan av el fram till år 1995. Verket rekommenderar dock att det inför avvecklingen av två reaktorer åren 1995 och 1996 förbereds en utbyggnad av ny kraft för en årsproduktion av minst 10 TWh genom förprojektering.

Effektsituationen i det svenska kraftsystemet har följts med särskilt

intresse efter den extremt höga och unika förbrukningstoppen den 12 januari 1987.

Vattenkraften var tidigare den dominerande energikällan i kraftsystemet. Det var då möjligt att tillfälligtvis öka produktionen i vattenkraft så mycket att de högsta förbrukningstopparna klarades. Detta förhållande har emellertid gradvis ändrats i takt med kärnkraftsutbyggnaden vilken har inneburit att vattenkraftens andel har minskat i kraftsystemet. Utbyggnaderna av ny kraft har dock medfört att elproduktionskapaciteten i förhållande till elbehovet har blivit så stor att risken för brist på effekt under lång tid har förblivit låg.

Under senare år har effektmarginalerna successivt krympt. Fortfarande uppfyller dock kraftsystemet väl de kriterier som kraftföretagen har upp-ställt för leveranssäkerheten under situationer med belastningstoppar.

Det är en uppgift för kraftföretagen att tillse att kraftsystemets leveranssäkerhet upprätthålls. Jag har inhämtat att kraftföretagen dels arbetar med olika åtgärder för att begränsa de högsta topparna elbelastningen, dels bygger upp en beredskap för att vid behov kunna ta nya gasturbinanläggningar i drift. Miljö- och energidepartementet kommer inom kort att ha överläggningar med kraftföretagen om effektsituationen.

Ett förslag till lagreglering av återkallelse- och ersättningsfrågorna i samband med kärnkraftens avveckling (Ds 1988:11, Rättsliga frågor i samband med kärnkraftens avveckling) har remissbehandlats. Frågan bereds inom regeringskansliet.

Det är angeläget att de samhällsekonomiska kostnaderna för kärnkraftsavvecklingen begränsas och att sysselsättning och välfärd kan upprätthållas. Regeringen kommer därför att låta utreda de samhällsekonomiska kostnaderna för att kärnkraftsavvecklingen skall kunna genomföras på samhällsekonomiskt riktiga grunder.

Det är vidare angeläget att kompetensen upprätthålls inom det kärntekniska området såväl vid de olika kärnkraftverken som hos de centrala organen på kärnkraftsområdet. Även sysselsättnings- och kompetensfrågorna måste få en tillfredsställande behandling under kärnkraftsavvecklingen. Jag avser att senare denna dag återkomma till regeringen med förslag om att en särskild arbetsgrupp tillsätts med representanter för bl. a. säkerhetsmyndigheterna, kärnkraftindustrin, personalorganisationerna och högskolan. Gruppen bör få till uppgift att senast år 1990 redovisa hur sysselsättnings- och kompetensfrågorna närmare skall följas upp.

Stora ansträngningar görs för att minska energisystemets negativa inverkan på miljön. Riksdagen har beslutat (prop. 1984/85:127, JoU 29, rskr. 275) att utsläppen av svavel- och kväveoxider skall minskas med 65 resp. 30 % mellan åren 1980 och 1995.

Riksdagen har också beslutat (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 373) att miljökraven skall skärpas vid förbränning av alla slag av bränslen.

Från den 1 januari 1989 har högsta tillåtna svavelhalt i tjock eldningsolja sänkts från 1 % till 0,8 % viktprocent. Samtidigt sänks även högsta tillåtna utsläpp av svavelföreningar från fossileldade anläggningar till motsvarande nivå, dvs. 0,19 gram svavel per megajoule tillfört bränsle. För nya koleldade förbränningsanläggningar, dvs. sådana som första gången

tagits i bruk fr.o.m. den 1 juli 1988, gäller dock ännu hårdare krav. Utsläppen från sådana nya kolanläggningar får fr.o.m. den 1 januari 1989 inte överstiga 0,05 gram svavel per megajoule bränsle. Från år 1993 skall också svavelutsläppen från andra anläggningar än nya koleldade förbränningsanläggningar begränsas ytterligare.

Även för utsläpp av kväveoxider skall tillämpas skärpta miljökrav. För nytillkommande anläggningar gäller dessa från den 1 juli 1988. För nu befintliga anläggningar kommer kraven att gälla från år 1995.

Regeringen har, som jag nyss har nämnt, uppdragit åt statens naturvårdsverk att utarbeta förslag till nytt handlingsprogram mot luftföroreningar och försurning. Som en del i uppdraget skall naturvårdsverket utarbeta ett förslag till handlingsprogram mot klimatpåverkande luftföroreningar. Regeringen har vidare uppdragit åt statens naturvårdsverk och statens energiverk att klarlägga hur en miljöanpassad svensk energiförsörjning kan utformas.

Energiforskning

Innevarande energiforskningsprogram fullföljs i enlighet med riksdagens riktlinjer (prop. 1986/87:80 bil. 12, NU 33, rskr. 292). Sammantaget har 1 050 milj. kr. avsatts för en treårsperiod. I maj 1988 tillkallades en utredare för att bl.a. lämna förslag om energiforskningsprogrammets framtida omfattning, inriktning, samverkan med annan energiforskning m.m. efter den 30 juni 1990. Utredaren (ME 1988:02) skall enligt direktiven (Dir. 1988:29) redovisa arbetet till regeringen i juli 1989.

Transportforskningsberedningen, styrelsen för teknisk utveckling (STU) och statens energiverk har under våren 1988 redovisat inriktningen av fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser rörande alternativa drivmedel, motorer och drivsystem samt energirelaterad transportsystemforskning. I en inom miljö- och energidepartementet utarbetad promemoria (prop. 1987/88:85 bil. 4.10) har redovisats läget beträffande introduktionsplanen för alternativa drivmedel. I promemorian anges att insatserna i fortsättningen kommer att bedrivas i huvudsak i enlighet med de riktlinjer som riksdagen har beslutat rörande fortsatt energiforskning. Frågan om fortsatta energirelaterade forsknings- och utvecklingsinsatser på transportområdet övervägs för närvarande.

Energisituationen

Den totala energianvändningen blev 455 TWh för år 1987. Den väntas sjunka till 449 TWh under år 1988, för att sedan öka till 460 TWh under år 1989. Korrigeras statistiken för åren 1987 och 1988 till normala år i temperaturhänseende blir den årliga ökningen av den totala energianvändningen drygt 1 % under perioden 1987–1989.

Statens energiverks bedömning av energianvändningens utveckling under år 1988 och prognos för år 1989 framgår av tabell 1.

Tabell 1 Energianvändningen, TWh

Användarkategori	1987	1987 temp. korr.	1988 prel.	1988 temp. korr. prel.	1989 prognos
Industri	141	–	144	–	146
Transporter	81	–	84	–	86
Bostäder, service m. m.	163	155	152	157	157
Total slutlig inhemsk energianvändning	384	377	380	385	389
Utrikes sjöfart, förluster och energi för icke energiändamål	71	–	69	–	70

Källa: statens energiverk

Energiverkets prognos för energianvändningen i *industrin* grundas på konjunkturinstitutets preliminära bedömningar av produktionsutvecklingen inom de enskilda branscherna. Totalt för industrin ökade produktionen år 1987 med 3,0 % jämfört med föregående år. Industriproduktionen bedöms fortsätta att växa med 3,8 % under år 1988 och med 2,7 % under år 1989.

År 1987 ökade industrins energianvändning till 141 TWh från ca 137 TWh under år 1986. Av den totala ökningen svarade en ökad elanvändning för 3,5 TWh. En del av denna ökning – ca 1 TWh – beror på att de s. k. avkopplingsbara elpannorna utnyttjades i stor utsträckning.

Från år 1987 till år 1989 beräknas industrins årliga energianvändning öka med 5 TWh till 146 TWh. Elanvändningen väntas härvid öka med 3,5 TWh. När det gäller bränslen väntas industrins användning av naturgas öka snabbt. Naturgasanvändningen i industrin år 1989 bedöms således ligga ca 40 % över 1987 års nivå. Samtidigt fortsätter industrins oljeanvändning att minska. Oljan svarade för mindre än 20 % av industrins totala energianvändning år 1987.

Energianvändningen inom *transportsektorn* utgörs nästan uteslutande av oljeprodukter (97 %). Den sammanlagda användningen av oljeprodukter i transportsektorn (exkl. utrikes sjöfart) bedöms öka till 81 TWh år 1988 eller med 4,1 % jämfört med år 1987. Ökningen förklaras av energiverket med att de disponibla realinkomsterna har ökat samtidigt som det genomsnittliga reala bensinpriset har sjunkit. Under år 1989 förväntas ökningstakten dämpas till 2,5 %.

I sektorn *bostäder, service m. m.* används energin främst för uppvärmning av byggnader. Av den totala energianvändningen svarar uppvärmningen för ca 70 % och hushållsel och driftsel i lokaler för ca 20 %. Övrig service, dvs. gatubelysning, el- och vattenverk m. m. samt de areella näringarna, svarade tillsammans för återstoden av sektorns energianvändning. Under år 1987 uppgick energianvändningen inom sektorn till 163 TWh (temperaturkorrigerat 155 TWh). Några större förändringar väntas inte ske under åren 1988 och 1989.

Den temperaturkorrigerade elvärmeanvändningen år 1987 bedöms ha legat på samma nivå som år 1986. Användningen av driftel – i främst lokaler – ökade dock. Preliminär elstatistik för år 1988 tyder på att den

temperaturkorrigerade elanvändningen i sektorn minskar något mellan åren 1987 och 1988. Driftelen har fortsatt att öka medan den temperaturkorrigerade elvärmen har minskat.

Energihushållning

Ett *program för effektivare användning och ersättning av el* har påbörjats enligt de riktlinjer som riksdagen har godkänt i juni 1988 (prop. 1987/88:90, NU 40, rskr. 375).

Elhushållningsprogrammet omfattar bl. a. *stöd för teknikupphandling av eleffektiva och elersättande produkter, processer och system.* För att effektivisera introduktionen av det nya stödsystemet har ett särskilt kansli för elhushållningsfrågor inrättats vid statens energiverk.

För att förstärka samordningen av olika myndigheters informations- och rådgivningsverksamhet inom elanvändningsområdet har regeringen i förordningen (1988:808) med instruktion för statens energiverk föreskrivit att bl. a. ett *elanvändningsråd* skall knytas till verket. Rådet har till uppgift att följa utvecklingen vad gäller elanvändning och elhushållning inom de berörda myndigheternas ansvarsområden. Rådet skall vidare vara ett forum för principiella diskussioner om inriktningen och handläggningen av teknikupphandlingsstödet. I rådets uppgifter ingår även att följa och utvärdera de insatser för en effektivare elanvändning som görs inom olika sektorer. Ledamöterna i rådet utses av regeringen. Generaldirektören i statens energiverk är ordförande i rådet.

I elhushållningsprogrammet ingår även ökade insatser för att *utveckla provningsmetoder och energideklarationer* för olika konsumentprodukter. Regeringen har därför medgivit att konsumentverket för detta ändamål får disponera 6 milj. kr. av medel som står till regeringens förfogande under det för budgetåret 1985/86 under tolfte huvudtiteln uppförda anslaget E 22. Vissa åtgärder för omställning av energisystemet. Inriktning, omfattning och resultat av verksamheten skall redovisas till regeringen före den 1 oktober 1989.

En effektiv elanvändning bör eftersträvas inom alla samhällssektorer. De *statliga byggnaderna* och statsförvaltningen är stora förbrukare av el. I proposition 1987/88:90 framhölls att byggnadsstyrelsen bör ges ökade möjligheter att finansiera olika typer av energibesparande åtgärder. Byggnadsstyrelsen har i sin anslagsframställning anfört att kostnadsminskningarna inom styrelsens fastighetsdrift till stor del har uppnåtts till följd av energibesparande åtgärder. Styrelsen föreslår att driftskostnadsbesparande åtgärder skall kunna finansieras med hyresintäkter och och kostnadsföras inom respektive resultatbudget för fastighetsförvaltningen. Enligt vad jag har erfarit avser chefen för finansdepartementet att senare återkomma till regeringen med förslag till ändrade finansieringsformer för driftkostnadsbesparande åtgärder.

Statens energiverk har på uppdrag av regeringen inlett *överläggningar mellan statliga myndigheter, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet samt andra större lokalförvaltare om möjligheterna att åstad-*

komma en effektivare elanvändning. Verksamhetens uppläggning samt uppnådda resultat skall årligen redovisas till regeringen.

Insatserna inom elhushållningsprogrammet syftar till att bl. a. påskynda utvecklingen av ny elsnål och elersättande teknik. Regeringen avser att låta närmare analysera behovet av riktade informations- och utbildningsinsatser om el- och energihushållningsfrågor till bl. a. personal som svarar för drift och underhåll inom fastighetsförvaltningen.

Bränsleförsörjning

Olja

Under de senaste åren har den totala konsumtionen av oljeprodukter i världen (exkl. statshandelsländerna) ökat med ca 2% om året. Inom OECD-området har ökningen varit något svagare. Detta gäller särskilt Västeuropa. Allmänt gäller att andelen lätta produkter, särskilt bensin, ökar på bekostnad av eldningsoljor.

Världsproduktionen av råolja (inkl. statshandelsländernas nettoexport) uppgick år 1987 till ca 2400 milj. ton, en ökning med ca 1% från år 1986. OPEC-länderna svarar nu för ca 40% av den totala produktionen, jämfört med ca 60% år 1979. Under det senaste halvåret har dock produktionen inom OPEC visat en tendens att öka, vilket hänger samman med att kriget mellan Iran och Irak har upphört och att flera OPEC-länders produktion har överskridit de överenskomna kvoterna. Trots detta finns inom OPEC en stor outnyttjad produktionskapacitet.

Priset på råolja, som i början av år 1988 var ca 17 US dollar per fat (1 fat=159 l), sjönk under sommaren och hösten successivt till nivån 12–13 dollar per fat. Vid ett ministermöte inom OPEC i slutet av november beslöts att medlemsländernas sammanlagda produktion under det kommande halvåret skulle minskas från ca 22,5 milj. fat per dag till 18,5 milj. fat per dag. OPEC räknar med att en sådan produktionsbegränsning skall leda till en höjning av råoljepriset upp till 18 dollar per fat.

Användningen av oljeprodukter i Sverige uppgick år 1987 till ca 18 milj. m^3, vilket innebär en i huvudsak oförändrad totalnivå sedan mitten av 1980-talet. Som jämförelse kan nämnas att oljeanvändningen år 1979 uppgick till ca 28 milj. m^3. Under perioden har eldningsoljornas andel av den totala oljeanvändningen successivt minskat från ca 70% till ca 50%.

De svenska raffinaderierna försörjs alltjämt till övervägande del med råolja från Nordsjön, som år 1987 svarade för 64% av råoljeimporten. Andelen har dock minskat något under de senaste åren.

De sjunkande råoljepriserna har – i förening med dollarkursens fall – lett till en minskning av kostnaderna för den svenska oljeimporten under de senaste åren. Efter avdrag för exportintäkter uppgick kostnaderna för import av råolja och oljeprodukter år 1987 till 14,2 miljarder kr., vilket är en minskning med 14% jämfört med år 1986. Denna utveckling har fortsatt under år 1988.

Skatten på eldningsolja höjdes den 1 juli 1988 med 200 kr. per m^3 och är nu 978 kr per m^3.

Naturgas

Leveranser av naturgas från Danmark inleddes i juni 1985. Under de första två åren distribuerades gasen i sydvästra Skåne upp till Helsingborg (Sydgas 1). Marknaden har därefter successivt utvidgats längs västkusten till Falkenberg (Sydgas 2) och Göteborg (Västgas 1).

Ansvaret för importen av denna gas och för stamledningen från Danmark till Göteborg ligger hos Swedegas AB, som ingår i Vattenfallkoncernen. Gasen säljs av Swedegas vidare till det regionala gasbolaget Sydgas AB och till kommuner, industrier m. fl. i Västsverige. Den totala försäljningen, som år 1987 uppgick till ca 300 milj. m^3 gas (ca 3 TWh), väntas år 1988 öka till ca 400 milj. m^3. Enligt de kontrakt som redan har träffats inom det nuvarande distributionsområdet kommer försäljningen inom några år att öka till ca 800 milj. m^3 om året.

För närvarande pågår projektering av en stamledning från Göteborg till området Trollhättan – Vänersborg – Uddevalla (Västgas 2). Marknaden inom detta område beräknas till ca 400 milj. m^3 om året, förutsatt att Vattenfall genomför planerna på konvertering till naturgasdrift av en gasturbinanläggning i Stallbacka. Medel för såväl detta projekt som för Västgas 2 har beräknats i Vattenfalls investeringsplan för åren 1989–1991.

Vidare pågår inom Swedegas undersökningar av marknaden för naturgas i Mellansverige och av olika ledningssträckningar mellan västkusten och Stockholmsområdet. Samråd äger därvid rum med statliga myndigheter, kommuner m. fl. intressenter. Arbetet drivs med målet att distribution av gas i Mellansverige skall kunna påbörjas år 1993. Parallellt med bearbetningen av marknaden pågår förhandlingar med potentiella gasleverantörer i Danmark, Norge och Sovjetunionen. I samband därmed studeras olika transportvägar för tillförsel av gas till Sverige.

Energikol

År 1987 uppgick den totala förbrukningen av energikol till ca 2,8 milj. ton, vilket är 0,1 milj. ton mer än år 1986.

Ungefär två tredjedelar av energikolet förbrukas i värme- och kraftvärmeverk. För närvarande används kol regelbundet för värmeproduktion i 27 anläggningar fördelade på 24 kommuner.

Resterande mängd energikol används inom industrin och, i mindre utsträckning, i handelsträdgårdar.

Statens energiverk konstaterar i rapporten Kol-88 att ökningstakten i användningen av kol nu har stagnerat. Energiverket konstaterar vidare att de senaste årens bedömningar kvarstår, nämligen att användningen av energikol år 1990 kommer att uppgå till ca 3 milj. ton. Verket påpekar dock att den årliga användningen av kol kan komma att öka med ca 0,4 milj. ton i början av 1990-talet när hittills beslutade anläggningar är i full drift.

Det genomsnittliga importpriset på energikol var under år 1987 247 kr. per ton, en minskning med 69 kr. per ton sedan föregående år.

Inhemska bränslen

År 1987 användes inhemska bränslen med ett energiinnehåll av 66 TWh. Detta motsvarar omkring 15% av den totala energitillförseln. Användningen av inhemska bränslen har ökat kraftigt sedan början av 1980-talet. Denna ökning är speciellt tydlig inom fjärrvärmesektorn, där användningen av inhemska bränslen år 1987 uppgick till drygt 9 TWh.

År 1988 producerades ca 3,2 TWh energitorv.

Den totala användningen av trädbränslen har ökat med drygt 2 TWh mellan åren 1987 och 1988. År 1987 användes ca 29 TWh trädbränslen och år 1988 ca 31 TWh (exkl. lutar).

Uran

Tillgången på uran på världsmarknaden är god och priserna är sjunkande. I synnerhet gäller detta priserna på den s.k. spotmarknaden för uran. Huvuddelen av det uran som används i Sverige köps emellertid enligt långsiktiga kontrakt.

Behovet av natururan för de 12 reaktorer som ingår i det svenska kärnkraftsprogrammet uppgår till ca 1 300 ton per år. Uranet levereras till Sverige i huvudsak från Kanada och Australien men även från Niger, Förenta Staterna och Kina. Kanada svarar för mer än 50% av framtida leveranser enligt nu befintliga kontrakt. Import av uran med ursprung i Sydafrika eller Namibia förekommer inte.

För isotopanrikning av uran för svenska kärnkraftsreaktorer utnyttjas under perioden 1986–1990 i huvudsak Eurodifs anrikningsanläggning i Frankrike och Urencos anläggningar i Nederländerna, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Viss anrikning sker i Sovjetunionen medan Förenta Staterna utnyttjas som leverantör av anrikningstjänster i väsentligt mindre grad än tidigare. Leveranser av anrikat uran från Kina har även förekommit.

Elförsörjning

Elproduktionen inom landet uppgick under år 1987 enligt preliminära uppgifter till ca 142 TWh. Av dessa utgjorde 71 TWh vattenkraft, vilket är en ökning med drygt 11 TWh jämfört med år 1986, 6 TWh mottryckskraft och 64,5 TWh kärnkraft. Den höga vattenkraftproduktionen – den hittills högsta i Sverige – var en följd av bl.a. en mycket god vattentillrinning. Under ett år med normal tillrinning har vattenkraften en produktionsförmåga om drygt 63 TWh.

Vindkraftutredningen (Bo 1985:01) har i augusti 1988 lämnat sitt betänkande (SOU 1988:32) Läge för vindkraft. Betänkandet remissbehandlas.

Elutbytet med grannländerna år 1987 innebar import av ca 2 TWh och export av ca 6 TWh, dvs. en nettoexport av ca 4 TWh.

1987 års *elförbrukning* uppgick till ca 138 TWh. Därav utgjorde överföringsförluster drygt 11 TWh och förbrukning i avkopplingsbara elpannor ca 5,5 TWh.

Statens energiverk har utrett möjligheterna till en ökad effektivisering av *överföringen och distributionen av elektrisk kraft*. Utredningen visar att den ekonomiska potentialen för att minska energiförlusterna i det svenska överförings- och distributionssystemet motsvarar 1 TWh i årsproduktion. De investeringar som behövs för att realisera denna förlustsänkning kommer enligt energiverket till stor del automatiskt att genomföras av berörda kraft- och distributionsföretag eftersom de är lönsamma. Enligt energiverket finns det för närvarande inget behov av särskilda åtgärder från statsmakterna inom detta område.

Det görs fortsatta omfattande investeringar i förnyelse och ombyggnader av stamnätets äldre delar. Den totala omfattningen av investeringarna beräknas av Vattenfall till ca 2 miljarder kronor under åren 1989–1991. Regeringen har under år 1988 lämnat Vattenfall tillstånd att bygga 400 kV-ledningar i sträckningen Midskog – Ånge – Laforsen – Alfta.

När det gäller frågan om eventuella hälsorisker i samband med elektriska och magnetiska fält vid kraftledningar skall statens energiverk fortlöpande följa utvecklingen och föreslå lämplig inriktning av svenska forskningsinsatser. Verket skall årligen redovisa vad som kommit fram inom detta forskningsområde. I redovisningen våren 1988 konstaterar verket att det mot bakgrund av dagens kunskap inte är motiverat med en skärpning av de bestämmelser som reglerar exponering för elektriska fält. Liksom i föregående års redovisning påpekar energiverket att vissa tidigare forskningsresultat gör att möjligheten av ett samband mellan exponering för kraftfrekventa magnetiska fält och cancer inte helt kan avvisas. En omfattande forskning pågår inom detta område. Det är angeläget att denna forskning fortsätter. Flera svenska forskningsprojekt, som delvis finansieras med statliga medel, har påbörjats och bör kunna redovisa nya forskningsresultat om några år. Tillsammans med internationella forskningsresultat bör de svenska projekten i början av 1990-talet ge ytterligare underlag för bedömning av kraftledningarnas eventuella hälsorisker.

Värmeförsörjning och kraftvärme

Möjligheterna att uppnå de långsiktiga målen för landets energiförsörjning är starkt beroende av utvecklingen på värmeförsörjningsområdet. Sålunda påverkas t.ex. oljeersättningen, elutnyttjandet och kraftvärmeutbyggnaderna av hur värmeförsörjningen ordnas.

Utbyggnaden av fjärrvärme har genomförts i snabb takt under de senaste decennierna. I dag finns det ca 150 fjärrvärmesystem i Sverige. I ca 20 av dessa system finns kraftvärmeverk. Under hela 1980-talet har oljans andel av energiinsatsen i fjärrvärmenäten sjunkit.

Fjärrvärmesystemen kan utnyttjas som värmeunderlag för kraftvärmeproduktion, dvs. kombinerad värme- och elproduktion. Bränslet kan vid kraftvärmeproduktion utnyttjas mycket effektivt. Detta är betydelsefullt inte minst från miljösynpunkt. Det finns därför skäl att vid behov av ny elproduktion satsa på kraftvärme så långt detta är ekonomiskt fördelaktigt. Kraven bör vara att åstadkomma en miljövänlig, effektiv och ekonomisk kraftvärmeproduktion på befintligt underlag.

Jag anser att det är väsentligt att värmeunderlaget i bl. a. storstadsområdena utnyttjas för att åstadkomma en mer decentraliserad och mindre sårbar elproduktion. Inom många kommuner pågår också diskussioner med denna inriktning.

Kraftvärmeproduktion medger bl. a. stor flexibilitet vid val av bränsle. I enlighet med de energipolitiska målen bör i första hand inhemska, varaktiga, förnybara och miljövänliga energikällor användas i kraftvärmeproduktionen. Om produktionen baseras på flera bränslen med olika prisbildningsmönster kan försörjning och ekonomi lättare tryggas. Biobränslen, torv, naturgas, kol och olja kan därvid utnyttjas. För samtliga bränslen gäller att uppställda miljökrav måste uppfyllas. Eftersom bränslet utnyttjas effektivt kan koldioxidutsläppen begränsas vid kraftvärmeproduktion jämfört med många andra produktionsmetoder.

Försörjningsberedskapen

Nu gällande mål och inriktning av försörjningsberedskapen inom bl. a. energiområdet inför kriser och krig lades fast av statsmakterna i 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310).

Även om de importerade bränslenas andel i energiförsörjningen minskar kommer de fortfarande inom en överskådlig framtid att svara för en väsentlig del av vår energiförsörjning. En beredskap måste därför finnas inför avbrott och störningar.

En försörjningsberedskapsreserv av importbränslen skall finnas för neutralitets- och krigsskedet. För olja och oljeprodukter skall beredskapslager också finnas för fredskris.

Staten har det samlade ansvaret för de delar av oljelagren som är avsedda för neutralitets- och krigsskedet. De tvångslagringsskyldiga svarar för övrig beredskapslagring.

1987 års försvarsbeslut innebär en omfattande omstrukturering av de statliga oljelagren. Statens lager av råolja skall säljas och ersättas med oljeprodukter. Omstruktureringen pågår och bedöms i huvudsak bli genomförd under budgetåret 1988/89.

Kärnsäkerhet

Statens kärnkraftinspektion har under år 1988 liksom tidigare år givit ut rapporter över driften vid de svenska kärntekniska anläggningarna. Inga allvarliga störningar har inträffat i anläggningarna under den senast redovisade perioden.

Den 27 februari 1986 föreskrev regeringen, som villkor för fortsatt drift av reaktorerna vid Forsmarks, Oskarshamns och Ringhals kärnkraftverk, att åtgärder för att begränsa utsläpp vid svåra härdhaverier skulle vidtas före utgången av år 1988. Dessa åtgärder, bl. a. införandet av filtrerad tryckavlastning av reaktorinneslutningen, är nu vidtagna vid samtliga kärnkraftverk i landet.

Slutförvaret för reaktoravfall, SFR1, beläget vid Forsmarks kärnkraftverk togs i begränsad drift under våren 1988. Innan förvaret får utnyttjas i

full omfattning skall ägaren, Svensk Kärnbränslehantering AB lämna kompletterande redovisning till statens kärnkraftinspektion för den s. k. silon, avsedd för medelaktivt avfall. En andra byggnadsetapp är planerad till slutet av 1990-talet. Enligt regeringens beslut den 22 juni 1983 får förvaret totalförslutas först efter tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Internationellt energisamarbete

Den nuvarande samarbetsplanen för det *nordiska samarbetet* inom energiområdet omfattar åren 1986–1988. Under år 1988 har en ny samarbetsplan inom energiområdet för åren 1989–1991 utarbetats. Rekommendationerna i rapporten Vår gemensamma framtid från Världskommissionen för miljö och utveckling har varit av stor vikt vid utarbetandet av samarbetsplanen. Planen föreslås omfatta fyra år, vilket överensstämmer med finansministrarnas nya handlingsplan. Förslaget avses föreläggas Nordiska rådet vid dess session i Stockholm våren 1989.

Vid samma tillfälle väntas Nordiska rådet komma att behandla frågan om nordiskt naturgassamarbete på grundval av en rapport om en integrerad gasmarknad i Norden.

Inom det *internationella energiorganet IEA* har under senare år en ökad tonvikts givits åt miljöfrågor, forskning och utveckling samt förbindelserna med icke-medlemsländer. Sverige har verkat pådrivande i denna riktning. En viktig uppgift för IEA är att granska medlemsländernas energipolitik. Vart tredje år genomförs en fördjupad granskning. Sverige är under åren 1988 och 1989 föremål för en sådan grundlig utvärdering. Under våren 1989 kommer ett ministermöte att äga rum i IEA varvid energianvändningens miljökonsekvenser och koldioxidfrågan kommer att ägnas stor uppmärksamhet.

Ett avtal om informationsutbyte och varsel rörande kärntekniska anläggningar m. m. mellan Sverige och Sovjetunionen trädde i kraft den 3 april 1988. Förhandlingar om liknande avtal pågår med Tyska Demokratiska Republiken och med Polen.

För att främja export inom energi- och byggsektorn inrättades år 1984 Svensk bygg och energiexport (Swebex) inom Sveriges exportråd. En under år 1988 utförd utvärdering av Swebex visade att verksamheten bör fortsätta med hittillsvarande inriktning.

A. Miljö- och energidepartementet m. m.

A 1. Miljö- och energidepartementet

1987/88	Utgift	24 335 501
1988/89	Anslag	21 443 000
1989/90	Förslag	27 223 000

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**86**	**+9**
Anslag		
Förvaltningskostnader	21 443 000	+5 780 000
(därav lönekostnader)	(18 863 000)	(+3 733 000)

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 189 000 kr. inte ställts till miljö- och energidepartementets disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Kraven på insatser från departementets sida – främst inom miljöskyddsområdet – har ökat väsentligt sedan departementet inledde sin verksamhet. Jag har därför redan under innevarande budgetår vidtagit åtgärder för en omfördelning och förstärkning av departementets personalresurser.

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 27 223 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för ytterligare personalförstärkningar, främst för att förbättra departementets möjligheter att genomföra angelägna åtgärder inom miljövården.

Under anslaget har medel beräknats för ökade kostnader till följd av avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen, se vidare bilaga 2 Gemensamma frågor, avsnitt 4.

Jag har också under detta anslag beräknat medel för representationskostnader m. fl. utgifter som för närvarande betalas från anslaget Extra utgifter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Miljö- och energidepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 27 223 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1987/88	Utgift	12 301 295	Reservation	2 558 843
1988/89	Anslag	7 800 000[1]		
1989/90	Förslag	15 000 000		

[1] Härtill kommer 5 700 000 kr. på tilläggsbudget I.

Anslaget är avsett för kostnader för vissa råd och delegationer, offentlig utredningsverksamhet inom miljö- och energiområdet samt sådana utredningar i anslutning till departementets verksamhet som medför behov av att anlita konsulter eller annan expertis.

Med hänsyn till den uppskattade omfattningen av utredningsverksamheten m. m. beräknar jag anslaget till 15 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 15 000 000 kr.

B. Miljö

B 1. Statens naturvårdsverk

1987/88	Utgift	120 613 046
1988/89	Anslag	111 676 000[1, 2]
1989/90	Förslag	126 665 000

[1] Av angivet belopp har 764 000 kr. inte ställts till statens naturvårdsverks disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.
[2] Härtill kommer 2 milj. kr. på tilläggsbudget I.

Statens naturvårdsverk är central förvaltningsmyndighet för frågor om miljövård, däri inbegripet naturvård och miljöskydd. Verket har till uppgift att leda och främja företrädesvis tillämpad forskning och undersökningsverksamhet inom miljövårdsområdet. Verket skall vidare svara för vissa frågor om rörligt friluftsliv, jakt och viltvård. Till verkets förvaltningsområde hör ärenden enligt miljöskyddslagen (1969:387) i den mån dessa inte ankommer på koncessionsnämnden för miljöskydd eller någon annan myndighet. Verket skall bevaka miljövårdsintresset vid tillämpningen av plan- och bygglagen (1987:10) och lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. Verket skall vidare medverka i det internationella miljövårdssamarbetet. Naturvårdsverkets organisation framgår av förordningen (1988:518) med instruktion för statens naturvårdsverk.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	95 819 000	+14 971 000
(därav lönekostnader)	(76 414 000)	(+ 9 671 000)
Lokalkostnader	15 867 000	+ 8 000
Särskilda undersökningar	10 000	–
	111 696 000	**+14 979 000**
Inkomster		
Ersättning för särskilda undersökningar	10 000	–
Nettoutgift	**111 686 000**	**+14 979 000**

Statens naturvårdsverk

Den stora höjning i ambitionsnivån på såväl naturvårdens som miljöskyddets område som aviserats genom riksdagens beslut våren 1988 (prop. 1987/88:85, JoU 23, rskr. 323) kan enligt verket inte realiseras utan betydande förstärkningar av organisationen. Ökade krav på ett effektivt miljövårdsarbete tar sig också uttryck i ett ökat allmänt miljöintresse och opinionstryck i samhället.

Enligt verket skulle en nedskärning enligt huvudförslaget bl.a. innebära att möjligheten att ta på sig nya uppgifter skulle få skjutas på framtiden alternativt att viktigt pågående miljövårdsarbete skulle ta skada.

För att kunna leva upp till de politiska ambitionerna bedömer verket att

det finns behov av preliminärt 150 nya tjänster. Av dessa bör 55 tillföras verket för budgetåret 1989/90 för främst miljöskyddsarbete inkl. serviceansvar mot länsstyrelser och kommuner, ett nytt miljödatasystem samt kunskapsuppbyggnad och kunskapsförmedling.

För budgetåret 1989/90 begär naturvårdsverket en ökning av anslaget med 18 % eller 20 340 000 kr.

Föredragandens överväganden

Det viktiga arbete som skall utföras på miljövårdens område förutsätter avgörande insatser från naturvårdsverkets sida. För att dessa skall kunna genomföras och för att verket skall kunna vidareutveckla sin kompetens på olika områden krävs betydande resursförstärkningar och en anpassning till verkets nya roll i miljövårdsorganisationen.

I propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85 s. 285) tog jag upp behovet av ökade resurser på miljöskyddsområdet för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen. För förstärkta insatser inom området beräknar jag nu 7 480 000 kr.

Ett viktigt instrument i en förstärkt miljöskydds- och tillsynsverksamhet är det datasystem som tagits fram i samarbete mellan naturvårdsverket och länsstyrelserna. Genom detta system, benämnt KRUT (kalkning, recipientkontroll och utsläppskontroll), kan aktuella miljödata hållas tillgängliga för miljöskyddsorganisationen. Jag har beräknat 5,6 milj. kr. för ändamålet.

Verkets betydelsefulla roll i miljövårdsarbetet och de ökade kraven på verket motiverar enligt min mening att verket undantas från huvudförslaget. Jag föreslår att anslaget förs upp med 126 665 000 kr. budgetåret 1989/90.

För riksdagens information vill jag här nämna att statskontoret i november 1988 har överlämnat en rapport om en översyn av naturvårdsverkets arbetsinriktning, organisation och arbetsformer i enlighet med regeringens uppdrag i mars detta år. Efter det att beredningen av ärendet avslutats, avser jag att återkomma till regeringen med de förslag som översynen kan föranleda.

Den 1 juli 1989 överförs i enlighet med ett av regeringen bemyndigat avtal naturvårdsverkets undersökningsverksamhet inom bilavgasområdet till AB Svensk Bilprovning (ASB). Den årliga ersättningen till ASB redovisas under anslaget B3. Övervakning av miljöförändringar m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens naturvårdsverk* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 126 665 000 kr.

1987/88	Utgift	5 390 662	Reservation	1 174 868
1988/89	Anslag	6 605 000		
1989/90	Förslag	9 169 000		

Anslaget används för information, utbildning m.m. inom miljövårdsområdet. Från anslaget utgår också av regeringen bestämda bidrag till vissa organisationer.

Statens naturvårdsverk

Kunskapsförsörjning utgör en växande del av naturvårdsverkets verksamhet. Information och utbildning har en avgörande strategisk betydelse för att effektivt kunna nå ut med myndighetens kunskaper. Målet att sprida och decentralisera miljövårdsbesluten i samhället, vilket redovisats i regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet kommer att leda till en kraftig tyngdpunktsförskjutning av verksamheten mot kunskapsförmedling, rådgivning och fortbildning.

Naturvårdsverket prioriterar arbetet med att ta fram allmänna råd vilka skall tjäna som beslutsunderlag för länsstyrelser, kommuner och industrin. De allmänna råden behöver i regel kompletteras med utbildning. Därför föreslår naturvårdsverket en kraftig resursförstärkning till utbildning.

För fjällsäkerhetsarbetet begär verket ökade resurser för att bl.a. förnya visst informationsmaterial samt för att kunna öka anslagen till de lokala fjällsäkerhetskommittéerna. De ideella naturvårdsorganisationerna bör få ett fortsatt statligt stöd.

Under anslaget B 19. Utredningsverksamhet om CFC-föreningar m.m. redovisar naturvårdsverket behovet av information om de svenska åtgärderna för att avveckla användningen av CFC. Verket föreslår att 3,5 milj. kr. anslås, av vilka 2,4 milj. kr. bör utnyttjas för internationell information och 1,1 milj. kr. för nationell information.

Föredragandens överväganden

Naturvårdsverket har en viktig roll som förmedlare av kunskaper. Genom beslut som riksdagen har fattat med anledning av propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet i fråga om ett decentraliserat miljövårdsarbete får denna roll en ökad betydelse. Produktion av allmänna råd kompletterad med utbildning är angelägen liksom produktion av handböcker och faktablad om aktuella miljöfrågor. Jag vill här peka på de goda erfarenheterna av verkets informationsverksamhet på försurningsområdet och förutsätter att dessa utnyttjas även på andra områden, t.ex. havsmiljöområdet.

Jag vill betona att de informationsinsatser som är riktade mot skolväsendet, t.ex. Miljöaktuellts skolinformation, utgör en viktig del av verkets arbete med miljövårdsinformation.

Enligt min mening har de ideella naturvårdsorganisationerna stor betydelse som spridare av miljövårdsinformation. Jag förordar därför ett fort-

satt stöd till organisationerna. I mina beräkningar tar jag även upp fortsatta resurser till fjällsäkerhetsrådets verksamhet.

Med anledning av de omfattande åtgärder som föranleds av beslutet om den svenska avvecklingsplanen för CFC behövs både nationella och internationella informationsinsatser. På det nationella planet bör övervägas information till bl. a. sådana som driver stora kylanläggningar och värmepumpar, till kemtvättar samt till allmänheten. Översättning av det svenska materialet bör göras till i första hand det engelska språket. Behovet att ta fram material att utnyttjas i u-länder bör också övervägas. I mina beräkningar har medel avsatts för ändamålet.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag anslaget till 9 169 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Miljövårdsinformation* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 9 169 000 kr.

B 3. Övervakning av miljöförändringar m. m.

1987/88	Utgift	32 241 743	Reservation	10 076 904
1988/89	Anslag	43 200 000		
1989/90	Förslag	58 992 000		

Anslaget används för att bekosta utredningar och undersökningar inom miljövårdsområdet, i första hand utredningar rörande miljöskydd inom industrin och kommunerna men även naturvårdsutredningar och naturinventeringar. Från anslaget betalas också kostnader för programmet för övervakning av miljökvalitet (PMK). Inom ramen för programmet tas regelbundna prov och görs undersökningar över hela landet. Programmets syfte är att övervaka långsiktiga och storskaliga förändringar i miljön, att utgöra en referens för den lokala recipientkontrollen samt att belysa föroreningstransport i luft, mark och vatten.

Statens naturvårdsverk

Statens naturvårdsverk anser att anslaget bör utgöra ett renodlat miljöövervakningsanslag. Den del av anslaget som består av utredningsverksamhet bör föras upp på ett särskilt anslag för utredningar.

Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för miljöövervakningen. Detta sker genom programmet för övervakning av miljökvalitet (PMK). PMK skall ge bakgrunds- och referensdata till lokal recipientkontroll, övervaka långsiktiga och storskaliga förändringar i miljön och belysa föroreningstransport i luft, mark och vatten. Verket anser att utbyggnaden av miljöövervakningen behöver ske i en snabbare takt. Förekomsten av miljögifter och deras inverkan på de biologiska systemen behöver dokumenteras. Verket begär totalt 21 milj. kr. för PMK.

Verket föreslår att en särskild anslagspost på 2 milj. kr. för särskild uppföljning av de skyddade naturområdena förs upp under anslaget.

För grusinventeringar, miljögiftsanalyser och övrig analys- och utredningsverksamhet beräknar verket att det behövs ett resurstillskott på drygt 15 milj. kr.

Verket har inom ramen för projektområdet Effektivare miljöskydd (EMIL) påbörjat arbetet med att förbereda förändringarna i miljöskyddets organisation och effektivisera miljöskyddsarbetet i enlighet med vad som anfördes i prop. 1987/88:100, bil. 16. För denna verksamhet begärs nu ett tillskott på 3 milj. kr.

Verket har under anslaget beräknat 13,5 milj. kr. för den forsknings- och undersökningsverksamhet på bilavgasområdet som AB Svensk Bilprovning enligt avtal med verket skall svara för fr. o. m. den 1 juli 1989.

Föredragandens överväganden

Miljöövervakning och mätningar av förändringar i miljön är nödvändiga för att få underlag för bl. a. behovet av miljöskyddsåtgärder liksom för tillsynen och prövningen av miljöfarlig verksamhet. Programmet för övervakning av miljökvalitet (PMK) fyller en viktig uppgift på detta område. Jag anser det vara angeläget att de sammanställningar av mätresultat och uppgifter om miljöförändringar som PMK ger, i ökad omfattning görs tillgängliga för och utnyttjas i det praktiska miljövårdsarbetet.

Naturvårdsverket har i augusti 1988 redovisat resultat och erfarenheter av de regionala inventeringarna av naturgrus och alternativa material. Såväl dessa inventeringar som våtmarksinventeringar och miljögiftsanalyser bör fortsätta i oförändrad omfattning.

Samtidigt som de beslutade förändringarna i miljöskyddets organisation skapar förutsättningar för ett utvecklat och effektivt miljöskyddsarbete krävs särskilda insatser i omställningsskedet. Det är angeläget att miljöskydds- och tillsynsarbetet kan bedrivas med full kraft i den nya organisationen. Jag förordar därför att projektområdet Effektivare miljöskydd bibehålles. Jag beräknar oförändrade resurser för ändamålet.

Naturvårdsverket och AB Svensk Bilprovning (ASB) har i mars 1988 med regeringens bemyndigande tecknat avtal om det framtida forsknings- och undersökningsarbetet inom bilavgasområdet. Avtalet innebär att den forsknings- och undersökningsverksamhet naturvårdsverket för närvarande bedriver på detta område mot en årlig ersättning kommer att överföras till ASB från den 1 juli 1989. För 1989/90 beräknas ersättningen till ASB till 13,5 milj. kr. Ersättningen innebär en höjd ambitionsnivå i förhållande till nuläget, främst genom en beräknad investering i utrustning m. m. för avgasprov på tunga fordon.

För utrednings- och övervakningsverksamhet beräknar jag sammanlagt 45 492 000 kr. Härtill kommer de nyss nämnda 13,5 milj. kr. för bilavgasundersökningar.

Jag har vidare beräknat ett visst tillskott till anslaget för att kompensera kostnadshöjningar. Anslaget bör inte delas upp på två anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övervakning av miljöförändringar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 58 992 000 kr.

B 4. Miljövårdsforskning

1987/88	Utgift	74 641 357	Reservation	13 699 362
1988/89	Anslag	90 447 000[1]		
1989/90	Förslag	102 234 000		

[1] Härtill kommer 11 500 000 kr. på tilläggsbudget I.

Från anslaget betalas kostnader för tillämpad forskning inom miljövårdsområdet. En särskild forskningsnämnd vid statens naturvårdsverk med företrädare för såväl forskare som avnämare beslutar om anslagets närmare användning.

Forskningsverksamheten vid statens naturvårdsverk bedrivs dels i form av enskilda projekt inom ramen för de särskilda vetenskapliga kommittéernas ansvarsområden, dels i form av s. k. projektområden, där samlade satsningar görs på viktiga miljövårdsfrågor efter särskilda program under ledning av olika projektgrupper.

Från anslaget betalas vidare kostnaderna för det statliga stödet till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet.

Statens naturvårdsverk

Den långsiktiga forskningsinriktning som nu gäller har redovisats i rapporten Forska för bättre miljö (SNV Rapport 3244). Rapporten kommer att revideras under budgetåret 1988/89 för att kunna användas som underlag till regeringens proposition om forskning år 1990. Förutom ett stort antal enskilda projekt drivs 11 projektområden, vilka har mandatperioder på 4–6 år. Vidare finansieras via anslaget extra tjänster, för närvarande 18 stycken, avsedda för långsiktig kompetensuppbyggnad vid universitet och högskolor.

Inför budgetåret 1989/90 kommer projektområdena Eutrofiering i marin miljö, Restbiotopers betydelse för fauna och flora och Kvicksilvers förekomst och omsättning i miljön att avslutas. De resurser som frigörs härigenom kommer att användas till en fortsättning, dock med ändrad inriktning, av de två första av ovannämnda projektområden.

Under anslaget B 19. Utredningsverksamhet om CFC-föreningar m. m. anför naturvårdsverket att verket har behov av oberoende teknisk expertis för bedömning av olika tekniska lösningar vid skumplasttillverkning.

Naturvårdsverket lämnar två alternativa förslag till uppräkning av miljövårdsforskningsanslaget för budgetåret 1989/90. Alternativ 1 innebär en nettouppräkning med 17,9 milj. kr., alternativ 2 med 27,7 milj. kr. I dessa belopp är inte medtaget kostnaden för den kollektiva forskningen. Naturvårdsverket förordar en uppräkning enligt alternativ 2.

Föredragandens överväganden

I regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet har jag redovisat de områden som jag anser nu vara viktiga för miljövårdsforskningen. Det är angeläget att denna forskning ges fortsatt hög prioritet i miljövårdsarbetet. Inte minst gäller detta den marina forskningen. Jag vill här erinra om den av riksdagen nyligen behandlade propositionen (1988/89:10, JoU 6, rskr. 58) med anledning av algblomning och säldöd. Genom riksdagsbeslutet tillförs det marina miljöarbetet ytterligare 30 milj. kr. under budgetåret 1988/89. Marin forskning och övervakning samt internationellt arbete har på detta sätt kunnat förstärkas avsevärt.

Chefen för utbildningsdepartementet har tidigare denna dag behandlat UHÄ:s utredningsförslag: Organisation av marina institut för naturvetenskaplig forskning (UHÄ-rapport 1988:11) och föreslagit att det bildas tre centra för marin forskning, vilka skall knytas till universiteten i Göteborg, Stockholm och Umeå. Jag vill understryka vad chefen för utbildningsdepartementet anför att även om beslutet innebär en kraftsamling till dessa universitet måste ett nära samarbete ske med t. ex. universitetet i Lund när det gäller genomförandet av verksamhet som berör sydkusten.

Jag vill här erinra om de ökade resurser som jag i det följande tar upp under anslaget B 18. Åtgärder mot havsföroreningar. Denna förstärkning innebär att ytterligare tjänster kan inrättas för marin forskning.

Jag kommer att i anslutning till den forskningspolitiska propositionen som planeras till år 1990 göra en samlad bedömning om vilken miljörelaterad marin forskning som behövs. Jag avser då närmast sådan forskning som är inriktad på problem i de öppna havsområdena, dvs. Västerhavet och Östersjön.

Det är viktigt att naturvårdsverket redan nu startar förberedelser för dessa marina forskningsinsatser. De resurser som frigörs när vissa projektområden avslutas inför budgetåret 1989/90 bör i första hand användas för detta ändamål.

Som ett led i insatserna för att få till stånd en så snabb avveckling av CFC-användningen som möjligt anser jag att det är viktigt att naturvårdsverket har tillgång till en egen oberoende vetenskaplig kompetens för bedömning av olika tekniska lösningar bl. a. vad gäller polyuretanprodukter.

Av regeringens finansplan framgår att särskilda resurser har avsatts för bl. a. svenskt deltagande i en rad av EG:s forsknings- och utbildningsprogram och att förslag om den närmare fördelningen av dessa resurser kommer att läggas fram i 1989 års kompletteringsproposition.

Medel för stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet bör även fortsättningsvis ställas till förfogande från detta anslag. Enligt nu löpande avtal mellan staten och Föreningen för Industriell Miljövårdsforskning (FIM) skall för budgetåret 1989/90 staten skjuta till 13 595 000 kr. och FIM 15 905 000 kr. Verksamheten skall bedrivas i enlighet med ett till avtalet fogat ramprogram. Ansvaret för programmets genomförande avses liksom hittills åvila Stiftelsen Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning.

Staten har tidigare infriat garantiåtaganden för att täcka underskott i

bokslut för Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning för verksamhetsåret den 1 juli 1981 – den 30 juni 1982 (prop. 1978/79:100, bil. 13, JoU20, rskr 253–254, prop. 1982/83:100, bil. 11, JoU24, rskr 204). Riksgäldskontoret bör nu ersättas för de infriade garantierna. Jag beräknar högst 6 620 000 kr. för ändamålet.

Anslaget till miljövårdsforskning bör för nästa budgetår föras upp med sammanlagt 102 234 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Miljövårdsforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 102 234 000 kr.

B 5. Åtgärder mot luftföroreningar och försurning

1987/88	Utgift	178 642 873[1]	Reservation	117 055 528[1]
1988/89	Anslag	163 000 000		
1989/90	Förslag	165 000 000		

[1] Anslaget Åtgärder mot försurningen

Anslaget används för åtgärder mot luftföroreningar och försurning, huvudsakligen statsbidrag till kalkning av sjöar och vattendrag. Dessutom finansieras viss forskning och övervakning av försurningssituationen, försök med kalkning av mark och grundvatten samt informationsinsatser. Vidare utgår medel för mark- och skogsinventeringar, skydd och restaurering av kulturminnen, internationellt forskningssamarbete, utredningar samt central uppföljning av kalkningsinsatser.

Statens naturvårdsverk

Naturvårdsverket föreslår en uppräkning av anslaget med 47 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Förslaget grundas på bedömningarna i den aktionsplan mot luftföroreningar och försurning som utarbetades av naturvårdsverket i samarbete med en rad andra myndigheter under år 1987. Aktionsplanen låg till grund för regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85) när det gäller åtgärder mot luftföroreningar och försurning.

Verket har dock justerat bedömningarna i aktionsplanen med hänsyn till riksdagens beslut att finansiera vissa verksamheter över andra anslag och att inte inrätta ett statsbidrag för försök med praktisk skogsmarkskalkning. Verket har även ändrat sin bedömning av behovet av medel för kalkning av sjöar och vattendrag med hänsyn till en ökande efterfrågan på medel från länsstyrelsernas sida. En utredning pekar på behov av ökade insatser i inre Norrland. Verket föreslår, att en större inventering av försurningssituationen genomförs under budgetåret 1989/90.

Naturvårdsverket anger också medelsbehov för teknisk utveckling, produktkontroll, information m. m. rörande åtgärder mot surt brunnsvatten.

Däremot föreslås inte statsbidrag till åtgärder mot surt grundvatten i enskilda vattentäkter.

När det gäller forskning om miljöeffekter betonar verket vikten av att ambitionsnivån i aktionsplanen uppnås genom en ökning av de anvisade medlen. Detta gäller framför allt forskning om kvävenedfallets effekter. Även försöksverksamheten avseende mark och grundvatten behöver ökade resurser, bl. a. för uppföljning av skogsmarkskalkningens effekter på flora och fauna.

Verket har även räknat upp behovet av medel för utredningar. Detta grundas delvis på regeringens uppdrag att utforma en ny aktionsplan mot luftföroreningar, där bl. a. en svensk kolvätestrategi och åtgärder mot koldioxidutsläpp ingår.

Föredragandens överväganden

Försurningen av mark och vatten är ett av våra allvarligaste miljöproblem. I avvaktan på att minskningar av utsläppen i stora delar av Europa märkbart kan minska nedfallet av försurande ämnen över Sverige är en fortsatt kalkningsverksamhet ett nödvändigt inslag i åtgärdsprogrammet för att minska försurningen. Den fortgående försurningen av mark och vatten kräver enligt min mening ökade insatser. Ett ställningstagande till förstärkta åtgärder i inre Norrland bör dock kunna anstå, till dess utredningen om försurningssituationen där har hunnit utvärderas.

Försöksverksamheten avseende mark och grundvatten, liksom annan forskning om luftföroreningarnas effekter, har stor betydelse för att insatserna mot försurningen skall få största möjliga effekt. Det internationella samarbetet och informationsinsatserna är också av stor vikt. Det är angeläget med fortsatta åtgärder mot surt grundvatten. Det gäller bl. a. utökad information om möjliga åtgärder och fördjupad kunskap om eventuella hälsorisker.

Mot bakgrund av det jag nu har anfört, beräknar jag behovet av medel till 165 milj. kr. för verksamhet under detta anslag för budgetåret 1989/90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder mot luftföroreningar och försurning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 165 000 000 kr.

B 6. Särskilda projekt på miljövårdens område

1987/88	Utgift	14 845 723	Reservation	7 419 350
1988/89	Anslag	20 500 000		
1989/90	Förslag	27 500 000		

Från anslaget betalas under budgetåret 1988/89 bl. a. bidrag till vård av det äldre odlingslandskapet samt vissa kostnader för recipientkontroll i

jordbruket och för handlingsprogrammet för att halvera kemikalieanvändningen i jordbruket. Anslaget avräknas mot tillgängliga medel som influtit genom miljöavgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel.

Statens naturvårdsverk

Den pågående rationaliseringen av jordbruket medför en utarmning av det tidigare mer varierade odlingslandskapet med åker-, ängs- och hagmark. Detta landskap innehåller de mest art- och individrika växt- och djursamhällena i svensk natur. Det är en mycket angelägen naturvårdsåtgärd att bevara ett urval av dessa marker för framtiden. Bäst och mest ekonomiskt sker detta genom ett riktat stöd till enskilda jordbruksföretag i berörda områden. Naturvårdsverket beräknar ett medelsbehov av 20 milj. kr. för budgetåret 1989/90. För innevarande budgetår utgår 10 milj. kr. för ifrågavarande åtgärder.

Jordbruket har ålagts särskilda begränsningar i fråga om brukningsmetodernas intensitet. En särskild anslagspost för övervakning av jordbrukets miljöeffekter har gjort det möjligt att också få med jordbruket i recipientkontrollen. Naturvårdsverket beräknar kostnaderna för jordbrukets medverkan i recipientkontrollen till 9 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Kemikalieinspektionen

Riksdagens beslut att användningen av bekämpningsmedel i jordbruket skall halveras till år 1990 har inneburit nya uppgifter inom kemikaliekontrollen.

Kemikalieinspektionen föreslår särskilda insatser för utvärdering och omprövning av gamla bekämpningsmedel, förbättrad och utökad statistik över försäljning och faktisk användning av bekämpningsmedel, datorstöd samt utvecklings- och utredningsarbete rörande bl. a. sänkt dosering och miljöstudier. Risk/nyttoanalysen behöver utvecklas. Inspektionen behöver också delta i arbetet med att utveckla alternativ till kemisk bekämpning, minska användningen av kemiska medel samt utveckla mindre farliga kemiska medel.

Kemikalieinspektionen har beräknat medelsbehovet till 12 milj. kr. per år fram till och med år 1990.

Föredragandens överväganden

Naturvårdsverkets verksamhet avseende naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet har fortsatt under åren 1987 och 1988. Lämpliga områden har efter inventering valts ut och avtal har tecknats med brukare för att hävda marken. Jag anser det vara angeläget att denna verksamhet kan fortsätta. Erfarenheterna visar att ett riktat stöd till jordbruksföretag ger god effekt. De värdefulla ängs- och hagmarker som därmed kan bevaras representerar ofta också kulturhistoriska värden. Detta bör vägas in vid urvalet av områden för bevarandeåtgärder och när vårdinsatser planeras. Samråd bör

i dessa frågor liksom hittills ske med riksantikvarieämbetet. Vidare bör naturvårdsverkets åtgärder på området i tillämpliga delar samordnas med de natur- och landskapsvårdande insatser som finansieras med medel under åttonde och niondc huvudtitlarna.

Det är angeläget att verksamheten med recipientkontrollen i jordbruket fortsätter och vidareutvecklas. Naturvårdsverket bör närmare prioritera de områden till vilka medel från anslaget skall anvisas. Länsstyrelserna och vattenvårdsförbund m. fl. bör svara för att kontrollen genomförs.

Kemikalieinspektionen bör fortsätta sin del av arbetet med att minska kemikalieanvändningen inom bl. a. jordbruket. Kemikalieinspektionen bör tilldelas ytterligare resurser för detta arbete.

Jag finner det särskilt viktigt att kemikalieinspektionen kan fullfölja genomgången av gamla bekämpningsmedel. För att klara detta krävs att det omfattande arkivet för bekämpningsmedel datoriseras. Arbetet med halveringsprogrammet behöver också följas upp genom miljöstudier, doseringsstudier m. m. Risk/nyttoanalysen bör utvecklas.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag 10 milj. kr. för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, 5,5 milj. kr. för recipientkontroll i jordbruket samt 12 milj. kr. för kemikalieinspektionens arbete med halveringsprogrammet avseende bekämpningsmedel.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag anslaget till 27,5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda projekt på miljövårdens område* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 27 500 000 kr.

B 7. Mark för naturvård

1987/88	Utgift	40 446 752	Reservation	6 915
1988/89	Anslag	40 000 000		
1989/90	Förslag	100 000 000		

Från anslaget betalas statens förvärv av värdefulla naturområden. De naturvårdsobjekt som förvärvas med utnyttjande av medel från anslaget liksom vissa andra naturvårdsobjekt i statens ägo redovisas på naturvårdsfonden. Naturvårdsfonden förvaltas av statens naturvårdsverk.

Från anslaget betalas vidare ersättningar enligt naturvårdslagen (1964:822) samt 86 och 122 §§ byggnadslagen (1947:385) i lydelse intill den 1 januari 1965. Från anslaget kan lämnas statsbidrag till kommuner eller kommunala stiftelser för skydd av mark för naturvårdsändamål. Dessutom får anslaget disponeras för utrednings-, förhandlings- och värderingskostnader i samband med säkerställande av mark för naturvårdsändamål.

Statens naturvårdsverk

Syftet med anslaget är att skydda representativa områden och unik svensk natur som är av betydelse för artbevarandet, för den vetenskapliga naturvården och för friluftslivet. Detta sker genom dels förvärv som främst inriktas på områden av vetenskapligt intresse, dels intrångsersättningar och dels bidrag till kommuner eller kommunala stiftelser för skydd av friluftsområden.

I avsikt att påskynda skyddet av urskogarna, bl.a. på grund av det exploateringshot som föreligger och för att såvitt det är möjligt komma ifrån framtida prisstegringar, föreslår naturvårdsverket att anslaget höjs till 60 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har i propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet (avsnitt 3) ingående behandlat skydd av värdefull natur. Jag anförde bl.a. där att alla förekommande naturtyper bör säkerställas i en sådan utsträckning och på ett sådant sätt att de kan bibehållas i ekologisk stabilitet och med bevarat artinnehåll.

Särskild uppmärksamhet bör riktas mot skyddet av våra urskogar. I likhet med naturvårdsverket anser jag att det krävs omedelbara insatser för skydd och bevarande av urskogsområden med högsta skyddsvärde. De urskogar och relativt orörda skogar som nu finns kvar är skyddsvärda bl.a. för att:

- många djur och växter är helt beroende av urskogsmiljön
- urskogen är en ursprunglig naturtyp i vårt land och därför har ett egenvärde
- bevara den genetiska variationen hos skogsträd vilken bl.a. är viktig för skoglig forskning
- effekterna av människans skilda verksamheter på naturen skall kunna värderas och ge kunskap om hur den opåverkade naturen fungerar
- människan skall kunna uppleva den storslagenhet och de naturupplevelser som en urskog kan ge.

Skogsstyrelsen och naturvårdsverket har under slutet av 1970-talet och under 1980-talet genomfört en riksomfattande urskogsinventering i landet. Syftet med denna inventering har varit att ta fram ett underlag för att kunna skydda särskilt värdefulla urskogsområden.

Enligt beräkningar som gjorts inom naturvårdsverket upptar den oskyddade arealen urskog av högsta skyddsklass för närvarande en areal av ca 19 000 ha. Av dessa områden är 20 belägna i södra Sverige (1 177 ha) och 40 i norra Sverige (18 055 ha).

Det är angeläget att särskilt skyddsvärda urskogsområden kan bevaras för framtiden. Många urskogar hotas nu av avverkning och kräver därför omedelbara insatser för skydd och bevarande. Jag förordar därför att en kraftig resursförstärkning nu görs för detta ändamål. Anslaget bör mot bakgrund av det skyddsbehov som jag nyss redogjort för höjas med 60 milj. kr. dvs. med 40 milj. kr. mer än vad naturvårdsverket har begärt.

Jag vill understryka vikten av att säkerställandearbetet även i framtiden bygger på en noggrann planering och prioritering på alla plan. Anslaget för nästa budgetår bör föras upp med 100 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

att till *Mark för naturvård* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

B 8. Vård av naturreservat m. m.

1987/88	Utgift	46 668 988	Reservation	10 796 016
1988/89	Anslag	49 192 000		
1989/90	Förslag	52 143 000		

Från anslaget betalas kostnader för vård och förvaltning av naturvårdsobjekt som har avsatts enligt naturvårdslagen och ännu inte avsatta objekt, vilka redovisas på naturvårdsfonden. Vidare utgår från anslaget bl. a. bidrag till vård av hagmarker med ädellövskog samt till andra landskapsvårdande åtgärder inom odlingslandskapet. Anslaget får även användas för att bekosta upprättande av skötselplaner för ännu inte avsatta naturvårdsobjekt, för särskild tillsynspersonal i Norrbottens fjällvärld och för bemanning av vissa utsjöplatser.

Statens naturvårdsverk

Huvuddelen av anslaget används för vård av objekt som säkerställs genom förvärv och ersättning. Det samlade resursbehovet för budgetåret 1989/90 uppgår till ca 83 milj. kr. vilket behövs för att på ett tillfredsställande sätt klara vård och förvaltning av nationalparkerna och naturreservaten samt skötseln m. m. av det statliga ledsystemet i fjällvärlden.

Med hänsyn till besparingskraven begränsar verket sitt yrkande för budgetåret 1989/90 till 70 milj. kr (+20 808 000 kr.). Ökningen avser bl. a. kostnader för beslutade nytillkomna naturvårdsobjekt och fortsatt bemanning av utsjöplatserna Gotska Sandön, Stora Karlsö, Nidingen och Svenska Högarna, restaurering av blivande naturreservaten Draven och Getterön, för en viss utökning av fältpersonalen i fjällvärlden på grund av en övergång från en- till tvåmannapatruller samt för att något kompensera tidigare eftersläpningar i vården på grund av medelsbrist.

Föredragandens överväganden

Jag har i propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet (avsnitt 3) redovisat vissa förslag för att effektivisera naturvårdsförvaltningen. Utgångspunkten för förslagen är bl. a. behovet att stärka och förbättra vården av skyddade naturvårdsobjekt genom att befintliga resurser uttnyttjas på ett effektivare sätt.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen med anledning av

regeringens prop. om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m. (prop. 1987/88:86, bil. 9) har anvisat 10 milj. kr. för upprustning av leder m. m. i länets fjällvärld. Medlen får disponeras t. o. m. budgetåret 1990/91.

Det är angeläget att de möjligheter som kan finnas till samarbete med länsarbetsnämnderna tas till vara när det gäller beredskapsarbeten på naturvårdsområdet. I de fall vårdåtgärderna omfattar objekt som också berör kulturmiljövårdens intressen bör dessa beaktas. Samråd bör i dessa frågor ske med riksantikvarieämbetet. Anslaget bör för nästa budgetår föras upp med 52 143 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vård av naturreservat m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 52 143 000 kr.

B 9. Vård av hotade arter m. m.

1987/88	Utgift	1 829 536	Reservation	170 463
1988/89	Anslag	3 000 000		
1989/90	Förslag	3 180 000		

Från anslaget betalas utgifter i samband med särskilda insatser till skydd för utrotningshotade växt- och djurarter.

Statens naturvårdsverk

Under senare år har behovet av målinriktade studier och åtgärder rörande de hotade och sällsynta arterna blivit alltmer framträdande. Dagens teknik inom framför allt de areella näringarna åstadkommer mycket snabba förändringar av djurens och växternas livsbetingelser. Antalet arter minskar kraftigt.

För vård av utrotningshotade djurarter behöver särskilda program upprättas. Detta arbete har redan påbörjats och avses fortsätta även under 1989/90. För genomförandet av handlingsprogrammen kommer under budgetåret 1989/90 och framåt att krävas utökade resurser. Ett viktigt led i arbetet med bevarande av hotade arter är de artdatabanker för flora och fauna som håller på att byggas upp och beräknas vara i full drift under budgetåret 1989/90. Naturvårdsverket beräknar ett medelsbehov av 5 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

I propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet (avsnitt 3) har jag ingående behandlat frågan om vården av hotade arter.

Behovet av att säkerställa mångfalden i flora och fauna har vuxit sig allt

starkare under senare år. Dagens teknik inom framför allt de areella näringarna åstadkommer mycket snabba förändringar för djurens och växternas livsbetingelser. För vissa arters överlevnad krävs åtgärder utöver det biotopskydd som ges med stöd av naturvårdslagen. Jag delar naturvårdsverkets bedömning att vården av de hotade växt- och djurarterna bör grundas på särskilda program. I detta arbete bör artdatabanker för flora och fauna utnyttjas. Möjligheterna till samarbete och samordning med andra myndigheter och med ideella organisationer på området bör tas till vara.

Jag anser det angeläget att särskilda resurser kan avsättas för insatser till skydd för utrotningshotade växt- och djurarter. Anslaget bör för nästa budgetår föras upp med 3 180 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vård av hotade arter m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 180 000 kr.

B 10. Restaurering av Hornborgasjön

1987/88	Utgift	3 334 116	Reservation	6 238 848
1988/89	Anslag	3 800 000		
1989/90	Förslag	3 500 000		

Från anslaget betalas kostnaderna för restaurering av Hornborgasjön.

Statens naturvårdsverk

Under budgetåret 1989/90 väntas den vattenrättsliga prövningen av ärendet i vattendomstol och regering äga rum liksom vissa förberedande röjningsarbeten i sjön.

Utgifterna beräknas för budgetåret till 4,9 milj. kr. Med hänsyn till ingående reservation föreslår verket ett anslag av 3,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har den 7 december 1988 (prop. 1987/88:150, bil. 7, 1988/89:JoU5, rskr. 36) beslutat godkänna att naturvårdsverket hos vattendomstolen ansöker om restaurering enligt det nya alternativ som verket har föreslagit. Den nya ansökningen avser restaurering utan vallar och med en lägre vattenståndshöjning än den som avses i det tidigare förslaget.

Med hänsyn till naturvårdsverkets beräkningar av medelsbehov och beräknad reservation bör anslaget för nästa budgetår föras upp med 3,5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Restaurering av Hornborgasjön* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 500 000 kr.

B 11. Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet

1987/88	Utgift	–
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Statens strålskyddsinstitut är central förvaltningsmyndighet för frågor om skydd av människor, djur och miljö mot skadlig verkan av joniserande och icke-joniserande strålning. Institutet skall enligt sin instruktion (1988:295) särskilt inhämta kunskap om de risker som är förenade med strålning samt följa utvecklingen inom de biologiska strålningsverkningarnas och strålningsfysikens områden. Det skall ha ett centralt samordnande ansvar för och självt bedriva målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete inom strålskyddsområdet. Vidare skall institutet främja tillkomst och vidmakthållande av internationella strålskyddsnormer samt vara samordnande organ för olika strålskyddsintressen i landet. Institutet skall också sprida upplysning om strålskyddet samt om strålning och dess egenskaper och användningsområden. I uppgifterna ingår även att ha beredskap för rådgivning till de myndigheter som ansvarar för befolkningsskyddet i fråga om det strålskydd som behövs om en olycka i kärnteknisk verksamhet inträffar inom eller utom landet.

Institutet leds av en chef (generaldirektören). Institutets styrelse består av högst tio personer, generaldirektören medräknad. Vid institutet finns fyra huvudenheter, nämligen administrativa enheten, enheten för tillsyn på kärnenergiområdet, enheten för allmän tillsyn samt forsknings- och utvecklingsenheten. Inom institutet finns en rådgivande forskningsnämnd samt kansliet för samrådsnämnden för kärnavfallsfrågor (KASAM).

Kostnaderna för tillsynsverksamheten på kärnenergiområdet, beredskapen mot kärnkraftsolyckor samt för den strålskyddsforskning som har anknytning till kärnkraftsproduktionen finansieras genom avgifter som betalas in av kärnkraftsföretagen enligt förordningen (1976:247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut. Även viss övrig tillsyns- och uppdragsverksamhet på strålskyddsområdet finansieras med avgifter. Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Plan		
Kostnader		
Myndighetsuppgifter m. m.	21 335 000	+ 1 460 000
Strålskyddstillsyn på kärnenergiområdet	13 456 000	– 77 000
Beredskap mot kärnkraftsolyckor	5 421 000	+ 159 000
Strålskyddsforskning	10 816 000	+ 649 000
	51 028 000	**+ 2 191 000**
Intäkter		
Bidrag till myndighetsuppgifter	19 025 000	+ 1 320 000
Inkomst av strålskyddsverksamhet	2 310 000	+ 140 000
Avgift för koncession för uppförande eller innehav av energiproducerande reaktor	13 456 000	– 77 000
Avgift för beredskap mot kärnkraftsolyckor	5 421 000	+ 159 000
Bidrag till strålskyddsforskning	3 950 000	+ 237 000
Avgift för strålskyddsforskning	6 866 000	+ 412 000
	51 028 000	**+ 2 191 000**

Statens strålskyddsinstitut

Den nya strålskyddslagen (1988:220) trädde i kraft den 1 juli 1988. Den som bedriver verksamhet med strålning åläggs enligt lagen större ansvar än tidigare för att hindra eller motverka strålskador på människor, djur och miljö. Huvudansvaret för samhällets strålskydd skall även i fortsättningen vara samlat hos statens strålskyddsinstitut.

Huvudförslaget

Stora ansträngningar har gjorts för att rationalisera och effektivisera institutets verksamhet. I enlighet med den plan som beslutades inför budgetåret 1986/87 har ett huvudförslag som inneburit en real minskning av utgifterna med 5 % tillämpats under de tre senaste åren. Med hänsyn till att prioriterade områden som radon i bostäder, radiofrekvent strålning, solstrålning, mammografi, avfallshantering, olycksberedskap, Tjernobyluppföljning m. m. kräver allt större resurser anser institutet det inte längre vara möjligt att tillämpa huvudförslaget. Med minskade resurser måste viss angelägen verksamhet prioriteras bort. Ett undantag från huvudförslaget bör därför medges.

Resursfrågor

Institutet svarar bl. a. för strålskyddstillsynen av tolv reaktorer i kommersiell drift, det centrala lagret för använt kärnbränsle (CLAB), anläggningen

för reaktoravfall (SFR), anläggningar för lågaktivt avfall, kärntekniska anläggningar i Studsvik och kärnbränslefabriken i Västerås samt hjälpindustrier vid kärnkraftverken.

Enligt strålskyddsinstitutets bedömning har kontroll och uppföljning av strålskyddsverksamheten vid anläggningarna till följd av personalbrist nått en så låg nivå att trovärdigheten till institutets insatser kan ifrågasättas. För att kunna bedriva tillsynsverksamheten tillfredsställande krävs enligt institutet ytterligare fyra tjänster.

Kraven på informationsutbyte i strålskyddsfrågor med andra länder i anslutning till ingångna multi- och bilaterala avtal ökar liksom kraven på internationella engagemang i EG, OECD:s kärnenergiorgan NEA och det internationella atomenergiorganet IAEA.

Uppbyggnaden av beredskapen mot olyckor i kärnteknisk verksamhet har fortgått enligt beslut (prop. 1986/87:18, NU 12, rskr. 97). Till följd av gjorda investeringar och med anledning av att utomstående experter/konsulter behöver anlitas kommer kostnaderna för service och underhåll av datorer, mätsystem och mätinstrument samt andra ersättningar under budgetåret 1989/90 att öka med 1,4 milj. kr. till sammanlagt 6,8 milj. kr.

Forskningen beträffande lågfrekventa fält kring bildskärmar och kraftledningar samt solstrålning bör enligt institutet prioriteras de närmaste åren. Den påbörjade radonepidemiologiska studien avses fortsätta ytterligare ett antal år. Nya tekniker inom medicinsk diagnostik och terapi utvecklas ständigt. Hit hörande strålskydds- och optimeringsfrågor kräver allt större forskningsinsatser. Fortsatt uppföljning av Tjernobylolyckans effekter är angelägen. Behovet av forskning i fråga om avfallshantering och nedläggning av kärnkraftsreaktorer ökar. Kostnaderna för utlagd forskning har stigit kraftigt. För att kunna bibehålla en tillfredsställande nivå på forskningen hemställer strålskyddsinstitutet om ett totalt resurstillskott på 5,5 milj. kr. Institutet har i särskild skrivelse föreslagit att Sverige, under förutsättning att begärda medel ställs till institutets förfogande, ansöker om medlemskap i EG:s program för strålskyddsforskning. Beloppet 5,5 milj. kr. inkluderar kostnaden för medlemskapet.

För hälsoupplysning m. m. för att förebygga melanom (hudtumörer) som följd av solstrålning begär strålskyddsinstitutet 1,6 milj. kr. för budgetåret 1989/90, varav 0,8 milj. kr. som engångsanvisning.

Föredragandens överväganden

Strålskyddsinstitutet har för budgetåret 1989/90 hemställt om undantag från huvudförslaget. I annat sammanhang avser jag föreslå regeringen att uppdrag läggs ut att se över arbetsuppgifter och organisation m. m. vid statens strålskyddsinstitut och mot bakgrund därav bl. a. pröva om nuvarande anslagskonstruktion, redovisningssystem m. m. är lämpligt utformade. En sådan översyn är väsentlig som underlag bl. a. i samband med

kommande övergång till treårsbudgetering. I avvaktan på den planerade översynen bör undantag från huvudförslaget medges för budgetåret 1989/90. Däremot är jag inte beredd att nu ta ställning till de olika förslag till resursförstärkningar som institutet presenterat.

Frågan om ytterligare medelsanvisning för att bekosta beredskapsåtgärder får tas upp sedan utredningen (Fö 1987:01) om kärnkraftsberedskapen avslutat sitt arbete.

Jag delar strålskyddsinstitutets uppfattning att en samverkan med EG på sikt bör kunna leda till än bättre forskningsresultat för svenskt vidkommande och samtidigt möjliggöra vissa besparingar. Strålskyddsfrågorna är globala. Som medlem i EG:s forskningsprogram inom strålskyddsområdet bereds Sverige möjlighet att påverka programmet och där få in projekt som annars skulle lagts ut i Sverige. Vi kan också följa upp projekt som vi i annat fall till följd av brist på resurser skulle tvingas prioritera bort. Ett unikt tillfälle att få problemområden belysta av forskare såväl i Sverige som inom EG yppar sig här.

Jag finner det angeläget att strålskyddsinstitutet bevakar möjligheterna att erhålla medlemskap i EG:s planerade program för strålskyddsforskning i den utsträckning EG:s tidsschema så medger. Av regeringens finansplan framgår att särskilda resurser har avsatts för bl. a. svenskt deltagande i en rad av EG:s forsknings- och utbildningsprogram och att förslag om den närmare fördelningen av dessa resurser kommer att läggas fram i 1989 års kompletteringsproposition.

Som en följd av att systemet för kontroll av elektrisk materiel ändrats (jfr avsnitt C 3.) har fråga uppkommit hur de säkerhetskrav som ur strålskyddssynpunkt måste ställas på sådana produkter påverkas. Denna fråga skall beredas vidare och jag är inte nu beredd att ta ställning.

I mina beräkningar har jag tagit hänsyn till de ökade kostnader som påförts myndigheten i samband med införandet av en avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 12. Bidrag till statens strålskyddsinstitut

1987/88	Utgift	15 042 974	Reservation	6 212 025
1988/89	Anslag	23 140 000		
1989/90	Förslag	24 532 000		

Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 165 000 kr. inte ställts till strålskyddsinstitutets disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Under anslaget anvisas medel för institutets myndighetsuppgifter och för viss forskningsverksamhet. Med hänvisning till vad jag har anfört under anslaget B 11. Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet beräknar jag anslaget till 24 532 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens strålskyddsinstitut* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 24 532 000 kr.

B 13. Kemikalieinspektionen

1987/88	Utgift	1 000
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Kemikalieinspektionen inrättades den 1 januari 1986. Inspektionen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om hälso- och miljörisker med kemiska produkter i den mån inte någon annan myndighet har detta till uppgift.

Kemikalieinspektionens generaldirektör är chef för inspektionen och samtidigt styrelsens ordförande. Inom inspektionen finns två avdelningar, en för tillsyn och en för utredning. Till inspektionen är ett toxikologiskt råd knutet. Rådet är ett expertorgan för rådgivning och samråd i toxikologiska frågor.

Kemikalieinspektionens verksamhet finansieras genom de avgifter som betalas enligt förordningen (1985:836) om bekämpningsmedel (bekämpningsmedelsavgifter) och enligt förordningen (1986:199) om avgifter för finansiering av kemikalieinspektionens verksamhet (kemikalieavgifter).

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Plan		
Kostnader		
Produktkontroll		
1) Tillsyn m. m.	15 396 000	+ 6 351 000
2) Särskilda undersökningar	2 976 000	+ 3 578 000
	18 372 000	+ **9 929 000**
Bekämpningsmedelskontroll		
3) Förhandsgranskning, tillsyn	5 266 000	+ 1 643 000
4) Särskilda undersökningar	1 600 000	+ 100 000
	6 866 000	+ **1 743 000**
Intäkter	25 237 000	+ 11 672 000
Nettoutgift	**1 000**	**1 000**

Kemikalieinspektionen

Kemikalieinspektionen anser att nuvarande resurser inte är tillräckliga för att möta krav och förväntningar från statsmakterna och omvärlden i övrigt. För den kommande treårsperioden föreslår inspektionen en förstärkning med dels medel motsvarande 45 tjänster, dels ytterligare medel för informationsverksamhet, internationellt samarbete, utredningsverk-

samhet och konsultstöd. Resursförstärkningarna utgör dels tillskott till verksamhet vid inspektionen som fått stå tillbaka på grund av bekämpningsmedelsarbetets ökning, dels en höjning av ambitionsnivån. För de särskilda insatserna på bekämpningsmedelsområdet (det s.k. halveringsprogrammet) föreslås en dubblering av medlen under de två närmaste budgetåren.

För budgetåret 1989/90 föreslår inspektionen en resursförstärkning med medel motsvarande 26 tjänster. För arbetet med gamla kemikalier, bl.a. överblick över kemikalieanvändningen, beräknas fem nya tjänster, för särskilda insatser inom området petroleumprodukter två nya tjänster och för kemikalier med särskilda egenskaper (cancer-, allergi- och miljöfarliga ämnen) fem nya tjänster. Inspektionsverksamheten vill kemikalieinspektionen utöka med fyra tjänster, bekämpningsmedelsarbetet med tre tjänster och produktregistret med två tjänster. Kemikalieinspektionen har föreslagit ett system med förhandsanmälan av nya kemiska ämnen. För detta har inspektionen beräknat fem tjänster.

Kemikalieinspektionen föreslår vidare att medlen för särskilda undersökningar skall öka med 6,5 milj. kr. budgetåret 1989/90 och att inspektionen skall erhålla ytterligare 4 milj. kr. för information, internationellt samarbete och utveckling av produktregistret.

Utvärdering av kemikaliekontrollen

I enlighet med riksdagens beslut i samband med att kemikalieinspektionens inrättades har kemikaliekontrollen utvärderats. Utredningen om de nya arbetsformerna inom kemikaliekontrollen lämnade sitt betänkande (SOU 1988:44) Kontroll av kemiska produkter i oktober 1988 (utredare, generaldirektören Olof Hörmander). Betänkandet har remissbehandlats.

Utredningen har intervjuat företrädare för olika intressen. En genomgående bedömning är att införandet av kemikalieinspektionen har inneburit en förbättring av kemikaliekontrollen. Utredningen anser att kemikalieinspektionens organisation och arbetets uppläggning i stort fungerar väl.

De företag som tillverkar, importerar, levererar och hanterar kemiska ämnen och produkter svarar för att produkterna inte ger skadliga effekter på hälsa och miljö. Enligt utredningen har företagens medvetande om detta ansvar ökat väsentligt sedan början av 1970-talet. Utredaren understryker samtidigt det allvarliga i att branschen som helhet ännu inte tycks ha mobiliserats för kemikalielagstiftningens mål. Det tycks också oklart i vilken utsträckning företagen tar på sig ett ekonomiskt ansvar för utredningar av gamla, redan introducerade produkter.

Lagen (1985:426) om kemiska produkter bygger på principen att redan en på goda vetenskapliga grunder uppkommen misstanke om skaderisker utgör en tillräcklig grund för myndighetsingripande. För att undgå förbud eller andra restriktioner måste en tillverkare eller importör så långt det på vetenskapens ståndpunkt är möjligt bevisa att misstanken är ogrundad. Utredaren föreslår att denna princip om den omvända bevisbördan, vilken nu framgår av lagens förarbeten, skrivs in i lagen. Utredaren föreslår också att den s.k. substitutionsprincipens tillämpning utreds i syfte att

finna en lagregel som underlättar utformningen av tillämpningsföreskrifter. Substitutionsprincipen innebär att en kemisk produkt skall bytas ut mot en mindre farlig produkt om hanteraren ändå uppnår ändamålet med användningen. Tillämpningen av denna princip är enligt utredningen oklar och har därför inte fått avsedd genomslagskraft.

Utredningen föreslår också att lagen om kemiska produkter utvidgas till att omfatta även varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt om varan därigenom kan befaras medföra skada på människor eller i miljön. Ett syfte med detta är att klargöra att man vid tillämpningen av substitutionsprincipen skall ta hänsyn även till användningen i senare led. Samtidigt menar utredningen att ytterligare överväganden krävs beträffande de sammantagna konsekvenserna av de föreslagna ändringarna i lagen om kemiska produkter innan förslagen genomförs.

Utredningen behandlar också samverkansformer och arbetsfördelning mellan de olika myndigheterna som har ansvar inom kemikaliekontrollen. Utredningen anser att kemikalieinspektionen bör ha en systemgranskande och systemuppföljande roll för kemikaliekontrollen som helhet. Samarbetet fungerar enligt utredningen väl mellan flertalet av de myndigheter som har att samverka inom kemikaliekontrollen. Dock behövs enligt utredningen förtydliganden av ansvarsfördelningen mellan kemikalieinspektionen och naturvårdsverket liksom i förhållande till regionala och lokala myndigheter. Vissa förslag lämnas i anslutning till detta.

Utredningen anser sammanfattningsvis att kemikalieinspektionen utvecklas i avsedd riktning men att resurserna är otillräckliga. Utredningen tar inte ställning till vilken expansion som behövs.

Utredningen anser att kemikalieinspektionens tillsynsuppgifter på sikt bör anslagsfinansieras och att expansionen tills vidare bör finansieras över statsbudgeten. Utredningen föreslår också ett nytt avgiftssystem. Förslaget innebär att kemikalieavgiften, som nu utgår med ett visst belopp per registrerad produkt, delas upp i en fast årsavgift per företag resp. en avgift per registrerad produkt. Nedsättning av produktavgiften föreslås för produkter med en omsättning under 1 ton per år. Nuvarande system med en fast årsavgift per företag för finansiering av arbetet med bekämpningsmedel bör enligt förslaget ersättas med en årsavgift som bygger på försäljningsvärdet av bekämpningsmedel.

Remissinstanserna

Utredningen får stöd för sina förslag från majoriteten av remissinstanserna. Den helt övervägande majoriteten av remissinstanserna anser att kemikalieinspektionen bör förstärkas.

Förslaget om anslagsfinansiering får stöd framför allt av industriföreträdarna men även av riksrevisionsverket och Svenska naturskyddsföreningen. Statskontoret och statens strålskyddsinstitut avvisar förslaget. Flertalet remissinstanser kommenterar ej förslaget.

Endast ett fåtal remissinstanser har haft några invändningar mot utredningens förslag till ändringar beträffande avgifterna. Kemikontoret anser att mängden aktiv substans och inte produktens årsomsättning bör ligga

till grund för bekämpningsmedelsavgiften och att produktavgiften på kemikalier bör reduceras för företag med över 100 produkter. Riksrevisionsverket menar att det kan bli svårt att få fram och kontrollera de omsättningsuppgifter som föreslås ligga till grund för bekämpningsmedelsavgiften.

Förslagen i fråga om ändringar i lagen om kemiska produkter får stöd av majoriteten av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Kemikontoret avvisar i likhet med flertalet industrirepresentanter förslagen. Vissa remissinstanser, t. ex. Svea hovrätt, LO och SAF, ser lagtekniska svårigheter att förverkliga alla eller delar av förslagen. Även andra remissinstanser vilka ställer sig positiva i princip, t. ex. statens naturvårdsverk, anser att förslagen kräver ytterligare utredning.

Många remissinstanser framhåller att det är viktigt med en klar ansvarsfördelning mellan ansvariga myndigheter och att oklarheter finns t. ex. beträffande gränsdragningen mellan kemikalieinspektionen och naturvårdsverket.

Föredragandens överväganden

För egen del noterar jag med tillfredsställelse den positiva bedömning som utredningen och remissinstanserna gjort av kemikalieinspektionens betydelse för en förbättrad kemikaliekontroll. Jag delar denna bedömning och anser att inspektionen bör fortsätta sitt aktiva arbete för att åstadkomma förbättringar inom kemikalieområdet.

Jag vill i detta sammanhang betona att grundtankarna bakom nu gällande kemikalielagstiftning är att skadliga ämnen och beredningar så långt som möjligt skall ersättas med sådana som är mindre farliga eller helt ofarliga. Detta följer också av bestämmelserna angående försiktighetsmått i 5 § lagen om kemiska produkter. Alla kemiska produkter som hanteras skall vara väl utredda med avseende på sina effekter på hälsa och miljö. De är företagen som har skyldigheten att bevisa att produkterna inte har några farliga egenskaper. Alla som hanterar kemiska produkter skall vara tillräckligt informerade om skaderisker och behovet av förebyggande åtgärder så att de kan hantera produkterna på ett säkert sätt. Den fortsatta beredningen får visa om lagstiftningen behöver ändras.

Det är viktigt att ansvarsfördelningen mellan de olika myndigheterna som arbetar med tillsyn av kemikaliekontrollen är klar och ändamålsenlig. Utredningen om de nya arbetsformerna inom kemikaliekontrollen har lämnat vissa förslag i syfte att uppnå detta, t. ex. att tillståndsprövningen av import resp. hantering av livsfarliga eller mycket farliga kemiska produkter skall flyttas från länsstyrelserna till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. Utredningens förslag bereds nu inom regeringskansliet.

Enligt vad jag har erfarit förbereder kemikalieinspektionen och naturvårdsverket en gemensam vägledning beträffande tillsynen enligt lagen om kemiska produkter till de regionala och lokala myndigheterna. Det bör bli ett värdefullt stöd för att utveckla länsstyrelsernas och kommunernas arbete med kemikalietillsynen.

För att kemikalieinspektionen skall kunna fylla sin viktiga funktion i

utvecklingen mot ett samhälle, där användningen av kemiska ämnen och produkter inte innebär oacceptabla effekter på hälsa och miljö, måste inspektionen förstärkas.

För budgetåret 1989/90 förslår jag en förstärkning motsvarande ytterligare 11 tjänster samt 4 milj. kr. för särskilda undersökningar, internationellt arbete och utökad informationsverksamhet. Därutöver föreslår jag, som framgått tidigare (anslag B6), att kemikalieinspektionens medel för arbetet med att halvera användningen av bekämpningsmedel inom jordbruket ökas från nuvarande 5 milj. kr. till 12 milj. kr.

Ett stort antal s. k. gamla kemiska ämnen är otillräckligt kända till sina egenskaper och risker. Ett internationellt samarbete för att fylla kunskapsluckorna pågår, bl. a. inom OECD. De 1 000 ämnen som kan beräknas svara för ca 99 % av användningen skall kartläggas inom en femårsperiod. Kemikalieinspektionen har tagit på sig ansvaret för att närmare granska ca fem ämnen per år. Det är enligt min mening ytterst viktigt att kemikalieinspektionen kan fullfölja detta åtagande och att inspektionen även i övrigt kan vara med i det internationella samarbetet på kemikalieområdet.

Kemikalieinspektionen har föreslagit ett system med förhandsanmälan av nya kemiska ämnen. När en anmälan har skett, skall den enligt förslaget granskas av kemikalieinspektionen. Förslaget har remissbehandlats och notifierats inom GATT och EFTA. Det är också betydelsefullt att åstadkomma en samordning med det system för förhandsanmälan som finns inom EG. Jag har därför beräknat resurser för förestående förhandlingar med EG härom.

Jag har beräknat ökade resurser för kemikalieinspektionens arbete med att skaffa en överblick över kemikalieanvändningen i samhället inbegripet upprättande av materialflöden. Detta är nödvändigt för att inspektionen skall kunna prioritera de områden där åtgärder bör vidtas.

Kemikalieinspektionen har tillsammans med bl. a. naturvårdsverket inlett ett arbete med att utarbeta kriterier för miljöfarlighet hos kemikalier. Arbete pågår också med att ta fram en lista över de kemiska ämnen som enligt myndigheternas samstämmiga bedömningar är skadliga för miljön. Detta arbete bör fullföljas så snart som möjligt.

Kemikalieinspektionens inspektioner är ett viktigt led i arbetet med att få företagen att ta sitt ansvar för kemikaliehanteringen. Inspektionens arbete är inriktat på tillverkar- och leverantörsleden. Förutom att se till att företagens produkter är märkta på ett tillfredsställande sätt och att tillräcklig information ges till efterföljande led har inspektionerna också till syfte att se till att företagen har tillräcklig kompetens och rutiner för att kunna ta sitt ansvar. Genom tillsynsbesöken får inspektionen en direktkontakt med företagen och därmed information om hur olika föreskrifter fungerar i praktiken och om problem som inte tidigare har uppmärksammats. Inspektionsverksamheten bör fortsätta. Jag har för ändamålet beräknat viss förstärkning av inspektionens resurser.

För närvarande pågår en översyn av produktregistret, som syftar till att precisera vilka behov registret skall fylla. I avvaktan på detta har jag inte nu beräknat ytterligare medel för utbyggnad av registret.

Det är viktigt att kemikalieinspektionen även i fortsättningen kan vara

en flexibel organisation. En expansion bör inte uteslutande ske genom flera fasta tjänster. Det är angeläget att hålla möjligheterna öppna för inspektionen att vid olika tillfällen köpa in den kompetens som behövs.

Jag har beräknat ytterligare medel för informationsverksamhet. Jag anser i likhet med utredningen om de nya arbetsformerna inom kemikaliekontrollen att en viktig funktion för inspektionen är att översätta vetenskaplig text till ett mer lättillgängligt språk.

Jag delar också utredningens uppfattning om vikten av en fortsatt god personalutveckling vid inspektionen.

Utredningen om de nya arbetsformerna inom kemikaliekontrollen har, som jag nyss har nämnt, föreslagit att tillsynsverksamheten på sikt bör finansieras över statsbudgeten. Jag är inte nu beredd att ta ställning till detta förslag. Däremot avser jag att återkomma till regeringen med förslag om ett nytt avgiftssystem.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag kostnaderna för kemikalieinspektionen till 36 910 000 kr. Jag har därvid tagit hänsyn till att den s. k. tjänstebrevsrätten avvecklas vid kemikalieinspektionen fr. o. m. den 1 juli 1989 samt att kostnader tillkommer på grund av att redovisningsrevisionen fortsättningsvis skall finansieras genom avgifter. Kemikalieinspektionens verksamhet finansieras med bekämpningsmedelsavgifter och kemikalieavgifter. Anslaget bör därför föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kemikalieinspektionen* för budgetåret 1889/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 14. Koncessionsnämnden för miljöskydd

1987/88	Utgift	10 023 141
1988/89	Anslag	10 707 000[1]
1989/90	Förslag	13 130 000

[1] Av angivet belopp har 75 000 kr. inte ställts till koncessionsnämndens för miljöskydd disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Koncessionsnämnden för miljöskydd handlägger ärenden rörande tillstånd till eller förbud mot miljöfarlig verksamhet. Nämnden består vid sådan handläggning av ordförande och tre andra ledamöter. Nämnden har fyra avdelningar.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Anslag		
Förvaltningskostnader	8 799 000	+2 167 000
(därav lönekostnader)	(7 531 000)	(+1 861 000)
Reseersättningar	803 000	+ 80 000
Lokalkostnader	1 105 000	+ 176 000
	10 707 000	**+2 423 000**

Koncessionsnämnden för miljöskydd

Enligt koncessionsnämndens mening kommer riksdagens beslut om ändringar i miljöskyddslagen med anledning av propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet att innebära en väsentligt ökad arbetsvolym för nämnden (prop. 1987/88:85, JoU23, rskr. 373). En anpassning av nämndens personal- och ekonomiadministration till tidsenliga och rationella arbetsmetoder behövs. Liksom tidigare år måste anslagsbehovet bedömas mot bakgrund av nödvändigheten att hålla nere handläggningstiderna.

Sammantaget begär nämnden undantag från huvudförslaget samt ökade medel på 2 604 000 kr. för följande förstärkningar:

– inrättande av en femte avdelning

– inrättande av en fast tjänst som överingenjör som ersättning för en personlig tjänst och en ytterligare ställföreträdande ordförande, som inte skall vara anställd vid nämnden

– ökade lokalutrymmen samt diverse kontorsutrustning.

Vidare vill nämnden att en särskild ordförande och chef för nämnden förordnas med uppgift att ha det övergripande ansvaret för nämndens verksamhet, ledning och planering.

Föredragandens överväganden

Koncessionsnämndens uppgifter kommer på ett väsentligt sätt att påverkas av de ändringar i miljöskyddslagstiftningen som skall träda i kraft den 1 juli 1989. Den viktigaste förändringen är att de beslut i tillstånds- och tillsynsärenden enligt miljöskyddslagen (1969:387) som meddelas av länsstyrelsen får överklagas till koncessionsnämnden i stället för till regeringen. Nämnden blir alltså normalt slutinstans i dessa överklagandeärenden. Det är angeläget att en myndighet som har denna funktion också tilldelas sådana resurser och ges en sådan organisation att den kan fullgöra sina uppgifter på ett bra sätt. Jag har därför räknat med en resursförstärkning vid nämnden på drygt 2,4 milj. kr. Förstärkningen medger bl. a. att ytterligare en avdelning kan inrättas vid nämnden. De vidgade arbetsuppgifterna kan medföra krav på ändrade arbetsrutiner. Jag förutsätter att nämnden gör de ändringar som därvid bedöms nödvändiga.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag kostnaderna för koncessionsnämnden till 13 130 000 kr. Jag har då räknat med att nämnden undantas från huvudförslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Koncessionsnämnden för miljöskydd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 13 130 000 kr.

B 15. Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond

1987/88	Utgift	17 000 000
1988/89	Anslag	17 000 000
1989/90	Förslag	17 000 000

Förenta Nationernas miljöfond inrättades genom beslut av 1972 års generalförsamling för att inom ramen för FN:s miljöprogram helt eller delvis finansiera kostnaderna för nya miljövårdsinitiativ inom FN:s olika organ. Fondens användning står under överinseende av FN:s miljöstyrelse. Ett fortsatt starkt engagemang från svensk sida är nödvändigt när det gäller de globala miljöfrågor som behandlas av miljöstyrelsen och som under de närmaste åren kommer att vara särskilt aktuella genom olika uppföljningsaktiviteter efter den s. k. Brundtlandkommissionens rapport.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 17 000 000 kr.

B 16. Visst internationellt miljösamarbete

1987/88	Utgift	5 602 049
1988/89	Anslag	5 350 000
1989/90	Förslag	8 350 000

Anslaget disponeras för utgifter för Sveriges deltagande i vissa internationella organisationer och för internationellt samarbete inom miljövårdsområdet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
FN:s miljöstyrelse	400 000	+ 100 000
Marina miljökonventioner	1 100 000	+ 1 300 000
Internationella naturvårdsunionen	650 000	–
ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar	800 000	–
Finsk-svenska gränsälvskommissionen	300 000	+ 100 000
Nordiskt samarbete	150 000	+ 50 000
Bilateralt samarbete	550 000	+ 700 000
EFTA/EG	–	+ 500 000
Regionala och globala FN-konferenser	–	+ 500 000
Diverse internationella organisationer och kongresser	1 400 000	– 250 000
	5 350 000	**+ 3 000 000**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Visst internationellt miljösamarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 8 350 000 kr.

B 17. Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter

1987/88	Utgift	10 498 925	Reservation	−798 925
1988/89	Anslag	18 500 000		
1989/90	Förslag	7 200 000		

Från anslaget bestrids kostnader för inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde. Byggnadsstyrelsen har inredningsansvar för myndigheterna och utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) har utrustningsansvar.

Statens naturvårdsverk

Inredning

Byggnadsstyrelsen

För inredning av lokaler samt för ny- och ersättningsanskaffningar föreslår byggnadsstyrelsen att en kostnadsram för *Ersättningsanskaffningar m. m.* för budgetåret 1989/90 förs upp med 1 710 000 kr. Byggnadsstyrelsen har då beräknat inredning för av naturvårdsverket begärda ca 50 nya tjänster.

Utrustning

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH)

För utrustning av lokaler föreslår UUH att en kostnadsram under *Ersättningsanskaffningar m. m.* förs upp med 12,5 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Medelsbehovet grundar sig på en genomgång av vilken utrustning som behöver anskaffas så att dels den nuvarande verksamheten skall kunna bedrivas planenligt, dels de mål som sätts för verksamheten i miljöpropositionen och i verkets egen verksamhetsbeskrivning skall uppnås.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att för inredning av lokaler förs upp en kostnadsram av 670 000 kr. för budgetåret 1989/90 under rubriken Statens naturvårdsverk Ersättningsanskaffningar m. m.

För utrustning av lokaler förordar jag en kostnadsram av 8 milj. kr. för budgetåret 1989/90 under rubriken Statens naturvårdsverk, Ersättningsanskaffningar m. m.

Anslagsbehovet för nästa budgetår beräknar jag för inredning och utrustning till sammanlagt 7,2 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid statens naturvårdsverk inom de kostnadsramar som jag har förordat i det föregående,
2. till *Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 7 200 000 kr.

B 18. Åtgärder mot havsföroreningar

1988/89	Anslag	15 000 000[1]
1989/90	Förslag	16 500 000

[1] Härtill kommer 16 500 000 kr. på tilläggsbudget I.

Anslaget används för åtgärder mot havsföroreningar såsom forskning om den marina miljön, åtgärdsinriktad teknisk forskning, mätning, övervakning, framtagande och sammanställning av statistik om förändringar i miljön, uppföljning m. m. av nationellt och internationellt arbete.

Statens naturvårdsverk

Naturvårdsverkets förslag för budgetåret 1989/90 följer i huvudsak den åtgärdsplan mot havsföroreningar som utarbetades av naturvårdsverket i samarbete med en rad andra myndigheter under åren 1986 och 1987 och som låg till grund för regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85).

Om de olika programmen i åtgärdsplanen skall kunna genomföras i den takt som förutsattes i naturvårdsverkets förslag till aktionsplan krävs en ökning av resurserna. Under perioden skall en reviderad aktionsplan tas fram. För särskilda utredningar, tryckning m. m. behövs därför ökade anslag.

De medel som ställs till naturvetenskapliga forskningsrådets förfogande innebär en början på den nödvändiga förstärkningen av basorganisationen för marin forskning. Med hänsyn till de många olika kunskapsområden som måste täckas är det angeläget med ytterligare förstärkning av resurserna.

Inom den miljötekniska forskningen kommer de projekt som nu inleds inom områdena cellulosateknik, gruvteknik och kommunal avloppsrening att behöva utökas under kommande budgetår.

Naturvårdsverket uppskattar mot denna bakgrund anslagsbehovet för budgetåret 1989/90 till 25 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till årets akuta problem med algblomning och säldöd har regeringen föreslagit särskilda insatser för övervakning av havsmiljön samt för miljöforskning (prop. 1988/89:10). Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (*JoU 6, rskr 58*).

Universitets- och högskoleämbetet har på regeringens uppdrag redovisat förslag till organisation av den marina forskningen. En förstärkning av den marina forskningen ligger väl i linje med utredningens förslag och med intentionerna i aktionsplanen mot havsföroreningar. Jag beräknar därför medel för en viss förstärkning av resurserna för budgetåret 1989/90. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder mot havsföroreningar* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 16 500 000 kr.

B 19. Utredningsverksamhet om CFC-föreningar m. m.

1988/89	Anslag	2 900 000
1989/90	Förslag	3 075 000

Från anslaget betalas kostnader för utredningsverksamhet med syfte att minska utsläppen av CFC-föreningar och ämnen med likartade effekter på stratosfärens ozonskikt.

Statens naturvårdsverk

Naturvårdsverket yrkar för budgetåret 1989/90 att 13,4 milj. kr. anvisas för åtgärder till skydd för ozonskiktet. Medlen bör enligt verket användas till utredningsverksamhet enligt de regeringsuppdrag som verket erhållit, bidrag till nordiska utredningar, kompetensuppbyggnad på polyuretanområdet, internationellt arbete samt särskilda nationella informationsinsatser.

Föredragandens överväganden

Jag anser det angeläget att den avvecklingsplan för CFC och haloner fullföljs, som regeringen lade fram i propositionen 1987/88:85 om miljöpolitiken inför 1990-talet och som godkändes av riksdagen (JoU 23, rskr. 373).

Jag delar i allt väsentligt naturvårdsverkets uppfattning om vilka insatser som krävs av myndigheten i form av utredningar på det nationella området. Enligt min uppfattning bör utvecklingsarbete och tekniska frågor om köldmedieanvändning i stationära anläggningar och mobila aggregat i första hand bekostas av tillverkare och användare av dessa anläggningar.

Jag föreslår under anslaget B 2. Miljövårdsinformation att medel avsätts för att sprida information om de svenska åtgärderna för att avveckla CFC-användningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningsverksamhet om CFC-föreningar m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 3 075 000 kr.

B 20. Internationella institutet för miljövänlig teknik

1988/89	Anslag	25 000 000
1989/90	Förslag	25 000 000

Under anslaget redovisas utgifterna för statens stöd till stiftelsen Internationella institutet för miljövänlig teknik (International Institute for Environmentally Sound Technology, IET).

Föredragandens överväganden

I enlighet med förslag i propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet beslutade riksdagen i juni 1988 att för budgetåret 1988/89 anvisa 25 milj. kr. för inrättandet av ett internationellt institut för främjande av miljöteknik m. m.

Regeringen har i augusti 1988 beslutat inrätta stiftelsen Internationella institutet för miljövänlig teknik (IET). Stiftelsen har som huvuduppgift att värdera miljövänlig teknik, att aktivt bidra till spridning av miljövänlig teknik samt att i särskilda fall initiera och främja forskning och utveckling av sådan teknik.

Jag vill för riksdagens kännedom meddela att regeringen i november 1988 utsåg styrelseordförande för stiftelsen. I enlighet med beslutet om att inrätta stiftelsen har regeringen också tillsatt en direktör för stiftelsen. Stiftelsen har härigenom kunnat påbörja sin verksamhet.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag anslaget till 25 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationella institutet för miljövänlig teknik* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

C. Energi

Verksamheten vid statens vattenfallsverk

1 Inledning

Riksdagen har våren 1988 fastställt nya principer för statsmakternas ekonomiska styrning av statens vattenfallsverk (Vattenfall, prop. 1987/88:87, NU 41, rskr. 376). Beslutet innebär bl. a. att omfattningen och inriktningen av Vattenfalls investeringar samt finansieringsplan skall beslutas av riksdagen enligt en rullande treårsplan. Beslutet innebär vidare att Vattenfall och dess dotterbolag skall behandlas som en sammanhållen grupp av företag – Vattenfallkoncernen. Av planeringsskäl är den investerings- och finansieringsplan som beslöts våren 1988 endast ettårig och omfattar budgetåret 1988/89. Den plan jag kommer att redovisa i det följande blir därför den första treårsplanen för Vattenfall och omfattar åren 1989–1991.

2 Uppgifter och organisation

Vattenfall inrättades år 1909 och har enligt sin instruktion (1988:851) till uppgift att affärsmässigt utöva följande verksamheter:

- produktion, överföring, distribution och försäljning av el och värme,
- inköp, överföring, distribution och försäljning av naturgas,
- energitjänster inom och utom landet,
- forskning, utveckling och demonstration av ny teknik inom energiområdet samt
- byggnation och drift av anläggningar för verksamheten.

Vattenfall skall också

- handha statens kraftverksrörelse och därmed sammanhängande verksamhet samt bära sektoransvar för elkraftteknisk forskning och utveckling,
- handha kanalrörelsen vid Trollhätte kanalverk,
- inom sitt verksamhetsområde arbeta för en avveckling av kärnkraften till senast år 2010,
- verka för en rationell elenergiförsörjning och en effektiv användning av elenergi i landet samt
- leda och samordna beredskapsplaneringen för landets elförsörjning med inriktning mot åtgärder som tillgodoser samhällets behov av el i en kris- eller krigssituation.

Vattenfall har delats in i tio resultatområden. Denna indelning har fastställts i Vattenfalls instruktion och framgår av det följande.

1. Elproduktion
2. Överföring av el
3. Regional energimarknad
4. Energiverksrörelse
5. Naturgasverksamhet
6. Finansverksamhet

7. Entreprenad- och konsulttjänster
8. Fastighetsförvaltning i fråga om förvaltningsbyggnader samt fastigheter och byggnader som inte erfordras för den direkta driften av verksamheten
9. Intern service
10. Kanalrörelse

Vattenfall har vidare en regional organisation uppdelad i fem regionala enheter. Dessa enheter ansvarar främst för verksamheten inom resultatområdena Regional energimarknad och Energiverksrörelse. De regionala enheterna har även ett driftansvar för vattenkraftstationerna och överföringsnätet.

Skälet till uppdelningen i resultatområden är bl.a. att tillmötesgå de ökade kraven på insyn i Vattenfalls olika verksamheter.

3 Statens vattenfallsverk

3.1 Inledning

Vattenfalls övergripande långsiktiga mål för koncernen är att kunna erbjuda kunderna konkurrenskraftiga energilösningar, verka för en rationell elförsörjning i landet samt säkerställa en rationell elförsörjning inom det egna verksamhetsområdet samtidigt som kärnkraften ersätts.

För att uppnå dessa långsiktiga mål har Vattenfall fastställt följande huvudinriktningar för treårsperioden 1989–1991:

- säkerställa god elförsörjning i framtiden
- intensifiera arbetet med att genomföra kärnkraftersättningen
- utnyttja befintliga elanläggningar bättre
- mer aktivt än tidigare använda priset som styrmedel
- mer än tidigare arbeta för en bättre energihushållning
- mer aktivt driva forskning och utveckling av ny energiproduktion
- öka och utveckla naturgasanvändningen
- mer än tidigare samarbeta med kunder och kommuner i syfte att lösa gemensamma energiproblem.

3.2 Elförsörjning

De senaste årens utveckling visar enligt Vattenfall ökad sannolikhet för högre elanvändning i landet än enligt tidigare prognoser. Elbalansen bedöms dock vara tillfredsställande till mitten av 1990-talet trots att endast mindre produktionstillskott tillförs. Under planperioden kan dock beslut behöva fattas om ny spetskraft för att tillgodose effektbehov.

3.3 Investeringsplaner

Vattenfall har lämnat ett förslag till treårsplan för perioden 1989–1991.

I skrivelse den 16 november 1988 har Vattenfall återtagit alla förslag som rör ett demonstrationskraftverk i Oxelösund. Efter eliminering av

detta projekt föreslår Vattenfall en investeringsram för treårsperioden 1989–1991 om 15055 milj. kr.

Vattenfalls förslag till investeringsplan med fördelning på resultatområden framgår av tabell 1.

Tabell 1. Vattenfalls förslag till investeringsplan, milj. kr.

Resultatområde	1988	1989	1990	1991	1989–1991
Elproduktion	2475	2794	1810	1670	6274
Överföring	660	1000	450	650	2100
Regional energimarknad	1010	980	1070	1100	3150
Energiverksrörelse	570	610	610	660	1880
Naturgasverksamhet	120	500	400	400	1300
Entreprenad- och konsulttjänster	20	15	15	15	45
Fastighetsförvaltning	60	70	40	40	150
Finansverksamhet					
Intern service	25	45	70	25	140
Kanalrörelse	5	5	5	6	16
	4945	**6019**	**4470**	**4566**	**15055**

Inom resultatområdena Elproduktion och Energiverksrörelse bedrivs verksamheten delvis inom ramen för olika aktiebolag i vilka Vattenfall är majoritetsägare. Naturgasverksamheten bedrivs i sin helhet i aktiebolagsform. De i tabellen angivna beloppen avser de totala investeringarna inom berörda koncernbolag, dvs. även sådana investeringar som finansieras genom kapitaltillskott från andra delägare eller genom upplåning.

3.3.1 Elproduktion

Inom resultatområdet *Elproduktion* drivs Vattenfalls kraftstationer. Elproduktionen sker inom hel- eller delägda vattenkraft- och kärnkraftstationer samt övriga värmekraftstationer, främst oljeeldade anläggningar.

Vattenkraft

Under de kommande åren satsar Vattenfall betydande resurser för fortsatta förnyelseåtgärder i vattenkraftstationer för att uppnå bättre produktionsekonomi, högre tillförlitlighet och säkerhet.

Sammanlagt beräknas ca 3610 milj. kr. investeras inom vattenkraften under planperioden. Härav avser 810 milj. kr. Umeälven, 540 milj. kr. Dalälven, 365 milj. kr. Ångermanälven, 360 milj. kr. Göta älv och 390 milj. kr. Indalsälven.

Den största föreslagna investeringen gäller om- och tillbyggnad av kraftstationerna Hojum och Olidan i Göta älv.

Andra större vattenkraftsprojekt som inte tidigare redovisats finns i Motala, Grundfors, Stugun, Näverede och Kilforsen. Till detta kommer nya driftcentraler i Norrbottens och Västerbottens län.

Kärnkraft

Vattenfall äger kärnkraftverket i Ringhals, som har fyra reaktorer, samt 74,5 % av Forsmarksverket, som har tre reaktorer.

Alla svenska reaktorer har under år 1988 försetts med system som

skyddar omgivningen om en olycka med svåra härdskador skulle inträffa. Detta har gjorts som ett komplement till befintliga betonginneslutningar. Dessa system skall skydda inneslutningen från höga tryck samtidigt som filter skyddar omgivningen från radioaktiva utsläpp.

Vattenfallkoncernens investeringar i kärnkraft under planperioden gäller framför allt byte av ånggeneratorer och turbinrotorbyte i Ringhals 2.

En viktig uppgift under planperioden blir enligt Vattenfall att ta fram underlag inför 1990 års kontrollstation vad gäller avveckling av kärnkraften enligt riksdagens beslut. Utöver redovisning av åtgärder för att säkra eltillförseln omfattar uppgiften att ta fram underlag för val av vilken av de fyra reaktorerna i Ringhals som skall tas ur drift samt insatser för att slå vakt om den tekniska kompetensen i kärnkraftverken och de centrala kärnkraftsorganen.

För kärnkraften planeras effekthöjningar i Ringhals 1 och 2 och Forsmark 3 under planperioden. Effekttillskottet beräknas bli ca 162 MW och elproduktionen öka med ca 1,1 TWh per år. Effekthöjningarna är enligt Vattenfall billiga att genomföra och har en mycket kort återbetalningstid.

Investeringarna i kärnkraft under perioden beräknas uppgå till 1 756 milj. kr.

Övrig värmekraft

För övrig värmekraftproduktion, främst oljeeldade anläggningar, har Vattenfall egna och bolagsägda anläggningar.

För att ersätta kärnkraften anser Vattenfall att värmekraftanläggningar i form av kraftvärmeverk och kondensproduktion baserade på gas och kol behöver byggas ut. Under planperioden behöver ny teknik för detta utvecklas och demonstreras. Vidare behöver anläggningar projekteras.

Vattenfall arbetar med att skapa en projektreserv i form av oljeeldade gasturbiner som senare kan kompletteras till kombikraftverk där både el och värme produceras med naturgas som bränsle. Omfattningen beräknas bli ca 100 MW för idrifttagning tidigast år 1993 samt ca 200 MW för idrifttagning tidigast åren 1994 och 1995. År 1996 skulle dessa gasturbiner kunna kompletteras till kombikraftverk med en sammanlagd effekt av 700 MW. Alternativt kan en ny, separat kombianläggning byggas med naturgas som bränsle.

Vattenfall har vidare undersökt möjligheterna att konvertera en befintlig gasturbin i Stallbacka, utanför Trollhättan, till ett kombikraftverk – baserat på naturgas. Utförda prov har gett tillfredsställande resultat. Eleffekten i en tillbyggd anläggning beräknas bli ca 110 MW vid 85 MW värmeleverans. När värmebehovet är lågt ökar eleffekten till ca 120 MW. Anläggningen planeras demonstreras i full skala fr. o. m. år 1991. Investeringskostnaden för ombyggnaden beräknas till sammanlagt 460 milj. kr.

3.3.2 *Överföring*

Inom resultatområdet *Överföring* redovisas all verksamhet som rör storkraftnätet. Storkraftnätet omfattar för närvarande ca 15 000 km högspänningsledningar för 220 och 400 kV, varav Vattenfall äger huvuddelen.

Till 400–220 kV överföringssystemet söder om Skellefteälven, stamnätet, inmatades under år 1987 totalt 96 TWh elenergi eller ca 67 % av den totalt tillförda elenergin inom landet. Den inmatade elenergin fördelades ungefär lika mellan Vattenfall och övriga kraftföretag.

Utbyggnad och utnyttjande av stamnätet är reglerat i ett särskilt stamnätsavtal undertecknat av Vattenfall och av de elva större kraftföretagen som för närvarande utnyttjar nätet.

Omfattande utbyggnader pågår med syftet att effektivisera och förnya storkraftnätet. Investeringarna avser framför allt åtgärder för att ersätta fem av nuvarande sex 220 kV ledningar mellan Indalsälven och Mälardalen med två 400 kV ledningar samt utbyggnad av en likströmskabel till Finland (Fennoskan).

Samtliga 400 kV ledningar från Norrland till Mellansverige är utrustade med seriekondensatorer för att öka överföringsförmågan. Kondensatorbatterierna är i vissa fall isolerade med olja och i vissa fall med PCB. Av arbetsmiljö- och miljövårdsskäl kommer användningen av PCB att förbjudas. Under perioden fram till år 1995 måste därför alla kondensatorelement som innehåller PCB bytas ut. Dessa ombyggnader har nu påbörjats med stationen i Kättbo som skall vara ombyggd till år 1989. Den totala kostnaden för byte av samtliga element beräknas till 360 milj. kr.

Investeringarna under planperioden avser framför allt fortsatt arbete med ombyggnad av 220 kV ledningarna, förnyelse av ledningar och stationer samt byte av kondensatorelement. Upptagna medel för investeringar inkluderar också projekteringsmedel.

De större investeringar som tidigare inte har redovisats för riksdagen är ombyggnad av ledningen Västerås–Örebro, förnyelse av transformatorstationen i Hamra samt förnyelse av seriekondensatorn i Vittersjö.

3.3.3 *Regional energimarknad och Energiverksrörelse*

Verksamheten inom de två resultatområdena *Regional energimarknad* och *Energiverksrörelse* omfattar Vattenfalls försäljning av el och värme samt kontakter med kunder, kommuner och andra intressenter på energimarknaden. I ansvarsområdet ingår också utveckling och marknadsetablering av energihushållning.

Verksamheten bedrivs till största delen inom Vattenfalls fem regioner. Dessa svarar för drift och underhåll av vattenkraftstationer och storkraftnät på entreprenad åt Elproduktion. Regionerna svarar vidare för kundkontakter och försäljning inom sina geografiska områden. Vattenfall driver även eldistribution samt värmerörelse i bolagsform.

Investeringarna inom *Regional energimarknad* avser huvudsakligen uppförande och reinvesteringar av högspänningsledningar och transformeringsanläggningar, mindre kraftvärmeanläggningar och vattenkraftsta-

tioner samt för värmeförsörjning. Växande behov av investeringsmedel förutses för områdena kraftvärme och värmeförsörjning.

Större projekt som föreslås för planperioden är nya transformatorstationer i Glan och Stenkullen samt ombyggnad av Långeds vattenkraftstation och nya vattenkraftstationer i Bengtsbro och Gardsjönäs.

Vattenfall verkar för att potentialen för kraftvärme tas till vara i kommunerna. För att kunna genomföra projekt på ett effektivt sätt är det angeläget att tiden från projektering till beslut minskas. Vattenfall föreslår därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att kunna medge Vattenfall rätt att starta upphandlings- och utbyggnadsskedet för nya kraftvärmeverk med en investeringskostnad om högst 200 milj. kr. För investeringar i småskalig kraftvärme har Vattenfall beräknat 685 milj. kr. för treårsperioden.

Vattenfallkoncernens *Energiverksrörelse* omfattar ca 540000 kunder eller ungefär 11 % av den totala marknaden. Kunderna består i huvudsak av hushåll, jordbruk, småindustrier, affärsrörelser och lokaler. Hälften av denna verksamhet sker inom affärsverket. Genom Vattenfalls Energiverksgrupp AB (VEAB) samordnas 14 dotterbolag och därtill de intressebolag i de bolag där Vattenfall har en mindre ägarandel.

Investeringarna inom energiverksrörelsen under planperioden gäller ny- och ombyggnad av ledningar och transformeringsanläggningar för spänningarna 0,4 – 20 à 40 kV.

3.3.4 Naturgas

Vattenfallkoncernens naturgasrörelse drivs genom dotterbolaget Swedegas AB som Vattenfall äger till 60 %. Övriga delägare är Shell Gas B.V., Den norske stats oljeselskap a.s (Statoil) samt Dansk Olie & Naturgas A/S. Swedegas svarar för inköp, överföring och distribution till slutkund eller återförsäljare av naturgas. Försäljningen av naturgas på västkusten sker genom Västgas AB som är ett dotterbolag till Swedegas.

Introduktionen av naturgas i Sverige, som startade sommaren 1985, fortsätter. Swedegas har träffat avtal med Dansk Naturgas A/S om leverans av naturgas till västkusten. Ledningen sträcker sig nu fram till och in i Göteborg dit leveransen har påbörjats under år 1988.

Planerings- och projekteringsarbete pågår för att utsträcka gasnätet dels upp mot Trollhättan – Vänersborg (Västgas 2), dels mot Mellansverige.

Swedegas analyserar för närvarande förutsättningarna för naturgas till Mellansverige med inriktning att ha en plan för utbyggnad klar år 1989. Projektet är avhängigt marknadens intresse för naturgas samt att inköpsförhandlingar kunnat slutföras. Arbetet drivs med målsättningen att nå Stockholm år 1993. Alternativet till utbyggnad av gasnätet från västkusten är att Mellansverige kan försörjas med sovjetisk gas via Finland.

Naturgas har i Sverige hittills använts huvudsakligen för oljeersättning inom industrin och uppvärmning i s.k. blockcentraler. Nu prövas även möjligheterna att marknadsföra naturgas till fjärrvärmesystem och kraftvärmeverk. Möjligheten att använda gas i stor skala för elproduktion

studeras också och kan enligt Vattenfall få stor betydelse när kärnkraften skall ersättas.

Kontakter mellan Vattenfall, Statoil och Statkraft i Norge resp. Neste i Finland har lett till gemensamma utrednings- och projekteringsinsatser med resp. företag för att närmare undersöka olika alternativ för gasledningars framdragning.

De av Vattenfall angivna behoven av investeringsmedel under perioden 1989–1991 avser endast Västgas 2 och gaslager. Behovet av investeringsmedel för den fortsatta utbyggnaden av gasnätet till Mellansverige kommer att redovisas i 1989 års treårsplan.

3.3.5 Entreprenad och konsulttjänster

Vattenfalls resultatområde *Entreprenad och konsulttjänster* omfattar främst verksamhet inom affärsverket. Tjänster erbjuds dock även till utomstående i Sverige och genom dotterbolaget SwedPower AB till intressenter i utlandet.

Vattenfall bygger sedan länge flertalet produktions-, överförings- och distributionsanläggningar i egen regi. Genom ny roll och ändrade styrformer har inriktningen mot ökad affärsorientering av verksamheten förstärkts.

Verksamheterna för vattenkraft och byggteknik och byggentreprenadverksamheten omlokaliseras för närvarande till Ludvika och Luleå. De drivs vidare som bolag under namnet *Kraftbyggarna Byggnadsteknik AB* i Ludvika resp. *Kraftbyggarna Entreprenad AB* i Luleå. Vid årsskiftet 1989–1990 skall bolagen vara fullt etablerade.

Till följd av den avtagande anläggningsverksamheten och en delvis annan inriktning i framtiden fortsätter personalantalet inom resultatområdet att minska. Under perioden 1989–1991 beräknas personalen minska med ca 500 personer till omkring 2000 anställda. Under samma period beräknas uppdragsvolymen till 2800 milj. kr. per år. Uppdragsgivarna återfinns till allra största delen inom Vattenfallkoncernen. Uppdrag kommer också i ökande grad att sökas på den externa marknaden, främst genom dotterbolagen Kraftbyggarna.

3.3.6 Övriga resultatområden

Resultatområdet *Förvaltningsbyggnader* omfattar förvaltningsbyggnader samt fastigheter och byggnader som inte erfordras för den direkta driften av verksamheten.

Större investeringsprojekt under perioden är tillbyggnad av regionkontoret i Sundsvall samt nybyggnad av kontorsfastighet i Ludvika. Investeringarna i Råckstafastigheten uppgår åren 1989–1991 till sammanlagt 102 milj. kr. Större investeringar är bl.a. installation av värmeåtervinnings- och kylanläggningssystem samt ombyggnad av restaurang.

Vattenfallkoncernens finansiering sker fr.o.m. budgetåret 1988/89 genom lån dels via riksgäldskontoret, dels via kapitalmarknaden. Denna

upplåning sker genom resultatområdet *Finansförvaltning*. Under planperioden förutses inte nu några investeringar.

Inom resultatområdet *Intern service* tillhandahålls tjänster inom områdena ADB, ekonomi, juridik, fastighetstjänster i Råcksta samt personal.

Vattenfall har beslutat att omlokalisera vissa ADB-funktioner till Luleå.

Trollhätte kanalverk utgör ett eget resultatområde och ansvarar för kanaler, slussar och farleder mellan Göteborg och Vänern samt Säffle kanal.

3.4 Finansieringsplan och borgen

Vattenfall redovisar följande finansieringsplan för perioden (milj. kr.):

	1988	1989	1990	1991	1989–1991
– Investeringar inom affärsverk och bolag	4945	6019	4470	4566	15055
– Egen finansiering (avkastningsmedel och rörelsemedel)	3205	2185	3350	3556	9091
– Upplåning via bolag	200	250	220	210	680
– Finansiering från meddelägare	65	220	180	180	580
– Riksgäldslån	1475	3364	720	620	4704

Behov av ram för lån under perioden 1989–1991 från riksgäldskontoret blir sammantaget 4 704 milj. kr. Härtill kommer tidigare beslutad ram för rörliga krediter på 1 175 milj. kr. Total föreslagen kreditram uppgår härigenom till 5 995 milj. kr.

Nuvarande borgensram uppgår till 13 187 milj. kr., varav för eldistributionsbolag 645 milj. kr. Den nuvarande totala ramen räcker för det borgensteckningsbehov som nu kan förutses. Borgensteckningsbehov föreligger bl.a. för Bastusels Kraft AB totalt under perioden med 216 milj. kr. och Kärnkraftsäkerhet och Utbildning AB intill 106 milj. kr. samt för ett antal energirörelsebolag och värmebolag.

Vattenfall har vid beräkning av investeringsbehovet förutsatt att finansiering av investeringar inom dotterbolag i huvudsak skall ske via kapitaltillskott från affärsverket. Viss del av detta investeringsbehov kan dock komma att finansieras via marknadslån om lånevillkoren är gynnsammare. Vidare kommer behov av borgensteckning av affärsverket att erfordras för entreprenadarbeten inom dotterbolagen Kraftbyggarna. För att bibehålla en viss frihet och flexibilitet föreslår Vattenfall att ramen för borgensteckning räknas upp med 1 000 milj. kr. Den totala ramen föreslås därför uppgå till 14 187 milj. kr.

Borgensteckning för gruppen värmebolag uppgår för närvarande till ca 119 milj. kr. Vattenfall föreslår en omfördelning inom nuvarande ram innebärande att eldistributionsbolag och värmebolag innefattas i en gemensam ram vilken uppräknas till 800 milj. kr.

3.5 Bemyndiganden

Vattenfall föreslår att regeringen hemställer att riksdagen bemyndigar regeringen att, på samma sätt som föregående budgetår, för andra typer av

bolag än distributionsbolag besluta om frågor rörande bildande av bolag och förvärv av aktier intill ett sammanlagt belopp på 75 milj. kr. samt att inom ramen för givet borgensbemyndigande medge tecknande av borgen för lån till sådana bolag.

I fråga om rätt att besluta om om- och tillbyggnad av vattenkraftstationer föreslår Vattenfall att nuvarande regler slopas och att Vattenfall i stället får rätt att besluta om alla projekt inom angiven investeringsplan.

4 Remissinstanserna m. m.

Vattenfalls framställning har remitterats till statens energiverk. Därefter har Vattenfall yttrat sig över energiverkets yttrande.

Statens energiverk anser att den uppdelning i resultatområden som Vattenfall arbetar med ger en bra grund för att bedöma lönsamheten inom de olika verksamhetsgrenarna. Vattenfall bör dock även ange rörelseresultaten och resultatutsikterna för de olika resultatområdena och vilken lönsamhet Vattenfall räknar med för de investeringar som föreslås.

När det gäller de föreslagna investeringarna har energiverket inte möjlighet att granska de enskilda investeringsobjekten. Det är enligt energiverket knappast heller verkets uppgift.

Vattenfalls bedömning om elanvändningen stämmer väl överens med energiverkets bedömningar.

Energiverket har ingen invändning mot Vattenfalls strategi för kärnkraftersättningen men betonar vikten av att tillstånd till såväl demonstrationsanläggningar som projekt i projektreserven snarast söks.

Vattenfall konstaterar i sitt yttrande över energiverkets remissvar att lönsamhetsnivån för de olika resultatområdena varierar över tiden med hänsyn till att kapitalkostnaderna fördelas ojämnt över åren vid gängse principer för resultatredovisning. De olika resultatområdena får därmed olika lönsamhetstal, om man ser på några enstaka år. Detta blir särskilt tydligt om en jämförelse görs mellan ny verksamhet, såsom naturgasverksamhet, och mogen verksamhet, såsom elproduktion.

Ett fastlagt avkastningskrav bör emellertid enligt Vattenfall gälla verksamheten i dess helhet.

5 Föredraganden

Inledning

De nya principer för den ekonomiska styrningen av Vattenfall som riksdagen fastställde våren 1988 innebär bl. a. att riksdagen skall fastställa investerings- och finansieringsplaner för koncernen.

Investeringsplanen 1989–1991 blir den första treårsplan, beträffande vilken de nya principerna skall tillämpas.

Jag vill i detta sammanhang klargöra att den investeringsplan som riksdagen godkände våren 1988 gäller intill dess en ny investeringsplan har godkänts av riksdagen. Treårsplanen 1989–1991 kommer därmed att gälla fr. o. m. tidpunkten för riksdagens beslut om denna, dvs. någon gång under våren 1989.

När det gäller *inriktningen* av Vattenfalls investeringar ansluter jag mig i huvudsak till Vattenfalls förslag. Jag anser att förslagen ligger i linje med den av riksdagen fastställda inriktningen av energipolitiken.

Beträffande investeringsramen förordar jag att ställning nu tas till ramens omfattning dels för treårsperioden, dels för de tre åren var för sig. Detta innebär att Vattenfalls investeringar inte bör få överskrida den av riksdagen fastställda nivån för de enskilda åren. Dock anser jag att en möjlighet till undantag från denna regel bör finnas om det kan anses motiverat från driftsynpunkt. Ett sådant undantag kan gälla haveri o. d.

Jag vill vidare framhålla att investeringsplanen är av beräkningskaraktär och att förändringar *inom* ramen kan komma att ske mellan olika resultatområden, beroende på bl. a. tillståndsfrågor och prisutveckling.

Det förhållandet att jag har beräknat medel för ett visst utbyggnadsprojekt eller en viss grupp av utbyggnadsprojekt innebär inte något föregripande av den prövning som skall ske enligt vattenlagen (1983:291), lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar eller annan tillämplig lagstiftning. Jag vill särskilt framhålla att projekt som rör höjning av effekten i kärnkraftverken prövas av regeringen i särskild ordning enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Därmed innebär mina förslag till investeringsplan i det följande inte något föregripande av denna prövning.

När det gäller den *totala omfattningen* av Vattenfalls förslag till investeringsram för åren 1989–1991 konstaterar jag att förslaget innebär en ökning av ramen år 1989 jämfört med föregående år. Detta skall vägas mot att utfallet av tidigare års investeringar visat att Vattenfall inte till fullo har utnyttjat de investeringsmedel som har ställts till verkets förfogande.

Vidare står Vattenfall inför en mycket stor utmaning i samband med den kommande ersättningen av kärnkraften. Denna kommer att leda till att stora investeringar i bl. a. elproduktionsanläggningar måste göras. Innan beslut om dessa investeringar har fattats, bör en viktig uppgift för Vattenfall vara att skapa ett ekonomiskt handlingsutrymme för de kommande investeringarna.

Till detta skall läggas att den svenska byggmarknaden kännetecknas av en mycket kraftig efterfrågan på byggtjänster. Vattenfalls förslag till ökning av investeringarna kommer ytterligare att förstärka denna efterfrågan.

Mot denna bakgrund förordar jag en lägre investeringsram än den som Vattenfall föreslår för treårsperioden. Detta innebär att vissa investeringar bör senareläggas något. Det bör vara en uppgift för Vattenfall att besluta om hur detta skall ske. Det bör dock ske med beaktande av de krav som energipolitiken ställer på det svenska kraftsystemet. Jag förordar därför en

viss allmän neddragning av investeringsramen för treårsperioden. Jag beräknar neddragningen till ca 1 400 milj. kr. i förhållande till Vattenfalls förslag.

Vattenfalls förslag till investeringar inom de olika resultatområdena ger anledning till följande kommentarer från min sida.

Vattenfall har föreslagit en ram om 685 milj. kr. för småskalig kraftvärme. Enligt förslaget skall denna få disponeras för kraftvärmeprojekt vars totalkostnad understiger 200 milj. kr. efter särskilt beslut av regeringen. Skälet till detta förslag är den fördröjning som uppstår då dessa projekt skall beslutas enligt den normala ordningen.

Eftersom det för närvarande inte finns några aktuella projekt som kan påbörjas inom en nära framtid, förordar jag en neddragning av Vattenfalls förslag. Jag anser att en separat ram om 225 milj. kr. för småskalig kraftvärme är tillräcklig. Över de tre åren 1989, 1990 och 1991 beräknar jag ramen till 25, 100 resp. 100 milj. kr. Denna ram bör få användas endast efter särskilt beslut av regeringen samt endast för kraftvärmeändamål. Vidare förordar jag att den endast bör omfatta projekt vars totala investeringskostnad understiger 100 milj. kr. Projekt som överstiger 100 milj. kr. bör underställas riksdagens prövning.

Enligt gällande ordning (prop. 1983/84:160, BoU 30, rskr. 388) behöver endast utbyggnadsprojekt inom vattenkraftområdet om minst 8 MW underställas riksdagen, innan Vattenfall av regeringen medges rätt att ta investeringsmedel i anspråk. Därutöver har regeringen beslutat att Vattenfall utan särskilt regeringsmedgivande får använda investeringsmedel för utbyggnadsprojekt inom vattenkraftområdet om högst 1,5 MW.

Vattenfall har föreslagit att Vattenfall i stället får rätt att besluta om alla projekt inom angiven investeringsplan.

För min egen del anser jag att den gällande ordningen för beslut om vattenkraftprojekt är otidsenlig och att den inte stämmer med den nya styrning som riksdagen har fastställt och som bl. a. innebär att investeringarna skall beslutas enligt en rullande treårsplan. En ändrad ordning bör införas.

I min redovisning i det föregående har jag särredovisat alla Vattenfalls förslag till investeringar vars totala investeringskostnad överstiger 100 milj. kr. och som inte tidigare har redovisats för riksdagen. Mitt skäl för detta är att det därigenom kan skapas en enhetlighet och överskådlighet i vad som redovisas för riksdagen. Jag anser att den angivna ordningen bör tillämpas framöver. Därmed faller behovet av särskilda bestämmelser om vattenkraftprojekt bort. Vidare är jag inte beredd att biträda Vattenfalls förslag om ett särskilt bemyndigande för regeringen att besluta om kraftvärmeprojekt vars investeringskostnad understiger 200 milj. kr. Även för dessa bör en gräns om 100 milj. kr. gälla i enlighet med vad jag förordat i det föregående.

Vattenfalls föreslagna investering av 102 milj. kr. i huvudkontoret i Råcksta anser jag bl. a. mot bakgrund av byggkonjunkturen till en del bör kunna senareläggas. Jag beräknar därför 50 milj. kr. för detta ändamål. Bland de projekt som i första hand bör genomföras i huvudkontoret är planerade åtgärder för värmeåtervinning och energisparåtgärder.

Beträffande naturgasverksamheten ingår i Vattenfalls förslag beräknade investeringar för Västgas 2-projektet. Enligt vad jag har erfarit har beslut nyligen fattats av Swedegas om projektering av stamledningssträckningar för Västgas 2 mellan Göteborg och Trollhättan – Vänersborg med sikte på utbyggnad år 1990. Utbyggnad av ledningar till Kungälv och Uddevalla – Munkedal avses ske år 1991. De totala investeringskostnaderna för Swedegas del beräknas nu till ca 800 milj. kr. Koncessionsansökningar för de berörda ledningssträckningarna prövas för närvarande enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar.

Den beräknade marknaden för gas inom Västgas 2-området uppgår till ca 2 TWh, varav huvuddelen för oljeersättning inom industrin och för fjärrvärme- och kraftvärmeproduktion. Betydande volymer har redan kontrakterats. Förhandlingar pågår om försäljning av gas, motsvarande ytterligare ca 2 TWh, för den av Vattenfall planerade demonstrationsanläggningen för naturgasbaserad el- och värmeproduktion i Stallbacka. Denna anläggning ingår som ett särskilt projekt i Vattenfalls investeringsplan. Om utbyggnaden av stamledningen till Vänersborg inte genomförs eller om det av något annat skäl visar sig lämpligt med en annan lokalisering av anläggningen bör Vattenfall vara oförhindrat att besluta härom, förutsatt att ett alternativt projekt kan inrymmas inom den totala investeringsramen.

I Vattenfalls förslag till plan ingår också kostnader för naturgaslager avseende såväl belastningsutjämning som försörjningsberedskap. För ändamålet har beräknats 500 milj. kr. under treårsperioden. Utredningar och försök pågår i syfte att finna lämpliga tekniska lösningar. Jag anser att det ännu saknas tillräckligt underlag för att lagringsprojekt skall tas med i investeringsplanen. Följaktligen kan den av Vattenfall föreslagna ramen minskas med 500 milj. kr.

I övrigt ansluter jag mig till Vattenfalls förslag till omfattning och inriktning av investeringsplanen. Jag vill i detta sammanhang även framhålla att Vattenfall har föreslagit att en projektreserv för gasturbiner, kraftvärme och baskondens bör utarbetas. Mot bakgrund av den senaste tidens signaler vad beträffar i första hand effektbalansen delar jag denna bedömning och förordar att även detta ingår i investeringsplanen. Särskild vikt bör läggas vid att färdigprojektera gasturbinanläggningar. En projektreserv innebär att projekten projekteras och tillståndsbehandlas. I den mån Vattenfall har för avsikt att genomföra projekten får detta prövas i kommande treårsplaner.

Därmed uppgår den totala ramen till 12 650 milj. kr. Fördelat på de tre planåren innebär detta 5 260 milj. kr. år 1989, 3 800 milj. kr. år 1990 och 3 590 milj. kr. år 1991.

Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av omfattning och inriktning av investeringsplanen för Vattenfall i enlighet med vad jag har anfört.

Enligt riksdagens beslut skall Vattenfalls behov av medel för investeringar och rörelsekapital täckas genom egen finansiering och lån från riksgäldskontoret samt – när det gäller bolagen – även genom lån över kapitalmarknaden och finansiering från övriga delägare.

Mitt förslag till finansieringsplan för Vattenfallkoncernen framgår av tabell 2. Mitt förslag ansluter till den investeringsplan jag nyss har förordat.

Tabell 2 Finansieringsplan för Vattenfallkoncernen (milj. kr.)

	1988	1989	1990	1991	1989–1991
Egen finansiering	3205	2185	3350	3200	8735
Upplåning via bolag	200	250	220	210	680
Finansiering från meddelägare	65	220	180	180	580
Riksgäldslån	1500	2605	50	–	2655

Till ramen för riksgäldslån skall läggas en rörlig kredit om 1 175 milj. kr., vilken riksdagen tidigare beslutat om. När det gäller *riksgäldslån* anser jag att de i planen angivna beloppen inte bör få överskridas utan ett nytt godkännande av riksdagen. I fråga om övriga finansieringsformer, dvs. egen finansiering, upplåning via bolag och finansiering genom meddelägare, bör godkännandet gälla inriktningen.

Jag har i det föregående redovisat den uppdelning av Vattenfalls verksamhet i resultatområden som regeringen har beslutat om. I prop. 1987/88:87 påtalade jag vikten av att Vattenfall upprätthåller en konkurrensneutralitet inom de områden där Vattenfall är verksamt. Ett sätt är att Vattenfall tillämpar olika förräntningskrav för olika resultatområden. På detta sätt kan förräntningskraven anpassas till de krav som gäller för de olika branscher som Vattenfall verkar inom. Ett annat krav för att uppnå konkurrensneutralitet är att de finansiella kostnaderna, för de bolag i vilka Vattenfall förvaltar statens aktier, står i proportion till den risk som är förknippad med långivningen. Genom att staten tecknar borgen för ett lån på kapitalmarknaden kommer risken att flyttas från kapitalmarknaden till staten. Låntagandet kan därmed ske till en lägre ränta. Denna risk innebär emellertid på sikt en kostnad för staten eftersom borgensåtaganden måste infrias om bolaget går dåligt. Detta bör återspeglas i villkoren i samband med borgensteckningen. Av denna anledning anser jag att Vattenfall bör ta ut en avgift för de fall då affärsverket tecknar statens borgen för bolag i vilka Vattenfall förvaltar statens aktier. Även i de fall Vattenfall lämnar delägarlån bör på motsvarande sätt en avgift tas ut. Det bör vara en uppgift för Vattenfall att i detalj lägga fast storleken av dessa avgifter. Utgångspunkten bör dock vara att de skall kompensera Vattenfall för den risk som verket utsätts för i samband med borgensteckningen resp. utlåningen. Denna avgift bör så långt möjligt även införas för äldre lån och på redan lämnade borgensåtaganden.

När det gäller de interna förräntningskraven delar jag den uppfattning som förs fram av statens energiverk att Vattenfall mer öppet bör redovisa bedömningen av affärsutsikterna för de enskilda resultatområdena. Jag

avser därför att vid ett annat tillfälle, i samband med att jag redovisar mina förslag till uppdrag till Vattenfall att utarbeta treårsplan för treårsperioden 1990–1992, föreslå regeringen att uppdra åt Vattenfall att även redovisa prognoser för resultatområdena och vilka förräntningskrav som Vattenfall tillämpar för resultatområdena.

Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av finansieringsplanen enligt vad jag har anfört.

Vattenfall har i fråga om tecknande av statens borgen föreslagit att verket medges rätt att teckna borgen intill ett belopp om 14 187 milj. kr., varav högst 800 milj. kr. till eldistributionsföretag och värmebolag. Av denna ram utgörs 1 000 milj. kr. av ett belopp som enligt Vattenfall behövs för att bibehålla en viss frihet och flexibilitet. Enligt vad jag har fått veta beräknades 500 milj. kr. av detta borgensutrymme komma att användas i samband med finansieringen av ett demonstrationskraftverk i Oxelösund. Detta belopp kan därmed räknas bort från det beräknade behovet. Vidare beräknas 300 milj. kr. för borgensteckning i samband med finansiering av Västgas 2 och ca 200 milj. kr. i samband med verksamheten inom Vattenfalls byggnadsbolag Kraftbyggarna. Jag anser att 150 milj. kr. nu är tillfyllest för att täcka behoven inom byggnadsbolagen. För behoven inom naturgasområdet har jag beräknat 300 milj. kr.

Vidare innebär Vattenfalls förslag att borgen till värmebolag och eldistributionsföretag skall uppgå till 800 milj. kr. För min egen del förordar jag att ramen för borgen till eldistributionsföretag bestäms till 645 milj. kr. Erforderliga behov för värmebolagen bör rymmas inom den totala borgensramen.

Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att dels regeringen eller efter regeringens bemyndigande statens vattenfallsverk, dels i förekommande fall fullmäktige i riksgäldskontoret tecknar borgen för lån till bolag i vilka Vattenfall förvaltar statens aktier intill sammanlagt 13 637 milj. kr., varav högst 645 milj. kr. för lån till eldistributionsföretag.

Bemyndiganden

Riksdagen har bemyndigat regeringen att besluta i frågor som rör *förvärv av aktier* eller *bildande av bolag* inom ramen för Vattenfalls uppgifter eller med nära anknytning till dessa. För budgetåret 1988/89 innebär medgivandet – som gäller för andra typer av bolag än eldistributionsbolag – en begränsning intill 75 milj. kr. inom ramen för Vattenfalls investeringsplan och är begränsat till att gälla bolag med ett bundet eget kapital på högst 5 milj. kr. (prop. 1986/87:87, NU 34, rskr. 274). För samma ändamål föreslår Vattenfall en ram på 75 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Jag förordar att regeringen i enlighet med Vattenfalls förslag inhämtar riksdagens bemyndigande att under budgetåret 1989/90 besluta i frågor som rör förvärv av aktier eller bildande av bolag inom Vattenfalls verksamhetsområde inom en ram av 75 milj. kr.

I sammanhanget bör nämnas att vissa ägarförändringar inom Swedegas AB kan komma att aktualiseras under år 1989 i syfte bl. a. att underlätta bearbetningen av den potentiella naturgasmarknaden i Mellansverige. En-

ligt min mening bör Vattenfall nu ges möjlighet att förvärva och övergångsvis inneha de nuvarande minoritetsdelägarnas aktier i Swedegas AB som ett led i en omstrukturering av bolaget, med sikte på att aktierna senare skall överlåtas till andra ägare. Så snart pågående överväganden om ägarfrågan har lett till resultat avses Vattenfall inkomma till regeringen med förslag i frågan. Jag räknar med att detta sker i sådan tid att frågan kan anmälas för riksdagen under nästa riksmöte. I avvaktan härpå bör regeringen inhämta riksdagens bemyndigande att medge Vattenfall att förvärva aktier i Swedegas AB. För ändamålet bör Vattenfall kunna utnyttja tillgängliga rörelsemedel.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna inriktning och omfattning av investeringsplan för Vattenfallkoncernen för åren 1989–1991,
2. godkänna finansieringsplan för Vattenfallkoncernen för åren 1989–1991,
3. bemyndiga dels regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens vattenfallsverk, dels fullmäktige i riksgäldskontoret att teckna borgen för lån till bolag i vilka statens vattenfallsverk förvaltar statens aktier intill sammanlagt 13 637 000 000 kr., varav högst 645 000 000 kr. till eldistributionsbolag,
4. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 besluta i frågor som rör förvärv av aktier eller bildande av bolag inom statens vattenfallsverks verksamhetsområde inom en ram av 75 000 000 kr.,
5. bemyndiga regeringen att besluta i frågor som rör förvärv av aktier i Swedegas AB enligt vad jag har anfört.

Organisation för den statliga oljelagringen m. m.

Bakgrund

Riksdagen beslöt våren 1987 om en ändrad ansvarsfördelning för beredskapslagringen av olja och oljeprodukter (prop. 1986/87:95 bil. 12, FöU11, rskr. 310).

Riksdagens beslut innebär bl. a. att staten fr. o. m. den 1 juli 1987 ansvarar för beredskapslagringen för neutralitets- och krigssituationer medan oljeföretagen och vissa större förbrukare genom tvångslagring har ansvaret för övriga krissituationer. För att få den sammansättning av lagren som riksdagen har bestämt, säljs statens lager av råolja ut och ersätts med oljeprodukter.

Som ett led i denna omstrukturering har staten genom statens energiverk den 1 juli 1987 köpt delar av oljebranschens beredskapslager av oljeprodukter.

Riksdagens beslut innebär vidare att staten köper oljebranschens lagringsbolag AB Svensk Petroleumadministration (SPA) och Svensk Petroleumlagring Tre AB (SPL III) med deras lagringsanläggningar. Detta köp skall, enligt det avtal som den 18 juni 1987 träffades mellan ägarna till SPA/SPL III och statens energiverk, slutföras senast den 1 juli 1992. Inom SPA/SPL III finns 26 lagringsanläggningar samt organisation och personal för beredskapslagring av olja och oljeprodukter. Intill dess tillträde sker, förhyr staten genom överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) de anläggningar som ägs av SPA/SPL III för lagring av de produkter som staten köpte av oljebranschen den 1 juli 1987.

Statens energiverk är sedan den 1 juli 1986 ansvarig myndighet för funktionen Energiförsörjning inom det civila totalförsvaret. Lagren av oljeprodukter för neutralitets- och krigssituationer ägs av staten genom statens energiverk.

Energiverket uppdrar i dag genomförandeuppgifterna beträffande oljelagringen till ÖCB, dvs. anskaffning, lagerhållning och omsättning av bränslen och drivmedel samt drift och förvaltning av statens lagringsanläggningar och fältledningsförråd. För denna verksamhet finns inom ÖCB:s anläggningsbyrå resurser av samma slag som hos SPA/SPL III.

Lagringsanläggningarna ägs av staten genom ÖCB och är för närvarande drygt 30 till antalet. När omstruktureringen av lagringen är helt genomförd, kommer vissa anläggningar att bli övertaliga. ÖCB hyr de ytterligare anläggningar som behövs för lagringen.

När staten tillträder SPA/SPL III kommer det således att finnas verksamheter och resurser för samma ändamål i två skilda organisationer – i SPA/SPL III och hos ÖCB. SPA/SPL III och ÖCB har i dag var sin regionala och lokala organisation som överlappar varandra.

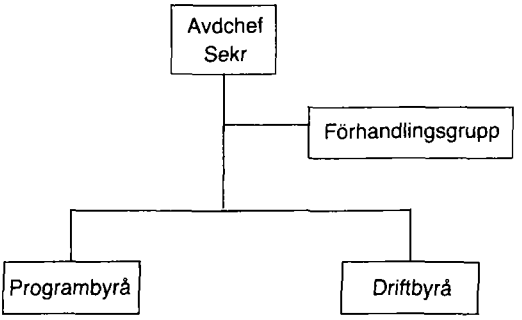
Efter riksdagsbeslutet om den ändrade inriktningen för den statliga lagringen har två utredningar om organisation för oljelagringen genomförts, nämligen dels energiverkets utredning om drift och förvaltning i ett särskilt bolag (1988–02–12), dels statskontorets utredning (1988:21) Organisationsform för den statliga oljelagringen.

Statskontoret förordar myndighetsformen men tar inte ställning till vilket myndighetsalternativ som bör väljas.

Regeringen uppdrog den 26 maj 1988 till energiverket att i samråd med ÖCB och statskontoret lämna förslag till en samlad organisation för den statliga oljelagringen inom ramen för statens energiverk. Lagringsorganisationen bör enligt regeringens uppdrag träda i kraft den 1 juli 1989.

Statens energiverk

Statens energiverk föreslår att en särskild *beredskapsavdelning* inrättas i verket med två byråer, en *programbyrå* som motsvarar verkets nuvarande beredskapsbyrå och en *driftbyrå* som byggs upp av resurser från ÖCB:s anläggningsbyrå och SPA/SPL III. Vidare bör inrättas en *förhandlingsgrupp* om tre tjänster liknande den som för närvarande finns hos ÖCB.

Regional organisation

Nuvarande regionala organisation består av sammanlagt 36 tjänster – 23 inom ÖCB och 13 i SPA/SPL III. Härtill kommer 32 deltidsanställda tillsynsmän.

Den nuvarande bemanningen är baserad på kraven för fredsdrift med stillaliggande lager. Energiverket anser att den regionala organisationen måste utökas från 36 till 40 tjänster för att bl.a. genom planläggning och övning i fred möjliggöra en rimligt snabb övergång till krigsorganisation och säker drift under krigsförhållanden.

Central organisation

Energiverket föreslår att en driftbyrå på nio tjänster inrättas vid verket. Byrån skall svara för de frågor som i dag hanteras av dels ÖCB:s anläggningsbyrå centralt, dels bolagens ledning.

Energiverket anser vidare att varuomsättningen bör kunna hanteras inom verket och att huvuddelen av nuvarande resurser för detta ändamål bör föras över från ÖCB till verket. Tre tjänster bör inrättas hos energiverket för denna verksamhet.

Oljelagringverksamheten kommer att medföra en ökad arbetsbelastning på verkets centrala administration. En ökning av de administrativa resurserna är därför nödvändig. Energiverket anser att medel motsvarande två administrativa tjänster behöver tillföras verket.

Energiverket föreslår vidare att en tjänst som avdelningschef och en tjänst som assistent inrättas vid verket.

Kostnaderna för de utökade tjänsterna har av energiverket beräknats dels under anslaget C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader, dels under anslaget C 12. Drift av beredskapslager.

Oljelagringslån

Energiverket har vidare i skrivelse den 21 mars 1988 hemställt att få slutligt skriva av oljelagringslån (avskrivningslån) till lagringsskyldiga förbrukare som annars skulle vara slutligt avskrivna år 1990. Skälet till

detta är att insatserna för hanteringen av dessa lån inte står i rimlig proportion till de eventuella återbetalningar som kan förväntas. Lånen skrivs av med 5% per år och löper utan ränta och amorteringar. Före avskrivning i januari 1989 uppgår lånebeloppet till 2,7 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Statens energiverk har den 18 juni 1987 efter uppdrag av regeringen träffat avtal med ägarna till oljebranschens lagringsbolag AB Svensk Petroleumadministration (SPA) och Svensk Petroleumlagring Tre AB (SPL III) om köp av aktierna i dessa bolag. Avtalet gäller under förutsättning av riksdagens godkännande.

Tillträdesdag är enligt avtalet den 1 januari 1988 eller den senare dag staten begär att få tillträda aktierna. Tillträde skall ske senast den 1 juli 1992.

Köpeskilling för samtliga aktier är 100 milj. kr. Vid tillträde efter den 1 juli 1987 skall köpeskillingen reduceras med 10 milj. kr. per år för tid som tillträdesdagen till aktierna senareläggs.

Jag anser efter samråd med chefen för försvarsdepartementet att drift och förvaltning av statens beredskapslager av olja och oljeprodukter, lagringsanläggningar och fältledningsförråd samt verksamheten med varuomsättning bör föras över från ÖCB till statens energiverk den 1 juli 1989. Samtidigt bör oljebranschens lagringsbolag SPA/SPL III övertas av staten. Bolagens anläggningar bör föras över till statens energiverk och bolagen likvideras.

Bolagens anläggningar har besiktigats av ÖCB. ÖCB konstaterar i sin redovisning till energiverket den 2 november 1988 att anläggningarna med hänsyn tagen till deras ålder är i mycket gott skick efter det att vissa fel och brister åtgärdats av ägarna. Energiverket och ägarna till SPA/SPL III är överens om dessa åtgärder.

Köpeskilling för bolagen är enligt avtalet 80 milj. kr. vid övertagande den 1 juli 1989. Jag beräknar medel för köpet under anslaget C 13. Beredskapslagring och industriella åtgärder. Staten skall enligt avtalet skriva av sin fordran avseende s. k. *oljelagringslån* gentemot berörda oljeföretag. Detta innebär en tidigareläggning av avskrivningarna för dessa lån, som annars skulle vara slutligt avskrivna åren 1990, 1997 och 2003. Lånen löper utan ränta och amorteringar. Avskrivningen medför inte något behov av anslagsmedel. Lånen uppgår på tillträdesdagen – efter avskrivningar i januari 1989 – till ca 70 milj. kr.

Oljelagringslånen till lagringspliktiga förbrukare uppgår före avskrivningar i januari 1989 till 2,7 milj. kr. Som ett led i förenklingen av oljelagringsverksamheten bör även dessa lån skrivas av. Statens energiverk bör ges bemyndigande härtill. Avskrivningarna innebär inte något behov av anslagsmedel.

Beträffande organisationen för den statliga oljelagringen anser jag i likhet med statens energiverk att energiberedskapsfrågorna bör samlas i en särskild beredskapsavdelning inom verket. Den nuvarande anläggningsby-

rån vid ÖCB bör därvid upphöra. Det ankommer på regeringen att besluta om dessa organisationsfrågor.

Utöver medel för den nuvarande beredskapsbyrån vid energiverket beräknar jag medel för totalt 55 tjänster i den nya organisationen. Medel för 15 tjänster i beredskapsavdelningens centrala organisation och medel motsvarande två tjänster som förstärkning av verkets administrativa resurser samt ökade lokalkostnader m.m. beräknar jag under anslaget C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader. Medel för 38 tjänster i den regionala organisationen beräknar jag under anslaget C 12. Drift av beredskapslager.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om organisationen för den statliga oljelagringen,
2. godkänna avtalet den 18 juni 1987 mellan statens energiverk och ägarna till AB Svensk Petroleumadministration och Svensk Petroleumlagring Tre AB om köp av aktierna i nämnda bolag,
3. bemyndiga regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens energiverk att avskriva oljelagringslån till lagringsskyldiga förbrukare i enlighet med vad jag har anfört.

C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader

1987/88	Nettoutgift	32 744 383	Anslagssparande	3 966 000
1988/89	Anslag	35 350 000[1]		
1989/90	Förslag	44 638 000		

[1] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har 343 000 kr. inte ställts till statens energiverks disposition till följd av tillämpandet av en utgiftsram.

Statens energiverk är enligt sin instruktion (1988:808) central förvaltningsmyndighet för frågor om energiförsörjning. Det åligger verket – i den mån det inte ankommer på någon annan myndighet – att verka för en rationell tillförsel, omvandling, distribution och användning av energi, att stödja forskning och utveckling inom energitillförselområdet, att bevaka säkerhetsfrågorna på energiområdet samt att följa den internationella utvecklingen i fråga om energiförhållanden. Verket ansvarar också för funktionen energiförsörjning inom den civila delen av totalförsvaret. Verket är chefsmyndighet för statens elektriska inspektion.

Energiverket leds av en chef (generaldirektören). Vid verket finns en styrelse som består av högst tio personer, generaldirektören medräknad. Verket är fr.o.m. den 1 januari 1987 organiserat på tre avdelningar – en för utredningar, en för forsknings- och utvecklingsverksamhet samt en för elsäkerhet, koncessioner och energiberedskap – och har dessutom en byrå för administration, en informationsbyrå samt ett planeringskansli.

Inom verket finns tre nämnder. De är utvecklingsnämnden – som har i

uppgift att besluta om stöd till forskning och utveckling inom energitillförselområdet – samt prisregleringsnämnden för elektrisk ström och krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar.

Till verket har administrativt knutits även oljekrisnämnden och bränslenämnden. Bestämmelser om oljekrisnämndens uppgifter finns i oljekrislagen (1975:197) och ransoneringslagen (1978:268).

Som rådgivande organ till verket finns ett eldistributionsråd och ett elanvändningsråd.

Statens energiverk ingår bland de myndigheter som på försök tillämpar treårsbudget, vilket bl.a. innebär en möjlighet för verket att föra över anslagsmedel mellan budgetår.

Budget

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**174**	**+60**
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	46 384 000	+9 288 000
Inkomster		
Medel som tillförs anslaget från anslaget C 6. Energiforskning	6 734 000	–
Avgifter för koncessions- och behörighetsärenden	4 300 000	–
	11 034 000	–
Nettoutgift	**35 350 000**[1]	**+9 288 000**

[1] Av angivet belopp har inte 343 000 kr. ställts till statens energiverks disposition till följd av tillämpningen av en utgiftsram.

Statens energiverk

Statens energiverk utgår i sin medelsberäkning från huvudförslaget för treårsperioden 1987/88–1989/90, vilket innebär en real minskning av utgifterna om 5% för perioden. Verket har valt att fördela besparingen jämnt över tiden. För budgetåret 1989/90 innebär detta en besparing på ca 800 000 kr. på anslagsposten Förvaltningskostnader.

Verket pekar på att två nya verksamheter kommer att tillföras verket fr.o.m. nästa budgetår. Dessa är tillämpning av ny kontrollordning för elektrisk materiel och beredskapslagring av olja. Verksamheterna kommer enligt verket att påverka förvaltningskostnaderna.

Beredskapslagring av olja medför kostnader som uppstår till följd av den nya verksamheten, dels direkta drift- och förvaltningskostnader som belastar anslaget C 12. Drift av beredskapslager, dels hyror och indirekta kostnader som belastar anslaget C 1. Förvaltningskostnader.

De inkomster som verket räknar med under perioden härrör från koncessions- och behörighetsärenden. Inkomsterna från dessa täcker i princip kostnaderna för handläggningen. Vidare förutsätts finansiering av vissa utgifter ske via anslaget till energiforskning.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör medel för statens energiverks förvaltningskostnader beräknas med utgångspunkt i gällande treårsplan. Det innebär att en rationalisering och effektivisering av verksamheten motsvarande en minskning av verkets reala resurser med 791 000 kr. bör ske. Detta ligger i linje med vad jag förordade i min anmälan till 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100, bil. 16 s. 66–69) i fråga om den fortsatta rationaliseringen av energiverket.

Vad beträffar tillämpningen av den nya kontrollordningen för elektrisk materiel räknar jag inte med att några merkostnader kommer att uppstå under statens energiverks förvaltningskostnadsanslag. Kostnaderna för den nya kontrollordningen bör i stället finansieras via ett nytt anslag C 3. Statens energiverk: Elsäkerhet m. m.

Jag har nyss redovisat mina förslag rörande ändrad organisation av den statliga oljelagringen. Förslaget innebär bl. a. att det vid statens energiverk inrättas en ny avdelning. Fortsättningsvis kommer det således att finnas fyra avdelningar vid verket. Vad beträffar beredskapslagring av olja har jag beräknat kostnaderna till följd av ny verksamhet inom verket huvudsakligen i enlighet med energiverkets förslag. Jag har beräknat personalkostnader för den centrala organisationen, hyror, flyttkostnader under detta anslag. Personalkostnader för den regionala organisationen samt drift- och förvaltningskostnader för lagring har beräknats under anslaget C 12. Drift av beredskapslager. För budgetåret 1989/90 har jag för denna verksamhet under statens energiverks förvaltningskostnader beräknat medelsbehovet till 6 275 000 kr.

Chefen för civildepartementet har tidigare anmält förslag till ny ordning vad beträffar finansiering av den statliga redovisningsrevisionen. Tjänstebrevsrätten för statens energiverk föreslås vidare slopad fr. o. m. den 1 juli 1989. Jag har tagit hänsyn till dessa förändringar vid beräkning av medel under anslaget.

Jag beräknar utgifterna för statens energiverks förvaltningskostnader till sammanlagt 55 672 000 kr. för nästa budgetår. Vid min beräkning av medel har jag tagit hänsyn till den verksamhet som bedrivs inom oljekrisnämnden.

Medel bör tillföras anslaget på samma sätt som under innevarande budgetår. De sammanlagda inkomsterna beräknar jag till 11 034 000 kr. För budgetåret 1989/90 har jag således beräknat medelsbehovet till 44 638 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens energiverk: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 44 638 000 kr.

C 2. Statens energiverk: Utredningar m. m. och information

1987/88	Nettoutgift	16 027 440	Reservation	7 262 844
1988/89	Anslag	13 639 000		
1989/90	Förslag	14 517 000		

Från detta anslag bekostas utredningsverksamhet m. m. inom energiområdet, energiinriktad information inom statens energiverks verksamhetsområde och utvecklingsprojekt m. m. i elanvändningsrådet.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Utgifter		
1. Utredningar m. m.	7 324 000	+301 000
2. Energiinriktad information m. m.	10 437 000	+577 000
	17 761 000	**+878 000**
Inkomster		
3. Medel som tillförs anslaget från anslaget C 6. Energiforskning	4 122 000	–
Nettoutgift	**13 639 000**	**+878 000**

Statens energiverk

Statens energiverks utredningsverksamhet styrs i hög grad av uppdrag från regeringen. Verket planerar därutöver att fortsätta och fördjupa analysen av de internationella energimarknaderna och energiutvecklingen i andra länder. På liknande sätt måste enligt verket en kontinuerlig bevakning och analys av utvecklingen i Sverige bedrivas.

Planerade utredningsinsatser under budgetåret 1988/89 domineras av elförsörjningsfrågor och analyser av sambandet mellan energi och miljö. Denna inriktning bedömer verket komma att bestå under flera år. Verket planerar utredningsprojekt om elmarknadens organisation samt elbelastningens utveckling och tillkomsten av ny elproduktion. Verket avser även redovisa kostnader för att minska utsläpp av föroreningar till olika nivåer vid förbränning.

Statens energiverk utgår i sin medelsberäkning från huvudförslaget för treårsperioden 1987/88 – 1989/90 innebärande en real minskning av utgifterna om 5% för perioden. För budgetåret 1989/90 innebär detta en besparing på 344 000 kr.

Verket räknar med fortsatt finansiering av vissa utgifter genom att medel överförs från anslaget C 6. Energiforskning.

Föredragandens överväganden

Energiverkets uppgifter vad gäller utredningsverksamheten är väsentliga, bl. a. för att man skall få fram underlag för statsmakternas energipolitiska beslut.

Staten satsar betydande resurser på olika utvecklingsinsatser i syfte att

stimulera bl. a. den tekniska utvecklingen inom energiområdet. Information om pågående verksamhet och om resultaten från forsknings- och demonstrationsprojekt är ett viktigt inslag i utvecklingsverksamheten för att göra ny teknik känd på marknaden.

Som jag nyss har nämnt under anslaget C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader ingår statens energiverk bland de myndigheter som arbetar utifrån en treårig budgetram. För nästa budgetår bör medel för statens energiverks utrednings- och informationsverksamhet beräknas med utgångspunkt i huvudförslaget. Detta ligger i linje med vad jag förordade i min anmälan till 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 16 s. 70) om en real minskning av utgifterna om 5% för treårsperioden 1987/88–1989/90.

För budgetåret 1989/90 har jag beräknat utgifterna till 18 639 000 kr. Inkomsterna för samma budgetår beräknar jag till 4 122 000 kr. För budgetåret 1989/90 har jag således beräknat medelsbehovet till 14 517 000 kr. Vid min beräkning av medel för utredningsverksamheten har jag tagit hänsyn till verksamheterna som bedrivs inom eldistributionsrådet och elanvändningsrådet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens energiverk: Utredningar m. m. och information* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 14 517 000 kr.

C 3. Statens energiverk: Elsäkerhet m. m.

Nytt anslag (förslag) 1 000

Riksdagen har nyligen beslutat om en ny kontrollordning för elektrisk materiel, m. m. (prop. 1987/88:82, NU 30, rskr. 219). Statens energiverk beräknas som en följd av riksdagens beslut få delvis nya och förändrade arbetsuppgifter.

Regeringen har våren 1988 i särskilda direktiv föreskrivit att statens energiverk skall utreda vissa frågor som har samband med den nya kontrollordningen. Energiverket har redovisat resultatet av arbetet i anslagsframställningen för budgetåret 1989/90.

	Förslag 1989/90
Stat	
Utgifter	
Elsäkerhet m. m.	17 450 000
Inkomster	
Avgifter för registrering	17 449 000
Nettoutgift	**1 000**

Bakgrund

Enligt nuvarande bestämmelser om kontroll av elektrisk materiel i Sverige måste huvuddelen av de elektriska produkter som säljs till allmänheten vara provade och typgodkända av Svenska Elektriska Materielkontrollanstalten AB (SEMKO), som är riksprovplats för elektriska artiklar. Produkter som godkänts S-märks.

Enligt riksdagens beslut om en ny kontrollordning öppnas möjlighet för tillverkare och importör att – som alternativ till SEMKO-kontroll med åtföljande S-märkning – utföra motsvarande kontroll vid vissa andra med SEMKO samarbetande provningsinstitutioner eller att själv utföra denna kontroll, som i så fall övervakas av SEMKO. Kravet på typgodkännande av SEMKO (S-märkning) ersätts med ett krav på registrering före marknadstillträdet. Kontrollen av de produkter som finns på marknaden kommer att förstärkas. Den nya kontrollordningen har planerats att införas successivt fr. o. m. den 1 juli 1989.

Statens energiverk

Statens energiverk föreslår att det för budgetåret 1989/90 inrättas ett nytt anslag, benämnt Statens energiverk: Elsäkerhet m. m. Anslaget föreslås föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. Verksamheten skall vara avgiftsfinansierad. Energiverket föreslår att utgifterna kan regleras via en rörlig kredit hos riksgäldskontoret. Verket bedömer en rörlig kredit på 8 milj. kr. som lämplig.

Energiverkets beräkningar av kostnader som redovisas i det följande avser kostnader under det första verksamhetsåret.

Uppgiften att svara för registreringen av elektrisk materiel skall läggas på SEMKO. Energiverket beräknar att 70 % av produkterna kommer att vara frivilligt S-märkta och beräknar kostnaden för registreringen till 4,2 milj. kr. Därtill kommer kostnaden för upprättande av en förteckning över registrerade produkter och information om dessa på 0,5 milj. kr. Verket beräknar således en totalkostnad för registreringsuppgifterna på 4,7 milj. kr.

Verket pekar på att hittills har konsumenterna i mycket stor utsträckning varit medvetna om att icke S-märkt elmateriel inte får säljas eller användas. Detta har varit en viktig faktor bakom upprätthållandet av en hög säkerhetsnivå för på den svenska marknaden förekommande elprodukter.För att behålla en oförändrad hög produktsäkerhet ingår en förstärkt marknadskontroll i den nya kontrollordningen. Energiverket beräknar vid 70 % frivilligt S-märkta produkter en total marknadskontrollkostnad för det registreringspliktiga området under första året till 6 milj. kr.

Verket erinrar om att en grundtanke i den nya kontrollordningen är att tillverkare, importörer m. fl. skall kunna utgå från att svensk standard uppfyller gällande säkerhetskrav. Svensk standard för elmateriel grundar sig i huvudsak på internationella standarder. Den nya kontrollordningen förutsätter därför en starkt ökad medverkan av energiverket i såväl svenskt som internationellt standardiseringsarbete. Statens energiverk finner mot

den bakgrunden nödvändigt att deltagandet i standardiseringsverksamheten kraftigt ökas. En stor del av denna bör ske genom anlitande av expertis utanför verket, i första hand SEMKO. Energiverket har beräknat kostnaderna för arbetet med standardisering till 5 milj. kr.

För att skapa resurser för marknadskontroll av det icke registreringspliktiga området (fria området) har energiverket beräknat resursbehovet till 5 milj. kr.

Inom ramen för den nya kontrollordningen skall finnas resurser för föreskriftsarbete m. m. Behovet av resurser för dessa arbetsuppgifter bedömer energiverket vara 1 milj. kr. För insatser rörande information vid införandet av den nya kontrollordningen har energiverket beräknat resursbehovet till 1 650 000 kr.

Kostnaderna för resurser vid energiverket motsvarande 7,5 nya tjänster för marknadskontroll, standardiseringsarbete och föreskrifter m. m. har av verket beräknats till 4,2 milj. kr.

Statens energiverk har räknat med att verksamheten kommer att avgiftsfinansieras och att avgifter tas ut för registrering av elektrisk materiel.

Bl. a. för att få nödvändig förberedelsetid föreslår verket att genomförandet av den nya kontrollordningen sker i ett steg den 1 januari 1990.

Föredragandens överväganden

Den nya kontrollordningen innebär att statens energiverk och SEMKO får delvis nya arbetsuppgifter. Energiverkets resurser för bl. a. tillsynsverksamheten bör därför förstärkas.

Jag anser att verksamheten inom området elsäkerhet m. m. bör bedrivas huvudsakligen i enlighet med energiverkets förslag. Kostnaderna vid statens energiverk för utökade resurser (7,5 nya tjänster) med anledning av den nya kontrollordningen beräknar jag till 2 785 000 kr. Jag har tagit hänsyn till vissa merkostnader för bl. a. lokaler vid beräkning av medelsbehovet.

I likhet med statens energiverk anser jag att genomförandet av den nya kontrollordningen bör ske i ett steg den 1 januari 1990. Jag har tagit hänsyn till detta vid min beräkning av utgifterna under anslaget. Jag har i denna fråga samrått med chefen för industridepartementet.

De sammanlagda kostnaderna för verksamheten under nästa budgetår beräknar jag till 17 450 000 kr. Energiverkets utgifter bör regleras via en rörlig kredit hos riksgäldskontoret om 8 milj. kr.

Enligt riksdagens beslut om den nya kontrollordningen skall denna finansieras med avgifter som tas ut i samband med registrering av elektriska anordningar och elektrisk materiel. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga. Intäkterna från registreringsavgifterna bör tillföras anslaget. Anslaget bör därför föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens energiverk: Elsäkerhet m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 4. Statens elektriska inspektion

1987/88	Utgift	10 117 048	Anslagssparande	[1] 499 000
1988/89	Anslag	10 522 000[2]		
1989/90	Förslag	11 004 000		

[1] Av anslaget har 499 000 kr. överförts till budgetåret 1988/89.
[2] Av anslaget för budgetåret 1988/89 har, till följd av att löneökningarna 1988 överskred den fastställda utgiftsramen, 81 000 kr. dragits in.

Statens elektriska inspektions verksamhet avser att främja säkerheten i samband med framställning, överföring och användning av elektrisk ström. Enligt sin instruktion (1988:809) är inspektionen den lokala statliga organisationen för ärenden om tillsyn över elektriska starkströmsanläggningar och därmed sammanhängande frågor.

Inspektionen är organiserad på fem distrikt med kontor i Hässleholm, Kristinehamn, Stockholm, Hudiksvall och Skellefteå. Chef för varje distrikt är en överinspektör. Statens energiverk är chefsmyndighet för inspektionen.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Förvaltningskostnader	10 522 000[1]	+482 000

[1] Av angivet belopp har, till följd av tillämpningen av en utgiftsram för löneökningar, 81 000 kr. dragits in.

Statens energiverk

Energiverket har tidigare sett över inspektionens verksamhet för att finna möjligheter till kostnadsminskningar och föreslagit besparingar under treårsperioden 1987/88 – 1989/90. Planerade besparingar har hittills kunnat genomföras. Resterande del av avsedd besparing beräknas kunna genomföras under budgetåret 1989/90, som är treårsperiodens sista år. Verket har initierat en intern uppföljning av inspektionens verksamhet.

Föredragandens överväganden

Statens elektriska inspektion genomför nu de besparingar som planerats t.o.m. budgetåret 1989/90 och som tidigare har godtagits som besparingsmål för myndigheten. För nästa budgetår bör medel för inspektionen därför beräknas med utgångspunkt i energiverkets förslag. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 11 004 000 kr.

Inspektionen ingår i den sedan budgetåret 1987/88 pågående försöks-

verksamheten med treårsbudgetering. Medel för statens elektriska inspektion bör därför anvisas under ramanslag.

Den uppföljning av inspektionens verksamhet som energiverket har initierat kommer att utgöra en del av det underlag som behövs inför förnyade överväganden beträffande inspektionens verksamhet under den treårsperiod som börjar med budgetåret 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens elektriska inspektion* för budgetåret 1989/90 anvisa ett ramanslag på 11 004 000 kr.

C 5. Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet

1987/88	Utgift	0[1]
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

[1] Anslaget Täckande av förluster i anledning av statliga garantier för oljeersättande åtgärder m. m.

Från detta anslag betalas utgifter för förluster i samband med lånegarantier som har lämnats enligt förordningen (1981:717) om statlig garanti för utvinning m. m. av olja, naturgas eller kol, förordningen (1983:1107) om statligt stöd för åtgärder för att ersätta olja, m. m., förordningen (1986:191) om statligt stöd för utveckling och introduktion av ny energiteknik, m. m. samt enligt förordningen (1988:805) om statligt stöd ur energiteknikfonden, m. m.

Föredragandens överväganden

Som ett medel för att främja den långsiktiga försörjningen med bränsle infördes år 1975 en statlig garanti för oljeutvinning m. m. Garantiramen fastställdes ursprungligen till 2 000 milj. kr. Riksdagen har sedermera efter förslag från regeringen höjt garantiramen till 8 000 milj. kr. (prop. 1983/84:110, NU 43, rskr. 391 och 392). Den 1 juli 1988 uppgick summan av utestående garantier inom denna ram till 1 400,8 milj. kr.

Lånegarantier enligt förordningen (1988:805) om statligt stöd ur energiteknikfonden, m. m. får lämnas intill ett vid varje tidpunkt sammanlagt belopp av 300 milj. kr., inräknat lämnade garantier inom programmet för utveckling och introduktion av ny energiteknik samt minskat med ett belopp som motsvarar infriade garantier i systemet under föregående år (prop. 1987/88:90, NU 40, rskr. 375).

Oljeersättningsprogrammet (prop. 1983/84:62, NU 9, rskr. 124) och teknikutvecklingsprogrammet (prop. 1985/86:102, NU 17, rskr. 172) har upphört. Den 1 juli 1988 var summan av utestående garantier inom

oljeersättningsprogrammet 139 milj. kr. och inom teknikutvecklingsprogrammet 4,3 milj. kr.

Inga förluster till följd av infriade garantier inom något av de nämnda programmen har uppkommit under budgetåret 1987/88. Vissa förluster kan dock komma att uppstå under de två följande budgetåren. Jag bedömer att dessa förluster kommer att bli små. Anslaget bör föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

I detta sammanhang tar jag också upp frågan om storleken av garantiramen för oljeutvinning m. m. Som framgått har endast en begränsad del av den nuvarande ramen på 8 000 milj. kr. utnyttjats. Mot bakgrund bl. a. av utvecklingen på oljemarknaden bedömer jag att behovet att nya garantier under de närmaste åren kommer att kunna tillgodoses med en ram av 4 000 milj. kr.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. med ändring av tidigare lämnat bemyndigande bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti med sammanlagt högst 4 000 000 000 kr. i samband med åtaganden för utvinning m. m. av olja, naturgas eller kol,

2. till *Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 6. Energiforskning

1987/88	Utgift	318 984 476	Reservation	285 549 141
1988/89	Anslag	293 588 000		
1989/90	Förslag	293 588 000		

Under anslaget redovisas utgifterna för statens stöd till forskning och utveckling på energiområdet inom ramen för energiforskningsprogrammet.

Ett femte treårsprogram för forskning och utveckling på energiområdet beslutades av riksdagen våren 1987 (prop. 1986/87:80 bil. 12, NU 33, rskr. 292). Beslutet innebär att riktlinjer för omfattning, inriktning och genomförande av verksamheten inom energiforskningsprogrammet under budgetåren 1987/88–1989/90 lades fast. Totalt beräknades 1 050 milj. kr. under denna period.

Energiforskningsprogrammet är indelat i fem program som i vissa fall är uppdelade på delprogram. En utförlig redovisning av mål, medelsramar m. m. återfinns i prop. 1986/87:80 bil. 12 (s. 12f).

Programorganen styrelsen för teknisk utveckling (STU), statens råd för byggnadsforskning (BFR), statens energiverk, naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) och energiforskningsnämnden (Efn) har kommit in med

anslagsframställningar för budgetåret 1989/90. Föreslagna belopp framgår av följande sammanställning (1 000-tal kr.).

	Anslag 1988/89	Förslag 1989/90	
		Program organen	Föredraganden
Energiforskningsprogram			
1. Industrins energianvändning	82000	84000	82000
2. Energianvändning för bebyggelse	38000	42000	38000
3. Energitillförsel	117000	130000	117000
4. Energirelaterad grundforskning, varav			
4a. NFR	23588	24588	24588
4b. STU	9000	9000	9000
5. Allmänna energisystemstudier	7000	8470	7000
6. Förvaltningskostnader Efn	8353	6897	8770
7. Till regeringens förfogande	8647	--	7230
Summa huvudprogrammet	**293588**	**304955**	**293588**
Integrerade insatser			
A. Energiteknik för transporter	26000	27000	27000[1]
B. Energirelaterad transportsystemforskning	4000	3000	3000[2]
C. Studsvik AB	11000	12000	10000[3]
D. Bioenergi	4000	8000	4000[4]
E. Solmätningar	1000	1000	1000[5]
Summa integrerade insatser	**46000**	**51000**	**45000**

[1] Tas upp under tolfte huvudtitelns anslag F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling samt under F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader
[2] Tas upp under sjätte huvudtitelns anslag I 4. Transportforskningsberedningen
[3] Tas upp under fjortonde huvudtitelns anslag C 11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB
[4] Tas upp under nionde huvudtitelns anslag G 1. Sveriges lantbruksuniversitet
[5] Tas upp under sjätte huvudtitelns anslag J 2. Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Statens energiverk har på regeringens uppdrag våren 1988 redovisat förslag rörande gasteknisk forskning och utveckling. Vidare har BFR på regeringens uppdrag utrett frågan om inriktningen av fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser rörande cleffektiva byggnader. Dessa förslag har föranlett vissa omprioriteringar av insatserna för innevarande budgetår inom ramen för riksdagens beslut om energiforskning.

På grundval av erfarenheter från tidigare treårsprogram har programorganen föreslagit att de får göra fleråriga åtaganden och att sådana bemyndiganden under budgetåret 1989/90 beräknas till 179,6 milj. kr. för budgetåret 1990/91, 128 milj. kr. för budgetåret 1991/92, 56,5 milj. kr. för budgetåret 1992/93 samt 25,5 milj. kr. för budgetåret 1993/94.

Föredragandens överväganden

Budgetåret 1989/90 är det sista i den nuvarande treåriga programperioden. Som jag redovisade nyss har kompletterande utredningsinsatser föranlett vissa omprioriteringar vilka förutsätts även för budgetåret 1989/90. Vid

beräkningen av medel för energiforskningsnämnden har jag beaktat att tjänstebrevsrätten dras in fr.o.m. den 1 juli 1989 samt att den statliga redovisningsrevisionen avgiftsfinansieras, se vidare bilaga 2 Gemensamma frågor avsnitt 4.

Behovet av medel under anslaget för nästa budgetår beräknar jag till 293 588 000 kr. Den närmare fördelningen av medel mellan olika program och delar därav, liksom den närmare programindelningen, bör fastställas av regeringen.

I likhet med innevarande budgetår fördelas de medel som föreslås för integrerade insatser under resp. departements huvudtitel.

Programorganen har för sin planering och organisation av insatserna inom huvudprogrammet behov av att kunna göra fleråriga åtaganden. Alltsedan energiforskningsprogrammet startades har regeringen haft bemyndigande att i samband med stöd till energiforskning göra åtaganden även för flera år efter det aktuella budgetåret och efter det beslutade treårsprogrammets slut. Sådana bemyndiganden behövs även under budgetåret 1988/89 för att möjliggöra kontinuitet och långsiktighet i forsknings- och utvecklingsverksamheten. Detta är av särskild vikt med hänsyn till att energiforskningen har givits en mer långsiktig inriktning, bl.a. genom ett utökat stöd till grundforskning och mer långsiktigt inriktad forskning.

Jag beräknar behovet för sådana bemyndiganden till 150 milj. kr. avseende budgetåret 1990/91, 100 milj. kr. avseende budgetåret 1991/92, 35 milj. kr. avseende budgetåret 1992/93 och 15 milj. kr. avseende budgetåret 1993/94. Jag förordar att regeringen inhämtar dessa bemyndiganden av riksdagen. Lämnas bemyndigande, är det en uppgift för regeringen att meddela de närmare föreskrifter som behövs.

Jag avser senare föreslå regeringen att 4 milj. kr. överförs från anslagsposten 7 till regeringens disposition till anslaget C 11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB under denna huvudtitel. Jag återkommer till denna fråga vid min behandling av detta anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med stöd till forskning och utveckling inom energiområdet som, inberäknat redan fattande beslut, innebär åtaganden om högst 150 000 000 kr. för budgetåret 1990/91, högst 100 000 000 kr. för budgetåret 1991/92, högst 35 000 000 kr. för budgetåret 1992/93 och högst 15 000 000 kr. för budgetåret 1993/94,
2. till *Energiforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 293 588 000 kr.

C 7. Visst internationellt energisamarbete

1987/88	Utgift	14 536 633
1988/89	Anslag	16 669 000
1989/90	Förslag	26 889 000

Från anslaget betalas kostnader för deltagande i internationellt samarbete på kärnenergiområdet, såsom Sveriges reguljära medlemsavgift i Internationella Atomenergiorganet (IAEA) samt bidraget till IAEA:s Technical Assistance and Cooperation Fund, kostnader för deltagande i IAEA:s dokumentationssystem INIS, kostnader i samband med deltagande i det nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA), dock inte projektkostnader, kostnader i samband med övrigt internationellt kärnenergisamarbete samt kostnader för delegationen (I 1982:08) för IAEA-frågor.

Avgifterna till IAEA fastställs per kalenderår vid IAEA:s generalkonferens varje höst och förfaller till betalning i januari året därpå. Från Sverige har hittills avgiften betalats halvårsvis med anknytning till resp. budgetår. Denna betalningsmodell bör nu ändras så att avgiften betalas i en post kalenderårsvis. Jag har därför beräknat ett engångsbelopp om 8 399 000 kr. att tillföras anslaget för budgetåret 1989/90.

Jag beräknar därför medelsbehovet för nästa budgetår under detta anslag till 26 889 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Visst internationellt energisamarbete* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 26 889 000 kr.

C 8. Statens kärnkraftinspektion: Förvaltningskostnader

1987/88	Utgift	38 410 000	Reservation	716 000
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Statens kärnkraftinspektion skall enligt sin instruktion (1988:523) som central förvaltningsmyndighet bl. a. följa utvecklingen på kärnenergiområdet särskilt beträffande säkerhetsfrågor, utreda frågor om och ta initiativ till åtgärder för att höja säkerheten hos kärntekniska anläggningar samt ha hand om sådana uppgifter med avseende på kontroll av kärnämne som följer av bl. a. Sveriges internationella åtaganden.

Inspektionen skall vidare aktivt bidra till att ge allmänheten insyn i och information om det arbete på kärnsäkerhetsområdet som bedrivs i landet samt ta initiativ till sådan forskning och utveckling som rör säkerheten hos kärnkraftverk och andra kärntekniska anläggningar, säkerheten vid transporter och säkerheten hos metoder för hantering och förvaring av kärnbränsle och kärnavfall.

Kärnkraftinspektionen leds av en chef (generaldirektören). Vid inspektionen finns en styrelse som består av högst åtta personer, generaldirektören medräknad. Till myndigheten är tre rådgivande nämnder knutna: reaktorsäkerhetsnämnden, nämnden för frågor om kontroll av kärnämne och nämnden för frågor om forskning och utveckling på kärnsäkerhetsområdet.

Inspektionen är organiserad på två tekniska huvudenheter – för tillsyn resp. för utredning –, en administrativ enhet, en personalenhet samt ett informationssekretariat.

Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Avgifterna beräknas täcka kostnaderna för såväl förvaltningen som kärnsäkerhetsforskningen. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**88**	–
Stat		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	34 077 000	+2 474 000
(därav lönekostnader)	(21 798 000)	(+1 683 000)
Lokalkostnader	2 453 000	+ 583 000
IAEA	1 400 000	+ 81 000
	37 930 000	**+3 138 000**
Inkomster		
Tillsyn av kärnenergianläggningar m. m.	37 929 000	+3 138 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnkraftinspektion

I kärnkraftinspektionens granskning- och tillsynsverksamhet ingår bl. a. att granska säkerheten vid nya anläggningar, löpande granska och utöva tillsyn av anläggningar i drift, följa upp och analysera drifterfarenheter och tillbud samt genomföra återkommande säkerhetsgranskningar av anläggningar. Härtill kommer att följa utvecklingen inom olika säkerhetstekniska områden, såväl för kärnkraftsanläggningar som för anläggningar och metoder för förvaring av kärnavfall.

Inspektionen har under de senaste åren haft ett besvärande vakansläge. Genom bl. a. kraftfulla rekryteringsinsatser har dock personalsituationen förbättrats under budgetåret 1987/88. I stort sett full bemanning förväntas kunna upprätthållas under innevarande och kommande verksamhetsår. Detta förutsätter dock att det personalpolitiska åtgärdsprogrammet, som nu påbörjats i sin helhet, kan genomföras.

Kärnkraftinspektionens förslag till förvaltningskostnader för budgetåret 1989/90 innebär i korthet följande:

1. Fyra nya tjänster	+1 000 000
2. Kompetensbevarande åtgärder	+ 425 000
3. Säkerhetstekniskt stöd till IAEA	+ 175 000
4. Ökade resemedel	+ 300 000
5. Ökade lokalkostnader	+ 110 000

Föredragandens överväganden

Beslutet om avstängning av två reaktorer i mitten av 1990-talet ställer stora krav på att såväl kärnkraftsföretagen som säkerhetsmyndigheterna kan bibehålla och vidareutveckla den kompetens som i dag finns inom resp. organisation. Det är också viktigt att balansen mellan myndigheter och företag kan bibehållas så att samhällets övergripande ansvar för verksamheten inte äventyras.

En följd av bl.a. olyckan i Tjernobyl är att uppmärksamheten har skärpts när det gäller säkerheten i anläggningar i Sveriges närhet. Mot denna bakgrund har slutits ett antal bilaterala varsel- och informationsavtal. Myndigheterna har av regeringen ålagts att verkställa de åtgärder som följer av avtalen.

Jag anser det vara angeläget att säkerhetsmyndigheternas kompetens och oberoende vidmakthålls i det fortsatta arbetet med att höja säkerheten vid de svenska kärntekniska anläggningarna. Det är även av stor betydelse att svenskt kärnsäkerhetskunnande ges utrymme för att medverka till en förbättring av kärnsäkerheten internationellt.

Mot bakgrund av vad jag anfört och av vad som framförts av kärnkraftinspektionen anser jag att huvudförslaget inte bör tillämpas för inspektionen budgetåret 1989/90.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag utgifterna för inspektionen under detta anslag till 41 068 000 kr. Jag har härvid tagit hänsyn till de ökade kostnader som påförs myndigheten i samband med införandet av en avgiftsfinansiering av den statliga redovisningsrevisionen. Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kärnkraftinspektion: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 9. Statens kärnkraftinspektion: Kärnsäkerhetsforskning

1987/88	Utgift	45 942 000	Reservation	22 946 000
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Statens kärnkraftinspektion skall enligt sin instruktion (1988:523) ta initiativ till sådan forskning och utveckling som rör säkerheten hos kärn-

kraftverk och andra kärntekniska anläggningar, säkerheten vid transport av kärnämne och kärnavfall samt säkerheten hos sådana metoder för hantering och förvaring av kärnavfall som används eller kan komma att användas, i den mån inte någon annan myndighet har sådana uppgifter.

Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Utgifter		
Kärnsäkerhetsforskning m. m.	47 506 000	+1 451 000
Lokala säkerhetsnämnder	840 000	+ 210 000
	48 346 000	**+1 661 000**
Inkomster		
Avgifter för kärnsäkerhetsforskning	48 345 000	+1 661 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnkraftinspektion

Den av kärnkraftinspektionen initierade kärnsäkerhetsforskningen har som mål att ge underlag för den egna tillsyns- och granskningsverksamheten. Forskningsprogrammet spelar dessutom en viktig roll genom att det medverkar till att vidmakthålla kompetens och forskarkapacitet inom områden av betydelse för kärnsäkerhetsarbetet samt att det direkt bidrar till säkerhetsarbetet inom hela det svenska kärntekniska verksamhetsområdet.

Forskningsprogrammet är indelat i områdena människa–maskin, material, termohydraulik, kärnbränsle, kärnämneshantering, systemanalys, övervakningssystem och kärnavfall.

Inom anslaget kärnsäkerhetsforskning finansieras det svenska deltagandet i OECD:s s. k. Haldenprojekt och forskning inom ramen för det nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA). Vidare finansieras från detta anslag dels en professur i reaktorsäkerhet vid tekniska högskolan i Stockholm, dels verksamheten vid de lokala säkerhetsnämnderna vid de fyra kärnkraftverken.

Kärnkraftinspektionen föreslår att anslaget räknas upp med 3 %. Vidare föreslår inspektionen en uppräkning av anslaget med 900 000 kr. för att bekosta verksamheten vid svenska kärndatakommittén samt för utökad forskning kring säkerhetsfrågor avseende reaktorkonstruktioner i andra länder.

Föredragandens överväganden

Kärnkraftinspektionens tillsyns- och granskningsverksamhet ger myndigheten goda möjligheter att överblicka behovet av forskning inom kärnsäkerhetsområdet. Tillsyns- och granskningsverksamheten ger samtidigt myndigheten underlag för hur insatserna skall prioriteras inom området.

Med hänsyn till den reservation som kärnkraftinspektionen redovisar

från budgetåret 1987/88 bedömer jag att den av inspektionen föreslagna uppräkningen av anslaget för att bekosta svenska kärndatakommitténs verksamhet samt utökad forskning kring utländska reaktorkonstruktioner bör rymmas inom tillgängliga medel.

Jag beräknar medelsbehovet för kärnsäkerhetsforskningen till 48 957 000 kr. för nästa budgetår.

Lokala säkerhetsnämnder

Ett betydelsefullt inslag i lagstiftningen på kärnenergiområdet är att genom bestämmelser om information bidra till att skapa öppenhet och insyn i arbetet för kärnsäkerhet och strålskydd. Det gäller både driftsfrågor och frågor om avfallets hantering och slutförvaring. Enligt gällande bestämmelser i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) skall det finnas en lokal säkerhetsnämnd vid varje kärnkraftverk samt vid anläggning för hantering, lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall eller av kärnämne som inte skall användas på nytt. Nämndernas uppgift är att skaffa sig insyn i säkerhets- och strålskyddsfrågor samt att informera allmänheten om sådana frågor.

Kärnteknisk verksamhet bedrivs även av Studsvik AB i Nyköpings kommun och ABB Atom AB i Västerås kommun. Några lokala säkerhetsnämnder finns inte i dessa kommuner. I prop. 1983/84:60 om ny lagstiftning på kärnenergiområdet uttalade föredragande statsrådet bl.a. att verksamheten vid dessa anläggningar är av en annan karaktär än kärnkraftverken och kärnavfallsanläggningarna och att det inte fanns något uttalat behov av säkerhetsnämnder i Nyköpings och Västerås kommuner. I sitt av riksdagen godkända betänkande (NU 1983/84:17, rskr. 135) delade näringsutskottet denna uppfattning. Enligt utskottet borde det ankomma på berörda kommuner att, om de skulle finna det angeläget, påkalla en ändring av bestämmelserna.

Nyköpings kommun har i en framställning till regeringen begärt att bestämmelserna i kärntekniklagen ändras så att en lokal säkerhetsnämnd kan inrättas i Nyköpings kommun. Till stöd för sin framställning har kommunen bl.a. anfört, att kommunen fortlöpande har följt den kärntekniska verksamhetens omfattning i kommunen samt att det kan konstateras att bl.a. avsevärt större mängd avfall numera bränns vid Studsvik AB vilket i sin tur föranleder en mängd transporter genom kommunen. Enligt kommunen skulle det redan nu fungerande samarbetet med Studsvik AB kunna utvecklas avsevärt inom ramen för en lokal säkerhetsnämnd.

Jag biträder Nyköpings kommuns förslag om att en lokal säkerhetsnämnd bör inrättas i kommunen med uppgift att skaffa sig insyn i den kärntekniska verksamhet som bedrivs av Studsvik AB i Studsvik. Enligt gällande bestämmelse i kärntekniklagen om lokala säkerhetsnämnder är det möjligt att redan nu inrätta en säkerhetsnämnd beträffande viss del av verksamheten i Studsvik. Den nya lokala säkerhetsnämndens verksamhetsområde bör emellertid omfatta all kärnteknisk verksamhet som bedrivs i Studsvik. Bestämmelsen i kärntekniklagen om lokala säkerhetsnämnder bör därför ändras så att den omfattar all kärnteknisk verksamhet

i Studsvik. Den nya bestämmelsen bör formuleras så att den vid behov kan tillämpas även i fråga om den kärntekniska verksamhet som bedrivs i Västerås.

Upprättat lagförslag m. m.

Med anledning av vad jag har anfört har inom miljö- och energidepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

Med hänsyn till lagstiftningsärendets beskaffenhet skulle enligt min mening lagrådets yttrande över förslaget sakna betydelse. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 16.1.*

För verksamheten vid den lokala säkerhetsnämnden vid Studsvik AB:s forskningsanläggning beräknar jag 210 000 kr. för budgetåret 1989/90.

För de lokala säkerhetsnämnderna beräknar jag därför ett medelsbehov av sammanlagt 1 050 000 kr. för nästa budgetår.

De ställningstaganden som jag har redovisat innebär sammanfattningsvis att jag för den verksamhet som finansieras över anslaget under budgetåret 1989/90 beräknar 50 007 000 kr. Anslaget tillförs medel genom avgifter från dem som har tillstånd enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet att uppföra, inneha eller driva en kärnkraftsreaktor. Anslaget bör därför, liksom för innevarande budgetår, föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta inom miljö- och energidepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,
2. till *Statens kärnkraftinspektion: Kärnsäkerhetsforskning* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 10. Statens kärnbränslenämnd

1987/88	Utgift	8 177 558	Reservation	3 941 689
1988/89	Anslag	1 000		
1989/90	Förslag	1 000		

Statens kärnbränslenämnd är enligt sin instruktion (1988:296) en central förvaltningsmyndighet med uppgift att övervaka genomförandet av den forsknings- och utvecklingsverksamhet och det program för bl. a. sådan verksamhet som avses i 11 och 12 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet samt handlägga vissa finansieringsfrågor på kärnavfallsområdet.

Nämnden skall särskilt följa utvecklingen på kärnenergiområdet, främst metoder för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta och för avveckling och rivning av reaktoran-

läggningar. Nämnden skall redovisa behållningen av de medel som nämnden har att förvalta i samband med att förslaget till avgift enligt 5 § lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. lämnas till regeringen. Nämnden skall vidare ta initiativ till sådan forsknings- och utredningsverksamhet som behövs för att nämnden skall kunna fullgöra sina åligganden i den mån inte någon annan myndighet har detta till uppgift samt till samrådsnämnden för kärnavfallsfrågor redovisa sin planerade forskningsverksamhet i den mån verksamheten inte är ett led i beredning av ärenden som statens kärnbränslenämnd har att avgöra samt resultaten av denna forskningsverksamhet.

Nämnden skall verka för att allmänheten ges information om arbetet vad gäller använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta samt avveckling och rivning av reaktoranläggningar. Nämnden har vidare särskilda uppgifter enligt lagen (1981:669) och förordningen (1981:671) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. samt lagen (1984:3) och förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet. Fr. o. m. den 1 januari 1989 kommer nämnden att fullgöra vissa uppgifter enligt en ny lagstiftning om finansiering av hanteringen av visst radioaktivt avfall vid Studsvik AB (se prop. 1988/89:37, NU 7, rskr. 90).

Kärnbränslenämnden leds av en chef (överdirektören). Vid nämnden finns vidare en styrelse som består av högst tio personer, överdirektören medräknad.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personal	**9**	–
Stat		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	4 109 000	+254 000
(varav lönekostnader)	(2 821 000)	(+147 000)
Granskningsinsatser, engångsvis	–	+500 000
Lokalkostnader	500 000	−242 000
Projektmedel	5 000 000	+300 000
	9 609 000	**+812 000**
Inkomster		
Avgifter från elproduktion i kärnkraftsreaktorer	**9 608 000**	**+812 000**
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnbränslenämnd

Egen verksamhet

Statens kärnbränslenämnd erinrar om att en av huvuduppgifterna för nämnden är att granska kärnkraftföretagens forskningsprogram. Vart tredje år skall nämnden genomföra en sådan granskning, nästa gång under budgetåret 1989/90. Detta arbete medför ett ökat behov av utrednings- och konsultinsatser. Nämnden föreslår därför att posten förvaltningskostnader ökar med 500 000 kr. för budgetåret 1989/90, förutom pris- och löneomräkning.

Vad beträffar lönekostnaderna finner nämnden att någon minskning inte går att genomföra. Med nio anställda beräknas lönekostnaderna ta hela anslagsposten i anspråk. En medelstilldelning enligt huvudförslaget är, anför nämnden, inte förenligt med de mål för nämndens verksamhet som har beslutats av statsmakterna.

Sin beräkning av projektmedel grundar nämnden på bedömningar av behovet av forskningsinsatser under den närmaste treårsperioden. För budgetåret 1989/90 har nämnden beräknat behovet av projektmedel till 7,7 milj. kr.

Finansieringsfrågor

Nämndens verksamhet avseende finansiering omfattar att svara för bl. a. förvaltning av inbetalade avgifter enligt lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (finansieringslagen) och utbetalning av ersättning till reaktorägarna. Av redovisningen för år 1987 framgår att avgifterna uppgick till 1 221 milj. kr. (1 271 milj. kr. år 1986). Utbetalade ersättningar uppgick till 700 milj. kr. (781 milj. kr.). Ränteintäkterna uppgick till 349 milj. kr. (262 milj. kr.) och överskottet av förvaltningen till 858 milj. kr. (744 milj. kr.). Behållningen den 31 december 1987 var 3 928 milj. kr. (3 070 milj. kr.).

För första halvåret 1988 inbetalades 690 milj. kr. i avgifter. De utbetalade ersättningarna uppgick samma tid till 278 milj. kr.

Den 30 juni 1988 uppgick nämndens fordran på riksbanken till 3 087 milj. kr. och totalt avsatta medel till ca 4 300 milj. kr. Sedan finansieringssystemet trädde i kraft har ca 5 900 milj. kr utbetalats till reaktorägarna i ersättning för kostnader för hantering av använt kärnbränsle.

De under budgetåret 1987/88 utbetalda ersättningarna har bl. a. disponerats för forsknings- och utvecklingsarbeten avseende metoder för slutförvar, förskottsbetalningar avseende kontrakterade upparbetningstjänster till Cogéma, transportutrustning för använt kärnbränsle, färdigställande av centrallager för använt kärnbränsle (CLAB) i Simpevarp samt utbyggnad av slutförvar för reaktoravfall (SFR) i Forsmark.

Före den 1 juli 1986 hade reaktorägarna möjlighet att få lån beviljade ur inbetalade avgiftsmedel. Under år 1987 återbetalade Sydsvenska Värmekraft AB två lån på totalt 370 milj. kr. Den sammanlagda utestående lånesumman uppgår därför till 1 025 milj. kr. Därav utgör 520 milj. kr. lån till OKG AB och 505 milj. kr. lån till statens vattenfallsverk. Dessa två reaktorägare har nyligen anmält till nämnden att de per den 31 december 1988 avser återbetala lån om sammanlagt 620 milj. kr.

SKN Plan 88 och förslag till avgift för år 1989

Nämnden har i oktober 1988 överlämnat SKN Plan 88 och förslag till avgift för år 1989. Regeringen har den 15 december 1988 beslutat att avgiften per kilowattimme elektrisk energi som levereras från kärnkraftverk skall vara oförändrad för år 1989 och utgå enligt följande:

Forsmarks Kraftgrupp AB	1,9 öre/kWh
OKG AB	1,7 öre/kWh
Statens vattenfallsverk	1,9 öre/kWh
Sydsvenska Värmekraft AB	2,2 öre/kWh

Regeringen har samma dag uppdragit åt statens kärnbränslenämnd att utarbeta förslag till ändringar i finansieringssystemet för framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Föredragandens överväganden

För kärnbränslenämndens verksamhet under budgetåret 1989/90 beräknar jag utgifterna under detta anslag till 10 421 000 kr., varav 500 000 kr. som ett engångsbelopp för nämndens utgifter för granskning av kärnkraftföretagens forskningsprogram.

Chefen för civildepartementet har tidigare anmält förslag till en ny ordning vad beträffar finansiering av den statliga redovisningsrevisionen. Jag har tagit hänsyn till detta vid min beräkning av medel under anslaget.

Nämndens verksamhet finansieras i enlighet med finansieringslagen med avgifter från elproduktionen i kärnkraftsreaktorer. Anslaget bör därför för nästa budgetår liksom för innevarande budgetår föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kärnbränslenämnd* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

Verksamheten vid Studsvik AB

Bakgrund

Studsvik AB är statens största samlade resurs för energitekniskt forsknings- och utvecklingsarbete. Studsvikskoncernen består av moderbolaget Studsvik AB samt dotterbolag. Inom Studsvikskoncernen finns i dag ca 900 anställda, varav ca 700 i Studsvik.

Studsviks koncernstruktur omfattar fyra affärsdrivande divisioner: kärnteknik, energiteknik, Alnor AB och Metal Process Control AB (MPC) samt en servicedivision.

Studsvik finansierar sin verksamhet via dels direkta anslag, dels kommersiella uppdrag och tjänster.

Bolagets ekonomiska situation har de senaste åren varit problemfylld. En redovisning av bolagets ekonomiska situation lämnades senast vid min anmälan till proposition om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1987/88 (prop. 1987/88:25) och till propositionen (prop. 1987/88:90) om energipolitik inför 1990-talet. För att möjliggöra en ekonomisk rekonstruktion beslöt riksdagen med anledning av nämnda propositioner att

lämna bolaget ägartillskott om dels 50 milj. kr. (NU 12, rskr. 112), dels 40 milj. kr. (NU 40, rskr. 375).

Bolaget har successivt vidgat sin verksamhet utanför det kärntekniska området till energiområdet i övrigt. Vidare har bolaget successivt ökat andelen finansiering via kommersiella uppdrag och tjänster.

Av följande tablå framgår de anslagna medlen för budgetåren 1987/88 och 1988/89 samt bolagets beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1989/90 (milj. kr.).

Anslagsbenämning 1988/89	1987/88 Anvisat	1988/89 Anvisat	1989/90 Studsvik AB
C 11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB	102,6	94,0	58,4
C 12. Avveckling av forskningsreaktorer, m. m.	26,1	16,5	–[1]
C 13. Anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m.	15,0	0,001	–[1]
C 14. Verksamheten i Ranstad	5,9	0,95	–[1]

[1] Fr. o. m. den 1 januari 1989 finansieras verksamheten via en särskild avgift (se prop. 1988/89:37, NU 7, rskr. 90).

C 11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB

1987/88 Utgift	102 600 000
1988/89 Anslag	94 000 000
1989/89 Förslag	48 000 000

Från anslaget lämnas bidrag till verksamheten inom Studsvik AB.

Studsvik AB

Bolaget begär 58,4 milj. kr. i bidrag till verksamheten under budgetåret 1989/90. Av följande tablå framgår anslagna medel för budgetåret 1988/89 samt bolagets beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1989/90 (milj. kr.)

	1988/89 Anvisat	1989/90 Studsvik AB	1989/90 Föredraganden
a) R2-reaktorn	17,0	18,0	18,0
b) Biblioteket	6,0[1]		
c) Konvertering till låganrikat uran i R2-reaktorn		3,4	–
d) Egen och branschrelaterad forskning	20,0	27,0	20,0
e) Grundläggande energiteknisk forskning	11,0	10,0	10,0
f) Ägartillskott	40,0		

[1] Fr. o. m. budgetåret 1989/90 anvisas medel för verksamheten vid biblioteket under det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Tekniska fakulteterna

R2-reaktorn. Forskningsreaktorn utnyttjas för tre olika verksamheter, nämligen

– bränsle- och materialprovning för kärnkraftområdet
– kommersiell strålningsbehandling av material – grundläggande neutronforskning.

Institutionen för reaktorfysik vid Tekniska Högskolan i Stockholm och Institutionen för neutronforskning vid universitet i Uppsala har sina verksamheter helt baserade på forskningen vid R2-reaktorn. Bolaget hemställer om 18 milj. kr. för budgetåret 1989/90 för att upplåta reaktorn för grundforskning.

Konvertering till låganrikat uran i R2-reaktorn. Programmet för övergång till låganrikat uran i R2-reaktorn har pågått sedan år 1995. R2-reaktorn förbereds för närvarande för drift med låganrikat uran.

För budgetåret 1989/90 hemställer bolaget om 3,4 milj. kr. för övergång till låganrikat uran.

Egen och branschrelaterad forskning och utveckling. Forsknings- och utvecklingsarbetet bedrivs i huvudsak genom tillämpad forskning och utveckling i egen regi eller som pilot- och demonstrationsverksamhet i samarbete med andra intressenter. Syftet är att bevisa funktion och prestanda hos sådan teknik. Bolaget hemställer om totalt 27 milj. kr. för budgetåret 1989/90 för egen och branschrelaterad forskning och utveckling.

Grundläggande energiteknisk forskning. Verksamheten är huvudsakligen inriktad på drift- och säkerhetsfrågor inom områdena materialteknik, energisystem och förbränningsteknik. Inom materialteknikområdet studeras långsiktiga egenskaper hos stål och plaster i olika miljöer och belastningsfall. Inom området energisystem bedriver bolaget forskning inom områdena energilagring och småskaliga kraftvärmesystem. Inom området förbränningsteknik undersöks möjligheten till effektiv, miljövänlig förbränning, särskilt med avseende på svaveldioxid-, kväveoxid- och dioxinemissioner. Bolaget hemställer om totalt 10 milj. kr. för budgetåret 1989/90 för grundläggande energiteknisk forskning.

Föredragandens överväganden

Bolagets ekonomiska situation har de senaste åren varit problemfylld. För att möjliggöra en ekonomisk rekonstruktion har staten lämnat bolaget ägartillskott. Bl. a. har bolaget, som jag nyss har anfört, erhållit 90 milj. kr. i ägartillskott för budgetåret 1988/89 för att möjliggöra en ekonomisk rekonstruktion av bolaget. Enligt vad jag har fått veta har bolaget vidtagit en rad åtgärder de senaste åren för att förbättra den ekonomiska situationen.

För driften av R2-reaktorn beräknar jag ett medelsbehov av 18 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Jag är däremot inte beredd att ge bolaget medel för övergång till låganrikat uran i R2-reaktorn.

För egen och branschrelaterad forskning beräknar jag ett medelsbehov av 20 milj. kr. I energiforskningsutredningens direktiv ingår det bl. a. att

föreslå hur den energirelaterade forskningen vid Studsvik AB som sammanhänger med omställningen av energisystemet kan integreras i energiforskningsprogrammet. För att redan nu markera betydelsen av att denna forskning vid Studsvik integreras med övrig energiforskning avser jag, i enlighet med vad jag tidigare anförde vid min behandling av anslaget C6. Energiforskning, senare återkomma till regeringen med förslag om att 4 milj. kr. av regeringens disposition för budgetåret 1989/90 överförs till anslaget C 11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB.

För grundläggande energiteknisk forskning beräknar jag ett medelsbehov av 10 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

I enlighet med riksdagens beslut i anledning av prop. 1988/89:37 (NU 7, rskr. 90) upphör de statliga anslagen till Studsvik AB under anslagen C 12 – 14 för i innevarande budgetår fr. o. m. den 1 januari 1989.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 48 000 000 kr.

C 12. Drift av beredskapslager

1987/88	Utgift	461 182 109
1988/89	Anslag	443 508 000
1989/90	Förslag	413 679 000

Från anslaget betalas driftkostnader för beredskapslagring av bränslen och drivmedel exkl. inlagringskostnader. Anslaget omfattar också personal- och kapitalkostnader för beredskapslagringen samt hyreskostnader för lagringsanläggningar.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Personalkostnader	9 157 000	– 557 000
Övriga driftkostnader	69 351 000	– 16 519 000
Kapitalkostnader	365 000 000	– 12 753 000
	443 508 000	**– 29 829 000**

Statens energiverk

Statens energiverk har beräknat anslaget med utgångspunkt i det oljelagringsprogram som fastställdes i samband med i riksdagens beslut om totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1986/87:95 bil. 12, FöU11, rskr. 310).

Energiverket har vidare förutsatt att drift och förvaltning fr. o. m. den 1 juli 1989 överförs från överstyrelsen för civil beredskap till energiverket samt att oljebranschens lagringsbolag och dessa bolags anläggningar övertas vid samma tidpunkt.

Energiverket har under detta anslag beräknat personalkostnader för såväl den centrala som den regionala lagringsorganisationen. Personalkostnaderna har beräknats till 13,6 milj. kr. exkl. löneomräkning för budgetåret 1989/90. Kostnader för deltidsarbetande personal (tillsynsmän, städpersonal) har redovisats under anslagsposten Övriga driftkostnader.

Energiverket har beräknat övriga driftkostnader till 51,8 milj. kr. Kapitalkostnaderna är beräknade för statens lagringsanläggningar på bokfört värde och för de anläggningar som staten kommer att köpa från oljebranschen på ett värde motsvarande köpeskillingen för de två lagringsbolagen. Kapitalkostnaderna har beräknats till 319,2 milj. kr.

Energiverket har vidare hemställt om kompensation för lagringsförluster på 119 666 kr., som uppstått under budgetåret 1987/88 vid försäljning av beredskapslager.

Föredragandens överväganden

Från den 1 juli 1989 bör, som jag nyss har anfört, drift och förvaltning av statens beredskapslager bedrivas inom ramen för statens energiverks verksamhet.

Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till 413 679 000 kr. inkl. pris- och löneomräkning. Beträffande personalkostnaderna har jag endast beräknat kostnader för personal i den regionala lagringsorganisationen inkl. deltidspersonal under detta anslag. Övriga personalkostnader har jag beräknat under anslaget C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader. Vidare har jag vid beräkningen av anslaget tagit hänsyn till kompensation för lagringsförluster som har uppkommit under budgetåret 1987/88.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Drift av beredskapslager* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 413 679 000 kr.

C 13. Beredskapslagring och industriella åtgärder

1987/88	Utgift	70 270 000	Reservation	252 614 109
1988/89	Anslag	6 200 000		
1989/90	Förslag	248 850 000		

Från anslaget betalas kostnader för investeringar i produkter och anläggningar samt för industriella åtgärder. Under anslaget beräknas också medel för handlingsberedskap, vilket innefattar kostnader för bl. a. utbildning och övning av personal i krisorganisationen samt för utveckling av ransoneringssystem och andra krishanteringssystem.

Statens energiverks kostnader för att administrera den egna verksamheten betalas från anslaget C 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader.

	1988/89	Beräknad ändring 1989/90
Lagring, produkter	–	+162000000
" anläggningar	–	+ 80000000
Handlingsberedskap och industriella åtgärder	6200000	+ 650000
	6200000	**+242650000**

Statens energiverk

Lagring

Som en följd av riksdagens beslut om totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1986/87:95 bil. 12, FöU11, rskr. 310) uppdrog regeringen den 27 augusti 1987 åt statens energiverk att utarbeta en försörjningsplan för att redovisa vilka lagringsbehov som bör gälla. Försörjningsplanen, som inlämnades till regeringen den 4 januari 1988, visar ett visst underskott för neutralitets- och krigsskedet. Energiverket har i sin anslagsframställning utgått från denna plan. För att lagringsmålet skall uppnås erfordras vissa kompletterande inköp för dels försvarsmaktens behov dels det civila samhällets transportbehov. Kostnader för dessa inköp har av energiverket beräknats till 247 milj. kr. Ett visst underskott av gasol föreslås bli täckt genom att planerad utförsäljning av gasol i samband med omstruktureringen av de statliga oljelagren minskas med erforderlig kvantitet. De köp av produkter, som är ett led i omstruktureringen av beredskapslagren som riksdagen har beslutat om, motsvaras i stort sett av försäljning av motsvarande mängd råolja. Dessa köp föreslås därför – i likhet med vad som gäller för budgetåret 1988/89 – få belasta anslaget C 14. Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin. m.m. Några kostnader för dessa inköp har därför inte beräknats under anslaget.

Energiverket föreslår vidare att 80 milj. kr. anvisas för inköp av oljebranschens lagringsbolag SPA och SPL III.

Handlingsberedskap och industriella åtgärder

De minskade beredskapslagren skall delvis kompenseras genom en ökad handlingsberedskap.

En god handlingsberedskap skapas framför allt av i förväg förberedda system för att minska förbrukningen av energi – t.ex. genom ransonering – och för att styra över användningen till alternativa bränslen i en kris samt genom en väl förberedd krisorganisation.

För att stärka handlingsberedskapen och förmågan att hantera kriser har utveckling av ett i huvudsak ADB-baserat *informations- och styrsystem* påbörjats. Detta arbete kommer att fortsätta under budgetåret 1989/90.

Ransoneringssystemen skall ses över och vidareutvecklas för att bl.a. tillgodose kraven på större flexibilitet när det gäller övergången till alternativa bränslen.

Krisorganisationen skall vidareutvecklas, bl.a. genom utbildning, övningar och spel.

Över anslaget finansieras *repetitionsutbildning av vapenfria tjänstepliktiga* och vissa *kostnader för Drivmedelscentralen AB:s verksamhet.*

Anslaget innefattar också medel för kontroll av tvångslagringsskyldigas beredskapslager. För att kunna garantera att näringslivets tvångslager ständigt är kuranta och i sin helhet tillgängliga har ett nytt system utarbetats, som ger möjligheter till ökad tillsyn.

Industriella åtgärder skall vidtas för att säkerställa flexibiliteten i energisystemen, bl. a. planeras viss förprojektering av främst större panncentralers omställning till annat bränsleslag. Kommunernas roll kommer att studeras särskilt.

För handlingsberedskap och industriella åtgärder erfordras enligt verket 6,4 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Föredragandens överväganden

Beträffande medel för lagring för försvarsmaktens behov bör ansvarsfördelningen för lagringen mellan energiverket och försvarsmakten prövas utifrån planeringsförutsättningarna i riksdagens beslut om totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1986/87:95 bil. 12, FöU11, rskr. 310). Innan frågan är utredd bör medel för dessa inköp inte avsättas inom energiprogrammet. Jag har följaktligen inte beräknat några medel för ytterligare lagring för försvarsmaktens behov under budgetåret 1989/90. Jag har i denna fråga samrått med chefen för försvarsdepartementet.

I övrigt delar jag energiverkets bedömning av behovet av komplettering av beredskapslagret. Jag har grundat medelsberäkningen för produktinköp på ett lägre oljepris än verket. För inköp av oljeprodukter beräknar jag kostnaderna till 162 milj. kr.

För inköp av oljebranschens lagringsbolag SPA och SPL III enligt vad jag nyss har anfört beräknar jag ett medelsbehov på 80 milj. kr.

Den nya inriktningen av energiberedskapen ställer ökade krav på krishanteringssystemen och på handlingsberedskapen. Bl. a. behöver industriella åtgärder vidtas för att öka flexibiliteten i energisystemen liksom för att hitta nya tekniska lösningar, t. ex. vad avser lagring av naturgas. Handlingsberedskapen behöver stärkas bl. a. genom utbildning och övning av krisorganisationen.

För budgetåret 1989/90 beräknar jag efter samråd med chefen för försvarsdepartementet kostnaderna för handlingsberedskap och industriella åtgärder till sammanlagt 6 850 000 kr. inkl. prisomräkning.

Medlen för industriella åtgärder och handlingsberedskap ingår i den ekonomiska ramen för den civila delen av totalförsvaret.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredskapslagring och industriella åtgärder* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 248 850 000 kr.

C 14. Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.

1987/88	Utgift	1 386 688 275
1988/89	Anslag	1 000
1989/90	Förslag	1 000

Anslaget står till regeringens disposition för att täcka oförutsedda kostnader under anslaget C 13. Beredskapslagring och industriella åtgärder i samband med lagring av olja, motorbensin m. m.

Anslaget får under budgetåret 1988/89 också användas till kostnader för köp av oljeprodukter m. m. i anslutning till omstruktureringen av oljelagren.

Statens energiverk

Statens energiverk föreslår att anslaget står kvar oförändrat.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att anslaget nästa budgetår förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 15. Åtgärder inom delfunktionen Elkraft

1987/88	Utgift	11 300 000
1988/89	Anslag	19 600 000
1989/90	Förslag	21 050 000

Från anslaget betalas kostnader för att stimulera andra kraftföretag än statens vattenfallsverk att vidta beredskapshöjande åtgärder i sin fredstida verksamhet. Via anslaget betalas bidrag till vissa tilläggsinvesteringar som kraftföretagen gör för att öka säkerheten i elöverföringen genom bl. a. installation av reservanordningar och åtgärder som möjliggör start och drift i separata system.

Anslaget ingår i den ekonomiska ramen för den civila delen av totalförsvaret.

Medlen disponeras av statens energiverk, som har ett samordnande ansvar för funktionen Energiförsörjning inom den civila delen av totalförsvaret. Medlen ställs av energiverket till statens vattenfallsverks förfogande.

Statens energiverk

Statens energiverk föreslår i enlighet med Programplan för det civila försvaret 1989–1994 att 19,7 milj. kr. anvisas under anslaget för nästa budgetår.

Planeringen av anslagets utnyttjande måste ske i samband med de enskilda kraftföretagens ordinarie investeringsplanering. Denna planering är flerårig. För att anslaget skall kunna utnyttjas rationellt anser energiverket och statens vattenfallsverk att det är nödvändigt att bemyndigande ges till energiverket att under budgetåret 1989/90 få besluta om stimulansåtgärder som innebär åtagande för budgetåret 1993/94 motsvarande hälften av planerat anslagsbelopp för budgetåret 1993/94, som anges i programplanen för det civila försvaret.

Föredragandens överväganden

Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet beräknar jag behovet av medel för åtgärder inom delfunktionen Elkraft till 21 050 000 kr. inkl. prisomräkning för budgetåret 1989/90.

Riksdagen har för budgetåret 1988/89 bemyndigat regeringen att ikläda staten förpliktelser för budgetåren 1989/90–1992/93 inom de ramar som angavs för detta ändamål i programplanen för det civila försvaret 1988–93.

Jag ser det som angeläget att man får en långsiktig stabilitet när det gäller stimulansåtgärderna för beredskapsåtgärder inom kraftindustrin.

För att medlen skall kunna utnyttjas rationellt bör energiverket få bemyndigande att besluta om stimulansåtgärder, som innebär åtaganden för budgetåret 1993/94 inom den ram som anges för detta ändamål i programplanen för det civila försvaret 1989–94.

Energiverket bör därför för detta ändamål få ikläda staten förpliktelser med högst hälften av det belopp som anges i programplanen för det civila försvaret, nämligen med 9,5 milj. kr. Förslaget innebär förpliktelser efter nuvarande försvarsbeslutsperiod.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med planering av stimulansåtgärder för andra kraftföretag än statens vattenfallsverk för att öka säkerheten i elöverföringen, vilket innebär åtaganden om högst 9 500 000 kr. för budgetåret 1993/94,
2. till *Åtgärder inom delfunktionen Elkraft* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 21 050 000 kr.

C 16. Främjande av landsbygdens elektrifiering

1987/88	Utgift	3216621	Reservation	3782297
1988/89	Anslag	2500000		
1989/90	Förslag	2500000		

Från anslaget betalas utgifter för stöd enligt förordningen (1959:369) om statligt stöd åt landsbygdens elförsörjning. Stöd kan beviljas till nyanläggning, bl.a. för elektrifiering av äldre helårsbebodda fastigheter i glesbygd och upprustning av elektriska distributionsnät på landsbygden, inbegripet anläggningar för lokala elverk såsom vattenkraftverk och dieselaggregat på avsides belägna fastigheter. Stöd kan bestå av bidrag och lånegarantier. Beslut om stöd fattas av statens energiverk.

Riksdagen godtog våren 1979 riktlinjer för den fortsatta stödverksamheten (prop. 1978/79:115 bil. 1 s. 245–250, NU 60 s. 53–60, rskr. 429). Dessa riktlinjer innebär bl.a. att även nyetableringar på äldre fastigheter undantagsvis kan omfattas av bidragssystemet och att statliga bidrag till upprustning av nedslitna, oräntabla elnät i vissa speciella fall skall kunna lämnas även i fortsättningen. Så skall kunna ske i glesbygdsområden, som saknar inslag av tätare bebyggelse och där huvudsakligen mindre, ekonomiskt svaga distributionsföretag är verksamma. Bidrag avses kunna lämnas till svaga lokala och kommunala företag som tagit över eller står i begrepp att ta över andra svaga företag.

Riksdagen beslutade våren 1980 (prop. 1979/80:100 bil. 17 s. 223–224, NU 36 s. 7–9, rskr. 248) om stödverksamhetens omfattning för en tioårsperiod. Stöd skulle lämnas för upprustning med 2 milj. kr. per år under fem år (t.o.m. budgetåret 1984/85) och för nyanläggningar med 2,5 milj. kr. under tio år (t.o.m. budgetåret 1989/90).

Sedan energiverket anmält ett fortsatt behov av medel för att kunna fullfölja redan påbörjade upprustningar beslöt riksdagen våren 1985 på regeringens förslag (prop. 1984/85:120 s. 262–264, NU 30 s. 86–88, rskr. 362) att medelsramen 2,5 milj. kr. per år för nyanläggningar skulle få användas även för upprustningsändamål.

Statens energiverk

Statens energiverk föreslår att, i enlighet med gällande tioårsplan, 2,5 milj. kr. anvisas för budgetåret 1989/90 för nyanläggningar och återstående upprustningsändamål.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens tidigare nämnda beslut våren 1980 att stöd för nyanläggningar bör lämnas med 2,5 milj. kr. per år under perioden 1985/86 – 1989/90 och riksdagens beslut våren 1985 att denna medelsram fortsättningsvis får användas även för att fullfölja redan påbörjade upprustningar av distributionsnät m.m., beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 2,5 milj. kr. Budgetåret 1989/90 är det sista året i den av riksdagen beslutade tioårsperioden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av landsbygdens elektrifiering* för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 2 500 000 kr.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 §	
Den som har tillstånd att driva en *kärnkraftsreaktor* eller en anläggning för hantering, lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall *eller av kärnämne som inte skall användas på nytt* är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd, som regeringen bestämmer, insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.	Den som har tillstånd att driva en *sådan kärnteknisk anläggning som avses i 2 § 1 a och 1 b* eller en anläggning för *framställning,* hantering, *bearbetning,* lagring eller slutlig förvaring av *kärnämne eller* kärnavfall är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd, som regeringen bestämmer, insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Sid.

1 Översikt
Inledning
5 1. Miljöpolitiken
13 2. Energipolitiken

A. Miljö- och energidepartementet m. m.

24 1. Miljö- och energidepartementet, *förslagsanslag* 27 223 000
24 2. Utredningar m. m., *reservationsanslag* 15 000 000

42 223 000

B. Miljö

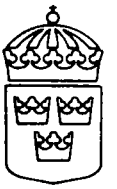
26 1. Statens naturvårdsverk, *förslagsanslag* 126 665 000
28 2. Miljövårdsinformation, *reservationsanslag* 9 169 000
29 3. Övervakning av miljöförändringar m. m., *reservationsanslag* 58 992 000
31 4. Miljövårdsforskning, *reservationsanslag* 102 234 000
33 5. Åtgärder mot luftföroreningar och försurning, *reservationsanslag* 165 000 000
34 6. Särskilda projekt på miljövårdens område, *reservationsanslag* 27 500 000
36 7. Mark för naturvård, *reservationsanslag* 100 000 000
38 8. Vård av naturreservat m. m., *reservationsanslag* 52 143 000
39 9. Vård av hotade arter m. m., *reservationsanslag* 3 180 000
40 10. Restaurering av Hornborgasjön, *reservationsanslag* 3 500 000
41 11. Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag* 1 000
44 12. Bidrag till statens strålskyddsinstitut, *reservationsanslag* 24 532 000
45 13. Kemikalieinspektionen, *förslagsanslag* 1 000
50 14. Koncessionsnämnden för miljöskydd, *förslagsanslag* 13 130 000
52 15. Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond, *förslagsanslag* 17 000 000
52 16. Visst internationellt miljösamarbete, *förslagsanslag* 8 350 000
53 17. Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter, *reservationsanslag* 7 200 000
54 18. Åtgärder mot havsföroreningar, *reservationsanslag* 16 500 000
55 19. Utredningsverksamhet om CFC-föreningar m. m., *reservationsanslag* 3 075 000
56 20. Internationella institutet för miljövänlig teknik, *reservationsanslag* 25 000 000

763 172 000

	C. Energi	
57	Verksamheten vid statens vattenfallsverk	
71	Organisation för den statliga oljelagringen m. m.	
75	1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader, *ramanslag*	44 638 000
78	2. Statens energiverk: Utredningar m. m. och information, *reservationsanslag*	14 517 000
79	3. Statens energiverk: Elsäkerhet m. m., *reservationsanslag*	1 000
82	4. Statens elektriska inspektion, *ramanslag*	11 004 000
83	5. Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet, *förslagsanslag*	1 000
84	6. Energiforskning, *reservationsanslag*	293 588 000
87	7. Visst internationellt energisamarbete, *förslagsanslag*	26 889 000
87	8. Statens kärnkraftinspektion: Förvaltningskostnader, *reservationsanslag*	1 000
89	9. Statens kärnkraftinspektion: Kärnsäkerhetsforskning, *reservationsanslag*	1 000
92	10. Statens kärnbränslenämnd, *reservationsanslag*	1 000
96	11. Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB, *reservationsanslag*	48 000 000
98	12. Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*	413 679 000
99	13. Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*	248 850 000
102	14. Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m., *förslagsanslag*	1 000
102	15. Åtgärder inom delfunktionen Elkraft, *reservationsanslag*	21 050 000
104	16. Främjande av landsbygdens elektrifiering, *reservationsanslag*	2 500 000
		1 124 721 000
	Totalt för miljö- och energidepartementet	**1 930 116 000**

106 *Bilaga 16.1* Förslag till lag om ändring i lagen (1984: 3) om kärnteknisk verksamhet.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Riksdagen och dess myndigheter m.m.

(femtonde huvudtiteln)

Prop.
1988/89:100
Bilaga 17

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988.

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 såvitt avser riksdagen och dess myndigheter m.m.

Riksdagens förvaltningskontor har den 16 december 1988 överlämnat förslag till de anslag som bör redovisas under huvudtiteln Riksdagen och dess myndigheter m.m. för budgetåret 1989/90. Riksdagens förvaltningskontor har upprättat en sammanställning av förslagen, vilken bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 17.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att pröva de förslag till anslag som har avgetts av riksdagens förvaltningskontor.

1 *Riksdagen 1988/89. I saml. Nr 100 Bil. 17*

Riksdagen och dess myndigheter m.m.

Sammanställning av Förslag till medelsanvisning m.m.

Sammanställning

Förändringarna inom riksdagen och dess myndigheters område i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 framgår av följande sammanställning:

	Anvisat 1988/89	Förslag 1989/90	Förändring
A. Riksdagen	437 848 000	467 613 000	+ 29 765 000
B. Riksdagens myndigheter	43 416 000	47 090 000	+ 3 674 000
	481 264 000	**514 703 000**	**+ 33 439 000**

Anslagen

A. Riksdagen

A 1. Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.

1987/88 Utgift	163 703 567
1988/89 Anslag	184 714 000
1989/90 Förslag	198 541 000

Från anslaget finansieras arvoden, arbetsgivaravgifter och kostnadsersättningar till riksdagens ledamöter, pensioner samt inkomstgarantibelopp åt f.d. riksdagsledamöter m.fl. Vidare finansieras reseersättningar vid resor inom Sverige, sjukvårdskostnader, kostnader för riksdagsledamöternas deltagande i Europarådets verksamhet samt EFTA-delegationen m.m.

Arvodena till riksdagens ledamöter skall enligt riksdagens beslut motsvara lönen för byråchefer m.fl. i statlig tjänst (förs. 1983/84:9, KU 15, rskr. 109). Riksdagens förvaltningsstyrelse har beslutat att arvodet från den 1 oktober 1988 skall motsvara lönen enligt lönegrad N 30:7 i det statliga löneavtalet.

Under anslaget har reserverats ett belopp på 350 000 kr. för bidrag till ledamöter som på partiernas uppdrag deltar i internationella konferenser och andra internationella sammanhang.

Med hänsyn till vad ovan sagts och till beräknade prisökningar bör anslaget föras upp med 198 541 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 198 541 000 kr.

A 2. Riksdagsutskottens resor utom Sverige

1987/88 Utgift	2 049 318
1988/89 Anslag	1 200 000
1989/90 Förslag	12 300 000

Från anslaget finansieras utskottens resor utom Sverige. Förutom nordiska resor beräknas varje utskott företa en utlandsresa under valperioden 1988/89–1990/91. Liksom tidigare har en ram för valperioden beslutats av talmanskonferensen och denna uppgår till 13 500 000 kr.

Med hänsyn till att medlen disponeras under en treårsperiod föreslår förvaltningsstyrelsen att anslaget i fortsättningen skall betecknas som reservationsanslag. Vid beräkning av anslaget skall hänsyn tas till att för innevarande budgetår anvisats 1,2 milj. kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagsutskottens resor utom Sverige* för budgetåret 1989/90 anvisas ett reservationsanslag av 12 300 000 kr.

A 3. Bidrag till studieresor

1987/88 Utgift	430 400
1988/89 Anslag	500 000
1989/90 Förslag	600 000

Från detta anslag ges bidrag i form av stipendier till riksdagsledamöternas enskilda studieresor. Stipendier beviljas med högst två tredjedelar av resekostnaden. Stipendium beviljas av talmanskonferensen som den 16 november 1988 har fastställt maximibeloppet för en resa inom Europa till 8 500 kr. och utom Europa till 12 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till studieresor* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 600 000 kr.

A 4. Bidrag till IPU, RIFO m.m.

1987/88 Utgift	1 060 637
1988/89 Anslag	1 060 000
1989/90 Förslag	1 193 000

Från anslaget finansieras bidrag till nedanstående verksamheter.

Riksdagens interparlamentariska grupp (IPU)

Medelsbehovet för den interparlamentariska gruppen beräknas för budgetåret 1989/90 till 900 000 kr.

Sällskapet Riksdagsmän och forskare (RIFO)

RIFO är ett forum för kontakt och information mellan riksdagsmän och forskare.

Medelsbehovet beräknas för budgetåret 1989/90 till 278 000 kr.

Bidraget är avsett för kostnader avseende informations- och studieverksamhet inom riksdagen i utrikespolitiska frågor.

Medelsbehovet beräknas för budgetåret 1989/90 till 15 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till IPU, RIFO m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 1 193 000 kr.

A 5. Bidrag till partigrupper

1987/88 Utgift	12 810 704
1988/89 Anslag	24 174 000
1989/90 Förslag	35 833 000

Från anslaget finansieras kontorshjälp till riksdagens ledamöter och stöd i övrigt till riksdagspartiernas kanslier. Grunderna för beräkning av stödet till kontorshjälpen och partigrupperna framgår av förs. 1988/89:13. Vid beräkning av bidraget till kontorshjälp har normen varit en månadslön på 11 000 kr.

För budgetåret 1989/90 beräknas stödet för kontorshjälp till 16 510 000 kr. och till partigrupperna till 19 323 000 kr., totalt 35 833 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till partigrupper* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 35 833 000 kr.

A 6. Förvaltningskostnader

1987/88 Utgift	162 064 579
1988/89 Anslag	183 150 000
1989/90 Förslag	200 696 000

	1988/89	Ändring 1989/90
Personal	387[1]	+ 9
Anslag	1988/89	Förslag 1989/90
Förvaltningskostnader	194 659 000	212 608 000
(därav lönekostnader)	88 456 000	98 497 000
Avgår intäkter under anslaget	11 509 000	11 912 000
Summa	**183 150 000**	**200 696 000**

[1]Anmärkning: Frågan om ett övertagande av televerkets telefonistpersonal i riksdagens växel kommer att avgöras under budgetåret 1988/89. Härigenom kan antalet tjänster komma att öka med 9.

Från anslaget betalas kostnaderna för riksdagsförvaltningen. Kostnaderna avser bl.a. löner, lokaler, riksdagstryck, informationsverksamhet samt tidningen Från Riksdag & Departement.

Riksdagen har under senare år byggt upp ett omfattande ADB-system. En fortsatt kraftig utbyggnad planeras. Detta medför bl.a. behov av ökade insatser i form av utbildning. Två tjänster med inriktning på utbildning och stöd till användarna av ADB-systemet bör därför inrättas. Dessutom bör en

tjänst som systemtekniker och en tjänst som tekniker inrättas för att kunna hantera det utbyggda datasystemet med alltmer komplicerade uppgifter på system- och tekniksidan.

I syfte att upprätthålla och förbättra servicen till riksdagens ledamöter när det gäller distribution av post och inredning m.m. föreslås att två befintliga arvodestjänster permanentas.

För utökad informationsservice till ledamöter och allmänhet bör en befintlig arvodestjänst som informationsassistent inrättas som en fast tjänst.

Inom ekonomi- och personaladministrationen sker förändringar som påverkar verksamheten, det gäller bl.a. det nya systemet med inkomstgaranti för riksdagsledamöterna och övertagande av registreringsuppgifter till det statliga bokföringssystemet som i dag utförs av riksgäldskontoret. För de sistnämnda uppgifterna disponerar riksgäldskontoret ca 1,5 tjänster. Mot den angivna bakgrunden föreslås dels att en befintlig arvodestjänst som lönesekreterare permanentas, dels att en ny tjänst som bokföringssekreterare inrättas.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Förvaltningskostnader* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 200 696 000 kr.

A 7. Utgivande av otryckta ståndsprotokoll

1987/88 Utgift	849 659	Reservation 429 942
1988/89 Anslag	250 000	
1989/90 Förslag	450 000	

Från anslaget bekostas utgivningen av otryckta ståndsprotokoll.

Anslaget bör föras upp med 450 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Utgivande av otryckta ståndsprotokoll* för budgetåret 1989/90 anvisas ett reservationsanslag av 450 000 kr.

A 8. Riksdagens byggnader

1987/88 Utgift	14 284 574	Reservation 17 579 392
1988/89 Anslag	42 800 000	
1989/90 Förslag	18 000 000	

Från anslaget bekostas möbler och investeringar i riksdagens nya byggnader som kommer att tas i anspråk under budgetåret.

Anslaget bör föras upp med 18 000 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens byggnader* för budgetåret 1989/90 anvisas ett reservationsanslag av 18 000 000 kr.

B. Riksdagens myndigheter

B 1. Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen

1987/88 Utgift	17 640 000
1988/89 Anslag	19 333 000
1989/90 Förslag	20 735 000

Riksdagens ombudsmän övervakar att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Ombudsmännen skall vidare verka för att brister i lagstiftningen avhjälps.

	1988/89	Ändring 1989/90
Chefsjustitieombudsman	1	–
Justitieombudsmän	3	–
Personal	56	–
	60	

Anslag	1988/89	Förslag 1989/90
Förvaltningskostnader	16 815 000	18 109 000
(därav lönekostnader)	(14 723 000)	(15 743 000)
Lokalkostnader	2 518 000	2 626 000
Summa	**19 333 000**	**20 735 000**

Arbetsordningen för den nya JO-organisationen har fastställts den 20 januari 1988. Ämbetet har i anslagsframställningen redovisat ett treårigt huvudförslag för åren 1989/90 – 1991/92. Ämbetet framhåller i anslagsframställningen att på vissa områden, bl.a. den kommunala verksamheten och polisverksamheten, bör tillsynen intensifieras och att detta ställer ökade anspråk på tillgängliga resurser. Under den kommande treårsperioden kommer den befintliga datautrustningen att successivt byggas ut för att effektivisera tjänstemännens ärendehandläggning och för att ytterligare höja servicenivån gentemot allmänhet och myndigheter. Vidare kommer ärende- och bokföringsregistreringen att kunna effektiviseras.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot riksdagens ombudsmäns medelsberäkning.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen*, för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 20 735 000 kr.

B 2. Riksdagens revisorer och deras kansli

1987/88 Utgift	8 243 668
1988/89 Anslag	8 242 000
1989/90 Förslag	8 558 000

Riksdagens revisorer har till uppgift att på riksdagens vägnar granska den statliga verksamheten. Dessutom granskar revisorerna som externrevisorer riksbanken, riksgäldskontoret, den inre riksdagsförvaltningen, riksdagens

ombudsmän och Nordiska rådets svenska delegation samt Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

	1988/89	Ändring 1989/90
Personal	22	–

Anslag	1988/89	Förslag 1989/90
Förvaltningskostnader	7 400 000	7 716 000
(därav lönekostnader)	(5 551 000)	(5 820 000)
Lokalkostnader	842 000	842 000
Summa	**8 242 000**	**8 558 000**

Anslagstilldelningen för perioden 1988/89 – 1990/91 har tidigare beräknats enligt ett huvudförslag väsentligen innebärande en besparing med 5 %.

I anslagsframställningen har medelsbehovet framräknats med utgångspunkt i nämnda besparingsalternativ. För budgetåret 1989/90 uppgår minskningen av anslaget realt sett till 1,6 %.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot revisorernas medelsberäkning.

I förhållande till revisorernas förslag bör anslaget räknas upp med 13 000 kr. avsedda att täcka kostnader för redovisning enligt det statliga redovisningssystemet. Den nya utgiften uppkommer till följd av ny organisation och nytt debiteringssystem fr.o.m. den 1 juli 1989.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens revisorer och deras kansli* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 8 558 000 kr.

B 3. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli

1987/88 Utgift	6 232 373
1988/89 Anslag	6 412 000
1989/90 Förslag	6 422 000

Nordiska rådets verksamhet regleras i samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (Helsingforsavtalet) 1962 med ändringar 1971, 1974, 1983 och 1985. Rådet är ett samarbetsorgan för de nordiska ländernas parlament och regeringar. Rådet tar initiativ i nordiska samarbetsfrågor och är ett rådgivande och kontrollerande organ i frågor som rör samverkan mellan några eller alla de fem nordiska länderna inkl. de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland. Rådet avger rekommendationer och yttranden till Nordiska ministerrådet och till de nordiska ländernas regeringar.

	1988/89	Ändring 1989/90
Personal	17	–

Anslag	1988/89	Förslag 1989/90
Förvaltningskostnader	5 270 000	5 760 000
(därav lönekostnader)	(2 914 000)	(3 180 000)
Lokalkostnader	642 000	662 000
Engångsanslag	500 000	
Summa	**6 412 000**	**6 422 000**

Nordiska rådets medelsbehov har beräknats enligt ett huvudförslag som innebär att anslagstilldelningen under 1989/90 – 1991/92 skall minskas med 5 %. För budgetåret 1989/90 uppgår minskningen av anslaget realt sett till 1 %.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot delegationens medelsberäkning.

I förhållande till delegationens förslag bör anslaget räknas upp med 10 000 kr. avsedda att täcka kostnader för redovisning enligt det statliga redovisningssystemet. Den nya utgiften uppkommer till följd av ny organisation och nytt debiteringssystem fr.o.m. den 1 juli 1989.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 6 422 000 kr.

B 4. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet

1987/88 Utgift	8 642 768
1988/89 Anslag	9 429 000
1989/90 Förslag	11 375 000

Rådets presidium har för 1989 antagit en preliminär budget om 30 580 000 kr. Sveriges andel av rådets budget är 37,2 % från den 1 januari 1989.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

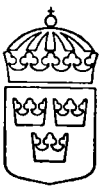
att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet* för budgetåret 1989/90 anvisas ett förslagsanslag av 11 375 000 kr.

Sid. *Femtonde Huvudtiteln*

INLEDNING

	A	**Riksdagen**	**Anslag**
2	A 1	Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.	198 541 000
3	A 2	Riksdagsutskottens resor utom Sverige	12 300 000
3	A 3	Bidrag till studieresor	600 000
3	A 4	Bidrag till IPU, RIFO m.m.	1 193 000
4	A 5	Bidrag till partigrupper	35 833 000
4	A 6	Förvaltningskostnader	200 696 000
5	A 7	Utgivande av otryckta ståndsprotokoll	450 000
5	A 8	Riksdagens byggnader	18 000 000
			467 613 000
	B	**Riksdagens myndigheter**	
6	B 1	Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen	**20 735 000**
6	B 2	Riksdagens revisorer och deras kansli	**8 558 000**
7	B 3	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli	**6 422 000**
8	B 4	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet	**11 375 000**
			47 090 000
		Total summa kronor	**514 703 000**

gotab Stockholm 1988 16352

Prop.
1988/89: 100
Bil. 18

Räntor på statsskulden, m. m.
(sextonde huvudtiteln)

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till budgetpropositionen 1989 såvitt avser Räntor på statsskulden, m. m.

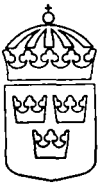
Utgifterna för räntorna på statsskulden m. m. under det kommande budgetåret och det anslag som förs upp i statsbudgeten för att täcka underskottet i den inkomst- och utgiftsstat rörande statsskuldräntorna som riksdagen godkänner, är av naturliga skäl svåra att beräkna. Under hösten 1988 har det skett förändringar i bl. a. ränteläge, valutakurser och budgetsaldo och det återstår ett halvt år innan utbetalningen börjar. Jag förordar därför – efter samråd med riksgäldskontoret – att ett preliminärt belopp nu förs upp i förslaget till statsbudget för nästa budgetår.

Jag vill erinra om att under senare år så har förslagen i budgetpropositionerna reviderats i kompletteringspropositionerna. Det är därför lämpligt att på grundval av förnyade beräkningar från riksgäldskontoret senare i vår återkomma till riksdagen i kompletteringspropositionen med förslag till beräkning av anslag för räntor på statsskulden. I avvaktan härpå föreslår jag, mot bakgrund av statsbudgetförslaget i övrigt, att anslaget Räntor på statsskulden, m. m. preliminärt förs upp med 58 miljarder kr. i det nu aktuella statsbudgetförslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

i avvaktan på slutligt förslag i ämnet, till *Räntor på statsskulden, m. m.* för budgetåret 1989/90 beräkna ett förslagsanslag av 58 000 000 000 kr.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Oförutsedda utgifter
(sjuttonde huvudtiteln)

Prop.
1988/89: 100
Bil. 19

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988.

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till budgetpropositionen 1989

Oförutsedda utgifter

För täckande av oförutsedda utgifter finns i statsbudgeten vid sidan av de utgiftsanslag som finns uppförda under de olika huvudtitlarna ett särskilt förslagsanslag uppfört. Anslaget är i statsbudgeten för innevarande budgetår uppfört med 1 milj. kr. Det tas i anspråk efter beslut av regeringen för varje särskilt fall.

Jag får först ge en redovisning av de utgifter som under år 1988 har täckts genom medel som har anvisats från detta anslag:

Utrikesdepartementet

Utbetalning på grund av dom enligt den europeiska konventionen angående mänskliga rättigheter m. m.,
regeringsbeslut 1988-04-07 och 1988-09-01 ..... 275 000

Försvarsdepartementet

Kostnader för bistånd med katastrofhjälp m. m. med anledning av jordbävningskatastrofen i Sovjetrepubliken Armenien,
regeringsbeslut 1988-12-10 och 1988-12-12 ..... 8 000 000

Socialdepartementet

Skadestånd med anledning av HIV-smitta vid blodtransfusion,
regeringsbeslut 1988-03-30 ..... 90 000

Utbildningsdepartementet	
Bidrag till inredning och utrustning vid Stockholms universitet på grund av brand, regeringsbeslut 1988-02-04	400 000
Jordbruksdepartementet	
Bidrag för förlust på grund av skador på fruktodlingar,	
regeringsbeslut 1988-02-18	105 000
regeringsbeslut 1988-02-25	200 000
regeringsbeslut 1988-06-22	237 000
regeringsbeslut 1988-06-22	60 000
regeringsbeslut 1988-06-25	54 000
Bidrag för skador på tomatodling,	
regeringsbeslut 1988-06-22	200 000
Bidrag för förlust på grund av utebliven skörd i svampodling,	
regeringsbeslut 1988-06-22	30 000
Bidrag för skador i fiskodling,	
regeringsbeslut 1988-09-08	511 000
Ersättning till nio samebyar på grund av norsk renbetning, enligt konventionen den 9 februari 1972 mellan Norge och Sverige,	
regeringsbeslut 1988-12-22	9 293 000
Industridepartementet	
Ersättning till statens provningsanstalt för täckande av utgivet skadestånd på grund av en kollision mellan en bil, förd av en person anställd vid statens provningsanstalt och en motorcyklist,	
regeringsbeslut 1988-02-04	41 000
Summa kr.	**19 496 000**

Regeringen bör även i fortsättningen kunna disponera medel för täckande av utgiftsbehov som inte kan överblickas vid statsbudgetens fastställande. Jag förordar därför att det i förslaget till statsbudget för nästa budgetår förs upp ett anslag för ändamålet. Anslaget bör i princip få disponeras endast för utgifter som är av så brådskande art att respektive ärende inte hinner underställas riksdagen och att utgifterna inte lämpligen kan täckas av andra medel som står till regeringens förfogande. Härmed avses även att anslaget inte får tillgodose behov som omtalas i 9 kap. 3 § tredje stycket regeringsformen, dvs. behov av medel för rikets försvar under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden.

Vissa speciella ändamål bör vidare få tillgodoses med medel från anslaget till oförutsedda utgifter.

Under en följd av år har riksdagen bemyndigat regeringen att, under förutsättning att andra medel inte står till förfogande för ändamålet, från detta anslag utbetala belopp, som staten genom lagakraftvunnen dom har ålagts att betala. Detta bemyndigande har med verkan fr. o. m. budgetåret 1961/62 utvidgats till att omfatta också belopp som staten till följd av

skada i samband med statlig verksamhet efter uppgörelse har åtagit sig att ersätta. Motsvarande bemyndigande, som innefattar bl. a. ersättningar på grund av dom meddelad av den europeiska domstolen för mänskliga rättigheter i mål som handläggs av den europeiska konventionen angående mänskliga rättigheter m. m. liksom förlikningsersättningar i sådana mål, bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1948: 282 medgav riksdagen (SU 1948: 207, rskr. 406) att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåret 1948/49 få utgå ersättning för förlust av eller skada på egendom utom riket till personer, som uppehöll sig utomlands och som var i rikets tjänst, liksom till deras familjemedlemmar och personliga tjänare. Ersättning skulle utgå efter samma grunder som under budgetåren 1943/44–1946/47 hade tillämpats i fråga om motsvarande ersättningar för förluster som hade uppkommit på grund av krigsförhållandena (prop. 1944: 183, SU 147, rskr. 329). För budgetåren 1949/50–1987/88 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Bemyndigande att på samma villkor betala ut ersättning för skador av ifrågavarande natur bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1951: 38 medgav riksdagen (SU 1951: 42, rskr. 63) att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåren 1950/51 och 1951/52 utgå ersättning för skador på egendom inom landet, vilka hade uppkommit genom de tidigare krigsförhållandena. För budgetåren 1952/53–1988/89 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Med hänsyn till att krigsskador, exempelvis genom minsprängning, fortfarande kan tänkas förekomma, bör riksdagens bemyndigande inhämtas till att även under nästa budgetår på oförändrade villkor betala ut krigsskadeersättningar.

Jag anser att anslaget till oförutsedda utgifter, i likhet med innevarande budgetår, bör tas upp med 1 milj. kr.

Det bör slutligen ankomma på regeringen att i efterhand anmäla till riksdagen vilka utgifter som täcks genom att medel anvisats från anslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Oförutsedda utgifter* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr. att stå till regeringens förfogande för de ändamål och på de villkor jag har förordat i det föregående.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988

Prop.
1988/89: 100
Bil. 20

Beredskapsbudget för totalförsvarets civila del

Försvarsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Roine Carlsson

Anmälan till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 såvitt avser beredskapsbudget för totalförsvarets civila del

Enligt 9 kap. 3 § regeringsformen skall riksdagen företa budgetreglering för närmast följande budgetår eller, om särskilda skäl föranleder det, för annan budgetperiod. Vid denna budgetreglering skall riksdagen beakta behovet under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden av medel för rikets försvar.

Utgifter för förstärkning av försvarsberedskapen kan täckas på principiellt fyra olika sätt.

Utgifterna kan täckas genom att förslagsanslag på statsbudgeten överskrids. Detta gäller dock inte utgifter för åtgärder som skall belasta sådana anslagsposter som riksdagen har maximerat. Vad gäller totalförsvarets civila resp. militära del fordras vidare att regeringen får riksdagens bemyndigande att av beredskapsskäl överskrida de utgifts- och bemyndigande-ramar som riksdagen har fastställt.

Regeringen kan vidare i proposition hemställa att riksdagen beviljar särskilda medel på tilläggsbudget. Detta förutsätter att riksmöte pågår och att regeringen bedömer att det finns tid för en normal budgetbehandling.

Regeringen kan också ta i anspråk medel som har anvisats på beredskapsbudgeten, om förutsättningarna härför – krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden – föreligger. Regeringen beslutar om detta.

Slutligen kan utgifter för beredskapsförstärkningar täckas på annat sätt än från anslag på beredskapsbudgeten eller förslagsanslag på statsbudgeten. Regeringen har sålunda bemyndigats att vid krig, krigsfara eller annan omständighet av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap disponera rörliga krediter i riksgäldskontoret om högst 50 milj. kr. för jordbruksde-

partementets och högst 1 100 milj. kr. för dåvarande handelsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1970: 1, bil. 11, JoU 3, rskr. 125, prop. 1970: 1 bil. 12, SU 10, rskr. 10, prop. 1973: 1 bil. 12, FöU 9, rskr. 63, prop. 1974: 8, FöU 8, rskr. 34 och prop. 1987/88: 100 bil. 20, FöU 6, rskr. 128).

Det åligger regeringen att anvisa hur utgifter för höjningar av försvarsberedskapen skall täckas. Avgörande för vilka medel som skall tas i anspråk är omfattningen och arten av de åtgärder som man avser att vidta och hur snabbt åtgärderna måste genomföras.

Beredskapsbudgeten skall säkerställa att nödvändiga beredskapshöjningar inte förhindras eller fördröjs därför att regeringen inte disponerar erforderliga betalningsmedel.

Den beredskapsbudget för totalförsvarets civila del som gäller för innevarande budgetår (prop. 1987/88: 100 bil. 20, FöU 6, rskr. 128) tar upp anslag om sammanlagt 12 116 milj. kr.

Anslagen på beredskapsbudgeten är beräknade för de utgifter för civila ändamål som omedelbart föranleds av beslut om förstärkningar av försvarsberedskapen med undantag för sådana utgifter som inte skall belasta av riksdagen maximerad anslagspost. Anslagen är beräknade för en tid av trettio dagar av högsta försvarsberedskap.

Överstyrelsen för civil beredskap har i skrivelse den 29 augusti 1988 i enlighet med regeringens anvisningar för programplaner m. m. den 25 februari 1988 lämnat förslag till beredskapsbudget för det civila försvaret avseende budgetåret 1989/90.

För budgetåret 1989/90 bör på beredskapsbudgeten föras upp anslag om sammanlagt 11 645 milj. kr. Anslagen bör fördelas på huvudtitlar enligt bilaga 20.1.

Alla anslag på beredskapsbudgeten bör vara förslagsanslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna förslaget till beredskapsbudget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1989/90 (bilaga 20.1).

Förslag till beredskapsbudget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1989/90.

IV. Försvarsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**235 000 000**

V. Socialdepartementet

a) Krigshjälp, *förslagsvis*	1 500 000 000
b) Den civila hälso- och sjukvårdens verksamhet, *förslagsvis*	6 145 000 000
	7 645 000 000

VI. Kommunikationsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**1 925 000 000**

VII. Finansdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**900 000 000**

VIII. Utbildningsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**61 000 000**

IX. Jordbruksdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**94 800 000**

X. Arbetsmarknadsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**273 000 000**

XIII. Miljö- och energidepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	**511 200 000**
Summa	**11 645 000 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988